

2°

Eneg. 440 (1)

R. P IOANNIS DE PINEDA S.I.

COMMENTARIA

AMPLISSIMA CONCIONATORIA

I N

J O B U M

D V O B V S T O M I S D I S T I N C T A,

I N

S U P P L E M E N T U M

Cornelii à Lapide.

R. P. IOANNIS DE PINEDA S. I.

COMMENTARIA

AMPLISSIMA CONCIONATORIA

IN

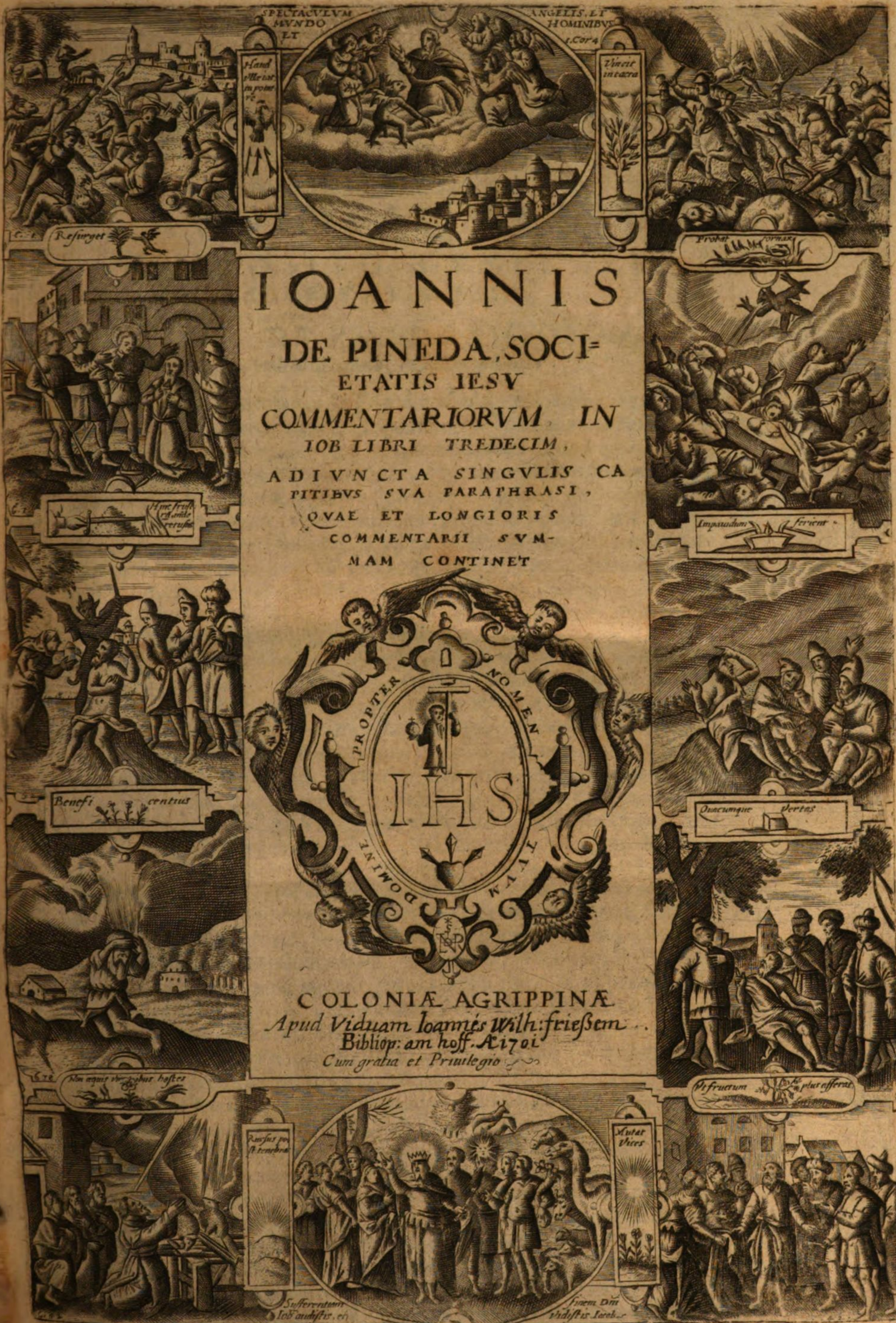
I O B U M

DVORIS TOMIS DISTINCTA

IN

SUPPLEMENTUM

Cornelii & Jacobi

SPECTACULUM
MUNDO
ET
ANGELIS. ET
HOMINIBUS
I. Cor. 4.

Hand
allent
in pout
v.

Vincit
intacta

Probat
fuerit

Resurget

IOANNIS
DE PINEDA SOCI-
ETATIS IESV
COMMENTARIORVM IN
IOB LIBRI TREDECIM,
ADIUNCTA SINGVLIS CA-
PITVLSV SVS PARAPHRASI,
QVAE ET LONGIORIS
COMMENTARII SVM-
MAM CONTINET

Impetator
ferient

Benefi-
centius

Quicumque
veritas

Non aquies-
cit hostes

Refusus
a tempore

Mutat
vices

Sufferentiam
Iob audistis, et

finem Domini
vidistis. Iacob.

COLONIAE AGRIPPINAE
Apud Viduam Ioannis Wilh: friesem.
Bibliop: am hoff. A. 1701
Cum gratia et Privilegio

Original
Bibliop: am hoff.
A. 1701

EPISTOLA AVCTORIS
ADMODUM REVERENDI P. N.
CLAUDIO AQUAVIVÆ
PRÆPOSITO GENERALI
SOCIETATIS JESV,

IOANNES DE PINEDA THEOLOGVS

Ex eadem Societate, & Filius minimus.

Commentarios in Job diu conceptos, lucem nunc tandem adspicientes, in adoptionem humanissimæ tuæ Paternitati emancipare statui: atque adeo debui, quod suo jure à me exigebat iste mei animi, atque laboris foetus satis per se obscurus & inglorius; qui ne tenue quidem Splendoris patrimonium ex me sperare, ex tua verò humanitate & nomine satis lautum & copiosum sibi poterit polliceri. Et verò, ut isti meorum studiorum partui præclarè consulam, quem vel meliorem, vel amantio rem parentem quæram, quàm ipsum meum? Debetur is etiam tibi, tanquam domi natus, non modò adoptionis jure, sed mancipii & nexi, filium itaque non omnino alienum facies; ac ne alienum quidem, tuis fuit cum primùm natus, cum primùm conceptus fuit. Capitis nimirum, atque fontis est ipsa rivulorum aqua. At quàm multa hoc felicissimo tuæ gubernationis tempore Scriptorum flumina ex abditis disciplinarum omnium fontibus orta, & quasi ab isto capite Societatis accersita & ducta, uberrimis aquis redundantia, per omnes terrarum oras simul hæreticorum moles oppositas obruerunt, simul pietatis hortos ubertim irrigarunt? Vberem dico variæ, & exquisitæ doctrinæ librorum copiam, quos per hosce annos, non jam clausis, sed apertis ostiis, minimè stagnantibus, sed Vivis aquis, erumpentibus quoque longo intervallo compressis, tua Societas effudit. Verissimè namque, quod de Oniæ filio Simone scripsit Ecclesiasticus, de te dicam optimo Societatis Parente: *In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum: & quasi mare, adimpleti sunt supra modum. Qui* *Ecclesi. 30. v. 3.*
extravit gentem suam, & liberavit eam à perditione. Sed hæc cum tua propriè sint, sunt tamen, quod ad me attinet, mihi cum Sociis reliquis communia; ad illud venio peculiare & proprium meum. Est quidem sanctissimus Job absolutum exemplar virtutum omnium, sed præsertim elucet in eo præclara illa in omni vita æquabilitas, vultusque idem; in prosperis Modestia & Temperantia; in adversis excelsa exaggerati animi altitudo invictaq; Constantia; quæ illis, qui præsunt, in tam diuturnis, & sanguinariis terribilissimis hostis incursionibus etiam atque etiam necessaria est, ut ejus præsidio adversos casus sapienter ferre, filiorum jacturas æquo animo tolerare, & in mediis perturbationum fluctibus tranquillum & constantem cursum tenere possint. Hanc tibi, Pater Optime, quàm altissimam exaggerationem animi, & ad eventus omnes æquabilitatem divino munere concessam, suspi-
ciunt, qui te noverunt omnes. Ego verò nequeo satis mirari incensum illud, & inflammatum studium promovendi tuos ad optatam perfectionis metam; crebras & ardentes litteras ardorem tui pectoris spirantes; aliaque id genus præclara subsidia, ad nos subinde ex Vrbe transmissa, ut nemini dubium sit, quin *Consurgens diluculo, offeras holocausta pro singulis, mittensque sanctificet nos.* Unde licet tanquam alter Job, in eam præcipuè curam toto pectore incum-

EPISTOLA AUCTORIS.

ineumbis, ut filios tuos puros ab omni labe, sartos rectosque custodias. Neque vero deest tibi præstantissima illa rerum humanarum, atque Divinarum scientia, qua instructus, & armatus sapientissimus Job, nodosas amicorum argumentationes dissolvit; & tortuosas interrogationes prudenter elusit; Testis est Societas universa; quæ cœlesti subnixa præsidio, ac tanto duce bene animata, oblatrantium quorundam fauces compressit, & petitiones multas ita coniecit, ut non brachium, aut latus, sed rerum optimarum, & nobis charissimarum jugulum ipsum appeterent, præclare sapientia tua gubernata, parva quadam atque facili declinatione, &, ut ajunt, corpore effugit; ut vel ex hac re clarissimum suæ erga Societatem providentiæ Divina bonitas argumentum ediderit, cum ad illius gubernacula tractanda, cum moderatorem admovit, qui sedens in puppi, clavumque tenens, non modo vela panderet ad eam partem, unde flatus cœlestis ostenderetur, sed adversos etiam casus invicto animi robore coerceret, & motos fluctus dexteritate mirabili sedaret. Commentanti itaque mihi, aut etiam scribenti, hæc sæpe occurrebat cogitatio, quæ non minuebat modò laborem assiduum, sed incredibilem etiam faciebat voluptatem, scilicet juvabat identidem istas tui animi dotes cum sanctissimi Job factis contendere; atque illorum in te non conatum, & adumbrationem solum, sed perfectionem ipsam contemplari. Hinc tibi profectò ardens quoddam (ut cognovi) sacri istius libri studium; atque erga illum sic te affectum, & animatum esse, ut minime tibi ingratas futuras has commentationes P. Bartholomæus Perez de Nuevos, raræ probitatis, & singularis doctrinæ vir, qui nunc tibi pro Hispaniarum Provinciis assistit, dum Baticam hanc administraret, mihi non semel affirmaverit. Ergo jam inde ab eo tempore mei laboris fructum, qualiscumque demum esset, tuæ Paternitati animo consecravi. Nec dubito, quin benigna fronte accepturus filii munusculum; exiguum illud quidem; sed in quo & præteritæ vitæ tuæ imaginem, & futuræ, quam longam & diuturnam boni omnes exoptant, ad vivum expressam intuearis. VALE.

CENSURA OPERIS.

Curate legi hac doctissimi Joannis de Pineda Hispanensis in IOB Commentaria; Regii Senatus decreto mihi commissa, una cum Paraphrasibus singulorum capitum, Opus, quod Fidei nihil habet adversum, & Ecclesia Catholica est utilissimum; in quo elucet magnum, & felix Auctoris ingenium: stupenda eruditio: trium linguarum peritia mirabilis: Varia veterum Patrum lectio, & electio rara, in eruendis, explicandisque genuinis, & huc usque non auditis loci sensibus inaudita fecunditas, miraque dexteritas, una cum modestia, pietate, & religione singulari. Quare opus dignissimum mihi visum est, quo omnes fruantur. Quod utinam integrum haberemus, & multis ab hinc annis typis esset mandatum, ut magnis ejus utilitatibus essemus ditati. Madriti in nostro monasterio Sanctissima Trinitatis, die duodecima Aprilis, Anno 1597,

Fr. Didacus de Avila.

FACULTAS P. PROVINCIALIS.

Petrus BERNAL Vice-Provincialis Societatis JESU in Provincia Batica, potestate ad id mihi facta à R. Admodum P. N. Claudio Aquaviva Generali Præposito, facultatem concedo, ut prior Tomus Commentariorum in Job à P. Joanne de Pineda Sacrarum Litterarum Professore compositus, & nostræ Societatis virorum gravium, atque sapientum judicio examinatus, & approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & nostri officii sigillo munitas dedimus. Hispali, die duodecima Januarii, Anni millesimi quingentesimi nonagesimi septimi.

Petrus Bernal Vice-Provincialis.

SUMMA

SVMMA TOTIVS OPERIS.

Quam ideo præponimus, ut Lector in uno quasi aspectu habere possit totius libri Job filum & contextum, atque etiam commodam partitionem librorum & capitum utriusque Tomi.

TOMVS PRIOR COMMENTARIORVM IN JOB
continet Libros sex, Capita decem & septem, Colloquia septem, Certamina sex,

- I. **PRIIMVS LIBER** constat duobus prioribus capitibus: describit verò utramque Jobi fortunam, prosperam, atque adversam: illam ab omnibus bonis, hanc ab omnibus propemodum arumnis, & morbis. In his verò insunt duo Certamina, alterum Jobicum Satana, cum uxore alterum: tria verò Colloquia, unum & alterum Dei cum Satana, tertium verò uxoris cum Job.
- II. **LIBER SECVNDVS** unico, id est, tertio capite contentus est. Nihil verò aliud continet, quam Jobi lamentationes, atque lamentandi causas, & adium vita, mortis votum.
- III. **TERTIVS LIBER** comprehendit capita quatuor à 4. usque ad septimum: Colloquium quartum, Certamen tertium, id est, primam Job cum Eliphaz disputationem: Duobus enim capitibus Jobum accusat Eliphaz, tum occulti alicujus sceleris, tum manifesta adversus Deum insolentia. Ad resipiscentiam verò (qua opus esse Jobo existimabat) conatur illum adducere proposita presenti piorum hominum prosperitate, presenti etiam impiorum supplicio. Duobus verò capitibus posterioribus respondet Job ex gravitate suarum aegritudinum, atque vite hujus arumnarum.
- IV. **LIBER QVARTVS** ab octavo capite usque ad decimum procedit, atque describit Certamen quartum, Colloquium verò quintum, id est, primam disputationem Baldad. Is enim capite unico, ut ab omni injustitia specie Deum vindicet, in unumversum asserit Deum neque innocentes punire, neque non Jobum ejusque filios propter scelera gravissima tantum supplicium commeritos. At duobus sequentibus capitibus occurrit Job, benè consentire cum summa Dei aequitate, potestate, sapientia, quòd interdum velit innocentes calamitatibus exercere.
- V. **QVINTVS LIBER** quatuor capitibus clauditur, ab undecimo usque ad decimum quartum. Certamen hic initur quintum, Colloquium verò sextum. Nam tertius jam procedit Sophar loquacitati vertens, Jobi de divinis rebus orationem, atque sua innocentia defensionem: tum verò audacia, & temeritati, quòd Divina Providentia rationes, & suarum calamitatum causas perspectas habere desideret. Per tria verò sequentia Capita sapienter se ab objectis purgat Job, & suam pietatem verissimamque Theologiam longè magnifica, aequè ac sapiente de Divinis natura & proprietatibus disputatione illustrem, atque testatam relinquit.
- VI. **LIBER SEXTVS** tribus tandem Capitibus absolvitur, & consistit in decimo septimo. Ad Certamen enim septimumque Colloquium procedit secundo Eliphaz multo contentiosius, & amarulentius: & ingentibus impiorum suppliciis propositis, ad meliorem (ut ipse jactabat) mentem adducere illum conatur. At Job merito carpit immisericordes amicos, & consolandi imperitos: & ex hujus vite contemptu, ardenteque mortis desiderio suam sapientiam commendat, & Deum judicem incorruptissimum appellat.

TOMVS

TOMVS POSTERIOR CONTINET COMMENTARIO-
rum Libros septem, Capita vigintiseptem, Colloquia quinque, Certamina sex, atque totius disputationis clausulam,
finemque Certaminum,

VII. SEPTIMVM LIBRVM efficiunt duo Capita, videlicet decimum octavum, & decimum nonum: in priori secundam disputationem, & Certamen septimum aggreditur Baldad, loquiturque contentiosius & ardentius, & lobum impatientis animi accusat; & tum illius, tum omnium impiorum ingentia supplicia proponit; at in posteriori conqueritur Iob, quod & vera amicitia officium, & sua innocentia afflictæ solatium in suis amicis desideret, illudque ex spe & cogitatione resurrectionis ipse captat.

VIII. LIBER OCTAVVS duo alia habet Capita, vigesimum, & vigesimum primum, in quibus & secunda Sophar disputatio, & Certamen octavum, atque nonum Colloquium continentur, proponente prius Sophar miserandum exitum impiorum post momentaneam felicitatem, ut lobum impietatis & hypocrisis perstringat; redarguente verò Iob suos amicos ex presenti & diuturna multorum impiorum felicitate, ut suam innocentiam afflictam ab omni scelere tueatur.

IX. IN NONO LIBRO describitur tertia Eliphaz disputatio, Colloquium decimum, Certamen nonum. Continentur omnia tribus Capitibus, videlicet vigesimo secundo, in quo Eliphaz contendit non debere calamitatum causam revocari in occultam aliquam divina Providentia dispositionem, sed in manifesta aliqua hominis scelera: atque vigesimo tertio, & vigesimo quarto, in quibus Iob appellat ad Dei tribunal, cuius potestatem describit, atque sapientiam, qua permittat innocentes affligi.

X. LIBRVM DECIMVM efficit tertia argumentatio Baldad, sed ea brevissima, nimirum c. 25. Conatur enim proposita Dei maiestate terrificam a disputando & ab appellando, Deum deterrere Iobum; sed is longissimam & luculentissimam responsione multò uberius atque honorificentius de Deo, deque divina maiestate & potestate, sapientia, impiorum interitu, pristina sua felicitate, presenti calamitate, virtutum officijs, & sua vite innocentia differit à cap. 26, usque ad 31. Includit hoc decimum Certamen, septem omnino Capita,

XI. PRODIT tandem concertaturus Eliu, tum tumentis & insolentis oratione, ut junior, ita & imperitior ceteris; lobum itaque non minoris impietatis adversus divinam Providentiam accusat. Docet interim non contendendum, neque expostulandum cum Deo, quacunque ille ratione agat cum homine: Deum pro sua potentia & aequitate administrare res humanas: ludicaturum omnia, Quas ille immitris arumnas patienter excipiendas: Mirabilem illum esse in suis operibus. Certamen hoc undecimum longissimum est, ut quod sex item Capita comprehendat, Colloquium verò nullum; quamvis enim Iob nihil omnino responderit, sed oppidò tamen audiendo defatigatus est. Hic esto Liber 11.

XII. NOVVM aliud & inauditum Certamen describit Duodecimus Liber. Nam Deus ipse & athletam & disputatorem agit, atque enumeratione mirabilium naturæ operum, & proposita suâ Conditoris maiestate & sapientiâ, Iobo materiam & cogitationem affert majoris sustententia, maiorisque demissionis coram supremo numine. Est hoc Certamen duodecimum: duodecimum item Colloquium: nam post divinum sermonem à cap. 38. usque ad 41. respondet, sed brevissime Iob, divinam maiestatem reveritus, initio cap. 42.

XIII. QVOD reliquum est, cap. 42. continet Dei cum Iobi amicis colloquium, 3. & Certamen nullum: sed Certamen finem felicissimum, & patientissimi Iob coronam regnumque restitutum. Consistit itaque universum apus in Lib. 13.

IOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS IESU, AD COMMENTARIORUM
in Job libros Tredecim

P R Æ F A T I O.

De hujus historia, atque libri veritate, auctoritate, obscuritate, præstantia, ratione interpretandi, atque totius operis partitione.

Lib. I.
Pand. l. 1.
tit. 2. de
Orig. jur.
Præmi-
orum usus
& ratio.

UM vir ille Jurisconsultissimus Cajus, ad suam vetustarum, id est, duodecim legum interpretationem præfatur, tantum jure optimo, non suæ solum, sed cujusque operis

Ædificio-
rum ve-
stibula.

Vitr. lib.
6. cap. 8.

præfationi tribuit, quantum sapientes semper optimis rerum initiis tribuendum censuerunt, nam & rei partem potissimam principium esse statuit, & istis præfationibus instructos libentiùs nos ad legendum, facilius ad intelligendum perducit. Sed si non aliud, illud certe fuerint ista in libris initia, quod in templis, ædibusque vestibula, quæ inter potissimas ædium partes, si non ad usum & necessitatem, saltem ad ornatum, & decorem ab architecturæ magistris æstimantur. Quemadmodum enim qui patronum, aut virum divitem salutatum clientes veniebant, tantisper jubebantur expectare in vestibulo, dum intro admitterentur: sic sane neque incommode, neque inutiliter, nos præambula ista detinent, antequam ad libri sacri expositionem ingrediamur. atque equidem cum architecti regias magnificasque arces, ita optima ratione architectari soleant, ut aditus, in quibus & Corinthia opera, tabulas, signa exhibent, quibus expectantis hospitis desideria expleant, dum sensim in totius domus penetralia deducant, atque vestibula omnino pari magnificentia & dignitate præponant, certe sacer hic liber, quem præ manibus habemus, ut longissimus, ita rerum tractandarum amplitudine splendidus, & obscuritate abstrusus, & utilitate fructuosissimus, nullo satis Augusto, satisque totius ædificii magnificentiam æquante vestibulo decorabitur: cum regium præsertim opus sit, quod Regis vitam, fortunam, varios & admirandos casus, uniusque cum tribus aliis regibus susceptam disputationem sapientia atque dignitatis plenam contineat: in quam neque fas sit illotis pedibus ingre-

Pined. Tom. I.

di, neque rem purissimam attrectare illotis manibus, imo neque illoto (ut Nicet. dixit) ore Jobum sanctissimum usurpare. *Nicet. al. initio Catenæ.* Purum, videlicet impuris labris contingere nefas. Atque illud in primis nostrum esset auctoris, libri, & cujus doctrinæ, atque sententiæ in hoc libro describuntur, historiam, vitamque scribere, valde, videlicet, juvat, quem loquentem auditurus sis, eundem vivis expressum coloribus, & quasi spirantem vidisse, & cum speciosis factis, formaque vitæ egregia, quam contemplatus fueris, elegantes ejusdem viri sententias deinde comparare. Verum hoc ipsum quod agere, & prædicere tenebamur, liber ipse antevertit, totus in Jobi vitæ, rerumque gestarum commemoratione positus, ita ut si qui ad Jobi patriam, genus, fortunas, conditionem, vitæque seriem universæ pertinent, huc avellere è propriis sedibus vellemus, commentarios ipsos hujus scripturæ sacre lectoresque summa voluptate fraudaremus: & quæ in alieno loco vix bene coherentia strictim oporteret percurrere, postmodum persequi & repetere cogemur, non sine tædio, extincta videlicet, aut majori ex parte jam sedata insita illa sciendi cupiditate, & voluptatis conciliatrice incerti animi expectatione, ab ipso narrationis initio ad extremum usque exitum pendentes. Sed dum hæc in propria loca servamus, Ulpiano Tyrio (& si qui sunt illius palati) minime placeremus, cui pro *Ulpianus Tyrius.* cœnæ condimento, atque primo ferculo erat importuna excitandarum, percontandarumque quæstiuncularum fames, de quolibet proposito cibo an alicubi extaret? ubi nam extaret? apud quem? quanti veniret, aliarumque similium, quas Athenæus *Athen.* commemorat: ita sane quibusdam mihi *lib. 6. c. 3.* est jucundum, nisi illa octo præmittant, quæ Commentator initio cujuslibet libri proponi jubet. Verum ut neque his quoque displiceamus, studendum est, fecimus enim *Aver. initio phys.* præfationi reliquas nonnullas dubitationes, ad ipsam historiam librumque recurrentes, paucis capitibus expediendas.

C A P V T I.

Sit ne vera historia J O B, an vero parabola?

Liber Job,
Regium
opus.

1. Quæ adversus hujus historia veritatem objici possunt.
2. Hereticorum adversus præscas historias nefarium bellum, atque belli causa.
3. Illustratus locus Ecclesiastici 10. Stultus omnes stultos æstimat.

††

De

4. De rebus divinis hæretici judicant humano sensu.
5. Historia Job veritas probatur.
6. Patientiæ exemplum, nisi re ipsa verum sit, efficax non esse.
7. Nomina propria tacentur in parabolis: dicuntur in historia, & Lazari ulcerosi veritas.
8. Qui neget veram historiam Jobi unquam fuisse, qua nota inurendus.
9. Nominum imponendorum ratio, scientia, & arcana significatio apud quas nationes.
10. Nomina propria in comœdia non semper ficta.
11. Notatur Josephus historicus.
12. Job multis nationibus cognitus.

Fictam omnino historiam vereque fabulam, & argumentum scenicum hoc libro contineri asserunt perfidi sive Judæi in Thalmud, sive Hæretici, ut Lutherus, & Anabaptistæ nostræ ætatis probare conantur.

Adversatiorū argumenta.

Primo, ex nominibus Jobi & amicorum, ajunt enim ipsa se nomina prodere, quæ scenica sunt, & rei quæ agitur, videlicet patientiæ exemplo, quod proponitur, congruentem significationem habent: nam Job interpretatur, dolens, Hus consilium, suas quoque nominum arcanas significationes atque interpretationes habent amicorum nomina, quæ suis locis indicabuntur, atque filiarum etiam, capite ultimo.

Secundo, quoniam carmine scriptus est liber hic, ut solent comœdiæ, & tragœdiæ. Sic namque liber Canticorum, qui carmine etiam constat, pastoritiam quandam fabulam, & argumentum bucolicum continet.

Tertio, quoniam neque qui historiā à primis initiis texuerunt, illius meminerunt, ut Josephus, qui nusquam Jobum nominat.

Quarto, ipse narrandi stylus ad parabolam facit, non enim dicitur: Fuit quidam vir, sed, *Erat*: sic aniles fabellæ habent initium, *Era se loque se era*. nam historia perfectam præteriti asseverationem habet, ut

1. Reg. I. I. 1. Reg. I. Fuit vir unus Josue I. Et factum est Josue. I. I. in Hebræo. Et fuit. similiter etiam I. Judic. I. I. cum, in originali, Et fuit. simileque initium habet liber Ruth. & primus & secundus Regum, atque liber Esther.

Quinto quod etiam viri catholici sentiant, quasdam hujus libri partes non posse historice accipi, sed per parabolam, quale est illud angelorum concilium præsidente Deo, colloquium Satanæ, interrogationes, & responsiones.

Denique quod quædam impossibilia sint, neque ita ut scribuntur geri potuerint: ut quod septem diebus & noctibus, immoti assederint Jobo tres illius amici, sine cibo & potu, quod locupletissimus inter omnes Ori-

entales repente nudus sederit in sterquilinio, quod illius uxor, in suo regno, suæque urbe nullo suo merito aut culpa ancillæ munus obierit, & stipem collegerit, ut Septuaginta disertis verbis tradunt: quod nulla sanitatis recuperata, neque restitutarum facultatum verosimilis ratio, & via scribatur, atque iis similia.

Hæc illi argumenta prætere possunt suæ assertionis, sed nos tamen alias verissimas causas suæ illorum perfidiæ profereamus. Primam, quod id sit hæreticorum ingenium, ut certa & explorata, & communi Ecclesiæ voce stabilita suspectæ veritatis nomine, in judicium vocent: omnem igitur veteris historiæ auctoritatem elevant. Nam cum ipsi conscientia scelerum convicti tenebras ament, & lucem ipsam, qua nihil est amabilius, avertant, historiam æque detestantur, quæ à sapientibus viris *lux vite* meritissimo appellatur. Verentur itaque ne, si in historiæ lucem incurrant, ipsorum & mores, & dogmata, non ad Christi lucernam, sed ad Satanæ caliginem elucubrata, prodantur. Recepto & probato Sanctorum catalogo adscriptos plerosque sanctos expungit Lutherus, vetera miracula novi Evangelici magna ex parte abnegant, perfidi & mendaces historici, veræ historiæ perfidi & mendaces calumniatores.

Secundam, quod ex sua vita aliorum mores æstiment ac metiantur, & ex sua imbecillitate, aliorum constantiæ conjecturam faciant, & quæ se assequi posse diffidunt, impossibilia esse credant. Quare sapienter Aristoteles scripsit, virum studiosum non esse judicem solum, verum etiam normam quandam, atque mensuram veri atque boni. Nam sicut sanis corporibus ea jucunda & amica sunt, quæ salubria existunt, ægrotantibus autem pleraque etiam insalubria & nociva placent: sic sane viri boni, & boni atque veri amatoris palato illa sapiunt, quæ vera & bona sunt, improbis atque mendacibus improba atque mendacia: est namque pietas *suadibilis*, ut Jacobus dixit, *congaudet veritati, omnia credit*, ut Paulus docet: Quod si se velit impietas, atque perfidia, non solum arbitram, sed etiam regulam atque legem animatam veritatis atque probitatis constituere quod erit tantum mendacium, quod non obtineat fidem? aut quod tantum scelus, quod laudem, & præmia non referat? aut quid tam verum tamque honestum, quod ab iniquo iudice ignominiam, & repulsam non accipiat? Stultus igitur ambulans in via cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. quo loco Hieronymus ait, *Stultus, ut ipse peccat sperat omnes peccare*

2. Hæreticorum in tollendis verissimis historiis impudentiæ, prima causa.

Historia lux.

Lutherus.

3. 2. Causa. Hæretici ex se alios judicant.

Arist. I. Ethic. c. 4. & lib. 9.

cap. 4. Justus norma veri atque boni. Simile.

Jacob. 3.

17.

1. Cor. 13.

6.

Eccl. 10. 3.

Hierony.

peccare similiter, atque ex suo ingenio omnes indicat: quem locum in eandem quoque rem videtur Symmachus interpretari, in via stultus cum ambulat, ipse insipiens suspicatur de omnibus, quia stulti sunt, à quo non longe abest illud Hispanorum vulgi sermonibus jactatum, Latro omnes sibi similes suspicatur. sic Augustinus ingenue fatetur in suis confessionibus, Ambrosii calibatam sibi visum laboriosum, quod ipse nec conjicere noverat, neque expertus fuerat illius interna animi gaudia, solamen in adversis, spei robur. verum est enim illud proverbium, ut omnis affectus, in quo ipse insanit, reliquos fure putet, eleganter Nazianze. in præceptis ad virgines cecinit:

*Hi fieri non posse putent, ut carnea moles
Fulgeat, expendit propriis qui sordibus omnes.
Aster agri est oculi, nigrantia cernere celi
Sidera, sic tellus quamvis immota quiescat,
Volvitur ipsa tamen, ceca vertigine captis.*

In rem hanc, atque ad fidem mirabilium exemplorum patientiæ, & tranquillitatis animi in rebus adversis, his verbis gravissimis Plutarchus scribit, Neque est ejusmodi dictis deroganda, aut infirmanda fides, sed cum admiratione, emulatione, & afflatu quasi numinis aliquo, periculum faciendum, & specimen capiendum in minoribus, ad majora sui ipsius: non meditando fuga, neque cura abjicienda animi sui, neque vagandum.

Tertiam, quod cum divino lumine destituantur, & humano tantum sensu de rebus judicent, id statim existimant impossibile, quod humanis viribus superius viderint, atque adeo non credenti, (id est nihil fidenti aut speranti, de divina ope, atque potentia) impossibilia videntur, quæ credenti possibilia esse Christus Jesus docuit Mar. 9. Atque imprimis ea, quæ ad rerum adversarum, dolorumque tolerantiam pertinent, quæ si magna sint, primo deterrent humanam imbecillitatem, deinde vero humanam etiam fidem & existimationem vincunt: sane si ab homine petas, possitne abundantius omnibus Apostolis laborare? respondebit, Non ego.

si autem ab Apostolo Paulo idem rursus perconteris: respondebit utique, Gratia Dei mecum. Quid enim solus sine charitate homo sustinere aut sperare possit? at charitas omnia sustinet, omnia sperat. Itaque homines otio atque voluptate diffuentes, & ad sanctitatis & tolerantiam imitationem ineptissimos de Jobi historia necesse est judicasse, non lecus, atque cæcum de coloribus, aut mollissimum Epicurum de Stoicorum indolentia & apathia. Atque de his ipsis illud dici pro Jobo potest, quod de suarum calamitatum spectatoribus dicebat David;

Pined. Tom. I.

Tanquam prodigium (quod vix fidem tantæ in tantis calamitatibus tolerantia obtineat) factus sum multis, & tu adjutor fortis. Quare sicut impii Sapient. 2. dicebant: Sic fortitudo nostra lex justitiæ. ita isti suam delicatam animi effeminati molliitudinem, legem & normam suæ fidei efficiunt, ut nihil apud illos verum sit, quod cum voluptate & turpitudine non sit conjunctum, nihilque de constantia & tolerantia legere æquo animo possint, quod legendis atque tractandis aliorum exemplis, sua ipsi tractent vulnera, quæ dum refricantur, recrudescunt.

Igitur verissimam hanc fuisse historiam, verumque hominem Jobum, atque pro veritate nobis fabulam obtrudere, sed nequicquam, conatos hæreticos, hæc probant. Primo, quod non aliter intelligi possit sacra Scriptura Tob. 2. ubi exemplum patientiæ Tobia, sicut & sancti Job statuitur, ergo oportet aut utrumque verum fuisse, aut fictum utrumque, sicut Chrysostomus pro veritate illius historiæ divitis epulonis argumentatur: Ubi dicitur Abraham, & Propheta, & Lazarus, & Moyses, hic verus Lazarus, si verus est Abraham, verus est Lazarus, neque enim umbra corpori, & mendacium potest congruere veritati. Non aliter Ezechiel. 14. verissimis hominibus Noe, & Danieli, tertius adjungitur Job, Si fuerint tres viri isti, Noe, Daniel, & Job. & Jacobi cap. 5. cum ait: Sufferentiam Job audistis, & finem Domini vidistis, de verissima re loquitur, cujus tandem finis & exitus videri potuit, multosque habuit testes. Accedit illius primæ vocis ponderatio. Erat vir. quam Origenes, Chrysostom. & Græci afferunt, Virum aut hominem dici, ne peregrina illum, & non humana natura prædictum arbitraremur, quasi dicant, verissimum hominem. Secundo, omnium Sanctorum concors sensus, qui usquam Jobi meminerunt, hanc tanquam verissimam historiam usurpantium.

Tertio librum hunc ad patientiæ exemplum conscriptum fuisse, etiam ipsi hæretici fatentur. Quale autem patientiæ exemplum sit, quod verum non sit, sed per otium ab aliquo fictum, excogitatum, conscriptum. Sed dices, ex fabulis interdum bene aut male vivendi exempla peti solere. Sane, sed cum rem ejusmodi proponunt, quæ neque impossibilis sit, neque non imitabilis. atqui ideo veritas hujus historiæ abnegatur ab hæreticis, quod incredibilem existiment tantam patientiam nedum à nobis imitabilem. Neque vero patientiæ magister idoneus esse poterit, quamvis multa de patientia disserat, qui non fuerit verissime tentatus per omnia. Propterea videtur Paulus com-

†† 2

parasse

Sapient.
2. 11.

5.
Vera historia
Job, verusque
homo describitur,
I. Ratio.

Chryso.
hom. de
divite
epulone
to. 2.

Ezec. 14.
14.

Jacob. 5.
11.

2. Ratio,
Job. 1.

6.
3. Ratio.
Quale oportet
esse exemplum.

Justus affectus,
prodigiū
voluptu-
rius ho-
minibus.

Hebr. 12. parasse eos: à quibus deberemus exempla
Cur san- sustinendi petere, cum nubibus, *Habentes*
etorum (inquit) *tantam impositam nubem testium, per*
exemplū *patientiam curramus, aspicientes in auctorem fi-*
simile nu- *dei, & consummatorem Jesum, videlicet nubes*
bibus, *nisi effundant imbrem, & suo dispendio*
terram irrigent, vanæ censentur: sic sane qui
de patientia aut alia quacunque virtute
præclare disputet, non valde nobis proderit
nisi ipsa etiam re, atque opere, & toleran-
tia malorum imitandum se præbeat, cum
scriptum sit, Nubes, & ventus, & pluvia non se-
quentes, vir gloriosus, & promissa non complens.
Pro. 25. Ideo Christus Jesus fidei & Evangelicæ do-
14. *ctrinæ auctor, idem ejusdem consummator*
atque perfectior à Paulo proponitur.

7. Quarto, tantum abest, ut nomina Jobi, &
Quarta amicorum, historiarum veritati obfint, ut po-
ratio. tius illam confirmet. nam, ut Chrysosto-
Chrys. ho. mus ait: *Neque in parabola dicenda nomina*
de divite, *sunt. Parabola illa sunt ubi ponuntur exempla, &*
Tertull. *tacentur nomina, sic etiam Tertullianus lib.*
de resurrect. carn. Lazari historiam ex no-
mine confirmat, Quid illic Lazari nomen, si non
Luc. 16. *in veritate res est? Quare omnes Patres, uno*
Theophyl. *excepto Theophylacto, Lazari & divitis*
Lazari & *historiam esse censuerunt, non parabolam.*
divitis hi- *Imo neque Theophylactus, Lazarum fi-*
storia an *ctam personam aut parabolicam existima-*
parabola. *vit, cum nomen habeat, licet quidem para-*
bolæ (ut ipse censet) divitis, cujus nomen
subticetur, admisceatur. Sic enim ait, Fert
Hebræorum traditio, Lazarum quendam per il-
lud tempus extrema inopia, & infirmitate labo-
rasse, cujus memor fuerit Dominus in parabola
Erasmus. *hac, utpote noti & manifesti. solus igitur est E-*
rasmus, qui eadem, qua Hæretici conjectura
ductus, aut certe delusus, aberransque ait:
Lazarus Hebræis sonat, adjutus à Domino, ut
ipsum etiam vocabulum faciat ad parabolam.

Quinta
ratio.

Accedit etiam nomen terræ Hus, The-
 man, Naamath, & amicorum nomina, quæ
 veras urbes, verosque homines referunt ex
 cognatione Esau. Quare sapienter, & in rem
 nostram adversus eos, qui Scripturæ loca
 pro resurrectione non vere & simpliciter,
 sed parabolice interpretarentur, Tertull.
 ait, *Si nomina absoluta sunt rerum, ut nihil eo-*
Tertul. de *rum in parabolam, comprimari possit, nec ea in pa-*
resurre- *rabolis comprimantur: atque ita corporalia de-*
ction. car- *fenduntur, ut corporalibus destinata, id est, non*
nis, c. 33. *spiritualia, quia non figurata.*

8. Ex his efficitur, si non apertam hæresim,
Qui neget *saltem manifestum errorem esse, de hujus*
veritatem *historiarum veritate dubitare. D. Thomas ait*
huius hi- *auctoritate sacra scriptura obviare, Nicolaus,*
storiæ, *non esse consonum scripturæ, Cajetanus, non li-*
qua nota *cerere hac de re dubitare. Sixtus Senensis lib. 8.*
inuren- *Hæresi, 10. impium errorem, atque hæresim*
du.

vocat; Bellarminus lib. 1. de verb. Dei. c. 5.
hæresim Hebræorum. Quæ minutatim adduxi,
quod noverim fuisse nostra ætate, qui rem
hanc existimaverint alienam esse à fidei,
errorisve periculo.

Ad ea quæ primum objecimus sic occur-
 rendum. Ad primum, sæpe nomina sacra si-
 gnificationem habere congruentem rebus
 9. Respon-
 detur ad
 objecta
 Sacrorum
 nominum
 interpre-
 tatio.
 Abelis
 nomen
 unde,
 Noe
 nomen,
 Genes. 5.
 29.
 Dan. 1. 7.
 iniquo licet rege, eorum, quæ passurus esset,
 præfagium nomine accepit, nam Baltassar,
 est idem, quod portans angustiam. Verorum
 autem virorum, urbium, montium nomina,
 & illorum arcanas interpretationes passim
 notat scriptura: atque hinc sumi exquisita
 Hebræorum Sapientiæ firmum argumen-
 tum, ostendit Eusebius de præparatione e-
 vangelica cap. 3. Cyprianus de Montibus
 Sina, & Sion, adversus Judæos, & Chry-
 sost. hom. 51. in cap. 26. Genes. ubi observat
 raro parentum nomine filios appellari, vel
 forte nusquam, sed rarum quoddam & no-
 vum nomen imponi à parentibus, ut per il-
 lud aliqua futura præsignificarent, & in E-
 pistola ad Roman. c. 16. hom. 15. *Magnum*
thesaurum in nudis nominibus, multarum rerum
historias, non modicam denique philosophiam
contineri docet & peculiari homil. super id
ex Roman. 16. Salutant vos Aquila, & Priscil-
la, nomina & cognomina in arcanis scri-
pturis diligenter excuti jubet. Unde Plato
 Plato.
 in Cratillo dixit, cum ratione imposita esse
 rebus nomina, tam apud Græcos, quam
 apud Barbaros, per barbaros, Hebræos in-
 telligens, ut Eusebius interpretatur: cum
 Euseb.
 vero ait, eam cum ratione nominum im-
 supra.
 positionem, ad virum non ad mulierem perti-
 nere, ad id videtur respicere, quod ex sa-
 cris litteris acceperat, Adamum cunctis
 rebus indidisse nomina, à quo profecto ad
 reliquos sapientes imponendorum nomi-
 num scientia permanavit, & in Ægypto
 Gen. 41.
 Phrao, Josepho nomen vertit, & vocavit
 45.
 eum, lingua Ægyptia, *Esaphnaph*) *Salvato-*
rem mundi, & in Chaldæa rex Babylonis
 Danieli atque sociis, nova nomina suarum
 Dan. 1.
 quoque significationum atque virtutum
 dedit. At nominum Jobi & suorum amico-
 rum interpretationes suis quæque locis in-
 dicabuntur. Ut vero necti possint inter se
 significationes omnes ad efficiendam mo-
 rum

rum instructionem & allegoriam, vide in Gregorio, Philip. Bed. & Didymo.

10.
Nomina
quæ signi-
ficationē
habent
non esse
omnia
scenica,

Hinc perspicui potest, propria nomina arcanæ alicujus significationis non esse scenica, nec comicas tragicasve personas illis tantum insigniri. Quid? quod etiam pleraque nomina propria, fatali quadam, si non necessitate, at significatione imposita fuisse, sunt qui ostendere conentur? & Hectorem lingua Phrygia possessorem sonare, ut qui patriæ possessionem tutaturus esset: Tantalum, quasi Talantaron, id est infelicissimum, Plato in Cratylo scribit, ut cui adversa multa eventura essent. Priamus, Redemptum sonat, ut qui adhuc infans in Trojæ eversione captus redimendus esset. Persequitur hujusmodi significationes propriorum nominum Aristotelis, Galeni. Melampi, Epicuri, Camilli, Scipionis, Cæsaris, & aliorum, Galeotus Martius suo primo cap. de doctrina promiscua. Quam quoque rem elegantur descripsit Ausonius Gallus.

Galeotus.

Ausonius.

*Nam divinare est nomen componere, quod sit
Fortuna, & morum, vel necis indicium.*

Protesilae tibi nomen sic fata dederunt,

Victima quod Troja prima futurus eras.

*Idmona quod varem, medicum quod Lapyga di-
Discendas artes nomina praeveniunt. (cunt,*

Addo etiam in comædiis non semper nomina personarum ficta, excogitatave esse, licet enim aliquando consuevantur, ut apud Plaut. in Bacchid. Chrysalus ille subdolus servus ab auro nomen habet, quasi Latine dicas, Aurelium, quod herum auro emunxerit, tamen frequenter nomina sumuntur ex hominibus aliqua re insignibus, ut apud Teren. Parasitus est, de nomine Siculi Gnathonis & Thais, antiquæ meretricis nomen habet: & Formio à Formione Parasito regis Seleuci, nomen mutuatur. Turnebus lib. 28. suorum advers. c. 4. & l. 30. cap. 38. Petrus Nannius in Miscel. 7. nonnulla in hanc rem. Hæc petebat prima objectio.

Secunda vero, quare carmine maxima ex parte constet liber hic explicabitur cap. 4. nunc satis fuerit indicare, prima capita, quæ simplicem narrationem continent, soluta esse, atque ratione simplici pro more historiæ, reliqua, quæ affectibus plena sunt carmine quoque describi, ad explicandos varios affectus, opportuno.

11.
Ad 3.
Notatus
Josephus.

Quare Jobi non meminerit Josephus historicus, quod tertio loco proponitur, ille viderit: certe non solus Job, sed aliæ etiam historiæ sacræ in illo desiderantur, multa ex sacris prætermisisse, multa addidisse ex suo, in multis lapsus deprehenditur, atque reprehenditur, denique Judæus homo hæreticis, quam Catholicis probatior aliquan-

Pined. Tom. I,

do est, scio dici pro Josepho posse, nihil mirandum hominem Hebræum, qui de rebus suæ gentis scriptionem moliebatur, de Jobi historia gravissima non meminisse. Sed utcumque sit & verissima, non ideo tamen ignotus est Jobus: Nam, ut Origenes scribit, primum apud Syros, deinde apud Ægyptios, tandem per universas gentes Jobi Scriptura, Syriace, Hebraice, Græce, omnibus denique linguis divulgata est.

Orig. lib.
1. in Job.

Ad quartam, in originali voce habetur, *Fuit vir.* quid vero peculiare interpres voluerit reddendo, *Erat,* explicabimus suo loco. Peculiarem quoque quæstionem postulat illud Angelorum concilium, quale aut qua ratione extiterit? Neque vero historiæ lædit universam, quod quædam particula non accipiatur, ut sonat: non enim ideo Augustin. creationis rerum veritatem elevat, quod illos creationis dies, non re ipsa, ut sonat, sed in mente & cogitationibus angelorum distinguat. Sic quinto responsum est. Sexto vero & ultimo, illarum omnium dubitationum explicationes, & suis locis petendæ, facient satis.

12.

C A P V T II.

An liber JOB sit sacræ fidei, atque auctoritatis.

1. Libri hujus impugnatores.
2. Fides, & auctoritas, vel ex ipsius Jobi testimonio.
3. Quid sentiendum, censendumve de extrema hujus lib. parte.
4. Quid de hoc libro apud Græcos.
5. Septuaginta Complutenses, ut breviores, ita minus correcti, quam Vaticani.

Enebrar. lib. 2. Chronol. affirmat ne-
G minam unquam dubitasse hanc esse
authenticam, & sacram scripturam. Nihil-
ominus Græcæ Catena auctor, (quisquis
ille fuerit, sive Olympiodor. sive Nicetas
Heraclicensis) scribit, quibusdam visum
fuisse, ad aliquem è sapientibus Hebræis
historiæ hujus famam, notitiamque perve-
nisse, quam ille ad suæ eruditionis specimen
scripto mandaverit, Thalmudici hunc li-
brum non recipiunt. Josephus lib. 1. contra
Appionem prætermittit, Hæretici superius
adducti contemnunt. Lutherus incredibi-
lem censet.

1.
Gene-
brard.
Auctor
Catena.

Thalmu-
distæ.

Josephus.

Ceterum semper hic liber inter proto-
canonicos numeratus est, illos videlicet de
quibus jure aut merito nunquam dubitare
licuerit, quare & Hebræi illum recipiunt,
ut ait Hier. in prologo, & sacra Concilia,
quæ in canonem referunt sacros libros, at-
que orthodoxi omnes divinam huic scri-
pturæ fidem habendam esse censuerunt,

2.
Hic liber
protoca-
nonicus.
Hierony.

quam nemo sine hæresis nota ullo tempore negaverit unquam, adeo semper fuit firmæ & constantis veritatis.

Job. 31. 35 Hanc suo libro fidem habendam fore, prævidisse, præsignificasseque profecto videtur ipse Job. c. 31. cum ait: *Quis mihi tribuat auditorem, & desiderium meum audiat Omnipotens, & librum scribat, ipse qui judicat.* cum enim optat sua gesta, suaque dicta à diligente aliquo auditore scripto excipi, certo credit fore, ut desiderium suum audiat Omnipotens proprie ex Hebræo ut *scriptionem suam testificetur Deus.* id est, fore, ut suæ historiæ conscriptæ sigillum suum admoveat, & subscriptionem suam apponat Deus, velut instrumento publico, quod publicam & indubitatam apud omnes fidem mereatur, translatione sumpta à publicis notariis, publicisque instrumentis auctoritate publica munitis: ut suo loco diligentius explicabimus.

3. De illa vero libri parte, quæ sequitur post illa verba in fine c. 31. *Finita sunt verba Job,* ad finem usque libri, fuere Hebræi, qui censerent, rejiciendam, & refecandam ab hoc libro quos refert, rejicitque Levi. Ben. Gerson. in commentariis, longe videlicet alius sensus est illorum verborum, ut suo loco dicemus: atque ea de re dubitare non licet.

4. Quid vero de libro Job, qui apud Græcos habetur censendum sit, qui multis partibus copiosior est, quam scriptura vulgata præsertim cap. 2. ubi describitur uxoris colloquium cum Job, pluribus quam apud nos, & cap. ult. cui additur appendix genealogiæ Jobi, quæ etiam apud nos desideratur, idem, inquam, de hoc libro censendum, quod in universum de auctoritate editionis Septuag. Certe id nunc satis fuerit dixisse, sicut nihil sacrae auctoritatis hætenus est, nisi quod in Latino Codice vulgato habemus, ita sane incertum est an ea, quæ nunc in Septuaginta habentur, in Latino desiderata, vera sint, & sacro scriptore tradita, idem enim est apocryphum esse. quod incertum, & occultum esse, & iudicio Ecclesiæ nondum approbatum. Neque propterea quod hætenus approbatum non sit, ideo damnatum est auctoritatis humanæ, aut alicujus falsitatis. Liber autem Job, in Sept. Complutensibus, qui & Hebræo, & Vulgata Latinæ lectioni respondet, minus purus, minusque emendatus est, quam qui illis, quas diximus, additionibus auctior habetur, & à Sixto Quinto pro vera & pura Septuag. lectione Ecclesiæ propositus, & commendatus. Licet Hieronymus proemio in Job, non tam aliqua addita, quam omiſſa conqueritur in eo codice Septua-

ginta, quem ipse habuit. *Audiant (inquit) mei canes idcirco me in hoc volumine laborasse: non ut interpretationem antiquam reprehenderem, sed ut ea quæ in illa aut obscura sunt, aut omiſſa, aut scriptorum vitio, depravata, manifestiora nostra interpretatione fierent.* Hierony.

CAP V T III.

Quis hujus libri auctor fuerit.

1. Lapsus Billsi, & aliorum sententia.
2. Salomon non scripsit aliorum res, vix suas.
3. Lapsus memoria Nazianz. & aliorum.
4. Job auctor sui libri.
5. Jucundum res suas cuique scribere, videlicet fructus laboris.
6. Qui tentatus est, aptus quoque est docendo atque scribendo.
7. Auctores sacri de se tanquam de aliena persona loquuntur.

Mirum sane, quod Jacobus Billius in annotationibus ad Gregorium Nazianzenum, scripserit de auctore hujus libri nunquam fuisse dubitatum, cum tamen nunquam fuerit aliquid certum. in secunda igitur editione (ut decuit virum sapientem) suam illam annotatiunculam recognovit, atque correxit, potius delevit & expunxit.

Prætermisso igitur illo errore, quem refert Catenæ auctor, hujus libri scriptorem fuisse aliquem ex Hebræis sapientibus divinitus non afflatum, alii non idem sentiunt.

Prima sententia apud eundem, illorum est, qui amicos Job auctores libri statuebant, sic enim congruens videbatur, ut qui testes adfuissent, atque audissent Jobum, iidem scriberent, quæ audissent, & vidissent, præsertim cum id expetisset Job, ut auditor aliquis sua verba fideliter exciperet, & scripto mandaret, loco nuper adducto.

Secunda, quam refert Isidorus 6. Etymolog. cap. 2. tribuit alicui ex Prophetis.

Tertia facit Salomonem auctorem: sic sensisse visus est Nazianz. Oratione ad Julianum tributorem exæquatorem; nam eum locum ex c. 3. *Illic parvus & magnus, & servus cum domino suo.* ait esse Salomonis. atque in ea Nazianzenum sententia fuisse asserunt Nicetas eo loco, & Olympiod. in præfatione: probabilisque hæc quoque sententia visa est Polychronio, qui ad id cap. 18. *Quis mihi det, ut scribantur sermones mei?* sic scribit, *Job. 9. 23. Consequutum est perinde ut justii postulata fuerunt, idque Moysis, Salomonisve opera, Dei decreto.* Noster quoque Paulus Comitulus, cuius labore & diligentia illam Græcorum catenam Latinam legimus, existimat Nazianzeni sententiâ confirmari posse ex Athanasio in Synopsi, qui librum hunc Canticis canticorum

1. Billius in Oratione ad Julianum tributorem exæquatorem.

Varia sententia Nicetas.

Nazianz. Job. 3. 19.

Nicetas. Olymp. Polychr.

Comitulus.

Athanasio.

Conci.
Laod.
2.
Salomon
an suorū
librorum
scriptor.
Librorum
Salomo-
nis quis
scriptor.

ticorum subjungit; quod etiam faciunt Bi-
blia quædam Vaticana vetustissimis litteris
conscripta, & quidem si hoc ex ordine nu-
merandi argumentum ullum est (quod sane
aut nullum, aut tenuissimum est) confirma-
ri luculentius poterit auctoritate concilii
Laodic. quod Canticis etiam librum Job
supponit.

Verum hæc etiam nemini placere de-
bet, nam Salomon non aliorum res, & vix
suas ipse parabolas scripsit, cum non desint
viri docti, qui existiment eos libros, qui
dicuntur Salomonis, non tam ab ipso Salo-
mone, quam à suis familiaribus in librum
redactos, & concinnatos ex sententiis &
verbis à Salomone exceptis. Præterea quod
liber Job Syriacis & Arabicis loquutioni-
bus scateat teste Hieronym. quæ alienæ
sunt à Salomone. Tandem quod ante Salo-
monem oportet librum hunc fuisse con-
scriptum, cum ex illo plures sententias mu-
tuatus fuerit David; qualis est illa Psal. 146.
Ps. 146
vers. 9. *Esca ipsorum, pullis Cervorum invocantibus*
Ps. 48. 8. *eum, ex cap. 38. vers. 3. & Psal. 48. Quoniam*
cum interierit, non sumet omnia, ex cap. 12.
vers. 19. Librorum vero ordo nihil contra
hoc efficit; neque Nazianzeni auctoritas
alioqui gravissima, nam cum Job, Psalmo-
rum, Salomonisque sententiæ similes sint,
ut ipse Nazianzenus dixit, scribens de veris
Scripturæ libris, facile fuit Jobi senten-
tiam Salomoni supponere. memoria ita-
que lapsus Nazianzenus, Jacobus Billius
asserit: neque desunt in Patribus exempla
similium lapsuum, congerit nonnulla Can-
tapretensis lib. 6. Hypotypos. & fere ne-
mo versatus fuerit in lectione frequenti pa-
trum, qui nævum hujusmodi aliquando non
viderit.

Quarta
sententia.
Origenes.

Quarta sententia, eaque frequentior
Moysen vult hujus libri scriptorem, & O-
rigenes quidem existimat bona ex parte à
Moysè conscriptum, & ab eo addita, quæ
ad historiæ Syriacæ complementum desi-
derari viderentur: Nam nemo (inquit) poterat
nisi ex revelatione cognoscere, quomodo diabolus
Deum sollicitaverat ad affligendum Job. Hoc au-
tem, sicut & cetera de creatione, Moyses à Deo
accepit. Colloquia deinde amicorum ab
eisdemmet conscripta Syriace, & à Moysè
descripta Hebraice, propter leniendum po-
pulum in deserto tunc peregrinantem,
Moysi præterea tribuit Rab. Moys. Kimhi.
Isid. lib. 1. officiorum, Philip. initio cap. 3.
Abulens. initio Genesis super Hieronymi
prologum cap. 7. & super Josue 4. Eugubi
in præfat. Deuter. annot. 6. favetque con-
jectura probabilis, non enim tanti fieret iste
liber ab Hebræis, si suus non esset auctor

& scriptor, ut quem alienum judica-
rent. Verum ad eam rem satis illi habue-
rint, si à Moysè translatus esset in He-
bræum: Ad rationem vero Origenis satis
quoque fuerit quilibet scriptor, quem Deus
illuminaret. Tandem cum hac sententia
non congruunt locutiones, & verba Sy-
riaca.

Ultima, & quæ mihi verior sententia est,
ipsum Job sui libri auctorem & scriptorem
asserit. Ita certo existimat Grego. Suidas
verbo Job. Albertus Magnus vocat senten-
tiam verissimam, sequitur Dominicus Bri-
xiensis præfat. ad Gregor. moralia. Joannes
Arboreus in Theosophia. l. 9. cap. 12.

Prima probatio ex eo sit, quod hic liber
non solum inscribitur Job, quod Job histo-
riam contineat, ut Achanasius dixit; sed ut
ab ipso etiam auctore nomen habeat, uti
plures alii libri, qui suorum auctorum, quo-
rum historiam continent, inscriptionem
habent. Nam liber Judicum ab ipsis judici-
bus existimatur scriptus; liber Josue ab ipso
Josue; primus & secundus Samuelis, ab
ipso Samuele, Esdras ab Esdra; non aliter
Prophetæ majores atque minores suas ipsi
historias atque prophetias scripserunt, no-
minaque sua inscripserunt. Secundo Arabi-
cæ locutiones, quibus hic liber scatet, tes-
tantur scriptum à viro prope Arabiam, at-
que Syriam degente.

Tertio, quod id videatur jure debitum
meritoque tributum optimo viro amplissi-
mi loco præmii, quod etiam ipse postu-
lasse visus est, ut suas ipse victorias certa-
minaque describeret, & quæ passus esset
meminisset aliquando, varios casus, tot re-
rum discrimina; nam si in ipso morbo dice-
re licuit Gregorio Theologo scribenti ad
Philagrium Rhetorem; Morbo crucior, &
gaudeo, non quia crucior; sed quia aliis patientia
sum magister. Quid Jobus gaudii & volupta-
tis caperet, cum morbis & ærumnis liber,
patientiæ præcepta, suæque vitæ exempla
libro mandaret, & ad mortalium omnium
institutionem posteritati commendaret? sic
ille quoque vitam suam Jambicis descriptu-
rus orditur;

Libet sinistras res meas perscribere,

Libet secundas, forsitan ut quidam vocent.

Sic quoque Amphitriton suadet Theseo;

Ne te fructu optimo

Frauda laborum. Quod fuit durum pati,

Meminisse dulce est: fare casus horridos.

Eleganter Macrobius lib. 7. Sat. inter ea de
quibus quisque libenter interrogatur vel
in primis hæc numerat: Pericula præterita,
vel ærumnas penitus absolutas, qui evasit, ut re-
ferat, gratissime provocatur. Nec non & qui ob-

3.
Verior
sententia,
Gregor.
in Pra.
cap. 1.

Sacri libri
plerum-
que in-
scripti à
suis au-
ctoribus.

4.

Naz. Ep.
64.

Senec. in
Her. su-
ren.

Act. 3. sc. 2.
Macrobi-
lib. 7. c. 2.

R. Moys.
Isidor.
Philip.
Abul.
Eugub.
Deutero.

terunt maria gaudent, cum de ignoto multis, vel terrarum situ vel sinu maris interrogantur; libenterque respondent, & describunt modo verbis, modo radio loca: gloriosissimum putantes, quæ ipsi viderint, aliorum oculis objicere. Quid duces & milites, qui fortiter à se facta dicturiunt, &c. & quod Seneca. Quod acerbum fuit, retulisse jucundum est. Naturale est mali sui sine gaudere.

5. Quarto, quoniam sic exigebat suavis divini spiritus dispositio, ut ad hanc scripturam aptissimo calamo uteretur, inciso & exposito mille vulneribus; & eo ipso, qui quæ scribenda esset, rem perpeffus fuisset. Namque habent hoc mala omnia & calamitates, ut vix aut leviter intelligas, & æstimes, frigide etiam aut languide explices, si perpeffus non fueris. Primum exurit *Isai. 5. 7.* labiis Isaias, ut non frigide, sed ardentem loquatur; & Paulus parturiens loquitur, namque doloribus & ærumnis toleratis quasi adigitur ad clamandum; & ardenti spiritu prædicandum Evangelium, & qui Apostoli, & divini verbi disseminatores esse velint, *Galat. 4. 19.* audiunt, Potestis bibere calicem? & qui Episcopatum desiderat, bonum utique opus, quod cum prædicatione, & docendi munere conjunctum est, desiderat.

6. Denique sapientis cum sit scribere, sapientem & scribendo idoneum Salomon designasse videtur non alium, quam eum, qui laboribus & ærumnis probatus sit. Proverb. 19. *Prov. 19.* Doctrina viri per patientiam nascitur, & Ecclesiast. 34. *Eccle. 34.* Qui non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum, quo loco *Hebr. 5. 8.* discere simile est illi. Didicit ex his quæ passus est. Adde hujus libri idoneum interpretem non nisi illum futurum, qui ut Gregorius sapienter scripsit de se ipso, Percussus percussus Job exponat, & flagellati mentem melius per flagella sentiat. Illud etiam eleganter Greg. de Jobi querimoniis & disputationibus ait; Quadam verba responsionum illius, imperitis lectoribus asperere sonant, quia sanctorum dicta pie intelligere (sicut dicuntur) ignorant, & quia animi dolentis & justis, in semetipsis assumere nesciunt, ideo doloris verba bene interpretari non possunt; mentem quippe patientis bene pensare novit condescensio passionis. Videri licet rem in Heli sacerdote, & suorum filiorum, quam oporteret amantiori & indulgentiori, qui *1. Reg. 1. 14.* Annæ sterilis orationem & pro obtinendo filio postulationem, ex dolenti, & amaro animo profectam, ebrietatem est interpretatus. Longe profecto aliter Eliseus propheta, tum Eliæ calamitatum, & persecutionum gnarus, tum suarum quoque ærumnarum, uti prophetam decebat, in medio prævaricatorum populo degentem, non

ignarus, vel procul conspectam mulierem illam Sunamitidem, rem totam suspicatus, cujus gratia venisset. Cum vidisset eam è contra, ait ad Giezi puerum suum, Vade in occursum ejus, & dicei: Recte ne agitur circa te, & circa virum tuum, & circa filium tuum? & inferius; Anima ejus in amaritudine est, & Dominus celavit à me, ergo qui opulenti sunt in Sion, recte & sincere de patientia non judicant, nec patiuntur super contritione Joseph.

Ad extremum sententiam hanc minime lædit, confirmat potius, quod de se Job; tanquam de aliena persona loquatur, cum id proprium sit sacrorum scriptorum, ut se non indicarent auctores suorum librorum, sed Spiritum sanctum, qui illorum linguis, seu calamo velociter scriberet, de quo eleganter Gregor. initio suæ præfati. atque adeo illa etiam extrema verba Deuter. quæ agunt de morte Moyfis, ab ipso Moyse jam morituro, tanquam de alio quopiam conscripta Josephus historicus asseruit; Mortuus est tibi Moyfes.

CAPUT IV.

Qua lingua, & quo dicendi stylo scriptus liber iste fuerit.

1. Cujusmodi materia fuerit liber, in quo primum hac historia exarata fuit.
2. Scriptus ne lingua Syriaca, & an hac à Chald. & Hebr. differat.
3. Carminibus describitur à Moyse ex Syriaco in Hebraum.
4. Sacra Hebraeorum poesis.
5. Jobus, & Moyse præluxere omnibus Poetis.

IN quam materiam primum liber hic exaratus & scriptus fuerit, non constat: quanquam Chrysostom. super id cap. 19. *Chrysost. Job. 19.* Utinam scribantur sermones mei stylo ferreo, aut plumbi lamina, &c. ea de re dubitare videtur, ait enim; Si factum est, illud jam tempus obliteravit: sed de hoc, eo loco plura.

Quod ad linguam attinet, Syriaca illa fuit, qua Idumæa regio utitur: & quam Jobus Idumæus etiam coluit, ut Septuag. infra cap. 24. & ut Hieron. in prologo indicat, neque vero est illa, quam nunc Syram vocamus, Syrochaldaicam potius, quæ duarum potius mistio & confusio in unam coalescentium censenda est, videlicet ex Hebræa & Chaldæa, ut docte admonuit Andreas Masius, præfatione ad suam artem Syriacam, & Guido Fabricius præfatione ad suam interpretationem novi testamenti ex Syriaco. Catenæ Græcæ auctor, quod Septuag. dixerūt c. 41. Hic interpretatione reddi-

Amos 7.

Scriptores sacri non semper indicant se auctores librorum.

Ps. 44. 2. Gregor. in præf. cap. 1.

Martinez. lib. 6.

Hypot. Reg. 29.

Arbor l. 9.

Theosop. cap. 12.

Lingua Syriaca qualis.

Masius. Fabric. Nicetas.

aut ex libro Syriaco; Hebraicam linguam intelligit: quæ Syriacæ similis sit; & ex eo probare nititur, quod Syri duab. & viginti litteris, quemadmodum Hebræi utantur, & Syriam, Judæam; Syros autem Phalestinos plerique nominant, ad quam rem utitur Herodoti testimonio, cujus hæc verba profert, *Circumciduntur Indi, & ægyptii, & Arabes, & qui in Palestina sunt Syri.* quare illa appendix cap. 42. Septuag. significabit ex Syriaco, id est, ex Hebræo conversum esse librum hunc in Græcum, ita ut Septuag. non loquantur de prima, & antiquissima libri translatione, sed de sua ipsorum. Alii Chaldaeam linguam eo loco Syriacam dici existimant, alii Arabicam; cum teste Hieron. Arabicis hic liber scateat locutionibus, præfatione in Job, & Daniele. Res incerta, sed verosimilius & certius, quod primo indicavimus.

3. Quod ad descriptionis genus attinet, ignoratur, an ab ipso Jobo fuerit hic liber carmine scriptus, an vero à Moysè interprete descriptus soluta oratione. Forte Suidas existimavit ab ipso Jobo carmine esse conscriptum, dum sic de illo scribit; *Habes hujus philosophi librum multo & Homericæ, & Platonice lusciniæ cantillantem argutius.* certe apud

An Job
ipse car-
mine scri-
pserit.
Suidas.

Hieron. Hebræos carmine constare asserit Hieron. *A principio (inquit) usque ad initium cap. 3. & 42. usque ad finem prosa est, reliquum hexametris versibus constat, & in prologo Bibliorum ad Paulinum; Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur.* Genebrard. affirmat Moysen spondaicis versibus repræsentasse Jobi historiam, alio vero loco scribit veterum sacra carmina, ut in Psalmis, Job, Pro-

Geneb. in
Chronol.
An. 1013.

An. 3106.
Mari.
Vict.

verb. esse disticha, licet à plerisque Hebræis scandendi ratio ignoretur. Marianus Victorius in annot. ad Epist. 112. Hieronym. ait se invenisse experimento versus libri Job esse Hexametros ex Spondeo, Dactylo, & aliis pedibus, ut Trocheo, Jambo, & Proceleumatico currentes, non tam syllabarum, quam temporum in eis habita ratione: attingit etiam de hujusmodi versuum, & mensuræ ratione non nihil ad epist. 117. & 155. Certe suam pœsim esse in sacris scripturis, & suam Carminis metricæ mensuram cultam ab Hebræis, constitutum est apud omnes doctores sacros, qui uspiam Psalmorum meminerunt, quam rem diligenter & copiose discussit Alphonsus Mendoca peculiari q. an Psalmi Davidis sint vera carmina. vide Hieronym. in præfatione Chronic. Euseb. & præfatione in lib. Reg. & in Isa. quo loco ait Psalmos, & Lamentationes, esse diverso metri genere composita, & præfatione in Job, &

Pœsis
Hebræa,
& sacra.
Alphon-
sus Men-
doca.

Epistola ad Paulum Urbicam ait, extremam partem libr. Proverb. constare tetrametris Jambicis, Lamentationes Sapphicis, Adonicis, Heroicis. De peculiari autem quodam carminum genere, cui nomen esset *Ignorantia*, nescio quid Montanus autumat in oratione Habacuc. *Pro ignorantibus.* de Cantico quoque Moys, vide Euseb. li. de præparatione Evangelic. 11. cap. 3. Pœsim vero & carminum Heroicorum scientiam, non omnino intercidisse Hieronymi tempore, docte colligit Andreas Mafius ad cap. 10. Josue, v. 11. jam nunc omnino ignorari, contendit Robertus Bellarminus in suis institutionibus; Revocare & docere, summo cum labore conantur alii. vide libellum R. David Iahaja de metris Hebraicis, quem Latinum reddidit Gilb. Genebrardus, ubi decem & octo numerat carminum genera, non tam ex sacra scriptura deprompta, quam ex Rabbiorum doctrina, & usu: nullum autem illorum nomen, aut mensura cum Latinorum carminum ratione convenit. Illam autem carminis poeticæ orationis descriptionem tradit, ut locutio sit elegans, dulcis, & compendiosa, & quodam quasi librata pondere. Certe utcumque nunc res habeat, non minima laus Moysi aut Jobo fuerit, poetis omnibus præluxisse, cum illi antiquissimi poetæ, cantu potius quam scriptis operibus claruerint, Linus, Demodorus, Phæmius, Amphion.

A Monta-
nus Ha-
bac.

3. Mafius,
R. David,
Bellar-
minus.

C A P V T V.

Quæ hujus libri materia & finis:

1. D. Thomæ & aliorum sententia.
2. Amici Jobi non errarunt in fide futura vitæ, & præmii justorum.
3. Germana & propria hujus libri materia.
4. Concertatio inter Deum & demonem, Dei victoria, Jobi encomium, pro materia & fine. Tertullianus explicatus.

Libri materiam D. Tho. existimat thessem disputandam de divina providentia; atque eundem esse totius libri finem vult Magnus Albertus; nam si Deus mala justis immittat, existimant amici Job vel tolli, vel labefactari divinam providentiam: propterea pugnant probare bonis bona, malis mala evenire; non enim videbantur agnoscere, alia aut sanctitatis præmia, aut peccatorum supplicia, quam temporalia, quem errorem illis affingit D. Tho. ad finem cap. 2. & Lyra hic, & Baruch. 3. vide etiam Burgensem. addi. 1. ad cap. tert.

D. Thom.

Albert.

An amicorum
cum Job
disputatio
sit de pro-
videntia.

at vero

at vero Job defendit divinam providentiam, justis etiam afflictis, & improbis prospere agentibus, de quo etiam dicendum initio cap. 4. ubi peculiarem disputationem instituemus de amicorum Jobi fide, & pietate.

2. Verum existimo viris sapientissimis & in fide religionis, & immortalitatis animorum instructis, indignam esse ejusmodi disputationem de Dei providentia, & de futura justorum retributione, & improborum supplicio, quæ cum immortalitate animorum nexa est. Erat igitur hæc non tam apud illos controversa, quam totius disputationis principia & fundamenta probe stabilita & fixa. Rem hanc sapius inculcavimus.

3. Illa ergo potius videtur disputationis materia, an supposita Divina providentia, & cura rerum humanarum, sic Deus cum justis agat, ut non solum futura præmia illis constituat, sed etiam præsentia & temporalia conferat: an vero hæc, quæ temporalia sunt bona, & mala, sine discrimine nunc probis, nunc improbis immittat Deus, nam sic censet, atque tuetur Job, & acriter repugnat amicis hanc sibi innocentie afflictæ laudem eripere conantibus, quare justos manere sua in resurrectione justorum constituta præmia; hic frequenter impios agere felices, & abundare tabernacula prædonum, & contra illi contendunt, malis evenire mala; & ideo Job, si respiciat (nam afflictum à Deo ad scelerum supplicium judicant, & hypocritam) meliorem fortunam pollicentur, atque universas calamitates, & corporis incommoda in occulta mentis peccata referunt. Hic videtur totius disputationis cardo, hic decursus objectionum atque responsionum.

4. Tertio etiam non incommode dicitur, concertationem potissimam Deum inter atque dæmonem versari, cujus hæc summa sit; Deum posse ex carne & sanguine hominem reddere ipsis etiam nequam spiritibus superiorem atque fortiolem, tentatum per omnia absque peccato. Invidum vero dæmonem contendere nullum hominem posse ejusmodi esse, ex quo semel, qui primum à Deo creatus fuit, Adam, tam facile superatus est; oportere ergo, quem habeat Deus fortissimum atque probatissimum sibi tradi explorandum, & excutiendum, cum quo certamen instituat, quod paupertate, contumeliis, filiorum nece, infaustis nuntiis, morbis molestissimis, totius corporis cruciatu, doloreque decernatur. Ergo quicquid in hoc libro geratur, aut disseratur, ad hanc dæmonis cum homine con-

certationem pertinere; isque sit finis, qui fuit quoque Jacobi cum Angelo certaminis, ut testatur Sapientia; *Certamen Sap. 10. forte dedit illi, ut vinceret, & sciret quoniam 12. omnium potentior est sapientia.* Hoc esse libri totius argumentum indicat Dionys. de Eccl. Hierarc. c. 3. p. 3. qui dum librorum sacrorum materiam explicat, de libro Job sic ait, *Veterum hominum inter varios & multiplices tristium casus mirabilem constantiam, immobilemque philosophiam eloquitur. Clemens quoque 8. constitut. cap. 12. scribit D. Jacobum præcepisse, ut inter alia divina opera Diaconus recenseret; Qui famulum tuum Job patientissimum, serpentis, qui origo peccati fuit, victorem declarasti. Sane Tertullian. de patient. ca. 14. non aliud in Jobi patientia observat, quam à Deo reportatam de hoste victoriam. Quale (inquit) in illo viro pheretrum Deus de diabolo extruxit? quale vexillum de inimico gloria sua extulit? ridebat Deus, dissecabatur malus, cum Job immundam ulteris sui redundantiam magna equanimitate distringeret. Itaque operarius ille victoria Dei, &c. cum autem ait, pheretrum Deum extruxisse de diabolo in B. Jobo, ne intelligas Jobum extitisse velut defuncti lectulum, quo diabolus efferretur: nam tum per se minime lenis, tum à proposito longe aliena fuisset translatio; Que at aud hico Dios de aquel hombre para el Demonio? sed ad triumphum instrumenta referendum, pheretrum, igitur erit, in quo pompa fertur, Jobusque fuit veluti ferculum, in quo Deus triumphavit, & devictum triumphatumque hostem palam traduxit, atque circumtulit, ea enim translatione longe pulcherrima Paulus quoque usus est, cum corpus Christi Jesu, cruci affixum, & incredibilibus doloribus affectum Dei triumphum de hoste agentis effecit ferculum & sellam triumphatoriam, Coloss. 2. Spolians principatus, & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Gaudentius quoque Brixianus præfatione sui tractatus in Scripturam, de Job loquens; Diabolo, (inquit) probatam vult Deus ingerere sanctorum suorum justitiam, ut de bonorum operum meritis ad amicitiam Dei, & ad regnum caeleste, unde ipse decidit, esse perfectos doleat, indignetur, invideat, ingemiscat; neque tamen audeat quisquam de divino judicio causari. Similem quoque indicat finem, atque materiam Divus Prosper, dicens productum fuisse Job in patientia exemplum, & confusionem diaboli. Non aliud Suidas agnoscit libri argumentum quam veritatis pugilem, certamina, triumphum, præmia; & illud præterea observat, quod Job primus diabolum devicerit, quasi nemo alius difficili atque*

3. Vera & propria hujus libri materia.

Job. 11. 6.

Concertatio inter Deum & saram,

Dionys.

Clemens.

Tertull.

Explic.

Tert.

Coloss. 2.

15.

Gauden-

Prosp. de

pradic.

6. p. 22.

Suidas,

verbo Job.

atque periculoso prælio cum hoste commisso, victor evasisset, voluisse igitur Deum de primo homine hostem triumphantem atque gloriantem per Jobum triumphare atque comprimere; Proptereaque tam accurate semel & iterum describitur Angelorum ille catus, Dei præsidis, iudicisque supremi interrogationes; Satanæ responsiones; Jobi præconium; unde rei, totiusque historia initia pendent, unde etiam finis, & scopus duci possint. Huc fere pertinet, quod Philip. super id c. i. *Nunquid considerasti servum meum, &c.* existimat de Dei veritate & præconio Jobi, esse totam inter Deum & dæmonem concertationem; Hoc enim (inquit) *diabolus totum agebat, ut mendacem Dominum statueret, qui de Jobo tale & tam grande testimonium perhibuisset.* Sed quod in alios quoque fines librum, & res Jobi referri Deus voluerit, deinceps ostendemus.

CAPUT VI.

Alii duo peculiare fines hujus libri, seu potius patientiæ Job.

1. Dei opera ad plures peculiare fines opportuna.
2. Jobi laudem, & meritorum cumulum ex earum procurasse Deum expensus locus ex cap. 40. secundum LXX.
3. Patientiæ, atque imitationi Christi patientis peculiariter proposita beatitudo, illustratus Paulus Hebr. 2.
4. Pax Christi quæ.
5. Exemplum patientiæ redundat in totius ecclesiæ bonum.
6. Finis Christi incarnati, patientiæ exemplum, explicatus Petrus.
7. Nullius virtutis tam illustria exempla, perinde ac patientiæ, illustratus Paulus.

SUæ providentiæ æquitatem atque rationem apud illos sapientes, deinde etiam apud fideles omnes, ad quos Jobi historia & liber perveniret, suæ etiam gloriæ laudem apud adversarium statuere Deum voluisse, ex Jobi ærumnis, & patientiæ cap. præcedenti docuimus. Nunc duos alios fines indicabimus, videlicet peculiarem sui iusti laudem atque meritum, tum etiam commune suæ Ecclesiæ solatium & exemplum. Sunt enim divina opera ejusmodi, ut in multos, eisdemque præclaros fines quales à nobis fingi & cogitari possent, & quales divina bonitas sibi præstitueret, & proponere voluerit, apta & apposita singula videantur; uti pronunciavit David Ps. 110. *Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus;* hominum videlicet opera valde angusta sunt, ut quæ nostræ voluntati, nostræque sapientiæ respondeant. At Deus,

qui in agendo vult omne bonum, magna quædam, amplissimaque opera edit, quorum fines longe lateque pateant, & ad singulos videantur exquisita, & maxime accommodata, vel etiam, ut ex originali, & D. Hieron. habemus, *Exquirendam in omnes voluntates eorum.* quidquid enim velint homines, in singulis divinis operibus habere poterunt; quasi Deus omnes peculiare fines singulis suis operibus præstitisset.

Jobi igitur sanctitatis, & patientiæ laudem, & meritorum atque præmiorum copiam augere & amplificare voluisse Deum, non solum ex communi illa ratione, quod omnia propter electos faciat, ut & ipsi salutem consequantur; sed peculiarius hoc libro declaravit, illa sententia quam multi sancti Patres tanquam sacram ex hoc lib. cap. 40. secundum Septuag. proferunt, neque omnes eodem modo legunt. Nazianz. oratione 21. in laudem Athanasii sic ait: *Deus in fine certaminis illustri præconio athletam suum victorem pronunciat, atque afflictionis arcanum aperit: Num tu censeres (inquit) me aliam ob causam hac in te decrevisse, quam ut iustitia tua elucescat?* Chrysost. peculiari hom. de adversa valetudine habet sententiam hanc. *Putas me tibi seneratum esse, ut iustus appareas? quanquam in aliis codicibus sic legamus: Ait Deus ad eum: frustra me tibi oraculo præcepisse putas, ut existas victus? at idem hom. 1. de patientiæ Job: Nunquid vanum putasti iudicium meum? sed ut videaris iustus.* Theoph. Nicænus, quem nuper Hispalensis noster D. Gonsalvus Pontius Leonius Latinum fecit (epist. 2. de patientiæ: *Putas ne aliam ob causam allocutum te esse, nisi ut iustus appareas?* Sic vero Theophanes subjungit: *Hoc est, quam aliam ob rem permisi, ut tentationes te invaderent, dignatusque nunc sum colloquio, nisi ut iustus appareas, & iustitia tua, vivendi ratio, amorque erga Deum, ipsi diabolo omnibusque hominibus, qui erunt usque ad consummationem mundi, manifestetur?* Tandem Philippus presbyter super id. c. i. *Adfuit etiam Satan, &c.* An putas me tibi aliter locuturum, quam ut iustus appareres? Septuag. Vaticani sic habent; *Putas me aliter tibi respondiisse, quam ut appareas iustus?* Mira Dei in suo iusto illustrando & proponendo mundo, & Angelis & hominibus providentia, atque solertia, jam non solum, ut electus salutem consequatur, sed etiam ut honorem & laudem. Tantum ille auram popularem non capret, neque quærat gloriam hominum, neque humanum diem, sed potius amet tenebras, atque latibula, & sit, ut Isai. ait, *sicut vir, qui abscondit se à vento, & celat se à tempestate.* Deus certe dicet, *de tenebris lumen splendere, & lucem proferet iusti,* tanquam

Hierony.

2.

2. Tim. 2.

10.

Nazianz.

Chrysost.

Theoph.

Theoph.

Philip.

LXX.

Vati.

Dei providentia in honorificandis suis iustis.

Philip.

Divina opera opportuna ad multos fines.

Ps. 110, 2.

tanquam meridiem. Adeoque semper hunc iusti splendorem, nominisque celebritatem sibi semper ob oculos proponit curandam, atque promovendam. Sed de hac re non semel nobis dicendum erit.

3.
Deus of-
fert pa-
tientia op-
portuni-
tates,

Accedit præterea, quod cum Deus augere & amplificare vult præmia iustorum, offert, & offert mille patiendi opportunitates, quod cum virtutibus aliis, tum vero patientiæ & tolerantia præmia promittantur, quasi merita non tam aliarum virtutum actionibus, quam solius patientiæ consent. Pari namque proportionem sicut glorificationis suæ, & nostræ redemptionis meritum, non tam in prædicatione, aut operibus misericordiæ, quam in passione sua Dei filius constituere potissimum voluit; sic sane nostræ salutis, & efficacitatis suæ passionis, non tam in aliarum virtutum imitatione, quam in passionis, patientisque tolerantia rationem collocavit. Hinc illud Paul: Si tolerabimus, & conregnabimus, & : Oportebat

2. Tim. 2.
12.

Luc. 24.
20.

Hebr. 10.
26.

Hebr. 6. 12

Hebr. 12. 2

Hebr. 2. 10

Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Et Patientia vobis necessaria est, ut reportetis promissionem. Iterum; Non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui in fide & patientia hereditarunt promissiones. & rursus, cruci & passioni gaudium esse propositum docet Paulus, cum ait: Proposito sibi gaudio sustinuit crucem. & : Momentaneum & leve tribulationis nostra, æternum gloria pondus operatur in nobis. sexcenta sunt huiusmodi. illud notandum

Hebr. 2. Decebat eum, propter quem omnia (id est, decebat Dei patris providentiam, atque sapientiam, qui principium est, & finis omnium, sic ultimi finis consequutionem disponere in sua Ecclesia) qui multos filios in gloriam adduxerat (certissime adducere decreverat, prædestinarat) auctorem salutis eorum, Christum Jesum Græce, archegon. Ducem agminis, quem sequuntur & imitantur cæteri, per passionem consummare. Tres consummandi significationes aliæ ex aliis nexæ, mirifice in rem præsentem conspirant, videlicet: Prima absumere, consumere, conterere, vox peculiaris sacrificiis & holocaustis, quæ tota absumebantur, & cremabantur. Secunda, absolvere, perficere; sicut dicitur Christus Jesus fidei auctor & consummator. Hebr. 5. Tertia in summam redigere; sicut dicitur de Christo, Isa. 10. Consummationem & abbreviationem faciet Dominus, id est, summam, & caput suæ Ecclesiæ, in quo tum omnia illa multiplicia legis sacrificia, tum omnes fideles, quasi in suo exemplari uniantur, contineantur, repræsententur, & recapitulentur. Hic vides Christum, dum consumitur per passionem, consummari, & perfici per gloriam, & præmium suæ

2. Tim. 2.

Consummare.
quid.

Hebr. 5.

Isai. 10.
22.

passionis; & dum consumptus consummatur, fieri exemplar nostræ consummationis, & gloriæ per patientiam, & passionum tolerantiam. Semper igitur patientiæ proponitur præmium atque corona. Hinc gratias agunt viginti quatuor illi seniores, ad regni gloriam & coronam evecti per laborum perpeffionem, dum Apoc. 5. procidentes dicunt Agno; Fecisti nos Deo nostro regno (reges ex Græco,) & sacerdotes; & regnabimus super terram, explicant scholia Græcanica, Per tolerantiam afflictionum regni victoria corona insignitos. Tandem hac de causa hortatur Paulus; Pax Christi exulret in cordibus vestris (Braveveto) palmam, præmium, coronam referat. Quid autem est, Pax Christi, nisi illa, de qua idem Dominus Joan. 14. dicit: Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis, videlicet, non temporalem, quæ excludit belli incommoda, persecutiones, hostes, insidias, sed potius quæ ingentia damna sustinet, & perfert ab hostibus illata; & ideo suam pacem cum mundi persecutionibus, & pertinaci dimicatione, cum immanissimis hostibus conjungit Joan. 16. an. 16. Hæc loquutus sum vobis, ut in me pacem habeatis; in mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum. Namque hæc pax invicta quadam constantia imminetia mala non perhorrescit; præsentia contemnit, & micanti gladio, & ante oculos versanti lumina animi securitate nudam cervicem præbet. Id igitur propositum, Deo fuit in affligendo Job, ut is aliquando fructum manuum suarum lætus, & fœlix comederet, & gratulantes illi de tam fœlici ærumnarum exitu diceremus; Quoniam bene.

Apoc. 5.
10.

Coloss. 13.
15.

Beatus vir

Joan. 14.
27.

Pax Christi quæ,

Joan. 16.
33.

Neque vero solum peculiare Jobi bonum, sed commune suæ Ecclesiæ solatium, & commodum Deus spectat in affligendo quolibet iusto, sicut enim ait David; Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. Quod videlicet non permittat illorum vitam, atque salutem inimici, aut morti, quasi flocci venalem, nisi pro ingenti quodam pretio, & bono suæ Ecclesiæ, sic sane neque vult suum iustum affligi nisi ingens quoddam & publicum bonum suæ Ecclesiæ inde eliciat; illud autem est patientiæ exemplum. Hic finis indicatur Tob. 2. tum Jobi, tum Tobia ærumnarum; Hanc tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti Job, atque eleganter Cæsarius, Nazianzeni frater, dialogo 3. cum de multiplici tribulationum genere; atque effectu loquitur; Alia (inquit) latentem virtutem & fortitudinem ostendunt; ut eam spectatores imitentur, nullus enim accendit lucernam & ponit eam subter modium,

4.

Iustorum ærumnae sunt commune Ecclesiæ bonum.

Ps. 115. 15

Tob. 2. 15.

Cæsarius.

Luc. 8. 6.

Luce. 8. 6. *dicam, aut lectum, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui sunt in domo, inquit Dominus, quasi dicat, propter hoc instar facis accendi Jobum, & extra civitatem super candelabrum stercorem posui, ut luceat omnibus in orbe terrarum. Quanti autem faciendum sit patientiæ exemplum ex proxime dictis cognoscere licet, nam si patientiæ potissimum corona datur, qui multos ad patientiam suo exemplo confirmat, multis profecto est causa salutis. Qua consideratione se Paulus quoque*

1. Cor. 11.

33.

6.

Incarnatio-

tionis filii

Dei finis,

Augustin.

Gregor.

D. Thom.

lib. 21. moral. cap. 5. Cyprian. lib. 3. ad Quirin. cap. 39. Theologi cum D. Thom. 3. par. quæst. 1. art. 2. tamen illud exemplum maxime in passione præbuit, imo quidquid exempli dedit, totum id ad patientiam re-

1. Pet. 2.

31.

est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, qui cum malediceretur, non maledicebat, &c. Hinc videas cum Chri-

Mat. 17. 5

stus Jesus in monte Tabor transfiguratus est in gloriosum illum totius corporis habitum, splendenti facie, candicantibus vestibus, audiri tantum jubetur, ita ut Tabor dici possit, mons auditionis, at cum Christi patientis umbra representata est in monte

Exod. 25.

41.

Sina, Exod. 25. jubetur Moyses inspicere, & facere secundum exemplar sibi in monte demonstratum. Verus hic mons est mons

Gen. 22.

14.

Calvaria, non auditionis, sed mons inspectionis, mons Dominus videbit, mons Memoria, mons Christi patientis, & patientiæ exemplum præbentis. Quare potissimum ad

Cant. 8. 6

passionis suæ imitationem illis verbis contineri exhortationem, Pone me ut signaculum super cor tuum, & super brachium tuum,

D. Thom.

Gloss.

quia fortis est, ut mors dilectio, & dura sicut infernus amulatio. D. Thomas atque gloss. eo loco docent.

7.

Patientiæ

exempla

& pluri-

ma, & il-

lustrissi-

ma,

Heb. 12. 1

patientiam curramus. Testes vocat martyres, & qui felici laborum omnium & ærumnarum exitu, suæ gloriæ adepta corona, testes nobis adhuc in stadio versantibus, & patronos se præbent, quos imbri, aut nubi-

bus comparat: rebus videlicet quæ abun-

dantiam & copiam significare solent, quasi dicat: Tenemur exemplos de patientia como agua, y tantos como llouidos, sic hoc loco tum multitudinem, tum exemplorum vim nobis propositam, Theodoretus agnoscit Pietatis (inquit, diceret etiam patientiæ) exempla sunt nobis undique proposita, & tanta multitudo, ut nubem densitate exæquet. Sed inter tot testes unum Job per excellentiam patientiæ exemplum appellari, quantum illius patientiæ laudem, & apud mortales, immo apud cœlites omnes existimationem & decus amplificat? Et quantum est in Ecclesia patienter tolerandi res adversas exemplum aliis esse, in quod inspicere debeant violenti illi regni cœlorum raptores & immortalis coronæ, non auri sed justitiæ, sed gloriæ consequutores.

C A P V T VII.

J O B passum esse, ut Christi patientis figuram exprimeret.

1. *Justi afflicti referunt Christum patientem, explicatus Joannes.*

2. *Plures figura Christi passionis, quam resurrectionis & gloriæ.*

3. *Quare dicatur Deus cum tribulatis esse. Illustratus David & Joannes.*

4. *Qui Christi figura fuerunt, non in omnibus suis actionibus illum repræsentarunt.*

5. *Jobi universa fere gesta Christum adumbrarunt.*

6. *Job & Isaac Christum resurgentem expriment. Illustratus Joann. & Paulus. An Job etiam servatus vivus Christi mortem repræsentavit.*

CHRISTUM Jesum non solum caput, & auctorem, sed finem etiam reliquorum justorum esse, non semel Paulus indicat, Theologi clarius docent. Sed ita justos ad Christum referri, ut illius figuram, & typum gerant, Gregorius hic sapienter docet, *Greg. in nullus (inquit) justus fuit, qui non ejus per figuram nuntius existeret. Dignum quippe erat, ut cap. 6. in semetipsis bonum omnes ostenderent, de quo & omnes boni essent: & quod prodesse omnibus scirent. Sed id in rem præsentem facit, quod Jobi passio, & patientia ad Christum patientem referendum, tanquam ad finem, referatur, & (ut Gregor. ait) per ea quæ pertulit, quæ passurus esset, redemptor ostendit, tantoque verius passionis illius sacramenta prædicaret, quanto hac non loquendo tantummodo, sed etiam patiando prophetaret. Quare Job non tam lætus & felix Christum repræsentat regnantem in cœlis, quam percussus & humiliatus*

Greg. in

præfat.

cap. 6.

Gregor.

Joan. 19. 26. Verere, y verase qual yoa me vco. miliatus à Deo Christum patientem, percussum & humiliatum: gravissime enim toto corpore affectus, & dolens ait: * *Videbo Deum in carne mea*, id est, circumdabitur ille aliquando infirmitate, carne videlicet passibili, & poenis obnoxia. Posset etiam dicere, *Videbo Deum in carne mea*, sicut non per verba futuri, aut præsentis temporis, sed præteriti; quoque dixit Christus Jesus, Joan. 8. *Abraham exultavit, ut videret diem meum, & vidit, & gavisus est.* Diem passionis interpretante Chrysost. ho. 54. & Procop. Gen. 22. super id, *Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres harentem cornibus, quem assumens, obtulit holocaustum pro filio, appellavitque nomen loci illius, Dominus videbit; unde usque hodie dicitur in monte Dominus videbit*, id est, in monte in quo Deus videri se fecit, ut interpretatur Aug. 16. de civit. cap. 32. vel, ut Septuag. legunt, *in monte Dominus apparuit.* Et in universum illud affirmare licet, plures atque illustriores semper præcessisse Christi passionis, & mortis figuras, quam resurrectionis, & gloriæ cujus illa ratio esse potest, quod nostræ ærumnæ & calamitates verissimæ sunt, nostra vero gaudia adumbrata, & instar fluentium imaginum visiones, quarum adventitia transiitione noster animus velocissime pulsatur, quare illæ potius veram Christi passionem repræsentare aptæ sunt, quam hæc veram gloriam.

3. Hinc est, ut sæpe Deus dicatur cum ipso Ps. 90. 26. *justo afflictio simul se præsentem exhibere,* Sap. 10. *Cum ipso (inquit) sum in tribulatione, Descenditque cum ipso in foveam, & in vinculis non dereliquit eum, quasi in eosdem compedes, eademque vincula Deus quoque manus, ac pedes mitteret. Tribus pueris in fornacem Babylonicum coniectis socium se adjungit. Et cum rubus illa conflagraret, quæ populum in Ægypto laborantem malis gravissimis significabat, in eodem se igne, iisdemque spinis ardentibus medium constituit.* 2. Reg. 7. *Sic David enumerans divina beneficia in populum collata, Quem (inquit) redemisti tibi ex Ægypto, gentem, & Deum ejus, id est, non solum vulgus, sed populi primores, & judices, aut potius gentem, & Te ipsum, quod videaris affligi cum tui affliguntur:* Ita annotat Vatabl. Vatablus. Illud vero multo clarius atque mirabilibus, cum eos qui ingentibus sceleribus se polluerant, statuisset in captivitatem durissimam, atque ignominiosissimam servitutem redigere, se quoque tunc piissimis Deus servitutem servitutum cum suis captivis, disertis verbis affirmat. potius conqueritur, Isa. 43. *Servire me fecisti in peccatis tuis, præbisti mihi laborem in iniquitati-*

bus tuis, perinde quippe videbatur illi populum captivum servire Chaldæis, ac si ipse captivus, servusque Chaldæorum esset, ut jam non solum redemptum cum redempto populo, sed id, quod & dictu, & creditu difficilius erat, servire & laborare cum captivo populo, testatum ipse suis faceret, quo illos à peccatis deterreret, ut quæ molestissimam servitutem illi viderentur asferre. Quare in Job patiente passus quoque ipse est, atque adeo, ut filii Dei passuri imaginem præferret, Job profecto passus est. Quod eo minus mirandum, quod jam ab origine mundi occisus dicatur Dei agnus, id est, non solum in sanguine Abel justis, & in aliis sacrificiis, quæ in lege naturæ erant; ejus passio, & mors præfigurata; sed etiam in ipsa mundi constitutione, & formatione primorum parentum, cum de viri dormientis latere ædificata est mulier, Ecclesia de Christi morientis latere, & sanguine in passione formanda significata fuit. Sic interpretantibus Augustin. c. 12. contra Faustum, & tractat. 9. in Joannem, Isidoro, Procopio, Rabano, Eucher. Ruperto Gen. 1. Prosper. de prædict. part. 1. cap. 1. Philip. super Job, cap. 13. atque eandem ejusdem rei figuram agnoscunt Scholastici omnes cum Magistr. 2. f. d. 18. disputantes de Evæ formatione.

Et vero licet vera sit illa mysticos sensus indagandi regula, quam Philippus presbyter tradit super ca. 13. Job his verbis: *Hoc sciendum, quod hi, qui typum præferunt Christi, ut David, & Salomon, ceteri quoque, & Samson, sive etiam Job, non in omnibus actibus suis, sed rebus certis quibusdam, in se significant Salvatorem.* Sed Job tamen ita Christum non solum patientem, sed docentem, beneficientem, à Synagoga contumelias, ab improbis tortoribus alapas, sputa accipientem, denique resurgentem, verbis atque gestis exprimit, ut non solum peculiaribus quibusdam rebus, sed universam illius historiam, imaginem esse credas Christi Assertoris, atque Evangelicæ historiæ, aut mutatis verbis aut mutuatis sententiis, quæ nunc ad prototypum, id est, Christum, nunc ad imaginem & figuram, id est, Jobum, vere & proprie referantur: & quod de Jobo dicitur, propter Christum dictum sit: rursus quæ de Christo, ab illius figura & typo aliena non sint.

Sed age, breviter quadam percurramus, nam omnino omnia minutatim percenseri non possunt. *Virerat in terra Hus, vix in Ecclesia Christus, quæ est columna & fundamentum veritatis.* Nam Hus consilium est, & Sapiencia de se testatur. Prov. 8. *Ego 12.*

Apo. 3. 8.

Augustin. Isidor. Procop. Raban. Eucher. Rupert. Prosper. Philip. Magist.

Philip. Regula erucendi mysticos sensus.

Job universalis quadam Christi Jesu figura.

Job uni-

versalis

quadam

Christi

Jesu figu-

ra.

Prov. 8.

Gregor. Ego sapientia habito in consilio. Ita Gregorius.
 Philip. Virginem sanctissimam conciliatricem, &
 Is. 4. 13. 3. sapientiam matrē. Ita Philip. nomine Job, nam
 Apo. 9. 14. dolens Christus, vir dolorum, rursus Job, pau-
 per & dolens, & sciens infirmitatem. Rex regum
 Job. 1. 2. Christus, rex quoque ac rex regum Job, ut
 non multo postea explicabimus. Magnus in-
 ter omnes orientales Job, At Christus, Oriens
 nomen ejus. Et quod non sicut ceteri illumi-
 nati à Deo, sed Deus ipse, & lux vera illumi-
 nans omnem hominem venientem in hunc mun-
 dum, princeps Orientalium omnium, & caput
 illuminatorum est. Hujus generis præclara
 multa, & arguta in Orig. Gregor. Philip-
 po, Beda. Certe cum lego id cap. 29. Proce-
 debam ad portam civitatis, & in platea para-
 bant cathedram mihi, principes cessabant loqui,
 & digitum superponebant ori suo, qui me audie-
 bant expectabant sententiam, & intenti tace-
 bant ad consilium meum, videor mihi legere,
 Congregata est ad eum turba multa, & docebat
 eos in parabolis. Marc. 4. Rursus cum Chri-
 stum sequebantur turba, & de civitatibus prope-
 rabant ad eum, recordor, scriptum esse, Auris
 audiens beatificabat me, & oculus videns, testi-
 monium reddebat mihi, verbis meis addere nihil
 audebant, & super illos stillabat eloquium meum,
 expectabant me, sicut pluviam, & os suum aperie-
 bant, quasi ad imbrem serotinum. Job profe-
 cto tam fuit erga suos beneficus, atque gra-
 tuitus, ut dici merito de illo possit illud
 Act. 10. Actor. 18. Pertransiit benefaciendo, & sanan-
 do. Christus Assertor erat pater pauperum,
 Job. 29. cor viduæ consolabatur, mœrentium om-
 nium consolator, oculus fuit cæco, pes claudus,
 15. 16. manus lassas roboravit, vacillantes confirmave-
 runt sermones illius, genua tremencia conforta-
 vit. Cum de se Job asserit cap. 31. non come-
 disse buccellam suam solum, sed comedissem quoque
 Job. 31. 17. peregrinum ex ea, quia ab infantia crevit cum
 illo miseratio. Quid aliud videtur suis con-
 vivis dicere, quam illud, Desiderio desideravi
 Luc. 22. pascha manducare vobiscum, antequam patiar &
 15. atque suis famulis sic præcipere, Facite ho-
 Luc. 14. 2. mines discumbere? Rursusque, exire in vicos
 & plateas, & pauperes, ac debiles, cæcos & clau-
 dos introducere? Cum vero Christus Jesus
 cœna ultima suos discipulos excipit latus,
 Job. 29. 5. & gaudens, illud dicit: In circuitu meo pue-
 ri mei. Et, Si non dixerunt viri tabernaculi
 Job. 31. 31. mei, quis det de carnibus ejus, ut saturemur?
 Cum Job extra civitatem sub dio perno-
 ctabat mœrentibus amicis, & ad tanti doloris
 conspectum obmutescantibus, in mentem
 veniunt tres Christi Jesu socii orantes in
 horto, in noctis silentio, silentes, & dormi-
 tabundi. Erant enim oculi eorum gravari præ-
 tristitia. Cum vero dormiunt tres Apostoli,
 Marc. 14. 40. orante & vigilante Christo, video id im-

Pined. Tom. I.

plerum, Sederunt cum eo in terra, & nemo lo-
 quebatur ei verbum, videbant enim dolorem esse
 vehementem. Cum Jobus permittitur po-
 testati Satanæ, & aliis sævissimis tortori-
 bus, dici potest, Hæc est hora vestra, & pote-
 stas tenebrarum, cum vero comprehenditur
 Christus, Satanæ quoque id dictum est, Ecce
 Luc. 22. in manu tua est. Cum sedentem in sterquilio
 53. nio amici, procul adhuc stantes, non agno-
 scebant, dixisse visi sunt: Vidimus eum &
 Job. 2. 3. non erat aspectus, virum dolorum, & scientem
 Isa. 58. 2. infirmitatem, cum vero Pilatus nudum &
 flagellatum Jesum protulit ad Judæos, di-
 cens, Ecce homo, utique cæci illi non agnosce-
 Joan. 19. bant eum. Quid aliud stulta Jobi uxor im-
 6. portuno, & improbo illo benedicendi Deo,
 consilio dixisse videtur, quam, Blasphema-
 vit, dignus est morte. Quid porro Synagoga,
 Matt. 26. 62. & Synagogæ princeps Caiphas, Christo Je-
 su, quem præsentem habebat, nisi illud, I-
 Job. 15. 5. mitaris linguam blasphemantium, condemnabit
 te os tuum, & benedic Deo, & morere. Job per
 summam injuriam ab amicis, & servis, &
 familiaribus irrisum, & gratis odio habi-
 tum, prætereuntes quoque Blasphemabant,
 Matt. 27. 26. moventes capita sua, & dicentes Vah, Hæc ve-
 ro imago fuit Christi in cruce pendentis, at-
 que dicentis: In eorum canticum versus sum, &
 factus sum eis in proverbium. Potatur felle &
 aceto, ut illud possit dicere, Anima esurien-
 ti, etiam amara, dulcia esse videntur. Et Quæ
 Job. 30. 9. Job. 6. 6. prius nolebat tangere, anima mea, nunc præ an-
 gustia cibi mei sunt. Latus lancea perfoditur.
 ut illud quoque repetamus memoria, Con-
 Job. 16. 14. scidit me vulnere super vulnus. Nudus uterque
 Christus in cruce pendens, Job sedens in
 sterquilinio, ut non semel Chrysostom. ho.
 4. ad Antioch. & in Caten. super id: Si bona
 suscepimus, &c. Cum Job pro amicis, sup-
 plicat, & sacrificat illis verbis uti potuit:
 Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciant. A-
 Luc. 23. 34. micis quoque illa convenire potuerunt,
 Percutientes pectora sua dicentes: Filius Dei erat
 iste. Aternus vero Pater respiciens in faciem
 Christi sui se ipsum immaculatum offeren-
 tis, sic pronunciat, Faciem ejus suscipiam, ut
 Job. 42. 8. non vobis imputeretur stultitia. Denique cum
 pristinae sanitati, atque fœlicitati multo ma-
 jori restitutus est. Recumbentibus convalescit,
 Mar. 16. 12. & visus est plusquam quingentis fratribus si-
 mul, & adoraverunt eum. Viva proculdu-
 1. Cor. 15. 6. bio Christi resurgentis, & discipulis suis
 apparentis imago, de quo illud verissime
 dici potest, Comederunt cum eo panem, & con-
 Job. 42. 14. solati sunt eum super omni malo, quod intulerat
 Dominus super eum, & venerunt ad eum omnes
 fratres sui, & omnes sorores sue, & cuncti, qui
 noverant eum prius.

Illud tantum desiderari in Jobo posse vi-

††† 2

detur

6.

Job quā-
vis in æ-
rumnis
mortuus
non fue-
rit, figura
fuit mor-
tis Christi

Job. 13. 15
Isaac
Christi
patientis
figura.

Gen. 28.
16.
Ps. 2. 7.

Joan. 8.
16.

Heb. 11.
19.
Theodo-
ret.

Rom. 4.
19.

7. 17.

7. 23.

Job. 2. 6.
Ps. 15. 15.

detur, ut expressior & clarius Christi pati-
entis imago esset, ut re ipsa mortem illi, tam
acerbi dolores & cruciatus attulissent. Sed
certe ad eam rem latis fuit, morbos letales
accepisse, ut postea explicabimus, atque
dolorum vi, ad extremum spiritum addu-
ctum fuisse. Paratum quoque ad morien-
dum Dei voluntate & jussu, dicentem: Et-
iam si me occiderit, in ipso sperabo. Nam illu-
stris quoque Christi morientis figura fuit
Isaac, non quidem mactatus, sed mactari, &
jugulari paratus, qui propterea dictus sit
jam occisus à parente, nam Abrahamus au-
divit, *Fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo*
unigenito propter me, atque ea ipsa re dum
neuter moritur, Christi resurrectionem re-
tulerunt. Nam cum id Psal. *Ego hodie genui*
te, de die resurrectionis intelligat Paul. A-
ctor. 23. de resurrectione quoque visus est
intellexisse, id Joan. 8. Abraham exultavit, ut
videret diem meum, quod in Isaac morti pro-
ximo, sed voce Angeli à morte proxima re-
vocato, Christi resurrectionem gaudio &
exultatione plenam conspexisset. Et pro-
pterea Paul. Hebr. 11. ait de Abraham, Ar-
bitrans quia & à mortuis suscitare potens est
Deus, unde eum in parabolam accepit, id est, ut
interpretatur Theodor. in symbolum & ty-
pum resurrectionis. Neque tunc solum, sed
etiam ut ex proprietate Græcæ vobis le-
gere possumus, eum in parabolam acceperat,
videlicet resurrectionis, quando accepit
promissionem nascituri Isaac, ut non ob-
scure Paul. Rom. 4. docuisse videtur, Non
infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum
emortuum, cum fere centum esset annorum, &
emortuam vulvam Sara. De hac morte susci-
tavit filium Isaac, propterea que paulo ante
dixerat: Cui credidisti, qui vivificat mortuos. Et
rursus: Non est scriptum tantum propter ipsum,
quia reputatum est illi ad justitiam. Sed propter
nos, quibus reputabitur credentibus, &c. Non
aliter sane, quam cum de Jobo mortifere
vulnerando præceptum dæmoni est, Ani-
mam illius serva, cui postea illud responde-
ret: Non dorelinques animam meam in inferno,
nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.
Haftenus de fine, atque materia communi.

C A P V T VIII.

Multiplex materia varietas, atque libri
obscuritas, & de commentariorum
interpretandique ratione
optima.

1. Multiplex materia sacrarum literarum.
Scriptura mundus intelligibilis.

2. Quæ in aliis libris dispersa sunt, unus libet
Job continet, qui est Dialecticus, Physicus,
Theologicus.
3. Job Dialecticam docet.
4. Libri obscuritas.
5. Orandus Job pro intelligentia sui libri obti-
nenda: quæ optima præparatio ad intelli-
gendam Scripturam.
6. Unius vocis sacra multiplex, latensque vir-
tus.
7. Utendum humana philosophorum sapientia,
sed sanctorum Ecclesiæ patrum potissimum.
8. Non est omnino abjiciendum inveniendi stu-
dium & industria, utilia inventis ad-
dendi.

Divitem, atque multiplicem sacrarum
litterarum suppellectilem, ex omni re-
rum, materiaeque genere comparatam, va-
riis quoque rationibus atque nominibus
sancti omnes Patres celebrant, atque expli-
cant, sed nihil de illa in universum dicitur,
quod in librum Job proprie & vere non
conveniat. In Naturalem, Ethicam, Theo-
logicam, propter rerum varietatem divi-
dunt Ambros. Psal. 36. Basilii Præfat. ad
Prov. Hieronym. præfatio. ad Ecclesiasten.
Augustinus in Epistola ad Volusianum, Cle-
mens Alexandr. ad finem primi libri stro-
mat. quartam aliam partem addidit, vide-
licet Historicam. Origen. arguto omnino
vir ingenio, dum primum Joannis caput ex-
plicat, qui post divini verbigenationem
significatam, ad Joannis Baptistæ historiam
enarrandam, tanquam ex altissimo Theo-
logiæ vertice in profundissimam historiæ
vallem se demittit, Divina (inquit) Scriptu-
ra mundus est intelligibilis, suis quatuor partibus,
veluti quatuor elementis constitutus, cujus terra
est veluti in medio, instar centri Historia, circa
quam aquarum similitudine abyssus circumfun-
ditur Moralis intelligentia. Circa Historiam, &
Ethicam, veluti duas præfati mundi inferiores
partes, æter ille naturalis scientia circumvolvitur.
Extra autem omnia, & ultra æthereus ille igneus
ardor Empyreici celi, hoc est superna contemplatio-
nis divinæ naturæ, quam Theologiam nominant.
circumglobatur. Partes has singulas, non in
singulis Scripturæ libris inveniunt, sed in
aliis alias. Nos in Jobo universas, videlicet
antiquissimam historiam, ante Reges, Ju-
dices, Exodum. Deinde Physicam seu Na-
turalem, nam sicut in Genesi, docet rerum
creationem, terræ, maris, cap. 5. 25. 26. 38.
& Meteororum generationem, pluviae,
grandinis, gelu, nivis, tonitru, fulguris,
25. 26. 36. 37. 38. & solis astrorumque
creationem atque naturam multo latius,
quam in Ecclesi. 9. 36. 37. 38. Gem-
marum

1.
Sacra
Scripturæ
divisio &
partes.
Ambros.
Basil.
Hieron.
August.
Clem.
Alex.
Origen.
Divina
Scriptura
mundus
intelligi-
bilis.

2.
Historia
Job anti-
quissima
Natura-
lia, quæ
doceat li-
ber Jobi

marum & Mineralium, 27. animantium quadrupedum, aviumque præcipuarum, atque etiam piscium immanium, Leviathan, Behemoth, Rhinocerotis, Leonis, Leæneque, Equi, Onagri, Struthionis, Ibicis, Aquilæ, Vulturis, Galli, cap. 28. 38. 39. 40. 41. Hominis, 10. 12. & ejus infirmitatem post peccatum, 3. 6. 9. 10. 13. 14. 15.

Mores informat liber iste.

Moralibus præterea præceptis, virtutum laudationibus, vitiorum detestationibus, honestæ amicitia colendæ præceptionibus, & universæ vitæ, sanctæ & pie instituendæ regulis totus liber refertus est, non minus quam Proverbia, & Ecclesiastes, aut quam Prophetæ, & Psalmi: perfecti namque viri vitam, & normam proponit, rebus prosperis non insolescentis, adversis non cedentis: domum, Civitatem, Regnum, ex æquo & bono, moderantis, & religionem præcipue docet, sacrificiorum oblatione, & Dei laudibus, cap. 1. 30. & 42. Castitatem, Misericordiam, Paupertatem spiritus, Dilectionem inimicorum, Cogitationum & cordis curam, rectum divitiarum usum passim, sed præcipue cap. 30.

Liber iste Theologicus. Hieron.

Tandem Theologicus est liber. *Quæ non mysteria* (ut Hieronymi ad Paulinum verbis utar) *suo sermone complectitur? Singula in eo verba plena sunt sensibus, & in peculiari præfatione hunc librum eschematicum, vocat, dum qui aliud loquitur, aliud agit, De Christo Domino non raro prophetat, deque illius & universali omnium resurrectione, cap. 14. 19. de justorum præmiis, cap. 5. 8. 22. 29. De impiorum suppliciis, ca. 4. 5. 7. 8. 15. 18. 20. 21. 22. 24. 27. 36. De Dei supremi majestate & potentia. cap. 12. 35. 36. 37. De illius Sapientia, 9. 11. De providentia, c. 7. 35. de Æquitate & Justitia, cap. 8. 13. 33. 34. Denique Dei, hominis, bonitatis, & muneris sanctorum Angelorum, & illorum custodiæ, astutiæ & malitiæ sævissimi dæmonis cognitionem hic docemur. Ita liber hic ea continet, quæ in aliis libris*

Peculiaria libri hujus.

dispersa sunt. Quædam præterea, quæ nusquam legas in Philosophorum voluminibus: nam Crucem & calamitates probat, & malorum patientiam inter bona numerat, quæ doctrina aut Evangelica & Christiana est, aut simillima atque proxima Evangelio: nam cæteri omnes à cruce ad delicias vocant, & Peripatetici omnia mala horrent, Stoici vero præcipiunt miseros sibi consulere aut laqueo, aut præcipitio, aut alicujus generis morte alia.

Liber hic Evangelio proximus. Peripatetici mala horrent, Stoici.

3. Liber hic Dialecticus.

Hieron.

Illud tamen huic libro valde peculiare, & proprium est, ut Dialecticam doceat, Sophistica destruat, vera & necessaria probet & proponat, omniaque examinet. Nam

Pined. Tom. I.

ut Hieron. ad Paulinum dixit, *Job omnes leges Dialecticæ, propositione, assumptione, conclusionem determinat. Sic videas Jobi amicos parallogismis laborare, atque ex particularibus argumentari, Jobum vero illarum argumentationum defectus detegere. Clemens Alexandrinus ad finem 1. libr. Stromat. Scriptura (inquit) tales nos esse volens Dialecticos, sic hortatur, efficiamini autem Trapezito, alia quidem reprobantes, quod autem bonum est, tenentes. Quare quod ille de universa scriptura dixit, in hanc nostram in primis convenit, quam maxime, videlicet, dialectice fieri potest, ad eam accedendum, consequentiam divina doctrina venantibus.*

Jam vero tum ex aliis, quæ universæ scripturæ sacrae communia sunt, tum ex hac, quam diximus multiplici, variaque rerum sylva, facile perspicui potest, quanta sit libri hujus difficultas atque obscuritas. Nam vel de hoc uno libro intelligi potest, quod Clemens Alexandrinus 1. Stromat. de Scripturis in universum dixit: *Scriptura artificiosas doctrinas exigunt, quippe sapientissimi, atque artificiosissimis sensibus, & sententiis plena. Illud præterea August. 2. de doctrina Christiana, cap. 6. huc facit: Rerum (inquit) ignorantia facit, obscuras esse figuratas locutiones, cum ignoramus, vel animantium, vel lapidum, vel herbarum, aliarumve rerum naturas. Sed ita tamen sunt in hoc libro clariora quædam & perspicuiora, obscurioribus aliis temperata, ut fami occurrere possint appetentiora, at vero fastidium, quod facilia sæpe generat, obscuriora depellat, ut eleganter idem August. eodem loco explicat. Hieronymus librum hunc obliquum, lubricum schematicum, & dum aliud loquitur, aliud agentem dicit, ut si velis Anguillam, aut Murenulam strictis tenere manibus, quanto strictius presseris, tanto citius elabitur. Certe cum in quempiam obscurissimum hujus libri locum inciderimus, usurpare licebit, quod dixisse fertur Socrates, cum in Heracliti libros de natura incidisset, Præclara sibi videri quæ quidem intellexisset: arbitrari etiam se, & quæ non intellexisset. Sed opus esse ad illa Delionatore. Hunc sibi non alium quam Job adesse Nicetas precatus est, cum aliquando vix se ex loci alicujus Nice salebra, & difficultate expedire posset. Tu per id ca. ergo (inquit) ô beate, qui isthac philosophatus es, nos complectere, & nobis dux esto, neque antea deferas, quam in complanatam viam deduxeris, quæ iter rectum facere possimus, & à vero minime aberremus. Nam ut nunc est, ipsi prope deprehensi in trivio, quam intelligendi vitam ingredi debeamus, ignoramus: Et Catenæ initio in eandem rem scripsit, A beata Jobi ani-*

Clem. Alexand.

Thef. 5. 28

4. Libri obscuritas, & difficultas.

Clemens.

August.

Hieron.

Socrates.

5.

Nice fuit glauca reis &c.

††† 3

ma con-

Prophetarum
suarum
visionum
revelatio-
nem, ab
Angelo
solent se-
quirere.
Quæ sit
optima
præpara-
tio ad
scriptura-
rum intel-
ligentiā,
Isidor.
August.
Hieron.
6.

Verbum
Dei simile
grano si-
napis.
Mat. 13.
31.
Nyssen.
initio
hexamer.

ma contendendum est precibus, ut id à Deo nobis impetret, ut viri huius magnanimitate dignum aliquod excogitare, ac dicere possimus. Sapienter quidem, nam sicut Prophetæ ab Angelis, qui sibi aderant, suarum visionum significationem & sensum confestim precibus efflagitabant; ita sane ab ipso huius libri Scriptore eorum, quæ scripsit, intelligentia obtinenda est, tum precibus, tum ipsa illius patientiæ imitatione, ut lector ad agendum quæ legerit, promptissimus sit, quæ est optima ad scripturam intelligendam præparatio, ut sanctus Isidorus dixit, in lib. 3. sententiarum, cap. 8. Augustinus in Psalm. 11. & de opere Monachorum, cap. 17. Hieronym. Michæ. 2. & in Epitaphio Marcellæ.

His nos duabus rebus, tum mirabili rerum optimarum ubertati, & copiæ, tum obscuritati, ut commentarii nostri responderent, pro nostra tenuitate laboravimus, id est, ut neque omnino jejuni & inopes essent, neque non lumen aliquod rebus difficillimis afferrent. Uui interdum voci longiusculum commentarium subijcimus: neque mirum, nam verbum Dei, & vel minimus scripturæ apex, est velut granum sinapis, quod cum sit minimum omnibus seminibus, susceptum tamen mente excolitur, cogitationum magnitudine (ut Nyssen dixit) dilatatur, & ramorum loco præceptis, & institutis expanditur, & proposito pietatis fine sic effertur in sublime, ut excelsæ etiam, altæque mentes, veniant & habitant in ramis ejus, & post multiplicem discursum, & volandi laborem, in multarum rerum explicatione, tanquam in nido demum confidunt. Per varias res interdum excurrimus, sed in una tandem conquiescimus, ea est simplex, & germana sacræ scripturæ intelligentia, & nostræ utilitatis, morumque institutionis comparatio, non aliter atque navigantes littora attingunt, orasque diversas regionis alicujus comneatus gratia invifunt, sed in extremo portu tranquilli, & tuti conquiescunt. Scio jejuniore, & aridiores, id est, breviores commentarios quibusdam placere, quod rerum multarum varietate sentiant se opprimi, locupletiores, & utilium, opportunarumque observationum accessione splendidiore expeti ab aliis; hoc illo laboriosius, & difficilior, omnibus placere difficillimum, ut pluribus non valde displiceremus, & optatum, & curatum à nobis est.

7.
August.

Non raro humana Philosophorum, Poetarumque sapientia utimur: ex sanctorum quoque Patrum præcepto, Augustini secundo de doctrina Christiana, cap. 40. & 2.

de civit. cap. 11. Origenis hom. 2. in Exod. Origen. Hieronymi homil. ad Damascum, de filio Hieron. prodigo, & epistol. ad magnum oratorem, Basilii homil. ad adolescent. Theodoret. Basil. lib. 10. de curand. Græc. affect. & in primis Theodor. ad finem, lib. 1. namque est inter spinas flos aliquis, quem legamus, & in amaribus & austeris herbulis, cui insidamus, & apum more dulcedinem hauriamus, ac veluti pluviæ am cultis præcipue subactisque agris, ut humano generi consuleret, munificus ac liberalis Deus infundit: ex ubertate autem, & copia liberalitatis, ipsas quoque solitudines & montes irrigat, quæ non nihil etiam producant, quod esui, & usui mortalibus sit, ita scientiæ veræque sapientiæ domum fidelibus, ac piis hominibus impertitur Deus, interdum autem Ethnicis & extra Ecclesiam positis, particulam pluviæ, veræque scientiæ elargitus est, ex qua utilitatem aliquam capere possimus. Sic videas de sapiente dictum à Sapiente esse Ecclesiastici 39. In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim & mala in omnibus tentabit. Sed ut in his neque multum, neque diu immorandum est scripturarum interpreti, ita sane potissimum suas commentationes, ex sanctorum Patrum lectione, sensu, sententiis locupletare debet, ex quibus multiplex veræ sapientiæ supellex nobis comparanda est, cum scriptum sit: Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens; & in Prophetis vacabit, narrationem virorum nominatorum conservabit. Qua in re mirari nunquam desinam Scripturæ interpretem, in cujus commentariis Catullum, Tibullum, Horatium frequenter legas, Hieronym. August. Gregor. Ambros. Chrysostom. uno dicam verbo, neminem ex sanctis Patribus invenias, ne semel quidem, quod si semel (nam oculatiori lectori id forte concedam) non iterum, si iterum, at certe non terque, & quaterque quasi in obscuris, & deliris poetis omnia pulchra sint, at nihil ab August. acute, nihil à Hier. solide, nihil ab Ambr. argute, à Gregor. nihil utiliter, à Chrys. ornate & copiose, à Naz. sapienter nihil, nihil belle à Nyss. à Basil. nihil sancte & pio, nihil ab Hil. orthodoxe, ab Irenæo nihil accurate & laboriose, nihil suaviter à Bernardo, denique à Latinis patribus vere & graviter, à Græcis eleganter & luculenter, nihil dictum, nihil excogitatum sit. Quasi poeticus ille furor sordidissimorum, & vino calentium hominum divinum aliquid sit, quod scripturam illuminare possit, & non potius divino spiritu intellexerint, scripserint, interpretati fuerint scripturas sancti Dei homines.

In Poetis,
& pro-
phanis
scriptori-
bus, ali-
quid utile.

Eccles. 39.

Sanctorum
Patrum
lectio ad
Scriptura-
rum intel-
ligentiā.
Eccles. 39.
1.

Catull.
Tibull.
Horat.
August.
Gregor.
Ambros.
Chrysost.

Clem. homines. *Ridiculum certe fuerit (verba sunt Clementis, i. Stromat.) eorum, qui sunt boni ac studiosi, scriptis repudiatis, eos qui tales non sunt, componentes admittere. At vereor nedum nihil isti in interpretandis scripturis à Patribus accipere, edocerique volunt, subventaneos in Ecclesiam libros proferant. Perinde enim (libenter utor Plutarchi verbis) atque in pariendo natura constituit, ut non edatur in lucem fetus, nisi foemina conceperit, & in alvo diu illum retinuerit; itaque avibus subventaneos quosdam partus ajunt excidere, ex imperfectis nimirum, & inanitis conceptibus; non aliter sane de illo a. imandum est, qui nihil ab alio audire, nihil velut sapientia (addo ego à Patribus Ecclesiae) accipere curet; omnem quippe fructum concipere negliget.*

8. Sed extrema sane vitia declinanda sunt, & utrinque reducenda scripturarum tractatio. namque sunt aliqui, qui nihil lubenti animo accipere, nihil audire, aut admittere volunt, nisi quod ab alio dictum prius aut ex aliorum commentariis, & libris descriptum, depromptumve sit. In quo si nihil laboris in quaerendo & inveniando ponere vellent, ferendi essent; sed si neminem in inveniando & excogitando contendere debere, neminem laborare, ut scientiam addat, & novi aliquid in litterariam rempublicam invehat, male profecto de humano labore & industria, male de humanae mentis vi, acumine, ratiocinatione merentur.

Eccles. 1. 18. Illa Gregorii Nysseni in re hac explicanda moderatio optima, & cum veritate virtuteque conjuncta; nam in medio consistit, videri omnino debet, cum enim post sui fratris Basilii explicationem hexameron, suam praeterea ipse commentationem conscriberet; agricolas se imitari profiteretur, qui mirabili inferendi artificio ex eadem planta varios fructus percipiunt: nam germen, aut gemmam, ex arbore quapiam decerptam, in alterius arboris majoris cortice inciso includunt, ut subjectae arboris humore germen illud enutriatur, & coalescat, ramusque fiat, perculiare sibi fructum proferat: sic sane lucubrationes nostras sanctorum Patrum libris, foliis, doctrinae inferere oportet, ut illorum virtute & amore coalescant, atque veluti illorum rami efficiantur, non sine ingenti utilitate, neque sine nostri laboris proprio quodam & peculiari succo, & fructu. Tum etiam quae ab illis acceperimus, seminis vice nobis erunt, unde foetum concipiamus, qui labore, meditatione, industria coalescat, & in lucem prodeat. Neque enim ingenia desiderant repletionem, veluti vasa; sed accendi volunt, ceu materia, quo vis inveniendi simul

Nyssen. initio hexam. **Simile.** **Humana ingenia non tam replenda, quam excitanda,**

cum appetentia veritatis incitetur. Denique (ait Plutarchus) *Quemadmodum inurbanum est ad vicinum proficisci ignis accipiendi gratia, ibique invento luculentissimo foco desidere, adibus propriis neglectis; ita prorsus indecens est ab alio sermonem doctum audire, minimeque curare, ut domesticus ignis nempe vis ingenii accendatur. Si non alio peiori falsitatis & mendacii nomine, at certe, desides, somniculosi, minime videntes Prophetæ illi, in quos Deus Jeremia 23. Ecce ego ad Prophetas, ait Jere. 23. Dominus, qui furantur verba mea, unusquisque à proximo suo. Hæc de rerum in commentariis varietate, & interpretandi, quam sequimur ratione, paulo fortasse uberius, sed semel dicta fuerint. Jam ad totius libri partitionem & ordinem.*

C A P V T IX.

De libri loco, & ordine, atque totius operis divisione.

1. Divisio, & ordo librorum sacrorum.
2. An Job Propheta fuerit; & inter Prophetas numerandus.
3. Multiplex Prophetaratio, & appellatio Jobo conveniens.
4. Non eadem apud Græcos & Latinos libri divisio, neque apud Græcos inter se.
5. Commentariorum divisio & ratio, per certamina.

CUM libri omnes ab Hebræis in tres ordines distributi sunt, ut ait Hieronymus super Danielelem, & in prologo Galeato, videlicet in Legem, Prophetas, & in eos, qui Hebraice Cherubin, per excellentiam dicuntur, id est, scripturæ sanctæ, Græce, Agiographa, quam divisionem indicasse visus est Christus Dominus, Luc. 24. dicens: *Oportet ut impleantur, quæ scripta sunt in Lege, Prophetis, & Psalmis de me; certe hunc librum ad tertium ordinem Agiographorum reducunt cum Psalmis, & aliis Salomonis libris, Epiphani. opere de Asterisco & Obelo; & notis in interpretatione scripturarum; cum libros omnes sacros in quatuor quinaros reducat; primum, qui ex Lege; secundum, qui ex Judicum, & Regum historia conficitur; tertium, ex libris versu conscriptis componit, Job, Psalmis, Prover. Ecclesiaste, Canticis; quartum, ex Prophetis. Eadem habet apud Damasc. lib. 4. cap. 18. Propter antiquitatem vero semper aliis scripturis poeticis proponitur Job, quanquam aliquando postpositus;*

I. Tres ordines librorum sacrorum, Hieron. כתובים אגיוגרפא, Luc. 24. Epiphani. Damasc.

Vide sup.
c. 3. nu. 1.
Dionys.

postpositum libris Salomonis superius indicavimus. Sed Dionys. tamen non tam ex dicendi stylo, quam ex materia libros omnes sacra scriptura dividit, atque componit, & Job conjungit cum aliis historialibus. Sic enim de Ecclesiast. Hierar. cap. 3. par. 3. post aliorum librorum materias descriptas, cum ait: *Veterum hominum inter varios & multiplices tristium casus, mirabilem constantiam, immobilemque philosophiam eloquitur. Job cum Judith, Esther: Tobia, Machabæis connumerare videtur.*

2.
An hic liber annu-
merandus
Prophetis
Abul.

Quare tamen Prophetis non connumeretur liber hic, quætionem habere potest, sed minime difficilem, ab illa se facile expedit Abulenus in prologo Josue quæstio. 4. videndus quoque in prologo ad lib. Reg. quæst. 22. Ait itaque non tantæ auctoritatis habitum hunc librum ab Hebræis, atque à nobis, quantæ alios; propterea non præponi loco & ordine aliis, quamvis tempore præcesserit, ratio minime solida, & patens calumnia. Sed Prophetæ appellationem negant aliqui convenire Job, continuo negaturi inter Prophetas adnumerandum, & id contendit acriter Gilbertus Genebrardus, seu quisquis ille fuerit, qui præfatiunculam de Prophetica facultate, non indoctam præfixit Perionii libello, de vitis Prophetarum. Illam enim tantum Prophetiam proprie dici existimant, quæ in somnis fit, aut in vigilia quidem, sed cum humanos sensus Vates amittit, & divinos consequitur, ut Cicero loquitur 2. de Divinatio. Tale quid significare visus est Aristot. cum ex omnibus divinandi generibus, solas divinationes recipiat, quæ per furorem, & per insomnium existerent. Idque confir-

Num. 12.
16.

firmari potest ex Numerorum duodecimo. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses, &c.* Revelatio vero, quæ integris sensibus, sine somno, sine ecstasi, sine peculiari visione fit, Prophetia apud illos non est; sed communi nomine revelatio, aut inspiratio Dei. Hanc, non illam Jobo, Moyse, Jacob, David, Danieli, etiam contigisse asserunt. Sed ut subtilem & accuratam de Prophetiæ, & Prophetæ appellationibus, atque generibus disputationem, quæ hujus loci non est, nunc præteream, certe si ut Isaias, Jeremias, Ezechiel; saltem, ut Moyses, atque David, Job quoque Propheta extitit; atque illum Prophetæ nomine dignatur Augustinus, eximiumque Prophetarum appellat, quod de Christi incarnatione, & resurrectione prædixit. & libr. 2. contra Pelagium, ait: *Fidem resurrectionis sine incarnatio-*

August.
ser. 6. de
temp. qui
est secundus
de
Nativit.

ne, & morte veraciter credi non posse. Multa igitur de Christo & Ecclesiæ mysteriis prophetavit, ut Philippus & Beda ajunt. Prophetam quoque tam Græci, quam Latini in suis Martyrologiis appellant.

Philip.
Beda.

Et licet quidem non eo modo, quo Isaias, & Ezechiel prophetaverit, quam ob rem ad eum Prophetarum ordinem non pertinet; sed multis præterea titulis Prophetæ cognomen promeruit; non solum quod de Christo, & de futuro judicio, & justorum præmio, impiorumque supplicio multa prædixerit, quod satis erat ad prophetandi appellationem, ut cum Marc. 7. dicitur; *Bene prophetavit* (id est prædixit) *de vobis Isaias*; Sed quod sacrorum interpretis apud suos atque concionator fuerit, sicut Exodi 7. dicitur Moyse; *Aaron frater tuus erit Propheta tuus.* (Tu lingua) tuus interpretes. Et 1. Corinth. 14. *Qui prophetat, hominibus loquitur ad edificationem, & exhortationem, & consolationem.* Tum etiam quod Dei amicus, & familiaris; qua ratione de Abraham, Genes. 20. dicitur: *Quia Propheta est, & orabit pro te,* & de Moyse, Deut. 24. *Non surrexit Propheta sicut Moyses, quem nosset Deus facie ad faciem, in omnibus signis, atque portentis, quæ misit per eum.*

3.
Quibus
titulis
meruerit
Job Pro-
phetæ ap-
pellationem.

Mar. 7. 6.

Exod. 7. 1

1. Cor. 14

3.

Gen. 20.

Deut. 34.

10.

Quod ad divisionem pertinet, Græci interpretes, Septuaginta pariter ac Latini in quadraginta duo capita partiti sunt librum universum, ut Hebræis responderet. In Catena, in triginta tria capita omnino dividunt, neque hanc esse peculiarem divisionem ab auctore Catena factam, sed Græcis omnibus receptam, atque familiarem ipsa capitum inscriptiones indicant, dum Catena auctor suas capitum protheorias præfigit disertis verbis juxta Græcos, quorum numerus cum nostro minime censentit. Quare itaque Latinus Catena interpretes eam divisionem Græcorum soli Olympiodoro tribuerit, in præfatiuncula ad lectorem, plane non assequor. Alii per colloquia dividunt, sive Dei ad Satanam; & ad Job; sive Job & amicorum inter se mutuo: alii aliter. Nos vulgata capitum divisione servata, commentariorum libros tredecim effecimus. Hanc esse tum ipsius rei, tum laboris atque scriptionis nostræ opportunam partitionem rati, ut viri fortissimi certamina singula enumeraremus, quo æqui esse possemus totius prælii spectatores.

4.
Divisio
libri.

Paulus
Comito-
lus.

Prima igitur duo capita, quibus bona historiarum pars continetur, duo certamina continet, cum Satana alterum, alterum cum uxore: hæc quia continenter inita sunt, & in ipsa narratione & stylo scribendi valde conjuncta, se-

5.

Quæ, se jungi non potuerunt; efficitur ex his primus liber commentariorum, aliquanto, quam vellemus, longior, & quæstionum ac rerum multiplicium explicatione auctior; sed aliquid initio, ex quo cætera pendent, condonandum est.

Lamentationes capitis tertii suum librum sibi vendicant. Deinde singulæ disputationes amicorum cum suis Jobi responsionibus, certamina sunt seorsum spectanda; propterea singula singulos libros efficiunt.

Tertius itaque liber constat ex disputatione Eliphaz à cap. 4. usque ad 7. Quartus habet disputationem Baldad, ab 8. usque ad 10. In quinto libro argumentatur Sophar, & pluribus satisfacit Job, ab 11. usque ad 14. Rursus Eliphaz certamen instaurat, quod tria capita, videlicet à 15. usque ad 17. continet, id est, librum Sextum. Secundo Baldad loquitur contentiosus & ardentius, quo Job se oppido defatigatum significat; duo hæc sunt capita 18. & 19. & liber Septimus. Liber præterea octavus, alia duo comprehendit 20. & 21. videlicet secundam disputationem Sophar. Confligit jam tertio Eliphaz, atque hoc jam est septimum disputandi certamen, & liber Nonus à vigesimo secundo, usque ad 24. Tertio item sed brevissime Baldad loquitur, Job vero longissime respondet, pariterque sapientissime; propterea liber hic decimus, septem capita ambit, à 25. usque ad 31. Hactenus in universum certamina decem.

Prodit tandem Eliu, & quamvis verbosus potius, quam nervosa disputatione solus ipse laboret, ut cui nihil omnino responsi dederit Job, sed tamen certavit quoque ac laboravit Job, patienter audiendo orationem longissimam à 32. usque ad 37. caput, hic esto liber undecimus. Mirum etiam ipse Deus Athletam simulat, & disputatorem agit, & certamen duodecimum peragit, cuius vim vix potest silentio, nedum retortis verbis aut responsione sustinere Job, capita quatuor, à 38. usque ad 41. atque liber duodecimus. Ultimum tandem caput, liberque ultimus, nullum amplius certaminis laborem describit, sed coronam, præmiumque athleta fortissimi, & felicitatem pristinam bonorum omnium longe cumulativissime restitutam.

CAPUT X.

Libri utilitas, commentariorum quoque, atque paraphrasos usus.

1. *Universa scriptura, patientiæ exempla nobis*

suppeditant. Job præsertim explicari Paulus & Petrus.

2. *Liber Job ad omne hominum genus, opportunus.*
3. *Utilia consuetari debet scripturarum interpretes.*
4. *Quid sit cauponari verbum Dei ex Paulo, & Isai. & locus Cantic. indicatus.*
5. *Usus paraphrasos.*
6. *Laus defensioque Vulgati interpretis.*
7. *Hispanismorum ratio ad scripturæ loquutiones opportuna.*

UT libri hujus eloquentiam atque jucunditatem mirabilem, quæ ex jucundissima historia multa varietate referta nascitur, præteream; sed prætereunda tamen non est utilitas, ea præsertim de qua Paulus loquitur, Rom. 15. *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus;* Quibus verbis, vel ab hoc libro universam scripturam denominat, vel illa quæ ex universa scriptura capitur doctrinæ utilitas, ex hoc potissimum, post Evangelicam, libro petenda est. Namque *patientia*, nobis, *Jacob. 5. & consolationis*, exemplum suppeditat, & in *12. eam spem jubet nos erigi, quam operatur patientia. Consolationem autem vocat Paulus, quam Jacobus, finem Domini dicit, loquens de Job; & Petrus, posteriores glorias, de Christi glorificatione loquutus, atque ex hoc patientiæ exemplo à nobis imitando, salutem animarum nostrarum pendere docuit illis verbis: De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt Propheta, qui de futura in nobis gratia prophetaverunt, scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi, prænuncians eas, quæ in Christo sunt passionis & posteriores glorias. Sicut igitur dicit Lucæ ultimo: Et dixit ad eos, ô stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Propheta, nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? & incipiens à Moysæ & omnibus Prophetis, & interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Scripturæ patientiam & consolationem loquuntur, in nostram salutem. Hæc prænunciavit olim in Prophetis spiritus Christi; hæc semper nobis in libro Job inspicienda atque imitanda proponuntur, ut maximum salutis animarum nostrarum subsidium; in hoc libro positum esse intelligamus. Chrysostomus eleganter & copiose explicat, utilem omnino librum esse cuius in omni vitæ genere, & conditione, viris, mulieribus, senioribus, mediis, divitibus, pauperibus, secundis adversive rebus utentibus, ad imitationem virtutis omnis, atque librum univer-*

1.

Rom. 15.

4.

Jacob. 5.

12.

1. Pet. 1.

11.

Lucæ 24.

26.

Chrys. in

Cat.

2.

universum illa similitudine clausit. Ad hunc librum tanquam ad matrem quampiam prolis amantem, & quovis loco manus tendentem, trepidantesque natos excipientem usque confugiamus. Nam nemo est, quem liber hic salutaribus præceptis non excipiat; nemo, cui tanti viri afflictationes morborum, cruciatus, atque sava malorum omnium procellæ, solatium, modicamentum, portum non præstent. Prætereo; frequenter omnium præcepta virtutum nobis tradi, quæ supra indicavimus, cum de materiæ varietate ageremus.

3.
Scripturæ
rum in-
terpres
utilia con-
fiscetur.

Greg. in
præfat.
cap. 2.

Sensus
primus &
literalis
referen-
dus ad u-
tilitatem,

Rom. 15.
4.
Isa. 48.
17.

Ezech. 2.
9.
Apo. 10.9
10.

Adeam quoque rationem commentarios nostros accommodavimus, ut alicujus utilitatis fructus ex illis percipi posset, dum ea ad sacræ scripturæ interpretationem adducere conamur, quæ animis quoque utilia & salutaria existant. Id quod apposita similitudine, tum in hoc libro, tum in universum scripturæ interpreti faciendum, sanctus Gregorius præcipit: *Sacri* (inquit) *tractator eloquii morem fluminis debet imitari; fluvius quippe dum per alveum defluit, si valles concavas ex latere contingit, in eas protinus sui impetus cursum divertit, cumque illas sufficienter impleverit, repente se in alveum refundit; sic nimirum, sic divini verbi esse tractator debet; ut cum de qualibet re differit, si fortasse juxta positam occasionem congrua adificationis invenerit, quasi ad vicinam vallem linguæ undas intorqueat; & cum subjecta institutionis campum sufficienter infuderit, ad sermonis propositi alveum recurrat.* Non quod alium quam primum illum, & literalem scripturæ sensum confectari; aut secundum illum, quem Moralem vel Tropologicum appellant venari, aut persequi animo statuerim; sed quod primus ipse scripturæ sensus multa nobis præclara, & salutaria monito ad morum disciplinam suppeditat, & nihil sit in historia, & simplici narratione aliqua, aut nuda sententia tam aridum & exile, ex quo si premas, & urgeas, non succi multum, atque utilitatis elicias. Nam quæcunque scripta sunt, ad nostram utilitatem, nostramque doctrinam scripta sunt. Deus enim noster docet nos utilia. Propterea non solum melli, & dulcedini, non solum auro, argento gemmis pretiosissimis, quæ ad gustum & splendorem pertinent, sed iis quoque, quæ utilia & necessaria sunt mortalium vitæ, & incolumitati comparantur sanctæ scripturæ, pani, vino, aquæ, pinguibus, atque ea devorare, & comedere jubemur, in nostramque utilitatem convertere. Qui frigide tractat, quod ex se meracissimum est, tum efficacitatis, tum commoditatis mirabilis verbum Dei, ingentes is à Paulo minas accipiat, qui dum de vita & incolumitate animorum sollicitum esse scribit ad

Corinth. Non sumus (inquit) sicut plurimi 2. Cor. 2. adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed 4. sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur. Namque illi adulterant, & cauponantur verbum Dei, qui frigida miscent, & diluunt, atque efficacitatem (quod in se est) retundunt, neque eo modo nobis propinant, quo sibi à Deo traditum est, purum atque sincerum; videlicet cum vel inutilibus, aut mollioribus facetiis, aut fucatis potius, quam solidis utuntur in verbo Dei tractando; quæ omnia Paulus aquæ adulterium, id est, frigida appellat (*frialdades*) sicut scriptum est Isa. 1. *Vinum tuum mistum est aqua.* Septuag. *Caupones tui miscent vinum aqua.* Propterea sponsus sponsæ ventrem, id est, animam & cogitationem Doctorum, & divini verbi interpretum, (quæ frequenter ventris nomine significatur) comparat *acervo tritici*, dejectis inutilibus paleis, *vallato liliis*; nihil enim debet admittere doctoris, aut interpretis mens, quod inutile aut sine fructu sit, quanquam quæ dicit, scribitve utilia & salutaria, cum jucunditate & suavitate quadam condire debeat. Atque iterum sponsæ dentes (hi iidem sunt Ecclesiæ Doctores, & tractatores divinarum Scripturarum, qui dum solida & dura comminuunt & præmandunt, difficilia sacræ Scripturæ explicant, & obscuriora interpretantur, ut disertis verbis Nyssenus, Theodoretus, Ambrosius interpretantur) comparat, inquam *lavra*, omnes gemellis fratribus, & sterilis Ambros. non est inter eas. nam nemo interpretis in enarrando ita sterilescere debet, ut non aliquem, imo duplicem fructum non proferat, & multa pulchra, salubriaque consilia, & vitæ præcepta in audientium atque legentium mentibus non progignat. Ergo qui nullius utilitatis fructu fecundus sit, is profecto sterilis erit, & inter Sponsæ dentes minime connumerandus, is quoque non recte tractabit verbum veritatis. Quid enim existimas exigere Paulum à Timotheo, 2. ad dicentem; *Solicite cura te ipsam probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis*; quam ut recte fecerit & abscindat, refeceritque (ut ex Græco legitur) inutilia in tractando verbo ut Chrysost. quoque, & Ambrosius interpretantur, atque in ea tantum incumbat, quæ utilia fore intellexerit? Tum etiam ut secet, dividat, distribuatur cuique suam portionculam & ut ait glossa, *altis spiritualia, lac parvulis*, ut in eo crescant in salutem. Quasi vero aliud debeat efficere verbum Dei interpretatum à doctore, quam quod Pater ipse revelans, & Christus Jesus docens, & prædicans

Ecclesiæ
doctores
quibus
similes,
Cant. 7.2

Cant. 4.2

Nyssen.
Theodo-

2. ad
Tim. 2.

Joan. 8. 45. dicans efficiendum voluerunt, videlicet, ut *omnis qui audit, & discit, veniat ad filium Dei.* Quasi omnis sapientia, sacra præsertim, quæ derivatur ab ipso primo capite & fonte Deo, non debeat nos ad illum convertere, & deducere media observatione mandato.

Eccl. 1. 1. rum. *Omnis enim sapientia à Domino Deo est, & est ante avum. Fons sapientie verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna.*

5. Sed ut de usu paraphrasis, quam in fine commentariorum cuique capiti appendimus, aliquid quoque dicamus, curavimus sane, ut si quid in paulo uberius explicacionibus dispendii laboris, aut temporis fieri cuipiam lectori videretur, id totum reparare compendio Paraphrasis. Nam ut vere Gregor. Nazianze. oratione 3. de Theologia dixit; *Quemadmodum aqua, quæ non certis canalium marginibus dirigitur, sed per area diffunditur planitiem, evanescit, ita & res per sermonis vastitatem diffusa, lectorem fallit.* Ita longiores commentarios compressimus, & in angustias, potius ad summam redegit. Sic autem compendii fecimus, ut, quoad fieri in tanta brevitate potuit, rerum variarum atque multiplicium, quæ fufius in commentariis explicantur, semina in paraphrasi reponeremus, neque nostras solum, sed aliorum etiam interpretationes, & peculiare alias vel ad mores, vel ad sacre scripturæ intelligentiam, observationes opportunas indicavimus, eadem oratione contextas, locis etiam in margine notatis, ex quibus uberius explicacionem sine dispendio temporis lector petere possit. Unum affirmo, illud quicquid est, si lectori tantæ utilitati & commodo est, quanto mihi labori fuit, fore sane, ut non nihil omnino istinc proficiat.

6. Ut vero nihil nostro labori deesset, in hoc non minorem curæ, sollicitudinisque partem derivavimus, ne quid nobis quod editionis Vulgatæ auctoritati derogaret, excideret, vel per incuriam. Et quidem non auspiciato, pedem (quod ajunt) in Divinarum litterarum limine figeret, cui alia vel minimum diversa mens esset. Nam ut ea, quæ pro religione pietateque suscepta sunt, optimis auspiciis geruntur; sic illa quæ cum his duobus humanæ vitæ præidiis pugnant, ut quæ à pessimis initiis exordiantur, pessimo fine terminari necesse est. Id ergo semper ante oculos versabatur ut variarum lectionum ornamenta, quibus passim Divinæ literæ non sine splendore abundant, nemo in nostris commentariis desideraret: tum ne ita multi in iis eruendis essemus, ut aliorum versiones nimis suspiciendo, sapientissimi, sanctissimi que Hieronymi (hujus e-

nim magna ex parte versio Vulgata est) lectionem, aut existimationem ledere-mus. Itaque id effecimus ut reliquæ versiones tanquam ancillæ, & pedissequæ, nostræ editioni dignitatem, auctoritatemque conferrent, in quo bonam operam maxime Septuaginta præstabant. quibus jam correctioribus districte jubemur à Sixto quinto Pont. uti, ad Latinæ nostræ lectionis interpretationem. Et quidem Hebraizantium quorundam studium, si tantum in illustrandis eruendis que Sacrarum Litterarum intelligentiis adhiberetur, apud neminem jure male audiret. Sed illud est omni vituperatione dignissimum, quod Latinum interpretem fictis sæpe criminationibus proscindunt, lacerantque, atque aperto contradicendi studio, ubi ille Hebraismum retinet, dissolvunt istis, ubi ille illuminat, & quasi brevissima paraphrasi explicat, retinent isti nimium religiosè, & verbum verbo curant reddere non fidi interpretes. Ita dum sibi proponunt ab interprete Latino discedere, à vero frequenter discedunt, aberrantque. Est sane ille (sive Hieronymus sive quis alius sit) Hebraicæ, Græcæ, Latinæque linguæ, atque omnis antiquitatis peritissimus; tum illud; prudens cautusque, & utilitatis atque pietatis apprime studiosus. Quare dum per variarum lectionum scopulos aberrare continget, ad Vulgatam nostram, tanquam ad portum, ubi secure consisti possit, cursum dirigemus. Cum vero vel ex aliis scripturis, vel ex aliis translationibus exempla accersere necesse sit, illa certe semper delegimus, quæ tum vel ad Scripturæ phrasim explicandam, nostræ lectioni valde familiarem, apertissima essent; tum quæ minime jejuna & arida piis concionatoribus ad morum compositionem videri possent: ut cum obscuriora libri nostri loca illuminarent, simul etiam lectorem utilitate aliqua, voluptateque juvarent.

Denique suam quoque præfatiunculam, præcastigationem potius, Hispanismi quidam & vulgaria quædam vocabula interserta reliquæ scriptioni, postulare videbantur, ad quæ forte Latinissimi, atque delicatissimi palati homines nauseabunt. neque immerito; nam vim Latinæ orationis extenuant, & nervos dicendi infringunt, & quod in publicum, aut communem omnium utilitatem editur, si peculiaribus cujuspian linguæ vocibus aut sententiis vulgaribus respergatur, non potest non molestiam lectori aspergere alieno. Statueram igitur ab illis abstinere, ne qui in publicis prælectionibus, nostris auditoribus gratissimi extitissent, alienos lectores aut obscuritate

*Editio
Vaticana
Septuaginta.
Hebraizantium
quorundam studium no-
tarum.*

*Latine
interpre-
sapientis-
simus.*

7.

*Interpre-
ratio Vul-
gata Hiero-
nymica.*

Hispani-
smi ad
Scripturæ
intelli-
gentiam
opportu-
ni.

Jesus Sy-
rach.

ritate aliqua & impedimento, aut offensio-
ne retardarent, sed aliter de re facienda e-
munctæ naris homines statuerunt, ex quo-
rum tempore & consilio, meum illud mu-
tare invitus licet, & nunc quoque repu-
gnans & dolens, necessario cogor: atque
his etiam causis impellor. Primum, quod
multum subsidii ad Scripturæ phrasim, &
dicendi rationem cognoscendam ex lingua
Hispanica peti posse existimem; aut quod
utriusque per se dialecti persimiles sint; aut
quod ratione aliqua multi linguæ sanctæ
idiotismi ad Hispanicam redundarint.
Rem sexcentis exemplis testatam facerem,
nisi jam longiores moras, atque tadium
præfationis vererem, & nisi ejusmodi testi-
monia passim essent à nobis producenda;
Quædam igitur ex Hispano, sacræ Scriptu-
ræ respondent, non sine venustate, & intel-
ligendi operæ pretio; quæ si velis alia lin-
gua exprimere, non omnino feliciter præ-
stare possis, neque ea gratia, quam vel in
sua, vel in alia persimili habent, ut si vinum
in non valde commodum, neque amicum
vas transfuderis, non sine periculo acescen-
di. Quam rem Ecclesiastici auctor in suo
prologo plane docuit, veniam videlicet
petit, in quibus videtur deficere in verbo-
rum compositione. Translationem intel-
ligit ex Hebræo in Græcum. Nam deficiunt
(inquit) & verba Hebraica, quando fuerint
translata ad alteram linguam, non autem solum

hæc, sed & ipsa Lex, & Propheta, ceteraque alio-
rum librorum, non parvam habent differentiam,
quando inter se dicuntur. Deinde quoniam
Scripturæ interpreti illis omnibus uten-
dum est, quæ ad vim sacræ locutionis per-
cipiendam facere possint, quæcunque tan-
dem illa sint. Ad hæc, rem facimus non sine
exemplo, nam viri optime de Literis Sacris
meriti, sive in suis sanctæ linguæ Thesau-
ris, sive in suis sacræ paginæ commentariis,
quædam etiam Germanorum, quædam
Gallorum lingua explicant lectoribus ne-
que repugnantibus, neque ingratis. Atque
nec Germanus, neque Gallus aut præcla-
rius canit, aut sapius non sua lingua ad Scri-
pturæ locutionis alicujus intelligentiam ex-
citare poterit, quam Hispanus. Quare vitio
non vertendum, si quod illi semel, aut ite-
rum, Hispanus homo, bis & ter, quod neque
inutile, neque deforme sit, ut Hispanis mo-
rigerari videatur, scribere audeat, ea præ-
sertim ratione, ut integrum sententiæ sen-
sum etiam nescienti Hispano semper relin-
quat, nec non etiam lectionem ipsam expe-
ditam; nam plerumque ex ipsis commen-
tariis, & textu expunguntur Hispanismi;
inviti licet, & commodum in margine lo-
cum quaritare coguntur. Verum cum fa-
cilem nobis aditum ad libri explicationem
præfatio dederit, diutius immorandum
non est.

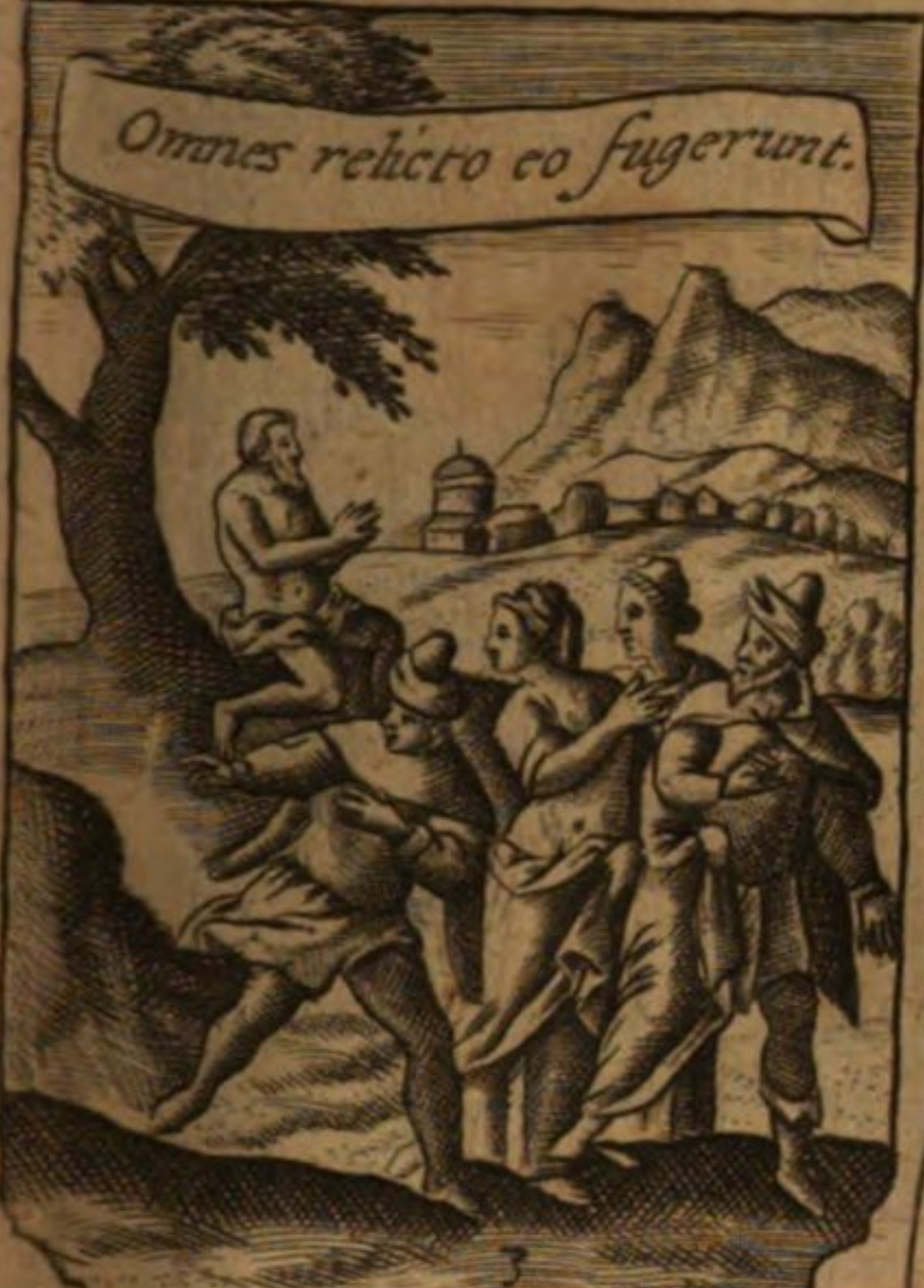
VIR IN TERRA HVS NOMINE IOB.

Visus est
plusquā quā
gentis fra
tribus simi
& adora
uerunt eum.

Recumben
tibus con
vescens.

Omnes relicto eo fugerunt.

Ignosce illis.

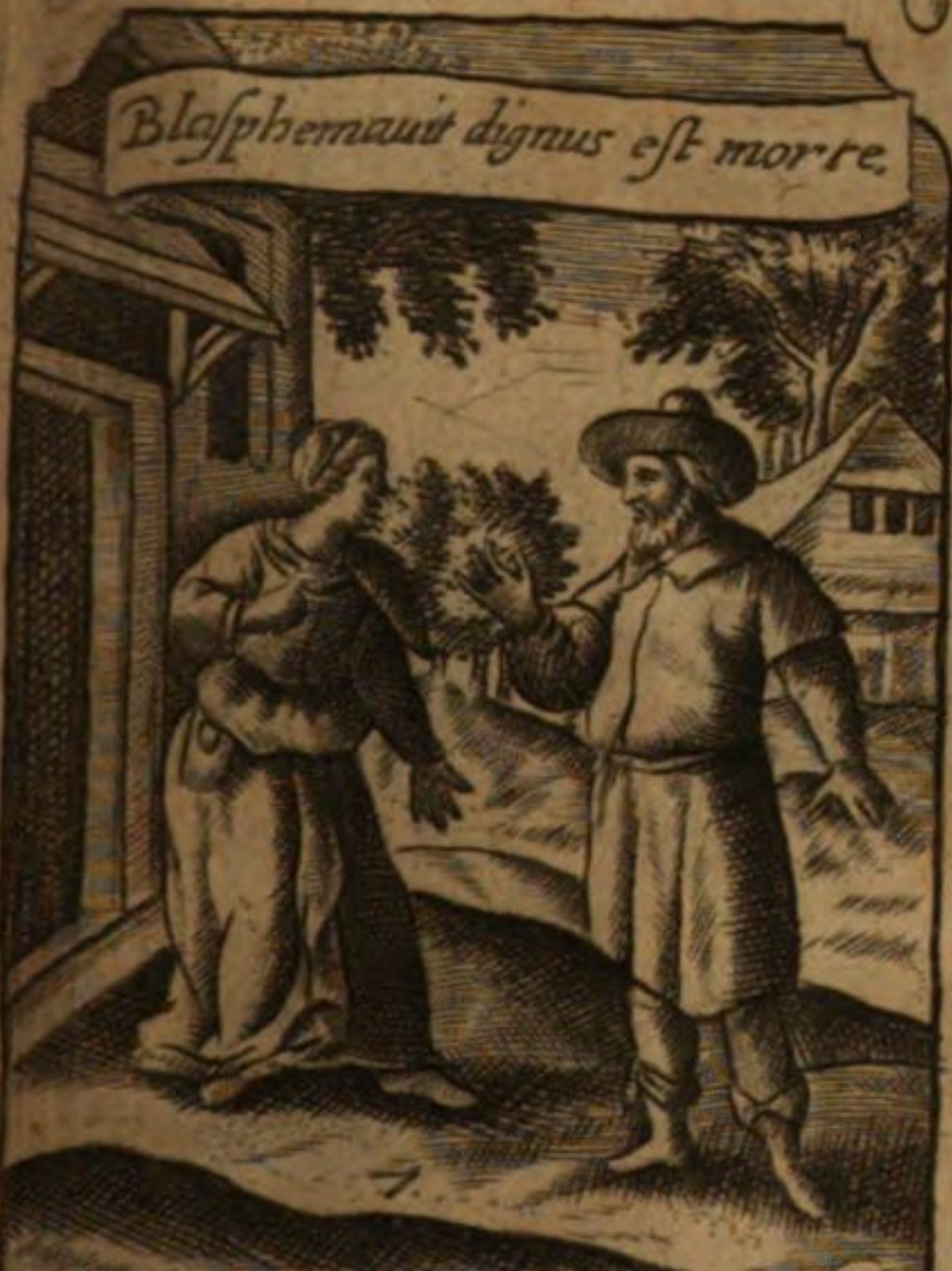

Percutiebāt pectora sua et dice
bāt vērē filius Dei erat yf.

A longe

Blasphemavit dignus est morre.

Mouenter capita
sua et dicentes iach.

Prætereuntes blasphemabant eum.

Vidimus eum et non erat aspectus
leprosum percussum a Deo et humiliat.

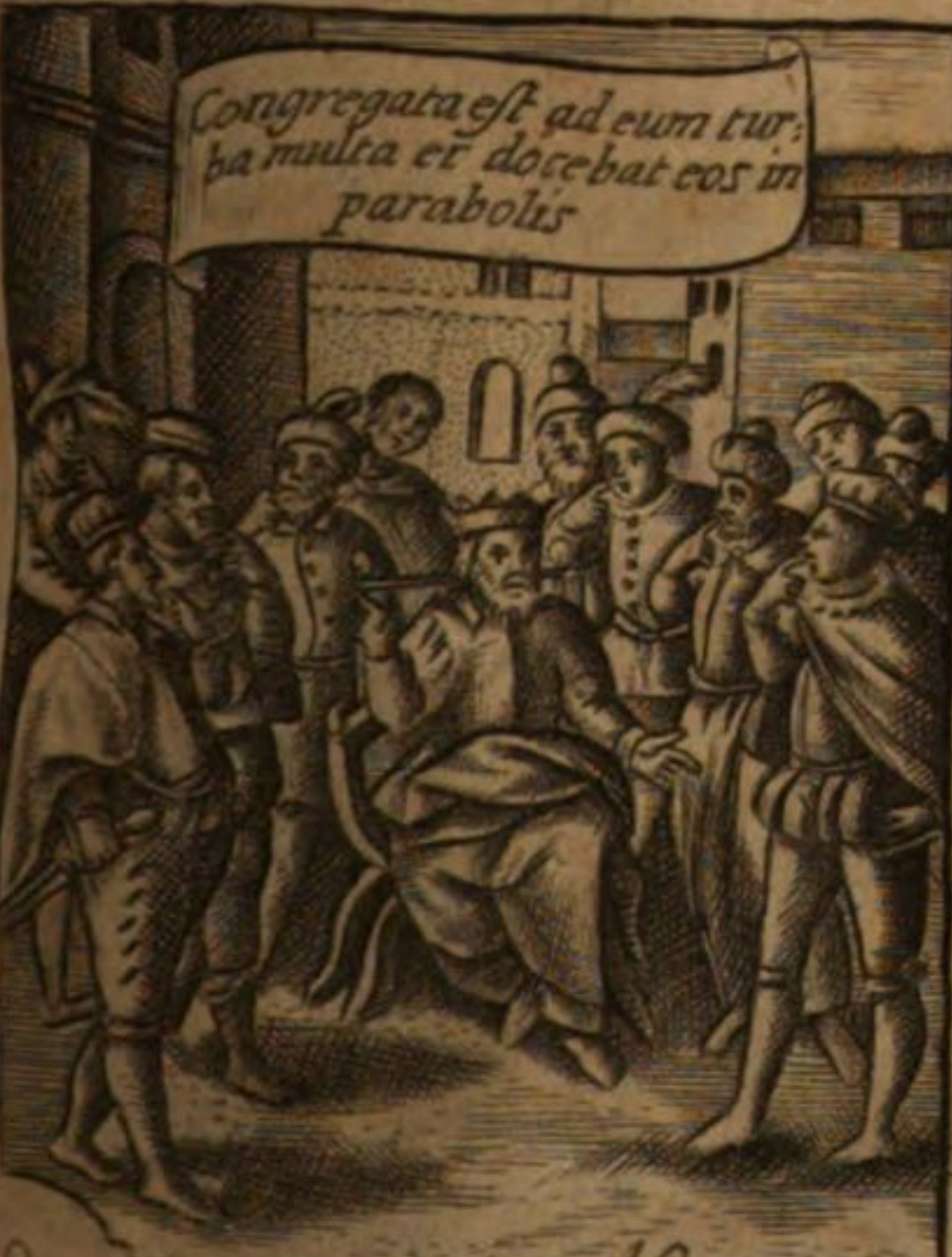

Induebant ei et multa blasphemantes dicebant in eum.

Dedit alapam.

Congregata est ad eum turba multa et docebat eos in parabolis.

Desiderio desideravi manducare vobiscum antequam patiar.

Erant enim graui ei pœ tristitia.

Hæc est hora et potestas tenebrarum.

VIR DOLORVM ET SCIENS INFIRMITATEM

venierunt ad
eum omnes
fratres sui
omnes sorores
sue et cuncti
qui noverant
eum prius.

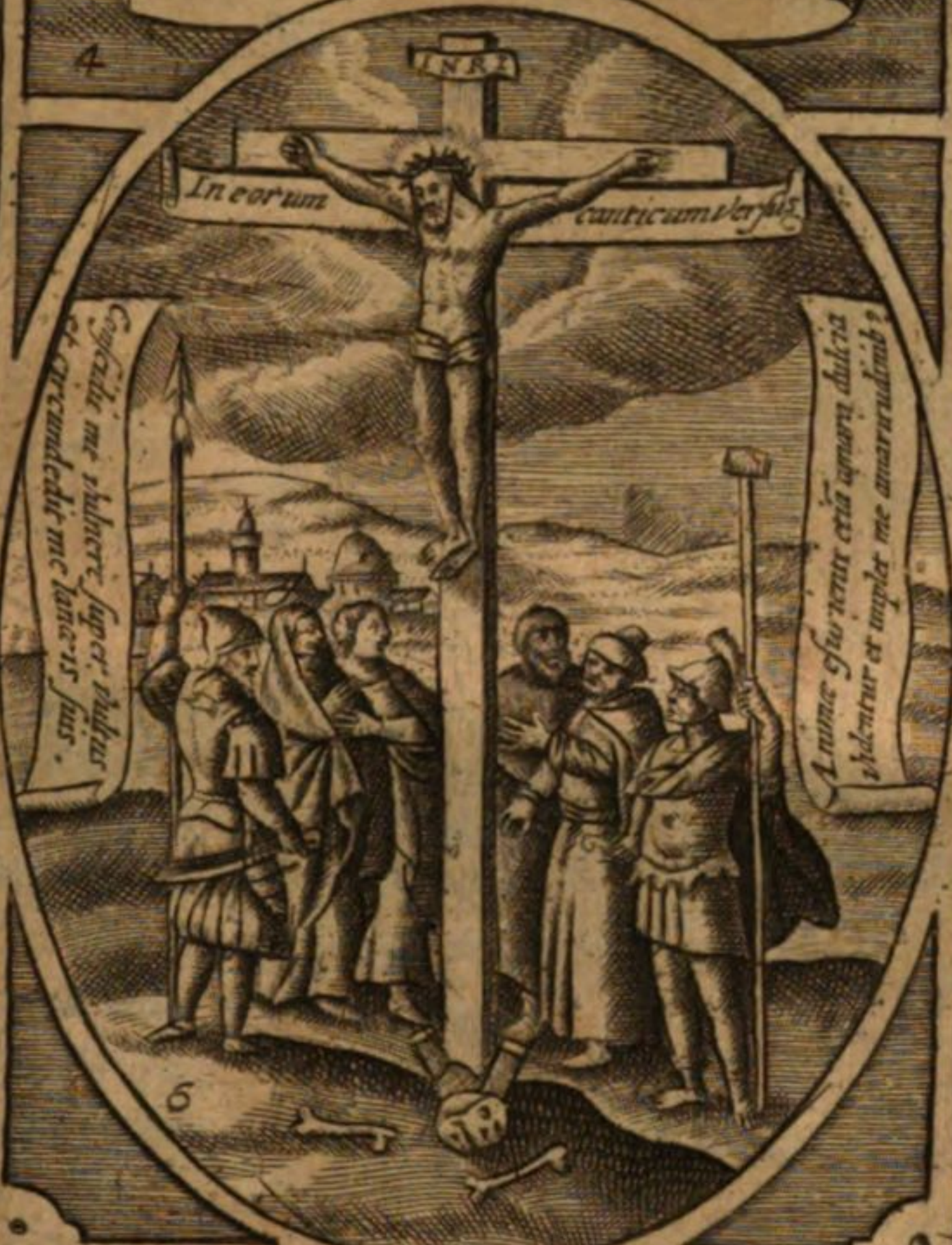

Comederunt
cum eo panem
et consolati sunt
eum super omni
malo quod
intulerat Dom-
nus super eum.

Fratres meos longe fecit a me et noti
mei quasi alieni recesserunt a me.

Faciem eius suscipiam ut non
vobis imputetur stultitia.

Nunc venistis et modo viden-
tes plagam meam timetis.

Imitatoris linguam blasphemantium
condemnabit te os tuum

Benedic Deo
et morere

Aperuerunt super me ora sua et expro-
brantes percusserunt maxillam meam.

Et non agnoscebant eum

Qui me audiebant expectabant sententiam
et intenti tacebant ad consilium meum

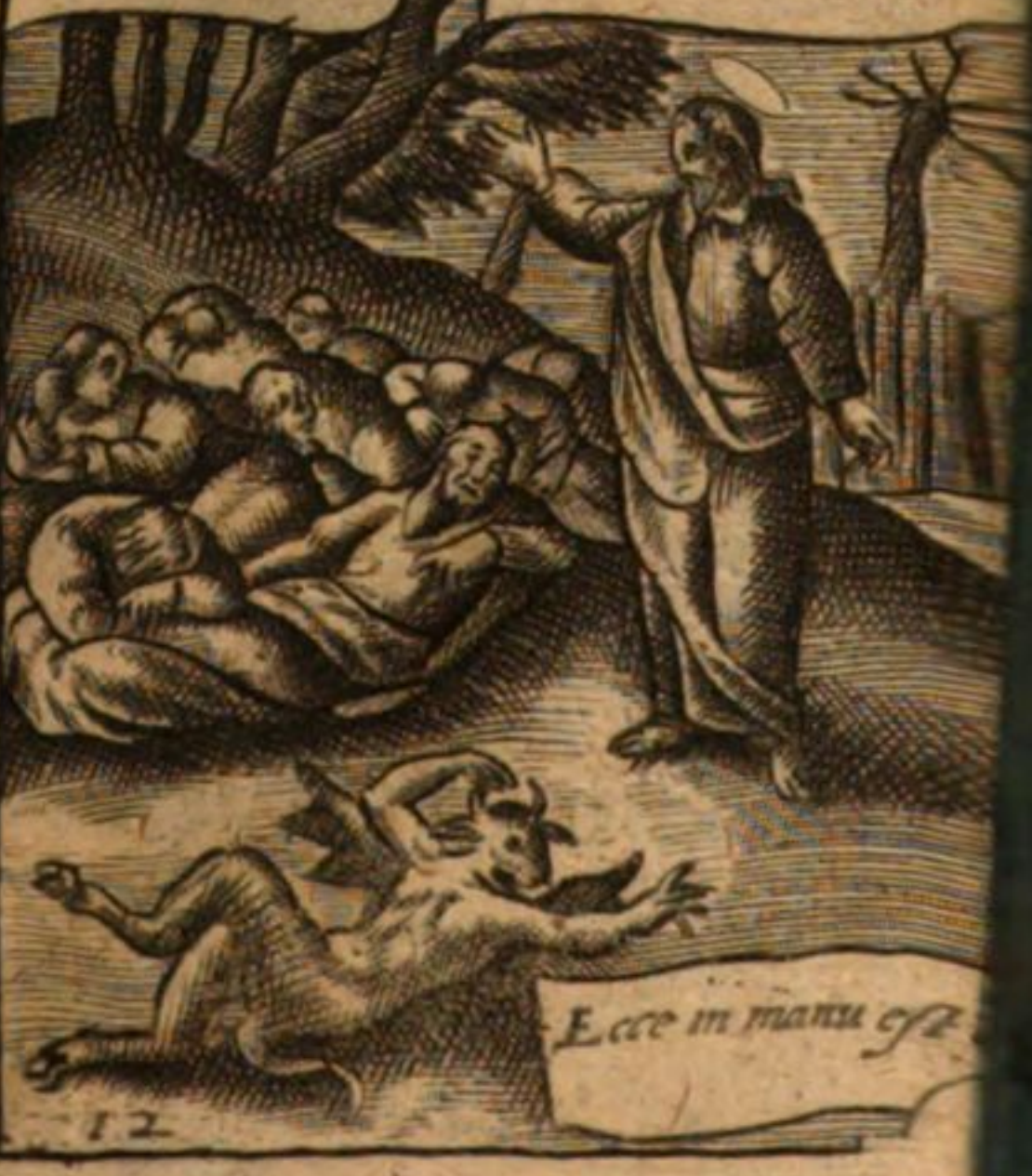

Si non dixerunt viri tabernaculi mei
quis det de carnis eius ut saturemur.

Et nemo loqueba-
tur ei verbum.

Miseremini mei saltem
vos amici mei.

JOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS JESU COMMENTARIORVM

IN IOB

LIBER PRIMVS.

De utraque Jobi fortuna, & primo cum Satana certamine,
secundo cum uxore.

CAPVT PRIMVM.

ARGUMENTVM CAPITIS.

Jobo viro sanctissimo, & sua domui bene prapósito
invidens Satanas potestate sibi à Deo permissa
bona omnia diripit, spoliatus vero ille univer-
sorvm Domino gratias agit.

1. VIR ERAT IN TERRA
Hus nomine Job: & erat vir ille sim-
plex, & rectus, ac timens Deum, &
recedens à malo.

HISTORIA, & LIBRI
EXORDIUM.
RIMIS quatuor, quinque-
ve hujus primi capitis sen-
tentis universarum sancti
Jobi rerum narrationis
summa, atque libri totius
exordium continetur om-
nibus suis numeris perfe-

ctum: ut quod aptissime in libri materiam,
finemque conveniat, neque alienum sit
longiusve, sed ex rei ipsius visceribus pre-
tium, tum (quod historia, & docilitatis, at-
que benevolentiae concilianda leges exi-
gunt) simplex, breve, dilucidum. Perspi-
cuae namque, aequae ac breviter illa omnia
complectitur, sive, quae historiae fidem cer-
tis argumentis confirmare, sive, quae virum
clarissimum ex triplici illo bonorum gene-
re commendare potuerunt. Quae natura, &
corporis sunt, patria, genus, nomen du-
ctum, vel impositum à majoribus: tam in-
tegra, tamque firma valetudo, cui humanae
salutis hostis acerrime inviderit. Deinde
quae fortuna dicuntur, opes maximae, filii
jucundissimi, familia amplissima, summus
apud omnes honoris, & existimationis gra-
dus, regia denique dignitas atque pote-
stas. Postremo, quae praecipua sunt, animi
candor, simplicitas, rectitudo, integritas,
sancta liberorum institutio, in Deum pie-
tas, atque religio singularis: in quibus sic
se vir sanctissimus exercuisse proponitur,

Pineda Tom 1.

ut animi bonis instructus, atque munitus
aliorum, quae corporis, fortunaeque sunt,
jaeturam, non constanter modo, sed cum
gaudio etiam susceperit.

VIR.

SUMMA COMMENTARII.

- 2 Vir à Gracis pro imbecillo.
- 3 Jacobi locus de oratione ex Graco illustratus.
- 4 Vir Latinis pro forti.
- 5 Jobi elogium ex Suida.
- 6 Adam homo, Christus vir.
- 7 Vir Hebraeis, sicut, & Latinis.
- 8 Dei virtus sub humana imbecillitate, & e-
vacuare in sacro sermone quid, pro Crucis
virtute.
- 9 Job atque Paulus eodem spiritu, oratione di-
versi.
- 10 Vir Hebraeis pro nobili.
- 11 Vir dicitur ab existentia. Mysteriorum etiam
Hebraica lingua.
- 12 Illustratus Salomon de viri, & femina offi-
ciis.
- 13 Vir hoc loco pro magistratu, & principe.
- 14 Magistratus vir esto.

IN illa vero bonorum enumeratione, (ut
jam totius sententiae vim, atque vocum
singularum proprietatem expendamus) vi-
ri appellatio continetur, cujus Graci unam,
Latini significationem alteram tradunt,
tertiā nos quoque loco, & materiae con-
venientem adjungemus. Et quidem em-
phaticos virum hoc loco dici Graci, Lati-
niqui consentiunt, ratione licet diversa:
illi cum in Septuaginta non legerint *aner*,
id est, vir, sed *anthropos*, id est homo, signi-
ficari existimant verissimam humanae natu-
rae imbecillitatem, quae in Job incredibili-
ter ulcerato, & morbis gravissimis, at-
que mortiferis affecto, admirandum spe-
ctaculum, mundo, angelis, & hominibus
dederit immanissimo hoste penitus supe-
rato,

Triplex
Viri signi-
ficatio.

2
LXX.

Homo
pro im-
becillo.

Historia,
atque libri
exordium.

Perfecti
exordii
leges ser-
vare.

Commen-
datur Job
à triplici
bonorum
genere.

Orig. lib. 1. Chrysoan Cat. Scripturae regula. Jac. 5. 17. 3 Vis, & efficacitas precum. Omiopaths. Act. 13. 3. Re. 17. 1 Luc. 4. 25 Ephe. 6. 12. Apo. 2. 13.

rato, atque triumphato. Sic observat Origenes, explicat vero eleganter Chrysostomus, communem (inquit) naturam scriptor indicavit, ne quis certaminum, ac patientia spectata magnitudine incredibili, peregrina quadam, & non humana natura praeclatum arbitretur. Idem observare solent sacri scriptores, cum rem proponunt, aut narrant majorem humanis viribus, uti Jacobus apostolus, cum vim incredibilem orationis, & precum exponit: & longe mirabile exemplum Eliae calum arbitrato suo claudens, & aperientis adducit, *Orate* (inquit) *pro invicem ut saltemini* (ut curemini; & sanemini. Sic enim exigit contextus, oratio enim est praesentaneum morborum remedium) multum enim valet deprecatio justis (pro illo, qui corporis, aut animi aegritudine laborat) assidua (proprie ex Graeco, efficax, intenta, & minime languida, cum enim hujusmodi est, non poterit assidua non esse) *Eliae homo erat, similis nobis passibilis*. (in Graeco similis passibilis unica dictio *Omiopaths*. non solum similium passionum, & affectionum, sed quod laboris est, iisdem æumnis obnoxius, multa quoque & bello humanitus passus, vox eadem quæ Actorum 13, cum Listrensibus aliquid homine majus de Paulo, & Barnaba, opinantibus, responderunt Apostoli: *Et nos mortales sumus similes vobis homines* (similes passibiles, similiter infirmi; & æumnosi, simili conditione poenarum vobiscum humanitus afficimur) & oratione oravit, ut non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex: & rursum oravit, & calum dedit pluviam. Ergo S. Job. dicere suo jure potest, quod Paulus in suis infirmitatibus gloriatur, suasque pugnas victoriasque cantans, scribebat Ephesiis, *Non est nobis* (infirmis hominibus ex carne & sanguine concretis) *colluctatio adversus carnem & sanguinem* (non certamus pares cum paribus) *sed adversus principes, & potestates, adversus rectores tenebrarum harum*. Ita ut cum illi oculatissimi sint, nos tamen quasi agentes in tenebris minime illos videamus, necesseque sit veluti Andabatarum more, qui clausis oculis digladiabantur, cum illis pugnare. Hoc inquam, non minori jure Job dixerit, atque ea ex parte forte majori, quod Paulus depugnabat quidem cum hominibus, verum hæreticis, ubi sedes est Satanae, ideo præcipua colluctatio adversus illum erat, at vero Job non solum adversus uxorem, tresque sapientes Reges agitados maligno atque furenti spiritu, sed cum ipso Satana singulari certamine confligit, illiusque impetum sustinuit atque confregit.

At ex Latinis plerique post Hieronymum, seu potius Bedam, atque Philippum presbyterum (& quidem viri nomini Latino, atque Hebraico congruentius) animi robur, & virtutem vere masculam significatam intelligunt, quasi non fuerit infirmus homo, qui tam animose pugnaverit, sed Vir vere magnus, qui tam fortiter vicerit; & tam gloriose triumphaverit, quare arma, virumque canit liber hic. Singularis hujus præstantissimæque virtutis pulchrum est apud Suidam elogium; atque in primis elegans, quod hic adscribam lubens, sic ille scribit. *Job vere magnus ille, & generosus veritatis pugil primus aperuit gymnicum illud, & ingens, atque ad totam terrarum orbem includens stadium*. Hic adversarium omnibus congressibus prostravit. Hic vibicibus, & plagis ad ipsa ossa penetrantibus acceptis permansit invictus, hic vermibus scatens corollam meruit; hunc neque mors prosternere potuit, neque a tergo invadere, instar enim firmissima columna, aut incudis impenetrabilis per omnem ætatem subigens, & prosternens adversarium. Hic primus diabolus devicit: hic de improbo illo triumphavit non victor in Olympiis, aut Nemeis, aut Isthmiis, aut Pythiis, aut certaminibus ceteris, quæ arrogantibus Græcorum sermonibus celebrantur: sed pro liberis, & possessionibus, & gregibus, & armentis & omni servitio, cultuque vite, ades suas collapsas invicti animi vir, & sepulchra, & cæmeteria filiorum suorum factas conspicatus. Neque hic rabies, & invidia quievit adversarii, donec ipsum pugilem nudum in sterquilinum evocatum, & totum ulceribus punctum, vermibusque repletum spectaculum horrendum, & inusitatum terrarum orbi esse: it, donec tandem succubuit consceleratus ille, & cum dedecore recessit.

Suidas hætenus, brevius Prosper, sed non inelegantius in eandem rem: *Inter ceteros* (inquit) *Idumæ gentis Duces Job ille fortissimus athleta Dei enituit in exemplum omnis patientie productus, ut agonistico certamine principem totius militie Diabolus superaret fultus auxilio Dei*. Sed plura de certaminibus postea, nunc de viri concertaturi virtute quippe sunt (ut ille alius dixit.) *homines permulti, viri perpauci*: horum enim vel unum in mediis illorum turbis, atque adeo ad exiguum lucernæ lumen in media luce quæritabat Diogenes inveniri vero nisi apud Lacanas, pernegabat, qui solas illas affirmabat, viros parere. Sed neque apud Lacedæmonam quidem, verum in terra Hus inventum prima ipsius hujus verissimæ historię verba renunciant, *Vir erat in terra Hus nomine Job*. Ipseque Deus optimus, qui aliquando (ut Isaias scribit) *vidit*

Phil. & Bed, vir fortis

Jobi elogium ex Suida

Viri pauci, Herodotus in Polym.

Laert. in Diogene.

Plutarch.

Isa. 6. 59. *videt, quia non est vir, sed Jobi tamen ætate*
 16. 46. *invenisse virum juxta cor suum illis verbis*
testatus est: Nunquid considerasti servum me-
um Job, quod non sit ei similis in terra vir sim-
plex. Ex hoc hominis, virique discrimine
illud aliud inter primum & secundum A-
damum observavit Gregorius, quod pri-
mus homo, homo fuerit, non vir Fortis (in-
quit) conditus, sed enerviter subjugatus vir non
fuit ex congressione, qui fuit ex munere. Sed ec-
ce vir, cujus oriens nomen ejus, secundus A-
dam vir, potens opere, & sermone. vir à femina
circumdatus, vir approbatus virtutibus, & pro-
digis, cum in deserto angelum apostatam
vicit, primam illam viri nobilitatem repa-
ravit, namque facta est in Redemptore no-
stra natura infirma valida, quæ in Adam
facta fuerat fortis infirma. Sic vere Grego-
rius. Quid quod ex animi virtute, & Fi-
dei robore eviratus ille Regina Candacis
eunuchus, non homo solum, sed vir etiam
dicitur. Actor 8. Quod notavit non semel
Hieronymus. Significatio quidem Viri pro
forti Hebraeis familiaris, quam noster in-
terpres illuminavit. 3. Regum. 2. Confortare
& esto vir fortis, quod Hebraice tantum est,
Confortare, & esto vir. Hispanus non pluri-
bus verbis exprimeret: Animare, yse ombre.
Eandem reliquit, ut erat in fonte. 1. Reg. 4.
Confortamini & estote viri Philisthim, ne ser-
viatis Hebrais.

Duo hic observanda, alterum, has duas
 Græcorum, & Latinorum interpretatio-
 nes unius verbi omnino contrarias re ipsa
 ita esse nexas, ut separari non possint, nam
 sicut carne abditus latet spiritus, ita illam
 hominis imbecillitatem ab omni humanæ
 opis, viriumque suarum fiducia vacuum
 implet Deus virtute, & fortitudine plane
 virili, nam externam illam potentiam & hu-
 mani splendoris faciem, & magnam de se
 fiduciam, & existimationem conceptam,
 quo sæpe nititur, & insolescit delusa carnis
 sapientia ab omni virtute vacuum, &
 inanem prorsus dimittit, sicut scriptum
 est: *Esurientes implevit bonis, & divites dimisit*
inanes.

In quam rem scribit Paulus, Evan-
 gelii prædicationem non esse in sapientia ver-
 bi, id est, non niti, aut eloquentiæ, aut
 humanæ rationi, aut Philosophiæ, ullive
 scientiarum naturalium, ea enim omnia
 complectitur Verbi significatio: quod Græ-
 ce est, *Logos*: & eam fundamenti, radicis,
 aut principii rationem denotat præpo-
 sitio (In) *Ut non evacuatur crux Christi*, vi-
 delicet, Si crux constaret externo illo
 splendore, & humana vi, esset à Dei virtu-
 te vacua, atque ab illo pondere gravissimo

Pineda Tom. 1.

thesaurorum sapientiæ, & scientiæ Dei, ari Crux
 id enim *Evacuandi* verbum significat, exi-
 nanire, & penitus spoliare: est enim bis
 verbum Græcum idem Ecclesiastic. 13. *Evacuabit*
te, & ipse non dolebit super te: Et confundet te,
donec te exinaniat bis, & ter. Quare sub-
 jungit Paulus, *Verbum crucis pereuntibus*
 (qui tantum extrema vident, & sapiunt,
 interna, & spiritualia non credunt) *stultitia*
quidem est, iis autem, qui salvi fiunt (id est,
nobis) Dei virtus. Certe dum Isaias vates
 Israeli & viribus, & numero suis hostibus
 longe impari gloriosas victorias, atque tri-
 umphos pollicetur, sub tanta imbecillita-
 te divinam sese fortitudinem insinuantem,
 atque delitescentem miratus, ne populum
 lateret id, quod latebat in populo, publi-
 ce, atque aperte exclamat latitantem De-
 um alloquutus, *Vere tu es Deus absconditus,*
Deus Israel Salvator, qui arundinem levem,
 & fragilem tuæ pondere fortitudinis, quasi
 ferrea virga indita firmam, invictamque
 reddis. Ergo in homine Jobo, vir later Jo-
 bus.

Hinc sequitur alterum, quoniam ut ait
 Theodoretus, quæ videtur imbecillitas, ve-
 ram potentiam conciliat, Paulus, atque Jo-
 bus eodem spiritu, vocibus diversis de
 suis infirmitatibus loquuntur. Ille *liben-*
ter, imo ut est in Græco, libentissime glo-
riatur, tum etiam placet sibi in infirmitati-
bus. Nam ut ait Ambrosius, plus addit medici-
na Christi ad salutem, quam infirmitas detrahit
sanitati. At vero Jobus (non semel etiam
 David) suas miseras non modo non exte-
 nuat, sed dolore, & gemitu incredibili re-
 censet: sane uterque ut Deum advocet
 suæ imbecillitati adiutorem, nam qui in in-
 firmitatibus gloriatur, nihil habet melius,
 aut fortius, cui nitatur, cui suas infirmi-
 tates tantopere amplificat, nihil firmum
 in se agnoscit, evocat igitur uterque divi-
 nam ad se virtutem, quæ in illis inhabitet:
 Sic verè evocatus audit, adestque oppor-
 tune Deus, quod in ipsiusmet gloriam,
 & hominis bonum redundet. Nam *vir-*
tus (Dei) in infirmitate (hominis) perficitur
dum perfecta, & admiranda fortitudinis
 opera per hominem edit. Ergo vir Job
 inter primarios illos Fortes Justitiæ, quos
 nimirum justitia instruit Panoplia Dei,
 ut possint resistere adversus insidias Dia-
 boli, jure censendus est, non ornamento qua-
 les Isaias scribit: *Plenos oleo gaudii, & a-*
micthos pallio laudis. Ut ponerem (inquit) for-
titudinem lugentibus Sion, & darem eis co-
ronam procinere, oleum gaudii pro luctu, palli-
um laudis pro spiritu mororis, & vo-
cabuntur

A a

cabuntur

Luc. 10.
18.

cabuntur in ea fortes Justitie. Cujusmodi certe Discipulorum Christi oratio narratur à Luca: *Reversi sunt Septuaginta duo cum gaudio dicentes: Domine etiam Dæmonia subiaciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis: Videbam Satanam sicut fulgur de calo cadentem. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.* At vero Job Fortis quidem justitiæ, sed in cinere, luctu, & mærore non minus gloriosam de inimico victoriam adeptus, etiam dæmonia sibi subjecit.

10
Tertia viri
acceptio.

virii appel-
latio est
honorifi-
ca.

W

Prov. 8.4.

Vir op-
ponitur
homini in
factis.

Isa. 2.9.

1. Reg. 26
25.

11.
Triplex
nomen
hominis
in factis
Unde no-
mina A-
dam, &
Enos.

Sed tertio tandem quamvis quæ de viri significatione ab aliis sunt sapienter indica- ta, à nobis vero etiam promota, & illustra- ta, quod re ipsa vera sint, & multum confe- rant, ad Jobi laudem; mihi tamen suadeo Vi- ri nomen hoc loco esse honoris, & dignita- tis, quæ usurpatio frequentissima est in sa- cro sermone, præsertim cum in originali subest nomen (Is) Sic vir, opponitur homini, Proverb. 8. *virii ad vos clamat, & vox mea ad filios hominum.* Id est, tam nobiles, quam ignobiles alloquor, Isa. 2. *Incurvavit se homo & humiliatus est vir,* Id est, cum vulgo & plebe Principes etiam, & magistratus genu flectunt idolis: Vel, ut homo, & vir ad eun- dem pertineant, homo; qui pro sua terrena & fragili conditioe à suo tantum creatore auxilium implorare deberet, quippe ita creatus est, ut esset Vir, id est, imperium & dominationem exerceret in reliquis crea- turas, utpote corporearum nobilissimus, is inquam (quod indignissimum est) se abi- cit coram ligno & lapide. Eandem etiam vim habet solitarie positum, 1. Reg. 26. Cum dixit David ab Abner Principem militiæ Saul, & sub eodem pariter tentorio dormi- entem, *Nunquid non Vir tu es:* (præclarus, in- signis, Regi amicissimus) *Et quis alius similis tui in Israel?* Scitum vero est id Psal. 4. *Filii hominum* (Hiero. juxta Hebræum, *Filii viri,* pro virorum, id est viri) *usquequo gravi corde* (Hiero. *incliti mei,* explicat quos vocet Vi- ros atque graves. *Hios dalgo y gente grave ha- sta quando?*) Conqueritur nimirum de Saule, & ejus principibus indefesse illum perse- quentibus. Hujus autem significationis ra- tio & Analogia est, quod ex triplici nomi- ne, quod in sacro Sermonem homo habet, Si- cut nomen Adam, id est, rubens vel argille- sus à terrena conditione, & rubeo limo, ex quo formatus est, & nomen Enos, id est, mi- ser, & desperatæ salutis, aut æger deplora- tus, ab ægritudine & ærumna ductum est, sic is, id est Vir, hoc loco & aliis frequen- tibus non solum à sexu & virtute, sed à præstantia, dominatione, nobilitate, di- gaitate, officio, & muneris publici admi-

nistratioe dicitur, quibus omnibus Vir præstat Fœminæ, nam licet plerique ex He- braizantibus id nomen nullius radicis ra- mum faciant, sed acute alii deducunt à ver- bo substantivo *Jes*, quod existentiam signi- ficat, ita ut vir dicatur Is quasi ens, aut pri- mo existens, videlicet ante fœminam, qua- re sicut existentia, ita honoris, omni que di- gnitatis primas feret. Huc illud Hebraicæ linguæ mysterium, ut dum aliquid fœminæ tribuitur publici muneris, aut quod potius ad virum spectaret, conjungat nominibus fœminarum verba masculina, ut cum Booz bene precabuntur de conjugio Ruth: *Faciat Dominus hanc mulierem, ut sit exemplum virtu- tis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethle- hem.* In Hebræo est Apostrophe ad ipsam Ruth per verba masculina, *strenue age, & ac- quire nomen celebre,* nam strenue, & cum vir- tute agere, & comparare celebritatem no- minis ad virum potius pertinet, quam ad fœminam.

Similiter etiam primo Reg. 25. cum Abi- gail occurrens David virili plusquam ani- mo id præstitit, quod Nabal, si vir esset, ma- turius præstare debuisset, cum verbo ma- sculino attulit jungitur in Hebræo dixit A- bigail. *Suscipe benedictionem, quam attulit an- cilla tua.* Præclare rem hanc docuit Sapiens; cum propria cuique munia viro, atque fœ- minæ attribuit, *Mulier* (inquit) *Fortis,* atque virago, *quesivit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum: manum suam misit ad fortia* (proprie ad colum, vel ad vertibu- lum) *& digiti ejus apprehenderunt fusum.* De- inde textrinam exercet, *Sindonem fecit.* Acu- polymitas telas conficit, *cingulum tradidit Chananaeo.* Domesticorum convestendorum sollicita est, *Omnes domestici ejus vestiti sunt duplicibus.* pretiosiores sibi ipsa vestes ela- borabat, *Stragulatam vestem fecit sibi: byssus & purpura indumentum ejus.* Omnes quidem hæ privata curæ, & quæ intra privatos pa- rietes in Gynecæo ipso, id est, extremo do- mus angulo sustineri, adhiberi que possunt, scriptum est enim: *Uxor tua in lateribus do- mus tue.* At viro tribuit Sapiens, ut nobilis, notusque sit in portis, videlicet publico urbis foro: *Sedeatque cum senatoribus terra.* Ea- dem profecto privata, & domestica mini- steria sapientes fœminas edoceri à Pallade scripsit Homerus.

Pallas docuit variare labores.

Pingere acu vestes, opera ardua intexere te- lis.

Telemachus vero omnem publici muneris curam, matri denegat Penelopi, & ad co- lum fusumque ac telam mittit.

Ergo

unde di-
catur Viri
R. Mar-
doc.

Complut.
Pagn.

Joan.

Fort.

Hebraicæ
linguæ
mysterium

Nomina
fœminina
juncta ver-
bis mascu-
linis;

Ruth. 4.

11.

1. Reg. 25.

127

Prov. 13.7

13 Partitio
munerum
viri, atque
fœminæ ex
Salomone.

Fœmina-
rum curæ
minime
publicæ.

Psal. 127.

3.

* Hisp.

Sea onbre

de placa, y

de patio-

de Audic-

cia, Regi-

dor, oque

tenga

vara.

Homer.

Odys. 21.

Homer. l.
1.
Odyf.

Ergo domum mater repetas, muliebria pensa
Atque opera exercens telasque & pēdula fila,
Et calathos relegas, famulasque ad lumina
longis
Adhibeas pensis, operumque adisse labores,
Ipsa jube, nam sermo viris debetur, & oris
Officium, & ratio, & cui tectis plena potestas
Telemacho est arcis dicendi copia regi.

Sapienti vero consilio parer foemina pru-
dentissima.

Obstupescit domus mater cœnacula summa
Ascendit rursus teneris comitata puellis,
Dicteque Telemachi desigens condita menti.

13
Vir pro
magistra-
tu.

Hinc jam videas proximum esse, ut Vir
magistratum significet, quā ratione Roma-
ni suos duum viros ac trium viros nomina-
bant. Sic genēs. 26. Cum interrogaretur Isaac
à viris Geraræ super uxore sua. Intellige vi-
ros, qui & interrogandi, & inquirendi de
Gen. 43. rebus publico munere fungerentur. Sed cla-
rius Jacob filiis, Genēs. 43. Deserte munera
Act. 17. 31 viro illi, videlicet supremo magistratui Aegy-
pti Josepho. Eandem nominis vim expres-
sisse videtur Paulus, Act. 17. Judicaturus est
orbem in viro (iudice supremo) * in quo sta-
tuit. Ergo Job vir in terra Hus, certe supre-
mus illius regionis, aut suæ provinciæ, civi-
tatisve magistratus, Dux, vel Rex fuerit,
de quo statim plura. Obiter illud notan-
dum, quod sicut primam illam viri inter-
pretationem nexuimus cum secunda, ita
certe secunda cum nostra hac tertia bene
consentit: namque ut quis princeps, aut
Rex imperio dignus futurus sit, vir esse de-
bet, Virtute valens irrumper iniquitates. Quod
cum Moyſes expertus munus suum, tum et-
iam humanorum humerorum imbecillita-
tem agnosceret, Deum sic precatur Nume-

Eccles. 7.
6.

Num. 27.
16. & 18.

ro. 27. Provideat Dominus Deus Spiritum om-
nis carnis (cujus est carnis imbecillitatem,
virtute, & robore spiritus fulcire, & confir-
mare) hominem (proprie is, virum) qui sit
super multitudinem hanc. Dixitque Dominus ad
eum Tolle Josue filium Nun* virum, in quo est
Spiritus Dei, quasi diceret vividæ cujusdam,
& actuosæ virtutis, atque efficacitatis in
negotiis tractandis, minime languidum, aut
inertem mortui & cadaveris instar, sed in
quo sit spiritus. Sed rem hanc satis hoc loco
fuerit indicasse, ne cum plura dixerimus in
unius vocis tractatione, commentarii leges
negligere videamur.

An Job fuerit Rex?

- 14 Cajetani sententia Job non fuisse regem.
15 Job regem fuisse verior Patrum consensus, &
probationes.
Pineda Tom. I.

- 16 Particula quasi, usus, & vis in sacro sermone.
& alia rei superiorum confirmationes.
17 Palesthinorum Regum consuetudo de crean-
do Rege regum: & quid nomen Melchise-
dech.
18 Job Rex regum.
19 Job primogenitus, & quod primogenii jus.
20 Job regnum obtinuit sapientia, & virtute.
21 Zelus & charitas proximorum Judicem con-
stituit.
22 Judices quondam non peregrini.

Quod supra de Jobi regno indicavimus, 14.
nunc confirmandum est. Et quidem Sententia
solum invenio Cajetanum de re non valde Cajet. ca.
dubia dubitantem, imo negantem regem 39. in fine.
fuisse, id quod probat ex ipsius Jobi verbis
infra cap. 29. Cum sederem quasi rex circum-
stante exercitu. unde colligit duo, primum
non fuisse regem, sed quasi regem; alteram,
fuisse principem civitatis, atque exercitus. Job. 29.
Sed quidem regem appellant Septuagin- 15.
ta, sic enim scribunt in fine capituli 42. Hi sunt
reges, qui regnaverunt in Edom, ejus regionis
etiam ipse Job dominatus est. His licet fere om-
nes Græcos adjungere. Afferit Theophanes 15
Nicænus, epist. 2. de Patientia, profertque
aliud ex Lxx. testimonium cap. 2. (quod
tamen non habetur, neque in Complut. ne-
que in Vaticanis) à capite enim, inquit, us-
que ad pedes insanabilis, & doloribus plenus, &
nudus super firmum sedet, qui paulo ante potens
& rex erat. Isidoror. lib. de vita, & morte
sanctorum appellat regem Idumæorum: 15
Cæsarius germanus Nazianzeni, dialogo 15
3. ait: Concedit Deus hosti externa, ut innote- 15
scant omnibus interiora regis sceptris suis fulgo-
ribus observantia purpuram ad spectabilem &
diademam; præerat enim solus regioni Usitarum &
tum imperio. Gaudentiùs Brixianus regem 15
Arabia, D. Prosper de promissionibus nu- 15
merat inter Duces de genere Esau, idem pla- 15
ne docent Philippus, Beda & alii mox ad- 15
ducendi.

Et primo quidem probari potest ex ipsi-
us Jobi non uno tantum testimonio, nam
eam regis supremique judicis conditionem
ipse describit, cap. 29. ad portam enim civita-
tis, publicum videlicet urbis forum ait, so-
litam sibi parari cathedram procedenti ad
exercenda publica judicia, publicæque rei
administrationem. Commemorat astantes
sibi principes, duces, senes, meminit diade-
matis, quod erat regium insigne, & ju-
diciariæ vestis, quam principes judicaturi
assumere solebant: Justitia, inquit, indu-
tus sum, & vestivi me sicut vestimento, & dia-
demate judicio meo, & tandem concludit:
Cum sederem quasi rex circumstante exercitu.

16
Particula
quasi in
sacro ser-
mone.

Beda.
Nicetas.

Joan. 1. 15

Ps. 125. 1.

Hier. Jo. 1

Chrys. ho.

10. in Joa.

Aug. sup.

Psal. 125.

Marc. 6.

a. Probatio

Job. 19. 9.

Polychron

Job. 3. 14.

Isidor. de

vita &

morte

sanctorum.

Tertia ra-
tio.

Job. 4. 10.

11.

Prov. 19.

Job. 15. 34

& c. 36.

18.

& c. 22. 8.

Cap. 34.

18. 19.

7. 30.

Illud autem quasi, in quo Cajetanus hæ-
sit; ut sape docent sacri doctores, non tam
similitudinem, quam veritatem adfert :
Hispanice sic exprimit, *Como Rey que era consu-
gente de guardia.* Quod ipso loco agnoscit
Beda. Et Nicetas in capitis 42. eundem lo-
cum tractans ait: *Illud sicut, non propter simili-
tudinem adhibetur, sed ut re vera eum potestate
regia viguisse intelligamus.* Simile id Joan. 1.
Gloriam quasi unigeniti à Patre, ex Hiero. &
Psal. 125. *Facti sumus sicut consolati,* ex August.
Marc. 6. *Alii dicebant, quia Propheta est quasi u-
nus ex Prophetis.* Quod vero illum circumsta-
ret exercitus, nihil minuit regiam dignita-
tem, imo potius confirmat, nam in illo tem-
pore reges solebant ad bella procedere, nec
alius erat Rex, quam dux, & Imperator. Ne-
que vero valde moror quod Regem princi-
pem, aut ducem appellari velit Cajetanus,
dum concedat fuisse ejus terræ magistratum
supremum.

Deinde vero cap. 19. conqueritur: *Spolia-
vit me gloria mea* (opibus, quæ gloriosum
reddunt hominem, vel glorioso, & inclyto
regni statu) *abstulit coronam de capite meo.*
Quod cum Polychronio eo loco volo poti-
us ad regnum referre, juxta simplicem, &
propriam vocum significationem, quam,
ubi sensus nihil absurdi habet, cum aliis de-
torquere ad metaphorā. Eandem rem olet,
quod cap. 3. ait. *Nunc dormiens silerem, & so-
mno meo requiescerem cum regibus, & consulis
terra.* Significat enim pari conditione fuisse
cum Regibus, & supremis magistratibus,
proptereaque nihil mirum, si mors illum
præripuisset, qua innumeros alios reges
prostravit. Huc tandem D. Isidorus refert,
quod cap. ult. *filiam vocaverit Cornu sibi*
nam cum in sacro sermone per *Cornu*, signi-
ficari soleat regni potentia, & robur, eo no-
mine significavit regnum sibi restitutum.

Secundus probationis locus est trium a-
micorum Jobi non leve hac de re testimo-
nium, nam pro regni paterna administratio-
ne tyrannidem illi passi obiciunt, Leonem
illum appellant, uxorem leonam, filios ca-
tulos Leonum cap. 4. Quæ dicendi forma
refertur Prov. 19. Præterea quod munera
acceperit, jusque perverterit inique admini-
strando judicis munus cap. 15. & cap. 36.
Accedit quod Eliphaz ait, c. 22. *In fortitu-
dine brachii tui possidebas terram, & potentissi-
mus obtinebas eam.* Et quod ab Eliu dicitur c.
34. quod dubium non est tacite propter ip-
sum Jobum dici: *Qui dicit regi apostata, qui
vocat duces impios, qui non accipit personas prin-
cipum, nec cognovit tyrannum cum disceptaret
adversus pauperem.* Et rursus: *Qui regnare facit
hominem hypocritam propter peccata populi.* Et

iterum cap. 36. *Deus potens non abiicit, cum &
ipse sit potens, & reges in solio collocat in perpetu-
um, & illic eriguntur.* c. 36. 30

Tertius locus ex libr. Tobia; ubi tres a-
mici reges dicuntur, qui aut æquales, ut a-
micitia exigit, aut certe inferiores Jobo fue-
runt, & sapientia, & potentia, quæ duæ res
regnum conciliabant, id quod ex totius li-
bri decursu aperte colligitur, quare & rex,
& regno illis superior fuisse existimandus
est.

Quod si ea, quæ inter Palestinos reges vi-
guisse videtur consuetudo, permanavit et-
iam ad Hufitas, quippe vicinos, profecto
non solum regem, sed Regem regum alio-
rum, id est supremum inter alios illius re-
gionis reges, utpote sapientissimum, &
sanctissimum, existimare Jobum debemus:
Enim vero Chananæi reges unum aliquem
ex ipsismet delegisse videntur communibus
suffragiis, ad quem ex aliorum tribunalibus
provocatio & appellatio esset, tamquam
supremum justissimum & incorruptissi-
mum, qui etiam aliorum privatorum re-
gum causas, litesque componeret. Non
enim sine causa factum credendum, ut ex
illis aliquis communi nomine appellaretur
Melchisedech, id est, *Rex justitiæ*, (ut interpre-
tatur Paulus) aut *Adonisedech*, id est, *Dom-
inus justitiæ*, sicuti apud Aragonios nunc et-
iam supremus magistratus dicitur, *et justitiæ*.
Rei hujus conjectura fieri potest ex ipso-
rum nominum significatione, quæ non
tam propria videntur, quam appellativa,
constant enim ex partibus significantibus;
Melchi-sedech, id est, *Rex meus justitiæ*, *Ado-
nisedech*, id est, *dominus meus justitiæ*, digni-
tatis enim videtur hæc appellatio, quam
verosimile est habuisse reges Hierusalem,
Melchi sedech & Adoni-sedech ur̄ is imprimis
nobilis, atque eo videtur Isaias illudere
cap. 1. cum ait cognomen illud *civitatis Ju-
stitiæ*, quod propter peccata amiserat, fore
ut aliquando illi restitueretur, *Quomodo facta est
meretrix civitas fidelis plena judicii? Justitia
habitavit in ea, nunc autem homicida.* Deinde
*Restituam judices tuos, ut fuerunt prius, & con-
siliarios tuos, sicut antiquitus: post hoc vocaberis
civitas justi* (Heb. Ghir-Sedech. civitas justitiæ)
urbs fidelis. David vero vim & injuriam
passus ab hostibus supremum regem ap-
pellat, à quo, pro suo justitiæ tuendæ mu-
nere, adversus potentissimos quosque ty-
rannos statim exauditus est Psalm. 4. *Cum
invocarem exaudivit me Deus* (Eloh Judex su-
premus) *justitiæ* (Sedech) *meæ.* suam autem
David appellat justitiam Dei, quod judicis,
sicut Dei, æquitas in miserorum, & op-
presso-

Tertia cō-
firmatio.

Tob. 2. 15.

Job suis a-

micis re-

gno supe-

rior.

17

Regū Pa-

lestinorum

consuetu-

do.

Supremus

regum

Chana-

næorum

rex,

Hebr. 7. 1.

Josu. 10. 3

מלכ־שֶׁדֶחַ
מֶלֶךְ שֶׁדֶחַ

Notio

nominis

Melchise-

dech, & si-

milium,

Isai. 1. 21.

מִלְכִּי-שֶׁדֶחַ
מֶלֶךְ שֶׁדֶחַ

Psal. 4. 1.

2.

Rex regum apud nationes alias. **Artabanus** Herodianus, lib. 9. **Plutarch.** in Laconicis. **Dictum** Agelilai **Sueton.** c. 6. **Plutarch.** **Julius.** c. 24. **Marcel.** lib. 17. **Plin.** lib. 30. cap. 3. **Plutarch.** **Diodor.** lib. 2. 2. cap. 1. **Job Rex regum.** 18 **Job.** 13. **Job.** 29. 11. **Vers. II.** **Vers. 16.** Abimelech quid.

prefforum defensionem incumbere debeat. Neque hæc regis regum appellatio, & dignitas incognita fuit apud nationes alias? nam præterquam quod apud Parthos Artabanus Rex magnus primus appellatus est, duplicique diademate usus, ut Herodian. scribit: ut apud Persas, ut Plutar. autor est unde illud Agelilai Asiaticis ex consuetudine, regem Persarum magnum vocantibus: *Ecquid ille (inquit) me est major, nisi & justior & modestior?* Certe tum hæc magni Regis appellatio apud Parthos, & Persas ad Regem regum pertinebat. Nam & Sueton. in Caligula Parthorum Regem regem regum appellat: & Plutarch. in Pompeio tradit, Pompeium noluisse Parthorum regem appellare Regem regum, ut à cæteris appellabatur. Persarum etiam regem Saporem Regem regum appellat Julius Capitolinus; illumque ad Constantium Imper hoc titulo scripsisse: *Rex Regum Sapor particeps syderum & frater Solis & Luna Constantio fratri S.P.D.* Marcellin. scribit: Magicam quoque in Oriente Regum regibus imperare tradidit Plin. Armeniorum regem Tygranem Plutarchus in Lucullo, Regem regum dicit deinde Egyptiorum reges Simandrum, & Sesostrum se Reges regum in suis tumulis cognominasse Diodor. meminit. Igitur (ut ad Jobum redeamus) his proculdubio consonant, quæ de Job dicuntur; quod fuerit, *Vir, Rexve magnus inter omnes Orientales.* Quæ magnitudo non ad opes solum, sed ad dignitatis, & honoris gradum, pietatisque, & sapientiæ pervulgatam apud omnes de illo existimationem referenda est. Deinde cap. 29. Quod *auris audiens beatificaret illum, eo quod liberasset pauperem vociferantem, & pupillum, cui non erat adjutor,* quod indicatus non solum suis jus dixisse, sed etiam exteris, qui in aliis tribunalibus aut injuriam patiebantur, aut jus suum non assequiebantur. Præterea ex eodem cap. quod principes illi assistebant, duces (proprie gubernatores, & judices) cohibebant vocem suam, & lingua eorum gutturi suo adhærebat *Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo.* Adde quod illud idem officium præstabat, quod reges Geraræ regio, eodemque communi nomine profitebantur; cum ait: *Pater eram pauperum;* quid enim aliud significat: *Abi melech,* nisi pater meus Rex? Ergo judices alii, exteri; magistratus indicantur ab illo expectasse postremum de litibus indicium, & patrem etiam se præbuisse miserorum adversus aliorum principum potentiam.

Hinc jam pro totius rei coronide pauca quadam colligamus. Primum cum Philip-

po, & Beda, Jobum fuisse primogenitum; nam regia, tum etiam sacerdotalis dignitas non nisi primogenitis deferri solebat. Id quod etiam ante datam legem in Abrahami familia observatum videmus; nam illa erant primogenita Esau; tum quod sacerdos desse deberet; sacerdotales namque fuisse vestes illas valde bonas, quas apud se Rebecca domi habebat, vero simile est ex multorum sententia; tum quod esset quasi Rex duxve contribulium suorum, & caput universæ familiæ. Id quod aperte indicat Isaac benedictionem impertiens Jacob, quem existimabat esse primogenitum Esau. *Serviant tibi populi, & adorent te tribus: esto dominus fratrū tuorum, & incurventur ante te filii matris tuæ.* Deinde ad Esau respondit: *Domini tui illum constitui, & omnes fratres ejus (Jacob) servituti illius subjugari,* idem confirmavit Jacob moribundus filium allocutus primogenitum: *Ruben primogenitus meus prior (esse debuisses jure primogeniti) in donis* (capiebat in regem crudelem, regiamque familiam præ aliis fratribus) *major in imperio* (regis aut ducis: judicisve, tum etiam sacerdotis) *non crescas* (prop. non excelas, neque caput attollas.) Res quidem ab aliis etiam gentibus observata. De Jobi vero sacerdotio inferius dicemus.

Secundo non constat, an Job regnum obtinuerit, à suis majoribus jure hæreditario propter sanguinem, & genus; an vero electione, & suffragiis populi. Licet quidem probabilius sit non accepisse à parente regnum, sed suæ sapientiæ, & sanctitatis merito sibi comparasse delatum à populo. Nam Septuaginta, qui Parentem Jobi nominant Zarem, regni aliquid habuisse non scribunt; nec vero legimus illius nominis regem ullum. Tum & Moyses describens catalogum regum Idumæorum, quamvis quidem recenseat Zaram Ducem, nepotem Esau, & deinde scribat Jobab (quem dicemus paulo post eundem esse, qui Job) tamen Jobab filius Zare scribitur successisse in regno Belæ, non Zaræ: & regi Husam Themanitæ successit in regno Baldad filius Badad: & Sauli successit in regno Balanani filius Achobor. An vero à Patre Zara imperium, potestatemve ullam jure primogeniti Job acceperit, tunc dicemus, cum de illius genalogia disseruerimus; tum etiam de opulentia & nobilitate, quæ illi ad regnum viam patefecerunt.

Deinde vero consequens hoc loco est illa in hanc ipsam rem Chrysostomi interrogatio, atque responsio. *Quis eum judicem constituit? à seipso, hoc est ab ipsa virtute creatus est judex quemadmodum Moyses; tales videlicet de-*

Job primogenitus ex Philippo, & Beda.

Primogenita Esau, quæ.

Gen.

25. 31.

Gen. 27.

25.

Primogenitus sacerdos, & suæ familiæ caput.

Vers. 37.

Gen. 49.

3.

20

An Job Regnum hæreditario obtinuerit

LXX.

Gen. 39.

13. & 15.

Chrysost. in caten. cap. 20.

Aristot. 1. *sebar esse principes.* Vere quidem, atque sapi-
Pol. c. 1. 3. enter: Quemadmodum enim Aristoteles
 4. docuit, quosdā esse, natique natura servos,
 quosdam ad imperandum, illos, qui corpo-
 re; hos, qui mente plus valent, ita sane quos
 fratrum suorum amor, justitiæque, & veræ
 pietatis zelus inflammat, licet non nati, sed
 à virtute tamen informati, & facti ad impe-
 randum, judicandumque, vel soli, vel primi
 censerī deberent. Stultē sane Hebræus ille
Exod. 2. cum Moyse expostulavit: *Quis te constituit*
 14. *judicem, & principem super nos?* Puerum duo-
 decim annorum Daniele animi candor, &
 Dei spiritus constituerunt judicem presby-
 terorum judicium nemine vel reclamante, vel
 provocante ad tribunal aliud; sicut scribi-
Dan. 13. tur, cum Susanna duceretur ad mortem, suscita-
 45. vit Dominus Spiritum sanctum pueri junioris,
 cujus nomen Daniel, & exclamavit voce magna;
 Mundus ego sum à sanguine hujus. Et dixerunt ei
 senes, Veni, & sede in medio nostri, & judica no-
 bis, quia dedit tibi Deus honorem senectutis. Er-
 go stulti, atque improbi Judæi, qui Christo
 redemptori ejicienti de templo vendentes,
 & e mentes oves, & boves, & publico tunc
 per flagellum judicis officio fungenti dixe-
Joan. 2. runt: *Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?*
 18. cum ex ipso zelo domus Dei tuendæ facere
 possent conjecturam judiciariæ illius, atque
 legitimæ potestatis; tunc enim discipuli re-
Psal. 68. cordati sunt, quia scriptum est: *Zelus domus tuæ*
 10. *comedit me.*

Tandem illud; non fuisse opus prioribus
 sæculis externos reges, aut judices accerse-
 re ex semotis regionibus, & gente ignota,
 ut procul esset, & de ultimis finibus pretiū,
 & existimatio illorum: creabant enim prin-
 cipes, & magistratus de genere suo & de gente
Prov. 31. sua; & præter generis, & familiæ claritatem,
 10. ut quisque sapientia, fortitudine, pietate, &
Deut. 18. benevolentia in suos præstabat cæteris, ita
 15. erat in patria sua acceptus, & suis civibus
Luc. 42. 2 summa fide, & charitate imperabat. De po-
Plutarch. sterioribus autē sæculis sapienter dixit Plu-
 de nativā in proge- niem suā charitate.
 Appellationes & peregrina instituire sub-
 sellia Græci primum ob mutuam diffidentiam cō-
 menti sunt, quasi ascititiam justitiam sicut rem
 necessariam aliam, quæ apud ipsos non proveniret,
 desiderarent: Sed nunc de hoc non plura; neq;
 vero de viri honorifica appellatione, & S.
 Jobi regis propter virtutem honore.

Erat in terra Hus.

- 23 Quæ proprietates præteriti imperfecti in sacro
 sermone. Vulgari quoque defensio.
 24 Quid terra in sacro sermone comprehendat.
 25 Regna uno, vel pluribus oppidis constantia.
 26 Nomen Hus multipliciter scriptum. Et de He-
 braeorum densiori aspiratione.
 27 Retinenda communi usu recepta pronuncia-

tio. Et rursus de nomine Hus.

- 28 Situs terra Hus, & dimidia tribus Manasse,
 Mōs Hermō: Scænita, & Nomades, Theman.
 29 An Hus ad Idumæam pertineat?
 30 Præpositio (in) quid valeat, Idumæa duplex.
 Mons Galaad, Hermon, Libanus.

Minuta interrogatio, sed non omnino
 inutilis; Quare quod juxta Hebræū, &
 Græcum vertendum videbatur fuit, quo
 etiam modo legerunt Septuaginta, Inter-
 pres præterito imperfecto reddit: An quia
 Hebraum præteritum valet utrumque? Li-
 berum ergo fuit hoc, vel illo modo vertere.
 An quia hic liber potius vitam Jobi, quam
 mortem describit; quare non tam illū præ-
 teriisse, quam eam, in qua tunc erat vitæ cō-
 ditione, cum in hostem & latrones incidit
 significare voluit? Imperfectum namque
 præteritum servire solet exprimendo con-
 tinuum aliquod vivendi institutum, aut in-
 desinentem vitæ cursum; ut id Genes. 10.
 quod in Heb. est: *Nemrod fuit robustus vena-*
tor, docte reddit interpret, *erat robustus vena-*
tor coram Domino, id est, continuo se in vena-
 tione exercebat. Gen. 42. *erat fames in terra.*
 Hebraice, *fuit,* id est, durabat, & invalesce-
 bat quotidie Exod. 8. *erant Ciniphes,* Hebr.
fuerint, indesinentem vim eorum significat.
 3. Regum. 5. *Erat pax inter Hiram, & Salomo-*
nem, Hebr. *fuit,* firma stabilisque amicitia in-
 dicatur. An quia ea loquendi ratione expri-
 mitur securum quoddam vitæ genus, con-
 stans, tranquillum, eatenus nunquam abru-
 ptum: Sic sane Nabuchodonosor subitam
 ex terrifico somnio conturbationem animi
 sui, historiamque universam narraturus, or-
 ditur ab illis verbis: *Ego Nabuchodonosor quie-*
tus eram in domo mea, & florens in palatio meo.
 Et id Exod. 1. post recensitam omnem fami-
 liam Jacob subjunguntur, *Joseph autem in A-*
gypto erat, Hebraice *fuit,* id est, prospere age-
 bat Joseph, illiusque ac suorum fratrum do-
 mus securæ omnino atque pacatæ florebat.
 Sic etiam de se vir Job: *Ego ille quondam opu-*
lentus (prop. quietus, & secure agens) *repen-*
te contritus sum. Igitur, *vir erat in terra Hus,*
 quietus in domo sua, florens in palatio suo,
 qui subito, & insperato contritus est.

In terra Hus. Terram pro regione accipio
 latiore, & quæ plura sub se regna comple-
 ctatur, licet enim pro uno tantum regno ac-
 cipiatur aliquando. 3. Reg. 5. *Fecit Asarectum,*
 & abstulit effeminatos de terra, id est, de regno
 suo. Imo & strictius pro una tantum ur-
 be Deut. 34. *Non negabis mercedem advena,*
 qui tecum moratur in domo tua, & intra portas
 tuas. Sed hoc tamen loco latius patere
 hoc nomen, res ipsa postulat; nam plu-
 res

23
 Per præte-
 riū imper-
 fectū quid
 exprima-
 tur in sa-
 cris.
 Apud He-
 bræos per-
 fectum &
 imperfe-
 ctum præ-
 teritum
 idem.

Gen. 10.
 9.
 Gen. 42. 5

Exod. 8.
 18.
 3. Reg. 5.

Dan. 4. 16
 Exod. 1. 5

Cap. 16.
 15.

24
 Terra in
 sacro ser-
 mone.
 1. Reg. 5.
 12.
 Deut. 24.
 41.

Jerem. 25 res esse reges Ausitidis Jeremias testatur
17. & 20. cap. 25. dicit enim *propinatum calicem, acceptum de manu Domini cunctis regibus terræ Ausitidis*. Sed an ita late accipi debeat terra Hus, ut vel universam Idumæam, vel maximam illius partem comprehendat, paulo post differemus. Illud hoc loco animadvertendum, regna singula non singulis tantum civitatibus, sed pluribus etiam oppidis constare potuisse; nam licet Hebræi regem aliquando appellent, qui unius tantum urbis, aut oppidi princeps est (ut observant Lyra rob. 2. Andreas Masius Josue 13.) sed ejusmodi potius regulos, quam reges dixeris: Tamen Josue 10. reges numerantur, quibus plura parebant loca: *Sehon rex Amortheorum, & Og rex Basan*. Id quod etiam in aliis regnis atque regibus Jericho, Hai, Hierusalem cum aliis viginti octo, quos percussit Josue, annotavit eo loco David Kimhi.

26 Quod vero ad ipsum nomen terræ Hus attinet, nil mirum si à suo fonte aliquantulum detorsum sit, nam cum nomina propria ex propria in aliam linguam transeunt, magnam mutationem subeunt; & pleraque Hebræa corrupte legi in Græcis, Latinisque codicibus, Hieronymus ipse conqueritur ad Fabiolam mansionem 9. Septuaginta ergo atque Græci terram Ausitidem dixerunt quasi Husitidem, ut Hieronymus dixit de locis Hebræicis; quam etiam nominis inflexionem servavit Latinus interpres Jer. 25. nominans reges terræ Ausitidis. Licet quidem Aquila Hebræum, quoad fieri potuit, retinuerit in Græco, vertens terram Hus; quomodo legerunt etiam Septuaginta Complutenses & Chrysostomus sermone de patientia Job. Hujus mutationis causa est lenior Græcorum; & Latinorum pronuntiatio. Hebræorum vero longe asperior, & densior, forte etiam significantior, præsertim in prolatione aspirationum, & gutturalium. In Hebræo autem Hus scribitur *Gha-in*, quæ est densissima aspiratio, rursus in fine per *Tsade*, quæ vix habet litteram sibi respondendam ex æquo apud Græcos, & Latinos. Quare Græci, qui aspiratione carent, non aliter potuerunt vertere densissimam aspirationem Hebræorum; de quo scribit Hieronymus ad Titum. 3. *Septuaginta non potentes convertere in Græco aspirationes Hebræicas, aliis litteris additis, ut possunt, expriment, idemque asserit, Latinos etiam in prolatione gutturalium solere ab Hebræis irrideri imperitiæ, cum pleraque à Latinis corrupte proferantur. Sed præstat tamen post confirmatum usum veterem, atque communem proferendi consuetudinem, ab illa non discedere, quam si semel nomina propria ad*

sua exemplaria exigas, scribas, & proferas nomina ignota, & inaudita auditorum auribus ingerere, quis enim cum nimis quibusdam Hebræis jam nunc, & proferre, & scribere inter Latinos velit, *Jesabian, Imelahu, Jechezziel, Chaggahai*, pro Isaia, Jeremia, Ezechiele, Aggæo. Rursus, *Selomoh, Jarde, Josiabu, Iisachak* pro Salomone, Jordane, Josia, Isaac. *Parath* pro Euftrate; *Chasdim* pro Kaldæa, *Nadai, & Paraz* pro Medis, & Persis?

Sed ut revertamur ad Hus, quot sunt in Hebræo aspirationes, tot modis variari potest scriptura illius, atque totidem etiam, quot sunt litteræ latinæ similes litteræ *Tsade*, videlicet *Hus, Huts, Huz*. Rursus, *Hus, Hubs, vel Chus*, sed proxime exemplari *Ghuts*. atque hæc de nomine dicta sunt. Quod vero spectat ad ipsam terram Hus, non multum differre videtur dissensio auctorum nomine tenus, re tamen ipsa convenientium. Nam Chaldæus hanc ipsam vocat terram Armenia, Chrysostomus in caten. Arabiam; alii communè nomine Idumæam, nam à vicinis provinciis, aut regionibus hæc omnia derivari possunt in terram Hus: fuisse namque in confinio illarum terrarum testantur Septuaginta cap. ultimo: *Habitavit (inquiunt) Job in terra Ausitide in finibus Idumææ, & Arabia*. & Euseb. li. 1. de præparatione evang. cap. 4. profert Aristæam in Judaica historia scribentem, Jobum habitasse in Idumæa, & Arabia finibus; consentiunt Plinius lib. 15. cap. 12. & Ptolomæus dicentes terram Hus esse in Arabia, & utramque affinem esse Idumææ. Id quod Jeremias indicat Thren. 4. *Gaude & letare filia Edom, quæ habitas in terra Hus*. Addo etiam quod Olympiod. ait. Sermone tunc temporis celebratum esse extare sepulchrū sancti Jobi in Arabia. Idemque asserunt Abul. Brochard. Fret. Breidenb. permanere etiam tunc Pyramidem sepulchri S. Jobi in finibus Idumææ & Palestinæ. Quod vero simile est, cum in omni sæculorum memoria illam sepulchris regum superstruendi Pyramides consuetudinem viguisse Ægyptus testetur suarum miraculo Pyramidum, non quidem pro condendo frumento ut nonnulli frigide senserunt, sed pro condendis regum cadaveribus, ut scripsit Herod.

Cæterum pro clariori intelligentia terræ Hus brevè quandā illius tabellā libuit subijcere, quā magna ex parte elaboravit, atque in suo terræ Sanctæ Theatro reposuit Christianus Adrichom diligentissimus terræ Sanctæ descriptor, & quam nos in paulo diversam formā redactā subijcere curavimus, non quod existimemus minutiora quæque loca, quæ nunc videntur, antiquis respondere

cepta prout
 nuntiatio

Variationes
 nominis
 Hus.

Hus aliis
 nominibus
 nominata.

Chaldæus
 Chrys.

Situs terræ
 Hus.

LXX.
 Euseb.
 Plinius.
 Ptolomæus.

Thren. 4.
 21.

Olympiod.
 in initio ca-
 ten.

Abulensis
 super pro-
 log.

Hieron.
 Num. 20.

Brochard.
 Fretelius
 Breiden-
 bachius

in descrip-
 tione
 terræ

sanctæ
 Sepulchrū

Job.
 Pyrami-
 des supra
 struunt se-
 pulchris

Regum.
 Herodot.

Gorop. in
 Hermat.

Descri-
 ptio terræ
 Hus.

omnino

omnino, quamvis nomine assonent, aut certo quodam miliarium, atque passuum numero antiquam illam locorum, urbium, provinciarum distantiam nunc certo posse ubique constare post tot annorum series, aut locorum ruinas, quæ aut bello; aut rerum vicissitudine, aut temporum vetustate, aut loci radio incolis alio migrantibus, aut alia de causa ubivis gentium contigerunt; (in minutissimis enim huiusmodi descriptionibus, quantum fidei mereantur Geographi quidam, alii viderint) sed ut præcipuarum partium, montium, regionum, regnorum, & quos vocant positionum ratio constet ad sacra nostra historia, & terræ Hus intelligentiam inutilis.

28

Situs, & topographia terræ Hus Dimidia) tribus Manassæ ubi quondam 3. Reg. 4. 12. Hieronymus Josephus de Bello 1.3. cap. 2. Montis Hermon varis appellationes.

Est igitur terra Hus cis Jordanem in ea forte, quæ dimidia tribui Manassæ tributa est. Cumq; dimidia tribus Manassæ porrigatur usque ad montem Hermon, amplectatur etiam regionem Argob, quæ est sita super Jordanem, ut ait Hieronymus de Locis Hebraicis; & erat in ditione Basan, ut dicitur 3. Regem 4. Bengaber præerat in omni regione Argob quæ est in Basan. tum etiam comprehendat sub se juxta Argob regionem Trachonitidem etiam super Jordanem, ut scribunt Hieronymus de locis Hebraicis, & Joseph. lib. 3. de bello: certe Hus media est inter Trachonitidem, atque Argob, & montem Hermon. Habet igitur ab Occidente Jordanem Trachonitidem & Argob; ab Oriente vero Hermon; non illum, qui sita Jordaneum monti Tabor conjungitur,

sed alium majorem, & celliorem trans Jordanem, qui etiam Sanir dicitur: Ezech. 27. 27.5. & Sion Deut. 4. abundatque leonibus, & Deut. 4. pardis Cant. 4. tum etiam laudatissimis abietibus ad tabulata navium Tyriarum Ezech. 27. à Meridie vero habet montem Seir, sive Edom, quem incoluit Esau tum 57.5. etiam Idumæam, & desertum Arabia; paulo inferius ad latus Meridiei habet regnum Basan, & regionem Galaditidem & Lacum Genesareth: tandem ab Aquilone habet Damascenum, & Libanum. Matthæus vero Beroaldus parum exacte videtur de Husitis loquutus, dum illos miscet, confundit potius, cum Scœnitis: namque Scœnitæ sunt incolæ Arabia desertæ auctore Plinio, qui propterea Scœnitæ, id est, tabernaculorum habitatores dicti sunt, quod facile frequenterque tentoria mutant; & commigrent libenter, quo illos meliora pascua vocaverint; proptereaque etiam Nomades, id est, vagi dicuntur: fere enim, qui illas solitudines incolunt, pascendis pecoribus vivunt: ut enim ait Hieronymus Ezech. 27. Arabia, & Cedar abundant agnis, arietibus, & hœdis, & Tyri nundinas has illatione multiplicant, sicut scriptum est Ezechiel. 27. Arabia, & universi principes Cedar, cum agnis, & arietibus venerunt ad te negotiatores tui. Hus vero licet sit contermina Arabia desertæ, cæterum neq; tam raros, neque tam vagos habitatores habuit. Qui vero fuerint fines terræ Hus, quæ urbes, quam late patuerint omnino reticetur ab illius terræ descriptoribus. Hoc solum

Beroaldus notatur.

Scœnitæ qui & unde dicti Plin. lib. 6. cap. 28.

Nomades qui. Hieronymus.

Ezech. 27. 21.

Fines terræ Hus, & latitudo.

indi-

Brochard. indicant peculiare, videlicet *Brochard*: & *in suo Itinerario.* Guillel. Tyr. in suo Bello Sacro ad meridionaleni partem terræ Hus proximam esse *Guilel. Tyr.* Suetam, unde nomen originemque duxerit *de Bel. sacro lib. 22.* Baldad Suhites; ad Septentrionem Frete- *Sueta.* lius constituit Naamath, unde Sophar Na- *Fretelius.* amathites: proximiorē vero Jobi sepul- *Naamath* chro iidem descriptores faciunt Theman, *Theman.* ex qua Eliphaz Themanites, & similiter *Hierony.* Septentrionalem. Quā in re omnino con- *Amos. I.* trarium habent Hieronymum, qui tum de *I. 2.* Locis Hebraicis, tum etiam super id *Theman* *appellati-* *ve sum-* *ptum.* *Job. 9. 9.* *Job. 39. 29.* *Abac. 39. 29.* *Theman a* *qua radice* *הימן* *בן* *Theodoret* *Ezech. 20. 45.* *Cant. 4. 16.* *29* *Anterra* *Hus ad* *Idumæam* *pertineat* *1. obiectio* *Thren. 4. 21.* *1. ratio* *Gen. 36. 33.* *Prosper.* *Arista.* *3. ratio.* *Jerm. 49.* *Amos. 111* *1. Confir-* *matio.* *Abd. 18.*

1. *Mittam ignem in Theman*, ait *Theman* esse australem provinciam, & ipsam nominis Etymologiam id significare. Quare *Theman* appellative sumptū sæpe in Scriptura pro meridie usurpatur, quod noster interpres *Austrum* vertit *Job. 9. & 39.* *Exod. 26.* *Habac. 3. & mare*, quod sit ad meridiem, *Psal. 88.* *Aquilonem, & mare.* Cujus significationis illa analogia est, quod cum *Theman* descen- dat à *Jamin*, quod est dextera aut dexter, vel dextrum respicientibus Orientem, quæ est quasi prima, præcipua, & anterior mundi plaga, Meridies dexter est; adeo dextrum pro meridionali plaga. Tum etiam *Theo-* *dore*, super id *Ezech. 20.* *Contra viam Austri*, ait, *Theman* Græce Meridiem esse, quan- quam, id quod *Cantic. 4.* Super id *veni auster*, &c. addit; *Theman* Hebræorum, & Syrorū lingua significare, vocem, nescio unde hau- ferit. Sed statim pauca alia de *Theman*.

Histamen, quæ diximus obici potest, non videri terram Hus separandam ab *Idumæa*, neque à monte *Seir*: imo omnino ad *Idumæam* pertinere; id quod probari po- test. Primo ex sacra Scriptura, quæ terram Hus conjungit cum *Idumæa* *Thre. 4.* *Gaude, & latare filia Edom, quæ habitas in terra Hus.* ubi videtur non solum contineri terra Hus in *Idumæa*, sed potius *Idumæa* in terra Hus.

Secundo, quoniam *Jobab*, quem dicimus fuisse *Job*, recensetur inter Duces *Idumæos* *Gen. 36.* atque adeo *Idumæum* illum appel- lant ducti conjectura terræ Hus *Isidor.* *Prosp.* *Euse.* *Aristas* superius adducti: neq; vero exteris imperasse, sed suis, certum est ergo terra Hus *Idumæa* est.

Tertio quoniam *Theman*, quæ vicina erat terræ Hus, erat etiam vel conjuncta *Idumææ*, vel potius in ipsa *Idumæa*. *Jere. 49.* *Ad Idumæam hæc dicit Dominus exercituum; nū-* *quid nō ultra est sapientia in Theman?* Et *Amos* 1. tanquā caput, aut præcipua *Idumææ* urbs proponitur *Theman*; *Hæc dicit Dominus super* *quatuor non convertam eum, &c.* *Mittam ignem in Theman, & devorabit ades Bosra.* Confirmo ex *Abdia*, *Perdam sapientes de Idumæa, & pru-* *dentes de monte Esau.* Quo loco originali, pro meridie est, *Theman*, eandemque vocem re-

tinuerunt Septuaginta: *Pavebunt pugnatores tui, qui de Theman.* Rursus corroboro ex *Ge-* *nes. 36.* ubi inter *Idumæos* duces annumera- tur Dux *Theman*; sic enim scribitur: *Hæc nomina ducum Esau cognationibus & locis, & vocabulis suis, Dux Thamna, Dux Alva, Dux Jether, Dux Oolibama, Dux Ela, Dux Phinon, Dux Cenez, Dux Theman.*

Primæ objectioni quidem satisfaciunt constituentes duas provincias, auturbes ejusdem nominis Hus alteram in *Idumæa*, de qua ibi loquatur *Jerem.* alteram vero, in qua *Job* vixerit: Sic *Lyranus*, proptereaque distinguendæ æquivocationis causa dictum videtur, *qui habitas in terra Hus.*

Secundo dici non posset, habitare in terra Hus, idem esse quod ad Hus, vel juxta Hus: nam præpositio illa *In*, quæ in Hebræo est simplex littera *Beth*, non uno tantū modo usurpatur à nostro interprete, vertitur enim etiam, *ad*, vel juxta *Gen. 1.* *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, vel juxta imaginem nostram*, quod alii dicunt; vel *secundum imaginem* quod *Kaldaus* *Onkelos* in sua Paraphrasi perinde referre existi- mavit, ac dicere, *Faciamus hominē in imagine nostra.* *Idumæam* autem esse conterminam terræ, Hus supra diximus, cum terram Hus, conterminam esse *Idumææ*, & *Arabiz* ex multorum testimonio probavimus. Sed illa facilior simpliciorq; responsio, *Idumæam* ibi late sumi, ut comprehendat etiam ter- ram Hus; secus, cum stricte sumitur, neque includit terram Hus, neq; *Galaad* idem, re- gnumve *Basan*, sed monte *Seir*, vel *Edom*, & quæ illi adjacet regio, ubi habitavit *Esau*; quæ non tam est campestris, & plana; quam montosa & aspera, atq; in scissuris petra- tum sita, totaque montium fastigiis cincta, ut scribit *Abdias*: *Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solum tuū, quæ ducis in corde tuo. Quis detrahet me in terram?* Proptereaq; *Esau* ditio atque regio, quam incoluit, nominatur in sacra Scriptura *Mons* *Gen. 36.* *Habitavit Esau in monte Seir.* Cæterum à monte *Seir*, & à po- steris *Esau*, qui ex *Seir*, five ex monte *Edō* descendentes maximam illorū campestriū partē, quæ inter *Edom*, & *Jordanē* interja- cēt, occuparunt, totus ille terræ tractus *Idumæa* dicitur, paulo largiori nomine præfer- tim cum mōs *Edom*, idem mons, continen- ter sit cum monte *Galaad*, *Hermon*, & cum monte *Libano*; qui montes claudunt rotam illā regionem à Meridie, Oriente, Aquilone licet in diversis partibus diversa obtineat nomina. Nam cum *Galaad* mons conjun- gatur à *Jerem.* cap. 22. cum *Libano*, oportet medios etiam montes, conjunctos esse; seu

LXX.
2 Confirm;
Gen. 36.
40.

Responsio
1 obiectio
ni.

Lyran.

30
Præpositio
In, quid
valeat.

Gen. 1. 2. 9

Onkelos.

Verior res
ponsio.

Abdi. 1. 30

Gen. 36. 8

Jerem. 22
6.

potius

Initium, &
finitis mon-
tis.
Galaad,

potius continuos. Ergo cum Jeremias ait, *Galaad tu mihi caput Libani*; Docet Galaad esse initium, & primum caput reliquorum montium, tum quia primum situs ordine locum, tum quia ceteris prominentem occupat. Prima igitur pars montis illius longissime extensi appellatur Galaad mons. Secunda appellatur mons Seir, vel Edom, quem incoluit Esau; Tertia mons Hermon; Quarta Libanus. Dicitur ergo *Habitare Idumæa in terra Hus*, ut significetur Propheta locutus de Idumæa, etiam ea ratione, qua complectitur terram Hus. Nisi malis terram Hus, vel ob soli ubertatem, vel ob calis temperationem, vel ob aliquid aliud singulare, & excellens præ ceteris regionibus Idumææ quodam quasi privilegio peculiariter à Propheta designatam. Atque eo referri posset, quod Seputaginta Vaticani eum locum vertunt omisso nomine Hus: *Gaude & latere filia Idumææ, quæ habitas super terram*. Quasi dicat, de illa præcipua Idumææ parte loquor, quæ habitat super terram, id est, feliciter, & beate vivit; quod nos dicimus, *Que vivey reyna sobre lachaz de ta tierra*, sicut eodem sensu, eademque phrasi dicitur Proverb. 2. *Qui recti sunt habitabunt in terra, & simplices permanebunt in ea, impii vero de terra perdentur*. Ad secundum eadem responsio. Ad tertium cum suis confirmationibus non alia.

LXX

Prov. 2.
21.

Responsio
2. object.
& 3.

Quis Job fuerit: quod illius genus.

- 31 Jobum fuisse Chananaum. Sententia Rab. Salomonis. Refellitur Benedict. Nemo filiorum Jacob Husita.
- 32 3. & 4. Sent. de Jobi genere. 4. verior & illius probationes, & Septuag. interpretum auctoritas.
- 33 Varie objectiones. Novinum Job, & Jobab discrimen.
- 34 An Reges Idumæi numerati à Moysse imperarint universa Idumæa.
- 35 Quæ & qualia regna amicorum Jobi: & an Jobo subdita: & de priscis Regum consuetudinibus, ex 1. Paral.
- 36 A quo terra Hus nomen acceperit; qui etiam viri nominati Hus. Quis etiam Husam.

31

Hieron.

HIS quæstionibus proponendis ansam præbet, præbebit etiam conjecturam solvendi terra Hus. Quæquam illa, quæ præcipua est, de genealogia Jobi, sit pariter minime facilis: ut quod Hieronymus ad Vitale presbyterum scripsit, *In rebus (inquit) obscuris diversas debemus proponere opiniones, ut non tam scribere, quam familiariter loqui videmur*, certe quadret in rem præsentem; adeo est incerta & plena sententiarum varietate.

Primo R. Salomon potius patriam, quam certum genus assignavit, dicens fuisse Jobum Chananaum, & in Kanaan mortuum ante egressum Israel de Ægypto. Sed de tempore, quo vixit, postea. Ad Kanaan igitur, vel potius ad Kam primum Chananaeorum caput Jobi genus referendum censuit. Chananaam vero cum dixit, non ultra Jordanem, sed potius citra Jordanem in ipsa Palestina vixisse. Nam licet Chananaei stricte dicantur Palestini illi, vel Phœnices, qui juxta mare Magnum, Mediterraneumve habitabant, ut constat ex Num. 13. *Chananaei morantur juxta mare, & fluentia Jordanis*, Videlicet juxta Libanum, & duos illos fontes Jor, & Dan, unde Jordanis derivatur, quare ab illis etiam partibus montosis dicitur mons. Nu. 14. *Chananaei, qui habitabat in monte*: Tamen etiam Palestinam Chananaam dici aperte liquet ex Gen. 10. ubi ex Kanaan disseminati dicuntur Sidonii, Hethæi Amorrahæi, Gergesæi, cum aliis gentibus, quas expugnarunt filii Israel in ingressu terræ Sanctæ: qui omnes appellantur populi Chananaeorum, ibique assignantur termini Chananaei à Sidone usque ad Geraram Gazam, Sodomam, & Lasa. Ergo R. Salomon aurum Jobum fuisse Palestinum.

Secunda sententia videtur esse Joannis Benedicti in annot. ad cap. 7 1. Paralip. qui existimat Jobum fuisse filium Issachar, & nepotem Jacobi: Nam eo loco filius Issachar nominatur Jasub; & idem Genes. 46. appellatur Jobab, sive, ut in Bibliis Vaticanis correctius jam legimus, non Jobab, sed Job. Hunc ergo ait esse nostrum Job; quantum ab Abraham per Isaac, & Jacob: atque idem videtur doceri in interpretatione nominum Hebraicorum, quæ in fine Bibliorum Regiorum habetur. Sed plane videtur hæc sententia falsa; nemo enim ex filiis Jacob Husita fuit, cum tam illius filii quam nepotes in Ægypto mortui fuerint. Cum autem illorum familia, & tribus postea sortem habuerint in tetra promissionis, terram Hus obtinuit dimidia tribus Manasse, ut supra exposuimus: & trans Jordanem sortem quidem habuit Ruben, & Gad: citra Jordanem vero cum aliis tribubus Issachar sortitus est terram à Jordane usque ad campum magnum Esdrelon, non longe diffitum à mari magno, ut describitur Josue 19. Quare illa nominis conjectura sola non sufficit, cum cætera repugnant.

Tertia sententia, & quidem celebrior vult Jobum esse ex posteris Nachor fratris Abraham. Hæc docent Hieron. in tradit. he. in Ge. & non obscure Isidorus de vita & morte

R. Salom.
1. Sent.

Chananaei
citra Jorda-
nem

Nu. 13. 30

Nu. 14. 45.

Ge. 10. 15 16.

2. Sent.
Joan.
Bened.
1. Paral.

7. 1.
Gen. 49.
13.
Biblia Vati-
cana.

Refellitur
Benedict.

Tribus Ru-
bæ, & Gad.
Tribus
Issachar
Josue. 19.

32
3. Sent.
Hierony.
Isid.

Rup. Rab. morte Sanctorum cap. 23. Rupertus lib. 6. in
Per. Com. Gen. cap. 34. Rabanus lib. 3. cap. 25. Magi-
Phil. Bed. ster histor. Scholast. in Gen. cap. 38. Philip.
Lyra. presbyt. & Beda initio hujus cap. Lyra, &
Glos. Glossa Carthusianus, & Hugo Gen. 22. Ar-
Diony. boreus lib. 9. Theosop. c. 12. Christianus
Hugo. Ar- Adrichom in suo theatro terræ Sanctæ in
boreus. A- descriptione Nanasse Mu. 95. Probant au-
drichom. tem ex conjectura nominis Hus, videntur
 enim à terra duxisse nomen, & Husitæ ge-
 nus, ab Hus filio Machor, de quo argumen-
 to postea.

4. Sent. Quarta sententia affirmat Jobum esse ex
Job fuisse posteris Abrahami per Esau, videlicet
ex poste- quintum aut sextum ab Abraham, tertium
ris Esau vero, vel quartum ab Esau. Hanc docent
verior. Origen. hic, August. 18. de Civit. cap. 47.
Orig. Chrysost. concione 2. de Lazaro. D. Gre-
Aug. gorius in præfatione Ambrosii & Sedulii
Chrys. ad Romanos 9. super id, Rebecca ex uno concu-
Gregor. bitu, &c. Theodo. quæst. 92. in Genes. Pro-
Ambros. sper. de prædict. parte 1. ca. 22. Eusebius li.
Sedul. 1. de demonstr. Evang. cap. 1. & 4. qui addu-
 cit Aristæam in Judaica hist. Greg. Turon.
Greg. Tu- lib. 1. histor. Francorum cap. 8. Perionius
ron. Perio- li. 1. de vitis Prophetarum. Abulens. Gen. 22.
Senens. Sixtus Senens. lib. 1. verbo Job, & lib. 8. hæ-
Volater. ref. 20. Volaterranus li. 13. suæ anthropolo-
Albertus. giæ. Initio vero hujus libri Albertus Ma-
Magn. & gnus, & cum Titelmano recentiores alii
alii. Eugub. idem tenet, sed in eo quod dicit hæc
 esse Hebræorum sententiam, aperte contra-
 dicit Hieronym.

1. ratio. Hujus rei prima probatio, & quidem fir-
Orig. ma, ut censet Origen. & Chrysost. sumitur
 ab autoritate Septuaginta interpretum, in
 quibus, tum etiam in interpretatione Theo-
 dotionis, reperiri hæc verba asserit Origen.
 in epist. ad Julium Africanum, & jam id cer-
 to constat ex editione, & correctione Vati-
 cana cap. ultimo, Job fuit de filiis Esau filius,
 ut ipse quintus sit ab Abraham. Idemque faci-
 unt regem Idumæorum, ut supra diximus,
 qui omnes videntur fuisse posteri Esau.

LXX. In- Huic testimonio Hieronymus, Ruper-
terpretum tus, & alii Latini conantur satisfacere; ex eo
autoritas, quod ea verba non sint in Originali He-
 bræo, neque etiam in latina editione. Bene
 quidem, neque enim tanquam testimonium
 de fide rem hanc penitus evincit: Sed ma-
 gnæ esse Septuaginta interpretum auctori-
 tatem, nec leviter aspernandam, præsertim,
 ubi Latinæ nostræ lectioni non repugnant,
 negari à nemine potest: imo vero ample-
 ctendam, & suscipiendam, & vulgatæ le-
 ctioni, quoad fieri possit, adjungendam,
 Sixtus, PP. V. illis suæ sanctionis verbis
 gravissime præcepit: *Volumus, & sancimus*

Pineda Tom. I.

ad Dei gloriam, & Ecclesiæ utilitatem, ut vetus
 Græcum Testamentum juxta Septuaginta ita re-
 cognitum, & expolitum ab omnibus recipiatur ab
 retineatur, quo potissimum ad Latinam vulgatam
 editionis, & veterum Sanctorum Patrum intel-
 ligentiam utantur.

Deinde, quoniam proculdubio Jobab 2. ratio;
 Rex Edom (quem dicemus Jobum fuisse)
 fuit ex genere Esau, tum etiam amicorum
 illius nomina, & cognomina sapiunt co-
 gnationem, & genus Esau. Nam Eliphaz
 Themanites nomine refert primogenitum
 Esau. Genes. 36. & cognomine refert The-
 man, nepotem Esau: qui regioni Theman-
 itarum nomen dedit, cui etiam regioni idem
 imperavit, appellatur enim Dux Theman, fi-
 lius Eliphaz primogeniti Esau. Genes. 36. 4. 11.

Ergo omnes autores hujus sententiæ ex-
 istimant nostrum Jobum esse illum Jobab;
 qui Gen. 36. numeratur à Moyse inter Re-
 ges Edom, Reges qui regnarunt in Edom ante-
 quam haberent regem filii Israel, fuerunt hi, Bela
 filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba. Mortu-
 us est autem Bela, & regnavit pro eo Jobab filius
 Zarede Bosra, cumque mortuus esset Joab regna-
 vit pro eo Husan de terra Themanorum, &c. Ita
 etiam senserunt Septuaginta scribentes Job
 ultimo: Hi sunt Reges, qui regnaverunt in Edom
 cujus regionis etiam ipse (Job) dominatus est.
 Primus Balac filius Beor: & nomen civitatis ejus
 Dennaba: Post Balac autem Jobab, qui vocatur
 Job. Et ratio videtur idem suadere; nam cum
 Job ante legem vixerit, & Moyses regnum
 Idumæorum, & Husitarum, Ducum, & To-
 parcharum universæ illius ditionis, qua
 trans Jordanem est ad montem usque Edom,
 & gentium omnium, quæ ex Esau derivatæ
 sunt, catalogum texat, non videtur ab illo
 prætermitti potuisse Job ditissimus, atque
 notissimus toto Oriente, atque adeo non
 sub alio nomine recensitus, quam sub nomi-
 ne Jobab. 3. ratio;

Quæ diximus tamen non carent impu-
 gnationibus, prima sumitur ex discrimine
 nominum Job, & Jobab, nam si ejusdem
 hominis nomina sunt, profecto non diver-
 sa, sed unum, & idem cum contractione
 quadam censenda sunt. Atqui non solum
 differunt in contractione, sed etiam in ipsa
 radicali littera; nam Job per Aleph, at vero
 Jobab, per simplex (Jod) scribitur: ergo di-
 versa nomina diversorum hominum sunt.
 Hoc argumentum tanti facit Oleaster Geu.
 36. ut adversus omnes fere patres antiquos
 evincere existimet, Job non esse eundem,
 qui Jobab. Idem aperte sentit Bellarmin.
 tom. 1. controver. lib. 1. de verbo Dei capi-
 te 20. Resp. 1. obiect.

Respondet quidam, non semper idem
 B nomen

Job, & Jobab
diversa nomina.

nomen scribi iisdem characteribus, & vere, nam contractiones, aut diversa nominis ejusdem inflexiones tum in Hebræa, tum in aliis linguis frequenter fiunt. Adde non esse valde difficile litteram *Aleph*, aliquando deficere, cum adesse deberet, cum sit ex literis deficientibus; atque in illo nomine, etiam cum scribitur, sed tamen sono, aut pronuntiatione non exprimitur, quippe quiescit. Ego vero facile admitterem, illa esse diversa nomina, binominemque fuisse Job, sed de nomine postea.

2. Object.

34.

Secunda; Jobab in Idumæa regnavit, at Job *Vir erat in terra Hus*, vir vero ille in Denaba. Ad hoc revocanda sunt, quæ de terra Hus diximus, pertinet enim Hus ad Idumæam, & Husita Idumæi sunt. An vero Job patria fuerit Husita, peculiari dubitatione explicamus.

Robora-
tur obje-
ctio.

An Reges
Idumæi
fuerint
privati, an
vero toti-
us Idumææ.

Sed urges, Jobab, & alios Reges Edom numeratos à Moyse, non privatos duces, aut regulos, sed universæ Idumææ Reges fuisse, manifeste enim ibi Duces separantur à Regibus. Primo enim dominabantur Duces privati, deinde successerunt Reges octo, qui non privata alicujus provinciae, sed nulla addita restrictione dicuntur Reges Edom, id est, universæ Idumææ, nam duo simul Reges existere non poterant, propterea enim successio singulorum Regum scribitur in locum alterius; & vita, & regno defuncti; *Mortuus est Bela, & regnavit pro eo Jobab, cumque mortuus esset Jobab, regnavit pro eo Husam, &c.* At vero primus Rex Bela non dicitur successisse in locum alicujus, qui mortuus esset, quoniam Duces simul plures in pluribus provinciis suas ditiones moderabantur. Tandem post octo reges iterum administratio, & regimen rediit ad

1. Paral. 1

Duces, ut scribitur 1. Paralipom. 1. *Adad mortuo (is fuit ultimus Rex Edom) Duces pro Regibus in Edom esse ceperunt: Job autem non potuit esse Rex universæ Idumææ, nam tres illius amici Idumæi fuerunt, & Reges suarum provinciarum in Idumæa eodem tempore. Fateor hoc mihi argumentum visum esse difficile, & cujus solutionem libentius discerem, quam dicerem. Sed tentandum aliquid dicere, & primo quidem videri alicui posset non ineptum asserere, terram Hus positam esse pro Idumæa, partem videlicet præcipuam pro toto, uti diximus supra, cum ageremus de terra Hus. Quare idem sonabant Rex terræ Hus, & Rex Edom. Sed esto, hoc admittatur, adhuc obstant illa trium Regum amicorum, Ducumve regna aut imperia, eadem Job ætate. Rursus si dicas, cum recensentur Reges Edom, Idumæam accipi*

Superius
8, 30.

strictè pro monte Seir, non large, ut comprehendat alias vicinas provincias, aut roparchias, falsum dices, cum terra Hus subiecta fuerit Jobo Regi Edom, in illaque habitaverit, & inter Duces, quibus successerunt Reges Edom, annumeretur etiam Genes. 36. & 1. Paralip. 1. Dux Theman à quo Eliphaz Themanites, amicus Jobi, & genus, & nomen, & imperium acceperit.

Gen. 36
1. Paral. 1

Ergo quid tandem vero similis existimem his propositionibus, accipe. Prima, forte tres Reges amici Jobi non pertinebāt ad ditionē Idumæi regni Regumve Edom. Hujus rei conjectura fit ex eo, quod inter Duces illos Idumæos non fit ulla mentio horum nominum Sophar, & Baldad, & Septuaginta in fine c. 42. cum tres amicos numerant, tantum dicunt Eliphaz fuisse de filiis Esau, neque etiam fit ibi mentio Ducis Sueta, &c. neque Ducis Naamath, quibus imperavit Sophar Naamathites, & Baldad Suhites. Potuerunt ergo eodem tempore tum illi in suis regnis, tum Job in Idumæa regnasse.

35
Verior
responsio

LXX.

Secundo, quoniam Dux Theman, & Dux Eliphaz ibi nominantur, & Eliphaz Themanites Rex etiam dicitur in libr. Tobia (quippe tres Reges numerantur) verosimile est, omnes istos tres Reges, regulos potius, aut Duces fuisse, id est, privatos Reges, & privatarum regionum, qui tamen imperium, & potestatem haberent, sicut & Reges, licet non ita longe patentem. Sic enim dicitur Genes. 36. *Hi Duces Edom, habitantes in terra imperii sui.*

Tobia 20
15.

Gen. 36
43.

Tertia, Duces nihilominus unicuique parebant, vel quem ipsi elegissent, ut indicavit Montanus lib. de duodecim Gentibus cap. 6. vel qui alia ratione, & via Regnum occupasset: sicut & nostrates Duces, aut Marchiones Regibus, vel Imperatoribus parent.

Montanus

Quarta cum Reges regnabant, aliquid publicæ administrationis, & regiminis etiam in privatas Ducum editiones exercebant. Cum vero cessarunt Reges, omnis administratio rerum publicarum, & provinciarum ad suos Duces devoluta est, & hoc est, quod ille locus 1. Paralip. superius adductus probat. Ergo potuit Job Rex esse in Idumæa, & amici illius Duces, & Reguli: atque Reges quidem, si privatos intelligas, uti jam explicuimus, quæ etiam ratione accipiendum est illud testimonium libri Tobia, & quod in fine libri Job legunt etiam Septuaginta, *Eliphaz de filiis Esau Themanorum Rex, Baldad Tyrannus Saucheorum, Sophar Rex Minorum.* Tertia obje-

Amici
Job Du-
ces, aut
Reguli.

LXX.

ctio

³⁶
3. Object. Atio, Terra Hus profecto nomen accepit ab Hus filio Nachor, quippe ab illius habitatore, & principe; ejusmodi autem provinciae semper videntur in possessionem, & hereditatem cessisse filiis, & posteris eorum, qui primi vel illas occuparunt, vel in provinciae, aut regni formam redegerunt, ergo Job Husita, & Husitarum Rex à Nachor, & Hus ducit genus.

Respon.
Olymp. Sane Olympiodorus in catena, & Eugub.
Eugub. binus aliud agens ait, Hus fuisse filium Esau, atque ab eo regionem, in qua regnarunt

Plures ap-
pellati
Hus. Verum hoc ex Scriptura non constat, cum nusquam reperiatur Hus, qui sit filius Esau, licet tres ejus nomenclaturae viri numerentur: Primus filius, Aram, nepos Sem, pronepos Noe Genes. 10. Secundus primogenitus Nachor fratris Abraham Gen. 22. Tertius filius Disam, & nepos Seir Horrai. Gen. 36.

Gen. 10.
22.
Genes. 22.
Gen. 36.
Seir cujus nomen, Forte autem Eugubinum fefellit nomen Seir, quod fuit etiam nomen, aut (si mavis) cognomen Esau, sed primum tamen fuit nomen viri Horrai, tum etiam montis, in quo Horrai habitaverunt. Inde autem videtur Esau accepisse cognomen Seir, quod expulsis Horraeis occupaverit montem Seir, sicut dicitur Deut. 2. *In Seir prius habitaverunt Horrai: quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, sicut fecit Israel in terra possessionis suae, quam dedit illi Dominus.* Licet quidem Eugubinus ansam potuerit accipere ex eo quod ait Hieronymus de locis Hebraicis littera V. unum de posteris Esau hoc nomine appellatum.

Deut. 2. Alii existimant terram Hus nomen accepisse ab Husam, qui regnavit in Edom post Jobab, Gen. 36. quod nomen licet nondum habuerit tempore Jobi, potuit tamen habere tempore Moysis, qui descripserit hunc librum & notiori jam tunc appellatione illam nominavit. Sed neque hoc constare potest; nam Hus, & Husam in suo originali in nulla omnino littera conveniunt, Husam enim per *Heth, Sin, & Mem*, scribitur, Hus vero per *Ghain, Vau, Tsade*, Tandem ergo dici potest ab aliquo illorum trium potuisse sic nominari terram Hus, licet nemo fuerit ex filiis Esau, neque oportere semper à posteris primi conditoris, vel habitatoris alicujus provinciae illam possideri, cum tot sint hominum, locorum, belli, temporum mutationes. Et quod si quæ esset in hoc difficultas, illas prorsus tolleretur, sic appellatam esse terram Hus, non à filio Nachor, sed à filio Aram, nepote Noe clara conjectura est, quod docet Hieronymus in quaest. Heb. Gen. 10. & Joseph. 2. antiquit. quod

Pineda Tom. 1.

Antiquit. cap. 14. iste Hus primus instituit, & incoluit Trachonitidem, & Cœlesyriam, & gentem harum regionum, atque adeo oportuit etiam conditorem & institutorem extitisse terrae Hus, & gentis Husitanæ, nam hus media est inter Trachonitidem, & Cœlesyriam. Adde etiam quod ait in quaest. heb. Genes. 10. quod ab Hus filio Aram Septuaginta interpretes in libro Job, regionem Ausitidem, quasi Husitidem transtulerunt, non solum suspicari, sed & clare opinari possumus, Hieronymum non fuisse alienum ab hac nostra sententia de Jobi genealogia ex Esau, cum hanc referat, nec rejiciat scribens ad Evagrium, imo asserat ex propria sententia, ad Therasiam. Atque adeo illam de Hus filio Nachor potius ex Hebraeorum traditione retulit, quam asseruit.

Quæ Jobi patria: qui parentes?

31. Multiplex Bosra, illustratus locus Josue.
32. Jobi patria Bosra in Idumaea vel Trachonitide.
33. Septuaginta de Jobi matre refelluntur. Illius pater Zara, & de jure Priscorum Ducum.

13
V Nanimis omnium videtur fuisse conspiratio in asserenda Jobi patria; videlicet terra Hus, hunc enim existimant illorum verborum sensum, *vir erat in terra Hus.* Sed certe hinc tantum colligi potest in Hus habitasse, nam quod deinde infertur, ergo ortu fuit Husita, non necessario sequitur. Quare Septuaginta ad habitationem referunt cap. 42. cum legunt, *In terra Ausitide habitans.* Cæterum constat ex Gen. 36 Job. sive Jobab, habuisse patriam Bosram, regnavit Jobab de Bosra. Est autem triplex ejus nominis urbs. prima in regione Trachonitide, in sorte dimidia tribus Manasse, quæ data fuit Sacerdotibus, & una ex civitatibus confugii, sicut dicitur Jos. 21. *Filiis Gerson Levitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugii civitates Gaulon in Basan, & Bosram cum suburbanis suis civitates duas.* Hæc in Hebræo dicitur *Bethera*, unde Masius existimat, Latinum nomen esse corruptum, & mendose legi. Græci tamen, & Septuaginta eodem fere modo nominant Bosoram. Secunda est in regione Moabitide, cis montes Abarim ad mare mortuum in sorte Ruben non valde longe à Jordanis influxu. hæc dicitur Bosor, in Heb. *Beser*, & Bosra etiam nominatur, urbs etiam refugii & Sacerdotibus data, & describitur his verbis Jos. 20. *Trans Jordanem contra Orientalem plagam Jericho statuerunt Bosor, quæ sita est in campestri solitudine de Tribu Ruben.* Et Jos. 21. *Filiis Merari Levitis data est de Tribu Ruben, ultra Jord-*

B 2

nem

Antiquit. cap. 14.

Hieronym. to. 5. epist. 126. Tom. 9. epist. 20. de vera circum.

LXX. Gen. 36.

33. Multiplex Bosra.

Josu. 21. 27.

And. Mas.

LXX.

Josu. 20. 8.

Josu. 21.

Deut. 4. 43. nem contra Jericho civitas refugii Bosor in solitudine. Et rursus Deuteronomii cap. quarto verl. 43. Bosor in solitudine, quasita est in terra campestri de Tribu Ruben: erat quippe in campibus Moab, atque in ea parte, quæ erat, dicebaturque desertum, civitas quidem munita, & magna, ut dicitur 1. mach. 5. Tertia Idumæa, cum Edom enim semper jungitur Isa. 34. & 63. & Amos. 1. Jam ergo certum videtur patriam Jobab non fuisse Bosoram Moabiticam, illa enim erat posterorum Loth: non improbabile fuisse alteram illam urbem Idumæam, cum Idumæus appelleretur Job, fueritque ex posteris Esau: Non minus vero simile, fuisse primam illam in regione Trachonitide, vel juxta illam de dimidia Tribu Manasse: nam vel erat intra ipsam terram Hus, vel cum illa conjuncta, & Arabiæ proxima: & favet etiam, uxorem Jobi fuisse Arabissam, ut ex Septuaginta postea dicemus, & idem docuit Julianus in Cat. cap. 42.

33 LXX. Nunc de Jobi parentibus. Et quoniam Septuaginta matrem illius nominant, prius de illa. Ajunt enim matrem fuisse Bosoram, unde autem hoc acceperint, ignoro prorsus. Quod si ex Gen. 36. desumpserunt, certe ibi non recenseretur mater Jobab, sed patria, sicut & reliquorum regum Idumæorum, Bela filius Beor, nomenque urbis ejus Danaba: mortuus est autem Bela, & regnavit pro eo Jobab filius Zare de Bosra, cumque mortuus esset Jobab, regnavit pro eo Husam de terra Themano- rum. Sane fateor eam etiam esse familiarem Hebræis locutionem, ut matrem construant cum præpositione De, cum utrumque parentem alicujus exprimunt, ut Matth. 1. Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar? sed non semper ea locutione matrem significat. Nisi velis dicere patriam esse hominis matrem, sicque allegorice locutos esse Septuaginta. Hic collige non significari eo loco Genesis regias urbes regni Metropoles, & capita, ut quidam opinantur, sed regum parrias, ut clare constare potest legenti.

Jobi patrens. Tandem, pater Jobab Zara fuit, Dux quidem, filius Raphaes, nepos Esau. Inter Duces autem, & Reges id discrimen constituunt quidam ex Hebræorum doctrina, ut duces tantum non essent redimiti corona, perinde ac Reges, alii quod duces tantum essent capita familiarum, alii aliter; sed certe antiqui illi Duces hæc simul omnia videntur habuisse, ut & capita familiarum essent & populi, civitatisque principes, & dominationem, imperiumque exercerent, hoc enim illis verbis Ge. 36. significatur, hæc sunt nomina Ducum in cognationibus & locis, Et deinde; habitantes in terra imperii sui, Job

Gen. 36. 43.

ergo à parente Zara hæreditario primogenii jure accepit, ut cognationis sue caput, esset, cum quo facit, quod cum à Deo restitutus est sanitati, & pristina dignitati, venerunt ad eum omnes fratres suæ familiæ & universæ sorores suæ. Eodem jure privatam dominationem habuit in Bosoram, quippe patriam suam, vel in aliquam aliam suæ gentis civitatem. Sed tamen quod Rex esset, id non accepit à parente, uti supra exposuimus.

APPENDIX NOTATIO-

num ad Jobi Genealogiam.

APPENDIX I.

- 34 Job gentium ad Fidem adducendarum figura, & Psal. 107. illustratus.
- 35 Job Christi Chirotheca aut calceamentum. Matth. explicat. Antiquus belli mos.
- 36 Hispanis certandi consuetudo. Job trium Magorum præcursor.

Primo observa cum Prospero, id, quod multum facit ad sanctitatem, & encomium sancti Jobi, gentium ad veram Christi fidem conversionem quodammodo in Job præfiguratam, jam, inquit, per justum virum transitura Christi vestigia gentes signabantur, de quibus David in persona ejus dicit, In Idumæam extendam calceamentum meum, mihi alienigenæ amici facti sunt. Quasi diceret, redigam inibi meam potestatem atque possessionem, penitusque subijciam: Sed ita tamen, ut subjectum populum non habiturus sim ut mancipia, neque enim dicam, vel nominabo eos, qui in me crediderint, meque dilexerint servos, sed amicos; quia omnia, quæ audiri à Patre meo, nota faciam eis. Tum etiam promittit Christus extensurum, projecturumque se sua calceamenta in Idumæam, id est, sua Incarnationis, atque conversationis cum hominibus mysteria gentibus revelaturum, hæc enim per calceamentum intelligunt Patres Lucæ cap. 3. & Matth. 3. hujus igitur corrigiam licet non sit dignus solvere S. Job, instar Joannis, sed solvit tamen, atque portavit (ut Matth. loquitur) dum Christi materia, & fidem habuit, atque decantavit illustratus prophetico etiam lumine. Propterea enim Aug. serm. 6. de tempore illum appellat, eximium prophetarum quod c. 19. prædicaverit. in carne mea videbo Deum salvatorem meum. Quod (inquit August.) ad id tempus pertinet, cū Christi deitatis habitu nostra carnis induta est: Cū quo illud facit quod Rab. Himmanuel apud Pagn. in radice Naghal, ait, in eo loco Psal. 60. non solum calceamen-

Quid Job accepit à suo parente.

Reponit Augustinus.

Jobi Genealogiam.

Gen. 10.

Gen. 22.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Gen. 36.

Antiquus
mos obfi-
dionis.

mentum aut compedem legisse, sed etiam chiro-
thecam meam, Mos enim (inquit ille) erat re-
gum, cum aliquam obsidebant urbem fortem, ut
chirothecam projiceret Rex intra urbem signifi-
cans nunquam se ab ea recessurum nisi urbem capta.

Cicero il-
lustratus;

In cujus consuetudinis confirmationem af-
fertur, quod in Antonium dixit Philip. 11.
Cicero, Miror tamdiu morari Antonium: solet
enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis
metum sustinere. Sed Cicerone omisso, cujus
longe alius intellectus est (notat enim An-
tonium animi languentis, & timidi, ut qui
facile soleat se dedere hosti, & præbere ma-
nus vincendas, sunt. n. manicæ manuum
vincula) Certe si cum illa consuetudine lo-
cus ille Psalmi colludit, dices Jobum fuisse
signum, & quasi pignus Gentilitatis aliquā-
do manus daturæ, & cervicem submissuræ
Christi jugo, projectum ab ipso Deo inter
medios hostes, atque contestante, nunquam
se ab illis recessurum nisi prius captis atque
devictis. Porro antiqua solennisque fuit
apud Hispanos bellica caremonia, ut qui al-
terum laceggeret, ad singulare certamen, ho-
sti præfenti, & hostiliter appellato, in mul-
torum oculis chirothecam projiceret, illūq;
deposceret ad pugnam: unde etiam affirma-
re possis Deum veluti extendere calceamē-
tum, & contorquere chirothecam in Dæ-
monum turbas, viro sanctissimo atque for-
tissimo Jobo inter Idumæos constituto, at-
que angelorum, hominumque circumfusa
multitudine avide exspectante, furialibus
dæmonum exercitiis bellum denunciare
periculosum & acerrimum. Vides igitur, ut
tres Reges, qui ab Oriente venerunt primi-
tiæ gentium Deum hominem adoraturi &
regem Judæorum veneraturi, prævium ali-
um Regem habuerint magnum inter omnes
Orientales, & quasi pignus etiam gentium:
qui non minori Deum hominem videndi ar-
sit desiderio, Videbo, inquit, in carne mea Deum
salvatorem meum.

36
Priscus
Hispano-
rum mos.

Job præ-
cursor
trium Ma-
gorum.

Job. 9.26

APPENDIX II.

- 37 Pulchra Jobi cum Israelitico populo compa-
ratio ex Hieronym.
38 Judæorū superbia. Illustratus Josue & Mat-
thæus de lapidibus suscitandis in filios Abrahæ.
39 Gentium fides & incrementum. Quid dies
magnus. Judæorum Zelotypia & spiritus
compunctionis.

37
Job. com-
primit Ju-
dæorum
superbiam.

Secundo notandum cum Hieronymo ad
Theraphiam de vera circumcisione Judæ-
orum corpore, & littera, non corde, neque
spiritu circumcisorum superbiam valde
pungi atque comprimi, hoc proposito Jo-
bi Idumæi exemplo. Quam rem eleganter,
& copiose persequitur Hier. Ubi (inquit)

Hieronym

Pineda Tom. 1.

es in sola carne circumcisa Judea? confer cum hoc
viro pedem, concede & gloria: attolle te majorum
superba virtutibus: Job adversum te procedit in
medium sanguinis auctore non erubescens, neque
per Esau inconcessa benedictionis sortem transfu-
sione mentitus Job spoliatus bonis omnibus nihil
requirit, tu Aegyptum in eremo post manna deli-
tiosa suspiras. Illum ab spe in Deo posita tot malo-
rum tentamenta non avocant: te ad eam spem, bo-
norum omnium blandimenta non provocant. Ille
manum Domini sentiens benedixit in vulnere, tu
virtutibus de Pharaonis jugo exuta non subjaces.
Illi pro circumcisis veniam postulare conceditur,
tibi vero velut incircumcisa Amorheus pater, &
mater, ingeritur esse Cerbæa. Hæc & alia pul-
chra Hieronymus. Quare hinc in veritate
compertum est, ut Petrus dixit, Quod non est
Deus acceptor personarum, sed in omni gente, qui
timet Deum, & operatur justitiam, acceptus est
illi. Si igitur filius Israel nolit benedictio-
nem, quam Israel pater suus acquisivit, be-
nedictio elongabitur ab eo, & transibit ad
Idumæam, & ad filios Esau. Frustra enim
gloriantur, vaneque intumescunt nomen-
clatura illa, & insigni nobilitatis filiorum
Abraham, cum possit Deus de lapidibus ip-
sis, videlicet gentibus abjectis, vilibusque
& terræ (quos vocant) filiis suscitare filios
Abrahæ. Quo etiam modo loquendi dixit
Homerus Odyss. 18. Dic tuum genus, unde es,
non enim à quercu es antiqua, nec à petra: quod
alii dicunt, neque lutea: neque terra progenies.
Cum vero Joannes dixit: Potens est Deus de
lapidibus istis, demonstravit quasi digito in i-
pso Jordanis alveo, & eo loco, per quē tra-
jecit populus Israel in terram permissam, u-
bi baptizabat Joannes (videlicet in Betha-
bara, quod transitum sonat) illos lapides,
quos posuit Josue in medio Jordanis alveo,
ubi steterunt Sacerdotes, de quibus eo loco
dicitur, & sunt ibi usque ad præsentem diem, du-
rasse etiam usque ad Joannem, ab eodem-
que indicatis illis verbis Matthæi 3. docent
Remigius, & Anselmus; Illi itaque lapides
demersi, & obruti in ipso alveo Jordanis,
atque usque ad Joannem baptizantem su-
perstitēs, gentium figura erant, errorum, &
ignorantiæ fluctibus obrutarum, sed
tandem ad Christi fidem, & Ecclesiam
per Baptismi januam ingressurarum, & sus-
citandarum de imo alveo, & de terrâ, in
qua misere jacebant ad filiorum Dei glori-
am & nobilitatem: filios autem deturban-
dos de sede, quam superbo fastu potius,
quam ullis virtutum meritis occupabant:
sicut scriptum est, Deposuit potentes de sede,
& exaltavit humiles. Illi sane vocabant Gen-
tes * non gentem, & Ethnicorum po-
pulum, non populum, sicut etiam Ester

Jobi cū Is-
raelitico
populo
collatio.

Act. 10.
34.

38

Illustratus
Matt. 10.
cus de la-
pidibus
suscitandis
in filios
Abrahæ.
Homer.

Josu. 4.9.

Remig. &
Anselmus
in Matt. 3

Lapides
Jordanis
quid præ-
figurarint.

Luc. 1.25
* Hisp.
que nē
ran na da
ni nadiē

In gente de quibus se uis de hazer calo.
 Ester. 14. 11. 14. dicitur, Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sint, id est, gentibus alienis à vera Dei cognitione, & cultu: sed qui aliquando non populus, postea populus Dei, & qui non consequuti misericordiam, postea misericordiam consequuti, ut ex Osee 2. repetunt Paulus, & Petrus, dum uterque ad eos scribunt, qui ex gentibus crediderant, eum honorem illis deferentes, quæ superbi Judæi non credentes amiserant. Ascendit igitur de terra ut (Osee 14. 39) as dixit, quia maximus dies Jezrahel: suscitabit nimirum, de lapidibus filios Abraham, suscitabit de pulvere egenos, & de stercore eriget pauperes, tum etiam postulabunt, & crescent, in magna copia, & numero, ita ut videantur terram universam implere, idque eveniet Jezraheli, id est semini, & filiis Dei, susceptis ex gentilitate, in die magno, latissimo, maxime festivo, epulis, & conviviis dicato: hoc enim Dies magnus significare solet, ut colligitur ex Joa. 19. 31. Joa. 19. Erat magnus dies ille Sabbathi, & Isai. 1. 13. ubi in nos habemus: Neomaniam, & Sabbathum, & festivitates alias non feram. Septuaginta legunt, Neomanias vestras, & Sabbathum, & Diem magnum non fero. Ad magni igitur diei convivium opiparum suscipiendæ fidei Christi, quoniam qui vocati primi sunt, non fuerunt digni, jussi sunt convenire, atque discumbere mensa regali, quotquot per vias, & plateas reperti sunt pauperes, debiles, cæci, claudi: ut verissime dictum sit: Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob in regno celorum. Inter eos vero, qui venerunt ab Oriente Job non ultimus est, sed omnino numerandus inter primos convivas, qui nullam uxoris ductæ excusationem prætexuit, uxore licet atque liberis onustus, non quinque bo-um juga prætendit, quamvis quingenta habuerit, non quod coemptam villam esset visurus, qui regno amplissimo providebat. Interim filii regni rumpuntur dolore, & tabescunt invidia, dissecantur cordibus suis, & strident dentibus in eos, quos vident eo admisso honorifice, unde ipsi turpiter dejecti sunt: sicut scriptum est: Dedit illis Deus Spiritum compunctionis: id est pungentem, & exacerbantem corda illorum: tum etiam zelotypia & invidentia spiritum adversus gentes fidei participes, ut illa comminatio adimpleretur: Ipsi me provocaverunt in eo, qui non erat Deus, & irritaverunt in vanitatibus suis, & ego provocabo eos in eo, qui non est populus, & in gente stulta irritabo illos. Nam invidentia, & zelotypia fastum, & arrogantiam, immoderatumque suis ipsius amorem tanquam umbra semper comitatur. Quare Paulus Hebræus & Hebræis, qui bene illos intus, & in cute noverat, ait Rom. 11. Quam-

diu sum gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo (id est strenue, ac diligenter inserviam gentium salutem, & conversionem, atque id in summa gloria, & laude ponam,) si quo modo ad emulationem provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis: Sed rem tamen hanc, & Sacramentum absconditum prioribus sæculis, & generationibus cum Isaias c. 24. diversis viis, & rationibus indicasset (rem videlicet suo populo minime gratam, sed plenam invidiam, & offensionis) quasi latentem animi sensum aperire formidaret, remque totam silentio premere conarentur, & erumpentia verba compe- sceret, ait, & dixi: (statui deinceps) Secretum meum mihi, adeo illos pungit electio gentium, & viri sanctissimi Idumæi, non Israelitæ sanctitatis, verissimæque fidei, & religionis celebritas.

APPENDIX III.

- 40 Nemo sanctus refertur ad parentes impios, & ignobiles, illustratus locus Psalm. 36. & Ephes. 3.
 41 Vera nobilitas, non ex genere, sed ex sanctitate.
 42 Est generi, & sanguini suus honor, sed sine pietatis inanis.

Tertio cum Ambrosio in Psalm. 36. colligendus est illius versiculi sensus: Semen impiorum peribit. Semen (inquit ille) non corporalis generationis, sed mentis interna, & impietatis successio. Nam utique Job de semine Esau scriptura signatur testificatione. Quo modo ergo Semen Esau perit in Job, cum tantus vir fuerit, & venturum in terram Dominum prævideret, qui ceterum istius sæculi Diabolum subjugaret. Ergo hoc queritur, ne malitia transferatur in posterum. Fieri ergo potest, ut ait Ambrosius, ut exuat unusquisque, quod natus est, & qui impio patre natus est, minime censeatur illius filius, cujus impietatis particeps non est, Jam ergo Job minime Idumæus sit, neque filius Esau prophani, neque fædo sanguine peccatorum, quem nomen Edom sonat cruciatus: sint vero Idumæi quamvis non sint ex posteris Esau, quorum manus sanguine plena sunt, viri sanguinum & dolosi, apud quos neque veritas, neque misericordia, sed maledictum, mendacium, furtum, homicidium, & sanguis sanguinem tetigit: Ergo ut Hieronymus dixit, nemo debet apud Deum erubescere sanguinem: nam filiorum Dei generatio non est ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo. Quare cum Paulus mysterium de gentium conversione, & incorporatione, & cōparticipatione promissionum qui Israelitis à Deo factæ fuerant, scriberet Ephesiis, qui ex gentibus crediderant, ne, quod non essent ex genere Judæorum

isopit
 240
 240

Isai. 24.
 26.

40
 Ambros.
 in Psalm.
 36. 28.
 Nemo ju-
 stus cen-
 setur pa-
 rentum
 impiorum
 filius.

Job gene-
 re non mo-
 ribus Idu-
 mæus.

Isai. 1. 15.
 Psalm. 5.
 7. & 24.
 24.

Osee. 4. 5
 Hieronym.
 Nemo
 debet a-
 pud Deum
 erubescere
 propter
 sanguinem
 & genus

Joan. 1. 13

Ephes. 3.

14.

rum, putarent investigabiles illas Christi divitias ad se pertinere; hujus (inquit) rei gratia sesto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in calis, & in terra nominatur: Paternitas, proprie cognatio, familia, generis alicujus contribules, tribus, quod Psalm. 95. nomine Græco retento, Patria dicitur: quamvis, inquit non sitis ex patre Abraham, neque ex aliqua illarum duodecim illustrium tribuum, non ideo minus nobiles censebimini apud Deum, cum filij Dei sitis, nam si quæ tribus, aut paternitas nominatur; id est celebre & illustre nomen habet, non tam ex sanguine habet primi progenitoris, quam ex Deo. Eritis ergo & vos patriæ gentium, in honore, & gloria. Adde etiam, quod in hanc ipsam rem facit, omnem paternitatem nominari à deo, namque omnis familia ad Deum primi generis autorem, & creatorem, reducitur, nobiles & ignobiles: Judæi & gentes: ne superbiant illi, ne isti concidant animo: quod innuit Paulus illis verbis: Mihi data est gratia hac, in gentibus evangelizare, &c. quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi à sæculis in Deo qui omnia creavit. Id quod etiam Lucas docuit, dum Christi generationem retro converso ordine ac Matthæus dixit; Universos illos Patriarchas referes in Adamum primum parentem. Adamum deinde in Deum plasmatores corporum, & patrem Spirituū, qui fuit (inquit) Adam; qui fuit Dei. Ut ex Deo omnis paternitas nominetur. In Dei igitur Ecclesia nō est distinctio Judæi, & Græci: nam dives est in omnes, qui invocant illum, & jure nobilitatis gaudent, qui Fidei, & religioni nomen dederunt, in hac Dei civitate Rhaab (id est Ægyptij Babylonij, alienigenæ, Philisthæi) & Tyrus, & populus Æthiopum, bi fuerunt illic. Numquid Sion dicet (dicetur) homo, & homo (proprie, vir, & vir) natus est in ea? Valde mirandum, ut Ecclesiæ gratulantes dicere possimus, omnes illius cives non solum numero immenso, sed nobilitate etiam, & ortu esse clarissimos: omnes videlicet nasci principes, viros, magnos, insignes, & ex prima nobilitate, quos deus in numero habeat collectos ex omnibus populis, omniumque ordinum, & omnis conditionis hominibus: videlicet Dominus narrabit (numerabit Hispanus sic pulchre explicabit; Los contará y los tendrá por cuenta, y los tomara por memoria) in scripturis populorum, & principum horum, qui fuerunt in ea. Quid enim nocuit Jephthe, quod filius esse meretricis, quamvis ut ille dixit, Oderunt natos de pellice, quo minus adipisceretur repromissiones? Quid Rahab meretrici, quod taupouariam exerceret, & quod alienigena

esset. Non dicat (inquit Isaias) filius advena, qui adheret Domino dicens, Separatione dividet me Dominus à populo suo, quia hæc dicit Dominus, filios advena, qui adherent Domino, ut colant eum, & diligant nomen ejus, ut sint ei in servos. Adducam eos in montem sanctum meum, & lificabo eos in domo orationis meæ, holocausta eorum, & victima eorum placebunt mihi super altari meo: quia domus mea domus orationis vocabitur à cunctis populis. Quid refert, quod comederint Patres uvam acerbam, ut dentes filiorum obstupefiant? cum dicat Deus Ezech. 8. Vivo ego, si erit ultra vobis parabola hæc in Israel; ecce omnes anime meæ sunt, ut anima patris, ita anima filii mea est, anima, quæ peccaverit, ipsa morietur. Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis, hic non morietur in iniquitate patris sui: justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum. Et rursus Isaias eodē loco Beatus vir, qui facit hoc, & filius hominis, qui apprehendet istud custodiens Sabbathum, ne polluat illud, custodiens manus suas, ne faciat omne malum. Pro viro est in origine, enos, quod ignobilitatis, & miseriæ nomē est, pro filio hominis: filius Adam, quod terrenā, & vilem originem indicat. Quasi dicat, omnē hominem cujuscunque gentis, & cōditionis alloquēs, siue virum, siue hominem, nemo miser, nemo ignobilis, nemo obscuris natalibus, qui Dei præcepta custodiat, & per innocentiam fiat nova creatura; morumque innocentiam, & sanctitatem quasi de integro interpolatur. Sed desipiunt plane filii Belial, dum Saulum contemnunt, quod filius Jemini sit de minima tribus Israel, & cognatio ejus novissima inter omnes familias de tribu Benjamin, cum insulserit in eum spiritus Domini: turpius etiam desipit improba Judæorum, siue amentia, siue stultitia, siue fatuitas, qui frequenter illam vocem usurpant, Nonne hic est filius Joseph, cujus novimus patrem, & matrem? Sanam vero sapientis consilium Eccles. 8. Ne communices homini indocto, ne male de progenie rua loquatur. Sane generis, & natalium claritas suum sibi honorem deferri jure postulat; argentum est, & splendorem habet; sed nisi cum pietate conjungatur, audiemus clamantem Isaiam: Argentum tuum versum est in scoriam; & qui filij candidorum pro sua nobilitate, & generis candore habebantur, in nō minus obscuros, quam Æthiopes terribiles, & abjectissimos evadunt. Numquid non ut filii Æthiopum vos estis mihi filii Israel? ait Dominus. neque vero ejusmodi homines contaminatos sceleribus Æthiopes vocat Amos, & mancipia vilissima, sed quantumvis Israele & Abrahamo progenitos Idumaos vocat cap. 9. Et Isaias principes Sado-

Isai. 56. 3.

Jere. 31.

29.

Ezech. 18

22.

Ezech. 8.

3.

Isai. 56. 2.

I. Reg. 9.

21. & 20.

27.

Joan. 6.

41.

Eccl. 8. 1.

42.

Isai. 1. 22.

Amos. 9.

7.

Isai. 1. 10.

Ezech. 16. morum, & Gemorra populum. Ezechiel Kana-
3. Rom. 2. naos, Amarrhaos, Cethaos: Paulus Roman. 2.
28. 29. Non veros Judaeos, sed Judaeos, cognomine tantum;
 & tandem postquam multa disseruerat hac
 de re, subjungit, *Non enim qui in manifesto Ju-*
daus est, (id est, qui suum genus manifeste
probare potest ex Abraham Patre circun-
cisionis) neque qui in manifesto in carne est cir-
cuncisio, sed qui in abscondito Judaeus est, & cir-
cuncisio cordis in spiritu, non litera, cujus laus
non ex hominibus, sed ex Deo est.

Quonam tempore Job exti-
 terit.

43 *Varia sententia.*

44 *Jobum extitisse ante legem, & Moysen.*

45 *An Job fuerit tempore Patriarcharum, & filiorum Jacob.*

43 **V**ir quidam erat Job in terra Hus; sed quonam erat tempore. Scriptura non dicit; quare haec res non minus est incerta, quam illa de genealogia. Et primo Gregorius existimat fuisse post legem, & Moysen; Moysen vero spiritu prophetico de illo in Genesi locutum sub nomine Jobab: ait ergo vixisse tempore Judicum, probatque ex Genesis cap. 36. ubi dicitur Jobab regnasse cum aliis Regibus Edom, antequam haberent Regem filij Israel. Sed hoc non habet magnam vim; illorum enim verborum is potius sensus, & energia est, ut indicent rem consideratione dignam, Filios videlicet Elau prius pervenisse ad regni fastigium, & humani honoris culmen, quam posteros Jacob, quam Deus dilexit. Haec enim humana, & ad aspectum splendida amicis, & inimicis communia vult esse Deus; non raro denegat amicis; concedit inimicis; saepe differt in posterum, & non nisi post multos labores tandem largitur.

Prima sententia
 Gregor.

Gen. 36.
 34.
 Bona externa sapius impiis concessa.

Secunda sententia
 Burgenfis.
 Gen. 21.
 Job. 21.
 29.

Replicator.

Secundo Burgenfis Genes. 21. opinatur Job vixisse post egressum populi Israelitici ex Aegypto, dum adhuc peregrinaretur in deserto; quare id Job cap. 21. *Interrogate quemlibet de viatoribus*, intelligi vult de Israelitis, adhuc peregrinantibus. Sed si nullum aliud firmitus fundamentum habet Burgenfis, facile concidet, cum eo loco illam expositionem minime simus probaturi; tum etiam quoniam oportuit multo antea praecessisse Jobum, & illius amicos, atque veram Dei cognitionem, & cultum jam pridem exolevisse ibi gentium, antequam universam regionem illam filij Israel occuparent vi armorum impijs habitatoribus profligatis, atque deletis. Acriter eo loco invehitur Replicator adversus Burg.

Tertio; Severus Sulpit. li. 1. Sacrae historiae, scribit eo tempore extitisse Job, cum Moyses diversabatur apud Jetro socerum suum. Verum eadem potest esse hujus sententiae confutatio, quae praecedentis: nulli enim firmam conjecturam nititur.

Tertia sententia
 Severi,
 Sulp.

4. Hieronymus de locis Hebraei visus est multo superiorem Jobi aetatem, saeculumque fecisse, cum Eliphaz Jobi amicum, & coetaneum scribat esse illum Eliphaz, qui Gene. 36. scribitur esse filius Esau, de qua Hieronymi sententia postea cap. 4. cum de Eliphaz differemus.

4. Sententia
 Hieron.

5. Christianus Adrichom Jobum constituit circum tempora Jacobi demortui in Aegypto. Geneb. vero paulo superiorem statu it Jobi nativitatem, tunc nimirum, quando Jacob cum tota familia descendit in Aegyptum.

5. Sententia
 Adrichom
 in Chro.
 an. 2235.
 Geneb. in
 Chronol.

Sed cum nihil certo hac de re constare possit, id quod ad veritatem propius accedere videtur, paucis exponamus. Primum vixisse Job ante exitum Israel de Aegypto, in quo oportet convenire Patres omnes mox adducendos; idem docuit Rabbi Salomon ad confirmationem adducentes illud Num. 14. *Ne timeatis populum terra hujus, recessit ab eis omne praesidium*, quod Hebraice est, *recessit umbra eorum*. Onkel, *recessit fortitudo eorum*, per *Prasidium* autem, *umbram fortitudinem*, quae omnia idem significant, nimirum protectionem ac defensionem, Hebraei intelligunt vel Deum, in cujus umbra aliarum, & protectione speramus, & commoramur; vel duces, & principes, quorum praesidio, & fortitudine uti non poterant, quod jam nulli superessent; & praesertim Job, qui suae vitae, atque pietatis meritis illos defendebat, universamque provinciam velut umbra protegebat.

an. 2239.
 44
 Statuitur
 vera responsio.
 Job ante
 exitum Israel de Aegypto.
 R. Salom.
 Num. 14.
 9.
 Onkel.

Deinde vero videtur etiam vixisse non solum ante Legem, sed etiam ante Moysen. Primum docent, secundum non obscure indicant Chrysost. August. Ambr. Theod. superius adducti. Et Theodoret. praeterea in Epitome divinorum decretorum lib. 5. de creatione Origen. homil. 4. super Ezechi. Euseb. lib. 1. demonstrat. Evang. cap. 3. & 4. namque Moyses septimus videtur fuisse ab Abrahā. Job vero quintus, ut describitur Exod. 6. Levi genuit Caath; hic genuit Amram, hic vero Aaron, & Moysen. Cum ergo Levi fuerit pronepos Abrahā, Moyses vero pronepos Levi, septimus est Moyses ab Abraham.

Job ante
 Moysen.
 Chrysost.
 Aug.
 Ambros.
 Theodor.
 Orig.
 Euseb.
 Exod. 6.

Tandem subtilis illa computatio, qua Titelmanus conatur Job referre ad tempora Phares, vel Esron secundum ordinem generationum Jacob & Esau (est enim Esron

45

Efron quartus à Jacob. sicut & Jobab ad Esau) elegans est, atque legi, probarique digna; quam ille late & copiose scribit, ego vero minime describam: illud tantum adjungam, Origenem ita loquutum loco superius indicato. Job vixisse temporibus patriarcharum, & Moysis. Verum jam nos in questionibus (genere videlicet scriptiois aridiori, minusque jucundo) diu immoratos, liberiores jam, & expeditiores ad sacrarum sententiarum leniorem tractationem pergere oportet.

DE NOMINE JOB.

46 Ratio, & notio nominis Job.

47 Jobi nomen predictum, idem est Patientia nomen; nominum quoque mutatio cum status mutatione.

48 Justorum, & impiorum in conservati nominis diuturnitate discrimen.

49 Memoria justii jucundissima, impiorum longe molestissima, ex Salomone, quadam de Poemo Sodomitico.

Diximus nonnulla de nomine Job in praefatione, sed nominis nunc enucleatior Etymologia tradenda. Nomen itaque Job arcanam habet significationem, & quidem à Cypria adversus Judæos, Job interpretatur, *Charissimus Dei*. Sed ignoro, unde hanc nominis interpretationem haurire potuerit. Didymus in catena, ait: nomen Job esse nomen patientiae; aliquanto etiam diversum à reliquorum Patrum interpretatione, nam à Gregor. Chrysosto. Hieronym. Philipp. illa probatur, quæ in vulgari nominum Hebraicorum interpretatione circumfertur, ut sit idem, quod *dolens*, aut *gemens*, à Jobab, quod est ejulare, aut ululare: quod verbum semel tantum habetur Judi. 5. *Per fenestram respiciens ululabat mater ejus*: dicuntque peritiores Hebraica lingua esse clamorem, aut vociferationem bellicam; quod etiam à Jobi certaminibus cum communi hoste non est alienum. Mihi magis aridet illa interpretatio Origenis ho. 14. in cap. 11. Josue; quod Jobab (eadem est autem Etymologia nominis Job) idem sit, quod *Inimicitia*; nam cum nomen Job, ab Aleph incipiat, recte convenit cum radice (*ajab*) quod est inimicū esse; quasi, qui Dæmonis, tum etiam suorum quondam amicorum graves adversus se inimicitias sustinuerit.

47 Paucula quædam nunc observanda. Primum; si verum esset id, quod supra ex Gregorio attulimus, Job post Moysen, & legē fuisse; magna fuisset illius laus, nomen fuisse predictum à Propheta, antequam nasceretur; quod non nisi paucissimis, atque sanctissimis viris contigit.

Secundum: cum Didymus ait, Jobi nomen patientiae nomen esse: ut id jam fuerit, quod antea vocatum erat, aut vero vocatum sit, quod quidem fuit; indicare videtur nomen hoc illi imposuim post dolores perpeffos, & admirandæ patientiæ exemplum præstitum, ut cum novo statu, novum etiam nomen acceperit, id quod frequenter factitatum videmus, cum alicujus conditio commutabatur in melius, ea ratione, quod cum post eam commutationem alius censeatur homo, & quasi nova creatura, nomen etiam novum obtinere debet, quod recenter natis, novisque hominibus imponi solet. Unde videns eum, qui adoptabatur apud Romanos, nomen, & cognomen adoptatoris assumere, quasi tunc denuo adoptatori filius nasceretur, illique suum nomen imponeret; & servo libertate donato nomen etiam donabatur Patroni, quasi tunc homo esse inciperet, qui liber esse incipiebat. Sed de hoc alibi, nunc tantum repetendum, quod supra diximus, forte Jobum binomium fuisse.

Tertium, hoc loco quidam observant pro peculiari justorum solatio nomina justorum scripta esse in libro vitæ, cujus rei exemplum hic locus præbet, præferens Jobi nomen. Sed quid, quod impiorum etiam nomina scribuntur? neque solum egregia sanctorum facinora, sed detestanda etiam corruptissimorum hominum scelera describuntur? ergo ut verior, & solidior, atque loco præsentis congruentior sit observatio, in hunc modum habenda est, infitam quidem esse omnibus cupiditatem illam conservandi nominis, atque transmittendi ad posterorum memoriam sempiternam, sed in ea re dupliciter differunt pii, & impii: primo, quod illi non sunt valde solliciti de propagatione sui nominis, quippe Deo relinquunt eam curam, cum scriptum sit, *de ventre matris meæ recordatus est nominis mei*, qui igitur nomina sanctorum suorum celebravit antequam nascerentur, pari etiam ratione postquam decesserint à vita, celebria reddet, & ab omni temporis, verustatisque injuria vindicabit. Sicut enim filius non valde laborat pro comparanda, & augenda re familiari, cujus futurus est hæres, quod ea cura potissimum pertineat ad parentes, ita sane cum hæreditas filiorum Dei hanc nominis, conservataque memoriæ perennitatem complectatur, certique sint de dei optimi maximi paterna erga se providentia, & cura, illuc tantum laborant, ut Deo placeant, quid sibi inde lucri, & accessionis in hæreditate proventurum sit, non valde curant

Unige-

Jobi no-
mé est nu-
men pati-
entiae ex
Didymo.

Mutatio
nominis
cū status
mutatio-
ne.

Adopta-
tus, & li-
bertus no-
mina mu-
tabatur
apud Ro-
manos.

48

Instus
appetitus
conservā-
di nominis

Insti non
valde solā-
liciti de
nomine
suo evul-
gando.

Isai. 49.

Deus ju-
storū no-
mina vin-
dicat ab
oblivione.

46
Præf. cap. I.
Etymolo-
gia, & in-
terpreta-
tio nomi-
ni Job
Cyprian.
Didymus.

Greg.
Chrys.
Hieron.
Philip.
יבב
Judi. 5.
28.

אֵיבָב
אֵיבָב

47
Jobi no-
men præ-
dictum ex
Gregor.

Joan. 8. Unigeniti filij Dei exemplo, dicentes: Ego
 50. non quero gloriam meam, est qui quarat: nam
 Eccl. 16. Nomine aeterno hereditabit illum Dominus Deus
 6. noster. Et rursus: Dabo eis nomen aeternum quod
 Isai. 56.5 non peribit. Impij vero plane vident totam
 Impij fru- propagandi nominis curam ad se pertinere.
 stra sua Post hæc (inquit) erimus, quasi non fuerimus, &
 nomina oblivionem accipiet nomen nostrum. Neque e-
 æternitati nim procurabit res illorum Deus, quorum
 cõlecrant. nomina digna non fuerunt, quæ in libro vi-
 Sap. 2.4. tæ describentur: neque homines, quos si-
 bi nullis benefactis demeriti fuerunt. Ergo
 ingentis molis, & laboris immensi opus
 Gen. 11.4 aggrediuntur, dicens: Celebremus nomen no-
 Psal. 48. strum, antequam dividamur. Prima ponunt
 12. urbium, mœniorumque fundamenta, ut
 vocent nomina sua in terris suis: exstruunt
 sibi magnificentissima sepulchra sumpti-
 Isai. 22. bus maximis; sicut ille cui dictum est: Ex-
 16. cidisti tibi hic (in templo) sepulchrum: excidi-
 sti in excelsis memoriale diligenter, in petra ta-
 bernaculum tibi. Erigunt sibi statuas; exci-
 tant fornices, arcusve triumphales, exstru-
 unt pyramides, nominis videlicet, memo-
 2. Reg. 18. riæque monumenta, uti Absalon, qui et ex-
 18. rat sibi, cum adhuc viveret, titulum, qui est in val-
 le regis; dixerat enim: Non habeo filium, & hoc e-
 rit monumentum nominis mei, vocavitque titulo
 nomine suo. Sed quanto, Deus bone, labore,
 quantis sumptibus? sane appellatur Manus
 * Cosa Absalon usque ad hanc diem, cum audis * Ma-
 que se aya num, opus intellige laboriosum, grave, ma-
 de hazer a ximaque sollicitudine, & labore quæsitum.
 fuerca de Quam vero infirmum, quam leve id monu-
 bracos, y mentum nominis, quam fallax memoria!
 que pide in illius enim tituli pyramidem non est il-
 manos li- latus Absalon, neque sub monumento man-
 ftas, en el datus; aliam enim congestorum lapidum
 trabajo, y pyramidem aggregarunt super eum, quibus
 largas en obrueretur, consepelireturque ejus memo-
 el gaffo. ria; quippe Tulerunt Absalon, & projecerunt
 Suprav. eum in saltu in foveam grandem, & compor-
 16. taverunt super eum acervum lapidum magnum
 nimis.

49 Alterum discrimen ex proverb. 10. Me-
 moria justi cum laudibus, & nomen impiorum
 putrescet, quantumvis pari ad posteros pas-
 su piorum, impiorumque nomina currant,
 sed tamen laudatissima semper erit memo-
 ria justi in frequenti hominum conventu,
 aut quocunque alio familiari sermone; &
 illius usurpatio nominis gravissima, multo-
 que jucundissima loquenti, audienti, legenti,
 roganti, respondententi. His vero omnibus
 impiorum nomen putridum, putidum, gra-
 veolens; ingratißimum auribus, injucun-
 dum naribus, ori, linguæ, palato molestis-
 simum, & quo nauseam provocet semel
 ori admodum; propterea enim delica-

tioris palati Rex pijßimus, dixit, Nec memor
 ero nominum illorum per labia mea. Sed cum
 audio putre esse impiorum nomen, nescio
 quid fructibus, qui ex arboribus decerpun-
 tur, simile intelligo, quorum quidam pu-
 trescunt facile, & quamvis ad speciem pul-
 chri, sed intus sunt corrofi vermibus, reso-
 luti, foetidi, omnino inutiles edendo, mul-
 to minus servando in posterum, ergo ho-
 minis opera, atque vita arbor sit, quæ no-
 minis celebritatem, & diuturnitatem tan-
 quam fructum profert; quod si vita corru-
 pta sit, putre, & quod facile pereat nomen
 efficit. Quare impiorum nomen licet ad spe-
 ciem splendidum, ad auditum sonorum, ad
 posteritatem, ut videtur, diuturnum; sed
 fructus tamen est corruptissimorum ope-
 rum, facile putrescens, & similis Sodomiti-
 co pomo, quod, ut ait Solin. cap. 38. de Sodo-
 ma loquens: Licet speciem habeat maturitatis,
 mandi non potest, nam fuliginem intrinsecus fa-
 villacea ambitio tantum extima cutis cohibet, quæ
 vel levi tactu percussa fumum exhalat, & fariscit
 in vagum pulverem. At bonorum operum fru-
 ctus, videlicet gloriosa, & honorifica ali-
 cujus usurpatio, ex bonis operibus prove-
 niens, ex illis fructibus est, qui servati inte-
 gri diuque durare possunt; & quos Ecclesia
 sponsa recondit libenter in suo penu, ut ad
 sponsi delicias proferat, dicens: Omnia poma
 nova, & vetera servavi tibi dilecte mi. Tum er-
 iam melle, & saccaro condit, permistis etiã
 aquis, atque pulveribus odoratis, ut loquen-
 ti dulcescat in ore: audiens, & percipiens,
 famæ odorem suavem trahat, & respiret, si-
 cut de S. Josia scriptum est: Memoria Josia in
 compositione odoris facta opus pigmentarii, in o-
 mnino ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, &
 ut Musica in convivio vini. Illam vero cele-
 britatem & diurnitatem nominis, & famæ
 cum laude divulgationem proprium ge-
 nuinumque Sapientiæ, & pietatis fructum
 Sapientia ipsa testatur cap. 24. Ego quasi Te-
 rebinthus extendi ramos meos, & rami mei ho-
 noris, & gratia: ego quasi vitis fructificavi su-
 avitatem odoris, & flores mei fructus honoris, &
 honestatis. Et iterum: Bonorum laborum glo-
 riosus est fructus. Est sane immortalis memoria
 illius & nota apud Deum & homines, rursus Non
 recedet memoria ejus, & nomen ejus requireretur
 à generatione in generationem: si permanserit
 (in vita diuturna) proderit illi ad nominis
 videlicet diuturni propagationem. Exem-
 plum hujus rei clarissimum est Job, quem,
 dum viveret, auris audiens beatificabat: nunc
 post tot secula nemo non summa cum volu-
 ptate loquitur, audit, legit virum, qui erat in
 terra Hus nomine Job.

Et erat

Nomen
impiorum
simile fru-
ctibus
putrescen-
tibus.Vita hu-
mana ar-
bori simi-
lis.Pomum Sodo-
miticum.
Solinus.Cant. 7.
13.Ecclesia
saccaro
condit sui
hortipoma.Eccl. 24.
22.Sap. 3. 15.
Eccl. 29.
v. 13.Job. 29.
11.

Et erat vir ille simplex, & rectus, ac timen Deum, & recedens à malo.

50 *Natura ductum, & rationem insitam sequitur Job, quædam de Ratione naturali, & Conscientia, & quid insitum verbum apud Jacobum.*

51 *Quid simplicitas in sacris, varia quoque simplicitatis definitiones, & quæ verior.*

52 *Simplicitas pro veritate apud Græcos. Quis verus homo: quid omne, in sacro & Latino-rum usu.*

53 *Simplicitas pro sinceritate, & impermixtione sceleris, quid cordis mundities, quid natura simplex, quid Azyymi Sinceritatis.*

54 *Simplicitas pro veracitate; rursus veracitas magna Innocentia pars. Quid ruga apud Paulum, quid duplex os, & lingua apud Salomonem.*

55 *Simplicitas pro quieta vivendi ratione, & curis vacua, & quedam alia in hanc rem.*

50
Commen-
datus Job
ab animi
bonis.

Naturæ
ductum se-
qui non
infima
laus,
Rom. 2.
14.

Orig. Rō.
2.
Conscien-
tia præda-
gogus,

2. Tim. 12.

Jacob. 1.
21.

Faciētes
quod in se
est se præ-
parant ad
divinam
gratiam.

Cum commendatus jam sit Job à dignitate, patria, nomine; nunc ab animi bonis, atque inter ea primum constituuntur, quæ ad æquitatē rationis naturalis pertinere videntur, simplicitas, veracitas in dictis & factis; rectitudo, virtutis & boni amor, odium mali. Neque infima laus est, naturam ducem recti, & rationem æquitatis magistrā sequi; & cum legem aliam non habeas, naturaliter ea, quæ legis sunt facere; ab interna illa regula, insitaque lege boni prosequendi, malique vitandi nunquam deflectere; ut tibi ipsi lex sis, & ostendas opus legis scriptum in corde tuo; & prædagogum illum animæ (sic enim Origenes conscientiam vocat) recta semper docentem, atque monentem, lubenter audire, & observare. Certe Paulus hujus recti dictaminis & naturalis legis, etiam post evangelicam acceptam, minime nos oblitus vult, cū ita Evāgelico, & Christi fidei consequendum doceat, ut obsequium rationabile sit; neque enim Evangelium legem naturalem, quæ secundum rationem est; abrogavit, sed potius instauravit; redintegravit, atque errorum caliginē disjecta protulit in lucem, ut pristinæ pulchritudini restituta, evangelica disciplina & fide collustrata niteret, & Jacob. c. 1. Insitum verbum nos suscipere jubet quod Oecumen. interpretatur naturalem sermonem, qui discernit melius à pejori; à quo etiam rationales sumus, ac dicimur. Est n. hoc à natura insitum verbum ex peculiari gratiæ Providentiā, fidei comes, & divinæ gratiæ præcursor; quod suscipientes Deo præventi auxilio, divinæ gratiæ, & fidei se præpararunt sancti illi Patriarchæ, qui sine lege scripta justificati sunt. Ille vero Dei filius ex cujus fide justificati sunt, omnes

quoque Deo placuerunt; verbum dicitur, Logos, ratio; disponit omnia summa cum ratione, & suos fideles, sive antiquos, sive posteriores ad rectæ rationis regulam, & legem instituit, conformat: sicut Apostolus Corinthiis scribit: Omnia recte, secundum ordinem fiant.

Primo igitur dicitur, simplex, à radice (Thaman) quod finire, vel consummare aut consummari significat, ser, o est arachabodo, & cum ad mores refertur, consummatum atque perfectum, & omni ex parte absolutum significat. Latinus interpret non uno modo hanc vocem vertit; nam Job. 9. reddit minorcentem, Genes. 6. Perfectum. Lev. 23. Plenum, Gen. 6. v. 11. 1. Sanum vel Sanitas, Ezech. 5. Integrum, 9. Lev. 1. & Psal. 118. Immaculatum. Quare ut hoc quoque obiter annoremus, cum sacrificij pecus jubebatur esse immaculatum, non pertinebat ad simplicitatem vel varietatem pellis, aut coloris, sed ad perfectionem & integritatem, ut esset integrum, perfectum, sanum, minime claudum, aut debile. Sæpe tamen etiam illa eadem vox redditur simplex, hoc loco, & infra capite 9. & Genes. 25. & passim in libr. Prov. eodemque modo Aquila, & Theodotio simplicem hoc loco legunt, quamvis Symmachus, immaculatum dixerit. Quare illa omnia in hac simplicitate continentur; consummatio, perfectio, integritas, sanitas, & quedam innocentia & sanctitatis plenitudo. Sed quare interpret simplicitatem verterit, aut quid peculiare nomine simplicitatis intellexerit, quæ ratione ad simplicitatem retulerit perfectionem, & consummationem viri justī, mire variant interpretes, nam Gregor. cap. 2. & 5. eam simplicitatem ad mansuetudinē quandam refert, quam simplices etiam columbas habere videmus. Chrysostom. ad veritatem quandam, rationalis naturæ nullo fūco permixtam: Divus Thomas virtutem dolescitati oppositam intelligit, quod nemini injuriam intulerit; ideo enim subiicitur, & rectus. Alij referunt, ad veritatem quandam dictorum & factorum; Alij ad unitatem rectæ intentionis, quæ dicitur oculis simplex in solo Deo defixus, & nihil præter Deum quærens. Sed quod huic loco maxime quadrare videtur, proximeque accedere ad vim simplicitatis exprimendam est, ut simplicitas veritatem quandam afferat, omnis falsitatis & simulationis expertem: sic enim simplicitatem usurpavit Cicero 2. de finibus cum dixit: Vera diligimus: id est, fidelia, simplicia, constantia: cum vana, falsa, fallentia odimus, ut fraudem, perjurium, malitiam, injuriam. Hujus ratio, & analogia est, quod simplicia tamdiu sincera & pura sunt

1. Cor. 24.
50.

51
Quid simp-
licitas in
factis,

Job. 9. v. 9

Gen. 6. v.

Lev. 23.

15.

Isai. 1. v.

15.

Ezech. 5. 15

Lev. 1.

Psal. 118.

Aquila &

Theodor.

Symmach

Gregor.

Chrysost.

D. Thom.

Matt. 22.

Vera simp-

licitatis

ratio.

Cicero.

Cicero.

* Un on-
bre de ve-
ras tanto,
y puro.
Josu. 24.
14.1. Paral.
29. 17.

25

Origen.

Chryso.

LXX.

Quis ve-
rus homo
apud Gre-
cos.

Psal. 48.

13. & 21.

Origen.

Impius

histioni

similis &

falsus ho-

mo.

Veri.

hominis

definitio

Eccl. ult.

13.

Quid om-

ne apud

latinos so-

net.

Para-

phrast.

Tygurina

Hilar.

Nissen.

Euseb.

Philo.

ra sunt, quandiu non sunt composita, aut aliorum administratione corrupta, cum aliquid habent compositionis dispar, atque dissimile sui jam apta sunt fallere, & fucum facere, dupliciaque sunt. Sic dixit Cicero de lenectut. Cum simplex animi natura esset, neque haberet in se quidquam admistum dispar sui, atque dissimile non posse eum dividi. Ergo cum Job dicitur * simplex & rectus, puritatem sanctitatis, & veritatis significat. Is enim est perfectus & integer; sic videas Jos. 24. conjungi perfectionem, cum veritate. Servite ei corde perfecto, atque verissimo, unde etiam qui vere amicus alicujus est; habere dicitur animum simplicem atque syncerum. Hanc Deus animi vere pij, vere amici, propensam voluntatem obsequendi, & synceram cordis simplicitatem diligit. Scio Deus meus (inquit Salom.) quod probes corda, & simplicitatem diligas. Unde & ego in simplicitate cordis mei letus obtuli universa hac, id est simpliciter, vere, amice, sicut 1. Pet. 1. cap. In fraternitatis amore simplici ex corde diligite attentius.

Hanc tamen veritatem cum omnes fere in simplicitate collimare contenderint, licet non omnino, ex parte tamen attigerunt primo Orig. & Chryso. cum legerint in Septuaginta: Et erat ille homo verus, intelligunt eum verum hominem dici, qui divinam in se similitudinem, ad quam est conditus, pravis moribus non confuderit, neque corruperit, & divinam imaginem suo animo impressam flagitiose vivendo non affecerit injuria; secus non censebitur verus homo, sed falsus aut similitudinarius; comparabitur enim jumentis insipientibus & similis fiet illis. Improbi (inquit Origen.) non secus, quam picti falsi sunt homines; Nam velut histrio habitu, & corporis figura, ementitur hominem ratione utentem, & divinam similitudinem pravis actionibus non obscurantem. Quare Sapiens, veri hominis definitionem ex virtutis & pietatis studio tradit, Ecclesiast. ult. Deum time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo, vel totus homo, vel perfectus, vel quidquid homo est. Hoc enim etiam capit Originalis vox, nec non etiam Latina, nam omne interdum est idem, quod totum & perfectum aliquid, integrumque significat. Paraphrasis Tygurina habet, in hoc consistit omnium hominum perfectio. Vide in hanc rem pulchra quædam in Hilar. super id Pl. 2. Manus tue fecerunt me, Niss. in oratione cui titulus, Quid nomen, professiove Christiana significet. qui exemplum adducit de simia ementita saltatorem: & Euf. lib. 7. de præparatione evangelica, cap. 6. dum de hominis natura differit: & Philo in lib. Abrahamo.

Secundo ea veritas simplicitatis poni potest in Innocentia animi impermixta peccato, & incontaminata flagitio, in qua etiam puritate integritatem, & perfectionem Lyricus constituit canens: Integer vita scelerisque purus. Apud Græcos Katharos, est purus, mundus, impermixtus, incontaminatus scelere aliquo. Hoc apud Cicero purum dicitur, integrum, candidum, omni administratione liberum. Sic enim scribit de Senect. Animus omni admistione corporis liberatus, purus, & integer esse cepit. Hac ratione Niss. lib. seu disputatione de anima & resurrectione, definit naturam simplicem, simplicem (inquit) & unius modi voco eam, quæ in solo bono animadvertitur, nullius mali communionem permixta est. Quare Jacob. c. 4. dum animo duplices ad meliorem simplicitatis frugem revocare conatur, hanc mundiciem & puritatem præcepit, Emundate manus peccatores, & purificate corda vestra duplices animo. Atque hæc ipsa est mundicies cordis, Matt. 5. Videlicet, simplicitas cordis, puritas sceleris, Beati mundo (Kathari) corde; vide Paul. in 1. Cor. 5. ubi vult esse azymos in synceritate & veritate; id est impermixtos fermento malitiae, & nequitiae, quibus vitijs synceritatem, & veritatem opponit Ergo synceritas, quæ eadem est simplicitas, veritatem affert, rursus veritas malitiæ, & nequitiae permissionem includit.

Tertio, simplicitatem interpretari licet, veritatem in dictis & factis, omnis fraudis, & doli expertum, cum quo faciunt Septuaginta Vaticani, qui habent, Et erat homo ille verax. Huc videtur perfectionem, & innocentiam vitæ immaculatæ universam revocasse David. Psal. 14. nam describere videtur eum, qui ingreditur (vivit) sine macula, id est perfecte, integre, immaculate, simpliciter) ex eo quod operatur justitiam, id est, universam legem impleat; rursus operari justitiam eum, qui loquitur veritatem in corde suo: id est, quod loquitur non ore tantum, sed ex corde loquitur; per expositionem addit, & non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum, non detrahit neque accipit æquis auribus detractores, non decipit, aut injuriatam mentem gerit, cum exterius lingua jurat. Imo Paul. Ephes. 5. omnem spūs gloriæ, mundiciemque omnis maculæ expertem, in hanc animi simplicitatem, atque candorem retulit, & ut simplicem redderet omni duplicitate, quæ in rugis inest, rejecta, Christum sponsum summa charitate laborasse. Christus (inquit) dilexit Ecclesiam & tradidit semetipsum pro ea, ut eam sanctificaret mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi Ecclesiam, non habentem

53
Simplicitas, & veritas pro innocentia impermixta scelere
Horat.
Cicero.

Nissen.
Quæ sit natura simplex
Jacob. 4.

Cordis mundicies, quæ
Matth. 5.
1. Cor. 5.

54
Simplicitas pro veritate in dictis, & factis.

Psal. 14. 2
Maxima innocentie pars in veritate.

Ephes. 5.
27.

Ecclesiæ ornatus simplicitas.

* Sin do- blezes, ni pligues, ni bolillos
Psal. 11. 3.

Qui du- plici cor- de, duplici etiam lin- gua homi- nes.

Prov. 13. 8.

Eccl. 2. 14.

Vafri qui- bus fimiles

Prov. 10. 9.

Lev. 19. 19.

* Daran u- na y bue- na;

Prov. 22. 7. 28.

55 Gen. 25. 27.

* Onbre de buen rato liso.

y qui tado de pesadū hret, y tuy do Sim- plex pro- queno.

Chaldaus.

Onkel.

tem * rugam, neque maculam, ut sit sancta & immaculata, ubi vides maculam, & rugas conjungi, hasq; ad animi duplicitatem pertinere. Vafri omnes & versipelles duplices sunt, In ore & corde loquuntur, dum aliud cor labiis dolosis profitetur se habere, aliud vero imo pectore gerunt: quin, etiam duas in eodem ore linguas gestant, non solum ut nunquam tacere possint, sed ut nunquam loqui sibi constantia valeant. Mirum, quam oderit Salomon duplicis linguæ homines, viam (inquit) pravam (cuniculis, & ambagibus interceptam, & difficultatibus detortam, jam acclivem, deinde præcipitem) & os bilingue, (quod nunquam sibi constantia loquitur) detestor. Neque vero unica via, & ea prava contenti sunt; Sed quod mirum est, terram ingrediuntur duab. vijs, hac se tibi offerunt obviam, & comitem viæ præbent, illa discedunt longius & penitus averfantur. Et non secus atque duo homines, qui in eadem via contrariis omnino motibus aguntur, dum alter à capite viæ, alter à fine proficiscitur; sic versutus & callidus cum duplex sit, non simplex homo, duabus viis idem iter conficit sibi ipsi contrarius, omnibus ut apparet externa facie amicus, nulli vero non inimicus: quippe gradiens etiam averfa facie, converso dorso. Gestant etiam (ut non omnino latere possint, nam ut ait Sapiens: Qui depravat suas vias, manifestuserit) non solum vestimenta ovium, intrinsecus vero lupina, sed vestem etiam, quæ ex duabus texta est, & visum vel leviter commota fallit. Agrum suum serunt diverso semine, enituntur ut duobus dominis servire videantur, Deo & Mammonæ, & in duas partes claudicant. Sed miseri concident * semel penitus corruent lapsu irreparabili,) sicut è contra, lenis ille simplicis hominis gressus, de felici exitu securum illum reddit, cum proverbium sit, Qui ambulat simpliciter, salvus erit, qui perverfis graditur viis, concidit semel.

Ad extremum non incongrue dici poterit, Job vir simplex, sicut & Jacob, Gen. 25. similiter nominatur vir * simplex habitans in tabernaculis. Nimirum, qui se in externas res, & vanas sollicitudines minime effunderet, ut Deo, & sibi vacaret habitans in tentoriis, quietus, domi consistens. Unde ut Chaldaus dixit: minister domus doctrinæ, quod scholam frequentaret, ubi de Deo, divinisque rebus ageretur sub magistro aliquo pietatis, veritatisque unius Dei cultore, & ut quibusdam placuit, sub Melchisedech. Simplex autem Jacob opponitur Esau, qui fuit, Vir agricola, & venator. Onkelus observans in agris, quippe impatiens quietis, osor domus, amator ruris, venationis studiosus &

Pineda Tom. 1.

sectator ferarum, & ut semel dicam, exter- narum rerum delectationi, & curis, & rei faciendæ deditus. Certè qui externa nimium sollicite, & cupide procurat, extra se vagatur deserta interni animi domo, qui vero sibi Deoque vacat, is ad cordis penetralia ingreditur & suæ domi quiescit, sicut scriptum est: Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum, quæ locum hac paraphra- si illustrat Chaldaus. Dominus custodiat introi- tum tuum studia legis, & exitum tuum, ad nego- tiationes mundi. Atq; id olere etiam videtur, quod Esau fuerit totus in morè pellis hispidus & pilosus, Jacob vero lenis, id est, levis & glaber, nam ut est in proverb. Hispano; hombre vel- loso orico, ó hazendo so. homines villis asperi, aut divites aut industrii, hi sunt sapientes, & prudentes seculi hujus, quique profitentur illius sapientiæ studium terrenæ, animalis, dia- bolicæ, simpliciorum vivendi rationem con- temnunt, & se solos viros putant, simpli- ces parvulos, ignaros rerum gerendis, admi- nistrandisque negotiis inutiles, & plane in- eptos, quo nomine ignavia, & stultæ cujus- dam inertiae accusati sunt quondam ab eth- nicis Christiani, quod viderentur infructuosi in negotiis, & simplicius vivendi in- stitutum colerent, & profiterentur, ut Ter- tullianus scribit in Apolo. Nimirum sapiens sibi videtur vir dives. Sed eo ipso nomine, non simplex, sed duplex est. Melior (inquit sa- piens) est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam dives torquens labia sua, & in sapiens. Et iterum: quam dives in pravis itineribus. Hu- jusmodi enim, qui de sua duplicitate glori- antur, illa comminatio intenta est, va * du- plici corde (id est, multiplicis cogitationis & intelligentiæ.) Sed jam longior fuerit hujus vocis simplex non simplex, sed multiplex tractatio, illud modo dictum fuerit, in sim- plicitate Jobi peculiarem omnem simpli- citatis vim, atq; laudem enituisse.

Et rectus ac timens Deum.

- 56 Quæ rectitudinis ratio, & varia acceptatio in sacris, quæ via recta, & via justitiæ. Illustratus Salomon, & Daniel.
- 57 Rectum præjucundo, & hujus analogia ratio.
- 58 Justus placeto omnibus, displiceto carni, & sanguini Pauli exemplo.
- 59 Quid Dei timor, quæ vis latria.
- 60 Quondam omnia timore fiebant, & timoris nomine universa, & Deus ipse nominaban- tur.
- 61 Justitia pars recedere à malo, quid recedere, quid stare in sacro sermone, quid præpositio à ex Græco.
- 62 Illustratus Matth. locus ex Græco non com- municandum cum impiis.

Psal. 120. 8.

Tertul. in Apologia. ca. 42. us- que ad 45. Eccl. v. 4. & ca. 1. v. 36.

* Hom- bres de nuchas intelligen- tias y tra- cas.

C

Es

ET rectus, videri poterit hoc additū per expositionem, nam aliquando etiam vocem originalem Latinus interpres vertit per simplex, infra cap. 22. v. 3. & quæ saepe dicitur *via recta*, id est plana, & minime difficilis Isa. 40. v. 3. & 40. Osee 14. v. 10. Prov. 29. & 27. est eadem, quæ viæ pravæ opponitur, videlicet simplex. Sed verius est, ut illam viri justī perfectionem jam explicet sigillatim, per partes; Nam rectitudo hæc, ea est, quæ dicitur æquitas infra cap. 23. v. 7. Psal. 10. v. 7. Deut. 9. v. 7. Prov. 4. v. 11. & justitia. Psal. 47. v. 11. Sicut autem hoc loco *simplex & rectus* junguntur, ita etiam simplicitas & æquitas cohærent. 3. Reg. 9. v. 4. in simplicitate cordis, & in æquitate. Quod si ad alterum hæc rectitudo referatur, *rectus & æquus* est, qui nemini nocet, Sic, Dan. 11. ubi nos habemus, venit ad Regem Aquilonis * *facere amicitiam*: Septuaginta *facere fœdera*, in fonte est facere rectitudines, æquitas, id est, æquis conditionibus fœdera inter duos Reges componere. Si vero ad cor & animum rectus est, qui recte vivit; recta incedit, non declinat ad dexteram, neque ad sinistram, mediam semper insistit viam virtutis, quia in medio consistit fidus comes: qui nec insolescit prosperis, nec frangitur adversis, nec metu, aut minis, prece, aut pretio à recte & sincere judicando dimovetur. Sic enim rectitudo exponitur à Salomo. Prov. 4. *Dirige semitas pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabiliuntur*, Septuaginta, *rectas orbitas fac tuis pedibus, & vias tuas dirige*. Proprie ad Heb. *pondere complana, rectifica libra ad æqualitatem*, ut nihil sit eminens, nihil depressum, istæ enim sunt, *sententia æquitatis, & semita justitiæ*, justitia enim æquale reddit id est pondus æqualitatem, æquitatem, servat, & deinde per expositionem, adjungitur; *Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram, averte pedem tuum à malo*.

Cæterum idem verbum (*Jasar*) quod significat rectum esse, significat etiam placere & jucundum esse, hac analogia, quod quæ recta sunt, eadem sunt oculis pulchra, & venusta, quare ab hac radice frequenter, dicitur aliquid *rectum in esse oculis* alicujus, aut placere in oculis, rursus quæ recta sunt & plana eadem sunt minime aspera, sed lævia, æquabilia, suavia, amica tactui: nam rectitudo hæc, non tam ea est, quæ in directum & longum protenditur, quam quæ ad amussim & rectitudinē complanata est, uti explicatur Isa. 40. *rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aspera in vias planas*. Plana ergo lævia, & recta, sensibus amica, & suavia ex-

istunt. Hinc rectum idem est; quod suave *Psalms* atque jucundum, Psal. 118. *Ad omnia mandata tua dirigebar*, id est, suaviter, facile; jocunda ad illa ferebar, recto, prompto, facili animo complectebam, in Hebr. *omnia mandata tua direxi*, aut *testificavi*; id est, recta suavia, jocunda: facilia duxi, digna quæ totis viribus & corde complecterer: ideo subdit, *omnem viam iniquitatis odio habui*. Similiter Psal. 44. *virga directionis, virga regni tui, proprie virga planicie, vel rectitudinis*, nam (*Misfor*) est planicies, aut rectitudo terræ exculta atque arboribus, hortisque amœna, quæ dicuntur campestria: quare *virga directionis*, est sceptrum, & regni gubernatio jocunda, facilis, amœna. minime aspera, aut dura: juxta id: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit in loco pascuæ* (hæc est planicies, & campestrium rectitudo) *ibi me collocavit. Super aquas refectionis educavit me & animam meam convertit, deduxit me super semitas justitiæ* (hæc item sunt semitæ rectæ) *propter nomen suum*. tandem explicat clarius, *virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt*. Et Prov. 23. *Ne intuearis vinum, quando flavescit, ingreditur blande*. Heb. *illabitur in rectitudinib.* id est, sine offensione, sine asperitate, suaviter. Ergo cum Job *rectus* dicitur, aut quicumque alius vir justus, dilectum Deo & hominibus sonat, omnibus gratum atque jucundum, nulli molestum aut asperum, suavem, mitem, comem erga universos. Hoc illud Pauli est Colossensibus, imo universis Christi fidelibus præcipientis, *Grati estote*, id est gratiosi, amabiles omnibus. (*Eucharisti*) bene merentes de omnibus, & alio loco. *Quæcumque amabilia sunt hæc cogitate*. proprie ex Græco (*prospibile*) amicabilia, amata, & chara omnibus, licet enim passivè accipere, id se præstare Paulus profitetur. 1. ad Corin. 10. *Ego per omnia, omnibus placeto, non quarens quod mihi utile est, sed quod multis*.

Sed Paulum sibi ipsi obiiciamus scribentem ad Galatas 1. *Si hominibus placerem, Christi servus non essem*. Pro responsione non indigemus alio, quam ipso Paulo explicatore, nam *hominem* usurpat pro carnali, pro carne videlicet, & sanguine, & pro iis qui non sapiunt quæ sunt spiritus Dei: his in causa religionis minime acquiescendum est, sicuti & Paulus ipse, ut vocanti Deo responderet, *non acquievit carni & sanguini*: Neque *Christi servus esset, si sua genti placere vellet*, Christum & evangelium non agnoscanti, anathemate ferit infideles, & hæreticos cum opus est, quamvis ex ea re in offensionem multorum sciat se deventurum, terribilem se præstat per epistolas, nam illius *epistola graves, & fortes*, qualis autem

Rectitudo pro æquitate.

Rectus qui nemini nocet.

Dan. 11. 6

* Hæc las amista des y fin que na die que de cargado.

LXX.

Quæ sit cordis & vitæ rectitudo.

Pro. 4. 26

Quæ viæ justitiæ, & æquitatis.

57 Rectum pro jucundo.

57 Rectum esse in oculis quid.

Isa. 40. 3.

Psal. 44.

7.

מִישׁוֹר

Psal. 22. 5

Pro. 23. 31

58

Justus placere omnibus studet.

Col. 13. 11

ἡ ἀγάπη

ἡ ἀγάπη

Phil. 4. 8.

* Peniad-

como pro-

dreis ba-

zer ami-

stad. y

dargulto,

y conten-

to à todos.

1. C. 10. 33.

Justus non

placet ho-

minibus.

Gal. 1. 10.

Gal. 1. 16

1. Cor. 55.

2. Cor. 10.

10.

2. Cor. 7. autem verbo est, per epistolas, talem se præsens in facto exhibet, contristat etiam suos, nec illum pœnitet, sed gaudet etiam: quare minime mirandum, quod impii graviter de justo conquerantur, & gravem sibi esse etiam ad videndum proclamant, propterea habito inter se consilio sic statuunt, *Circumveniamus justum quoniam inutilis est nobis.* Septuaginta quoniam insuavis est nobis; quo etiam modo legunt Cyprianus lib. 2. testimon. ad Quirinum cap. 14. August. 17. de civitate cap. 20. vox Græca difficilem, morosum, & intratibilem significat. Ergo viri justi lenitas illa, sive rectitudo, & ingenii facilitas, atque suavitas ad aras usque.

59

Latria affert intentionem timoris.

Phavorinus.

D. Tho. 2.

2. q. 19.

art. 9. &

q. 18. art.

2.

Ovid. 5.

meta.

Timor

Dei cul-

tus.

Matth. 4.

10.

Deut. 6.

13.

Quæ in-

cludat ti-

moris no-

men.

Psal. 1. v.

11.

Psal. 137. 2.

Ac timens Deum, Subjungit alteram, quæ erga Deum est, justitiæ partem, Dei videlicet timorem, id est, pium & religiosum veri Dei cultum, & venerationem. Quod maxime observandum fuit saculo corruptissimo idololatria, & veri, uniusque Dei ignoratione. Latria autem, ut periti Græci & Phavorinus in Lexico tradunt, affert suam significationem vehementiam, & intensiorem timoris, quare sapienter D. Thom. debitum Deo honorem, & reverentiam refert ad donum timoris. 2. neque vero hæc timoris significatio inaudita est apud Latinos; cum Poeta dixerit: *Emathion, æqui cultor timidusque deorum.* Idem prorsus quod *rectus ac timens Deum*, quare frequenter in sacro sermone timor, est Dei adoratio, & cultus, Matth. 4. *Deum tuum adorabis*, quod Deut. 6. unde id sumptum est, habetur, *Deum tuum timebis.* Quoniam autem Dei religiosa veneratio, & cultus duo affert, & internam numinis reverentiam, & externum cultum, ceremoniarumque piarum observationem; utrumque timoris nomine significavimus. Primum Psal. 2. *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*, id est, horrendi numinis majestatem, & excellentiam debito honore, & reverentia prosequimini, veluti servi (servitutem enim latria ex vi significationis affert) sed ita tamen, ut exultare coram illo possitis, beneque vobis de vestra servitute, & timore gratulari, est enim magnifica, & gloriosa servi Dei, & illius majestatem, numenque timoris compellatio, & magni cujusdam præmii ex hujusmodi servitute, & timore proventuri speciem efficit. Secundum vero Psalm. *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo*, id est, juxta ritum ceremoniarum, & præscriptum legis observanda iis, qui templum adeunt te adoraturi. Hinc timens Deum, vel timoratus, pro legis observatore, & religioso cultore, & junguntur quidem, religiosus, ac timens Deum.

Pineda Tom. I.

Act. 10. Justus vero, & timoratus Luc. 2. Act. 10. 1. Quod timor autem in lege naturæ, & in veteri præsertim, omnem cultum & legis universæ observationem significaret, & comprehenderet, illa ratio est, quod tunc timore peragebantur omnia, & veluti servi colebant Deum, pœna potius, & vindicta declinandæ gratia, quam amore numinis: timebant nimirum sibi, nisi timerent punientem Deum, legemque minantem. Quare David dum penitus compressam hostium audaciam, & vel supplicio, vel terrore inflicto ab inferenda sibi injuria coercitos desiderat; *Constituere* (inquit) *legislatorem super eos, ut sciant gentes quoniam homines sunt.* 21. Hier. juxta Heb. *Pone terrorem*, sive *timorem*. Idem nimirum censebatur, *lex*, aut *legislator*, quod, *terror*, aut *timor*. Quare legem illam terrificam, timorem appellabant, nominis hujus rationem reddente Moyse, Exod. 20. *Cum enim cunctus populus videbat voces, & lampades, & sonitum buccinae, montemque fumantem, & perterriti, ac pavore concussi steterunt procul dicente Moyse, Loquere tu nobis & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur, ait Moyses ad populum: Nolite timere, ut enim probaret vos, venit Deus, & ut terror illius esset in vobis & non peccaretis.* Nec vero modo Lex Deus etiam legislator timor dicebatur justorum, Jacob & patris sui Isaac, abstracto illo nomine significante non leviter, sed vehementer timendum illius numen. Sed jam lex gratiæ, & Deus ipse: *Charitas*, nomine abstracto, significante Dei nimiam charitatem, quæ dilexit nos in Christo, redamandumque à nobis ex tota anima, universis viribus, quippe optimum, & indulgentissimum parentem non à servis, sed à filiis, *Non enim accepimus spiritum servitutis iterum in timore, sed accepimus spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, (dulcissimam vocem ingemi nantes, suavissimeque sonantem nationibus universis Hebræis, Græcis, Latinis) abba pater.*

Et recedens à malo. Explicuit prosecutionem boni, videlicet facere bonum, nunc alteram justitiæ partem adjungit, quod est *declinare à malo*. Recessus autem hic juxta originalem proprie est rebellio quædam, & defectio à tota malorum cohorte, & peccatorum factione, & statas inimicitias cum peccato gerere, hostium instar inferentium hostibus bellum, quo recedendi verbo, licet ab aliâ radice, significatur rebellio. 3. Reg. 12. *Recessit Israel de domo David & Rex Moab recessit à me, veni mecum contra eum ad prælium.* Quare etiam bellicum aliquid sonat, quod è contrario Ecclesiasti-

C 2

cus

Quid sta-
re in sa-
cris,

Ephes. 6.
13.

Rom. 12.
2.

Chrys. ho.
21. super
ad Rom.

ἀπο

62

Mat. 7. 23

* Desauz
in daos de
mi. y de
mi reyno.
ἀποχρησ

Ephes. 5.
11.

Nu. 26.
26.

Psal. 11.
Psal. 85.

11.

Regno di-
gnus qui
malum o-
dio habet.

Psal. 44.
8.

Oleum
lætitiæ
quale.

Cant. 3.
11.

cus dixit, cap. *Accedens ad servitutem Dei, sta in timore, & prepara animam tuam ad tentationem.* Ille enim accessus ad factionem sanctitatis fit recedendo à malo, illud autem est virtuti, & pietati nomen dare, & Domino exercituum militare. Cum quo facit quod stare sit etiam, stationem suam servare instar strenui militis, & preparare se ad tentationem, sit diligenter se comparare, vallare, atque seipsum ad sustinendum impetum adversariorum, quod Paulus dixit Ephes. 6. *Accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo.* Et deinde: *state ergo succincti lumbos vestros.* Hunc autem à malo, velut ab hoste recessum, Paul. etiam expressisse videtur Rom. 12. odii nomine odientes (inquit) malum adhærentes bono, quo loco Chrysost. ait: *Multum nos jubere Apostolum adversus malitiam habere inimicitiam, multum odii, multum belli.* Atque illud præterea observat vehemens quoddam mali odium significari particula Græca (apo) proprie dicas, valde abhorrentes à malo, longe recedentes, non enim tantum valet ea præpositio A, vel, ex, sed etiam longe, procul. Quam etiam habet vim Matth. 7. *Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem, id est, procul recedite, atque in eadem regione mecum habitare, id enim etiam significat verbum ipsum apochoreo, solum vertite, inter me, & vos, non modo murus inter sit, sed etiam longissimum spatium, ut significet nulla ratione communicandum operibus tenebrarum, procul recedendum à tabernaculis impiorum, non standum in via peccatorum: atque illud frequenti oratione postulandum à Deo, Vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna.* Exemplum omnis sanctitatis tibi proponitur Job, ita à malo recedens, ut longe, lateque ab iniquitate abfuerit: cumque eo etiam nomine cum scelere, & impietate immortales inimicitias suscepit, regno se, & imperio dignissimum præstitit cum de Rege Christo dictum sit, *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ.* Oleum autem lætitiæ id dicebatur, quo rex ungebatur in die lætitiæ, Cant. 3. die videlicet, quo coronabatur, & inaugurabatur in regnum.

AN REGNUM JOBI

Deum quoque timuerit, & ad
Ecclesiam perti-
nuerit.

63 In lege naturæ fuere multi, qui ad civitatem Dei pertinerent. Ecclesia quid: cur catholica.

64 Jobi lux circumfusa tenebris impiorum, omnia in hoc mundo confusa & permista.

Jobi singularis pietas, sanctitas, religio nos in hanc dubitationem adducit, quale videlicet regnum extiterit sub rege sanctissimo: cui, ut cumulate satisfaciamus, unum, aut alterum præmittemus. Primum cum August. de civit. 18. c. 47. Sanctitatem Job manifesto argumento esse, in lege naturæ, & extra Israeliticum populum fuisse, qui ad civitatem Dei, & spirituales Hierusalem pertinuerunt probata fidei, & sanctitatis cives. In hac nimirum civitate, homo, & homo natus est in ea, id est, quilibet potest esse ejus civis, & indigena, qui leges civitatis, juraque observet, atque fidem, & sanctitatem colat. Quid enim aliud est spiritualis Hierusalem, quam Ecclesia hominum, que multitudo, quos verus Dei cultus, veraque cognitio in unam civitatem convocat, & conjungit? Cujus muri, atque mœnia erecta & superstructa sunt lapide angulari, qui non solum utraque, id est antiquæ, & novæ legis fideles in Ecclesiam unam, unum effecit, sed ab Adamo quoque fidem, & religionem veram tenuerunt, sub eodem lepto, eodemque domus Dei recto continuit. Quippe Ecclesia Catholica, & universalis est, tuum ob alia, tum quod universa tempora complectatur, id est, ab exordio mundi constans perpetuo, extiterit, ad finem usque constanter, perpetuoque perseveratura.

Secundum, cum Orig. hom. 1. & D. Gregor. lib. 20. cap. 1. Jobi sanctitatem mundo extitisse velut fulgentissimum lumen, quippe justii in medio nationis prava, atque perversa (ut ait Apostolus) lucent, velut luminaria in mundo. Sunt itaque nunc lumina circumdata tenebris, tenebræ respersæ luminibus, impiis intermixti sancti, piis circumfusi peccatores, confusa omnia, & perturbata, & ut Aug. dixit, *Perplexæ nunc sunt due illæ civitates, invicemque permixtæ, donec ultimo judicio dirimantur: nunc triticum, & zizania in eodem agro crescunt usque ad messem, in eadem area grana frumenti nondum à paleis expurgata, usque ad ventilabrum: in eadem sagena mali bonique pariter pisces conclusi, usque ad electionem bonorum in vasa sua: in eadem Ægypto commorantes advenæ Israelitæ cum indigenis, usque ad exitum de populo barbaro, Babylone inter Chaldaeos detenti Hierosolymitani usque ad conversionem captivitatis, in iisdem pascuis hœdi, agnique pariter ver- santes, usque ad separationem, in eadem domo magni patris familias vasa in honorem & vasa in contumeliam, aurea, & argentea, lignea, atque fictilia, usque ad virgam ferream, qua vasa figuli confringat,*

63

Augustin.
In lege,
naturæ
fuere etiā
cives spiri-
tualis
Hierusalē

Quid sit
Ecclesia.

Ephes. 2.
20.

Ecclesia
universali

64

Origen.
Gregor.

Phil. 2. 15

August. 1.
de civ. 6.
35.

Matth.
13. 30.

Mat. 3. 12
& Luc. 3.
17.

Matth. 13.
40.

Psal. 113.
1.

Psal. 125.
1.

Matth. 25
12.

Rom. 9.
21.

Psal. 2. 9.

PARS

P A R S P R I M A.

Hufitas impios atque infideles
extitisse.

- 65 Prima sent. de Hufitarum infidelitate.
66 Justorum lucrum ex impiorum persecutio-
ne. Job ab impiis multa passus.
67 Impiorum convictus exiosus.
68 Impii conantur justos corrumpere, Non tan-
genda, quæ illorum sunt, auditu, & visu læ-
dunt pravorum exempla.
69 Reges laduntur etiam impietate subditorum
70 Miraculi instar bonum inter malos esse.

65
Prima
sentent.

Iam nunc de dubitatione proposita Græ-
ci atque Latini consentire videntur, non
solum Job ex gentib. alienis à veri Dei co-
gnitione, & cultu genus ducere, sed regio-
nem Hus pari etiam infidelitatis, & idolo-
latriæ impietate astrictam fuisse: nihilo e-
nim melioris conditionis Idumæis, cæteris-
que Arabibus Hufitas censent. Ergo in ea
regione errores illos pervagatos fuisse o-
portet, quos tres illi viri Jobo affingunt, &
quos à se Job constanter depellit, adorari
videlicet Solis & Lunæ, & abnegatæ divi-
næ providentiæ, ex quo facilis, & planus
patefit aditus ad omnia scelera. Sententiam
hanc pluribus explicuit Origenes appellans
Hufitas, universosque posteros Esau injustos,
impios, profanos, infideles, obscenos. Chryso-
stomus qui Ausitidem concludit intra Arabi-
am, ait corruptos omnes in Arabia fuisse, & nul-
lum ibi non extitisse improbitatis exemplum,
Gregorius impios illos, quibus cum vixe-
rit, significatos ab ipso Job, illis verbis, cap.
39. Frater fui draconum, & socius struthionum,
multaque ab iniquis illata sustinuisse mala
existimat, proptereaque rosæ comparat,
quam pungunt spinæ circumfusæ, puncturis
licet ipsis suave spirantibus, quare sicut fin-
gitur ille Cupidinis frater Antheros mutuus
videlicet amor, & benevolentia sine quo
neque Cupido crescere ad debitam hominis
mensuram, neque exultare in infantilitate
mutuis lufibus, & puerilibus confabulatio-
nibus lætus poterat, quippe solus, & parili
arate, societateque destitutus, sic sane ne-
que perfectus vir esse posse videatur, qui
fratrem non habeat, cum quo crescat pari-
ter, sed non sicut ille amor mutuum amo-
rem, & benevolentiam sed odium potius,
& inimicitiam, ut cum his qui oderunt pacem,
sit pacificus, & inter eos vivat, qui retribuunt
mala pro bonis quoniam sequitur bonitatem. Ille
ergo renuit esse Abel justus, qui Cainum
fratrem habere renuit fratris osorem, & fra-

Pineda Tom. I.

terni sanguinis effusorem favissimum. Isaac & Gal. 4.
esse non vult, qui Ismaelem fratrem perse- ver. 29.
quorem habere recusat, Non Jacob prin- Gen. 27.
ceps cum Deo, qui germanus esse nolit profani v. 41. &
Esau, nunquam non fraternam cædem an- 42.
helantis, neque Joseph erit, cui non fuerint Osee. 1. 2.
fratres plures (non unus modo) qui semper Gen. 37.
illum oderint. Propterea Job ad tam excel-
sum creverit sanctitatis fastigium, quod fra-
ter draconum fuerit, mortiferum ubique in
illum malitiæ, & invidiæ virus jaculantium.
Cujus rei non obscurum argumentum est,
quod data occasione, virus in Jobum con-
ceptum evomuerint sui ipsi cives, deriden-
tes, abominantes, longe fugientes, & minime ve-
rentes in illius faciem spuerunt cap. 30. v. 1. 9. 10.
opprimentes etiam nemine opitulante, v. 12.
13. 14. se etiam odio habitum testatur, cum
ca. 31. ait: Si gavisus sum ad ruinam ejus, qui me
oderat, &c. Eandem Gregorii mentem habu-
isse videtur Origenes, qui Jobum inter Hu- Origen.
fitas constitutum appellat, columbam inter
raptrices aquilas, agnum in medio luporum diri-
pientium, inter tribulos lilium Abrahamo per-
similem, qui credidit in medio Chaldeorum idola
colentium, eductusque est de Ur (de flamma &
igne exardescantis persecutionis) Chaldeo- Gen. 15. 7
rum, & argute illud observat videri adver-
sus Satanam apostatam illa verba directa
& contorta vir erat in terra Hus. Nam qui in
terra sanctorum iniqua gessit, & de cælo occidit
cum Lucifer esset, & in ignem æternum conjectus
est, qui in medio lapidum ignitorum ambularat,
non potest non acriter vulnerari, penitusque
transfigi proposito hominis exemplo, qui
in terra Hus videlicet impiorum, ibidem
natus, ibidem alitus, & educatus fuit vir sim-
plex & rectus, & timens Deum, & recedens à
malo, nunquam à bono deficiens, nunquam
ab officio discedens, nihil mali, nihil vitii
ex impiorum convictu quasi contagione
contrahens. Quare nisi Hufitæ impii & infi-
deles fuerint, non videtur magna Jobi laus,
rectum, & simplicem fuisse. Neque enim
(ait Gregor.) valde laudabile est, bonum esse
cum bonis, sicut enim gravioris culpæ est inter bo-
nos bonum non esse, ita immensi est præconij bo-
num etiam inter malos extitisse. Quis enim ne-
sciat ex impiorum convictu summum pe-
riculum sanctitati creari, pravis exemplis
sæpe, multumque lædi, non raro etiam vin-
ci, & opprimi? nonne commisti sunt inter
gentes, & didicerunt opera eorum, & servierunt
sculptilibus eorum, & factum est illis in scan-
dalum? Ea vero commistio qualis sit, ex
vini cum aqua temperatione commodè in-
telligi poterit, est enim ab Isâ. dictum, Vi-
num tuum mistum est aqua, sicut enim vinum
aqua dilutum languet, friget, decoloratur, conjuncta
odo.

C 3

odo.

67
Impiorum
societas
exiosa.
Psal. 105.
35.

Psal. 1. 22
Pietas cum
impietate
conjuncta

aliquando
evanescit.

odorem amittit, tandem evanescit, non aliter ex impiorum familiaritate languet, friget, decolor, & acida redditur pietas, sui commistioni faciendæ, & adulterandæ, cautionandæque virtuti nunquam non invigilat callidissimus ille caupo dæmon, sui semper quæstus, nostri dispendii, damni que diligentissimus procurator.

68

Impij con-
nantur pi-
os ad se
côvertere.

Neque modo ferventioris, puriorisque sanctitatis vinum corrumpere & diluere studet injecta familiaritate impiorum, sed eam mentem impiis omnibus inijcit, ut pelliceant, invitentque justos, quos apud se habent (ne quis se ab illorum vivendi ratione abstineat) ad impurissima Babylonis pocula turpesque computationes, & turbidum, fœculentumque fœdissimarum vinum voluptatum: graviter, nequissimum hunc colum ferente Deo, graviter etiam conquerente; Amos 2. *Suscitavi de juvenibus vestris Nazareos, & propinabatis Nazareis vinum, à quibus, videlicet abstinentiam discere debuissetis, illos vestro vos exemplo, consiliis, vinolentia oblato etiam poculo, & propinato vino, ad vestræ ebrietatis, & vitæ impurissimæ imitationem convertere studuistis. Ergo tam difficile est bonum, justumque inter malos esse, ut ille tantum fœlix, beatusque esse posse Davidi Regi visus sit, non qui inter improbos non vixerit,*

Difficile
bonum in-
ter malos
esse.

Psal. 1. 1.

*sed qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentia non sedit. Id est, qui tam discesserit ab impiis procul, ut non solum non excipere auribus consilia, vocesque impiorum, sed neque possit tangere, quæ ad illos pertinent, non sedem, quam illi semel occuparint, non viam quam illi calcaverint, non vestem quam illi tetigerint, quamvis nunquam induerint, (propterea enim castus Joseph reliquit pallium in manu fœminæ turpissimæ, quod, ut observavit Hieron. contactu impurissimæ manus, contagione pestilenti contaminatum esset: non accipere illorum etiam sponte oblatum auxilium ad operum laborem minuendum, exemplo Zorobabelis, & populi Principum, 1. Esdr. 4. qui idololatriæ dicentibus, *adificemus vobiscum, quia ita ut vos querimus Deum vestrum: responderunt: Non est nobis, & vobis, ut adificemus domum Deo nostro, sed nos ipsi soli edificabimus.**

Gen. 39.

13.

Hieron.

Esdr. 4. 2.

Psal. 15. 4.

Quid; quod etiam impiorum nomen sumptum ore, & versarum lingua lædere hominis animum potest? Ea propter sic apud se statuerat David, *Nec memor ero nominum illorum per labia mea.* Quare quæ actione, quam vocant Physicam, lædere non

possunt hominem, si ad impiorum familiaritatem & convictum referantur, bonos corrumpere mores potentia sunt, qualia sunt colloquia mala, atque adeo etiam tacentem excipere eorum voces exitiosum est, in quam rem id Psalmi 140. *Non communicabo cum electis eorum,* ita & Chaldaeo explicatum est, *non suscitabor cantilena domus convivii eorum.* Si illorum videas exempla improbitatis (mirum tuis ipsis oculis fascinaberis, minimum, si te nimium gesseris caute & sancte, cruciaberis acerbissime. Tantum audi Apostolum Petrum, rem hanc verbis gravissimis gravissimoque exemplo confirmantem. *Justum (inquit) Loth, oppressum (opprimitur nimirum inter improbos virtus) a nefandorum injuria (vexant etiam contumeliis omnibus pietatem impii) ac luxuriosa conversatione eripuit (videlicet redemit quasi ex servitute, nam injustitia justitiam detinere, & constringere, veluti captivam nititur) Aspectu enim, & auditu justus erat, (nam quæ ille videbat, quæ audiebat, gravissima, & molestissima illis erant) habitans apud eos, qui de die in diem (singulis diebus, quotidie quotidianis exemplis improbitatis) animam justam iniquis operibus cruciabant, (quippe non aliter quam judex cruciatibus, tormentisque extorquere solet à reo admitti sceleris confessionem, ita pravam exemplum hominem excruciat ad abnegandam pietatem, & vitæ honestatem deferendam) Novit Dominus pios de tentatione eripere, id nimirum est divinum quoddam, & immortale Dei beneficium, clarissimum etiam divinæ benevolentiae argumentum, justum de medio impiorum, qui pietatē perdere tentant, educere, quamvis exilio, quamvis morte faciat, sicut scriptum est, *Henoch placens Deo factus est dilectus, & vivens inter peccatores translatus est, raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius. Propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum.**

1. Co. 15.

33.

Psal. 140.

4.

Chaldaeus

Pravorum

exemplo-

rum vis,

atque vir-

tu,

1. Pet. 2. 2.

v. 7.

Illustratur

bona ex

parte.

Dei bene-

ficiū de

impiorum

societate

hominem

eripere.

Sap. 4. 10.

69

Princeps

subditorū

sceleribus

consenti-

ens.

Sed quantumvis (inquis) hæc verissima sint, Rex tamen aut Princeps, non versatur in magno discrimine, cum impiis licet conversetur, non enim tangi, lædive poterit pravis suorum moribus & exemplis. Quare minus jam miranda fuerit Jobi Regis pietas. Minime vero, nam non solum caput in reliqua membra influit, sed etiam, ut medici docent, aliis membris agrotantibus consentit, & parem agritudinem participat, præsertim ab stomacho, in quem humores pravi, sordesque ciborum omnes coguntur. Quare sicut caput, ita Rex per consensum patitur nocumentum, quemadmodum ex rege illo intel-

ligi

ligi potest, qui satraparum sui regni consilijs, & voluntati ita consentiens erat, ut nullam aliam ablegati à se Davidis rationem redderet, quam illam: *Rectus es tu, & bonus in conspectu meo, sed satrapis non places, revertere ergo, & vade in pace, & non offendas oculos satraparum.* neque vero de regni tantum proceribus; de tota plebe, & ignobili vulgo dictum est ab Hosea: *Transire fecit Samaria Regem suum, quasi spuma super faciem aqua.* Rex enim populo ad idololatriam proclivi, atque præcipiti placere volens, usque ad ipsas aras idolorum, vitulos erexit: cumque populos tanti sceleris non modo non poenitens, verum etiam cupidus atque susceptor improbo Regi minime repugnaret, sed potius lubens assentiretur, tum sui Regis, tum regni totius exitij causa exstitit, sic transire (proprie excidi, perireque) fecit Regem suum, sicut spumam supernatantem: nam aqua multa, populi sunt; spumam autem non solum ventus dispergit, verum etiam aqua in se ipsam illam convertit, penitusque consumit. Omni ergo ex parte mirabilis jam fuerit Jobi pietas & Dei timor integer; & illaesus in mediis turbis infidelium, & numinis contemptorum; & persimilis miraculis illis omnium sermone celebratissimis, Danieli inter savissimos leones sospiti & incolumi; Anania, Azaria, Misaeli ambulantibus in medio flammæ, laudantibus Deum, & benedicientibus Domino, Rubo igne toti perfusa, & ad speciem ardenti, sed minime combusta, Israelitis maris alveo imprimantibus sicco pede vestigia, Heliseo vati nihil damni perferenti ab equorum, currum, & roboris exercitus Regis Syriæ obsidione; atque cum hostibus suis pariter gradienti. Rarum hoc sicuti & miracula, & cujus exempla vix pauca invenias? unum reliquit Tobias: *Qui in captivitate positus viam veritatis non deseruit, & cum irent omnes ad vitulos aureos, hic solus fugiebat consortia omnium; & cum omnes ederent ex cibis gentilium, iste custodivit animam suam, & nunquam contaminatus est in escis eorum.* & alterum in tribus illis viris sanctissimis inveniri posse forte significatum est illo Ezechielis loco, *Si fuerint tres viri isti in medio ejus, (videlicet terra, quæ peccaverit & prævaricans prævaricaverit) Noe, Daniel, & Job, ipsi justitia sua liberabunt animas suas.* Simili namque extiterunt pietate inter impios conservata, sicut enim Job inter Idumæos Deum timuit. *& recessit a malo, Sic Daniel etiam proposuit in corde suo ne pollueretur de mensa Regis, neque de vino potus, abstinens à profanis, communibusque cibis, quibus alii pueri Regii vescabantur, & propter eximiam sanctita-*

1. Reg. 29
6. & 7.
Osea. 10.
7.
Apoc. 17.
15.
70
Miraculi
instar boni
inter
malos esse
Tob. 15.
* Hisp.
proprie
Guardo
laboca.
Ezech. 14
7. 14.
Dan. 1. 8.

tem, & singularem pudicitiam de medio savissimorum leonum illaesus evasit, miraculo significante illam pietatem in medio Chaldaeorum impiissimorum; tandemque Noe vir justus atque perfectus * in generatione sua, sæculo videlicet corruptissimo. Omnis quippe caro corruerat viam suam super terram. Proptereaque dictum est ab Ezech. *Si fuerint tres viri isti in medio ejus.* quod Job, pariter ac Noe, & Daniel in medio infidelium & improborum vixerit; ideo etiā prædicatur recessisse à malo, quod in circuitu ejus *impii ambularent,* Jobi ergo regnum, neque Deum timuisse, neque ad Ecclesiam pertinuisse, videri potest ex dictis abunde confici.

Dan. 6.
Gen. 6. v.
9.
Hombre
sancto si en
luti empto
louvo.

ALTERA PARS VERIOR.

Hufitarum fides & religio probatur.

- 71 Statuitur fides, & religionis regni Job.
72 Traditio vera religionis. Quidam ex gentibus, religiosi & pii, non minus quam Israelitæ.
73 Regna, Regiasque urbes in lege natura Deum coluisse, explicatus bona ex parte locus Gen. 20.
74 Rei superioris confirmationes, & exempla.
75 Pii Principis officium, quid Lac, Mammilla, Nutritius, Dispensator quid.
76 Regis & Sacerdotis munus, locus Genesis illustratus.
77 Exemplorum, quæ Princeps præbet, efficacia.

Qui Hufitarum regnum sub Rege sanctissimo impium, & infidele asserunt, atque ex eo celebrant pietatem Jobi, existimare videntur plus apud Regem valere solitum subditorum exemplum, quam Regis vitam, & morum disciplinam apud suos. Quod cum verum esse non possit, aliter videtur de proposita dubitatione statuendum; neque Jobum, dum floreret in regno, odio habitum à subiecto populo, neque persecutionem suorum, malive quicquam sustinuisse; imo vero summa omnium benevolentia & observantia susceptum & cultum; nec non illius regnum, aut saltem urbem regiam veræ fidei, & veræ religionis cultricem fuisse, proptereaque pertinuisse ad Ecclesiam. Rei hujus probatio conjectura potius, non omnino levis peti potest ex his quæ sequuntur.

71
Job impe-
ravir fidei
libus, &
veri Dei
cultorib.

Primo; (quod & aliarum probationum fundamentum sit) nam licet vera Dei cogni-

27
Gen. 10.
22.
1. Paral.
tio 17.

Traditio
vera reli-
gionis,

Exod. 19.
4.
Psal. 114.
2.

Aliqui ex
gentibus
pares Is-
raelitis.

Augustin.

Promitur
Aug. lo-
cus.

Psal. 75.1

Basil. &
Theod. su-
per Psal.
75.

tio atque religio à Noe usque ad Heber; & ab Heber usque ad Abraham, à quo ad Israelitas quasi per manus tradita permanavit; sed tamen ante institutam Synagogam, & Legem traditam, in Lege etiam, & populi Dei republica fundata, & constituta non fuit vera religio, & Dei cognitio uni tantum populo adstricta? nam licet antiquus ille tantum cognominatus est Dei populus, peculium, acquisitio, propter peculiarem quam illius gerebat curam, peculiareque leges & caeremonias traditas, tamen licet non eadem lege, eadem tamen veri Dei cognitione & revelatione unius mediatoris Dei & hominum, aut divinitus, aut per doctrinam accepta potuerunt non pauci inter gentes pares esse plerisque ex populo Dei; atque adeo non solum privati quidam homines, sed integra aliqua respublica, & populus cum suo Rege & capite verum Deum agnovisse & coluisse. Quam rem docuisse videtur Aug. 12. de civit. cap. 47. sic scribens. *Nec ipsos Judæos existimo audere contendere neminem pertinuisse ad Deum præter Israelitas, ex quo propago Israel cæpit esse, reprobato ejus fratre majore; populus enim revera, qui proprie Dei populus diceretur, nullus alius fuit; homines autem quosdam non terrena, sed celesti societate ad veros Israelitas superna cives pertinentes etiam in aliis gentibus fuisse negare non possunt; quia si negant, facillime convincuntur de sancto; & mirabili viro Job, qui nec indigena, nec profelitus, id est, advena populi Israel fuit, sed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est. Hoc loco Aug. quamvis singularis hominis exemplum protulerit, non tantum sentit singulares quosdam homines justos esse potuisse præter Hebræos, quippe hoc jam docuerat superioribus, li. 11. & 15. Ecclesiæ initia progressusque describens; sed illud proculdubio docet gentem aliquam, aut populum, quamvis non diceretur proprie Dei populus, Deum agnovisse, & religiose coluisse: tum etiam loquitur post Dei populum, & rempublicam à reliquis gentibus seorsum institutam, cum erat, atque prædicabatur: Notus in Judæa Deus, non solum propter veram atque supernaturalem Dei cognitionem, sed propter peculiarem aliam ex legibus, præceptis, revelationibus, prodigiis, & miraculis frequentissimis, quasi experientia quadam collectam, ut indicarunt Theodo. & Basil. Ne Judæi omnibus noti (ut August. dixit in hujus Psal. præfatione) gloriantur, & insultent gentibus, quibus Deus non diceretur notus. Non loquitur itaque August. de prioribus sæculis, quibus nulli Dei populo alligata vagabatur Dei agnitio, & cultus.*

Secundo, nam alia etiam regna, aut regias urbes tunc ferme temporibus sub justis, Deumque timentibus regibus pie, & fideliter Deum coluisse verosimile est, ut de Gerara, & ejus Rege Abimelech, existimare oportet, ex circumstantiis explicatis Gen. 20. Primo quod non voluerit Saram prius conjugem, quam intellexisset esse solutam viro, & sororem Abrahami; nam Dei & religionis contemptores Reges, *Videntes filias hominum, quod sint pulchre, accipere solent ex omnibus, nullo uxorem, aut aliis viris desponsatarum habito delectu, quas eligunt.* Secundo, quod familiariter loquebatur Deus Regi: familiariter respondit etiam Abimelech, atque submisit, si quid peccasset, deprecatus est Deum agnoscens, & religiose compellans, *Domine, in Heb. Domine mi, quam lectionem retinuerunt etiam vulgati quidam codices.* Tertio, quod fidenter appellat suos, *gentem justam*, & non nisi per ignorantiam peccaturam; se vero ipsum simplici corde, & mundis manibus; cui etiam munditiei manuum ipse Deus attestatus est. Quod non videtur in hominem idolatriæ impietate contaminatum convenire posse. Quarto, quod postquam exposulasset Abimelech cum Abraham, *quid fecisti nobis, quid peccavimus in te, quia induxisti super regnum meum peccatum grande? subjecit * Quid vidisti ut hoc faceres? Q. d. nihil in meis civibus videre potuisti, aut iniquum, aut impium, quod te in hanc necessario simulationem compelleret.* Respondit Abraham, *Forſitan non est timor Dei in loco isto* (recte Septuaginta, *Theosebia*, Dei cultus) & *interficiet me propter uxorem meam*, plane videtur significare nondum fuisse sibi cognitam ejus regni & loci religionem & pietatem.

Sed opponens eum locum non per dubitationem, sed per assertionem debere legi. Pagn. *Vere non; in thesauro, profecto non est timor Dei in loco isto.* Vatab. in annot. *Pagn. certe non est timor, id est hujus loci homines non timent Deum.* Onkelos, *utique non est timor Dei.* Forsterus, Cajetan. *Regia solum, vel tantum est timor Dei.* Quasi diceret, hoc solum vidi, vel cogitavi apud me: quo etiam modo particulam originalem (RAK) sæpe vertit vulgatus per particulas exclusivas, Genes. 14. v. 24. Deuter. 3. 11. Josue. 1. 17. *Tantum sit Dominus Deus tecum.* Respondeo, eum sub illa particula, & tota sententia latere sensum, quem noster interpret sapienter expressit; quippe nullus alius quadrat, et argumento est consensus Septuaginta. *Forſasse non est Dei cultus.* Chaldaus in Biblijs regijs, *Forſitan, Tygurina; Fortassis non viget timor*

Abimelech fidelis & pius. Genes. 20 magna ex parte explicatur. Gen. 6. 2.

* Que visis enim, o enim gente paratular de esse termino.

LXX.

Onkelos.

Objectioni.

Pagn.

Vatab.

Onkelos.

Forsterus.

Cajet.

Regia.

77

Josue.

Respond.

Chald.

Tygurina.

IN mor Dei in loco isto. Et quidem hoc etiā modo particula (*Ach*) quæ aliter est synonyma vetitur Psal. 138. *Forſitan tenebræ conculcabant me.*

Quinto, quod ut pium decebat Regem, & Dei cultorem, invitat ſanctum Abrahamum, ut quam maluerit regni ſui Deum quoque colentis ſedem, & habitationem deligat, *Terra* (inquit) *coram vobis eſt, ubicunque tibi placuerit, habita.* Cum tamen in re prorsus ſimili Pharaō Rex à veri Dei religione alienus juſtum Abraham exegerit tota Ægypto, honorifice licet; Præcepit Pharaō ſuper Abraham viris, & deduxerunt eum, & uxorem illius, & omnia quæ habebat. quare Theodoretus quaſt. 62. in Genef. ait, Abimelech probiorem fuiſſe Pharaone. Addit etiam quaſt. 61. Abraham temporibus fuiſſe viros pios; idque conſtare ex Melchisedech & Abimelech, & Hebronitis; nam hi Patriarcham magnopere venerati ſunt; cum enim proſepelienda uxore peteret à Kanaſis juſ ſepulchri, reſponderunt filii Heth, dicentes: *Audi nos Domine, princeps Dei eſt apud nos, in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum.* Theodor. cum Septuaginta, Rex à Deo tu eſt in nobis. Quasi diceret, pro Rege, & Principe divinitus nobis conſeſſote volumus, aut te habemus, neque vero impius populus juſtum & fidelem virum vellet regnare ſuper illos.

74 Ejusdem confirmatio eſt, idem de Amorrhæis exiſtimaviſſe Theodor. in quem ſenſum advocat in Genef. 15. *Nondum impleta ſunt peccata Amorrhæorum, nondum, inquit Theodor.) exitio digna perpetrarant; non decet autem ante peccatum ex præſcientia pœnam infligere;* ſubjungens illis temporibus extitiſſe viros pios. De regno vero Salem (ſive eadem fuerit quæ Jeruſalem, ſive quædam alia urbs regia, cui imperaverit Melchisedech. *Rex juſtitia ac Sacerdos Dei altiſſimi* (aliter apud me ſtatuerè non poſſum, quam fidele, & religioſum regnum extitiſſe. Cum enim Rex ipſe, & ſacerdos pariter, Deo vero ſacrificia ſui populi offerret, nullas alias habebat Idolorum aras, aut templa, nullam falſam religionem. Idemque tandem conſtanter aſſeri oportebit de S. Jobi regno, cum ex ſupra dictis fuerit *rex juſtitia;* ex dicendis vero etiam *Sacerdos Dei altiſſimi.* vide Geneb. in Chronol. exiſtimantem temporibus Patriarcharum atque Jobi ætate, pleroſque Chananæorum ad Eccleſiam Catholicam pertinuiſſe; tum etiam Arabes, à quibus liber Job acceptus eſt, indeque Moyſe translatus; filios præterea Loth in Moab, & Amon; & Eſau in Idumæa, ut qui circumſiſionem, & ritus Abra-

hami retinerent: addit etiam nondum deſeciſſe ab eccleſia Meſopotamios, apud quos prophetabat Balaam. Neque Madianitas, apud quos Sacerdotij munere Jethro fungebatur. Deum quoque cultum in Æthiopia à filiis Abraham ex Cetura, in India à poſteris Jeſtan, qui & circumcidebantur; in Aſſyria à Ninivitis uſque ad Jo-

Tertio ex teſtimonio Eliphaz, cap. 4. idem confici videtur, *Ecce docuiſti multos, & manus laſſas roboraviſti, vacillantes confirmaverunt ſermones tui, & genua tremencia confortaviſti,* quod manifeſte pertinet ad veræ fidei, & doctrinæ ſuæ instructionem, tum etiam ad pietatis officia, quibus ſubjectum ſibi populum informabat, ut eo loco dicemus. Id porro ſancti Regis, principisve munus proprium eſt, ejuſmodique futuros in Christiana Eccleſia piſſimos principes, qui vita, conſilijs, verbo ſuorum fidem, pietatemque promoveant, Iſaias pollicetur, *Mammilla regum lactaberis.* Quis porro neſciat lac ad doctrinam referri, qua teneræ fidelium mentes in fide & pietate nutriuntur & creſcunt, dicente Paulo: *Tanquam parvulis in Chriſto lac vobis potum dedi.* & Petro, *Rationabile & ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem.* Conſequens vero ex hac Regum doctrina ſubjungit vates, & ſciens quia ego Dominus ſalvans te, & redemptor tuus ſortis Jacob. Sic videlicet proficies in me cognoscendo, atque timendo. Neque modo fideles ex Regum pietate, & fide exurgunt fidei, & pietatis incitamenta, ſed in ſemel concepta ſanctitate confirmantur, eriguntur, manu ducuntur, brachijs etiam geſtantur, ne cadant, neve offendant in viarum discrimina, eodem vate dicente: *Erunt Reges nutritij tui, & Reginae nutritices tuae.* Porro nutritij nomen ab illius fide, ſeu fidelitate dicitur, cui puer educandus, atque inſtituendus committitur, aut ab eo, qui officium munuſve aliud quale eſt œconomi, fideliter adminiſtrat: id enim ſignificat radix (*Aman*) fidum aut fidelem eſſe, & cui credi aliquid, committique jure debeat, uti conſtat ex eo, quod Eſther 2. dicitur Mardocheus nutritius Eſther, non ſolum educator, ſed etiam tutor, atque curator. Idem vero nutritij officium tunc Paulus explicat per miniſtrum, & œconomum fidelem, cum refert ad diſpenſationem myſteriorum Dei, & puræ lacteæque doctrinæ prædicationem. Sic nos exiſtimet homo, ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei: hic jam quaeritur, inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniat. Ergo Reges nutritij ſunt, atque diſpenſant fidelibus myſteria Dei

Mefopotamii.

Ninivita.

75 Job. 4. v. 3

Sancti Principis officii quod.

Iſa. 6. 60.

Lac, & mammilla in ſacris.

1. Cor. 4.

2.

1. Pet. 2. 2

Iſa. 49.

23. Nutriti nomen unde datum.

אמן

Quis nutritius & diſpenſator apud Paulum.

1. Cor. 4.

2. Reges pii em ſuorum ſubditorum nutritij.

Dei; non quod usurpare ulla ratione debeant Sacerdotum ministerium, quorum est *pascere verbo*, & verbi interpretatione *gregem*, qui in illis est; sed quod illorum etiam pietati, & fidei committatur regnum instituendum in fide, & ad pietatem excitandum. Quam igitur fideliter & sollicitè existimare oportet Jobum Regem sanctissimum nutritij, & dispensatoris *mysteriorum Dei* munus apud suos præstitisse? Vis etiam magis privatum, magisque domesticum officium verissime in Regibus agnoscere? certe *Simile est regnum calorum*, atque Reges Ecclesiæ similes, fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina savis tribus, donec fermentatum est totum. namque Regum, & principum pietate, quasi in subditorum animis abscondita, fermentatur totum Regnum, & divino Spiritus igni præparatur. Tres profecto Orientis Reges in recens nati Christi fide instructi, atque edocti, velut tria fermenti frusta, ad tria sua Regna redierunt, quod singuli non satis farinae singulis, sed singulis Regnis fermentandis, & ad veram fidem, & religionem adducendis fatisessent.

76

Quarto, nam si Sacerdotis ministerium cum regio jungatur, nihil erit, quod ad subditorum in fide, & pietate institutionem desiderari possit amplius. *Legem enim requirunt de ore ejus*; de manibus vero, & potestate qua fungitur observationem & executionem legis, præmium observatoribus debitum; transgredientibus supplicia digna, tum præterea de illius vita, & moribus requirunt bene vivendi exempla. Nam cum proprium Sacerdotis munus sit docere, certe Regis etiam est, præluere subditis observatione legis, cum de illo scriptum sit: *Postquam sederit in solio Regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leviticæ tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vita sua, ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba, & caeremonias ejus, quæ in lege præcepta sunt.* Quorsum enim in sublimi evehatur princeps, ponaturque super candelabrum, nisi ut luceat omnibus, qui in domo sunt? Quorsum Rex sit civitas super montem posita, nisi ut suos infra suos muros, suosque mores contineat. Quorsum idem Rex, & populi princeps, lux mundi, & sol quidam sit, nisi ut ipso exoriente, atque affulgente dispareant tenebræ, & expergefactus homo, excitatusque exeat ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam? Jam ergo Job Rex, pariterque Sacerdos suis ita præluxit, ut ignorantia, & infidelitatis tenebras verissimè

doctrinæ splendore ex suo regno dispelleret. Certe propter Sacerdotium & publicum ministerium Abraham quoque in id incumberebat, ut non solum numerosam vernaculorum turbam, sed alios quoque pro temporis, & loci occasione nata, verbo, & prædicatione ad veram fidem, & religionem adduceret: adductos verone deficerent, secum etiam duceret: nam egrediens de terrâ sua: *Tulit Sarai uxorem suam, & Loth filium fratris sui, universamque substantiam, quam possederant, & animas, quas fecerant in Haran, & egressi sunt, ut irent in terram Chanaan.* quem locum sic legit Onkelus. *Et animas quas subjecerant legi in Haran?* Hebræi docent Abrahamum viros, Saram vero fœminas instituisse in vera Dei religione. Quare illorum animas fecisse, id est, illos Deo, & ejus præceptis procreasse, & genuisse dicuntur; tum etiam fecisse quasi sacrificasse, & Deo obtulisse per conversionem ad veram religionem dici possunt, aut fecisse, id est, acquisivisse, & comparasse Deo & ejus cultui: aut congregasse, & rede gisse ad fidelium Ecclesiam. Hæc enim omnia cadere possunt in propriam significationem verbi *faciendi*, quod in fonte est, *Ghasa*.

Tandem, quod incredibilis sit in utramque partem quæ à Regibus sumuntur, exemplorum vis, ut non modo facile, verum etiam efficacitate, & necessitate quadam ad religionis morumque principis imitationem animi subditorum agantur; non aliter, atque umbra corpus sequitur, & illud refert, à quo expressa, & effecta est; si corpus rectum si curvum sit, si stet, si moveatur, in umbra ipsa expressum videbis, *moveretur videlicet cum principe mobile vulgus*; frustra tentabis umbram commovere immoto corpore, frustra inflectere, si illud stet rectum, & frustra ad rectitudinem adducere, inflexo & recurvo illo. Non aliter mare, quamvis tranquillum sit, ventorum vi agitur, quam commoveretur vulgus vita, exemplo, verbo, & spiritu potestatem habentis. *aqua*, videlicet *multa populi sunt*; principes vero aut magistratus, *Spiritus* est apud Ecclesiastem, & *Ventus* apud daniellem. Non aliter Gubernator clavo in utramque partem navim reducit, quam vitæ exemplo qui reipublicæ clavum tenet. Neque tandem aliter primum mobile inferiores omnes orbes rapit contra proprias peculiareque in partem adversam inclinationes, diurnum motum à superiori quasi imperatum, & impressum incitatissime, brevissimeque conficientes in proprio, & peculiari cursu segnes, quasi vix audeant suo regi,

Gen. 12.3

* Ille vose confingo la. gente, quæ avia hecho.

Onkel.

עמר

77

Principis exempla efficacis, firma.

Conglobatio similitudinum ad exprimendam exemplorum vim

Eccl. 14.

4.

Dan. 7.2.

Rex & princeps fermento similis. Luc. 13. 21.

Matth. 2. Tres Magi fermento similes absconditi in farinae savoribus.

Malac. 2. 8. Quid de ore quid de manib. & moribus principis requirendum.

Deut. 17. 18.

Rex Cana delabrum, civitas, Sol.

Psal. 103. 23.

regi, & gubernatori repugnare; quam facile princeps secum adducit, trahit, rapit quoquo pergat, subditorum animos. Erim-
Plut. quod gion (inquit Plutarch) pusillam herbam, si
Phil. debe- una capra in os sumpserit, illam ipsam ferunt,
at cum simulque reliquum gregem consistere, quousque
princip. accurrat caprarius, herbamque ex ore eximat,
sermocini- usque adeo acres efflantur à rebus vires; simili
nari. prorsus ratione, si viro in magistratu posito quis
 virtutem infuderit, hic multis per unum profecerit,
 & ab incæpto cursu revocabit. Præterea
 Gen. 34. Regem Heor, & Principem Sichem nullo
 negotio suadentes populo circumcisionem,
 gravissimumque dolorem, & religionem
 caeremoniasque ignotæ apud illos gentis,
 nam potuit illud oratione ad persuadendum
 apposita tandem obtineri. Sed illud non prætereundum
 solo conspectu regis miserabiliter interfecti adduci
 posse hominem, ut sibi ipsi manus afferat, mortem-
 que consciscat: nam arripuit Saul gladium &
 irruit super eum; quod cum vidisset armiger ejus,
 videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam
 ipse super gladium suum, & mortuus est cum
 eo. Et hac tanta vitæ Regum efficacitate
 in subditorum animis permovendis facile
 colligi potest Jobi sanctitatem & religionem,
 ita permanasse in universum regnum,
 ut ad illius exemplum se composuerit; præsertim
 cum Regem piissimum singulari pietate coluerint,
 & unice dilexerint: dicebant enim, quod illum
 certam amarent viri tabernaculi sui, quis det de
 Job. 29. 7. carnibus ejus, ut saturemur, externi quoque,
 24. quod mœrentium esset consolator, quod cor
 viduarum reficeret, quod oculus esset cæco,
 & pes claudis, pater pauperum, patronus
 pupillorum, liberator perituri, & unica
 populi, regni que lætitia, solæque delitiae:
 expectabant enim illum sicut pluviam.
 Prov. 19. Scriptum vero est: Sicut ros super herbam,
 12. ita & hilaritas Regis. Deinde nihil sapere
 videbantur sapientissimi quique, nisi quod ab
 illo audissent, nam qui illum audiebant, expectabant
 sententiam, & intenti tacebant ad consilium
 illius. Quæ audissent vero, excipiebant avidissime,
 & memori mente complectebantur, quippe os
 suum aperiebant quasi ad imbrem ferotinum.
 Ex hoc vero imbre quantum fuerit bonarum
 frugum effecta terra Hus, quam floruerit religione,
 pietate, quantum profuderit optimorum fructuum,
 divinare opus non fuerit, neque vero dubitare
 amplius ad Ecclesiæ & fidei ovile unum adductum
 esse à Rege, eodemque pastore vigilantissimo Husitarum
 populum; conveniunt enim in unum
 Psal. 101. 23. & 16. populi, & timent Deum, cum Reges
 Deum timent, psallente rege alio, in conve-

niendo populos in unum, & Reges ut serviant Domino.
 Et rursus: Timebunt gentes nomen tuum Domine,
 & omnes Reges terra gloriam tuam.

II. Nati que sunt ei septem filij & tres filia.

- 1 Numerosa proles præmij loco viris justis olim concessa.
- 2 Dandi casus saepe redundat in sacro sermone, elucidatus locus Amos 6. & Cantic. 1. Quid ignorare, & quid cognoscere in sacris.
- 3 Dativus acquisitionis in sacro sermone.
- 4 Filij possessio paterna.
- 5 Qui pater, idem dominus Persarum, & Sclavorum mos. Illustratus locus Genes. 49.
- 6 Discrimen inter filios, & reliqua externa bona.
- 7 Filij parentibus utiles.
- 8 Filius illi nascitur à quo vere genitus est. Ex Matt. 1. Luc. Rom. 1.
- 9 Promiscua filiorum soboles jucunda parentibus, nutum, & generorum charitas erga soceros.

Commemorata Jobi sanctitati recte subjungitur liberorum enumeratio; namque hi, antiquo præsertim tempore, non nisi à Deo propitio, & benevolo concedebantur viris sanctissimis, quos ille caros haberet, Cam dederit (inquit David) dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini filii, merces, fructus ventris, id est, dabit utique Deus optimus suis dilectis, quietam & felicem vitæ rationem numerosæ proles susceptione, & benedictione, quæ justis viris mercedis & præmij loco tribui solet, sic exponente Theodoro.

Nati sunt ei. Dandi casus frequenter per Pleonasmum redundat in sacro, & Hebraico sermone Exod. 34. Præcide tibi duas tabulas; idem ac fume, vel præcide duas tabulas, Amos. 6. Ingentes pompæ domum Israël, Hebr. venerunt. Hisp. Andasse, contoneanse, passeanse. Nam quod additur ab Hieronymo, pompæ, potius pertinet ad exprimendam vim verbi veniendi, quam casum illum redundantem. Quare viri docti existimant typographorum vitio quartum casum pro tertio irrepsisse in id, Cant. 1. Si ignoras te. Cum ex Hebræo videatur legendum, si ignoras tibi, sicut & statim, egredere, & abi, Hebr. Egredere tibi. Cæterum bene vertisse nostrum interpretem abunde probat consensus Septuaginta; tum etiam verbi originalis proprietas exposcentis accusativum; ipseque sensus commodissimus, si ignoras te. Ex Heb. Si te non cognoscis, id est, non curas, si negligis tuam pulchritudinem.

Filij quondam pietatis præmij.

Psal. 126.

Theodoret

2

Dandi casus redundans.

Exod. 34.

1.

Amos 6. 1.

Hieronymus.

Cantic. 1.

8.

LXX.

Quid ignorare, & quid cognoscere.

nem, egredere, qua significatione & verbo ignorandi, & verbi cognoscendi usus est
1. Cor. 14. Paul. 1. Cor. 14. quod obiter pro vulgato dictum sit. Sæpe vero is dativus casus acquisitionis (quem vocant) est, & commodum aut incommodum significat, ea prorsus ratione, qua apud Latinos dativus communis, Zach. 6. *Rex tuus veniet tibi* (utilis maxime & salutaris) *Justus, & salvator*, Isa. 63. *Salvabit mihi brachium meum*, id est, cedit victoria in meam gloriam. Hinc consequens est, ut cum est de filiis sermo, dicantur parentibus suis nasci, quod tum ad rem atque ad supellectilem paternam, tum etiam ad bonum, commodumque pertineant. Quare Jobi externa bona jam incipiunt numerari; est namque ex jure naturæ patria in filios potestas, & propterea acquiri vel possideri à parentibus dicuntur, Gen. 4. 1. *Possedi hominem per Deum*. Deut. 32. *Ipse est pater tuus, qui possedit te*. Quare frequenter patris, & Domini nomina junguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse quod patrem, Matth. 11. *Pater ac domine celi & terræ*. Eccl. 23. *Domine, pater & dominator vitæ meæ*. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi servis: & in eandem rem de patria potestate differens Accursius scribit, Sclavos (à quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Hispanos derivatum, ut mancipia, *Esclavos* nominent; & genas illorum insigniant, & inurant duplici illa nota S. & T. videlicet figura clavi. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrys. homil. 87. in Genes. in hanc rem assertit id Jacob moribundi benedictis Josepho: *Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tui in arcu & gladio meo*. Certe non ipse Jacob, sed sui filii Sichimam ceperant atque vastaverant: sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ à filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacræ litteræ, quod peculiariter filij à Deo dentur; cætera subiaceant humanæ industrix, nam nisi Dominus edificaverit domum (familiam liberorum posteritatem) in vanum laboraverunt qui ædificant eam. Rursum dicuntur, *hereditas Domini*, id est, à Domino sanctis suis concessa, hoc illud est, Gen. 4. cum Eva peperit Cain, *Possedi hominem per Deum*. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi à Deo donata. Sic exponit Chrys. homil. 18. super Genes. *Non (inquit Eva) natura mihi puerum dedit, sed divina gratia*. Quo illud per

tinet Genes. 30. *cernens Rachael, quod infœcunda esset, invidit sorori suæ, & ait marito suo; Da mihi liberos, alioquin moriar*. Cui iratus respondit Jacob: *Nunquid pro Deo ego sum? Et iterum cap. 33. Esau percontanti quid sibi volunt isti, & si ad te pertinent? respondit, parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo*. Gen. 30. 1. 2. Gen. 33. 5.

Dicuntur præterea filij nasci parentibus, quod utiles illis futuri sint, Isa. 9. *parvulus natus est nobis*. Referuntur namque inter bona utilia, ut qui timere & colere debeant parentes, Lev. 19. v. 3. & 3. Reg. 2. v. 19. Honorant illos, & victum subministrant, Gen. 27. v. 1. Exod. 20. v. 12. Deuter. 5. v. 16. & 27. v. 16. Eccles. 3. v. 1. & cap. 6. v. 18. & cap. 7. v. 29. Prov. 28. v. 24. Matth. 15. v. 4. 16. v. 19. Ephes. 6. v. 2. Operiunt ignominiam illorum, Genes. 9. v. 23. Propulsant injurias, & defendunt, Psal. 129. v. 4. & sunt fortitudo parentum, Gen. 46. v. 3. & lætitia, Prover. 10. v. 1. & 15. 20. & 24. Genes. 21. v. 6. Filij proficiunt cui parentibus. Isa. 9. 6. Enumeratio utilitatum, quas parentes percipiunt à filiis.

Tandem illi dicitur nasci filius, à quo genitus est, Rom. 1. *Factus est ei ex semine David secundum carnem (ei) quo loco quamvis in Græco illud, ei, nunc non extet, ex sacræ tamen scripturæ more sapienter potuit ab interprete addi, ut significaret hominem Christum verum esse Dei filium, verumque Deum; hanc ipsam dicendi rationem ex Hebræo retinent Septuaginta, cum de alicujus familiæ primo parente loquuntur Num. 27. ubi nos habemus, Filius Ruben Phallu, à quo familia Phalluitarum, & Hesron, à quo familia Hesronitarum. Septuaginta sic, ipsi Phallu populus Phallui; ipsi Asron populus Asroni, & 1. Paralip. 7. ubi nos habemus, de stirpe Thola viri fortissimi. Septuaginta legunt, ipsi Thola fortes virtute. Quare cum Luc. 1. dicat Angelus Zachariæ, Elisabeth pariet tibi (ex te parente) filium; Josepho virginis sponso tantum dicitur, pariet filium, non tibi: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est, Matth. 1. significat ergo hæc locutio non dubiam sed certam prolem, thorum castum, omnis sinistra suspitionis expertem: ex quo fit, ut filij clarissimi habeantur patri; propterea namque filios minus solent patres amare, quam matres, quod hæ certiores sint de suscepta prole, illi minus certi, sæpe etiam dubij, ut Arist. scripsit.* Rom. 1. 3. Num. 26. 6. LXX. 1. Paral. 7. Luc. 1. 13. Matt. 1. 23. Arist. 9. Eth. 7.

Septem filii & tres filia. Perfectus filiorum numerus ex utroque sexu; ipsi etiam per se masculi Septenario, perfectoque numero; quo ut, inquit Philo, gaudet natura, ut quæ septem diebus perfecta fuerit: rursus filia ternario, eodemque insigni numero Promiscuam filiorum & filiarum sobolem maxime esse parentibus in votis observat Origen.

Origen. quod familia multum crescat, & cognatio cum externis multo facilius iniri possit ex permutatione filiorum & filiarum, si cum pater dederit filios, & filias, rursus accipiat alios filios adoptivos, similesque filias, generos videlicet, atque nurus, qui interdum erga soceros synceriores, atque beneficentiores ipsis filiis esse solent.

III. Et fuit possessio ejus septem millia ovium, & tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum, & quingenta asina, ac familia multa nimis, eratque vir ille magnus inter omnes orientales.

1. *Quid possessio in sacris.*
2. *Possessio incommode redditur peculium, & qua peculii ratio.*
3. *In Arabia pastores potentissimi. Arabia fertilitas, vera naturalesque divitiæ; unde pecunia nomen.*
4. *Jobus auri dives aureo saculo, aurum non magni aestimatum.*
5. *Ovium certus numerus non ad parvitatem, sed ad opulentiam expressus.*
6. *Oves Arabia quales, & pecorum usus.*
7. *Camelorum usus, & copia in Arabia.*
8. *Bovum usus.*
9. *Agri quondam facile parabiles.*
10. *Jugerum, sub jugo comprehensum, & utriusque nominis ratio.*
11. *Asinarum & asinorum quæ utilitates, elucidatus locus Gen. 36.*
12. *Mulorum genus in Syria quale.*

Y.
Quid Pos-
sethio.

Paq. 32
Regia
horantur.

מקנה

Gen. 13. 2

ET fuit possessio ejus. Alteram bonorum partem subjungit, opes videlicet, non quæ auro & argento, sed quæ pecoribus constarent, non enim alias opes videtur locus hic *possessio* nomine dignas admittere: quare vim vocis enervant, ne dicam corrumpunt, qui non simpliciter, & univ-
erse *possessionem* vertunt cum Latino interprete, sed restringunt ad rem pecuariam, legentes, & fuit *possessio pecudum*, ut Pagn. *possessionis pecoris ipsius*, ut Tygur. *pecuaria res ejus*, ut Regia. Nam non solum pecuaria *possessionis* ejusmodi fuisse asseritur, sed in universum non alia illius *possessio* fuisse scribitur: præsertim cum vox originalis (*michne*) nullam peculiaris rei *possessionem*, sed in universum quamcunque significet, & hoc loco nulla alia voce addita restringatur, quæ tamen addi solet, cum peculiarem aliquam *possessionem* exprimere volunt sacrae literæ, ut Genes. 13. *Erat dives valde in possessione auri & argenti.* Gen. 26. *Habuit possessiones*

Pined. Tem. I.

ovium & armentorum. & licet quidem eadem originalem vocem sæpe verterit Latinus interpres, *pecora*, aut *armenta*, sed tamen id facit explicationis gratia, quod ex antecedentibus, aut consequentibus, aut aliqua alia voce oporteat sic intelligi, ut cum Exod. 17. legimus. *Cur fecisti nos exire de Ægypto, ut occideres nos, & liberos nostros, ac jumenta siti: juxta Heb. proprie, ac possessionem siti.* certe non est alia possessio, quæ siti interire possit, quam jumenta & pecora. Sicut etiam Num. 20. *Si biberimus aquas tuas, nos & pecora nostra dabimus quod justum est.* Juxta Heb. ego & possessiones meæ, nulla autem alia possessio aquam bibit, quam pecora. Quare cum bene hunc locum vertisset Pag. ego & *pecudes meæ*, & Chaldaus etiam ego & *jumenta meæ*. Tygur. ego & *pecora*, tamen Regia, ut à vulgato recederet, Hebraïsmum retinuit, & obscure reddidit, ego & *acquisitiones meæ*.

Sed redeo ad nostrum locum. Vatablus
in annotationibus vertit; *peculium ipsius.* Vatablus.
Quod improprie videtur dictum: nam pri- Quid pe-
scis seculis peculium erat, dicebaturque, culium.
quasi particula quædam gregis, quam patres
filiis, domini servis, industriæ exercendæ
causâ concedebant, quanquam Ulpianus Ulpian. ff.
peculium dictum velit, quasi pusillam pe- de pecul.
cuniam, pusillumve patrimonium; tum ve- l depositis.
ro peculium proprie non esse patrum fami- Cicero.
lias, atque nobilium, sed servorum. Cicero in
parad. aperte scribit: *An eorum* (inquit)
servitus dubia est, qui cupiditate, peculii nullam
conditionem recusant durissimâ servitutis; Præ-
terea nescio quid affert lucri, & industriæ
cupiditatisque mercatoriæ cura peculii
conficiendi, quod in Jobum nulla ratione
convenit, commodissimum igitur nomen
possessio, quod licet primum dictum fuerit
de agris, & fundis, ut ait Festus, postea ta- Festus.
men de quibuscunque mobilibus bonis u-
surpatum est. Adde quod potentissimi Ara- 3.
bes pastores erant, quare recte potuit Jobi Potentis-
possessio in universum describi à gregibus simi Ara-
potissimum, & armentis, de illo sic scribit bes pasto-
Diodorus lib. 3. suæ Bibliot. capit. 7. *Peco- res.*
rum adeo fertilis Arabia est, ut nationes plurimas Diodor.
vitam pastorum ducentes enutriet, atque dum
hujus fertilitatis tot animantium, quæ ibi
longe, lateque enumerat, rationem ali-
quam Phÿsicam asserre videatur. Viderur
(inquit) *Sol regione ad meridiem posita pluri-*
imum gignendi virtutem asserre, proptereaque Veræ &
plurimâ in eis locis variâ, ac pulchra animan- naturales
tia natura fieri. Igitur si quæ sunt, aut dici divitiæ.
possunt non fallaces, aut falsæ, sed ve-
ræ divitiæ, & possessiones honestæ, quæ
quidem sunt, quas Aristoteles tum veras Aristot.

D

turn

Ovid. I.
Meta-
mor.

Unde pe-
cunia di-
catur.

Plinius.
Varro.

Gen. 20.
16.

Gen. 23.
16.

* De bu-
na monē-
da y cor-
tiente.

LXX.
Onkel.

Job. 3. 15.
& c. 23.

10. & 28.
1. & 6.

Job. 6. ult.
II.

Job. 28. 15

Origen.

Viventes
divitiae, &
mortuæ
quæ.

tum naturales appellat. i. Poli. cap. 5. & 6. ut quæ vitæ serviant, & quib. finis positus sit pro vitæ & victus exigentia, cum acquirendæ pecuniæ nullus sit finis: nam quo plus sunt potæ, & devorata, plus sitiuntur, quando itaque nullus erat auri splendor, nullusque usus, aureum erat sæculum: cum vero effosse sunt opes irritamenta malorum, ferrea ætas, & sæculum ferrugineum esse jam cœpit. *Posterior res inventa est, auroque repertum, Quod facile & validis, & pulchris dempsit honorē.*

Harum autem verissimarum opum antiquitatem, atque præstantiam ipsum pecuniæ nomen nunc quoque testatur, utpote quod à pecu, ut ait Varro, vel à pecore, sive à pecude dictum fuerit: & ipsi etiam antiquissimi numi, pecudis nota, videlicet ovis, aut bovis inligniebatur, ut autor est Plinius l. 8. c. 3. & lib. 33. capit. 1. & 3. & Marcus Varro lib. 4. de lingua latina, & de re rustica cap. 2. qua de re plura aliquando dicendi & occasionem & locum expecto.

Neque vero existimandum est, Jobi tempore nullum fuisse aut auri, aut pecuniæ usum, namque jam Abrahami tempore Sara accepit mille argenteos ab Abim. lech, Genes. 20. & emit jus sepulchri quadringentis siclis argenti probata moneta publica à filiis Herth Gen. 23. in Hebræo, moneta transeuntis vel *currentis, videlicet quæ jam in communi usu esset, & de manu in manum (quod dicunt) pro exercenda mercatura vel contrahenda emptione, & venditione transire so- leret. Septuaginta habent, quadringenta di- drachma argenti mercatoribus. Onkelus vero legit, quadringentos siclos argenteos, qui recipi- untur pro mercimoniis in qualibet provincia. Habuit etiam proculdubio Job aurum & argentum, ut colligitur ex c. 3. & 23. & 28. quo non tam indicat se abstinuisset ab auro, quam cum illo abundaret, contempsisse pla- ne, & minime illius se cupiditati tradidisse. tum etiam ex cap. ultimo cum à singulis propinquis accepit in aurem auream unam. & c. 28. manifeste probat jam tunc auri diver- sas species, lapidesque pretiosos in pretio fuisse, & ex regionibus temotis peti solere. Quare Origeni dicenti non fieri hoc loco auri, atque argenti mentionē, quod aurum atque argentum minime habuerit, minime assentior: sed recte illud, homines primis illi sæculis vivo adhuc mundo, & constitu- to in primo quasi juventutis flore, vivas di- vitias, & florentes, atque crescentes a- masse, videlicet viva pecora, & ea quæ hu- mus profert: at vero jam nunc senescente & prope mortuo mundo inhiare divitiis mortuis, atque sepultis, auro videlicet, at- que argento in ipsis terræ visceribus recon-

dito, & confepulto. Sane viri sancti primæ- vam illam vivendi rationē pastoritiamque vitam colebant, pastoribus autem census, atque divitiarum, constant pecoribus, ut Varro *Varro.* dixit: quare Jobo fuit possessio tria millia o- vium, &c. Hinc illos videas ita aurum, & argentum habuisse, ut ab auri, & argenti, comparandi & congerendi immodica cu- piditate abstinerent, ut de se ipso testatur Job. Si putavi aurum robur meum &c. has o- pes parentes relinquebant, & precabantur Job. 32. filiis, ut Jacob Gen. 49. benedicens Jose- Gen. 49. pho, Benedicat tibi Omnipotens benedictionibus 25. uberum, & vulvæ. Quod ad pecorum fœ- cunditatem, & lactis ubertatem pertinet. Gen. 27. eademque res intelligitur commode per 28. terra pinguedinem Genes. 27. Nicetas.

Septem millia &c. Catenæ autor super id 5. capitis 31. Si letatus sum super multis divitiis Job. 31. 25. meis, & quia plurima reperit manus mea, sic Certus scribit: Id est, neque mearum opum vis extitit pecorum numerus infinita, fortasse igitur oves, cameli, omniaque quidindig- ipsius certo fuerunt numero, ut quæcumque super- cet. essent, in egentium usum, ac sumptum converte- rentur. Quibus verbis existimasse videtur sibi suæque familiæ certum hunc ovium, camelorum, asinarum numerum præfinisse, ut reliquum pecorum cederet pauperibus. Sic enim legunt Septuaginta. Si letatus sum cum esset mihi census multus, & si in innumera- bilibus posui manum meam. videtur esse sen- sus, certo numero, certoque termino opes auxisse, & pro necessitate domus, atque fa- miliæ dimensum esse. Sed cum hic ovium, & camelorum numerus proferatur, non in argumentum rei cujusdam paræ, opum- que ad mediocritatem quandam compara- tarum, sed potius fortunæ cujusdam splen- didissimæ, & divitiarum magnitudinis præ omnibus Orientalibus, non potest hic nu- merus is esse, quem Job pro sua sobrietate & animi moderatione in acquisitione & usu suæ possessionis sibi statueret, sed quem illi præ cæteris Regib. augendo, & locuple- tando larga Deus manu contulerit: quare innumerabiles fuisse illius divitias ex illo capite 31. loco colligi oportet, ut ibi dice- mus.

Septem millia ovium. Illud tantum de his o- vibus ex Diodor. Siculo afferri potest non 6. omnino scitu indignum, dum de Arabia Diodor. Oves A- fœcunditate scribit lib. 3. c. 12. copiosam esse rabie magnarū ovium magnas pinguesque caudas habentium. Nos dicimus, carneros de cincoquartos. pinguiū- que cau- Sed quod ad utilitatem horum pecorum darum, pertinet, D. Thomas post Origenem obser- Orige. & vat, in ovibus indicari, quæ ad victum, & D. Thom. vestitum, in camelis, quæ ad onera fe- Utilitates rendæ, in bobus, quæ ad colendam terram, pecorum, in ali-

in asinabus propter mulorum generationem, quæ ad vehendum erant necessaria eleganter, & subtiliter, sed dicemus tamen sigillatim. Et sane Ovium præterea non ultimus usus in sacrificiis. Magna (inquit Plinius) pecori gratia vel in placamentis Deorum, vel in usu vellerum, ut boves victum hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur: Ovium vero in sacrificiis usus frequentissimus apud universas nationes, exceptis Ægyptiis, ut Exod. 8. constat, & Thebanis, ut scribit Herodotus in Euterpe, qui capras Diis immolabant.

Plin. lib. 9. c. 47.
Ovium usus in sacrificiis.
Exod. 9. 26.
Herodot.

7.

Et tria millia Camel. Post oves, camelos, & eo etiam numero, ut cum ovibus perfectum numerum denarium expleant, adnumeratos fuisse ex eo fortasse fuerit, quod Camelos (autore Plinio) inter armenta pascit Oriens. Nec vero solum Arabici gestandis oneribus, sed præliis etiam apti sunt. Sic idem Plinius, Camelorum duo genera, Bactriani, & Arabici: differunt, quod illi bina habent tubera in dorso: hi singula, & in pectore alterum, cui incumbant. Dentium superiore ordine, ut boves carent in utroque genere, omnes autem jumentorum in iis terris dorso funguntur, atque etiam equitantur in præliis, velocitas inter equos, sed

Plin. lib. 8. c. 17.

Solinus.

sua cujusque mensura sicuti vires. Solinus quoque scribit Arabiam plurimos Camelos gignere, è Bactris vero camelos mares castrari, ut pugnaciores, atque robustiores sint excisa petulantia. Sicuti Ælianus, fœminas etiam, quo ad bellum aptiores existant, vulvas ferro exulcerari. Vegetius quoque lib. 3. de re militari cap. 23. Camelos (inquit) aliquantæ nationes in aciem produxerunt. Sed de Arabicis etiam camelis, atque illorum usu, & opera prætereundum non est Diodori testimonium, is igitur lib. 3. suæ bibliothecæ. c. 12. de illa Arabia parte, quæ supra Fœlicem Arabiam posita est, loquens sic scribit, Multa, & diversa camelorum præbet genera, tum pinguium, tum macilentorum: quorum nonnulli gibbum duplicem in dorso habent, à quo & Diteli nominantur, Horum carnibus lacteque vescuntur incolæ. Quidam ferendis oneribus apti supra decem medimnas frumenti, homines vero quinque in lecto jacentes vehunt. Auacoli vero Lagarique qui Dromadum sunt forma plurimum via conficiunt, præsertim per desertæ, & aquis carentia loca in bello quoque duos in certamen sagittarios ferunt dorso contrarie invicem insidentes, alterum à fronte adversus hostem, alterum contra persequentem pugnantes. Cum igitur tum ad pugnandum, tum ad gerenda opera, tum ad cibum Arabes camelis utantur, nemini jam mirum fuerit, quod 1. Paralip. 5. scribitur, quod filii Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasses, qui terram illam, quæ quon-

1. Paral. 5. 21.
Camelorum immensus numerus.

Pined. Tom. 1.

dam Jobi fuerat, & amicorum illius, pugnantes contra Agarenos caperunt camelorum quinquaginta millia, & ovium ducenta quinquaginta millia, & asinos duo millia.

Nescio quid de septem millibus ovium pro septem filiis, de tribus millibus camelorum, pro tribus filiabus, ut singulis filiis appropriarentur mille, rursus idem de quingentis jugis boum, & quingentis asinabus efficientibus similiter decem millia excogitavit Origenes, acute potius, quam Origenes solide.

Quingenta quoque juga boum. Boum usus

8.

non solum in terræ cultura, quam non Buziges Atheniensis; aut Tryptolemus, ut scripsit Plin. sed Noe invenit, de quo prædixerunt illius parentes. Iste consolabitur nos ab operibus manuum nostrarum in terra, cui male-

dixit Dominus. bove nimirum atque aratro

inventis. Sed præterea in sacrificiis victimæ

optimæ & laudatissima Deorum placatio,

ex Plinio, sed apud Job, & illius amicos

qualis utriusque victimæ usus, & honor, par

etiam numerus, sic exigente Deo, Sumite

septem tauros, & septem arietes, & offerete holocaustum.

Rarius videntur cessisse bovillas

carnes in cibum. Damnatus aliquando, qui

ut omaso vesceretur, bovem occidisset soci-

um laboris, agrique culturæ, actusque in

exilium. Quamquam Origenes dixerit boves

vivos pro agricultura, occisos pro cibo, &

calceamentis fuisse. Sed vero exoritur hæc

loco dubitatio cur inter possessiones sancti

Jobi agrorum nulla mentio fiat, neque terræ

jugerum post juga boum? Divus Thomas

illam causam assignat, quod propter infre-

quentes terræ habitatores præsertim in A-

rabia, tum etiam propter soli ubertatem

non erant agri valde pretiosi, quare antiquis

patribus facile erat mutare subinde loca, &

agros, numerosissimos licet greges secum

conveherent, ut patet in Abraham, Loth,

Jacob. Poterant ergo sedem sibi suisque pe-

coribus deligere: sic enim potuit Abraham

dicere Loth: Ecce universa terra coram te est,

recede à me obsecro, si ad sinistram (Aquilonem)

ieris, ego dexteram (Austrum) tenebo: si tu

dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam, ele-

gitque sibi Loth regionem circa Jordanem, &c.

Terram autem coram aliquo esse idem est

in sacro sermone, quod alicujus potestati,

arbitrio, & oculorum delectui subjici, aliquo

ut Genes. 20. Terram coram vobis est: ubicum-

que tibi placuerit habita. & Jerem. 40. Terra

in conspectu tuo est: quo elegeris & qua placue-

rit tibi, ut vadas, illuc perge. Sed verior, æque

ac brevior responsio; in jugis boum terræ

jugera intellige: id ne quemquam lateret,

expresserunt Septuaginta legentes, & ope-

D 2

ra ma-

Plin. lib. 7. cap. 56.

Gen. 5. 29.

Plin. l. 9. cap. 44.

Job. 42. 8.

Valer. M. lib. 8. c. 1.

Plin. supra.

Origenes.

Cur inter possessiones nulla fiat agrorum mentio.

D. Thom.

Agri quædam non valde pretiosi.

Gen. 13. 9.

Quid sit terram coram

Gen. 20. 15.

Jer. 40. 4.

10.

Verior responsio.

LXX.

Quid jugum apud Latinos, *ra magna erant ei super terram. Ipsaque Latina vox jugum aliquando pro jugero terræ accipitur, sic enim scribit Varro, l. de re Rustic. c. 10. Jugum vocant quod juncti boves uno die exarare possunt, quæ est eadem jugeris significatio, & diffinitio, autore Plin. lib. 18. cap. 3. consentit etiam proprietas Hebraici nominis, quæ jugum vertitur, aliquando etiam jugerum, ut Isai. 5. Decem jugera vinearum facient lagunculam unam. Cum autem jugerum unum ex Varrone superius adducto, claudat bis centum pedes quoquo versus quadratum, facile erit summa colligere amplissimorum agrorum, præsertim cum oporteret non eundem quotannis agrum ferri, sed veru acta multa, & novalia esse. Neque vero solum frumentitios agros habuisse vult Origenes, vineas quoque illi attribuit, Chrysostomus etiam consitiones, prata, hortos. Non indignum animadversione, quod advertit Chrysostomus, Regem hunc sanctissimum non habuisse auratis laquearibus ornatas domos, non auro conglutinatos currus, nullam fieri mentionem equorum: adde etiam non venaticorum canum, non accipitrum, non denique thesaurorum auri, & argenti, lapidumque pretiosorum, sed illa tantum inter possessiones referri, quæ ad vitæ necessitatem sunt accommodata, & quæ facultatem conferunt bene ferendi de omnibus, atque egentibus opitulandi.*

11. *Et quingenta Asina. Has requiri solitas propter mulorum & mularum generationem, quod D. Thomas cum Origene censuit, confirmari potest, muli enim quondam in pretio fuerunt, & illi præsertim qui ex equo, & asina essent, ut indicatur Judic. 10. 3. Jair Galaadites judicavit Israel per viginti, & duos annos habens triginta filios, sedentes super triginta filios asinarum. & c. 12. Abdon habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes ascendentes super triginta pullos asinarum. Quos mulos esse, Vatab. alii que censent. Hinc Hebraizantes tantopere celebrant Ana illum, propter excogitatam artem admittendi equos ad asinas, ubi enim Gen. 36. legimus, Id est Ana, qui invenit aquas calidas (Iamim) in deserto, dum pasceret asinas. Hebraizantes re-tentis iisdem literis, variatis punctis, legunt, iste est qui invenit (Iemim) mulos dum pasceret asinas. Reges etiam utebantur mulis. 2. Reg. 18. & 3. Regum, 1. & 18. & ad publicam lætitiā, & ovationem adhibebantur, ut colligitur ex Isai. 66. Annuntiabunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros & cunctis gentibus donum domino in equis, & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis ad montem sanctum*

meum Jerusalem, dicit Dominus. Cæterum asinarum hic mentionem fieri propter mulos, quibus infidebant quondam viri principes, mihi valde dubium est, nam mulos hujusmodi non esse ejusdem generis cum nostratibus, sed sui generis; Arist. plane testatur lib. 6. c. 36. de historia animalium. Sunt (inquit) in Syria, quos mulos appellant, genus diversum ab eo, quod coitu equæ, & asina procreatur, sed simili facie, quomodo asini sylvestres similitudine quadam nomen urbanorum acceperunt. Et quidem ut asini illi feri, sic muli præstant celeritate: procreant ejusmodi mula in suo genere. Et idem c. 24. scripserat, in terra super Phœnicem mula & coeunt, & pariunt omnes, sed id genus diversum est, quamquam simile. Ergo vel asinarum mentio fit, quod necessaria essent simul cum bobus ad terræ culturam, sic enim Isai. 30. utrique conjunguntur. Tauri tui, & pulli asinorum, qui operantur terram, comestum migma comedent, sicut in area ventilatum est. Vel quod vehendo etiam deservirent; si enim non mulos aut hinnulos, sed juniores asellos illis locis Judicum intelligunt Rab. David in lib. radicum, quem sequitur Pagninus, & non esse ineptos triumphis, aut vehendo, colligi potest ex Zach. 9. Ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ. Quos asinarum usus etiam apud Romanos fuisse Plinius testis est l. 8. cap. 43. Asinum (inquit) CCCC. nummum emptum Q. Axio Senatori auctor est Marcus Varro. haud scio an omnium pretio animalium victo opera sine dubio geruli mirifica, arando quoque, sed mularum maxime pro generatione. Idem confirmat Origen. dicens in regionem Arabiæ, & Palesthinæ pares esse equis in velocitate eundi & redeundi, & valere ad negotia peragenda & afferenda, eademque officia præstare, quæ nunc equi, & muli. Asinarum autem potius quam marium, videtur facta mentio, quod ut eodem loco scribit Plin. mares sint in remissione operis deteriores.

Ac familia multa nimis.

13. *Familia nomen à ministrando, & serviendo terra. Agricola servus. Explicatus Ecclesiasticus.*
14. *Familia quos comprehendat. Qui familiares: qui Censiti Agricola.*
15. *Familia potius, & rusticum instrumentum comparandum, quam Latifundia. Correctus Plinius.*
16. *Superandus agrorum & pecorum numerus à familiaribus, alia etiam præcepta Rei Rusticæ.*
17. 18. 19. 20. 21. 22. *Varia magnitudinis, Magni quoque acceptiones in sacro Ser-mone. Quid Parvulus. Puerve. Comparativa, & Superlativa Hebraeorum.*
23. *Quid Orientalis, & Oriens apud sacros.*

24. Divi-

12. *Cujusmodi fuerint Arabici, & Palestini muli, Arist.*

Asini opportuni agriculturæ, Isai. 30. 24.

R. David. Pagn. Zach. 9. 9

Plinius. Quæ asinarum apud Romanos utilitates. Origen. Asini Arabici.

Plin.

24. Divitum compellatio in Scriptura. Divitiæ nutrimentum.

13.

LXX.

Aquila.

Symmac.

227

Agricola

terrae ser-

vit.

Columel.

AC familia multa. Numerosum videlicet famulitium, quo opus erat ad pecorum & agrorum curam. Septuaginta. Ministerium multum valde. Aquila, servitium. Symmachus, cum nostro, famulitium, aut familia, consonant omnia, & conspirant cum fonte, nam familia, in Heb. descendit à radice (Gabad) quod est ministrare, aut servire, inde operari, vel colere terram, quod proprie est, servire terræ: sicut etiam Columel. dixit l.

3. c. 4. Summa sedulitate cultura serviat. Nam sicut servus aliter ab eo, cui servit, & vitæ necessaria accipit: non aliter homo à terra, quam excolit: & sicut servus non recipit laboris, & servitutis aliam mercenarii mercedem, videlicet denarium diurnum: sic agricola præter victum, & vestitum, non alias pecuniæ usuras exigit à terra. Hanc serviendi translationem, & rationem, quæ in agricultura posita est, indicavit Ecclesiasticus cap. 3. v. 18. dum eum, qui ficum servat quod agricola est, conjungit cum servo, & ministerio, qui summa observantia & cura hero suo ministrat. Qui servat (inquit) ficum

(Tygur. qui colit ficum) comedet fructus ejus, & qui custos est Domini sui glorificabitur. Ergo servit terræ agricola, tum etiam in servitio alicujus Patrisfamilias est, sic apud Job. c.

Eccl. 27.

18.

7. dicitur servus, qui operatur terram, desiderare umbram, & Gen. 47. cum Egypti vendiderunt agros, seque ipsos addixerunt colendis, dicuntur facti servi Pharaonis. E

me (inquiunt ad Joseph) nos in servitutem regiam, & præbe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem. Deinde vero quintam partem Regi dabis, quatuor reliquas permitto vobis, &c. Quare licet familia appellatio in liberis tantum hominibus diceretur, quorum Dux, & princeps generis vocabatur Pater, & Mater familiae, ut scribit

Festus; deinde vero ita liberos contineat; ut ait Ulpia. ut comprehendat eos omnes, qui in ministerio sunt, etsi liberi esse proponantur, vel alienos bona fide nobis servientes. at de servis, aut famulis jam dicitur, non quidem de uno, aut altero, sed de pluribus, ne duo (inquit Lex) familiam faciunt. Eandem rem eleganter dixit Cicer. pro Cæcin. Quid facilius quam

probari iis, qui Latine sciant, in uno saculo familia nomen non valere. Deinde neque dubium est, quin si ad rem indicandam verbo ducimur, non re familiam intelligamus, quæ constat ex servis plurimis. Hinc est quod olim qui servi essent, familiares dicebantur autore Macrobius in Satur.

lib. 1. cap. 11. Nostri (inquit) majores omnem dominis invidiam omnem servis contumeliam detrahentes, dominum patrem familias,

Pined. Tom. I,

servos familiares vocaverunt. Idem iisdem fere verbis apud Senec. lib. 6. epist. 47. Servi itaque agricola alii erant vere servi in dominorum mancipio positi, alii liberi quidem, sed tamen ita addicti, ut quasi servi numerarentur, quippe ne peculium quidem suum haberent, & hi Censiti agricola dicebantur apud Rom. et fuerit, posterioribus saeculis, Jobi servitia amplissima erant, & familia multa nimis, ex servis, & ascriptitiis agricolis, ut tandem illud verissimum sit: Ubi multa sunt opes, multi qui comedant eas.

Sed mirabilis sane sacrae hujus historiae ordo in enumerandis & proponendis, quæ faciunt ad Jobi laudem. Describit enim optimum Patrem familias cum potius rusticum instrumentum, boves, juga, aratra, familiam recenset, quam latifundia, aut agrorum multitudinem & amplitudinem, inter alia enim de agro colendo præcepto, hoc quoque in hæc verba scripsit Plinius: Modum agri in primis servandum antiqui putavere: quippe ita censebant, satius esse minus serere, & melius arare. Quam in sententia & Vergilium suis se video (eo alludit ex 2. Georg.

Laudato ingentia rura. Exiguum colito. quam sententiam expendit Colum. lib. 1. cap. 3.) Verumque contentibus latifundia perdidere Italiam, jam vero & provincias. Sed qualem oportuerit esse optimi Patrisfamilias, solertissimi que agricola Jobi familiam, tum quid familiae nomen significet, ex iis quæ de Furio Cresino subjicit Plin. intelligendum est. C. Furius Cresinus è servitute liberatus, cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinitas, in invidia magna erat, cum fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp. Albinio Curuli die dicta metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit familiam validam atque (ut ait Piso) bene curatam ac vestitam (sic enim omnino corrigendus est, & legendus locus, non ut exemplaria fere omnia habent, filiam validam, parum enim, aut nihil ad agriculturam filia multum familia) ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderosos, boves saturos. Postea dixit, Veneficia mea Querites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigilasque & sudores, omnium sententiis absolutus. Cavit etiam Cato inter prima rei rusticæ præcepta, ne familia mala sint. Igitur Jobi familia tum multa nimis, tum ininime mala, sed optima, valida, bene curata, beneque vestita, boves saturi, vomeres ponderosi.

Multa nimis. Certus familiarium, & agrorum numerus colligi ex quingentis jugis

senos familiares vocaverunt. Idem iisdem fere verbis apud Senec. lib. 6. epist. 47. Servi itaque agricola alii erant vere servi in dominorum mancipio positi, alii liberi quidem, sed tamen ita addicti, ut quasi servi numerarentur, quippe ne peculium quidem suum haberent, & hi Censiti agricola dicebantur apud Rom. et fuerit, posterioribus saeculis, Jobi servitia amplissima erant, & familia multa nimis, ex servis, & ascriptitiis agricolis, ut tandem illud verissimum sit: Ubi multa sunt opes, multi qui comedant eas.

Sed mirabilis sane sacrae hujus historiae ordo in enumerandis & proponendis, quæ faciunt ad Jobi laudem. Describit enim optimum Patrem familias cum potius rusticum instrumentum, boves, juga, aratra, familiam recenset, quam latifundia, aut agrorum multitudinem & amplitudinem, inter alia enim de agro colendo præcepto, hoc quoque in hæc verba scripsit Plinius: Modum agri in primis servandum antiqui putavere: quippe ita censebant, satius esse minus serere, & melius arare. Quam in sententia & Vergilium suis se video (eo alludit ex 2. Georg.

Laudato ingentia rura. Exiguum colito. quam sententiam expendit Colum. lib. 1. cap. 3.) Verumque contentibus latifundia perdidere Italiam, jam vero & provincias. Sed qualem oportuerit esse optimi Patrisfamilias, solertissimi que agricola Jobi familiam, tum quid familiae nomen significet, ex iis quæ de Furio Cresino subjicit Plin. intelligendum est. C. Furius Cresinus è servitute liberatus, cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinitas, in invidia magna erat, cum fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp. Albinio Curuli die dicta metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit familiam validam atque (ut ait Piso) bene curatam ac vestitam (sic enim omnino corrigendus est, & legendus locus, non ut exemplaria fere omnia habent, filiam validam, parum enim, aut nihil ad agriculturam filia multum familia) ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderosos, boves saturos. Postea dixit, Veneficia mea Querites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigilasque & sudores, omnium sententiis absolutus. Cavit etiam Cato inter prima rei rusticæ præcepta, ne familia mala sint. Igitur Jobi familia tum multa nimis, tum ininime mala, sed optima, valida, bene curata, beneque vestita, boves saturi, vomeres ponderosi.

Multa nimis. Certus familiarium, & agrorum numerus colligi ex quingentis jugis

senos familiares vocaverunt. Idem iisdem fere verbis apud Senec. lib. 6. epist. 47. Servi itaque agricola alii erant vere servi in dominorum mancipio positi, alii liberi quidem, sed tamen ita addicti, ut quasi servi numerarentur, quippe ne peculium quidem suum haberent, & hi Censiti agricola dicebantur apud Rom. et fuerit, posterioribus saeculis, Jobi servitia amplissima erant, & familia multa nimis, ex servis, & ascriptitiis agricolis, ut tandem illud verissimum sit: Ubi multa sunt opes, multi qui comedant eas.

Sed mirabilis sane sacrae hujus historiae ordo in enumerandis & proponendis, quæ faciunt ad Jobi laudem. Describit enim optimum Patrem familias cum potius rusticum instrumentum, boves, juga, aratra, familiam recenset, quam latifundia, aut agrorum multitudinem & amplitudinem, inter alia enim de agro colendo præcepto, hoc quoque in hæc verba scripsit Plinius: Modum agri in primis servandum antiqui putavere: quippe ita censebant, satius esse minus serere, & melius arare. Quam in sententia & Vergilium suis se video (eo alludit ex 2. Georg.

Laudato ingentia rura. Exiguum colito. quam sententiam expendit Colum. lib. 1. cap. 3.) Verumque contentibus latifundia perdidere Italiam, jam vero & provincias. Sed qualem oportuerit esse optimi Patrisfamilias, solertissimi que agricola Jobi familiam, tum quid familiae nomen significet, ex iis quæ de Furio Cresino subjicit Plin. intelligendum est. C. Furius Cresinus è servitute liberatus, cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinitas, in invidia magna erat, cum fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp. Albinio Curuli die dicta metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit familiam validam atque (ut ait Piso) bene curatam ac vestitam (sic enim omnino corrigendus est, & legendus locus, non ut exemplaria fere omnia habent, filiam validam, parum enim, aut nihil ad agriculturam filia multum familia) ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderosos, boves saturos. Postea dixit, Veneficia mea Querites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigilasque & sudores, omnium sententiis absolutus. Cavit etiam Cato inter prima rei rusticæ præcepta, ne familia mala sint. Igitur Jobi familia tum multa nimis, tum ininime mala, sed optima, valida, bene curata, beneque vestita, boves saturi, vomeres ponderosi.

Multa nimis. Certus familiarium, & agrorum numerus colligi ex quingentis jugis

senos familiares vocaverunt. Idem iisdem fere verbis apud Senec. lib. 6. epist. 47. Servi itaque agricola alii erant vere servi in dominorum mancipio positi, alii liberi quidem, sed tamen ita addicti, ut quasi servi numerarentur, quippe ne peculium quidem suum haberent, & hi Censiti agricola dicebantur apud Rom. et fuerit, posterioribus saeculis, Jobi servitia amplissima erant, & familia multa nimis, ex servis, & ascriptitiis agricolis, ut tandem illud verissimum sit: Ubi multa sunt opes, multi qui comedant eas.

Sed mirabilis sane sacrae hujus historiae ordo in enumerandis & proponendis, quæ faciunt ad Jobi laudem. Describit enim optimum Patrem familias cum potius rusticum instrumentum, boves, juga, aratra, familiam recenset, quam latifundia, aut agrorum multitudinem & amplitudinem, inter alia enim de agro colendo præcepto, hoc quoque in hæc verba scripsit Plinius: Modum agri in primis servandum antiqui putavere: quippe ita censebant, satius esse minus serere, & melius arare. Quam in sententia & Vergilium suis se video (eo alludit ex 2. Georg.

Laudato ingentia rura. Exiguum colito. quam sententiam expendit Colum. lib. 1. cap. 3.) Verumque contentibus latifundia perdidere Italiam, jam vero & provincias. Sed qualem oportuerit esse optimi Patrisfamilias, solertissimi que agricola Jobi familiam, tum quid familiae nomen significet, ex iis quæ de Furio Cresino subjicit Plin. intelligendum est. C. Furius Cresinus è servitute liberatus, cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinitas, in invidia magna erat, cum fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp. Albinio Curuli die dicta metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit familiam validam atque (ut ait Piso) bene curatam ac vestitam (sic enim omnino corrigendus est, & legendus locus, non ut exemplaria fere omnia habent, filiam validam, parum enim, aut nihil ad agriculturam filia multum familia) ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderosos, boves saturos. Postea dixit, Veneficia mea Querites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigilasque & sudores, omnium sententiis absolutus. Cavit etiam Cato inter prima rei rusticæ præcepta, ne familia mala sint. Igitur Jobi familia tum multa nimis, tum ininime mala, sed optima, valida, bene curata, beneque vestita, boves saturi, vomeres ponderosi.

Multa nimis. Certus familiarium, & agrorum numerus colligi ex quingentis jugis

senos familiares vocaverunt. Idem iisdem fere verbis apud Senec. lib. 6. epist. 47. Servi itaque agricola alii erant vere servi in dominorum mancipio positi, alii liberi quidem, sed tamen ita addicti, ut quasi servi numerarentur, quippe ne peculium quidem suum haberent, & hi Censiti agricola dicebantur apud Rom. et fuerit, posterioribus saeculis, Jobi servitia amplissima erant, & familia multa nimis, ex servis, & ascriptitiis agricolis, ut tandem illud verissimum sit: Ubi multa sunt opes, multi qui comedant eas.

Sed mirabilis sane sacrae hujus historiae ordo in enumerandis & proponendis, quæ faciunt ad Jobi laudem. Describit enim optimum Patrem familias cum potius rusticum instrumentum, boves, juga, aratra, familiam recenset, quam latifundia, aut agrorum multitudinem & amplitudinem, inter alia enim de agro colendo præcepto, hoc quoque in hæc verba scripsit Plinius: Modum agri in primis servandum antiqui putavere: quippe ita censebant, satius esse minus serere, & melius arare. Quam in sententia & Vergilium suis se video (eo alludit ex 2. Georg.

Laudato ingentia rura. Exiguum colito. quam sententiam expendit Colum. lib. 1. cap. 3.) Verumque contentibus latifundia perdidere Italiam, jam vero & provincias. Sed qualem oportuerit esse optimi Patrisfamilias, solertissimi que agricola Jobi familiam, tum quid familiae nomen significet, ex iis quæ de Furio Cresino subjicit Plin. intelligendum est. C. Furius Cresinus è servitute liberatus, cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinitas, in invidia magna erat, cum fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp. Albinio Curuli die dicta metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit familiam validam atque (ut ait Piso) bene curatam ac vestitam (sic enim omnino corrigendus est, & legendus locus, non ut exemplaria fere omnia habent, filiam validam, parum enim, aut nihil ad agriculturam filia multum familia) ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderosos, boves saturos. Postea dixit, Veneficia mea Querites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigilasque & sudores, omnium sententiis absolutus. Cavit etiam Cato inter prima rei rusticæ præcepta, ne familia mala sint. Igitur Jobi familia tum multa nimis, tum ininime mala, sed optima, valida, bene curata, beneque vestita, boves saturi, vomeres ponderosi.

Multa nimis. Certus familiarium, & agrorum numerus colligi ex quingentis jugis

senos familiares vocaverunt. Idem iisdem fere verbis apud Senec. lib. 6. epist. 47. Servi itaque agricola alii erant vere servi in dominorum mancipio positi, alii liberi quidem, sed tamen ita addicti, ut quasi servi numerarentur, quippe ne peculium quidem suum haberent, & hi Censiti agricola dicebantur apud Rom. et fuerit, posterioribus saeculis, Jobi servitia amplissima erant, & familia multa nimis, ex servis, & ascriptitiis agricolis, ut tandem illud verissimum sit: Ubi multa sunt opes, multi qui comedant eas.

Cat. l. 10.
& II. de
rustica.
Varro. 10

Ut sit cen-
sendum
de multi-
tudine Fa-
milie.

Agros su-
perandos
esse à fa-
milia.
Pænorum
sententia
Columel.
1. cap. 3.
41.

Hebræi
compara-
tivis, &
superlati-
vis carent.
Magnitu-
do quid
compre-
hendar.

LXX.

Prima ex-
positio.

Nicetas.
Chrysof.
Didymus.
Magni
qui.
Marc. 6.
vers. 21.

18.

2. Exposit.

gis boum, & certo quodam numero jüge-
rum terræ curiosa quantumvis computa-
tione minime potest. Quamvis enim M.
Cato operariorum numerum præfinire vo-
luerit singulis agri jugeribus, idemque co-
natus fuerit Sacerna, sed quidem (ut recte
dixit Varro) non potest ad certam metam
aut numerum familia dirigi. Neque de hu-
jus magnitudine, aut multitudine aliter sta-
tui, quam pro agri proportionem: nam si sit
ita dissimilis, ut totus arari non possit, ut si
sit confragosus, atque arduus, paucioribus
eget bobus, atque bubulcis. Sed tamen cum
numerossimam familiam, & non nisi cer-
tum numerum jugerum, boum, certosque
pecorum greges locus hic designet, videtur
plane indicare agrorum numerum, ob agri-
colarum, & multitudinem pecorum, &
pastorum, & magistrorum pecoris familia
& numero superatam fuisse, ut major, &
numerossior fuerit familia, quam res neces-
saria agrorum postulat. Præstat enim par-
vulus agellus bene cultus, quam multo la-
xior male. Quippe acutissimam gentem
Pænos dixisse convenit, referente Colum-
mel. imbecillior agrum, quam agricolam esse
debere, quoniam cum sit colluctandum cum eo, si
fundus prævaleat, allidi dominum.

Eratque vir ille magnus inter omnes Orienta-
les. Hebraismum retinuit interpres, carent
enim Hebræi comparativis, & superlativis,
circumloquuntur vero particulis, Præ, valde,
inter. Latinus diceret, Maximus inter om-
nes Orientales. Magnitudo vero hæc cum
ex multis rebus spectari possit, etiam ex
propriate originalis vocis, quæ aliquando
refertur ad nobilitatem, & honorem, ad
tumorem, & arrogantiam animi, ad divi-
tias, & ad ejusmodi generis ullam præstan-
tiam, & magnificentiam: hoc etiam loco
multiplex existit interpretatio.

Prima Septuaginta legentium, Erat homo
ille nobilis inter eos, qui ab ortu solis. sic enim
habent Vaticani, quamvis Compluten. ha-
beant, magnus: & illo modo accepisse Græ-
cos constat, nam referunt ad generis nobi-
litatem ducti ab Abrahamo. Autor catenæ
Chryf. Dydi. Sic magni dicuntur in scriptu-
ra, quos appellant Græci, Megistanes, quasi
dicas, magnos, aut maximos: eandem vo-
cem Marc. 6. reddit interpres, Princeps He-
rodes natalis sui canam fecit principibus. nos
Los grandes del Reyno. Latinus etiā magnum
pro nobili accipit, quale illud Horatii est
Magni,

Quo pueri magnis è centurionibus orti &c.
Secundo alii, pro famoso, & glorioso no-
mine accipiunt. Quasi dicat, fama Jobi oc-
cupaverat regiones illas orientales, sic ex-

ponit D. Thom. & Lyranus, qua etiam ra-
tione dicitur 2. Reg. 7. Feci tibi nomen gran-
de juxta nomen magnorum, qui sunt in terra.

Tertio, ut referatur ad honorem, cole-
batur Job summa omnium reverentia, &
observantia præ cunctis Regibus Orienta-
libus, vel ab Orientalibus, omnium hono-
ratissimus, sic Josue 4. Magnificavit Dominus
Josue. 4. Regum, 5. Naaman Princeps militia
Regis Syria erat vir magnus apud dominum
suum (exponitur) & honoratur. Exod. 11. Fuit
Moyse vir magnus valde in terra Ægypti co-
ram servis Pharaonis, & in omni populo.

Quarto referri potest ad sapientiam:
cum enim sapientissimus Philosophus, at-
que Theologus fuerit, quam laudem ipse
sponte licet à cæteris etiam delatam sibi ar-
rogat, cum in platea prodeunti sibi parari
cathedram & intentos ad illius doctrinam
inhianti ore, singula verba quasi cælestis
pluvie stillas excipi solere testatur. Certe
non videbatur prætermittenda tam illustri
laus, neque vero alio loco recensita. Et de
sapientia quidem videtur illud accipien-
dum Eccles. 1. Ecce magnus effectus sum, (se-
quitur expositio) & præcessit omnes sapientia,
qui fuerunt ante me in Jerusalem, & mens mea
contemplata est multa sapienter. Quare per an-
tithesin dicuntur parvuli, & diligere infan-
tiam qui desipiunt, effici pueri sensibus. qui
non recte, neque vere de rebus sentiunt, &
judicant. Quare Paulus cap. 1. 13. ait, Cum
essem parvulus loquebar ut parvulus, sapiebam
ut parvulus, quando autem factus sum vir, eva-
cuavi quæ erant parvuli. Magnus ergo erat
vir sapientissimus, nihil puerile, nihil juve-
nile aut lascivius verbo, aut opere, sed ma-
ture omnia, & præmeditato consilio faci-
ens, ut qui in terra Hus habitaverit, quæ in-
terpretatur Consilium, sic observante Dy-
dimo, & recte, cum sapientia de se dicat:
Ego sapientia habito in consilio.

Quinto illud videtur commodissimum,
ut ad divitias referatur, & possessiones am-
plissimas: namque verbis simillimis (iidem
potius) locupletissimus Isaac describitur,
Gen. 26. Sevit Isaac in terra illa, & invenit in
ipso anno centuplum, benedixitque ei Dominus,
& locupletatus est homo, & ibat proficiens, atque
succrescens, donec magnus vehementer effectus
est, habuitque possessiones ovium, & armentorum
& familia plurimum. Non aliter describitur
stultus ille dives Nabal. 1. Reg. 25. Possessio
ejus in Carmelo, & homo ille magnus nimis, e-
rantque ei oves tria millia, & mille capræ. Ergo
dicitur Job omnium Orientalium locuple-
tissimus, quæ non est levis opulentia am-
plificatio, cum Orientales gentium omni-
um ditissimi habitati fuerint.

Sexto

2. Reg. 7.
vers. 9.
19.
Tertia ex-
positio.

Josue. 4. 4
4. Reg. 5.
1.
Exod. 11.
Teniam
ietodos
mucho
respero.
20.
4. Expo-
sit.

Eccles. 1. 16.

Qui di-
cantur
Parvuli in
sacris.
Prov. 1. 22
1. Cor. 14.
20.
1. Cor. 13.
11.
Hus con-
siliū.

Didymus
Prov. 8.
12.

21.
5. Exposit.

Gen. 26.
12.

1. Reg. 25.
12.

Orienta-
les ditis-
simi.

22. **Sexto** tamen si velis non sejungere omnes, quas enumeravimus magnitudinis formas recte poterunt claudi omnes intra magnitudinem & amplitudinem hujus vocis, Magnus; pluribus namque titulis magnus extitit Job inter Orientales; sicut etiam Salomon propter celebritatem nominis, sapientiae, divitiarum, & universae illius gloriae, magnus dicitur 3. Reg. 10. *Magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terrae, divitiis, & sapientia, & universa terra desiderabat vultum Salomonis.*

23. **Orientales.** Armeniam, Arabiam, Mesopotamiam, & alias conterminas provincias intelligit; nam respectu Palaestinae, & Jerusalem, quae in medietate terrae habitabilis constituta est, tota Asia est Orientalis; sicut Europa Occidentalis, quare universus ille terrae tractus, quam terminat Syria sursum versus, Oriens, aut Orientalis dicitur. Sicut & Balaan Chaldaeus Syriam Orientem nominat Num. 23. *De Aram* (haec est Syria.) *Adduxit me Balac de Montibus Orientalis.* Non aliter dicti sunt Magi venisse ab Oriente, quod, vel ab Arabia, vel à Chaldaea, Hierosolymam venerint.

24. **Divitis nomen peccator.** Psal. 81. *Facies peccatorum sumitis.* id est, potentum, atque divitum: subjungitur enim, *Eripite pauperem & egenum de manu peccatoris.* id est ditioris atque potentioris, cum superbiae opes non superbiae solum, sed libidini carerisque vitiis materiam, & facultatem praebent; Jobo tamen omnium virtutum pabulum, atque nutrimentum extiterunt, ut neque impossibile jam videatur (quod Plato existimavit) valde divitem, pariter ac valde probum esse; neque ita virtutem à divitiis discrepare (quod plerumque videmus) quasi utraque in lance statera sint posita, semperque in contrariam partem declinent; cum in Jobo aequis librata ponderibus, opes amplissima, aequae ac pietas singularis reperiantur.

IV. Et ibant filii ejus, & faciebant convivium per domos, unusquisque in die suo, & mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent, & biberent cum eis.

1. *Quis usus, & proprietas verbi, Eundi, in sacro sermone.*
2. *Virorum sponsis domos edificandi vetus consuetudo. Filii Jobi jam patresfamilias.*

3. *Origenis sententia, filios Jobi adhuc fuisse filios familias. quid domus appellatio contineat.*

4. *Superioris difficultatis solutio. illustratus locus Judicum.*

5. *Concordia fraterna sacer dies faustus.*

IBANT, & faciebant. Hebraismus videtur, quem quidam explicant, ut singulare quoddam studium, & curam significet, pro summo studio celebrabant convivia, sicut & Deut. 13. *Ite post Deos alienos, peculiare quoddam studium, & animi contentionem affert.* Alii etiam addunt verbum *eundi*, Epitaphium & incrementum habere Hose. 14. *Ibunt rami ejus.* id est vehementer crescent, & expandentur, consurgentque in altum. 1. Reg. 15. *Dixit Saul Cinea; abite, recedite, atque discendite ab Amalech;* id est celerrime discendite; curam, diligentiam, celeritatem fugiendi importat. Sed certe hoc loco & plerisque aliis significare videtur consuetudinem, aut cursum nunquam intermissum in ea re, quam verbum subsequens significat; consuetudo nunquam intermissa haec apud illos erat faciendi convivia. Hispanus eodem idiotismo, pulchre explicaret, *Iuan por su rueda combidandose.* Gen. 8. *Aque ibant, & decrescebant usque ad decimum mensem.* id est, subinde, sine intermissione decrescebant. Jona 1. *Mare ibat, & intumescibat.* id est incessanter aestus crescebat. Ezech. 1. *Animalia ibant, & revertebantur.* id est continuo, sine mora, atque adeo celeriter. Gen. 26. * *Ibat proficiens atque succrescens.* Forte verbum *eundi* simplicem significationem habet hoc loco, cum enim oporteret convenire in aliena domo, ire oportebat in domum convivii. *Ibant igitur, & celebrabant convivia.* Sic sane Septuaginta intellexisse videntur. * *Convenientes filii ejus faciebant convivium.* Quid si redundet hoc loco illud ipsum verbum, *eundi*, neque aliud sit *ibant, & faciebant*, quam si tantum dixisset; *& faciebant?* Verbo veniendi aut *eundi*, redundat similis Hispanismus. *Iuan y combidauanse.*

Per domos. Uxores jam duxisse septem filii hinc videntur, ut qui separatis in domibus essent, & Patresfamilias, nam solebant viri sponsis domos edificare, atque idem à Salomone vel ex Palaesthinorum vel Aegyptiorum more servatum est, edificavit enim domum filiae Pharaonis, quam uxorem duxerat, de qua dicitur, *Filia Pharaonis ascendit de domo David in domum suam, quam edificaverat ei Salomon.* Erant ergo jam filii Job, *Filii excussorum*, id est, excussi & trusi à paterna domo.

Verum Origenes sensisse videtur fuisse tunc temporis filios familias, aut certe in paterna domo habitasse, cum enim differit de promiscua sobole, quae parentibus multo jocundior est, quam si ex altero tantum sexu susci-

Hebraismus illustratus.

Deut. 13.

2.

Quid verbum eundi in facris.

Osea. 14.

7.

1. Reg. 15.

6.

Consuetudo significata verbo eundi.

Gen. 8.

Jona 1. 11.

& 12.

Ezech. 1.

14.

Gen. 26.

13.

* Yua combidauanse de casa en casay de fiesta en fiesta.

LXX.

* Andauanse de casa en casay de fiesta en fiesta.

2.

An filii Job fuerint, cum haec contigerunt, filii familias.

1. Reg. 7.

8. &c.

Ps. 126. 4.

Origenes.

3.

fulcipiatur, sic ait: Si alicui filii tantum nascerentur, alii autem filia, cum eas viris omnes traderet, domum vacuum relinqueret, atque hereditatem suam desolatam; nunc vero filias suas sane dat foras; filiis autem intus accipit uxores, ac per hoc & extrinsecus habet cognationem, & intrinsecus hereditatem. Quibus verbis ad eum

Judi. 12. 9

locum alludere videtur Judi. 12. Abesam de Bethlehem, qui habuit triginta filios, & totidem filias; quas emittens foras maritis dedit, & ejusdem numeri filiis suis accepit uxores introducens in domum suam. Neque huic sententiae obesse poterit nomen plurimum domum; nam domus in sacro sermone quodcumque receptaculum, aut partem domus significare solet, cum Passer dicatur invenire sibi domum, videlicet foramen parietis: & Lepusculus plebs invalida, & in petra locet cubile (Hebraice domum) suam; & mulieres texebant domunculas, id est, cortinas tabernaculorum; Non aliter olfactoriola, seu capsulae plenae odoribus, rebusque suave spirantibus dicuntur, ab Hebraeis, domus anima, aut spiramenti.

Domus quid comprehendat

Ps. 83. 4.

Prov. 30.

26.

4. Reg.

23. 7.

Domus animae quid Hebraeis.

4.

Difficultatis solutio.

Illustratus locus Judicum. Domus pro familia.

I. Quicunque C. de re militar. lib. 12.

5.

Dies facere fraternae concordiae.

Ceterum haec domus acceptio ex adjunctis facile colligi potest, cum translatitia est, aut paulo laxior, vel strictior; sed in praesenti loco propria non est deferenda, neque detorquenda; praesertim, cum illud, quod est, *Mittere, & vocare*, domicilia separata ostendant, idemque necessario convincat nuncium acceptum à Jobo de everfione domus primogeniti; non enim potuit esse pars aliqua paternae domus, cum tota ipsa, quatuor angulis concussa, & labefactata ventorum violentia corruerit. Et ne maneat scrupulus ex Judic. loco, cum dicuntur nurus introduci in domum soceri, non intelligo domum ipsam lateribus constantem parietibus, & tecto; (quanta enim deberet esse, ut praeter ipsum Abesam judicem, & principem virum, caperet triginta alias virorum, & uxorum peculiare familias?) Sed per domum intelligo familiam, & cognationem: est enim uxor de familia viri, ut Jurisperiti docent.

Unusquisque in die suo. Hebdomadam integram implebant septem filii; & cum suum diem cuique assignatum dicit, forte illum diem intelligit, qui cuique ex ordine responderet incipiendo à primogenito, & à Sabbatho, cujus diei prima quondam observatio, primusque honor fuit; deinde secundo natus secundo diei succedebat. Certe hujus convivii dies notandus albo lapillo, ut qui fraternam concordiam promoveret; sicut è contrario Athenienses referente Plutarcho, in detestationem fraternae discordiae, unum semper ex quolibet mense

diem eximere soliti erant, quo inter Minervam, & Neptunum nata fuerit contentio.

An filiorum Job convivium quotidiana, perpetuaque fuerint?

6. Filios Jobi semel tantum in anno convivium celebrasse. 1. sent. Quotidianas computationes ad luxum pertinere.
7. Secunda sententia verior, verbum futuri temporis quid valeat in sacris, illustratus Ecclesiastes. Vulgatus defensus.
8. Quotidianum convivium fraternam charitatem promovet. Convivii Etymologia apud Hebr. Grac. Latinos.
9. Priscorum conviviorum ritus, & frugalitas.
10. Divitis epulonis locus & peccatum. illustratus Lucas ex Graco.
11. Filiorum concordia parentibus grata, & convivium procurata.
12. Quotidianum convivium pertinere tum ad filiorum, tum ad parentis laudem. Temperantia condimentum quotidiani cibi.
13. Mittere, & missus; vocare, & vocatus in sacris. Vocatores qui apud Latinos.

Sed illud quaestionem habet, an quotidiana essent haec convivium, ita ut nulla hebdomada convivio vacaret; an vero peculiari quadam, & certa hebdomada, semel videlicet in anno, septem diebus continuis convivarentur. Hebraei existimant non nisi semel in anno hujusmodi convivium celebrata; illos sequuntur Origen. Eugub. & Astunica. Cajetanus vero paululum de hac sententia remisit; cum enim dicat se dubitare, quantum temporis inter convivium & convivium intercesserit, & nescire an menstrua fuerint, an crebriora, rariora; tandem concludit rationi consentaneum videri non fuisse quotidiana, sed moderatum temporis spatium convivium à convivio separasse.

Probari haec possunt primo, quod videntur haec convivium quasi umbra quadam legis praecessisse; in lege autem praecipiebatur septem diebus epulum celebrari, Passchae Hebdomadarum, tum etiam Scenopegiae, hac conjectura utitur Origenes. Deinde, quoniam quotidianae computationes ad nimium luxum, & delicias potius referrentur, quam ad charitatem fraternam quam filii Job, quippe sancti, sanctoque parente nati coluerunt, cum modestia, & frugalitate conjunctam. Vitio sane ingenti datur epuloni diviti, quod quotidie epularetur splendide. Non aliter luxuriantibus, & intemperantibus procis, atque opes superbas jactantibus dicebat Telemachus.

Quin

6.

Hebraeorum sententia. Origen. Eugub. Astunica. Cajetan.

1. Ratio.

Deut. 16.

1. Ratio.

Luc. 15.

19.

Hom.

Odyf. 1.

*Quin & divitias, & opes assumite vestras,
Mutuaque per domos convivia ferte vicissim.*

3. Ratio.

Ad hæc, si semper symposia agerent, id inter illorum, & sui parentis laudes minime nunc videretur referendum; neque vero Jobi sacrificium semper pro filiis offerendum, & pro expiandis conviviorum sordibus, quod nunquam intermittendum esset, sed crastina die reparandum: hac ratione utitur Eugub. Tum vero illud (quod Cajetanum movet) non est prætereundum, minus grata, minusque jucunda convivia futura, nauseam potius, & fastidium allatura, quæ quotidiana essent, & nulla intermissione, nullaque abstinence præteritæ diei condita: deesset nimirum illis tertia illa valde commendata lex convivii, ut certa, & delecta quadam die celebrentur, non promiscuis, & profestis. Constare enim debere convivium his tribus dixit Varro, lectis viris, lecto loco, lecto tempore, quod etiam inter ipsos fratres, filiosque observandum esse Augu. docuit de hac re disserens. Rogandi (inquit) sunt parentes, & vicini, sed rarius rogandi sunt. Sane qui singulis diebus vel conviva, vel convivii apparator esset, familiæ suæ bene præpositus, bonusque suorum liberorum educator esse non posset: nihil enim sibi, suisque curandis temporis reservaret, integra mensis, & delitiis consecrata.

Eugub.

4. Ratio.

Convivii
lex.Var. in
Menalip.Aug. ser. 2.
de temp.
dominic.
2. adven-
tus.7.
Verior
quæstio-
nis solu-
tio.Verbum
futuri
temporis
quid in-
dicet.

Eccl. i. 3.

Hebræus
refellitur.Quid va-
leat præ-
teritum
perfectum
in sacro
sermone.

Verum communior sensus interpretum quotidiana, perpetuaque convivia plane asserit; & licet pauci apertis, & disertis verbis rem hanc doceant, nemo non videtur ita sensisse, cum ipsa sententia minime sit obscura; unusquisque in die suo. Et deinde. Sic faciebat Job cunctis diebus. Quid quod perpetua illa, & indefessa consuetudo verbo eundi significatur, ut supra explicuimus: tum etiam quia (ut Hebræus apud Cajetan. dixit) potest exemplar ita verti, & ibunt filii ejus & facient convivium. quæ verba futuri temporis rem perseverantem, & nunquam intermittendam solent indicare; licet soleat verti à Latino interprete per alia tempora: ut Eccl. i. Quid habet amplius homo de universo labore suo, quo laborat sub sole. Hebr. quo laborabit sub sole. ut significetur labor perpetuus humanæ vitæ comes, & grave jugum super filios Adam à die nativitatis, usque in diem mortis eorum. Caterum licet futurum hoc loco non sit in exemplari, quod nunc extat (aliunde enim forte tunc habebat præ manibus Hebræus ille) sed præteritum, ita ut proprie sit, Iverunt filii ejus, & fecerunt convivium. Sapienter Latinus interpretes intellexit præteritum illud perfectum, idem valere, quod imperfectum, quod continuationem

etiam & perseverantiam actionis significat, ut supra ostendimus; sicut Eccl. i. ex Hebræo ad verbum dicas, ortus est sol, & occubuit; quod recte Vulgatus legit, Oritur, & occidit. ut significet, eundem semper moriendi, oriendi, & occidendi cursum tenere, quem tenuit ab initio. Quod si dicas huic tot signis consuetudini significata sufficere unam totius anni hebdomadam; ridicule dices, certe semel in anno hanc vitam, & mensæ communionem inveteratæ illi consuetudini dedisse satis non est, deficeret enim tam longo unius anni jejunio, quantumvis semel in anno septem integris diebus continenter epularetur.

Ergo ut hæc pars stabiliatur, satisfacimus his, quæ pro parte adversa objecta sunt. Quod Origeni quasi umbra, & præambulum legis, & epulorum Paschæ & scænopægiæ esse videtur; aliis non videtur facilis, & vera responsio in re, quæ negari tam facile potest, sicut dici.

Quod secundo loco additur, quotidianas computationes pertinere ad luxum, minime assentior: ad confirmandam, & augendam caritatem, communis vitæ societatem, concedo. Eleganter quidem docuit Cicero ex ipsa ratione nominis convivii, quorsum res ipsa conviviorum, & epularum solemnium instituta esset. Bene (inquit) majores nostri acubationem epularum, quod amicorū & vitæ conjunctionem haberet, convivium nominarunt melius quam Græci, qui hoc idem tum computationem, tum concanationem vocant, ut quod in genere minimum est, id maxime probare videantur. Et licet quidem Lingua Sancta convivium nomine à (Sathah) quod est bibere, quasi dicas potationem, aut computationem, & profusiora convivia, non ex alio quam ex vino, & largiore potu notet Isai. c. 5. Va qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vespem, ut vino aestueris, Cythara, & Lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conviviis vestris. vigeant forte apud intemperatiores Judæos prandia antelucana, quæ apud Priscos in usu erant, & quorum meminit Hom. odyss. lib. 14. Strabo etiam lib. 15. scribit, Persis ab usum invaluisse, ut à mane ad vespem quidquid est temporis, unico prandio concluderent; & de Alexandro similiter loquitur Plut. Alexander prandio, cum diluculasset accubebat, autor est Suetonius, Galbam ante lucem vesci solitum, sicut Ælianus, Tarentinos matutinis se poculis ingurgitasse. Sed redeo ad Hebraicam convivii appellationem, quæ quamvis à potando sumpta fuerit, sed tamen ut dixit Cicero, qui Græcorum more bibunt, ex hoc convivii magnificentiā considerant, quod maximum apud illos

Eccle. 14.

Vulgatus
interpres
defenditur.

8.

Respon-
detur ad
objecta.
Ad 1.Ad 2. ob-
jectum.
Convivia
caritatem
promo-
vent.Cic. de
senect.Convivii
etymologia
apud
Latinos.
Unde di-
catur con-
vivium
Hebræis.

שבת

Isai. 5.
11.Prandia
antelucana.

Hom.

Strabo.

Persarum

abusus.

Plutarch.

lib. 2. de

virtute

& Fortu-

na Alex.

Sueton. in

Galb.

cap. 22.

Ælian.

lib. 12.

cap. 30.

9.
Priscorū
convivia
qualia.

Isai. 28. 8
Macrob.
l. 3. c. 11.
Stob.
Perfarum
convivii
initio
mos.

Macrob.

Quot a-
pud anti-
quos fer-
cula, &
pocula.
Sueton.
in Au-
gust. c. 74.
Servi
Laert. in
vita Ana-
char.
Apule.
lib. 4.
Florido-
rum.
Ebul.
Athen.
lib. 2.
dipnos.
cap. 1.
Novem
Bacchi
pocula
qualia.

illos est; at vero viri sobrii id minimum ducunt: amicitia, & vitæ conjunctionem, quæ convivorum sobrietate alitur, & confirmatur, maximum. Non madebant olim mensa multo mero; non replebantur vomitu, sordibusque, quod Isai. deplorat; non onerabantur infinitis ferculis, quod nostri nunc (plorandum) mores, nostra ferunt tempora; sed cibus mundus, simplex, nullis fictitiis condituris, atque palati & gulæ irritamentis; qualia existimare oportet hæc familia Jobi convivia extitisse. Certe mensa res apud antiquos Sacra fuit, ut ait Macro. & quod de Perfarum regibus Serinus apud Stobæum, serm. 42. & 44. memoriæ prodidit, ante cibum de modestia disputasse, & ante potum de temperantia; hoc idem à conviviis piissimis, & frugalissimis minime prætermisum credendum est; sicut neque illa, quæ apud alias gentes à vera religione alienas observata fuerunt, referente Macro. ut numinis primum, & religionis pro convivii capite meminissent, deinde bene precarentur convivis, & secundum precationem dapibus cum modestia vescerentur. trinis tantum ferculis convivia exhibuit August. scribente Sueton. Servius in 1. Æneid. duobus tantum usos antiquos Romanos dixit (non pluribus forte Jobi filii) neque poculis pluribus, quare ex quatuor poculis, quorum primum Anacharsis referente Laertio, & Asclepiades scribente Apuleio, dixerunt pertinere ad sitim, secundum ad hilaritatem, tertium ad voluptatem, quartum ad insaniam; fratres isti sancto parente nati, tantum duo prima sumperunt necessitati, honestati, fraternæque hilaritati servientia, rursus ex novem poculis aliis, quæ Eubulus enumeravit, cum Bacchum inducit sic loquentem apud Athenæum:

Prudentibus viris ego tres misceo
Crateras, unum sanitatis gratia:
Primum bibunt hunc: grati amoris alterum,
Dulcisque voluptatisque: ac inde tertium
Somni, bibunt hos turba nam prudentium
Redeuntum domum. Nec est inde amplius.
Quartus virorum potus, ast injuria.
At quintus est clamoris: est Lascivia
Sextus sacratus: suggillationibus
Est Septimus: vocantis est octavus: hinc
Est nonus ira.

Ex his inquam duo tantum prima ebebant; sanitatis primum, mutui amoris, & benevolentia alterum, quæ quoniam semper perseverare vigereque debebant, numquam convivorum celebritas intermittebatur.

10.

Qui deinde affertur in exemplum dices

epulo, longe est dissimilis. Is enim epula batur (Ephrenomenos) latum se reddebat, desitiebatur, beatificabat se, depellebat omnes animi sollicitudines & curas, solam voluptatem consecrans in epulis: ut colligitur ex Phauorino in Euphron. & in Dysphoros, quæ contraria sunt, potest illud verbum epulandi, & delitiandi afferre abundantiam quandam, ut nullum voluptatis genus prætermiserit, nullamque occasionem voluptatis: quam etiam abundantiam significat verbum Lasciviendi. Amos 6. ex proprietate radicis (sarach) sic enim quod Latinus dixit, lascivientes. Septuaginta legerunt, delitiis affluentes. Epulum vero non fratribus, non hospitibus, non peregrinis, non egenti Lazaro apparabat, sed sibi ipsi splendide, lampros, large, laute, magnifice, exquisitis cibis, atque cupedijs. Ergo iste erat mancipium sui corporis ventrem pro Deo colens; huic libamina, & sacrificia offerebat, quæ non sacro, sed execrando voracitatis igne absumebantur. Simillimus profecto illis, quorum immensam gulam, & turpem lasciviam describit comminabundus Amos; Opulentos in Sion, dormientes in lectis eburneis, & lascivientes in stratis comedentes agnum de grege, vitulos de medio armenti, bibentes vinum in phialis, optimo unguento delibutos, &c. nihil patientes super contritionem Joseph. Quare ille audire meruit in inferno, sitiens, & esuriens, Memento quod recepisti bona, (Agatha) largam, & lautam ciborum, & potus fruitionem.

Jam tertia ratio petit, an hæc conviviorum narratio pertineat ad laudem filiorum, an solius parentis; posset enim videri alicui ex hoc solum commendari Jobus, quod sacrificaret pro filiis intemperatioribus, tam erat religiosus, & de filiorum pietate sollicitus, tum etiam quam fuerit fratrum concordia suo parenti grata, ut hoc quoque ad felicitatis cumulum accedat, significatur: nam ut ille dixit, fratrum inimicitia parentibus gravissima. Certe Plut. autor est, Xerxen, cum audivisset Ochum filium insidiatum fratribus, mœrore contabuisse, mortemque potius, quam filiorum discordiam mater sapientissima probabat, precabaturque sibi Julia Severi Imperatoris uxor; hæc ut Herodianus scribit lib. 4. cum Getam, & Antoninum filios à contentione, & imperii divisione revocare non potuisset, talem habuit apud eos orationem: Terram quidem, & mare ò filii jam invenistis, quo pacto dividatis, matrem vero quonam modo dividetis? Quomodo infelix ego distribuar inter utrumque vestrum? me primam igitur occidite, dimidiamque uterque apud se partem sepeliat. ergo convivia per se nullam esse laudis materiam,

Divitis e-
pulonis
peccata,
Εφρευ-
ειν.
Quid epu-
lari.

Phavo-
rin.

Ευφρων
δυσφορ.

Lascivire
quid.

לָסַח

LXX.

λαμπεύει
Philip. 3.

Amos 6.

Boni no-
men ad
cibum
pertinere:
ἀγαθα.

11.

Ad obje-
ctionem

Tertiam,
An quoti-
diana fi-
liorum

conviva

pertineat
ad paren-
tis laudē.

Filiorum
concordia

parentib.
gratissi-
ma.

Euripides
Plutarch.

de pietate
erga fra-
tres.

Herodia-
nus.

Julia O-
ratio.

Cate-

12. **Solutio** **propositæ** **difficulta-**
ris. Cæterum utrique commendantur, tum
filii, qui mutua charitatis officia honestis
conviviis obibant; tum etiam illorum pa-
rens qui tam bene institutos filios habuit, ut
quam semel didicissent in paterna domo
fraternæ benevolentia disciplinam, perpe-
tuo colerent. Quare non pro conviviis in-
temperantioribus expiandis sacrificabat,
sed pro occultis defectibus, si quos forte in
conviviis temperantissimis, & honestissi-
mis, per incuriam incurrisse. Neque repe-
tito convivio repetebatur parum honesta
consuetudo, ut frustra censeretur repeti et-
iam sacrificium; non enim homo sapientis-
simus ignoraret, verissime dici posse: *Qui*
baptizatur à mortuo, & iterum tangit mor-
tuum, quid proficit lavatio illius? sic homo qui je-
junat in peccatis suis, & iterum eadem faciens,
quid proficit humiliando se? Orationem illius
quis exaudiet? Cajetanus vero; bene noverit
temperantiam, & frugalitatem esse condi-
mentum quotidiani cibi, atque quotidia-
narum etiam epularum, easdemque illas so-
brietatem videlicet, atque modestiam tan-
tum abesse, ut tempus adimant rebus neces-
sariis, ut potius modum, ordinemque ser-
vent in rebus, & tempus suum cuique præ-
scribant, liberumque relinquunt.

13. **Mittere &** **vocare in**
sacris. Et mittentes vocabant. Missio nuntio accer-
sebant, & invitabant ad convivium: cum
enim mittere & vocare junguntur, missus
nuntius vocare vel invitare quempiam ju-
betur; ut Gen. 31. *Misit Jacob, & vocavit Liam,*
&c. id est vocari jussit, Embio à Lamar, quo
etiam modo Paul. Rom. 1. dixisse videtur,
Vos estis vocati Jesu Christi, id est, adducti ad
fidem per Apostolos, qui sunt missi inter-
nuntii ad prædicandum Evangelium omni
creaturæ. Verbum autem mittendi, solitarie
positum aliquando habet nuntium adjun-
ctum, ut 2. Reg. 2. & Proverb. 9. & frequen-
ter alibi, interdum vero nuntius, qui non
exprimitur, in ipso verbo latitat; præsertim
sequente præpositione ad; sed absolute Psal.
17. Misit de summo, & accepit me, subintellige
missum à Deo ministrum, aut angelum sal-
vatorem, & divinæ propitiationis nun-
tium. Psal. 56. misit (angelos) de calo, & libe-
ravit me. Et iterum; Misit Deus misericordiam
suam, & eripuit animam meam. id est, miseri-
cordiæ hominibus impendendæ admini-
stratorios spiritus. Hinc missi dicuntur, qui
divinæ voluntatis, divini que verbi perlatore
sunt ad homines, videlicet Apostoli, qua-
si internuntii: ideo missus, quando de ho-
mine dicitur, est ministri, & inferioris no-
men Joan. 13. Apostolus non est major, eo qui mi-
sit illum. Vocare autem non solum ex re sub-
jecta pertinet ad convivium, sed etiam ex

14. **Tempe-** **rancia** **condi-** **mentum** **quotidia-** **ni cibi.**

15. **Missus in** **sacris** **quid sit.**

16. **Joan. 13.** **Vocare** **pro invi-** **tare.**

vi ipsius vocabuli; est enim idem, quod in-
vitare. Numer. 25. *Fornicatus est populus cum*
filiabus Moab, que vocaverunt (invitaverunt) 2.
eos ad sacrificia sua, at illi comederunt, & adora-
verunt Deos earum. 2. Reg. 15. Postea comedent 2. Reg. 15
vocati, Prov. 9. Misit ancillas suas, ut vocarent
(invitarent) ad arcem, & insipientibus loquu-
ta est, Venite, comedite panem meum, & bibite vi-
num quod miscui vobis: & multi sunt vocati, pau-
ci electi. Hinc fideles sæpe dicuntur à Paulo,
Vocati, neque semper exprimit ad quid sint
vocati; intellige invitatos ad Evangelii con-
vivium, & cœnam negotiarum agni. Græcis
similiter, Caleo, est vocare ad cœnam, &
Clesis, id est, vocatio ad cœnam, sicut etiam
autocletos est, qui ultro, & spontanea voca-
tione à nemine invitatus venit ad epulas.
idem usus Latinis; qui etiam Vocatores ap-
pellabant eos, qui ad cœnas vocabant, &
quibus negotium invitandi demandabatur,
ut ex Plinio constat li. 35. c. 10. cum de A-
pelle scribit per fraudem invitato ad Regis
Ptolomæi cœnam ab impostore quodam
non ab ipsis Ptolomæi Vocatoribus.

Tres Sorores.

14. Optimus convivarum numerus, quid de duo-
decim conviris.
15. Fæminas non tangunt conviviorum cura. So-
roris Etymon. Græcarum fæminarum in
conviviis mos.
16. Cur sorores conviviis adhibere, opinio D.
Tho. Fratrum erga sorores caritas.
17. An filia Job virgines fuerint, Gener est de fa-
milia soceri, & quis Generi appellatione
contineatur.
18. Comedere, & bibere in sacris.
19. Communio mensæ & calicis concordie Sym-
bolum. Illustratus Abdias.
20. Fraterna benevolentia, plura ex sacris, &
profanis scriptoribus.
21. Fratrum odia gravissima, plura ex sacris, &
profanis.

TRES sorores. Cum multum laborarint
antiqui, in præfiniendo certo quodam
numero convivarum, qui optimus videre-
tur jucunditati, & sobrietati; & tandè tres,
quatuor, aut quinque Græci statuerint, ut
ex Archestrato Syracusio refert Athenæus.
lib. 1. cap. 1. & Plato in Timæo, tres aut quin-
que requisierit, Homerus vero usque ad de-
cem probaverit; sed tamen illud tanquam
optimum, invaluit, quod Gel. ex autoritate
M. Varronis scribit præcipientis, conviva-
rum numerum incipere oportere à Gratia-
rum numero, & progredi usque ad Musa-
rum, id est, proficisci à tribus, & consiste-
re in novem; ut non pauciores tribus, non
plures novem in eadem mensa accumbe-
rent,

14. Conviva-
rū nume-
rus quis
optimus,
Arche-
stratus
apud
Athenæū.
Plato.
Homerus.
Gel. lib. 2.
cap. 7.

Duode-
cim con-
vivz.

Julius
Capit.
Olym-
piod.

Gellius.
Sororis
Etymon.

Ps. 44. 11.
Epictetus.
Plutarch.
Romanor-
um mos.

Chrysost.
Fœminar-
um Græ-
carum
convivan-
di mos.

Herodot.
Probus
Æmil.

Justinus.

16.

D. Thom.
Fratrum
in sorores
caritas.
Qui foro-
rum inju-
rias ul-
ti fuerint.

rent, quod idem in filiorum Jobi conviviis servari necessario debuit; nam cum septem essent filii, filiarum vero tres, convivorum unus novem excipiebat convivas, ut vel hinc colligas falsum esse id quod proverbio jactatur, Septem convivium, Novem vero convitium facere. Jam numerum illum duodenarium sacrauit Christus Jesus duodecim adhibens convivio corporis, sanguinisque sui, quod Lucium Verum Imperatorem fecisse primum cum duodecim accumbentem solenni convivio; scribit Julius Capitolinus in vita illius.

Sorores suas. Olympio. notat solos filios in obeundo conviviorum munere occupatos fuisse, neque harum rerum curas requisivisse à fœminis, recte; nam forte virgines erant, quas non tangunt ejusmodi curæ; quod si erant maritis locatæ, suæ tantum domus, suorumque virorum, atque liberorum meminisse debuerunt: nam propter hos relinquit quoque mulier, ut vicem rependat viro, patrem, matrem, fratres nescio enim quid magis separatum à parentum domo filia habet? quam filius. quod ipsum etymon vocabuli indicat, nam ut Labeo dixit, referente Gellio. 13. cap. 10. Soror appellata est, quod quasi seorsim nascitur, separaturque ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur, quare jubetur sponsa *oblivisci populum suum, & domum patris sui.* Psal. 44. filia (inquit Epictetus) *aliena possessio est patri.* quo respicit illa Bœotiorum consuetudo referente Plutarcho in quæst. centur. Roma. ut cum sponsa curru vehebatur in domum mariti, axem currus pro janua incenderent, quasi sublato eo qui posset eam alio abducere, aut in domum paternam reducere. Addit Chrysost. suæ sobrietatis, atque temperantiæ sorores vestes adhibitas esse à fratribus, nullasque alias fœminas interfuisse convivii, & recte; nam forte Chrysost. respicit his verbis antiquam illam fœminarum Græcarum consuetudinem, quibus non licebat accumbere convivio nisi propinquorum; quod apud Macædones servatum scribit Herodot. lib. 5. apud alios etiam Probus Aemil. in procemio virorum illustrium, & Justinus lib. 7.

D. Thomas ideo sororum mentionem fieri existimat, quod communiter soleant despici à fratribus: commendatur itaque comitas, & benevolentia fratrum erga sorores: Ego vero sic existimo, fratribus erga sorores benevolentiam, & amorem ab ipsa natura peculiari sensu inditum, & commendatum esse; quare illarum injurias acriter propulsant, vehementerque vindi-

cant; exempla sunt Simeon, & Levi, ceterique filii Jacob, gravissime ferentes, atque ulciscentes Dinæ sororis stuprum; & Absalon pro violata sorore Thamar interficiens fratrem Amnon. Fratres vero Rebecca ipsa illorum matre in diligenda sorore ardentiores videntur fuisse, primique ipsi sororis discessum, quem graviter ferebant, comprehendebant; nam Eliezer urgenti professionem responderunt *Fratres ejus, Maneat puella saltem decem dies apud nos.* Dimiserunt tandem impetrantes prospera sorori suæ, atque dicentes: *Soror nostra es, crescas in mille millia.* Quasi dicerent, quid non boni precemur sorori, in cujus germanitate omnem dilectionis rationem habemus. Præterea, quod sponsa nomen habet Sororis in Canticis, sicut & sponsus nomen fratris, quo mutua dilectio, eaque ferventissima significatur, qua prosequitur Sponsam sororem.

Sed expedienda nunc facile est jam indicata quæstiuncula, existimare ne oporteat locatas fuisse suis viris filias Jobi, curiosum hoc potius quam necessarium; sed non omnino inutile. Partem asserentem docuit Origen. superius adductus. Sed tamen non deest sua conjectura parti neganti, nulla enim generum Jobi mentio fit, quorum tamen, perinde ac filiorum, soleat Scriptura meminisse; & quæ ad bonum pertinent filiorum, ad illos quoque pariter pertineant. Gen. 19. dixerunt Angeli ad Loth: *Habes hic quempiam tuorum generum, aut filios? omnes qui tui sunt, educ de urbe hac.* & (quod observari debet) eo quod ad virum justum pertinerent quodammodo, generos vocat, non quibus jam nupsissent filiarum, sed quibus locandas, & jam desponsas essent, subditur enim, *Loth loquutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias ejus, & dixit: Surgite, egredimini de loco isto.* quod idem est, quod postea l. 8. ff. de gradibus, statuitur, Generi appellationem etiam ex sponsalibus extrahi, quod non est ab eruditissimo Servio prætermisum, ad id Virgil.

Et generum auxiliū Priamo, Phrygibusque ferebat infelix, qui non Sponsa præcepta furentis Audierat.

Quare sicut David merito dicebat, *Num parum vobis videtur generum esse Regis?* ita sane permagni æstimandum est viri sancti Generum esse; non videtur itaque integra Jobi familia numerata prætermisiss generis: neque præteriret historia generos etiam cum filiis oppressos ruente domo, multum enim valeret ad explicandam cladis magnitudinem æque ac doloris, patientiæ quoque S. Job. *Ut comederent, & biberent, Sicut panis, & aqua*

Gen. 24.

2. Reg. 13.

Gen. 14.

55.

Sponsa
soror, &
sponsus
frater.

17.

An filiarum
Job fuerint jam
matrimonio locatae.

Origen.
Jobi filias
virgines
fuisse.

Gen. 19.

12.

Generi
appellatione quis
contineatur.

l. 8. ff. de
grad.

Servius

in 2. Æ-
neid.

1. Reg. 10.

19.

Viri familia
Generos com-
prehendit

1. Reg. 10.
19.

18. quæ nomina quodcunque esculentum, & poculentum comprehendunt, ita sane comedere & bibere quæcunque cibi, & potus generatim etiam pertinent ad solenne epulum, & laetum, hilareque convivium.

Luc. 12. Luc. 12. pecunius ille dives sic secum colloquebatur, *Anima mea comede, bibe, epulare, habes multa bona posita in annos plurimos.* Et qui se ad comportandum adhortabantur, apud

Isai. 25. Isai. 25. *Comedamus & bibamus.* Et Sapiens dum docet confectandam hilarem quandam vitam, cum honesto, & frugali divitiarum usu depulsis animi curis inutilibus, & sordida parcimonia: *Nonne melius est comedere, & bibere; & ostendere animæ suæ bonam; & hoc de manu Dei est.*

19. Cum eis. Communio mensæ, & calicis concordia, & amicitia symbolum, nam severitas illa, & gravitas, quam dicunt, quæ amicitiam lædit, dimidiatur inter epulas, ubi omnia communia sunt & æqualia, atque adeo amicitiam conciliantia. Certe ad magni cujusdam amoris significationem, videlicet viri erga uxorem, dixit Nathan Propheta ad David *Pauper nihil habebat præter ovem unam parvulam, quam emerat & nutrierat, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens.* Illud vero ad magnam consuetudinem & animorum conjunctionem refertur, *sicut mul mecum dulces capiebas cibos.* Sed elegans imprimis est illa in hac ipsa re synonymia, & ejusdem sententiæ expolitio, & expositio apud Abdiam, *Vir fœderis tui viri pacis tue, qui comedunt tecum.* Heb. *vir panis tui,* sicut enim hoc loco *Fœdus, Pax, Panis,* junguntur, ita sane in conviviiis fœdera, & amicitia celebrantur, cujus rei multa extant antiquitatis exempla apud Alex.

Alex. lib. 5. c. 3. Mirantur vero hic Græci, atque Latini mirabilem fratrum concordiam quotidiano convivio & familiaritate conservatam, & confirmatam, nam quotidianus convivius ad conciliandam, promovendam, revocandam, benevolentiam imprimis valet, scriptum est enim Proverb. 27. *Melior est vicinus juxta, quam frater procul.* Nam si se frater à convivio, & familiaritate subtrahat; fraternitatis jura lædet; violabit potius; quæ sicut in eodem utero sancita sunt; ita etiam eodem convivio, & eadem domo servari petunt; convivere namque desiderant, qui amant; ut Arist. dixit, lib. 7. Ethic. Hanc igitur fraternæ caritatis legem si consideres ab ipsa natura arreptam, haustam impressam fratrum animis, non valde miraberis: at si illam, quæ à natura insita est, facile quacunque occasione ex ipsis animis convelli, penitusque extinguere, subeuntibus in ejus locum rixis, contentionibus, odiis in-

Pined. Tom. 1.

veteratis; rem miraberis, quæ ut optima, & à natura ipsa postulata, ita vulgo minime evenire soleat, sed insolenter & raro. Mirabundus enim exclamavit ille *Fratrum gratia rara est.* Fratrum quidem amicitiam efficit, & commendat naturæ & studiorum æqualitas, & similitudo quam maxima esse potest, cum illis communes sint parentes, uterque, sanguis, ortus, educatio, domus, generis claritas, res familiaris, patrimonium, disciplina etiam, atque mores ut Arist. scripsit, ut verissimum sit illud etymon, *Frater* quasi fere alter, ex sententia P. Nigidii, ut scribit Gell. verissimaque illa Xenophontis sententia, *Se ipsum curat, qui fratri providet.* Porro, *Omion Omio Philon,* simile familiæ micum, ex Plat. in Phæd. Quis itaque amicior quam frater fratri? Neque enim tam similis est oculus oculo, & pes pedi. Quare id à Plutarcho acute observatum est in ipsa natura multiplex observari fraternæ benevolentia argumentum, cum ea, quæ valde necessaria sunt in nostro corpore gemina effecerit, manus, pedes, aures, brachia, oculos, ita sane duos ex eodem utero procreat, ut alter alterum mutuis officiis juvet, & conservet, neque enim pes pedem supplantat neque manus nocet manui, neque oculus germanum oculum eruit. Quare qui fratrem abiciat, ut alios amicos paret, is certe suum pedem abiciet, & abscindet, ut lignum sibi asciscat, qui multo minus usui esse poterit, multoque magis dedecori, oneri, molestia. Fraternitatis charitatem commendat ad Hebræos Paulus, ut quæ maxima videatur esse atque ardentissima, *Charitas fraternitatis* (fraternæ similis) *maneat in vobis.* Neque sane illam à Christo servatore perfectæ charitatis Legem, alio quam fraternæ dilectionis exemplo, aut nomine nobis tradidit, *Ut effemus filii patris celestis.* Arnobius & præstringens barbaros ethnicorum animos & objectionibus, quæ ab illis in primos Ecclesiæ fideles jactabantur, sapienter pariter ac Christiane respondens, *Sic mutuo (inquit) quod doletis, diligimus, quoniam odisse non novimus. Sic nos quod videtis, fratres vocamus, ut unius parentis Dei homines, qui se diligebant ardentem in prima Ecclesia fideles, fratrum nomine se in amore confirmabant, & complectebantur, ut apud illos non aliud esset Christianus, quam frater, quod tum ex Paulo scribente ad Corin. aperte constat, tunc ex his, quæ scribunt Clem. lib. 5. Strom. August. lib. 1. de serm. Domini, cap. 43. Euseb. 3. de hist. cap. 43. Niceph. lib. 1. cap. 3. Tertull. de corona milit. Tandem fraternus amor exemplar, & imaginem præferre videtur omnis veræ, constantisque amicitia.*

E

Ovid. 1. Met.

Arist. lib. 8. eth. c. 11.

Gel. li. 13. cap. 10.

Xenoph. in Cyrop. lib. 8.

Plato. Philon. hmoi. hmoi.

Salust. in Jugurt. Plut. de frater be-

nevol. Fratrum mutua officia.

Simile.

Hebr. 13. 1

Arnobius contra gent.

Christiana gentis fraternæ charitas.

1. Cor. 7. 12.

Clemens Alexand. August.

Eusebius Nicephorus.

Tertull.

Arabum
mos.
Strabo.
Fratrum,
parentum,
& conju-
gum dile-
ctio ma-
jor.

amicitiæ atque mutuæ benevolentia, cum etiam Sponsus Sponsam sororem vocet, Sponsa vero fratrem Sponsum. Et ut aliquid etiam de fratrum honore, & dilectione (quod ad Hufitarum mores pertineat) proferamus, certe apud Arabes Lege statuebatur) autore Strab. lib. 16. ut fratres gentilium hæreditatem successores antecederent filios. Magna inter conjugatos charitas, sed ascititia, non accepta, neque hausta ab ipsa natura, major parentum erga filios, sed minime reciproca, propter dissimilitudinem & inæqualitatem, maxima inter fratres, ut cui æqualitas adsit, & mutuæ benevolentia procreatrix, similitudo.

21. Sed mirum, tria hominum genera, qui se mutuo amore prosequi, aut ex natura, & consanguinitatis, aut ex vicinitatis, & cohabitationis, aut ex conjugii lege tenentur, minimum se diligere solent, multum odisse.

Ecc. 25. 1. Rarissimum namque rem Sapiens requirebat dicens: *In tribus placitum est Spiritui meo; quæ sunt probata coram Deo & hominibus, Concordia fratrum; Amor proximorum (vicinorum) & vir, & mulier sibi bene consentientes.* Sicut enim quæ calidissima sunt, eadem frigidissima, ita & sane ex amicissimo redditur quis inimicissimus, & ex fratre hostis acer.

Ar. 4. Fraterna
meteo. cap. 3. odia.
Luca. 1. 1. Sed primo illo fraterno Abelis sanguine in-
Gen. 4. 8. justus Cain terram madefecit, quæ aperto ore sanguinem fratrum excipiens, tanti-
que sceleris debitas pœnas fratricidæ expe-
tiit, atque imprecata est *Per iram homicidii,*

Sap. 10. 3. (ait Sapiencia) *fraternitas deperit*, quod enim in se erat, fraternitatem ex mundo tollere visus est, qui primam, quæ in mundo extiterat, fraternitatem sustulit, fratremque pemit. Et ut alia fraterni odii exempla præteream, illud est mirabile, quod de Eteocle & Polynice fratribus proditum est, qui cum se mutuis vulneribus confecissent, & rogo cadavera mandarentur, ex eorum corporibus nascentes flammæ sese dissociaverunt, quare in proverbium abiisse, *Graves fratrum inimicitia*, tum etiam illud, *Quorum amor summus est, horum summa odia.* ut Arist. scribit in Polit. atque hujus rei Physicam rationem tradit, quod cum eadem pars appetitiva sit, quæ Irascibilem & Concupiscibilem continet, videtur homo à natura ita constitutus, & dispositus, ut cum propter naturæ & sanguinis conjunctionem aliquem amare teneatur, si ab illo se lædi contemnive intelligat, incredibiliter irascatur, acerbissimumque odium concipiat, quod in fratris fortunas, honorem, vitamque ipsam erumpere solet; atque ejusmodi interdum existit,

Sabel.
ennead.
1. lib. 7.

Ar. 7. po.
c. 7.
Unde fra-
trum odia
nascantur.

quod neque mitigari precibus, neque utilitate deponi, neque sedari verustate possit. Sunt enim fratres quidam, in quibus infinitum sit odium, in quo semel susceptum sit. Crimen profecto pessimum apud Deum, & nefariæ turpitudinis, infamiaeque nota inurendum apud homines. De quo sane amator ille fratrum suorum Joseph, *accusavit fratres apud patrem crimine pessimo. prop. detulit infamiam, seu rumorem illorum malum apud patrem.* Onkelus. *Deferebat Joseph sermonem eorum malum, videlicet vel mutua illorum dissidia, & fraternitatis charitatem minime servatam, ut Rabanus, & alii interpretantur; vel sane conquestus est Joseph apud Patrem, de opprobriis, quibus afficiebatur à fratribus, & de detractioe, quod obloquerentur inter se patrem contra jus, fasque plus diligere Josephum quam cæteros, unde natum est, tum etiam ex eo, quod ipse à fratribus injuriæ & mali acceperat, ut multis exprimentis probare postea vellet suorum fratrum animum, & charitatem fraternitatis, primum detento Simeone, deinde etiam revocato ex itinere Benjamin, quod Josephus 2. Antiquit. 6. sapienter observavit, & 44. dum sic inducit Josephum loquentem cum suis fratribus ex Gen. 45. *Discedentibus omnibus semetipsum fratribus indicavit dicens: virtutem quidem vestram atque favorem circa fratrem vestrum valde collaudo, & meliorem quam sperare ex his quæ in me cogitastis, invenio, hac autem omnia feci, experiri volens, amorem vestra fraternitatis.* Sed quæ non manent pœnæ hujusmodi fraternæ benevolentia contra naturæ legis violatores? acerbissima sane atque gravissima, quales & poeta agnovisse visus sit dum inter eos qui apud inferos cruciantur hos quoque constituit,*

Hic quibus invisifratres, dum vita manebat, Ignem quoque, qui non accenditur neque extinguitur, in Esau, & in illius imitatores, qui nunquam sibi ab odio fraterno temperarint, jaculaturum se Deus ipse comminatus, Amos. 1. Super tribus sceleribus Edom, & super quatuor non convertam eum (quartum hoc videlicet inexpressibile) eo quod persequutus sit in gladio fratrem suum, & tenuerit ultra furorem suum, & indignationem servaverit usque in finem. Mittam ignem in Theman, & devorabit ades Bosra. Nam si illum, qui seminat inter fratres discordias, detestatur Deus, ei sane placere nunquam poterunt qui fratres invicem non dilexerint, sicut ille dilexit nos, qui non confunditur fratres vocare dicens, Nuntia bô nomen tuum fratribus meis. unde voluit debuitque per omnia fratribus assimilari. Ergo jam non solum Job, sed Jobi etiam familia Deo, & hominibus probata extitit.

V. Cum

Illustra-
tus locus
Gen. 32. 2.

Raban.

Gen. 42.
& 44.
Josephus.
Gen. 45. 3

Pœnæ cō-
stitutæ
fratrum
osoribus.

Virg. li. 6

Amos.
11. 1.

* Pro auct.
passado
ran ade-
lante con-
suetudo.

Prov. 6.

19.

Hebr. 2.

11. 12.

Psal. 21.

23. v. 16.

V. Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad illos Job, & sanctificabat illos, consurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis. Dicebat enim, Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Job cunctis diebus.

1. Unde dicatur solennitas in Hebraeo.
2. Mittere in sacris.
3. Quid Sanctum, quid Sanctificare. Illustratus Sophonias Isai. Joel. Paulus.
4. Sanctificatio, id est, preparatio ante sacrificandum, & orandum, qualis olim requisita.
5. Preparatio requisita ante esum sacrificii apud nationes omnes, & in omni Lege.
6. Jobi sacrificia non exigenda ad ritus Legis. Quibus rebus sanctificatio fieret.
7. Job ad sacras & sacerdotales epulas invitasse filios. Paterna & Regia tum humanitatis tum severitatis exempla ex scriptura.
8. Psal. 132. illustratus paraphrasi ad fratrum concordiam, & parentum caritatem erga suam familiam.

Cum in orbem &c. Id est, septem exactis diebus, septemque conviviiis peractis, vel potius ut cohaereat cum eo; quod additur, sic faciebat Job cunctis diebus, non significat post exactos septem dies, & evolutos in orbem; sed cum transissent, perinde valet ac cum transirent, labentibus diebus & vertente tempore. Quare tantum abest, ut hinc colligatur semel tantum in anno septimanam convivalem celebrasse, ut potius locus hic probet quotidianis repetitionibus, semper instauratum fuisse septenarium illum, & hebdomadarium conviviorum numerum. Quod autem hic dicitur, in orbem transire, aut circumire, Isai. 29. dicitur, solennitates evolutae sunt, actae sunt in orbem: quod ad statutum aliquem diem aut festivitatem vel quotannis, vel mensibus, aut hebdomadibus repetendam pertinet. Quare solennitas etiam nomen habet in Heb. à (Kagag) quod est gyrare, aut circumdare, quasi circuiens, aut dies evolutus in orbem, & rediens iterum, quare quod Epulans, vertitur Psal. 41. in voce exultationis, & confessionis sonus epulantis. Hieronymus legit, festa celebrantis. reddique potest, gyrantis, aut circumeuntis, vel gyrantis in orbem, non tam quod solennitates celebrarentur chorais, & circumvolutionibus tripudiantium, quam quod ipsae festivitates solenni-

Pined. Tom. 1.

bus diebus suam circuitionem temporis efficerent, & quotannis recurrerent.

Mittebat ad eos Job. Quid mittebat? respondet Origenes, orationes ad Deum, precesque suas, confessionem quoque ac gratiarum actionem pro filiis. addit etiam, mittebat ad eos, qui pietatem admonerent. Eugub. misisse ad templum hostias, quod ex Chrysost. videtur sumpsisse, qui verbo mittendi munus sacerdotale agnoscit: quasi intelligatur misisse ad Deum sacrificium. Missam vocat Ecclesia catholica, ex Innocentii. D. Tho. Hugo. & aliorum Theologorum sententia. Sed huic loco maxime congruit, ut intelligatur nuntius missus ad filios, qui eos admoneret, & convenire juberet, ad sacrificium preparados & prius sanctificatos.

Et sanctificabat illos. Non dubium, quin sanctificandi verbum ad rem sacrificii pertineat, ex communi sacri sermonis usu. Potest itaque particula (Et) sumi per expositionem in sequenti hemistichio, sanctificabat & offerebat, id est, mundos, sanctosque reddebat; expiatis culpis, & sordibus per sacrificium, sanctificabat offerendo: vel potest aliquid sacrificio praeivum significare, ut recte, riteque fieret: quod Septuaginta probarunt legentes Mittebat Job, & purificabat eos. sed haec tamen indigent majori dilucidatione.

Observandum ergo est, verbum (Kadas) significare sanctum aliquid, sacrum, Deo consecratum, aut dicatum, sanctificatum, vel factum sanctum ex oblatione, aut aliqua alia sancta caeremonia, rituve sacro, quo separatur à communi, & profano usu, & destinatur ad Dei cultum, sanctum habendum ab omnibus, & religiose venerandum, atque tractandum. Quae omnia recte conveniunt in oblationes, & sacrificia, atque Sacerdotes; nam his rebus, quippe sacratis & Deo devotis sanctitas, aut sanctificatio inest, 1. Regum 7. de Sacerdote. Sanctificaverunt (consecrarunt, sacris initiarunt) Eleazarum ut custodiret arcam Domini. De sacrificio passim in Exod. Levit. Nū. Deut. Joan. 17. Pro eis ego sanctifico (offero in sacrificium) me ipsum. De utroque per translationem à ritu sacrificantium, & mactantium victimas transfertur ad occisionem, & sanguinis effusionem, quae in bello fit Jer. 12. sanctifica separa, se pone tanquam rem sacram, ne quis tangat, aut ad alium usum destinet, accommodet (eos ad diem occisionis. Sopho. 1. Juxta est dies Domini, preparavit Dominus hostiam) impios statuit mactandos, & cadendos, separatos, & destinatos habet gladio, & neci, & sacravit, devovit sibi ipsi Deus,

E 2

fua

2. Origenes

Eugubius

Chrysost.

Innocent.

D. Thom.

Hugo.

3.

Particula (Et) per expositionem

Quid Sanctum

1. Reg. 7. 2.

Joan. 17.

9.

Jer. 12. 3.

Soph. 1. 17.

Supplicia

impiorum

est Deo

sacrificia

* Vendo se pascendo porfuetueda, y dando la buelta los combites la y van a biem dandolos sacrificios. Isai. 29. 1

Unde dicatur solennitas. Ps. 41. 15. Hierony.

sua justitiæ sacrificium, & victimam futu-
 ros punitio impiorum in Dei gloriam &
 cultum sicut sacrificium,) *sanctificavit* (hu-
 jus mactandæ hostiæ & offerendi sacrificii
 velut Sacerdotes consecravit, & initiavit
 Chaldaeos hostes, qui cædant, & profun-
 dant sanguinem, & devorent impios Israe-
 litas, comedebat enim etiam Sacerdos de
 sacrificio) *vocatos* (invitatos ad sacrum epu-
 lum) *suos*. Isa. 54. *Gladius Domini repletus est*
*sanguine, incrassatus est adipe de sanguine agno-
 rum, & hircorum* (impiorum videlicet, qui
 sunt viri sanguinum) *de sanguine medullato-
 rum arietum*, (qui curant cuticulam, & pin-
 guescunt sordibus voluptatum impurissi-
 marum) *victimam enim Domini in Bosra*. (nam
 Palesthina ex peccatorum sanguine, & col-
 luvione, & ex supplicii profundendo san-
 guine conversa videbitur in Idumæam ru-
 bentem, & sanguinolentam) & *interfectio*
magna in terra Edom. Hinc Paulus vocem
 hanc accommodat ad spirituale animorum
 per Evangelii susceptionem, sacrificium.
 Romano. 15. *Propter gratiam qua mihi est data,*
ut sim minister. (Sacerdos Deo offerens, &
 faciens animas) *Christi Jesu in gentibus san-*
ctificans) faciens quasi per prædicationem
 meum sacrificium animorū *Evangelium Dei,*
ut fiat oblatio gentium accepta, & sanctificata
in Spiritu sancto. Hinc extenditur ad præpa-
 rationem quæ antecedit sacrificium, cum
 quis abstinet ab immundis, & profanis, quæ
 ineptum illum reddent rei Sacra, vel offe-
 rendo, vel faciendo sacrificio 1. Regum. 16.
Immolandum Domino veni, sanctificamini & ve-
nite mecum, ut immolem. Exod. 19. *Sanctifica*
illos hodie & cras, laventque vestimenta sua, &
sunt parati in diem tertium. Quæ alii asserunt
 hujus præparationis exempla, non sunt val-
 de congrua, nam *Sanctificare jejunium*. Joel.
 & *Sanctificare bellum*. Jere. 6. non est præpa-
 rare, aut disponere, sed indicare solenne,
 sanctumque jejunium, Deo dicatum, &
 quod nefas sit violare, & indicare certo fu-
 turum bellum, certis ritibus, & solennita-
 tibus Dei jussu, quod sanctum solenneque
 haberi oporteat. Jam ergo Job *Sanctificabat,*
sanctificari, & præparari curabat, atque ju-
 bebat, ut ab immundis abstinerent, ut vel
 sic puriores interessent sacrificio, quod ef-
 set pro illorum peccatis offerendum.
 Sed pressius rogas, quorsum hæc sancti-
 ficatio spectaret, quorsumve ab illis requi-
 retur, qui Sacerdotis munere fungi non de-
 berent, neque offerre, aut tangere victi-
 mam? Responderi dupliciter potest: primo
 eam sanctificationem atque munditiam
 non solum forte requisitam, ut sacrificio
 sancte, digneque etiam ipsi, quorū intererat,

filii interessent, sed ut etiam ipsi non nisi
 mundi deo supplicarent; mundasque preces
 adhiberent, comites sacrificio, non aliter at-
 que Jacob hunc religiosum ritum universæ
 suæ familiæ indixit ante Sacrificii oblatio-
 nem, *Abjicite Deos alienos, qui in medio vestri*
sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta ve-
stra, surgite, & ascendamus in Bethel, ut facia-
mus ibi altare Deo. Idemque mos apud gen-
 tes alias servatus est, ut accessuri vel ad sa-
 crificium, vel ad orationem præmitterent
 purificationem, aut religiosam aliquam
 præparationem. Uti Telemachus Palladi
 supplicaturus manus aqua lavit marina; qua
 utebantur in sacris purificationibus, apud
 Homerum. Puramque sumpsit vestem sa-
 crificaturus apud Virg.

Puraque in veste sacerdos.

quam in rem plura avertit Plutarchus de I-
 sid. & Osyrd. Religiosum præterea præ-
 parationis, aut purificationis ritum Deus
 voluit ad Legem transferri, uti non semel
 præcipitur in Lev. cap. 15. *Docebitis filios*
Israel, ut caveant ab immunditiis, & non mori-
antur in sordibus suis, cum polluerint taberna-
culum meum, quod est inter vos, id est, ne, si pol-
luerint tabernaculum meum, polluti que ad
sacra accesserint, morte mulcentur. Idem
 indicatur Isaï. 1. cum de sacrificiis sermo
 præcessisset. *Lavamini* (forte corpore) mun-
 di estote (forte vestimentis puris, minime-
 que pollutis) *auferite malum cogitationum ve-*
strarum (ne putarent externam tantum
 munditiam & puritatem requiri, & non
 potius internam) Igitur ne filiorum immun-
 ditia obesset, aut ex peccatorum sordibus,
 coacta veluti nubes interponeretur, quo-
 minus ad cælum transiret filiorum oratio,
 & odor suavissimus sacrificii oblatus à pa-
 rente, præciebat Job suis filiis sanctificatio-
 nem, & expiationem præmittere.

Secundo potuit hæc sanctificatio eo spe-
 ctare ut possent de sacrificio quippe sancto,
 digne comedere; nam sacrificium sacramve
 oblationem non licebat nisi mundis & san-
 ctificatis tangere, ut ille pius apud poetam
 de se proficitur:

Tu genitor cape sacra manu, patriosque pena-
tes.

Me bello è tanto digressum, & cade recenti,
Atrectare nefas, donec me flumine vivo

Abluero

Ad hanc vero conjecturam, atque exposi-
 tionem invidetur à Chaldaeo sic locum hunc
 elucidante, *Mittens invitabat eos*: cujus is
 videtur sensus, ut filios invitaret ad eas e-
 pulas, quæ sanctificationem & munditiam
 postularent, quippe jam Deo sacratas & ob-
 latas. Nam apud nationes omnes is videtur
 ritus

Gen. 32. 2.

Sacrifica-
turi ora-
turive pu-
rificaban-
tur.

Ho. 1.

Ilia.

Æneid.

Plut. 1.

Lev. 15. 3.

Isai. 1. 16

2. Diffi-

cultatis
propositæ
solutio.

Virg. 2.

Æn.

Præpara-
tio requi-
sitæ ante
esum sa-
crificiorum
apud na-
tiones om-
nes,

ritus invaluisse, ut sacrificio & oblatione peractis, vel in ipso sacrificio epularentur, vescerenturque oblatis cibis, atque pecoribus: quale descripsit Virgil. Evandri sacrificium, cum excipit Æneam atque socios paratis jam mensis:

Dabes jubet & sublata reponi

Pocula —

*Tum lecti juvenes certatim, araque sacerdos
Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque
canistris,*

*Dona laborata Cereris, Bacchumque mini-
strant.*

*Vescitur Æneas simul, & Trojana juvenus,
Perpetui tergo bovis, & lustralibus extis.*

Num. 25. De Moabitibus vero scribitur Num. 25. Fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adoraverunt Deos earum. Atque huc spectat in

Exod. 32. cum coram vitulo obtulerunt holocausta, & hostias pacificas. Et sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.

Act. 15. Idemque clarè constat ex Act. 15. & 21. cum jubentur fideles ab immolatis abstinere, & ex 1. Corinth. propter infirmorum scandalum prohibetur esus idolothiti. & cap. 10.

Quæ immolant gentes, demoniis immolant, non Deo. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum. Hunc ergo universarum gentium ritum transtulit ad legem Deus, cum sacrificii pars jubetur cedere in usum offerentis, aut sacerdotis, ejusque familiæ, Hujusmodi vero sacras epulas sanctificatio-

nem postulasse aperte scribitur Lev. 22.

1. Reg. 16. Mundatus vescetur de sanctificatis. &c. Idemque Samuel præstitit. 1. Reg. 16. Sanctificavit

Cap. 21. 4. Isai, & filios ejus, & vocavit eos ad sacrificium, id est, invitavit ad esum vituli sacrificati, & subditur: Non discumbemus prius, &c. & cap. 21. militibus Davidis non nisi mundis, conceduntur Panes propositionis sanctificati ab Achimelech. In Ecclesia vero Christiana, & de nostro ipso sacratissimo sacrificio corporis & sanguinis Christi proponitur nobis mensa lautissima, & non nisi mundis discumbere licet, nam qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non discubans corpus Domini. Ex his ergo omnibus efficitur, etiam in lege naturæ aliquam sanctificationis, & præparationis rationem requisitam esse ab iis, qui sacris epulis discumbere deberent, & hanc esse illam filiorum Job procuratam atque indictam à parente, eodemque sacerdote sanctificationem.

1. Cor. 11. 29. In lege naturæ requisita sanctificatio ante esum sacrificii,

6. Verum objicies rem hanc esse alienam à præsentī instituto, nam in holocausto, & in hostia pro peccato nihil relinquebatur sacerdoti, nihilque offerenti, sed integra hostia comburebatur. Lev. 1. 4. & 6. quod of-

Objectio. Levit. 1. 12. 13. 4. 12. 6. 9. 10, 11.

Pined. Tom. I.

ferebat vero Job sacrificium, holocaustum erat, & pro peccato. Responsio in promptu est; holocaustum, & victimam pro peccato non esse hoc loco exigendam ad legem, & ritum Levitici, cum fuerint ante legem: neque vero holocausti nomen ex vi suæ originis, aliud est, quam sacrificium, de quo statim.

Qui verò rogaret, quibus rebus illa sanctificatio purificatiove fieret, certe ex his, quæ diximus, solutione sibi parare poterit, nam vel ablutione, aut mutatione vestium, aut abstinencia ab immundis, præsertim mulieribus, aut religiosa aliqua ratione alia similivè aliquo ritu præstari potuit, quarum rerum exempla nuper adduximus, conducetque consulere in hanc rem, quæ de immundis cavetur Lev. 22. Numero. 15. Exod. 19. 1. Reg. 21. Certe accessuri ad sacrificia apud Ethnicos Venere abstinebant, & certis quibusdam cibis, ut capris, fabis.

Ergo, ut rem hanc totam unica observatione claudamus, sanctificatos filios ad sacras epulas invitabat parens sanctissimus, tum quod cum esset sacerdos, id videbatur pertinere ad suum sacerdotale munus, tum ne laicis conviviiis tam frequentibus interesset vir pietate gravis ac ætate, ut enim illius tenera, suavisque amoris significatio, & in filios indulgentia fuit, natis convivia, & honestam à molestiis aberrationem permittere, ita etiam viri gravitas, singularisque constantia eluxit, cum illud ipsum hilarioris vitæ institutum ipse usque adeo vitavit, ut neque filiorum conviviiis interfuisse dicatur; neque illa quotidiana, & alia ex aliis nexa gaudia, sibi voluerit esse communia, quod forte regie dignitatis & severitatis fuit. Nam Heraclit. Cuman. qui res Persicas scripsit apud Athen. Rex (inquit)

apud Persas sæpius solus, & prandet, & canat, quamvis aliquando una mulier cœnet, & nonnulli filiorum. atque Plutarch. in Artaxerxe scribit, regie Persarum mensæ præter matrem, & Regis conjugem nemini interesse permissum. Quod suo quoque exemplo confirmavit David Rex, nam se invitanti Absalon cum omnibus filiis Regis, respondit, Noli fili mi, noli rogare ut veniamus omnes & gravemus te. Cæterum hanc quoque lætitiæ & felicitatis partem non debuit perpetuo Job desiderare, ut filii ejus essent, sicut novella olivarum in circuitu mensæ: illius: cum infra dicat cap. 29. pristinam felicitatem recensens, Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, quando erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei, erant ergo filii in circuitu mensæ; id est, illi astabant, ut pulchra & eleganti specie patrem epulantem

E 3

oblecta.

Respondi

Quibus rebus sanctificatio perageretur.

Lev. 22.

3. 4.

7.

Sacræ epulæ Paterna, Regiaque severitas

Athen. 12. 4. cap. 6. Persarum reges solæ mensæ accumbunt. Plut.

2. Reg. 13. 23.

Job. 29.

oblectarent, & illum ornarent, & conve-
stirent, sicut rami truncum, atque radicem
arboris, cui adnascuntur, & ipsi quoque e-
pularentur, sicut novellæ olivarum, & sur-
culi semper virentes, beneque de se sperare
jubentes, cibum quoque ex illius manu ca-
pientes, in paternæ indulgentiæ & amoris
significationem, sicut surculus olivæ suc-
cum exsugit ex radice & trunco, à quo ali-
tur, & sustinetur. Humanum illud & regia
benignitate dignum, quod Herodotus Spar-
tanorum Regum jura dignationesque re-
censens scribit: *Quoties* (inquit) *aliqua publi-
ca visceratio fit* (visceratio autem dicebatur,
cum in solennitate aliqua, publicisve lu-
dis aut funere insigni, epulum dabatur, &
carnes distribuebantur populo) *primi in cœ-
na Reges discumbant, & iis primum distribui in-
cipiat duplum omnium, quam ceteris convivis:*
videlicet, ut quem vellet, elargito obsonio
honoraret, ut eleganter rem explicuit Xe-
nophon, in oratione de laudibus Agesilai.
Duplicem (inquit) *portionem in convivis ex
constituto accipiens, nec sic quidem tota utebatur,
verum simplici, nec integra contentus, reliquum
distribuebat. Ratus geminam Regi portionem da-
ri non satietatis gratia, sed quo possit, quem velit
honorare.* Idemque autor rem eandem à Ly-
curgo Lacedemoniis traditam testatur. A-
moris illa significatio mirabilis, cum Chri-
stus Jesus proditori impiissimo intinctum
panem porrexit. Capiebant ergo filii Job
suavissimas cum buccellis, paternæ carita-
tis significationes; quibus virebant, & ni-
tescebant sicut surculi olivarum, ex olivæ
autem nomine, & ratione, cujus similes e-
rant, pacem illi, & bonorum omnium ab-
undantiam, & cœli rorem, terræque pin-
guedinem parenti pollicebantur.

8. Porro filii olivæ, filii olei sunt, filii que sa-
cerdotis inuncti oleo sacro, & licet id un-
guentum oleumque suavissimum videamur
jam subolfacere, quo capita convivan-
tium ungebantur, sed illud tamen redolet
potissimum, quo delinitus ipse Sacerdos,
qui caput erat convivii atque mensæ, libe-
ros deinde suos perfundit, nam cum pater
non aderat, lata erant, atque jocunda ami-
cissimorum fratrum symposia, sed acepha-
la, sine patre, sine capite, aut convivatore
patre, atque eodem sacerdote multo latif-
sima, atque jucundissima. (Ecce res mira-
bilis, & quæ non satis possit pro meritis ex-
plicari verbis) *quam bonum* (honestum, sa-
lutare, utile, probatum Deo & hominibus)
& *quam jocundum* (suave, dulce, non solum
propter honestatem & commoditatem
gratum, sed propter suavitatem & dele-
ctationem jocundum) *habitare* (convive-

re, & concordiam atque mutua caritatis of-
ficia colere) *fratres* (ut natura & corpore,
ita animis, & benevolentia germanos) *in
unum* (pariter, non solum uno atque eodem
convivio junctos, sed uno parente, & ca-
pite colligante, & deviciente illorum om-
nium animos vinculo perfectionis. Cum
autem videretur Psaltes sentire convivialis
unguenti fragrantiam, occasione arrepta
subdit) *sicut unguentum* (sacerdotale, quod
ex multis suavissimisque aromatibus con-
ficiebatur) *in capite* (caput hoc Aaronis, sa-
cerdotis videlicet, fragrat in convivio sua-
viter sacerdotis caput, sed non minus fra-
grat concordia fratrum, filiorumque sacer-
dotis, late etiam spargitur bonus odor, non
unius tantum rei, sed multorum odorum
commistio & temperatio, ita non unius
tantum virtus, sed omnium bene consen-
tientium temperamentum & conjunctio)
quod descendit in barbam (à parente piissimo
& religiosissimo defluit unctio, atque in
barbæ pilos, filios adnatos & cohærentes
barbæ, oleum charitatis fraternæ; docentur
enim à parente, ut se diligant invicem, si-
cut ille ipsos diligit, ut ponant sibimet ca-
put unum, id est, idem inter se sentiant,
quod illorum caput, & patrem sentire vel-
leque viderint) *barbam Aaron*, (repetitio
emphatica: qui pater est, vir esto bene suæ
familiæ præpositus filios habens subditos
cum omni castitate, fideles, non in accusa-
tione luxuriæ, in his ergo virum se præbeat
Barba, ut Hieronymus ait; virilitatis indi-
cium virum ostendit, vir erat Job) *quod de-
scendit in oram vestimenti ejus*, (deinde recta
institutio, & pietatis cultus diffunditur in
reliquam familiam, quæ etiam particeps
erat convivii, & sacrarum epularum. Servi
ad pedes mensæ & lecti, cœnanti patri fa-
milias assidebant cœnaturi pariter. sic et-
iam Job comedit buccellam suam solus)
sicut ros Hermon (similis est paterfamil. mon-
ti Hermon canis operto nivibus) *Qui de-
scendit* (distillat roris guttas) *in montem Sion*
(non aliter paterfamilias fœcundos & ferti-
les reddit domesticorum animos, inductio-
ne roris doctrinæ, vitæ exemplo, morum
lenitate, non aliter illis honesta convivia
indulget, honestamque latitiam, quam ros
Hermonicus exhilarat arbores, atque her-
bas montis Sion, scriptum est enim,
Sicut ros super herbam, ita & hilaritas re-
gis) *quoniam* (propterea) *illic* (ubi fuerint
congregati filii, domestici, familia tota, cum
patrefamilias, corde uno & anima una)
mandavit (præcepit) *Dominus benedictionem*
ibi esse, perseverareque perpetuo bonorum
omnium abundantiam, ut concordia
esset

* El sacra-
dore y el
padre de
familias
sea hom-
bre de
barba y de
pelo en
pecho.
Ad Tit.
1. 6.
Hie. 1. 4. 7
& Eccl. 5

Senec. 1. 3.
benefic.
cap. 27.
Cic. att. 3.
in Verr.
Mar. lib.
3. epi. 40.
& 1. 7.
epig. 19.
& 1. 12.
epig. 88.

Prov. 19.
12.

Herod.
lib. 3.

Xenoph.

Joan. 18.
26.

Olive
quid si-
gnificet.

Psal. 132.
illustratus
paraphra-
s.

esset, quasi cornu copiae pacis simulachrum tenet manu cornucopiae (& vitam usque in seculum) vivunt, quippe diu felices, qui se mutuis officiis juvant & prosequuntur.

Consurgensque diluculo.

9. Quid surgere, aut consurgere in sacris.
10. Duæ voces ejusdem significationis in sacris.
Quid Mane consurgere & diluculo agere.
11. A Deo capienda agendi principia prima luce.
12. Querentibus primo mane Regnum Dei premia amplissima proposita, illustratus Psal. 124.
13. Quæ vis & notio holocausti ex Græco, & Hebræo.
14. An singula pro singulis filiis sacrificia obtulerit Job.

9.
Olympiod.

quid affectat verbum surgendi.

2. Reg. 15

14.

1 Paral.

22. 19.

Gen. 28. 2

10.

duæ voces ejusdem significationis in sacris.

Prov. 7. 15

Vulgatus.

Prov. 13.

24.

Consurgensque diluculo. Olympiod. ait verbo mittendi, patris curam non quamlibet, sed insomnem declarari, sed potius id significat verbum, surgendi, videlicet celeritatem, & diligentiam in re conficienda; consurgens offerebat; diligenter, sedulo sacrificabat, prima cura, prima cogitatio de sacrificio. Quare hoc verbum subire solet adverbii locum, hortantis, & urgentis

2. Reg. 15. Surgite fugiamus, id est, statim, sine mora; exponitur deinde, Festinate egredi, ne forte veniens occupet nos, 1. Paral. 22. Consurgite, & adificate sanctuarium Domino Deo, statim agite de ædificando sanctuario, incunctanter aggredimini opus. Quare quod in Hebr. dicitur Gen. 28. Surge & proficiscere in Mesopotamiam, vulgatus docte vertit, vade & proficiscere, duobus enim verbis rem eandem significantibus significatio vim & augemini capit; vade celeriter, cito fuge, excede, erumpe; quod clarioribus verbis dixerat Rebecca, Consurgens fuge.

Sed crescit celeritas & diligentia adjuncto, mane vel diluculo, tum quod duæ istæ voces ad eandem rem pertinent, nam consurgere hoc loco à radice (Sacam) significat manicare, nos dicimus: levantarse de mannana, madrugar, quod junctum diluculo, valde mane, & magnam diligentiam significat. Sicut enim aurora est prima diei pars, ita primam curam significat, & primū negotium peragendum. Conduplicatur enim eadem res diversis licet vocabulis significata, quare quod Proverb. 7. dicitur: Desiderans te videre: Hebraice habetur: Ut mane consurgerem ante faciem tuam. Licet enim in tenebris & caligine occurrerit meretrix, & ad opera tenebrarum pellexerit juvenem, donec illucesceret dies, tamen illud mane aut de mane vigilare, quod est in fonte, significat curam, diligentiam, desiderium, quod docte expressit Vulgatus, quod etiam, instanter vertit, Proverb. 13. Qui diligit filium instanter

(semper, omni cura & diligentia, Hebr. mane diluculo, nullam prætermittens occasionem) erudit. Eadem analogia Psal. 100. In matutino interficiebam omnes peccatores terra, id est, diligenter, & seculo puniendos curabam, non differebam per incuriam impiorum supplicia, sic etiā prodigus ille filius, quem fames urgebat, Luc. 15. dixit Surgam & ibo; statim sine mora, nihil cunctatus, & eleganter Hebraismum Hispanus explicat; madrugar, idem est quod adesse tempori, non dormire in utranque aurem, neque surgere oscitabundum. Sicut etiam contrario vespera ad negligentiam & oblivionem pertinet; nam (tardarse) perinde valet ac non curare vel per incuriam occasionem & oportunitatem rei gerendæ prætermittere. Usus autē varius est; nam multis verbis adverbium hoc solet nubere; multis etiam modis ipsa hæc res dici: Mane querere. Job. 7. Diluculo venire. Psal. 77. De nocte consurgere. Jer. 25. Mane vigilare. Prov. 8. & Isa. 26. De luce vigilare. Psal. 62. Mane consurgere. Ante lucem surgere. Psal. 126. Diluculo consurgere. hic & Prov. 11. hic autem ita diligentia, & sollicitudo significatur, ut proprie etiam accipi debeat, de ipso diluculi & auroræ tempore, quod sacrificando impendebatur à Deo, sunt enim à Deo, divinisque rebus agendi à nobis capienda principia, & similem habet laudem Ulysses, apud Homer. lib. Odyss., non ab alio quam ab ipso Jove.

Qui semper sacra Deorum
Ante alios fecit cumulans altaria donis.

Cujus rei contemptum & negligentiam videtur scriptura observasse in Cain, ut observat Ambr. super id Gen. 4. Factum est post multos dies, obtulit Cain ex fructibus terræ, sic enim scribit li. de Cain & Abel. c. 18. Duplex culpa, una quod post dies obtulit, altera quod ex fructibus, non ex primis fructibus: Sacrificium autem & celeritate commendatur & gratia. Matutino tempore se invisurum templum, & vacaturum matutinis precibus, & matutino sacrificio pollicetur David, Psal. 5. Manes tibi (sistam me ante tuum tabernaculum, ubi te præsentem exhibes, locū sacrum adibo ante alia negotia, ut tecum agā, consulamque de agendis per diem, & videbo (subaudi te) quare sacrificii matutini fit peculiariter præ cæteris mentio Amos 4. Offerte mane victimas vestras, atque hæc est, illa tantopere celebrata oratio Orientem versus, quasi ipsa orantis constitutio corporis indicaret, Deum summo mane, & prima quaque luce adeundum & orandum: quod fuisse Magis & Persis solenne, ut primo semper diluculo diis canerent, hymnosque & laudes darent scribit Herod. lib. 1. de

Ps. 100. 8

Luc. 15. 17

Job. 7. 21

Ps. 77. 13

Jer. 25. 3

Prov. 8. 1

Prov. 8. 17

Isa. 26. 9

Ps. 62. 2

Prov. 1. 28

Ps. 1. 26

Prov. 11. 27

II.

A Deo

nobis a-

gendi ca-

piendum

principiū.

Homer.

Ambros.

Gen. 4. 5

Psal. 5. 4

* Thodas

las manna

nas os tē-

go de yr a

ver.

Herod.

il-

Philost. illoque Apollonio Thyanæo hæc refert *Philost.* Cum sacerdotibus habitabat, & oriente sole sacra quædam in occulto faciebat.

12. Sed sunt qui inanibus vigiliis se mace- rant, & de multa nocte consurgunt, ut filio- rum rem commodumq; procurent, quorum inanem fuisse laborem & solitudinem su- pervacuam, tum eventus ipse casus com- probat, tum Ps. 126. aperte docemur; qui e- nim domus ædificanda, atque amplificandi familiam primam, eademq; bene firma funda- menta ponere velit, in pietate, in filiorum honesta religiosaq; disciplina Deo ponat, in quo omnis ædificatio constructa crescit; secus nulla erit tam ampla domus, quæ diu stare possit; nam nisi Dominus ædificaverit domum in vanum laboraverunt, qui ædificant eam, (vigila- re & summo mane exsurgere, nisi oraturos & sacrificaturos pro filiis, vanum) vanum est vobis ante lucem surgere (nā, surgetis statim ac sederitis, i. e. vix tantillo quietis sumpto, co- gemini iterum surgere; in somnes pervigilabi- tis noctem integram,) surgite (surgetis ad la- borem & molestias solitudinum) postquam (statim ac sederitis (ut tantillum quietis pos- setis capere) qui manducatis panem doloris (nam quicquid vobis liberisque vestris comparaveritis, ingenti labore comparabi- tis: cum tamen quærentibus primū regnum Dei & justitiam ejus, pro se, pro liberis, pro tota familia reliqua adjiciantur) nam cum de- derit (id est dabit) dilectis suis somnum (quie- tem & tranquillitatem animi, & vitam) ecce (nimirum ut cum filiis, simul etiam bonorum copiam, & quæ ad victum necessaria sunt parentibus piis largiatur Deus) hereditas Do- mini (magna necessaria rerum copia; præ- terea) filii (ne tristis dicere cogatur, sicut A- braham, Domine Deus quid dabis mihi, & ego vadam absque liberis, i. e. quorsum tot opes in unicum, & sine filiis hominem confers) mer- ces (lucra rei familiaris) fructus ventris (be- nedictio uberum, & vulvæ, & pectorum mul- tiplicatio) Is igitur describitur Job, qui quod quæherit primum regnū Dei, & sum- mo mane sacrificaverit pro filiis, cum filiis ingentes quoq; divitiis consequutus fuerit.

Ps. 112. 1. *Philost.* Cum sacerdotibus habitabat, & oriente sole sacra quædam in occulto faciebat.

Gen. 13. 2. *Philost.* Cum sacerdotibus habitabat, & oriente sole sacra quædam in occulto faciebat.

13. *עלה* Offerebat holocausta. Ista quoque vox ab eadem radice, *Chala*, quasi diceret, offerebat oblationes, vel sacrificabat sacrificia. Non enim hic attendenda est holocausti ab aliis sacrificiis differētia, quæ postea in lege præ- scripta fuerunt. Quare quod quidam obser- vant hoc loco, liberalem, & spontaneam Jo- bi oblationem, qui victimam offerebat, to- tam comburendam & consumendam in dei honorem, potius pertinet ad Græci voca- buli etymologiam (nam holocaustum signifi- cat, totum consumptum) quam ad originale, quod est indifferens ad quodlibet sacrifi-

cium. Quod si vim radicis attendas, sonat, elevabat; vel, sursum efferebat elevationes; vel faciebat ascendere ascensiones. Sumunt autem Hebræi, elevationē pro re oblata, & eleva- ta super altare, vel assumpta & sublata ma- nibus sacerdotis, cujus odor dicebatur a- scendere in cælum, & suavissime olere deo. propterea n. precabatur David: *Dirigatur o- ratio mea sicut incensum in conspectu tuo, elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Cum n. esset in exilio, & sacrificiis interesse nō pos- set, precabatur elevationē manuum suppli- cantis reputari à Deo pro elevatione sacri- ficii super altare, & orationem sive preces, quas mane dirigebat ad Deum, pro sacrifi- cio matutino, & pro thure, sive thymiamate, quod mane incendebatur, & cujus fu- mus, & odor videbatur esse Deo gratissi- mus, & quasi ab illo propter suavitatem in- spirando attrahi, cum sursum elevabatur, quasi in cælum usque penetraret. Ne igitur (inquit) testes o Deus in meam orationem, neque illius odorem, & fumum quasi disper- gas, quod tibi probata nō sit; quare quæ deo probata, & accepta non erant, dicebantur non elevari, neque ferri sursum, neque pe- netrare in cælum, & conspectum Dei. *Thren. 3. 3.* *Opposisti nubem tibi, ne transeat oratio, quæ vero probantur Deo, penetrare usque in Dei tribunal.* *Eccl. 35.* *Qui adorât Deum in ob- lectione, suscipietur & deprecatio illius usque ad nubes propinquabit, oratio humiliantis se nu- bes penetrabit.* Et ut de hac thuris elevatio- ne, & directione illud obiter dicamus, Kim- hi existimat allusionem fieri ad antiquam suffumigandi artem, ait enim, quod veteres ex Alexandria usque artifices evocabant, suffumigationis faciendæ peritos, quæ in- star palmarum sursum recta ascenderet, non ob- lique hac illac fumus distraheretur. Nam licet Israelitæ suffumigandi gnari essent; sed non sustollendi fumi. Ideo *Can. 3.* dici- tur: *Sicut virgula fumi*, utrobique autem est *Joel, 2. 30* *alma fumi*, propter rectitudinem, qua sur- sum ferebatur. Hæc igitur tantum ad ori- ginalem elevandi vocem pertinent.

Pro singulis. Vera hæc lectio ex correctio- ne Vaticana, non * per singulos, ut in cæteris fere codicibus vulgatis legebatur; licet sensus utriusque idem. Id quod diserte ex- plicuerunt Septuaginta legentes ex Hebr. secundum numerum eorum. Quod autem es- sent peculiaris sacrificia non constat: po- tuerunt enim septem esse, septem filiis re- spondentia, ut Greg. numerat; filiarum ve- ro, ut quæ non essent conviviorum capita, nulla esset peculiaris victimæ, sed sibi ac fratribus communis. Vel certe fuerint de- cem victimæ, id quod indicat Cypr. de opere & eleemosyna numerosa vocas sacrificia, atque

Sacrificiū dicitur ab elevando.

Ps. 140. 2.

Quæ deus probata habet dicuntur penetrare in cælum.

Thren. 3. 44.

Eccl. 35. 21.

Kimhi. *Ars suffu- migandi apud Hebræos.*

Cant. 3. 6 *Joel, 2. 30*

14.

Vaticana ** Por cada uno el su- yo.* *LXX.*

Gregor.

Cyprian.

atque sapienter animadvertit, plures filios non debere patrem familias negligentiorum reddere in rebus divinis, sed multo sollicitiorem, sic ille scribit: *Ut in hac vita seculari alendis sustinendisque pignoribus, quo major est numerus, hoc major & sumptus est; ita & in vita spirituali atque celesti, quo amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet major impensa. Sic & Job sacrificia numerosa pro liberis offerebat, quantusque erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur Deo & numerus hostiarum. Potuit etiam unum tantum holocaustum offerri pro convivatore, & convivis singulis diebus; id quod videtur indicare autor catenæ explicans illud, secundum numerum eorum, pro unoquoque & singulis ordine, neque ab hoc sensu aliena est lectio Latina. Jam præter exemplar Hebræum, & præter vulgatam lectionem, Septuaginta Vaticani addunt holocaustis, & vitulum unum pro peccato, pro animabus eorum, interpretes Origenis, pro peccatis animarum eorum. quam lectionem licet Complutenses non agnoscant, habent tamen Origen. Chryso. Olymp. in catena. Anton. Monach. Græcus, li. 2. Sermonum, serm. 9. quod ut cum Latino consentiret, posset sumi expositive, ita ut holocaustum esset vitulus pro peccato oblatus; non enim ut supra diximus, est hoc loco magnificianda distinctio illa holocausti, & sacrificii pro peccato; licet Græci in catena, præsertim Didym. & Orig. voluerint diversa esse sacrificia, videlicet holocausta, quæ præcesserint quasi prophetia, & præludium legis, & vitulum unum in figuram, unici legis gratiæ sacrificii, corporis & sanguinis Christi.*

Fuerit ne Job Sacerdos.

15. Offerre sacrificium, ad laicos quoque pertinere.
16. Sacerdos aliquando honoris aut familiaritatis nomen, & quare publico munere, & auctoritate fungitur, illustratus Paulus.
17. Primogeniti quondam sacerdotes.
18. Sacerdotium olim regibus delatum.
19. Sacerdotium aliquando penes Principes, & nobiles viros.

15.
Offerre
sacrificiū
ad laicos
etiam per-
tinere.

Exod. 5. 1.
Num. 28.
3.
August.

Appellatio offerendi sacrificium communis est sacerdoti & laico; nam etiam in Scriptura offerre sacrificium dicuntur, qui illud ad sacerdotem deferunt, vel qui interfunt sacrificio, & qui quavis alia ratione à Sacerdote faciendum procurat.

Quare Exod. 5. dicitur: *Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.* & Num. 28. *Hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis.* ut cum Aug. dixit lib. quæst. veter. testam. q. 46. ille dicitur

offerre, cujus sunt oblationes, quas super altare ponit sacerdos; ipsique imputatur sacrificium, cujus munere offertur. Quare ex verbo offerendi holocaustum, non continuo sequitur Job fuisse sacerdotem, id est, facientem & consecrantem victimas, & ex publico munere & dignitate offerentem. Et quidem negasse visus est Albertus Magnus, qui cum dicitur Job misisse ad filios, subintelligendum putat, nuncium, vel sacerdotem; si enim ipse sacerdos esset aliena sacerdotis opera non uteretur. Alii etiam quamvis ab antiquioribus Ecclesiæ patribus videant vocari Jobum Sacerdotem non continuo acquiescunt, quod nomen sacerdotis non semper sit ministerii, & officii, sed interdum honoris: nam 2. Reg. 8. filii David dicuntur fuisse *Sacerdotes*, quod explicatur, 1. Paral. 18. cum iidem dicuntur, *primi ad manum Regis*, nam sicut sacerdos Deo assistit, & familiariter cum illo agit, ita qui regi est ad manum, & ex primoribus aulae, cum rex dicatur sedere in solio Dei, sacerdotis appellationem habet. 3. Reg. 4. Post enumeratos sacerdotes ex officio sacro, Sadoc & Abiathar, subditur, *Zabud filius Nathan sacerdos*, (per expositionem) *amicus Regis*, & similiter 2. Reg. 20. *Ira Iairi tes erat sacerdos* (amicus familiaris) *David*. quamvis Hieronymus. ideo filios David sacerdotes vocatos velit, quod essent suorum fratrum magistri. Ergo propter sapientiam, aut honorem, & reverentiam, in qua erat Job apud omnes, potuit etiam sacerdotis nomine appellari. Tum etiam Chrysostomus loquens de sacerdotio Melchisedech hom. 35. in c. 13. Genes. ait, dici sacerdotem, forte quod quia ætate provectior erat, à suis colebatur. Sed certe cum hoc loco non vocetur Sacerdos, de nomine curandum nobis non est, sed res ipsa investiganda. Jobum asserunt sacerdotem Orig. lib. 1. Chrysostomus in catena. Hieronymus. epist. ad Evangelium, quæ est de Melchisedech. Philip. presbyt. Beda & frequens posteriorum interpretum sententia: quod non solum colligunt ex cura, & solitudine quotidiani sacrificii, & procuratæ sanctificationis filiorum, sed etiam ex Regia dignitate, & primo honoris & sanctitatis gradu apud suos. Sed clarius erit, firmiorque hujus rei probatio, si prius inquiremus quo jure potuerit Job sacerdotis ministerio fungi. Chrysostomus. sic ait: *Ajunt nonnulli, priscos illos sacerdotes more Melchisedecis per seipsos creatos fuisse, hoc ergo significat mittebat.* Et eandem rem ex propria sententia docet hom. 35. in Gen. agens de Melchisedech. *Sacerdos (inquit) erat forte à semetipso ordinatus, sic enim*

Albert.
Magn.

16.
Sacerdos
nomen
honoris
aut fami-
liaris con-
suetudi-
nis.
2. Reg. 8.
1. Paral. 18.
17.

3. Reg. 4. 5

2. Reg. 20
26.

Chrysost.

Origem.
Chrysost.
Hieron.
Philip.
Beda.

Job sacer-
dos.

nim

*enim tunc sacerdotes erant, quibus verbis, si velit quosdam sacerdotale munus ex antiqua gentis institutione, aut propter singularem alicujus rei excellentiam habuisse, & sine nova populi electione, aut consecratione extitisse sacerdotes, recte quidem ut mox dicemus; si vero quemvis potuisse munus sacerdotale usurpasse pro libito, minime id verum est. Nam cum Sacerdos publico munere, publica etiam auctoritate fungatur, fieri aut esse Sacerdos non potuit, qui neque à Republ. aut Principe Reip. vices habente electus, neque à Deo aut eo, cui à Deo demandatum esset, institutus & initiatus non fuisset. Certe Ari. non minus ad publicam rem pertinere existimavit sacerdotem quam magistratum alium; quin potius inter magistratus, quibus nittitur Reipublic. dignitas, integritas, & conservatio, sacerdotes constituit; qui certe publicam rem agunt. Nam pro universo populo offerunt, tum etiam, non nisi illud sacrificium offerunt, de quo inter eos conveniat, ex quibus tota respublica unum corpus efficitur. Nam in sacrificio conveniunt, qui in unica religione conveniunt; dicente Paulo: *Translato Sacerdotio necesse est, ut legis translatio fiat*, externus ille sacerdotii, & sacrificiorum usus unica religione, unico cultu, unica legis ratione homines continet. Sed rem totam eleganter docuit Paul. Hebr. 5. *Omnis* (in omni politia, quæ uno religionis nomine fundata est) *Pontifex* (non solum princeps sacerdotum, sed Sacerdos; quicumque etiam Pontifex id est, potens facere, & sacrificare) *ex hominibus assumptus* (delectus, separatus, segregatus à reliquis hominibus, aliorum suffragiis & voluntate electus: tum etiam, qui ejusdem cum aliis hominibus naturæ sit; nam illos repræsentat, homo homines. Syriaca, *omnis Pontifex, qui est ex filiis hominis*, neque enim Angelus hominum Sacerdos esse potest) *pro hominibus* (loco & vice aliorum hominum; tum etiam pro illorum commodo & bono) *constituitur* (statutis constitutisque caeremoniis, & religiosis ritibus initiatur, qualis constitutus est Aaron, Exod. 28. 29. & 39. sicut etiam dicitur, Act. 14. *Cum constituerent per singulas Ecclesias presbyteros. & ad Tit. 1. & alibi non semel) in his, quæ sunt ad Deum* (pereunt enim male laici involantes in sacerdotum functiones, cum Dathan & Abiron) *ut offerat dona* (spontaneas & liberales oblationes panis, vini, olei, aut aliorum terræ fructuum) *& sacrificia* (victimas; ea videlicet, quæ vivunt, & in sacrificio jugulantur, mactantur, immolantur.) Itaque nunquam seipsum constituit quis sacerdo-*

tem. Quod autem in 3. Reg. 13. dicitur; *Quicumque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum*, tantum indicat factum fuisse aditum in falsa illa religione vitulorum, ad falsam sacerdotii consecrationem, at vero præterquam quod illi sacerdotes suos habebant consecrandi ritus, nam implebant manum, id est, consecrabantur, vel unctione manuum, quæ implerentur unguento; vel potius, ut colligitur ex 2. Paral. 13. cum summus Sacerdos oblationes & sacrificia imponebat in illorum manus, ita ut impleveret manus sacrificio. Quod enim in Heb. dicitur: Exod. 28. *Cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi*, in Heb. *Cunctorum implebis manus, & 2. Par. 13. Quicumque venerit, & initiaverit manum suam in tauro de bobus, & arietibus septem, sit Sacerdos eorum, qui non sunt Dei.* Heb. quicumque impleverit manum. Non sibi quisque sacrificandi officium usurpabat, sed à Rege designatus. Dicitur enim, 3. Reg. 13. *Jeroboam fecit de novissimis populi Sacerdotes.*

At veriore aliam causam obtinendi muneris sacerdotalis Hier. tradit epist. citat. & in trad. Heb. in Gen. Isidor. in Gen. c. 13. Phil. & Bed. hic. glos. super id Gen. 26. *Vende mihi primogenita.* & Heb. 2. *Vendidit primitiva sua.* D. Thom. 1. 2. q. 103. a. 1. ad 3. & 2. q. 87. a. 1. ad 3. videlicet primogenitos, illustrium præsertim familiarum sacerdotes fuisse, additque Hieronym. Melchisedech fuisse Sem primogenitum Noe: deindeque primogenitos omnes usque ad Aaron sacerdotali honore præcelluisse, atque hæc ipsa esse primogenita, quæ Esau vendidit. Quamvis Isidor. existimet, primogenita fuisse vestes illas valde bonas, quæ sacerdotales erant, quas induti primogeniti victimas offerebant. Propterea itaque Paul. Heb. 12. vocat Esau profanum, quasi laicum, non consecratum, neque initiatum, indignum, qui fanum intret, & in locis sacris diversetur, aut sacra contrectet, denique privatum sacerdotio. vocat etiam *fornicatorem*, quod vitium cum in Esau scriptura alio loco non notarit, certe videtur ad rem eandem de religione & sacerdotio referendum; nam qui veri Dei sacerdotium cum lente commutavit, visus est etiam veram religionem abjicere, & veri Dei cultum in idololatriam convertere, quod in sacro sermone, fornicari dicitur. Idem indicatur Gen. 49. à Jacob benedicente Ruben; *Ruben primogenitus meus, prior in donis, major in imperio.* ubi Chaldaus sic legit: *Te decebat, ut acciperes tres partes, primogenituram, scilicet (id est, duplicem hæreditatis portionem) Sacerdotium & regnum.* quod & in Aegypto servari solitum Hierodotus.

Sacerdos publico munere, & auctoritate fungitur.

Arist. 6. Pol. ca. 8. & lib. 7. cap. 8. Sacerdos potissima reip. pars,

Heb. 7. 12

Ad Heb. 5. 1. Illustratus locus de officio Pontific.

Exod. 28.

& 29. & 39.

Acto. 14. 2

2. Tit.

1. 7.

Num. 16.

17.

3. Reg. 13. 33.

Implere manum,

2. Paral. 13. 9.

Exod. 28.

41. 2.

2. Paral. 13. 9.

3. Reg. 13. 33.

17.

Hieron.

Isidor.

Philip.

Beda.

Glos.

Heb. 2. 12.

D. Thom.

Primoge-

niti olim

sacerdo-

tes.

Hieron.

Gen. 25.

33.

Heb. 12.

16.

Quare vo-

cerur Esau

profanus

& forni-

cator.

Gen. 49. 3.

Primoge-

hitus ac-

cipiebat

tres par-

tes hære-

ditatis.

Chaldaus,

liodo-

Heliodor. liodorus Phœnicæus auctor est, lib. 1. & 7.
Phœnic. scribens in urbe Memphitica, quæ totius
Job primo **genitus.** Ægypti caput erat, filium primogenitum
Pontificis Maximi in patris locum, & di-
gnitatem succedere, oportuerit ergo Jo-
bum primogenitum filium Zaræ fuisse, pe-
nes quem etiam fuerit jus Sacerdotii. Ve-
rum neque hæc primogenitura ratio omni-
no solida, aut sola viguit in obtinendo sa-
cerdotio: non enim alligatum fuit solis pri-
mogenitis; cum Abel natu minor Sacer-
dos asseratur à Hieronymo loco superiori,
& August. de mirab. Sacra Scriptura, cap.
3. Philip. Beda hic. & clare indicatur Gen.
4. cum dicitur obtulisse Deo de primogeni-
tis gregis sui, & de adipibus eorum; videlicet
non alterius Sacerdotis manu, aut ministe-
rio. Deinde Sem, qui asseritur fuisse idem
qui Melchisedech, à plerisque negatur pri-
mogenitus Noe. Tum etiam Abraham, qui
ex sententia Orig. hoc loco, & auctore o-
peris imperfecti in Matth. homi. 1. Sacer-
dos fuit, & Sacerdotali ministerio functus,
Gen. 15. non fuisse primogenitum Thare,
Gen. 11. sed natu minorem aliis fratribus,
colligi non omnino male potest ex illius at-
que Zaræ, cujus erat avunculus, ætate.
Chrysost. Chrysost. oratione 4. contra Judæos affir-
mat laicum fuisse, & laici nomine benedi-
ctionem suscepisse à Melchisedech Sacer-
dote. Quamvis neque hæc Chrysost. ratio
eam solutionem habeat, cum forte Pontifi-
ces Summi, & Sacerdotes maximi soli pri-
mogeniti essent; at vero minores Sacerdo-
tes, quia maximis, & supremis benedictio-
nem petere, & accipere solerent ex fratri-
bus minoribus esse potuissent.

18. Tertiam Sacerdotii obtinendi rationem
ex regno Isidor. Philip. Beda & alii desu-
munt: exemplum asserunt Melchisedech
Regem Salem. Isidorus vero etiam ex Ro-
mana politia; Antea (inquit) qui Reges erant,
& Pontifices erant, nam magnorum hæc erat con-
suetudo, ut Rex esset etiam Sacerdos & Pontifex.
unde & Romani Imperat. Pontifices dicebantur,
refertur vero hoc testimonium, c. Cleros
21. dist. Numa Rex ipse se in primis Ponti-
ficem constituit, ut Dionys. Halicar. &
Plut. tradunt, Galba vero (Suetonio aucto-
re) etiam triplex Sacerdotium gessit. La-
cedæm. Rex ducem, & Sacerdotem age-
bat, ut scribit Xenophon; quo etiam spe-
tat, quod Strabo ait: Sacerdotes in Zela
rerum omnium potestatem habere. Illud
vero vulgatum est, apud Ægyptios ex Phi-
losophis Sacerdotes; ex Sacerdotibus pro-
batissimum creari Regem. Ad quam gen-
tium, nationumque aliarum inveteratam
consuetudinem forte colluditur, cum Deus
1. Pet. 2. 9

suum populum appellat regale Sacerdotium,
utraq; simul Regia, & Sacerdotali digni-
tate fulgentem. Quas cum Deus in Eccle-
siastica politia separaverit, repetere vo-
luisse per sacrilegum ausum Sacerdotalem
functionem ex regio privilegio visi sunt,
Saul offerens holocaustum, & pacifica, 1.
Reg. 13. Cui dictum est à Samuele, stulte e-
gisti. Et Ozias; qui cum roboratus esset, ele-
vatum est cor ejus in interitum suum, & neglexit
Dominum Deum suum, ingressusque templum
Domini adolere voluit incensum super altare
Thymiamatis; percussus ergo est lepra. Similis
regno, sed sacrilegio, sed Sacerdotio diffi-
milis.

Ad hæc, penes nobilitatem fuit etiam
jus Sacerdotii, & penes principes viros, &
capita familiarum, ut Hier. & alii superius
adducti tradunt; id quod indicatur 3. Reg.
13. cum Jeroboam ingentis piaculi notatur
quod fecit de novissimis populi Sacerdotes.
Græcis par erat Sacerdotii dignitas maje-
stati regis, nec erat pervia ignobili vulgo,
autore Plutar. problemat. 113. Solis patri-
ciis concedebatur ex Romanis, ut scribit
Livius lib. 10. Dec. 1. tum deinde Consuli-
bus, Prætoribus, Censoribus, ex Orosl. lib. 5.
cap. 10. de P. Licinio scribente; & ex Livio
4. Dec. li. 3. de Marco Marcello Consule
& Pontifice. Hoc quoque in Jobum con-
venit, filium primogenitum Zaræ ducis cla-
rissimi, & capitis atque Principis familiæ
clarissimæ, ut quæ Ducibus, atque Regibus
splenderet.

Illam tandem ultima est, non ultimo loco
ponenda sapientia, penes quam jus Sacer-
dotii fuit, ut iidem auctores tradunt, unde
apud Ægyptios Trismegisti nomen obti-
nuit Mercurius, quasi ter maximus esset;
maximus sapiens, Rex, atque Sacerdos ma-
ximus, quem Eupolemus apud Euseb. lib.
1. præpar. Evangel. cap. 6. existimat fuisse
Moysem, qui propter literarum inventio-
nem id nomen apud Ægyptios consecutus
fuerit. Et quidem Sacerdotium cum sapi-
entia conjunctum esse debere barbaræ et-
iam nationes agnoverunt, quæ à suis Sacer-
dotibus & rerum agendarum consilia, at-
que responsa, & dubiorum explicationem
& solutionem nunquam non petierunt. Job
igitur vir perfectissimus, atque sapientissi-
mus, propter singularem divinarum hu-
manarumque rerum scientiam, & cogni-
tionem, qui in Sacerdotium veniret, di-
gnissimus haberi potuit; & qui non Trisme-
gistus sed Polimegistus, multis modis ma-
ximus jure vocari debuisset.

Dicebat enim, ne forte peccaverint
filii mei, &c.

20. Dicere, & dicere in corde quid.
21. Sacrificium postulat, & docet ipsa natura, sacrificii multiplex finis. Scrupulus bonæ mentis signum. Peccare.
22. Multa vitia inter se nexa, & cum gulositate præsertim.
23. Benedicere in utramque partem, hoc loco in bonum accipi, aliorum sententia.
24. Benedicere pro adorare. Gulositas proxima idololatria.
25. Benedicere hoc loco in malum, non tam pro blasphemia, quam pro quovis peccato, & cogitationum importunitas.
26. Verbum faciendi in sacro usu, & an Jobi sacrificia fuerint quotidiana.
27. Facere pro sacrificare.

20.
Dicere in
corde.

2. Reg. 21.
15.

*Penso de
heile y
de ma-
tarle.
* Tenien-
dose por
la bios
quedaron
para-
necios.
Rom. 1.
22.

21.
Sacrificiū
ab ipsa
natura
postulatū.

Clemens
lib. 6.
const. c.
20.
Multiplex
finis sacri-
ficandi.

Dicebat enim. Hæc scilicet ratio illum ad sacrificandum excitabat; hæc cogitatio, & cura illum deducebat ad templum, & sacrificia. Cum jungitur verbo dicendi, in corde, vel intra se, idem valet quod cogitare, & interius loqui, aut versari in aliqua cogitatione, eandem vim sæpe retinet solitarie positum: exempla passim occurrunt, 2. Reg. 21. Desiciente David Iesibebnob, qui fuit de genere Arapha, nifus est percutere David. Heb. * Dixit percutere David. Rom. 1. * Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Dicebat ergo Job intra se, hoc versans animo; nisi velis etiam certis, conceptisque verbis & oratione suam mentem explicuisse inter sacrificandum.

Ne forte peccaverint filii mei. Sacrificabat quidem pro peccato; potuit enim natura duce, atque magistratum sacrificare, tum multiplicem in sacrificando finem doceri: cum enim corpore constet homo, non solum anima à natura ipsa docetur tum externum, & corporeum cultum Deo exhibere, tum etiam hunc per sacrificia & oblationes cultum commodissimum esse: quæ ratione dictum est à B. Clemens, in constit. antiquos patres naturali lege admonitos sacrificasse. Finis autem multiplex potest ab ipsa naturali ratione distinguui; primus, ut sacrificium sit in Dei honorem, & primi auctoris rerum omnium, primæque causæ restitutionem; ideo creaturas creatori offerimus, & illas quidem in signum nostræ submissionis, internæque oblationis, & obsequii animorum. Secundus pro impetranda venia peccati alicujus, aut vero pro impetrando beneficio aliquo. Tertius in laudem & actionem gratiarum, hæc, quæ ab ipsa natura profecta videntur, translata

sunt postea ad legem, holocausta, hostia pro peccato, & hostia pacifica: & conveniunt pariter in unicum novæ legis sacrificium, & quamvis Septuaginta etiam in sacrificio hoc Jobi distinguere voluerint holocaustum in Dei honorem, & protestationem divinæ excellentiæ, à vitulo pro peccato, certe id necessarium non fuit, tum quoniam uno, & eodem sacrificio potuit S. Job tres illos in sacrificando fines attendere, tum quod non fuerit manifestum aliquod filiorum peccatum, in cuius expiationem certe referri sacrificium oporteret.

Ne forte. Scrupulus, & suspicio peccati, quæ hominem stimulat, & sollicitat, bonæ mentis indicium esse solet, ut Gregor. dixit: Non aliter etiam hæc Jobi sollicitudo, & suspicio alicujus peccati filiorum occulti, atque latentis, manifestam illorum sanctitatem testatur, cui testimonium quoque suum dicunt Gregor. & Græci omnes, Origen. Chrysost. Basil. Didym. Polychronius, hic & superius v. 2.

Peccaverint, Proprie, aberraverint, devierint à recto tramite (bhata) enim proprie est errare: ad quam vocis proprietatem aluditur Psalm. 24. Legem dabit delinquentibus in via, id est, peccatoribus errantibus à recto tramite.

Sed undenam hæc suspicio stimulabat Jobum, certe ex conviviorum frequentia, & epulis paulo lautioribus, quæ fere semper condiuntur immoderata voluptate, & inani cordis jucunditate, loquacitate, scurrilitate, & intemperantioribus aliis verbis, gestibus, moribus, apposita similitudine explicat Greg. Hi (inquit) qui chordarum harmoniam temperant; tanta hanc arte dispensant, ut plerumque cum una tangitur, longe alia ac multis interjacentibus posita chorda quatiatur, cumque ista sonitum reddat, illa, quæ in eodem cantu temperata est aliis impercussis tremat. Sic sane, licet virtutes omnes cōnexæ sint, sed tamen quædam quibusdam jucundius respondent, & assonant; non aliter quibusdam vitiis peculiaris vitia familiaritate, & cognatione quadam respondent. Nescio quid habet cognationis turpis libido cum jurandi licentia & procacitate, ut si secundum ut ita dicam, Decalogi præceptum percutias, respondeat sextum, si textum resonet, etiam consequutione quadam secundum assonet, id quod in multorum auditis confessionibus observarunt exercitati confessarii. Gulæ vitium ludos intemperantiores & lasciviores jocos excitat, nam Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere: Sequitur etiam stultiloquium, unde

LXX.

Scrupu-
lus, quem
vocant,
signum
bonæ
mentis.

Greg.
epist. 31.

Gregor.
Græci.

Origen.
Chrysost.

Basil.
Didym.

Polychro-
n.

Psalm. 24.
22.

Convi-
viorum
comes
luxus.

Greg. lib.
1. cap. 4.

Quædam
quibusdā
vitiis co-
gnata.

Gulam
comitan-
tur plera-
que alia
vitia.

dives

Exod. 32. dives, qui epulabatur quotidie splendide. guttam
v. 6. aqua petebat in inferno, quod plus in lin-
Luc. 16. gua, quam in aliis membris torqueretur,
19. pœna indicante vitium linguæ, ut observa-
Gregor. vit Greg. Nimius luxus in cibo & potu (mi-
rum) conjunctus est cum animi quadam
immanitate, & inhumanitate: cujus exem-
plum est ille dives epulo non miseratus mi-
Amos. 6. ferrimum Lazarum: & illi etiam apud A-
mos vatem: Comedentes agnum de grege, & vi-
7. & 6. sulum de medio armenti, bibentes vinum in phia-
li, & optimo unguento delibuti, nihil patiebantur
super contritionem Ioseph, adhuc sacrorum,
& religionis contemptus, & Dei oblivio,
Prov. 30. sic Salomon Prov. 30. petit sibi tantum tri-
v. 9. bui necessaria victui, ne forte satiatus illicia-
Isa. 5. 12. tur ad negandum, & Isaï. 5. Cythara, & lyra &
tympanum, & tibia in convitiis vestris, & opus
Domini non respicitis. Honestatis, dignitatis,
rerumque aliarum pretiosissimarum, nul-
lam ducit gulosus rationem, sicut ille, qui
Genes. 25. lente bene infertur, abiit parvipendens, quod
33. primogenita vendidisset. de ejusmodi certe il-
Prov. 27. lud dici potest: Anima saturata calcabit fa-
7. vum. Inverecundia præterea, & impuden-
tia quædam comes est ventris, quare cum
Sapiens deprecatur auferri à se ventris con-
cupiscentias, subjecit animo irreverenti, &
infrunito ne tradas me. Infrunitum autem ali-
quando Latinus interpres, pro insatiabili &
ventri dedito sumplisse visus est, & irreve-
rentem sequente vocabulo exponit. Similes
certè insatiabiles impudentissimis canibus,
6. cum scriptum sit: Canes impudentissimi nescie-
Quid in-
frunitum, runt saturitatem. Denique cum Cerere &
Isa. 56. Baccho incalescit, ardet potius Venus. vide
11. Rom. 14. v. 21. Gal. 5. v. 21. Eph. 5. v. 18.
Jac. 5. v. 5. 2. Petr. 2. v. 13. 1. Pet. 4. v. 3. In
hæc igitur vitia trahuntur, qui, ut ait Judas
Iud. v. 12. Apost. convivuntur sine timore, cum enim
convivium res sit plena periculo, oportet,
ut convivatores pleni sint timore. Vides igitur
singularem Jobi pietatem, & solitudinem liberorum,
cum pro illis convivantibus timeat, absens ipse convivio. noverat
quippe sanctissimus, sapientissimusque vir,
cum corporis vires incalescunt, & reficiuntur,
corporis etiam pravæ appetentias, & affectiones
excitari, viresque sumere, & vix
(quod dixit Greg.) celebrati convivia sine
Gregor. culpa posse. Sic enim Jacob. Apost. dixit, in
Iacob. 5. convivio enutriti corda, quæ sedes est appe-
v. 5. titus, id est, excitari, crescere, vires sumere
Quid e-
nutriti & pinguescere concupiscentiam, & ad om-
corda a-
pad Jacobum, nem licentiam, audaciotem fieri cibi co-
pia & saturitate, Epulati (inquit) estis super
Sap. 8. terram, & in deliciis enutristis corda vestra. Vi-
des igitur, quàm sit necessaria sapientia in
conviviis, illius enim munus est, hominem

Pined. Tom. 1.

sobrie deducere in operibus suis, & ab omni intemperantia continere, non enim potest esse *continens* (ex Græc. sobrius, moderatus, quæ maximè virtus in mensa requiritur) nisi Deus det.

Et benedixerint Deo. Verbum benedicendi medium est, quod in bonam & in malam partem accipi possit, pro laudare, gratias agere, adorare, & colere, tum etiam maledicere, irreverenter, & imprudenter se gerere erga aliquem, de quo enucleatius dicemus; v. 11. Nunc sententiam germanam ex varietate interpretum colligamus. Quidam utramque præsentis versiculi partem connectunt, ut Job vereatur, ne si peccaverint filii, gratias egerint pro ipsa voluptate intemperantiori percepta, quasi pro beneficio quodam divinitus sibi concessio, hæc est D. Thomæ expositio, sicut si latro famosus Deo gratias ageret, quod in prædam optimam incidisset, & qui turpiter vivit, quod optata voluptate potiri potuerit. Simile est id Zach. 11. Cum Deus pater loquitur filio suo, hominum jam duci & præceptor, Pasce (inquit) pecora occisionis, (id est, cum pastores alii non gregem, sed semetipsos pascant, tu fili pastor bonus esto populi Israelitici) quæ qui possederant, occidebant (non enim pastores, sed immites, & sævi tyranni in illos dominantur, & quotidie mortificant & maculant, tanquam morti, occisioni, & acello destinata) & non dolebant (Hebr. non delinquebant, non sibi videbantur conscii alicujus peccati, existimantes obsequium se præstare Deo, & vendebant ea (ut ex populi damnis & detrimentis lucrum facerent) dicentes, Benedictus DEVS (gratias agunt quasi pro celesti beneficio) divites facti sumus. re- & omnia D. Thomas, Sed sensus hic paulo durior, & non valde è proximo petitus.

Cajetanus verò utramque etiam partem conjungit, sed diverfa ratione, videlicet, ne si forte filii peccaverint; non tantum verbo, aut joco, sed quod gravius est, corde & consensu pravo, cum pro more prandentium & consurgentium à mensa debuerint benedicere, id est, gratias agere Deo bonorum omnium largitori, & deprecari cujusque delicti veniam, illi tamen surrexerint peccatorum & poenitentia obliti, & jejunam quandam, & sine poenitentia, & lachrymis aridam, gratiarum actionem retulerunt. Probat autem ille, verbum benedicendi, in bonam partem debere accipi, in malam non posse. Primo quoniam blasphemia, maledictiaque in Deum scelus rarissimum, & non nisi flagitiosissimorum, atque impudentissimorum hominum est, cujusmodi minimè censendi sunt extitisse filii viri sanctissimi.

Grac.

23. Benedicere in utramque partem,

D. Thom.

Zach. 11. v. 4.

D. Thom.

Cajetan.

Benedicere in bonam partem.

F

Cass.

etissimi. Secundo, quoniam non decuit parentem sanctissimum, & liberis sanctissime educatis honesta convivia permittentem suscipere dubitationem de gravissimo aliquo flagitio: potuit tantum levioris alicujus errati, & interni quidem, quod occultius est, suspicione & scrupulo commoveri. Tertio, quod putet Cajet. *Peccare & benedicere*, ad diversas actiones referenda, nam in Heb. diversis temporibus dicuntur, potest enim sic reddi ex exemplari, *Forse peccaverint filii mei, & benedicent Elohim in cordibus suis*, acutior Cajetanus, quam solidus. Sed cum adversus has duas interpretationes nihil majoris momenti objicere possimus, non video, cur Titelmannus neotericos quosdam, verbum *benedicendi* proprie & sine antiphrasi usurpantes appellare ausus sit superstitiosos, & vano timore anxios.

Titelmannus
notatur.

24.
Tertia
expositio.
Benedicere
pro adorare.
Isa. 66.
2. Paralip.
6. 13.

Nominis
elohim
varia ac-
ceptio,

Gula ido-
latriæ
proxima.

Ambros. epist. 36. Exod. 32. *Sedit populus manducare, & bibere, ad finem. & surrexerunt ludere.* consonant alia testimonia. Exod. 32. *Cum comederis, & saturatus fueris, cave diligenter, ne obliviscaris Domini Dei tui.* Chaldaus hac paraphrasi illustrat, *Cum comederis, & saturatus fueris, benedicas Domino Deo tuo, in terra illa bona, quam dedit tibi. Caveas tibi, ne forte obliviscaris timorem Domini Dei tui.* & Deut. 31. *Cum comederint, & saturati crassique fuerint, avertentur ad Deos alienos, & servient eis, detrahentque mihi, & irritum facient pactum meum.* & Deuter. 32. Post

enumerationem mellis, olei, buryri, lactis, adipis, arietum, hircorum, medullæ tritici, & rubentis vini, meracissimi, subjungitur, *Incrassatus est dilectus, & recalcitravit, incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Provocarunt eum in diis alienis.* Prov. 30. *Tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satietur illiciat ad negandum, & dicam, Quis est Dominus?* Huc respexisse videri potest Chaldaus legens, *Ne forte filii mei ad iracundiam provocaverint Deum.* nam provocationis, exacerbationis, aut irritationis nomine Zelo typia propter idololatriam significari solet, juxta id, *Provocaverunt eum in diis alienis, & ad iracundiam concitaverunt.* Ergo cum diceret Job commensationibus, commotationibus, ebrietatibus idolorum festivitates celebrari, timere potuit, ne ex cibo & potu conviviali ad idolorum recordationem, & cultum aliquem aut religiosam invocationem defiliissent. Hæ omnes interpretationes *benedicendi* verbum in bonum usurpant.

Sed vero in malum debere accipi, pro maledicere & blasphemare, acriter contendit Titelmannus, & necessario se probare existimat ex aliis locis, quibus *benedictio* est idem quod *maledictio*, & *blasphemia*: certè conjectura verosimilis, argumentum vero minime efficax, aut necessarium. Carthusianus, quam præ se fert hæc expositio duritiam, & acerbiter ingentem blasphemiam emollire conatur, quod non existimaverit Job suos filios esse, qui blasphemiam assensum præbuisent, sed veritus tantummodo fuerit, ne parum caute se gesserint in sedandis primis moribus, primisque blasphemiam impulsione, & cogitationibus depellendis.

Quinto tandem illa videri potest, ut levissima ita optima interpretatio, ut *benedicendi*, verbum accipiat quidem in malum, sed non tamen pro blasphemiam, sed pro quovis peccato quantumvis levissimo, siue interno, siue etiam externo, quodcunque enim, cum in Dei cultus contemptum quendam, & oblivionem cedat, contrarium est divinis laudibus, & benedictioni: quare per contrarium intellectum rectè significari verbo *benedicendi*, potest. Quare levem aliquam cogitationem, errandam, & ab honesto rectoque alienam, peccati & benedictionis nomine intelligant Origenes, Basilii Polychronius, Olympiodorus, tum etiam Hieronymus & Beda: præterquam enim, quod ex adjuncto illo, *in cordibus suis*, & oporteat intelligi, Septua-

Prov. 30.
8.

Chaldaus

Provocare
ad iracundiam
quid.
Deut. 32.
16.

25.

4. Expositio.
Titelmannus.
Benedicere
pro blasphemare.

Carthus.

5. Expositio.

Origenes.
Basilium.
Polychr.
Olympio.
Hieron.
Beda.

LXX. Septuaginta rem hanc illuminarunt legentes; Ne forte filii mei in mente sua cogitaverint mala erga Deum. lenius legit Polychronius: Ne forte cogitatione conceperint, quæ Deo displiceant. Certus itaque Job de honestate operum, & verborum puritate, & candore, de cogitationibus tantum filiorum erat sollicitus; nam cum opera loco, & tempore, atque opportunitate indigeant, neque sine labore perficiantur, cogitationes tamen momento absolvuntur, & facile irrepunt, & nullum est illis tempus importunum, nullus locus impervius, in medio etiam honestissimorum hominum cœtu, in abdita cordis officina latentem & occultam, sed certam voluptatem fabricare solent. Veritus igitur Job Deum, cui à videndo & penetrando cuncta (Theos) nomen est, nam novit in tenebris constituta, & lux est cum eo, qui cor prævum & inscrutabile ipsi homini cognoscit; qui probat renes (internas affectiones) & corda (cogitationes & reconditos tacitosque animi sensus) certo & constituto sacrificio quotidiano incertum, dubium, occultum, sed vero simile (quæ infirmitas cordis humani, & prontas fugiendi interius mala) filiorum peccatum expiabat. Propterea Chrysostomus homil. in Job & Abraham, appellare videtur Jobum virum Evangelicum, quod tantam curam & sollicitudinem de internis cogitationibus susciperet, quantam Evangelicæ leges præcipiunt: de quo plura, cum iterum recurret sermo de suis ipsius Jobi cogitationibus.

26 Sic faciebat Job cunctis diebus. Verbum faciendi, curam & sollicitudinem affert in re paranda, præparanda, impigre & diligenter præstanda, apte, commode, opportune, ornate efficienda, quo verbo dicitur Genes. 2. Complevit Deus die septimo opus suum, quod fecerat. Indeficienti igitur studio faciebat, id est, sacrificabat pro filiis. Cunctis diebus, videlicet, vel quotidie, ad præcedentis diei expiationem, ut legit Hieronymus in epist. ad Evagrium, & admittit Olympiod. in catena, vel cum distributione accommoda, octavo quoque die, post alios septem convivales evolutos, quod verba illa indicant: Cumque in orbem transissent dies convivii, ad quem locum recurrere oportet.

Genebrar Genebrar. in chronol. in continuatione religionis, & doctrina, anno mundi 2269, ait singulis diebus septimis obtulisse pro septem filiis holocausta, celebrasse etiam suum protabbathum, aut pervigilium sabbathi, & quasi parasceven, sive præparationem, qua præsanctificabat præparabatque filios in crastinum holocaustum, nam

Pineda Tom. I.

quædam legalia tempore & lege naturæ fuisse observata, ut sacrificium de animalibus mundis, & abstinentia à suffocato, indicatur Genes. 8.9. 17. & similiter forte sabbathizarunt antiqui patres ante legem latam, ut affirmarunt Abenezra in Decalogo, & R. Salomon, Gen. 26. Lyrano. Gen. 7.

Sed quanta devotio, quanta alacritas, quantum gaudium, de quo nihil detrahebat frequentia quotidiani sacrificii? familiaritas sacrorum nullum efficiebat contemptum, nullam acediam, idem surgebat quotidie, eandem adhibebat curam & sollicitudinem; in eodem semper cordis proposito manebat, mutabat quotidie fortitudinem, quod ab Isaia de illis dicitur, quorum virtus renovatur de die in diem, & commutant pristinae diei fortitudinem cum hodierna nihilo segniori aut minori in rerum divinarum cura: sicut familiari Hispanismo de illis qui recentibus in dies singulos vestibus utuntur, dicere solemus, Cada die muda suvestido. Sic igitur faciebat Job cunctis diebus.

Verbum præterea, faciendi, ad sacrificia pertinet, nam facere, est sacrificare, uti ille dixit: Facere vitula pro frugibus. & Varro libro 5. de lingua Latina, Agni Jobi facit. Idemque libro 4. Etymologiam hujus nominis Pontifex, tradit ex sententia Q. Scævola, quod sit potens facere, id est, sacrificare. Sacris scriptoribus familiaris etiam significatio: Exod. cap. 29. ab hac ipsa radice, Vitulum pro peccato offeres per singulos dies. Heb. facies per diem. & vers. 38. Hoc est, quod facies, (sacrificabis) agnos anniculos duos per singulos dies Numer. cap. 28. Holocaustum est, quod obtulistis (quod factum est juxta Heb.) in monte Sinai. 3. Reg. cap. 18. v. 23. Ego faciam bovem unum, & imponam super ligna. Ezech. cap. 46. v. 22. Faciet vitulum pro peccato. & vers. 44. Sacrificium Ephraim per vitulum faciet. Hoseæ cap. 2. Ego dedi ei frumentum & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei, & aurum, quæ fecerunt (sacrificaverunt & obtulerunt) Baal. Psal. 66. Offeram (Hebraic. faciam) tibi boves cum hircis. Et de nostro sacrificio Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Et iisdem faciendi verbis, ejusdem sacrificii fit mentio. 1. Corinth. 11. Hujus autem significationis analogia ad primariam & propriam hæc est, quod quæ Deo offerri & sacrificari debent, diligenter parari & præparari debent, opportune, ornate, & quoad fieri possit, exquisite, & sedulo quæ ad sacra spectant, cum scriptum sit: Maledictus qui opus Domini facit fraudulenter. E iterum: Si offeratis cæcum ad

F 2

immo.

Gen. 8.9.
17.
Abenezra
R. Salom.
Lyrano.

Isai. 40.2

27
Facere pro
sacrificare.
Virg. ec-
log. 3.

Varro.
Q. Scæva-
la
Exod. 29.

36.
Nu. 28.6
Hebraus.
3. Re. 18.

23.
Ezech.
46.22.
& v. 44.
Osee 2.8.

Psal. 66.55.
Luc. 22.

19.
1. Cor. 11.
24.

Jer. 48.
10.
Malach.
1.8.

immolandum, nonne malum est? Et si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit, si susceperit faciem tuam dicit Dominus exercituum? Et tandem: Domus mea deserta est, & vos festinatis unusquisque in domum suam. Quod si qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis: quid qui in divino opere mollem & dissolutum se prastiterit?

VI. Quadam autem die, cum venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.

- 1 Particula autem, nota illationis. Justo viro deest probatio.
- 2 Quid designet in sacro sermone dies illa, quid dies iudicii. Totius controversia inter Jobum & Daemonem status.
- 3 Filii Dei pro Angelis. notatur Chrysost.
- 4 Verior acceptio filiorum Dei pro Angelis, sive pro sanctis hominibus. Hoc loco potius pro Angelis, quibus ea appellatio peculiarior esse probatur.
- 5 Septem assistendi acceptiones & modi Angelum coram Deo.
- 6 Venire in sacris, In medio esse. Daemonis impudentia, & quomodo Deo assistat.
- 7 Quis Satan: qua illius nominis notio.

I
LXX. **Q**uadam autem, &c. Illud autem, quod in Hebr. est, Et fuit dies, in Sept. Et factum est: non solum videtur esse particula transitionis, serviens, sed etiam proprie copula atque nota consecutionis, ergo, itaque, ex tot ac tantis virtutibus sanctissimi hominis consequens fuit invidia demonis, tentatio, persecutio, & ut manifestum fieret, quem verborum sonitum & tinnitum percussus redderet, vacuus ne an solida sanctitatis plenus existeret. Tantum itaque virum non potuit amplius sustinere invidus daemon sine calumnia; sine delatione & criminatione, qui suorum fratrum accusator est, nedum hominum. Affuit itaque Satan. Igitur, quod Dei optimi ingenium est, virum hunc non externis tantum opibus locupletatum, sed virtutum cumulo exaggeratum probari voluit, & mundo proponi omnis patientiae & sanctitatis exemplar, atque ipsis etiam Angelis spectaculum fieri, propterea illis concilium indixit, cui interfuit quoque Satan: nihil enim viro recto, simplici, timenti Deum, recedenti a malo deesse amplius videbatur, quam ut tentaretur & probaretur, ut illi quoque, sicut & Abraham, diceret Deus: Nunc cognovi, quod timeas Deum.

Gen. 21.
12.

Quod si dicas, Bene Deo probatam extitisse sanctitatem Jobi. Recte; sed illud deerat adhuc, ut vinceret, & fortitudinis specimen aliquod praberet. Eleganter Ambrosius dixit: Job erat Deo probatus, victor tamen non erat: probata erat devotio, tamen primum non habebat. Ergo Jobo sanctissimo divina sapientia certamen forte dedit, ut vinceret, & honestavit (locupletavit) illum in laboribus, & complevit mensuram bonam & confertam, & coagitatam, & superfluentem, (sunt etiam labores velut vacua mentura, in quam confertur primum) labores illius.

Quadam die. Dies pro tempore frequenter in sacra Scriptura. Vide Justinum oratione ad Gentes, qui etiam ait à Platone diem vocari tempus, cum ait, tempus una cum cælo natum esse, hoc enim illud est, quod dicitur: In principio creavit Deus cælum & terram. Et deinde; Factus est dies unus. sed abstinuisse Platonem à verbis Moysis, ne si illum sequeretur, ab Atheniensibus deferretur. Quodam igitur tempore hæc acciderunt, &c. Nisi malis cum Gregorio diem accipere nocti oppositum, in quo Sol lucet, atque eam temporis circumstantiam hic notari, boni ominis causa. Quia (inquit) Job tentatio à die coepta perhibetur, ad victoriam deducebat. ejusmodi multa solent mystice & tropologice observari à Patribus; & similia quadam exempla proponuntur à Gregorio hic lib. 2. & homil. 12. in Ezechiel. Sic etiam Ambr. Luc. 22. ait: Petrus negavit in nocte, confitetur in die. Diem autem hunc quo Angelorum concilium coactum & peractum est, sic describunt Septuaginta: Et factum est, sicut dies hæc. nihil mirum si in illa hebdomada die, quo Job sacrificabat, cum jam in orbem transissent dies convivii, Satan criminatus Jobum illum expetierit ad pugnam. Rursus, si simili die hæc postea à Jobo literis & memoriæ mandata aut à Moyse descripta sunt, dici ab scriptore, vel à descriptore potuerit, factum est sicut dies hæc. Nos exempli gratia dicere solemus Pasa estote talis dies como oy. Origen. legit. Sicut dies illa. atque cum à seipso petat, quæ dies illa? Respondet: illa dies, quæ Dei longanimitatem, & Job alacritatem, & diaboli nequitiam publicavit, quemadmodum ille dies manifestavit, qui in igne revelabitur: quibus verbis describit iudicii diem: licet incertum omnino sit, & de die illa nemo sciat, tamen quia cum certo futura sit, & quasi digito propter certitudinem indicari posset, hac circuitione verborum notari solet, Dies illa. I. sai. 34. vers. 8. & Mar. 13. v. 11. 19. 24. Quod videtur à Chaldaeo sumptum, qui legit: Et

Ambr. super id Luc. 4.
Diabolus recessit ab illo.
Sap. 10.
12. &
Luc. 10.
Labor est primum mensura.

2
Dies pro tempore.
Justinus.
Plato.
Gen. 1. 1.
Ibid. v. 5.

Gregor.

Greg. in Ezechiel.
Ambros.

LXX.

Dies illa, de qua dicitur.

Chaldaus fuit

Dies iudi- fuit tanquam dies iudicii magni, & venerunt
cui quid si- Angelorum caterva, ut starent coram Domino,
gnificet. quod forte ideo dictum à Chaldaeo est, quod
eo tempore inter dæmonem & Jobum cau-
sa agenda & excutienda esset, diuturnæ-
que patientiæ & incredibilium ærumna-
rum exempla proponenda. Sic enim in su-
bita repentinaque calamitate Hispani no-
stri illam vocem usurpant: *Fue una die juicio.*
neque immerito; cum Jobo ejusque fami-
liæ ille dies miser, & luctuosus extiterit.

Litis gra- Aut etiam diem illum iudicii magni vocat,
vissimæ in- quasi audiendæ dirimendæque liti gravissi-
ter Jobum mæ, & magnæ controversiæ peragenda ad
& Dæmo- Dei subsellia destinatum. Instat dæmon,
nem status. accusat acriter, ipse est enim *accusator fra-*
trum suorum, qui accusat illos die ac nocte.
Job rapitur ad iudicium, sequè tuetur, Ju-
dex litem admittit, contestari jubet, accu-
satoribus potestas fit, ut accusatorio jure ea
omnia conquirant, quibus Job innocentia-
m criminari & labefactare possint, calum-
niantur, & mendaciis circumveniunt,
producuntur jurati adversus Jobum testes,
videlicet conjurati illi tres quatuorve
quondam amicissimi; Jobus contra fidelis-
simis & gravissimis pro se testib. utitur, vi-
delicet calamitatibus & cladibus ingenti-
bus summa constantia toleratis. Instat ju-
dex, videtur severissimus, conqueritur Job,
dum ait: *Instauras testes tuos contra me.* inter-
ea ut ab illo vel verbum elicere adversarius
possit, acerbissima tormenta parantur.*
Neque solum ponuntur ante oculos vincu-
la, verbera, equuleus, carnifex, tortorque
sævisimus, sed in manu tortoris ipse omni-
aque sua ponuntur iudice potestatem tor-
quendi faciente: *Ecce (inquit) in manu tua*
est. percutitur vulneraturque gravissime à
planta pedis usque ad verticem capitis.
Nullam aliam vocem extorquere possunt
hostes quam illam, *Sit nomen Domini bene-*
dictum, quam ipse quasi confirmans crebro
repetit, certus in tormentis potius vitam
profundere, quam à veritate & innocen-
tia discedere, *etiamsi occidat (inquit) nul-*
lum aliud à me verbum extorquebitur.
Tandem fertur sententia, sanctissimusque
vir absolvitur, si absolvi potest, qui nihil
piaculi admiserat, liberque ab omni culpa
summa cum laude & gratulatione decla-
ratur.

Cum venissent filii Dei, proprie, filii Elo-
him, fortium, potentium, magnatum, vel,
Deo fortis, potens, efficacis. De nomine E-
lohim plura aliquando, nunc tantum exa-
minandi, qui sint filii Dei, aut, filii Elohim, in
qua re duæ extremæ sententiæ sicut à media
ita à veritate recesserunt.

Pined, Tom. I.

Prima existimavit eo nomine Angelos filii Dei
tantummodo significari: audientes itaque
Gen. 6. Cum vidissent filii Dei filias hominum,
&c. & Septuaginta eo loco dicentes, *Viden-*
tes Angeli Dei, (quam lectionem habent
Philo & August.) intellexerunt Angelos,
sive bonos, sive malos, captos impuro mu-
lierum amore progenuisse gigantes. in
quem sensum Tertulli. Justin. Cyprian.
Clemens Alexandr. & post hos alii, lapsi
sunt, cum tamen hoc loco, filii Dei sint fi-
lii potentum & procerum; id est, potentes
virii, atque magnates: (nam quæ Dei dicun-
tur, excellentiam habent in sacro sermone)
tum etiam filii potentum, *Hebraismo* dicun-
tur ipsi potentes, aut certe filii Dei, erunt
pietatis & divini numinis cultores, Dei
omnium parentis veneratores tanquam fi-
lii charissimi, nisi forte sint filii & posteri
Seth & Enoch, quorum illum appellatum
fuisse suo tempore Deum Suidas scribit: *Seth.*
hunc vero etiam Dei cognomento insigni-
tum fuisse autor est Cyrillus Alexandrin. &
quod Gen. 4. dicitur, *Iste cepit invocare no-*
men Domini. Theodoretus explicat & le-
git cum Aquila, *Iste speravit vocari nomine*
Domini, id est, vocari Deus. Eadem ex-
positio Euseb. Emis. eadem lectio Chry-
sost.

Secunda sententia Chrys. affirmat An-
gelos nunquam appellatos filios Dei, cum
Paul. Hebr. scribat, *Cui Angelorum dixit ali-*
quando, filius meus es tu? Sed Paulus non de
filiatione adoptionis, sed de naturali & sub-
stantiali locutus nihil favet Chrysostomo,
neque placere potest choro reliquorum
Patrum, non semel id nomen accipientium
de Angelis, quod illis convenit, tum pro-
pter gratiam adoptionis, tum propter na-
turæ præstantiam & virium robur, quare è
converso nomen Angeli pro forti & po-
renti sumitur, ut dicetur infra cap. 14.
vers. 16.

Tertia ergo, eaque verissima sententia
est, nomen filiorum Dei anceps esse, ut An-
gelis, vel hominibus, aut propter poten-
tiam, aut propter sanctitatem tribuatur. Sic
hoc loco Philip. Angelos aut Sanctos ho-
mines intelligi vult, estque etiam ad utro-
que proclivis Psalm. 28. *Afferte Domino filii*
Dei, afferte Domino filios arietum. Nam Chal-
daus Angelicos choros invitatos ad divi-
nas laudes exponit. Alii filios potentum &
insignium virorum, filios Abraham, Isaac,
& Jacob, veræ religionis cultores, piorum
posteritatem. O vos, inquam, vere pii, &
veri Dei adoratores; sacrificiis & oblatio-
nibus honorate Deum. Sic Daniel. 3. *Spe-*
cias (splendore & majestate insignis) quar-
ti similis

si similis filio Dei, id est, Angelo: exponitur enim vel ab ipso Nabuchodonosore dicente, *Benedictus Deus eorum, qui misit Angelum suum, & eruit servos suos.* & Malach. cap. 2. dicitur filia Dei alieni, mulier alienigena cultrix idolorum. *Contaminavit Judas sanctificationem Domini, & habuit (uxorem duxit, & jure conjugii possedit) fillam Dei alieni.* Rursus filii Dei pro Angelis, Job cap. 38. 7. & pro hominibus sæpe in novo testamento. Hinc Paulus ad Ephes. scribit: *Ex quo omnis paternitas in calis & in terra nominatur*, est enim Deus pater familias, ex quo omnis paternitas (id est, cognatio & familia) habet appellationem filiorum Dei, *in calis.* (id est inter Angelos; qui sunt filii Dei) & *in terra* (inter homines justos, quos adoptionis gratia dignatus est Deus.) quare illi de meliore parente aut nobiliori cognatione gloriari non possunt; natura enim superiores sunt hominibus, sed gratia adoptionis, & divina consortio natura homines minime inferiores. Quare sapienter D. Thomas docuit 3. parte, quæst. 13. differens de adoptionis gratia, nomen filiorum Dei, non convenire primo & præcipue Angelis. Quamvis peculiari quadam ratione illis potius quam hominibus convenire negandum non sit. Primo, quia, ut idem D. Thomas autor est, illi primo adoptionem filiorum receperunt. Secundo, quoniam in rerum gerendarum alacritate, & obedientia, exequendisque jussis sunt simillimi filiis. Tercio sunt optime affecti erga res humanas, atque ea charitate referunt Dei, optimi parentis, naturæ & viscerum imaginem, & similitudinem filiorum. Quarto, ex etymologia, & proprietate vocabuli, sunt vere filii fortium & potentum, potentia & robore mirabili Deum potentissimum atque fortissimum representant, tanquam filii progenitorem & creatorem. Quinto, (quod etiam pertinet ad proprietatem nominis, & phrasin Hebræicæ) filii dicuntur, ministri & discipuli, ut filii Prophetarum, quare in illos etiam quadrat nomen filiorum Dei, qui ministrant & assistunt Deo. Ex quibus omnibus efficitur, ut qui filii Dei venerunt, ut assisterent coram Domino sancti Angeli necessario fuerint.

Sed duo illa verba, quod ad Angelos attinet, premenda sunt. Cum venissent, ut assisterent, ex primo namque Origenes, Athanasius & Gregorius tanquam fidei dogma tradunt Angelos moveri localiter, neque omnibus locis præsentem esse, sed esse cuique suum locum & spatium præfinitum, cum illud necessario requiratur, si ex uno

loco in alium veniunt. Eadem ratio conficitur à patribus, ex verbis illis Satanæ: *Circuivi terram, & perambulavi eam.* Simili ratione confirmant hanc Theologicam veritatem Tertullianus in Apolog. cap. 22. Chrysost. super id Hebr. 1. *Omnes sunt administratores Spiritus.* Ambrosius libr. 1. de Spiritu sancto cap. 10. Nazianzenus oratione 2. de Theol. rursus Athanas. in epistola ad Serapionem de Spiritu sancto. Damascenus li. 2. de fide, cap. 3. nam omnis creata substantia sicut mutationis secundum locum capax est ita loco definita est, solus Deus, qui mutari non potest, quippe immensus, universo spatio, etiam quod fingi & imaginatione concipi potest, præsens est. Illud tantum in Greg. observa, cum ait Angelos esse loco circumscriptos, non tribuere illis continentiam in loco instar corporum, sed definitionem in loco, qua etiam dicendi ratione, & circumscribendi vocabulo usi sint tum alii patres, tum decima generalis Synodus.

In secundo verbo, cum de Angelis dicitur, multiplex assistendi, aut standi coram Deo ratio & modus considerari potest. Primus stricte & anguste eos solum Angelos comprehendit, qui non exeunt ad ministeria, neque ad externa munera peragenda mittuntur, ideoque Deo assistere dicuntur, quia in Deo immediate multorum mysteriorum, rerumque agendarum rationes videt, de quibus alios inferiores illuminant, qui exequuturi sunt ejusmodi ministeria. Quare alii dicuntur Assistentes, Seraphim, Cherubim, Throni, Dominationes, alii Ministrantes, videlicet reliqui ordines, de qua distinctione vide Dionys. cap. 9. & ca. 13. de cælesti hierar. Greg. 17. moral. cap. 9. D. Thomas cum Theologis 1. p. q. 112. artic. 3. Hic assistendi modus non quadrat præfenti.

Secundus importat habitum inferioris ad superiorem. nam sicut sedere Regum, principum, & supremorum judicum est, cum scriptum sit, *Sedebit Dominus rex in æternum, & Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, & regnabit, &c.* Ita etiam assistere, vel stare, tum etiam coram aliquo consurgere, est honorem & reverentiam exhibentis. Isa. 49. *Reges videbunt, & consurgent principes, & adorabunt propter Dominum Deum tuum qui elegit te.* Sic igitur assistunt coram Deo, quem honorificant Angelorum chori, horum enim proprium munus est laudare Deum, dicente Deo ipso: *Cum me laudarent astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei.* & propterea videntur dici filii Dei, & Angeli Dei, quod divinis laudibus celebrant.

v. 7.

Tertull.
Chrysost.
Ambros.
Nazian.
Athanas.
Damasc.

Deus præ
sens spa
tio imagi
natio.

Greg.
Circum
scribi An
gelos
quomodo
accipien
dum.

Angelos
assistere,
quomodo

Dionys.
Gregor.
D. Thom.

Assistere
inferioris
est.
Ps. 28. 10.
Luc. 1. 33.
Assistere,
stare, &
consurgere
in la
cis.

Isa. 40. 7.

Job. 38. 7.

Dan. 3. 58 brandis addicti sint, juxta id: *Benedicite angeli Domini Domino. Ideo in maiestate & gloria appariturus Dominus angelorum comitatum praeferet: Filius hominis venturus est in gloria sua cum angelis suis.* Quare cum vidit **Isa. 6. 1.** *Isaias Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum, vidit stantes Seraphim, & millia millium Seraphinorum, qui stantes honorem & reverentiam exhibebant, verbis etiam illis, Sanctus, sanctus, sanctus, con-testantes dignissimum esse, quem creaturaru- rum universitas coleret, & cuius nomen re- ligiosissime sanctificaret. Verum neque hic modus requiritur ab hoc loco; nam non di- cerentur angeli venisse ut laudando assiste- rent Deo, quem semper laudant: sicut neque qui sequitur eadem ratione.*

Affistere
pro mini-
strare.

Prov. 22.
29.
3. Re. 10.
8.

Tertius est ministrantis. **Proverb. ca. 22.** *Vidisti virum velocem in opere suo, coram regi- bus stabit (regibus ministrare dignus) neque erit ante ignobiles.* **3. Reg. cap. 10.** *Beati servi tui hi, qui stant coram te.* Hac etiam ratione assistunt Deo administratorii Spiritus, & apud Danielem *millia millium*, qui mini- strant, iidem assistunt, nisi forte eo loco di- scrimen fiat ministrantium, ab iis quos pe- culiari ratione assistentes superius nomina- vimus.

Affistere
aut stare
militum
est.

Nam. 22.
27.
Josue. 5. 3.

Dan. 12.
1.

Zach. 9. 8.

Quartus ministrantis etiam est; sed id pe- culiare importat, quod velut miles paratus sit, & in procinctu ad Ducis nutum & im- perium: nam stare militis est, sive dimica- turi cum hoste, sive alium ab hoste defen- suri, qui suae tutelae & fidei commissus sit. Sic apud **Job.** *Cum sederem quasi Rex circum- stante exercitu.* sic angelus evaginato gladio dicitur stetisse contra Balaam, & princeps ille exercitus Domini, quem Josue vidit stantem contra se, evaginatum tenentem gla- dium, & apud Daniel. *Consurget Michael prin- cept magnus, qui stat pro filiis populi.* Angeli itaque veluti parati & praecincti milites as- sistunt coram Deo; cum dicantur militare Deo, id est, astare illi tanquam Duci milites imperata executuri, **Zach. 9.** *Circundabo do- mum meam ex his qui militant mihi euntes & revertentes.* Sed neque hac standi ratio con- sistit in hoc loco.

Jerem. 18.
20.

Stare, o.
rantis ha-
bitus.

Apoc. 8. 3.
Tob. 2. 12

Quintus habitus est orantis, **Jerem. 18.** *Re- cordare quod steterim in conspectu tuo, ut loque- rer pro eis bonum.* Sic dicitur angelus stare an- te Altare **Apoc. 8.** quod idem est, quod as- sistere coram Domino. & cum Raphael di- xisset Tobiae, *Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, ego obtuli orationem tuam Domino, subjungit, Ego sum Raphael, unus de septem, qui astamus ante Dominum.* Atque hic altandi modus posset convenire in praesen- tem locum, non enim incommode dice-

tur aut intelligitur venisse angelos, ut asta- rent coram domino oraturi, & pia opera, sacrificiaque, & preces Jobi oblaturi coram Deo.

Sextus ad iudicii & subselliorum for- mam ordinemque refertur, sedente judi- ce, & stantibus ijs, qui vel rationem requi- siti reddunt, vel sententiam expectant; si- cut **Exod. 18.** *Sedit Moyses, ut judicaret popu- lum qui assistebat Moysi à mane usque ad vesp- ram.* Quid autem sit assistere iudici, expli- cuit deinde Moyses; *Venit ad me populus qua-rens sententiam Dei.* Ideo de impiis qui pro- pter scelerum conscientiam non audebunt prodire ante tribunal, dicitur: *Non resurgent (non stabunt) impii in iudicio.* Sic etiam cum apud Danielem dicatur, *Millia millium assiste- bant, & ministrabant;* subjungitur, *Judicium (iudex cum iudicij forma) sedit, & libri aper- ri sunt.* Hoc etiam cadit in rem praesentem, nam, ut ex Chaldaeo diximus, hic concilij dies, fuit dies iudicij magni, in quo se- dente iudice Angeli assistunt, patroni ho- minum causas acturi, pia & hominis opera à nequissimi demonis & criminationibus defensori. adestat Satan reos agens homines, expectant utrique sententiam: boni ergo angeli apparitores astant iudici, & demon- tortor & carnifex.

Stare for-
ren se.

Exo. 18.
13.

Dan. 7.
10.

Psal. 1. 5.

Septimus tandem est peculiaris Deo as- sistendi modus, cum Angelus cum Deo lo- quitur, & nova quadam ratione illi praesens efficitur, petens illuminari, aut certior de divina voluntate fieri super re aliqua agen- da. Qua de re sapienter **D. Thom. scribit 1. part. in hac verba: Loquutione qua angeli lo- quuntur Deo laudantes ipsum, & admirantes, semper angeli Deo loquuntur, sed locutione, qua ejus sapientiam consulunt super agendis, tunc ei loquuntur, quando aliquid novum per eos agen- dum occurrit, super quo desiderant illuminari.** Hac ergo de assistentia angelorum dicta sint, de illa vero particula, *coram*, hoc unum, non esse in hoc loco eam, quae alibi occurrit in Sacro sermone; sed quae singulariter versa sit ab interprete Latino, *coram*, cum saepe eandem verterit, *super*, aut *supra*, interdum etiam, *juxta*, *prope*, est enim in fonte *Ghal, à Ghalab*, quod est ascendere, quasi dicas su- per aut juxta Dominum. Sed sensus idem: de voce vero Domini aliqua statim.

Affistete
angelos,
cum ad
Deum lo-
quuntur.

D. Tho. 1.
p. 9. 107.
a. 3. ad 2.

ל
ל

Affuit inter eos, Illud observarunt Alber- tus, & **D. Thomas**, sanctos angelos venis- se, Satan vero non venisse, sed adfuisse, qua- si coactum coram iudice. Sed certe alii pa- tres potius hinc colligunt demonis impu- dentiam, & calumniandi desiderium, nul- lamque praetermitti ab illo adversandi

Albertus.
D. Thom.

Verbum
veniendi.
LXX.

In medio
esse quid.

Prov. i.
14.

Deut. 18.
15.

Greg. lib.
2. cap. 2.

7
Angelo-
rum patro-
cinium.

4. Reg. 6.
16.

Psal. 11.
9

Matth.
4. 12.

Eugubi-
nus

Quem Sa-
tanæ no-
mine intel-
ligi oport-
eat.

LXX.
Prosper.

occasionem, & sanctorum hominum me-
rita vel extenuandi vel falsis criminationi-
bus & mendacijs obscurandi. Nec vero in
illo verbo *veniendi* ullum discrimen solide
asseriri potest: nam in Septuagita; *Venerunt an-
geli, ut starent coram Domino, & diabolus ve-
nit cum eis*; Aquil. Chryso. Complut. *In medio
eorum, & hoc sumptum est ex fonte*; quæ lo-
cutio æqualitatem quandam asserre solet,
ut Prov. i. *Sortem tuam mitte nobiscum* Heb.
14. *sortem tuam projice in medio nostrum.* & Deut.
18. 18. *Prophetam suscitabit eis de medio fratrum
suorum similem tui.* Idem recte explicatur à
Latino *inter eos*, videlicet, spiritus sese in-
terferuit angelis aliis similis naturæ, conatus
si quomodo posset delitescere inter ange-
los lucis e mentito splendore. Sed qua tan-
dem ratione adesse præsens potuit daemon,
aut qua communicatio lucis ad tenebras? Respon-
det Greg. Satanam præsentem adfuisse deo,
sicut cæcum solis luci; non enim affuit ut
contemplaretur deum, aut splendorem san-
ctorum Angelorum, sed ut potius videretur
ab illis; atque eandem sententiam fere Na-
zianzenus.

Satan. Ingens solatium, quod cum unus
Satan adfuerit, plures tamen hominis patro-
ni numerentur; ut verissime à nobis dici
possit, *Plures nobiscum sunt, quam cum illis.*
Rursus ingens timor, dum in terris agimus;
nam etiam irrepit in angelorum cætum Sa-
tanæ, quippe *In circuitu impii ambulant*; id
est, quocumque te vertas, in medio iniqui-
tatis & improborum versari videaris; *abun-
dat tandem iniquitas.*

Sed quem tamen nomine *Satan* intelligi
oportet; Steuchus verosimile putat esse di-
vinam Nemesein, aut justitiam, quæ omnia
lustrat & circumspicit, & circuit univer-
sam terram, quæque vult nos Dei amatores,
perfectos, & in adversis constantes; & ad
eam Nemesis & divinæ Justitiæ perso-
nam accommodare nititur omnes inter-
rogationes, & responsiones, quæ scribuntur
in hoc Dei cum Satana colloquio. Hebræi
alii commenti sunt, hunc Satanam fuisse u-
num aliquem hominem, Jobi inimicissi-
mum, qui dignus fuerit & Satana & diabo-
li nomine. Caterum verissima, dicam et-
iam, catholica omnium patrum interpre-
tatio daemone spiritum nequam intelli-
git. Septuaginta *Diabolum* dicunt. Prosper
non quempiam unum ex Angelis apostatis
sed supremum censer: appellat enim il-
lum totius militiæ principem, qui poposcit
Jobum fortissimum ad certamen. Neque
mirum, ut cum Job figuram personamque
gesserit Christi Domini, uterque utrius-
que tentator fuerit. Quam sententiam ex
Hebræis affert Hierony. Habac. 3.

Sed quid *Satana* nomen significet, peten-
dum est ex radice Hebræa, dicitur enim à
verbo, *Satan*, quod esse idem, quod declina-
re, aut divertere, docet Oleaster, ad id Ge-
nes. 26. *Appellavit eum (puteum) inimici-
tias*, sed ejusmodi significatio non placet
Hebraice peritis, potiusque pertinet ad
verbum (*Satha*) quod est divertere, aut
declinare, quam ad *Satan*, quamvis Irenæ-
us lib. 5. adversus hæres. cap. 21. ait *Satana*
verbum, Hebraice apostatam significare; i-
demque docet Justinus in dialog. his ver-
bis: *Satan Judæorum Syrorumque lingua de-
sertorem significat.* quod deinde Justinus ad-
dit, minus congruit. *Hæc (inquit) vox (Nas)
quod interpretatur serpens Hebræis, idem quod
Satan valet: ita ex utroque unum vocabulum
componitur Satanas.* cum certum sit *Satanas*
ad terminationem & inflexionem Græcam
aut Latinam pertinere; *Satan* vero ad He-
braicam: quo etiam indeclinabiliter utitur
Tertullian. lib. 3. adversus Marc. cap. 20. *Tertul.*
Illud ergo verius apud cæteros significat,
odio habere, inimicum esse, adversari, de-
trahere alicui malitiose, propter odium &
inimicitiam. Ego, ut unico verbo plura
complectar, existimo hoc significare, obli-
stere alicui hostili animo; atque in hac si-
gnificatione, quæ propria & germana est,
cæteras omnes contineri. Sic enim illa ad-
versandi tanquam germana à Hieronymo
agnoscitur, eaque apud Latinos non alia est
quam repugnandi, & oblistendi. Hæc enim
apud Cicer. synonyma sunt, *adversus & re-
pugnans.* Tum Basil. hom. *quod Deus non est
auctor malorum, Satanas (inquit) quod bono ad-
versetur, appellatur; id enim significat vox He-
bræorum. idem Cyril. Hierosolym. catech. 2. Res exemplis confirmabitur. Zach. 3. Sa-
tan stabat à dextris ejus, ut adversaretur ei, al-
luditur enim verbo adversandi, ad nomen,
Satan; vel potius per conjugata, cum ex ea-
dem radice sint, vis & proprietas vocabuli
exprimitur, quasi diceret, adversarius, ut
adversaretur, ut conanti Jesu sacerdoti ma-
gno religionis instaurationem, & melio-
rem statum, oblisteret, mente inimica, &
hostili animo oppugnaret divinarum rerum
augmentum & curam Matth. 16. Petro dissua-
dendi mortem & passionem acerbissimam
dictum est à Christo Jesu: *Vade post me Sata-
na, scandalum es mihi, ne mihi impedimentum
obstaculumve fueris; ne oblistas velut mea
crucis inimicus; sed potius amicum & so-
cium te mihi passuro præbe.* Genes. cap. 26.
20. cum exhauriendis puteis pastores Ge-
raræ oblisterent, & hostili animo repugna-
rent pastoribus Isaac, rixati sunt, Appella-
vitque*

8
Non in
Satanæ in-
terpre-
tatio.

Oleaster
retellitur.
Irenæus

Justinus
contra
Tryphon.

Tertul.
Vera si-
gnificatio
verbi Sa-
tan, multis
exemplis
confirma-
ta.

Cicero.
Basilius.

Cyrillus
Hieroso-
lymitan.
Zach. 3. 1.

Matth.
16. 25.

Gen. 26.
20.

vis que eum (puteum) inimicitias: quasi dicas, resistenciam & oppugnationem inimicam.

3. Reg. 5. Non est Satan, neque occurfus malus; nemo est qui rebellet, qui repugnet, qui obstat. Non male hoc loco vertit Tygurina, Ut non sit qui se mihi opponat, aut malum obijciat: videlicet Salomoni se sponte subijciebant vicini omnes amice & benevole. Num. 22. Ego veni, ut ^{*}adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihi que contraria (deinde explicatur idem esse adversari, quod hostiliter resistere) Nisi asina recessisset de via dans locum resistenti, te occidisset. 2. Reg. 19. filijs Sarviae repugnantibus & adversantibus voluntati & animo Davidis mitissimo erga Semei, ait; Quid mihi & vobis? cur efficiamini mihi hodie in Satan? Tum etiam Matth. 12. opportune videtur Christus Dominus usus vocabulo Satanæ, cum ait: Si Satanas Satanam ejicit, adversus se divisus est; quomodo ergo regnum ejus stabit? id est, si Satanas sibi ipsi adversatur, & repugnat suis conatibus, & seipsum oppugnat, uti fieri solet, cum regnum in se ipsum divisum est. Tandem 1. Esd. 4. Factum est, ut populus terra impediret manus populi Juda, & turbaret eos in edificando. deinde subijcitur: In regno autem Assueri in principio regni ejus scripserunt ^{*}accusationem adversus habitatores Juda & Jerusalem. Hebræic. ^{*}(Sitnah) id est adversationem animo inimico & calumniatorio. Quare quod hoc loco dicitur, impedire manus populi, idem est quod adversatio aut adversari. Rursus hoc illud est Satan stare à dextris (yr à la mano) & optimarum rerum conatibus obsistere. Hinc primo observandum, cum dæmon appellatur adversarius, certe alludi ad nomen Satanae 1. Petr. 5. & 1. ad Tim. 5. Secundo Satanam verti à Septuaginta, Diabolum, hoc loco, Zach. 3. Psalm. 99. & duo hæc nomina sibi respondere mutuo indicatur Apocal. 12. Projectus est Draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas. Diaboli autem nomen licet Isidorus voluerit Hebræum esse, certe constat esse Græcum (diabolus) quasi dicas criminatorem, mendacem, calumniatorem, sic enim nominis explicatio & ratio redditur eo ipso loco Apoc. v. 10. Projectus est accusator fratrum suorum, qui accusat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte, forte ut crescat, quod hic dicuntur.

Tertul. Quadam die, imo etiam, die ac nocte. Tertull. lib. 2. adversus Marcio. c. 10. Delatorē, quod idem est, explicat. & lib. 5. cap. 18. Sed qua ratione Satanas & Diabolus ad eandem significationem revocari possit, explicandum est, cum certe omnino diversæ significationes videantur, adversarius & calumniator, aut criminator, Sciendum est ergo,

Adversarium, ex proprietate Latini sermonis non solum esse eum, qui quoquo modo alteri adversetur aut repugnet; sed etiam qui in judicio adversus nos contendit, qui nobis litem intendit, & nostræ causæ contradicit: quæ nominis proprietates ex illo constare potest. Matth. 5. Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te adversarius judici, &c. Et Luc 12. 58. Eadē autem est vis & significatio calumniatoris, diaboli, & malitiosi criminatoris; quare illud, quod est adversari, Septuaginta dixerunt, detrahere alicui; quasi apud judicem. Psalm. 108. Pro eo, ut me diligere, detrahebant mihi. Hieronym. adversabantur mihi. Et iterum: Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum. Hieron. qui adversantur mihi à Domino, id est, qui calumniis & mendaciis in judicio prolatis meam innocentiam obscurare conantur, ea propter Judas opportune dicitur diabolus. Joan. 6. Qui & piis operibus repugnabat & adversabatur, & calumniabatur, atque accusabat Christi Domini facta, & aliorum Apostolorum etiam Diaboli & Phariseorum, Christum calumniantium ministrum se præbuit, ut deferret Jesum apud Judicem iniquum. Ergo cum non tam viribus ad nocendum, quam malitia, & mendacio, ac fraude valeat Dæmon, non tam nobis adversatur viribus, quam calumniis criminationibus falsis: atque in eo peculiariter mendacii & falsæ criminationis verus autor & pater esse cognoscitur, quod cum nobis ad peccatum autor sit, deinde peccati, ad quod nos incitavit, reos agit, verique peccati falsus tamen criminator, & malitiosus accusator, in quem illud quadrat, quod in Joab suadentem cuidam necem Absalon sapienter ab illo responsum est: Nequaquam mitterem manum meam in filium Regis; sed etsi fecissem contra animam meam audacter, nequaquam hoc Regem latere potuisset, & tu stares ex adverso. Basiliius homil. quod Deus non est autor malorum, sic ait: Diabolus dicitur, quoniam idem & in peccato nobis cooperatur, & accusator noster est. Ab hac igitur adversandi & calumniandi libidine Satanæ & diaboli nomen habet. Quamvis etiam adversandi officium habeat sanctis Angelis, qui nostras res procurant, & nobis ipsis, ne consequamur quod iste amittit, tum etiam calumniatus fuerit Deum apud primos parentes, ut explicant Tertullianus lib. 2. contra Marc. Justin. ad gent. Chrysostom. homil. 2. in 2. ad Corinth.

Ex his videas jam apposite omnia in rem præsentem convenire: nam ubi angeli conveniunt acturi de rebus hominum procurandis,

Matth. 5.
26.

Significatio
Diaboli
proxima
Satanæ
LXX.
Psalm. 108.

4.

Joan. 6.
70.

Dæmon
non tam
viribus,
quam cal-
luditate
& malitia
nobis ad-
versatur.

2. Reg. 18
12. 13.

Chrysost.
Tertul.
Justin.

randis, & promovendis, ille adest continuo pro suo Satanæ munere, ut adversetur & obstat; cum subsellia & iudicium aperiuntur & parantur, adest criminator & adversarius pro suo Diaboli officio; cum laudatur Job, calumniatur ille malitiosissime, & detrahit apud iudicem. Sed jam hæc quam ratione peracta fuerint, tandem discutendum est.

**AN HVJVS ANGELORVM
concilij acta ita ut scribuntur,
vel potius per metapho-
ram accipienda
sint.**

- 9 Prima sententia; hæc non accidisse ut narratur, sed dici propter significationem.
- 10 2. Sent. Concilium hoc imaginaria visione representatum.
- 11 Tertia sent. verior, rem ita contigisse ut narratur.
- 12 Angelos, præsertim Jobi & filiorum custodes, in locum certum convenisse; & quorsum.
- 13 Angelus ne, an Deus ipse concilio huic præfuerit?

9
Prima sen-
tentia;

Genes. 1.3

IN re non omnino facili, triplex est sententia. Prima negat hæc secundum historiam debere intelligi, affirmat tantum quasi fictione quadam poetica, aut figurata scriptione rem nobis proponi, non tamen falso aut inutiliter, sed ut utilia multa atque verissima nobis significarentur: nam certa illa & stata dies, qua dicitur convocatum hoc concilium, significat certum & constitutum à Deo tempus, quo cuncta hæc funesta & calamitosa Jobo acciderunt. Non aliter licet dicere dei sit æternum, tamen dicitur dixisse primo aut secundo die, *Fiat lux*, aut quidvis aliud, quod res eo die vel tempore creata extiterit. Deinde convenire sanctos Angelos manifestat illorum in Deo laudando alacritatem, & curam administrandi, & pia hominum opera Deo sistendi: illos Deo assistere est, aut Deo visione frui, aut paratos esse Dei imperata exequi; aut nihil Deum latere posse, cum nuda sint omnia, & aperta oculis ejus. Adesse etiam inter illos Satan, indicat hunc etiam subesse divinis oculis & jussibus; aut etiam similis esse naturæ aliis Angelis, proptereaque quasi inter illos delitescere. Non interrogari sanctos Angelos unde veniant, est illorum, atque in universum filiorum Dei opera probari Deo. Satan vero interrogari, inde nasci, quod illius atque impiorum conatus et actiones quasi Deo ignoratæ sint, id est minime illi proba-

ta. Dæmonem deambulare, & circuire universam terram, declarat vagum esse, & inquietum spiritum, celerem in conficiendo, & peragendo, nocendi cupidum, possidendi, dominandi; jactabundum, superbum, mendacem, quarentem quem devoret, & omnia tentantem, atque explorantem, ut nocere possit. Jobi virtutes recenser à Deo, exprimit Jobi pietatem & sanctitatem bene Deo perspectam, atque probatam. Satanæ calumniam prædi, officium Diaboli, criminatoris, invidi, malitiosi. Collocutiones denique ceteræ ostendunt dæmonem nocere minime posse, nisi permixta sibi à Deo facultate; atque ea, non quam vellet dæmon, sed quam Dei bonitas & providentia præfinit, atque præscribit. Hanc interpretandi rationem videntur sequi Origenes Gregor. Salvian. lib. 1. Anticim. Philip. presbyt. D. Gregor. Thom. & alij recentiores, Cajetan. Carthusianus, Isidorus Clarius, Titelm. censent, namque hic subesse prosopopœiam quandam, fictamque personarum inductionem, quæ potius esset dicenda mimesis, per quam verarum personarum verba & dicta, interdum etiam gestus per imitationem effinguntur, & representantur.

Alii secundo existimarunt hanc esse visionem quandam hujus libri scriptori ostensam imaginario; qua illi significarentur ea omnia, quæ in prima interpretatione exposuimus, rem itaque, quæ hoc loco narratur, non ita esse peractam, sed ita esse visam & representatam, ut scribitur. Quæ exponendi ratio confirmari ex simili potest 3. Reg. 22. vidisse namque Michæus testatur Dei & angelorum concilium, in quo omnis exercitus cæli assistebat Deo, adfuit quoque spiritus nequam & mendax paratissimusque ad decipiendum ultro titroque, habitum esse inter Deum & dæmonem colloquium, permittente Deo facultatem decipiendi Regem Achab. Hanc exponendi rationem indicavit Polychron. & in exemplum adducit illam alteram visionem Zachariæ 3. *Ostendit mihi Dominus Jesum Sacerdotem magnū stantem coram angelo Domini, & Satan stabat à dextris ejus, ut adversaretur ei.* Idem videtur placuisse Vatablo, verosimile putat Hugo, late persequitur Euseb. censens quod Moy- ses aut tres Jobi amici, qui hunc librum scripserint, cum quibus etiam locutus est Deus, rem hanc per visum internum exceperint. Nisi forte ipsi Jobo restituto in pristinum statum suæ tragædiæ initium, & quasi primus actus phantasiæ spectandus datus est; qui post peractam universam tragædiam tragicus esse non potuit, sed multo latissimus, atque jocundissimus. Et vero ni-

Origen.

Gregor.

Salvianus

Philip.

D. Thom.

Cajeta-

nus.

Carthu.

Isid. Clar.

Titelm.

Mimesis.

10

Secunda

sentent.

concilium

hoc image-

nario re-

presenta-

tum esse.

3. Reg. 2.20

Polychron

Zachar. 3.

1.

Vatablus.

Hugo.

Euseb.

hil hule expositioni obest, quod nullum
hic verbum exprimat, quod visionem
aut ostensionem imaginariam indicet; nam
cum hæc non per modum prophetiæ, sed
per modum historiæ narrentur, ut ipsi ve-
rissimæ Jobi historiæ responderent, histo-
rica & simplici narratione dici & scribi de-
buerunt. Quædam alia objicit Astunica
contra expositionem hanc, sed nihil adver-
sus illam efficit.

Astunica.

11. Tertio potest simplici intellectu accipi
res ita gesta atque peracta ut scribitur; non
quidem corporea ratione, sed ea, quæ ve-
rissime inter Spiritus potest intercedere, ut
in certum quendam locum Angeli conve-
nerint cui se præsentibus exhibuerint; adfue-
rit Satan per suam substantiam, habitæ fue-
rint inter illos spirituales colloquutiones &
manifestationes suarum cogitationum; unus
aliquis ex superioribus Angelis Dei loco &
nomine toti cætui præfuerit. Dæmoni in-
notuerit peculiaris aliqua Dei voluntas, aut
permissio, sicut & sanctis Angelis; qua in re
tractanda minus Physice, minusque Theo-
logice quidam hoc loco scripserunt. Ego
vero ab hac exponendi ratione non disce-
dam, quod videam nihil incommodi ex illa
sequi; ubi vero nihil absurdi in ipso pri-
mo & Grammatico sensu inest, non opor-
tere ad figuram aut Metaphoram diverte-
re, sed ut dicitur, & ut verba sonant, rem in-
telligere, verissima est sacræ Scripturæ regu-
la: tum etiam quod gravissimis patribus non
displicuerit: Nam Athanasius in quæstionibus
in sacram Scripturam, ad Antioch. q. 8. clare
hac de re loquitur; sic ille quærit: Cum ex ca-
lo Diabolus prolapsus sit, quomodo scriptum est in
lib. Job, quod ingressi sunt Angeli Dei, ut starent
in conspectu Dei, & in medio eorum Diabolus?
Responsio: Non dicit Scriptura, quod in calis
Diabolus venerit in medium Angelorum; mani-
festum igitur est, quod in terra. Etenim ubicum-
que sunt Angeli, astant Deo. Verum sciendum est,
quod per sanctum aliquem Angelum Diabolo est
Deus loquutus, quemadmodum etiam Reges per ho-
minem aliquem intermedium suum alloquuntur
adversarium. Ecce, ut certum re ipsa locum
conventui angelorum, atque veram & rea-
lem colloquutionem per intermedium an-
gelum Satanæ cum Deo sine ulla figura aut
metaphora doceat Athanasius. Eandem rem
indicavit Aug. in annotation. in Job: ro-
gans enim quare Satan cum angelis dicatur
venisse: Numquid (respondet) quia nisi per
illos audire non potuit? realem colloquutionem
& adventum præsentiamque dæmonis pla-
ne concedit. Nazianz. ex eadem dæmonis
præsentia impudentiam illius considerat,
quod nisi re ipsa evenisset, inanis videretur

Scripturæ
regula.

Athanasius.

Augustinus.

Nazianzus.

consideratio. O impudentiam (inquit) ejus, qui
talia audeat; jam inde à principio in paradysum il-
le contra figmentum irrepserat. nunc quoque inter
Angelos medium consistit, ut lobum ad supplicium de-
poscat. Simili sententia idem videtur sensisse
Lactantius lib. 1. c. 10. dum de Satana in idolo
Apollinis responsa dante, & se non dæmo-
nem, sed angelum dicente scribit; De se
ille mentitus est, qui cum sit è numero dæmonum,
angelum se Dei aggregavit. Olymp. rem totam
confirmat. Angelos (inquit) cum Diabolo di-
sceptando sermocinari, ex iis quæ apud Zachariam
leguntur perspicuum fieri potest; sic enim Angelus
Diabolo, imperet tibi, &c. Tum ex epistolis Catho-
licis, cum Michael contenderet de Moyse corpore
cum Diabolo, &c. Itaque existimare possumus
Angelum quempiam divina mandata exhaurien-
tem, cum Diabolo collocutum esse: neque enim suo
sermone dignatur Deus Diabolum. Ex aliis in-
terpretibus Lyranus in hanc sententiam
non invitatus trahi poterit; Hugo vero car-
dinalis libens ipse descendit; Joannes vero
Ferus non longe recedit.

Lactantius.

Olympius.

Lyranus.

Hugo.

Cardinalis.

Joannes Ferus.

12.

Objectio.

Sed quorsum, inquis, hic angelorum con-
ventus, ut verba sonant intelligi debeat,
cum etiam realis ipsa, & vera angelorum
locutio, quæ non est astricta corporeo lo-
co, potuerit inter Angelos intercessisse,
ubicunque extiterint, etiam locis valde dif-
finitis, dummodo suæ mentis conceptus alter
ad alterum dixerit, volueritque alteri inno-
tescere? Respondeo: Cum dæmon Jobi ad-
versarius & tentator circa ipsum Jobum ver-
saretur, adessetque præsens non solum in ter-
ra Hus, sed etiam à dextris ipsius Jobi, ut illi
adversaretur; cumque etiam Angelus custos
in eodem esset loco, res ipsa postulare vi-
debat, ut & Angeli, qui novam illumi-
nationem petebant super Jobi salute & re-
bus, aut procurandis, aut promovendis, si-
mul etiam cum aliis custodibus filiorum
Jobi, tum etiam Satanas petens facultatem
nocendi & perdendi, ibi locorum conve-
nerint, ubi res ipsa, & Job atque filii ver-
sabantur. Tum etiam in Angelorum custo-
dum auxilium ad dæmonis audaciam com-
primendam, & illius calumniis & crimina-
tionibus repugnandum alii Angeli in eun-
dem locum accurrent. Quare potius hunc
localem conventum & concilium res ipsa
peragenda petebat, quam ulla necessitas
propinquioris loci colloquendum.

Responsio.

Angeli cus-
todes Jo-
bi, & filio-
rum con-
venientes
in concilio
locum.

Rursus quod Athanasius & Olymp. dixe-
runt, aliquem ex superioribus Angelis col-
loquutum esse cum Satana, non Deum, quod
que nos indicavimus eum angelum fuisse,
qui toti consilio præfuerit, vocari potest in
dubium, ex eo quod cum astitisse dicuntur
coram Domino, subest in Hebræo nomen,
Iehova,

13.

Athanasius.

Olympius.

Ant totum
concilio quis-
piam an-
gelorum
præfuerit.

Iehova,

Iehova, quod non nisi Deo vero tribuitur, & nunquam eo nomine angelum appellatum invenimus: cum tamen non raro, *Elohim*, appellantur: Respondit; Angelum quidem in propria persona nunquam appellari *Iehova*, quamvis *Elohim*, aut Dominus aliquando ipse dicatur: at vero qua ratione Deum repræsentat, & illius personam vicemque gerit non semel dicitur, *Iehova*; videlicet cum dicitur *Iehova* apparuisse, vel locutus ut Gen. 12. 13. 15. 28. ubi tres viri 13. 15. 18. vel angeli vocantur nomine *Iehova*; & in universum non Deum sed angelum apparuisse, aut locutum hominibus quotiescunque dicitur Deus apparuisse, docuerunt Dionys. Origen. Cyprianus Naz. Athanas. Ambros. quos refert August. epistola. III. eademque est D. Thom. & Scholasticorum sententia. Adde id nomen *Iehova* idolo tribui Judic. 17. quod existimaretur ab ethnicis verus Deus.

Iudic. 7.

VII. Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui respondens ait, Circuii terram & perambulavi eam.

1. Dicere pro interrogare aut respondere. Verbum futuri temporis cum interrogatione. Deum interrogare, aut dubitare quid?
2. Respondere Deo angelum, aut Deum angelo, quomodo.
3. Circuire, celeritatem, malitiam, savitiam affert. Illustratus locus 1. Petri. 5. 8.
4. Perambulare, pedem ponere, circuire, venire, ad possessionem, & administrationem publici muneris refertur. Demonis impudentia. Christi Iesu verus dominatus.

Regia, & Hebraus.

Cui dixit. Verbum dicendi commune est interrogando & respondendo; itaque Dominus (*Iehova*) qui Dei loco præsidebat, & cæteris quasi jus dicebat, sedens in cathedra Dei, dixit rogavi Satanam, unde venis? in Hebræo per futurum effertur hæc interrogatio, unde venies? quo etiam modo legunt Regia, & Hebræus apud Cajet. habebitque admistam increpationem quandam perversæ consuetudinis, & pravarum excursionum: qua etiam ratione vago, & inquieto filio indignabundus pater redeunti domum dicere apud nostros solet. De adonde vendras tu agora? Nam interrogatio de re jam facta, & præterita per verbum futuri temporis designare potest consuetudinem nunquam mittendam. Simile quid observavimus superius vers. 4.

Alii ex proprietate linguae Hebrææ existimant, futurum illud cum interrogatione idem valere, quod præteritum, quasi dicat,

unde venisti? neque deest illis exemplum ex Genes. 31. Sed bene vertisse Latinum interpretem ipsa lenitas interrogandi per verbum temporis præsentis abunde probat. Potestque quasi ex gestu habere suspicionem, aut significationem sceleris alicujus perpetrati; ut non tam dubitando interrogatio fiat, quam asserendo; quasi dicat, * Venis utique ab homicidiis, adulteriis, furtis, & omnis generis sceleribus procurandis, ut Origenes hoc loco notavit. Quod autem per interrogationem, & speciem quandam dubitationis, aut ignorationis ostendat se Deus reprobare, id quod sibi esse ignotum significat, eleganter explicat Origen. & D. Greg. & variis exemplis illustrant. Illud in præsentis satis fuerit ex Hoseæ 8. ipsi regnaverunt, & non * ex me principes extiterunt, & non cognovi. Septuaginta; Principes extiterunt, & non indicaverunt mihi, cum enim de peccatis neque consilium à Deo petatur, neque auxilium, neque pravam cupiditatem homo fusis ad illum precibus Deo manifestet, dicitur Deus ignorare, quod ex nullo hominis officio cognoscit.

Qui respondens ait. Subtiliter docuit Divus Thom. 1. p. non eodem modo Deum loqui angelo, atque angelum Deo: nam Deus loquens ordinatur ad angelum sicut agens illuminans, & revelans; angelus vero loquens ad Deum, velut passum, admirans consultans, cognoscens & accipiens ex Deo aliquid, vide Gregorium copiose hac de re disserentem, atque distinguentem quatuor modos, quibus Diabolo loquitur; tres vero alios, quibus Deo diabolus.

Circuii terram. In fonte, à circumeundo in terra, sed vim latentem in Hebraismo expressit Vulgatus cum terram circumdari dixit. Quod ad naturam Satanæ pertinet, mira illius & aliorum spirituum celeritas indicatur, quam esse tantam, ut nulla mora, nullo tempore moveri loco, & circuire etiam universam terram Theologi quidam existimaverint. Sed illud tamen vere asseritur, infinitam videri illorum celeritatem, quippe si velint quodcumque iter, spatium, ve loci tempore quantumcumque brevissimo conficiant. Tertullia. in apolog. ex eo quod aves in Scriptura nominentur Demones, id colligit. Omnis (inquit) spiritus ales est. hoc angeli, & Demones; igitur momento ubique sunt; totus orbis illi locus unus est, quid ubique geratur tam facile sciunt, quam enunciant, velocitas, divinitas creditur, quia substantia ignoratur. Quod vero attinet ad ingenium & mores pravitatemque naturæ, cum in malo fixi & obstinati hæreant, sunt tamen ad malum procurandum & res humanas perturbandas instæ.

Origen. * Hispanus familiariter locutione diceret: De adonde vienes tu agora, que yo seguro que dexes hecho algun buen recaudo. * Alomenos no pormini pormi quenta, * que no tengo en ello arte ni parte. LXX. quid dicatur Deus, ignorare.

2.

T. 1. p. 4. 13. 4. 3.

Gregor.

3.

Angelorum in movendo celeritas. Greg. Paul. Mat. Gab. 2.

Tertul. in apolog. 6. 22.

D. Isid. l. 1. instabiles, inquieti, vagi. Ab his notis illos
different. describit Isidor. Dæmones sunt impii spiritus,
6. 12. subtiles, & vagi, commovent sensus, fingunt effe-
 ctus, vitam turbant, somnos inquietant, morbos
 inferunt, mentes terrent, invocati adsunt, mu-
 tantur in diversas figuras, &c. Quippe vagi &
 profugi in terra, sicut Cain, postquam à fa-
 cie Dei ejectus est. Ambulabunt per loca arida
 & inaquosa, quærentes requiem, & non inveni-
 entes. Et quod quietis sit impatiens, circum-
 eundi & itinerum amator, illa nomina ju-
 dicant, Coluber in via, Cerastes in semita. Sed
 verbum circumeundi affert præterea mali-
 tiam, & nocendi cupiditatem, Chaldaus, à
 perscrutando. Et recte, nam subest in Hebræo
 (*Sut*) quod est perlustrare, attente discurre-
 re, & circumspicere. Quod bene posset illis
 verbis exprimi, quibus Euclio Plautinus o-
 diosam vetulam infectatur, Circumspectatrix
 cum oculis emissit. Idem verbum est 2. Reg.
 24. 8. Lustrata universa terra. Et 2. Reg. 16. O-
 culi Domini contemplantur universam terram.
 Zach. 4. Oculi Domini qui discurrent in univer-
 sam terram. Sic ergo Satan circuit, pervaga-
 tur, omnia contemplatur, perscrutatur, cir-
 cumspicit, quid in mundo agant mortales,
 qua via possit illis nocere, qua parte aggre-
 di, irrepere. Hunc sane locum videtur Di-
 vus Petrus paraphrasticos illustrasse: Adver-
 sarius diabolus circuit quærens: non deambu-
 lat recreationis gratia, aut captandæ auræ,
 sed studio quærendi, inveniendi studiosissi-
 mus incredibili fame stimulatus, nocendi
 cupiditate cogitatus Circuit sicut hostis,
 cum murum urbis obsessæ explorat, qua
 nam parte imbecillior sit, aut oppugnari &
 expugnari faciliior, tum etiam circuit, cir-
 cumvenitque: non enim est simplex aut a-
 perta circuitio, sed perfidiæ plusquam Pu-
 nicæ, atque malitiæ & omnis doli plena cir-
 cumventio. *Se ipsum* (ait Chrysost.) accusat,
 quod nullum fixum habeat domicilium, sed cun-
 ctas regiones perlustret, adversus cunctos morta-
 les pugna suscepta. Deinde quod addit Pe-
 trus, Sicut leo, quem fames stimulat & exa-
 gitat, neque patitur usquam consistere. Sic
 Didymus. Didymus circuitiorem hanc ad feritatem
 & immanitatem refert; Insani (inquit) &
 præ furore circumcursantis sunt illa verba. Simi-
 le id, Psalm. 58. quod in hostes Davidis, &
 in apparitores à Saule missos primo dictum
 est, verissime autem in dæmones quadrat.
 Convertentur ad vesperam, & famem patientur
 ut canes, & circumibunt civitatem. videlicet
 ne elabi possit homo. Ipsi dispergentur ad
 manducandum: si vero non fuerint saturati, &
 murmurabunt. vides circumeuntes dæmones,
 illos ipsos esse, qui per universam terram di-
 sparguntur ad manducandum, semper fa-

Pined. Tom. 1.

mescentes, nunquam saturi, ringentes sem-
 per, & in prædam inhiantes, non aliter cal-
 liditate & nocendi cupiditate stimulan-
 tur, qui eundem Davidem quæritabant huc
 illuc aberrantes, & vias omnes occupantes
 & intercludentes, cum dixit: In circuitu
 impii ambulant, vide Cyprian. de zelo, & li-
 vore eleganter hac de re differentem.

Et perambulavi eam. Perambulare terram,
 Hebræis esse, eam subigere, in potestatem-
 que redigere, quidam hoc loco docent, re-
 spondente etiam Hispanismo: Poner debaxo
 del pie. sicut in Psalmo dixit David: In Idu-
 maam extendam calceamentum meum, mihi a-
 lienigena subdiri sunt. Et quidem Didymus
 scribit hanc esse Satanæ sententiam: Cum
 terrena & aërea subegerim, solus mihi Jobus ad-
 versatur, ego illius deposcendi causa venio. Sed
 quod ad verbum attinet, certe hic non sub-
 est (*Darac*) quod est ambulare, conculca-
 re, triturare, aut pedibus proterere, & ad
 dominationem subigendique potestatem
 refertur. Unde dicitur Deut. 11. Omnis locus,
 quem calcaverit pes vester, vester erit. Et Jos. 1.
 Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis
 vestri, vobis tradam. Et cum ad homines re-
 fertur, id est, vulgatum: Tener el pie sobre el
 pescueco. Deut. 33. Et tu eorum colla calcabis. Ju-
 dic. 5. Conculca anima mea robustos. Atque eo-
 dem ab eademque radice illud pertinet. Ps.
 90. Super aspidem & basiliscum ambulabis. Sub-
 est igitur hoc loco (*Halac*) quod est simpli-
 ci quadam significatione egredi, incedere,
 procedere, transire. Sed quidem licet non
 ex vi & proprietate vocabuli, ex ipsa tamen
 actione ambulandi, & libere incedendi, ju-
 ris sui, suæque tyrannidis terram universos-
 que mortales esse significat. Est namque na-
 turalis actus (quem jurisperiti dicunt) in
 acquirenda possessione pedum positio, uti
 decrevit Paul. l. 3. ff. de acquirenda posse-
 sione. Adipiscimur (inquit) possessionem cor-
 pore & animo. Sed non ita ut qui fundum possi-
 dere velit, omnes glebas circumambulet, sed suffi-
 cit quamlibet partem ejus fundi introire. addit
 præterea: Quod si ibi scias esse thesaurum, & ve-
 lis etiam illius possessionem quarere, acquies ter-
 ra inambulatione. Et Cælius ad Ciceronem
 sic scribit lib. 8. epistolarum 11. Firmus &
 Lentulus, quasi res eorum esset, una nobiscum cir-
 cumierunt. Græcis vero (*embateno*) quod est
 pedem infero, aut pedem pono, ad acqui-
 rendam possessionem refertur. ut Actor. 25.
 Festus cum* venisset in provinciam, &c. Pro-
 prie, cum ingressus esset provinciam, aut,
 cum pedes posuisset in provincia, id est,
 cum suscepisset provinciam. Idem ab alia
 licet radice est, Proverb. 23. In agrum pupil-
 lorum ne introeas, id est, non usurpes tibi

Ps. 11. 9.
Cyprian.

4.

Psal. 59.

Didymus.

דרכ

Deut. 11.

24.

Josue. 13.

Deut. 33.

29.

Judic. 5.

21.

Ps. 90. 13.

הלך

Pedum

positio a

pud I. C.

Paul. l. 3.

ff. de ac-

quir.

posses.

Calius.

Venire

quid.

in Cato.

Act. 25.

21.

Auien-

do en tra-

do en su

officio

conbuen

pie.

Prov. 15.

10.

jus

Joan. i. 11. jus, neque per vim occupes. Similis est apud Joan. i. phrasim: *In propria venit.* Illud enim venire, ingredi, ambulare, est tanquam dominorum legitimorumque hæredum. Tandem illa libera inambulatio videtur ad publicam officii & magistratus administrationem pertinere, juxta quod accipiendum videtur id 1. Reg. 2. *Ambulabit cum Christo meo,* id est, publico & Sacerdotali officio fungetur, ministrabit mihi in templo: Forte huc revocandum id Psalm. 11. ** In circuitu impii ambulant.* Id est, circumquaque, ubique, publice impii positi sunt in dignitate sublimi, & publicis muneribus funguntur: videtur enim sermo esse de prosperitate & honore impiorum, subditur enim *Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.* Jam ergo superbissimus dæmon, idemque sui lucri cupidissimus, non est contentus in qualibet terræ parte pedem ponere, sed universas terræ glebas terit pede, circuit, & perambulat, quo thesaurum animarum, qui in fundo hujus mundi est, sibi acquirat, & in omnia omnesque dominetur, mundique se rectorem & publicum supremumque magistratum constituat. Mentitur ergo potestatem & dominationem, sicut & mentitus est ostendens Christo. *Omnia regna mundi,* dicens: *Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo, do illa.* Mentitur, inquam, nam licet dominatus hic non sit naturæ, sed malitiæ, ut Cypr. dixit, sed nequissimus servus & vilissimum mancipium nihil potest sibi acquirere, sed vero Domino. Quare cum *judicium mundi,* factum est, princeps mundi; qui ingressus alienum fundum circuibat, & perambulabat, *ejectus est foras,* & ille; qui *exaltatus est,* cœli atque terræ verus Dominus fixis licet pedibus in cruce, cum antea circuisset civitates & castella, pertransissetque benefaciendo, omnia traxit ad seipsum.

Luc. 4. 6. **Cypr. hom. de jejuno.** **Joan. 12. 31.** **Joan. 12. 32.** **Luc. 11. 22.** **Act. 10. 38.**

VIII. Dixitque Domini ad eum: **Numquid considerasti servum meum JOB, quod non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus ac timens Deum, & recedens à malo?**

1. *Ponere cor super aliquid. Justi pulchritudo allicit ad se divinos oculos.*
2. *Justus vir spectaculum dat Angelis gratissimum. Explicatus Zacharias.*
3. *Homines jubentur attentius considerare vitam & mortem viri just.*

4. *Apponere cor, sollicitudinem & anxietatem affert. Justus gravis est damoni ad videndum.*
5. *Servi Dei appellatio honorifica. Quod sit discrimen inter pia & servilia opera.*
6. *Qui alteri quam Deo servit, servus est vilissimus.*
7. *Discrimen inter Dei & demonis servitutem.*
8. *Justum virum in creaturas omnes, & ipsum etiam Satanam, dominari.*
9. *Unicum servum suum præ reliquis creaturis facere videtur Deus.*
10. *Nominis proprii compellatio, aut recordatio, quid indicet.*
11. *Qui insigniter justus est non solum improbis, sed etiam ipsis justis est dissimilis. Jobi laus.*
12. *Cum quibus comparetur Job sanctitate: an Moyse & Patriarchis sanctior.*

Numquid considerasti. Quod in Heb. est, Numquid posuisti cor tuum super servum meum? eleganter Septuaginta reddiderunt: † *Attendisti mentem tuam?* nam Hebraismus ille observationem & attentionem animi affert studiosam, atque diligentem, cum quod oculis videtur, mente percipitur, & intimæ cogitationi atque considerationi mandatur. Considerasti virum omnium attentione & consideratione dignissimum? cum ad Jobum pervenisti, leviter ne præteristi, an vero illius te consideratio fixum & hærentem tenuit? 1. Reg. 25. † *Ne ponat oro Dominus meus Rex cor suum super virum istum iniquum, quia secundum nomen suum stultus est.* Exod. 7. 23. post illud insigne miraculum versi in sanguinem fluminis, dicitur de Pharaone: † *Avertit se, & ingressus est domum suam: nec apposuit cor etiam hac vice.* Id est non curavit, nihil fecit, nihil melior aut mollior redditus est tanto miraculo. Fieri igitur, inquit Deus, non poterit, qui rem pretiosissimam, justum meum, longeque pulcherrimam considerationis. Enimvero ea est justi viri species & pulchritudo, ut & meum cor meosque oculos ad se converterit, neque de illo unquam dejiciam. Neque vero oculos tantum, sed quod in oculis acerrimum est, cui ipsa inest videndi facultas pupillam dico, id est, ipsam videndi & contemplandi vim, & optimam providentiæ partem, in justo defigit. Quid quod non solum illum aspicit atque contemplatur, sed videndo & contemplando attentius oculis & animo ita in illum fertur, ut velut dissilientes (quod ajunt) oculi ipsum justum contingant, & ipsa divina lumina hominem

pene-

1.

LXX.

† Repara-
ste en el
quando le
viste:
Ponere
cor super
aliquid.

† No ha-
garys se-
nor caso
deste ruy-
y necio de
mimarido
ni reparo-
ys en sus
colas.

† Abuelo
de cabeça
no se cura
mas del
milagro
que si no
uviera
passado
de lanté
del.

Justorum
pulchritudo
do allicit
divinos
oculos.

Zach. 2. 8 penetrent, ut verissime dicere possit: *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Quippe harent justo Dei lumina, luminumque pupillæ. Hoc cum probe nosset David, sic precabatur *Psal. 16.* *Custodi me ut pupillam oculi.* Quasi dicat, tuos oculos custodies si me, ô Deus, custodias: scio enim in me tuos oculos defixos esse, tuam igitur rem ages si meam procures.

2. *Angelis* Hinc jam videas justum fieri spectaculum mundo, Angelis, & hominibus, velleque Deum, ut undique accurrant spectatores ex cælis sancti Angeli, ut congaudeant sancto homini, & præliantem adjuvent, vincentem coronent, triumphantem deducant, & in natura dissimili similem, forteque majorem sanctitatem suspiciant & colant. Certe de illo qui est suæ Ecclesiæ primum idemque verissimum fundamentum,

Zach. 3. 9 dictum est, *Zachar. 3.* *Super lapidem unum septem oculi sunt.* Est, inquit, lapis angularis, sed non lapis inanimis, sed vivus, oculatus, qui non duobus oculis, sed septem præditus est, ut suæ Ecclesiæ provideat, ut suorum justorum conspectu jucundissimo abunde suos oculos pasciat, & animum singulari voluptate exsaturet. Hi igitur esse etiam poterunt oculi illi septem, qui super unum lapidem sunt, videlicet beati Spiritus hominum custodes, atque rerum humanarum

Psal. 120 patroni, vigiles, qui nunquam dormitabunt neque dormient, custodientes Israel. Qui super lapidem unum videlicet justum in fide & pietate constantem, & vivum lapidem conjecti, & positi sunt, illum considerant atque suspiciunt, illi provident atque prospiciunt, apponentes super illum cor & intima cogitatione attendentes. Et vero hujusmodi ministris humanæ salutis Deus utitur in suæ illo gloriæ curru magnificentissimo præsidens & providens suæ Ecclesiæ, quippe vehitur quatuor Cherubinis, quæ plena sunt oculis ante & retro, ut undiq; sanctis prospiciant, & undequaque contemplantur.

3. *Homines* Spectatum etiam ex terra accersuntur homines contemplaturi hominem similis naturæ, dissimilium morum. Et quidem tum justum hominis vitam, tum mortem cæteri jubentur contemplari attentius, atque inde salutaria sibi documenta colligere, quod etiam in justorum cultum & honorem redundet, sic enim perficit Deus (parat efficitque suis justis honorem & cultum) his qui in illum sperant, in conspectu filiorum hominum. Sed dolendum, nam justus gravis

Sap. 2. 15. est impiis ad videndum: & cum lampas sit jucundissima, atque fulgentissima, contemnitur plane, id quod sibi ipse evenisse conquerebatur Job: *Job. 12. 5.* *Lampas contempta apud*

Pined. Tom. I.

cogitationes divitum. Cum vero etiam jubeamur Sanctorum intueri exitum conversationis, ut imitemur fidem, nihilo attentiores efficimur in illorum obitu, *Justus perit, &* *Ad Heb. 13. 7.* *non est qui recogitet in corde suo, & viri misericordia colliguntur, quia non est qui intelligat, ex eadem regione & inferorum sedibus evocati maligni spiritus considerare jubentur Dei servum, eo sanctitatis evectum, unde ipsi ceciderunt.*

Sed quod ad hanc dæmonis considerationem facit, norandum præterea est illam locutionem apponendi cor, posse etiam referri ad curam & sollicitudinem, tum etiam ad timorem aliquem, & anxietatem animi, aliquando etiam ad indignationem. 1. *Reg. 9. 9.* *De asinis, quas perdidisti, ne sollicitus sis: Heb. 20.* *asinis quæ perierunt, ne apponas cortuum.* 2. *Reg. 13.* cum fama pervenit ad David 1. *Reg. 13.* dicens, *Percussit Absalon omnes filios Regis, 33.* David scindens vestimenta sua dixit *Jonadab*, Ne ponat Dominus meus Rex super cor suum verbum istud, dicens, *Omnes filii regis occisi sunt.* Tandem id *Job. 34.* *Si direxerit Job. 34.* (Heb. posuerit) ad (super) eum cor suum, 14. spiritum illius & flatum ad se trahet. id est, si indignatus Deus cogitet de perdendo homine, &c. Hinc ea sententia confici poterit, cum liber tibi pateat incessus in terram universam quantam sollicitudinem afferet tibi unus Job, quem subigere non potes? quantam curam efficiet unus homo cæteris dissimilis, æqualis Angelis, te quoque superior? nunquid itaque illum sollicite & anxie considerasti? gravis ne tibi ille extitit ad videndum, plus ne ex illo molestiæ, ignominia, damni que sustines, quam ex cæteris; qui te colunt, honoris & lucri? nunquid indignabundus illum contuitus es, torvo vultu, minacibus oculis, illius perdendi studiosissimus, aggrediendi invadendique sollicitus, vincendi dubius, maleque securus? Hac ratione interrogatio hæc vim assertionis habebit, ut Olympiod. existima *Olympiod. 3.* *scio (inquit) scio te advertisse animum ad servum meum Job, anxie, sollicite, furenter. Et vero in superbissimum dæmonem, quem justus unus eludat, illud convenit, quod contumaciter & arroganter dum à Mardocheo neque adorante, neque genu flexente contemneretur Aman cum vidisset *Esthe. 3.* illum sedentem ante fores palatii non solum non affurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus valde, dixit: cum hæc omnia habeam (videlicet magnitudinem divitiarum, filiorum turbam, & magnam super omnes principes & servos Regis gloriam) nihil me habere puto, *Esthe. 5. 13.* quamdiu videro Mardocheum.*

5. *Servum meum.* Ex tanta in universam terram dominatione insolenti Satanae objicit Deus unicum suum servum, ut illius contumaciam & arrogantiam comprimat. Porro Servi Dei ex ipsa proprietate nominis, nomen honorificentissimum est, & ingenuo vereque libero homine dignum, tum quia servi nomen ministros & famulos comprehendit, tum praecipue quia servire Deo, omnem pietatis cultum, & sancta omnia obsequia & ministeria minime servilia comprehendit. Quare Paulus propter Evangelii praedicationem se appellat *Christi servum*. Sic Exod. 7. *Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.* Heb. *ut serviat mihi.* Et Isai. 43. *Non te servire feci in oblatione, neque laborem tibi praeui in thure.* id est, non exegi à te laboriosam sumptuosamque pecudum & thuris oblationem; quantum ergo distat inter dies festos & profestos, tantum inter opera haec pia & religiosa, aliaque opera quae servilia appellantur, & ad animum non referuntur: certe dies festus liber est, ingenuus, nobilis, dies alii serviles sunt, & velut servi atque mancipia: non aliter pia & religiosa opera libera sunt, ingenua, reliqua, quae ad corpus attinent, servorum conditione continentur: qui in illis se exercet, liber est ingenuus, nobilis, qui in istis, mancipium. Servus igitur Dei liber est, atque ingenuus. Hinc est, ut qui in conspectu Agni sunt, interdum imponant sibi coronas, & sedeant, interdum deponant, & procident, ut ex hoc servire se Deo, ex illo vero nihil sibi verae libertatis, regiaeque nobilitatis imminui vel auferri significant, si Dei servi sint.

6. Hinc rursus consequens est, ut qui alteri quam Deo servit, vere servus sit, minimeque ingenuus, quippe dignus qui appelletur servus servorum, quo nomine extremam abjectissimamque servitutem sacra Scriptura significat, ut Gen. 9. *Maledictus puer Chanaan, servus servorum erit.* Satanas ergo cum servus sit, & vilissimum mancipium, qui se illi servum exhibet, servum servorum se efficit. Hoc igitur inter servitutem Dei & servitutem daemonis atque peccati discrimen est. *Servient* (inquit Deus) *ei* (videlicet Regi Aegypti Sefac) *ut sciant distantiam servitutis meae, & servitutis regni terrarum.*

7. Sed si haec (inquis) vera sunt, (sunt autem verissima) quid causa est, ut in Sacra Scriptura nomen servi dei tam frequens sit, & jugum, vincula, alligatura, quae servis Dei imponuntur toties repetantur; at vero cum de daemonis, Mundi, Carnis obsequio & servitio agitur, vix aut raro servi

nomen, detur hominibus, jugum vero, vincula, lora, quibus alligantur improbi, nunquam veniant in sermonem? Respondeo quidem primo, servitutem durissimam atque ignominiosissimam peccati non semel dici in sacris Deut. 5. v. 6. Jere. 16. v. 13. & 34. v. 13. Exod. 13. v. 3. Michea 6. v. 4. Rom. 6. sed tamen illud Servi Dei nomen, quod honorificentissimum est, & creaturis ceteris colendum atque formidandum, frequentius repeti, quod hujusmodi nomine velit Deus justos suos saepe mundo, Angelis, hominibus commendare. Jugum vero quod sustinent trahuntque miserrimi peccatores, non semel etiam indicatur. Num. 25. *Initiatuque est Israel Beelphegor*, proprie ex Heb. alligatus, vel subjugatus, aut sub jugum missus, proptereaque eo respiciens Paulus monet Corinthios, ne velint *Jugum ducere cum infidelibus*. At quod daemon non jugum, non vincula, non servitutem proponat, nihil de illius tyrannide minuit: nam (quod non est indignum consideratione) ad jugum Deus vocat suos, sed non meminit stimuli, non aratri, non triturae, propterea jugum & servitutem suavia dixit, onera levia, quae non re, sed solo nomine terreant. At Satanas suppressit nomina servitutis, & jugi, cum tamen miseros peccatores gravissimis oneribus defatiget, fortissimis atque durissimis vinculis constringat, & intolerabili triturandi labore divexet. Scri- *Isa. 5. 18.* *ptum est enim: Va qui trahitis iniquitatem* Prov. 5. *in funiculis vanitatis.* Et: *Funibus peccatorum* 22. *suorum constringitur impius,* Fitque Ephraim Hos. 10. *vitula docta diligere trituram.* 11.

8. Sed cum *Meum* dicit, emphasis habet. Si ad Deum referatur, videbitur Deus de suo servo gloria: contra impudentem daemonis superbiam. Quasi dicat: Quid te jactas dominari in universam terram; cum unicus servus meus universae terrae praestet multis patribus? Hoc igitur nunc mirandum, quod non solum nomen servi Dei sit homini gloriosum, sed (quod majus est) ipsi etiam Deo gloriosum & honorificum existat: *Servus meus* (inquit) *est tu Israel, quia in te gloriabor.* Illud, *quia asseverantis est*: Licet quidem servus meus sis, & cum feceris omnia quae praecepta fuerint tibi, dicere debeas servus inutilis, inutilis, inquam, Domino tuo, qui cum Deus sit, bonorum tuorum non indiget (*Quid enim, etiam si justus sit, de manu tua accipiat?*) sed rem praeter omnem existimationem affirmo verissimam fore, ut multum mihi honoris & gloriae per te accrescat apud homines & angelos, quia etiam, adhuc, licet servus sis, &c. Quod si ad ipsum justum emphasis pertineat, haec erit

Justi in universas creaturas dominantur.

erit sententia, Quid tam magnificum & singulare iactas, cum ais tibi obsequi terram universam, cum multo verius in creaturas universas servus meus dominetur, & multo libentius illi cuncta obediant? Tyrannidem tu exerces; servus vero meus vere regiam potestatem, in terram tu, in cœlum ille, tu non tam circuis perambulando, & terendo terram pedibus, quam super petrus gradiendo, os ille gerit sublime, & ad sidera tollit erectos vultus, interim te quoque pedibus calcatur, & super aspidem & Basiliscum ambulat, conculcat leonem & draconem.

Vel ignis è cœlo vocatus adest servo meo, Si homo (inquit Elias) Dei sum descendat ignis de cœlo. Dominatur astris, soli, lunæ, & ad nutum illi obediunt, atque illorum motui sempiterno, legique perpetuæ potest vim afferre. An non in iracundia Josue impeditus est Sol, & una dies facta est quasi duo? Retro etiam ager, si oporteat, quasi adductis, & contentis habenis; & quoquo velit furentes solis equos circumaget. Ecce (inquit Dei nomine Isaias) Ego reverti faciam umbram linearum per quas descenderat in horologio Achaz, in sole retrorsum decem lineis. Denique tibi imperat servus meus, potestatemque omnem, atque fastum proculcat, quippe: Reversi sunt Septuaginta cum gaudio dicentes: Domine etiam demonia subiciuntur nobis: & ait illis, Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem, Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & Scorpiones; & super omnem virtutem inimici.

9. *Servum meum Job.* Non producit hic deus adversus contumaciam, demonis, numerosum famulitium, aut angelorum; aut hominum, sed unico servo contentus pro sua regia & divina maiestate comitatus incedit. Olim se Elias existimabat derelictum solum, qui Deo serviret, & tantam Dei maiestatem unico tantum servo comitatam, rem videlicet indignissimam, conquerebatur, semel & iterum: *Derelictus sum ego solus.* Sed tum ad Prophetæ solatium, tum ut suam apud illum Deus maiestatem, & existimationem tueretur, plura præterea servorum millia sibi superesse exposuit. *Derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt curvata ante Baal.* At nunc unicum proponit Jobum unice dilectum, cuius se Deum, Dominumque testetur, non aliter atque cum crebris sermonibus repetit, *Se Deum Abraham, Deum Isaac, Deum Jacob,* singulis videlicet servis se totum tribuens, & tribus hominibus ter Dei nomine repetito se adjungens, ut unicum servum suum cæteris rebus prætermisiss, sibi esse in pretio & in honore significet. Hoc si

Pined. Tom. I.

animadvertisset Abraham, poterat certe Sodoma veniam tanti excidii petere & impetrare, non solum propter quinquaginta justos, vel propter quadraginta quinque, propter quadraginta, propter triginta, propter viginti, aut propter decem Dei servos, qui Sodomis reperirentur, sed si pauciores decem, vel si unicum Loth proponeret, propter hunc toti populi parceret Deus, qui terram universam præ unico servo suo Job videtur hoc loco despicere.

Sed cum Job nominat, charissimum sibi esse significat, & familiarissimum, & cuius peculiarem valdeque solertem curam haberet: hæc enim omnia significat nominis proprii alicujus hominis cognitio, & memoria. Sic Joan. 10. Inter alias veri, bonique pastoris conditiones numeratur, quod proprias oves vocat nominatim, & educit eas. Nam cum sua nomina singulis imponit, indicat singularem omnium curam gerere, beneque sibi notas & familiares esse, quare cum vocantur proprio nomine, vocem ejus * audiunt, & educit eas, nam compellatione proprii nominis quasi delinitæ & allectæ facile sequuntur pastorem quocunque illas ducat. Nam fieri non potest, ut qui illas nominatim cognoscit, solerter non curet, & splendide non pascat. Propterea Christus Jesus ut homo erat, aut Christi præcursor Joannes, seu quilibet justus, quem Deus peculiari providentia tueretur, ait apud Isai. Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meae recordatus est nominis mei. Id est antequam prodirem in hanc lucem; Deus me vocavit nominatim, me dilexit, mei rationem habuit, antequam hominum aliquis meum nomen nosset, aut mei rationem duceret, jam Deo meo curæ eram. Idem est cum illo: *De ventre matris meae tu es protector meus,* & cum illo Jerem. 1. Priusquam te formarem in utero novi te, & antequam exires de vulva sanctificavi te. Consuetudo autem, & familiaritas conjunctissima significatur Exod. 33. cum præmittatur: *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum,* subjungitur. *Non indicas mihi quem missurus es mecum, præsertim cum dixeris, novi te ex nomine* (exponitur in sequenti) & invenisti gratiam coram me, pro illo, novi te ex nomine, Septuaginta habent, *Scio te præ omnibus.* id est tu mihi probaris præ omnibus aliis, sic exponit Aug. q. 152. super Exodum; *Præ omnibus Deus Moysen sciebat, quia Deo præ omnibus Moyses placebat.* Hinc collige quosdam insigniter justos dici Deo notos ex proprio nomine, quasi ex suis meritis, non propter aliorum patrocinium commendaticios, alios vero Deus alieno nomi-

Pro viro justo reliquam terram despiciat.

10. Compellatio nominis proprii, quid indicet.

Joan. 10. 3. Nomen imponere curæ & providentiæ est.

*Reconocencia la voz y el regale del pastor.

Isai. 49. 1. Recordari nominis alicujus,

Ps. 70. 6.

Jerem. 1. 5

Exod. 35.

32.

LXX.

Augustin. Notum esse Deo ex nomine.

Ps. 90. 13.

4. Reg. 1.

10. 11. 14

Ecc. 4. 6.

5.

& Jos. 10

4. Reg.

20. 11.

Isa. 38. 8.

Luc. 10. 9

9.

Unico suo

servo co-

mitatus

incedit

glorioso

Deus,

3. Reg. 19.

18.

Singulis

servis se

totum

tribuit

Deus.

Exod. 32. mine notos & caros habet, ut populum illum, qui opus habebat subinde usurpare
13. non suum nomen, sed nomina aliena, **Re-**
Exod. 2. cordare Domino Abraham, Isaac & Jacob servo-
25. rum tuorum: sicut **Ex. 2.** dicitur: *Audivit gemitum eorum, ac recordatus est fœderis, quod pepigit cum Abraham, Isaac, & Jacob, & respexit Dominus Filios Israel, & cognovit eos* (hæc enim est vera lectio Vaticana,) id est illos ex se, sed ex suorum parentum notos esse declaravit.

• Recono-
cio los no
por si, sino
porel non
bre de sus
padres.

II.
Particula,
quod ad
multos
sensus an-
ceps.

V. I.

1. Reg. 1.

Sap. 2. 15.

Joan. 7. 7.

Quod non sit ei similis. Vel particula illa causalis (*quod*) redundat in sensu, sicut sæpe solet, ut tantundem referat, ac si diceretur, Considerasti Job cui non est similis, vel causam reddit, considerare te oportuit, quia illi nemo similis est, latere enim non potest inter alios sibi dissimiles constitutus, vel explicat id, quod considerandum esset à Satana, considerastine Jobum esse aliis dissimilem, & abstinere se à viis aliorum, neque agi communi errore reliquorum mortalium? In Heb. non est nomen, sed adverbium similitudinis, *Non sicut ipse*: quo Hebraismo pariterque Hispanismo, *nadie como el*, quasi quædam aposiopesis est maximarum laudum. Singularis igitur Jobi sanctitas significatur, atque in hanc rem Origenes accepit id, quod supra dictum est ex lectione Septuaginta: *Erat quidam homo*: videlicet unus singularis, cui nemo similis, sicut & id quod de patre Samuelis scribitur
1. Reg. 1. *Fuit vir unus de Ramathaim Sophim: quasi singularis præ cæteris.* Cæterum hac comparatione duo continentur, alterum, dissimilitudo vitæ ab aliis improbis; sicut, **Sapient. 2.** De iusto, ægre id ferentes, dicebant impii, *Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutata sunt viæ ejus.* Hæc enim dissimilitudo morum, & diversitas vitæ redundat in ignominiam; & detestationem improbi illorum vitæ. Ideo enim subjungitur, *Abstinet se à viis nostris tanquam ab immunditiis.* nam qui ita ab improbis recederet, ut tantum loco cederet; & eorum existimationem nihil læderet, hic minime illis esset molestus, juxta id quod Christus Jesus suis fratribus dixit: **Joan. 7.** *Non potest mundus odisse vos, me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo quod opera ejus mala sunt.* Sane neminem vellet impius sui similem, superbus jurgatur cum superbo: dives insidiatur diviti: libidinosus solus sua præda potiri vult. Alterum vero, in morum, & vitæ similitudine cum aliis iustis, excelsus quidam, & præstantia, & sublimioris cujusdam gradus dissimilitudo significatur in Job fuisse; sicut etiam similitudinem cum dissimilitudine conjun-

cta habet; comparatio illa **Eccl. 47.** *Quasi Eccl. 47. adeps separatus carne, sic David à filiis Israel.* 2. Intelligit autem adipem, qui ex carne hostiæ pacificæ separabatur, solusque in honorem Dei cremabatur. Quasi diceret, Licet reliquæ hostiæ caro sancta sit, sed adeps multo sanctior, ita David comparatus aliis iustis sui temporis: quare non solum erat segregatus ab improborum societate, sed etiam sanctitatis præstantia ab aliorum iustorum communiore vita, & morum ratione, utrumque itaque includet hæc Jobi laus.

Sed quæstio hoc loco oritur, an cum Abrahamo quoque Isaac, Jacob, Moyse hæc Jobi comparatio fiat, atque illis etiam sanctior asseratur? Lyranus constanter negat fuisse Abrahamo, aut Moyse sanctiorem. Carthusianus Moyse non præfert. Carthusianus existimat tunc temporis potuisse etiam inferiorem fuisse Jobum sanctitate & caritate aliis hominibus (id quod etiam prius placuerat Lyrano) quod vero ad hujus comparationis veritatem spectat, aliqua peculiari prærogativa superiorem aliis omnibus fuisse, sicut & de quolibet sancto propter eximium aliquid, & singulare donum, canit Ecclesiæ, *Non est inventus similis illi, qui conservaret legem excelsi*; aut quia nemo tunc temporis cum tantis opibus tantam pietatem conjunxerit.

At partem oppositam docere plane videtur Origen. super id: *Sic faciebat Job cunctis diebus, efficit enim illum non solum patrem, sed etiam aliis prioribus, posterioribus etiam iustis sanctiorem.* Magnus (inquit) erat Abraham in fide: sed excelsit illum Job in tolerantia: Magnus erat Jacob in cordis munditia, sed non fuit illo minor Job in misericordia, adversus ceteros omnes priores, & novissimos non succubuit in virtutum studiis, omnia enim quæ fecerunt sancti, fecit etiam Job, quod autem sustinuit cum gratiarum actionibus, hoc nihilominus nullus alius sustinuit.

Ego duo, aut tria assero. Primum comparationem fieri cum cæteris mortalibus illius ætatis, quod indicatur, cum dicitur, *Quod non sit ei similis in terra*, terram autem oportet intelligi universam, nam de universa locutus fuerat Satanas: tum vero de illa ipsa ætate, & sæculo, sicut & comparatur Noe cum aliis omnibus sui temporis hominibus. **Gen. 6.** *Noe vir justus atque perfectus in generatione sua.* Et: *Te vidi justum coram me ex omnibus gentibus.*

Alterum comparationem fieri non in peculiari aliqua virtute, sed in omni sanctitate, quæ illis vocibus explicatur, *simplex, rectus, timens Deum, recedens à malo*, nā hæc explicatio-

12.
1. Sent.
Job non
fuisse pa-
triarchis
sanctiorē.
Lyra.
Carthus.
Cajet.

Origen.
sent. Job
fuisse pa-
triarchis
sanctio-
rem.

Quæstio-
nis vera
absolutio.

Gen. 6. 9.

Gen. 7. 1.

nis gratia post factam comparationem sub-
junguntur. Tandem, cum superius statue-
rimus Jobum post Abraham & Isaac, atque
Jacob fuisse, Moyse quoque priorem, certe
cum his comparatio non fiet. quod si Jo-
seph aut alii filii Jacob, tunc temporis exi-
stebant, illis quoque sanctis sanctiorem
fuisse sanctum Job. Illud vero quod de
Abraham Ecclesiasticus scribit: *Non est in-
ventus similis illi in gloria*; quod videlicet val-
de illum Deus apud homines gloriosum o-
pibus, honore, ac gloria, & numerosa sobole
reddiderit, prætereaque commendaverit, in
Job nostrum apposite convenit. Quantam
enim illi gloriam dedit hoc Dei ipsius præ-
conium, & in concilio angelorum (non ad
turbas, ut cum cæpit de Joanne dicere) publica
laus, & prædicatio? quos Deus ipse com-
mendat, hos justos suos nominat, quippe
verissimo judicio probatos, atque commen-
datos; uti Paulus ex Abac. ad Hebr. scribit;
Justus meus ex fide vivet.

IX. Cui respondens Satan, ait:
Numquid J O B frustra ti-
met Deum?

2. Particula, frustra, quid valeat. Demon mali-
tiose calumniatur intentionem, è contrario
justi excusant etiam prava aliorum opera.
2. Demonis malitia. Divitum obliviosorum in-
gratus animus erga divina beneficia. Job
nunquam immemor.
3. Quæ gratuita caritas & amicitia: quæ merce-
naria Virtus sui ipsius premium.
4. Deum non moveri ulla sui utilitate: Multosque
habere servos gratuitos, dat gratis, & mi-
seretur ex gratia.
5. Vitium virtuti finitimum. Improbi veram a-
liorum virtutem non admittunt.

I.
Chrysost.
Quare
Deus uti-
tur inter-
rogatione

Luc. 24.

Joan. 11.

Interro-
gatio quæ
non expe-
ctat re-
sponsum,

Hinc jam verum esse constat id quod
paulo superius observavit Chrysost.
Solere Deum interrogationibus uti, ut vel
hominis, vel dæmonis mentem & consilium
eliciat, & à se ipsa improbitas vulneretur,
suaque confessione, & verbis contra se
ipsam ferat sententiam. Hoc loco invidiam,
& immanitatem suam rogatus dæmon pro-
dit sua responsione. Discipuli euntes in
Emaus suam in fide resurrectionis incon-
stantiam. Martha cum respondit, Domine
jam sciet, quatrivianus est enim, modicam fi-
dem: ejus rei passim exempla occurrunt.
Præterea (ait Chrysost. *Ut is, qui egregium
habet athletam, de ejus virtute periculum fieri
cupit, ea propter percontatur diabolum, ut lucta
ipsum causam asserat.* Ille vero respondit, inter-
rogando etiam; sed ea interrogatio non ex-
pectat responsum, & æqualis est malitiosa

assertionis; Job non frustra timet Deum, exi-
stimat quæstum esse pietatem, virtutem à
religionis autoritate ad lucrum traducit.
Quasi dicat lucro allectus, aut pretio con-
ductus colit Deum; non frustra: non gratis;
non sine pretio, ex conventionem & mercede
pietatis, non sine causa. Nostrates dice-
rent, *No sin buen porquen.* Ezech. 7. Immisso
supplicio, *Scient quia ego Dominus non frustra
loquutus fuerim*: id est, scienter vera iracun-
dia minas processisse, non fuisse inanes, &
sine causa eadem particula vertitur gratis,
supervacue. Psal. 34. *Gratis absconderunt mihi
interitum laquei sui, supervacue exprobrave-
runt, id est, sine causa aut justa occasione,
minime à me læsi, aut laceffiti; vel gratis, id
est, ex gratia amicitia, & grato ac benevo-
lo animo, sine alia mercede, & pretio.* Gen. 29.
Num quia frater es gratis servies mihi? qua-
re illa particula duo affert, & gratiam bene-
volentiamque animi; & præterea exclu-
dit quidvis aliud præter gratiam, utrumque
ergo negat diabolus, cum ait: *Non frustra,*
id est, non ex vera amicitia, sed neque sine
pretio, & mercede, aut sine animo & in-
tentione consequendi lucrum, & uberem
proventum ex pietate, & labore colendi
Deum. Ubi primo observanda est Jobi san-
ctitas mirabilis, cui nihil à Satana objicitur,
aut affingitur mali, præter intentionem,
quam iste pravam esse mentitur; & igno-
rans certis calumniis criminatur. Est hoc su-
perbi, dolosi, & prospectoris ingenium, ut
scribit Ecclesiasticus c. 11. *Bona in mala con-
vertens insidiatur, & in electis* (bonis, lauda-
bilibusque operibus, aut viris ipsis justis)
imponet maculam. Sicut qui in ejectione dæ-
moniorum ex corporibus obsessis, laten-
tem virtutem, & quam ipsi ignorabant ca-
lumniabantur, dicentes, *In Beelzebub princi-
pe demoniorum ejicit demonia*: è contrario
tamen vir simplex, & justus in aliorum im-
probe factis, vel ignorantia, vel intentionis,
vel rei alicujus excusationem quærit; *Non
enim sciunt, quid faciunt.* Exemplum sit ipse
Job, qui ne de interna cordis suorum filio-
rum sanctitate temere judicare videretur,
quamvis conviviorum frequentia suspicio-
nem non omnino levem alicujus peccati ef-
ficeret, sacrificabat tamen incertus, dicens:
Ne forte benedixerint Deo in cordibus suis: vide
Greg. lib. 1. cap. 5.

Secundo dæmonis malitia, & calliditas
in his suis temerarii judicii tenebris relucet,
nam sua illa responsione, & verbis nihilo
mutatis tantum mutato gestu & animi pra-
vo affectu, poterat Jobum virtutis & grati
animi laudare. Ad Jobi enim sanctitatem
pertinuit, quod propter acceptas à deo in-

Particula
frustra]
quid si-
gnificet

Ps. 34. 7.

Gen. 29.
53.

Mirabilis
Jobi san-
ctitas,

Dæmon
solum in-
tentione
calum-
niatus,

Eccl. 11.
13.
Improbi
intentione
nem ca-
lumnian-
tur in bo-
nis operi-
bus.

Luc. 11. 15
Justus
aliorum
etiam pra-
vorum o-
perum ex-
cusatio-
nem quæ-
rit.

Luc. 23.
24.

Gregor.
2.

Divites
divino
obsequio
valde ob-
stricti.

Paral. 14.

Psal. 146. 1

* No os
yra mal
cōserui lle
y allaballe

Plut. I. de
tranquil.
animi.

Xenophon

Ingrati
divites.

Isai. 2.

Hos. 2. 8.

2. Reg. 12.

8. 9.

Psal. 49. 22

Deut. 32.

25.

Seneca.

gentes divitias, & beneficia singularia, gra-
tum se piumque divina munificentia præ-
beret, & suæ pietatis & cultus causam, de-
bitum, & obligationem frequenter cogita-
ret, dicens: Non frustra Deum timeo, cum
ille summis beneficiis, & liberalitate divi-
na me obligaverit. Quid enim tam pium,
quam illa opulentissimi Regis grati animi
vox, *Quæ de manu tua accepimus reddimus tibi.*
Hinc & se, & alios invitabat Psaltes, ad di-
vinas laudes Psal. 146. *Laudate Dominum,*
quoniam bonus est Psalmus, bonus, inquam,
utilis, in rem vestram, & ex quo multa in
vos redundant bona, & deinde, *Præcinite*
Dominio in confessione. Hebr. proprie, respon-
dere, accinite illi. Cum enim illum lauda-
mus, ille respondet, & accinit nobis, confe-
rendo beneficia, & præmium nostri obse-
quii; cum vero ille nobis confert beneficia,
iterum quasi sono musico nos excitat, &
provocat ad suas laudes, ut illi respondeamus,
& accinamus nostro pio, & religioso
obsequio. Certe Xenophon (referente
Plutarcho) jubebat secundis maxime re-
bus, homines Deorum meminisse; eosque
tunc enixius venerari, quo nomine Jerusa-
lem tum sæpe ingratitude arguit Deus,
tum vero Isai. 2. *Repleta est terra argento, &*
auro, & repleta est idolis. Quasi dicat, cum
illos locupletaverim, eaque ipsa re devin-
xerim ad meum cultum; illi tamen benefi-
ciorum immemores, me quoque idolis post-
habent. Cui similis est illa altera per Ho-
sæam vatem querimonia; *Hæc nescivit, quia*
ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, &
argentum multiplicavi ei & aurum, quæ fecerunt
Baal. Acriter hac ipsa de causa expostulat
cum David; *Ego unxi te in Regem super Israel,*
& ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum
Domini tui, & uxores Domini tui in sinu tuo,
dedique tibi domum Israel, & Juda, & si parva
sunt ista adjiciam multo majora: quare ergo con-
tempnisti verbum Domini, ut faceres malum in
conspectu meo? Hi sunt divites obliviosi, quos
intelligere & meminisse jubet acceptorum be-
neficiorum sermo divinus: *Intelligite hæc, qui*
obliviscimini Dominum. Incrassatus enim, im-
pinguatus, dilatatatus dereliquit dilectus Deum fa-
ctorem suum, & oblitus est Domini creatoris sui,
quod ingratitude genus cum proprium
divitibus sit, pessimum tamen esse sapienter
Seneca scripsit lib. 3. de benef. cap. 1. *Ingratus*
(inquit) ille est, qui beneficium accepisse se negat
quod accepit, ingratus est, qui dissimulat, ingra-
tus qui non reddit, ingratisimus omnium, qui
oblitus est. Hic enim nunquam fieri gratus potest.
Tertio illud objicit sanctissimo viro ne-
quissimus delator, quod multum valere co-
gnoscat ad amicitiam vel dissolvendam, vel

diluendam & debilitandam: quod Jobi
erga Deum charitas, & amicitia non sit
gratuita, quam si, ut Cicero dixit; *ad fructum*
nostrum inferemus, non ad illius commoda, quem
diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura
quedam utilitatum suarum. idemque lib. 1.
de leg. *Qui non ipso honesto movemur, ut boni*
virii sumus, sed utilitate aliqua, atque fructu, cal-
lidi sumus, non boni. Ejusmodi sunt, quos Sa-
piens vocat *amicos dona tribuentis*, quæ locu-
tio (ut Logicorum more dicam) formalis
est, habent enim amicum, dona tribuentem,
qua ratione dona tribuit, secus neque ami-
ci sunt hominis illius, neque illum de no-
mine aut de facie notum habere volunt:
quam falsæ amicitia rationem expressit e-
leganter Seneca, cum de turba adulatorum
loquitur, *Prædam (inquit) sequitur turba*
ista, non hominem. Qui ergo apud primos ho-
mines Deum calumniatus est, quod non
propter hominis bonum, sed propter suam
ipsius utilitatem potum interdixisset, ni-
mirum ut solus ipse Deus esset: & omnisci-
us, ut hac ratione hominis à Deo animum
abalienaret: idem nunc calumniatur ho-
minem apud Deum, falsæ, & minime gra-
tuitæ pietatis atque religionis, sordida nam-
que est pietas, quæ præter Deum, præterque
ipsam pietatem præmium aliud quærit: si-
cut enim ipsa impietas est poena impio, uti
Plato dixit, *Pœna injustitiæ comes;* ita sancti-
tas præmium est sancte operanti, utrumque
testatur Sapiens Proverb. 13. *Peccatores per-*
sequetur malum, & justis retribuentur bona;
21. proprie dicas peccatores persequitur, se-
quitur, perpetuo insequitur, insectatur ma-
lum (quod ipsi agunt) justis vero retribuet
bonum, quia videlicet ipsa bona opera si-
bimet sunt præmia: *Pax enim, & gaudium*
omni animæ operanti bonum. eodem pertinet
id Ecclesiastici 2. *Qui diligunt eum, replebun-*
tur lege ipsius, quod videlicet lex ipsa bene-
servata satisfaciatur non solum voluntati ho-
minis, sed suo labori & honestis actionibus
lex ipsa præmium sit, & cumulate mensu-
ram honesti laboris impleat præmio. Gra-
viter rem hanc, æque ac sapienter docuit
Seneca, & de beata vita, & benef. 4. lib. 3.
eleganter etiam ille cecinit:
Nec facile invenies multis in millibus unum,
Virtutem pretium, qui putet esse sui.
Ipse decor facti perit si præmia desint,
Non movet, & gratis pœnitet esse probum.
Ergo inquit dæmon: Non est Job gratuitus
Dei cultor, non amicus, sed mercenarius,
sed præmii & lucri temporalis spe condu-
ctus.

Quarto tandem, tanto iniquius, quan-
to latentius Deum calumniatur Satanas,
quod

Charitas
gratuita.
Cic. 1. de
nat. Deor.
Cic. 1. de
legi.
Qui utili-
tate sua
ducuntur,
non sunt
veri amici
Prov. 19.
6.

Seneca,
Gen. 2. 17

Prov. 33.
21.

Rom. 2.
10.

Eccl. 2. 59

Ovid. de
Pont.

quod prämio & pretio conducat suos ser-
vos, quodque nemo illi gratuito servire ve-
lit: quasi diceret; Quid mihi objicies uni-
cum servum tuum, quem etiam non habe-
res, nisi prämio & utilitate alliceret? nulla
itaque tibi cum illo vera amicitia: sicut ille
gratuitus non est, ita neque tu erga illum
vere beneficus, aut liberalis; nam qui bene-
ficio sua causa dat, non vero ut profit illi
cui dat, is neque est liberalis, neque bene-
volus. *Multum*, inquit Cleanthes referente

Senec. lib.
6. de be-
nef. c. 12.
Isai. 26.
13.

Seneca, à beneficio distat negotiatio. Sed men-
titur diabolus non esse qui Deo serviat gra-
tuito; sunt enim multi, fuit etiam olim Job,
qui illam vocem emisit: Possederunt nos
domini absque te, tantum in te recordemur nomi-
nis tui. Id est, hoc solum volumus, & enixe
precamur, ut ab aliorum dominorum ty-
rannide liberi nullo alicujus domini nomi-
ne appellemur, quam tuo; non servi pecca-
ti, non mundi, non demonis, non carnis
mancia, sed servi Dei: hoc tantum servi
Dei nomen ingentis mercedis loco nobis
erit, nullo alio prämio aut mercede postu-
lata. Et quidem innumeri etiam gratuiti
Martyres, qui illam vocem fortissimorum

Dan. 3. 17

juvenum usurparunt: Ecce Deus noster, quem
colimus, potest eripere nos de camino ignis arden-
tis: quod si noluerit, notum sit tibi Rex, quod
deos tuos non colimus. Mentitur etiam Deum

Exod. 33.
19.

ex nobis utilitatem aliquam captare; Dei
enim, qui verax est, est illa vox verissima,
Miserebor cui voluero, ipsa miserendi voce,
quæ ex mera gratia & voluntate gratuita
deducitur, rem totam explicante. Quod

Rom. 9. 15

Paulus Rom. 9. miserendi voce condupli-
cata, ut omnem utilitatis rationem à veris-
sima & prorsus sincera Dei misericordia
excluderet, sic repetit; *Miserebor cui misertus
sum*. Non vendit Deus sua beneficia acce-
pto pretio nostri obsequii: sed donat gratis:
Parvuli (inquit Jacob) *sunt, quos donavit mi-*

Gen. 3. 5

hi Deus. Et deinde v. 11. *Suscipe benedictionem,
quam donavit mihi Deus tribuens omnia*. Hoc

enim est Dei gratis nobis beneficientis
proprium in Sacro sermone epithetum
profusam illius munificentiam exprimens;

* El que
todo lo da
y nada ve-
de.
* Por ser
quien es, y
por el no
brey ob-
ras que
tiene de
liberal y
da druso
Ps. 111. 5.

Tribuens omnia. Idem dicitur *Miserator*, id
est gratus, beneficus, & propensus ad bene-
faciendum gratis, & *propter seipsum*, aut
propter nomen suum. Exod. 22. v. 27. Psal. 85.
v. 15. Psal. 110. v. 4. Sed quid mirum? nam
hæc est viri justii nota & proprietas. Psal. 111.
Justus miserebitur (gratis) & *commodat*, dat,
donat, magna est igitur gloria gratiæ Dei, id
est illius gratiæ voluntatis & divini be-
neplaciti erga homines sine ulla sua utilita-
te aut spe fructus. De quo aliquando dicen-
di locus & tempus erunt, cap. 38. v. 26.

Sed duo hic observanda: alterum, quod
acute colligit Basil. vitium virtuti esse fini-
timum, & facilem esse transitum ab uno in
aliud. Propterea temeritas interdum existi-
matur fortitudo; & è contra, & hoc loco
gratuita Job pietas & Dei timor appellatur
à dæmone mercenarii avarique hominis in-
satiabilis cupiditas, & studium propriæ uti-
litis. Alterum, quod eleganter scripsit Di-
dymus, estque dignum quod illius ipsius
verbis describatur. *Proprium* (inquit) *eorum
est, qui virtuti sunt inimiciores, ceterorum bona
minime vera esse existimare; sed potius per ca-
lumniam dicere: Hic quidem ob ereptam sibi no-
cendi potestatem; justus est ille vero frugi ac tem-
perans propter stoliditatem; ille alter pecuniis
opibusque caret, quia iis parandis haud est ido-
neus. Denique nemo improbus cujusquam virtu-
tem vel legitimam solidamque admittit.*

5.
Basil.
Vitiū
virtuti fi-
nitimum.

Didymus.

X. Nonne tu vallaſti eum, ac domum
ejus, universamque substantiam per
circuitum, operibus manuum
ejus benedixisti, & possessio
ejus crevit in terra?

1. Deus erga suos servos munificentissimus. Non differt prämium laborantibus: ex Deut. Eccl. & Isai.
2. Quid vallum aut murus in Sacro Sermonē, & ad rem pastoritiam pertinere.
3. Vallum pro Angelis: horum proprium munus esse in circuitu.
4. Deus ipse murus, & murus ignis, galea, scu- tum, ut suis servis profit.
5. Domus pro familia, quid filii domus apud Hebræos.
6. Substantia quid, & quare pauper exinanitus.
7. Quid opera manuum. Benedicere ex adjunctis varietatem accipit. Justorum felicitas in rebus gerendis, è contra impiorum infelicitas: illustratus David & Deus.

VEre ista dicuntur à Satana; sed mali-
gne interpretatur: quamvis enim sit lu-
crum reportatum ex pietate, sed neque Job
propterea Deum timet; neque Deus pro-
pterea Jobum tuetur, ut servum sibi utilem
compareret: at sicut Job beneficiis acceptis
gratum se atque gratuitum servum Deo ex-
hibet; ita Deus servis suis, strenueque la-
borantibus, munificum se & liberalem,
quasi ex divina quadam gratitudine, præ-
bet. Nisi aliud saluti & ampliori justorum
merito expediat, bonis etiam temporali-
bus vellet Deus justos suos cumulare, neque
solum in futura vita, sed etiam in præſenti
centu-

1.

Deus erga
suos ser-
vos muni-
ficentissi-
mus.

Eccl. II. 24. centuplum conferre. *Benedictio Dei in mercedem justis festinat.* (neque enim expectat noctem, ne cum illo pernoctare videatur labor mercenarii; sed ante noctis tenebras: *Cum sero factum est, vespere: ante vesperum etiam, nam festinat*) & *in hora veloci processus illius fructificat*; id est velociter, in eadem etiam laboris hora, & jacti seminis boni operis, germinat & crescit culmus; & maturefcit, & fructum primumque colligere licet, vix pedem movebit homo ut procedat in Dei obsequio, cum statim movebit porrigetque manum Deus, ut primum largiatur. Non enim Deus sicut alii patres familias, qui quamvis liberales sint & justi pariter atque benigni erga mercenarios, tamen laboris pretium non secum deferunt, sed domi in scriniis servant; eo mercenarios ire jubent, mercedem sui laboris accepturos: at Deus secum defert premia nostri laboris, & ad manum parata habet: *Ecce*, (inquit Isaias, quod mirabilis cujusdam liberalitatis & benignitatis est) *merces ejus* (quam ipse proponit iis, qui se coluerint) *cum eo* (ad manum habet, secum defert, statim redditurus laborantibus, neque satis fuit hoc semel dixisse: repetit iterum, quo de Dei liberalitate & benignitate erga suos servos nos certos faceret) & *opus illius coram illo*, neque oportet festinare mercenarios pro accipienda mercede; ille mercedem redditurus festinat. Nam homo sui premii suaeque utilitatis licet avidissimus, tardior atque segnior est pra velocitate & festinatione divinae munificentiae. Eleganter res haec delineata est illis verbis, quibus terra promissa describitur, & commendatur a divina providentia; *Non est sicut terra Aegypti, ubi jacto semine in hortorum morem aquae ducuntur irriguae* (vide quanto labore constet perceptio fructuum his, qui in Aegypto terrae serviunt) *Sed montuosa est & campestris* (quidquid divina lex montuosum & asperum habere videtur, divina gratia & largitate, benignissimaque Dei providentia emollitur) *de caelo expectans pluvias* (uberis fructus sine ullo labore nostro, aut perquam tenui, caelum pollicetur) *quam Dominus Deus tuus semper invisit, ipse accurrit visurus quid sui servi, suique agricolae opus habeant, quid premii, quid fructus debeant accipere & oculi ejus in ea sunt a principio anni* (non enim in finem anni fructum reservat, sed singulis mensibus, perpetuisque fructibus, aliis atque aliis terram locupletat, & agricolae reficit) *usque ad finem ejus.* Eleganter, invitatus licet invidusque Satan rem aliis translationibus illustrat in sequentibus.

Nonne tu vallasti eum. Singula verba em-

phasim habent: & primo quidem vallandi, aut valli nomine, muri, sepis circumjectae fundo, aut urbi, firmum praesidium fidaque ac tuta custodia significatur: cujusmodi est illud 1. Regum 15. *Pro muro erant nobis tam in nocte, quam in die.* Et 1. Esdra 9. *Inclinavit misericordiam suam, ut extrueremus solitudines, & daret vobis sepem in Juda & Jerusalem.* Id est, ut haberemus, ubi nos possemus tutos defendere ab hostibus; & aliquam urbem muratam, quo possemus confugere. Sic Psal. 31. *Sperantem in Domino misericordia circumdabit*; instar valli, aut muri. Ergo Jobum vallabat, custodiebat, muniebat divinum praesidium; pateret profecto quaquaversum justus daemonis incursibus, nisi interposito muro divina illum providentia tueretur, & misericordia circumdaret. Quare cum vallari justus dicitur, simul etiam significatur, paratos esse hostes humanae salutis ad nostram impugnationem, qui nos obsideant & circumeant; & nisi hoc munimento interjecto, non possemus mortales ulla pace aut tranquillitate potiri: cum enim Satan circuit, & obsidet, & invadere conatur, experitur murum sibi obstare, & undique negari sibi accessum, prohiberi ne justis noceat. Quid si forte hoc vallum etiam pertineat ad pastoritiam custodiam, qua pastor circuit gregem suum, quarens ne quis devoret, atque circuitiones lupi sua cura & circuitione propulsans? Deum vero custodire homines, sicut pastor custodit gregem suum, dixit Jeremias: se vero a Deo custodiri Job ipse testatur infra cap. 29. v. 2.

Sed quod qualeve sit hoc divinae custodiae vallum, dupliciter potest intelligi; primo, ut referatur ad Angelorum custodiam, qui dicuntur nos vallare & cingere; licet enim velit Origenes etiam intra nos multos esse Angelos, quibus animarum corporumque nostrorum cura atque custodia demandata sit; de qua re accipit id Psalm. 102. *Benedic anima mea Domino, & omnia quae intra me sunt nomini sancto ejus: tamen sapius Scriptura circa nos illos describit*; sicut cum Syris obsidentibus civitatem Dotain, vidit minister Elisaei montem plenum equorum, & curruum igneorum, in circuitu Elisaei, & illud Psalmo 33. *Immittit Angelus Domini in circuitu timentium eum*; singulare pro plurali, id est, sese Angeli immittent, aut diffundent, castrametabuntur in circuitu justorum, cingentque illos militari custodia: Hieronymus ex Hebr. *Circundat Angelus Domini in gyro, timentes eum.* Eodem pertinet illa sua Ecclesiae promissa tutela: *Circundabo domum meam ex his,*

2.
Vallum
aut murus, firma
tutaque
custodia.
1. Reg. 25.
16.
1. Esd. 9. 9
Adversa-
rius sem-
per para-
tus ad nos
impugnandum.

Vallandi
verbum
ad pasto-
ritiam
curam
pertinere,
Jere. 31.
11.

Orig.
hom. 20.
in Jos.
Angeli in-
tra nos ex-
sententia
Orig.
Ps. 102. 1.
Angeli
nos cir-
cumdant,
4. Reg. 6.
17.
Ps. 33. 8.

Hieron.
Zach. 9. 8

ex his, qui militant mihi, euntes & revertentes.
unde licet colligere iusti hominis dignita-
tem & pretium apud Deum, quem velit
Deus, perinde ac se ipsum, suis angelis cir-
cundari atque stipari: id enim est angelo-
rum munus, esse in circuitu throni, & coro-
nare, ac cingere suum regem; sicut scribitur
Psalm. 88. *Deus qui glorificatur in concilio san-
ctorum, magnus & terribilis super omnes qui in
circuitu ejus sunt.*

Angeli in
circuitu
throni.
Ps. 88. 8.

4.
Deus mu-
rus est suis
servis,

Gratiani-
mi vicem
rependit
Deus vi-
tis iustis,
Num. 2. 2.

Zach. 2. 5
Quid si-
gnificet
murus
ignis.

1. Pet. 5. 8
Plin. lib.
8. cap. 16.

Deum ga-
leam esse,
scutum,
propu-
gnaculum,
vigilem.

Ps. 138. 8.
Ps. 90. 4.

Secundo potest referri ad Deum ipsum,
cum emphasi illius pronomini, *Tu*. Tu ipse
pro muro es Jobo, ac domui ejus; tuam e-
go custodiam atque potentiam expertus
sum in illo defendendo, meque prohiben-
do, ne cum illo confligerem, aut propius ac-
cederem tentaturus. Vere hoc quoque di-
cit dæmon, nam videtur Deus grati animi
vicem rependere hominibus: egit enim
quondam Dei populus excubias & custo-
dias instar valli & muri in circuitu Dei,
cum castra metabantur filii Israel per gyrum ta-
bernaculi fœderis; erat ergo tunc Deus in me-
dio custodiæ eorum, nunc nos vicissim in
medio divinæ custodiæ: coronabant illum
quondam homines, & vallabant illius ta-
bernaculum, nunc nos ille coronat, & valla-
t justum suum, ac domum ejus: non semel se
ipsum murum opponit nostris hostibus, &
Ecclesiæ suæ vallum atque munimentum,
vicissimque petit, ut in circuitu ejus con-
stamus. Ego ero ei (inquit ille) murus ignis
in circuitu, & in gloria ero in medio ejus. Mu-
rum vero ignis se dicit, ut rem terribilem
hostibus inaccessam, & in quam nemo au-
deat aut tenter irrumperere, nisi suo malo:
tum etiam ex qua multas ad vitam commo-
ditates lucis & temperati proficuique ca-
loris petere homo possit. Hunc igitur mu-
rum igneum reformidabat Leo, qui circuibat
rugiens & quarens quem devoraret: terretur
enim Leo vel accenso titione; nam cum
alia timeat, sed maxime ignes, ut naturæ
scriptores tradunt. Sed quid mirum, Deum
muri & valli vices subire pro suo iusto de-
fendendo, hosteque propulsando? Galea
est iusto, ut caput illius coronet, dicente
David: *Obtinebravit super caput meum in die
belli.* Verissime pollicitus est, præstat et-
iam fidus, forte ut circundet & contegat
instar scuti hominem in die belli: *Scuto*
(inquit ille, tantum Dei præsidium ex-
pertus) *circundabit te veritas ejus*, undi-
que videlicet se verteret (ut humano modo
dicamus) ut te contegat instar scuti, aut
parmæ, quam quoquo versus versat & cir-
cumagitur homo, quo se ab hoste defendat;
quaqua versus te ille proteget sicut scu-

tum: ad dexteram hominis se constituit,
ut extento brachio hominem etiam sua
virtute complectatur, & contineat tutum
ab hostis ictibus; *Dominus custodit te, Dominus*
protectio tua super manum dextram tuam. In-
de: *Dominus à dexteris tuis confringet hostes.*
Sed tandem observa cum audis Deum suo-
rum iustorum murum esse, intellige etiam
propugnaculum, qualia in muris extrui so-
lent: tum etiam vigilem, & speculatorem,
qui in muris turribusve eminentioribus ex-
cubias agere solent, ut nihil hostes agere, ni-
hil moliri aut cogitare possint, de quo suos
statim non admoneat.

Cum vero eum dicit, intelligit quæ ad Jo-
bi corpus & animam pertinent universa, ut
& capillos illius non solum in numero
habeat, sed etiam in tutela atque præsidio;
de custodia enim rerum aliarum externa-
rum est id quod sequitur.

Ad domum ejus. Chaldaus dicit: *Homines*
domus ejus, videlicet non solum uxorem &
liberos, sed universam familiam ex servis &
vernaculis: nam hi cum domi contineantur,
per metonymiam domus dicuntur, unde
Hebraus sermo famulos aut vernaculos ap-
pellat viros vel filios domus, ut Gen. 15. *Fi-
lius procuratoris*, id est, procuratoris, vel di-
spensationis) *domus mea*: id est, dispensator,
& famulus, & cap. 17. *Circumcisis est Abra-
ham, & Ismael, & omnes viri domus illius, tam
vernaculi, quam emptitii, & alienigenæ, & ita
vir domus, aut natus domi, vertitur vernacu-
lus*, à Jerem. 2. v. 14. & familia, Ecclesiast.
2. v. 7. quod manifeste ad servos & ancillas
pertinet. *Acquisivi servos, & ancillas, & fami-
liam* (Hebr. filios domus) *multam nimis*,
sed existimo hoc loco potius pertinere no-
men domus ad filios, juxta communio-
rem usum domus in sacro sermone; ut eodem or-
dine hæc enumeratio respondeat initio ca-
pitis. Nam post Jobum statim recensentur
filii, deinde cum possessione armentorum
jungitur familia servorum, ita & hoc loco
adjungitur substantia, quod ad possessiones
& famulitium pertinet.

Universamque substantiam. Hæc facultates
& rem omnem familiarem continet.
Recte explicatur à vulgato, quod in He-
braeo obscurius dicitur, *Et omne quod ei*, id
est, quicquid ad illum pertinet. *Substantia*
autem facultates dicuntur, tum in sacro
sermone, tum apud profanos scriptores,
quod illæ sint velut firma solidaque mate-
ria, robur, ac firmitas hominis; sicut
Proverb. decimo octavo scribitur: *Substan-
tia divitis, urbs roboris ejus, & quasi murus va-
lidus circumdans eum.* inde pauper dicitur ex-
inanitus,

Ps. 110. 5

Ps. 109. 6

Chaldaus

Metony-
mia.
Filius do-
mus He-
braeis pro
famulo.

Gen. 15. 2

Gen. 17.

26. & 27

† Todos
los cria-
dos y gen-
te de casa,
Eccle. 2. 7

6.

Vulgatus.

Quare
substantia
divitias
significet.

Prov. 18.

11.

inanitus, exhaustus, evacuatus, Ecclesiastic. 13. v. 8. Philip. 2. v. 7.

Polychronus.

Operibus manuum ejus benedixisti. Hoc Polychron. refert ad rem agrariam, ut respondeat ei, quod supra dictum est: *Et quingenta jugaboum.* sed forte commodius, si in universum accipiatur de negotiis & rebus gerendis & procurandis, in hunc sensum; tu efficis, ut quæcunque ille aggreditur, aut instituit, procuratve, prospere illi succedant, velociter & feliciter conficiat: significatio

Verbum benedicens ex adjunctis varietatem capit.

autem verbi *benedicens*, quod ex sua proprietate est cum geniculatione aut corporis incurvatione benigno & blande atque benevole loqui ad aliquem, modum peculiarem accipit ex circumstantia personarum. Nam benedicit homini, aut alicui creaturæ, cum propitius atque beneficus erga illum, vult illi & confert bona, aut cum in bonis collocatis complacet. Homo homini benedicit, bona illi à Deo precando, & omnem felicitatem aut desiderando, aut gratulando. Homo Deo benedicit, illum propter infinitam bonitatem & excellentiam laudando, & in tanta bonitate complacendo. Ergo Deum operibus manuum hominis benedicere, erit hominem in agendo dirigere, bene agendi facultatem tribuere, institutis & votis felices progressus, feliciores etiam absolutiones dare, ut prospere cuncta cadant, & nihil maneat infectum. Sic Isai. 53. Dei voluntas & beneplacitum conjungitur cum operibus & manibus Christi Domini: *Voluntas Domini in manu ejus dirigetur.* Quasi diceret: Dei voluntati & decreto, tum etiam illius benignitati & charitati erga genus humanum adscribendus est felix quicunque eventus operum & prædicationis Christi: sic etiam Dei benedictioni tribuendus est propter exitus operum manuum hominis, illam vero pollicetur Deus justis suis, Deuter. 12.

Isa. 53. 10

Latabimini in cunctis, ad qua miseritis manum vos, & domus vestra, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester. benedictio Domini tanquam causa præcedentis subjungitur; quare proprie vertendum, ut annotavit Vatablus, *Quia benedicet te Dominus.* Deuter. 28. *Benedictus eris * ingrediens & egrediens.* Per ingressum autem, & egressum, cunctorum gerendorum ratio, initium, & exitus significantur. Feliciter ad negotia gerenda pedem efferes, & manum latus admovebis, latus etiam redibis domum re confecta, & ad finem optatum perducta. Neque attendendus est locus ad ingressum ex bello, vel egressum ad confligendum eum hoste, ut Hebraizantes volunt, sed ad quæque opera pertractanda, ut scripturæ phrasi & more

Gerendarum rerum felicitatem quandam, & facultatem confert suis justis.

Deut. 12.

17.

Vatablus.

Deut. 28.

6.

***Enitras conbuen pie en qualquier negocio, y faldras bien del.**

similis locus, Psalm. 120. *Dominus custodiat introitum & exitum tuum.* Te comitetur euntem & redeuntem, quocunque pergentem ad aliquid operis agendum. Chaldaus: *Chaldaus Dominus custodiat introitum tuum ad studia legis, & exitum tuum ad negotiationes.* Idem sub arboris metaphora promittitur justo Psalm. 1. 3. primo: *Omnia * quacunque faciet, prosperabuntur.* Cum enim justus confusus sit ad decursus aquarum divinæ benedictionis & largitatis, neque flores (id est, gerendarum rerum initia, vota, desideria) habet decidos & inutiles; neque folia (id est, verba, quæ in rebus tractandis fieri solent) defluentia, languida, arida, parum efficacia; sed ad fructum & debitam maturitatem suo tempore perveniunt cuncta. Sed *Omnia quacunque faciet, prosperabuntur.* Mirum, quam torqueantur impii frustrati votis, & tristibus infaultisque consiliorum & operum suorum eventibus, sententiam hanc in illos ferente Deo: *Maledictus eris ingrediens & egrediens, & non dirigas * vias tuas.* Ergo pietate & frequenti oratione promerenda est à Deo ista operum & consiliorum benedictio; cum ignoremus quid agere debeamus. *Quoniam* (inquit David) *non cognovi litteraturam,* (Psalm. Romanum, Augustinus, Arnobius; *Non cognovi negotiationem*, id est, negotiorum tractandorum rationem) *Introibo in potentias Domini.* me totum committam divinæ potentiae, atque sapientiæ, quæ me de rebus agendis instruat, satisque instructum implicari me difficultatibus non patiatur, sed expediat, & facilem exitum commonstret. Propterea suam sponsam à capillis bene pexis atque compositis ab sponso commendatam ait Theodoretus, quo significaret in humanis negotiis, in quibus non possumus non implicari, laudabiliter, decore, feliciter se gerere.

Et possessio ejus. Septuaginta, *Pecora ejus multa.* Et recte, licet vox originalis tam bona mobilia quam immobilia comprehendat, de quo diximus supra. ** Crevit,* proprie, excrevit, erupit, effudit sese, terminum transivit; oportet novos pro tot gregibus pascendis agros & alia pascua quærere, à radice (Parats) in terra, videlicet in terra Hus, aut in ea terra Orientali, ut aut comparatio fiat cum aliis illius regionis divitibus, ut respondeat illi, quod supra dicitur: *Erat magnus inter omnes Orientales.* Cum vero dicitur terra, aut etiam *omnis terra*, in sacra Scriptura, non oportet universam intelligi. Sic enim Hieronymus Isaia decimo tertio ait idioma sacra scripturæ esse, ut omnem terram, illius significet provinciam, de qua est sermo. Quid si hac enumeratione

Ps. 120. 8.

Chaldaus

Psalm. 1. 3.

*** Ni ay flor que no lleue fruto; ni entic la fruta vn solo redio, que quede desmechado.**

Impii incepti negotiis tractandis.

Deut. 28.

19.

*** No acies res à dar passio, nia encaminar vn negocio.**

Ps. 70. 35.

Ps. Rom.

August.

Arnobius.

Cur sponsa à capillis comendata.

Theodoretus.

8.

LXX.

*** Ya no le cabe el ganado en las dehesas.**

זרע

Hieron.

tione omnium facultatum Jobi latenter significare contendat Dæmon, fieri non posse, ut tanta sanctitas quanta de Jobo prædicatur, cum tanta divitiarum copia bene consentiat? cum illud majori ex parte veredicatur: *Si dives fueris, non eris immunis à delicto.*

Eccl. 11.

XI. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

1. Extendere, dare, mittere manum, quid in sacro sermone.
2. Probatio per tribulationes res viris justis necessaria,
3. Tangere, tum de gravissima, tum de levi plaga dicitur. Multiplex Dæmonis calliditas.
4. Particula, Nisi, ad juramentum imprecatorium refertur, & quid sua significatione contineat,
5. Quid suppleri oporteat, cum Deus utitur imprecatoria jurandi formula.
6. Quid sit in faciem quid benedicere in bonumne an in malum?
7. Benedicere, pro maledicere, an per Antiphrasim, vel potius per Euphemismon: rei utriusque plura exempla.

EXTENDE, Extendere manum, aut brachium habitus est percutere volentis, Isaia 5. *Adhuc manus ejus extenta*, Psalmo 10. *Exurge Domine Deus, & exaltetur manus tua* Psalmo 105. *Elevavit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto.* Inde extendere manum non solum ad animum percutiendi refertur, sed etiam est idem quod percutere, 1. Regum 26. *Quis extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit:* Ezechiel. 6. 14. *Extendam manum meam super eos, & faciam terram desolatam,* quod alio etiam Hebraismo solet scriptura significare, videlicet dare manum, nos dicimus: *Dar le una mano.* Quod enim Exod. 7. dicitur, *Immittam manum meam super Ægyptum*, proprie in heb. est. *Dabo manum meam.* Alii, ponam manum, *To le asentare la mano.*

Itaque percute (inquit dæmon) Jobum, sentiat vim atque duritiam manus tuæ, da illi manum, sed quia hic ad externa bona Dei manum immitti petit, forte hæc locutio referenda erit ad habitum auferre aliquid volentis, aut diripientis: ut illud Threnor. primo: *Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus.* Dirole sacro mano: Ait ergo repete ab illo, quæ illi dedisti, quæ ille habet multa, atque pretiosissima auferto, hostem

Pined. Tom. I.

te simula, diripe spolia, detrahe. Si tandem illæ suæ pietatis, vera ne, an ficta sit certissimum specimen præbebit.

Vere hoc Satanas, cum scriptum sit, *Tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem:* nam ad patientiæ, & tribulationum cotem attritum aurum, prodit quale sit: sic probatur vas figuli in fornace, & aurum, vel argentum igne. Rem vero proponit Deo per sese gratissimam, quippe vult (quod ad suum honorem, & gloriam pertinet) ut de vera solidaque pietate suorum constet apud homines, & Angelos: neque aliter fieri potest, quasi ex pacto firmo & stabilito, quin Dei servus probetur, & graviter de illo sumatur experimentum.

Rem necessariam dixit Angelus Raphael Tobia, *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te.* Non aliter dicitur, *Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam.* sic ante legem tradendam, & testamentum paciscendum veræ amicitia, quo illos in suum populum & peculium reciperet Deus, & ante ingressum in terram promissam probavit Israelitas, Deut. 8. *Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret, atque tentaret, & nota fierent, quæ in tuo animo versabantur, utrum custodires mandata illius an non.*

Denique quicumque accesserit ad servitutem Dei, stet in timore, & paratus ad tentationem sic accedat, ut in tempore tentationis, quæ proculdubio de illo fiet, non recedat. Certe cum Ananias in visu admonitus, ut quæret Saulum, dubitaret ea de re atque timeret lupum infestissimum gregi dominico inferre, neque plane cognosceret, qua ratione servus Christi effici posset, ex inimico & hoste, statim, ut accepit à Deo, fore ut in suam servitutem & fidelium congregationem per patientiam, & tribulationes peteret illi aditus, neque nisi probatus admitteretur, & sciens atque volens experimentum quod de se sumendum esset, dubitationem omnem, & cunctationem disposuit; *Dixit ad eum Dominus, vade, quoniam vas electionis est mihi iste. Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati: & abiit Ananias.*

Et tange. Licet verbo tangendi gravior plaga significari soleat, nonnunquam tamè quæcunque etiam levissima. Genes. 26. *Nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te laderet.* quo sensu videtur dictum à Satana, *tange*, etiam levissime, non enim auderet magnas clades: statim imprecari Jobo Dei amicitissimo, & id videtur Latinus interpres explicuisse, cū dixit, *paululum*, cum in Heb.

2
Rom. 5. 2.
Tribulatio & patientia
produit
qualis
quique
sit.
Eccl. 27. 7
Sap. 3. 6.
Zach. 13. 9.
Eccl. 2. 5.

Tribulatio
tionis &
patientia
examen
res neces-
saria.
Tob. 12. 13
Luc. 24. 26.
Deut. 8. 2

Eccl. 25.

Act. 9. 15.

3
Verbum
tangendi
Gen. 26. 29.

H

202

* **Posaor** non sit paululum, sed *extende* * *nunc manum tuam*, quasi diceret, ad breve saltem tempus, ne videretur ex inveterato odio, & invidia veteri perpetuis ærumnis velle Jobum conficere: tum etiam, ut rem non omnino difficilem postulasse videretur. Divus Gregorius Paululum dixisse notat, quoniam quæcunque externa mala inferat Satanas, parvi æstimat, nisi animam laeserit. Porro callide petiit, ut Deus ipse faceret, quod sibi horum malorum procuratori, & executori demandandum fore intelligebat. Cum vero dixit: *Cuncta*, videtur Chrysostomus crudelitatem suam prodidisse, ut qui cuiusdam partis bonorum direptione non fuerit contentus, sed cupierit penitus evertere bonis omnibus.

4 **Particula** Nisi, Particula composita tum apud profanos scriptores: tum apud sacros ex duplici, *Si*, *Non*. Sed quam habeat vim illa particula, controversum est. Nam quidam non obsecari sacrarum litterarum interpretes existimant tantum habere vim simplicis affirmationis, aut negationis: ut hoc loco, *Si non, aut nisi in faciem benedixerit*, id est, certissime benedicet. **Isai. 5. 9.** *Nisi Domus multa desertæ*, id, proculdubio efficiam ut desertæ, & absque habitatore sint. **Judic. 5. 8.** *Nova bella elegit Dominus, Clypeus, & hasta, si apparuerunt in quadraginta millibus Israel*, id est non apparuerunt. Sic Septuaginta **Varican.** Vaticani per simplicem affirmationem convertunt; *Certe in faciem te benedicet*. Sed existimo tamen illam particulam *Nisi*, aut, *si non* aut particulam, *Si*, quando neque interrogat, neque conditionalis est, habere vim juramenti, tum ubi juramenti fit mentio, ut **Psalmus 88.** *Juravi in sancto meo, si David mentiar.* **Psalmus 94.** *Juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* **Isaiæ 24. cap. 14.** *Juravit Dominus exercituum, si non ut putavi ita erit, vel cum ipsa juramenti verba exprimuntur; Ezechiel. cap. 5.* *Vivo ego dicit Dominus, nisi pro eo quod sanctum meum violasti,* **Genes. cap. 14.** *Levo manum meam, (habitus est jurantis) ad Dominum Deum excelsum, quod (Hebr. si) a filo subtegminis, usque ad corrigiam caligæ non accipiam.* Tum etiam cum nulla juramenti forma, aut mentio præcedit, **Isai. c. 22.** *Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini,* **Jerem. 15.** *Si non reliquia tue in bonum; si non occurrit tibi tempore afflictionis.* Sed notanda in hac juramentorum forma duo, alterum cum negative effertur idem valere, quod juramentum affirmativum: *si non*, id est, juro ita esse, aut ita fore cum vero sine negatione dicitur idem valere, ac juramenti negativum, non ita esse, vel non ita fore. Alterum, hujusmo-

di juramentum esse execratorium, aut imprecatorium, aliquando autem imprecatio, vel execratio imprimitur, ut **Psalm. 7.** *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.* 4. **Regum cap. 6.** *Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si steterit caput Elisei super ipsum hodie.* Aliquando vero execratio supprimitur per apostrophen, cum vehementia affectus, sicut illud Terentii: *Ne me attingas scelestæ, si pol Gliscerio non omnia hæc.* supple, *dispeream*, aut, *me dii perdant.* Hæc autem reticentia fieri solet religionis causa, & vitandi mali omnis. Orationem ergo sic complet Augustinus: *Nisi in faciem, &c.* supple, * *Quid jubes?* quasi diceret, vel sustinebo, aut patiar, quod mihi pro pœna injunxeris. Divus Thomas supplet, *malum mihi accadat.* Alii, mendax inveniar, aut dispeream, vel quid simile. Sicut dixit illis:

Mentiar obscurum, nisi cum nox fecerit orbem. Sed tantum non deerit, qui his; quæ diximus, obiciat, cum Deus in Scriptura jurare dicitur sub hac juramenti imprecatorii forma cum reticentia, nihil posse commodè suppleri. Neque vero in aliquo Scripturæ loco exprimi, ut inde petatur ad supplenda alia loca. Respondetur, subaudiri posse, non sim Deus, aut non habear fidelis, & verax, ne meis verbis fidem adhibeatis posthac, vel quid simile: quod vero id nunquam exprimatur, eam causam esse Titelmanus censet, quod Deus non habeat majorem se, per quem juret. Sed hoc dubitationi non satisfacit, cum juramentum execratorium non videatur requirere alium majorem per quem fiat; commodius dici poterit, causam hujus reticentiae esse, quod impossibile sit execrationem in Deum cadere, ideo nusquam exprimi, quod fieri nusquam potest. De re hac docti quidam sapienter disputant.

In faciem, Publice, aperte, impudenter tuam majestatem nihil reveritus, sicut & id **Gal. 2.** *In faciem ei restiti* (statim se explicat,) *coram omnibus.* ait ergo, * *si illum tangas, adversum te excandescet, & in tuam ipsam faciem iratus involabit.* Divus Thomas aliter faciem sumit. D. Gregorius aliter, de quo statim.

Benedixerit tibi. Benedicendi verbo impudentissimum Diabolum minime usum fuisse, sed potius maledicendi considerat Origenes, Philippus, Beda: Moysen vero, vel quicumque alius fuerit hujus libri scriptor, sancte & modeste locutum verbo benedicendi, pro maledicendi: Didymus contra existimat, sic enim scribit:

Pro-

Psalm. 7. 5.

4. Re. 6.

31.

Apostrophen.

Terent.

August.

*** V. yalo- que man- daretur.**

D. Thom.

5

Ovid. 2.

metam.

Titel. su-

per Psalm.

94.

Titel. su-

per Psalm.

49.

Forer.

Isa. 5.

Jans. cap.

62.

concord.

6

Gal. 2. 11.

*** Tocalde**

y vereffi

se os vie-

nea las

barbas.

D. Thom.

Origen.

Philip.

Reda.

Didymus.

Hieronymus. Pro diris precationibus, & maledictis prosequetur, Benedicet, à Diabolo positum est: in quo verbum adhibuit speciosius, ne Deum verbo asperiore figere videretur. idem dixit Hieron. super id Gal. c. 3. Maledictus omnis. Etiam ipse Satanas, cum de Job polliceretur, quod si grandibus pressus fuisset angustiis, blasphemaret, à meliori parte hoc significavit dicens: Nisi te benedixerit. Mihi Didymus placet, potest enim etiam in mentequam Logici dicunt, ultimata, & inter spiritus colloquentes esse hanc antiphrasim, cum notitia, aut conceptus benedictionis dirigitur ad alterum, ita ut ex ea ille alius necessario colligat benedictionem pro maledictione sibi esse representatam, sed hanc alterius negotii sunt.

D. Thom. Quod vero ad significationem benediciendi attinet, Divus Thomas existimat posse accipi proprie in hunc sensum, si Jobum tangat, manifestum erit, quod non bene, & ex corde tibi benedixerit, id est, laudaverit, coluerit: Sed in faciem, secundum apparentiam, & speciem externam, sicut Paulus Ephes. cap. 6. dixit: Servi obedite Dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo. quare idem erit in faciem quod, ad oculum. Certe paulo durior & co-

Chaldaus. actior interpretatio. Chaldaus etiam proprie videtur accepisse, sic enim legit: Nisi coram te oraverit, quasi diceret, si illi eripueris, quæ dedisti, orabit instanter, ut illi ablata restituas: neque enim volens tibi servire bonis spoliatus, videbis re ipsa quantum amet divitias, cum pro illis obtinendis supplicem se tibi præbuerit, nisi forte per contrarium intellectum orare accipiat Chaldaus, pro maledictis, & contumeliis cum Deo agere, aut murmuratione, quam dicunt, & divina majestatis detractio- ne significare solet, Bezor por algn, cum alicui detrahit, cum quo videtur facere id Psalm. 34. Cum David testatur se ab odio & maledicentia suorum inimicorum abstinuisset, * Oratio mea in sinu meo converte-

Ps. 34. 13.
* Elo me
venga, lo
que yo les
deleo y
por mi al-
ma y ya
lo que por
ellos rezo.

Greg. 1. 2.
6.

Tandem Latinorum, atque Græcorum summus in hac re consensus asserit hoc loco benedicere, pro maledicere positum. Rursus licet Gregorius benedicere in faciem, sic exposuerit, Si accepta perdidit, faciem, id est, respectum tuæ gratiæ requirit. Si enim ea, quibus delectatur non habuerit, favorem tuum etiam maledicendo contemnet, quasi diceret, amicitiam tuam nihil faciet, nam illam propter lucrum colebat; tum etiam te maledictis & contumeliis laceffet, ut quæ non sit firma & stabilis, sed quæ semel dederit repetat.

Pined. Tom. 1.

hoc, inquam, acute potius à Gregorio, quam ad scripturæ phrasim accommodate dictum est, cum ceteri exponant; benedicere in faciem, esse, palam, & impudenter maledicere, ut supra diximus. Sed hujus rei contrariæ significationem, ad antiphrasim, seu contrarium intellectum refert Augustinus libro contra mendacium ad Consentium, cap. decimo, in cujus tropi explicationem, & exemplum hunc ipsum locum adducit, sicut & id 3. Regum cap. 21. Benedixit Deo & Regi, eundemque tropum nominant Philippus & Beda, qui eo dicitur ab Ironia differre, quod hanc gestu indicet contrarium sensum, Antiphrasis vero non gestu, sed ipsis rebus: & quidem etiam Quintilianus, libro octavo Antiphrasim sub Ironia comprehendit. Sed qui grammaticorum antiphrasim explodunt, quamvis ex illorum grege sint, non omnino male contrarios hos verborum intellectus, non tam ad antiphrasim, quam ad Euphemismum, id est, bonam ominationem pertinere voluerunt. Est autem Euphemismus ut Demetrius Phaleræus docuit, cum res odiosas bonis verbis, & impia itidem facta piis significavimus, boni ominis causa. Nam Pythagoræi, ut Cicero author est, non solum deorum voces, sed etiam hominum observabant, quæ vocant omnia. Quæ postea Romani, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, foelix, fortunatumque esset præfabantur, præsertimque in sacrificiis, quocunque temere prolato verbo tristi, aut miserando, rem sacram temerari credebant. Quare rebus divinis quæ publice fierent, & faverent linguis imperabatur, id est, ut bona & fausta loquerentur à malis & ominosis verbis abstinerent: unde id Tibull.

Tibull.
Dicamus bona verba (venit natalis) ad aras, eleg. 2.
Quisquis ades lingua, vir, mulierque fave. lib. 2.

Ergo cum sermo sanctarum Scripturarum sacer sit, per Euphemismum oportet tristitia, & mala verba in bona, & fausta convertere, non tam boni augurii captandi gratia, quam puritatis & sanctitatis divinarum Scripturarum conservandæ, tum etiam divini honoris, & laudis colendæ, quare Hieronymus ad Galatas c. 3. negat ubi Maledictum, aut, Maledictio dicitur nomen Dei exprimi, Audaci (inquit) pede ad hoc procedo certamen, ut ad libros provocem, nullo loco scriptum à Deo quenkum esse maledictum, & ubicunque maledictio ponitur, nunquam Dei nomen adjunctum. Si ergo ubi Deus maledicit creaturæ, non dicitur maledicta à Deo, sed tantum Maledicta terræ in-

Augustin.

3. Reg. 21.

10.

Philip.

Beda.

Quintil.

Franc.

Sanct.

Demetri.

Cicer. 1.

de divin.

Tibull.

Hieron.

Gen. 3. 14.

& 17.

Eccl. 23.
15.
* Palabras
ay que
van à pa-
rar a al-
horca y e-
stan, pa-
red en me-
dio de la
casa de la
muerto.
Levit. 24.
LXX.

opere tuo. Maledictus Serpens, &c. quanto magis cum de hominis maledictione, & blasphemia agitur, aut Deus nominandus non erit, aut malum verbum in bonum convertendum, ut hoc loco, aut alia periphrasi circumloquendum fuerit, quale est id Ecclesiast. cap. 23. Est & alia (præter juramentum) loquela * contraria morti, id est, proxima, vicina è regione mortis, habitans, tendens versus mortem: intelligit blasphemiam, quæ Levit. cap. vigesimo quarto, morte & lapidatione mulctari jubetur. Alia periphrasi explicant Septuaginta: Est alia loquela induta morte. Quasi diceret, tota obvoluta morte, comprehensa, possessa à morte, diceres blasphemum ita esse morti certissime destinatum, ut jam sit indutus morte, illis videlicet vestibis miserandis, quibus capitis rei induti ducuntur ad supplicium. Sed de hac Sanctarum scripturarum puritate, & candore verborum, quæ honestissime iustar matronæ nullum verbum parum decens aut profert, aut audire æquis auribus potest, plura dicemus cum aliquando locus alius feret. Sed illud tandem explicandum est, quale nam maledictionis, aut blasphemix genus intellexerit Sathanas, cum affirmavit Jobum benedicturum Deo? Respondeo, Maledictionem quæcunque intellexisse, id est, quicquid in Dei contemptum, aut contumeliam caderet, detractionem, aut criminationem divinæ bonitatis, & providentiæ, quod ad iram, & blasphemiam refertur, ex doctrina D. Thomæ.

D. Thom.

XII. Dixit ergo Dominus ad Satan:
Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusque est Satan à facie Domini.

1. Impetrare statim quod petas: non est argumentum Dei propitii.
2. In manu esse, quid.
3. Demonis fames, humani potissimum sanguinis.
4. Demon expleri non potest, nisi extrema hominis strage. Illum coercet Deus. Illustratus Isa. Demonis quedam nomina.
5. Egredi, quid denotet. Demonis celeritas, cur appelleretur volatile, & quid, A facie Domini hoc loco & aliis.

1
Impetrare
quod ores
nō est fan-

Ecce lubens protinus tibi mecum athletam concedo. Iniquissimo Satanæ concedit Deus statim quod postulat, ut hinc discas, neque esse sanctitatis argumentum,

si statim obtineas à Deo, quod petis, neque divinæ iræ, si non obtineas. Simili de re quæstionem movet Augustinus tractatu 6. & in epistolam Joan. cap. 1. Diabolus (inquit) petiit Job, & accepit. petiit Apostolus, ut auferretur ab eo stimulus carnis, & non accepit. Sed Apostolus magis exauditus est, quam Diabolus; Apostolus enim exauditus est ad salutem, & si non ad voluntatem, Diabolus exauditus est ad voluntatem, sed ad damnationem: ideo enim concessus est iste tentandus, ut eo probato esset ille cruciandus.

In manu tua. Ne postea calumniaretur leniorem Dei manum: quam oportet, ad probandum illius sanctitatem. Non ego eum tangam, tuæ manui & potestati committo. In manus esse, vel in manus tradi, protectionem, & defensionem significat aliquando, qua ratione iusti dicuntur esse in manu Dei, Psal. 9. Tu laborem, & dolorem consideras, (quo opprimuntur iusti ab iniquis) ut (deinde) tradas eos in manu tuas, (id est, ut illos tuearis, & illorum patrociniū suscipias, & sic cohæret, quod sequitur) Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris auditor. hoc vero loco manus potestatem denotat: sicut & Psalm. 88. * Ponam in mari manum ejus, per Hyppalagem, ponam mare in manu ejus, ut non solum terræ imperet, & cum lapidibus religionis pactum ineat, atque terræ bestia pacificæ sint illi, sed ut & veni & mare obediant ei. Exod. ca. 4. Reversus est Moyses in Aegyptum portans virgam Dei in manu sua. Dixitque ei Dominus: Vide ut omnia ostenta, que posuit in manu tua (in tua facultate & voluntate) facias coram Pharaone.

Tantum in eum ne, &c. Non permitto tibi potestatem illius salutis & incolumitati corporis nocendi: Bene hinc licet cum Apollinari colligere voluisse Satanam, ut totus ipse Jobus illius arbitratui, & potestati permitteretur, negasse vero Deum. Ut hinc primo discas; plus à te Diabolum elicere velle, quam prima ipsa facie ostendat, primisque verbis exigat: nam cum ille postulaverit, ut tangeret Deus cuncta, quæ Jobus possideret, deinde vero Deus permitteret, quæ habebat universa perdenda & diripienda, contentus tamen non est, & ab illius voluntate, & intentione postulandi excipit Deus, potius ab illius inexplebili fame, eripit potissimum bolum, Jobum ipsum, hunc enim ille sitiebat: hunc famescebat vanissima elatus fiducia, quod influeret Jordanis in os ejus. nunquid enim de bobus cura illi erat? Homines ille appetit. Væ (inquit angelus) terra & mari. Sed quid tandem Satanæ inimicitiarum est cum terra, & mari? hominibus sane cavendum ad

Sicatis
argumen-
tum.
Augustin.

2

In manu
esse ad
protectionem
refertur
Psal. 9. 14

Manus
potestatem
denotat.

Ps. 88. 14

* Dāre le-
mano en la
mar.

Mat. 8. &

Luc. 8.

Exo. 4. 20

3

Apollinar
Satanæ
nocendi
fames.
Satanas
plus expe-
tit, quam
petere
videtur.

Luc. 22.

31.

Apoc. 12.

12.

mo-

Matt. 4.
8.

4
Satanæ
Rus hu-
mani san-
guinis.

Isai. 27.1

Pagnin.

* Ex una
trunca que
toto lo
atravieffa
de patre à
parte.

monet Angelus , terra marique degenti-
bus. *Quia descendit Diabolus ad vos habens i-
ram magnam.* Omnia ille mundi regna fa-
cile tecum commutabit , neque æstimabit
pretium ullum pro commutatione animæ
tuæ.

Secundo hinc doceberis , Dæmonis in-
explebilem humani sanguinis sitim , quæ
tantis hominum stragibus extinguere non po-
test , non nisi omnium mortalium extre-
mis calamitatibus satiari potuisse , nisi il-
lius belluæ hiantem cupiditatem injecto
fræno Deus comprimeret , & ex nostrarum
virium tenuitate nocendi illius facultatem
opportune metiretur. Quam rem clarissi-
mo experimento discas , si cruciatus im-
placabiles observes , quibus illorum cor-
pora afficit , in quos justo & occulto Dei ju-
dicio sæviendi potestas illi à Deo fit ; nam si
cujusquam corpus invadat , sensus omnes
lædit ; & à propria natura & statu evertit ,
obscurat lumina , obstruit aures , debilitat
crura , obstupefacit linguam , turbat (qua
potest ratione) mentem , & corpus univer-
sum velut inanimem truncum efficit , tun-
dit , vulnerat , cruentat , allidit ad saxa , & in
obvia quæque vitæ discrimina præcipitem
agit miserum hominem. Ille igitur homi-
num amator , qui venit ut vitam habeant , &
abundantius habeant , in hoc venit , ut dissol-
vat opera Diaboli. Quare quod ad nostrum
adversarium attinet , nunquam nostris ma-
lis expleri poterit , quod duo illa , quæ apud
Isaiam habet nomina , indicant , *Visitabit
Dominus super Leviathan serpentem vectem.* Di-
citur *Leviathan* , id est , additamentum , vel
augmentum , nam nullo nostro malo con-
tentus est : nullam potestatem sibi satis esse ,
plus sibi potestatis addi , nobis malorum
plus inferri semper postulat. Appellatur
præterea , *Serpens vectis* , Pagnin. legit , *Serpens
transiens* . Alii etiam juxta Hebr. *Serpens fu-
giens* ; aut *velox* , aut *discurrens de extremo
ad extremum* , videlicet omnem locum oc-
cupans ; omnem exitum obstruens velut in-
ductus * *vectis* , ab extremo in extremum lit-
tus , in nos totos ; omniaque nostra , nulla
re excepta dominari cupiens. Quia vero
Deus dæmonis potestatem , calamitatesque
nostræ imbecillitati attemperat , subditur ,
*Nunquid , juxta plagam percutiens se percussit
eum , aut sicut occidit interfectus ejus , sic occisus
est ?* Quasi diceret , minime ego cum percu-
tio , aut percuti Israël permitto , eo sum
animo , quo illius hostes : isti enim penitus
delere , stirpitis excindere , fibrasque ip-
sas radicum evellere conantur , neque no-
cendi modum aliquem sibi statuunt ; Sed
ego tamen , & iræ meæ modum , & mensu-

Pined. Tom. 1.

rem statuo , atque hostium furorem intra
certos limites coerceo. *In mensura , contra
mensuram.* Id est , non semel , funditusque
deleo , & consumo hominem , sed calamita-
tes diversis vicibus immitto , sæpius impleo
mensuram sæpius effundo : non totam simul ,
neque semel satanæ nocendi copiam facio.
Quæ Dei mirabilis providentia hoc loco
maxime relucet , cum semper aliquid sub-
trahat cupiditati Satanæ ; neque totum Jo-
bum semel illi permittat. Secus cum bona ,
& beneficia confert : *Misericordiæ ejus non est
numerus.* quasi diceret , nulla mensura. *Do-
mine in cælo misericordia tua.* (nam nullis ter-
minis constringitur) & *veritas* , (fidelitas
promissorum) *usque ad nubes.* *justitia tuâ sicut
montes Dei* (gradatio quædam est , quæ de-
orsum versus redit.) *Quemadmodum* (quo-
modo ? quantum ? res admiratione dignis-
sima) *multiplicasti misericordiam tuam
Deus.*

Egressusque est Satan à facie Domini. Alacri-
tatem , strenuitatem , sollicitudinem in re
gerenda videtur significare verbum , *egre-
diendi* : nihil enim aliud exspectabat , quam
facultatem nocendi Jobo ; ea igitur obten-
ta nihil moratus , nihil respondens amplius
egressus est : abiit , excessit , erupit , rem per-
fecturus celeriter , eadem fere vis hujus ver-
bi , Habac. 3. *Egredietur Diabolus ante pedes e-
jus.* in Heb. *egredietur (Reseph)* id est , vo-
latile , ut Hieronymus eo loco exponit , at-
que ex Hebræorum sententia propter ni-
miam velocitatem principi Dæmonum id
nomen convenire scribit , qui Christo post
baptismum statim occurrerit , nec solum post
pedes ejus , ut *insidiaretur calcaneo* , ex lectione
Septuaginta , sed *ante pedes ejus* , egressus fue-
rit in campum , locumque certaminis , tem-
pus , & locum præoccupans. Quod vero est ,
à facie Domini , id est Angeli , qui ex Dei per-
sona illi loquebatur. Sicut dixit Cain : *Eccè
ejicies me hodie à facie terra , & à facie tua ab-
scondar.* Id est , non permittis mihi habitare
in loco , ubi te præsentem exhibes. Secus in
aliis locis Scripturæ , illud *à facie Domini* ha-
bet longe alium sensum.

Psalm. 35.6

Egredi.
quid, indi-
cet.

Dæmonis
celeritas.

Habac. 3.8

Cur dæ-
mon ap-
pellatur
volatile.

Matt. 4.1

LXX.

A facie
Domini
quid si-
gnificet
Gen. 4.8
14.

AN HAEC DEI VERBA

solam permissionem Dæmoni faci-
ant : an vero etiam novam illi
facultatem aliquam præ-
beant ?

6. Testimonia Patrum , quæ videntur probare
his verbis contineri Dei præceptum , aut de-
terminatam voluntatem.

H 3

7. V. 8. 4

7. *Vera questionis solutio. Deus tantum velle potuit passionem Jobi, non vero iniquam tortoris actionem.*
8. *Demonis manus & potestas à Deo ligata circa naturalia.*
9. *Illam eadem constricta in tentando, & superando.*

6
An hæc
Dei verba
contineant
Dei imperium,
an
vero solam
permissio-
nem.

Sed jam hoc loco duas nobis quaestiones excitabit Theologus. Primam an his Dei verbis contineatur imperium, præceptumve divinum, aut Dei voluntas (quam dicunt) determinata, an vero sola permissio facta Dæmoni? nam cum hoc loco de pœnis infligendis sermo sit, quarum Deus auctor esse potest, neque solum permittere, sed præcipere etiam, atque determinate velle, ut Dæmon Jobum affligeret: nihil videretur ea res lædere divinam bonitatem. Adde etiam Deum voluisse Jobum affligere, cum illum ipse Dæmoni objecerit, ut illum expeteret, & postularet ad certamen, expetitur vero concederet adversario. In quam rem Gaudentius Brixianus dixit: quod Deus quasi ingessit Diabolo Jobi sanctitatem, ut doleret, indignaretur, invideret. Et Chrysost. voluisse Deum, ut Jobus tentaretur: propterea que percontatum fuisset, *Nunquid considerasti, &c.* Ut luctæ ipsi causam afferret. Olympio. crebris laudibus suum justum efferre Deum, ut ad ineundum cum athleta certamen, laceggeret adversarium. Gregor. Deum prædicasse laudes Jobi in despectum Diaboli, neque concessisse semel potestatem saviendi in illius corpus, quod pluribus illum tentationibus, atque certaminibus servaret.

7
Respon-
sio.

Respondeo, Cum hæc Jobi pœnæ, atque perpeffio tot cladum per iniquam sive Dæmonis, sive aliorum latrunculorum operam, & voluntatem effectæ, & exercitæ fuerint, certe Deus non præcepit, & moraliter tantum velle potuit passionem, quæ in Job fuit bona, minime vero actionem quæ in agentibus iniqua fuit. Permisit tamen Deus, dum Dæmonis manum, id est, potentiam, quæ arctata, & ligata erat, solvit, id est non coercuit, neque frænavit, quod illa verba declarant: *Ecce in manu tua est, quam cum adhuc coercuerim, nunc expeditam, & liberam relinquo.* Quare dixit Gregor. quod unus, & idem spiritus, i. Re. cap. 18. dicitur Spiritus Domini malus irruens in Saul. Domini, per licentiam potestatis, quæ injusta non est, malus per desiderium voluntatis injustæ. Quare illud tange, forte est, permitte ut tangam; nam quod Deo permittente fit, Deus facere dicitur. Neque vero excluderetur Gregorii sensus, si dicas, illum

Gregor.
lib. 2. cap.
10.

Spiritum Domini malum irruentem in Saul, ita ut prophetaret in medio domus suæ, fuisse vehementer quendam ira motum, qui illum propemodum ad insaniam adigebat.

*Una ratio
bia diaboli
lica que le-
hazia ha-
zet locu-
ras.

8

Altera quaest. An nunc det novam aliquam facultatem dæmoni Deus, quam ille natura sua non haberet. Respondeo, Naturalem Dæmonis, sicuti aliorum Angelorum potentiam duplicem esse circa hæc inferiora, alteram ad applicanda activa passiva per motum localem, alteram per suggestionem internam, & propositionem objectorum, commotionem specierum, & spirituum, & id genus alia, de quibus Theologi cum D. Thoma disputant. i. p. q. 111. & utraque, hæc manus, sive facultas dæmonis ligata est à Deo, ne tantum noceat, quantum posset. Et de prima quidem ex hoc constat, cum ad diripiendas facultates, & domum evertendam, petat & obtineat facultatem; tum etiam, quod sine peculiari Dei facultate non potuit gregem illum porcorum in mare præcipitem agere, Matth. 8. Marci. 5. Lucæ. 8. quem locum in hanc rem notavit Tertullian. lib. de fug. in persecutione, & acute in eo loco Divus Thomas observat non petiisse legionem illam, ut in homines mitterentur, quia Christum Jesum de nostra salute sollicitum minime id permissurum sibi persuaserant. In universum autem Divus Augustin. 7. de civitat. Dei, capite ultimo de dæmonibus agens: *Non possunt (inquit) quod non sinuntur facere.* Et lib. 2. cap. 23. *tantum possunt, quantum secreto Dei arbitrio permittuntur.* vide etiam lib. 18. cap. 18. Gregor. hoc loco Cyprian lib. 3. testimon. ad Quirin. cap. 80. Theophil. Marci. cap. 5.

D. Thom.

Mat. 8.

30.

Marc. 5.

11.

Luc. 8. 32.

Tertull.

D. Thom.

Augustin.

Gregor.

Cyprian.

Theophil.

9

1. Cor. 10.

13.

Apo. 20. 1

Aretas.

De secunda vero illa Dæmonis facultate videtur locutus Apostol. i. Cor. 10. *Non parietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum:* videlicet ut non solum crescente, & amplius saviente tentatione vires vobis suppeditet, quo pares sitis ferendæ, & perferendæ tentationi, sed ut eas vires subministret, quæ vos validiores, & superiores ipsa tentatione efficiant. Propterea Apocalyp. 20. Vidit Joannes Angelum descendantem de calo (Christum Dominum) habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua, (id est, ut Aretas exponit, vim cohibendi operationem vitiorum) & apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est Diabolus, & Satanas, & ligavit eum per annos mille, detinet itaque in carcere, & vinculis Satanam, ne egrediatur à facie sua ad nocendum, & seducendum gentes) & post hæc (videlicet tempore Antichri-

Porali-
gum timen-
po anda ra
el diablo
fuelto.

Gregorius
Quid, qua-
lilve sit ca-
rena dia-
boli.

Cypria-
nus.

Augustin.
Diabolus
nec timen-
dus nec
honoran-
dus.

Jud. 16.

19.

Deut. 28.

57.

tichristi) oportet illum * solvi modico tempore. Eleganter vero Gregorius hanc ipsam Diaboli catenam, & vincula habenis comparat; nam Deus optimus, qui providentiæ suæ curru vehitur, & ad debitum finem creaturas omnes confert, nunc Dæmoni remittit, nunc intendit habenas; calcaria vero nunquam adhibet.

Hinc eliciunt Cyprian. Sermone 6. de oratione Dominica. & Augustinus libr. 2. de civitat. cap. 23. Diabolum nec timendum, nec honorandum, cum nihil nisi ex Dei permisso agere possit. Sed Deum quidem colendum; quem qui timent, magni sunt per omnia. Qui vero non timuerit, augebit Dominus plagas ejus. Hebr. mirificabit; id est mirabiliter augebit, & multiplicabit: videlicet inveniet mirabilia quædam tormentorum genera, quibus impium excruciet; & solvet Satanam, qui liber minimeque coercitus exquisitis illum cruciatibus conficiat.

XIII. Cum autem quadam die filii, & filia ejus comederent, & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti.

1. In nostro adversario tum violentia, tum astutia. Ate Homericæ.
2. Prisca indumenta. Dæmonis pellis ex leonina & vulpina. Lyfandri apophtheg. Nazian. de Julian.
3. Quo tempore inierit Satanæ cum Jobo certamen. Ars Dæmonis: & quæ sint insidia sive methodia apud Paulum.

Utrum in
hoste va-
leat astu-
tia, an vio-
lencia.

Satanas
tum calli-
dissimus
tum savi-
simus.

Hom. li.
19.

Iliad.

Homeri-
ca Ate.

Vetus illa controversia, plus ne in hoste valeat, & commendetur astutia, an violentia? certe utrumque valere plurimum in adversario humani generis, nihil vero commendandum, sed cavendum & timendum utrumque, vel ex hoc loco licet colligere; ex quo perspicui potest tum immanitas incredibilis, teterrima feritas, & immanissima audacia, tum fraudulenta astutia, malitiosa calliditas, fallax obscuritas, veteratoria, multiplex, versuta nocendi ars. quid inquam ars, cui nomina mille, mille nocendi artes? qualis Ate ab Homero describitur, quæ ex Jovis filia in teterrimam mortalibus noxam conversa est.

*Ipsa Jovis proles, mortalibus omnibus Ate
Noxia mille modis, pedibus non mollibus un-*

*quam
Repit humi, verum capita ipsa, & maxima re-*

*rum
Aggrediens homines affligit.*

Hunc se esse Dæmon ipse testatus est, dū

monacho roganti quisnam esset, aut qui vocaretur, respondisse fertur, Mille modis artifex vocor. Hercules Nemæi se Leonis tergore contegebat. Mauri, ut scribit Strabo, Leonum & pardalium, & urforum pelles induunt; & dormientibus substernunt, similibusque indutos pellibus in Xerxis exercitu Æthiopes fuisse, scribit Herodotus. Barbarorum alii eodem aut ore, serpentum, ac piscium corijs, indumentis, ac stramentis utuntur. Alij quibus tam immanis feritas non placuit, ut magna Scytharum pars, tergis vulpium induitur, referente Seneca: tum etiam Thracibus in more fuit auctore Herodoto, cassides ex pelle vulpina conficere. Sed versutus Dæmon utrumque conjungens Leoninæ vulpinam assuit, quæ se totum veste contegat, ut quod vi non potest, astu tandem perficiat: ad quod alludere videtur familiare id nostratum hominum proverbium, quo veteratorem appellant, Pellem Diaboli, *La piel de Satanæ*; Quod usurpasse aliquando Lyfandrum Lacedæmoniorum ducem Plutarchus scribit, Lyfandri nam ad eos qui ipsam concidebant, quod pleraque fraude transigeret, ut indignum Hercule, dixit, *Quo non pertingat Leonina, ibi assuendam Vulpinam*. Quod proverbium à Nazianzeno in Julianum torquetur, ferum simul & ac veteratorem: atque illud etiam quod de eodem Juliano scribit, in humani generis hostem melius, veriusque convenit; sic ille ait: *Quemadmodum chameleontem ajunt in quidvis facile mutari, atque omnes subinde colores, candore uno excepto, suscipere; sic etiam ille Christianis præter clementiam, in quidvis se vertebat, ac perquam crudelis erat ipsius lenitas, & violenta persuasio*. Non aliter sane Dæmon cum vulpem agit, Leoninam crudelitatem spirat; cum leonem, vulpina se pelle contegit: verus, totus ipse Leo est, totus vulpes, totus crudelitas, totus fraus. Simul utrumque in Jobo tentando videas, sese mille modis versare, versutiorum, ut ajunt, rota figulari; mille larvas sumere, mille artibus in mille figuras, instar Prothei, se convertere, tempora observare, occasiones captare, verba componere, semper vulpem, nunquam non leonem. In summa, omnia dæmonis nomina, quæ plurima sunt, & illius ingenium significant, aut sunt violentiæ & crudelitatis, sive astutiæ atque malitiæ, aut odii & inimicitiarum adversus hominem, & sicut astutia vires acuit, & savitiam extimulat; ita odium, & invidia savitiam, atque astutiam exacuit, & incitat. est ergo novacula acuta, quæ excindit faciendo dolum.

Sed ut ad rem præsentem deveniamus, ex-

H 4

specta-

2
Fera pris-
carum
gentium in-
dumenta.

Strabo l. 17
Herodotus
lib. 17.

Senec. lib.
2. epist.
90.

Herode-
tus.

Plutarch.
in Apophth.
Lyfandri
apophtheg-
ma.

Naz. ora-
tio 1. in
Julian.

Omnia
dæmonis
nomina
aut sevi-
tiae, aut
astutiæ.
Psal. 51. 4.

Dæmonis
nomen.

pectavit callidus hostis primum convivio-
rum diem latissimum, atque splendidissi-
mum, ut qui in domo primogeniti celebra-
retur, atque eo pertinet, quod cum vers.

4. tantum dicatur, *Comederent, & biberent;*
nunc, vinum addatur, quod ad lætitiā, lau-
titiamque majorem pertinere videretur,

Isai. 5. 22. bibebant vinum *Isai. 5. v. 22. & Psal. 68.* Est

Psal. 68. autem in fonte, vini nomen, *Jaiin*, unde for-
te dictus est, *Janus*, quem dicunt fuisse Noe,

13. usus vini inventorem; de quo vide *Beros.*

lib. 3. Chrysostomus, *quandam diem*, intelli-
git, tempus ante meridiem, cum præliandi

Janus i- initium factum est; nam ultimus nuntius
dem qui meridie venit, tempore videlicet pranden-
Noe. di. Atque oportuit rem à Diabolo eo tem-
Berosus. pore procurari, ut unius diei spatium tot
Chrysost. acerbitatibus, & certaminibus commode

suffectura videretur. Sed Origenes tem-
pus primi nuntij colligit meridiem fuisse,

Origenes. videlicet ipsam horam prandii, ut Jobo dis-
cumbenti ad mensam acerbius & inopina-

Ephes. 6. tius existeret. Hæ sunt illæ technæ, & *insidia*
ii. Diaboli, adversus quas paratos stare jubet

Apostolus: quæ Græcè dicuntur, *Methodia*,

methodia, id est *insidia*, & assultus cum methodo, cum

ratione, & arte ad fallendum, ad nocendum

commodissima.

commodissima.

XIV. Nuntius venit ad Job, qui dice-
ret, Boves arabant, & asinæ pa-

scebantur juxta eos.

XV. Et irruerunt Sabæi, tuleruntque
omnia, & pueros percusserunt

gladio, & evasi ego solus

ut nuntiarem tibi,

8. An Sabæorum habitum ementitus fuerit Dæ-
mon.

9. Quid percutere: quid puer. Invidorum in-
genium.

Nuntius id quod Origen. in tertio nua-
tio existimat fuisse unum aliquem è *Origenes.*

famulis Jobi, idem fere interpretes omnes

de omnibus nuntiis intellexisse videtur;

sed ita tamen, ut semper in illis reluceat dæ-
monis tum immanitas, quæ hostes ad præ-

dam & cadem accenderit; tum calliditas,

quæ à communi plaga nuntios exceperit, &

miserabili oratione instruxerit, atque eo

ordine, temporeque disposuerit, ut uni alius

opportune succederet, ut importunitate tot

cladium, & infaustorum nuntiorum Jobi

constantiam commoverent. Sed Chrysosto-
Chrysost.

mus Homil. 2. & 3. de patientia Jobi, exi-
stimat Dæmonem ipsum nuntiorum for-

mam, & speciem ementitum: simile vero

existimant Polychron. & Olympiodorus, *Polychron*

& quidem non solum sævus, & sanguinarius *Olym-*

nuntius, sed etiam infelix & ominosus, *pid.*

quicquid novi afferat, aut indicet, semper

Satanas est. unde etiam serpentis nomen,

quod Hebraice dicitur *Nachas* à curiositate,

& callida, infidiosaque observatione in

Chaldaica paraphrasi dicitur *Chevia*, ab in-

dicando, seu nuntiando, quasi dicat, nunti-

um, qui nuntiavit Evæ pomum vetitum. Er-

go cum ingens lucrum reportaverit ex pri-

ma illa nuntiatione, nunc alicujus utilita-

tis spe allectus nuntij formam, officium i-

terum assumit. Et videtur ipsa rei gestæ nar-

ratio sic exigere; non enim aliter videretur

fieri potuisse, ut unus semper ex his cla-

dibus liber evaderet, & renuntiare pos-

set; an alii omnes famuli periissent, an vero

quidam, alii evadere etiam potuissent;

nec etiam si homo esset, potuit tam op-

portune unius adventus alterius extrema

verba excipere; ut quoad fieri posset, nul-

lum respirandi spatium Jobo concederent.

Quid, quod verba ipsa, in quibus mul-

tum erat momenti ad commovendum a-

nimum, non videretur Dæmon commissu-

rus homini rustico, sed suæ tantummodo

astutiæ & calliditati crediturus; & sicut,

qui boni aliquid volunt afferre, affingunt

aliquid, quo faciant id quod nuntiant læ-

tius; ita certe nuntius improbissimus mul-

ta affingeret acerbitalis, & doloris, quo

nunc rem efficeret luctuosiore. Quare

ementita figura, habitu, & gestu misera-

bili, dilaceratis vestibus, rursus, & forte

etiam saucius; facie & manibus cruenta-

tus, fugiendi celeritate creberrime anhe-

lans, & vix interclusum spiritum potens

emitte-

נחש

חריא

emittere, singulis quibusque verbis infestens: orationem diluens lachrymis, inauditis verborum exaggerationibus, & ad efficiendam in Jobi animo mollitudinem, & doloris sensum comparatis, & qua potuit acerbitate conditis, atque compositis, rem totam exposuit.

2. Hinc perspicies verissimum id Pauli, ad Ephes. 6. Ephes. scribentis, *colluctationem* nobis esse *adversus spiritualia nequitia*. Id est adversus spirituales nequitias; vel adversus spiritus nequissimos. Per nequitiam autem, quæ Græce est (*poneria*) malitiam & versutiam intelligit: qua etiam voce postulamus oratione dominica liberari (*apo tu poneru*) à malo. Quo nomine etiam Hispanus callidum, & veteratorem atque mendaciorum, & fraudum non solum architectum, sed etiam dissimulatorem aliquem appellare solet, *Et un malo y dissimulado, que sabe mil ruindades*. Certe apud Latinos autores illam ipsam vim habet vocabulum, *nequitia*: Quam expressit Cicero ijs verbis, quæ in nequissimum dæmonem sele hic ementita nuntij figura simulantem, & contegentem recte quadrent; invehitur ille in Antonium, ad amiculam divertentem: *Delituit* (inquit) *in quadam cauponula, atque ibi se occultans perpotavit ad vesperam, ad urbem advectus domum venit, capite involuto; Janitor, quis tu? à Marco tabellarius. O hominem nequam; nihil enim magis proprium possum dicere, neque vero nos hic, quam o spirituales nequitias; spiritum nequam. Quanta vero fuerit horum servorum acerbitas, tum ex re ipsa, tum ex comparatione cum ille mæstissimis nuntiis, qui scribuntur i. Machab. cap. 5. colligi potest. Cum enim Galaaditæ congregati sunt adversus Israelitas, hujusmodi litteras, nuntiosque miserunt ad Judam & fratres ejus. Congregatae sunt adversus nos gentes per circuitum, ut nos auferant. Cecidit multitudo in nobis, & omnes fratres nostri, qui erant in locis Tabin interfecisti sunt, & captivas duxerunt uxores eorum, & natos, & spolia peremerunt illic fere mille viros. & adhuc epistole legebantur, & ecce alii nuntij venerunt de Galilæa conscissis tunicis nuntiantes convenisse adversum se à Ptolemaida, & Tyro, & Sidone. Hi, inquam, nuntii adferunt discrimen, in quo provincia versabatur. At vero functiones alii, plures etiam numero, rem jam confectam, cum summo malo cladeque renuntiant. Sed esto nuntium triste perferat nuntius ipse Dæmou, justus nihil sibi ab infausito nuntio timet, cum de illo scriptum sit: *Ab auditione mala non timebit.**

3. *Boves arabant.* Singulis verbis amplifica-

tur calamitas: nondum enim erat satis subacta terra, neque satis cultus ager excipiendo semini, ut sementis, aut frugis spes ulla relicta fuerit. Nondum tunc temporis natae fruges; nam illas Dæmon non relinqueret intactas; cum enim ipse sit turbo, grando, & Spiritus procellarum, illas dilapidaret, atque convelleret, aut si jam maturisfissent, violentus, pariter atque astutus velut Samson alter, vulpina opera usus, plusquam trecentas vulpeculas accensis facibus ligatis ad caudas in segetes dimitteret, quas, cum vinetis quoque & olivetis demolirentur, atque consumerent. Vim enim ignis, & vulpinae artes sibi esse ad perdendas fruges comminatus est hominibus, cum delusam antiquitatem docuit, ut in ludis Cerealibus, qui in Cereris honorem magnificentissime fiebant, vulpes stipulis alligatae accensa flamma cursitare in circo maximo cogerent. Cujus rei Alexander meminit.

Quo autem animi tempore hæc contigerint, non erit facile divinare; nam pro varietate regionum tempus etiam colendi agros diversum est. Et sunt etiam terræ, quæ bis in anno frumentum, & fructus ferant. In terra autem Canaan tempus messis hordeæ cadebat in mensem Martium, ut patet Josue. 3. & Levit. 23. Messis vero triticea in finem Aprilis, & initium Maij: de qua re docte differit Abulen. 1. Reg. cap. 12. q. 12.

Et asinae. Septuagint. *Famina asinae*, ut factus, & propagationis spes adempta fuerit juxta eos: ut non per custodum incuriam furto sublata intelligantur, sed per injuriam, & vim prædonum. Tum etiam ut amplificetur infortunium, quasi ex Jobi infelicitate natum fuerit, ut adessent ibi asinae in prædam Sabæorum: quæ, si longius pascerentur, ut quondam solebant, evasisent prædonum manus. Heb. *Asinae pascentes* * ad manus eorum.

Et * irruerunt. Lapsi sunt, præcipientes ruunt prædā in more hostili, à (Naphael) quod est ruere, & cadere super prædam, unde dicitur Psalm. 9. *Inclinabit se, & cader cum dominatus fuerit pauperum.* translatione sumpta à venatoribus, qui dum feram illaqueatam tenent, aut sagittis confixam prostraverunt, irruunt in eam, & cadentes super eam opprimunt.

Sabæi, in Heb. *Seba*; metonymicos, pro Sabæis. Cæterum duplex est Saba; altera, quæ non tam est regio, quam urbs in Æthiopia, vel Insula Nili, cujus meminerunt Josèp. lib. 2. antiquitat. & Strabo lib. 7. cujus Regina erat illa quæ venit ad Salomonem. 3.

Amplificatio: infausiti nuntij.

Judic. 15.

Alex. lib. 5. cap. 26. 4

Josue 3. Levit. 23. Abulensis

5 LXX.

* Q. d. qui sola deſt. gracia, que estu- viessent à mano, * Dieron sobrellor Psalm. 9.

6 Duplex Saba.

Josèphus. Strabo.

Plinius.
Strabo.
Euseb.

ne. 3. Reg. & quæ dicitur Regina Austri ; Matth. 12. & sic Saba conjungitur cum Æthiopia, & Ægypto ; Isai. 43. vers. 3. & ca. 45. v. 14. cum quo etiam facit quod fœminas in Saba, & Æthiopia regnasse scribunt. Plinius lib. 6. cap. 29. Strabo lib. 16. Euseb. libr. 2. histor. ca. 1. & res clare colligitur ex 3. Reg. & Act. 8. propterea Claudianus dixit:

Claud. in
Eutrop.

Medis, levibusque Sabais
Imperat hic sexus, Reginarumque sub armis
Barbarie pars magna jacet.

Altera Sa-
ba Syriæ
regio.

Hierony-
mus.

Strab.

Plin.

Psal. 71.

10.

Isai. 60. 6

Arabia

Fœlix thu-

re abun-

dat.

Nominis

Saba di-

versitas in

Hebræo.

שַׁבָּא

Jansenius

שַׁבָּא

Genebrad

Sicut etiam Ægyptus paruit Cleopatram ; Massagetæ, Thomiri ; Assyrii, Semiramidi ; & suis etiam Scythæ Reginis. Altera vero fuit Saba Syriæ regib. seu potius eadem, quæ dicitur Arabia fœlix, ut Hieronymo placet, in locis Act. apost. litt. A. & Strab. lib. 16. Plin. lib. 6. cap. 28. vocant enim incolas Arabiæ Fœlicis Sabæos ; & ita Psal. 71. Saba jungitur Arabiæ. Reges Arabum, & Sabua dona adducunt, & Isai. 60. Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes : quod dubium non est dictum esse de Arabia fœlici, quæ auro & thure abundat, ut indicatur Ezech. 27. & scribunt Hieronymus in loca apost. litt. A. & quæst. Hebr. in Genes. 25. Plinius lib. 1. cap. 11. & libr. 18. cap. 17. & libr. 37. c. 6. & 10. Hujus autem Sabææ regionis, urbisque diversitatis argumentum est diversitas nominum in Hebr. nam alterum scribitur cum Sin, Seba, hoc loco, & Isai. 60. & Ezech. c. 27. 22. & tunc Jansenius Psalm. 71. existimat significare Arabiam Fœlicem, aut ejus regionis urbem : alterum vero scribitur per C, ameh, C, eba, & tunc ait significare regionem Æthiopiæ, ut Isai. cap. 53. v. 3. & cap. 45. v. 14. Contrario modo Genebrardus, & Interpretatio nominum Hebraicorum ; quæ in fine Bibliorum circumfertur, rem tradunt ; nam ajunt priori modo significare Sabæorum Æthiopiam, posteriori Arabiam Fœlicem, cujus metropolis (Saba) in monte sita erat. Rursus horum nominum discrimen natum videtur ex nominibus suorum primorum habitatorum, nam filius Regma, dicitur, Saba, Genes. cap. 10. vers. 7. & similiter filius Jecsan, Genes. cap. 25. vers. 3. At vero C, eba dicitur filius Chus, Gen. cap. 10. vers. 7. & 1. Paralip. cap. 1. v. 9. à quibus utraque Saba sua nomina acceperunt.

7

Cajetan.

Ex his argumentum sumit Cajetan, existimandi hos Sabæos, esse quidem Syriæ conterminos, atque hanc ipsam esse regionem Saba, unde Regina Austri dicitur Jerosolymam ad Salomonem venisse. Quam rem docuit etiam Joannes Benedictus in annotat. ad cap. 10. 3. Reg. & idem sensis-

Jo. Bened.

se videtur Christianus Adrichom. in suo Adrichom Terra Sanctæ Theatro, in tabulatribus Manasse. Quibus favet Hieronymus in Isai. 65. dicens, Madian & Ephæ esse regiones trans Arabiam, omnemque provinciam appellari Saba, unde fuit Saba Regina, quæ venit audire Sapientiam Salomonis. Argumentum, inquam, Cajetani est, quoniam per litteram Sin scribitur Saba, tum hoc loco ; tum etiam 3. Reg. 10.

Sin in hac re primum censeo, differentiam illorum nominum, non debere admodum religiose observari ita ut, Saba, & C, aba perpetuo differant ; cum enim Sin, & C, amech, sint similis soni, possunt etiam in eodem nomine, & re significanda permutari. Quare potius ex re subjecta, & antecedentibus & subsequenter vera significatio petenda est ; & ita Hieronymus, qui Saba per Sin, ait significare Abraham de locis Hebraicis Gen. 16. ait accepisse nomen à Saba filio Chus, qui tamen scribitur per C, amech.

Secundo non venit Regina Saba de Arabia Fœlici, sed de Ægypto, aut Æthiopia, aut de insula Meroë : in quo fere omnes cōfentiunt, Joseph. 8. antiquit. cap. 6. Origen. homil. 1. in Cantic. Hieronymus super id Joelis 3. Verundabant eos Sabæis genti longinquæ. Sic ait : Sabaim gens trans Judæam dicitur, de qua fuit & Regina Saba, quæ venit sapientiam audire Salomonis, de quibus & Isai. loquitur cap. 45. & Sabaim viri excelsi ad te transibunt. unde & thus venire perhibetur, licet quidam Sabæos Arabes suspicentur. Vide Abulen. 3. Reg. 10. q. 2. & 2. Paralip. q. 2.

Tertio tandem isti Sabæi ex Arabia Fœlici excursiones facere soliti in regiones vicinas hoc loco nominantur. Sic Strabo li. 16. ait ; Sabæos qui erant in Arabia Fœlici, solitos excurrere in Syriam & Arabiam petream. & Plinius lib. 6. ca. 28. dum ait de Arabibus Fœlicibus, qui vel sunt ipsi Sabæi, vel his vicini juxta mare Rubrum ait ; Ex innumeris populis pars coæqua in commercijs, & latrocinijs degit. Diodorus quoque li. 3. biblica. 12. de Arabia sic scribit : Quæ vergunt ad Orientem partes Arabes incolunt, quos nominant Abataos, habitantes patriam, tum desertam, tum inaquosam, tum in paucis ferentem fructus. ideo latrocinis vicinis gentibus infesti sunt, atque invictibello. Adde etiam quod Thraconitæ Hufitis etiam vicini, latrocinia exercebant, prædasque agebant, ex vicinis agris, ut testatur Joseph. lib. 15. antiquit. cap. 12. & 1. de bello cap. 15.

Rursus hoc loco Origenes censet, id, quod Olympiodoro non displicet, hos Sabæos non fuisse vero Sabæos, sed potius damo-

Adrichom
Hierony-
mus.

Sin & C:
amech per
mutabilesq

Unde ve-
nerit Regi-
na Saba.
Origen.
Hierony-
mus.

Abula

Straba

Plin.

Diodoro

Joseph.

hes

sumplerint *daemones.* *LXX.* *Venerunt pradones.* isti enim sunt *daemones* nequissimi, non nisi ex rapto viventes, postquam semel divinae gloriae rapinam tentaverunt. *Daemones* ergo suo incredibili in res humanas odio, *tulerunt omnia*; propria assumpserunt, acceperunt pradam, depredati sunt: inde à radice, *lakach.* nomen pradae, *malkoach*; inde etiam dicuntur fauces quae accipiunt & devorant, & forcipes, quae extrahunt, & erunt aliquid, & fortiter capiunt.

9 *Percutere* ad magnam plagam pertinet. *Et percusserunt.* De ingenti plaga dicitur & proprie ad pulsationem aut verberationem pertinet: Hispani de quacunque plaga, aut dolore, aut clade alia dicere solent, *vezio golpo es este.* Sed ex adjunctis diversas significationes obtinet: nam *percutere* cecitate Genes. cap. 19. est cacos reddere, *percutere lingua*, Jerem. cap. 18. est falsum testimonium dicere contra aliquem, aut deferre apud judicem. *percutere civitatem*, est vastare. *percutere gladio vel in gladio*, est vulnerare, interficere. *percutere in ore gladii*, vel *in acie gladii*, est adigere mucronem, & ipsam aciem gladii: qua ratione hoc loco etiam scribitur in Hebraeo, *Percusserunt eos in ore gladii.*

Puer ad ministerium refertur. *Pueros.* Famulos, servos, custodes pecorum, bubulcos, aratores. *Pueri* autem nomen licet aliquando aetatis sit, saepe est ministerii, & obsequii: inde ducta ratione, quod maioribus, & senioribus assurgere, obsequi, inservire debeant juniores adolescentioresque, quos Hispanus non tam ex aetate quam ex officio vocat *mocos.* eadem analogia aetatis & ministerii, in Graeco *Pes*: significat enim omnes qui in familia sunt, domesticos, praeter patrem & matrem familias; tum etiam in Latino *Puer*, ut ait Paulus de verb. signific. l. *puer.* *Puer* (inquit) appellatio tres significationes habet; unam cum omnes servos *pueros* appellaremus: alteram, cum *puerum* contrario nomine *puella* diceremus: tertiam cum aetatem *puerilem* demonstramus. Ut igitur acrius pungat, caedes & hostium immanitas cum rerum amissione miscetur à *Dæmone.*

Et evasi ego solus. Bis in Heb. repetitur *ego tantum*, *solus ego*, ut cladem exaggeret, ex qua mirum fuerit unum tantum evadere potuisse; tum etiam ut indicet non per hyperbolem loqui, sed nullum alium fuisse re ipsa superstitem, & incolumem ex omnibus famulis.

Ut nuntiarem. Vel invitatus fatetur *Dæmon*, aut is cui *dæmon* suppeditabat verba, non solatii, sed augendi doloris, & Jobum pungendi causa hunc famulum à commu-

ni clade servatum esse. Illa autem est invidi hominis natura, illud ingenium invidi *Dæmonis*, ut *Basilius* notavit, ut cum fortunae commutationem dolere se ostendit, & verbis priora narrat, aut collaudat, non id faciat humanitate aut caritate commotus, sed invidia: ut graviolem proximo calamitatem ex horum memoria, ac desiderio faciat.

XVI. Cūq; adhuc ille loqueretur, venit alter & dixit: ignis Dei cecidit è caelo, & tactas oves, puerosq; consumpsit, & evasi ego solus, ut nuntiarem tibi.

1. *Dæmonis methodus, & ordo servatus in his cladibus.*
2. *Dæmonis improbitas & importunitas muscae similis Beelzebub. assiduitas tentationum.*
3. *Tot cladium perpetua, continensque series.*
4. *An verus fuerit ignis qui oves tetigit. Quid ignis Dei in Sacro Sermone.*
5. *Quid Tangere, cum ad ignem refertur. Quid consumere. Os & lingua tributa igni. Dæmonem fingere Deū fastidientem sacrificia. Fulmine tacta nefasta sacrificia.*
6. *Patientissimi Jobi cogitatio opportuna Fulmine tacta, Deo consecrari existimata. Proterviam facere apud Latinos. Potentia Ceraunia gemma similis.*

CUM prima plaga ex hominibus, secunda ex caelo provenerit, rursus tertia ex hominibus, quarta ex caelo & superiori impressione, observanda est Methodus à *dæmone* servata, & ordo iste vicibus alternis; cum enim humanus animus aliquid mali passus ab homine, soleat ad Deum confugere, & opem ex caelo implorare; rursus percussus à Deo atque repulsam ferens, regrediatur ad humanam opem, & solatia rerum externarum captanda: ut omnem solatii & remedii spem praecinderet, & aditum praeccluderet, post Sabæorum savi-
tiam fingit Deum iratum, & caelum adversum se exardescens, ne eo confugiat. Deinde ad homines revertenti Chaldaeos obicit; tandem ne filios; neve iterum Deum requirat, ullamve hominum aut numinis fidem implorare possit, ventum è caelo vehementem immittit, qui domus ruinam, & miserandam filiorum necem efficiat.

Deinde jam hic non solum hostis noster Satanam & calumniatorem se exhibet, sed quod illius etiam proprium nomen est *Beelzebub*, licet enim id nomen sit idoli Acharonitarum 4. Reg. 1, tamen recte tribuitur

*Métho-
dus à dæ-
mone in
cladibus
servata.*

*Beelzebub.
Deus mu-
scarum.*

nōnis
probi-
as & im-
portuni-
tas.

buitur principi dæmoniorum, Matt. 12. v. 24. Luc. 11. v. 15. idem enim significatur, quod Deus musca, aut muscarum. Sic enim musca, sordida & importuna bestiola, quod viribus non potest, pertinacia tamen, & importuna atque infesta impudentia vincere conatur, & omnibus locis incommoda nobis est; sæpe repulsa, redit sæpe, & ab uno loco fugata, certo itinere in eundem locum insilit; non aliter muscosus, & infestissimus Dæmon instat, & iterat tentationes, ut importunitate & infestatione obtineat, quod viribus non potest; scit namque assiduitatem tentationum multorum valere ad labefactandam viri fortissimi constantiam.

Judic. 14. Importunitate Dalila victus est Samson; victus Adam importunitate Evæ, sapius ingentis pomi dulcedinem. In hanc rem Job. 14. v. 19. D. Greg. explicat id ca. 14. Mons cadens defluit, & alluvione paulatim terra consumitur, & homines ergo similiter perdes? atq; de duarum tentationum generibus sapienter differit lib. 12. cap. 13.

13 Cumque adhuc ille loqueretur. Nazian. oratione in laudem Athanasij. Ira (inquit) hac amisit, ut nec luctibus ipsis ob afflictionum seriem, perpetuamque connexionem locus esset. Unde colligo non plures has clades, sed unam continentemque fuisse, ne singulæ possent deferbere, si luctu & lachrymis per partes lenirentur: imo neque pia alicui cogitationi ineunda, qua vires & animum colligeret adversus dolorem, & acerbitem secundi nuntij, neque respirandi locum relinquere voluit dæmon. Quare pie potius, quam cōmode, aut solide considerat Origenes, multa in primo nuntio Jobum mente loquutum fuisse, de hostium rapina, quos ille nulla injuria provocasset: de divitiarum instabilitate, de Dei benignitate, quem alia multo plura restitutum speraret: Dæmonemque hujusmodi pijs cogitationibus occurrisse nuntio secundo.

4
An iste
fuerit ve-
rus ignis.
Origen.
Chrysost.
Luc. 10.
18.

Ignis pro
fulmine.
Psal. 147.
8.
Psal. 104.
32.
Psal. 103.

Ignis Dei. Hunc non fuisse verum ignem sed à Dæmone per speciem simulatum, vel dæmonem ipsum sub specie ignis, dicunt Origenes, & Chrysost. tanquam fulgur enim aut fulmen satanas de cælo cecidit. Cæteri, certum ignem intelligunt, potuit enim Dæmon applicando activa passivis, ignem in aere accendere, vel è superiori regione partem aliquam ignis densatam advehere in terras. Porro ignis pro fulmine; sicut & Psal. 147. Ignis (fulmina) grando, nix, glacies, & Psal. 104. Dedit pluvias eorum grandinē, ignem (fulmina) comburentem in terra ipsorum. Psal. 103. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis, id est, qui tempestate, ventis, fulgetris, fulminibus tanquam ministris

utitur & imperat. vide Exo. 9. v. 24. & Sap. 16. v. 16. Novis aquis, & grandinibus, & pluvius persecutionem passi, per ignem consumpti. Cæterum ignem Dei, Cajetan. dici existimat, quia etsi productus fuerit procurante dæmone, sed tamen non debet dici creatura dæmonis, sed Dei Bella philosophia, sed alio in loco oportunior. Cum Gregorio Carthusianus, qui à Deo permissus D. Thom. Lyranus, quasi à Deo missus, ut fingat Deum adversus Jobum iratum, & cælum exardescens in suam ultionem.

Cajetan.

D. Thom.
Lytanus.

Acerbiora certe hujus secundi nuntii verba: quare Chrysostomus dixit, pœnituisse, Chrys. diabolus primi nuntii, quod minus recte hom. 3. de cladem exposuisset. sed, quod ad Scripturæ phrasim pertinet, ignis Dei multipliciter dici potest, aut quia ad Dei cultum, & ministerium peculiari ratione pertinet; ut Lev. 11. incensum (proprie, ignem) Domini, ut pœnes Dei sui offerent. aut quia à Deo irato immisus; ut Num. 11. Dominus iratus est, & accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem, aut quia magnus, & vehemens; sicuti frequenter, quæ magna, & excellentia sunt in quoquo genere Dei, aut divina, aut sacra esse dicuntur, ut etiam apud profanos Auri sacra fames, id est inextinguibilis, magna, & sacra anchora, maxima & validissima, & quam nulla vis possit abrumpere. Aut dicetur ignis Dei, quasi celestis, ex cælo delapsus, ut per expositionem addatur, cecidit de cælo; sicut etiam dicuntur montes Dei, montes altissimi, & cælum summis cacuminibus ferentes & Gen. 19. Dominus pluit super Sodomam sulphur, & ignem à Domino de cælo. id est cælitus, cælum vero pro aere aut regione superiori. Virgil. 3. Æneid.

Et tactas oves D. Thomas primum ipsum levemque contactum ignis videtur intellexisse; nam ait esse supra vim naturalē ignis, quod ad primum tactum res consumpserit. Sed præterquam quod verbo tangendi, quolibet etiam gravior plaga significari soleat, & quod in Originali proprie sit, ignis exarsit in pecore & in pueris, certe Latinus interpret latinus reddit verbo tangendi, quod de fulminum ictibus dicitur: sicut & Psal. 103. Qui tangit montes, & fumigant. & Psal. 143. Tange montes, & fumigabunt. & statim exponitur per fulgura, coruscationem, &c. Psal. 143. 6.

Consumpsit Proprie devoravit. Solet lingua, os, ventriculus, fames tribui igni voraci & consumptori. Cum autem oves, potius quam asinas, aut camelos, tactas, & crematas fulmine dicit, videtur velle dæmon non solum præcellere Jobum cælo irato, sed etiam præteritorum sacrificiorum pœnitentiam suggerere, aut ad desperationem

nem

Pf. 108. 7. nem quandam adducere defectu pecorum, quæ deinceps possit mactare, ad placandum iratum Deum, ut extremam illius cladem amplifcet, cui extremum Deum placandi, & deprecandi remedium negari jam videatur. Cui simile est id Psalmi 108. imprecantis Judæ proditori extremam miseriam. *Oratio.* (quæ in malis extremum solet esse profugium miseris) *ejus fiat in peccatum* non solum oratione nihil obtineat, sed ex ea dignior majori supplicio censetur. rem eandem Salomon explicat Proverb. 15. *Victima impiorum abominabilis.* Sed in hoc loco auge-
Prov. 15. 8. tur vis, non solum victima abominabilis fuisse indicatur, cum Deus iratus victimæ faciendæ pecora subtraxerit, sed jam nulla victima. Suggerebat itaque illi dæmon, quod sui hostes Davidi Regi Psalm. 3. *Non est salus ipsi in Deo ejus, Illud ejus energiam habet,* quod non inutiliter addiderunt Septuaginta. cum in Hebr. desideretur. Quasi diceret: Deus à se rejicit, qui ad illum confugere solebat, fastidit illum, abominatur sacrificia, inimicum ducit, & neque aures oranti, neque sacrificanti benignum vultum præbere deinceps volet. Quæ fulmine tacta essent nefasta habebantur sacrificiis: sic Plin. lib. 14. cap. 19. scribit, fas minimè fuisse prolibare diis vina vitis fulmine tactæ; tum etiam homines de cælo tangi malum auspiciū tristemq; eventum portendisse semper observatum est, ut Titus Livius scribit lib. 2. Deca. 3. & Julius Obsequens Prodigiorum cap. 71. 83. 87.
LXX.
Fulmine tacta nefasta sacrificia. Plinius.
Tit. Livius.
Jul. Obsequens.

Sed Jobum tamen huic suggestioni dæmonis sapienter occurrisse eleganter scribit Orig. Ego inquit, paulatim oves sacrificaturus eram: sed illi gratias, qui omnium ovium unicum holocaustum suo ipse igne effecit, atque suscepit. Mactasse omnes boves in Dei honorem, immolasse & combussisse oves & dico, & glorior. Adde etiam potuisse Jobum hunc cælestem ignem accepisse in sigum Dei propitii, & si bi soli, sacrisque usibus tantummodo Jobum, & omnia ejus pecora deposcentis. Nam sic etiam existimatum est à priscis, ut quæ loca aut res fulmine tacta fuissent in nullius bonis fierent, sed religiosa haberentur, quod ea Deus consecrasset sibi videretur. Honoriq; & pietatis testimonio, & laudi duxerunt, quod Lycurgi reliquæ, quod Euripides item jam conditus, & mortuus de cælo tacti fuissent, ut Plutarchus scribit, his verbis rem totam claudens: *Itaque argumentum ac testimonium magnum is est: qui sunt Euripidis studiosi, illi soli post mortem contigisse, quæ prius diis immortalibus dilectissimo, piissimoque Lycurgo contigissent.* Et quidem quod de Albidio quodam per
Pineda Tom. 1.

Jocum dixisse fertur Cato, graviter ac serio de se ipso dicere potuit Job. Albidius ille patrimonium universum luxu absumpserat (autor est Macrobius) unis exceptis ædibus; quæ incendio conflagrarunt. Tum festivè in illum Cato, *Proterviam*, inquit, fecit, propterea quod ea quæ comesse non potuerit, quasi combussisset. Proterviam autem facere genus sacrificii erat, cum ea quæ ex sacris epulis reliqua fuissent, igne absumebantur. Job verò existimare potuit verum se Deo sacrificium obtulisse ovium, cum ea quæ comesse non potuit, neque in alios usus convertisse igne cælesti absumpta fuerint. patientissimo, sapientissimoq; viro digna cogitatio, longeque apud Deum pretiosissima. Quare sic naturæ scrutatores tradunt quoddam gemmæ pretiosissimæ genus, quam Cerauniam vocant, quamque Magi apud Parthos diligenter quærant, non alibi inveniri quàm in loco fulmine ictō, ita sane & hoc fulminis ictu, & conflagratione in Jobi mente sapientissimi hanc cogitationem piissimam gigni, & invenire potuisse credendum est. Ex qua discere potest, qui vel ob afflictam valetudinem, vel rei familiaris jacturam angitur, non debere se nimium macerare: quod neque habeat vires integras ad quotidiana pietatis opera, neq; intactas fortunas ad quotidianam egenorum sublevationem, quam enim victimam veluti per dies, & per partes distributam ipse Deo destinaret, Deus antevertit; semelque totam, & integram sibi sacrificari, offerrique non sine singulari in eum amore providentiaque decrevit.

XVII. Sed & illo adhuc loquente venit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & invaserunt camelos, & tulerunt eos, nec non & pueros percusserunt gladio, & fugi ego solus ut nuntia-rem tibi.

- 1 Chaldæus professionis & scientiæ nomen: Tum etiam & gentis. Chaldaea Regionis situs.
- 2 Chaldæi quare equites. Chaldæi equi & Parthici. Ex praeda illi vivunt. Quid nomen Chaldæorum sonet.
- 3 Quid turma apud Latinos & in Sacro Ser-mone. Numerus ternarius aciem ex mi-litaris disciplina præcepto.
- 4 Invadere quid.

Chaldæus, Chaldæorum nomen aliquando est scientiæ, professionis, & vi-vendi instituti, quasi dicas sapientes aut di-vinos, de his sic Strabo lib. 16. scribit: Di-
Chaldæos idem quod Sapientes Strabo.
Vinatio

Catonis
jocus.

Macr. lib.
2.

Quid pro-
terviam
facere.

Plin. lib.

33. 64. 9.

28.
Ceraunia
gemma
natura.

Tribula-
tio pati-
enter to-
lerata
suggeris
sapientem
cogitatio-
nem.

vinatores in pretio erant, ut etiam imperio digni
judicarentur, ut apud Bosphoranos Achaicas,
apud Indos Gymnosophista, apud Persas Magi, a-
pud Assyrios Chaldaei, apud Romanos Hecaturia
Haruspices. cum quo id facit, quod scribit
Hieron. Isai. 48. & Ezech. 11. Chaldaeos in-
terpretari daemones, id est scientes. Cete-
rum frequentius est nomen gentis, & regio-
nis ipsius, apud quam illa Astrologia, & di-
vinandi ars colebatur. Cum autem in Hebr.
Chasdim, id est Chaldaei, legatur, Septua-
ginta legerunt, Equites, quos dubium non
est eisdem intelligi, atque Chaldaeos. Est au-
tem Chaldaea regio finitima Arabiae deser-
ta, quae ut scribit Hieronymus de antiq.
Heb. in Gen. 10. & 23. Hebraice Chasdim di-
citur, à Chased filio Nachor fratris Abra-
ham. Genes. 22. Ioseph. 1. antiquit. cap. 14. ait
ab Arphaxad illorum principe Arphaxa-
daeos nominatos, Chaldaeos. Quidam cum
Babyloniis miscent, cum Seris, cum Assy-
riis, Alii ab his omnibus distinguunt, & no-
mine terraque separant. Sed magna est Syriae,
atque Assyriae varietas apud scriptores, &
quam enodare non sit praesentis loci Chal-
daeos paruisse, adhæsisseque Babylonis du-
bium non est. De his scribit Plin. lib. 6. cap.
29. Babylon Chaldaicarum gentium caput, diu
summam claritatem obtinuit in toto orbe propter
quam reliqua pars Mesopotamiae, Assyriaque Ba-
bylonia appellata est. Strabo, lib. 3. Chaldaeos
& Tybacenos Armenis subiecit, & qui nunc
Chaldaei olim Calybes dictos fuisse Xe-
noph. lib. 3. Cyripæd. Armenios & Chal-
daeos conjungit. Sed certè sacrae litterae
Babylonios, & Chaldaeos pro iisdem acci-
piunt, ut patet Ezech. 12. Adducam eum in
Babylonem in terram Chaldaeorum.

2 Sed quia respectu Palaestinae, & Judaeae
dicitur, Chaldaea, terra longinqua. 4. Reg. 20.
oportet etiam remotiores fuisse Chaldaeos
à terra Hus: propterea non pedites sed e-
quites excursions in alias regiones facere
solitos: ideoque à septuaginta equites me-
ritò dicti sunt. commendantur autem velo-
citate, & ferocia equites, equique Chaldaei;
tum etiam gens illa à latrocinandi & præ-
dandi industria, & inveterata consuetudi-
ne. Hab. 1. Ego suscitabo Chaldaeos gentem ama-
ram, & velocem, ambulantem super latitudinem
terrae, ut possideat tabernacula non sua, leviores
pardus equi ejus, & velociores lupis vespertinis, &
diffundentur equites ejus, equites namque ejus de
longe venient, volabunt quasi aquila festinans ad
comedendum, omnes ad pradam venient. Quod
de velocitate equorum & equitum ait Ha-
bac. traditur etiam à profanis scriptoribus:
Oppianus namque, dum de equorum velo-
citate scribit, sic ait:

Armenii, Siculi, Parthique Euphratē ad undas
Praestant —

Et iterum alio in loco.

Qui habitant virides Euphratē semper ad undas,
Magnanimis utuntur equis in bella leonum,
Accedit levitas cursus, quodque ora leonis
Intrepidè perferre valent, vocesque superbas:
Cum reliqui fremitus nequeant tolerare minaces.

Cum quo facit, quod Parthi & Persae Chal-
daeis ultra Tigridem cotermini, equitadi fue-
rint studiosi, & Parthicos equos agilitate &
cursu excelluisse scribit lib. 3. Strab. Quod
verò de vivendi instituto ex præda, & ra-
pina supra diximus, testatur etiam Xeno-
phon. lib. 3. de pædia Cyri, scribens Chal-
daeos quosdam ex præda vivere, nescireque
terram colere ac ne posse quidem assuetos
ex rebus bellicis vitam degere. lib. autem 4.
de expeditione Cyri minoris, arma Chalda-
eis propria describit, quae non nisi ab equiti-
bus gestari soleant, videlicet prægrandes ce-
tras & lanceas: & nomen ipsum consentit
eadem re: nam Chasdim, id est Chaldaei Hebra-
sonat prædatores, aut vastatores, à radice
Sadad quod est vastare, aut deprædari.

Hi ergo excurrentes per Husitarum fi-
nes, & agros, fecerunt tres turmas, nomen La-
tinum propriè significat equitum aciem, li-
cet quidem in sacris libris dicatur etiam de
peditum aut quorumcunque hominum
cohorte, aut peculiari aliqua congregatio-
ne, ut patet Gen. 32. v. 2. Exo. 6. v. 26. He-
braicè habetur, posuerunt tria capita, aut tres
duces, sic etiam Septuaginta Vaticani, Fe-
cerunt nobis capita tria. Aquila Triapropria
eodem recidunt omnia, nam singulis tur-
mis singulos duces, aut Praefectos, aut De-
curiones constituerunt. Quod autem nu-
merum ternarium dicit, ad bellicam disci-
plinam & ordinem bene instructae aciei
pertinet, est itaque is numerus in dividen-
dis, & instruendis militum turmis serva-
tus Judic. 9. Abimelech tulit exercitum
suum, & divisit in tres turmas tendens insidias
in agris. & infra, Cum cuneo uno oppugnans,
& obsidens civitatem: duae autem turmae palantes
per campum adversarios prosequabantur. eo et-
iam respexisse videtur Jacob, qui postquam
se in castris exercuit luctatus cum Angelo
tres omnino turmas instruxit obviam E-
sau processurus. Licet enim Genes. 32. v. 7.
dicatur divisisse populum, qui secum erat
in duas turmas, sed tamen postquam Ge-
nes. 33. doctior & peritior militaris disci-
plinæ evaserat ex luctatione cum Angelo,
tres ordines, tresve acies instruxit: divisit
filios Lia, & Rachel, ambarumque famu-
larum, & posuit utramque ancillam & libe-
ros earum in principio in primam aciem
Liam

Equi Par-
thici.
Strabo.
Chaldaei
vivunt ex
præda.
Xenophō.

Vade di-
caotur
Chaldaei.

כשרים
שדר

3
Turma
quid in sa-
cro ser-
mone,

LXX.
Vaticani.
Aquila.

Ternarius
numerus
acierum
ex præce-
pto mili-
tari disci-
plinæ.
Iudic. 4.
43. v. 44.

Genes. 32.

כשרים
LXX.
Chaldaea
regio.
Hierony.

Iosephus.

Chaldaeos
ad Baby-
lonios
pertinere.
Plinius.

Strabo.
Xenophon

Ezech. 12.
13.

2
4. Reg.
20. 14.
Quare di-
cantur
Chaldaei
equites.

Hab. 1. 6.

Oppianus

Liam verò & filios ejus in secundo loco; hæc est cohors secunda: Rachael autem & Joseph novissimos, tertia hæc turma erat, Oportuit autem à Chaldæis plures turmas, & cohortes institui, ut alii prædam abigere, alii custodes & famulos cadere, alii vel cadentibus, vel prædam agentibus auxilio esse possent. Ait ergo nuntius non casu, sed hostili animo, & præmeditatos advenisse Chaldæos, instructo exercitu, & cohortibus ex militiæ præcepto ad invadendum dispositis.

4 *Invadere quid,*
 Quod autem dicit, *invaserunt camelos,* propriè ex Heb. est, irruerunt prædonum aut grassatorum more, ut spolia detraherent, & prædam agerent. Quare quoad hanc radicem, *Pasat*, dicitur 1. Reg. 27. *David, & viri ejus agebant prædas de Gessuri,* propriè dicas excurrebant, vel invadebant ad prædandum: rursus per idem verbum dicebat ei Achis, *In quem irruisti hodie?* id est, quem invasisti, quem spoliasti, aut ex quo prædam egisti; Id reliquis verbis eadem vis quæ in superiori versiculo, *gladio, in ore gladii*; *Ego solus, solus ego.*

XVIII. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intravit, & dixit: Filiis tuis & filiabus bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti.

XIX. Repentè ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

- 1 Particula Repentè, quid valeat.
- 2 Mors subita non semper cum peccato conjuncta. Filij Iob sancti. Repentinus interitus impiis dignus. Illustratus David ex Græco.
- 3 An verus ventus iste fuerit? ventus à regione deserti in bonum, & in malum. idem, qui Ausser. Hebræorum sententia.
- 4 Anguli adificiorum ossa pro principibus. Fundamenta etiam convulsa.
- 5 An Iob habuerit filios alios ab hac plaga exceptos.
- 6 Extremi nuntii acerbitas ex multis capitibus. consideratus Davidis pro Absalone luctus. Ventus Deo, non hominibus obediunt.
- 7 Parentum Caritas erga liberos maxima. Dolor ex illorum morte gravissimus. Quadam ex profanis. Explicatus Ezechiel.

REPENTE, Particula originalis idem valet quod Ecce, quæ aut referri potest ad venti vehementiam & vim formidandam, sic etiam ea particula servire solet admirationi excitandæ rerum maximarum, ut Genes. 6. *Ecce ego adducam diluvii aquas super terram.* aliquando ad tempus refertur, cum præsto esse, aut sine ulla temporis mora rem esse, aut fieri significavimus. Quo modo frequenter est particula respondentis, & paratum se præbentis ad jussa præstanda, Isaias 58. *Primus ad Sion dicet, ecce adsum.* hoc ergo modo Latinus interpres & Septuaginta acceperunt legentes, *repente* quasi diceret nulla mora, adhuc illis accumbentibus, nemine quippiam tale suspicante; cælo adhuc sereno & tranquillo.

Repentina verò mors, & inauspicatus interitus, non est manifestum, & indubitatum hominis peccatoris testimonium, cum hi filii Iobi iusti fuerint, ut hoc loco asserunt Origenes, Gregorius, Anastasius Episcopus Nicænus, quæst. 17. in Scripturam, ubi rem hanc luculenter tractat, Sic enim Christus Dominus Lucæ 13. docuit illos super quos cecidit turris Siloe non fuisse sceleratiores aliis. Sed frequenter sanè insignibus peccatoribus subitam mortem tanquam illis commeritum, dignumque supplicium sacræ litteræ comminatur, quale illud Psalm. 33. * *Mors peccatorum pessima.* Supple, esse debet, aut esse solet. Sed quid sit mors mala aut mors pessima, eleganter explicuit Theodorus ex proprietate linguæ Græcæ: *Poneros (inquit) est prævium & malum genus mortis, mors non communis, & simile cum reliquis hominibus, sed amplius aliquid & gravius habet, sicuti Assyriorum interitus, qui mortem formidabilem subire, usque adeo repente, & inopinatè Angeli eade prostrati, ac sublati sunt.* Sic ferè paucis demptis Theodorus, quare admonetur tanti discriminis improbus illis Sophoniæ verbis. *Convenite, congregamini gens non amabilis, antequam pariat iusto quasi pulverem transcurrentem diem:* id est antequam repentino turbine, & sæva tempestate subito exorta, & pulvere excitato obruamini, id est repentino interitu, quæ velut æstiva tempestas vos momento prosternat, & brevissimè transeat, nullo inflicto, aut morbo aut dolore.

Ventus. Rursus de hoc quoque vento, sicut & de nuntiis sentiunt Græci, Origenes & Chrysost. & Hieronymus super Hoseam infra adducendus, non verum fuisse ventum sed dæmonem, qui spiritus nequissimus est, potuit autem vi dæmonum excitari interim ex collisis corporibus vel aere vento fi.

i
 particula
repente
 quid valeat.

Gen. 6. 17

Isa. 58. 9

2
 Subitus
 interitus
 non semper
 cum peccato
 conjunctus.
 Iobi
 filios sanctos
 fuisse
 Origenes.
 Gregorius.
 Anastasius.

Luc. 13. 4
 Mors subita
 dignum
 impiis
 supplicium.
 Psalm. 33.
 22.
 * La mala
 muerte
 para el
 malo se
 hizo.

Sopho. 1.
 2.

3
 An verus
 iste ventus
 fuerit.
 Origenes.
 Chrysost.

Ventus à
regione
deserti,
Auster,

Hab. 3. 3.

Ventus à
regione
deserti, in
malum, &
in bonum.

Hos. 13. 15

Hierony.

Anguli æ-
dificio-
rum ossa.

Vitruvius.

Soph. I. 19

Anguli
Principes.

Iud. 20. 2.

to simili concuti & convelli tota domus. Addunt præterea Græci plures dæmones illius ruinæ efficiendæ cupidissimos accurrisse, & in angulos domus incubuisse, de quo statim. Si verò fuit verus ventus, qui à regione deserti spirabat, videtur certè Auster fuisse, propterea Hieronymus ait in trad. Heb. quia deserta Arabia erat ad meridiè terræ sanctæ, Austrum, & desertum pro eodem usurpari, de quo supra diximus. Fortè etiā quia vastissima illa solitudo Pharan ad Austrum erat. Auster intelligitur per regionem deserti, sicut exponitur Habac. 3. *Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan.* Accipitur verò ventus de deserto veniens in malum, cū tamen Hoseæ 13. accipiat in bonum, *Adducet urentem ventum Dominus.* (Christus Jesus autor vitæ,) *de deserto ascendente, & sicabit venas ejus,* mortis videlicet. Sed de hoc vento sic eo loco scribit Hieronymus: *Legi in cujusdam commentarijs ventum urentem, quem adducit Dominus de deserto illum esse, qui percussit domum Iob in quatuor angulis, & fecerit eam super filios ruere convivantes: & unum esse de his ventis quos in evangelio legimus stare & venire cum turbine, pluvijs atque fluminibus, ut subvertant domum, quæ supra petram ædificata est, sive super arenas, quod nequaquam mihi videtur: neque enim in Iob scriptum est, quod ventum de deserto Dominus adduxerit, sed nomen Domini tacitum est, ut ventus de solitudine, qui contra sanctum virum sua venerat voluntate, contraria possit accipi fortitudo, & venti, qui domorum fundamenta subvertunt, utique ad bonam partem non potuerunt referri.*

Et concussit quatuor angulos. In angulis tota domus firmitas consistit, sunt enim veluti ædificiorum ossa, quapropter negat Vitruvius in angulis fenestras fieri, ne angulorum juncturæ dissolvantur & firmitas debilitetur. Sic Sophoniæ 1. comminatur ruinam & vastationes, *Dies tubæ & clangoris super civitates munitas, & super angulos excelsos: turrets plerique intelligunt, quibus munita civitatum murorumque firmitas continetur, & nititur, ego omnem firmitatem intelligo, metaphora ducta à domo, cujus firmitudo angulis constat.* Solent verò anguli ædificari prægrandibus, & quæ ac firmissimis lapidibus, unde pro ducibus, principibus, regibus, quibus totius regni fortitudo, & firmitas inititur. sicuti Iudicū 20 dicitur, *Omnes anguli,* (Duces, Principes, Decuriones,) *populorum, & cunctæ trib. Israel in Ecclesiam populi Dei convenerunt.* Quare cū Babyloni minatur Deus, deinceps neque proprium Regem, aut Ducem habituram, neque ullam Principis potestatem

aut fortitudinem, sic per Jere. 51. loquitur, *Iere. 31. Dabo te in montem combustionis, & non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamenta.* unde non dissimili fortè metaphora quosdam Duces quasi angulares dicimus, *el Cabo,* Helvetii etiam vocant *Canones.* ergo angulos, qui erant prægrandibus firmissimisque lapidibus erecti, ventus vehemens dissolvit atque disiecit. Quia verò ædificiorum firmitas non solum in angulis est, sed etiam in fundamentis, considerant in Catena Græci non solum concussos, & prostratos angulos, sed etiam fundamenta ipsa convulsa, quod extremæ crudelitatis & odii acerbissimi est, quale illud, *Exinanite, exinanite, usque ad fundamentum in ea.*

Oppressit liberos. Cū reliquos domesticos ruina oppresserit: solum meminit liberorum, ut Jobum exulceret. An verò alii quidam fuerint filii Jobo, non ex matre familias, sed ex ancillis suscepti, qui ex hac clade excepti fuerint, indicare videtur auctor Catena super id. ca. 22. *Per hac habebis fructus optimos,* idemque senserunt Septuaginta super id. ca. 18. *Orabam filios uteri mei.* Hos ergo, utpote minus præcipuos, & qui liberorum primorum nomine nō comprehenduntur superstitēs fuisse nō ad miserationum levamen, sed ad augmentum, fieri potuit. De quo suo loco. *Et mortui sunt.* Acerbiter hujus nuntii hæc efficiunt, Primò, quod repentina domus ruina nemini concesserit evadendi locum. Secundò, quod oppressi fuerint edentes, & bibentes, nondum pro illo convivio expiati sacrificio aliquo, ne fortè benedixissent Deo in cordibus suis, quod oportuit esse parenti sanctissimo magnam segetem doloris, qualis David existit inopinatus Absalonis interitus in peccatis suis mortui, propterea enim tam largiter flevisse, & intimè doluisse credendus est. Tertiò, quod cū filii omnes mortui fuerint, servus tamen aliquis, qui nuntium afferret, evaserit incolumis, atque eodem respicit, quod cū omnes qui in ea domo essent, oporteret opprimi, sed tamen solum filiorum strages commemoratur, ut acrius pungat, sic observavit Olympio. Quartò, quod notat Chrysostomus, sic fuisse filios Jobi obrutos, & cadavera ita deformata, & compressa, ut quod cujusque corpus esset sepulturæ mandandum internosci non posset. Quintò, quod cū ventus non hominibus, sed Deo obsecundet (sic enim cū Christus Jesus imperavit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna, homines mirati sunt dicentes: *Qualis est hic, quia venti & mari obediunt ei*) Deum immisione vehementissimi venti fingit iratum adversus

Psal. 136.

An Iob
habuerit
supersti-
tes alios
filios.

LXX.

Iob. 19.

17.

6

Acerbita-
tis hujus
nuntii
multa ca-
pita.

Lyrannus

Olympio.
Chrysost.

Matt. 3.
17.

sus universam Jobi familiam, & elementa omnia in illius malum conjurant, ignem prius dixit, nunc ventum. Unde peti potest responsio illi dubitationi, quam proponit Polychro. Cur in liberorum interitu non armavit hostes? Responderet ipse, Ne irruptione perturbaretur universa civitas, cum tamen in Jobum tantum, illiusque domum non item in ceteros potestas illi data esset. Sed aptior responsio, ut Deum cælumque iratū repræsentaret, & pugnare contra Jobum orbem terrarum. Adde etiam non fuisse facile credendum regiam prole sublata iri in sua civitate, & domo inopinatis insidiis: aut hostes tam fuisse temerarios, & projectos; ut in regiam civitatem irumperetentarent, nisi magno quodam beneque instructo exercitu.

7

Tandem acerbissimum nuntium extremoloco servatum esse Sathanæ methodus & insidiarum ars petebat, dolorem autem ex liberorum morte conceptum fuisse maximum amor parentum erga liberos, qui maximus esse solet, planè testatur, sūt quippe filii parentum viscera, in quib. sensus doloris, & ut ita dicam, animi mollitudo sita est. Quo nomine cum Paulus servum Onesimum dignatus esset scribens ad Philem. *Obsecro (inquit) te pro meo filio, quem genui in vinculis, subijcit, tu autem illum ut mea viscera suscipe.* sunt enim, ut inquit eo loco Hieron. omnes filii parentum viscera. Apollonius Thyaneus (referente in illius vita Philostrato) cum multa de animalium in suos foetus caritate differuisset, illud Euripidis dictum commendat: *Omibus profecto hominibus filii sunt anima; sed videri sibi verius, atque sapientius, si de cunctis animalibus eandem sententiam protulisset.* certe Arist. in Ethic. *aque (inquit) parentibus vita liberorum cara est, atque sua.* Sed paulo amplius Latinus Paccatus in Panegyrico quem Theodosio dicit, *Instituente (inquit) natura plus fere filios, quam nosmetipsos diligimus.* Hinc sapienter Paulus Jureconf. dixit, *Nihil interesse an aliquis in se malum veritus sit, an in suis filiis, cum parentes (inquit) magis in liberis terreantur.* quare iudices in filiis torquere solent parentes, ut citius ab illis criminis confessionem extorqueant, cum dubii sunt, uter illorum crimen admiserit. Hinc est ut decedentibus parentibus filii superstites maximum sint mortis solatium, non enim omnino mori se existimant, qui viventes relinquunt filios: nam ut ait Ecclesiasticus, *Mortuus est pater ejus, & quasi non est mortuus, similem enim reliquit post se.* Si verò filius mortuus sit vivente patre, & se & filium ejusdem mortis participes existimant,

quare plerique parentes cuperent alterna, vicariaque sua morte filiorum vitam redimere, illud Davidis lugentis usurpantes: *Quis mihi det, ut ego moriar pro te fili mi? unde & id apud juris peritos, ut si accusato filio pater judicium, ac defensionem sulceperit, is æquè transigere possit, ac si suam ipsius vitam sanguinemque redimeret.*

Hinc ille locus Ezech. 14. elucidari potest, *Ezech. 14. Si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel & Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas: sed nec filios nec filias liberabunt,* proponuntur enim hi viri sanctissimi tanquam oratores ferventissimi, pro aliorum salute & vita, quorum tamen orationes pro aliorum salute exaudita non sint; ita Deo disponente: videlicet non eripuit Noe sui sæculi homines à diluvio, neque Daniel fratres suos Judæos à captivitate, neque Job filios suos à miserando interitu.

XX. Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram adoravit, & dixit,

- 1 *Iusti doloris signa. Stoicorum stupor, & indolentia. Explicatus Paulus. Doloris sensus commendat aliquando fortitudinem.*
- 2 *Surgere celeritatem reconficienda affert.*
- 3 *Surgere habitus constantis animi. Iusti in ærumna caput attollunt, impii non subsistunt. Ecclesiastes explicatus.*
- 4 *Surgere invidi animi & hostem laceffentis habitus.*

TUNC, Græci ad nuntium extremum hæc referunt, videlicet cum exceptis aliis nuntius Job immotus perstitisset, sed tamen cognita morte filiorum justè pro humanitatis & patris debito commotus surrexit. Potest tamen ad omnia referri, ita ut cum omnes quatuor nuntios sine ullo temporis intervallo excepisset, jam tunc sibi copia temporis facta surrexerit, ut justa tristitiæ, & luctus documenta præberet. Ex quo loco insensibiles Stoicos Sancti patres damnant, quippe ad omnem dolorem & humanitatis sensum dedolentes, & sine sensu; quos carpunt Augustinus de civit. cap. 9. Lactant. lib. 7. à cap. 14. pluribus sequentibus capit. Senec. lib. 1. epist. Cice. Tuscul. 3. Plinius lib. 7. Hos Paulus perstrinxit, cum ad Roma. 1. dixit, *sine affectione absque fœdere*, id est sine ullo commiserationis affectu. Quia ex proprietate Græcæ vocis, *storge*, est ille affectus caritatis, quo parentes afficiuntur erga liberos,

I 3

vicissim

Polychro.
nuntius
rogatio.

Aptior
responsio.

Parentum
erga libe-
ros amor.
Filii pa-
rentum
viscera.

Ad Philē.
1. 8.

Hierony.

Philostro.
lib. 2.

Arist. li. 8.
ethic. c.

12.

Latin.

Paccatus.

Paul. 1.

isti qui-

dem ff. de

eo quod

met. cau-

Eccle. 50.

4.

2. Reg. 18.
13.

Ezech. 14.
20.

Iusti dolo-
ris signa.

August.
Lactant.
Seneca.
Cicero
Rom. 1. 31.

vicissimque liberi erga parentes, frater erga fratrem &c. qui etiam sunt absque fœdere, ut qui cum nemine velint ullo pacis, aut communis vitæ fœdere copulari. Tandem absque misericordia, ut qui nullius miseria tangatur. Et sane idem ipse, qui cum gustasset myrrhatum vinum, noluit bibere, ne in mediis doloribus sensus retunderetur aut stuperet, vult, ne in calamitatibus & ærumnis hebescamus, aut consopiamur indolentiæ, vel stupiditatis veterino, neve nobis conveniat, quod in ebrium dicit Sapiens: *Eris sicut dormiens in medio mari, & sicut sopitus gubernator amisso clavo, & dices, verberaverunt me sed non dolui, traxerunt me, & ego non sensi.* Monet ergo Jeremias ca. 2. Sci-to, & vide, quia malum & amarum est reliquifse te Domium Deum tuum, & non esse timorem ejus apud te. id est ut amaritudinem calamitatum sapiamus, & gustum sumamus ærumnarum, quas pro peccatis sustinemus, ut vel hoc sensu amaritudinæ ad sanam mentem revocemur. Tum præterea tantum abest, ut doloris sensus extenuet fortitudinem, ut potius amplificet, & commendet. vide Ambros. super id Lucæ 22. *Pater si vis &c. Non habent (inquit) fortitudinis laudem qui stuporem magis vulnerum tulerint, quam dolorem: propterea dicitur Isai. 53. Sciens infirmitatem.*

Surgere celeritate affert, Surrexit Iob. Videlicet è regia, aut è mensa, ut se prosterneret humi, nisi fortè Hebraïmus sit, surrexit & scidit vestimenta sua, id est statim scidit vestimenta sua, sicut id Judic. 20. *Surgentes venerunt in domum Dei.* id est confestim 2. Reg. 14. *Surrexit Iob & venit ad Absalon.* id est statim ut accepit nuntium: nam venientes servi scissis vestibus suis dixerunt, *succenderunt servi Absalon partem agri igni, surrexitque Iob & venit.*

3 Surgere constantis animi habitus, lusti erigunt caput. Philip. ad animi constantiam, & patientiæ firmitatem pertinere existimat hunc surgentis habitum: tantum enim abfuit, ut consterneretur caderetve animo, ut surgeret potius, atque surgendo animum quoque adversus tot mala erigeret, & firmaret. Surgens itaque non est obrutus tot calamitatum fluctibus, sed caput extulit undis, justorum more, qui dum de torrente laborum in hujus vitæ via bibunt, exaltant caput, & se superiores laboribus & calamitatibus ostendunt, eoque altius surgunt, quo magis intumuerit pelagus, magisque fluctus æstuaverint, sicut scriptum est, *Multiplicatae sunt aquae, & elevaverunt arcam in sublime à terra.* Cum è contra impii in miseriis non subsistant, in miseria (inquit Theodoretus) incident, sed hi superiores non erunt, obrutèur, subsidebunt in facie miseriorum, hærebunt

in profundo, non emergent, neque enatabunt. Hi sunt sapientes illi, quos à cordis fortitudine & constantia descripsit Salomon. Eccles. 7. *Cor sapientis ubi tristitia.* quia videlicet non vecordes, aut languidos se exhibent in rebus tristibus, & adversis, sed animo constantes, corde invictos & insuperabiles; surgere itaque Job non est locum, in quo confidebat deserere, sed potius antiquam constantiam & mentis sedem nunquam dimittere, sed perstare firmum immoto pede, erecto animo, recto corpore, & ad obfistendum parato, quod id præstitit cumulatè, quod faciendum præcepit Sapiens Eccles. 10. *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris, quia curatio faciet cessare peccata maxima.* Id est, si spiritus nequam obtenta à Deo facultate, in te irruat, ne te moveat, neque tua sede & tranquillitate dejiciat, neque te extra te poni permittas, sic enim optima per ærumnas, & tentationes tuæ vitæ, salutarisque medicina peccatis rescindendis, & præcavendis adhibebitur, ergo ne fugigas ustiones, & factiones, sed consiste firmus, neque loco movearis, ut te dolori subtrahas.

Si verò habitus surgendi referatur non solum ad constantiam in perferendis laboribus, sed ad virtutem & robur animi se ad victoriam comparantis, & de hostibus triumphū pollicentis, certè dies Jobum præteritas ærumnas ita superasse, ut reliquas, si quæ essent, graviores & acerbiores surgens, stansque laceraret, & expectaret alacris, victoriam sibi de omnibus pollicitus, similem significationem habet id cum in extremis jam malis, desperatisque propemodum cladibus populus Dei versaretur, cum videlicet, *Luxit & elanguit terra confusus est Libanus, & obsurdit, & factus est Saron sicut desertum, & concussa est Basan, & Carmelus.* tunc se Deus non solum in tantis malis subsidium, atque perfugium; sed cladium omnium, ærumnarumque triumphatorem, hostiumque debellatorem pollicetur: & numen suum atque potentiam manifestaturum, *Nunc consurgam dicit Dominus, nunc exaltabor, nunc sublevabor.*

Et scidit vestimenta sua.

- 5 Dilacerare vestes lugentium habitus apud sacros & profanos. Iobum lugere filiorum mortem.
- 6 Lacerata vestes pœnitentiam agentium. Iob sponte pœnas alias suspicit, iusti in ærumnis se præterea macerant. Illustratus Psal. 34.

Eccles. 7. 5.

Eccles. 10.

4

Isai. 33. 9.

7 Con-

- 7 Conscissio vestium ad blasphemiam detestationem. Iob occurrens primæ suggestioni blasphemie.
- 8 Priscus condendi cadaveris cum pretiosa veste sed discissa illustratus Chrysost. Iob cum hoste, quasi cum vilissimo furunculo agens.
- 9 Abiectio vestium, ad ineundum certamen ex Paulo, & Salom. Iob laceris vestibus hostes laceffens.
- 10 Abiectio & conscissio vestium ad liberalitatem pertiniens. Matthæus de dextera & sinistra maxilla explicatus ex Auguft.

§ Vestiu di-
laceratio
quorum
fieret.
Lugen-
tium habi-
tus.

2. Reg. I. 11. I. Reg. 3. 31. Gen. 37. 34. **E**T scidis, &c. Discissio vestium ad ingentem calamitatem, & sensum doloris pertinet, quo significetur cor dirumpi & lacerari dolore. Fiebat tamen non in unam tantum doloris, aut infausti eventus significationem, sed plures, ut possit etiam hæc Iobi vestimentorum dilaceratio ad alia plura referri. Et primò quidem is erat mos, habitusque lugentium in alicujus obitu, & funere 2. Reg. I. Apprehendit David vestimenta sua, & scidis, omnesque viri qui erant cum eo, & planxerunt, & steterunt, & jejunaverunt usque ad vespertum super Saul. & c. 3. v. 31. dixit David ad Joab & ad omnem populum, qui erat cum eo, Scindite vestimenta, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. idq; etiam ante legem Gen. 39. Iacob scissis vestibus indutus est cilicio lugens filium suum multo tempore.

Idem apud profanos:

Virgil. 12. Aeneid. — It scissa veste Latinus,
Conjugis attonitus satis, urbisque ruina
Caniciem immanundo persusam pulvere tur-
pans.

Iuvē. Sat. — Et iterum alius:
— ut primos edere planctus
Cassandra inciperet, scissaque Polyxene palla.
Herodot. Lacedæmoniorum hanc fuisse in luctu ce-
remoniam testatur Herodot. libr. 6. &
Lucianus. Græcorum, Lucian. dialogo de luctu &
Dionys. Romanorū, & Dionys. Halicar. lib. 7. cūm
Halicar. de condemnatione Marci Coriolani scri-
bit, ergo ut lugeret miserandum omnium
filiorum necem, non solum discidit ves-
tes humeris, atque pectore; sed quod
consequens erat, lugerem & pullum
saccum induisse credendus est, atque e-
tiam cinere, & pulvere conspersisse ca-
put, cūm ipse quoque dicat cap. 16. saccum
consui super cutem meam, operui cinere carnem
meam.

6 Iob. 16. 55. Secundò hæc actio pœnitentiam agen-
tibus, & sese coram aliis deprimentibus,
& coram Deo humiliter deprecantibus
Iosue. 7. 6 conveniebat; Iosue 7. Iosue scidis vestimen-

ta sua, & pronus cecidit in terram coram arca Do-
mini. Vide etiam 2. Paral. 34. v. 19. & 1. Ma-
chab. 3. v. 47. huc illud Joel 2. Scindite corda
vestra, & non vestimenta vestra, id est plus
corda, quàm vestimenta, sicut & id Miseri-
cordiam volo, & non (plusquam) sacrificium. Hos. 6. 7.
nam illa externa declaratio, nisi ficta & in-
anis esset futura, internæ contritionis, &
doloris cordis significatio quædam erat,
sicut & carnis circumcisio, cordis circum-
cisionem significabat, & exposcebat. Ergo
tot acceptis cladibus, & plagis scindit præ-
terea ipse vestimenta sua, & spontaneam
pœnitentiam agens, subiectum se & hu-
mitem Deo exhibet, vir sapientissimus,
& Deo flagellanti comitem se adjungit;
quo se amplius maceret, & fatiget. Tam
enim longè absunt viri sancti, ut immittas
à Deo calamitates respuant, ut cum illas
placere Deo intelligant, alias etiam ipsi
adjiciant, sponteque suscipiant. Hoc
suorum malorum unico levamine uteba-
tur David Psalm. 38. Cūm mihi molesti essent
induebar cilicio (non contentus videlicet
hostium molestiis, mihi ipsi hostis eram,
ego ipse, & molestissimo cilicio ex ani-
malium setis contexto me macerabam.) Psal. 34.
Humiliabam in jejunio animam meam (præ-
ter hostis insidias, ego mihi cibum subtra-
hebam, & jejunio animales, corporeas-
que vires debilitabam) & oratio mea in sinu
meo convertetur (cūm mihi illi malè pre-
carentur, bene illis precabar; quod &
difficile, & molestum humano sensui esse
solet, iis bene velle, à quibus læsus sis. Qua-
si proximum, & quasi fratrem nostrum, sic com-
placebam. (Cūm illi mihi molesti, & infe-
sti existerent, ego mihi ipsi vim afferebam,
ut omni via & ratione illis possem placere
& proximi fratrisq; officio prodesse) Qua-
si lugens, & contristatus sic humiliabar (illi me
sublatum de medio cupiebant, ego verò,
quo illorum conatus promoverem, & an-
teverterem, lugebrem vestem sumebam,
qua honorificè quasi meum feretrum pro-
sequerer, in quod me illi jam dudum illa-
tum, & repositum cupivissent. Fortè ad
id alludit, cūm 2. Reg. 15. fugiens Absalo-
nem sponte urbe fortissima cessit, cūm
in urbe, quam in agro melius se tueri, &
defendere posset, ut observavit Abulen-
tamen sponte ignominiosam fugam susce-
pit, cessit regia urbe, regalique sede, fugit
nudis pedibus, non enim tam fugam
celerem, quam molestiam & laborio-
sam inibat, non equo, non calca-
ribus usus, sed calceis etiam, qui in
montes arduos, & difficiles ascenden-
tem levare possent, depositis; tum etiam

2. Reg. 15.
* Con una
labo, o cō
un capito
te de laeo,

*Scandens & flens, & nudis pedibus incedens, & aperto capite ascendebat plorans; videlicet pro more lugentium lugens & contristatus; sic igitur suam mortem (quam expectabat Absalon) lugebat, & contristatus humiliabatur. Non aliter se fecisse testatur Job; postquam multa, quæ pertulerat mala commemoravit, & mille se vulneribus proscissum dixit: Conscidit me vulnere super vulnus; quas ipse pœnas alias adjecisset, subjungit, *saccum consui super cutem meam, & operui cinere carnem meam*, quasi diceret, accepta vulnera non oleo, non resina, non malagmate lenivi, neque obligavi; non sanguinem fluentem compescui, neque vincivi; sed quasi aceto, saleque perfunderem, fetoso cilicio cooperui, & cinere consporxi. Scidit etiam vestimenta sua quasi primis verberibus admonitus, ut vestem projiceret, quo se nudum flagellanti præberet: quasi illud usurpans Psalm. 37. *Quoniam ego in flagella (futura, infligenda) paratus sum; & (quamvis) dolor meus (quem nunc jam perfero à te, ab hostibusque meis illatum) in conspectu meo semper*. Non hoc impiorum ingenium, qui Dei comminationibus, suppliciis etiam, quibus possunt voluptatum generibus occurrere nituntur; nam *Vocabit Dominus exercituum in die illa ad fletum, & ad plañtum, & ad calvirium, & ad cingulum sacci; & ecce gaudium, & latitia occidere vitulos, & jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum*.*

7
Dilacera-
tio vestiũ
in blasphe-
miz dete-
stationem

1er. 36. 24

Act. 12. 13

Act. 14.
v. 13. &
14.

Tertiò hæc vestium dilaceratio; & intimi doloris significatio sæpe usurpata est in blasphemiz detestationem, & Dei honorem, ut qui Dei injuriam accepisset, rumperetur præ dolore. sic fecit Ezechias 4. Reg. 19. & Isai. 37. *Audite blasphemias Rab-sacis*. Atque Jere. 36. cum sacrum volumen dilaceratum & combustum est, criminis ingentis notantur, qui nullam doloris significationem ad tantum sacrilegium præbuerunt. Non timuerunt, neque sciderunt vestimenta sua rex, & omnes servi ejus, qui audierunt omnes sermones istos. Eodem videtur spectare id Act. 12. cum Rex Herodes argentea veste coruscans, & divinos sibi honores deferri à populo intelligens, misere interiit, eò quod non dedisset honorem Deo, videlicet descissa veste; quæ tunc peculiari ratione debuisset discindi, cum ea fuisset populo erroris occasio. aliter Paul. & Barnab. Actor. 14. quibus cum Jovis sacerdos sacrificare pararet, *conscissis tunicis exilierunt inturbas clamantes & dicentes: Viri quid hac facitis? & nos mortales sumus*. Iam ergo, licet de hac veteri ceremonia nihil sciaturante legem ad blasphemiz detestatio-

nem præcessisse; sed pulcherrimè tamen extendi eousque poterit, atque cum dilaceratis Jobi vestibus consui. Namque cum illud propositum esset dæmoni, idque pollicitus esset, fore ut Jobus Deo benediceret, credendus est multos stimulos hominis animo adhibuisse, & multas blasphemiz cogitationes suggessisse, ut illum ad aliquod blasphemiz verbum pertraheret. Sed blasphemaret, scilicet, aut divinæ providentiæ detraheret, qui ad primam cogitationem, primamque tanti criminis suggestionem, quam interior sibi audire videbatur, illico surrexit, & quasi præcordia in Dei honorem, & blasphemiz detestationem disrumperet, vestimenta etiam conscidit.

Quartò huc vocat Origenes illam aliam condendi cadavera antiquam ceremoniam: nam si quando pretiosa veste contentum cadaver condi oportet, vestem prius conscindebant, ne fortè, si integra esset, furandi occasio daretur, & cupiditas furibus injiceretur exhumandi corpus, & indignè tractandi. Nescio an de hac re intelligendus sit Chrysost. hom. super orationem Annæ, paulò ante finem, dum de divitum morte, & funere loquitur in hæc verba. *Cum defuncto multam inculcaveris vestem pretiosam, & auratam, nihil aliud nisi majorem invidiam, & accusationem attuleris, & adversus defunctum omnium ora referaveris, & accendaris acriorem avaritia accusationem, singulis lacerantibus, & suffocantibus defunctum, ac maledicentibus, quod neque mortuus circa pecunias insanum dissolvit, nec hoc tantum est grave, verum & quod furum oculos aperit*. Hoc sibi ipsi officium præstitit Amata Regina Latini Regis uxor; nam cum furore ad suspendium adigeretur,

*Purpureos moritura manu discindit amictus,
Et nodum informis lethi trabe necit ab alta.*

Job itaq; vivus adhuc, paratus in quamcunque sortem, pro singulari sui animi virtute scidit vestimenta sua, & adversarios spiritus his verbis compellat; Jam vos nequissimi hostes de me actum putatis, jam me sublatum vultis de medio, & repentino aliquo casu obrutum, jam de præda disceptatis, & super vestem meam sortem mittetis; sed furunculi vilissimi, regales has meas vestes ego prius dilacerabo, ne me mortuo hanc vos prædam incolumem, & integram ostentare aut jactare possitis.

Non aliter vir fortissimus stipatus latronum caterva, hostibus insultaret, prius vitam profusus cum sanguine, quam pallium

Iob primæ
blasphemiz sug-
gestionem respondit
vestium dilacera-
tione.

8
Origen.
Antiquus
funerum
ritus.

Chryso-
stom. ex-
plicatus.

Virgil. 12.
Æneid.

Iob cum
hoste qua-
si cum fu-
runculo,
agens.

Simile.

Non sunt
nostra spo-
lia traden-
da hosti.

Senec. e-
pist. 14.
ad Luc.
Paupertas
& lacerarum ve-
stium laus.

6
Origenes
& Nilus.
Syrorum
mos in
prælio.

Abjicere
vestes ha-
bitus in-
euntis
prælium.
1. Cor. 9.
25. Greg.
hom. 32.
in Mat.
16. &
Luc. 19.

Iosephus
dimittens
pallium.

Prov. 27.
13.

LXX.

Complut.
Vaticani.

pallium largiturus. Hispanus id diceret, *primero saldra de mis mamos hecha tiras*: Non serviat hosti, non dæmoni tuum pallium, non oculi, non manus, non pedes; rumparis prius, & membratim conscindaris, quam de te vivo & hospite illi triumphent, quam ve illi servias integer. Elegans illud in primis est, & quod huc faciat, quod de mundi contemptu Seneca disputans scripsit ad Lucil. *Circumspiciendum nobis (inquit) est, quomodo à vulgo tuti esse possimus. Primum inde nihil concupiscamus, unde rixa est inter competitores: deinde nihil habeamus, quod cum magno emolumento insidiantis eripi possit, quàm minimum sit in corpore tuo spoliolum, nudum latro transmittit: etiam in obfessa via pauperi pax est.*

Quintò. Græci Orig. atque Nilus eximium luctatorem, & insuperabilem monachum Jobum agere, dum vestes lacerat, existimant. Nam Syrorum gens teste Orig. cum conferendæ erant cum hoste manus, vestes conscindebant, & abjiciebant, & nudo pectore sese in medios hostes audacter conjiciebant: aliæ quoque barbaræ nationes spoliatae, atque tunicis succinctæ, nudis pectore & humeris hostes excipiebant; *Omnia (inquit Paulus) qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.* non enim nisi nudos, ut Nilus ait, in stadium lex certaminis deducit. Hinc illud vulgatum Gregorii dictum: *Qui ad fidei agonem venimus, luctamen contra malignos spiritus sumimus. Nihil autem maligni spiritus proprium in hoc mundo possident: nudi ergo cum nudis luctari debemus, nam si vestitus quisquam cum nudo luctatur, citius ad terram deicitur, quia habet unde teneatur; qui ergo contra diabolum ad certamen properat, vestimenta abjiciat, ne succumbat.* Non aliter Iosephus ille castitatis athleta in manu voluptatis illum tenere conantis vestimenta reliquit, nudusque profugit victoriâ triumphumque reportans, non aliter primus homo dum in stadio consistebat, cum hoste conflicturus, nudus erat; ubi autem victus est, & è paradiso, videlicet loco certaminis, repulsus, indutus est, ut qui nuditatem simul cum certandi virtute rejecisset. In quam rem Nilus accommodat id Salomonis præceptum, Proverb. 27. *Tolle vestimentum ejus, qui spondit pro extraneo.* Quem locum Septuaginta Complutenses legunt: *Tolle vestimentum ejus, advenis enim injuriator, qui aliena dispendit.* Septuaginta autem Vaticani, sic; *Aufer vestimentum ejus praterit enim injuriosus, qui quidem aliena vastat.* Ait itaq; Nilus, auctorem proverbiorum præcipere ludi, certaminisque magistro, ut ejus, qui luctaturus cum hoste in arenam descendit,

vestimenta detrahat; Ergo Jobus provocatus ab hoste hostem provocat, atque lacerat; & qui terrenis rebus nuncium remiserat, vestes conscindit, & abjicit, divinæque virtutis oleo perunctus, nudus nudum & corporis integumentis carentem adversarium expectat.

Sextò tandem hanc dilacerationem vestium dicas esse infracti cujusdam, pariter, ac liberalis pectoris; quasi diceret ad suos hostes: Aliis spoliatus rebus omnibus, si quid mihi reliquum est, videlicet vestem hanc, qua contegor, mihi invidetis, non est quod per insidias illam auferre moliamini, libenter illam abjiciam, nulla iterum sumendi spe: nam ne possim iterum illa uti ego prius abjiciam, in frustra que comminam. Neque sic tamen bona me ulla amisisse existimo, nam quæ extra me sunt, nihil ad me; bona mea in pectore asservata & recondita habeo, & omnia bona mea nudus licet mecum porto. Consonat cum Christi assertoris doctrina Matth. 5. *Dico vobis non resistere malo, Chysost. diabolo in impiis operanti) sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, prabe illi & alteram: & qui vult tunicam tuam tollere, prabe ei & pallium.* Nullum finem patientiæ præscribere, nullum spoliationi, nuditati, paupertati: quem locum acutè tractat Augu. epist. 5. ad Marcel. *maxilla quidem dextera securior est, quod non respondeat dexterae manui, sed sinistrae adversarii percutientis (tum etiam melior & honoratior est) cum ergo meliora bona tibi voluerit inimicus auferre, cum interiorē tunicam & animæ virtutes; exponere terrena omnia bona, & sinistram maxillam, externumq; pallium; quæ cum ille abstulerit, nihil quod verè bonum sit, amisisse reputa.* Paulus verò eximius laborum exantlator, qui cum vincula audit, non solam alligari, sed & mori paratum se præbet, ut nullum sustinentiæ finem faciat, sic nos instituit, 1. Corinth. 6. *Delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos, quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fradem patimini?*

Et tonso capite corruens in
terram adoravit.

- 11 Capitis & barbae abrasio in commutatione fortunæ, vel in malum, vel in bonum.
- 12 Rescindere barbam militare volentis, idem etiam rescindere capillos.
Iobi certamen.
- 13 Abrasio capiti in sacrificiis. Iob spontaneam oblationem cum aliorum tum sui ipsius aufert.

14. Mo-

Iob nudus
nudus pro-
vocat ho-
stem.

10
Vestiu ab-
jectio ad
liberalita-
tem perti-
nere.

Externæ
omnia
non sunt
vera bona;

Mat. 5.
39.

Augustin.
Quid dex-
tera ma-
xilla, quid
sinistra;

Act. 21.
13.

1. Cor. 6.
7.

- 14 Morituros abscidisse comam. Quadam ex profanis. Iob paratus mori; non solum spoliari.
- 15 Corruere in terram lugentis, adorantisve habitus, varij adorandi gestus, ex sacris & profanis.
- 16 Adorare pro incurvare se, aut genuflectere ex Heb. & huius analogia ratio explicatus locus 4. Reg.
- 17 Militem procidere ad pedes Imperatoris quid. Iob supplex coronam petit.
- 18 Iobi virtus in medio duorum vitiis.
- 19 Comparatio cum aliis qui filiorum mortem luxerunt in sacris, explicatur luctus David.
- 20 Eadem cum aliis quoque comparatio, expensa mors Heli.

II
Origenes
Gen. 14.
41.

Tondere
caput lu-
cuisse.

Chrysost.
Gregor.

Capitis &
barbæ ab-
rasio in
fortunæ
& status
commuta-
tione.

Tonsura
D. Petri.
German.

ET tonsio capite. Origen. vult hoc non luctus, sed lætitiæ causa factum; sicut & de Joseph scriptum est, Genes. 41. *Eductum de carcere Ioseph totonderunt, ac vestem mutatam obtulerunt ei.* Certum est tamen ut discissionem vestium, ita & tonsionem capitis ad lugendi consuetudinē, & cæremoniā pertinuisse. Quia verò tum in sacris litteris, tum in profanis mos tondendi ac radendi caput & barbam; jam mœroris & luctus est, jam verò lætitiæ & melioris fortunæ, ideo sapienter docet in Catena Chrys. & Greg. lib. 2. c. 17. pro varietate regionum, & temporum, ita quoque varios mores, & ritus, atque adeo contrarios viguisse. Semper quidem fortunæ, & status communicationem significare volebant tonsione capitis, & abrasione barbæ, ubi coma & barba prolixa ornamento erat: ubi verò abrafa barba & tonsus caput amabatur, intonsuerant in luctu. Mœroris & luctus calvitium & de tonsio sunt. 1. Esd. 9. v. 3. Isai. 15. v. 2. & 22. v. 12. Jer. 7. v. 19. 19. v. 6. Ezech. 24. v. 17. & v. 23. Mich. 1. v. 16. fuit etiam captivitatis & senilis cõtumeliæ, aut ingentis ignominia, & opprobrii, 2. Reg. 10. v. 4. 2. Esd. 13. 1. Par. 19. v. 4. Deut. 32. v. 42. Ezech. 29. v. 18. *Nabuchodonosor servire fecit servitute magna omne caput decalvatum, & omnis humerus depilatus.* unde Aristot. 1. Rhetor. dixit, comam esse libertatis argumentum. Quare cum apud ethnicos probro & ignominia haberetur tonsura capitis, tonsus est D. Petrus ab his, qui ejus sermoni nō credebant, & hac ratione illus, ut scripsit German. Episc. Constantinopol. in Theoria rerum Ecclesiasticarum. E converso comam & barbam prolixiā aliquando fuisse luctus, & mœroris signum indicatur Gen. 41. v. 14. & 2. Reg. 19. v. 14. cum Miphiboseth descendit in occursum regis illotis pedibus & intonsa barba. vesteq; suas non laverat, &c. Ad honorē quo-

que & dignitatē videtur pertinere in Baru. Baruch. 6. *Sedēs habentes capita ac barbam rasam.* Quare quo ab illis secerneretur, suis sacerdotib. Lev. 19. præcepit Deus. Levit. 19. *Non attonderis caput in rotundum, nec barbam radetis.* Quo etiā spectasse Nazæorū lex. Num. 6. de nutrienda coma, visa est. Apud Romanos, ut Martial. li. 2. indicat, barba reorum prolixa erat. Nos similem vocamus, barbam lugentis uxorem, *barba de biudo.* Imperatorum v. usque ad Neronem herba rasa fuit, ut Aulus Gellius scribit, li. 3. 4. Verum cum multa de hac re dici possent, multaue eleganter congeserint nostræ ætatis viri doctrina excellentes, & bene de sacrarum litterarum studio meriti, satis fuerit illos indicasse, quo nos ad alia properemus: illi sunt Antonius Guevara dum explicat Habac. dicentem: *Denudasti fundamentum ejus usque ad collum.* & Alfonsus Mendoca quæstione sua 5. de Nazæorum capite non tondendo.

Quia verò non solum ad lætitiā, aut luctum, sed etiam ad militarem habitum usurpabatur capitis & barbæ abrasio, tum etiam ad quædam sacrificia, ideo nihil molle aut imbecillum, nihil parum pium aut religiosum de hac capillorum detonsione existimandum est. Certè Ambr. lib. 6. Examer. dixit, comam esse terribilem in bellatoribus, sed tamen barbam rasam erat militare volentis, ut ille dixit:

*Si quem recisa forte barba videris,
Mibi videtur militare velle.*

Abantes quoque natura pugnaces, & cominus pugnandi periti, anteriorem capitis partē tondebant, ne ulla hostibus ad accipiendū ansas darent; ob eandemque rem suis ducibus ut barbas raderet imperavit Alexand. ut scribit Plut. in Theseo. Iob itaque non solum vestimenta abjicit luctaturus cum hoste, ne teneri possit, sed etiam capillos tondet, ut expeditior sit, cum reliquerit omnia.

Sacrificari verò solitos capillos præterquam quod ex Num. 6. constat; de ethnicis idem afferunt Cyril. in Levit. & Theod. q. 28. Eugub. & Cajeta. Num. 6. ex profanis Lucian. in Dea Syriæ, Suet. in Nerone c. 12. Tum etiam qui ex maris tempestate evasissent, abraham comam sacrificabant. Considerare igitur licet Jobum de his quæ sibi reliqua essent, spontaneam Deo oblationem facere, quo significaretur, quæ sibi ablata essent, sua sponte ablata, non invito & incolumem ex tempestate formidanda tot fluctuum, atque tentationum evasisse. Quid quod non solum capitis comam, & externa omnia bona Deo sacrificat, sed se ipsum illi hac cæremonia initiat, & devotet: nam solebant quidem in sacrificiis summa

Martial.
li. 2. epig.

A. Gellius

Geneva.

Mendoca.

12
Capitis &
barbæ ab-
rasio mili-
taris.

Ambros.

Alexis.

Plutarch.

13
Capillorū
abrasio ad
sacrificia
pertinens.
Cyrillus.
Theodore.
Eugub.
Cajetan.
Lucian.
Livius.

Iob non
invito ab-
lata cūcta

summa pecudum capita abradi ; id quod significavit Virgil, cum pro fœdere illo faciendo minutatim sacrificium Latini regis describit.

Virgil. 12.
Æneid.

Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro

Summa notant pecudum, patrisq; altaria libant.

Sumptum verò hoc ex Homero Iliad. 3. qui in sacrificio describendolcribit:

Homerus.

Hic rex Atrides cultrum, quem fortè tenebat,

Majoris gladij vagina in parte repositum,

Eximit, & media villos de fronte revelat

Ambarum pecudum.

14
Morituri
comam
abscinde-
bant.

Quod, si ex Græce verbum reddas, est *pijos è capitibus agnorum disseuerit*. Non aliter mansuetissimus, & patientissimus Job suos ipse capillos dissecut, & gratissimum Deo sacrificium obtulit.

Job se mori paratum
abscissio-
ne capillo-
rum profi-
setur.

Sed illud omninò prætereundum non est, posse quoque ceremoniam hanc abscissæ comæ, ad mortis votum, aut præviam quandam animi præparationem, & promptitudinem referri, qua se Job profiteatur non solum omnia externa bona, sed vitam etiam Deo jubente reddere paratum esse: nam solebant morituri omnia prius ornamenta, & honoris insignia, ne illo habitu morerentur, deponere, capillos præsertim, & capitis honorem; uti Amphiaræus vates jam absorbendus capitis coronam comamque atque alia ornamenta his verbis deponit apud Statium:

Statius
extremo
7.

Audio jam rapida cursum Stygi, atraque Diti

Fulgmina tergerino sçq; mali custodis hiatu.

Accipe commissum capitis decus, accipe laurus,

Quas Erebo deferre nefas.

Atque jam jam sibi manus allatura Phædre:

Seneca in
Hypol.
act. 5.

Placemus umbras, capitis exuvias cape,

Laceraque frontis accipe abscissam comam.

Et quidem existimasse videtur delusa antiquitas eos, qui morti proximi essent à Proserpina primum tonderi, & hos quasi primitiis initiari Orco, sicque facile corpore solvi posse. Hanc profectò causam Didonis difficulter morientis Virgilius assignat lib. 4.

Virgil. 4.
Æneid.

Tum Iuno omnipotens longum miserata dolorem,

Difficilesque obitus, Irim dimisit Olympo,

Qua luctantem animam, nexosque resolveret artus.

Nondum illi flavum Proserpina vertice crimen

Abstulerat, stygioque caput damnaverat Orco:

Ergo Iris croceis per calum roscida pen- nis

Devolat, & supra caput astitit. Hunc ergo Diti

Sacrum iussa fero, teque isto corpore solvo;

Sic ait, & dextra crinem secat, omni & una

Dilapsus calor, atque inventos vitæ recessit.

Servius certè eo loco docet, solitos homines certis consecrationibus adversus fortunam adversam se comparare, nec aliter diem suum obire. Sic quoque Gelaucias jam jam periturus apud Statium:

Servius.

Iam complexa manu crinem tenet infera Iuno.

Stat. li. 2.
Sylvan.

Et eo certè respiciens Horatius dixit:

Mista senum, ac juvenum densantur funera; nullum

Horat.
od. 18.

Sava caput Proserpina fugit.

Seipsum itaque Job tanquam vitem fructiferam, caputque suum ipse putat, ut fructum plus afferat in patientia. Et demum adversario insultat, quod neq; capillum sui capitis tangere potuerit, neque majorem sibi dolorem, aut detrimentum intulerit ex direptione bonorum omnium, quàm si capillos prolixiores, rem videlicet superfluum, sensuque carentem totondisset.

Attonsus
Job nihil
se dolere
ex direptione
facile
tatum
stat.

Corruens in terram, Luctus est corruere in terram, & sedere in pulvere; sed hoc loco potius est adorantis habitus; quare exponitur sequenti verbo, *adoravit*. non aliter procumbentes, & prostrati singulari animi gaudio perfusi Magi, adoraverunt Matth. 2. sed quidem sciendum non eundem semper fuisse adorandi gestum, & habitum; aliquando enim stantes adorationem exhibebant, ut notavit August. li. 2. de Simplicis, q. 4. & indicatur Isa. 49. *Reges videbunt & consurgent principes, & adorabunt Dominum*, aliquando etiam sedentes orabant, & adorabant 2. Reg. 7. *Ingressus est rex David, & sedit coram Domino, & dixit: Quis ego sum Domine Deus, &c.* Numa enim Pompilius, referente in ejus vita Plutarcho, sedens adorabat, atq; adeo non Reges solum, sed cujusvis generis homines adoraturos sedere jubebat Pythagoras, volens nimirum significare in quiere & tranquillitate animi Deo & orationi vacandum. Sed certè inter omnes orandi & adorandi habitus, magnæ cu-

15
Corruere
in terram
habitus lu-
gentis, aut
adorantis.

Stantes
adorasse.
Isai. 49.
Sedentes
orasse.

Plutarch.

jusdam

Adoratu-
rum proci-
dere quid.
Psal. 21.
30.

Pleonas-
mos.

Gen. 18.

Gen. 17.

Esther. 3.

16

Adorare
pro incur-
vare se.

חנני

4. Reg. 5.

Gen. 18.

Plinius.

Damascē.

17

Militem
proci-
dere ad pedes
Imperato-
ris, quid.

jusdam animi demissionis, & penitus se Deo devoventis est, supplicem se præbere, veneraturum supplicare, procidere in genua; nam qui procidit, nihil in se agnoscit gloria, & adoratione dignum ad cujus pedes accidit. *In conspectu ejus* (inquit David) *cadent omnes, qui descendunt in terram.* id est mortui, cum terræ & sepulturæ mandantur, videntur in terram corruere adoraturi Deum vitæ, & mortis Dominum, & auctorem resurrectionis. Cadere itaque mortuos in conspectu Dei, videtur idem esse cum illo Pauli, præcipientis, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, non solum celestium & terrestrium, sed & infernorum, videlicet eorum, qui in sepulchris resurrectionem expectant. Ergo per Pleonasmum dictum est adoravit, postquam dixit, *corruens in terram*, Gen. 38. *Adoravit Abraham pronus in terram.* Gen. 37. *manipuli adorantes*; id est, incurvati, aut prostrati coram manipulo Joseph, & passim in libris Regum, Esther. 3. *Mardochæus non flectebat genu.* (exponit sequenti verbo) *neque adorabat.* Matth. 4. v. 9. & c. 8. v. 2. Apoc. 7. v. 11.

Quia igitur adoratio fiebat peculiari gestu corporis, videlicet incurvatione aut genuflexione, aut capitis inclinatione, ideo verbum adorandi, *sachab*, propriè est incurvare, aut humiliare se. Tum etiam adorandi verbum pro sola incurvatione corporis, aut genuflexione externa accipitur, 4. Reg. 5. cum Naaman postulabat ne sibi culpæ imputaretur corporis incurvatio & genuflexio in templo Remmon, eo tantum fine, ut rex genuflexus commodè posset humero ejus inniti, hoc enim non erat intrinsecè malum; *Quando ingreditur dominus meum templum Remmon, ut adoret, & illo innitente super manum meam si adoravero in templo Remmon adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus.* Eadem ferè incurvandi, aut procumbendi simul, & adorandi significatio in Græco, *Proscyneo*: Non dissimilis apud Latinos; cum etiam Plin. lib. 8. c. 1. de elephantis dicat, *Regem adorant, genua submitunt.* Propterea Damasc. oratione 3. de imagin. cap. 5. sic adorationem definit, *Adoratio est animi cadentis, id est submissi, & humilis significatio.* cecidit animus cadente & procumbente corpore. Itaque Job *corruens in terram adoravit.*

Illud breviter addā, genuflexionem & supplicationē ad pedes Imperatoris habitū fuisse strenui militis coronā accipientis, ergo Job prius surrexit, quasi lacesciturus hostem & strenuè dimicaturus, nunc procidit Deo supplicaturus justam patientiæ & fortitudinis coronam, & præmia consequitur,

Hoc tandem loco Gregorius inter duo vitia extrema Jobum constituit, utrinque reductum, videlicet inter indolentiam illam Stoicorum, seu dicas insensibilitatem & stupiditatem; & ex altera parte mollitudinem, & pusillanimitatem, nimium sensum verberum & doloris. Nam surgens, scindens vestem, tondens caput, ostendit se flagella sensisse, & doluisse; corruens verò in terram, & Deum adorans, in bonitate de Domino sensisse, & Deum plusquam suos filios honorasse.

Potest autem summa cum laude vir patientissimus cum aliis comparari, qui suorum filiorum mortem non acceperunt simili constantia; sed vel in altero extremo constituti sine sensu fuerunt, vel ad alterum propius accedentes luctui miserabili se toto tradiderunt. Ex sacris proferri possunt hæc exempla. Jacob unius Joseph morte nuntiata, ad quem neque imperium, neque sacerdotium, neque duplex rei paternæ portio, aut familiæ conservatio pertinere poterat, ut qui primogenitus non esset, multis liberis aliis viventibus, tamen scissis vestibus indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore. *Congregatis autem cunctis liberis ejus ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere: sed ait * Descendam ad filium meum lugens in infernum.* Quasi diceret: filio meo Joseph mortuo, non possum amplius vivere; Malo mori quam vivere non vivente Joseph. Quæ verba perturbati, & graviter dolentis, & mala sua exaggerantis dixit esse Augustin. in quæst. super Genes. transegit autem Jacob in luctu & lachrymis, tres & viginti annos, qui à 16. ætatis Joseph anno, usque ad ejusdem quadragesimum fluxerunt. Deinde David impium licet Absalonem, regni & paterni sanguinis sitientem, neque regni, neque divinarum promissionum hæredem, tam diu, tamque graviter mortuum luxit, ut oportuerit ab immoderato inutilique fletu & gemitu à fortissimo duce Joab exhiberi, & detereri proposita militum & populi defectione, nisi sibi à lachrymis temperaret. Cum verò Ammonem filium nefarii incesti & stupri reum flevit interfectum, quod ea in re minus constantem se præbuerit, verbis fœminini generis rem hanc explicat sacra Scriptura, quasi mollem, & effœminatum fletum viro indignum tribuens 2. Reg. 13. *luxit* (in Hebr. verb. fœmininum luxit fœmina) *David filium suum multis diebus.*

Ex profanis hæc. Solon unus è septem Græciæ sapientibus apud Thaletem Mileti diversabatur, cum verò Thales ex eodem numero sapiens quendam peregrinū subornasset

Iobi vir-
tus inter
duo extre-
ma vitia
constituta.

18

Genes. 13.

* Con esse
dolor mo-
rire, que
no seme
qui rara
hasta que
me eché la
tierra en-
cima.
August.

2. Reg. 29.
33.

2. Reg.
13. 17.

Plut.

ornasset, qui simularet se Athenis venisse & interfuisse funeri filii Solonis: coepit Solon caput cadere, ut scribit in ejus vita Plutarch. atque alia facere, & dicere, quæ ab hominibus afflictis & calamitate aliqua perfunctis fieri solent. Tum Thalerem ridentem his hominem aggressum ferunt. Hæc me Solon à nuptiis, & à procreandis liberis dehortantur, quæ te hominem fortissimum, & constantissimum infringunt. Julius Capitolinus. scribit Gordianum seniore audita filii morte laqueo vitam finivisse, similis mollitudinis & paternæ inconstantia mille passim occurrunt exempla.

Julius
Capitolinus.

20.
Tit. Livius.

1. Reg. 4.
18.

1. Reg. 6.
12.

Inter alia vero ad stupiditatem illud pertinet, quod de M. Horatio Pulvillo scribit Titus Liv. Deca. 1. lib. 2. Is cum templi dedicationi vacaret filii morte nunciata, nihilo plus à proposito averfus, quam ut cadaver auferri juberet, orationem peregit, & templum dedicavit, quod si hoc ad constantiam & religionis pietatisque cultum referatur, (quo etiam majori jure referendum est, quod Heli suorum filiorum morte nunciata, nihil commotus est, sed tunc tandem cum accepisset arcam Dei captam esse à Philistæis, *Cecidit de sella retrorsum, & fractis cervicibus mortuus est*) Multo tamen constantior, multoque, pietatis & divini numinis observantior Jobus, qui dolorem ex filiorum interitu maximum, lachrymas & luctum in orationem & pietatis divinique numinis cultum ita convertit, ut totum se commotum humanitatis sensu ostenderet, totum etiam se Deo & orationi committeret, sanctissimisque verbis de Dei providentia: & de sua orbitate philosopharetur. Res par miraculo illi, cum vacca vitulis earum conclusus domi, trahebant arcam Dei, itinere uno gradiebantur pergentes & mugientes, & non declinabant ad dextram, neque ad sinistram.

XXI. Nudus egressus sum de utero matris meæ & nudus revertar illuc, Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

1. Præclara Jobi ad omnes nuncios responsio. ærumna impellunt ad philosophandum.
2. Terram vocari matrem. Puerum recens natum statui solitum in terra veluti in matris gremio.
3. Puerum in terram cadere & tolli, quid: Sepulchrum matris uterus.
4. Matris uterum simpliciter ab aliis accipi. Qui Pined. Tom. 1.

moritur, similis est conceptui.

5. Matris uteri nomen commune sepulchro, & contra. Quid inferiora terra, in David & Paulo, quid terra nativitatis.
6. Relativum in sacro sermone aliquando indicare aliquid interius menti objectum.
7. Job bene in Deum animatus. Philosophica rationes & consolationes usurpata in sacris.
8. Job spoliatus non plus dolet, quam si perpetuo miser fuisset. Quædam ex Seneca.
9. Job gloriatur se scire penuriam pati. Patientia, & Philosophia tabula in naufragio.
10. Argumentatio, qua se Job consolatur, Particula & note illationis.
11. Vita hæc via, tum etiam fabula peracta in terra theatro.

EXpectabant nuncii omnes, intenti ora tenebant demones, quid Jobus responderet, & quam affecti dolentisque animi verbis significationem daret: nam internas animi cogitationes clare intueri non poterant, Respondit tandem ille, responsionemque fuisse telum, quo adversarius fuerit confixus atque prostratus, ait Prosper, cumque multa ab hoste tela excepisset illæsus, sed uno ipse ictu percussit diabolus. Chrysost. pulchre dixit horum verborum sonitum clariorem, atque magnificentiorem extitisse, quam si multarum tubarum clangoribus victor renunciaretur. Olymp. suis improbum Satanam jaculis non confixisse ait: nam pro ironica illa, & in contrarium accepta benedictione, quam Satanas sibi, Deoque pollicebatur, hymnum canorum & dulcem ad divinas laudes & gratias agendas pro calamitatibus comparatum, edidit. Dixeris etiam hanc esse cantilenam quam coram mundo latrone cantat Jobus viator, nudus & vacuus. Non minus sane multo etiam præclarius adversa utitur fortuna, & Philosophiæ præceptis, quam Zeno ille sapientissimus, cui cum navis una oneraria ex bonis omnibus tantum reliqua esset, cum accepisset cum mercibus periisse: Bene sane, inquit, agis fortuna, quæ ad pallium obsoletum illud me, & ad Stoam redeigisti. Diogenes in exilium pulsus tunc tandem philosophari auspicatus est, utriusque autor Plutarch. Jobum tamen ad sublimiorem, excellentioremque philosophandi rationem tanta bonorum omnium, filiorumque orbitas redegit. Simile quid Gregor. Nyssenus observat in Moyse, nam ab eo quem servanda pacis, & non contemnendi cum fratre admonebat, injuriam & repulsam passus, ad contemplationem impulsus est, ut civitatum relictæ turbatione secum ipse vivere mallet.

Qualis fuerit Jobi responsio.

Prosper.

Chrysost.

Olymp.

Job præclare utitur Philosophiæ præceptis, Zeno.

Diogenes.

Plutarch. de tranquill. ani.

Gregor.

Nyssen.

de vita Moys.

Sed ut gravissimam sententiam intelligamus

K

gamus

gamus, illa prius verba explicanda sunt, quæ de utero matris loquuntur, & de revertendo illuc. Chrysostomus istam terram vocari matrem, tam in prima parte, quam in secunda, quem sentit D. Thom. non rejicit, ita ut de Adamo in sua persona loquatur, aut vero in universum de homine, namque cum primum formatus homo est à Deo de terræ gremio, quæ formando corpori materiam subministravit, prodiit, susceptusque est in lucem. Similique ratione videtur Gen. 2. dictum: *Formavit Deus hominem de limo terra*, sicut cum pater materque hominis explicantur. Matt. 1. Judas genuit Phares & Zaram de Thamar. Quare cum suæ mortis, & reversionis in terram admonetur homo simul etiam suæ originis, suæque natiuitatis ex terra admonetur à Deo Gen. 3. *donec revertaris ad terram de qua sumptus es, quia pulvis es, & in pulverem reverteris*, res quidem non obscura iis, qui naturali lumine ducuntur, nam Pythicam illam vocem, quæ ex intimo specu Tarquiniis ab oraculo sciscitantibus, ad quem prius summa Romani imperii devolvenda esset, reddita est huiusmodi: *Imperium summum Roma habebit, qui vestrum primum, ô juvenes, osculum matri tulerit*, percussit quidem alio spectare ratus, ac delusi comites, Brutus, qui velut si prolapsus cecidisset, terram osculo contigit, scilicet, quod ea communis mater omnium mortalium esset rem scribit Liv. 1. annal. Quare cum primum nascebatur puer, non tam puerperæ, quæ illum enixa fuisset, quam terræ matri filius tribuebatur acceptus & editus, si enim puer vitalis erat, sublatus ab obstetrice statuebatur in terra, ut Varro scribit, apud Martialis lib. 2. de vit. Patrum, idemque lib. 1. de lingua Latina ait: antiquos ubi primo infans natus esset, nudum confestim in terra sternere, Opemque Deam, quæ & ipsa terra est, implorare, quæ velut mater nascenti esset auxilio, ejusdem rei meminerunt Festus Pomp. Suetonius in Augusto cap. 5. & in Nerone ca. 6. Servius in 10. Ænei. atque August. 4. de civit. cap. 10. cum falsa numina in unicum verum numen, Deumque refert sic scribit: *Ipse opem ferat nascentibus excipiens eos sinu terra & vocetur Opes; ipse levet de terra, & vocetur Levana*. Seneca quidem de ea cæremonia loquitur libello de moribus, *Omnes (inquit) infantes terra nudos excipit*. & Plinius lib. 2. cap. 65. *Terra nos nascentes excipit*. initio vero lib. 7. comparans hominem cum reliquis animantibus, quod inter cuncta solum inermem, nudumque natura creaverit, *Hominem (inquit) tantum nudum, & in nuda humo natali die abjicit ad vagitus*. tandem Macrobius.

lib. 1. cap. 12. ex Labeonis sententia tradit, Maiam Deam terram esse, & Mercurium illi in sacris adjungi, quia vox nascenti homini contactu terræ datur, eandemque Opem vocari, quod ipsius auxilio vita constet, & Fatuam à fando, quod infantes partu editi non prius vocem edunt, quam attigerint terram, & Faunam, à favendo, quod omnium usui animantium favet, & Bonam quod omnium nobis ad victum causa bonorum est, denique magnam matrem in sacris appellari.

Hinc natum videtur, ut nascentes infantes dicerentur in terram cadere: qua ratione Justinianus imperator dixit: *Posthumum, l. 3. C. de qui vivus perfecte natus est, licet illico postquam in terram cecidit, vel in manibus obstetricis decessit testamentum rumpere*, huc illud pertinet Statii Papinii libr. 1. Sylvarum.

— Tellure cadentem

Excepi, foveique sinu, nec collo genasque
Comere, nec pingui crinem deducere amomo
Cessavit mea nate manus.

Planeque hoc videtur esse quod Salomon Sap. 7. de se testatur: *Ego natus accepi communem aërem, & similiter factam decidi terram*. Atque inde tollere filium dicitur, qui filium habet, quod illum pater de terra jacentem tollebat. Quem vero parentes non agnoscerent, neque vellent suo nomine educari aut nutrir, non tollebant. Hinc Sostrata ad Chremetem maritum:

Meministi me esse gravidam,
Et mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli?

Ex his igitur perspicui potest terræ gremium matris uterum vocari à Jobo, de qua homo sublatus sit nudus. Atque huius interpretationis illa cōformatio esse potest, quod secunda pars de terra quoque intelligenda sit, quare particula, *illuc*, quæ vim referendi habet, terram intelligi postulat in prima parte, sic legunt, & *nudus revertar in terram*. Hieronymus epistol. 20. ad Tarasiam. Pro sper parte 1. de prædictionibus. Gaudent. Prosper. Brixianus, suo tract. in scripturam. Cyprian. Gaudent. orat. de mortalitate, *Nudus exivi de utero matris; nudus etiam ibo sub terram*. Is ergo erit Cyprian. sensus, quare Greg. quoque expressit, nudum me nascentem, & in hanc lucem venientem terra protulit, nudum me hinc exeuntem, & discedentem terra recipiet.

Alii simpliciter accipiunt matris uterum, quæ illum genuit, & peperit. Et relativum *illuc*, non accipiunt pro illo eodem loco, sed pro alio statu, vel loco simili, ut hæc sententia sit, *nudus revertar in locum & statum similem, in quo spoliatus sum omnibus humanæ vitæ prælidiis, & jaceam in tenebris & angustis*

3.

Statii
Pap.Terent. i.
Heaut.
Sc. 1.Hier. to. 9.
Prosper.
Gaudent.
Brix.
Cyprian.
Gregor.

4.

gustis, nimirum in terræ sepulchro, quod simile profecto est materno utero, nam licet moriens homo videatur nasci ad alteram meliorem vitam, & avelli quasi ex terræ visceribus dolore mortis obstetricante, ideoque sicut nascitur invitus & repugnans puer, sic etiam ex terra avellitur, cui hærebat invitus, & repugnans homo (quam utriusque status comparationem eleganter persequitur Greg. Nyssen. oratione de dormientibus.) Tamen ad rem præsentē defunctum videtur parens terra intra se quasi in suo utero excipere, & concipere tanquam mortuum semen, ut vivum reddat in resurrectione, & quasi novum fœtum in regeneratione excludat. Pulchra item est apud Nyssen. nativitatis cum resurrectione collatio. Hæc vero interpretatio simile habet Eccl. 40. *Jugum grave super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepultura in matrem omnium.* Nam de ventre matris eorum, dixit: id est, de ventre matris, quæ unumquemque genuit, & peperit, postea vero dixit; *matrem omnium*, communē omnium defunctorum parentem, sepulturam vero quasi terræ uterum, quippe viscera.

Gregor. Nyssen. Terra cadaver excipit velut mortuum semen. Nyssen. Eccl. 40. 1.

5. Sepulchrū atque maternus uterus re, & nomine similia. Ps. 26. 10 Inferiora terræ quid in sacro sermone. Ps. 138. 15.

Hinc est, ut nomen sepulchri utero materno commune sit in sacro sermone. Sepulturam significant *inferiora terræ*. Ps. 26. *Introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt*, id est, occidentur vel gladiis confossi, vel bestiarum dentibus dilacerati, & tandem sepulturæ tradentur, eodem nomine intelligitur, maternus uterus. Psal. 138. *Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto, & substantia mea in inferioribus terræ*, in matris videlicet alvo tanquam in recondita, & ab omni perturbatione semota officina, tu ipse hominis opifex, qui omnium es artifex, pro tanti tamque subtilis & elegantis opificii dignitate remotis arbitris me fecisti, & quasi acu pinxisti, & variegasti. Eam enim vim habet verbum *faciendi*, in fonte: sic & Paulus de Christo Domino ad Ephes. scripsit: *Descendit primum in inferiores partes terræ.* Quod alii de descensu ad infernorum limbum, alii de sepulchro accipiunt: argute vero alii de descensu ex cælis in viscera purissima sanctissimæ virginis, subterranea namque statio sicut & maternus uterus, caliginosa loca sunt, & valde humilia & abjecta, quem tamen locum non horruit Dei filius, qui lux ipsa est. Simile ratione Ceti ventrem, cum sepulchri & inferiorum terræ partium nomine conjunxit Jonas, cap. 2. *De ventre* (inquit) *infernū clamavi*, id est, de ventre, qui est velut infernus locus, & sepulchrum, quod usurpavit Christus Dominus,

Pined. Tom. 1.

& similitudinis figuræque rationem exposuit: sicut fuit Jonas in ventre Ceti, sic erit filius hominis in corde terræ. quasi diceret: in inferioribus terræ, in visceribus, in sepulchro, non aliter Prov. 30. Sepulchro æque ac vulvæ, aut matrici tribuitur insaturabilitas. *Tria sunt insaturabilia infernus, & os vulvæ, & terra quæ non satiatur aqua.* Ut autem relativum, illuc, commodiorem habeat significationem, non debet accipi pro quolibet sepulturæ loco, aut pro qualibet terræ parte indiscriminatim, sed pro illa, quæ illum genuit, quæ dici solet terra nativitatis, à qua cum cadaver excipitur, mortis quoddam solatium est, sicut Jerem. 22. dicitur: *Nolite flere super mortuum, neque lugeatis super eum fletu, plangite illum, qui egreditur, quia non revertitur ultra, neque videbit terram nativitatis suæ.* Propterea Jacob de terra & sepultura Egypti, non tanquam de matre, sed tanquam de noverca loquebatur: Joseph quoque asportari alio jussit ossa sua cum moreretur.

Mat. 12. 40. Prov. 30. 10. Terra nativitatis peculiari-ter mater,

Jer. 22. 10. Gen. 47. 30.

Tandem licet paulo durius, sed tamen non est inutile, quod alii relativum illuc, non referunt ad præcedentia, sed accipiunt demonstrative, ita ut indicetur Deus, vel beatitudo, & status futurus, in quæ Jobus tunc haberet cogitationem defixam. Sic Clemens in Catena, & Nyssen. oratione, de 40. martyribus, *Deponebant* (inquit) *tunicarum amictum, dictum illud Jobi adjicientes, nudi introivimus in mundum, nudi ad eum, qui huc nos introduxit, abibimus*, quasi diceret, qui me nudum huc misit, cum nudus ad eum rediero, non me non agnosceret, non spernabitur, similiter Psal. 35. relativum non refertur ad præcedentia, sed demonstrat aliquid cogitationi, & intellectui, *ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem*, videlicet in baratrum, & gehennam, quam sibi objiciebat Psaltes, cum nulla illius mentio præcessisset. Jam nunc totius sententiæ expendenda vis.

6. Gen. 50. 24. Relativū designat aliquid ad intellectū & cognitionem, Clemens. Nyssenus. Ps. 35. 13.

Nudus egressus sum. Ante alia observandum, quam sit Job bene in Deum animatus, cum pro Dei causâ & providentiâ adversus se ipsum, suæque bona omnia exquisitis argumentis disputet: at è contra improbus dæmon rationes & calumnias contra Deum excogitaverit, & mulieri obtruserit. Deinde ponderandum est virum sapientissimum non uti solatio aliquo, aut ratione sublimiori, quam illa, quæ ex Philosophia peti potuit, quod ad animi constantiam, & calamitatum contemptum quendam referendum est, non enim calamitates amplificat sed potius extenuat, nam illis non censet adhibendum aliud acrius remediū, aliudve

7. Quā bene de Deo sentiat Job.

Philosophiæ consolatione usus Job.

magis præsens allevamentum ex reconditi-
ori medicina petendum, sed facile quoddam,
& quod cuique obvium sit, quasi diceret,
nihil mirum me sic affici, quod enim patior,
ex communi naturæ, divinæque providen-
tiæ lege provenit, agit mecum Deus tan-
quam cum homine, homo sum, humani à
me nihil alienum existimo; *tentatio* me non
apprehendit nisi humana, levis, facilis toleratu,
non difficilis ad vincendum. Non aliter
Paulus cum virtutis, & pietatis colendæ la-
borem & difficultatem extenuat: *Humanum*
(inquit) *dico*, propter infirmitatem carnis *ve-*
stra, (quod in hominis ratione, quod in
quotidiana consuetudine, quod in humanis
viribus positum sit, divina etiam accedente
gratia) *sicut exhibuistis membra vestra servire*
iniquitati, ita nunc, &c. Adde etiam in his
verbis considerari posse affectum viri con-
stantis, & mundo valedicentis, penitusque
renuntiantis, nihil, inquit, est quod erga
mundum me gratum aut illius beneficii
memorem exhibeam, nihil ex hoc mundo
mecum aufero, nihil illi acceptum referam,
nihil, quod à me ille reposcat, nihil rursus
quod cum illo nudus expostulem, nam nu-
dus in mundum veni, ab eo nudus.

8.

Paupertas
æqualis
amissioni
fortunarum.

Et nudus revertar. Videtur parem facere
paupertatem amissioni fortunarum, cum
hæc ratio par allevamentum esse possit, aut
homini, quem semper prefficit inopia, aut qui
magnarum facultatum jacturam fecit. Et
recte quidem; nam qui dives extitit, spiritu
tamen pauper extitit, neque plus cruciatur
bonorum spoliatione, quam si nunquam
dives extitisset. Secus multo acerbior est
diviti miser status, quam homini misero illa
sua perpetua, & constans inopia: ingentis
enim infelicitatis genus est fuisse aliquan-
do felicem, eleganter de re hac disserit Se-
nec. lib. 1. de tranquillitate vitæ cap. 8. *Er-*
ras (inquit) *si putas animosius divites detrimen-*
ta ferre. Bion eleganter ait non minus molestum
esse calvis, quam comatis pilos velli, idem scias li-
cet de pauperibus locupletibusque par illis esse tor-
mentum, utrisque enim pecunia sua adhesit, nec
sine sensu avelli potest; tolerabilius autem est fa-
ciliusque non acquirere, quam amittere, ideoque
latiores videbis, quos nunquam respexit fortuna,
quam quos deseruit. Respice agetum mundum,
nudos videbis Deos omnia dantes, nihil habentes.
Hunc tu pauperem putas, an Diis immortalibus
similem qui se fortuitis omnibus exiit?

9.

Gloriatur
in sua nu-
ditate Job.

Gloriari præterea in sua nuditate vide-
tur Job, quasi diceret, quod homo inter
cuncta animalia inermis sit nudusque na-
scatur, ingens naturæ parentis beneficium
est: nam intellectum illi, & sapientiam pro
armis, pro indumentis, & pro reliquis vitæ

ornamentis, dedit, & nuditas ipsa ad Phi-
losofiam, solertiam, industriam hominem
compellit, ut qui nudus natus est, sciat om-
nia comparare, quæ ad victum & vestitum
necessaria sunt: sed ego tamen sublinio-
rem aliam sapientiam edoctus, scio non so-
lum abundare, scio esurire, & penuriam pati, in
omnibus ubiq; institutus sum, didici in quibus
sum, sufficiens esse, nudus vivam, nudus quod
viæ, & vitæ mihi reliquum est, conficiam,
nudus revertar, & cum nuditate conjun-
ctam vitam Deo gratus referam acceptam.
Sapienter Plutarchus de animi tranquillita-
te scripsit, in fortunarum amissione non
esse obliteranda communia, sed aliquo in
loco numeranda, gaudendumque quod vi-
vamus, quod valeamus, quod solem aspici-
mus, insanique est cruciari perditis, salvis
non latari, sed puerorū more, qui si quis ex
multis ludicris, unum ademerit, etiam reli-
qua omnia disjiciunt, plorantque, & ejulant.

Plutarch.

Adhæc cum nudum se reverti dicit in
terram, videtur de naufragio fortunarum
suarum unica patientiæ, & Philosophiæ ta-
bula arrepta nudum se committere flucti-
bus, nudumque conari enatare ad sepultu-
ræ littus, terramque tenere, quæ futura sit
sua calamitatis, & naufragii subsidium. Si-
mile Plutarchus ad animi tranquillitatem
præceptum tradidit. *Si inopinatum quid &*
grave ingruerit, prostraveritque eum, prope est
portus, atque ex corpore sicut è rimoso lembo e-
nare licet.

Patientia
& Philo-
sophia ve-
luti tabu-
la in nau-
fragio.

Plutarch.

Tandem hæc sententia argumentationis
cujusdam vim habere videtur. Ego, inquit,
anticipare mea voluntate extremam for-
tem, & nuditatem volo, & gaudeo, necessa-
rium enim est, ut nudus ex hac vita disce-
dam, probat id necessarium forte, hac ratio-
ne, *Nudus egressus sum de utero matris meæ, &*
(ergo, propterea) *nudus revertar illuc*, illa e-
nim conjunctio vim habet particulæ: quam
vocant, rationalis, aut causalis, & notæ illa-
tionis. sicut Genes. 3. *Vocem tuam audiavi in*
paradiso, & (ideo) timui, & (propterea, et-
iam) abscondi me. Isaia 43. *Ex quo honorabilis*
factus es in oculis meis, & gloriosus, ego dilexi
te, & (proptereaque) dabo homines pro te. Sic
etiam consequentiæ vim habet apud Pau-
lum 1. ad Tim. 6. *Nihil intulimus in hunc mun-*
dum, haud dubium quia neque auferre quid possu-
mus. Eccl. 5. *Sicut egressus est nudus de utero ma-*
tris suæ, sic revertetur, quomodo venit, sic revertetur,
vis autem illationis in eo consistit, quod
cum nudi nascamur, non sunt propria no-
bis hæc bona externa, quæ nobis vita sub-
ministrat, sed commodato, & ad usum con-
cessa quamdiu hic sumus, quare non licet
nobis hinc abeuntibus ea nobiscum aspor-
tare.

10.
Argumē-
tatio à Job
confecta.

Particulæ
Et nota il-
lationis.
Gen. 3. 10

Isa. 43. 4.

1. ad Tim.
6. 7.

Eccl. 5. 14.

Pf. 48. 18. tare? sicut dicitur *Pfal. 48. Quoniam cum interierit, non sumet omnia (nihil) neque descendet cum eo gloria ejus, non aliter atque famulus, qui in viri principis domum nudus ingreditur, vestes statim & ornamenta accipit, gladium, pallium: quibus aut affeclam, aut anteambulonem viri nobilis honeste possit agere, sed depositurus tamen, & relicturus ea omnia, cum domum dominumque deseruerit: quippe quomodo venit, sic revertetur, nudus ingressus est, nudus abibit, sic*
Seneca in fere philosophatur Seneca, dum Polybium
Consolat. in fratris morte consolatur. cap. 30. *Si quis*
ad Polyb. pecuniam creditam solvisse se moleste ferat, eam praesertim cujus usum gratuitum receperat, nonne injustus vir habebitur? cogita jucundissimum esse quod habuisti, humanum quod perdidisti. sed de hoc paulo post cum ipso Jobo iterum.

II. *Egressus sum & revertar.* Indicatur vita haec esse via quaedam, & iter difficile, mortales vero omnes viatores: res in Scripturis frequens. Quod dicit *revertar*, intellige, conficiam integrum vitae spatium & iter, cumque in fine constitero, circulum videbor absolvisse, & ad initium revertisse unde digressus sum, sed non iterum per eandem
Job. 10. *viam reversurus, sicut scriptum est: Semitam*
22. *per quam non revertar ambulabo.* Et iterum,
2. Reg. 14. *Quasi aqua dilabimur, quae non revertuntur.* Sed
14. *verbo egrediendi, ostium humanae vitae significatur, ostium item alterum, per quod intrant, qui revertuntur, est enim vita haec quasi scena quaedam, in qua humanarum rerum omnium & vanitatis fabula peragitur, mortales omnes fabulae actores sunt, veniunt, abeunt, terra theatrum est: Nam generatio prae-*
Eccl. 1. 4. *rit, generatio advenit: terra autem in aeternum stat: Duo in theatro ostia, egredientibus unum, id est ortus; abeuntibus & revertentibus alterum, id est occasus, & mors: vestes scenicae commodatae sunt, neque secum defert vestem regiam, qui Regem egit, omnes nudi ingrediuntur, si quas sumant vestes, alienae sunt, & commodato acceptae tantisper, dum fabula agitur, est enim quasi dives cum nihil habeat. Illud vero serio cogitandum, quod statim atque quis egressus est in hoc vitae, terraeque theatrum, non permittitur immorari: Praterit enim figura hujus mundi, statim reverti cogitur; nam quantum in vita procedimus, tantum ad mortem, & vitae exitum accedimus, nostrum itaque vivere, reverti quoddam est.*
Prov. 13. 7.
1. Cor. 7. 31.

Dominus dedit, Dominus abstulit.

- 12.** *Divina providentia consideratio ad levandas aerumnas, Job nullam agnoscit caecam fortunam, Providentia asserta in Eccles. & Isai.*
13. *Deo permittenti aliquando tribuitur effectus, Pined. Tom. 1.*

- virii constantia adversus hostem.*
14. *Deus bona conferens non abdicat à se dominium. Male parata, male dilabuntur.*
15. *Divinum beneplacitum pro ingenti solatio, Dei verbum ratio, & cum ratione omnia disponens.*
16. *Iniqua actio Deo displicens, passio placens. Harum consideratio & praecisio in sacro Sermone explicat. Genesis. Jeremias. Joan. Petrus.*
17. *Nomen pro re ipsa, nomen fama celebrior.*
18. *Gloriosus Deus in affligendis justis ex Paul. & Petro.*
19. *Gratia pro calamitatibus agenda: haec sunt dona, lucra, Beatitudo. Psal. illustratus paraphrasi.*

HAec est secunda suae calamitatis, & inopiae consolatio, & praecedente quoque paulo sublimior, ut quae non petatur ex conditione humanae naturae, sed ex divina providentia, sunt enim mala omnia, & calamitates ejusmodi, ut velut in statera posita, quanto in lance una graviora sunt, tanto in sublimiores de Deo, & de illius providentia cogitationes, mentem in lance altera constitutam attollere possint.

Primo ergo & recte, & accommodate ad cogitationem, quam illi Damon suggererat, de criminando aut negando divina providentiam illam tuetur: & asserit, cum judicio, & ratione nunc Deum dare, nunc auferre mortalibus bona: quare nullam agnoscit causam, aut fatum, nullam caecam fortunam, quae sine delectu, aut scientia mala, & bona distribuat: quod etiam *Eccl. 11.* explicuit Sapiens, contra caecam fortunam disputans, dum de subita & inopinata pauperis felicitate loquitur: *Oculus Dei, non caeca*
dea, sed providentia divina, quae procul videt & providet omnibus) respexit in illum bono (ut bonis locupletaret) bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt, cuncta ex illius oculo, & providentia proveniunt hominibus, quare rem hanc falsis numinibus, à delusa antiquitate tributam sibi vendicat Deus, & forte cum allusione ab biformem, bicoloremque fortunam, quam pingebant duplici facie, anteriore alba, posteriore nigra, apud Isai. 45. Formans lucem & creans tenebras (non solum singula per se, sed vicissitudinem, & commutationem lucis cum tenebris, felicitas cum miseria, faciens pacem (bonorum omnium affluentiam) & creans malum (egestatem inopiam) Ego Dominus faciens omnia haec.

Deinde, quae alii abstulerant ait Deum abstulisse, vel quia, ut Origenes ait, non cogitaret haec contigisse procurante demone,

12.

Calamitates quo graviores, eo sublimiores cogitationes administrant. Job nullum agnoscit fatum, sed divinae providentiae omnia tribuit.

Eccl. 11. 14.

Isai. 45. 7 Bicolor fortuna,

13. Origenes,

Permissio
tribuit
Deo effe-
ctum.

Calvini
ignorantia & im-
pictas

Bellarmin.
Viri just
constantia con-
temnentis
hostem.

* Nile fe-
meniel
de re.

14.
Deus dās,
non abdi-
cat domi-
nium à se.

Seneca.
Ad Poly.
cap. 29.

sed solo Deo jubente & volente, aut vero permittente id latronibus (nam quoad fieri potuit sese dāmon occultavit.) Permissio autem non solum negativa, sed etiam ea per quam Deus velit auferre superabundantia auxilia, quæ si conferret, res non fieret, sufficit ut Deo effectus aliquis tribuatur, licet is cum peccato in homine agente conjunctus sit. Hinc non solum impie, sed ignoranter etiam Calvinus colligebat, & quidem ex hoc loco, Deum esse causam peccati. Quare de pluribus Theologi disputant in scholis & contra Zvinglium, Calvinum, Bezam docte & copiose Pater Robertus Bellarmin. Tom. 3. Controversiarum lib. 2. Præterea id pertinere videtur ad viri justī constantiam, & animum virtutibus exaggeratum, ut quæ Dāmon diripuerit, dicat Deum permittentem diripuisse, ne ulla in re videatur agnoscere dāmonem se superiorem, aut sibi ulla ratione nocere potuisse, nihil enim sibi negotii cum illo, nam ut est in * Proverbiali vulgi Sermone, nihil illi boni acceptum debere, nihil inferendum mali timere se profitetur, refert in Deum cuncta.

Verba vero hujus sententiæ singula vim habent, *Dominus dedit*, qui dedit commodato, nec abdicavit à se dominium, ut cum velit, suo jure repetere possit. Dominus enim cum sit, auferre potest, quod suum est.

Si dederis prælatus ero, repetiveris aquus.

Qua de re sapienter Seneca dixit: *Iniquus est qui muneris sui arbitrium danti non relinquit, avidus qui non lucri loco habet, quod accipit, sed damni quod reddidit: ingratus est, qui injuriam vocat finem voluptatis, stultus, qui nullum fructum esse putat bonorum, nisi præsentium qui non in præteritis acquiescit, & ea judicat certiora quæ abierunt, quia de illis ne desinant, non est timendum.* In Hebr. *Jehova dedit, & Jehova abstulit*, hæc omnia à principio essendi, & bonorum omnium fonte manarunt, ad locum unde exierunt revertuntur: interim gratias illi agam, quod dum præterflueret, me domumque meam gaudio & lætitia perfuderunt, sed revertuntur tamen ut in spem adducor, ut iterum fluant, idem enim permanet fons ille affluens bonorum omnium, sine pænitentia enim sunt dona Dei, quare abstulit, non ut auferret, sed ut meliora, dupliciaque de ejus manu recipiam. Insuper cum benignus atque propitius fuerit cum dedit, benignus profecto atque propitius extitit auferendo, idem enim omnino extitit, qui dedit, & qui abstulit. Denique cum Deum abstulisse dicit, suam innocentiam profiteri videtur, suasque divitias & facultates non ex iniquitate, & rapina conflatas, sed à Deo

bonorum omnium largitore donatas. Has enim nemo aufert, nisi qui dedit, alias vero, quæ *Mammona iniquitatis* dicuntur, facile patent diripientibus, & *erugo & tinea demoliuntur, fures effodiunt & furantur.*

Sicut Domino placuit. Desideratur hæc sententia in Hebræo, habetur tamen in Septuaginta, & eam retinuit Gregorius ex antiqua lectione Latina, atque hæc est tertia se consolandi ratio, reliquis quoque sublimior, & excellentior, quæ sumitur ex divino beneplacito, qua videtur occurrere tacitæ suggestioni, ut adversus hostes & latrones excandesceret, nihil enim sibi cum hostibus intercessisse negotii dicit, neque sentire se ab illis laceffitum aut læsum, nam in divinam voluntatem tantum respicit, cui nihil iniquum, aut injustum placere potest: quare minime se spoliatum ab iniquo hoste conqueritur. Dei cui summa, & prima agendi ratio inest, hoc ita fieri placuit, mihi igitur illius voluntas pro ratione summa est Verbum Dei, qui Dei filius, & sapientia Patris est, *Logos*, Græce dicitur, quod vocabulum etiam rationem sonat, quod sicut per filium ita per summam rationem cuncta disponat, hac se ratione solabatur in suo morbo & dolore Nazian. *Gratias* (inquit) *ago, ut in latis rebus, ita etiam in acerbis, quandoquidem illud exploratum habeo, nihil rerum nostrarum apud summam rationem expers rationis esse.*

Ita factum est. In iis malis, quæ cum summo hostium scelere accepit, habet vir sanctissimus; quod sibi, quod etiam Deo summo opere placeat, videlicet non actionem iniquam dāmonis, aut latronum, sed suam ipsius passionem: quæ, à quocunque inferatur, & fiat, peccatum non est ea ratione qua passio est, atque in ea Deus complacet tantquam in re sibi gratissima, quæ passionis piissimæ ab iniqua actione distinctio, & quasi præcisio Theologica indicatur, cum per verbum passivum hæc sententia profertur. *Sicut Domino placuit, ita factum est*, cum tamen sicut Domino placuit, non fecerint dāmon, atque Sabæi. ejusmodi loquendi formæ vim atque proprietatem in re simili explicanda subtiliter semper observant Sacræ literæ. Genes. 45. ait Joseph fratribus: *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum*, cum tamen minime Dei voluntate invidi fratres illum ablegaverint, & vendiderint, deinde cap. 50. dum suorum fratrum scelus extenuat, aut excusat: *Nolite timere, num Dei possumus resistere voluntati?* cujus loci lectio varia est, Septuaginta, *Deo enim sum ego.* Aquila & Sym. *Nunquid enim pro Deo ego?* quod responderet Hebræo. Alii ex eodem fonte,

Male par-
ta male
dilabun-
tur

Luc. 16. 9

Matt. 19.

10.

15.

LXX.

Tertia
consola-
tionis ra-
tio ex di-
vino be-
neplacito,

Deus
summa
ratio, &
cum ra-
tione di-
sponens
omnia.
Nazian.
epist. 36.

16.

Præcisio
Theolo-
gica &
Metaphy-
sica actio-
nis à pas-
sione in
Sacro Ser-
mone,

Gen. 45.

8.

Gen. 50.

19.

LXX.

Aquila.

Symmac.

Quo

Quoniam nunquid sub Deo ego? aut, Nunquid loco, aut vice Dei ego? eodem recidunt omnia, ego res meas non mea voluntate aut consilio agenda duco, Dei voluntati me totum nunquam non permisi; Non sum ego Deus, neque loco aut vice Dei, ut mea voluntas sit regula gerendorum, Dei sum ego; Dei voluntati subjicior, illi de me decernenti, prout illi placuit; resistere neque possum, neque debeo; hæc autem Dei voluntas fuit, ut mitteretur Joseph, non ut fratres mitterent. Subtiliter hic Cajetanus observat: cum Deus atque fratres non eodem modo in Josepho vendendo se habuerint, Josephum dicere loco Dei se stare, id est à Dei partibus, ita ut non quid hostes fecerint iniqua actione, sed quid Deus vellet sua passione & tolerantia, attenderit, se gaudere quod venditus, quod in Ægyptum missus sit, quod id quoque Deo placuisse intellexisset. Jer.

Thren. 3. in illa maxima clade, iis qui de hostium immanitate conquerentur, videtur respondere, præteriens actionem iniquam, & attendens tantum passionem suam, quam Dei voluntate sustinebant. Quis est iste, qui dixit ut fieret Domino non jubente? Simile est id

Joan. 11. Caiphæ dictum: Expedi nobis, ut unus moriatur homo pro populo, quod ab Spiritu Sancto & non à semetipso dixisse Joannes testatur; quod enim Christus moreretur, quod mortem illi per summam invidiam summumque scelus pateretur illatam, expediens, atque adeo necessarium erat universo hominum generi; sed vix tamen homini illi, per cuius actionem traditus est, vix crucifixoribus, vix deicidis, vide quam Theologice apex ille Theologorum (sic vocat Dionys.) Petrus de hac re loquitur

Act. 4. 23. Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemisistis. Iniquæ manus agentes, affligentes, interimentes, Dei consilium æquissimum ut traderetur, & traditus pro nostris delictis solverit. Deinde: Convenerunt adversus sanctum puerum tuum Jesum Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus, & populus Israel facere, quæ manus tua, & consilium tuum decreverunt fieri. Vide ut illi egerint quæ Deo displicuerint; ut vero factum fuerit, sicut Domino placuit, sapienter hac de re loquitur Leo Sermon. 16. de Passio. Domini.

Sit nomen Domini benedictum. Hujus primi certaminis hæc est clausula primique triumpho decantatio per summam patientiam, & ferventissimæ charitatis affectum: quam Deus in universis rebus moderantis æquitatis, & providentiæ rationem servare solet, illam in me quoque ostendit, dignus propterea, qui omnium vocibus, & gratiarum

actione concelebratur, Benedicam Dominum Psal. 33. in omni tempore, utcumque mecum ille egerit, his verbis omnem videtur suggestionis blasphemix aditum præclusisse.

Nomen Domini, id est Deus ipse, Nomen rei pro re ipsa, frequenter in sacris. Psal. 43. In te inimicos ventilabimus cornu, & in nomine tuo (quod dixerat in te) spernemus, &c. Psal. 47. Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua. id est talem te præstas, qualem te omnes prædicant, illustris vero ille locus est, Act. 1. Erat turba hominum simul fere centum viginti. Græce; (onomaton) nominum; nominatim enim homines censerentur, frequens quoque apud profanos nominis pro re usurpatio, ut ille dixit,

Nec fidum femina nomen.

Et apud Lyricum Europa inquit:

Pater, relictum filia nomen.

Et eadem dicendi figura, Ariadnes:

Nam pater, & tellus justo negata parenti Proditæ sum factæ nomina cara meo.

Sed cum nomen rei alicujus dicitur, significatur res excellentis nominis, & gloriæ, videlicet res nominari digna, ita ut nomen rei significet, rem nominis præclari. Quare hoc loco nomen Domini, erit Dominus gloriosus, cujus bonitatis & sapientiæ laus longe lateque patet, & omnium linguarum hominum, & angelorum celebratur. Benedictum vero optat Dei nomen, id est, ut pro illius in nos paternæ providentiæ gratias agamus, & laudibus piisque hymnis prosequamur, utrumque verbo benedicendi significante, vel gratias agere; ut 2. Paral. 31. v. 8. Daniel. 2. v. 19. & 4. v. 31. Matth. 14. v. 19. vel laudare ut Psalm. 33. v. 2. & Psalm. 95. v. 2. & 102. v. 1. 2. & aliis locis frequenter.

Unde observare licet primo, in ea providentiæ ratione, quam Deus erga justos suos exercet, mirabilem se Deum, mirabilisque nominis & gloriæ majestatem ostendere, eo enim nomine agnosci vult, & prædicari, non tam quod filios suos delicate nutriat, quam quod illos severiori disciplina continet, & quod servos habeat fideles & constantes in laboribus, & ærumnis, hunc sibi honorem, hanc sibi gloriam à suis servis deferri exigit, sicut Petrus dixit: Si exprobramini in nomine ejus beati, quoniam quod est honoris & gloria, & virtutis Dei, & qui est spiritus ejus super vos requiescit, videtur enim spiritus ejus, qui igneus est, severiorisque disciplinæ, velut illa Noe columba, quare in quo possit pedem figere, & cum vix inveniatur, qui labores & ærumnas à Deo oblatas admittere velit, non habet ubi requiescat pes illius: si quis vero latus, & gratus exprobratur in nomine ejus, super illum

Nomen pro re ipsa. Psal. 43. 6 Psal. 47. 11.

Act. 1. 11. ἀνέπαυται.

Tibul. Horat. 3. carm. Ovid.

*Nomen præclara rei alicujus fama. * Cosa de nonbre y fama.*

Benedicere est gratias agere, aut laudare.

18. Gloriosus Deus in justorum ærumnis.

1. Pet. 14.

4.

Dei gloriosum nomen, virtus, & spiritus requiescunt, isque Dei nomen celebrat. Sic etiam Paulus ait; *Stigmata Domini mei in corpore meo porto*, notâ servi in ultus sum; igne tribulationum insignitus; Dei spiritu succensus: hæc vero stigmata, quæ alia sunt, quam verbera, quam persecutiones & ærumnæ terra marique? Hæc igitur stigmata, porto, ostento, & omnibus conspicua visendaque præbeo, quo ex meis ærumnis Dominum meum, & Jesu nomen celebrem, & prædicem: quod iterum idem Apostolus clarius scripsit: *Magnificabitur Dominus in corpore meo* (id est, magnus habebitur & prædicabitur,) *sive per vitam* (cum me eripuerit ex multis, ingentibusque vitæ discrimini-bus) *sive per mortem* (videlicet cum mea mors illius nomine suscepta testificetur dignissimum esse, pro quo mori parati simus.)

19.

Tribula-
tio ingens
beneficiū,
& gratia-
rum ac-
tione
suscipien-
dum.

Phil. I. 24

Tribula-
tionum
perpeffio,
beatitudo
apud Pe-
trum
Tribula-
tiones di-
cuntur
tempus,
id est oc-
casio
lucris.

Apoc. I. 3.

Aretas.

Isai. 18. 7

Psal. 28.

Brevi Pa-
raphrafi
illustra-
tus.

Agendæ
gratiæ
Deo in
dilu-
vio,
& turbine
tribula-
tionum,

Secundo, Jobum gratias agere pro accepta clade, velut pro ingenti beneficio: Dominum vocat. Apostolus non solum in Deum credere, sed etiam pro illo pati, videturque utrumque beneficium simul conjungere, Vocationis, atque Patientiæ, acceptarumque ærumnarum, quod utrumque simul initio nascentis Ecclesiæ conferretur à Deo. Nam qui ad Christi Evangelii servitutem accedebant, stabant in timore, & præparabant animam suam ad tentationem. Beatitudinem dicit Petrus: *Beatieritis*; quoniam tribulationes videntur esse pignora futuræ gloriæ. Joannes lucra, & bonorum omnium opportunitatem; quid enim aliud existimas significare, cum ait Apocal. 1. *Tempus prope est*, quam calamitates, & persecutiones, quæ multorum sunt præmiorum, atque ingentium bonorum amplissima occasio? Et, ut Areras exponit, beatitudinis consequendæ commoda idoneaque opportunitas? Pro tanto igitur beneficio Jobus gratias agit; sicut scriptum est: *Deferetur munus* (gratiarum actionis & laudis) *à populo divulso, & dilacerato*. Vide Psal. 28, quo ad sacrificia facienda, & ad dicendam gloriam nomini Domini convocat David universam Ecclesiam: eo præsertim tempore, cum tonitrua & fulgura terrifica edit; cum ignes jaculatur in terras, cum confringit cedros; cum arbores antiquissimas convellit, cum sylvas, nemoraque decutit; cum revelat condensa & decorticat, spoliaturque arbores honore suo; cum vitulos, cum cervos, cum feras, cum Rhinocerotam terret, atque prosternit, cum pluit, cum grandinat, cum tonat, cum rugit, cum fremit. Tunc videlicet cum nos terret, cum honore bonisque omnibus spoliatur, cum humanum fastum dejicit, cum humi prosternit, cum proterit; cum

laboribus & calamitatibus frangit, afferre nos illi oportet filios arietum, & vitulos labiorum nostrorum; atque gloriam & honorem nomini ejus, & in templo ejus omnes dicere hujusmodi gloriam, hujusmodique gratias agentes hymnum concinere, Dominus diluvium inhabitare facit, & sedebit Dominus Rex in æternum, nimirum diluvium immittit & ærumnarum pluviam; quibus impios puniat, pios exercent. Dominus virtutem populo suo dabit. Pios interim sua virtute corroborabit, ne cadant malis, sustinebit, ne fluctibus superentur, ne frangantur laboribus, ne constentur calamitatum metu, & tristitia; sed bene eis cadat tempestas, tandemque ad tranquillitatem cuncta perducet. Dominus benedicet populo suo in pace: cumulans sustentiam laborum ingenti mensura omnium bonorum, amplissimorumque præmiorum.

XXII. In omnibus his non peccavit Job labiis suis: neque stultum quid contra Deum loquutus est.

1. *Demon temeritatis, & mendacii notatus. Laudatus Job. Defensus Vulgatus.*
2. *Job illæsus ex prælio. Nemo leditur nisi à semetipso.*
3. *Expenditur lectio LXX. stultitia ad vitium linguæ, & quid proprie in Sacro Sermone.*
4. *Qui Fatui, quæ fatuitas. Pulchra ex Chrysost. totius cap. clausula.*

Conclusio, quæ ostendit, dæmonem temere pollicitum, fore ut Jobus Deo benediceret, quasi dæmonem ipsum mendacii arguat sacer scriptor. Nos diceremus à Iomemos hasta aqua mentiroso ha salido. Origenes, & Græci, ad cogitationes referunt; nullam videlicet impiam cogitationem habuisse de Deo, sed bene de illius bonitate sensisse, favent Septuaginta, qui legunt: *In omnibus his, quæ acciderunt ei, nihil peccavit Job coram Domino*, sed tamen Latinus interpret ad peccatum, & lapsum linguæ pertinere existimavit, addit enim, & quidem sapienter, *labiis suis*, cum in Hebræo tantum sit, *Non peccavit Job*. Nam tota Dæmonis intentio eo incumberebat, ut verbum minus consideratum, aut minus pium ab illo extorqueret, quod blasphemiam saperet.

Præterea hac sententia asseritur Job illæsus evasisse ex prælio, nam nemo leditur nisi à seipso, id ergo conabatur dæmon, ut Jobus seipsum per impatientiam læderet, & vel unico verbo saltem sibi noceret, itaque qui hactenus non peccavit, minime læsus à se ipso est, de quo sic scripsit Chrysost.

1. Dæmon temeritatis, & mendacii arguitur. Origenes

LXX. Job non peccavit neque verbo, neque cogitatione.

2. Job illæsus ex prælio.

Chrysost. bat hom, quod

nemo le- bat hunc rerum ordinem diabolus, & ideo cum
ditur nisi experisset beatum Job, omnem substantiam ejus
à se tom. 5 perditum dedit, non ut eum pauperem faceret, sed
ut pro his dolens impium aliquem sermonem pro-
ferret in Deum, &c. Tandem cum plura dis-
seruisset, colligit inanes esse illas querelas,
quibus se quis læsum, & violatum ab alio
queritur; nam neque dæmon ipse lædere
potest eum, qui sibi ipsi voluntate sua pec-
cati autor non fuerit, vide Cyril. Hieroso-
lymit. Nemo læ- ditur, qui
nō peccat.

Cyril.
Hieroso-
lymit.

Neque stultum quid, in Hebræo & Septua-
ginta: Non dedit insipientiam Deo. Olympio-
dorus ait Hebræum legere; Non inculpavit
Deum; aut, non est conquestus de Deo. Quasi
diceret, non sensit inique de divina provi-
dentia, neque dixit supremum judicem pa-
rum juste, parumque sapienter egisse. Pro
Deo, vox Originalis, Elohîm judicem & gu-
bernatores sonat, Chrysost. Deum injustitia
aliqua non condemnavit. sicut qui contra se
sententiam judicis expertus est, inique de
illo sentire solet; Job tamen nullam inju-
stitiæ aut stultitiæ notam supremo judici
affingit, quicquid ille contra se decrevit,
imo cum sua bona proscripserit, & calum-
niatori permiserit, nihil contra se; sed pro
se Deum egisse intelligit. Origenes refert
ad præcedens illud Jobi præconium, ut Jo-
buseffecerit, ne Deus ullius stultitiæ, aut le-
vitatis, mendaciæve argui posset, nam talem
se præbuit, qualem prædicavit Deus.
No le fago à Dios mentirosa.

Origenes.

Sed Latinus interpres stultitiam illam ex
parte Jobi consideravit; quasi diceret, nihil
rejecit in Deum stulti scommatis, aut blas-
phemiæ, non rependit Deo stultam aliquam
querimoniam pro clade, quam ab illo ac-
ceperat, non retulit Deo stultam aliquam
ingrati animi significationem; & hic sensus
tum fini proposito, tum verbis ipsis con-
gruentior est; nam stultum, aut stultitia, est
id quod petulantius aut inconsiderantius
dicitur, *Hablar necedades*. quæ significatio
stulti non est à Latino sermone aliena; nam
Cicero aliquando loquacem appellavit
stultitiam; stultitiæ enim index est lingua,
& vox: & quæ sunt stultitiæ, eadem sunt
signa loquacitatis; cum tradat Plinius lib. ii.
cap. 52. auricularum magnitudinem; stulti-
tiæ, & loquacitatis notam esse, in Hebræo

Stultitiam
ad loqua-
citatem
referri.
Cicero 3.
de ora.
Stultitiæ,
& loqua-
citatis fi-
gna ex
Plin.

autem pro stulto est *Thiphla*: à radice *Thaphal*,
quod proprie est id, quod debitum tempe-
ramentum non habet. Rabi Mardochai ait
esse, quicquid non est sufficienter paratum,
& conditum, sive sit cibus, sive cæmentum,
sive res alia. Quare si ad cibum & gustum
referatur, dicitur insipidum, insulsum; sic
vertitur infra cap. 6. vers. 6. si ad rem cæ-
mentariam, dicitur lutum absque tempera-
mento, Ezech. 13. v. 14. si ad verba & ve-
ritatem aut falsitatem cujuscumque narratio-
nis, dicitur falsum & stultum. Thren. 2. v.
14. ergo, ut quod ad cibum pertinet atque
gustum jungamus cum verbis, & lin-
gua, profecto stultum loqui aliquid, idem
erit quod insipidum, & inconditum loqui.
Hoc vero (ut vel ex hoc uno exemplo con-
stare possit, non frustra nos Hispanis nostris
locutionibus in explicando Sacro Sermone
frequentius) uti nihil aliud erit, quam,
hablar de sabrido, videlicet verbum paulo
asperius, pauloque amarulentius ex palato
insipido & amarulento proferre. Mirum
ergo, quod Job ita sibi temperarit, ut cor,
linguam, singula verba sale condierit, ni-
hil insulsi, nihil ingrati, aut sibi, aut divino
palato proferens.

הפלה
הפל
R. Mar-
doc. in
suis Con-
cordan.

Stultum
loqui.

Huc facit quod fatuos (iidem sunt stul-
ti) id est inconsiderate loquentes, & stulti-
loquio laborantes, insulsos etiam interpre-
tatur Donatus. & Servius scribit eosdem à
Fatua Fauni uxore sic dictos, quæ nomen
quoque à fando acceperat; id est à vatici-
nando, ut tradit Isidorus lib. 7. Etymolo-
giar. Fauno enim uxor fuit nomine Fatua,
quæ assidue divino spiritu impleta, velut
per furorem futura prædicebat, unde fatua-
ri dicuntur, qui inspirari solent. Quare fatui
sunt commotioris animi, commotiorisque
linguæ homines. Job itaque qui orationem
suavissimam fundit, nihil stultum, nihil fa-
tuum, nihil insulsum loquutus est. Jam to-
tum caput pulchra illa Chrysostomi clausu-
la, elegantique similitudine concludamus;
sic ille scribit: *Quemadmodum in simulachro-
rum crepidine, statuarumque basi solet inscribi,
Hic, illeve posuit: ita hoc loco libri auctor post-
quam Justum simulachrum verbis absolvit, in cre-
pidine hanc veluti inscriptionem reliquit:*

4.
Fatui qui.
Donatus,
in Terenti.
Eunch.
Servius l.
Æneid.
Isidorus.

IN OMNIBUS HIS NON
PECCAVIT JOB.

CAPUT
PRIMUM.PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.BREVIS NOTATIO
EORUM,

QUÆ
in Paraphrasi strictim dicuntur, & in commentariis fusius explicantur.

(.)

UO TEMPORE ILLE DEI populus, qui jam inde ab Abrahamo peculiari signo

secerit à cæteris, internoscique poterat, in

Jacobe ejusque filiis non solum propagari, ve-

rum etiam illam reipublicæ, regnive formam

adumbratam (in alieno licet Aegypti regno, & solo) ha-

bere capit, in quam postea duodecim in tribus divisus,

sedactus est, jam sane a tunc posterius Esau, qui fratre suo

Jacob in Chanaanam redeunte recesserat in montem

Seir, ad tantam multitudinem tantamque potentiam

crescere, & augeri cæperunt, ut à montosis in finitimas

regiones, planiciesque camporum descendentes univer-

sam illum Idumææ tractum, quæ inter montes, Jorda-

nemque media interjacet occuparent; plurimarumque

provinciarum, atque regnorum dominationem obtine-

rent. Verum ex reliqua posteritate unus extitit b pro-

nepos Esau, ita * cæteris hominibus sanguinis commu-

nisque c humanitatis societate similis, ut singulari vir-

tute viri, & præstantis animi constantia cunctos morta-

les longe lateque superaret; dignissimusque censeretur,

cui d propter tantam virtutem, tantumque generis splen-

dorem, (nam ab Abraham quintus erat) nec non propter

singularem humanarum divinarumque rerum scientiam

non solum terræ Hus, sed universæ etiam e Idumæorum

ditionis principatus & imperium deferretur, & f rex

regum communibus aliorum regum votis & suffragiis

renuntiaretur.

Is inter Husitas regni sedem fixit: g interim constantem

quendam dominandi, rectumque felicitatis cursum nulla

adversa fortuna incursione abruptum, aut retardatum te-

nebat. * Est vero h Husitarum provincia cis Jordanem

in ea sorte, quæ postea dimidia tribui Manasse attributa

est; Thraconitidem & Argob cum Jordane ab Occiden-

te haber, ab Oriente vero majorem illum Hermon, seu

Sanir montem; Arabiæ desertæ contermina; Armenia

vicina; non longe distans ab Idumæa illa montosa, quæ in

cavernis petrarum sita est. Huic singulari viro, principi

que clarissimo nomen Job, i apud alios Jobab, non sine

divino numine inditum fuit; quippe non leve aut vanum,

* sed quod frequenti fama cum laude gloriosum esset, &

reliquæ vitæ fortunam variam, variosque eventus (l do-

lorem enim, & ærumnas sonat) arcana significatione

præferret.

Patria m Bosra fuit, sive illa quæ in Idumæa est, sive illa

altera, quæ in Thraconitide. Patrem habuit Zaram ducem

Rahuelis filium, Esau nepotem. * Sed cum n sanguinis na-

talium impuritas nihil illius vitæ candorē, lucemque ob-

scuretur, qui pietatem colat, & vitiorum sordibus se non

cōtaminet, extitit sane vir hic omnibus virtutū ornamen-

tis officiisque eximius. o Fuit namq; naturæ ducis agen-

diq; magistræ, atque rationis rectæ observantissimus; * ve-

ræ solidaque p sanctitatis, quæ nihil fucati, nihil impuri ad-

mixtum habeat, studiosissimus sectator: omnes perfectæ in-

nocen-

a Quo tempore Iob vixerit. v. 1. à num. 34.

b Quod Iobi genus. v. 1. à num. 31. late disputatur.

c Viri significatio triplex pro homine imbecillo, pro forti, pro magistro. v. 1. à num. 2.

d Ex quibus titulis olim Reges crearentur. v. 1. à num. 19.

e Iob Rex universæ Idumææ. v. 1. à num. 14. & in descriptione terræ Hus à num. 28. & 29.

f Iob Rex regum. v. 1. à num. 14.

g Quæ sit vis & usus præteritis imperfecti. v. 1. num. 21.

h Situs terræ Hus. v. 1. num. 28. 29. 30.

i Iob an fuerit binomines. v. 1.

l Iobi nominis interpretatio quæ. v. 1. num. 46. & in præfat. c. 2.

m Iobi patria, & parentes. v. 1. à num. 3.

n Parentum impietas nihil lædit filiorum pietatem. v. 1. num. 40. 41. 43. in Appendice. 3. ad Iob genealog.

o Prima laus rationalis hominis à virtutibus, quæ in ratione naturali posita sunt. v. 1. num. 50.

p Multiplex simplicitatis accipio in sacro sermone. v. 1. num. 51. 52. 53. & 54. & sequ.

i.
* Vir.

erat in terra * Hus

* Nomine Job.

* & erat vir ille

* Simplex.

q Rectus pro jucundo & grato, v. 1. num. 56. 57.

r An virtus sit placere hominibus, v. 1. num. 85.

s Timor Dei universam religionem significat, v. 1. num. 59. 60.

t Verbum recedendi, sicut & standi, militare v. 1. num. 61.

u Husitas fideles fuisse, & ad ecclesiam pertinuisse v. 1. à num. 63. & sequentibus late differitur.

v Iobi filios sanctos fuisse v. 1. n. 1. & v. 19. n. 2. & promiscua sobolis ex viris & feminis consideratio num. 9.

x Filii cum dicuntur parentibus nasci, quid tertio illo casu significetur in sacris v. 2. à num. 3. usque ad 8.

y Qua naturales divitiae quondam amatae, & de possessione Iobi disputatio, v. 3. num. 1. usque ad 4.

z Qua horum omnium pecorum utilitates v. 3. à num. 6.

a Cuiusmodi fuerint olim muli in pretio habiti, an sui generis, vel potius ejusdem generis cum nostratibus v. 3. n. 11.

b Quos familia nomen comprehendat, v. 3. à nu. 13. ex Hebraeo, & Latino.

c Quid magnitudo afferat in Sacri Sermone, & qui orientalium nomine intelligantur, v. 3. à nu. 17. usque ad 23.

d An filii Iob fuerint tunc temporis filii familias, explicatur, v. 4. num. 3. & 4.

e An Iobi convivium quotidiana fuerint, anuave, peculiaris quaestio disputatur, v. 4. à nu. 6. usque ad 13.

f De horum conviviorum frugalitate & modestia plura v. 4. num. 8. usque 12. & ad sorores non pertinuisse eam curam n. 15. & 16.

g Iobi filia an virgines tunc fuerint disputatur v. 4. num. 17. cur convivium adhibita num. 16.

h Convivii & solennit. nomen orbicularum circumvolutionem sonare, & quare, v. 5. num. 1.

i Iob ad Sacra alias & Sacerdotalis epulas suos filios invitasse

nocentia numeros in se habens, constans cum summa veritate dictorum atq; factorum, quæ in locuplete & principe viro non extrema tandem virtus est. Hanc summam æquitatis, † rectitudinis semitā cum teneret, q bene tamen de omnibus mereri & studuit & assequutus est; nec non universis subditis frugi, benignusq; semper est visus: Sed non ideo se non Dei servū obsequentiſſimum, & † pietati addictiſſimū imprimis exhibuit, * atque ſuniverſæ impiorum & vitiorum cohorti; quæ in mundo graſſantur per summam licentiā, s hostem atque inimicum graviffimum opposuit. t Quale vero tandē exiſtimare oportet Huſitarum regnum extiſſe ſub rege ſanctiſſimo? quam bene fidei myſteriis rerumq; divinarū cognitione informatum, bene, & pie vivendi præceptis inſtructum? quantum apud illos pietas, religio, æquitatis, & virtutis ratio potuerit? Neque minus præclare inſtructam domum habuit, ſeptem generolæ indolis filiis, tribuſque filiabus honeſtiſſimis v ſanctæ omnibus & liberaliter educatis; æqui ſicut rei paternæ atque domeſticæ ſupelleſtilis pars optima erant, ita etiam bonæ parentum ſpei, omniſque gaudii atque lætitiæ materiam ampliſſimam ſuppeditabant. Illæ deinde miſeres erant, ſed neque non ampliſſimæ divitiæ, non quæ iuro, & argento, y quibus nullus ſit cōparandis finis præſcriptus, ſed quæ pecoribus & armentis conſtarent veræ ac naturales facultates. Habuit namque ſeptem millia ovium: z ex quibus ad victum, veſtitum, ſacrificia multa ſunt utilitatis; camelos (quos inter armenta paſcit Oriens) tum geſtandis oneribus, tum præliis præſertim Arabicos, idoneos; Juga boum quingenta non ſacrificiis ſolum, ſed colendis agris ampliſſimis neceſſaria: quingentas aſinas tum ad mulorum generationem, a (qui tunc habebantur in pretio) tam ad vehendum, aliasque operas agrorum opportunas: b Familiam denique ampliſſimam, & numeroſiſſimum ſervitium ex bubulcis, paſtoribus, magiſtris pecorum, agricolis, ſerviſq; ad omnem rem idoneis comparatum. * His rebus omnibus toto Oriente c nominis celebritate & reiſa & nobilitatis divitiarū, ſapientiæ, pietatiſque laude inter * Arabes, Armenos, Idumæoſque omnes maximus atque clariſſimus effectus eſt. Quoniam vero illa non eſt ultima ſcælicitatis pars, quæ ad filios pertinet, certe filios habuit honeſtiſſimis d matrimoniū vinculis junctos, qui licet privatis domibus, & facultatibus ſeparati diviſque vitam traducerent, ſed incredibilis erat omnium concordia, maxima caritas, ſumma atque perpetua vitæ lætitiæ; quippe ſolenne illis ſemper fuit, e quotidianis, ſed f modetiſtis honeſtiſque conviviiſ ſe invitare, excipereque viciffim: & ſuum ex ſeptē hebdomadæ diebus, diem cuiq; ut convivator eſſet, præfigere. * Ejuſmodi tamen rerum curam à ſororibus minime requirebant, hoc contenti, quo fraternam benevolentiam nutrent, ut illas ad communem conviviorum jucunditatem accerſerent; vocatæ vero tres g caſtæ, verecundæq; virgines, ut temperantiæ atque frugalitatis teſtes aſſent. Sic agitabantur per h gyrum ex ordine convivii, ſuamq; circuitiōnem ſinguli ſingulis hebdomadis conficiebant. His cum parens optimus ſive pro ſua regia majeſtate, & dignitate, ſive pro illius ætatis, regionisq; apud Reges cōſuetudine, cum minime intereſſet, ne hac quoq; jucunditate privaretur, quam diſcumbentibus afferre ſolent filii, ſicut novellæ olivarum in circuitu menſæ, i ad ſacratiores alias epulas liberos ipſe invita-

† & rectus,

† ac timens Deum,
* & recedens à malo.

2.
Natique ſunt ei ſeptē filii, & tres filiæ,

3.
& fuit poſſeſſio ejus

ſeptem millia ovium,
& tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum, & quingentæ aſinæ, ac familia multa nimis,

* Eratque vir ille magnus
* inter omnes Orientales.

4.
Et ibant filii ejus, & faciebant convivium unusquiſque in die ſuo.

* & mittentes vocabant tres Sorores ſuas, ut comederent & biberent cum eis.

5.
Cumque in orbem tranſiſſent dies convivii,
mittebat ad eos Job, & ſanctificabat illos,

invita-

Consurgensque dilu-
culo,
Offerebat holocau-
sta pro singulis. † Di-
cebat enim, ne forte
peccaverint filii mei
& benedixerint Deo
in cordibus suis. †
Sic faciebat Job cun-
ctis diebus.

6.

Quadam autem die
cum venissent † filii
Dei,
ut assisterent coram
Domino.

† affuit quoque inter
eos etiam Satan.

7.

Cui
dixit † Dominus un-
de venis?

qui respondens ait, †
circuivi terram,
† & perambulavi eā,

invitabat, atque per nuntium præviam aliquam purifica-
tionis sanctificationisque cæremoniam indicens, sacrificio
matutino sancte & digne jubeat interesse: deinde his, quæ
primum Deo oblata essent, cum religione & jucunditate
frui, quorum ipse Jobus esset conditor, & instructor. l. E-
rat enim pro suo Primogeniti jure, & pro Regni, Sapien-
tiæ, sanctitatisque privilegio Sacerdos Dei altissimi. m. Sed
mirum, quantum in re Sacra diligentia & sollicitudinis
adhiberet; summo surgebat diluculo, quippe hæc illum
religionis cura excitabat à somno, eademque vigilantis
animum prima occupabat. n. Pro singulis filiis, quos sigil-
latim unice diligebat, singula apparabat sacrificia, quibus
illorum peccata expiaret, † si quid forte inter lautiores e-
pulas per negligentiam admisissent, o & vel levio-rem co-
gitationem, quæ Dei conspectu corda scrutantis indigna
esset, cordibus concepissent. † sic p sacrificabat Job post
evolutam cōvivalem hebdomadam octavo quoque die.
Cæterum cum in viro integerrimo ad perfectæ sanctitatis
cumulum nil aliud desiderari posse videretur, quam cer-
taminis cum hoste labor, & virtutis atque fortitudinis ex-
manifesta victoria publicum testimonium; cumque tan-
x sanctitatis impatiens atque invidens communis inimi-
cus illius perdendi occasionem inquireret, quadam die
cum certamini, tum victoriæ atque coronæ comparandis
opportuna, sed Jobi domui, totique familiæ, liberis, ser-
vis, facultatibus funesta & luctuosa † sancti q angeli illius
regni hominum, & filiorum Jobi custodes, in eum ipsum
locum convenerunt, in quo duo illi versabantur Jobi tu-
telares, & privata, & publica personæ regis curâ habentes;
quem Satan quoq; circuibat, devorare quærens. r Con-
cilium dicas aut judicium rite & recte celebratum, præsi-
det universo conventui superior quidam angelus Dei vice
& nomine. Assistent reliqui, qui cum filii Dei sint, viro
justo fraterna benevolentia patrocinantur. Offerunt, pro-
feruntque Jobi, atque illius liberorum sanctitatem, virtu-
tum merita, orationes, sacrificia. † Adstat quoque, studens
se in angelum splendidum transformare, s qui calumnia-
tor est fratrum suorum, Jobo litem intenturus. Illi de re-
bus Jobi juvandis & promovendis & adversus commu-
nem hostem tuendis, & conservandis edoceri & illuminari
postulant: Hic Jobum exposcit ad pugnam. Patrocinantur
illi hic per summam invidiam & calumniam criminatur.

Impudentem ergo & jam jam rem aggredi gestientem
adversarium, † qui Dei personam locumque tenebat s af-
fatur in hæc verba. Undenā huc ades, o vage & errabunde
spiritus? quorsum enim nunc te diffimules, & alienam in
speciem induas, qui omnibus bene notus sis? r neque vero
tua respōsione indigemus, id enim sive eas, sive redeas se-
per studes, ut res humanas perturbes, & misceas, & in om-
ne improbitatis genus mortaliū animos impellas. tūc im-
pudens adversarius impudenter atque superbe: † Quæ est
mea v celeritas discurrendi vestra nihilo minor, momento
temporis lustravi terram universam; quid gerant mortales
contemplatus sum; omniumq; studia perscrutatus sum; nam
liber mihi incessus quoquo patet, x domino videlicet atq;
rectori mundi hujus; mea sunt enim omnia regna mūdi, &
cui volo do illa; in pace itaq; sunt omnia quæ possideo. Sic
insolescēti, mentientiq; dæmoni occurrit oportune deus:
virumque justum atque optimum, quo tantam nequitiam
repre-

l. Jobum Sacerdotem fuisse & quib-
us titulis Sacerdotium obtinuerit
peculiaris disput. v. 5. à n. 13. us-
que ad 19.

m. De diluculo, & mane surgendi
arcana in Sacro sermone significa-
tione v. 5. & de diligentia in re di-
vina adhibenda. v. 5. à num. 9.
usque ad 12.

n. Peculiaris quasiuncula an sigil-
latim pro singulis filiis Jobi sacrifi-
cavit v. 5. num. 14.

o. Quid verbo benedicendi signifi-
cetur, an graviora tantum pecca-
ta, an vero levissima etiam cogita-
tio v. 5. à nu. 23. usque ad 25.

p. De verbo Faciendi, quod ad sa-
crificium pertinet, plurcula. v. 5.
num. 26.

q. Longior de Filiis Dei disputatio;
& quod ea compellatio sancti an-
gelis peculiariter conveniat v. 6.
num. 3. 4. 5.

r. Quæ, & qualia fuerint hujus
concilii acta privatim exponitur;
& an angelus quispiam Dei no-
mine toti Concilio præfuerit v. 6.
à num. 9. usque ad 13.

s. De nomine & significatione Sa-
tana late differitur v. 6. nu. 7. &
ut lites, & calumnias sonet. nu. 8.

t. Quomodo Deus angelo, angelus ve-
ro Deo loquatur ex D. Thom. &
Theol. v. 7.

u. Quadam interrogationes vim
assertionis habent, Et verba futu-
ri temporis reprehensionem perpe-
trati alicujus sceleris, & prava
consuetudinis. v. 7. n. 1. & 2. tum
etiam interrogatione extorquere
vult Deus confessionem rei alicu-
jus. v. 9. num. 1.

v. Angelorum immovendo veloci-
tas ex Patribus v. 7. num. 2.

x. Circuire, & perambulare quid
habeant arcana significationis ex
Hebra. Græc. Lat. v. 7.

y Verbum considerandi, quod in fonte est, apponere cor, quas intelligentias recipiat rei presentis congruentes. v. 8. num. 4.

z Proprie nominis compellatio, quam sit tenera atque benevola & quadam alia in nominibus justorum observanda v. 1. n. 4 s. & 49. & v. 8.

a Dignitas servi Dei, & quam sit honorifica ea compellatio. v. 8 n. 5. usque ad nonum.

b Ut attendas etiam Deus suorum servorum pulchritudinem, & spectari à cunctis velit. v. 8.

d Adversarius, omnesque impie intensionem calumniantur in bonis operibus. econtra justis etiam in prave factis ex intentione laenti excusationem quarunt. v. 9. num. 1. & 2.

e Qua sit amicitia gratuita, qua mercenaria: & qui servi Dei gratuiti v. 9.

f Quam sit Deus ex mera gratia erga mortales. v. 9.

g Ut Deus Ecclesia sua & justorum singulorum custodem, & vigilem agat, & quam varia ratione v. 10. num. 2.

h Ut Deos opera manuum, actiones suorum justorum secundis impiis interim laborantibus in vanum digressiuncula apposita explicatur, v. 5 & 6.

i De particula Nisi, qua jurandi & impreandi formula est & nucleate differitur. v. 11. num. 4.

l De verbo benedicendi, & de Antiphrasi aut Euphemismo. v. 11.

reprimeret, objecit, *y* Attentius ne (inquit) contemplatus es singulari virtute, virum & *z* nomine & consuetudine mihi familiarissimum, mihi quoque obsequentissimum, Jobum inquam? Nam quos tu ex deceptis mortalium animis spiritus concepisti, hic solus frangere potens est, atque comprimere, quem nunquam efficies tuum. Oportet sane, te licet dissimulante, ex hoc uno plus te doloris, & invidia accipere, quam ex ceteris, qui tibi morem gerunt gaudii & voluptatis: *a* est enim te superior atque potentior, nam licet tibi terra obediat, sed huic tamen calum ad nutum præsto est. Hoc tibi affirmare verissime possum tum ab illo, tum ab ejus universa familia *b* jucundissimum mihi spectaculū dari, tantoque gratius, * quanto longius ille ab improba tuorum familiaritate recedit, atque longius post se mortales cunctos vitæ candore & innocentia relinquit, est namque omnibus sanctitatis partibus absolutus, æquitatis studiosissimus, singulari in Deum pietate, odio habens malum, adhærens bono.

Clarissimi hujus præconii veritatem negare cum ad versarius non posset, sinistre omnia interpretari aggreditur, & *d* internam, latentemque Jobi mentem & intensionem, quæ sibi ignota erat, certis mendaciis, fictisque calumniis criminatur. * Maximo scilicet in pretio, apud te (inquit) Jobus sit, deq; illius obsequio, & pietate magnifica prædices, quem pretio & mercede conduxeris, ut tibi famuletur. Maximis abs te acceptis beneficiis quid aliud sit, quam *e* mercenarius & minime gratuitus servus, qui nihil amicitia & caritate faciat, sed totus in lucri & præmii spem laborisq; mercedē, oculis & animo haud stulte feratur? *f* An vero tu erga illum ex liberalitate & benevolentia beneficium te præbeas, ego non dicam, id unum scio & constanter pronuncio, illum tibi non obsequuturum, nisi pretio & utilitate retineres. Quis enim ignoret Jobum, & illius domum universam, liberos, servos, pecora tuorum militum custodia cincta esse, *g* teque ipsum non solū * pro muro & vallo firmissimo, sed etiam pro vigilantissimo pastore illi præbere, qui circumspicias circumlustresq; universa, quæ ad illum pertinent, ne quis lupus devoret, ne quis hostis injuriam faciat: uberrimos terræ proventus confers: *h* quæcunque aggreditur, instituitve, ut feliciter conficiantur, & cedant ex votis cuncta, tu efficias, * per te quoque illius pecora incredibiliter propagantur, & augentur, ut jam tot greges sese longe lateq; per agros effundentes Hufitanæ provinciæ termini capere non possint. Quid ille tanto lucro allectus non faciat, Fidē ego majorem meis dictis adhiberi non postulo, quam res ipsa perat, licet n. de illo verissimū experimentum capere, si vel * leviter hominē pulses, & auferre te vel te fingas, quæ semel dedisti, repete igitur quæ illi contulisti bona universa, quibus ablatis, * mendax habear, & *i* dispaream miser nisi fucatā pietatem & mercenariā quandam amicitia umbrā habuisse comperiatur, & nisi palā & impudenter, nihil tuam faciem reveritus, *l* providentiam bonitatemque tuam criminetur. Hac ille ratione recte & callide Jobum exposcebat ad singulare certamen, quem quod illius virtutem, animiq; fortitudinem exploratam haberet, Deus nihil cunctatus concessit adversario. Et * ne ullam postea in certaminis lege fraudē, aut dolū causaretur: nō sua sed adversarii manu probandū, excutiendūque permisit. Tux inquit, potestati universas Jobi facultates

Pined, Tom. 1.

L

libe-

8.

Dixit quoque Dominus ad eum, nunquid considerasti servum meum Job?

* quod non sit ei similis in terra.

homo simplex & rectus, ac timēs Deum, & recedens à malo.

* numquid J O B

frustra timet Deum?

10.

Nonne tu * vallaſti eum, ac domū ejus, universamq; substantiam per circuitum: * Operibus manuum ejus benedixisti, * Et possessio ejus crevit in terra.

11.

Sed extende paululum manum tuam. * Et tange cuncta quæ possidet, * Nisi in faciem benedixerit tibi.

12.

Dixit ergo Dominus ad Satan;

† Ecce universa quæ
habet, in manu tua
sunt,
tantum in eum ne
extendas manum
tuam.

† Egressusq; est Sa-
tanâ facie Domini.

13.

Cum autē quadam
die filii, & filiæ ejus
comederent & bi-
berent vinum in
domo fratris sui pri-
mogeniti.

14.

Nuntius venit ad
Job qui diceret: bo-
ves arabant, & asinæ
pascebantur juxta
eos.

15.

Et irruerunt Sabæi,
tuleruntque omnia
& pueros percusse-
runt gladio, & evasi
ego solus ut nuntia-
rem tibi.

16.

Cumque adhuc ille
loqueretur, venit al-
ter, & dixit: Ignis
Dei occidit è cœlo,
& tactas oves, pue-
rosque consumpsit,
& evasi ego solus, ut
nuntiarem tibi.

17.

Sed & illo adhuc
loquente venit alius
& dixit: Chaldæi fe-
cerunt tres turmas,
& invaserunt came-
los & tulerunt eos,
nec non & pueros
percusserunt gladio,
& fugi,

liberos, familiam in permitto, illum, quem nunc non po-
stulasti, n minime permitto. † Mira tunc hostis alacritas
in re procuranda, incredibilis celeritas in conficienda,
Namq; ut illi data est facultas, arripuit inflamatus ad præ-
dam, & sacro è cœtu se proripit, omnes suarū virium po-
testatisque & insitæ adversus Jobi res atque familiam sa-
vitæ aculeos excussurus. Igitur cum convivalem hebdo-
madam magnificentiori epulo apparato Jobi filius stirpis
maximus domi suæ instituisset, tempus latissimum, o ho-
ramque meridiani prandii optimam, & valde opportu-
nam occasionem adversarius ratus ad commovendam re-
pentina clade fortissimi viri constantiam, nuntium agat,
(nisi forte p ipse Satanâ e mentito habitu, fictisque ver-
bis nuntium agitat) qui miserabili gestu, discissis vesti-
bus, convulsis capillis, vix interclusum spiritum emittens,
inauditis verborum exaggerationibus rem in hæc verba
exponit: Dum arabant boves, terramque excipiendis se-
minibus subigebant, nulla præterea sementis spe relicta,
cumque asinæ agrorum culturæ consortes, atque vicariæ,
non procul abessent, q Sabæi hostes, qui ex Arabia fœlici
in provincias vicinas solent excurrere, in prædam ege-
runt, pecudumque custodes, dum vim repellere conan-
tur, per summam crudelitatem vulnerati interfectique
sunt, ad unum omnes, solus ego è tanta clade superstes,
solus (inquam) ego funestissimi casus infœlix, verissimus
tamen nuntius.

r Nondum rupis instar immotus animus, tantillum re-
spirarat, vehementi dolore castigato, cum ecce alius stu-
pens sensu, voceque torpenti (quale iis contigit, quibu-
iterum aliquod prodigiū apparuit) numen, inquit, o Re-
a salute nostra aversum adversum, cœlum, iratus Deus vo-
racem signem in tuos ovium greges jaculatus, horrendi
fulmina in pastores, & servos contorsit æther, sævo incen-
dio omnia comprehensa: ne ulla quidem victima, qua
Deum placare possis, reliqua est, quid inquam Deum?
quem tot sacrificiis demereri nunquam potueris, tuæque
familia propitium reddere? nam me ex flammis volitan-
tibus incolumem evasisse, quo tibi hæc nuntiarem, nescio,
quo numine factum dicam? Nec hæc solum: sed extrema
verba secundi tertius famulus lugubriori nuntio profe-
quuturus excepit: r Chaldæi, inquit, equites depradandi
percupidi, amara gens, velocior lupis vespertinis, & in
tres equitum turmas divisa, recte in tuos camelos invola-
runt, egerunt prædam, custodes interfecerunt, & nisi me
solum fortuna servasset incolumem, stragem funestissi-
mam istam nulla ratione cognovisses.

Extremam tandē machinam admoveere aggrediens im-
portunissimus hostis, extremū eundemque acerbissimum
nuntium immisit, nam vix tertius ille famulus dicendi fi-
nem fecerat, cum quarto jam loco alius ingressus multo
graviori casu commotus rem miserandam atq; funestam
exponit; Filios, inquit, tuos, filiasque honestissimas in do-
mo sui fratris natu maximi hodiernū diem festum agere
bene nosti, ille pro primogeniti jure, atq; munere † lautif-
simum convivium dabat, nuper discumbebant omnes hila-
ritati mensæque indulgentes, rem, v dictu miserabilem,
cum ventus vehemens spirat ab Austro & immoderata
tempestas vi cœlesti, & Numine, cui venti obediunt, sa-
viente, coguntur subito, incumbit tantum malū in domus
angulos, quib. tota firmiter nitebatur, repente sūma recta
deji-

m Non esse stabile sanctitatis
& divina benevolentia argu-
mentū, si statim qua postulas, ac-
cipias, observatur v. 12. num. 1.
n Ve Deus liget, & comprimat
inexplebilem demonis seditam
& quam illi facultatem conce-
dat Deus quam deneget, disput.
v. 12. nu. 6, 7, 8.

o Quo temporis articulo demon
aggressus fuerit Iobum, & ut
semper methodum servet. v. 13.
num. 3. violentus pariter atque
astutus num. 1. & 2.

p An Nuntii fuerint veri ho-
mines, an vero fallacissimus Sa-
tanâ, explicatur. v. 14. nu. 1.

q De Saba atque Sabæis & quorū
rundam Arabum excursionibus
& latrociniiis accuratior disp.
v. 14. num. 6, 7, 8.

r Exquisita omnium cladum
methodus, & demonis improbi-
tas nullum respirandi spatium
concedentis expenditur. v. 16. nu.
1, 2, 3.

s An verus iste quoque ignis fue-
rit? An demon sub fulminis spe-
cie & de igne Dei, & aliis, qua
ad fulmine tacta pertinent o-
portuna consideratio. v. 16. nu.
4, 5, 6.

t De Chaldæis, & eorum equi-
tandi peritia nonnulla ex sacris
& profanis. v. 17. nu. 1. & 2. &
ut ternarius sit ex disciplina
militari præcepto, nu. 2.

v Extremi nuntii acerbitas, &
de parentum in filios caritate,
atque Iobi cum aliorum paren-
tum luctu comparatione. v. 18.
nu. 6, 7.

dejicit, momento demolitur muros, convellit fundamenta, opprimit convivantes, evadendi locus tempusque ne mini conceditur, sic pereunt charissima tua pignora, vivo famulus ego longe vilissimus; ego inquam, qui ad te rem luctuosissimam deferrem. Si accurras, ut rei, quam à me audisti testis oculatus esse possis, videbis profecto non deformata cadavera, neque filiorum lumina, quæ claudere possis, neque vero obscurata illa & cæca contemplan- di ulla tibi facultas reliqua est, sed (quod incredibilis cœ- lorum inclementiæ fuit) lacerata omnia, & comminuta. Si effodere velis ut justa funeris peragas; non dubium, quin simul cum lapide filii quoque partem retrahas, & cum ligni frusto capitis cui infixum est, cranium, cum pulvere commissum cerebrum exsculptos oculos, cum phiala manum simul, confusa omnia ut quis quisque fue- rit, cuive tumulo mandari oporteat, nulla ratione inter- nosci possit. Cum tot igitur tristes atque funestos nun- cios continenter excepisset, jam sibi temporis, atque re- spirandi copia facta, ut justo tristitiæ & luctus pro æ hu- manitatis parentisque debito, documenta præberet, è se- de regia, aut mensa, cui forte accumbebat illico a surre- xit, atque stans animum vere excelsum, mentem in deum erectam seque in profundo miseriæ pelago subsistere posse & malis omnibus superiorem ostendit, & surgens stansque non solum adversarios omnes alacris expectare, sed & ultro etiam provocare, atque lacessere visus est. Vestes deinde regias discidit, tum, ut mutata veste lugu- brem habitum indueret, & Deo punienti non solum non repugnaret, sed comitem etiam, atque suarum se ærum- narum adiutorem præberet, tum ut nihil sibi ex terrena suppellectile reliquum fieri velle demonstraret, quippe lubens pallium ipse suum atque tunicam adversario lar- giretur, cumque interius sentiret blasphemiarum aculeos sibi ab iniquo hoste subdi, b Vestium profecto dilaceratione, vel de sola divinæ injuriæ cogitatione, atque memoria ve- hementer doluisse, neque fieri ulla ratione posse ut tan- tum piaculum unquam perduceretur certissimum effecit adversarium. c Abrafit postea caput pro more lugentium, luctaturusque cum hoste non solum vestimenta, sed co- mam etiam ne teneri posset abjecit. Tandem humi se d prosternit Deum adoraturus, & genuflexis patientis constantisque animi corollam ab imperatore accepturus miles strenuissimus, hisque verbis supplicat, & de tota sua calamitate sapientissime philosophatur, interim exspe- ctantibus nunciis, intentisque ora tenentibus, hostibus quam ille affecti, dolentisque animi verbis significatio- nem daret: Nudum me nascentem, & venientem in lu- em terra mater protulit, nudum me hinc euntem, & discedentem iterato in gremium suum terra mater reci- piet. E renebris, & angustiis materni uteri nudus & im- paratus ab omnibus vitæ præfidiis in vitæ usuram, spo- liatus bonis omnibus in sepulchri tenebras & angustias concedam, neque me ille f nudum aspernabitur ad se redeuntem, qui nudum misit, interim mundus in me non habet quicquam, nihil non mecum ex illius bonis aufero, nihil, quod acceptum illi referre debeam: scio igitur ab- undare, scio & penuriam pati. Quid quod summa cum ratione atque judicio non fatum, non fortuna, non ca- sus, sed divini numinis sapientia, atque providentia cum mortalibus agit, nunc dando, nunc auferendo, quæ semel largi-

ego solus, ut nun- tiarem tibi.

18.

Adhuc loquebatur ille, & dixit: Filiis tuis, & filiabus, bi- bentibus + vinum in domo fratris sui primogeniti.

19.

Repente ventus ve- hemens irruit à re- gione deserti.

Et concussit quatu- or angulos domus. Quæ corruens op- pressit liberos tuos, & mortui sunt.

Et effugi ego solus ut nuntiarem tibi.

20.

Tunc Surrexit Job, Et scidit vestimenta sua.

Et tonsa capite, corruens in terram adoravit, & dixit.

21.

Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus re- rertar illuc.

Dominus dedit Dominus abstulit.

2 Contra Stoicorū indolentiam & ut Deus à nobis exigat in ma- liis doloris sensum. v. 20. num. 1. a Surgendi habitus viro justo stantique dignus consideratur. v. 20. num. 2, 3, 4.

b Vestium dilaceratio quorsum fieret sex potissimum causa, toti- demque virtutis lobi documen- ta. v. 20. à num. 5. usque ad 10. c Varii priscorum ritus, variaq; significationes in capitis deton- sione, & ut cum lobi constantia facere omnes possint. v. 20. à nu. 11. usque ad 24. d Varii adorandi habitus, inter omnes autem præstare eum qui sit prostrato corpore, & de ado- randi significatione in sacri- non pauca v. 10. n. 15. 16. 17.

e Uterus matris in terra gremi- um sit, & de tellure parente fu- sior consideratio, tum etiam ma- terni uteri cum sepulchro oppor- tuna comparatio. v. 21. à nu. 2. usque ad 6.

f Præclara lobi multiplexque di- midiatas, & bonorum amissionis & præclara de vitæ qua via quadam est) & de morte (in qua consistimus) philosophia expen- ditur. v. 21. nu. 7. usque ad 11.

g Divinæ providentiæ statutur Dei permissio, & divinum bene- placitum observantur. Actio à passione subtiliter discernitur. v. 21. à nu. 12. usque ad 16.

Sicut Domino placuit, ita factum est.

Sit nomen Domini benedictum.

22.

In omnibus his non peccavit Job labiis suis.

Neque stultum aliquid contra Deum loquutus est.

largita fuerit, nam cum dedit, commodato dedit, rerum à se dominio mancipiique jure minime abdicato, quare profecto iniquus sim, si muneris sui arbitrium largitori non relinquam avidus, si non lucri loco habeam quod accepi, sed damni quod reddere debeam, tandem ingratus, si ullam mihi injuriam illatam conquerar, quod voluptatibus finem statuere jubear. Ergo quæ à Deo optimo, bonorumque omnium fonte manarunt, ad eum unde exierunt revertantur. Illud mihi pro extremo solatio fuerunt Deo sic placuisse, *h* cui nihil injustum unquam placere poterit. Fecerint sane hostes per summam injuriam, ego latus, quod factum est, perferam: quid illi egerint, nihil ad me, qua ratione ego patiar, meum est cogitare, & ut sit optima, curare: *i* atque Deum qui pro sua æquitate, & providentia præclare mecum egit, hymnis & gratiarum actione prosequi & dignissimum prædicare, qui omnium mortalium linguis vocibus concelebretur.

Hinc jam perspicere licet Satanam temere recepisse, fore ut Jobus in divinum numen injurias existeret, cum ex periculoso bello illæsus intergerque animo evaserit, neque mente neque verbo divinam providentiam læserit, nihil / immoderatus protulerit, sed molestissimo silentio se, remque totam patienter continuerit.

h Vt Deus summa ratio sit & cum summa aequitate omnia moderetur, v. 12. nu. 15.

i Nomen pro re ipsa, nomine, & gloriosa fama digna, & ut se Deus affligendis justis gloriosum, & gratiarum actione prosequendum prabeat. v. 22. nu. 17. 18.

l Quid stultitia; aut facultas cum ad lingua vitium spectat, accurate explicatur, v. 22. nu. 3. & 4.

CAPVT II.

ARGUMENTUM CAPITIS.

Jobi semel probata pietas, & constantia iterum à Satana exposcitur, & à Deo permittitur tentanda totius corporis ulcere pessimo, & statu miserrimo, deinde insolentia, & oblocutione uxoris, tandem amicorum adventu primo quidem, cum solatio opus erat, obmutescentium: paulo vero post insultantium, & garrientium impune.

I. Factum est autem cum quadam die venissent filii Dei, & starent coram Domino, venisset quoque Satan inter eos, & staret in conspectu ejus.

II. Vt diceret Dominus ad Satan Unde venis? Qui respondens ait: Circuivi terram, & perambulavi eam.

1. Primi certaminis cum Satana congressus secundus.
2. An secundus angelorum conventus eodem die coactus quo primus.
3. Pudibundum & coactum nunc adesse Satanam aliorum sententia.
4. Impudenter & sponte nunc quoque adfuisse.
5. Dei interrogatio qualis.

1.

ON TAM SECUNDUM certamen existimandum est nunc scribi, quam primi cum Satana certaminis secundus quasi congressus. Cum enim hostis experiretur viri constantiam, postquam omnibus, quibus potuit machinis commovere illum non potuit, pedem refert, ampliorem potestatem postulaturus sibi permitti. Interim Jobus respirare permittitur, & paulo liberius secum de divinis rebus, & de contemptu rerum humanarum philosophari, viresque iterum congressurus colligere.

2.

Secundum angelorum concilium an eadem die, qua primum.

Quadam die. In fonte, & fuit dies. particula copulativa, quæ sæpe initio libri, aut narrationis redundare solet, nunc narrationi continuandæ servit. Quantum autem inter utrumque angelorum conventum temporis intercesserit, incertum est: illud videtur certum, non refriguisse dæmonis sævitiam, neque multum temporis expectasse ne re-

Pined. Tom. 1.

mitteretur dolor ex præcedenti calamitate, Chrysostom. sequentem diem statuisse videtur, nam propterea existimat dici angelos quotidie assistere, quod singulis diebus rationes referant rerum quæ aguntur: Interlinealis eandem diem intelligit. D. Thom. non ob aliud aliam dici, nisi propter novum factum: sicut (inquit) in Genesi plures dies numerantur propter plura rerum genera, quæ creata sunt. Cætera ex versiculo 6. cap. i. petenda sunt.

Cum venissent &c. Venisset quoque &c. Angeli sancti; ut patientiæ & constantiæ Jobi attestentur, rursus Satan non eodem modo, quo antea affectus se ingerit cœtui sanctorum, antea enim non invitus, nunc, ut videtur, coactus, & pudibundus, sic existimat Julian. in Catena. Venit in medium angelorum quasi captus, nam illum pudebat, fugamque menditabatur, adactus ergo est à sanctis angelis, ut adesset, atque manifesti mendacii, & improbæ invidiæ in publico omnium cœtu condemnaretur, justo videlicet dignoque supplicio: quale hypocritis, & superbis & magnifica promittentibus & stulte loquentibus, comminatur Sapiens: Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labiis tuis. Attende in illis ne forte cadas, & adducas animam tuam in honorationem, & revelet Deus absconsa tua, & in medio magnatum elidat te, quoniam accessisti maligne ad dominum, & cor tuum plenum est dolo, & fallacia.

Verum cum simili ratione atque in præcedenti capite astitisse satanas scribatur, simili quoque impudentia sponte se ingessisse choro sanctorum credendus est: quod Origeni quoque placet: inducit enim dæmonem, secum deliberantem an victus fuisset, an aggredi & congredi iterum expediret. Tandemque in spem victoriæ erectum si sibi cruciandus Job permitteretur, impudenter introire ausum esse ad Dei iudicis subsellia.

Unde venis? interrogatione (inquit Greg.) infirmitas superbiæ ejus increpatur, cum sciatur rediisse de bello. Chrysost. Quod diabolus invidiose regit, Deus interrogando reteggit, nam vel ab invito extorquet Deus athleteæ sui laudem & victoriam. Ergo irrisione plena videtur interrogatio; Heus ô fortissime, qui ante prælium canebas victoriam, atque triumphum, quem tandem belli exitum expertus es? Ille vero quasi non ex bello rediisset, sed ex consueto munere circum-eundi terram, nihil amplius respondet, quam cum primo rogatus fuit, unde venisset, & nunc quidem, qui circuit terram mille modis noxius illa eadem videtur Homerica Arte:

L 3

Noxia

3. An eodem affectu quo antea ingesserit se Angelorum cœtui satanas. Julian.

Eccl. 7. 37. v. 38. v. 39. v. 40.

4. Par dæmonis impudentia præcedenti. Origen.

5. Gregor. Chrysost.

Homerus.

Noxia mille modis

Omnia lativaga terra iregna peragrans,
Omnia conturbat, nocet omnibus, omnia
miscet.

III. Et dixit Dominus ad Satan: Nun-
quid considerasti servum meum Job,
quod non sit ei similis in terra, vir
simplex & rectus, ac timens Deum, &
recedens à malo, & adhuc retinens
innocentiam? Tu autem commovisti
me adversus eum ut affligerem
eum frustra.

1. Retinere proprie firmitatem & vim affert.
Tum etiam est habitus confugientis ad ali-
quod firmum asylum.
2. Retinere habitus apprehendentis arma.
Pietas retinenda. Illustratus Salomon.
3. Expenditur Hebraica lectio.
4. Retinere ad verba refertur. Explicatus locus
reg. & Malach.
5. Patientia vis, & laus.
6. Dei fidelitas retribuendo sine mora. Malach.
adductus de libello monumenti.
7. Deus loquitur humano more.
8. Affligere, particula frustra ad multos sensus
anceps.

1. **A**dhuc retinens innocentiam. Quin (in-
quit) Deus ingenue fateris servi mei
sanctitatem non fucatam & ementitam, ut
tu mentiebaris, sed veram atque solidam
beneque probatam, atque exploratam? &
adhuc, potest referri ad tempus, hoc, in-
quam, tempore nihilominus perfectus, ni-
hiloque minus, erga me pius, quam antea,
vel potest referri ad clades acceptas, adhuc,
inquam, post tot calamitates, totque ab ho-
ste mala illata: sensus idem.

היה
Quid
proprie
retinere.

Retinere
innocen-
tiam
quid?
Sanctitas
velut ar-
cepta ta-
bula in a-
liorum
bonorum
naufragio

Retinens. verbum, *Hazak*, firmitatem,
vim, robur in retinendo & comprehenden-
do affert, aut firmam, & minime languidam
rei apprehensionem, & retentionem, quare
sæpe à Vulgato confortari, roborari, inva-
lescere vertitur. Innocentia vero est, quam
supra simplicitatem dixit, id est, integritate-
tem, perfectionem, consummationem: quare
retinere innocentiam erit, firmiter apprehen-
dere sanctitatem, ne elabi possit, vim
& robur adhibere in retinendo & compre-
hendendo. Sentiebat igitur hostem conari
eripere illi innocentiam & sanctitatem,
pugnabat ipse pro retinenda & conservan-
da, cum cætera sibi auferri videbat, inno-
centiam apprehendit, quam totam conser-
vatam cupiebat: in horum bonorum nau-
fragio sanctitatis tabulam arripuit, quam

illi nulla vis tempestatis extorquere potue-
rit, hac una delectatus, qua nudus licet eji-
ceretur ad littus. Tum etiam firmiter tene-
re aut apprehendere rem aliquam, habitus
est in mediis fluctibus, aut in commotione
& turbatione, ad aliquid firmum & incon-
cussum confugientis, & inde sibi securita-
tem & tranquillitatem poscentis, ergo cum
tot adversæ fortunæ fluctibus agitari se vi-
deret, cum confusa & turbata omnia nihil
sibi tranquillitatis, & firmitatis, nisi in pie-
tate, & Deo pollicitus pietatem retinuit,
sanctitatem, quæ firma securaque possessio
est, apprehendit, adhæsit Deo, ne commo-
veretur.

Præterea cum eadem etiam voce & si-
gnificatione dicatur quis, apprehendere arma
& scutum. Psalm. 34. id est firmiter virili-
terque illa tenere opportuneque illis uti,
dicetur Job tenuisse sanctitatem, tanquam
arma & scutum: nam sanctitate & innocen-
tia velut armis hostem vulneravit; seque
velut scuto texit atque defendit. Hinc vi-
deas Isa. 35. juberi pusillanimes confortari ma-
nus dissolutas, id est, ad apprehendendum,
retinendumque invalescere & roborari, ne
semel ceptam pietatem ullis tentationi-
bus, aut adversitatibus demittamus, eripive
è manibus patiamur. Lucrum vero & uti-
litatem ex retentione sanctitatis exponit
Sapiens, Prov. 3. *Lignum vite est his qui apprehen-
derint eam, & qui tenuerint eam beati.* E-
legans in primis translatio, qui ita pieta-
tem firmiter teneat, ut in manibus illius
veluti radices egisse videatur, nihiloque fa-
cilis avelli ex illis possit, quam antiqua
arbor ex terra; qua in altissimas radices ege-
rit, fiet sane in illius manibus, *lignum vite*,
i. e. arbor quæ vitalem fructum ferat, illi
qui in paradiso proveniebat similem, &
fructum manuum suarum comedet.

Sed sensus non minus pulcher, si con-
structionem Hebraicam & significationem
paulo liberiolem non negligamus, *Adhuc
retinens in innocentia sua*, id est, robur & con-
stantiam, & ostendens in innocentia, inva-
lescens & prævalens in sanctitate, id est,
propter innocentiam & sanctitatem hosti
prævalens, & debellans adversarium: ab
hac enim radice etiā dicitur 2. Reg. 11. *Con-
forta bellatores tuos, adhuc in ærumnis fortior
evadens, nam innocentia, virtus & con-
stantia in infirmitate perfectior fortiorque
redditur. Denique cum vis hæc tenendi,
& apprehendendi ad verba referri soleat,
certe non incommode dicetur Jobus reti-
nuisse in sua sanctitate*, id est, sanctissimis ver-
bis & suavissima oratione, plane vicisse
falsum illud testimonium, quod mendax

Satan

2.
Psal. 34. 2.
Pietas, ve-
lut arma
& scutum
apprehen-
denda &
retinenda.
Isa. 35. 4.

Prov. 3. 18

Prov. 51.
26. 3.

3.
Lectio
Hebraica
explica-
tur.

2. Reg. 11.
25.

4.
Retinere,
vel obri-
nere ad
verba re-
larum.

2. Reg. 24. 4. Satan contra se tulerat, sic enim 2. Reg. 24. dicitur: * *Obtinuit sermo Regis verba Joab, id est, invaluit sermo Regis, vicit verbum præceptumque Regis, quod 1. Paral. 21. dicitur: Sermo regis magis prevaluit. & Malac. 3. sic conqueritur Deus; * Invaluerunt super me verba vestra dicit Dominus, & dixistis; Quid loquuti sumus contra te? dixistis, vanus est qui servit Deo, videlicet pollicebatur Deus suis servis ingentia præmia; impii è contra, Dei servos nihil præmii aut mercedis percepturos pro labore affirmabant; atque illud ore frequenter versabant, Vanus est qui servit Deo, tanquam rem certissimam. Ad similem modum Jobi oratio retinet, obtinet; tenet, confortatur, prævalet, vincit Jobus in sanctitate, dum nihil peccavit verbis suis, contra quam Satan as receperat. hoc igitur nunc cæteris Jobi virtutibus accrescit ingentis laudis, & clarissimi præconii.*

Hinc licet cum Chrysoft. colligere, plus Jobum profecisse passionibus, quam virtutum actionibus: & eleganter singulis virtutum actionibus singularum passionum tolerantiam opponit; & ad tantæ patientiæ laudem sic scribit: *Data mihi pace oportet dicere, quoniam & si non major Apostolis, minor tamen beatus ille non fuit: illos enim eadem pro Christo pati solabatur; ille autem hoc solatio destitutus, non piscator, nec tenuiter vivens passus est omnia.*

Deinde observandum, hanc esse post patientiæ probationem, ita solidam atque firmam pietatis laudem, ut nullis jam criminis Satanæ calumniis patere videatur: nihil enim nuper calumniatus est, quam desiderari in Jobo probationem: deinde nihil viro probato objiciet, quam præteritam probationem non fuisse omnium acerrimam, atque gravissimam. Tunc (inquit Chrysoft.) *obstructum est turpe diaboli os, neque habuit, quid diceret.*

Tandem Deum valde fidelem esse, cui committatur bonorum operum, virtutumque depositum servandum, reddituro in illum diem, usque ad ultimum quadrantem: idque ex hoc loco manifestum fit; nam sicut crevit Jobi meritum, & patientiæ labor, ita etiam crescit illius apud Deum laus hac particula, & adhuc retinens innocentiam, ne unum quidem verbum, quod pro Deo locutus sit, sine mercede & præmio prætervolabit; notabuntur & scribentur omnia, ut Malac. admonuit: *Locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo, & attendit Dominus, & auditur* (vide quanta Dei attentio in excipiendis singulis verbis viri justi) *Et scriptus est liber monumenti. (Heb. memoria, aut recordationis) coram eo timentibus*

Dominum, (ut qui publicum habet depositum pecuniarum, quidquid ad illum deferatur, libro & tabulis excipit, redditurus cum primum repetatur. Ne autem putaremus cogitationem quamcunque mente susceptam non esse in memoria apud Deum, addidit) *& cogitantibus nomen ejus.* Neque vero est liber hic monumenti apud Deum servatus, ut nemini legere aut scire liceat, quid justis viris bonorum operum, & laudis præmiique debeatur: certe ille liber, publicæ quædam tabulæ sunt: hæ autem affigi solebant publice, in publicum alicujus rei testimonium, sicuti etiam Habacuc jussus est *scribere visum, & explanare super tabulas, ut percurrere posset qui legeret eum.* Hoc illud est, quod statim, ut Maria Magdalena unxit caput Jesu, alabastro unguenti, publicum audivit de se testimonium, *Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo dicetur, & quod hæc fecit in memoriam ejus.* Statim igitur ut Job bene & patienter de Deo, & de ejus providentia locutus fuit, quasi publicum instrumentum, publicæque tabulas affigeret Deus, Jobum laudavit in publico omnium angelorum conventu. Illud vero non prætereundum, valde honorificum esse laudis genus, & sanctitatis verissimæ firmum testimonium statim laudari viventem hominem; cum Paulus pro omnibus laboribus in prædicando Evangelio susceptis satis sibi præmii collatum iri arbitretur, si non statim, sed in novissimo saltem judicii die, commendatus sit à supremo judice, interim ejus meritis atque bonis operibus jacentibus in tenebris, & oblivione, *Quoadusque (inquit) veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo.*

Tu autem commovisti me. Humano more dictum videtur, quasi Deum pœniteat facultatis aut permissionis dæmoni factæ; & quasi alieno consilio & importunitate commoveri, aut de sua voluntate & consilio dimoveri posset. Non dissimili ratione sæpe Deus ait, non nisi invitum & provocatum in homines animadvertere: & veluti in nostris suppliciis & doloribus ipse quoque doleat, ait se, sicut & nos quoque indigere solatio; & sicut nos afflicti gemimus, se quoque gemere. *Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.* Isa. 1. quasi humano more illud dixisset: *Nome haga lo que a todos nos pese.* Verbum autem commovendi, affert in originali persuasionem quandam sive ex veris, sive ex fictis rationibus simul cū impulsione & incitatione ejus, cui persuadetur: sicut de Achab

Liber memorie quo describuntur merita sanctorum.

Habacuc. 2. 2.

Matt. 26. 13. Magna laus viventem commendari.

1. Cor. 4. 5.

7. Humano more loquitur Deus.

Isa. 1. 24. Quid proprie commoveri.

3. Reg. 12. 25.

dicitur. 3. Reg. 21. *Concitavit eum Jezabel uxor sua.* Ait ergo Deus, appositis, & exquisitis rationibus ad persuadendum conatus es me incitare adversum Job.

8. *Ut affligerem eum, multo acrius, & vehementius videtur verbum originale Balagh, quod sæpe transfert Latinus interpres devorare, Gen. 41. v. 4. Exod. 7. v. 12. & absorbere, 1. Reg. 17. v. 16. & deglutire, Psal. 123. v. 3. & precipitare quasi in baratrum, & locum perditionis, Psal. 54. v. 10. & Isai. 19. v. 3. Aquila vertit, ut obruerem, vel, ut deglutirem. Pagn. ut perderem, quod ex Græco, & Septuaginta sumptum est. Unde colligimus tum dæmonis sævitiā in sua illa prima postulatione: tum etiam verbum illud tangendi, non esse leviter, neque leniter accipiendum.*

1. Expositio. *Cajetan.* Frustra. Gratis sine causa: quod potest ad diversa referri. Primo ad ipsum Satanam eo sensu, quem indicat Cajetan. cum Job te minime læserit, aut provocaverit, odio illum habes gratis, & me concitasti in eum. sensus hic primus, ultimus est inter omnes; nam improbus dæmon hominis sanctitate acriter pungitur, & graviter vulneratur, de qua re eleganter dislerit hom. 5. Chrysost.

Chrys. hom. 5. de patient. Job. Propterea (inquit) in tentationem cecidit, quod diabolo plagas vehementer infligeret. Secundo ad eundem dæmonem aliter frustra, gratis, nulla sufficiente causa, aut crimine delato, propter quod puniri deberet, sola malignosa tua suspitione illius occultæ intentionis proposita, nulla delicti plena, aut semiplena probatione facta, commovisti me, ut torqueri juberem infontem. Tertio ad frustratas Satanæ spes referunt Orig. Olympiod. D. Thom. & frequens interpretatio; in vanum frustra reciderunt omnes tui conatus; manifesti mendacii convinceris, cum non solum nullam blasphemiam, sed neque verbum parum pium parumve consideratum extorseris. Quarto ad Deum simul, & ipsum Job; affixi hominem nullo suo merito, gratis, frustra, nihil supplicii, nihil pœnæ commeritum, ita me ille compellare possit, quid feci, quid com-

merui pater? Ita Chrysost. in Caten. & Gregor. illud etiam observat, nihil Deum frustra, aut sine debito fine facere, quare in suæ gloriæ finem, & hominis bonum hæc Satanæ potestas à Deo facta & directa est. Sed illud non prætereundum, quod pro divitum instructione indicat Olymp.

4. Expositio. *Olympio.* frustra, id est sine peccato Jobum spoliatum fuisse bonis, & non quod, sicut avari, ea ad beneficentiam non conferret; qui igitur benefici erga pauperes non sunt, his, quæ accipere solent à Deo beneficia,

Chrysost. Gregor. Deus nihil facit frustra.

Olympio. Ab avaris divitibus juste facultates auferuntur,

juste negantur, & olim concessa auferuntur.

IV. Cui respondens Satan ait, pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua.

1. Nova Satanæ calumnia, novaque accusatio.
2. Pellem pro, &c. proverb. locutio, & 1. Græcorum expositio.
3. Prepositioni (pro) multas particulas in Hebræo respondere. explic. Joan.
4. Quid pellis, numi & instrumenta domus quondam ex pellibus.
5. Anima quid, interdum pro corpore aut vita animali.
6. Satanas veritate abutitur, nemo tenetur pro alterius vita suam exponere.

Hæc Satanæ responsio, vel nova calumnia est, quia extenuare conatur Jobi patientiam; quasi dicat: externa bona leviora esse, quam ut in illorum amissione cognosci, & explorari perfecte possit viri fortissimi constantia; vel Jobum insinuat sævitiæ cujusdam, & feritatis erga suos, & sui corporis, suæque vitæ conservandæ nimium amentem, qui cum corpore ipse læsus non fuerit, reliquorum omnium dispendium facile perferat; & vel in dolenda omnium suorum liberorum morte ipse non dolet, durior cautibus, & immotior Hyrcanis Tygribus.

Pellem pro pelle. Apparet quidem, licet certo non constet, hanc esse proverbialem locutionem; certe Apuleius proverbialiter dixit, *Ludis de alieno corio*, quasi diceret: Ex alieno liberalem te præstas. Sic ergo pellis nomine significabuntur externa bona, quæ non censentur hominis propria, sed aliena: namque ex proprietate Latini vocabuli, pellis ea dicitur, quæ separata & detracta ab animali, & carne est; cutis vero quæ adhæret carni: quanquam in fonte nomen *Ghor*, utramque comprehendat.

Hoc ergo sensu frequens est antiquorum, atque recentiorum interpretum expositio, pellem, id est, externa omnia bona, aliorum etiam vitam & capita facile dimittendi ab homine, pro pelle, & cure sua curanda & conservanda; pro pelle & vita sua corporis non amittenda; sed pressius tamen primæ pellis nomine aliorum, utpote liberorum vitam, & corpora intelligi, Græci in Catenâ Orig. & Greg. docent: & idem intellexisse videtur Chaldaus legens: *Membrum pro membro*, sicut enim manum opponit homo gladio & ictui pro conservando capite

1. Nova Satanæ calumnia.

2. Proverbialis locutio. Apuleius.

Pellis apud Latinos.

Græci. Origen. Gregorius. Chaldaus.

pite, ita (inquit) reliqua omnia quæ extra se sunt, filios etiam minoris ducere solet homo, atque facile exponere pro suo capite tuendo.

3. Sed quidem *pellem pro pelle dare*, non videtur ad diversa rerum genera pertinere, quorum unum cum altero, vel pro altero detur, aut commutetur, sed alicujus generis res singulatim; quod nos dicimus: *Todas una pro una*; quo etiam sensu placet quibusdam dictum esse à Joan. c. 1. De plenitudine ejus accepimus gratiam pro gratia, id est, omnem gratiam. Hanc hujus loci Joan. expositionem graviter & erudite refellit ex Græco & Hebræo, Toletus Cardinalis annot. 51. in cap. Joan. 1. sed tamen nostro loco bene convenire ostendam, si prius illas particulas proferam, quæ loco præpositionis nostræ *Pro*, in Hebræo subsunt.

Joan. 1. 16. Præpositio, pro. Cardin. Tolet. in Joan. Præpositio, pro, multiplex ex Hebræo.

התה התה

Prima est *Thahbad*, quæ deducitur à radice, *Hbathath*, quod est, dejici & consternari, pavore, aut metu, corpore, vel animo. Quæ præpositio frequenter vertitur *Subtus*, *subter*, *deorsum*, ut denotet locum inferiorem, in quem quis dejectus & prostratus sit, inde significat *Pro*, id est, vice aut loco alterius, quasi id, quod suppositum est alteri, aut positum sub alio, in locum & vicem

Gen. 2. 11. Gen. 30. 1. Isa. 55. 13

alterius Genes. *Replevit carnem pro ea*; id est, loco & vice illius. Genes. 30. Num pro Deo ego sum? id est, loco Dei, Mai. 55. *Pro salina ascendet abies, & pro urtica crescet myrtus*, & est locutio frequentissima, cum quis dicitur regnasse pro alio, quæ licet clarissima sit, amplius illam illustravit interpres.

Josue 5. 7.

Josue 5. *Filii in locum successerunt patrum*. Hebræo. *pro Patribus*, eodem reducitur altera significatio ejusdem particule cum rationem, meritum, causam, pretiumve alicujus rei denotat. 2. Reg. 19. *Nunquid pro his verbis non occidetur Semei?* Verum hæc particula hoc loco non subest.

2. Reg. 19. 21.

Secunda particula ejusdem fere significationis cum superiori est *Hheleph*, quod licet nomen sit, sed subit vicem præpositionis, *pro*, & mutationem, vel commutationem unius pro alio denotat; nam descendit, à *hhalaph*, quod est mutare, hinc dicitur: Num. 18. *Pretium est pro ministerio quo servitis*.

Num. 18. 21. 31.

בכה

Tertia *Nocabh*, quod est, *coram*, in conspectu, vel è regione, & denotat aliquando causam finalem, aut id quod ob oculos nobis proponitur, propter quod aliquid faciamus, Gen. 25. *Deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua*.

Gen. 25. 21.

בעכור

Quarta similis, *Baghabur*, Psal. 131. *Propter David servum tuum*. Amos 2. *Pauperem pro calceamentis*. Harum omnium particularum significationes bene conveniunt cum illa

Psal. 131. 10. Amos 2. 6

communi Græcorum, & Latinorum interpretatione, sed nulla harum hoc loco subest.

Quinta est, *Ghal*, à radice, *Ghala*, quod est ascendere, aut elevare: quare significatio hujus præpositionis est, *super*, aut *supra*, aliquando etiam *pro* Levit. 4. *Offeret pro peccato*, Numer. 15. *Rogabit sacerdos pro omni multitudo*, Psalm. 31. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus*, ex quibus locis patet, idem valere, quod *propter*, at vero in Gen. 26. additionem quandam denotat; *pro illo quoque rixati sunt*, id est, *super illo*, vel *propter illum*. Si significationem hanc ex sua radice attendamus, bene quadrat expositioni nostræ, nam gratia pro gratia erit gratia super gratiam, vel gratia ultra gratiam: & similiter pellis supra, vel ultra pellem, quæ locutio additionem unius supra aliud, & universalitatem quandam denotat, sed neque hæc particula habetur hoc loco.

עלה

Levit. 4. 3

Psal. 31. 6.

Gen. 46. 21.

Est igitur sexta particula hoc loco *Reghad* quæ, sicut & præpositio, *ghad*, sonat terminum, usque ad quem res procedit, sive in tempore sive in loco; & longitudinem quandam affert & diuturnitatem, sed addito, *Beth*, vertitur, *pro*, sive, *propter* aut *super*, Levit. 16. *Orabit pro se, & pro domo sua*. 4. Reg. 4. *Clausit ostium super se, & super filios suos*, Isa. 32. *Tenebra & palpatio factæ sunt super speluncas*. Amos 9. *Non veniet super nos malum*. sic etiam R. David ait, idem significare quod *Ghal*, id est *super*, ergo hoc loco *pellem pro pelle*, licebit dicere, *pellem super pellem*, sicut cum universam pecuniam, aut debitum alicui persolutum esse significamus, dicimus, *Real sobre real*, id est, ad unum omnes argenteos persolutos. Ait igitur Satanas, *pellem super pellem*, id est, pelles omnes daturum hominem pro anima sua, hic sensus colligi ex Greg. potest lib. 3. c. 11.

בער

ער

ב

Levit. 16. 6.

4. Reg. 4. 5.

Isa. 32. 14.

Amos 9. 10.

R. David.

על

Gregor.

Sed quid pellis nomine significetur, nunc explicandum est. Quidam existimant significari pecunias; quod eo tempore non aliæ essent apud Idumæos divitiæ: pellibus igitur pro pecuniis utebantur. Sed quidem licet apud priscos corium boum pro numis esset; apud Idumæos tamen, & Jobum etiam auri & argenti usum fuisse supra ostendimus. Dicendum ergo potius suppellectilem & universas facultates intelligi pellis nomine: propterea enim dicitur suppellex, per Synecdochen, quasi sub pellibus esset, & asservaretur, aut per Metonym. quod olim vestes, & instrumenta quædam domus & suppellectilis, ex pellibus conficerentur, jam inde usque ab Adamo, cui fecit Deus tunicam pelliceam. sic Levit. 15. *Vestem & pellem*, (id est vestimentum, aut culcitram) *quam habuerit, lavabit aqua*, ait itaque homo

4.

Cypr. Cister.

Quid pel-

lis signifi-

cet

Prisco-

rum numi

ex pellib.

Supra. v. 3

num. 4.

Supelle-

ctilis ety-

mologia.

Vestes &

instrumē-

ta domus

ex pellib.

Gen. 3. 21

Levit. 15. 17.

homo iste est non tam ad suam rem, quam ad se ipsum nimis attentus, sollicitus curanda & conservanda cuticula; præ illa flocci non facit universa, non omnino præter rem, licet duriuscule, posset quis dicere *pellem pro pelle*, id est, pellem, & pellem, id est, semel & iterum pellem propriam dabit, & terga nuda præbebit, atque patietur spoliari rebus omnibus, atque etiam, quod in proverbio est, *de corio suo libenter satisfacet*, dum animam illi & vitam non ademeris. Hoc de Jobo dicit, quod de aliis divitibus dicitur, Psalm. 48. tantopere enim vitam amant, & mortem oderunt, ut percuperent si fieri posset, omnium suarum, fratrumque suorum facultatum pretio, vitam redimere, *frater non redimit, redimet homo? non dabit Deo placationem suam, & pretium redemptionis animæ suæ, & laborabit in æternum*, (ut vitæ laboribus nunquam defungatur: perpetuo enim laborare volet, ut vivere possit, ideo subditur) *& vivet adhuc in finem*.

*Este el se guto y su vida aũq; se que de en cueros biuos, Ps. 48.8.

f. Anima multipli- cis signi- ficationis.

Gen. 1. 21 *tur Genes. 1. Reptile animæ viventis, & cap. 2. Gen. 2. 7. Spiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem*, id est, in corpus vivens, quod 1. Corinth. 15. videtur explicari, per corpus animale. *Si est corpus animale*, (id est, vivens vita animali, qualem Adam primo conditus habuit) *est & spirituale* (id est, vivens vita gloriosa & sublimiori Christi corporis claritati configuratum) *sicut scriptum est: factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem*, quare pro vita corporis sumitur, Levit. 17. *Anima omnis carnis in sanguine est*, nec dissimilis hujus vocabuli usus apud Latinos, cum poeta dixerit,

Summum crede nefas animam præferre pudori.

& animam dicunt, qua vivimus, animum, quo sapimus: quare anima hoc loco erit corpus, corporisque vita, atque incolumitas, de quo iterum dicendum erit vers. 6.

6. Sed illud notandum, dæmonem ad suam calumniam hoc loco abuti philosophia atque Theologia verissima: est enim inter bona suis dignitatis, & bonitatis ordo, nam bona corporis externis præstant, tum etiam cum ordo charitatis jubeat; ut à se quisque incipiat, nemo quidem tenetur exponere suam vitam pro alterius vita conser-

vanda, licet id interdum ex Theologorum sententia cum merito & virtutis laude facere possit, ex hoc igitur antecedenti conatur elicere, & conflare invidiam homini sanctissimo & suspicionem, nimium se ipsum amantis, & hominis Astorgi, *absque pietate, sine affectione, absque fœdere*.

An quis ex charitate teneatur suam vitam exponere pro alio. Rom. 1. 13

V. Alioquin mitte manum tuam & tange os ejus, & carnem, & tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi.

1. *Dæmonis savitia. Verbum tangendi, Sitiens ille humani sanguinis. Explicatus Sapientia locus.*
2. *Communis hostis nobis ipsis tanquam armis utitur.*
3. *Doloris, & morbi vis, expensa Jacobi Apostoli sententia.*
4. *Jobi patientia major opinione Satana. Justus potentior, quam ipse de se existimet, ex Genesi & Sapientia.*

Res inquit, manifesta fiet experimento, quod statim licebit de Job sumere, si immissa manu, potestate & virtute tua utaris; & tangas, percutiasque os ejus, & carnem, id est, si non solum dolorem inferas, sed vires etiam debilitas; vel non solum leviter verberes, sed gravissime, ut ossibus etiam, & intimis medullis sensus licet expertibus acerbissimum sensum efficias. Hinc rursus perspicui potest verbum *tangendi* nihil lene, aut leve significare, tum etiam nescio quid diabolicæ fraudis olet; nam *tangere* est aliquando circumvenire, ut Nonius Marcellus docet, quare optat dæmon, ut viro innocenti aliæ denuo per corporis dolores & cruciatus insidiæ parentur. Non potest se dæmonis savitia ulla ratione dissimulare, sitit humanum sanguinem, & in justorum carnem, & ossa incredibiliter saviendi potestatem sibi fieri vellet; quippe illorum vitam infestam & exosam habet, sanguisugam illum appellat Nazianzenus, qui nunquam exsaturari possit humano sanguine; hujus arte, dolo, *orat. 15. invidia, mors introivit in orbem terrarum; in plaga cum vero audis mortem introisse in orbem terrarum, intellige verbo introeundi dominatum quendam, & potestatem tyranni mortis proculcantis, subigentisque mortales universos, & privilegium immortalitatis, quod primo homini concessum fuerat, abrogantis. Rursus introisse in orbem terrarum, quia nisi dæmonis insidiis & in-*

1. Satanæ savitia & sitis humani sanguinis.

Nonius.

Naz.

orat. 15.

invidia,

mors introivit in orbem terrarum;

in plaga

cum vero audis mortem introisse in orbem

terrarum, intellige verbo introeundi domi-

natum quendam, & potestatem tyranni

mortis proculcantis, subigentisque mor-

tales universos, & privilegium immorta-

litis, quod primo homini concessum fue-

rat, abrogantis. Rursus introisse in orbem

terrarum, quia nisi dæmonis insidiis & in-

vidiæ

vidiæ

vidia nostræ vitæ atque salutis; non patuisset illi aditus, *non est enim* (ut inquit Sapiens) *inferorum* (mortis) *regnum* (arx, regia domus) *in terra* (ex inferis enim evocata est ad nos arte diaboli) propterea ille homicida erat ab initio, qui totum humanum genus in mortem coniecit, dum sua invidia morti subiecit, quod de morte corporis dictum esse à Christo Domino Joannis 8. contextus ipse aperte docet: procurat præterea iste homicida, & in omnibus homicidiis, ille est homicidii procurator, suavor, patrator; nulla illi magnificentior domus, quam sepulchrum (in monumentis enim domicilium habet, Marc. 5. nulla illi instructior & lautior mensa, quam putre cadaver, & ex humana carne, vermes, saniesque fluentes; sicut de impio vita functo scriptum est,

Job. 21. 33. *Dukis fuit glareis Cocyti.*

Deinde observa hostem nostrum nostra carne, nostro corpore, nobis ipsis, tanquam armis & instrumentis uti, ut nos vincat: nam vel corporis voluptatibus, & carnis blandimentis decipere & emollire conatur animum, vel doloribus & tormentis ad iram, impatientiam Dei, providentiæ contemptum, & detractionem adigere. Cum eo hoste (ait Naz.) *dimicandum habemus, qui nos interne oppugnat, ac nobismetipsis (quo nihil miserius est) tanquam armis in perniciem nostram utens peccati morte nos afficit.* Illud etiam valde dolendum nullam esse nostri corporis conditionem, qua nos non conetur lædere: nam saturato corpore provocat ad luxuriam; fameſcente ad gulam, divitiis ad negandum Deum, & ad divinorum contemptum, ut Salomon scribit; paupertate ad furandum, ideo Paulus jubet, *Induere nos armaturam DEI, Panopliam videlicet, id est, omnis generis arma: & rursus, ut exhibeamus nos Dei servos, & ministros per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, à dextris, & à sinistris.*

Et tunc videbis. Manifestam videlicet rem, & positam extra omnem dubitationem, in Hebræo est assertio firmata execratoria illa forma jurandi, *Si non in faciem tuam benedixerit tibi.* Oportet autem hoc à dæmone multo magis asseveranter dictum, quam prima vice, quod incredibilis sit morborum, dolorisque vis ad hominis virtutem frangendam, uti eleganter Cicero scripsit 5. Tuscul. Dolor (inquit) *esse videtur acerrimus virtuti adversarius, is arduas faces intentat, is fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam se debilitaturum minatur, quare licet Paulus verissime dixerit: Dum infirmor tunc potens sum, id est, corporis infir-*

mitate reddi interiores animæ vires firmiores, atque potentiores, & ex imbecillitate, & vetustate hominis exterioris interiorem vegetiorem fieri, novis viribus resumptis ex hoste nostro domestico, carne videlicet debilitata & fracta; sed tamen multo aptior ex infirmitate redditur ad ea vitia, quæ non indigent corporis viribus, utpote quæ non ex audacia, aut nimio fervore concupiscentiæ oriantur, sed potius ex imbecillitate, & pusillanimitate, quales sunt, impatientia, oblocutio, desperatio, & quæ ex altero extremo fortitudini & constantiæ contraria sunt, quare ægrotantis animum languentem atque dejectum erigere conatur Sapiens, Ecclesiast. 32. *Fili in infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te, similiterque jubet in suis præceptionibus Hippocrates, ut medicus jubeat ægrotum mente non turbari, cum plurimi, propter dolores desperantes, seipſos vita exuant. Sed ad orandum etiam ineptum & languidum esse ægrotantis animum Jacobus Apostolus, non obscure indicat cum cap. 5. ait: Tristatur quis in vobis, oret: aquo animo est, psallat, infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, non enim omnia ab omnibus exigit, ab his qui animo æquiores sunt lectiones, hymnos: ab illis, qui in mœrore sunt, orationem cum fletu licet & lachrymis; ab his vero qui ex morbo decumbunt, quasi ipsi parum idonei sunt, ut saltem alios ad orandum pro se invitent, & adducant. Propterea observandum quanta sit morbi vis, ad labefactandam viri constantiam, de quo eleganter differit Chrysost. hom. 4. ad Olympiod. ait enim morbo nihil esse acerbius, non mortem ipsam, imo sexcentis mortibus esse acerbior.*

Ex hoc licet colligere Jobi patientiam, & animi magnitudinem longe majorem fuisse dæmonis opinione, non enim rem tam affirmate & confidenter asseverasset, nisi rem sibi per suasam, aut valde verosimilem; quare declaravit divinæ gratiæ vim sibi ignotam esse. Non ergo mirum, si justus multo gravioribus ærumnis, quam ipsemet crederet, sufficiens sit, cum ea in re major sit hostis nostri opinione. Quare dum in Sapient. est sermo de Jacob reformidante congressum cum fratre Esau & sibi diffidente, sic scribit; *Certamen forte dedit illi, ut vinceret, & sciret* (experientia ipsa & victoria ipsa consequuta, quod vix sibi aliter persuadere, & in animum inducere potuisset) *quonia omniū potentior est Sapiētia; videlicet pietas, & divina gratia reddit hominē omni certādi labore & periculo, omnibusq; hostibus superio-*

Ecc. 38. 9

Jacob. 5. 13.

Chrysost. hom. 4. ad Olympi. ad rom. 5.

4. Jobi tolerantia major opinione sanæ.

Justus plus potest, quam ipse sibi persuadeat.

Sap. 10. 11.

rem

Gen. 32. 24. rem. Atque eodem spectat cum Genes. 32. Angelus qui cum Jacob luctabatur, vinci & superari se passus est: appellavitque non Jacob, id est, luctatorem) sed Israel, quia (inquit) si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prevalebis? Quare cum Davidem incredibilibus etiam incommodis minime suffecturum omnes crederent; deinde vero constantem & incolumem cum viderent, prodigium atque miraculum omni fide **Ps. 70. 7.** majus arbitrabantur. Prodigium (inquit ille) factus sum multis, & tu adjutor fortis.

VI. Dixit ergo Dominus ad Satan,
Ecce in manu tua est: verum-
tamen animam illius
serva.

1. Job permissus manui Satanae colluctari incipit. Demonis manus gravissima, è contra Dei manus.
2. Deus ea exponit adversario quæ minora sunt, at iste potiora expetit.
3. Quid sit animam servare, prima expositio. Anima pro salute spirituali.
4. Anima, pro recto rationis usu ex Cassiano & Sereno Abbate exposit. 2. non valde commoda, demonis ludificationes nocturna.
5. Anima pro toto homine.
6. Anima hoc loco pro vita, i. causa servata Jobi vita. Justi nunquam abiciunt spem vite.
7. Deus sollicitus servanda suorum vita. Explicatus Psal. & illustratus locus Regum.
8. Desperati infirmi divinae virtutis materia opportuna. Impii facile pereunt. Justi non item sapientia explicata.
9. Justus afflictus jucundum Deo spectaculum. Expenditur in hanc rem Isaias.
10. Ex majori certamine majus premium, quid sit excitari Phar aonem in Exod. & Paul.

I.
Hinc videtur colluctandi initium.

Olymp.

Chrysost.

Demonis manus gravissima. Dei levissima.

2. Reg. 7. 14.

Ecce in manu tua. Cum Jobi corpus manui, & quasi complexui demonis permittitur; vera hinc lucta, aut colluctatio; sicut Paulus loquitur, incipere videtur. Luctari enim dicuntur, qui, cum jam venit ad manus sese mutuo complectentes, alter alterum deicere conatur. Recte Olympiod. & Chrysostomus observant, Deum permisisse demoni verberum & vulnerum impositionem, ne carperet calumniator Deum, quod cum clementia & moderatione vulnus ipse sua manu inflixisset, noverat quippe Deum, cum hominem flagellat, aut virga pulsatur, lente id, & indulgenter facere; Arguam (inquit ipse) eum (Salomonem) in virga virorum. Hebraic. in

virga onasim, hominum languidorum & imbecillorum, vel senum, qui tum propter imbecillitatem; tum propter paternam indulgentiam vix debilitate virga, & baculo teneros filiolos pulsare audent.

Hic tantum considera, Deum ea tantum periculo, & ictibus adversarii exponere, quæ in nobis minora sunt, majorem tamen doloris sensum efficiunt: at vero demonem illa conari lædere, quæ cum maxima sint, & preciosissima, vix sentiuntur, externa omnia, & sensibilia, filios charissimos, corpus ipsum ipso sensu, & sentiendi dolendi-que facultate conjuncta esse omnes privata intimaque experientia noverunt; in his, qui læditur, acriter dolet. Sed si omnibus his amissis anima non lædatur, multum ex doloris sustinentia meritum, & premium, tenuissimum vero detrimentum reportabit. Dæmon vero pro his, quæ animum tangunt, pugnat; verbum blasphemiarum aut animi impatientis, & commotioris extorquere nititur: (verbo vero, quid levius quid minoris ponderis minorisve sensus videri possit?) Si illud primo cerramine extorisset, nullos corporis dolores & cruciatus Jobo intentasset; imo neque eripuisset filios, neque oves, boves, camelos abstulisset; quin potius dedisset omnia regna mundi, si vel unico verbo, vel nutu illi morem gereret: sicut novacula acuta, cujus aciem tenuissimam vix molliissima cutis persentit) facti dolum corripiat, ergo, me justus (Deus) **Ps. 51. 4.** in misericordia, auget enim & promovet sua **Ps. 140. 5** correptione doloreque inflictio Deus, quicquid in me boni est) Oleum autem (quod molliissimum videtur) peccatoris non impinguet, (Hebraic. frangat, offendat) caput meum, nam cum suavissimo oleo, & quod sensum, tactumque levissimum habet permulcere studet adversarius, ne ictum, ne vulnus sentiamus caput, quod optimum, primumque in corpore membrum est, perdere, frangere, comminuere, & meliora animi bona auferre conatur. Animam expetit dæmon, corpus negligit, è contra Deus corpus permittit, animam servat.

Veruntamen animam illius serva, Hac est exceptio restrictiove potestatis permissæ Dæmoni serva, custodi, id est, perdere & destruere tibi non permitto. Sicut è contra Deus dicitur destruere, & perdere, quod non servat. Eleganter Gregorius hinc de Gregor. ducit nunquam justum ita permitti manui hostis, quin illius anima, & bona meliora sint in manu Dei, ut non tangat illos tormentum mortis, vide illum lib. 3. cap. 3.

Sed quid, animam servare, quidve anima hoc

1. exposi-
tio.
Origenes.
Olympio.
Gregor.
Cypria-
nus
Cisterci-
sis.

hoc loco significet, paulò difficilior est. Et primò quidem Origenes, Olympid. Gregorius, alique post illos pertinere existimant ad salutem animæ spirituales; placetque Cypriano Cisterciensi hunc esse primū & germanum huius loci sensum: objicit sibi vir doctus, præter rem videri, & à narrationis decoro valde alienum, ut ubi palma atque victoria concertatio est, interdicitur dæmoni hominem vincere. Argumentum egregium, & sua solutione multò fortius, nam respōdet, cum hæc sit parabolica quedam, & fictæ rei narratio, divinæ providentiæ arcana tantum significari afflictiis personis Deo atque Satanæ. Sed quamvis ea esset facta narratio, nonne oportuit narrationem fieri personarum, atque sententiarum decoro servato? quid, quod verum inter Angelos colloquium initum fuisse supra ostendimus? tandem quoniam ex iis, quæ dæmonis potestati permitti à Deo potuissent, animæ exceptio sit, vita autē spiritualis animæ illius manui tradi nō potest, cum culpa sine propria hominis voluntate & electione admitti non possit. Ergo dum anima servari jubetur, aliquid, quod ad corporis incolumitatem pertineat intelligendum profectò est. Denique Olympiod. hanc expositionem his verbis explosisse videtur. *Non verò id Deus mandavit Diabolo, ut in Jobi animæ salute excubaret, nam qui tandem hostem à bene merendi studio suapte sponte natura abhorrentem tuenda animæ profecisset?*

Olympio.
Rejicitur
præcedens
expositio.

4

2. exposi-
tio.
Anima pro
facultate
intellecti-
va & men-
tis sanita-
te.
R. Salom.
Lyranus.
Didymus.
Olympio.
Cassianus.

Secundò, alii per animam significari existimant rectæ & integræ rationis usum, & deliberatum (quod vocant) iudicium: prohibuisse itaque Deum Satanæ, ne Jobum infatuaret, aut mentis stupore quodam afficeret. Sic interpretatus est R. Salomon. quem refert Lyra, clarè Didymus in Cate-na, non obscurè Olympiod. *Principem animæ partem, ne attinge.* & apud Cassianum collat. septima, capite duodecimo. Serenus Abbas, dum explicat quemadmodum immundi spiritus vires suas in energumenis exerceant. In illis (inquit) membris, in quibus anima vigor continetur, immundus spiritus insidens, ei que importabile atque immensum pondus imponens, obscuritate teterrima, intellectuales ejus obruit, & intercipit sensus. Quod nonnunquam etiam vini, febrisque vitio, seu nimii frigoris, aliisque valetudinibus extrinsecus supervenientibus, videmus accidere. Quod ne beato Iob diabolus, qui carnis ejus acceperat potestatem, moliretur inferre, præcepto Domini prohibetur dicentis: *Ece trado eum in manus tuas. tantum animam ejus custodi.* (id est:) tantummodò eum amentem ne facias. debilitato animæ domicilio, & intellectu invaso, aut rationis organo, per quam

Pined. Tom. 1.

eum tibi resistere necesse est, sauciato, neque obruas intellectum ad sapientiam resistenti principale scilicet cordis ejus tuo pondere præfocans. Omnia hæc Serenus. Ergo hæc Jobi dementatio, dupliciter fieri poterat, primò disturbatis organis, & ad intemperiem redactis, ita ut bene ministrare recte rationi non possent. secundo dæmone ipso occupante, & possidente partes & organa corporis ministrantia rationi. Prohibet itaque Deus omnem fraudem in hoc Jobi cum hoste certamine, cū enim facile posset ab homine dementato extorquere quodcumque verbum citra ullam culpam, utpote qui liberè tunc non ageret, ait rem peragi oportere Jobo sciente, atque prudenter & liberè agente.

Quibus
modis de-
mon de-
mentat
homines.

Sic huic expositioni objicias, fieri nō posse ut Dæmon vellet evertere Jobi sensum, & mentem, cum nullam aut certe sordidam victoriæ gloriolam comparare posset ex hominis furore, & amentia, & qui apud Deum blasphemix, & peccati illius reus nō esset, quamvis videretur in cælum & in divina injurius. Responderi commodè potest, Dæmonem tentaturum viis omnibus, an posset ab illo sciente & prudente, blasphemiam elicere, sin minus, dementaturum hominem, ut videretur tandem quasi repugnantem & invitum ad egisse ad blasphemiam, & ad verba in Deum contumeliosa; nam si id est adversarii ingenium, ut aliquando permissione sibi facta, viros justos possideat, & citra illorum culpam, & libertatem agendi ad externa opera turpissima adigat, quo falso scilicet videatur superasse, quos suæ libertati relictos vincere nunquā potuisset. Hæc sunt illius nocturnæ illusiones, quibus viros sanctissimos atque castissimos dormientes licet, & nihil tunc liberè agentes ludificare conatur immundus spiritus, de quibus vide Cassianum Collat. 22. Sed rem totam luculenter explicuit Didymus: *Quosdam (inquit) ob eas causas abditasque rationes, quas novit Deus, in mentis furorem insaniamque incidere videmus. Quoniam igitur diabolus ad insipientiam justum deducere nitetur, ut vel repugnantem ad verborum impietatem contorqueret, idcirco (inquit Deus) trado tibi, quæ depoposcisti, ut ejus magis testata sit virtus, & ipse majore pudore perfundatur. Verum enim mentis soporem insanitatemque ne adferas, cum mentis sanitate conservata in multorum perpeffione virtus sit ei ostendenda. Sane hæc interpretatio placere mihi magis posset, si Anima pro vi intellectus mentisque iudicio soleret aliquando accipi in sacro sermone: accipitur quidem frequenter pro parte animali concupiscibili, aut appetitiva, ut*

Objicitur
præceden-
ti exposi-
tioni.

Dæmonis
pravitas,
& ingenium.

Cassianus
Didymus.

Rejicitur
præcedens
interpre-
tatio.

Mich. 7.8
+ Los rige

M

qui

Y podero-
los biuen
y anda à
que quie-
res boca.

Pro. II. 30

* Mucho
sabe el que
sabe ganar
voluntades.

5
Tertia ex-
positio.

6
Quarta
expositio
Anima pro
vita.

An prohi-
bitus fue-
rit Dæmō
letalem
morbum
Iob in-
ferre vide
infra.

Quid in-
dicet hæc
tam dili-
gens vitæ
Iob custo-
dia.

Psal. 26. 3

Iob. 13. 15

Iob. 30.

24.

Iusti non
abjiciunt
vitæ spem.

Psal. 41.

6.

7

Quantæ
curæ Deo
sit suorum
Iustorum
salus.

Psal. 115. 15

Quid
mors san-
ctorum
pretiosa.

*Et, qui * suscipit animas sapiens est, qui aliorum ad se allicit voluntates, sed pro facultate intellectuiva, vix aut nunquā invenio: nisi forte hoc loco dicamus accipi pro anima rationali, & sensum esse. Quæ ad corpus pertinent, non quæ ad animam, & ad ejus facultates tibi permittuntur.*

Tertiò alii hoc loco accipiunt *animam* pro toto homine, certe, *anima*, frequenter totum hominem significat à principali parte, sed huic loco vix convenire potest, quomodo enim diceretur servari totus homo, qui tā iniquè tranſtandus permittitur?

Tandem ergo ille est manifestus sensus, ut *anima* pro vita stet, licet enim de homine mortuo, nulla egregia victoria reportari posset, tamen invidus hostis vellet de medio auferre, quem alia ratione superare non posset. Sed illud non caret dubitatione, an his verbis prohibitus quoque fuerit Dæmon letalem morbum inferre Job? de qua re, & an patientissimus Job martyris gloriosissimum nomen palmamque meruit, ubi de illius vulneribus mortiferis, morbisque universis disputaverimus, dicendum nobis est.

Sed quid Deus velit tam diligenti vitæ custodia, cum clarior martyr evadere potuisset Job, si mortem re ipsa tolerasset? Respondetur primò, Ea re claram significationem atque spem melioris fortunæ præbuisse Deum: nam ægroto dum anima est, spes est, non vult ergo omnino actum esse de Jobo, quem gloriosus post certamen triumphus manet. Quamquam cum Job non in sua tantum vita, sed in Deo spem collocaverit melioris conditionis, etiam vita amissa in spem erigitur, *Etiā (inquit) si occiderit me in eum sperabo*, vid. c. 13. v. 15. & c. 30. super id, *verumtamen non ad consumptionem meam emittis manum tuam &c.* Solent iusti in summis periculis nunquam abjicere vitæ spem illud scientes, quod licet cruciandos permittat Deus, sed servat tamen animas, hac se ratione consolabatur, & animam suam mœrore dejectam erigebat in spem meliorem, qui dicebat: *Quare tristis es anima mea & quare conturbas me? spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, (liquidem adhuc vita superstes es) salutare vultus mei, & Deus meus.*

Deinde ut declaret Deus quantæ sibi curæ sit suorum iustorum salus, vita, incolumitas. Hac divinæ providentiæ consideratione nunquam vitæ spem abjecit David: *Pretiosa (inquit) in conspectu Domini mors sanctorum ejus. Pretiosa, rara, rarò Deus permittit iustorum vitam hostiū immanitati cruciandos, affligendos, vexandos sæpe, ac oc-*

cidendos, & penitus de medio tollendos rarò: non facile permittit vitam eripi, nisi pro ingenti quodam quasi pretio divinæ gloriæ, & ipsius iusti meritorum, & honoris lucro ex morte consequuto, idem rursus repetit Psalm. 17. cum à violentia & oppressione tyrannorum; pauperum animas servandas Dei ope, & favore permittit, Ex-suri (proprie dolo, fraudibus, insidiis, vitæ discriminibus) & iniquitate (manifesta violentia) redimet animas eorum, & (quia) honora-bile nomen eorum coram illo. Hieronymus juxta Hebræum: Pretiosus sanguis illorum coram oculis ejus. non facile illorum sanguinem profundipatiatur, neque permittet impune abire, qui illum profuderit. præclarum est, hujus divinæ providentiæ exemplum. 1. Reg. 23. cum Saul persecutus est David in deserto Maon, & ibat Saul ad latum montis ex parte una, David autem & viri ejus erant in latere montis ex parte altera, porro David desperabat se posse evadere à facie Saul. ergo vita in extremam regulam adducta, divina providentia factum est, ut in terram Israeliticam fufis Philistæis nuntius veniret ad Saul, dicens: Festina, & veni, quoniam infuderunt se Philisthai super terram. Reversus est ergo Saul desistens persequi David, & perrexit in occursum Philistinorum.

Tertiò, quoniam ejusmodi homines, quorum sit salus & vita desperata, extremū quasi jam spiritum agentes, sunt propria divinæ bonitatis, divinæque virtutis materia: eoque spectat Salvatoris nomen, quasi medicus sit illorum, qui in extremum vitæ adducti sunt: *Deus noster, Deus salvos faciendi, & Domini, Domini exitus mortis.* novit namque ille quibus viis, & semitis è mortis carcere, & vinculis expediri, & exire miser homo possit ad liberioris vitæ conditionem, cum quo necti potest totus Psalm. 141. *Voce mea, &c.* nam cum solus David latitaret in spelunca viis omnibus à Saule occupatis atque præclusis, dicerentq;: *In * deficiendo ex me spiritum meum.* prop. ex Hebraico, Cum involveret, aut cooperiret se spiritus meus. Hieronym. (cum anxius in me fuerit spiritus) perii fuga à me (omnem videbam aditum & spem fugiendi interclusam, & tu (tamen) cognovisti semitas meas) quibus evadere possim, melicet ignorante, quo quave iturus sim) *Tu es spes mea portio mea in terra viventium.* q. d. te habeo vitæ meæ vadem, & animæ custodem. Pulchra est illa ad hanc rē Sapient. 16. observatio. *Filios tuos nec venenatorum draconum vice-runt dentes: misericordia enim tua sanabat illos.* mordebantur quidem, & urebantur veneno letali, sed non superabantur, ut in il-

Psal. 17. 14.

Hierony.

1. Reg. 23. 26.

1. Reg. 23. 28.

8
Quorum sit desperata salus solent esse opportuna divinæ potentie materia. Psal. 81. 21.

Psal. 141.

* Quando se me cubrit el coracon y se me talia el alma de puro temor y pena.

Sap. 16. 10.

Iustos sæpe à mortiferis morbis servatos

Impios
levissimis
morbis in-
terdum
sublatos.
vers. 9.
Ps. 141. 8.

in illorum salute tuam misericordiam, cui nihil insanabile aut deploratum est, sanatricem ostenderes: nemoque justus quamvis letali morbo affectus de tua providentia desperare possit: cum tamen impii, vel levissimis de causis sint sæpe sublati. Illos enim (id est Ægyptios) locustarum, & muscarum occiderunt morsus, & non est inventa sanitas animarum illorum, quia digni erant, ab hujusmodi exterminari. Ergo inquit David, educ de custodia animam meam (atque ex summo discrimine in tuam custodiam recipe) ad confitendum nomini tuo (ut te prædicem salvatorem nominis moribundi, & jamjam agentis animam) me expectant justi, donec retribuas mihi. (namque justi, qui de tua erga se providentia certi sunt, certo sibi suaserunt fieri aliter non posse, quin me ex supremo discrimine liberatum velis,) ergo servabitur Iobi anima, quamvis ad extremum halitum sit adducta.

9
Chrysost.
Iustus col-
luctatur
cum ærum-
nis gratif-
icatum Deo
spectacu-
lum.

Quartò illa servandæ Iobi animæ causa à Chrysost. indicatur, quod jucundissimum Deo spectaculum præbeatur ab homine, dum cum calamitatibus, morbis, paupertate, doloribus, cruciatibus luctatur, & se victorem atque superiorem singulari virtute præbet. *Observa inquit* (sic Chrysost.) *ne quid in vita ratione patiat, etenim si de medio eius sustuleris, theatrum nobis non placet amplius.* id Antonio athletæ fortissimo conquerenti, quod solus in periculosissimo certamine relictus esset *Ubi* (inquit) *eras Domine?* Respondit patronus atque spectator antagonistarum omnium Deus, Hic aderam spectator tui certaminis, atque tuæ virtutis coronator. Theatrum dicas fuisse montem Moriam, in quo spectaculum exhibitum est Deo spectanti sacrificium Isaac, quod ab Abrahamo parabatur: ideoque appellavit nomen loci illius, *Dominus vides.* Genes. capit. 22, & sicut Romani quondam imperatores immanes belluas undique conquirebant, & publicè alebant, ut ludos exhiberent, in quibus gladiatores aut capite damnatos illis objicerent, tantopereque Bestiariis delectati sunt, ut prima ipsa luce ad spectaculum descenderent: ita sane Deus impios in hoc mundo velut in cavea feras, continet, Dæmones rugire velut leones permittit, ut ludorum spectaculo sibi jucundissimo ipse delectetur. ut enim scripsit Augustinus: *Omnis malus aut ideo vivit, ut corrigatur, aut ideo vivit, ut per illum bonus exerceatur.* persecutoribus verò, aut dæmonibus, non objicit Deus vilissimos aut nefarios homines, sed optimos & fortissimos quosque non pœna capitali, sed vitæ beatæ præmio dignissimos, ita ut sicut

Gen. 22.
14.
Plin. l. 8.
c. 16. &
17. &
Tertul. de
spectac.
Sueton. in
Cland. c.
34.
Aug. Psal.
34.

quondam initio ecclesiæ, illa erat frequens vulgi adversus fideles conclamatio, *Christiani ad leonem*, ut Tertullianus in Apogol. scribit, vel, *Christiani ad bestias*, ut idem auctor est, in exhortat. ad cast. ita nunc ea fit Petri Apost. Vox, Fideles, sancti, ad leonem. ideo *sobrii estote & vigilate:* & Sapiens etiam, *accedens ad servitutem Dei, ad tentationem, & pugnam*, ideo, *prepara animam tuam.* Deus verò, *Quiescam* (inquit) *& considerabo in loco meo, sicut lux meridiana clara est, & sicut nubes rosis in die messis.* in solio (inquit) meo sedebo spectaturus gentem convulsam & dilaceratam, cum calamitatibus hostibusque depugnantem, cui post laborum & ærumnarum imbrem, atque tempestatem lucē & serenitatē adferam, & post pugnandi æstum, suavissimum rorem, & præmia amplissima demetendi facultatem: vel ex Hebr. *sicut calor, vel ardor, siccatis super lucem.* considerabo, inquam, ut radiis solis ardentis perurantur, & eos fortiter perfe- rant, qui nihilominus illis erunt toleratu faciles, imo etiam jucundi, ac esse solent messoribus nubes, & ros æstivus. Qui hæc considerat Deus incredibili ex nostro certamine lætitia perfunditur, & suorum animas ut diutius perdurare in certamine possint, servandas, servandam quoque athletæ sui Iobi animam præcepit.

Tandem illa non ultima hujus rei ratio est, quod ex diuturniore certandi labore, illustriorem coronam, & ampliora præmia conferre velit athletæ suo Deus eleganter Chrys. dixit Hom. de beato Iobo, *Cadaver corrumpi respici, & horrescū, sed ideo minor, imo nulla pœna, quod absens anima; at verò in Iobo præsens anima, qua sentiret, ligata, ne fugeret: subiecta, ut doleret; compuncta, ut blasphemaret.* de quo plura dicendi frequens erit postea locus, & tempus, nec solum propter majus lucrum ipsius Iobi, sed propter suæ ecclesiæ ingens bonum, & uberem patientiæ, & exempli fructum: si enim propter suorum electorum & ecclesiæ ædificationem impiis vita indignis vitam Deus diuturniorem largitur, quid ni etiam eandem ob causam justorum animas servabit? certe sic dicit Deus Pharaoni Exod. cap. 9. *Idcirco posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra.* Paul. Rom. 9. Rom. 2. sic legit hunc locum, *In hoc ipsum excitavi te: Septuaginta, propter hoc conserva- tus es.* Ambr. rectè eundem sensum esse di- cit, siue legatur *servavi*, siue *excitavi*, & in hunc sensum explicat, quod dicatur Pharaon suscitatus, quia cum apud Deum mortuus esset, morique propter suam duritiem dignus fuisset, tamen ad tempus mo-

Tertul.

Eccle. 2. 1.

Isai. 19. 4.

10
Deus gra-
vius certa-
men of-
fert, ut cu-
mulatione
præmia
largiatur.
Chrysost.

Deus suos
justos in
ærumnis
servat, ut
præbeant
patientiæ
exemplū.

Exod. 9.

16.

Paul. Rom. 9.

17.

LXX.

Ambros.

dicum servatus est, & mori prohibitus, ut sua poena & variis plagis, vivus adhuc exemplo esset ceteris, qui Deo repugnant: sicut medici in hominibus morte dignis requirebant, quomodo vivis prodesse, videlicet anatomica dissectione, ut poena morientis, proficeret ad aliorum salutem, multo igitur potiore jure posuit Deus Iobum, excitavit, servavit hominem plagis mortiferis affectum, ut ostenderet in illo fortitudinem suam, & incredibilis patientiae exemplo cunctis mortalibus prodesse, de qua re memini in praefatione dixisse.

In praefat.
cap. 6.

VII. Egressus igitur Satan à facie Domini percussit Iob ulcere pessimo à planta pedis usque ad verticem eius.

VIII. Qui testa faniem radebat sedens in sterquilinio.

- 1 Andamon semel ab homine victus, eundem iterum hominem tentet. Refutatus Origen. ex Theolog.
- 2 Deus utitur Satana, ut tortoris ministerio. Sancti Angeli non torquent iustos.
- 3 Damon minister efficiendorum dolorum. Quis Angelus Satana colaphizans Paulum, ex Augusti. & Hieron. qui agrotant puerilia multa perpetiuntur.

Egressus Satan. Ex hoc quod statim arripuerit potestatem sibi à Deo factam iterum tentandi Iobum, clarè colligi potest falsum fuisse Origenis dogma asserentis, Demone, qui semel ab aliquo Sancto superatus fuerit, nec eundem, nec alium hominem aggredi, vel audere iterum tentare, sed quasi in spirituali bello à Christi militibus interimeretur, aut fugeretur, cessare ab impugnando, veluti si id ageretur lege, & jure singularis certaminis, & humani duelli: in quo qui semel victus est, non permittitur iterum victorem provocare. Certè Dæmon, qui superbissimus est, ubi nulla victoriae spes affulget, cum hominem penitus sibi restituisse expertus est, rebus omnibus nihil mutatis, nunquam tentabit iterum in eadem materia eundem hominem. id quod in Christi servatoris tentationibus perspicere licet, semel enim eadem in re illū tentavit, quod nihil se proficere posse crederet, si secundo eadem rem suggereret, tandemque consummata tentatione recessit ab illo pudibundus, victoris aspectum fugiens, iterumque superari reformidans. Ceterum, vel tentationis materia mutata, aut temporis vel rei, & dispositionis alterius meliorem opportunitatem nactus idem hostis

Greg. 10. 5
super Iob.
sū Nave.
Andamō
semel ab
homine
superatus,
iterum ten-
get eundē.

Matth. 4.

eundem hominem saepe tentat, quare hunc Dæmonem illum ipsum fuisse qui initio certaminis Iobum impugnare coepit, & ad blasphemiam saepe, sed frustra tentaverit, rectè docuit Cassian. collat. 8. cap. 17. Rem hanc D. Thom. tetigit. 1. p. q. 114. ar. 1. Mag. 2. d. 6. ubi iterum Divus Thom. & Durand. Aegid. Riche. Alex. 2. p. q. 311.

Percussit Iob. Ex eo, quod Dæmon non sibi, sed cuicumque tradi Iobum cruciandum postulaverit, sed non alteri quam ipsi hosti permittatur, manifestum sit, Deum Dæmonis tanquam carnificis, & tortoris ministerio uti ad justos suos exercendos, & probandos: licet enim si in universum loquamur, Angeli tam boni, quam mali, ministri Dei sint ad puniendum, vel affligendum tam justos, quam impios, ut bene observavit Abul. 1. Paralip. ca. 21. q. 70. nam eo capite, Angelus Domini, quem ex sanctis fuisse approbabilius est, terrore, vel languore affecit David: & sanctus etiā Angelus percussit femur Iacob. Genes. c. 32. sed tamen id frequentius est, & communi providentiae lege sancitum, ut sancti Angeli non nisi temporalis supplicii, impiorum hominum, ministri & executores sint: Rem hanc docet Dionys. c. 4. divin. nom. part. 4. dicens: Nihil malitiae sanctos Angelos contrahere ex eo, quod peccatores puniant. & Augustin. 9. de civit. 5. ait: Sancti angeli sine ira puniant, quos accipiunt aeterna lege Dei puniendos. Et idem sensit Theodor. super id Psal. 77. Immissiones per angelos malos. Hos enim supplicii ministros, neque naturae, neque electionis nequitiam habuisse dicit, sed eodem modo appellatos malos, sicut malam diem, supplicii diem vocamus, & idem cum Basil. & Apollin. super id Ps. 34. Angelus Domini persequens eos. Sancti ergo angeli erant, qui subvertunt Sodomam, percusserunt Assyrios, flagellarunt Heliodorum, & Herodem, & impios illos senes Babylonicos apud Danielem. Quare verosimile existimandum est, quod Abul. asserit ubicumque Angelus Domini nominatur in Scripturis, sanctum angelum intelligi, quanquam Hier. super id Psal. 34. Angelus Domini persequens eos, spiritum malum intelligat, ideoque dici Domini, quia Dominus illum creavit, & Dominus illum habet in potestate. Dæmones verò licet aeternorum suppliciorum ministri sint, tum etiam saepe Deus illorum opera & ministerio peccatores corripiat (cujusmodi erat exterminator in Aegypto Exod. cap. 12. & spiritus nequam, qui decepit Achab 3. Reg. 22. & ideo Apostolus 1. ad Tim. 1. & 1. Cor. 5. Satana cruciandos tradit peccatores: & spiritus malus invadens Saul, ita docet Hieronymus. super id Ilaiz

Cassian.
D. Thom.
Magister.
Durandus.
Richard.
Alexand.

2
Deus Dæ-
monis tā-
quam tor-
toris mini-
sterio uti-
tur.

Abulensis.
Sancti
Angeli
impiorum
tortores.
1. Paralip.
Gen. 32.

Dionys.

August.

Theodo-
ret.

Ps. 34. 6.
Gen. 19.
4. Reg. 19.
2. Mach 3
Act. 12.
Dan. 13.

Abulens.

Angelus
Domini
quis,
Hierony.

Exod. 12.
1. Reg. 22.
1. Tim. 1.
1. Cor. 5.
Hierony.

August. id Isaia 13. ego vocavi fortes meos. *Aug. 5. contra Iul. c. 3. Rupert. & Strabo* Exo. 12. ideo *Strabo.* Dæmon vocatur indignatio ira Dei, v. 75. *Furor Domini. 2. Reg. 24. v. 1.)* tamen exercitium & afflictionem iustorum mandat Deus peculiariter Dæmoniis: hic enim colaphizat Paulū. & percutit Iobum. & persequitur bonos quosque: neque enim id munitis sanctis angelis, qui res hominum procurant & nostris bonis gaudent, & quasi videntur de nostris suppliciis dolere, mandat Deus. *Chrysost.* Vide Chrysost. homil. de ascensione tomo 3.

3 Sed quod peculiari quadam ratione Dæmon sit minister efficiendorum dolorum, & morborum videtur dictum Paul. 2. Cor. 12. nam Angelum Satana, qui illum colaphizabat, stimulum carnis suae, dolorem vehementissimum corporis fuisse, existimat August. super Psalmum 130. *Dolores autem corporum* (inquit) plerumque immittuntur ab Angelis Satanae. Hieronym. autem ad Galatas. 4. hunc ipsum fuisse scribit gravissimum capitis dolorem, de quo accipiendum sit id, quod ad Galatas 4. idem Apostolus scribit, Tentationem vestram, quae erat in carne mea, non sprevis, neque respicis. quod videlicet Galatis tentatio fuit, an contemnerent eam sublimia promittentem, quem languoribus corporis subiectum videbant. Obiter illud observa, corporis morbos, & dolores, viris gravibus atque severioribus molestissimos esse, utpote qui illos efficiant ex viris, & senibus pueros, puerilia lectantes, & puero-rum more saepe ingemiscientes, saepe etiam plorantes. Ne extolleretur (inquit August.) tanquam juvenis, colaphizabatur tanquam puer, & recte, nam excellentiae & superbiae remedium oportuit ex puerili humilitate desumi, sic dolentem & gementem Iobum puerum appellat, qui dicit: Parvulum occidit invidia. Præterea cum Paul. decerneret poena corporali incestuosum illum Corinthium: efficiendum, quo resipisceret, censeret tradendum Satanae in interitum carnis. (id est) in corpore & carne vexandum, nam eiusmodi corporeæ vexationis Satanas minister est. Nihil ergo mirum, quod statim ac permissus est, egressus fuerit Satan, & pro suo carnificis & tortoris officio percussit Iob.

Ulcere pessimo. Proprie ulcere malo, quod conterit, frangit, affligit hominem, & nequiter habet, morbo maligno, qui vexat, & angit, vim expressit vulgatus, nam Hebraei superlativis carent.

A planta pedis usque ad verticem eius. Videtur proverbialis locutio, qua totus homo & universa membra significantur, eadem

Pined. Tom. 1.

usurpatur Deut. 28 & Isa. 1. semperque ubi Deut. 38. de gravissimo aut morbo, aut ulcere sermo 35. est. de quo fusior à nobis disputatio instituta est. *Isai. 1. 6.*

MORBORVM, QVIBUS JOB LABORAVIT, ENUMERATIO ET consideratio.

Quoniam eorum, quibus Job affectus fuit, morborum plurimorum atque difficillimorum explicatio gravissima, atque difficillima est, operæ pretium fuerit singulos per se considerare, atque enumerare, & tum ex ipsius ægrotantis dictis, & querimoniis, tum ex optimorum medicorum aut iudicio, aut conjectura, morborum causas, genera, differentias, symptomata accuratius circumspicere, quod ad Satanæ sevitiam, & ad Jobi incredibilem mansuetudinem & tolerantiam ut par est cognoscendam magnopere interfit. Et quidem nostrum negotium agemus, nam, ut sapienter docuit Hippocrates, illi etiam, qui medici non sint, ægrotantium & morborum historias recte conscribere possunt, si probe ex singulis ægrotis, quæ patiuntur, didicerint, quod illorum testimonia, qui Cnidias sententias conscripserunt, confirmat. Ægrotantis autem Jobi verba & querimonias attentè observabimus, ut vel hoc Medicinæ præceptum observemus. sic enim præcipit: Cum ad ægrotū devenieris, interrogare oportet, quæ patitur, & ex qua causa, & quot jam diebus. Viri verò sapientissimi verbis omnis fides adhibenda; non enim est de illorum ægrotantium turba, quos sic describit Hippocrates lib. de Veteri medic. *Suas ipsorum affectiones condiscere quomodo fiunt ac desinunt, & quibus occasionibus augeantur, ac deficiunt, cum idiotæ sint, non est facile.*

Hippocras. de Vitiis ratio, in morbis accutis

Hippocras. tes li. de affectionibus.

Hippocras.

SECTIO I.

Non uno tantum morbi genere, sed pluribus Iob laborasse.

- 1 Cum ulcere pessimo alii morbi ex eadem materia in diversis partibus. Quid vulnus super vulnus.
- 2 Multorum morborum materia communis atrabilis.
- 3 Morbos naturaliter inter se pugnantes in Iob fuisse.
- 4 Lingua à morbis excepta cum serpente cognatio.

Ulceris pessimi tantum hoc loco mentio fit, quod non ad plura, sed ad unum tantum morbi genus pertinuisse, facile

Cum ulcere admittis

M 3

con-

cruciatu
omnes.

Origenes.

D. Prospe.

Hippo-
crates.

Eandem
materiam
diversis
membris
diversum
morbum
afficere.

Galen. li.
2. de loc.
aff. cap. 7

Iob. 16. 13

constare poterit, ex his, quæ paulò post dicemus. Sed tamen cum hoc ulcere pessimo, omnem morborum, dolorumque cruciatum admiscuisse Satanam; latè persequitur Origenes, Nullum (inquit) dereliquit supplicium, neque pœnam, neque dolorem, putredinem, vermes, ossium divisionem; nervorum fatigationem, membrorum debilitationem, atque totius carnalis compagini passionem atq; dolorem: jacere non poterat, sedere non valebat, &c. Prosper de prædict. p. 1. c. 22 describit hominē, putrefacta totius corporis compagine, omnibus artubus solutis. idq; ratio manifesta probat, nam eadem pravorum humorum disturbatio, & pugna, aut sanguinis corruptio in diversis corporis partibus, quorum temperies dissimularis est, apta etiam atque potens fuit efficere morbos diversos, quod eleganter docuit Hippocrates lib. de statibus: Morborum (inquit) omnium unus & idem modus est; locus verò ipse eorum differentiam facit, quare videmus quidem morbos inter se nihil simile habere, propter diversitatem scilicet locorum, cum sit tamen una morborum & species, & causa quoque eadem. Idque significari videtur illis verbis, à planta pedis usque ad verticem ejus, ejus singula videlicet membra, singulis atque peculiaribus morbis infestata fuisse. tum etiam quia non eodem morbi genere caro, cutis, ossa, viscera laborare possunt, Dæmon verò non solum carnem molliorem percutiendam poposcit, sed ossa etiam & firmiores, atque solidiores quascunque corporis partes contundendas, & debilitandas; & quidem licet Galenus adversus Archigenem disputans neget vel credibile, vel possibile esse, ut unus homo omnes sui corporis partes affectas habeat, & singularum partium affectus fuerit expertus, hoc, inquam, licet verum sit, in hisque naturæ modum, & morem sequuntur, tamen in Iobi morbis, qui præter omnem naturæ consuetudinē inflicti sunt aliter existimandum est. Hinc est, ut cum omni ex parte doleret, atque membris omnibus sentiret se pungi, non una tantum lancea petiit, sed multis transfixum, & lanceariis undique obsessum cōquereretur caput 16. Circumdedit me lanceis suis. multis etiam sagittariis corpus suum propositum esse, tanquam scopum configendum crebris ictibus. Posuit me sibi quasi signum. pluribusque sagittis susceptis, aculeisque dolorum penitus infixis, horridum quendam erinaceum: Quoniam (inquit) sagittæ Domini in me sunt. Eandem verò corporis partem pluribus etiam morbis, ut dicunt, complicatis affectam fuisse, non solum ex dæmonis sævitia & arte nocendi suspicari,

sed ex ipsi Iobi testimonio cognoscere possumus, cap. 16. Conscidit (inquit) me vulnere super vulnus. qua dicendi forma aliquando etiam Hippocrates usus est, cum lib. 1. de morbis ait: Quæcumque necessitatem habent, ut fiant in morbis ac vulneribus mala supra mala, ea ubi sunt, in medicum culpam rejicimus, & necessitatem talia fieri cogentem, non agnoscunt. Sed Iobi vulnus super vulnus, & mala supra mala non in medicum, sed in salutis hostem sævissimum referenda. Illa autem morborum, & dolorum in eadem parte incursio, ad gravissimam plagam, & percussione pertinet, cum scriptum sit: Super quo percussam vos ultra addentes prævaricationem? id est, cum nulla corporis pars vacet sua plaga, novis verberibus nullus videtur relictus locus; sed tamen nunc in Iobo vulnus unum atque livorem alterius suscipiendi idoneum locum esse sævissimus carnifex existimavit, Conscindens vulnere super vulnus ad efficiendum dolorem acerbissimum.

Multis autem atque gravissimis morbis materiam idoneam comparasse Dæmonem existimare oportet. Illa inter reliquos humores noxios cum modum excedunt, atra bilis est, ulceribus pessimis, lepræ, elephantiasi, mæroribus, vermibus, tumoribus, interdum etiam pleuritidi, aliisque præsentaneis malis efficiendis idonea.

Tandem non solum plures iidemque diversi, sed planè contrarii morbi in Iobo fuisse existimandi sunt, qui enim ex communi naturæ lege, semel in humano corpore inveniri nunquam potuerunt, vel quod ex causis contrariis oriantur, vel quod unus morbus alteri soleat esse medicina, aut alia ratione repugnare, simul in Iobo procurati, & effecti sunt à Dæmone impediente unius partis actionem in aliam, aut pravi humoris fluxum concitante vel prohibente, aut activa passivis conjungente, aut removente. Ex multis unum in præsentiarū exemplum sit, Ignis sacer, & ardentes Herpetes, quibus exurituro caro, & velut carbo nigricat: ex quibus, non modò vermes, aut bestiolæ aliæ naturaliter gigni non possunt, sed si geniti essent, necessario interirent, & exurerentur, & tamen ardebat totus, simulque fœdi humoris copia profluente, scatebat vermibus, & exustus sanie manabat.

Unam ex omnibus membris linguam communi ulcere & plaga exceptam hostis servavit, quod ex verbis Iobi victoriam sibi de illo polliceretur, rem hanc tetigisse Iob ipse videtur, cum cap. 10. ait. Derelicta sunt labia tantummodo, &c. de quo ibi nos & qui

Iob. 16. 14

Hippo-
crates.

Isai. 1. 5.

Iob. 16. 14

2
Atra bilis
idonea
materia
plurimorum
& gravissimorum
morborum

3
Contrarios morbos fuisse
in Iob.

4
Lingua
excepta.

Iob. 10.

20.

Simile.

quidē sicut aqua ducta ex aliquo fonte, intra angustos canales contenta & pressa, si ex una tantum parte potestatem effluendi habet, nulla verò alia habeat diverticula, aut rimulas per quas defluat, vehementius erumpit, & altius confurgit; sic cum morbis partes omnes alias corporis Dæmon obstruxit, & commodas vitæ actiones impedivit, id curare vilis est, ut per os, & linguam, quæ sola libera manebat, totus diffunderet, & concitatoribus tumidoribusque verbis adversus cælum, & supremum numen effunderetur. Et verò nihil mirum, quod adversarius linguam non tetigerit, cum qua illi conventio est, & germanitas quædam, nam ille serpens est venenatus; at linguam serpentem quoque esse illæ apud Iacobum notæ probant; *Lingua modicum quidem membrum universitas iniquitatis, quam nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena veneno mortifero.*

Lingua cum serpente con-
guatio.Iacob. 3. 5
6. 7. 8.

SECTIO II.

Morbis desperatis, atque mortiferis affectum Iob fuisse.

1. Iob insanabilibus morbis affectum fuisse.
2. Morbus quoque lethales habuisse. Refellitur Cajetanus. Morborum lethaliū alia differentia.
3. Facies Hippocratica in Iob, alia etiam signa lethalia in fronte & oculis.
4. Iob fuisse martyrem, & quid sufficere videatur ad rationem martyrii.

I
Origenes
Iob habuit
insanabiles
morbos.Galen. de
compos.
medic. per
genera. li.
6. c. 2. ibi-
dem c. 5.
& lib. 4.
de me-
thod. med.2
An mor-
bos letha-
les passus
sit Iob.Hippoc. de
nat. hum.
& li. 1. de
morb.

Galenus.

Cum non sit eadem morbi insanabilis, aut mortiferi ratio, utrumque sigillatim explicandum est. Et primò quidem insanabilibus morbis affectum fuisse Iobum Origenes his verbis explicat; *percutit (inquit) insanabili plaga, in qua superflua erat omnis medicorum peritia, atque sententia.* Sicut enim nullum argumentum illuminare poterat tenebrosam atque lamentabilem Egyptiorum novissimam illam Diaboli plagam. Galenus quidem docet, quod leprosum jam est, nullam curationem habere. meminit etiam ex Andromacho desperatorum ulcerum. his cum laborasse credatur Iob, insanabilia fuisse credendum est, atque ex eo genere, quæ à Galeno maligna ulcera vocantur, de quo plura statim.

Sed difficilior, an habuerit morbos, & ulcera maligna, simulque mortifera? Morborum differentias, dubitatio hæc postulare videtur; & cum ex novem illis, quas Hippocrates numerat, & Galenus in medicis finitionibus explicat; Exitialis morbus sit ille,

qui prorsus exitium affert, vel brevi, vel in plurimo tempore; Cajetanus, in universum affirmat, illis verbis, *animam illius serva*, prohibitum esse Dæmoni lethalem morbum Iob inferre: *Quia (inquit) si agritudo mortalis illata fuisset, non servata fuisset ejus vita.* Rem hanc tetigit quoque Chrysostomus, cuius sententia cum non omnino clara sit, sed existimo tamen contrariam esse Cajetano: affirmat enim Dæmonem tantum prohibitum esse, ne vitam auferret, quamvis mortiferos illi, pro permessa sibi potestate morbos inferret: *Quia (inquit) verisimile erat, Diabolum Iob tanta perturbatione valetudinis fore infestum, ut idem morbus ad corporis satis esset interitum; idcirco observa (inquit) ne quid in vita ratione patiatur.* Eo etiam pertinet, quod Athanasius in Apologet. de fuga sua; *Qui in fuga (inquit) moritur, non inglorius moritur: ac proinde Iob magnus est habitus, quod vivus tot & tantas arumnas toleravit, quarum nullum omnino sensum percipisset, si mortem sibi conscivisset.*

Cajetani
sententia
non habu-
isse Iob le-
thales mor-
bos.

Chrysost.

Athanas.

Ego in hac re sic statuo. Primò, prohibitum esse Dæmonem, ne in Iob irrueret, & per manifestam vim occideret. Secundò prohibitum esse, ne partes principes corporis, in quibus sunt vitæ functiones necessariae, videlicet cor, aut cerebrum, ita afficeret, ut necessariò inde mors sequeretur; videlicet si copia venenati humoris in cor influeret, aut tumor vel phlegma in eo fieret, quam nulla ratione cor potest sustinere. Tertiò, permissum esse, ut eos omnes morbos efficeret, qui ex specie aut potestate, malignitateve sua exitiales essent, sed tamen non necessariò peremptorii sunt: exitiales enim illi dicuntur, non qui semper, sed, qui magna ex parte interimunt: quod si etiam naturaliter mortem adferrent, posset tamen illos Dæmon cohibere, ne cor invaderent, aut principem aliquam corporis partem sua gravitate & virulentia opprimerent, videlicet locali separatione, aut conjunctione humorum, aut sanguinis: Habuit itaque morbos ex specie & ratione sua acutos, & qui aliis brevi dierum periodo exitium afferre solent; ut si pleuritidem dicas, aut febres ardentes, anginam, fauciumque phlegmonem; tum etiam, quos diuturnos appellant, talem renum morbum, marcorem: Malignos, & periculosos, exitiales denique non solum quod, qui per se leves & evasorii essent, conjuncti simul internecionem efficere possent; sed quod per se quisque mortifer esset, denique non solum, ut medici dicunt imagine magnos, quale ulcus erat, multum spatii (id est) totum corpus occupans, sed etiam re ipsa, & effectu gravissimos videlicet

Quæ Dæ-
mon pro-
hibitus fu-
erit circa
valetudi-
nem & cor-
pus Iobi.Morbi le-
thales sed
non neces-
sario per-
emptorii
in Iob.Enumera-
tio specierum mor-
borum in
genere
quibus Iob
laboravit.Galen. in
finis. med.

nervorum, musculorum, aliarumque partium internarum contusionem atque dolorem. Res hæc clarissima est audienti Jobi querimonias, & desperationem morborum enumerationem, deprecationem mortis; tadium vitæ illud etiam crebro repetit, se tantis doloribus & morbis sustinendis non esse parem; Quæ est enim (inquit) fortitudo mea, ut sustineam? nihil sibi spei ad vitam ex plaga gravissima relictum esse. Dies mei consumpti sunt absque ulla spe. & iterum; Desperavi, nequaquam ultra jam vivam, valde tibi exiguum vitæ spatium concedi, Si maneat me quæsieris, non subsistam. & Numquid paucitas dierum meorum finitur brevi? & Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur. & solum mihi superest sepulchrum? Quod si etiam medicorum judicium consulere libet, certè Hippocrates scribit, In acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum. Visceribus autem doluisse, & æstuasce febre, ex ipsius Jobi testimonio paulò post videbimus, rursus idem docet, in febris ex somnis tumores, vel convulsiones, malum. Job verò sic conqueritur: Terrebit me per somnia, & per visiones horrore concuties. eo verò aphor. loco hæc scribit Galenus; Sanenos sæpe vidimus in morbis exitiis, & timores, & labores, & convulsiones ex somno fieri. de quo statim quædam alia. Quid quod etiam summa intestinorum difficultate laborasse, constat ex illo: Effudit in terram viscera mea. atque illam ex atra bili provenisse, quæ communem omnibus his materiam subministrasse videtur, verosimile est, de hac verò sic statuit Medicina: Difficultas intestinorum, si ab atra bili incæperit, letalis est.

Tandem si ex facie prognosticum faciendum est, & ducenda verissima conjectura, fuerintne morbi letales, nec ne, eundem faciem Hippocraticam habuisse comperiemus. sic enim jubetur Medicus vultum ægroti considerare, sitne similis bene valentium, potissimum sui, ita enim optimus erit: si verò quàm maximè contrarius similis, horrendissimus est: addit eo loco Galenus contrarium vultum simili esse, qui nequaquam nobis sit familiaris. Quis verò ignorat, Jobum ita deformatum extitisse, et sui dissimili vultu, ut nequaquam ejus amicis familiaris extiterit, ut cum eum vidissent non agnoverint? Deinde cutis circa frontem dura, intenta, arida; & color totius vultus viridis, aut niger? nigrum autem esse pessimum, eo loco Galenus docet. eoque vultum reddi exitiosum, & cadaverinum. hæc in se fuisse, testis est Job. cap. 7. Cutis mea aruit & contracta est. cap. 30. Cutis mea deni-

grata est, super me. Illa præterea exitialis ex oculis nota est, si sublimis (id est instabilis & subinde commoti) tumidive oculi sint, aut si pervertantur, aut nolentes illachryment, nonne hoc illud est, Facies mea immutata à fletu, & palpebra mea caligaverunt? nonne illud ad sublimis perversos oculos pertinet. Quid se elevat cor tuum, & quasi magna cogitans attonitos habes oculos? Denique respirandi difficultas, non nisi mortem prænunciare poterat. Sed jam ad singula veniendum est.

Hinc colligitur, dignum esse virum patientissimum Job, qui inter martyres numeretur: nam, ut quidam docti Theologi existimant, sufficit ad martyrium, accepisse vulnera letalia, ex quibus naturaliter mors sequeretur, nisi miraculum, aut alia quæcunque ratio obstaret; sicut etiam propter Virginis sanctissimæ incredibiles co patientes dolores, non solum martyr, sed plus quàm martyr, prædicatur ab Anselmo, Sophronio, Bernardo, Ildefonso. Tum etià quia, ut Chrys. dixit in Ps. 127. Patientia est, qua martyres facit. & quod difficillimum esse judicat, in mediis doloribus, qui ad blasphemandum, & ad irascendum impellunt, ita se continere, ut nihil indecorum & inhonestum dicatur; hoc (inquit) facit martyrem. Quare tum hoc loco vocat Jobum martyrem; tum etiam hom. 1. in 2. ad Cor. 1. quod sexcentis martyribus graviora passus fuerit, & per omnia rerum genera luctatus palmam obtinuerit; per opes, per liberos, per corpus, per uxorem, per servos, per amicos, per hostes, per famem, per insomnia, per foetorem, hom. verò 25 ad populum Antiochen. non cum uno tantum martyre comparat, sed cum infinitis.

SECTIO III.

Ulcus pessimum, Phagadæna, Ignis sacer, Erisipilas, Cancer, Animi deliquium.

1. Quale ulcus Jobi, & quid propriè significet ex Heb. & Græco. Ægyptiorum Ulcerum ex Philone descripto.
2. Unde provenerit ut à planta pedis usque ad verticem ulcerosus fuerit, & quid ulcus pessimum, sive malignum.
3. Quæ alia prava affectiones cum Ulcere pessimo conjuncto.

Hoc ulcus in fronte est, Sechin, & simili modo vertitur à vulgato, Exod. 9. Ulcera, & vesicae turgentes. Septuagint. Ulcera, vesicae effervescentes. Pagninus. Germinans inflaciones. Tygurina. Apostema generans ulcera. Vatab. Scabies producat pustulas: vel vesicas turgentes. Eadem voce mentio hujus ulce-

Prog. 10.

Job 16.17

Job 15.12

4

Job. mar-

tyr.

Viguer.

Beatissima

virgo mar-

tyr.

Chrysost.

Patientia

martyres

facit.

Job per o-

mnia rerum

genera luctatus.

datus.

שחין

1

Exod. 9.

10.

LXX.

Pagninus

Tygur.

Dent. ius ulceris sit Deut. 28. *Percutiat te Dominus ulcere Egypti, & partem corporis, per quam ster- tora egeruntur, scabie quoque & prurigine, ita ut curari nequeas.* Phil. 1. de vita Moyſ. hæc ulce- ra, *phlyctenas* vocat, est autem Hippocrati, *phlyctenas* eruptio in cute ex superfluo hu- more, aut tumor sive tuberculum in cute ex aduſtione. Alii ardorem, alii inflammatio- nē vertūt illam vocem, *Sechin*. Illa ergo vi- detur eſſe propria ſignificatio, ut ſit ulcus, & apoſtēma ex ardore proveniens ferven- tis & acerrimi humoris. R. Mardochei ait eſſe *ulcu* proveniens ex caliditate. addit ve- rò R. David non eſſe ulcus proveniens ex vero igne, nam hoc alio nomine dicitur *Micua*, id eſt, combuſtio; videlicet puſtula, aut tumor ex vera ignis aduſtione prove- niens. quod autem illud ulcus ardens ſit, manifeſtē indicatur in Exod. voluit enim Deus fieri conſperſione ardentis cineris, quaſi præmiſſio ejuſdem naturæ & qualita- tis ſigno. Et dixit Dominus ad Moyſen, & Aa- ron, tollite plenas manus cineris de camino, & ſpargat illum Moyſes in calum coram Pharaone, ſitque pulvis ſuper omnem terram Egypti, erunt enim in hominibus & in jumentis ulcera & ve- ſicæ turgentes. quæ qualia fuerint, accutate deſcripſit Philo. lib. 2. de vita Moyſis: *laetavit in aerem, moxque pulvis excitatus, & longè latè que diſperſus hominibus, brutiſque dira per totam cutem inuſit ulcera, carnibus ſimul in- tumefcentibus, & foediſt puſtulis ſcatentibus, ac ſi ſuccenſa clam efferveſcerent. quo cruciatus ſicut par erat in exulceratione ac inflammatione, op- preſſi non minus animo laborant, quam corpore mi- ſerè vexari doloribus; videbatur enim unum ulcus à vertice uſque ad imos pedes, hi, quæ membratim ſparſa erant, continua ſerpigine in unum coeun- tibus.* Sic Philo. Ferè eadem de ulcere Iobi

Chryſoſt. Chryſoſt. Perſecit (inquit) ut ulcus eſſet unum unaque plaga corpus ejus univerſum. Quod ul- **Origenes.** cus, non ulcera dicantur, ſic ponderat Ori- gen. Propterea (inquit) una plaga memoratur, quia totum corpus & omnia ejus membra uno con- ſiſtit ulcere, atque ad unum convertit dolorem.

2 Potuit autem hoc genus luiſ ſerpere per totum corpus, à planta pedis uſque ad verticē capitis. quia id genus puſtularum aut veſi- cularum à ferventibus & acerrimis humo- ribus ortæ; toto corpore naſcuntur, ut in- ter alios Gorraeus tradit; atque adeo etiam in oculi membrana cornea, quæ primū veſicæ in morem attollitur ab acri quodam humore, deinde verò excoriatur, & ocu- lum purulentum reddit. Sed non eſſe cuta- nea tantū ulcera, & profundiora, & ſi- nuosa Græci explicatius tradunt, inprimis- que Chryſoſtomus dicit corpus ejus pla- gis perforatum; fuiſſeque ulcera vermium

fontes, & tabifici humoris rivulos. Quare ex illo genere fuiſſe videtur, quod Galen. Phagædænam appellat, quæ carnem, quæ circum eſt peredit, & depaſcitur, & cir- cumjectum habet tumorem: nam hujus- modi ulcus in quacumque corporis parte inveniri poteſt. Chironia, & Telephia à Medicis appellantur; à Chirone, qui ea ul- cera aliquando ſanavit; & à Telepho, qui illis affectus fuit, ut autor eſt Gal. commu- ni nomine *Cacoetba* dicuntur (id eſt) mali- gna. Malignū autem ulcus ipſum eſt, quod hic dicitur *peſſimum*, & in Originali, *malum*; Septuaginta verò *malignum etiam ulcus* di- xerunt. hæc ſunt contumacia, rebellia diu- turna.

Ea verò quibus Iob laboravit ejuſmodi fuiſſe: ardor, prurigo, inflatio, ſanies, viru- lentia, exefio carniū, fautor, denigrato a- pertè teſtantur, indicant præterea magnam fuiſſe partium ſubjectarum intemperiem, affluentiam corrupti ſanguinis, ulcerum la- bra dura, & calloſa, cæcos ſinus & cavitates, è quibus ægrè excerni, & purgari poſſet ſanies, & ichores, qui detenti exedunt, & mordent. quæ omnia cū ſanitati repugnant, tum verò illud quod additum eſt, & in ſtati- bus peſtilentibus inveniri ſolere Avicenna tradit, contumacioris malignitatis cauſſam, in Iobi corpore Dæmon effecerit.

Cum hoc ulcere ardenti veriſimile eſt, conjunctum fuiſſe Ignem ſacrum, quem vulgo appellant, *Fuego de S. Anton*, qualis in ſtatu peſtilenti gigni ſolet, ut 3. lib. de mor- bis vulgaribus auctor eſt Hippo. atque eo loco; part. ſenten. 9. Galen. explicat: nam cum ſacrum ignem (præſertim cū perfe- ctus non eſt, neque partem corporis peni- tus viciavit) plerumque comitabantur fe- bres ardentes, cibi faſtidium, alvi turbata, ſitis, tabes, faucium ulcera, vox vitiata, ulcerum fluxio, multa & varia tubercula, magnæ inflammationes, oſſium denuda- tio; quæ in Iobo ſingula fuiſſe mox conſta- bit.

Potuit etiam vel omnia, vel aliqua ulce- ra Eriſepelas comitari, atque ardentes & dolorifici tumores, ſive potius Cancer, qui ab atra bile ſit, qui per totum corpus ſerpe- ret, & plenum redderet tuberoſitatibus; ne- que mirum; nam ſimilia eſſe illa omnia ul- cera, quæ ſunt putredini obnoxia, & diffi- culter ad cicatricem perducuntur, videli- cet, cancroſa, Chironia, Telephia, & Pha- gædænica, Galenus docet 5. aphoriſmo vi- ceſimo ſecundo.

Cum his quoque necſſe fuit frequens animi deliquium conjungi, cū ex medici- næ

Gal de mor. præ- ter natur. cap. 13.

Galenus Med. 6. 16 Galen. 1. 2. method. Ulcus peſ- ſimum ma- lignumve. LXX.

Avic. 4. 4 tract. 3. 6. 10.

3 Hippoc. Galen.

Eriſepelas Cancer.

Galenus.

Animide ne regula hæc omnia sint defectus animi
liqum. causa, & vitalis roboris dissolutio, mali-
Gal li. i. gna in articulis ulcera, omniaque gangræ-
ad Glanc. nola, & depascentia, atque illud Iob ipse in-
6. 14. dicat, cum crebro repetit, *Attenuari sibi spi-
ritum*, mortem instare, cordis & totius cor-
poris vires deficere, c. 17. v. 1. & c. 7. v. 8. &
21. & aliis locis frequenter.

SECTIO IV.

Lepra, Scabies, Elephantiasis, Pruritus.

- 1 *Lepra cum ulcere conjuncta, & cum scabie,
& pruritu. Iob leprosus. Tangendi ver-
bum ad lepram refertur.*
- 2 *Iobum laborasse Elephantiasin, illius descri-
ptio ex Plinio Iobo conveniens.*
- 3 *Regibus Egypti, forte etiam Arabibus, & Hu-
sitis peculiare illud malum.*

Illud ulcus, quod, *Sechin*, in Hebræo di-
Lepa cum citur, cum *Lepra* conjungitur, Levit. 13.
ulcere cō- 18. 19. 23 & Deut. 28. cum *scabie* & *prurigi-*
juncta, ne; sed nō dicitur esse ipsa lepra, aut scabies,
sed ex eadem lepræ causa proveniens: sic
Gale. de etiam Galen. hæc omnia conjungit, Pha-
sumoribus gadenam, scabiem, lepram, elephantiasin.
prater na- & scabiem atque lepram, esse melancholi-
turam ca. cos affectus solius cutis; quod si in venis
13. 14. & carne fiant, Cancrum nominari. Lepro-
Iob lepro- sum autem Iobum fuisse scribit Augustin.
sus, sermon. 32. ad fratres in eremo. dicere er-
go possumus laborasse Iobum non leprā
tantum cutanea, sed lepræ genere mole-
stissimo, & pessimo, quale Gregor. descri-
bit hom. 39. in Evangel. *Quid (inquit) in hu-
mana carne abjectius carne leprosi, qua tumescē-
tibus vulneribus scinditur, & exhalantibus fœto-
ribus impletur: inter alios autem morbos
hunc fuisse à Dæmone expetitur, intelli-
gere licet ex illo verbo, tangendi, quod in
fronte est, Nagagh, & ad lepræ plagam fre-
quenter accommodatur, ut Isaia 53. cum
Christus Dominus in passione sub leprosi
typo describitur, à circumlocutione, *Quasi
absconditus vultus ejus*, jubebatur enim lepro-
sus, os vestimento contegere, & vultum abscon-
dere, infra additur, *Reputavimus eum quasi
leprosum*; Hebr. *tactum*, vel *percussum* à Deo. &
2. Par. 26. Paral. 16. Cum orta est lepra in fronte Ozia regis,
19. & 20. *territus sensit illico plagam Domini*, propter
percussionem, aut tactum.*

2 Illam autem fuisse etiam Elephantia-
sim, aut cum ulcere hanc quoque conjun-
ctam fuisse, auctores sunt Chrysost. Ap-
Chrysoft. pol. Philip. Beda. quod lepræ genus infe-
Apoll. stum, non solum cutem, sed carnem et-
Philip. jam depascitur, & elephantiacis nonnul-
Beda. lis ulcera contingere Gal. auctor est, reddit
Galenus,

autem hic morbus corporis cutem & car-
nem nigram, qualē elephantus habet. Hanc
affectionem Satyriasmō nominari docet
Gal. loco indicato, quod, qui eā laborant, *Galen.*
Satyris fiant vultu similes, & lib. de causis
morb. cap. 7. ait. Elephantem morbum
manifestē figuram immutare; resimatur e-
nim nasus, & labra crassa fiunt, & aures ex-
tenuantur, atque Satyrorum effigiem præ
se ferunt, unde Gordonius non est ausus *Gordon.*
indicare ægrorum quendam elephant- *lib. 1.*
icum, cui articuli ferē omnes deciderant,
quoniam nulla habuit in facie immutati
coloris, aut deformitatis signa. Propter
ea Plin. lib. 16. cap. 1. ex his notis hunc *Plin.*
morbū describit; à facie sæpius incipere, *Elephan-*
& primum in nate, mox invalescere per to- *tialis Æ-*
tum corpus; maculosum, variis coloribus, *gyptis, &*
& inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, *Regibus*
dura, cetera scabie aspera; ad postremum vē- *peculiaris,*
rō nigrescente, & ad ossa carnes apprimen- *Plin.*
te, intumescētib; digitis in pedibus, ma-
nibusque. Egyptiis peculiare hoc malum
fuisse, & Reges quoque eo laborare solitos,
eodem loco idem Plinius auctor est: quæ
omnia rectē conveniunt cum his, quæ Iob
de se ipso testatur; an denigratam cutē
deplorat, cap. 30. vers. 30. cutis duritiem,
& asperitatem rugarum cap. 16. vers. 16. o-
mnem pulchritudinem cutis devorata &
consumptam ca. 18. v. 13. ad ossa carnes ap-
pressas, videlicet in quibusdam corporis
partib; depressioribus, & consumptis car-
nibus pelli ossa adhæsisse. cap. 19. vers. 20.
resimatum nasum, & immutatam figuram
cū illum amici non agnoscebant. cap. 2.
v. 1. pedes tumentes, cū ait positos in ner-
vo pedes, cap. 13. v. 27. labra crassiora, cum
absumptis reliquis partibus, sola circa den-
tes labra relicta esse dicit, cap. 19. vers. 20.
Hunc verō morbum non carnem solum,
sed ossa etiam pervadere, & universas cor-
poris partes opplere pravo & atrabiliario
humore, & sanguine quodam plumbeo
noxioque succo Fernelius docet. quod et- *Joan. For-*
jam in Iobo fuisse res ipsa ostendit, cū *nelius l. 6.*
Dæmon percutienda depoposcerit non so- *de parciū*
lum carnes, sed ossa etiam. addit præterea *morbis.*
illa elephantiasis signa, quæ in Iobo fuis-
se disertis verbis traditum est gravis hali-
tus, difficilis respiratio, carnis absumptio,
musculorum tabes, somnia molestissima,
mæror, incubi, & anxietas, & illa etiam,
quæ in Iobo etiam fuisse existimare licet,
defluvium capillorum ex mento, ciliis, pal-
pebris; digiti hiscentes præ ficcitate, un-
gues fissi, & dilacerati, cum testa saniem
radere cœpit, de quo cū de sanie, & te-
sta dixerimus. Atque illud etiam rem hanc
confirmat,

Baronius.
Plinius.

confirmat, quod verisimile sit, sicut in Ægypto, ita etiam in Arabia, & Syria, hunc morbum familiarem fuisse; atque voluisse eo morbo, quo Reges alii superbientes solebant à Deo puniri, Regum sanctissimum affligere, & cruciare, huiusmodi lepram illam Constantini fuisse vel ex verbis Plinii rectè colligit in suis annalibus Baronius, nam humano sanguine regū elephantiasim curari scripsit Plinius; Constantinum autem suæ lepræ ex puerorum sanguine balneū parari iussisse, memoriæ proditum est.

SECTIO V.

Lues venerea. Arthritis, seu articularis dolor.

- 1 Iobum laborasse morbo Gallico quorundam sententia & conjectura.
- 2 Iobum non potuisse affici eo malo, aliorum sententia.
- 3 Difficultatis solutio statuitur.
- 4 Quo tempore in Hispania ceperit morbus Gallicus, huius cum Elephantiasis cognatio.
- 5 Podagra, Chiragra, Ischiade, & totius corporis articulari morbo doluisse.

1
Vatabl.
Cypri.
Cisterc.

Vatabalus, quem Cyprianus Cisterciensis sequitur, aut elephantiasim, aut verò scabiem, quam vocant Indicam, morbumve gallicum fuisse existimat ulcus illud pessimum; eumque significari voce originali; ratio etiam Vatabli conjecturam confirmare videtur, nam ex medicorum iudicio is affectus contagiosus cum ulcere, aut immani cruciatu variis locis emergit, ac sæpe exuberat, in corpus omne spargitur, & non solum carnem, sed partes etiam solidas pervagatur, universamque corporis substantiam pervertit. Rectè itaque dicetur, qui tanta peste laborat, à planta pedis usque ad verticem dolere, nam ossa vitiantur & nervi, vincula, tendones, maligna excrementa, in ossiū juncturas se insinuant & efficiunt cruciatus implacabiles, qui noctu ferè ingravescent; conficitur corpus doloribus, vigiliis, dira tabe, quæ omnia in Iobo reperiri non difficile fuerit demonstrare: Noctè (inquit) os meum perforatur doloribus, & universam corporis substantiam à recto statu dimovere voluisse adversarium verosimile est; atque etiam ratione, & morbo fœdissimo, qui cum scortatorū, & turpissimorum hominum flagellum sit, viro sanctissimo & honestissimo, ignominiosissimus, & acerbissimus existeret, ita ut non incommodè in hanc rem quadret illud Sophar scomma: *Ossa eius implebuntur viris adolescentia eius, & cum eo in pulvere dormient.*

Iob. 30.
17.

Iob. 20.
11.

Sed aliis minimè placet hunc morbum in Iobum cadere potuisse, qui ea tempestate nondum existeret; existimant enim fere medici omnes singulari consensu, esse morbum nostræ ætatis proprium, aut propter vitium humanæ licentiæ novum, aut propter novum cælorum influxum. Sed medicis quæstionem illam relinquamus.

Ego de Iobo affirmare audeo, potuisse hoc morbo laborare, nam Dæmonis arte, qui humani corporis temperiem, & humorum vim penitus cognoscebat, potuit ad ejusmodi intemperiem adduci, ut in malignam illius morbi naturam humores degenerarent, præsertim cum nunquam non alicubi gentium eum morbum semper pervagatū fuisse, mihi pro certo habeatur; vel ex ipsa medicorum ratione, statuentium à contagio fieri. nam vel ab eundem in infinitum, ita ut nunquam incepisse deprehendatur: vel sine contagio fieri potest, disturbatis humoribus, & ad insignem intemperiem adductis. Quod si ea, quæ huius morbi apud nostrates origo traditur, vera est, rem quoque confirmare potest, adjunctum enim viri docti Hutten. & Manardus cepisse in Valentia Hispaniæ Tarraconensis, quo tempore Carolus Francorum Rex expeditionem Italicam parabat; cum elephantiosus quidam nobilis miles ad nobile scortum accederet; quicunque igitur deinde ad mulierem ingressi sunt, eo malo infectos fuisse, elephantiasis in illud degenerante. Igitur Iobi elephantiasis non longè ab ista lue absuit, neque Dæmonis sævitia ab illa procuranda.

Illud rei præcedenti simile, simile etiam verò est Iob laborasse podagra; nam est cum lue venerea sua huic morbo cognatio. quapropter Poetæ Græci fecerunt podagram Bacchi, & Veneris filiam. & quidem lues venerea internodia, id est, partes artuum intermedias, articularis verò nodos ipsos & articulos occupat. Cum autem Podagram dico, potissimum pedes, sed non tantum illos vexatos, verum etiam manus, fœmora, & coxas intelligo. Laboravit igitur Chiragra quoque, Ischiade, & universi corporis articularum dolore, pravo humore sese insinuante inter articulos & articularum tendones, ligamenta, membranas. Hunc Græci morbum Arthritim vocant. Signo hæc 1. quod ulcus illud pessimum ex ardore proveniebat, at hoc morbi genus de inflammationum genere est ex medicorum sententia. 3. quod pedibus planè se laborasse testatur dicens: *Posuisti in nervo pedem meum.* at hic morbus à pedum articulis, calce, aut planta potissimum

2
Iobus: nō
potuisse
affici morbo
gallico
aliorum
sententia.

3
Quid de
quæstione
ista censē-
dum.

4
Quo tem-
pore ce-
perit in
Hispania
morb. Gal-
licus,
Huttenus
lib. de
Guasat.
& Ma-
nard. lib.
7. epist.
Medic.

Hip. 6.
Aph. &
Galen.
Paul. li. 3.
cap. 11.

cōp. med. tiffimum incipit Galeno auctore.
secūd. loc. 3. Quod à Sarana commovente humores
ca. 1. & conjungente activa passivis potuit facile
Galenus pravus humor immitti, & apprimi ad arti-
libro de culorum juncturas, & manu Dæmonis ex-
composit. primi, ut guttatim destillaret, cum sit è ge-
medic. nere fluxionum auctore Galeno, & pro-
pergo. ca. pterea vulgo gutta appellatur.
2. Hipp. 4. Quod sicut Podagricis evenit, ut ma-
Aph. 6. nuum & pedum articulis sua sede dimove-
Aph. 59. antur, claudicentque: ita etiam omnium ar-
 ticulorum vitium deplorare videtur, dicens
Ad nihilum redacti sunt omnes artus mei.

SECTIO VI.

Vermes. Morbus pedicularis. Ægyptiæ plagæ.

1. *Iob vermibus scatuisse Patrum sententia.*
2. *Vermium tum externorum, tum internorum signa in Iob.*
3. *Pedicularis morbus in vermibus & serpentibus intellectus. Herodis interitus qualis.*
4. *Muscis atque locustis infestatus Iob.*
5. *Pedicularis morbus eò Iobo acerbior, quia dignior insignis improbitatis hominibus.*

LXX.

Vermes & putredinem uxor ipsius Job
 objicit apud Septuag. cum cap. 2. ait:
Iob. 17. 14 Tu in putredine vermium sedes. & ipse Job in-
& 39. 17. dicare videtur cap. 7. & 30. Qui me comedunt,
 non dormiunt. de quo sic Tertullianus lib.
 de pat. Diffecabatur Diabolus, cum erumpentes
 bestiolas inde in eosdem specus, & pastus resossa
 carnis ludendo revocaret. quo loco miratur
Pamelius. Pamelius unde hoc habuerit Tertullianus,
 cum non fiat in Job alia vermium mentio,
 quam cap. 17. sed mirum non esse debet,
 quod apud omnes ferè Ecclesiæ patres
 vulgatum & constitutum est. Cypria. lib.
 3. de bono pat. & Orat. de mortalitate. Aug.
Cyprian. lib. de pat. ca. 21. Chrysost. homil. 5. ad pop.
August. Antioch. Prosper. de prædict. 1. part. cap.
Chrysost. 22. Basil. in catena. Olympiodor. Suidas in
Prosp. Iob & illud peculiare scripsit Origen. in
Basil. illos vermes se Dæmones vertisse. ean-
Olympio. demque rem Septuagint. expresse-
Suid. runt in illa uxoris oratione. Tu in putredine vermium
Orig. sedes, &c. Et frequenter hoc loco inter-
 pretes: Qui illud: Putredini dixi, pater meus
 es tu, mater mea & soror mea vermibus; non
 solum ad futuram cadaveris putredinem.
 sed ad præsentem etiam fœdissimi morbi
 statum, & ad vermiculosa ulcera pertinere
 existimant; tum etiam ad eos vermiculos,
 qui in auribus, naribus, crebro generari
 solent oppido infesti & noxii; rejiciuntur
 enim sæpe, ut medici docent, & experie-
 tia constat. ex ventriculo intestinis, vesica,
 dentibus, renibus; quorum signa in Iob

reperita fuisse facile constabit; quippe illa
 sunt, quæ Jacobus Hollerius enumerat: fe-
 bres horridæ, anhelitus færens, tussicula
 inanis & sicca, nausea, fastidium: & si in su-
 periori ventriculo sint, chilum consumen-
 do corpus minuunt, & absumunt; aliquan-
 do etiam famem efficiunt, & syncopen mor-
 dendo. Corporis verò consumptio, fames,
 nausea, gravis spiritus, febris in Iob fue-
 runt; idque verisimile est, ut totus Job in-
 tus & extra scateret vermibus ad gravissi-
 mum cruciatum.

Fortè autem vermitatio hæc ad pedicu-
 larem morbum referenda erit; nisi uterque
 simul morbus adfuerit, nam hic morbus,
 quem in Græci Pthiriasim vocant, pedicu-
 los non solum in profunda cute capitis, sed
 totius etiam corporis, acervatim gignit. de
 illorum copia incredibili videtur Iob con-
 queri. cap. 30. In multitudine eorum consumi-
 tur vestimentum meum, & quasi capitis tunica
 succinxerunt me. Pediculos autem appellari
 aliquando vermes, imo & serpentes, apud
 graves scriptores compertum est. nam Phe-
 recidem præceptorem Pythagoræ morbo
 pediculari interiisse prodiderunt Arist. Plut.
 Ælian. At verò Plin. eundem Pherecidem
 copia serpentum ex ejus corpore erumpen-
 te expirasse scribit. idem Apuleius, atque
 easdem utroque nomine bestiolas intelli-
 git Hier Mercurialis contendit lib. 5. variar.
 lec. cap. 6. neque mirum cum pediculos hu-
 jusmodi vehementer mori sævientes, ani-
 malia tetra Serenus vocet, alii etiam Fera-
 les, atque adeo etiam per vermes, quibus
 Herodes consumptus expiravit Actor. cap.
 13. morbum pedicularem intelligi nonnul-
 li volunt. huc facit quod Phil. Bed. cap. 6. per
 sagittas, quibus se configi deplorat Job,
 vermes intelligunt, quos (inquit) Diabolus
 instigabat ad comedendum eum, omnemque cor-
 poris ejus sanguinem humoremque sugendum, ut
 solito essent molestiores. propterea dici, qua-
 rum indignatio ebibit spiritum meum. quod au-
 tem neque ab horum vermium cruciatu
 permetteretur liberè loqui, indicat Septuag.
 nam pro eo, quod Vulgatus habet: Terro-
 res ejus militant contra me. illud legunt: Cum
 incepero loqui stimulant me. Addunt iidem au-
 ctiores, pænas Ægyptias muscarum, locu-
 starumque passum fuisse Job. nam illæ pla-
 gæ sunt immisiones per angelos malos. Nescio
 autem quid peculiare habet hujus pedicu-
 laris morbi cruciatus atque supplicii con-
 veniens impietati hominum Dei contem-
 ptorum. nam qui divinitatem sibi arroga-
 bat impius Herodes, hoc morbo sublatu-
 s & punitus est; atque etiam Pherecidem il-
 lum ajunt propterea eo morbo interiisse
 divinitus

Jacobus
Hollerius
lib. 1. de
morb. int.

cap. 3.

3
 An Iob la-
 boravit
 morbo
 pediculari.
Gal. de
composit.
medica

secundū
loc. ca. 7.

Iob. 30.
 18.

Phereci-
 des mor-
 bo pedicu-
 lari con-
 sumptus.

Arist. 5. de
hist. anti-
ma ca. 32.

Plur. in
Syl.

Ælia. li. 4.
de varia

hist. c. 28.
Plin. li. 7.

cap. 51.
Mercur-

rial.
Serenus.

Herodes
morbo pe-

diculari
consump-

ptus.
Philip.

Beda.
 LXX.

Iob. 6. c. 4

4
 Iob passu-
 tus fuisse Æ-
 gyptiacas
 plagas.

divinitus misso, quod in Apollinis templo, in frequentique auditorum corona insolenter gloriatus esset, nulli Deo se unquam sacrificasse, neque ideo minus sanum degere, quam qui Ecatombas immolarent. Ergo Deum tam diro morbo tam grandem contumeliam vindicasse, itaque quod ad acerbiter supplicii pertinet, passus est piissimus Job, quibus impii Athei digni erant.

S E C T I O VII.

Viscera putrida. Renum dolor. Viscus pulmonum.

1. Pro visceribus in Heb. *fel*, quod Dysenteriam facit.
2. Quid Tenesmus ex Plin. quid idem exinanitio.
3. Viscera pro semine, quid effusa viscera.
4. Renes ad viscera pertinere. Renum dolor in Job.
5. 6. Cum aliis morbis conjunctis gravis halitus.

1. **V**iscera computruisse, & propterea, totum interius sanie fluxisse, & languore dyssenterico laborasse, ex eo colligunt Philip. Bed. quod c. 16. ait: *Effudit in terram viscera mea*, quasi alvi fluxibus colliquantibus laboraverit, atque ex bili ardenti, & maligna, ortum habuisse colligitur ex ipsa originali voce; nam pro visceribus, est in fonte, *fel*, atque ita à medicis statuitur, dysenteriam esse, cum bilis putris magno impetu, in intestinum confluit, & radit pingua, quæ intestino adnata sunt. Eleganter autem Gal. explicat 5. de usu partium, quæ ratione ulcera in intestinis fieri possint, ubi sensus acutissimus est, morbum insanabilem, & cancro similem dixit super Hippo. Galen. li. 3. de Sym. caus. & ex ulceribus pessimis, quæ Cacoethes vocantur: cieri docet, si ab atra bili incoeperit letalem, frequenter etiam cum Tenasmo conjungi. Est autem Thenasmus seu Tenesmus irritatio inanis & sine causa surgendi appetitus, vel, ut Plin. libro 28. cap. 14. definivit, crebra, & inanis egerendi voluntas. Res omnes cruciatibus, & doloribus gravissimis plenæ, forte etiam ad illum morbum hoc loco allusio fit, qui foliaculum fellis aliquando infestat, videlicet exinanitionem, sicut enim cum fel magnopere exuperat, & folliculum distendit gravissimorum in humano corpore malorum causa est, ita sane, cum folliculus

Pined. Tom. I.

prorsus exinanitur, dissenteriam efficit. Sed si viscera significant partem illam purissimi alimenti, ex quo semen conficit, forte erit seminis fluxus, qui ex inflammatione totius corporis consequi etiam potuit, ex calfactis & exulceratis renibus, in flammatis etiam arteriis, vasis seminariis vitiat, & ita apertis, ut continere recte minime possent, quod illi cum dolore citra ullam delectationem contingere potuit, idque verosimilius fit, quod Satyriasmum illum, qui cum elephantiasi conjunctus est, ad præsentem rem nonnulli ex medicis pertinere putant, quasi id nomen ab illorum lascivia & libidine desumptum sit: cum quo facit, quod filii viscera parentum dicantur, ut aliquando diximus, quod ex visceribus (id est) ex semine, & interna substantia decisa progeniti sint: viscera autem, & semen in terram effusa, id videtur significare, quasi perdi inutiliter omnis sobolis & filiorum spe ablata, sicut id Genesis 38. Onan semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. certe 2. Reg. 3. legis fluxum seminis cum lepra conjungi, & pro ingenti supplicio proponi. Non deficiat de domo Joab fluxum seminis sustinens, & leprosus, & tenens fusum & cadens gladio, & indigens pane, pariterque convictu hominum, & sacris indicitur fluxum seminis patiens atque leprosus. Numero. 5. v. 3. Levit. 15.

Accedit proxime Nephriticus renum dolor, ex inflammatione quoque proveniens, qui non solum vias veteres; sed totum etiam hominem dilacerat summo & implacabili cruciatu, ulcera immedicabilia. hunc non obscure significavit Job cap. 16. cum ait: *Circumdedit me lanceis suis, & convulneravit lumbos meos*, non aliter atque cum medicis hunc dolorem palo infixio assimilant, & forte etiam renum ulcera, sub viscerum nomine comprehendit, nam etiam renes, partem etiam viscerum quosdam voluisse tradit Galen. Illud etiam à medicis traditur, ipsam corruptam renum substantiam cruentam & saniosam excerni aliquando cum urina, ut etiam hac ratione intelligi illud possit: *Effudit in terram viscera mea*.

In alia quapiam viscerum parte aut in universo thorace apostema habuisse ex cap. 19. Philip. colligit, cum ipse Job ait: *Halitum meum horruit uxor mea*, Fieri (inquit) potuit quod apostema habueris in visceribus, quod totum ventris ejus sinum tenuerit, & inde loquendo odorem foetidum de purulentia profundius vulneris exhalaret.

Cum multis autem morbis, quorum aliquos jam indicavimus, gravis halitus fa-

N

milia

Effundi rem, quæ inutiliter perditur. Satyriasmos unde dicatur.

4. Renum dolor.

Job. 16. 15. Quæ pars ecc quæ le humanam punctiones, y de dauam lanceas. Renes viscerum pars Galen. li. 3. de simpl. medic. facult.

Job. 16. 16.

5. Internum apostema? Philip. Job. 19. 19.

6. miliaritatem habet, eo etiam pertinet putre sputum, amarum, aut nigrum, aut saniosum, cruentumve, quod sine ingenti nausea in ore versari, aut deglutiri non posset, de quo videtur ipse Job conqueri c. 7. *Nec dimittis me ut glutiam salivam meam.* id quod signum est pulmonum inflammatorum, aut exulceratorum, quod si cum febre conjungatur, & molesta tussi, nihil est quod ad phrasim desiderari possit amplius.

S E C T I O VIII.

Pleuritis. Linguae faucium, tonsillarum Phlegmon, Angina, Asthma.

1. Pleuriditis in Job signa, ex attenuatione spiritus.
2. Quid sit attenuari spiritum, & ut ad varios morbos referri possit.
3. Difficultas transmittendi salivam unde in Job, varii circa fauces morbi.
4. Asthma in Job, & verosimiles conjecturae.

I. Pleuritidis in Job signa.

Job. 17. 1. Quae se le acortaua el resuello. Galen. 5. de loc. aff. cap. 3.

2. Attenuare quid in Sacro Ser-mone.

Job. 7. 19.

Galenus.

3. Unde ex-puendi difficul-tas.

NOXIUS ignis, quem in Jobi corpore accenderat ille, Cujus halitus prunas ardere facit, inflammasse etiam, & effecisse pleuritidem, quis non credat? signa manifesta in Jobo, spirandi difficultas; sic enim ipse ait cap. 17. *Spiritus meus * attenuabitur.* quod pleuriticorum proprium est, quod acutissimus dolor non sinit debita magnitudine inspirare, illamque supplere conatur frequenti spiritu, consonat ex Hebraeo proprietates verbi *attenuandi*, quod affert disruptionem quandam cum violentia, & dolore pectoris, aut totius corporis, nisi, ut eo loco ostendemus. Tum etiam olidum illud aut cruentum, quod praebiliofa amaritudine deglutire non poterat, c. 7. nisi forte indicet, nulla reddidisse sputa cum vehemendi dolore & spirandi difficultate laboraret: quod etiam contingere in laterali dolore, auctor est idem Galenus loco indicato rursusque de totius morbi tempore cap. 6. Lethale esse existimat, si in pleuritide vel sputum impense foetidum sit, vel nullum omnino. Quid, quod etiam aut expuendi aut transmittendi sputi difficultatem efficere posset linguae vitium ex elephantiasi proveniens, quae circa linguae radices verrucas & tubercula molestissima creat, & totam linguam crassiores reddit? Nisi forte hoc ad tonsillarum, fauciumque radicum tumorem, inflammationem doloremque referendum sit, haec enim obstant ne cibus, potus, aut saliva trajici possint. Ad

novum morbi genus id referunt Philippus & Beda, quod Synanchin appellant. Sic Beda. Philippus: *Inter cetera mala dolorum & cruciatuum etiam Synanchin habuisse se perhibet, nanch.* qua tumore faucium hominis halitus intercluditur, & saepe quasi laqueo strangulatus abruptitur, anginam vocamus, de qua Gal. lib. 4. Gellius aphor. aphorismo 34. vide etiam nonnulla Galenus. in Gellio libr. 11. accommodare ad Jobum Celsus. L. illam descripsit Celsus docens esse morbum faucium, *Qui cum nullius appareat robur, vel tumor, sed corpus sit aridum, tamen spiritus vix trahitur, interdum vero etiam lingua, faucesque tumescunt, & vox nihil significat, oculi vertuntur, facies pallet, adest singultus.*

Sed tantam respirandi difficultatem & tenuitatem suo sibi jure vindicare videtur Gal. de illam quam Diphnæam, aut Ortophnæam dif. resp. Græci vocant, aut Asthma, cum quis debiliter, aut depravate respirat propter facultatis læsionem, aut etiam non sine sono & crebro anhelitu, & interdum nisi recta cer-vice spiritus trahi non potest, nam si jacet 12. l. 1. & ager suffocari videtur, quo illud pertinere aff. li. 4. videtur cap. 10. *Interiora mea * efferbuerunt* Celsus l. 4. c. 4. *absque ulla requie.* Quod quam sit cruciatus Job. 30. 17. ingens ille nescit, qui expertus non est, vid. * Hispan. eodem modo Gal. lib. 1. de difficultat. respirat. & lib. 4. explicat, que le de locis affect. Cels. lib. 4. cap. 4. heruia el pecho. Galen. Celsus.

S E C T I O IX.

Incubus: Vigilia. Dolor, & mœstitia pæne ad insaniam. Esuritio canina, Dolor costarum. Marasmus, Febris Hæctica.

1. Nocturni Jobi labores ad quos morbos pertinuerint.
2. An habuerit affectionem melancholicam.
3. Esuritio canina qualis, & qua illam comitentur.
4. Ventris exinanitio costarum dolorem efficit.
5. Totius corporis consumptione Job laborasse ex suo ipsius testimonio, & qua illam comitentur.

Illa etiam non sine ingenti cruciatu, & animi angustiis fiunt, quæ ad somnium & Paul. vigiliam, tum etiam esuritionem molestissimam pertinent. Namque si quando brevis illum somnus corripiebat, Incubo laborabat, hunc sic dicunt, quod qui eo laborant, noctu quiddam sibi incumbere existimant, a quo invadantur & opprimantur, id vero forte est fuliginosus vapor, & obscurus, crassusque spiritus, qui cerebro offunditur, & phantasiam spectraque hor- Aegi. rifica

Job. 7. 14. rifica commovet. In hanc rem nihil clarius quam id: *Terrebus me per somnia, & per visiones horrore concuties.* tantam levissimi somni, non quietem, sed potius lassitudinem cum vigilans timeret, illud animo versabat, & dicebat: *Cum dormiero, quando consurgam?* solet hic ab aliquibus imaginofus morbus vocari, cum multa atque molestissima animo occurrunt phantasmata, de quo vide Celsum, lib. 3. & Caelium Aurelium, interim dum plura paramus ad illustrationem illius versiculi, cap. 7. *Terrebus me per somnia.* & ad id; *Quamobrem elegit suspendium anima mea.*

Celins
Aurel.
Celsus.

Job. 7. 15.

Sed illud forte molestius, quod Vigilia laboraverit, non quidem illa, quam Gal. lib. de comat. vocat, *Coma vigilans*, estque cum stupore, & phrenesi conjunctum, sed quod comati opponitur, & ex ardore noxiaque inflammatione provenit, authore Gal. rursusque calorem & febrem excitat, corpus extenuat, & vires resolvit. Post tenebras (inquit Job,) quod quiescere non posset spero lucem, & noctem verterunt in diem, & cum dormitum ibat, vigilia infestatus dicebat: *Quando consurgam.*

Gal. 2. &
3. de locis
aff.

Gale. 2. de
san. tuéd.

Job. 7. 12.

2. Quamvis vero mente sanus semper existeret, sed quod vi doloris atque tristitia, & tanto morborum immanium cruciatibus pene ad insaniam adigeretur. Polychron. docet, idque colligit ex ipso Jobi testimonio cap. 17. *Cogitationes mea dissipatae sunt torquentes cor meum*, habet enim hoc nescio quid commune cum illa melancholica affectione, quæ effecit, ut multa agrotus animo & cogitatione fingat perturbate confusa, eaque fere tristia.

Poly-
chron.

Job. 17. 11

3. Deinde vero, ex eo loco cap. 3. *Antequam comedam suspiro*, Philip. alium morbum elicit: sic ille scribit. *Inter ceteros cruciatus ejus etiam hanc ei diabolus infirmitatem inflixerat, quam medici Bolimiodes appellant, quæ infirmitas talem dicitur habere penam, ut ante cibum torqueatur agrotus, & sint ei post cibum indefinientes dolores, unde & dicit, Et quasi inundantes aquæ sic rugirus mei, quia timor, quem timebam evenit mihi, est videlicet fames aut appetitus caninus & ingens esuritio, famesque intolerabilis, aut Aulus Gell. dixit lib. 16. c. 3. quæ ante cibum & post cibum, vehementer torqueat hominem. Illam comitantur dolores, animi deliquia, virium defectus, ut Gal. scribit.*

Aul. Gell.

Galenus
1. de
Sympto.
causs. c. 7.

4. Ad hæc, inedia & ventris exinanitio, male solet costas pectoris habere, & dolore vehementer afficere, auctor est Hippocrates de fract. costarum disserens, lib. de articulis, *Moderata* (inquit) *ventris repletio costarum fit directio, verum vacuatio pendentes co-*

Pined, Tom, 1.

stas facit, hæc autem dependentia dolorem inducit, quid vero huic magis simile quam quod à Baldad jactatur in Job. cap. 13. Attenuetur fame robur ejus, & inedia invadat costas illius.

Job. 18. 12.

5.
Galenus.

Quoniam vero ex inedia marcor quidam, & totius corporis consumptio effici solet, ut Gal. docet, certe Bolimiodi proximus illum infestavit Marasmus: hunc Gal. sic definit: *Est marcor, aut totius corporis corruptio ex siccitate*, namque ut periti medici tradunt, ejusmodi est ac immodica ariditas & totius corporis consumptio in Marasmo, ut homo non aliud, quam ossa & cutis videatur, in ventre nulla intestina, nulla viscera subesse credas, illud ipsum: *Pelli mea consumptis carnibus adhesit os meum.* Ex quo loco morbum hunc significari colligunt, Beda & Philippus, atque ipso Græcorum nomine Marasmon appellant. Cum hæctica febre conjungit Gal. 10. de methodo medendi, neque mirum, quod tot morbis perpetua semper adfuerit, pestilensque febris ardebat, namque totus noxio calore, testis ipse idem cap. 30. *Ossa mea aruerunt præ caumate*, & ad pulsum concitationem arteriarum quidam referunt illud: *Qui me comedent, non dormiunt.* Hæc illa floris marcescentis deploratio. cap. 14. *Qui quasi flos egreditur & conteritur.* Et, *membra mea, quasi in nihilum redacta sunt.* Et, *Nonne in memetipso marcescit anima mea, & Possident me dies afflictionis.*

Macro. c. 1
Gorrens
in def.
medic.

Job. 19.

20.

Beda.

Philip.

Gal. 1. 10.

de me-

thod. me-

dendi.

Jo. 3. &

30.

Job. 14. 2.

Job. 7. 12.

Job. 30.

16.

SECTIO X.

Ad morbum, vel ad morbi & doloris amplificationem pertinuisse, quod testa saniem raderet, & de unguium vicio corporisque pruritu.

1. Quis fuerit testa usus digitorum tumore, & unguium vicio laborasse, peculiariter etiam pollicibus.
2. Qualis testa fuerit, asperiorne an mollior variæ sententiæ.
3. Vera difficultatis solutio. Quid testa in Hebraeo, Defensus Valgatus.

U Sum testæ ad sedandum pruritus Chaldaus indicat, dum legit: *Accipit testam ad scalpendum se, & quidem ad rem accommodatæ, namque scabiosos atque leprosos pruritus implacabilis exercet, neque tamen juvantur, etiamsi excoorientur scalpendo, ut Gal. dixit, quod insitus & imbibitus carni intime adsit pravus humor, qui pruritus excitat, quod autem non manibus, aut unguibus se scaberet, forte*

1.
Chaldaus

Gal. 2. de
Sympto.
causs.

N 2

ad di-

Unguium
vitium
unde pro-
veniat.

Galen. 1.
de loc. aff.
cap. 5.

Hippoc.

Elephan-
ticorum
ungues
vitiari.
Explica-
tur Ori-
gen.

Chrysost.

2.
Cujusmo-
di fuerit
testa qua
saniem
radebat.

Chrysost.

Poly-
chron.
Apollin.
Origen.
Gregorim

Ambros.

ad digitorum tumentium, & unguium vi-
clatorum ineptitudinem referendum sit,
nam tabidis unguis aduncos fieri qui pa-
rum utiles sint scalpendo, auctor est Galen.
1. de locis affectis atque Hippocrates ea
omnia purulentorum pectore & pulmone
signa tradit; si unguis manuum curvantur;
digiti vero potissimum summi calescunt,
atque in pedibus tumores fiunt, neque ci-
bum appetunt, ac pustula circa corpus e-
rumpunt, quæ omnia cum Jobo recte con-
sentiunt. Nisi forte, quod in elephanticeis e-
venit, unguis fissi ac dilacerati scalpendi
usum nullum habere potuerunt: aut putri-
dos, quassatos, dolentes, & scabiosos habue-
rit, qui enim à planta pedis ad capitis verti-
cem hominem percussit, intactos unguis
minime dimitteret, atque Orig. explicate
tradidit, percussum videlicet Job usque ad
ungues pollicum. Quod vero non solum
ungues aliorum digitorum, sed nominatim
pollicum dixerit, videtur ad elephanticos
respexisse, quibus medici communi con-
sensu propriam docent esse pollicis muscu-
lorum consumptionem, & divus Chryso-
stomus super id. *Si bona suscepimus de manu
Domini*, ait Jobum, neque manum habuisse
incolumem. Vide hic cum summo cruciatu
extremam quoque inopiam, nam vulnus, &
livor & plaga tumens non est curata medi-
camine, nec fota oleo, tantum habere potuit
testæ, & scalpendi remedium, quod pessi-
mum est.

Verum de hac quoque testa disceptatio
est, existimant enim quidam non vilio-
rem & asperio-rem, sed delicio-rem fuisse, velut
si dicas frustulum quoddam leve, beneque
aptum ex pretioso aliquo vase Sinarum,
quare potius testa hæc ad delicias, & mun-
ditiem, quam ad inopiam & miseriam ex-
tremam pertinebit. Sic indicat Chrysosto-
mus: *Cur (inquit) nec manibus, nec digitis sa-
niem abstergebat: scilicet ne curatio esset stoma-
chosis*, idem Polychronius. Econtrario ve-
ro extremo Apollinaris asseruit, testam
sumpsisse ad acerbiores dolores ciendos &
ut sibi ipsi carnifex fieret. Idem Origenes
& Polychronius, & Gregorius lib. 3. cap. 4.
qui eleganter observat, quod valetudina-
riorum & ægotantium quorundam nimi-
am mollitudinem comprimere poterit,
*Quam (inquit) mollitiem sanæ carni adhibuit
qui vulnere non vestem, vel digitos, sed testam ad-
movit*; eo etiam pertinet, quod Tertullianus
lib. de patientia dixit: *Erumpentes ex ulceri-
bus bestiolas in eosdem sinus, quasi ludendo revo-
casse*, atque in hanc rem eleganter loquitur
Ambrosius libro primo, de interpellatione
Job cap. 1. dum illud tractat, *Non esse condi-*

gnas passiones hujus temporis ad futuram glo-
riam. De Petro (ait) quod loquar: qui crucem
suam futura remuneratione indignam arbitra-
tus, inverso suspendi poposcit vestigio, ut aliquid
passioni suæ adderet, cujus acerbare ipse sibi sup-
plicia non timeret.

Ego media incedam via, testæ usum com-
modiorem fuisse, & propter munditiæ, &
propter digitorum tumentium, unguium-
que dolentium difficultatem, & propter
saniei defluentis copiam, quæ non alio
quam duriori & latiori instrumento abster-
gi posset, sed hoc tamen non fuit delicatum
pretiosumve, aut cura, & sollicitudine
quæsitum; sed quod primo paratum ad ma-
num in sterquilinio habere potuit, quis e-
nim non videat hoc ad malorum & miseriarum
amplificationem dici, non ad delicias, aut
ullum malorum levamen indicandum? &
certe vox ipsa originalis (*Ceres*) non signi-
ficat aliquid molle aut delicatum, cum sem-
per sumatur pro rudi & impolito opere ex
argilla, veluti olla testacea, aut regula, &
Isa. 26. v. 7. ponitur pro costulo latere, & Le-
vit. 6. v. 28. pro vase fictili, in quo carnes
coquuntur, & confringi jubetur, verbum
autem radendi hoc tantum loco invenitur,
quare ejus significatio ad subjectam mate-
riam accommodanda est. Pagninus, dixit, *Pagninus
ad scalpendum se*. Rabi Mardochai, ait esse *R. Mar-
verbum*, quo sæpe Thalmudistæ utuntur, *doc.*
pertinereque ad pruritus & scabiem; at
vero Septuaginta atque Latinus interpres
explicationis gratia, *saniem* addiderunt, &
radere verterunt, quod viderat *testam*, non
melius alteri usui, quam radendæ, & abster-
gendæ saniei futuram, accedit quod cap. 7. Job. 7. 5.
ubi nos legimus; *sordibus pulveris cutis mea
aruit*, Septuaginta legunt: *In fundo glebas ter-
ra à sanie radens*, quem locum interpretans
Chrysostomus, ait: *tantum illum inopia, atque
arumnis laborasse, ut non amplius testa, sed gle-
ba, abstergere saniem cogeretur*. atque Olym-
piodorus, si quando illum testa deficiebat,
ad excipiendum saniem terræ glebas adhi-
buisse.

SECTIO XI.

EX MORBO PROVE-
nisse, quod ad sterquilinum
diverterit.

1. Qui locus sterquilini nomine intelligi debeat
aliorum sentent.
2. Sterquilinum fuisse locum aptum agenda pœ-
nitentiæ, conjectura.

3. Chr

3.
Difficul-
tatis so-
lutio.

722

Pagninus
R. Mar-
doc.

LXX.

3. Sterquilinium fuisse extra urbem, & sub dio vera ex partibus sententia.
4. Cur ad suburbia secesserit ex Origene.
5. Leprosos pulsos ex civitatibus, ex sacris, & profanis.
6. Extrema Jobi rerum omnium indigentia.
7. An domus Jobi antiqua eversa fuerit, quis illius lectus.

1.
Quid alii
de ster-
quilinio
senserint.

Cajetan.

EST quoque hoc loco sua de sterquilinio & paulo gravior dubitatio. Nam quidam existimant, quamvis Job domi suæ & in molli lecto decumberet, locum illum & lectum sterquilinium appellari, propter ulcerum sordes: non diceremus, *Quæstana* *toto aquello hecho un muladar*. Cajetanus his favere videtur, nam capit. 30. super id: *Con-* *surgens in turba clamabam*, constituit Jobum laborantem in aula sua, & lectulo, nunquam enim mentio fit, eversæ aut direptæ Jobi domus, aut amissæ suppellectilis, quam utpote regiam, magnificam & opulentam fuisse necesse est, præsertim cum ipse non semel sui lecti, & strati meminerit, cap. 17. v. 13. & cap. 7. verf. 13.

2.
Complu-
tens.
Poly-
chron.
Apollin.
Greg.
Tho. &
alii La-
tini.

Alii sterquilinium accipiunt pro loco apto pœnitentiæ agenda, & sedere in sterquilinio esse idem, quod pœnitentiam agere, nam Chaldaea & Hebræa, & quædam etiam Græca, ut Septuaginta Compluten-
ses, proprie significat, sedere in medio cineris, quare hoc ad lugentis habitum, & sese coram Deo humiliantis refertur à Polychron. & Apollin. in catena, & à Latinis etiam Gregorio, Thom. Alberto Magno, Hugon. Lyra. Vatab. Cajetano: nam vocem originalem, *Epher*, quo in hoc loco subest, alias solet Vulgatus vertere *cinerem*; aut *pulverem*, locum videlicet luctui & pœnitentiæ agenda non inidoneum, ut Jonæ 3. *Sedit in cinere*, & quidem amici, ut lugerent simul cum Jobo, eodem loco sederunt, cum infra dicitur: *Et sederunt cum eo in terra*, & forte huc respexit, cum dixit, cap. 42. *Inspienter locutus sum, idcirco ago pœnitentiam in favilla & cinere*, vox originalis eadem.

3.
Jonæ 3. 6.
Job. 2. 13.
Job. 42. 3.
& 6.

3.
Præpositæ
dubita-
tionis so-
lutio.
LXX.
Vatican.
Chrysost.
Gregor.

Ergo in hac re duo aut tria assero. Primum sterquilinium vilem & abjectum locum esse, humum ipsam: id abunde probat vox originalis, tum etiam Græca vox (*copria*) quam retinent Septuaginta Vatic. vertiturque in editione Latina *sterquilinium*, sicut & in Vulgato. Chrysostom. & Gregor. alique exprimunt locum foetidum, dicas fimetum, quo rudera, stercus, quisquiliæ effe-
rentur.

Pined. Tom. 1.

Secundum, hunc locum fuisse extra urbem, videlicet aut in suburbiis, aut vero aliquanto longius. Tertium etiam fuisse locum apertum & sub dio, utrumque asserunt Patres, ego neutrum ausim negare, ne temere negasse, si non aliis, mihi ipsi videar, aperte id tradunt Septuaginta Vaticani quorum auctoritas, ubi Latina editioni non repugnant, gravissima est: atque ea uti ad Latina interpretationem pontificia Sixti auctoritate jubemur. *Sedebat* (sic illi legunt) *in sterquilinio extra civitatem*, paulo interiori hac inter alia dixit Job uxor, *Tu in putredine vermium sedes, pernoctans sub dio*, præterea nam nisi extra tectum, & in loco aperto extra urbem constituitur, vix ac ne vix quidem convenire veritati potest, quod amici procul adhuc stantes, *Elevaverunt oculos suos, & non agnoverunt eum*. illud etiam confert, quod in hoc loco Christi figuram patientis agnoscunt Origenes, Polychronius, Chrysostomus, qui *extra portam passus est*, in hac re conveniunt disertis verbis Origenes, Chrysostomus, Apollinaris, hoc sterquilinium in suæ urbis conspectu constituunt Polychronius, Philippus, Beda, D. Thomas, nemo quem viderim præter unum Cajetanum dissentit, licet quidem Philippus, & Beda, super id cap. 19. *Cum ab eis recessissem, detrahebant mihi*, dicant non semper Jobum in tempore tentationis suæ sedisse in sterquilinio, indicant enim patuisse aliquando illi aditum ad civitatem civiumque convictum.

LXX.

Job. 2. 12.
Job Chri-
sti patien-
tis figura.
Origen.
Apol.
Chrysost.
Heb. 13.
12.
Poly-
chron.
Philip.
D. Thom.

An Job
toto ren-
tationis
tempore
federit in
sterqui-
linio.

Sed hoc omni dubitatione carebit, si causas inquiramus, ob quas relicta civitate & communione suorum ad sterquilinium & suburbia secesserit. Prima hujus rei causa in suam ipsius voluntatem & electionem refertur ab Origene, videlicet ne molestiam civibus exhiberet. Polychronius hæc, *Ita vulgi communione abstractus cum invisum se cum-
ctis esse crederet, solitudinem delegit*. idē postea *sedebat in sterquilinio, ut placaret Deum, & cum corporis afflicta valetudo multorum egeret opera, sua sponte asperissimam paupertatem complexus est*, hæc causa eatenus vera est quatenus asserit Jobum nihil renuentem aut invitum sustinuisse, sed æquo animo tulisse, quidquid sua calamitas, & morbi foeditas ferebat.

4.
Cur Job
ad ster-
quilinium
diverteret

Ex morbo
provenisse
quod Job
federet in
sterqui-
linio.
Philip.
Beda.

Ergo illa potius verissima est hujus discessus causa, quæ ex morbi gravitate petitur. Sic Chrysostomus existimat ideo confedis-
se in sterquilinio, ut quæ à corpore decidebant, arenæ acervo regerentur, idem, atque Polychronius etiam pernoctasse sub dio, ne si intra tectum esset odoris pravitate necaretur, ut incorruptum è calo

N 3

hauri-

hauriret spiritum. Philippus atque Beda, ad elephantiam quoque respexisse videntur, ut idcirco ob deformitatem nimiam, regnum civitatisque habitationem relinqueret, foetore quoque putredinis contabescens ad sterquilini loca defleceret, velut quistquilina vilissima & purgamentum sordidum, à suis omnibus deputatus, huc etiam facit id Polychron. Civibus atque cognatis calamitatis aspectum non ferentibus urbe egressus est. Ergo videtur lege & consuetudine sic exigente compulsus urbem relinquere. Semper enim ita veteribus observatum est, ut leprosi & elephanatiaci, ne contagio pestilente alios afficerent extra urbem, adeoque extra urbis pomeria ablegarentur, sic vides leprosos hanc separationis legem sustinere Levit. 13. *Quicumque maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis habebit vestimenta dissuti* (dilacerata pro more lugentium) *caput nudum* (apud Judæos ignominia nota) *os veste contectum* (lugubre & ne halitu aërem contaminaret, & pertranscuentes admoneret, ut ipsi quoque os veste contegerent, aut faciem averterent) *contaminatum & sordidum se clamabit* (ut ceteri ab illo caverent longiusque recederent) *omni tempore, quo leprosus est, & immundus solus habitabit extra castra*, vides etiam 4. Reg. 15. & 2. Paral. 26. Azariam qui & Ozias, lepra percussus à Deo, urbe & regno cedere, & in domo libera morari, sic David Psalm. 37. se graviter & pestilente morbo agrotantem despectum ab amicis, & familiaribus conqueritur: *Amici mei, & proximi mei, adversum me appropinquaverunt*) proprie ex Hebræo, ex adverso plagæ meæ Hieronymus: *Quasi contra lepram meam & steterunt, & qui juxta me erant, de longe steterunt*. Apud Persas leprosus ingenti abominationi est, neque finitur ad urbem accedere, existimaturque aliquid in solem deliquisset; existimant enim eum morbum non tam naturæ vitio, quam Deo puniente contingere, hoc illud est, quod supra dicebamus, lepram vocari percussione, aut manum Dei, certe in Taprobane insula, si quid Rex delinquebat, cunctis aversantibus, & quotidianum congressum negantibus mœrore & tabe conficiebatur, auctores sunt Plinius. Solinus. Ergo omnes Jobum aversabantur tanquam Deo invisum, idque instigante dæmone, & (ut Ciceronis verbis utar) *Nemo illum aditu, nemo congressione, nemo sermone dignum judicabat, omnes illum aspernabantur atque abhorrebant, omnes ut aliquam immanem & periculosam bestiam, pestemque fugiebant, hanc ingentem calamitatem deplorat ipse Job. capite 19. Fratres meos longe fecit à me, & noti mei*

quasi alieni recesserunt à me, dereliquerunt propinqui mei, & qui me noluerant, obliti sunt mei, inquilini domus mea & ancilla mea sicut alienum habuerunt me, & quasi peregrinus fui in oculis eorum, forte ad veterem illam Persarum legem respicit, auctore Herodoto, quæ peregrinileprosi omnino ex finibus civitatum pellebantur.

Tertia etiam, & quæ superiori conjungenda est accessit causa, extrema viri inopia, cui nihil à dæmone relictum esset, neque propria domus, ut etiam in hoc Christi Jesu figuram repræsenteret, qui cum vulpes foveas & cubilia habeant, non habuit ubi caput suum reclinaret. Ita censet Chrysostomus, consentiunt D. Thomas, Lyra. Eusebius. indicant, non obscure Septuaginta, apud quos his verbis conqueritur Jobi uxor: *Ego errans, & ancilla locum ex loco, & domum ex domo expectans solem quando occideret, ut requiescam ab arumnis, & doloribus qui me nunc premunt*.

Oportuit autem cui nihil ab hoste relictum esset, & quem omnes fugiebant, & abominabantur, extrema inopia laborasse, illam ipse indicat cap. 6. cum ad amicos, qui nihil attulissent subsidii & opis ait: *Nunquid dixi afferte mihi, & de vestra substantia donate mihi? necessarium etiam victum defuisse indicare videntur ea, quæ de fame in illum jactant amici capit. 18. Attenuetur fame robur ejus, & inedia invadat costas illius, vel certe non habuisse, nisi vilissimos cibos & minime agrotanti palato convenientes, ut merito dixerit cap. 6. Anima esurienti etiam amara dulcia videntur, quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt*.

Quare sicut extremo capite, post restitutam sanitatem scribuntur ad illum venisse sui fratres, & sorores, & cuncti noti, & familiares, & sua quemque munera detulisse, ita certe vigente morbo nemo illi adfuit, & neque aquæ poculo dignati sunt, cujus memoriam non æquo stomacho usurparent, & quocunque supplicio dignissimum censerent. Accedit quod nudum præ inopia in fimo sedisse Chrysostomus non semel asserit, tum homil. 4. ad popul. Antiöch. tum etiam in caten. super id, *Si bona suscepimus, sed præcipue super id c. 6. Potest aliquis gustare, quod gustatum assert mortem: Quid* (inquit) *Jobo factum est unquam egentius? qui & illis, qui projiciuntur in balneum, & qui in camini cineribus dormiunt, ac cunctis denique hominibus spoliator erat, hi enim habuerunt forsitan vestem laceratam, hic autem nudus residebat, & quam à natura vestem acceperat, quæ corporis esset operimentum, hanc diabolus putrida & intoleranda*

Persarum
lex ex
Herodo,

6.
Extrema
Jobi inopia.

Chrysost.
D. Thomas
Lyra.
LXX.
Job. c. 2.

Job. 6. 22.

Job. 6. 6.

Chrysost.
Job nudus
in sterquilinis.

5.
Leprosi
extra urbem
pulsi.

Lev. 13.
44.
Psal. 37.
12. 13.

Psal. 37. 12.
Hieron.

Persarum
de leprosis
lex.
Cælius
li. 5. ex
Herod.
Lepra
manus
Dei.

Plin. li. 6.
cap. 22.
Sol. c. 66.
Cicero
pro Cluent.

Job. 19.
13. 14. 15.

randa lue usquequaque conserpsit; & hi quidem paleis, ac stipulis se fortasse contexerint; ille vero pernoctabat sub dio, nec pusillum tectum dabatur ei ad solarium.

7. *An Job domum, lectumve aliquem habuerit.* Neque vero huic extremæ inopiæ obstat lectulus vilissimus; qui in summa miseria deesse non solet, nisi forte ironicos illud dictum esse velis; *Si dixerō, consolabitur me lectulus meus.* Quod vero cap. 42. dicitur domi suæ celebrasse convivium, certe aut hæc non fuerit antiqua domus, sed quam denuo post sanitatem adeptam, adeptus fuerit; nam & domum suam prostratam fuisse Chrysostom. ait, epist. 4. ad Olymp. aut si eadem, quæ quondam fuerit, sicut urbem & domum propter lepram & elephantiasim, amittere coactus est, ita illi cum sanitate & benevolentia suorum domus quoque restituta est: potuitque habuisse vile aliquod tectum quo noctu confugeret; sicut plerumque videmus leprosos miserosque homines sub aperto cælo sedere interdium; noctu vero ad tuguriola confugere.

SECTIO XII.

Oculorum Morbi. Capitis dolor: Aurium, & narium ulcera. Cordis Syncope & palpitatio. Singultus. Occultiores alii morbi. Diuturnitas omnium.

1. *Minutiorum quorundam morborum enumeratio. Capitis præsertim, & cordis.*
2. *Job nullo stupore, aut amentia laborasse, morbos item habuisse, non tam factos, quam cum fierent.*
3. *Occultiores alii morbi, qui demoniaci dicuntur. Morbos hos curabat Salomon ex Josepho.*
4. *Quantum temporis transegerit Job afflictus an menses; an vero annos? varia sententia.*

1. **N**ULLAM fuisse corporis partem, quæ non suo morbo laboraverit, supra indicavimus; nunc quædam summam percurramus. Oculorum sordes, sanie, extuberantias; & diversarum tunicarum ulcera, dolores, rubores, suffusiones, hallucinationes; palpebrarum scabiem, pruritum, exulcerationem, quis habuisse dubitet? cum conquerentem audiat: *In amaritudinibus moratur oculus meus.*

Job. 17. 12. Capitis dolore Job laborasse, & ex qua causa

spirantia. Aurium ulcera sordida, acria, ardentia, sanie semper manantia, ex constanti dolore, & gravis tinnitus. Narium putridum ulcus ex grave olenti sanie, quo qui laborat, tum sibi grave olet, tum his, qui non longe absunt, tetri spiritus contagione valde molestus est. Sanies defluens sæpe palatum exedit & perforat; id quod cum lue venerea sæpe conjunctum est, & cum foeda illa totius corporis corruptione in qua Job erat, bene consentit. Ulcera, tumores, ardor, dolor gravissimus ad dentium radices in nervis, in gingivis. In corde syncope, palpitatio, & aliæ periculosissimæ affectiones ex atra bili provenientes. Quare c. 18. ubi nos legimus: *Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt torquentes cor meum, Septuaginta habent dies mei transierunt in strepitu (in fremitu) rupti sunt articuli cordis mei.* Augustinus, *Convulsa sunt compages cordis mei, hinc creber & dolore plenus singultus; immanis ventriculi dolor ex acri & mordaci humore; inflammatio, exulceratio jecoris; lienis tumor, obstructio; & illa denique, quæ in partibus, aut dolorem intimum, aut externam deformitatem efficere ulla ratione possent.*

Illos vero morbos, qui aut partium stuporem, aut mentis & rationis inconstantiam adferunt, ut epilepsiam, paralytim, phrenitidem certe non habuit; neque enim adversario id propositum erat, ut Job sensum amitteret; sed, ut, quo ad fieri in humano corpore posset, sensum acerrimum haberet gravissimorum dolorum.

Atque adeo credendum est, non illos effecisse in Jobo morbos, qui in habitum transeunt, namque præsentibus habitibus plerumque adest doloris sensus, aut certe minimus adest, non ergo erant morbi omnino confirmati non quo minores essent, sed quo molestiores. Sic Gal. docet, cum pars putrescit, & pus generatur, dolores fieri atque febres, quod nativus calor, humores tumoris auctores immutet; quare quando omnino hic à concoquendo abstinere per imbecillitatem, nec laborant, nec febricitant, nisi perparum, sic enim Hipocrat. statuit vulgato illo aph. *Dum pus conficitur, dolores ac febres accidunt magis, quam jam confecto.* Fiebant itaque in Jobo morbi: semper illos conservans, & succedens subministrata corrupti sanguinis, & putridi humoris materia aderat Satan; dolebat perpetuo nullis induciis ad quiescendum concessis.

Sed præter hos morbos manifestos occultiori arte, & ab humana philosophia

Cordis affectus,

Job. 18. 21

LXX.

Augustin.

2.

Gal. 3. epid. cem. 3. cap. 7.

Hippocr. 2. aphor. aph. 47.

3.

Occultiores morbos inflatos Jobo, Sinesius. Plotinus. reconditos plerosque alios efficere demon potuit, quorum causas atque rationes, nemo assequi posset; interdum enim naturæ viribus, quædam accidunt penitus admiranda, quare Synesius atque Plotinus naturam dixerunt Magam; aliquando enim in apostematum sinibus & concavitatibus, res similis lapidibus, testis, lignis, carbonibus nasci auctores sunt Gla. & Celsus. Sed non raro id evenit demonum viribus atque præstigiis, demoniacos hos morbos appellat Arabs ille Alsaharavius, quorum exempla nonnulla circa melancholiam profert Cels. li. 7. Petrus Forestus in suis medicinalibus observationibus, sed quædam alia longe mirabiliora congerit Joannes Langius epistola medici. 38. atque illud inter alia, quod anno 1538. in quodam Eistetenensis ditionis pago accidit, quod omnem videretur superare fidem, nisi oculati & fide digni testes plures interfuissent: Agricolam nomine Ulricum immanibus dolorum cruciatibus vexatum; in cuius tandem demortui ventriculo dissecto, lignum teres & oblongum reperiunt, & quatuor ex Calybe cultros, & quædam alia asperiora ferramenta spicati longitudine majora, Certe Josephus lib. 8. antiquitat. cap. 2. Salomonem hos demoniacos morbos curandi artem à Deo edoctum his verbis scribit: *Præstitit Deus etiam Salomoni, ut contra demones artem ad utilitatem hominum & eorum curas edisceret.* Quanta igitur, & quam gravia existimare oportet Jobum permissum demonis immanitati sustinuisse genera malorum?

4. **Quanto tempore laboraverit Job.** LXX. His omnibus accessit diuturnitas temporis; quam dixeris esse longe molestioris morbi genus, quantum id non constat: minime fuisse breve certum est, in editione Septuaginta, cap. 2, sic legimus, *Tempore multo transacto, dixit & uxor ejus, quousque sustinebis dicens: ecce permaneo tempus adhuc parum spectans spem salutis meæ?* Chrysost. hom. 25. ad populum & homil. 1. super 1. ad Cor. ait: per multos menses in his malis fuisse, & idem in Catena, non duodecim, non viginti, non centum dies, sed multos menses. Origenes ex quorundam sententia ait: in his fuisse tres annos cum dimidio, in typum dominicæ prædicationis, sed ipse existimat non diuturno annorum spatio, sed brevissimo mensium tempore totam hanc tragædiam peractam fuisse; & unum vel duos vel tres menses assignat, præsertim accedente tanta morborum gravitate: & non tam fuisse annos, quam menses, forte ipse Job indicat, capite 7. cum ait: *Habui menses vacuos.* Sed hinc non valde firmum

petitur argumentum, nam hominis vitam nunc *dies*, nunc *menses*, nunc *annos* vocat. Suidas septem annos numerat. Certe longum tempus fuit; sic enim exigebat tentationis gravitas, viri probata constantia, & aliorum regum adventus; ad quos non subito, neque omnino brevi tempore fama pervenit.

S E C T I O XIII.

J O B I C V M L A Z A R O
ulceroso, & cum percussis Ægyptiis comparatio.

1. Lazari pauperis novem cruciatus.
2. Jobi calamitas acerbior, quam Lazari per omnes cruciatus particulatim.
3. Ægypti plage gravissima, ut qua in proverbium abierint.
4. Decem Ægyptiorum plage cum Jobi calamitatibus non levioribus comparatas; & primi certaminis cum Satana, nec non & secundi cum uxore finis.

AD tot denique morborum cumulum pro dignitate æstimandum illud deesse in hac nostra consideratione videbatur, Jobi cum aliis ulcerosis, & deploratis agrotis, atque insigniter afflictis comparatio, ex justis Lazarus occurrit, cujus etiam fuere mala gravissima, ex impiis vero, qui dum viverent, acerbissimas pœnas suorum scelerum dederunt, Ægyptii: de singulis seorsum. Quamvis Nazianzenus super id: *Si bona suscepimus de manu Domini*, censeat nullius hominis ærumnas cum Jobi acerbitatibus comparandas.

Chrysostomus homil. 1. de Lazaro, & Chrysost. homil. quod nemo laditur, nisi à semetipso. Novem Lazari supplicia numerat. Primum, summam inopiam. Secundum, adversam valetudinem, paupertati parem solutis membris, arefactis, consumptis, fractis viribus, ut ne canes quidem accurrentes posset abigere, & qui solum tantum vitæ haberet, ut sua mala sentire posset. Tertium, quod ab omni hominum auxilio, & misericordia destitutus esset. Quartum, quod in vestibulo divitis jacebat porrectus, & solo affixus, & in medio multorum suaviter viventium, est enim hæc molestior solitudo, ab his deferi, qui præsentibus & videntibus sint. Quintum, quod divitem conspiciebat, non quod invidus esset, sed quod omnes solent in aliorum prosperitate exactius suas calamita-

mitates perferre, sextum, quod videret inhumantem divitem felicem; se vero iustum, miserrimum. Septimum, quod non haberet alterum Lazarum, ad quem ille respiceret; nullum sui simile exemplum, quod esset solatium misero. Octavum, quod de resurrectione non philosophabatur, cuius spe & recordatione recreari posset. Nonum, quod ex illius calamitate, & vitæ miseria, illum vita indignum existimabant, & ejus fama apud imprudentes homines traducebatur.

2.
Acerbior
Jobi cala-
mitas,
quam La-
zari.

In his omnibus multo fuit gravior Jobi cruciatus, multoque illustrior patientia. Et primo de extrema inopia supra diximus. Secundo etiam de incredibili morborum omnium cumulo. Tertio de solitudine, quod desertus esset à servis, ancillis, propinquis, qui debuissent adesse, non semel Job conqueritur: Lazarus vero nullos servos, nullos propinquos habuisse dicitur non exulavit, non ablegatus est civitate, non pulsus ab humano convictu, non in sterquilinio, sed in vestibulo domus divitis. Quod quarto loco proponitur, multo gravius in Job, namque tres habuit coram se divites, & opulentos reges minus sapientes, minus iustos sibi insultantes, & indignis contumeliis illudentes, frequenter quoque illud ei veniebat in mentem. *Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum*: ex qua consideratione crescebat profecto suæ calamitatis sensus, quod ad 5. & 6. locum pertinebat. De septimo illud quoque in Jobo considerandum, non habuisse exemplum aliud patientiæ sibi propositum, neque aliam Jobum, quem contemplaretur, quare ex hoc cap. Chrysf. hom. 5. de patientia. Jobi patientiam & calamitatem amplificat & illum non minora Apostolis passum ostendit; quod Apostolis magnum esset solatium, pro Christo pati, & Christum patientem habere pro exemplo, Job vero hoc & solatio & exemplo destitutus fuit; nam qui posteris exemplum patientiæ futurus erat, non debuit ad aliud exemplum, quod re ipsa se antecederet, reduci. vide Chrysostomum homil. in beatos Job & Abraham; & August. de quaest. veteris & novi testamenti, quaest. 115. In octavo inde videtur exaggerari vis doloris, quod virum sapientissimum, & de resurrectione philosophantem tam male vexarit, dolor corporis & cruciatus. Tandem, quod ultimo loco additur multo verius in Jobo perspicitur, cuius verissimæ pietatis existimatio, non periclitata solum, sed apud omnes omnino perdita & violata fuit, illud multo gravius in Job & novum

Job. 12.
16.

Chrysf.

Job non
habet aliud pa-
tientiae exem-
plum.

Chrysf.
Augustin.

infelicitatis genus, fuisse aliquando felicem, de quo Chrysf. hom. 5. de Jobo. At vero Lazarus nunquam fuit dives, sed, ut idem Chrysf. ait: *Cum fame, cum morbo, cum solitudine, per omnem vitam colluctatus est; non trīginta & octo annos versatus in his, sed omnia vita tempus.*

Quod vero ad comparisonem cum Ægypti plagis attinet, ponendum est illas fuisse gravissimas; quippe Deus voluit per illas, tum injurias & calamitates maximas quibus Ægyptii tot annos affligerant Hebræos, ulcisci, tum etiam vim suæ justitiæ scelerum vindicis Ægyptiis aliisque gentibus manifestare, & se cunctis timendum præbere, sicut Exod. 9. dicitur Pharaoni. *Idcirco posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra.* quod Josue 2. legitur Raab dixisse exploratoribus. *Audientes timuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum, Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum, quare in proverbium abierunt, præsertim ulcus illud & vesicæ turgentes; ut patet Deuteron. 28. Percutiat te Dominus ulcere Ægypti.*

Sed quod similia, & non parum etiam graviora passus sit Job, breviter explicemus. Prima plaga, Exod. 7. aquarum putrescentium versarum in sanguinem; non valde magna fuit, licet enim afflicti fuerint Ægyptii septem diebus, quibus hæc plaga duravit, tamen non defuit illis aqua puteorum, sicut scribitur, *Poderunt Ægyptii per circuitum fluminis aquam, ut biberent, tum etiam si qua aqua tunc temporis fuerat in parvis vasis testaceis aut æreis, illa non est versa in sanguinem, ut cum Hebræis Cajetanus asserit, nam præter flumen, rivos, & paludes, tantum additur, sit cruor tam in ligneis vasis, quam in saxeis.*

Sed esto dicamus putealem etiam aquam versam fuisse in sanguinem, huic oppono, tum quod necesse fuit Jobum morbis ardentem & inflammatum, perpetua laborasse siti, tum habuisse tam fatidum tamque cruentum, & saniosum sputum, ut deglutire non posset, & ut quidquid sumeret, sive cibum, sive potum, foetidum redderetur. Sic enim juxta Septuaginta ipse ait: *foetorem video escas meas.*

Secunda fuit Ranarum foedissimarum, & obsænarum: quæ tum omnia importunis vocibus implebant, tum vero potissimum cibos contaminabant, & nauseam efficiebant. Huic responderet cibi fastidium & continuus ex omnibus membris foetor, de quo jam diximus, tum vero coxantes & per-

Chrysf.
5. ad ver.
lu.

3.

Exod. 9.

16.

Josue 2.

11.

Ægyptia-
cas plagas
abuisse in
proverbiū
Deut. 28.

35.

4.

Ægypti
plagarum
enumeratio.

Exod. 7.

24.

Cajeta-
nus.

Exod. 7.

19.

LXX.

Exod. 7.

& perstreperæ importunissimorum amicorum voces, contumelia, onerosæ consolationes, & frequentes ab iisdem scommatum iactationes, & repetitiones, inter has ranas multo illa loquacior, multoque molestior stultæ uxoris oblocutio.

Exod. 8. 17. Tertia fuit Cynipium (id est) pediculorum, ut Hebræi volunt, quam sic Philo describit; *Ea bestiola, tametsi exigua admodum sit, infestissima tamen solet esse: non solum enim summam cutem ladir, pruritus in sensum immit- tens ac noxium, sed etiam interius penetrat per nares, aures, ladir etiam oculos, nisi quis cautus fuerit.* de morbo Jobi pediculari, everminationeque supra diximus; tum etiam quod vermes, & mordendo, & ladendo solito molestiores essent extimulati à dæmone, ex Philip. & Bed.

Exod. 8. 21. Quarta, Cynomia (musca canina diversi generis, mistio bestiarum multiplicium) qua comedit eos **Exod. 8. Psalm. 77. & 104.** hanc quoque sustinuisse Jobum auctores **Pf. 77. 45** supra adduximus Philip. & Bed. res homini **Pf. 104.** ulceroso molestissima, & vix tolerabilis.

Exod. 9. 3. Quinta, Pestis pecorum gravis, super equos, asinos, camelos, oves, & boves. Quid vero distat inter pestem pecorum, qua animantia cuncta perierunt, & depradationem, qua cuncta ablata sunt? Hoc gravius, quod asini, cameli, non solum ablati, sed etiam in hostium usum & commodum, quod alterum malum est, abducti sunt.

Exod. 9. 10. Sexta Ulcera illa maligna, & vesicæ turgentes. Hæc in Jobo eadem quidem; sed tanto graviora, quanto cum pluribus aliis gravissimis quoque morbis, conjuncta & implicata.

Exod. 9. 19. Septima, Grando sævaque tempestas, fulminibus & igni admista, super homines, & jumenta, & super omnem herbam agri. **Exod. 9. Psalm. 77.** Tradidit grandini jumenta eorum, & possessiones eorum igni. illud benigne erga Aegyptios, quod sic admonuerit Moyses Pharaonem, *Mitte jam nunc, & congrega jumenta tua, & omnia quæ habes in agro. Qui timuit verbum Domini de servis Pharaonis, fecit confugere servos suos, & jumenta in domos. Linum præterea & hordeum læsum est, eo quod hordeum esset vi- rens, & linum jam folliculos germinaret: triticum autem & far non sunt læsa, quia serotina erant.* Acerbissima hæc omnia erga Jobum, quod ex amplissima familia, quæ in agris erat, vix unus aut alter evaderet; sævissima tempestas orta; cælesti igne tactæ oves, pueri consum- pti; nemini ulla fugiendi mora concessa; fruges omnes depopulata à Sabæis, & Chaldæis, & omnis sementis spes ablata.

Exod. 10. 4. Octava, Locusta, & Bruchus, & arugo vastantes omnia. Nihil etiam ex viuetis, **Pf. 104. 35.**

Sap. 16. 19.

fruteris, & hortis quæ habuit amantissima, nedum ex frugibus Jobo reliquum fuit, prædones enim & grassatores, hi sunt verissima locustæ vastantes omnia, **Isa. 40. v. 22.**

Nona, triduanæ tenebræ palpabiles, horribiles, ex quibus illa molestissima pæna se- quuta est, quod nemo se poterat movere; nam ut **Sap. 17.** dicitur: *Una catena tenebrarum omnes erant colligati, longæ noctis vinculis compediti.* Secundo quod erant, paventes horrendæ, & cum admiratione nimia perturbati, & personæ tristes illis apparentes pavorem illis præstabant, terrores magicæ artis detisus, serpentum sibilus, & ejusmodi alia **Sap. 17.** Vides autem Jobum sapius lamentantem se conjectum in vincula, nam movere se loco non poterat, *Posuisti in nervo pedem meum, & c. 16. Semitam meam circumsepisti, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuisti.* Terrores per insomnia, & tenebras sapius repetit, personas horrendas illi apparentes illud indicat **c. 16.**

Job. 13. 27 Hostis meus terribilibus oculis me intuitus est, **Job. 19. 8.** quo loco Phil. sic scribit: *Potuit per amicos ipsi Job visus diaboli quodammodo horribilis apparere, ut quemadmodum caro ejus ab eo pænis atterebatur, ita etiam mens ipsius, terroribus turbaretur, licet hic locus possit & ita intelligi, quod ubi Job clauderat oculos, se ad somnum desideratum componens illico umbra quadam, terra horrendæque imagines ei à diabolo, & ejus sociis intentabantur, ut ipse Job ait ad Dominum, terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.*

Decima, cædes primogenitorum, quæ eo fuit in Jobo gravior, quod non solum primogenitus, sed decem utriusque sexus filii, nulla relicta spe sobolis miserando interitu ablati fuerint. Illud tandem in omnibus plagis longe gravissimum, quod Aegyptii plures, non Pharaon solum percussi fuerint; quippe socii pænarum solatio sunt; præterea plagæ non continenter inflictæ, & aliæ ex aliis nexæ; sed intervallis separatæ, & loco respirandi, deliberandique concessio; tandem quod non plures quam octo & viginti dies, aut circiter duraverint: Sed Job solus, continenter, nullo respirandi spatio concessio, inopinato, diuturno tempore tot malis laboravit. Sed jam esto primi atque difficilissimi certaminis finis quod cum dæmone, & carne sua obiit, jam ad secundum valde periculofum, quod erit cum stimulo suæ carnis, uxore stulta, ineundum descendamus.

IX. Dixit autem illi uxor sua: adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo & morere.

1. Quæ Jobi uxor, varia sententia, nulla certa.

2. Varia

2. *Varia causa servata uxoris, vera, ut esset nova calamitatis materia.*
3. *Fœmina multa importune garrit. Notio meminis Eva, & cum serpente cognatio. Fœminarum plurima vitia.*
4. *An demon ementitus fuerit habitum uxoris. Hujus quoque digna vituperia ex patribus.*
5. *Colloquium uxoris cum Job ex LXX. uxor mendicavit ostiatim; Fœmina desperantes. Tribulatio spem nutrit.*
6. *Quid hoc loco simplicitas. Quæ fœminarum supellex ex Aristotele, explicatus Sapiens de muliere forti.*
7. *Varia benedicendi; & totius sententiæ expositiones.*
8. *Germana expositio. Varia etiam acceptiones hujus sententiæ, blasphemia capitalis pœna.*

I.
Quæ Jobi
uxor.
Philo.

Chaldaus
Gene-
brar.
Replica-
tor.

R. Salo-
mon.

LXX.

2.
Cur ser-
vata Jobi
uxor.
Philo.

Titel-
man.

Duplex hoc loco de uxore Jobi quæstio occurrit, prima, quanam mulier fuerit: Secunda, quare à communi interitu & clade servata? Quod ad primam attinet, Philo de antiquitatibus, existimat fuisse Dinam Jacobi filiam, quam Sichem constupraverat, idem scripsit Paraphrastes Chaldaus: cujus sententiam probare videtur Genebrar. in Chronol. addit replicator contra Burgensem, super id capite 21. Interrogate quemlibet de viatorib. ex Hebræorum sententia Jobum ex Dina suscepisse filiam pulcherrimam, quam duxit Putiphar, de qua venit Asenez, quam duxit Joseph uxorem in Ægypto, unde Hebr. excusant Joseph de matrimonio alienigenæ: neque omnino Hebræi in ea re conveniunt, nam R. Salomon dixit Dinam nupsisse postea fratri suo Simeoni, habuisseque filium nomine Saul. Sed hæc omnia anilia sunt, & Hebræorum somnia, nullo solido fundamento erecta. Septuaginta capite 42. ajunt dixisse uxorem Arabissam, sed an eadem fuerit uxor, quam post resurrectionem suam habuit, non constat; de quo eo loco dicendum erit, res ergo hæc omnino incerta.

Quare vero servata fuerit Jobi uxor, rursus Philo, ad sanctitatem, & vitæ merita Jacobi parentis id refert. Hoc item somnium Hebraicum. Nam filii Job propter parentem sanctissimum liberati non sunt ex dæmonis manu & potestate, & liberaretur scilicet Jobi uxor propter parentem Jacob, præsertim cum si alterius sanctitas prodesse illi debuit, aderat maritus sanctissimus, cujus merita essent illi causa incolumitatis. Titelmanus late explicat, forte uxorem, quod esset quasi pars ipsius viri, si-

mul cum Jobo servatam esse, sed nunquid meliori ratione servari debuit, quam ipse Job, ut hæc non vivens solum, sed sana & integra, Job vero vivus licet, mille tamen morbis confossus fuerit. Chryst. aliquando dixit, ideo uxorem servatam, ut sua opera, & emendicato victu virum sustentaret. Sed cum ad ea quæ ad Jobum pertinebant per amplam potestatem dæmon nactus esset, certe servare nollet, quod ad illius mala levanda ulla ratione conferre potuisset.

Ergo illa est verissima servata uxoris ratio, quam tam Græci, quam Latini summo consensu tradunt, Tertul. Cyprian. August. Chryst. Theophanes, Prosper, Gauden. tius, ut illius vita, & persuasio novum tentationis & calamitatis genus viro suo existeret. Nazianz. oratione in laudem Atha. illam appellat, calamitatis cumulum, Chryst. super id, *Si bona suscepimus, fortissimum atque aptissimum adversus Jobum telum, & pugnandi instrumentum*; hoc fuisse dæmonis consilium, nemo miretur, qui in ethnico scriptore, rem similem legat; uxores namque ad regum extremam miseriam servari Megaræ ac furiarum consilio tribuit Seneca in Thieste, cum Megara Tantalos ab inferis excitato sic inter alia præcipit:

*Fortuna Regis inter incertos labet;
Miser ex potente fiat, ex misero potens,
Fructuque regnum casus assiduo ferat,
Ob scelera pulsi liberi pereant male;
Pejus tamen nascantur, immineat viro
Infecta conjux.*

Dixit autem. Dicendi, loquendi consilium non rogata præbendi, fœmina semper cupida, nam quis permittat fœminam docere? Mulier (inquit Paulus) in silentio discat, cum omni subjectione, docere autem mulier non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. Adam enim non est seductus, sed Eva, quasi dicat, facile mulierem falli; & cum falsa sit, facile alios in deceptionem suis verbis, & persuasione adducere posse, quo loco Evam extitisse Adamo erroris magistratam, asserunt multi patres, Hæresesque multas à fœminis initia incrementaq; sumpsisse, prolatis exemplis, docet Hiero. epistola ad Cresiphon. & illud certe in fœminam de his, quæ captum excedunt, stulte loquentem, & contententem; recte dici potest, quod Basilus Demostheni cuidam Valentis coquo sibi oblatranti respondit: *Tuum est de pulmentis cogitare, non dogmata divina decoquere.* Sapienter sane Honorius atque Theodosius imperatores dixerunt, fœminarum consilium adversus propria commoda laborare, imo & earum consiliorum verborumque halitum venenatum esse illud indicat, tum

Vera servata uxoris ratio.
Tertul.
Cyprian.
August.
Chryst.
Theoph.
Prosper.
Gauden.
Nazian.
Chryst.

Seneca in
Thiest.
act. I.
sc. I.

3.
Fœmina non rogata consilium obtrudit.
1. ad Tim.
2. 11. 12.
13.
1. Cor. 14.
34. & 35.

Evam extitisse Adamo occasio nem errandi.
Hierony.
Basil.
Tripart.
l. 6. c. 36.
Theodoret. lib. I.
cap. 9.
l. si pater
C. de
quod sponsat.

Clemens
Epiphani.
Erymolo-
gia nomi-
nis Eva.

quod cum serpente locuta est, & serpentem non exhorruit, similis videlicet similem; tum quod Clemens in exhortat. ad gent. Epiph. lib. 3. scribunt nomen, *Eva*, sine aspiratione mulierem; cum aspiratione vero, serpentem significare, ita ut neque una littera deficere videantur, sed quidem (ut hoc quoque obiter dicamus) si accurate horum nominum ex Hebraea origine ratio habenda est, non tam littera differunt, quam semiliter, ut ita dicam, aut similis littera, in similem permutatione: nam *Hhava*, *Eva*, & mulier est; at permutata, *Vau*, in *Jod*, *Hhaia*, est serpens, bestia, animal, & interdum ferum, & non cicur, quod si eorum nominum etymologia ratio habenda est, utrumque videtur commode deduci posse à verbo *Hhava*. De mulierum vero vitiis, differunt abunde sancti patres Chrys. hom. 32. in Matth. 19. Epiph. lib. 3. tomo 2. hæres. 79. & hom. de decollatione Baptist. Hiero. ad Oceanum de vita clericorum, & Alvarus Pelagius, lib. 2. de planctu Ecclesie centum & duo notat foeminarum vitia, plura forte omisit.

חַוָּה
חַיָּה

Chrysost.
Epiphani.
Hieron.
Alvar.
Pelag.

4.
Chrysost.
An Sara-
nas quo-
que e-
mentitus
fuerit
uxoris
habitum.

Apol.

Greg.
Theol.

Chrysost.

Greg. l. 3.
c. 6.

Chrysost.
Theoph.

Uxor sua. Chrysost. verosimile existimat, quod à nonnullis assereretur, hanc non fuisse veram Jobi uxorem, sed diabolum ejus similitudinem imaginemque exprimentem, res prope eadem atque illa, an veri nuntii fuerint, an vero quos dæmon simularet, de quo supra, nunc certe non valde interesse videtur, an foemina, an vero diabolus sub foeminae specie loquatur; nam, ut Appol. dicit, *Hæc mulier affinitate attingit diabolum*, sicut neque multum refert, an diabolus in serpente, an vero nunc in muliere loquatur. Gregorius Theol. in caten. mulierem hanc vocat plenum doli instrumentum, & fraudulenta oratione virum aggredientem. Chrysost. furore dæmonis concitatam dicit, certissimum telum, machinam adamantino muro adhibitam, Greg. scalam fuisse, quam dæmon turri fortissimæ admovevit, & per quam subrepere nissus fuerit, ut sic mors per fenestras intraret, id est; per auditum, & consensum præstitum male suadæ uxori. Diabolus (inquit) duobus modis impugnat, tribulatione, ut frangat; persuasionē, ut molliat. Basil. & Didym. appellant mulierculam mente circumventam. Tandem Olympiod. spiritu diabolico imbutam. Turrim vero fortissimam sæpe vocat Chrys. Jobum, præsertim homil. 1. in Job. Theophanes, epistola 2. *Hæc nullis tormentis nutavit, nedum dejici potuit nunc irreptitiis artibus; & fallaciis petitur & funeis scalis, sed frustra jacitur rete ante oculos.*

5.

Adhuc tu permanes. Non dubium quin

plura alia verba inter Job, & uxorem conferta fuerint: sed illa tantum narrat Scriptura, quæ mulieris virus, & viri patientissimi antidotum continent. Quod autem Chrys. vero simile existimat, non hoc primum fuisse consilium ab uxore adhibitum, sed alia multo asperiora ab illa sæpenumero Job audivisse, mihi nulla ratione probatur: quippe nullum aliud videtur potuisse nequius esse aut impudentius, quam de blasphemando, quod si aliud gravius fuisset, non pratermitteretur ab Scriptore sacro Septuaginta. Vaticani illa addunt, quæ Græci omnes explicant, & Chrys. habet hom. 18. in 1. ad Corinth. & dæmonis arte comparata ad frangendum, & debilitandum Jobi animum plane videntur, quamvis in Complutensibus, ut pleraque alia desint. Tempore multo transacto dixit ei uxor ejus. *Quousque sustinebis dicens: Ecce permaneo tempus adhuc parum expectans spem salutis meæ? ecce enim deletum est memoriale tuum de terra, filii, & filia mei uteri dolores & labores, quos in vacuum laboravi cum arumnis. Tu vero ipse in putredine vermium sedes, pernoctans sub dio; & ego errans & ancilla, locum ex loco, & domum ex domo expectans solem, quando occidet, & requiescam ab arumnis & doloribus, qui me nunc premunt, sed dicito aliquod verbum in Dominum, & morere.* Olympiod. ait: *Hæc omnia divino permisso evenisse, ut neque uxorem quisquam miseraretur, neque superioris felicitatis repetita memoria ejus solaretur mendicantem, quandoquidem non sinebat hostis, ut illi quicquam misericordiam impertiretur, quam etiam mercede locavit ad suam sui que viri vitam sustinendam.* Mendicabat igitur, ut Basil. Chrysost. Olympiod. dicunt, & cibi quotidiani causa ostia pulsabat. Nicetas hæc mala proponi ab uxore existimat, ut significet, quibus injuriis sui viri causa affecta fuerit. Theophanes, *Nostis (inquit) omnes quomodo soleant mulierum fletus & lachryma frangere & molliare virilis animi robur, ex communi præsertim calamitate, filiorumque amissione provenientes.* Hæc omnia contineri videntur in illa particula, adhuc, diuturnitas malorum; expectatio, patientia Jobi, magnanimitas; uxoris desperatio, & pusilli animi modica fides, cum scriptum sit, * *Qui crediderit non festinet, sic enim fructum adferet in patientia, id est, in longanimitate, & æquanimi expectatione divini consilii, & providentiæ, certo Aristot. li. 9. de historia animalium, dixit, Mulieres quam viros, magis desperantes esse, exemplum est Tobie junio ris mater, cui dicebat vir suus Tobias, Tace & noli turbari, sanus est filius noster; illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exili-*

LXX.
Chrysost.

Olympiod.

An uxor
Job men-
dicaverit.
Basil.
Chrysost.
Olympiod.
Nicetas.

Theoph.

Job. 28.
16.

* Quis
del Dios
fesia, de
le larga
y no le de
prieña.

Luc. 8. 15.

Aristot.
Tob. 10. 6

ens

Judith en-
comium. *iens, circumspiciebat, & circuibat vias omnes.*
 Judic. 8. *Nam quod Judith longanimis fuit, cum vi-*
 13. *ri omnes desperantes deditioem cogita-*
 Nazianz. *bant, ad virilem plulquam animum referen-*
dum est, Posuistis (inquit) vos tempus misera-
tionis Domini, & in arbitrium vestrum diem
constituistis ei. Nazianz. oratione in laudem
 Athanasii, *parvos homines appellat, qui de tri-*
 bulationibus nihil magnum sibi polliceri
 audent, & si diuturnæ sint, nullam diutur-
 nio rem spem animo concipiunt. cum ta-
 men justus tantum absit, ut in tribulatione
 desperet, ut potius sicut *tribulatio patientiam*
 efficit, ita etiam patientia & tribulatio
 spem efficiant obtinendæ salutis & præmii
 amplissimi. Hæc est illa *creatura*, id est, affli-
 cti hominis, *expectatio*, longanimis, quæ a-
 pud Paulum, *revelationem filiorum Dei expe-*
 Rom. 8. 1. *ctat, vanitati enim*, id est, mundanis tenta-
 Origen. *tionibus interprete Orig.) creatura* (homo,
 aut justus) *subjecta est, non volens, propter eum,*
qui subjecit illam in spe.
 6 *In simplicitate tua.* Lyra. Hugo, Perion. in
 Lyra. Hu- *vita Job & alii simplicitatem, pro stoliditate,*
 go. Perion *& stupiditate accipiunt, quod sensu huma-*
 no videatur stolidum, Deum benedicere, à
 quo tot mala corpus accepisset. quasi dice-
 ret, Tunc adhuc in tuæ *stultitiæ cano hæ-*
 res, interpretatio minime congrua, cum o-
 mnino idem significet, quod supra, vers. 3.
adhuc retinens innocentiam. Sed tamen hoc
 pro contumelia obiicitur ab uxore. id quod
 observarunt Basilus, Didymus, Chry-
 sost. verborum contemptu; contumeliis,
 convitiis uxorem cum Jobo agere. Sunt
 fœminæ viris in maledicendo petulantio-
 res celerioresque. sic docet Arist. lib. 9. de
 hist. animal. *Mulier magis invida, & querula,*
& maledicentior, & mordacior, præterea anxio
& desperans magis, quam mas; neque impuden-
tior, & mendacior, & facilius decipi, meminisse-
que aprior. Hæc suppellex fœminarum clare
 perspicitur in Anna Tobie uxore potest, quæ
 nihil læsa indignis contumeliis mitissimum
 Tobiam afficit; nam cum ille cæcus licet (ut
 patrem familias strenuum decet) quid rei
 esset hædus ille, quem balantem audiebat,
 exquireret, irata respondit: *Manifeste vana fa-*
cta est spes tua, & elemosyna tua modo apparue-
runt, atque his & aliis hujusmodi verbis expro-
brabat ei. Sed hac quoque Jobi uxor maledi-
 centior, nam illa aliquid audivit à marito,
 quo se lædi credidit, hæc vero nihil omnino
 accepit, stulta utraque, & sapientis illius
 fortisque mulieris longe dissimilis, quæ viro
 suo *Reddidit bonum, & non malum omnibus die-*
 Pro. 31. *bus vitæ suæ.* nam cum aliæ uxores soleant
 12. *pro malo malum respondere viris suis, aliæ*
etiam pro bono malum reddere, fortis ta-

men mulier, siue maritus bonum, siue ma-
lum diceret, nihil simile regessit, neque
*verbum * malum reddidit, omnino, à*
contumeliis & maledicentia abstinens,
quamvis maritus à contumeliis minime ab-
stineret.

Benedic Deo & morere. Multiplex & varia
 est apud interpretes hujus loci sententia,
 nam primo quidam *benedicere* accipiunt pro
 petere, precari: quasi dicat, precare à Deo
 mortem tantis malis remedium unicum,
 hæc dicitur esse expositio Luciani marty-
 ris, & sequitur Joachimus Perion. in vita Marr.
 Jobi. sed non placet Juliano in Catena, præ-
 sertim cum ideo hæc expositio aliis proba-
 retur, quod uxorem Jobi defendere vel-
 lent, quæ quasi valde pia & religiosa suade-
 ret viro ut precibus ad sermonem alliceret,
 ne forte aliqui tanta calamitate offensi de
 Deo mala loquerentur. non enim est, quod
 defendendam quispiam suscipiat hanc mu-
 lierculam (sic appellant Basilus, & Didy-
 mus) quam Job stultam vocat.

Cajetanus & Eugub. *Benedicere Deo*, pro
 Dei cultu; & veneratione accipiunt, totam
 vero sententiam per ironiam; quasi vulga-
 tum proverbium ab impiis usurpatum De-
 um pie venerare, morsque misera erit vanæ
 pietatis pretium * *Benedic Deo &c.* similis sa-
 ne fuit stultitia Annæ dicentis. *Nunc appa-*
ruerunt elemosyna tua. ab eo enim pravo im-
 piorum de Deo, & de religione sensu avo-
 cat id Deut. cap. 29. *Ne forte sit inter vos vir*
aut mulier, familia aut tribus, &c. cumque au-
dierit verba juramenti hujus, (videlicet, qui-
bus Deus tot piis bona promittit, tot
supplicia impiis minatur) benedicat sibi in
corde suo dicens, Pax mihi erit, & ambulabo in
pravitate cordis mei (id est etiam si ambulem
in pravitate cordis, pax mihi & bonorum
omnium abundantia erit) benedicatque sibi
(& impunitatem polliceatur, nam qui Deo
serviunt, citius & certius moriuntur) & as-
umat ebria sitientem. proverbialis videtur lo-
 cutio, id est, addat ebriam sitienti, conjun-
 gatque utramque terram madentem, & e-
 briam suo sanguine, & supplicio, cum inno-
 cente. id est discat impius, tam impios quam
 pios obnoxios esse panis atque suppliciis,
 neque pietatem prodesse justo ad vitam, vi-
 tæque jucunditatem. idem sensus in veriori
 nunc Vaticana lectione, & * *absumat ebria si-*
tientē, id est, qui puniuntur ad se trahant pios
 & justos, cum pariter omnes miseriis invol-
 vantur. Cum enim semel Deus gladium di-
 stringit, sine ullo justis vel iniquis discrimine
 obvios quoscunque obtruncat. Huc pertinet
 id quod Divus Tho. proponit ex desperan-
 ti animo profectum, *Benedic Deo, & mo-*
 vere,

* Jamas le-
lol vio à la
cava una
mala palae-
bra.

7
1. Exposit.

Lucian.

Marr.

Joachim.

Perion.

Julianus.

Basilus.

Dydymus

2. Exposit.

Cajetan.

Eugu.

* Servida

Dios y os

pagara co-

mia taros.

Job. 2. 22.

Deu. 29.

19.

Editio Va-

ricana.

* Hoc vi-

derur esse

impiorum

Proverbi-

um, Si Di-

os comen-

ga a casti-

gat à ro-

dos los.

lle va a he-

choya na-

diele vale

fer bueno,

D. Thom.

vere, cum ex antea acta vita, & Deo benedicendi studio nihil nisi ærumnas reportaveris, morbosque letales, si in benedicendo perseveres; quid præter mortem certissimam consequuturum te existimas? igitur si quod nunc tibi reliquum est, lingua illum laudes, nihil expectabit ille amplius ad te perdendum: *benedic* itaque tandem illi, & *morere*, ut moriaris.

8

A. Exposit.

Tertio, *Benedicere* pro maledicere, accipi debere, locus ipse postulat, & Dæmonis conatus, hoc enim suggerit, fieri hortatur uxor, quod Dæmon procurandum, & obtinendum sibi proposuerat, *nisi in faciem benedixerit tibi*, quo etiam modo Septuaginta & Chaldaus accipiunt, sed adhuc multiplex sensus, multiplexque hujus sententiæ affectus.

Des hon-
ralo y ven-
gate del
unque te
questela
vicia, note
mueras
finque se
lo dexes
muy bien
dicho.

Primus, ut ad iram pertineat, quæ mulieri afflictæ, & laceffitæ innata est, ut id dicat quasi volens se de Deo ulcisci quem credebatur solum malorum actorem, * Deum maledictis onera, ulciscere, licet infalici morte paretur vindicta, ne prius animum exales quam multis probris in Deum congestis dolori tuo satisfeceris.

D. Thom.

Lyra.

* Muda e

stilo y

pruena

ventura,

quæ affino

puedas du-

rar mucho.

Secundo, ut ad inconstantiam in fide & religione pertineat, ea ratione, quam Divus Thom. & Lyra indicant, Cum ex tua pietate nihil nisi ærumnas reportaveris, * nunc jam aliud vivendi institutum arripe, injurius esto in Deum, quod forte felicius cadet. quod si etiam moriundum tibi sit ea ratione sicut nunc nihil tentasse nocuerit. Hi sunt, qui *ad tempus credunt*, & *in tempore tentationis recedunt*, quibus ingens in extremi die judicii supplicium minatur Sapiens:

Luc. 8. 13.

Eccl. 2. 17

Va his, qui perdiderunt sustentiam, & divertunt in vias pravas, & quid facient, cum inspicere cæperit Dominus?

Chrysost.

Appol.

Basil.

Eccl. 22.

Tertio, ut sit desperantis animi, & ærumnis succumbentis, & mortem optantis miserorum consolatricem, ita Chrysost. Appol. Basil. laceffe Deum, ut te interimat, manibus & verbis more impiorum mortem accersere. de hoc illud quoque accipitur Eccles. 22. *Ne festines* (egredi è mortali vita; aut mortem accersere) *in tempore obductionis* (illationis pænarum & calamitatum.) *Blasphemiam* (inquit Apollinaris,) *solum statuebat, quæ subitam necem adferret.*

Quarto, non est mihi inter alios ille sensus ultimus, quem indicat Gaudentius Brixianus præfatione in suum tractatum ad Scripturam, ut uxor suadeat, ut mortem blasphemanti debitam, & jure legeque statutam, suis verbis & blasphemis sibi comparet, sicut solent fontes, & qui diu in carcere & squalore jacuerunt, aliquid tandem in-

signis facinoris patrare, aut hominem interficere, ut inde * tandem vel ad patibulum educantur, illud (itaque inquit) piaculum admitte, quo legibus postulatus capitis pænam subeas, Blasphemiam autem mortis pæna statuta erat in lege, juxta id, *Est alia loquela contraria morti*, id est, juxta mortem aut è regione mortis habitans. Quamvis autem Job ante legem vixerit, potuit tamen tum apud suos, tum apud nationes alias viguisse, ut divini numinis injuriæ & blasphemiam morte punirentur, sic enim Socrates, quod in Deos injurius haberetur, apud Athenienses delatus & damnatus est.

* Hazal.
go porque
te a hor,
quen, y al
fin saigas
de penas

X. Qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus loquuta es; si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non suscipiamus? in omnibus his non peccavit Job labiis suis.

1. Qualis Jobi ad Uxorem conversio & responsio. Justi acerrimi in defendendo Dei honore. Justorum ira laudabilis.
2. Corripiendi moderatio. Particula Quasi. Eva notata.
3. Quid stultitia in sacro sermone. multiplex acceptio.
4. Justorum agrotantium erectus animus. Impatientes agroti notati ex Salom.
5. Argumentatio confecta à Job. & 1. consequentiæ probanda ratio ex Dei manu erga erga homines benefica.
6. Alia probanda illius consequentiæ via. in eunda cum Deo societas etiam jactura. Anticipata mercede nos ille conduxit.
7. Rerum humanarum vicissitudo. permiscenda adversis prospera.
8. Verborum modestia ex Dei timore. An Job unquam verbo lapsus fuerit. Quæ labia scelestæ apud Salomonem.

At ad illam Septuaginta dicentis gestum indignabundum expresserunt: *Respicens in illam*, sic observant Basilus & Chrysost. Cum ea verba stomachum Jobo movissent, (id quod superiora mala facere minime potuerunt) pleno iracundia vultu, trucique aspectu ad uxorem convertitur. Theophanes epistola. 2. Iratus & cum indignatione respiciens. Cum de Dei honore agitur Leonibus se valétiores præbent justi adversus impios, & impietatem, cum in suis privatis malis sustinendis agnis mitiores sint, & coram tondente obmutescant. vide id Malachia. 3. ubi adversus eos, qui divinam providentiam criminabantur dicentes, *Vanus est qui servit Domino, &c.*

LXX.
Basil.
Chrysost.

Theophan

Justi pro
Dei hono-
re acriter
pugnant.
Mal. 3. 4.

dici

Hiero-
nym.

Chryso-
st.

Augustin.

D. Paul.
ad Galat.
3.3.

Matth.
23.13.

Gregor.
Justus cur
similis
grano si-
napis.

2
Basilius.
Chryso-
st. Cor-
reptio
nis modus.

Quasi par-
ticula.

Origenes.
Chryso-
st.

3
Quid stul-
tus.

dicatur. Invaluerunt super me verba vestra, ait Dominus. (stultiam vestram tolerare non possum) Tunc loquuti sunt, timentes Deum (illi videlicet iusti, qui divinam providentiam ruebantur,) ut Hieron. explicat; voces tam indignas ægre habuerint, quare cum antea siluerint tunc locuti sunt; compulsi, videlicet, abrumpere silentium. vide Chryso-
st. hom. 11. in c. 5. Matt. super id: Qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. ex quo sic ille colligit. Ergo qui cum causa irascitur, non erit reus. nam si ira non fuerit, nec doctrina proficit, neque iudicata stant, neque crimina compescuntur, iusta ergo ira mater est disciplina. itaque non solum non peccant, qui cum causa irascuntur, sed e contra nisi irati fuerint peccant. hæc & quædam alia pulchra eo loco Chryso-
st. vide etiam Augustin. lib. 1. de sermone Domini in monte p. 19. quod habita iusta causa liceat fratrem vocare fatuum: quomodo & Christus discipulos euntes in Emaus, & Paulus Galatas, stultos appellavit, sic ille prædicandi Dei verbi magister supremus, & fidelis concionator, qui cum malediceretur non maledicebat, & tanquam agnus coram ton-
dente se obmutuit, vocavit tamen aliquando Judæos, mendaces, filios Diaboli, cæcos, & vehementer comminatus, Væ (inquit) vobis Scribæ & Pharisei, &c. ab hoc loco non abest omnino id quod de Jobo quoque loquens Greg. dixit in præfatione c. 2. comparat nimirum virum justum grano sinapis, quod si non conteritur lene est: contritum vero inardescit, Sic (inquit) unusquisque vir sanctus, cum non pulsatur, despicibilis ac lenis aspicitur: si qua vero illum tritura persecutionis opprimat, mox omne, quod calidum sapit, ostendit, atque in fervorem virtutis vertitur.

Quasi una de stultis. Basil. & Chryso-
st. observant moderationem in corripienda uxore: non enim dixit stulta es, sed quasi, &c. cum hoc satis esset ad sanandum morbum. cæterum observatio non est solida, nam illud, quasi, aut non similitudinem sed veritatem affert, ac si diceret, Vere stulta es; aut similitudinem cum aliis stultis, & à religione & pietate alienis mulieribus significat, quæ nihil minuit acerbiter reprehensionis. Illud autem, una de stultis, Origenes & alii, ut Chryso-
stom. ait, referunt ad Evam, quæ fuit una, id est prima stultarum, & primo à serpente seducta, de Dei præcepto & providentia non sentiens in bonitate, neque sincere loquens, & virum suum ad malum pelliciens. sed simplicior sensus, si indiscriminatim pro muliere stulta accipia-
tur.

Nomen autem stultus, quod à Nabal descendit, proprie significat id, quod vi, vita, Pined. Tom. I.

humore; sapore, sapientia destitutum est: cus in sa-
quod languet atque marcescit, & veluti ari-
dum folium decidit, inde pro eo; quod vile
est, & abjectum, nulliusque pretii: aut pro
eo, quod sensu & mente destituitur, nullius
animi, nullius consilii, * qui omnes suas
cogitationes in rem contemptissimam ab-
jecit. 1. Reg. 25. Nabal secundum nomen suum stul-
tus est, qui nihil sublime cogitat, neque di-
gnam de rebus æstimationem iudiciumque
habet, ergo ait Job indigne, abjecte, valde
humiliter de Deo, deque ejus providen-
tia sentis, atque iudicas, sensu, constantia
virtute animi destitueris, deficis plane,
marcescis, languescis circa divina, non so-
lum muliebrem imbecillitatem, sed etiam
stultitiam ostendis, non tu Regis uxor, sed
è media turba muliercularum una es, non
sic à me instituta es, nihil institutione di-
sciplinaque mea dignum affers. Inde hoc
nomen etiam accommodatur ad eum, qui
ideo abjecte de Deo sentit, quod Deum
non agnoscat, neque veram fidem & reli-
gionem colat, quare ad idololatriam perti-
net id Deut. 32. Popule stulte, & insipiens. &
iterum, In gente stulta irritabo illos. sic & Pau-
lus Rom. 10. vocat Gentem insipientem. Psal.
73. Populus insipiens incitavit (blasphemavit,
contempsit) nomen tuum; Dicet ergo Job
Nihilo tu sublimius, aut melius de Deo sen-
tis, quam qui Deum ignorant, cum Deo
quasi cum ligno, aut lapide agis, sic existi-
mas impune abituram blasphemiam, &
contumeliam divini numinis? Apud Sinas
& nationes barbaras, si quod infaustum ac-
cidat, idola & lares vapulant, & contume-
liis afficiuntur, non aliter igitur barbaro-
rum, & stultorum more, ut Deum affice-
ret contumelia suadebat hæc mulier. Tertio
etiam id stultitia nomen ad insigne facinus
& factum contra publicam honestatem
pertinet, quasi sit homini probo & sapiente
indignum; & quod in hominem corda-
tum cadere non potest. sic Judith. 19. 23. de
præpostera libidine: Nolite facere malum hoc,
cessate ab hac stultitia. & Jerem. cap. 29. Ponat
te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab, quos
frixit Rex Babylonis in igne, pro eo quod fece-
runt stultitiam in Israel, & machati fuerint
in uxores amicorum suorum. erit ergo sensus,
Cum soleant audaces & impudentes fœmi-
næ ingentia facinora concipere, & machi-
nari, illis te similem præbes, stultitiam
tu quoque meditata es, & ingens facinus,
videlicet numinis contemptum. Tandem si
commune fœminarum stultitiæ, & loqua-
citis vitium notet, minus acris, sed non
incommoda sententia consurget, Nunquam
te ego in stultarum, & loquacularum in-
epti-

* Nécio y
vilydema-
los respo-
tos.

1. Re. 25.
25.

Stultitia;
de Idolol-
latia di-
ca.
Deu. 32.
6. 21. 6.
Ad Ro. 10.
19.
Psal. 73.
18.

Jud. 19.
23.

Jer. 29.
23.

epitularum numero posueram, at certe es de illarum numero.

4
Pro. 18. Si bona suscepimus de manu Domini, &c. Muliebri stultitiæ masculam, atque viro sapiente dignam sententiam opponit: Vides hic id Prov. 18. Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam (mens enim, animusque bene affectus, & iustitia atque sanctitate erectus, corporis morbos, atque dolores extenuat, & mitigat, & corpus ipsum ægrum, ne omnino concidat atque deficiat sustentat) Spiritum vero ad irascendum facile quis poterit sustinere? (proprie ex Hebræo, spiritum percussum quis levavit?) quasi dicat, Si animus ægritudinem aliquam habeat, maleque sit affectus, non posse commodè à sano & vegeto corpore levare aut tolerari; sed fore ut sibi, cæterisque omnibus molestissimus existat, ut hæc sententia significet, multo minus molestum aliis esse iustum virum, quamvis mille morbis & difficultatibus laboret, multorumque ope, & opera indigeat, quam stultum, praveque affectum hominem, quem sua vitia cunctis invisum atque molestum reddant. nisi forte voluerit interpretes Latini ad ægrotorum quorundam impatientiam, & iracundiam respicere; hi enim si cum corporis morbis, animi quoque ægritudinem, pravaeque affectiones conjungant, neque se ipsos ferunt, nedum ab aliis tolerari benigne possunt. Ergo vir patientissimus Job gravissime laborans suum corpus singulari animi æquitate, & levitate sustentat, & tolerat, atque morbos doloresque placat & mitigat; nam illud Plauti verum est: *Animus bonus in re mala dimidium mali est.*

5
Sententia autem hæc per interrogationem effertur, & vim habere videtur cujusdam argumentationis, quæ probet debere hominem æquo animo perferre quicquid immittat Deus, Si bona, læta, jucunda, prospera, corpori & animo amica suscepimus de manu Domini, oblata à Deo accepimus, læti & hilares, quare ergo non debemus etiam mala, aspera, difficilia, injucunda, æquo animo suscipere? observat Chrysostomus summam viri modestiam cum tolerantia conjunctam: non enim magnum se aliquid præstiturum, dicit, si perferat; sed quod ratio ipsa, & consecutionis cujusdam necessitas ab homine exigit.

Consequentia autem ratio & vis manifestata est, & probari multipliciter potest. Primo, quoniam Dei manus, ex qua multa in nos bona profluxerunt, proclivis semper est ad bene faciendum, & multis divitiis, gemmis, *Riacinthis*: plena, ergo quod nunc malum de illius manu suscepisse videmur, omnino malum esse non potest, sed propter

nostrum commodum, atque bonum ab illo immissum, quare quod extra Dei manum positum, vel solo aspectu nos perterrefaceret, positum in ipsa manu Dei malitiæ virus deponit, non secus ac Moysis virga in terra coluber in manu vim venenatam, & figuram terrificam amittit, exemplum sit Elias Jezabelem fugiens, mortem à Deo precatus, Tolle, (inquit) *animam meam*. atqui facile tibi, Elia, si mortem optas moriendum erit, segnius tantum fugias Jezabelem, at ille: Mors de manu Jezabelis suscepta, quem non terreat, & in fugam conjiciat? est illa virulentus coluber: sed de Dei manu mors mihi inflata vita erit, & mearum ærumnarum atque dolorum fomentum & solatium: nam quicquid Deus sua manu largitur, amico & benevolo animo confert. Non aliter David mortem accipere paratus de manu Jonathæ, Saulis manum reformidabat 1. Reg. 20. *Si est* (inquit ad Jonatham.) *iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad Patrem tuum ne introducas me.* Quid nos si ad Christi Jesu manus perforatas, & fuso pro nobis sanguine fluentes revocemus, quicquid unquam laboris & ærumnæ accipimus? si *calicem* qui datur nobis sua manu pater pensitemus? itaque hæc Jobi ad uxorem responsio, adumbratio illius quod explicite reddidit Christus Petro, fuisse videtur, *Calicem quem dedit mihi pater, non vis ut bibam illum.*

Secundo probari illa consequentia potest ex quadam æquitatis ratione, non solum enim lucri, sed etiam jacturæ ineunda nobis cum Deo societas est. Hinc illud Eccles. 7. *In die bona frui bonis, & malum diem præcave;* (proprie ex Hebræo. *Malam diem vide*) id est, ut quidam non congrue exponunt, considera à quo tibi mala diei labor immittatur; videlicet à Deo, quæ diei bona tibi etiam auctor extitit, ut lætanter excipias, sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus ut non inveniatur homo contra cum justas querimonias, & iterum eodem loco. *Qui timet Deum nihil negligit.* quem locum, juxta antiquam lectionem, sic legit Hieronymus. *Qui timet Deum, egredietur ad omnia, nullum cum Deo pacis conditionem aspernatur, sive in prosperis, sive in adversis.* eo loco sic Hieronymus. *Quia vita hæc miserabilis diversis quotidie variatur eventibus; tam ad adversa, quam ad prospera justus animus præparetur & postulat Domini misericordiam ut quodcumque venerit liberata mente sustentet, qui enim timet Deum, nec prosperis elevatur, neque opprimatur adversis.*

Tertio, ut sit argumentatio quædam, quasi à minori Bona absque nostris meritis accepimus, Deo munifice & liberaliter donante, ergo illo iuste nobiscum agente, & iusta nostris

Exod. 4.3

3. Re. 19.

4.

Mors de Dei manu minime aspernanda.

1. Re. 20.

8.

Joan. 18.

11.

Societas cum Deo ineunda damni & lucri.

Eccles. 7.

15.

Hieronymus.

* Sale à qualique patrito. que Dios le haga.

Hieronymus.

3. Probatio

nostris meritis supplicia rependente, respuere, aut repugnare fas non fuerit; imo vero si ille erga nos gratuitus & liberalis nunquam extitisset, sed nunc tantum justus vindex, ferre deberemus, cum bona aliquando donaverit, grati animi memoriam etiam in mediis malis abijcere nequaquam debemus.

4 Probatio.
Deus nos ad laborandum conduxit.
Chrysost.

Adde etiam quartam illius consequentia probanda viam, Si bona suscepimus, quasi anticipato, quod vocant pretio nos Deus conduxit ad labores, & mala toleranda, iniquus igitur erit, qui cum bona acceperit, mala detrectet, indicavit hæc Chrysost. *Sua (inquit) tantum benignitate Deus est usus, donum fuerunt illa, non merces, gratia, non compensatio: adversa nunc secundis emetire.*

7

Tandem videtur hæc sententia rerum humanarum vicissitudinem significare, namque consequens est, ut qui bona primum acceperit, deinde mala eventa timeat, sicut illi, qui flammis nunquam extinguendis cruciabatur, dictum est, *Memento quod recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. ideo jubemur, in die bonorum non immemores esse malorum, & in die malorum non immemores esse bonorum, ne incautos nos aut mala premant, aut bona asserant, ne mala presentia ad desperationem adducant bonorum spe & recordatione mitigata, neve presentia bona nimium nos efferant timore malorum & recordatione, tanquam pon-*

Luc. 16.
25.
Eccl. 11.
27.

Greg. Homil. 19.
sup.
Ezech. & li. 3.
Moral. cap. 7

dere retardata. Quid Divus Greg. ad bona, & mala non solum futura, sed etiam præterita refert, horum enim proprie memoria dicitur, non futurorum. Hæc est illa bonorum malorumque collatio, quam ad animi tranquillitatem, ægritudinem, consolationem Philosophi magnopere commendant: in primisque Plutarchus sapienter scripsit: *Qui memoria non continent, neque resumunt antecedentia, eaque incaute permittunt effluere, hi revera sese quotidie vacuos, inanesque, atque ex crastino efficiunt suspensos. rem ille locupletat tribus quatuorve elegantibus exemplis: aliis omiſſis, illud simile non præmittendum, Debemus (inquit) in animo sicut in tabula picta variis coloribus res floridas & splendidas ob oculos ponere, atque ita intexere, & premere, quando expungere omni ex parte atque obliterare non licet acerbis, est enim mundi, ut lyra concentus, & musica sonis gravibus constat, & acutis cum res pugnantes habeant, est, ut recte sint quadam horum confusio: debemusque harmonicorum more melioribus semper deteriora, ac calamitosa prosperis involvendo concinnam mixturam facere, vita nobisque accommodatam. Vide Senec. in consolat. ad Pol. c. 29.*

Senec.

8

In omnibus his non peccavit Job labiis suis. hæc Pined. Tom. 1.

est secunda secunda victoria atque triumpho decantatio. vide quæ supra diximus c. 1. v. 22. rursum itaque commendatur Jobi sanctitas, & sincera pietas, cui neque ex levissimo verbo, labeculam asperserit. Tantam verborum moderationem timori sane & pietati adscribit Salomon Eccles. 5. *Ubi multa sunt somnia, plurima sunt vanitates, & sermones innumeri, tu vero Deum time.* comparat videlicet cum insomniis, in quibus semper invenitur error aliquis, rationisque non omnino libera defectus, multiloquium, in quo non deerit peccatum, & stultitia, jubetque ita Deum timendum, ut illi nunquam obloquamur. Quod vero hic dicitur, *Jobum non peccasse labiis suis*, Polychr. & alii extendunt, omnia quæ in disputationibus locutus est, sed certe videtur nunc locus sincere tantum accipiendus de his, quæ hæcenus commemorata sunt, idque significatur illis verbis, *in omnibus his*; an vero aliquando leviori verbo lapsus fuerit, postea explicabimus. Hic vides illud, *labiis suis*, hoc loco haberi in Hebræo. nam in i. c. non habetur, sed hoc loco sumptum videtur ab interprete Latino, & quidem labia illa minime fuisse in Job asseritur, de quibus Ecclesiasticus sic loquitur: *Va duplici corde, & labiis scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingrediendi duabus viis.* de iis autem loquitur, qui ærumnarum impatientes sunt, hi enim duplici corde sunt, velut in Græco, & Septuaginta habemus: *Va cordibus rimidis*, quæ quod timeant ærumnas, non à Deo solum, sed ex hominibus etiam auxilium petunt, neque una in Deum fiducia, sed multiplicibus suarum miseriarum cogitationibus susceptis disturbantur, sicut scriptum est: *Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?* propterea dicuntur *duplici corde*, sicut & eum, qui de divina ope hæsitat, appellat Jacobus, *duplici anima*: huiusmodi etiam habere solent *labia scelesti*, plena impatientiæ & iracundiæ verbis, insolentia adversus Deum auctorem suarum calamitatum, tum etiam *manus malefacientes*, id est, nihil boni operantes, collapsas, remissas à Dei cultu & religione in adversitatibus cessantes. Quare Paulus afflictos Hebræos exhortatur, *Remissas manus & genua debilia erigite.* similiter hoc loco legunt Septuaginta: *Va manibus dissolutis.* tandem, & peccatori ingrediendi duabus viis. hoc etiam ad formidinem inconstantis animi, & nutantis in tribulatione pertinet, fugientisque vim ærumnarum, quale illud est deut. 28. *Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos, per unam viam egrediaris contra eos, & per septem fugias.* Jobus sui semper simili

Verborum moderatio ex Dei timore.

Eccl. 5. 6.

Vatab. Polychr.

Eccl. 2. 15

LXX. Versio Græca.

Luc. 24. 38.

B. Jacob. 1. 8.

Ad Hebr. 12. 12.

Deu. 28. 25.

O 3

lis

lis, unica cogitatione semper ad Deum elatus piis, & religiosis verbis, nunquam cessans à bono opere, superans, nedum non fugiens ærumnarum impetum.

XI. Igitur audientes tres amici Job omne malum quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo: Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum, & consolarentur.

- 1 Quomodo amici cognoverint cladem Job. non parum etiam temporis expectasse post acceptam famam.
- 2 Quot fuerint, an ex vera amicitia adven-
runt. Illos non animo, sed ignorantia pec-
casse. Impius figuram aliquando represen-
tat sancti, sicut & sanctus aliquando impii.
- 3 Quo loco amici convenerint & quo tempore.
- 4 Quid visitare ex Hebræo & Græco.

Origenes. Igitur audientes. Miraculum hic fingit Origenes, quod audierunt prædicante Dæmone, ut alii dixerunt, vel sanctis angelis admonentibus, ut censet ipse: Dæmon vero, ut tertio jam certamen instauraret, & amicos instrueret contumeliis adversum Jobum, angeli, ut aliquam tantis ærumnis ex amicis medicinam afferret, quorum utrumque fieri quidem potuit, Deoque in primis sic disponente, ut indicavit Olympiod. ut justus virtus, justioribus præconiis celebraretur; sed neutrum necessarium fuit, cum crebrescens fama facile ad provincias vicinas pervenire potuit: quod indicatur illo verbo, *audientes*. Nihil enim est (ut Origen. ait) magis prædicabile, quam magni hominis ruina: multum vero temporis post acceptam morborum plagam fluxisse volunt Græci. Olympiod. & Polychr. cujus causam illam Olympio. tradit, quod cum primum audierunt incredibile judicaverint, ergo priusquam proficiscantur expectant, dum res multorum sermonibus confirmetur, tum postea, cum reges essent, fuerunt illis res domesticæ prius constituendæ, & alii præficiendi, qui juris ipsorum vicarii essent, tum etiam, quod hæc procrastinatio amicorum illius calamitatem auget, tandem quod in amicorum disceptatione ex divino decreto certamen omne conquievit, in ultimum ergo totius tragædiæ tempus amicorum adventus cecidit, quare particula *igitur*, non continuam statim consequutionem indicare oportet, neque particula, quæ in Hebræo est copulativa, &, sed rerum tantum ordi-

nem, & seriem historiarum, quare perinde id fuerit, atque quod Septuag. habent, *cum audissent autem, &c.*

Tres amici. Hi potissimi fuerunt, nā quartus etiam adfuit Eliu, de quo postea quarendum nobis est, an simul cum aliis tribus venerit.

Illam tamen est hujus loci dubitatio, an veri amici fuerint, namque non veros, sed fictos & simulatos amicos fuisse censet Philip. circa initium lib. 5. Scriptura (inquit) amicos Job ex sensu ipsorum amicos appellat, scilicet hoc putantes se esse, quod non sunt. simile profert ex Joan. cap. 18. de Judæis, Non intraverunt in prætorium, ne contaminarentur, videlicet ut ipsi existimabant, cum tamen omnibus sceleribus essent contaminatissimi; nam multa solent in Scripturis dici, juxta opinionem illius temporis, aut vulgi sensum, cujus rei exempla Hierony. affert Jerem. 28. ubi Hananias propheta vocatur, cum esset Pseudopropheta. & super Matth. 14. ubi dicitur Herodes contristatus propter latam sententiam de morte Joan. quod sic existimassent discumbentes, & super Hosea 5. ubi sacrificuli Baal sacerdotes vocantur. conjectura Philipp. confirmari poterit, quod Job insultaverint, & omnium contumeliarum genere cum illo egerint, & quod his tanquam armis usus adversarius contra Job pugnaverit: tandem quod Ecclesiæ hostium, id est, hæreticorum personam sustinuerint, ut vult Gregor. præfat. cap. 7. & lib. 3. cap. 12. & 13. & 14. 15. rursus cap. 18. tribus amicis significari docet vitia, quæ sub virtutum specie blanda ad nos facie veniunt, idem Philip. in præfat. & Beda. Quare in libro Tobie amicorum nomen non habent.

Cæterum amicos fuisse, vel ex communi sensu, & simplici narratione constat: nam cum illa sit amicitia lex, ut in adversis etiam non vocatus adsit amicus, hi certe audientes tantum, non vocati condixerunt, ut pariter venientes consolarentur, sederuntque cum eo in terra, quæ omnia sunt amicorum officia. accedit ipsum nomen originale Reghe, quod significat socium, participem, confortem consiliorum videlicet, & vitæ familiaritate conjunctum: amicitiam autem hanc non solum sapientiæ & sanctitatis, sed etiam sanguinis affinitas conciliare potuit, nam ex Esau progenie hi quoque erant, ut C. I. v. 1. docet Olympiod. & supra nos quoque diximus Nazianzen. oratione, in Athanasii Olympiod. laudem syncerissimos amicos vocat. Origen. ex amicis à Diabolo inimicos esse convertos. Quare ut ait Chrysost. amicus fuit adventus, & item amica fuit adhortatio & po-

LXX.

2
Quot amici
accessere-
runt.An ex vera
amicitia
accesserint
ad conso-
landum.
Philip.Joan. 18.
28.Hierony-
mus.
Jerem. 28
Mat. 14.
9.
Hosea. 5. 1Veros a-
micos fu-
isse verior
sententia.

פג

C. I. v. 1.
n. 32.Nazianz.
Athanas.
Orig.
Chrysost.

Amicorū
petca-
um ex
ignorantia.

Gregor.

Ambros.

Amici Job

Sancti, vi-

de etiam

initio c. 4.

& potius ex ignorantia, ut Gregor. existimat, quam malitia deliquisse credendi sunt, eodemque modo accipiendum, quod Ambros. libr. 1. de interpellatione Job. cap. 2. ait, amicos non ad consolandum venisse, sed ad exaggerandum, & acerbandum dolorem. Tandem quod doceant, sanctos fuisse, quippe sanctissimi hominis amicos, & familiares Orig. initio lib. 3. Olympio. hic; Chrysost. in præfat. Catenæ, Greg. in præfat. cap. 5.

Neque vero obstat hæreticorum, aut viriorum falsa specie virtutem ementientium figuram repræsentare; nam non sua sanctitate & amico animo, sed sua ignorantia, & consolatione minime vera, quamvis ex vero consolandi animo profecta, illud exhibebant. neque mirum si sancti alioqui, & sapientes viri Hæreticorum typum gerant peculiari aliqua ratione; cum è contra peccatores aliquando sanctorum hominum, imo & Christi Domini figura fuerint, ut adulter David, Salomon, & alii. quod eleganter docuit August. lib. 22. contra Faust. cap. 83. & Greg. lib. 3. cap. 5.

3 Venerunt singuli de loco suo. Locum pro regione accipiunt Græci, cui imperitabant, utpote reges, Tob. 2. vel pro civitate aut oppido, quod esset regni sedes, & caput. Septuag. unusquisque è regione sua. Sed dubitatio oritur, an in aliquo constituto loco communi profectio prius convenerint, deinde vero una iter fecerint ad Job? Olympiod.

LXX.
An prius
conven-
erint in cō-
muni ali-
quo loco.
Olympiod.

asserit, missis inter se nuntiis congressos primum, deinde simul iter suscepisse; idque videtur indicari illis verbis, *Condixerant enim, ut pariter venientes, &c.* in Hebræo, *conven-
erunt simul ut venirent.* nam verbum, *Jaghad*, significat, invito fædere, aut signo aliquo præstito convenire, & congregari constituto loco & tempore, unde dicitur Psal. 47. *Ecce Reges terræ congregati sunt.* & Amos. 3. *Nunquid ambulabunt duo pariter nisi conven-
erit eos.* At vero Origen. non prius convenisse indicat, quam cum ad Jobum pervenerunt: condixerant videlicet ut eo loco & tempore convenirent, & uno quidem tempore, uno die, una hora, ex diversis longeque distantibus locis convenisse. sed illud Olympiodori verius videtur.

Origen.

Ut visitarent eum. Chrys. ait visitare, pro colloqui, positum esse. in Hebræo proprie, ad commovendum illi: non enim dubium, quin verbum *Nud* quendam motum afferat, quem Interpres hoc loco retulisse videtur ad motum itineris, adveniendi, & visitandi, alii dicunt eum motum talem esse, qui ad consolandum pertineat, quia qui consolantur alium, ex loco suo migrant,

4
Quid visi-
tare.

קד

unus hinc, alius vero inde, ut lugentem consolentur, atque ejus causa huc & illuc discurrunt. Certe verbum, quod subest in Græco *Episcepto*, motum quendam affert irruentis, cadentis, & vehementi impetu in aliquid incumbentis. forte celeritatem adventus significare poterit hoc loco. nam quod etiam significat accusare, & injuriarum judicium intendere, non congruit consolatum venientibus. nisi forte non sine mysterio positum dicamus, nam qui consolaturi advenerunt, judicium postea, accusationem, & litem intenderunt viro innocentis. Cajetanus cum motum retulit ad mentem Jobi, quam amici dimovere nitebantur à sua justitia & sensu, sed vim Hebraicæ phrasos non explicuit: nam motus ille est ad capitis quandam agitationem referendus, qui est gestus condolentium & commiserantium, idque ipse Hieronymus explicuit Nahum 3. nam cum in Hebræo sit: *Quis movebit tibi?* ipse reddidit *Quis movebit super te caput?* & in commentariis ait, in Hebræo non esse caput; addidisse tamen ut sensum illustraret. sed de hoc plura dicemus infra cap. 16. v. 5. hoc autem loco ad rem attendit interpres, nam *visitare*, condolentis & commiserantis est.

innotuit

Nahum. 3

XII. Cumque eleventh procu-
los suos non cognoverunt eum, & ex-
clamantes ploraverunt, scissisque
vestibus sparserunt pulverem
super caput suum in
coelum.

XIII. Et sederunt cum eo in terra se-
ptem diebus, & septem noctibus: &
nemo loquebatur ei verbū, vi-
debant enim dolorem esse
vehementem.

- 1 Qualis amicorum habitus suspicientium in caelum.
- 2 Luctus ceremonia. Jactationis pulveris in calum significatio quæ.
- 3 Sedere in sacris quid. modum accipit ex adjunctis.
- 4 Assidere egroto medici, & amici est. Amicus idem medicus est Salomoni.
- 5 An septem integros dies amici Jobo assederint. Reijcitur Origenes. Probat Olympio. Scripturæ regula.
- 6 Silentium initio agnitionis conveniens. Confortans angelus Christum qualis?

Cum eleventh oculos. Polychron. ait, Biblia quædam habere, cumque in calum suspe-

suspexissent Deum exorantes, quasi dixerunt, propitius esto Domine, & ne talibus nos malis implicet. vel ut eo gestu tantam calamitatem in occultam Dei providentiam reijcerent in hanc sententiam: Qua ratione contigerint, tu solus nosti Domine. Sed certe simplex sensus, elevalle oculos ut in sterquilino sedentem hominem agnoscerent; videntes autem tam male affectum non agnovērunt, quia lues (ut Olympiodorus dixit) antiquas corporis notas obliterarat, ex quo vero id morbo provenerit, ut vultu sui esset dissimili, supra diximus.

2

Quorum
spectaret
jactatio
pulveris
in aerem,

Et exclamantes, &c. Hæc omnia ad doloris & luctus habitum & significationem pertinent, ut patet Esther. 4. Porro illa pulveris aut cineris jactatio fiebat, non tam in caput, quam sursum cælum versus & ærem capiti imminentem, tum ut cadente caput aspergeretur, tum ut significaretur cælum tunc minime serenum esse, sed turbulenta, & nubila omnia, & quasi vehementi aliqua tempestate exorta pulverem excitatū; sic Deo ex cælis despicienti suam calamitatem lugentes, & afflicti præsentem faciebant.

3

Eugub.
Sedere
pro habi-
tare,
Chryso-
stomus
Sedere
modum
accipit ex
adjuncta.

Sederunt. Quia sedere interdum est idem quod habitare, existimat Eugub. habitasse amicos cum Jobo hos septem dies. sed hæc interpretatio valde extenuat luctum illorum, & sensum doloris: præsertim quod Chryso. censet multum temporis hos apud Jobum fuisse. Quare cum sedere ad malum & ad bonum indifferens sit, certe modum, & determinationem ex adjunctis accipit: nam sedere in solio, cathedra, porta, regnantis aut judicantis est; sedere in pulvere, cinere, aut terra afflicti & lugentis; exempla occurrunt passim. 2. Esdræ cap. 1.

2. Esd. 1.
4.

4

*Sedi, & flevi, & luxi, hoc modo accipitur in præsentia Græcis, & Latinis. Quod vero additur, cum eo, significat sedenti assedis-
se: & luxisse cum flente; similemque se amico præbuisse: ejusmodi enim est illud perfectum charitatis vinculum, ut miserum cum amico colligat, & devinciat, quo alter misericordiæ & solatii, alter vero miseriæ & doloris partem accipiat ex altero: tum etiam affidere ægroto, medici est, medicinamque adhibentis: is vero, amicus potius, quam medicus est: cum scriptum sit, Amicus fidelis est medicamentum vitæ, & immortalitatis, quasi amicitia officium sit desperatæ miseriæ & deploratæ fortunæ non præclarum modo, sed extremum quoque allevamentum.*

Eccl. 6. 16

5

Gregor.
Ante septem
integros
dies amici
Jobo asse-
derint,

Septem diebus, Gregor. quem Hugo, & Dionys. sequitur, discernere non vult an his integris diebus septem amici Jobo semper

*adfuerint. Origenes ait in adventu amicorum Jobum ex sterquilino in suam civitatem & domum rediisse, ut illos digno hospitio acciperet; & ibi septem integros dies sine cibo aut potu transigisse, virtute illos divina confortante; quorum neutrum videtur verosimile. Olympiod. quem Latini sequuntur Divus Thom. Cajetanus adfuisse congruenti tantum tempore, existimant; quare septem dies, & noctes, ex parte tantum existimant significari, atque illam hoc loco Scripturæ regulam tradit Olympiod. Scriptura à sermone familiari non discedit. eos igitur ubi magnam diei partem assederint, discedere solitos ad necessaria munera conficienda, & rursus redeuntibus ad multam noctem sessitavisse: deinde abiisse, tum de mane ad eundem revertisse. Hæc igitur velle ad calculos revocare ridiculum esset. non aliter cum dicit Jacob Genes. cap. 31. Die noctuque astu urebar, & gelu; fugiebatque somnus ab oculis meis, non ideo existimandum est, nunquam subivisse tectum, neque ullam toto illo tempore quietis partem captavisse. Quoniam vero definitus hic septenarius numerus, aliquando pro indefinito accipitur, inter alia ejus rei exempla locum etiam hunc retulit Cantaprensis. libr. 6. ut sensus sit, amicos assedis-
se Jobo multos dies, sed verus numerus hoc loco definite, & præfixe accipiendus est, erat enim mœrori & luctui dicatus, quondam enim & mortuos lugebant septem dies, ut patet Ecclesiast. 21. quod si luctus esset solennior, durabat septuaginta Genes. cap. 50.*

Origenes
non probatur.

Olympio.
D. Thom.

Lyra.

Cajetan.

Olympiod.
Scripturæ
regula.

Gen. 31.
40.

Martinus.
Martin.
li. 6. Hypotyp.

Septenarius
us nume-
rus luctui
dicatus.

6

Chryso-
stomus
Silentium
conveniens
ægritudi-
nis initio.
D. Thom.

*Et nemo loquebatur ei verbum. Chryso-
stomus semel mœrore affectus nihil potest commo-
de audire illoque silentio declararunt iis. qui sunt in ægritudine, nullam principio aptiorem medicinam esse, quam quietem & silentium; est namque, ut Divus Thom. 1. c. dixit, miseris imprimis delectabile sumere actuale experimentum de vera amicitia per certa verissimaque signa, nullis etiam verbis adhibitis; & quidem forte Angelus, qui Christum Dominum orantem confortabat, ea potissima ratione consolabatur, non quidem verbis ullis, sed quadam assistentia & societate; tum etiam consideratione, atque ponderatione eorum, quibus Christi anima mœroribus angebatur: adde etiam habitu, gestuque simili assumpto, aut Christo assertore flectente genua ille etiam flecteret, & cum humi prostrato se quoque prosterneret, quæ omnia amicitia, & solatii officia in discipulis desideravit, neque verba à Petro consolationis requisivit, sed attentam considerationem vigilantis ani-*

Qualis
conforta-
tio præstata
ab angelo Christi
assertori oranti.

nimi

Matt. 26. 40. 26. 38. nimi, & societatem quandam mœroris, atque doloris. *Sic* (inquit) *non potuisti una hora vigilare mecum?* id quod etiam absenti foret solatium, nam cum ab eis avelleretur quantum jactus est lapidis, dixit; *Sustinete hic, & vigilate mecum.* Forte locus hic tantum significat, nihil omnino locutos amicos de calamitate illa, quod viderent parem do-

lori consolationem adhibere verbis non posse. Quod autem hæc amicorum præsentia, atque silentium suarum ærumnarum sensum Jobo exacuerit, sequenti cap. indicabimus, atque hæc de secundo; deque secundo certamine dicta fuerint.

(*)

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.NOTATIO
RERVM INSI-
GNIORUM,QUÆ
in commentariis fu-
sus explican-
tur.

OSTIS, UT PRIMO CONGRESSU turpiter lo-
co motus pedem cum ingenti damno & igno-
minia exproelio retulit, novis collectis viribus,
novisque artibus, & dolis pugnandi conceptis,
de integro bellū apparat, invictumq; Jobi animum à sua
constantia certis miseriis, perpetuaque calamitatum serie
dejici molliriq; posse ratus, gravioribus malis virum im-
plicare aggreditur. Cum igitur vix primi vulneris dolor
resedisset, † temporis opportunitate a vel eodem; vel se-
quenti die captata; iterum se Satanas sanctorum Angelo-
rum conventui insinuat, potius adesse b cogitur pudibun-
dus, atque in jus raptus est: licet tergiversaretur, ne cum
summo dedecore palam, & in luce omnium petulantissi-
mi mendacii invidiæque & malevolentia reus à Deo judi-
ce fieret, ille pro insita perfidia rem silentio, & simulatio-
ne tegit. Non vero fefellit Deum, quo spectaret isthæc ta-
curnitas: itaque c irrisoria interrogatione, quo victoria
ab hoste confessione extorqueat, acriter pungit adver-
sarium, Heus, ô fortissime, qui ante prælium canebas trium-
phum, qualemnam belli exitum sortitus es; unde ve nunc
adsis? Rem totam ille diffimulat, † & quasi ex consueto
circumeundi terras munere rediisset; sic se jactat, Obivi-
meum orbem, omnia lativage terræ regna peragrans, ja-
ctantem se impudenter, rursus interrogat Deus; Num con-
siderasti servum meū Job, qui neminem inter mortales pa-
rem habeat morum candore, vitæ probitate, religione, &
divini numinis cultu, atq; omnis peccati odio intimo, &
acerbissimo? nunc vero tandem illud cæteris d virtutibus
adjecit, quod minime faucata, aut ementita (ut metieba-
ris) sed veræ, solidæ, beneq; probatæ sanctitatis, certissima
argumenta præbuerit. nam hoc etiam tentationis tempore
post ingentes clades acceptas, post fortunarum omnium e-
versionem, e omnibus nervis contendit, atq; viribus om-
nibus pugnavit pro illa, quam tu eripere conabaris animi
integritate, & perfectæ vitæ absolutione retinenda & con-
servanda, cum enim cætera sibi auferri videret, hanc sa-
cram sanctitatis tabulam in tam miserando naufragio avi-
de arripuit, quam nullius vis tempestatis illi poterit ex-
torquere; hanc tenet, qua nudus licet ei jciatur ad littus:
hanc possessione conservatâ vult, atq; gaudet, quam nemo
deprædabitur; hanc sacram anchoram, quæ securitatem
pollicetur; hæc arma, hoc scutum, quo se adversus omnia
adversariorum tela tueatur. Tu autem, ô improbe, tua me
importuna perfidia (dicam) f invitum concitasti, ut homi-
nem probum, atq; religiosum † nullo illius merito, nulla
abs te culpa delata, nulla tuis conatibus magna aut bona
spe, sed valde cæca, & obscura proposita, g calamitatibus
opprimerem, atque obruerem, & penitus in perditionis,
& interitus præcipitium darem.

Ad hæc pro invidia sua, quæ satiari nisi hominis exitio
non potest, quo Jobi patientiam extenuaret, respondit ad-
versarius; † Cū leviora (inquit) sint externa omnia bona,
quam ut in illorū amissione explorari possit virilis animi
constantia, hunc tu Jobum non virum, hominem dixeris,
qua

a An secundum angelorum concia-
lium celebratum fuerit eodem die,
quo primum. v. 1. num. 2.
b Quo affectu se ingesserit Satanas
secundo conventui. v. 2. num. 3. & 4.

c Cujusmodi fuerit Dei ad Satana
nam interrogatio, & de usu inter-
rogationum in sacris. v. 1. num. 3.

d Vt Deus novis justorum meritis
nova addat præconia, & præmia
opportuna digressio. v. 3. num. 6.

e Quam vim habeat verbum (Reti-
nendi) & ut sit pietas velut arma
& scutum, & velut in naufragio
tabula apprehendenda v. 3. num. 1.
usque ad 6.

f Vt humano more loquatur Deus,
præsertim in nostris arumnis. v. 3.
num. 7.

g Verbum (Affligendi) valde vehem-
ens. v. 3. num. 8.

1
Factum est autē cum
† quadā die venissent
filii Dei, & starent co-
ram Domino: venis-
set quoque Satan in-
ter eos, & staret in
conspectu ejus.

2
Ut diceret Dominus
ad Satā, Vnde venis?
Qui respondens ait,
† circuivi terram, &
perambulavi eam.

3
& dixit Dominus ad
Satan, Nunquid con-
siderasti servum meū
Job, quod non sit ei
similis in terra, vir
simplex, & rectus, ac-
timens Deum, & re-
cedens à malo, † & ad
huc retinēs innocen-
tiam?

Tu autem cōmovisti
me adversus eum, ut
affligerem eum †
frustra.

4
Cui respondēs Satan.
ait:
† Pellem pro pelle,

h De proverbiali illa locutione, & de Propositionis (pro) usu in sacrosancti scripturae disputatio. v. 4. a. n. 2. usque ad 5.

i De Damonis in homines seditio quadam. v. 5. n. 1.

l Ut Damon nostra carne, & nobis ipsis contra nos utatur. v. 5. num. 2. m Quanta sit doloris & morbi vis ad debilitandum viri constantis animum nonnulla. v. 5. num. 3. 4.

n Ut Deus salutariter corripiat, sed cum dolore, ut Damon molliter, sed letaliter afficiat hominem, quadam. v. 6. n. 1. & 2.

o Multiplex servata anima sensus & interpretatio ex patribus, praesertim ex Cassiano v. 6. a. n. 3. usque ad 6.

p Ut Deus salutem & vitam corporis iustorum custodire soleat, & ut impii levibus de causis perire solent. v. 6. a. num. 6. usque ad 10.

q Quod licet sancti angeli interdum peccatores puniant: at Tortoris manus peculiariter habeat Damon & morbos efficiat. v. 3. num. 1. 3.

r Omnium morborum, quibus Iob laboravit, exquisita & minuta consideratio in sectiones tredecim distributa.

s De his morbis Damoniis peculiariter aliquid in enumerat. morbor. sec. 12. n. 3. & quanto tempore in his calamitatibus fuerit Iob. sec. eadem num. 4.

qui non ad res suas, sed *h* ad seipsum ita sit attentus, ut prae sua cuticula curanda, & vita conservanda flocci non faciat universa, fortunas maximas, familiam amplissimam, liberiorum omnium vitam; nuda etiam praebit ille tergora, sequi ipsum semel & iterum excoriandum exhibebit, dum animam illi, atque vitam non ademeris. Tanta est mortalibus mortis formido, & vitae cupiditas. Itaque neque magnae laudi dandum, neque valde mirandum, si te non vexarit maledictis.

Rem dico certissimam, & certissimo experimento confirmandam, quod licebit illico sumere, si virtute tua usus in illum manum miseris, *i* & non solum *l* carnem leviter afficias, sed ossa quoque & intimas medullas vehementi aliquo sensu, doloreque debilites. *†* jam tunc affirmare ausim, & cuicumque supplicio me devovere, *m* fore ut laeso corpore accipias ab illo maledicta. tanta fuit morbi acerbitas, tanta Jobi patientia hostium opinione longe superior.

Deus, qui ea tantum periculo, & hostium ictibus, atque sagittis vult exponere, quae in nobis *n* minora levioraque sunt cum acerbo licet dolore conjuncta: quique probe nosset athletam suum malis corporis minime superatum iri, adversarii libidini corpus Jobi tradidit, ne carperet calumniam Deum, quod cum clementia & moderatione, atque a deo molliter vulnus ipse sua manu inflixisset. *†* Ad manum (inquit) illum habes; tua ipsius manu versandum, raptandum, verberandum: sed vetitum tibi esse noveris, ne in ejus *o* vitam quicquam moliaris; neque animum, qui sui arbitrii est, intellectumve obruas, & partes, organaque corporis rationi ministrantia occupes, aut a recto statu deijcias. *p* nimirum voluit Deus optimus conservata vita tum spe quoque melioris vitae aegroto deplorato injicere, tum ex diuturniori certamine illustriorem antagonista coronam decernere, atque imponere.

Hac adversarius accepta potestate, & ab angelorum sanctorum, iudicisque praesentia discedens, prima quoque hora Jobum invadit, & *q* arte, scientiaque nocendi, *r* omnibus corporis humoribus partibusque a recto & naturali statu dimotis, totum illius corpus maligno ulcere infecit, & afflixit ejusmodi, ut nulla particula integra, & incolumis remaneret a summis unguiculis ad usque capitis verticem. namque non tantum uno foedissimo morbo laboravit, sed pene innumeris letalibus, atque insanabilibus, praeter Phagademam enim, & Cacoethem, quae per universum corpus serpebant, illum cruciabantur Erisipelas, cancer, ignis sacer, lepra foedissima, turpis elephantiastica, molestissimus & implacabilis pruritus, venerea lues longe turpissima & foedissima, vermes mordacissimi, pediculi, dira bestiola morfu vehementer savientes, viscerum putredo, dysenteria, intestinorum ulcera, tenesmus, renum dolor acerbissimus, pulmonum exulceratorum sanies, pure, tetrum, amarum sputum, gravissimus halitus, pleuritias, linguarum, faucium, tonsillarum phlegmon, angina, asthma incubus, vigilia, esuritio canina, costarum dolor, ardentes febres, totius corporis marcor, & atrophia, implacabiles dolores capitis, oculorum, omniumque molliissimarum corporis partium: ut alia omittam, frequentia deliquia, cordis syncopen, palpitationem, crebros singultus, & occultiores alios Damonis seditio & arte morbos effectos: quos eo graviores fuisse existimare oportet, quod diuturniores; namque non uno aut altero, sed pluribus mensibus, forte etiam annis, in illis fuisse credere licet.

Accessit

& cuncta, quae habet homo dabit pro anima sua.

5
Alioquin mitte manum tuam, & tange os ejus & carnem, & tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi.

6
Dixit ergo Dominus ad Satan, *†* Ecce in manu tua est:

veruntamen animam illius serva.

7
Egressus igitur Satan a facie Domini,

Percussit Job ulcere pessimo a planta pedis usque ad verticem ejus.

8
Qui testa saniem ra-
debat,
Sedens in sterquili-
nio,

9
Dixit autem illi uxor
sua,

Adhuc tu permanes
in simplicitate tua?

† Benedic Deo, &
morere,

10
ait ad illam.
quasi una de stultis
mulieribus loquuta
es.

† Si bona suscepimus
de manu Domini,
mala quare non susti-
neamus? In omnibus
his non peccavit Job
labiis suis,

Accessit malis gravissimis, & par quoque inopia, quæ pro-
hibuit ne ulcera, atque tumores ullo alio medicamento ad-
hibito leniri possent, quam vilissima testa, & rudiq; & im-
polito instrumento. quo se scalperet, atque fluentē saniem
abstergeret. Illud non in prostremo loco ponendum, quod
neque v domum tectumve habuit; neque si haberet, teter-
rimus ulcerum foetor illum tecto contineri pateretur; tum
lepræ & elephantiasis morbus, domo, urbe, hominum con-
victu & societate cedere coegerunt, ne reliquos contagio
inficeret; in sterquilinio itaque, quod ē conspectu suæ ur-
bis erat, loco immundo, & x aperto confedit, cunctis aver-
santibus, miserrimi hominis congressum, & vel aspectum
solum non ferentibus.

In tot tamque acerbis malis cū temporis diuturnitas,
morborumque, ac dolorum acerbitas nihil viri fortissimi
constantiam emollirent, fortissimum aliud tormentum in-
staurat hostis, quo hominem dejiciat; atque eo periculosius,
quo magis molle atque effeminatum; neque verberibus, sed
verbis conficiendum. Nam uxorem quæ ei sola ex tā ma-
gna familia consolationis gratia relicta videbatur, y cōmu-
ni plaga adversarius exceptam voluit. quod ea esset adver-
sus virum pugnandi instrumentum aptissimū. Illa igitur,
neque vocata, neque rogata, sed acta tamen agitante Dæ-
mone, imbecillitate quadam desperantis animi, cum virū
tanta animi constantia summam miseriam perferre cerne-
ret, non hoc virtuti sed stupori, & lentitudini tribuens, sic
objurgavit; a Quousque tandem tuam istam stoliditatem
retinebis firmus & immotus? quamdiu fines te falsa qua-
dā, & levissima salutis recuperandæ spe deludi? brevi scili-
cet (ut tu ais) restituar in statum pristinum. Quid tibi spei
reliquū esse possit filiis ablati, quos ego summis dolori-
bus enixa sum, quos meo lacte, meo labore alui, educavi,
cum sanie ac vermibus tu affluas torus, nō alio exceptu-
tecto, quam cœlesti? erro interim vilissima ancilla ego, &
meam operam locare cogor; qui me conducere velit, ne-
minem invenio, ostiatim stipem cogo, ut te, meque susten-
tem. † unicum mihi crede, allevamentum miseriarum est,
& medicina deplorate ægrotantium mors: b ergo Deum
laceffe maledictis, quo te conficiat, & interimat morte
certissima, hoc unum potes, verbis hujusmodi mortem ac-
cersere; sic te de Deo saviente, & indigne tecum agente
ulcisci poteris. Benedixisti Deum hætenus, ex quo nihil
præmii reportasti; nunc age cum illo contumeliis, cadet
forte felicius. quod si etiam moriendum tibi sit, nihil ten-
tasse nocebit. quid enim certius, quam benedicienti Deum
miseriæ & ærumnæ.

Jobus autem, ut qui se ad res adversas fortiter perferen-
das præparasset, cum has voces uxoris excepisset, tāta stul-
titiæ & impietatis c impatiens, pleno iracundiæ vultu, in-
dignatibus oculis ad illam conversus; d Vere (inquit) stul-
tam hæc tua te verba testantur, deficis plane, & languescis
circa divina, vero rerum sensu, æstimatione, & judicio de-
stitueris; næ tu es cæterarum insipientium, & a religione
alienarum fœminarum similis, altera Eva seducta à serpen-
te, quæ mihi tā insignis adversus Deum piaculi auctor, &
magistra esse velis. * An nō in e ratione ipsa positum est, ut
qui latis & jucūdis à Deo affectus quōdam fuerit, nunc læ-
tus perferat, quicquid ille mali immittat, vel si mortē? nā
quod de illius manu in nos derivatur, nō potest nobis non

com-

s Quanta fuerit Job inopia conside-
ratur sect. 11. n. 6. 7.

t Quatuor fuerit testa peculiaris qua-
stiumcula sect. 10. n. 2.

u An Job antiqua domus superstit
ex clade fuerit. sect. 11. n. 7.

x Quale fuerit sterquilinum in quo
sedebat, & de leprosis ablegatis ex-
tra civitates longior disputatio sect.
11.

y Cur Jobi uxor servata fuerit va-
ria causa, & quibus qualibusve
nominibus sancti patres injurant
Jobi uxorem v. 9. n. 2.

z Quod fœmina stultiloquio labo-
rent, & de aliis vitis huc spectan-
tibus v. 9. nu. 3. 4. 5. 6. ubi etiam an
Dæmonem istius fuerit uxoris ha-
bitum. n. 4.

a Quibus aliis verbis Jobum aggres-
sa fuerit uxor. v. 9. nu. 3.

b Varia ex Patribus hujus senten-
tia expositiones, varique intelli-
guntur verbi Benedicendi. v. 9. nu. 7. & 8.

c Ut Job iuste & digne adversus u-
xorem excanduerit, & ut iusti pro
Dei honore defendendo acriter in-
dignari, & pugnare soleant. v. 10.
nu. 1.

d Stultis & stultitia varia accipio-
nes in sacris & sententiam hanc ca-
dentes exquiruntur. v. 10. num. 2. 3.

e Cuiusmodi sit argumentatio à Job
confecta, & qua illius consequentia
probanda rationes, fuse explicatur.
v. 10. nu. 5. 6. 7.

commodum, atque utile existere, siue mala, siue bona bene-
volus ille semper dispensat, pristina nos ille felicitate con-
duxit, atq; obligavit, ut isthæc mala detrectaremus, sic gra-
titudinis, sic rerum humanarum vicissitudinis lex postulat,
non solum itaque priora mala excelso & invicto animo tulit
Iob, sed neque primoribus labiis (quod ajunt) numen divi-
num violavit.

Verum vehementius etiam patientissimi viri ægritudi-
nem atque dolorem auxerunt tres illius amici: li enim, tunc
accepto tantæ calamitatis s. aut rumore, aut nuntio die &
loco inter se constituti, de communi profectioe condixif-
sent, videlicet Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites & So-
phar Naamathites ex suis urbibus, regnisq; proficiscuntur,
ut g. veræ amicitia, & solatii officia persolverent.

Procul adhuc stantes, urbis mœnia, vident hominem in
sterquilinio sedentem conspicati, non agnoscunt, accedunt
propius deformatum totum, & pristina oris dignitate tur-
pissimo ulcere, morboq; oblitterata vix Iobum esse credunt,
tanta calamitate perspecta, ac recenti rerum conversione
animo pertractata cœlum suspiciunt, Dei occultam & ab
humano sensu remotam providentiam venerantur, rursus
conversis in Iobum oculis, cum ingenti clamore & ejulatu
lachrymas edunt, discissisque vestibus pulverem, doloris de-
clarandi causa, capitibus aspergunt, & eum tanquam mor-
tuum luxerunt, quem ipsis quoque mortuis miserabiliorem
vidissent. Humi se quoque abjiciunt, atque sedenti in terra,
& in tanta calamitate jacenti assident, medicorum instar, se-
ptem diebus, totidemque noctibus, non nisi h. brevissimo
tempore ad necessaria munera conficienda digressi ad mul-
tam usque noctem sessitantes, summo diluculo iterum re-
vertentes. Cumque iis, qui in ægritudine sunt, nulla princi-
pio aptior medicina sit, quàm quies & silentium: & cum nul-
lam ingentibus ærumnis parem verbis consolationem, af-
ferre se posse cognoscerent, nemo verbum ullum
facere aggressus est, ita dolentem gra-
vissimè videbant, ira illi videntes
angebantur, & condo-
lescebant.

† Audientes tres a-
mici Iob omne ma-
lum quod accedisset
ei, venerunt singuli
de loco suo Eliphaz
Themanites, & Bal-
dad Suhites, & Sophar
Naamathites. Con-
dixerant enim, ut
pariter venientes visi-
tarent, & consolaren-
tur.

12.

Cumque elevassent
procul oculos suos,
non cognoverunt e-
um: Scissisque vestibus
sparserunt pulverem
super caput suum in
cælum.

13.

Et sederunt cum eo in
terra septem diebus,
& septem noctibus, &
nemo loquebatur
verbum: videbant e-
nim dolorem esse ve-
hementem.

Qua ratione cognoscere
potuerint amici cladem
Iob, quædam v. 11. n.

g. An ex vera amicitia
consolandum accesser-
int, an vero minima
fuerint veri amici qua-
stione peculiari explica-
tur. v. 11. num. 2.

h. v. sic accipiendus iste
dierum & noctium nu-
merus. & de Scriptura
regula benigne & sapi-
enter interpretanda. v.
13. n. 1.

IOANNIS DE PINE- da Societatis Iesu Commen- tariorum in Iob

LIBER SECVNDVS.

Qui est de lamentationibus Iob,
& de lamentandi affectu,
principio & cau-
sis.

CAPVT III.

ARGVMENTVM CAPITIS.

*Mala quibus ipse Iob præcipue, communis-
que mortalium omnium vita perpetuo premitur,
ac minime oprabili viro sapienti redditur, Iob de-
plorat, & animi causa suis amicis sigillatim enu-
merat, & cum gemitu lamentationeque ex-
ponit.*

I. Post hæc aperuit Iob os
suum, & maledixit
dici suo.

1. Quo tempore suas lamentationes orsus sit
Iob. An uno die disputatio amicorum per-
acta.
2. Loquendi peritum efficit tolerantia.
3. Explicatus Salomon de silentio stulti & sa-
pientis.
4. Aperire os, quid? Peculiares accensus sacro-
rum lib.
5. Apertum os ad alia relatum.
6. Bene loqui, res operosa. Orationis cum auro
collatio. quid loqui ex abundantia. 5. 6.
Maledicere.
7. Verbum Maledicendi. Explicatus locus Re-
gum.
8. Quid dies, quid tempus.

Eugubin.
Quo tem-
pore la-
mentari
cepit.

POST HÆC. Quidam, ut Eu-
gubinus, hæc referunt ad acce-
ptas plagas, ita ut statim post a-
micorum adventum tot plagis
confossus has querelas subito ediderit, sed
neque statim post acceptos morbos, cum
multo ante amicorum adventum his affe-
ctus siluisset, neque statim in illorum ad-
ventu verbum fecit ullum, amicis etiam si-
lentio se continentibus septem illos luctus

& mœroris dies, in quo ferè Græcorum
atque Latinorum sensus consentit. Idem-
que significat illud, *post hæc*, septem videli-
cet dies silentio transactos. Disputatio ve-
rò cum amicis integra fortè uno die, &
continenter peracta est, cum continenter
Scriptura sacra universam disputationem
describat, indicatura profectò, si interpel-
latio aliqua intercessisset, aut aliquo die
cessatum fuisset à contentione, & disputa-
tione, præsertim cum multum valeret ad
tentandam & labefactandam Iobi patien-
tiam importuna illa atque indefessa dispu-
tandi, coarguendi, urgendi, convitia &
contumelias jaciendi, scelera objiciendi
assiduitas & frequentia, quare fatetur ali-
quando Iob se fatigatum, cum graves &
onerosos consolatores appellat. Et iterum. En
decies confunditis me. illud argutè dicitur ab
Origene, quid illud, *post hæc*, ad vermiculo-
rum famè expletam refert, Persas, Medos,
Chaldæos inter pocula non loqui, sed nu-
tibus omnia ministrantibus præcipere, ita
ex hoc more expletis jam vermibus, & ine-
briatis sanguine & carne sua Iob tempus
loquendi ratus; cum antea inter vermium
morsus ne verbum quidem dixerit, dicere
aggreditur.

Sed quod post diuturnam malorum gra-
vissimorum perpeffionem, nunc tandem
Iob dicere incipiat, duo nobis præclarè si-
gnificantur, alterum non nisi patienti viro,
facultatem inesse loquendi, atque dicendi,
nam qui non est tentatus quid scit, qui nihil
sciat, quid loqui possit? sanè sapientem &
verba faciendi peritum efficiunt verbera &
ærumnæ toleratæ, propterea Ambros. su-
per id Lucæ 4. Consummata omni tentatione,
&c. In tentatione (inquit) sanctus Iob myste-
ria loquitur, & libr. 2. de interpellatione
Iob cap. 2. In stercore sedens, in tantis vibicibus
& sevi doloris vulneribus totum corpus diris per-
fusus ulceribus mysteria loquebatur, nec acqui-
rendi propria remedium agnitudo, sed sacris
vacabat sermonibus, fortiores itaque sermones
agri hominis, quàm illorum qui non agrota-
bant; ideo ergo non carnis gemitus & corporis in-
firmitates, sed voces spiritus loquebatur, quibus
urgeret, non quibus cederet. in eam rem Sapi-
ens dum per totum caput 1. Ecclesiast. ad

Vno die
integra di-
sputatio
peracta.

Iob. 16. 2
Iob. 19.
v. 3.

Persæ in-
ter eden-
dum non
loquun-
tur.

Loquendi
peritum
efficit pa-
tientia.
Eccle. 34.
9. 11.

Ambros.
Luc. 4. 18
Iob myste-
ria lo-
quutus.

Eccle. 2.
v. 11.

huc quasi proposito præmio adjicit: *Qui ti-
metis Dominum diligite istum, & illuminabun-
tur corda vestra.* Deum infligis licet plagis
in vos animadvertentē colite, reveremini,
amate: fugat enim, depellitque flagello ex
humana mente ignorantia tenebras, at-
que clarissimum quoddam ad divina co-
gnoscentia lumen præfert. Illi igitur, qui
casti-

Pf. 49. 16. castigari, & curari renuat, loqui quoque de divinis prohibetur. **Pfal. 49.** *Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum, tu vero odisti disciplinam,* propriè, castigationem, correctionem, hæc est enim disciplina illa- de **Ier. 2. 30.** *qua Jerem. 2. Frustra percussisti filios vestros, disciplinam non receperunt.*

3 Alterum, vix bene & congruenter loqui posse, quiprius siluisse nesciverit, quare observatione carere non debet illud, *post hæc,* quasi dicat, post diuturnum silentium; homo enim *Sapiens tacebit usque ad tempus;* namque est quoddam stultorum, & elinguium silentium, vix laudabile, vituperatione etiam dignum, sicut scriptum est: *Est tacens non habens spiritum loquelæ, & est tacens sciens tempus apti temporis.* ille cum languentem imo exanimem & emortuam habeat linguam, virtute, & moderatione nulla indiget, ut taceat, ille vero cum spiritum loquelæ habeat, & concitantem motum verborumque igniculos conceptos sentiat, si se silentio aliquando contineat, is potens erit linguam suam moderari, potensque, si semel loquendi habenas laxarit, cum opus fuerit adducere, quare fieri non potest, ut non sint omni admiratione digna verba, cujus adeo mirum, & incredibile in tantis doloribus, tam diuturnum & inauditum silentium fuerit.

Iacob. 3. 8 Certè quàm Iacobus dixit linguam à nemine mortalium domari posse coercitam, domitam, frænata patientiæ ut in Iobo videmus, ac veluti generosum equum fræno injecto silentio se continere cum opus est, neque laxatis orationi habenis rationis terminum finesque transilire, sic ipse de se testatur, **cap. 30.** *Frænum posuit in os meum,* videlicet agebatur à suis illusoribus, ut inutile pecus lacebatur, tundeatur, lacerabatur doloribus, sed mutus ipse frænum videbatur habere, & silentii vinculis os obstrictum: quasi libertate orationis adempta, atque rursus versicul. 28. gravissimis se malis extimulatum mitissimum se præstitisse, mærentem licet atque gementem, *Mærens* (inquit) *incedam sine furore.* quod enim ibi Septuagint. legunt: *Gementis ibi sine fræno,* non ad ruptum silentium, sed ad effusum gemitum pertinet. Mirabilis sane illa sit oris in equo facilitas, cujus tamen is, qui in eo affidet eques calcibus frequenter ad motus ilia cruentet; habenis colla verberet, tundat virga, clamoribus, sibilis, cæterisque id genus incitamentis compellat in arenam, modo id leviter tantum adductis habenis, perstrictoque ore adversus hæc omnia incitamenta

Pined. Tom. 1.

consistat immotus, non jactet armos, non jubas, non terram pedibus, non aera calcibus verberet, non assurgat in saltus, nec spumas agat ore cruentus, non ignem naribus expiret, aut alia præbeat innatæ ferociæ & rebellionis documenta, certè non ab similibus est Iobi generosa virtus, facilitas & moderatio oris, morum institutio, cupiditatum compressio, quem fortuna cruentat, abjicit, proterit, ignominia pungit, dolor inflamat, ægritudo disrumpit, vermes perpetuò jejuni & inexplēbiles rodunt, omnibus artibus sævissimus Dæmon discruciat, & provocat ad loquendum, & spumandum ex ore stultitiam, qui tamen patientiæ fræno admonitus consistit tacitus & elinguis, illa sus ab omni se querimonia continet, non fremit, non agit ore spumas, non inflat nares, non inspirat indignabundus; cum vero jam loquitur, sic certos rationis virtutisque fines observat, ut ultro citrove nequeat consistere, dignum profectò silentium, dignissima verba, quæ non solum multorum admiratione & silentio, sed laudibus & oratione celebrentur, sicut à Sapiente dictum est: *bonos sensus usque in tempus abscondet verba illius, & labia multorum narrabunt sensum illius.*

Aperuit Iob os suum. Indicatur oratio de rebus gravissimis futura. Sic ait **Psal. 77.** *Aperiam in parabolis os meum,* id est, loquar insignes quasdam memorabilesque sententias de reconditis mysteriis, & ideo subjungit, *loquar propositiones ab initio,* id est, quasdam antiquas, & (quas Logici vocant) maximas propositiones de rebus divinis, **Græci** hic legerunt, *problemata.* Hieronym. juxta fontem, *enigmata antiqua.* ejusdem phrasius usus & vis est **Matth. 5.** & **Act. 8.** est namq; ille *aperiendi oris* gestus & habitus magistri, doctorisque sapientissimi: in cujus os & verba singula cōcidentes omnes intēti sunt observantque tum tacentem, atque dicere incipientem, & ipsius exordii vocēs singulas, vocisque genus, qualitatem & quantitatem, an remissa, & ima, an verò acuta & intensa, tandem an læta plenaque vocē exordiat, hæc enim omnia loquentis affectum indicant auditoribus: ergo non solum Iobi oratio gravissima fuit, sed gravissimus etiam vocis tenor & accentus, sic exigente materiæ gravitate, ex quo apud Hebræos postea observatum fuit, ut intenso, forti, satyricoque accentu lamentationes Iobi, & Jeremiæ in suis Synagogis legerent, cum Pentateuchus, & libri historici tenore plano & leni decantarentur, Cantica alacri & jucundo accen-

P 2

tu,

Prov. 3. 1.
9.
Eccl. 1.
30.

4
Pf. 77. 2.

Hieron.
Mat. 5. 2.
Act. 8. 35.

Cramoza
in arte
gra. lib. 1.
cap. 4.
Quo ac-
centu sin-
guli libri
lacti de-
cantati.

tu, Psalterium tono gravi & contemplativo: Prophetæ severo & vehementi.

5 **Apertio** oris ad libertatem loquendi refertur, Præterea non orationis solum momentum & gravitas indicatur, sed illa etiam oris apertio, nescio quam dicentis libertatem & maiestatem affert, quam sibi usurpavit Eliu infra cap. 33. *Ecce (inquit) aperui os meum, loquetur lingua mea in faucibus meis*, de quo eo loco, liberè igitur & suis calamitatibus superior de suæ vitæ, & rerum humanarum vicissitudine sapientissimè Iob philosophatur.

Quod alii tertio dicunt, indicari orationem consultò & præmeditatò factam, mihi non displicet, Hispane dicas: *pusose de proposito à hablar, hablo depensado, y como quien entendia loque hablava*, nam qui recentem dolorem, cum multò acerbior esse solet, silentio coercuit, jam nunc data dicendi occasione, nulla certè animi perturbatione, aut repentina commotione elatus sed maturo consilio, & ex deliberatione præmeditatus loquitur. Huic annectere licet, significari simul veritatem atque æquitatem eorum quæ dicuntur: nam qui præmeditatus loquitur, studet ut non leviter, sed ex ratione & æquitate locutus videatur, sicut Proverbiorum 8. dicit Sapientia: *Aperientur labia mea, ut recta prædicent*. Et iterum capite 31. 9. *Aperi os tuum, decerne quod iustum est*, atque id in hac præsertim Iobi oratione oppido difficili, præmitti oportuit, verissima dixisse, & ex æquitate rectoque iudicio de die nativitatis suæ differuisse. simile id 2. Corinth. 6. *Os meum patet ad vos, & Corinthii*, quas habiturus sum apud vos conciones de rebus gravissimis, & verissimis semper versantur ante oculos. Obiter illud observa, in eo, qui silentium servaverit, non solum ab omnibus notari si multum & importunè aliquando loquatur, & etiam si os aperiat, & loquendi signum det, in eo qui diu sanctitatem, & vitam religiosorum professus fuerit, non solum si in manifestum aliquod peccatum labatur, verum etiam cum levem alicujus vitii speciem præ se tulerit.

6 **Opportu-** num & necessarium præcedit sapientem orationem. Illud non omittendum, magnam deliberationem adhibuisse, & moras in loquendo traxisse virum sapientissimū, quod examini verborum quæ proferri oporteret, adhuc fuerit intentus, hoc itaque silentii tempore, in corde velut fornace sententias coxit, scoriam inutilium verborum excoxit, atque rejecit, finxit tandem aurea verba, quæ nobis redderet linguæ labiorumque bilancibus diligenter expensa: namq; bene loqui res est valde operosa, & subtile opus;

quod tempore, silentiique prævio spatio indiget, *Aurum tuum* (inquit Ecclesiasticus) & *argentum tuum conflagra, & verbis tuis facito stateram*, non solum quod verba minimè futura sint levia, sed gravia, magnique momenti, & ponderis, sed etiam quod res sit, quæ diligenti animi cogitatione & attentione, atque labore indigeat, qualem aurifex in auro ponderando & examinando adhibet; non enim parum, sed multum interest, plus aut minus anxie propendeat, quare Iobus ipse graviter conqueritur, cap. 6. propterea quod in iniquam aurum stateram sua verba incidissent, & æquiores alias desiderat, cum non prius à se prolata fuissent, quàm diligenti trutina examinata: *Vtinam appenderentur verba mea in statera*, præterea indicat Sapiens, debere esse sapientis hominis verba auri instar, non infecti & rudis, sed confecti, & calati, ut præter gravitatem pretiosamque materiam dicendorum, opus ipsius conficiendæ orationis, laborque benedicendi non levis sit. Ergo tum pretiosa hæc materia, qua verba constare oportet, tum ipsa artis opera & factura indicat non nisi parcè, & post multum silentii tempus loquendum: propterea namque Salomon dixit: *Virum eruditum, esse præiosum spiritus*, sicut & 1. Reg. 3. dicitur: *Sermo Domini erat præiosus in diebus illis*, hinc facile intelligas, cur Luc. 6. dicatur: *Bonus homo de bono thesauro suo profert bonum, ex abundantia enim cordis loquitur*: nam thesauro cor simile est, quippe in illo aurea & argentea verba concipiuntur, conflantur, reconduntur, priusquam lingua formentur, aut ore promantur, ubi observa, verba esse ex ** abundantia cordis*, quasi reliquum ex fonte, qui autem angusto & contracto corde, atq; animo est; facile oppletur, multa fastidit, & multa effundit; qui verò magno & excelso corde est, nihil equidem est quod non capiat, nihil fastidiat, & multis licet doloribus plenus facile omnes continet, facileque se silentio continet nihil ori & verbis reliquum facit. Sed pergo, nam statim plura de hoc silentio dicenda nobis erunt.

Et maledixit, verbum (*Kalal*) quod est maledicere, significat dicere mala, verbis contemnere & vilipendere, à qua radice dicitur Gen. 16. ** Despexit Dominam suam*; id est, maledicebat, vel male respondebat, & ab eadem radice dicitur 2. Reg. 6. *Valior sum, plusquam factus sum*, nempe non habitus solum, sed contumeliosis verbis, & maledicentia uxoris, Michol licet illudat multamque

Eccl. 28. 30
Orat. futura auri instar.
Qui loquatur similis auri-fici.

6. vers. 2.

Prov. 17.

27.

* Que el labio vendecato sus palabras, y no se alcanna barato el saber hablar las, ni el poder oy las.

Luc. 6. 45

* Lo que sale por la boca es el remaniente, dell coracon.

7
בלל

Gen. 11. 4.

* Habla vale à su fenora.

con poco respondi ala mal. 2. Reg. 6. 22.

* Aunque mas digas de mi y mas burlesaga Michol.

multamque de me sermonis materiam præbeam, hujus verò significationis ratio & analogia est, quia quæ vilia sunt, malis verbis accipere solemus, minus bene de illis loquimur, aliquando etiam execramur, & maledictis incessimus, Iob itaq; de die suo tanquam de re vilissima & despiciatissima loquutus est, contumeliosissimis verbis tractavit, mala illi precatus est.

Dies suo. Dies licet pro naturali aut artificiali accipi soleat, ut dicemus, v. 3. & sequentibus, aliquando tamen accipitur pro tempore fausto, aut vero calamitoso, Iere. 17. *Diem hominis non desideravi, tu scis.* quod ab aliquibus in bonum accipitur, meis concionibus nominis & famæ splendorem non aucupor, neque vitæ jucunditatem, ab aliis in malum, in hanc sententiam, licet ab iis sim laceffitus, quibus ingentia supplicia imminere prædixerim, sed tamen illud calamitosum tempus, & infaustum supplicii diem ego neque advoco, neque urgeo, neque desidero. similiter apud Abd. *Non despicies in die fratris tui, & nō lat aberis in die perditionis eorum,* id est. Quamvis ego supplicio & eversione patriæ miseranda Jerosolitanos affecerim, sed vos Idumæi ne læti diem hunc calamitosissimum inspicite, non dabitur vobis lætis inspicere. sic etiā apud Latinos tempus absolute positum, pro adverso usurpatur, non aliter Iob diem suum, id est, suarum rerum statum miserrimum, tempus tristissimum atque difficillimum & sui quos perfert, corporis atque vitæ cruciatus acerbissimos lamentari aggreditur, & in disputationem vocat, materiamque dicendi.

I I. Et locutus est.

1. Verbum loquendi quale, ejusdem vocis geminatio.
2. Iustorum silentium in arumnis, explicatus David.
3. Quale sit iustorum silentium, explicatus Ierem.

Pagnin. ad gemitum refert, dum legit, & clamavit, multò incongruentius Vatabl. & Regia, & respondit. nam ipse potius initium dicendi facit. Hebræus apud Cajet. longius petiit: *Et proposuit quasi materiam dicendorum.* simplicius atque commodius latinus interpres, & loquutus est, nam (amar) simpliciter dicere, aut loqui significat; licet ex adjunctis pro ratione loci & sensus vim peculiarem habere soleat præcipiendi, decernendi, promittendi, aut graviter de re aliqua dicendi. sed hic non tam ex simpli-

Pined. Tom. 1.

ci verbo, quam ex repetitione ejusdem rei, & vocis ferè synonymæ epitalim habet: *Aperuit os suum, & loquutus est,* sicut & id Gen. 31. *Deus patris tui dixit mihi, cave.* &c. Sept. ex Heb. *Dixit ad me dicens: dixo melo una vez.* y otra. Serio. præcepit, & Gen. 2. *Præceperam tibi, ne comederes.* Hebr. præceperam tibi dicendo, rem gravissimam, plenamq; pondere, quæ pro sua dignitate bis & ter repeti debeat.

Sed nunc non solum, quod post diuturnum silentium, sed quod in mediis ærumnis fiat patientissimi viri oratio, observari debet, solenne namque semper fuit viris iustis in medio dolorum æstu immotum silentium, sicut David dicebat se opprobrium à multis gentibus excepisse, & in sinu suo continuisse, & silentio tulisse, *Memor (inquit) esto Domine opprobrii servorum tuorum, quod continui in sinu meo mulcarum gentium.* est autem hoc iustorum afflictorum silentium, simul cum externa reticentia, nulla etiam interna animi irati, cordisve indignantis vociferatio, nulla de Dei providentia cōquestio, nullaq; humanæ opis imploratio, sicut ab Isai. monetur Achaz: *Vide ut fileas,* (nullius opem implores, rem totam Deo tantum committe) *noli timere,* at eodem pertinet illa altera, sive miserorum adhortatio, sive pollicitatio salutis, *in silentio* (sustinentia, & omnis humani auxilii despicientia & spe (soli divinx opis expectatione) *erit fortitudo vestra,* adversus omnium malorum cohortem. Silentium præterea hoc non solum querelas excludit, sed affert etiam nostrorum peccatorum cognitionē ejusmodi, ut promptè & alacriter perferre velimus commeritas pœnas: sic secum cogitabat, dicebatq; populus afflictis: *Convenite & ingrediamur civitatem,* & *fileamus ibi,* quia Dominus Deus noster silere nos fecit, & potu dedit nobis aquā fellis, peccavimus enim Domino. Planè vidit miser ille se damnari meritò ad sempiternum tenebrarum carcerem & obmutuit, sceleris videlicet conscientia victus. Hujus patientiæ silentis meminit Psalm. 64. quo se in mediis ærumnis & captivitate consolabatur Dei populus. *Te decet hymnus Deus in Sion.* Hieronym. juxta Heb. *Tibi silentium laus Deus in Sion.* id est, te nostrum silentiū, te nostra tolerantia prædicat Hymnis dignissimum, non nostra patientia Dei flagellantis laus est. Idem David: *Nonne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.* Hieron. juxta fontem, *Attamen apud Deum filebis anima mea,* & hoc se silentio præbebit Deo obsequetem, & iterum: *veruntamen Deo subjecta* (Heb. *silens.*) *esto anima mea, ab ipso enim patientia* (ex-

P 3

Pe.

Dies quid significet, Ier. 17. 20.

Abdi. 1. 12. Nolo veram vestros oios.

Tempus apud Latinos pro calamitoso.

Gen. 31. 20. LXX. Gen. 2. 17

Iusti in ærumnis silent.

Ps. 30. 15.

Ier. 8. 14. Recoiamonos y cellemos. qui bien te nemos por que.

Mat. 22. 12.

* Lamisma verdad de su culpa le atoros pios y manos, y no tuoque has blas.

Ps. 4. 62.

Hieron.

vers. 6.

Spectatio salutis) mea, mirificè rem expref-
sit Jere. Bonus (suavis, opportunus auxilia-
tor) est Dominus (Jehova bonorum omni-
um, vitæque beatæ fons & principium, spe-
rantibus in eū anima (homini inhianti in ejus
opem ejus auxilium ardenti concitato spi-
ritu implorant) querenti illum, bonum est
praestolari cum silentio salutare Dei (quippe in
deploratis malis, hoc est remedium extre-
mum silentio ferre, spe de Dei bonitate
concepta, melius atque commodius est
cum Deo agere silentio, quàm importunis
querimoniis) Bonum est, viro cūm portaverit
jugum ab adolescentia sua,) quantumvis deli-
catum adolescentulum, tenerumque vitu-
lum astringat Deus jugo gravissimo, & du-
rissimo, & idēdem stimulet, ferroque ex-
agitet, tantūm non mugiat ille, non recal-
tret, hoc namque durum illi existet) sedebit
solitarius (quamvis nullum laboris comi-
tem adjungat, sed gravissimum jugū quod
par boum fortissimorum meritō postula-
ret, sibi delicato, & infirmo imponi videat)
& tacebit (feret tacitus, elinguis, sine voce,
sine querimoniis) quia levavit super se, sic le-
ctio Vatic. id est; juxta Heb. quia levavit su-
per se jugum, quo etiam modo juxta Septuag.
degerunt; Ambros. & Theodo. quia tulit su-
per se ipsum jugum grave, tantum enim abest,
ut se loris & jugo subtrahat, ut etiam spon-
te sua accedat, submittat, inseratque collū)
Ponet in pulvere os suum (tam demissam enim
cervicem præbebit, ut ore contingat ter-
ram demisse simul atque silenter suscipiens
onus) si fortē sit spes (hac videlicet ratione
futuram opem expectaturus) itaque cūm S.
Iob. non minus illustre silentii, quàm pa-
tientiae exemplum præbisset, quo tandem
animi affectu permotus, quo ve doloris sen-
su stimulatus alta nunc silentia ruperit, de-
inceps nobis explicandum est.

LAMENTATIONUM JOBI, LAMENTANDI AFFE- ctus, causarumque consi- deratio.

NEque leves, neque paucæ illæ quidem
difficultates in his Iobi lamentatio-
nibus explicandis interpretibus occurrūt,
quæ plerisque torserunt, sed ne nos malè
quoque habeant, sigillatim, quo expli-
centur facilius proponemus, ad sua singu-
las capita secantes atque revocantes. Est ve-
rò res quidem consideratione dignissima:
nam plenæ sunt voces, plenaque mysteriis
supiria, ut Ambrosius dixit, causæ quoque
difficiles, & reconditæ, non enim cuivis
patet cordis arcanum, quod in ægritudine

& amaritudine est, sicut à Propheta dictum 4. Reg. 4.
est: Anima ejus in amaritudine est, & Dominus
celavit à me, & non indicavit mihi.

SECTIO I.

An Iobo nunc accesserit recens
aliqua querelarum
causa.

1. Difficultatis proposita ratio.
2. Nullam accessisse Iobo lamentandi novam
causam, sed novam dicendi occasionem.
3. Objectorum responsio. Iustus comitatus, & ur-
banitatis studiosus erga alios.
4. Quis modus accedendi ad disputandum.

HÆ Iobi querimoniæ ex nova nunc
causa ortæ videri possunt, quondam e-
nim aut silebat omnino, aut si loquebatur,
non nisi pacati, præsentisque animi signa
dabat, nunc verò in ingentes querelas ab-
ripitur, longiusque dolore effertur, quàm
sapientis hominis ratio cogitata postulare
videatur, adeoque amicis suspicionem de-
spondentis animo, seque abjicientis injicit,
id quod significare possunt extrema hujus
capitis verba: Nonne dissimulavi, nonne
filii, nonne quievi, & venit super me indignatio
nova videlicet, sæviorque plaga, post
tot alias patienti, & paccato animo tole-
ratas.

Verum statuo, nullam omnino recentis
doloris, aut querelarum materiam colligi
ex toto libro posse, cūm potius variis licet
modis eandem semper cantilenam caeat,
nimirum honoris, salutis, bonorum omni-
um jacturam, acerbissimos morborum do-
lores & cruciatus, mortis formidinem, me-
tumque, acres contumelias, iniquam de sua
vita suspicionem, Deum sibi instar sævissi-
mi hostis iratum, quem ipse omni obse-
quio & observantia coluerit, quæ omnia
subiectis sexcentis locis ostenderem, nisi
nobis etiam nolentibus occurrere debe-
rent.

Ad id ergo quod primo loco objicie-
batur dicendum, certe non novi doloris,
sed novam nunc loquendi occasionem da-
tam in amicorum præsentia, apud quos de
misero suarum rerum statu mortalium
more conqueritur, cūm antea siluerit, ut
prios loquendi vices pro sua urbanitate
suis amicis concederet, nunquam enim
vir justus animi sui moderator & rector,
ita suis se rebus totum tradit, sive in
mœrore, & luctu, sive mavis in læticia
& gau-

Difficul-
tatis ratio.

vers. 26.

Nullam
accessisse
Iobo no-
vam lamen-
tandi cau-
sam.

3
Responsio
ab objectis

Iustus et
in ægri-
tudine co-
mis & ur-
banus,

Jer. Thre.
3. 27.

LXX.
Ambros.
Theodor.

& gaudio, ut officii ullo unquam tempore obliviscatur sui, aut amicitiae & urbanitati aliqua ex parte defuit; quin potius virtuti, & æquo semper primas fert; id quod in humani generis reparatore clarè perspicitur, qui dum in oratione, vehemens conflicta-
 retur, sedulam tamen dormitantium disci-
 pulorum curam gessit; semel & iterum ami-
 cè illos admonuit & invisit, & sui oblitus a-
 nimam jamjam agens matri filium, & disci-
 pulo matrem magistrumq; procurat. acce-
 dit etiam illud quod Iob amicis in tantis
 ramq; multis malis obstupescens simul
 & obmutescens constanter tamen ipse
 disputare aggreditur, & sui consolandi pri-
 mus ipse occasionē præbet, rationemq; de-
 signat. Ejusmodi est apud Ciceronē sapien-
 tis illud Solonis elogium, quo se negat velle
 suam mortem dolore amicorum lamentis-
 que vacare. Tum præterea ne diuturniori
 silentio molestior illis esset, ut argutè obser-
 varunt Chrys. & Polyc. Atq; ea ipsa re, quod
 disputationem ipse primus aggreditur, exi-
 miæ dat sapientiæ documenta; nemo enim
 nisi sapiens ad disputationem accedere de-
 bet, quantumvis ab alio laceffatur, qua de re
 vide Philo. li. quod deterius posteriori potius infi-
 ditur. Quomodo autē illa extrema capitis
 verba accipi debeant, videlicet prima parte
 relata ad tēpus felicitatis, eo loco dicemus.

SECTIO II.

An fuerit Iob scrupulis agi-
ratus.

1. *Dæmon saepe inicit scrupulos, interdum creat Melancholiam. Quadam scrupulorum remedia. explicatus locus Reg. de spiritu malo Saul.*
2. *Terrores conscientiae injecti à Dæmone.*
3. *Quadam scrupulorum indicia.*
4. *Scrupulosi ut se debeant erigere. Horum medicina, obedientia.*
5. *Iobi lamentationes non esse referendas ad scrupulos.*
6. *Iob, utpote Christi patientis figura, per omne genus passionum, & in omnibus sensibus probatus, non habuit suæ gratiæ evidentiam.*
7. *Potuit laborare scrupulis.*

ADhuc tamē videri alicui potest in no-
 vam animi ægritudinem, multò, quàm
 reliquos corporis cruciatus acerbiorē,
 incidisse, ut conscientiae stimulis, & interna
 quam vocat, desolatione cruciaretur ad il-
 lustratiorem patientiæ probationem.

Id primò probari potest, quod hac quo-
 que ratione tentare soleat adversarius, &

perturbare mentes hominum, & ad despe-
 rationem adducere, ut Gers. dicit i. & Laur.
 Iust. quare cum dæmoni amplissima pote-
 stas permessa à Deo fuerit vexandi Iobum,
 ab hac quoque tentatione minimè creden-
 dum est abstinuisse, atque eo verosimilius
 fit, quod hic cruciatus conscientiae acerbior
 est, & à D. Bern. cum inferni tormentis
 meritò comparatus. Et confirmari res hæc
 poterit ex eo, quod frequenter scrupulosa-
 rum mentium ægritudo initium habere so-
 let ex morbo, & affectione melancholica;
 corporis autē ægritudine, & temporis aut
 humorum excessu frequenter ad suas ten-
 tationes adversarius utitur, ut explicant
 latè Lyr. & Burg. i. Reg. 16. Sic enim Psal-
 lente David, atque leniente pravam furen-
 tis ægritudinis dispositionem, qua labora-
 bat Saul, & qua Dæmon utebatur liberius
 atque facilius ad illum vexandum, melius
 habebat, uti his verbis scribitur: *Quandocun-
 que spiritus Dei malus arripiebat Saul, tollebat
 David Citharam, & percutiebat manu sua, & re-
 foillabatur Saul, & levius habebat, recedebat e-
 nim ab eo spiritus malus.* quare inter alia scru-
 pulosorum remedia ea omnia sunt, quæ me-
 lancholiā purgant, ut apertè tradunt Gers.
 de exercitiis discret. & de remediis contra
 pusillan. vide etiam D. Tho. i. p. q. 115. a. 5. ad
 1. & 2. D. Ant. i. p. tit. 3. c. 10. §. 10. re. 6. at ve-
 rò melancholia pro aliorum morborum a-
 pta materia sumpta est à dæmone, quæ etiā
 scrupulis & imaginationi stimulantæ servi-
 re potuit, in quam quoq; re facit quod scri-
 psit Avicenna, quibusdā medicis visum esse
 melancholiam morbum à dæmone fieri.

Secundò hujus rei testes sunt acerrimi
 quidam conscientiae terrores longèq; mo-
 lestissimi, quos pati se testatur, c. 6. & c. 7. v.
 13. & c. 9. v. 34. *Auferat à me virgam suam, &
 pavor ejus non me terreat, & c. 13. v. 21. Formido
 tua non me terreat. & c. 14. v. 13. Qui mihi hoc
 tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas
 me donec pertranseat furor tuus? & c. 10. v. 2.
 damnari timet; Noli me condemnare.* quibus
 locis significat apertè; non tam dolere se
 de aliis præsentibus malis, quàm de eo, quo
 cruciatur animi terrore, qua de re dum dis-
 ferit Laurent. Iust. sic scribit: *Quandoq; etiam
 dæmones horribiliter humana menti se ostentant
 per tetras imagines, & insolitos aspectus, atque per
 terribiles comminationes, insuetosq; terrores tre-
 morem conantur ingerere vehementem, quatenus
 relicta confidentia ancora, in pusillanimitatis pe-
 lagus ipsam demergant.*

Tertiò, ex signis quibusdam, quæ amici
 in illo notarunt, c. 15. quod quasi magna cogi-
 tas attonitos haberet oculos obstupescētī simi-
 les, videlicet, quasi magna moliretur, & alta

Gers. p. 30
 epi. de di-
 versis dia-
 boli ten-
 tationi-
 bus, lit. M
 Laur. lu-
 stin. ep. de
 disciplina
 mona. c.
 21.

Bernard.
 Scrupulos
 interdum
 creat me-
 lancholia
 Lyr.
 Paulus
 Burgenfis
 1. Reg. 16
 23.

Gerson.
 D. Thom.
 D. Anton.
 Avicenna.

2. Proba-
 tio ex quib-
 usdā con-
 scientiæ
 terroribus

Iust. supra
 adductus.

3
 Iob. 15. 12.
 Acia scrup-
 ulorum
 externa
 indicia.

Matt. 26.
 Marc. 14.
 Luc. 22.
 Ioan. 16.

Solonis e-
 logium.
 Cicero de
 Senect.

Chrysost.
 Polychrō.
 4
 Quis mo-
 dus acce-
 dendi ad
 disputatio-
 nem,
 Philo.

1. probatio
 ex dæmo-
 nis tenta-
 tione.

esset cogitatione defixus, modo humi demissos, & immotos gereret oculos, modo sublimes illos attolleret admirabundus; tum statim crebris conversionibus, crebroque rotatu huc illuc sæpius circumageret: quod proprium eorum est, qui interius cogitatione aliqua stimulantur, interdum motibus & signis internas animi imagines conati depellere.

Quartò, Deum sibi iratum fingere videtur, atque suorum peccatorum, & anteactæ vitæ scrutatorem nimium, nimiumque memorem, cap. 7. v. 20. & 21. Tum etiam cap. 10. v. 3. calumniam se pati conqueritur, & accuratorem acerrimam de minimis, atque levissimis erratis, & c. 14. vers. 3. & 17. Signasti quasi in sacco delicta mea.

Quintò, à suis ipse verbis simplici bonaque mente prolatis timet, ne fortè peccaverit; inquam rem explicatur à Philip. & Beda id cap. 17. *Desperavi, nequaquam ultra jam vivam; & inferius, peccavi, &c.* an in hoc peccavi? nulla ne mihi reliqua salutis spes?

Sextò, nunquam sibi persuadet à semel admissio peccato mundum iri; ut cap. 10. v. 15. *Si peccavi, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?* quem sensum indicavit ibi Gregorius sic explicans: *Si culpam veniam abstulit, cur hanc & à memoria non detergit. Sape autem (inquit Greg.) ita mens in culpa recordatione concutitur, ut ad perpetrationem illius longè gravius, quàm prius, quando capta fuerat, urgeatur & deprehensa trepidat, seque ipsa vanis motibus impulsæ perturbat.* quo videtur scrupulolam mentem accuratè describere.

Septimò, tandem his tot ac tantis tempestatum fluctibus jactatus respirat aliquando, & adversus ævientem tempestatem sæpe se erigit & confirmat, antequæ actæ vitæ bona conscientia consolatur, cap. 26. 17. 19. 27. 29. 30. 31. quod etiam facere scrupulosi solent, dum vires & animos sumunt, ad suam ipsorum ægritudinem superandam. in quam quoque rem illud adducit Gerl. p. 3. op. de remediis contra pusillanimitatem conquestos, videlicet, fuisse aliquando dæmones de quodam monacho, qui se depri-mebat, cum superbix tentationem sentiebat; at verò cum ab adversario ad desperationem adduceretur, in spem sese ille majorem melioremque erigebat. Idemque docuit pater noster Ignat. Societatis nostræ fundator in fine suorum exercitiorum spiritualium observat. 5. ut cum Dæmon vult conscientiam confringere nimium, homo tunc laxet aliquantulum, atque hæc omnia

confirmant, quæ D. Greg. in præf. cap. 3. ait: *Gregor.* dum Iobum in commemoratione suorum præclatè factorum à jactantiæ culpa excusat. *Nequaquam (inquit) in jactantia vitium incidit, qui contra internam desperationis impulsione per exteriora præconiorum suorum verba pugnavit; & dum labefactari per opprobria timuit, ad statum se fiducia ex anteacta vita confirmando revocavit.* in rem hanc argutè dixit Plutar. *Quo modo illos, qui in ambulando attolunt se, & cervicem subrigunt, fatuos dicimus & op. quovanos; contra commendamus eos, si in pugillatu modo quis & bello erigant se; sic vir, qui ex fortuna situbacitra in-vit, si assurgit, & pugili more conferens pedem vidiam se casui reluctatur, atque spe abiecta miserabilique laudet. traducit se ostentatione ad animum gestientem & excelsum, non ille odiosus vel ferox, sed magnus videatur atque invictus.*

Tandem cum scrupulorum longè optimum atque præsentissimum tradatur ab omnibus conscientix curandæ medicis remedium, aliorum consiliis audientem se atque obsequentem præbere, certe ad majorem hujus ægritudinis acerbicatem videtur pertinuisse, quod Iob habuerit importunissimos consiliatores & consultatores, quos ipse medicos vanitatis appellat, cap. 16. quibus si obsequeretur, conscientix bonæ solatium & gaudium à se repelleret, cum verò illis repugnaret, in sua ægritudine, maneret nihilo magis illorū consiliis delinita.

Sed ajo tamen, quod ad has Iobi lamentationes, & querelas attinet, nihil opus esse ad scrupulos confugere, ad novumve aliud malignum, quos enim corporis dolores, & animi cruciatus patitur, ejusmodi sunt, ut nullis querelis & lamentationibus inferiores esse videantur: eleganter hanc ré explicuit Chrys. homil. 2. de pat. Iob. nisi fortè velimus etiam cum similibus, imo iisdem ferè verbis Jer. sua mala deplorat, aut cum mortem in votis habent Moyses & Elias, aut cum David ingemit, seque lamentatur, scrupulosos hos omnes asserere invitos licet, & nihis tale cogitantes, quod iis qui audirent, ridiculum, ei qui assereret, religioni & scrupulo futurum esset. neq; verò suscepta à Iobo damna ita debēt externè & quasi cuterenus accipi, ut internum dolorem non effecerint, & quidem gravissimum. Quem enim doloris sensum fortunatum, dignitatis, regni, subita & inopinata affert amissio? quem ab inimicis jactatæ contumeliæ? de quo illa verissimè dixit: *Habet quendam aculeum contumeliæ, quem pati prudentes ac boni viri difficillimè possunt; toleratu sanè gravissimam, & quam Deus peculiari ratione curaret David indicavit, dum exilii ac vitæ discriminum, & aliarum ærumnarum obli-*

Plutarch.
op. quo-
modo quis
citra in-
vidiam se
laudet.

Scrupulo-
rum medi-
cina obe-
dientia.

cap. 16.

Iobi lamen-
tationes
non refe-
rendas ad
scrupulo-
rum ægri-
tudinem.
Chrysost.

Enumera-
tio calam-
tarū Iobi
per sum-
ma capita.
Cicero.
Contume-
lia aculea-
ta.

Philip.
Beda.

* de despe-
ratione y
peccato
deve de
aversi do-
esto quæ
ahora di-
xe.

Gregor.
Mentis
scrupulo-
sæ descri-
ptio ex
Greg.

4

Utr se scrupulosi & pusillanimes erigere & confirmare debeant.

Gerl.

Pat. Ignat.

oblitus, de illa injuria à Semei ja&ata illud tandem dixit: *si forte respiciat Dominus. Quanta mole&iam & cruciatum habet, cum bene sancteque vixeris, iniquus tamen & sceleratus haberi, & prædicari ab iis, qui sapientes & æqui rerum æstimatores habentur?* illud certe ad malorum exaggerationem & cumulum pertineret: *Et cum iniquis reputatus est.* Quàm difficile morborum omnium cruciatibus perpetuò absorberi humanam fidem vincentibus, famescere, putrescere, spectaculum mundo fieri, & divini supplicii fabulam verissimam atque proverbium? Quàm arduum internas quædam Dei consolationes, & divinæ faciei splendores & radios in mediis calamitatum tenebris desiderare, quos quondã fœlix habueris? Quanta affert indignationem exolum se omnibus atq; invisum cernere, irrideri ab inimicis, servis, ancillisq; conspui, illudi à vilissimis hominibus; Deum & hominum fidem obtestantem, gementem, opem implorantem, non audiri, nō curari, contemni? præsertim cum aliorum malis & ærumnis, longè dissimili ratione eveniat; *hoc enim ferè sic fieri solere accepimus* (ut sapienter dixit Cicero) *ut regum afflictæ fortuna facile multorum ope&es alliciant ad misericordiam.* Quem metum, quamq; trepidationem efficit mortis jam jam adventantis strepitū exaudire; non longè conspectæ minas accipere, & imminentem jugulo recurvam falcem sentire? Quis immota mente sustineat omnium malorū coeuntium, atque uno irruentium agmine impetum? Certè cum vir patientissimus Iob Christi Iesu patientis minimè oblectura, imo valde illustris figura fuerit, ex internis Christi passionibus, externisq; corporis cruciatibus, quos omniū, quos mortales unquam perpe&si fuerint, fuisse maximos atque gravissimos Theol. decernunt, Iobi dolorū acerbitas & gravitas colligi potest, licet enim isti longè minores fuerint, sed tamē etiā pertulisse videtur omne passionum genus; tum ab exteris, tum etiā à suis, à viris ac fœminis, à regibus, à servis, ancillis, ministris & popularibus, ab amicis, cognatis, notis, & familiaribus; in externis bonis, in fama & existimatione, honore & dignitate, in omnibus membris, in sensibus omnibus; cruciabatur enim sui corporis sordidissimi aspectu, Dæmone sese illi minacē ac trucem obiciente, & territante spectris, & visis nocturnis, auditu contumeliarum & importunissimarū contentionum garrientium amicorum, gustu everso à sua temperie, putri, amaroq; humore infecto; odore teterissimo ex totius corporis ulceribus spirante; denique omniū corporis partiū doloribus acer-

bissimis accepit peculiariter Iobum (quod in Dei filio esse non potuit) nullam habuisse suæ gratiæ certitudinem, neq; evidentiam; pariterq; incertum habuisse, an tanta mala dæmonis arte & invidia procurata fuissent, an verò à Deo irato immitterentur, id quod ponderat Chryf. hom. 4. de patientia Iob: *Nesciebat (inquit) Iob, cujus rei causa dimicabat; nesciebat quem tandem exitum prælium habiturum esset.* quid quod Christus Iesus immediate à dæmone tortus non est, quod id minimè fuisset necessarium ad nostram salutem; tum etiā neque per se ipsum Deus Pater filiū dilectionis suæ exagitavit; quare eum ait: *propter scelus populi mei percussus es;* auctorem se passionis significat, sed media tamen invidia & scelere nefariorum deicidarum; quasi diceret, præ invidia & prævaricatione populi percussus eum, aut ut est in fonte *percussus es;* & cū dicitur, potestati tenebrarum traditur, intelligi per medios impios ministros debet; ut sapienter explicuit Euthim. eo loco; at verò Iobum & Deus ipse videtur ad certamen provocasse, atque turbine voceque cælitus data territasse, dæmonque ipse modis omnibus immaniter laceravit, quare quæ supr. c. 2. enumeravimus, infinita propè mala corporis morbos, & animi ægritudines, nunc iterū commemorari oporteret, aut certe ex loco illo peti: & rem hanc illa tandem Chryf. sent. claudere, videlicet unius hominis corpus acerbitates omnes, quæ in orbe terrarum reperiuntur, penitus exhaustisse.

His omnibus qui volet scrupulorum etiam ægritudinem addere, poterit sane; dum tamen aliis malis omnibus, & sæpe & dolēter à Iobo deploratis scrupulos hos neque anteponat; neque cū ille clamat & conqueritur, scrupulorum tantum aculeis pungi, maleque habere existimet, quasi cætera mala querelis atque clamore indigna fuerint: ac nō potius ea extiterint, quibus nulla suspiria, gemitus nulli parem potuerint significationem afferre, præsertim cū Deus patientiæ exemplum cunctis mortalibus proponere voluerit patientissimum Iobum, Tobia 2. ridiculum autem sit dicere, in scrupulorum perpe&ssione & sustinentia propositum nobis exemplum, & non potius in aliorum malorum tolerantia. accedit quod frequenter ex ignorantia provenire scrupuli solent, atque cum illa quam Iobus habuit, singulari divinarum humanarumque rerum sapientia, & cum illa quam perpetuò retinuit, bonæ conscientiæ constantia & firmitate apertè repugnare videntur. ego certe hominem sapientissimum, natura constantem vix possum fingere.

Iob non habuit suam gratiam evidentiam, neque certitudinem.

Chrysof.

Isa. 53. 8.

Luc. 22.

Chrysof.

7

Tobia 2.

Isa. 53. 3.
Marc. 15.
28.

Cic. pro
pon.

Iob Christi
figura,
omne pas-
sionum ge-
nus pertu-
lit.

Iob crucia-
tus in om-
nibus
sensibus.

gere scrupulosum; at verò contemplari cogitrepidantem, & adventantium malorum opinione exterritum, præsentibus oppressum difficultatibus, dolentem, conquerentem, vix respirantem ex tot vulneribus.

His quæ diximus responderi interim potest ad primas objectiones, quod si quippiam amplius desideratum fuerit, tunc reddemus, cum ad peculiare locos illos explicandos ventum fuerit.

SECTIO III.

An hæc sit peculiaris Jobi, an vero communis mortalium omnium vitæ deploratio.

1. Testimonia ex Patribus, Iusti solent lamentari non tam suas, quàm communes miseras.
2. Iob potius suas ærumnas persequitur. Cujusmodi agramens. pulchra ex ecclesiastico similitudo, nec non alia ex Plutarcho.
3. Consequens esse, ut etiam Iob agat communem omnium mortalium causam. Mœrentes mœrere alios volunt.

QUIBUSDAM placuit his lamentationibus, non tam suam, quàm communem omnium mortalium lucem, & diem persequi Iob; Sic D. Isidor. in lib. procemiorum ait: *Iob suis lamentis totius mundi deplorare miseriam.* Philippus & Beda, in se humani generis mortalitatem deslere. Ambrosius de interpellatione, Iob libr. 3. cap. 6. *Quanta deploratio sancti viri pro communi infirmitate?* idem existimant Hugo, Steuchus, & alii recentiores. & exemplo est Jerem. cap. 20. & in Thren. non tam propria, quàm communia mala lamentans; & 1. Machab. 2. Mathathias: *Va (inquit) mihi, ut quid natus sum, videre contritionem populi mei.* viri enim iusti sui obliviscuntur, tantum attenti ad communia, vel bona procuranda, vel mala avertenda, aut deploraoda: propterea namque Ezechiel. 9. à communi clade servantur, & notantur in fronte signo Thau salutifero, quod *virii gementes & dolentes sint super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio civitatis,* id est, publicè atque palam à plerisque civibus perpetrantur.

2 Certè tamen (id quod textus ipse docet) sua nunc Iob mala deplorat. neque homini graviter ægrotanti atque dolenti tantum est ab re sua otii, aliena ut curet; afflicta hominis mens vix potest quidquam aliud, quàm suam ærumnam cogitare: cum enim hæret infixus animo dolor, hæret fixus in dolore animus, nihil ut possit alienum

agere. Valeret quidem non parum ad leniendum dolorem illa cogitatio communiū miseriarum omnibus mortalibus pœnarū sociis; qua consideratione superius usus videtur, cum dixit: *Nudus egressus sum de utero matris meæ.* sed hoc nunc solatio minimè utitur, nam ut Salomon dixit Proverb. decimoquarto. *Cor quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio ejus non miscebitur extra.* id est, qui tam gravi afficitur animi dolore quantum nemo alius novit, præter eum ipsum, qui patitur, non facile admittit cogitationem de aliena calamitate extranei hominis, ut gaudere, id est, velle leniri, & melius habere possit, proprium namque est mœrentium animorum totos se mœrori tradere, & omnem solatii cogitationem depellere, sic docente Ecclesiastico, cap. 27. *Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius,* id est, cum agitur & concutitur cribrum, decidit melior, subtiliorque farinæ pars manentibus furfuribus, sordibus, & omnibus rejectamentis farinæ; sic mens afflicta repellit à se omnes solatii captandi cogitationes, & eas tantum retinet, revolvit, habetq; præ oculis, quæ deteriores & molestiores sunt, eandem rem eleganti alia similitudine illustrat Plutarch. *Quemadmodum (inquit) cucurbitæ medicinales deterrimū sanguinem ex carne eliciunt, sic tu pessima quoque (cum ærumno soloquitur) tuorum in te congeris, nihilo illo Chio negoriatore melior, qui cum vinum optimum venderet, & ipse sibi acedum conquirebat.*

Sed tamen (ut patribus initio adductis satisfaciamus) cum nullum malum, quod humanum sit, ab aliquo homine alienum censerī debeat, communisque sit mortalibus omnibus vitæ sors, atque lex; fieri non potest, ut suam ita Iob, quin communem omnium causam agat; sicut si senex suam enectutem vituperet, aut miles belli incommoda, eadem sanè ratione afflicus homo vitam humanam ærumnosissimam, illud verò etiam peculiare habent animo dolentes, ut privatas suas ærumnas communes esse velint, secumque dolentibus condolere omnia, & secum ruentibus corruere omnia, & cum illis, si in tenebris jaceant, communem diem tenebrescere, & solem communem cælo excidere, ut Medea illa amore pariterque dolore furens:

— Sola est quies,
Mecum ruina cuncta si videro obruta.
Mecum omnia abeant, trahere, cum pereas,
libet.

Sen. in
Medea
Actu. 3.

SECTIO IV.

Quid diei, noctisque nomina hoc loco significant.

1. *Gregorij expositio allegorica. peccati gradus quidam & quasi aetates.*
2. *Secunda de peccato Originali à quibus doceatur.*
3. *Tertia expositio verior & simplicior.*

¹ *Gregorius* Gregorius, in præfatione cap. 3. & initio lib. 4. docet nō debere intelligi sensibilem aliquem diem, qui hujus præterlagentis temporis pars sit; sed nostrā mortalitatem (hanc item indicarunt Philip. & Beda.) aut certe Diabolum, qui per naturam dies est, nox verò per culpam. Optat itaque Iob ut pereat, id est, ut malè illi sit, & dignis rursus suppliciis tentandi licentiam amittat. interferit verò Gregorius quædam alia de peccato, & ejus quasi gradibus, & ætatibus, videlicet: de illius educatione, nutritione, aliisque blandimentis, quibus culpa fovetur & adolescit, indicat præterea lucem, accipi pro divina cognitione; noctem & tenebras pro mentis cæcitate; sed hujusmodi plane sunt omnia allegorica, aut tropologica.

² *M. Albert.* Non longe ab hac expositione recedit Magnus Albertus, qui licet vitæ diei lucisque nomine vitam hanc ipsam intelligat, sed ea tamen tantum consideratione, quatenus illa Dæmon usus est ad Iob cruciandum; ita ut formaliter (ut dicunt) & primæ præcipuæque intentione ipsa Dæmonis malitia & invidia, atque incredibilis nocendi cupiditas maledictis petatur, paulò subtilior, sed longiuscule quoque petita interpretatio.

² *Philipp. Beda.* Philippus, & Beda, diem & noctem pro eodem accipiunt, videlicet, pro nativitate, aut conceptione hominis in peccato originali; addit etiam Philipp. Iobum detestari prævaricationem primi hominis, intelligit fortè peccatū ipsum Adami, quod à Theologis appellatur Originans; tum etiam illud, quod per originem transfunditur in posteros. Idem intellexisse videtur D. Thom. *noctis* nomine, dum ad sanctificationem Beatæ virginis probandam utitur eo loco, *Expectet lucem, & non videat.* 3. p. q. 27. a. 2. & propter peccatum originale diem maledicti à Iobo ait 2. 2. q. 76. a. 2. ex Græcis idem indicat Severianus in Catena. & plerique ex Scholasticis disputantes de peccato originali; licet enim cum hæc protulit Iob, illius peccati maculam jam haberet elutam atque deletam, neque optabile fuisset statim post conceptionem in peccato

to originali decessisse; potuit tamen primordia suæ vitæ illo peccato polluta detestari, quod ex illo, quasi ex prima radice reliqua corporis animiq; mala postulassent, verum neque expositio hæc est prima, quam verba ipsa postularunt.

Tandem frequens aliorum interpretum, præsertim post D. Tho. hoc loco, sensus est de sui ipsius inauspicato nativitate die, initioque miserrimæ vitæ; de nubilæ hujus atque tristissimæ vitæ usura, de mortis ipsius tenebris, hæc enim omnia & seriem, & sensum habent toto capite leviter decurrentem. non semel D. Ambr. hanc expositionem docuit, lib. de bono mortis. cap. 2. & super id Luc. 4. *Consummata omni tentatione Diabolus recessit*, sic ait: *Generationis suæ carnalis diem perire desiderat, ut dies ejus in regeneratione numeretur, Pereat, inquit, dies secularis, ut dies spiritualis oriatur*, fastidit videlicet temporalem vitam, æternam beatamque desiderat.

SECTIO V.

Quamēte maledixerit Iob diei, vitæque suæ.

1. *Maledicere creaturis non licet. Hæretici, & Iudæi Iobum maledicentia, & impatientia animi accusant.*
2. *Prima via explicandi rejicitur. Secunda item Græcorum non satisfacit.*
3. *Tertia responsio illustrata pulchra similitudine Chrysost.*
4. *Quarta ex eodem.*
5. *Indicantur tres alia respondendi viæ veriores.*

¹ *D. Thom. Theologi.* Creaturis etiam irrationabilibus, absque peccato maledicti non posse cum D. Thom. Theologi docent 2. 2. quæst. 76. tum quia non sunt per se capaces alicujus pœnæ, cujusmodi est maledictio, tum quod videtur maledictum refundi in auctorem naturæ, ergo qua ratione sanctissimus Iob liberari possit à maledicentia, & irati animi nota explicandum est; præsertim cum maledictis virum sanctissimum laceessant Brentius & Anabaptistæ, argumento, & occasione sumpta ex hoc capite; sequuntur nimirum impios Judæos Thalmudicos, qui ipso Dæmone impudentiores, Iobum accusant maledicentia atque blasphemia, quem Deus ipse, quod recta loquatur & labiis suis non peccaverit, sæpe commendat: quod enim c. 37. videatur Iobum imperitiæ, aut stultiloquii notare, atque ipse Iob suam

3. *D. Thom.*

Ambrosius

1 *D. Thom. Theologi.*

Brentius & Anabaptistæ. Mendacia Iudæorum & impudentia.

suam vel levitatem, vel insipientiam agnoscat. cap. 39. & 41. certe ad hujus tertii capituli lamentationes minimè pertinet. an verò postea leviori aliquo verbo lapsus fuerit, dum se defendit ardentius, quàm par esset, suis locis explicabimus.

2
Lyrannus.
Primus
modus de-
fendendi
Iobum.

D. Thom.

Vide ini-
tium c. 4.

Secunda
Iobi exeu-
ratio.
Origenes.
Olympi-
odor.

Iustin.
Mart.

Ergo quod ad rem præsentem attinet, primus modus respondendi huic difficultati est Lyrani asserentis, maledicta hæc fuisse quasi conditionata; id est non proficisci ex proprio Iobi sensu & sententia, sed ex supposito amicorum errore existimantium, neque bonis præmia, neque improbis supplicia constituta esse post hanc vitam; quod si verum esset, miserabiliores essent viri iusti, qui plerumque ærumnosissimi sunt, cunctis hominibus; & ipse Iob miserrimus esset atque deploratissimus, eundem sæpe errorem illis affingere videtur **D. Thom.** sed certe cùm crassus, tamque cæcus error non videtur inesse potuisse viris alioqui sanctis verèque sapientibus, & quibus interdum loqueretur Deus; præsertim cùm ex suis ipsorum verbis necessarium sit illos agnovisse immortalitatem animæ. de quo plura postea.

Secundus explicandi modus est Græcorum, in primisque Origenis, & Olympiod. quod consulto non malè dixerit rei tunc existenti, sed jam non existenti, & penitus elapsæ, atque irrevocabili; quare præsentī hac maledictione tangi non potuit; similem sententiam sequutus videtur Iustinus martyr in respons. q. 16. ad gentes, cujus verba paulò licet obscuriora adscribam: *Scopus Iobi in ista execratione erat, quasi diceret: Utinam esset dies in qua natus sum, hac execratione execrabilis, Cur? ut ego, inquit, non essem natus, fieri enim non potest, ut quis nascatur in tali die, qua sic execrata sit: non execratio illa sic edita, quasi qua exitum expectaret, si enim ita esset, eadem vox prænuntiata fuisset, ex calamitate liberato, & meliorem conditionem adeptus.*

Sed neque hoc satisfacere potest, cùm etiam non existenti creaturæ per se & ex animi intentione nemo debeat maledicere, non solum propter rationes supra allatas, sed etiam quod ea maledicta potissimum recidant in creaturam rationalem; nam mala & bona non aliter conveniunt creaturis irrationabilibus, quam in ordine ad creaturam rationalem, propter quam illæ sunt: & quidem tempus ordinatur ad hominem per modum continentis. quia in tempore est, atque vivit. vide **D. Thom.** loco superius indicato.

D. Thom.

3

Tertiam aliam respondendi viam indicat Severianus, hæc maledicta non tam sui,

quam divinæ providentiæ tuendæ causa prolata: quippe metuebat, ne sui amici tanta iusti hominis calamitate perspecta divinam providentiam criminarentur. quasi diceret: Utinam neque natus, neque conceptus fuisset, ne mei causa Deus optimus ab ullo mortalium injustitiæ accusaretur; huc referri etiam potest, quod Chrys. hom. 4. de patientia Iob existimat hæc Iobum dicere, non ut rei cuiquam injuriam inferat, sed ut, dum in creaturas converti videtur, ab injuriis & blasphemia in numen divinum omni ratione avertisse sermonem videatur. Chrysostomi comparatio in primis elegans hujusmodi est; *Quemadmodum si quis apostematis morbo circumventus ferro recidatur à medico, non habens quomodo recidendi adversetur, circumstantia tangit, atque adstantes mordet illis quidem inferre nihil habens, ad medicum autem extendere manum non volens: sic & Iob blasphemia magnitudines timens, facit inanimati injuriam, atque fiduciam passione adauget, non contra Deum audens, sed se denique accusans.* huc fere facit, quod argutè quoque Theodoretus scribit similem illam suæ nativitatis execrationem, Ier. explicans: *Qui vehementer anguntur solent astantes reprehendere, & manibus reprimere, quandoque premente dolore manus collidere: quod accidit Propheta, qui præ nimio dolore nulla sustinente causa, diem redarguebat. eum item qui patri partum nuntiaverat, qui non erat quis de plebe.* Responsio item hæc arguta potius, quam solida, neque faciens difficultati satis videtur.

Tandem quartò sic explicare videtur Chrysostomus nuper adductus; *Maledictis (ait) non creaturam, sed sui ipsius diem, potestatem habeo diei mei, non maledico conditorem, mei ipsius diem maledico, ex quo videtur colligi sensisse Chrysost.* Iobo licuisse, si non alias creaturas, saltem in eas, quæ ad se attinebant, aut in seipsum maledicta rejicere: quod licet illum à blasphemia in Deum, sed à peccato, & immoderata iracundia excusare non posset, nisi fortè velit illam vulgarem dolendi significationem Iobum dedisse, quam dare aliquando solent, qui læsi sunt, dum in se solos culpam totam, prænamque converterunt. illa enim non tam impatientis animi, quàm dolentis verba sunt, *pese aquien me vifio.* sed hæc leviora sunt, quàm ut gravissimam difficultatem enodare, aut commodè explicare valeant.

Tres igitur alias respondendi rationes, & ad Iobi sanctitatem totiusque disputationis intellectum accommodatas proponemus, & quod per se singulæ, vel simul omnes rei præsentī congruant, luculenter explicabimus.

Tertia via
interpre-
tandi hæc
maledicta,

Chrysost.

Pulchra
ex Chrys.
compara-
tio.

Theodo-
ret.

Chrysost.

Affectum sensitivæ partis, & doloris
magnitudinem his querelis à
Jobo exprimi.

1. Stoicorum indolentia damnata. Dolor natura inimicus.
2. Christus Jesus dolorem & affectum sensitivæ partis expressit; naturale id est hominibus. Hinc Jobum clamare, & gemere, nihil animi fortitudine laesa.
3. Patesciendus ore aditus erumpenti dolori, & gemitui. Cur dolor gemitu mitescat ex Ar. Gemitus & suspiria amica fortitudini.
4. Psalmus 48. opportuna ad rem præsentem paraphrasi illustratus; qui est Hypotyposis æstuantis hominis.

Nihil dolere non sine magna mercede contingit (ut argute dixit Cicer.) immanitatis in animo, stuporis in corpore; quare & immaniter & stupide Stoici suam illam, analgesiam, apathiam, indolentiam non docebant modo, sed magnopere laudabant, quæ neque potest ulla homini inesse, neque debet: non enim silice nati sumus, sed naturale in animis tenerum quiddam, atque molle, quod ægritudine, quasi tempestate quatitur. Hinc Taurus apud Gellium disputandi dolore, deque gemitu cujusdam ægrotantis Stoici initium fecit. Natura (inquit) omnium rerum, quæ nos genuit, induit nobis, inolevitque in ipsis statim principis, qui nati sumus, amorem nostri, & charitatem, ut nihil quicquam esset charius nobis, quam nosmetipsi, atque hæc esse fundamentum rata est conservanda hominum perpetuitatis, si unusquisque nostrum simus atque in lucem editus foret, earum prius rerum sensum affectionemque caperet, quæ à veteribus philosophis, ta prota cataphysin, appellata sunt, ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis abhorreret, dolor itaque & ægritudo cum res proculdubio tristis, aspera, amara, inimica naturæ, ad patiendum tolerandumque difficilis, qui doloris sui aut verbis, aut gemitu, & clamore significatione præbet, is certe homo est, & humanæ infirmitatis, atque molitudinis particeps, sed vir sapiens atque fortis non ideo non censendus est, suo namque jure (ut ille alius dixit) liberior est in mutuas querelas dolor. neque aliter pingi solet, quam in astra atque superos sæviens.

Cum complexa sui corpus miserabile
nati,

Atque Deos, atque astra vocat crudelia
mater.

Amentia fane genus quoddam; sed quæ
Pined. Tom. I.

non valde fateri pudeat, cum est conjuncta dolore.

Quem non accusavi amens hominumque Deumque?

Huc igitur esse referendas has Jobi querelas & imprecationes quidam ex Græcis sapienter indicarunt, & post D. Thomam ex Latinis plerique, quæ etiam ratione Christus Dominus tristitiam, mortisque timorem sensitivæ partis expressit. Matth. 27. & vehementiam doloris & internæ desolationis, cum clamans voce magna dixit, Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me? non aliter Jerem. ca. 15. & 20. & Elias. 3. Reg. 19. & Moyses Num. 11. & Habac. c. 1. quid de vitæ malis, & incommodis humanus appetitus naturaliter sentiret, apertis verbis declararunt. Paulus vero propterea, se infelicem hominem dicit, & propter legem membrorum venundatum sub peccato, id est traditum, & subiectum humanæ imbecillitati, & his sensibus, & querelis, quæ specimen videntur habere peccati, atque ita non quod vult bonum, hoc facit, sed quod non vult malum, in hanc sententiam ait Justinus in responsione ad q. 15. ad gentes: Propter immodicum angorem ex corde suo verba illa protulit, quod deinde angore liberatus, non jam eandem de illa die sententiam habuit. similiter accipiuntur à Græcis illa Jobi verba c. 6. cum ad suos gemitus aut excusandos, aut extenuandos exemplum affert ex ipsa natura brutorum. Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam, aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit? quasi diceret, in ipsa natura animali & sensitiva positum esse, ut dolorem, ægritudinem, famem, sitim, aut alia quæcunque vitæ incommoda voce, gemitu, clamore, aut qua possum ratione animantia cuncta significant: quo loco sapienter Didymus, Neque (inquit) eum qui justus est, sensum omnem exuisse humanitatis necesse est, quamvis is constanter casus ferat adversos: nam acerbarum rerum sensu suscepto, cum quis in cruciatu propter Deum exclamat, ea demum virtus est. cum quo etiam illa Tauri philosophi sententia de fortitudine in dolore tolerando mirifice consentit, Fortitudo (inquit) non est ea, quæ contra naturam monstri vice nititur, aut stupore animi aut immanitate, aut quadam misera & necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione, qualem fuisse accepimus in ludo Caesaris gladiatorem, qui cum vulnera ejus à medicis rescebantur, ridere solitus fuit: sed ea vera & proba fortitudo est, quam majores nostri scientiam esse dixerunt rerum tolerandarum, & non tolerandarum, per quod apparet esse quadam intolerabilia, quibus fortes viri aut obeundis abhorrent, aut sustinendis. Illud etiam supra sententiam hanc adjecit,

Cic. 2. jecit Cicero 2. Tusc. non solum gemitum
Tuf. atque clamorem non debilitare fortitudi-
Gemitus nem animi, sed augere etiam atque confir-
& clamor mare: Ut in stadio cursores exclamant, quam
non mi- maxime possunt, faciunt idem cum exercentur
nuunt for- athleta, pugiles vero etiam cum feriunt adversa-
titudinem, rium in jactandis cestibus ingemiscunt. si gemitus
 igitur in dolore ad confirmandum animum vale-
 bit, utemur. hæc & pulchra alia ibi Cicer.
 hæc itaque fuit viri fortissimi atque patien-
 tissimi Job tolerandi doloris acerbissimi
 scientia indulgere infirmitati humanæ, & e-
 rumpentes gemitus ex doienti pectore non
 comprimere, neque adducere habenas ef-
Atræus in frænato dolori, namque ut argute Atræus
Thyeste a- cum Thyeste disserit.
pud Senec

— Vix dolor frænos capit:

*Sic cum feras vestigat, & longo sagax
 Loro tenetur Umber, ac presso vias
 Scrutatur ore, dum procul lento suum
 Odore sentit, paret, tacito locum
 Rostro pererrat, præda cum propior fuit,
 Cervice tota pugnat, & gemitu vocat
 Dominum morantem, seque retinenti eripit.*

Job. 30. v. Quod si frænum habuisse dicitur. c. 30.
11. frænum posuit in os meum, frænum explicat
Philippus. Philippus ipsum dolorem, præ tanto enim
 cruciatu loqui non poterat; at dolor ipse vix
 frænum capere poterat, ne non ingemisce-
 ret, & clamaret aliquando. Hanc leniendi
 doloris humanam, honestamque ratio-
 nem, illa verba indicant: *Aperuit os suum &
 loquutus est.* eum affectum dolentis animi
 graviter expressit Hispanus poeta, & verbis
 in rem nostram valde appositis:

*El aspereza de mis males quiero
 que se muestre tambien en mis razones
 como ya en los efectos se à mostrado.*

C. L.

*Lorare de mi mal las ocasiones,
 sabra el mundo la causa porque muero,
 y morire à lo menos confesado.*

Propert. Namque nullis etiam testibus, arbitris nul-
 lis dum lingua loquitur, cordis lingit vul-
 nera, levatque dolorem, uti ille cordis cau-
 sa cecinit;

*Hæc certe deserta loca, & taciturna querenti
 Et vacuum Zephyri possidet aura nemus.
 Hic licet occultos proferre impune dolores,
 Si modo sola queant saxa tenere fidem.*

Ergo tanta est doloris vis, ignis tantus, ut
 nisi faucibus, atque ore pateat flammæ e-
 luctandi aditus, intimis voret ossibus me-
 dullas, qui illum conetur comprimere, pro-
 culdubio:

Aristot. *Vulnus alit venis, & caco carpitur igne.*

Cur dolor Physicam hujus rei causam reddit Arist.
gemitu le- sect. 27. problem. dum quærit, quare, cum
giatur, metus & dolor quædam sit ægrotudo, qui

dolent clamant, qui metuunt silent, respon-
 det vero, Dolores vel omnes vel certe plu-
 rimos calore juvari atque augeri: calorem
 autem is auget, qui suum spiritum cohibet;
 excalefacit enim doloris incitabula contra-
 cto introrsus calore per spiritum, atque ex-
 coquit. hinc ergo fit erumpente naturali-
 ter spiritu clamorem fieri in doloribus, &
 eodem per vim compresso, crescere, & ac-
 cendi; at vero metus qui frigidus est, spiri-
 tu indiget, & calore. huc videtur Olymp. **Olympiod.**
 retulisse ea verba: *Parce mihi Domine. Quia* * Senior
 (inquit) *cum Deo colloqui semel est ausus, * Par-* perdonad
ce mihi (inquit) Domine, nam qui me urunt me el arre-
dolores, sermonem mihi prorsus extorquent. Qua- vimiento,
re illud verissime à propheta dicitur, In tri- quæ es
bulatione murmuris doctrina tua eis. id est, se- fuerca el
verior tua correptio murmurare, mufitare, hablar.
conqueri, ingemiscere illos coget, sed non **Isa. 26. I.**
ideo abiicient tuam disciplinam, cum abs
te corripuntur, quamvis doleant & ge-
mant, id enim humanæ imbecillitatis fue-
rit, non impatientis animi, dicam etiam **Simile.**
non imbecillitatis; sed fortitudinis: quem-
admodum enim non ideo parum forte pa-
rumque solidum censerì debeat æneum
tormentum, quod tenui foramine conce-
ptum ignem retinere non possit, quin potius
fulminis instar ingēti fragore, & tonitru fo-
ras ejaculetur: ut si obstruas, vim potius &
impetum amittat, ipsumque statim tormen-
tum quasi debilitatum & fractum in mille
partes diffiliat: pari sane ratione strenui vi-
ri, & adversarum rerum tolerantis summæ
virtuti nihil repugnare dicas, cum cor do-
loris & ægrotudinis incendiis exæstuat, oris
aditum, viamque patefacere multis et- **Gemitus,**
iam querelis & lamentationibus succensum & suspiria
pectus refrigerare: quin potius hoc ipso non pu-
integritatem suam, virtutemque tuetur, gnant eum
quod si istud ipsum parentis oris iter erum- fortitudi-
penti voci obstruxeris, ipsa natura, acer- ne.
biorque dolor sibi patefacient. An non
& de Cresi filio legimus, quem mutum na-
tura fecerat, tanta intimi sensus, & subita
doloris vi commotum, cum patris jugulum
militis exposcentis gladium cerneret, ut a-
dolescens os diduxerit clamare nitens, at-
que eo nixu & impetu spiritus nodum lin-
guæ ruperit, differtisque verbis ignarum mi-
litem à Cresi regis cade revocaverit? Sed
qui rem hanc in sacris videre velit, sub qua-
dam hypotyposi æstuantis hominis, quem
ægrotudo dolorque urant, & clamare cogāt,
mirifice cum toto hoc capite consentien-
te, legat integrum Psalm. 38. Cum vehe- **Psalm. 38.**
mentius angerer, & in summis rerum om- **illustratus**
nium difficultatibus versarer (Dixi) statui **paraphra-**
(Custodiam vias meas (ita me geram) ut sis.*
non

Pfal. 83.

* Deter-
mine me
de guar-
dar le le-
gua.
* Echeme
una mor-
daza, y
freno, pa-
racallar
coma una
bestia.

* No ha-
ble ni bu-
eno ni
malo, bi-
en tenia
que pero
callelo.

* Quanto
mas reco-
zia dentro
del pecho
mi dolor,
mas se ab-
juava mi
fuego.

Job. 7. 11.

non delinquam in lingua mea (rem longe mihi difficilem, nam nihil facilius agro & calamitoso, quam multa impatienter effundere & spumare) *posui* (injecique) *ori meo custodiam* (Heb. * capistrum, vel viscellam, ingens supplicium dolenti homini, servis contumacibus chamus aut frænum indebatur in os supplicii causa, nos à mordendo appellamus, *mordaza*, ne verbum quidem ori meo credere volui, vadem pro illo chamum, frænumque constitui) *cum consisteret peccator adversum me* (cum me impeteret & vexaret verbis contumeliosis, vel cum præfentes adessent rudiores homines & corrupte de rebus judicantes, ne scandalum illis parerent mea verba prave ab illis accepta, videns Jobum præsentibus amicis, quorum mores atque ingenium probe noverat, silentio se septem integros dies continuisse) *obmutui & humiliatus sum*, & *filii à * bonis* (neque bonum neque malum loquutus sum, & cum multa suppetere, quibus juste beneque possem meam innocentiam tueri, & de mea calamitate conqueri me quoque continui, sed quid ego?) & (at) *dolor meus* (hoc silentio recrudit) *renovatus est* (& exacerbatus, ut cum diro accepto vulnere licet exterius cicatrix obducatur, si tamen interius non sit adhibita medicina, vehemens fit doloris sensus: male habuit meum cor ore clauso) *concaluit cor meum intra me*, (urebantur præcordia, æstuabat cor) & *in meditatione mea * exardescet ignis* (dum calamitates meas mente & cogitatione revolve, doloris flamma vehementius succensa est, non secus Jerem. dixit, *Non recordabor ejus, neque loquar ultra, &c. factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususque in ossibus meis, & defeci ferre non sustinens*. Hinc cernis Jobi imaginem, vocem, gemitus, suspiria supprimentis, nihil stultum loquentis, qui *dissimilavit, siluit, quievit*) *loquutus sum* (tandem) *in lingua mea*, nam exagita- bar dolore ad rumpendum silentium, sic post hac aperuit Job os suum, & loquutus est, sermoni laxavi habenas, ne præ dolore disrumperer, quapropter, inquit Job, & ego non parcam ori meo: loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ, dimittam adversum me eloquium meum. atque morte enixe precabor à Deo) Notum fac mihi Domine finem meum (finem, inquam, meorum malorum & cruciatuum acerbissimorum, & numerum dierum meorum, quis est, quando futurus finis tanti incendii, instar ægro- tantis laborantisque ardentissima feбри, qui medicum rogat, quamdiu duratura sit febris vis, ut gelidam tandem bibere, & refrigerari possit) *ut sciam* (inquit) *quid desit mi-*

Pined. Tom. I.

hi (quantum temporis atque doloris, deinde præsentis vitæ malis exagitatus illius miseriis & ærumnis videtur maledicere, quæ cum ad fruendum brevissimis atque vanissimis voluptatibus brevissima & momentanea existat, sed ad patiendum atque dolendum longissima, & accommodatissima est (ecce mensurabiles) dodrantes, quatuor digitorum (*Posuisti dies meos* (pro ternis vel quaternis vitæ diebus, non semel sed millies moriundi à nobis vectigal exigitur, illud vero extremi fati vectigal nullo pretio redimi potest) & *substantia mea tanquam nihilum ante te*. Verumtamen *universa vanitas* (universitas vanitatum) *omnis homo vivens* (quantumvis homo vivens sit omnis totus, perfectus, consummatus rex omniumque sublu- narium bonorum aggregatione perfectus.) Vides hic David sicut & Job abjectissime de vita præsentis loqui, deque illius splendore, subest hoc loco *Sella*, videlicet, signum ibi substituisse cantores, & tum contentiori voce, tum etiam silentio facto significasse audientibus rem hanc esse omni considera- tione dignissimam. Tandem post multa concludit explicato affectu sensitivæ par- tis: *Remitte mihi, ut refrigerer, priusquam abeam, & amplius non ero*. Propterea cessa à me, cohibe ultricem manum istam tuam leniter, remisse mecum agito: ut reficiam me, latiusque moriar, nam brevi facessam, defini- namque esse inter mortales, qui pene jam mortuus sim. Hominem igitur suspiria hæc produnt, an vero eadem sint hominis vere sapientis deinceps explicandum.

Sella quid
significet.

SECTIO V.

Job iudicio etiam rationis vitæ mala à bonis discernere, sapienterque præscindere.

1. *Voluntas semper fertur in bonum. actus, quo detestamur malum, bonus est, exempla ex sacris.*
2. *Judicio & ratione subtili opus esse ad separanda mala à bonis, explicat. Ecclesiasticus.*
3. *Diversa de præsentis vitæ considerationes ex sacris.*
4. *Scientia unam rem patiendi in diversas & contrarias considerationes docetur. in Scri- pturis exempla plura. explicatus Cantico- rum locus.*
5. *Illâ arte Damon abutitur ut nos decipiat.*

Hanc suæ vitæ detestationem ad singu- larem quoque Jobi sapientiam perti- nuisse operæ pretium fuerit ostendere. Id autem ex Philosophia atque Theologia re- petea-

i
Voluntas
fertur in
bonum.

Q 2

Hilar.
sup. Psal.
119.5.

Jer. 20.
14.

Mat. 6.10
Luc. 11.16

Philip. 1.
16.

Eccl. 4.2.

Rabanus.

Lamenta-
tiones Job
ex ratione
præmedita-
ta.

2
Capi. 19.
4.

3
Parce-
os que de
suaria pu-
es y o me
entiendo
Eccl. 1.
29.

3
Unde na-
scatur di-
versa hu-
manæ vi-
tæ confi-
deratio.
Ci. 1. de
nat.
Deorum.
Eccl. 11.
27.

petendum, cum actum voluntatis; qui præcise feratur in detestationem alicujus mali, malum inordinatumve esse non posse, namque rectæ voluntati & recta ratione ductæ malum qua ratione malum est, placere nunquam poterit, quare sapienter D. Hilar. super id Psalm. 119: *Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* docuit eum actum bonum esse & a sanctis viris non semel usurpatum, in quam rem adducit hunc Jobi locum, & similem Jerem. 20. & illam precationem Dominicam, *Adveniat regnum tuum,* & Paulum cupientem dissolvi, & esse cum Christo, Salomonem dicentem, *Laudavi magis mortuos, quam viventes.* quibus omnibus locis mortis ingens bonum ingentibus vitæ malis præfertur. Illud laudatur, & hæc maledictis configuntur Huc etiam pertinet, quod Rabanus Jere. 20. tum illum Jeremiæ, tum hunc Jobi locum ad id refert, quod melius sit non esse, quam male esse; quare secundum rectam rationem mors præfertur vitæ miseræ. de quo plura postea. Ergo hæc Jobi lamenta non solum ex affectu sensitivæ partis, sed excogitata ratione & deliberatione proficisci existimare possumus cum Cajetano. hujusmodi rationalis affectus requirit acutum, & subtile mentis judicium, quod unam & eandem rem scindere, & pariri possit in plures considerationes, quo videtur alluisse ipse Job cum c. 19. responderet amicis illum desipere, & ineptire existimantibus. *Si ignoravi* mecum erit ignorantia mea.* in quam rem convenit id Eccles. 1. *In thesauris sapientiæ significatio disciplina, execratio autem peccatoris cultura Dei.* id est inter pretiosissima sapientiæ monilia illas in primis sententias numerari debere, quæ ex una parte falsa videntur obscuræ, & intellectu difficiles, ex altera vero sapientiæ cujusdam reconditæ tenuem & subtilem tantum significationem, & specimen præbent: has autem sententias averfantur peccatores stulti, quod timore Dei destituantur, qui illis patefaciat thesauros divitiarumque sapientiæ. vides hic sententias Jobi valde obscuras, sed profecto, quæ significationem quandam sapientiæ; acutique in præscindendo judicii argumentum præbeant, quos stulti non callent, sapientes vero commendant atque suspiciunt. Quod autem humana vita non una tantum consideratione, aut uno tantum affectu proponi possit, inde nascitur, quod nihil sit in hac vita unde quaque beatum, nihilque omnibus numeris miserum, quare sapienter à Cicerone dictum est, *Multa sunt incommoda in vita, ut ea sapientes commodorum compensatione leniant,* quod illud est, *In die bonorum non imme-*

mor sis malorum, & in die malorum non immemor sis bonorum. De præsentibus enim tam malis, quam bonis accipiendum est: ex utrorumque enim comparatione & societate efficitur moderatus quidam vitæ amor, quod etiam Plutarch. docuit de tranquill. animi. Si vero vel per se bona, vel mala per se considerentur, jam tunc multiplices atque inter se contrarii affectus excitantur in animo, ex malorum consideratione & sensu, Paulus cupit dissolvi, & liberari de corpore, mortis hujus, id est, de mortali corpore, letalibus quoque ærumnis exposito, genus enim quoddam mortis est hujus mortalis corporis carcere includi. ex consideratione vero bonorum vitæ, non vult expoliari, sed supervestiri. Non aliter Jobus modo mortem, modo vitam precatur sibi, ac deprecatur simul, jam postulat concedi sibi, ut revertatur oculus suus, & videat bona, statim natalem inculcat diem, qui non abstulit mala ab illius oculis. jam petit, ut remisse cum illo & leniter agatur, ut refrigerii aliquantulum sumere liceat. *Parce* (inquit) *mihi Domine,* jam statim conqueritur, quod diutius vivere permittatur, *Si flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentum rideat.* & rursus, *Elegit suspendium anima mea.*

Sed ne quis existimet hanc in eadem rem unam rationem ab alia præscindendi, & abstrahendi scientiam inventam potius à nobis esse subtiliter & curiose, quam usu & exemplis Scripturæ sacræ comprobata, age paucis illam confirmemus. Illa certe usus est Christus dominus, dum proposito sibi (ante mentis oculos separatimque considerato) gaudio (quod proventurum sibi ex passione erat) sustinuit crucem confusione contempta. quasi dicat, in suæ gloriæ splendorem oculos defixit, miseriarum recordatione procul depulsa, quamvis utrumque simul una re conjunctum videretur, in ipsa vero acerbissima passione ita inferioribus animæ viribus universam illam malorum atque dolorum cohortem objecit, atque proposuit, ut separata omni solationum ope & consideratione, illum oppugnarent, ad usque vitæ tedium, & sudorem sanguinum. Hanc quoque dividendi & separandi scientiam sanctæ Ecclesiæ inesse tres Patres apud Theodoretum colligunt ex illo Cantic. 7. *Venter tuus sicut acervus tritici vallatus liliis,* ajunt enim Imaginativā dici ventrem, nam sicut is ciborum succos mistos cum rebus superfluis continet, deinde inutilibus reiectis, quod utile est exprimit, & transmittit in alias corporis partes; non aliter imaginativa rerum multarum (inquit) visibiles species cum rationalibus continet, donec

Plutarch.
Diversæ
vitæ hujus
considera-
tiones &
inter se
contrariæ.
Rom. 7.
24.
* Quæ es
una muer-
te bivitem
esse cuer-
po.
2. Cor. 5.
4.
Job. 7. 7.
Job. 3. 10.
Job. 7. 16.
Job. 9. 23.
Job. 7. 15.

4
Scientia
dividendi
unam rem
in multas
considera-
tiones.
Ad Heb.
12. 2.

Tres pa-
tres apud
Theodore-
tum.

Imagina-
tiva ven-
tri similis.

visibiles species cum rationalibus continet, donec per cognitionem & scientiam quod dubium & inutile est, secernatur: quod utile & rationale transmittatur ad mentem, proptereaque acervo tritici comparatur, in quo triticum, atque palea commista sunt, donec grana secernantur à paleis ventilabri opera, & separetur reiiciaturque inutile, sed hac tamen secernendi, & ventilandi ratio, nisi tranquilla & quieta mens sit, recte effici non potest, propterea enim comparatur acervo tritici vallato liliis, nam lilia tranquillitatem significant, quæ neque nent, neque ferunt, neque sollicita sunt, & tamen Deus illa vestit. Hac sapientia instructus Paulus ait: *Non est nobis colluctatio adversus carnem, & sanguinem* (licet quidem cum hæreticis infestissimis res illi esset) *Sed adversus principes & potestates tenebrarum harum*, nam malitiam dæmonis incitantis, & peccatum hæreticorum adversus quæ pugnabat separat à carne & sanguine, id est, ab ipsa natura, quam minime oderat. Quid, quod hanc etiam præscindendi, & unum ab altero abstrahendi sapientiam dæmon convertit in artem nocendi, nam cum virtutis bona atque divitiæ conjuncta sint cum multis summisque difficultatibus, alterum ab altero separat, & ut Sapien. c. 4. dixit, *Fascinatio nugacitatis obscurat bona*, id est tetigit, dissimulat, occulit pulchritudinem virtutis, solasque difficultates sensui proponit, quæ nos deterreant, non secus atque Balac Moabitarum rex, dum pertraxit Balaam in locum unde partem Israel videret, totum autem Israel videre non posset, ut inde malediceret, ne si universum exercitum pulchre dispositum cerneret, sua pulchritudine & conspectu jucundissimo maledicentis animum temperaret, atque deliniret, è contra vero idem ipse malitiosus hostis peccati obscurat mala solamque voluptatem illuminat atque proponit, ut nos inescet, nam cum misere divexemur & vapulemus per mundum savissimum, verberum tamen & molestissimarum operarum oblivionem nobis iniicit, solumque statuit ante oculos ollas carniū, cape, allia, ut suadeat reditum in Ægyptum.

SECTIO VIII.

Ex perfecta in Deum charitate Jobi querelas proficisci,

1. Paradoxum, qui irascitur amare: Duo actus in appetitu. Ira permista amori. Amantium ira.
2. Jobi querimonia ex charitate. Amantium Pined. Tom. I.

nota in Job. Amoris nomen ex humanis ad divina.

3. Jobi querimonia cum prophanis collata. multa ex Poetis & multa amantium voces, atque varia forma.

Hominem fuisse Jobum, atque sapientem ex gemitu vocibusque confirmavimus. nunc qua ratione ex iisdem illius in Deum ardentissima charitas & vitæ sanctitas probari possit, agendum est, & quod paradoxum videatur, & à communi sensu alienum, qui vehementius conqueritur, irascitur certius atque ardentius amare. In hujus rei explicatione ponendum est ex Philosophia, in appetitu, qui amoris sedes est, duas esse partes aut facultates, Irascibilem, & Concupiscibilem, quarum partium similes alii actus transferendi sunt ad appetitum rationalem, irascitur enim, atque concupiscit: cum vero ejusdem potentia & facultatis actiones sint ira & amor, nescio qua ratione inter se aliquando conspiciant, ut quantumvis repugnantes atque contrariae sint, sed tamen cum illa amoris suavitate atque dulcedine iracundia amaritudo admisceatur, charitatis blandimenta cum ardore quodam, & quasi vindicta cupiditate, amantis animi languor, & deliquium cum effrenata quadam vi, & impetu irati animi, denique ex eodem pectore simul cum lenissimis, & amantissimis verbis lamentationes quoque, gemitus, querimoniae, vociferationes acerbissimæ proficiantur. hinc illud in proverbium abiit; *Amantium ira*, tum quod has excitare soleat tum quod ab amore excitata amorem reintegerent, atque diuturnæ consuetudinis tedium excutiant, & quod de parentis adversus filium indignatione dixit Nazianzenus, de omnium animantium iris dici poterit, similes esse flammæ stipulae, quæ cum celerrime concipiatur & exurgat, celerrime quoque extinguatur, & evanescit. Lucianus in dialogo Mercurii & Maiae, *Iracundi* (inquit) *sunt qui amant*, & Deianira conjugis Herculis amantissima:

Magnus dolor iratus amor est.

Certe sponsa non vulnera, non plagæ à custodibus acceptæ, sed amoris vis gemitu & clamorem extorquet, & nihil aliud renuntiari sponso jubet, quam quod amore langueat. neque vero minus se amabilem Deus præbet cum plagis, & ærumnis nos afficit, quam terribilem, dicente in hanc ipsam rem Eccles. 3. *Secundum magnitudinem ipsius, sic & misericordia illius cum ipso est.* Quare sæpe Job Deum timet, nunquam vero non amat. huc pertinere lamentationes Jobi Chry-

Qui irascitur amare, qui amat irasci.

In appetitu duo actus.

Ira & amor conjuncti.

Amantium ira.

Parentum ira.

Nazianzenus.

orat. vitan.

Lucianus.

Seneca.

Cant. 2. 5

Eccl. 2. 23

2

Chrysoſt. biChryſoſt. & Polych. exiſtimarunt in præ-
Polychrō. fatione Catenæ. & Chryſ. cap. 2. refert ad
 perfectam in Deum charitatem, & filialem
 confidentiam, explicuit vero eleganter Ni-
Nicetas. cetas in protheor. c. 7. *Anxio* (inquit) metu
 poſito, & vehementi erga Deum charitate incen-
 ſus apud Deum, qui iudex eſt integer & incorru-
 ptus, cauſam dicit, hac vero nec duri, aſperive ho-
 minis verba ſunt, ſed quaſi filii oratione apud pa-
 trem utentis confidentius, nimirum hæ ſunt a-
Amantium mantium notæ, ratione & iudicio cum
notæ. eo, quem amas velle contendere: ſigna a-
 moris mutui in altero deſiderare, languen-
 tem alterius amorem accuſare; gloriari de
 amicitia lege nunquam violata, alterum i-
 nimicum dicere, crudelem, quem unice di-
 ligas; & nihil minus quam vituperatum ve-
 lis polliceri fore ut perpetuo ames, quam-
 vis non redameris. Hos omnes amantis a-
 nimi affectus profert diſertis verbis Jobus,
 atque ejuſmodi acriores & concitatiores
 querelas veriſimile ab amoris impotentia
 elici teſtantur pleni poetarum libri, ſed illos
 corrumpunt tamen, dum in materia pa-
 rum honeſta conſtituunt, hos ego dico (ut
 Philoſophorum more dicam) materiam
 ſenſibilem concernere, ſed ad noſtrum in-
 ſtitutum declarandum conferent, ſi à mate-
 ria ſenſibili abſtrahantur, & in materia in-
 telligibili, atque rationali collocentur, nam
 quod ad effectus attinet, veriſſimos ſane &
 naturales amoris affectus exprimunt. neq;
 vero ad divina declaranda indignum eſt ut
Amoris amoris nomine, aut amatoris poetarum
nomen ad carminibus, ubi res exigit, utamur, ſed
divina de- quod Dionyſi, cap. 4. Divinorum nomi-
claranda num facit, contendens potius amoris no-
translatū men in divina convenire, & ex ſimilitudine
Dionyſius quadam ad corporalem tranſlatum eſſe. Tur-
 ba (inquit) nequaquam capientes uniforme il-
 lud amatoria in Deo appellationis, pro infirmi-
 tate ſuum ad dividuum, & corporalem diviſim-
 que delapſa amorem ſunt, qui verus amor profe-
 cto non eſt, ſed imago potius, ſeu magis à vero amo-
 re prolapſio. pauloque ante dixerat, Non ergo
 metuamus hoc amoris nomen, neque nos pertur-
 bet ullus ſermo terrorve concutiat. & elegan-
 tem adducit Scripturæ locum, in quo hone-
 ſtiſſimus amor cum impuro & obſcæno
 comparatur. 2. Reg. I. Doleo ſuper te frater mi
 Jonatha decore nimis & amabilis ſuper amorem
 mulierum. quid quod ea etiam quæ cum im-
 puro amore conjuncta fuere, ſua erga Spō-
 ſam Eccleſiam charitatis figuras & imagi-
 nes fuiſſe, Deus voluit, David videlicet cum
 Berſabea adulterium, ſic explicante Aug. &
 Greg. & Salomonis effuſus amor in tot Re-
 ginas concubinas, & adoleſcentulas, qua-
 rum non erat numerus, in quo licet pecca-

verit Salomon, tamen Chriſti cum Eccleſia
 et cum fidelibus ardentiffimam conjunctio-
 nem præfiguravit.

Sed jam ex profanis Jobi charitatem de-
 claremus, certe cum amore ille loquebatur. *Tibul.*

*Quid tibi ſavitia mecum eſt: an gloria
 magna eſt,*

Inſidias homini ſuppoſuiſſe Deum?

Simillimum id c. 13. Contra folium quod vento *Job. 13. 28*
 rapitur, oſtendis potentiam tuam, & ſtipulam ſic-
 cam perſequeris? & cap. 7. Quid eſt homo quia *Job. 7. 17.*
 magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor-
 tuum? & cap. 14. Dignum ducis ſuper huiusce- *Job. 14. 3.*
 modi aperire oculos tuos?

Sed quod ad accuſationem crudelitatis *Jobi Jan. 6.*
 attinet hæ illæ ſunt perditæ amantium que- *ta cum a-*
 rimonia, quibus non ſolum ſaſtidiſſos amo- *liis Po. raq;*
 res ſavitiæ incuſant, ſed iptum etiam amo- *rum pro-*
 rem ut Damon: *phanorum*
collata.

*Nunc ſcio quid ſit amor, duris in coribus
 illum* *Virg.*

*Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Ga-
 ramantes*

*Nec noſtri generis puerum, nec ſanguinis
 edunt.* *Eclo. 8.*

Imitatus ſane Virgilius Theocritum in 3. *Theocrit.*
Eidil.

*Nunc ſcio quid ſit amor, & quam grave
 numen amanti.*

*Mater eum in ſylvis nixa eſt, aluitque
 leana.*

Illud jam vehementius.

O crudelis Alexi, nihil mea carmina cu- Job. 30.
ras? *20.*

*Nil noſtri miſerere, mori me denique co-
 giſ?*

Eadem prope leges cap. 30. Clamo ad te, &
 non exaudis? ſto, & non reſpicias me, mutatus es
 mihi in crudelem, & duritia manus tuæ adverſa-
 ris mihi, ſcio qua morte trades me.

Sed neque morte certiſſima deterri
 ab amando illud ſignificat amantis Regina *Aeneid. 4.*

*Non te noſter amor, nec te data dextera
 quondam*

*Nec moritura tenet crudeli funere Dido,
 Crudelis quid?*

Sed ſtatim

Non tamen Aeneam quamvis male cogi- Ovid.
tat odi,

*Sed queror inſidum, queſtaque ejus ani-
 mo.*

Huc illud cap. 17. Juſtificationem meam, *Job. 27. 6.*
 quam capi tenere, non deferam. Quaſi dicat, in
 meo diligendi inſtituto perſeverabo in per-
 petuum, etiam ſi non redamer. & id c. 13. et- *Job. 13. 35.*
 iam ſi me occiderit, in ipſo ſperabo. Quoties vero
 amor perfidiam inurit amanti? quale eſt id:

*Diſſimulare etiam ſperaviſti perfide tantum
 Poſſe neſas? tacituſque mea decedere terra?* *Aeneid. 4.*

Hoc

Job. 10. 3. Hoc vero id olet cap. 10. Numquid bonum tibi videtur, si calumniaris, & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum adjuves?

Quam vero doleat acriter purus syncerusque amor repulsam passus, cecinit Oemone:

Ovid. Quis Deus opposuit nostris sua numina votis?
Ne tua permaneam, quod mihi crimen obest?

Leniter ex merito quidquid patiare ferendum;

Quæ venti indigne pœna, dolenda venit.

Job. 13. 23 Accinit Job. Quantas habeo iniquitates, scelera mea atque delicta ostende mihi. & iterum: Non peccavi & in amaritudinibus moratur oculus meus? rursus, Cur abscondis faciem tuam, & arbitraris me inimicum tuum? nec non, id ca-

Job. 17. 2. pite 6. Ecce non est auxilium mihi in me. Quod

Job. 13. 24 Chryf. ad Deum refert, declaratque Jobi

Chrysof. sensum & doloris magnitudinem usus similitudine impuri amoris, sic ille ait; Si nec vivendum sibi esse amplius putant ij, qui mulierum amoribus exulcerati, ab illis cœni se animadvertunt, quæ res amatoribus aegritudinem affert intolerabilem; animæ quæ erga Deum charitate vulnerata est, quanta fuerit aegritudo, si non amplius eum sibi adesse arbitretur.

Quid, quod cum Deum dicat sibi ex amicissimo hostem atque crudelem redditum, illius tamen ad iudicium atque tribunal sæpe provocat, in quo suam illi præbet vitæ justitiam, morum candorem, animi pulchritudinem, quæ magnam suæ causæ fiduciam significet sub adverso iudice; amantium instar, qui suos amatores quamvis iniquos, quamvis non satis bene affectos, quamvis fastidiosos in causa suæ formæ, atque pulchritudinis iudices constituunt, uti canebat Corydon:

Virg. Nec sum adeo informis, nuper me in littore
Ecl. 2. vidi,

Cum placidum ventis staret mare: non ego
Daphnim

Judicere metuam.

Quis (inquit Job) mihi det, ut veniam usque ad solium ejus? ponam coram eo iudicium, ut sciam verba quæ mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi.

Quod vero se nunquam noctu quiescere sæpe conqueritur, dolorem quidem exaggerat, sed nescio quid cum amore conjunctum sonat: namque illud frequenter amatores jactant, nequaquam se mutari vicibus; neque cæteris quiescētibus, quiescere. qualem pingit poeta:

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem Virg. 4.
Corpora per terras, sylvaque & sæva quierunt Aen.
Aequora, &c.

At non infelix animi Phænissa, nec unquam
Solvitur in somnos, oculisve aut pectore nocte.

Et in eandem sententiam Catullus: **Catul.**

Jam nox æthereum nigris emensa quadrigis
Mandum, ceruleo layerat amne rotas.

Nec me sopierat menti Deus utilis ægræ:

Somnus sollicitas deficit ante domos.

Cum dormiero (inquit Job) dicam quando consurgam, noctem verterunt in diem, & rursus post tenebras spero lucem. Non aliter dicebat ille nequaquam se melius habere sole occumbente, & astu remittente, bobusque cessantibus à labore:

Aspice aratra iugo referunt suspensa ju- **Virg. Ecl.**
venci, 2.

Et sol decedens crescentes duplicat umbras,

Me tamen urit amor; quis enim modus
adfit amoris?

Dolos quoque, & (ut ita dicam) calumnias & dissimulationes Dei se bene callere ostendit, Licet hæc (inquit) celes in corde tuo, scio tamen, quod universorum memineris. ad amorem id quoque pertinet:

At regina dolos (quis fallere possit amantem?)

Præsensit.

Virg. 4.
Aen.

Amantium more initia amoris ex alto repetit, id quod & apud Ezechielem infidæ sponsæ obiicit Deus: Transiens per te vidi te **Ezech.**
conculcari in sanguine tuo: & expandi amictum 16. 8.
meum super te. & in Canticis: Sub arbore malo **Cant. 8. 5**
suscitavi te.

Eodem spectat, quod velit Deus pro amoris signo repeti à sua sponsa amoris initia. A malo (inquit) voca me pater meus es tu, &

dux virginitatis meæ non dissimile id

Sapibus in nostris parvam te roscida mala, **Virg. Ecl.**
8.

(Dux ego vestes eram) vidi cum matre legentem

Alter ab undecimo tunc me jam cœperat annus.

Ut vidi, ut perij.

Job sua cum Deo benevolentia & consuetudinis pristina tempora revocat in memoriam, Quis mihi tribuat, ut sin juxta mentes pristinos, secundum dies, quibus Deus custodiebat me quando splendebat lucerna ejus super caput meum, & ad lumen ejus ambulabam in tenebris, sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo.

Ergo jam nos dociles, attentos, benevolosque lectores atque auditores postulat ea Jobi oratio, quam dolor cum necessitate quadam, & vehementia extorquet,

Sapientia subtiliter & ornate componit, divini Amoris flamma acriter & animose incitat, & accendit.

III. Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Conceptus est homo.

1. Natalem diem maledici à Job, de quo quadam ex prophanis.
2. Diem perire multipliciter exponitur, actus circa impossibile.
3. Imperativus pro Optativo in Script.
4. Quorsum diei tribuatur nativitas, variae rationes. Lucina dea. Diespiter.
5. Noctitur tributa conceptio. Explicatus Sapiens. Corpus habet appellationem tenebrarum.
6. Vulgatus defenditur. Secunda conjugatio Hebraeorum quomodo exponenda. dici pro fieri.
7. Masculi nativitas auspiciatior. Explicatus locus Regum.
8. Jeremia maledictio cum Jobi lamentatione comparata.

I
Natalis
dies apud
Romanos.

Macrobius
Herodotus in Euterpe.

Philostrophus
li. 5. de vita
Apollonii.

Herodotus
in Terpsichore.

Stobaeus.

2
Quid sit
diem perire.

אבר

Pereat dies. Ab ipso primo suae vitae exordio inauspicato recte auspicatur omnium vitae malorum enumerationem, atque execrationem. Natalis vero dies apud nationes omnes semper habitus fuit dignus religioso cultu, sacrificiis, epulis lautioribus. Romani quidem nullo die lautius vixerunt, aut ludis se magnificentioribus oblectarunt, fuit enim eorum dierum celebritas, non secus atque Deorum, ut scribit Macrobius 1. Satur. cap. 16. apud Persas etiam teste Herodoto magna dierum natalium religio; eandemque apud Aegyptios viguisse convivium Pharaonis suo natalitio die, Gen. 40. probat; & apud Palestinos illud alterum Herodis Matth. 14. ab hac vero & communi lege & consuetudine latandi, excipiendi sunt Gaditani, referente Philostrato, & Thraces auctore Herodoto, & Gymnosophistae & Brachmanes apud Stobaeum; qui in luce editos infantes lachrymis, mortuos vero latioribus cantibus prosequiebantur, quo se igitur ab illa etiam consuetudine subducatur Job, natalem execratur, & nigro notat lapillo diem, optatque ut pereat. quod quidam existimant nihil aliud esse, quam si diceret infaustum illum, ominosum.

Sed certe plus aliquid postulat verbum pereundi, quod in fonte est אבר, mortemque & interitum affert, alii ad embolismum, & intercalationem referunt, ita

ut non ille fixus, singularisque nativitatis dies, sed quicumque alius annuis conversionibus rediens natali illi primo respondens, censeatur intercalaris, infititius non naturalis, dignus qui ex censu & numero dierum expungatur, & pereat. similis videtur illa locutio Num. 6. cum jubetur Nazareus, coram quo subito quispiam mortuus fuerit, caput illico radere, ita tamen, Ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio ejus; id est, ita ut priores dies non numerentur, non computentur (que no valgan ni entren en queneta) Hebr. ut cadant, supple, de numero dierum. Onkelus legit, Dies priores inutiles erunt (no sirvam de Nala) Naphal eo loco cadere, aut profugere etiam significat; fugiat, dilabatur, sed neque sensus hic omnino quadrare potest, namque pars sequens, quae de nocte conceptionis agit, singularem quandam noctem designat; quare etiam singularem & praefixum alium nativitatis diem postulare videtur. Ergo optare ut dies ille pereat, ex illo genere actuum est, quos Arist. 3. Ethicor. & Theologi dicunt esse circa impossibilia & praecedere quasi ex conditione praesupposita. Vellem, si possibile esset, neque me natum, neque diem quo natus sum, mundo illuxisse, ut negato tempore nunquam posset nativitas contingere: itaque, quoad fieri possit, pereat, aboleatur illius memoria oblivione sempiterna, quoad autem ait Greg. cap. 7. perire diem, non significare optare ut non sit, sed ut male sit, Aliter enim (inquit) non posset amaritudine involvi, quod postea dicit, hoc, inquam, nihil obstat his quae diximus, namque utrumque perinde impossibile est, aut praeteritum diem non fuisse aut involvi de novo posse amaritudine; & dolens animus diversa & interdum contraria maledicta congerere in eandem rem solet, ut illi suggerit ardor & ira. Imperativus autem iste optantis est, quem Scriptura morem observavit Orig. hom. 1. in cant. sicut, & id, Osculetur me, O utinam, & id, Sanctificetur nomen tuum; O utinam sanctificetur, & sexcenta alia. Futurum vero, quod est in exemplari, his optativis aequivalet. sicut & id 9. Psalm. 5. Latentur omnes, qui sperant in te, in aeternum exultabunt (exultent, o utinam perpetuo) & habitabis in eis (habita, precor, in illis, ceu in tabernaculo, habitationem istam tua umbra protege) Hinc vero videas hanc omnia ad vitae tedium pertinere, quae ex primordio illo, primaque luce derivata est, quare, mortis tenebras amat. Simile id Oethae Herculis mortis votum.

Reijcitur
prima
expositio.
Perire die
ad embolismum
pertinere.
Num. 6.
12.

Onkelus
לנפאל
Secunda
expositio
non probatur.

Vera
expositio.
Actus
circa
impossibile.
Aristot. 3.
Eth.

Gregorius
respondetur.

3
Imperativus
pro optativo.

Origenes.
Canti. 1. 1.
Matth. 6.

Psal. 5. 2. 1

Seneca in
Oetho.
act. 4.

*Converte Titan clare anhelantes equos,
Emitte noctem, pereat hic mundo dies.
Quo moriar, atra nube inhorrescat Polus.
Dies, in qua natus sum.*

4 *Quorsum diei tribuaturnativitas,*
Athanas. Hujus sententiae sensum quidam confundunt cum verf. 6. sequenti, sed perperam, ut inde constabit, nunc ex Alberto notandum diei nativitatē tribui, nocti conceptionem, quod noctis frigiditas valeat ad retinendum conceptum semen, diei vero calor ad excludendum foetum. Sed hoc tamen non esse omnino verum Divus Athanasius docet quaestione vigesima octava ad Antiochum ex ipsa experientia; namque major hominum pars noctu nascitur, noctu etiam moritur, at D. Thomas existimat diem nativitatē dici, quod Job die natus fuerit, & quod diuturna nativitas auspiciatior habeatur. Sed existimo diem natalem dici, tempus horamve nativitatē, quaecumque illa sit, nocturna, aut diurna: cum enim plures nocte nascantur, in lucem tamen dicuntur edi, & nunquam natalis nox, sed natalis semper dies dicitur; quo ex tenebrosa alvo in vitam usuram infans excluditur. Proptereaque Lucinam Deam finxit antiquitas (quae eadem Juno erat; ac Juno Lucina vocabatur;) quae adjuvandis parturientibus, & in lucem edendis foetibus praesse putabatur, cujus meminit August. de civitate Dei libr. 4. cap. 11. Cic. 2. de natur. Deorum. eo respexisse videtur Ovidius, cum in fastis dicit:

*Grata Lucina dedit haec tibi nomina lucus,
Aut quia principium tu dea lucis habes.*

Ovid. 2. Fast. Diespiter. Eademque ratione Diespiter colebatur, id est diei pater, ut interpretatur Varro, Jupiter videlicet, quod ut Augustinus scripsit, existimaretur partum perducere ad diem.

August.

5 *Sap. 7. 2. Somnus foetui elaborando.*
Conceptio hominis dicitur nox,
Macrob. in somn. Scip. cap. 12. Et nox in qua dictum est. Tenebrae & nox conceptioni locum praebent, quam solet sequi opportunus somnus fovendo semini, & foetui elaborando, ut indicat Sapiens: *Decem mensium tempore* (videlicet post novem expletos inchoato decimo, quod est optimum & maxime naturale tempus nascendi) *coagulatus sum in sanguine ex semine hominis, & delectamento somni conveniente.* Sed praeterea habuit etiam hominis conceptio rationem noctis & tenebrarum apud veteres illos sapientes Pythagoram, & Platonem, qui, ut Macrob. refert, duas esse mortes censuerunt, unam animae, animalis alteram, per hanc absolvi animam, & ad veras naturae divitias, atque ad propriam libertatem remitti; per alteram vero, quae vulgo vita existimatur, animam ad quasdam tenebras mortis, mortalis, in

quam, corporis, imbelli; habet vero in sacro sermone corpus tenebrosi carceris, & sepulchri nomen; ergo nox fuerit, in qua conceptus est homo.

Illud tamen, *In qua dictum est*, dupliciter accipi potest; primo cum Septuaginta legentibus, *Et nox in qua dixerunt*; supple nuntii, quo videtur respexisse Tygurina legens, *Nox in qua dixit nuntius*, & Pagn. Nox, quae pater dixit. alii, quae quis dixit Orig. quoniam conceptum pro nato accipit ait, *Dictum ab obstetrice.* sed commodius & elegantius, ut tribuatur vox nocti more poetico, & juxta Heb. *nox dixit* (*la noche que pudo dez ar*) tanquam testis non caeca sed oculata conceptionis. Latinus interpres leniter atque Latine, & quod pro cuiusque palato ad plura referri possit, *In qua dictum est.* & quidem multo, quam alii hebraizantes, sapientius atque verius. nam quaedam sunt in Hebraeo activa, praesertim in secunda conjugatione, quae debent passive & impersonaliter exponi, sicut Gen. 15. *Reputatum est illi adjutitiam* in Hebraeo. *reputavit*, & Isai. 7. *Et vocabitur nomen ejus*; in Hebraeo. *vocabit*. Psalm. 86. *Numquid Sion* (Sion in tertio casu) *dicet* (id est dicetur) sic etiam hoc loco, *Nox dixit*, vel *nocte dixit*, non indiget supposito; perinde enim est ac, *in qua dictum est*, nisi forte dictum hoc loco accipi possit pro ipsa re, quasi diceret, nox in qua conceptus est homo. sicut & Propertius aliquando dixit:

Ille dies bornis cadem denuntiat agnis.

Id est in illa die mandandi sunt. Nam sicut verbum, ita etiam dictum, aut narratum, vel nuntiatur, pro re ipsa quae fit, & nuntiatur, accipi poterit.

Conceptus est. Quod nunc de tertia persona loquatur, cum in priore parte, de prima dixerit *natus sum*, sensum non variat, nam solet saepe Scriptura tertiam personam pro prima usurpare, praesertim adjecto hominis nomine, simile id cap. 7. pro prima, *Militia est vita hominis*, cum de se loquatur. de quo plura eo loco. ergo perinde est, ac si dixisset; *Et nox in qua conceptus sum.* Homo Gebber, nomen sexus & virtutis masculus, fortis, praevalens, quod bene quadrat, cum de se loquatur; & cum masculi conceptio aut nativitas auspiciatior, atque parentibus latior existimat, quasi dicat: Homo, vir, masculus conceptus, natusque sum, sed non ideo non infelicissimus hominum. simile id 1. Reg. 4. cum nurus Eli audito nuntio, quod capta esset arca Dei, & mortuus esset fover ejus, & vir ejus, septimestrem infantem peperit, *In ipso momento mortis ejus* (videlicet, ut deficient-

Corpus mortale habet noctis nomen.

6 LXX. Tygurina. Pagnin. Origenes.

Commen-
datus & de
sensu vul-
gatus.

Secunda
conjugatio
Hebraeo-
rum quo-
modo ex-
ponenda,
Gen. 15. 6
Isai. 7. 14
Psal. 86. 5
Dicitur
de nuncia
ti pro fieri

Proper. li. 4.

Tertia
persona

7
מכר
Masculi
nativitas
auspica-
tior.

1. Reg. 4. 19.

deficientem recrearent) dixerunt ei, *qua instabant circa eam, Ne timeas, quia filium perperisti* (nihil mali metuas, quoniam masculi partus non poterit non esse auspicatus, & felix) *qua non respondit neque animadvertit* (videlicet quem in mediū ærumnis natum videbat, non poterat non infelicem, & ad ærumnas natum judicare) & vocavit puerum *Ichabod* (id est inglorium; ut interpretatur *Josephus*. *Joseph. lib. 5. Antiquit. cap. 16. (dicens Translata est gloria Dei Israel, quia capta est arca Dei* *Origenes. & pro socero suo, & pro viro suo. Origenes conceptum, pro nato accipit, & Diem atque Noctem pro eodem, ita ut eadem res in utroque hemistichio homonymis vocibus repetatur, sicque postulare videtur locus ille Jerem. 20. huic nostro simillimus, in cuius utraque parte de nativitate est sermo. Maledicta dies in qua natus sum, & vir qui annuntiavit patri meo dicens, Natus est tibi puer masculus.* Sed certe in Jerem. est verbum (*Jalad*) quod primæ conceptioni opponitur, & significat nasci, aut parere; hic autem est verbum (*Harach*) quod significat concipere, aut gravidare, & opponitur partui & nativitati.

8 Sed in hac duorum locorum comparatione, multo difficilior, acerbiorque videtur *Jeremiz. quam Jobi lamentatio.* *Jeremiz. locutio, cum non solum diei, sed nuntio nativitatis aperte maledicat: quamvis intelligi oporteat nuntio non simpliciter maledicere; sed ea ratione, qua ad suas ærumnas relationem, aut conjunctionem aliquam habet, ut doctè eo loco notat D. Thom. alii, minus licet leniter, non ex persona aliorum impiorum illa dicta esse volunt: repræsentat enim per mimesim, quid sibi imprecaturi forent impii, cum ipse libertate jam, & incolumitate Dei beneficio potiretur, sicut & id cap. 4. *Va nobis, qui vastati sumus. ex persona populi dici, & intelligi debere ait Hieron. & hunc sensum confirmare potest, quod ante huiusmodi execrationes gratias agit, quod Deus animam pauperis (videlicet suam) liberaverit.**

IV. Dies ille vertatur in tenebras; non requirat eum Deus desuper, & non illustretur lumine.

1. Protractio tenebrarū calamitatis symbolum, sicut perseverans lux felicitatis.
2. Eloah in singulari. Requiere judiciale & forense.

3. Deum requirere ex iudicis officio creaturas omnes, & extorquere confessionem.
4. Requiere pro interrogare. Deus instar Regis requirentis aliquid novi, quo de nostro bono gaudeat.
5. Requiere, vehementer efflagitare. Festorum dierum institutio. In lege natura & Sabbathismus explicatus David & Genesis.
6. Requiere benevolentia & providentia. explicatus locus Reg. & Psal.
7. Circumloquutio Eclypsis. Consensus Isaia cum Job.

Quod de die, & de nocte proposuerat, per partes exponit. *Dies illa*, quippe indigna, quæ luceret, debuisset absorberi sempiternis tenebris; vel, ne quid tam infustum & ominosum haberet mundus, debuisset dies ille cum tenebris tanquam cum re longe potiori commutari. In origine habetur, *Dies ille sint tenebrae*; id est vicissitudo illa dierum & noctium, quando Deus lucem divisit à tenebris, non deberet huic diei concedi: durarent sane præcedentes tenebræ, & nullum tempus infusta luci relinquerentur; vicem suam non perageret dies, execratio, & amplificatio infelicissimæ diei, ex diuturnitate & protractione tenebrarum, similis *Isai. 13. Obtenebratus est sol in ortu suo. Quid miserius, Isai. 13. quidve lugubrius, quam cum deberet aurora surgere post statas noctis horas, iterum renasci tenebras, & efficere diei vicem? è contra felicissimum atque latissimum, cum deberet Sol occumbere, & sortiri cum nocte vices, iterum solem reviviscere, & renasci; infra cap. 11. Quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vespem, & cum te consumptum putaveris, orieris ut Lucifer. ergo (inquit) deterior illa mihi dies extitit, atque inimicior tenebris sempiternis; & quod de Ægyptiis tenebris Sapiencia dicit, ipsi sibi erant graviores tenebris, hoc de seipso Job affirmat; Mihi mea vita, ego ipse, à prima mei ortus luce gravior fui tenebris; quod enim de die, & de tempore dicitur, ad hominem qui in tempore est, refertur; ut indicavit D. Thom. superius adductus ex 2.2.*

Non requirat eam Deus desuper. Dei nomen hoc loco est *Eloah*, singulari, quod infrequens est in sacro sermone; frequentissimum in plurali, licet singulari etiam usus sit Christus Dominus in cruce pendens invocans *Eloi, Eloi*, ut rectè observavit *Jansenius*. *sen. cap. 134. Concord. est autem Eloah nomen judicis efficacis, potentis, quod nomen hoc loco usurpat, ut ostendat se jure ac merito maledictis laceßere suum natalem*

Genes. 1.

4.

10.

Job. 11. 17

Sap. 17. 31

2
Eloah nomen judicis

Marc. 15.

15.

Jansenius

Quid re-
quirere.
שׁוּר

Psal. 9. 35

talem diem, reum agere apud supremum
judicem, cujus incorruptum iudicium, &
aquitatem adversus illum implorat. Re-
quirere autem, quod in fonte est; *Daras*, con-
gruit cum iudice; est enim aliquid, aut in
aliquem inquirere ex iudicis officio, foren-
se verbum & iudiciale. Psalm. 9. *Queretur*
peccatum illius, & non invenietur, id est, cum
inquiri caperit de illius vita & moribus,
abscondet se impius, fugietque, & id Gen.
42. *En sanguis ejus exquiritur*, id est de Jose-
phi morte nunc post tot dies quasi ex iudicis
officio interrogatio, & quaestio fit. Erit i-
gitur sensus; Cum dies ille fuerit adeo o-
minosus, & sua luce, vitaque indignus, non
oportet ad examen, & iudicium ullum vo-
care, & quaestione extorquere, quid in eo
mali gestum fuerit, & quantum injuriarum
in illo acceperim, res enim constat omni-
bus; statim igitur nulla inquirendi mora,
nullo defendendi spatio concessio, Deos il-
lum condemnet, & de plano iudicet.

3
Deus ju-
dex requi-
ret creatu-
ras omnes
in homi-
nis causa.

Psal. 99.
8.

Est vero observandum ex hoc loco, Su-
preum iudicem requisitum esse crea-
turas omnes in hominis causa iudicanda,
ut quæque testetur, quid homo iudicio di-
gnum egerit; quare requireret locum, tem-
pus, dies, horas, momenta singula: ergo cum
id, quod egesti, aut cogitasti, aliquando tan-
dem agens, aut cogitaveris, & dies atque
tempus requirenda sint à Deo iudice, fieri
non poterit, ut aliquid latere possit tuorum
scelerum. Ps. 99. *Posuisti iniquitates nostras in*
conspectu tuo, sæculum nostrum in illuminatione
vultus tui, id est, sæculi vitæ, operum nostro-
rum tempus, & durationem coram tuis cla-
rissimis oculis, & conspectu statuisti, ut que-
stionem subeant, & de hominis vita, mori-
bus, & actionibus singulis interrogata re-
spondeant. Sed dices Tempus, cum obli-
viosum sit, atque consumat, opprimatque
res præteritas, ineptum erit ferendo testi-
monio, non minus quam obliviosus quidam
delirus, & decrepitu senex. Respondet
David, ideo temporis caliginem & obli-
vionem Deum constituere in illuminatione
vultus sui; id est, ad lucem & radios suorum
oculorum luce ipsa lucidiorum, & abyf-
sum obscurissimam penetrantiū, ut si tem-
pus clare & dilucide, & satis explicate aut
nolit, aut non possit præ oblivione respon-
dere ad interrogata, Deus illuminet, lucem
præferat, & memoriam excitet, ut repetere
possit ea, quæ aliquando fuerunt; & tan-
quam ad lucernam fulgentissimam. *Illumi-
nabit abscondita tenebrarum, & manifestabit*
consilia cordium.

I. Cor. 4.
5.

4
Requirere
pro inter-
rogare.

Deinde etiam *requirere* est interrogare,
consulere aliquem, cujus exempla occur-

runt passim. *requirere* itaque diem, erit inter-
rogare; aut ab eo disquirere, quid in eo bo-
ni gestum fuerit. Videtur enim Deus, quem
nihil latet, instar regis aut principis, qui
provincias multas moderetur, nuntia ac-
cipere frequenter, & ex ipsis creaturis nun-
tiantibus quasi cognoscere quidquid novi
uspiam accadat; quod illi lætitiæ, & volu-
ptatem afferre possit, rem similem repræ-
sentare videtur ille angelorum catus 1. & 2.
cap. explicatus, cui præerat Deus, per conta-
tus angelos unde venissent, quid nam vidis-
sent, aut observassent; quasi magnam volu-
ptatem ex nobis caperet, si læta illi & fausta
nuntia de nostra salute, incolumitate, vitæ
sanctitate angeli perferant, ait itaque Job,
Hunc diem non requirat Deus, namque nihil
læti ab illo accipiet; si enim diem luctuosis-
simum interroget, & respondere compel-
lat infandum jubebit renovare dolorem.

Tertio, *requirere* à prædicta radice solet
esse in sacro sermone sedulo & diligenter
aliquid querere, & quod habet Latinus
sermo; aliquid exposcere & efflagitare ar-
dentissimis votis, summo studio hinc dici-
tur Deut. 4. *Si toto corde quaesieris eum*. &
Psal. 21. *Laudabunt Dominum*, (non qui segni-
ter aut tepide, sed) *qui requirunt* (ardenter,
ex toto corde, tota anima, omnibus viribus)
eum juxta quam vocis vim dupliciter pote-
rit sententia nostra accipi; primo cum Divo
Thoma, ut *non requiri diem* à Deo, sit Deum
non exposcere eum diem, ut sibi consecre-
tur, aut festus solennisque instituatur, & li-
benter illum ad prophanos usus concedere:
statutos enim & certos quosdam dies
Deus voluit sibi dicari, atque sanctos sacro-
que haberi, vel in sui, vel in alicujus acce-
pti beneficii memoriam; atque dierum hu-
jusmodi observationis sanctificationisve
rationem Deus exiget, atque studiose re-
quiret. erit ergo hæc Jobi sententia. Is dies
tot malis violatus, tot ærumnis pollutus,
usibus sacris aptus non est. Quorsum ita-
que funestum diem sibi reposcat Deus?
non requirat illum. præterea hujus diei ob-
servationem & rationem *non requirat* à me
Deus, nam nunquam non erit mihi nigro
notandus lapillo. neque vero huic sen-
sui obstat, quod festi potissimum dies post
Legem instituti, & observati fuerint, Job
vero ante Legem vixerit, nam in omni sem-
per lege festos quosdam, & religiosos dies
in Dei cultum institutos fuisse oportet:
neque non verisimile est antiquos patres
in lege naturæ, forte etiam Jobum, sabbat-
hizasse, in universum enim hæc de re vide-
tur Ecclesiasticus dixisse capite 33. dum
illam quaestionem de peculiarium quo-
rundam

Deus in-
star regis;
nuntia ex
remotis
provinciis
accipietis.

* No ay
para que
pregunt
alle.

pues notie
ne cosa de
bien que
de contar
sea,

5
Requirere
vehemen-
ter efflagi-
tare.

Deut. 4.

27.

Psal. 21.

29.

D. Tho-
mas.

dierum fe-
storum in-
stitutio.

* No se af-
ficiona Di-
os a este
ni lo meta
en su casa,
ni le abra
la Yglesia.
Festi & sa-
cri dies in
omni lege
antiquos
patres in
lege natu-
ræ sabbati-
zasse.
Eccl. 33.
7.

tundam dierum celebritate proponit, *Quare dies diem superat*, & iterum lux lucem à Sole? id est, cum idem sol dies omnes efficiat, quare unus est altero celebrior? cum omnes luces ejusdem naturæ sint, quare una latior est, jucundiorque affulget quam alia: Respondet: *A Domini scientia separati sunt*. nam Genes. 1. dicuntur, *luminaria facta*, ut essent in * tempora, statuta, & determinata, quando videlicet maxima hominum multitudo ad templum, vel sacrum peragendum convenire solet. nam hoc significat vox (Mogbed) quæ eo loco subest, congregationem, conventum; eadem vox vertitur Solennitas. Isai. 1. & cap. 14. dicitur *Monte testamenti*, id est congregationis: nam ad templum, quod in monte erat, conveniebat populus diebus festis. illud addam, hunc sensum placuisse Chrysosto. Non (inquit) diem illam tanquam suam sibi vendicet Dominus. licet quidem verbum Græcum apud Septuaginta Anazeteo, interrogare potius aut percontari, quam vendicare significet.

* Paradisus
fœnalis

מִיָּעֵר

אֲנִיזְטֵו

Requirere
ad benevo-
lam provi-
dentiam.

Rom. 4. 7.

Genes. 18.
1.

1. Reg. 10
20. 21.

vers. 22.
23.

Sed tandem illud requirendi studium referre licebit, ad benevolam Dei providentiam, qua consulit rebus omnibus, omnesque requirit, quibus benefaciat: Requirit, & vocat ea quæ non sunt (id est quæ sunt obscura & ignobilia) tanquam ea quæ sunt: ut splendorem, & pulchritudinem conferat, quemadmodum qui profusæ cujusdam in pauperes liberalitatis sit, omnes egenos requirit, quibus possit benefacere: uti Abraham, qui in ipso fervore diei stabat in ostio tabernaculi tanquam in specula, ne illum pauper, aut peregrinus prateriret; requirebat enim, cui benefaceret. Sic sane cum impartiri lucem velit diebus omnibus, omnes dies requirere videtur, ut iterum annua conversatione, lucere mundo suo beneficio, luceque accepta possint, si non iidem illi, saltem alii similes illorum vicarii. quam sollicitè, quam studiose requisivit Saulem, quem in regni sedem eveheret? nimirum Jussit Samuelem applicare omnes tribus Israel, & cecidit sors super Benjamin, & cognationes ejus, & cecidit cognatio Metri, & pervenit usque ad Saul filium Cis, quasi fuerunt ergo eum (vides summo studio requirentem suas creaturas Deum) & consuluerunt post hæc Dominum, utrum nam venturus esset illuc. Responditque Dominus, Ecce absconditus est domi: cucurrerunt itaque, & tulerunt eum inde. Requisivit non minori sollicitudine, & studio Davidem latitantem, & in solitudine pascentem oves. hoc cum mente repeteret jam ad regnum evectus ipse David, se à Deo aliquando requisitum inter

oves; cumque instar ovis errantis parum ab esset, quin in rabidos lupos incideret, Psal. 118. Erravi (inquit) sicut ovis, quæ periit, quare (pro tuo requirendi tuas creaturas munere) servum tuum, me require cui benefacies. non aliter Deus diceretur requirere singulis annis, verbi causa, primum diem Januarii, ut illustretur lumine, & recurat iterum, & referatur in numerum censumque dierum eo anno lucentium: ea fere loquendi ratione dicitur Deus recordari mortuorum, cum illos ad vitam revocat, ut infra c. 14. tum etiam Ecclesiast. 3. Deus instaurat, quod abiit. proprie, ex Hebræo, & septuaginta. Deus requirit, quod expulsus est. Diem igitur hunc, qui semel abiit, & elapsus est irrevocabilis, non revocet Deus ad lucem, non instauret, non requirat, non recorderetur illius, neque redivivum mundo restituat. cum hac facit lectio illa hujus loci, quam habent Philipp. Divus Thomas, & quæ circumfertur nomine Origenis, & Hieronymus. Non requirat eum Deus de super, non sit in recordatione, & non illustretur lumine. Sed partem illam neque Hebræa, Chaldæa, aut Græca agnoscunt, neque habet editio Vaticana. Plurcula super hac re notat Franciscus Lucas.

Et non illustretur lumine. Divus Thom. solis eclipsem hoc loco intelligit. ad quam etiam Lyranus totam hanc sententiam retulit, quasi dicat, Luna, quæ semel soli se opposuerit, ne diem efficere possit, non recedat, sed perseveret fixa inter terram & solem, ut dies hic nullo illustratus lumine opprimatur, & intereat eclipsi sempiterna. Chaldæus lumen intellexit surgentis auroræ; Non illustretur (inquit) matutina luce, quasi dicat; Nulla illi charitatis spes affulgeat; forte vult, ut nullius sideris, neque comete tremula, & momentanea lux hoc die oriatur, & hac ratione consentiet ex utraque parte locus hic cum illo Isa. 13. Stellæ cæli non expandent lumen, obtenebratus est sol.

Exod. 3.
13.
LXX.

6
D. Thom.
Circumlo-
quutio e-
clipsis.

Chaldæus.
* A die ran-
tristi 100 se-
leria el 25
Jua.

V. Obscurent cum tenebræ, & umbra mortis: occupet cum caligo, & involvatur amaritudine.

1. Quid obscurare ex Heb. multiplex loci expositio.
2. Quid umbra mortis in sacris, descriptio Aegyptiarum tenebrarum.

3. Quid

3. Quid caligo. Quid amaritudo. Miseris nigrescunt omnia, & quare. explicatus Isaias.

4. Quid amaritudo diei. Dies pro extremo.

i. Obscurent eum. Idem aliis verbis per expolitionem repetit sed crescente oratione. Verbum vero obscurandi in fonte est, Gaal, quod est jure aut pretio redimere aut vendicare rem, quæ in aliena sit potestate, cujus verbi usus est Exod. 6. & Lev. 25. tum etiam significat rem per contrectationem, & devolutionem in alias manus pollueret, & inquinare, sic vertitur Isa. 63. Vestimenta mea inquinavi. & Daniel. 1. Ut non pollueretur consurgeret igitur is sensus: Tenebræ hunc sibi diem, tanquam proprium, & * jure debitum vendicent, jure tradatur in potestatem tenebrarum. vel secundo, Incurrant in illum diem, atque effundantur tenebræ, quæ illum inquinant, atque polluant: quidquid in illo die getatur, aut accidat pollutum, inquinatum, minime redemptum, minime sanctum habetor. sic indicavit Chaldaeus, Coinquinent illum tenebra. Pagnin. & alii Hebraizantes, Palluant, vel etiam, Tenebræ ita reddant diem hunc turpem, atque deformem, sicut est homo confossus vulneribus, & suo sanguine pollutus & cruentatus, namque in eo ipso die meo sanguine pollutus atque volutatus fui, dum nasceretur. cadunt hæc omnia in proprietatem vocis.

2. Et umbra mortis. Amplificatio tenebrarum, qua non solum Job utitur hoc loco, sed etiam infra cap. 10. Mors caligo. & 12. & 16. Palpebra mea caligaverunt. Hebr. in palpebris meis umbra mortis. & cap. 38. ubi ponuntur. Porta tenebrosa. idem habetur Isai. & Ps. 22. significat autem tenebras tristissimas, immedicabiles, deploratissimas, cujusmodi esse solet caligo, & obscuritas vel morientium; vel jam defunctorum in sepulchris, namque mors claudit oculos, lumen eripit, hinc in mortis discriminibus opem Dei illuminatoris implorat David, illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, & Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector vita mea. vel umbra mortis, maximas atque periculosissimas tenebras significabit, quod tenebræ secum afferant mortis merum, atque discrimen, vitæque occultas insidias. tum etiam cum umbra aliquando idem sit, quod imago, aut species rei alicujus, in nocte, & tenebris, quidquid sentias, quidquid per medias tenebras, aut per lumen tenuissimum, & obscurissimum videre tibi videaris, mors apparet, mortisque imago, & similitudo. ita & à Isaias, id est umbra, vel similitudo dicitur Isaias, id est, umbra mortis. res hæc

Pened. Tom. 10

explicatur eleganti illa tenebrarum Egyptiacarum descriptione Sapient. 17. Neque enim, quæ continebat illos spelunca sine timore custodiebat, quoniam sonitus descendens perturbabat illos, & persona tristes illis apparentes pavorem illis prestabant. & paulo post. Timore percussi, illius, quæ non videbatur, faciei, aestimabant deteriora esse, quæ non videbantur. Et tandem inferius, sive spiritus sibilans, aut inter spissos arborum ramos avium sonus suavis, aut vis aquæ decurrentis nimium, aut sonus validus præcipitarum petrarum, aut ludentium animalium cursus invisus, aut mugientium valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus Echo, deficientes faciebant illos præ timore. Dicit ergo Job: Dies ille obducatur umbris mortis, umbris letalibus, tenebris periculosissimis, vitæ discriminibus, spectris, terriculamentis, quæ omnia continentur appellatione umbræ mortis. quo respexit Psal. 22. Si ambulavero in medio umbra mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Hebr. & Hieronymus. Si ambulavero in valle umbræ mortis, videlicet in valle altissima, & obscurissima, plenaque timore, atque discrimine, non fingam animo ex arboribus latrones, neque ex umbris veros hostes, non deludar, neque terribor ullis visis, aut terriculamentis. quam vero hæc omnia apposite convenient in animam peccati consciam, quæ semper sæva præludit, quam tenebræ occupant, territatque sonitus folii volantis, & cum pax sit, semper insidias suspicatur, alias dabitur opportunior prosequendi locus.

Occupet eum caligo. Chaldaeus, Aquila, Theodotio, & Septuaginta, Vaticani, pro caligine nubem legunt, & recte, cum eadem vox (Ghannu) in hic, & Exod. 19. Veniam ad te in caligine nubis. itaque nubes cæca, & terra illi se diei circumfundant, quæ tristissimas tenebras efficiat.

Et involvitur amaritudine. Congerit omnia quæ possunt infaustæ diei accidere incommoda. Plerique alii juxta Hebræum legunt, terreant eum, amaritudines, & Aug. Conturbent eum quasi amaritudines diei. Quid sit autem amaritudo non convenit inter interpretes. nam alii vocem originalem cum Hebræis deducunt à (Camar) quod est incallescere, intendi exuri. Ut illi die æstum & ardentissimum cauma imprecetur (Vn mor-tat bochorno) sed certe Vulgatus plane videtur vocem (morire deduxisse à marar) quod est amarum esse, & afflictionem, angustiasque animi significat, & quidquid amarum & luctuosam vitam efficere potest. Ergo primo, à quibusdam sic accipitur, hujusmodi is dies sit, cujusmodi omnis lux videri solet his qui amaro sunt corde, nam his etiam lux

Sap. 17.

4.

vers. 6.

vers. 12.

Psal. 22. 4

Umbra mortis in animo impii.

3. Chal-deus.

Aquila. Theodo-tio.

LXX.

Vatic.

Exod. 19.

9.

עבב Amari-tudo quid;

כמר

מורירי

מרר

infe-

Miseris
nigre-
scent
omnia.
R. Moy-
ses.

infesta, & injucunda videtur: cujus rei cau-
sa Physica est, quod spiritibus crassis, tetris,
obscuris ad cerebrum, & oculos ascenden-
tibus omnia nigrescunt calamitosi, quam
rem explicuit acute R. Moyses Ægyptius
lib. 2. Ductoris dubiorum, cap. 30. ait enim
accidente calamitate aliqua vix posse ho-
minem luminibus uti, rum propter fumum
suspensorum, quo perturbatur visus, tu
etiam propter retractionem partium animæ
ad interiora: cum econtra accadat tempo-
re læto, nam partes animæ diffunduntur ad
exteriora, & spiritus visibilis est clarus, &
limpidus, proptereaque cuncta clariora, &
illustriora videntur, atque hinc dictum ex-
istimant apud Isaiam: *Erat lux luna sicut lux
solis, & lux solis erit septemplex, sicut lux se-
ptem dierum, in die, qua alligaverit Dominus vul-
nus populi sui, & percussuræ plagæ ejus sanaverit.*
Vide inferius, c. 17. vers. 7.

4. Alii non quamcunque amaritudinem
104 Forst. intelligunt, sed quæ peculiari quodam die
Dies pro accidere solet, cum in originali sit amaritu-
extremo do diei. Diem autem antonomastice, pro die
mortis accipi in sacris libris, præsertim Sa-
lomonis, certius est, quam, ut probatione
indigeat. erit ergo extremæ anxietatis, &
diei luctuosissimi exaggeratio: ejusmodi sit
dies iste, qualis esset solet, moribundis ex-
tremus ille longeque amarissimus dies. sicut
etiam econtrario est felicitatis justorum
Prov. 31. *emphasis, Videbit in die novissimo.* forte vero
istæ omnes diei imprecationes peculiari
quadam ratione respiciunt luctuosissimum
illum diem, quo è florentissimo statu ad
omnium bonorum amissionem & malorum
omnium perpeffionem abjectus est ad eas,
in quibus nunc tenebris jacet.

VI. Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in die- bus anni, nec numeretur in mensibus,

1. Turbo in nocte quid designet.
2. Nox sub tenebris comprehensa, diversa dierum
computationis ratio.
3. Noctium & lunationum observatio in compu-
tatione mensium. Mensis à luna dictus in
Græco, & Hebr.

1. CUM non nisi dies sit, quin diebus anni
computari possit, existimarunt aliqui
hanc etiam sententiam ad diem pertinere,
quem propter nubila, & caliginem noctem
appellet, sed verius, hinc incipere noctis
execrationem, quam superius propoluerat,

cum nocte autem si turbo misceatur, sæva-
que tempestas, illum efficiunt miserissimam
& periculosissimam, duploque tetriorem,
ut indicat cap. 27. *Nocte opprimeat eum tempe-
stas: & Seneca:*

*Cum subito luna conditur stella cadunt,
In astra pontus tollitur, & calum perit,
Nec una vox est, densa tenebras obruit
Caligo, & omni luce subducta
Frætur Calumque miscet.*

Porro turbinis nomine cœlitus ejaculati
significari solet divinitus illatum supplicium.
Non aliter Nahum Deum pingit iratum, c. 1.
*Dominus in tempestate, & turbine viæ ejus, & ne-
bula pulvis pedum ejus.* Rursus tenebræ permi-
sto turbine pericula sunt, ubi nulla evadendi
spes, nulla sani consilii capiendi lux affulget,
sic vitæ impiorum describuntur: *Tenebræ &*
lubricum, & angelus Domini persequens eos.

Non computetur in diebus anni. Nox igno-
biliores diei naturalis pars, simulque cum die
artificiali naturalem componit, & licet non
semper ut Basilii voluit, Homil. 2. examin-
sæpe tamen diei nomine comprehendit-
tur. qua ratione dictum est, *Factum est vespere
& mane dies unus.* non aliter, quam in sa-
cra Scriptura solet census virorum fieri nul-
la facta mentione fœminarum, quod hæc ad
illos referantur. Cum vero dicas, & impre-
cationes has à die exorsus fuerit, indicasse
videretur diem naturalem tunc computari so-
litum à luce & ortu solis usque ad alium or-
tum, & lucem, quomodo ait Plinius, lib.
2. cap. 77. Babylonios, & Chaldæos diem
notasse, cum alii tamen computaverint à
vespera ad vesperam; alii à media nocte. Ait
igitur: Dies nullus velit noctem terri-
mam illam in connubium & societatem
ducere, nullus dignetur hujus infestæ no-
ctis consortio.

Nec numeretur in mensibus. Nullum hæ-
beat ista nox usum, neque quidem ad men-
sium supputationem, namque antiquissi-
ma fuit in mensibus lunaribus noctium, &
lunationum observatio, quod & ipsum men-
sis nomen testatur, quod apud Græcos à lu-
na dicitur, nam (men) mensis est, at vero
(mene) luna, neque video cur Jansenius pro-
babilius existimet, Græcum lunæ nomen
potius deduci à nomine mensis, quam no-
men mensis à luna, cum ex re ipsa, quoad
fieri possit, ipsorum nominum ordo & ra-
tio ducenda sit, neque potius dicatur luna
mensura à mense, quod mense suum curri-
culum conficiat: quam quod sui curriculo
ensem efficiat, & describat, quare & no-
men, & rationem mensium ad lunam, tan-
quam

Iob. 27.
20.

Senec. in

Agam

Act. 3.

Quid
turbo in
tenebris.

Pf. 34. 6

2.

Nox sub
die com-
prehensa.

Gen. 1. 5.

Compu-
tatio diei
ab ortu
solis.
Plinius.
Babyloni-
orum
& Chal-
dæorum
compu-
tatio diei
mos.

3.

Noctium
& luna-
tionum
observa-
tio, &

compu-
tatio
mensium.

Nomen
mensis à
Luna.

Janf.

Eccl. 43.

Notat.

Henr. in

Thess.

Græc.

quam ad principium, & originem referri debere censent viri docti, atque inter alios Andreas Alciatus explicans verborum juris significationem, atque Macrobius lib. 2. in Somn. Scip. cap. 11. vult Latinum etiam mensis nomen à Græca lunæ appellatione dictum sic recte aliarum linguarum nomina & etymologiæ consentiunt cum prima Hebræorum lingua, apud quos idem est mensis & lunæ nomen, *larach*, quasi mensis dicatur, lunatio, & quod quælibet luna nova suum efficiat mensem, habet numerum pluralem (*terachim*) huc respexisse videtur id, Ecclesiast. 43. à luna signum diei festi, *luminare* quod minuitur in consummatione mensis secundum nomen ejus est.

VII. Sit nox illa solitaria, nec laude digna.

1. Quid laus in sacro sermone.
2. Noctes quadam solenniores. Egyptiorum festum nocturnum.
3. Nuptia noctu celebrata. Explicatus Matthæus de parabola decem virginum & Psal.
4. Nocturna laus forte ad incantationem lunæ & stellarum referenda. Tenebra solitaria. Lux societatem nobiscum facit.

LAUS hoc loco est (*Ranan*) quæ exultationem, lætitiā, cantum acclamationem affert; Isa. 3. *Exultabit lætunda*, & laudans. & cap. 54. *Decanta laudem*. Laus itaque est canticum, aut laus decantata, qua etiam ratione (ab alia licet radice) Nehemiæ 12. dicuntur: *Chori laudantium*, id est, canentium, Primus ergo sensus Lyrani & aliorum, Nihil hac nocte geratur laude dignum.

Secundo Vatablus ad iter refert. Tam sit ominosa nox illa, ut in ea nemo se velit committere itineri, quod si necessitas cogat aliquo proficiscendi, solitarius viator nō audeat cantare pro levanda itineris molestia, sed duriuscule, lenius, ut cum solitudinem, & silentium illi nocti precatur, significet noctes aliquas propter insignem aliquem eventum, aut celebrem cuiuspiam rei memoriam celebrari solitas lætis acclamationibus, solennibus cantibus, & lautissimis cænis: namque cænitabant, quondam ad vesperam, & ad multam noctem convivia producebantur, tum musica suavior resonat in tenebris: deinde etiam nox claritatem &

splendorem accensis luminibus addere videtur. Egyptii ut testatur Herodotus lib. 2. festum celeberrimum habuerunt nocturnum, quod vocabant, accensionem luminū, tum etiam noctu celebrabant nuptiæ, propterea enim sponsæ comites præferabant lampades, aut accensas faces, ut constet ex parabola 10. Virginum Matt. 25.

Pined. Tom. 1.

nam sub noctem deducebant sponsam in mariti domum, ut scripsit Plutarchus in problem. cap. 65. Festus Pompeius lib. 14. & id Catulli:

*Vesper adest, juvenes consurgite, vesper Olympo
Exspectata diu vix tandem lumina tollit,
Iam veniet virgo, iam dicet hymeneus.*

Quare moram faciente sponso, oportuit nuptias illas ad mediam ulque noctem dilatas. in nuptiis vero laudes sponsi, & sponsæ decantabantur epithalamiis, juxta id Psal. 77. *Et virgines eorum non sunt lamentatae*. Hebr. *Non sunt laudatae*, quia anteaquam nubarent, & nuptiali carmine laudarentur, vel mortuæ fuerant, vel sponsis in bello cadentibus innuptæ permanferant, ergo ut ad noctem redeamus, dicit Job: Nullæ nuptiæ in ea nocte celebrentur, nullis cantibus, nullis luminibus illustretur, nihil lætum refonet, tota suspiriis & ejulatibus dignaque traducatur, sic etiam religiosi habebantur, & infasti illi dies, qui nulli rei aut publice, aut privatim agendæ apti censerentur à Romanis, quorum meminit Macrob. 1. Satur. c. 16. Gellius lib. 5. c. 17. Livius lib. 6. deca. 1. de quibus id canebant:

*Nec vidua tadis eadem, nec virginis apta
Tempora, qua nupsit non diuturna fuit.*

Satis sane fuerint hæc explicando huic loco: sed addam quoque, quod possit alicui forte placere, ut nox laude digna, sit periphrasis noctis serenæ, & lucentis lunæ, laus vero aut cantus sit ille, qua olim utebantur in siderum, aut lunæ incantatione, cum carmine aut arte magica nubes aut caligo effundebatur sideribus, de quo infra dicam, v. 9. nunc fuerit illud nutricis Phædræ sic Junonem, quæ ipsa nemorum dea & luna est, precantis:

*Intende, sic te lucidi vultus ferant,
Et nube rupta cornibus puris eas.
Detrahere nunquam Thessali cantus queant,
Nullusque de te gloriam pastor ferat.*

Itaque cum cæca nox est, cum luna condita, non opus est ulla incantatione, ullove carmine, quod laus dicitur, nemo cantu noctem illam, aut lunam sollicitat, neque dignatur. Id itaque vult, nullum lunæ lumen habeat ea nox, non stellæ, non lumina illam comitentur, ergo obscura, & sine luce nox; solitaria est, nos dicere solemus, & cum stellæ lucent nocte serena: ipsas stellæ, atque lumina societatem itineris, aut vitæ cum homine facere (à luna *vestrellas hæren compannia*) tenebræ solitariae sunt, neque huic expositioni obstat fabulosum, aut superstitiosum id fuisse, namque ad fabulas interdum, vulgaresque opiniones alludit aliquando sacra scriptura.

Illustrata parabola
Plutarch.
Fest. Pomp.
Catul.

Dies infasti
rebus gerendis.
Macrob.
Gellius.
T. Livius
Ovid. 5. fasto.

Senec.
Hypolis.
Act. 4.

VIII. Maledicant ei, qui maledicunt
diei, qui parati sunt suscitare
Leviathan.

1. *Lectio, & expositio Græcorum, Mysterium incarnationis, Caro Christi habuit.*
2. *Proponitur prima Latinorum interpretatio, Nauta gens execrationibus assueta, de Ceto quadam.*
3. *Impii Lucifuga, Dæmonem excitant, quæ occasionem peccandi quarunt. Secunda expositio rejicitur.*
4. *Proponitur Hebræorum expositio, & Leviathan an unica vox.*
5. *Quinta expositio non contemnenda, Periphrasis præficarum. Quod harum munus, explicatus locus iudicium. Quid plorare in nocte.*
6. *Præcedenti expositioni obijciuntur nonnulla, viri etiam lamentatores, illustrati Hamos & Zacharias.*
7. *Defensus vulgatus. Hebræa voces in Ecclesia Latina.*
8. *Ultima expositio. Athlantes execrantur diem & solem.*

LXX. **SE**ptuaginta in singulari legunt: *Maledicant ei qui maledicit diem illum, qui habet magnum cetum subjugare.* quod Græci & ex Latinis Ambros. l. 2. in Luc. c. 4. referunt ad Christum Dæmonis triumphatorem hac ratione, qui paratus est vastissimum cetum Leviathan, id est, sævissimum dæmonem subjugare, & comprimere, vel etiam provocare, & excitare ad singulare certamen, is inquam qui Deus solus est, plenissime & cumulatissime maledicat huic nocti, in qua Dæmon adeo sævit, namque nemo alius poterit hujus execrationis meritissimæ partes absolvere & explere. Addit enim Didymus recte dictum esse *qui paratus est*, nondum enim mysterium incarnationis erat paratū, sed tamen paratus erat Dei filius excitare, & expiscari immanem illam belluam, immisso divinitatis hamo obducto carne suæ mortalitatis, quæ allegoria frequens est apud Patres, carnem enim Christi hamum appellant cum occulto aculeo divinitatis, Greg. ho. 25. in Evangel. & lib. 33. Moral. c. 7. & super 1. Reg. c. 11, Greg. Niss. orat. de resurrect. & alii super Job. 40. ut eo loco dicemus. Huic expositioni hæc favent. Primo quod plerique ad literam existiment Diabolum dici Leviathan, de quo dicemus cap. 40. Secundo quod frequenter in Scriptura numerus pluralis pro singulari sumatur & e contra. Tertio, quod licuit Septuaginta verbum *suscitandi*, in verbum *subjugandi*, & vincendi convertere: ille enim erat suscitandi finis, est namq; *suscitare*, pro-

vocare ad certamen, ut de eodem Leviathan c. 41. dicit Deus: *Non quasi crudelis suscitabo eum.* Quæ vero huic sensui, ne literalis sit obstant, sunt hæc. Primo mutatio numeri: nam non solum in Hebræo pluralis est, sed in Græco illum quoque servarunt, Aquila, Symmachus, Theodotio, Complutenses. Secundo quod non cohæret cum antecedentibus & consequentibus, quorum primus literalisque sensus humanas quasdam noctis & diei execrationes continet, ex humanis aut consuetudine, aut consueto dolentium loquendi genere petitas, quare tantum mysterium non videtur primo ipso literalique sensu reliquis partibus interse- rum, existimo itaque illam esse Græcorum Allegoriam. De illa vero, quam Latini, ut Gregorius, c. 13. & Philippus & Beda asserunt de die, id est, Antichristo, vel Diabolo transfigurante se in angelum lucis, & de sanctis, vel Angelis, vel hominibus, qui illum suscitant, & contra se provocant, nihil dicam, cum longius petita sit, atque difficilior, quam altera Græcorum.

Reliquorum interpretatio bipartita est, atque ex eo dividi caperunt interpretes, quod vocem Leviathan, proprium nomen ceti, aut piscis quidam existiment, ita vulgatam vocem illam terinent Sept. Aquil. Sym. Theodotio vero habet *Draconem*, alii vero vocem, non unicam, sed duas esse credunt, quæ omnia exponenda sunt, ut vis sententiæ intelligi, & eligi optima possit.

Primo, ergo hunc sensum ad literam proponit D. Thom. ut *qui parati suscitare Leviathan* sit periphrasis piscatorum, qui magnos hujusmodi pisces non invadunt, nisi in tenebris noctis; quare adventanti luci tanquam inimicæ, & suis conatibus adversanti maledicunt, hi igitur sua maledicta in hanc noctem convertant. solet videlicet nautarum genus execrationibus & maledictis immanissimis uti: ut tunc forte in proverbio esset, quod de vectoribus apud nos vulgo jactatur: *Echamias pessetis, yreniegos que un harriero, oque un caretero.* Sic etiam apud illos; Piscatore, aut Nauta maledicentior. lenis sensus, nisi illum exasperaret Lyrani obiectio, lucem potius, diemque favere capiendis cetis: nam de illo nocturno piscatu omnino tacetur ab auctoribus & ab experientia, de quo c. 40. dicamus: interim longe diversam balenarum capturam videre licebit in accessione Gellii ad Ælium. Sed si has tenebras fugiamus, licebit dicere, piscatores diei maledicere, in quo non illis accidit bonus piscatus, sunt enim infauti quidam piscantibus dies, quare ad malum vel ad bonum eventum res piscatoria trans-

præcedens
expositio non
literalis.

Complu-
tensi.

Aquila.
Sym-
mach.
Theodot.

Quid de
græcorū
expositio-
ne
sentien-
dum sit.

2.
Quid
hoc loco
Leviathā.
LXX.
Aquila.
Sym-
mach.
Theodot.

Secundo
D. Tho.
& Latini-
corum
expositio.

Nautarū
genus
diris &
execra-
tionibus
familiare.

Ælianus
ex
Gellio.
Clarior
redditur
prima
expositio.

lata

Bonus
piscator
in pro-
verbio.

Emolli-
tur sēsus
præce-
dens.

Cetus
navigan-
tes
territat.
Basilius.
Theodor.
Proco-
pius.
Iob. 41.
36.

2.
Tertia
exposi-
tio circū-
loquutio
impiorū.

Impiū
Lucifu-
gus.
Iob. 24.
II. v. 17.

• Diabo-
lo no-
duerme,
pero
estos
bastavā
de sper-
tallo.
Qui
querit
occasio-
nes pec-
candi
suscitare
dicitur
diabolū.
D. Tho.

lata est, cum in re qualibet dici soleant *que se habuero. o mallance*, sicut & Plaut. in Bachid. dixit: *Piscatus meo animo hic tibi hodie evenit bonus*. Cum igitur per totam noctem laborantes aut etiam per diem nihil piscium ceperunt; luci etiam ipsi maledicunt: sed hac ratione non oportuit de Leviathan, magnisve aliis piscibus mentionem potius, quam de aliis quibuscunque piscibus fieri. Idē sensus aptabitur commodius, si ad nautarum navigantiumque terrorem referatur. cum in immanissimam hanc belluam incidunt, nam & territat nautas, & comergit nautas, & sæpē incautos opprimit, aliquando enim insulæ speciem offert intuentibus, cum in summam aquam enatavit, quod à Basilio, Theodoro, Procopio scriptum est. hujus quoque metus atque trepidationis subitæ mentio fieri videtur infra cap. 41. in descriptione Leviathan: *Cum sublatus fuerit, timebunt Angeli, & territi purgabuntur*, navigantes igitur afflicti, diei, quo navim conscenderunt maledicunt, aut illam ipsam præsentem lucem, in qua certissimum naufragium timeant, cum excitarent, aut tam prope accedunt, ut cærum excitent, & in se ipsos convertant, atque vel nolentes lacestant.

Secundo, sumi potest illud, *Qui maledicunt diei*, pro circumloquutione impiorum, tenebras amant, & lucem averfantur, atque hi dicuntur, *parati esse, suscitare Leviathan*, id est, quasi sublimem evehere, & colere diabolū, atque illi obedire, & ejus voluntatem perficere: non solum igitur bonis, sed etiam impiis optat haberi noctem hanc infausam & odiosam, nullisque gaudiis, aut voluptatis studiis perficiendis idoneam; hūc quoque sensum literæ congruere posse divus Thom. existimat, cui favet illa impiorum periphrasis frequens in Scriptura, de qua capit. 24. dicemus, ubi longe pulcherrime lucifugarum istorum vita describitur, *qui rebelles sunt lumini, & ignoraverunt lucem si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis, & sic in tenebris quasi in luce ambulant*.

atque ineleganter dicuntur hi *suscitare Leviathan*. id est negotium perambulans in tenebris, Diabolūque semper vigilantem comitari, & colere, & sane tam alacres sunt ad male agendum, ut etiam dormientem Diabolū (si dormire posset) ipsi * *parati sint suscitare*, & cogerent somno surgere, ut sibi, suisque conatibus adesset, sane qui sibi ipsis occasiones quærent peccandi, eleganter dicuntur suscitare Diabolū: non enim omne peccatum ex instigatione Diaboli provenit, ut definiunt cum D. Thom. Theologi 1. part. quæst. 114. a. 3. sed interdum nulla Dæmonis suggestionē, ex pravi-

Pined. Tom. 1.

tate affectus, & carnis corruptione, hi sunt qui mortem etiam fugientem manibus & verbis accersunt, & sponsones ponunt ad illam, in quod dictum est à Jere. *Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ sue attraxit ventum amoris sui, ipsi enim & ventum voluptatis caprant, & peccandi opportunitates diligenter inquirunt*. Rursusque dicuntur nō suscitare solum, sed etiam *parati suscitari*, quoniam cum sint ad omne scelus projecti, in ea, semper animi (quam vocant) præparatio ne sunt, ut nullam peccandi occasionem prætermittant. Videbitur igitur sensus iste adjunctis his illustrationibus non inelegans: sed forte quoque de allegoria suspectus propter illam *Leviathan*, ad Diabolū translationem, tum etiam quia si peccatum præcipue respiciatur in his execrationibus, non cohærebit, precari, ut peccatores quoque in hanc noctem maledicta conjiciant, si autem non propter peccatum, sed propter communes vitæ ærumnas hæc dicat, incongrue nunc interferetur mentio impiorū aut proborum hominum, quod non ad naturæ conditionem, sed ad morum dissimilitudinem pertinet. scio Burgensem pro hoc sensu acriter pugnare.

Tertio, vocem *Leviathan*, non anieam, sed plures voces Rabbinī, & Hebraizantes esse contendunt, qui iterum divisi sunt. Lyranus hanc se veram litterarum ex Hebræis afferre dicit: *Maledicant ei, qui maledicunt diei expectantes orbari de societate sua*. Videlicet hi sunt miserrimi homines qui vitam fastidiunt, & vel ad uxorem convictū & familiaritatem, vel à communi mortalium societate separari desiderant, atque suam vitam, luce ipsam execrationibus vexant. Burgenſis quoque additione secunda, hunc sensum Hebræorum agnoscit. eo enim modo explicant quoque R. Salomon. & R. David in commen. nam (*Laub*) adhærere, aut copulari significat, unde *Leviathan* trisyllabum est nomen cum affixo, *copulatio sua*, vel *eorum*. sed quod Pagn. ait neminem Hebræorum cum Lyrano esse, forte pertinet ad aliam partem, quam ille pro *suscitare*, orbare vertit. & quidem non valde longe ab originali, nam (*Chur*) quod *suscitare*, & *evigilare*, significat aliquando etiam est *nudare*, *spoliare*, orbare ut Isai. 32. *exuite vos, & confundimini*, propr. est, *exuite vos, & nudamini*, vel ut Septuag. 11. *Exuimini, nudifiamini*. quo loco eadem vox subest. Habac. 3. *Suscitans suscitabit arcum tuum*, alii legunt: *Nudatione nudasti arcum tuū*, id est, non habuisti in occulto, sed manifeste illum protulisti, ut tuum auxilium notum omnibus faceres, ut eleganter Pagn. red- dit, *Manifestatione manifestabitur*, eodem-

R. 3

que

Non
omne
peccatū
instiga-
tione
Diaboli.
Sap. 1. 6
Ier. 2.
24.
Impiū
quorum
dicatur
parati
suscitare,
præcedēs
exposi-
tio non
valde
probatur.

4.
Exposi-
tio quar-
ta.
Lyrano.

Burgenſis.

R. Salom.
R. David
לוי
לוי
Pagnin.

עיר

Isa. 32.
11.

LXX.
Habac. 3
Vatab.
& Regia.

Pagnin.

Alcoy
descu-
brio la-
mano, y
el arco
para ani-
mar alos
fuyos.

5.
Quinta
exposi-
tio.
Aben
Esra.
R. Da-
vid.
Pag.
Vatab.
Regia.
Cajetan.
R. Mard.

*Los qui-
tien las
lagrimas
tam a
mano,
que lora
quando
seles au-
toja
Periphra-
sis pra-
ficarum
Ier. 9.
37.
1. Par.
35. 25.
Praefica-
rum mu-
nus.

Varro.

Servius.

Procop.

Judic. 5.

que recedit, * *suscitans suscitabis*, sensus hic id minimè bonum habet, quod minimè potest nostræ lectioni convenire, nisi ea forte ratione, quæ inferius explicabitur.

Alii veto vocem, *Leviathan*, duas esse voces existimant, significantes, *instum suum*, ita Aben Esra R. David in l. Radic. R. Levi in comment. hos sequuntur hebraizantes omnes Pag. Vatablus in annot. Regia. Hebraeus apud Cajetanum, at Rab. Mardoch. in suis concordantiis simplicem vocem existimare videtur, ait enim *Leviathan*, id est, quod, *Ebel*, id est, luctus. ex quo is totius sententiæ sensus cõsurgit, qui maledicunt diei, videlicet qui propter ærumnosissimam vitam lucem habent invisam; cum etiam, *Qui*

* *parati sunt suscitare luctum*, id est, qui parati sunt fletum, & lachrymas fundere, ac si ad manus illas præsto haberent, vel ut sit Periphrasis lamentatricum, & præficarum: nam erant etiam apud Hebræos lamentatrices, quarum Jeremias meminit cap. 9. *Vocate lamentatrices, ut veniant, & ad eas, quæ sapientes sunt, mittite, & properent, festinent, & assumant super nos lamentum, deducant oculi nostri lachrymas, & palpebra nostra defluent aquis.* Et infra: *audite mulieres verbum Domini, docete filias vestras lamentum, & unaquaque proximam suam planctum, quia ascendit mors per fenestras, & Cantatrices appellantur.* 2. Paral. 35. Cantores atque cantatrices lamentationes super lassa replicant, has Latini appellant præficas, quarum munus his verbis definit Nonius Marcellus. *Præfice dicebantur apud veteres, quæ adhiberi solent funeri, mercede conductæ, ut & flectant, & fortia facta laudarent.* luculentius hac de re Varro. lib. 6. *Præfica, ut Aurelius scribit; mulier ab luctu, quæ conduceretur, quæ ante domum mortui laudes eius caneret, hoc factitatum Aristoteles scribit in libro, qui scribitur nomina Barbarica, cujus testimoniam est quod Fretum Nevi. Hac quidem Hercle opinor præfica est, nam mortuos collaudat: Claudius scribit: ea quæ præficeretur ancillis quemadmodum lamentarentur, præfica est dicta. sic Var. accinit quoq; Festus Pompejus, qui dicit præficas dici mulieres ad lamentandum mortuum conductas, quæ darent cæteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum præfectas, quæ omnia ad amissum respondent illi Jeremiæ loco, ubi illæ sunt lamentatrices, quæ alias comites planctum docent. Quas plangendi magistras, Servius, cujus in antiquitate asserenda non levis est auctoritas ad illud Virgillii, *Ferales ante cupressos.* appellat Principes luctus, & libro 9. ad id. *Nec te tua funera mater.* easdem vocat planctus. non doloris principis: cui ex sacris quoque Procopium*

adjungemus, is enarrans id Judic. 5. per fene-

stram respiciens ululabat mater ejus, videlicet cum contemplaretur ex alta aliqua fenestra, socios filii sui Sisaræ fugientes ex prælio, ubi nos habemus: *Vna sapientior cæteris uxoris ejus hac socri verba respondit.* ille secundum Septuaginta legit: *Sapientes principes ejus responderunt ad eam.* Et sic ait: *Lamentatrices sic Scriptura vocat, sicut in Ieremia, hujusmodi enim in luctu constitutæ esse videntur, describit itaque lamentationem, quam vicissim ediderunt ea, quas principes, seu duces lamentationis vocat.* Et quidem, ut ex Hebræo constat in ea lectione Septuaginta Principes, non est masculini sed fœminini generis, putavit ergo proculdubio Interpres, quoniam in Hebræo dicebantur mulieres principes atque sapientes, intelligi uxores Sisaræ, & quidem non leviter, namque præficæ eos potissimum lamentabantur, quibus propinqui non essent, quare in Sisaræ funere uxores ipsæ, & mater atque propinquæ præficarum munus in plangendo obibant, de illo sic scribit Nonius Marcellus. *Nania ineptam, & inconditum carnem est, quod adducta mulier, quæ præfica dicitur; iis, quibus propinqui non essent, mortuus exhiberet, sed si uxores quoque fuerint, siue non, certe Sapientes ibi dicuntur, sicut in Jerem. peritæ lugendi, & plangendi mortuum modis flebilibus, atque magistræ & principes, quæ cæteras docent & velut præcentrices plangendo præirent.*

Hæ igitur commodissimè dicentur, *suscitare luctum*, nam ipsæ incipiunt, & præeunt. eadem quoque dicentur, *suscitare societatem suam*, nam aliæ comites, & sociæ faneris illas sequebantur, magistræque cæteras adhortabantur ad luctum eum etiam forte excitabant summo mane, cum enim pluribus diebus lagerent, defunctum oportebat noctu interquiescere, & à plangendo cessare, quare non ad communem planctum, sed ad planctus & doloris exag-
erationem illud pertinet, Jerem. 9. *Plo-*
rabo die ac nocte interfectos populi mei. & cap. 14. 9. 1. *Deducant oculi mei lachrymam per noctem & diem, & non taceant.* & Thren. 1. *Ploravit in nocte.* & Thren. 2. *Deduc quasi torrentem lachrymas per diem & noctem, non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.* lamentatrices itaque cum deberent instaurare, 2. & suscitare summo mane lamentationes, & planctum nocte intermissum, adventanti diei maledicebant, quare de iisdem accipi poterat: *Qui maledicunt diei, &c. Qui parati sunt suscitare luctum suum.* Vel si forte non placeat, quod non omnino certa videatur illa noctu interquiescendi consuetudo, poterit utraque illa pars seorsum accipi, ut supra indicavimus, cum sensus

Vulga-
rus de-
fensus &
elucida-
tus,

Nonius.

Exagge-
ratio
planctus,
cum no-
ctæ sit.

Ierem.

1. 1.

1em. 14.

7.

Thren.

1. 2.

Thren.

2.

1. 2.

Thren.

2.

1. 2.

Thren.

2.

1. 2.

Thren.

2.

1. 2.

Thren.

2.

1. 2.

Thren.

2.

1. 2.

Thren.

2.

1. 2.

Thren.

constet; optat enim ut lamentatrices & prae- omnes non eant conductae ad al-
tius funeris lamentationes exequendas,
sed hujus noctis cladem, & suam ipsius
Jobi mortem, & funus (mortuum enim se
censet, cum in mortalem vitam editus est)
plangent, & lamententur omnes; seque
ipsas magistræ, atque principes ad plangen-
dum cæteras adhorrentur, & exsuscitent.

Objici-
tur præ-
cedenti
exposi-
tioni.

Sed huic quoque expositioni objiciamus primo, veritatem judicari potuisse, si non in genere masculino, sed fœminino diceretur: *Quæ paratæ sunt suscitare*. Secundo si illa placuisset Latino interpreti, vocem Hebræam non reliquisset intactam; quid enim facilius & clarius quam dicere *luctum suum*, aut *societatem suam*? præsertim cum interpretes non tenebras, sed claritatem & lumen afferre debeat orationi. Tertio, nam, ut supra ex Varrone, & Aristotel. adduximus, Phryges fuerunt hujus instituti, & lugubris cantus inventores, iidemque eundem docuerunt Æneam; sed hi longe post Jobi, & Moysis ætatem vixerunt, accedit etiam quod tristis ille, & lugubris cantus Nænia Græce dicitur, nomine videlicet Phrygio, ut Pollux in Onomast. auctor est; est autem Nænia (ut inquit Festus) carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam, quare aliquando Catullus *barbaram tibiam* dixit, id est, funebrem illam, quæ à Barbaris seu Phrygibus inventa fuit. nam Barbarum pro Phryge dicebant, & sic etiam apud Jurisconsultos Barbaricarii sunt Phrygiones, qui vestes acu pingunt: & Barbaricæ vestes, eadem quæ Phrygiæ vide Alciatum, & Cuiacium tit. de excusatione artificum, l. 1.

Phryges
inventores
cantis
lugubris.

Pollux.
Festus.

Catullus.

Barbari
prophry-
ge.
Alciat.
Cuiac.

Resp. ad
primum.
Viri la-
mentatores.

Qui Ti-
bicines.
Zach. 12.
12.

Primo responderi potest, non tantum lamentatrices, & cantatrices, sed lamentatores etiam & cantatores dici in Jeremia, loco superius adducto; tum etiam Hosios. *Vocabunt agricolam ad luctum, & ad plangendum eos, qui sciunt plangere*. Cujus loci sententia non est accipienda de illis, qui sensus alicujus, aut plangendi participes esse possunt, ut frigide quidam interpretati sunt; sed de illis, qui (ut Hieronymus dixit) *sciunt more provincia præcinere ad contitandas lachrymas*, quos & tibicines fuisse ex Matthæi 9. habemus. sed ille præterea illustris in hanc rem locus est, Zachariæ cap. 12. Ubi ille infidelium Judæorum planctus describitur super Christi passionem, unde si tot calamitates asceverint. *Plangent terra familia, & familia seorsum, familia domus David seorsum, & mulieres eorum seorsum; familia domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum, &c.* Quo loco licet Cyrillus ridiculum & stul-

tum dixerit intelligere mares hinc, illinc fœminas lamentum fecisse; sed serio id asserendum putat Theodoretus: *Per tribus Theodo-* (inquit) *divisi seorsum viri à mulieribus, & res. mulieres seorsum à viris hoc obibunt.* & quidem etiam videtur virorum planctus indicari in Christi Domini passione; nam dicitur Luc. 23. *Luc. cap. 23. Sequebatur illum multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum.* & hæc etiam videtur esse turba illa tumultuans. Matthæi nono. Adde etiam generum differentiam sæpe confundi in sacro sermone, & alterum pro altero frequenter poni.

Cajetan.

Ad secundum, Cajetanus scripsit propter metri mensuram, & sonitum, eam vocem Hebræam retentam. sed quid, quod in Latina versione nulla est metri mensura, quæ servanda fuisset, at (dicere Cajetanus poterit) est sonus sonitus certe quodam votum & dictionum numero constans, qui metrum sonat, qui periret pluribus vocibus, aut additis, aut detractis in una sententia, forte verior causa vocis illius difficultatem, & dubitationem de vero sensu, aut etiam fecunditatem vocis in Originali plura significantis impulisse interpretem, ne in angustias Latinas compelleret, sed liberio-rem relinqueret, cui quisque pro sua diligentia, atque palato suum sensum tribueret ex plurimis, qui in illam cadere possent, neque mirum videri debet hanc vocem ex Hebræo retentam hoc loco, cum plures alias variis de causis in Ecclesia Latina Græcas & Hebræas receptas habeamus, ut *Amē, Alleluja, Hosanna, Racha, Maranatha.* qua de re disputat Hieronymus epistola 137. ad Marcel- cellam, & Augustinus 2. de doctrina Christi- ana c. 11. & epist. 178. ex quo etiam ge- nere est ille locus Psal. 73. *Tu siccasti fluvios Erihan.* quod nomen non esse proprium, sed appellativum ipse etiam Hieronym. agno- vit, qui legit, *Siccasti perennes fluvios.* Denique sicut plura nomina propria, appellativis vo- cibus reddit interpretes, (de quo dicemus, ca. ultimo) ita aliquando plura appellativa qua- si propria sint, intacta, atque illorum signifi- cationem nostro labori investigandum re- linquit.

Plures
Hebræas
voces
retinet
Ecclesia
Latina.
Hieron.
August.
Psal. 73.
15.
Hieron.
Vulgari
interpre-
tis con-
suetudo,

Ad tertium unico verbo, res illa de ori- gine cantus funebris incerta est, neque mi- rum prophanos scriptores ad sacras lito- ras antiquiores illius originem non revo- casse.

Sed proponamus tandem peculiare ali- quid non omnino inutile ad hujus prædifi- cilis sententiæ illuminationem. Potuit sa- ne Job respexisse ad priscum illum Athlan- tum institutum. Sunt autem Athlantes juxta

Athlantes
qui, &
quod
illorum
institu-
tum,

Athlan-
tes qui,
& quod
illorum
institu-
rum?
Herodot.
Pausan.

Athlantem Æthiopiz montem, vulgo
Athlantes dicuntur; Herod. Nasamones:
Pausaniæ in Atticis Loxitæ; hi soli occiden-
ti maledicebant, orientem quoque maledi-
ctis excipiebant. Hujus rei testis Herodo-
tus lib. 4. versus finem, ubi de Athlante
monte disserit. Hi (inquit) solem transcenden-
tem execrantur, eiq; præterea omnia convicia in-
gerunt, quod torridus, & ipsos, & regionem perdat.

Nicolaus
Damasce.

idem Nicolaus Damascenus non ignobilis
historicus apud Stob. serm. 44. scribit.

Freden.
Pincian.

Quamquam (ut rectè observavit Fredenandus
Pincianus castigans Pomponium) corrupte legatur
Apharantes pro Athlantes.

Mela ca-
stigator.

Pomp. Mel. lib. 1. de situ orbis, cap. 8. Solem
execrantur, & dum oritur & occidit, ut ipsis

Solinus.

agriq; pestiferum. Solin. cap. 44. Polyhist.
Athlantes (inquit) ab humano ritu prorsus exu-
lant, diris solis ortus excipiunt, diris occasus pro-
sequuntur; usq; undiq; torrentis plaga sidere o-
derunt Deum lucis. & quidem videntur Lati-
ni hæc mutuati à Plin. qui lib. 5. cap. 8. sic

Plinius.

scribit: Athlantes degeneres sunt humani ritus,
nam neque nominum ullorum inter eos appellatio
est, & solem orientem, occidentemque dira impre-
catione contuentur, ut exitialem ipsis agrisque,
neque insonnia visunt, qualia reliqui mortales,
& cap. 1. de Athlante, & de Athlantis incolis
hæc scripserat: Incolarum neminem interdum
cerni filere omnia haud alio quam sollicitudinem
horrere; subire tacitam religionem animos pro-
pius accedentium, præterque horrorem elati super
nubila, atque in viciniam Lunaris circuli, eun-
demq; noctibus micare crebris ignibus. Ergo ad
aliorum nominum antiquissimorum insti-
tutum spectare videtur Job in hanc senten-
tiam; illi etiam homines, quibus nox in de-
litiis est, & lux infesta, ideoque solem orien-
tem execrantur, & noctu crebris luminibus
utuntur, hanc etiam infelicitissimam nocte
diris, & maledictis prosequantur.

Hæc habui, quæ in hoc prædifficili loco
lectoris proponerem, cujus erit ex pluribus
optimum deligere, aut certe melius aliquid
afferre. interea vero dum alius non compa-
ret, sensus hic ultimus, aut etiam, penulti-
mus videtur non omnino rejiciendus.

**IX. Obtenebrentur stellæ caligine
ejus: expectet lucem, & non vi-
deat, nec ortum surgen-
tis auroræ.**

1. Stellarum denegatio, & luciferi matutini, de
insigni calamitate.

2. Vel fulminis splendorem desiderant miseri.

3. Stellæ calo cadere, quid?

4. Ars magica detrahendi Lunam & stellæ, &

quid detractiones apud Latinos.

5. Palpebra & aurora quid? Sol cæli oculus.

Optat, ut nihil omnino lucis huic nocti
concedatur, nulla matutina crepuscu-
li, vel auroræ adventantis signa; Obtenebren-
tur stellæ, illæ videlicet, quæ in matutino
crepusculo affulgere solent, qualis est Luci-
fer matutinus. vel, omnino nullæ stellæ.

Lucem expectet, diurnam videlicet; quæ
tantis ærumnis finem afferat; sed tamen
frustra vel in universum, lux nulla vel fulgu-
ris, vel fulminis illi affulgeat; quod in ex-
tremis malis naufragii numerare solent, uti
illud Senec.

Nec hoc levamen denique ærumnis datum est,

Videre saltem, & nosse, quo pereant malo.

Premunt tenebra lumina, & dura Stygis

Infranta nox est, excidunt tamen ignes,

Miserisque lucis tanta dulcedo est mala,

Hoc lumen optant.

Ita vero obtenebrari postulat stellæ; ut
cælo cecidisse videantur, id est, petiisse o-
mnino, quod de extremis quoque tempori-
bus calamitosissimis dictum est, stellæ de cæ-
lo cadent, uti idem eodem loco dixit:

Subito luna conditur, stellæ cadunt.

In astra pontus tollitur, & cælum perit.

Sic cum carmine incantatorio, aut arte
magica ostendebatur terra nubes lunæ &
stellæ, cecidisse de cælo existimabant, &
suis sedibus extractæ, uti ille:

Carmine vel cælo possum deducere lunam.

Et Apollonii interpretes in Agron, ita per-
suasum fuisse narrat, Magos, solem & lu-
nam detrahare, ut usque ad tempora De-
mocriti Eclipses istorum siderum detra-
ctiones sint nominatæ.

Nec ortum surgentis aurora in Hebr. Palpe-
bra aurora, id est, primus albicantis auroræ
splendor, quem alii poetæ radios, capillos, Palpe-
pennas auroræ dicunt. Septuag. Luciferum
Orientem. Verum inter reliquas translatio-
nes hæc Palpebrarum illustrior est, quod o-
culum cæli respiciat, namque Solem cæli
oculum videtur aurora quali post noctur-
num soporem, & clausa lumina, iterum di-
ductis & apertis palpebris vigilantem & vi-
dentem mundo reddere, August. legit, &
permaneat, id est, obruatur & sepeliatur
hæc nox sempiternis tenebris.

**X. Quia non conclusit ostia ven-
tris, qui portavit me, nec ab-
stulit mala ab oculis
meis.**

1. Infantis venter dicitur alvus materna. Quid
concludere vulvam aut ventrem, explica-
tus Genes.

2. Quæ

2.
Vel ful-
minis lu-
men de-
siderant
miseri.

Seneca
in Agam.
act. 3.

3.
Stellæ
cælo ca-
dere,
quid?
Matthæ
24. 29.

4.
Ars ma-
gica de-
trahere
cælo lu-
nam &
stellas.
Virg.
Ecl. 8.
Interpres
Apollo-
ny.

5.
Palpe-
bræ au-
roræ,
quid?

2. Quatuor Dei claves quæ sint ex Chaldaeo. Deo peculiariter tribui sterilitatem, aut fecunditatem.
3. Videre, & oculos ad timorem vel ad experientiam referuntur.

1. Chaldaus

Quoniam in fonte est, ventris mei, Chaldaus accepit de ipso Jobi ventre, sic enim legit: Quia non conclusit portas maxillarum mearum, quæ sunt ostia ventris, quasi diceret: Quia mihi respirandi facultatem non abstulit, neque os obstruxit, ne lactans mammas appeterem; sed certe res ipsa est, quam noster interpretes expressit, ut Jobi venter dicatur materna alvus, quæ illum portavit. Catenæ auctor, & ex Latinis plerique hoc referunt ad nativitatem; Cur in vitam, & lucem patuit aditus? quare non potius nox intra materna viscera me oppressit, sed quia similis imprecatio subditur versic. 11. & quia aliud postulat familiaris Scripturæ locutio, sensus erit.

Nicetas.

Quid concludere ventrem.

Gen. 20. 18.

Onkelos.

Gen. 29. 31.

2. Sterilitas à Deo efficitur.

Paraph. Ieros. Quatuor Dei claves, quæ.

Deut. 28. 12.

Psal. 45. 16.

Ezech. 37. 13.

Gen. 30. 22.

Quare ea nox tempus, & horam meæ conceptioni præbuit, & non potius antequam conciperer, matrem meam sterilem reddidit, concludendi facultatem non ademit, in hunc sensum dictum est Genes. 20. Concluserat Domini nus omnem vulvam domus Abimelech, id est, uxores illius reddiderat steriles. Onkelos, Concluserat Dominus omne ostium vulvæ, quod licet quidam intelligant, non potuisse uxores Abimelech eniti prolem maturam, aut parere; verius tamen est non potuisse concipere, & Genes. 29. Aperuit Dominus vulvam Lia, sorore sterili permanente. Cum vero hæc dicit, nullam propterea agnoscit facultatem inesse diei aut nocti ad sterilitatem efficiendam, cum ex aliis locis constet ejusmodi potestatem, & claves ad claudendum, vel aperiendum penes Deum esse: quod Paraphrastes Jerosolymitanus Gen. 30. eleganter explicuit. Quatuor (inquit) claves tradita sunt in manu Domini universi mundi, quas non tradidit Dominus nec Angelo, nec Serapho, clavis scilicet Pluvie, clavis Cibationis, clavis Sepulchrorum, clavis Sterilitatis. de clave Pluvie, ita dicit Scriptura: Aperiet Dominus tibi thesaurum suum bonum. Deut. 28. de clave Cibationis aperis manum tuam, &c. Psal. 145. de clave Sepulchrorum: Cum aperuero sepulchra vestra, &c. Ezech. 37. de clave sterilitatis: Et recordatus quoque Dominus Rachelis exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus. Gen. 30. significat itaque harum maxime rerum potestatem apud Deum esse, Pluvie, Alimonie, Resurrectionis mortuorum, Sterilitatis aut fecunditatis.

Nec abstulit mala; Laborem, & dolorem; non enim (inquit) in lucem editus sum, ut lucis suavitate fruerer, sed ut irruentium in

me malorum timore, & aspectu cruciaretur: elegans timoris, aut discriminis impendentis descriptio; nam quæ impendent, & quæ minitantur infanti recens ediro in lucem mala, videntur obversari ante illius oculos, quæ etsi non lædant, videntur aspectu territare. similis locutio Isai. 65. Oblivioni tradita sunt angustie priores, & quia abscondita sunt ab oculis nostris; quasi dicat: Nihil timemus adversi, nullus metus, discriminem nullum, malumve impendet; forte hic malorum conspectus ad sensum, & experientiam pertinet, ut sensus sit, Non abstulit, &c. id est, coniecit nos in miseram incredibilium malorum experientiam. nam videre mala aut bona, experiri, aut sentire est. Vides hic, quod supra dicebamus, in ipsam mali rationem per se consideratam imprecationes has dirigi.

XI. Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii?

Gradatim humanæ vitæ, miseræque mortalitatis nostræ gradus persequitur maledictis: Esto conciperer, esto nascerer, debuisses statim auferri.

XII. Quare exceptus genibus, cur laetatus uberibus?

1. Excipi ex Hebræo quid. Quid prævenire in sacro sermone explicatus David, & Hoseas, & quid ubera arentia.
2. Peccati gradus & ætates, quid ova aspidum rumpere, quæ peccati senectus, explicatus David & Salomon.

Amplificatio infelicissimi parus. LXX. Quid excipi, ex Hebr. מִן הַבֶּטֶן Prævenire quid in sacro sermone? *Antes que amaneza, constare præveni do y aguar dando à vestra puerra con la petition en la mano. Hos 6. nequa- 14. v. 9.

Si, quod minus infelicibus aliis contigit infantibus, statim post nativitatem non perii sponte mea, cur obstertix (malum) me excepti genibus? quod alii incommode ad matrem referunt, cum prima ubera, primumque gremium, quæ infantem suscipiunt, & sustinent, non matris, sed obstetricis, atque nutritricis sint. Septuag. legunt: Ut quid occurrerunt mihi (nascenti) genua, juxta Hebræum, Quare prævenierunt me genua? à Radice (Kidem) quod est præcedere, aut prævenire. eadem vox Ps. 17. Exurge Domine, præveni eum. & Ps. 88. * Mane oratio mea præveniet te; antequam illucescat, omnes occasiones observabo, ut te meis precibus præoccupatum demerear. Similis etiam sententia Hos. 6. Da eis Domine vulvam sine liberis, & ubera arentia, id est vulvam, quæ non concipiat; quod si conceperit, & factum ediderit, ut defectu lactis infans pereat. & in eandem fere sententiā, infra. Percussus est Ephraim, radix eius exsiccata est, fructum

inequaquam faciet, quod & si genuerit, interficiam amantiſſima uteri eorum.

Peccati gradus, & ætates quædam. Quod vero ad mōres attinet, D. Greg. quatuor in peccato gradus ex hoc loco conficit, conceptioni, nativitati, gestationi brachiorum, & infantis lactationi respondentes. Et certè peccati conceptionem, partum, aut nativitatem Jacobus Apostolus indicat capit. 1. Concupiscentia, videlicet peccatum concipit in cordis ventriculo, tanquam in matrice; deinde operatione externa excluditur. Concupiscentia (inquit) cum conceperit, parit peccatum. simili ferè translatione dicuntur apud Isaiam, *Ova affidum rumpere*, qui aliorum cogitationes, & concepta consilia excludunt, perficiunt, opere exequentur. Deinde prava consuetudine peccatum alitur, & nutritur, & illècebris atq; delitiis crescit, & capit vitium incrementa, atque lactatur; excusationibus & defensionibus, quasi brachiis gestatur, & sustentatur. Quod si velis etiam hunc peccati factum videre quasi pannis obvolutum beneque compositum, vide Psalm. 57. quo loco peccatores dicuntur, *errasse ab utero, & vulva, & prima peccati conceptione, & operari iniquitates in corde*. Deinde dicuntur *sub manibus iniustitias, & peccata concinere*. eorridet peccator peccato, velut pater infanthulo, & super genua illi blanditur, dum perissum stultus operatur scelus, & exultat in rebus pessimis. sic crescit, adolescit, senescit, sicut *Prov. 2.* Sapiens ait Eccles. 11. *Error & tenebra peccatoribus concreta sunt*, (simul cum scelere caligo tenebræque nascuntur) *qui autem exultant in malo, consenescent in malo*, prop. *malitia senescit in eis*. Tandem peccatum implor, non aliter atq; protervus filius paternæ domus exitium est, *ira patris, & mæstitia matri suæ*.

XIII. Nunc enim dormiens filem, & somno meo requiescerem.

1. Mors somnus ex profanis, item ex sacris, & huius similitudinis causa.
2. Mors & sepulchrum, silentium dicuntur ex Heb. explicatus Isai. Tacere, quid.
3. Mors prece, aut pretio averti non potest. explicatus David. Silentium erubescitium, & amicitiam dirimentium.
4. Mors quies, vita tumultus. Illustratus Ecclesiastic.
5. Quiescere ad pacem ex bello refertur. mors, pax, vita, tumultus bellicus. Quorsum spectarent Christi lachryma in morte Lazari.
6. Defunctus non cadit victus, neque spoliatur veris bonis. Romuli manipulus.

7. Mors serenitas post tempestatem. vita procellosu mare, mors item portus. Sinus Abrahæ. Psalmus 106. allegorice.

Mortem bono & commodo cessuram sibi ait; ut quæ somno, silentio, & quieti iucundissimæ similis sit. & mortis quidem cum somno comparatio frequentissima est tum apud profanos, quorum quidam dixit:

*Soles occidere & redire possunt,
Nobis cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.*

Catull.

Falsi enim putabant, qui semel mortis sopore correpti forent, nunquam iterum ad vitam expergefaciendos, propterea enim duram & ferream huius somni quietem Virgilius quoque dixit:

*Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus, in aternam clauduntur lumina noctem.*

Virgil.

Atque eodem pertinet illa Anaxagoræ sententia; Ex duabus rebus posse nos cognoscere, quales post mortem erimus, videlicet ex somno, & eo tempore, quod nocturnum cuiusque ortum antecessit.

Anaxag.

Sed multo elegantius apud sacros. Psalm. 12. *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte*. (id est tuæ lucis favore & radiis disijce tenebras insidiarum, & discriminum meæ vicæ, namque ista mihi, velut nocturnæ tenebræ, mortis somnum conciliabunt, ne triumphet igitur hostis me sublato) *Ne quando dicat inimicus meus, prevalui adversus eum*. Ipse etiam habitus cadaveris præfert dormientis speciem. Quibus ex causis introducta est illa pervulgata in Ecclesiam vox, *Cæmeterium*, locus videlicet sepulturæ fidelium, quasi dicas dormitorio, à *Chemao*, Græco id est dormio. Sed quod Christus Dominus sæpe vocaverit mortem somnum, peculiare causæ à patribus assignari solent, dum Lazari illam somnum tractant, quæ facilitatem & brevitatem resurrectionis Lazari efficiendæ, nihilo minorem, quam dormientem expergefaciendi respiciunt potius, quam ipsius mortis rationem, & naturam. Sed nunc ea potissimum ratione mors cum somno comparatur, quod sicut post diurnum laborem nox atque somnus afferunt quietem, & cessationem corpori lasso; ita post vitæ ærumnas licet defuncto in morte requiescere; cum scriptum sit Psalm. 103. *Ortus est sol, & exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vespertam*. tunc enim intermittitur labor, & somnus

Ps. 12. 4.

Explicat.

Ps. 103.

23.

— Pectora longis

Fessa ministerii fulcit, reparatque laborem.

Nam inter dormientem nodus ille, quo animus astringitur oneri corporis, si non dissolvi

Laciant. dissolvi omnino, certe videtur laxari & animus solvi in quietem. sed recurret iterum hac de re dicendi locus. Nunc tantum id, quod Laciantius dixit lib. 6. c. 16. *Qui immobilitatem animi asserunt privare animum vitam volunt; quia vita actiosa est, mors quies.* Somnus enim iners omnino est.

2. Secundo, tum mors, tum defunctorum sepulchra silentium dicuntur, nam infernus (*duma*) i. e. silentium, dicitur, à verbo (*dum*) quod est silere. Hinc illæ *Silentes umbrae*

17. *Et Chaos & Phlegeton loca nocte silentia late,*
Colludit vero cum significatione vocabuli Psal. 113. *Non mortui laudabunt te Domine,*

18. *neque omnes, qui descendunt in infernum: Dama,* silentium; non enim mortui publicam ad vivos orationem habent de Dei laudibus

Ps. 30. *Psal. 30. Erubescant impii, & deducantur in infernum, muta fiant labia dolosa.* id est, pereant omnino, & simul cum voce vita illis eripiat.

Isa. 6. 5. *Isa. 6. 5. Va mihi, quia (asseveranter, certe) tacui,* id est perii, actum de me existimo; perinde censerem deo, ac si mors mihi loquendi facultatem eripuisset. Est autem hoc quoque defunctorum silentium,

*** Ya se me qui ta la hab la, y mo rita sin reparo, quia tal vision del otro mun o o havisto.** quies quædam, atque cessatio ab omni vitæ actione, cum silere is quoque dicatur, qui nihil agit; juxta id *Exod. 14. Dominus pugnavit pro vobis, & vos tacetis.*

Exod. 14. Et vero in hoc mortis silentio observandum, nullum esse remedium locum, ubi silentium est, & nulla linguæ, nulla clamandi, neque implorandæ opis facultas adest. quam inevitabilem moriendi necessitatem, & legem Hebræi variis modis explicarunt in Midras Thehilim, id est, in expositione Psalmorum, super id *Ps. 103. Cantabo Domino in vita mea,* *Ps. 48. Frater non redimit, redimet homo? non dabit Deo placationem suam, & pretium redemptionis animæ suæ.* de quo vide *Galat. lib. 6. cap. 7. Paulus vero abunde explicuit dicens: Statutum esse hominibus semel (irrevocabili, & firmo decreto, ita ut secundo iterari, aut instaurati minimè sit necesse) mori, eam vero moriendi legem sponte susceptam significavit Dei filius, cum ex affectu sensitivæ partis mortem deprecaretur; Clamabo per diem, & non exaudies, & nocte, & non ad insipientiam mihi, id est Mihi, qui nihil pœnæ aut mortis debeam propter ullum scelus admissum, insipientiæ non dabitur hæc tam anxia, tamque ardens mortis deprecatio: cæteri vero peccatores, & peccatorum pœnis obnoxii, si mortem deprecari conarentur, insipientes habendi essent. nam frustra contra mortem auxilium postularent, cum hoc malum ex illis non sit, quæ clamore aut oratione averti possunt. ergo Mors silentio excipien-*

da est, silentium imperat, & silentium dicitur.

Præterea moribundus, ut qui nihil cum mundo commercii deinceps habiturus sit, sublata jam amicitia; & per silentium dirēpta terga vertit Deo; mors etiam * si-

lencium. Tandem cum silentium ad erubescētiā quandam, & confusionem pertineat, juxta id *Mich. 7. Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum super os suum, vox fugiet ab eis, &c.* mors rectè dicitur vocem iis eripere. qui confidebant in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriabantur: & confundentur super hortos, quos in hoc mundo elegerant, cum videant nullum habuisse fructum in illis, in quibus tunc erubescant.

Tertio quod ad mortis quietem attinet; seu somnum mortem dicas, seu silentium potius homines, semper illam dicis, quietem, & tranquillitatem. Est nimirum vita hæc universa inanibus curis, & molestissimis cogitationibus infestata, quæ animum aggravant, obruuntque in somni quadam & permolesta vigilia. Est quoque tumultus quidam & indistincta vociferatio, & multa confusione permixta, quæ importunis curarum, & cupiditatum clamoribus obrundit aures, caput quatit, atque mentem defatigat. Quam verè, quamque multa experientia compertum Ecclesiasticus dixit: Occupatio (negotium, molestia, perturbatio) magna creata (destinata) est omnibus hominibus à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepultura in matrem omnium: cogitationes eorum, & timores cordis, * adinventio, expectationes: (videntur enim non solum creata jam bona, sed nova alia sua cupiditate excogitata desiderare, transferunt videlicet in affectum cordis, ad novas voluptates desiderii gradum facientes) & dies finitionis, (metus mortis nunquam non imminētis, nunquam non minitantis) à residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra, & cinere; ab eo, qui utitur hyacintho, & portat coronam: usque ad eum, qui operitur lino crudo, furor ira, effrenatus & præceps impetus adversus inferiores) zelus (invidia, amulatio adversus æquales) tumultus (interna animi perturbatio) fluctuatio (commotio, agitatio: dum nihil certi animus apud se instituit, inter spem & metum vacillat, & fluctuat) & timor mortis (hæc omnia exacuuntur timore mortis) iracundia perseverans (excruciant etiam animum inveterata odia) & contentio (graves inimicitiae) & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiā ejus) hæc, inquam omnia, & somnus ipse per summam animi non quietem, sed perturbationem captatus non permittunt animum in eadem opinio-

*** Elmundoyel que mue re cono rchidos des haze la compania y se quietan la habla, Mich. 7. Silentio ad erubescētiā & confusionem pertinere, Isa. 1. 29. Rom. 8. 12. 4. Mors quies Vita hæc tumultus, & vociferatio. Eccl. 40. 1. * Paan afde feat, za inven tar nueu os generos de deleytes, Psal. 72. 7. * Es tañ nadalo que se duermē, yntnos lo que se reposa dormia do.**

*** Dies fera el que ven gra las ma nos cō el e nemigo, e fran doos vos otros, mano sobre mano.**

3. *Hebr. 9. 27. De una vez quedo para siem pre de terminado, Ps. 21. 3.*

da est, silentium imperat, & silentium dicitur.

Præterea moribundus, ut qui nihil cum mundo commercii deinceps habiturus sit, sublata jam amicitia; & per silentium dirēpta terga vertit Deo; mors etiam * si-

lencium. Tandem cum silentium ad erubescētiā quandam, & confusionem pertineat, juxta id *Mich. 7. Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum super os suum, vox fugiet ab eis, &c.* mors rectè dicitur vocem iis eripere. qui confidebant in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriabantur: & confundentur super hortos, quos in hoc mundo elegerant, cum videant nullum habuisse fructum in illis, in quibus tunc erubescant.

Tertio quod ad mortis quietem attinet; seu somnum mortem dicas, seu silentium potius homines, semper illam dicis, quietem, & tranquillitatem. Est nimirum vita hæc universa inanibus curis, & molestissimis cogitationibus infestata, quæ animum aggravant, obruuntque in somni quadam & permolesta vigilia. Est quoque tumultus quidam & indistincta vociferatio, & multa confusione permixta, quæ importunis curarum, & cupiditatum clamoribus obrundit aures, caput quatit, atque mentem defatigat. Quam verè, quamque multa experientia compertum Ecclesiasticus dixit: Occupatio (negotium, molestia, perturbatio) magna creata (destinata) est omnibus hominibus à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepultura in matrem omnium: cogitationes eorum, & timores cordis, * adinventio, expectationes: (videntur enim non solum creata jam bona, sed nova alia sua cupiditate excogitata desiderare, transferunt videlicet in affectum cordis, ad novas voluptates desiderii gradum facientes) & dies finitionis, (metus mortis nunquam non imminētis, nunquam non minitantis) à residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra, & cinere; ab eo, qui utitur hyacintho, & portat coronam: usque ad eum, qui operitur lino crudo, furor ira, effrenatus & præceps impetus adversus inferiores) zelus (invidia, amulatio adversus æquales) tumultus (interna animi perturbatio) fluctuatio (commotio, agitatio: dum nihil certi animus apud se instituit, inter spem & metum vacillat, & fluctuat) & timor mortis (hæc omnia exacuuntur timore mortis) iracundia perseverans (excruciant etiam animum inveterata odia) & contentio (graves inimicitiae) & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiā ejus) hæc, inquam omnia, & somnus ipse per summam animi non quietem, sed perturbationem captatus non permittunt animum in eadem opinio-

*** Elmundoyel que mue re cono rchidos des haze la compania y se quietan la habla, Mich. 7. Silentio ad erubescētiā & confusionem pertinere, Isa. 1. 29. Rom. 8. 12. 4. Mors quies Vita hæc tumultus, & vociferatio. Eccl. 40. 1. * Paan afde feat, za inven tar nueu os generos de deleytes, Psal. 72. 7. * Es tañ nadalo que se duermē, yntnos lo que se reposa dormia do.**

*** Dies fera el que ven gra las ma nos cō el e nemigo, e fran doos vos otros, mano sobre mano.**

3. *Hebr. 9. 27. De una vez quedo para siem pre de terminado, Ps. 21. 3.*

da est, silentium imperat, & silentium dicitur.

Præterea moribundus, ut qui nihil cum mundo commercii deinceps habiturus sit, sublata jam amicitia; & per silentium dirēpta terga vertit Deo; mors etiam * si-

lencium. Tandem cum silentium ad erubescētiā quandam, & confusionem pertineat, juxta id *Mich. 7. Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum super os suum, vox fugiet ab eis, &c.* mors rectè dicitur vocem iis eripere. qui confidebant in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriabantur: & confundentur super hortos, quos in hoc mundo elegerant, cum videant nullum habuisse fructum in illis, in quibus tunc erubescant.

Tertio quod ad mortis quietem attinet; seu somnum mortem dicas, seu silentium potius homines, semper illam dicis, quietem, & tranquillitatem. Est nimirum vita hæc universa inanibus curis, & molestissimis cogitationibus infestata, quæ animum aggravant, obruuntque in somni quadam & permolesta vigilia. Est quoque tumultus quidam & indistincta vociferatio, & multa confusione permixta, quæ importunis curarum, & cupiditatum clamoribus obrundit aures, caput quatit, atque mentem defatigat. Quam verè, quamque multa experientia compertum Ecclesiasticus dixit: Occupatio (negotium, molestia, perturbatio) magna creata (destinata) est omnibus hominibus à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepultura in matrem omnium: cogitationes eorum, & timores cordis, * adinventio, expectationes: (videntur enim non solum creata jam bona, sed nova alia sua cupiditate excogitata desiderare, transferunt videlicet in affectum cordis, ad novas voluptates desiderii gradum facientes) & dies finitionis, (metus mortis nunquam non imminētis, nunquam non minitantis) à residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra, & cinere; ab eo, qui utitur hyacintho, & portat coronam: usque ad eum, qui operitur lino crudo, furor ira, effrenatus & præceps impetus adversus inferiores) zelus (invidia, amulatio adversus æquales) tumultus (interna animi perturbatio) fluctuatio (commotio, agitatio: dum nihil certi animus apud se instituit, inter spem & metum vacillat, & fluctuat) & timor mortis (hæc omnia exacuuntur timore mortis) iracundia perseverans (excruciant etiam animum inveterata odia) & contentio (graves inimicitiae) & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiā ejus) hæc, inquam omnia, & somnus ipse per summam animi non quietem, sed perturbationem captatus non permittunt animum in eadem opinio-

*** Elmundoyel que mue re cono rchidos des haze la compania y se quietan la habla, Mich. 7. Silentio ad erubescētiā & confusionem pertinere, Isa. 1. 29. Rom. 8. 12. 4. Mors quies Vita hæc tumultus, & vociferatio. Eccl. 40. 1. * Paan afde feat, za inven tar nueu os generos de deleytes, Psal. 72. 7. * Es tañ nadalo que se duermē, yntnos lo que se reposa dormia do.**

*** Dies fera el que ven gra las ma nos cō el e nemigo, e fran doos vos otros, mano sobre mano.**

3. *Hebr. 9. 27. De una vez quedo para siem pre de terminado, Ps. 21. 3.*

da est, silentium imperat, & silentium dicitur.

Præterea moribundus, ut qui nihil cum mundo commercii deinceps habiturus sit, sublata jam amicitia; & per silentium dirēpta terga vertit Deo; mors etiam * si-

lencium. Tandem cum silentium ad erubescētiā quandam, & confusionem pertineat, juxta id *Mich. 7. Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum super os suum, vox fugiet ab eis, &c.* mors rectè dicitur vocem iis eripere. qui confidebant in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriabantur: & confundentur super hortos, quos in hoc mundo elegerant, cum videant nullum habuisse fructum in illis, in quibus tunc erubescant.

Tertio quod ad mortis quietem attinet; seu somnum mortem dicas, seu silentium potius homines, semper illam dicis, quietem, & tranquillitatem. Est nimirum vita hæc universa inanibus curis, & molestissimis cogitationibus infestata, quæ animum aggravant, obruuntque in somni quadam & permolesta vigilia. Est quoque tumultus quidam & indistincta vociferatio, & multa confusione permixta, quæ importunis curarum, & cupiditatum clamoribus obrundit aures, caput quatit, atque mentem defatigat. Quam verè, quamque multa experientia compertum Ecclesiasticus dixit: Occupatio (negotium, molestia, perturbatio) magna creata (destinata) est omnibus hominibus à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepultura in matrem omnium: cogitationes eorum, & timores cordis, * adinventio, expectationes: (videntur enim non solum creata jam bona, sed nova alia sua cupiditate excogitata desiderare, transferunt videlicet in affectum cordis, ad novas voluptates desiderii gradum facientes) & dies finitionis, (metus mortis nunquam non imminētis, nunquam non minitantis) à residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra, & cinere; ab eo, qui utitur hyacintho, & portat coronam: usque ad eum, qui operitur lino crudo, furor ira, effrenatus & præceps impetus adversus inferiores) zelus (invidia, amulatio adversus æquales) tumultus (interna animi perturbatio) fluctuatio (commotio, agitatio: dum nihil certi animus apud se instituit, inter spem & metum vacillat, & fluctuat) & timor mortis (hæc omnia exacuuntur timore mortis) iracundia perseverans (excruciant etiam animum inveterata odia) & contentio (graves inimicitiae) & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiā ejus) hæc, inquam omnia, & somnus ipse per summam animi non quietem, sed perturbationem captatus non permittunt animum in eadem opinio-

*** Elmundoyel que mue re cono rchidos des haze la compania y se quietan la habla, Mich. 7. Silentio ad erubescētiā & confusionem pertinere, Isa. 1. 29. Rom. 8. 12. 4. Mors quies Vita hæc tumultus, & vociferatio. Eccl. 40. 1. * Paan afde feat, za inven tar nueu os generos de deleytes, Psal. 72. 7. * Es tañ nadalo que se duermē, yntnos lo que se reposa dormia do.**

*** Dies fera el que ven gra las ma nos cō el e nemigo, e fran doos vos otros, mano sobre mano.**

3. *Hebr. 9. 27. De una vez quedo para siem pre de terminado, Ps. 21. 3.*

da est, silentium imperat, & silentium dicitur.

Præterea moribundus, ut qui nihil cum mundo commercii deinceps habiturus sit, sublata jam amicitia; & per silentium dirēpta terga vertit Deo; mors etiam * si-

lencium. Tandem cum silentium ad erubescētiā quandam, & confusionem pertineat, juxta id *Mich. 7. Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum super os suum, vox fugiet ab eis, &c.* mors rectè dicitur vocem iis eripere. qui confidebant in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriabantur: & confundentur super hortos, quos in hoc mundo elegerant, cum videant nullum habuisse fructum in illis, in quibus tunc erubescant.

Tertio quod ad mortis quietem attinet; seu somnum mortem dicas, seu silentium potius homines, semper illam dicis, quietem, & tranquillitatem. Est nimirum vita hæc universa inanibus curis, & molestissimis cogitationibus infestata, quæ animum aggravant, obruuntque in somni quadam & permolesta vigilia. Est quoque tumultus quidam & indistincta vociferatio, & multa confusione permixta, quæ importunis curarum, & cupiditatum clamoribus obrundit aures, caput quatit, atque mentem defatigat. Quam verè, quamque multa experientia compertum Ecclesiasticus dixit: Occupatio (negotium, molestia, perturbatio) magna creata (destinata) est omnibus hominibus à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepultura in matrem omnium: cogitationes eorum, & timores cordis, * adinventio, expectationes: (videntur enim non solum creata jam bona, sed nova alia sua cupiditate excogitata desiderare, transferunt videlicet in affectum cordis, ad novas voluptates desiderii gradum facientes) & dies finitionis, (metus mortis nunquam non imminētis, nunquam non minitantis) à residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra, & cinere; ab eo, qui utitur hyacintho, & portat coronam: usque ad eum, qui operitur lino crudo, furor ira, effrenatus & præceps impetus adversus inferiores) zelus (invidia, amulatio adversus æquales) tumultus (interna animi perturbatio) fluctuatio (commotio, agitatio: dum nihil certi animus apud se instituit, inter spem & metum vacillat, & fluctuat) & timor mortis (hæc omnia exacuuntur timore mortis) iracundia perseverans (excruciant etiam animum inveterata odia) & contentio (graves inimicitiae) & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiā ejus) hæc, inquam omnia, & somnus ipse per summam animi non quietem, sed perturbationem captatus non permittunt animum in eadem opinio-

*** Elmundoyel que mue re cono rchidos des haze la compania y se quietan la habla, Mich. 7. Silentio ad erubescētiā & confusionem pertinere, Isa. 1. 29. Rom. 8. 12. 4. Mors quies Vita hæc tumultus, & vociferatio. Eccl. 40. 1. * Paan afde feat, za inven tar nueu os generos de deleytes, Psal. 72. 7. * Es tañ nadalo que se duermē, yntnos lo que se reposa dormia do.**

*** Dies fera el que ven gra las ma nos cō el e nemigo, e fran doos vos otros, mano sobre mano.**

3. *Hebr. 9. 27. De una vez quedo para siem pre de terminado, Ps. 21. 3.*

da est, silentium imperat, & silentium dicitur.

Præterea moribundus, ut qui nihil cum mundo commercii deinceps habiturus sit, sublata jam amicitia; & per silentium dirēpta terga vertit Deo; mors etiam * si-

lencium. Tandem cum silentium ad erubescētiā quandam, & confusionem pertineat, juxta id *Mich. 7. Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum super os suum, vox fugiet ab eis, &c.* mors rectè dicitur vocem iis eripere. qui confidebant in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriabantur: & confundentur super hortos, quos in hoc mundo elegerant, cum videant nullum habuisse fructum in illis, in quibus tunc erubescant.

Tertio quod ad mortis quietem attinet; seu somnum mortem dicas, seu silentium potius homines, semper illam dicis, quietem, & tranquillitatem. Est nimirum vita hæc universa inanibus curis, & molestissimis cogitationibus infestata, quæ animum aggravant, obruuntque in somni quadam & permolesta vigilia. Est quoque tumultus quidam & indistincta vociferatio, & multa confusione permixta, quæ importunis curarum, & cupiditatum clamoribus obrundit aures, caput quatit, atque mentem defatigat. Quam verè, quamque multa experientia compertum Ecclesiasticus dixit: Occupatio (negotium, molestia, perturbatio) magna creata (destinata) est omnibus hominibus à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepultura in matrem omnium: cogitationes eorum, & timores cordis, * adinventio, expectationes: (videntur enim non solum creata jam bona, sed nova alia sua cupiditate excogitata desiderare, transferunt videlicet in affectum cordis, ad novas voluptates desiderii gradum facientes) & dies finitionis, (metus mortis nunquam non imminētis, nunquam non minitantis) à residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra, & cinere; ab eo, qui utitur hyacintho, & portat coronam: usque ad eum, qui operitur lino crudo, furor ira, effrenatus & præceps impetus adversus inferiores) zelus (invidia, amulatio adversus æquales) tumultus (interna animi perturbatio) fluctuatio (commotio, agitatio: dum nihil certi animus apud se instituit, inter spem & metum vacillat, & fluctuat) & timor mortis (hæc omnia exacuuntur timore mortis) iracundia perseverans (excruciant etiam animum inveterata odia) & contentio (graves inimicitiae) & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiā ejus) hæc, inquam omnia, & somnus ipse per summam animi non quietem, sed perturbationem captatus non permittunt animum in eadem opinio-

*** Elmundoyel que mue re cono rchidos des haze la compania y se quietan la habla, Mich. 7. Silentio ad erubescētiā & confusionem pertinere, Isa. 1. 29. Rom. 8. 12. 4. Mors quies Vita hæc tumultus, & vociferatio. Eccl. 40. 1. * Paan afde feat, za inven tar nueu os generos de deleytes, Psal. 72. 7. * Es tañ nadalo que se duermē, yntnos lo que se reposa dormia do.**

*** Dies fera el que ven gra las ma nos cō el e nemigo, e fran doos vos otros, mano sobre mano.**

3. *Hebr. 9. 27. De una vez quedo para siem pre de terminado, Ps. 21. 3.*

da est, silentium imperat, & silentium dicitur.

Præterea moribundus, ut qui nihil cum mundo commercii deinceps habiturus sit, sublata jam amicitia; & per silentium dirēpta terga vertit Deo; mors etiam * si-

lencium. Tandem cum silentium ad erubescētiā quandam, & confusionem pertineat, juxta id *Mich. 7. Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum super os suum, vox fugiet ab eis, &c.* mors rectè dicitur vocem iis eripere. qui confidebant in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriabantur: & confundentur super hortos, quos in hoc mundo elegerant, cum videant nullum habuisse fructum in illis, in quibus tunc erubescant.

Tertio quod ad mortis quietem attinet; seu somnum mortem dicas, seu silentium potius homines, semper illam dicis, quietem, & tranquillitatem. Est nimirum vita hæc universa inanibus curis, & molestissimis cogitationibus infestata, quæ animum aggravant, obruuntque in somni quadam & permolesta vigilia. Est quoque tumultus quidam & indistincta vociferatio, & multa confusione permixta, quæ importunis curarum, & cupiditatum clamoribus obrundit aures, caput quatit, atque mentem defatigat. Quam verè, quamque multa experientia compertum Ecclesiasticus dixit: Occupatio (negotium, molestia, perturbatio) magna creata (destinata) est omnibus hominibus à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepultura in matrem omnium: cogitationes eorum, & timores cordis, * adinventio, expectationes: (videntur enim non solum creata jam bona, sed nova alia sua cupiditate excogitata desiderare, transferunt videlicet in affectum cordis, ad novas voluptates desiderii gradum facientes) & dies finitionis, (metus mortis nunquam non imminētis, nunquam non minitantis) à residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra, & cinere; ab eo, qui utitur hyacintho, & portat coronam: usque ad eum, qui operitur lino crudo, furor ira, effrenatus & præceps impetus adversus inferiores) zelus (invidia, amulatio adversus æquales) tumultus (interna animi perturbatio) fluctuatio (commotio, agitatio: dum nihil certi animus apud se instituit, inter spem & metum vacillat, & fluctuat) & timor mortis (hæc omnia exacuuntur timore mortis) iracundia perseverans (excruciant etiam animum inveterata odia) & contentio (graves inimicitiae) & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiā ejus) hæc, inquam omnia, & somnus ipse per summam animi non quietem, sed perturbationem captatus non permittunt animum in eadem opinio-

*** Elmundoyel que mue re cono rchidos des haze la compania y se quietan la habla, Mich. 7. Silentio ad erubescētiā & confusionem pertinere, Isa. 1. 29. Rom. 8. 12. 4. Mors quies Vita hæc tumultus, & vociferatio. Eccl. 40. 1. * Paan afde feat, za inven tar nueu os generos de deleytes, Psal. 72. 7. * Es tañ nadalo que se duermē, yntnos lo que se reposa dormia do.**

*** Dies fera el que ven gra las ma nos cō el e nemigo, e fran doos vos otros, mano sobre mano.**

3. *Hebr. 9. 27. De una vez quedo para siem pre de terminado, Ps. 21. 3.*

da est, silentium imperat, & silentium dicitur.

Præterea moribundus, ut qui nihil cum mundo commercii deinceps habiturus sit, sublata jam amicitia; & per silentium dirēpta terga vertit Deo; mors etiam * si-

lencium. Tandem cum silentium ad erubescētiā quandam, & confusionem pertineat, juxta id *Mich. 7. Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum super os suum, vox fugiet ab eis, &c.* mors rectè dicitur vocem iis eripere. qui confidebant in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriabantur: & confundentur super hortos, quos in hoc mundo elegerant, cum videant nullum habuisse fructum in illis, in quibus tunc erubescant.

Tertio quod ad mortis quietem attinet; seu somnum mortem dicas, seu silentium potius homines, semper illam dicis, quietem, & tranquillitatem. Est nimirum vita hæc universa inanibus curis, & molestissimis cogitationibus infestata, quæ animum aggravant, obruuntque in somni quadam & permolesta vigilia. Est quoque tumultus quidam & indistincta vociferatio, & multa confusione permixta, quæ importunis curarum, & cupiditatum clamoribus obrundit aures, caput quatit, atque mentem defatigat. Quam verè, quamque multa experientia compertum Ecclesiasticus dixit: Occupatio (negotium, molestia, perturbatio) magna creata (destinata) est omnibus hominibus à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepultura in matrem omnium: cogitationes eorum, & timores cordis, * adinventio, expectationes: (videntur enim non solum creata jam bona, sed nova alia sua cupiditate excogitata desiderare, transferunt videlicet in affectum cordis, ad novas voluptates desiderii gradum facientes) & dies finitionis, (metus mortis nunquam non imminētis, nunquam non minitantis) à residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra, & cinere; ab eo, qui utitur hyacintho, & portat coronam: usque ad eum, qui operitur lino crudo, furor ira, effrenatus & præceps impetus adversus inferiores) zelus (invidia, amulatio adversus æquales) tumultus (interna animi perturbatio) fluctuatio (commotio, agitatio: dum nihil certi animus apud se instituit, inter spem & metum vacillat, & fluctuat) & timor mortis (hæc omnia exacuuntur timore mortis) iracundia perseverans (excruciant etiam animum inveterata odia) & contentio (graves inimicitiae) & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiā ejus) hæc, inquam omnia, & somnus ipse per summam animi non quietem, sed perturbationem captatus non permittunt animum in eadem opinio-

*** Elmundoyel que mue re cono rchidos des haze la compania y se quietan la habla, Mich. 7. Silentio ad erubescētiā & confusionem pertinere, Isa. 1. 29. Rom. 8. 12. 4. Mors quies Vita hæc tumultus, & vociferatio. Eccl. 40. 1. * Paan afde feat, za inven tar nueu os generos de deleytes, Psal. 72. 7. * Es tañ nadalo que se duermē, yntnos lo que se reposa dormia do.**

*** Dies fera el que ven gra las ma nos cō el e nemigo, e fran doos vos otros, mano sobre mano.**

3. *Hebr. 9. 27. De una vez quedo para siem pre de terminado, Ps. 21. 3.*

da est, silentium imperat, & silentium dicitur.

Præterea moribundus, ut qui nihil cum mundo commercii deinceps habiturus sit, sublata jam amicitia; & per silentium dirēpta terga vertit Deo; mors etiam * si-

lencium. Tandem cum silentium ad erubescētiā quandam, & confusionem pertineat, juxta id *Mich. 7. Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum super os suum, vox fugiet ab eis, &c.* mors rectè dicitur vocem iis eripere. qui confidebant in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriabantur: & confundentur super hortos, quos in hoc mundo elegerant, cum videant nullum habuisse fructum in illis, in quibus tunc erubescant.

Tertio quod ad mortis quietem attinet; seu somnum mortem dicas, seu silentium potius homines, semper illam dicis, quietem, & tranquillitatem. Est nimirum vita hæc universa inanibus curis, & molestissimis cogitationibus infestata, quæ animum aggravant, obruuntque in somni quadam & permolesta vigilia. Est quoque tumultus quidam & indistincta vociferatio, & multa confusione permixta, quæ importunis curarum, & cupiditatum clamoribus obrundit aures, caput quatit, atque mentem defatigat. Quam verè,

* Certados los oios tie ne oio à mil cui dados ene mi gos, quæ lo cer can.

* Suen na quel enemigo le sigue, y quæ es capa pro milagro molido y despeado.

* No me de spea trô cui dados que yo dormi hasta vo mas.

5.

Pf. 4. 9.

Pf. 36.

UPW

Quies ad pacē ex bello pertinet.

Iosue. 12.

23.

Iudic. 5.

32.

Ierem.

46. 27.

Zach. 1.

21.

Ezech.

16. 41.

Luc. 2.

26.

1. Reg.

18. 15.

opinione consistere) *Modicum* * *tanquam nihil in requie* (fere nihil captatur somni aut quietis) & *ab eo in somnis quasi in die respectus*) dormit & clausis oculis videtur ex specula contemplari, ne hosti pateat aditus, neve accedat prope) *Conturbatus est in visu cordis sui tanquam qui* * *evaseris in die belli*, somno fingit hostiles insidias, & vix posse ex illis evadere. non enim cuique datur, ut dicere cum David possit: *In pace in idipsum dormiam, & requiescam*; neque illud: *Ego dormivi & soporatus sum, & exurrexi*. Ergo cum quies ipsa, quæ in vita haberi potest plena sit tumultu, atque terrore, illam esse molestissimam quandam & insomnem vigiliam; mortem vero somnum atque quietem placidissimam, omniumq; laborum atq; solitudinum perfugium.

Quarto, cum hoc quietis nomine mortem compellari audio, omnibus bonis refertam quandam atque jucundissimam pacem, post vitæ peractam militiam, post bellicumque negotiorum omnium tumultum intelligo. idque valde accommodatè ad verbum (*Saleat*) quod hoc loco requiescere significat; & frequenter ad pacem & cessationem à bello refertur; idq; sive prælii aut belli nomine adjuncto, ut Josue 11. *Quievit terra à præliis*; sive absolute positum Judic. 5. *Quievit terra per quadraginta annos*. & Jerem. 46. Post magnas bellorum & hostium clades: *Revertetur Iacob, & requiescet, & prosperabitur, & erit, qui exterreat eum*. Zachar. 1. omnis terra habitatur, & quiescit. Ezech. 16. *Quiescam, & non irascar*, hoc itaq; quietis, pacisq; nomine parens Ecclesia defunctis gratulatur, & cum precatur, jubet eos, ut *in pace requiescant* jam discriminum expertes à viriorum, sævissimorumque hostium incursionibus securos, & liberos; non commovendos neq; concitandos iterum vastis, terrificisq; clangoribus turbarum mundi, atq; Dæmonis, non audituros classica lævum, & immane sonantia; non excepturis singulis pene horis, momentis potius, innumerum malorum, atq; ærumnarum, uno quasi facto agmine irruentium imperum. Merito igitur emeritus ille Simeon senex post tot vitæ discrimina enixe sibi quietem & otium precabatur, & *in pace dimitti* atque discedere; merito Samuel vitæ militia jam functus, cum à Saule, qui nuper excesserat è castris ab inferis evocaretur, graviterque atque severe conquestus: *Quare* (inquit) *inquietaasti me, ut suscitarer*? quasi diceret, qui tentas iterum non solum antiquo me includere ludo, sed prælio etiam periculosissimo, non tibi peculiari, sed communi omnibus mortalibus, cur

ad vitæ negotia, ad sollicitudines, ad lites, ad baltheum & gaudium, ad excubias, & vigiliis, & ad belli tumultum & incommoda, denique ad armorum me discrimina vocas? Huc videtur aliquando respexisse Seneca, dum ad consolationem mortis dixit: *Quis sanus ex auctorari moleste tulit?* rem eandem CHRISTI assertoris lachrymæ illæ non obscure significarunt, quibus Lazarum amicum iterum ad prælium & periculum revocandum excepit potius, quam militia vitæ defunctum prosequutus est, ut sapienter observavit Concilium Toletanum tertium, & refertur C. qui divina 13. quæst. 3. *Christus non ploravit Lazarum mortuum, sed ad hujus vitæ ærumnas ploravit resuscitandum*. quò etiam loco eleganter Hieronymus utitur in consolatione ad Tyrsiam super mortem filie. Talibus (inquit) *actantibus tempestatibus vitæ tot sæculi clades evasit, propter quod admonet Dominus Apostolos suos, dicens: Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem*. Plane Lazarum flevit mortuum, sed non suas lachrymas fudit, doluit Lazarum non dormientem, sed potius resurgentem, & flebat, cum cogeatur propter salvandos alios ad seculum revocare, hanc vitam dans Dominus ingemiscbat. eleganter quoq; hanc ipsam sententiam expressit in Hypolit. Seneca:

*Qui clara videt sidera mundi,
Nitidumque diem morte relicta,
Luget mæstos tristis reditus,
Ipsoque magis flebile Averno
Sedis patriæ videt hospitium.*

Est vero hujusmodi hoc, quod, dum vivimus prælium gerimus, ut nisi morte, nulla alia ratione dirimi possit. Neque vero cum morimur ideo vincimur, discedimus sane vili, tenuique nostri corporis, & aliarum externarum rerum præda mundo relicta: simile dicas fuisse Romuli quondam consilium, qui non aliud suis militibus erexit militare vexillum; quam fœni manipulum sublimi hasta appensum, ut ille dixit:

Pertica suspensos portabat longa maniplos.

Ea mente, ut si forte vexillifer, aut manipularius in hostium manus incideret, non continuo illi victoriam canerent, neque haberent pinguiorem aliam prædam, de qua gloriari possent, quam fœnum & paleas. Non aliter cum terga vertit animus vitæ huic, cum se exiit corpore, internas divitias secum exportat, fœnum tantum relinquit. Ergo si vita hæc non solum militia, sed ipsum prælium atque conflictus sit, mors profecto erit tuta, atque tranquilla pacis quies; vitæ vero incommoda, quæ neque minora, neque pauciora, quam militia sunt, cap. 7. persequemur.

Quinto,

Seneca.
Quor-
sum spē-
arent
Christi
lachry-
mæ in
morte
Lazarī.
Ioan. II.
Conci-
lium To-
letanum.
Hiero-
nymus.

Senec. in
Hypolit.
Act. 4.

6.
Bellum
cum vitæ
hostibus
morte
dirimi-
tur.

Romū-
lus pro
vexillo
manipu-
lum ha-
sta ap-
pendit.

Ovidius
3. Fasti

Defun-
ctus ne-
que vin-
citur, ne-
que spo-
lis bo-
nis

7. Quinto, & ultimo, mors quies est, id est
Mors se- aëris optata serenitas, cælumque pacatum,
renitas post turbulentissimi maris æstum, & fæ-
& tran- dam vitæ tempestatem jam sedatam. Non
quillitas aliter namque quam procellosum & fer-
post tē- vens mare, quod quiescere non potest, vita hæc
pestatē. sævis tempestatibus agitatur, miserandis
Vita hæc procellis, perpetuis imbris concitatissi-
mare fervens, mis fluctibus, quicunque vero vitæ spi-
Pf. 19. 6. ritum ducimus, Descendimus mare in navi-
ad alle- bus corporis hujus, facientes, & exercentes
goriam operationem, negotia & vitæ in aquis solici-
addu- tudinum multis, expositi inclementibus
ctus, atque procellosis tentationum spiritibus;
intumescuntibus vero, sævientibusque flu-
ctibus exaltamur & ascendimus usque ad ca-
los, & subsidente immensa quadam vo-
ragine descendimus usque ad abyssos, mole ni-
mirum discriminum vel deprimimur, vel
ad summa fastigia & præcipitia raptamur:
anima interim nostra in mediis tempesta-
tis hujus fluctibus, & malis tabescit; tur-
bamur, & movemur crebra jactatione sicut
ebrius, agimurque insana vertigine, & omnis
interdum humana sapientia, capiendique
consilii ratio, quo tot mala declinare im-
pendentia possimus, absorbetur, & devora-
tur. Ergo imploranda est divina potentia,
quæ tantis malis ereptos deducat in portum
voluntatis nostræ: is est optata mors, &
vitæ finis præstiturus; exilit è navigio cor-
poris jam labefacto, & dehiscente ani-
mus: & cadavere cadente in terram, lit-
tus in portu tenere videtur, & requie
optata frui. Rem hanc in Evangelico illo
Lazaro expressam videre licet; qui post
tot vitæ miseriarum jactationem, & flu-
ctus impellente morte appulit tandem ad
sinum Abraha, tanquam ad sinum terræ,
portumque tutissimum, atque fidam sta-
tionem, quæ nihil cum ventis, nihil cum
fluctibus haberet, ut canere jam tunc lætus
posset:

Nunc mihi parva quies, omnisque in limine
portus.

Senec. in Eleganter Seneca in Agamem.
Agamē. Heu quam dulce malum mortalibus addi-
Adu. 3. tum,
Cicer. Vita durus amor; cum pateat malis
Liv. Effugium, & miseros libera mors vocet;
Portus aeterna placidus quiete.

Perinde itaque (ut ad Lazarum redeam)
est in sinu atque in portu esse; & portari in
sinum abraha, atque deferri in portum, ex
longa navigatione. Quare sapienter, &
graviter dictum est à Cicerone: Paratum
nobis portum, & refugium mortem putemus;
Pened. Tom. I.

quo utinam velis passis provehi liceat, sin restanti-
bus ventis rejiciemur, tamen eodem paulo tardius
referamur necesse est. Interim vero dum in vita
sumus, & medio pelago, quo modo tem-
pestatem & jactationem optima ratione
perteramus, curandum est, nam ut ille dixit,
Tenere portum si nequeas, navigando tempestatem
obsequi artis est, atque in eandem rem,
quisquis fuerit, merito illo commendatur
à Plutarcho: Qui audenter loquitur, more ejus
qui se rudente à tempestate tuetur, O mors Poëan,
medicus accedas, portus enim proculdubio unicus es
per terrarum orbem.

Plutar-
chus in
cōsolatio
ad Apoll.

XIV. Cum Regibus, & consuli- bus terræ, qui ædificant sibi solitudines.

1. Triplex hujus sententia intellectus.
2. Consules idem qui iudices. Vulgatus recentiora
nominalibenter usurpat.
3. Periphrasis quomodo accipienda. Regula Iu-
ris. Solitudo quidem urbium conditores
celebres.
4. Monumenta sumptuose adificata in agris
quondam. Reges in montibus sepeliri, ex
sacris & prophaniis. explicatus Mat-
thæus.

Cum Regibus. Cum rex (inquit) fuerim,
deterioris conditionis esse non debui,
quam Reges alii, qui vitæ laboribus defun-
cti secure jam ac suaviter dormiunt. Idem
Elias dixit, sed inversa sententia: Tolle ani-
mam meam, neque enim melior sum, quam pa-
tres mei, vel sic esto sensus, Si mortuus fuif-
sem, nihil tunc haberem minus, quam
potentissimi principes, qui rerum aliquan-
do potiti; abunde & largiter vitæ se volu-
ptatibus tradiderunt. nihil ergo novum &
insolitum mihi accidisset, cum eadem fors
omnes occupet inevitabilis. Vel certe pos-
sunt hæc respicere ipsos amicos, ad quos
loquebatur, Quamvis jam ego decessissem,
vos autem adhuc vitæ, & vitæ voluptatibus
fruamini, sed tamen tandem eadem nos
terræ quies excipiet, eadem extrema
fors.

Cum consulibus. Consules hic sunt consi-
liarii, magistratus, quorum dictis, consiliis,
exemplis tota urbs componitur. à verbo
(laghats) quod est consulere, aut consilium
inire, vel dare. Idem nomen subest Prover-
biorum 15. Vbi sunt plures* consiliarii, cogita-
tiones firmantur. sed placuit tamen nostro
interpreti nomen Consulis multo recentius,
cum eadem fere sit ratio, & etymolo-

1.
3. Reg.
19. 4.

2.
Prov. 15.
22.
* Apoder-
de mu-
chos bue-
nos con-
scios.
salenta
tra cas
buenas,

Consul
idem qui
Judex,
aut
prætor,
Quinti-
lian.
Varro.

Cicero.

Consue-
tudo vul-
gari in-
terpretis,

Isa. 45.
9.

Nabu. 3.
8.
Alexan-
dria quã-
do re-
ædifica-
ta.

Peri-
phras
viro-
rum
princi-
pum.
Regula
juris.

Ioan. 1.
27.

Solitudo
quid

gia nominis consulis, à consulendo, utrumque namque est nomen magistratus & iudicis. Quare Quintilianus libro I. cap. 6. dubitat, *Sit ne nomen consulis à consulendo, an à iudicando dictum*, nam & hoc Consulere, pro iudicare veteres dicebant: Unde illud, *Boni consulas*, id est, Bonum iudices, & Varro libro de vita popul. Roman. apud: Non ait: *Idem dicebantur consules & Prætores quod prærent populo, Prætores, quod consulerent, Senatores Consules.* & Cicero libro tertio de legibus: *Regio (inquit) imperio duo sunt, iidemque præeundo, iudicando, consulendo, Prætores, Iudices, consules appellantur.* Ergo Consul iudicabat, & iudicando consulebat. & quidem Polyb. lib. 6. hist. dum Consulatum officium describit, sic scribit: *Consules, antequam legiones educant ex urbe, omnium publicarum rerum actiones penes se habent.* Et certe Hispanum nomen, quod descriptione valde differt, pronuntiatione tamen & sonitu non valde differre videtur ab originali vocelaats nostrum vero est *Iuez*, nam *Zain*, & *Thsade* sunt similis soni. Itaque cum eadem res sit Consiliarius, Magistratus, Judex, Consul, Latinus interpret Consule usus est, celebriori tunc nomine & notiori, qui mos apud illum obtinuit, ut quoad fieri possit, vetera recentioribus clarioribusque permutter nominibus, ut Isa. 45. *Va qui contradicisti Fictori suo testa de Samiis terra.* Samia usurpavit, cum neque in Originali, neque Isaia tempore vasa Samia in pretio fuerint, sed multo post. & Nahum. 3. *Nunquid tu meliores Alexandria populorum?* in Originali est, *No* urbs magna, quæ à Babyloniis everfa est, sed sui temporis nomine usus est interpret, nam ea urbs anno 204. ab everfione reædificata ab Alexandro magno, Alexandria dicta est.

Qui ædificant sibi solitudines. Videtur periphrasis principum virorum, de quibus tum in antecedentibus, tum in consequentibus loquitur, & licet quidem in periphrasi illa Juris regula iure observari debeat, *Ne fiat vis in verbis*, ubi de intentione constat: non enim bene quis inde colliget Christum Dominum calceamentis usum fuisse, quod Ioannes dixerit: *Non sum dignus ejus corrigiam calceamenti solvere*, nam illa est proverbialis periphrasis, quæ servum ministrumve significat, sive herus calceamenti utatur, sive non, tamen in hac nostra periphrasi oportet vim illius vocis, *solitudines*, accurate examinare, quod ex ea pendeat totius periphrasis vis, & intelligentia. Primo enim *solitudines* esse possunt palatia amplissima, & arces magnificentissime, quas implere non posset regalis aliqua, eademque numerosissi-

ma familia, ut quamvis multi ibi habitent; sed tamen præ vastitate, eremus, aut monasterium ubi nullus, vel unus habitat, censeri debeat.

Secundo, loca venationi apta, non nisi à potentissimis & opulentissimis viris in solitudinibus & saltibus extracta. Reges autem & Principes venationi deditos fuisse ostendit Baruch. 3. *Vbi sunt Principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram: qui in avibus cæli ludunt, qui argentum thesaurizant, & aurum in quo confidunt homines.* sane qui primus affectasse imperium, primusque regni rationem instituisse in Chaldaea scribit, Nemrod primus quoque venatoriam exercuit: *Robustus venator coram Domino.* illud enim *coram Domino*, publicam apud omnes venatoriæ artis peritiam & existimationem affert.

Tertio, intelligi possent viridaria, aut domus rusticæ recreationis gratia extractæ, quæ regibus, & viris principibus solent esse in delitiis.

Quarto, urbes in mediis solitudinibus erectæ, & fundatæ ad immortalæ suorum conditorum memoriam, nam cum tunc temporis rara oppida, valdeque paucæ urbes erectis ædificiis constarent, si quis urbem à fundamentis conderet, is immortalî nomine dignus inter viros principes censebatur. Huic sensui favere potest, quod inferius dicitur c. 15. *Habitabit in civitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt reductæ.*

Sed illud verius dici existimo, ut *solitudines*, ad sepulchra, & monumenta pertineant, quæ à principibus magnis sumptibus, magno etiam columnarum numero in campis ædificabantur. qui sumptus cum apud Romanos modum excederent, de illis caverant duodecim Tabulæ, quæ de re ita Cicero. *Nostre quidem legis interpretes, quo capite jubent sumptus, & luxum remove à Deorum Manium jure, intelligunt in primis sepulchrorum magnificentiam esse minuendam.* Videlicet referebantur hæc ad honorem omnia, quare funus atque sepulchrum *supremum honorem* vocabant, ut videre licet apud Virg. II. *Æneid.* Ammianus quoque Marcell. vocavit sepulturam *Honorem supremæ dignitatis*, certe in unum illud Hephæstionis monumentum multa ab Alexandro talenta dicuntur expensa, præcipua quoque apud Ægyptios sepulchra talento taxabantur, ut auctor est Diodorus Siculus lib. 2. cap. 5. *Æthiopi- bus vero ditioribus monumenta ex auro fiebant, tenuioribus ex argento, ut ex Herodoto libro 3. & Diodoro lib. 3. cap. 5. constare potest.* Major quoque apud Ægyptios sepulchrorum, quam domorum cura. solos Indos ex Strabone l. 15. atque Ger-

Secunda
signifi-
catio,
Nobiles
venandi
studiosi.
Baruch.
3. 16.

Gen. 10.
9.

Urbium
condito-
res cele-
bres.

Iob. 15.
18.

4.
Monu-
menta
sumptuo-
se extru-
cta in
agris.
Cicero.

Virgil.
Ammian.
Hephæ-
stionis
monu-
mentum.

Diodo-
rus.
Herodo-
tus.

Strabo.
Cornel-
ianus

manos ex Tacito, in tumulis, & sepulturis faciendis perparcos extitisse legimus: certe cum Abraham nihil in terra possessionis comparasset, sed agrum tamen sepulturæ non paucis argenteis à filiis Hemor coemendum duxit, eaque ejusmodi operosa & magnifica monumenta in solitudinibus, id est, in campis, & extra urbes fuisse certum est tum ex prophana, tum ex Sacra historia. Servius in id Verg. 11.

Reges in montibus sepeliri solitos,

— Fuit ingens monte sub alto
Regis Decenni terreno ex aggere bustum, scribit nobiles in montibus, aut sub montibus sepeliri solitos: Reges quoque in montibus, sed non nisi aut pyramidibus, aut columnis ingentibus erectis, impositisque sepulchris sepeliri illud testatur Lucani:

Lucan.

Et Regum cineres extructo monte quiescunt,
Cui Ptolomaorum matres seriemque pendendum,
Pyramides claudant.

Eutrop. Aurel. Viñ. Lex duodecim Tabularum.

Apud Persas quoque mons erat Regius nomine, in quem soli Reges conderentur. Trajanus, primus apud Romanos sepulchrum intra urbem constituisse dicitur ab Eutrop. lib. 8. & Aurel. Victore in illius vita. illa quippe eatenus vivebat duodecim Tabularum antiquissima lex. In urbe ne sepelito, neve urito, quam habet Cicer. in 2. de legibus, quare Augustus in sexto suo consulari mausoleum extruxit inter viam Flaminiam, ripamque Tyberis, circumjecitque sylvas, & ambulationes referente Suetonio. Tandem plena erant apud Romanos prædia, pleni agri, plenæ publicæ viæ hujusmodi monumentis: plena quoque legum volumina ejusmodi testimoniis, vide Adrianum de sepulchro violat. ex quo id Pauli.

Suetonius in Aug.

1. Sententia, Corpus in civitatem inferri non licet, ne funestentur Sacra. Tandem in Pausania multa quæ rem hanc confirmant libro.

Paulus 1. C. Pausan. Sepulchra in agris.

2. Ex Sacris vero non pauca suppetunt de agro sepulturæ, quem emit Abraham ab Hethæis Genes. 23. de sepulchro Elisæi, quod erat in solitudine, qua latrones excurrabant. 4. Reg. 13. de sepulchris vulgi extra urbem 4. Reg. 23. ejusmodi quoque sibi, imo Christo redemptori Josephus sepulchrum Novum exciderat in petra, in quo nondum quispiam positus fuerat. Matth. 27. Huc illud, quod cum Christo resurgente multo aliorum quoque monumenta aperta sunt, &

Mat. 27. 52.

multa corpora sanctorum, qui dormierant surrexerunt, veneruntque in Sanctam civitatem, quippe sepulchra extra urbem erant ad convallem Cedro. Itaque jam tandem hæc est hujus loci, Jobique sententia, Si me occupasset mors, nihilo ego minus nunc

Pened. Tom. 1.

quiescerem, & si regali monumento carem, quam Reges alii, qui magnificentissima sibi sepulchra in campis, desertisque locis extruunt, qui sensus confirmari ex contextu potest, qui de morte est, à quo non longe abest sepulchrum: tum etiam ex sequentibus, quæ eodem spectant.

XV. Aut cum principibus, qui possident aurum, & replent domos suas argento.

1. Mors pretiosior auro. Moyse asportans ossa Joseph quid indicet.
2. Circumlocutio virorum principum. Pretiosa vestes, & aurea suppellex nobilium. Aurum ad divinos honores.
3. Divites & nobiles ad magistratus arcendi, avari. Salomon aliquando tactus avaritia, explicatus Ecclesiast.
4. Monumenta quondam instructa aurea & argentea suppellectile. Cadavera condita cum pretiosa veste. Davidis sepulchrum, quadam ex prophanis.
5. Digressio de locis, in quibus monumenta & cadavera constituebantur, ex Sacris, & prophanis plurima. Colenda pia defunctorum memoria.

Nunc mortem, mortisque commoda & utilitates maximas præponere videtur auro, & argento, res adumbrata quondam in Moyse, quantum enim discriminis erat inter Moysen, & vulgus reliquum, tantum inter mortem, atque divitias, ille namque egrediens ex Ægypto asportavit secum ossa Joseph reliquum vero vulgus, veluti pueri, asportavit aurum & argentum, Moyses itaque multo locupletior ossibus defuncti quam illi onusti auro & argento. Job ergo nihil minus, dives si mortem obtinisset quam principes qui possident aurum, & replent domos suas argento.

Qui possident aurum, potest hæc esse periphrasis, descriptioque divitum, aut certe nobilium virorum, quorum propria sit magnificentia atque opulentia, fulgent enim auro, domusque habent instructas aurea, & argentea suppellectile, quippe in omni bene instituta Rep. laus ornatus, & vestium ratio, sua extruendæ domus certa regula cuique civium ordini præscripta esse debent: atque inter fratres etiam pro ætatis ratione, & primogenii jure erat quondam pretiosorum vestium discrimen, nam

S 2

Rebec-

1. Mors præstantior auro.

2.

Peculiares vestes cuique ordini. Primogenitorum pretiosæ vestes.

Gen. 27. Rebecca Vestibus Esau valde bonis, quæ apud se habebat, induit Jacob ambientem primogenituræ benedictionem. **Genes. 27.** Hinc Purpura, Prætexta, Latus clavus, Candida vestis, Aurea fibula, Annulus, non cuique concessa: hominem, cuius esset ordinis, ex vestitus ordine cognoscere posses: nunc (dolendum) peregrina vestes, peregrinos reddunt, & ignotos homines & maxime notis atque vulgaribus, neque minus ignobilitatem, quam corpus contegunt, cum non raro fabri ferrarii sint, qui carbonis, & ignis, atque ferri injustas notas serico & auro dissimulent, atque convestiant: sed quod illos convestit & contegit idem prodit, & manifestat illos. Aurum certe regum atque principum est, sicut pro regali sua dignitate Rex ille dicebat: *Concervavi mihi aurum, & argentum, & substantias Regum, & provinciarum.* & aliquando ad Deorum honores solummodo adhibitum testatur Plinius: quare sapienter illi tres sapientes Magi Deo & Regi recens nato regale atque divinum munus deferentes aurum primo loco obtulerunt. Accedit, quod Regum victorumque principum maiestatem, & splendorem tueretur atque conservat aurea, & argentea suppellex. nec tueretur solum, sed regnum quoque adipiscitur, & principatum atque magistratum comparat. quare Arist. in polit. scribit, secundum rationem tum nobiles, tum opulentos arrogare sibi honores, oportet enim ingenuos esse & censum habere ad onera perferenda. Solon. (referente Plutarch.) magistratus omnes ex nobilibus, & locupletibus constituit, Carthaginenses non nisi locupletissimis honores judicarios deferrebant, Aristotele auctore eodem li. namque principibus & magistratibus res angusta domi latam muneribus, & injuriis faciendis januam patefacit, Mendicitatem sapientissimus Rex Salomon deprecabatur, ne egestate compelleretur ad furandum, & simile quid veritus ille alius dicebat Isa. 3. *In domo mea non est panis, neque vestimentum, nolite me constituere principem populi.* Sed non minus, quam si in summa rerum inopia essent, gerendis magistratibus, & inepti, & indigni divites quidam censerent debent, qui cum possideant aurum, & habent domos suas plenas argento, tamen propter inexplabilem auri famem nihilo sunt pauperibus meliores. Graviter ille æque ac sapienter respondit Æmilianus Scipio. cum enim Servius Sulpitius Galba, & Aurelius Consules in Senatu contenderent, uter adversus Viriatham in Hispaniam mitteretur, Se-

Sopho. 1. 8.

Ecc. 2. 8.

Plin. li. 33. c. 3.

Matt. 2. 2.

Aurum ad Deorum & Regum honorem adhibitum.

3.

Arist. 3. Polit. cap. 6.

Prov. 30. 8.

Isa. 3. 7.

Val. Max. li. 6. cap. 4.

natoribus dissidentibus, & spectantibus quoniam Scipionis sententia propenderet, Neurrum (inquit) mihi miti placet, alter nihil habet: alteri nihil est satis. æque malam indicans licentis Imperii magistrum inopiam, atque avaritiam. Sint sane principes & iudices locupletes, ut illis, quibus præsumt prodesse possint, & auxilio esse in re necessaria, sed non est ferendum, ut civium inopia, & expilatione pinguescant, plenæ sanæ sint illorum domus auro, & argento, sed ut de illorum plenitudine miseri accipiant, nam ut Sapiens ait: *Si repleta fuerint nubes, imbrem super terram effundent.* Quorsum enim aquæ plenæ sint, nisi ut arentem perfundant terram, cælestem quasi opem implorantem? sed (dolor) cum sitim & famem egenorum extinguere debeant ex sua copia, sunt tamen erga pauperes: *Sicut astus in siti,* ut Isaias dixit, *esurienti enim & sitienti arida, jejunaque oratione respondent.* Optimi sane principis formam præbuit aliquando Rex Salomon, de quo cum Ecclesiast. capite 47. dicat; *Collegisti quasi aurichalcum aurum, & ut plumbum complesti argentum,* sed tamen non sibi sed suis civibus collegisse, atque complexisse suam domum indicatur 3. Regum. 10. & 2. Paralipomenon 1. *Præbuit Rex argentum, & aurum in Ierusalem quasi lapides.* Sed aliquando tamen non suæ civitati, sed suæ cupiditati inservisse visus est, cum sua forte peccata enumerans ait Ecclesiastæ 2. *Concervavi mihi argentum & aurum.* Illudque non solum requirebat ex negotiatoribus, quos mittebat in Ophir, & in Tharsis, 3. Regum 9. & 20. sed etiam ex tributis, quibus premebat populum. 3. Regum. 11. Quanto melius ille, cuius inopia locupletatus est subiectus populus, ut non tam sibi quam nobis profuerit, nam propter nos egenus factus est, cum esset dives. de quo scriptum est: *Ecce Rex tuus venit tibi iustus, & Salvator ipse pauper.*

Eccl. 11. 3.

Isa. 25. 5.

Forma optimi principis. Ecc. 47. 2.

2. Par. 1. 15.

Salomō tactus avaritia. 3. Regum. 9. & 20. sed etiam ex tributis, quibus premebat populum. 3. Regum. 11.

2. Cor. 8. 2.

Zach. 9. 9.

Sed, ut ad loci sensum & contextum redeamus, sane, licet principes hic describantur ab opulentia, sed argentea hæc & aurea suppellex non tam ad privatas illorum domos, quam ad sepulchra referri non solum potest, sed debet, quasi dicat. Etiam si in extrema inopia mortuus essem, neque ullam auream, & argenteam supellectilem mecum detrem in sepulchrum, pro divitum more, non ideo minus, quam illi, iucunde quiescerem; quippe olim cum cadaveribus divitiarum, & pretiosarum vestes condebantur. Josephus quidem lib. 13. antiq. cap. 15. narrat Hircanum aperuisse Davidis sepulchrum & tria millia talenta pecuniarum inde

Supellectile aurea instructa monumenta. Pretiosæ vestes cum cadaveribus cōditæ.

Josephus. inde protulisse, lib. vero 16. c. 11. sic scribit: **Davidis** Herodes, audito quod Hircanus recluso Davidis sepulchro tria millia talentorum argenti extulisset, superesseque multo plura, quae possunt, quantumvis magni sumptibus sufficere, multo tempore animum habuit idem aggredi. Tum vero noctu apertum sepulchrum ingreditur, depositas pecunias, sicut Hircanus, non invenit, sed mundi pretiosi, & aureorum ornamentorum vim magnam inde sustulit. fuit vero tanta magnificentia hoc Davidis sepulchrum extructum, ut cum Hieronymi aetate semicollapsum esset, tamen non dubitaverit illud appellare *Mausoleum Davidis*, epistola. 17. ad Marcellam.

Jerem. Illud vero de quo nuper agebamus, indicatur etiam Jere. 8. cum minatur, Deus fore ut à Chaldaeis *Ossa Regum Iuda, & principum ejus, & Prophetarum, atque Sacerdotum* exhumarentur, quo loco ait Interlin. Avaritiam effosuram esse illa cadavera. Hieron. vero, & post illum Nicolaus, scribunt moris fuisse apud Judaeos sepeliri sumptuose praesertim nobiles: nam in regum capitibus aureas coronas ponebant cum lapidibus pretiosis, & in digitis annulos, qui nobilitatis erant insignia, aliis vero pro cujusque status & ordinis ratione, & facultatibus. Sozomenus quidem lib. 9. cap. ultimo cum de sepulchro Zachariae Prophetae invento sub Honorio Imperatore loquitur scribit Regium puerum cum illo inventum. *Iacebat* (inquit) *puer regali apparatu sepultus, habebat enim in capite coronam auream, & aurea in pedibus calceamenta, & vestem pretiosam.* Tantumque hanc funeris pompam apud Hebraeos se extulisse, ut expensarum magnitudine deterriti relicto cadavere cognati & propinqui, se aliquando subducerent, auctor est R. Jacob in Turim, cap. 352. moderationem ergo sumptui nimio adhibitam à Gamaliele, cujus apud omnes magna erat auctoritas, atque statutum, ut non nisi lineis velis cadavera obvolverentur, cujusvis essent conditionis, aut ordinis: ergo, ut ad Jeremiam redeam, Chaldaei praeda & thesauris reconditis inhiantes, reclusuri erant sepulchra, & exhumaturi cadavera. Quid simile in funeris pompa solitos facere Persas superius ex Origene annotavimus. Idem moris apud Babylonios viguisse testatur abunde, quod de Semiramide secunda Babyloniorum regina scribit Herodotus lib. 1. Hunc (inquit) *machinata est dolum: supra portas urbis celeberrimas atque conspicuas loco edito atque conspicuo sepulchrum sibi instruxit, atque his litteris inscripsit: Cui Regum Babylonis post me futurorum fuerit pecunia penuria, apertum sepulchro sumet quantumcunque libuerit, pecunia duntaxat indigens, aliter ne aperiat, non*

Herodotus.

Pened. Tom. 1.

enim satius fuerit, hoc sepulchrum tam diu fuit immotum, dum regnum pervenit ad Darium, is indignum esse ratus neque quempiam hu portis uti (ideo autem non utebatur, quod supra caput ipsius transeuntis mortuus situs esset) neque sumere pecunias repositas, & eas ipsum provocantes, reseravit monumentum, in quo non quidem pecunias invenit, sed litteras ita dicentes: Nisi pecunia esses inexplebilis, & turpis lucri cupidus, haud aperuisses urnas defunctorum. Haec tenus Herodotus. Ad Romanos vero etiam consuetudinem permanasse ex eo efficitur: quod, ne thesauri simul cum cineribus & ossibus conderentur, veritum postea est Martiani Mart. l. lege, eandemque tanquam suo saeculo apud 4. ff. ad l. Gracos vigentem commemorat Chrys. Tul. Petr. hom. super Oratione Annae paulo ante Chrysost. finem.

Denique apud Barbaros Mexicanos ob- Joseph. Acosta in historia Indorum lib. 5. c. 8. servatum fuisse, ut in cinerum urnis gemmae, aurea suppellex, & vestes pretiosissimae reponerentur, illius gentis scriptores docet, qui ergo mos à plerisque nationibus religiose servatus fuit, antiquior est, quam ut ab illarum unaquapiam initium sumpserit, quare mirum non fuerit primo illo Jobi saeculo viguisse, praesertim quod cum hac consuetudine, id quod sequitur, consentire videatur, *Quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer, cum invenerint sepulchrum.* ait ergo Job, Nihil meam quietem paupertas imminueret, aut turbaret, sepulchrum vacuum thesauro, & pretiosa suppellectile. interim, ut observat Chrys. monet amicos, ne sibi de divitiis blandiantur, neve suam ipsius inopiam magnopere lugeant, quae vitae, non mortis quietem & pacatum somnum adimere potest.

Digrediar hic, sed breviter, & praesenti loco atque materia sic exigente, ad sepulchrorum loca, quae simul cum morum temporumque mutatione, mutationem subierunt, quondam enim diuturnior hominum vita conciliare videbatur mortis oblivionem, & piam defunctorum, monumento- rumque memoriam longius ablegare, ergo primum in campis, montibus, solitudinibus celebrabantur funera, & condebantur cadavera. Deinde quodam quasi humanitatis sensu, in viis publicis erigi sepulchra ceperunt, ut si non in urbe, & res publicas gerentibus occurreret mortis imago, atque memoria, certe facientibus iter quasi ex insidiis, se offerret, jubebant defunctorum epitaphia consistere paulisper viatores, audire salubria monita, in memoriam revocare vitam & res gestas hominis defuncti, & denique de se simile quippiam cogitare: nam quamquam non omnium

5. Digressio de sepulchrorum loco.

Monumenta prima in campis deinde prope urbes.

S 3

mona.

monumentorum eadem inscriptiones essent, sed illa omnibus communis semper fuisse videtur, *Mihi heri, tibi hodie*. Postea non jam in viis publicis, sed & in proprio cujusque prædio & agro sepulturæ locus fuit. In agris quisque suis (inquit Cicero) sepulchra & loculos, in quibus cineres suorum conderent, habuerunt. idemque servarunt Græci, ut Æschines testatur, & Aristophanes in Contionantibus, cum qua consuetudine egregie facit, quod sepulturæ causa proprium agrum cum spelunca duplici emerit Abraham Gen. 23. & monumentum Christi Domini in horto, seu prædio excisum erat Joan. 19. Sed distantior est locus hic, longiusque posita mortis memoria, quam proximam, & familiarem nobis efficere curare oportet. statuendi itaque sunt defuncti ad ipsas urbium portas. ergo Trojani suorum cadavera sepeliebant ante portas civitatis, ut scribit Dares Phrygius in lib. de excidio Trojæ, dum dicit Priamum, Herculem, & Hectorem ante portas suorum more sepelivisse. Ex Æthiopibus vero quidam (scriptore Herodoto) postquam mortuum arefecere, totum gypso inducebant, picturaque exornabant referente ejus effigiem, deinde cippum ex vitro, quod apud illos multum est, circumdabant, in cujus medio mortuus inter lucebat. hunc cippum propinqui per annum intra ædes habebant, omnium rerum hostias, primitiasque offerentes. inde anno exacto efferebant, & circa urbem locabant. Sapienter quidem mortis memoria & imago ad portas collocata, ut velut injectus murus intra mœnia cives in officio contineret, eademque hostes ab injuria deterret. Intimus apud Lacedæmonios, quibus & in urbe, & secus Deorum templa sepeliri permisit Lycurgus auctore Plutarcho. Trajanus apud Romanos quoque, cum primus Trajanus in publico urbis foro, & in sepulchro, quod ipse sibi extruxerat, sepultus est, diceret defunctum in toro quasi judicem pro tribunali sedentem, jus dicentem negotia, lites dirimentem, cives in officio, & virtute continentem. Propius deinde accedere ad templa: nam ex Æthiopibus alii in urnis fictilibus devinctos circa templa sepeliebant, per quos jurabant. Auctores sunt Diodo. lib. 4. cap. 1. Strab. lib. 17. Sed jam tandem perpetuam quandam & nunquam intermittendam vitæ magistræ mortis memoriam coluisse videntur, qui lux quisque domi mortuos asservabant Ægyptios testatur Pompon. Mela. lib. 1. cap. 9. mortuos medicatos intra penetralia collocasse. Persæ quoque cera circumlitos, ut maxime diuturni essent, domi condebant. id quod

adducunt Cic. 1. Tuscul. Herod. lib. 1. Cicer. Herod. Strab. lib. 15. Servius quidem in id. 6. Strabo. Servius.

*Sedibus hunc refer ante suis, & corde sepulchro
Apud majores (inquit) omnes in suis domibus
sepeliebantur, neque in domus quidem angulo aliquo, sed in tricliniis & conviviiis quoque locum habuerunt, ut ex Herodoti pervulgata illa Ægyptiorum cæremonia constat, circumferebatur enim lignea defuncti effigies, in quam convivæ omnes jubebantur respicere, atque de sua morte & bene componenda vita cogitare. quo respexit Silius carmine illo:*

*— Ægyptia Tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora, & à mensis exanguem haud separat
umbram.*

Nobis tandem Christianis familiarissima esse debet mortis memoria, tum quod in templis, quo frequentissime nobis conveniendum est, defuncti sepeliantur, quare sacra, ac religiosa illorum nobis memoria habenda est, pariterque curæ animarum corporis expertum: tum etiam ex Christi Jesu præcepto, qui nobis nunquam dormientibus, nunquam oblitis, nunquam discinctis, perpetuo expectantibus atque paratis, lumina etiam præferentibus insidiosam mortem expectari voluit. Quare cum templa defunctorum monumentis plena sint, domos esse dicas luctus, domosque convivii, ut illo omni ex parte invitemur: siue enim sacræ mensæ accumbimus, Christi Jesu mortis memoriam repetimus, siue super ipsa ossium monumenta consistimus, viventes admonemur, quid futurum de nobis sit, siue in ipsos etiam loculos & defunctos respicimus, in illis tanquam in speculis nos ipsos intuemur, qui, qualesve simus. Sicut enim inter alia instrumenta Moysaici tabernaculi confecit Moyses Labrum aneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi, ut qui ingrederentur facile inspicere possent, an bene decenterque compositi ad rem divinam accederent, sic sane hæc in nostris templis specula sunt monumenta, & ossa defunctorum, quæ non solum quales simus nobis referunt, sed quod mirabile est, quales futuri simus: nam in domo luctus Finis cunctorum admonetur hominum vivens cogitat qualis futurus sit. Atque utinam non leviter tantum in hæc specula intenderemus, neque similes essemus homini consideranti vultum nativitatis suæ in speculo: consideravit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit: sed serio atque per otium hoc negotiū susciperemus, atque Nasamones illos, quorum mirabilis fuit morum, & vi-

Silius Ital.

Matt. 14.
42. 43. &
23. 13.
Mar. 13.
15.
Luc. 12.
15. & 37.

Eccl. 37.

Exod. 38.
8.

Iac. 1. 23.

Herodot.

Nasam-
um insti-
tutum.

tz philosophia, imitaremur, qui cum fre-
quenter ad suorum monumenta accede-
rent, & illis indormirent, quam cogitatio-
nem, aut insomnium defuncti memoria il-
lis injiceret, sanctum atque divinum existi-
mabant. Hæc de illis scribit Herodotus in-
ter alios Afcorum populos: Iurejurando, ac
divinatione tali utuntur: per eos viros, qui iustif-
simi, atque optimi apud illos fuisse dicuntur; iu-
rant illorum sepulchra tangentes; divinant ad suo-
rum accedentes monumenta, & ibi, ubi preces
peregerunt, indormiunt, ubi quodcumque per quie-
tum insomnium viderunt, eo utuntur. sic ille.

XVI. Aut sicut abortivum abscon-
ditum non subsisterem: vel qui
concepti non viderunt
lucem.

1. Duplex abortivi periphrasis. Ecclesiastes, & Da-
vid explicati.
2. Cur Paulus se vocet abortivum. Pauli, & alio-
rum Apostolorum vocatio, & conversio dis-
similis.
3. Plenior abortivi descriptio ex Salom. quid abor-
tivum ex Hebræo.
4. Anima immortalitas colligitur ex hoc loco.

Duplex ab-
ortivi cir-
cumlocu-
tio.

Eccles. 6.
3.

Aut sicut abortivum &c. Non solum (in-
quit) fato concederem, sed nullum et-
iam monumenti, aut sepulture locum ha-
berem, sicut neque infantes, qui priusquam
nascentur, moriuntur, neque minus quies-
cerem, quæcumque tandem me mors abri-
peret, aut cuicumque sepulture mandaret,
quoscunque monumenti socios habere,
fælix profecto essem, sive informis embrio
funderer ex materna alvo; sive ante tempus
à natura statutum mors violenta, & fors ini-
qua vitam mihi simul cum maternis visceri-
bus auferret. Duplex hoc loco videtur esse
abortivi fætus descriptio, aut circumlocutio;
prima, quod sit absconditus, nemini notus,
non subsistens, nullam sui memoriam, nullam
imaginem relinquens, ut cui nullum hone-
stum monumentum curatum, extructumve
fuerit. Propterea Ecclesiastes c. 6. dixisse
videtur: Si genuerit quispiam centum liberos, &
vixerit multos annos, & plures dies ætatis habue-
rit, & non utatur bonis substantiæ suæ, sepulturaq;
careat, de hoc ego pronuntio, quod melior illo sit
abortivus. nimirum quia cum etiam aborti-
vus sepultura, & peculiari monumento ca-
reat, illud tamen habet melius, quod illum
neq; sordida avaritia, neq; vesana libido
vexaverit, Secunda Periphrasis, Non videns
solem, aut non fruens luce; quod peculiaris
miseriæ genus est, oculos à natura formatos

nunquam fuisse virali luce completos. Hanc
circumloquendi rationem agnovit Hieron.
super id Pl. 57. *Supercecidit ignis, & non vide-
runt solem.* nam legit ex Hebr. *Quasi aborti-
vum mulieris, quod non videt solem.* cui similes
dicuntur impii, ut qui imatura, & inopinata
morte sublati essent. huic videtur allusisse
Paul. 1. Cor. 15. cum inter alias Christi JESU
apparitiones, suam quoq; commemorat; no-
visime omnium tanquam abortivo visus est &
mibi. quæ cum abortivo similitudo, licet
posset in eo constitui, quod se vocet & exi-
stimet * *minimum Apostolorum, qui non sit di-
gnus vocari Apostolus*, instar illorum, qui ante
constitutum à natura tempus nascuntur te-
nuiore, & graciliores, vel comparatio su-
meretur ex eo, quod sicut abortus ejiciatur
quadam naturæ violentia, ita Paulus super-
na quadam Numinis vi quasi coactus fuerit
renasci, nondum ipso sua sponte facile & sua-
viter volente exire de cæco synagogæ utero
ad fidei & evangelii lucem; tamen, ut sapi-
enter eo loco indicavit Anselmus, suam cæ-
citatem, & luminis amissionem, (non enim
videbat lucem) significavit ea similitudine. Qui
enim non debito nascuntur tempore, semi-
mortui & cæci nasci videntur; neq; quorum
tam infæusta sit nativitas, dicuntur edi in lu-
cem, neq; videre solem. Non aliter Paulus
cum Christo, & Ecclesiæ Christianæ natus
est, vel ut immaturus abortus, ejectus est in
terram exanimis atq; semimortuus, cæcus,
non videns lucem, lucelicer cælo copiosa cir-
cumfusul esset. Et cæteri Apostoli editi sunt
in lucem tempore congruo, benigne est illis
agente cælo, Paulus vero natus asperiori
cælo, & quadam illius temporis inclementia.
Illi cum à Deo vocati sunt oculos aperue-
runt, & accedentes ad Christum illuminati
sunt; hic dum vocatur, cæcus efficitur: aliis
dictum est, *Venite post me*, at Paulus de vita
revocatus est, & ne pergeret, quo cœperat,
equo dejectus est, deniq; sicut abortivus non
vidit solem. Plenior aliam abortivi descri-
ptionem habes Eccle. 6. nam post abortivi
mentionem factam, statim subditur: *Frustra
venit, & pergit ad tenebras, & oblivione delebitur
nomen ejus, non vidit solem, neque distantiam boni
& mali.* quam periphrasim eo loco accuratè
explicuimus. Latet etiã in nomine Origina-
li abortivi peculiaris vis, nam dicitur, *nephal*,
à *nephal*, quod est cadere, aut labi, quasi deci-
duus & immaturus fructus, qui ante matu-
ritatis tempus ex arbore decidit inutilis.

Tandem Cajetanus observat hoc loco
indicari animæ immortalitatem, nam nisi
regum & aliorum defunctorum animæ su-
peressent, illorum socius Job esse non pos-
set: addit etiam quietis nomine significari
statum

Ps. 57. 7.
Hieron.

1. Cor. 15.
2.

* El me-
nor y el
mas des-
me drado
de los A-
postoles,
quales fue-
len ser los
siete me-
sino.

Actor. 9.
v. 3. & 6.
22. v. 6.

Vocatio
Pauli, &
aliorum
Apostolo-
rum dissi-
milis.

3.
Eccles. 6.

4.
Plenior
abortivi
descriptio.

לפל
לפל

4.
Cajetani
subtilitas.

statum beatitudinis naturalis. Sed certe nunc non erat his subtilitatibus locus, cum sermo sit de illa requie, quæ humanæ vitæ laboribus finem imponit, & quæ non animarum solum, sed cadaverum, & ossium defunctorum societatem, & conjunctionem in ipso sepulchro affert.

XVII. Ibi impii cessaverunt à tumultu, & ibi requieverunt fessi robore.

1. Impii inquieti, & turbulenti ex Hebr. item & tumultus quid.
2. Impiis tumultuandi finis mors. illustratus Psal. 93.
3. Afflictorum solatium mors. explicata Sapientia.
4. Impiorum animus fluctuans: illis quodammodo utilis mors. Insignis ex Plut. historia.
5. Imperatorum aut militis circumloquutio, hys etiam opportuna mors.

I.

Postquam vitæ mala, & incommoda recensuit, mortis bona enumerare aggreditur, inter quæ primum illud est, impios à tumultu cessare. Impii autem ex proprietate radicis, *Rasagh*, sunt inquieti, turbulenti & quos describit Isai. sicut mare fervens, quod quiescere non potest. atque propter hanc inquietudinem, & multiplices curas, ab hac eadem radice dictum esse in Ecclesiast. 7. quibusdam placuit, Ne impie agas multum. Pagn. Ne te inquietes, ne te multum occupes in negotijs mundanis, & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo. Tumultus autem est ira, furor, turbatio, fremitus à radice. *Ragaz*, quod est turbare, furere, irasci, unde dicitur Abac. 3. Turbabitur pelles terra Madian. & Psal. 2. Quare fremuerunt gentes. & Psal. 4. Irascimini & nolite peccare.

2.

Potest ergo primo sententia hæc pertinere ad ipsos impios, quibus tumultuandi, & furendi, læviendique in pauperes, & pios, denique tyrannidem exercendi mors finem imponat. Nam, quam mortem comminatus est Deus homini, ut à peccando illum deterreat, eandem ipsam inforat, ut à peccando cesset, ne diutius illius spiritus permaneat (ex Heb. litiget, aut contendat) cum homine in æternum. sic minatur 1. Reg. 2. Pedes sanctorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent, id est, seditiosi & inquieti (ab eadem radice) tumultuandi finem facient, hoc vero mortis beneficium indicare videtur Ecclesiastes cap. 7. Melior est dies mortis die natiuitatis. de quo nos ibi, cum vero furentibus impiis, atque tyrannis tumultuandi, blaterandique finem statuit quoque David Psal. 93. Usquequo peccatores Domine, usquequo peccatores gloriabuntur, effabuntur & loquentur iniquitatem? (id est, insolenter & superbe tumultuabuntur minitantes piis ingentia mala, qualia ibi enumerat) Populum tuum Domine humiliaverunt, & hereditatem tuam pexaverunt, viduam & advenam interfecerunt, & pupillos occiderunt. Sed eatenus grassaturos omnino pronuntiat, Donec fodiatur peccatori fovea. tunc impii cessabunt à tumultu, cum de sepultura agetur, id est statim ac expiraverint. Augustinus sic legit: Ibi impii deposuerunt furorem suum. Theodotio & Symmachus, Sedarunt ira furorem. Aquila, Cesserunt tumultum ciere. expectatio ne ergo certissima mortis impiorum, mitigat Deus à diebus malis hominem, quem ipse erudit, & de lege sua docet. id quod statim explicabitur.

Secundo potest pertinere ad pios afflictos & oppressos, quibus ingens solatium mors affert, dum illos securos reddit ab impiorum & tyrannorum furore & impetu. ita accipiunt Græci Chryl. Olympio. Polych. juxta id Sap. Vivens inter peccatores translatus est, & paulo post, Propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatis, in Græco tantum est, * Properavit de medio iniquitatum. ut possit referri ad ipsum justum afflictum; ipse enim justus accelerat, ut ex impiorum cætu avolet. & fortè ad Chaldaeos & Sabaos hic respicit: Nihil me defunctum lædent Chaldaei, nihil latrones cæteri, nam cessant à tumultu inferendo mortuis.

Quid si etiam loquatur de ipsa impiorum turbatione, de animi commotione, quæ sedari non potest? A deo (inquit) mors bona est, ut etiam ipsis impiis, quibus omnia co-operantur in malum, sola mors bene cedere videatur; nam in morte tunc tandem vitæ ille strepitus, & tumultus cessat. Quamvis enim animæ impiorum subeant æternos cruciatus, tamen cum in sola vel vita, vel morte impii oculos figimus, videtur mors illius curis inanibus & mentis furor finem imponere, sane sceleratis hominibus duo tantum bona evenire posse docet Plato, ut aut corrigatur, ut boni esse incipiant; aut moriantur, ut peccare desinant. Plutarch. vero illud in hanc rem de Pausania quondam scribit, his verbis: Pausanias Bizantii Cleonicem liberam stupravit virginem; quam cum noctu quadam ob causam emisisset, indeq. revertentem terrore, ac suspitione correptus peremisisset, eam sapius in somnis assistentem ac dicentem vidit,

Ad sis judicio; mala res injuria valde est. Cumq. phantasma haud desisteret, sed assiduè illum terroribus perturbaret, ac molestarer, Heracle-

Impii inquieti.
Isai. 57.
20.
Eccles. 7.
18.
Quid Tumultus.

I. 2.

Abac. 3. 7.
Psal. 2. 1.
Psal. 4. 2.

Prima interpretatio.

Gen. 6. 3.

Eccles. 7.
v. 2.

Augustin.
Theodot.
Symmach.
Aquila.

Secunda Græcorum interpretatio.

Sapient. 4. v. 10.
* El justo se da presa a salir lo mas presto que pueda de entre mala gente.

4. Impiorum perturbatio.

Plato.
Plut. de sera numinis vindicta.

vacleam ad animarum navigavit expiationem; placationibusque nonnullis, ab inferis puella animam evocavit; qua cum in conspectum venisset, finem malorum futurum prädixit, ubi Lacedaemonem pervenisset: quo cum ille applicuisset, confestim vita excessit. Cum eo sensu, quem diximus, vox quoque Originalis bene consentit; nam vox Originalis tumultuandi sæpe ad animum refertur; ab ea enim radice dicitur Deut. 28. Dabit tibi Dominus * cor pavidum. & 2. Reg. 13. contristatus est Rex. & Habac. 3. Conturbatus est venter meus. & Ezech. 12. ponitur pro festinatione, quæ ex perturbatione & timore nasci solet; Panem tuum in turbatione comede, sed & aquam tuam in festinatione, & mæore bibe. Sensus ergo idem erit, qui Isai. Impij quasi fervens (videlicet æstuans, & agitatum flaribus iniquorum spirituum, & pravarum cupiditatum fluctibus) quod quiescere nō potest, & redundant fluctus ejus in conculcationem & lutum, id est in lutum, quod in littore conculcatur ibi in littore, Isai. 57. in sepultura, impii cessaverunt à tumultu.

Et ibi requieverunt fessi robore. Septuaginta legentes, Fatigati corpore. Olymp. & Basilii intelligunt corpore afflictos, & viribus fractos, ut sicut prior pars de tyrannis, & oppressoribus præcessit, ita hæc secunda sit de afflictis, & oppressis; sed congruentius, si tota hæc periodus referatur ad viros famosos, qui dicantur fessi robore; nam cum potentissimi ac fortissimi, ac imperatores essent, pro nominis splendore comparando mille se objecerunt vitæ discriminibus, quemadmodum ille alius de veterano milite, & sua sorte minime contento dixit:

Gravi annis

Et multo jam fractus membra labore.

Horat. 1. serm. & cum Theseus redit ex inferis ad superos.
Fessa virtus robore antiquo caret,)
Trepidantque gressus.

Seneca in Hypol. Quasi dicat, Mors est illis extrema laborum, & periculorum meta, qui propter exantlatos labores * fessi sunt robore, edomiti tandem & humiliati concidunt fortissimi quique. Sicuti sui milites & Regi Babylonis inducuntur ab Isai. obviam ex inferis procedere dicentes, Et tu vulneratus es sicut & nos, concidit cadaver tuum.

XVIII. Et quondam vincti pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris.

1. Vincti aut debitores, aut mancipia.
2. Exactor ex Hebræo quid, aut operas aut debitum exigit.

3. Descriptio humani exactoris ex Isaiâ illustrato paraphrasi.

Adem quiete, & sorte gaudebunt tum tyranni, tum captivi, qui ab illis detinentur, & opprimuntur; ita ut per vinctos vel intelligat mancipia, quæ à tyrannis ad labores & operas damnantur, tradunturque exactoribus operumque præfectis, vel intelligat debitores alieno ære oppressos, quos inhumanus creditor in vincula conjicit, quod solvendo non sint: cum igitur utrisque advenerit optata mors, neque mancipium sævam illam exactoris vocem urgentis opus, neque debitor clamorem creditoris debitum exigentis audiet. utrumque ingentis miseriæ genus est.

Vocem exactoris, Exactor, Nages, à Nugas, quod est exigere violenter, vel adhibita vi adigere ad aliquid operis faciendum, vel ad solutionem debiti. de primo est in Exod. 3. Propter duritiam eorum, qui præsumunt operibus. vide etiam cap. 5. & Isai. 3. 14. hoc autem lib. c. 39. dicitur de onagro, Et non exaudies vocem exactoris, cujus nullus minis, clamoribusque post torga instat. & Isai. 60. simili voce promittitur Ecclesiæ, Ponam * visitationem tuā pacem. Juxta Heb. præfecturam, vel exactorem tuam; id est præfectos, vel exactores. certè Columella dum l. 1. c. 8. de villico, qui servis, & agrariæ præficitur, loquitur, Nulla (inquit) est major, vel nequissimi hominis custodia, quam operis exactio, ut justa reddantur, ut villicus semper se repræsentet. Exactor præterea non solum ab urgendo opere, sed à repetendo debito describitur Isai. 14. Et erit in die illa, cum requiem dederit tibi Deus à labore tuo, & à concussione tua, & à servitute dura, qua ante servisti, sumes parabolam istam contra regem Babylonis, & dices: Quomodo cessavit exactor, quievit tributum, contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium cadentem populos in indignatione plaga insanabili subjicientem in furore gentes, persequentem crudeliter? sed clarius Isai. 58. ubi cum dicatur: Omnes debitorum vestros repetitis, ab eadem radice, exigitis; sicut ille, qui tenens suffocabat suum debitorem, dicens, Redde quod debes. Additur deinde: Dissolve colligationes impietatis (ne cum cujus arcula tenuis solvendo nō est, urgeas, & veluti festinationis vinculis recte constriatum torqueas; vinctum, quem iniqua aut ulura, aut debito per iniquitatē tuam contracto, colligatum, nexuque devinctum tenebas, exime vinculis istis, & obligationibus) solve fasciculos deprimentes (gestant videlicet inhumani creditores secum colligatos fasciculos ex instrumentis publicis & scedulis, ac singraphis, quibus opprimant debi-

1. Qui vincti.

2. Exactor quis.

3. Exod. 3. 7.

4. Job. 39. 10.

5. Isa. 60. * Los tobrest antes de mi Iglesia haraniba baiar ammis ficles por amor, no apalos y a me natus.

6. Isa. 14. a v. 3. usque ad 7.

7. Matth. 18. 28. v. 6.

8. Matth. 18. 28. v. 6.

9. Matth. 18. 28. v. 6.

10. Matth. 18. 28. v. 6.

11. Matth. 18. 28. v. 6.

12. Matth. 18. 28. v. 6.

13. Matth. 18. 28. v. 6.

14. Matth. 18. 28. v. 6.

15. Matth. 18. 28. v. 6.

16. Matth. 18. 28. v. 6.

debitores; solve igitur hæc, quæ sunt veluti jugum gravissimum, quod inopi injicis per summam sævitiam) dimitte eos, qui conflati sunt (alos que an quebrado, qui decoxerunt) liberos, & omne onus disrumpe, ne cuipiam ex tuis fratribus servile jugum, propter debitum imponere tentes. Hos inhumanos debitorum exactores timent, & fugiunt miseri:

Horat. I.
Serm.
Saty. 3.

Odisti, & fugis, ut Drusonem debitor ari,

Qui nisi cum tristes misere venire Kalenda,
Mercedem aut numos unde extricat; a-
maras

Porrecto jugulo historias captivus ut audit.

Alos
pobres y
que an
quebra-
do. la
muerte
los ha-
zechidal-
gos, para
que no
puedan
sempres
pordeu-
das, y si-
lo estam
que sean
sueños.

Hujusmodi ergo miseros debitores, fractos, vinctos, mors tuctur, liberosque dimittit * sine molestia. constituit itaque seniores ducem ad reginam miserorum, & obsecratorum omnium; de qua dici potest, quod de Davide quondam scriptum est 1. Reg. 22. Convenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi are alieno, & amaro animo, & factus est eorum princeps.

XIX. Parvus & magnus ibi sunt, & servus liber à Domi- no suo.

1. Mors omnes aequat. Magnus in sacro sermone explicatus David.
2. Ut mors redimat ex servitute ex Paulo, & Seneca.
3. Scriptura regula cum duo contraria extrema simul proponit. Omnium vita statuum, quibus præstat mors, enumeratio.

1.
Mors o-
mnes æ-
quat.
Magnus
in sacro
sermone.

Ps. 48.
v. 2, 3.

2.
* La mu-
er te da
carta de
horroal
esclavo,
y lo ha-
zetan
bueno
como su
amo.

Parvus &c. & servus &c. De servis, de ignobilius quibuscunq; bene meretur mors, nam pares illos facit viris magnis, suisq; illorum dominis, æque enim omnes pede pulsantur. Magnus pro nobili, divite, nomine & fama claro; supra c. 1. v. 3. cum de morte quoq; David concionem habiturus esset, omnes sine discrimine mortales adesse, & audire jubet: Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis orbem, quique terrigena (ex eadem massa compacti fragiles mortales) & filii hominum (filii Adam morte damnati, mortis quoq; sententiam recta successionum serie ducta, subeuntes) simul in unum dives, & pauper. Magnus & parvus, dominus atq; servus, nunc pariter sententiam mortis audiant, pariter mortem subituri, quantumvis vita dispares.

Et servus * liber à domino suo. Nam quanto tempore vivit alligatus est servitutis legi: cum vero moritur, liber dimittitur, invito licet Domino. In hanc sententiam Paulus

etiam loquitur, cum ait expectare se redemptionem sui corporis, id est mortem, quæ ex misera serviendi necessitate & conditione hominem redimat; atque dissolvat emprium, qua, dum vivit, est homo venditus sub peccato. Præclare Senec. de morte. Hæc (inquit) servitutem invito domino remittit, hæc captivorum catenas laxat, hæc ex carcere educit, quos exire imperium imponens vetuerat, hæc est, in qua nemo humilitatem suam sensit, hæc, qua nulli paruit; hæc, qua nihil quidquam alieno fecit arbitrio; hæc, ubi res fortuna male divisit & a quo iure genitos, alium alii donavit, exaquat omnia. libera itaque mors, quod liberos reddat; & miseros, (inquit ille) libera mors vocat.

Est vero hoc loco notandum, cum Scriptura duo quæpiam extrema proponit, media etiam, quæ inter illa sunt, intelligere; ut cum Psalm. 138. ait: Tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam, id est, sive secedam, sive stem, sive quidvis aliud agam. & Psalm. 120. Dominas custodiat introitum tuum, & exitum tuum, id est, servet ingredientem, egressum, & quidvis aliud operis aggredientem, aut exercentem. similiter cum parvum & magnum, servum ac dominum nominat, cujusvis status & conditionis homines intelligi jubet; & sicut nemini inutilis est mors, ita vitam & vitæ conditionem quamcunque deterioiorem & molestiorem esse; uti omnium statuum enumeratione expressit Aufonius eleganti illo carmine:

Quod vita sectabor iter, si plena tumultu
Sunt fora, si cura domus anxia; si peregrinos
Cura domus sequitur; mercantem si nova
semper
Damna manent; cessare vetat, si turpis e-
gestas;
Si vexat labor agricolam, mare naufragus
horror
Infamat; pœnaque graves in cœlibe vita
Et gravis cautis custodia vana maritis.
Sanguineam si Martis opus? si turpia lucra
Fœnoris & velox inopes usura trucidat?
Omne avû cura; cunctis sua displicet atas
Cuncta sibi adversis contraria casibus. ergo
Optima Graviorum sententia, quippe ho-
minem ajunt,
Non nasci esse bonum, natum aut cito mor-
te perire.

XX. Quare misero data est lux, & vita his, qui in amaritudine animæ sunt?

1. Interrogatio dolentis. Mors quibus utilis & jucunda, ex Ecclesiastico.

2. Lux

Rom. 8.
23.
Seneca
in conso-
lat. ad
Martia
6. 23.
Seneca.

3.
Scriptu-
ra regu-
la.
Psalm.
138. 2.
Psalm.
120. 8.

Aufonius

2. Lux quid.

3. Vita amaritudinem ad morbos pertinere, & cum morte comparari à Sapiente.

2. Expectare in sacro sermone. Elucidatus Isaias & Hoseas. Palatum, Fauces, Hamus unde dicantur.

3. Mors jucunda inexpectata. Cur mors non accidere, sed venire.

4. Intra sepulchra thesaurus, Mortis cum recondito thesauro elegans comparatio.

1. **Q**uare? Non est indignantis, aut expolantis, sed dolentis hæc interrogatio. cumque Ecclesiast. 41. dicatur bonum esse mortis iudicium, id est mortis legem atque necessitatem utilem, & commodantem etiam gratam & jucundam, homini indigenti, & qui minoratur viribus; nunc rogat, Quare igitur, propter quod magnum bonum conceditur homini vita, misero præsertim atque ærumnoso?

Lux quid. Lux D. Thom. accipit lucem pro cognitione, sensu, experientia malorum hujus vitæ. sed lenius, & simplicius, lucis usura, vita ipsa. quid amplius (quid amplum, & excellens, quod præclarum bonum) homo habet de universo labore suo, quo laborat sub sole? quid boni, commodi, jucundi affert vita miseris amaritudine, & extremis animi angoribus, & implacabilibus corporis doloribus laborantibus, quorsum tam diu producat vita letaliter affectis:

Senec. in Herc. Par ille est superus, cui pariter dies
Oeth. Et fortuna fuit, mortis habet vices
Lentè cum trahitur vita gementibus.

Eccles. 30. 17. Sic quoque ad morbos illa amaritudo vitæ refertur Eccles. 30. Melior est mors, quam vita amara, & requies æterna, quam languor perseverans. idem enim sunt vita amara, languor perseverans, sicut mors, & requies æterna, diximus superius nonnihil in hanc rem, morbum videlicet acerbiorē ipsa morte esse, vide cap. 2. v. 6. num. 3. desperatorum utique morborum medicus mors est, uti ille dixit: O mors Pœan medicus accede. & hac ipsa ratione consolatur Seneca ægotantem, Non potest (inquit) istud toto saculo fieri, aut ego febrem relinquam, aut ipsa me; semper una esse non possumus; aut vincetur, aut vincet. sed quos præclaros fines constituat Deus conservandæ vitæ justī viri in mediis ærumnis, ex quibus huic Jobi interrogationi luculentā respon- sionem petere possumus, diximus c. 2. v. 6. à num. 2. usque ad 9.

XXI. Qui expectant mortem, & non venit, quasi effodientes thesaurum.

XXII. Gaudentque vehementer, cum invenerint sepulchrum.

1. Quibus vita inutilis. Mortem fugere, & non inviri, exaggeratio est calamitatis.

Inutilis (inquit) illis videtur vita, cui In- fensa, & invisā; & illa est extrema & deploratissima miseria, cui neque mors mē- deri possit; quæ, ut Sophocles dixit, solet esse extremum omnium malorum reme- dium. Quare ergo Deus illam denegat o- ptantibus, & expectantibus? id ad am- plificationem calamitatum pertinet. Apo- cal. 9. 6. Quarent homines mortem, & non in- venient eam; desiderabunt mori, & mors fugiet ab eis, cur ergo mors, quæ incautos solet adoriri ex insidiis, expectantibus, expe- tentibus non procedit obviam. Illam au- tem avidam mortis expectationem, & ar- dens votum explicat similitudine appositā, & cum morte & sepulchro affinitatem ha- bet. Quemadmodum, qui investigant thesaurum unicum suæ inopiæ levamen, ef- fodiunt sepulchra, in quibus condita pre- tiosa suppellex, argentum, aurum, deli- tescere solent, qui quo plus in effodiendo laborant, majori spe, aut cupiditate in- flammantur; pari sane ratione, qui acer- bioribus indies animi, & corporis crucia- tibus afficiuntur, eo majori mortis deside- rio, & expectatione flagrant. Verbum au- tem expectandi, quod in fonte est (hacah) vehementem quandam animi affectum af- ferre solet, quo quis inhiat in rem aliquam, vel consequendā, vel apprehendendam; uti explicatur Isa. 30. Expectat Dominus (ardenter & studiose) ut misereatur vestri; beati omnes, qui (pari studio) expectant illum. Clarius ejusdem vocis significatio perspicitur Hos. 6. dum in Galaad invehitur, quæ sangui- nem piorum Israelitarum sinitet: Quasi fau- ces virorum latronum. Hebr. sicut expectant la- trunculi virum. expectatio illa, qua prædæ inhiabant, rectè à vulgato faucium sitis no- mine exprimitur, porro latrunculi expe- ctant, observant, circumspiciunt, inten- dunt mora, & desiderio cruciantur, atque ab eadem radice dicitur hhec, id est, palatum & fauces, quæ inhiant; & hhacca, id est, hamus, in quem pisciculus inhiat. Ait ergo Job: miserum hominem expecta- re, & inhiare in mortem, non aliter at- que piscem in hamum: licet enim hamus per se sit amarus, sicut mors, cæterum dul- cedine quadam obductus est, q̄s, qui in ama- ritudine vitæ sunt.

1. Quibus vita in- utilis. Sopho- cles, Mortem fugere ad am- plifica- tionem calami- tatum. Apocal. 9. v. 6. Pulchra similitu- do.

2. Expecta- re quid.

הכח

Isai. 30. v. 18.

* Vanse-

le à Dios

loson ios

por hal

lar aqui

en haga

bien:

dichoso

alque sea

lem fue-

rem por

recebir-

lo del.

Hose. 6.

v. 9.

Elucida-

tus vul-

gatus.

חיר

חכה

Palatum

& fauces

unde di-

cantur in

Heb.

Cur mors di-
catur ve-
nire, non
accidere. Et non venit: in Hebr. & non ipsa, supple,
venit; expectata licet, & exoptata. Mors
non dicitur accidere, quippe casus affert
aliquid inopinatum, sed venire quasi re jam
Iul. Caf. statuta; optima (inquit ille) mors est, inexpe-
Seneca ctata, atque expectata non venit, miserrimi-
in conso- mam efficit vitam. Hac (inquit Seneca)
lat. ad omnibus finis, multis remedium, quibusdam vo-
Marc. tum, de nullis melius merita, quam de his, ad quos
6. 20. venit, antea quam invocaretur.

4. Gaudentque vehementer, &c. Quidam hoc
accipiunt non pro parte præcedentis simili-
tudinis, sed pro apodofi. Miseri homines
similes sunt effodientibus thesaurum; nam
gaudent & exultant, sicubi illis affulget
mortis aliqua spes, aut occasio, qua in se-
pulchrum concedant: sed commodius re-
ferretur ad superiora, ut sit præcedentis si-
militudinis pars; Qui effodiunt thesau-
rum vehementer gaudent sepulchro sub
terram invento: nam, ut superius diximus,
solebat in urnis cinerum, aut in sarcopha-
gis auri, gemmarum & vestium pretiosa
suppellex asservari intra sepulchra: effosso-
res itaque thesaurorum quamvis oppido fa-
tigati, si repente ligone contingant sepul-
chrum, atque idtu concavum sonet, vehe-
menter gaudent, & incredibiliter exultant,
ita certè miser oblata sibi morte, & capien-
di sepulchri opportunitate.

D. Tho-
mas. D. Thom. non valdè leniter continuat
sermonem de sepultura & morte; Qui avi-
dè (inquit) mortem exoptant, hi viventes
adhuc, parant sibi, & effodiunt sua sepul-
chra, gaudentque vehementer, cum sepul-
chrum jam paratum inveniunt, id est, suæ
sepulturæ & funeris locum, tempus, op-
portunitatem. Eleganter vero mortem
cum thesauro recondito, & defosso com-
parat; nam sicut externa sepulchri facies, &
inscriptio nihil videtur amplius, quam pu-
tre cadaver, quam vermes, & fætor, latet
vero thesaurus; non secus mortis facies,
& nomen, pallidum quiddam, luridum, de-
forme, horridum, sonat: sed ingentes
divitias viro pio, & mortis amanti repo-
sitas asservat.

XXIII. Viro, cujus abscondita est via, & circumdedit eum Deus tenebris.

1. Proponitur Græcorum interpretatio non val-
de congruens literæ. Quid via abscon-
dita.
2. Quid tenebra hoc loco, quid circumdare ex
Hebræo. Tenebra, carcer, & vincula.
3. Tenebra calamitatum carcer, Deus illius ja-

nitor. non tentandum, illo non aperiendū,
egredi. plura in hanc allegoriam. Para-
phrasi illustratus Ionas.

Si datus ille, viro, leniter posset trahi ad
seum sensum, à quo non abhorrent Græ-
ci, & quem Varab. indicat, mihi non displic-
ceret; ita ut conjungeretur cum superiori
versu, Gaudent, inquam, cum invenerunt sepul-
chrum viro, id est viri, vel ad virum perti-
nens, vel in viri honorem extructum, cujus
abscondita est via, & circumdedit eum Deus tene-
bris, id est gaudent, cum incidunt in sepul-
chrum hominis alicujus, qui miserrimè vi-
xerit, & jam sit ærumnis, atque laboribus
vitæ defunctus; huic enim, ut qui liber ex
tot malorum fluctibus emerferit de morte
gratulantur, & vivi beatos prædicant mor-
tuos. Sed plerique tamen, & ipsa dispen-
ditio Bibliorum aliam novam periodum,
sententiamque conficiunt, repetuntque ex
superioribus. Quare misero data est lux viro,
cujus abscondita est via, qua ad mortem itur,
& qua latus posset venientem excipere; sa-
tius videretur, ut cui vita conceditur, de-
monstraretur etiam via & aditus, quo pos-
set ex miseriis vitæ evadere. Quantus enim
cruciatus, ut cogaris vivere aditu evadendi
intercluso, cum circumveniaris incredibi-
libus malis? ergo absconditio, & interclusio
viæ significabit inextricabiles calamitates,
ex quibus expedire se homo nequeat, uti
David dicebat: Perijt fuga à me, cum conclu-
sus in antro & custodia obsideretur ab ho-
stibus, & Jer. quoque conqueritur: Conclusit
vias meas lapidibus quadru, ita ut non possim e-
gredi, & illi, de quibus dictum est, errare fecit
eos in invio, & non in via, alii ad ignorantiam
quandam referunt, de quo statim.

Et circumdedit eum Deus tenebris. Tum hanc,
tum etiam præcedentem partem D. Thom.
retulit ad rerum futurarum ignorance[m]
in hanc sententiam; inutilis, minimèque o-
ptabilis est vita homini illi, qui suæ vitæ fi-
nem, & præfixum terminum ignorat: quid
prodest vita homini, quem futuri & incerti
casus manent? quem in tenebris & in lubri-
co positum Angelus Domini persequatur invi-
sibilis, tenebrarum potestatibus expositum?
Philipp. ad præmiū accipiendum? Qui
ignoret, quid præmiū pro vitæ operibus ac-
cepturus sit, an labores & ærumnas quales
ego sustineo? hoc est etiā habere * viam, id
est, vivendi legem absconditam & ignora-
tam, sed simplicius erit, si utraq; pars in eo-
dem sensu accipiatur, quare illi datur vita,
qui nescit, qua evadat è malorum tenebris,
quib; eum Deus sepelit? eleganter vero Vul-
gat. hoc loco dixit, circumdedit, quod in fon-

1.
Græc.
Vatabl.

Abcon-
dita via
quid sit

Pf. 141.
v. 5.
Ierem.
Thren. 3.
v. 9.
Pf. 106.
v. 40.

2.
D. Tho-
mas.

Pf. 34.
v. 6.
Philipp.

* Deque
de sit ye
la vide
alque no
fabe en
que ley
bi ue, ni
si por la
bue na a
de rece-
te est,
bi males

333 **Lauda-**
tus vul-
gatus.
Circum-
dare
quid
proprie.
tenebrar
carcer
& vincu-
la.
Sap. 17.
18.
3.
Cujus-
modi sit
tenebra-
rum &
calami-
tatum
carcer.
Apoc. 3.
7.
Deus
illius
carceris
Janitor.
Gen. 6.
17.
Deut. 28
25.
Psal. 39.
37.
Diligere
salutare
Dei quid.
Gen. 49.
24.
Psal. 141.
8.
Actuum.
12.
Iona 2. 4
Illustra-
tus
Jonas.

te. est, *Cacat*, prop. abscondit, texit, velavit, ad verbum dices, & protexit, aut texit Deus super eum. Septuagint. *Conclufit Deus super eum.* Sym. *Obstruxit Deus super eum.* In tenebricosissimum calamitatum carcerem coniecit; nam tenebrarum carceris, vinculorumque rationem habent. Sapient. 17. *Vna catena tenebrarum omnes colligati*, atque vinculis tenebrarum, & longæ noctis compediti, inclusi sub tectis fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt. Quorsum igitur in tenebris, & carcere perpetuis vita misero? Interim vero dum his maledictis & lamentis vitam hanc averfatur, agnoscit frustra quosdam reniti, & oblucri aduersus suas calamitates, dum nemo liber dimittitur, nisi volente Deo, & aperiente carcerem: nam ille solus clavem habuit, aperit, & nemo claudit, & nemo aperit. Sic Noe inclusum in arca & undique expositum, aut super his imbris, aut superbis fluctibus clausit eum Dominus deforis, ne tentaret egredi Deo non patefaciente aditum, qui vero fugere, aut egredi vellet, in graviora profecto mala incideret. Hæc enim illa est inter alias non ultima peccatori tributa maledictio, Deuter. 28. *Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos, per unam viam egrediaris contra eos, & per septem fugias; id est, tentabis semper & diversis viis fugere, sed frustra, nusquam tibi patebit effugium.* Hæ sunt tenebræ, & semitæ aut viæ absconditæ, ignoratiove, quibus Deus hominem sæpit, premit, constringit. Beati qui diligunt salutare Dei, quia non alia via salutem, & incolumitatem quaerunt quam à Deo, quem admodum magnus ille Joseph, qui, cum in obscuro carcere & fovea jaceret, & ferrum pertransiret animam ejus, posuit Deum adiutorem suum: ergo dissoluta sunt vincula brachiorum illius per manus potentis Iacob. cum ipse nihil efficere posset ad sui liberationem, manibus videlicet ligatis. Hunc eundem carceris janitorem invocabat David in tenebricola spelunca; velut in carcere conclusus, cum agebat: *Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo.* neque enim ego è carcere isto exire aut possum, aut volo, te nisi iubente atque aperiente, interim cum hujus rei tota cura apud te sit, curabo, ut securus atque tranquillus dormiam vinculus, licet inter milites custodes, gravibus malorum catenis, annuente enim Domino me excitabit Angelus illius, & porta ferrea ultro mihi aperta patefiet. Sed illustre illud est de his tenebris, quibus Deus eum circumdederat, testimonium Jonæ de ventre inferi clamantis: *Proieci me in profundum in corde maris, & flumen circum-*

(namque cetus iste, qui me continet, non est ex illis piscibus, qui ad summam aquæ superficiem enatare soleant, & facile capi possint, longe me ab omni ope humana demersum in profundo tenet, & imis fluctibus comprimit, quo neque auxilium, neque vis humana penetrare potest, (*Gurgites tui & fluctus tui super me transferunt*) quod si etiam eo possent demitti piscatorum retia, ut me cum ceto expiscare possent, & ad littus educere, sed nunc piscatum tempestas sæva prohibet te ipso concitante fluctus, & tempestatem ciente, sic enim Chaldaeus legit: *Chaldaus. Omnis maris tempestates, & fluctus ejus*) & dixi, *Abiectus sum à conspectu oculorum tuorum* (quasi perpetuo carceri traditus) *verum tamen videbo templum sanctum tuum.* (in Ipem tamen erigor, fore, ut in templo ejus deam gloriam & ex miserando naufragio ejectus. *Videa suspendam vestimenta potenti maris Deo.*) *Circumdederunt me aquæ usque ad animam* (spiritu intercludor, respirandi facultate jam negata.) *abyssus vallavit me*, (nullum mihi respirandi, & evadendi per fugium) *pelagus operuit caput meum*, (hæ sunt tenebræ abyssi) *ad extrema montium descendi*, terra (montium & rupium) *pedes concluserunt me in aeternum*: & sublevabis de corruptione animam meam Domine Deus meus. ergo jam tandem potentissime Deus dic ceto, ut ostia ventris & oris aperiat, & vomat me in aridam. Totam vero lententiam claudit ea sententia, *Qui custodiunt vanitates frustra.* (qui vel dolorem, vel alterius creaturæ opem implo- rat & colit) *misericiordiam suam derelinquunt*, (amittet salutem suam, quam illi conferre paratus erat miserator & misericors Deus, suam, inquam, certam, paratam, constitu- tam à Deo, his qui diligunt salutare illius, & qui calamitatum carcerem, quo detinentur jubente Deo, invito illo effringere non tentant, graviter licet conquerantur, & gemant jacentes in tenebris, quibus eos circumdedit.

XXIV. Antequam comedam suspi-
ro, & tanquam inundantes aquæ
sic rugitus meus.

1. Olympiodori expositio præfertur cæteris. Boli-
modem morbum hinc elici. Quid saturitas.
Psal. 150.
2. Chrysostomi dubitatio de esuritione Iob, an in-
vita an vero voluntaria fuerit.
3. Magnus gemitus cum strepentibus fluctibus
comparatus, & quare.

Quibusdam videtur Job tueri innocen-
tiam suam hac sententia, ut dicat; Ne-
mo

mo existimet me ex illis esse, qui videntur vivere, ut bibant & edant, cum mensæ, aut necessariæ corporis refectioni minime solitus fuerim indulgere, sine præmissa oratione, & gratiarum actione, atque fufis etiam lachrymis, quod me viderem rei necessariæ obnoxium atque adstrictum. alii commodius, Propter ea, quæ enumeravi mala invitæ, & dolens comedo, ut qui nolim vitam ærumnosissimam diutius cibo, & potu sustentare, atque producere. Sed omnium commodissime Olymp. nequit. Quætelas has non leviter jacto, tam graviter enim afficior, ut neque cibum sine ingenti dolore capere, neque me reficere sine suspirio possim, atque ex his verbis colligi peculiare illud morbi genus, quod *Bolymiodem* vocant, aut esuritionem caninam supra ex Philippo & Beda docuimus. hanc illam esse existimat Genebrar. Pl. 105. quæ dicitur à Septuaginta *saturitas*, cum dicitur, *Misit saturitatem in animas eorum*, videlicet morbum, quo quasi saturi abhorrebant ab omni esca, sicque marcescebant, & tabescebant. de qua re docte eo loco disserit: licet existimem non esse hanc illam bolymiodem, sed aliam, quæ ex repletionem & cruditate provenit, & cum minime nutritur corpus, etiam si multum alimenti sumat, de qua loquitur Galen. 2. Galenus in aphorism. & hanc repletionem Apho. 6. vocant. Esuritio autem illa provenit ex lienis, & atræ bilis, ac oris ventriculi vitio, 17. Hanc vero tamen, & difficultatem comedendi aliter Chrysostomus interpretatur, Chrysost. dubitatio de Iobi fama. *Quis dixerit famem illam novam & interpretatu difficilem? voluntariam, an invitam, nescio quomodo enim appellem voluntariam? sed nolebat apposita degustare, invitam? sed aderant cibi, nemoque impediens erat: apposita sedebat mensa, visosque non tangebant cibos. nam is, qui circa corpus ab ulceribus erat fætor, descriptioni accidens, desiderium resolvebat, ipsamque mensam ærumna quadam replebat. Putores (inquit) meos cibos esse video, & famis quidem necessitas apposita tangere cogebat, fætoris vero magnitudo è carne proveniens vim famis superabat. Eadem pene habet epistola 1. ad Olympiadem. ille autem locus quem indicat, est ex 6. c. secundum Septuaginta, *Non potest cessare ira mea, fæto rem enim video escas meas, sicut est odor Leonis.* Et Theophanes epist. 2. propter idem testimonium ait: *Nec cibum quidem sine dolore sumebat, propter nimium fæto rem.* Sed de hoc latius, cap. 6. ubi iterum sui cibi, suæque famis meminit.*

3. Et tanquam inundantes aqua. Cum comedo (inquit) vel propter ingentem famem, vel in universum, tot malis affectus rugire, &

ejulare cogor. Magnus aliquis clamantium, dolentiumque cum gemitu & planctu sonitus comparari frequenter solet cum sonantibus & strepentibus fluctibus, & quidem non sine elegantia: nam sicut in fluctibus resonantibus est fragorus ille sonitus conjunctus cum aqua maris amara, ita dolentium gemitus, & suspiriorum sonitus comitari solet amarissimas lachrymas. Sed nunc Job forte ad famem illam (de qua diximus) respicit, nam vox illa *rugitus*, potest afferre similitudinem leonis præ fame rugientis, sicut scriptum est: *Catuli leonis rugientes, ut rapiant, & quarant à Deo escam sibi.* Ps. 103. 21.

XXV. Quia timor, quem timebam, evenit mihi: & quod verebar, accidit.

1. Timor per meton. res timenda, abstractum pro concreto auget significationem. explicat Genes.

2. Particula (quia) non semper reddit causam.

3. Miseri præagunt impendentia mala. Deus quoque suos præmonet. Sapiens deteriora expectat.

4. Iustus nunquam se credit præsentī fortuna. Illum non cadere retrorsum sed in faciem quid.

5. Proponitur dubitatio de timore iustorum & impiorum. Nequitia semper est timida.

6. Non idem iustorum & impiorum timor.

Timor, per Metonymiam res timenda, & formidanda, effectus pro causa, abstractum pro concreto, ut significationem quoque & sensum amplificet. sic Prov. c. 1. *Cam vobis id quod timebatis advenit.* Hebræ. 26. *dum venerit timor vester, Gen. 31. Iuravit per timorem patris sui Isaac, id est, per Deum quem vehementer timebat, & colebat Isaac, qui ex toto corde timendus, & colendus est. Ait itaque: Hæc quæ patior mala non me oppresserunt incautum, & nihil tale formidantem. Particula vero quia, interdum non reddit causam, sed vel ornatus, vel asseverationis causa adhibetur, sicut & id, Quia omne masculinum sanctum Domino vocabitur. id est certe, sic statutum lege, & sic omnino faciendum est, ut omne primogenitum sanctificetur, & offeratur Deo. Poterit ergo referri ad quandam suæ calamitatis contestationem. Certe non frustra vehementer ego timebam, nam gravissimis nunc premor malis. Solent miseri & afflicti sua mala deplorare ex præcedentibus signis, & præsagiis animi. Ut ille:*

Sapè malum hoc nobis, si mens non lava fuisset,

De calo tactas memini predicere quercus.

Sapè sinistra cava prædixit ab ilice cornix.

& illud

1. Metonymia. Prov. 1. 26. Gen. 31.

2. Particula quia.

3. Miseri deplorant infausta præsagia.

Deus
suos ad-
monet
impen-
dentium
calami-
tatum.

Act. 20.

25.

Act. 9.

16.

Isa. 50.

5.

Matth.

24. 6.

Isa. 8. 9.

omnia.

Sapiens

dectio-

ra expe-

ctat.

Ecc. 7.

15.

Plutar.

de tran-

quil. an.

Anaxa-

goras.

4.

Prov. 28.

14.

Iustos ca-

dere in

faciem,

non re-

trorsum,

quid.

5.

Prov. 1.

16.

& illud, *Mens præsaga mali.* Eheu (inquit Job.) malorum mihi mens bene præsaga, tam acerba enim sunt, & portentosa, ut signis & præsagiis digna fuerint. Et quidem potuit suarum ærumnarum timor & præsensio à Deo immitti: nam solet Deus suorum saluti consulens, ne inopinatus casus illos dejiciat, aut gravius conturbet, interius admonere, sicut Paulo protestabatur spiritus, quod vincula, & tribulationes Ierosolymis illum manerent. Et rursus: Ego ostendam illi, quanta oporteat illum pro nomine meo pati. Soletque Deus aperire aurem, & revelare cor, ut homo non contradicat, & seorsum non abeat. Vides paternam Dei providentis, & prævidentis atque prædicentis curam erga suos, ut non turbentur, Non ergo adeamus incantatores, nec quæramus à Pythonibus, sed ad legem magis & ad testimonium. Ecce, inquit, prædixit vobis omnia.

Potest præterea id argumentum esse bene instituti animi sapientiæ præceptis. sapiens enim non solum melioribus utitur, sed etiam deteriora expectat, & malam diem (ut ait Sap.) præcaver. prop. & Hebr. videt & prævidet, excipitq; non incautus, & licet quidem Sapiens, (ut Plutarch. ait) meliora in votis sint, sed deteriora tamen etiam in expectatione. Anaxagoras accepto de filii morte nuntio, Et (inquit) quem genui interiturum scivi, & ei expectationi sustuli. Vnicuique certe infortunio subtestari illico licet. Sciebam, qui sic erga fortunam affectus sit, quidquid accideret celebratum illud proferre poterit, anteverti tibi fortuna.

Est verò hæc quoque sententia: potest viri piissimi nunquā sibi de felicitàte blandientis, sed potius timentis quondam fortunæ commutationem, cum negatum sit summis stare diu, quasi dicat, Bene illud mecum ego sæpius repetebam, omnia tempus habent, posseque fieri, ut inopia, & ærumnæ suum tempus post tantam felicitàtem sibi vendicarent.

Vel tandem se suamque sanctitatem tuebitur Job hac ratione: Hæc mala non me oppresserunt inopinato, sicut frequenter solent divites impios in die bonorum oblitos malorum casus inopinati prosternere, sed iustorum more semper sui pavidus, nunquam totum tradidi felicità fortunæ, cecidi sane, sed non retrorsum, qui casus periculosissimus esse solet in faciem, ut iusti solent, videlicet in ea ipsa, quæ præviderim, & semper ante oculos habuerim, semperque timuerim, vide Greg. hom. 9. super Ezech.

Sed quam ratione suam pietatem ex timore malorum probare potest Job, cum Sapiencia ad impios dixerit Prov. 1. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo vos,

Pined. Tom. 1.

cum vobis id quod timebatis advenerit? & iterum Prov. 10. Quod timet impius veniet super eum. Quid enim magis familiare improbis, quam malorum omnium timor, atque etiam ubi non est timor, trepidatio plena timore? Nam cum pax sit, idem insidias suspicatur: & cum sit timida nequitia, suo timore dat testimonium condemnationis. Semper enim præsumit sava perturbata conscientia. Nihil enim est timor, nisi præsumptionis adiutorium (id est, suspitionis impendentium malorum, augmentum atq; fomentum, suspicio enim timore fovetur, & crescit) proditio (desertio, derelictio) cogitationis auxiliorum (nam vigente timore nulla suscipitur opportuna cogitatio capiendi auxilii.) Tyrannus ille verum Regem Christum sic formidavit, sic sui regni excidium timuit, ut turbaretur vehementer, & omnis Ierosolyma cum illo, ad primum huncium infantis nati. Regni amittendi timore furebat Saul. Insaniebant quoque præ timore, qui dicebant: Venient Romani, & tollent locum nostrum & gentem. Denique, ut ille alius dixit: Omnis metus tyrannos sollicitat, magna servitus, magna fortuna, servili animo & timore cuncta extimescit.

Responderi huic dubitationi facile potest, non eundem esse iustorum atque improborum timorem. Impii namque dum prospere & felicità agunt, & in pace sunt cuncta, quæ possident, minimè sibi cavent aut timent à prospera fortuna, imo illi se totos committunt, deduntque præsentī voluptati, quam amant, mala vero horrent, atque adversus illa, qua possunt ratione se comparant, & præmuniunt, ne cogantur amittere voluptatem, uti sapienter Plutarchus dixit: Vehemens cuiusque rei appetitio comitem illius amittendæ formidinem habet, quæ habetem facit latitiam, perinde atq; flammam statu violentiori inhabitam. at iustorum virorum timor ejusmodi est, ut à præsentī felicità, & à fortuna blandiente sibi timeant fallacem illam, & instabile esse sibi persuadent, Totum mundum positum esse in maligno certissime credunt, in manu Chanaan esse stateram dolosam, non dubitant, & in manu, & lenociniis meretricis certissimas insidias suspicantur. Hic profecto timor dat testimonium sanctitatis, atque comes est justitiæ; nam beatus est vir, qui semper est pavidus.

XXVI. Nonne dissimulavi, nonne filii, nonne quievi, & venit super me indignatio?

1. Quorundam principum inertia, quod istorum silentium, & turpis quies ex David, Hamos, & Luca.

T 2

4. Quid

Prov. 10.

Psal. 13.

5.

Iob. 19.

21.

Sap. 17.

11.

Senec. ad

Polyb. 6.

Seneca.

Non idē

iustorum

atq; im-

proborū

timor.

Plutarch.

de tran-

quil. a-

nim.

1. 10. 5.

19.

Osea. 12.

7.

Prov. 28.

14.

2. Quid dissimulare.
3. Quid hoc loco indignatio: & de qua plaga accipienda.
4. Forma optimi principis, ut debeat is dissimulare, quiescere, & silere.

I. LXX. Principum & iudicum inertia.

Non est eadem apud omnes huius sententiae lectio, & disunctio. nam Sept. atque Graeci sine interrogatione, *Non dissimulavi, non silui, non quievi, &c.* quasi dicat. Non me segniter, & inerte gessi in meo munere regio administrando, instar regum & iudicum aliorum, qui dissimulant, & connivent ad obligationes, leges suorum officiorum, qui silent, ubi maxime clamare deberent, qui otio & inertiae vacant, atque genio indulgent, cum vigilare deberent, & laborare pro populo conservando in officio, seipos pascentes, non gregem. Hac ratione intellexisse videtur Aquila, legit enim: *Non me oblectavi, non indulsi genio*, de huiusmodi vitiis notantur divites ab Hamos c. 6. *Va, qui opulenti estis in Sion.* Juxta originale, *Va, qui pacati & tranquilli estis*, non solum quod pacatam vitam in pace, & omnium bonorum abundantia degant, sed etiam, quia perinde vivunt male securi, ac si mutationi obnoxii non essent. Psal. 29. *Dicit enim quisque illorum in abundantia sua, non movebor in aeternum*, dissimulant igitur ad omnia, quod nihil ad se attinere credant; silent, & quiescunt, & stertunt in aurem utramque. Quam etiam securam quietem ille dives post uberes anni proventus pollicebatur animae suae dicens: *Anima mea requiesce, comede, bibe, epulare.* Quare verbum dissimulandi, quod in fonte est, *Salah*, significat non solum divitiis, sed etiam pacem tranquillitate, securitateque abundante, Da. c. 4. *Ego Nabuchodonosor * quiesce in domo mea eram.* & Jerem. 49. *Consurgite, & ascendite ad gentem quietam, & habitantem confidenter.* Heb. *ad gentem opulentam & confidentem.* Job ergo, qui cum dives esset, tamen pavidus erat, non dissimulabat, neque securè agebat.

Vulgatus interpretes cum interrogatione & negatione legit, ita ut idem valeat, quod affirmatio. *Non dissimulavi*; quasi diceret, utique dissimulavi, certè silui, quievi, eodemque modo Chaldaeus, quod pertinere potest vel ad animi moderationem, & constantiam, qua primos infaustos nuncios rerum suarum amissione accepit: constanter enim tolerantis est silere, & dolorem silentio comprimere; at vero ultimo illo acerbissimo nuntio, de repentino filiorum interitu vehementer fuerit commotus, in hanc sententiam, *Sævam illam & indignatione plenam plagam non commerui alia-*

1. Quid hoc loco indignatio.

rum calamitatum impatientia, aut impotens & stultis querimoniis, cum siluerim, & quieverim. sed melius, hæc indignatio sit illa acerbissima corporis plaga à Deo immissa irati & indignantis instar. nam quod Hugo dixit: *Venit super me talis tribulatio*, Hugo quæ in indignatione mihi versa est, sensum Cardin. habet & parum commodum, & Jobo indignum: Vel quidem ex sententia aliorum, his dissimulandi, silendi, & quiete agendi virtutibus significabit suæ vitæ & morum integritatem, atque locupletissimi principis officium incorrupte, & sanctè præstitum, in hanc sententiam, Tanta calamitas non mihi accidit ob pravium divitiarum usum iniquamve reipublicæ administrationem, certe enim *dissimulavi*, pacificus fui, non tyrannus, non summo jure, summaque injuria omnia exigens: sed benignus, & ut res, atque tempus ferebant, connivens ad pleraque subditorum errata: huius dissimulationis, optimique principis specimen præbuit Saul recens in regnum inauguratus, cum enim à tergo adversum se contumelias jactatas audiret, ille *dissimulabat se audire*, i. Reg. 10. & qui omnium iudex est, interdum etiam *dissimulat peccata hominum* propter penitentiam: & ut Petrus ait: ** despicit ignorantia nostra tempora.* Illud præterea silentium & quies ad eandem principis mansuetudinem pertinet, est enim forte idem silentium, de quo dicitur Psal. 106. *Siluerunt fluctus ejus. & latari sunt, quia siluerunt.* ait igitur: *silui, quievi, non clamavi, non est audita vox mea foris.* Similes profecto iudices atque prælatos promittit suæ ecclesie Deus, Isa. c. 80. *Ponam visitationem tuam* (visitatores & iudices) *pacem* (valde pacificos) & *præpositos tuos, iustitiam* (sanctos, mitres, benignos) *Demonax* (apud Lucianum) rogatus, Quomodo quis benè imperitaret, respondit: Si iram cohibeat, si multa audiat, & pauca loquatur: Hoc videlicet illud est, *Noli esse sicut leo in domo tua everrens domesticos tuos, & opprimens subjectos tibi.* nam sicut fremitus leonis, ita & ira regis, & sicut ros super herbam, ita & hilaritas ejus. Illud valde Salomon deplorat: *Vidi in loco iudicii impietatem.* prop. ex Hebræo, inquietudinem, commotionem. Consopire & extinguere debet potius iudex pacificus lites & jurgia, & componere, sed de divitum, & principum aliquorum stultiloquio, & vanissima exultatione de se concepta aliquando plura, nunc integram Jobi orationem, nunquam interruptam audiamus.

4. Virtutes optimi principis.

Dissimulare debet princeps.

1. Reg. 10. 27. Sap. II. 24. * Haze delque no ueni oye, ni oye ni haze calo.

Act. 17. 30. Ps. 106. 29. Isa. 60. 17.

Ecc. 4. 35. Ecc. 3. 16.

Prov. 19. 12.

* *

NOTATIO
RERUM INSI-
GNIORUM,

quæ in Commentarijs fufius
explicantur.

a Quo tempore lamentationes
fuerint lob. v. 1. n. 1.

b Pulchra quadam, de silentio
opportuni sermonis magistro.

v. 1. n. 2. 3. & de silentio iusto-
rum in suis arumnis v. 2. n. 23.

c Oris apertio praeclara multa
inducat, praesertim orationem
non temere fieri. v. 1. n. 4. 5. 6.

d Ut sit naturalis dolori indul-
gendum, & de affectu sensiti-
va partis fufior disputatio, in
consideratione peculiari la-
mentatio num. Sect. 6.

e Quid dies in sacro sermone.
quid itē maledicere. v. 1. n. 7. 8.

f Peculiare aliquid de arte
praescindendi unam rationem
ab altera in eadem re, ex sa-
cris Se. 7.

g Ex charitate erga DEVM
proficisci lamentationes has,
affertur integra sectione 8

h In uniuersum unde profecta
fuerint hac lamenta, & qua
mente maledixerit lob diei
sua, latè disputatur peculiari
hac de re consideratione.

i De natali die quadam v. 3.
n. 1. & de masculi natiuitate,
quadam ex sacris. v. 7. & 8.

De Verbo requirendi, & ut
Deus suas creaturas pro sua
beneuola providentia requi-
rat, observationes quadam.
v. 1. n. 2. usque ad 6.

m Verbum obscurandi in He-
braeo vehemens, & multa com-
prehendens. v. 5. n. 1.

n Accurate explicatur, quid
umbra mortis. v. 5. n. 2.

o Ut miseria nigrescant omnia,
& de tenebris defunctorum.
aut moriantium sumatur am-
plificatio calamitatis alicuius
v. 5. n. 3. 4.

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆCEDENTIS.

Ost tot gravissimas plagas a diuturno b silen-
tio exceptas, totq; dies ab amicorum adven-
tu silentio transactos, nulla impatientis ani-
mi ira, aut comotione percitus (ut qui recen-
tem dolorem cum acerbior esse solet facile
tacitus sedaverit) c sed recta f ratione ductus, consulto ac
præmeditato sibi ipsa verba præscribit, quibus tum ami-
cos in tanta calamitate obstupescences ad familiare ali-
quod colloquium provocet, tum etiam d æstuanti cordi
(carneum n. & molle, non lapideum, non æneum est)
suspitiis, & lamentis e indulgeat, apertoq; ore viam pa-
tefaciat intus concepto doloris igni. ergo f calamitosum
sua vitæ tempus, miseraq; rerum afflictarum conditione
materiam dicendi faciens, non querelis modo, lamentis-
que persequitur, sed verbis etiam, modisq; dignis re indi-
gnissima laceffit. Nimirum malis, quæ Deus non fecit,
maledicit, atq; illa à vitæ bonis f sapiente mentis confide-
ratione separat, & quasi præscindit præcipue verò erga
Deum g charitas, deq; illius paterna in homines bonita-
te concepta fiducia illi fecit h conquerendi animos, atq;
in hæc tandem verba loquutus est. O utinam extitisset
nunquam i natalis ille dies, quo in miseram hanc, lugu-
bremq; lucem editus sum, f Nunquam fuisset offusa ter-
ris nox illa teterrima, quæ meæ conceptionis testis non
oculatus, sed cæcus fuit. quamvis f enim viri, & masculi,
sed non ideo non infausta atq; ominosa conceptio atq;
nativitas fuerit. Funestæ vero luci illi adventanti quorsum
præcedens nox cessit, locumq; concessit? Totum illud
diei lucentis spatium occuparent tenebræ, obscuraren-
tur omnia perpetua caligine. Quid verò supremus rerum
omnium iudex improbi illius diei l rationē duxit ullam?
quid ad suum iudiciū listi & adesse iussit? quid comuni
& ordinaria aliarum rerum trutina, & quæstione exami-
navit? cum in illo nihil boni gestum fuerit, nihil fœlix,
lætum nihil, quod respondere rogatus possit. Diem sane
indignissimum, quem Deus festivum esse velit, aut ullo
beneficio in homines collato insigniat, & consecret, aut
sibi sanctum & solennem indicat, f ulliusve sideris, vel ci-
to etiam fugientis cometæ coruscatione illuminet. Ergo
diem nigro notandum lapillo m vendicet sibi proprium
& peculiarem caligo, jureque merito permittatur totus
potestati tenebrarum, quæ in illū incurrant, proculcent,
polluant, atq; profanum efficiant. f Nocturnis omnino
n terroribus inhorrescat, umbris letalibus, horrificis spe-
ctris, terribilimentis, vitæ discriminibus præsentissi-
mis. f Tetra illum hubes obsideat, anxietas mæsta solici-
ter, amarissimus & concitatissimus dolorum æstus absor-
beat; illi videlicet gravissimi, atq; acerbissimi, quibus in
extremo vitæ discrimine, jam jam agentes animam o &
lumine deficientes conficiuntur. Nihilo vero est hoc in-
fausto natiuitatis die illa meæ conceptionis nox inauspi-
cator: digna profecto, quam tenebrosus turbo, sævaque
tempestas efficerent teterrimam & periculosissimam,
quam f dies hullus in connubium, societatem suam re-
cipiat. mortalium nemo ad mensium numerationem lu-
narium observet, neque ulli omnino humano usui quis-
quam deputet. Deinceps verò, cum annua revolutione

CAPVT TER-
TIVM.

1.

Post hæc

f aperuit Job os
suum.& maledixit f diei
suo;

2.

& loquutus est.

3.

Pereat dies, in qua
natus sum. f & nox,
in qua dictum est,
conceptus est f ho-
mo.

4.

Dies ille vertatur in
tenebras.non requirat eum
Deus desuper.f Et non illustretur
lumine.

5.

Obscurent eum te-
nebræ.

f & umbra mortis.

f Occupet eum cali-
go, & involvatur a-
maritudine.

6.

Noctem illam tene-
brosus turbo possi-
deat.Non computetur in
diebus anni.Nec numeretur in
mensibus.

7.
fit nox illa † solitaria
neque laude digna.

8.
Maledicant ei, qui
maledicunt diei, qui
parati sunt suscitare
Leviathan.

9.
Obtenebrentur stel-
læ caligine ejus.
Expectet lucem, &
non videat:
Nec ortus surgentis
auroræ.

10.
Quia non conclusit
ostia ventris: qui por-
tavit me.
Nec abstulit mala ab
oculis meis.

11.
Quare non in vulva
mortuus sum? egres-
sus ex utero non sta-
tim perii?

12.
Quare exceptus ge-
nibus?
Cur lactatus uberi-
bus?

13.
Nunc enim dormiēs
ficerem, & somno
meo requiescerem.

14.
Cum regibus & con-
sulibus terræ, qui æ-
dificant sibi solitu-
dines.

15.
Aut cum principi-
bus, qui possident au-
rum, & replent do-
mos suas argento.

16.
Aut sicut abortivum
absconditum non
subsisterem.
Aut qui concepti nō
viderunt lucem.

redierit, † ominosa & infausto habeatur p̄ conventibus,
conviviis, lætioribus cantibus, nuptiis celebrandis. Tan-
tum q̄ piscatores, qui conficiendarum, conjiciendarumq;
execrationum egregii sunt artifices, eo præsertim tempo-
re, cum in Leviathan vastissimū nimirū piscem incidunt,
aut cum piscatui minimè faveret serena nox, tranquilluf-
ve dies, in hanc unam noctem omnia sua maledicta con-
ferat, atq; novas alias nunquā auditas execrationū for-
mulas confingant, Nec nō lamentatrices & præficæ, quæ
cum plangendi principes, & magistræ sint, atque cæteris
modum lugendi præbeant maledicere solent affulgenti
luci, propterea, quod ex officio instaurare debeant lacry-
mas, & modos flebiles, quos noctu intermiserant, totas
sefe ad hujus noctis detestationē, deplorationemq; con-
vertant. Illi etiam, qui exosum habent Solem, & deum
lucis, qui & ipsos & regionē torridus perdat, proptereaq;
noctem habent in delitiis, & crebris luminibus utuntur,
hanc tamen noctē non minns quam Solem & diem ma-
ledictis & convitiis orrent. Decursis jam aliquot vigiliis
nocturnis, si subalbicare cæperint stellæ matutini crepu-
sculi, obducantur confestim præcurrente caligine, sicque
lucē expectet divinam, quæ tantis tenebrarū malis finem
imponat, sed tamen frustra. Nunquā itaq; illi affulgeat vi-
cinæ auroræ radius, qui solis adventū nuntiet, non videat
præcursores Luciferum. Nimirum hæc, hisque graviora
meretur supplicia nox ista improba, quæ meæ concep-
tioni opportunitatē temporis, atq; facultatem præbuit, cum
debuisset potius matrē meam sterili reddere, ne me con-
ceptum, atq; nascentē tor ærumnis exponeret. Sed esto
cōciperet, debuissē præfocari intra matrēna viscera; e-
deret in lucem, sed debuissē confestim mea sponte expi-
rare. Quod si vivebā ipse, cur (malum) præcurrit obste-
trix & paravit, atq; supposuit genua, ut me cadentem ex-
ciperet? cur admovit ori ubera, ut me vagientē, deficien-
temq; reficeret? Hæc si mihi mortis potius impedimen-
ta, quam vitæ adminicula defuissent, felix ego & silentium
illud, quod cum hujus mundi negotiis, & vitæ curis ami-
citiā & familiaritatem dirimit, longē sepositus jam ser-
vassē: tranquillo, jucundissimoq; functorum & somno
jacuissē confopitus. frueret itaq; nunc placida illa quie-
te, s̄ quam nulla vitæ hujus irrequietæ molestia intertur-
bat, nullus belli tumultus, sæva nulla negotiorum atque
humanorū fluctuum tempestas concitat. Neq; si me im-
matura rapuisset mors, iniquiori fuissē conditione, quam
reges alii, & t̄ magistratus amplissimi, quibus vitæ diutur-
nitas, & prædives census facultatē & tempus suppeditant
extruendi in v̄ campis, & mediis solitudinibus magnifi-
centissima sepulchra, quæ cum eo jam mortui deportan-
tur, pro superba sui funeris pompa, & auro & argento
repleant, atque pretiosa suppellectile exornent. Si vero
inhumatus jacerem, aut quocumq; sepulturæ ignobilis
societate comites haberē, non minus essem fælix, si ve in-
formis adhuc, rudisq; fætus, antea quam statis solis & lu-
næ cursibus maturescerem, materna ex alvo fuderer, si-
ve unus fuissē ex illis, quibus ante y sol occidit, quam
illum orientem videre potuissent, abortus dico infeli-
cissimos, quorū nulla nomina memoria nulla, nulla cum
viventibus rerum, vitæq; comunicatio, neque societas.
O mihi denegata mors optima! quæ non modo piis pro-
bisque viris, quos iniqua vexat fortuna, sed impiis quoq;
favēs;

p̄ Quæ dicatur solitaria nox
ex prophanis quadam v. 7.
n. 2, 3, 4.

q̄ De iis, qui parati sunt susci-
tare Leviathan, & de Præfi-
cis & lamentatricibus, de iis
quoque, qui ex peculiari vitæ
instituto Soli dieique maledi-
cunt, fuse & accuratē differe-
tur integro v. 8. præsertim,
à n. 4, usque ad 5.

t̄ Cur mors silentium dicatur,
& hujus comparationis ratio
exponitur, v. 13. n. 2, 3.

† Pauca quadā de mortis cum
somno cōparatione. v. 13. n. 1.
s̄ Qualis sit mortis quies. & ut
vita sit bellicus tumultus, &
sæva tempestas, mors, pax, por-
tusq; tranquillitas, opportuna
digressio, v. 13. n. 4, 5, 6.

t̄ De Consulibus nomine & de
Vulgati more peculiaris qua-
dam v. 4. n. 1, 2.

v̄ Digressio ad loca, in quibus
monumenta fuerunt, ubi ex
sacris & prophanis non pau-
ca, & quam esse nobis debeat
familiaris mortis & defun-
ctorum memoria, v. 15. n. 4.

x̄ Ut pretiosa suppellex, & au-
rum & argentum ad regēs,
& divinos honores pertine-
ant, v. 15. n. 2, & 3.

ȳ Quæ sit abortivitas, & ut
ex negatione lucis describi in
sacris solent, non pauca v. 19.
n. 2, & 3.

faves; nam his quoque finē constituit tumultuandi, seditiones faciendi, tragædias excitandi, tyrannidem exercendi, & inanibus seipsum curis, noctes diesque macerandi. * Eo tandem concedunt, atque concidunt, qui alios vi oppressos, & iniquo imperio coercerant gloriosi milites, & imperatores fortissimi, nunquam pristinas iterum vires resumpturi. Verū enim vero pari necessitate, cōditioneq; minime dispari inique sævique tyranni cum aliis vexatis & oppressis; triumphatores cum captivis; violentus creditor, atque importunus exactor, cum debitore obarato, * dives cum paupere, nobilis cum ignobili vulgo jacebūt, & conquiescent. Neque obliviscitur regina mors mancipii vilissimi, quod dura premit servitus, nam illius miseriis exorata, redemptione facta manu illud mittit, & vinculis atque compedibus eximit, invito licet atque repugnante hero. Ergo si tot reperiuntur in morte commoda, atque opportunitates, cujusnam tanti tamque præstantis boni consequendi spe conceditur mortalibus lucis usura? atque iis præcipue, quorsum diuturnior vita suppeditat, qui amariori sunt animo, & in luctu, atque squalore jacent? certe inutile omnino illis vitæ beneficium existit, quibus est infesta, dicam etiam molestissima, atque miserrima diu exoptantibus, & expectantibus mortem. Hæc vero neque minus ardentem, neque segnius quæritur ab ægris & afflictis, quam viro pauperrimo thesaurus, aut vetus aliqua depositio pecuniæ, prætiolæve suppellectilis in sepulchris reconditæ; certe sudans licet, & æstuans defodiendi labore, si thesauri, aut sepulchri ullum signum videt, vehementi afficitur gaudio, lætusque acclamationibus exultat. non aliter sane more est in votis misero, non secus grata & opportuna quæcunque mortis occasio & opportunitas. Vivere igitur quid misero mortali confert, cui mille ærumnis circumsepto nullum pateat præfugium, nulla evadendi via, nulla è tantis calamitatibus, & discriminum tenebris emergendi spes?

Si quis vero me forte meretur acrius conquerentem, atque loquentem acerbius; is sciat me tam graviter dolere, ut sine suspiriis & gemitu, & sine ingenti lachrymarum vi, nequeam cibum capessere? nec non me tam graviter affectum esse, ut ipsa corporis qualiscunque refectio gravissimus mihi morbus existat. dolens itaque & invitus etiam comedo, namque quod mihi liceret, nollem vitam hanc calamitosissimam sustentare diutius. Sed eheu malorum mihi mens & bene præsaga, non enim frustra percellebat animo, & mihi metipse quondam timebam, intus enim nescio quæ concepta formido sælicem mihi fortunam reddebat suspectam, atque inconstantiam insimulabat, ut blandienti minime fiderem: deturbatus igitur sum miserè tanto fastigio, sed non inopinato quod in maxima clade solatii reliquum esse potuit. Sed interdum, quod verum fatear, hæc bonæ conscientiae cogitatio refricat vulnerum dolorem, cum enim neque segnem, neque male securam, instar principum aliorum, vitam traduxerim, sed mei officii memor tranquille, & pacifice regnum ministraverim, connivens & dissimulans, cum res poscebat, ad multa subditorum errata, nullo tandem meo merito supremi judicis in me sævientis iram, plagamque sævissimam sustinere compellor.

17

Ibi impii cessaverunt à tumultu.

& * ibi requieverunt fessi robore,

18

& quondam vincti pariter sine molestia non audierunt vocē exactoris.

19

Parvus & magnus ibi sunt,

& servus liber à Domino suo.

20

Quare misero data est lux,

& vita his, qui in amaritudine animæ sunt?

21

Qui expectāt mortē, & non venit, quasi effodiētes thesaurū:

22

gaudentq; vehementer, cum invenerint sepulchrum.

23

Viro, cujus abscondita est via: & circumdedit eum Deus tenebris.

24

Antequam comedā suspiro:

& tanquam inundātes aquæ, sic rugitus meus.

25

Quia timor, quem timebam, evenit mihi, & quod verebar, accidit.

26

Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi? & venit super me indignatio?

IOANNIS DE PINEDA
Societatis Iesu Commenta-
riorum in Iob

LIBER TERTIVS.

Qui est de tertio certamine, id est,
prima JOB cum Eliphaz
disputatione.

ANNOTATIO PRÆVIA.

JOBi amicos sapientes fuisse, &
veræ fidei, atque pietatis
cultores.

1. Sapientia, & pietas dicentis, attentionem, & benevolentiam consiliant. Veri sapientes, sal, & clavi defixi.
2. Quæ videantur repugnare sapientia, & pietati amicorum Iob.
3. Sapientes, atque pios illos fuisse.
4. An illorum sententia fidem infallibilem contineant, hominum mendacia refert sacra historia.
5. Quasdam illorum sententias sacras esse. Quæ formula citandi sacram Scripturam.
6. Alios sacros scriptores mutatos esse sententias ab amicis Iob, & quæ illa sint.
7. Illos habuisse divinas revelationes. An fuerint Propheta.
8. Quod illorum peccatum.

1.

Sapientia
attentio-
nem cõ-
ciliat,
pietas
benevo-
lentiam.

Eccl. 9.

17.

Eccl. 12.

11.

Sapient-

res velut

paxilli

defixi &

velut sal.

Isai. 22.

23.

Matt. 5.

13.

Eccl. 20. 2

NE sapius in eandem dubitationem incurramus, ad universas amicorum cum Job disputationes necessario præmittenda est illorū sapientiæ, & pietatis tractatio. Nam neque illorum argumenta, atque de divinis rebus sententiæ, longioresque orationes bene à nobis intelligi, examinarie aliter possunt quam prius constiterit, fuerintne divinarum, humanarumq; rerum scientes; an vero nihilo quam vulgus, sensu, & ratione præstantiores. Quod si sapientes sint, attentos; si pii & religiosi benevolos habebunt auditores; cum scriptū sit: *Verba sapientium audiuntur in silentio.* Et rursum: *Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi,* quæ nimirum nostram intelligentiam stimulant & excitant ad audiendum, & intelligendum. suspensosque auditorum animos dicendo tenent. ejusmodi veri Ecclesiæ Theologi sunt, qui velut Paxilli fixi in loco fideli suspensam tenent omnem gloriam domus Christi, & velut sal famem & sitim audiendi verbi Dei, & intelligendi in auditorū mentibus efficiunt. At è contra: *Stultus est ho-*

mo acharis illepidus & invenustus) & ex orō fatui reprobabitur parabola.

Et videntur quidem neque pii neque sapientes. Primo, quod sensu & judicio de divinis rebus à Jobo sanctissimo, atque sapientissimo vehementer dissideant. Secundo, quod manifestæ in disputando falsitatis arguantur à Deo cap. ult. dicente: *Non estis locuti coram me rectum,* id est, verum: nam *rectum* in ore, & in sermone ad veritatem pertinet, Psalm. 5. *Non est in ore eorum veritas.* Hieron. ex Hebræo: *non est in ore eorum * rectum,* & Psalm. 32. *Rectum est verbum Domini,* & *omnia opera ejus in fide,* id est, verax est, & fidelis, & ita Origenes initio libri 3. illud Dei dictum Paraphrastice explicans reddit: *Non estis locuti quicquam veritatis.* Tum etiam, quia non videntur agnovisse resurrectionem mortuorum, ut existimat Burgenf. hujus lib. c. 21. additione. Quare oportuit multa illos fidei mysteria ignorasse: neque futuram alterius vitæ remunerationem in suis disputationibus constituunt, imo evertunt, dum nulla alia promittunt Jobo præmia, quam temporalia, neque alias impiis pœnas, quam iis similes, quas Jobus patitur: sic illis tribuit D. Thom. in fine cap. 2. & Lyra D. Tho. Baruch. 2. Accedit quarto quod temere, & improbe de Jobo censent; In quam rem pro Jobo loquitur Greg. Nazian. oratione in laudem Athanasii, sic ait: *malus celerrime adducitur, ut bonum etiam virum condemnet, contra vir probus, ne malum quidem facile condemnaverit.* ea etiam, quæ impiis atque stultis solennia sunt, in illis reperias, stultiloquium, verba improprietatis & convitiis in amicū; iterationes, & repetitiones inutiles ejusdem sententiæ: quæ omnia à pietate & vera sapientia aliena sunt, atque stultis, & impiis tribuuntur, Prov. 14. v. 42. Eccl. cap. 7. vers. 16. Huc tandem faciunt, quæ cap. 2. vers. 11. diximus, cum dubitabamus, fuerintne veri amici, & bene in Jobum affecti.

Cæterum sanctos & pios fuisse docuimus, cum illorum veram amicitiam & benevolentiam erga Jobum ostendebamus: sapientes autem & rerum humanarum atque divinarum peritos ipsæ illorum orationes testantur, de Dei justitia in genere c. 4. de suppliciis impiorum 4. 8. 15. 18. 28. 22. de præmio justorum 5. 8. 11. 22. de Dei providentia 5. 33. 34. 35. 37. Dei sapientia 11. 33. de Angelis 4. 35. de Creatione, Meteoris, Physicis 15. 25. 35. 36. 37. sparsimque alia de patientia, & omnium virtutum officiis. Quare illorum doctrinæ nunquam repugnat Job, semper enim majores propositiones illis concedit; minores autem, quas vocant,

2.
argumē-
ta pro
parte
opposita

Iob. 42.
7.

Ps. 5. 10.

Hieron.

* No

hazan ni

dizen

colas à

directas.

Psal. 32.

10.

Origenes.

Iob. 9. 10 vocant, atque consequentias delectas negat, ut constat, cum cap. 9. ait: Vere scio quod
Iob. 12. 2 ita sit, & cap. 12. Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia? & mihi est cor, sicut & vobis, nec inferior vestri sum, quis enim
Iob. 13. 1 hac, quam nescitis ignorat? & cap. 13. Ecce oculus
Iob. 16. 3 meus videt omnia hac, & intellexi singula, secundum scientiam vestram, & ego novi. & cap. 16. Poteram ego similia vestri loqui. Auctor præterea Catenæ initio cap. 26. ait Jobum tacuisse, quo concederet, & approbaret orationem Eliu.

4.
An principia quibus amici utuntur sint de fide.

Aliorum mendacia referri in sacra scriptura.

Lyrani.

Jud. 11. 16.

Lapsus. Iephre.

Sed illud difficiliorem questionem habet, an horum sapientum dicta, atque sententiæ in illis, quas diximus, propositionibus majoribus, atque principiis contineant intallibilem veritatem; atque existimandum sit in illa locutos afflatos spiritu sancto sicut alios sanctos Dei homines, nam quod in hoc libro sacro refertur, non oportet continuo secundum se verum, & sacrum esse; nisi quatenus refertur, cum mendacia & falsa testimonia, in historia verissima referantur, & quod dixit insipiens in corde suo, non est Deus. sic existimat Lyra, non esse alienum à Sacra scriptura aliorum mendacia vel lapsus referre; ut Judic. 11. Jephthe numerat trecentos annos ab exitu ex Ægypto; cum tum non fuissent exacti amplius 267. neque mirum, nam ibi refertur, quid Jephthe suo sensu dixerit. Itaque amicorum dicta referuntur; sed non explicatur, an loquuti fuerint ut sacri Prophetæ inspirante Deo, atque ut Apostoli & Evangelistæ, quorum per se dicta ut sacra, & à Spiritu sancto dictata accipimus.

5. Existimo tamen primo ea omnia principia, de quibus inter illos & Job convenit, veritates factas continere; nam si quando errant tunc illis repugnat Job; & à Deo arguuntur, atque nos illorum errati admonemur. ita Origenes, Nicet., Ansel., inferius adducendi sensisse videntur. Sed Origenes potissimum: Quia divini (inquit) Spiritus consilio habentur, digna qua literarum monumentis insignientur, ideo scribuntur, ut qui in ea incidit, ex eorum lectione capiat utilitatem, quare trium amicorum Iobi sermones nisi fructuosi essent, nunquam divina providentia passa esset, ut in librum Iobi conferrentur. Illud quoque ad doctrinæ amicorum laudem & auctoritatem facit, quod septiformem Spiritus sancti gratiam præsignatam ab Eliphaz cap. 5. intelligens S. Ferrandus Carthaginensis in Patenético ad Reginum comitem, sic scribit: Per septiformis Spiritus sancti abundantiam misericors Deus super te requiescet, sicut veracissime amici sui fidelissimo Iob dixerunt, In sex tribulationibus liberabit te, & in

septima non tanget te malum. Rem hanc videtur Paulus probare 1. Corinth. 3. usurpanstanquam sacrum, & æqualis cum Psalmis auctoritatis dictum Eliphaz cap. 5. Comprehendam sapientes in astutia eorum. sicut dictum David Psalm. 63. Dominus novit cogitationes sapientum, quoniam vana sunt. & formula adducendi locum eadem est quæ in sacris Scripturis citandis solennis esse solet: Scriptum est; nam id arguit Scripturam sacram, quæ per excellentiam Scripturæ dicuntur, & Biblia seu Libri. Quæ autem eo loco in hanc rem scribit Anselmus, non inutile fuerit adscribere; Divina (inquit) sapientia reprehendit amicos Iob de locutione, dicens: non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Iob. Cur ergo Paulus illorum sententiis tanta auctoritate utitur, si hæ ipsorum sententiis dominica reprehensione quassantur? Vel quomodo dicta eorum quasi prava respuimus, quæ Paulus ex auctoritate astruit? aut quomodo attestatione Pauli recta putabimus, quæ per semetipsum Dominus non recta definivit. Sed utraque hæc citius quod non sint diversa cognoscimus, si ejusdem dominica sententiæ subtilius verba perscrutemur, qui, cum dixit: Non estis locuti coram me rectum, illico adjunxit, Sicut servus meus Iob. Licet ergo, quia quadam in dictis eorum recta sunt, sed melioris comparatione superantur: nam inter alia quæ irrationabiliter dicunt ad beatum Iob, fortes multas sententias proferunt, sed comparata dictis fortioribus vim fortitudinis amittunt, hæc Anselm. qui sentit profecto quædam amicorum dicta lacra esse auctoritatis, sed quandam peculiarem vim, & quandam splendorem Jobi sententiis peculiari ter inesse.

Accedit, quod ab amicis sententias alias alii quoque sacri Scriptores mutuati videntur, ut Pet. 2. cap. 2. Deus Angelis peccantibus non peperit. quod cap. 4. dixit Eliphaz, In Angelis suis reperit pravitatem, & David Psalm. 143. ex Baldad accipit similitudinem vitæ cum umbra cap. 8. Sicut umbra dies nostri sunt super terram. & Psalm. 106. Videbunt recti & latabuntur, ex Elip. cap. 22. & Moyses Lev. 26. promittens justis: Absque pavore habitabitis in terra vestra, ex Sophar promittente Jobo: Requiesces; & non erit qui exterreat. & Deut. 10. Qui personam non accipit, nec numerat; ex Eliu. 34. Qui non accipit personas principum, nec cognovit tyrannum. Rursus David Psalm. 7. vers. 15. & Isa. 59. v. 14. ex Eliphaz cap. 15. Concepit dolorem, & peperit iniquitatem. & Salomon Prov. 2. Impii de terra perdentur, & qui inique agunt, auferentur ex ea; ex Baldad. cap. 18. 17. Memoria illius pereat de terra; & non celebretur nomen ejus in plateis. & Proverb. c. 29. Humilem spiritu suscipiet gloria; 22.

1. Cor. 3. 16.
Iob. 5. 13.
Psalm. 93. 13.

Formula citandi sacrum Testimonium.

Alii sacri Scriptores sententias mutuati à Jobi amicis.

2. Pet. 2. 4.
Iob. 4. 19.
Ps. 143. 4.
Iob. 8. 9.
& 14. 2.

Ps. 106. 42.
Iob. 22. 19.
Lev. 26. 5.
Iob. 11. 19.
Deut. 10. 17.
Iob. 34. 19.
Ps. 7. 15.
Isai. 59. 14.
Iob. 15. 35.
Prov. 2. 22.
Iob. 18. 17.
Prov. 29. 22.

Origenes Nicetas. Anselmus.

Ferrandus.

Job. 22. *ria, ex Eliphaz, cap. 22. Qui humiliatus fuerit erit in gloria.*

7. Illud præterea, quod revelationes divinas habeant, præsertim Eliphaz, hoc cap. 4. de cujus veritate non multo post disputabimus: & iterum ca. ultimo loquitur cum illo familiariter Deus. Quare non dubitant quidam illos appellare Prophetas; neque omnino falso; si Prophetæ nomen latius sumatur, pro eo, qui de Deo loquitur aut familiariter cum illo agit, & qui divinas imagines, & revelationes recipit; licet strictior & germanior Prophetæ appellatio non quadret in illos, ut contendit Burgenfis loco jam indicato.

8. Secundo, multo certius statuendum videtur in re aliqua peculiari errasse, & quidem non sine culpa; cum à Deo increpante audiat Eliphaz: *Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum.* Atque hoc efficiunt argumenta initio proposita pro parte adversa; de qua ignorantia quadam attingi cap. 2. v. 11. Propterea

Gregor. Chrysost. Greg. in præfat. asserit in culpam lapsos. Chrysost. eandem ob rem Peccatores appellat.

Sed quod nam illorum erratum est? nam quæ D. Thom. & Lyra existimant, crassiora videntur, quam ut in illos cadere potuissent; præsertim cum suppliciorum æternitatem videatur agnovisse Eliphaz cap. 4. dicens, fore ut impii in æternum pereant. & Sophar ca. 20. ut *Luant quæ fecerint omnia, nec tamen consumantur.* Illud ergo fuit, quod Catenz auctor initio hujus capituli indicat, quod ex ordinario & consueto ejus temporis divinæ providentiæ tenore, & cursu, qui bona bonis, mala improbis immittebat, universaliter colligebant neminem innocentem flagellari à Deo. Quare perperam etiam de Jobi moribus & vita statuebant, proptereaque hoc cap. ait Eliphaz; *Recordare, obsecro, qui unquam innocens perivit.* Idem quoque Greg. docet;

Greg. in præf. c. 5. Dum discernere (inquit) flagellorum causas nequeant, in culpam dilabuntur, & dum Deum justum in persecutione sua conantur asserere, beatum Job conati sunt de injustitia reprobare. Idem Nazianz. oratione in laudem Athanasii auctor Catenz in protheoria cap. 16. Quoniam (inquit) amicorum verba utilia sunt, licet absurde in lobum iactentur, ideo divina providentia perfectum est, ut hac quoque scriptis traderentur. Idem apud eundem Origenes. Itaque cum propositiones universales Jobo applicant, falluntur & peccant; & cum ex divina bonitate, & justitia, providentia colligunt nunquam justum affligi nisi injuste; vel Jobum justum non esse, sed hypocritam, prave inferunt. Præterea Jobi verba perperam accipiunt, & sinistre interpretantur; sed hic error

non tam speculationis vitium est; quam praxis cujusdam. Quare non tam veritatis alicujus speculatione, & informatione; quam oratione, pœnitentia, & sacrificio expiata culpa est, ut quæ ex ignorantia practica procederet; & ex malitia quadam inferendi depravate, & sinistra Jobi vitæ suspicione. Quamobrem hoc tantum illis tribuitur in libro Tobie, quod Jobo insultaverint. ex his petenda est priorum objectionum responsio.

CAPVT QVARTVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Calamitatum impatientiam, & anteaclia vita hypocrisim, atque in administrando regno inhumanitatem & tyrannidem Iobo affingit Eliphaz, proptereaque juste flagellari à Deo; qui neminem insentem injusto supplicio afficiat.

I. Respondens autem Eliphaz Themanites dixit.

1. Respondere in sacro sermone. explicatus Salomon.
2. Quæ nomini Eliphaz interpretatio. Hæretici splendidis nominibus gaudent.
2. Quid Theman, an Regio & præterea urbs ejus nominis. Themanita fortitudine & sapientia clari.
4. Quæ velut Academia olim existerint.

Respondens. Respondere in sacris Literis actionem unius erga alterum significat; quare non tam est ad interrogata respondere, quam aliquid erga alterum agere, sive loquendo, sive audiendo, sive gratum se alteri præbendo, sive rependendo beneficium, aut quid simile, exempla occurrunt passim: pauca quædam accipe Jud. 5. *Vna sapientior cæteris, hæc socri verba respondit.* id est hæc matri Sifara lacrymanti & lugenti filiū, ut desiderio & lachrymis responderet, sic ad illam locuta est 1. Regum 9. cum aspexisset Samuel Saulem; *Dominus dixit ei.* Heb. *Dominus respondet ei.* quasi illius desiderio & expectationi occurrens, Eccl. 10. *Pecunia obediunt omnia.* Heb. *Argentum respondet omnibus.* id est vim habet erga omnia. Hinc Respondere non est loqui simpliciter, ut vulgo existimatur, sed loqui juxta temporis & auditoris exigentiam. Sic Christus Jesus respondisse scribitur Matth. 11. Luc. 14. cum ita loquebatur, vel orabat, ut infirmitati & instructioni discipulorum conveniens erat. illud enim eleganter respondere dicitur: *Iob.*

Matth. 11. Luc. 14. 3

An amici Job digni sint Prophetæ appellatione.

Burgenfis.

Peculiariter amicorum erratum & peccatum.

Gregor. Chrysost.

D. Thom. Lyranus. In quo nam erratum & peccatum ab amicis fuerit.

Job. 4. 20. Job. 20. 18.

Nicetas.

Greg. in præf. c. 5.

Nazianz. Nicetas.

lar temendo respecto à otero. Ergo hoc etiam modo nunc responderet Eliphaz; & ita exorditur suam disputationem, ut Jobi querimonie & ægritudo postulare sibi videbantur. Illud præterea quidam observant in elegantia lingue Hebraicæ, cum post verbum respondendi sequitur (*amar*) id est, *dixit*, pertinere ad exordium orationis & institutionem sermonis; ut hoc loco; *Respondens dixit*.

תמר

2.
Gen. 39.
Inter
pretatio
nominis
Eliphaz.

לנ

.דב

.דב

Pf. 24 2
Greg.
Interlin.
Olymp.

תפ
Hæretici
speciosas
nomen-
claturas
usurpant.

Eliphaz. Non est ille filius Esau Gen. 36. sed longe posterior; nam cognomine refert Theman nepotem Esau. ergo ab illis descendit. Nonnihil de hoc supra diximus, cum de genere Jobi disputaremus. Quod vero attinet ad nominis interpretationem, idem sonat Eliphaz, quod *Dei conatus*, aut, *Dei aurum* ab (*el*) quod est Deus, & *Pazaz*, quod est fortificari, aut coronari; vel à (*Paz*) quod est aurum, vel potius, *Deus meus aurum*; vel *Deus meus, mea vis, & meus conatus*. quod aliis verbis David dicebat, *Deus meus, fortitudo mea*. Gregorius tamen in præfatione c. 7. interlinealis, & Olympiodorus dixerunt significare *Dei contemptum*. Sed à qua radice derivari possit ea significatio & interpretatio, ignoratur. Quod vero addidit, Olympiodorus sonare *Deus me dissipavit*, vel *Deus contemptio irrisione mea*: forte deduci putavit à (*Pazar*) quod est dispergere, aut dissipare. Sed cum prima illa nominis interpretatione facit, quod hæretici soleant speciosas nomenclaturas usurpare, Simon virtutem Dei se dicebat, Montanus, *Paracletum Ecclesie*, Gnostici sic voluerunt appellari, quasi amplissima atque verissima rerum omnium notione insigniti essent præ cunctis mortalibus. Alii Cathari, id est mundi, & puri, Apostolici, Ecclesiastici, Illuminati, fucato nomine collucentes, & Dei aurum jactantes: nihil tamen veritatis, nihil probitatis habentes.

3.
Theman
quis. An
Theman
urbs
quoque.
Brochar.
Breidenb.
Christi.
Adrich.
Hieron.

Themanites. Theman filius fuit Eliphaz filii Esau, Gen. 36. qui nomen urbi, imo & regioni dedit. Nam Theman dicunt fuisse urbem in terra Hus, unde Eliphaz fuerit, ibique regnaverit. idem censent Brochar. Breidenbach. Christian. Adrichom. in descriptione Terræ sanctæ. Sed quidem Hier. potissimum ejus nominis regionem agnoscere videtur, sic scribens de locis Heb. Theman regio principum Edom in terra Gebalitica, à Theman filio Eliphaz filii Esau sortita vocabulum. Sed & usque hodie villa est nomine Theman, distans ab urbe Petra quinque millibus, ubi & Romanorum militum presidium sedet; de quo loco fuit Eliphaz Rex Themanorum. unus quoque filiarum Ismael appellabatur Thema. Sciendum autem quod omnis australis Regio Hebrais Theman dicitur. Hæc Hieronymus, dixi-

mus etiam nonnihil supra in descriptione terræ Hus. certe tanquam metropolis Idumæ commemoratur Jerem. cap. 49. & Amos. 1. dum simul in Edom, Theman, & Bosram prophetat. Sed sive civitas, sive provincia Idumæ fuerit, certe Themanitæ excelluerunt fortitudinis & sapientiæ gloria. de illo Abdias adversus Idumæam ait: *Timebunt fortes tui à Meridie, ut intreat vir de monte Esau*. In Heb. *Fortes tui Theman*. Quam vocem non appellative, sed proprie accipiunt Septuaginta: *Pavebunt pugnatōres tui, qui de Theman, ut auferatur homo de monte Esau*. de hoc vero, id est de sapientiæ studio Baruch. 3. de divinæ legis sapientiā loquitur, *Non est (inquit) audita in terra Chanaan, nec visa est in Theman*. & Jerem. 49. *Nunquid non ultra est sapientiā in Theman?* quasi diceret qui prius sapientissimi habebantur Themanitæ, quomodo nunc sapientiā, & consilio destituti sunt? An vero eam sapientiæ laudem propter naturale intellectus acumen, an propter sapientiæ studium, quod Themanitæ colerēt disputationibus, scholiis, lectionibus committeri sint, non constat. Similiter Thecuitas sapientes fuisse ex eo colligunt, quod pro reducendo Absalone Joab: *Misit Thecuiam, & tulit inde mulierem sapientem, &c.* & Dabirenos, quod Jud. 1. Dabir vocata fuerit, *Cariath Sepher, id est civitas litterarum*, quod fuerit universitas, sive Academia Palestinæ, qualis olim Memphis, & Heliopolis in Ægypto, Athenæ, Alexandria. Ergo cæteris sapientior Eliphaz Themanites, forte etiam senior, priores disputandi vices obtinet: sicut Eliu junior postremas. Atque reliquorum etiam princeps videtur, ut qui duas habuit revelationes hic, & cap. ultimo; atque unus ipse pro aliorum erratis reprehenditur.

Superius
cap. 1. v.
1. n. 28.
Jer. 49.

Amos. 1.
12.

Thema-
nitæ for-
titudine,
& sapien-
tia cla-
ruerunt.

Abd.

LXX.

Baruch.

3. 23.

Jer. 49.

7.

Qui
olim A-
cademiæ

2. Reg.

14. 2.

ludic. 1.

11.

II. Si coeperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies; sed conceptum sermonem tenere quis poterit?

1. Tentare in Hebræo. varia expositio. Peccatum oris graviter puniri. Cujusmodi qui consolationes non admittunt.

2. Quid tenere sermonem, verba vinculis & carcere indigent, ubi iusta fuerint in injustitia detineri non debent. Ieremias elucidatus.

Si coeperimus loqui. Septuaginta, Græci, & plerique ex Hebræo primam hanc partem per interrogationem accipiunt, alii per assertionem, sensus tamen idem. Rursus in sententia major dissensio, quod verbum (*Nacach*) diversimode à Rabinis, & Hebraizantibus accipiat, illos vide in Pagni-

I.
LXX.

נכח

Pagnin. Pagninus. Sed eleganter noster interpres, quod in fonte est. *Tentare*, ad exordium loquendi retulit, si *tentaverimus*, id est: Si *cœperimus loqui*.

Philippus. *Forſitan moleſte accipies.* Laborabis, laſſaberis, fatigaberis, ægre feres obſervat Philippus Eliphaz indicare ſe non placide, neque lenitet cum Jobo acturum; ſed acerbè, & moleſte, quod ſic expedire exiſtimat. ſed

D. Thō. convenientior D. Thomæ annotatio, quod jam notet Jobum animi dejecti, atque impatientis, ut qui moleſte auditurus ſit ſana amicorum conſilia, ſicut ægre faſtidioſe etiam viſus eſt increpationem Dei ſuſtinuiſſe.

Olymp. Lenior eſt Olympiodori interpretatio, Noſti, ô Job, nunquam noſ tibi locutos eſſe, quæ moleſta acciderent; nunc vere contradicere cogimur. Alienius eſt, quod

Chryſoſt. Chryſoſtom. laborem & moleſtiam, pro peccato, & vitioſa oratione accipit, ſicut aliquando eadem ſignificatione dictum eſt:

Pſ. 10. 7. *Sub lingua ejus labor & dolor.* ergo lectionem LXX.

Septuaginta: Num ſape tibi ſermo eſt habitus in moleſtia? in hunc ſenſum accipit, Vide ne aliquid in peccato locutus fueris, eaque de cauſa his premariſ ærumniſ; nam non ſolum actionibus, in quibus te præclare geſſiſti, ſed etiam in verbis peccari ſolet. Papæ quantum ſupplicium, quantosque cruciatus non arbitratur Chryſoſtomus indi-

Chryſoſt. genos peccato oris puniendo? Duo igitur præſtat Eliphaz, nam & ſe præclare amici, non adulatoris munus præſtare, & Jobum animi parum compoſiti ſignificat, qui non modo audiendis increpationibus, ſed admittendæ quoque conſolationi ſuæ cladis, non ſit. Qui ita dejecto ſint animo, miratur Plutarchus libr. de different. adulat.

Plutarc. & amici, & ad adulatorium vitium refert; *Haud ſcio* (inquit) *quo pacto complures in rebus quidem adverſis conſolationes non ferunt, ſed magis hos admittunt, qui una ſecum lamentantur, ac deſlent.*

Cujusmodi ſint qui conſolationes faſtidiunt. *Sed conceptum ſermonem.* Septuag. & Græci de ipſa Jobi oratione intelligunt; illi enim legunt; *Pondus verborum tuorum qui ſuſtinebis?* id eſt, Inſolentem iſtam orationem devorare non poſſumus, quæ audivimus ab te, quæ noſtra mente percepimus, continere non valemus; cogimur itaque in te refundere, & evomere. Sed ſimplicius, ſi de ſua oratione ſic loquatnr Eliphaz; Cum tuæ iſtæ acerbæ querimonix, & aſperior oratio poſtulent, ut de hiſ tecum ſerio & acriter expoſtulem, imperare mihi nulla ratione poſſum, ut taceam; & quæ dicenda judico ſilentio comprimam; teneam, prohibeam; inſolitum eſt noſ tibi unquam contradicere, ſed oratio iſta deſperantis, & in-

dignantis animi, atque divinam providentiam criminantis vel ab invitis reſponſionem extorquet. Quod hic *tenere ſermonem* dicitur, Quid te ab eadem radice Proverb. 25. eſt: *Cohibere ſpiritum ſuum, ad carcerem, & vincula, in quibus aliquis detinetur, transferri ſolet* Ierem.

29. & 4. Reg. 17. *Obſedit eum* (Heb. tenuit) & ſtatim ſe explicat; *Vinctum miſit in carcerem.* nimirum non libere emittenda ſunt verba niſi poſt diligentem examinationem; retinaculis indigent, vinculis, compedibus, ubi vera, opportuna, juſta eſſe conſtiterit, & injuſtitia detinentur, libere emitti ſuo jure poſtulant, ait ergo Eliphaz. Injuſtus ſim, ſi non libera utar oratione; nihil adverſus veritatem poſſum. Significat ſe uri zelo divini honoris tuendi, neque conceptum ignem detinere poſſe; nihil itaque mirandum ſi flammæ evomat. Simile id Jere. 20. qui quod acriter in peccatores atque peccata inveheretur opprobria & convitia accipiebat. Tacere, inquit, præſtat; & dixit: *Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius,* ſed conceptum ſermonem tenere non poteſt: & factus eſt in corde meo quaſi ignis exaſtuans, clauſusque, (Hebræ. retentus cohibitus) in oſibus meis, & deſecui ferre non ſuſtinens. Verbum enim Dei non eſt alligatum. Patefecit igitur oris aditum eluctantibus flammis.

III. Ecce docuiſti multos & manus laſſas roboravi.

1. Particula ecce aut ironia, aut aſſeſſerationis ſerviens.

2. Job & re, & conſilio patientiam docuit. magiſter debet facere, & docere.

3. Verbum docendi in Hebræo quale.

4. Manus laſſæ, & deſecta brachia cujus habitus ſit.

ECce Philippus per irriſionem hæc dici exiſtimat; Fama hæc pia opera de te jactaverat; ea vero tu præſtabas, ſcilicet quaſi diceret; Si hæc tu præſtitiffes, neque in has querimonias, neque in hæc mala deveniſſes. Aliquando quidem particula, *Ecce* ironiæ ſervit; ut illud: *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt.* dicit itaque Eliphaz, *Ecce Doctorem, atque inſtitutorem egregium aliorum.* Alii exiſtimant Eliphaz irridere medicum aliorum, qui ſe ipſum curare neſciat. Sed ſimplicius eſt, ut hæc ſerio dicta accipiantur, uti communiter accipiunt Gregorius, Latini, & Græci; frequenter enim particula, *Ecce*, aſſeſſerationem importat; ex pietatis igitur operibus antea & illius vitæ vel hypocriſim colligit, vel impatientiam præſentis calamitatis exaggerat.

Docuiſti

2. *Docuisti multos.* Chrysoft. & Polychron. Chrysoft. hæc referunt ad consolationem, & spem al-
 Polychr. latam sua oratione & consiliis afflictis ho-
 minibus, verosimile enim est non solum
 postea sua patientia, sed antea etiam docen-
 di patientiam, & consolandi afflictos facul-
 tate, & officio excelluisse, quod operis ac-
 muneris divinitus illi concessum fuisse illi
 iidem afflictis homines nunc experiuntur:
 & quidem utrumque ad perfectum virtu-
 tis magistrum pertinet, *facere & docere*, id
 est factis & verbis magistrum se exhibere.

Aet. 1.1. Dedit igitur illi Deus linguam eruditam, ut
 Isai. 50. sciret sustentare eum, qui lassus esset, verbo.
 4. Oportet, inquit, te qui patientiam docuisti,
 Ineptū esse do- patientem te præbere, quod si odisti disci-
 cēdo qui plinam, quorsum enarrasti iustitias Dei, &
 moribus assumpisti illius testamentum per labia
 dissimili- tua? pudere te deberet tam te tui dissimilem
 bus sit, præbuisse. Eleganter Greg. dixit homil. 18.
 Greg. in Ezech. Cum ipsa sua verba doctores ad me-
 moriam reducant, erubescunt non servare quod
 dicunt, unde per Salomonem quoque dicitur,
 Prov. 16. Anima laborantis laborat sibi. quia os
 suum compulit eum, os enim nostrum nos compel-
 lit ad laborem, quando per hoc, quod dicimus, à
 vitiis refranamur.

3. Philippus hanc doctrinam paulo latius
 Philip. interpretatur, quod ab errore multos revo-
 caverit, vel quod docuerit alios pro pecca-
 tis affligi à Deo. Alii in genere, Sapientia
 Verbum docendi tua aliis profuit, tibi vero nunc, cum opus
 asperius. est, deficit. Certe verbum docendi paulo
 asperius est, namq; pertinet ad disciplinam
 & correptionem, à quo dicitur Deut. 8. Si-
 cut erudit homo filium suum, sic Dominus Deus
 Deut. 8. tuus erudit te. & Jere. 31. Castigasti me Domi-
 5. ne & eruditus sum. erit ergo sententia hujus-
 ler. 31. modi, Vel ex te ipso discere potuisses, quor-
 18. sum Deus te corripiat, & castiget, nam tu
 alios castigabas, erudiebas, corripiebas, cum
 ab officio declinabant, docebasque non ab-
 jiciendam Dei disciplinam, neque fatigan-
 dos animis cum à Deo corriperentur, igitur
 his suppliciis conatur te Deus revocare à
 peccato, nisi correptionem & disciplinam
 abjicias.

4. Et manus lassas roborasti. Aliqui, Tepidos ad
 bona opera animasti excitasti que; sed me-
 lius, Calamitatibus fractos, & lassata bra-
 chia ingenti ærumnarū pondere, confirma-
 sti, & recreasti, ne per impatientiā abjicerēt
 impositum à Deo supplicium, ad currendū
 enim semel capto virtutis ac pietatis studio
 hortatus es. Manus lassæ. & dejecta brachia
 pertinent ab habitū aut molliter, aut segni-
 ter ambulantis, aut currere non valentis: e-
 contra vero adducere brachia, manus com-
 primere, fortiter jactare cubitos, strenue

Pined. Tom. 1.

currentis est, exempla sequens versiculus
 suppeditabit.

IV. Vacillantes confirmaverunt ser- mones tui, & genua tremementia confortasti.

1. Quid vacillare, quid confirmare ex Hebræo.
 Afflictis quid manus lassæ. explicatus Pau-
 lus, & Isai.
2. Genuum tremor, est exaggeratio timoris.
3. Prælati sunt collum Ecclesia, & Turris David
 confirmare debent infirmiores.

Vacillantes. Perperam hoc ad eleemo-
 synas quidam referunt; non enim com-
 memorat Eliphaz ea facinora, quæ Jobus
 in opum possessione ediderat, ut acute ob-
 servant Chrysoft. & Polychr. ea enim nunc
 in tanta paupertate præstare non potest, sed
 illa tantum quæ in homine afflictio & cala-
 mitoso desiderari possunt patientiam &
 animi constantiam, quas ipse sua oratione,
 & exhortatione, in aliorum ærumnis exci-
 taverat. Alii quod per Genuum incurvatio-
 nem res turpis significari soleat, ut infra cap.
 31. nunc significari existimant officium à
 Jobo præstitum in aliis revocandis à turpi
 libidine, sed quam longe. Quod in proximo
 est, id quoque verum & germanum est,
 totum pertinere ad imbecillitatem quan-
 dam & languorem afflictis hominis, qui
 pressus calamitate vacillet animo & tremat
 genibus, pedibus nutet, & casum minite-
 tur, in quam rem dicitur ab Isai. Conforta-
 te manus dissolutas, & genua debilia roborate,
 dicite Pusillanimes, nolite timere, confortamini,
 &c. Quæ omnia ad animum transtulit Pau-
 lus Hebr. 12. (inquit) disciplina in presenti
 non videtur esse gaudii sed mœroris, propter quod
 * remissas manus, & soluta genua erigite, &
 * Re- gressus rectos facite pedibus vestris. instar strenue
 currentium, ut braviū comprehenda-
 tis, quod eodem capite rursus dixit; Perpa-
 tientiam curramus ad propositum nobis certamen.
 Similis exhortatio ad Galatas, 6. Benefacien-
 tes nolite deficere. & 1. Corinth. 15. Stabiles
 estote, scientes quod labor vester non est inanis. &
 recte omnia dicuntur, nam vacillare est in
 fonte impingere, aut offendere, aut præ
 imbecillitate casum minitari. cujus verbi
 proprietas explicatur Isa. 40. Juvenes in in-
 firmitate cadent, (vacillabunt, nutabunt, im-
 pingent, cadent,) Qui autem sperant in Do-
 mino, current & non laborabunt, &c. Confir-
 mare autem est, efficere ut stet aliquid fir-
 mum, constans columnæ instar, quæ neque
 nutet,

Chrysoft.
 Polychr.

Heb. 12.
 11.

*Reco-
 ged elas
 manos
 brace ad
 confuer-
 ca, y pi-
 sad fuer-
 te.

Heb. 12
 1
 Gal. 6.9
 1. Cor. 15

Vacilla-
 re quid.
 Isa. 40.
 30.
 Confir-
 mare.
 quid.

nudet, neque in alteram partem inclinet, quæ impositum pondus recta sustineat, quæ à sua sede & loco dimoveri minime possit. Justus enim afflictus, dum afflictionis sit patiens, columnam aliquam firmissimam imitatur, quæ quo majus pondus sustinet, constantior & firmior est in suo loco.

Genuum
tremor
quid in-
dicet.

Dan. 5.

6

Pf. 108.

24.

12. Æ-

neid.

Pf. 17.

40.

2. Reg.

22. 4.

pin

Quod sit

optimi

prælati

munus

Isa. 35.

Cant. 4.

4.

Prælati

Ecclesiæ

sunt tur-

ris Da-

vid.

Plutar-

chus.

Forran-

du.

Genua trementia. Tremor genuum ad timoris vehementiam pertinere solet, sicut scriptum est Danielis. 5. *Genua ejus ad se invicem collidebantur.* Sed hoc loco ad imbecillitatem refertur, sicut & id Psal. 108. *Genua mea infirmata sunt à jejunio.* Simile illud:

Genua labant, gelidus concrevit frigore sanguis.

Quare trementia, proprie est, *curvantia.* quod infirmitatis est, non potentis consistere rectis pedibus, sicut Psal. 17. *Supplantasti insurgentes in me subtus me.* Hieron. ex Hebr. *Incurvastis resistentes mihi subtus me.* & eodem modo 2. Reg. 22. ideoque sequitur: *Inimicos meos dedisti mihi dorsum.* Verbum (*Chazak*) nescio quem excessum fortitudinis, & roboris affert, prævalentia reddidisti, ut invalescerent super ærumnas, ne cederent calamitatibus.

Sed illud observandum, hoc loco indicari, quod sit optimi principis cujusve prælati munus, nimirum deficientibus animos facere, infirmis addere fortitudinem, dicere, *Pusillanimes nolite timere.* Propterea prælati, & principes sunt velut collum Ecclesiæ, per quos à summo capite Deo robur, alimenta que virtutis, consiliorum, doctrinæ ad nos transmittuntur. Quale vero ejusmodi collum futurum sit, explicatur, Cantic. 4. *Sicut turris David collum tuum: quæ adificata est cum propugnaculis, mille clypei pendunt ex ea, omnis armatura fortium.* Erat enim in monte Sion, eminentissimo videlicet, & nobilissimo urbis loco turris erecta, quæ suo aspectu civium animos reficeret, & confirmaret, atque ut eo confugerent, qui armis viribusque destituerentur: & sicut illi securi dormiunt, qui ad caput lecti gladium suspensum habent, quo opportunè uti possint, si quid insidiarum aut periculi subito accidat, ita certè fideles ad collum Ecclesiæ apud suos prælatos habent arma parata, quibus se in omni discrimine communiant. Vide Plutarchum in commentum senigerenda sit resp. præcipientem, ut princeps omnes erigat & consoletur, neque animum despondere juvenem sinat, quod adductis exemplis confirmat. Atque ad militiæ sæcularis Christianum ducem pertinere imprimis S. Forrandus Chartiginensis Ecclesiæ Diaconus scribit, in parentico ad Regium: *Corripiuntur (inquit) inque-*

ti, consolantur pusillanimes, suscipiuntur infirmi, licentia scelerum demitur improbis, & bene agendi sortitur innocentia libertatem.

V. Nunc autem venit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es.

1. *Tangere, Conturbare, Festinare in sacro Sermonem.* explicatus David.

2. *Secunda ex Heb. sententia, venire Deum in malum.* Paulus elucidatus.

Impatientiæ tribuit illum calamitatum suarum sensum, quem expressit superioribus lamentationibus. Deficere autem est idem, quod supra, *Molestie accipere*, aut præ molestia & labore lassari, & deficere; Quamvis (inquit Eliphaz) *tactus*, percussus vehementer fuisses, & clade ingenti pressus, percussus (nihil enim leve verbum tangendi habet) non deberes conturbari, sed imperterritus consistere. ea enim conturbatio pertinet ad ingentem quendam terrorem, quo afficiuntur ii, qui undique se malis obfessos vident. Verbum idem Psalm. 82. *in ira tua turbabis eos.* Exod. 15. *Conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor.* Septuaginta, *Et festinasti*, quod Chrysost. & Polychronius eleganter explicavit, ductum (inquit) verbum est ab iis, qui tumultu perterriti celeritatem addunt ad gradum, nam qui timet, aut terretur, festinat, ut fugiat, sicut ad Lev. 26. *Visitabo vos velociter.* alii vertunt & explicant: *Visitabo vos in terrore.* & id Psal. 77. *Defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione semper pavidum minimèq; securi, brevis vitæ curtus, multisque perturbationibus infestus.*

Sed quidem cum in originali non sit expressum illud suppositum *Plaga*, quod Vulgatus sapienter supplevit, videtur verbum veniendi pronum esse, ut cum Deo conjungatur in hanc sententiam, *Venit ad te Deus, visitavit te*, id est, gravi te supplicio affecit (Dei enim visitatio, & adventus aliquando in malum, & pœnam sumitur) & defecisti, ad illius conspectum terribilem, & minacem, & perterritus te, pervenit usque ad te. & præ timore, & perturbatione, celeritateque fugiendi ab illo aversus es. Sic etiam Paulus Deum punientem inducit obviam procedentem iis, quos punire vult, *Tantumquam filiis (inquit) vobis offert se Deus.*

4.

Pf. 82.

16.

Exod. 15.

15.

LXX.

Polychr.

Lev. 26.

16.

Pf. 77.

33.

* La vida

breve y

esla llena

de temo-

res, y so-

bre sal-

tos,

Venire

Deum,

quid,

Heb. 12.

7.

Vbi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum.

1. Eliphaz principis veris utitur ad reprehendum Iob. Salomon elucidatus.
2. Quid constantia. Qui dissolvit corde ex Ecclesiastico.
3. Quid Patientia ex Hebraeo. Deus dicitur Patientia Israel.
4. Iob per summam injuriam reprehensus. Prælati saepe à subditis iniquè notati.

Qata, secus vaga redditur mens, atque passionum suarum ludibrio permittitur, sicut S.S. *Va dissolutis corde*, id est, Vx illis, qui fuerint undarum vi dissipatis funibus, speique anchora fluctuant) Qui non credunt Deo, & ideo non proteguntur ab eo. Eleganter Isa. hanc fiduciam, speive fortitudinem expressit cap. 30. *In silentio* (Heb. in quiete, vel in quiescendo) & *Spe* fiducia concepta divina ope) *erit fortitudo vestra* (hæc vos fortes, constantes, imperterritos malis superiores efficiet.

Patientia autem potest esse hoc loco expectatio, quæ significatio non est infrequens in sacris, à verbo (*Kavab*) quod expectare significat, quare Septuaginta dixerunt, *Spes tua*. Primo ergo quidam allusionem fieri putant cum irrisione quadam ad id: *Nanquid Iob frustra timet Deum?* Ubi est timor ille religiosus, ubi fiducia, ubi expectatio præmii, & tuarum utilitatum: nam propterea timebas Deum, ut tuam rem amplificaret, jam nunc cum nihil ab illo expectes, pietatem & timorem exuisti. Vel secundo mitius, Cur, quæso turbaris? cum semper de Deo bene sperare debeas. Qui crediderit in illum, non festinet. Et ideo: *Recordare, quis unquam innocens periit*. Ideo hac voce originali dicitur Deus *Expectatio*, aut *Patientia* Israel. Hierem. 14. & in eadem sententiam dicit Job. c. 17. *Vbi est ergo nunc præstolatio mea*. Rursusque: *Patientiam meam quis considerat?* Sed simplicius videtur, si simpliciter hæc virtutes accipiantur, à quibus putetur defecisse præ magnitudine calamitatis. Patientia autem, quia cum expectatione divini auxilii, & ingentis præmii conjuncta esse debet, habet nomen expectationis.

Et perfectio. Aquila dixit: *Simplicitas viarum tuarum*. Augustin. *Simplicitas vita tua*. Quare mirum, quod Septuaginta legerint: *Iniquitas vita tua*, forte pro (*achachia*) id est, innocentia (*chachiam*) iniquitatem, aut malitiam aliquis supposuit.

Sed illud D. Thom. subtiliter observat, obijci Jobo defectum quatuor virtutum, quibus impatientis & irati animi impetus cohiberi solet, & quas Jobus sane retinuit semper, ut videas, quam acriter his verbis pungatur. Primo Timoris Dei & reverentia erga divinam providentiam, hac ille usus est, dicens, *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est*. Secundo fortitudinis, atque constantia in adversis, sive sit virtus, qua homo fortiter sustinet, vel aggreditur adversa; sive donum, quo redditur mens prompte & facile mobilis ab Spiritu sancto, ut constanter

1. Nunc tandem (inquit Eliphaz) tribulatio, quam sustines, velut lapis Lydius prodidit non veras, sed falsas fuisse illarum omnium virtutum imagines, quas præferebas, vel si veræ fuerunt, miratur, cum maximè opus sunt, non comparere. Timor, pietas, religio, divini numinis observantia, ut non semel diximus, nam minus cohæret, quod Græci dicunt colludere cum illo, quod ipse Job dixerat: *Timor, quem timebam, evenit mihi*, & ex lectione Septuaginta: *Nonne timor tuus est in stultitia?* vel ut Augustinus habet: *Nonne timor tuus stultus est?* eliciunt hanc sententiam, Si probus extitisses, nihil timere debuisses, nam vir probus non dejicitur timore, sed potius erigitur fiducia & spe: vel stultus igitur & temerarius metus fuit, si innocens eras; vel ille timor vitam tuam flagitiosam fuisse comprobavit, nam innocentia non mala & scæva præsumit, sed lata atque fælicia. Vides hic duo principia verissima assumere Eliphaz, sed male applicare ad rem Jobi, alterum, Justum habere conscientia pacem, & in medio prælio sperare, & nihil timere, quoniam Deus illius illuminatio & salus, vitaque protector. Alterum sicut perturbata conscientia præsumit scæva, ita probitas, in bonum casura omnia confidit. sicut scriptum est: ** Cor sapientis in dextera ejus, & cor stulti in sinistra illius*, id est, cor justi semper gloriatur, & erigitur de dextera, & fælici bonorum spe; ac cor impii percellitur sinistra suspitione. Sed potius lectionem Septuaginta ego acciperem in hanc sententiam, stulta & vana est illa pietas, quæ cum in fælicitate splendat, in tribulatione deficit. Polychronius, *Stulta pietas, quæ aliis profuerit, tibi indigenti tui non sit*.

Fortitudo. Constantia, quæ etiam spes, aut fiducia dici solet, vox eadem, quæ Psal. 77. *Et ponant in Deo spem suam*. Nam hæc firmum atque constantem hominem reddit, & sicut anchora defixum, & immotum tenet hominem in re desiderata, & expectat.

Pined. Tom. 1.

Ecclesi. 2. 15. * A los que cõ el golpe del agua, y olas seles quebra- ron las amaras, y perdie- ron el anchora; 1/4. 30. 15. 3. Quid patientia. קרה LXX. Iob. 1. 9.

Deus dicitur patientia Israel. Hierem. 14. 8. Iob. 17. 15.

4. Aquila. August. LXX. angaria, angaria.

Job per summam injuriam reprehensus. Iob. 1. 12.

ter sequatur ejus instinctum pro virtute in adversis, hanc quoque habuit Job, cum dixit: *Si bona suscepimus de manu Domini, &c.*

5. Tercio patientiæ, qua juxta rectæ rationis regulam, sustinentur adversitates, atque in hanc rem rationibus quoque ex Philosophia petitis animi sui dolorem sedavit. Tandem vitæ innocentiae & amoris honestæ actionis, propter quem recedit homo à malo, & adhæret bono, quamvis laborandum sit; quam etiam morum integritate excelluit Job. Illud quoque non inutiliter ex hac Eliphaz reprehensione colligit D. Gregor. ad finem lib. 4. quam sæpe multis displiceant prælatorum suorum dicta, vel facta, quod minime intelligant, qua ratione dicta factave sint.

VII. Recordare, obsecro te, quis unquam innocens periit? aut quando recti deleti sunt?

1. Quid sit justum non perire. explicatus Paulus. de constantia in arumnis.
2. Lenior interpretatio.
3. Chaldaei hujus loci paraphrasis.

1. Si adhuc perstet Eliphaz in reprehendendo (quam ipse existimabat) Jobi impatientia, sensus erit, justos & innocentes non perire, id est, non deficere in laboribus, non aborberi æstu dolorum, non cedere tentationibus, sed subsistere in miseriis. sic Paulus non ex sua tantum, sed ex reliquorum etiam persona justorum ait 2. Cor. 4. *In omnibus tribulationibus patimur, sed non angustiamur, opprimimur (ingenti rerum necessariorum inopia premimur) sed non destituimur (non opprimimur, egestati non succumbimus) persecutionem patimur, sed non derelinquimur; humiliamur, sed non confundimur; dejicimur, sed non perimus.* & Roman. 8. *In his omnibus superamus, superiores evadimus.* Epitaphium habet in Græco quasi diceret, * *supervincimus.* Innocentia nobis animos facit, tam longe abest, ut pereamus & deficiamus. At non lenior erit sensus atque contextus, si hic incipiat Eliphaz probare, calamitates contingere hominibus propter peccata, quare obsecratoria illa formula utitur, quæ exordio orationis, & conciliandæ aut benevolentiae, aut attentioni apta est. Ergo vel non meminit Abel justus injuste à fratre occisi, neque Abraham propter uxorem, periclitantis, nec Isaac & Jacob, qui Palesthinorum infestationem passi sunt, ut ait Philip. proptereaque ait, non solum ignoranter, sed etiam violenter ex-
2. Cor. 4. 3.
- Rom. 8. 37.
- * Sobradas y re-sobradas fueras tenemos parafrimas.
2. Lenior sententiae acceptio.
- Gen. 4.
- Gen. 16.
- Philip.

probrare, vel ut Cajetanus conjicit, non agit de clade & morte, quam homo homini affert, sed quam Deus peculiari providentia, aut justitiæ zelo immittit, qualem fuisse putabat Eliphaz, quæ Jobo acciderat: vel tandem de iis loquitur, quæ in quotidiano usu & experientia erant: sic enim ait, *Recordare.* Vers. 8. quasi appellans ad experientiam, quæ ex multis memoriis comparatur. & sic infra ait: *Vidi eos, &c.* Et David quasi experimento edoctus loquitur Psal. 36. *Iunior fui, etenim senui, & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem,* supple, etiam derelictum; tunc autem innocentem perire erit, omni necessario vitæ subsidio destitui, neque invenire vel frustum panis, cum illud quaerit, & rectos deleri, erit, cum familia & sobole stirpitis convelli & interire. Septuaginta: *Quando veraces radicitus perierunt:* Olympiodorus sic ait: *Illud radicitus magnam vim habet, rerumque omnium interitum declarat, fortunarum inquam, amissionem, extinctionem liberorum, corporis afflictationem.* quare Latinus interpres eleganter dixit *deleti sunt*, quod proprie diceret, *Abconditi sunt, aut succisi.* nam (Chabad) est ita tollere, & succidere aliquid, ut nullum maneat signum, aut vestigium, quemadmodum cum aliquid deletur, quod tunc temporis insolitum erat: nam Deus suos bonis temporalibus cumulabat, illaque ipsa, sequutis postea sæculis, justis promittebat dicens: *Si audieritis me, bona terra comedetis.* Chaldaeus ferè in eodem sensu, sed strictius, refert ad primos illos Patriarchas Jobi progenitores. *Recordare* (inquit) *an Abraham justus, an Isaac perierint.* & secundam partem refert ad diluvium, quo impii obruti sunt: ergo utraque pars ad aliquod manifestum supplicium de peccatoribus sumptum alludere poterit. Memoria repete an, quando Deus subvertit Sodomam, innocens Loth perierit? Vero simile enim est fuisse apud istos Abrahami posteros pervulgatum illud dictum ejusdem Abrahami Gen. 18. ad Angelos Sodomæ subverlores: *Abstine à te Domine, ut rem hanc facias, & occidas justum cum impio, fiatque justus sicut impius.* Rursus illud, *deleti sunt* pertineat ad diluvium, à quo ereptus est Noë, tunc enim dixit Deus: *Dolebo hominem, quem creavi: justum verò, quem coram se vidit, non delevit.*

LXX. Olymp.

Quid delere, in Hebræo.

חבב

Isai. 1.

19.

Chal-

daus.

Gen. 18.

25.

Gen. 6.

7.

VIII. Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt, eos.

1. Videre ad experientiam pertinens.
2. Operari in sacro sermone. Impius agricola similis.
3. Allegoria agricultura ad mores relata, Quis ager, quis imber, qua messoria falx.
4. Dolor quid, active sumptus.
5. Voluptuarii cur dolorem metant, prima responsio. In Hebraeo idem verbum peccandi, & laborandi.
6. Secunda responsio. eadem vox significat dolorem, & concupiscentiam. explicatus David.
7. Optima & verissima causa rei proposita. Illustratus Psalm.
8. Dolor pro iniustitia. Elucidatus Isaias.
9. Impiorum seges, & messis, messoria falx. Impius etiam bos aratro iunctus.

Gen. 22. 12. Num. 11. 23. *V*idi. Sicut nuper dicebamus, ad experimentum pertinet, sicut & id: Nunc cognovi, quod timeas Deum, id est, Re ipsa & experientia ostendisti, quod timeas Deum, & Num. 11. iam nunc videbis, utrum meus sermo opere compleatur. videbis, experimento certissimo cognosces. Igitur ait Eliphaz, Nemo unquam iustus periiit, nemo rectus radicatus excisus est, imo impii pereunt & consumuntur, iustum de illis sumente supplicium Deo.

Qui operantur iniquitatem. Translatio ab agrorum cultura. quare operari iniquitatem, erit iniquitatem excolere velut agrum quandam aptum ferendis seminibus, & fructui percipiendo, quod indicant sequentes quoque voces, seminandi, atque metendi: in genere autem operari, est operam & laborem alicui rei impendere; quamquam verbum originale (Hharas) arare significat, quemadmodum etiam Septuaginta vertunt: Vidi eos, qui arabant absurda. Sed quidē verbi huius significatio siue propria, siue translatitia rectē in impios quadrat; nam sicut qui arat, terrae glebas praescindit & vertit, ita qui aliquid magni momenti machinatur & molitur, omnia tentat cum ingenti expectatione boni eventus: quae omnia verbum Hharas, complectitur. improbi igitur arant, vertunt, invertunt omnia, omnem glebam, omnemque lapidem movent, vomere latentia quaeque perscrutantur, ardent cupiditatibus, magnam sibi voluptatum segetem ex suis cogitationibus & artificiis pollicentur. Tum etiam qui arat, & sinum terrae aperit, illi semina mandat; quae deinde

Pened. Tom. 1.

occultit & consepelit, ut terrae gremio excepta foveantur, & herbescant, ita sane improbi iniquitates operantur in corde, & cogitant malum, & concupiscentes concipiunt in corde, quae deinde suo tempore proferant & perficiant. Quare existimo hic ab Eliphaz Jobum notari hypocrisis, quod corde machinatus fuerit malum, & in occulto fuerit impius, proptereaque occultae impietatis hos publicos & cunctis mortalibus conspicuos dolorum fructus percipit, eodem enim verbo originali operandi dicitur Prov. 6. Cor machinans cogitationes pessimas. Prov. 3. Ne moliaris (cogites) amico tuo malum. & 1. Reg. 23. Quia praepararet (cogitaret, machinaretur) ei Saul clam (in corde tacitus) malum.

Huius autem allegoriae siue in bonum siue in malum frequens est in sacris Libris usurpatio, nam siue virtutis, siue laboris operam cum labore quodam exercemus; & non statim fructum percipimus, sed progressus quosdam agriculturæ similes facimus. Quare tota vitae nostrae ratio in agricultura quadam posita videtur; nam inter creaturas reliquas solae arbores frugiferae, atque semina videtur hominis opera & industria egere, sic homo suipius cura, custodia, diligentia, cultura, id quod indicavit Deus homini, cum posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur & custodiret illum, fecitque luminaria, ut essent in signa, & tempora, videlicet, ut significarent, admonerentque nos de tempore opportuno ad ferendum, metendum, atque ad alia agrorum opera exercenda. Ideo enim c. 8. id explicatur cum dicitur: Cunctis diebus terra sementis, & messis. & qui ducendis recta fulcis & tenendo oratio ineptus est (ut qui non respiciat in directum, usque ad finem; sed respiciat retro) neque aptus erit in regno Dei. Sub qua metaphora tum alias virtutes, tum patientiam à nobis saepe requirit Deus. Gal. 6. Non deficiamus, operemur bonum & tempore suo metemus. Jac. 5. 9. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terrae patienter ferens. Eccl. 6. Quasi is, qui arat, & qui seminat, accede ad sapientiam, & suscipe (expecta) bonos (uberes) fructus illius, in opere (cultura) enim illius paululum laborabis & cito odes de generationibus (fructibus progenitis) illius. Igitur terra, quae excolenda est in Scriptura ipsa indicatur, vel pietas, vel iniquitas, virtus, vitiumve, in qua tractanda laboramus, & cui tanquam semina committimus ipsa nostra studia, desideria, labores, opera. Quare eodem modo hoc loco dicuntur impii operari iniquitatem, sicut in Genes. 2. Ut operaretur terram. & Hoseae 10. Arastis impietatem. Rursusque Sapi-

V 3

ens

Prov. 6. 18.

Prov. 3. 49.

1. Reg. 23. 9.

3.

Allegoriae agriculturae ad animum & ad mores translatæ.

Gen. 2. 15.

Gen. 1. 26.

Luc. 9. 62.

Gal. 6. 9.

Jac. 5. 7.

Eccl. 6. 19.

Quae dicitur terra excolenda in spiritali agricultura.

Gen. 2. 15.

Hos. 10. 13.

ens ipsam sapientiam terram dicit: *Quasi u, qui erat, & qui seminat, accede ad sapientiam, & sustine bonos fructus illius.* Paulus vero carnem aut spiritum, quibus actiones nostræ & curæ mandantur, & in quorum cultura nos exercemus, vocat terram, cum ait Gal. 6. 8. *Qui seminat in carne, & qui seminat in spiritu.* Tandem aliquando operariis & agricolis pietatis Deus ipse, quem colunt, est terra, quam excolunt; cum ipse dicat Jerem. 2. *Nunquid solitudo factus sum Israel, aut terra serotina, & illud: Vita vestra abscondita (seminata) est cum Christo in Deo. Seminamus in lachrymis, hoc imbre aluntur nostra opera: & in exultatione metemus.* Messorem nostram, atque laborem juvabant angeli, qui messores dicuntur Matthæi 13. Potro misericordiam, vult Deus optimus esse messariam falcem. Hoseæ. 10. *Seminate vobis in iustitia, & metite in ore misericordiam, sicut dicitur: in ore gladii.* Scriptura enim falci os tribuit, non dentes. Quamvis enim Deus ex iustitiæ lege præmia conferat, quia tamen præmiat ultra condignum, ideo iustitia illa, quæ cum tanta & tam uberi misericordia & liberalitate conjuncta est, misericordia appellatur. Denique suam ipse Deus domum mansionibus multis velut horreis distinguit, in quæ cum operum præmiis & meritis inferemur per æternitatem asservandi, fructibusque manuum nostrarum fruituri. Hic contraria de impiorum selemente & messe cogita, sed ea indicabimus in sequentibus.

Seminant dolores. Hoc loco dolor est idem, quod afflictio, labor, lassitudo, eadem vox infra c. 5. *Homo nascitur ad laborem, & ad rem agrariam aliquando accommodatur, ut Jonæ. 4. Tu doles super haderam, in qua non laborasti, neque fecisti, ut cresceret. & fabri, quorum vita laboriosa est, hoc nomine dicuntur Ionæ. 4. (Ghamel) ab eadem radice quasi laboratores, sic nos trabajadores.*

Sed mirum, quod cum peccator in unâ voluptatem percipiendam operam & impensam conferat, laborem dicatur seminare, & non aliam, quam dolorum & anxietatis sementem facere. Multiplex hujus rei causa assignari potest. Prima, quæ ex ipsis vocibus sumitur, quod eadē vox laborem, & iniquitatem significet, ut Psal. 54. *Labor in medio ejus, & iniustitia.* Quare prætereundum non est, quod in ipsa lingua sancta, quæ mysteriis abundat, verbum laborandi idem propemodum sit, quod verbum pravariandi, & transgrediendi, contemnendique Dei præceptum, sola quidem litterarum inversione differunt: nam (Ghamal) est laborare, (Machai) verò est pravariari: ex præ-

varicatione namq; ad laborem, & ærumnas & molestissimam illam tetra culturam damnatus homo est, cum dictum ei est: *Quia comedisti de ligno, ex quo praeceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vita tua, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ, in sudore vultus tui vesceris pane tuo.*

Secundo, quoniam illæ ipsæ voluptates atque delitiæ, cum ingenti labore & solitudine comparantur. Hoc enim illud Jeremiæ est: *Ut inique agerent, laboraverunt.* & id Salomonis Prov. 13. *Peccatores persequitur malum.* Nam ut Plato dixit: *Pœna iniustitiæ comes est.* & quod ad hanc iniquæ terræ culturam pertinet, Prov. 16. *Vir insipiens fodit malum.* indefesso enim labore torquentur impii, dum fodientium, & arantium instat, suam illam iniquitatis terram vertunt & subigunt, non aliter ea omnia, quæ in mundo sunt, *Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, laborem & lassitudinem appellat Ecclesiastes, atque laborem ejusmodi, quo laborat perpetuo homo. Quid (inquit) habet amplius homo, de universo labore suo, quo laborat sub Sole.*

Eam enim nunquam intermittendi laboris legem, illa vox laborat, præsentis temporis indicat, ut olim cum eam sententiam expenderemus, observavimus. siue ergo cogitet de impietate, ut illam perficiat, siue jam obtentis votis fruatur, nunquam non laborat. Eleganter Isaïas dum idololatris insultat, qui suis idolis onusti, vel ut illos ab hostibus eriperent, vel quod hostes illa imponenter suis cultoribus jam captivis gestanda, sudabant & defatigabantur; *Confractus est Bel, contritus est Nabo, facta sunt simulachra eorum bestis & jumentis: onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.*

Tertia quoniam si nihil pro peccatis in impuræ vitæ cultura percepturi sunt, quam dolorem, & cruciatum, certe dolor est id, quod seminat, & ratio est, nemo enim colligit de spinis uvas, nec de tribulis ficus, neque potest arbor bona malos fructus facere; malum ergo semen est, quod seminat impius.

Et cum, quæ cogitantur, & concupiscentia concipit, rationem & similitudinem feminis habeant, certe idem nomen apud Hebræos dolorem & luctum sonat, pariterq; concupiscentiam, videlicet (an) ab (ina) quod est concupiscere, unde inferius cap. 20. dicitur: *Manus illius reddent ei dolorem suum, quasi dicat, reddent semen, quod terra multiplicatum reddere solet agricolæ: Non aliter cum justus lætitiæ, atque jucunditatem ex suis operibus percepturus sit*

Genes. 3.
17.

5.
Secunda solutio difficultatis.
Jer. 5. 9.
Prov. 13.
21.
Plato
ll. 5. de legibus.
Prov. 16.
17.
1. 10. 1.
16.
Ecc. 3.
9.

6.
Tertio satisfactio dubitationi præcedenti.
Matth.
7. 16.

מכאן
מכאן
Iob. 20.
10.

Gal. 6.
8.
Jerem. 2.
31.
Gal. 3.
Messores qui.
Matth. 13. 19.
Hose. 10.
12.
Falx messoria justorum
* Al tiē-
po de la siega pa-
raque sea sin trabaio os dara Dios una hoz cortado-
ra y en dentada de sumanopara que derribéis misericordias a maionos y mannos ios de gloria.

4.
Quid dolor.

Iob. 5. 7.
Ionæ. 4.
10.

עמל
Cur voluptuari-
us homo dicatur seminare dolorem.
Prima proposita quæstio respon-
sio.

Psal. 54.
55.

עמל

Pfal. 96. **II.** fit, quamvis ærumnarum, quas patienter sustinet, & voluntariæ corporis macerationis sementem faciat, lætitiā tamen seminare dicitur Psal. 96. *Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia.* Hebr. Lux facta, seminata quare orta est? non qua ratione sol in cælo oritur, sed ea ratione qua semen in terra nascitur, & fructum profert; lucem ergo, id est quidquid lætum, jucundum, fælix est, percipient.

7. **Quarta & optima responsio.** Quarta, & quæ totius dubitationis nodum facile explicat, quia id seminat quisque, quod non comedit, neque in suos usus expendit, neque asservat, sed terræ committit. Quare interdum famelicit agricola, ejusque familia, ne si semina convertat in victum quotidianum, seminis copia necessaria desit sementi faciendæ; illud igitur seminat, quod sibi negat. Quid tibi illi seminasse videntur, qui euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua? Lachrymas dices & luctum, mœrorem, egestatem: minime vero; imo risum, lætitiā, gaudium, exultationem, & uberem omnis fælicitatis segetem; nam hæc sibi negabant, ne sementi decissent, id explicat originalis vox, ex qua hæc sententia elicitur: *Euntes ibant, & flebant, portantes semen pretiosum,* cum enim pretiola & jucunda quæque abjicerent, atque dispergerent, mœrebant, & lachrymabant. Quid porro seminat impius, qui se voluptatibus exsaturat, & omnia jucunda & mollia confectatur? cum hæc ille in suos vitæ usus conferat, sementi nihil nisi dolorem, cruciatus, aspera omnia & acerba relinquit; *seminat igitur dolorem.*

8. **Delor pro iniquitate.** Sed si dolor, hoc loco non simpliciter pro quovis peccato, sed pro eo, quod iniquum & injurium proximo est, accipiatur, forte melius omnia cohærebunt; dolor ergo sumetur active, & metonymicos, pro eo, quod dolorem efficit, aut infert; in quo etiam sensu dictum est Isai. 59. *Non est qui invocet justitiam, conceperunt dolorem, & pepererunt iniquitatem.* Psal. 7. *Parturit iniquitatem, concepit dolorem, & peperit iniquitatem,* & illud, *Sub lingua ejus labor;* id est, occulte agit de struendis insidiis, & affligendis innocentibus: metent ergo, quoniam *Convertetur dolor ejus* (quem nititur aliis inferre) *in caput ejus, & in verticem ipsius iniquitas ejus* (violentia, injuria) *descendet.* Et sic bene cohæret, quod inferius Jobum cum leone comparat prædæ iuhante, & contra jus fasque imbecilliores discerpente.

9. **Qualis sit impiorum seges, & metillus.** Et metunt eos. Ut aliquid quoque de hac messione dicamus, miserimum est, spem sementis frustrari, ut messis sementi non respondeat; sicut Aggaeus dicit: *Seminasti mul-*

tum, & intulisti parum, (ut terræ, & soli in gratitudinem significaret ob peccata sterilescentis) *comedistis, & non estis satiati* (& illud quidquid fuit, quod percepistis; quasi alendi facultate destitutum esset, famem vestram non explevit. Sic quoque impiis) dixit Hoseas: *Arastris impietatem, comedistis frugem mendacii.* sed multo miserius, si nihil omnino fructuosum, sed omnia vitæ, & spei contraria percipiantur; sicut S. S. *Impius facit opus instabile.* Heb fallax, vel falsum; quod spei non responder: nam dolorem profert, ex quo videbatur decerpenda voluptas. Quid, quod non solum agricolam agit, sed bovem iugo & loris vincitum dæmone stimulante & agitante, & iugum iniquitatis gravissimum atque durissimum sustinente; atque labore & nisu incredibili, *trahentem iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum?* Sed quam putas esse necessariam falcem, qua impius pessimam frugem demerit? certe cum in ore misericordie justi messuri sint; improbi in ore justitiæ divinæ digna suis sceleribus supplicia præcedent. Ecce ut de suppliciorum impiorum verissima prædicet Eliphaz, sed illud tamen, ut Olympiodorus & Polychronius notarunt, ipse non animadvertit, non semper in hac vita esse remunerationem, neque tempus metendi, sed potissimum in futura: *Suo enim tempore metemus,* ut Paulus ait: *Tunc dicet messoribus suis, Mittite falcem, quoniam jam aruit messis terra.* Sed pergendum, ut sententiam integram absolvamus.

IV. Flante Deo periisse, & spiritu oris ejus esse consumptos.

1. *Quid Dei flatus indicet, Quid ventus urens cum ad fruges refertur.*
2. *Spiritus ira naves inflat. Quid latus naribus; quid brevis naso in Sacro sermone ex Moysse, Salomone, & Isaia.*

Nescio quam subitam Dei vindictam afferre videtur iste flatus, spiritusque vehemens, qui repente exurgere solet, tum etiam, ut Chrysost. indicat, *Noli* (inquit) *putare aut à demone, aut ab hominibus ista in te mala immissa, Deus est qui te ulciscitur, & punit.* id significat lectio 70. *A præcepto Domini peribunt.* Sed Polychronius ad facilitatem refert, sine ullo labore aut fatigatione, hos Deus agricolas iniquitatis perdet solo præcepto, solo oris flatu, dicet, & fiet; quos facile & brevi

brevi fit, nos dicimus flatu fieri, en un so plo
namque vox Domini in virtute & in magnifi-
centia, quæ potens est confringere cedros
Libani, tenues quoque calamos, & inanem
messem facile disjiciet, atque decutiet. forte
in hoc flatu alluditur ad ventum urentem
& noxium, qui fruges absumere, & de-
glubere solet, sicut dictum est Isai. 40. Exsic-
catum est scænum, & cecidit flos, quia spiritus Domi-
ni sufflavit in eo. & Ezech. 17. In terra bona su-
per aquas multas plantata est, ut faciat frondes, &
portet fructum, ut sit in vineam grandem. dic. Hac
dicit Dominus Deus: Ergo ne prosperabitur, nonne
in arboris germenis sui arescit? Amos 4 & Aggæi
2. Percussit vos vento urenti, &c.

Ventus
urens.

Isai. 40.

7.

Ezech.

37. 10.

Amos. 4.

10.

2.

Aggæi. 2.

18.

Nasus

iræ in-

dez.

Psal. 94.

11.

Isai. 2.

22.

* Guar-

daos del,

nose le

sub a la

mostaza

alas na-

rices.

Pf. 102.

8.

Exod. 34

22.

* Que

intene

chica ni

angosta

lachi-

men ea.

Prov. 14

17.

Et spiritu oris ejus. Cum spiritus irati ho-
minis faciem totam, nares præsertim incen-
dat, & inflat, recte Vulgatus, quod in Ori-
ginali est, Spiritus nasi ejus, dixit: Spiritus ira
ejus; nam qui irascuntur resant crebro, ut
inflammatos, & biliosos cordis spiritus re-
frigerare possint; quare nasus, pro ira sæpe
sumitur, ut Psal. 77. & Psal. 84. Quibus iura-
vi in ira mea. Eadem vox Isai. 2. Cavete ab
homine, cujus spiritus in naribus ejus est. Id est,
cujus ardentes & concitatissimi pectoris spi-
ritus sursum excitati illius nasum disten-
dunt & inflammant. Cum vero mite, pari-
ens, longanime Dei nostri ingenium signifi-
cant sacræ literæ, contraria ratione expli-
cant, nam quod Psalm. 102. dicitur longani-
mis, & Exod. 34. patiens. in Hebræo habetur
* longus, latusque naribus, ut difficile sit
excandescere, & oppleri copia biliosorum
spirituum; facile vero restare, & refrigerari,
è contra vero impatiens describitur à bre-
vitate, & angustis nasi, Prov. 14. Vir impa-
tiens operabitur stultitiam. in fonte, arctus, vel,
brevis naribus, qui levi de causa irritabilis
est, non potest non stulte agere. Ergo, in-
quit, Eliphaz, ut Jobum notet tyrannidis,
qui aliis injurius extiterit, nunc sentire
Deum iratum, & iusta sceleribus supplicia
constituentem, & ad nihilum redigentem
inanem omnem impiorum fastum, & vanis-
simas divitias.

X. Rugitus leonis, & vox leonæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt.

1. Quid indicet hac leonis rugientis similitudo.
Tyranni principis familia tota leonina. de
leonibus quadam ex sacris, & prophanis.
2. Omnia leonis nomina cadere in tyrannum.
Leona saviore, Catuli audacissimi.
3. Leonis diversa nomina, & an eandem feram
significent.

4. Rugitus leonis qualis sit, quo tempore edatur,
quid indicet ex sacris, & prophanis mul-
ta.
5. Princeps serena fronte, & mitis suavi voce
futurus.
6. Vox in Hebræo, quid, Vox irati in articula-
ta.
7. Quid Catuli leonum, senibus juvenes venantur.
de dentibus leoninis nonnulla.

His verbis vellicari Jobum ab Eliphaz
Homnes intelligunt, Augustinus, Gre-
gorius, Polychronius, Philippus, Beda. Gregor.
Quare Jobum leoni rugienti comparat, sive Polychr.
propter sævitiam & inhumanitatem erga Philip.
subditos, sive propter asperiores voces, & Beda.
querimonias, quas censebat esse indigna-
tionis & impatientiæ indices; vocem vero
leonæ uxori tribuat, propterea quod quædam
ab illa indignabunda audisset: filios vero,
qui ruente domo oppressi sunt Catulos leonum
appellat, quorum dentes contriti, & confracti
fuerint, & prima pars per admirationem
quandam simul cum reticentia efferatur, en
quam gravis & horridens leonis istius rugi-
tus, quam sæva & trux uxoris leonæ vox, &
indignatio, foeliciter jam sævissimorum
filiorum dentes confracti sunt. Et quidem
integram tyranni principis familiam, leonis
principis, leonæ uxoris, leunculorum filio-
rum nominibus non semel significant sa-
cræ literæ, sic Nahum cap. 2. de Rege Assy-
rio: Leo cepit sufficienter catulis suis, & necavit
leonis suis, & implevit præda speluncas suas: Et
iterum Ezech. 19. Ubi leonæ nomine forte
synagogam intelligit parentem atque nu-
tricem principum inhumanissimorum, &
sylvam altricem ferarum. Idem leonis no-
men pro principe, Ezech. 32. & 38. Negotia-
tores Tharsis, & omnes Leonis ejus. & in Psalm.
33. ubi Septuaginta legunt: Divites eguerunt,
& esurierunt.

Hieronym. ex Hebr. Leonis. & 2. ad Ti-
moth. 4. Liberatus sum de ore Leonis; id est, Ne-
ronis sævissimi, Leonem autem ferarum Re-
gem tyrannumve esse ex illis potissimum
notis docent peritina turæ pectore genibus,
incessu, saltu, celeritate cursus, visu, juba, ore
cataphracto, firmis lateribus, nervis soli-
dis, magnis unguibus; atque ex eo potissi-
mum tyranni referunt leones, quod ut Arist.
scribit, adeunt urbes, & injuriam homini-
bus leones inferunt, præsertim tempore
sue senectutis; tunc enim per corporis im-
becillitatem, & dentium defectum venari
nequeunt, cum quo id facit quod se aliquan-
do apud probatæ fidei scriptorem invenisse
testatur Cælius lib. 7. cap. 34. in insula Co-
ovem

Familia
tyranni
principis
tota
leonina,
Nab. 2.
12.

Ezech.
19. 2.

Ezech.
32. 2. &
38. 13.

Psal. 33.
11.

Hieron.
2. Tim. 4.
17.

Leo alio-
rum ani-
mantium
Rex, aut
tyrannus,
Leonis
peculia-
ris notæ

Cælius.

ovem de grege Nicippi leonem peperisse ; quod ipsi Nicippo tyrannidem portendebat ; quam statim ex privata, quam gerebat fortuna allecutus est. Tyrannidem vero leonis eleganter dederit Basil. hom. 9. hexam. Vna, (inquit) cum leone animositas, & ad incandescentiam ira propensio illi agnata est, vita solitaria, expers societatis ad ea, quæ genus subeunt idem, velut enim tyrannus quidam animantium rationis expertum, partes honores congressionesque cum ceteris non acceptat, sed aspernatur. Quæ magis expressa tyranni principis imago ?

2. Sed forte hæc non referuntur particulatim ad uxorem & filios, sed ad eundem superbum & tyrannum principem, variis licet nominibus & comparisonibus, idque dupliciter, primo, ut sit amplificatio quædam ; facile Deus disperdit impios, quamvis leones sint, quamvis leonæ, quamvis leunculi: nam dicunt leonæ, præsertim cum nutriunt catulos, sæviores esse maribus : & Alianus fœminas maribus, leonibus ceu fortiores præferens, scribit: Semiramim Assyriam non, si quando leonem, aut pardalim, similem ve feram interfecisset, sed si leonam esset nata, in eo sibi mire placuisse. Catuli præterea audacissimi, & crudelissimi sunt, ut quos prædæ sanguinis gustus recens sumptus, & lupo, quem in ventriculo gerunt, atque dentium & unguium mucrones nondum retusi ; multo audaciores & sæviores reddant, quare illorum rugitus notatur, Ps. 103. Ps. 103. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & 21. quarant à Deo escam sibi. Et dentes atque molares leunculorum famosi sunt, Hoseæ 5. Joel. 1. ut ille etiam dixit :

Horat. 4. Qualemve latis caprea pascuis
carmi. Intenta, fulva matris ab ubere
Ode 4. Iam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura videt.

3. Diversa leonis nomina secundum diversas ætates. Et sic sane omnia nomina, quæ hic congeruntur, ejusdem animantis speciem, leonina videlicet, significabunt, secundum diversos ætatis gradus. Hæc autem sunt in fonte nomina. Rugitus, Ariech ; vox, Sabhal, dentes Chephirim contriti sunt. Lais perit, eo quod non haberet prædam, & catuli Labi dissipati sunt. At David Kimhi ait secundum diversos ætatis gradus leonem diversa sortiri nomina ; nam in primo vocatur, Ghur, in secundo, Chephir, in tertio Ariech, in quarto Labi, in supremo Lais.

Secundo, & forte ad originale proximius, quod hæc sint nomina bestiarum sævissimarum differentium natura, & specie, in quibus vertendis summa difficultas est, atque varietas, qualis fere in omnibus pro-

priis nominibus herbarum, gemmarum, lapidum, animalium invenitur. quare nihil mirum, quod nunc leonem, nunc leonam, nunc catulum leonis, diversæ licet feræ sint, noster interpret illas nominet, familiari videlicet vocabulo. Constans autem est in vertendo, Ariech per leonem, ut hoc loco ; cum quo etiam consentiunt Septuag. Psal. 7. & 21. & mille aliis locis. Quod autem hic dixit leonam, consentientibus etiam Septuag. iidem isti appellant aspidem, Psalm. 90. & Hoseæ 13. ubi nos habemus, leonam, ipsi habent Pantherem, & Job. 28. pro nostra leana, illi leonem legunt. Quod vero hoc tertio loco catulos leonis nos legimus, sicut & Septuag. Psal. 103. illi tamen hoc, cap. 4. dracones legunt, Hieron. leones dixit, Psal. 33. pro eo quod nos habemus, Divites eguerunt. & Prov. 28. & Ezech. & vitulum, Nehem. 6. cæterum quod hoc loco nos tygridem, Septuag. dicunt Myrmecoleon. & ipse Vulgatus Isai. 20. leonem, & Septuag. aspidem. Quod tandem leonem dicit, eadem voce nominat leonam, Genesis 49. Num. 24. & quod Naum. 28. per vocem fœmineam leonæ. Vulgatus vertit, Septuaginta leones legunt, magna igitur varietas, & certum nihil. Illud tantum certo elici potest, magnam sævitiam ferarum significari tanta nominum congerie. Sed quædam minutiora in partibus singulis indicemus.

Rugitus leonis. Rugire leonis proprium ; & cum aliis tribuitur, leonis fortitudo, & ferocia simul cum rugitu significatur, ut Jer. 25. Dominus de excelsis rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit vocem suam. tum etiam vocis contentio, & horrida quædam asperitas leonis similis.

Tigrides indomita rancant, rugiuntque leones. namque, ut Arist. in Physiognomicis ait, animalia fortia vocem edunt gravem, ut leo & taurus ; sic illud, Rugiebam à gemitu cordis mei, id est graviter, & vehementer ingemiscebam, voce & clamore, quantum poteram contento. Quorsum igitur hoc loco rugitus leonis. & vocis leonæ mentio fiat ? an propter asperiores querelas, ut supra indicavimus ? Sed ipse Jobus non ab impatientia, ut putat Eliphaz, sed à magnitudine doloris elici leoninos gemitus testatur, cum ait : Antequam comedam, suspiro, & tanquam inundantes aque, sic rugitus meus. simulque indicat vehementiam famis caninæ, seu potius leoninæ ; nam famescens leo rugit. An quia rugitus leonis famis, & crudelitatis indicium est ? namque dicuntur rugire, vel cum prædam naciuntur ; sicut Isai. 31. Quomodo si rugiat leo, & catulus le-

Vulgari varietas in vertendo leonis originali nomine.

LXX.

LXX. Hieron.

4.

Iere. 25. 36.

Autor. Phi. Arist. Ps. 37. 9.

Iob. 3. 24.

Rugitus leonis quid indicet. Isai. 31. 4.

Amos. 3. *nis super pradam suam. & Amos. 3. Nunquid iugiet leo in saltu, nisi habuerit pradam? Eccl. 51.*
Eccl. 51. *A rugientibus preparatis ad escam. in quam rem*
Plutarc. *scribit Plutarchus de industria animalium, leones juvenes pradam nactos clamore in vitulini mugitus formam contemperato signum dare, vocareque seniores. Vel rugiunt, cum fame stimulantur; ut ait Petr. 1. cap. 5. Leo rugiens circuit quarens quem devoret. de quo sic scribit Basil. homil. 9. hexam. Tanta illi vocis elicienda natura prastitit instrumenta, ut animantium complura, longe ipso celeriora solo saepe rugitu capiantur. Inter edendum igitur, vel cum esurit, rugit: tuncque ferocissimus est; at jam pascus & fame vacans facilis mitisque majorem in modum est, ut*
Arist. *Arist. ait, Plin. Aelianus, ergo rugitus leonis, signum hoc loco erunt ferociae & saevitiae, quasi dicat, Leonis instar famelicebas, sitiebas tuorum sanguinem, in illa quoque re leone deterior, quod ille satiatum mitescit, tu semper rugiens, semper famescens, plenus semper, semperque jejunos, & inexplibilis.*

5. *Sed illud notandum, non solum in principe & magistratu damnari os cruentum, noxios ungues, innocentium & egenorum depredationem, sed etiam truculentam & horridonam vocem, truce oris speciem, & immanem conspectum; quamvis nihil praeterea mali inferat; Illud pessimum est rugire, frendere, dentes exere (Hablar con aspereza, espantar con bozes, mostrar los dientes) rugitus leonis, vox leonae, dentes*
Prov. 28 *catulorum leonis, Proverb. 28. Leo rugiens, & ursus esuriens, princeps impius super populum suum. aequae nocivum videlicet, aut immanior rugitus, aut dentes ursi, id est, vocis asperitas, & terror, sicut ipsa dentium & unguium immanitas & Prov. 19. Sicut fremitus leonis, ita & ira regis, (id est, vox & facies irata. nam etiam torvum quid leo habet, &*
Prov. 19. *12. Aristoteles aliquid nubis circa supercilia habere dicit (videlicet aspectum minime serenum) & pelliculam in ima fronte supercilia & nasum versus prominere. Frontem igitur minime habet exportectam, sed contractam, rugosam, nubilam, aspectum atrocem, & Scythicum; atque in eos quoque superbissimos homines res haec torqueri potest, qui non dignantur alios suo conspectu, neque conijciunt oculos in inferiores, & egenos; qua in re leoninam etiam superbiam & saevitiam referunt: nam leoubi ira fervet, & turba canum circumvallatur, dicitur defixis in terram oculis consurgere in praedium) & sicut * ros super herbam, ita & hilaritas regis; collucent videlicet, & splendent herbae matutini ro-*
***Un buē** *rostro, y*
unos o *jos a le-*
gres del

ris guttis, velut gemmis, sic Deus illuminat vultum suum super nos, sic elevat agnus, imo & leo, leo simul & agnus Christus Jesus oculos, ut videat atque provideat his, qui se sequuntur; sic ille praeerit, ut videat cecos, & miseros laeta benignaque fronte, atque voce mitissima consoletur.

Vox leana. Vocabulum originale, tam vocem articulata, quam inarticulata significat, & quemcunque; etiam horridonum strepitum: vox eadem Job. cap. 15. Sonitus terrorum in auribus ejus. Exod. 9. Cessabunt tonitrua. Hujusmodi inarticulata vocem leonis instar emittere, qui irascuntur, eleganter Basil. scribit, homil. 10. hexam. Qualis (inquit) tu, siquidem leonem ratione dute exercens, illius quoque contemnens rugitum, te hinc effers, & insolescis? ipse contra infrendens dentibus incinann, nec suis articulis distinctam emittis vocem animo prorsus ira percito, & ad hoc committente, ut in unum aliquid impressionem faciat.

Dentes catulorum leonis. Supra indicavimus hanc partem referri posse ad filiorum interitum, & oppressionem ruente domo, deinde etiam ad ipsum Jobum, vel ad ejus ministros impios, quorum opera in explandis pauperibus, & per vim vexandis uti solent tyranni, quasi dicat; Jam non sunt ministri impii, qui tibi velut leoni seniori pradam conquirant & afferant; nam hic catuli, non pro teneris & lactantibus adhuc foetibus accipiendi sunt, sed pro adolescentioribus leonibus, quorum vis, celeritas, saevitia maxima, industria quoque ea, quam Plutarch. scribit his verbis: Haud minus est, & leo socium animal; graves annis, & confecti jam in commune à junioribus in ventum ducuntur: at ubi cursu despondere animum, sedent eventumque praestolantur, juvenes interea rem agunt, nam ut successit, clamore in vitulini mugitus formam contemperato signum dant, vocantque senes, illi statim ut sensere, accurrunt, ac in commune prada fruuntur.

Simillimum id Amos. 4. Audite verbum hoc vacca pingues, qua calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes, qua dicitis Dominis vestris, afferte, & bibemus.

Chaldaei. qui dicunt principibus suis, ubi est potestas ut diripiamus, quasi dicant, Afferre, date nobis potestatem, ut ebibamus, & exugamus sanguinem, eleganter explicat Hieronymus. Iubete tantum, & nos cuncta vastabimus.

Vel de ipso Job poterunt haec accipi, non enim senex erat, cum illi haec dicebantur, sed 60. aut 70. annorum, dentes catulorum leonis contriti sunt, tibi nimirum: excidunt enim dentes leonibus aliquando, Contriti à radice (lathagh) Alii evulsi, eradicati

prelado
son per
las parcel
subdito.
Luc. 16.
23.
Joan. 9.
1.

6.
קל
Quid
vox in
Hebraeo.
Job. 15.
21.
Exod. 9.
28.
Basilus.
Irati vo-
ces inar-
ticulas
edunt,

7.
Qui
leonum
catulis,

Plutarc.
de in-
duct.
animal,
Leonis
venatio
qualis,

Amos. 4.
5.
Chal-
daei.
Hieron.

ענה
cati

cati; hoc loco tantum habetur ea vox, & videtur ad rem ipsam, quæ accidit leonibus, allusionem habere; nam iis ob ætatem dentes aut confringuntur, aut excidunt: auctores sunt Arist. Plin. Vel ad caninos quos vocant, dentes, id est, quatuor, duos superiores, & duos inferiores, qui in leonibus valde diuturni sunt, possumus respicere; de quibus sic Arist. scribit: *Eorum quæ dentes serratos, id est, acutos & teretes habent, nonnulla non amittunt caninos, ut leones.* Erit ergo sententia: Tuis dentibus quasi leo confidebas; sed * contriti sunt, atque evulsi; & molas, dentesque caninos leonum confregit Dominus. Quare autem hoc loco Septuaginta vertunt, gaudium Draconum extinctum est, non video.

Aristot.
Plinius.

* Fiavas
derus
colmil-
los y que
brarõ se
te al
meior
tiempro.
LXX.

XI. Tigris periit, eo quod non haberet prædam: & catuli leonis dissipati sunt.

1. Rursus de leonis catulis, & de eorum in venando natura, ut parentibus senibus prospiciant.
2. Tigris in Hebr. familiaris fera in Syria.
3. Myrmicoleon cuiusmodi animal, an verum, an vero fictum sit. quid nomine & re ipsa significet. Regioni Arabia fere non ignota.
4. Catuli leonini non venantur gregatim. quædam ex Polluce.

I.
David
Kimhi.

Tigris. Si verum est, quod superius ex Kimhi indicavimus, nomen originale, quod hoc loco subest, *Lais*, significare leonem senem, certe videtur sensus esse; Leo præ senectute venari non potens, tandem deficit, præsertim si neque catulos habeat, qui prædam afferant, ut in commune illa omnes fruantur (ut nuper ex Plutarcho afferebamus) ita (inquit Eliphaz) tua superbia commeruit, ut omni filiorum præsidio atque famulorum fugientium conspectum tuum, destitutus, fame & squalore conficiaris. sed Æliani in eam rem verba, si non lectori, mihi gravia non erunt. Ex leone procreati, & robusti, & vigentis ætatis fiducia nixentes longe procedunt ad venandum, ac patrem jam senem secum adducunt, eum impellentes, deinde in media via, quam ingressi fuerint, illum relinquentes, toto animo ipsi in prædæ curam incumbunt, ac tantundem prædæ consecuti, quantum vel sibi, vel genitori satis ad prandium sit, generoso quodam & contentissimo rugitu edito, parentem suum secum, is ut convivium ineat, tanquam convictores ad prandium convivam invitant, senex tunc sensim, & pedetentim velut re-

ptans eo accedens, primo filios amplexatur, deinde lingua eis suaviter, velut laudans horum felicem venationem, blanditur: post & prandio dat operam, & cum his epulatur.

Sed cum varie (*Lais*) reddatur à vulgato: ut supra diximus, aliquando *leo*, aliquando vero *aspis*, nunc certe *tigris*, quod, ut fuit rerum peritissimum, ad eas feras respexerit, quæ in Jobi terra, & frequentiores, & notiores erant, scribit autem Diodorus, in parte Syriæ contermina reperiri leones, & pardales, & qui Babylonis vocantur tigres, vel, quod tigris leoni simillimus sit, excepta maculosa pelle, ut Oppianus auctor est.

Sed illud difficilius, quod Septuag. *Myrmicoleon* reddunt, quo etiam modo Augustin. legit, quæ de hoc animali scribit Olympiodorus, omnino adscribenda sunt; Negant nonnihil *Myrmicoleonem* animal esse ad veritatem historia, sed compositione esse duntaxat fabricatum, alii bestiolam esse ajunt ab Oceano ortam sive è terra procreatam. idcirco vero interire, quod cibo caret cum ejus natura congruente, quidam etiam affirmant sine cibo vitam illud animal tueri, sic Deo ipsi consulente.

Totam ergo sententiam Olympiodor. per interrogationem legit, & hac ratione intelligit dictam ab Eliphaz; Dic mihi, ô Job, nunquid Leones unquam suum amiserunt robur? num Myrmicoleon periit, quamvis cibum non attingat? num catuli leonum pecorum more gregatim pascuntur? an non vitam degunt solitariam, atque in suo quisque loco commorantur, primæque naturæ parent institutioni? sic tu si verus homo extitisses, nec à Deo descriptas lineas transiisses, nihil tibi hujusmodi accidisset. Nilus in Catena fictum nomen esse indicat, ex audacissimo leone, & contemptissima formica coagmentatum, ut sonet formica leo; & eo nomine ait significari animi passiones, & perturbationes, quæ cum initio facile superari possint, si sinantur crescere, in lævissimos leones evadunt. Olympiodorus ad diabolum refert, is enim formica est pietate præditi hominibus, leo impiis. Philippus quoque non esse verum animal indicat, appellat enim *portentum*, & ea peculiari ratione ad diabolum transfert, quod quando prædam agit de sanctis, tanquam de majoribus rebus, ut leo habendus est; quando vero minima querit auferre, formica dicendus est. Sed vel ex hoc loco verum animal esse ego non dubito; nam pro nomine veri animantis, quod in fonte legebant, nunquam posuissent Septuag. fictum nomen, fictumque animal. Thesaurus Græcus in-

2.
Tigris in
Syria.

Diodo-
rus.

Oppia-
nus.

3.
LXX.
August.
Olymp.
Myrmi-
coleon
cujusmo-
di ani-
mal.

Nilus.
Animæ
passiones
similes
Myrmi-
coleoni
Diabolus
similis
myrmi-
coleoni.
Olymp.
Philip-
pus.

Henric.
Steph.
notatur.

terpre-

Strabo.

terpretatur leonem fomicarium, parvum omnino animalculum formicis insidians: sed tum huic loco non congruit, in quo, grandioribus ex rebus magnificentissimæ similitudines petuntur; tum res ipsa aliter habet, nam genus quoddam leonum esse Strabo libr. 16. auctor luculentus est, scribens in Pseudocasia esse copiam elephatorum, & leonum, qui formicæ appellantur, & genitalia sursum versus habent, & colorem autem, nūdiores Arabicis; eadem fere lib. 6. scribit, reperiri etiam in extremæ Arabiæ ultimo promontorio. Ergo tera est Husitarum regioni non incognita.

4.
LXX.
Olymp.

Et catuli leonum dissipati sunt. Septuaginta legunt juxta Heb. *Divisi sunt ab invicem.* quod Olympiod. ad naturam leonum refert, qui non incedunt gregatim: fugiunt etiam aliquando parentes suos catuli, ut

Ps. 103.
21.

Pollux.

indicatur Psal. 103. *catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quarant à Deo escam sibi.* In quam rem Pollux tradit, catulos adeo nihil metuere insidias, & suis viribus confidere, ut soli sine parente venatum prodeant. Hæc igitur erit sententia Eliphaz; Nemo tibi adest o Job, tuorum. Vulgatus ad supplicium videtur retulisse; Dissipata est ista tua superbissima familia & disjecta. Polychr. Filii divisi à parente per mortem, nam *dividit, separat, dissipat amara mors.*

Polychr.

XII. Porro ad me dictum est verbum absconditum, & quasi furtive suscepit auris mea venas fursurri.

1. Prima Græcorum interpretatio non probatur.
2. Proponitur questio de veritate hujus revelationis, & prioris partis probationes. Stridere quid in Isaia. Hæretici buccas instant. Pauli modestia.
3. Secunda sententia.
4. Sententia verior, potuisse hanc revelationem divinam esse. Quo tempore contigerit.
5. Verbum absconditum quid sit in Hebræo. Qualis sit ea translatio qua utitur Eliphaz.
6. Quid verbum, aut verbum Domini. notat R. Moyses.

1.
Olymp.

Difficilem & impeditum locum Olympiod. asserit, & cujus multæ possint esse interpretationes. Quare cum hanc, tum alias sequentes sententias nullam revelationem, sed tantum exhortationem quandam continere existimat in hanc senten-

tiam, Deum, o Job, time, neque contra illum efferaris, qui potest, soletque non solum die, sed noctu etiam de dormientibus supplicium sumere, nocturnis visis, & horrificis insomniis, id quod ab aliis audivi, & ego iple expertus sum: nam sæpe tetricatus sum insomniis, & spiritus quidam in me ruere videbatur, nulla forma, aut specie percepta. vel, eum verere, cujus est formidolosa notitia, & vix vult ab homine cognosci, nisi sub obscura quadam specie & figura, quæ vix percipi possit. eodem fere modo accipit Polychr. Sed præterquam quod hic sensus non videatur valde efficax ad revincendum Job, neque aptus ad ostendam efficaciam & vires divinæ justitiæ, certe valde durus est, cum lenis atque germanus revelationem aliquam manifeste hoc loco afferat, qua ratione universi omnes interpretes accipiunt.

Sed an hæc fuerit vera revelatio à Deo immissa, an vero ab ipso Eliphaz, vel à Dæmone conficta, non constat. & D. Thomas sub dubio videtur relinquere. At Lyranus asserit confictam fuisse ab Eliphaz, neque longe discedit Isidor. Clarius, dicens gloriari Eliphaz inepte hæc sibi à Deo revelata. Et probari potest primo, nam cap. 43. audivit Eliphaz à Deo male locutum fuisse, quasi ex suo cerebro, & mendacio. Præterea, quia non videtur esse divina revelatio, qua Eliphaz adducatur ad falsitatem aliquam, & iniquam suspicionem de Jobi vita, & sanctitate. ad hæc, quoniam in hoc suo viso narrando, & describendo simillimus extitisse videtur Eliphaz hæreticis, falsisque prophetis, qui ut sibi fidem, & honorem apud ineptam plebeculam comparent, jactant se afflatos divino numine, & ad eos locutum familiariter Deum, quibus nunquam sit locutus. Exemplum videas in Sedeia & falsis Prophetis, 3. Reg. 22. Accedit quod sesquipedalia verba & ampullæ totius hujus narrationis suspectam potest nobis reddere veritatis fidem, nam de Pythonibus, & divinis scribitur Isai. 8. *Qui strident in incantationibus suis, stridere quidem prop. ex Hebr.* perstrepunt, & concavum sonant, *hablan huecoy hinchado*, ut exaudiantur: & pro spiritus inflatione, interiori pectore submurmurant. Quanto melius & modestius ille, qui nihil molitur inane, veritatis prædicator Paulus, qui cum 2. Corinth. 12. dicat, *Non expedit gloriari*, & deinde venit ad visiones, & revelationem illam diuturno silentio suppressam, ut quam ante quatuordecim annos accepisset, quasi non sibi sed alteri factam illam commemorat, nulla

Polychr.

2.
Propo-
nitur du-
bitatio
de veri-
tate hu-
jus reve-
lationis.
D. Tho.
Lyranus.
Clarius.
Prioris
partis
probationes.

Isa. 8.
18.2. Cor.
12. 1.

la

1. Cor. 12. I. la inanium circumstantiarum jaetatione ,
deinde ea, quæ audierit, non licere homini lo-
qui, ut vel hinc colligi possit id verissimum
proverbium; Totum spiritum profert stultus ,
sapiens differt & reservat in posterum.

3. Alii asserunt veram fuisse narrationem
Eliphaz, sed revelationem factam fictam-
que à Dæmone transfigurante se in ange-
lum lucis, ut delusus Eliphaz, atque sibi cer-
to suadens illam fuisse Dei admonitionem,
vehementius accenderetur ad accusandum
Jobum, & refellendam illam suæ innocen-
tiæ opinionem.

4. Sed asserendum sane, potuisse hanc esse
veram atque divinam revelationem, cum
multa vera atque utilia contineat. sic vide-
tur accipere Gregor. & Philip, presbyt. in
idemque propendunt D. Thom. Burgenfis
in additione contra Lyram, Carthusianus ;
atque alii juniores, atque ideo ipse Eliphaz ,
cujus sanctitas, & sapientia testata erat, ex
multis signis , quæ fidem suis dictis facere
possent, illam confirmat : quod enim ali-
quando illi locutus fuerit Deus, videlicet c.
41. indicat nunc quoque potuisse familiari-
ter cum illo egisse; neque repugnat ea Deum
revelare, quibus hominem male usum esse
præsciat. Cætera, quæ supra objecimus,
non tam ad inanem, & insolentem ostenta-
tionem, quam ad certam ex multarum cir-
cumstantiarum indiciis fidem faciendam
referenda sunt.

Illud vero valde incertum, quando hæc
contigerint scholia. Vatabli indicant post
Jobi calamitatem proditum esse Eliphaz
cogitanti de rebus Jobi, quod ob peccata
esset miser. sed neque divina revelatione,
quæ non potest nō esse vera, aliquid falsum
prodi potest : neque oportet ut hoc tem-
pore hoc oraculum acceperit à Deo, nam
quandocunque tandem fuerit, nunc illo
uti ad rem suam potest.

5. Porro ad me. Forte ut se aliis præferat, qui
hæc non assequantur, atque ad diem per-
tinere potest, Verbum absconditum, quod vide-
licet alios lateat. Quasi dicat: nihil mirum
te in ignorantia quadam & falsa tuæ inno-
centiæ persuasionem hære, namque ea
ignoras, quæ mihi revelata sunt, vel, ut dicat
se quoque in eadem Jobi sententia & judi-
cio de rebus fuisse quousque peculiari Dei
admonitione edoctus fuit, & hoc forte Va-
tablus voluit, quod cum Jobi clade audita
animo percelleretur Eliphaz, & cepisset
cogitare, quam obrem virum infontem tam
acerbe Deus tractaret, Deus illi hac revela-
tione, & admiratione occurrerit, & quo-
dammodo responderit.

Pined. Tom. 1,

Sed congruentius rei & sermoni sacra-
rum scripturarum, verbum absconditum, di-
cetetur, quod non valde clarum, neque aper-
tum fuerit, sed modo prophetico, & simi-
litudinario, & externæ imaginis confusa
quadam & obscura cognitione obvelatum,
id quod vox originalis indicat, nam *Ganah*,
furari est, *Gunah* vero in voce passiva furto
delatum, vel sublatum, eadem omnino vox
quæ Gen. 40. ait Joseph. *Furtim sublatus sum*
inde de eo dicitur, quod clam, & secreto
agitur, furti instar, & de quo palam, &
aperte non agitur, quare nos quoque, cum
quis sine causa rem aliquam abscondit, vel
submissius aut secretius quam res exigit,
loquitur, jubemus ut elata voce utatur, ne-
que enim furtum est, quod occultari de-
beat. (*que habile alto, que no es cosa ni buey de
turio, que no se pueda dezir y saber*) & idem et-
iam indicatur verbis sequentibus, *quasi fur-
tive suscepit auris mea venas susurri ejus*. nihil
enim aliud hæc significant, quam vocem
fuisse tenuissimam, & quæ vix summa cum
attentione percipi posset: tum etiam quod
revelatio velocissime transierit, & dispa-
ruerit, licet enim prophetiæ spiritus non sit
in prophetis per modum qualitatatis perma-
nentis & inhaerentis, sed tamen interdum
magis frequens est, magisque quieta, ali-
quando rarior; fugitque velocius, sic enim
ex Hebræo legitur pro venis susurri, *parum
de eo*.

Sed eleganter hanc nostri interpretis
translationem tractat Greg. lib. 5. c. 20. *Ve-
nas* (inquit) *superni susurri auris cordis furtive
suscipit, quia subtilitatem locutionis intima affla-
ta mens, & raptim, & occulte cognoscit: vena
autem susurri dicuntur causarum origines, quibus
hæc ipsa aspiratio ad mentem ducitur: nam ali-
quando amore, aliquando nos terrore compungit
&c.* deinde ait: *Qui susurrat, occulte loquitur,
& vocem non exprimit sed inimitatur.* videtur
Greg. agnoscere metaphoram ductam ex
occultis canalibus, per quos aqua decurrens
tenui quodam murmure, & non nisi admo-
ta aure deprehendi potest, nam sicut aqua
Siloe, ita revelatio vadit cum silentio. ad-
aliam quamvis similem valde metaphoram
respexerunt Græci, nam lectionem illam Se-
ptuaginta, *Sonitu nocturno incidens timor, &c.*
sic explicat Polychron. *Quemadmodum in
intempeste noctis silentio, soni circumcursan-
tis, aut flatus ruentis motionem sentimus, ipsum
contueri non possumus: sic de Deo mihi cogitanti
cum illum invenisse me credo, tunc elabitur ma-
xime.*

Illud vero notandum, cum hic meminit
Eliphaz Verbi à se auditi, conciliare auctori-
tatem suis dictis, quod enim Deus inte-

Verbum
abscon-
ditum,
quid.

גנח

גנח

Gen. 40.
15.

Unde su-
matur
meta-
phora
hæc.

Gregor.

Isa. 8. 8.

LXX.

Polychr.

6.

X

rius

rius propheta loquitur, illud solet dici *verbum*, sed sicut in aliis Prophetis subiungitur *verbum Domini*, aut *Dominus dicit*, hoc quidem Dei nomen nunc desideratur. Illud etiam notandum, *verbum* ad revelationem pertinere, nam si Deus aliquem moneat aut reprehendat, non tam nunc dicitur Deus loqui, quam venire, & apparere. uti de Laban & Abimelech observat R. Moys. quem adducit, & sequitur Andreas Masius Josue r. sed existimo hujus observationis rem non esse valde certam, cum etiam nominibus locutionis, visionis, somni, illa correctio Laban scribatur Gen. 31. *Vidit in somnis dicentem sibi Dominum.*

XIII. In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines.

1. *Quid horror ex Hebræo. aliorum interpretum varietas.*
2. *Cur revelatio dicatur vox, aut visio.*
3. *An visio Eliphaz fuerit interna an externa. & quo tempore acciderit.*
7. *Somnus in Hebræo dicitur cadere, & quare.*

I. **LXX.** **IN** honore. Descendit ad circumstantias explicandas, quæ comitari solent divinas revelationes, quod autem noster dixit, *horrorem*, non sine exemplo fecit, nam etiam Septuaginta dixerunt: *Timore autem, & sonitu nocturno invadens timor super homines, &c.* nox enim timida est, & tenebræ horridæ, & quæ incidunt noctu cogitationes, aut visæ, horripilationem afferre solent.

2. Cor. **12. 7.** **2.** **Quare** **prophe-** **tia dici-** **tur visio,** **& verbū.** Chaldaus dixit, *in cogitationibus*, Regia, *in ramusculis à visionibus noctis*. recidunt eodem omnia; nam esto vox originalis ramum significat, sed non quidem quemcunque, neque ramusculum, sed qui eminet, vel qui prominet in summitate cacuminis. aut qui excedit alios longitudine, ut Isa. 17. *An cacuminibus ejus*, sed translatitiae cogitationem significat, quæ est velut ramus, germen, conceptus mentis, qui menti adnascitur, & adhærat, & præsertim ea cognitio, quæ peculiare aliquid, & magnificum habet, cujusmodi revelationes sunt, quæ excedunt reliquas, & velut cacumina, & summitates arborum prominet, & eminent, eo allusum putant à Paulo, cum dixit: *Ne magnitudo revelationum extollat me, &c.* quasi dicat excessus, altitudo, eminentia revelationum, Græc. Hyperbole, excellentia, sed si quæ allusio est, tenuis est.

Visionis. Cum Deus afflatu cælesti, & inspiratione interna excitat prophetæ animū, ita ut propheta reddatur attentus, aptusque ad intelligendum divinam revelatio-

nem, & admonitionem. tunc propheta audire dicitur, & Deus loqui, ipsaque revelatio Dei verbum, & vox; si vero propterea etiam imago aliqua, aut species repræsentetur, & objiciatur imaginativæ aut intellectui vel visui etiam externo, non solum revelatio ad auditum, & vocem refertur, sed etiam ad visionem. Utriusque igitur meminit hoc loco Eliphaz sicut etiam Gen. 15. *Gen. 15. 2.* conjungitur utrunque, *Factus est sermo Domini ad Abraham per visionem dicens, &c.* Eleganter autem hanc auditus cum visione conjunctionem Basil. explicuit super id Psalm. 28. *Vox Domini super aquas. Vox Domini (inquit) non est percussio circa aerem, sed alterius generis quadam, concepta apprehensione eorum hominum, quos Deus vult suam vocem audire; ita ut ejusmodi is servet proportionem, quæ sæpè numero contingunt per insomnium. Quemadmodum enim non percussio aere quadam verborum, & sonorum memoriam in phantasia per somnum accipimus, dum vocem non per auditum, sed per ipsum cor nostrum formatam haurimus, talem quandam oportet ex Deo vocem putare inesse prophetis.*

Nocturna. Tempus noctis ad prophetiam & revelationem accipiendam apissimum, *An hæc existimat vero Albert. (& quidem ad hanc visionem & cogitationem internam accommodate) rem totam hanc peractam esse non auditu & oculis corporeis, sed interius. potuit sane utrovis modo contingere, neque utrique parti repugnat hanc revelationem factam fuisse Eliphaz non dormienti, sed vigilantis, idque significari illis verbis: Quando solet sopor occupare homines.* aliis enim dormientibus, vigilans ipse potuit in timidas illas cogitationes, & quasi mentis excessum rapi, ita censent D. Thom. Lyran. Cajetan. *D. Tho. Lyranus Cajetan Philip.* At Phil. videtur intelligere partim in somno. partim in vigilia accidisse, alii ex eisdem illis verbis potius somnum, quam vigiliam eliciunt, cum dicat somni tempore hæc accidisse, res dubia, & quam in suam quisque sententiam facile possit adducere.

Quando solet sopor. Illud Cajet. observat, tempus describi, cum eam visionem habuit, videlicet ea hora, quando solent homines primum inire somnum Hebræ. *In cadere soporem super homines sal caer del primer suenno.* Hanc primam noctis quietem visis aptam esse, Poeta quoque indicavit, cum Æneam narrantem facit:

Tempus erat, quo prima quies mortalibus agris

Incipit, & dono divum gratissima serpit, In somnis ecce ante oculos maestissimus Hector

Visus adesse mihi

Eleganter autem dicitur sopor cadere namq; *Quare videtur dica-*

ut sopor
cadere. videtur nos opprimere, tum etiam active,
quia cadere nos facit. nos dicimus cadere
somnia super aliquem, vel cadere præ
somnia, *saersea pedacos de suenno*. Forte ad ipsa
animalis membra respicitur, nam ex capite
superiori propter inde descendentes vapo-
res, videtur labi & fluere, atque detidere
in reliquos artus.

XIV. Pavor tenuit me, & tremor, &
omnia ossa mea perterrita
sunt.

VV. Et cum spiritus me præsentem
transiret, inhorruerunt pili
carnis meæ.

XVI. Stetit quidam cujus non agno-
scebam vultum, imago coram oculo
meo, & vocem quasi auræ
lenis audivi.

1. Timor initio divinarum revelationum.
2. Quis fuerit spiritus iste transiens. Quid transiens indicet. Illustratus David.
3. Sonitus, & horror in relatione.
4. Quid aura lenis, quid silentium in Hebræo.
5. Nota vera relationis: & regula discernendi spiritus ex Patribus.

1. **D**ivinis visionibus, & revelationibus comes præsertim initio esse solet timor & horror quidam, quo homines attendant, atque suspiciant divini spiritus præsentiam, & ad tanta mysteria percipienda se longe infirmos, atque inferiores, agnoscant, ut videre est Isai. 2. v. 1. Dan. 10. v. 8. Apocal. 1. v. 17. & hoc lib. cap. 7. v. 14. & cap. 33. v. 16. & 19.

2. **Q**uis fuerit spiritus iste transiens. *Philip. Beda. D. Thom. Lyran. Cajet. Eugub. Titelm.*
Et cum spiritus: Spiritum hunc, angelum fuisse explicant Philip. Beda, D. Thom. Lyran, Cajetan. qui primo in specie visibili se exhibet, fuerit visus egredi, & prodire in conspectum, deinde steterit. quare de eodem sermo sit in primo & secundo versiculo. At Eugub. Titelm. & alii post Græcos ventum intelligunt, & videtur sensus idem Septuaginta, *Spiritus in faciem meam incurrit*, quod verius videtur, atque hinc Eliphaz timere cœperit, forte ergo fuerit vehementior aliquis ventus; deinde lenior alia aura spiravit, quare illud, *me præsentem*, in fonte est, *super faciem meam*, & illud *transire*, repentinum, æque ac velocem statum significat, indicem ac prænuncium subsequente visionis, qui horripilationem effecerit, nam præingenti timore, & frigiditate partium externarum stringuntur, & premuntur pilorum radices, & eriguntur, Psal. 118. *Confuge timore tuo carnes meas*. Hiero. ex Hebr. *Horripilavit*
Pined. Tom. 1,

à timore tuo caro mea. eleganter autem Septuaginta dixerunt, *confige*, quod nunc videatur caro aculeata, & velut infixis clavis horrida, ut Jerem. 51. *Adducet equum, quasi iere. 51. brutum aculeatum*. propr. horripilatum, crinibus erectis ferocientem.

3. **S**tetit quidam. Septuaginta sententiam hanc negative efferunt, *Surrexi & non cognovi*, *vidi & non erat figura ante oculos meos*. ita ut horrore illo & vehementiori flatu expergefactus Eliphaz surrexerit à lecto, neminem tamen viderit, sed nostra lectio conformior est originali, *stetit*, constitit ante me umbra, obscura forma, cujus figuram plene, & distincte cognoscere non potui, neque de totius corporis habitu bene judicate: & potuit quidem cum solo horrifono sonitu contingere horror nimius, sicut dicitur Dan. 10. *Vidi ego Daniel solus visionem*, porro Dan. 10. *viri, qui erant mecum, non viderunt, sed terror nimius irruit super eos, & fugerunt in absconditum*.

4. **E**t vocem quasi auræ lenis. Similis fuit Eliæ visio 4. Reg. 19. Indicatur autem post commotionem, & ventum horrifonum, silentium subsequutum, & vocem tunc personasse: nam in Hebræo legimus, *Et silentium, & vocem audivi*. Symmach. *Silentium vocis audivi*. & quidem vox originalis, *Demamah, mach*, proprie silentium est, sed pro tranquillitate usurpatur, & aliquando pro aura tenui, est enim eadem vox illo loco 4. Reg. similiter hic Septuaginta dixerunt *Auram & vocem audivi*. & Psal. 106. *Statuit procellam ejus in auram*. Hieron. ex Heb. *Statuet turbidinem in tranquillitatem*. Ex quo elicitur veræ signum revelationis, si primum timorem incutiat, ad extremum afferat animi gaudium, & tranquillitatem, omnemque priorem commotionem sedet, & auferat, sicut post tempestatem lenis aura & tranquillitas succedit, sic sancti Angeli Virgini sanctissimæ, Zachariæ, Danieli apparentes, post primi conspectus turbationem, atque timorem conceptum, jubent illos minime timere, & ipse angelus erigit Danielem *super genua sua*. de qua regula bonos spiritus à malis dignoscendi & discernendi agit Divus Thom. 3. part. q. 30. a. 3. ad 3. ex doctrina sancti Antonii. tum etiam hoc loco. & Albertus. Carthus. Silvest. in Rosa aurea. N. P. Ignatius in suis exercitiis spiritualibus, vid. Greg. homil. 8. super Ezech. & lib. 4. mor. cap. 30. ubi explicat causas, quare animo turbentur, & corpore langueant homines ex divinis visionibus & revelationibus, sed præcipue hoc li. 5. c. 23. ubi rem confirmat eleganti allegoria visionis illius parentum Samsonis, Jud. 13. nam Manue viso angelo Jud. 13. timet 22.

timet, Morte (inquit) moriemur quia vidimus Dominum. at uxor meliori spe erecta ait: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum & libamenta non suscepisset. Quid est hoc (inquit) Gregorius, quod ad visionem angeli vir sit timidus & mulier audax: nisi quod nobis quoties coelestia demonstrantur, spiritus quidem pavore se concutit, sed spes ad maiora audenda se erigit, unde turbatur spiritus: quia igitur, cum altiora secretorum coelestium sublevata mens conspiciat, cuncta humanarum virium soliditas contremiscit. neque vero hoc veræ revelationis argumentum est ita verum, ut fallere aliquando nequeat, quod observavit Caj. loco ex. 3. part. superius adducto, sed sane est valde accommodatum divinis rebus, quæ cum videantur primum sui maiestate opprimere atque difficultate deterrere, sua deinde bonitate, & veritate recreant, ac reficiunt debilitatum animum, atque fructum pacatissimum exercitatis afferunt.

XVII. Nunquid homo Dei comparatione justificabitur, aut factore suo purior erit vir?

1. Comparatio cum dicitur in sacro Sermone, per comparativum nomen exponenda. Præpositio ultimi casus quam habeat vim.
2. Prima & secunda huius loci interpretatio non probantur. Aptior tertia.
3. Quarta optima, justificare quid. Explicati David, Isaias, Paulus.
4. Purum quid. Illustratus Psalm. 38. Creatori non repugnandum.

I.
Compara-
ratio
quomo-
do expo-
nenda.

Præpo-
sicio ul-
timi ca-
sus.

Luc. 18.

14.

Matt. 11

19.

2.
Prima
huius
compara-
tionis
exposi-
tio.

1. Bor. 4

4. 4.

HÆc est maxima propositio, quam Eliphaz audivit, ex qua ipse male colligebat, Job propter sua peccata puniri. Nunquid homo hoc loco, Enos, miser, ætumnis atque peccatis obnoxius, Dei comparatione id est, præ Deo, justificabitur, justior erit Deo? nam illa comparatio recte per comparativum nomen exprimitur, & solet etiam significari per præpositionem ultimi casus; ut, Descendit hic justificatus ab illo, id est, præ illo, & Matt. 11. Iustificatus est sapientia à filio suis, id est, justior declarata, quam filii sui.

Sed multiplex potest esse huius comparationis sententia, primo, quod nemini liceat de sua sanctitate coram Deo gloriari, nam licet tibi ullius peccati conscius nō sis, sed non ex hoc justificatus es, id est, justus & sanctus, & ab omni, etiam levi peccato immunis declaratus, & renuntiatus; nam qui iudicat te, & vel peccatorem & fontem, vel innocentem pronuntiat, Dominus est. idem

reperitur inferius cap. 25. Nunquid justificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Sed non congruit cum præsentī instituto; nam cum Eliphaz de sanctitate, & vitæ integritate loquatur, nō tam comparatio faciendā est cum Dei omniscia sapiētia, quam cū illius iustitia, & sanctitate.

Ideo secundo Gregor. August. & alii hanc computationem hominis cum Deo in sanctitate & munditia sic intelligunt, ut dicatur homo, licet sanctissimus, coram Dei sanctitate infinita minime videri mundus, aut splendidus: nam, ut Gregor. ait: Humana iustitia divina comparata iniustitia est, quia & lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur. atque huc videntur pertinere quædam sacrarum Scripturarum universalia pronuntiata, quale illud Psalm. 115. Omnis homo mendax. & illud Isa. 64. Quasi pannus menstruata universa iustitia nostra, & Isa. 74. illud Psalmi centesimi quadragesimi secundi. Non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. quo loco eandem expositionem docent Hilarius, Hieronymus, Arnobius, Euthym. neque ab illa abhorret Augustin. sed eleganter amplificat lib. ad Orosium contra Priscillian. & Origenist. cap. 10. Cuius (inquit) participatione iusti sunt ejus comparatione nec iusti sunt. Sed non video quomodo hic sensus cohereat cum proposito Eliphaz: neque qua ratione ex hoc possit colligere Jobum merito à Deo puniri, aut non debere de divina iustitia conqueri. dicam tamen de hac interpretandi ratione aliquando plura.

Tertio aptior est interpretatio, quæ ex D. Thoma. & Cajetan. elicitur, Nemo ex hominibus aut justus, aut iudex Deo omnium supremo iudice justior, & incorruptior est, sed nemo justus iudex innocentem punit; ergo neque tē innocentem immerito affligit Deus. consequutio legitima, secus Deus esset aut injustus, aut homine minus justus. similis illa Abrahamæ oratio Gen. 18. Absit à te, ut rem hanc facias, & occidas justum cum impio, non est hoc tuum, qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc. Congruit cum hoc sensu Dei nomen, quod subest in hoc loco, Eloah, iudicis, & æquissimi rerum arbitri, & ponderatoris.

Quarto ille optimus, & convenientissimus videtur sensus, ut hæc hominis cum Deo comparatio sit; quasi ligatio quædam & intentio litis. Si enim velit homo Deum in iudicium trahere, & divinam iustitiam accusare iniustitiæ, quod immeritus ab illa pœnas & supplicia accipiat, certe etiam si homo ipse iudex huius litis sit, dummodo ex

Secunda
exposi-
tio.
August.
Greg.

Ps. 115.

11.

Isa. 74.

6.

Ps. 142.

2.

Hilar.

Hieron.

Arnob.

Euthym.

August.

Tertia

aptior

interpre-

tatio.

D. Ioh.

Cajetan.

Gen. 18.

25.

I.

Quarta

& opti-

ma inter-

pretatio.

recta

rectæ rationis præscripto, & lege indicet, Deus proculdubio obtinebit in causa, & manifesta hominis culpa atque delicto pronuntiabitur divina Providentia æquissima, & ab omni injustitiæ nota, quam humana temeritas illi aspergere tentaverit, absolvetur: Nunquid justificabitur homo: q. d. minime absolvetur, &c. minime justus declarabitur.

פדצ

Pf. 50. 6.

Iustificabitur. In fonte (Tsadak) verbum forense, spectans ad innocentis absolutionem, Psal. 50. *Vt justificeris in sermonibus tuis (justus pronuncieris) & vincas cum iudicaris (cum absolveris):* id est, si tibi litem intendere velim quod mala abs te acceperim, certe damnabor ego, tu absolveris, quod pro tuo iudicis incorruptissimi munere, nocentem & adulterii reum supplicio affeceris: Psal. 81. *Humilem & pauperem justificate.* nemo pauper & humilis apud vestrum tribunal cadat ejus causa propter ignobilitatē, & inopiam. Rom. cap. 8. *Deus qui iustificat, quis est, qui condemnet?* læpe alias ait, ergo Eliphaz, Si semel homo injustitiam, & peccatum admiserit, justo Dei iudicio, & sententia ad ingentia mala damnatur, neque ullum erit tantum supplicium, de quo iuste possit conqueri, nam nunquam non puni-
tur citra condignum. in hanc rem præclarum est illud Danielis cap. 9. testimonium: *Peccavimus, & iniquitatem fecimus, tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei.* Hæc videlicet est velut iudicis sententia, quam humanum iudicium ex rectæ rationis regula de sua ipsius culpa fert. & inferius, cum

Pf. 81. 3.

Rom. 8. 3

agnoscit se non digna peccatis suscipere, Tibi domine Deus noster misericordia, & propitius, quia recessimus à te. huc id Isa. 58. *Rogant me iudicia iustitiæ: & appropinquare Deo (contendere, cominus cum eo agere.) volunt quasi gens, qua iustitiam fecerit.* & cap. 1. *Quiescite agere perverse, discite bene facere, & venite & arguite me, dicit Dominus.*

Dan. 9. 7

4. *Aut factore suo purior* (mundior & nitidior ab omni macula (erit vir, quicumque ille sit, quamvis magnus, & præclaræ sanctitatis, viriq; iustissimi nomine dignus, non enim potest, nisi impudenter creatura creatori suo obloqui, aut dicere, Cur fecisti sic? non potest servus Domino ullam in jure litem intendere, sed totum se permittere voluntati & moderationi debet sui creatoris, non aliter David Psalm. 38. ** Obmutui & non aperui os meum, quoniam tu fecisti, (videlicet) has meas plagas effecisti, & intulisti, vel quod ad rem attinet, quoniam tu fecisti me, ita* supplet Augustinus hoc loco Psalmi, & Greg. 22. Moral. Sed in minori propositione, quam subsumit Eliphaz, fallitur, putat enim, si Deus innocentem affligat, fore

Dan. 9. 9

Isai. 58. 2.

Isai. 16.

Psal. 38.

10.

* Non tuer ne el hombre en lo que su haze- dor haze del.

4. *Aut factore suo purior* (mundior & nitidior ab omni macula (erit vir, quicumque ille sit, quamvis magnus, & præclaræ sanctitatis, viriq; iustissimi nomine dignus, non enim potest, nisi impudenter creatura creatori suo obloqui, aut dicere, Cur fecisti sic? non potest servus Domino ullam in jure litem intendere, sed totum se permittere voluntati & moderationi debet sui creatoris, non aliter David Psalm. 38. ** Obmutui & non aperui os meum, quoniam tu fecisti, (videlicet) has meas plagas effecisti, & intulisti, vel quod ad rem attinet, quoniam tu fecisti me, ita* supplet Augustinus hoc loco Psalmi, & Greg. 22. Moral. Sed in minori propositione, quam subsumit Eliphaz, fallitur, putat enim, si Deus innocentem affligat, fore

Pined. Tom. 1.

innocentem afflictum Deo justiore, minime id quidem, sed illud bene afflictum innocentem seipso multo nitidiorē, & defæcatorē, atque puriorē, sicut igne probatum aurum, verissimum.

XVIII. Ecce, qui serviunt ei non sunt stabiles: & in angelis suis reperit pravitatem.

1. An hac sententia sit superioris revelationis pars. Creatura nihil boni ex se habet.
2. Particula Ecce, pro Si. Qui servi Dei.
3. Quid stabilitas in sacro Sermone, quid fidelitas. Explicati locus Reg. & Paulus.
4. Magna interpretum varietas. Pravitas quid in Hebræo, & ut sit ad contrarios intellectus indifferens.
5. Quid sit Deum reperire, & ut in creaturarum actiones inquirat diligenter.

Incertum an hæc verba sint audita simul cum sententia superiori, ut existimavit Cajetanus, an vero jam nunc loquatur Eliphaz, & superiori revelationi hæc ipse adjungat, quasi conclusionem deductam ex revelatione sibi facta: argumentum igitur erit à majori, quod duplici via formati potest, primo, ut confirmet comparisonem superius factam, ut Philip. indicat, Ipsi angeli quorum præclara est natura, tamen quia creaturæ sunt, nihil boni ex se habent, nullam vitæ, nullam existentie stabilitatem & firmitatem, nisi à Deo creatore, & bonorum omnium auctore fulciantur, ergo multo minus habebit luteus homo, de quo aut gloriari, aut conqueri merito possit adversus optimi, atque potentissimi creatoris sui providentiam & legem administrandi mundum. Si vero aliam rationem ineat, ut Græci & D. Thom. volunt, sic conficietur: Spiritus quidem creati in gratia propter inconstantiam, & instabilitatem defecerunt à Deo; ergo multo facilius, atque verosimilius fuerit te luteum hominem deficere, & peccare potuisse: te igitur temere, & insolenter commendas, jactas, consentiunt singularum vocum proprietates.

Ecce. Affirmantis, ut supra exemplis ostendimus, forte huic loco aptius, ut valeat, Si Deuter. 13. *Quare sollicite, & diligenter rei veritate perspecta, si inveneris certum esse, quod dicitur, &c. Hebr. Quære, & interroga diligenter, & ecce veritas.* Deuter. cap. 19. *Cum diligentissime perscrutantes invenerint falsum testimonium.* &c. Hebraice. Inquirent iudices diligenter, & ecce (si) testis ille est testis mendax, &c. Si, igitur, qui serviunt ei. Chaldeus

X 3

hoc dant.

2. Cajetan.

Philip.

2. Creatura nihil boni ex se habet.

D. Thom.

2.

Deut. 13

14.

Ecce

pro fi.

Deut. 19

18.

Servi Dei
qui,

hoc nomen servorum Dei refert ad prophetas. Rab. Moyses ad alios quoque justos homines, non enim raro Scriptura viros sanctiores; prophetas præsertim servos Dei nominat: Sed propter secundam partem, sic exigente sententia, angelos intelligi oportet, qui servorum instar dicuntur Deo, aut ministrare, aut assistere, ut cap. i. latius explicavimus: quare illorum & munus, & nomen est, *servorum Dei*.

צמח

3.
Stabilis
quid,

Stabilis. A verbo (*Aman*) quod est fidum esse, fidelem, & stabilem, veracem, constantem in dictis, & promissis: cum etiam active, credere, fidere, inniti alteri, quare sæpe accommodatur ad dispensatorem, œconomum, nutritium, tutorem, & patronum propter fidelitatem horum, quorum fidel aliquid creditur, quo videtur alluisse Paulus 1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

2.

4. Reg.

10. 1.

Num. 12

7.

Heb. 3. 2.

3.

* Los de

su casa

no ie

salieron

leales.

Joan. 8.

44.

Pagni-

nus.

* Sus lea-

les no fu-

eron

parafiat

sedellos.

4.

Pagni-

nus.

Tyguvi-

na.

Vatabl.

Regia.

Sym-

mach.

LXX.

צמח

4. *Hic jam quaritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat.* 4. Reg. 10. *Misit lehu litteras in Samariam ad optimates civitatis & ad nutritios Achab, id est ad fideles servos, & ministros, & de œconomis, & dispensatore illud est Num. 12. Servus meus Moyses: qui in omni domo mea fidelissimus est (major domo maior. & tantumdem refert, el leal à Dios)* id quod clarius expressit Paulus Hebr. 3. *Considerate Iesum, qui fidelis est ei, qui fecit illum sicut & Moyses in omni domo ejus. & Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus, tanquam famulus; est ergo pulchra in hoc loco antithesis, Qui serviunt ei, & pro servorum & famulorum officio, & debito stabiles, * fideles constantes, veraces esse debuissent, instabiles, infideles inconstantes fuerunt. eadem fere perstandi, aut consistendi translatione dictum est, Joan. 8. in veritate non stetit. huc pertinet quod Pagn. & alii vertunt. Servis suis * non credit, ergo stabilitas hæc est in bono, constantia, & firmitas, fidelitas, & veritas servorum erga Dominum suum.*

Et in Angelis suis reperit pravitatem. Admodum varie hoc ab aliis vertitur. Pagnin. *In Angelis suis ponet lumen.* Tygurina. *Angelis suis indidit vesaniam.* Vatabl. *Nec in Angelis suis posuit lucem exactissimam.* Regia. *In angelis suis ponet gloriationem.* Symmachus. *In angelis suis reperit vanitatem.* Septuaginta cum nostro. *Adversus Angelos suos pravum quid advertit.* quæ tanta varietas orta ex fecunditate radicis *halal*, quod significat, laudare, gloriari, vocem attollere cum gloriatione: fulgore, splendore, aut etiam insania, & per antiphrasim iniquum & pravum esse, gloria & nominis splendore indignum. Rursus illa negatio prioris hemistichii potest ad hanc secundam partem extendi, ut dicatur reperisse, aut non reperisse, pravitatem,

lacem, laudem, in angelis, aut vero poterit negatio in prima parte prorsus contineri. Tandem in illo quoque dissensio est, an de malis angelis; an etiam de bonis, & in universum de omnibus accipi hæc debeant: nam Cajetan. Eugub. indicat quoque Vatabl. bonos angelos intelligunt, at alii Eugub. omnes Græci, & Latini, Athanas. Chrysost. Vatabl. Olympiod. Philip. & alii post eos, de angelis apostatis, & desertoribus interpretantur: sensus uterque ad rem facit, nam quid lucis, laudis, gloriationis in angelis reperiri potest, à Deo datum, constitutum, inditum est, ex se nihil habent, nisi insaniam, negativè, id est, nullam ex se sapientiam, nullam veritatem, bonitatem nullam; vel positive de angelis apostatis, nullam lucem habent, sunt enim tenebræ, in pravitate, & vesaniam prolapsi sunt: lapsus igitur supernorum spirituum præcepit hominibus nihil de se sublime sapere, id quod statim sequenti versiculo, & totius argumentationis conclusione colligit Eliphaz.

Illud recte ab interprete dictum est, * *Reperisse Deum in Angelis pravitatem*, id est in illis reperisse, quod tunc ipso factum fuisset: creavit enim illos rectos, tum etiam indicatur diligenter in omnium actiones inquirere Deum, ut qui diligenter examinet & dispiciat, sicque inveniat. nam ex reperta re inquirendi sedulitas & diligentia significatur. Hinc illud 2. Pet. 2. *Angelis peccantibus non pepercit*, * non igitur minori diligentia in hominum actiones inquireret, & animadvertet, si quid reperiat supplicio dignum, sicut enim *adversus angelos suos* (sic legunt Septuaginta) *pravum quid advertit*, id est, ut explicat Chrysost. illis supplicium exco-gitavit, & constituit, ita sane adversus homines, quos repererit prave, jam supplicia decrevit, & exquisita calamitatum genera adinvenit, & præparavit, est enim illa mirabilis providentia, summaque sapientia, quæ tum in præparato regno suis benedictis, tum in parato igne æterno maledictis relucet.

XIX. Quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumuntur velut à tinea.

1. Vnde Eliphaz suam argumentationem ducat.
2. Quid domus lutea: Paraphrasi elucidatus Paulus. Quadam de imbecillitate nostri corporis.
3. Domus externæ, quæ habitamus, ad ignobilitatem.

Cajetan.

Eugub.

Vatabl.

Athan.

Chrysost.

Olymp.

Philip.

5.

* Hallo

en ellos

no vedad

y lo que

no dexo.

2. Pet.

24.

* No por

ser ange-

les dissi-

mule co-

ellos.

LXX.

Mat. 25.

34. 41.

litatem nostram pertinere. Angeli in cælo creati, ex illorum origine amplificari illorum peccatum.

4. Terrenum humana gloria fundamentum.
5. Tineam ad vindictam, & supplicium pertinere. Explicatus locus Regum. & Hoseas.
6. Tinea ad peccatum & culpam, tum etiam ad deformitatem. Christus vermis.
7. Notati alii interpretes, laudatus Vulgatus.
8. Succidere quid, & qua ratione dicatur impius, non intelligens

I.
Argu-
mentum
à pari vel
à majori.

Quanto magis. In originali à pari & simili videtur fieri argumentatio, Etiam habitantes domos luteas; sed eleganter interpretis vim sententiæ ex re ipsa expressam, illa quoque comparatione expressit; Quanto magis homo vilioris, atque imbecillioris materiæ & naturæ, tum calibus & vitiis, tum vitiorum, & peccatorum commertis suppliciis subiacēbit?

2.
Homi-
num cir-
cumlo-
quutio.

Lutea
domus,
quid.

2 Cor. 5.

1.

7707
Habac.

3. 15.

Isai. 64.

8.

Genes.

23.

2 Cor. 5.

1.

Qui habitant domos luteas. Hominum periphrasis est. Sed quid nam est lutea domus? an sordidum & ignobilitatis cuiusdam symbolum est? an sordidum, & ignobile corpus significat, quod videtur inhabitare animus? sic appellatur à Paulo, 2. Cor. Terrestri domus nostra huius habitationis, qua dissolvitur. quod enim Eliphaz dicit, domum luteam, Paulus dicit, terrestrem, & Sapient. c. 9. terrenam habitationem. quamvis enim lutum ex proprietate originalis vocabuli possit significare cæmentum ex arena & calce; quare bitumen vertitur Exod. 1. & cæmentum Genes. 11. sed tamen vile, & inutile lutum, limumve significat Hab. 3. In luto aquarum multarum (cieno y tarquien, y asfiento de agua) tum etiam argillam figlinam. Isai. 64. Nos lutum, & fictor noster tu. quare domus terrestris, aut lutea erit, una casa de solas tapias de barro, de tierra muerta. nam ab eodem Paulo appellatur etiā corpus mortis, diciturq; ab eodem nostra, uti quibus mortalitas nostra culpa provenerit; Deus enim mortem non fecit; quare nihil proprium habuit Abraham in terra Chananorum præter possessionem sepulchri; dicitur autem, huius habitationis, id est, ad paucos dies constituta, quasi dicat, huius vitæ peregrinationi, & militiæ comparata casa non propria, sino de porvida) imo ad brevissimum tempus conducta, ideo statim vocat non domum, sed tabernaculum: & Græcè etiam habitatio, tabernaculum est, quod temporarium est, viatoris, militis, pastoris. Illud addit ultimo, qua dissolvitur, propriè ex Græco, destruitur. sed illud eleganter dicitur, dissolvitur, quasi non egeat, ut dejiciatur tormentis bellicis, neque hostium impetu ad destruendum; sed ipsa sponte solvitur, rimas agit, & vetustate exe-

ditur; cum enim semper hoc nostrum corpus minuetur ruinam, non funibus, non instrumentis aliis vim afferentibus indiget, sed levissimo flatu suo ipsum pondere corrumpit. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet. Corpus autem incorruptibile, quod resurget, appellatur statim à Paulo, Edificatio ex Deo, domus non manufacta, sed æterna in cælo. quare concludit Paulus, Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. si corpus mortale domus est, imo potius tabernaculum, corpus immortale domus æterna erit: & dum domi videmur agere, id est, in hoc corpore, certe non domi sed foris peregrinamur. Ergo Eliphaz angelis corporis expertibus opponit habitantes domos luteas, id est, habentes corpora formata ex lutea, vilique materia. An vero etiam appellat domos luteas, id quid sonat, domicilia ex terrea materia constructa. Sane hoc etiam Olympiodorus indicasse videtur; ut respondere possit angelis accolis cælestis Empyreæ, & nitidissimæ domus; nam quibus non pulveris, pluviarum, luri, obsolescet sordibus, qui habitat domum luteam; hæc igitur erit sententia Eliphaz, ut Olympiodoti verbis utar: Si Angeli, qui spiritus sunt, ac cæli incolæ, cum divini iudicii severitatem subeant, habent quod in ipsis reprehendi possit, quid nobis fiet, qui ex argilla facti sumus, terramque habitamus? indicasse hunc sensum videntur mihi Septuaginta; nam ex similitudine cum domibus luteis nostri corporis constitutionem postea explicant: Sic enim legunt: Habentes domos luteas, ex quibus & ipsi de eodem luto sumus. neque ab hoc sensu nostra quoque lectio abhorret; cum de corpore intelligi videatur id, quod sequitur; Qui terrenum habent fundamentum.

Sic videas peccatum Angelorum ex eorum domiciliis sanctitate amplificari à Juda Apostolo; tum etiam ex dignitate creationis, & originis Angelos, qui non servaverunt suum principatum (prop. principium, originem; originis, & creationis dignitatem & excellentiam; non enim sunt ex terra, sicut homo. Nam nihil juvit Angelos, qui ceciderant, quod à Deo formati essent, & intellectuall natura præditi) sed reliquerunt (contemptum quendam indicat hæc vox, Hieron. & ingratitudinem tanti beneficii) suum domicilium (Cælum empyreum, in quo primi Angeli tanquam in proprio loco, & teo conditi fuerant, ut Theologi docent, unde dicuntur de cælo decidisse. Isai. 14. Apocal. 12.) in iudicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservavit.

Qui terrenum habent fundamentum. Hæc iterum est alia lutei hominis circumlocutio

Fundamentum, hominem comparat cum domo lutea, cuius fundamentum, cui tota domus firmitas nititur, terra est, imo pulvis levissimus, & tenuissimus, ex quo nihil firmum, aut diuturnum compingi possit. quare pro terreno, hoc loco subest (ghaphar) vox eadem; quæ in Gen. dicitur, *limus*, aut *pulvis*, de quo formatus est homo. Vides profecto hic pedes luteos aureæ statuar. sed proh! quam imbecillum fundamentum totius humanæ vitæ molis, ponderis, gloriæ, & splendoris.

3. **Consumuntur.** Conterentur, comminuentur, humiliabuntur, contudentur; hæc omnia cadunt in vocem originalem. Septuagint. *Percussit illos tanquam tinea.* accom-

LXX. *Tinea occultū Dei iudicium, & vindicta.* modate ad tineam, corrodentur, exedentur. Sed quid hoc loco per tineam significatur? an occulta Dei vindicta, quam de his, qui externa facie splendebant, Deus sumere solet; dum eos paulatim debilitat, & comminuit virtutem omnem, & in pulverem redigit, obscuratque splendorem omnem? non aliter atque tinea ligna quantumvis ingentia beneque solida corrodere paulatim solet. quæ levissimo ictu confringuntur, & abeunt in vagos pulveres. Nihil igitur mirum, o Job, ait (Eliphaz) si contritus atque corrosus vermibus videaris, nam te divinæ vindictæ tinea ex tuorum peccatorum latente putredine quasi procreata debilitavit, & in pulveres redexit.

Hosea 5. Sic per Hoseæ. cap. 5. *Ego quasi tinea Ephraim,*

12. *& quasi putredo domui Iuda,* (paulatim enim amiserant vires, & nihil fortitudinis præter externam quandam & inanem speciem retinebant, refringendi confestim facile ab hostibus) & *vidit Ephraim languorem suum*)

*** Vio** *expertus est, & perpendit sic languere*) & *Iudas vinculum suum*) nam captivus, & manibus post terga revinctis abductus est ab hoste) sic, quod ad calamitates & clades hostibus illatas attinet, dicitur David. 2.

Hosea 5. *hostibus illatas attinet, dicitur David. 2.*

13. *Reg. 22. Quasi tenerimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno.* Nam cum paulatim, & occultis viis hostes suos debilitasset, facile illorum potentiam, si qua videbatur, velut lignum cariosum & putre uno impetu confregit.

6. An etiam non tam pœna, quam culpa hoc loco per tineam significatur? eo certe videtur Eliphaz respicere, ut probet homines potius obnoxios esse sordibus, & peccatis, quam angelos, igitur tinea peccatum significat, quæ sicut Ecclesiasticus ait cap. 42. *de vestimentis procedit*; de interno quodam, pravoque fomite peccata nostra originem sumunt, accedit etiam, quod peccata interdum sunt occulta, & nobis ignota; in

quo tinea similitudinem habent; nam ut Gregor. hoc libr. 5. cap. 28. & lib. 11. c. 25. *Gregor.* ait: *Tinea damnum facit, & sonitum non facit, ita iniquorum mentes, qui damna sua considerare negligunt, integritatem quasi nescientes perdunt.* ergo dicetur ab Iob, ut ne sibi blandiatur de sanctitate, quoniam fomitem parvum habent, qui ex terrena materia formati sunt, ex quo facile creatur tinea, cuius morsus & detrimentum sicut non facile sentitur, ita non facile refarcitur. Quid, quod in vestibus pretiosioribus, & succi- **Quare** **Christus** **dicatur** **vermis,** **Psal. 21.** **7.** **2. Cor.** **5. 21.** *Quare Christus dicatur vermis,* *Psal. 21. 7. 2. Cor. 5. 21.* *Factus est peccatum, qui peccatum non noverat.*

Tandem eo potest hæc comparatio à nobis referri, *Ut * vestimentum à tinea corro-* *** Si las** **telas de** **ore de** **los ange-** **les des-** **dizen,** **que mu-** **cho que** **la frisa** **del hom-** **bre se a-** **posille,** **y desbr-** **la hilaza,** **7.** **Iob. 13.** **28.** **Pagnin.** **Vatabl.** *sum, aliquid turpe & deforme significet, videlicet incisis pilis superioribus, & filis nudis albicantibusque; quasi dicas, si telæ ex auro, & argento splendida oblectantur, quid mirum crassiores ex lana telam veterascere, & corrodi.*

Quæ hicalii de morte, & vermibus ac putredine cadaveris dicunt, non tam in hunc locum conveniunt, quam in id c. 13. *Tanquam putredo consumendus sum, & tanquam vestimentum, quod comeditur à tinea.* illud tantum notandum, mirum esse, quod Pagninus verterit, *Conterentur, donec fuerit Arcturus,* cuius ego rationem non teneor reddere. si id fecisset Vulgatus, quibus, bone Deus, Hebraizantium telis configeretur? Quod vero Vatablus notavit legendum, *Consumuntur ante tineam,* id est, *Priusquam vermibus absumatur in sepulchro, ut vestis à tinea;* à vero sensu discessit; nam quod in fonte est *Consumuntur ante faciem tinea,* non prioritatem temporis, sed præsentiam rei indicat: neque aliud solet significare, *Facies rei,* quam rem ipsam. Hic vides Vulgatum nostrum obscuriores Hebraismos illuminare Latina oratione; at Hebraizantes, dum Hebraismos conantur retinere, interdum Hebraismorum vim, sensumque pervertere.

XX. De mane usque ad vesperam succidentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt.

8. Succide-
re, quid.

נר

Chryso-
stomus.

Qua ra-
tione di-
citur
impus
non in-
telligere.
D. Tho-
mas.

Succidentur. Non existimo à verbo succi-
dendi fieri allusionem ad tineam, in hunc
sensum. Semper illos exedit tineam, per inte-
grum vitæ diem consumentur; nam vox o-
riginalis est acrior, & vehementior, & ad
hostilem cædem, & stragem pertinet; ergo
potius, cum de tineam, occultisque peccatis
egisset, nunc ait, in ejusmodi impios divi-
nam vindictam de se vire, perpetuisque cru-
ciatibus animadvertere, etiam in hac vitæ,
De mane usque ad vespæram, dum dies hujus
brevissimæ vitæ durat. Chrysostomus u-
num diem assignari hoc loco existimat, Jo-
bi causa, qui uno die omnes calamitates, &
dolores accepit. Et quod mortis, infirmi-
tatisque humanæ memores non sint mor-
tales, se dant præcipites in peccata & æter-
num interitum. D. Thom. sic; Quia occul-
tas peccatorum causas internosque lapsus
non intelligunt, neque animadvertunt, per-
reunt æterno supplicio nulla suorum pec-
catorum penitentia ducti; vel ut Jobum
vellicet acius; Quia divinum supplicium
non agnoscunt, neque intelligunt, (Hebræ.
Non ponunt cor ad intelligendum, res videlicet
valde occultas, & quæ non nisi attentam men-
tis consideratione perspicui possit) ea mala,
quæ patiuntur divinitus sibi propter pec-
cata immitti, nihilo his calamitatibus me-
liores efficiuntur, sed potius adversus di-
vinam providentiam insolescentes, & divi-
nam justitiam criminantes, furore & indi-
gnatione inflammati salutarem disciplinam
abjiciunt, mirum in modum deteriores ef-
fecti. Ideo nullum statuit æquissimus Deus
illorum supplicis finem; peribunt igitur in
æternum, disperdentur, exterminabuntur,
non tam de peccatis, quibus impii hærent,
si in illis decedant; quam de suppliciis, quæ
sustinent æternis accipiendum videtur. Vi-
des, ut multis viis & rationibus peccator
non intelligat; Sed de impiorum stupidita-
te aliquando plura.

XXI. Qui autem reliqui fuerint au-
ferentur ex eis: non morien-
tur, & non in sapien-
tia.

1. Interpretum varietas, & qui dicantur reliqui.
2. Germana expositio. Explicati Moyses, & Da-
vid. & quid sit reliquum esse ex Hebr.
3. Quid auferri ex Heb. aliorum duriuscula in-
terpretationes.
4. Varia Hebræorum, & Hebræizantium le-
ctiones, quid apud illos finis. Quæ ratione
dicantur impii cum hac visa colligati.

5. Morientium stultorum stultitia. Phrasis sacri
sermonis.

Prior hujus sententiæ pars varie accipi-
tur ab interpretibus. Primo, ut qui reli-
qui fuerint, sint ii, qui cum impiis non con-
numerantur, sed auferentur ex eis; id est, se il-
lis non aggregabunt; & morientur quidem,
nam piis & impiis communis mors est; sed
non in sapientia; nam illorum sapientia &
pietas interitum non accipit. ita D. Thom.
& Gloss. indicat. Philip. & Greg. lib 5 c. 26.
qui per reliquos, sive relictos mundo humi-
les intelligit; & hos auferri, sive eligi à Deo,
sic Gregor. Quos alios reliquos, nisi hujus
mundi despectos accipimus, quos dum præsens sa-
culum ad nullius gloriæ usum eligit, quasi minimos
indignosque relinquit? Sed mundi reliquos aufer-
re dicitur, quia despectos hujus sæculi eligere digna-
tur: Paulo attestante, Quæ stulta sunt mundi,
Deus eligit, id quod in puero Aegyptio, quem agro-
num Amalechita in itinere deserit, David vero re-
ficit, signatur. Deinde vero secunda pars ad
impiorum interitum pertineat, sed hic sen-
sus non est valde exactus ad literam.

Secundo Lyra; ut qui reliqui fuerint, di-
cantur filii, qui cum hæredes sint impietatis,
& stultitiæ suorum parentum, similes cum
illis pænas luent æternis suppliciis; quod
videtur respicere; non solum Jobi ruinam,
sed & filiorum illius interitum ruente do-
mo. Sed certè vocum proprietate perspecta
is videtur esse sensus, ut asserat potentissi-
mos, & locupletissimos quosque ex impiis
tandem pænas dare suæ stultitiæ, atque su-
perbiæ, tum etiam indignantis, & impati-
entis animi, cum à Deo corripiuntur. nam
lathar, quod est superesse, non solum ordi-
nem aut excessum temporis, vel quantita-
tis significat, sed excessum qualitatis, digni-
tatis, excellentiæ. sicut verbum Latinum
supero, non solum superesse, sed etiam vin-
cere, & excellere sobrar, o sobrepuar) Psal. 16.
Dimiserunt reliquias (id in quo alios excel-
lunt, & superant; quod supra aliorum fa-
cultates excellens, & reliquum est) suas par-
vulus suis, (Dexaron à sus hños por heredes de sus
sobras, de sus demasias, de sus excessos; si per
substantivum nomen legas, facile intelli-
ges vim locutionis, dimiserunt excellentes,
nimias, & quæ aliorum omnium facul-
tates superant, suis filiis hæreditates, (dexe-
ron les sus sobradas y demasias) excessivas rique-
zas. Eleganter vero solutus est Hebraismus
à nostro interprete. Genes. 49. Effusus es sicut
aqua, non crescās. Heb. Non supereris, non
superes, non excellas, non relinquare; ea-
dem vox, quæ in Ecclesiaste sæpe dicitur,
Amplius, id est, excellentia, vel abundantia,
ut eo

I.
Prima
Latino-
rum in-
terpre-
tatio.
Qui sint
reliqui.

D. Tho-
mas.
Glossa.
Philip.
Gregor.

Lyra.

Germana expo-
sitio.

נר

Psal. 16.
14.

Genes.
49. 48

ut eo loco explicuimus. Sic igitur hoc loco legere possumus, *Qui reliqui fuerint*, id est, qui excelebant, & superabant reliquos: vel non habita cura servandi illius generis masculini adjectivi, cum in Hebræo potius sit nomen substantivum, excellentia, magnitudo, dignitas, id quo reliquos superabant, quo excelebant inter reliquos, auferetur: & sæpe quidem genera, videlicet masculinum cum femineo permutantur; subest autem in fonte nomen femineum verbale, ait igitur Eliphaz, nihil prodesse impiis excellentiam, dignitatem, opes maximas, abundantiam supra reliquos mortales, quo minus tandem Deo puniente bonis exuantur.

3. *Aufertur.* Propr. verbum originale motum quendam ex loco in locum denotat, quo aliquid in locum transfertur, aut dimovetur: ideo alii dicunt excellentia eorum transferetur, & proficiscetur, abibit, dimovebitur; nihil melius, quam nostrum, *auferetur*, Septuaginta, aliam venti, quo flores exiccantur, & convelluntur, translationem indicant; nam sic legunt, *insufflavitis, & exaruerunt*, facile videlicet à Deo perduntur: Illo tantum inspirante, atque dicente, sed illud quoque pro Vatablo, & Hebræo apud Cajetan. notandum, valde duram videri illam mortis circumlocutionem, quam hoc loco ipsi existimant contineri, nam auferri dignitatem, vel excellentiam ajunt esse, animam rationalem auferri, & separari à corpore; atque rectè appellari animam excellentiæ nomine; est enim præclara nostri portio, qua brutis præstamus. sed quidem ego nunquam eo nomine animum in Scripturis significatum invenio; opes, dignitates, & ejusmodi externa bona sæpe. Addit Cajet. hic putasse Eliphaz animam rationalem mori, & destrui mutatione substantiali; sed certe hoc neque somniavit Eliphaz, neq; debuit Cajetan. Hebræo illi, quem sibi in his commentariis adhibuerat, tantopere credere, & tribuere.

4. Tandem ex R. David hanc quoque habemus hujus libri lectionem, Amorus, vel ablatus est funis eorum; quam etiam sequuntur Hebræi in dictionario Complut. nam ea vox, quæ significat excellentiam vel excessum, significat etiam funem, aut chordam, vel nervum, eo quod extendatur; nam extensio videtur quædam abundantia, vel excessus. Funem autem rursus Hebræus apud Cajet. intelligit ligamen, quo continetur homo in sua integritate; illud autem est anima unita corpori, Complutenses per funiculum, firmitatem & vires corporis; alii nervos, qui videntur auferri, cum in

morte munus suum obire non possint; alii dolores, qui velut funes constringunt hominem; nam in morte cessant dolores, alii quod per mortem soluti sunt ab hoc mundo, cum quo putant impii se ligatos esse, sed tamen solvit, & separat amara mors: circumlocutiones sane mortis omnes. Sed cum facile nexus, quo homo huic vitæ astrictus, laxetur, & solvatur, qui sit, ut tam fortiter se ligatum existimet? an quia affectu ardentissimo mundum, & quæ in mundo sunt, impius complectitur? igitur vim sui affectus existimat esse firmitatem, & vinculum. sicut Hoseæ 4. de impio populo dicitur, *Ligavit eum spiritus in alis suis*. nam cum hærent terræ, & volare non possunt, quis non putet colligatos esse in terra; sed tamen vinculum non est aliud, quam sui affectus & spiritus nequam depravatio.

Moritur, & non in sapientia. Septuaginta, *interierunt*, quia non habebant sapientiam. vel, decedunt tandem nihilo sapientiores in calamitatibus, & extrema morte affecti, quam in vita fuerunt. Olymp. sapientiam accipit pro Dei timore; Qui morte mulcetur, propter peccata punitur, quod stultus sit, si Deum non timeat? ille enim non temerè, neque indicta causa irascitur hominibus; cum ratione & cum consilio cuncta administrat, & adversus nostram stultitiam pugnat; Sapient. cap. 1. dicitur *Probata virtus corrumpit insipientes*, id est, Dei potentiam & virtutem ulticem coguntur insipientes experiri, quæ mitem se præbet erga sapientes, cum enim hominem punit Deus, ab illo stant, sapientia, ratio, consilium, æquitas: à nobis, si irascamur flagellati, temeritas, stultitia, vesania, superbia.

Non in sapientia. extenuatio est, id est, in in magna stultitia, & fortè juxta phrasim sacra Scripturæ consuetam, non tam stultitia pro culpa & scelere morte mulcendo ponitur, quam pro stultitia, quæ supplicii impiorum comes est; nam nomen cum præpositione in, valet adverbium; *Injustitia*, justè, *innocentia*, innocenter, *simplicitate*, simpliciter: *non in sapientia*, non sapienter, stultissime moriuntur; (*mueren neciamente*) cum enim vivere possent, si divino numini supplices se præberent, & stultè pereunt, clamante præsertim, & verbis suavissimis Sapientia invitante insipientes *Relinquitte infantiam* (*ninnerias*) puerorum delectamenta) & *vivite*, & *ambulate per vias prudentie*. Tantam igitur animorum stupiditatem admiratus clamabat Propheta: *Quare*

moriemini Domus

Israel?

Impi
astrin-
gunt se
cum hac
vita, sed
ab illa
mors il-
los facile
solvit.
Hos. 4.
19.

5.
LXX.
* Tan-
necios se
muerè,
como
vivere
y confu-
ne ce da-
dlos cu-
bre la
tierra.

Extē-
natio:
Præpo-
sicio in
cum no-
mine va-
let adverbium.

Sap. 9.
6.

Ezech.
21. 30.

NOTATIO
RERVM INSI-
GNIORUM

Quæ in commentariis
fufius explican-
tur.

a De sapientia & pietate
animorum Job late diffe-
ritur initio capituli in an-
notatione prævia, Vbi et-
iam an illorum dicta &
testimonia Sacram fidem
contineant.

b Quis Eliphaz fuerit.
Quod illius cognomen, &
qua illius nominis inter-
pretatio, v. 1. num. 2. 3.
c Qua Theman, & ut sa-
pientia, & fortitudinis
laude claruerit, v. 1. n. 4.
d Quid respondere in He-
braeo & sacro Sermonem ac-
curatè explicatur. v. 1.
num. 1.

e Quæ vis, & translatio
in verbo tenendi lateat
paulo diligentius explica-
tur. v. 2. num. 2.

f Ut debeat princeps sub-
ditorum animos erigere,
& confirmare, nonnulla
ex sacra. v. 4. num. 3.

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆCEDENTIS.

At fecit quidem sua oratione loquendi
aditum suis amicis Job, ergo cum finem
loquendi fecisset, qui cæteris senior atque
sapientiæ, & pietatis laude insignior vide-
batur Eliphaz (a nam sapientes omnes, at-
que pios fuisse existimandum est) non qui-
dem b ille Esau filius, sed ex ipsa Esau progenie longe poste-
rior, præclaram aureamq; appellationem & interpretatio-
nem suo nomine præferens: cognomine quoq; Theman-
ites, referens c Theman, sive Idumææ provinciam, sive ur-
bem, ex qua fortissimi sapientissimiq; viri prodire solebant:
ut Jobi lamentis & querimoniis apposita oratione d occur-
reret, sic dicere exorsus est, ut & se neque leniter, neque pla-
cidè cum Jobo acturum significaret: neque non Jobum im-
patientis atque dejecti animi insimularet.

Vereor (inquit) sane, amice Job, ne te ingens calamitas
ita male vexarit (id quod ex tuis verbis suspicari compellor,
ut neque admittendæ consolationi, neque salutari repre-
hensionì, si quid in tua oratione peccaveris, audiendæ sis;
nimirum, qui Dei increpationem ægrè sustineat, salutaria
quoque sapientum consilia facile respuet. † Sed quidem,
quæ dicuntur, boni consules, nam cum nihil à nobis un-
quam molestum audieris, nunc si quid ejusmodi accipias ab
invitis, & dicere repugnantibus accipies. Ego enim illa
ipsa, quæ à te audivimus, gravissima & molestissima mi-
nimè reprimere possum, quin in te evomam, atque con-
festim refundam, neque qui divini honoris zelo perurat,
imperare mihi possum, ut quæ dicenda & respondenda ju-
dico, intra mei pectoris e carceres silentio comprimam,
& eluctantes ardentis orationis flammæ contineam.

Egisti sane afflictorum multorum medicum salutarem,
nunc te ipsum curare nescis? Aegris mentibus præclaram
consolationem & spem tuis verbis atque consiliis attulisti,
atque arcanas divinæ providentiæ rationes, dum in homi-
nes animadvertit, aperuisti, non semel docuisti, non debe-
re abjici Dei flagellantis disciplinam, neque deficienti-
um cum ab eo corripimur, calamitatibus fractos, & in-
genti ærumnarum ponderi cedentes erexisti & recreasti,
& ut in semel cæpto pietatis, & sustententiæ studio strenue
currendo persisterent, exhortatus es eos, qui per ani-
mi constantiam, & imbecillitatem atque molliitudinem
languebant in ærumnis, vacillabant animo, nutabant pe-
dibus, & casum minitabantur, egregie confirmasti, ut
per patientiam currerent ad propositum certamen, atque
infirmorum timidorumque animorum genua, id est fir-
miores partes roborasti, ut ne genua flecterent, succum-
berentve doloribus, sed recta semper consisterent, &
adversus ærumnas invalescerent. Denique omne optimi
f principis munus obiisti, dum animo deficientibus ani-
mos faciebas, & dicebas: Pusillanimes nolite timere.
Nunc autem in tua ista calamitate, non solum te constan-
stantia viresque deficiunt, & quam animi molestiam con-
cepisti, verbis asperrimis prodixisti. verum etiam miris ter-
roribus (quod constanti viro indignum est) conturbaris, at-
que concuteris.

An

CAPUT
QUARTVM.

1.
Respondens autem
Eliphaz

Themanites,

Dixit.

2.
Si cœperimus loqui
tibi,
Forſitan moleſte ac-
cipies,
† Sed conceptum
ſermonem retinere
quis poterit?

3.
Ecce docuiſti mul-
tos.

4.
Vacillantes confir-
maverunt ſermones
tui, & genua tremē-
tia confortasti.

5.
Nunc autem venit
ſuper te plaga, & de-
fecisti: tetigit te, &
conturbatus es,

6.

Vbi est

† timor tuus, fortitudo tua,
† patientia tua,
& perfectio viarum tuarum?

7.

Recordare, obsecro te,

quis unquam innocens periit?

aut quando recti delati sunt?

8.

Quin potius vidi eos, qui † operantur iniquitatem,

& seminant dolores,

& metunt eos:

9.

Flante Deo periisse, & † spiritu † oris ejus esse consumptos.

10.

Rugitus leonis,

& vox leonæ,

Anne non veræ, sed falsæ fuerint illarum omnium virtutum imagines, quas præferebas? Ita ne cum maximè opus tibi erant, evanuerunt subito? desidero namque pristinam tuam illam † pietatem, & divini numinis observantiam; constantiam animi, stabilemque in Deo fiduciam, quæ sicut sacra anchora te fixum & imotum in mediis fluctibus tenere potis est † divinæ opis firmam expectationem, longanimitatem sustinentiam ærumnarum omnium, denique tuam illam morum integritatem & absolutissimam, ut videbatur, perfectionem.

Quod certe possumus memoria reperere, nemo unquam qui innocens fuerit, dolorum atque calamitatum æstu absorptus est: sancti in miseriis subsistunt tribulationem patiuntur, sed non angustiantur; aporiantur, sed non destituuntur; dejiciuntur, sed non pereunt. Neque vero alienum à te fuerit, ô Job (id quod ut præstes, amice obsecro, quo tua errata agnoscas) meminisse, atque ex antiquo usque tempore reperere; neminem sanctorum tam acerbe à Deo tractatum fuisse, ut omnibus necessariis vitæ præsiidiis destitueretur, & cum familia & sobole stirpitus convelleretur, funditusque interiret. Subvertit quidem Deus Sodomam omni nefariorum scelerum labe contaminatam; sed eripuit innocentem Loth. Delevit homines impios obrutos aquis diluvii, sed Noe justum eripuit, & collocavit in tuto.

Imo vero multis memoriis atque experimentis mihi compertum est, impios, qui in † colenda & excolenda iniquitate, velut & frumentitio agro operam & impensam ponunt, (nam justi etiam virtutis & pietatis cultores, melioresque sunt; & quasi is, qui erat, & qui seminat, accedunt ad sapientiam, & sustinent bonos fructus illius) illos (inquam) qui dolorem acerrimum incredibilem animi afflictionem atque lassitudinem seminant, dum iniquitatis injuriæ proximorum, tyrannidis, & scelerum omnium sementem faciunt, non nisi dolores & calamitates demerere, atque percipere, ut quorum manus reddant eis laborem suum. Miseri enim illi in unam voluptatem inhiant, sed hæc (proh dolor) cum dolore & labore conjuncta est. Quid, quod si ex voluptate nihil nisi doloris fructus percipitur, dolorem & cruciatum fuisse oportet, quod seminatum est; nam seminis, atque fructus ratio una est, eademque natura. *h* Insuper falluntur misere; nam cum indulgent voluptatibus, non has seminant, quas consueantur & devorant; sed dolores, & corporis macerationem, à quibus abstinere. Cum e contra justi lachrymantes suam sementem faciant gaudii & voluptatis; quæ dum vivunt, contingere, & in suos usus convertere non audent, mortificationem tantum in suo corpore circumferentes. Perdit igitur illos Deus iniquitatis agricolas suo spiritu, unico verbo, & tenuissimo flatu, atque instar † venti urentis, qui fruges absumere, & perurere solet, arefacit, & decutit, penitusque convellit. † Sentiet itaque qui aliis injuriis extiterit, Deum vehementer iratum ardentibus in eum oculis, turgido & inflato naso, & toto ex ore vindicta, & indignatione emicante, qui inanes omnes impiorum spes, tumidum fastum, vanissimas divitias ad nihilum rediget.

Hæc cum verissima sint, tuque ipse tam acerba patiaris, fieri profecto aliter non potest, quin non Rex pater, sed Tyrannus hostis erga tuos extiteris, instar sævissimi leonis rugientis, comparemque habueris leonem frementem, similesque filios leunculis, videlicet humani semper sanguinis fidentes. An non tuæ istæ gravissimæ querimonie, asperimæque

g Allegoria spiritualis animorum cultura. Ut impius agricola sit; item justus, quam terram excolat uterque, quam sementem faciat, quam messem demat, qua falce. v. 8. num. 2. 3. 9.

h Proponitur oportuna dubitatio, cur voluptuarii homines dicantur seminare, metereque dolores, & cum utilitate solviur. v. 8. num. 5. 6. 7.

i Quid dicatur spiritus oris, aut nasi (ut in Hebræo legitur) pauca quadam ex Philosophia, & sacris. v. 9. num. 2.

l Multa de leonibus ex sacris, & prophetis. Multa quoque de rugitu toto v. 10. ut tyrannus leonem referat. n. 1. & 2. 5. 6. Om.

in hac leonis nomina cadere
in tyrannum, num. 2. Cuius
modi illius rugitus sit, & quo
tempore edatur num. 4. 5. An
nomine leonis multa ferarū
genera intelligi oporteat n. 3.
de dentibus leonis peculiaris
quidam n. 7. interim multa
ad mores opportuna.

maque voces, rugitus leonini sunt? An non illæ horridæ
voces truculentæque responsa, quibus tuorum supplican-
tium preces excipiebas immanissimi animi feritatem, fa-
mem, sævitiam significabant? Nam sicut fremitus leonis, ita
& ira Regis. Sed quid leonem dico? leoninum genus igno-
tum, longe truculentissimum, Pantheren, Aspidem quid
quoque vocem dico? rimo tonitruum fragorem terrificum.
Viguit quondam tua ista ferocitas velut adolescentioris
leonis, cuius celeritas, sævitia, industria in venando maxima,
dentes serrati, fortissimi, maxime diuturni. Sed evulsi sane
sunt contusi, comminuti, molas & dentes caninos leonum
confregit præpotens Deus, nulli jam tibi ministri, nulli filii
prædæ consortes, & scelerum consilii.

Eo jam redactus es, quo te tua superbia, atque tyrannis
adduxerit, ut velut leo Senex, edentulus, venandi impo-
tens, omni filiorum atque famulorum præsidio destitutus
fame & squalore conficiaris. Illud quoque ad leonem cru-
delitatem adjecisti maculosæ tegmen Tigris, videlicet mil-
le aliorum scelerum labes, atque hypocritis, & simulatæ
sanctitatis varietatem quandam sanctæ sinceræque simpli-
citatæ prorsus expertem. Quapropter appellari te in Myr-
micoleonem, qui jam videaris formica, simulata pietate,
jam leonem te prodas, qui semper fuisti. Propterea quoque
leonini illi tui filii disiecti, prostratique sunt, nemo tuorum
tibi adest, dissipata est tua illa superbissima familia, atque
funditus eversa.

Rem narro verissimam, & divino confirmatam ora-
culo, cui te attentum præbe, o Job, nam quod tibi te tuique
similes latere arbitror, mihi de te, deque tua ista insolita cla-
de cogitanti divinitus revelatum est, sed ita tamen ut exter-
næ cuiusdam imaginis valde obscura & confusa cognitione
obvelatum proponeretur. Clam igitur atque latenter
rem totam percepi, nam vix bene pavus oculos conspectu
ei mihi objectæ, vix cordis aures exsaturavi tenuissimo
sibilo divinæ vocis. Quemadmodum enim in intempestæ
noctis silentio soni circumcursantis, aut flatus ruentis mo-
tionem sentimus, ipsum contueri non possumus: sic de
Deo mihi cogitanti, cum illum invenisse me credo, tunc
elabi solet maxime.

In nocte igitur, cum horrida solent visa occurrere &
cogitationes incidere plenæ timore, tunc quoque objecta
mihi per summum timorem species quædam est, expavi,
contremui, perterritus sum, injectumque divinitus eum
terrorem credo, quo ad divinum brachium excipiendum,
tremendamque divini spiritus præsentiam me compara-
rem, & longe infirmum indignumque agnoscerem. Ange-
lus itaque divinæ præsentia nuntius & index, externa qua-
dam specie egressus est ante meum conspectum, tum etiam
vehementior quidam ventus in faciem meam agitatus in-
cubuit, frigui præ ingenti timore, strictis præ frigore pilo-
rum radicibus, stetitque coma, atque hispidus inhorui
totus.

Constitit ante me umbra, cuius figuram, aut vultum cla-
re atque distincte perspicere nequivi, tandem sublequuto
silentio tenuissimam, placidissimamque vocem, instar le-
nissimæ auræ excepì, animæ quior factus, & divina visitatio-
ne recreatus, quæ de divino supremi illius numinis cando-
re, & de humanis sordibus sic me admonuit.

Nunquid misellus homo ærumnis, atque peccatis ob-

Pined, Tom. 1.

X

noxius

& dentes catulo-
rum leonis.

contriti sunt.

11. Tigris perit, eo quod
non haberet prædā
& catuli leonum
dissipati sunt.

12.

Porro tibi ad me dictū
est verbum abscon-
ditum,
& quasi furtive su-
scepit auris mea ve-
nas susurri eius.

13.

In horrore visionis
nocturnæ,
quando solet sopor
occupare homines.

14.

Pavor tenuit me, &
tremor, & omnia
ossa mea perterrita
sunt.

15.

Et cum spiritus me
præsentem transiret,
inhorruerunt pili
carnis meæ.

16.

Stetit quidam, cuius
non agnoscebam
vultum.
imago coram oculis
meis.

in De Myrmicoleone, quem
legunt Septuag. cuiusmodi
animal sit, quædam ex sacris
& profanis, tum ad rem
ipsam, tum ad allegoriam, v.
11, n. 3.

An hæc narratio Eliphaz
veram revelationem divi-
nam contineat, differitur. v.
11, n. 2, 3, 4.

ut soleat divinas revela-
tiones initio comitari timor
quidam, Et regula dignoscen-
di veros à falsis spiritibus. v.
16 num. 5.

**Nunquid homo Dei
comparatione iusti-
ficabitur?**

**† aut factore suo
purior erit vir?**

**18.
Ecce qui serviunt ei,
non sunt stabiles.**

**† & in angelis suis
reperit pravitatem.**

**19.
Quanto magis hi,
qui habitant domos
lucas.**

**qui terrenum habent
fundamentum, con-
sumentur velut à ti-
nea.**

**20.
De mane usque ad
vesperam succiden-
tur: & quia nullus
intelligit, & in æter-
num peribunt.**

**21.
Qui autem reliqui
fuerint, auferentur
ex eis. Morientur, &
non in sapientia.**

noxius, si ad divini iudicii trutinam examinetur, iustus in-
venietur? An coram immensa luce, vel homo sanctissi-
mus inter mortales, non erit obscurissima caligo, & cras-
sissima tenebra? An possit esse equus inter homines iudex,
qui cum iustum minime injuste damnet, is nunc ullam in-
justitiæ maculam Deo supremo iudici renter aspergere,
quod innocentem unquam supplicio affecerit? An quis sibi
de sua innocentia & sanctitate blanditus, suppliciis à Deo
& verberibus affectus, litem audeat Deo intendere, atque in
iudicium vocare, quod minime incorrupte erga se iudicium
exercuerit, atque in ea cum Deo lite sibi pollicebitur fore,
ut à se iustitia stet, & in causa contra Deum obtineat? † Itane
creatore suo nitidior & defæcator creatura erit, & factori
suo obloqui, & cum illa expostulare audebit, Cur fecisti sic?

Certe supremi ipsi spiritus, & Dei ministri, quorum præ-
stans atque præclara natura, & constitutio est, nihil ex se
boni habent, nullam vivendi, nullam consistendi stabilitatem
neque firmitatem, nisi à Deo creatore; & bonorum omnium
auctore fulciantur & confirmantur: multo igitur minus
habebit luteus homo, de quo aut gloriari, aut conqueri
merito possit adversus optimi, atque sapientissimi condito-
ris sui providentiam, & administrandarum rerum statam,
legitimamque legem. † Quid quod propter inconstantiam &
instabilitatem multi ex illis à Deo defecerunt, & qui, pro
suo munere serviendi & ministrandi supremo rerum omni-
um Domino, maxime fideles esse debuissent, minime fide-
les, constantesque fuerunt, sed apostatæ & desertores, & qui
pravitatem consecrati fuerint, atque in illos inquirens Deus,
invenit sane, quæ suppliciis æternis digna essent facinora.

Quanto igitur facilius deficiet homo, & labetur in pecca-
tum, qui natura sua fragilis, atque labilis est: Certe quidquid
in angelis, quidquid in hominibus laudis, lucis, gloriæ est,
id à Deo datum & profectum est. Quidquid tenebrarum,
ignominie, dedecoris, ex ipsis creaturis originem habet.
Quorsum igitur, o Job tuorum morum candorem, & inte-
gritatem tam temere commendes, & iactes, qui non alte-
rius naturæ, aut nobilioris sis materiæ, quam ceteri morta-
les, quorum præclara pars, animus videlicet, q lutea corpo-
ris domo veluti carcere inclusa custoditur, sordido plane vi-
liq; domicilio, & ad paucos dies vitæ vanissimæ comparato:
cum longe præstantiores illi cælestis empyrei domicilio ha-
bitatores ruerint ex tanta fastigii altitudine præcipientes in
profundissimum baratrum. Sentito de te, o amice, submis-
sus, habemus namque qui homines sumus; ex luto & pulve-
re vilissimo primam originem, cui tam imbecillo funda-
mento totius humanæ vitæ moles, & momentum innititur.
nihil igitur mirum, si quod ipsi ignoremus, occultis pecca-
torum tinea & blattis arrodamur, & consumamur, quam-
vis fulgeamus externa specie sanctitatis. Nihilque præterea
mirandum, si occulto pariter iudicio, sed supplicio omni-
bus conspicuo Deus nos deiciat, atque pessundet, sic tamen
prodimus, qui simus, qui fuerimus. Interim dum non resi-
piscimus, sævit in hanc vitam, alioqui brevissimam, divina
vindicta, atque nostræ infirmitatis obliti, nostrorumque
lapsam nesci, & divini supplicii contemptores abeunt im-
pii in æternos cruciatus, universa posteritate, opulencia,
splendore penitus ablatis tantæ stultitiæ æterna
morte pœnas meritissimas luentes.

*p Quid stabile, quid pravitatis
hoc loco, & in sacro Sermones
paulo accuratius explicatur.
v. 18. n. 3. & 4.*

*q De intel nostri corporis do-
mo pluscula. & de compara-
tione cum angelorum domici-
lio. v. 19. n. 3. & 4.*

CAPVT V.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Ex revelatione atque oratione superiorem conficere nititur Eliphaz lobum puniri à Deo propter peccata, quorum iudicium sit ea, qua furere sibi videatur animi indignatio; atque bene illi futurum, si se Deo supplicem praebeat, qui prosternit superbos, humiles vero erigit, & locupletat bonis omnibus.

I. Voca ergo, si est, qui tibi respondeat: & ad aliquem sanctorum convertere.

1. Non parva interpretum varietas, quid vocare in Hebraeo.
2. Aliorum interpretatio.
3. Praefertur ceteris D. Thom. expositio de sanctorum invocatione, Vocare ad orationem etiam pertinere.
4. Particula, ergo, quae proprietates ex Hebraeo. Quid Hosanna.
5. Qui appellantur Sancti, totius sententia paraphrasis.

1. Multi-plex hu-ius senten- tiae ac- ceptio,

Greg.
Phil.
Polychr.
Interlin.
Cajet.
Eugub.

Ecce quidem sententia alloqui facilis, & nullis vocum difficultatibus nodis adstricta, sed in quam cadant tot interpretationes quot interpretum capita, verum indicendae breviter, sunt enim ad rem omnes. Quidam per Ironiam cum irrisione quadam, & insultatione dictum accipiunt. Alii serio: & ex illis videntur esse Greg. Polychr. Interlin. Cajet. non una tamen omnes ratione. Cajet. ad hunc fere modum, Voca nunc defunctum aliquem, quamvis ille sanctissime vixerit, qui tuas partes agat, scilicet, respondebit profecto tibi nemo, utpote quorum animae simul cum corporibus interierint. Imposuit nunc quoque Hebraeus ille Cajet. nam, nisi quis erret, ex his verbis illum errorem elicere non poterit. Polychr. & Interlin. amarulentius, Non solum quod impie vixeris, sed quod ea orationis asperitate usus fueris, dignus non es, cui sancti invocati adsint, aut faciles & benignas angelorum aliquis tuis querimoniis, & precibus aures praebeat. Greg. adhuc vehementius, Oratio tua execrabilis erit, quantumlibet afflictus clames, Deum tibi respondentem non habes, quia vox in tribulatione eam non invenit, quem mens in tranquillitate contempsit, sanctos quoque invenire in afflictio-

Pined. Tom. 1,

ne auditores non vales, quos habere socios in hilaritate noluit. Phil. & Eug. ut ex sanctorum testimonio suam sententiam confirmare velit Eliphaz, Age, adhibe tibi patronum, conveni, consule quemquam ex sanctis, neminem invenies, qui aliter quam ego de Dei providentia, deque hominum infirmitate, peccatis, ærumnis sentiat: nemo tibi prave, corrupteque de his rebus iudicanti patronus adesse volet, nemo qui tibi respondeat, tibi accinat, tuam sententiam tueatur, in hunc sensum posset dici, Voca, propter nomina, produci, si quem habeas, prae tua sententia: nam Kara, quod hic est vocare, est etiam appellare proprio nomine (Illa marle por sunambre) sicut Gen. Vocavit Deus firmamentum caelum. & licet clamare, invocare, aut praedicare significet, semper est cum nominatione ejus personae, aut rei, ad quam loquimur ut Genes. 4. Iste cepit invocare nomen Domini, id est, publice, aperte, contenta voce, psalmis & hymnis Dei nomen celebrare, & illum suo nomine pie & religiose invocare. Isa. 48. Israel, quem ego voco (à quien yo hablo y llamo por su proprio nombre) Psal. 33. Ille pauper clamavit, id est, Deum suo nomine compellavit ingenti clamore, ab hoc quoque non multum abludit Polychr. Age sis sententia tua comitem mihi profer aliquem. Olymp. ut ad Jobi fastum comprimendum dicat Eliphaz, postquam disputavit de humana imbecillitate, Quid prater dignitatem loqueris homo inferior Deo, ut non solum videre illum, nec comprehendere queas, sed etiam ut nec à te millies inclamatus, sit responsurus: quid loquor Deum, quandoquidem nec ejus angeli in nostrum possunt aspectum incurrere.

Possumt praeterea arrogantis verba esse, & de revelatione sibi facta gloriantis, Ego non ex meo cerebro loquor, sed divinum oraculum profero: si quid tu simile habes, profero: si nihil ejusmodi habeas, obmutescere debuisses. Huc pertinet, quod Lyranus ait: Si nondum quae audisti, intelligis, pete à Deo, ut tibi facilem mentem injiciat, quo audire & intelligere velis, & possis. Paulo secus, ut sit impatientiae Jobi reprehensio quadam, & ejus sanctitatis confutatio ex sanctorum exemplis, qui in laboribus, & ærumnis sustinentia non admiserunt. Repete omnium saeculorum memoriam, & ad omnium sanctorum vitas actaque contemplanda te converte, vehementer afflictos invenies, sed afflictionis, & laboris impatientes non invenies. Forte vero proponit Abel, Noe, Abraham, Isaac, Jacob.

Sed tandem sapienter D. Thom. sententiam hanc ad orationem pertinere voluit.

Y a

Si

Philip.
Eugub.

Vocare
quid.
877

Gen. 1. 8

Gen. 4.
24.

Psal. 33. 7.

Polychr.

Olymp.

2.

Lyranus

3.

D. Tho.

Invoca-
tio san-
ctorum,

Verbum
vocandi
ad ora-
tionem
pertinet.

Pf. 118.

145.

Iob. 12.

4.

Osea. 7.

11.

NAN

N2

Pf. 117.

25.

Quid

Hofan-

na.

Cant. 3.

2.

Exod.

11. 2.

5.

August.

LXX.

Iob. 15.

15.

Gen. 48.

16.

Iob. 33.

23.

Titelm.

Vid.

Orat. de

locis ca-

thol. 1. 2.

23.

Si meis diis fidem non adhibeas, vel non satis perspicis, quæ dixerim, pete à Deo, ut te de vera rectaque sententia instruat; & quo facilius obtinere possis, ad aliquem sanctorum te convertere, qui te sua quoque oratione & intercessione adjuvet, vel potius ad rem ipsam: Sarius tibi erit humiliari sub potenti manu Dei, & adhibere sanctorum invocationem, & preces, qui Deum tibi iratum placent & concilient. Hic ergo sensus contemnendus non est; tum quod rei præsentis congruat; tum quod sanctorum invocationem adversus nostri temporis hæreticos plane confirmet, nam quod supponitur, sanctorum invocationem piam, utilemque nobis existere indicatur quidem fuisse tum in consuetudine; tum etiam in fide receptam: & quod non Jobi, sed Eliphaz verba sint, nihil de loci auctoritate detrahit, ut supra docuimus: & favet sane ipsum vocandi verbum, quod etiam invocare est, & cum oratione & precibus clamare Psal. 118. *Clamavi ad te, saluum me fac.* Job. 12. *Invocabit Deum, & exaudiet eum.* Hos. 8. *Aegyptum invocabant.* Favet præterea particula (ergo) quæ in fonte est (na) vel (ana) estque particula adhortantis, vel obsecrantis; & est aliquando inferioris erga superiorem; ut Psal. 77. *O Domine saluum me fac.* Hebraice additur in fonte (na) obsecro. sic legit Hier. *Salva obsecro.* sic dicebat populus: *Hofan-na, salva obsecro.* ejusdem quoque ad semetipsum; Cant. 3. *Surgam & circumibo civitatem.* in Hebr. *Surgam ergo;* age jam, quid nigrigo? quid motor? & superior ad inferiorem, quasi jubentis. Exodi. 11. *Dices ergo (na) omni plebi.* hortatur, jubetque ut confestim dicat & jussa deferat, & exponat; *Voca ergo* (inquit Eliphaz) *Quid moraris opem implorare sanctorum? tibi aliorum orationibus, & precibus opus est.*

Sanctorum autem nomine Augustinus angelos intelligit, quorum sanctitas antiquior & excellentior sit. sic quoque Septuaginta *Invoca si quis tibi respondeat, vel si quem angelorum sanctorum aspicias,* similiter Angelos intelligunt c. 15. *Ecce inter sanctos ejus nemo immutabilis.* forte quod tunc angelorum patrocinium frequentibus miraculis confirmatum esset, frequenter quoque illorum apparitiones, sicut Gen. 48. orat. Jacob. *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.* de quo aptior erit locus dicendi inferius c. 3. super id: *Si fuerit angelus pro eo loquens, &c.* Alii sanctorum nomine, vel angelum vel hominem justum vita functum; Alii quemcunque sanctum, etiam apud nos degentem; quod amplius exagitat hæreticos, atque hæc quæ diximus universa po-

tuerunt in hujusmodi sententiam ab Eliphaz conferri; His meis imo divinis potius oraculis, quibus me præ aliis divini numinis bonitas dignata est fidem te adhibere oportet, o amice Job; atque tuæ causæ, sententiaque diffidere, ut cujus neminem patronum invenire possis; nam, si quem habeas, deberes confestim proferre, atque indicato solo illius nomine te tueri: verum satis scio neminem sanctorum, vel angelorum vel hominum (consilium enim impiorum longe sit à me) de Dei providentia, de humana imbecillitate, de miseriis & ærumnis aliter dicturum, aut judicaturum, quam quæ à me audieris; atque utinam is tu es, quem Deus, vel angelus suo verbo suoque oraculo dignarentur, & rei hujus responsionem & cognitionem postulanti responderent. Sed respondebunt scilicet furenti, & indignanti homuncioni, qui cum è potestate, id est mente, & consilio exire visus fueris, ea verborum acerbitate & orationis asperitate insolescas, ut minime faciles jam nunc sanctorum angelorum, ne dum divinas aures, quæ misero cuique nunquam non patuerunt, ruis orationibus, & obsecrationibus (quamvis multas & importunas adhibeas) habiturus sis. Sed non ideo cessandum tibi ab oratione, & invocatione sanctorum fuerit; hæc enim extremum remedium in tua ista deplorata calamitate fuerit, & obtinere forte possis meliorem mentem, & sanius, incorruptiusque de rebus judicium; utque Deum tibi iratum, & multis rationibus infensum, æquum mire placatum illi ipsi efficiant.

II. Vere stultum interficit iracundia, & parvulum occidit invidia.

1. Vere legendum ex correctione Vaticana quæ illius particula usus, & proprietates.
2. Quid stultus; & quis stultitia gradus, cum ad sermonis vitium pertinet. explicati Zachar. Sapiens, Paulus.
3. Impatientia cum stultitia conjuncta.
4. Superbia stultitia; quadam est ex Paulo.
5. Ira active, & passive. explicatus Salom. & Ecclesiasticus.
6. Ira & invidia extremæ passionis. Qui proprie dicatur parvulus ex Hebræo.
7. Multa in parvulo considerari opportuna ad rem. Divites iracundi, & invidi, & pueriliter splendida quæque concupiscentes. Impii desideriis pascuntur; cruciantur etiam ipsi dem. Explicatus Ioannes.

Totius
senten-
tiæ, atque
omnium
interpre-
tationū
colle-
ctio.

Pet.

1. **P**erstat Eliphaz in probando suo illo instituto, videlicet superbos & potentissimos, atque opulentissimos quosque ex impiis perdi à Deo, tum etiam calamitatum impatientiam sceleratæ proflus vitæ, & morum corruptissimorum argumentum esse, nec non etiam illud, quod cap. præcedenti proposuerat, neminem esse qui de sua innocentia gloriari apud Deum possit, cum proni simus ad malum omnes.

Particu- *Vere, sive virum, cum aliis codicibus, sive
la vere, vere legas, sensus idem, sed vere, corre-
Gen. 27. & prior lectio Vaticana. In Hebræo particu-
36. la causalis (chi) quia, Septuag. etenim, sed
2. Reg. aliquando affirmantis est, & redditur iuste
83. 19. Genes. 27. iuste vocatum est nomen eius Iacob,
id est, vere, merito. & 2. Reg. 23. Inter tres
(additur in Heb. Chi, utique, fere, sane (no-
biliores. sic etiam infra redditur, quidem cap.
Iob. 14. 14. Tu quidem gressus meos denumerasti, elegan-
16. ter igitur hic redditur vere.*

2. **Stultum.** In fonte Enil cum multos autem
Stultus stultitiæ gradus multis quoque nominibus
quid exprimat sacræ Litteræ, certe Enil in eo
proprie gradu, videtur esse, ut sit temerarius, audax,
imprudens, percitus immoderato quodam
אריס affectu, & insania, impatientia, aut ira,
multa quoque per furorem effutens Hispa-
ne, un atronado, desenfrenado, atrevido, Ea
vero nominis significatio, & vis colligitur

Zach. 11. ex Zach. 11. Sume tibi vasa pastoris stulti, non
13. quidem rudis, & ignorantis, sed temera-
rii, audacis, furentis, per summam crude-
litatem gregem non moderantis, sed per-
dentis, videlicet si gestet pedum, non quo
derineat oves, sed quo velut jaculo vulne-
ret, & configat, & velut fuste tundat & con-
fringat, & pro oleo, & reliquis instrumen-
tis boni pastoris, assumat arma, gladium, la-
pides, ad perdendas, & mactandas, sicut
de stultis pastoribus dictum est Ezech. 34.

Prov. 14. Cum auctoritate imperabatis eis, & cum potentia,
1. & Prov. 14. Sapiens mulier adificat domum, in-
Prov. 14. spiciens (Iueleth) manibus destruet. videlicet
17. quia temere agit omnia (à tonas y a locas) &
*Un hō- paulo inferius, Impatiens operabitur *stultitia,
bre mal pertinet etiam ad temeritatem, & auda-
sufrido ciam loquendi, quod Paulus appellat stulti-
haze lo- loquium. & sic Marc. 7. hæc tria conjungun-
curas y tur, superbia, blasphemia, stultitia. nempe te-
defati- meraria verba cum excandescencia, & Dei
nos. contemptu. Similiter explicatur hæc teme-
Eph. 5. 4. ritas Hoseæ. 9. Scitote Israel stultum prophe-
Marc. 7. tam, insanum, virum spiritualem. id est, multa
22. effutientem temere instar insanientis, & fu-
Stultitia ad sermo- rore quodam, aut spiritu perciti: qualis &
nis vit. u Paulus visus est Festo Act. 26. cum de divi-
refertur. nis rebus multa disputaret. Insanis (inquit)
Hos. 9. 7. Paule, multa te littera ad insaniam convertunt.
Act. 26. 34.

Pined. Tom. 1.

Non *insanio (inquit) optime Feste, sed sobrie-
tatis & veritatis verba loquor. Ergo hoc loco
stultus erit impatiens, præ animi indigna-
tione, & temeritate, multa loquens cum
audacia, & contemptu divini numinis.
& ita cum hac stultitia recte jungitur, ira-
cundia & ingens præterea damnum, quod
ejusmodi furor ex insania impatientis ani-
mi sibi ipsi affert, sicut à Sapiente, Proverb.
19. dictum est: Stultitia hominis supplantat
gressus ejus, & contra Dominum fervet animo
suo.

Illud quoque ad insignem stultitiam
pertinere videtur, superbe, & impatienter
respuere velle; quas Deus ad superbiam &
impatientiam comprimendas immittit
calamitates: nam ea ratione non defervet
divina vindicta; sed multo acrius inflam-
matur, si peccator punitus adhuc superbiat,
& stimulatus rursusque, velut intra status
equus ferociat, quæ videtur esse illius Pro-
verbii sententia usurpari ab ipso Deo,
Actor. 9. Durum est tibi contra stimulum calci-
trare, videlicet quadrat in eos, qui eum pro-
vocant, qui laceffitius amplius nocere pos-
sit, atque in eos similiter, qui eum ærumnis
& laboribus reluctentur, non solum non
effugiant illa, sed vehementius augeant, ut
ille dixit:

Insania est adversus stimulum calces.

De iracundia vero insolescentis adversus
Deum hominis Euripides eleganter:

Potius sacra illi fecerim, quam calcibus
Stimulos ferire coner iracundia,
Citius in Deum, mortalis ipse cum siem.

Quare sanius id Sapientis consilium Pro-
verb. 25. * Patientia lenietur princeps, & lingua
mollis confringit duritiam.

Est vero ut indicavimus, cum impatien-
tia ærumnarum conjuncta superbia, quæ
cum insigni etiam stultitia conjuncta est.

Quemadmodum enim canes, qui impa-
tientia & iracundia symbolum sunt, pa-
riunt catulos cæcos, ita iracundi & impa-
tientes atque superbi edunt dicta, consilia-
que cæca planeque stulta. Quare inter eos,
qui metas rationis facilius prætergrediun-
tur, superbi, & irati sunt, & docet Arist. Rem
elegantè explicuit Chrys. super c. 11. 2. ad
Cor. nam inanem gloriationem appellat eo
loco Paul. insipientiam. In insipientia dico plus
ego. Et: Accipite modicum quid insipientia mea,
& rursus Libenter suffertis insipientes, cum sitis
ipsi sapientes, qui enim humiles sunt & inju-
riam, atque persecutionem patienter per-
ferunt, iidem & sapientes sunt, qui vero
injuriæ sunt, atque superbi, iidem insi-
pientes, utriusque videlicet, & sapientia

* No di-
sparo ni
me alar-
go en
hablar,
antes me
ato muy
corto.

Prov. 19

3.

Act. 9. 5.

Eurip. in
Phæn.

Eurip. in
Bachide.

Prov. 25
15.

* Patien-
tia y ha-
blar mã-
so amañ
el enoio
y colera
del prin-
cipe.

4. Canes
impa-
tientia
& iraci-
dia ym-
bolum.

Arist. 5.

Ethic. 6.

Chrysost.

2. Cor.

11. 21.

16. 19.

Y 3

insu-

1. Reg.
25. 25.

& insipientiæ rationem, explicationemque subiungit Paulus *Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur. Utriusque tum superbiæ, tum stultitiæ Nabal exemplum est insolenter & temere multa effutens, & secundum nomen suum stultus.*

5.
Deut. 32.

Iracundia, à verbo (*Gaghas*) quod est irasci, indignari, provocare ad iram & indignationem. quare iracundia potest accipi vel active, videlicet pro provocatione iræ alterius, vel passive pro ira, qua quis exardescit, Deut. 32. *Propter iram inimicorum distuli* (id est propter irrisiōnem, aut provocationem meæ potentiae; & irritationem meæ iræ) *ne forte superbirent hostes eorum* (si enim illi superbiant, irascar, excandescam, irritabor)

Prov. 27.
3.

Prov. 27. *Grave saxum, & onerosa arena* sed ira stulti utroque gravior.* est namque molestissimum cum illo agere, qui te verbis, factisque ad irascendum provocet. Hac etiam ratione Chaldaus, & Olymp. active accipiunt hoc loco *iracundiam*. divinam videlicet quam implus impatiens atque superbus provocat. vide inferius, cap. 36. *Simulatores, & callidi provocant iram Dei.*

* Lo mas
pesado
de sufrir
en el ne-
cio, son
las occa-
siones
en que os
pone de
enojatos
y descom-
poneros.
Chal-
daus.

Sed lenior & congruentior sensus, si passive sumatur, exempla mille. Psal. 6. *Turbatus est à furo* (iracundia, mœrore, dolore, nam hæc omnia cadunt in vocem originalem) *oculus meus, inveteravi inter omnes inimicos meos, ante senectutem consensui, in eam oppreſsus ab inimicis, senectus non ex annorum, sed ex persecutionum multitudine, & gravitate. Similiter igitur hoc loco, iracundia, nimius dolor & impatiens stultitia divinæ providentiæ lugubris, tristis, irata criminatio, interficit stultum* (et misero se deſuella) sicut dicitur; Proverbiorum 1. *Aversio parvulorum interficit eos, & prosperitas stultorum perdet illos.* id est stulti quidquid agant sibi ipsis exitio sunt, siue malum fugiant, siue ab illo avertantur; pejora semper eligunt, meliora fugiunt, ita hoc loco interficit, perdit, exitio, & mort. est. idem Ecclesiast. docuit cap. 2. *Qui sine timore* (reverentia, & pio in Deum affectu) *est, non poterit justificari,* (in multa peccata incidet) *iracundia enim animositatis illum Septuaginta. Impetus iræ ejus.* Compl. *Indignatio iræ ejus* (id est proclivitas in irascendum impatienter, temeritas) *subversio* (ad multa tum peccata, tum damna) *illius est.* Sententiam integram exposuit per paraphrasim lectio Tygurina. neque incommode. Religio Domini peccata expellit, & quando præsens est iram arceat. vir iracundus non poterit censer iustus, nam ruinam ei creat ipsius ad iram proclivitas. Vides ut verissimis sententiis ura-

Tyguri-
na.

tur Eliphaz, sed abutitur tamen contra Jobum.

Et parvulum. Per stultum & parvulum, tam divites, quam pauperes intelligunt Divus Thomas, & Cajetanus, & per iram & invidiam, quæ sunt quasi extremæ passionēs, atque vitia (nam ira, & superbia ad elationem, & magnitudinem animi, invidia ad pusillanimitatem, & parvitatem pertinet) omnia alia vitia, quæ media sunt, intelligi volunt, quasi dicat; Non est, qui non peccet, & alicui passioni, & vitio obnoxius non sit: nam si dives sit, superbit & irascitur: si pauper, invidet. Sed melius ut omnino eundem impium, tum iracundiæ, tum invidiæ notet: & utrumque ad Jobum referat: sicut etiam non tam invidia aliquis Dei zelus in hominem & odium in improbos considerandum est, ut auctor Gatena voluit; quam ipsius invidi hominis, invidiæque ingenium & vitium, ut cum superiori iracundiæ vitio congruere possit.

Est autem parvulus hoc loco à radice (*Parthah*) quod est verbis pellicere, lactare, suadere, inclinare ad ea, quæ sunt præter veritatem, seducere, persuadere. Inde (*Parthi*) parvulus, quod aliquando vertit Vulgatus, *Innocentem*, aliquando stultum; & Proverb. 14. videtur vim nominis exprimere: *Innocens credit omni verbo*, quare parvulus est, qui facile dolis, fallaciis, blanditiis credit & capitur; flexilis, credulus, qui inclinat facile ad ea, quæ audit, vel videt, persuasibilis, huiusmodi enim est parvulus ætate, & sensu. Rab. David; *Qui declinat cor ad ea, quæ sunt præter rationem & veritatem.* R. Mardochai in suis concordantiis: *Qui credens omnibus facile persuadetur, & flectitur ad omne verbum.* Apud Septuaginta est, *errans* apud Aquilam: *illicebri decipens*, apud Symmachum, *imprudens*. parvulus. Regia dixit; *ardelionem*, ad genuinam vocis significationem non multum; ad rem vero parum, ut videtur, accommodatè. Similis soni, & significationis apud Græcos (*Pitho*) Saudela, vis persuadendi. & Pythemon, moriger, qui facile & libenter obsequitur, & paret. Invidia autem seu, ut Septuaginta dicunt, *zelus*, est ardor quidam urens animum, indignabundus & contentiosus, quo quis aliis invidet bonum, quod sibi soli concupiscit.

Ex tanta igitur illius radice fecunditate, atque ex parvuli consideratione per exempla multi sensus pullulant ad rem præsentem opportuni.

Primo ergo quidem in parvulo pusillum omnino animum significari dicit; atque eum

6.

Ira & in-
vidia ex-
tremæ
passio-
nes.

פחה

Quid
proprie
parvulus.
פחה

Prov. 14
15.

R. David

R. Mar-
doch.

LXX.

Aquila.

Sym-
mach.

Regia.

פחה

פחה

LXX.

Quid sit

invidia

aut zelus

7.

Multa in

parvulo

confide-

rari ad

rem præ-

sentem

opportu-

nae

Parvulus cum inesse homini invidio, qui de sua felicitàte desperat, dum alios fœlices videt; existimat enim, quantum alii habent, tantundem sibi auferri, quo notabitur Job, quod suis amicis felicitàtem invideat, ut Olymp. indicavit. in hoc respexisse etiam videtur Greg. Invidere (inquit) non possumus, nisi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Parvulus ergo est, qui livore occiditur, quia ipse sibi testimonium perhibet, quod eo minor sit, cujus invidia torquetur. Hinc est, quod hostis caecidus primo homini invidendo surripuit, quia amissa beatitudine, minorem se immortalitate illius agnovit, &c. plurâ in hanc rem copiose & eleganter Gregor.

Divites iracundi & invidi. Secundo, ut indicetur totam hominis opulenti vitam, & cogitationes universas, his duobus quasi cardinibus volvi, iracundia & invidia; iracundia (inquam) id est, superbia vita, divitiarum jactantia; & quæ ex his nascuntur, temeritate, præcipitantia, stultitia, Del hominumque contemptu: deinde vero invidia, id est, cupiditate & desiderio amplioris fortunæ, & inexplibili illa avatitiæ siti, fameque sacra. Sic indicatur Prov. 28. Vir, qui festinat ditari, & aliis invidet, ignorat, quod egestas superveniet ei, vel in ipsa certe ratione naturali melius instituti erant Romani, qui cum honorum atque divitiarum participes essent, & superbiæ vitio laborarent; tamen, ut auctor libri Machabæorum scribit, modum quendam sibi statuebant; Non est (inquit) invidia, neque zelus inter eos.

Tertio, puerilem quandam inscitiam cum stulta superbia conjunctam alij hoc modo referunt; stulte & perutiliter discruciat, qui quæ aliorum bona & felicitàtem videt, sibi propter inanem sanctitatis existimationem deberi existimat, aliosque indignos censet, qui illis fruuntur. hunc sensum indicavit Olymp. Stulte (inquit) irascere, atque his stulte vitam invidere, qui vitam jucunde traducunt, quando te sanctum constituis. Puero- rum sane proprium est, quidquid in aliis videant existimare sibi deberi, atque etiam discruciar, nisi obtineant.

Philipp. Quarto, Philippus puerilem quandam levitatem viro gravi indignam, & non altetius, sed sui ipsius stultam invidiam intelligit, quas Eliphaz collegerit ex lamentationibus capitis tertii. Philippi verba indigna non sunt, quæ adscribantur. Ideo iracundum notat, qui nativitatis suæ diem maledixerit, nam maledictio, sicubi sit per spiritum, prophetia sine animositate, iracundia non est. Invidiam vero dicit, quod sibi ipsi invideat, quare vivat, & quare natus sit. Parvulum quoque eum exprobrat, eo quod pusillanimus sit, & virilem

pravitatē tanta agere levitate non debeat. Philip. Tyguri- hæc Tygurina lectio: Levem perimit indigna- tio, qui ita angusto pectore. dejecto animo sit, ut sibi nulla in re indulgeat; neque, qua possit ratione se erigere, & sustentare velit, hic sui ipsius invidus est. ex Sapientis sententia: Qui sibi invidet, nihil est isto nequius.

Quarto, tandem nonnulli Hebræi, quos Eccl 14. affert, sequiturque Pagnin. imitaturque in 6. annot. Vatablus, in invidia illum præcipuè Pagnin. amorem, & cupiditatem boni absentis con- Vatabl. siderant, atque in parvulo animum levem, & facilem ad declinandum in concupiscen- tiam eorum omnium, quæ videt, ut qui concupiscentia illa oculorum laboret. Hunc ergo parvulum oportet desiderio & priva- tione boni discruciar: & visibilia depe- reuntem perire. Sic Rab. Salomon, in hu- jus loci commentario; ait: Parvulus est vir multi desiderii, cujus cor inclinatur ad omnes pro- speritates, & semper remanet cum invidia & dolo- re. in hanc ferè sententiam dicitur, Prov. 21.

Desideria occidunt pigrum. desideria inquam fruendi alieno labore, deperit enim alie- nos labores, quos si non obtineat, perit, & contabescit præ desiderio, & invidia. Parvulum similiter occidit invidia; nam illi dolent oculi, & marcescit aliorum rebus opimis; nam ex hoc perpetuo desiderio- rum & invidiæ æstu, fit interius quidam longe acerbissimus impiorum cruciatus, cum nihil aliud illi tribuere videatur mun- dus, quam ejusmodi desideriorum, & in- vidiæ occasiones. Dicente Joan. Apost.

Omne, quod est in mundo (quidquid impii ex mundo habent) aut est concupiscentia (mi- rum; nam possessio bonorum, experien- tiaque displicet; concupiscentia vero et- iam excruciat) carnis (eorum, quæ ad car- nem pertinent, quibus sustentantur & pin- guescit; cibus, potus, concubitus; aliæ- que id genus voluptates) est & concupiscen- tia oculorum (eorum, quæ splendent, & ocu- los pelliciunt, & pascunt voluptate, opes autem supellex, spectacula magnifica fu- mosæ majorum imagines, stemmata nobili- tatis, asseclatum, & clientum amplissimus comitatus) & superbia (fastus, strepitus, inso- lentia, qua quis honores & dignitates mun- danas ambit) vita (victus, humanæque, & mundanæ consuetudinis) qua (ad omnia præcedentia refertur) non est ex Patre. Hinc videas, quidquid mundus præter desideria habet, aut nihil, aut valde vile esse. Quare sapienter Gregorius dixit: in his mundi de- liciis appetitus (concupiscentia, desiderium) placet; experientia displicet. Tota ergo impii hominis vita videtur ex desideriis compo- si, ut quodammodo hominem ducere. &

Tyguri- na.

R. Salo- mon.

* El hol- ga zan muere of ozar del fudor ageno.

Impii so- lis desi- deriis crucian- tur.

I. Ioan. 2. 16.

Gregor. hom. 39. in Evan- gel.

diffinire possis, *virum desideriorum*, neque alium esse desiderandi præstitutum finem, quam mortem sicut scriptum est: *Mortuo homine impio nulla erit ultra spes, & expectatio sollicitudinis peribit.* vides hic spes vanissimas, sollicitudines anxias, quibus cum vita finem non imponat, statuet profecto mors. quare etiam dicas, * *Desideria occidunt pigrum*; id est, desideria illum comitari usque ad extremum halitum. Quare Paulus desideria divitibus afferre extremum interitum testatur prima ad Timoth. 6. *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & desideria multa, qua mergunt homines in interitum, & perditionem huius temporis. Parvulum ergo occidit invidia.* Proderis ergo, ô Job, (inquit Eliphaz) immodica te rerum mundanarum libidine æstuasse; & cum illis omni via, & ratione comparandis te totum tradideris, nunc amissis æstuas adhuc; & quæ te concupiscentia, libido, invidia perdidit, perdet quoque funditus.

III. Ego vidi stultum firma radice; & maledixi pulchritudini ejus statim.

1. *Stulti nomen quadrat in divitem.*
2. *Impius terra arbor indigena. Explicatus David. Isa. Ioan.*
3. *Quid radix? & quibus arboribus comparati divites.*
4. *Vt impii radices habere videantur, & nullas habeant. Ex Sapientia, & Isaia.*
5. *Impius non arbor, sed frutex. Herba solstitialis.*
6. *Maledicere. Quid pulchritudo ex Hebræo. Familia malum ex impio patrefamilias.*
7. *Signum pro re signata, & è contra.*

1. **E**X familia, & domus interitu, & omnis felicitatis amissione conatur Eliphaz elicere latentem Job impietatem; *Ego vidi*, non semel consideravi, expertus etiam sum, *stultum, evil*; de quo superius diximus, sed id nomen quadrat peculiari-ter in divitem, quod divitiæ audacem & temerarium hominem reddant, atque dementem. Quare Paulus monet Timotheum, ut præcipiat: *Divitibus huius sæculi, non sublimis sapere, neque sperare in incerto divitiarum*; quæ ad animi insolentiam, & temeritatem pertinent. Sic Luc. 12. dives ille *stultus* appellatur. mirum quam adigant divitiæ ad insaniam mortales, illiciant ad negandum, dicendumque in corde insipienter, *Quis est Deus.*

2. *Firma radice. Comparat impium divitem,*

prosperè agentem, multos habentem liberos, & numerosum famulitium, cuidam proceræ arbori, amplæ, annosæ, cujus radices altè defixæ sunt, & tellurem circumjectam habeant valde amicam, beneq; congruenti humore temperatam, & succi plurimum, atque alimenti subministrantem; nos eandem translationem usurpantes dicimus, (*un rico bazendabo arraigado en este mundo.*) Quod vero ad ipsam terram attinet, ex qua multum incrementi impius exugat, est id Psal. 36. *Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani.* Hieronym. & Heb. *Vidi impium robustum, &c. robustum & fortissimum, sicut * indigenam virentem.* Est enim in hoc mundo impius sicut in nativo solo. *Qui enim de terra est, de terra loquitur.* possis etiam dicere, de terra vivit, crescit, floret, germinat, fructumque ex terræ quasi visceribus latentem profert. *Qui vero non est homo de terra terrenus, sed de cælo cælestis, ascendit sicut virgultum, & sicut radix de terra sitiens, non est species ei neque decore.* videlicet sicut tenerum virgultum, quod tellus parens, non velut parens, sed velut noverca non valde amice complectetur, neque fovet, non multum se in terris extulit, sed velut in arenosa & arida terra, neque trunci magnitudine, neque ramorum proceritate, neque frondium amœnitate mortalium oculos ad se allexit, neque fibras ita latè diffudit, ut virens inde sylva pullularet; nullis honorum insignibus; nullis externarum rerum ornamentis majestatem suam declaravit, nemo dixit: *Vidi illum firma radice, sed potius externa specie & ornamentis nudatam arborem, advenam, & leviter terræ hærentem, quod summæ sapientiæ est: sicut stultitiæ, in hac terra vivere & pulchrescere.*

Quod vero ad virentis arboris infirmitatem, altæque radices pertinet, ait: *Vidi firma radice.* posset quidem id referri ad truncum; nam ea arboris pars, quæ ex terra prominet, & quæ truncatis ramis superstat, radix aliquando appellatur, Isaia vigesimo primo. *Flos de radice* (id est, truncus, virga) *ejus ascendet, & capit.* 35. *Ascendet sicut radix de terra sitiens.* Quare erit sententia; *Vidi valentem arboris truncum instar annosæ quercus, aut antiquæ, atque proceræ cedri.* videlicet opulentissimi quique, potentissimi que comparantur, Isaia 2. & 6. Danielis 4. Zachariæ 11. Sed hoc loco crediderim potius accipi pro ipsis radicibus, videlicet illa parte arboris, quæ latet sub terra, & fibris capillata est. *Vidi* (inquit) magnam illam & amplissimam, comam ramorum, foliorum, famulorum

Psal. 36.
35.

* Dase
bien en
est tierra.
Ioan. 3.
13.

2. Cor.
15. 37.
Isa. 53.
2.

3.
Quid ra-
dix in sa-
cro ser-
mone.

Isai. 11.
1.

Divites
cum qui-
bus ar-
boribus
compa-
rati.

Isa. 2. 13.

Isa. 6. 13.

Dan. 4.

8.

Zach.

11. 12.

firmis

rum firmis, ut videbatur, niti radicibus; nam in originali propt. Vidi stultum radicatum, aut radicanem radices agentem (epitaphium habet) indies crescentem, vires sumentem, quotidie firmiorem fieri; atque ea ipsa festinatio increndendi, & facilitas germinandi mihi suspensa reddita est; (nam *justus paulatim*, imperceptibiliter, vix post multos annos) *ut palma florebit.*

4. Hic duo observanda. Primum non eodem modo de radicibus & firmitate hujus arboris, quæ impium refert, sacram scripturam loqui, aliquando enim negat ullis firmis radicibus niti: nunc vero altissimis radicibus defixam asserit; nimirum illud re ipsa & veritate hoc vero externa tantum facile, & vulgi sensu, & existimatione de illo

Sap. 4. *Adulterina plantationes non dabunt radices altas, nec stabile fundamentum collocabunt: & si in ramis in tempore germnaverint, infirmiter posita à vento commovebantur, & à nimietate ventorum eradicabantur, confringentur enim rami, &c.* ubi describitur universæ ejusdam familiæ vastitas, & interitus. Iis vero, qui existiment tyrannos istos, & impios divites plantatos, & radicanos in terra perpetuo victuros, ut omnem falsam existimationem deponant, præcipit Isai, cap. 40.

Isai. 40. *Et quidem neque plantatus, neque satius, neque radicans in terra truncus eorum, repente flavit in eos, & aruerant, & turbo, quasi stipulam, auferet eos.* quasi dicat: qui in oculis hominum florent, & in felicitate videntur firmam quandam, perpetuamque stabilitatem consecuti, perinde sunt, ac si nunquam lati, aut seminati essent, nec radices ullas egissent: everfis enim fortunis omnibus perflans iratus Deus ille convelleret, atque deiciet de suo statu, & velut aridissimas, levissimasque aristas dissipabit: ita nemo sine Dei præsidio stabilis erit.

3. Alterum hinc quoque peripicitur, quare tam variis, tamque dissimilibus similitudinibus utatur sacra Scriptura, dum de impiorum felicitate loquitur; nunc enim magnis, procerisque arboribus illos comparat, uti diximus; nunc non dignatur arboris nomine; fruticem tantum appellat, qui ad justam arboris magnitudinem non assurgit, Ecclesiast. cap. 3. *Synagoga superbiorum non erit sanitas; frutex enim peccati eradicabitur in illis, & non intelligetur.* Imo neque fruticem, sed herbam, aut fœnum solstitiale, quod penitus arescat, & radicitus pereat; Isai. 40. *Vere jenu est populus.* Eo quoque aliquid minus, & languidioris viriditatis, cujusmodi sunt olera, Psalm. 36. *Tanquam fœnum velociter arescens, & quemadmodum olera herbarum, cito decident.* Quid his quoque vi-

lius & imbecillius, nisi muscus viridis, & fœnum tectorum? Psalm. 128. *Fiant fœnum tectorum, quod (cum nullas habeat radices) priusquam evellatur (id est, ad maturitatem perductum evelli deberet) exaruit.* Hieron. *Statim, ut viruerit, arescet.* In proverbio est apud Latinos hujusmodi solstitialis herba, qualis illa Jonæ hedera sive cucurbita, sive quævis alia herba, aut frutex una nocte crescens, diluculo languescens, concidens, arescens. qualem describit apud Plaut, in pseudolo adolescens ille Calidor.

Quasi solstitialis herba paulisper fui, Repente exortus sum, repentino occidi.

Hæc sole exoriente exurgit, & florescit; occidente occidit, & deflorescit, sicut SS. *est: Mane sicut herba transeat, mane florebat, & transeat, vespere decadat, induret & arescat.*

6. Et maledixi. Maledicere hoc loco non est Kalal, sicut c. 3. sed Kabab, quod est male precari, male ominari, Num. 22. *Veni, & maledic populo isti.* & 23. *Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus?* Possumus dicere, annunciate alicui malum; cujus contrarium sit benedicere, *desireta buena ventura.* cum enim bona Israeli supra prædiceret, dixit Balac & Balaam: *Ve malediceres inimicis meis, vocavi te: & tu es contrario benedictus.* Pulchritudo autem en in fonte Naveh, quod alii ferre omnes præter vulgatum, vertunt habitaculum, Sept. habitationem, & quidem ab ipso nostro interprete vertitur, habitaculum, infra c. 8. v. 6. & habitatio, Isa. 33. v. 10. locus Pasce, Pl. 22. v. 2. *requies pastorum,* Sop. 2. v. 6. *speciosa deserti.* Jer. 9. v. 10 Joel. 1. v. 16. & 2. v. 22. *arvapaç,* Jer. 25. v. 37. *rura,* Jer. 23. v. 3. Ex quibus locis colligitur, hic sumi abstractum pro concreto, *pulchritudinem, pro pulchro & specioso loco, aut solo, in quo virebat, & radices agebat speciosa arbor. Tum etiam significat domum in amano sitam, locum quietum, speciosum, pulchrum, ubi jucundissime habitari possit. uti declarat locus ille Isa. 32. in cujus prima parte subest eadem originalis vox; *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis* (in loco pulcherrimo pacatissimo) *in tabernaculis fiducia, & in requie*) loco ad quietendum apro, & omnibus opibus & ornamentis instructo) *opulenta,* res eadem explicata tripliciter. Similiter Jer. 31. *pulchritudo justitia* (i. e. pulcherrima & sacerrima habitatio, & sedes; id quod statim exponitur) *mons sanctus,* ergo ait Eliphaz: * *Maledixi pulchritudini ejus,* continens pro contento, id est, arbori illi in pulchro, amano, & fertili solo plantatæ

Solstitialis herba
Jonæ. 3. 8.

Plautus.

Ps. 89.

6.

6.

Num.

22. 17.

Num.

23. 8.

Num.

23. 1.

Pulchritudo,

quid,

Num.

23. 1.

Pulchritudo,

quid,

LXX.

Varietas

vulgati

in ver-

tendo o-

iginali,

* Una

belleza

de capoy

una lin-

deza de

tierray

fitio pa-

ra tal ara-

bol

Isa. 32.

18.

Jer. 31.

32.

* Nota

lograsas

mucho

en la bu-

ena tier-

ra de que

a hora

gozas.

LXX.
Periculū
familia
ex Patre
familias
impio.

* En vi-
endo los
arrima-
dos a tal
arbol di-
xe, ne-
gozareis
mucho
de su
amparo
y som-
bra.

Dan. 11.

4.

Prov. 3.

33.

* O tierra
tra y do-
ra y quā
presto as
de dera-
ren seco
al que a-
liora su-
stentat
con tan-
to vicio.

Signum
pro re si-
gnata.

Psal. 8.

4. 8.

Rom. 1.

17.

Gen. 22.

12.

Res si-

gnata

pro si-

gno.

Jerem. 1.

10.

tatae, quæ virore suo & umbra, amœnio-
rem & pulchriorem reddebat locum, ma-
le ominatus sum: vel secundum Græcos,
Absumpta est illorum habitatio, vel conversa-
tio, id est domus ejus universa, & lætus il-
le blandusque convictus concidit & inte-
riit. Habitaculum pulchrum, & amœnum
efficit arbor longe lateque expansa: non a-
liter opulentus paterfamilias domum, &
familiam ornat, & protegit. * *Maledixi ita-*
que, male ominatus sum domui, familiae,
liberis, clientibus, & famulis hominis im-
prii. Nam clamabit statim *vigil & sanctus de*
cælo, succidite arborem, & pracidite ramos ejus,
excutite folia ejus, & dispergite fructus ejus: fu-
giant bestia, quæ subter eam sunt, & volucres ex
ramis ejus, ut est apud Dan. Quare videtur
hæc esse eadem sententia, sicut eadem ori-
ginalis vox, ac illa: *Egestas à Domino in domo*
impy, habitacula justorum benedicentur, id est,
justi familiae universæ prospere cedent om-
nia, sicut è contra, pulchritudini, & ha-
bitaculo impiorum imminet maledictio.
Illud quoque vim habet, si locus ipse, in
quo fixa erat arbor, ominosus & maledictus
dicatur in hanc sententiam, * *Quam nunc,*
ô nequam solum, terraque maledicta, su-
stentat virentem atq; florentem arborem,
brevi omni sacco, omni que tua ope desti-
tues, vel in universum solo & loco, bestiis,
volucris, ramis, foliis, trunco, radicibus,
fibris etiam, & minutissimis radicum ca-
pillis, id est, universis, quæ ad impios pet-
tinent, nedum tantum impio, aut tantum
liberis male precatus sum; male ominatus;
prædixi fore, ut male, & infelicitè cuncta
illis cederent.

Quod vero ad scripturæ phrasim, & in-
telligentiam attinet, non solum verbo ma-
ledicendi prædictio, aut prænuntiatio im-
precatoria significatur: sed etiam certissi-
mum impii exitium, & arboris convulsio,
eradicatio, & interitus, signum pro re
signata, *maledixi*, id est, dixi fore, ut &c.
vel, dixi, certissimeque eveniet, ut, &c.
Non dissimile, Psal. 84. *Ostende nobis Domi-*
ne misericordiam, id est, exhibe te ipsa, imper-
tire misericordiam, Rom. 1. *Iustitia Dei re-*
velatur in Evangelio, id est, communicatur,
Gen. 22. *Nunc cognovi, quod timeas Deum*, id
est, certum & testatum timorem tuum, &
divini numinis observantiam fecisti; cer-
tissime Deum times. Non infrequens et-
iam è contra res signata pro signo. Jerem. 1.
Vt evellas, & destruas, adifices & plantes, id est,
prædicas, & prædices evellendum, ædifi-
candum, plantandum, &c. Itaque hic: *Ma-*
ledixi. (Dixelo, y hare buen lo que dixe) sic enim
eveniet proculdubio.

Sed illa tamen arboris pulchritudo at-
tentius consideranda est; nam ipso pulchri-
tudinis nomine, quod cum abstractum sit,
& excellentiam atque incrementum signi-
ficationis afferat, suspecta nobis esse debet.
negatum est enim summis stare diu; & cum
in summo fastigio, summoque capite ful-
get aurum, nutant testacei pedes, adestque
lapsus de monte lapis, qui statuam dejiciat,
& postquam ad fastigium evexit fortuna,
statim deturbat; integra enim hujus orbis
circumvolutio ex ascensu, & descensu con-
stat, & qui finis ascensus est, idem est de-
scensus initium, ut Arist. de circulo docuit.
Hic enim ille exercitatorum, vel athleta-
rum habitus est, qui cum ad summum bo-
nitatis attigerit, tunc vel maximè periculo-
sus est auctore Hip.

Statim. Ultima illa particula ultimo tan-
dem loco premenda est, ut aliquid utilita-
tis eliciamus; nam omnes tandem stulto,
mundanæque felicitati maledicimus, at-
que etiam ipsi damnati sero sapiunt, & suam
ipsorum felicitatem diris incessunt, ut est
Sapient. 1. cap. tandem execrabitur mer-
cator. *Canaan stateram dolosam*, detestabitur
libidinosus voluptatem, & confundetur su-
per hortis, quos elegerat; ambitiosus erubescet
in illis, ex quibus nihil fructus præter
inanem gloriam obtinuit; amara denique
erit potio bibentibus illam, cum attrita fuerit ci-
vitas vanitatis, sed quoruscunque id statim
faciet, & voluptatem, superbiam, fraudem
mendacium antequam fine misero occu-
petur, avertatur? Cui verni ipsi dies non
placeant: memineritque Dei in diebus juven-
tutis suæ, ante senectutis tempus? tunc enim
holentibus etiam displicebit lux ipsa, ut Ec-
clesiast. admonuit: Igitur illud est salutare
consilium Ecclesiast. 18. *Ne demoreris in erro-*
re impiorum, videlicet nullas in vana illa &
omnino stulta impiorum opinione, corru-
ptoque de rebus judicio moras trahere;
neque sero sapere, sed statim vanissimæ
mundi felicitati maledicere, & secum certo
statuere, fore ut cedant universa impio in
malum.

IV. Longe fient filii ejus à salute: &
conterentur in porta, & non
erit, qui eruat.

1. Hypallage in sacris. Vt impius recedat à salute,
& salus etiam ab impio diversis rationi-
bus.

2. Quid contere in sacro sermone. Quod in
porta fit, publice fit, & quare. Explicati
Genesis, Amos, Salomon.

3. Expli-

Dan. 2.

Aristot.

Li. 1. A-

phor.

Aphor. 33

6.

Quid sit

statim

mundo

maledi-

cere,

Sap. 1.

Hof. 12.

7.

Isa. 1.

29.

Isa. 24.

9. 10.

Eccles.

12.

Eccles.

18. 26.

3. Explicatur Græcorum lectio. Quid Catillare apud Latinos.

1. **R** Amorum destructionem, & convulsionem nunc describit; adeo, inquit paterna impietas filiis nocebit ipsis, ut extremo exitio pereuntibus nemo salutis & opis minister, aut auctor adesse velit. non aderit auxiliator Deus. *Salus*, per excellentiam Deus dicitur: *Longe fient filii ejus à salute*. per Hyp-palag. Longe fiet ab illis salus, auxilium, vitæ præsidium; quamvis etiam indicetur voluntaria culpa impiorum, elongantium se à salute, & sponte sua recedentium à Deo: hinc dicitur Deus fortitudo salvarum, vel salutem Christi sui, Psal. 27. id est, qui potentissimè & fortissimè incolumen servat, qui eripit periculis 4. Reg. 13. *Sagitta salutis Domini*, & *sagitta salutis contra Syriam*, id est, signum divini auxilii, & liberationis adversus hostium potentiam. Dicitur autem potius *salus* recedere, & *longe fieri* ab homine misero, quam è contra; nam miser salutem, & opem implorat, sed cæteri negligunt, longeque recedunt: sic id Psal. 118. *Longè à peccatoribus salus, quia justificationes tuas non exquisierunt*, id est, nec illos libera, ne tuere, noli auxilio esse impiis, & tuæ legis desertoribus permittite illos verissimis discriminibus perire, similiter supplicium improborum exprimitur ab Isa. *expectavimus judicium* (vindictam sumendam de nostris hostibus) & *non est salutem*, (opem, auxilium, liberationem ex hostium potentia, & insidiis) & *elongata est à nobis*.

2. **C**onterensur, Quod hic est conteri, non raro vertitur à Latino interprete humiliari, Psal. 61. *Humiliabit calumniatorem*, Psal. 142. *Humiliavit* (dejecit, prostravit) *in terram me ipsum* meam. Sic etiam Symmach. & Theodor. *Humiliabuntur in porta*. quod cum Græcorum lectione & sententia statim indicanda facere potest *In porta*, dupliciter, vel publice, palam, cunctis videntibus, & spectantibus, sicut & id Ps. 5. *ut narrem omnes laudationes tuas in portis filia Sion*, i.e. in publico, & frequentissimo urbis loco Prov. 21. *Laudent eum in porta opera ejus*, Gen. 32. *Cunctis audientibus, qui ingrediebantur portam civitatis illius*: hujus significationis ratio frigidior assignatur ab aliquibus, quod portæ omnibus patent, omnesq; illis utuntur; ideo quod in portis sit, cunctis spectantibus sit.

Sed germana, verissimaque ratio hujus frequentiae ad portas civitatis est, quod judicia ibi exercentur: ut indicatur Deut. 17. & 22. & Ruth 4. cujus consuetudinis causam assignat Hieron. Amos 5. super id:

Odio habuerunt in porta corripientem. Ne agricola litis causa veniens civitatis frequentia, & novo terretur conspectu nec urbis habitator longe ab urbe properaret, & subvectionem quereretur jumentorum. hinc porta, pro judicio, pro sublelliis judicium, Conterentur in porta, sistuntur judicio, lites illis intendentur & plurimæ, & molestissimæ; sed damnabuntur semper, & causa cadent, quod ingens miseriæ, & maledictionis genus est, Ps. 118. *Cum judicatur, exeat condemnatus*. Prov. 22. *Ne conteras egenum in porta*, * quia judicabit Dominus causam ejus, quia si injusta lite egenum oppresseris, Deus, ad quem erit appellatio, damnabit te, illum absolvet. Sic etiam peccatori dicitur: *Si male egeris, statim in foribus* (in porta) *peccatum tuum aderit*, id est, ipsum peccatum te apud judicem deferet, & agere, cum allusione ad id quod etiam ad judicium & accusationem pertinet: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra*.

Non erit, qui eruat. Neque iudex propitius, neque advocatus. vel ut indicet, divino supplicio neminem posse resistere, velut, quem Deus sua ope destituit, omnes averfabuntur, nemo volens vindicare ab ærumnis: vel judicium potentia significetur, si semel à iudice & principe conterantur in porta, in judicio, nemo poterit prodesse.

Græci cum Septuag. portam acceperunt non civitatis, sed privatarum domuum; legunt enim: *Conterantur super januas minorum*. Olympiodorus sic explicat: *Contabescunt in januis humiliorum*. Græci in Catena legunt: *Tanquam* * *porci versentur in portis inferiorum*; * Andem nam, colabrizin, Græcum videtur conjunctum cum Græco nomine, colabros, quod est parvus porcellus, quare Olympid. explicat *conterantur*, contemnantur, micæ, quisquiliæ, putamina porrecto rictu rimentur, & pascantur. in januis minorum, id est, ignobilium, qui quondam minores & ignobiles fuerant. Hoc à Latinis Catillare, dicebatur: nam ut Fulgentius de prisco sermone scribit: *Catillare est, per alienas domos instanter gyrare, tractum à Catulus, quod per omnes domos circummeans*.

V. Cuius messem famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus: & bibent sitientes divitias eius.

1. *Felix justorum posteritas, misera impiorum.*
2. *Ingens miseria, non frui labore, & bonis partibus.*
3. *Quis famelicus, varia interpretationes qua vis verbi comedendi. Gladii dicuntur in Heb. quasi comedentes, ex Salomon.*

4. *Quis dicatur armatus. Varia lectio Hebraizantium. Defensus Vulgatus. Cauponari bellum;*

5. *Qui*

Psal. 118.

7.

Prov.

22. 22.

* Nole

pōgas

mal plei

to al po

bre, que

tomara

Dios la

deman

da, y sal

dra al

pleito.

Gen. 4.

7.

Gen. 4.

10.

3.

LXX.

Olymp.

Graci.

* Andem

por pu

ertas a

genas

hocan

do, y bus

cando

las mi

gainelas

y calca

ras que

desechan

los pro

bres.

αγλαβίς

ζω

αγλαβίς

Fulgen

tius.

¶ *Qui sint sitientes, qui pilosi, aut capillati. coma prolixior, vel ad amorem, vel ad terrorem pertinet, ex Heliodoro.*

1.
Vatablus.

Eccles. 4.

7.

¶ Aquien

se fiare

de la fabi

duria y

fandi

dad se

las daran

de mer-

ced y por

juro

de here-

dad a el y

alus dace

dentes.

2.

LXX.

Iob. 27.

17.

Luc. 12.

20.

Cujus. Vatablus existimat referri filios, de quibus paulo ante præcessit mentio; nec vero obstat mutatio numeri pluralis in singularem; nam ea frequens est in sacris litteris, cujus rei inter alia illud esto exemplum. Ecclesiast. 4. Crediderit (homo) ei (sapientie) hereditabit illam, & erunt in confirmatione creatura illarum, pro illius hominis. Cæterum illud relativum *cujus*, alii referunt ad ipsum divitem opulentum, sicque sensus est coherenterior.

Messum. Ex tribus illis detrimentis, in quæ cadunt divitum facultates, hoc primum est, quod famelicus messum comedat, id est, absumat, & perdat fruges, quæ jam demessæ erant, & in horreis conditæ. Septuag. *Qua illi congregaverunt*, extrema miseria, ut non fruatur bonis jam partis, & conquiritis, ut infra dicitur: *Præparabit quidem vestimenta, sed justus vestietur illis.* epithasim habet sane illa interrogatio facta ad stultum divitem. *quæ parasti cujus erant?* Porro gravissima, atque eo graviora, quod magis inopinata illa mala sunt, quæ cadunt inter poculum, supremæque labra, uti antiquo, sed arguto Hispano carmine ille cecinit de Tantalo,

O mal que asi desespera,

Que de hambre y sed se muera

Con el remedio a la boca.

Illud gravissimum & acerbissimum est naufragium in portu; ergo ut Philip. ait: *messis* nomine parata bona omnia intellige condenda & reponenda in annos plurimos, sed divini numinis judicio minime in suos impiorum usus convertenda: exhaurient quidem labores maximos arandi, seminandi, metendi, tritrandi, condendi voluptatem. Hanc sane felicitatis partem inter alias non ultimam enumerat, Ecclesi. 2. *Nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparaveram, & hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo.* Et rursus cap. 3. *Omnis homo qui videt (fruitur, percipit) bonum de labore suo hoc donum Dei est.* Ingens ergo supplicium non uti labore suo, non oblectare se in his quæ præparaverat, neque suam ipsam messem comedere.

3.
Quis famelicus.

Famelicus. Quis nam hic sit? Certo alii pauperem intelligunt, justum præsertim, in cujus usus Deus convertere solet facultates impii; vivunt igitur pauperes mortuo impio, & sanctis famelicis instruit Deus epulum, quod sibi impius epulo paraverat:

Sic Septuag. legunt: *Qua illi congregaverunt, justi comedent.* Et Christus Dominus ad suos discipulos, pauperes videlicet atque famelicos, sic ait: *Respicite volatilia celi, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; & tamen Pater vester celestis pascit illa, videlicet ex aliorum labore, semente, messe, horreis victum sibi parant.* Sensus idem cum illa sententia, cap. 27. *si comportaverit quasi terram, argentum, & sicut lutum præparaverit vestimenta, præparabit quidem, sed justus vestietur illis, & argentum innocens dividet.* de quo suo loco.

Secundo, D. Thom. per famelicum, intelligit pauperem oppressum à divite: vel famulos injustis flagellis & injuriis ab hero acceptos, quorum non aliud sit studium, quam furandi, & diripiendi dominorum suorum facultates, fruges, & omnes agrorum proventus rapina minuere.

Tertio, Philip. intelligit Diabolum famem patientem humani sanguinis, qui potestatem accipit à Deo, ut iniquos vastet, & illorum præparatos labores diripiat: vel quarto idem ipse Philip. asserit posse homines malos, atque crudeles intelligi, qui accepta potestate in alios deserviunt, & grassantur.

Sed tandem simplex, atque idem coherens cum sequentibus sensus exigere videtur, ut in communi quicumque raptor, & deprædator, qui Deo aut jubente, aut permittente avide inhiat in hereditatem, & facultates impii divitiis, famelicus, appellatur, diripiendi, dissipandi, comedendi, devorandi avidus, & sitiens: quare verbum originale *comedendi* hoc loco est actius, & vehementius quam nostrum *comedere*; significat enim aliquid perdere, absumere, devorare, non solum dentibus, sed etiam re in sagladio, aut igne cum impetu & celeritate; quare si quis avidus devoret, aut nocumentum insigne dentibus, ore, lingua inferat, recte hoc verbo *comedere*, devorare, absumere dicitur more hostili, ad quam nominis rationem respicere videtur Prov. 30. *Generatio, quæ pro dentibus habet gladios, & commandit molaribus suis pro commandere.* prop. in fonte: Et cultri molares ejus. Licet interpres respexerit ad etymologiam nominis; nam cultri dicuntur ab illa radice *comedendi*, quasi comedentes, Sic Gen. 37. ad sævitiam & consumptionem pertinet, *Fera pessima comedit eum,* & Ps. 13. *Quid devorant plebem meam sicut escam panis.* Quid si, famelicus denoret quoque heredem divitis, quæ mirabili celeritate, & aviditate, quæ alius summa solitudine, & labore congesterat, ipse abliguriat, & momento absumat?

צִיִּים
רָאָה

Judic. 4.

21.

Jos. 15. 18.

Num. 33.

7. 35.

Psal. 34. 2.

Psal. 90. 4.

Amos. 4. 2.

Prov. 22. 5.

Defensus

vulgatus.

Symmach.

LXX.

Complat.

Chaldaeus

Jos. 23. 15.

Milites

raptores.

Et ipsam rapiet armatus. Ex fonte legitur; *De spinis rapiet*, nam vocem (Tseninim) dicunt significare spinas, à radice (Tsanath) quod est defigere, aut perforare. Jud. 4. *Percussimus malleo defixit in cerebrum*, inde accipit interpretres pro suspirare acutè, Josue 15. *Suspiravit* (Dio un muy agudo gemitido) voce videlicet acuta instar spinæ penetrantis, vocem eandem accepit noster pro *Lanceis*, Num. 33. 7, 35. & pro *Sudibus* Jos. 23. v. 13, erit ergo sensus secundum Hebraizantes, Homo ignobilis, qui de spinis nascitur (*nascido en las malvas*) poterit impium divitem diripere & expilare, nemo tam ignobilis erit, cujus ludibrio, & prædæ miserimus impius non exponatur. Vel *de spinis tollet eam*, decutiet messem immixtus grando, & spicas dissipans granaque singula commista cum spinis cogetur dives summo cum labore colligere. Friget sensus uterque. Alii vocem illam, *arma*; vertunt, & quidem vides nostrum interpretem *Lanceas* vertisse Num. 13. & *Scutum* Psalm. 34. & 90. & *Contes* Amos. 4. & *Arma* Proverb. 22. quare hic legi potest, de armis tollet eam, quasi dicat, quamvis suos agros, horrea, aream, & bona alia armis, lanceis, scutis, id est, famulis bene armatis custodire, & defendere velit ab hostibus, nihil efficiet. nam hostis de armis tollet eam, percutietque custodes & abiget prædam, & spolia opima, ut respiciat ad latrunculos Sabæos, qui pueros Iobi percusserunt gladio. Sed noster interpretes sapienter *armatum* reddit, quo efficeret leniorem sensum, milites, hostes armati, à quorum vi & impetu nihil est tutum, qui non clanculum, & ex insidiis, ut ignobiles furunculi, & timidiore latrones, sed palam, apertè, imprudenter irruptionem faciunt, vastant, diripiunt, hi, inquam involabunt in domum, & agros impii, non tantum fures, sed & latrones famelici. vides quanto congruentior & sensus, & lectio Vulgati, præsertim cum id non sine exemplo fuerit; nā Symmach. legit *Ipsi ab armatis tollentur*. quam lectionem habent Septuaginta Complut. Chaldaeus verò, *Armatis armis bellicis tollent*. & quod ex eadem voce non habemus Jos. 23, *Erunt sudæ in oculis vestris*. Chald. similiter reddit: *Erunt exercitus vos cingentes*. & hoc fortè spectat ad Chaldaeos, qui armati & in tres turmas divisi irruperunt in pastores, & famulitium Iobi. Sed quod ait *rapiet armatus*, degenerem militem describit, qui non tam belligerandi, quàm furandi & rapiendi cupidus sit: què ego non militem sed latronè dixerim, cum miles ideo esse velit, ut latro esse possit. Hujusmodi nos in extrema ora Gaditana

Pined. Tom. 1.

nostra incuria malè securi experti his diebus sumus, qui bellum cauponarentur, omniaque pecuniæ causa facerent: & donis, auroque magis, quam ferro, vel vibicibus bellum gererent. longè ille Pyrrhus aliter de quo Ennius apud Ciceronem:

Nec mi aurum posco, nec mi pretium dederis,

Nec cauponantes bellum, sed belligerantes.

Ferro, non anro vitam cernamus utrique.

Et bibent sitientes divitias etus. Similis videtur ex aliquorum interpretatione locus ille c. 18. *Exardescet contra eum sitis*. Ubi Pagn. vertit: *Roborabit Deus contra eum sitientes rapere*. & Vatablus, *Eum sitibundus superabit*, hoc ergo loco cum Vulgato aliqui etiam Rabbinii, vertunt? *Sitient* vel *Sitibundi*, deducunt vocem *Tsamim*, à *Tsama*, quod est sitire, Tygur. *Sitibundus avidè hauriat illius opes*. Chalda. Pagnin. & alii vertunt *Prædones* aut *latrones*, deducunt vocem à *Tsamam*, quod est capillus aut cæsaries: sic autem appellari latrones scribit R. David in lib. radicum; *Quod latro* (inquit) *more ferino capillos nutriat*, ut mos est in terra Ismael; cum enim deserti loca incolant, nudi incedunt, & capillis quos crescere sinunt, nudum corpus contingunt. quare Rab Mardochei in suis Concordantiis sic legit, *Absorbeat pilosus divitias eorum*: deque illa originali voce, sic quasi definiens, scribit: *Sunt qui exponunt, latrones deserti incolantes, nudi incedentes, capillis oblongis quos nutriunt, verenda tegentes*. sic nomen *Pilosus* ad Satyrum deserticolam pertinet Isa. 13. ubi ab horrore, & hirsutia nomen deducuntur, quam rem illustrare potest non obscuri historici testimonium Heliodori lib. 2. rerum Æthiopiarum. is enim cum de Cremone Attico loquitur, qui diu apud Besaenses prædones servitutè servierat, & per noctis tenebras aufugerat, in hæc verba scribit: *Vt idem summo desiderio vidit primum praececidit ex coma prolixitate tantum, quantum ad comparandum speciem prædonibus convenientem apud bubulcos aluerat, ne illum obvii quique averfarentur, aut suspectum haberent*. Bubulci enim cum alia faciunt, ut formidabiliores appareant, tum etiam comam ad festum promittunt, & quatiunt super humeros sparsam, non ignorantes quod coma eos, qui amoris operam dant, acceptiores, prædones autè terribiliores efficiat. ergo Prædones valde avidi, & sitibundi exorbeant, exhaurient, Septuagint. *Exhauriatur sortitudo eorum*, quod ad extremam consumptionem sic refertur à Polychronio, *consumetur, vacuabitur*, idemque existimat ab his rebus translationem sumi, quæ per syphonè, aut fistulam exhauriuntur omnino, ut nihil humoris relinquatur. Sicut ergo ille alius dixit, diffi-

Quid cau-
ponari
bellum.

Job. 18. 9.

Pagninus.

Vatablus.

צמיר

צמיר

Tygur.

Chaldaus.

Pagnin.

צמיר

R. David.

R. Mardo-

chai.

Pilosus præ-

donos.

Isai. 13.

v. 21.

Heliodor.

LXX.

Polychro-

nus.

Seneca.

cile

cile custodiri, quod ab omnibus appetitur, ita sane custodiri defendique non poterit; quod pro cibo & illecebra multis propositum est, atque expositum famelicis, sitientibus, & armatis, ac si dicas, pauperibus, avaris hostibus, servis, furunculis, prædonibus domesticis inimicis, externis milicibus, avidis hæredibus, hæreditatis impiorum abliguritoribus. Quis enim non videat nos omnes sitire divitias impii.

VI. Nihil in terra sine causa fit: & de humo non oritur dolor.

1. Tres primæ expositiones minimè aptæ.
2. Optima expositio. Peccata sunt semina pœnarum. dolor dicitur causa doloris.
3. Non semper sed sæpe; terra & agrorum mala propter peccata accidere. Explicatus locus Genesis, & Regum.

1.
Cajeta-
nus.

CAjetanus existimat hunc esse loci contextum, ut probet Eliphaz, hominem non esse, qui non peccet, sicque Iobi innocentia, & integritatis existimationem violent. sicque ferè contextit, *Dolor*, id est iniquitas, & peccatum, *non oritur de terra*, id est, de terreno, & luteo corpore, quod gestamus, ut alludat ad id, quod supra dixerat, *Qui habitant domos luteas, & terrenum habent fundamentum*. quasi dicat, Non est, quod culpam omnem in terram, de qua formati sumus, rejicere velimus, nam sponte peccamus, voluntatis prone ad malum, cogitationis intentæ ad pejora, pravi, corruptiq; de rebus judicii vitiū & culpa est, non corporis, non ægritudinis, non mortalitatis. Huc ferè pertinet Philippus, qui terram intelligit, naturam, hominum matrem, de qua non oritur dolor, cum peccatum naturale non sit, quare cum non natura, sed vicio contrahatur, *nihil in terra sine causa*, id est, sine Dei justitia, fit. ita Phil. Sed præterquam quod sensus hic minimè lenis sit & vox *doloris* in fonte (*ghamal*) vix inveniatur à Latino interprete pro peccato posita, præterquam ac ratione, qua activè significat iniquitatem, & tyrannidem, quæ aliis dolorem infert, certè pugnat cum illa superiori sententia Eliphaz, qua nitebatur probare luteum, & corporeum hominem non posse non esse peccatis obnoxium: nam ipsi luto & pulveri, atque humanæ constitutionis sordibus ingignitur, inhæretq; penitus peccandi initium, & fomes, peccatorumque tineæ, & vermis, quibus rōdimur, & edimur.

Præcedens
expositio
non probatur.

גמל

Secunda
expositio
coarctior,

Alii hæc ad præcedentia referunt: & jungunt cum illis armatis, sitibundisque latronibus, quorum injuriæ & deprædationes

non sint in terram referendæ, quod deserta sit, atque sylvis & nemoribus interclusa, multisque latibulis, & speluncis latrones foveat & contineat, unde commodè in finitimas regiones excurrant, non enim hoc ex humo neque ex terra initium habet, sed ex divina providentia atque vindicta, quæ hostibus atque latronibus potestatem faciat impios omni contumelia & supplicio afficiendi. Sensus paulò coarctior:

Græci longè aliter suam lectionem accipiunt: *Non prodiet de terra labor, neque de montibus germinabit molestia*. nam Olympiod. & Chrylost. ita accipiunt, ut his verbis tacite Iobum consoletur, in hanc sententiam, Minimè decet te confici, quod ærumnis afficiaris, homo cum sis, non enim terra, neque montes, aut saxa, quæ sensum non habent, dolorem, & ærumnas pati possunt, proprium itaque hominis est ærumnis vexari: quare rectè subjungitur, *Homo nascitur ad laborem*. Hæc certè interpretatio probabilis, & quæ valde mihi placeret, nisi superioris increpationis acerbitas hanc consolandi rationem tam cito adhibitam ægrè admitteret.

Quarto tandem loco potior atque simplicior sensus erit, & orationis continuatio coherenter, ut tanquam proverbialis quædam sententia nunc subjungatur ab Eliphaz, qui tollat casum, asseratque divinam erga res humanas & impiorum supplicium providentiam, quæ videtur profectò fuisse mens nostri interpretis cum explanationis gratia transtulit. *Nihil in terra sine causa fit*, quasi diceret: Num casu mala nobis accidunt, neque ex terra germinant, ut solent herbæ nullo jacto semine, pullulant enim ex nostrorum peccatorum semine, nā (ut supra diximus) qui seminant peccata, metunt dolores, non immeritò, non frustra affligimur. Nunc ad singulas partes.

In priori ergo hemistichio, sic legimus in fonte. *Sane non egreditur* (nascitur, procedit) *de pulvere dolor*, afflictio, ærumna, labor, iniquitas, perversitas; sed hoc loco pro pœna. (Illud verò *de pulvere*, videlicet tenuiori & leviori, qui in terræ superficie volutatur, acceptam ab interprete pro externa causa levi, facili, & quæ in nobis non esset, in hanc sententiam, Noli existimare nostrarum ærumnarum causam externam, & levem esse sordes istas, in quibus jaces, non ex pulvere externo contraxisti, sed ex te ipso & latente, atque occulta tui pectoris sentina non procedunt.

In secunda parte, *Et de terra*, propterea rupta, argillofa, quæ aliquando idem est, quod supra; *pulvis non oritur* (verbum idem quod

Paulo a
prior in-
terpreta-
tio Græ-
corum.

2.
Expositio
optima.

Peccata
sunt semi-
na suppli-
ciorum.

VII, Homo nascitur ad laborem, & avis ad volatum.

1. Quatuor viae connectendi hanc sententiam cum antecedentibus minus aptae.
2. Optimus nexus cum antecedentibus. Divitiae festinanter acquisite facile dilabuntur. illa optima, quae labore constant.
3. Digressio ad inertiam divitum cum paraphrasi Psalm. 72.
4. Particula Et, multiplex usus in sacris.
5. Multiplex inter Hebraizantes, nominis Avis significatio, & interpretatio. Interpretatio etiam Latini varietas. Multa interim de humani miseris, & de impiorum superbia & interitu.
6. Naturalis homini labor, quem fugere non potest.
7. Alacriter arripiendi labores. Sectari aut Sectator in sacris quid.
8. Per patientiam volumus ad capiendum praemium. Explicatus David.
9. Avis in malum, & quid proprie in Hebraeo. Explicatus Salomon in Cant.
10. Avis pro Damone & quare. Serpentes alati qui, multa ex prophana. Explicatus Moyses, & Isai.
11. Avis pro ærumnis, & quare.

DIvus Thom. sic existimat necesse cum superioribus, ut exemplo confirmet nihil sine causa, aut frustra in rebus creatis fieri, nam avis, quod volare deberet, habuit à natura alas, & pennas: at homo, quia ratione præditus erat, & laborare poterat arte & industria, exquisitaque operandi instrumenta ipse sibi conficere, nulla habuit à natura, aut arma, aut instrumenta sibi concessa, proptereaque homo ad laborem nascitur, avis ad volatum. Nexus hic Physicus.

Cajetanus vult confirmari, ærumnas esse peccatorum poenas, quæ abundè homini suppetunt, nam ad laborem, id est ad peccata natus videtur: filicique simillimus est, qui ex levissimo contactu, levissimaque causa percussus, ex inflammata concupiscentia scintillas emittit scelerum, instar avium volitantes. Sensus durus, & multo cum labore quæsitus, labor item pro peccato non quadrat huic loco.

Tertiò, ut Iobum acriter pungat, Homo (supple impius) nascitur ad laborem, & ærumnas. ut sit eadem sententia cum illo Ecclesiast. 39. Bona, bonis creata sunt, pessimis autem bona, & mala. Sed neque nomen hominis, neque res ipsa petit, ut ad solum peccatorem restringatur.

Quartò, Olympiodorus, & Chrysostomus quos supra adduximus, ut Iobum con-

Z

solc-

I
D. Thom.Cajeta-
nus.

Ecclesiast. 39.

quod supra, non nascitur, germinat, pro-
cedit, prodit) dolor, primo loco Aven, nunc,
Ghamal, idem quod supra afflictio, ærumna
lassitudo, labor, malum, calamitas, vox er-
go doloris, non tam ad sensum & morbum
pertinet, quàm ad calamitates, & quæ sunt
causa dolendi, ærumnas, quomodo etiam,
licet ab alia radice accipitur Isai. 53. * Vidi-
mus eum virum * dolorum & scientem infirmi-
tatem. Psal. 31. Multa flagella peccatoris. Hier.
Multi dolores. ait ergo Eliphaz nullum esse
malum poenæ in civitate, quod non facit Domi-
nus: idq; propter nostram culpam punien-
dam, quod si in universum intelligat poenas
omnes ad supplicium peccati pertinere, ve-
rum dicit. nam ad originale saltem revocā-
tur omnes ærumnæ: & qui dolores nostros por-
tauit, pro peccatis doluit, non suis, certe
nostris. At verò si de peculiari & proprio
peccato intelligat, fallitur Eliphaz; nam ali-
quando tribulatio non est ad peccati poenā,
licet frequentissimè quidem ita eveniat, ut
Eliphaz asserit, nam mala, quæ videntur ex
terra nasci, ut locusta, Bruchus, & sterilitas
nō sine causa, neq; sine semine nascuntur, no-
stra videlicet scelera semina sūt, quæ in hoc
mundo, velut in terra excipiuntur, & divi-
næ justitiæ ardore velut sole desuper urēte
fit seges nostrorum suppliciorum, sicut A-
dam dictum est de spinarum procreatione,
Maledicta terra in opere tuo (Onkelus, Pro-
pter te) spinas & tribulos germinabit tibi. quasi
diceret. Non casu germinabit, sed eo fine,
ut tibi nocumento, poenæ, supplicio sit, ut
opus hoc naturæ, sit opus intelligentiæ, &
nihil in terra sine causa fiat. Theod. peccati
causam clarius expressit, Maledicta terra in
transgressionem tuam. Quid quod neq; cinipes
neq; muscæ nascantur in terra, nisi Dei ius-
su, & virga justitiæ & vindictæ symbolo cō-
tingente pulverem terræ? neque solum in
terra: cum etiam cœlestes impressiones ex
nostris peccatis efficiantur, nam ex nobis
ipsis, nostrisque moribus corruptissimis va-
pores excitantur, qui in terras, & horrificas
nubes coguntur, & maximas turibulentissi-
masque tempestates, ignem, sulphurem,
grandinem, spiritum procellarum definūt,
vide omnino 1. Reg. 12. cū enim Domi-
nus ingentia tonitrua edidisset, pluviamq;
nocivam, & tempestatem commovisset, di-
xit Samuel ad populum, Nolite timere, vos fe-
cistis universum malum hoc, veruntamen nolite
recedere à tergo Domini. Non igitur calu-
pniatur impius, sic commertus ipse, sic decer-
nit Deus, nam quis est iste qui dixit, ut fieret
Domino non jubente? Fecit Dominus, quæ cogita-
vit, complevit sermonem, quem praeceperat à die-
bus antiquis: destruxit, & non pepercit.

Pinch. Tom. 1.

אין
עבירDolor di-
citur causa
doloris.

Isa. 53. 3.

* Bien le

echa va de

ver que

vivira pe-

nado.

Ps. 31. 10.

Isa. 53. 4.

Gen. 3. 17

Onkelus.

Theodo-
tio.

Exod. 3.

1. Reg. 12.

20.

Iob. 3.

37.

Iob. 2. 17

soletur, quod ærumnæ illi contigerint ex conditione humanæ naturæ, quæ videtur ad labores facta. Sed hæc quoque interpretatio benignior est, quàm biliosa & vehemens Eliphaz oratio patiatur.

² Tandem quintò, ut notet Iobum diviti-
as sine labore acquisivisse, non tamen sine
iniquitate, quasi dicat, Hac de causa ingenti
supplicio affectus es à Deo, quod sine labore,
& lassitudine divitias comparare volueris,
& nullo tuo dispendio, aliorum verò detrimento,
& jactura repente dives effectus fueris, cum tamen
homo ita natus damnatus potius ad laborem sit,
nihil ut sine labore, & sudore comparare debeat.

sed tunc tandem *beatum* se existimare, bene-
que sibi futurum polliceri possit, cum labores
manuum suarum manducaverit. Sensus hic contem-
nendus minimè est, tum quod instituto Eliphaz,
& toti rationi congruat: tum quod similibus aliis
sacra Scripturæ sententiis, cum de divitibus sermo
incidit, eò firmari possit. Prov. 13. *Substantia festinata,*

minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu multiplicabitur, id est, quæ festinatio sine prævio labore,
& industria. vel ex Hebræ. *quæ ex vanitate,* nulli labori & merito debita, & innitentes facultates acquiruntur, non erunt
stabiles, minuentur. minus dicit quàm significat, amittentur facile, quæ autem labore manuum,
propria videlicet industria paulatim acquiruntur, & congeruntur, diuturnæ erunt, augebuntur. Quod verò cum illa
festinatione conjuncta sit iniquitas, & rapina, cum isto vero lento manuum labore comes
adsit justitia & innocentia, indicat lectio Septuaginta, *substantia festinata*

LXX. *cum iniquitate minor sit; congregans autem sibi cum pietate multiplicabitur.* & Prov. 20. *Hare-*

ditas, ad quam festinatur in principio, benedictione carebit. & rursus cap. 28. *Qui festinat ditari, non erit innocens.* videlicet vel quia peccat,
dum sine labore ex aliorum laboribus, & industria ditescit; vel quia in ea re non erit innocens, id est, impunitus. Ab hac voluptuosa,
& plane sordida ditescendi ratione longe abfuit Iob, cum de se ipse testetur c. 3. 1. *Si*

latatus sum super divitijs meis plurimis, & quia plurima reperit manus mea. nam manu sua, opera,
industria, ingenio, & honestissimo labore locupletatus fuerat. atque id justam lætandi causam subministrare poterat, nam Dei donum est, ut comedat, & bibat quis de labore suo.
ut de Iacob Sapientia testatur (nam Patriarcharum sanctorum divitiæ non fuerunt sordidæ & immeritæ, sed labore, & merito comparatæ) *Honestavit* (locupletavit: honestas enim in sacris, non rarò pro divitijs)
illum in laboribus. (propter labores)

Eccl. 2. 10. *ut de Iacob Sapientia testatur* (nam Patriarcharum sanctorum divitiæ non fuerunt sordidæ & immeritæ, sed labore, & merito comparatæ) *Honestavit* (locupletavit: honestas enim in sacris, non rarò pro divitijs)
illum in laboribus. (propter labores)

Sap. 10. *ut de Iacob Sapientia testatur* (nam Patriarcharum sanctorum divitiæ non fuerunt sordidæ & immeritæ, sed labore, & merito comparatæ) *Honestavit* (locupletavit: honestas enim in sacris, non rarò pro divitijs)
illum in laboribus. (propter labores)

10. *ut de Iacob Sapientia testatur* (nam Patriarcharum sanctorum divitiæ non fuerunt sordidæ & immeritæ, sed labore, & merito comparatæ) *Honestavit* (locupletavit: honestas enim in sacris, non rarò pro divitijs)
illum in laboribus. (propter labores)

& complevit labores illius, completos, perfectosque effecit, absolvit, videtur enim res una integra fieri ex labore & divitijs, cum divitiæ sine labore non habeant debitum & naturale initium, & fundamentum, unde exurgere possint: neque labor sine divitijs & præmio debitum & congruentem finem & absolutionem. quæ igitur sine labore sunt nullo solido fundamento fulciuntur, facileque concidunt & dissipantur. Sane, ut argutè observavit Bernardus sermone 4. ad fratres, *Homo creatus non fuit ad laborem,* nam dives creatus est; at cum opibus & ornamentis suis spoliatus fuerit, non nisi egenos & miseros filios generat, nascuntur igitur in summa egestate ad laborem, & qui in peccatis concipimur, & nascimur, ad pœnas & labores nascimur. Sic quicumque Adam filius rogatus, quis, qualisve sit? id Zach. respondet: *Homo agricola ego sum, quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea.* Septuaginta pro exemplo dixerunt: *Quia* homo genuit me. Propterea iis, qui se velint laboribus subducere, & desidem illam atque voluptuariam vivendi rationem cōlectari, imprecatur David Psal. 9. *Constitu Domine legulatorem super eos, ut sciant gentes quoniam homines sunt,* ad labores & ærumnas damnati, & nati.

Sed libet paululum in hanc ipsam rem digredi, in quam est bona Psal. 72. pars, ubi perstringuntur huiusmodi voluptuarii divites, qui labori & honestati, quasi homines non essent, nefarium bellum indixere. in labore hominum (homines, Enos, miseri calamitosi: quasi ipsi miseri & Anasim, non essent, quasi non essent, ejusdem cum calamitosi hominibus naturæ consortes) non sunt, per Hypallag. labor non est in eis, nullius laboris participes sunt (& cum hominibus. (Hebr. cum Adam, appellativè, cum aliis hominibus ex terra formatis, & contrafracti-
oni, atque contritioni expositis. vel, cum allusione ad Adam primum hominem, cui dictum est, In sudore vultus tui vesceris pane tuo) non flagellabuntur. Aleo tenuit eos superbia (Hie. *Ideo nutriti sunt ad superbiam.* Propr. *Superbia eorum* ligavit eos, id est, velut torques ornavit: sed non torques, sed catena, quæ illos tenet victos, & aternis cruciatibus præparatos, in collo rigido, in pectore prominenti & tumenti relucet, velut torques, superbia) operi sunt iniquitate (induti videlicet vestetali ex injuriis, & iniquitatibus rota contexta circumquaque vestiti. Hier. *Cirumdederunt sibi iniquitatem:* vestem non murice tinctam, sed aliorum vermiculorum longe apud Deum pretiosissimorum, videlicet pauperum & innocentum sanguine)

Bernardus.

Zach.

LXX.

* Hilo legitimo de un traba la dor, y mi legitima son la hoz y el cada.

Ps. 9. 21.

3 Paraphra- sis

Ps. 72. 5.

Gen. 3. 19.

Hieron.

* Oluidia se de quic en suo padre, y assi se cri- an regala- dos y en- grey dor.

* Echaõ se al cuell- louna ca- dena re- splanda- ciete de soberbia.

Hieron.

ne)

ne) & impietate sua: Prodiis quasi ex adipe iniquitas eorum (exugunt sanguinem, exorbent tenuiores, comedunt pauperes populi, hæc illorum sagina, prodit, erumpit, Rebiensan de puro gordos, y harto de bazer mal. vel prodit iniquitas, latere non potest, relucet in illorum oculis, fronte, facie, impietas, nitescent præ impietate, qua pleni sunt. Hieronym. processerunt à pinguedine oculi eorum, videlicet oculi lascivi, impudentes, superbi, irati, indices pravorum affectuum videntur ex suis sedibus diffilire in res externas, quas vident & concupiscunt) transferunt in affectum cordis (id est, eo usque processerunt, ut non contenti præsentibus novas sibi omnis generis voluptates confingant, & novis desideriis æstuent. Pro affectu cordis, in Hebræ. * *Pictura imaginatio*, ut corde fingunt, & pingunt, ita exterius exequuntur: vel, omnia ex votis illis succedunt: vel, multò melius atque felicius illis evenit, quam cogitare aut desiderare potuissent, ultra affectum, ultra desiderium * *transferunt* (iniquitatem in + excelso locuti sunt) id est, de excelsis, de cælestibus, de Deo, vel superbi, arroganter, efferunt, & extollunt se loquentes,) & lingua eorum transivit in terra (nemine illis aut repugnante, aut contradicente, nemine illorum verbis, & linguæ aditum, & transitum liberum prohibente) ideo convertetur populus meus hic (claudunt omnes illorum latus, ingenti comitatu stipati incedunt, & omnes ad eorum comitatum se converterunt) & dies pleni inveniuntur in eis, (pleni supple calicis, epulantur quotidie splendide, aliisque, qui sibi allantur & obsequuntur, propinant fecundos calices) veruntamen propter (juxta) dolos posuisti (laqueos, decipulam) eis (quidquid mundus de illorum felicitate sentiat, miseri sunt, & pedes jam immiserunt in laqueos, illos composuit divina vindicta) Subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam (quod hic Eliphaz exprobrat Iobo) imaginem ipsorum ad nihilum rediges (quasi dicat, maledixisti pulchritudinem ejus, quæ non est solida sed falsa, sed imaginaria, sed umbratilis.)

4 Et avis. Particulæ copulativæ, Et, multiplex est usus in sacris Litteris, solet enim esse nota similitudinis, tuncque videtur Iob. 34. 3. mi in regroe copulandi, nam conjunctio utramq; partem enunciationis ita conjungit, ut partes ambas, similes in veritate efficiat, ut infra cap. 34. Auris verba probat & (sicut) guttur escas dijudicat. Marc. 9. Omnis igne salietur, & (sicut) Omnis victima sale salietur. id est omnes homines, justi præsertim, & prædestinati, igne tribulationum condien-

Pined. Tom. 1.

tur, sicut ex præcepto Lev. 21. 21. in omni victima debet sal adhiberi. Solet etiam particula copulativa esse nota dissimilitudinis, quasi dicas, alioqui, vel attamen, sicut particula adversativa. Genes. 6. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum; eruntque dies illius, & c. id est, sed erunt dies illius. Genes. cap. 4. Fuit Abel pastor ovium & (veruntamen, at) Cain agricola. Proverb. 2. Qui recti sunt habitabunt in terra, impii vero (Heb. & impii) de terra perdentur, denique potest simpliciter accipi ita, ut jungat duas partes, & augeat sensum prioris, quibus omnibus modis potest præsentis loco servire; ut jam constabit.

Et avis ad volatum. Ingens est de hujus hemistichi sensu inter interpretes cōcertatio, propter dictionem (Avis) cui in fonte subest (Reseph) & sic habetur, filij Reseph volant, vel, elevant se volando: Hebraizantes vero vertunt. Prunam, aut, carbonem accensum, scintillas, avem. Damonem. Magna inde interpretationum, & sententiarum varietas.

Et primò quidem Latinus interpretis Habacuc. 3. vertit, Diabolum. Egredietur Diabolus ante pedes ejus. quo loco Hier. ex Hebræorum sententia asserit, Reseph, esse nomen principis Damoniorum, sicque dictum, quasi avem, propter nimiam celeritatem, & discursum quoquo versus. & sic R. Salomon hic dixit, Filij Damonum elevabunt volatum, ut hic sensus surgat, Homo natus est ad laborem, & humiliationem, ut labore fractus & debilitatus fastum deponat: at filii demonis superbientes volare nituntur, volant, extolluntur, elevant sese, è rapto vivere volunt, non labore, & sudore, sed instar avium, quæ neque serunt, neque metunt, & tamen pater cælestis pascit illas.

Secundò, illam etiam vocem aliquando Vulgatus vertit ignem. Psal. 77. Tradidit grandini jumenta eorum, & possessiones eorum, igni, id est, fulminibus, fulguribus. & Cāt. 8. Lampades. quare Hebræi dicunt Reseph, significare carbonem accensum, aut pruinam. Et Rabbi Mardochei in suis concordantiis, propria & metaphorica hujus vocabuli significata enumerat hoc ordine, atque his verbis, Pruina, carbo accensus, Tada, Lampas & per translationem Ferrum sagitta, Aegritudo calida, Febris calida instar prunæ, quæ cito interisist, ut pestis, Deuter. c. 23. Exurentur fame & consumentur (Reseph) ardore. Hoc ergo loco filij Reseph, id est, filii ignis, aut pruinæ, ut Regia vertit, intelliguntur impii digni igne & gehenna: sicut filius mortis dicitur dignus morte. Quare hic sensus fiet, Impius ad laborem, & cruciatum natus est (Nam Diabolo & angelis ejus paratus est ignis, in quem

Gen. 6. 3.

Gen. 4. 2.
Pro. 2. 21.

5

שפ

Habac. 3.

Hieron.

R. Salom.

* Nacio
el hombre
paratra-
bajar, y
baxar el
lomo. Y
el hijo del
diablo o-
chalo por
alto y al-
cale a ma-
yores.

Ps. 77. 48

Cant. 8. 6

Rab. Mar.

Deut. 32.

24.

Regia.

Mat. 25.

41.

Z 3

cadet

Hieron.

* Todo
les viene
comopin-
tado y co-
mo lo y
maginan
y desean
asi lo po-
nen por
la obra, a-
pedir de
boca.

* Su dicha
y prope-
ri dad, cor-
te mas que
sus des-
seos.

* Hablan
de talan-
quera,

Particulæ
E, usus, &
proprietas.
Iob. 34. 3.

Mar. 9.
49.

cadet tandem quantumvis nunc eleuet se, & volet, atque volatu ex dolorum laqueis, & malorum pœnis avolet, & sese eripiat.

Qui filii
ignis.

R. Abrah.
R. Levi.
Pagnin.
Clarius.
Biblia
Guarini.

Sed tamen per filios ignis, aut prunæ intelligi debere scintillas genitas, & proficientes ex igne, est plurimorum consensus, R. Abraham & R. Levi. in comment. Thargum, Pagni. Vatabal, Isidor. Clarius Biblia Guarini. Hæc lectio duplicem quoque habet explicationem: primam, *Homo ad laborem natus est, & scintilla volans*: ut dum laboraret, & terram ligone verteret, lapidesque confringeret, scintillas ex lapidibus & sili-
cibus extunderet. ingentis laboris opus: Secundam, *Homo natus ad laborem*, quo fructum sibi, & victum comparet, sicut enim ictibus cum labore eliciuntur ex lapidibus scintillæ, ita etiam cum labore terræ fru-

Thargum.

ctus percipiendus est. Thargum dixit, *Filius hominis ad laborem natus est, & finis ejus tamquam scintilla, quæ saltant ex prunis, & ele-
vant se, ac si volarent.* id est, Miser, & ærum-
nosus homo ad laborem natus est, licet enim videatur in oculis aliorum hominum vivere, lucere, splendere, scintillare, sed facile igniculus ille, lævissimusque splendor evanescit, & extinguitur, non aliter atque scintilla, quæ in medio ascensu evanescit, neque ex sublimi volatu majus emolumentum habuit, quàm quod in omnium oculis extincta est. sic fulgetra sulphurea, quæ volantia pueri appellant, acceptus in sulphureo pulvere igniculus in sublime evehit, ut in omnium oculis extinguantur, & pereant, & vulgi proverbium, & fabula fiant. His præterea accidit, ut cum brevissimo, & levissimo vitæ, & foelicitatis splendore scintillis similes sint; sed morientes tamen solem deficientem referant, quem nemo aspicit, nemoque illum sermonibus usurpat, nisi cum defectum & tenebras patitur.

Impii si-
miles soli
deficienti.

Deut. 34.

24.

R. Moys.

LXX.

Complut.

Symmach.

Aquila

Hieron.

Psa. 75. 4

Tertiò. vocem illam (*Reseph*) Vulgatus vertit *Avem*, tum hic, tum Deut. 32. *Devorabunt eos aves*, consentit etiam Rab. Moys. hoc loco, & Septuaginta. *Pulli autem vultu-
rū aptissime volant.* Complut. *Pulli aquila-
rum sumentes speciem*, quæ volatu excel-
lit, pro genere ejus. Symmach. *Filij volati-
lium attollunt pennas.* Aquila *Filij volucrum*, idē quoque agnovit Hieronym. Psal. 75. nam ubi Septuaginta dixerunt, *Confrigit potenti-
as arcuum*, Hier. legit. *Volatilia arcuum*, id est, sagittas splendidas instar prunarum, pen-
natas, celeres, volantes instar avium. deni-
que in ea voce agnoscunt Hebræi celeritatem quandam ex volatu, ut supra ex iis-
dem Hebræis asseruit Hieronymus.

Hinc jam multiplex conficitur sensus. Primò secundum Chrysostomum, & ple-
rosque Latinos: Naturale est homini labo-
rare, sicut avium generi volare, naturale quoque mortalibus est victum sibi cum la-
bore, & sudore parare, sicut è contra avis nullo labore, alienis fruitur agricolæ labo-
ribus: est ergo similitudo quædam cum dis-
similitudine juncta in hanc sententiam, Ne putes, ô Job, alienas esse à te ærumnas, ho-
mo cum sis, neque verò te in his calamita-
tibus despicias, non enim minor de te ge-
nerali omnium provisorio Deo cura est, quàm de avibus, quibus neque laboranti-
bus, neque merentibus, liberè tantum vo-
lantibus, & quasi per otium canentibus, vi-
ctum quotidianum impendit benignissi-
mus creator: non enim vel ærumnosum ho-
minem minoris æstimat, vel canoram avi-
culam pluris facit. Ergo ne te despicias, quæ Deus non despicit. Similiter argumentatur Christus Dominus Matth. 10. à minori, *Nonne duo passeressesse veneunt? Nolite ergo ti-
mere, multi passeribus meliores estis vos.*

6
Chrysost.

Mat. 10.
29.

Chrysost.

Secundò, quod etiam indicat Chrysost. videtur similitudo in eo posita, quod ho-
mo nequeat subterfugere laborem, cum non sit è genere volucrum, quæ volatu sibi consulunt, & vincunt laqueorum, vitæque discrimina: sicut à Sapiente scriptum est, *Frustra jacetur rete ante oculos pennatorum.* & Hoseæ 11. *Avolabunt quasi avis ex Ægypto.* & Psal. 138. *Si sumpsero pennas meas diluculo & ambulavero in extremitatibus maris*, quod ad declinationem periculi pertinet, id est, Si velim fugere instar volucris pennatæ, nisi fortè pennas avis, vela navis intelligat, nomini-
bus, rebusque ipsis inter se colludentibus; nam parum distant avis & navis: atque sicut illa pennas, ita & hæc vela dat ven-
tis, atque utraque volat, fugitque velocis-
simè. Homo ergo (inquit Eliphaz) frustra tentabit ærumnis atque doloribus, & mil-
le casuum laqueis se subducere; non enim poterit avolare, neque omnino evadere, si-
mili dicendi ratione dictum est ab Isai, *Ecce tribulatio, & tenebra dissolutio, & angustia, & caligo persequens, & non poterit avolare de angustia sua*, id est, nullum habebunt miseria-
rum perfugium.

Prov. 1.
17.

Hos. 11. 13
Ps. 138. 9.

Isa. 8. 22.

Tertiò. Gregor. & Philip. alacritatem quandam, & patientis animi constantiam in sustinendis laboribus imperari existi-
mant. Homo (inquit) alacriter se dedat pa-
tientia, & convolet ad arripiendos labo-
res, sicut avis naturali quadam voluptate volatui se committit. Quod etiam Paulus præcepisse videtur Timotheo, nā inter alia sic jubet, *† Seclare patientiam, mansuetudinem*

7
Greg. 6.
cap. 6.

Alacritas
in ample-
ctendis la-
boribus,
1. ad Tim.
6. 11.
† Busca
ocasio-
nes;

verbo

de padeca: verbo *sectandi* vehementia, studium, alacritas importatur, est enim Græcum (*Dioco*) nō solum sectari, sed etiam illo modo persequi, & insequi, ut investigare & inquirere diligenter & studiose videamur, cum videris sustententia, patientiaq; materiam, convola ad illam, arripe, tibi ē manibus elabine permittas. Similem in voce *sectandi*, aut *sectatoris* vim, ab alio licet themate, agnovit Chrysostomus super id ad Titum c. 2. *Qui dedit semetipsum, ut mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum. Sectatorem* (inquit) *hoc est, magna cum alacritate, acque ingenti studio & animo, virtutis opera capefentem, qua in vehementia quadam adsit, necesse est.* Nescio quid etiam cum volatu, & avium natura conjunctum videtur Gregorius agnoscere in illa Pauli sententia 2. Corinth. 4. *Licet is, qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.* Quia (inquit Gregor.) inde mens ad summa evolas, unde caro in infimis duris laborat. & Chrysost. eo loco sic rogat, *Quo pacto renovatur?* respondet, *Fide, Spe, animi promptitudine,* addit Amb. *Anima ope futuri premij renovatur, & corpori corruptio hac proficit ad immortalitatem merito anima.* Igitur hæc quoque sententia hinc consurget; Homo nascitur ad laborem, & avis ad volatum; utrique verò finis ultimus aut victus, aut vitæ felicitas est. Homini ergo labor non est finis, sed medium ad victum, & vitæ tranquillitatem comparandam, sicut avi volatus finis non est, sed instrumentum à natura datum, quo prædam & victum sibi suisque pullis conquirere possit, ergo homo patienter quidquid laboris est ferat, quo melius ad futuræ vitæ & beatitudinis præmia evolare possit.

Neque sine observatione prætereundum, verè atque appositè dici per patientiam convolare ad beatitudinem, non enim tantum per patientiam sensim, & pedetentim ad superna gaudia accedimus, juxta id *† Euntes ibant & flebant, mittentes semina: nam illa eundi repetitione, peculiaris quidam affectus, & in ambulando ratio tristibus atque lugentibus conveniens significatur; sed etiam paulò celerius, & alacrius more gaudentium; cum scriptum sit, Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Currimus etiam, sicut ait Paulus: *Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen,* neque verò currimus solum, sed volumus jam; atque laborum & ærumnarum pennis subvehimur in sublime, cum hic dicatur non aliter homo comparari ad laborem, quàm avis ad volatum, Mirabilis hæc

celeritas, qua in superna conscendimus volatu perniciosissimo, renovati (ut Paulus loquitur) sicut aquila novis pennis novarum pennarum, indicatur Psal. 15. *Sanctus, qui in terra sunt ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis, multiplicata sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt.* Nam in quibus Deus beneplaciti sui & caritatis voluntatem declarat, multiplicatque infirmitates laborum, persecutiones, ærumnas (juxta Augustinum, Basilium, Theodor. Euthymium) hi, inquam, accelerant ad superna, & ad cursum strenue & gloriose conficiendum. Rectè igitur Apoc. cap. 12. cum adest teterrimus draco devorare, & persecutionis virus evomere paratus, data sunt mulieri (videlicet Ecclesie & fidelibus) *ala dua aquila magna, ut volaret in desertum locum suum, sibi paratum à Deo.* Tum etiam Paulus externis malis renatus, interior; velut volucris cæli, in cælis conversatur.

Ex his omnibus cum nihil planè contemnendum sit, ut quæ utilia sint, & pietatem promovere possint, neque omnino à loci hujus contextu & sententia aliena videantur; sed tamen ultimo loco subjiciam, quod forte contextui; atque etiam originali vocabulo congruere maximè videbitur. *Avi* ergo hoc loco neque simpliciter, neque in bonum accipi debet, neque omnino vox in bonum sumitur in scriptura, ubi sublit *Reseph*, & cum ignem, avem, morbum ardentem, sagittam significet, certe videtur unico significatu comprehendere id, quod volando adurit, vel adurendo discurrit, & volat. Habetque cognationem cum *Saraph*, quod est exurere, aut succendere, & celeritatem etiam affert volatui dissimilem, ut inferius dicam; In malum verò accipi subiectis exemplis constabit. Deut. cap. 31. *Devorabunt eos aves, id est, comburentur ignitis avibus, vel peste, aut carbunculis malignis, quæ lues volet celeriter, & omnia pervagaretur, & perdat.* pejus aliquid intellexit Onkelos. *inflati erunt fame, & comesti ab avibus, & vexati ab spiritibus malis.* Psalm. 65. *Potentias arcuum, id est, splendentes sagittas, potenter & celeriter discurrentes, transigentes subitò.* Habac. c. 3. *Egredietur Diabolus, indicatur in egressu volatus, & celeritas, in Diabolo lues mortifera omnia exurens, & sacro igne succendens,* Psalm. 77. *Possessiones eorum igni, id est, fulmini, quod volando adurit.* Cant. c. 8. *† Lampades ejus, lampades ignis, pertinacia æmulationis, & zeli comparatur lampadibus, aut fulgetris, aut coruscationibus maximarum flammarum, quæ celeriter se produnt, & exurgunt mirabiliter,*

grādes Ila
maradas, y
unce repē-
tinos im-
petus de-
sapo dera-
dos,

vimque suam momento explicant. Et cum alibi, quam in praeclatis locis, non reperitur ea vox in Scripturis, cogimur etiam hoc loco in malum accipere, & eleganter cohererebunt cum prima parte; ut sit humanae miseriae amplificatio; Homo ad laborandi, & operandi molestiam, & lassitudinem natus est; & insuper circa illum circumvolant mala, & aves molestissimae & nequissimae illius capiti involitant.

10

Sed pro quo nam haec mala avis accipienda est? Primum potest accipi pro Demone; non quidem eodem sensu, quem supra indicavimus, sed ut augeat humanam miseriam; Homo ad laborem natus est, & praeterea Daemon circa illum volitat, paratus in illum insilire, neque apud quosdam visus est dissimilis omnino sensus illius sententiae, *Orate ut non intretis in tentationem, spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*, id est, ad carnis infirmitatem accedit spiritus inimici promptitudo, celeritas, astutia, studium nocendi; atque ex utroque ingens mortalibus periculum creatur. Neque vero inauditum est avis nomen pro Demone, morantur enim sicut aviculae: Daemonum catervae in aere caliginoso, qua ratione à Paulo dicuntur *potestates tenebrarum*; & à Christo Domino *Volucres caeli*; atque potest hoc loco esse pulchra allusio huius avis funestae, adurentis, & circumvolantis, ad serpentes ignotos, qui Numer. 21.

Mat. 26.

41.

Marc. 14.

38.

Igniti serpentes qui, & quales. *Isai. 14. Serpentes alati.* *Solinus.* Arabia abundat alatis serpentibus. *Aelia. lib. 16. ca. 42.* verò scorpiones alatos esse etiam Aelia-
Pli. 2. c. 25. nus auctor est, cuiusmodi etiam sunt viperarum quaedam, quae jaculorum more, aut instar occisimorum cometarum volant, & rapidissime vibrantur, auctoribus Plinio & Aetio, dum de Chenchrite serpente loquitur; quem, dum se ad laedendum parat, ajunt extendere se ipsum, ac veluti jaculum

Ephes. 6.

12.

Luc. 8. 5.

Num. 21.

Igniti ser-

pentes qui,

& quales.

Isai. 14.

Serpentes

alati.

Solinus.

Arabia a-

bundat a-

latis ser-

pentibus.

Aelia. lib.

16. ca. 42.

Pli. 2. c. 25.

Aetius.

Tetrab. 4.

Ser. 1. ca.

27.

Pli. 1. 8. c.

23.

dicuntur, *Saraph*, & flatu, aut morfu adurebant, quos pennatos fuisse, & populi capitibus involitasse, quorundam non imperitorum sententia est: id quod ex *Isai. 14.* colligitur. *De radice colubri egredietur regulus, & semen eius absorbens volucrum*, quem locum alii legendum putarunt, *absorbens volucris*. ubi *Isaias* comminatur *Philisthaeis* exitium miserandum ab *Ezechia* pronepote *Ozia*, fereque ut *Ezechias* sit velut *Serpens absorbens volucrum*, id est flatu, & saltu, volatu volucres interficiens. Arabia enim, ut *Solinus* scribit, abundare dicitur alatis serpentibus. quare res haec Iobo, & ejus amicis, Syrisque omnibus nota, & familiaris. Tum etiam dicuntur esse apud *Rhindacum* in *Ponto* serpentes, qui insiliant pernicioso volatu in volucres, easque rapiant & deglutiant. In *Aegypto* verò scorpiones alatos esse etiam *Aelia-*

num catervae in aere caliginoso, qua ratione à Paulo dicuntur *potestates tenebrarum*; & à Christo Domino *Volucres caeli*; atque potest hoc loco esse pulchra allusio huius avis funestae, adurentis, & circumvolantis, ad serpentes ignotos, qui Numer. 21. dicuntur, *Saraph*, & flatu, aut morfu adurebant, quos pennatos fuisse, & populi capitibus involitasse, quorundam non imperitorum sententia est: id quod ex *Isai. 14.* colligitur. *De radice colubri egredietur regulus, & semen eius absorbens volucrum*, quem locum alii legendum putarunt, *absorbens volucris*. ubi *Isaias* comminatur *Philisthaeis* exitium miserandum ab *Ezechia* pronepote *Ozia*, fereque ut *Ezechias* sit velut *Serpens absorbens volucrum*, id est flatu, & saltu, volatu volucres interficiens. Arabia enim, ut *Solinus* scribit, abundare dicitur alatis serpentibus. quare res haec Iobo, & ejus amicis, Syrisque omnibus nota, & familiaris. Tum etiam dicuntur esse apud *Rhindacum* in *Ponto* serpentes, qui insiliant pernicioso volatu in volucres, easque rapiant & deglutiant. In *Aegypto* verò scorpiones alatos esse etiam *Aelia-*

num catervae in aere caliginoso, qua ratione à Paulo dicuntur *potestates tenebrarum*; & à Christo Domino *Volucres caeli*; atque potest hoc loco esse pulchra allusio huius avis funestae, adurentis, & circumvolantis, ad serpentes ignotos, qui Numer. 21. dicuntur, *Saraph*, & flatu, aut morfu adurebant, quos pennatos fuisse, & populi capitibus involitasse, quorundam non imperitorum sententia est: id quod ex *Isai. 14.* colligitur. *De radice colubri egredietur regulus, & semen eius absorbens volucrum*, quem locum alii legendum putarunt, *absorbens volucris*. ubi *Isaias* comminatur *Philisthaeis* exitium miserandum ab *Ezechia* pronepote *Ozia*, fereque ut *Ezechias* sit velut *Serpens absorbens volucrum*, id est flatu, & saltu, volatu volucres interficiens. Arabia enim, ut *Solinus* scribit, abundare dicitur alatis serpentibus. quare res haec Iobo, & ejus amicis, Syrisque omnibus nota, & familiaris. Tum etiam dicuntur esse apud *Rhindacum* in *Ponto* serpentes, qui insiliant pernicioso volatu in volucres, easque rapiant & deglutiant. In *Aegypto* verò scorpiones alatos esse etiam *Aelia-*

num catervae in aere caliginoso, qua ratione à Paulo dicuntur *potestates tenebrarum*; & à Christo Domino *Volucres caeli*; atque potest hoc loco esse pulchra allusio huius avis funestae, adurentis, & circumvolantis, ad serpentes ignotos, qui Numer. 21. dicuntur, *Saraph*, & flatu, aut morfu adurebant, quos pennatos fuisse, & populi capitibus involitasse, quorundam non imperitorum sententia est: id quod ex *Isai. 14.* colligitur. *De radice colubri egredietur regulus, & semen eius absorbens volucrum*, quem locum alii legendum putarunt, *absorbens volucris*. ubi *Isaias* comminatur *Philisthaeis* exitium miserandum ab *Ezechia* pronepote *Ozia*, fereque ut *Ezechias* sit velut *Serpens absorbens volucrum*, id est flatu, & saltu, volatu volucres interficiens. Arabia enim, ut *Solinus* scribit, abundare dicitur alatis serpentibus. quare res haec Iobo, & ejus amicis, Syrisque omnibus nota, & familiaris. Tum etiam dicuntur esse apud *Rhindacum* in *Ponto* serpentes, qui insiliant pernicioso volatu in volucres, easque rapiant & deglutiant. In *Aegypto* verò scorpiones alatos esse etiam *Aelia-*

vibratum corporibus involare: Rursusque idem *Plinius* hunc serpentem *Iaculum* (sic enim vocant) ex arborum ramis vibrari scribit, denique in *India* plura serpentum genera alata reperiri vetus fama est, nam de *Africa* abundè id testatur *Lucan.* cum de *Natrice* serpente, qui in aqua quoque, venenum spargit, atque de *Iaculatricibus* illis volucris, viperisque sic loquitur:

Et Natrrix violator aquae, jaculique volucres. Non aliter idem *Isa. cap. 30.* describit *Aegyptum* funestam, exitiosamque *Judaeis*. *In terra tribulationis, & angustiae leana, & leo ex eis, vipera, & regulus volans.* nam illa *Aegypti* terra hujusmodi truculentis belluis, leonibus, basiliscis, anguibus, viperis, jaculis, regulis volantibus, funestis, venatisque volucris obfessa est: quare sicut illo *Isai. 14.* loco avis funesta, quae ad volatum se comparat, id est, ad laedendum, & urendum suo volatu, ita etiam *Psal. 90.* junguntur *sagitta volans in die, negotium*, vel pestis, *perambulans in tenebris, & Daemonium meridiano*, quod etiam serpentis, & viperae instar laedit, & mordet discurrendo & volando: nam (*Keteb*) à mordendo vel excindendo sic dicitur, quare *incursum demonij meridiano*, vel morsus, ut *Hier.* transulit, est ille ipse morsus amarissimus *Deut. 32.* qui funestis avibus tribuitur, respondente utrobique eadem voce originali, neque haec alarum & volandi translatio incognita est *Latinis Poetis.* cum *Lyricus* dixerit:

Seu me tranquilla senectus expectas,

Seu mors atris circumvolat alis.

Quod si non demonem, neque ejusmodi nocturnas aves intelligas, certe licebit arumnas, calamitates, dolores acerrimos, urentes, mordentes, conficientes vitam humanam, & in hominem statim, atque editus est involantes, ejusque capiti insidiantes intelligere, nam haec obsident & circumveniunt vitam humanam, & ad unco rostro pungunt, atque dilacerant. Et tu, ô *Iob* (inquit *Eliphaz*) cum haec ita sint, existimabas te jucundè & tranquillè divitiis sine labore partis fruiturum? dedisti certe jam poenas meritissimas, & clarè perspicis causam illam, sine qua nihil in terra fiat.

VIII. Quamobrem ego deprecabor Dominum, & ad Deum ponam eloquium meum.

1. *Multiplex huius sententiae acceptio. Patientia lenitur divina ira, impatientia provocatur.*
2. *Pronomen Ego, emphasis causa Particula Veruntamen quae proprietatis. Quid deprecari ex Hebraeo.*

3. *Quid*

Megasthenes, l. 1. c. 7
& Aelia. l. 9. c. 42.
Luc. lib. 9.
Isai. 30. 6

Psal. 90. 5

כטו

Horat. li. 2. Saty. 1.

11

3. Quid sit ponere preces coram Deo. Verba quæ motum non significant, aliquando motum capiunt.

Dupliciter accipi potest; primò, ut velit Eliphaz aſtruere divinam providentiam ſclerum vindicem; Ego (inquit) agnoſcam Deum iudicem æquiſſimum, atque ejus peculiarem erga res humanas providentiam ſuſpiciam, & reverebor, quam etiam ſervat erga res alias, quare ſtatim ſubjungit providentiam in meteoris. Vel certe conatur Iobum adducere, ut reſpiſcat, idque ſuo exemplo latenter propoſito; Tu, ô Iob, de tua ſanctitate ut voles ſentito, atq; in tuis iſtis æraminis te pro tuo ſenſu, & infirmitate gerito; ego (enim) *deprecabor Dominum* (El, Deum fortem, qui ſolus potens eſt homines è malis eripere) & ad Deum (elohim æquiſſimum iudicem) *ponam* (Heb. dirigam) *eloquium* (preces) *meum*. nam qui juſtè irrogat pœnam, non niſi prece placari debet, S. S. *Patienter lenietur princeps*, & *lingua mollis confringet duritiem*. id eſt, rigorem & ſeveritatem prolata à Principe ſententiæ. Non diſſimile id *Laudate Dominum, quoniam bonus eſt* *Psalmus* (preces utiles) *præcinite Domino in conſeſſione*. Non ineptè ſuſpiciantur quidam pro, *Exarxate*, quod eſt incipere, aut præcinite, dictum eſſe à Septuag. *Exadete*, excantate, avellite Deum ab ira, quam in vos conceperat, & lenite illum conſeſſione: nam ſi veſtra peccata Deum quaſi incantatione ad furorem concitarunt, excantabitur humili peccatorum conſeſſione. Conſitere igitur (ait Eliphaz) peccatum tuum, & da gloriam Deo, deprecatus veniam, Nam ſimulatores & callidi provocant iram Dei, neque clamabunt, cum vincti fuerint. ſicut de impio S. S. *Cum eſurierit irasceſtur, & maledicet regi ſuo, & ſuſpiciet ſuſum*. videlicet cum extrema jam clade conficietur unicum illud ſubſidium, quod in Deo placando poſitum erat, omnino contemnet, atque in Deum regemque ſuum, quem precibus, & peccatorum deſtatione placare debuiffet, convitia & maledicta congeret, & cum oculos in cælum ſuſtulerit, inſenſus illud intuebitur, & quod inde ſibi mala immitti ſentiat, etiam grave illud ſibi perſentiet.

Ego. Olympiodorus accipit pronome hoc explicatum emphasi, & arrogantia causa quaſi diceret; Ego gratias Deo agam immortales, quod non ſum, ſicut tu, divina providentia criminatores, avarus, rapax, ſævus pauperum dilaniator, &c. atque hunc ſenſum videtur indicare illa particula adverſantia. *Veruntamen*. Alii accipiunt mitius, ut conſilium Deum deprecandi vi-

deatur ſuggereret; id quod ſuaviter & amice fit in ſua perſona; quaſi diceret (ſi tuo ego loco eſſem, omnino precibus vacarem, & deprecationi meorum peccatorum, & hanc optimi conſilii rationem particula illa videtur confirmare; quæ aliquando aſſerit, utique, certe, id ego mihi tanquam optimum eligerem. eſt etiam non raro optantis. Utinam hanc ego mentem ſemper habeam Deum deprecandi; utinam eandem tu aſſumas, quæ valde tibi ſalutaris exiſſet, vel tandem tertio; Cum te ô amice Iob, omnem patientia & honeſtatis ratione contempſiſſe videam, nihil mihi officii erga te reliquum eſſe video, quàm ut Deum pro te deprecem, ut te ad ſe convertat, longeque errantem ad tramitem pietatis revocet. Sed ſi verbum *Deprecandi* urgeamus in fonte quidem eſt (*Daras*) quod etiam *Deprecari* vertit Vulgatus Iſa, 11. *Qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur*. Proprie verò eſt quaerere, inquirere, ad aliquem ſe conferre opis, & auxilii implorandi & deprecandi Iſa, 11. gratia; tum etiam interrogare, vel conſilium petere ab eo, qui ſuperior eſt, vel potentior nobis ſit, à qua radice dicitur Gen. 26. *Perrexit Rebecca, ut conſulerent* (interrogaret, deprecaretur) *Dominum*. & Ezech 20. *Ut interrogarent Dominum*. Poſſe ergo ſenſus eſſe; Ego potius requirerem Deum, & quaerem ab eo humiliter & ſubmiſſe ærumnarum cauſam: deprecabor igitur, ut tibi aperiatur, quorſum te puniat, tu item quaſito, & deprecator idem.

Ad Deum ponam eloquium meum. Philip- pus notat Sermonem in conſpectu Domini conſtituere, idem eſſe, quod humilem ſe & patientem Deo præbere, ſic ille; *Hoc loquere ante eum, quod humilitatem meam ipſi commendet, non ut me ſuperbia, ſicut te, notabilem faciat*. Rectè licet quidem, *Ponere ad Deum eloquium*, idem videatur eſſe, quod deprecari, dirige orationem ad Deum aptè concinne fundere preces. Quod verò ad Scripturæ phraſim pertinet, notandum eſt, verba, quæ motum non afferunt poſſe illum habere appoſita præpoſitione, *Psalm. 72. Perdiſti omnes, qui fornicantur abs te*, id eſt, qui fornicando, & idola colendo recedunt à te Iſa, 42. *Taceant ad me inſulae*. id eſt tacentes convertantur, & accedant ad me audientem. Sic ergo, *Ponam ad Deum eloquium*. id eſt, ad eum confugiam locuturus, & effuſurus in conſpectu ejus orationem meam.

IX. Qui facit magna, & inſcrutabilia, & mirabilia abſque numero,

I. Mul.

Particula veruntamen. אולי

Quid proprie deprecari.

שגג

Iſa, 11.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

Gen. 26.

Ezech. 20.

1. Multiplex huius sententia scopus.
2. Magnus ad molem, & perfectionem.
3. Inscrutabile quid in sacris, & quot modis vertatur à Vulgato. Isaias elucidatus.
4. Mirabile, aut miraculū etiam in natura operibus: Quid propriè ex Theologia & sacris.
5. Innumerabile respectu nostræ intelligentiæ. Hyperbole multis exemplis ostensa.

I
Quis sit
huius sen-
tentia sco-
pus,

DEi potētiā, & mirabilitatem in agendo explicat, vel ut terreat, & comprimat lobū; quem putat adversus numen insolescere; vel ut deliniat, & consoletur ærumnosum, & afflictum hominem, proposita divinorum operum magnitudine, ut memor sit Dei, & deleatur: vel ut saluti, rebusque desperatissimis medicinam præsentissimam & sapientissimam medicum ostendat, qui potens sit è malis omnibus eripere; vel tandem, ut providentiam statuatur in rebus creatis, quam erga res humanas, & impiorum supplicia superius indicaverat.

2
D. Thom. Magni pro quā-
tate molis
& perfe-
& ionis,
Qui facit. Parat, disponit, aptè, concinnè, exquisitè facit; ex proprietate verbi Hebraici *Magna*. **D. Thom.** ad magnitudinem molis cælorum, & siderum refert, quorum, cur tam magna sint, non sit alia causa, quàm voluntas alicujus supremi, sapientissimique mundi creatoris, & moderatoris. Sed magnitudo quidem frequentius in sacris litteris sumitur, pro quantitate & mole, quam vocant perfectionis, sicut Jerem.

Ierē. 10. 6 cap. 10. *Magnus est tu, & magnum nomen tuum.*
Psal. 135. & *Psal. 135.* dicuntur, *Sol & Luna, luminaria magna,* non quidem amplitudine, & mole, cum multis sideribus sint minora; sed magnitudine & robore virtutis, actionis, & efficacitatis, luminis. quare idem in hoc loco *Psal. 135.* sensus *Psal. 135.* *Qui facit mirabilia magna.* id est insignes quosdam, præclaros, magnificos effectus.

3
LXX. *Inscrutabilia.* In Hebr. *Abque scrutatione.* Id est, occulta, & quorum rationes, & causas non possit perfectè investigare homo.
Hierony. *Septuaginta*, Non vestigabilia, eadem vox, atque sensus, qui *Psal. 144.* *Magnitudinis ejus non est finis.* propr. Non est scrutatio. Hieron. *Magnificentia ejus non est inventio.* illa etiam vox originalis significat, Profundum infra c. 38. *Nunquid ingressus es profunda maris & in novissimis* (Hebr. in scrutatione) *abyssi deambulasti?* itaque hic, *Magna absque scrutatione* sunt, profunda, immensa; in altissimo ignorationis & inscitia nostræ, quasi pelago abstrusa, & demersa; quorum profunditatis non sit finis, quod si ab Eliphaz dicatur, ut lobum velit instruere, tam esse profundam divinæ providentiæ atque sapientiæ abyssum, cum hominem obruit mise-

riis, ut perspectas habere non possit omnes suæ calamitatis causas, certè erit eadem sententia cum illa *Isai. 40.* *Quare dicit, Iacob, & loqueris, Israel, Abscondita est via mea à Domino* (nulla illum mei cura tangit) & à Deo meo iudicium meum transivit (præterit ea; quæ ad meæ causæ absolutionem, & hostium vindictam spectant) *Qui creavit terminos terra,* (prætereaque omnia moderatur) *non deficiet, nec laborabit* (ne putes te ab illo despici, aut contemni, quod in mundi totius agitandi munus intentus nullum habeat liberum tempus, quo rebus tuis prospiciat) *Nec investigatio sapientiæ ejus, te nesciente,* scit ille, cujus sapientiæ & potentiæ infinita vis est, quid facto opus sit, in tuis vel ærumnis, vel incolumitate. ille tenet rerum omnium causas, movet, moderatur.

Et mirabilia. Gregorius de miraculis supernaturalibus accipit; sed fortè ad naturæ opera quoque pertinet, de quibus dictum est *Psal. 71.* & *135.* *Qui fecit mirabilia magna solus.* statimque subjunguntur creationis opera. sic August. tract. 24. in *Ioā.* ait mirabiliorem esse gratiā in terra multiplicationē, quàm illam quinque panum. idemque cum de miraculis loquitur 50. de Civit. cap. 12. *Quidquid* (inquit) *mirabile sit in mūdo, profectò minus est quàm totus hic mundus, id est cælum, & terra, & omnia, quæ in eis sunt, sicut autem ipse, qui fecit, ita modus, quo facit, occultus est. & incomprehensibilis homini; quamvis itaque miracula visibilium naturarum videndi assiduitate voluerint, tamen cū ea sapienter intuemur, inusitatissimis rarissimisque majora sunt.* Sic Augustin. & Nazian. cū quædam naturæ opera stupenda commemorasset, semel & iterum vocat illa miracula in Præceptis ad virgines.

Quis tandē numerare queat miracula verbi?
Quin etiam in parvis eadem miracula lucent.
Dicuntur autem naturæ opera mirabilia, quatenus procedunt à divina potentia, quā nos comprehendere non possumus, ut Divus Thom. docuit agens de Spiritual. creation. Sed hoc tamen loco sapienter idem **D. Thomas** addit, ea dici mirabilia, quæ cū pateant, earum tamen causæ investigari non possunt. Sed certè vis huius vocabuli ea est in sacris, ut significet non solum id, quod admirationem affert ex ignorantia causæ, sed quidquid est absconditum, & superat vires nostræ intelligentiæ, *Judic. 13.* *Cur queris nomen meum, quod est mirabile, & Psal. 130.* *Non ambulavi in magnis, nec in mirabilibus super me.* id est, Non me extuli ad ea, quæ meas vires, aut imaginē superarent. Symna. *In majestatis, neque in transcendentibus*

4
Gregorius
Naturæ o-
pera mira-
bilia.
Psal. 71.
Psal. 133.
4.
Augustin.

Nazianz.

D. Thom.
de spiri.
creat. 4. 2
ad 6.
Mirabilia
quæ.
Judic. 13.
18.
Psal. 130.
1.

Symna.

Theodo-
ret.

*aihus me. Dilucidè & eleganter Theodoret. Meipsum meriebar, & qua me excedunt non ag-
gressus sum. His omnibus modis explican-
tur mirabilia. Deus igitur (inquit Eliphaz)
magnificentissima opera edit, quæ & vires
& intelligentiam nostram longissimè supe-
rant.*

D. Thom.
Infinitum
in nostra
numera-
tione.

*Abque numero. D. Thom. existimat hoc di-
ctum ad tollendum illorum errorem, qui
existimarunt res eo ordine à Deo procede-
re, ut non nisi unicus immediatus effectus
à Deo procedat, ab hoc alius, deinde suo
ordine serieque universi alii; docet igitur
plura à Deo processisse, imo cuncta ab illo
immediatè pendere, in quibus ipse intinè
adeft, subtiliter Divus Thomas. Rursus Ca-
jetan. & alii innumerabilitatem rerum
creatarum considerant non re ipsa, sed in
nostra cognitione & numeratione: nume-
rare enim omnia non possumus. Sic etiam
Didymus. Sed fortè hyperbole est, sicut &
id Joan. 21. *Alia multa fecit Iesus, quæ si scriban-
tur per singula, neque ipsum arbitror mundum
capere posse eos qui scribendi sunt libros, quod*
Isidorus Pelusiota lib. 2. epistola 99. intel-
ligit non solum de operibus à Christo Do-
mino, dum in mortali carne viveret, patra-
tis, sed etiam de aliis in mundi initio factis,
nam omnia per ipsum facta sunt. Horum er-
go historiam & numerationem ait per hy-
perbolem fore, ut non posset mundo capi.
Hujus figuræ (ne quis existimet invitam
huc à nobis trahi) passim occurrunt exem-
pla; cujus generis illa sunt Deut. 1. *urbes mu-
rata usque ad calum, Exod. 3. Terra, quæ fuit la-
cte & melle. Psalm. 106. Ascendunt usque ad
cælos, & descendunt usque ad abyssos, alia con-
gerit Isidorus loco indicato, Cyrillus li. 12.
in Joan. cap. 68. Augustin Epistola 59. ad
Paulinum.**

Deut. 1.
28.
Exod. 3. 8.
Psalm. 106.
26.
Isidorus.
Cyrillus.
Augustin.

X. Qui dat pluviam super faciem terræ, & irrigat aquis uni- versa.

1. *Peculiaris Dei providentia & majestas in plu-
viarum gubernatione. Nomen Dominus, &
Adonai.*
2. *Flumina, ubi defunt pluvia.*
3. *Varia Hebraicæ antium lectio. Quid apud illos
platea, tum etiam apud Vulgarum.*
4. *Pluviae mentio in divino supplicio.*

Chrysost.

*PLerique existimant hic doceri providen-
tiam in naturalibus, & primum quidem
in pluviarum, & imbrium immissione, ut
enim Chrysostomus hoc loco ait, hoc pri-
mum est illius beneficentiæ munus, quo &
vita nostra continetur, & temporum vicif-
situs declaratur. Pluviarum ergo, & im-*

*brium partitio in diversas terræ partes, di-
versisque anni temporibus tam mirabilis
est, ut meritò de illa naturæ auctor videat-
ur gloriari Iob. 28. 36. 37. 38. & Psalm. 142. Iob. 28.
Jeremiæ 10. & 14. Nunquid sunt in diu gen- 36. 37.
tium qui pluant? (Aquila. Nunquid est in va- 39.
nitatibus gentium qui pluat? quasi dicat, va- Psalm. 142.
num est numen, cui posse pluere non sub- Ier. 10. 14.
est) aut celi possunt dare imbres; nonne tu es Do- Aquila.
minus Deus noster, quem expectavimus, tu enim LXX.
fecisti omnia hæc. Septuaginta, Quod si calum Amos. 5. 8
dabit satietatem suam, nonne tu es ipse? Amos
cap. 5. Qui vocat aquas maris, & effundit eas
super faciem terræ, Dominus Nomen est eis, A-
donai beneficis. alii fundamentum, & ba-
sis, cui tota rerum creaturarum moles & stru-
ctura incumbit. rectè noster, Dominus, id e-
nim supremæ dominationis, & potestatis
indiciu est. Actuum 14. Non sine te testi- Act. 14.
monia semetipsum reliquit (id est, testatam 17.
voluit cunctis mortalibus suam majesta-
tem, potentiam, sapientiam, charitatem
erga genus humanum) benefaciens de cælo.
dans pluvias, & tempora fructifera, implens ci-
bo, & lætitiæ corda vestra. Nam tunc Deus
præsentem se ostendit cum pluit, cum po-
nit nubem ascensum suum; & suo spiritu di-
citur liquefacere materiam pluviae, & in
stillas convertere. Psalm. 147. Emitteret ver- Psalm. 147.
bum suum & liquefaciet ea, flabit spiritus ejus, 18.
& fluent aquæ. Vide id Eccles. 43. In magnitu- Eccl. 43.
dine sua posuit nubes, super omnem congrega- 36.
tionem aquarum requiescet, & sicut lorica indu-
cit se aquis. Ex hac pluviarum administratio-
ne, & providentia reliquas temporum o-
mnium, atque rerum sublunarium, huma-
næque vitæ varietates, & vicissitudines in-
telligit, cum pluviis enim conjungit D. Lu-
caseo loco, tempora fructifera, cibum &
humanorum cordium gaudium atque læ-
titiæ.*

*Secunda autem pars. Et irrigat aquis uni-
versa, non per explicationem, aut expoli-
tionem prioris partis, sed pro fluminibus
ferè accipitur ab interpretibus, D. Thom.
Cajet. Dion. nam fluminum exundatione D. Thomas
supplet Deus pluviarum defectum, ut in Dionys.
Ægypto, ubi jacto semine in hortorum morem Cajet.
aqua ducuntur irriguæ; nam de cælo non ex- Deut. 11.
spectat pluviam. & cum plueret Dominus su- 10.
per terram, fons ascendebat è terra irrigans uni- Gē. 2. 4. 6
versam superficiem terræ.*

*Sed Hebraizantes hoc loco aliter ver-
tunt, Qui irrigat aquis plateas, vel, qui mit-
tit aquas super facies platearum. Compl.
Super faciem callium, & quidem noster inter-
pres vocem originalem, quam hic vertit
universa (Hhis) Plateas vertit infra cap. 8. Iob. 18. 17
Non celebretur nomen ejus in plateas. Jerem. 7. Ierō. 7. 18
In pla-*

2
Flumina
supplemē-
tum plu-
viarum.

D. Thomas

Dionys.

Cajet.

Deut. 11.

Gē. 2. 4. 6

3

Hebraizā-
tium varia
lectio.

Complut.

277

Iob. 18. 17

Ierō. 7. 18

In pla-

Jerem. 5.1 In plateis Ierusalem & vias. Jerem 5. Isai. 57. Isai. 51.20 & sensus idem, cum Proverbiorum 1. ver- Prov. 1. tit Foras; Sapientia foris predicat (nam per ex- positionem additur) in plateis dat vocem suā.

20. in capite turbarum clamat, in foribus portarum urbis. est ergo originalis vox idem quod, foris, aut foras, extra, seu extrinsecus, & quia via publica & platea, aut vicus est extra domos & privata ædificia, ideo pro plateis sumitur, aut pro via: & in universum pro loco exteriori, qui est extra domos aut mœnia urbis, & sic hoc loco Septuaginta intellexisse videntur, locum apertum, tecto- que carentem, diu videlicet. nam legunt; Mittit aquam super eam, quæ sub celo. Scholia Græca, Super facies extimorum. ergo loca ap- perta, extrema, plateas quæ foris sunt, quæ ad urbes non pertinent, quæ omnibus pervia sunt irrigare, idem videtur esse, quod plue- re super ea, quæ nullis certis limitibus con- tinentur, neque à quoquam seminantur, aut excoluntur; videlicet non solum pluit super justos & injustos; sed etiam, cum be- neficentissimus, & rerum optimarum, at- que maximè utilium abundantissimus sit, non solum frumentitios agros, aut alia lo- ca, ex quibus fructum percipit agricola, cæ- lesti imbre perfundit, sed etiam deserta & horrida loca, atque mortalibus inaccessa; id quod videtur Deus ad magnificentiam suæ ostentationem quandam proferre Iob. 38.

LXX.

Iob. 38.25

Quis dedit vehementissimo imbi cursum, ut plue- ret super terram, absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur, ut impleret invi- am, & desolatam, & produceret herbas virentes? certè hoc ad indulgentissimam quandam rerum omnium etiam vilissimarum, & inu- tilissimarum curam & providentiam perti- net, cum neque propter mortalium, ullius- ve animantis usum, aut opportunitatem captandam inaccessis montibus & inuti- libus cautibus benefaciat, implens omnia humore lætitia, jucundissima quadam her- bescenteque viriditate. Hæc eleganter illu- minavit noster interpres, cum dixit, Uni- versa, quasi diceret; non solum profundit terram frumentariam, quæ seritur, & co- litur, sed etiam universas alias terræ partes, quarum nulla divinæ beneficentiæ expers est.

4

Pluvia in divinis suppliciis.

Sed ego tamen suspicor, quoniam de re- rum naturalium providentia, & modera- tione nihil præterea hoc loco subjungitur, non solam hic fieri mentionem pluviae pro- pter solum rerum naturalium providen- tiam; sed propter eam quoque, quæ ad res humanas pertinet; qualis enituit in aquis diluvii, neque mirum eo fieri allusionem hoc loco, cum cætera, quæ sequuntur, ad

impiorum supplicia, & justorum protec- tionem pertineant.

XI. Qui ponit humiles in subli- me, & moerentes erigit so- spitate.

1. Humiles qui. Honores & dignitas conferuntur A Deo.
2. Locus sublimis Magistratum & Principum, multa ex sacris.
3. Qui dicantur moerentes in Hebræo. Lux lata.
4. Erigi dicitur, qui in tuto collocatur.
5. Saus & salvator securitatem quandam indi- cant. Endiadis, & Epanortosis figura.

Non solum (inquit) Deus utitur poten- tia & fortitudine sua, ad puniendos deprimendosque superbos, sed etiam ad exaltandos humiles; id est, humiliatos, ab- jectos, contritos, oppressos, fractos exal- tat, & vivificat; juxta id Isai. 57. Vivificat (re- creat, erigit) spiritum humilium, & vivificat cor contritorum. Iob. cap. 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Videtur itaque Eliphaz Iobum erigere in spem, si se Deo supplicem præbeat, pristinum honoris & dignitatis gradum recuperandi, quod ille pro sua providentia, parique potestate honores, atque dignitates, patiat inter mortales. Oleum enim & operam perdent, qui aliter honores, & dignitates ambiant; sicut scri- ptum est, Qui neque ab oriente, neque ab occi- dente, neque à desertis montibus. est hoc loco reticentia quædam, quæ juxta originale re- tēt suppletur, addendo, non veniet elevatio aut exaltatio; sequitur enim: Quoniam Deus iudex est, hunc humiliat, & hunc exaltat. ipse enim pro æquitate sua cuncta dispensat. ne- que solum cum res flagitiis agitatur, aut Principis unius voluntate, & arbitrio; sed etiam cū sortibus missis eligitur quis quod enim alicui contingat, non cæcæ sorti, sed Dei providentiæ, & sapientiæ tribuendum esse docet Sapiens Proverb. 16. Sortes mit- tuntur in sinum, sed à Domino temperantur. id est, æquissimo iudicio disponuntur, sum- ma cum temperatione, & moderatione æ- quitatis: nam in Heb. est: Et à Domino iudi- cium ejus, & ut paulò latius sententia pate- rat, legitur à septuagint. Vatic. In sinu ve- niunt omnia injustis, à Domino autem omnia ju- stis. Complut. autem non, injustis, sed justis, &c. Habet verum utrumque; nam sive ju- stis, sive injustis, aut gradus honoris, & di- gnitatis, aut dejectio & deturbatio ad ex- tremam miseriam divini iudicii, & provi- dentiæ est, honorum autem, honorifico- rumque locorum consequutio aliquando forte fiebat, de quo alias dicendum. Ex hæc verò

Humiles qui

Isai. 57. 15.

Iob. 22. 29

Honores & dignita- tes confe- runtur à Deo.

Psal. 24. 7.

Prov. 16. 33.

LXX. Vatic.

Eccl. 11. 5. vero occulta Dei providentia, & honorum collatione provenit, ut *Insuspicabilis portet Diadema*, in hanc rem præclara multa in Ecclesiastico ca. 11. Ergo Deus ponit humiles in sublime.

Sedes sublimiores in iudiciis, disputationibus, conviviiis.
3. Re. 10. In sublime. Existimare certe licet has & similes alias locutiones erigendi humiles & abjectos, & in sublime collocandi vel contra deiiciendi è sublimi, respicere ad antiquam regum, magistratum, virorum nobilium consuetudinem in loco sublimiori sedendi: hæc est enim regia cathedra, thronus, solium, &c. & ex 3. Reg. 10. Thronus Salomonis habebat sex gradus, & 2. Reg. 6. Elevetur Thronus David super Judam id est, sit rex, atque reliquo populo sedeat sublimior, & eo alluditur Isai. 66. Calum sedes mea, & ca. 6. **Isai. 66. 1.** Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, **Isai. 6. 2.** & elevatum, describitur enim ex celsitudine Throni divina majestas. Tum etiam publicis conventibus, aut disputationibus erant *primæ*, & sublimes cathedræ reliquis sedibus eminentiores. **Matth. 23.** **Marc. 12.** Et forte erant in conviviiis, & tricliniis quidam lecti, aut sedes lectorum reliquis sublimiores, quod apparet ex 1. Reg. 20. Sedit Rex ad comedendum panem super cathedram suam secundum consuetudinem, cum quo recte quadrat, quod in parabola de invitatis dixit **Luc. 14. 7.** Christus Dominus **Luc. 14.** Intendens quomodo primos accubitus eligerent, ascende batur enim ad illos; Amice ascende superius, quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur, & **Proverb. 25.** Ne gloriosus appareas coram Rege, & in loco magnatorum ne steteris; melius est enim, ut dicatur tibi, ascende huc; neque dissimile id:

2. Aeneid. Inde thoro pater Æneas sic orsus ab alto.
 Nam torus altus, cui accumbebat, profecto non alius erat, quam tori pars, sedesque sublimior, sic etiam eo loco exponente Donatus, videlicet, ea altitudo unde melius audiri, viderique potuisset Æneas. Scio altum, id est, primum summumque locum ante medium ab aliis accipi; sed ego conjecturam facio non omnino infirmam ex ipsis verbis, & proprietate significationis.

Psal. 36. 20. Huc etiam pertinet id **Psal. 36.** Honori-
Psal. 26. 6. ficari, & exaltati, & **Psal. 26.** Exaltavit caput
Eccl. 15. 4. meum super inimicos meos. & Ecclesiastic. c. 15.
Isai. 47. 1. Exaltavit illum apud proximos suos. Abjectissimum autem locum, qui valde humilis sit, & terræ proximus, ipsa res, atque verba humiliandi, abijciendi, cadendi, descendendi, sedendi in pulvere, & terra indicant, **Isai. 47. 1.** Descende, sede in pulvere virgo filia Babylon, sede in terra; non est solium filia Chaldaeorum **Isai. 14. 14.** Qui dicebas, In cælum conscendam, super a-

Pined. Tom. I.

stra Dei exaltabo solium meum; similis ero altissimo. Detracta est ad inferos superbia tua: quomodo cecidisti in terram? &c. atque is erat ille afflictorum, & miserorum mos sedendi in pulvere. **Luc. 1.** Deposuit potentes de sede, & ex-
Luc. 2. 25. altavit humiles. **Psal. 112. & 2. Reg. 2.** **Suscitans** **Psal. 112.** de pulvere egenum, ut sedeat cum principibus, & 6.
3. Reg. 16. Exaltavit de pulvere (in qua enim 1. Reg. 2. 8 alia honorificentiori sederet pastor, quam 3. Re. 16. recubans in folio sub cælo?) Et posui te Du-
2. cem super populum meum.

Inde eos, qui subito in honores conscendunt, Hispanus proverbialiter dicit, *que se lelevantan del polvo de la tierra*. Scio hæc, quæ adduximus loca, posse ad ordinem dignitatis & honoris, non etiam ad loci altitudinem aut eminentiam aliquam referri; sed simplicius, ut verba ipsa sonant, ad ascensum atque descensum ex loco in locum aut celsiorem, aut inferiorem accipi debere, **Jac. 2. 23.** **Jacobus** Apostolus confirmare poterit luculenter, cum de acceptione personarum loquitur. Si introierit in conventum vestrum vir aureum annulū habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu; & dixeritis ei, Tu sede hic bene (Chalos, honeste, honorifice, ritu, secundum ordinē, & gradum tuæ dignitatis) pauperi autem dicatis, Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum. En locum ignobiliorum infimum esse, nobiliorum vero superiorem & sublimiorem; quam rem explicare videtur **Ambros.** qui super **id. 1. Cor. 14.** Si cui revelatum fuerit sedenti &c. scribit; Hæc traditio Synagoga est, quam nos vult sectari, quia Christianis quidem scribit, sed ex gentibus factis non ex Judæis, ut sedentes dispu- tent, seniores dignitate in cathedris sequentes in subsellijs, novissimi in pavimento super mattas, & eo proculdubio pertinet, quod Ecclesiastes **ca. 10. ait,** Est malum, quod vidi sub sole, positum stultum in dignitate (Judicis, Magistratus, Doctoris) sublimi, & divites sedere deorsum, Ergo (inquit) **Eliphaz,** & humili & abjecta conditione, humilique sede, & loco infimo transferre potest Deus ad regiones thronos, & judiciarias sellas, & loca longe excelsa, & honorifica, atque tibi, o Job, regni sedem iterum restituere.

Et mœrentes. Hebraismus illuminavit **3** **Mœrentes** **dicuntur** **denigrati.** **Pagnin.** interpretes; nam in originali est, *Obscuros vel denigratos*. **Pagninus** ad lugentium habitum retulit, *Pullatos*, atris indutos, qua etiam significatione dicitur **Psal. 34.** Quasi lugens & contristatus (mœrens, obscurus, denigratus, pullatus) sic humiliabar; sed recte noster dixit interpretes, *Mœrentes*, nam sicut lux & color albus, qui lucidus est, plurimum habet jucunditatis atque lætitiæ, ita color niger

A a

Jere. 4. niger & tenebrae, plurimum mœroris, & tristitia. Jer. 4. *Lugebit terra & mœrebunt cœli*, id est, obscurabuntur, & tenebrescent. **Ezech. 28.** **Eze. 31. 15** 31. *Contristatus est super eum Libanus*, id est, oppertus terræ caligine. **Num. 14.** post ingentis mortis minas acceptas, *At illi * contenebrati* **42.** *ascenderunt in verticem montis*. Igitur obscuratos, denigratos, mœrentes illuminat Deus, de quo etiam id accipi videtur, *Dominus illuminat cecos*, obscuros, nigros; tenebræ, et nox cæcæ dicuntur; Deus tristes luce jucundissima perfundit & complet; alij obscuros, id est, ignobiles, pauperes; minus commode.

4 *Erigit*, securitatem quandam, & altitudinem inaccessam malis, & hostibus superiorem verbum originale (*Sagab*) importat cujus significationis ratio et vis indicatur **Psalm. 138.** *Confortata est, & non potero ad eam*, id est, altior est, quam ut illam consequi, vincere, superare possim. **Psalm. 48.** *Exaltatum est nomen ejus solius*, id est solus Deus tam excelsus est, ut nemo illi nocere possit, solus ipse ab hoste ab ærumna securus, cujus summa beatitudo, opes, potentia in tuto sunt, altiores, fortiores humanis viribus. *Erigit* igitur, exaltat, in tuto collocat, ut nemo nocere possit; ut quem Deus sublevar, superior sit omnibus humanis insidiis, ut confortetur, & nemo possit ad eum.

Ps. 106. Hinc **Psalm. 106.** *Adjuvit pauperem de inopia*. **41.** Hieronymus, ex Hebræo: *Sublevavit pauperem ab inopia*, nam cum pauper & humilis omnibus inferior sit, omnium ludibrio, nedum insidiis, & violentiæ expositus, sed sublevar eum Deus, erigit, & altiore atque fortiorem constituit viribus humanis, in accessum hostibus. Sic Salomon **Prover. 29.** *Qui sperat in Domino sublevabitur*, divinam protectionem, securitatem, fortitudinem & altitudinem, ad quam nulla humanæ industriæ jacula pertingere possint, pollicetur. Potens est igitur Deus, & Job, te erigere & sublevare.

5 *Sospitate*. Proprie, salute, salutatione, incolumitate (*Jesag*) inde, *Jesuagh*, Jesus salvans, salvator, salus, salutare; & cum nomen est, actionem quandam ducis fortissimi salvantis, eripientis, in tuto collocantis importat; sensus erit igitur, *Erigit salvationem*, id est erectos salvat, per Endyadim, rursus, salvatos erigit, & exaltat, salutem securam, tranquillam, perfectam afferre potest.

Epanorto- Tandem mirabile est incrementum huius orationis, videtur enim per Epanortosim, prius verbum correxisse, & in aliud significantius mutasse. Ponit in sublime, imo erigit ad summa fastigia, quo nulla possit humana vis pertingere. Rursus prima pars ad honores, secunda ad firmitatem,

& securitatem; nam nutare solent excelsa omnia. Sept. partem hanc, ad mortuorum suscitationem retulerunt, nam legunt: *Subscitat eos, qui perierant*. Complut. *Perditos*. Didym. Didymus, ad ægrotantes & morbos. *Postest Deus ex ægrotantibus valentes efficere*. Polychr. Deus etiam desperantes erigit. Sed prior sensus uti minus angustus, ita augustior, & magnificentior.

XII. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum, quod cœperant.

1. *Maligni qui proprie. Callidus in bonum, & in malum.*
2. *Quid cogitatio in sacris. Explicatus David.*
3. *Cogitationes impiorum sine frustrata; Dei finem attingunt. Explicata Sapientia, & locus Regum.*
4. *Deus impiorum conatibus resistit.*
5. *Impii nihil perficiunt. Implere in Hebræo quid.*
6. *Torquentur, illuduntur etiam impii frustratis cogitationibus, explicati Petrus & Jacobus.*
7. *Dispendium impiorum, Deus cunctando destruit illorum rem. Hujus rei exempla.*

CUM abjectis & humilibus faveat Deus, malignorum dissipat conatus, cogitationes evertit. *Maligni* autem dicuntur in fonte à radice (*Charam*) quod est callidum esse, aut astutum, versutum, vafrum, quæ vox cum in utranque partem accipi soleat in Scriptura, ex adjunctis discerni oportet, in bonum ne, an in malum accipi debeat; & quidem in bonum non semel accipitur in **Prov. cap. 14.** *Sapientia callidi* (id est, ad animi sui bonum attentis; de suo profectu solliciti, sibi, suisque moribus diligenter, caute, sedulo prospicientis, finem suum, mortemque considerantis, & quo tandem humana omnia recidere debeant) est intelligere viam suam, & imprudentia stultorum errans, id est, dolos machinatur proximo, tum etiam sibi dolosa, nociva errans est.

Non aliter **Proverb. 22.** *Callidus (cautus) vidit malum, & abscondit se: innocens pertransit & afflictus est damno*, atque hæc est illa astutia, quam divina Sapientia parvulis, id est peccatoribus stultescentibus comunicat. Hoc autem loco, & frequenter alias in malum. Proptereaque; interpretes non dixit *callidum*, aut *astutum* neque; *versutum*, sicut Sept. sed *Malignum*,

LXX.
Complut.
Didym.
Polychr.

Qui proprie maligni.
נב

Callidus in bonum & malum.
Prov. 14.

Prov. 22.

Prov. 1. 4.

Pfal. 82. **4.** *gnum, malitiosum, cuius sit depravata per-
versaque voluntas, mali genii hominem, in-
vidum, sic enim Psal. 82. Super populum tuum
malignaverunt consilium. Hieronymus Contra
populum tuum nequiter tractaverunt, nequam,
maligna, invida consilia capientes, astutia
carnis pollentes, non sapientes quæ Dei
sunt, sed quæ carnis.*

Un hom **bre do bla-** **do y que** **tiente mil** **bueltas y** **rebueltras.** **Gen. 3.1.** **Exod. 15.** **8.** *Aliqui dicunt proprietatem originalis
vocis significare * involutum, vafrum, &
malitiosum, cuius in animo plures sint fle-
xiones & diverticula, atque ita eleganter ex
proprietate vocis dicitur Gen. 3. Serpens erat
callidior cunctis animantibus, id est, in mille
spiras, & nodos complicatus, & involutus.
Inde etiam dicitur: In spiritu furoris tui con-
gregata sunt aquæ, ubi vides obscuram & cæ-
cam multarum aquarum atque fluctuum
congeriem & æstum in se ipsos reflexorum
explicari; Congregata sunt, involuta, coacer-
vata, malignitate quadam & confusione
perturbata atque permixta, quo mens ma-
lignorum hominum latensque astutia, &
multiplicium cogitationum æstus aperte
describitur.*

2 **Cogitatio** **quid pro-** **prie.** **Ge. 50.** **20.** **Psal. 55.** **6.** **Pf. 39.18.** *Congruitque nomen Cogitationis, quod
non affert simplicem cogitatum, sed exco-
gitationem, inventum, dolum animo con-
ceptum, & machinatum, quo lædere possit;
sicut dicitur Gen. 50. Vos cogitastis de me ma-
lum, & Psal. 55. Adversum me omnes cogitationes
eorum in malum, quas deinde subjungit; In-
habitabunt, & abscondent; ipsi calcaneum meum
observabunt. Psal. 39. Dominus sollicitus est mei.*

*** En invē-** **tar y tar** **tradas pa-** **ra nu estro** **bienno te-** **neys y gu-** **al.** **3. Reg. 15.** **19.** *Hebraice Dominus cogitavit pro me; id est,
attente & solícite prospicit, quid è re mea
futurum sit, sicut eodem Psal. dixerat, Multa
fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua; &
* cogitationibus tuis. (Hieronym. addit. Fro-
nobis) non est, qui similis sit tibi. Jam ergo Dissi-
pare cogitationes malignorum, erit eorum ma-
chinas evertere, eludere dolos, infatuare
consilia, sic pro originali verbo dissipandi
dicitur 3. Reg. 15. Peto ut venias, & irritum fa-
cias fœdus, quod habes cum Rege Israel.*

3 **Multis sa-** **ne viis.** *Sed quam ratione Deus malignorum
cogitationes dissipat? Multis sane viis, pri-
mo dum efficit ne ad finem optatum cogi-
tationes suas perducere, & promovere pos-
sint. Qui sensus à secunda parte postulari
videtur, cum dicitur, Ne possint implere manus
eorum, quod cœperant, quare tandem irrita e-
vadunt omnia illorum machinamenta, si-
cut etiam eodem dissipandi verbo dixit Isai-
as. Irrita faciens signa divinatorum, & ariolos in
furorem avertens; * convertens sapientes retror-
sum, & scientiam eorum stultam faciens. Quare
cum iste Isaiæ locus valde similis sit huic
nostro, certe utriusque eadem fere sententia*

Pined. Tom. I.

*est, concinente etiam illo Psal. 32. Dominus de puro
dissipare consilia gentium: reprobatur autem (id
est, re ipsa ostendit sibi esse reprobata; mini-
me probari; maxime displicere; dum om-
nem illis fœlicem, & exoptatum exitum
denegat) cogitationes populorum, & reprobatur
consilia principum.*

*Sed quam firmæ, quamque fœlices sint,
tum Dei, tum servorum Dei cogitationes,
& consilia statim explicat; Consilium autem
Domini in æternum manet, & cogitationes ejus
à generatione in generationem, id est firma
sunt illius consilia, efficit & consequitur,
quod semel conatur: effectusque ipse non
est caducus, aut infirmus, sed diuturnus, æ-
ternus; & cum disponat omnia suaviter, attingit
à fine usque ad finem, sunt enim hi duo fi-
nes, extremaque duo cujusque rei perficien-
dæ, videlicet cogitatio & inventio medio-
rum, atque dispositio, & electio; alius vero
finis est ipsius finis consecutio, eventus, exi-
tus rei, cogitat igitur Deus & perficit. Quod
eleganter dicitur 1. Regum. 2. Deus scientia-
rum Dominus est, & ipsi præparantur (firman-
tur, confirmantur, stabiliuntur, firmæ, stabi-
les, efficaces sunt illius) cogitationes. Septua-
gint. Deus præparans ad inventiones suas. Pagni-
nus, Ipsi directæ sunt opera, videlicet recta ut
tendant ad finem optatum: idem sensus Ty-
gurinæ paulo dilucidior etiam juxta fon-
tem, Conatus ejus perficiuntur.*

*Quoniam vero nunquam divina consilia
irrita evadunt, nunquam quoque Deo o-
pus sunt pretextus quidam & excusationes,
quas confingunt ii, quorum consilia ad o-
ptatum exitum perducta non sunt, conijci-
entes culpam in fortuita quadam casuque
iucurrentia impedimenta; ideo eleganter
Symmachus legit: Non sunt apud eum pretex-
tus, & excusationes.*

*Secundo, Deus cogitationes maligno-
rum dissipat, illis contradicendo, & resi-
stendo: ne qui, cum superior & fortior
sit, alicujus conatibus & studiis contradi-
cit, illa plane dissipat, in hac significatione
vulgatus accipit verbum originale, dissipandi,
cum de voto aut juramento uxoris agit
Numerorum 30. Si autem vir contradixerit,
&c.*

*Sic ergo hoc loco dicitur Deus contra-
dicere cogitationibus malignorum (quod
Petrus & Jacobus dicunt: Deus superbis re-
sistit) quod illorum conatibus, atque con-
siliis impedimenta opponat, nam cum hu-
jusmodi maligni propria virtute, atque
sapientia fulti sibi suisque cogitationibus
fœlicem exitum polliceantur atque, con-
siliorum perficiendorum stabilitatem &
diuturnitatem, certe quod divinitati pro-
prium*

prium est videntur velle rapere; ideo huiusmodi superbis, ut se quasi tueatur, Deus resistere dicitur potius, quam alijs peccatoribus, sed de hoc loco paulo post in hanc rem plura.

¶ Verbum implendi quid in Hebræo.

Ne possint implere &c. Ne possint perficere, ad exitum perducere, quod cœperant, quod instituerant, & excogitaverant. Paraphrasticôs explicatum ab interprete; nam in Hebræo simplex vox est (*Tusiah*) Ne possint perficere manus eorum firmitatem, aut consistentiam, deducitur enim à verbo substantivo (*Jes*) quod significat esse, subsistere; inde nomen, ens, res, quicquam, consistentia, substantia.

¶ Que no fal gan cō- cosa en que pon gan la mano,

Quare sensus erit. * Ne possint perficere manus eorum quicquam, nihil consistens, nihil firmum, nihil diuturnum ab eis fiat, in nihilum recident omnes eorum conatus; ex vanissimis cogitationibus nihil solidum cōsequentur. Et quoniam illam eandem vocem Vulgatus vertit *Sapientiam*, Job. 12. v. 16. & *Prudentiam*, Job 26. v. 12. & *legem*, Job 11. v. 6. & *salutem*, Proverb. 2. vers. 7. ideo sensus eo usque pertingit, ne possint facere, aut exequi cogitationum suarum legem & præscriptum, neque calliditatis suæ vafriciei terrenæ, animalis, diabolicæ sapientiæ decreta, & ad inventiones; nihil quod sibi salutis & commodi futurum sit. Septuaginta eleganter dixerunt: *Et non facient manus eorum * veritatem*, quod enim votis & spei non respondet, mendax, fallaxq; dicitur: *Impius enim facit opus instabile* Hebræ. fallax, aut falsitatis opus.

LXX. ¶ Hara que les mi enta el brazo, y yerte el golpe. Prov. 10.

12.

6

Luc. 14. 30. Impii torquentur frustratis cogitationibus. Prov. 3. 34. Pet. & Jac. supra adducti.

Cum igitur Deus impedit, ne perficiant quod excogitaverant, & semel instituerant, vehementer illos torquet; & cunctorum ludibrio exponit, ut omnes qui viderint incipiant illudere eis dicentes: *Ecce homo, qui cœpit adificare, & non potuit consummare.* Ecce quorum manus non possunt implere, quod cœperant, hoc illud est illudentis Dei malignis atque superbis Proverbior. 3. Quod enim Petrus, & Jacobus ex Proverbiorum 3. secundum lectionem Septuaginta dicunt: *Dominus superbis resistit*, nos habemus: *Deludet illusores*, nam cum possit potentissimus Deus unico ictu percussum impium omnino perdere, finit tamen paulisper ex sententia agere, multa excogitare, conari, aggredi, nihil tamen implere aut perficere, idque verbo resistendi eleganter significatur, quod non tam est oppugnare, & perdere, quam impedimenta apponere, & prohibere conatur.

4. Re. 16. 11.

Simile videas in rege Syriæ, 4. Reg. 16. cujus cum consilia non semel, neque bis

diffipasset, prodidissetque Eliseus, conturbatum est indignabundi Regis cor pro hac re.

Secundo, etiam hoc refertur ad impiorum dispendium maximum, sicut enim ad prudentissimi ducis bellicam industriam pertinet, aliquando non omnino aperto Marte cum hoste conflagrare; sed moras trahere, quo hostis à suis ipsis copiis debilitetur, & consumatur: cujusmodi fuit sanum, sed frustra Pompeio oblatum à Senatu consilium dimicanti adversus Julium Cæsarem; sic sane Deus (qualis de quo Quintus Ennius: *Unus homo nobis cunctando restituit rem*) de Fabio permittit multa interdum præclara excogitare impios, atque conari, beneque incipere; sed resistit tandem, ne perficiant, atque se oleum & operam perdidisse plane doleant; ergo cunctando illorum Deus destruit rem. Rem expressam videas in filiis Adam, Gen. 11. cum enim immensa molis opus molirentur, cumque descenderet Dominus, ut videret civitatem, & turrim dixit: *Cœperunt facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas cœpere compleant*, sed resistit statim, prohibuitque illorum conatus dicens: *Venite igitur descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.* Atque ita divisit eos Dominus ex eo loco in universas terras, & cessaverunt adificare civitatem, sic quoque immodicis sumptibus Judæorum templum instaurare conante Juliano, flammæ mirabiles evomuerunt fundamenta, quibus omnia consumpta sunt, disiecti lapides, dispersa calx, omnes ab instituto deterriti, ne possent implere manus eorum, quod cœperant.

7 Impiorum dispendi

Q. Ennius de Fabio Max.

quod re- pet. Virg. 6. an.

Gen. 11. 6. 7. 8.

Hist. eccl. lib. 3.

Niceph. 32. & 33.

Chrysost. orat.

2. advers. Juda.

XIII. Qui apprehendit sapientes in astutia eorum; & consilium pravorum dissipat.

1. Astutia in malum, quid in Græco apprehendere, verbum bellicum.
2. Præpositio in. prisca militaris consuetudo.
3. Comprehendere forense & judiciale. Explic. Josue.
4. Idem verbum ad vincula reorum.
5. Comprehendere venatorum est, venator Deus impios.
6. Comprehenditur, qui fugit.
7. Apprehendere pro reprehendere.
8. Pravi qui ex Hebræo. Explicatus David.
9. Multiplices in Græco qui, & capillatura apud Petrum, & ruga apud Paul.
10. Dissipare, hoc loco pro precipitare, explicati David, Isaias, pravorum temeritas.
11. Senatus optime institutus.

Astu-

Astutia in
malum.

LXX.

paroxyia

2. Cor. 4.

2.

2. Co. 11.3

paroxyia

70.

Apprehē
dere belli-
um.

725

Pro. 21.

30.

Præpositio

in

Gen. 32.

10.

Heb. 3.1.

Chrysoft.

Servius.

Astutia hæc est abstractum nomen ex il-
lorum Malignorum. Septuaginta *Prū-*
dentiam vertunt, sed utrumque in malum ac-
cipitur, *Malignitas*, calliditas, vafri-
cies. & Græcum nomen *Panurgia*, quo utitur Paulus
1. Cor. 3. Ubi utitur hac Eliphazi sententia,
idem indicat, tum etiam 2. Corinthior. 4.
Non ambulantes in astutia. & ca. 11. *Time-
te ne sic ut serpēs Evā seduxit astutia sua, exci-
dant sensus vestri à simplicitate, quæ est in Christo Jesu.*
Panurgos enim Græcis est callidus versipel-
lis, veteratorius, qui acumine ingenii sese
versat in omnem partē: et ad quidvis aggre-
diendum se promptum & paratum præbet,
Apprehendere autem, quod in fonte est, *Lacud*
est quasi vi & jure belli capere, à quo verbo
dicuntur urbes aut munitiones capi, Num.
21. v. 32. Deut. 2. versic. 34. 2. Reg. 4. vers. 7.
& 12. v. 27. Potest ergo primò sensus esse,
eos qui suis consiliis, suæque sapientia ad-
versus Deum insolescunt, & suis cogitatio-
nibus quasi firmissimis munitionibus in-
clusos adversus omnem externam vim se
existimant: hos Deus obsidet, expugnat,
capit, *apprehendit*, desiecit omnibus huma-
næ prudentiæ & astutiæ machinis, sicut scri-
ptum est: *non est prudentia, non est sapientia,*
neque consilium contra Dominum, vel, præposi-
tio (In) poterit afferre instrumentum, qua
ratione sape sumitur in scriptura, ut id, in
baculo meo transivi Jordanem. Vel, ut valeat
idem, quod præpositio, *Per*, sicut Deus dici-
tur olim loquutus in Prophetis, id est, per Pro-
phetas. erit ergo sententia; quam Chrysoft.
indicat i. Corin. 3. & communis Latino-
rum. Deus hujusmodi sapientes suis ipso-
rum armis in illos retortis expugnat, atque
prostermit, illorum astutia, & calliditate u-
titur in illorum perniciem; suas illorū ma-
chinas, quibus se tueri & defendere para-
bant, ad capiendas & oppugnandas illorum
vires & superandos conatus apponet, adhi-
bebitque sapientissimus Deus, velut si tor-
menta ænea ab hoste capta adhibeat dux
fortissimus ad reliquas machinas expu-
gnandas. Servius ad id Maronis 11. *Æne-*
id.

Devicta Asia subsedit adulter. Illam mili-
tiæ consuetudinem refert, *Qui scripserunt*
(inquit) de arte militari, dicunt summum genus
esse dimicandi, quoties calcato umbone adversarii,
se in hostilem clypeum erigit miles, & ita contra
stantis vulnerat terga, sic profecto videas di-
micare Deum adversus astutos: nam calcata
illorum astutia, armisque detractis fugien-
tes jam, tergaque dantes apprehendit, ca-
pit, prostermit, suis ipsorum gladiis illos con-
fodit, Præclarum profecto victoriæ genus,
propterea enim gladium illum Goliath,

Pined. Tom. 1.

non habere alium æqualem, quod ab ipso
hoste detractus hostem interemisisset, dixit
David ad Abimelech: *Non est huic aliter simi-*
lis? da mihi eum.

1. Reg. 21.
9.

Secundo, verbum comprehendendi po-
test esse quasi judiciale, quod dici solet, ca-
pere in flagranti delicto, sic enim dicitur
Josue. 7. *Quicumque fuerit in hoc facinore & de-*
prehensus, & ibi. Sors invenit Acham Hebrai-
ce, deprehensus Acham. aliqui ex Græco
Ostenus est. Non aliter astutos hos, & sapi-
entes apprehendit Deus, cum illorum oc-
cultæ & abscondita consilia manifestat, &
profert in omnium conspectum; quare de
Deo, sicut & de justo filio Dei, conquerun-
tur impii, Sapient. 2. *Factus est nobis in tradu-*
tionem cogitationum nostrarum, & tanquam
nugaces estimati sumus ab illo.

Jos. 7. 17.

* A quien
le cogiere
cō el hū-
to en las
manos.

Jos. 7. 18.

* Descu-
brio se el
ladron y
parecio el
hurto.

Sap. 2. 14

4

Appre-
hendere
ad vincula
pertinens
Prov. 5.

22.

Tertio, id verbum pertinere potest ad
vincula, quibus reus, aut captivus tenetur
comprehensus, sicut, Proverb. 5. dicitur: *Ini-*
quitates sue capiunt impium, & funibus peccat-
orum suorum constringitur, & tunc præposi-
tio in. denotare etiam poterit causam instru-
mentalem, Apprehendit ergo Deus, devincit,
constringit sua ipsorum astutia, & dolis
tanquam vinculis summis difficultatibus
obligat, unde se extricare ulla ratione ne-
queant.

Videas profecto hominem ambitiosum,
aut turpis lucri & voluptatis cupidum eo
interdum suis consiliis, suæque cupiditate
impulsus, ut regredi vix possit, procedere
verò minus possit, vixque illi effugiū pateat.
ergo se sentit suis consiliis irretitum, et com-
prehensum, vinculisque fortissimis non so-
lum ad præsentia discrimina, sed ad æternum
etiam tenebrarum carcerem obligatum, vi-
delicet *comprehensum à Deo in astutia sua.*

Quarto, alii volunt desumi à venatoribus
metaphoram, quare *apprehendere in astutia*
erit, ex illorum astutia retē conficere, &
expandere ad illos illaqueandos, & irretien-
dos. Sic ab eadem originali radice dicitur
Isai. 44. *Tenebitur laqueo. & Jeremias. 5. La-*
queos ponentes, & pedicas ad capiendos (com-
prehendendos) viros. In hanc rem est id Psa.
72. *Propter (juxta) dolos posuisti eis (supple, la-*
queos) dejecisti eos, dum allevarentur, id est,
juxta suos ipsorum dolos, fraudes, astutias,
laqueos illis paras, & in ipsis suis fraudibus,
tanquam in margine foveæ constitutos, fa-
cile eos dejicis præcipites, inciduntque in
foveam, quam aliis per dolum & fraudem
paraverant.

Metapho-
ra ducta à
venatori-
bus.

Isa. 24.

18.

Jer. 5. 26.

Psa. 7. 2. 18

Sap. 14.

Et hi qui maxime oculati videntur, non
vident laqueos, nō foveam, in quam incau-
ti conjiciunt pedes. In his verò laqueis non
deest etiam suus cibus, & illecebræ, quibus

A a 3

sicut

sicut passer culi nescantur; videlicet, spes lucri, honoris, voluptatis, sicut scriptum est Sapient. 14. *Creatura Dei facta sunt in tentationem animam hominem, & in muscipulam pedibus insipientium.*

Quinto, juxta Græcum, quo Paulus utitur. 1. Corinth. 3. *Comprehendere est, fugientem injectam manu apprehendere; vel potius prehendere, seu manu corripere, ut Virgil. dixit:*

*Arcumque manu celeresque sagittas
Corripuit*

Qua etiam voce, prehendere possessionem Græci dicunt; & occasionem arripere. Ergo sensus erit, qui astutia & dolosa sapientia conantur divinæ providentiæ manus decreta eludere, & fugere, illos Deus insequitur, & injecta manu apprehendit, corripit, quantumvis longissime tuis cogitationibus & machinamentis peregrineris, & divinos oculos coneris effugere, illuc manus Dei deducet te, & tenebit te dextera ejus.

Sexto tandem, Græcum apprehendendi verbum, per reprehendere legit Ambros. *Reprehendens sapientes, eodemque modo Cyprianus, idemque videntur intelligere Theophil. 1. Corinth. 3. & Olympiodor. hoc loco, qui per arguere explicat, forte in hunc sensum; Convincit errare illos, & suis dolis deceptos fuisse, testatum facit, neque illa objurgatio & increpatio divina, tam verbis, quam re ipsa accipienda est; dum illos Deus ingenti supplicio, & infelici rei exitu perperam cogitasse, & imprudenter atque stulte egisse comprobabit. Ad futuram quoque extremi judicii damnationem, cum in cogitationibus impii interrogatio erit, referri potest; nam eum locum per futurum legit Cyprian. *Reprehendam sapientes, de bono Pat. & reprehendet, ad Quirin.**

Et consilium. Potest idem esse, quod supra, cogitatio? ab eadem originali radice dicitur adinventio, Psalm. 80. *Dimisit eos secundum desideria cordis eorum; ibunt in adinventionibus suis.* Hieronymus: *Dimisit eos in pravitate consilii sui; ambulabunt in consiliis suis.* Et certe etiam consilium (ut Cicer. definit) est aliquid faciendi, non faciendive excogitata ratio, nunc adde, per vafriem & calliditatem. Sed ne omnino sit idem cum superiori sententia hoc loco consilium erit inter multos initum sicut Psalm. 1. dicitur: *Consilium impiorum, & Isa. 8. In te consilium & dissipabitur.*

Pravorum. Pravi hoc loco sunt qui supra maligni, Sed ab alia radice (Pathal) quod significat luctando pervertere, aut perverse

luctari, aut complicare & intorquere se, ut alium non tam virtute & robore, quam calliditate & versutia subvertat, à quo verbo Genes. 30. dictum est à Rachel: *Comparavit me Dominus cum sorore mea, & invalui; vocavitque eum Nephtali, quem locum Hebr. sic legunt: Colluctationibus Dei luctata sum cum sorore mea: vel, obliuationibus Dei versa sum, ut ait Rab. Mardochoi, & inde Astutus aut vaser luctator dicitur (Phethalthol) nomine, literisque geminatis ut insignis vafriem, & distortio, & quasi duplicata calliditas significetur; nos fere eadem voce & literarum geminatione dicimus, Retartallias, hinc dicitur: generatio perversa Deut. 32. Psalm. 17. *Cum viro innocente innocens eris, & cum perverso perverteris, qui locus 2. Reg. 22. ita habet in Hebræo transpositas, & quasi perversas literas, & syllabas, ut cum sic deberet legi Thiphatal) legitur tamen (Fithaphal) ac si Latine diceremus. * Adversus perversum perverteris, non perverteris; ut indicaretur maxima quædam & invicta Dei quasi distortio implicatio, calliditas adversus pravos, callidos, distortos, quasi dicat, adversus Cretensem Cretizat Deus; cum callido & vafro luctatore callide, vafre luctatur Deus; supplantatores supplantat, ab eadem quoque radice dicitur, * (Pethil) id est, vita ex filis retortis, aut duplicatis, atque hæ sunt vittæ illæ hincynthinæ Num. 15. Idem ab alia licet radice, significat pravum, Jer. 17. *pravum (multis flexibus obliquum) est cor hominis, & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus, qui unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventionum suarum Sept. hic vertunt. Astutos. Olym. vocat. Polyplocos. Multiplices, qui sunt nimium prudentes, qui persidiosa, ac ficta instrunt consilia; quos ipsos prava sententia homines vocare consueverunt, (qui vim propriam vocabulorum aucupantur; ideo quod pravitas in eorumdem mentem, & consilio insit. Poliploci autem proprie Græcis sunt, multifariam nexi, aut contexti, multis capillorum nexibus & nodis impliciti, & intorti, nam Ploce, apud Pet. ca. 3. v. 3. est Capillatura, id est, crispatura, aut implicatio capillorum; simile id, quod in simili argumento, voce tamen alia, dicitur ad Tim. 2. v. 9. Intortis criminibus, sunt ergo hujusmodi homines, varij, nodosi, impliciti, intricati, quibus videtur opposuisse Paulus id Ephes. 8. *Christus dilexit Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam. ad est, nihil multiplicatis, duplicitatis, varietatis, implicationis habentem; sed Christiana tantum simplicitate conspicuam, sed de hoc aliquid superius me dixisse memini.****

Jam ergo hujusmodi pravorum hominum consilia Deus dissipat: non quidem sicut supra dici-

Gen. 30. 8

R. Mardo. in suis cord.

פתלחל

Deut. 32.

f.

Ps. 17. 27.

2. Re. 22.

2.

תפחל

תפחל

* Conloq.

non habla

claro, ha-

la; Dios

trastravilla

do.

* Trencas

otorcales.

תפחל

Jer. 17. 9.

f.

LXX.

Olympiod

πολυπλο-

κος.

Multipli-

ces in græ-

co qui

πλοκο.

Capillatur

ra apud

Petrum.

Timoth. 2.

Ephes. 8.

25.

Quid hoc loco diffi- dicitur Deus dissipare contradicendo, re-
pare. sistendo, irrita reddendo; sed, accelerando,
LXX. conturbando, precipitando. Septuaginta,
מהר *Disiecit.* Symmachus, *Disturbavit*, nam (*ma-*
har) accelerare, aut festinare est; atque inde
precipitem esse, imprudentem, stultum;
Isai. 32.4 nam prudentia tranquillitate & delibera-
tione indiget, unde dicitur Isai. 32. *Cor stulto-*
rum (festinantium, qui sine prudentia, sine
deliberatione se dant precipites in stulta
consilia) *intelligit scientiam* (ut autem illam
intelligendi precipitantiam, & festinatio-
nem consilij declararet, appposito exemplo,
subjunxit Isaias) & *lingua balborum velociter*
loquetur, & plane, sicut enim blebitudo lingue
duo videtur claudere, videlicet accelera-
tionem cum impedimento quodam, & hæ-
sitantia, ut nihil expedite & clare pronun-
ciare possit; & quo magis properat, eo mi-
nus proficit citata illa lingua volubilitate;
ita sane qui intelligentia festinus est, nullum
profert utile, vel integrum consilium, sed
manca omnia, & inutilia.

Sua itaq; Ecclesiæ suisque fidelibus pro-
mittit eo loco Deus intelligentiam atque
prudentiam sani consilij capiendi: tum et-
iam facilitatem quandam loquendi de re-
bus utilibus clare, apposite in rem propo-
sitam, expedite, integre, verissime, neque sine
illa grata verborum & orationis volubili-
tate.

At pravorum hominum consilia Deus
festinat perturbatque, ut perturbate omnia
efficiant, nunc hæcant, nunc omnia con-
fundant, & misceant, & accelerando rem
perdant, quæ est gravissima quædam consi-
lij dissipatio, quam suis hostibus impreca-
Psal. 63.3. tur David, Psalm. 63. dum petit, protegi à
conventu malignantium, & à pravorum consi-
lijs, qui volebant illum subito sagittare, vide-
licet clanculum, & ex insidijs, & firmaverunt
(inquit) *sibi sermonem nequam* (firmiter &
constanter deliberarunt de me perdendo)
scrutati sunt iniquitates simul omnes inito
consilio) *defecerunt scrutantes* (per se singu-
Hieron. li) *scrutatio* (Hieronym. *Cogitatione singulo-*
rum.) *Accedit homo ad cor altum* (profundas
videlicet & occultissimas nocendi artes, sed
Deus superior est, sublimiora cogitat) & *ex-*
altabitur Deus (illorum consilia dissipabit;
illi in profundo se constituunt, ut ex insi-
dijs & latenter perficere possint sua consi-
lia, at Deus sublimiorem se constituet, & an-
te omnium oculos illorum conatus eludet,
& consilia dissipabit) *Sagitta parvulorum sa-*
ta sunt plaga eorum, vel, ut Hebraice habe-
tur, sagitta repentina sagitta eorum, qui vi-
delicet nec recte considerant scopum, neque
collectis viribus, aut manu quieta & fixa

ejaculantur, sed festinanter, precipitanter,
temere, ut pueri omnino sagittandi imperi-
ti ejaculari solent, ita nunquam collimant)
& *infirmata sunt contra eos lingua eorum* (Hie-
Hieron. ronymus & *corruent in semetipsos linguis suis*.
Quia suis ipsi consiliis contra se pugnant.
Quod vero id sit opus dei sapientissimi dis-
sipantis pravorum consilia, subjungitur)
Conturbati sunt omnes qui videbant eos, & ti-
ruit omnis homo, annuntiaverunt opera Dei, &
facta ejus intellexerunt. Latabitur justus in Do-
mino (non enim timeret, si pro illo Dominus
sit contra mundi sapientiam, & conatus) &
sperabit in eo, & laudabuntur omnes recti cor-
de. quasi dicat: Hi quidem quos Deus pro-
tegit gloriari tandem poterunt, ceterum a-
sturi & pravi illi non gloriabuntur, neque
jactabunt se, cum sua consilia dissipata cer-
nant.

Tandem hoc loco observa quale futu-
rum sit consilium illud, cui præsidet stulti-
tia, perturbatio, precipitantia, falsa quæ-
dam & eumentita sapientiæ species potius
astutia, fraus, vafrities, proprii commodi
& lucri cupiditas, honesti, recti, boni com-
munis contemptus, & oblivio, ubi suffra-
gia per fraudem, invidiam, avaritiam, &
precipitantiam feruntur, cum scriptum sit
Spiritus S. disciplina effugiet fictum, & auferet
se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, de
quo id dictum est Isai. 19. *Dominus miscuit*
Isai. 19 (infudit, propinavit) *in medio ejus spiritum*
vertiginis, & errare fecerunt ægyptum in opere
suo, sicut errat ebrius & vomens; ebrii enim
multo aliter de rebus judicant, quam res ip-
sæ sint, et quæ immota fixæque sunt, circum-
agi existimant circumacti ipsi, & turbulen-
ta vertigine perturbati, his cum neque de-
cori, neque honesti ulla ratio sit, nihil de de-
coro, & honesto statuere, aut deliberare
possunt, alia quoque multa in hanc rem
præclara eo loco Isaias. Sed è contrario si
consilio præsideat divina sapientia, quæ non
inde sapientissima & salutaria consilia pro-
dibunt, atque perficientur? sicut scriptum
est: *Ego sapientia habito in consilio, & eruditus*
Prov. 8. *intersum cogitationibus, & viam pravam, & os*
12. *bilingue detestor.*

**XIV. Per diem incurrent tenebras;
& quasi in nocte, sic palpabunt
in meridie.**

1. Tenebra quid. Tenebra meridiana, ignorantia
in re clarissima, impij in capiendo consilio
cacutientes.

2. *Palpare in meridie. Cæcorum periphrasis.*
 3. *Impii se dant precipites in discrimina sibi ignota.*

Tenebræ
quid.

Tenebræ
in capien-
do consilio
& delibera-
ndo.

Tenebræ
diurnæ i-
gnoratio
in re per-
spicua.

Isai. 54. 5.

2
Palpare in
meridie.

Isai. 59.
10.

3
Impii ca-
dunt in di-
scrimina,
quorum
causam i-
gnorant.
Ecc. 27.
30.
Isai. 47.
11.

Plerique hæc accipiunt de adversitatum tenebris subito offusis diei, id est, impiorum prosperitati. Olympiod. Tuam demum dicit improbos florentis status commutationem passuros esse, cum illorum erit ad summum perducta felicitas, sed non valde cohæret cum præcedentibus. Congruentius ergo, ut ad eandem rem capiendi consilii pertineat; videlicet non solum illorum consilium præceptum, & immaturum futurum esse, ubi multa deliberatione, & consultatione opus foret; sed ubi res clarissima sit, & facile expediri possit, fore ut multo timore pedetentim progrediantur, non tam mature quam inutiliter, & superstitiose cunctando, & diu deliberando de rebus facillimis, atque levissimis. Diurnæ ergo tenebræ ignorationem afferunt rerum clarissimarum; convenient igitur in suum consilium frequentissime acturi hisce de rebus, & nihil omnino perficiunt; & juxta Isaiam, diu incubabunt & fovebunt, tandemque rumpent ova aspidum, & quod consorium fuerit, erumpit in regulum, id est, incubabunt nequissimis consiliis, fovebunt illa, excludent tandem, quæ sibi, atque aliis futura sint exitiosa.

Tum etiam, illud *palpare in meridie*, est cæci periphrasis, ut indicatur Deut. 28. Isai. 59. 2. Pet. 1. nam quod cæco lumen oculorum præstare deberet, ut scilicet oculi prævenirent viam, & præcederent gressum, id manibus præstare nititur deficientibus luminibus; ideo cæcum tentat, & palpat manibus, antequam pedem efferat, quare in eandem sententiam locutus est Isa. cap. 59. nam cum populus anxie nimis inquireret suarum calamitatum causam, in re clarissima hallucinabatur, cum manifeste propter sua peccata puniretur. Ergo postea ipsi ingenuè fatebantur: Propter hoc elongatum est iudicium, palpavimus quasi cæci parietem, & quasi absque oculis attrectavimus, inpegimus meridie, quasi in tenebris.

Possunt etiam pertinere tenebræ istæ ad ignorationem malorum, atque discriminum, in quæ suis ipsis consiliis imprudentes se conjiciunt, cum quo facit illud Ecclesiastic. 27. Facienti nequissimum consilium super ipsum devolvetur, & non agnoscat unde veniat illi. & Isa. 47. Veniet super te malum, & nescies ortum ejus.

XV. Porro salvum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.

1. *Scripturarum mos in proponendo simul impiorum supplicio, & justorum salutem.*
2. *Egenus quis. Ejus nominis etymologia.*
3. *Gladius oris quid indicet. Lingua gladio & arcui similis, mendacia sagittis. Quid extendi arcum & linguam.*
4. *Violentus quis proprie. Tyranni impii iniusti possessores.*
5. *Deus permittit suos in manu impiorum cadere. Illos eripit jure belli, & jure propinquitatis, explicatus Salomon.*

Iam nunc alteram divinæ providentiæ partem proponit erga humiles, & afflictos. Et quidem consideratione dignissimum est, fere semper in scripturis post impiorum supplicium, & minas statim subditi humilium, & justorum salutem & patrocinium; ne quisquam existimat propensum esse potius Deum ad puniendum, & occidendum, quam ad vivificandum & benefaciendum; nam potius, cum quasi dolens & coactus in impios animadvertit, se consolatur piis benefaciendo, Deuter. 32. *Judicabit Dominus* (puniet, damnabit iusto supplicio) *populum suum & in servis suis miserebitur.* Tyrannus juxta originale; & in servis suis se solabitur, & inferius; sanguinem servorum suorum ulciscetur, (se ad benefaciendum & propitiandum proclivior est) & propitius erit terra populi sui.

Hoc autem loco; *egenus & pauper sum*, quibus nec patronus nec amicus sint, neque vires, neque perfugium, ab omnibus præstidiis destituti, Septuag. *infirmum* dixerunt. Est vero elegans pauperis etymologia; à verbo (*Abah*) quod est desiderare; quasi omnia desiderans, cum nihil habeat; hi sunt iusti, quos desideria & spes in Deo collocata sustentant.

A gladio oris. Septuaginta ad rem bellicam referunt; *Pereant in bello, infirmus autem egrediatur de manu potentis*, videlicet, ut impii in bello iniusto, quod gerunt adversus pios, cadant: ut vero pii evadant victores & incolumes D. Thom. & alii ad blanda fallaciæque consilia; servabit, inquam, humiles ne sinant se decipi impiorum consiliis, atque suasu, quæ non secus perniciofa sunt; quam gladius hostilis. Sed illud melius rei præsentis congruit, ut cum potentes atque superbi opprimant & devorent pauperes, *gladius oris eorum* dicatur, mors, aut calu-

Scriptura
mos in
proponenda
dis simul
impiorum
supplicio
& piorum
beneficiis

Deu. 32.

35.

2
Egenus, &
pauper
qui.
LXX.
אבא

Pauper di-
citur quasi
desiderans

3
Supplicium
gerentium
bellum in
iustum.
Impiorum
consilia,
exitiosa.

omnia pauperi ab improbis intentata, impetata, ore illorum pronunciata, illorum consiliis frequenter tractata, minis & verbis sapius agitata, et confirmata, sic quidem explicant id Hof. 14. *Vitulos labiorum nostrorum reddemus tibi*, id est, sacrificia vitulorum, quæ labijs, ore, verbis conceptis tibi vovimus.

Hof. 14. 3. Simile in hanc ipsam rem id Psal. 58. *Ecce loquentur in ore ipsorum, & gladius in labijs eorum, quoniam quis audivit?* id est, agunt de me occidendo; & diligenter inquirunt, num quis aut viderit, aut audierit, ubi sim, ubi lateam.

Gladus oris & Os gladii.

Vel à gladio oris, simpliciter ab illorum perniciosis consiliis & verbis virulentis, quibus pauperes proscinduntur, vulnerantur, non secus, quam gladiis acutissimis, quare *gladius oris*, erit gladius, ut ita dicam, verbalis, vel verba acuta, hostilia, inimica oratio; nam solet frequenter scriptura ori gladium & acie; rursus gladio & aciei os tribuere, propter gladii & linguæ similem figuram acuminatam, levē, acutam, versatilem.

Psal. 56. 5.

Psal. 56. Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus, idem

Psal. 63. 4.

Psal. 63. Simili analogia dicitur, Jerem. 9. Sagitta vulnerans lingua eorum, licet eodem cap. translatione non nihil mutata, lingua vocetur arcus ipse; & verba, sagittæ ejaculatæ:

Lingua arcus mēdaciæ sagittæ

Extenderunt linguam sicut arcum mendaciæ, & non veritatis; confortati sunt in terra, id est, lingua, velut arcu intento, ejaculantur mendacia & dolos, atque in eo se potentes esse, & fortes videri volunt, cum tamen potentissima sit veritas, multòque mendaciis fortior.

Quid sit arcum, id est, linguam extendi,

Observe id, *extenderunt*; potest enim significari aliquid cum mendacio conjunctum, cum quis plura aut confingit, aut loquitur, quam postulet res, itaque rei veritatem per vim extēdunt, & dilatant, linguam, *hazēn a la lengua y a la verdad dar de si, hablando largo*. Tandem lingua percutit tanquam districtus gladius Jerem. 18. *Percutiamus eum lingua*, & quod gladius tantum comminus lædat, at vero sagitta eminus, non solum lingua gladius, sed sagitta etiam appellatur, quæ etiam in absentes favire solet. Sed de his aliquando plura, alias etiam explicabimus, qua ratione gladius os habeat & comedat, atque bibat.

4 Violentus quis proprie,

Et de manu violenti. Crescit oratio; Non solum à consiliis, & calumniis impiorum Deus eripit pauperem, sed etiam si quis violentus (id est, fortis, prævalens, capiens, constringens, opprimens, ad comprimendum, & constringendum, & capiendum se roborans & confortans: hæc enim omnia denotat vox originalis (*Hhazak*) in illum pauperem, & imbecillum manum jam iniecerat, de manu, potentia, viribus illius extor-

quet prædam Deus. Hæc autem ereptio & liberatio pauperis *de manu violenti*, & potentioris intelligi potest, tanquam de manu tyranni, & hostis per injuriam & vim capere, & retinere volentis; aut tanquam de manu injusti possessoris; nam sive jure, sive injuria omnia sibi licere potentiores existimant, nunc lite intenta & juris prætextu; nunc aperta violentia, & injuria.

Et notandum quidem, quod nostram in Deum confidentiam nutrire maxime potest, non solum à conatibus, consiliisq; impiorum Deum suos eripere, sed etiam *de manu*, nam permittit interdum in manus hostium cadere, atque in mille ærumnas, ut tunc se magnificentiorē redemptorē, & potentiorē vindicem ostendat, cum de manu eripit, quam si tanta mala avertisset, & hostium consilia sua industria præoccupasset, nemo igitur quamvis captus, & possessus ab iniquis hostibus, à malis, ab ærumnis desperet; sed illud frequenter repetat: *Possederunt nos Domini absque te*, tantum in te recordemur nominis tui, nam potens est Deus nos redimere de manu iniquorum dominorum, & possessorum. Eodem illud pertinet Proverb. 23. *Ne attingas parvulorum terminos, & agros pupillorum, ne introeas, propinquus enim illorum fortis est, & ipse contra te judicabit causam illorum.* Septuag. *Ne transponas terminos æternos, & in possessionem orphanorum, ne ingrediaris: qui enim redimit eos Dominus, validus est, & judicabit judicium eorum tecum.* Propinquus eo loco est vindex redemptor, qui jure propinquitatis vindicat, redimit, eripit ab alieno, vel injusto possessore; qui, cum fortis & potens sit, eripit *de manu violenti* prædam, & extorquet diviti antiquam pauperis possessionem, alludit enim ad legem Levit. 28. *Si attenuatus frater tuus vendiderit possessionem suam, & voluerit propinquus ejus, potest redimere, quod ille vendiderat*, quod ad pauperes omnes videtur extendi, qui paupertate adacti veniunt in potestatem locupletiorum.

Atque adeo eo loco Hebræi observant, non fuisse potestatem cuiquam bona sua vendendi, nisi redactus fuisset ad summam paupertatem, hæc enim in causa est, ut non solum possessiuncula, sed etiam totus ipse pauper venialis sit, & prædæ violento exponatur. Deus igitur eripiens *de manu violenti pauperem*, non solum se nobis exhibet propinquum, cum jure propinquitatis redimat, sed propinquorum propinquissimum, & conjunctorum conjunctissimum, nam aliis discedentibus à paupere & nemine se vindicem præbente, solus ipse vindex & redem-

Quorsum Deus permittat suos in ærumnas impiorum cadere.

4a. 26. 13

Pr. 23. 10.

LXX.

Lev. 28. 25.

Deus propinquus & vindex.

Eccl. 49.
24.

Psal. 24.
2.

Jud. 15.
14.

Vincula,
& ærumnæ
in aurum
justis ver-
tuntur.
Onkelus.

demptor est; vel poterit dici eripere *pauperem de manu violenti*, non solum tanquam propinquus, sed tanquam adiutor fortis de manu tyranni, & de omnium malorum, & adversitatum vinculis & carcere, cum scriptum de Joseph sit: *Dissoluta sunt vincula brachiorum ejus per manus potentis Jacob*, cujus rationem paulo ante reddiderat, *sedit in forti arcus ejus*, nam cum ipse se videret manibus vinctum, & ab omni armorum præsidio destitutum, illum exoravit, qui pro suis servis, armis, scuto, gladio, arcu, ut eminus & cominus defendat, pugnare contra hostes solet: illi ergo utpote potentissimo arcum suum, id est, omnem defendendi se rationem permisit, & oravit suppliciter: *Apprehende arma & scutum, & exurge in adjutorium mihi*, neque deterioris conditionis fuit quidem Joseph, quam Samson, licet enim ille se minime potuerit vinculis, & manicis eximere, at vero Samson propria se virtute, duobus novis funibus vinctum dissolverit (*sicut enim solent ad odorem ignis ligna consumi, ita vincula quibus ligatus erat dissipata sunt & soluta*) tamen cum Deus vincula dissolvit, ut eripiat pauperem, manicas manuum in aureas armillas convertit; nam aurata sunt vincula brachiorum Joseph, per manus potentis Jacob, sic legit Onkelus: *Func positum est aurum super brachia ejus, possedit regnum ac confirmavit.*

XVI. Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os suum.

1. Egenus quis proprie. Metonymia. Spes ærumnæ nutritur. Qui vincti spei apud Zachar. explicat. Paulus.
2. Iterum Metonymia in sacris. Qui proprie iniquus.
3. Contrahere os, quid, & cum ad orationem refertur.
4. Obmutescere erubescitum est, explicati David, Salomon, Isaias.

Chrysost.

Egenus
quis pro-
prie.

57

Spes. Chrysost. Hac Deus agit, ut & ille, qui nullis est viribus, bene speret, & ut injustus non efferratur, & ut lingua sublimia loquens obstruatur, & vel elatum supercilium deprimatur. Sic poterit, egenus proprie, attenuatus, exhaustus vel facultatibus vel viribus; homo tenuioris fortunæ (macilentus, squalidus) in spem firmam de divina ope erigi, bene de Dei providentia, bonitate, potentia in reliquis vitæ discriminibus sperare, non confundetur, cum se viderit de manu potentis, & violenti mirabiliter ereptum. Vel metonymicos,

Spes; pro re sperata, *Erit egeno certa salus*, Metonymia. certum auxilium; nam *sperantem in Domino misericordia circumdabit*, id est, videbit se pauper bonis, salute, felicitate affluere undique, unde quaque felix erit, qui spem suam in in Deo collocaverit.

Lyranus dixit hanc spem esse certam expectationem futuræ prosperitatis in præsentī vita, ut Jobum erigat in spem recuperandæ pristinae felicitatis. Vel, licet te egenum ac miserum videas, ô Job, non ideo non bene sperare de Deo debes, deque tua salute, quantumvis desperatissima videatur, nam calamitates & ærumnæ piis, justisq; viris, non præcidunt, neque extenuant spe, sed excitant, sed accendunt, sed nutriunt, & confirmant.

Et quidem Paulus *creaturam*, id est, justum hominem ingemiscentem & parturientem, & subiectum vanitati, id est, mundanis pressuris, quæ cito transeunt, asserit, sed subiectum tamen in spe, melioris conditionis, & beatitudinis obtinendæ.

Hos vocavit Zacharias, *vinctos spei*, quibus vincula, squalor carceris, sordes & tenebræ spem afferunt melioris status, & qui malis & ærumnis obligati salutem, & redemptionem per Christum sibi pollebantur, illos enim sic alloquitur Zacharias: *Convertimini ad munitionem vincti spei, hodie quoque annuncians duplicia*, (cūulatissima bona, duploque majora, quam quæ sperare audes) *reddam tibi*, ideo Paulus ait: *Gloriamur in tribulationibus, quoniam tribulatio patientiam operatur*, (id est, efficior tribulationum, & malorum tolerans, devorator, contemptor) *patientia vero probationem* (tum mihi, tum mundo testata redditur mea tolerantia, planeque agnosco me fortiolem, ac potentiolem esse, quam de me sperare possem) *probatio vero spem* (id est, cujus semel sit cognita, probataque sustinentiæ virtus, &c. hunc necesse est, in spem certissimam erigi coronæ certantibus propositæ.) Igitur quo major fit ignis tribulationum, ampliorque patientiæ materiæ animo subiecta, majorem spei flammam exurgere necesse est: quod non tacuit David: *Dum appropriarent super illum nocentes, ut ederent carnes illius, & per summam crudelitatem dilacerarent, dum tribularent illum inimici, dum confisterent adversus illum castra, dum exurgeret prælium, in eo ipso prælio & conflictu ipse sperabat, & quo magis ardebat, eo majores in se ipso spei igniculos sentiebat.*

Iniquitas autem, &c. Metonymia, adjunctum pro subiectio; iniquitas, pro iniquis. Psal. 5. *Non Deus volens iniquitatem tuas* (statim exponit) *neq; habitabit juxta te malignus* (Hebraice

Lyranus.

Ærumnæ
nutriunt
spem.

Qui vincti
spei apud
Zachariam.
Rom. 8.
22.

Zach. 9.
12.

Rom. 5. 3.

Psal. 26. 2

Metonymia.
Psal. 5. 5.

XXX. braice, malitia, utrumq; iterum exponitur) neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Sept. **Iniquus** proprie quis. **Injusti os obstruatur.** Iniquus, proprie injustus, qui contra legem, & fas committit, quo proximus latur, & offendatur, cuius vocis etymologia, & ratio explicatur, Psal. 70. **De manu contra legem agentis, & iniqui,** id est, de manu & potentia contra legem inique agentis, ut mihi noceat. Hieron. De manu iniqui & nocentis

Chrysost. **Contrahet os suum.** Proprie, claudent, continebant os. Chrys. Ne superba, & sublimia loquantur. D. Th. Perspecta hac Dei providentia erga pauperes & humiles, maligni & nocendi studiosi retrahent sese, ne ex toto malignentur, neque omnino se effundant in aliorum perniciem, neque inter se amplius ineant prava & iniqua adversus pios consilia juxta id Psalm. 63. cum de improborum ruina, atque miserorum patrocinio, & salute loquitur David: *Conturbati sunt omnes, qui videbant eos, & timuit omnis homo: & annuntiaverunt opera Dei, & facta ejus intellexerunt,* id est, nemo deinceps audebat aliquid mali moliri adversus sanctos Dei, nemo obloqui.

Contrahet os in oratione. Alij referunt ad impiorum orationes, & preces, quas excretur Deus, quasi dicat; Quod Deum blasphemant, & laceffant contumeliis, non habebunt locum quidquam à Deo postulandi, non os, non linguam; obmutescunt coram Deo, *contrahent os suum:* nã si in labijs eorum sit gladius, si os & linguam cruentata habeant innocentum sanguine, & iniquis consultationibus, illorum rationem averfabitur Deus, quod dictum ab Isaia Propheta videtur ca. 1. cum de precibus cum iniquitate conjunctis agit; *Cum extenderit manus vestras, avertam oculos meos à vobis: Et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam, manus enim vestra sanguine plenasunt.* Tandem n. refert multiplicare orationem, & habere manus armatas gladio, & fuso sanguine plenas, ac si diceretur, habere in ore & in precibus gladium; id est, habere conjunctas preces cum proximorum injuria & sanguine: tunc enim non minus execratur Deus labia armata ferro, quam manus fœdatas sanguine. Illud autem forte dictum hoc loco fuerit ab Eliphaz, ut Jobum notaret, vel liberius de Deo loquentem vel inique de divina providentia disputantem, vel minis atque clamoribus tenuiorum animos quondam perterrefacientem.

**Obmutescite ad erubescen-
tia & confu-
sionem**
Sed melius hæc referuntur ad erubescen-
tiam quandam, & confusionem impiorum;
dum viderint è suis manibus atque viribus
pios eripi, atque in tuto collocari, sicut & id
Michea 7. *Videbunt gētes, & confundentur po-*

*nent manum super os suum. Et Jerem. 8. Conve-
nit, & ingrediamur civitatem munitam, & si-
leamus ibi, quia Dominus Deus noster silere nos
fecit. Et illud: At ille obmutuit. quæ omnia ad
confusionem, & erubescen-
tiam pertinent: hæc enim, sicut & timor, solet vocem adimere. Vel quidem referendum ad stuporem
& admirationem, sicut id Psal. 106. *Videbunt
recti, & latrabuntur, & omnis iniquitas (ini-
quus) oppilabit os suum, contrahet, occludet;
neque mussitabunt iniqui, sed tantam Dei
potentiam adversum se pro pauperum de-
fensione timentes, & stupentes, non aude-
bunt hiscere, cum quo illud Sapientia 6. *Sap. 6. 2.
congruit: Stabant justi in magna constantia ad-
versus eos, qui se angustiaverunt, & qui abstule-
runt labores eorum, videntes ipsi, turbabuntur in
subitatione insperata salutis dicentes intra se,
nam præ timore, & stupore non aliter pote-
runt vocem emittere. Vel tandem hoc im-
piorum silentio significabitur nihil tunc
impios habituros, quod contra hanc Dei
acquissimam providentiam, & impiorum
defensionem juste opponere, aut obloqui
possint, cum manifeste prolaturus sit Deus
in omnium conspectum innocentiam humi-
lium, violentiam & injustitiam potentio-
rum, sic Isaia 52. *Super ipsum continebunt Re-
ges os suum: quia quibus non est narratum de eo,
viderunt, & qui non audierunt, contemplati sunt,
id est, illius innocentia, sanctitas, hostium
illius invidia, & crudelitas omnibus erunt
perspecta; nemini obloquendi potestas erit.
In re certissima & explorata nos dicere so-
lemus, no ayque hablar, & de homine sanctis-
simo: Nadie tiene, que hablar de el. Hæc omnia
Chaldaus à versiculo 12. de Pharaone, & Chaldaus
Ægyptijs opprimentibus Israelitas accipit,
sic enim legit; *Qui irritas facit cogitationes
Ægyptiorum, qui callide cogitaverunt ut malefa-
cerent Israel, & non est operata manus eorum
consilium suum: qui comprehendit sapientiam
Ægyptiorum in astutia ipsorum, & consilium a-
strologorum suorum perversorum reddidit super
eos. Per diem incurrebant tenebras, & sicut in
nocte, palpabant in meridie, & redemit populum
suum à percussione oris eorum, & de manu regis
fortis populum pauperem. Sane non inelegan-
ter, si certius constaret, an tanto tem-
pore Ægyptiacæ plagæ Jobum
præcessissent, ut commode
posset ad eas his ver-
bis spectari.*****

XVII. Beatus homo, qui corripitur à Deo: increpationem ergo Domini ne reprobos.

1. *Beatus in Hebræo quid, & antithesis inter beatum, & Enos.*
2. *Corripere quid proprie. Cum oratio verbo aliquo non restringitur, ad omnes temporis differentias extendenda.*
3. *Beatitudo, pro spe beatitudinis, spes cum tribulationibus conjuncta, quid spes gloria, & gloria spes, explicatus semel & iterum Paulus, & Matthæus.*
4. *Deus, cum punit iudex, voluntaria patientia salutaris.*
5. *Quid reprobare ex Hebræo, explicatus Isaias, & Moyses.*
6. *Tribulatio Calix, quam nauscent impij, quæ auide ebibant iusti.*
7. *Reprobare ex Græco, & Heb. cum contemptu.*
8. *Extenuatio. Tribulationes pretiosissima & honorificentissima. Illustrati Lucas, & Paul.*
9. *Tribulatio divina charitatis argumentum, illustrati Salomon, & Paulus.*

Patientia
gradus.
חן
Particula
attentioni
conciliandi
serviis.

Beatus in
Hebræo.
Regia.
Cajer.
אשר

Isai. 3. 10.

BEATUS. In fonte est particula, quæ indicat peculiarem sententiæ vim atque dignitatem, attentionemque conciliat, tum etiam post longam disputationem, quasi clausulam, & epiphonema toti orationi apponit; Ecce, itaque cum verissima sint, quæ audisti, *beatus* erit vir, &c. Pro beato autem Hebræus apud Cajetanum, Regia, & alii Hebraizantes. *Beatitudines* legunt, imitati Chaldaicum Psalm. i. qui *beatum virum* transfert, *Beatitudines*, vel, *bonitates viri*, & est quidem de originali voce (*asre*) inter doctos dubitatio, an sit pluralis numeri, an singularis concretum, an abstractum nomen, aut verbale, quod dicunt; imo an sit nomen, vel potius adverbium; certe constat indeclinabile esse, & formam habere non tam pluralis, quam dualis. Latinus interpres per nomen adjectivum nunc in plurali, frequentius vero in singulari vertit *Beatus*, vel *Beata*; si *beatitudines* dicat, augetur significatio, & cumulum rerum multarum, quibus homo efficitur beatus significabit: quia ut R. David, & R. Mardochai dicunt: *Beati beatitudo in multis bonitatibus consistit*, alii respiciunt ad duplicem hominis beatitudinem, temporariam unam, alteram æternam; recte etiã adverbialiter effertur vis sententiæ, atque vocabuli, quod *felicitatē* denuntiat, & bonum ominatur, si

cut id: *Dicite iusto, quoniam bene. Beatus igitur est homo*, neque semel *felix*; sed semel & iterum; bis, ac ter, terque quaterque beatus; modis omnibus *felix*; beatitudines homini, non unam tantum, sed omnia felicitatis genera denuntio; & quam præclare, quam bene, quam feliciter cum illo agitur; bene, feliciter illi sit; cedant cuncta illi beate; cedent proculdubio prospere, feliciter. Et est elegans tamen oppositio, tum conjunctio *beati*, cum *homine*; nam subest in hoc loco *Enos*, miserrimus, deplorata conditionis, ægerimus, vitæ & salutis desperata. Igitur, *beatus homo*, *felix* miser ille, dives & bonis omnibus cumulatus pauper ille, beatus modis omnibus, qui nunc dolet, & cruciatur morbis desperatissimis, quam præclare cum misero & ærumnoso agitur: dicite misero, ægro, dolenti, quoniam bene, sed statim de hoc iterum.

Qui corripitur. Objurgatur, reprehenditur, cum reprehensione quadam & objurgatione, severiorique disciplina instituitur, & informatur ad bonum & honestum, quod etsi verbis frequenter fiat, tamen etiam re ipsa factum significatur, pertinetque ea vox, ad severiorem disciplinam, & verbera, atq; supplicium, quod cuiuspiam peccati reprehensionem comitari solet.

Sed quoniam nullo verbo afficitur hæc oratio, neque significatur, esse, vel fuisse, vel fore beatum, non ad unam tantum temporis differentiam restringenda est, sed libere dimittenda, ut ad multas se extendat, *Beatus igitur est*, eritque deinceps, nunquam non erit *felix*, qui *corripitur à Deo*, siue cum afficitur calamitate aliqua, siue cum feliciore conditioni restituitur, nam cum divinam correptionem patienter & humiliter perfert, felicitatem meretur, cum jam *felix* est, præmio potitur tolerata correptionis, *beatus igitur qui corripitur*, maximam illi felicitatem denuntio; nam suum percussum statim sanabit Deus, neque illum lædet, quod aliorum iudicio miser & infelix sit, qui suo iudicio & sensu, reque ipsa beatus & felix existat, tum propter emolumenta maxima, quæ illi affert divina correptio, tum quod ea sit divina erga se charitatis non obscurum argumentum, nam corripit, quem diligit: tum quod spes melioris fortunæ, & felicitatis temporariæ, atque æternæ recuperandæ potest illum in medijs ærumnis atque doloribus beatum reddere; forte enim hoc dixit Eliphaz, propter spem, quam paulo ante egeno iniecerat.

Et quidem sacra Littera beatitudinem, gloriationem, constantiam, gaudium ani-

Antithesis
inter bea-
tum & ho-
minem.

2
Corripere
quid.
חן
Regia,
cum oratio
nullo ver-
bo restrin-
gitur.

Ærumna
beatitudi-
nem affe-
runt.

3
Beatitudi-
né & glo-
ria

riationem morum, quæ afflictis, & tribulationem patientibus tribuunt, ad spem tandem reducunt, quam propter patientiam & probationem concipit, qui corripitur à Deo, quod passim docet Paulus Rom. 12. *Spe gaudentes, in tribulatione patientes, &c.* 5. *Gloriamur in spe gloria filiorum Dei, non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus.* quasi dicat. Non solum speramus fore, ut simus aliquando beati, sed ita spem cum tribulationibus conjunctam habemus, ut qui gloriamur in spe, gloriemur in tribulationibus. Rursus spem atque tribulationem ita cum gloria, quam speramus, jungimus, ut gloriosi jam nobis ipsis videamur in ipsis tribulationibus constituti: in fletu & lamentis, & prælio cum persecutionibus exultare & triumphare. Quare non solum est *spes gloria*, sed ut Paulus loquitur Hebræor. 3. *Gloria spei*: & utramque sive spem gloriae, sive gloriam spei videntur efficere in nobis ipsis tribulationes patienter toleratæ. Quare Paulus postquam 2. Cor. 4. multa de tribulationibus disseruisset, concludit: *Ergo mors* (id est, mortificatio, assidua malorum patientia juxta Anselmum) *in nobis* (qui mortificationem in nostro corpore circumferimus) *aliquid operatur* (non est otiosa, neque inutilis, sed operosa, efficax, fecunda aliquid ex se profert: non solum enim passione afficitur, qui tribulationem patitur, sed aliquid præterea cum tribulatione conjunctum habet) Neque vero è contrario prosperitas, vitæque jucunditas in voluptuariis hominibus otiosa est, aliquid enim aliud præter voluptatem ex se progignit. Quid ergo *operatur* tribulatio in corde hominis afflictæ? aut quam ratione exerit, exercetque vires suas? illa est enim Græcæ vocis *operandi* vis & proprietas. certe gignitur in nobis illud, quod paulò post subditur: 2. Cor. 4. *Momentaneum & leve tribulationis nostræ, æternæ gloriae pondus operatur in nobis*, quasi dicat: Nunc hoc ipso tempore, quo patimur, gignitur & efficitur, imo crescit, augetur ingens quidam gloriae cumulus. tanta est spei efficacia, tanta cogitationis assiduæ vis & robur. Propterea enim subditur: *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur.* Atque hæc videntur illæ ipsæ beatitudines, gaudium, exultatio, regni sublimitas & majestas, quæ Christus Dominus in paupertate, lachrymis, esurie, siti, persecutionibus constituit, Matth. 8.

Deus cum
punit ju-
dex.

A Deo. In originali *Eloah*, nomen judicis, tum ut hanc correptionem & punitionem juste sibi à Deo infligi propter sua peccata agnoscit Job, tum etiam, ut neque hac ratione inutilem sibi fore patientiam intelli-

Pined. Tom. 1.

gat, atque latenter & tacite illud Ecclesiastici consilium suggerere videatur: *Quam bonum est correptum manifestare poenitentiam; sic enim effugies voluntariam peccatum.* quod enim antea volens commisisi, nunc voluntaria patientia & poenitentia delebis.

Increpationem ergo Domini ne reprobes. Septuaginta, *Ne renuas.* In Hebræo est (*Maac*) quod est reprobare, vel rejicere aliquid cum fastidio & nausea, vel cum contemptu, nauseam autem & fastidium indicat ille locus Isaia 30. *Pro eo quod reprobasti verbum hoc, propterea erit vobis, &c.* estque idem sensus Isa. 8. (*Abiecit, fastidivit hunc potum, & nauseat cum ori admoveat*) *populus iste aquas Siloem, quæ vadunt cum silentio.* ab eadem radice dicitur Num. 11. *Donec vertatur in nausiam, eo quod repuleritis* (abjeceritis, cum nausea & fastidio reprobaveritis) *Domini, qui in medio vestri est.* ut per eadem torquerentur, per quæ peccarunt, id est, ut sicut fastidio illis fuit Deus optimus, ita etiam fastidio illis sint creaturæ, & lux ipsorum voluptates. Onkelus, *Donec fastidiaris, eo quod fastidieritis verbum Domini.* Ergo in hoc sensu ait Eliphaz, *Increpationem Domini ne reprobes, ne fastidias, ne tibi stomachum moveat tribulatio.* Videtur enim de tribulatione loqui quasi de calice aut potione amara, quod sæpe Scriptura usurpare solet, cum de malorum perpeffione loquitur. Quare cum hæc quoque sint verba Dei nos ad tolerantiam adhortantis, nosque tamquam filios diligentis & corripientis, ut Paulus Hebræorum 12. ait: *Vobis tanquam filiis loquitur dicens: Filii mi noli negligere disciplinam Domini, &c.* Certe videtur Deus veluti mater ad caput lectuli filii decumbentis assidere, deprecari, præcipere, ingerere potionis calicem salutarem, *Calix enim est in manu Domini vini meracissimi, plenus misto, & sicut potio medica, tum ex dulcibus, tum ex amaris multa commistione temperatis constat, ita sane calix divini supplicii tum habet vinum merum, generosum, suave, tum etiam amarissimarum poenarum mitionem, ad quas nauseat hominis mens & sensus, nunc Deus illum filiis, nunc peccatoribus proponat; nam inclinavit ex hoc in hoc. cæterum improbi hunc calicem reprobant, nauseant, & evomunt, si quidpiam delibaverint, sed tamen velint nolint, Bibent omnes peccatores terra. Hi profecto bibent de vino ira Dei, quod mixtum est mero in calice ira ipsius, & cruciabuntur igne & sulphure.* at qui filii sunt, naturali quadam malorum detestatione & sensu nauseare etiam videntur, deprecantur enim, ut si fieri possit, transeat ab illis calix, sed tandem, cum indignum existiment: *Non bibere calicem*

Ecc. 20.
4.
Volunta-
ria patientia saluta-
ris.

4
LXX.
Reproba-
re quid ex
Hebr.
Isa. 30. 12
+ Porque
os enia-
cis de
oyrias i
amenaz
de Dios
cumplira
el mas
præsto.
Isa. 8. 6.
Num. 11.
12.
Onkelos.

Tribula-
tio potio
amara.

Heb. 12. 5.
Ps. 74. 9.

Apoc. 14. 8

B b

calicem

Ios. 18. 11

Præsidio
fellis & a-
cetæ Chri-
sti Jesu
amaritudo
tribula-
tionum e-
bibuntur.

Liv. l. 20.

Annali.

Lestis ora

tio ad mi-

lites.

7

Reptoba-
re conte-
mptis
est.

Ps. 52. 6.

Ps. 114.

22.

Exod. 23. 11
das.

Luc. 23. 11

Ro 14. 10

1. Cor. 1.

18.

Prov. 3. 11

LXX.

Cyprianus

de habit.

Virgin. &

lib. 3. ad

Quirin. 2.

cap. 66.

8

Ex enua-

tio.

Tribula-

tiones pre-

tiosissimæ

& honori-

ficantissi-

mæ.

Ephes. 4.

Act. 2.

calicem, quem illi materna plusquam in indulgentia dedit pater, propinatum sibi poculum avide arripiunt, atque naturæ difficultati & nausæ præstantissima remedia admovent, acetum videlicet, atque fel Christi Jesu patientis: hæc enim cum acriora multò sint, multoque acutiora quam nostræ acerbitates & dolores, facile ipsorum præsidio nostrarum acerbitationum gustum atque sensum aut magna ex parte amittimus & retundimus, aut dilinimus atque temperamus. Et quod sibi suisque civibus mortifero poculo consulens ultimus ille Gampæporum magistratus Lestis olim hortabatur, Christus nobis dicere videtur: Poculum, quod mihi datum fuerit, vobis circumferatur: ea potio corpus à cruciatus, animum à contumelijs, oculos, aures à videndis audiendisque omnibus acerbis, quæ manent victos, vindicabit.

Illud præterea Reprobare cum contemptu quodam esse, quod Psalm. 52. dicitur: Quoniam Deus sprevit eos. & Psalm. 118. Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, factus est in caput anguli. id est, quem antea inutilem judicabant, quem contemnebant ædificantes. & consonat quidem Græca vox, qua utitur Lucas Actor. 4. Iste est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus. Ex thesenithis, pro nihilo habitus. & ab eodem themate dicitur Luc. 23. Sprevit illum Herodes. & Rom. 14. Tu quare spernis fratrem tuum? & 1. Corinth. 1. Contemptibilia elegit Deus. Et cum hæc sententia usurpata sit à Salomone Proverb. 3. pro eo quod nos habemus: Disciplinam Domini ne abjicias, Septuaginta legunt, Noli negligere disciplinam Domini. & Cyprianus, Ne neglexeris, atque eodem modo Paulus Heb. 12. Noli negligere, tanquam inutile aut vile, cum res sit salutaris & præclara. Extenuatio est, nam plus significat quàm dicitur. Maximi facito disciplinam Domini, nihil tibi aut potius, aut antiquius sit, quàm ut illius correctionem æquo animò suscipias, & grata voluntate complectaris: gloriare in Dei correptione, in laboribus & ærumnis. Tantam tribulationem pretiosissimarum præstantiam agnoscebat Paulus, cum dicebat: Ego Paulus vincit in Domino. nam nihil habuit præclarius, quo se Ephesiis commendaret: & cum cætera communia sibi & Regi Agrippæ precaretur, vincula sibi soli reservat: Opto (inquit) apud Deum & in modico & in magno (id est, non tibi parum, sed multum etiam persuasisse, neque si id brevi & facili sermone, sed laborioso & gravi, diuturnoque confici oporteret) non solum te, sed omnes etiam, qui audivit, hodie fieri tales, qualis & ego sum (tamen vinculorum gloriam alijs videtur invidere, & sibi soli

inesse gaudet) exceptis vinculis huius. forte etiam vincula excipit, quod illi tribulationum præstantiam ignorarent, & si vincula etiam illis offerret, videretur projicere margaritas ante porcos, acute hoc indicavit eo loco Chrysostomus: Hoc (inquit) erat ei, quasi aliud quiddam gloria dignum, sed ad illorum suspensionem respiciens addidit, exceptis vinculis huius. Oecumenius quoque paulò luculentius sententiam eandem expressit: Non (inquit) vincula execrans, aut ob ea pudore suffusus hoc dicebat, nam hoc si quid aliud gloria & exultatione dignum apud ipsum habebatur, sed ad illorum existimationem respiciens, ad eorum imbecillitatem sese demittens. Non aliter Ignatius vinculorum gloriam, cæteris licet amissis, prætermittendam non existimat, dum ad Tarlenses scribit: Hæc (inquit) precipio vobis, non quasi sim aliquid, tamen si vincit sim. Quid, quod certe videtur Paulus sibi ipsi integer perfectusve homo, si in vinculis sit, si mortem pro Christo obeat, nihilque sibi præterea pretiosum esse? Vincula & tribulationes Ierosolymis me manent, sed nihil horum verior, nec facio animam meam pretiosior, quàm me. non tam mihi vita pretiosior est, quàm egomet mihi. Sed quem te ipsum Paule dicis? Non liber ergo vinculis, & jucunde vivens, sed vincit in Domino, quotidie moriens is Paulus es, is Apostolus; sic meis vinculis & ærumnis pretiosius nihil.

Sed præterquam quod tribulationes maximi fieri oporteat, quod ad animi divitias, honorem, multasque alias opportunitates conferant, sed tamen illud in præsentem locum peculiariter convenit, propterea permagni æstimandas esse, minimeque spernendas, quod sint divini erga nos amoris pignora, & paterni affectus argumentum, non solum cum peccati poena non sunt, sed cum in sceleris alicujus supplicium infliguntur, id enim indicat vocabulum correptionis, quæ est errati alicujus objurgatio, & durior quædam pueri segniculi institutio, & severior castigatio. Hanc vero à charitate paterna proficisci, Salomon explicat: Disciplinam Domini fili mi ne abjicias, quem enim diligit Dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi. id est, quia beneplacitum suum in illo constituere vult, & optat ut sibi placeat homo disciplina & flagello tollere conatur, quod sibi displicet. Paulus vero sic locum repetit & illustrat: Nondum usque ad sanguinem restitisti, & obliti estis consolationis, (id est, cum nondum extrema discrimina toleraveritis, jam vos cæpit oblivio Dei potentis vos consolari, cum vos corripit? jam obliti estis, in Dei correptione gaudium solatiumque ingens animorum latere) quæ vo-

Chrysost.

Oecumenius.

Ignatius
epist. 7. ad
Tarlenses.Act. 20.
23.9
Tribulatio
signum
divini beneplaciti.Correptionis
proprietas.

Prov. 3. 11

* Por que
le quiere
como à
hijo, no
quiere ver
en el cosa
que le de-
lagrade.

Heb. 12. 4

bis

In domo
Dei filii
vapulant.

bi tanquam filius (nam corripit paterno affectu) loquitur dicens (Deus, inquam, hoc vobis dicit, non Salomon, ille vos ad patientiam hortatur, non homo) *Fili mi noli negligere disciplinam Domini: quem enim diligit Dominus* (nempe dilectione illa prædestinationis, qua homo vult æternæ beatitudinis bonum) *castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit* (quem approbat, quem læto vultu & obviis ulnis excipit, quem adoptat. nam in domo Dei non solum servi, interdum filii, & quidem frequentissime vapulant, non sicut in Romana republica, ubi nemo ingenuus & liber vapulabat, quod testatur cunctis volunt esse Dei filius flagellatus. & in cruce pendens, dicentibus incredulis Judæis: Si filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credimus ei (nam in cruce potius Dei filius & credi & haberi voluit.) Et in eandem sententiam paulò inferius. *Tanquam filius vobis offert se Deus*. quem locum sic legit Augustinus, *Sicut filios * vos aggreditur Deus*, non te igitur subtrahas Deo aggredienti, minanti, verberanti, sed potius illi occurrere, sicut Ecclesiast. ait: *Ne festines (ne festinanter fugias) in tempore obductionis* (correctionis) *contingere Deo*.

Eccl. 2. 3.
IO
Patientiæ
gradus
quidam.

Hieronymus autem Ezechiel. 20. usurpans hunc locum, legit: *Fili ne contristeris ad disciplinam Domini*. Et certe in hac sustinentia rerum adversarum videtur sacra Scriptura multos patientiæ gradus distinguere, illosque à nobis exigere. Primum non negligere. Secundum non fastidire, nec nauseare. Tertium, non deficere. Prov. 3. & Hebr. cap. 12. *Non deficientes animis vestri*. quamvis vires deficient corporis, ut spiritus nunquam non promptus sit, carne licet infirma. Quartum, non fatigari: iisdem locis, estque idem fere, quod supra defatigari, deficere præ molestia & radio. His vero iterum contraria adjungito, quæ etiam exiguntur à nobis.

Primum, permagni facere patientiæ opportunitatem, & materiam nobis oblatam. Secundum, non solum non fastidire, sed esurire & sitire tribulationes, ut saturemur opprobriis. Tertium, fortiter & constanter ardua quæque & difficilia aggredi, non fugere, sed obviam procedere adversitatibus. Quartum, gaudere & exultare, cum digni habebimur pro nomine Iesu molestum & asperum aliquid pati.

Saddai.

Denique notandum est hoc loco pro Domino, subesse in Hebr. *Saddai*, quod nomen copiam & ubertatem affert bonorum omnium; & ut alii dicunt, omnipotentiam. Ergo ait: correctionem omnipotentis Dei, & bonis omnibus affluentis reprobendam

Pined. Tom. 1.

non esse, cum possit ille nos recreare, & mortuos suscitare, atque bonis omnibus cumulare.

XVIII. Quia ipse vulnerat & medetur, percutit, & manus ejus sanabunt.

1. *Deus cum corripit, non derelinquit. Vulnerari & mederi quid proprie. Deus pollet scientia ligatura.*

2. *Enallage in sacris. Deus instar chirurgi secundo & urendo medetur.*

3. *Deus prius vulnerat, ut postea medetur. Caperet quid. Curare ex Greco. Illustratus Hosæ.*

4. *Dei vulnera salutaria. Omnia optimi chirurgi munia præstat ille, explicatus David.*

5. *Percutere de vehementiori plaga dictum.*

6. *Dei medicina, cum illius potestatem, cum charitatem indicat. quædam ex sacris.*

Hanc etiam non negligendam, neque reprobendam correctionis divinæ rationem adjungit Eliphaz, quod Deus non puniat, neque conterat ad interitum, sed ad correctionem: nam cum corripit, non derelinquit, ut dicitur 2. Machab. 6. *Nunquam à nobis misericordiam suam amoveret; corripiens vero in adversis populum suum non derelinquit*: nam ipse vulnerat, & medetur. Docte Vulgatus dixit, *Vulnerat*; nam licet ex vi originalis vocis (*Caab*) tantum vertendum esset, dolore afficit, & cum Septuaginta, dolere facit, quod commune est, vel ad vulneris dolorem, vel ad acerbicatem cujusvis alterius cruciatus; tamen ex adjuncto verbo *medendi*, ille profecto genuinus sensus est: Dolorem efficit vulnerando; nam mederi, juxta fontem est, ligare, & circumvolvere; & cum ad vulnus, vel dolorem refertur, est alligando vulnus mederi & sanare, ut enim docent medici, bona chirurgiæ atque curandorum vulnerum pars in ligatura consistit; sic enim in sua Chirurgiæ Officina Hippocrates dixit: *Partim quidem ipsa deligatio sanatur, partim curantibus inservit, rursusque maxima deligationis vis est*. ab eadem radice dictum est Ezech. 34. *Quod confractum est, non alligabis. & Pl. 146. Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum*, id est, cum animo & corde, tum corpore saucios & dolentes curat, non solum appositis pharmacis, sed etiam mollissimis deligamentis, purissimis, levissimis, tenuissimis; talia enim Medicina præscribit. igitur Deus vulnerat & medetur; & quod admirabile est, percutiendo sanat, quare illius sagittæ sagittæ salutis sunt. Est autem in Scriptura frequens enallage, cum verbum pro participio ponitur, ut Isa. 65. *Non aedificabunt, & alius habitabit; non plantabunt,*

2. Mac. 6.

1. Commendatus Vulgatus.

2. Vulnerare quid in Hebræo. LXX. Mederi ex Hebræo quid.

Scientia ligaturæ in chirurgo. Hippocr. Ezech. 34. 4. Pl. 146.

Hippocr. in Officiis Chirurg.

2. Enallage. Isa. 65. 22.

Bb a

bunt,

Deut. 22. 1. *bunt, & alius comedet, id est, edificantibus illis, alius non habitabit, & comedet. Deut. 22. Non videbis bovem errantem & prateribis. id est, videns non prateribis. similiter hic, Vulnerat & medetur.*

Aperire vulnera aliquando medicinae praeceptum. Hipp. lib. de capitis vulneribus.

Vulnerando medetur chirurgus.

Ps. 7. 14.

vulnerans medetur, vulnerando sanat. Est enim etiam medicinae chirurgicae praeceptum, cum vulnus aut ulcus exigit, vulnera aperire, & partem vulneratam fecare amplius, quod secus sanari & curari non possit. Sic praecipit Hippoc. dum de capitis vulneribus, & secandis ulceribus disserit: Ulcera, quae non habent sufficientem magnitudinem longitudinis ac magnitudinis ad ossis inspectionem, an quid malum sit a re, & quantum caro contusa est, & ad curationem, qualnam ulcus opus habet; si vero subcava fuerint ulcera in obliquum, cavitatem quamplurimum refecare oportet, ubi non facile est medicamento quocumque pervenire. sic sane vulnerando medetur chirurgus, sic quoque vulnerat ac medetur Deus, ubi aliis medicamentis lenioribus ad internas animi partes laesas & affectas non est facile pervenire, sic extrahit conceptum & latitans interius pus, sic abstergit ulcera, & animi sordes. Praeterea etiam non solum secando, sed etiam urendo vulnerat & medetur Deus; nam ejusmodi sunt ustoria instrumenta, ut cum ulcus aperiant, sed vulnus efficiant, latera inurant, sistantque sanguinem, & crustis velut cataplasmatibus appositis, ne malum serpat, efficiant, cum scriptum sit: Sagittas suas ardentibus efficit. videlicet (ut alii legunt) carbonibus juniperorum, quorum flamma efficacior & pertinacior est, inflammata: quod enim vehementius ardent, eò melius urunt, & facilius medentur. Eleganter Augustinus super Ps. 50. rem hanc tetigit: Illa (inquit) est vox Domini, ego percutiam, & sanabo. Percutit putredinem facinoris, sanat dolorem vulneris. Faciunt hoc medici, secant, percutiunt, & sanant: armant se ut feriant, ferrum gestant, & curare veniunt.

LXX. Aquila.

Hos. 6. 1.

Capere quid.

Verum simplicius, & nulla diceudi figura sententiam hanc accipiunt Septuaginta, ut sensus sit, non tantum vulnerando mederi, quam prius vulnerare, deinde mederi & sanare, sic illi legunt: Ipse dolore afficit, & rursus restituit. Aquila, curabis. vox eadem fere sententia vertitur, curare, Hosea 6. In tribulatione sua mane consurget ad me, venite & revertamur ad Dominum, quia ipse cepit & sanabit, percutiet, & curabit. Verbum capiendi ad praedam pertinet, & ad rapiendum more leonino, aut lupino. q. d. Instar leonis aut lupi visus est Deus nos velle capere & discerpere, atque ut nos caperet, praedamque faceret, velut ungue aut dente infixus nos vulneravit, sed non ille devorare vult, sed in suam potestatem redigere, non discerpere,

non perdere; non enim lupus, sed pastor est: cepit ergo praedam, quam ut lupus fecit, statim ut pastor fovebit, sanabit; itaque percutiet & curabit, eadem vox, quae hoc loco, medebitur, alligabit, alligando medebitur & curabit. Notavit Hieronymus. subesse hoc loco (motosi) & mota Graece appellari linteola, quae inferuntur vulneribus, ut putridas carnes comedant, & extrahant purulentias, & recte: est enim motos, lineamentum, vel linteolum capturn, quod vulneribus inditur, si ve tortile, aut rasile, bilas, o mecha, & (motodo) est vulnerarium, lineamentum vulnere aut ulcere indo, aut penicillo vulnerario indito curo, quo eodem verbo Aquila hoc loco usus est: Curabis (inquit) aut lineamento indito sanabit. illud quoque addit isto loco Hier. Ars medicorum est, grandia vulnera longo sanare tempore, & per dolorem reddere sanitatem.

Hic duo observanda; alterum, sectiones & vulnera, quae fiunt à medicis, cum ad sanitatem efficiendam referantur, summa arte & cura fieri, ut minimum noceant, ne vena aut nervus incidatur, sed ut minimo dolore & damno fiant, facileque possit vulnus recens coire: non aliter cum Deus vulnerat, eam quidem partem percutit, ex cuius sensu & laesione minimum detrimenti & doloris, quoad fieri possit accipiamus, aut certe cuius dolor & vulnus minime mortifera sint, sed potius salutaria.

Alterum, nullam optimi chirurgi in medendo vulnere munus non obire Deum optimum, cum ipse cures, carpat linteum, lineamentique rasuram, aut vulsuram torqueat, concinnet, indat, deligat: quae omnia salutem certo promittant; res profecto & illius bonitate, & nostra consideratione dignissima; sicut enim Hippocrates eos ministros in curatione exigit. Ut qui circa agrotantes sunt, tacentes sint, & praefecto obedientes; ita sane nos, qui Jobi vulnera & curationem, mirabilem Dei sapientissimi in agendo rationem & sapientiam agnoscimus, vulnerando medetur, attenta consideratione, silentes & mirabundi tantam bonitatem suscipere debemus, atque diligere cum corripit, cum vulnerat, neque aliam salutis recuperandae viam inire; felices enim qui diligunt salutem Dei. Corripiat (igitur) me iustus (Deus) in misericordia (non plaga inimici crudeli, sed ut sanet minimo detrimento, minimoque dolore) & increpabit (percutiet, vulnerabit; vulneret, inquam, atque percutiat) me: oleum autem peccatoris (venenum amaritudinis, sic ex Hebr. oleum, inquam, illud venenatum est, quamvis blandum & suave videatur; blanditiae, favor, adulatoria verba) non impinguet (ex Hebr. non infrin-

*motosou
mota
Curare in
Graeco
quid pro-
prio.
motou.*

*Vulnera
quae infligit
Deus
salutaria.*

*Deus omnia
optimi
medici
munia
praestat.
* El por
su mano
a egra la
herida, y
da el boton
de su
engo ha-
zelas hi-
las, tuerc
lamecho,
pone el
cabeçal, y
ata la ven-
da.
Hippocr.
in offic.
Chirurg.
Ps. 69. f.
Ps. 140. f.*

infringat, obliniendo, demulcendo franget) *caput meum*. propterea non reprobabo Dei correptionem, quæ quò severior videtur, eò lenior & salutarior re ipsa est, ac penitus abjicio, fastidio etiam, negligo, imo detestor blanditias & lenocinia peccatorum, quæ demulcent, vulnerant, dum mederi videntur, infringunt, lædunt.

5 Percutit, & manus ejus sanabunt. Potest esse superioris sententiæ repetitio quædam per expolitionem, vel forte paulo amplior sensus; nam *Percutere*, in originali est ictu & percussione contundere, confringere, unde dicitur Ps. 67. *Deus capita inimicorum suorum*. & Psalm. 109. *Confregit in die ira sua Reges*. Et rursus: *Conquassabit capita*. vel quidem est, transfigere. quare erit augefis. Quamvis ita vulneret, ut perfodiat & transfigat, medebitur tamen, & sanabit. sic ab eadem radice dicitur Num. 25. *Et Perforabunt sagittis*. & Judic. 5. *Tempus valide perforans*, & gravem aliquam plagam verbum tamandi postulare certe videtur.

6 Sed notandum quidem hanc commutationem vulneris & confusionis, aut etiam mortis in salutem, & vitæ felicitatem, quorum utrumque à Deo fiat, tanquam rem illo maxime dignam solere in sacris Literis prædicari. 1. Reg. 2. *Dominus mortificat & vivificat: deducit ad inferos, & reducit*. Deuter. 32. *Percutiam, & ego sanabo*. Tob. 13. *Quoniam tu flagellas, & salvas*. Sapient. 16. *Deducis ad portas (extrema discrimina) mortis, & reducis*. Sed cum hæc dicuntur, duo nobis de Deo significantur. Primum, Dei summa potentia. & ita Deuter. 32. statim subditur: *Non est alius Deus præter me* & Sapient. 16. *Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem*. & 1. Reg. 2. *Domini enim sunt cardines terræ*. & Tob. 13. *Non est qui effugiet manum tuam*. Alterum: Dei charitas & misericordia, quæ post flagella statim affert solatium, quasi humano more afflixisse & percussisse poeniteat illum, sicut Tobias adducto loco etiam explicuit: *Castigavit nos propter iniquitates nostras, & ipse salvabit nos propter misericordiam suam*. & Jerem. 26. *Bonas facite vias vestras, & poenitebit Dominum mali quod locutus est adversum vos*. quasi ergo aut pertæsus, aut fatigatus & deficiens flagellando & puniendo, visitat iniquitates usque in tertiam & quartam generationem. vindictam & supplicium statim remittit, at facit misericordiam in millia, cum miserendo, parcendo, benefaciendo, nunquam lassari, imo potius valde recreari significet, ut Jerem. Thren. 3. *ad ingentis cladis solatium cecinit: Quia non repellet in sempiternum Dominus, quid si abjiciet, & miserebitur secundum multitudinem*.

Pined. Tom. 1.

*tudinem misericordiarum suarum, * non enim humiliavit ex corde*. Rem licet aperte videre 2. Reg. 24. cum enim trium dierum pestem comminatus fuisset, vox de mane usque ad tempus constitutum, prandii videlicet meridiani lues grassata fuerat, & misertus est Dominus super afflictionem, & ait Angelo percutienti populum: *Sufficit nunc, contine manum tuam*.

XIX. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tangeret te malum.

- 1 Prima expositio Senarij & Septimi. Septenarius nota multitudinis.
- 2 Secunda expositio. explicati Salomon & Amos. Deus adjutor & Protector quid significet. Senarius nota multitudinis & fecunditatis.
- 3 Sex creationis dies laborandi symbolum. Septimus Beatitudinis. Quid Sabbathismus apud Paulum.
4. 5 Quarta & quinta expositio. Quid lux septemplex apud Isaiam.
- 6 Optima & simplicissima interpretatio.

Multiplex est apud interpretes hujus Senarii septenarii que interpretatio. Primo enim quidam non distinguunt senarium à septimo, sed sex & septimam pro septem accipiunt, qua ratione non pauci dictum volunt id Amos 1. *Super tribus sceleribus, & super quatuor*. id est, Si septies peccaverit, &c. numerum itaque sequentem sine discrimine addunt præcedenti, & ex utroque integram summam conficiunt: per septem autem tribulationes innumeras significari ajunt. Septenarius enim est multitudinis nota, & numeri indefiniti, ut Amos c. 1. *Super tribus sceleribus, & super quatuor* (id est, si septies, centies, millies, sine numero peccaverit) *non convertam, &c.* sic quoque de muliere peccatrice ejecisse dicitur Christus Dominus *septem damonia*, id est, universitatem vitiorum. & Isaia 4. *Septem mulieres*, id est, multæ. & 1. Reg. 2. ubi nos habemus: *Sterilis peperit plurimos, Septuag. juxta Heb. Sterilu peperit septem.* & per expositionem, seu oppositionem additur: *Et quæ multos habebat filios, infirmata est*. sic etiam Jer. 15. *Infirmitata est quæ peperit septem.* exempla obvia sunt, erit ergo sententia: In septem tribulationibus liberabit te Deus, sæpe, semper te eripit malis & discriminibus, si forte in illa incidas. Ita Polychr. ex Græcis, Lyra, Vata. Polychr. Isidor. Clarius. Ad eundem fere sentum Lyra. Aug. 11. de Civit. c. 31. illum Prov. locum Vatabl. accipit, *Septies in die cadit justus, & resurget*. id Isid. Clar. est, quoties in tribulationem inciderit, non peri-

peribit, neque demergetur, non enim de culpa, sed de poena intelligit.

2
Expositio
secunda.

Prov. 30.
15.

Alii ita sex à septima distinguunt, ut diversas res significant; id quod ipsa sententia indicat: neque enim oportet semper numeros illos, qui simul ponuntur, conflare in unam summam, sicut Prov. 30. aperte separatur: *Tria sunt insaturabilia, & quartum nunquam dicit sufficit.* Et rursus: *Tria sunt, per quæ movetur terra, & quartum non potest sustinere:*

Amos 1, 2.

atque eadem ratione non incongrue accipitur ille locus Amos: *Super tribus sceleribus, & super quatuor, &c.* id est, tria, videlicet cætera scelera leviora sunt, sed quartum cuiusque videlicet nationis, ex illis, quæ à Propheta recensentur, maxime proprium, diuturnum, inveteratum, veniam non meretur.

Gen. 15. 1

Pf. 17. 3.

19. 31.

Pf. 26. 1.

& Pf. 27.

7.

Pf. 39. 18.

Pf. 113. 9

Eccl. 5. 12

Deus non

solum ad-

jutor, sed

etiam pro-

rector.

Senarius

nota mul-

titudinis.

erit igitur sententia hæc, sex tribulationibus, id est, plurimis, si in illas incidas, te Deus eriperet, & in septima, &c. id est, aliquando faciet, ne in ullum discrimen devenias, sed avertet mala omnia, ut secure agere possis. qua ratione Ecclesiasticus cap. 51. sæpe etiam Scripturæ Deum appellant non solum *Adjutorem*, sed etiam *Protectorem*, *Adjutorem*, inquam, ad vincendas & superandas difficultates omnes, in quibus jam sumus, *Protectorem* vero ad avertendas fugandasque calamitates, ne nobis occurrant. Quod vero numerus Senarius sit etiam multitudinis nota, & indefiniti numeri, non est alienum à Pythagoreorum doctrina, qui Senarium nuptiis, & generationi dedicabant, quod videatur, perfectione quadam numeri imparis, qui marem refert; & paris, qui foeminam, connubium inter se continere. Sex igitur diebus cum creatus mundus, omniumque visibilium rerum universitas sit, & cum *requieverit Deus die septimo*, exclusive, quod dicitur, nam sex tantum dies creationis fuerunt, recte rerum fecunditatem multiplicationemque significabit, ut Philo ex sua illa Platonica, aut Pythagorica doctrina eleganter docet.

Gen. 2. 1.

Philo in-

titio lib. de

mundi o-

pificio.

3

Gregorii

allegoria.

Sex dies

creationis

symbolum

laborandi,

Hebdo-

mada cre-

ationis de-

signat præ-

sentem vi-

tam;

Tertio, Gregorius tum septimum à sex secernit, tum per Senarium multitudinem tribulationum notari existimat. sed longe alia ratione, nam his numeris alludi censet ad sex hebdomadæ creationis dies, quibus Deus universa elaboravit, atque laborandi speciem quandam & exemplar nobis proposuit, in septimo autem, qui requiei consecratus est, ad requiem etiam nobis propositum respici. Rursus per hebdomadam laboris & operarum significari præsentem vitam, quæ tota laboribus & ærumnis plena est, per septimum vero requiei diem futuræ vitæ felicitatem, ex quo hæc sententia conficietur: In multis tribulationibus atque

labores incidere te, dum vixeris oportebit, cum ad laborem homo natus sit, grave quippe iugum impositum est filiis Adam à die nativitatis usque in diem mortis eorum: nullus igitur dies huius vitæ ab ærumnis vacuus tibi illucescet; sed tamen si constanter, patienterque pertuleris, post laboriosissimam hebdomadam, in septimo æternitatis die, non tange te damnationis malum: secus, qui dies huius hebdomadæ feriemque invertat, ut in sex prioribus diebus laborare renuat, quæ deinde sequetur septimus æternitatis dies, non erit requiei consecratus, sed sempiternis cruciatibus. Non dissimili profecto allegoriæ ratione, dum de creationis diebus & vitæ huius laboribus Paulus agit rem totam sic claudit: *Ita relinquitur sabbatismus populo Dei.* non solum sabbatum, sed sabbatismus, id est, æternum quoddam sabbatum, & nunquam lapsura solemnitas, dies festus, qui nunquam occidet, neque advesperascet.

Eccl. 40. 1

Heb. 2. 9

Quid sab-

bathismus

apud Pau-

lum.

Quarto, non longe ab hac expositione, proximius etiã ad litteræ exigentiam Chrysostom. Olympiodor. Cajetan. sic intelligunt: Si in his sex, id est, multis tribulationibus, atque molestiis te constantem, patientemque præbueris, o Job, te submissius permiseris verberari, erudiri, purgari à Deo, septimus tandem in hac vita aliquando illucescet felicitatis & requiei dies aliquis, quo nullum te malum tange, neque flagellum appropinquabit tabernaculo tuo.

4

Quarta

expositio.

Chrysost.

Olymp.

Quinto, sex hos septimumque diem festivos atque solennes accipere possumus, sed quidem non tam ex Eliphaz intentione, quàm ex posterioris Scripturæ usu & significatione, nam ut R. Moys. Ægypt. ait: hoc numero septenario aliquando allusio fit ad septem illos dies dedicationis domus Domini tempore Salomonis, qui augustissimi latissimique fuerunt, in quam quoque rem explicat locum Isaia 30. *Et erit lux luna, sicut lux Solis erit simpliciter, sicut lux septem dierum in die, qua alligaverit Dominus vulnus populi sui.* id est, erit dies ille maxime festivus, longeque felicissimus, præcedetque latissimus vespere. sic igitur promittitur laborum toleranti homini reliquum vitæ jucundissimum, & reliqui dies omnes lati atque festivi.

5

Quinta

expositio.

R. Moys.

1. 2. Du-

lor du-

biorum

6. 30.

3. Reg. 8.

Isa. 30

26.

Proposui candidus, quid in hoc loco aut alii dicunt, aut ab aliis indicatum promoveri & illustrari à nobis potuit, ut quod optimum lectori videatur, sibi deligat. Ego sexto tandem loco, quod mihi visum est simplicissimum atque lenissimum, proferam, id videlicet sex tribulationes, septimam

6

Sexta &

simplicis-

sima expo-

sitio.

tuam etiam dici ab Eliphaz, eas omnino, quæ deinde ab ipso met recensentur, quasi diceret: Cum sex, imo septem videantur esse calamitatum genera, quæ homini accidere possunt, videlicet ea, quæ jam enumerabo, ab omnibus profecto Dei ope immuniseris; nam præterquam quod sanctus *S. Ferrad.* Ferrandus initio sui ad Reginum comitem Parenetici, sic videtur intellexisse hunc locum, profecto res ipsa sic etiam exigere videtur, ut non alias, quàm illas septem adjungat, cum ait: *In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladii.* Septenarium autem numerum facile erit colligere legenti & intelligenti: atque has potissimum tribulationes proposuit, quod his aliæ omnes contingantur, quæ solent hominibus accidere.

**XX. In fame eruet te de morte,
& in bello de manu
gladii.**

- 1 Fames & sterilitas frequenter immituntur à Deo propter peccata. Explicatus Moyses.
- 2 Novem tempora famis indicata in Scripturis ante & post Iobi aetatem.
- 3 Iustis suum cibarium constitutum à Deo. Illustratus in Apocal. Ioannes.
- 4 Fames bello affinis. Pax uberrima. Pacis atque famis imago.
- 5 Manus gladii quid. Hyppallage. Iustus ab hoste securus.

I
Fames & sterilitas frequenter accidunt. Plato in Axiocho.

Agricultura difficultates.

Sterilitas & fames propter peccata.

Deut. 28.

20.

2. Reg. 21.

1.

1s. 30. 20.

Deut. 21.

1. 2. 3. 4.

Hæc prima famis plaga solet non infrequens esse, nam tum ex terra, tum ex cœlesti pluvia temporanea & serotina, tum ex pace & securitate ab hostibus pendet, & agricolarum industria & labor, & fructuum ubertas, facileque est aliquid horum desiderari, ut Plato, inter aliarum vitæ miserationum, & officiorum exercitiorumque humanorum deplorationem sic ait: *Verum dulcis est agricultura, est sane, nonne tamen tota est (quod ajunt) ulcus, semper paratam doloris habens causam, nunc quidem siccitatem, nunc pluvias, nunc uredinem, nunc rubiginem, nunc vel æstum intempestivum, vel frigus conquirit?* Solet vero frequenter Deus publica scelera fame & sterilitate punire, ut constat Deuter. 28. cum peste & famem comminatur. & 2. Reg. 21. Cum propter Saul & domum ejus, facta est fames in diebus David tribus annis jugiter. Isa. 30. Dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam brevem. Huc certè illud spectare videtur, quod Deut. 21. præcipitur: *Quando inventum fuerit in terra cadaver hominis occisi, & ignorabitur cadaveris, egrediantur majores natu, & metuentur à loco cadaveris singulorum per circuitum spatia civitatum, & quam viciniorum ceteris esse*

*perspexerint, seniores civitatis illius tollent vitulam, quæ non traxit jugum, neque terram scidis vomere, & ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quæ nunquam arata est, neque semen-tem recepit, & cadent in ea cervicibus vitule. ubi quæri jubetur locus salebrosus, quia deinde ferri non poterat, ut Hebræi tradunt, atque R. Kimhi in suis radicibus, in voce E-*than*, hujus signum est, quod vitula nihil agriculturæ edocta esset, cum ergo sola pro peccato victima faciat locum sterilem, quid ipsum peccatum? Observat vero R. Joseph illum locum dici *asperum* & incultum, per Prolepsin, quia talis futurus deinde erat: alioquin non semper eligebatur ejusmodi, sed ubicunque cadaver inveniretur.*

Potuit autem Eliphaz ad insignes aliquas famis & sterilitatis difficultates, quibus Deus & impios consumplerit, & justis conjuverit, respexisse, nam Hebræi ex Thargo Ruth 9. numerant novem fames famosas, quarum quinque potuerunt extitisse ante Jobi tempora, & hoc loco indicari ab Eliphaz in exemplum supplicii improborum. Prima, vivente Adamo; & eò forte respicit id Genes. 3. *Maledicta terra in opere tuo, (in transgressione tua) spinas & tribulos germinabit tibi.*

Secunda sequuta est parricidium Cain. Gen. 4. *Maledictus eris super terram* (Septuaginta, Onkelus, *Maledictus tu à terra.* id est, Terra tibi maledicet, sterile scet tibi terra,) cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos. Onkelus, *Non dabit tibi robur suum*, id est, non feret fructus, quos posset, aut non poterit uberes fructus ferre. Tertia sub Abrahamo, Genes. 12. Quarta sub Isaac, Genes. 26. Quinta sub Jacob, Genes. 42. quam Josephus affirmat pervagatam fuisse universum orbem. Ad aliquam ergo ex his quinque potuit alludere Eliphaz. Sequuta verò est sexta, Ruth 1. Septima 2. Reg. 21. Octava 3. Reg. 18. Nona 4. Reg. 6. Et denique novissimis temporibus erunt pestilentia & fames. Cum autem iusto pollicetur Eliphaz erutum iri de morte famis tempore, non solum promittit fore, ut non pereat fame; sed ut neque famescat, Deo curam illius gerente, & quotidianum cibum subministrante, nam proprie in fonte est, Redemit, id est, redimet te, quasi soluto pretio, nam qui famescunt, certissimæ morti additi sunt; cibo & alimonia præstito redimuntur, liberantur.

Qui impiorum famem atque penuriam, piorum verò non solum necessarium diurnumque cibarium, sed etiam jucundiorum lautiorumque victum à Deo paratum videre velit, legat cap. 6. Apoc. *Audi vi tanguam vo-*

R. David Kimhi.

R. Joseph.

2 Thargum. Inocho.

Novem famose famis tempora.

Gen. 3. 17
Gen. 4. 11
LXX.

Onkelus.

*Saran las cosechas muy pocas y la tierra de poca fuerza.

Gen. 12.

90.

Gen. 26. 8

Gen. 42. 5

Ruth 1. 1.

2. Reg. 21

3. Reg. 18.

2.

4 Reg. 26

5.

Matt. 24.

7.

3 Justis paratum cibarium à Deo.

Bilibris
quid.

cem, in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris (in Græco Chænix, mensura tritici, quam unus homo quotidie absumere potest, id est cibarium diurnum) tritici denario, & tres bilibres hordei denario (intellige denarium diurnum, id est, sufficienter poterunt viri sancti & probi suo labore victum sibi parare, nunquā illos fames opprimeret: quod si paulò viliori cibo, qualis est panis hordeacius, contenti fuerint, non se solum, sed alios etiam sustentare poterunt, id est, tum sibi triticeus, tum familiæ suæ hordeaceus panis nunquam deerit. Illa autem animalium vox est quasi præconium, quod in maxima annonæ caritate ad piorum solatium jubet Deus fieri) & vinum, & oleum (quibus conviviorum jucunditas & læticia constat) ne læseris. (nam manent sanctis cuncta integra, dum improbi se vo famis supplicio conficiuntur, id quod statim describitur) & ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum erat illi nomen mors) certe equus, non idem qui fessor: quis autem Pallidus præter mortem, nonne Fames? certe, nam sicut pallida mors, ita etiam

Vinum &
oleum ad
lætitiā
convivio-
rum.

Quis e-
quus palli-
dus, cui as-
sudet mors.

Virgil.

3. Æn.

- - - - - pallida semper
Ora fame - - - - -

& infernus sequebatur eum. (videlicet defuncti squallidi, famelici) Et data est illi potestas super quatuor partes terræ interficere gladio, & fame, & morte, & bestiis terræ. harum igitur plagarum cum hoc loco mentio fiat, certe conjunctæ sunt, & cum de fame dixerimus, nunc de gladio.

4
Fames bel-
lo proxi-
ma.

2. Reg. 24
Jer. 18, 21

Isa. 2, 4.

In bello de manu gladii. Conjungere hæc duo solet Scriptura famem, & bellum, aut gladium, ut in Apocal. nuper vidimus, tum etiam 2. Reg. 24. Jer. 18. nam inter arma negliguntur, & sterilescunt campi, bellumque absumit omnia, sicut in pace rerum omnium abundantia, & proventus fructuum uberrimi sunt, quare sicut de summa pace scriptum est: *Constabunt gladii suos in vomeres, & lanceas suas in falces*, pari sane, verum contraria ratione, ad bellum & hostium timorem pertinet, ut vomeres & falces, & instrumenta colendorum agrorum iterum in gladios & lanceas conflentur, & summa pacis abundantia, cum penuria & annonæ difficultate atque fame commutentur, tum etiam lurida fames, pannosa, vix ossibus hærens, vacua sinu pingatur cum bello, sicut contraria speciei pingebatur Pax cum puero Pluto, & spucis, atque concordia cum cornu copiæ, quod divitiæ in pace comparerentur, atque omnes fructus feliciter proveniant. sicut Tibullus alloquitur Pacem:

Famis
imago.

Pacis ima-
go.

Tibull.

Interea pax alma veni, spicamque teneto,
Profluat & pomis candidus ante sinus.

Manus autem gladii, Polychronio videtur esse vis & potentia gladii. Aliis, ictus ensis, quasi diceret, liberabit te ab inimicorum potentia, & ictibus jugulum tuum petentibus. Similis phrasis Jerem. 18. *Da filios eorum infamem, & deduc filios eorum in manu gladii* (quod statim exponit) *juvenes eorum confodiantur gladio in prælio*. Psal. 62. *Tradentur in manu gladii*. gladio manus vis, & efficacia agendi tribuitur, sicut solet tribui os, & devorandi absumendique aviditas. Sed forte manus gladii per hypallagem dicitur, gladius enim manu apprehensus & elevatus symbolum est extremi discriminis, & præsentis hostis, atque imminentis cædis, sicut dicuntur *Gladii ancipites in manibus eorum*, & *Sagitta in manu potentis*. Vel forte, quod idem recidit, *Manus gladii*, est manus gladiata, manus armata, hostes ferro armati. Hæc item præclara atque munifica promissio est, ut omnium hostium conatus irriti fiant, & ab hostibus securus homo degat, quamvis illi multa moliantur, quamvis prope jam accesserint, sicut dicebat David: *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me*. mensæ paratæ accumbere otium, securitatem, tranquillitatem indicat.

5
Polychr.
Manus
gladii
quid.
Jer. 18. 21

Psal. 62. 3.
11.

Hypallage

Psal. 149. 6
Psal. 126. 4.

Justo ab
hoste secu-
ritas.

Psal. 22. 5.

* El enemi
go a villa
y yo muy
de espacio
a mela
pue, y sin
per det
bocado.

XXI. A flagello linguæ absconderis;
& non timebis calamitatem,
cū venerit.

- 1 Flagellum linguæ calumniatorum apud judicem delatio, vix quadrat.
- 2 Durius, pro adventantium hostium rumore.
- 3 Simplicius, pro lingua petulantis verberare, quod honesta fama accipere solet. Percussor apud Paulum quis. Patrua lingua apud Latinos. Superbus alios diverberat.
- 4 Lingua, gladius, sagitta, flagellum, & quorsum. Explicatus sapiens.
- 5 Dei singulare beneficium tueri hominem a petulante lingua.
- 6 Calamitas, prædonum impetus.

A Flagello linguæ. Quidam, ut Vatablus, hoc videtur accipere de publica delatione apud judicem per calumniam facta ab inimicis, sicut id Jerem. 18. *Percutiamus eum lingua*, id est, accusemus eum apud Regem, & omni industria & ratione efficiamus, ut publica sententia vapulet & percutiatur in iudicio: ergo flagellum linguæ erit verberatio, aut pœna in iudicio constituta & postulata fieri a calumniatoribus. Non aliter Augustinus dixit Christum Dominum prius crucifixum linguis Judæorum clamantium & petentium, ut crucifigetur, quàm re ipsa a Romanis militibus tolleretur in crucem. A lingua itaque, quæ verbera flagel-

1
Vatablus.
Flagellum
linguæ ca-
lumnio-
rum delat-
io.
Jerem. 18.

Augustinus

Eccl. 5. 3.

Minds
probat
præcedens
interpre-
tatio.

2

Flagellum
linguæ pro
rumoru
hostium
dure.

Ier. 50.

42.

Flagellum
linguæ pe-
tulantia.

777

Verbera
& verba
affinia.

Plant. in

Amphi.

Act. 1.

Percussor

apud Pau-

lum 1. ad

Tim. 3. 3.

Ad Tit. 1.

7-

Percussor

is defini-

Cic. 4. de

finibus.

Horat. 3.

car. Oda

12.

Lingua

patrua

quid.

Cic. pro

Calio.

flagella, pœnas lege & iudicio facinorosis constitutas tibi procuret, liberaberis. Ad hanc certe rationem Jesus Syrach Deo gratias agit, quod ab iniquis accusatoribus, qui illum apud Ægypti Regem detulerant, liberatus fuisset. *Laqueus lingue iniquæ, à labijs operantium mendacium, à lingua coinquinata, verbo mendacij, à Rege iniquo, à lingua iniusta.* Ergo ait Eliphaz: Dum impii à Job deferent apud tyrannos, & reos egerint pios viros, de te non audebunt loqui, nihil mendacii aut calumniæ adversum te molientur, nunquam accusaberis in iudicio. Hæc omnia licet bene convenire possent in flagellum linguæ, sed in Jobi personam non omnino quadrare videntur.

Alii per linguæ flagellum horrendam de hostibus venturis famam, & bellicum tumultum interpretantur, cuius sonitus velut flagellum cor diverberat, & dolore afficit, sicut dicitur Jerem. 50. *Ecce populus venit ab Aquilone, vox eorum quasi mare sonabit: audivit Rex Babylonis famam eorum, & dissoluta sunt manus ejus, angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem.* verum valde durum, & à phrasi Scripturæ alienum videtur bellicum tumultum dici flagellum linguæ.

Ergo largius & amplius accipiendum est flagellum linguæ pro calumnia, & omni detrimento, quod mendaciis, aut linguæ petulantia honesti viri fama accipere potest. *Flagellum*, quod proprie nos dicimus acote, consentiente etiam & consonante voce originali (sor) & Latina vox verbum, aliquid etiam peculiare cum lingua habet, nam verbera à verbis, ut Nonius censuit, aut verba à verberando dicta sunt, quod aures vox verberet, sicut Sofia ille dixit: *Metuo vocis ne vice hodie hic vapulem, quæ hunc verberat.* & qui detractoris verbis famam alterius verberant, certe *Percussores* appellantur, etiam suppresso linguæ nomine. Sic enim id Pauli 1. ad Tim. 1. *Non percussorem.* Chrysost. de delinguæ verberibus, id est, convitiis accipit, & Hieron. similiter ad Titum 1. illum definit: *Non percussorem, qui mansuetus & patiens sit in tempore, quid loquendum sit, quidve tacendum, nec sermone inuicem conscientiam percutiat infirmorum, nec contumeliosus & garrulus perdat eum, quem potuit modestia & lenitate corrigere.* apud Latinos etiam est, injuria aliquem verberare, & apud Lyricum:

Metuentes patrua verbera lingua.

Nam patruus multò quàm patres incorruptiores esse solent in judicandis & objurgandis fratris filiorum peccatis, sicut aliquando à Cicerone dictum est: *Qui in reliqua vita mitis esset, fuit in hac causa pertristis quidam patruus censor magister.* ergo qui aspe-

re & inhumaniter objurgant, hi percutiunt, verberant, flagellant. sic Græca vox *Percussor* apud Paulum (*Plectes*) est, qui promptus & celer est ad percutiendum stimulo, verberare, ad verbera incutienda. Cum autem verber, aut flagellum, aut funiculus sit, aut virga, aut quodlibet aliud instrumentum ad cadendum aptum, certe de hoc flagello linguæ est id accipiendum Prov. 14. *In ore stulti virga superbia,* id est, lingua stulti & temere loquentis, velut verberare, aut percussoria virga tundit & verberat, nam cum verbera & flagra servilia sint, superbus in ceteros tanquam in servos vult dominari.

Sed illud observandum, quod cum aliis nominibus linguæ veritas & virulentia significari soleant, nunc tandem flagellum dicitur; nam nihil est quod dolorem & cruciatum afferat, quod in lingua non contineatur, cum sit Jacobo teste *Univertitas iniquitatis.* sed ea peculiari ratione flagellum dicitur, quod dolorem & vibicem efficiat, id est, soleat honestæ famæ notam indelebilem inurere, ut docet Ecclesiast. c. 28. *Flagelli plaga livorem facit, plaga autem linguæ (non solum flagelli instar livorem facit, sed etiam) comminuet ossa.*

Præterea cum detractores & maledici aperte & publice profitentur se hostes eorum, quibus detrahunt, dicitur lingua eorum, aut gladius, aut sagitta: cum vero clandestine calumniantur & detrahunt, non solum dicitur lingua eorum *Laqueus lingue iniquæ*, vel, *Sagitta occulta*, vel, *Serpens in silentio mordens*; sed etiam flagellum quod in scapulas impingitur, & à tergo lædit quod non vides. Sic Marcus Verrius & Paulus explicant. Cum Cato, *Pro scapulis*, dixit de pœna verberum intelligi. Adde etiam, quod cum detractor zelum quem simulat, atque desiderium conceptum correptionis & melioris conditionis ejus hominis, quem dictis suis proscindit, cum parentis, patrui, censoris incorrupti magistrique speciem quandam ostentat, tunc videtur lingua pro flagello uti; flagello enim parens & magister utitur, de quo verissime à Salomone Proverb. 26. dictum: *Verba susurronis quasi simplicia (bono & simplici animo prolata) & ipsa perveniunt ad interiora cordis.* Illi quippe transfigitur cor, verberatur fama, livescit, comminuitur, & intimorum viscerum vehementi dolore afficitur, non is profecto parens, non patruus, non magister, sed sevissimus hostis.

Abconderis. D. Thomas, Latebunt detractorem sua facta, de quibus posset illi materiam detrahendi sumere, sed minus proprie. Cajet. Deficient delatoris firmæ probationes, & sufficientia indicia, quibus posset

αλκτες.

Verbera
apud La-
tin.

Pro. 14. 3.

Superbus
alios di-
verberat.

4

Cur lin-
gua voce-
tur flagel-
lum.

Iacob. 3. 6

Eccl. 2. 21

Detrahor
nunc gla-
dio, nunc
sagitta,
nunc fla-
gello uti-
tur.

Eccl. 51. 3.

Pf. 68.

Eccl. 10.

M. Ver-

rius &

Paulus.

Prov. 26.

D. Thom.

Cajetan.

te

te cuiuspiam sceleris reum convincere, minus leniter R. Abraham in Commentariis. Calumniatori, quasi semper fuisses absconditus, & nunquam illi vel de facie notus, non venies in mentem; cum alios maledictis & contumeliis diverberaverit, te præteribit intactum, sed præter sacræ Scripturæ phrasim. Illud ergo proprium, lene, germanum *abscondetis*, protegeris, defenderis; tuebitur te semper Deus, ne prævaleat contra te calumnia, mendacium, detractio, ne quid accipias damni ex lingua iniqua. simile id Pl. 30. *abscondes* (proteges, servabis, muntes undique) *eos in abscondito* (interiori cubiculo tuæ majestatis) *facies tua* (re providente, circumspiciente, ne quid accipiant damni; tuus conspectus securos illos reddet, non secus ac si in interiori cubiculo, & penètrali abditissimo servati, absconditi, abditii essent. idem rursus paulò clarius) *proteges eos in tabernaculo tuo* (sicut Moysen fugientem à jurgio, murmuratone populi ad tuum tabernaculum Num. 14.) à *contradictione* (rixa, injuriis, detractio) *linguarum*. Vir *linguosus* (delator, maledicus, detractor) *non dirigitur* (non erit firmus, stabilis) *in terra* (in tua civitate, in tuo regno, non timebis delatores, cum sospes & incolumis regnaveris; nemo Regi maledicere audebit, nemo detrahet etiam in cogitatione sua, aut in secreto cubuli sui.) Aliquid etiam plus significat, quàm dicit, ut auctor Catenæ exposuit: Perficiet ut contumelias facile vincas, atque in ore omnium tua versetur laus. Eleganter vero Chrysost. Flagellum linguæ cum manibus gladii confer. Haud leve (inquit) est, imo vero permagnum, eum posse juvante Deo hominem effugere, qui nihil boni unquam loquatur; lingua enim nihil improbius, quibuscumque infidit, quolibet ense immanior atque intolerabilior.

6 Calamitates pro vastitate. LXX. Polychr. 777
Non timebis calamitatem. Non est calamitas in universum accipienda pro qualibet ærumna; quamvis enim Septuaginta mala omnia intellexerint, legentes, Non timebis à malis venientibus, quo etiam modo interpretatur Polychr. Nullum ad te malum manebit. Sed verbum calamitatis originale (*saddad*) est more prædonum, & impetu hostili vastare & depopulari; quare vox eadem inferius redditur, *vastitas*. Non timebis, o Job, vastitatem, non hostium & prædonum adventum, secure & tuto ages.

XXII. In vastitate & fame ridebis, & bestias terræ non formidabis.

1 Ridere quid. Iusti in ærumnis gaudentes, illustratus David.

2 Iusti tum in singulis, tum in plurimarum ærumnarum prælio invicti.
3 Bestiæ homines ferinis moribus.
4 Quomodo Paulus ad bestias pugnaverit.
5 Bestiæ Deus immittit scelerum vindices.

Ridebis. Quod in fonte est (*sachak*) est ali- quando illudere: unde dicitur Pl. 2. Qui habitat in cœlis irridebit eos. & Habac. 1. Ipse super omnem munitionem ridebit, & tyranni ridiculi ejus erunt. Ita hinc Sept. Injustos & iniquos deridebis. Ludibrio ergo habebis tyrannos, prædones, vastatores. vel, Quasi ludens & ridens illos fugabis, debellabis, pro nihilo inimicos tuos humiliabis. Quemadmodum etiam Theophylactus exposuit illum locum Habac. vel, Ridere poterit simpliciter accipi: In vastitate ita eris munitus, atque de tua salute certus & securus, ut ridere possis, nihil triste tibi accidet, læta omnia atque jucunda: etiam si famescas, non solum non te enecabit, aut conficiet fames; verum te Deus sua ope, suoque consolationis pabulo reficiet, & ridere faciet; ipsa te fames reddet saturum, lætum, hilarem, & non secus ac tibi plenus esset venter, cantabis, ridebis, in ipsa fame libenter. Simile quid canit Psalmus 67. Si dormiatis inter medios cleros, id est, inter fortes sortientur, videlicet milites, cujus nam mancipia futuri sitis, missis sortibus deliberabunt de vocibus interficiendi, in his igitur discriminibus dormietis securi & tuti, sicut Petrus Act. 12. quem cum Herodes sequenti die producturus esset ad supplicium, erat in ipsa nocte dormiens inter duos milites vinctus catenis duabus, & ita sopitus al- te, ut nisi percussus latere, excitari non posset. vel, etiam si dormiatis inter medios cleros, (ollas, cacabos, quamvis miseri, afflicti, captivi vilissima quæque servorum munia obeatis) pennæ columbae de argentea, & postea dorso ejus in pallore auri (non secus lætus jucundusque erit conspectus vester, atque est alba columba argenteo candore, & aureo pallore conspicua, quæ Solis radiis percussa gratissimum fit intuentibus spectaculum) Dum discernit (judicat) cælestis (Deus) reges (hostes atque tyrannos potentissimos) super eam (ejus defendendæ & tuendæ causa) nive de albabuntur in Selmon, erunt ii, quos tuebitur Deus velut mons Selmon, qui cum umbrifus, obscurus, cavernosus esset totus, decidente tamen nive impletis cavernis lucidissimus atque gratissimus albicabat, non secus miseri, inopes, famelici cælesti consolatione & lætitia perfunduntur, imple- tur, albicant, ita ut timore minime palle- scant, fame non squalleant, spoliati minime sentiant inopiæ detrimenta, sed candi- dos se,

1 Ridere quid.
Psal. 1. 4.
Hab. 1. 10.
LXX.

Justin ærumnis gaudentes.

Motivaste de habre y estaste finando derisa.
Psal. 67. 14.

Act. 12.

dos se, lætos, hilares præbeant, & in ærumnis gaudeant & exultent, atque in fame rideant.

2 Illa autem duarum rerum conjunctio, *vastitate, & fame*, accipienda videtur copulatim (ut Logici dicunt) nam cum utramque partem seorsim antea dixisset, videlicet famem & vastitatem sub nomine calamitatis, nunc utramque conjungit, in hanc sententiam: Non solum singulas ærumnas superabit, sed omnium illarum in unum coeuntium agmen: Non solum feliciter depugnabis cum singulis, sed integrum ex omnibus exercitum fugabis. In eandem sententiam videtur à Jacobo dictum: *Omne gaudium existimate fratres, cum in varias* (multas simul omnis generis, multiplices, versicolores ex Græco) *tentationes incideritis.*

3 *Et bestias terra.* Olympiodorus & Philip. per bestias intelligunt homines sylvestribus & ferinis moribus, & favet originalis vox, quæ deducitur à (*Hbailab*) quod est vivere, aut habere animam viventem, unde dicitur hoc loco bestia, quasi vivens, animans, & ad homines aliquando refertur in bonum Ps. 67. *Animalia tua habitabunt in eis.* & ibidem in malum: *Increpa feras arundinis.* id est, populum barbarum atque ferinum prodeuntem ex suis latibulis & cavernis, tanquam ex arundineto venenata animalcula, ut nobis noceant. simul etiam in bonum & in malum Ps. 73. *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi* (juxta Hebræum, *Ne tradas bestiis animam turturis tue*, id est, animam tui servi

Ps. 73. afflicti, miseri, qui gemitu suspiriisque turturis instar tuam opem implorat) & animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Hebr. *Animas animalculorum tuorum.* Hoc eodem genere loquendi locutum Paulum, cum ait: *Si secundu[m] hominem ad bestias pugnavi* Ephes. Tertull. Affirmant Chrysost. Anselmus, Theophil. de Resur. laetus, Oecumen. D. Thomas, Tertullian. & in eandem rationem Ignatius scripsit ad Romanos: *Syria Romanusque terra marique cum bestiis depugno, nocte dieque alligatus decem leopardis, quæ est militis custodia, qui & beneficio affecti peiores fiunt.* Idemque ipse Paulus 2. ad Timotheum 4. *Leonem dicit Neronem.* Liberatus (inquit) sum de ore leonis. Habentque in Scriptura improbi homines ex similitudine morum brutorum, bestiarum quoque appellationem. Quanquam non desint, qui illas Pauli bestias, veras feras intelligant, ad quas Paulus Ephesi damnatus fuit, Ambr. Origenes, Nicephorus, hi dicunt objectum esse Paulum leoni, qui ad illius pedes mansuetus confederit. Sed hic sensus licet minus probetur in hoc loco Pauli, tamen in nostra Eliphaz sententia verior leniorque vide-

tur: Bestias sævissimas nedum homines non formidabis, nihil ab hostibus, nihil à bestiis detrimenti accipies, non aget lupus in tuo grege prædam, nunquam leo ad caulas pastorum accedet; cum enim leones senes sunt, ad pastorum caulas prædam querere dicunt, ut indicatur 1. Reg. 17. *Dixit David ad Saul: pascebat servus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel ursus, & tollebat arietem, &c.* Solet etiam Deus venenatas bestias immittere in homines venenatos. Deut. 32. *Dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium, &c.* & Num 21. *Immisit Dominus ignitos serpentes.* Quo loco R. Moyses affirmat, non solum probos ex populo percussos à serpentibus, sed etiam morsibus infestatos ab omnibus jumentis, quæ secum deferebant; cui favet id Sapientia: *Armabit creaturam ad ultionem inimicorum.* quare sic hoc loco Eliphaz patientiam imperet, & suadeat Jobo, à qua si sit munitus, jubeat nihil timere à bestiis terræ, id est, ab omni venenato lævoque animali, consentire quidem videtur cum illo Ps. 90. *Conculcabis leonem & draconem.* Verum enim vero cum illi, qui in deserto laboris & itineris impatientes fuissent, acerbissime morderentur à serpentibus & bestiis terræ, certe patientissimus fuit in vinculis, ærumnis, tempestatibus, itineribus pro Christo susceptis, & qui tunc etiam victus ducebatur Paulus, cum vipera in manum illius insilisset, nihil mali accepit, agnoscente & sentiente bestiola virtutem laborum, & patientiæ Pauli, adversus quam nihil possint dentes atque venena; nam cum *charitas patiens est,* id est, cum patientia conjuncta, omnia suffert, omnia vincit.

Leones ad pastorum caulas prædam ægunt.

1. Reg. 17

5 Bestiarum scelerum indices.

Deut. 32

R. Moys.

Sap. 5. 18

Ps. 90. 13

Act. 22. 3

1. Cor. 13

4.

XXIII. Sed cum lapidibus regionis pactum tuum, & bestia terre pacificæ erunt tibi.

- 1 Lapidibus, Angeli, viri constantes, lex lapidea, non quadrant huic loco.
- 2 Lapidibus maceria paulè commodum.
- 3 Lapidibus agrorum benevoli, ubertatis symbolum.
- 4 Lapidibus terminales qui. Limites agrorum quales. Deus terminus. multa ex prophanis.
- 5 Regio quid proprie apud sacros & prophanos.
- 6 Pactum cum lapidibus ad perpetuitatem pertinere.
- 7 Quod criminis genus scopelismos in Arabia peculiare.
- 8 Bestia nomen quid proprie.
- 9 Paraphrasi illustratus Psal. 90. de leonibus peculiaris quadam.

Osten.

Justi tum per se singulas, cum junctas omnes calamitates superant.

Jacob. 1. 2

Olympio.

Philip.

Hebræum.

Bestia, homines feræ.

Ps. 67. 11.

Ps. 73.

4

Paulus ad bestias quomodo pugnaverit.

1. Cor. 15.

52.

Chrysost.

Anselm.

Theophil.

Oecumen.

Tertull.

de Resur.

rect. car.

ni, c. 48.

Ignatius

epist. ad

Rom.

2. ad Tim.

4. 17.

Improbi

habent

brutorum

appella-

tionem.

Ambr.

1. Cor. 15.

Orig. in

Psalm. 1.

c. 2.

Niceph.

h. 12. c. 15.

i
Qui di-
cantur la-
pides.

Hugo.
Exech. 28.
24.

Apo. 19.

10. & 22.

9.

Philip.

Lapides

viri fortes,

Gregor.

Chaldaus

Lapides

lex lapi-

dea.

Lapis con-

stantia &

fortitudo.

Iob. 6. 12.

2

Lapides

simpliciter

accepti, ex

quibus

fundi ma-

ceria com-

ponitur.

Isa. 28. 15

Offenderunt ad hos lapides plerique interpretes, non enim facile est illos vidisse, quamvis ante oculos positos. Hugo Angelos intelligit, qui apud Ezechielem dicuntur *Lapides igniti*, cum his pascitur vir probus, & amicitia fœdere arctissime devincitur, *conservi enim sumus*.

Secundo, Philippus interpretatur fortes homines his verbis: *Lapides per metaphoram fortes homines dixit, stabiles & quietos, qui sunt utique iusti & sancti, quorum magna fama & virtus animi ubique increbuerit: si talis fueris, cum huiusmodi sanctis hominibus, qui in modum lapidum firmi, per diversas positi regiones sunt, habebis pactum solidae charitatis, ut ab eis nunquam te aliqua tribulatio possit avellere*. Non multum longe ab hoc Gregor. Qui (inquit) recte vivit, pacto se cum lapidibus regionum iungit, quia in eo, quod mundi desideria superat, vitam suam proculdubio ad sanctorum precedentium imitationem ligat, sed hæc allegoriam sapiunt.

Tertio, Chaldaus refert ad legem scriptam in tabulis lapideis. Sed qua ratione lex poterit dici lapides regionis, præsertim cum neque Eliphaz, neque Job ad legem pertinuerint?

Quarto, Cajetanus accipit de patientia, constantia, firmitate, quæ per lapides significari solent, cum ipse etiam Job dixerit: *Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea anea est*, in hanc sententiam. Quia jam convenisti cum lapidibus, & par illis evasisti in fortitudine & sustinentia tot malis ictibusque superior, ideo pacem habebis, &c. Sed sensus durus est. Quatuor ergo alias expositiones leniores verisimilioresque subijciamus.

Quinto itaque hi lapides sint, ex quibus vallum aut maceria fundi, aut possessionis alicujus compingitur, quasi dicat, habebis cum lapidibus, cum maceria, cum vallo initum pactum, ut non alio custode tui agri indigeant, nunquam dissolvetur maceria, non dissiliet lapis ex sepe, nemo furabitur, nemo infiliet in agros tuos, si quis conabitur dissipare sepem, mordebit eum coluber, si quis transferre lapides affligetur, nihilque efficiet tandem. Non multum displicet, sed neque valde placet.

Sexto, ut referatur ad mali propulsionem. Neque quidem à lapidibus, qui à lædendo pede nomen habent, tu læderis: lapides & saxa (regionum videlicet illarum desertarum, quæ saxosæ sunt & incultæ) te nunquam lædent, quasi tecum fœdus percusserint, viam tibi planam & expeditam præbebunt, nunquam offendet ad lapidem pedem tuum. Similis percussio fœderis est Isa. 28, ex persona impiorum nihil sibi timen-

tibus à divinis comminationibus. Dixistis, *Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum, flagellum inundans, cum transierit, non veniet super nos*, alludere videtur ad fœdus illud initum in Ægypto cum Angelo percutiente, Exod. 11. & 12, *Erit sanguis vobis in signum in aedibus, & videbo sanguinem, & transibo vos*.

Septimo, multo elegantius D. Thomas interpretatus est de uberrimis fructibus, qui non ex molli, occata, bene culta terra, sed ex sterilibus, salebrosis, lapidosis agris cælo favente, & Deo benedicente colligere possit justus, ita ut videantur fœdere devincti ad reddendos proventus amplissimos, ex quibus alius non nisi spinas & tribulos colligeret. Ergo iusto (inquit Eliphaz) mollescent laxa, impiis vero terræ pulvis molliissimus, tenuissimus lapidescet, sic comminatur & jubet Deus Deuter. 28. *Sit cælum, quod super te est, æneum: & terra quam calcas, ferrea*. Onkelus dilucida paraphrasi: *Onkelus, Erunt cæli, qui supra caput tuum sunt fortes tanquam as, ut non descendere faciant pluviam: & terra, qua subter te est, dura erit tanquam ferrum, ut non proferat fructus*. Cum describit autem Moyses ubertatem agrorum promissorum, ait Deut. 32. *Constituit eum super excelsum (montem) terram, ut comederet fructus agrorum, & sugeret mel de petra*, (de cavernis petrarum, in quibus sylvestres apes mellificant) *oleumque de saxo durissimo*. (nam inter saxa maxima ibi olearum & olei copia provenit) Non dissimile ipse Job pristinae felicitatis memor: *Fundebat mihi petra rivos olei*. Huc igitur respicere potuisse Eliphaz nemo jure negabit.

Octavo tamen proponam, quod scio non nemini placiturum. *Lapides regionis*, intelligi possunt fines terminique agrorum limitatorum. Hi autem termini non semper iidem, ejusdemve formæ, aut ex eadem materia fuerunt, fuerunt namque terminales arbores apud Paulum I. Consult, quas finales appellat Sículus Flaccus. Meminit Hygenus de limitibus. Fuere etiam fines agrorum Formæ, id est, ærea tabulæ insculptæ, in quibus, quid cuique datum, assignatum, redditum, veteri possessori commutatum, aut alia ratione attributum fuisset, inscribatur, atque ex his tabulis controversiæ de agrorum modo finibusque decidebantur, fingeanturque ad æternitatem. Hinc Ulpianus: *Qui tabulam æneam legis formamve agrorum continentem refixerit, vel quid inde immutaverit, lege Julia peculatus tenetur*. Quæ verba doctæ & sapienti elucidatione exposuit Brissonus in selectis ex Jure Civili antiquitatibus, Fuere denique limites ex lapidibus

Exod. 12.
13.

Elegans
D. Tho.
expositio.
Pactum
cum lapi-
dibus ter-
ræ, & lapi-
dum uber-
tatem,

Deut. 18.
12.

Onkelus,

Deut. 32.
13.

Iob. 29. 6

4
Limites
agrorum
quales fue-
runt.

Paul. lib. 5
sent. tit.
22.

Sic. Flac.
lib. 1. de
condit.

agro.
Hygenus.

Ulpian. in
l. Quia ta-
bulam. ff.

ad l. Iuliam
Pecul.

Brissonus
lib. 4. c. 50

dibus, & quidem cum Numa Pompilius publicum populi Romani agrum, & privatum cuiusque certis limitibus, terminisque definivisset, in Deorum numerum Terminum retulit. is Deus (si diis placuit) saxum erat, saxaque similiter, reliqui omnes agrorum aut publicorum, atque privatorum limites, quos loco dimovere capitale fuit, huc enim spectat illud ex antiquis legibus:

*Qui secus faxit & terminum exaravit,
Ipsus, & boves sacri sunt.*

Quare neque Deus Terminus Iovi omnium deorum maxima sua sede cedere voluit, rei huius meminere Tit. Livii. Augustinus, Lactantius, & totius rei summam eleganter 4. de Civit. Ludovic. Vives ex Plutarch. Dionys. Lucio Floro. confecit. de quo Ovid. quoque:

*Termine si vel lapis, si ve es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque nomen habes,
Tu populos, urbes, & regna ingentia finis
Omnis erit sine te incognitus ager,
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumpere auro
Legitima servas creditur avara fide.
Termine post illud levitas tibi libera non est;
Qua positus fueris, in statione mane.
Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rostris,
Clamato tuus est hic ager, ille tuus.*

Hinc terminales lapides apud Ammian. Marcellinum, & meminerunt etiam II. 1. 2. 3. D. de termino mo. solebant verò hi lapides altè defigi, ita ut in summo hærent solo, ut indicat illa termini ad vitæ humanæ finem translatio apud Lucretium.

Quandoquidem vitæ depactus terminus altè, & id Virgilii.

Et si fata lovæ poscunt, hic terminus hæret. quo rei immutabilitatem significat. hinc Terminus dictus *Capitolij immobile saxum.*

Ergo, ut ad rem nostram veniamus; Lapidus regionis, sunt limites terminique agrorum: & quidem hoc loco, Regio est (Sadech) propriè, campus, ager sativus, pars terræ culta arvis, pascuis, hortis, plantis: eadem enim vox subest Genes. 27. Quasi odor agri pleni. & Numero. 20. Non ibimus per agros, neque per vineas. & 4. Reg. 8. Clamans ad regem pro domo sua, & pro agro suo. Pascua etiam ea voce dicuntur, Dehesas. Psalm. 8. pecora campi. idemque Regionis nomen significat in sacris, ut Genes. 14. Percusserunt omnem regionem (agrum) Amalechitarum. quod ad agrorum quoque devastationem pertinet. sic Isai. 32. Plangite super regione (agro hortu) desiderabili, super vinea fersili. & illud, Videte regiones, quoniam alba sunt jam ad messem, Pined Tom. 1.

unde est Mich. 2. Regiones (agros) dividere, L. 8 & 1. idem etiam apud Latinos ulus Regionis, nam regiones à Iuris peritis in fundis statuuntur, & regiones sunt fundorum partes certis mensuris dispartitæ. est etiam regio Ciceroni tractus terræ, aut agrorum, quod vulgo, pagos, dicimus, imò etiam aliquando regio idem est, quod lapis, limes, terminus, linea, regula, cum Cicero de Natura Deorum dixerit: Vineæ regiones terminare. & per translationem, Si quibus regionibus vita spatium circumscriptum est, iisdem omnes cogitationes terminaret suas &c.

Pactum verò inire cum lapidibus terminisque agrorum, ad perpetuitatem quandam nunquam violandam pertinet, tum ex firmitate fœderis, tum ex immobilitate termini & lapidis. Ergo significat fore, ut termini agrorum illius à nemine violenter, nemo transiliet, nemo transgredietur, nemo movebit sua sede de loco, tuorum agrorum termini, & limites nemini cedent, erunt tibi immobilia saxa, immoti lapides. Ponet Deus fines tuos pacem, ut nemo in tuos terminos incurrat: nemo tuos agros, aut agricolas infestet, non sit satan, aut occursum malus, perpetuò pacisceris cum hostibus de non violandis tuis limitibus, non refingendis, movendis, attingendis tuis terminis, si tui lapides vomere, aut rostro pulsabuntur alieno, clamabunt statim, Hic ager tibi intactus esto. Certe Samuel videtur cum hostibus, & cum lapidibus pactum iniisse mirabiliter, postquam sui populi fines propugnavit, 1. Reg. 7. Nam inito cum Philistæis prælio, Egredi filij Israel de Masphat, persecuti sunt Philistæos, & percusserunt eos usque ad locum, qui erat subter Bethear: tulit autem Samuel lapidem unum, & posuit eum inter Masphat & inter Sen: & vocavit nomen loci illius, Lapis adiutorii. Dixitque, hucusque auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philistini, nec apposuerunt ultra, ut venirent in terram Israel.

Sed illud tandem, quod optimum atque lenissimum in tanta horum lapidum, explicationum congerie videri jure debet, proferam non ex alio, quam ex ipso jure. In Arabia, quidem, ubi lob atque illius amici habitabant, extraordinarii criminis genus erat, si quis in inimici agrum lapides poneret, qui futuri essent indicio malo leto periturum insidiis illorum qui lapides posuissent, qui agrum illum deinde coleret. Ergo ominosi, religiosi & formidandi erant illi lapides, nec non & ager incultus, qui illos haberet. Sed Legem ex libro Ulpiani integram de officio Proconsulis adscribendam duxi. Sunt quædam, quæ more provinciarum coercionem minibus, solent.

6. Pactum inire cum lapidibus ad perpetuitatem pertinere.

1. Re. 7. 15

7. Optima lapidum expositio.

Scopelismum in Arabia quædam crimen.

L. Sunt quædam de extra ordin. criminibus.

Liv. Dec. 1 lib. 5.

Aug. 4. de civ. 6. 23.

Lactan.

li. 1. c. 20.

Ludo. Vives.

Ovid. 2. Fast. in seruis.

Inferius.

Marcel. lin. li. 18.

Lucretius.

Virgil. 4. Aen.

Terminus rei immutabilitatem denotat.

5.

Regio quid.

Ge. 27. 27

Num. 20. 17

4. Reg. 8.

Psal. 8. 8.

Gen. 14. 7

Isa. 32. 12.

Mish. 2. 4

Cq

solent.

solent admittere : ut puta in provincia Arabia σκοπελισμόν crimen appellant, cuius rei admiffum tale est : plerique inimicorum solent prædium inimici, σκοπελίζειν, id est, lapides ponere in iudicio futuros, quod si quis eum agrum coluisset, malo letho periturus esset insidii eorum, qui scopulos posuissent. Quæ res tantum timorem habes, ut nemo agrum accedere audeat, crudelitatem timens eorum, qui scopelismum fecerunt. Hanc rem præfides exequi solent graviter usque ad pœnam capitis, quia & ipsa res mortem comminatur. sic Ulpianus. Ergo nihil in nostrum locum lenius & congruentius, quam ut inter calamitatum & bestiarum genera, etiam sacros illos lapides agrorum numerat, qui viro iusto & probò minimè formidandi sint, neque propter illos relinquendus incultus ager, quasi ipsa hominis pietas potens sit excantare ominosos illos lapides, quasi pacto cum illis, & cum morte inito, vel dicat Eliphaz, nihil Jobo ab inimicis timendum, etiam si in illius agros lapides ponant, nam & illorum industria & insidiæ vanæ erunt, aut omnino nullæ.

8

Bestia
quid proprie.

Ps. 103.

25.

Lev. 11. 2.

Lev. 17. 13

Et bestia terra. Bestia hoc loco indifferens nomen ad quæcunque animalia, nam eadem voce originali dicitur Psalm. 123. Animalia pusilla cum magnis. & Levit. 11. Hæc sunt animalia, quæ comedere debes, omne quod habet divisam ungulam, & ruminat in pecoribus &c. & Levit. 17. dicitur: Quæcunque fera, quæ venatione aut aucupio capitur. Pro terra autem est eadem vox, quæ superius vertitur regio. significat ergo bestias agri, quæ agros, sata, vineta demoliri solent, ait ergo Eliphaz : Non solum fixis limitibus muniti erunt tui agri, & pacati ab hostium incursibus, sed etiam à bestiis, quæ infestæ solent esse agris, quos singulari fera non depascet, non attinget, vulpeculæ, quarum magna copia est, non demolientur vineta tua, non rabidi lupi cum tuis gregibus inimicitias gerent, tibi tuisque rebus parcent, nunquam senties in tuis regionibus locustam, non erucam, non bruchum : non alia camporum lues tuis satis insidebit.

9

Psalmus
nonagesimus
paraphrasilla-
stratus.

Quis au-
dior.

Ps. 90.

Verum quoniam ex his promissionibus videtur bona ex parte descriptus Psalmus 90. qui totus est ad exprimendum viri bene de Deo sperantis felicitatem, paucis à nobis percurrendus erit, cuius auctor dicitur Moyses, atque eadem tribulationum serie qua Eliphaz, similem in mediis hostibus securitatem & incolumitatem viro iusto pollicetur. Fingere ergo licet hominem per mediam solitudinem prædonibus, venenatis serpentibus, immanissimis feris infestatum aut errantem, aut iter facientem, jamque adventante nocte, & umbras atque

timores producente, sola sit arx quædam excelsa & munitissima optimi alicujus & benignissimi principis, ad quam omni ope destitutus viator ille possit divertere.

Huic jam contendenti & properanti gradu citissimo ad principis opem & arcem, videtur his verbis gratissimis, fausta-que salutatione occurrere. Qui habieat in adiutorio Altissimi (Hieronymus in abscondito Excelsi, id est, qui Deum habet adiutorem, absconforem, protectorem. Chaldaus, Qui collocat mansionem suam in secreto Altissimi) in protectione (umbra Hieronymus umbraculo) Dei cæli (Dei omnipotentis) commorabitur : (Hebræ. Pernoctabit.) Dicit Domino, (dicere poterit) susceptor meus es tu, Deus meus sperabo in eum, (namque tua ope, o Deus optime, qui me suscipis, incolumis ero. deinde vero septem tribulationes, & innumera discrimina enumerat) quoniam (certe affirmantis est, vel conceptæ fiduciæ causam exponit) ipse liberabit me de laqueo venantium, (de paratis insidiis, de prædonibus, qui laqueos & foveas instruunt ad capiendos viatores) & à verbo aspero Hieronymus, de morte insidiarum. Hæc enim quid asperius, quidve acerbius? neque solum ab ejusmodi morte, sed ab omni verbo, id est, re, & negotio periculoso) Scapulus suus obumbrabit tibi, (verba videntur esse administratoriorum spirituum, qui peregrinum læti excipiunt. Non solum aliis committet tui custodiam, sed te ipse per se custodiet, scapulis suis te proteget: primus ipse occurret hostibus, prius quam ad te pervenire possint. El os bara espaldas) & sub pennis ejus sperabis (non secus ac pullus sub matris alis, securus æges ab accipitribus) Scuto circumdabit te veritas ejus. Hieronymus, scutum & protectio veritas ejus. promisso de te servando; itaque hac nocte secure & feliciter æges) à sagitta volante in die (cum verò illucescente die, cum te commiseris itineri, prædonum sagittas compescet, infestos milites fugabit) à negotio perambulante in tenebris. (Hieronymus, à peste in tenebris ambulante, etiam mors ipsa, pestis, lues, quamvis structis insidiis, & occulte invadens nihil nocebit) ab incurfu. (Hieronymus, à morfu) & daemonio meridiano. (Chaldaus, à turba daemonum in meridie grassantium, quamvis catervatim adversum te conjurent, non homines solum, sed dæmones ipsi, iter tuum impedire non audebunt, quod si procaciter & aperta vi velint impetum facere, vires suas, brachiumque exeret potentissimus, & districto gladio pro te adversus hostes tuos pugna-

Hieron.

Chaldaus

Hieron.

Deus per
seipsum,
non solum
per Ange-
los, iustum
suum cus-
todit.

Hieron.

pugnabit, & horrendam stragem edet (Ca-
dent à latere tuo mille; & decem millia à dexteris
tuis. (Dara en ellos à diestro, y à siniestro. cadet
innumerabiles à dexteris, & à sinistris. la-
tusq; contemplaberis prostratos hostes, cum
nihil ab illis mali acceperis) ad te autem non
appropinquabit (nam in publica strage & ca-
lumnitate incolumis servaberis, & latus vi-
debis, miraberisque, quo tandem supplicii
acerbissimi reciderint impiorum conatus)
Veruntamen oculis tuis considerabis, & retribu-
tionem peccatorum videbis. Quoniam (sed quid
mirum? nam sicut Deus agit cum omnibus
qui spem suam in illo defigunt) tu es Domine
spes mea. Altissimum posuisti refugium tuum.

Hieronym

(Hieronym. excelsum posuisti habitaculum tu-
um. vel ipse Deus altissimus est refugium
tuum. sic sane neque tu, neque ex tuis quis-
quam nocumentum accipiet) non accedet ad
te malum, & flagellum non appropinquabit ta-
bernaculo (domesticis familiae) tuo. Hieron.
lepra non appropinquabit. neque tu, neque ali-
quis ex familiarib. turpi aut molesta aliqua
aegritudine laborabit, nemo ex tuis ulcere
pessimo percutietur, nemo foras ejicietur ex
civitate, ex tuo tabernaculo, & domo, ne
contagio reliquos inficiat. Jobo quadrat.

Angelorum
peculiare
patrocini-
um erga
justos.

Deinde ipsi administratorii spiritus ultro se-
se justo offerunt salutis custodes, ac se ipsos
signant dicentes: En, (ut Dominus Angelis
suis mandavit de te (ut cum egrediaris ad per-
sequendum iter) custodiant te in omnibus viis
tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad
lapidem pedem tuum, (quod difficile & saxo-
sum fuerit via, non conficies tuis pedibus,
sed portaberis ab angelis, delicate, velut nu-
trix infantulum, te deducunt. sed praeterea
bestiae terrae pacificae erunt tibi. si in plano
& expedito itinere venenarum aliquem ser-
pentem compresseris pede, non tibi noce-
bit, patietur se conculcari, securus igitur)

Arabia ab-
undat
venenatis
bestiis

super aspidem & basiliscum (qui in illis regionibus,
deserta praesertim Arabia frequentes
sunt) ambulabis (quod si vastus aliquis, et im-
manis Draco, aut leo in medio itinere se fu-
derit, ne minimum viae dispendium facias,
recta ibis) & conculcabis leonem & draconem.
(leo non dormit, in specu, sed in aperto ni-
hil timens, ubicumque nox ei supervenerit.
accidet igitur, ut in media via se opponat
exporrectus. Quid si leonem hic memorer
serpentem vastissimum, & feritate, macu-
lisque fulvis, insignique capitis nota gressi-
bili leoni similem? de quo id cecinit Ni-
cander,

Occurret punctis immania Chenchrina
membris

Commaculata gerens, varique idcirco leo-
nis

Pined. Tom. I.

Nomine donarunt, vastum, revolvibile
monstrum.

Jam tunc leo serpens facilius quoque ver-
sus serpit, & vias occupat. perge igitur per
calcatum serpentem, vel calce abjice, & ex-
punge, ut tibi viam liberam relinquat, nam
bestiae omnes pacificae erunt tibi.

XXIV. Et scies, quod pacem habeat
tabernaculum tuum: &
visitans speciem tu-
am non pecca-
bis.

1. Verba cognoscendi certitudinem afferunt.
Tabernaculum quid, aliquando pro tem-
plo.
2. Pax & concordia domesticorum. Ut debeat
paterfamilias amice corripere domesti-
cos.
3. Species domus pro uxore minus comode,
commodius pro speciosa domo.
4. Visitare quid. Paterfamilias visitator est. ex-
plicatus Psal. 67.

Et scies, Ita erit, pacem habebit taberna-
culum tuum. verba cognoscendi inter-
dum tantum afferunt certitudinem quan-
dam, & manifestationem rei, quae potest es-
se omnibus nota, & contestata.

Tabernaculum tuum. Domus, familia, om-
nia, quae ad te pertinent, quae domi ha-
bes, domestici tui, Domus apud plerosque
Orientales tabernacula, & tentoria erant,
videlicet, cassae tabulis, vel corio, vel etiam
arborum ramis, seu stramentis contextae,
quo loco moveri, & huc illuc transferri pos-
sent. Deinde vero pro quolibet edificio
habitationi apto acceptum est à Latinis,
tum etiam ab Hebraeis, adeoque etiam pro
loco divino cultui & adorationi consecra-
to, quod templum appellamus, nam de
templo illo magnificentissimo, cui fabri-
candus locus inventus jam & designatus e-
rat, dictum est Psalm. 115. Introibimus in ta-
bernaculum ejus, adorabimus in loco, ubi steterunt
pedes ejus. quare cum Christus Dominus cor-
pus suum appellavit templum, Joan. 2.
idem intelligitur, quod tabernaculum. Ne-
que ambigendum orientalium taberna-
cula templorum instar solem orientem re-
spexisse, non secus atque illud Cyri taber-
naculum, quod Xenophon scribit, cum hye-
me tum vero aestate Orientem versus situm
fuisse, sed de hoc alias.

pacem autem, non pauci pro animorum

cc 2

cor-

Verba cog-
noscendi
asserunt
certitudi-
nem
Taberna-
culum quid,

Psal. 115.
7.

Joan. 2. 19
Cyri ta-
bernacu-
lum quale.
Xenoph. l.
8.

Pad.

2 conjunctione & charitate mutua accipiunt.
Quid pax D. Thom. *Quod domestici tui pacem invicem*
hoc loco *habeant. nam felicitatis est; Habitare unius*
D. Thom. *moris (cordis & animi unius) in domo, & fi-*
Domesti- *lios habere, atque domesticos mutua chari-*
corum mu- *tate devinctos. Chrysostom. Non exteri mo-*
tua cha- *do tecum pacem habebunt, sed domus etiam pace*
ritas. *perfruetur incredibili; tuique domestici non so-*
Psal. 76. *lum inter se, verum etiam nullas tecum conten-*
7. *tiones exercebunt. Quid enim profuerit externis*
Chrysost. *non tentari bellis, qui turbis redundat intestinis?*
Vatablus. *Alii, nihil tibi materiam irascendi submini-*
Paterfam. *strabit, te omnes ad pacem provocabunt,*
amice, & *tum externi, tum domestici, ad non irascen-*
benevole *dum, ad non peccandum; imo vero exci-*
corripit. *tabunt te omnia ad Deum colendum, &*
Pro. 15. 12 *laudandum. Alii, inter quos Vatablus, sic*
utranque partem neſtunt, Viſitabis do-
mm tuam, atque domesticos & non peccabis
connivendo ad ulla eorum delicta, & tamen
pacem adhuc habebit tabernaculum tuum, id est,
domestici flagellati, & correpti tibi non
succensebunt, non amat quidem peſtilens eum
qui ſe corripit, at te tui diligunt, cum illos
corripueris, juſti enim atque ſapientes e-
runt, qui ad te pertinebunt. Sed ſimplicior
erit ſenſus, ſi per pacem bonorum omnium
abundantia, & felicitas ſignificetur, Scies,
experieris; tabernaculum, domumque tuam
pace, bonisque omnibus abundare, nihil,
quod ad tuam, vel domesticorum felicitatem
conterre poſſit deſiderabis. Septuaginta,
in pace erit domus tua. ad ſenſum, quo ſcri-
ptum eſt Iſa. 32. Sedebit populus meus in pul-
chritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, & in
requie opulenta.

3 *Et viſitans ſpeciem tuam. Speciem quidem*
interpretantur uxorem, quæ dicatur ſpecies
domus, ab affectu; tum quod ipſa ſit pulcher-
rima, & ſpecioſiſſima totius familiæ & do-
meſticæ ſupelleſtilis pars, tum quod ſua cu-
ra & induſtria domum reddat ſpecioſam,
bene ornatam, præclare omnibus rebus in-
ſtructam: quaſi dicat, el à ſeo y limpieza dela
caſa eſ la muger. juxta id Eccleſiaſt. 26. Mu-
lieris bona ſpecies in ornamentum domus ſuæ. eſt
quidem natura ſua Philoſophon; & ſtudioſum,
amanſque ornamentorum genus mulierum,
ſed meminiffe debent, ſpeciem non compit-
orum & platearum, ſed ſuarum domuum
appellari, ut quarum pulchritudo & ſpe-
cies foris viſenda non ſit, ſed ſuæ tantum
domi: neque enim externis placere, ſed ſuo
tantum viro debent, ſcriptum eſt enim; Vxor
tua ſicut vitis abundans in lateribus (in Gyne-
cæo, in extremo domus angulo, ultimoque
reſſu, in quo illæ mulieres habitabant) do-
mus tua. Sic explicant id Pſalm. Species domus

dividere ſpolia. Deus dabit imbellibus fœmi-
nis, quæ deſidentes domus ornant, dividen-
da hoſtium ſpolia, quæ ex bello reportarint
ſui viri. Sed ſimplicius & rectius ſpecies do-
mus dicitur, domus ſpecioſa, ornata, inſtru-
cta, ipſa ſuppellex, magnificentia, appara-
tus, ornamentum, pulchritudo, ſub eſt enim
in hoc loco vox à radice (Nava) quod eſt de-
corum, pulchrum, graminofum, amœnum
habitaculum eſſe, à quo deducitur pulchritu-
do illa, cui initio hujus capituli maledixit
Eliphaz, cum autem ex locis ibi adductis,
pulchritudo, ornatus, ſpecies ſæpe tribuatur
domui aut tabernaculo, certe pulchritudo
domus, eſt domus pulchra, ornata, opulen-
ta; plena domesticis, & familia, felicitate, &
jucunde viventibus Sicque exigit verbum
viſitandi, quod proprie eſt, requirere quid
domi geratur, recensere domesticos, ratio-
nem ab illis exigere, caſtigare etiam, ſi o-
pus ſit, ad operas & labores excitare: hæc
enim omnia verbum viſitandi complectitur,
eſtque ſuperioris erga inferiorem, & habet
curam & ſedulam adminiſtrationem rei cui
viſitator aſſe, & incumbere debeat: Qua-
re non debet paterfamilias diu abeſſe à do-
mo, ut eſſe opportunus viſitator poſſit, Viſi-
tans (itaque) ſpecioſam & opulentam do-
mm tuam non peccabis; recte adminiſtrabis
familiam tuam, ſcies domui tuæ bene præ-
eſſe.

Ad hunc fere ſenſum revocant alii il-
 lud Pſalm. 67. *Habitatio, vel habitaculum do-*
mus dividet ſpolia, id eſt, domestici dividunt
ſpolia, ad omnes domos, omneſque qui
manſerunt in civitate, & domi ſuæ deſide-
runt, redundabunt ſpolia, omniaque in do-
mo Dei ſpecioſiſſima, & opulentiffima e-
runt. Cum vero hæc dicit Eliphaz, obijce-
re videtur Jobo in adminiſtranda ſua fami-
lia quondam peccaſſe atque negligenter ſe
geſſiſſe, in hanc ſententiam. Cum tradide-
rit tibi Deus, reſtitueritve domum ſpecio-
ſam, & præclare ornatam, te pariter efficiet
ſolertem œconomum, optimamque patrem
familias, qui ſenſus multo magis quadrat,
quam quem aſſignat Lyran. videlicet, cum
oculos ad tuam opulentiam converteris,
non peccabis ſuperbiendo, ſed cuncta Deo
accepta referes.

XXV. Scies quoque, quonia m mul-
 tiplex erit ſemen tuum, & proge-
 nies tua ſicut herba
 terræ.

1. Scire ad experientiam pertinere, Semen ad
 poſteritatem.

2. Her-

Pſ. 67. 13.
 Vatab.
 Clar.
 Cajet.
 Germani-
 orexpofiti-
 o.
 פנא

7
 Viſitare
 quid pro-
 prie.
 פקד

Paterfa-
 milias ne
 diſcedat
 longius ut
 opportu-
 nus viſita-
 tor eſſe
 poſſit.
 Pagnin.

Lyran.

2. *Herba terra ad fecunditatem, vel pulchritudinem. in Christi adventu virtutum uber-
tas, explicatus David.*

1
Scire ad ex-
perientia
refertur.
Semen
pro filiis &
posteris.

Scies id quod proculdubio ipsum experi-
mentum cognoscere te faciet, fore ut se-
men tuum, ex te sati, atque nati; & nati nato-
rum, & qui nascentur ab illis, mirum in mo-
dum multiplicentur. sicut & id Genes. 4. 8,
Semen illius crescet in gentes, id est, multi po-
puli ex illo ducent genus. Et in semine tuo be-
nedicentur (multiplicationem, & fecundita-
tem significat) omnes gentes.

2
Herba ter-
ra ad fec-
cunditate.

Et progenies tua. Hebr. *Germina*. pullulant
enim filii ex parentibus, sicut novella oliva-
rum ex radice, & trunco, sicut ex vite pal-
mites. Sicut herba terra, quæ sponte nascitur,
quam magna vi, magnaue ubertate fundit
ex se tellus, innumeros habebis filios, poste-
ri tui ubique terrarum erunt, implebunt ter-
ram, sicut herba, quæ ubique provenit.

In Christi
adventu
uberes
proventus
virtutum
omnium.

Sic eadem fere metaphora, magna, *justi-
tia*, & *veritatis* ubertas, & copia significatur,
Psal. 88. *Veritas de terra orta est* (germina-
vit instar herbae) & *justitia de caelo prospexit in*
caelo apparuit, conspecta est, conspici à no-
bis potuit, manifestata mundo est, & visa
cunctis mortalibus, neminem latuit, ut ea
quæ in caelo apparent. *Justitia*, & *veritas*
Christi tempore, & adventu caelum, & ter-
ram impleverunt, in omnes caeli plagas &
terre angulos se diffudit *justitia*, *veritas*, *pax*
miseriordia, forte allusio ad subitam illam,
spontaneamque herbificationem terræ, cum
Genes. 1. dictum est, *producat terra herbam vi-
rentem*. nam quæ primum inanis & vacua ef-
fet, momento temporis tam variis, tamque
pulchris herbis atque floribus convestita,
& ornata exitit.

Gen. 1.

Per se dabit omnia tellus.

Nigeras.

Ergo, inquit Eliphaz: Tu modo, ô Job,
squalles velut inanis, & vacua terra, omni
honore spoliata, sed herbescens florebis, ve-
stieris floribus, proferes uberrimos fructus,
ornaberis filiis, opibus, famulis. Quid si hoc
ad speciem quoque, & pulchritudinem fi-
liorum referendum sit? certe ad eum sensum
videtur Catenæ auctor interpretari lectio-
nem Septuaginta: *Filii tui erunt quasi omnis*
herba campi. Sicut ager (inquit) qui omni her-
barum genere florescit (Datate Dios unos hios
como unas flores) Vox eadem, *sænum* gramen
vertitur, Psal. 71. & tum multiplicationem
tum virorem, pulchritudinem & gratissi-
mum conspectum affert, *florebunt de civitate*
sicut sænum terræ. (*Gheseb*) herba mollior, te-
nerius gramen, virens, latum,

LXX.
Herba ter-
ra ad pul-
chritudine-
nem.
Herba
quomodo
alias ver-
tatur à
vulgato,
Psal. 71.

Pined. Tom. 1.

XXVI. Ingredieris in abundantia
sepulchrum, sicut infertur
acervus tritici in tem-
pore suo.

1. *Abundantia, de multa etate, ut varie redda-
tur à vulgato.*
2. *Quid plenitudo dierum. Explicatus Moyses,
& Jeremias.*
3. *Ingredi sepulchrum, quid indicet.*
4. *Acervus, & ingredi ex Hebræo, Messoria
mortis falx. Illustratus vulgatus.*
5. *Allegoria sementis, & messis ad vitam huma-
nam relata.*
6. *Quid mori in tempore.*

Didymus D. Thom. Morieris quidem
in summa rerum omnium opulentia,
& copia, nec iterum tibi accider, ut ante
mortem spolieris opibus, quas semel para-
veris, sed te ad sepulchrum usque comita-
buntur. Sed mihi magis placet Chrysostom.
& Philippi expositio, ut *abundantia* non
tam ad opes & facultates, quam ad vitam lon-
gissimam annos plurimos pertineat, nam pro
abundantia est in fonte (*Calach*) quæ vox se-
nectutem significat, quæ est dierum abun-
tia. & ita vulgatus eandem vocem, *vitam*,
vertit iterum. cap. 30. *Vita ipsa putabatur in-
digni*. in quo cum summus sit Hebræorum
consensus in vocis proprietate tradenda,
imo & cum R. Mardochai in suis concor-
dantiis fere eodem modo verterit sicut no-
ster interpretes, *Venies grandævus*, vel, in *abun-
dantia in sepulchrum*, atque cum docte etiam
Pagn. legerit, in *senectute*, Vatabl. in *senio*,
ignoro cur Regia correctius existimaverit,
in *maturitate*, & cur Tygurina dixerit, *per-
veniens sospes*, nisi forte, ut rem per se diluci-
dam obicurarent, & in sacra scripturæ pro-
prietate metaphoras illi suas quærerent.
nam qui in senectute moritur maturus jam
abscinditur à vita, & sospes id est, nullo ad-
verso casu ante naturale tempus rapitur. Se-
nectutem itaque pollicetur, non quidem
molestam atque morbosam, sed vegetam
atque foelicem, id quod indicat *abundantia*
vox, quæ in bonum accipitur, tum etiam
originalis, quæ ut Mardochai ait, proprie si-
gnificat *tempus senii*, in quo vita est vigorosa &
homo adhuc fortis est, quam Psal. 91. viridem
aut uberem senectam vocat. eleganter autem
vita longior & multa senecta *abundantia* no-
mine significatur: est enim velut ubertas
quædam & fertilitas soli & terræ, quæ mul-
torum annorum fructum profert. atque et-
iam vitæ dierum *abundantia* solet in scri-
pturis

Didymus
D. Thom.
Lyra.

Chrysost.
Philipp.

Abundan-
tia de se-
necta di-
citur.

כלה
Vox abun-
dantia va-
rie reddi-
tur à vul-
gato.

Job. 30. 2.
R. Mardoc

Pagninus.
Vatablus.
Tygurina

Abundan-
tia in bo-
num.

R. Mardoc
Psal. 91.

15.

2 Vitæ abun-
dantia ple-
nitudo
dierum.
Gen. 23.
29.
Onkelus. pturis appellari plenitudo dierum, id est, saturitas, ex vocis proprietate, saturitas autem cum abundantia conjuncta est, sic enim fertilem annum Hispanus vocat, annum saturum, anno harro. & sic Gen. 25. Abraham dicitur mortuus in senectute bona (uberi abundantia) propectaque atatis, ac plenus (satur) dierum. Cæterum abundantia, aut plenitudo dierum, non solum est senectus, sed beatæ senectæ amplificatio, addit enim vim & augmentum senii, & significationis, neque solum additur supra senectutem expositionis gratia, ut patet loco Gen. adducto & Jerem. 6. Vir cum muliere capietur, senex, cum pleno dierum, id est, cum valde decrepito. ad felicem itaque, & Job, senectam pervenies viridem, uberem, adhuc multiplicaberis in senectæ uberi, & tandem morieris plenus dierum & bonorum operum, cum nulla jam vitæ diuturnioris cupiditate tenearis.

3 Ingressi in sepulchrū, duo indicat.
Deut. 34. 7. Ingredieris. Venies, perveies, intrabis. Duo autem potest denotare, primum quod sospes eo perventurus sit, non confectus laboribus, & ærumnis, non fractus doloribus, sed integer, vegetus, quæ paretur quæ se puer de yr por supie ala sepultura, sicut de Moyse dicitur Deut. 34. Centum viginti annorum erat, quando mortuus est, non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt. quare ipse videtur ingressus in suum sepulchrum, suisque pedibus concessisse in mortis locum. Deinde vero etiam indicatur sepulchrum domum esse, quam homo jure suo ingreditur de quo alias.

4. **אֶרֶץ**
Acervus
quid.
LXX.
Pagninus.
Vatablus.
Cajetanus.
Ingredieris
Hebræo
quid.
עלה
Pagninus
Tygurin.
Regia. Sicut infertur acervus tritici. In originali est vox simplex (Gadis) quæ in communi acervum frugum significat, forte inde dictum est nostrum, Gahiz, neque ea vox explicat potius fruges congestas in aream ante trituram, quam post trituram in horreis jam conditas, neque explicat potius acervum tritici, quam hordei. Septuaginta paraphrasi usi duplicem sensum indicant ita legentes, Venies in sepulchrum, tanquam frumentum maturum, quod in tempore messuerunt, vel sicut acervus area in tempore comportatus. sed in Hebræo. sicut in nostra lectione similitudo simplex & unica est, quam Pagninus, Vatablus, Cajetanus, & plerique ex recentioribus accipiunt de comportatis in aream frugibus, & dicuntur conjectura verbi inferendi, quod in fonte est, Ghala, ascendere, aut elevari, sicque Pagninus ad Hebræum, licet obscure legit, Sicut ascendit in manus frugum in aream, magis obscure Tygurinus. Quemadmodum frugum acervus increvit. Regia magis Hebraice sed minus Latina, minusque clare, Sicut ascendere acer-

vum tritici, alii etiam Hebræi, quos imitatur Vatablus in annotationibus, legunt: Vatablus. Sicut succiditur acervus, aut messis in tempore suo. arbitrantur enim idem verbum significare succidere, aut cadere: forte per antiphrasim, & intellectum contrarium proprie significationi: & ita explicant id Psalmist. 101. ubi subest idem verbum Ne revoces me.) ne me succidas (in dimidio dierum meorum. quare cum hic de morte sermo sit, legere etiam possumus, sicut succiditur, nam qui moriuntur, excindi, & demeti dicuntur: habet enim mors messoriam falcem: in consummatione enim mundi clamabit Angelus ad sedentem supra nubem: Mitte falcem tuam & mere, quia venit hora, ut metatur: quoniam aruit messis terra.

At Latinus interpres, quia idem verbum significat ascendere aliquid super aliquem locum adducendo, vel educendo; vel afferendo aliquid in medium: ideo dixit infertur, seu affertur, portatur, quod licet ad aream spectare possit, (elegantem enim dicas inferri fruges, & manipulos in aream) tamen potius ad horreum respexisse videtur, nam vis originalis verbi illud peculiare habet, ut significet etiam recedere, vel abscondi id quod elevatur, & ascendit: sicut & nos dicimus, alcar de obra: alcar se las nubes, levantár el campo, cum hæc abeunt, recedunt, finiuntur. sic Num. 11. Nu. 10. 11 dicitur: Elevata est (ascendit) nubes de tabernaculo fœderis. quod explicatur eodem verbo, Numer. 9. Cum ablata esset nubes, quæ tabernaculum protegebat. quare hoc loco adscendere, elevari, inferri ascendendo acervum frugum, erit alcar de eras, y en cerrar el pan. comportatis ex area frugibus in horrea discedere & cessare.

Est vero hæc cum morte similitudo pulchra, nam primum concepto semine intra matris viscera nascitur infans, herbescit in pueritia, adolescit in juvenia, pollicetur fructum, explicat, profertque spicas frugemque bonam, maturefcit in senectæ, arescit, canescit, albicat, demetitur letali morbo, atque dejicitur in lectulum, atteritur doloribus, calcat super illum quasi rex interitus, excutitur, & ventilatur, ut nihil aristarum, id est, bonorum temporalium secum deferat, neque descendat cum eo gloria ejus, tandem comportatur in sepulturæ horreum, educendus iterum, à Deo, ut ossa illi ad immortalitatem germinent. Illud vero minus solidum est, quod alii dicunt, Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut malleta segetes, quæ videlicet suo pondere flexis calamis, & spicis sua sponte curvantes

Mortui de
metuntur
messoria
falce.

Apd. 14.
14.

Illustratus
vulgatus.

Indo ni
ingredieris
recedo
ingredieris
recedo

Nu. 10. 11

Num. 9.
17.

Pulchra
messoria
cum mor-
re compa-
ratio.

Job. 18. 14

Ps. 48. 38

Isa. 69.
14.

Allegoria
minus so-
lida.

tibus terram petunt, procumbunt, concidunt: ita tu jam dierum pondere gravis, tua sponte concides nutantibus cruribus, recurvo pectore, reflexo collo, gravitante capite, sepultura foelix mandaberis.

In tempore suo. Sicut frugibus maturitas est suum tempus, ita homini senectus, quasi dicat: *Non morieris* propter peccata tua *in tempore non tuo*; non revocabit te Deus in dimidio dierum tuorum, nec in via virtutis tuae, videlicet cum adhuc valens, & robustus in virili aetate fueris; non adducet Deus vitam habenas, ut te de medio cursu alacriter currentem revocet, sed currens foeliciter, & pervenies latus ad vitam metam extremam; non quaeritabis moribundus residuum annorum tuorum, quos scilicet naturali cursu juxta tuas vires, vivere debuisses; non tibi mors, non morbus, non subitus aliquis casus suffurabitur, neque vi auferet tuae vitae annos, tuum tibi tempus intactum, integrum supererit.

XXVII. Ecce hoc, ut investigavimus, ita est, quod auditum mente pertracta.

Ecce. Conclusio, confirmatioque dictorum atque adhortatio, ut suis acquiescat monitis. *Investigavimus.* diligenti inquisitione, & veritatis scrutatione atque reconditorum divinae providentiae consideratione judiciorum, rem ita se habere comperi-

mus; nam meae orationi nostri amici libenter subscribunt, videsque omnes ore, oculis, vultu annuere. Vox *investigandi*, eadem Deut. 13. vertitur, *querere sollicite, & diligenter*, & Jud. 18. *Explorare, & diligenter inspicere.*

Quod auditum. A te, tum etiam a nobis ex aliorum antiquorum doctrina, & traditione; sic enim Septuaginta legunt: *Ecce hac exquisivimus, hac audivimus.* omnium ergo sapientum consensus summa vel contumacem, & suae sententiae nimium amantem potens est comprimere: Vel, audisti jam quod e re tua sit; ego dixi, & quod mei muneris erat, praestiti, tu quod tuum est mente pertracta. Septuag. Tu vero scito tibi ipsi, quid egeris, id est, explora temetipsum, ut de peccato, quod in te invenias, te statim poeniteat. Proprie ex Heb. Audi & scito tibi, id est, hac tu in tuam utilitatem convertere. August. Scito temetipsum. At vulgatus dativum illum apud Heb. saepe redundantem contempsit; vel quidem scire tibi, perinde esse putavit, atque scire tuum, quasi diceret: Te cum cogitat tua mente pertracta. Quod vero

Tygurina paraphrasis habet; *Hac a quo animo percepta poteris apud te ipsum dijudicare; non valde congruit originali.*

NOTATIO
RERVM INSI-
GNIORUM,

QUÆ
in commentariis fu-
lius explican-
tur.

a **Varia & multiplex sum harum
vorum interpretatio, tum inter-
pretum sententia, & ut hoc loco
adversus hereticos astruatur in-
vocatio sanctorum integro v. 1.
praesertim num. 30**

b **Quis proprie stulticia gradus no-
setur ab Eliphaz, & ut impatien-
tia arumnarum, & insolentia ani-
mā spectent ad insignem stultitiam,
v. 2, num. 2, 3, 4**

c **Qui proprie parvuli appellantur;
& ut tum hos, tum magnates &
locupletes invidia & concupiscen-
tia oculorum infestet paulo fustior,
& ad mores opportuna tractatio v.
2, num. 6, 7,**

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.

CAPVT
QUARTUM

Icendi studio ardens Eliphaz, præce-
dentibus orationibus confirmationem
huiusmodi non sine amarulentia subjun-
xit. His meis dictis, imo divinis potius
oraculis, quibus me præ cunctis morta-
libus divini numinis bonitas dignata est
fidem te adhibere oportet, amice Job,
atque plus mihi recta monenti, quam tuæ causæ sententiæ-
que tribuere; a cuius neminē invenire poteris patronum;
nam si quem haberes, debuisses sane confestim proferre,
atque solo illius indicato nomine te tueri. * Verum satis
mihi persuasum est, neminem sanctorum, vel angelorum,
vel hominum (nam de impiorum patrocinio quid loquar?)
de Dei providentia, de humana imbecillitate, de miseriis
& arumnis aliter dicturū, aut iudicaturum, quam à me au-
dieris. Atque utinam is tu esses, quem Deus, vel angelus
suo verbo, suæque respōsione & oraculo dignaretur, sed re-
spondebunt scilicet indignanti et furenti humuncioni, qui
ea verborum amarulentia, & orationis acerbitate, pæne
ad insaniam usus fuerit, ut jam nunc quantumvis clames
& supplex deprecereis, minime faciles sanctorum angelo-
rum, ne dum divinas aures experturus sis. Sed non ideo ti-
bi ab oratione & sanctorum invocatione cessandum fue-
rit, quo, tanquam extremo remedio in deplorata ista tua
calamitate te usus sis, ad meliorem, & sanio rem men-
tem à superis obtinendam, & Deum tibi multis rationibus
infensum, placandum atque leniendum.

Verum enimvero merito sævit in te divina ultio; nam
tui similes b stultos homines * malorum impatientes, per-
citos ira atq; furore, verbis audaces atque temerarios, ad-
versus Deum divinamq; providentiam excandescentes &
insolentes misere perimit non solum divini numinis ira &
justa ultio, quam adversum se provocat stultitia cum stul-
tiloquio, & superbia conjuncta; sed sua ipsius etiam stul-
tissimi hominis indignatio, & tristis atque amarulenta di-
vinæ providentiæ criminatio, qua intra se disrumpit, exi-
tio est * Neque tantum huic pesti animorum (iracundiam
atque superbiam dico) obnoxii sunt magnates (addam)
opulenti, & fœlices, verum etiam c parvuli, & miseri qui-
que, licet hos quidem invidia velut parvulos præsertim in-
festet: id quod in te quoque, ô Job, experti sumus: nam ita
te dejecit, pusilloque animo effecit ista tua calamitas, ut,
quos fœlices videas, non nisi tua, quam amisisti fœlicitate,
fœlices factos esse existimes, quo quid magis puerile, ma-
gisve stultum credi, existimarique possit? neque ô Job, tam
leviter, tam pueriliter, tam inconsiderate egisses aut lo-
quutus fuisses, nisi tanta externarum rerum concupiscen-
tia, & quasi æstu quodam laborasses, puerorum instar, qui
quidquid splendet ubicunque tandem conspexerint, invi-
dent aliis. Illis ergo caducis fluxisque bonis, cum omni via
& ratione comparandis nunquam non incubueris, nunc
quoque amissis æstuas adhuc; & quæ te oculorum concu-
piscencia, libido, invidia semel perdidit, perdet quoque
funditus, & extremo dabit præcipitio.

Voca ergo

Sic est

qui tibi respondeat
* & ad aliquem san-
ctorum convertere,

Vere * stultum inter-
ficat iracundia,

* & parvulum occi-
dit invidia.

Sed

³
Ego vidi stultum

firma radice,

Et

maledixi
pulchritudini ejus

statim.

⁴
Longe sicut filii ejus
à salute,

† conterentur in por-
ta,

† & non erit, qui e-
ruat,

⁵
Cujus

messem
famelicus comedet
& ipsum rapiet ar-
matus:
& bibent † sitientes
divitias ejus,

Sed age, ne sine manifesta ratione rem efficiam, ex tuae familiae domusque interitu, latentem animi tui impietate proculdubio eliciam. vidi profecto saepe, saepeque expertus sum nonnullos divites, quos suae illorum opes dementarant, atque audaces, superbos, temerarios, & stultosque effecerant, qui cum prospere agerent, multisque liberis atque famulis cingerentur, referebant sane proceram aliquam arborem, annosam, amplam, alte defixis radicibus nitentem, cui bene culta, beneque amica terra circumjecta esset, convenienti humore temperata, & succi plurimum, atque alimēti subministrās: mirum enim, quantum incrementi exsugāt ē terra impius. Sed non mirum crescere, florere, germinare in terra, qui de terra vivit, homo terrenus: nam coelestis non habet matrem, sed novercam, terram: in qua non secus vivit & crescit, quam radix in solo siticuloso. † Sed cum tantam impiorum foelicitatem contemplor, tantaeque arboris amoenitatem & pulchritudinem in amœno & fertili solo confita, me continere non possum (urgente etiam & conmovente me spiritu) quin * male ominer, & imprecer tantae foelicitati, & pulchritudini. Præterquam enim, quod cum hæc maxima est, suspecta esse debet (nam summis negatum est stare diu) tamen non illa vera, sed adumbrata foelicitas est, non arbor, sed vilissima herba, nulla illi radices, nulla stabilitas: nam adulterinae plantationes nullas dant radices altas, nec stabile fundamentum collocant. Quare impiorum omnium ex suis sedibus, domibus, opibus convulsio, eradicatio, interitus certissimi certiora sunt. tu nunc † sero licet agnosces hæc, o Job; agnoscentque impii omnes aliquando: sed sapient sero. Ego (quæ Dei gratia erga me est) nunquam in errore impiorum demoratus, statim atque in mundanam rerum imaginem oculos conijcio, hæc mecum ipse mente pertracto, atque sævissima impiorum supplicia, & rerum omnium, quæ ad illos pertinet, everfionem, meos ante oculos propono. ¶ Adeo enim nocet paterna filiis impietas, ut extremo exitio pereuntibus nemo illis salutis opifve minister, aut auctor adesse velit: nam clamantes, & opē implorantes reliqui negligent; atque clamoribus quotidianis importunis; defatigati longe ab illis recedent, proptereaque cunctis inspectantibus publicum spectaculum mundo dabunt incredibilis cladis, & miserandi exitii. † & (quod humana infœlicitatis non ultima pars est) sistuntur iudicio, plurimis et molestissimis litibus intentis, atque de plurimis criminibus apud sævissimos iudices delati, & cum judicabuntur exhibent condemnati nunquam non sua causa caventes † irato illis multumque indignate iudice, atque opē & officium suum advocato, patronoque negate. Quis enim vindicare ab ærurnis velit eum quē fastidit Deus, aut qui princeps, atque iudex iratum se præbuit. † Tum impius bonis jam partis & cōquisitis minime fruatur, non enim labore suo uti permittetur: nam postquam plurimos arandi, seminandi, tritrandi, in horrea denique cōdendi labores suscepit non deerit g famelicus aliquis, perdēdi, dissipandi devorandi avidissimus, et alienæ substantiæ siticulosus, qui cōditas fruges vel exhauriat, vel dissipet: aut hæres aliquis iniqui divitis, qui mirabili celeritate, & festinatione congestas & cōquisitas summa sollicitudine, atque labore divitias abliguriat. Tum etiā armati prædones, à quorū vi, & impetu nihil satis totum est, qui non claculum & ex insidiis, ut ignobiliores meticulosioresque furculi, sed palam et impudenter irru-

d Stulti nomen quadrare in divites & quare. & ut sit arbor amplissima similis; rursusque non arboris, sed herba vilissima utiliter explicatur, v. à num. 2. usque ad 5.

e Ut omnes tandem vanitati maledicant, ut iusti statim, nam opportune sapiunt, indicatur v. 3. n. 9.

f Quam sit acerbum impiorum supplicium, non possit uti bonis cōquisitis. & ut iustus Deus & bona, & bonorum usum concedat. v. 5. num. 2.

g De famelicis, & sitibundis accuratior tractatio ex Hebraeorum radicibus. vers. 5. num. 3. 4. 5.

ptio.

ptionem faciant, involabunt in domum, agros, horrea impii hominis, cunctaque vastabunt, atque diripient: nec non + barbari alii, silvestresque homines, aspectu feri, morib. & immanitate horribiles, nunquā non prādam sitientes, exorbebunt atque exhaurient improborum bona. Quare custodiri minime poterit, quod ab omnibus appetitur; minimeque defendi, quod expositum est famelicis, sitientibus, armatis, pauperibus, avaris, hostibus, servis, furunculis, prādonibus, inimicis domesticis, externis militibus, avidis hāredibus.

Neque vero casu hāc impiis accidere putandū est, velut ea, quæ nullo prius jacto semine terra sua sponte profert: neque in externam aliquam, levissimamq; causam supplicia impiorum, calamitatesq; cetera referendā; sed in divinam vindictam scelerum vindicem; quæ mortalium peccatis provocata, dignas ab improbis pœnas exigit. Hinc nempe germinant spinā, hinc bruchus, locusta, ciniphes oriuntur, deo operante, & efficiente, nostrorum suppliciorum seges uberrima multiplicatur, & crescit.

Proh rem dolēdam, ad peccata & scelera natus videtur homo, atque compositus, pariterq; ad labores, & arumnas, ceterasq; peccatorū suorum pœnas. In has tu, o Job, merito jam incidisti, nam cum voluptuariam vitam consecraveris, sine ullo laboris aut lassitudinis dispendio divitias comparare, & rem tuam augere moliebaris, atque adeo sic obtinuisti, ut festinato ditesceres. Sed cum ex iniquitate, & multorum injuria, & direptione opes illæ tuæ comparata fuerint, evanuerunt tandem, ut scias, quoniam homo es, atque in mortalium labore & victus comparandi sollicitudine reliquorum mortalium, qui ad laborem nascuntur, non dissimilis: Sicut enim volandi celeritate, & assiduitate victum quærit, & invenit avis, sic in labore vultus sui vici pane suo hominem oportet. At filii diaboli, qui parentem superbix imitantur, laboris atque lassitudinis exortes, volare nituntur & passerulorum instar, qui neque ferunt, neque metunt, è rapto vivere. Sed volitent nunc, quantum volent libere, ut sese malorum atq; pœnarum laqueis eripiant, incident profecto istiusmodi volitantes scintilla in aternū ignem, qui paratus est diabolo, & angelis ejus. Interim erigit sese homo, & in altum tollitur, ut velut scintilla splendidissima, in omnium oculis fulgeat & splendeat; sed facile igniculus ille, atq; splendor levissimus evanescet, & extinguetur, neque ex volatu sublimi majus emolumentum habebit, quam, ut cunctis spectantibus, & iridentibus, extingatur. Verum ne te propterea, amice Job, despicias; nāq; homo cum sis, nō nisi humana pateris, neq; de te arūnosissimo licet, minor cura est optimo mundi totius procuratori, & provisorio Deo, quā de aviculis, quibus nihil laboratib. sed per otium & delicias catillantibus, quotidianum victum impendit, multis sane passeribus melior apud illū eris. Tu interim kaltilia imitare, & alacré te præbeto ad arripiēdos, sustinendosq; labores, & si quam tibi tolerantiā materiā & occasionē propositam videas, ne fugito, sed cōvola ad illā: inde n. beatā tibi vitā prādam facies & patientiā non cures tantū, sed volabis ad propositum bravium. Hāc dum loquor, continere eluctantē pectore gemitum quis possit, nā ad humanas arumnas illud quoque accedit, ut funestissima laves, & dæmonū catervā, velut Reguli volātes, et jaculatrices viperā humano capiti involitēt & letali morfu male securum hominē opprimant, cujus re-

& bibent + sitientes
divitias ejus

6

Nihil in terra sine
causa fit,
& de humo non egredietur dolor.

7

Homo nascitur ad
laborem,

h Divitia qua sine labore comparantur, ut male audiant in Scriptura, male etiam dilabuntur, & impiis divitiis millitudo quadam, & animi inerticomes adsit, opportuna digressio v. 7. num. 2. 3.

i Copiosa, & accurata Avitatio, qua, qualisve hoc loco accipienda sit, ubi multa ex Hebraea origine, multa ex Scriptura, tum ad mores accommodata proponuntur v. 7. ann. 5. usque ad 11.

Re sit convolandum alacriter ad arripiendas propositas arumnas, & patientia occasiones, & primum etiam, & de quibusdam istius rei gradibus, videlicet, ambulando, currendo, volando, utilis consideratio. v. 7. n. 7. 8.

l Ve Avis in malum accipiat, & de funestis exitiosisq; avibus aut alatis serpentibus, non pauca ex saeris & prophanis. v. 7. n. 9. 10. 11.

& avis ad volatum,

ntinam

8
Quamobrem ego
deprecabor Domi-
num.

& ad Deum ponam
eloquium meum.

9
Qui facit magna, &
inscrutabilia, & mi-
rabilia absque nu-
mero.

10
Qui dat pluviam su-
per faciem terræ:

& irrigat aquis uni-
versa.

11
Qui ponit *humiles
in sublimes:
& mœrentes erigit
sospitate.

12
Qui dissipat cogita-
tiones malignorum,

utinam in te, ô Iob. nūquā videre licuisset, expressam ima-
ginē. Sed quidquid id tandē sit dei summā sapiētissimamq;
providentiā semper ego suspiciam, & reverebor, atq; te
illam (si sapiēs) agnoscere oportet. Sed tū de te, deq; Deo,
ut libet, sentito; ego gratias immortales illi agam, quod tui
similis non sim divinæ providētiæ criminator, diviniq; &
humani juris violator. Ego enim, si in adversum aliquem
casum inciderem, ea mente sum (quam tibi quoq; inesse
percipio) ut Deū deprecer supplex, atq; oratione & animi
submissione illius iram & iustitiā indignabundam leniam,
atque exantem; & si opus fuerit, mearū ærumnarū & sup-
pliciorum causam ab eo requiram, nihil de mea sanctitate
sublime senties, imo supplici demissoq; animo, cum for-
tissimo Deo imbecillus ego homuncio colloquutus.

Quis enim, vel ut suam arrogantia & fastū deprimat, vel
ut suū animū consternatū atq; jacentē erigat, non admire-
tur supremi numinis potentia, & mirabilitatē in agendo,
atq; efficacitatem in providendo & disponendo. Is enim
profecto non solum parat, disponit, aptē & exquisitē fa-
cit hanc, quam conspiciamus, cælorum molem maximam,
atque pulcherrimam, verū etiam insignes quosq; magni-
ficantissimosq; naturæ effectus, quorum rationes & causas
non possit humana sapientia ad profectum omnes inve-
stigare, ut vel ex hac ratione nemo possit suarum miseria-
rum, quas mirabilis Dei sapientia dispensat, causas per-
spectas habere: proptereaq; oporteat, tum supra naturam,
in miracula multa contemplari, quæ nobis videndi assidui-
tate & usu viluerunt. Neq; mirum; nam cum divinæ sapi-
entiæ atque potentia effecta sint ista etiam naturæ opera, in-
telligentiæ nostræ vires facile superant, tum magnitudine
& præstantia, tum numero atq; multitudine penē infinita.

Et, ut de plurimis pauca proferam, certē n. pluviarum &
imbrium partitio in diversas terræ partes, diversisq; anni-
tempor. tam mirabilis est, ut non nisi auctore naturæ om-
nino digna videatur: est enim non solū illius sapientia, ve-
rum etiam bonitatis atq; munificentiæ erga mortales præ-
clarum testimonium. Quid, quod fontes atq; flumina, tum
terræ proventus vitam ipsam mortalium variis rationibus
sustentant atq; recreant? Neq; tantum divina munificen-
tia atque liberalitas intra frumentarios agros, aut alia cul-
tiora loca se continet, ex quibus fructum & utilitatē ho-
mo percipere possit; verū etiam deserta & horrida loca,
penitusq; inaccessa mortalibus cœlesti imbre perfundit,
atq; beneficium se inutilibus cautibus, & asperrimis saxis
benignum mitemq; præbet; universa deniq; fovet atque
complectitur. Interim tamen aquarū ministerio, quibus
vivunt homines, impios subvertit, penitusque demergit.

Neque solum Deus potestate, insitaq; fortitudine uti-
tur ad puniendos deprimendosque superbos, sed etiam
ad eos, qui * oppressi fractiq; sunt, erigendos & recrean-
dos; o confert enim honores quibus ille vult, & dignitatis
gradus, idemque abjicit ad locum infimum & ignobilis-
simum, tum mœrore & luctu tabescentes in p. sublime e-
rectos, in tuto constituit, atque in summo tum salutis &
incolumitatis, tum honoris & felicitatis fastigio collocat.

Interim astutos vafrosque homines, plenos malignita-
te & dolo, ut qui suæ sapientiæ atque providentiæ infestis
infensique sint, dissipat atque evertit, dolosque omnes at-
que machinamenta eludit, ne ad q. finem optatum cogita-

m Miraculi operatio ad ad na-
tura opera accommodari pos-
sit, quadam ex Scripturis, &
Patribus v. p. n. 9.

n Vi sint pluvia divina poten-
tia, & munificentia peculiaris,
& oportuna materia v. 10. n. 1.
& 2. & divini etiam supplicij,
& iustitia n. 4.

o Honores & dignitates non ab
alio quā a Deo querenda ob-
servatio utilis v. 1. n. 1.

p Locum eminentem & subli-
mem proprium fuisse magistra-
tum, nobilissimorumque viro-
rum, multis probatur ex sacris
& prophetis v. 11. n. 2.

tio-

¶ Ut Deus atque iusti viri cogitationum suarum finem praestitutum feliciter attingant, ut impij dispendiis ingentibus nihil tandem perficiant, explicatur. v. 12, num. 3, 4, 5, 6.

¶ Summum dimicandi genus, quo adversus sapientiam humanam utitur Deus dum hosti armis detractis, hostem interimit. v. 13, n. 2. cum etiam multiplex translationis ratio, quae in illo, apprehendendi verbo latet. ¶ ad morum instructionem cum utilitate adduci potest. 3. 4, 5, 6, 7.

¶ Ut Deus supplantet, & eludas praesens homines, & quae sit istorum pravitas, quod concilium quae capiendi consilij precipitantia, & temeritas. v. 13, num. 9, 10.

¶ Quis sit gladius oris, quae lingua virulenta vis & crudelitas adductis variis sacris translationibus tractatur v. 15, n. 3. ¶ Quorsum Deus permittat iustos in manus incidere hostium & calamitatum, cum avertere potuisset, opportuna consideratio. v. 15, n. 5.

tiones suas promovere possint; tum etiam ita illorum conatibus obest, atque resistit, ut omnem sapientiae laudem, quam sibi arrogarant, illis eripiat. ¶ Nihil igitur firmum, nihil diuturnum ab illis fit, & quae coeperant & excogitaverant ex praescripto & decreto suae calliditatis & astutiae omnium ludibrio & irrisioni exponit.

Digni profecto, ut quis suis consiliis, suaeque sapientiae confisi adversus numen insolescant, & suis se cogitationibus, quasi fortissimis munimentis inclusos, & munitos adversus omnem impetum arbitrantur, Deus obsideat, capiat, apprehendat, everisq; munitionibus & machinamentis humanae astutiae, viribusq; confraetis penitus destruat, & suis illorum telis in ipsos retortis confodiat, atque defigat. Quid quod traducit iniquos hos pravorum consiliorum machinatores, dum quae illi machinantur in intimi cordium recessu, omni reiecta facie in publicum omnium conspectum profert, atq; sua ipsorum astutia & dolis illos constringit, inextricabilibusq; difficultatibus obligat. Fugiant illi licet, sed insequentis Dei manum effugere non poterunt: videlicet quantumvis longissime suis cogitationibus peregrinentur, captos atque comprehensos extremae stultitiae arguit, & reprehendit sapientissimus Deus. Tunc tandem cognoscent miseri, non solum per se singulos aberrasse, verum etiam, quae coacto versutissimorum hominum concilio, tamquam saluberrima, atq; opportunissima consilia stabilierant, exitiosa sibi extitisse: nam perversos vastosque supplantatores illos, supplantat Deus, praecipitesq; agit in deliberando, ut perturbate omnia efficiant, & rem, quam instituunt, accelerando perdant. Sed quid non pravam atq; perversum constituatur in eo conventu, cui praesiderementia sapientia, verissimaque stultitia, atque mentis & consiliorum omnium perturbatio?

Illud etiam versutorum hominum supplicium amplificat, quod non solum praecipites sunt in constituendo, ubi multa deliberatione opus esset, sed ubi res valde facilis incidit, atq; ipsa meridiana luce clarius, multo timore pedetentim progrediantur: non aliter quam si in multa caligine versarentur, atq; non tam mature, quam inutiliter & superstitiose cunctando in rebus facilibus summas ipsi difficultates adsciscant. ¶ Crassissimis igitur tenebris circumfusi ad ea perficienda, quae non vident, nec provident, manus praetendent, instar caecorum, quos sine duce in multa discrimina incidere necesse est.

Sed ne quisquam existimet, Deum optimum ad puniendum potius, quam ad benefaciendum propensorem esse, certe ingentibus his suppliciis impiorum, non minus illustris erit miserorum sublevatio: nam egenos & pauperes, qui ab omni amicorum, vitiorumq; praesidio destituti sunt, tuebitur Deus, neq; permittet ullis impiorum consiliis, exitiosisq; blandimentis decipi, aut ullis calamitatibus laedi, ullisque minis, mendaciis, maledictisve, quae solent instar gladio acutissimorum vitam famamq; confodere, quicquam illos detrimenti recipere. ¶ Quid quod etiam retundet fortissimorum hostium robur & vires, captamq; praedam per summam vim & iniquitatem, ex illorum manu potestateq; extorquebit: non enim perditos & dilaceratos vult, quos in hostium immanissimorum manus incidere permittit, sed potius per summam hostium ignominiam, atq; suorum gloriam & laetitiam incolumes tandem servatos & ereptos.

Haec

ne possint implere manus eorum, ¶ quod coeperant.

13.

Qui apprehendit sapientes in astutia eorum:

& consilium pravorum dissipat.

14.

Per diem incurrent
¶ tenebras.
& quasi in nocte, sic
palpabunt in meridie.

15.

Porro salvum faciet egenum.

¶ à gladio oris eorum,
¶ & de manu violenti pauperem.

Hæc Deus agit, ut qui nullis est viribus, bene sperare sciat, & ut injustus minime efferatur, sed os, quod multa jactare solebat, comprimi, elatumq; supercilium deprimi aliquando discat. cum semel igitur se viderit, qui exhaustus erat omnibus bonis atque viribus mirifice ereptus ex omnibus discriminibus, nunquā deinceps despondet animum pristini beneficii memoria erectus. Hæc ideo dixerim, o amice Job, ut nullæ te ærumnæ ad desperationem compellant, cum potius x spē nutrire & confirmare possint, & ut tuo exemplo iniquos doceam, non impune abituros, si se in aliorum perniciem effundant, & adversus pios exitiosa & impia consilia ineant, eorum enim non solum opera & conatus, sed verba ipsa, & orationes fictas & simulatas execratur Deus, nam & cum furunt, impias contra illum, nulla religionis habita ratione, voces jactare audent. Erubescens igitur tandem, & tam mirabilem contra te pro iis & justis eripiendis Dei potestatem experti, planeque stupefacti, vix y hiscere audebunt: nihil enim habebunt, quod juste opponere possint divini numinis æquitati, atque sapientissimæ humanarum rerum gubernationi & providentiæ.

Cum verissima itaq; sint, quæ tibi à me dicta sunt, beatus vere septiesq; felix ille erit, qui cum ita Deus agit, ut illum dum vivit, ad suorum scelerum pœnitentiam resipiscantiaq; adducat inflictiis pœnis atque doloribus. nam pro omnib. ærumnis, quas patienter ille perferrer, ingentem bonorum omnium cumulum illi ominor, imo verissime polliceor, atque denuntio. Neque vero solum ego, nam idem ipse qui afflictus est, beatioris vitæ x spem quandam non levem concipiet, cum ipsis ærumnis natam, atq; nutritam. Tanrum ille se Deo punienti & verberanti supplicem præbeat. a Hanc igitur, o amice, calamitatē, & amarissimam potionē, quam tibi Deus ipse ad tui animi medicinam proponat, ne tibi stomachū moveat, ne cum fastidio & nausea abjicias, ne tanquā rem inutilem vilemque asperneris, cum res sit longe salutaris, atq; b præclara: nihil enim tibi aut potius, aut antiquius esse debet, quàm ut Dei correptionem x quo animo suscipias, atque grata voluntate complectaris. Sunt enim etiā ipsa nostrorum scelerū supplicia paternæ Dei erga nos benevolentiae argumentum clarissimū, ne te igitur comminanti, flagellanti, corripienti Deo parenti optimo subtrahas, o Job; format ne ille flagello & verberē ad omne viri perfecti officiū. quare utilitate & comodo oranem animi mœrorem atque defatigationem abunde compensatum iri judicabis.

Cum enim c vulnerat Deus, doloremq; infert, non tor tor ille est, sed indulgentissimus medicus peritissimusque chirurgus, qui non solum alligandi, curandique vulnera & ossium contrafractiones scientiam probe novit, sed etiam cum vulnus ulcusve exigit, amplius secare, aut aperire, ut vel sic ad internas animi partes læsas & affectas, facilius perveniri, latitans plus abstergi, callosa labia emolliri possint. quod ille primum aut urit, aut secat, sanat confestim, & non pristinæ solum, sed multò firmiori saluti & integritati restituit, interim vero dum curationem efficit mollissimis deliramentis utitur, & ipse sua manu lineamenta tenuissima carpit, & corradit, quæ vulnere inserat, omnemque indulgentissimi medici operam præstabit, ut minimum vulnerando noceat, salutemque brevissime efficiat. Quamvis enim non vulneret solum, sed perfodiat,

16
Et erit egeno spes & iniquitas autem contrahet os suum.

17
Beatus homo qui corripitur à Deo.

Increpationem ergo Domini ne reprobes.

19
Quia ipse vulnerat, & medetur.

Percutit, & manus ejus sanabunt.

x Ut ærumnæ, & calamitates spem nutrant & foveant, quadam ex sacris. v. 10. n. 1.

y Quale sit impiorum silentium cum se viderint correptos divini supplicio, & quid eo silentio indicatur, opportuna ad mœros quadam. v. 10. n. 3. & 4.

z Ut sit beatitudinis spes cum ærumnis conjuncta, & ut spes gloriosa sit, nonnulla ad ærumnarum gloriam explicandam v. 17. n. 3.

a Allegoria calicis, & amaritudinis, nausea, & aliorum huc spectantium, qua ad tribulationes spectant. v. 17. n. 4. 5. 6.

b Tribulationes pretiosissima, & charitatis divina erga nos pignora. v. 7. n. 7. 8. 9.

c Ut hæc omnia referantur ad medicinam chirurgicam, & ut Deus in nostris vulneribus aut ulceribus curandis omnia medicamina præclare obeat, atque sua potentia, & charitatis certissima documenta præbeat. toto v. 18 sed præsertim nu. 1. 3. 4. 6. & ut Dei sectiones & usiones salutares sint. n. 2. & 4.

19
In sex tribulationi-
bus liberabit te, & in
septima non tanget
te malum.

20
In fame eruet te de
morte;

& in bello de manu
gladii,

21
A flagello linguæ
absconderis.

Non timebis cala-
mitatem cum vene-
ris.

22
In vastitate & fame
ridebis,

& bestias terræ non
formidabis.

23
Sed cum lapidibus
regionis pactū tuum.

transfigat, contundat, remediū & curationem opportuna
statim adhibet, quasi facti dolorisque inflicti poenitens.

Nunquam itaque in tot incidēs ærumnas atque discrimina, 4 septem licet, imo innumera sint, quin semper te ille incolumem liberumq; reddat. ita tamen ut nō semel labi in ipsa discrimina patiatur, ut te cum illustriori suæ potestatis commendatione eripiat, aliquando etiam ipsa discrimina longe propulsabit, ut securus lætusque deinceps agere possis. Verum illud forte divina providentia constituet, ut in sex hujus nostræ vitæ hebdomadæ dieb. nullus tibi sine labore & dolore feriat illucescat, ut in septima tandē æternitatis luce longe lætissima atq; clarissima gaudendum & feriandū sine ulla vicissitudine laboris sit. Fieri etiam poterit, ut si in sex multisq; tribulationibus perferendis constantem invictumq; te præbueris, septimus tandē in hac tibi vita lætissimus affulgeat dies, in quo malum nullum timeas, sed summa pace potiaris. Atque ut ex his potissimum reliquas colligere possis, sex, septemve tibi proponam calamitatum genera, quæ ut gravissima & molestissima solent homines perhorrescere.

In fame publica, & communi annonæ caritate, e qua publica solet Deus scelera punire, efficiet ille, non solum ne fame pereas, sed ut neque famelcas, præstitoque necessario victu, quem ille pro sua benignitate curabit, atque præbebit, quasi per soluto pretio te redimet ex morte, macie, & tabe, quæ famem & frugum inopiam comitantur, regionesque devastant. Si forte immanissimi hostes tuos fines infestarint, multorumque sanguinem profuderint, atq; in te jam mucrones strinxerint, manus atque gladios illorum continebit, retrahetque divina potentia, multò humanis viribus potentior, omnium itaque hostium conatus adversum te in vanum recident.

Tutū te præterea reddet à falsis adversariorū calumniis & iniquis delationib. quæ tibi verbera aliasve poenas lege constituas, afferre moliantur. Neminem tibi detrahere, & linguæ flagello diverberare tuam famam parietur. Nam quem non dolorem efficiat, quodve detrimentum non afferat honestis viris lingua adversariorum petulans, & effrenata, aut vero in objurgando & mordendo nimium præceps, nimiumq; efferata, tum vero secure & tuto ages nullum vastatorū prædonumve impetum pertimelcens.

Quin etiam tyrannos & prædones valde famosos irridere poteris, nulloque negotio à tuis limitibus propulsabis, & cum circumvicinæ regiones devastatæ fuerint, tamen eris munitus, ut cum nihil triste evenire tibi posse persuasum habeas, ridere & exultare possis. Sed esto in ipsa vastitate & fame sis, tunc te Deus sua ope & consolationis pabulo reficiet, ut vastatus atq; famelcens nullam animi ægritudinem patiaris, ut nunc doles & ejulas, sed potius rideas gaudeasq; vehementer; neque solum ferinis moribus homines nihil tibi nocebunt, sed neq; bestias lævissimas formidabis: nō enim venenati dentes rabidive morsus viris sanctis, & laborum patientissimis nocere solent.

Perinde itaque immunis eris à malis omnib. quàm lapides ipsi, saxaq; durissima, quæ nulla vis comminuit, aut e sua sede convellit. His tu cum propter mentis firmitatem atque constantiam similis existere curaveris, calamitatum omnium impetum sine jactura excipies. Quid, quod nec ipsi te lædent lapides, sed saxosa & aspera loca facilem tibi aditum tramitemque præbebunt: & quæ alii

d De numero septenario, & sennario, de creationis hebdomada, & de Sabbatho, & sabbatismo peculiaris quadam, v. 19 præsertim n. 1. 4. 5.

e Fame & sterilitate Deum peccata mortalium punire, & contra verò necessario victu, & dimenso quotidiano suis iustis consulere, observatur v. 20. n. 2. 3.

f Quam sit immane & ferum malum, lingua. Cur nunc flagelli similis dicatur, cum antea gladii & sagitte appellationem habuerit, v. 21. n. 3. 4. 5.

g Qualis sit iustorum afflictio, tum risu & gaudium, explicatur, v. 22. n. 1.

steri-

h De lapidibus terminalibus multa ex prophana, & ut in rem præsentem apposite quædant.

Tum etiam de extraordinario apud Arabes crimine, quod Scopelismen vocant. v. 23. n. 4. s. 6. 7. 1.

i De Dei erga suos patrocinio adversus omnia malorum genera, opportuna digressio. v. 23. n. 9.

l De significatione speciei domus, & de uxoris officio tum ad Scripturam, tum ad mores quædam, v. 24. n. 3. 4.

m Allegoria messis, & frugum comportatarum in aream & horrea relata ad humanam vitam atque mortem. v. 26. n. 4. 5. 6.

Tum etiam de abundantia quædam, quæ sicut in frugibus, ita & in annis est. n. 1. 2. 3.

sterilescunt (quis enim è saxosa & inculta terra fructus percipiat?) Juberem tibi multorum fructuum copiam profundet, tui vero agri & fundi non alio custode quam ipsis lapidibus. & h limitibus defixis indigebunt: nemo enim audebit illos refigere: sed quasi sint Jobi perpetui limites, & immobilia saxa, & quasi inito cum hostibus pacto & fœdere, nunquam violando, nemo neque agros, neque agricolas infestare volet, neque ominosis illis & nefastis lapidibus, qui mortem & miserandum exitium minantur, agrum tuum sterilescere, & incultum relinqui, nemo tam audax & projectus erit, qui tentet, atque feræ ipsæ, quæ gregibus insidiari solent, & sata atque vineta demoliuntur, quasi pactis & stabilitis induciis, nullas jam cum tuis ovibus, agnis, hœdis inimicitias gerent. i Quis enim attingere audeat eum, quem in suam fidem atque patrocinium Deus ipse rerum omnium Dominus suscepit?

Felicitas tunc tandem Jobi omnium ore atque sermonibus celebrabitur: atque certissimo experimento comperies incredibilem esse, ipsaque tua spe longe majorem tuæ domus, familiæque; universæ pacem, & bonorum omnium affluentiam. Illud enim, quod peculiare quoddam genus felicitatis est, domesticorum concordia, non desiderabis: filios n. familiaresque; omnes habebis summa charitate devinctos, & neque inter se, neque tecum ulla illi contentiones exercebunt. Quid n. profuerit externis non tentari bellis, qui turbis redundat intestinis? Nihil igitur erit in tanta tuorum domesticorum prosperitate, quod tibi ullam irascendi materiam afferat. † Nam cum in domum tuam bonis omnibus pulchre instructam, uxore potissimum, quæ domesticæ suppellectilis optima & pulcherrima pars est, ornatam ingressus fueris, requisierisque pro tuo optimi patrisfamilias munere, quid domi geratur, recensuerisque domesticos rationem à singulis exigens, nihil erit quod non præclare efficias, & sancte atque sapienter administres.

Experimento quoque ipso disces, fore ut jucundissimam atque numerosissimam filiorum atque nepotum posteritatem habiturus sis, † multisque velut pullulantibus germinibus & tenerioribus surculis ad aspectum gratissimis convestiaris, tanta ubertate quanta solet fertile fructus, omnisque generis herbas ex se fundere.

Cum verò fato concessurus sis, in summa tunc rerum omnium opulentia & copia versaberis: non enim continget ut rursus ante mortem opibus spolieris, quas semel comparaveris. Tum ad longissimam felicissimamque senectam pervenies non minus annorum multitudine, quam divitiarum affluentia cumulatus, sospes & lætus, nullis ærumnis confectus, nullisque doloribus fractus, sed integer atque valens tuis ipse pedibus concedens in tuum sepulchrum: & veluti acervus tritici conderis in terræ horrea: aut velut mature segetes suo tempore demesse, & in aream comportate.

Certe hæc, quæ ex me audisti, non meo tantum judicio, sed multorum sapientum testimonio, post multam divinorum rerum considerationem atque exquisitam disputationem computata tibi propolui, videsque nostros hos amicos meæ orationi subscribere, atque ore, vultu, oculis annuere, nihilque præterea habes quod jure possis opponere. Tu quod reliquum est, quæ audisti & accepisti in rem tuam confer, atque explora temetipsum, ut si quid latentis sceleris in tuo animo deprehenderis, continuo facti poenitentia deleas, atque æqui bonique tandem universa consules.

& bestiarum terræ pacificæ erunt tibi.

²⁴ Et scies, quod pacem habeat tabernaculum tuum.

† & visitans speciem tuam non peccabis.

²⁵ Et scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum, † & progenies tua sicut herba terræ.

²⁶ Ingredieris in abundantia sepulchrum, † sicut interitur acervus tritici in tempore suo.

²⁷ Certe hoc, ut investigemus, ita est: quod auditum mente pertracta.

CAPVT SEXTVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Dum objectis sibi ab Eliphaz, respondet Iob, asperitatem suarum lamentationum excusat ex dolorum magnitudine, qua illum ad gemendum acerbius impulit, cogiturque denuo illam exponere suis amicis valentibus, atque importuna agrosso consilia suggerentibus.

I. Respondens autem Job, dixit.

Respondens. Nunc respondendi verbum simplicissime, ut sonat, accipiendum est: rogatus enim rationem videtur reddere ejus, quæ in ipso est, fidei, constantiæ, pietatis: respondet etiam, quia objectis satisfacit: ne, si accusatus non respondeat, aut criminis convictus, aut certe suspectus videatur. Neque vir justus se unquam ita despicit, aut ita concidit, & frangitur animo, ut paratissimus non sit postulatæ rationem reddere, de iis præsertim, de quibus ipse suis verbis aut factis sinistre opinandi, atque offendendi occasionem infirmioribus præbuisse visus sit.

II. Vtinam appenderentur peccata mea quibus iram merui: & calamitas, quam patior, in statera.

III. Quasi arena maris hæc gravior apparet: unde & verba mea dolore sunt plena.

- 1 Dissensio Hebræi, Græci, Latini. Peccatis poena ex Dei lege constituta.
- 2 Ira quàm varie accipitur, & in Græco quid.
- 3 Calamitas quid, & quàm varie reddatur à Vulgato.
- 4 Aurium nomen idem quod statera, & quare. Præcepta de audiendo.
- 5 Pondus patientiæ & tribulationum elevat gravitatem peccatorum.
- 6 Doloris gravitas levatur suspiriis.
- 7 Arena maris quid indicet. de generatione & significatione arena quadam.
- 8 Multarum lectionum conciliatio. Illustratus Vulgatus.

Dissensio
Græci &
Hebræi à
Latino.
LXX.

Paulo difficilior sententia, propter dissensionem Græci ad Hebr. & Septuag. Hebraizantiumque à Vulgato. Hebræum sic fere ex verbo: Vtinam appendendo appenderetur ira mea, & contritio mea elevaretur simul in statera, quia arena maris gravior erit. Sept. Si quis appendens appenderet iram meam, & do-

lores meos tolleret in statera pariter, & utique arena maris gravior erit. Neque solum in verbis ipsis componendis & explicandis difficultas est, sed etiam in onerandis bilanci-bus hujus stateræ, quid cuique imponendum sit. Et quidem Latini juxta Vulgatam lectionem, unam lancem onerant peccatis, quibus iram meruit, deinde vero alteri imponunt calamitatem quam patitur, atque tunc peccatis præponderare calamitatem, sicut rei levi præponderare posset res gravissima, qualis arena maris. Accipiant vero peccata pro culpis, quæ non neget Job quondam à se commissæ, sed tamen affirmet vel pauciora, vel leviora fuisse, quàm debuissent à justo iudice tot actantis suppliciiis puniri. nam si Deus (sic affirmante Eliphaz) temporales ærumnas attemperat peccatis, Job, qui maximos sustinet cruciatu, improborum omnium sceleratissimus esset: quod erat aperte falsum. Verum enim vero si cuicunque peccato gravissima ex Dei lege constitueretur poena, injusta non esset, punit enim citra condignum; tamen jam communi providentiæ & justitiæ lege non constituit Deus gravissima supplicia erratis levissimis. In hoc ergo Latino rum sensu, ira, quæ est in originali, lumetur active, aut per metonymiam, pro materia iræ, id est, pro peccatis, quæ Deum ad iram provocant.

Græci vero velle videntur, ut peccata, quibus iram meruit, & calamitas quam patitur, simul in una lance ponantur, in altera vero arena maris, tuncque calamitas multò gravior sit quàm arena maris. Sed in hoc quoque sensu est aliqua varietas: nam peccata, quibus iram meruit, poterunt intelligi lamentationes illæ cap. 3, quæ amicis visæ sunt ex peccato & ira proficisci, propterea enim illum objurgavit Eliphaz dicens: Vere stultum interficit iracundia, atque tum ibi, tum hic est eadem originalis vox, quare hoc loco ira, est querimonia valde iracunda. Aut certe peccata, quibus iram meruit, sint ipsæ lamentationes, propter quas commeruit, ut illi irasceret Eliphaz. Tertio etiam cum Olymp. fere ad sensum Latinorum intelliguntur peccata, propter quæ Deus iratum illi se præbet tot plagis inflictiis. Vel quarto ira pro ægritudine animi, & vehementiori dolore, & commotione, quam meruit perferre, & dolorem, cruciatum, tristitiam, dejectionem & ægritudinem animi. nam athymia, qua voce Chrysostomus & Polychron, iram exponunt, est anxietas, & quasi desperatio, affectusque hominis in malis despondentis animum, & qui meliora non sperat, cui deest consilium, animus, mens, qua

Prima Latinorum
expositio.

Sic explicant
Philip.
D. Thom.
Cajetan.
Dionys.
Titel.

Ira active,

2
Secunda,
Græcorum
expositio.

Peccata
quæ hoc
loco intelligan-
tur.

Quid ira.

Sic interpretantur
Burg.
Vat. Isid.
Cla. Cypri
Cillert.

Olymp.
Ira, animi
ægritudo,
à domia.
Chrysost.
Polychr.

Eugub.
Diverse
interpreta-
tiones,
sed mini-
me repu-
gnantes.

qua etiam voce cum significetur aliquid contrarium alacritati, animositati, iræ, excandescentiæ, & partem illam animi, in qua irarum existit ardor, concidisse, & elanguisse, recte opponetur iracundiæ illi, quam Eliphaz objiciebat, quasi Job diceret: Non tam sum animolus & iratus, quam dejectus & exanimatus: tum etiam hæc ærumnarum & dolorum lanx gravior esset arena maris gravissima, vel, gravior multo esset altera querelarum lance, nam verbis levissimis vix possum significare gravissimum animi cruciatum. hoc indicavit Steuchus. & quidem hos omnes sensus admittere potest vox originalis, videlicet, *iræ* mihi à vobis, tanquam blasphemanti attributa, vel, in me à Deo exercita, vel, qua vos in me concitmini, & ardetis, vel, quam ipse ego mecum per sentio, quæ me exedit, & dilacerat, & quam verbis utcumque explico, quæ etiam omnia cadere possunt in paraphrasim nostri interpretis: *Peccata quibus iram merui*. sed in eo conveniunt, ut *peccata* non accipiantur pro vera culpa.

Et pro primo sensu est illa iracundiæ aut excandescentiæ aut impatientis animi significatio, de qua dixi cap. 5. vers. 2. Pro secundo autem, & tertio eadem vox potest accipi active, ut eodem loco diximus. Pro quarto eadem vox sumi potest passive, pro illa ipsa animi perturbatione, excandescentiæ, ardore proveniente ex dolore & cruciatu interno, & sic voce eadem dixit de se Job. 17. 7. Job cap. 17. *Caligavit ab indignatione* (mœrore, tristitia, animi ægritudine, oculus meus. & 1. Reg. 1. 6 Anna 1. Reg. cap. 1. *Ex multitudine doloris & mœroris* (Hebr. iræ, indignationis, conturbati & ardentis animi) *mei locuta sum*. Ergo excusabit & purgabit se Job à calumnia blasphemix & iracundiæ adversus Deum in hanc sententiam: Non extorquet indignabundam lamentationem ulla adversus Deum ira, sed animi dolor, acerbitas, cruciatus.

Quare cum hic sensus, qui ex Hebræo & Græco elicitur, bene possit cum nostra lectione consentire, liberius, quam oportuit, Latinum interpretem carpsit Eugubinus. Nunc ad singula veniendum.

Calamitas. Explicuit interpres, cum dixit, *quam patior*. vox autem originalis (Hapab) varie vertitur à Septuag. *dolores*, à Pagnin. *contritio*, à Vatabl. *afflictio*, à Tygur. *conditio*, à Regia *infortunium*, sed peritiores dicunt significare casum adversum, infelicem eventum, quod dicere solemus, *acontemientos à venturas, o desventuras*. Semperque in malum sumitur. R. Mardochai ait, esse, *correptionem, accidens malum, pravitatem, mali-*

Pined. Tom. 1.

tiam, à Latino interprete vertitur *insidia*. Prov. 16. *Insidias impiorum subvertet*. videlicet ex quibus subitus & inopinatus casus innocentibus accidere solet. & *vanitas*. Ps. 51. 9. *Prævaluit in vanitate sua*. Hieron. in *insidijs suis*. atque eadem analogia significat pravitatem, malitiam, injustitiam. quod ex pravo & iniquo impiorum affectu & insidijs infortunia soleant creari pijs, recte hæc omnia in Jobi inopinatum casum cadunt.

Appenderentur. Verbum tum in Hebr. tum in Septuag. repetitum: *Appendens appenderet*, vel *appendendo appenderetur*, id est, diligenter expenderentur, non vulgari trutina, non sonus, sed sensus verborum ponderaretur, acciperentur meæ querelæ non nudæ, & per se consideratæ, sed relatæ & comparatæ ad animi ægritudinem, atque dolorem, ex quo proficiuntur. *Statera* autem in originali est nomen plurale *in stateris*, aut potius duale, in bilanciis, quo etiam nomine dicuntur aures. quare cum trutinam requirit, certe æquum auditorem, & incorruptum aurium iudicium requirit. est enim inter aures, velut inter duas lances, media trutina rationis & iudicii, quod in capite peculiari ratione residet propter internos sensus rationi & iudicio ministrantes. Ergo duæ aures, non tam quod multum audiendum sit, quam quod quæ audiuntur, diligenti mentis trutina expendenda sint, homini concessæ sunt: neque quicunque sane *aures audiendi* habet, eleganter Plut. auditoris officium descripsit, vult enim esse suam bene audiendi artem, non minus quam benedicendi: atque sicut in ludo (inquit) *pila debet mittenti concinne in motu respondere* ut qui accipit: in orationibus est concinnitas quadam, tam circa dicentem, quam circa auditorem. illa autem præcepta in audiendo tradit: *Ut paratus & meditatus veniat ad audiendum, non incurius, nec securus officii sui, ut nulla sit supercilii torvitæ, tristitia vultus, obtutus vagus, inflexio corporis, crurum alterius in alterum indecora injectio, nutus, cum altero susurratio, risus, oscitatio, somnolentia capitis in terram dimissio. ut auditor existimet se dicentis advocatum esse, neque illius debere acerbæ offensam excutere, neque verba & res in disquisitionem vocare*. Hoc suum audiendi officium atque præcepta cum minime servaverit Eliphaz, alique amici, justiores alias aurium lances trutinamque merito Job requirit.

Sed cum præterea etiam *stateram* requirât, in cujus una lance *peccata* ponantur, in altera vero *calamitas*, ut prima illa interpretatio Latinorum explicabat. Observandum quidem, calamitates & ærumnas esse momentum & pondus, quod peccati gravita-

Prov. 26.
25.
Ps. 51. 9.
Hieron.

4
LXX.
Ejusdem
verbi repea-
titio.

Statera in
Hebr. idē
nomen
quod au-
rum.

o
u
z
B

Matt. 11.
15.
Plutarch.
de officio
audiendi.

Præcepta
bene au-
diendi.

3
Patientia
& tribula-
tiones sunt
alterius
lancis
pondus,
quo peccata.

De 3

tem

ta elevan-
tur.

2. Cor. 4.
17.

3. Reg. 21
29.

6
Suspiris
elevatur
doloris
gravitas,

4. Reg. 4.
27.

Pf. 14. 3.
Pf. 11. 30.

Pf. 11. 3.
7

Chrysost.
Arena
gravitatis
& innume-
rabilitatis
symbolū.

3. Reg. 4.
29.

tem elevare videtur, atque eo magis exte-
nuare, quo poena pro peccato suscepta gra-
vior fuerit. neque mirandum tantum esse
patientiae pondus, cum aeternum gloria pondus
illi ex æquo respondeat; Momentaneum enim
& leve tribulationis nostra, aeternum gloria pon-
dus operatur in nobis. His ærumnis gravatus
& depressus homo, divinæ justitiæ trutinam,
& quam vocant linguam, ad se vide-
tur trahere. Nam cum vidit Deus Achab hu-
miliatum, illius laudes & poenitentiam præ-
dicare cœpit, divina bonitate jam ad illum
propensa & inclinata. Tunc autem lanx
peccati elevatur, atque dimittitur culpa,
cum hoc facit, quod verbum parcendi, aut
dimittendi culpam, in fonte est elevare, at-
tollere, de quo dicemus c. 7. v. ultimo.

Secundò pro secundo illo sensu notan-
dum, etiam suspiria atque lamenta esse pon-
dus, quo animi dolor & ægritudo quasi in
altera lance posita levantur: & interdum
quo graviores fiunt gemitus, & vehemen-
tiora suspiria, & externæ significationes
doloris, leviores efficiunt dolorem atque
cruciatum. Sic ministro Elisæi Prophetæ
visa sunt indigna, quæ Sunamitis illa facie-
bat, procumbens humi, & apprehendens
Prophetæ pedes; at Prophetæ æqualia esse
dolori visa sunt, neque posse aliter consiste-
re & sustineri dolore. quare cum accessit
Giezi, ut amoveret eam, ait homo Dei, dimitte il-
lam, anima enim ejus in amaritudine est. Neque
vero mirum cor & linguam esse duas quasi
unius stateræ lances, nam dicunt unico ner-
vò utrumque colligatum esse, sibi que mu-
tuo respondere. Quare sicut justitiæ sym-
bolum statera est, ita sane ille justus est, qui
non egit dolum in lingua sua, & qui tantumdem
proferat lingua, quantum in corde positum
sit; est namque lingua velut corculum alte-
rum: nam qui non simpliciter loquitur, in
corde & corde loquitur, id est, duplici corde.

Quasi arena maris. Non dubium, quin hoc
loco arena maris denotet grave pondus. Sed
undenam? Respondet Chrysost. Maris are-
nam dixisse, ut quæ sit magis humida, verum
sive solitarie posita, sive mari adjuncta, are-
na significare solet immensitatem quan-
dam sine numero, & copia sine pondere &
gravitate, quare ad multiplicationem re-
fertur Genes. 22. & 23. Jerem. 33. & 22. Psal.
78. & 27. Habacuc 1. absolute pro magni-
tudine, mensura. 3. Reg. 4. Dedit Deus lati-
tudinem cordis sicut arenam, quæ est in littore
maris, & forte eadem proverbii forma, qua
nos copiam & abundantiam significare so-
lemus, cum dicimus, como tierra, como agua,
unde de re, quæ propter immensitatem ex-
hauriri nequeat, & quam frustra quis cone-

tur efficere, aut comprehendere, sunt pro-
verbia illa: Arenam metiri, undas numerare.
in quam etiam rem Homerus dixit:

Nec mihi si tantum dederis, quantum extat
arena,

Et pulveris.

Vide Gellium lib. 19. cap. 18. qui tum de
etymologia hujus nominis disserat, & in
arena in angulari numero, an vero arenæ
in plurali dicendæ sint, illud argute addidit
ex sententia Frontonis: Cum arena singulari
nomine dicta, multitudinem tamen & copiam si-
gnificet minimarum, ex quibus constat, partium,
indocte & inscite arenæ dictæ videntur, tanquam
id vocabulum indigeat numeri amplitudine, cum
& singulariter dicta ingens sit naturalis sui mul-
titude.

Ad pondus vero, & gravitatem, quæ
cum ingenti arenæ copia conjuncta est, fa-
cit id Proverb. 27. Grave saxum, & onerosa
arena, etiam hoc loco. Sed mari potissimum
dicitur arena, quod ibi proveniat immensa
copia. Nam cum triplex sit arenæ genus,
fossilia, fluviatilis, & marina, ut Plinius scri-
bit lib. 3. cap. 23. & Vitruvius lib. 2. cap. 4.
primum locum obtinet mare in generatio-
ne arenæ. cujus causam Aristoteles scribit
Sectio. 23. Problemat. 33. Quia (inquit) sa-
xa in mari consistunt, & terra deusta maxime
est. arena autem saxum in parva minimaque per-
fractum est, quod ictu fluctuum frangitur. Sed
cum arenæ generatio neque vera generatio
sit, sed potius lapidum grandiorum saxo-
rumque divisio, accuratius hujus rei cau-
sam tradidit lib. 2. de Plantis. docet enim
ex arena peruncta & delinita spuma mari-
na, exsiccante salsedine & allidente flu-
ctu patres arenæ cogi, & quasi coagula-
ri, atque lapidescere, arenam vero fieri ex
terra & aqua salsa, salsedine exsiccante, &
& terra indurante, & in partes exiguas di-
vidente lutum. Hinc quod dulciores fluvii
sunt, minus generant arenæ. Sed de hoc
satis.

Vnde & verba mea dolore sunt plena. Iterum
hic est dissensio. Septuaginta dixerunt, Pro-
pterea ut videtur, verba sunt mala. quasi dicat:
Nihil mirum, quod cum pectore, corde dis-
trucier, ore aperto dolorem & malum,
quod patior, significem. Symmachus, Pro-
pterea verba mea amara: repletus enim sum
amaritudinibus, & cibatus absinthio: quid
enim mirum si amarescat lingua, si amara
expuam? nam quis succenseat ægrotò le-
thaliter affecto, quod amarum, putre, gra-
ve, sputum excernat? Sed Hebraizantes
vertunt, Propterea verba mea absorpta sunt. ita
Complutenses, Rabbi David, Pagninus, Vatabl.
Regia, Vatabl. ex parte etiam Rabbi Mar-
dochai

Hö. Iliad.
4.

Gellius,

Prop. 27.
3.

Plinius.
Vetrav.

Aristotel.

8
LXX.

Symmac.

Complut.
R. David.

Pagnin.

Regia.

Vatabl.

R. Mard.

25. dochai à radice *Luagh*, quam noster interpres vertit, *Aborbere*. Abd. i. v. 16. *devorare*. Proverb. 20. *Ruina est homini devorare sanctos*. quam lectionem, nunc habent correctâ Vaticana, non vero *devorare*, & *lambere*. Job. 34. v. 33. Jam vero Hebraica verborum absorptio diversimode explicatur. Nam R. Levi, & R. Mirgridatus, quos affert Pagnin. legunt atque explicant, *Corrupta sunt*, aut *Perdita sunt*. R. Moyses, *Deleta sunt*. alii, *precipitata sunt*, quasi in ventrem, id est, sicut cibus festinanter deglutitus, temere atque precipitanter cadit in ventrem, ita verba mea præ doloris magnitudine quasi festinanter & precipitanter prolata sunt, & videntur temere cadere ex ore: R. Mardochai indicat his etiam modis ex vi originalis vocis verti posse: *Verba mea dissipata sunt*, aut, *excisa sunt*. Isavet Theodotionis lectio: *Sermones mei intercisi sunt*. Sed addit R. Mardochai id verbum pertinere ad pronuntiationem corruptam, & ad balbutiem, unde colligo, illud verbum devorandi, cum ad sermonem refertur, forte esse id, quod de balbutientibus, & neque integre, neque expedite loquentibus dicere solemus, *que se comen las palabras*. aut de his, qui supprimunt verba, & consulto tacent, *que tragany disimulan*. Quare rei præsentis aptari hæc poterunt; primo, ut, si forte paulo festinantius, minusque expedite, minusque leniter loquutus fuisset Job, nunc se excuset ex doloris magnitudine, qui illum adigebat ad precipitanter loquendum. Vatabl. sic per paraphrasin explicat: *Vix loqui possum, vox faucibus hæret*. Tygurina, *Pro magnitudine rerum parce ac moderate questus sum*. Forte sic commodius: *Mirati estis orationem meam, sed ego certe multa alia dicenda suppressere coactus sum præ magnitudine doloris, quibus & mentem meam, & loquendi causas & rationes exponerem*. Hunc quoque sensum Cajetanus sequitur: sed suspicatur allusionem à Jobo fieri ad id, quod supra Eliphaz objecerat, quod non constituisset opem suam in Deo, neque illum deprecaretur. Respondet ergo, dolorem illi vocem adimere, neque permittere loqui, quæ vellet omnia: quare & supplicem Deo orationem, quam mente concepit, non finitur, ut vellet recitare. Illud vero, quod ex Olympiodoro & Polychronio elicere posset quis, acutum est, & recte cum præcedentibus cohærens, ut dicat: *Inde mihi nova dolendi ratio accedit, quod dolorem non possim integre verbis significare, neque parem meis malis orationem afferre: Quare verba mea dolore sunt plena, multis igitur ex causis doleo*. Vides, ut cum

his omnibus Vulgati paraphrasis recte consentiat, & sapienter indicet balbutiei illius, aut intercisionis orationis, atque verborum, & suppressendi longiorem orationem, tacendique sententias plurimas, causam atque rationem, videlicet dolorem, cum dixit: *Vnde & verba mea dolore sunt plena*, nam qui dolens loquitur, multa supprimit, multa deglutit, tacet multa, multum balbutit, multa intercudit, multa sibi condonari jure postulat: qui omnia ab illo integra, suaviter, expedite dici postulet, iniquus plane sit.

IV. Quia sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum: & terrores Domini militant contra me.

- 1 Sagitta quid hoc loco significent varia interpretationes.
- 2 Fulmina Dei sagittæ, nubes illius arcus. Illustrata Sapientia.
- 3 Sagittæ esse in aliquo, quid sit. Sagittæ infixæ acerbum dolorem efficit.
- 4 Quæ sagittarum indignatio, quis furor serpentis apud Davidem.
- 5 Multiplex in hoc loco spiritus acceptio.
- 6 Sanguis & vinum similis coloris in Palasthina. Vinum optimum rubeum. Celeusma quid.
- 7 Terror quid. non solum ad futura, sed etiam ad præsentia refertur.
- 8 Militare, ordinare, disponere idem explicat. David. notatus Cajetanus.

Sagittæ Domini. Non dubium quin sagittæ, & sagittæ ac dolores sint; quos divus D. Thomas sagittas dici existimat, quod cruciatus subiti fuerint: *Quia* (inquit) *sagittæ longe & improvise immittuntur*; tum etiam ab eo, qui cum cominus sit, lædere & percutere longius possit contento arcu; sed lædi non facile possit, neque videri ab eo, qui percussus sit, non aliter suas calamitates cœlitus immittas conqueritur Job. Philip. *Philip.* ad ulcera corporis refert, atque sic scribit: *Sagittæ Non solum pœnæ, quibus cruciabatur, verum & ulcera vermes possunt intelligi, qui carnem perforabant, & quos diabolus instigabat ad comedendum, omnemque corporis ejus sanguinem, honoremque sugendum.* Olymp. & Polychr. *Pœnas divinitus inflictas, quæ acriter quodam morfu sanguinem meum absumunt, & cum loqui voluero, tunc demum perfodiunt.* Meo itaque Deus sanguine sagittas suas imbut. hoc loco Saddai, omnipotens, fortissimus, potentissimus, vastator, destruens, qui nihil non potest, cujus potentia resistere nemo potest.

Sed cum sagittas Dei dicit, forte transla-

Fulmina
sagittæ
Dei.
Ps. 17. 15.
Ps. 7. 14.
Ps. 1. 19.
4.
Hab. 3. 11.
Deus, de
celo di-
micans
quo arcu,
& quibus
sagittis.

Sap. 5. 21

Vatabl.

LXX.

Olymp.

Polychr.

Quid sit

sagittas ef-

se in ali-

quo.

Eccl. 19.

12.

tionem desumit à fulminibus, quæ propter impotentem vim transfigendi atque urendi, ulcus illud pessimum ex ardore proveniens, de quo supra diximus, significant, fulmina autem sagittas Dei dici constat. Psal. 17. *Misit sagittas suas, & dissipavit eos, fulgura multiplicavit, & conturbavit eos.* sic enim dicuntur sagittæ ardentes Pl. 7. *Sagittas suas ardentibus effecit.* & Pl. 119. *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoris.* Habacuc 3. *In luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ.* fulgura & fulmina sunt lucentes sagittæ, & fulgurans hasta. Nam cum de celo dimicat Deus contra genus mortalium, non aliis sagittis aut jaculis, quam fulminibus, fulguribus, tonitruis, grandine, pluviiis utitur; quæ omnia sagittas esse, si nubes arcus sint, dubium esse non potest, nubes autem arcum esse, Sapientia docet cap. 5. *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. ibunt directæ emissiones fulgurum, & tanquam à bene curvato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum insilient.* quoniam vero erant etiam majora quædam tormenta, ex quibus aut sagittæ, aut magna vis lapidum longius ejaculabantur, addit Sapientia: *Et à petrosa ira plena mittentur grandines.* aliquando enim Deus diu vibrato telo aliquem collimat, aliquando quemcumque ut obvium habet, sine ullo discrimine missilium grandine obruit: videlicet, cum aut privatum aliquem hominem insigni aliquo supplicio afficit: aut cum publica clade & communi supplicio plerosque corripit. Ergo peculiari se clade petitum, affectumque graviore supplicio, quam ullum mortalium nunc conqueritur. verum existimo hinc Dei sagittas non tam dici fulmina, quam balistarum & arcuum spicula. his enim convenit in scopo esse, atque infigi, qua ratione ait: *Sagittæ Domini in me sunt.* ut statim dicemus: tum etiam ebibito sanguine inebriari. Alii per Hebraïsmum sagittas Dei dici existimant acutissimas, immanes: ideoque alii vertunt, *Sagittæ fortes.* Sed hoc loco minus congruit, tum sæpe tribuat Deo personam contra se pugnantis arcu, sagittis, lancea, gladio, &c. *In me sunt.* Juxta lectionem Septuaginta, *Sagittæ Domini in corpore meo sunt.* Olympio. Polych. sic explicant: *Solus ipse novi, qui plagas à Deo inflictas meo excepi corpore.* vos philosophamini in meis ærumnis liberius, & bene valentes importuna mihi consilia suggeritis. Verum existimo sagittas dici esse in aliquo, cum penitus defixæ sunt; nam hæ gravissimum dolorem efficiunt, sicut Eccl. 19. in exemplum acerrimi doloris dicitur, *Sagittæ infixæ in femore carnis* (id est, quæ

alte merfa in femore, quod carne abundat, acriter excruciat, donec extrahatur) sic verbum in corde stulti. quam doloris savitiam nondum exempto jaculo expressit in Hercule Oetæo Seneca:

- - - - - hic cælum horrido
Clamore complet, qualis impressa fugax
Taurus bipenne, vulnus & telum ferens
Delubra vasto trepida mugitu replet.

Infixa sagittæ acerbissima.

Seneca
Act. 3. in
Hercule
Oetæo.

Non dissimile id Ovidii in eundem Herculem, tandemque rem:

- - - - - Perque altam saucius Oeten
Haud aliter graditur, quæ si venabula tauris
Corpore fixa ferat, factique refugerit auctor.

Indicat etiam spiculorum & sagittarum defixio magnum contententis arcum atque jaculantis robur, ex qua re fortissimos Saullem atque Jonatham oratione illa funebri commendavit David: *Sagittæ Ionathæ nunquam rediit retrorsum, & gladius Saul non est reversus in manu.* id est, tanta vi jaculabatur Jonathas, ut sagittæ, etiam cum contingerent armatos hostes, non reverterentur retrorsum, neque resiliunt, sed penitus illorum corpora penetrarent, neque unquam Saul strictum gladium adiecit in hostem, quin gravissime vulneraret. Ergo dicat Job: Potentissimus Deus suis me sagittis confixit, quæ in me sunt omnes, ac neque una reversa est retrorsum, nulla resiliit; & cum nulla extracta sit, doleo incredibiliter defixis adhuc spiculis. Quid, si etiam conqueritur nullam sibi medelam adhiberi, cum adhuc sagittæ in eo sint, hæreantque in intimo nondum extractæ assulæ, & aculei savissimi, & curationis initium, non nisi extractis sagittis fieri possit? Illud etiam ad doloris & vulnerum amplificationem pertinet, ut indicat, adhuc recentibus vulneribus, & veluti tunc recens infixis sagittis excruciarî, neque tempore melius habere. Simile quid ille quoque lamentabatur:

Quaque mora spatioque suo coisura putavi
Vulnera, non aliter quam modo facta dolent,
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas,
Grandibus accedunt tempora damna malis.

* Autoda
uia tengo
dentro las
puntas y
las astillas
de los pasa-
do res, y
nose a com-
mendado
mi cura, ni
tomado la
sangre.

Ovid. 5. de
Tri. eleg. 2.

Quarum indignatio. Quidam sagittarum indignationem existimant esse illarum multitudinem atque frequentiam, quæ interpretatio unde sumi potuerit non video. Originalis vox deducitur à radice Chaman, quod est calefieri, aut incalescere. significat ergo æstum & ardorem: quare sumitur pro indignatione, & ira, quæ cum ardore sanguinis conjuncta est. Septuaginta surorem vertunt. Tygurina fervorem. Pagninus, Vatabl. Regia venenum, quod dracones inflammati & irati ardens venenum spueri soleant: aut quod venenum inflammet & urat, quo so-

4
Asturina.
Indignatio
quid.

Regia.

Tygurina.
Pagnin.
Vatabl.
Regia.
lent

lent sagittarum cuspides tingi. præsertim ab indignantibus, lævientibusque hostibus. Hæc igitur erit *sagittarum indignatio*, aut furor pharetræ, quod sit venenatis grava sagittis. Sic Psal. 57. *Furor illius* (Hebraice, ardor, virus urens) *secundum similitudinem serpentis*. atque eadem vox Psal. 13. *Venenum assiduum sub labiis eorum*. Non dissimilem ardentis, urentisque veneni flammam ille mortifera veste irretitus Hercules Oeteus conqueritur:

Senec. *Eheu quis intus scorpio, quis servida*
 Atr. 4. *Plaga rever su cancer infixus meas*
Vrit medullas? Sanguinis quondam capax
Timidi jecur pulmonis arentis fibras
Distendit: ardet felle siccat o jecur;
Totumque lentius sanguinem avexit vapor.
Exedit artus penitus, & totas malum
Hausit medullas, ossibusque vacuis sedet.

LXX. *Ebibit spiritum*. Græci cum Septuag. legunt, *sanguinem*, & potest quidem cum spiritu convenire; nam *anima*, aut spiritus viventis dicitur *esse in sanguine*, quasi dicat: Eliciunt, exhauriunt sanguinem. Vatablus *spiritum* accipit pro vitali facultate, sicut etiam accipitur Genes. 3. *Omnis caro, in qua est spiritus vitæ*. id est, vitalis facultas, aut vita animalis. quasi dicat, Vulnera singula mortifera sunt. Divus Thomas pro respiratione, quæ etiam spiritus acceptio frequens est in sacris, quasi dicat: Tot confossus vulneribus vix respirare valeo. eodem fere pertinet, quod in hoc loco addunt Septuaginta: *Cum incepero loqui, stimulant me*. Polychron. *indignationem* dicit peracerbum dolorem, qui acutis quasi stimulis confodiens, haud ei orationis potestatem faciat. Sic pereor; nam inspiratum aërem, & conceptum ore, naribusque spiritum, non iterum ore & naribus, sed conciso pectore, apertisque vulneribus exspiro. in hunc fere sensum de Joseph dicitur Psal. 104. *Ferrum pertransit animam ejus*, spiritum, animum vitalem, spirandi facultatem prohibebat; gulam ipsam, quæ est animæ & spiritus instrumentum, comprimebat. Si vero spiritus accipitur pro viribus, robore, efficacitate, ut Isa. 31. *Agyptus homo* (imbecillus) & *non Deus* (fortis) *caro* (mera infirmitas) & *non spiritus* (robur, efficacia) sensus erit: Mei dolores me prorsus enervant, atque exhausto robore dejiciunt: nihil in me firmum, nihil integrum relinquunt.

Ps. 104. 18. *Spiritus pro vi & robore*.
 Isa. 31. 6. pro viribus, robore, efficacitate, ut Isa. 31. *Agyptus homo* (imbecillus) & *non Deus* (fortis) *caro* (mera infirmitas) & *non spiritus* (robur, efficacia) sensus erit: Mei dolores me prorsus enervant, atque exhausto robore dejiciunt: nihil in me firmum, nihil integrum relinquunt.

Spiritus pro mente & judicio.
 Quod si quis tandem velit, *spiritum* hoc loco lumi pro mente, judicio, animo, inter-nisque viribus, sensus erit, corporis doloris ulcerumque virus in animum incedibiliter redundare, quadrant omnia. tanta est sacram Litterarum in singulis vocibus fœcun-

ditas. Sed ille reliquis sensibus præstat, qui *spiritum* pro sanguine accipit, sic exigente verbo bibendi, ut jam explicabimus.

Est ergo notandum, sanguinem referre vinum, quod in illa Palæstina regione frequentissime rubrum est; vel quod rubrum optimum & generosissimum habetur, unde sanguis pro vino, potus pro sanguine, commutatis vocibus atque nominibus dicuntur. Gen. 49. *Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uva pallium suum*. loquebatur autem de vite optima, quæ in originali dicitur vitis, *Sorec*, & à Vulgato vertitur, *Vinea electa*, Isa. 5. & Jerem. 2. præterea Deuter. 32. *Sanguinem uva biberent meracissimum*, & quidem hoc vinum meracum aut generosum, quod tum hic, tum Ps. 74. & Isa. 27. scribitur, *Rubeum* ab aliis vertitur, aut *Rubrum*. in Hebræo autem simplici voce dicitur *Chemer*, Jerem. 51. à radice *Chamar*, quod, ut R. Mard. ait, significat rubescere; quamvis ea significatio non agnoscat à Vulgato. vinum autem optimum rubeum esse, & in Palæstina frequens, indicatur Genes. 46. *Rubicundiores oculi ejus prævino*. sic enim alii legunt, quod nos *Pulchriores*. Onkelus: *Rubicundi erant montes ejus in vineis ejus*. & è converso sæpe strages, & humani sanguinis profusio, uvarum concalcationi & vindemiæ comparatur. Sic Jerem. 51. illa hostium inter se cohortatio ad profundendum humanum sanguinem, *Celeusma* dicitur; est autem *Celeusma*, cantus ille, quo uvarum calcatores in torculari se cohortari solent ad laborem. & Apoc. 14. Angelo habenti falcem acutam dictum est: *Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam matura sunt uva ejus: & misit Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & misit in lacum ira Dei magnum, & calcatus est lacus extra civitatem, & exivit sanguis de lacu usque ad franos equorum, &c.* Hunc ergo potum rubri vini sitiunt ardentes illæ sagittæ; hoc inebriantur & madent sicut scriptum est: *Inebriabo sagittas meas sanguine*, sic ebibunt spiritum.

Et terrores ejus. Plerique. Non solum præsentibus premor, sed metu superum excrucior, & territor, nulla spe bonorum lenior. Alii, & quidem commode, de præsentibus doloribus & ægritudinibus intelligunt, quæ incredibili sua magnitudine terrorem incuterent. Terribilis clades, horribilis & miser casus, calamitas, quam absentem timeas: quæ præsens aspectu, & sensu incredibilis doloris terreat; quæ terribilem horrendumque reddat hominem cunctis spectantibus, sicut David dicebat *se prodigum factum*, atque terribile spectaculum

6
 Vinum
 rubeum in
 Palæstina,
 Vinum
 sanguini
 simile.
 Gen. 49.
 II.
 שִׁירָה
 Isa. 5. 2.
 Iere. 2. 21.
 Deu. 32.
 14.
 Iere. 5. 14.

חמר
 Gen. 46. 11

Celeusma
 quid.
 Apoc. 14.
 II.
 Cades
 hominum
 vindemia.

Deur. 32.
 42.

9
 Terror de
 absentibus
 malis, &
 etiam de
 præsentibus.

Ps. 70. 7.

lum mundo propositum. Vox eadem ad res presentes accommodari solet, & exagitationem quandam affert in presentia aliqujus rei, ex qua aliquid præterea mali timeatur, ut Hester. 7. ab eadem radice dicitur: *Illico obstupuit, vultum Regis ac Regina ferre non sustinens*, an vero commode referatur ab aliis ad conscientia quosdam terrores & scrupulos, diximus c. 3.

Militant contra me. Verbum militandi, quod in fonte est *Gharac*, significat etiam disponere, aut ordinare. Unde Cajetan. legens: *Terrores Eloha ordinabunt me*, existimat insinuare, quod non est absorptus spiritus ejus passionibus, nec desperatus, sed inter suas passiones, atque Dei timorem ita constitutus atque dispositus, ut Dei rationem habeat, atque irreprehensibiliter loquatur, sed mirum, quam sint hæc à proprietate *ordinandi* aliena. est enim illa ordinatio militaris, cum ordine quodam instruitur acies, & milites dispositi suis locis parantur ad pugnam. quare eadem voce dicitur Joël. cap. 2. *Populus fortis præparatus* (ordinatus, dispositus) *ad prælium*. & 1. Reg. 17. *Direxerat* (ordinaverat) *Israel aciem*, & *Philistinim ex adverso fuerant præparati*. & Psal. 49. *Arguam te, & statuam* (ordinabo, disponam, instruam scelerum tuorum aciem) *contra faciem tuam*. Ergo ait Job, premor undique obsidentibus me malis: instructa acie acerrimi me dolores invadunt; terribiles cruciatus meas vires vitamque expugnant. Deus hujus exercitus movendi, & instruendæ adversum me aciei imperator & auctor.

V. Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam? Aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit?

VI. Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? Aut potest aliquis gustare, quod gustatû affert mortem?

VII. Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.

1. *Varia expositiones, & rationes contextus, eligitur optima.*
2. *Onager in Hebræo. illius feritas, velocitas, & alia nota ex prophætiis.*
3. *Onager libertatis indomita symbolum, quædam ex sacris.*
4. *Idem famis & sitis impatiens. multa ex pro-*

phanis, Cornelii Taciti historiographi fabula. Illustratus locus Iudicum. piscis asinus, notati gulosi.

5. *Quid bos in sacro sermone. quod illorum pabulum ex Isaia.*
6. *Quod insulsum. Consilia & correptio neque nimium salsa, neque insulsa. de sale multa. Insulsi quidam sapientes notati.*
7. *Molestia insulsa. Sal paupertatis & frugalitatis symbolum.*
8. *Hebræa examin. rursus de sale, & de ovo quædam.*
9. *Correctio Vaticana. Illustratus Salomon.*
10. *Anima in sacro sermone. de fame Iobi quædam expensa lectio Græcorum.*

Non est facilis veri sensus, germanique contextus horum versiculorum explicatio. Sed omnino duplex, aut triplex esse poterit. Primo enim quidam hæc referunt ad famem, & cibi indigentiam, quasi diceret: Si alii dolores à me suspiria & lamenta non extorquerent, certe sola fames clamare cogeret, neque id mihi vitio tribuendum, quod famescitibus brutis, condonatur onagro & bovi: si verò post suspiria atque clamores, aliquid tandem cibi mihi affertur, tam est insulsum, inconditus, amarus, frigidus; ut etiam famescienti homini stomachum moveat; quod si stimulante fame, illa etiam sumere cogor, ad quæ quondam nauseabam, vix necessarius cibus mihi suppetit. Sed sensus humilior est, quam hominem deceat gravioribus aliis malis exagitationum. Græci non famem solum, sed cuiuscumque rei necessaria inopiam, & extremas alias ærumnas ad jungunt.

Secundo alii: Non frustra conqueror; nam in omnium animantium natura positum est, ut si famescant, aut aliquid mali patiantur, inarticulatis & rudibus vocibus id significant. Ego vero jam graviter doleo, ut non clamare solum cogar, sed etiam mortem oppetere, quæ certe est mortalibus cibis insulsißimus, atque amarissimus. *Quis ergo mihi det, ut veniat petitio mea, &c.* Secunda hujus interpretationis pars durior mihi videtur, & parum congruens.

Tertio: lenior decursus hujusmodi; Mala & ægritudines, vocem, gemitum, querimoniam eliciunt, etiam ex brutis; neque solum mala gravissima, sed etiam illa, quæ leviora sunt: nam cum quis incidit in cibum insulsum, aut amarum venenove infectum, subito clamore conqueritur, atque gestu & gemitu illum averfatur: nisi forte dirum illum fames compellat ad sumenda amara pro dulcibus. Me vero miserimum, cui gravissime

Prima expositio.

Secunda expositio.

Lenior contextus.

visissime laboranti non licet per vos clamaré, neque lamentari, cum ejusmodi nunc acerbissimis doloribus, & ærumnis amarissimis pascar, quas quondam valens fastidiebant vehementer. Scio Græcos non contexere omnes hos versiculos in unam sententiam; sed id observabimus, cum ad singulos ventum fuerit.

Verf. V.

2
אָנאָגער

Numquid rugiet onager. Pro onagro est in fonte, Pheré, fera, jumentum sylvestre, bestia agri, quæcumque illa sit, non cicut, neque domestica, sed fera sylvestris. quo nomine Esau vir gnarus venandi, & homo agricola, vel, ut Onkelus vertit, oberrans in agris, dicitur Genes. cap. 16. *ferus homo*, id est, sylvestris, ut onager, atque assuetus in solitudine & campo. Latinus interpret, *onagrum*, vertit, aut quod inter feras sylvestres onager sit notissimus; aut vero quod existimavit interpret originale nomen esse speciale, proptereaque speciali Latino nomine reddendum esse, atque onagro respondere; neque vero omnino constat cujusmodi animal onager sit: sonat tamen asinum sylvestrem. asinorum quidem greges ferorum Asia fert, & Africa, auctore Plinio; onagri tamen feritas indomita non est: nam, ut M. Varro testatur, onager ad seminationem idoneus est, quod è fero facile mansuetus, & è mansueto nunquam rursus ferus fiat. Feritatem etiam testatur, aut potius sylvestrem naturam, quod non nisi venatu capiatur. quare Virgilius, ubi venaticos præcipit alendos canes, ad onagrum prædam faciendam valere dicit:

Sape etiam timidos cursu agitatibus onagros.

Et quidem pollet onager velocitate, sicut pleraque timida. Sed timet in primis leonem, qui illius carnibus gaudet ex Ecclesiast. 13. cap. *Venatio leonis onager in eremo: sic & pascua divitum sunt pauperes.* de qua re Albertus: *Leo onagrum odit, & venatur.* Peculi-

liares hujus animalis notæ ex Oppiano hæ sunt, *bene ungulatus*, id est, fortis & robustæ ungulæ. *Aereus*, vel aëripes, aut celerrimus. *Alacer*, & expeditus. *Bono & moderato corpore*, *venustus*, & pulchro aspectu. *Cursorius*, id est, ad currendum propensissimus. *Argentei*, aut plumbei coloris. Hebræi mulos appellant *Pheredim*, proximo nomine, quos cum celeritate præstare certum sit, tum ex sacris, tum ex prophanis forte erunt, quos Aristoteles scribit mulos Syriæ peculiare, celeritate præstantes, nec steriles, sed sui generis. atque hi ipsi erunt, quos Plinius scribit lib. 8. cap. 44. *Generantur ex equa & onagris mansuetis mulae veloces in cursu*, du-

ritia eximia pedum, verum strigo corpore, indomito animo, sed generoso. nam quod de onagris Indicis alii scribunt, præsertim Ælianus, & Volaterranus, potius in unicornem quadrant, quam in nostrum onagrum.

Sed quæ de onagro ex sacris colligere possumus ad rem nostram, hæc sunt. Primo quidem id nomen affert in sacris libertatem quandam, quæ velit pro libito agere & discurrere. & indicatur infra cap. 11. *Tantum pullum onagri se liberum natum putat.* vide etiam cap. 39. atque ea effrænata cupiditatis procacitas indicatur, Jerem. 2. *Onager assuetus in solitudine in desiderio anima sua attraxit ventum amoris sui, * nullus avertet eam.* Nam dicunt libidine ardentem summa montium fastigia conscendere, ad captandam auram, refrigerandumque ardorem libidinis. Sic scribit Albertus. Hoseæ 8. *Onager solitarius sibi & Ephraim.* Ergo argumentatur Job à minori. Etiam animantia bruta, quæ nulla ducuntur ratione, sed impetu quodam effræni appetitus feruntur, procacia atque indomita, non rugiunt, aut rudunt, nisi ex causæ necessariæ stimulo & sensu. Ergo nec sine causa ego conquerar, neque frustra ingemiscam.

Sed præterea indicatur quidem hoc loco, onagrum rudere deficiente necessario pabulo, id quod clarius docet Jerem. 14. *Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum (rugitus attracto vento, magnæque rursus vi reddito fit) quasi dracones: & defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.* est enim eodem modo accipiendum, sicut id: *In desiderio anima sua attraxit ventum amoris sui.* non tam quod ventum capter, unde fœmellam investigare possit, quam quod fœmellam quæritans rudat. Quod autem herbam desideret, ex Oppiano Petrus Gyllius explicat: *Onagri pastu aluntur herbarum, quas uberrimè fundit terra.* Neque solum famis, sed sitis quandoque impatientem esse, docemur Psalmo 103. *Qui mittit fontes in convallibus, inter medium montium pertransibunt aquæ, potabunt omnes bestie agri; expectabunt onagri in siti sua.* quare certe sæpe pati necesse est, cum in calidis siccisque tantum regionibus reperiantur. Cum quo illa potest facere, quam Cornelius Tacitus fabulâ fingit lib. 21. Judæorum res scribens, aut potius peregrinationem in deserto. Nihil (inquit) aquæ, quam inopia aquæ fatigabat, jamque haud procul exitio totis campis procubuerunt, cum grex asinorum agrestium è pastu in rupem nemore opacam concessit. Sequutus Moyses conjectura herbidi soli largas aquarum venas aperit, quod mendaciū apud prophanos scriptores invaluisse ex

Ælianus,
ex accessione Gilg
& Volaterr.

3
Onager
libertatis
symbolū.
Job. 11. 12

Jerem. 2. 14
* Relincha
quādo an
da en cē-
los.

* No ay
quien le
alcice por
pies, quā
do corre-
tras sus
quereres.

Albertus
lib. 22. de
animal.

* Ita muy
fobre si, y
muy he-
cho a su vo-
luntad.

4
Onagrum
rudere de-
ficiēte pa-
bulo.
Jerem. 14. 6

Oppianus
ex accessione Gil-

lii.
Ps. 103.
10.

Onager
sitis & fa-
mis impa-
tiens.

Cornelius
Tacitus.

Pla-

Onager
cujusmodi
animal.
Gen. 16.
72.

Asia & A-
frica fe-
runt asinos
sylvestres.
Plin. 1. 8.
6. 15.

M. Varro.
Virgilius
3. Georg.

Onagrorū
velocitas.
Onagros
venatur
leo.

Onagrorū
notæ.
Albert. de
animalib.
Oppianus.
Onagri
feritas non
est indomita.

Mulis
onagri af-
fines.
Muli Sy-
riæ velo-
cissimi.
Plinius.

Plutarch. Plutarcho quoque constat libro 14. convivialium quaestionum, quaest. 5. quae est ejusmodi: *Vtrum Iudaei, quod venerentur suem, an quod ab eo abhorreant, abstinent se ejus carne. nec caret ratione, quod sicut asinum, qui eis aqua fontem ostendit, colunt, sic porcum venerentur, sementis & arationis doctorem.* Et paulo inferior: *A lepore temperant, quod asini, quem maxima & occulta religione colunt, sit hoc animal simillimum, nam color, aures, oculi supplices tristisque mire asinum referunt.* Indeque Gentes Christianis impingebant, quod caput asinum colerent, ut scribit Tertullianus adversus Gent. in hac verba: *Cornelius Tacitus superstitionem huiusmodi inseruit. Is enim Iudaeos Aegypto expeditos, sive, ut putavit, exterres, in vastis Arabiae locis aquarum egentissimis cum siti macerarentur, onagris, qui forte de pastu potum petturi astimabantur, indicibus fontibus usos: ob eam gratiam, consimilem bestia, superficiem consecrassent, atque ita inde opinor praesumptum, nos quoque ut Iudaica religionis propinquos eidem simulachra imitari.* Sed Cornelium Tacitum mendaciorum loquacissimum ostendit eo loco Tertullianus, planeque huius mendacii convincit, similiterque illum imitatus Minutius Felix in Octavio, cuius quoque rei meminit Iosephus lib. 2. contra Appionem, atque facete responder: *Sunt apud nos asini, quod apud alios sapientes viros, onera imposita portantes, & nonnulla alia in hanc rem Petrus Crinitus lib. 1. de honesta disciplina cap. 9. An vero cum hac asinorum siti historia consentiat, Judicum cap. 15. cum Samson sitiens valde, propeque enectus, postquam asini mandibula illa prostrasset Philisthaeos, obtinuit a Deo ex illa ipsa mandibula asini, qui sitis impatientissimus esse solet, potum copiosum, remedium esse reproxima, & cum sibi cognata, aut potius contraria praestante Deo? Certe sic videtur, sic enim legimus: *Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini, & egressa sunt ex eo aquae, quibus hansi refocillavit spiritum, & vires recepit: idcirco appellatum est nomen loci illius, Fons invocantis de maxilla.* A fame quoque & aviditate cibi dictum videtur, quod ex Aristotele affert Clemens Alexandrinus lib. 2. Paedagog. cap. 1. piscem, qui asinus dicitur, solum ex aliis animalibus habere cor in ventre. hunc Epicharmus comicus vocavit *Ectrapelogastron*, hoc est, qui a communi ventris consuetudine discedat, talesque illos esse homines, qui in ventrem crediderunt, quorum, ut Apostolus ait: *Deus venter est.* Quod vero de ruditu fame instigante dicitur, commune quidem multis animalibus est, ut famescencia ululent; lupo, leoni, aliisque similibus. Sed illud Isido-*

rus scribit peculiare onagro, & equino & verno, vel vigesima quinta die Martii, per singulas noctis & diei horas semel rugire, & inde & equinum cognosci, itemque terram pedibus terere & fodere, atque inde ad sitim & fugam provocari.

Aut mugit bos. Cajetanus nomine bovis, intelligit significari animal domesticum; & favet nomine praesepe, quod deinde subiungitur quasi dicat: Omnibus animantibus tam sylvestribus, quam domesticis naturale est, &c. Sed certe hoc extenuat orationem. Nomen bovis, non significat exactum, sed taurum atque vaccam comprehendit. in Hebraeo dicitur (*Sor.*) in Chaldaeo, *Thor*, unde Latini taurum, nos toro vocamus, atque haec est bovis significatio in sacris frequens, ut cum de divite dicitur: *Habebat oves & boves*, atque cum in Scriptura dicitur immolari bos, non de castrato, sed de tauro intelligendum, juxta legem, Levit. 22. de non offerendo animali exacto.

Prasepe autem hoc loco non est stabulum, aut certus aliquis locus, in quo pabulum bobus porrigatur; sed quicunque locus pascuae, in Hebraeo enim pro praesepe pleno, est pabulum, & eadem vox Isai cap. 31. redditur, *Migma. Tauri tui, & pulli asinorum, qui operantur terram, commissum migma comedent, sicut in area ventilatum est*, intelligit fruges; nam boves herba, aut viridi, aut sicca, aut frugibus pascuntur. Ait ergo: Non rudit satur onager, neque mugit bene pastus bos.

Aut potest comedi insalsum. Grani salis defectum sentit natura palati; quid ni ego tot mala, tam acerba, tam inimica, tam insipida naturae sentiam, nisi sensus expers sim, & plane stupidus: tum etiam sensum & acerbiter quid ni exprimam, atque quae possim ratione significem? Septuaginta & Graeci, ad verba & consilia Eliphaz referunt, quae quod prudentiae sale condita non fuissent, Jobi stomacho grata esse non poterant. Sic illi legunt: *Nunquid potest sine sale edi panis, aut est sapor in sermonibus vanitatis? Quemadmodum enim (inquit Olympiod.) panis cum nihil est salis adpersum, edi nequit, sic jejuni inanesque sermones a ratione & probabilitate remoti persuadere audientium animis non possunt, saporem enim vim persuadendi appellant.* Isidorus vero sales aspergendos in sermonibus Paræneticis, dicit esse testimonia è divinis deprompta voluminibus, Illud etiam addit, temperanter in oratione sal adhibendum, ut & grata sit, & in audientium animos influat: nam sal nimium, acerrimum est, & urit atque amaritudinem

Onager quo potissimum tempore rudat.

Isidorus.

Cajetan.

Bos in sacro sermone.

וָעֵז
וָעֵז

2. Reg. 12

2.

* Mandos de que ias, y va- cadas.

Isa. 30
24.

6

LXX.

Insulta consilia

Olymp.

Isidorus, Sal quid significet

Qualis su-
pra sit
corruptio,
Prover-
bium Plu-
tarchi.
Iacob. 3.
11.
Aristot.
Horat. in
ser. Satyr.
10.
Sapientes
quidem,
insuli,
Similes
marinis
ipscibus
quidam
sapientes.
Hecebo-
lius so-
phista.
Nicephor.
Plinius.
Matth. 5.

dinem efficit. Igitur amicorum corruptio-
nes, neque frigida & languida, neque ni-
mium acres aut mordaces sunt, juxta pro-
verbium, quod à Plutarcho inter convivia-
les quaestiones refertur. *Sale & ciminotenus*
amici: Si autem nimium salsa verba sint, ex-
acerbant audientem ægrum præsertim, pe-
ritque dulcedo emicitæ, & saluberrimo-
rum consiliorum. non enim ut Iacobus dixit:
Potest eodem ore fons amaram simul, & dulcem
aquam proferre, neque salsa dulcem facere. Qua-
re non solum qui in ærumna aliqua est, *sa-*
lem & oleum coemere oportet. Aristot. in Rhe-
toricis dixit, ut salis acrimoniam temperet,
& leniat honestis actionibus, verum multo
majori jure, qui medici officium obit; sali
oleum addere oportet, ne plus satis erodat,
aut mordeat ægrotantis animum: neque,
ut ille dixit: *Multo sale defricet vitia.* Verum
quod hic nimium salsa, id est, acerbæ, & a-
ctia in reprehendendo diximus, Iob insul-
sum appellare videtur, quod salis tempera-
mentum non habeat, neque enim nimium
salsa minus ingrata sunt stomacho, quam
insulla. Est autem hoc loco *Taphal*, quod
debito temperamento, & condimento non
constat. de qua voce supra diximus. Sunt
enim litterati quidam qui hos Iobi amicos,
sapientiæ sibi laudem arrogantes imiten-
tur, quibus falsitudo non inest, sed velut
marini pisces falsugini semper innutriti, &
innatantes, sed tamen indigent, ut edi pos-
sint. ita hi sapientiæ studiis immergi ad quo-
tidianum convictum & proximorum res,
animosque curandos extracti, & vocati ve-
luti sal evanidum insuli omnino & fatui
sunt; vilissimi que proinde à cæteris fiunt,
propeque ejiciuntur foras, & conculcantur ab
hominibus, nam corrigendis & instituendis
hominum moribus inutiles censentur.
Quod de se quoque Hecebolius sophista
publicè aliquando professus est. Nam, ut re-
fert Nicephorus Calistius *se humi prostravit*
ante templi vestibulum, atque exclamavit, pro-
cultate me salem insensibilem. Ergo doctrina
atque sapientia, sine prudentia & sale, insul-
sa est & plerunque inutilis, at *sale & sole nihil*
utilius, ut est in Proverbio; & adducitur à
Plinio lib. 3. cap. 9. quare suos illos perfe-
ctos sapientes atque doctores Christus Iesus
salem & lucem appellat; Sed illud præsertim
ad hos vitæ magistros pertineat, ut ægra-
rum mentium palatum irridant, audien-
tiam faciant, aviditatem excitent, ea est
enim significatio salis. quare macilentis &
qui cibum non sentiunt præscribebat Apol-
lonius, *salsamenta* atque subsalsa, ut Plutar-
chus refert, in ea quaestione naturali: *Quare*
pecori subjiciunt pastores salem.

Sed fortè non tam ad amicorum fatua &
insulsa consilia hoc pertinet, quàm ad in-
sulsam & insipidam rerum molestissima-
rum naturam, quas sine solatio aliquo ægre
perferre potest homo. quasi dicat, quæ a-
cerba sunt, & naturæ inimica, veluti insul-
sa, quæ ventriculus fastidit (sunt enim ad
nutriendum inutilia) edi commodè non
possunt sine solatio aliquo, & salis grano,
imo sicut sal propter condienda & tem-
perandis casibus leniendis & tempe-
randa alimenta insipida factum est, ita in
hujusmodi maximis calamitatibus, & mise-
randis, solatium aliquod requiritur, quod
iniquè à vobis mihi denegatur, atque mul-
to iniquius meis à me vocibus & lamenta-
tionibus quaeri prohibetur.

Præsertim, cum non superfluas volu-
ptates, sed necessarium tantum mearum æ-
rumnarum condimentum expetam. Sale e-
nim tenuissimum, maximeque necessarium
& naturale palati irritamentum est, & pau-
pertatis atque fragilitatis potius, quàm vo-
luptatis & luxus symbolum, nam:

Vivitur parvo bene, & tui paternum
Splendet in mensa tenui salinum.

Indeque priorum sæculorum frugali-
tatem omnis luxus expertem Varro, & Plin.
testatam esse voluerunt, quod veteres pul-
mentarii vice sale usi fuerunt, esitantesque
salem cum pane & caseo, cum quo sensu fa-
cere etiam possunt quæ sequuntur.

Aut potest aliquis gustare. Hebræa, Græca,
Latina hac in parte valde dissentiunt juxta
Hebræum R. David. R. Levi. Pagnin Re-
gia, Chaldaus, & alii Hebraizantes legunt,
Aut est sapor in saliva, vel in albumine ovi, aut
vitelli, vox enim originalis (Rir) propriè
significat spuerre, & inde sputum, vel saliva,
& Calamuth, crassum, vel densum, à (Cha-
lam) quod periti existimant esse propriè in-
crassari, aut condensari: indeque existi-
mant esse somnare, quæ significatio no-
stro interpreti familiarissima est, quod so-
mnia & somnus ex incrassatis vaporibus fi-
eri soleant. Hinc sensus; Nunquid est sapor
in saliva crassa, vel in albumine vitelli; nam
quod liquidum & pellucidum instar saliva in
ovo est illud albugo, quod autem cras-
sius & densius est vitellus: sicut ergo albu-
men, aut vitellus, aut verò ovum, quantum-
vis per se alimenti præbeat, lactem, tempe-
ratissimum, ad nutriendum aptissimum, tempe-
peratissimum, ad nutriendum aptissimum,
atque minimè excrementosum, tam sine sa-
le acescit, & movet stomachum, adeo ut sine

Apollo-
nus.

Plut.

7

Molestiæ
& labores
insuli.

Insulsa nu-
tritioni
inepta.

Sal, condi-
mentum
pauperum.

Horat. li.
Carm. de
16.

Varro.

Plin. li. 31
cap. 7.

Veteribus
pulmenta-
rium sal.

8.

Dissentio
Hebræi &
Græci à
Latino.
R. David.
R. Levi.
Pagnin.
Chaldaus.

ריר
הלמת
הלמ

Ee

fale

Ovum si-
ne sale in-
faustum &

fale ovum infaustum, atque ominosum ali-
quid significet, fortè etiam dæmoniacū, at-
que mortalium vitæ & incolumitati infe-
stum & inimicum. unde apud nostrates vul-
gari proverbio jactatur. *All vayas mal, donda*
comen el gueuo sin sal.

ominosum,
Bernardi.
Gomesius.

Quam rem à maleficis strigibus de-
sumptam esse Bernardinus Gomesius suo
illo erudito de sale opere docuit: experien-
tia quippe, & multarum lamiarum confes-
sione compertum est, dum aliquando Dæ-
mones opiparam mensam instruunt suis
convivis, sale nunquam apponere (non
enim amicitia illa mensa est) tum etiam ova
sine sale edenda apponere, cibum videli-
cet insulissimum atque ingratissimum. Er-
go argumētatur Iob à minori: Si nemo non
est, qui in ovo lacteo per se delicatissimo
nutrimento sale, saporemq; non quærat,
iniquè adversum me stomachamini, qui
non delicias & cupedias, non delicatissimo-
rum ciborum salsamenta, sed malorum
meorum condimentum aliquod requiram.
Hebræus apud Cajetanum sic legit: *Nun-*
quid est sapor in saliva sanitatis, nam dicunt
etiam radicem originalem (*Chalam*) signi-
ficare sanitatem, aut roborationem quan-
dam, quæ illa crassitudine conjuncta est.
at R. Mardochei ait significare pinguedi-
nem, deindeque vitellum ovi, quod sit pin-
guis, aut sanus, totam itaque rem hanc Ca-
jetanus refert ad tritam illā Philosophiam
quod in sensu intus existens prohibet ex-
traneum. ita ut lingua, & gustus biliosus, &
amarefcens, omnia efficiat amara, sive quæ
percipit, sive quæ sputat: salivam autem ho-
minis sani oportet nullum saporem habe-
re peculiarem.

Cajetan.

R. Mardo.

* Estoy
hecho de
niel y pe-
dismaque
no escupa
amargo,

Ego igitur, inquit Iob, cum ægrotem
vehementer atque amarissimam habeam a-
nimam, cor, palatum, linguam, nihil mi-
rum, sibilosa expuā; si à majoribus lamen-
tis ingemiscam, si vobis videar, nihil nisi a-
marum & acidum evomere, nam * felleus
cum sit totus, iniquè à me requiritis dul-
ciora verba, illud certè requirere ab homi-
ne sano: nam est sal, non est amaror in sa-
liva sanitatis, non est, cur qui sanus sit aci-
da, acerba, biliosa proferat. Posset etiam
hoc retorqueri ipsos amicos, qui propter-
ea quod in Iobum malè affecti essent, &
plus quàm expediret indignarentur, Iobi
verba & oratio illis videretur amara juxta
illorum linguæ amaritudinem. Fortè illud
etiam accommodatum, & ad vocem He-
bræam, & ad rem ipsam: ut prima vox, sali-
va, sumatur pro liquore; & secunda pro so-
pore aut somno, ut sit sensus, Potest ali-
quis sumere liquorem mortis, aut somni,

id est, mortiferam portionem. Sed Latinus
interpretes vocem illam, *chalamuth*, non pro
simplici vocabulo accepit, sed pro dupli-
ci, videlicet priorem partem deducens à
radice, (*Ghul*) quod est dolere, aut (*Chalam*)
quod est interficere, vel venire, aut afferre
dolorem, & mortem.

חל
חלמ

Secundam verò à (*Muth*) quod est
mori, salivam verò pro gustandi instru-
mento accepit, atque dilucida paraphrasi
sententiam totam sapienter illuminavit,
Quis possit sine ingenti animi commotio-
ne, & sensu heleborum bibere aut sumere
cicutam? imo quis venenatum poculum
delibare? Cum verò calicem mihi propinet
Deus exhauriendum, mortifera, atque
amarissima portione plenum, mihi per
vos non conqueri, non mutire licet, non
timere, non horrere horrificum poculum?
vel, mors eo loco amaritudinem signifi-
cet, ut 4. Reg. 4. propter amarissimam co-
lochintidas, *mors est in olla*, Morior ergo
(inquit Iob) & non dolebo? non inge-
miscam?

מרת

Hic præterire non possumus (ne quid
de industria præterisse videamur) pleraque
Biblia hanc præcedentem sententiam sub-
nectere. *Anima enim esurienti, etiā amara dul-*
cia esse videntur. quæ sententia omnino de-
est in Hebræo, & Græco, proptereaq; con-
jectura est ex glossa interlineali, aut ex mar-
gine irrepsisse in textum, & observarunt
quidem Biblia Plantiniana in hunc locum
translatam esse cap. 27. Proverbiorum, ubi
his verbis effertur apud Septuaginta Vati-
canos. *Anima, quæ in saturitate est, sapor il-*
ludet: anima autem egenti etiam amara dulcia vi-
dentur: quanquam Cajetanus aliique in-
terpretes, esurienti legerint. Vulgatus au-
tem, *amarum pro dulci sumet*. sententiam igitur
hanc, ut ex eorum commentariis con-
stat, hic non agnoscunt Divus Hierony-
mus, Philippus, Beda, Divus Thomas, Ti-
telmannus, Isidorus Clarius, illam tan-
dem expunxit correctior nunc lectio Va-
ticana.

Mors pro
amarore.
4. Reg. 4.

9

Pro. 27. 7

LXX.

Vatican.

Cajetan.

Hierony.

Philip.

Beda.

D. Thom.

Titelmā.

Isid. Clar.

D. Greg.

Sed cum illam Divus Gregorius, &
plerique Latini habuerint, potuit commo-
dus aliquis nexus cum reliquis reperiri, vel
ut præcedentis sententiæ restrictio aliqua
esset. Nemo (inquit) volet amarum sume-
re, nisi esuriat: esurienti enim etiam lapides
dulcescunt. vel, ut jungatur cum sequen-
tibus, Amarefcunt hæc mihi, sed non ideo
non arripio, neque enim sumo tam avidè,
quàm si dulcissima essent, nam quæ quon-
dam fastidiebam, nunc baccis ambabus
comedo, & pleno ore exorbeo, vel ita sum
gravissimè affectus, ut jam libenter, & avi-
de gra:

de amarissima quæque sumentem, & pro
dulcibus reputarem; nam me, supra om-
nem amaritudinem acerbissima premunt
mala.

IO
Anima ad
famem re-
lata,

Pf. 77. 18

Deu. 24. 6

LXX.

Pagnin.

* Comoe

sto que

ahora pa-

dezco, era

dela que

en otro

tiendo ha

zia yo, al-

con.

Vatabl.

Greg. l. 7.

cap. 7.

Philip.

D. Thom.

Isid. Glar.

Tribula-

tiones af-

ferunt co-

gitatione

mortis.

Psal. 72.

4.

Quæ prius nolebat tangere anima mea. Ani-
ma cum ad famem refertur, ventriculi vo-
racitatem, edendi appetentiam, ingluviem
significat, exempla obvia, Psalm. 77. Cum
peterent escas animabus suis. Et iterum: Misi sa-
turitatem in animas eorum, Deut. 24. Non acci-
pies loco pignoris inferiore & superiore molam,
quia animam suam (unde victum sibi com-
parat, unde vivit & comedit) apposuit tibi.
Sept. Quia animam iste pignorat. At ergo Iob:
Nauseabam ego quondam ad huiusmodi
ærumnas; movebant mihi stomachum squalor,
paupertas, vilior cibus, ulcera, sanies,
vermes: nunc verò his ipsis abunde pascor,
atque huc vocari potest Pagninus, & alio-
rum Hebraizantium ex fonte lectio. Quæ
prius renuebat animam tangere, sunt * veluti agri-
tudines carnis mea. Alius quoque sensus indi-
catur à Vatablo; Quæ quondam horrebam, jam
mihi tam intime adherent, sicut cibus in ipsa vi-
scera inditus, & sicut ipsæ agriutudines, quæ visce-
ra mea occupant, vel exaggerat quidem suos
dolores hac ratione; vix mihi persuadere
potuissim, parem me existere posse his ma-
lis & quotidianis cruciatibus perferendis,
ut jam videri possim mihi ipsi delicatè vixisse,
cum nunquam delicias confectatus fue-
rim. Quod si etiam ad insulsiore animorum
sermone respiciat, audire nunc cogor at-
que devorare importuna consilia, quæ
quondam sanum delicatissimum meum pa-
latum profecto fastidiret, quanquam hic
sensus omnino displiceat Gregorio. Absit
(inquit) ut vir sanctus aliquando amicorum suo-
rum dicta despexerit, qui & servus humilis fuit.
Philippus econtra ad sua ipsius verba: Quæ
nunc loquor, quondam non auderem ne-
que ore cõtingere, ac ne cogitare quidem;
sed illa nunc à me doloris vis extorquet.
denique Divus Thomas & Glarius, de mor-
te accipiunt, ut cohareat cum sequentibus;
Quondam de moriendo non cogitabam,
cum tranquilla & jucunda vita fruerer, sed
nunc præ angustia, nihil nisi mortem cogi-
to; nam is est tribulationis effectus, ut
vitam hanc reddat nobis infensam, atque
de meliori alia consequenda, deque bono
mortis cogitationem nobis injiciat; nun-
quam enim de relinquenda Ægypto, &
quærenda terra promissionis cogitassent
Israelitæ, nisi vexati ab Ægyptiis, atque
Pharaonis tyrannidem experti. Secutii,
cum quibus bene agitur, de quibus scri-
ptum est: Non est respectus mortis eorum. (Hie-
Pined. Tom. 1.

ron. Non cogitant de morte sua) & (quia) fir-
mamentum (non est) in plaga eorum, id est,
quia nec valde longis, neque valde acerbis
malis afficiuntur.

Alii juxta Hebræum priorem partem
absolutè referunt ad præcedentia, Renuit
tangere anima mea, deinde verò secundam,
nunc angustia cibi mei sunt. Septua. sic legunt:
Non potest cessare ira mea. (Aug. anima mea)
factorem enim video escas meas, sicut est odor leo-
nis. Ambros. hanc lectionem habet: Non po-
test enim mea quiescere anima. Factorem nam-
que video cibaria mea, sicut odorem leonis. Quod
sic explicat Chrysost. Vel cum lobus cruciare-
tur fame, velletque cibum sumere, ita defluente
sanie, & halitu fetido, qui è corpore mittebatur;
cibum insci, ut omnino nihil gustare posset.
Rectè verò leonis odoris mentio fit, nam,
ut Chrysostom. ait: recti est odoris bellua, hæc
& cum sit natura insatiabilis, alia quadam ratio-
ne etiam facit Deus ceteris bestiis flagitiosiores;
Ferunt etiam huius ipsius bestia reliquias & à
ceteris animantibus respui omnino, ob gravem in
eas inspiratum odorem, qui ex illius corpore exha-
latur. Cujus rei auctores quoque sunt Ari-
stot. Plin. & Aelianus. sed Plinius præsertim
lib. 11. capit. 53. de animalium halitu disse-
rens, Anima, (inquit) leonis virus grave, ur si pe-
stilens. Contacta halitu ejus nulla fera attingit: ci-
tiusque putrescunt afflata reliquis. Hinc illud
apud Plaut.

LXX.

August.

Ambros.

Chrysost.

Aristot.

Plinius.

Aelianus.

Halitus

leonis.

Plant. in

Menecho.

Ut ego hunc poteram leonem Getulum olen-
tem, edentulum.

Hanc quoque causam quidam assignat,
quod ipse leo nunquam redeat ad id, quod
ex præda reliquit. licet veriore assignet
Philostratus, quod videlicet propter super-
biam dedignetur reliquias attingere, qui
possit novam, & integram prædam rursus
venari. Iulianus quoque in catena huiusce
rei causam non in morbo solum, sed im-
probi etiam Dæmonis opera constituisse
existimat. Hic enim (inquit) Deo invisus odoris
sape numero afflare dicitur sæditatem: Sed de
hoc diximus aliquando.

Philos-
tratus.

Iulianus.

Vide c. 2.

in enume-

rat. mor-

borum.

Sectione 9.

n. 3. & c.

v. 24. n. 30

VIII. Quis det, ut veniat petitio mea, 4.
& quod expecto, tribuat
mihi Deus?

IX. Et qui cœpit, ipse me conterat,
solvat manum suam &
succidat me.

1. Verbalia seu abstracta nomina non semper
sententiam amplificant.

2. Incipere, & conterere quid.

Ec 2

3. Ma-

3. Manus quid, quid solve.

4. Succidere vehemens in Hebræo verbum. Avaritia pro cuiuscunque rei inexplicabili cupiditate. Illustratus Isaias.

5. Dei benignitas, cum flagellat, penitus non conterit.

T.

LXX.

Nomina verbalia frequenter non semper vim addunt.

Plaut. in Mili.

Plaut. in Asmaria.

Petronius.

Petitio mea. Quod summis votis expeto, Et quod exspecto. dissolvit Hebraismus. Septuaginta. *spem*, aut expectationem meam det mihi Deus; id est, quod avidissime expeto, anxie, sollicitè, intentè, fortè etiam non semper nomina hæc verbalia, seu abstracta, afferunt vim peculiarem, sicut apud Plautum, servus ait:

Ibo intro, ne dum absim, multa sortitio fiam.

Id est, multa mihi sorte obtingat, & idem: *Sume tibi optionem Leonidam.*

Videlicet militem, qui optatur, & in rem legitur. qua etiam ratione apud Peroniam:

Quid ai amoris alieni concessio?

videlicet qui alteri concessus sis. Sic petitio & expectatio. quod petitur, & expectatur à Deo, hoc loco, ab *Eloah*, iudice æquissimo, remedium sibi adhiberi postulat, ne quid iniquum, aut contra jus fasque postulasse videatur.

Et qui capit. Hæc est summa petitionis suæ, ut qui me semel contere cœpit, penitus me conficiat; neque me longiori supplicio excruciet. Quod verò hic, & alibi transfert Vulgatus *incipere*, Hebræi dicunt significare, *velle*, nempe primum illum actum voluntatis, s. complacentiæ, beneplaciti: quo homo se applicat ad id, quod vult exordiri: de quo vide Burgenf. addit. 3. ad capit. 2. Exod. & addit. 2. super 4. Reg. 5 Verbum autem *conteredi*, idem, quod supra cap. 4. *consumuntur velut à tinea*, & infra cap. 22. *lacertos pupillorum comminui*. Cui igitur (inquit Iob) meæ ærumnæ semel placuerunt, opto ut semper placeant, cupioque non solum illi placere æger dolens, sed mortuus etiam, qui igitur* volens me consumere cœpit, (quod in me est) perficiat tandem.

Solvat manum suam, Philippus manum, hoc loco ait esse divinam potestatem, qua omnem creaturam continet, sicut infra dicitur, cap. 12. *In cuius manu est anima omnis viventis*. de qua etiam manu vulnerati dormientes repulsi sunt. hanc igitur solvi exoptat, ut ab ea decidens, cadat in temporalem mortem in hanc sententiam, Ne me contineat manu sua, & quod ad vitam hanc pertinet ne dimittat, *no me tenga de su mano*: Sed non quadrat verbo originali *solvendi* (*Nathar*) quod est propriè dissolvere in-

de dicitur Psalm. 148. *Dominus solvit compeditos*, & Isai. 58. *Solve fasciculos deprimentes*; est verò ita dissolvere, ut liberum sit, vel pedibus, vel soluta manu uti, quare illum locum Psalm. legimus ex fonte: *Dominus exilire facit compeditos*, est enim idem verbum, Levit. 11. *Crura, per quæ salit super terram*. * *Solvat igitur manum suam*; non se gerat erga me instar hominis abbreviatam, aut colligatam habentis manum, & impeditum brachium, sed libero expeditoque brachio me confortet.

Quamvis autem sua vulnera in Dei potestate, & brachii divini robur referat, sed subolfacit quidem manum & potestatem se percutientis ligatam esse, neque penitus liberam, id quod verissimum est; nam non est facta integra dæmoni potestas perdendi Iobum, cum dictum est illi: *Ecce in manu tua*

est, verumtamen animam illius serva.

Et succidat me. Philippus, alique Latini existimant, *succidendi* verbum translatum esse ab arboribus, quæ succiduntur, aut convelluntur ex terra. Ita ut se Iob arbori compareret, quæ dum vivit, hæret fixis terræ radicibus, quæ translatio licet aliis in locis frequentissima sit, sed præsentem non congruit: nam verbum (*Bathag*) ad infligendum vulnus pertinet, & inexplibilem cupiditatem, atque immanem aviditatem vulnerandi, & humani sanguinis profundendi affert, aut cuiuscunque alterius operis perficiendi, & in genere avaritiam, & lucri cupiditatem & sacram famem importat; quæ ad res alias transfertur. Ezech. 2. 2. *Avere* (cupide, avide, inexplibili desiderio) *proximos tuos calumniaberis*, Isai. 10. *Cum impleverit (Iebatsagh, avide & desideranter quasi lucrum suum inhians, instar avari & cupidi hominis perficere aliquid cupientis) Dominus cuncta opera sua.*

Ait itaque Iob, potentia suæ vires exerceat in me penitus concidendo, & perdendo Deus; brevi, cito, celeriter, avide me concidat, & absumat, quasi ex mea morte ingens sibi lucrum reportaturus, si suæ gloriæ ducit, me conficere, utinam id statim faciat, atque * *magnificetur in corpore meo* Deus *sive per vitam, sive per mortem.*

Observa videri Iobum dubitare de sua morte: atque cum letaliter se affectum multis vulneribus plane sentiat, opus tam esse precibus, ut velit Deus illum tollere, agnoscit enim Dei benignissimi ingenium, qui cum incipit, non penitus conterit; facileque ab incepto vulnerandi, & affligendi desistit. appositus est in hanc rem Isaiæ locus cap. 10. nam cum Assyrius immitteret ad suum populum flagellandum tantum, sed

Solvere quid proprie

Pf. 148. 7. Isa. 58. 6. Lev. 11. 12.

* Iuergo largo de la espada, y echeta ior, y teue ser a plazer, sin en cogimiento, ni lastima.

Iob 2. 6.

4 Philip.

222

Avaritia pro cuiusque rei avaritate. Eze. 22. 12.

Isa. 10. 12. 227

Phil. 1. 20 Gane el homra y qui esteme a mi la vida.

5 Dei benignitas in mediis flagellis.

Isa. 10. 7.

2. *Incipere in Hebræo quid.* Burgenf.

Contere quid.

* Side mis males gusta acabe me, y por mi mo que de.

3. Philip.

Manus quid. Iob. 12. 10. Psal. 87. 6

223

sed minimè contereandum; longe diversum hostium animum quem suum esse exponit. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi: ipse autem non sic arbitrabitur, & cor ejus non ita existimabit, sed ad conterendū erit cor ejus, & ad internecionem gentium non paucarū. Quare fieri non potest, quin in mediis ærumnis, bene de Dei bonitate, deque sua incolumitate speret.

X. Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non peccat, nec contradicam sermonibus Sancti.

1. Mortis postulatio. Affligere in Hebræo quid.
2. Dolor, & dolere ex Hebræo. Illustratus Iſaias.
3. Parcere quid apud sacros & profanos. Mortuū hominis misertus Deus. Mors peccati remedium. Explicati Moyses, Samuel, Paulus.
4. Quid contradicere. Quis mortis stimulus apud Paulum. Iusto non formidanda mors.
5. Sanctum Dei nomen, quid propriè. Fideles quendam appellati Sancti.
6. Lectio, & expositio Sept.

I.
Oratio vi-
ri sancti-
ſimi pre-
catoris mor-
tem.

Affligere,
תלש
R. David.
R. Mard.

a Si estu-
uisse ei-
ertoque
dios me
quiere a-
cabar, por-
ma tor-
mentos
que me di-
esse, et tra-
tia en ca-
lor, y co-
braria ani-
mo, que me
falta para
biuir.

R. Abrah.
R. Moyses.

Tygarina.

Observanda viri patientissimi petitio, non ut ab ærumnis liberetur, sed ut in illos jacens extremum claudat diem, dum tamen id suo peccato fiat, quare incrementum dolorum & ægritudinum perit, dum modo mortis spem certissimam concipere possit. id enim significat illud. *Affligens me*, videlicet recentibus aliis malis. Illud verò *affligendi* verbum (*salad*) hoc tantum loci reperitur, quod Hebræi dicunt idem esse quod urere aut incendere. Ita R. David, & R. Mardochei, qui legunt: *uram me in dol. re.* & etiam si exurat, perferam lumbens, dum modo moriar. idem etiam vertunt paulò mitius, *Calefaciam me in dolore.* atque referunt ad quandam languentis recreationem, quasi diceret, Hæc spe moriendi certissima incalescerem, refocillarer, confoverer. R. Abraham, *Si interfeceris me Deus, suspiriam, exaltabo pro lætitia.* R. Moyses: *Roborabo me in infirmitate mea.* confortabor frater tuus, licet consolidescam, non concipiam: nimo metum mortis, imo verò certa illi as expectatio ingentes mihi faciet animos, & quem habeo fractum, & defluentem, colliget atque roborabit.

Alii vertunt per implorare, aut obsecrare. *Ora rem, aut orabo in dolore meo.* id est, doloris incrementum peterem, & acerbiores cruciatus. Tygarina, *Terrestiam agrotati-*
Pined. Tom. I.

one. Sed ignoratur, unde illam significationem terroris deprompserit, & tandem, quisque illam significationem statuit, quæ videtur huic loco convenientissima, cum ex aliis locis propriæ & germanæ conjectura fieri possit. Integrum ergo fuit nostro interpreti verbo *affligendi*, reddere quod cum præcedentibus videretur optimè cohærere.

Dolor verò est, à radice (*Chul*) estque dolor quasi parturientis, quare agnoscit quidem Iob suos dolores salutare esse, id est, qui sibi ingens spirituale bonum, atque etiam incolumitatem parituri sunt, tum etiam qui clamare illum compellant, & orare Deum, nihil verò injuriæ adversus numen effutire, sicut per hanc ipsam vocem *dolendi* & *parturiendi* dictum est Iſai. 26. *Sicut quæ concepit, cum appropinquaverit ad paratum dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus à facie tua Domine, conceptimus & quasi parturivimus, & peperimus spiritum salutis.* quamvis parturientibus, propter dolores summos, quibus cruciamur, similes sumus, sed tamen nihil spiramus aut proferimus, nisi saluberrimum spiritum, qui Deo atque hominibus gratissimus sit: nam dolentes Deo gratias agimus, flagellari illum obsecramus, maledicimur, & benedicimus, hunc autem totum dolendi, & clamandi ad Deum instar parturientis affectum, non solum nulli vitio tribuit scriptura, ut potius ingentis stupiditatis illos damnet, qui dolentes non clamant, neque parturiunt salutarem spiritum, sicut Ierem. 55. ab hac eadem voce dictum est, *percuisti eos, & non doluerunt.* id est, non parturietunt, neque instar parturientis, clamarunt divinam opem cum gemitu implorantes.

Non parcat. Afferre solet *parcendi* verbum quandam pietatis, & commiserationis affectum, quem etiam habet apud Latinos, dicente Cic. *Mihi, & rebus meis parcere define.* 1. Reg. 25. adversus Saulem, qui stulta quadam pietatis commiseratione ductus unum servavit Agag Regem, & melioribus oculis, & armentis pepercerat. Scriptum est: *Porro triumphator in Israel, non parcat, & pœnitudo non flectetur, non enim est homo, ut agat pœnitentiam.* in eandem rem dixit Paulus 1. Corinth. 7. Cum permanendi in virginitate consilium daret: *Si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem autem carnis habebunt hujusmodi; ego autem vobis parco.* quasi, vestri commiseratione tactus: namque est status conjugatorum cum multis curis & solitudinibus conjunctus. Ait itaque Iob: *† Non parcat.* nulla mei miseratione tangatur. Vides ut in mediis ærumnis

Ec;

agno-

Dolor
quid.

Iſai. 26.
27.
LXX.

Stupor in
malis dam-
natur.

Ier. 5. 3?

3.
Parcere
commiser-
ationis est.
Cic. 4. in
Cat.

1. Reg. 15.
29.

* Trium-
phaste y
tuyſte la-
ſtima del
Rey venci-
do. Dios
triumpha-
raderi ſi-
nu duelo
nilaſtima.

1. Cor. 7.
27.

* No aya
que tener
leſtima de
matar me
fino de
verme vo-
nat y vi-
vit.

Dei com-
miseratio
in extre-
mis mor-
taliū æ-
tumnis
Iob. c. 2. 6
Ioan. 11.
35.
Luc. 7. 14
Phili. 2.
27.
Moribun-
di hominis
miserico-
dia tractus
Deus.

agnoscat Iob Deum misericordem, atque
parcentem, atque manum ex miserrimi ho-
minis jam jam morituri jugulo retrahen-
tem, non enim est voluntas illius hominis
mors, qui potestatem occidendi inimico
denegat, qui defunctum hominem profusis
lachrymis prosequitur; qui ad funus & fe-
retum adolescentis misericordia movetur,
quem divinæ pietatis affectum expressit
Paulus dum de Epaphroditi morbo gravif-
simo loquitur: *Infirmatus est (inquit) usque
ad mortem, sed Deus misertus est ejus, non solus
autem ejus, verum etiam & mei, ne tristitiam su-
per tristitiam haberem.* Itaque Iob infirmatus
usque ad mortem Deum orat, ne sui mise-
reatur, ne parcat; nam commiseratio hæc est
cum summa suarum poenarum acerbitate
conjuncta; potius ergo illam Dei miseri-
cordiam exorat, non quæ ab infligendo
mortem abstineat, sed quæ mortem infli-
gat; qua erga Adamum quoque usus est,
cum illum è paradiso ejecit, *Ne forte (inquit)
sumat deligno vitam, & vivat in æternum.* præ-
staret enim illi facilis quædam mors, quam
ærumnosissima, productiorque vita: quare
ut sententiæ illius acerbiter leniret De-
us, *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Obser-
vat Chrys. mortis terminum præscriptum
esse tantis ærumnis, cum subjunxit: *Donec
revertaris in terram, de qua sumptus es.*

Mors pec-
cati reme-
dium.
Gen. 3. 23.
Quorsum
Adā pul-
sus è par-
diso.

Contradi-
cere.

כח

Nec contradicam sermonibus sancti. Hoc qui-
dem ad deprecationem mortis referunt,
Deo non resistam precibus, si me extingue-
re voluerit: imo pro magno beneficio du-
cam. non valde accommodare ad verbum
contradicendi: Lenior ergo, & gravior sen-
sus, Si moriar, liber & securus à peccandi
metu evadam; sic nunquam Dei præceptis
contradicam, valde enim mihi, atque meæ
imbecillitati, quam tot cruciatus & dolo-
rum tormenta quatiunt, timere debeo, ne
me à sanctitate, & nunquam Deo contra-
dicendi studio, deiciant, Est autem (Ca-
chad) ita contradicere, ut id cui contradici-
tur, negetur, deleatur; abscondatur ne ap-
pareat, ne audiat, ne videatur; quare alii
vertunt: *Non negabo, non abscondam sermones
Sancti.* alii in præterito, *non negavi, non ab-
scondi.* Adhuc (inquit) non peccavi, nol-
lem ab hac vitæ innocentia recedere; aut
retrahi vi dolorū, vel acerbiores etiam cru-
ciatus, postulo qui me conficiant, nulli
enim poterunt efficere, ut Deo repugnem,
ut non æquus, & patiens de illius manu
mortem excipiam; quidquid illicollibitum
fuerit, quidquid de me statuerit, displicere
mihi non poterit. vel, Qui ita vixerim ut
Dei præcepta abnegaverim nunquam, non
est cur non mortem precari possim; optare,

expectare, non est cur timere illam debeam: *1. Cor. 9.
Stimulus enim mortis peccatum est.* si quid ve- 95.
nenatum in morte sit, stimulus est, cuspis-
que jaculi tincta veneno mortifero. Hoc
ego non præsentiam, qui nunquam contra-
dixerim sermonibus sancti. Tum etiam,
qui aditum & viam patefecit egredienti
spiritui, & morti ingredienti, ingenti vul-
nere aperto, peccati stimulus fuit; jam verò
mors econtra nunc peccato viam & adi-
tum occludit. Moriar itaque, ut nunquam
contradicam sermonibus sancti. Præterea stimu-
lus mortis, qui mortem stimulat, & pungit
remorantem stimulat, & pungit remoran-
tem peccatum est, per peccatum enim stimulans Sap. 24.
& pungens ut gradus acceleraret, mors in-
troivit in orbem terrarum: nam impij fugien-
tem illam, aut certe remorantem, manibus Sap. 1. 16
& verbis accersierunt; sponsiones posuerunt ad
illam: nunc ad virum justum segnis acce-
dit, postulata, expectata, exorata, non enim
valde opimam prædam, ex viro justo sibi
pollicetur.

Mors se-
gnior ac-
cedit ad
vrum ju-
stum.

Orat igitur vitæ, & mortis auctorem, ut
renuentem & moras trahentem mortem
advocet, huicque ærumnosissimam vitam
istam suam tandem permittat. Denique il-
lud non est inelegans. Tam longe absum, ut
Deo me flagellanti contradicere velim, ut
mortem, quæ in hac me sententia, & vo-
luntate fixum, confirmatumque occupet,
optem & orem, cadunt sensus isti omnes in
piissimam hanc sententiam.

Sed cum suæ sanctitatis, & vitæ inno-
centiæ mentionem facit, aptissimè Deum
nominat *Sanctum*, quod nomen Deo per
excellentiā convenit. Hebraicè (Kados) 4.
quod non tam significat à communi alio-
rum Deorum falsitate alienum, & separa-
tum (ut quidā existimarunt de arcanis Dei
nominibus differentes) quam ab omni im-
munditia, vitio, labe purum, & incontami-
natum, castum, separatum, atque adeo san-
ctum præ cæteris. Quam suam excellentem
sanctitatis munditiam, & puritatem sæpe
commendat Deus, cum præcipit, non nisi
sancta, & pura, atque munda ad se accedere.
Isaia 61. *Non appropinques mihi, quoniam
immundus es;* id quod potissimum à sacer-
dotibus, qui familiariter cum illo agunt, re-
quiritur. Levit. 21. *Sancti erunt Deo suo.* id est,
expedit nō nisi sanctos & mundos ad Deum
Sanctum accedere. Vim quoque nomi-
nis, & quid Deus à nobis requirat expres-
sisse videtur Moyses Deut. 32. *Deus justus, &
absque ulla iniquitate, peccaverunt ei, & non si-
lij ejus in sordibus.* Hinc sancti dicebātur initio
Ecclesiæ, quos aqua Baptismi abluerat, &
sanctificarat. mundū igitur se lob atque san-
ctum

Sanctum
Dei nomē

קדוש

Montan.
de arcanis
Ser. 6. 2.

Isa. 6. 5.

Lev. 21. 6

Sacerdotū
sanctitas.

Deut. 32.

4.

sancti ap-
pellaban-
tur quon-
dam fidei-
les.

2. Cor. 13. *Sum Deo suo Sancto optat, atque existimat fore, ut minus laedatur à morte, quam à vitæ sordibus. Decumbens ergo in suo illo ægritudinis lecto ait: Lavī pedes meos, ve-reor, ne, si surgam, redeamque ad vitæ ne-gotia iterum inquinem illos.*

6. Illud tandem indicandum, totius hujus loci sententiam apud Septuaginta longe esse diversam. *Qui capit, vulneret me: in finem autem ne me tollat, sit autem mea civitas sepulchrum, super cuius muros saltabam super eam non parcam, non enim mentitus sum verba sancta Dei mei, cujus hæc erit sententia ex Chryso-st. & Nicet. Illud mihi ad solatium ægritudinisque medicamentum erit satis, si non sinat me diuturnioribus in finem suppliciiis cruciari, & si in ipsa mea civitate mori, atque humari mihi contingat, in qua quon-dam cum voluptate versabar, neque hæc quæ sentio, silentio premam: nam qui non mentiar, libera possum oratione uti.*

XI. Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam? aut quis finis meus ut patienter agam?

1. Quatuor interpretationes hujus sententiae. Tertia commodior. Explicatus semel, & iterum Paulus.
2. Expectare quid propriè.
3. Quid propriè hoc loco finis. Quid expectatio. Illustratus Ieremias.

1. *Prima expositio.* Non eodem modo neque sensu eodem accipiuntur hæc verba ab interpretibus. Nam primò aliqui existimant hic Iobum agere de brevitate vitæ: Multi (inquit) me exagitant cruciatus, quibus sustinendis plane sum impar, nam vitam per se brevissimam multò breviorē efficiunt morbi, atque dolores: mortem ergo, quæ non longe abest, non immerito precor.

Secunda expositio. Engub. Eugenius existimat exaggerare suam calamitatem, ita ut respondeat Eliphaz dicenti, *Inreparationem Domini ne abjicias.* quasi diceret, Graviorem esse correptionem quam vires, neque sustinere posse tam atrociam supplicia. *Quæ est enim fortitudo mea &c.*

Gen. 4. 13. In quem sensum illud quoque non inepte accipitur, *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear.* id est, acerbiorē mihi pœnam infligis, quam ut venia vitæ concessa, tolerare possim. Atque est quidem diversitas in pœna, & supplicio, cum ad correctionem, vel cū ad extremum supplicium diri-

gitur, ut indicatur Isai. 10. cum Deus voluit Assur esse virgam ad flagellandos filios, non gladium ad occidendos hostes. *ipse autem non sic arbitrabitur, sed ad conterendum Isai. 10. 7. erit cor ejus, & ad interuersionem.* Ait itaque Iob: Si corripior, quomodo enecor? nam ex tantis suppliciis evadam potius mortuus, quam salutariter castigatus.

Sed tertio fortè melius posset dici, his verbis responderi Eliphaz dicenti, fore ut melius Iob esset, si ad preces confugeret. Ecce (inquit) precor Deum, ut me conficiat, precor præterea, ut mihi gravissimè laboranti sustentiam, & constantiam conferat, nam sine precibus, sine pietate non possem tam fortiter tot mala sustinuisse. Sensum hunc indicavit Chrysostomus. *Tolerantia* (inquit) *non à robore corporis, sed pietatis, ac timoris Dei manabat: nunc verò rem omnem non sua audacia, sed precationi permittit, quasi diceret ad Eliphaz: Tu pietatis, & precandi affectum in me requiris, ego verò non alia sustentor, quam virtute pietatis & precum, atque divinæ opis, sic etiam dixit Paulus:*

Quod nunc vivo in carne, in fide vivo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Non abjicio gratiam Dei. id est, hæc mea vita miseriis, & rerum adversarum molestiis obnoxia sustentatur non meis viribus, sed divina gratia, fide, dilectione in filium Dei, virtute evangelii, divinis auxiliis *in fide*, id est per fidem, vel cum fidei auxilio, subungere enim poterat hæc ipsa Iobi verba, *Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam?* Atque in eandem sententiam videtur dictum: *Habemus thesaurum istum* (Christianam pietatem, evangelii fidem, quæ lucet in nobis, quæ alios illuminat) *in vasis fictilibus*, (id est, in corpore fragili, ærumnoso, obnoxio tribulationibus, & persecutionibus) *ut sublimitas sit virtutis Dei* (propriè ex Græco, ut sublimitas virtutis sit Dei. Hieronymus legit: *Ut abundantia fortitudinis nostra sit ex Deo,* Augustin. *Ut eminentia virtutis sit Dei,* id est, fortitudo nostra, nō nostræ sed divinæ virtuti atque pietati tribuatur. Nam, ut Chrysostomus ait: *Nostræ carnis imbecillitas, nihilo melius testa se habet: adeo offensionibus patet, ac morte, & morbis, & cæli intemperijs, alijsque innumeris commodis facile dissolvitur*) & non ex nobis, Quare subjicit: *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur, &c.* divinæ virtuti quidquid corporeæ vitæ atque vigoris est, tribuens.

Quartò, Olympidorus existimat, ex magnitudine sui doloris, suæque imbecillitatis excusare acerbiter suarum lamentationum, quasi dicat: Infirmo, atque dolenti

cum ad extremum supplicium pertinet.

Tertia expositio commodior.

Chrysost. Hominis virtus ex pietate & precibus.

Gal. 2. 20.

Cor. 4. 7.

Hier. ad vers. Pe-lagium.

Aug. Epi.

153. &

Ser. 15. de

verbis A-

post.

Chrysost.

Chrysost.

Chrysost.

Chrysost.

Chrysost.

Chrysost.

Chrysost.

Chrysost.

Chrysost.

Chrysost.

Chrysost.

Sustinere
pro expe-
rare.

Gen. 8. 18

Ps. 129. 5.

Iob. 14.

Vat. abl.

Rom. 4.

18.

Iob. 13. 13

3.

Finis hoc

loco ad

quid refe-

rat.

Lyra.

R. Abrah.

2. Reg. 19.

35.

LXX.

D. Thom.

Ps. 38. 5.

Olym-

piod.

778

nemo jure gentium, & clamorem denegat. Hi tamen omnes verbum *Sustinendi*, pro pa-
tiendi sumpserunt. Sed certe, verbum *lachal*,
quod tum hoc in loco, tum in aliis, inter-
pres vertit, *sustinere*, propriè significat ex-
pectare, aut *prestolari*, unde dicitur *Gen. 8. Ex-*
pectavit septem diebus. *Plal. 129. Sustinuit ani-*
ma mea in verbo eius, & infra cap. 4. *Expecto,*
donec veniat &c. ergo si hoc loco *expectare* sit,
sensus esse potest, quem indicat Vatablus,
ut respondeat ad verba Eliphaz in fine præ-
cedentis capitis. *Scies quoniam multiplex erit*
sementium. Quæ est (inquit) fortitudo mea: ut
sperem liberos? Ab homine confecto &
moribundo non possunt liberi suscipi, ne-
que expectari. Sed in melius, ut respondeat
illi dicto Eliphaz: *Erit ego spes, & in tribus*
lacionibus liberabis te, &c. In longiorem spem
me adducitis, cum sperando non sim, jam
prope mortuus videar. id quod à Iobo di-
citur, ut consilii importunitatem expresse
sensitivæ partis affectu retunderet, non quod
de divina potentia diffideret, nam is fuit
Iob, ut in spem contra spem crederet; illudque
constanter affirmaverit, & si me occideris in
ipso sperabo.

Aut quis finis meus. Lyranus existimat
hoc respicere ad errorem Eliphaz, putatis
non esse alium finem vitæ melioris, quàm
hujus miserrimæ. R. Abraham refert ad ex-
tremam ætatem, & vitæ finem, quasi dicat:
Cum jam in extrema ætate sim, vitæ q; me-
ta extrema, quid mihi profit feliciorum
statum sperare? Sicur dixit Berzelai Gala-
dites David invitanti se ad regiam mensam.
Osteogenarius sum hodie, nunquid vigent sensus
mei ad discernendum suave & amarum? aut de-
lectare potest servum tuum cibis aut potus? vel
audire possum ultra vocem cantorum atque can-
tatricum? non indigno hac vicissitudine, sed obse-
cro, ut revertar servus tuus, & moriar in civi-
tate mea &c. Septuaginta dixerunt: *Quod*
tempus meum? Sed præstat communior ex-
positio, ut finis accipiatur pro termino &
meta laborum. Quem finem habituri sunt
mei cruciatus ut patienter agam. Divus
Thomas & alii, ut patientiam servare me posse
credam ad breve saltem tempus. Simile id. Notum
fac mihi Domine finem meum, ut sciam quid de-
sit mihi. Ex Olympiod. elicitur. An brevis
est hæc mea calamitas, & gemitus & suspiria
comprimere possim, ut ægritudinem levare
expectatione finis? Sed certe Vulgatus pa-
tientiam accipit frequenter pro expectatio-
ne quadam longanimitatis, atque res præsens
eandem significationem requirit. Et ver-
bum originale patienter agendi, est propriè
prolongare, aut in longum differre, &
frequentissime accommodatur ad longio-

rem vitam, est enim idem verbum Deuter. 6. 2
6. *Ut prolongentur dies tui.* & pertinet etiam ad
dilationem. Ezechielis 12. *In longum disse-*
runtur dies. qui sensus, ex nomine anima in
originali adjuncto, rectè confirmatur. Pro-
priè enim ex Hebræo legas, *Ut prolongem*
animam, aut *vitam.* Septuaginta: *Ut sustineat*
anima mea. Itaque ait, Quisnam finis meis la-
boribus statuitur, ut de morte non cogi-
tem, ut mori non cupiam, ut vitam amare
possim, ut vitam prolongari velim, ut pa-
tienter, & longanimitèr diuturniorem vi-
tam paratus sim vivere? Aquila: *Ut longani-*
miter agam.

XII. Nec fortitudo lapidum fortitu-
do mea, nec caro mea æ-
nea est.

1. Cajetani subtilitas. Argumento à minori ex-
cusat Iob acerbicatem suam orationem.
2. Magna exemplarium dissensio, Conciliatio et-
iam.
3. Quid Necessarij, quid Recedere in Hebræo.
Defensus, & illustratus Vulgatus.

Non oportet cum Cajetano nimium
subtiliter distinguere fortitudinem lapi-
deam, quæ ad animum pertineat, & æneam du-
ritiem, quæ ad corpus: ut sigillatim explicet,
& animi ægritudines, & corporis infirmi-
tates. Sed rem totam simplici oratione ex-
ponit. Non sum saxeus, non ferreus, & sine
sensu, ut percussus neque sentiam, neque
ingemiscam. Et quidem illa, quæ sensus ex-
pertia sunt, lapides & metalla, ictum & mal-
leum respuunt, & ad levem contactum so-
nant, & tinniunt, quid ni ego etiam vocem
edam, qui carneus sum & mollis, qui te-
stis sum & fragilis. Videmini vos o amici,
non agnoscere vestrum figmentum, sed cogno-
vit qui vos, & qui me finxit Deus. Recordabi-
tur ipse quoniam pulvis sum, cui meæ voces ne-
que inauditæ, neque ingrati existunt. Hu-
jusmodi argumentum à minori usurpavit,
& aliquantum promovit poeta:

Ergo cum silices, cum dens patientis aratri
Depereant, &c. —

XIII. Ecce non est auxilium mihi
in me, & necessarij quoque
mei recesserunt
à me.

Dissentiunt hoc loco Hebræa, Græca,
Latina mirabiliter, neque solū in ipsis
verbis atque sententiis, sed quod alij cum as-
sertio-

Deut. 6. 2

Ezech. 12.

22.

LXX.

Aquila.

1.

Cajetani.

Argumentum à mi-

noris.

Ps. 104.

14.

Ovid. 1.

Am. Eleg.

25.

2

Dissentio

exempla-

rium,

Peritione legant, alii cum negatione, quidam cum interrogatione; nonnulli simpliciter. Noster certe interpret videtur cum præcedentibus conjūxisse; Deficio (inquit) nam faxeus, aut calybeus non sum, atq; ipsæ me vires non adjuvant; neq; miserrimum corpus opem ferre potest animo. Septuag. & Græci integrum hunc locum ad Deum referunt, atque sic legunt, *Aut non in ipso confidebam? Sed adiutorium à me recessit, negavit me misericordia, & visitatio Domini me despectit;* quod sic potest neci cum nostra lectione; Certe non posui in me spem ullam, aut de meis viribus atq; robore aliquid magnum speravi: perspecta enim mihi erat humana imbecillitas, quod unū mihi spei reliquum erat, Dei auxilium, nunc quoque desidero; quapropter supra omnem corporis cruciatum angor animo vehementissimè.

Possit autem illud, in me, minus stricte accipi, ut tantundem valeret, ac si diceret: Non est auxilium mihi, significetq; non solum languentium virium defectum, sed cuiuscunque etiam opis externæ, sive humanæ, sive divinæ. Vatablus proximè ad originale, *Nonne auxilium meum in me; supple fuit;* id est, nonne quoad potui, me juvi, id est, minimè sum pusillanimus; nam me, quoad fieri potest erigo & sustento; sed calamitatis pondere dejicior, & consternor statim. Sed vix potest ex negationibus, quæ in Hebræo sunt germanus sensus, colligi, cum addita vel ablata negatione facile sententia mutatur.

3. *Et necessarij.* Deseritur à plerisque Vulgatus, quod vocem *Thusiab*, *necessarios* vertit, cum potius significet legem, sapientiam, substantiam, ut capite præcedenti diximus. Verbum autem recedendi propriè est impellere, expellere, aut evertere; assertque casum, aut lapsum, atque ruinam. Hinc Pagninus: *Et lex expulsa est à me?* quasi dicat, minimè, nunquam enim divinæ legi defui. Vatablus: *Nunquid officium impulsus fuit à me?* quasi dicat, Nonne semper me continui in formula rectè vivendi? Regia *Subsistentia expulsa est à me?* Sed quem sensum hic habeat substantia, cum interrogatione, & sine negatione, ego non video, multò planius Tygurina legit, *Quid facultas subsistendi me destituit?* aut Isidorus Clarius, qui cum assertionem legit: *Vires sustinendi recesserunt à me.* Complutenses legerunt, *sapientia, vel prudentia recesserunt à me,* quæ omnia eo pertinent, ut vel suam pietatem tueatur, vel si in sapientia & prudentia videatur defecisse, ex magnitudine sui doloris atque imbecillitatis excuset. Sed Latinus interpret non ineptè ex consequentibus existima-

vit hanc partē ad necessarios, & amicos referri posse, tum etiam ex antecedentibus hunc sensum colligit, Amicitia, & necessitudinis legem violatam in meis malis video, necessariorum opem, & amicorum officium desidero: mea calamitas illos deterruit, expuit à me, qui subsistere firmi, & constantes esse deberent, simul cum aliis omnibus quæ amisi, dilapsi sunt. Quia verò vitium id amicorum fuerat, verbo *recedendi* congruentius exprimitur.

XIV. Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.

1. Tollere in Hebræo quid. Quid dissolvi, & liquefieri corde.
2. Quid misericordia, & erga quos. Illustrati Salomon, Ioannes.
3. Vera amicitia laus.
4. Misericordia, & sanctitas in sacro sermone idem. Misericordia per antiphrasin idem quod convitium.

Nunc violatæ amicitia, quasi per minas divinum supplicium adjungit. Verbum autē, *tollendi*, *Masas*, est propriè liquefacere aut dissolvere, quare propriè est, Qui dissolvit ab amico suo misericordiam, vel qui liquefacit, vel dissoluto & liquefacto in misericordia ab amico suo, id est, Qui languefit, qui deficit, qui friget in benefaciendo amico suo, cujus charitas refrigescit, quæ (enim sit *vinculum perfectionis* amicos inter se colligat, ut in bonis & perfectione communent) cum dissolvitur fit, ut alter tollat ab amico suo misericordiam. Illa etiam dissolutio & liquefactio ad animi languorem, atque terrorem frequenter refertur, unde dicitur Iosue 7. ab eadem radice) *Pertimuit* (dissolutum est) *cor populi:* & ad instar aquæ liquefactum est. Duplici voce timendi & liquefaciendi, unica Hebræa reddita est Psalm. 57. *ad nihilum devenienti* (Hieron. dissolvantur) *tanquam aqua decurrens.* Sensus igitur. Qui in amici ærumnis, & calamitate terretur, qui timet propius ad illum accedere, ne quid sibi mali accrescat è vicino malo, qui languefit in amici languoribus, qui non solum non erigit, neque consolatur, aut animos facit, imo potius animū adimit, &c. Misericordia autem hoc loco non solum est affectus benefaciendi miseris, sed potius affectus ille, & pietas inter parentes, & liberos, inter fratres, amicos, &c. La buena voluntad *ady amisti te se deuen.* Quo sensu Paulus vocabat

XXX.

Græci et Latino consensu.

Vatabl.

3.

Necessarius.

Vide c. 5.

7. 12. n. 5.

777

Quid recedere.

Pagnin.

Vatabl.

Regia.

Tygurin.

Isid. Clar.

Complut.

Illustratus

Vulgatus.

Tollere in Hebræo: *מסר*

Colos. 3.

14.

Cordis dissolutio.

Iosue. 7. 5.

Psa. 57. 8.

Misericordia

Rom. 1. 13

vocabat quosdam *sine misericordia, sine affectione*. Ergo si de amicis & aequalibus dicatur erit gratia, beneficium, subventio gratuita, quam alter alteri ex amicitiae lege præstare tenetur, sicut 2. Reg. 16. ab eadem radice dicitur: *Hæc est gratia* (Hebraicè misericordia) *tua ad amicum tuum?* Proverb 3. *Misericordia* (beneficentia, benefaciendi affectus) & *veritas* (dictorum & conventorum fides & constantia) *non deferam te, & inventes gratiam* (gratus eris) & *disciplinam bonam* (bene & ingenue instructus, urbanis, ingenuis moribus habebis) *coram Deo & hominibus*. Atque hæc misericordia, & veritas illæ omnino videntur esse, quas Ioannes appellet, *opus & veritatem*, cum ait: *Non diligamus linguam & verbo, sed opere* (misericordia, beneficio præstito) & *veritate*, quæ verbo & linguæ respondet, sic re ipsa præstans, ut fueris pollicitus. Qui ergo non diligit opere, & veritate, quem deserunt misericordia & veritas, *tollit ab amico suo misericordiam*, eodem fortè loquutionis genere dixit Ionas cap. 2. *Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt, ego autem in voce laudis immolabo tibi*, id est, cultores Idolorum, à quibus nihil boni acceperunt, ingratos se exhibent vero & beneficentissimo Deo, à quo tot bona, amice, benevole, gratuito, misericorditer in illos collocata sunt, neque rependunt illi gratiam religioſo cultu, & pietate, ego autem supplex, & religiosus gratias referam.

3. *Timorem Domini derelinquit*. Retorquet illud cap. 4. *Vbi est timor tuus*, in ipsum Eliphaz Ne istud numinis contemptus, qui necessitudinis oblitus adeo me, ô amici, lacertis maledictis. Magna verò tum beneficiæ, tum honestæ amicitiae laus, ut qui ab illis discedat, à Dei amicitia discedat; & qui nō timet amicitiam violare, & amicum lacerare, timorē Domini derelinquat. Nam præcepit Deus, ut qui illum religioſe coluerit, observet etiam amicum, & proximum diligat. Quare sicut eadem charitas est, qua Deū diligimus, & proximum propter Deum, ita etiam eadem pietas atque religio nos pios efficit erga Deum, & beneficos erga proximū: quare, qui *misericordiam tollit ab amico suo*, veram religionem, verumque Dei cultum & pietatem cum charitate conjunctam non habet. Est autem hoc loco, *Sadaï*, ut simul etiam Dei bonitatem erga miseros, & ab humano solatio destitutos ostendat, nam abjicit timorem Dei omnipotentis, uberrimi, sufficientissimi, qui poterit subvenire egeno suo, & ab omni humana ope destituto; Res divina bonitate dignissima, ut ligna campi, quæ nullius cul-

turæ, & curæ commissa sunt, Deus curet & Ps. 103. colat. *Saturabuntur* namque *ligna campi*, has 16. videlicet arbores curat & rigat Deus. Hic Hieronymus, *Saturabuntur ligna Dei*; ergo, quem despicit humana misericordia, locupletabit divina.

Potest verò esse elegans allusio in his verbis, nam *misericordia*, de qua diximus, eadem est, quæ sæpe in Scripturis dicitur *Sanctitas*: & præterquam quod misericordes vocantur sancti; nam est viro sancto digna, & sancti misericordes sunt, atque plus præstant beneficii gratuiti, quàm teneantur: qui verò sanctus non est, vix implet id, quod facere tenetur. Sic Psal. 4. *Mirificavit Dominus sanctum suum*. Hebraicè, Me misericordem, piū beneficium mirabiliter custodiet. Psal. 17. *Cum sancto sanctus eris*, misericors, beneficus, gratuitus, cum misericorde, benefico, gratuito. Ergo latenter Iob amicos vellicat, de sanctitate sibi blandientes, cum misericordiam erga suum amicum exuissent: nam *viscera impiorum crudelia*, de quo vide Greg. lib. 7. cap. 11. *Reproborum* (inquit) *viscera nesciunt compassionem*, &c. Quia verò nomen *misericordiae*, pietatis, beneficentiæ per antiphrasim significare solet crudelitatis cuiusdam affectum, opprobrium, improprium, convivium gratuitum, &, ut ait Rab. Mardochei, *additionem mali*, sicut in alia significatione affert additionem boni. Hanc quoque sententiam in his verbis latere vult Vatabl. *Dissolutio ab amico suo convivium erit*, quasi miretur amicos, qui pro consolatione convivium in illum jacerent, quale autem convivium fuerit sequentibus verbis contineri videtur, nimirum, quod misericordia Domini dereliquisset Iob, sed tum sensus, tum contextus hic duriusculus est.

XV. Fratres mei præterierunt me, sicut torrens, qui raptim transit in convallibus.

1. *Frater, & pater in sacro sermone. Illustratus Salomon de vera amicitia.*
2. *Quid præterire, & quàm variè redditum à Vulgato.*
3. *Multiplex cum Torrente comparatio. Vallis etymologia ex Hebræo. Præterire immiser cordis est.*
4. *Inconstantis, & parum fidelis amicitia Symbolum.*

Non solum amicitiae legem ab amicis, sed etiā naturæ jus à cognatis & consanguineis violatum erga se conqueritur. Hos

4. Misericordia in sacro sermone.

Ps. 4. 4.

Ps. 17. 26.

Prov. 12. 10.

Misericordia per antiphrasim.

R. Mardo.

Vatabl.

Vera amicitiae laus.

Eadem pietas nos refert ad Deum & Proximos.

Sadaï uberrimus.

1. Fratres in sacro sermone.

Philip.

Mosenim fratres intelligunt ferè Latini & Græci, atq; observat Philippus universam cognationem illum detestatam fuisse, nisi fortè nimium strictè ipsi germani, & uterini fratres intelligantur, qui fortè ad acerbiorē dolorem superstites erant. Possunt etiam, tum hi, quos diximus, tum etiam amici noti, ejusdem instituti & professionis homines intelligi, quos omnes fratres appellat sermo sacer: sicut Pater dici solet, non solum generis aut sanguinis, sed etiam instituti aut professionis alicujus auctor & magister. Et quidem vera amicitia quædam est fraternitas, & animorum æqualitas, & conjunctio, ut indicatur Proverb. 17. *Omni tempore diligit, qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur*, Hebraicè, *Frater in angustiis nascetur*. Septuaginta eleganter, *In omne tempus amicus sit tibi, fratres autem in necessitatibus utiles sint, hujus enim gratia nascuntur*. August. fraternitatem hanc de Angelis intelligit, nam sic explicat, *Horruī angelū*. sed quid intelligat non video.

Pater.

Prov. 17.

17.

* El amigo de prueba hermanoes.

LXX.

August.

2

כב

Prætereūdi.

verbum varie red-
ditum à
Vulgato.

Isa. 21. 2.

R. Mard.

* Passaron de largo sin hazer caso de el pro bre llagado.

LXX.

Olymp.

Polychrō.

3

Similitudo
Torrentis
multiplex

D. Thom.

Albert.

פנח

Regia.

Pagnin.

פנח

Præterierunt me. Verbum Bagad, sæpe non ster transulit verbo; prævaricandi à recto a-
libi verò verbo contemniendi aut spernendi, quare effert contemptum quendam contra jus fasque, & contra debitam fidem, cujus significationis vis incredulitatis, & infidelitatis nomine exprimitur Isaia 21. *Qui incredulus est infideliter agit*, id est, fraudulentus, dolosus juris recti, fideiq; contemptor &c. quare hæc omnia huic verbo inesse derisionem, dolum, falsitatem, fraudem, prævaricationem, infidelitatem, impietatem, docet Rabbi Mardochai, quæ omnia interpretes rectè complexus est verbo **prætereundi* per summum contemptum, fidem & amicitia legem violant, sanguinis & naturæ conjunctionem contemnentes, prævaricatores & ab officio recto recedentes. Sept. despicientiam istam ad ipsos oculos despicientes referunt, nam, sic legunt *Propinqui mei non respexerunt me*. Polych. & Olymp. *despiciunt à me oculos, & excreantur*.

Sicut torrens. infidelitatem, & transcursum illum explicat apposita comparatione torrentis, qui cum percipiatur inter medium montium, pertransit velocissimè. Caterum similitudo hæc non eodem modo ab omnibus accipitur. Nam Divus Thom. Albertus aliique Latini tantum attendunt velocitatem, impetumq; decernendi, & raptim transeundi; & quidem accommodatè ad vocem originalem, nam *Aphak*, non est impetus, ut versio Regio indicat, sed potius aqua, vel rivus, aut torrens cum impetu fluens, ut doctè legit Pagninus. nam *Aphak*, effert fortitudinem, & vehementiam, im-

petum, rapiditatem rei, quæ aut cohibetur & detinetur, ne fluat, aut ne prodat se, aut rei fluentis atque decurrentis, fontisve scaturientis. Sed illud elegans est, quod *vallis* dicitur, *Nachal*, à verbo quod significat hæreditate, aut possidere aliquid jure hæreditario, & cum quadam successionis perpetuitate, sicut hæreditatem quandam à primogenii institutore ad posteros jure hæreditario devolvendam. Ita sane vallibus videtur jure quodam naturæ attributa aquarum hæreditas descendens è montibus & collibus, sicut scriptum est: *Qui emittit fontes in convallibus, inter medium montium pertransibunt aquæ*, & hoc loco: *Torrens qui raptim transit in convallibus & loquitur* (inquit Divus Thomas) *ad similitudinem una iter agentium, cum uno cadente in foveam alij præcedunt illo dimisso*, summa celeritate prætereuntes, & ad sua commoda contendentes, sic ait Iob, Me conspecto, potius despecto nullo opere etiam levissima allata, ad sua commoda & negotia contenderunt, nihil de me juvando cogitantes, vel ne tangerentur mearum ærumnarum commiseratione, si in me despiciendo & contemplando hærerent, dejectis oculis perierunt celerrimè, sicut cum multis acceptis plagis jacebat semivivus ille, qui descendebat à Ierusalem in Herico, sacerdos viso illo præterijt, similiter & Levita. Non sic ille de quo scriptum est *Præteriens vidit hominem cæcum à nativitate*. nam illos videns licet prætereundi cupiditas corripuit, ut confestim oculos averterent, ne viderent, quare viso homine præterierunt: at Christum Iesum prætereuntem & quasi alio contententem oblato miserrimi hominis conspectus detinuit, & ita constitit, hæsitque, ut per otium videret & contemplaretur, Chry

Sed tamen Græci, præsertim Dydimus in catena, infidelitatem illam prætereundi, & brevissimè exarescendi, tantum considerant propter inconstantiam (inquit) atque perfidiam torrentis fluctui eorum comparatur similitudo: nam putatur torrens à rudibus pernissis fluvius, sed tamen subsequens squalor atque siccitas aperte torren-

לח
Vallis un-
de dica-
tur.

Psal. 103.
10.

D. Thom.

Præterire
ad contem-
ptum &
immiseri-
cordiam
pertinere.
Luc. 10.
20.

Chrysost.
Iob. 9. 1.

Iob. 31. 16

4
Dydimus.
Symbolū
inconstan-
tis amicitia.

Simulata
amicitiæ
cum Tor-
rente simi-
lirudo.

torrentem indicant, sic improbi amicitia larva detracta constantiam, & perpetuitatem in amando non servant.

Sed tertio tamen, potest esse elegans cum torrente comparatio in eo, quod optimo & maxime opportuno tempore deficit, cum enim hyeme copiosissimis aquis redundet, cum nulli usui esse videtur, quod tunc terra, arboresque cœlestibus pluviis abundè perfundantur, at cum æstate, vel viatoribus, vel terræ arenti usui esse posset, tunc ipse etiam arescit: sic sanè multorum amicitia, cui opus non sunt, turgent, & fluctus atque spumas magnificentissimarum pollicitationum in sublime tollunt, sed disparent & evanescent prorsus in adversitate. At quod alii Iobum cum torrente comparari existimant, paulò post indicabimus.

XVII. Qui timent pruinam, irruet super eos nix.

XVI. Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt: & ut incaluerit, solventur de loco suo.

XVIII. Involutæ sunt semitæ gressuum eorum, ambulabunt in vacuum, & peribunt.

1. Latinorum expositio, & connectendi ratio, supplicium eorum, qui non misereantur pauperibus.
2. Hebraizantium varia lectio. Timor cur obscurus. Irruere quid propriè.
3. Torrentis similis inconstans amicitia. Vacuum quid propriè, explicatus Moyses.
4. Lectio Septuaginta Torrentes referunt divitiarum inconstantiam. Involuti sunt nexus & interpretationes versiculorum.

Latinorum
contextus
& expositio.
Illorum
supplicium
qui avertunt
oculos à pau-
pere.

Latini hæc quoque accipiunt dicta propter amicos, quibus gravia supplicia comminetur in pœnam suæ impietatis; Timent (inquit) illi ad me accedere, ne participes sint meorum malorum, sed (quæ Dei est iusta vindicta) in multò graviora mala incident, sicut & nix, quàm pruina copiosior, densior, frigidior est: quare qui timent pruinam, irruet super eos nix: connivet nunc Deus, sed opportuno tempore dissipabit, interimetq; miserando exitio: atque de super incalcescente divinæ justitiæ sole, dissolvetur,

& liquefiet universa illorum felicitas. Tortuosis quidem insisterunt semitis, & nulla recta ratione defluerunt, ut quorū vita non fuit iusta, simplex, & recta, neque eorum vera, sinceraq; amicitia, sed infida, atque larvata, & ad sua commoda semper attentata: cadent igitur bonis omnibus, quorum vitæ exitus vacuum erit omni felicitate plenissimusque æterno supplicio.

Quidam Hebraizantes continuant semel captā torrentis metaphorā; Sicut torrens, vel sicut torrentes qui timent pruinam, & irruet super eos nix, id est, qui fusi redduntur, atque nigrescunt propter gelu & nivem, qua concrescunt & congelant, timere autem, & nigrescere non omnino dissonant, nam timor affert obscuritatē quandam, atque nigredinē spirituum, & cordis, & quasi occultationem quandam lucis, & lætitiæ. Subest enim hoc loco verbū, *Kadar*, quod tenebras, aut tristitiam significat, de quo supra diximus, quare Jere. 4. *Marebunt cæli.* idem est quod, tenebrescēt, aut nigrescent. Occultatio autem est etiam cum huiusmodi tenebris, atque timore conjuncta; & ita hoc loco verbum *irruendi*, est propriè occultare, & abscondere, quare legunt etiam, Sicut torrentes, quos operit nix. Tygurina, *Qui turbidi sunt*, ac glacie & nive, quæ in eos resolvitur externa quidem superficie congelante & indurescente occultè tunc præterlabuntur; ita sanè mei propinqui, qui congelant, & lapidescunt in meis malis turbida me fronte torvisq; oculis excipiunt, abscondūt se: ingruente verò æstate dissipabuntur & liquefient, id est, nullo mihi tempore utiles erunt. Nā sicut torrentes hyeme congelant, æstate verò dissipantur, & liquefiunt, sic illi in hyeme meæ adversitatis gelati sunt, & in æstu meorū dolorum exarescunt.

Tum etiam nullam constantiam habent torrentes in suo alveo, sed ut confluentium aquarum impetus fert, nunc hanc, nunc illam semitam sequuntur. In quem sensum aliqui accipiunt illa verba. *Involuta semitæ gressuum eorum*: Tygurina: *Concutiuntur iinera, per qua feruntur.* Vatabal. *Avertuntur semitæ ipsorum torrentium.* Pagninus, *Declinabunt semitæ viæ eorum.* Sic sanè huiusmodi falsos amicos non semper eodem loco, & alveo invenies, nam qui hodie ad te currunt, & confluunt, sequenti die aliò cursum convertent. Cum verò torrentes exundant, & defluunt distortis semitis & multis ambagibus, facile absorbentur & pereunt in mediis campis, non enim sunt e genere fluminum, quæ intrant in mare, & ad locum unde exeunt revertuntur, ut iterum fluant, quare necesse est, ut ambulent in vacuum, & pereant.

Cajeta-

2
Hebrai-
zantes.
Timor
cur nigre-
dini simi-
lis.

779

Jere. 4. 28
Irruere.
quid prop-
riè.
Tygurina.

3
Torrentes
referunt
inconstan-
tes ami-
cos.

Tygurina
Vatabal.
Pagn.

Ecc. 1. 17

Vacuum
quid,

Gen. 5. 2.
Isa. 34. 11

* Por no
en cōtarle
co migo
echaron
por o ro
camino, y
peridie
ronse.

Cajetan.
4
LXX.

Polychr.
Olymp.

August.

Divitiaru
& torren-
tis simili-
tudo.

Ps. 72. 19.

Cajetanus hic nimis meteorologicè existi-
mavit, vacuum significare aerem, quasi dice-
ret, Resolvuntur in vapores, & abeunt in
aerem. Sed certè originalis vox nihilum, aut
inane significat, unde dicitur Genes. 1. Ter-
ra erat inanis. & Isa. 34. Redigantur ad nihilum,
abeunt igitur torrentes tandem in vacuum,
in nihilum, nulli usui sunt, exarescunt amici
mei mihi, tum etiam cum consuetum ami-
citiae iter & alveum relinquunt, faciliè in a-
perta camporum planicie diffuentes absu-
muntur, & multis terræ hiatibus absorben-
tur, pereuntque omnino. Hebræus apud Ca-
jetanum familiari loquutione huc respexit,
Ascendit in vacuum, & perdet se.

Tandem Septuaginta de ipso Jobo sen-
tentias has omnes intelligunt legentes: Tan-
quam torrens deficiens, aut sicut fluctus transie-
runt me: qui verebantur me, nunc irruent super
me sicut nix aut gelu concretum, quemadmodum
quod liquefactu in est calore extorto, non cogni-
tum est quod erat, & ego derelictus sum ab omni-
bus, perii autem, & exul de domo mea factus sum.
Eodem modo Polychron. & Olympiodor.
ajunt, cum torrente Jobum se comparare,
propter superioris vitæ statum affluentem:
nam torrentis ea est natura, ut modò redun-
det, modò exinaniatur, & alveus tantum-
modo squalidus relinquatur: fluctus etiam
talis est, ut nunquam maneat idem: sed in-
terdum sublimis efferatur atque turgescat,
nonnuquam verò deprimatur, abeatque in
spumas. Atque Augustinus tum ex textu,
tum ex sua interpretatione hanc sententiam
contextuit. *Tanquam torrens deficiens: miseri-
cordia enim aliquando inundavit me, & siccavi,
& non fuit mihi fons: aut sicut fluctus transierunt
me, tanquam sint consolationes, porus qui me me-
tuebant, nunc irruerunt super me. diabolus cum
angelis suis.* Rectè verò divitias comparat
cum aquis torrentis, quem temporis muta-
tio efficit, neque ullâ perpetuâ scaturigine
aut fonte manat; tum etiam cum nive, quæ
facilè liquefcit: cum fluit verò, gratum præ-
bet conspectum, & amcenam stationem
plerisque prope illum confidentibus; si
exarescat vero, solus omnino erit, viatori-
bus tantum fabula fit, dicentibus, *Sabito de-
fecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.*

XIX. Considerate semitas Thema,
itinera Saba, & expectate
paulisper.

XX. Confusi sunt, quia speravi ve-
nerunt usque ad me, & pudore
cooperti sunt.

1 Difficilis nexus, & prima connectendi ratio La-
tinorum.

Pined. Tom. 1.

2 Leniores alii contextus.

3 Græcorum expositio. Themanita, & Sabai
mercatores eorum, qui temporalia consecran-
tur, symbolum.

4 Varia versiculi 21. explanationes. Timor pro
clade stupenda.

5 Sordida amicorum parsimonia notata.

Variè quoque sententia hæc accipitur
ab Interpretibus, nam juxta Hebræum
Pagninus, Vatablus, Isidorus, Clarius, Eu-
gubinus existimant nunc etiam agi de tor-
rente, in hanc sententiam, Themanita &
Sabai iter agunt in sua illa regione arenosa,
& æstuante, si post vehementem imbrem
paulisper expectent atque defleant de via
ad bibendum, nullos profectò reperient
torrentes, nam bibula tellus momento tem-
poris, si quis fuit imber, illum exorbuit, &
consumpsit, & confundentur, quia speraverunt
(quædam exemplaria Latina habent) sic
lanè venerunt usque ad me amici mei, sed in
tantæ calamitatis atque siccitatis conspectu
confusi sunt. Sed sensus hic non valde co-
hæret cum sequentibus.

Quare sic potuerunt melius connecti:
Primò, quod indicat Cajetanus, ut adhuc de
suorum cognatorum impietate amplifican-
da loquar. Nam exteri Themanitæ (Eli-
phaz enim Themanites erat) alii etiam for-
tè Sabai, qui venerant visuri Jobum, tantæ
Husitanorum civium & fratrum erga Job
inhumanitatis testes afficiebantur ingenti
pudore; vel, Cum destitutus sim à meis pro-
pinquis & familiaribus, sperare me certè
oportebat opem amicorum Themanitarum,
& Sabæorum, sed illi diu optati & expecta-
ti, aut auditâ famâ miserabilis cladis me præ
pudore & confusione nolunt invisere: vel
hi, qui jam pervenerunt, velut pudefacti
vix me respiciunt, minimeque consolantur.

Dionysius illud peculiare ait, Tantum ab-
est, ut me consolentur, ut potius pudorem
illis afferat mea oratio. Græcorum senten-
tia atque contextus gravior, & cum re ipsa
cohærentior est, quàm cum verbis conve-
niens: cum enim de mutatione sui statûs ad
extremam inopiam verba fecisset, existimât
amicos suos hortari ne præsentibus bonis
insolescant: O vos (inquit) qui cum The-
manitis & Sabais mercaturam & commer-
cium exercetis, atque inde compendia ex-
pectatis, pecuniis & opibus ne confidite;
nam qui in illis sperant, tandem confun-
dentur, & faciliè ad meam quoque inopiam
& calamitatem pervenire dejicique pote-
runt. Lectio Septuag. lenius hunc sensum
admittit: *Vias Themanorum videte, semitas
Sabæorum intuentes, & confusionem debebunt,*
qui

Prima ne-
gendi, &
interpre-
randi ra-
tio

Pagnin.
Vatabl.
Isid. Clar.
Eugubin.

Fallos a-
micos pu-
der videre
miserum.

2
Leniores
alii con-
textus.
Cajetan.

Dionys.

3
Græcorum
expositio.

Themanita
& Sabai
mercato-
res.

LXX.

FF

Themani. qui in civitatibus & pecuniis considerunt. Illos quoque qui in temporalibus fidunt, significari per Themanitas Augustinus docet; **Augustin.** forte quod sapientiæ sibi laudem Themanitæ arrogarent, ut quondam diximus.

XX. Nunc venistis, & modo videntes plagam meam timetis,

4 Tygurin. **T**ygurina per paraphrasim sic explicat: **Ejusmodi mihi torrentem plane exhibetis, qui conspectu meo arumnis extimuitis** : idem quoque sequitur Vatablus. Sed forte melius & dilucidius. Illis, qui non venerunt me invisuri timentes ne opem ab illis peterem, similes vos extitistis, nam & venistis sero, & videntes plagam meam timetis: hunc sensum sequuntur R. Levi. & R. Abraham, & cohæret bene cum sequentibus. favetque lectio Septuag. **Nunc autem & vos insurrexistis in me sine misericordia** : itaque videntes vulnus meum timete. quasi diceret: Hoc potius timendum vobis esset, ne immiserordes erga me sitis, potius, quam ne oneri vobis ego sim. Quod autem quidam hoc loco explicant, timuistis, supple, ne mihi ob peccata hæc calamitas acciderit, valde absonat. **Didymus.** Illud melius, quod indicat Dydimus: Si omnis qui peccat, vexatur ærumnis, atque ex me hujus rei argumentum petitis, ergo & vobis quoque timendum est, nisi forte vos innocentes esse credatis.

Timor pro stupenda calamitate.

Sed si timor hoc loco sit stupor & terror ex magnitudine calamitatis, forte ille quoque sensus subesse his verbis posset: Cum nunc recens advenieritis, & externus tantum meæ calamitatis conspectus stuporem vobis attulerit, quid si universæ cladis oculati testes à principio adfuissetis?

XXII. Nunqui dixi: afferre mihi, & de substantia vestra donate mihi?

5 Sordida amicorum parsimonia **F**rustra timent alii, frustra quoque vos timetis, nihil enim à vobis exigo, facultates nullius concupisco ad ea quæ mihi opus sunt, nemini molestus fui, neque deinceps ero. Notat ergo sordidam amicorum avaritiam, & illiberalitatem. Illud paulò purius, quod Eugubini. Numquid postulavi à vobis munera, ut quasi sim vobis debitor, audacius mihi insulteis, & ego teneam audire tacitus? Illud non incongruum, neque non cum sequenti sententia cohærens, quod ex Tygurina paraphrasi, & Vatabli annotatione elicitur. Dixi, ut mihi conferatis aliquid, & è facultatibus vestris lar-

Eugub.

Tygurin.
Vatabl.

glamini pro me munera, ut me liberetis ab hoste, & redimatis me ex manu tyrannorum, corrumpendo illos muneribus?

XXIII. Vel liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me,

- 1 **Hostis unde dicatur, Angustia & Tribulatio quid, explicatus David & Paulus.**
- 2 **Robustus quid. Ut varie reddatur à Vulgato.**
- 3 **Eruere quid, Quid etiam redimere.**
- 4 **Varia expositiones, eligitur optima. Tacere quid, & quomodo vertatur à Vulgato. Iustus suorum dictorum veritatem tuetur.**
- 5 **Quid ignorare cum ad culpam refertur, quid docere.**

Septuagint. Nunquid aliquid peti, aut fortitudine vestra indigeo, ut salvetis me de inimico, vel de manu potentium? Vatabli. nomine hostium & robustorum neque Chaldaeos, neque inimicos alios, quam tribulationem ipsam intelligit, nam legit: **Ut liberetis me de manu tribulationis.** nam vox originalis *Tsur*, est angustia, vel tribulatio, aut angustiator, tribulator, hostis à radice *Tsur*, quod est obsidere, oppugnare more hostili, vel angustiare, affligere, cujus vocabuli proprietas explicatur Nehem. 9. **Dedistis eos in manum hostium suorum, & afflixerunt eos.** videlicet obsidendo, & in angustias redigendo: hinc tribulatio pro angustia, & arcta rei obsidione, aut mensura. 3. Reg. 22. **Sustentare eum pane tribulationis.** id est, mensura arcta & angusta, stricta. & Psal. 128. **Tribulatio, & (exponitur) angustia invenerunt me,** id est, arctissima obsidione cinctus sum. Sed ille est præclarus locus Psal. 4. **In tribulatione (quæ angustias affert latitudini & dilatationi contrarias) dilatasti mihi.** Atque eò respiciens videtur dixisse Paulus: **In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur.** Ergo cum hostes Chaldaei, aut Sabæi nunquam illum obsidissent, non sunt hoc loco hostes obsidentes, & in angustias redigentes, sed dolores ipsi & cruciatus, & de quibus ipse postea dicit: **Circumdedit me lanceis suis.**

Robustus verò est hoc loco proprie terribilis, aut formidabilis, atque idem dicitur **Violentus** infra Job. 27. & **Fortis**, Psal. 53. & **Potens**, Psal. 58. & **Crudelissimus**, Ezechiel. 31. atque ab eadem radice Isa. 2. dicitur: **Cum surrexit percutere terram.** videlicet terribiliter, & formidande. & Isa. 20. **Constringet laticulam in terrore,** id est, potenter, terribiliter, ita ut hostes exterreat, penitusque prosteruat. Ergo robusti hoc loco esse poterunt violenti & crudelissimi dolores, quos patitur,

LXX.
Vatabl.

73

Hostis ab arcta obsidione dictus.

Neh. 9.

27.

Angustia quid, Tribulatio pro angustia.

3. Reg. 22.

27.

Ps. 128.

143.

Ps. 4.

*** Nunc**

mas au-

cho que

en el ma-

yor aprie-

to.

2. Cor. 4.

8.

Job. 16. 13.

2

Robustus

quid pro-

prie.

219

Isa. 2. 19.

21. &

6. 10. 33.

tur, quibus percutitur terribiliter, incredibiliter, ad stuporem usque, quibus non ipse tantum, sed videntes quoque atque audientes terrentur atque stupefcunt.

3 Quia verò verbum *erueri* est proprie redimere, Vatabl. intellexit, Nunquid à vobis petii, ut redimeretis me muneribus de manu tyrannorum? Cajetanus, ut res meas ab hostibus sublatas pretio vendicetis? sed præterquam quod id verbum non semper afferat redemptionem propriè dictam, quæ pretio & conventionē fit, sed tantum liberationem quandam, ut Exod. 21. Dimitte eam. Hebraicè redimat, id est, dimittat liberam, ac si esset redempta, Psal. 54. Redimet in pace animam meam, ab his qui appropinquant mihi. id est, dum in bello sum multis me oppugnantibus, antequam in illorum potestatem deveniam, in pace me Deus constituet fugatis hostibus. Posset ea redemptionis vis retineri in hanc sententiam: Hostes qui me obsident, non ii sunt, ex quorum tyrannide pretio, aut conventionē aliqua redimi possim: nemo enim dabit pretium redemptionis animæ suæ, & vivet adhuc in finem.

XXIV. Docete me, & ego tacebo:
& si quid fortè ignoravi,
instruite me.

4 Philippus simpliciter accipit: Redarguite me, si mentior, & tacebo convictus, & si quid aliud ignoro, vestrum erat errantem corrigere. sensus valde angustus. D. Thom. juxta superiora sic: Numquid postulavi ut me doceretis, & instrueretis: minimè: quorsum ergo obtruditis importuna consilia egenti homini, sed minimè indigenti, neque postulanti? sed hoc non decurrit. Germanius & clarius juxta Septuag. Græcos, & Hebraizantes. Pagninus & Vatabl. ut nunc quasi ad orationis finem, veritatem suæ orationis tueatur. Si male loquutus sum, testimonium perhibete, docete me, an alicujus opinionis errore inductus mortem expectem: an non sit optabile cruciatibus liberari: & quidem obmutescam, neque lamentabor, neque vobiscum contendam amplius, cessabo, quiescam, quietus manebo, hæc enim omnia afferri verbum *tacendi*. Chrys. aliquantò longius ad vitæ superioris peccata refert: Quisnam ex vobis arguet me de peccato: si quid unquam aut opere, aut verbo offenderim, proferte, neque solum ex suppliciis conjecturam facite sceleratæ vitæ. Et quidem verbum *ignorandi Sagah* est proprie per ignorantiam & incogitantiam errare, aut peccare, ut Psalmo. Delicta (Hierony. errores, alii ignorantias, id est, peccata & delicta

Pined. Tom. 1.

per ignorantiam admissa) quis intelligit? & Habac. 3. Oratio pro ignorantia. id est, pro delictis & erroribus. quam significationem præclare probat, quod ab hac radice dicitur Levit. 4. Anima, qua peccaverit per ignorantiam, id est, si inconsideranter peccaverit, & tunc pro eo peccato præcipitur offerri sacrificium. quare tantum abest à vocis germana significatione illorum sententia, qui ignorantiam hanc pro innocentia, aut ulius peccati conscientia accipiunt, atque pro illo nil conscire, sibi ulla pallefcere culpa, ut potius peccatum & delictum, & culpabilem ignorantiam significet; ergo. inquit Job, Si quid à me inconsideranter, præcipitanterve dictum aut erratum est, vos me instruite, proprie, intelligere me facite, non convitiis, sed ratione mecum agite, illud non inepte observat Didymus, indicare Jobum, quemadmodum apud mœrentes & ægros amici se gerere debeant? Docete (inquit) me, id est, docere debetis, non impertune arguere & urgere. Verbum autem docendi potest etiam ex sua proprietate exponi, fecundare auditoris animum doctrina & consilio instar pluvie cœlitus cadentis, unde dicitur imber temporaneus. perfundite itaque me temporanea & opportuna doctrina, qua refrigerer, qua defervescat ignis meorum dolorum, sed ne me percellatis convitiatorum turbine, ne tonetis vocibus & clamoribus, ne fulguretis excandescetes adversus miserum hominem.

XXV. Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum è vobis nullus sit, qui possit eruere me.

- 1 Detrahere quid, & ut varie reddatur à Vulgato.
- 2 Quid veritas, quid rectitudo.
- 3 Arguere aliquando ad argumentationem pertinere, ut veritas non reformidet certamen.
- 6 Concinnare ex Hebræo Vitium inepti argumentatoris.
- 5 Desperare in sacro Sermonem. illustratus Jeremias. Varia Hebraizantium & Græcorum lectio.

Verbi detrahendi, quod in fonte est (Marais) significatio incerta est apud Hebræos, quare longe diversum sensum alii eliciunt, plerique tamen existimant idem esse quod roborare, aut fortificare. Ergo fere Hebraizantes omnes cum Hebræis legunt: Quam roborata, vel, Quam fortia sunt eloquia fortitudinis. vel, Quam fortes sunt sermones

Ef 2

I
מרה
Detrahere
quid proprie.

Habac. 3. 1

Lev. 4. 2.

Didymus.

Docere
proprie
quid.

מרה

Deut. 11.

14.

Iere. 9. 24

Joel. 3. 23.

mones recti? quasi diceret: Fortis est veritas, facile concludunt, quæ vera sunt. At Vulgatus malitiam quandam, molestiam, & quasi falsitatem veritati contrariam videtur in illo vocabulo agnovisse. quare 3 Reg. 2.

3. Reg. 2.
18.

Job. 16.

LXX.

Aquila.

Augustin.

Olymp.

Julianus.

Eccles. 13

27. 28.

2

70

Quid vè-

ritas, aut

rectitudo.

Vid. c. 1.

v. 1. n. 56.

17.

3

LXX.

Auguro

pro argu-

mentati,

Job. 15.

Veritas nō

reformi-

dat adver-

sationum

argumen-

tationes.

vertit maledictionem pessimam, quam alii, fortem, seu violentam. & infra, molestiam loquendi; cap. 16. quam alii violentam; & eodem fere respicit lectio Septuag. *Vilia veracis verba.* Aquila, *Molesta fuerunt verba recti.* D. Aug. *Vt video, prava veri hominis verba dicitis.* id est: Meis verbis tamquam pravis, vilibus, pessimis, molestis detrahitis, cum verissima sint atque recta; proindeque minimè acerba videri debeant. Et eleganter hæc omnia unica interpretatione complexus est Olympiodorus, sic scribens: *Tanquam si diceret, Gravis multis accidit veritas: hoc ipsum vobis evenit, idcirco mea ipsa verba, quamvis vera sint, tanquā flagitiosa, ac nullius pretii repudiatis.* & indicari quidem existimat: *Quando auxiliū cunctatur divinum, licet vera quis dixerit, nullam tamen ei fidem habendam ab auditoribus, quasi ipsa calamitate refutante orationem.* Est enim illud quoque peculiare pauperi ex sua inopia & calamitate malum, ut cum deceptus sit, insuper & arguatur, loquutus est sensate, & non est datus ei locus, & dicunt: *quis est hic? & si offenderit, subvertunt illum.*

Veritatis. vox originalis propriè rectitudinem significat falsitatis & doli expertem; & præterea *jucunditatem*, quæ in plana & recta via solet esse viatorum comes, ut aliquando diximus, quare uterque ille sensus locum habet, quem supra indicavimus, ut orationem suam & veram esse confirmet, & præterea non æcerbam, sed potius teneram atque mollem, ut quæ ex humano quodam & tenero ægritudinis sensu proficiat.

Cum è vobis nullus sit, qui possit arguere me, id est, nemo possit jure me reprehendere. Septuag. *Neque correptio vestra verbis meis dabit.* id est, ut ait Chrysostomus, neque vestras ego refutationes reformido, neque in vestra oratione acquiescam, quare non omnino dissonat, si vocabulum *arguendi* pro argumentandi sumas, ut vulgus solet, & aliquando Scriptura, ut infra cap. 15. *Arguis verbis eum, qui non est æqualis tibi.* Est vero animi cujusdam erecti, & nihil sibi conscii non detrectare argumentorum pugnam, nam veritas illum confirmat cum falsitas imbecillis timidaque sit.

XXVI. Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, & inventum verba profertis.

Concinnatis, propriè cogitatis, excogitatis, invenire cupientes, quibus me verbis acerbissimis increpare & compescere valeatis, non vero animadvertitis, quid vobis respondeam, vel quid rei veritas à vobis & à me exigat, non tam pro veritate disputatis, quàm pro vexando calumniis & contumeliis cum homine miserrimo contenditis. Est vero hoc inepticulorum argumentantium peculiare vitium, non attendere quid illis respondeatur, sed in id solum intendere, quid possint ipsi denuo adversus respondentem regerere & replicare. qui cum loquendo quidem, sed minimè audiendo sint, in illos scriptum est: *Qui prius respondet, quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum.*

Et inventum verba profertis. Radicem (*in as*) sæpe Vulgatus vertit *desperare*, ut Jerem. c. 2. ** Desperavi, nequaquam faciam.* quasi dicat: actum est. & cap. 18. *Desperavimus, post cogitationes nostras ibimus.* Inde omnes Hebraizantes hoc loco vertunt: *In ventum eloquia desperari.* Tygurina per paraphrasim: *Nunc excogitatis sermones & verba, idque inaniter, quibus me desperationis convincatis.* sed significantiùs Vatabl. *An disceptando reputare debetis eloquia ejus, qui respondit animum verba mea & ventum.* (q. d.) *An disceptando debetis floccipendere verba mea, qui animum ob afflictiones desponsisse vobis videar?* Non sunt parvipendenda eloquia hominis afflicti. Alii non principaliter, sed nominaliter vertunt: *In ventum verba desperationis.* id est: Spiritu oris vestra ventosa verba profertis, quibus me ad desperationem adigatis, aut desperantis animi convincatis. Non inepte nunc Hebræus apud Cajetanum legit per interrogationem: *In spiritu verba affecti fastidio?* nam verbum illud *desperandi*, non solum curam aut spem alicujus rei à corde removet, verum etiam contemptum quendam, fastidium, tædiumque affert. *ventum* vero sive spiritum, pro rationali parte accipit in hanc sententiam: Quæ homo ex desperata ægritudine tædio & fastidio affectus loquitur, non sunt accipienda quasi ex mente deliberata proficiantur, sed ex dolore & tædio partis sensitivæ. Sed Complutenses remelius perpenſa hanc desperationem ad ipsos amicos loquentes referunt, & in hanc sententiam explicant: *Amovetis verba à corde vestro, & sine cogitatione & meditatione profertis ea in ventum instar desperatorum ad-*

4
Concinnatis
re quid.
בשר

Argumen-
tantium
vitium.

Prov. 18,
13.

5
UN

Jerem. 2,
25.

* En ne-
goc o a-
cabdo y de
la suziado
no ay que
tratar mas
de el.

Ier. 18. 12

* Ya aue-
mos acado
cō Dips, y
echa ado
por otro
camino.

Tyguin.

Vatabl.

* Deueis
depenſar
que un hō
bre tan a-
pura do
como yo
habla ad
ayre.

Hebræus

apud Ca-

jetan.

* Loque
azey ha-
bla un hō-
bre en fa-
do, dey cā-
fado de pa-
decer, nas
nace de
fuenſado,
que de
subuena-
razon.
Complu-
tenses in
Lexico.

adversum me insurgitis fastidiosè, inconsideranter, furenter, acerbissime mecum agitis. Quem eundem sensum, sed leniorem atque familiariorem reddit noster interpretès, cum dixit: *In ventum verba profertis*, quasi diceret: Inanis est vestra interpretatio, cui nulla vera solidaque causa aut materia subsit. proinde nihil me movet, imo potius fastidio inania & ventosa verba, quorum curam & auditum pello ex corde, neque magis curo, quam si aeri dicerentur. Sept. Neque enim loquutionem sermonis vestri justinebo. *U-*
milis loquutio infra cap. 15. Numquid respon-
der. 5. 11. debet sapiens, quasi in ventum loquens? & Jer. 5.
Propheta fuerunt in ventum loquuti. quod ad
inanem verborum jactantiam pertinet.

XXVII. Super pupillum irruitis, & subvertere nitimini amicum vestrum.

- 1 Irruere venatorum est. Leo incubat prada. explicatus Moyses.
- 2 Subvertere ex Hebr. defensus Vulgatus.
- 3 Animi constantis vultus conspicuus & minime dejectus. Formula confirmanda veritatis ex Paulo.
- 4 Sedere ad animi tranquillitatem spectans.
- 5 Quid contentio. & quo à rixa differat.
- 6 Stultitia in Hebr. calamitas, causa proesse. Quid personare.

Irruitis super, &c. Opprimitis vestro pondere, clamore, violentia, contumeliis pupillum, cui non sit adjutor: quod valde illiberale est. Tancum parietis inclinatio, & maceria depulsa. quam labentem & semidirutam viatores omnes diruere & dejicere penitus conantur. forsan sumitur translatio à venatione & præda, super quam se solet prædo aut venator projicere, ut hominem vel prædam pondere opprimat, & arcte comprehensam elabi è manibus non finat, sicut

de venatore dicitur Psal. 10. *Inclinabit se, & cadet (super prædam) cum dominatus fuerit pauperum.* Sic dicitur prædam tenere leo, cadens, accubansque supra illam, sicut scriptum est: *Ad prædam fili mi ascendisti* (nam tribus Juda in montana terræ promissionis loca occupanda & expugnanda consensurus eras sicut leo, qui in montibus venationem exercet) *requiescens accubasti ut leo, & quasi leas, quam suscitare) remove, abigere à præda, cui incubat) quis audebit?* Fontem legunt Hebraizantes active: *Super pupillum propicietis.* & Pagninus intelligit, *Projicitis laqueos.* sed præstat quod diximus. vel ut significatio verbi (*Naphal*) active accipiat, pro cadere facere, ut sensus sit, *Irruitis*, id est, vestro pondere impellit, & cade-

Pined. Tom. 1.

re facitis: sic enim exigit secunda pars. Nam quod Vatabl. dicit: *Pupillo irascere mini, vel Pupillum condemnareis*, nescio unde confirmari possit, nisi quia qui cadit, inferior est, & vincitur ab eo, qui illum prosternit, dejicit. Sed illud languet: & non minus displicet, quod Tygurina legit: *Pupillo imponere studeat.*

Cum secunda quoque parte congruunt, quæ de cadendo, aut irruendo diximus: nam *subvertere* proprie est circumfodere, id est, fossam facere, in quam decidat. ex verbo legas: *Et fodietis circum amicum vestrum.* Nam ab eadem radice dicitur Psal. 7. *Lacum aperuit, & effodit eum.* Ad dolos & calumnias verborum, & decipulas argumentationum videtur pertinere. Pagninus: *Foditis mendacia contra amicum.* Vatabl. *Foditis, & machinamini fraudes.* Septuaginta contumelias & convicia interpretantur: *Insultatis contra amicum vestrum.* Hebraismus eleganter Noster illuminavit, *subvertere*, dejicere, deturbare in opinionem sceleratæ vitæ, in captiosam argumentandi & colligendi rationem atque decipulam, in animi despondentis abjectionem, & pusillanimitatem. Cum autem dicit *pupillum, & amicum*, se significat: vel, ut indicant Vatabl. & Cajetanus, est sententiæ auxilis, & quasi augmentatio quædam à majori ad minus: Qui subvertere nititur amicum & sodalem, quid non faciet contra pupillum & orphanum?

XXVIII. Veruntamen quod coepistis, explete: præbete aurem, & videte, an mentiar.

In eo, quod semel coepistis, pergite, neque enim disputationi me subtraho, neque viam præcludo diligenti examini meorum verborum, æquum tantum judicium vestrum requiro, & attentas atque benevolas aures: in fonte, *Velitis, & respicite in me.* id est, nolite à vestra disputatione cessare, quod semel voluistis, & aggressi estis, prosequimini, neque enim erubescam. Constantiam quandam, & firmitatem animi, & vultus minime dejecti, aut aliquid referentis, quod sibi objici posset, videtur indicare illud: *Respicite in me.* vel, in faciem, forte illud est, quod nos quoque dicere solemus: *Mirad me à la cara, que yo soy, y hare buenolo que e dicho.* quanquam Vulgatus ad attentionem quandam retulit, cum quis figit in dicente oculos. & propterea reddidit, *Præbeto aurem.* quod lectio Augustini dilucide dixit: *Nunc autem aspicientes vacate mihi,*

Ff 3

active
sumptum
Vatabl.

Subverti
sere.

Ps. 7. 16.

Vatabl.
LXX.

Hebraismus
illu-
stratus.

Vatabl.
Cajetan.
Argumentum à minori.

Animi
constantia,
& vultus
minime
dejectus.

August.

XX. *mibi.* Illud autem: *Videte an mentiar*, Septuagint, quasi commutatis oculis, sic legerunt: *Inspicientes in facies vestras non mentiar.* non est quod aliquid subverear, ingenue quod verum est eloquar vobis testibus audientibus atque videntibus. Ad libertatem orationis, & confirmationem veritatis pertinet illud, *Non mentiar*: nam nescio quid amplius significat, quam si dicas, veritatem dicas. ut Paulus ad Rom. 9. *Veritatem dico in Christo Iesu non mentiar.*

Formula
confirmat.
di verita-
tem,

XXIX. Respondete obsecro absque contentione, & loquentes id quod justum est, iudicate.

LXX. *4* **SI** quid respondendum, & obijciendum habetis, libenter audiam, proprie ex Hebræo, convertimini, aut revertimini. Septuag. *Sedete obsecro, & non sit injustum, & rursum iusto adestote.* Forte enim indignabundi discessum parabant, aut etiam surrexerant discessuri: quare illos invitat ad promovendam disputationem. quamquam Olympiodorus & Polychron, existimant perinde esse ac si diceret: Vos ipsos meorum verborum iudices constituo. Didymus, illud *sedentes*, ad sermocinandum vacuum attentumque animum, & inquirendi cupidum significare existimat.

Olympio.
Polychr.
Didymus.
Sedere ad
animi
tranquilli-
tatem per-
tinere.

LXX. *5* *Absque contentione.* Hebraice, *non sit iniquitas.* Septuag. *Non sit injustum.* nihil per contentionem, aut iniquum contradicendum à vobis dicatur, aut statuatur: & quidem sapienter à Latino interprete dictum est, *absque contentione.* Nam quid iniquius, quam veritatem oppugnare? & si ille injustus est teste Apostolo, qui veritatem detinet, quid qui illam opprimit, lacerat, convellit? Contentionem autem interpretis dixit, quod res de disputatione, argumentis & responsione esset. est enim contentio in verbis aut disputatione cum impugnatur

Rom. I. 18
Contentio-
nis vi-
tium,

D. Thom. veritas. Ut Theologi cum divo Thoma definiunt 2. 2. q. 38. ait. 1. vel ut Ambr. *Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.* & q. 41. eo distinguitur contentio à rixa, quod illa sit in verbis, hæc in factis, & à Græcis appellatur *Logomachia.* & quidem sic iudicatur à Paulo scribente ad Timoth. *Noli contendere verbis, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.* Rursus idem Apostolus hanc contentionem cum iniquitate conjungit, perstringens garrulos Judæos veritatis impugnatores. *Qui sunt ex contentione, qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati.*

Et loquentes (proprie revertentes, id est,

disputationem instaurantes) *quod justum est iudicate,* id est, me justifyate, me à vobis justum & innocentem judicari oportet: quotiescunque in iudicium & examen me vocaveritis, semper justus inveniar: proprie, *adhuc justitia mea.* vel sic justifyco meam causam & controversiam.

XXX. Et non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

Iniquitatem. Nihil quod à me inique dictum sit, nihil contra jus, aut contra divinum numen. *Stultitia* (*Hauoth*) calamitates, infortunia, contritiones, aliquod verbum stulte prolatum, propter quod plagis & supplicio dignus sim, de qua voce diximus supra, admodum enim varie redditur à nostro interprete. Sed aliquando quidem ad linguæ vitium refertur, cum latens in corde iniquitas, aut pravum desiderium, aut effræna cupiditas ore & verbis se prodit, & per stultitiam & temeritatem in lingua & faucibus personat, ut Michea 7. *Magnus loquutus est desiderium animæ suæ.* quo loco eleganter dixit Tygurina: *Magnus corruptelam animi sui loquitur.* Sed ne quis hunc locum ad aliam radicem pertinere asserat, præsto sunt alii ab ipsa nostra radice, Ps. 38. *Qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates.* stulte & temere de infidiis struendis, & morte paranda locuti sunt. Sic enim Hieron. legit. *Insidias.* Psalmo quinquagesimo primo, *Injustitiam cogitavit lingua tua.* Hieron. *Insidias cogitavit lingua.* Ergo justitia, quam Job negat in faucibus suis personare, sunt verba per stultitiam & temeritatem prolata, quæ latentis pravitatis atque malitiæ, aut pravi corruptique erga religionem animi indices sint. Sed ex originali alius sensus elicitur, nam pro personare est *Bin*, quod est prudenter agere, vel intelligere: quare proprie legas: *An fauces, vel palatum meum non intelliges?* non sentiet calamitates & tribulationes, fieri non potest, quin dolens conquerat, quin pars sensitiva, quæ colorem & amaritudinem refugit, non afficiatur sensu calamitatum, Septuag. *An fauces meæ non intellectum meditantur.* Non itaque stultesco, dum in faucibus meis gemitus & lamenta personant, nam ad præscriptum rationis gemo & suspiro.

Stultitia
quid in
Hebræo.
הוֹת

Personare

Micb. 7. 3

Ps. 38. 4

בין

LXX.

Et quidem non semel Scripturæ, linguæ, faucibus, verbis tribuunt, quod mentis & intelligentiæ proprium est, videlicet meditari, aut intelligere: idque duplici de causa. Primum, quod magna sit rationis & orationis

nis cognatio : quare quæ mentis expertia sunt, eadem facultate sermonis carent. tum etiam, quod sermo meditatione indigeat, & multa consideratione dicendorum prævia, hinc illud: *Lingua mea meditabitur iustitiam tuam*, id est, attente, sapienter, non temere, neque stulte de divinis loquar. Similiter id Josue 1. *Non recedat volumen legis ab ore tuo, sed mediteris in eo diebus ac noctibus*. id est, ita mediteris, & cogitabis assidue, ut ex ipsa quasi cogitatione & attentione mentis effervescente redundant & ebulliant in ore verba. Et sapientia sic suas leges atque præcepta haberi pro torque vult. *Liga ea in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo*. videlicet ut verba, quæ in gutture formantur, fiant ad præscriptum sapientiæ, & illius regula & mensura circumscribantur. Al-

Prov. 6.
81.

ra vero causa, quod in universum cum aliquid prudenter & sapienter agitur ex præscripto rationis, tunc ratio & consilium dicitur inesse ipsi rei, per quam fit. Sic intellectus manibus tribuitur, ut illud Genes. cap. 48. Jacob *commutans manus benedixit filiis* lo- Gen. 48.
seph. proprie ex Hebræo legitur: *Intelligere* 14.
fecit manus suas. quod Onkelus docte explicat: *Prudenter egit manibus suis*. ac si ipsæ manus mysteriorum consciæ essent. Similiter Deus dicitur populum suum deduxisse: *In intellectibus manuum suarum*. id est, sapientissimis, & mysteriorum actionibus. Sic etiam fauces, aut stultæ, aut intelligentes sunt.

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.NOTATIO
RERVM INSI-
GNIORUM,

QUÆ
in commentariis fu-
lius explican-
tur.

¹
Respondens autem
Job dixit :

²
Vtinam appenderē-
tur peccata mea, qui-
bus iram merui, &
calamitas, quam pa-
tior, in statera ?

³
Quasi arena maris
hæc gravior appare-
ret.
† unde & verba mea
dolore sunt plena.

Um Eliphaz oratio postulare videretur, ut ejus, quæ in se erat, fidei atque pietatis rationem Jobus redderet, atque objectionibus propositis satisfaceret, infractus is, constansque animo, atque bona conscientia erectus sic responderet. Optarem sane, ut si quæ unquā admisi errata, & quibus divini numinis indignationē adversum me commerui, nunc cum gravitate simul meorū cruciatuum æquis lancibus expenderentur: ut cum omnibus perspectum esset calamitates meas præponderare, non secus quā ingentem arenæ maris cumulum compositum cum re levissima, nemini jam dubium esset, quæ patior, non esse meorum scelerum supplicia. † Neque vero lamenta hæc mea atque suspiria, nuper ex dolenti pectore emissa, propter quæ suspensionem de me concepistis iracundi & indignantis hominis, tam leviter jactata sunt, ut doloris acerbitas & gravitas gravior non sit, quā quot in littore exaggerari possunt ærenæ cumuli. Quæ enim peccata tam gravia unquam patrarim, ut gravissimam ægritudinem, & animi commotionem, irati & furentis maris instar perferre nunc cogar, omni pondere & mole graviolem? quin & vos adversum me indignamini, & excandescitis, quod vobis visus fuerim adversus Deum temere & insolenter indignari. Sed nullus, ô amici, adversus Deum irati atque impatientis animi ardor, quin potius incredibilis animi dolor & acerbitas, gemitum & voces has querulas ex meo pectore extorquent. Est enim mea calamitas multarum rerum acerbissimarum accessione incredibiliter exaggerata, ut quæ d subita & inopinata, & quasi per insidias parata, atque quasi ex alicujus hostis pravitae, & concepta in me malitia profecta fuerit. At vos iniqui profecto rerum æstimatores & ponderatores videmini; & æ aurium, quod homini concessum est, veluti bilancium, judicio non tam vim atque sententiam, quā inanem meorum verborum sonitum ponderare. Atqui (ô amici) cogitare debuissetis, licet quidem pœnæ sint s pondus, quo scelus admissum, quasi in altera lance positum levatur, & extenuatur: tamen nihil esse in me tam grave scelus, quod illi respondere ex æquo possit, tum etiam lamentationes & gemitus, quasi pondera quædam esse, quibus doloris gravitas & acerbitas levare & extenuari possit. Neque vero ea omnia loquor, quæ g dolor subministrat: multa devoro atque supprimo quod dicendi facultatem ægritudo mea superet; unde mihi nova doloris ratio accedit.

⁴
Quia sagittæ Domi-
ni

in me sunt :

Sed heu me miserum, quem Deus potentissimus atque fortissimus vastator, cujus potētia nemo resistere potest, mille acutissimis sagittis confixit, profundissimisque vulneribus, & intimos viscerū recessus penetrantibus, quasi per occultas insidias, instar sagittarii alicujus sævissimi, transfixit. Sed quid ego sagittas dico? fulmina potius ardentissima; hæc enim ille à bene curvato arcu nubiū pro sagittis ejaculatur. Hæc in me sunt, ut qui solus ipse novi, qui plagas à deo inflictas meo corpore excepi: vos enim, ô amici, integris viribus, & bona valetudine, quasi de plau-

a Difficilis hujus sententia
& Bilancium prima Latino-
rum expositio tractatur v. 2. 2. 3
n. 1. & 5.

b Altera Græcorum expositio
expeditur n. 2. & 6.

c De arena generatione & si-
gnificatione: & proverbialibus
ex illa locutionibus, quædam ex
sacris & prophanis v. 3. n. 7.

d Calamitatis significatio ac-
curate expenditur ex Heb. v. 2.
n. 3.

e De nomine aurium, & ut bi-
lancium similes sint, & de au-
diendi doctrina & præceptis
quædam v. 3. n. 4.

f Allegoria gravitatis peccato-
rum relata ad divina iustitia
trutinam, & pœnarum pondus
ex altera parte respondentium
v. 3. n. 5. Nec non etiam de su-
spirio & gemitu, quo elevatur
ægritudinis gravitas, n. 6.

g Ut dolor absorbeat & præci-
pitet verba, ex Originali, &
Hebraicis non pauca.
v. 3. n. 6.

h De Dei sagittis quanam sint,
& ut colliment semper, & fixæ
hæreant in scopo v. 4. n. 2. 3.

stro loquimini, philosophaminique liberius in meis ærurnis; at ego vehementissime crucior: nam cum penitus spicula Omnipotentis in meis visceribus & pulmonibus defixa hæreant, nullumque extractum sit, ut aliquod vulnere remedium quæreretur; neque ullus jactus fortissimi illius brachii à me aberraverit, sed me omnes collimarint; accedit etiam, quod cuspides omnes inflammatae & ardentes videntur, ut quæ tinctæ sint lethali aliquo veneno; ita uror, & ardeo, exhauriorque totus sanguine vulneribus profluente, & aperto conscissoque pectore, non ore tantum, aut naribus exspiro. Ergo cum ita meo sanguine i ebriæ obrutæque sint sagittæ, & madeat, aut potius natet ferrum, sitio ego, & exsugor, penitusque conficior miser. Quid, quod non solum præsentibus malis, sed aliorum etiam gravissimorum impendentium timore discrucior? ut undique terroribus & metu obsidear, velut hostium immanissimorum exercitu oppugnatus: nam non adventuræ solum, sed præsentis etiam ægritudines & cruciatus incredibili sua magnitudine me deterrent; nec non terribile spectaculum cunctis me mortalibus efficiunt.

Quod si dolores alii à me suspiria & gemitus non extorquerent, at sola fames clamare vehementius cogeret. Nec vitio mihi tribuendum, quod famescantibus brutis, onagro videlicet (i qui famescens frequenter vehementerque rudit) & boni condonatur, ut rugientibus præfame intestinis, vocem atque rugitus edant. Si vero post suspiria atque clamores aliquid tandem mihi cibi apponitur, mirum est, quàm sit insulsus, inconditus, amarus, frigidus, ut etiam famescenti homini stomachum moveat. Quod si urgente fame sumere velim illa, ad quæ quondam nauseabam, vix necessarius ad victum cibus suppetit: non frustra itaque conqueror: nam hoc in omnium animantium natura positum est, ut si vel famescant, vel mali alij cuius quidpiam patiantur, inarticulatis & rudibus vocibus, & qua possunt ratione significant; ego vero non gemere tantum, sed illud cibum, qui mortalium palato amarissimus est, mortem (inquam) expetere compellor; interim alii levioribus compulsi malis clamare permittuntur. Si enim quis in cibum insulsus, aut male conditus, aut amarus, aut veneno infectus incidat, subito clamore conqueritur, & voce atque gestu averfatur, nisi illum dira fames cogat sumere amara pro dulcibus; me vero infelicem, cui gravissime laboranti per meos ipsos consolatores non liceat gemere, cum his miseriis acerbissimis pascam, & exsaturer, quas quondam firmus & valens fastidirem. Sed illud te monitum velim, amice Eliphaz, ut qui amicitiae officium te præstare & colere profiteris, in salem coëmas, insulsa enim, & nullo prudentiae sale condita consilia, grata & suavia, imo & salutaria esse ægrotantis præsertim palato, minime possunt. Sed sal tamen parce, & moderate adhibendum, ne ærumnosum & dolentem hominem nimium acerbe & inhumaniter pungas; sed potius salis odium addas, instar medici humanissimi atque prudentissimi, quo ægrotantis animi acerbicatem & animi morbos cures & lenias; ne sapiens cum videaris, insulsus & fatuus sal jure haberi possis: præsertim cum ego ad mearum calamitatum levamen nulla exquisita remedia postulem, sed quocumque vel levissimi solatii adminiculo contentus sim, cujusmodi pauperibus, & tenuioribus hominibus, sal esse solet,

quarum indignatio
ebibit spiritum meum,

& terrores ejus milit-
tant contra me.

5
Nunquid rugiet on-
ager, cum habuerit
herbam? aut mugiet
bos, cum ante præse-
pe plenum steterit?

6
Aut poterit comedi
insulsum, quod non
est sale conditum?
aut potest aliquis
gustare quod gusta-
tum affert mortem?

6
Quæ prius nolebat
tangere anima mea,
nunc præ angustia
cibi mei sunt.

i Ve sagittæ bibant & inebrien-
tur sanguine rubri vini simil-
limo, & ut cades hominum
vindictam referat, quædam
ad ss. intelligentiam opportu-
na, v. 4. n. 5. 6.

1 De onagri natura, fames, siti,
ruditus, tum ex sacris, tum ex
prophetis multis, v. 5. n. 2. 3. 4.

m De sale ad correptionem, &
ad sapientiam relato peculia-
ria quædam v. 5. n. 6. 7.

solet, necessarium quidem, sed facile parabile palati irritamentum, & non nisi pauperum condimentum. Nam neque delicatissimus cibus, quale est lacteum & molle albumen n ovi sine sale comedi potest; quanto minus poterunt molestissimæ & insulsiissimæ acerbitates sine ullo condimento devorari? Sed si insulsum & fatuum me vos è contrario existimetis, quod paulo concitiora verba loquar, & prudentiæ sale & condimento imparata, mirari profecto minime debetis: nam qui insulsum habet salivā, & linguam, insulsum expuit; qui amaram habet linguam, amarū & biliosum excreat. Sic sane ego mihi ipsi non dulce sapio: neq; suave, o inficio enim gravissimo halitu leonino persimili, quæ mihi apponuntur, & qui amarescam totus, dulciora non possum pectore promere: non verò quæ nunc loquor, vix quondam auderem ore contingere ac ne cogitare quidem. At vi doloris ad loquendū vel invitatus dolens adigor, sicut etiam (invitus licet) excipere, & devorare cogor importuna consilia meorum amicorum.

n Hebraorum lectio de ovi albumine, aut vitello pro insulsi a saliva late tractatur, & illustratur v. 7, n. 8.

Quid illa graveolentia halitus, quam Septuaginta legunt, & ut anima leonina virulentum sit, ex jactis & prophanis annulla v. 7, n. 10.

8

Quis det ut veniat petirio mea: & quod expecto tribuat mihi Deus?

9

Et qui cœpit, ipse me conterat: solvat manum suam, & succedat me.

10

Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat: nec contradicā sermonibus Sancti.

Sed ad tot tandem maiorum solatium aliquod ab ipso meo iudice, ne quid contra jus & æquum postula se videar, summis contendo precibus, spero etiam anxius atq; sollicitus, ut qui me semel conterere & tundere cœpit, penitus conficiat; neq; me diuturniori supplicio excruciet: opto enim illi, cui meæ ærumnæ semel placuerunt, nunquam non placere, neq; dolens & decumbens solum, sed mortuus etiam gratus & obsequens haberi. Solvat igitur, atque expediat manum suam, libere quoquo versus coniciat, & verset; videtur enim hætenus se gessisse in me cædendo instar hominis abbreviatam, aut colligatā habentis manum: libero itaque & expedito brachio me confortat; sentio enim, quisquis ille sit, cuius miser ego manu atque gladio jam diu vulneror & tundor, impeditam & ligatam illam esse. Ergo sic me ille vulneret, omnemq; meum sanguinem profundat, ut mea illi mors lucro alicui aut verò voluptati existat. Hoc igitur solatio, interim dum me dolores urun, incalescerem, & animos viresque colligerem, si cruciatuum magnitudo certā mihi mortis spem allatura esset. Scio enim dum isti dolores me, velut q pariturientem excruciant, fore ut tandem salutis & incoiumitatis spiritus, vitæque alterius requies atque tranquillitas parata mihi sit. Nulla igitur meā commiseratione retardetur: nam si moriar, liber & securus à peccandi metu evadam, nunquam deinceps Dei voluntati repugnabo, ut qui ex hujus vitæ, & mortalium conditionis inconstantia recesserim. Valde videlicet meæ imbecillitati timeo, ne me à pietatis studio doloris acerbitas vel latum unguem dimoveat; cum itaque adhuc non peccaverim, nollem à mea vitæ innocentia recedere, quamvis spes mihi firma sit, fore ut nunquam Deo contradicam. Non est igitur cur mortem timere debeam; sed potius cur constanter petere atq; expectare illam possim: quam cum mihi tandem infligere voluerit Deus, tantū abest, ut illam deprecari paratus sim, ut pro magno potius beneficio sim habiturus: sanctus enim qui esse studeā, à sancto & purissimo numine nihil iniqui, aut parū mihi utile accipere possum.

p Ut verba hujus sententia afferant voluntatis quandam voluptatem, & quandam cupiditatem inexplabilem, quas Deo nostra ærumna placeant, & ingenti lucro existant v. 9, n. 2. & ut in mediis cruciatibus se probat Dei benignitas, num. 5.

q Afflictum parturire spiritus salutis aummodo patienter perferat, indicatur cum utilitate v. 10, n. 2.

r Ut Dei misericordia resplendeat, si ve cum mortem infert, si ve cum vitam tuetur, v. 10, n. 3.

s Ut mors segnis & timida utpote inermis accedat ad virum justum, v. 19, n. 4.

11

Quæ est enim fortitudo mea, ut sustineam?

Et certe rem expecto neq; longe distantem, neq; valde difficilem; nam vitam per se brevissimā in arctissimas angustias redigunt acerbissimi, quos perfero, cruciatus, quibus sustinendis par esse nō possem, nisi me precandi studium

t Ut humana imbecillitas precum & divina gratia roboretur

gravissimas arumnas profecto
possit. quodam ex sacris, v. 11.
n. 6.

dium & assiduitas, atq; divina gratia corroboraret; atque
(humanum etiam aliquid arbitratus) gemitibus interdū
& lamentationibus indulgerem: nam neque laborū meo-
rum finem, quando futurus sit, scio, ut ea cogitatione &
spe me ad patienter sustinendum confirmem. Non enim
alium felicitatis temporalis finem vel expecto, vel obla-
tum etiam acciperem: quicumq; enim sit vitæ ærumno-
sissimæ istius exitus, vitæ ipsi antefendus merito est.

Quippe non ego saxeus ferreusve, aut sine sensu sum,
ut tam vehementer percussus neque sentiam, neque inge-
miscam. Et quidem illa, quæ sensus expertia sunt, lapides
atque metalla, ictum atque malleum respuunt, & ad le-
vissimum contactum, quasi conquerantur, tinniunt; ego
vero qui mollior sim, qui ex fragiliori testa compactus,
testeus & luteus, pene jam confRACTUS, nullam doloris &
sensus vocem emittam?

Vires me jam plane deficiunt, cum enim (quod veris-
sime affirmabo) minime sim pusillo, aut abjecto animo,
tamen longe inferior sum ægritudinis magnitudine & a-
cerbitate, & quod mihi reliquum esse poterat, divinum
auxilium desidero; † nec non veræ amicitiae & necessitu-
dinis in ipsis meis propinquis & familiaribus officium
requiro: video enim humanitatis legem adversum me
violatam esse; & qui maxime constantes esse debuissent in
me juvando & sublevando, hi primi à me dilapsi sunt.

Si quid autem in lege prudentiæ aut comitatis ego un-
quam peccavisset, graviter dolenti, & ab omni amico-
rum ope homini destituto condonandum erat. Qui vero
non solum frigent & languent, ubi ardenti erga amicum
charitate opus est, sed etiam amicorum suorum malister-
ritantur, & longius fugiunt, ne quid mali è vicino malo
participent, & qui u misericordiæ & pietati nuntium re-
mittunt, hi profecto Dei timorem gravia comminantis
supplicia fraternæ veræque amicitiae desertoribus, à se
abjecerunt; neque Deum diligit, qui proximum non di-
ligit; neque x sanctus esse potest, qui misericors non sit.

Sed illud mihi acerbius, quod naturæ etiam jura erga
me violata video: nam universa mea cognatio me detesta-
tur; & cum me vident, sanguinis & naturæ conjunctione
contra naturæ jura contemnentes & abnegantes, à me
oculos dejiciunt, atque hominem miserimū execrantur;
velocissimeque y prætereunt, ad sua quisque negotia &
commoda contendentes, ne ulla mearum ægritudinum, si
in me diutius oculos figere voluissent, commiseratione
tangerentur. Cumque à me instar torrentis, qui raptim
transit in convallibus, dicto citius dilabantur; illa etiā re
torrenti per similes evadunt; quod sicut torrens hyerne, cū
opus non est, aquis redundat, æstate vero arescit, & squa-
let; ita istorū amicitia, cum opus mihi non erat, turgebat,
& fluctus atq; spumas magnificentissimarū pollicitatio-
num in cælum tollebat: sed cum in æstu mearū ærumna-
rum ad illos confugio, fugiunt illi, excedunt, evanescunt.

Cæterum, in tantæ istius impietatis & inhumanitatis
pœnam fiet profecto, ut qui timent propius ad me acce-
dere, ne participes sint meorū malorum, in tantò graviora
mala incidant, quantò nix copiosior, & densior est pruina.

Connivet nunc tantisper Deus, sed tarditate supplicii
gravitate compensabit, atq; opportune illos dissipabit: &
incalcescente atque ardente divinæ justitiæ sole universam
illorum felicitatem, quæ nunc ærea & solida videtur, li-
que-

aut quis finis meus,
ut patienter agam?

12

Nec fortitudo lapi-
dum fortitudo mea:
nec caro mea ænea
est,

13

Non est auxilium
mihi in me:
† & necessarij quo-
que mei recesserunt
à me.

14

Qui tollit ab amico
suo misericordiam,

timorem Domini
derelinquit.

15

Fratres mei præter-
ierunt me,

Sicut torrens, qui ra-
ptim transit in con-
vallibus,

16

Qui timent pruina,
irruet super eos nix;

17

Tempore, quo fue-
rint dissipati, peri-
bunt: & ut incalce-

u De misericordia affectu ac-
curate differitur. & de laude
vera amicitia, v. 14. n. 2. 3.

x Ve sit idem Misericordia &
sanctitas, rursusque Miseri-
cordis & sancti nomen in sacro
sermone, v. 14. n. 4.

y Ve justis oculos in ærumnas
desigant, ut impii avertant &
prætereant; opportuna ad mo-
res consideratio. v. 15. n. 3. 4.

rit, solventur de loco suo.
Involutæ sunt semitæ gressuum eorum: ambulabunt in vacuum, & peribunt.

19
Considerate semitas Thema, & expectate paulisper.

20
Confusi sunt, quia speravi: venerunt quoque usque ad me, & pudore cooperti sunt.

21
Nunc venistis, & modo videntes plagam meam timetis?

22
Nunquid dixi: Affer te mihi, & de substantia vestra donate mihi:

23
Liberate me de manu hostis, & de manu robustiorum eruite me.

24

quefaciet, atque diffunder. Tortuosis & inflexis alveis de fluxerunt, ut quorum amicitia & vitæ ratio recta non fuerit; sed illorum vitæ exitus omni felicitate vacuus erit. Interim, sicut & torrentes, quos nix operit, & glaciæ ac nive liquefcente turbidi redduntur, externâ facie congelantur & concrefcente, occultè præterlabuntur: ita mei propinqui, dum ad meas miseras indurescunt, & turbidâ torvaque me fronte excipiunt, cum præsentibus sunt, & vix me conspecto sese proripiunt: ita nunquam illi mihi opportuni aut commodi erunt; nam in mearum adversitatum hyeme congelant, & in æstu meorum dolorum dissolvuntur, & exarescunt, nulla sane vitæ constantia, vitæ, neque amicitia stabilitate servata: instar torrentis, qui quod fert aquarum confluentium impetus, nunc hanc, nunc illam semitam aut efficit, aut sequitur. Neque non ego torrenti simillimus sum; nam quondam bonorum omnium atque divitiarum affluentia redundabam: nunc in summa siccitate & squalore tabesco.

Et quidem ut Themanitæ & Sabæi dum iter faciunt in sua illa arenosa & æstuate regione, si post vehementem imbrem, tantisper siti compulsi de via deflectant ad bibendum, nullos jam torrentes reperire poterunt. (Nam bibula telus momento temporis absorbet quamcumque confluentium aquarum vim maximam) & confusi pudibundique recedunt; sic sane amici mei, qui ad me consolandum venerunt, tum etiâ alii, qui ex remotis provinciis ad hoc miserandum meæ fortunæ spectaculum confluxerunt, confunduntur & pudefunt, dū in me oculos adjiciunt, atque contemplantur hominē à suis fratribus, propinquis, & universis denique, quorum intererat mihi adesse. neglectum atque derelictum. Cum verò nihil mihi reliquum esset, quàm ut sperare possem aliorum Themanitarum & Sabæorum auxilium; illi certè aut rustico pudore detinentur, ne me invisant, aut qui jam adsunt, importune me consolantur, ut qui à me per contemptum & ludibrium oculos deiciant. Sed, o amici, vos admoneo, ne præsentī fortuna insolescatis, & qui cum Themanitis atque Sabæis mercaturam & commercia exercetis, pecuniis ne multum fidite; confundentur enim tandē, qui in illis sperant, & facile ad meā quoque inopiam devolvi poterunt.

Venistis itaque sero ad me consolandum, nec in recenti mea clade & egestate aut opem stipemve à vobis emendicarem: & nunc quoque vobis ipsis ac vestris crumenis timere videmini, dum meam indigentiam vultu minime benigno conspiciatis. Sed securos vos, & sine timore esse volo, nihil enim à vobis exigam; neque ullius sane facultates concupisco ad ea, quæ mihi opus sunt; neque vero afflagitabo, ut largiamini pro me munera, quibus me ab hostibus & tyrannis redimatis. Nihilque præterea quicquam vobis debeo, ut quasi pretio conductus, debeam multus, & patientissimus auditor vestra probra patienter excipere. Nunquid igitur vestra fortitudine indigeo, ut vel à potentissimis hostibus, vel ab his gravissimis ærumnis, & tum animi, tum corporis angustiis, quibus premor, liberari possim? Sunt enim ejusmodi, ut non solum vobis, sed etiam mihi ipsi, cui magis familiares sunt, formidabiles & stupendi existant: à quibus nullo pretio aut conventionē redimi eripive potest miser homo.

Quod si quippiam minus vere asserui, redargui paratus sum;

2. Torrentis ad inconstantem amicitiam fusior allegoria, tum ex re ipsa, tum ex Hebræorum editione, vers. 15. n. 3. & 4. & vers. 18. n. 1. & vers. 20. n. 4.

*a Ut sit benignum, & mite Do-
ctoris officium ex ipsa docendi
voce, & etymologia, v. 24. n. 5.*

sum, ego vero neque existimo me ulla falsa opinionis
persuasione aut vobis repugnasse, neque ullo errore de-
ceptum meis votis atque verbis mortem experiri. Sed si
quid à me inconsideranter, & præcipitanter, aut dictum,
aut erratum est, benignius admonete: neque convitiis,
sed ratione mecum agite, nam ægrotantem, afflictumque
hominem, leniter docere, non acerbius pungere debetis,
opportuna doctrinæ rore perfundere, non tonare & ful-
gurare: veritas enim, quantumvis lenissime & submis-
se à vobis proposita, fortissima est: eademque quamvis ab
homine imbecillo pronunciata, non facile à vobis dejici,
aut superari poterit.

Quare frustra verissima mea dicta repudiatis, cum om-
nis doli & falsitatis expertia sint. Neque vero vestras ego
refutationes reformido, neque in vestra oratione acquie-
scam, veritas enim me ad omnem concertationem confir-
mat, vos vero concinnatis, excogitatis, atque invenire
cupitis modos, quibus me verbis acerbissimis increpare,
& compescere valeatis, * non tam pro veritate disputan-
tes, quam ut miserrimum hominem contentiosis calum-
niis, & contumeliis divexetis. Imitamini enim inepticu-
los argumentatores, qui vix animadvertunt, quid illis re-
spondeatur, in id tantum intenti, quid regerere ipsi & re-
plicare adversus respondentem possint. Sic me vos sine
ratione desperantis animi arguitis. * At ego non frustra
neque in ventum loquor, quamvis quæ à afflictus & æger
homo loquatur, non sint accipienda, quasi ex mente deli-
berat proficiantur, sed potius ex partis sensitivæ natu-
rali affectu, & sensu. Sed nihil me ista vestra ventosa ver-
ba, atque perstreptentes, tonantes, & fulgurantes oratio-
nes commovent, neque magis curo, quam si aëri dice-
rentur.

*b Quo animo, & quibus auri-
bus accipi debeat oratio afflicti
hominis indicatur, v. 26. n. 5.*

*c Ut hac translatio à venatione
deducta sit, & ut leo præ-
incubet, quadam ad Scriptu-
rarum intelligentiam, v. 27. n.
6.*

Verum illud certe negare nemo possit, illiberale esse
vestro pondere, clamore, violentia, contumeliis pupil-
lum, cui nemo adiutor sit: & in pauperem instar leoni
prædæ incubantis, irruere: atque amico & sodali verbo-
rum calumnias, & decipulas argumentationum struere
& machinari, foveamque circumfodere, in quam m-
subvertere & dejicere possitis.

Sed in eo tamen, quod semel cœpistis, pergite; neque
enim disputationi me subtraho, neque viam præcludo di-
ligenti meorum verborum examini: constanti enim &
erecto animo sum, nihil veritus, quod mihi à vobis objici
possit: neque vereor etiam veritatem asserere & conte-
stari. æquitatem tantum vestri iudicii requiro, vestrarum
que aurium benevolentiam, & benignitatem. Si quid
vero respondendum est, & objiciendum habetis, audian-
libenter (neque est enim cur meditari velitis discessum)
dummodo absit contentio & contradicendi studium:
revertimini itaque fœlices, & instaurate disputationem.
Satis enim mihi persuadeo fore, ut vel vobis iudicibus in-
nocens pronuntiet: nihil enim, quod à me dictum, fa-
ctumve fuerit stulte & inconsiderate proferre poteritis.
Nam cum gemo, & suspiro minime stultesco; ad præ-
scriptum enim rationis & suspiria, & lamenta-
tiones meas, singulaque verba præme-
ditatus exigo.

*d De vitio contentionis non
nulla ex sacris, v. 29. n. 5.*

*e Ut peculiariter quod intelli-
gentia est lingua & verbis tri-
buere soleat Scriptura, atque
ipsis etiam externis corporis
partibus quæ cum sapientia
reguntur, v. 30. n. n. 6.*

Docete me, & ego ta-
cebo.

& si quid forte igno-
ravi, instruite me.

25.

Quare detraxistis ser-
monibus veritatis,
* cum è vobis nullus
sit, qui possit arguere
me?

26.

Ad increpandum
tantum eloquia con-
cinnatis:

* & in ventum ver-
ba profertis.

27.

Super pupillum irru-
itis: & subvertere ni-
timini amicum ve-
strum.

28.

Veruntamen quod
cœpistis explete:
præbete aurem, & vi-
dete, an mentiar.

29.

Respondete obsecro
absque contentione:
& loquentes id quod
iustum est, iudicate.

30.

Et non invenietis in
lingua mea iniquita-
tem: nec in faucibus
meis stultitia perso-
nabit.

CAPVT VII.

ARGUMENTUM CAPITIS.

In semel capta oratione & sententia de optanda morte perstat Job, atque ex vita arumnis breuitateque redarguit Eliphaz, sed illam tandem quodam humanitatis sensu statim deprecatur.

Hujus capituli, atque omnium dicendorum scopus.

1. *An Job lamentari iterum instituat. Perstat potius in respondendo sibi objectis.*
2. *An Eliphaz erraverit in fide vera beatitudinis.*
3. *Alia sententia de Jobi proposito, & mente.*
4. *Totius capituli vera sententia, & cum precedentibus nexus.*

1.

Annotatio hæc præmittenda sane fuit, quod totius fere capituli sententia & cognitio ex Jobi proposito scopo, & animi intentione investiganda

An Job nunc iterum lamentari aggredietur.

Job respondet objectis ab Eliphaz.

pendeat. In quo non parva est dissensio interpretum: nam existimant nonnulli jam nunc disputationem semel initam cum Eliphaz abrumpere Jobum, atque dimittere, & ad lamentationes humanæque vitæ deploationem se convertere. Sed hoc mihi displicet, neque enim tam leviter illum Eliphazi verba pupugerant, ut illa tam facile despiciat, obliviscatur, atque ad aliud agendum quasi per otium se convertat. Illud melius, in quo fere omnes interpretes conveniunt, ut iter in satisfaciendo objectis sibi ab Eliphaz, seque tuendo.

2.

D. Thom. Cajetan.

Sed cui nam peculiari objectioni respondeat, aut quam solutionem adhibeat, dissentiunt iterum. Nam D. Thom. & Cajetan. existimant, respondere Eliphaz asserenti beatitudinem atque bonorum operum præmium non esse expectandum post hanc vitam: quod nullam aliam, quam fluxam hanc & perituram videatur ille agnoscere, respondeatque Job, id fieri non posse, cum præsens mortalium vita non consistat in se ipsa, sed ad alium statum tendat, sicut motus ad quietem, & militia, bellicusque tumultus ad victoriæ, & pacis tranquillitatem potiundam: atque mercenarii labor ad laboris intermissionem mercedemque percipiendam. Eandem Jobi mentem asseruisse quoque videtur Rabbi Moyse, qui scribit versari Jobum in confutatione illius rationis, videlicet, justis non

An Eliphaz erraverit in fide de beatitudinis futuræ.

R. Moyse

desse in hac vita suorum meritorum iusta præmia: ergo respondeat Job ex vitæ brevitate & arumnis, quæ tempus & spatium videntur negare expectando, & fruendo præmio, cum non melior sit vita, quam brevissimum militiæ tempus, quod duobus aut tribus anni mensibus absolvitur: aut quam operarius mercenarii dies, qui totus sudore atque labore plenus est. Sed hæc expositio tribuit viris sapientissimis indignum & intolerandum errorem, ut supra diximus in præfat. & initio capituli quarti.

Sed Chryf. tamen in catena indicat Jobum contendere, ut probet suam calamitatem non tam ex scelere aliquo, quam ex quadam naturæ lege sibi accidisse, neque bonis tantum bona, malisque mala tantum modum, sed permixtum, nunc huic, nunc illi accidere mala, cum mortales omnes durissimam agant militiam. Præterea Isidor. Clar. subtiliter cogitavit hæc recitari, & proferri à Jobo quasi ex Eliphaz sententia: sic (inquit) amice Eliphaz, statuis Deum vulnerare, & deinde mederi, & sicut militi aut mercenario statutum esse mortalibus quiescendi, & mercedem percipiendi suum quoque tempus: ego vero, non omnino breve tempus, neque paucos menses expectavi, & tamen nullum vidi laborum meorum finem, mercedem nullam.

Ad hæc indicat Polychron. quæ de militia & mercenarii labore dicit, eo pertinere, ut probet honeste & laudabiliter mortem à se desiderari, ut à milite belli exitum, atque discessum, & à mercenario nocturnam quietem. Tandem, illud videtur congruentissimum ut quod c. 3. dixerat de optanda morte, in quo hæserat Eliphaz, nunc confirmet, & ex calamitatum magnitudine querimonias suas pensari oportere, itaque ut Olympiod. dixit, amicis jam pro tribunali sedentibus, suam Jobus instituit defensionem, atque gravissima maximeque opportuna comparatione exorditur.

3. Chrysof. Arumnæ vitæ hujus ex necessitate accidunt.

Isid. Clar.

Poly. chron.

4. Totius capituli vera sententia atque dicendorum omnium scopus. Olympiod.

I. Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarii dies ejus.

1. *Job non tam de aliis, quam de se hoc cap. loquutus, prima persona solet in Scripturis de se sub nomine tertio loqui, Explicatus Samael, & David.*

2. Mili-

2. *Militia quid.* Consideratio prima ad ordinem, stationes, & ornatum militarem relata. *Stellæ militantes, & quare.* Militum constitutio Aureliani Imp.

3. *Secunda militia consideratio, de militari obedientia multa ex prophanis.* Centurialis vitis quæ. Miles cæsariæ, & valetudinarius.

4. *Tertia consideratio terrorum, & discriminum.* Leo terretur rotarum sonitu.

5. *Quarta consideratio militiae ad tentationem relata, expenditur lectio & proprietates Græcæ, Piraterium pro receptaculo piratarum.*

6. *Piraterium pro loco infesto piratis.*

7. *Piraterium pro exercitio piratica.* Impii vivunt ex rapto. Ambitio pertinet ad rapinam.

8. *Tentatio pro tempore, & loco tentationis, & experimenti.* per tribulationes sumitur de homine experimentum, explicata Sapientia.

9. *Tentatio ipsa arumna.*

10. *Militia pro ipso exercitu, & militibus.* Corporis compositio exercitui similis.

11. *Militia pro tempore constituto.* Quod belli gerendi tempus, quæ ætas, qui dicerentur esse ex catalogo. qui ultra catalogum, plura ex sacris, & prophanis.

1. **I**llud primo proponi potest, an hæc sit communis omnium mortalium vitæ deploratio: atque de homine in universum loquatur: nam sic asserunt Græci omnes, & plerique Latini. Sed eandem fere dubitationem facile nos expedivimus, cap. 3. similique ratione nunc quoque statuendum videtur; licet quæ dicuntur hoc capite, in alios quoque mortales cadant, sed de se potissimum loqui, atque cum hominem nominat, se nominare. Est enim Scripturæ consuetudo, ut prima persona de se loquatur, quasi de quapiam alia tertia. Exempla frequentia. Genes. 4. ait Lamech: *Audire vocem meam uxores Lamech.* non dicit uxores meæ. & David 3. Reg. 1. *Tollite vobiscum servos Domini vestri* (id est meos) & imponite Salomonem filium meum super mulam meam. & Assverus Esther. 8. *Scribite Judæis ex regis (meo) nomine signantes litteras annulo meo.* huc quoque illud pertinere videtur Gen. 19. *Pluit Dominus à Domino ignem,* id est à seipso vel cælitus; ubi ipse residebat. Sed quod ad rem præsentem proxime facit, sub hoc nomine hominis, solet aliquis de se tanquam de alio quopiam loqui; sic cum vulgo loquimur ipsi, dicere de nobis ipsis solemus, la persona, o el hombre haze, homo facit, id est, ego ipse facio. Psalm. 38. *A fortitudine manus tua ego*

Pined. Tom. 1.

defecit in increpationibus, (deinde ad tertiam personam transit de se quoque loquutus) propter iniquitatem corripuisti hominem (me) tabescere fecisti sicut araneam animam (meam) ejus Psalm. 118. *Persequutus est hominem (me)* Psalm. 33. *Iste pauper clamavit seipsum signat, este, pobre que aquí veis*) eadem loquutionis forma Christus Jesus se filium hominis nominat: *Quem dicunt homines esse* * *filium hominis?* id est me ipsum, & *Filius hominis vadit:* non aliter Job de se loquutus ait, *Militia est vita hominis:* Sed quidem quod ipse convenit, omnibus convenit, nam eadem vitæ mortalitatis, ærumnarum causa, & lex mortalibus omnibus communis est: Jam igitur in malitiam ingrediendum nobis est.

Militia est vita hominis. Multa sunt in militia, quæ cum præsentis instituto facere possunt, & quidem nomen *Isaba*, ab eadem radice dicitur, quod est militare, & stare in militia, ordine, loco, tempore constituto: nec tam est congregari, aut præliari cum hoste, quam ipsa bellandi ratio, & ars, aut militaris disciplina, exercitus, ordo, militem agere, militiam exercere, hinc quidquid suam standi, aut ingrediendi rationem præscriptam servat, militare dicitur, propterea stellæ militantes, & cælestem militiam atque exercitum efficere dicuntur: & in illis facile videre poteris omnem militiæ rationem designatam in Scripturis, de his enim scriptum est Judic. 5. *Stellæ manentes in ordine, & cursu suo adversus Sisaram pugnaverunt.* Suis autem sedibus & stationibus hærent immotæ, nam pleræque fixæ sunt: suis certis & definitis motionibus, & cursibus castrametantur, quamquam hujus exercitus quasi ministris vagari, & errare inter medios alios milites quibusdam licet; ii sunt planetæ, quos vaga & errantia sydera vocat, horum omnium imperator & Dux luminum Sol; aut certe Luna, cui noctis potestas tradita est: atque illud huic militiæ peculiare est, ut ornatissima sit, beneque tersis atque luculentibus armis vestita: lucent enim, arque scintillant, *lucens Luna Globus, Tyraniæque astræ.* quare tum ab ornatu, tum ab splendore & lumine Chaldæorum exercitum descripsit Nahum. cap. 2. *Clypeus fortium ejus ignitus, viri exercitus ejus in coccineis.* quo illud pertinet Aureliani Cæsaris inter alia severæ disciplinæ præcepta, quæ in epistola militari Vicario suo tribuno cuidam mandat, auctore Flavio Vopisco. *Ut militum arma tersa sint vestis, novæ vestem veterem excludat stipendium in Baltheo, non in popina habeat, torquem brachialem, & annulum apponat.* At quam similitudinem de Deo pugna-

G g 1

pugna-

Ps. 118. 18
Ps. 33. 7.

Matt. 16. 13.

* Que se
dize por
alla del
hombre y
que se ha-
bla de la
persona.
Matt. 26. 4.

2.
373
Militare
quid:
Qui pri-
mum in
militia
confide-
retur.
Stellæ ex-
ercitum
confici-
unt, &
militiam;

Judic. 5. 20.

Ps. 135.

Nahum 6. 2.

Aureliani
constitu-
tio de mi-
licibus.
Flavius
Vopiscus.

Pf. 7. 13. pugnator fortis, dum cum impio non de-
pugnat, dicitur *Gladium suum vibravit. He-*
braice expoliet. Hieronym. *acuet, alii splendi-*
ficabit. exterget: nunquam illius arma squal-
lent rubigine. Hinc Latinus interpres ad
Gen. 2. 1. ornatum retulit id Gen. 2. *Perfecti sunt cæli*
& terra, & omnis ornatus (in Hebræo &
Chaldæo, *omnis militia, vel exercitus*) eorum.
Sed cum jam præliandum est, & manus
cum hoste conferendæ, nulla tunc strenuo
militi ratio aut cura ornamentorum est,
nam factio pulvere & atro fumo involvun-
tur, & nigrescunt omnia, nulla certæ statio-
nis habita ratione: permiscuntur enim
multa confusione uterque exercitus.

Non aliter milites hi cælestes, cum con-
tra insensatos pugnabunt; deponent spe-
ciosa, splendentiaque ornamenta. Nam *Sol*
Matt. 24. 29. *obscurabitur, Luna vertetur in sanguinem, Stella*
Act. 2. 20 *de cælo cadent.* Nisi forte ideo appelletur mi-
litia cæli, quod stellæ, & Luna videantur a-
gere nocturnas excubias: nam noctu vigi-
lat cælum apertis luminibus, unde honestæ
illa scæminæ, quæ oblati speculis perno-
ctabant in ostio tabernaculi, dicuntur *ex-*
Exod. 38. 8. *cubare* Exod. 38. Hebraic. *militare.* Unde
etiam Angeli, qui *vigiles* sunt, iidem etiam
Dan. 4. 14. milites sunt, exercitumque conficiunt.
Jam ergo dicere Job poterit: Dum vitam
hanc vivo, scio quidem me militem agere,
non domi, neque in pace versari, sed foris
atque militiæ, servarique à me oportere
quamcunque mihi sedem, aut stationem
meus imperator constituerit, quantum-
vis ea ingenti labori atque discrimini ob-
noxia sit: quamvis me stationarium mili-
tem constituat, qui excubias agam, qui vi-
gilem. Vigilare itaque me oportet, in qua-
cunque tandem vitæ conditione sim: neque
enim quamvis doleam, animi mei, aut di-
vini obsequii curam & studium abjicio. Sed
non ideo interdictum mihi fuerit deside-
rium rude donari militem jam emeritum,
& hujus vitæ veluti sacramento absolvi, at-
que dolorum, & mortalitatis stipendio
expungi.

2. Secundo in militia licet considerare,
In milite non promptitudinem tantum militum, sed
requiritur necessitatem quandam parendi imperatori,
Obedi- est enim militia obedientia quædam fortis,
entia, & invicti animi, verum arbitrio carentis
suo. Cujus rei, id est militaris obedientiæ
præclara multa exempla ex antiquitate pe-
ti possunt, neque enim tantum duci aut tri-
buno, sed ut alter alteri quasi servus obse-
queretur, inter alias militares constitutio-
nes Aurelianus Imperator præcipit. Inde
Angeli militum & nomen, & officium ob-
tinuerunt, quod divinæ voluntati, & dicto

obedientissimi sint, ut dicitur Psalm. 102. *Militia*
Omnes angelieus potentes virtute, facientes
verbum illius, ad audiendam vocem sermonum
ejus. Atque suorum militum obedientiam
exponens Centurio ille Matth. 8. dixit: *Ha-*
beo sub me milites, & dico huic vade, & vadit, &
alio veni, & venit. **Matt. 8. 9**

Non aliter ministerium, & obsequium
suorum angelorum ipse exponit apud Za-
chariam Deus: *Circumdabo domum meam ex*
his, qui militant mihi euntes & revertentes. **Zach. 9. 8**
id est, quos acceptis mandatis prius rediis-
se, quam ivisse, sentias. Hinc etiam qui in
templo serviunt, militare dicuntur, quod
divinæ voluntati dicati sint Isai. 24. *Visitabo*
super militiam cæli, id est, super ministros
templi, & mysteriorum cælestium, de quo
aliquando plura. Sed illud peculiare in rem
præsentem, quod incredibilis dolorum to-
lerantia, & obtemperatio requirebatur à
milite, dum cadebatur. **Isai. 24. 21.**

Quare extat apud Martianum Consul-
tum lex illa, *Eum qui Centurioni castigare se*
volenti resistit, Veteres notaverunt, Si vitem
tenuit, militiam mutat, si ex industria fregit,
vel manum Centurioni intulit, capite punitur.
Hujus autem Centurialis vitis, id est bacilli
ex vite, quo tribuni aut Centuriones milites
ob crimen cadebant, meminere Plin. lib. 14.
cap. 1. Cornelius Tacit. l. 1. alique, quos af-
fert Petrus Crinit. de honest. disc. lib. 22. c. 2.
Hoc quoque Job dicat, Dum vixero obe-
diam divinæ voluntati, nunquam divinum
imperium quantumvis durissimum detre-
ctabo si me ille cadat, & verberet acerbissi-
me, *Nodosam post hac si frangat vertice vitem,*
non resistam meo duci, non tribunis aut
centurionibus, non divinæ itæ, mearumque
pænarum administris, miles ero integerri-
mus; sed cum tam graviter doleam, tamque
affecta valetudine laborem, causarius, va-
letudinariusve miles haberi velim, qui me-
rito militiæ laboribus cessare debeam, imo
qui cogendus sim militia supersedere, vi-
tamque hanc militarem relinquere. **Juven. Sa. 8.**

Tertio, potest *Militia* nomen significare
humanam vitam plenam totamque tentatione,
difficultatibus, discriminibus: nam in his
posita est universa militiæ ratio, ut plena
sit sollicitudinis, atque stomachi, ut indica-
tur Judic. 5. in cantico Deborah canentis tri-
umphum: *Quicumque obtulistis de Israel ani-*
mas vestras ad periculum. & 2. Reg. 11. *Varius*
est belli eventus, & nunc hunc, nunc illū consumit
gladius. Atque humanæ vitæ pericula copio-
se persequitur Paulus 2. Cor. 11. Sunt n. hu-
manæ vitæ comites ubi vis terrarum, atque
gentium, minitantur omnia nobis sævum
aliquid, & triste, sive ad animum, sive ad
corpus

Militia
Angelorum.
Pf. 102. 12.

Matt. 8. 9

Zach. 9. 8

** Que a*
penas les
an mada-
do la cesa
quando la
dexan he-
cha, y e-
stan de ba-
elra,
ministra
templi
militant.
Isai. 24. 21.

L. militis
agrum 19
D. de re
milit.

Centurialis
lis vitis.
Plin. lib.
14. c.
Tacit. l. 1.
Crim. lib.
22. c. 2.

Miles causarius,
aus
valetudinarius.

Tertia
militiæ
considera-
tio & ter-
rores ad
discrimi-
na relata.
Judic. 5. 4
2. Reg.
11. 25.
2. Cor. 12.

corpus respicias, quem horrificum atque terribilem tumultum belli descripsit ele-
Nah. 3. 2. ganter Nahum cap. 3. nam contendenti-
 bus, adversus Ninivem hostibus ait, *Vox fla-*
gelli (nam auriga crepitante flagello & e-
 quos ad cursum stimulat, & hostibus timo-
 rem affert) & *vox impetus rotæ.* Septuaginta,
Vox commotionis rotarum: est namque etiam
Eco terre- sonitus hic horrificus, cum magno impetu
tur sonitu currunt, & inter alia, quæ magnanimos
rotarum. leones terrent, sunt rotarum orbes circum-
Plin. li. 8 acti, ut scribit Plinius li. 8. ca. 16. non quod
cap. 16. curules milites suspicetur, cum currus etiam
 inanes formidare eodem loco Plinius ob-
 servet) & *equi frementis* (hiunitus quasi
 procul odoratus bellum, provocat equus
 hostem) & *quadriga ferventis* (vehementer
 concitati, & insultantis, pedibusque lapides
 quatientis, atque ex silicibus excutientis
 scintillas: hæc enim omnia cadunt in vo-
 cem originalem. proprio dicas, ferventer
 exultantis, & quatientis campum quadru-
 pedante pedum sonitu,) & *equitis ascenden-*
tis (nam milites vocibus etiam & clamori-
 bus se excitant ad pugnam) & *micantis gla-*
dii, & *fulgurantis hastæ* (nam splensens fer-
 rum fulguris, aut fulminis simile est. quod
 longe conspectum territat hostes) & *multi-*
tudinis interfectæ (nam qui vulnerati cadunt
 simul cum voce, extremoque spiritu vitam
 profundunt) & *gravis ruinae,* neque est finis ca-
 daverum, & *corrueunt in corporibus suis* (alii
 namque ad sociorum cadavera impinge-
 bant, ruebantque in ipsos suorum hostium
 mucrones.) *Militia igitur est vita hominis su-*
per terram, quid enim non sit in vita ple-
 num discrimine? Quis non sit hostis adver-
 sum te armatus? in ipsis tuis sociis corrues,
2. Cor. II. cum plurima pericula sint in falsis fratribus,
26. atque pericula ex genere. Hæc cum ita sint
 (inquit Job) quid me jubes in vita hac feli-
 citatis sperare, O Eliphaz, in qua nihil sit
 tutum, nihil tranquillum.

Quarto alii in militia agnoscunt locum
 atque tempus tentationi expositum, juxta
 lectionem Septuag. Numquid non tentatio est
 vita hominis super terram? quæ lectio frequen-
 tissime usurpata à concionatoribus dum de
 Christi Domini tentationibus pro concio-
 ne declamant, & quidem valde ad rem, si
 tamen propriam Tentationis rationem at-
 que germanam significationem paulo dili-
 gentius investigaverimus. Duplex ergo
 potest subesse significatio atque sententia.
 Prima quod humana vita prædonum pira-
 tarumque infidiis & incursionibus valde
 infestetur: nam quod Græci dicunt, *Pira-*
terion est, vita hominis super terram, illud
 sonat, nam *Piratevo*, prædari est, aut pira-

Pined. Tom. I.

ticam exercere, quare *Piraterion*, est sedes
 piratarum, seu locus quem piratæ tenent,
 atque infestant: quare sensus commo-
 diffimus: Humana vita, militia, id est mili-
 tiæ locus est, plenum piratis, atque hosti-
 bus mare, sceleratissimorum latronum spe-
 lunca & receptaculum. Ergo cum inter
 prædones, piratasque sævissimos versemur,
 à ergo, à lateribus, septi discriminibus, in-
 fidiisque certissimis circumventi, non ego
 (inquit) accelerem, ut periculosissimum
Piraterium, locaque infestissima cito præter-
 vehar?

Potest autem *Piraterion*, non esse pirata-
 rum receptaculum, sed illud tantum hoc
 loco indicare, locum expositum infestatum-
 que piratis, in quo impune volitant, graf-
 santurque prædones. Nam scriptum est: *Væ*
terra & mari, quia descendit diabolus ad vos ha-
bens iram magnam. Qui hinc discedit, liber
 jam evasisse videtur ex infidiis, atque ho-
 stibus.

Igitur hæc erit Jobi sententia, Cum mor-
 tem opto, in tuto esse desidero, quamdiu e-
 nim vivo, hostium & spoliatorum incursio-
 nibus expositus sum: liber enim humani
 generis hostibus in hanc vitam, & in hunc
 aërem, quem ducimus, velut potestatibus
 aditus patet.

Piraterion denique non pro loco pirata-
 rum, sed pro ipsa piratica, seu exercitio pi-
 ratæ sumi debere, non nemo contendit, ut
 & Sabæorum, Chaldæorumque rapinis
 Job stimulatus illud dicat:

Vivitur ex rapto, non hospes ab hospite tu-
tus. Neque ab hoc alienum est illud militia
 nomen: nam pro deprædandi, & latroci-
 nandi officio aliquando accipitur: præter-
 quam enim quod milites aliquando latro-
 nes dicti sunt (ut supra indicavimus, & po-
 stea latius dicemus) sed frequenter quidem
 non sunt contenti milites stipendiis suis, ra-
 piunt ergo. Igitur ex militia nomine univer-
 sa scelera ad unam latrocinandi nequitiam
 revocare videtur. nam sicut Paulus inex-
 plebilem omnis generis cupiditatem *ava-*
ritiam aliquando vocat, ita invidiam, am-
 bitionem, avaritiam, libidinem, reliqua
 denique peccata, quorum materiam impro-
 bi avidissime consecretantur, & veluti præri-
 piunt aliis: vel ex manibus eripiunt, Jobus
 vocet *piraticam* & *latrocinium*, Præstat (in-
 quit) vilissimis his rebus, quibus improbi
 furunculi inhiant, dimissis hinc egredi, at-
 que eo contendere, ubi quidquid possideas;
 Neque arugo, neque tinea demolitur, neque fu-
 res effodiunt & furantur. Illud vero non est
 à sacro Sermone alienum, ut de eo, qui ho-
 nores ambiat, tanquam de raptore loqua-

Gg 3

5.
 Altara
 Piraterii
 confide-
 ratio,
 Apo. 12.
 12.

6.
 Tertia
 Piraterii
 confide-
 ratio, pro
 exercitio
 Piraticæ,
 Ovid. 1.
 Metam.

Ephes. 4.
 19.

Matt. 6.
 19.

Philip. 2. tur, cum dixerit Paulus, *Non rapinam arbitrat*

6.

8. Potest quidem Græcæ etiam voci illa *tentationis* significatio subesse, ut *militia*, tentatio sit, quasi locus, tempusque experimenti, quo exploratur, qualis quisque sit, & de alicujus vel fortitudine, vel constantia, & tolerantia, aut alia animi virtute periculum sit, neque est aut alia ars, qua melius exploretur hominis virtus fortitudoque militaris, aut aliud hominum genus, de quibus aut frequentius aut verius experimentum fiat. sic 4. Reg. 25. *Sopher princeps exercitus probabat tyrones de populo terræ.* Hebraice, *militare faciebat*, id est, ea ratione de cujusque virtute, & viribus periculum faciebat. Sept. *Qui ordinabat populum terræ.* id est, in ordine disciplinaque militari exercebat, & instruebat.

4. Reg.

25. 19.

LXX.

Rom. 5. 4.

Sap. 14.

11.

Simile.

2. Cor. 6.

12.

miles fugitivus.

Hac ratione dicitur: *patientia operari probationem*, nam tribulationem, laborumque tolerantiam ostendit, quid valeant cujusque humeri, quid ferre recusent, quis, qualisque sit. *Sic tentatio est vita hominis*, in qua princeps militiae Deus nos probat, nam quidquid in vita nobis accidit, tum & creaturæ omnes nostras vires, animique nostri virtutem explorant, & de nobis experimentum sumunt. In quam quoque sententiam dictum est Sap 14 *Creatura facta sunt in tentationem in animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium*: nam in usu creaturarum proditur cujusque animus: pleraque enim non solum propter necessitatem, sed etiam propter probationem, aut tentationem creata sunt à Deo. non aliter, quam cum paterfamilias non solum domesticis, filiis, aut servis necessaria largitur, verum etiam minime necessarias pecunias aut exponens, aut scrinium apertum relinquens, observat quo se quisque modo gerat, & an iis abstineant, quæ contingere libere, & impune possent, an vero cum transgredi possint, minime transgrediantur: atque necessariis tantum contenti vivant. Propterea Paulus ait: *Omnia mihi licent* (id est, possumus) *sed non omnia expediunt* (non licet per rationem, neque per divinam legem) ergo ait Jobus, Scio militiam esse vitam hominis, atque me probari ærumnis & belli laboribus, explorarique animi mei vires, constantiam, atque patientiam, virum me prabebo, & minime ineptum militiae. Nam cum suspiro, non recusò probationem, virumque examen: sed qui satis probatus jam sum, si fieri potest, ut dimittar aliquando, precor: non fugiam ipse, ne fugitivus miles militiaeque proditor atque desertor sim, nisi ab eo

cui bene notus, & exploratus sum, in pace dimissus.

Cum præcedenti quoque annectenda, quamquam nonnihil diversa, Græcorum interpretatio. Nicetæ, Polychron. Chrysostomi, qui per *tentationem* nihil aliud intelligunt, quam vitæ ærumnas, atque difficultates: licet enim prosperitas probare & tentare etiam plerosque soleat, ut in proverbio est, *Honores ostendunt virum*, sed illa *tentandi* ratio certissima, & efficacissima est per tribulationes, & quæ nullis pateat calumniis. Vide quæ supra diximus cap. 2. v. 5.

Quoniam vero vox (*Isabo*) non militiam solum, sed exercitum etiam significat, placuit quibusdam perinde esse dicere: *Militia est vita tota hominis super terram*, ac si diceretur, *Exercitus est*. Sicut dicitur in sacris frequentissime *militia*, id est, exercitus & milites, ut *militia caelestis*, id est, exercitus fidei, atque luminum, vel angelorum. Hinc ille sensus elici poterit, Valde difficile valdeque laboriosum est exercitum suis sumptibus alere, & diutius continere, nihiloque facilius istam vitam vivere, in qua tum animus, tum corpus atque singula corporis membra, & internæ externæque facultates in unum quasi exercitum coeuntes, com meatu necessario indigent, quo saepe carent, & cum numerosissimo hostium exercitu pugnant, à quibus saepe vincuntur: facile quoque dissolvitur hæc hominis compositio. Ergo quis non merito optet belli finem, ut quisque possit in domum suam redire dissoluto exercitu. *Corpus in terram suam & animus ad Deum, qui fecit illum?* nam hac quasi lege, & præstituto sibi fine militat homo, & ad bellicum laborem vocatus est, dictum enim illi est: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es.*

Plerique ex Hebraizantibus hoc loco legendum putant, *Tempus præfixum*, aut, *determinatum est homini super terram*. R. Mardochoi in suis concordantiis, sequuntur Pagnin. Vatab. Neque inter hos numero Hebræum illum apud Cajet. qui tantum vertit: *Tempus est hominis super terram*, quasi homo tantum sciat uti omnibus temporis differentiis. nam præterquam, quod hæc Philosophia de usu temporis alterius sit loci, & negotii, certe vox originalis non significat tempus simpliciter, sed certum aliquid & constitutum, ea analogia, quod certo & determinato anni tempore exerceri solet *militia*, sicut scriptum est: *Factum est vertente anno eo tempore, quo solebant reges ad bella procedere, æstivo videlicet tempore,* aut

9. Nicetas.

Polychron.

Chrysost.

10.

Militia pro exercitu, & militibus.

Isa. 24. 21.

Jer. 34. 4.

Jer. 19. 13.

Luc. 2. 12.

Act. 7. 42.

Non minus difficile corporis cum animo conjunctionem continere, quam exercitum alere.

Gen. 3. 9.

11.

Militia pro tempore constituto.

R. David.

R. Mardochoi.

Pagnin.

Vatabl.

Hebræus,

apud Cajet.

2. Reg.

11. 1.

Exod. 12. aut potius initio veris videlicet Martio, à quo annus verti incipiebat Exod. 12. Vel ideo *militia* tempus determinatum affert, quia non quævis ætas bello apta, sed determinata & certa; ut patet ex lege Numerorum à viginti annis, & supra, ex quo colligi potest fortitudo exercitus Israelitici; nam alii à decimo septimo anno adscribi militia poterant; ut auctor est Livius dec. 3. li. 1. & aliquando etiam à 16. anno, ut idem l. 1. & l. 3. Livius scribit ejusdem decadis lib. 3. majorem autem sex & quadraginta annis ineptum etiam militiae judicabant, nisi in necessitate reipublicæ, ut Polybius tradidit lib. 6. Aliquando etiam qui ad decimum quintum annum pervenissent, scribi milites poterant, ut ex Varrone constat, qui dum describit ætatis gradus humanæ, eos qui ad decimum quintum perveniunt, ait dici esse ex catalogo, sicut ultra catalogum, qui jam militiae apti non sunt: catalogum autem vocabant tabulas, in quas per numerum milites scribebantur, in Eccl. etiam militia, id est in sacerdotum & Levitarum ministerio, & servitio templi, certa etiam ætas constituebatur, Num. 8. à viginti quinque annis, & supra, usque ad quinquagesimum. Non solum enim spirituali, & Ecclesiast. militia corporis robur labori perferendo requiritur, sed ne immaturus sit animus, & quidem apud prophanos illi, qui ad vigesimum quintum annum pervenissent, plenam militiam habere, completaque stipendia & militiae tempora dicebantur, ut observavit Servius, 2. & 7. Æneidos. In hanc rem accipiunt id Isa. 40. *Completa est militia ejus*, subest enim eadem vox (*Tsaba*) quanquam correctior lectio Vaticana, *malitia* legat; requidem, atque voce etiam prope eadem; nam *militiam*, quasi *malitiam* dictam volunt, quod multa dura, multaque mala pro re publica sustineat miles; aut, ut Festus Pompeius ex Ælio affert à mollitie per contrarium intellectum dici potuit, quasi nihil molle, sed asperum, plenumque malitia atque duritia miles gerat, simile id cap. 14. *Cunctis diebus, quibus nunc milito*. id est, qui constituti sunt meæ vitæ. In hanc igitur sententiam dixerit Job. *Militia est hominis vita*, tempus quo militandum atque laborandum est in hoc mundo, fixum etiam atque determinatum est; atque per quam breve, ad extremum ego cum jam pervenerim stulte mihi pollicerer longius tempus, aut de vita diuturniori majorem spem conciperem. Quare importune in nescio quam spem niteris me adducere, ô Eliphaz, cum tempus & vita me deficient. Hæc sunt quæ ex fecunditate sacrarum litterarum, atque

militia elici possunt, utilia quidem, & à germana significatione vocis minime aliena. Sed quædam aliis præstant, præstatque optimi judicii lectoris integrum ad eligendum relinquere.

Vita hominis super terram: & sicut dies mercenarii, &c.

11. *Super terram, appositum hominis. quid Enos ex proprietate Hebræa. Ut ejus vita desperata sit. explicatus David.*

12. *Multiplex militia sub diversis ducibus, diversa arma, & stipendia ex Paulo.*

13. *Dies singularis de vita hominis, sicut Diarii mercenarii, quid in diario labore considerandum. Omnibus communis labor. Miseri mercenarii proprietates & ingenium.*

Hominis super terram. Hominis (qui in terra, dum vivit; vel, hominis terreni. sicut & Psal. 9. *Non apponat ultra magnificare se homo super terram*. id est, homo terrenus, mortalis, qui nihil magnificum ex vili & terrena sua origine concipere potest, aut debet, ut illud; *Super terram*, sit appositum hominis, pertineatque ad ejus infirmitates, & ærumnosam conditionem. Atque sic exigit originalis vox, *Hominis*, quæ in hoc loco est (*Enos*) à radice (*Anas*) quod est desperare, aut perditæ dolere, & infirmari. Unde dicitur 3. Reg. 12. *Percussit Dominus parvulum, & desperatus est*. Et Ps. 68. *Improperium expe-* *clavit cor meum, & miseram extremam*. Hier. *Et desperatus sum*. Sic Jer. 30. *Insanabilis dolor tuus*. Hebræice. *Desperatus*, inde homo dicitur, *Enos*, semper dolens, semper ægrotans, desperate dolens, insanabilis: qua de re, ut se ad mortem compararet, atque rebus suis prospiceret: admonitus est, cum audivit, *Morte morieris*, id est, certissime moriendum tibi est, & iterum, quod immedicabili phtisi laborantibus dici solet, dictum illi est: *Homo sicut sænum dies ejus*.

Aptissime igitur pericula, ærumnæ, brevitæ vitæ, metus, atque certitudo instantis mortis, quæ omnia affert *militia*, vocabulo hominis continentur. Quare ex utroque hæc quoque sententia elicitur, *Militia est vita enos*. cum morte, cum malis immedicabilibus militamus, atque pugnamus, dum vivimus, vincimurque perpetuo. De nomine autem *enos*, denique altera illius etymologia iterum dicendi locus erit.

Sed illud indicandum brevissime, quam ab hujus militiae primo & litterali sensu aliena nō sit, sed tamen ad allegoriam, aut tropologiam potius pertinere, quæ dici possent de multiplici nostrorum animorum spirituali militia; aut sub mundo duce, aut sub dæmone & carne, aut sub Deo; quæ

II.
Ps. 9. 18.
Quid no-
men Enos.
אנוש
אנוש

2. Reg. 12.
16.
Ps. 68. 21
Jer. 30. 12
Homo
deserere
ægrotans.

Gen. 2. 17
Ps. 102.
15.

* De la su-
za do esta,
quam do-
mas y mu-
cho dura-
ta hasta el
caer de la
hora, y el
se caese
del heno.
* Toda es
a vida es
diar con la
muerte y
al fin
morir.

12.
Multiplex
militia al-
legorice
indicata.

ad Ephes.
6. 11. 12.
Aug. l. 10.
Conf. cap.
28.

13.
Dies tam
pluraliter
quam sin-
gulariter.

LXX.
Simile.

Quid con-
sideran-
dum in
diario
mercena-
rio.

Omnibus
commu-
nis labor.
Matt. 20

*Qui nilo-
riene, nilo-
co me si-
no lo tra-
bia.

Voluptua-
rii homi-
nes notati

cujusque militiae stipendia, quæ arma, quis armorum usus, quæ in hujusmodi bello accepta, aut inflicta vulnera; quis belli exitus, quis pacis status. In quam rem multa suppe-

ditabit Paulus, qui frequenter meminit, militia, & armorum spiritualium, vide Aug. lib. 10. confessionum cap. 28. Bernardum prioribus sermonibus ad milites templi, & peculiari sermone de fallacia hujus vitæ. Et sicut dies mercenarii. Licet dies in originali, pluraliter dicantur, possintque significare longius tempus, aut annum: & dies hominis, pro integra illius vita sumi soleat, non ideo tamen hic accipitur mercenarius pro eo, qui operam suam locat ad tempus longius: sed pro quotidiano, aut diario mercenario, qui cum portet pondus diei & æstus, singulorum dierum mercedem accipit. sic legunt Sept. Sicut quotidiani mercenarii vita ejus. atque multo magis appositæ humanæ vitæ similitudo: sicut enim in unico die operario, quamdiu lucet sol, non est ulla requies mercenario constituta, ita sane dum luce hujus vitæ fruimur, nulla nobis requies expectanda est, sed incessanter & indefesse laborandum, dum lucem habemus. In hac autem similitudine eadem fere illa observari possunt, quæ in militia, videlicet vitæ brevitæ, indefessus labor, nocturnæ quietis, id est, mortis expectatio, commutatio cum altero statu & vita mercedis & præmii, id est, beatitudinis perceptio, vel certe tam piis; quam impiis communes ærumnæ, quod omnes conducunt ad laborandum videantur, quanquam non omnes æqualiter laborent; nam alii primo mane conducuntur; circa sextam alii; desidentibus aliis usque ad nonam; sed nemo non laborat, sero licet. Quod autem non idem sit omnium labor, neque eadem opera; indicatur ipso mercenarii nomine, quod commune est ad eos omnes, qui in quocunque ministerio operam suam locant constituta mercede. In quocunque tamen mercenario observanda sunt; primum miserrimi hominis conditio, qui nisi laboret, non * manducat. Secundo ingenium quoddam liberale, & minime ingenuum, cujusmodi fere sunt miseri, & pauperes omnes, qui nisi mercede & præmio proposito, vix manum operi & labori admovent. Tertio, non debere esse pudori homini mercenario, laboriosum hoc vivendi genus, quod ab hominis natura alienum non sit; in quo mire stultescunt voluptuarii quidam, delitiosæque vitæ confectatores, qui in labore hominum esse nolunt, neque cum hominibus flagellari. At sancti, qui operas suas atque labores Deo locant, illique serviunt cum lachrymis & omni hu-

mitate, non erubescunt vitæ labores, dicente Paulo 2. ad Timotheum: Noli erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus. Et infra. Ob quam causam & hæc patior, & non confundor, scio enim cui credidi. Quarto, laboris humani efficacia, & utilitas, ut qui ab homine justo susceptus, cumulatissimam mercedem promereatur. Quinto, quod eleganter indicat Greg. sicut mercenarius, dum in alieno solo laborat, mercedem tamen lucratur; sic nos, cum in alieno, id est, ad Dei gloriam, & proximi utilitatem incumbimus, nostram rem agimus; & quo plus laboris impendimus, & superimpendimus; plus quoque præmii percepturi sumus.

II. Sicut servus desiderat umbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui.

1. Non legendum Cervus. Cervi pugnantes cum serpentibus æstuant. explicatus David. Quadam ex Græcis.
2. Quid desiderare, quid umbra in sacris. Variæ in hujus similitudinis acceptiones.
3. Finis operis, labor, reliquum, reliquia, pro mercede & præmio laboris. explicati Moyses, David, Jeremias.

Servus. Quidam latini cervum, legerunt; ut D. Thom. & Dionysius; ajunt enim cervum aquæ & umbræ avidissimum esse, quod ex Davide constat Psalm. 41. quamquam ab aliis naturæ scrutatoribus, videatur hoc prætermisum. Glossa vero sitire tunc potissimum ait, cum senio gravis ex crescentibus pilis & cornibus serpentem naribus haurit, unde veneno æstuans fontem adhibendum ardentissime desiderat, quo hausto cornua & pilos deponit. Idem prope Basilus, Theodoretus, Hesychius, Eusebius. & illud peculiare addit Didymus, tradi à nonnullis cervum in se aquis speculari cupientem fontes perquirere, ut maculas abstergat, quibus in ipso conflictu serpentum livore inficitur. Nam in pugna ipsa dum serpentes propulsantur, cervum proprio sanguine conspergunt. sed res hæc cervorum nostra non est, neque lectio; cum ex Hebræis, Græcis, Latinis constet legendum esse servus, & vox originalis significat mancipium, vel bello captum, vel pecunia emptum. quamquam idem nomen dari soleat ei, qui quacunque ratione servit, aut obsequitur.

Desiderat. proprie anhelat, & ardentè sitit aliquid eo modo: qui æstuat aperto ore

2. ad
Tim. 18.

Greg.

I.
D. Thom.
Dionys.
Psalm. 41.
Gloss.
Cervus
sitit.

Basil.
Theod.
Hesych.
Euseb.
Vide ca-
ten.
Græcorū
Danielis
Barb.

quibus eventus non respondet, neque labori primum, vel intelligit de ipso tempore suae calamitatis, quod cum post reliquam vitam pie, & honeste transactam sequi deberet felicissimum quasi merces in fine operis, infelicissimum tamen ipse experitur.

2.
Quid
habere.

נחל

Sic ego habui. Particula illa, quae est nota similitudinis, non repugnat nostrae expositioni, in qua permixta est similitudo cum diffimilitudine. Verbum, autem *habendi* quod in Hebraeo est (*Nachal*) est jure hereditario aliquid acquirere, & possidere: Cum (inquit) jure laborantis, & diarii mercenarii, quasi hereditario jure percipere debuissim honestae vitae primum, vacuus discedere jubeor, neque aliud quam labores & arumnas pro debita hereditate accipio.

2. ad Tim.

4. 5.

Eccles.

41. 3.

In altera igitur vita *corona justitiae mihi reposta est*, ad quam contendendo, atque mortem exopto, cujus *judicium bonum est homini e- genti, & qui minoratur viribus*. Forte illa hereditatis significatio, ad humanam omnium mortalium conditionem à primo parente devolutam in posteros pertinet; Habui (inquam) hereditario jure *mensures vacuos* atque arumnosos, quasi per hereditariam originem. Quid enim à suis parentibus possit habere mortalis, quam imbecillam quandam naturam, nam ad laborem, praetereaque morbis & doloribus expositam? Recte autem honestae atque laboriosae vitae primum hereditati comparatur, quasi merces ex justitia debita; sic enim Paulus saepe hereditatem vocat, quam cum Christo universorum herede *coheredes* possidebimus. Quod autem tribulationum tollerantiae peculiari quadam ratione potius quam aliis virtutibus beatitudinis merces, & hereditatis promittatur aliquando pluribus exposuimus. Sicut & id quod ad *vacui* nomen & translationem spectat, sunt enim labores, velut mensura quadam vacua, quam Deus mercede, & premio replet.

Premium
cur dica-
tur here-
ditas.

Rom. 8.

17.

Patientiae
peculiari
ratione
tribuitur
primum
Vid. in
pref. c. 6.
nu. 3.

3.

נחל

נחל

Quid
numerare
hoc loco,
& ad qua
Arithme-
ticae re-
gulam
spectet.
Forer.
Isa. 53.
Isa. 65. 12.

Et noctes laboriosas numeravi mihi. Hinc mea laboriosa noctes, plena vigiliis, & anxietatibus, quod menses habuerim vacuos, vel, ut exaggeret calamitatem, & dolores, *Menses habeo omni solatio vacuos*, ut nec in noctibus quidem liceat mihi quiescere, interdum doleo, labore etiam noctu, vel, ut allusio sit ad servi, & mercenarii nocturnam quietem. Hi noctu interquiescunt, ego vero post vitae labores alios honestorum operum, in noctem ingredior infelicissimam, in qua nulla mihi conceditur quies; nullum primum exacti operis, sed denuo laborare cogor, cum lassitudine, & anxietate corporis, & animi; viriumque defectu.

hac enim continet vox originalis *laborandi*. Sed illud *Numerandi* verbum premendum est, Hebraice (*manah*) quod non est quacumque ratione *numerare*; sed peculiari quadam ratione, & specie, aut regula, quam vocant arithmetice, non illa quidem quam vocant additionem, aut in summam reductionem, nos, *sumaro multiplicar* (ut quidam existimarunt) sed subtractionem, aut subtractionem. *restar*, *quiem de tantos faciant*, *quedam tantos*, &c. Quomodo videtur accipiendum in Isa. 65. * *Numerabo vos in gladio, & omnes in sede corrueris*. Et quia in hac ratione numerandi quadam subducuntur, & quasi separantur; ideo etiam significat *separare*, vel seorsum destinare ad aliquem specialem usum, ut Isa. 53. *Et cum iniquis reputatus est*, & id Dan. 1. * *Constituit eis Rex annonam*. Ergo hujus loci sententia poterit nonnihil habere ironiae; id quod pro premio mihi datur, sunt noctes istae laboriosissimae, quas ex reliqua vita quasi subductas & subtractas mihi numerant, & constituunt, sicut mercenario merces numeratur, & constituitur. Huc fere respexerunt Septuaginta *Noctes dolorum data sunt mihi*, vel; Si ex his mensibus velim partem aliquam subducere, & subtrahere pro allevamento & solatio reliqui temporis, noctes videlicet, quibus cuncta animantia quiescere solent; laboriosissimas sane noctes subtraham, atque numerabo. Illud ex Hebraeo notandum, proprie haberi, *Noctes laboriosas numerant mihi*, aut constituerunt, cui sententiae quoniam persona deest, non incommode noster interpret primam commodavit.

* Ireos di-
ez mando
y quin
tando
por punta
de lanca, y
por filos
de elpada,
hallaque
que deis
apurados.
Numera-
re pro
separare.
Isa. 65. 12
* Puesto a
parte con
los facino-
rosos y
senten-
ciados a
muerte.
Dan. 1. 5.
Sahal les
su racio a
parte que
se les die-
se por-
quenta.
LXX.

IV. Si dormiero, dicam: Quando
consurgam? rursus expecta-
bo vespem: & replebor
doloribus usque ad
tenebras.

1. Dormire in Hebraeo quid. & quomodo alias vertatur. Somnus laborum inducia.
2. Expectandi verbum, à mensurando dicitur & quare.
3. Dolor pro jactatione, & commotione per metonymiam. Agrotantes mutationibus, ut remediis utuntur.
4. Tenebra pro crepusculo matutino, aut vespertino.

Si dormiero. Noctis laborem illum exponit: nam cum dormitum se recipiebat, & ad somnum captandum se componebat, ingra-

1.
Quid
dormiendi
verbum

אנש
Jer. 3. 2.
Pf. 87. 6.
Theoph.
ep. 2.
Somnus
laborum
induciar.

ingravescentibus doloribus excitabatur, cogebaturque rursus optare, & expectare diem, verbum (*Sagah*) non solum dormire, sed jacere, aut cubare ad dormiendum significat, aut prosterni, prostrare, quod cubare; unde dicitur Jerem. *Ubi non prostratus sis.* & inde dicitur Psalm. 87. *Vulnerati dormientes in sepulchris.* non solum quod mors somnus sit, sed quod defuncti exporrecti jaceant, & prostrati sint. Theophanes autem Nicænus eleganter epistola secunda ait: *Neque dormiens, cum quidem afflictis omnibus induciae sunt poenarum, vacuus erat doloribus, nam diei mala, noctis tribulationibus exipiebantur.* Inducias autem illas malorum natura dedit cunctis animantibus, quas malorum domitricas alii appellant; alii somnum laborum medicum; illud vero habent dolores, & agitudines, aut etiam voluptates, ut per noctem non solum non minuantur; sed vehementius etiam aut represententur, aut exacuuntur.

2.
LXX.
מדד
Exspe-
ctare
quid pro-
prie.
מדד
*** Hazef-**
me el d a
largo que
toles ho-
ras y voy
por puros
mi iedo,
lo que me
queda ha
sta la
tarde.
LXX.
R. Levi.
R. Moys.
Chaldaus

Quando consurgam? Recte respondet decumbenti. Septuag. *Quando dies?* Nihilo vero melius habens, *expectabo vesperam.* verbum originale (*madad*) proprie significat metiri, aut mensuram extendere, atque inde nomen, *Midda*, quod nos (*Medida*) dicimus: quare erit, diem laboriosum metiri expectatione, & desiderio vespere. Nam quæ aut advenisse, aut abiisse jam cupimus, hac ratione metiri solemus, id est, illorum moras, tempusque per dies, aut horas, minutatim numerare; quem sensum docte expressit Vulgatus dicens: ** Expectabo vesperam.* Et in eundem sensum Sept. *Si surrexero, rursus quando vesper?* At vero R. Lev. 1. & R. Moyses in commentariis de ipsa nocte accipiunt, ita ut expectare vesperam, sit mensurare noctem, expectando quidem, non ut veniat, sed ut elabatur. atque sic Chaldaus dixit: *Saturatus sum in somni evagationibus usque ad tempus matutinum,* quamquam hoc ad sequentem partem pertinere videtur.

3.
מדד
R. Levi.

Et replebor doloribus. (Dolores hic dicuntur à verbo (*Nadad*) quod commotionem, & jactationem ex loco in locum affert; quare hic dolores proprie erunt, commotiones, mutationes; quod ad animi evagationem, curasque mentem distrahentes cum Chaldaeo referunt. Quare sic legit R. Levi in commentariis: *Mensum est cor meum longitudinem noctis, ob privationem somni, & saturatus sum vagis cogitationibus,* alii curas, & sollicitudines vertunt. Sed nunquam ea vox accommodatur in Scriptura ad evagationem vel mutationem aliam quam localem; quare hoc quoque loco de jactatione

& commotione hominis decumbentis in lecto, subindeque loca mutantis, quod in uno atque eodem quiescere non possit, accipienda est, quare ** repleti doloribus* erit, dolorum vi jactari, & quiescere non posse. Nam ut Seneca dixit, *agrotantes mutationibus, ut remediis utuntur,* sed nihil conferunt, ubi doloris, & morbi causa hæret intimis visceribus, nam quocumque te convertas, illa te comitatur. Interpres eleganter per metonymiam illius jactationis & frequentis commotionis causam explicuit vertens dolores. Quia vero statim subditur, *usque ad tenebras,* visum est quibusdam eum sensum de nocturna in lecto jactatione repugnare, atque necessarium omnino videri, de diurnis doloribus accipiendum. Sed nihil cogit; nam tenebræ hoc loco sunt (*Neseph*) quæ non solum noctem, sed crepusculum matutinum vel vespertinum significant. quare vertitur *vespera.* 1. Reg. 30. & Isaiæ 5. & pro crepusculo, vel vespertinis tenebris dicitur, *Obscurum* Prov. 7. *In obsuro, ad vesperascente die, in noctis tenebris, & caligine.* At vero pro matutino crepusculo ponitur Psalm. 118. vertiturque *Maturitas; Præveni in maturitate, & clamavi.* Hieronym. ex Hebræo: *Surgebam adhuc in tenebris, & clamabam.* quare hic dixit Pagnin. *Saturatus sum evagationibus usque ad crepusculum,* atque de his tenebris dictum est: *Obtenebrentur stellæ caligine ejus.* Sed abunde id confirmat lectio Septuag. *Repleor doloribus à vespera usque ad mane.* non omnino contemnenda est paraphrasis Tygurina totius hujus sententiæ. *Ubi me in lectum collocavi, dico: Quando surgam? Cumque mensuram ad vesperum extendi, saturor jactationibus usque ad crepusculum.* Quod vero Vatab. sic legit: *Omnes horas noctis numeravi, & usque ad auroram ad saturitatem usque repletus sum scditatibus, vel rebus aspernandis,* ita ut sordes, de quibus sequenti versiculo agit, respiciat, minime placet. Nam quamvis vox, quæ significat dolorem aut jactationem, vel commotionem, menstruas etiam scditates significet, propter quas à communi consuetudine menstruata removebatur, tamen non quælibet vocabuli significatio, in quemlibet locum trahi cum violentia debet.

V. Induta est caro mea putredine: & sordibus pulveris cutis mea aruit, & contracta est.

1. Quid putredo. metonymice ponitur pro verminibus.

2. Quid

*** Estoy**
harto de-
mudar
lugores, y
dar huel-
cos y no-
me, dexan
misdolo-
res repo-
sar.

Seneca.
Ægrotan-
tes muta-
tionibus
utuntur.

4.
Tenebræ
pro cre-
pusculo
matutino
aut ve-
spert no.

דמדומ
1. Reg. 30.

17.

Isa. 5. 11.

Prov. 7. 9.

Pf. 18.

147.

Hierony.

Pagnin.

Job. 3. 2.

LXX.

Tygurin.

Vatab'us

non p. o-

batur.

Levit. 12.

Eccl. 15. 33

Thren. 1.

17.

2. Quid sordes, expenditur Græcorum lectio, & Hebraizantium.
3. Quid verbum arescendi.
4. Quid contrahi, & quibus aliis modis vertatur à Vulgato.

I.
LXX.
August.
Quid
putredo.
Pagnin.
Job. 21.
26.
Isa. 14. II
Metonymia.
LXX.
Philip.
INDUTA. Cooperta, obducta, Septuaginta **Conspersgitur corpus.** August. **Concrescit Caro.** Septuaginta. **Corpus meum.** quare nescio, cur quidam legerit, **Cor meum putredine.** proprie, **verme:** nam hoc etiam modo aliquando vertit Vulgatus, ut infra Job. 21. & **tineam,** Isaia 14. quare hæc putredo est materia & nutrimentum vermium, quorum ipse Job sator, & procreator esset, adeo immaniserat vis tabifici cruoris. Sept. utrumque dixerunt: **Conspersgitur corpus meum, in putredine vermium.** Philip. **totus computrui,** brevius quidem, sed neque obscurius, neque inelegantius.

2. **Et sordibus pulveris.** Latini cum D. Thom. & Lyra, **Sordes** intelligunt, quas ex sterquilinio, & in quo jacebat, pulvere contrahabat, quasi dicat; **Pulverulentas sordes.** At vero cum R. Abrah. plerique Hebraizantes referunt ad scabiem, & sicciores crustulas, exustasque particulas decedentes ex corpore. nam hæc excrescere, & excerni solent ex leprosis, & elephantiacis: quare pro sordibus vertunt, **Ramenta,** vel, **pulverem,** aut **furfures scabiosos.** Septuag. vocem originalem non **sordes,** sed **glebam** interpretari videntur **In fundo** (inquiunt) **glebas terræ & sanie radens.** quod facile consentire potest cum nostra lectione: nam cum **glebas terræ** per summam inopiam, aut defectum testæ, aut vero propter molliorem usum, quam testæ ad sanie abstergendam adhiberet, lutosus, & pulverulentis sordibus operiebatur, & inducebatur totus. Atque illud in sua lectione Græci observant, tantam luem, & universi corporis corruptionem extitisse, ut multa sanie glebas molli-
ret, atque liquefaceret. Forte in Aug. parum emendate legitur vitio aut scriptoris, aut typographi, non, **gleba,** sed **Globus,** in **fundo globos terræ sanie radens.** Eandem **gleba** significationem post R. David. & R. Mardo-
doch. sequitur Pagnin. quamquam illam paulo diversam lectionem afferat Mardo-
doch. **Fusto,** vel **gleba terræ pellis mea fidit se.** Sed quidem cum ista vox originalis tantum in hoc loco reperitur, nullo adversus nostri interpretis lectionem possunt firmo argumento uti, qui alias afferunt; præsertim cum pulveris, id est supremæ terræ partis significatio recte conveniat homini sedenti in sterquilinio, de quo id dicitur, **Suscitans de pulvere egenum.**

Cutis mea aruit. Incerta est vocis (*ragabh*) significatio, hoc tamen loco **arere** vertitur à nostro interprete, aliquando vero **congre-** **gare,** **conturbare,** **quiescere,** **cubare.** Sed Hebraizantes constanter dicunt esse idem, quod **findere,** **scindere,** aut **dividere:** quare hoc loco vertunt: **Cutis mea scissa est** R. Mardo-
doch. **intercisa:** quasi præ siccitate cutis multis in partibus funderetur, & hisceret. alii, quoniam eadem vox subitum aliquid, & repentinum affert, & præterea commotionem, aut concitationem quandam, legunt; **Cutis mea concitata,** & cito corrumpit, quod congruit cum illa significatione correctionis, quam agnoscit Vulgatus **estoy todo travado y frunzido.** Alii aliter. Sed cum incerta sit verbi significatio, licuit interpreti attentis circumstantiis vertere verbo **arescendi,** præsertim cum illa cutis ariditas, si non voce, certe re ipsa cum aliis significatis conjuncta sit. Nam hincit, & finditur cutis tota, cum vel perflata vento urente, vel nimio calore adtosta ad magnam ariditatem adducitur.

Et contracta est. Hier. semper vertit originalem vocem, verbo **fastidiendi,** aut, **repro-** **bandi,** quare Hebraizantes omnes fere unica voce legunt, **Abominabilis est,** aut, **fastidio** **habita** aut **despecta.** Tygur. **Mihi displicet.** quasi diceret; **Mihi ipsi nauseam movet** **meus conspectus:** **Mihi ipsi displiceo.** Sed id quoque verbum existimavit interpret esse idem, quod dissolvi, aut consumi, consentientibus etiam Septuaginta. Nam ubi Psal. 58. legimus; **Ad nihilum devenient tan-** **quam aqua decurrens.** Hieronymus, ait, **Dis-** **solvantur sicut aqua, quæ fluunt.** Similiter etiam hoc loco Pagninus legit. **Cutis mea dis-** **solvit se.** sicut & Thargum, & R. Moyses. Quare ea dissolutio ad consumptionem quandam, quæ hoc loco dicitur **contractio,** referenda videtur.

VI. Dies mei velocius transierunt,
quam à texente tela succiditur,
& consumpti sunt absque
ulla spe.

1. **Velox,** & **leve,** idem in sacro Sermone. Quid tela in Hebræo. quid textorius radius, cu-
jus hic mentio fit. Illustratus Isaías.
2. **Navicula textoria,** & tela ut referatur ad vi-
tam humanam. Expenditur lectio Græcorum.
3. **Consumere in bonum & malum,** ut tela spes
quadam concedatur, non vita.

ERgo cum tam graviter affectus sim, exi-
stimari potest de mea vita actum jam es-
se. Ita **leve** idem

ue idem.

se. Itaque illius brevitatem lamentatur. Illa autem *velocitas* ejusmodi est, ut nullo pondere gravetur, vel retardetur, sic enim apud nos idem propemodum est *velox*, aut *leve*, *ligero*, o *liviano*, quare ab eadem radice dicitur

Habac. 1. 8.

Habac. ca. 1. *Leviore* *pardis*. i. velociore. Porro hæc humanæ vitæ brevitatis cum telæ diffinitione comparatio placuisse videtur Vulgato. Isa. 38. *Præcisa est velut à texente vita mea.*

Isai. 38. 12.

Vitæ humanæ cum tela comparatio non semel usurpata Latino interprete.

cum tamen in Hebræo non valde clare ea similitudo exprimitur, quia Isaia locus non affert per se ipsam & primaria significatione illam velocitatem, planus enim sensus est, quod textor cum telam absolvit, & extrema flaminis atque litiorum fila præcidit; at dum adhuc Ezechias ordiretur suæ vitæ telam, præcisus & abruptus est.

Sed hoc loco eximiam quandam in præscindendo velocitatem significat; unico enim quasi jactu gladioli, unico manus conjectu, unico impetu, tela præciditur. Sed cum in originali tamen sit, *Dies mei velociore* fuerunt, quam *Ereg*; quod nomen Vulgatus *telam* vertit, alii significare dicunt, *radius textorii*, quod à texendo dicitur, cujusmodi autem sit instrumentum illud, non omnes conveniunt, nam R. Mardoch. & alii ajunt esse lignum, in quo textor pannum, aut telam ante se circumvolvitur, quod *liciatorium textorii* dicitur, & huic loco minime convenit; nam in eo nulla est velocitas, est ergo radius hic instrumentum in modum naviculæ, quo filum subtegminis à telæ margine ad marginem defertur incredibili velocitate, quod textor mira dexteritate dextra conjectum in sinistram momento rejicit in dextram, nos vocamus *lanca dera*. Ergo inquit, *Velociore* mei dies fuerunt textorio radio: & quidem velut ludicra quædam navicula illud, quicquid tuit lævissimæ arundinis, & fili, aut staminis circumvoluti, id est levissima hujus vitæ bona arundinæ fragilique valetudini circumvoluta, secum detulit dierum & noctium vicissitudine quadam, cui quoque illa itio, & reditio radii simillima est. Græci quidam teste Olympiod. velocitatem tantum in præterlabendo & currendo considerant legentes, *Vita mea velocior est cursore*. Lectio Vaticana Septuag. habet; *Vita exilior est quam loquela*, sic quoque August. *Convaluit sicut verbum irrevocabile tempus*, vel brevior, quam ut dici possit, aut verbis explicari. Sed ut ad telam redeamus certe appolita est vitæ cum illa comparatio; nam fila, quibus textitur, torquent & nent Parca: & non tantum annis sed horis, minutissimisque particulis atque momentis, velut tenuissimis filis constat: non semper æqualibus; cujus enim vita hominis non sit sæpe

Nomen tele in Hebræo.

Quid sit radius textorius cuius hoc loco mentio fit. R. Mardoch.

Promoveatur ista navicula textoria allegoria ad vitam humanam relata.

Olymp. La carra de mi vide tan corta como el ancho de una tela, y el tiempo que la corre mas ligero y agudo que una lance dera.

LXX. Vatic. En memos que endo: pala

Pined. Tom. 1.

dispar, dissimilisque sui, nunc crassior, nunc tenuior? textor, tempus: quod, non sicut Penelope, retexit noctu, quod interdum texit: sed non minus texit noctu, quam interdum nunquam interquiescens, tandemque mortis falce præciditur. Vide Greg. qui similitudinem hanc eleganter promovet & persequitur.

Et consumpti sunt. Verbum consumendi ad alicujus operis perfectionem & absolutiorem pertinet, sive in bonum, sive in malum. Hispanus dicit, *acabar*, sicut dicitur, *Complet Deus opus suum, & perfecti sunt cæli & terra*. Sed de morte et extremo interitu Jer. 14. *Ego consumam eos* (*tengolos de acabar*) Exo. 33. Gen. 2.2. *Ne forte disperdam te in via*, Hebraice. *Ne forte finiam*, vel, *consumam te*. Sic ergo, *Dies mei consumpti sunt*, funestum & violentum aliquid videtur asserre.

Absque ulla spe, videlicet, vel longioris vitæ vel melioris fortunæ: vana est enim illa promissio Eliphaz, quantum de ipsa natura sperari potest. Atque eo forte respiciunt Sept. legentes, *Perijt in vana spe*, nisi forte *spem vanam* dixerint, quod laboris mercedem non reportavit. At Tygur. paraphrasis, & Cajet. illā telæ radiique textorii similitudinem retinent adhuc, illa sic legit; *Dies mei velocius fugiunt, quam tela: & trama deficiente finiuntur*, hic vero ad diversos calamos, qui naviculæ textoriæ inseruntur, respicit, nam si uno calamo evoluta, finitoque filo adhibeatur alter, tela capit augmentum; at non ea mortalium vitæ spes conceditur: nam unico calamo, unicoque penso revoluta, nulla est vivendi spes reliqua, nulla facultas alia fila alligandi, aut innectendi; *consumuntur enim dies, absque ulla spe*.

VII. Memento quia ventus est vita mea: & non reverteretur oculus meus, ut videat bona.

1. Mors cur orcus sit dicta, Dei oblivio aut recordatio ad vitam, aut mortem, ad bonum, vel ad supplicium refertur.
2. Ventus varie acceptus, spiritus hominis cum respiratione peculiare cognitionem habet.
3. Deus vitæ auctor, vitam latus confert, & promovet. Explicatur David, illustratur Moyses.
4. Videre de sensu & experimento dictum exempla ex sacris plura, videre bona cum analogia dicitur ad beatam visionem.

Vitæ & mortis auctorem sic precatur; Cum tam brevis sit, o Deus potentissime, mortalium vita, quorsum mihi tam gravia adjiciis supplicia: quin his meis diebus paucis, & malis non nihil indulges: Quod si ad ferendam opem non festines,

Hh

perie-

bras se me a pasado la vida.

3
כחל
Consumere in utraque partem dictum.

Exo. 33. Gen. 2.2. Jer. 14. Exod. 33.

3.
* Nome has que decabo de ti.
* Las penas y dolores andando cabo de mi.
LXX.

Tygur.
Cajet.
Iterum pro moverur allegoria, & comparatio telæ cum vita humana.

1
Qualis sit Jobi præcatio.

periero prorsus, neque Jobus erit, cui benefacias.

Memento. Videris hujus incredibilis vitæ brevitatis oblitus, cum illi ultro labenti & fugienti dolorum & morborum stimulos, & calcaria adhibes. Quod si me è vivis eripere cupis, non est quod magna admoveas tormenta, ut me dejicias, concidam brevissime, ab eo jam celeriter, moriar, tu vero ne me violenter interficias, quem mors ipsa urget, neque permittet diutius vivere. Sic mors orcus dicta est; ut Festus Pompeius scribit, ab urgendo, quod urgeat omnia, & precipitanter agat in interitum. Ex subjecta autem materia, verbum meminisse aut recordari, denotat in Deo aut justitiæ & vindictæ infligendæ affectum, aut miserendi, & auxiliandi: nam recordatio scelerum & impiorum justitiæ & supplicii est ut Psal. Memor esto Domine filiorum Edom. At recordatio miserorum & pauperum sublevationem & misericordiam affert, quam precatur David, Memor esto congregationis tuæ.

Sed ad mortem & vitam frequenter referuntur recordatio, & oblitio, loquitur enim Scriptura de Deo more humano, nam homines mortuorum obliviscuntur; illorum tantum meminerunt, quibus cum agunt, Hinc illud, Oblivioni datus sum tanquam mortuus. & id. Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt. Sed hoc tamen loco, cum precatur Job, ut meminerit Deus, quod vita sit ventus; sensum peculiarem habet.

Ventus, Vox eadem quæ sæpe vertitur spiritus, & ad multa transfertur, Cajet. pro anima immortalis accipit, & in hac sententia multa dogmata de anima rationali contineri existimat in hanc sententiam, Si spiritum hunc, ô Deus, semel avellas ex corpore, redibit iterum sua sponte rursus uniendus corpori: nam non est in natura vis, quæ eam animæ cum corpore conjunctionem rursus efficiat. Sed hic sensus Vulgato non placuit.

cum ventum reddidit, Septuaginta spiritus est vita mea. quod Græci pro respiratione & spiritu, quem ducimus, accipiunt, non solum, quod vita nostra respiratione indigeat, sed quod flatu & respiratione videatur humana vita in prima sua origine constituisse; nam afflatus est spiritus in naribus hominis cum spiravit in illum Deus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem. Alii comparisonem cum vento intelligunt, cujus motus velocissimus est, fuga, & lapsus irrevocabilis, sicut scriptum est: Recordatus est quia caro sunt, spiritus vadens, & non rediens. Nam ventus nunquam repetit suam originem, unde erupit, à qua incitatus est, sed lustrans

universa in circuitu pergit spiritus, & in circuitu suos revertitur, & in medio mundo evanescere solet. Eccl. 16.

Sed quænam est hujus orationis efficacia, & vis pro impetranda salute diuturniori vita ex ipsius vitæ brevitate, fragilitate, & irrevocabilitate animi semel dilapsi? Certe apud Deum, neque levis, neque contemnenda: nam, quod illius bonitatis ingenium est, omnibus benefacere vult. Neque spiritualia tantum bona, sed (nisi nocitura sint) temporalia etiam munificentissime conferre solet, lætus igitur nos viventes intuetur, viamque diuturniorem (nisi quid oblit, aut meliora largiri velit) optat nobis, non enim voluntatis illius mors, neque mortem ille fecit, aut latatur in perditione vivorum, neque vult dici Deus mortuorum sed viventium. igitur qui vitæ brevitatem deprecatur, & qui vitæ per se fragilitatem proponit, illum allicit, ad vitam confirmandam, & producendam, vitæque incolumitatem, atque jucunditatem tribuenda, aut certe ad temperanda supplicia, ne vitam per se miseram, & fragilem omnino debilitent & infringant, sicut scriptum est, Non accendet omnem iram suam, & (quia) recordatus est, quia caro (per infirma imbecilla) sunt spiritus vadens & (ex naturæ lege, & virtute, aut efficacia causarum naturalium) non rediens.

Et iterum: Misertus est Dominus timentibus se: quoniam ipse cognovit signum nostrum: recordatus est, quoniam pulvis sumus, homo sicut fœnum dies ejus. Quoniam spiritus (animus) petransibit (abibit) in (ex) illo, & non subsistet. Tum etiam si non sit vivens homo, videtur divinæ clementiæ subtrahi quasi benefaciendi materia, cui paterna charitate indulgeat, quod quasi pro solatio sibi proponit, Judicabit (puniet.) Dominus populum suum (impios videlicet, sed tamen quæ illius bonitas, & indulgentia est, servabit alios incolumes, quos afficiat ingentibus bonis.) & (adhuc in servis suis) quos sibi quasi ad solatium, & animi lætitiæ servat (miseretur. Septuaginta. In servis suis consolabitur. Aug. in loquutio. l. 5. exponit servas suos consolabitur. alii ad eosdem utramque partem pertinere existimant, ita ut cum populum suum animadvertere cœperit, recordatus illorum imbecillitatis, quasi facti pœnitens, tēperet à supplicio: & quos primum afflixerat, deinde recreet & consoletur, propterea enim sequitur (videbit quod infirmata sit manus, & clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt, (id est, tunc sane quasi sententiā mutabit, cum viderit manum, viresq; populi sui valde infirmas, ac prope nullas; neminemque esse clausum aut munitum arce, aut sepi-

Mors orcus ab urgendo Festus Pompeius Deum meminisse ad quid referendum.

Psal. 136.

7.

Psal. 73. 3.

Dei oblitio aut recordatio ad mortem aut vitam pertinet.

Psal. 30.

13.

Psal. 87.

6.

2

Cajet.

Quid hoc loco ventus.

LXX.

Spiritus pro respiratione & quare.

Gen. 2. 7.

Psal. 77.

39.

Eccl. 18. 23

Sap. 1. 13.

Deus vitæ lætus largitur & conservat.

Psa. 77.

39.

Psa. 102.

14.

Deu. 32.

36.

LXX.

August. in

locut. l. 5.

LXX. mento ullo, qui non sit omnibus malis, atq; ærumnis expositus, atque malorum hostiū-que sævitia prope consumptus, ita ut non-nemo superstes sit, & ex captivitate ereptus Septu. clarius causam temperandi supplicii exprimunt. *Vidit enim dissolutos eos, & deficientes in obductione* (proprie catena) & remissos, sed hæc latius exponit in sequentibus Job. Ergo opportune ex ipso deliquio & animi defectu mortem deprecatur.

4 Et non revertetur oculus meus, id est non re-
Videre ad vertar, ut oculis meis videam bona, jucunda,
senlum & & grata, ut iterum affluam divitiis & rerum
experi- omnium abundantia. Cum verbum videndi
mentum, cognitionem oculis, aut animo conceptam
significet, certe etiam illam denotat, quæ
sensu quodam & experientia percipitur,
quare *videre bona*, est frui bonis, experiri fa-
licem statum, quæ ratione dicebant impii
Psal. 4.7. futura bona negligentes, *Quis ostendit nobis*
bona? quod enim ostenditur, videtur. Proprie
ex Hebr. *Quis videre nos faciet bonum?* id est,
quis bona ipsa nobis conferet possidenda,
& fruenda? Quare sensus idem, *videndi bona*,
Lm. 16.22 qui apud Lucam, *recipiendi*, cum diviti dictū
est; *Recepisti bona in vita tua*, qui Hebraismus
frequens est in sacro sermone. Psalm. 89. *Le-*
Psal. 89. *tari sumus pro annis, quibus vidimus mala.* Jere.
15. *17. Non videbit, cum venerit bonum*, id est, non
Jer. 17.6. fruetur cælesti imbre; cum alias arbores co-
piose Deus perfuderit, & infra: *Non timebit,*
cum venerit æstus. Hebraice, *Non videbit, res*
plantis & arboribus inimica. Hujus generis
sunt illa. Ego vir videns (expertus) paupertatem
meam. Thren. 3. & Psalm. 15. *Non dabis san-*
Thren. 3.1 *ctum tuum videre corruptionem*, id est re ipsa
Psal. 15. corrumpi. & Psalm. 88. *Non videbit mortem*,
10. id est, non morietur, &c. hujus generis sex-
Pf. 88.49 centa sunt. Sed illud in hanc rem iudicavit
acute Didym. potius ad rem ipsam, quam
ad vocis, & Hebraismi proprietatem ac-
Psa. 26. commodate, scribens super id Psalm. 26. *Credo*
13. *videre bona Domini in terra viventium.* Recte
(inquit) *videre*, non *edere* aut *tangere*, & similia
dixit, nam summum divinorum bonorum de vi-
sione ad videntium utilitatem positum est. Ergo
per analogiam ad summiboni possessionem,
quæ in visione consistit, aliorum bonorum
possessio recte dicetur, *videre bona*.

VIII. Ne aspiciet me visus homi- nis: oculi tui in me, & non subsistam.

1. Non aspici, periphrasis mortui hominis. Vita humana dicitur finis ipse.
 2. Justus e malis ereptus mirabile dat mundo
 3. Spectaculum. Visus quid proprie.
 4. Divini oculi in bonum, & in malum.
- Pined. Tom. I.

QUod Philip. exponit; Nemo me vide-
bit in pristina illa bonorum affluentia; Philip.
paulo durius est: lenius & germanius: Mu-
tuis mortalium conspectibus, & congressi-
bus eripiet me mors, nemo me inter vivos
aspiciet, sicut Ezechias dixit Isac. 38. *Non vi-*
Isa. 38.12 *debo Dominum, Deum* (tabernaculum, arcam,
ubi se Deus præsentem exhibet) *non * aspi-*
ciam hominem ultra (non patebo mortalium
conspectui, unde illi me, aut ego illos aspi-
cere possim) & ** habitatorem quietis peri-*
*phralia viventis hominis, ut dicatur * habi-*
tator quietis, id est vitæ hujus, quæ quod sit
brevissima, & cito finiatur, atque quiescat,
id est, cessat, ipsa *quies*, cessatio & finis dici-
tur; atque mortis ipsius compellatio, quæ fi-
nem, cessationem, quietem affert, & ad ip-
sam vitam redundat. *Aspici* autem, aut *vide-*
ri indicat rem præsentem, & existentem;
quod non videtur, abiisse, abibo igitur in-
quit Job, & excedam è vivis, *sic non aspiciet*
me visus.

Visus, Intentus in me defixus, à verbo,
quod intendere oculos, & attentius confi-
derare significat, à qua radice dicitur Num.
cap. 23. *De collibus considerabo eum*, Igitur ait
Job; Salutem, ô Deus matura; nam si more-
ris, moriar, neque tuam in me liberando &
salvando potentiam & bonitatem contem-
plari deinceps poterit, qui me nunc videt
letaliter affectum. Sicut etiam dicebat Da-
Psal. 141. *vid, Me expectant* (contemplantes tum meas
ærumnas, tum opem tuam, & quem sim exi-
tum habiturus) *justi, donec retribuas mihi.* Nō
nihil significantius Septuaginta, quanquam
idem fere cum nostro, sed proxime ex He-
bræo, *Non circumspiciet me oculus * videntis me*,
quod Polychr. & Olymp. ad subitos mortis
casus referunt; Accidet (inquam) ut dum in
me forte quispiam figit obtutum, atque res
meas contemplatur attentius, abeam ipse
subito; itaque brevissime atque velocissime
disparens fallam illius oculos, qui me con-
templatur. Quid si etiam indicet ob gravis-
simum, atque mirabile spectaculum morta-
lium oculis præberi, cum miserrimus ali-
quis homo divina ope è malis ereptus in-
genti deinceps felicitati restituitur? Ergo
dicat Job; Si me his malis non eripias, & in
tuto colles, non ero mortalibus tuæ po-
tentia, & bonitatis clarissimum documen-
tum, neque erit cur in me quisquam oculos
ponat; Sic David quoque mala sua depreca-
batur. *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in*
Pf. 21.23 *medio Ecclesiæ laudabo te.*

Oculi tui. Contra summam omnium inter-
pretum consensionem, atque sententiæ, &
contextus exigetiam solus Steuchus existi-
mat

Divini
oculi in
bonum.

Psal. 66.

2.

Terent.

* Mirad
por mi,
por que a
buelta de
cabeça no
me halla-
reis.

Philip.

Divini o-
culi ad
pœnam.

Gregor.

D. Thom.

Lyra.

Cajet.

Psa. 21.

30.

mat hac verba posse dici ad Eliphaz ; sed certe cum Deo adhuc colloquitur Job; accurre o Deus, affertoque opem, divini oculi favorem, & benevolentiam, malorum propulsationem, vitæ incolumitatem afferunt. Figito tuos in me oculos ; *illumina vultum tuum super me*: nam si faciem avertas, peribo; *Non subsistam*, proprie. *Non ego*. Terentius Latine dixit, *Nullus sum*, ergo tui oculi me tueantur. Philip. totum aliquid & indignans in Dei oculis intelligit, quasi dicat. Tuos oculos ardentes, atque iracundia plenos sustinere non possum, tuis me oculis acerbis, torvis, minacibus penitus configis, vitamq; eripis. Favet quoque Greg. certe oculi Dei, non raro indignationem afferunt. Sed illud in hunc locum leniter non cadit, quod alii Latini, ut D. Th. Lyra. Cajet. exponunt, *Licet me homo visurus non sit, sed tamen in conspectu illius cadent omnes qui descendunt in terrā, & anima mea illi vivet*. Vere quidem, sed aliene, & minime coherenter.

IX. Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.

1. Irrevocabilitas vitæ semel amissæ cum nube comparata. Quid exterminari apud Jacobum, & Matth. ex Græco.
2. Quid inferi, sive infernus in sacro sermone. Explicatus Moyses. Imperita Hæreticorum elegantia. Infernus dicitur à postulando in Hebr. Etymologia nominis Saul.
3. Græcorum sententia, Jobum non agnovisse resurrectionem, omnino exploditur.
4. Quomodo Job videatur negare regressū animarū, plures expositiones, indicatur optima.

1

SI semel vita mortali fungar, ad eandem minime revocabor, non aliter atque nubes, quæ ex terræ vaporibus concrevit, vel levi flatu, vel solis radio dissipatur, & dissolvitur, nunquam iterum cogenda, neque reditura. Septuag. *Tanquam nubes expurgata de celo*. Cælestem aliquam vim, quæ nubem dissiciat, indicare videntur. Eadem similitudo apud Jacobum. c. 4. *Ignoratis quid erit in crastinū, quæ est enim vita vestra? vapor est* (proprie flatus, halitus, fumus, levissima nubecula nihilo firmior, aut crassior, quam vapor, aut fumus, qui cito evanescit, & disparet) *ad modicum parens* (apparens) & *deinceps exterminabitur* (proprie, evanescit, est enim fere eadem vox, quæ Lucæ 24. *Evanuit ex oculis eorū*. Subducet se statim ob oculis mortalium, ita ut nulla illius memoria relinquitur: & ne vestigia quidem illius cernantur ulla, priori illa phantasia et luce extincta, de-

leta, sublata, atque eadem vox Græca eadēque significatio. Matth. c. 6. *exterminant facies suas*, id est, obducunt naturali nitore & quasi splendore quodam atque lætitia, extincta, accersito quodam squalore, sordidoque vultus horrore, qui jejunia testetur. Quod autem ibi dicitur *exterminabitur*, hic dicitur *consumitur*, proprie deletur, deficit. Rursus *pertransit*, proprie, recedit, abit Symmach. *Absolvitur*. Sept. *Expurgatur de celo*. Neque tamen hæc similitudo adducitur propter vitæ brevitatem & inconstantiam exprimendam, sed propter irrevocabile illam fugam; ut secunda hujus similitudinis parte explicatur. *Sic qui descenderit ad inferos*, (id est ad subterraneam regionem, infra nos positam, ubi sunt defunctorum animæ, quos Manes vocant) *non ascendet* rursus ad superiores, à quibus excesserat. Malui inquam exponere, *inferos*, aut, *infernum*, per subterraneam stationē animarum, quam per sepulchrum aut mortē. Nam cavendum est à quorundam Hæreticorum, ut Brentii, & Calvinii imperita elegantia, qui docent juxta vulgatam phrasim, id dici proprie *in infernum descendere*, quod omnino perit, & extinguatur, sicut Latini dicunt funditus interire, & pessum ire, aut in fundum labi; nam fundus est cujusque rei infimum, aut internum.

Sed sacra Scriptura astringenda non est regulis Donati, aut Latinorum: ergo locutio illa sublimiorem habet sensum, atque fidem docet de animarum stationibus subterraneis & infernis: videlicet loco damnatorum & Limbo, atque Purgatorio. Tum etiam de descensu Christi ad inferos, non enim idem est, Christum descendisse ad inferos, atque si confitearis, mortuum et sepultum fuisse: neque idem omnino illud Psal. 15. *Non derelinques animam meam in inferno*: cum eo quod sequitur, *Nec dabis sanctū tuum videre corruptionem*: hoc enim ad corpus & sepulchrum: illud ad animam, & limbum spectat. Res manifeste colligitur ex illo Gen. 37. quem locum alii depravant. *Lugens descendam ad filium meum in infernum*, nempe ubi ejus filius erat, id est, in eam subterraneam regionem, in qua illius anima detinebatur: aliter enim non poterat pervenire ad filium, si tantum de inferno, id est, sepulchro loqueretur, quod longe lateque diffitum esse oportebat.

Potius nulli sepulchro mandatus erat, qui credebatur à fera pessima devoratus. Sed non oportet inquis, tam crasse, tamque supine descensum hunc & sepulchri societatem accipere: cum perinde sit dicere, *Descendam ad filium meum in infernum*, id est in sepulchrum, ac si dixisset, *filio meo Josepho mor-*

Mat. 6. 16

Symmach
LXX.

2
Quid in
fernus in
sacro ser-
mone.

Calvini,
& Brentii
imperita
elegantia

Psal. 15
10.

Gen. 37
34.

Obje-
ctio

Quid ex-
terminari
apud Ja-
cobum &
Matt.
24. 31

Responſio.

tuo non poſſum amplius vivere, aut; Is ca-
ſus mea fovea, id eſt morti tradet. Ego vero
potius hanc eſſe craſſam, atque pinguem in-
terpretandi rationem; dicam etiam, langui-
dam, inertem; mortuam, ſine ſpiritu & vita,
priorem illam, ſubtilem, ſolertem, exquisi-
tam, vivam, ſpiritu & energia plenam, ve-
riſſimam denique, atque cum aliis fidei do-
gmatis mirifice conſonantem. Eadem ratio-
ne accipe id Iſaiæ cap. 14. ubi quamvis Re-
gi Babylonis negatur ſepultura, ſed conji-
citur in infernum. *Veruntamen ad infernum*

Iſai. 14.
15.

detraheris in profundum laci. Scio quidem ali-
quando pro fovea, & ſepulchro *infernum* ac-
cipi; ſed id neque primaria ſignificatione,
neque omnino frequentiffima. Illud non
præteriboparum conſiderate (ne graviore
inuram nota Cyprianum Cifterciensem
(virum alioqui doctrina & pietate conſpi-
cuum) affirmari, *Seol*, id eſt, *inferos*, vel *infer-*
num in toto veteri teſtamento accipi pro ſe-
pulchro. Sed de hac re plura aliquando dicā,
cum res & locus iterum ferent. Nunc tan-
tum vocem illam *Seol* (de qua tota contro-
verſia eſt) quoniam ſubterraneam illam ſta-
tionem animarum ſignificat, recte jungi
verbis *deſcendendi & aſcendendi*. Tum præte-
rea deduci à radice, *Saal*, quod eſt petere,
aut mutuo accipere, quod nunquam ſature-
tur: ſed ſe habeat inſtar poſtulantis & expe-
tentis aut animas, aut corpora, quæ apud ſe
detineat, ut indicatur Prov. 30. ubi inter illa
quatuor inſaturabilia, primus numeratur
infernus, quaſi *nunquam dicat ſufficit*, ſed ſem-
per poſtulet. Tum etiam quod illa recepta-
cula mutuatæ tantum videantur accepiffe
animas; præſertim Limbus, & Purgatorium
ſuo tempore reddendas: tum etiam alii ſinus
die iudicii & reſurrectionis reddent ani-
mas; deinde vero *infernus* recipiet homines
integros per æternitatem aſſervandos, à qua
etiam radice dictus eſt Saul, quaſi poſtula-
tus, & per petitionem importunam populi
datus & conſeſſus à Deo & Samuele: ut no-
mine etiam præferret non fore confirman-
dum in regno, ad tempus tantum & com-
modato regnaturum.

Cyprian.
Ciste hoc
loco nota-
tus.

שאל

שאל

Infernus
unde dica-
tur.

Saul unde
dictus.

3
Chryſoſt.
Dydimus.

An Job a-
gnoverit
myſterium
reſurre-
ctionis.

Job. 2. 10.

P. Comi-
tol.

Sed notandum, hinc colligere Didym. in
catena Jobum reſurrectionis arcana ignoraf-
ſe: rursus Chryſoſt. nihil de reſurrectione perce-
pi habuiſſe, nihil de regenerationis myſterio enu-
cleare didiciſſe. Idemque ſuper id capit. 2. Si
bona ſuſcepimus de manu domini. &c. ait Jo-
bum aliquando lamentari, non victurum
perpetuo, quod de cæleſti regno ac reſur-
rectione nihil accepiffet perſpicui. Hæc
Græcorum teſtimonia pie voluit interpre-
tari noſter Comitulus adſcribens, quod ex
majorum diſciplina nil fortasſe certi Jobus de re-
Pined. Tom. I.

ſurrectione acceperat. Sed etiam hujus rei, & cæ-
leſtis regni, non obſcuram notitiam è divinis fon-
tibus hauſerat, optime. Sed quos hic dicat, di-
vinos fontes, non ſatis intelligo. An librum
aliquem ſacrum: Sed de hoc nihil conſtat.
An revelationem aliquam: Sed Græci in u-
niverſum, & nulla adhibita præcaſtigatione
loquuntur, & quacunque ratione Jobus de
reſurrectione inſtructus eſſet loqui oportu-
iſſet ejuſmodi verbis, quæ reſurrectionis
fidem minime laderent, neque dubiam re-
linquerent. Ego vero (quod venia dixerim
Chryſ.) exiſtimo dubitari minime poſſe de
Jobi fide reſurrectionis, cum ad illam con-
firmendam ipſius Jobi tanquam fortiſſimis
teſtimoniis utatur Eccleſia, & ea de re aper-
tiſſime vaticinetur, cap. 12. & ca. 19. ubi id
aperte agnoſcit Chryſoſtomus.

Job. 12. &
19.

Sed ut ad ſententiam noſtram redeamus,
Philip. duplicem horum verborum difficul-
tati ſolutionem aſſignat; primam quod Job
hæc dixerit concionando, & quaſi ex affe-
ctu & moribus mundalium hominum mi-
nime futura credentium; quod confirmat
exemplo Eccleſiaſtæ, qui aliquando ex ſen-
tentia impiorum videtur loquutus, dum
laudare videtur voluptuariam vitam, aut
certe ſecundam reſurrectionem tantum ne-
gaſſe in finem uſque ſæculi, deinde vero re-
ſurrectionem ſecuturam plane agnoviſſe,
quod confirmat ex illo capitis. 14. *Homo cum*
dormierit, non reſurget, donec atteratur cælum.
Sed vera & facilis ſolutio in promptu eſt,
non enim negatur reſurrectio ad vitam aliã,
ſed animarum reditus ad ſimilem vitam, ut
verſiculo ſequenti explicatur, *Non revertetur*
ultra in domum ſuam, neque eſt hæc ſenten-
tia Jobo peculiaris, cum non ſemel repeta-
tur in Scriptura, tum à David Pſal. 77. tum
Iſaiæ 38. atque 2. Reg. 14. *Omnes morimur, &*
quaſi aqua dilabimur in terram, quæ non rever-
tuntur.

4
Philip.
Chryſoſt.

An Eccle-
ſiaſtes ali-
quando
loquatur
ex ſenten-
tia impio-
rum.

Job. 14.
12.

Pſa. 77.
45.
Iſa. 38.
2. Reg. 14
14.

X. Nec revertetur ultra in domum
ſuam: nec cognosceſt cum am-
plius locus ejus.

1. Hypallage. Proſopopœia loci. Quid cognoscere.
Explicati Moyses & David.
2. Verba quæ cognitionem aſſerunt, ad rem ip-
ſam, quæ cognoscitur, pertinere.
3. Locus, pro hominibus, pro oppido, pro honore,
& munere. Illuſtratus Samuel, & Salomon.
4. Locus pro omnibus contentis in loco. Non a-
gnoſcere antiquum poſſeſſorem ad ingrati-
tudinem pertinere.
5. Brevitas vitæ ignotos nos reddit ipſi vitæ, &
loco ex Sapientia.

Hh 3

In do-

IN domum. In familia, & rei familiaris administrationem. Nec cognoscet eum locus ejus. per hypallagem, non cognoscet homo amplius locum suum. juxta id Psalmi. 102. *Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet, & non cognoscet amplius locum suum.* simile id. Non est inventus locus ejus, id est, ille non est inventus in loco Psalm. 73. *Incenderunt igni sanctuarium tuum* Hebraice *Miserunt in ignem sanctuarium tuum*, D. Hier. *Miserunt ignem in sanctuarium tuum.* Igitur sensus est; Non revertetur, ut cognoscat; non inviset amicos, & notos, non aget cum familiaribus, & domesticis: non versabitur in antiqua domo cum patriis penatibus. Sed præstat non tam esse hypallagem, & mutationem verborum, quam prosopopæiam loci, qui quasi persona amice & comiter deberet excipere redeuntem, quo significatio redditur vehementior, quasi dicat, ipsa res inanimata, quæ serviunt, & parent ad nutum mortalibus, mortuis tamen nulli usui sunt; illos non agnoscunt dominos, nolunt ullam sibi cum illis familiaritatem intercedere; extraneos & ignotos illos reputant, quare ** locus non cognoscet eum.* Ea enim est vis verbi cognoscendi, & non cognoscendi, ut supra Job. 4. *Stetit quidam, cujus non agnoscebam vultum (in personæ de semblante estrano)* Gen. 42. de Joseph, *Cum agnovisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur.* In originali est collusio contrariarum ejusdem vocis significatio-num, ** Cognovit cor, & fuit incognitus eis.* Sept. eleganter: *Alienum sese facit ab eis.* Eodē igitur modo; *Non agnoscet eum locus ejus:* quasi cum alieno, aget cum illo; alienum se ostendet ei, & dure, inhumane cum illo aget.

Philippus simplicissimam affert expositionem hujus locutionis, *Non agnoscet eum locus,* id est: *Non agnoscetur locus in homine, neque homo in loco,* id est, pristina hujus mundi conversatio non erit in homine commutata. Nam, ut aliquando diximus; verba quæ afferunt cognitionem, ad rem ipsam, quæ cognoscitur, pertinent.

2 Sed de significatione loci nonnulla est dissensio, nā paraphrasis Tygurina per metonymiam *locum* intelligit, homines qui in loco continentur, ut sit sensus. Neque loci illius homines agnoscant eum sed, extenuatur vehementia sententiæ; præterquā quod nuper dixerat, *Non aspiciet me visus hominis,* quod ad illam sententiam pertinet.

3 Secundo, *locus* non pro privata domo, sed pro urbe & oppido accipi potest, idque forte indicatum est in lectione Tyg. & vulgo quidem quodlibet oppidum vocamus *lugar*, sic etiam Amos 4. *Dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, & indigentiam*

panis in omnibus locis (oppidis) vestris. Sic igitur non agnoscet hominem sua civitas; urbs regia non agnoscet regē, qui illam aliquando illustravit, aut amplificavit, decoravit; quē nomine regio, vel si illam ædificavit à primis fundamentis, & suo nomine insignierit; irriti enim sunt conatus ambitiosorum hominum qui *Vocaverunt nomina sua in terris suis.*

Tertio. *Locus ejus*, vel suus, forte nihil peculiariter significat, quam locum inter vivos, ergo non cognoscere locum, &c. erit non habiturum sedem inter vivos, Si (inquam) vellet homo, aut posset redire ad superos, nullus illi esset locus, cum alium jam in locum ejus successisse necesse fuisset; nam corruptio unius cum generatione alterius conjuncta est, redeunti nullus locus, nulla sedes nos diceremus, *No a lugar.*

Quarto D. Thom. *locum* accipit pro dignitate, & honoris gradu, & ut ipse ait, *pro statu personæ.* Idem fere Philipp. per metonymiam: nam dignitates & honores sedibus, & locis discernuntur. ut Prov. 25. *In loco magnatorum ne steteris.* Eccl. 2. *Vidi in loco (in tribunali, in subseclis) judicii impietatem.* Quare illud ad honorem, & sublimiorem, atque regiam sedem pertinet. *Ponam locum populo meo Israel, & plantabo eum, habitabit sub eo, & non turbabitur.* est enim promissio de sede regali David confirmanda.

Sed tandem simplicius accipitur *locus* non solum pro domo, & sedē, sed pro omnibus, quæ ad illum pertinent; ita ut prosopopæia illa & fictio personæ extendatur ad universam suppellectilem, & munera publica, & quidquid bonorum homo habuit, sicut hæc eadem tabernaculi, & domus nomine significari solent, atque detur persona loco, in quo omnia illa videntur contineri. Pristina igitur bona non agnoscant hominem neque herum antiquum.

Quod ad amplificationem quandam ingratitudinis affertur Isa. 1. *Cognovit bos possessorem suum.* Hebraice, Chananæum, mercatorem, quamvis recens emptus gratum se præbet &c. Ergo mundus, & quæ in mundo sunt ingratiſſima, & que ac obliſiosa non cognoscent antiquum dominum. Vel, jure & merito non agnoscunt nisi præsentem possessorem, nam devoluta sunt omnia defuncti bona ad potestatem manus aliorum. Igitur sicut mancipium non agnoscit amplius illum, à quo divenditus fuit, sed eum à quo emptus est, & possidetur: ita sane non agnoscant bona hæc temporalia defunctum, cujus quondam fuerunt.

Sed Sapientiæ 5. videtur hæc reduci ad bre-

Locus pro sede inter vivos, aut pro honore & munere.

D. Thom. Philipp. Locus pro honore, & dignitate. Prov. 25. 6. Eccl. 3. 16. 2. Re. 7. 10.

Locus pro omnibus, in loco contentis.

Isai. 1. 3. Non agnoscere antiquum possessorem ad ingratitudinem pertinere.

Isa. 5. 15. ad brevissimam mortalium vitam, cuius nulla manere potest firma memoria, neque fixa in loco ullo vestigia: proptereaque revertentem non agnosceret locus suus. *Spes impii tanquam memoria hospites unius diei prater-euntis.* Si ergo sapientissimi alicujus doctoris jam defuncti cathedram, in qua docuit; aut judicis alicujus, regisve tribunal, regalemve sedem; aut vero etiam pontificiam atque supremam perconteris, quis nam ille, qui nuper ibi docuit, aut paulo ante jus dicebat? respondere poterit: Non novi hominem; aut si novi aliquando, jam non memini; quis enim meminerit hospitum, qui ad brevissimum tempus ad me divertunt prope infinitorum? **Eccl. 9. 4.** *Generatio praterit, & generatio advenit, ego autem hic sto.* Facilius est diversorium cognosci à prater-euntibus, quam viatores ab hospicio, & diversorio.

XI. Quapropter & ego non parco ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

1. *Parcere, quid in Hebræo.*
2. *Tribulatio pro angustiis. Præpositio in.*
3. *Confabulari ad internam meditationem refertur. Explicari Samuel & Amos.*
4. *Similitudo cum mare multiplex. Divina potentia in illo comprimendo.*
5. *Cetus cujus natura. Quid in Hebræo, & Latino, unde dictus. Aegritudines & morbi vincula, ager alligatus Illustrari David & Luc.*

D. Thom. nexus.

Divus Thom. sic connectit, Si ut Eliphaz dixit, bona non sunt nisi in hac vita speranda, nihil mihi jam reliquum est, quam meam infelicitatem lamentari. Sed nexus simplicior; Cum hæc ita se habeant, & ego ad extremum prope jam spiritum redactus sim, quod mihi liberum est cordi, & ori indulgebo paululum, & erumpentia suspiria non suppressam. *Parcere*, quod in originali est, *Chasach*, proprie est continere, detinere, prohibere, & cum ad linguam, & oratione refertur; affert suppressionem quandam, & cohibitionem eluctantis spiritus, & sermonis conantis sese aperto ore effundere, à qua radice dicitur **Isai. 58.** *Clama ne cesses.* (populi sceleribus stimulatus, & ad clamandum compulsus, voces suppressæ, neque ardentem spiritum, & flammæ cohibe; ne parcas ori, libere, contentè vociferare) *quasi tuba exalta vocem tuam.* Ergo ait Job: Non parco ori meo, non remittam studium publice vociferandi atque lamentandi, quantum potero gemitu, & suspiriis contendam.

Non Parcere.

Isa. 58. 1.

Loquar in tribulatione, proprie, in angustiis spiritus mei, coarctat me spiritus pectore inclusus, patefaciam liberum illi aditum. **Septuaginta** *Loquar cum in necessitate sim.* Indigeo plane suspiriis, quibus aegritudinem & dolores sublevem. **Philip.** *Loquar in angustiis deficientis spiritus mei, antequam extremum spiritum agam, aliquid querulum loquar.* Aliquando præpositio in: affert quasi tribulati pectoris orationem, & gemitus extorquent.

Confabulabor cum amaritudine, vel, in amaritudine, vel, de amaritudine animæ meæ, id est, nihil loquar, nisi quod internus, verissimusque dolorum, & aegritudinis sensus suggerit, non est quod verëar cum Deo agere paulo liberius & confidentius de causis mearum ærumnarum. **Septuaginta.** *Apponam amaritudinem animæ meæ compressus.* Verbum *confabulandi* (*Soach*) vel, (*Siach*) proprie est meditari, vel ex meditatione interiorius animo concepta aliquid exterius agere, loqui, orare, conqueri, à qua radice dicitur **1. Reg. 1.** *Ex multitudine doloris, & mœroris mei loquata sum.* Unde dicitur oratio, quæ eum ore fiat, ex cordis meditatione & intentione proficiscitur, & ideo dicitur, *oratio effundi.* **Psal. 141.** *quasi prius corde concepta, & præmeditata, deinde voce & ore exterius effusa, & probata.* Hinc illud **Amos 4.** *Annuncians homini eloquium* (id est, arcanorum suorum cogitationes) *suum.* Igitur Job ex multitudine doloris & mœroris corde & mente concepti loquitur, & quæ prius apud se præmeditatus fuerit non leviter, non sine causa publice clamat, & Deum atque homines contestatur.

XII. Nunquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdediti me carcere.

Videret nunc se Jobus purgare ab his gravissimis sceleribus, quæ tantum supplicium, tamque acerbos cruciatus mereri potuisse viderentur. Quare neque mare superbum, neque immanem cetum suis moribus referre dicit; ut superbiæ atque sævitiae tantas poenas dare debuerit. Sed premenda est paulo diligentius hæc similitudo. In mari enim considerari potest immensa quædam capacitas, & vastitas, in quam Omnia flumina intrant, neque redundat; procellas, turbines tempestates, æstus omnes sustinet; fremet, remugit, agitur, quiescere non potest. Cum autem dixit Deus: *Congregentur aquæ in locum unum, & appareat arida;* quam aquarum congregationem appellavit maria.

Hh 4

fus

LXX.

Tribula-

rio

pro angustis.

Philip.

Præpositio in.

Confabulari in-

ternam meditationem affert.

1. Reg. 16.

Psal. 141. 3.

Amos 4.

13.

Mari hæc

similitudo

multiplex.

Eccl. 17.

Isa. 57.

20.

Gen. 1. 9.

Psal. 94.
1. Deus in
compri-
mendo
mari potē-
tissimus.

sus est coniecisse mare in carcerem, atque il-
li pedes & brachia constrinxisse, ne libere et
impune vagaretur, atque obvia quæque va-
staret. Propter quam peculiarem & exqui-
sitam Dei providentiam in comprimendo,
& prohibendo maris impetu, dicitur Ps. 94.
quoniam ipsius est mare, ut cuius impetus &
immanitas non ab alio, quam ab auctore na-
turæ domari & frænari possit. Hinc multi-
plex comparationis ratio duci potest. Quæ-
nam unquam mea superbia, aut quæ minæ
infimioribus intentatæ, quis fremitus, &
tumultus, ut me in teterrimum malorum at-
que cruciatuum carcerem, velut mare fre-
mens, atque superbum, detruseris? & ut ne
aliis noceam, in eum me statum conjeceris
ligatis manibus, & pedibus dolorum vincu-
lis, in quo nocentes atque ultimo supplicio
damnati detinentur? Præterea; Nunquid
homuncio ego imbecillus tantæ vastitatis,
tantæq; capacitatis sim, ut tot turbines ma-
lorum, tot dolorum ætus & procellas, tot
tempestates discriminum, tot assiduarum a-
cerbitatum influentia in me flumina cape-
re, & exhaurire, velut mare possim? Ita ne
semper ergo fremere cogar, nunquam pos-
sim quiescere, perpetuo agiter atque discru-
cier? adhuc, ita ne tanquam cum immani
quadam bellua, aut tanquam cum poten-
tissimo, nunquamque satis edomito mari
mecum agiter? illa quidem claustris, repa-
gulis, carceribus fortissimis indigent: sed
ego tamen vix pedibus valens consistere,
non egeo vehementioribus his vinculis,
compedibusq; cruciatuum: non enim è car-
cere isto teterrimo calamitatis incredibilis
fugiam; imo supplicem me Deo meo, judi-
cique supremo lubens præbebo; accersitus
sistat ante illius tribunal.

Cetus, quia, &c. Carcerem quidem ad cetum
referunt, non item ad mare. Sed præstat
quod jam indicavimus, ut ad utrumque per-
tineat, & peculiari quidem oratione ad ce-
tum. Nam *cete illa grandia*, quæ creavit Deus,
ut mari illuderent, id est, minoribus, & infir-
mioribus pisciculis, intra mare Oceanum
continet, tanquam in carcere detenta. Di-
cunt enim non posse tranare ad Mediterra-
neum, quod relinquitur aliis minoribus
piscibus, tanquam fida quædam & tuta sta-
tio. Non aliter igitur relucet divina provi-
dentia in comprimenda superbiorum divi-
tum immanitate, & insolentia, qua infe-
rioribus illudunt.

צֶמֶת
Cetus, an si
gnificet
certam
piscis na-
turam.

Sed quod ad Ceti nomen & naturam at-
tinet, in originali quidem est (*Thanim*) quam
vocem quidam existimant generalem esse ad
omnem belluam vastam, terrestrem vel mari-
nam. Rursus cum de marina dicitur, nullam

certam piscis speciem significari, sed pisces
quosunque ingentes, cuius signum est,
quod frequenter ea vox vertatur à vulgato
nomine *draconis*, ut Ps. 105. Ezech. 32. & qui-
dem pro terrestri colubro; Exod. 4. & 7.
pro dracone etiam terrestri, Ps. 90. *Conculca-
bis leonem & draconem.* Jerem. 10. *Habitacula
draconum*, pro *lamiis*, Thren. 4. *Sed & lamia
nudaverunt mammam.* Sed frequenter ad ma-
rinos pisces belluasque refertur, vertiturque
Cete, aut *vetus*; quod Latinum nomen alii
speciale esse volunt, & significare balenam.
Quamquam neque hoc apud Latinos certo
constet. Nam Festus quasi incertus scribit:
*Belluam marinam ipsam dicunt esse pistricem ip-
sam esse & cetum.*

Sed ex vocis originalis similitudine vo-
lunt alii esse illum, qui apud Latinos Thun-
nus, aut Thinus; quem à Balena Plinius se-
parat, & inter vastissimos pisces numerat.
Atque Athenæus ait Thunnum Græce di-
ctum ab impetu, & celeritate, qua fertur.
Sed neque quidquam certi apud autores de
Thunno constat, ut ex Aristot. Plinio, A-
thenæo & aliis erudite probat Rondeletius,
lib. 7. c. 10. & 11.

Circundedisti me carcere, Carcer sicut Lati-
nis à coercendo, ita Hebræis ab allervando
& custodiendo dicitur. Verbum autem *cir-
cundandi*, significat custodiam undique cir-
cumclusam, unde nullum patet effugium,
qualem custodiam descripsit Jerem. *Con-
clusit vias meas lapidibus quadris; ita non possim
egredi.* Nam carcerem sic definiunt, *undecun-
que exire prohibemur.* Sed illud Jobi calamita-
tem amplificat, quod *carcerem ad continendos
homines non ad puniendos haberi* jura ipsa de-
cernunt. At Job in incredibilium malorum
carcerem coniectus est, tanquam in nefario-
rum ac manifestorum scelerum vindicem.
Recte autem mobos atque dolores, carceris
nomine explicat; nam lectus atque morbus
sunt veluti carcer, in quo peccatores deti-
nentur, cum sæpe propter peccata morbi &
ægritudines accidunt. Sic sane Ecclesiast. c. 38. *medicum comparat apparitori, aut tor-
tori, qui delinquentes aut comprehendat &
coniciat in carcerem, jubeatque lecto de-
cumbere: aut alia ratione torqueat potio-
nibus, sectionibus, ustionibus, & sexcentis
cruciatibus. Qui delinquit (inquit) in conspe-
ctu ejus, qui fecit eum, incidet in manus medici.*
Sept. per imperativum efferunt, quasi ea sit
justa judicis sententia, atq; imperium; *Qui
peccat contra eum, qui fecit eum, incidat in manus
medici.* Hinc dolores aliaq; morborum, atq;
ægritudinū, ut cum medicis loquar, sympto-
mata, funiculi atq; vincula nominantur in sa-
cro serm. de quibus scriptum est: *Circumdede-*

Ps. 103.
138.
Ezech. 32.
2.
Exod. 43.
c. 7. 9.
Ps. 90. 13.
Jer. 10. 22
Thren. 4.
3.
Festus
Pomp.

Thunnius
an idē qui
Cetus.
Plin. l. 9.
c. 3.
Athenæus
lib. 9.
Rond. l. 7.
c. 10. &
11.

6
צֶמֶת
Carcer in
Hebræo
ab allervā-
do dictus.
Thren. 3.
4.
Servius l.
1. & 5.
æn. VI.
pian. l.
Aut dam-
num. 8.
§. Solent.
D. depæn.

Ecc. 38.
15.

LXX.

Psal. 17.
tant 15.

Ps. 114. runt me dolores (Hieron. Funes) mortis (& iterum) dolores (funes) inferni circumdederunt me: praecipuerunt me laquei mortis. Quare aliquando conqueritur Job se victum compedibus. Posuisti in nervo pedem meum. Huc illud Joan. 5. cum de piscina loquitur, quasi de carcere & dono victorum: Qui prior descendisset in piscinam, sanus fiebat, à quacunque detinebatur, (quasi comprehensus & alligatus) infirmitate. Et similiter apud Lucam Christus Dominus ait mulieri, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata, nec omnino poterat sursum aspicere; *Mulier dimissa es* (quasi è carcere, vinculis) *ab infirmitate tua.* Et inferius: *Hanc filiam Abrahae, quam alligavit,* (in vincula coniecit. Id enim significat Deo verbum Græcum; unde dicitur *demos* vinculum. *Demiophylax*, victorum custos) *Satanas, non oportuit solvi à vinculo isto?* Sed de hoc iterum plura.

XIII. Si dixero, Consolabitur me lectulus meus, & relevabor loquens mecum in statu meo.

1. Nocturna confabulatio quæ. Miseri desiderare solent e mentitam illam somniorum felicitatem.
2. Desideria diurna similia efficiunt somnia. Jobi nocturni terrores à Dæmone procurati.
3. Labores diurni molestia efficiunt somnia. Quid Corybantia morbus. Qui Corybantes. Visio & somnia aliquando pro eodem in sacris.

Nocturna confabulatio, quæ. **C**um vero mihi post diurnos labores promitto nocturnam requiem; & revelationem doloris, id est, ablationem: est enim ab illa phrasi, qua dicitur, *elevari* aut *tolli*, aut, *auferri* ab aliquo onus, vel peccatum, aut quid huiusmodi, de quo aliquando diximus. Solent enim in lecto retundi, & magna ex parte levare dolores, & lassitudines diurnæ. Loquens mecum, mecum meditando, internam illam mētis exercitationem, atque attentionem affert, ex proprietate fontis Hebraei, atque Græci, quam supra confabulari, quod aliqui, ut *Cajetan.* & *Carthusianus*, quibus favet *Chrysostom.* accipiunt de meditatione & speculatione, quæ nocturno tempore capere solent, qui interdum lassati & defetigati sunt, sicque capiunt aliquod suæ lassitudinis allevamentum, in hanc sententiam Septuagint. legunt: *Referam ad me ipsum privatim sermonem in toro meo.* *D. August.* *Referam ad me ipsum consolationem in toro meo.* *Theodotio:* *Comportabit me in confabulatione mea stratum meum.* Sed forte hæc nocturna & interna meditatio ad quietem

& somnum spectat; uti exponi videtur versiculo sequenti; ita ut agat de brevissima illa & e mentita, atque umbratili felicitate, quam solent aliquando homini misero læta afferre infomnia ex diurnæ felicitatis desiderio, spe, & cogitatione provenientia, sicut scriptum est: *sicut somniat esuriem & comedit; cum autem fuerit expergefactus, & vacua facta est anima ejus, & sicut somniat sitiens, & bibit, &c.*

XIV. Terrebis me per somnia, & per visiones terrore concuties.

Etiam ipsam infomniorum rationem atque naturam inversam & commutatam in meum supplicium experior: non enim desideria quidquam jucundi per quietem obijciunt, uti fere natura comparatum est.

Omnia quæ sensu volvantur vota diurno, Tempore nocturno reddit amica quies.

Quidam certe has visiones & somnia non ipsius Jobi, sed amicorum esse voluerunt, qui ex falsis quibusdam revelationibus & infomniis immixtis & procuratis à dæmone; sibi persuasissent Jobum cruciari propter sceleratam vitam; quibus revelationibus narratis, atque pro veris habitis mirum in modum Job ipse terreficeret, & stimularetur. Sed non video, qua ratione coherere possint cum antecedentibus & consequentibus: quare de se ipso, deque suis horrificis infomniis Job loqui indubitatum esse debet, præsertim frequente sanctorum expositione rem ipsam confirmantem; *Terribilia* (inquit *Chrysost.* *noctis spectra vim malis novâ afferebant.* Atque hæc terriculamenta à Dæmone procurata fuisse *Theophanes* intelligit, quamvis ipse Jobus existimaret, ejusmodi horrenda terriculamenta à Deo inferri. Sed *Phil.* atque *Beda* (utriusque enim eadem oratio est) verba adscribenda duxi; *Hoc à Deo Job se pati dicebat, quod à Dæmonibus patiebatur, quæ ad ista facienda à Deo acceperant potestatem, quæ ei torvis vultibus sine dubio, & micribus oculis apparebant infomnis frendentes etiam dentibus ad devorandū, quasi ora aperientes, ut in solite visionis horrore concuteretur in lectulo, & terrore somnus aufugeret, quo solent dolores nimij mitigari, & succederent juges vigile, ut indefinētibz cruciatibus torqueretur, sive vulnera quæ vigilans oculis suis videbat quotidie, putrisq; sanies; vermium quoque multitudo discurrantium per vulnerum sinus; vel foveas, credibile est quod infomnis ei à Dæmonibus monstrarentur.* *Chr.* quidē ad physicā rationem refert, nam ii solent infestari somniorū terrore, qui aliquid mali die perpetiuntur, uti *Seneca* dixit:

Felicitas infomniorum miseris est in desiderio.

Desideria diurna infomnia reddunt. Claud. de raptu Proserp.

Chrysost.

Philip. Beda. Terrores Jobi nocturni à dæmone procurati, & quales.

Chrysost.

Quæ

Senec. in
Oſſa.
Ærumna
diurnæ
moleſta
efficiunt
inſomnia.

Quæcunque mentis agitat infeſtus vigor,
Ea per quietem ſacer & arcanus reſert,
Veloxque ſenſus.

Atque longe eleganter Petronius Arbiter:
Somnia quæ mentes ludunt violentibus um-
bris,

Non delubra Deum, nec ab ætere numina mit-
tunt:

Sed ſibi quiſque facit; nam cum proſtrata ſo-
pore

Languent membra, quies & mens ſine pondere
ludit.

Quicquid luce fugit, tenebris agit, oppida bello
Qui querit, & flammis miſerandas ſavit in
urbes.

Tela videt, verſasque acies, & funera regum,

Atque exundantes proſuſo ſanguine campos.

Et canis in ſomnis leporis veſtigia latrat.

In noctis ſpatio miſerorum vulnera durant.

Eccl. 5. 2.
LXX.

Atque huc reſert Chryſoſt. id Eccl. 5. Multas
curas ſequuntur ſomnia. Quem locum licet
Septuaginta eodem fere modo legant. Ad-
venit ſomnium in multitudine ſollicitudinis. At

Chryſoſt.

Chryſoſt. in catena, legit: In multitudine ten-
tationum advenit inſomnium, ſimiliterq; ſan-
ctus Antiochus, homil. 8. Atque illa eſt et-
iam peculiaris Symmachi lectio: Accidet ſo-
mnum propter multitudinem inquietatis. Vide
Eccl. 40. ubi huiusmodi terrifica ſomnia de-
ſcribuntur; Modicum, tanquam nihil in requie,
& ab eo in ſomnis, quaſi in die reſpectus, contur-
batus eſt in viſu cordis ſui, tanquam qui evaſerit
in die belli.

C. 3. in
enumeratione
morb.

ſect. 9.

nu. 1.

Hippoc.

Coryban-

tia.

Morb.

euiusmodi
ſit.

Vide etiam, quæ ſupra diximus de incu-
bo, & vigilia, dum de morbis Jobi diximus.
nam hunc propter moleſtiſſima phantaſ-
mata imaginofum morbum aliqui vocant,
quem eleganter deſcribit Hippocrates mox
adducendus. Sed forte cum hoc quoq; mor-
bo conjunctus ille fuit, quem Corybantiam
Græci appellant; videlicet cum non ſolum
propter viſa ſpectra, ſed etiã propter quos-
dam quaſi tinnitus, & ſonorum imagines
quis vigilare cogitur, atque in ſomnia vexa-
tur, atque patentibus, ſi unquam oculis dor-
mit; ſuper enim illis imaginibus intentum
animum habet, uti ille dixit:

Leviſomnamitis ſonorinas imagines.

Ad ſatur; non umbrantur ſomno popula.

Varro in
Promet.

Plin. lib.

11. ca. 37.

Coryban-

tes, qui.

Quod Plinius quoque indicavit lib. 11. cap.
37. de leporibus ſcribens Patentibus oculis dor-
miunt lepores, multique hominum. quod Coryban-
tiam Græci dicunt. Eum autem morbum im-
mitti à Corybantibus putabat deluſa anti-
quitas. Fuere autem Corybantes ſacerdotes
Cybeies, qui ſacro furore correpti, caput
jaſtabant, atque inſanientium more oculos
diſtorquebant, & oculos ex dimidio aper-

tos, ex dimidio clauſos ostendebant, tum et-
iam cum Jovis cuſtodes eſſent, non modo
excubare, ſed etiam apertis oculis dormire
cogebantur. Forte cum imaginofa agrotan-
tis hominis vigilia illud quoque facere po-
teſt; Attonitos habes oculos. Quod vero Cajet.
distinguat viſiones, quæ ad vigiliam perti-
neant, & ſomnia, quæ accidant inter dormi-
endum non eſt valde curandum: nam etiam
viſionis nomen ad ſomnia accommodatur in
ſcriptura.

Job. 15. 12
Cajet.
Viſio ali-
quando
id eſt quod
ſomnium.

XV. Quamobrem elegit ſuspen-
dium anima mea, & mor-
tem oſſa mea.

E Legit ſuſpendium. Philip. atque Beda hoc Philip.
ad peccatum ſic reſerunt; Satiſ (inquit Beda.
Job) eſt. & peccatum multo tolerabilius, ſi
victus cruciatibus de morte mea cogitem,
quam ut tuæ majeſtati irrogem blaſphemiã.
Ad comparationem itaque majoris crimi-
nis, quod eſſet minus damnable, cruciatu
potius quam iudicio actus exprimit. Sed
ſimplicior ſenſus, ut dicat ſe quodcunque
necis genus, ſive naturalis, ſive violentiæ, et-
iam ignominioſiſſimæ, qualis ſtrangulatio,
aut ſuſpendium eſt, levius ſibi, atque opta-
bilius futurum, ut finem aliquem capere
poſſent mala graviffima. Niſi forte hæc co-
hæreant, & quidem neque reluctantia, neq;
invita, cum ſententia præcedenti; Ex illo
imaginofò morbo pene adigor ad inſaniam,
& ad laqueum. Hippocrates quidem libro Hippoc.
de virginum morbis ſcribit de attonitis, &
ſideratis, & de timoribus. Ex his adeo fortiter Ex imagi-
pavere homines, ut delirent, & demones quosdam nolomor-
ſe videre putent iſtis infeſtos, quandoque nocte bo terro-
quandoque interdum, aliquando vero utroque res.
tempore, & ab huiusmodi ſpectris multos ſe jam
ſtrangulaſſe, & proſiliſſe in puteos; tanquam me-
liora ſint hæc, & omnem vitæ vilitatem exceden-
tia, aliquando etiam ſine ſpectris ac phantaſma-
tis quandam aſſeſſe voluptatem, ex qua mortem
velut bonum quoddam amant.

Anima, vita ipſa miſera, & afflicta cor-
pus, aut vero totus ipſe homo, pro quo et-
iam per ſynecdochen accipiuntur ab aliqui-
bus oſſa, videlicet pro corpore, ut oppo-
natur primæ parti, videlicet animæ. Sicut
& id: Non eſt occultatum os meum à te, quod ſe-
ciſti in occulto, id eſt, totus ipſe ego, aut cor-
pus meum. At vero poſt R. Abraham, He-
braeus apud Cajetanum, exiſtimat ideo oſſa
dicta eſſe, quod illa tantum ſuper eſſent pel-
le & carnibus abſumpti, & corroſi à ver-
mibus. Sed acutius D. Th. & alii, quod nihil
in ipſo tam forte, tamque firmum ſit, quod
vis doloris non debilitarit, atque confrege-
rit:

Anima,
vita, aut
totus ho-
mo.

Oſſa, pro
toto cor-
pore.

Pſa. 138.
15.

R. Abra.

Heb. apud

Cajetan.

D. Thom.

Polychron rit: vel certe, ut indicat Polychronius, quod
acerbitas morbi jam ad ossa usque pervase-
rat: quam etiam ossium debilitationem in
gravissima aliqua ægritudine deprecanda
& explicanda exprimere solent scripturæ,
Psalm. 6. *Psalm. 6. Sana me Domine, quoniam conturbata*
3. *sunt ossa mea, & anima mea turbata est vade,* id
est, tum animæ vires debilitatæ, tum firmio-
Ps. 41. 11. *res corporis partes fractæ & stupidæ, Ps. 41.*
Extremum cruciatum cum ignominia con-
junctum significat; *Dum confringuntur ossa*
mea, exprobraverum mihi inimici mei. Inter-
num vero malum, & quod penitus perurat,
Thren. 1. *et inflammet medullas, illud indicat, Thren.*
13. *1. Misit ignem in ossibus meis.* Septuaginta vero
LXX. ut hujus sententiæ acerbitatem, si qua esset,
mitigarent, deprecantè reddiderunt: *Absol-*
ves à spiritu meo (respiratione) animam meam:
August. *& à morte (in morte) ossa mea:* sed August. ali-
quanto longius: per spiritum, terrores illos in-
telligit, & per ossa patientiam, & firmita-
tem, quam servavit prope jam deficientem,
legit enim ille, *Et à morte ossa mea repuli.*

XVI. Desperavi : nequaquam ultra
jam vivam. Parce mihi, nihil
enim sunt dies mei.

1. Quid desperare, quid ultra. Explicari David, & Amos.
2. Parcere apud sacros, & prophanos quid.
3. Varii nexus, & versiones hujus sententia.
4. Nihil prophano. Creatura respectu divinae eternitatis nihil.
5. Vanitas pro mutabilitate. Omnium rerum mutabilitates contentae in humana vita, ex David.
6. Vita Vana, quod fugiat, & evanescat. Quid Abel & Cain, ex nominum etymologia, explicari David & Amos.
7. Laudatus vulgatus. Vita brevis ex comparatione & reductione ad omnes temporis mensuras. Quid seculum. Quid palmus. Quot mensibus constet annus.

Desperavi. Philip. quasi poenitentia ductus esset, agitatulusque scrupulo, hæc Jobum dixisse exponit. Desperavi (inquit) loquendo hæc, quæ dicere non debueram: unde pro hoc sermone tam aspero, & molesto, post mortem vivere posse me dubito: quia sibi auferentibus præsentem vitam, futura à Deo iustissime denegatur. Itaque se lapsum in peccato deplorat, & poenitentiam illico profitetur dicens, Parce mihi, &c. Certe exquisitus sensus, sed durior aliquanto. Plerique Latini interpretantur: Spem vitæ omnem abjeci; nam video me letali morbo prope diem conficiendum. Sed certe

verbum originale, (Maac) ut aliquando di-
ximus, proprie est fastidire, abjicere, sper-
nere, quale est id Amos 5. *Projeci* (fastidio)
festivitates vestras, & Psalm. 52. *Quoniam Deus*
sprevit (fastidio habuit) *eos*. Ergo hæc despe-
ratio affert studium quoddam vivendi, ta-
edium, nauseam, contemptum, atque abje-
ctionem omnis curæ tuendæ vitæ. *Desperavi*,
fastidio; nihil mirum, si suspendium eligam,
cum nulla me vitæ cura, nulla cupiditas
tangat; nihil de ultra diutiusque vivendo
cogitem; etiam si mihi optio daretur, non
vitam sed quamcunque mortem eligerem.
Paulo aliter Septuaginta illud *ultra* pro
sempiterno accipiunt; neque incommode,
exigente voce originali, quæ sæpe vertitur,
seculum vel æternum: *Non enim in sempiter-*
num vivam; ut longanimitè agam. Alii aliam
interpretationem adhibent utrique lectioni
congruentem; Cum *ultra*, id est, cum æter-
num vivere non possim, sed ut diutissime vi-
vam, paulo post moriendum mihi est, noli me igitur
ultra vexare, sic Vatabl.

Parce mihi. Quidam Latini existimav-
runt, à verbo Latino *parcendi*, id est, ignoscē-
di, hic veniam peccatorum precari Jobum.
Sed verbum originale (*Chadal*) significat
cessare, desinere, abstinere ab aliquo, à qua
radice dicitur Isai. 1. *Quiescite agere perverse*,
& 1. Reg. 12. *Ut cesset orare pro vobis*, à qua si-
gnificatione non est omnino alienum Lati-
num, *parcere*, quod est parum tangere, atque
ita ab aliquo abstinere, ut illum conserves,
aut omnino non tangas. Quare *parcere*, &
perdere contraria sunt: sic dixit aliquando
Cicero: *Ædificiis publicis ac privatis sic pepercit*,
*quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expu-
gnanda venisset*, & sic Nonius in verbo *parce-
re*, *perseverare* exponit: idque assert ex Virg.
li. 10. *Æn.*

Argenti atq; auri memoras quam multa talēsa,
Natis parce tuis.

Et hujus generis illa sunt, *lachrymis*, vel metu *parcere*, parce aliquid facere. Sic idē Nonius marcellus in verbo, *velitatio*, ex turpilio Lindia: *Comperce verbis velitare* (leviter contendere) *ad rem redi*. Servius quidem id Virgilij:

Parcite oves nimium procedere, per prohibere explicuit, alii, per *cavere*: Cavete ne nimium procedant. Ergo, inquit Job: *parce mihi*, jam cessa, mitte me: *ultricem* tuam istam manum cohibe, à me vexando diutius abstine: tange me precor parcius, lenius hominem exulceratum tracta, ne me funditus perdas, conserva, & tuere moribundum hominem, & in extremum interitum gravissimis cruciatibus impulsus, qui sensus ex sequentibus facile confirmatur, eadem enim originali voce capite 10. dixit: *Job. 10. 1.*

Dimit-

Job. 14. 6. *Dimitte me, & synonymis fere verbis. Quiesce paululum ab eo, & eleganter Septuag. Recede à me.* Polyc. ad proprietatem vocis; *Desine mihi plagas infligere, idem fere quod David: Amove à me plagas tuas.*

3. *Nihil enim sunt dies mei.* Sept. dixerunt: *Vana est enim vita mea.* Symma. *Vanitas sunt dies mei,* quidam alius interpres, ut Olympiod. refert, *vapor sunt dies mei,* recte omnia, juxta proprietatem vocis Hebrææ, de qua statim. Sed, quod ad connexum pertinet, D. Thomas, & Cajet. sic connectunt; Magnam mihi foelicitatem pollicetur Eliphaz; sed illa erit mihi longe maxima, si à me tam acriter vexando abstineas & parcas; nam dies mei, utpote vani, aliorum bonorum temporalium spe vacui & destituti sunt. At Olymp. Quod mea vita præ imbecillitate virium par non sit ferendis his malis gravissimis, necesse est temperari mea supplicia.

Alii simplicius; ut ex vita brevitate deprecetur suos dolores, & misericordiam commoveat. Similem rationem deprecanda mortis petitam ex brevitate vitæ proponit David, Psal. 89. *Ne avertas hominem in humilitatem,* (Hieron. in contritionem, proprie, in tenuitatem, miseriam, pulverem, mortem) *quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternæ, quæ præterit.*

4. Sed quidem quod hic dicitur, *Nihil, proprie est vanitas,* in Hebræo (*Hebel*) à radice, (*Habal*) quod est evanescere, aut vanum esse cujus multæ sunt rationes, & acceptiones in sacro sermone, ut aliquando latissime explicuimus, cum primum C. Ecclesiastæ enarraremus. Sed quod in hunc locum maxime quadrat, est, ut duplici, aut triplici ratione humana vita dicatur *vanitas*, & *nihil*. Primo, quod æternitati comparata nomē aliud non meretur; qua ratione Augustin. & Hieronym. docent creaturas omnes respectu divinæ, primæque substantiæ dici atque esse *vanas*, atque si velis etiam *nihil*. Sed in diuturnitate, & duratione, hæc comparatio exprimitur, Psal. 89. *Quoniam mille anni ante oculos tuos* (tibi propoliti; tecum, qui æternus es, comparati) *tanquam dies hesternæ, quæ præterit.* Qua dicendi ratione Iplendor vultus Moyfis dicitur à Paulo *evacuari*, id est, vacuus, vanus, longe infimus ostendi respectu excellentioris luminis, quod manet in Christo. Posset igitur dicere Job: Quid meam vitam urges, o æternum et immortale numen; an mihi paucos & malos vitæ dies invides, qui solus habes immortalitatem; at qui tecum compositi, *vanitas* sunt, *nihil* sunt.

5. Secunda hanc vitæ vanitatem potest efficere mutabilitas quædam & inconstantia omnibus discriminibus, atque vicissitudi-

nibus obnoxia, & nunquam in eodem statu permanens. Sicut Ro. 8. dicitur; *Omnis creatura vanitati subjecta.* Deinde explicatur, 20. quod sit vanitas, quoniam ipsa liberabitur à servitute corruptionis, mortalitatis, vicissitudinis, mutationis, hac ratione dicitur: *Universa vanitas omnis homo vivens;* nam in hominis vitam omnes omnium rerum mutationes, atque varietates incurrere videntur. Sicut enim omnes in se ipso res, vel ut mundus quidam, ita omnium mutationum semina continet: videlicet calorū instar, continuo movetur, & nunquam in eodem statu permanet.

Neque movetur tantum, sed trepidationis etiam modum octavæ sphæræ peculiare, incredibili quædam affectionū animi, propensionumque inæqualitate imitatur & refert, trepidat perpetuo, & frustra conturbatur, & remere tumultuatur. Sicut Sol deliquium passus, obscuratur, occumbit, occidit, & sicut Luna mutatur; neque menstrua tantum, sed diaria etiam patitur decrementa. Sicut elementa actionū contrariarum, atque passionum pugnas in se ipso sustinet, & caloris, frigoris, aliarumque rerum inæqualitates atque molestias perferre cogitur.

Sicut mixta omnibus contrariis expositus est. Sicut vegetabilia cum & ipse fœnum sit & flos agri, pendet à sole, à pluviis, à propitio & amico sole, requirit quoque amicorum culturam, & curam peculiarem, indiget cibo: jam languet, jam viret; jam germinat, jam arefcit.

Sicut animalia sensitiva, mille sensuum judicationibus atque præstigiis obnoxia est, & suæ ipsius phantasiæ spectris atque fallaciis; atque ea quidem imprimis maxima sensuum vanitas est: *Quod non satiatur oculus visu, nec auris auditu.* quare vacuos, vanos relinqui necesse est. Homo vero cum sit, ignorantis metis, ægritudinibus, & morbis corporis, & omnis generis cruciatibus atque doloribus obnoxius est. Sicut angelus varietati atque multiplici cogitationū subditus est, ita homo sollicitudinibus subjacet; Nam corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Tandem si peccato serviat, Dæmonem imitatur, qui initium peccati extitit. Sed in eo quoque illam superare videtur, quod non uni tantum, aut alteri peccato, sed sexcentis scelerum differentiis subjacet *dies hominis vanitas & nihil* sunt atque universarum vanitatum, mutabilitatumque congeries, & cumulus.

Tertia, illa est humanæ vitæ vanitatis non ultima ratio, quod illi nihil solidi sublit, ita cito perit & evanescit. Est igitur fallax quæ

Psal. 38. 6. *Omnium rerū varietates & mutationes continentur in homine.* Job. 14. 20.

Psal. 38. 7.

Sensuum vanitas.

Eccles. 1. 9.

Sap. 9. 15.

Humana vanitas reliquas superat.

Vita vana, fugax & evanescens.

quædam rei evanescentis, citissime labentis
 Ps. 38. 7. apparentia, sicut dictum est: *Veruntamen in
 imagine pertransit homo*, id est, nihil habet
 humana vita verum aut solidum, sed appa-
 rens, umbratile, imaginarium, à qua vanita-
 te ductum est *Abelis* nomen: dictus est enim
 Hebel, vel Habel, id est, *vanitas*. Et optima
 cum ratione id illi nomen inditum est, nam
 brevi, id est, in florenti adhuc ætate eva-
 nuit. tum quia cum primogenito nomen à
 possidendo impositum esset, *Cain*, dicente
 Eva: *Possedi hominem*, at nobis significaret:
 qualis homo esset, qualisve vitæ humanæ
 possessio, qui secundo natus est, appellatus
 est *Habel, vanitas, nihil*. Accedit etiam, quod
 in *Habel*, prosteritatis spem nullam parentes
 illius collocaverant, ipsa nominis imposi-
 tione præfagientes fore ut cito evanesceret.
 Quare Abel non solum fuit prima norma
 mortuorum, sed viventium etiam omnium
 typus, & representatio, ut qui sint *vanitas*
 & *nihil*. Hanc ipsam vanitatem, id est, vi-
 tæ brevitatem, assiduamque agitationem &
 commotionem animi indicavit Psalm. 77.
 cum de itinere per desertum agentibus loqui-
 tur: *Defecerunt in vanitate* (brevissime) *dies*
eorum, & anni eorum cum festinatione (cum
 perturbatione, trepidatione, tremore, instar
 festinantium trepidantes aufugerunt) ita
 vita nostra, dum trepidat, dum tremit, &
 turbatur festinat, fugit, labitur. Quanquam
 vel in eo misere se ipsos improbi fallunt,
 quod nescio quem sibi vitæ hujus caducæ
 non diuturnitatem tantum, sed æternita-
 tem quoque promittant, ut dictum est de
 Amos 6. 5. impiis divitibus Amos, 6. *Putaverunt se ha-
 bere vasa cantici*. nimirum constantem fir-
 mamque, tum quæ ex concentu vocum &
 cytharæ, tum quæ ex aliis rebus percipitur,
 voluptatem sibi pollicentes. in quos illud
 conveniat:

Horat.
 lib. 1.
 epist. 2.

*Cui pulchrum fuit in medios dormire
 dies, &
 Ad strepitum cytharæ cessatum ducere
 curam.*

LXX.
 * Pensæ
 non quæ
 est autus
 contentos
 de ætæro.

Quod Septuag. illustrarunt legentes:
*Quasi stantia putaverunt, & non quasi fugien-
 tia*. quo loco omnino legendus est Hiero-
 nymus.

Hieron.

7.
 Laudatus
 vulgaris
 Quare vi-
 ta huma-
 na dicitur
 nihil.

Sed quod (nihil) hoc loco verterit Lati-
 nus interpres, videlicet ut omnes vanitatis
 rationes unica voce atque ea significantif-
 sima comprehenderet, jure laudandus est,
 tum etiam ut omnes humanæ vitæ appella-
 tiones, quæ brevitatibus sunt, unico hoc ho-
 mine, quo nihil est inanius, concluderet.
 Nam si gradatim sursum versus ascenda-
 mus, in nihilo tandem sistendum est. Et

Pined, Tom. 1.

quidem licet, vita humana dicitur, *quies*,
 cessatio, finis, ut indicetur brevi finienda, de
 quo nomine nuper diximus, atque id sibi
 notum fieri precabatur David: *Notum fac
 mihi Domine finem*, (id est, vitam ipsam bre-
 vissimam, quæ quod cito finienda sit finis
 ipse appellatur) *meum*, ut sciam quid desit
 mihi. proprie, ut sciam quam temporalis
 sim. Sed tamen certa vitæ humanæ & dura-
 tionis mensura, aut brevitatis hinc non co-
 gnoscitur. Primo itaque *seculum* dicitur.
 Psal. 99. *Seculum nostrum in illuminatione vultus
 tui*. sic Psal. 74. *Annuntiabo in seculum &
 Psal. 118. Ad faciendas justificationes tuas in æ-*
ternum propter retributionem, id est quamdiu
 vixero. *seculum* autem hoc aut *æternum* tan-
 tum est spatium centum annorum, unde ludi
 sæculares dicebantur, qui centesimo quo-
 que anno fiebant, quia *seculum* ad centum
 annos extendi existimabant, ut Festus Pom-
 peius lib. 17. auctor est. Quamquam alii
 multo breviori annorum periodo *seculum*
 circumscripserunt, & Galli quidem tri-
 ginta tantum annos sæculo dabant, ut obser-
 vavit Servius ad id 8. *Æneid*.

*Sed mihi tarda Pelu seclisque effeta Se-
 nectus.*

Sed deinde homini præfinitur spatium
 non centum, sed 70. aut, 80. annorum, hi-
 que tantum *Potentibus*. Psal. 89. id est, po-
 tentibus, atque valentibus firma corporis
 valetudine. Sed ex his octoginta annis *am-
 plius*, id est, melius, excellentius *labor est &
 dolor*. Ex brevissima enim vita penditur
 vectigal mille laborum, quod ad morbos, &
 valetudinis mille impendentes casus perti-
 net, sicut scriptum est, Ecclesiast. 30. *Melior
 est pauper sanus & fortis viribus: quam dives
 imbecillis & flagellatus malitia*. Et iterum: *Non
 est census super censum salutis corporis*. quod
 quamvis ad pretium omnibus divitiis præ-
 stantius, quod in bona corporis valetudine
 positum est, referatur, tamen illud quoque
 verissimum est nullum esse gravius aut mo-
 lestius tributum, aut censum, quam quod
 pro conservanda valetudine, & pro ducen-
 da vita impenditur, aut quod de ipsa vale-
 tudine, morbis & ægritudinibus penditur.
 Quamquam iniquo hoc tributo, & censu li-
 berare nos conetur Apostolus dicens: *Fra-
 tres debitor es sumus non carni, ut secundum car-
 nem vivamus*.

Sed non jam annis, sed mensibus constare
 dicitur humana vita, qui enim annum di-
 cit, longiusculum aliquid significat. Sic ap-
 pellat Job, cap. 14. *Numerus mensium ejus apud
 te est*, nisi illos annos humanæ vitæ tribuas,
 qui non magni anni dicerentur, id est, duo-
 decim mensium, sed vel decem tantum

Ii

mensi-

Isa. 38.
 Vita hu-
 mana qui-
 es & finis.
 Ps. 38. 5.

Ps. 90. 8.
 Vita hu-
 mana se-
 culum
 certo an-
 norum
 numero
 definita.

Ps. 7. 10.
 Sæculum
 quot an-
 nis con-
 stet.

Ps. 118.
 112.
 Ludi sæ-
 culares.
 Festus

Pomp.
 lib. 12.
 Serv. 8.
 Æn.

Ps. 89. 10

Ecc. 30.
 19.
 vers. 16.

Vectigal
 & tributum
 morborum.

ad Rom. 8

Vita hu-
 mana
 mensibus
 constat.
 Job. 14. 1.
 Quot
 mensibus
 constabat
 annus.

apud Romanos, Arc. & alios Bar. mensibus constantes, ut apud primos Rom. vel quatuor, ut apud Archades, vel tribus tantum, ut apud alios barbaros, vel etiam uno tantum, ut iterum apud Archades numerandi & componendi consuetudo fuit referente Plutarch. Macro. & Plinio.

Macro. Sed quid menses, cum non nisi dies frequentissime in sacro sermone nuncupentur, & illi quidem pauci & mali: atque adeo pauci, ut digitorum numerum non videantur excedere, neque majus aut longius spatium componere, quam quod palmo, id est quatuor digitorum mensura per digitos numerari & percurri possit? Psal. 39. Mensurabiles posuisti dies meos. Hebraice, *Palmares*, Hieron. breves, brevissima mensura comprehensos, Symmach. ut *Palmum posuisti dies meos*. Non quidem dodrantes, id est, duodecim digitorum, sed quatuor tantum. Nam triplex est palmi consideratio. prima, quæ mensura constat à primo pollice usque ad minimum digitum. Sic definiente Isidoro. alia duæ pertinent ad numerum digitorum. Nam, ut Budæus ait, duplex est palmus, major duodecim digitorum, qui Latinis dicitur *Dodrants*: minor digitorum quatuor, qui Græcis dicitur *Palestes*. & non de *Dodrante*, sed de *Palesta*, intelligi Eusebius & Didym. docent.

Quamquam illud etiam observant, dici *Dies Palestas*, id est, contentiosos, in certamine, lucta, tentationibus positos.

Sed neque dies quidem plures: nam unicuique tantum naturalem diem hederæ Jonæ quæ ipsissima humanæ vitæ brevitatis imago erat, præfinivit Deus constantem diem & noctem, sicut dictum est, *Sub una nocte nata est, & sub una nocte periit*. Forte enim jam semen atque radix illius hederæ in eo ipso loco, in quo Jonas sedebat, præcedente nocte divina manu, & potentia fata fuerat, ut mirabilior & sollicitior divina providentia erga hominem cognosceretur. Deinde vero ingravescente jam sole & æstu (laboraverat enim Jonas) insperatum accepit incrementum, ut protegere illum posset: & *Paravit Deus vermem ascensu diluculi in crastinum, & percussit hederam, & exaruit*. Sed potius dixeris diem esse artificialem, qui cum maximus & longissimus est, quindecim horis absolvitur: & cum sole oriente incipit: cum occidente quoque finitur. Sicut dies quotidiani mercenarii, qui cum ortus est Sol, exit ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vespeream. Itaque neque amplior, neque diuturnior est humana vita, Psal. 89. Mane sicut herba transeat, mane floreat, & transeat: vespere decidat, induret & arescat. ubi observa, quod dicitur *mane transire*, forte illud esse amplius eorum labor & dolor, videlicet matutinum

florem non nisi brevissime consistere. Hieron. Mane floruit, & abiit, ad vespeream conteretur, atque siccabitur.

Verum quindecim quoque horæ non breve spatium Davidi visum est, cum ternas tantum ille horas concedat, Et custodia (inquit) in nocte. Nocturnæ quippe vigiliæ ternis horis constabant. Quod si hoc quoque longius videatur, audies Paulum dicentem: *Momentaneum & leve*. & impios illud tandem verissimum profitentes: *Nos nari continuo desivimus esse*. Quid vero hoc inanius aut fugacius? loquela ne an cogitatio? His quoque mortalium vita simillima est: *Anni nostri sicut aranea meditantur*, id est, æstimabuntur, sicut opus & tela araneæ, quæ levissimo impulsu disrumpitur; Hebraice, *Sicut loquela, vel cogitatio*. Hieronym. Consumpsimus annos nostros quasi sermonem loquens. Cogitatio autem affertur in illo verbo meditandi, quod nos habemus ex 70. Quamvis Vaticani legant: *meditati sunt*, eodem sensu, quo nos, quasi dicat: Non videntur esse aliud nostri anni, quam si tantum essent cogitati aut meditati, non re ipsa existentes. Sed multo quoque minorem aut existendi rationem aut durandi firmitatem inesse mortalium vitæ, etiam si non solum duplo, sed decies annorum numero diuturnior esset, agnovit qui dixit, *Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternæ, quæ præterit*. nam cum præterita non sint, sed tantum fuerint, illud plus habent, quam nihil, quod aliquandiu vivant in hominum memoria. Sed neque hoc quidem voluit esse Jobus noster, cum dixit *Nihil sunt dies mei*. quam verissimam vocem non semel postea usurpavit David concinens, *Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt*. & iterum: *Substantia mea* (Hierony. *vita mea*) *tanquam nihilum ante te*.

Ps. 89. 10. * Pasa le lavida en vna palabra, y en vn pensamiento.

Ps. 89. 4.

Ps. 89. 4.

XVII. Quid est homo quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?

1. Particula *Quia* in Hebræo. Magnitudo aut magnificatio ad honorem.

2. Proponitur dubitatio, quomodo honorifice ducat suam sortem Job. prima & secunda responsio. Hominis probatio in ipsius honorem, & Dei gloriam redundat. ex Paulo & Petro.

3. Tertia responsio, certare Deum cum homine, honorificum.

4. Duæ alia opportuniore, & veriores responsiones.

5. Quid cor. Quid apponere cor. Homo peculiari De-

Jon. 4. v. 6. & deinceps.

Jon. 4. v. 6. & deinceps.

Ps. 103. 23

Ps. 89. 6.

Ps. 89. 10

Ps. 89. 10

Particula
Quia in
Hebræo
valet ut.

Magni-
tudo

ad divitias
& honorē.

2.

Quomo-
do Job
honorē
ducat suā
extremam
sortem.
Prima re-
sponso
minus
cōmoda.
Secunda
responso
probatio
hominis
redundat
in illius
honorem.

2. Cor.

12. 9.

2. Cor. 4.

7.

Phil. 1.

20.

1. Pet. 4.

14.

3.

Olym-
piod.

Quantulacumque res homo, Enos (mi-
sellus) est, ut cæterorum quasi oblitus
hujus tantum memor sis, illumque magni
facias, magnum facias, quia magnificas, id
est, ut illius rationem ducas tanquam sit ali-
quid magnum, ut magnificas, magnum fa-
cias. Particula eadem, quæ vertitur, quia a-
liquando valet idem quod ut. Sed cum ma-
gnitudo hæc tum ad divitias, tum ad hono-
rem referri possit, certe de honore tantum
hoc loco accipi videtur: non enim potest a-
liter convenire in ipsum Job.

Sed qua ratione se, qui omni ærumna &
contumelia affectus sit, nunc dicat honore
acceptum à Deo, non est omnino facile ex-
plicatu. Et primo quidam accipiunt de ipsis
laboribus & ærumnis, quas Job ingentis
beneficii & honoris loco ducat, quasi dicat,
Indignus homo est, quem patiendi, & ho-
noricam coronam merendi; & obtinendi
oblatis occasionibus, illatis etiam ærumnis
extollas, & magnifices. sed non quadrat.
Secundo paulo sublimius de sua per ærum-
nas probatione, atque ingenti Dei honore
& gloria ex hominis tolerantia consequuta,
quasi dicat: Vilis ineptaque valde materia
homo est, ut qui fragilis sit & vitreus, quo
tux potentia atque fortitudinis specimen
præbere velis. ne mihi rem tantam, meisque
viribus imparem concrede, ô Deus, nam
humanæ imbecillitatis sum mihi ipsi bene
consciis. Ne pretiosissimum thesaurum
condas in vase fictili; ne forte non in hono-
rem, sed in contumeliam tandem fiam. Sa-
ne verba tum dolore, tum animi lenitate,
atque dimissione mirabiliter temperata.
Sed huic conquestioni respondet Deus suæ
etiam potentia bene consciis, Sufficit tibi
gratia mea, nam virtus (mea) in (tua) infir-
mitate perfecta declarabitur. Quod si rem
longe gravissimam committo homini fra-
gili, & testeo vasi, sublimitas erit mea vir-
tutis, & non ex te. Simili responso accepto
Paulus æquanimior factus ait, Libenter glo-
riabor (honori enim & gloria mihi sunt) in
infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus
Christi; quare magnificatur homo, cum deus,
ut Paulus dicebat, Magnificatur sive per vitam
sive per mortem in corpore hominis. & ut Pe-
trus ait, Cum id quod est honoris, potentia, &
virtutis Dei super nos requiescit.

Tertio, quod ait Olympiodor. vel ex
hac una re hominis præstantia, quam à Deo
adeptus est, declaratur, quod ejus vindex
& ultor Deus est. Quod pœnas ab eo expe-
tis (inquit Job) illum ipsum, aliquid esse

Pined, Tom. 1,

certum est argumentum. Tum etiam quod
illum quasi ad singulare certamen provo-
ces, & ingenti malorum & dolorum exer-
citu adversum illum pugnes, utque conten-
to brachio illum dejicere & prosternere
coneris, tanquam hostem aliquem poten-
tiores, à quo tibi cavendum sit, profecto
honorificum homini existit.

Verum tantum fortitudinis, aut certami-
nis tecum initi laudem misellus ego, & im-
becillus homuncio neque mereor, neque
quæro, neque sustentare diutius potens
sum.

Cæterum duas alias simpliciores respon-
dendi rationes indicabo, primam, ut prima
hæc pars nectatur cum sequenti, Quid est ho-
mo, ut illum magnifices, apponendo erga eum cor-
tuum? Ut res ejus cures, & actiones omnes
despicias &c. ut in sequentibus explicat,
quamvis enim Deus mortalia curet, adeo-
que res minimas habita ratione suæ beni-
gnitatis, & misericordia, tamen non est
hæc Jobi ratio contemnenda, in quo auda-
cius, quam par, Vatablus dixit hoc Jobi ar-
gumentum debile esse, cum potius sit di-
gnissima homine sapiente ejusmodi admi-
ratio & consideratio divina providentia,
& cura rerum omnium humanarum. Se-
cundus sensus, ut ad honores & divitias per-
tineat, cæterum longe alia ratione, quam
Latinorum interpretum. Si tam vilis, &
abjecta conditionis homo est, atque in has
ego ipse miseras eram à te aliquando con-
jiciendus, quorsum in me servando, & lo-
cupletando tuam operam posuisti, tuamque
providentiam ostendisti? Quare me ad eam
fortunam evexisti, in qua persistere non po-
teram? Similis illa Davidis interrogatio
aut expositio, Domine quid est homo, quia
innotuisti ei (id est, quia te illi præsentem
exhibes? Hieronym. Quia agnoscis eum.
proprie ex Hebræo; Quia curas eum) aut fi-
lius hominis quia reputas eum? August. Aesti-
mas eum. Hieronym. * Computas eum. Dein-
de sequitur, Homo vanitati similis factus est.
quasi dicat, Qui tam facile è sublimi deji-
ci potest, quorsum evehis & in sublime col-
locas? qui sensus reliquis præstat.

Aut quid apponis erga eum cor? Ex multi-
plici ratione apponendi cor, orta est multi-
plex etiam acceptio hujus partis. Nam qui-
dam ad iram & contentionem referunt, Job. 34.
quo etiam modo videtur accipi infra. c. 34. 14.
Si direxerit (apposuerit) ad eum cor suum, li-
gnificatio quidem infrequens in sacro ser-
mone. Germanius & frequentius est, ut ad
mentem & cogitationem pertineat atque
sit quod attendere, observare, curare. Sic
dicitur Ecclesiast. 3. Mundum posuit in corde

Tertia re-
sponso,
honorifi-
cum ho-
mini exi-
stere
quod
pœnas ab
illo exi-
gat Deus.

4.
Pror. offi-
difficulta-
ti solutio-
nes magis
opportu-
na.

Varabl.

Explicatio
difficulta-
tis ger-
manior.

Ps. 143. 3.

Hierony.

August.

Hieron.

* Que! 6.

bre. y. yo

paraque

nageys

que a de

mi.

5.

Apponere

Cor quid.

Job. 34.

14.

Eccl. 3. 11.

li 2

eorum

Vid. c. 1. v. 8. n. 1. & 4. Cor in facris. *eorum* quid interpretes reddit, *mundum tradidit disputationi eorum*. Plura diximus infra. c. 1. Nam *cor* in sacris est intelligentia, mens, consilium, memoria, rerum agendarum prudentia, & scientia, quæ non raro dicitur *cogitatio cordis*. Ergo videtur Deus hominem magnificare, cum in eo *cor* suum intelligentiamque definit, & quotidianas ejusdem rationes accurate cognoscit, & examinat, cætera enim non tam inspicere, quam de-
1. Cor. 9. 9. spicere videtur, dicente Paulo, *Nunquid de bobus cura est Deo?* Simili ratione ait in-
Job. 14. 3. fra: *Dignum ducis super hujusmodi aperire o-*
Apponere culos tuos, & adducere eum tecum in iudicium? Sed forte etiam hæc *cordis appositio* ad vo-
cor, ad vo- luntatis propensionem, & charitatis signa
luntatem, exhibita pertinet, sicut etiam aliquando
seu, volu- accipitur, *Ponere in corde:* qua ratione aliqui
ptatem explicant in Eccl. 3. ex Hebr. *Mundum po-*
pertinere. *suit in corde eorum,* quod cupiditatem res na-
Eccl. 3. 11. turales cognoscendi indiderit mortalibus
Ari. 1. Deus. Inde *omnis homo naturaliter* scire ap-
Met. petit. Similiter id Daniel. 5. *Cor ejus cum be-*
Dan. 5. 21 *stis positum est.* id est, cupiebat versari cum
Prov. 27. 23. bestiis: Benevolentiam etiam quandam af-
23. fert in Proverb. 27. *Diligenter agnosce vultum*
pecoris tui, tuosque greges considera, Hebræ.
Appone cor tuum ad greges. Certe ad amorem
 allicit possidendorum gregum, atque de-
 hortatur ab aliarum divitiarum, quæ non
 naturales sunt, studio & sollicitudine. Qua-
 re illud, *agnoscere, & considerare* erit; amice
 & benevole inspicere & providere. Non
 aliter; Quorsum homini, qui non multo
 post repulsam à te laturus erat, tam præcla-
 ra, tamque multa benevolentia & charita-
 tis signa exhibuisti.

XVII. Visitas eum diluculo, & subito probas illum.

1. Visitare in pœnam, frequenter in sacro sermone. Item pro requirere, & recensere.
2. Diluculum ad primam curam, & occasionem non prætermittendum. Mane pluraliter dictum.
3. Visitare in bonum.
4. Examinatur lectio Græcorum. Subito ex Hebræo pro assidue.

1. *Visitare in malum & pœnam.* *Visitas.* Alii in malum accipiunt. *Visitas* in virga, flagellas. Frequenter in sacris, *visitare* scelera, & peccata: qui Hebraismus solvi & illuminari solet à Vulgato infra
Job. 35. 15 cap. 35. *Nunc non infert furorem.* Hebr. *Non*
Exod. 34. 7. *visitat.* Exod. 34. *Reddis iniquitatem patrum*
filiis ac nepotibus. Hebræ, *Visitans.* Vel, ut ad

curam, examen, rationemque exigendam, *Visitare,* pertineat, nam verbum originale, est etiam *requi* etiam
requirere, percensere, curam habere, vel ra- דפדפ
 tionem exigere. Unde dicitur 2. Regum 3. ** Andays*
 §. *Tu requisisti in me, quod argueres pro muliere* בוסכאנדא
hodie. Inde ad numerandum transfertur, & בוסכאנדא
 ad eam curam, quam præfecti alicujus ope- דפדפ
 ris habere solent 1. Reg. 15. *Recensuit eos quasi* דפדפ
agnos. igitur, *Diluculo me visitas, virgam* דפדפ
tuam vigilantem, manicantem, antelucanam דפדפ
semper experior; Hæc de prima cura mei דפדפ
 flagellandi, & requirendi tangit. *Diluculo,* דפדפ
mane, semper, diligentissime Jer. 35. *De ma-* דפדפ
ne consurgens. ad primam sollicitudinem per- דפדפ
 tinet ut initium diei pro integro die acci- דפדפ
 piatur: sic Job, Deus exorta luce agendi ini- דפדפ
 tium capere videtur à me vexando, & ra- דפדפ
 tione exigenda. Vel, ut ad occasionem nun- דפדפ
 quam prætermittam referatur, *Mane me visi-* דפדפ
tas, tempestive occasiones captas me vexan- דפדפ
di. sicut id Psal. 142. *Audiam fac mihi mane* דפדפ
(cito, tempestive) misericordiam tuam. Hoc דפדפ
 autem loco pluraliter habetur singulis dilu- דפדפ
 culis, sic etiam pluraliter Psal. 72. *Et fui fla-* דפדפ
gellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. דפדפ
 id est, quotidie, singulis diebus, & diluculis דפדפ
 assidue: semper, nulla mihi dies flagello & דפדפ
 supplicio vacua. Sic etiam Septuagin. visi- דפדפ
 tationem hanc ad nocturnos dolores retu- דפדפ
 lisse videntur, qui incessanter illum ad usque דפדפ
 diluculum matutinum cruciarent, *Num vi-* דפדפ
sitationem ejus facis usque mane? דפדפ

Sed præstat, ut *visitare* accipiatur in bo- דפדפ
 num, quem sensum Olympiod. quoque a דפדפ
 gnovit. Sicut Genes. 21. *Visitavit Dominus Sa-* דפדפ
ram (vinola Dies a ver) Exod. 3. *Visitans vi-* דפדפ
sitavit eos. & passim alia. Sic ergo mane fem- דפדפ
 per, nunquam non me visitasti, nullam bene דפדפ
 de me occasionem merendi prætermisisti, דפדפ
 singulis diluculis, quotidie recentibus, at- דפדפ
 que præclaris beneficiis me cumulasti. hæc דפדפ
 de prima cura mei tuendi, & quotidie am- דפדפ
 plificandi tangebatur: jam vero tot benefi- דפדפ
 ciorum oblitus me perdis? דפדפ

Et subito probas. Olymp. hæc accipit de ex- דפדפ
 amine, & ratione in iudicio reddenda. Se- דפדפ
 ptuag. & in requie judicabis eum? quasi dicat: דפדפ
 Quorsum nunc me in iudicium vocas, cum דפדפ
 brevi in morte, quæ mihi instat, explo- דפדפ
 raturus sis, qualis fuerim, qualisque vixe- דפדפ
 rim? Nisi forte illud, *in requie,* significet דפדפ
 Deum quasi per otium dies integros Jobi דפדפ
 examini, & quæstioni impendere, ut ali- דפדפ
 qua ex parte cum Hebræo consentiat, quod דפדפ
 (ut statim dicam) integros pene dies, & דפדפ
 momenta singula in Jobo probando infu- דפדפ
 mere Deū significat. Sed Latini simplicius, דפדפ
subito, repente, tum etiā assidue, proprie: ex דפדפ
 He- דפדפ

Subito
quid in
Hebræo.
 דפדפ

Jacob. i.
17.

tiam exploras, cum vix me comparare potuerim ex nocturnis doloribus, ad novos diurnosque congressus, me oppugnas, atque adoriris subito: non videris mecum ex æquo agere, sed quasi per dolos, & repentinis belli aggressiones me inermem & imparatum adoriris. Quorsum igitur, cum apud te nulla sit transmutatio, aut vicissitudinis obumbratio, id est, nulla tua luci & splendori umbra, aut obscuritas per vices succedat, me tamen primo mane, oriente luce collustratum, subito nunc in tetras conjicis tenebras? Eleganter ex fortunæ suæ vicissitudine, tum præsentem calamitatem amplificat, tum divinam misericordiam commovet.

XIX. Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam.

1. *Parcere hoc loco quid.*

2. *Quid dimittere. Manus Dei aliquando in bonum, nunc in penam: Illustratus Salomon. Lectio Vaticana.*

3. *Quid deglutire salivam. Variæ interpretationes, & significationes. Explicatus Isaias.*

4. *Illud ad morbum faucium spectare.*

1. **P**arcis. Hoc loco est à radice (*Saghab*) quod est recedere, vel divertere, ab aliquo dimittere, aut remittere, Septuag. *Usquequo non finis me?* ergo ait, Quousque non recedes à me vexando? Est etiam convertere in aliquem oculos, vel avertere, blande, benigne, amice aspicere, sicut Gen. 6. ab hac radice dictum est: *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus: Cain autem non respexit.*

Quousque (igitur) non avertes à me iratos oculos? quousque blandos, & benignos non convertes?

2. **Nec dimittis me.** Hoc loco *dimittere* est (*Rapagh*) quod est dimittere id, quod tenet ligatum. Quare etiam est laxare, solve, dissolvere, liberum solumque dimittere, remissius & mollius cum aliquo agere: unde ille qui solutus, & laxatus est curis & sollicitudinibus, atque per otium vacat & desidet hoc etiam verbo explicatur, unde dicitur Job. 12. *Eos qui oppressi sunt, relevat, nempe, vinculis & onere deprimente, & dimittit liberos.* hac autem divina manus arde tenens & comprehendens aliquid, aliquando est in bonum, Josue 1. *Non dimittam, nec derelinquam te.* arde videlicet illum complectebatur: Hic vero in malum & penam

Pined. Tom. 1.

illius, quem Deus conjecit in angustias, & constringit doloribus, *Dimitte me, remitte vincula, laxa dolores, dissolve funiculos cruciatum* (*no me aprete y tanto los cordeles.*) Sed non ideo mollis & dissolutus est vir patientissimus in opere suo, neque ipse sibi vincula atque dolores tentat remittere per animi impatientiam, sed à Deo remitti, & laxari postulat, quod dolentis tantum est, non dissoluti. Nam de impaciente dictum est, *Si desperaveris lassus in die angustia, imminuetur fortitudo tua.* Quo loco, *lassus* ab hac ipsa radice dividendi, atque laxandi dicitur. Unde quamvis omnino videtur expungenda illa quorundam codicum lectio, quæ habet *lassus* atque præferenda Vaticana, *lassus*, sed tamen Complutenses, *laxum*, legendum existimant, quasi dicas, dissolutum, remissum, ut sit elegans quædam vocum sensusque collusio, non solum inter verbum *minuendi*, & *angustiam*, quasi dicat: Qui impatiens in angustia est, angustam habet fortitudinem (est enim utriusque vocis radix eadem) sed ut nomen *laxi*, aut dissoluti, angustia respondeat, Qui per impatientiam laxus est, animoque dissolvitur, cum illum Deus calamitatis alicujus vinculis constringit, hujus fortitudo valde stricta, & compedita est. Ait itaque Job, Licet minime sim animo remissio, sed tu ô Deus, quam brevissimum mihi spatium ad animi remissionem, & laxitatem concede, ac me solve doloribus.

Ut *glutiam salivam meam.* Aliqui existimant hoc dictum hyperbolice, & proverbialiter, quasi dicat, Neque respirandi mihi facultatem concedis. Albertus potius argute & physice, quam solide dixit, *Dimitte me, ut gustum aliquem hujus vitæ capiam*: namque gustus fit media saliva, quæ cum sapore commixta organum gustus, palatum, faucesque perfundit. Polychro. D. Thom. Cajetan. tempus brevissimum intelligunt, quantum sufficit ad trajiciendam salivam. Illud peculiare Polychro. addit, idem accidere solere morientibus, forte intelligit moribundos, cum agunt ore spumas, & neque possunt vel excernere sputa, vel deglutire. Jam ergo inquit J eo usque deveni, ut os gutturque moribundi habeam, non enim *me dimittis ut salivam deglutire possim.* Non omnino dissimile videri posset id Psal. 38. *Remitte mihi, ut refrigerer*: nam saliva, ex medicorum sententia ad humectanda & refrigeranda pectus & viscera æstuantia valet. Remitte ergo mihi ut refrigerer, ut *glutiam salivam meam.* Posset quoque periphrasis esse facultatis ad loquendum postulata, nam qui loquuntur, salivas ore agunt, &

li 3

vel

Manus
Dei in
penam

Prov. 24
10.

Lectio
Vaticana.

Complu-
tenses in
Lexico.

Albertus.

Poly-
chron.

D. Thom.
Cajetan.

Poly-
chron.

Moribun-
di signum
non posse
deglutire

salivam.

Ps. 38. 14.

Saliva re-
frigerat &
humectat.

Glutire
salivam
loqui va-
lentis

vel expuunt frequenter, vel (quod est ur-
banus) deglutiunt frequentes illas, quasi
dicat, Liberum mihi loquendi & conquere-
ndi spatium concede. Aliis circumlo-
quutionem silentii esse placuit: cum enim
deglutitur saliva, intercipitur oratio, neque
omnino vox formari potest. Cogis itaque
me perpetuo conqueri, cessare à lamentis,
vel momento non possum, neque tunc qui-
dem, cum trajicio salivam, ita nunquam
doloribus vaco. Diversa, sed per simili ra-
tione, assiduitatem supplicii expressit Isaias
cap. 30. *Erit transitus virga * fundatus quam
requiescere faciet Dominus super eum.* id est,
virga aut flagellum, quod semel inflic-
tum fuerit, nunquam elevabitur, vel illo brevissi-
mo temporis momento, quo flagellum e-
levatur, non erit expers supplicii, hærebit
tergo.

Isa. 30. 32
* Dei pri-
mer golbe
selequæ
dara el a-
core pe-
gado alos
espladas,

Philip.
Beda.

Non omnino hæc, quæ diximus, à præ-
senti loco aliena, Sed tamen Philip. atque
Beda hæc, ut sonant accipiunt, referuntque
ad synanchin. vel anginam, aut tumorem
faucium & tonsillarum, quæ præclusis viis
vix poterat deglutire salivam, aut spiritum
trahere. diximus de hoc nonnulla ca. 2. Et
quidem illud verbum *dimittendi* posset ad il-
lum tumorem faucium referri, quasi dicat:
Constrictum me tenes, & quasi laqueo in
collum injecto me strangulas. Ad amarum
quoque aut putre sputum hoc etiam loco u-
si sumus, cum de morbis ageremus, quo o-
mnino recurrendum est.

Vid. 6. 2.
in enu-
mera.
morbore.
Sect. 8.
n. 2. 3.

Illud tamen non prætermittendum, in-
tegram hanc sententiam non tam dolenter
& deprecantè, quam interrogantè accipi
ab auctore Catenæ; Hoc (inquit) tamen sup-
plex scire avert, quamdiu sit illi in cruciatibus ma-
nendum, utrum, quo ad nulla ei fuerit amplius
spuendi, loquendive facultas? leniter quidem
& pie, sed non omnino congruenter.

Nicetas.

**XX. Peccavi, quid faciam tibi o cu-
stos hominum? Quare posuisti me
contrarium tibi, & factus
sum mihi met ipsi
gravis?**

1. Custos ex Hebræo, vel conservator, vel explo-
rator. Deus humanarum actionum explo-
rator.
2. Facere quid, ad supplicium vel damnum in-
ferendum pertinere, Varii hujus sententiæ
sensus.
3. Contrarius quid proprie.
4. Expenditur lectio Græcorum. Onera projici-
enda in Deum quomodo, ex David.

Verbum (*nasar*) significat custodire, vel
servare sedulo, & diligenter Deut. 23. **1.**
Custodivit, quasi pupillam oculi sui. Proverb. Deut. 12.
22. *Custos animæ suæ.* Hic ergo *custos hominum*, 10.
poterit dici, servator hominum. Ex officio Prov. 22.
ergo servatoris miserationem commovet 5.
sui pene jam perdit, milleque modis male *Custos*
habiti. *anima,*
vita con-
servator.
Custos
pro spe-
culatore.

Sed melius quadrat sensus alter: signifi-
cat enim eam custodiam, quæ cum observa-
tione quadam atque speculatione conjun-
cta est: qualis eorum, qui in specula, aut in
turri vel munitione aliqua obsesta ab hosti-
bus esse solet. Sic Nahum 2. dicitur: *Custo-*
dire obsidionem, id est, qui cum oblideat ur-
bem, simul etiam speculetur atque explo-
ret, qua parte expugnanda & capienda sit,
atque omnino observet, ne quis effugiat. &
4. Reg. 17. dicitur *Turris custodum* (*la torre*
dela atalaya) Sic potest dici Deus *custos*, id
est, diligentissimus atque attentissimus ob-
servator, & speculator omnium humana-
rum actionum, nam de cælo, tanquam de
sublimi specula *Respicit super filios hominum,*
& oculi ejus contemplantur bonos & malos. *Deus hu-*
manarum *actionum*
observa-
tor dili-
gentissi-
mus.

Quem sensum Sept. quoque expressisse vi-
dentur legentes, *Qui scis mentes hominum:*
quod videtur conjunctum esse cum iudicis
officio. Nam Daniel. 4. iudices dicuntur
Vigiles. Cum iudice ergo loquitur Job,
Peccavi, esto peccaverim, atque à recto ab-
erraverim vel vitæ antea operibus, vel
his nunc recentibus querimoniis. Quid fa-
ciam tibi, Septuag. quid potero facere? Olym-
*piod. ex Hebræo. Quid tibi * nocui, aut quid*
de lasi? Videris enim quasi læsus, vindictam
à me reposcere: non enim soles tam acriter
de fontibus panas exigere, nisi ubi tuæ ma-
jestatis læsæ rei fuerint. Sic etiam eadem
locutione, eodemque faciendi verbo no-
cumentum aliquod significatur infra, cap.
35. Si peccaveris, quid ei nocebis, & si multipli-
cata fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra
eum? & c. 22. Quasi nihil posset facere Omni-
potens, estimabant eum. Alii, & fere commu-
nis Latinorum? Quid facere possim, ut te
mihi placatum, propitiumque reddam? 6. & c.
aut quomodo tibi pro ullo meo peccato fa-
ciam satis, prorsus ignoro, nam neque acer-
bissimis de me sumptis pœnis, neque sup-
plici mea oratione & confessione mitescis.
Ergo tuam jam tandem indulgentiam desi-
dero, nihil à me requirere possis, quo te pla-
catum reddam, quod jam vel non fecerim,
vel non sim facere paratus. Catenæ auctor
hæc esse verba existimat hominis nullam sui
errati excusationem habentis, atq; ejusmo-
di comparatione illustrat. Similiter, (inquit)
facit, ut quispiam pauper, qui omnibus qua
sibi

1.

753

Deut. 12.

10.

Prov. 22.

5.

Custos

anima,

vita con-

servator.

Custos

pro spe-

culatore.

Nahum

21.

4. Reg.

17. 9.

Eccl. 1. 18.

8.

Deus hu-

manarum

actionum

observa-

tor dili-

gentissi-

mus.

Pf. 32. 13.

Prov. 15. 3.

LXX.

Dan. 4.

14.

2.

LXX.

* Yobieta

puedo a-

uerfido va

ma'o peto

à vosque

malos pu-

edo auere

hecho.

753

Facere

pro no-

cere.

Job. c. 35.

6. & c.

22. 57.

Nicetas.

*sibi aderant, devoratis, cum nihil ei supererat
ultima & optima expositio, & nexus.* praterea, commodanti, & à quo mutuum sum-
psit, dicit: Quid tibi faciam, quæ ratione nomen
explicabo, quæve excusatione utar? Sed tandem
melius, ut cum illa nostrarum actionum cu-
stodia, & observatione consentiat: Si ni-
mius meæ vitæ servator esse velis: specula-
torum & custodum instar, qui curiosius so-
lent excutere, quos offendunt, nihil ego po-
tero erga te *facere, quo tuum iudicium ef-
fugiam, nam tuo examini mea vita, quan-
tumvis innocentissima, par esse non pote-
rit: unica tua indulgentia indigeo, quæ de-
leat iniquitates meas propter te. quid * enim
facere poterò, ut si, quæ fecerim peccata, in-
fecta reddantur.

* Nō se
quæ hāzet
me con-
vos.

* A cōsa
hecha que
puedo yo
hāzer.

Contra-
rius
quid pro-
prie.

פגם

Judic. 8.
21.

Amos 5.

19.

Pagnin.

Tygun.

Vatabl.

* Sine star

yo encon-

trado cou-

vos, os a

veis que-

rido enco-

trar com-

migo.

3. Reg. 5. 4

Cajetan.

LXX.

Quare posuisti me contrarium tibi? Cum
multi alii etiam peccaverint, cur solus ego
punior? vel; Cum tam ardentem petam
peccati veniam, & in tuam gratiam & be-
nevolentiam paratus sum redire, cur mavis
mecum assiduas inimicitias exercere, &
tanquam cum perpetuo hoste agere? Con-
trarius hoc loco à verbo (*phagagh*) quod est
contravenire, obviare, occurrere alicui. Po-
test autem simpliciter pro inimico accipi,
qui è regione sit, nobisque oppositus, in
quem sagittas jaculaque contorquemus; &
qui contravenit nobis voluntate & consi-
lio. Quorsum itaque (inquit) me tibi è re-
gione propositum habes, quem tuis jacti-
bus, & sagittis configas, in quem incurras?
ut tuum impetum sustinere cogar? Sic enim
idem occurrendi verbum, aliquando est ir-
ruere in aliquem. Judic. 8. Tu irruere in nos.
Hebraice. *occurre nobis*. Amos 5. Occurrat ei
ursus. mihi ergo tanquam contrarius occurras,
irruis in me. Recte Pagnin. *Quare me posui-*
sti in occursum tibi? Dilucide Tygun. *Qua-*
re me posuisti objectum tibi? Alii simpliciter.
Quare occurras mihi? vel; *Quare posuisti me*
obvium tibi? Vatabl. *in offendiculum*, in quod
semper impingas, in quem unum jacula
tua contorqueas? Apud nos etiam obviam
fieri in malum accipi solet, & sicut contra,
vel repugnantiam vel occursum affert, ita
* contrarius. sic etiam 3. Reg. 5. Non est Sa-
tan. (adversarius, aut hostis) neque occursum
malus, qui adversum nos rebellet. Cajetan. lon-
gius abit, dum explicat hanc esse circumlo-
cutionem radii concepti ex re sæpius con-
specta, & quæ nolenti sæpius occurrit:
Quasi ego ulla ratione obistere possim, ita
in me offendis, ita me calce abjicis, ac si
contrarius tibi existerem. Sed Septuaginta
hoc potius referunt ad ipsum Job, qui Deo
quasi occurrebat sua oratione, & cum illo
expostulabat de suis cruciatibus; *Quare me*
posuisti, ut loquerer adversus te? quasi diceret

Si tibi aliqua ratione contraria loquutus
videar, tu ipse me commoves, & inflicto
dolore laceffis, & ad loquendum impel-
lis. Nam quod Olympiodor. interpreta-
tur, ego ipse causam assero, dum me servum
tuum hac patientem intuentur, ut tuo nomini
obtrecent impii: valde durum & coactum
est.

Olym-
piod.

Et factus sum mihi met ipsi gravis. Gravissi-
mum, atque molestissimum mihi est, quod
mecum tanquam cum adversario agas, qui
tuam amicitiam semper studiosissime co-
luerim, vel me tam graviter afficis, ut vive-
re mihi molestissimum sit. Philip. indicare
videtur, grave videri Jobo aut cum Deo
expostulare, aut conqueri de illo, quem a-
micissimum & omni observantia dignissi-
mum ducat. Dum homo (inquit) hac dico Deo,
creatura creatori, plasmatus figulo, mihi magis
factus sum gravis, qui servus tali domino queru-
la voce respondere non debui. Cajetan. hoc loco
ex Hebræorum traditione scribit, Thalmu-
distas hunc textum mutasse, atque multas
alias sacrarum Litterarum sententias, quod
minus decenter suis auribus sonarent. pri-
mæ vum itaque textum fuisse, *Factus sum tibi*
in onus. vel: *Factus sum tibi gravis*. Sed omissis
Rabbinis, qui sane delectantur nugis, certe
Septuag. (quorum gravissima est auctori-
tas) legunt: *Sum super te onus*, & Augustin.
integram sententiam sic habet; *Quare con-*
stituisti hominem, ut loquerer adversus te, ut ef-
fem tibi oneri? quasi dicat: An hæc mea ora-
tio, & conquestio tibi est molesta? Olym-
piod. At ut graviter & moleste de te alii lo-
quantur, ego causam adfero? Sed forte lenius
atque utrique lectioni congruentius: Dum
dolores, & pœnas acerbissimas, quibus affi-
cior, conor in Deum rejicere, ut ille me
sublevet atque sustentet, videor onus gra-
vissimum à meis humeris ad illum trans-
ferre: sic dum mihi oneri sum, illi etiam o-
nerosus, & gravis existere videor: sed ta-
men aliter facere non possum, quam, ut ja-
ctem meam curam in dominum, ut ipse me enu-
triat. proprie ex Hebræo: *Projice onus tuum*
(curas molestias illi committe, & super
eum repone, & ipse te sustentabit, ne ob-
ruaris malis) *Omnem sollicitudinem vestram*
projicientes in eum (inquit Petrus) *quoniam*
ipsi est cura de vobis. Sic quæ de gravita-
te & onere diximus, consonant
etiam cum sequen-
tibus.

Philip.

Cajetan.

Nugæ
Rabbi-
norum.

LXX.

Augustin.

Olym-
piod.

Ps. 54. 23.

1. Pet. 5. 7.

XXI. Cur non tollis peccatum meum, & quare non auferis iniquitatem meam? Ecce nunc in pulvere dormiam: & si mane me quaesieris, non subsistam.

1. Quid tollere, aut elevare peccatum. Munera elevabantur. Explicati Moyses, & Esdras.
2. Tollere super se suscipere. Ut Christus Jesus onera nostra super se suscipere. Quid accipere, aut portare ex Græco.
3. Quid peccatum. Iniquitas etiam pro pœna.
4. Mane querere, unica, & qualis vox in Hebræo. Mors non perinde ac somnus.

I. **P**ost peccati, si quod unquam admiserim, confessionem, post graves quoque pœnas de me sumptas, mirabile est nullam à te mihi præberi significationem peccati condonati. Alii; Si iusta patior, quod peccaverim; at certe oportuisset jam condonato per te mihi peccato, supplicia quoque remitti, & condonari. Catenæ Auctor; An non per facile tibi est errata concedere? quin igitur mihi ignoscis? Philippus nescit cum præcedentibus, & ad dolores, qui loquendi asperius occasionem attulerant, refert? Cur (inquit) non tollis peccatum meum, auferendo dolores omnes meos, per quos, qui eram hætenus iustus, nunc peccare compellor.

Quid tollere.

Extollere vel extollere, & levare; & per metaphoram donare; eo quod munera & donaria in altum elevari solerent, sicut sacrificia, cum Deo offerebantur. Esdræ. 1. Adjuvent eum argento & auro. Hebr. *Levent eum*. Esther. 3. Exaltavit Assverus Aman, id est Muneravit, Genes. 40. Recordabitur Pharao ministerii tui. Heb. *Levabit Pharao caput tuum*. quod etiam ad gratuitam delicti condonationem, & munerationem, honoremque pertinet. Cum autem jungitur cum peccato, est auferre, vel tollere peccatum, id est remittere, & condonare. Exod. 34. Qui auferis (tollis, levas, remittis) iniquitatem, & scelera. Psalm. 31. Beati, quorum remissa sunt iniquitates. Hebræ. sublata, elevata, exaltata.

2. Et licet quidem ad verbi proprietatem forte sufficere posset, ut elevare non esset super se onus suscipere, sed auferre onus

ab alio; qua ratione dicitur Hoseæ 11. *Ers eis, quasi exaltans (auferens) jugum super maxillas eorum*: tamen ex frequenti usu sacre Scripturæ, & ex re ipsa remissionis peccatorum, pro quibus filius Dei satisfecit, ita dicuntur peccata nostra levare, ut illorum onus gravissimum à nobis tollatur, & illud super se suscipiat Dei filius pro nobis peccatum factus, quamvis peccatum non fecit. Sic Isa. 53. *Vere languores nostros ipse tulit (levavit, abstulit, transtulit ad se, onus quo nos levavit, sibi imposuit) & dolores nostros ipse portavit (non solum exportavit, & sublato extra eiecit, & abstulit; sed sibi imposuit & super se suscepit. ex proprietate verbi portandi Latine, & Hebraice. & ita sequitur) Disciplina pacis nostra super eum, & livore ejus sanati sumus, & posuit Deus in eo iniquitates omnium nostrarum*. Quo etiam modo accipiendum est id Matth. 8. ubi citatur Isaia locus: *Ipse infirmitates nostras accepit*. (proprie ex Græco, *assumpsit secum*, atque recepit, quasi ad se transtulit. Tum etiam significat vox Græca sumere aliquid tanquam vestem, quale homo amicit. *Infirmitates igitur sumpsit, quibus se circumdedit, & amicit, habitu inventus ut homo, formam accipiens servi, peccatoris, pœnis, & suppliciis peccatorum obnoxii*) & agrotationes nostras portavit (proprie ex Græco, ut bajiuli onera portare solent. Vel etiam manu contrectavit, atque versavit ut pondus exploraret, quod quidem non abiecit. Similiter Joan. 1. *Qui tollit* (proprie apprehendit, comprehendit) peccatum mundi. Agnoscit igitur hoc loco Job, atque desiderat mediatorem, qui pro hominum peccatis satis faciat.

Est autem proprie hoc loco peccatum, transgressio, rebellio, recessus; videlicet à bono incommutabili. Et quare non auferis, (proprie, non facis transire) iniquitatem meam, proprie, perversiorem, incurvationem rectitudini contrariam. Sed forte, iniquitas hoc loco est peccati pœna, & afflictio, ut sæpe in Scriptura; Cum vita hæc cito labatur, & celerrime transeat, cur ego vivo diutius: cum vitæ felicitas labilis sit, & fugax, cur mea calamitas stabilis est, firma, constans, immutabilis?

Ecce. Celeriter opem ferri, & accelerari postulat ex vitæ brevitate, & mortis certitudine. In pulvere dormiam. Septuaginta *In terram adibo*. id est, si semel moriar, quamvis Mane me quaesieris, quamvis summo diluculo exurgas ad ferendam opem (vox unica in Hebræo, quæ significat vigilare, aut mane oriri, vel consurgere, *madrugar, o amener*: eleganter illuminavit Latinus, mane querere

Hos. 11. 4. Christus Jesus onera nostra suscipiens

1. Pet. 2. 22.

Isai. 53. 4.

לָקַח

Matt. 8. 17.

Quid accipere. Αναλαμβάνω. Philip. 2. 7.

Baculorum. Prouosus fueras en encargat se de nostras pesadumbres. Joan. 1. 29.

איניו. 3. Peccatum quid proprie.

עֲוִיָּה Iniquitas pro pœna peccati.

4. LXX.

מָנָה

quarere) non illud mihi tempestivum erit, sed inutile, valde sero me requires, jam enim abierim. Colludit vero illud dormire cum hac matutina vigilia, id est, ut indicat lectio Septuaginta: *Mane autem surgens ultra non ero*. Somno quidem mors similis, sed non perinde ut somnus, ita mors omnino est, resurgunt enim post somnum homines, & vicissitudo somni atque vigilia frequens est, non item vita, & mortis.

Quare si hac nocte dormiero; si obiero, mane non excitabor à somno. vel, Cum exorto sole creaturis omnibus, animantibus præsertim lucis, vitæ, efficacitatis, & energiæ ad agendum vitæ functiones exercendas, copiam & abundantiam largiri, ô Deus, pares, meque requisieris, cui etiam bene facias, *non subsistam*, non ero tuæ beneficentiæ, atque liberalitatis particeps.

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.NOTATIO
RERVM INSI-
GNIORUM,
QUÆ
in commentariis fu-
sius explican-
tur.*a De totius hujus capituli scopo,
& sensu agitur in annotatione
prævia ad totum caput.***Militia est vita ho-
minis super terram.**

MEC à me dicta, o amici, fuerint, a quod ex-
stimem nihil valde jucundum, aut præclarum
expectari obtinerive à mortalibus posse in hoc
brevissima vitæ curriculo; cujus ea lex sit, ut
necessariis ærumnis mortales omnes sine ullo persona-
rum discrimine involvat. Nemo igitur, si sapiet, aut mor-
tem non optabit, aut de vitæ foelicitate valde sibi blan-
lietur. Quis enim mortalium (non ego solum ærumnosif-
imus) lamentis & querimoniis gravissimis non prose-
quatur tam difficilem istam humanæ vitæ conditionem,
quæ b militia durissima per similes est? Scio enim satis,
dum vivo, militem me agere, non domi atque in pace ver-
tari, sed foris atque militia. Quamvis igitur supremus im-
perator Deus stationarium, excubito remque me militem
constituat, stationem meam immotus servabo, nullique
me inde cruciatus dimovebunt, sed non ideo non avide
expectabo, ut rude donatus abeam aliquando tanquam
strenuus gladiator, qui toties non modo hominibus, sed
Deo, cælitibusque spectaculum factus in arenam descen-
derim: atque ut emeritus miles ærumnosissima vitæ, mi-
litiaque sacramento absolvar. c Interim militarem obe-
dientiam, id est, omnem obsequii rationem imperatoris
mei jussis præstabo, atque divinæ iræ administris cædenti-
bus aut negligentiam aliquam virgis aut verberare vindi-
cantibus supplicem me præbeo; & si opus sit d discrimina,
quæ in hac vita atque militia frequentissima occurrunt,
obibo intrepidus, sed minime detractabo discessum ex
vita, in qua nihil sit e tutum, nihil tranquillum, sed omnia
prædonum, piratarumque insidiis nefariorum infestata.
Neque me vero fugit, inter tot pericula periculū de mor-
talibus fieri, deque illorū animi virtute atque constantia.
Exploror proborq; sane ærumnis, bellicque laboribus: vi-
rum me præbebo: non enim cum gemo & suspiro, militia
proditor haberi volo: sed illud sane, cū jam meo duci bene
exploratus, perspectusque sim, ut aliquando tandem in
pace dimittar. Non enim solum, dum vivo, militē ago, sed
quod valde difficile est, f exercitum alere & diutius con-
tinere meis sumptibus cogor: Nam tum animus, tum cor-
pus cum membris omnibus, & externis, internisque fa-
cultatibus in unū quasi exercitum coeuntia com meatu ne-
cessario indigent, quo sæpe carent: & cum numerosissimo
hostium, ærumnarumq; exercitu depugnant, à quibus sæ-
pe vinci, sæpius detrimentū accipere necesse est. Interim
illa me cogitatio sustentat, quod g præfixum & definitum
sit mortalibus, sicut militiam exercentibus & ingredien-
tibus, vitæ spatium, à cujus ego sine & extrema linea non
longe absūm. Quamvis enim cū humanis ærumnis & im-
medicabilibus morbis collucter, non poterit diutius con-
flictus iste durare, nam planæ me vires deficient, vitaque
ipsa. Dum vixero, incessanter incumbā in meas operas, &
instar mercenarii strenuus & sedulus in junctum mihi opus
absolvam, quiescam tandem in noctis mortisque tenebris
& assidui tandem laboris laxamentum aliquod quæram,
laborisque mercedem: scio enim mercenarii h laborem,
& conditionem non esse ab hominis conditione alienam.

*b Multiplex hujus militia con-
sideratio fuisse tractatur per
multas considerationes. & qua
sit prima militia aut militis
ratio, ex cælesti stellarum mili-
tia ostenditur. v. 1. num. 2.**c Qua, qualisve requiratur in
militie obedientia ex sacris, &
prophanis. v. 1. n. 3.**d Ut tota militia ratio in discer-
minibus, & difficultatibus po-
sita sit ad Iobi sententiam op-
portune exponitur. v. 3. n. 4.
e Expenditur accurate lectio
Græcæ Pirateriæ, in quam eadē
sententia hoc loco indicata. v. 1.
n. 5. 6. 7. potissimū vero indica-
ri tempus probationis & expe-
rimenti esse dum vivimus, n. 8.**f Militia nomen ad exercitum,
rursus exercitum ad sustenta-
tionem corporis referri, non
nulla. v. 1. num. 10.**g Ut militia nomen afferat
tempus præfixum, & quod illud
militibus constitueretur ex sa-
cris & prophanis. v. 1. n. 12.**h Ut homo ærumnosum aliquid
sonet, & communis sit laboran-*

Verum

**& sicut dies merce-
narii dies ejus.**

di lex cunctis mortalibus, oportune ad mores observatur. v. 2. n. 11, 12, 13.

Verum enimvero sicut servus æstuans, & anhelans ex diurno labore, appetit tum noctis umbram, tum umbraculum, in quo parumper refici, & ad laborem instaurandum comparari possit; aut vero expectat nocturnas tenebras, per quarum tuta silentia operarum assiduorum labores, Dominiq; sui morositatem fugere possit, & sicut quicumque alius mercenarius operis mercedem intentus & avidus præstolatur; Non aliter profecto laboriosissimæ vitæ mercedem avidus expecto, atque omni solatio hos meos vitæ menses patienti animo transigo.

Verum non possum non vehementer dolere, quod longe aliter mihi, quam mercenario evenit. Cum enim habeam exactæ vitæ annos plurimos honestis laboribus præclarisque operibus infertos; at mercede præmioque vacuus in summa vitæ egestate & rerum omnium indigentia abire jubeor; neque aliud profecto quam labores & ærumnas pro jure laborantis & diarii mercenarii percipio. Homo itaque qui sum, quasi in hæreditario jure humanæ ad me ærumnæ devolvuntur. Hinc mea querimonia atque lamenta, hinc laboriosæ noctes molestissimis vigiliis & anxietatibus plenas: interdium excrucior, nocti pervigilo; hæc sc. nocturna mercenarii quies: hæ sunt reliqua vita / subductæ, & subtractæ noctes, quæ diurnum laborem compensare possint.

Sed me miserum, qui, si noctem aliquam subducere velim, invenire nullam possum, quæ mihi unquam propitia advenerit, tranquillumve somnū conciliaverit; nam cum dormitum me recipio, & ad somnū captandum me compono, ingravescentibus doloribus excitor, cogorque rursum optare, & expectare diem. Interdium vero nihilo melius habeo, minutissima temporis spatia, quæ mihi longissima videntur, numero & emetior: expectoque cum temporis, tum doloris aliquam vicissitudinem; misere enim ob acerbiter ægritudinis, cum corporis, tum animi jactationibus toto die usque ad noctem; nocte vero tota usque ad appetentem diem discrucior & exagitor.

Quid enim non sentiam mali, qui totus ipse indutus & coopertus sim saniosis, putribusque vermibus, turpibusque sordibus; quas contraho ex hoc, in quo jaceo, sterquilinio, & pulvere? scabiosis quoque scædisque pustulis, quas vis latentis humoris foras excernit, non ipse solum, sed quæ circa me sunt sordescunt omnia: & neque glebæ ipsæ sustinere possunt tantam fluentis humoris luem, cutis ipsa exusta & arida hincit tota, & turpiter corrugata est, dissolvorque & rumpor totus, ut vel mihi ipsi fastidio sim, & incredibiliter displiceam.

Ergo cum tam graviter affectus sim, certissima conjectura ducor, de mea jam vita actum esse; aufugisseque velocissime, ut quæ nullo pondere retardaretur; & nihilo lægnius abiisse, quam cum unico manus, & gladioli conjectu solet textor in telam suam præscindere, cum ad extrema staminis & litiorum fila opus suum perduxit. Nihilo profecto diutius vixisse videor, quam cum textorius radius filū sub tegminis ab uno telæ margine usque ad alterum incredibili velocitate defertur, non aliter quidē hæc dierum noctiumq; vicissitudo, atq; temporum itio & reductio vitæ filū evolutū ex levi fragilique humanæ conditionis arundine, expenderunt & finiverunt. Avolavit igitur dicto citus irrevocabilis ætas. Consumptus, peneque jam mortuus omnē lōgioris vitæ, & melioris spē depono.

2.
Sicut servus desiderat umbram:
& sicut mercenarius præstolatur finem operis sui:

3.
Sic & ego habui menses vacuos.
& noctes laboriosas numeravi mihi.

4.
Si dormiero, dicam
Quando consurgam?
& rursum expectabo
vesperam: & replebor
doloribus usque
ad tenebras.

5.
Induta est caro mea
putredine: & sordibus
pulveris cutis mea
aruit, & contracta
est.

6.
Dies mei velocius
transierunt, quam a
texente tela succiditur.

& consumpti sunt
absque ulla spe.

Sed

1 Ut indicetur in hac sententia hæreditatis ratio in præmio respondente labori, indicatur ex Hebræo cum utilitate. v. 3. n. 3.

1 Quasi hac numerandi ratio & regula, cujus meminit Job, exquisitè tractatur v. 3. n. 3.

in Tela ad vitam relata allegoria minutatim exponitur & promovetur. v. 6. n. 2. 3.

7.

Memento, quia ventus est vita mea:

& non revertetur oculus meus, ut videat bona.

8.

Necque aspiciet me visus hominis, oculi tui in me, & non subsistam.

9.

Sicut consumitur nubes, & pertransit, sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.

10.

Nec revertetur ultra in domum suam: † nec cognoscet eum amplius locus ejus.

11.

Quapropter & ego non parcam ori meo: loquar in tribulatione spiritus mei: confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

12.

Nunquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?

Sed cum tam brevis sit, ô bone Deus, mortalium vita, ac mea potissimum, quorsum mihi tam gravia adjicis mala? quin his meis diebus ærumnissimis nonnihil benignius indulges? quod si ad ferendâ opem festinus non accurras, periero prorsus, neque Jobus erit, cui n bene facias, & quidem videris hujus incredibilis vitæ brevitatis oblitus, cum ultro labenti atque fugienti dolorum & morborum stimulos, & calcaria adhibes, spiritus est tenuissimus, quo vivimus, quem facile amittimus, cujus fuga & lapsus irrevocabilis est, qui quoque versus incitissimus fertur. Grata igitur memoria tantam mortaliû vitæ brevitatem, & fragilitatem complectere, miseratusque tuere, atque vitam per sese miseram atque labentem propria bonitate continere, ut tantisper hujus vitæ o conspectum, sensum, & gustum aliquem percipere possim.

Nam jamjam me subtrahet mors mortalium conspectibus & congressui. Salutem igitur, ô Deus, matura; nam si moreris, moriar, neque tuam in me liberando & salvando potentiam, atque bonitatem contemplari poterunt, qui me nunc vident lethaliter affectum; fiet enim, ut fallam illius oculos, qui me nuper contemplantur, velocissime abiens atque disparsens. Ne me igitur torvis, minacibusque oculis configito; sed benigno me vultu recrea, atque complectere; atque laboranti, extremumq; spiritum agenti propitius elargire, quæ opus esse saluti perspexeris.

Certe si semel vita mortali fungar, ad eandem conditionem minime revocabor; non secus atque p nubes quæ ex terræ vaporibus concrevit, & levissimo flatu, solisve radio dissipatur atque dissolvitur, nullumque vestigium ex purgato serenoque cælo relinquit; non aliter sane cujus animus ad q subterraneam defunctorum stationem concedit, nunquam iterum ad illam ipsam, quam reliquit vitæ conditionem sectandam, atque ducendam regredietur.

Non redibit iterum ad familiam & domum, quam deseruit administrandam; † non inviset sedes antiquas, neque agnoscet pristinum locum; imo neque r locus illi quondam valde familiaris illum redeuntem vel de facie agnoscet, non sua illius civitas, non sui cives & familiares, non pristina dignitas, & publici muneris functio, & honoris gradus: nullam denique inter vivos sedem habiturus esset; nam quæ illius quondam fuerunt; continuo ad alium possessorem devolvuntur.

Igitur cum hæc ita se habeant, & jam ego ad extremum prope spiritum redactus sim, quod mihi liberum est, cordi & ori tantisper indulgebo, & erumpentia suspiria minime comprimam; imo animi angustiis compressus liberum patefaciam aditum suppressis hucusque gemiribus, his enim omnino ad aliquam pectoris laxitatem, aliquodque doloris allevamentum mihi opus esse video. Nihil vero loquar nisi quod internus necessariusque incredibilis ægritudinis sensus mihi suggererit: non est enim quod extremum jam spiritum agens, agere cum Deo verear paulo liberius, & confidentius apud illum dicere de causis mearum ærumnarum. Neque temere loquar, sed bene præmeditatus hæc, Dei atque hominum fidem contestatus, pronuntiabo.

Itane ego instar tumentis superbientisque smaris aut furentis Ceti unquam ego vixerim, ut tantas superbix atque savitiæ pœnas darem: Num infremui, furenterque tumultuatus sum, minasve terrigenis intentavi, ut tanquã mare fremens

Ut sit apud Deum non levis oratio & ratio deprecanda moris humanas miseras illi representare, qua illius benignitas est utilis consideratio v. 7. n. 3.

Quid sit videre bona ad Scripturarum intelligentiam quædam annotantur, v. 7. n. 4.

De hac vitâ cum nube comparatione, & ut abeat velocissime ex Græcâ peculiaris observatio, v. 9. num. 1.

De inferni aut inferorum significatione adversus nostræ temporis hæreticos v. n. 2.

Quid locus, quid cognoscere significet, & ut defuncti hominis curæ humana obliviscantur; utilia ad mores nonnulla indicantur, v. 10. n. 2. 3. 4.

Hæc à mari ducta similitudo, nec non & altera à Ceto paulo fusiù tractatur, v. 12. n. 4. 5.

remens, & tumultuans me circumseperis tot difficultatibus, atque in terribilissimum malorum, suppliciorumque omnium carcerem conjeceris? Itane capere ego possim instar maris vastissimi, tot dolorum turbines, totque cruciatuum procellas? Fremere ego semper cogar, & velut ego fervens nunquam quiescere? Atqui illud claustris repagulisque propter incredibiles impetus indiget, ego vero etiam nullis vinculis detentus minime fugiam: lubens n. pro iudicis voluntate, ubi ille constituerit, fixus immotusque hærebo. Illudunt quidem Cete illa immania minoribus pisciculis, atque Mari Oceano tanquam carcere continentur, ut vel sic illorum immanitatem & insolentiam Deus comprimat: ac illusi ego infirmioribus nunquam, neminem devoravi, & tamen coarceor & vinctus, impeditusque gravissimis, atque fortissimis vinculis dolorum.

Si vero mihi post diurnos cruciatuum nonnullam doloris revelationem in nocturna quiete promittam, atque fore ut morbi acerbitas in lectulo aliqua ex parte retundatur, & vel vigilans mecum ipse per otium colloquar, latiorive aliqua cogitatione detinear, aut jucundior somnus, latumque insomnium aliquod obrepat, mirum est, quam eveniant omnia spei contraria, nam diurna desideria nihil mihi jucundi per hanc quietem objiciunt, & terribilibus spectris horrificisque imaginibus, siue dormiam, siue vigilem, discrucior, atque ea ipsa, quæ die perpetior, me dormientem acriter infestant.

Aliis enim morbis gravissimis accedit molestissimus incubus, & imaginosa ægrotudo, ex qua pene ad insaniam & ad æ laqueum stimulo, & satius quidẽ erit minusque execrabile, si cruciatibus victus de morte mea cogitem, quam ut divinæ majestati blasphemiam aliquam irrogarem. Quodcumque autem mortis genus vel ignominiosissimæ, qualis strangulatio est, aut suspendium, levius mihi, optabiliusque existeret, quam diutius tot, quibus premor, malorum genera perferre, pervadit enim morbi vis ipsa etiam ossa, ossiumque medullas.

Sed quid ego hæcne ex desperanti animo proficiscuntur? morte quippe tantum scelus luam. Minime vero, eo enim dicta à me fuerint, quod omnem vitæ spem fastidio objecerim; quod videam me letali morbo prope jam concidendum. Nauseo profecto jam ad vitam istam ærumnatosissimam, quam neque invitatus, neque repugnans cum morte commutarem: non enim diutius vivere potero?

Sed cum paulo post mihi moriendum sit, moriar statim aut si diutius mihi in vita immorandum est, jam cessa, o Deus optime, à me tam acriter vexando, ulticem tuam istam manum cohibe, parcius me tange obsecro, atque hominem exulceratum lenius tracta. Et quidem cum nescio quam felicitatem mihi mei amici polliceantur, illa mihi erit longe maxima, si tantisper de meis doloribus nonnihil remittas; video enim vitam meam aliorum bonorum spe destitui, & plane imparẽ esse tot acerbitatibus perferendis. Id vero quod opto & supplex precor, non valde magnum est, cum ipsa mortalium vita mera quædam yvanitas sit vitæ potius imago, & species, quam vitæ res & veritas. An igitur mihi levissimam hanc vitæ imaginem invides, qui solus habes immortalitatem? An quicquam magni mihi præstabis, cum vitam permiseris nulli non discrimini vicissitudinique obnoxiam, in quam rerum omnium sublu-narium vicissitudines, mutationesque conglobantur &

2. Ut dolores, & morbi vinculo-
rum, & carceris similes sint, non pauci
exponitur, v. 12, n. 6.

u. De terrificis somniis, & de insom-
niis, qua diurnis cogitationibus re-
spondent, aliqua ex prophanis, v.
14, n. 23, 24.

x. Ut hac ad morbi genus, quiddam
referenda sint indicatur, v. 14, n. 4.

que vitæ yvanitas in voce Nihil af-
feratur; & in quo vitæ yvanitas
sua vidatur consideratio triplex.
v. 15, 4, 5, 6.

13

Si dixerò, Consola-
bitur me lectulus
meus, & revelabor
loquens mecum in
stratu meo.

14

Terretis me per so-
mnia, & per visiones
horrore concuties.

15

Quamobrem elegit
suspendium anima
mea,
& mortem ossa mea.

16

Desperavi: nequa-
quam ultra jam vivam.

Parce mihi:

Nihil enim sunt dies
mei.

coeunt, cui nihil solidi, nihil firmi sublit, quæ non tã & seculi mensura, annorumq; & mensium numero, definita est, quam brevi dierum preiudo, & illorum quidem paucissimorum. Sed quid dies dico? imo diem, & eum brevissimum, imo ternas horas, imo momentum, imo nihil.

2 Ut vita nostra brevissima sit, atque adeo nihil ad omnes temporis mensuras relata, digressio opportuna. v. 16. n. 7.

17

Quid est homo, quia magnificas eum?

Quantulacunq; igitur res misellus homo est, ut cæterarum rerum quasi oblitus, hominis tantum videaris ratione ducere, velisque multis propositis ærumnis atque difficultatibus illius vires, constantiamque probare? Longe sane ab humanæ carnis mollitudine, fragilibusque testæ imbecillitate res aliena: sum enim egomet mihi meæ imbecillitatis sat bene conscius. Quorsum igitur velut hostem aliquem potentio rem, qui dubio & accipiti Marte possit tecum contendere, ad singulare me certamen provocas? An dignus homo est cujus tam accurate res omnes cures, & minutissimas quasque actiones dispicias, & examines? Atqui si in has gravissimas ærumnas, & abjectissimam conditionem conjiciendus eras quorsum in me servando, locupletando, eve-

3 Ut homini honorifica existat præbatio per laborem & ærumnas consideratur. v. 17. n. 12.

Aut quid apponis erga eum cor tuum?

hendo tuam aliquando operam posuisti, & providentiæ vim atque potestatem declarasti: *b* Itane ad tam sublime fastigiū evexisti, à quo tam breviter dejiciendus eram? Quid igitur res humanas tanti facias, ut in homine cor tuum & intelligentiam defigas, atque quotidianas ejusdem rationes, & actiones accurate cognoscas? Is tandem, cui tam multa, tamque præclara charitatis & benevolentiae signa exhibuisti, à te nunc repulsam accipit ignominiosam? Insuper etiā me acriter verberas, & hæc te videtur prima cura tangere, ut me cædas, atque divexes. Vix enim albescente die, à meis flagellis agendi initium, & rerum humanarum procurandarum divina ultio sumere videtur: deinceps nullam occasionem mei opprimendi prætermittis. Atqui captare quondam solebas omnes opportunitates de me bene merendi, nunc subito & inopinato, per singula pene momenta atque minutissima temporis intervalla meas vires, meamque constantiam exploras cruciatibus incredilibus. Non videris sane mecum ex æquo agere, sed quasi per dolos & repentinas belli aggressiones me inermem & imparatum adoriris, neque me aperto tantum Marte oppugnas, sed occultis cuniculis petis. Illuxit itaque mihi prima diei hora longe foelicissima atque latissima: defecit statim lux illa crassissimis & inopinatis offusa tenebris.

b Multiplex apponendi cordis ad rem presentem consideratio, & observatio ex sacris. v. 17. n. 13.

18

Visitas eum diluculo,

Quousque tandem non avertes à me minaces istos oculos, blandos atque benignos non convertes? Quamdiu in meos dolores & cruciatus incumbes, aut vero laxatis vinculis, liberius respirare non permittes: Licet enim sim animo minime remisso, sed tu, ô Deus, quam brevissimū mihi spatium ad animi remissionem instantis angustis concede, ac me dissolve doloribus, vel non longiori mora; quam deglutiri ab homine saliva possit, neque enim longius mihi vitæ spatium superesse arbitror. qui jam ore spumas agere videor, & multus jam in pectore sputi strepitus sonat. Itaque si mihi loquendi copiam feceris, libere deglutire salivas potero, & aliquando ab assiduis gemitibus suspiriis interquiescam.

c Hujus (qua videtur proverbialis locutio) trajicienda saliva explicatio, & ut ad multa referri possit latius exponitur. v. 19. n. 2.

19

Vsquequo non parcis mihi?

nec dimittis me, ut glutiam salivam meam?

Neque rem postulo à tuo munere alienam, *d* custodem enim atque servatorem hominum agis, & tuo muneri minime deeris, cum me tuebris. At esto peccaverim, atque à recta pietatis semita aliquando deflexerim, quid tibi nocui aut quid tuam majestatem læsi, ut tam acerbam de me vindictam

d De significatione custodis, atque custodiendi, atque de illo peculiari divina providentia quasi munere. v. 20. n. 1.

20

Peccavi,

dictam reposcas: Quid vero ergo faciam, ut te mihi placatum propitiumque reddam, prorsus ignoro; nam neque poenis gravissimis de me sumptis, neque supplici oratione mitescis, nihilque aliud à me requiras, quod jam à me præstitum non sit, vel paratus non sim confestim efficere, quod in meis viribus positum fuerit. nam si quid unquam errans feci, infectum fieri in mea potestate non est. Sed cum multi alii peccaverint, cur solus ego tam severe punior? Cumque tam ardentem peccati veniam postulem, cur mavis mecum assiduas inimicitias exercere, quam in tuam benevolentiam hominem supplicem recipere? An me contrarium tibi pro scopo proponis, quem tuis jactibus, jaculisque configas, & in quem frequenter impetum facias, passimque offendas, & quasi fastidio jam affectus, me calce abjicias atque proteras? Id vero mihi molestissimum est, aut in suspicionem tuæ benevolentiae, & amicitiae violatae venire, aut ita graviter dolere, ut tecum de mea clade expostulare videar vilissimus humuncio ego, aut aliis de tua providentia parum pie sentiendi materiam ullam causamve attulisse. Sic ego & gravis mihi permolestusque existo, & dum dolores, & acerbissimas ægritudines conor in Deum, qua possum ratione reiicere, valde timeo ne illi etiam gravis & molestus existam. Sed tamen aliter facere non possum, quam, ut quæ me tam male vexant, super eum reponam.

Sed esto quidem justa sustineam, & meis peccatis digna mirabile sane est, quod post peccati (si quod est) confessionem, post gravia supplicia, nullam dederis condonatae offensæ significationem, nihilque suppliciorum remiseris, neque asperius conquerendi, & audacius obloquendi occasionem præcluseris réperatis suppliciis. Aut vero cur non mihi præbes ærurnarum socium aliquem, in cujus humeros poenarum mearum partem aliquam devolvam? Moriar tandem, me vero mortuum quamvis summo mane requiras, valde sero requires: aliis enim appetente luce, ut lucis usura fruantur, benignus confers: at mihi in mortis prope tenebris jam versanti matutina lux sera affulgebit.

Quid faciam tibi o
custos hominum?

quare posuisti me
contrarium tibi?

2)
Cur non tollis peccatum meum:
& quare non auferis iniquitatem meam?
† Ecce nunc in pulvere dormiam: & si mane me quaesieris, non subsistam.

e Lectio Græcorum diligentius examinatur, & ut pii jactent curarum omnes in Deum, quodam, v. 20. n. 3.

f De significatione illius verbi talendi, & ut indicetur Christus Iesus, super quem disciplina nostra, & ærumna reposita fuerunt. v. 20. n. 4.

IOANNIS DE PINEDA

Societatis Iesu Commen- tariorum in Iob,

LIBER QUARTUS.

Qui est de quarto certamine, id est,
prima Iob cum Baldad
disputatione.

CAPVT VIII.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Ut Deum ab omni iniustitia nota asserat Bal-
dad, defensurus Eliphaz i orationem, atque Iobum
refutaturus, tum hunc, tum ejus filios scelerum
pœnas dedisse, Hypocritis omnes manere repenti-
num interitum, si respiscant vere, salutem,
& bona omnia; variis rationibus confirmat.

I. Respondens autem Baldad Subites, dixit.

1. Baldad secundus sapientia, & dignitate in-
ter amicos. Quæ illius nominis significatio,
& etymologia. Sueta illius patria, aut urbs
regia.
2. Particula admirantis.
3. Multiplex in Hebræo copiam, & vehemen-
tiam affert.
4. Jobi oratio ardens & vehemens. Sapiens
multa loquens, vitio multiloquii non la-
borat.

Edente jam Eliphaz, at-
que tacente, extremam
Jobi responsionem exci-
pit Baldad, & ut notavit
Chrysoſt, nullum conce-
dunt Job spatium, respi-
randi multosque circulos neſtunt ac mole-
ſtam quandam choream conficiunt. Fuit au-
tem Baldad, ſicut loco, & oratione, ita &
dignitate, ſapientiaque opinione ſecundus.
Nomen autem Baldad ſuam quoque habet
arcanam ſignificationem: eſt enim apud
Philippum idem quod præcipuum, apud greg.
Veruſtas ſola, apud Olympio. Veruſtas, vel glo-
rioſus. apud Olypiod. Decoruſ; vulgaris inter-
pretatio habet: *Vetuſta dilectio* vel *mamilla*. à
Bal. (id eſt) non vel, à Balah, quod eſt, ve-
teraſcere, & Dod, id eſt dilectus aut mamma.
Sed cum (Dod) etiam patruelem ſignificet,
& Bal (unde Belial) iniquum & prævari-
cans. dicerem, Baldad ſonare, iniquum pa-
truelem, aut cognatum prævaricantem, per-
verſum amantem, aut iniquum, quæ ſigni-
ficatio non ſolum in Baldad, ſed etiam in reli-
quos amicos, qui erant de cognatione Eſau,
egregie quadrat, nam cum amici videren-

Chryſoſt.
Baldad di-
gnitate &
ſapientia
ſecundus.
Philip.
Greg.
Olympiod.
Gloſſ.
Quid no-
men Bal-
dad indi-
cet.
Ejus no-
minis E-
tymolo-
gia.
בל
בלה
דד
Quæ ſigni-
ficatio pro-
pius cadat
in Baldad.

Verſ. I.

tur, ſed hoſtes re ipſa erant. De *Sueta* vero, unde cognomen *Subites*, ſupra nonnihil di-
ximus, Septuag. *Sauchites*, legunt, atque *Sau-
chan*, eſſe Moabitarum urbem Olympiod.
ſcribit. Sed de univerſa terræ Huſ deſeri-
ptione, ſatis à nobis diſputatum eſt.

Subites,
cognomē
Baldad,
Sueta urbs
LXX.
Olympiod

II. Vſquequo loqueris talia, & ſpiri-
tus multiplex ſermones oris
tui?

Pertinaciam in eodem ſenſu & eadem
ſententia nolentem cedere monitis, ſa-
niſque conſiliis, neque ferentem ſine ira-
cundia refelli, obiicit. Id quod ſindicat ea
particula: *Uſquequo, talia* vero admiratio-
nem affert. Septuag. juxta Hebræum. *Uſque
quo loqueris hæc?* quod ad contemptum quen-
dam referri poteſt, aut ut pronomine illo
demonſtrativo indicentur extrema illa ver-
ba Job capitis præcedentis, quæ videban-
tur aſperiora.

2
Particula
admiratiſ.

Spiritus multiplex. Septuag. *multiloquus
oris tui.* id eſt; verba à te prolata valde multa
omnia miſces, cum veris falſa, ſtultiloquio
laboras. Vox originalis multitudinem, co-
piam & numerum affert, ſic fere interpre-
tantur omnes, tam Græci quam Latini, qua-
ſi diceret, Imperite nugaris, in verborum
turba ſpem victoriæ collocatam habes, ita
verborum tantum profluentia pugnas, nec
refellendi tempus aut locum concedere
velle videris. Philippus exiſtimat ægre tu-
liſſe, Baldad tum quod de Deo multa vide-
rentur Job locutus, tum quod affirmaret,
cæteris ſe regibus potentiorē meliorem-
que fuiſſe. ait ergo, Nimum Job garris, odi-
oſeque tibi multa arrogas. Alii, quod vox
etiam originalis transferri ſoleat ad multi-
plicitatem roboris, & virium, reddunt, *Spi-
ritus fortis, validus, violentus.* Theodotio, gra-
viſſimus, validiſſimus. quod Cajetanuſ ad ma-
gnanimitatē quandam refert, quod corpore
attenuato, exhaustiſque viribus, fortiter ta-
men perſiſteret in loquendo, & responden-
do. Sed præſtat quod multiloquio diximus.

3
LXX.
בב

Latinorū.
& Græco-
rum inter-
pretatio;
commu-
nis.

Tum etiam ut per ſpiritum fortem & vali-
dum, ſignificetur longior quædam, & inde-
feſſa oratio, magna ſpiritus, & pectoris, at-
que vocis contentione facta, inſtar vehe-
mentis alicujus venti inſonantis. Creden-
dum enim eſt, non fuiſſe Jobi orationem fri-
gidam & languidam, ſed vehementem, ar-
dentem, concitatam. Idque indicat com-
paratio hæc cum vento forti, & vehementi:
quamvis enim nullam habeant expreſſam
comparationem plerique codices legentes:
Spiritus multiplex ſermonis oris tui. & Septua-
ſere eodem modo *Spiritus oris tui.* quam le-
ctionem, Græci fereq; alii ſequuntur, at cor-
rectior

Philip.
Pagnin.
Regia
Theodeo
Cajer.

Efficax
Jobi ora-
tio atque
vehemens.

LXX.
Græci.
Vaticana
lectio.

rectior lectio Vaticana, & Hebræo proxima: Spiritus multiplex sermones oris tui. Sunt tua verba rapidus quidam & vehemens ventus, qui obvia quæque dissipat, & convellit, ita nemo se tibi opponere potest. Sed eleganter atque argute Gregor. observat, qui multiloquium in alio reprehendit, cordis illius angustias, & sapientiæ inopiam simul arguere, quod valde indecorum est, non aliter atque tenuissimus quidam fons ingenti terræ hiatu scaturiens. At qui multa loquatur cum multa quoque ex abundantia cordis dicenda suppetant, hic jure multiloqui reprehendi non potest, cum ore emanent, quæ largus interhi sensus, atque profunda intelligentiæ fons ministrat. Sed in hac re multos gradus atque discrimina distinguit Gregor. quæ ex illo petenda sunt.

Greg.

Mat. 12.

34.

Luc. 6.45

Sapiens raro multiloquio laborat.

Greg. lib.

8. cap. 22.

III. Nunquid Deus supplantat judicium? aut Omnipotens subvertit, quod justum est?

1. Fortis Dei nomen. Quid judicium, & quare divina lex judicium dicatur.
2. Deus judicis & juris formula observantissimus.
3. Deus non abutitur sua potentia, è contrario ac homo iniquus aque ac potens. Cur potentiores appellentur viri sanguinum.
4. Omnipotens Dei nomen Saddai ubertatem sonat. Inopia judicium muneribus accipendis ansam præbet. supremus judex corrupti non potest.

THesis est dicendorum, quam deinde ad Jobi rem applicet, ut colligat, jure Deum agere cum bonis bona, improbis & sceleratis irrogat supplicia, non frustra itaque Job affligi Deus (El, fortis, potens) supplantat (detorquet, removet à recto & æquo; Unde dicitur Thren. 3. eadem originali voce, Ut perverteret hominem in judicio suo Dominus ignoravit. quasi diceret, Non est Dei perversio judicio, & injusta calumnia hominem opprimere) judicium; rectam, ordinariam, consuetam causarum cognitionem, & præscriptum suarum legum, leges suas æquissimas. Ideo suas leges Deus vocat judicia, quod æquissima sint, quod illis præscribat Deus quid justum & rectum sit, quid agendum, quid jure optendum. Ezechiel, 44. v. 23. Populum meum docebunt, quid sit sanctum, & pollutum, & inter mundum, & immundum, ostendens eis. & statim exponitur, Et cum fuerit controversia, stabunt in judiciis (legibus, præscriptis, judiciali, & forensi forma à me tradita) meis & judi. abunt. Inde frequens illa loquutio, Facere judicium, & injustitiam, id

est neminem ledere, jus suum unicuique tribuere, jus dicere. Quate qui suæ innocentia & æquitati fidit, legibus quoque & judicio fidit, sicut qui dicebat, *Judicia tua* * *adjuvabunt me*, veritas, justitiaque mihi patrocinantur. Ergo inquit Baldad, Quamvis potens & fortis Deus sit, & ea omnia pro arbitrio suo agere possit, sed omnia tamen ex juris judicii præscripto moderatur, normam judicariam tractandarum causarum condemnandi reos, ferendi sententiam ad unguem observat, delata ad se crimina, non audita tantum, sed ipsis oculis visa judicat, uti Gen. 18. ait: *Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint: an non est ita, ut sciam*. Non fert sententiam prius, quam vel à reo extorqueat confessionem delicti, vel causam integram cognoverit; tunc tandem ait secundum allegata (ut vocant) & probata, *Quia audisti vocem uxoris tue, &c.* Propter hanc igitur judicii observationem, & justitiæ cultum appellatur Deus judicis. Isai. cap. 30. quod mirum est in tanta potentia & fortitudine. Psalm. 5. *Quoniam non Deus, (El, fortis) volens iniquitatem tu es, neque habitabit juxta te malignus, neque permanent injusti ante oculos tuos*, non tu ex illis es, qui in summa potestate omnia sibi licere putant, quare neque apud te impii scelerum suorum latebras habent neque securum domicilium. Sed illud valde significanter, Psalm. 47. *Justitia plena est dextera tua*. Nam cum aliorum dextera, potentia, fortitudo, plena sit rapinis, sanguine, violentia inquit à te) si enim possunt, omnia per summam injustitiam contra jus, fasque gerunt) At divina potentia atque fortitudo cum summa justitia & æquitatis moderatione conjuncta est, nihil enim, nisi quod justum & æquum est, agit. Quod discrimen expressit Hoseas: *Non faciam furorem iræ meæ, non convertam, ut disperdam Ephraim, quoniam Deus (El) ego, & non homo*. quasi diceret, Tu (ô Deus) non quicquid aut vales, aut quicquid improbus mali, suppliciique meretur, infligis: at homo tantum nocuerit, quantum possit, nullamque male de pauperibus merendi, & infirmiores ledendi occasionem prætermittit, sicut iniquo regi ab adolescente sanctissimo dictum est 2. Macha. 7. *Potestatem inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis quod vis*. De hujusmodi enim potentioribus divitibus, sub nomine Vaccarum pinguium, dictum est Amos. 4. *Quæ dicitis Dominis vestris, Afferte, & bibemus*. id est, dum bibendi sit facultas quidquid propinetur, exorbebimus, putant n. per potestatem, et magistratum sibi à regibus, principibusve commissu omnia sibi licere, quæ possint: & si oc-

Pf. 118. 75

* La verdad y la justitia el las me vulgan.

2

Deus judicis normam servat.

Gen. 3. 17

Isa. 30. 18

3

Psal. 47.

11.

* Delosque tené mano las agravios al mocadas de la de Dios los de la gravio y la justitia.

Hof. 11. 9.

Dei & hominis in utendo sua potestate discrimen.

Homo frequenter abutitur potentia.

2. Macha.

7 v. 16.

Amos. 4. 1

Deus fortis.

אל

את

משפט

Quid judicium.

Leges divine cur vocentur judicia.

Ezech.

44. v. 23.

Quid facere judicium.

Mich. 6. 3.

Pf. 118.

121.

impii di-
cuntur vi-
ri sangui-
num.

Pf. 5. 7. &
25. 9.

& Pf.

54. 25. &
58. 3.

Sap. 2. 11.

Sap. 11. 15

4

Justitia
quid.

LXX.

Symmac.

שׁוּר

Omnipo-
tens &
Saddai
quid pro-
prie.

Hierony-
mus.

Pfal. 15. 2

Judicium
inopia
furandi, &
corrum-
pendi ju-
diciu de-
casio

LXX.

Polychrō.
Olym-
piod.

casio ferat, fieri etiam sibi exorbendi, & exsugendi sanguinem pauperum facultate, propterea enim perpetuo cognomento, huiusmodi potentiores homines dicuntur *Viri sanguinum*. Eleganter vero eo loco legit, *Ubi est potestas, ut diripiamus*, non enim inquirunt jus, & legem, sed *potestatem* quandam ex legem, & juris contemptricem, neque aliam iustitiae, aut aequitatis regulam agnoscunt, quam suam fortitudinem. Hæc enim est illa impiorum vox Sapient. 2. *Sit fortitudo nostra lex iustitiae*. (quidquid in potestate nostra positum fuerit, iustum censei à nobis debet) *Quod enim infirmum est, inutile invenitur*. Igitur Non pervertit, sicut homo, Deus fortis iudicium. Eum (inquit Sapientia cap. 12.) *qui non debet puniri, condemnare, alienum à tua virtute ducis. Virtus enim tua iustitiae initium est: & ob hoc, quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis. virtutem enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus*. Igitur (inquit Baldad) hæc tua supplicia, & Job, rejicere non poteris in Dei potentiam, & fortitudinem, qui te innocentem contra fas, jusque affligat cum possit.

Aut Omnipotens subvertit, & idem per expositionem repetit, ut certe cum iudicium fuerit ipsa recta & ordinata causa cognitio, nunc iustum, vel iustitia erit, jus executioni mandandum, quod cognitum atque iudicatum est, quod est iudicii finis: qua ratione sæpe in Scriptura dicitur *Fieri iudicium & iustitia*. Sic indicant Sept. *Nunquid Dominus injuste ager iudicans? aut qui omnia fecit, turbabit iustitiam?* Symmac. *In injustitiam transferet iustitiam?* Omnipotens autem quod in originali est, *Saddai*, aliqui dicunt significare robustum, & sufficientem ad omnia perpetranda, & executioni mandanda, quæ facienda iudicaverit. Quare idem nomen alii vertunt, *victorem*, aut *invictum*, cuius potentiae nemo resistere queat, quare habebit eandem vim, qua *fortis* in priori huius sententiae particula. Vide Hiero. epistola ad Marcel- lam. Alii interpretantur *Uberrimum*, abundante, copiosum, cuius virtus atque munificentia per omnia permeet, cuius uberibus & bonitate omnia alantur & nutriantur, qui nullius indiget, qui bonorum nostrorum nulla cupiditate tangatur. Is igitur iudex erit integerrimus & incorruptissimus: qui neque amore, neque odio, neque cupiditate ulla *pervertet quod iustum est*: alii namque iudices, qui sibi non sufficiunt, & inopia laborant, frequenter muneribus capiuntur, & pretio corrupti *pervertunt, quod iustum est*. Sept. hoc loco reddere videntur id nomen, *Qui omnia facit*. quod Olymp. & Polychron. ad rem præsentem explicant. Qui cuncta-

rum rerum naturas summo ordine, & æquitate constituit, non is in te uno affligendo, quod iustum est subvertet, vel, qui cum omnia solo nutu creaverit, & summa quadam facilitate omnia moderatur, nulla nunc difficultate actus inique tuam causam indicaverit? Sed melius, ut nomen creatoris, qui *omnia fecit*, significet eum, qui cum supremus iudex sit, inferorum iudicium errata corrigat, & qui injuriam patiuntur, ad eum appellent, sicut dixit Abraham, Gen. 18. *Abstine à te ut occidas iustum cum impio, non est tuum qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc*. Sed de hac supremi iudicis, & creatoris omnium, summa æquitate alias plura.

Supremus
iudex cor-
rumpi non
potest.
Gen. 18.
25.

IV. Etiam si filii tui peccaverunt ei,
& dimisit eos in manu
iniquitatis suæ.

1. Peccare quid proprie. Explicatus David, *Via peccatorum abit in devium & in præceptis*.
2. Dimitti, ad libertatem arbitrii referri. *Quæ dicantur via mortis*.
3. *Quæ dicantur manus iniquitatis*. Peccatum tortor peccatoris. Illustratus Isa.
4. Deus à nostra morte immunis. Explicata Sapientia.
5. *Quid sit stipendium militantis sub peccato*. explicatus moyses.

Dei iustitiam in peccatis filiorum Jobi puniendis perfectam fuisse asserit. Peccare Peccaverunt verbum *Hbata*. proprie errare, quid proprie declinare à recto, & lege, ut indicatur Psal. 24. *Legem dabis delinquentibus in via*, id est, errantibus à recto tramite, & deviantibus à præscripta lege. Hinc dicitur, *via peccatorum perire* Psalm. 1. quia, qui à via veritatis, id est, verissima & rectissima discedunt, per præcipitia tandem feruntur, ut illi fatentur, qui cum viam illam confecissent, de qua scriptum est Eccles. 21. *Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ & pœna*. Ajunt tandem, *erravimus à via veritatis*. Sed de hac impiorum via, aliquando plura.

Ei. Septuaginta. *coram eo*, quasi dicat, etiam si externa facie sanctitatem repræsentabant, tamen coram Deo, quem nihil latet, peccatores erant. Aut, *ei*, id est contra eum.

Et dimisit eos. Verbum, *Salach*, simpliciter mittere, aut ejicere significat, & recto tramite cum aberrassent, aberrandi copiam pro libidine fecit, Tamen nescio quam vim expultricem, quasi à tergo illos impellentem asserere videtur id quod sequitur, *in manu iniquitatis*.

Dativus
casus
quomodo
exponatur

Dimitti
ad libertatem
arbitrii refer-
tur.

iniquitatis sua. Sed verbo, *dimittidi*, illa libertas arbitrii, qua quod sibi quisve videtur, eligere potest, significatur, quod etiam ad quandam Dei creatoris bonitatem, & suavem dispositionem pertinet. Sicut Actuum 14. Paulus & Barnabas dicebant: *Convertimini ad Deum, qui in praeiis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.* Illud etiam sonat supplicium quoddam aliorum peccatorum: nam qui dimittitur vagari, & errare extra viam, certe ad certissimum interitum aut praecipitium damnari videtur, sicut ait ipse, qui vera via est, *Ejice illos a facie mea, & egrediantur.* Quod si dixerint ad te, quo egrediemur? dices ad eos: *Hac dicit Dominus: Qui ad mortem, ad mortem; qui ad gladium, ad gladium, & qui ad famem, ad famem, & qui ad captivitatem, ad captivitatem.* Hæc enim sunt omnes vitæ mortis, in quas dimittuntur: unica enim est via vitæ, à qua recesserant. Quare cum de vita conferenda suis sectatoribus per vivificam suam carnem, suumque sanguinem, in quo anima & vita viventis est, loquutus esset Christus Jesus Joan. cap. 6. subjunxit: *Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo.* Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, & jam cum illo non ambulabant, Dixit ergo Jesus ad duodecim: *Nunquid & vos vultis abire?* Respondit ei Simon Petrus: *Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, id est, Dicis nobis apud te esse vitam?* Quam ergo aliam, si a te recesserimus, viam tenere poterimus, nisi mortis?

In manu iniquitatis. Septuaginta quasi per hypallagem legerunt; *Misit in manu iniquitates eorum.* Et illud in manu, explicat auctor Catenæ, in actione, ac si diceret, suarum actionum mercedem tulisse, justam retributionem, atque commeritum supplicium manibus & operibus impiorum reddente deo. Et licet tenius eodem redeat; tamen nulla hypallage, sed potius elegantissimus Hebraismus; quem nescio quare Pagninus dissolverit, legens, *Expulit eos e mundo propter pravaricationem:* Sicut Tygurinus, permisit eis evenire, quod scelus eorum postulabat. & Varablus: *Ejecit eos propter transgressionem suam,* certe Isaia 64. simili locutione dicitur. *Allisisti nos in manu iniquitatis nostræ, & peccata nostra abstulerunt nos:* tribuitur enim persona, manus, sæva quædam & inimica efficacia iniquitati, cum tradit Deus improbos. Nos etiam dicimus cum aliquid infustum accidit, per manus peccati evenisse, *Dexolos, paraque todo lo que les succedi esse fuese por manos de peccado,* vel peccato tanquam tortori, & vindici, illos tradidisse cruciandos, & ultimo supplicio plecten-

dos. Simile id Habacuc. 2. *Liberari se putat de manu mali.* Non aliter manus tribuntur etiam gladio, aut morti, cum dicuntur peccatores tradendi in manus gladii.

Hic duo nota; cum improbi in manus iniquitatis dicuntur dimitti, ostendere se Deum, à nostro supplicio & morte immunem: nam ut dicitur Sapient. 1. *Deus mortem non fecit, nec latatur in perditione vivorum, creavit enim ut essent omnia* (id est, vitam suis creaturis concessit, ut diutius viverent, non ut confestim interirent) *sanabiles fecit nationes orbis terrarum* (id est, salutaria sunt quæcunque in terris nascuntur) *& non est in illis medicamentum exterminij* (id est nihil est tam venenatum, quod ab auctore naturæ ordinatum sit ad inferendam mortem, & non potius ad tuendam, & conservandam vitam tanquam medicamentum vitæ, non mors) *neque inferorum regnum in terra* (Grace habetur: *nec regia, aut palatium inferni*, id est, sedes regia mortis non est ab eo in hoc mundo constituta, sed potius in mundo altero, videlicet in visceribus centroq; terræ.) Peccatum igitur viam patefecit morti, nam per peccatum mors, & impii manibus & verbis accersierunt ibi.

Deniq; qui peccato militat, nullū aliud stipendium meretur, quam mortem, nam stipendia peccati, mors, quasi dicat Paulus; qui sub aliis imperatoribus merent, non solum stipendij, sed victoriæ optimæq; prædæ spe allecti, subeunt discrimen: at ijs, qui peccati auspicia sequuntur, quod pretium? nullum certe nisi frequentes insidiæ salutis paratæ, fuga turpis, mors ignominiosa.

Hinc videas, non esse dictum Adamo à Deo, *In quacunque die peccaveris, ego te interficiam,* sed *morieris.* in manu iniquitatis tuæ, nam supremus iudex nunquam obit tortoris munus. Quod si nemo sit, qui tortor esse velit, certe rege indignum est, ut suis ipse manibus sceleratos jugulet, aut in crucem agat. Illud vero dignissimum à jugulo revocare tortorem; & capitis reum ab extremo supplicio, dicente Hof. *Perditio tua Israel ex te, tantummodo ex me auxilium.*

V. Tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus.

1. Diluculo surgere ad diligentiam & sollicitudinem pertinere.
2. Quid deprecari, & ut ad gratiam pertineat, explicari Moyses & Salomon.
3. Mundities quid proprie ex Hebræo, justitia & sanctitate, Hypocrisis contraria. Quæ sit apud Paulum Ecclesiæ mundities expers sordium & macula.

Act. 14.
16.

Jerem.
15.1.

Joan. 6.
44.

Quæ dicatur
verba vitæ
apud Joannem

LXX.
Nicetas.

Hebrais.
Pagnin.
Tygurin.
Varab.

Isa. 64.7.
* Maro los
* peccato.

Peccatum
tortor im-
pii.

Psal. 62.

11.

Deus à no-
stra morte
immunus.

Sap. 1. 13.

Baronius.

Rom. 5 12.

Sap. 1. 16.

5

Quod sit
peccatoris
stipendium,
Rom. 6.

23.

Gen. 3. 17

Hose. 13. 9

4. Quid evigilare ex Hebræo. Christus Iesus evigilans ad suorum preces.
 5. Deus occurrit nostris precibus, imo præoccupat. Antiquus sponsarum mos procedentium obviam sponso.
 6. Pax abundantia.

I
Diluculo.
 ad diligen-
 tiam, & so-
 licitudi-
 nem.
Consur-
gere, pro
vigilare.

Tibi (inquam) dum adhuc vita est, spes est, & poenitendi tempus conceditur. nam non es dimissus adhuc à supremo iudice in manus iniquitatis tuæ, extremo supplicio plectendus, perinde atque tui filii: ergo diluculo, cito, quamprimum, diligenter, mature, tempestive, dum dies est, cum jam tibi affulserit huius nostri consilii nova lux consurge; proprie, vigila; quasi qui summo mane vigilat, diligenter, sollicite quærit deum, languentem animum, & in tua ista calamitate, tuique ipsius extrema abiectione jacet: tem excita ad quærendum Deum, El, Et omnipotentem. Saddai, deprecare, proprie, Supplicem te Deo præbe, qui gratuito tibi, quæ sua est misericordia, condonet peccata, & peccatorum poenas. Nam verbum Chanan, affert gratuitam illam commiserationem, quam quis citra ullum meritum impendit, vel citra ullum suum meritum peccatum sibi impendi. Quare cum ingentia quædam beneficia, ex sola divina munificentia concessa commemorat Moys. Deut. 3. hac ipsa voce ait: Precatus sum Dominum in tempore illo dicens: Domine Deus, tu capisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, &c. id à te contendo, ut coeptam erga me beneficentiam provehas. Et ab eadem radice, Prover. 18. Cum * obsecrationibus loquitur pauper, id est, qui non jure, sed gratias sibi aliquid dari cupit, precibus utitur, non vi. Itaque, inquit Baldad, non est tibi summo jure cum Deo agendum sed precandum potius, ne ille tecum summo jure agat, sed ex gratia & misericordia. Si sic, inquam, te gesseris, benignum erga te senties illum.

VI. Si mundus & rectus incesseris, statim evigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum justitiæ tuæ.

Si obtenta venia tuorum scelerum justus constitueris, te fortunabit proculdubio Deus, vel; Non est, quod despicias animum, ô Job, nam si tu, ut de te ipso profiteris, justus & mundus vixisti, non morieris in isto misero statu, sed in pristinam felicitatem, multoque majorem restituet te Deus.

Si mundus. Syncerus, sine labe & vitio, sicut infra c. 9. Et fulserint velut mundissima manus mox. Inde dicitur justificare, id est, mun-

dare, & ad perfectam justitiæ & sanctitatis munditiam redigere, Psal. 72. Erga sine causa Psal. 72. justificavi cor meum. Hieronym. Mundavi, Dan. 15.
 6. Coram eo justitia inventa est in me. Hebr. Hieronym. munditia, è contra vero Jerem. 2. Maculata es mus. Dan. 6.
 in propter, ex ab) iniquitate tua. Vocatur autem peccatum, macula, & sanctitas mundi-
 tia, quod quæ maculata, & infecta erant, habebantur prophana & polluta, & divino conspectu indigna. Sicut Apostol. Judas dixit, de hæreticis convivio à fidelibus exceptis, Hi sunt in epulis suis macula, id est, convivorum, & mensæ prophanatores, & 2. Pet. 2. c. 2. Coinquinationes, & macula in convivis.
 Quare Paulus ait, mortuum esse Christum Jesum, ut mundaret (sanctificaret) sibi ecclesiam: non habentem rugam, neque maculam. Forte, ad sinceritatem quandam lucidissimam; & diaphanam hæc mundities pertinet, quæ opponatur hypocrisi & simulationi: nam hac ipsa voce dicitur Oleum de olivis purissimum, Levit. 24. id est, lucidissimum, & clarissimum, Exod. 30. Thus lucidissimum. id est, pellucidum, atque transparens: unde dicitur vitrum, quod diaphanum est, atque ad hanc significationem munditiæ, macula omnis & densitatis obscuritatisve expertis, alludit id, Candor lucis æterna speculum sine macula, Ergo ait Baldad: Si * mundus, syncerus & rectus, & à recto non declinans. Congruit cum hac rectitudine verbū incedendi, quod interpretes addidit explicationis gratia. Septuag. sicut & supra, c. 1. veracem dixerunt. Posset etiam dici: Si Deo gratus jucundusque extiteris, rectum pro jucundo & grato.

Statim evigilabit ad te. Proprie ex Hebr. Nunc suscitabit super te, quasi dicat: nulla tibi importunitate pulsandi aut postulandi opus erit, sed consurget statim, & dabit tibi necessaria. dormire tibi nunc Deus videtur ad res tuas: sed ideo dormit, quod illū non excitasti oratione tua: statim n. atq; ad illum accesseris, surget. Vides rem expressam in Christo Jesu, imperante ventis, & mari: nam cum motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur, ipse dormiebat; & accesserunt ad eum, & suscitaverunt eum dicentes: Domine salva nos, perimus. Tum surgens imperavit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna, quasi dicat, statim, tunc ad primā orantiū vocem, nulla mora evigilavit: quem n. maris fremitus horroni non expergefaciunt, oratio statim excitat. Tunc igitur, cū deprecatus fueris, statim atq; clamaveris; nunc si nunc clames, & depreceris, evigilabit, exurget à somno; alludit ad id, quod dixerat: Si diluculo surrexeris, deprecaturus. evigilabit ille exauditurus tuas preces. Sic Sept. pro evigilabit, habent, Deprecationem exaudiet tuam.

Cum

שׂרר
 Quid proprie deprecari.

חנב

Deut. 3.
27.

Prov. 18.
23.

* Haza ple-
 gatias por-
 que pige-
 de gratia.

Sap. 7. 17.
 * Si aud-
 vires: cla-
 re com
 Dios y si
 fuerit rui-
 da ne ta y
 pura.

LXX.
Vid. c. 1. v.
1. 57. 18.

4

Christus
Iesus evig-
ilans ad mi-
serorum,
preces.
Matt. 8.
26.

Orationis
efficacies.

LXX.

יבד
Infra 9.
30.

Mundi-
ties, pro
justitia &
sanctitate.

Deus dicitur dormire in nostris discriminibus. Cum res nostra periclitantur, dormire dicitur Deus: cum res in tuto sunt, apertis oculis, & benigno vultu in nos aspicere. Cum periclitantibus opportunam opem affert, evigilare, nihil enim boni in nos redundat, quod ex illius cura, providentia, obtutu in nobis defixo, non proficiscatur. illud etiam, cum eo qui surgit diluculo, evigilare Deum: non enim tam mature, & cito petimus, quam ille postulata nobis concedat, si necessaria sint. Nulla igitur in Deo aut mora, aut difficultas exaudiendi, sed mira in nobis oblivio, & languida quædam inertia deprecandi. Sic de se affirmat divina Sapiencia; *Ego diligentes me diligo; & qui mane vigilant ad me, invenient me.* Quid, quod non solum excitari videtur nostra oratione, sed ipso primo desiderio, & orandi affectu, sicut scriptum est: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, preparationem cordis eorum.* Cum surgente, & cum quærente illum, quæsitura etiam hominem simul videtur egredi suis foribus divina Sapiencia, atque obviare homini, quasi mater honorificata, & quasi mulier à virginitate suscipere illum. Nam virgo quæ sponsa dicebatur, venienti sponso cum suis comitibus obviam procedebat: cum enim dicebantur; *Ecce sponsus venit, exite obviam ei.* procedebant virgines cum sponsa, ornatis atque accensis lapadibus. Non aliter igitur divina Sapiencia nobis vigilantibus, atque quærentibus occurrit. Sed quid inquam illa sane prior vigilat, & dormientes excitat, sic testante Sapiencia ipsa, cap. 6. *Invenitur ab his, qui quærent illam, præoccupat, qui se concupiscunt, ut illis se priorem ostendat. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit: assidentem enim illam foribus suis inveniet. Cogitare ergo de illa sensus est consummatus: & qui vigilaverit propter illam, cito securus erit. Quoniam dignus se ipsa circuit quærens, & in viis ostendit se illis hilariter, & in omni providentia occurrit illis.*

Et pacatum reddet. Integrum, perfectum, omnibus bonis redundans, qualia affert pax habitaculum justitie. Domum sanctam, id est si tu tuæque familia pie & sancte vixeritis. Hebraice, *pacificabit.* Quare quod Septuag. dixerunt, aliquanto discedit ab originali, *Restituet tibi habitaculum justitie.*

VII. Ita tantum ut si priora tua fuerint parva, & novissima tua multiplicentur nimis.

1. Parvitas & magnitudo ad divitias, & tenuitatem. Palma floret in fine & cacumine, non aliter justus.
2. Quid generatio & ætas ex Hebræo, & Græco. Generatio pro hominibus alicujus sæculi. Explicati Isaias, & David.

3. Traditiones sacre hoc loco indicata, & in aliis scripturis commendata.
4. Patres pro senioribus, ut senibus deferendum. Scripta Enoch & Noe.

Parvitas & magnitudo, sæpe ad divitias accommodari solent, ut non semel admodum. Ergo licet videatur Baldad connivere justitiæ Jobi, posseque justum aliquandiu mala hæc temporalia pati; sed perpetuo id fieri posse negat. Reportabis (inquit) aliquando ingens harum miseriæ lucrum, si justus fueris. Nam sicut palma florebit. Cum enim initia habeat multis pollicum corticibus deformia, aspera, intractabilia, & cum fere truncum integrum habeat nullo foliorum ornatu, aut pulchritudine; at tandem floret, fructificat, & in fine, atque cacumine multiplicatur nimis. Hæc autem promissio justo à Davide facta eleganter in hanc rem illustratur ab Augustino in hæc verba: *In palma altitudinem significavit, forte & hoc: quia in novissimis suis pulchra est, ut initium ejus à terra ducat, finem ipsius in cacumine, ubi habet totam pulchritudinem. Aspera radix videtur in terra, pulchra coma sub calo est. Erit ergo & tua pulchritudo in fine.* Indicat etiam Baldad, dum Jobum ad pœnitentiam conatur adducere spe præsentis felicitatis posse hominem per pœnitentiam ad majorem gratiam, cumulativusque temporale præmium assurgere.

VIII. Interroga enim generationem pristinam, & diligenter investiga patrum memoriam.

Hæc, quæ dixit confirmare nititur ex omni sæculorum memoria, atque experientia. *Generationem.* Ætatem, sæculorum à radice, *Dur,* quod est durare, habitare, vivere, in habitatione, & vita aliquandiu durare, inde ætates, vita, vitæ & ætatis duratio, & tempus, & aliquando pro ætatis certo quodam gradu, & vitæ conditione: quæ ratione dividitur humana vita in plures ætates. Et ita etiam apud Græcos vocem *Generationem*, ait Suidas, significare intervallum septem annorum, atque ex medicorum sententia subjungit, unde medici vetant, duas ætates habenti, id est, annos XIV. nato, venam incidere, quod sanguine egeat. Sic Psal. *Dies super dies regis adjicies, & annos ejus.* * *generatione & generationem.* Sed hoc loco generatio, est integra hominis vita & sæculum. Rursus generatio, ætas, sæculum pro rebus gestis, aut pro hominibus alicujus ætatis & sæculi, Isa. 53. *generationem ejus quis enarrabit: id est, illius sæculi, ætatis homines perfidos, & innocentium vitæ,*

1
Parvitas & magnitudo ad divitias.

Psal. 91. 3

Augustin.

2

717
Quid sit generatio ætas, quid. Psal. 60. 7.

* Passara de to dar las edades y plazos de la vida, y salda de los años chiterticos, y con-tara muchos fletes Generatio pro hominibus alicujus sæculi. Isai. 53. 8.

Psal. 13. vitæ, per summum scelus calumniantes, & *Psal. 13.* Dominus * in generatione justa est, id est, favet Deus sæculo, ætati, in qua vivunt sancti.

Psal. 13. *El tiem.* *po, en que* *ay justos* *tiene a* *Dies por* *suvo,* *3* *Traditio-* *nes sacra.* *Deut. 32.* *7.* *Psal. 77.* *5* *Tom. 1.* *contro. li.* *4. de ver-* *bo dei non* *scripto.* *4* *Patres,* *qui dican-* *tur in sa-* *cro sermo-* *ne.* *1. ad Tim.* *5. 1.* *1. Joan. 2.* *12.* *Hieron. in* *Isa cap. 3.* *Aug. in* *Psal. 77. v.* *12.* *Plut. in* *Laconicis* *Mos ju-* *norum as-* *turgendi* *senioribus* *apud Spar-* *tiatas.*

Pristinam Priorem, forte primam, non solum eam, quæ fuit tempore diluvii, ex qua peti poterant manifesta argumenta supplicii impiorum, & salutis justorum; sed etiam eas, quæ diluvium præcesserunt, ex quibus, cum homines quam diutissime viverent, multam experientiam de improborum infelici exitu, atque justorum felicitate & incolumitate colligere poterant. Ait itaque Baldad; Consule annales pristini temporis, & quæ prioris sæculi homines multa experientia testata, & perspecta nobis tradiderunt, repete. Quibus sane verbis aperte indicat, apud illos viguisse traditiones aliquas ad fidei, & morum doctrinam spectantes, quæ semper apud fideles summa veneratione susceptæ, & conservatæ fuerunt; contra quam nostri temporis hæretici nugantur. Similibus namque verbis hujusmodi Traditiones commendantur, Deutero. 32. Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: majores tuos, & dicent tibi, & Psal. 77. Quanta mandavit patribus nostris, nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera: filii, qui nascentur, & exurgent, & narrabunt ea filiis suis. Hoc vero seniorum studium tradendæ veræ doctrinæ junioribus tunc in primis necessarium erat, cum veræ doctrina non erat in formam librorum redacta, neque tam chartæ & atramento, quam memoriæ commendatæ. Sed de traditionibus hic non plura, de quibus inter alios non tandem graviter & eruditè multa præclara tradidit noster Robertus Bellarminus, eodem pertinet quod sequitur.

Diligenter investiga patrum memoriam, id est, eos, qui nos ætate & sæculo præcesserunt: hos enim solet scriptura appellare Patres. sicut enim pater filio major est, ita quicumque senior nomen, adeoque vicem parentis obtinet. sic Paul. 1. ad Timoth. 5. ait: Seniorene ne increpaveris, sed obsecra, ut patrem: juvenes, ut fratres: anus, ut matres. Idemque nomen senectuti Joannes tribuit. 1. cap. 2. cum ait: Scribo vobis filioli, scribo vobis patres; scribo vobis adolescentes, scribo vobis infantes; scribo vobis juvenes. Patris nomen pro sene ibi accipi debere, docet Hieronymus. Sicut & Augustinus in Psal. 77. Coram patribus eorum fecit mirabilia. de Moyse & Aaron, quod seniores essent, & populi res curantes, intelligit. res apud omnes certissima. Quare Telcerus (referente Plutar.) interrogatus cur apud Spartiatas consuetudo esset, ut juniores assurgerent senioribus? Respondit: ut in eis, qui nihil attinent,

honorandis magis honorent parentes. Et Romanæ (scriptore Gellio) senes ad Deum prope, & parentum vice colebant. Hinc perspicuum est, non esse solidum id discrimen, quod tradit hoc loco D. Thom. ut generatio pristina ad antiquiores referatur, & patrum memoria ad progenitores. Sicut neque id, quod idem D. Thom. & Cajet. observant, Baldad præcipere, ut Job consulat scripta relicta à patribus antiquis. de hujusmodi enim scriptis nihil certi constare potest: nam antiquissimæ illæ columnæ ab Adam, Seth, & eorum nepotibus inscriptæ, marmorea, & ahenea, characteres quosdam, & figuras mathematicas pro siderum observatione potius, quam ullam historiam, aut exquisitam de Deo, & ejus providentia doctrinam habuisse dicuntur; neque si habuerint, ad eam tunc scripturam videretur Job à Baldad mittendus. Nihil forte tunc aliqua essent sacra volumina apud fideles conservata, qualis ab aliquibus existimatur liber Prophetiæ Enoch, cujus meminit Judas Apost. Tum etiam illud alterum monumentum, quod Noe in lapide inscripsisse ad æternam diluvii, & totius rei gestæ memoriam scribit Berosus. lib. 2. antiquit. Sed apocrypha omnia. Quare hic tantum rerum gestarum memoria per manus tradita significatur.

IX. (Hesterni quippe sumus, & ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram.)

1. Quid dies hesternus, quid heri & nudius tertius significant in sacris.
2. Particula, Et, aliquando causalis. Scire ad sensum, & experimentum.
3. Vita brevitas, & rerum inconstantia difficultatem cognoscendi afferunt.
4. Quid in vita, cum umbra similitudine considerandum.
5. Cor intelligentiæ sedes. Quid os sapientum esse in corde. Quid proferre de corde eloquia.

Hesterni. Non est (inquit) nostræ tantum memoriæ fidendum, quorum est vita brevissima: atque experientia aut tenuis, aut non valde repetita & confirmata. Dies hesternus, tempus præteritum, proximum, pariterque brevissimum significat, sicut David dixit ad Ethai, 2. Reg. 15. Hieri (nuper) venisti, & hodie compelleris nobiscum egredi et 4. Reg. 9. Si nō pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum ejus, quem vidi heri (nuper) effusum, ait Dominus, &c. solet etiam conjungere scriptura, heri, & nudius tertius, & tunc continuationem quandam ad aliquos dies proxime præteritos significat.

Et, pro-

Romani
apud Gel-
lium li. 2.
c. 14.
D. Thom.
Cajet. cū
D. Thom.
Columnæ
duæ in feri-
ptæ à ne-
potibus
Adam.

Judas 1. 14.
Beros. li.
9.
antiquit.

Dies he-
sterna,
quid signi-
ficer.
2. Reg. 15.
20. 4.
Reg. 9. 26
Heri &
nudius
Tertius
quid signi-
ficer.

21 Et, propterea, ideo Ezech. 23. *In via fororis tua ambulasti, & (propterea) dabo calicem ejus in manu tua.* Propterea (inquit) oportet nos multa ignorare, atque valde tenuem experientiam collegisse, proprie non scimus quæ scientia experimentalis est, & per sensus collecta ex singularibus: nam (Jadagh) quamvis sit mentis & intellectus, sed frequenter est sensus & experientia.

Quoniam sicut umbra. Plerique referunt ad futurum: Fere nihil est quod viximus adhuc, quod vero vitæ reliquum est, non aliter dilaberetur & evanescet, quam umbra. sic fere Olympiod. Sed commodius, ut ad præteritam vitam, vel in communi ad vitam brevissimam pertineat: Multa (inquit) nos ignorare oportet, cum hesterni simus, & non diu vixerimus tum etiam cum id, quodcumque vitæ fuit, adeo leve fuerit, ut de rebus judicandis nullum nobis spatium satis tranquillum concessum fuerit, quo perfectam cognitionem comparare possemus: sicut ait Ecclesiast. c. 1. *Cunctæ res difficiles, non potest homo eas explicare sermone: non satiatur oculus visu, neque auris auditu impletur,* (id est) præterquam quod res ipsæ intellectu & explicatu difficiles sint, non possumus illas plene intueri, audire, aut alio sensu perfecte de illis judicare, nam abeunt citissime. Hoc illud est, *vita brevis, ars vero longa, experimentum fallax, &c.*

4 Sicut umbra. Cum in hac vitæ humanæ comparatione cum umbra, quæ in sacris libris frequentissima est, multa insint, non constat, ex quanam potissimum re hoc in loco peratur similitudo: nam umbra potest indicare id quod manet, & nihil habens solidæ substantiæ: aut male fidam stationem sub umbra, & protectionem fugacem: nam qui sub illa dormiat, proditur statim, atque traditur radiis solis, aut vero celeritatem incredibilem vespertinæ umbræ, quæ præcipitate sole, fugit celerius, aut imminutionem, & decrementum, matutinæ umbræ, quæ ascendente sole, extenuatur. Sed, ut uno verbo dicam, quidquid in umbra fugax, labile, breve est, significari à Baldad potuit. Umbra tamen consideratio, non omnino brevis est, diutius namque sub illa quiescendi nobis erit, cum iterum capite 14. recurrerit.

X. Et ipsi docebunt te, loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.

5 Adem (inquit) doceberis ab illis, quæ à me audisti. Illud autem, *de corde proferent* indicat magnam sapientiæ copiam repositam in mente & corde senum: nam cor in

scriptura sæpe dicitur cognitionis & intelligentiæ sedes. Inde cordatus homo, sapiens aut eruditus: stultus autem, excors, non habens cor, carens, indigens corde. Hinc Eccl. 21. *in ore fatuorum, cor illorum: & in corde sapientum os illorum.* videlicet os reconditum & conjunctum cum intelligentia habet alter, alterius vero cor non minus patet, quam ipsum os. Tum etiam cujus cor in ore est, non profert de corde verba, nil arcanum, nihil reconditum, nihil homine sapiente dignum loquitur: atqui *de corde profert eloquia*, ea loquitur quæ in cordis penetralibus, tanquam in thesauro abscondito reposita erant, & quæ prius concipiuntur, & attenta meditatione intus formantur, quam edantur in lucem. Tandem illud non esse loquendum, quidquid in buccam venerit, nisi ex corde præveniat, sapientiæque jussu et præscripto, solent enim irrationales alii animi motus multa quoque loquenda suppeditare. diximus, de hoc aliquando plura.

XI. Nunquid virere potest scirpus absque humore? aut crescere carectum sine aqua?

1. Ex naturalibus peti similitudines, & documenta morum id familiare fuisse Syris, & Palestinis, in eo genere excelluisse jobum, & illius amicos & postea Salomonem.
2. Quid Scirpus, Quid papyrus, qui utriusque planta usus. explicatus Moyses & Isaias.
3. Quid Carectum in Hebræo & Græco. Quid virere, & crescere.

Rem de impiorum infelici exitu, quam probandâ susceperat, & veterum monumentis constare dixerat, nunc quoque rerum naturalium exemplo confirmat. Id quod familiare est sacris omnibus scriptoribus, ut sublimiores & reconditiores veritates explicet ex sensibilibus. Acute namque Tertul. dixit in hanc rem, eundem esse naturæ auctorem, qui gratiæ, proptereaque naturæ opera cum gratiæ mysteriis quodammodo consonare, atque adeo multa, ad componendos mores, salutaria documenta ex natura petenda esse. Idque præ cæteris nationibus Syri et palestini natura & suo ingenio ad eam rem nati, observarunt. De qua re Hieron. in Matt. 81. dixit: *Familiale est Syris & maxime Palestinis ad omnem sermonem suum parabolas jungere, ut quod per simplex præceptum teneri ab auditoribus non potest per similitudines, exæplag, teneatur.* id quod cum in aliis sacris scriptoribus, prophetisque præsertim, atque Davide Rege summa cum legenti voluptate perspiciamus, cumque in eo genere excelluisse videatur Salomō, qui

intelligentiæ sedes.

Eccl. 21. 29.

Quid sit habere os in corde, aut cor in ore.

Quid profert de corde eloquia.

Vide c. 3. v. 1. & 2.

Tertul.

Syri, & Palestini ex naturalibus multa ad mores dixerunt.

Hier. in c. 1. sup. Matth.

ut 30.

Vitæ celerior & vanior umbra.

Cor sedes

3. Reg. 4. ut 3. Reg. cap. 4. dicitur, *Locutus est tria millia parabolas*, quod Josephus lib. 8. antiq. ca. 2. sic explicat: *Composuit parabolarum, ac similitudinum libros ter mille, cuiuslibet speciei plantarum suam adhibuit parabolam ab hysopo usque ad cedrum*. Tamen in eo quoque sapientiæ genere neque Job, neque ejus amici inferiores videntur: nam magnificentissimis similitudinibus utuntur ductis ex rebus naturalibus, inter quas hæc *scirpi* & *carecti* non est ultima.

2
צִימָה צִמָּה
Humanam itaque felicitatem comparat Baldad cum herbis quibusdam palustribus, quibus abundanti perpetuoque humore opus sit, ut vireant, ut quæ valde infimæ sint, & cito exarescunt. *Scirpus* in originali à bibendo, nam *Gama* bibere, aut exsorbere est, eam vocem Latinus interpres, *juncum* reddit, Isai. 35. *Viror calami & junci*. & *papyrus*, Isai. ca. 18. *In vasis papyri super aquas &c.*
LXX. eodemque modo Septuaginta hoc loco *Papyrus* habent Græce. quamvis in versione Latina *Scirpus*, redditum sit. Et quidem sicut *Scirpus*, ita etiam *papyrus* planta est, nascens in palustribus ægypti, aut quiescentibus Nilis aquis, ubi evagante stagnant duo cubita non excedente altitudine gurgitum, brachiali radice crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem fastigiato. ut Plin. scribit, consentiente etiam
Plin. l. 13. c. 13. Theophrast. quæ, ut Strabo ait, Ægypto & India peculiaris est: & in Syria quoque nascitur, ut idem Theophrast. scribit. Unde quasi ex re familiari, & maxime nota Syri
Plat. ca. 9
Strabo. hi, & hysitani potuerunt similitudinem pertere. Et conjectura mihi est, non esse eum, quem nos *juncum* appellamus, *juncus* & *juncia*, nam Hebræi dicunt, esse genus arboris levissimæ. ita R. Levi ait in libr. radicum, & R. Mardochai in suis concordantijs. & ait appellari *Scirpum*, *juncum*, *arundinem*, *papyrus* (id est) *lignum levissimum*, unde sunt naves. quod cum *papyro* Plinij optime congruit: nam ait ex *papyro* texti navigia. Quod licet videri posset ad navigiorum tantum tabulatum commissuras infertiendas; (nam Herodotus tradit Ægyptios naves fabricare ex spina, compages vero introrsum ex Biblo facere ex amputato papyri vertice) tamen ipsam præcipuam materiam, et tabulatum cymbarum ex hac levissima arbore confici, satis probat ille Isaiæ locus c. 18. *Mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas*.
Exod. 2. 3. Tum etiam Exod. 2. sumpsit fiscellam *scirpeam*, & linivit eam bitumine ac pice, posuitque intus infantulum & exposuit eum in *carecto* ripæ fluminis. Ex nostris autem juncis nihil hujusmodi confici potest: sicut neque apti sunt ad alios usus, quos *papyro* tribuit Plinius,

videlicet, quod radicibus pro ligno utantur, neque ignis tantum gratia, sed ad alia quoque utensilia vasorum.

Carectum vero aliquando vulgatus vertit loca Palustria. Genes. 41. ferte quod *carectum* non nisi in locis palustribus inveniatur. Alij *gramen* vertunt: aut *graminetum* vel *pratium*. Nobis vox Latina sonat *Carrizo*. Sed herbam esse qua boves libenter pascantur et saginentur, ex Genes. 41. constat in Pharaonis somnio. Putabat se stare super fluvium, de qua ascendebant septem boves, pulchra & crasse nimis, & pascebantur in locis palustribus, ubi Septuaginta eandem fere vocem Hebræam (*Achi*) retinuerunt legentes: *Pascebantur in Achi*: quod aliqui non pro loco, sed pro solo herbofo, & uliginoso accipiunt. Et Hieron. in traditionibus docet, *Achi*, esse vocem Hebræam, non nihil mutata & significare paludem. Certe vox illa Græce, *Achi*, transfertur viriditas, Eccles. 40. cum dicitur: *Super omnem aquam viriditas, & ad oram fluminis ante omne fœnum evellitur*. Quo significatur mollissimum, & maxime tenue graminis genus, atque quod citius quam fœnum maturescat & vireat, colligi solere ante alias herbas pro pabulo & sagina boum: quare hoc nostro loco Septuaginta, quamvis Latine redditum sit *pratium*, tamen Græce habetur (*Butamos*) quem dicunt nomen habere ex eo, quod boum pabulo secetur, atque fruticem esse palustrem, caule admodum levi, folio arundinis, fructu nigro, mali amplitudine, cujus Theophrastus meminit.

Sed qua ratione ex his confici, petive debeat similitudo, versiculo sequenti explicabimus. Pro *Virere* autem est, in Hebræo *Gaah*, quod est elevare, crescere, & per translationem superbire, atque ita LXX. reddiderunt, *Aut exaltabitur pratium sine potu*: quæ translatio eleganter conveniet cum felicitate impiorum, in qua cum crescunt, tumunt, extolluntur, atque superbiunt. Sed interpres significanter etiam dixit, *Viret*, nam incrementum illud atque superbia crescentis *scirpi* cum virore conjuncta est. *Crescere* autem proprie est multiplicari, augeri, atque inde habet nomen Hebræum suam etymologiam, namque dicitur *carectum* quasi frater, quod ex una radice multi fratres (nos dicimus filios) multiplicentur, & exurgant.

XII. Cum adhuc sit in flore, nec capiatur manu, ante omnes herbas arefcit.

1. Flos in Hebræo quid, Mensis novorum quis dicatur.

2. Vul-

3
Carectum
quibus aliis
vocibus
vertatur
ab inter-
prete.
Gen. 41. 1

LXX.
צִימָה

צִימָה
Hieronymus.

Eccles. 40.
16.

LXX.

Butamos

Theophrastus lib. 1.
histor.
Plat. cap. 8.
צִימָה

2. *Vulgati interpretis diligentia, & eruditio.*

Flos Papyri ad coronandos Deos. Papyrus coronaria, corona Christi patientis qualis. Militum aliorum illudentium, similia exempla. Humanus splendor flos papyri.

3. *Humana felicitas absque fructu flos. Beneficentia iustorum qualis. Illustratus Ecclesiasticus.*

I.
Flos in
Hebræo
quid.

אב
אבר

אברב

Exod. 13.

4.
Quis sit
mensis no-
vorum.

Levit. 2.

14.

Cant. 6.

20.

LXX.

In flore, propriè in virore suo. Si nimium premere velimus vocem Hebraicam, quamvis barbarè, significanter tamen redderemus, in paternitate sua. quod Latine diceremus, cum parturiret: non tamen ad patris vim quàm matris fecunditatem respicientes. Nam (Ab) pater est: inde (Ibbo) virgultum, aut lignum virens, in eo videlicet tempore, quod est parens novarum frugum & frondium, videlicet in mense, qui Hebraicè dicitur (Abib) & componitur ex fine Martii, & initio Aprilis, qui dicitur Exod. 13. Mensis novarum frugum, & Exod. 23. Mensis novorum: tunc enim videntur gigni nasci, innovari, & virere omnia. Quare ad spicas adhuc viventes Levit. 2. & ad fructum nondum maturum accommodatur, Cantic. 6. Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium (Septuag. Gentimina, aut flores, vel fructificationem. id quod statim, per florere & germinare exponitur) Si floruisse vinea. & germinassent mala punica: Similiter igitur hoc loco, flos accipitur pro germinatione etiam fructus immaturi, qui non debet ante tempus carpi manu, nec demitti. In applicatione hujus comparationis quadrabit felicitati vigenti adhuc & florenti: tum etiam viribus, & corporis valetudini integris.

2
Commen-
data Lari-
ni inter-
pretis dili-
gentia.

Plinius.

Athe. I. 15

Plutarch.
in Agefi-
lao.

Sed cum *floris* meminit, non possum non mirari Latini interpretis, tum eruditionem, tum diligentiam incredibilem: nam cum aliter videretur ex proprietate Hebraici vocabuli legendum, ut jam indicavimus, ipse *florem* vertit, quod sciret juncos, aut papyrus floribus quibusdam commendari. Sic enim Plinius loco indicato ait de papyro: Semine nullo esse, aut usu ejus alio, quàm *floris* ad Deos coronandos.

Licet enim Athenæus asperè eos ridere videatur, qui putarunt è papyro, & rosis coronas fieri, idq; non minus absurdum esse, quàm si ex allio, & rosis texeretur, utpote papyro grave aliquid & canosum olente: tamen præter Plinium, Plutarchus etiam scribit Agefilaum papyro coronaria delectatum fuisse, eamque discedentem à Rege petiisse & accepisse. ad quod respexisse potuerunt milites illudentes Christo assertori atque plectentes coronam, non roseam, non laure-

am, neque herbaceam, sed *spineam*, id est, junceam, aut papyraceam, quod divinitati illius non floribus junci, aut papyri, sed acutissimis cuspidibus, spinisque juncorum per ludibrium supplicare videretur. Et quidem ferunt etiam (scribente Alexandro) milites in exercitu Pharnacis, tumultuaria coacta manu latiore illi scirpum, dum ipsum in regem assumunt, pro diademate dedisse. Atque similem jocum factum esse infano cuidam Carabæ ab Alexandrinis in odium & ludibrium Agrippæ Regis, scribit Philo contra Flaccum his verbis, Miserum hunc in superiori quodam loco statuunt, ut spectari posset ab omnibus, moxque capiti diademata imponunt papyraceum, pro paludamento corpori *stoream* induunt, pro sceptro fructum arundinis humi sublatum, quidam ei dedit in manum, sic ornatu Regis insignis, & in Regem transformatum, more Histrionico adolescentes perticas in humeris gestantes stipabant pro satellitio: tum alij salutatum accedebant: alij sibi reddi jura petebant: alij consulebant eum de re publica. Simillimum profectò etiam illud cum ad Christum Iesum purpura per ludibrium indutum milites (ut Ioannis ait) Veniebant & dicebant: Ave Rex Iudæorum: accedebant enim quasi salutantes, & jura responsaque petentes. Igitur, ut ad papyraceos flores, ex quibus Deorum, aut Regum coronæ texebantur, redeamus, certè cum hoc loco Baldad meminit *floris* juncei, aut papyracei, omnem humanæ vitæ splendorem, honorem, dignitatem, gloriam significasse videtur, videlicet insignia regalia, & honores illos, qui propè ad divinos accedunt.

Ante omnes herbas arescit. Rectè congruunt quæ ex Plinio adduximus, nullum esse fructum junci aut papyri, præter flores, & sicut ante alias herbas florere, virereque videtur, ita etiam ante alias herbas aut depascitur à bobus, & aliis bestiis: aut cum aruerit ante alias, ad pabulum præbendum colligitur, & avellitur à bubulcis. Quod ad hanc quoque felicitatem impiorum explicandam Ecclesiasticus adduxit, fortè ex hac Baldadi sententia depromptum cap. 40. Super omnem aquam viriditas (viride gramen juncus) & ad oram fluminis (ibi enim nascitur in locis palustribus) ante omne fœnum evellitur (utpote quod citius quàm aliæ herbæ arescat, & opportunum pabulum præbeat. Huic autem misericordiam & beneficentiam iustorum opponit) gratia sicut paradisus in benedictionibus & misericordia in sæculum permanet. Ubi elegans est antithesis inter oram fluminis aut loca palustria, & paradisum, illa enim aut

Mat. 27.

29.

Mar. 15.

Ioan. 19. 2

Christi Iesu corona spinea qualis.

Alex. li. 3 cap. 28.

Phil. lib. in Flaccu.

Ioan. 19.

3.
niss.
Pli ana
Hum tas
foelici que
flos ab
fructu.

Ecc. 40.

16.

Beneficentia & misericordia iustorum.
Antithesis.

aut juncis, aut caricibus plena sunt, hæc verò pulcherrimis ac fructiferis arboribus; juncorum, & caricum fructus nullus, at paradisi, & arborum benedictionis, id est, fructus & proventus uberrimus: carices & junci cito exarescunt, at fructus bonorum operum permanet in sæculum sæculi. Sed suam similitudinem persequitur Baldad in sequentibus.

**XIII. Sic viæ omnium, qui obli-
scuntur Deum, & spes Hypo-
critæ peribit.**

1. *Hujus comparationis consicienda ratio opti-
ma. Perire quid. Quid perire impiorum vi-
am, iustus arbor perpetuè virens.*
2. *Via in sacro Sermonem quid, an singulariter
vel pluraliter via sint idem.*
3. *Recordari, & oblivisci ad amorem, vel ad con-
temptum referri. Obliviosi dicuntur impij
potentiores, explicati Ieremias, Hoseas,
Paulus.*
4. *Hypocrita quid, & unde dicatur, omnes im-
pij Hypocrita, præsertim iudices & princi-
pes. Inconstantia rerum humanarum Hy-
pocritis.*

V.
Perire
quid.
August.
Opera im-
piorum
divina
gratiz hu-
more de-
stitutæ a-
rescunt.
Olympio.

VT constet vis similitudinis, ab extremo verbo incipiendum. Peribit, destruetur, auferetur, perdetur. Est verò apud plerosque hic sensus, Opera & consilia impiorum, quia divina gratia, & ut ait Augustinus, divina misericordia destituta sunt: oportet tandem tanquam sine humore are- scere, convelli, & extirpari radicitus, atque perire. Paulò aliter Olympio. conficit similitudinem, *Quemadmodum (inquit) fieri non potest, ut scirpus, carectumve aut adolescas, aut demetatur, nisi humorem ante combiberis: quin etiam omnis herba nisi irrigata fuerit, exarescit: sic & rerum florens status sine pietatis studio per- manere non potest.*

Optima
consicien-
da hujus
similitudi-
nis ratio.

Sed cum hic sensus verissimus sit: existi- mo tamen aliter comparationem hanc con- ficiendam: Sicut juncus, carix, gramen, nul- lum ferunt fructum, sed dum illis suppetit humoris copia, virent, in virente autem diutius consistere non possunt, nam tota il- la herbescens viriditas abit in nihilum, & subito sine fructu exarescit; sic sane viæ, vi- taque impiorum post brevem aliquam fœ- licitatem sine optato frustrata, misero exitu concluditur. Quare potissimum intendit Baldad humanæ fœlicitatis finem cum ex- trema illa ariditate comparare.

LXX.

Quod clarius Septuaginta expresserunt: *Sicut erunt novissima omnium, qui obli- viscuntur Deum.*

Quare, viam perire, est vitam misera-
biliter finire: sicut & Psalm. 1. dicitur: *Novit Dominus viam iustorum, & iter impio- rum peribit.* Nisi fortè brevitæ quædam hu- manæ fœlicitatis significetur: ita ut *Viam* & *spem perire* sit, subito in eas angustias re- digi, ut homo progredi non possit, & re- vocetur de via in medio annorum. Propterea- que in eo Psalmo comparatur iustus cum arbore, quæ plantata est secus decursus a-
quarum; quæ fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet, & omnia quæ eumque faciet, prosperabuntur. id est: arbore quæ nunquam exarescit, sed perpetuè vi- ret, tam vere, quàm hyeme. cuiusmodi, pal- ma est vel oliva, vel laurus. Psalm. 15. Sic-
ut oliva fructifera in domo Dei. & Psalm. 91. 10. Sicut palma, & quasi Cedrus. hæc omnes ar- bores diutissime vivunt, atque in prover- bio sacro est: *Secundum dies ligni erunt dies populi mei.* nos dicimus: *Vivira por pennas,* illis dicunt: *Vivira por arboles.* Nunc nonnihil de vocibus singulis.

Impiorum
novissima
arescunt.
Psalm. 1. 6.
Viæ via;
storum
pereat.

vers. 3.
Iustus ar-
bor perpe-
tuo vi-
rens.

Psalm. 15.
ut oliva
fructifera
in domo
Dei. &
Psalm. 91.
10.
Sicut palma,
& quasi
Cedrus.
hæc omnes
arbores
diutissime
vivunt,
atque in
prover-
bio sacro
est: Secun-
dum dies
ligni erunt
dies populi
mei.
nos dici-
mus: Vivira
por pennas,
illis dicunt:
Vivira por
arboles.
Nunc non-
nihil de
vocibus
singulis.

2.
Via viven-
di ratio, &
consuetu-
do.

Via unde
dicta.

Heb. 13. 10.

Via, cum
pluraliter
dicuntur
quid.

Vid. Fr. 26.

Ribera

Hosea.

4. v. 10.

Psalm. 18. 6.

Iob. 40.

14.

Prov. 8. 22.

Psalm. 24.

11.

Psalm. 76.

14.

Sic via. Via in sacro Sermonem, est viven-
di ratio, institutum, consuetudo, in qua
quis versatur, & quam continuè calcatur, &
terit iteratis studiorum, & actuum gressi-
bus, nos non tam consuetudinem, quàm
studia & conatus alicujus, gressuum, & am-
bulandi nominibus explicare solemus.
enque passos, andatis. In Hebræo autem poti-
us consuetudine (via) dicitur, videlicet, a
calcando & terendo, quasi trita & calcata.
Et rectè via, vita dicitur: namque viven-
do aliò tendimus. *Non enim habemus hic ma-
nentem civitatem,* id est, in qua manere, &
quiescere possumus, sed futuras quietas se-
des inquirimus. Quod verò quidam ob-
servant, cum dicitur via in singulari, signi-
ficare vitæ rationem, & institutum, cum
verò in plurali via, significare opera, & sin-
gulares actiones, non est valde constans
firmumque discrimen in Scriptura: cum
Psalm. 18. dicatur: *Exultavit ut gigas ad cur-
rendam viam,* id est, ad peragenda opera si-
bi demandata. Et sicut Iob 40. dicitur: *Ipse*
est principium viarum. id est, operum Dei:
eadem ratione Proverb. 8. dicitur: *In initio*
viarum suarum. Hebraicè: *Via sua,* Tum et-
iam, sicut pluraliter dicitur Psalm. 24. *Uni-*
versa via Domini (opera) misericordia, & ve-
ritas: ita Psalm. 76. singulariter dicitur: *Deus*
in sancto (id est, in tabernaculo, vel in arca,
ubi instrumenta illa, vel signa divinorum
operum, Virga, Manna, Legistabulæ) *via*
sua, id est, opera, & operum atque agendi
ratio, nam subditur, *Tu es Deus, qui facis mi-*
rabilia. Ergo, tam via, quàm via, vitam, vi-
ta in

ta institutum, actiones, operaque omnia complectuntur.

3. *Recordari* Qui obliviscuntur Deum, id est, qui divi-
aut obli- nam legem non curant, non faciunt, negli-
visci ad gunt, sicut enim dicitur: Deus misericordia re-
quid re- cordari. Abacuc. 3. cum illam exhibet homi-
feratur. ni, cum verò illam justè denegat, dicitur:
Haba. 3. 2. oblivisci misereri Deus. Psalm. 76. Sic etiam
Ps. 76. 10. homo dicitur Dei oblivisci, cum illum con-
Oblivio temnit, atque recordari, cum debitum illius
affert legi & præceptis obsequium impedit. Qua-
contem- re illud neglectum quendam affert: Omnes
ptum. amatores tui obliti sunt tui, teque non quarunt,
Ier. 30. Iere. 30. sicut è contra, sollicitudinem, & a-
Ier. 30. morem: Nunquid obliviscitur virgo ornamentis
14. suis. Ier. 2. & Esa. 49. Nunquid oblivisci potest
Ier. 2. 32. mulier infantem suum, ut non misereatur filio u-
Isa. 49. 15. teri sui? Sed quidem hoc peculiari cogno-
mine, *obliviscensium Deum*, videtur Baldad
Obliviosi potentiores quosdam impios judices, ma-
cogno- gistratus, principes superbissimos notare,
men po- qui cum potentia & dominatione insole-
tentioru scant, nullum numen superioremq; domi-
nationem agnoscere videntur, quod est, Dei
omnium iudicis oblivisci. Sicut ille qui dice-
bat: Ego feci memetipsum. De huiusmodi ma-
gistratibus dicitur Danielis 13. Everterunt
sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ne vi-
derent cælum, nec recordarentur iudiciorum iusto-
rum. Atque cum ad eosdem judices atque
principes scribatur Psalm 49. qui incipit:
Stetit Deus in synagoga Deorum, tandem sub-
jungitur: Intelligite hæc, qui obliviscimini Deum.
Hof. 4. 1. Ergo hæc Dei oblivio est illa Dei ignoratio,
de qua Hoseæ. 4. Non est scientia Dei in terra,
quæ non est levis ignorantia sed gravissi-
ma, crassissima, & quam vocant, affectata,
cum homo nescit, atque scire respuit, & ita
obliviscitur, ut recordari renuat. Quare in
eodem vate subjungitur commercium hu-
jus oblivionis supplicium: Conticuit populus
meus, eo quod non habuerit scientiam. Quia tu
scientiam repulisti, repellam te: & oblita es legis
Dei, obliviscar filiorum tuorum & ego. Hi ergo
sunt de quibus Paul. Rom. 1. Non probave-
rant (nulla signa neque argumenta præbu-
erunt suæ agnitionis divinarum rerum: vel,
non æstimaverunt, nullo pretio habuerunt
Deum cognovisse, ita divinam cognitio-
nem oblivioni tradiderunt, ut ex proprieta-
te verbi Græci colligitur. Tum etiam illud
habere etiam ex Græco est possidere, tenere:
quod ad id quod memoria tenetur, & acci-
pitur etiam referri potest) Deum habere in
notitia. Propterea diviti illi nimium divini
judicii, atq; providentiæ, contemptori, at-
que oblivioso, dictum est: Recordare. videli-
cet, Agnosce nunc tandem divinam provi-
dentiam, quæ munus atque vitæ conditio.

Pined. Tom. I.

nem commutare hominibus solet. Hi er-
go obliviosi sane libere, secure, & impu-
denter etiam peccant, nam hæc omnia af-
fert oblivio.

Et spes. Id est, in quo spes suas collocarat,
unde sibi lucris & commodi percipiendi u-
beres fructus, & ingentes proventus pol-
licebantur. Hypocrita (*Chaneph*) qui externa
facie internam sanctitatem mentitur, pro-
priè, qui alieno colore infectus est: pro-
ptereaq; tanquã maculatus & pollutus ha-
betur. Quare vox originalis non solum hy-
pocritam significat, sed etiam pollutum &
contaminatum; color enim, in quo natus
non est, atque ex interna humorum & qua-
litarum contemperatione ortus non fuerit,
quamvis color optimus sit, macula tamen
videtur esse: non aliter in eo, qui internam
sanctitatem non habet, macula esse vide-
tur, fucata illa sanctitatis species.

Tum etiam omnis peccator, hypocrita
appellationem meretur, cum sua celet con-
silia, tenebras amet, quod malum est ab-
scondat: quod boni speciem habere vide-
tur, ostendet, & in lucem omniumque con-
spectum proferat. Ergo Baldad Iobum
appellat hypocritam, cujus existimabat
tantum externam pietatis, & sanctitatis
faciem ementitam. Vel impios reges, &
principes hypocritas appellat, quod cum
regia dignitate & munere justitiam, mis-
ericordiam, defensionem, subventionem-
que pauperum, atque omnium miserorum
patrocinium, polliceri videantur, re ipsa
& opere nihil ejusmodi præstat. Potest
etiam inconstantia felicitatis humanæ di-
ci quædam hypocrisis, nam cum homo flo-
rens opibus, familia, domesticis, viribus
integris, amicorum satellitio, firmitatem
quandam, atque stabilitatem fortunæ ha-
bere videatur, sed subito convelluntur, &
evanescent omnia. Propterea cum spes hy-
pocrita, id est, divitum atque potentum,
peritura dicatur, id est, flores tantum ina-
nes, atque inutiles, fructum verò nullum
prolatura, rectè comparabitur non solum
scirpo, sed etiam *sicut nea* illi, quæ nullo fru-
ctu, sed foliorum tantum specie, atque vi-
riditate se commendabat, atque semel &
iterum, coloni fructum requirentis spem
fefellerat.

Propterea Iacobus ait, nihil esse di-
viti, de quo gloriari possit, quàm in humili-
tate sua, quoniam sicut flos sceni transibit, exorsus
est enim solcum ardore, & arefcit scenum,
& flos eius decidit, & decor vultus ejus deperit,
ita dives in itineribus suis marcescet. Non ali-
ter Paulus perituram hanc spem abjicien-
dam statim præcipit. 1. ad Timoth. 6.

Ll 2

Divi-

4.

חנף

Hypocrita
unde di-
catur in
hebræo.

Omnis
peccator
hypocrita.

Principes
impii hy-
pocritæ.

Humana-
rum reru
inconstan-
tia hypo-
crisis quæ-
dam.

Mat. 21.

19.

Luc. 13. 7

Iacob. 1. 7

1. ad Tim. Divitibus huius sæculi præcipe, non altum sapere, **6.17.** nec sperare in incerto divitiarum suarum. Quoniam spes hypocritæ peribit.

XIV. Non enim placebit ei vecordia sua, & sicut tela aranearum fiducia eius.

1. Extenuatio. Displicere ex Hebr. verbum accius.
2. Vecordia pro stultitia, quem stultitia gradum denotet. explicatus Salomon.
3. Divites inconstantes & stulti. Illustratus David.
4. Tela, domus aranea subtilitas. & prudentia carnis. Fiducia qua hoc loco. Arania opus subtile, sed inutile.
5. Ruinosa domus præscriptio. Quid fulcire ex Hebræo, quid capere.

1. **E**I, quidam referunt ad Deum, sed melius ad ipsum impium, & hypocritam. **Ezec. 6.9** Est enim idem sensus qui Ezechielis. 6. Displcebunt sibi met (supple improbis) qua fecerunt in universis abominationibus suis. & iterum cap. 36. Displcebunt vobis iniquitates vestrae. & scelera vestra. Cum autem ait: Non placebit, extenuatio est, id est, vehementer displicebit. Est autem extenuatio cum minus dicimus, quam significamus, contraria Hyperboli cuius exempla aliquando protulimus. Hæc autem displicentia cum fastidio quodam & tabescentia conjuncta est, eadem enim vox infra cap. 10. vertitur, *radere*. & Psalm. 118. *tabescere*. Alii vehementiorem significationem tribuunt, videlicet *abominari*, aut præ tædio & animi languore dissecari. R. Mardochai, *contendere, rixari, iurgari*. Ergo dissecabitur impius præ animi dolore & præ vecordia sua, tædebit illum suæ vitæ, secum ipse litigabit, rixabitur, quæ omnia ad mentis commotionem, & animi cruciatum & dolorem pertinent.

2. *Vecordia sua.* Spes vertitur fere ab omnibus Hebraizantibus, sed rectè à nostro interprete, *Vecordia*, stultitiam: nam (Casal) insanire est, affertque quendam stultitiæ gradum, quæ cum mutatione quadam, & inconstantia non solum cupiditatum atque desideriorum, sed etiam ipsius fortunæ & conditionis conjuncta est. Quare huius rei atque vocis significatio exprimitur ex illo Ecclesiastici. 27. *Stultus ut Luna mutatur*: & Proverb. 14. ad eandem significationem vocis illusione facta, dicitur: *Imprudencia stultorum errans*: utpote quæ præceptis & in-

constanter feratur de vitio in vitium. **Prov. 9.** Quare etiam cum Proverb. 9. *Mulier stulta & clamosa* describitur, explicatur quidem in quo illa stultitia consistat, videlicet in muliebri quadam & meretricia inconstantia cap. 7. *Garrula, vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians.*

Cum verò ad divites hæc inconstantia transfertur, videtur notari instabilitas, atque inconstantia fortunæ & divitiarum; quæ facile amittuntur & pereunt. Tum etiam *Vecordia* quædam & stultitia divitum, aut potius stulta quædam confidentia, qua infirmæ felicitati, & labili fortunæ nimium fidunt, à qua cum ceciderunt, nunc tandem se vecordes & insensatos, serò licet, agnoscunt. Eisdemque videtur notasse David Psalm 48. Cum enim studiosos quosdam divites illis verbis perstrinxisset: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*, subiungit statim: *Hæc via illorum scandalum ipsis* (Hieron. *Hæc via insipientia eorum*, id est, sua ipsa vecordia & insipientia, stultaque securitas est illis velut scandalum, quia in illud miserabiliter offendunt, & impingunt) *† & postea in ore suo complacerebunt*, id est, cum hoc ita futurum esset, tamen ipsi sibi ipsis placentes, verbis sibi blandiebantur, atque gratulabantur de tanta felicitate, quæ ad finem minimè illis placitura est.

Et sicut tela aranearum fiducia ejus. id est, nituntur rei omnino fragili, & quæ nullo negotio rumpitur. Quod verò interpretis dixit *tela aranea*, in fonte est, *domus*, nam in sua tela veluti suæ domi continetur, aservatur, tegitur: quæ quantumvis magno suorum viscerum impendio extracta sit, non est sane minus inutilis, aut imbecilla, quam curiosa & subtilis. Si enim huiusmodi huius sæculi sapientiam, prudentiam, artes, consilia consideres, mirabilem invenies subtilitatem, atque inveniendi & exco- gitandi exquisitam quandam solertemque tenuitatem.

Quod id videtur spectare Psalm. 89. *Anni nostri sicut aranea meditabuntur*, vel ex Septuag. Vaticanis, *Meditati sunt*: ita ut meditatio tribuatur annis in hunc sensum: Dum vivimus sæper meditamur, & machinamur fraudes, retia, laqueos, sicut aranea subtilia teximus, sed inutilia. *Sapientiores enim sunt filii lucis in generatione sua.* Sed, vel ex ipso fine imbecillitatem, inutilitatem, falsitatem sine firmamento & viribus agnosces. Septuag. *Fiduciam* videntur sumpsisse, pro locuplete & opulento divitis tabernaculo, cui ille

3. Quid sit divitum stultitia & inconstantia.

Sap. 4.5. Psal. 48. Ver. 13. 21.

Hieron.

† Dan de oios en mill nece- dades y de spues mucho alabarfe.

4. Tela domus aranea.

בית

Luc. 16. Prudentia carnis.

LXX.

Augst.] ille nititur, quod neque maiorem constantiam aut firmitatem habet, quam domus araneæ. Sic illi legunt: *Aranea evadet ejus tabernaculum*, & S. Augustinus: *Araneis implabitur tabernaculum ejus*: id est, iplo mortuo manebit domus inhabitabilis.

XV. Innitetur super domum suam & non stabit: fulciet eam, & non consurget.

Forte perstat adhuc in illa araneæ similitudine. Nam animalculum illud valde imbecillum, & malitiosum, atque sibi sapiens domicilium ædificat, in quo se tutum existimat, *sed non stabit*, neque consistet diutius: nam nullis firmis parietibus, aut munimentis constat: & quantumvis se evisceret homo, ut fulciet suam domum, nihil proficiet: Eleganter verò describit ruinosam domum, ædificatam sine ullo firmo fundamento, quæ nec pondus aliud sustinere potest, nec multis fulcris adhibitis sustineri, & consistere ipsa possit: quo significatur nimium sollicita cura impii divitis fulciendæ, stabiliendæ, confirmandæ domus, amplificandi facultates, familiamque universam; *sed domus super arenam ædificata stare non poterit*, nec poterit impius se, aut suos suasve rationes in tuto collocare, ruente domo comprimetur, & penitus corruet. **LXX.** *Si suffulciet domum suam, non stabit, & cum * cæperit, non permanebit.* Capiendi verbum respondet etiã originali voci, nam (*Chazak*) non solum fulcire & confortare, aut roburare est, sed etiam fortiter apprehendere, & retinere, & vi capere. Quare licet possit **LXX.** lectio Septuaginta referri ad ipsam, qui apprehendere & capere conetur suam domum, id est, continere & suffulcire illam, tum etiam inniti illi: sicut cum parietem, aut aliquid aliud apprehendimus, cui nitamur, sed tamen Olympiodor. ad Deum refert, divinamque ultionem, à qua eum comprehensus, captusque fuerit impius, non consistet: expugnabit nimirum Deus illius domum, in qua se tutum atque munitum existimabat. Vide quæ diximus cap. 5. Vers. 13.

* *

*

XVI. Humectus videtur antequam veniat sol, & in ortu suo germen eius egredietur.

XVII. Super acervum petrarum radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur.

XVIII. Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicer: Non novi te.

XIX. Hæc est enim lætitia vitæ eius, ut rursus de terra alii germinentur.

1. *Prima Hebraicorum antiquorum expositio. Iustus cum arbore nunquam arescente comparatio. Nexus & sententia vers. 16.*
2. *Hebraicorum antiquorum dissensio. Iuncus herba hortensis.*
3. *Nexus & sententia vers. 17. Iustus in adversis laetius crescit. Acervus quid propriè & quomodo alias vertatur à Vulgato.*
4. *Versiculi 18. nexus & sententia. Devorare quid. Conjectura probabilis hic fieri de vite mentionem, cum qua iustus comparatur.*
5. *Nexus & sententia vers. 19. lætitia de plantarum & agrorum ubertate & viriditate dicitur.*
6. *Proponitur Græcorum interpretatio harum sententiarum, de impiorum interitu, præcipuè vers. 16. Humectus in Hebræo quid. Notata versio regiar. Illustratus Vulgatus.*
7. *Nexus & sententia vers. 17. Papyri radices densæ & duræ. Cur impij inter petras commorari dicantur.*
8. *Vers. 18. & 19. nexus. Deus quasi per ludibrium irridens impios.*

Prima ex Hebræo harum sententiarum interpretatio, & nexus.

Vers. XVI.

Locus plane difficilis, & obscurus. Sed in tanta obscuritate operæ pretium fuerit, quod fieri possit, brevissimè & simplicissimè unum, aut alterum verosimilem sensum, atque omnium harum sententiarum nexum convenientem proponere. Primò itaque Hebræi, atque Hebrai-

1.
Prima Hebraicorum antiquorum expositio, & nexus.

L1 3

zantes

Vatab. zantes, Vatabl. Isidor. Clarius, Hebræus a-
Isid. Clar. pud Cajetan. post adductam caricis, & jun-
 ci similitudinem ad impiorum momenta-
Psal. 1. 2. neam felicitatem explicandam existimant
 nunc aliam opponi de diuturna, atque im-
 mortali felicitate piorum. Cum (inquit)
 velut inutilis scirpus sit improbus, justus e-
 contra est velut arbor; *Qua secus decursus a-*
Iusti cum *quarum plantata est, & humecta videtur, est-*
arbore co- *que re ipsa, antequam Sol æstivo tempore*
paratio. *accedat, & illi immineat: tum enim post-*
quam Sol æstivus in illam incubuerit, nihil
timet venientem æstum: nam non solum
non flavescit, neque exarescit, sed tunc vi-
ret potissimum, novaque germina & stolo-
nes profert. Non enim est sylvestris planta
aut herba palustris, sed arbor hortensis.
Pagnin. Non enim *ortum*, sed *hortum* legunt Pagn. &
Regia. Regia. In *horto suo ramus ejus tene egredietur.*
Vatab. Vatab. *Supra hortum rami ejus extendunt se.*
Tygar. Tygar. *Propago tenera prodibit in horto.* He-
Cajet. bræus apud Cajetanum, *In horto suo ramus*
ejus egredietur. nam vox originalis (*Gan.*)
hortum, aut paradisum significat, neque
alia ratione redditur à Vulgato, præter-
quam hoc loco.

2. Sed in hac quoque interpretatione non-
 nihil est discriminis: Nam Cajetanus exi-
 stimat, comparatum esse impium junco,
 absque humore, & sine aqua in loco non li-
 moso, at justum nunc comparari cum jun-
 co in loco hortensi, & limoso, in quo crescit
 & germinat: ait enim juncum in quibus-
 dam regionibus esse herbam hortensem,
 neque solum frondes & flores, sed etiam
 fructus ferre, multasque illius utilitates à
 medicis trahi. At Vatab. & Tygurina existi-
 mant nunc comparari justum cum arbore
 naturali humore prædita, quæ in asperis lo-
 cis, etiam vigente Sole, viget. Atque hæc
 continentur Versic. 16.

Vers. XVII.

3. **Iustus in** **V**ersiculus autem decimus septimus sic
 adversis. neatur, illa (inquit) arbor horten-
 Hebrai- sis *super acervum petrarum radices* agit, id est,
 zantes. etiam in asperis locis crescit & germinat;
 non aliter justus in adversitatibus. Hebrai-
 zantes, *super fontem*, aut *versus puteum radi-*
Acervus *ces ejus intricabuntur.* Nam eadem origina-
 quibus a- lis vox (*Gal*, quam noster vertit, *acervum*
 liis voci- bus red- *lapidum.* & similiter Septuaginta. *In congre-*
 datur à *gatione lapidum dormit.* & Scholia Græca,
 Vulgato. *Super colles radices ejus*) significat etiam fon-
 LXX. tem, aut puteum, & ita à nostro redditur,
 Scholia *Irriguum.* Ios. 15. & Iud. 1. & *Hortus*, Can-
 Græca. tic. 4. ubi etiam *fontem* alii legunt, *Fons con-*
 Ios. 15. 19. *clusus, fons signatus*, redditur etiam *Fluctus*
 Iudic. 1. 15

Psal. 64. & 88. Et quidem acervo atque
 fonti scaturigini fluctibus communis est
 involutio, aut revolutio, & confusio quæ-
 dam, quam propriè significat, radix (*Galal*) à
 qua id nomen deducitur. Itaque cum radi-
 ces ejus tangunt lapides parietis, aut pute-
 um, quorum latera sternuntur lapidibus,
 aut parietes & lapides domus vel valli hor-
 tensis, tunc præ ubertate, & nativo humore
 non exarescunt, sed potius crescunt, ser-
 punt ulterius, dentantur, implicantur pro-
 priè, Septuag. secundum hanc partem le-
 gunt: *In medio filicum vires.*

Vers. XVIII.

4. **V**ersiculi verò 18. hæc sententia conse-
 quens, Cum verò accedit agricolam, ut
 absorbeat, id est, ut evellat eam arborem à
 loco suo, penitusq; eradicet, *† Negabit eum.*
 supple evellentem, id est, non obediet evel-
 lenti. quod altis firmisque radicibus inhæ-
 reat solo, id est, non poterit evelli. Alii ad
 locum referunt priorem, Quam ea arbor
 firmis radicibus constet, tamen si convulsa
 fuerit ex suo loco, *non cognoscat amplius lo-*
cum suum. non redibit amplius ad vitam,
 neque ad pristinam felicitatem atque vi-
 rorem. Ita Cajetan.

Sed melius cum Vatablo, ista stirpi-
 tus convulsa fuerit, ut ne quidem fibra re-
 maneat, ita ut arbor negare possit se un-
 quam eo loco fuisse plantatam, ut quæ nul-
 lum reliquerit sui vestigium; profectò læta-
 bitur adhuc, &c. sententia perficitur se-
 quenti Versiculo.

Verbum *devorandi* (*Balagh*) significat
 jam quacunque ratione destruere, aut dissi-
 pare. Quare alii non ad convulsionem re-
 ferunt, sed ad ramorum amputationem, i-
 ta ut pena videatur amputatis ramis, & de-
 consis frondibus excisa & destructa. Ego si
 divinandi mihi copia daretur, dicerem
 hunc locum in *vitem* maximè convenire,
 quæ videtur de loco suo absorberi: cum
 nodosa, aut iners vitis ita per brachia com-
 ponitur, ut circa illam fodiatur, atque peni-
 tus immergatur, non obruatur in terra de-
 fossa, deinde verò illius palmites nondum
 rescissi, quasi denuo sati circa illam relin-
 quantur, Nos dicimus (*echar de cabeca*) con-
 sentitque verbum originale *devorandi*, quod
 propriè est participare, id est, in stoma-
 chum, aut foveam, aut locum interius ali-
 quid dicere. Tunc igitur *vitis absorbetur*
de loco suo, & negabit eum, & dices: non novi
te. sed renovatur, nam *rursus de terra alii*
germinantur. ut dicitur Versiculo sequenti.
 Non aliter vir justus, quamvis absorptus
 videat-

† A quien
 se legare
 arrancar-
 la, ledita
 de no,
 Psal. 102.
 16.

Cajetan.
 Vatabl.

Devorare
 quid
 בלע

Hic fieri
 de vite
 mentionē

Iustus in-
 star vitis
 præcipita-
 ta rursus
 vires.

videatur, atque devoratus è terra, excisus, mortuus, sed non extinguitur, imo potius opprimente calamitate, & vigentibus ærumnis, renovatur, & crescit, & semel præcipitatus mille aliis viis exurgit, & pullulat.

Verf. XIX.

IAm cum præcedentibus valde cohæret Versiculus 19. nam ejusmodi arbor aut planta ex suo loco in alium commodiorem translata, aut in illo suo nativo loco defossa, absorpta, & præcipitata, aut detonsa & amputata, suoque honore spoliata, *latatur*, novosque ramos, atque germina profert; *hæc est enim lætitia vita ejus*. Non aliter justus afflictus præcipitatur, filiis, facultatibus, & bonis reliquis detonsis & amputatis, rursus nova profert germina, atque eo lætior est, quo ex præsentī damno lætiorē, uberioremque viriditatem eliciendam sperat. Tygurina: *Gandeat se ad eum modum tractari.*

Horat.li.
carmi.
Od. 4.

*Durū ut illex tonsa bipennibus
Nigra feraci frondis in Algido,
Per damna, per cades, ab ipso
Ducit opes, animumque ferro.*

Plantæ aut arboris lætitia ad viriditatem herbescentem, & ramorum, atque germinum productionem. Hinc dicuntur ager, herba, vitis, fruges, prata læta. Atque inde Georgicon initium sumpsit latinus Poeta:

Virg.li. I
Georg.

Quid faciat lætas seges —

Et rursus:

Colum.li.
5.cap. 6.
642. 31.

— Iam læto turgent in palmitē gemma. Unde est illud Cicer. de Seneca. scribentis: Segetibus, & pratis & vineis, arbuscules rustica læta sunt. Ergo argutè ab interprete dictum est, Hæc est lætitia ejus, ut germinet, &c. Lætitiā quoque ad fructuum ubertatem & copiam pertinere ipsi rei rusticæ magistri auctores sunt. Sic enim loquuntur, lætus frondere, aut, lætus fructificare. Quare dum Amphitrion Theseum rogat, qualis nam sit tristissima illa inferorum regio:

Senec. in
Her.
Purcent.
Act. 7.

*Est ne aliquatellus Cereris, aut Bacchi ferax?
Responder Theseus,
Non prætā viridi læta facie germinant;
Non adulta levi fluctuat Zephyro seges;
Nec ulla ramos sylva pomiferos habet.*

Secunda Græcorum expositio

Verf. XVI.

Secunda hunc locum interpretandi ratio ut via est Græcorum, fereque Lati-

norum omnium, Gregorii, Divi Thomæ, Philippi, Bedæ; ut ad impiorum supplicium & interitum hæc quoque pertineant; atque sic videtur sententia conficienda; ut postquam parumper discesserat ab illa scirpi comparatione, nunc ad eandem redeat iterum, atque fusc explicet rem totam, atque naturam junci, & caricis; Est enim *Humectus*, humidus. Alii viridis, virescens. Regia dixit tener. sed nemine illi favente, neque quoquam ejusmodi significationem vocis originalis agnoscente, nam tantum ab humore, & irrigatione, aut virore dicitur: *Antequam veniat Sol*, in Hebræo propriè, *Ante solem*, quod alii accipiunt, *Ante faciem solis*, id est, postquam Sol exortus est. Atque ita Divus Augustinus, qui habet, *ante solem*, interpretatur, *sub sole*, consentientibus etiam Septuag. qui legunt, *Humidus est sub calo*. Sed noster interpretes, illud *ante*, ad tempus retulit, atque eleganter illuminavit dicens: *Antequam veniat sol. Et in ortu suo*, eleganter etiam vocem originalem, quæ hortum significat, *ortum dixit*, ne videretur aliquid boni, quale hortus est, & paradisus, junco tribuere, qui potius in cœnoso & palustri loco nascitur, quare *ortum dixit*: id est, nativum locum, in quo provenire solet, quicumque tandem ille sit. Quare etiam Septuag. dicunt: *De putredine ejus germen ejus ascendat*,

Regia.

August.

LXX.
Illustratus
Vulgatus.

LXX.

Verf. XVII.

DEinde Versiculus 17. Sæviente sole, & ingruente æstate arefcit, & indurantur ejus radices *super lapides*, id est, plusquam lapides, vel, non secus quàm lapides. Cum quo facit, quod ex Plin. supra de papyro adduximus, radicibus papyrum esse tam crassis, tamq; duris, ut ipsis pro ligno utantur, neque ignis tantum gratia, sed ad alia utensilia vasorum. Atque huc adscribenda duxi verba Theophrasti, quæ ex li. 4. de historia plantarum descripsit Plinius, quibus describitur illa radicum densatio, & intricatio: *Nascitur (inquit) Papyrus non in altitudine gurgitum, sed prope intra duo cubita, nonnunquam etiam minus, crassitudine radicis, quæ vola viri robusti: super terram ipsam radices obliquas, tenues densasque in limum demittens, radicibus pro ligno utuntur, non tantum ad tuendum, sed ad utensilia quoque varia faciendā, quippe lignum multum, probumque præstant. Hæc ex versione Gullandini in sua Gulla. de papyro. Vel, quod novam etiam similitudinem interferat dictum ab iis plantis, Mem. 7. quæ*

5.

Papyri radices ducuntur.

Theophrast. de plant.

Gulla. de papyro.

LXX. *Impiis dicantur quiescere in locis petrosis.*
LXX. *Impiis dicantur quiescere in locis petrosis.*
Olympio. *quæ in locis petrosis nascuntur. Cum enim primum lætæ creverint; sed natæ continuo carent, quia non habent honorem: & quamvis sese radices inter petras insinuent, & implicant, sed nihil succi aut humoris attrahere possunt. Sic videtur Olympiod. intelligere, atque addit rectè lapidum, atque petrarum, cum Septuag. Saxorum silicem mentionem fieri, quod impii conquiescunt in improba & scelerata vita, in qua nihil est æquabile, nihil non asperum, nihil non ad offendendum paratum.*

Ephes. 2. 20. *Illud quoque argutè Didymus observat, virtutem esse similem domui, & artificiosa lapidum structura, in qua inhabitet justus: nam propter spiritus communionem & omnium virtutum, sanctorumque cohærentium coagmentationem, superædificatur supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum. At vitium simillimum est acervo lapidum, in quo nihil copulatum, nihil certo ordine designatum est. Sic impius, qui in vitii domicilio versatur, dissolutus quidem est.*

Vers. XVIII. & XIX.

8. **F**acile jam cohæret versiculus 18. nam exarescit perurente sole, ita ut in eo loco nunquam fuisse appareat, neque sui memoriam ullam relinquat. Sequitur deinde 19. *Hæc est lætitia via ejus*, intellige solis cursum, & vitam, & lætitiā, quasi locum quendam & ludum, ut illius calore, quædam arescant, quædam alia germinant. Vel hæc est terræ lætitia, & festivus quidam ludus, ut nunc herbas quasdam atque plantas sustentet & nutriat; nunc quibusdam alimentum & honorem deneget, ut exarescant, & extinguantur. Ita dum generatio præterit, & generatio advenit, terra in æternum stat. sic sol, sic terra, sic aqua, sic creata omnia impiis per ludibrium quoddam imponunt. Tunc etiam brevem illam, & caducam impiorum felicitàtem divinæ justitiæ ardor exurit, nihil ex illorum interitu triste aut molestum accipiente divina justitia, imo potius hæc est via ejus, atque divinæ providentiæ lætitia, quædam ut impios è felicitàte deturbet; sanctos & pios evehat, & fortunet, & lætabunde atque hilariter qui habitant in calis irrideat eos, & Dominum susannet eos. Philippus hanc lætitiā ad impium per ironiam quandam refert, ac si diceret: *Sic in bonis operibus* (scilicet) *Deoque placentibus ambulavit dum viveret, ut ad ærumnas perpetuæ miseriæ devenires.* Iam nunc lectori utriusque interpretationi & co-

hærentiæ optio datur, aut meliorem aliam adducendi.

XX. Deus non projiciet simplicem, nec porriget manum malignis.

1. *Observatur aliud in lectione Vaticana.*
2. *Quid porrigere manum. Munera impiorum Deo ingrata. Explicatus Isaias.*
3. *Deus nunquam favet iniquitati. Ex iniquis, vires subministrat, quibus ipsi abutuntur, ex Exod.*

EX hætenus dictis infert tandem id quod sibi initio proposuerat Deus, *El, fortis; non abutitur potentia ad conterendum simplicem, perfectum, integrum, probumque virum: Non projiciet, non aspernabitur; ex Heb. non fastidiet. Septuagint. Non improbabit innocentem. Quamvis existimem mendum esse Typographi, legendumque non reprobabit, ut legitur in annotationibus.*

Nec porriget manum malignis. Ad amicitiaæ fœdus ineundum pertinere videtur. Septuag. ad acceptionem munerum; nam legunt, *Nec ullum munus impij accipiet*, quasi dicat, *Non porriget manum* accepturus munus; nam impiorum dona minimè sunt Deo grata, neque se vult illorum muneribus honoribusque diguari, ut tacitè lobum velleet, quod Deus non acceperit illius munera, atque honores. Sed propriè in Hebræo, *porrigere manum malignis*, est fortiter apprehendere, aut potius prænsando & apprehendendo, confortare & roborare manus malignorum: quod videtur esse præstare auxilium, atque fortem, invictum aliquem reddere, sicut dicitur Nehemiæ 6. *Confortavi manus meas.* Isai. 35. *Confortate manus dissolutas.* & Jeremiæ 25. *Confortaverunt manus pessimorum.* Id est, Præstiterunt auxilium facinorosis. Atque eodem pertinet id Isaiæ 42. *Ego Dominus vocavi te in justitia, & apprehendi manum tuam* (quod statim exponit) *& servavi te.* Ergo ait Baldad, *Non porrigit Deus manum malignis*: non apprehendit impiorum manus, non prænsat, non confortat, non reddit firmos atque validos ad male agendum; non subministrat vires precantibus; illa bona temporalia, quibus fortiores atque audaciores efficiuntur improbi aufert Deus: non porrigit manum felicitàtem elargiturus impiis, quæ est illorum robur atque fortitudo.

Sed observandum, etiam si Deus ea conferat

T.
 * Ni da de
 mano a
 los bues
 nos. in
 echama
 no de los
 malos.

LXX.
 Leſſio
 Vatican.

2.
 quid por-
 rigere
 manum.

LXX.
 Ps. 4. 4. v.
 8. de in-
 cep.

Ecc. 7. 11.
 & 33. 14.
 1. 1. 4. v.
 11.

Eze. 20.
 36.
Malac. 1.
 10.

Munera
 impiorum
 Deo in-
 grata.

Porrigere
 quid pro-
 prie ex
 Hebræo.

2. Esa. 69.
Isa. 35. 3.
Jer. 23. 14.

Isa. 42. 6.
Impiis De-
 us vires
 non præ-
 bet ad ma-
 lum.

Deus nun-
quā faveat
iniquitati.

Exo. 8. 9.
& c. 9. 12
& cap. 4.
22.

ferat impiis, quibus illi abutuntur; integras videlicet aut corporis vires, aut facultates; non ideo, ut hoc loco indicavit Baldad, Deum favere iniquitati, aut peccatori, quia peccator est, quamvis illius aut corpus, aut animum roboret, & confirmet. Non aliter Exod. 8. ab hoc eodem *confortandi* verbo dicitur, *Ego indurabo cor Pharaonis*, id est, durum, forte, potens resistere, minimeque timidum, aut molle efficiam; nam illud (si constantia, & non potius nativa quædam pertinacia pervicacis ingenii erat) à Deo (inquam) auctore naturæ quod naturale est proveniebat: sed ipse Pharaon iis veluti armis, ut suo conditori resisteret, abutebatur. Hæc videlicet est Dei bonitas, qui hostibus suis arma confert, manusque confortat, non ut contra conditorem, sed ut pro conditore decertetur. Hæc hominis humanique arbitrii libertas, qui necessaria ad operandum honestè aut lecus parata ad manum habet. Hæc hominis ingratiissimi nequitia, ut multis, atque maximis beneficiis acceptis adversus ipsum munificentissimum largitorem depugnet.

XXI. Donec impleatur risu os tuum, & labia tua jubilo.

1. *Secunda persona pro tertia.*
2. *Risus, gaudium internum, & externa lætitia. Particula Donec.*
3. *Quid iubilum. Hoc loco victorialis clamor. Quid Græcis alalagmos, quid Latinis Barritus. Quid in Hebræo clamare. Explicatus Moyses, Iosue, & David.*

Secunda
persona
pro tertia.
LXX.

Risus in-
ternum, &
externum
gaudium.
Donec.

1. Quidam conjungunt cum superioribus: *Deus vigilabit ad te, donec &c.* Sed hæc connexio est longè petita: nam verus gemanusq; contextus in proximo est. Non projiciet simplicem, nec favebit malignis, donec ridere possit de tua fœlicitate antè tuorum inimicorum miserando interitu. Potest hic secunda persona vim habere tertiæ, quasi dicat; Tu, aut quicumque alius supplex, justus, quare Septuag. in communi dixerunt, *Vocantium os implebit risu.*

2. Per risum verò intellige gaudium, & tum animi internam, tum externam lætitiā. Nec verò particula *donec*, significat postea projiciendum esse à Deo simplicem, sed significat, quod nunquam fieri desinet; quod immutabiliter servabitur à Deo. Tum etiam, hunc semper morem servavit Deus, servabit quoque erga te & Iob, neque in-

termittet, donec te lætum fœlicemque reddat.

Labia tua jubilo. Septuag. *Confessione*, id est, Deus laudibus, & gratiarum actione læta & alacri, pro accepta restitutaq; fœlicitate. Dydimus in Catena meminit alios legisse, *Alalagmo* id est, alacri vociferatione. Et quidem *Alalagmo*, est, lætum clamorem tollere, uti solent homines fiducia præditi, & spe erecti: ille præsertim, quem milites edunt ante pugnam, quanquam Suidas & Hesychius dicant esse *victorialem hymnum*. Hunc Vegetius *barritum* appellat; sic enim ait: *Clamor, quem barritum vocant, non prius debet attolli quàm acies utraque se junxerit.* Alii jubilationem vocant: Cæsar *ululatum militum* suo more victoriam conclamantium, & quidem vox Hebræa *Roagh*, est ululare, vel jubulare, aut cōclamare, vel vociferari. Unde dicitur Iosue. 6. *Conclamabit omnis populus (victoriā) vociferatione maxima, & muri sanctus corruent.* Quare eo die, quo capienda non erat Hierico, iussit idem Iosue abstineri ab alacri illa & lætabunda vociferatione, victorialique conclamatione dicens: *Non clamabitis, neq; audietur vox vestra, donec veniat dies, in quo dicam vobis, Clamate & vociferamini.* Clangor victoria Regis in illo. Ergo cum Iob pollicetur Baldad victoriam, atque triumphum, tum de hostibus, tum de omnium ærumnarum atque calamitatum phalange molestissima: Evades (inquit) tandē victor, atque lætus & exultabundus canes triumphum. Potest etiam extendi ad impiorum ruinam, de qua erat vers. præcedēte, Deus, quos à se projicit ludibrio exponit, ita ut ridere, irridere illos possis: risus enim potest esse ex proprietate sua etiam irrisio, & iubilum; atque alacris illa vociferatio potest referri ad faciendum impetum adversus hostes. Vel, Deo irridente & subsannante impios tu quoque irridebis, atque subsannabis, & illo suos hostes debellante tu jubilabis, plaudes victoriā illi, & triumphum canes, sicut Psalm. 94. præcipitur fidelibus, ut Deo *salutari*, id est, fortissimo expugnantem hostes, tuenti, protegentiq; suos victoriam triumphumque canant: *Venite exultemus Domino, jubilemus* (alacriter conclamantes victoriam, pugnante illo pro nobis) *salutari* (Hieronym. *Petra Iesu*) *nostro.*

* * *

XXII. Qui oderunt te, induentur
confusione, & tabernaculum
impiorum non sub-
sistet.

1. Indui confusione, quid.
2. Impietatis merces confusio. Vestis nomine, merces aut pramium, vel etiam spolia.
3. Tabernaculum, familia, aut familiaris vivendi ratio.
4. Quid effundi contemtionem. Explicati David, & Isaias. Piorum merces latitia.

1.
Quid indui confusione.

Psal. 108

Vers. 19.

TE igitur obtinente de tuis hostibus victoriam, atque restituto in pristinam felicitatem, pudefient, qui nunc in tuis ærumnis exultant. Frequens autem est in sacro sermone, induci confusione, aut, pudore, quod potest significare assiduitatem, aut perpetuitatem quandam confusionis, nunquam deponendæ, ut indicatur Psalm. 108. *Induit maledictionem sicut vestimentum.* & infra: *fiat es sicut vestimentum, quo operitur, & sicut zona, qua semper præcingitur, & id est, intimè illi adhæreat, semper illum comitetur, & arctè complectatur, atque omni ex parte illum cingat. Vel, Indui, est quasi cooperiri, atque obrui, nobis vulgari Hispanismo tantum relinquitur, quod ad faciei operculum pertinet, Cabris sela cara de verguensa.*

2.
Impietatis merces confusio.

Vestis nomine Merces intelligitur.
Num. 20.
Iere. 43.
12.

Adde etiam significari posse; ex impietate, fallacique fortuna nihil aliud præmii, aut lucri reportari ab impiis, quàm confusionem; nam aliquando *indumenti* aut *vestis* nomine merces aut fructus laboris, aut spolia ex bello reportata significari solent: sicut loco adducto Psalmo 108. subiungitur, *Hoc opus (præmium, merces) eorum, qui derabunt mihi apud Dominum.* Et Ieremiæ. dum de Nabuchodonosor loquitur, qui Ægyptum spoliaturus esset, ait: *Amicietur terra Ægypti, sicut amicietur pastor pallio suo.* id est: aget locupletem ex Ægypto prædam, amplaue refcret spolia, sicut Pastor pro

suo labore, & pascendi solitudine, mercedem refert, ovinam pellem, qua se contegat. Vides Iudic. 14 pro præmio solvendi problematis indumenta proponi, vide- *Iudic. 14.*
licet *triginta syndones & totidem tunicas.* Igitur induentur confusione. id est, hæc spolia, præmium hoc referent ex iniquitate. *12.*

Et tabernaculum impiorum non subsistet. Non solum ex tua felicitate, sed ex tuæ domus, familiæ, liberorū, facultatum omnium everfione & interitu, turpiter verecundabuntur. Auctor catenæ everfionem hanc tabernaculi sic interpretatur: Omnis impiorum vivendi ratio evertetur, eorundem quoque memoria interibit.

Tabernaculum.

Nicetas.

His autem duobus versiculis binæ etiam alii videntur ex æquo respondere ex Psal. Ps. 106. 106. postquam enim latè differuisset de salute, quam affect Deus miseris, ait: *Effusa est contentio super principes* (id est, obruti sunt confusione: quod enim hic dicitur, indui, temptio- *40.*
ibi dicitur effundi) & errare faciit eos in invio. *num.*
(id est, compulit illos præ pudore fugere, vitareque hominum consortia, atq; in solitudinem succedere) & adjuvit pauperem de inopia, & posuit sicut oves familias. Videbunt re- *Quid eff-*
cti, & letabuntur (id est, implebitur os eorum risu, & labia júbilo) & omnis iniquitas oppila- *bit os suum.* Sed si has ipsas magnificentissimas promissiones de Dei ope suis justis præstanda, de non porrigenda manu malignis, sed potius apprehendenda & prensanda viri probi manu; de abolendis & pudore atque ignominia afficiendis hostibus, expressam, ac veluti mutatis ex hoc loco sententiis videre velis, lege cap. 41. Isaiæ, *Ecce confundentur, & erubescunt omnes, qui pugnant adversum te: erunt quasi non sint, & peribunt viri, qui contradicunt tibi. Quæres eos & non invenies viros rebelles tuos: erunt quasi non sint, & veluti consumptio hominis, bellantes adversum te, quia ego Dominus Deus tuus apprehendam manum tuam, dicent- *41. 11*
que tibi, ne timeas, ego adjuvi te.*

(*)

CAPUT
OCTAVUM.

PARAPHRASIS

CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.

EDENTE IAM ELIPHAZ, EXTREMAM Iobi responsionē excipit Baldad; qui nescio quid gloriæ & jactationis, tum etiam violatæ amicitiaæ arcana sui & nominis significatione præferens, minimè gratus, sed indignans &

fremens, sic Iobum aggreditur: Ecquis tuam istam animi pertinaciam, atque omnium salutarium monitorum contemptum ferat? Quis tam inutiles, stultosque sermones æquis auribus excipiat? † laboras profecto stultiloquio & imperitè nugaris, viderisque in verborum turba spem victoriæ collocasse, ita verborum tantum profluentia pugnas, nec refellenti tempus, locumve ullum liberum concedis: nimium itaque, ô Iob garris, odio seque tibi multa arrogas, & quod mirum est, attenuato corpore exhaustisq; viribus sermone tantum & lingua vales, ita indefessa oratione & continente spiritu magna pectoris, b contentione instar vehementis cuiusdam venti remugis, & insonas, & obvia quæque convellere gestis, ita nemo se tibi opponere audet.

Sed paucis te nunc ego: efficiam enim non iniquè tecum agi, cum affligeris. Nunquid, qui supremus Iudex, atq; omnis æquitatis, iudiciiq; norma detorquere à recto & æquo potest suarum legum præscriptum, & ordinariam constitutamq; causarum cognitionem? Certe fortis ille est, sed omnia ex c Iuris præscripto moderatur; non enim d potestate abutitur, ut jura violet, innocentes condemnet. Qui te igitur, ô Iob, affligit, iniquus non est? † tum cum ille iudicaverit aliquid justum esse, juris executionem pro sua omnipotentia perficiet, nulla cupiditate, aut pravo affectu retardatus; sibi enim e sufficientissimus est, & muneribus minimè capitur. Quare stultus eris, si illū arbitreris re aliqua impulsus, contra quam ipse faciendum censeret, manifestis te suppliciis addixisse. Scilicet, qui aliorum iudicium atque Principum errata & iniquitates corrigit errare in suo iudicio poterit.

Perspecta sane omnibus fuit Dei æquitas in tuorum filiorum interitu: aberrarunt namque à recto pietatis tramite. Præterea, f quod ingens supplicium fuit aberrandi copiam pro libidine fecit, & ad certissimum interitum à se projectos & ablegatos vagari permisit, suarum actionum mercedem tulerunt, reddiditque Deus com meritum dignumque sua improbitate supplicium: nam ipsos tuis sceleribus velut tortoribus sævissimis torquendos, ple-ctendosque permisit. Deus enim benignissimus mortem non fecit, at stipendia peccati mors.

Tu tamen, cui dum vita est, spes est, atque pœnitendi tempus conceditur, maturè atque diligenter quærito Deum, & languentem tuam istam pietatem excita, & accende, atque supplex omnipotentem Deum precare, ut gratuito & liberaliter condonet tibi peccata, atque peccatorum pœnas; non enim est tibi summo jure agendum, sed postulandum potius, ne summo jure ille tecum agat: sic sane benignum erga te illum senties, & obtenta peccatorum venia te proculdubio fortunabit.

Neque

NOTATIO
RERUM INSI-
GNIORUM,

QVÆ

in Commentariis fu-
sius explican-
tur.

1.

Respondens autem
Baldad Subites di-
xit:

2.

Vsq; quo loqueris
calia.† & spiritus mul-
plex sermones oris
tui,

3.

Nunquid Deus sup-
plantat iudicium?† aut omnipotens
subvertit, quod ius-
tum est?

4.

Etiam si filii tui pecca-
verunt ei: & demisit
eos in manu iniqui-
tatis suæ,

5.

Tu tamen si dilucu-
lo consurrexeris ad
Deum,
& omnipotentem fu-
eris deprecatus:a Nominis Baldad notio & ety-
mologia exquiritur vers. 1. n. 1.b Ut sit viri iusti oratio vehe-
mens, & incitata, & ut non di-
catur multiloquio laborare, cui
arcana sapientia multa dicen-
da suppeditat. v. 2. n. 1. 4.c Quæ iudicii ratio, & significa-
tio, præsertim cum ad divinam
legem refertur, & ut Deus juris
servandi studiosissimus v. 3. nu.
2. 3. 4.d Ut Dei potentia & fortitudo
intra æquitatis terminos conti-
neatur, homini vero robur fre-
quenter injurium sit quadam
utilia ad mores. v. 3. n. 2. 3.e Ut nomina omnipotentis, &
Saddai afferant id quod ad su-
premi, & integerrimi Iudicis
absolutionem requiritur, & iudi-
ci ne incorruptus sit, frequenter
obstet inopia. v. 3. n. 4.f Ut sit ingens impiorum suppli-
cium dimitti, & projici à Deo, &
quid ea locutione adferatur
diligenter exponitur. v. 4. n. 1.g Ut peccatum sit peccatoris tor-
por, qui illius manui tradatur
dignè plectendus, cum aliis huc
spectantibus observantur. v. 4.
n. 4. 5.

6.
Si mundus & rectus
necessestis: statim evi-
gilabit ad te,

& pacatum reddet
habitaculum justitiæ
tuæ.

7.
In tantum, ut si prio-
ra tua fuerint parva
& novissima tua mul-
tiplicentur nimis.

8.
Interroga enim ge-
nerationem pristi-
nam: & diligenter
investiga patrū me-
moriā.

9.
(Hesterni quippe su-
mus: & ignoramus,
quoniā sicut umbra
dies nostri sunt super
terram)

10.
Et ipsi docebunt te:
loquentur tibi: & de
corde suo proferent
eloquia.

11.
Nunquid virere po-
test scirpus absque
humore.
Aut crescere caretū
sine aqua?

12.
Sic viæ omnium, qui
obliviscuntur Deum,

Neque verò est quod despondeas animum; nam si purè
sanctèq; vixisti, ut tu de te ipso testaris, restituet te Deus in
fœlicitatem pristinā, longeque majorem: h̄ chara enim ille
habet, quæ omnis maculæ expertia sunt, ut quæ suo cultui
consecrata videantur; at maculata & polluta execratur: si
igitur mundis manibus, intentaque oratione illius fores
pulsaveris summo mane; quamvis ille ad res tuas dormire
videatur, tuis excitatus clamoribus cōsurget, atq; votis &
postulatis minimè difficilis annuet, nulla enim in illo
audiendi mora: at mira in te oblivio & inertia deprecādi.
Neque verò te solū, sed familiam universam, si piè & san-
ctè instructa tuis monitis fuerit, bonis omnib. cumulabit.

Verum enim verò non potest justus assiduus calamitati-
bus opprimi; quare non multò post harum ærumnarum
ingens lucrū, multoq; affluentiore fœlicitatis cumulum
pristina fortuna tandem reportabis. Sed ne leviter hæc à
me dici arbitreris, omni sane memoria atque experientia
sæculorum confirmare potero. Nam si priora sæcula, atq;
ea quæ gesta in illis sunt, repetamus, manifesta supplicii im-
piorum, & incolumitatis fœlicitatisq; justorum argumen-
ta plurima suppeditabunt. Antiquissimos igitur annales
consule, & quæ prioris sæculi homines multa experientia
comprobata nobis tradiderunt, atq; eorum ad quæstio-
nem istam responsiones, qui nos ætate atque sapientia
præcesserunt, revolve, & repere. Non est enim nostræ an-
tūm memoriæ atq; sapientiæ adhibenda fides, quorum est
vita brevissima experimentumq; aut valde tenue, aut non
frequenter repetitum, neque confirmatum. Cū enim
non valde consenuerimus, oportet ut multa ignorare, de-
que multis nulla experimenta collegisse, fere enim nihil
est quod viximus: quod verò superest, non aliter quā
umbra dilabetur & evanescet. Ab aliis igitur eandem do-
ctrinam doceberis, quam à me audisti: deproment enim
ex cordis sui penetralibus, in quibus multa præclara, atque
verissima divinarum rerum dogmata recondita habent,
quæ tuæ dubitationi faciant satis.

Sed ut ex iis, quæ ante oculos habemus, opportuna quo-
que exempla desumamus, quis non videat omnem impio-
rum fœlicitatē herbis palustribus simillimam esse, quibus
circumfluente, perpetuoq; humore opus est, ut virere pos-
sint: Sunt enim valde infirmæ, atque nullo negotio exare-
scunt. Ejusmodi profectò sunt n̄ scirpus, juncus, papyrus
carices, brevi n. cū crescant, & in humenti uliginosoque
solo fœliciter exurgant, foliaque & ramos expandant, sed
hujusmodi tamē tenuissimæ florentes adhuc, & procre-
scentes, multa; foliorum tenerissima germina procrean-
tes, nullo fructu maturescēte, levibus tantū o floribus ad
vanissimam speciem & gloriam oblati, ante omnes alias
herbas arefcunt, & ad pecorum opportunum pabulum con-
velluntur. Non aliter sane quorum vita, operaque sint Dei
benevolentia atque misericordia destituta, oportet tan-
dem tanquam sine humore herbam arefcere, perire, con-
velli, radicitus extirpari. Verum enim vero humanarum
rerum florens status sine pietatis studio diutius permanere
non potest, impiorū igitur post brevissimam fœlicitatem
florens, herbescensq; viriditas miserrimo exitu conclude-
tur. Iustorum verò pietas, atq; institutum instar perennis
arboris, nunquam exarescet, imo fructus uberrimos atque
suavissimos quotannis proferet. Neque mirū; nam illa est

impio-

*h De vi & significatione fœditi-
tatis quadam ad scripturarum
intelligentiam, v. 6. n. 3.*

*i Ut Deus non solum occurrat
nostris precibus, sed præoccupet
etiam nostra vota: & quæ sit o-
rationis efficacitas, opportuna
consideratio, v. 6. n. 4.*

*i Ut iusti in fine tandem floreāt
utiliter observatur, v. 7. n. 1.*

*m Traditiones sacras hinc a-
strui, & quadam alia adversus
nostræ temporis Hæreticos indi-
cantur, v. 8. 3. 4.*

*n De scirpo & carecto paulo ac-
curatior disputatio ex sacris, &
prophanis, & de papyro multa
v. 12. n. 2. 3.*

*o De juncorum, & papyri flo-
ribus peculiaris quadam & ad
rem opportuna, v. 12. n. 2. 3.*

p Quia sit Dei oblivio, quorum sit proprium Dei oblivisci, quia item oblivio Dei asserat, ad mores observatur. v. 12. n. 3.

q Quia sit huius vecordia & stulticia ratio, & ut cum inconstantia conjuncta sit, & in divites quadret, annotatur v. 14. n. 2. 3.

r Ut ha omnes similitudines ad justum referri debeant, quae est prima ex Hebraeo interpretandi ratio. dilucide proponitur v. 16. n. 1. 2. 3. 4. 5.

s Ut ha translationes in impios quadrent, quae est secunda Graecorum expositionis ratio, cum aliis ad morum doctrinam, explicatur n. 6. 7. 8.

t De hac locutione porrigenda manum, & ut Deus sustentet impium, ut impietatis illius minime faventia quidam ex

impiorum consuetudo, vivendique institutum, ut divinam legem neque accipiant, neque curent, sed plene contemnant, nullamque supremi numinis, supremique iudicii potestatem providentiamque agnoscant. † Igitur qui in fortuna, omnino fallati, vanissimoque rerum splendore spem lucri, uberisque fructus collocarant, spe sua misere cadent, & quae illos aliquando recreabat & sustentabat, jam tandem displicebit vehementer, ut quae non spes fuerit, sed q vecordia, stultitia, rei que vanissima mutabilitas & inconstantia. Prae sua igitur insania commota nausea pristinarum voluptatum, secum ipse litigabitur, atque rixabitur impius, commovebitur mente, doloreque ingenti dissecabitur: innixus enim est rei omnino fragili, nihilo constantiori, utiliorive quam aranea tela, quae curiose & subtiliter, summaque, ut videtur, arte & industria fabricata est, nulla praeterea utilitate, aut usu, quam ad muscas sordidissimas captandas.

Cum autem improbi sine ullo pietatis fundamento domos suas, ingentesque moles superbissimarum cogitationum erigere contentur, quibus se inclusos munitosque adversus omnium adversitatum impetus constituent, miseri se delusos agnoscent. Nam ruinosa illorum domus neque pondus aliud, neque seipsam, multis licet fulcris adhibitis, sustinere poterit. Non erunt igitur impiorum familiae rationesve in tuto, ruent enim, & comprimentur ruente domo, atque Deo inania omnia machinamenta dejiciente & expugnante.

Sed mirum quam sit longe felicioꝝ & justorum conditio, sunt enim velut arbor, quae cum ante astatem humore abundet, tum postquam aestivus sol in illam incumbit, non solum non flavescit, neque exarescit, imo potius tunc viret potissimum, novaque germina & stolones profert. Non est enim sylvestris, palustrisve planta, sed hortensis, quae in terra bene occata & culta ramos longe lateque expandit, & flores fructusque profert. Quod si contingat in aspero aliquo saxosoque loco consistam esse, mirifice saxa ipsa findit, ut radices altissimas nec non crassissimas agat, atque adeo in medio silicum vivere vivereque poterit. Si vero accedat agricola, ut illam evellet, minime obediet, quod altis firmissimisque radicibus defixa sit. Cum amputabitur omni ramorum frondiumque honore, & gloria detonsa, quasi collectis viribus, multo ampliores opes, & uberiores comam ducet a falce & ferro, multo laetius frondet, & fructificat. † Impii vero (ut ad illam, quam semel adduxi, opportunam comparisonem redeam) velut juncus tantisper virere in suo nativo palustrique solo videntur: at cum primum aestivus sol illorum vertici imminet, universamque tellurem exsiccat, perurit sane omnem illorum felicitatem atque radices, quae nihil jam humoris exugere possunt, ipsis saxis duriores densioresque efficit, atque ipsas etiam radicum fibras arefacit, ut nullum inutilis exitiosaeque plantae vestigium relinquatur. Sic sol palustribus inutilibusque plantis illudit, sic ille festinus & laetus nunc quasdam procreat, nunc quasdam extinguit. Sic sane creaturae omnes impios ludibrio habent.

Hinc perspicere poteris, o Job, Deum non abuti potestate sua ad simplicem integrumque virum confringendum, non aspernari, neque fastidire probos atque perfectos: nullum amicitiae foedus cum improbis san-

† & spes hypocritae peribit.

14 Non ei placebit vecordia sua: & sicut tela araneorum fiducia ejus.

15 Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget.

16 Humectus videtur antequam veniat sol: & in ortu suo germen ejus egredietur.

17 Super acervum peccatarum radices ejus densabuntur, & inter lapides commorabitur.

18 Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicet: Non novi te.

19 Haec est enim latitavit ejus, ut rursus de terra alii germenentur.

20 Deus non projiciet simplicem: nec por-

21

Donec impleatur ri-
su os tuum † & labia
tua júbilo.

22

Qui oderunt te, in-
duentur confusione,
& tabernaculum
impiorum non sub-
sistet.

cire, nulla munera accipere, nullam illis opem conferre, facultatemve, ut illos audaciores fortioresque reddat ad perpetranda scelera. quod ex teipso discere poteris, cuius muneribus Deus optimus dignatus non est, & quas tibi concesserat facultates, ut qui ad impietatem illas convertebas, universas ademere.

*plicantur ad Scripturam intelli-
gentiam, & ad movum doctrin-
nam, v. 20. n. 2. 3.*

Sic igitur agit cum mortalibus Deus, ut sicut impiis interitum, ita probis, maleque factorum pœnitentibus summam felicitatem, verissimumque animi gaudium afferat, quem providentiæ tenorem tum erga te servabit æquissimus iudex, evadesque tandem victor, atque exultabundus a canestrium triumphum, irridereque tuos hostes poteris, cum te spectante impios omnes tuus protector Deus debellaverit. Te igitur in pristinam felicitatem restituto pudefient, qui nunc in tuis ærumnis exultant, atque suæ improbitatis non aliam, quàm ignominia & confusionis mercedem referent: neque solum ex tua felicitate, sed ex suæ quoque domus, familiæ, liberorum, facultatumque omnium, atque universarum cogitationum everfione & interitu turpiter verecundabuntur.

*1 Ut hic indicetur victorialis
justi conelamatio ex Hebræo &
Græco videtur, v. 21. n. 2.*

CAPVT IX.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Vt se ab objectis purget Iob, respondet, cum divina iustitia, sapientia, potentia bene consentire quod innocentem arumini exerceat, à se verò minime Deum iudicem laceſcitum, coram quo nemo poſſit de ſua iuſtitia gloriari.

I. Et respondens Job ait:

II. Verè ſcio quod ita ſit, & quod non iuſtificetur homo compoſitus Deo.

1. Iob reſpondet ad formam diſputantium.
2. Vere iurandi particula. Veritas, pro fide dictorum. Amen quoque iuramenti formula, & quid ſignificet.
3. Ex bona conſcientia fiducia conſiſtendi ante Dei tribunal. Particula (cum) quid valeat. Coram aliquo eſſe, forenſe & iudicium. Non quidquid peccator faciat, peccatum eſſe.

Respondet ſanè Job ſapienter, atque ex legibus diſputantium. Nam videtur repetere argumentationem Baldad, & maiorem illius propoſitionem concedere.

Chryſoſt. *Quantam verba præ ſe ferant philoſophiam?*

2. Vere. Aſſeveratio quædam eſt rei ſibi bene exploratæ. Olympiodorus exiſtimat, iurando confirmare, id ſibi dogma certum & conſtitutum eſſe. Et quidem ea iuramenti forma videtur quoque Abraham uſus Genef. 20. Vere ſoror mea eſt. Eſſe autem iuramentum, indicatur Pſal. 88. Sicut iuraſti David in veritate tua, id eſt, per veritatem tuam, quod eſt quaſi per fidem ſuam iurare. Nam his locis vere, aut veritas eſt à radice (Amen) quod eſt fidelem eſſe, ſtabilem, veracem, conſtantiem in dictis atque promiſſis: unde Amen, quod perinde valet, ac, ita eſto firmum, fixum, immutabile; & ita etiam Amen, eſt aliquando iuramenti forma, per miſec, aſee de quien ſoy, ya os empenno mi palabra. Ergo Job iuramento confirmat, ne cogitaſſe quidem de criminando divinam iuſtitiam, aut de ſua inepte coram Deo jaſtantia. Quod ſi illud adverbium refundatur etiam in rem ſibi exploratam, ſenſus erit, Vere ita eſſe, id eſt, indubitatum, firmum, conſtans de divina iuſtitia & providentia dogma. Sed obſervandam qui-

Pined. Tom. 1.

dem Jobum utpote ſapientioreſ atq; ſanctiores ſuis amicis, multò verius atque ardentius divinam iuſtitiam atque æquitatem tueri; multò etiam elegantius atque uberius deſcribere.

Quod non iuſtificetur homo compoſitus Deo.

Eleganter notavit Olympiodorus, nunquam Jobo diſplicuiſſe, aut formidini fuiſſe divinum iudicium, cum ſcriptum ſit: Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. At temeraria & corrupta hominum iudicia declinavit, à quibus ad Deum in hoc capite provocat. Sed quoniam ſimilis ſententia prolata eſt ab Eliſhaz cap. 4. Nunquid homo Dei comparatione iuſtificabitur? inde petenda eſt expoſitio. Hic tantum notandum eſt diſcrimen; nam cap. 4. homo Dei comparatione iuſtificatus eſt, proprie, præ Deo, aut pluſquam Deus: at hoc loco homo compoſitus Deo, eſt in Hebræo: homo cum Deo; aut contra; vel adverſus Deum: hæc enim omnia cadunt in præpoſitionem *ghim*. Sed hoc non obſtat, quin utriuſque loci poſſit eſſe eadem ſententia, quare ſicut in illo, ita & hic poteſt ſignificari quaſi quædam litis conteſtatio Deo facta ab homine, aut homini apud Deum: quare illud cum Deo, vel ante Deum, erit aliud forenſe, & iudiciale, ſicut & Eſdræ cap. 9. Ecce coram te ſumus in delicto noſtro: non enim ſtari poteſt coram te ſuper hoc. id eſt, non poteſt tibi homo reſpondere, neque conſurgere in tuo iudicio, non iuſtus, innocentive apparere, non alacer aut ſpe bona erectus expectare tuam ſententiam atque iudicium. Eſt autem pulchra antithetiſis, homo, Enos, miler, ærumnoſiſſimus, compoſitus Deo, El, forti, iudici æquiſſimo atque potentiffimo. Agnoſcit ergo ſuam imbecillitatem, atque divini numinis maiestatem ſupplex reveretur. Illud autem, quod Gregorius quaſi reflexa quadam interpretatione addit, argutum eſt potius, quam ſolidum, ſed omnino pium & utile. Quisquis (inquit) ſe auctori bonorum comparat, bono ſe, quod acceperat, privat, ea ipſa ratione, qua quis ſe componit cum Deo, iuſtus eſſe deſinit, quamvis iuſtus fuerit. Sicut de humili dicere ſolemus, cum ſe quis humilem eſſe agnoſcit, humilis eſſe deſinit. In huiusmodi autem locis delirant atque nugantur hæretici, quicquid homo peccator faciat, peccatum eſſe. Quos licet ex Scripturis falſitatis revincere plane poſſemus, ſed id opus illis relinquimus, qui in ſcribendarum controverſiarum atque diſputationum adverſus illos bello aſſiduo ſunt.

Jobus de divinis melius loquutus, quam ſui amici.

Olympio. Job ex bona conſcientia provocat ad Dei tribunal. Iob. 3. 21. Iob. 4. 17

Particula cum quid valeat.

vd

i. Eſdr. 9. 16.

Coram aliquo eſſe, ad forum & iudiciū pertinere.

Antithetiſis

Gregor.

III. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille.

- 1 Quid proprie contendere. Quæ ratio nomi-
nis Iorobaal. Illustratus locus Iudi-
cum.
- 2 Deus non tenetur respondere homini : homo
vero ad Dei interrogata obmutescit.
- 3 De numer. veritate, & millenario : Dexte-
ra & sinistra in computatione per digitos.
Nonaginta novem in parabola de ove per-
dita quid. Explicati Salomon, Paulus.
commendatus Nebrissenfis.

1 **C**ontendere. Septuag. Iudicare cum eo. ri-
xari, jurgari, litigari, hæc omnia signi-
ficat verbum Rob. ex qua radice illustratur
locus Judic. 6. ubi Gedeon vocatus est Iero-
baal. quasi litigans contra Baal. Nam hanc
hujus nominis imponendi causam reddi-
dit Joas pater illius : Et dixerunt ad Joas : pro-
duc filium tuum huc, ut moriatur. Quibus ille re-
spondit : Nunquid ultores estis Baal ? Septuag.
(Nunquid vos nunc * iudicium facitis pro Baal)
ut pugnetis pro eo, qui + adversarius est vester ?
Septuag. (quicumque * iudicium fecerit ei *)
moriatur antequam lux crastina veniat. Si Deus
est, vindicet se (Septuag. Iudicium faciat sibi)
de eo, qui suffodit aram ejus. Ex illo die vocatus
est Gedeon Iorobaal, eo quod dixisset Joas, ulciscen-
tur se. Septuag. iudicet in eum (de eo Baal)
Vertitur etiam sæpe iudicare, id est, litem
intendere, aut se in iudicio tueri, aut alteri
in iudicio contradicere. Unde id Isa. 45.
Va qui contradicis factori suo. id est, qui liti-
gat aut contendit cum factore suo. Est au-
tem eiusmodi jurgium & tractatio litis,
qualis inter litigatores esse solet, verbis at-
que clamoribus, argumentis, obiectioni-
bus, & responsionibus. Hinc igitur perspi-
ci potest cuiusmodi sit hæc contentio, de
qua Jobus loquitur, videlicet rationibus,
obiectionibus, responsionibus, argumen-
tationibus cum Deo agere. Quare sequen-
ti sententia exponitur.

- 2 Non poterit ei respondere unum pro mille. Au-
gustinus, non ad interrogata & responsa,
sed ad homines refert, unum & mille. nam
legit : Non respondebunt ei unus de mille, sed fre-
quentissima est expositio de ipsis interro-
gationibus atque responsionibus. Rursus
Polychron. duplicem interpretationem in-
dicat, primam, ut actio respondendi tribua-
tur Deo, Vilem (inquit) hominum conditionem
iudex contemnet, uni verbo de mille respondebit.
Sic quoque Vatablus : Tantum non est homo

ut eum Deus sua responsione dignetur. Quare
illud : Non poterit, idem erit quod nolet : vel
per transpositionem verborum, Poterit non
respondere. Poterit sane pro libero vel nihil
omnino respondere, vel respondere unum
pro mille, id est, unico verbo omnibus
meis querimoniis satisfacere. Sed secunda
frequentior, germanior, atque expressa à
Latino interprete, nam cum in Hebr. tan-
tum sit, Non respondebunt ei, quod Deo,
quam homini tribui poterat, ut ad homi-
nem tantum referretur, dixit : Non responde-
bunt ei : nam rogatus, homo in iudicio divi-
no hæsitabit, æstuabit, obmutescet respon-
dere aut contradicere objectis, & se tueri
atque defendere minime poterit. Rem
hanc sæpe repetet Job, si repente interroget, lob. 9. 12.
quis respondebit ei ? Et iterum : Quantum sum & 14.
ego, ut respondeam ei ?

Quod vero ad hos numeros attinet, 3
D. Thomas argute nimium excogitavit in-
ter unum & mille nullam esse determinatam
proportionem, quod millenarius numerus
pro infinito sumatur : itaque significari,
nulla numeri specie aut mensura exprimi
posse, quantum divina iustitia humanam
excedat, Sed sensus planus, etiam si numeri
determinati accipiantur. Ex infinita sibi
obiectionum multitudine vix minima parte
satisfaciet homo.

Et quidem, ut peculiare aliquid de his
numeris dicamus, est peculiaris quædam
inter unum & mille compositio. Nam in an-
tiqua illa numerandi per digitos consuetu-
dine à Græcis observata, ita sibi manus
dextra atque sinistra respondebant, ut læva
complicato digito auriculari unum desi-
gnaret, at vero dextera replicatis in se polli-
ce & indice millenarium numerum indi-
caret. Quamvis Beda in suo Tractatu de in-
digitatione omnino ait eodem gestu mille
in dextera, quemadmodum unum in læva
notari. Illud vero magis receptum est, cen-
tum in dextera inflexo digito minimo, sic-
ut unum in læva significari.

Unde est id non omnino prætermis-
sum ab Ecclesiæ Patribus, oviculam illam, quæ
sola aberraverat, cum ad caulas, in quibus
nonaginta novem erant, sublatam in hume-
ros bonus pastor retulit : à sinistra, in qua
unitas est, translata esse ad dexteram, in
qua centenarius numerus est, quem nume-
rum unica illa ovis cum nonaginta novem
complet. In dextera autem semper maio-
res, & millenarii quidem numeri sedem ha-
bebant, quare aptissime ad hanc supputan-
di rationem dictum sit de Sapientia : Longi-
tudo dierum in dextera ejus, & in sinistra illius
divitia & gloria. Nam cum sapientia sui
amato-

Frequen-
tior expo-
silio.

Homo in
iudicio di-
vino ob-
mutescens.

3
D. Thom.
Peculiaris
inter unū
& mille
compara-
tio.
Ratio nu-
merandi
per digitos

Beda.

Luc. 15. 4.
Parabola
ovis per-
ditæ quid
significet

Prov. 3. 16

amatoribus bona etiam temporalia, divitias, & honorem in magna copia conferre soleat, videlicet tot ac tanta, ut omnes sinistræ manus numerus compleant, à primo usq; ad viginti novem, sed tamen illud centuplum, aut potius multa millia immortalitatis beatæ in dextera manu computat, ut dici possit:

Juvenal.

Sua jam dextera computat annos.

Heb. 10.
31.

Quid si hanc quoque numerorum, & numerandi per manus scientiam Paulus indicat, cum ait: *Horrendum est incidere in manus Dei viventis.* Nam si Deus nos ad rationes & supputationes, & villicationis rationem reddendam vocet, atque in suis manibus unum & mille designet, & in dextera mille accepta beneficia reponat, in sinistra vero ne unum quidem à nobis redditum inveniri possit, quàm severo & horifico judicio nobiscum aget, &c. Illud etiam inter unum & mille, finitum est, quod à Chaldæis observatum traditur, totam supputandi rationem ita per lineas quasdam expressisse, ut situ tantum atque apicibus distinctæ numerorum varietatem indicarent, ita ut jacens virgula sinistro apice surrecto unitatem ostenderet, atque eadem inverso dextrorsum apice mille designaret, hac videlicet ratione (1000.) Habet igitur unum & mille peculiarem affinitatem. Ita nihil est in sacro sermone, quod arcanam reconditamque sapientiam non contineat. Sed de his numeris, numerandique rationibus præclare disputavit, non de humanioribus tantum, sed de quorundam etiam sacrorum locorum interpretatione benemeritus Bæticus noster Nebrissenfis, non in suo illo Tractatu de numeris, sed in Apologia ad 50. sacra Scripturæ locos non vulgariter enarratos cap. 15. ex Hieronymo, Ambrosio, tum etiam ex prophanis, Plinio, Apuleio, Cicerone, Valerianus, quoque lib. 37. ex Irenæo, & Beda.

Antonius
Nebrissen-
sis com-
mendatus.
Hieron.
Ambros.
Plinius.
Apul. Cic.
Val. l. 37.

V. Sapiens corde est, & fortis robore: quis restituet ei, & pacem habuit?

- 1 Pro Deo semper pugnare æquitatem & fortitudinem.
- 2 Sextus casus quid significare soleat. Geminatio ejusdem vocis & significationis.
- 3 Quid proprie fortitudo hæc. ad omnia attributa se extendit. explicari Zacharias & David. Quid proprie resistere, quid indurare in sacro sermone. Illustratus Moyses.

Pined. Tom. 1.

4 Quid pacem habere, aut in pace. Contentio cum Deo nemini bene cedis.

Ejus, qui dixerat, videlicet non contentendum cum Deo, aut illi non respondendum, reddit rationem, quod incredibile sit temeritatis, velle congregi cum Deo potentissimo *robore atque sapientia. Vel, ut lateat similitudo quædam. Sicut non potest homo prævalere contra Deum, si viribus pugnet, ita profecto si ratione atque argumentandi & respondendi contentione, eum ille non minus sapiens sit, quàm fortis, homo vero non majori sapientia, quàm virtute & robore.

Sapiens corde. Cum sextum casum nominis alicujus substantivi adjectivo alicui adjungit Scriptura, perpetui cujusdam epitheti vim habet. Tum etiam cum utrumque nomen ejusdem fere significationis est, excellentiam quandam & superlationem in ea significatione afferunt, non secus, atque cum vox eadem geminatur. Sapientia igitur & cor idem fere significant, idem quoque fortitudo & robur, quare significabitur immensa quædam Dei sapientia atque potentia, id est, sapientissimus atque fortissimus est, sicut Exod. 15. dicitur: *Dextera tua Domine magnificata est in fortitudine.* Hebraice, *Domine magnifice in fortitudine.* vel amplissime in virtute, id est, potentissime atque fortissime.

Hæc autem divinæ sapientiæ & fortitudinis contestatio non tam assertur à Jobo, ut assertur Deus integerrimus iudex, cui neque sapientia ad judicandum, neque fortitudo ad exequendum desit, sed ut ostendatur, quocumque contentionis genere longe superior homine, ut Psal. 63. dictum est: *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* id est, omni ratione & congressu inferior erit homo, Deus autem superior.

Fortis robore. Non solum quod ad potentiam attinet, sed quod ad omnium Dei attributorum magnitudinem quandam atque efficacitatem, potest hæc fortitudo accipi: nam vox originalis ad vim & energiam aliarum etiam rerum referri solet, unde dicuntur Zach. 13. *equi varii & sortes.* quod fere Hebræi omnes ad colorem referunt, vertunt enim pro fortes rubri, aut, rufi. Quamvis enim alios rufos commemorasset, sed nunc in ea fortitudine vim colori addidit non subrufi, sed rufi valde (de color my fuetey encendido.) Non raro etiam dicitur de corde & de sapientia, nam etiam sapientiæ atque providentiæ sua inest vis & robur, ut dicitur Proverb. 24. *Vir sapiens fortis est, & vir doctus robustus, quia cum dispositio-*

1
A Deo
semper stat
æquitas &
potentia.
* Por fu-
erca, oportet
razon sie-
pre à Dios
le sobran.

2
* Sextus
casus quid
indiceret in
nomine
substanti-
vo.

Gemina-
tio ejus-
dem vocis.
Exod. 15.
16.

Ps. 63. 7

3
Fortitudo
ad omnia
divina at-
tributa re-
ferenda.
YON
Zach. 6. 3

Prov. 24.
5.

Mm 3

ne di-

ne dicitur bellum. Si igitur divina potentia plena est iustitia atque sapientia, ita etiam iustitia atque sapientia plena est fortitudine, valet namque Deus his omnibus, proptereaque Psalm. 65. dicitur Dei fortitudo multiplex. In multitudine virtutis tua: non solum quod Dei virtus sit omnibus gradibus omnibusque numeris perfecta, sed quod in eo videatur esse immensus quidam cumulus omnis generis fortitudinis. Quapropter Ps. 28. jubemur soli Deo afferre gloriam & honorem, juxta Hebr. Gloriam & fortitudinem, id est, gloriam fortitudinis. Quare sicut Dei sapientia etiam in insipientia & stultitia relucet (nam quod stultum est Dei, sapientius est hominibus) & propterea illius sapientia infinita est, ita illius fortitudo, quæ in imbecillitate etiam residet (nam quod infirmum est Dei, fortius est hominibus) omnes omnis generis fortitudinis numeros habet.

4 *Quæ restitit ei.* Septuaginta proprie ex Hebr. *Quis durus* (pertinax, rebellis) fuit ei? verbum (*Kasah*) indurare aut obdurefcere significat, quod vel ad verba aspera vel dura, vel ad ingenium difficile & pervicax, vel ad animi obstinationem & pervicaciam solet referri. Singulorum exempla sunt 2. Reg. 29. *Durius responderunt viri Iuda.* Deuter. 23. *Ego scio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimam.* Exod. 7. *Ego indurabo cor Pharaonis.*

5 Ergo quoniam his modis omnibus potest quis Deo resistere, aut procaciter adversus illum obloquendo, aut illius iussa contemnendo, aut aperte & obstinate bellum illius voluntati & consiliis indicendo interpretes clare reddidit: *Quæ restitit ei?*

5 *Et pacem habuit.* Plerique Latini, Nemo pertinax gloriari potest, quod post consecutam de Deo victoriam pace potitus fuerit.

LXX. *Symmach.* *Quis permansit.* Symmach. *Quis perstitit.* Nemo qui adversus Deum obduruit, tulit impune, nemo perstitit incolumis. Ergo *Pacem habere*, est bene & feliciter cedere alicui bellum, evadere ex prælio victorem, & suarumque rerum compotem. Sic qui ex bello salvus & incolumis evadit, dicitur in pace manere, vel reverti, Jud. 8. Josue 10. **4.** Reg. 22. *Hinc videas eum, qui Amulatur in malignantibus, & zelat super iniquos, pacem peccatorum videns, juberi ut intelligat in novissimis eorum: nam nemo tandem in pace manet.* Quod igitur ipse Job loquitur non ex obstinata mente, sed ex veritatis & divinæ iustitiæ fiducia proficiscitur.

V. Qui traſtulit montes, & nescierunt hi quos subvertit in furore suo.

- 1** *Montes pro montium incolis, aut pro superbis, prima expositio. Illustratus Isaias.*
- 2** *Secunda expositio. Quod in suo loco non invenitur, perisse creditur. Montium generatio & corruptio ab alijs assignata.*
- 3** *Tertia expositio. incerta montium translationes.*
- 4** *An diluvio montes aliqui explanati, vel ex propriis sedibus convulsi.*
- 5** *Montes transferri in tempeſtatibus, quomodo intelligendum.*
- 6** *Quomodo accipienda ſint montium translationes. videlicet potentialiter, ſape in ſacris.*
- 7** *Transferre in Hebr. quid.*

Nunc divinam potentiam cum mirabili sapientia conjunctam amplissima oratione describit. Montes, videlicet moles maximæ atque firmissimæ, adeoque materia aptissima, in qua suas vires exercent divina potentia. Sed in primo literæ sensu, superbos, aut demones, aut homines Philip. & Beda intelligunt, quæ montium usurpatio frequentissima est in sacro Sermone. Isa. 41. *Ego posui te quasi plaustrum trituran, trituras, & comminues, & colles quasi pulverem pones, ventilabis eos, & ventus eos tollet.* Licet enim allusio fiat ad areas & munitiones, quæ in montibus ædificari solent, tamen tyrannis & superbiorum hostium vires & munimenta significantur, atque hujusmodi montium & collium significationis ratio indicari videtur 2. Cor. 10. *Destruentes omnem altitudinem extollentem se adversus scientiã Dei.* Cum hoc facit Chaldaeus, qui per montes accepit Reges habitantes in montibus. Sed tamen, quia quæ sequuntur, ad res ipsas animatas & naturales pertinent, in quibus mirabilis cernitur auctoris natura, potestas atque majestas; effici omnino videtur, ut hæc etiam pars de ipsis terræ montibus accipi debeat.

Sed in hoc ipso dissensio etiam est: nam D. Thomas & Cajetanus interpretantur, montes transferri, destrui & aboleri; illud enim quod in suo loco non invenietur, perisse creditur, sic dictum est: *Quasi vi eum, & non est inventus locus ejus.* ajunt vero montes naturaliter destrui, quia cum sint natura sua generabiles & corruptibiles, sicut additione partium generantur & crescunt, ita deductione minuuntur & corrumpuntur. Sed non video qua ratione sit huic physicæ speculationi nunc locus, licet enim insensibilem aliquam accretionem aut decretionem capere illa ratione montes possint, quam-

Montes
qui,

Philip.
Beda.
Isa. 41. 18

2. Cor. 10.
5.
Chaldaeus.
Montes
pro mon-
tium incolis,

2
D. Thom.
Cajetan.
Ps. 36. 36
Quod in
suo loco
non inven-
itur,
perisse
creditur.
Qua ra-
tione de-
struantur
montes.

vis etiam aboleri potuissent, sed tamen divina potentia in tam longa & segni montium extenuatione non se præbet valde mirabilem, neque visendam, cum nemo fere sit, qui eam rem videat, ac nec mente percipiat quidem.

³ *Carthuf.* Aliter Dionysius Carthuf. intelligit sermonem ex suis in alias sedes in punitionem hominum impiorum. Sicut apud Matth. 21. & *Dicetis monti, tolle te, & jacta te in mare.* Sed neque hic miraculum congruit cum aliis sequentibus naturæ operibus, Deumque aliquando ex loco in locum montes transtulisse, divinari tantum, aut dici potest, probari non potest. Nam neque Apostolos id fecisse unquam constat, ut Chrysostomus ait: quamvis majora horum fecerint, cum mortuos sulcitaverint, licet, ut idem Chrysostomus ait, alii post Apostolos id præstiterint, videl. Eusebius lib. 7. cap. 25.

⁴ *Astunica.* Sed præterea Didacus Astunica de diluvio intelligendum censet, quo altissimi montes obruti sunt, & impetu æstuantium fluctuum convulsi ex propriis sedibus, & aliò translati; aut propter magnas terræ agitationes alios montes explanatos, aliosque denuo altissimos esse factos: sed rem omnino incertam nobis narrat. Quare cum in diluvio multa alia certiora atque manifestiora divinæ potentiae argumenta conspecta fuerint, quàm ea montium occulta penitus atque demersa translatio & abolitio, & non nisi paucissimis hominibus, qui aliam terræ faciem vidissent, cognita, à Jobo proferenda non esset ad divinæ potentiae commendationem.

⁵ *Montium translatio.* Ego duo significari hac montium translatione existimo. Primum, divinam potentiam ipsi specimen præbere in excitandis tempestatibus, jaciendis fulminibus, efficiendis terræ motibus: tunc enim aut hiscenteterra, aut vi fulminis videntur montes transferri, id est, vel absorberi, aboleri, perire, vel conflagrare, & in fumum abire & evanescere, qua ratione accidisse Sodomæ, & universæ illi regioni credi potest, quò forte hic locus spectat. Sicut etiam extremi judicii ignis describitur Psalm. 96. *Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini.* & simili ratione Petrus dixit: *Elementa calore solvenda.* fulminibus quoque terræ motum, & montium fumigationem adjungit Psalm. 103. *Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit (igne cœlesti, aut jaculato fulmine) montes, & fumigant.* Atque hoc ipsum confirmari potest ex similibus sententiis Psalm. 143. *Tange montes, & fumigabunt.* & Eccli. 43. in descriptione tempestatum: *In conspectu ejus commovebuntur montes, &c.* Sic

existimat Catenæ Auctor, hanc montium exterminationem esse idem cum illo: *Qui tangit montes, & in fumum evanesunt,* utitur lectione Symmachi: *Qui summovet montes, nec apparere eos facit.*

⁶ Aut secundò quidem potest esse horum verborum sensus quasi potentialis: Tanta est divinæ potentiae efficacia, ut possit *montes transferre.* Nam de hujusmodi etiam parata, cum opus esset, virtute, est id: *Sibaueritis fidem, dicetis monti huic, jacta te in mare.* & quasi exposita aliqua conditione loquitur Psalm. 45. *Non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.* id est: Etiam si mundi facies universa invertatur, nullam animis nostris commotionem accipiemus. & Psalm. 17. *Apparuerunt fontes aquarum, & revelata sunt fundamenta orbis terrarum, fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt, quoniam iratus est eis.* id est, tanta extitit vis divinæ iræ pro Davide adversus hostes defendendo, ut videretur orbem invertere, & omnia miscere, ut, si opus esset, omnia inverteret & misceret, ut hostes fortissimos montium instar concuteret, transferret, & dejiceret, qui potest montes transferre, potuit quoque hostes potentissimos prosternere.

Neque verò ex originali voce *transferendi* possumus quicquam aliud elicere; nam (*Ghathak*) *transferre*, & convellere est infra cap. 14. *Lapis transfertur de loco suo.* & Isa. 28. *Avulsos ab uberibus.* Unde etiam de loci mutatione dicitur Genes. 12. *Inde transfrediens ad montem.* R. Mardochei, *transfrens inde.* Complutens. (*arraneo de alli*) Forte inde ducta ratio, quod fixa tentoria oportet revelli, cum aliò transferebantur. Igitur translatio hæc montium est convulsio, eradicatio, abolitio quædam: at quia eadem vox quasi per contrarium intellectum significat etiam roborari, permanere, inveterascere quasi in aliquo loco; & quia quod antiquatur & senescit, prope interitum est. Septuaginta dixerunt, *Qui in vetustatem perduxit montes.* Sed, ut bene ait Catenæ auctor, dilucide interpretatus est Olympiod. *Qui aufert montes, & à conspectu removet eos.*

VI. Qui commovet terram de loco suo, & columnæ ejus concutiuntur.

- 1 Sententia, quæ asserit terram perpetuò moveri, parum tuta.
- 2 Hoc loco asseri potius terræ stabilitatem. Quid commoveri in Hebræo, & quibus alijs vocabulis verti soleat.

3 *Quæ dicantur terra columna, Montes ita dici, aliorum expositio.*

4 *Columna terra ipsa terra firmitas. explicatus David.*

5 *Deus dicitur irasci in animatis, & quando. Impiorum oblivio Dei, atque suos scelerum in sui ipsius supplicij.*

I
Astunica.
Pythagorae
opinio de
terra mo-
tu.

Terram
moveri
perpetuo,
parum tu-
sententia.
Copernic.
in suis re-
volutioni-
bus.
Calcagni
peculiar
hæc de re
oputulo.

P. Clavius
in cap. 1.
Sphæra.

2
Hinc con-
firmari
terrae sta-
bilitatem.

תבן
Terra cõ
motio ad
tremorem
aut metũ.

I Idatus Astunica existimat hunc lo- cum illustrari posse ex sententia Pythagoricorum existimantium terram moveri natura sua, tum etiam hinc eandem sententiam confirmari, quod nullus reperiatur in Scriptura locus, qui tam aperte dicat terram non moveri, quam hic moveri dicit, addere etiam (si libet) posset, translationem illam montium cum hac terræ circulari motu congruere, nam valde mirabile esset, ut montium gibbositatibus onusta terræ tam celeriter circumageretur. Sed ut de hac sententia nos nihil nunc amplius dicamus, quam plane falsam esse (alii certe deliram, nugatoriam, temerariam, & in fide periculosam dicent, atque ex orco antiquorum illorum Philosophorum à Copernico, & Cælio Calcagnino revocatam potius ad ingenii specimen quoddam, quàm ad philosophiæ atque astrologiæ bonum & utilitatem aliquam) certe adversus illam fuisse disputavimus, cum libros Aristotel. de cœlo & mundo enarremus, atque de cœli motu ageremus. Et eleganter quidem rationibus ex philosophia & astrologia petitis illius falsitatem ostendit noster Christophorus Clavius in suis Comment. ad cap. 1. Sphæra.

Ergo nunc satis fuerit firmis rationibus efficere, cum hoc loco non posse illam sententiam consentire. Primo, quod potius terræ immobilitatem asserat, & tantum illum terræ motum, quo solet trepidare terra, intelligit; nam *columna terra* proculdubio firmam quandam stabilitatem significant, ut statim dicemus.

Præterea commotio hæc à Deo irato, & potentia atque vindictæ de suis hostibus manifestum specimen præbente, fieri solet; præsertim cum sævam aliquam tempestatem ipse concitat; quæ omnia aliena sunt ab illo quotidiano & imperceptibili motu circulari terræ, si quis esset, etiam cum serena omnia sunt, & mitem atque jucundam faciem rerum natura induit.

Tandem quod ipsa *commotionis* vox rem totam plane confirmat; nam verbum *Ragaz*, nullum naturalem motum affert, sed commotionem quandam ex metu, ira, aut alio animi affectu & perturbatione, qualis est trepidatio, aut tremor: ut plane hæc *ter-*

ra commotio ad tremorem referenda sit.

Nam ab illa radice dicitur Deuter. 2. *In Deut. 2. 2*
morem parturientium contremiscam. & Deu- Deut. 28.
teron. 28, *Dabit tibi Dominus cor pavidum.* id 65.

est, commotum, timidum, dicas tremens, aut tremulum. & Joëlis 2. *Conturbentur* 10al. 2. 1.

omnes habitatores terra, atque est ejusmodi commotio, quæ tranquillitati & paci oppo-

nitur, Isa. 14. *Cum requiem dederit tibi Domi-* 15a. 14. 3.
nus à labore tuo, & concussione (commotio-

ne, trepidatione) *tua.* Tribuitur etiam sæpe montibus, aut terræ. 2. Reg. 22. *Funda-* 2. Reg. 22
menta montium concussa sunt. Et Proverb. 8.

30. *Per tria movetur terra.* Et Jerem. 51. *Com-* Prov. 30.
movebitur terra, & conturbabitur. Ergo terræ 21.

motibus, & commotione terræ præpoten- 1er. 51. 26
tem mirabilemque suam majestatem o

stendit Deus, qui tantam terræ molem, tan- Deus mi-
tosque montes videatur de sua sede convellere. Vel, ut significetur reverentia quæ-

dam creaturarum omnium erga supremam creatoris sui majestatem exhibita, juxta id

Psal. 103. *Respicit terram, & facit eam treme-* Ps. 103. 32
re: atque nutu etiam tremefecit Olympum, Virg. *Æn.*

& vel solis minacibus oculis findit atque 9.

labefactat fortissimas rupes: sic etiam Ec- Eccl. 16.
clesiastic. 16. *Cælum, & cæli calorum, abyssus,* 18.

universa terra, & quæ in ea sunt, in conspectu il- Tonitrua
lius commovebuntur, montes simul & colles, & Dei voces
fundamenta terræ; & cum conspexeris illa Deus, horrificæ.

tremore concutientur. Ad similem rationem terrifica tonitrua dicuntur esse Dei voces magnificæ atque potentes territantis mortales, Ps. 28.

Et *columna ejus concutientur.* proprie, tre-

munt, tremefiunt, obstupefiunt, formi-

dant. Septuaginta, *quatiuntur.* Augustinus, 3
moventur. D. Thomas per *columnas*, quibus 3
LXX.

ædificia constan (quod videtur minus con- August.
gruere) vel montes, qui sunt terræ im- D. Thom.
positi velut erectæ columnæ; dicuntur enim Quid cæli
in originali *columnæ*, ab *stādo*, quod ere- columna.

ctæ consistant, & stantes rectum ædificium 2
sustineant. Placuit etiam hæc *columnarum* Montes cõ
terræ pro *montibus* usurpatio quibusdam in lumæ ap-
pellantur.

arcano sermone. Sed mirum: nam licet

quidam montes altissimi, in quos cœlestis

supernorum orbium moles inclinata re- Montanus.
cumbere videtur, *columnæ cæli* dicantur,

infra Job. 26. tamen *columna terra* non pos-

sunt supernæ terræ partes, montes videli- 10b. 26. 18
cet, appellari; nam illi non sustinent ter-

ram, sed sustinentur.

Nisi ejusmodi columnas fingas esse, quæ

nihil sustineant, sed ad honorem tantum & speciem erectæ sint.

Ergo *terra columna* infimas terræ partes

significant, quæ reliquam terræ molem

impositam sustinent, quæ sunt, veluti fun- 4
damentum. Germa-
nior signi-
ficatio.

columna-
rum terra.
Ps. 103. 5.
Hieron.
Philip.

Symmac.

LXX.

Impiorum
in suis
suppliciis
Dei &
suorum
scelerum
oblivio.

Isa. 42. 25

damnata & fulcra terræ, quæ Psal. 103. dicuntur, terræ stabilitas: *Fundasti terram super stabilitatem suam.* & similiter Aquila, ut refert Basilius. Ergo docte Philippus dixit: *terra columnas*, id est, suam ipsam stabilitatem, quæ in terræ motu concutitur & contremiscit. Symmachus illum Psalmi locum legit, *super sedem ejus.* & Theodoretus explicat, hoc nihil aliud esse, quam permanentiam quandam, ut non moveatur.

Et nescierunt hi, quos subvertit. si quis ad montes hanc ignorationem refert, ut videntur indicare Septuaginta, tribuetur ignorantia rebus inanimatis, cum ita subvertantur, ac si nescierint; id est, subito, inopinato, nihil tale hominibus suspicantibus de illorum subversione, imo potius securis de illorum stabilitate. Et licet addatur, *in furore tuo*, non ideo non poterit montibus convenire: namque Deus ostendit se iratum mundo, & hujusmodi rebus inanimatis, in tempestatibus concitandis, ut dicitur Ps. 17. *Fundamenta montium conturbata sunt, quoniam iratus est eis.* & Ps. 28. *nemoribus atque sylvis irascitur: Confringens cedros, revelans, concutiens desertum*, instar rhinocerotis indomitæ feritatis animalis. Sed frequentissimus sensus est, ut hæc pars referatur ad ipsos homines habitatores montium, qui illa montium everfione subito perierint, nihil tale prius divinantes: aut qui peccatorum suorum, divinæque justitiæ obliti, tantam rerum mutationem Deo vindici malorum non tribuerint: ut consonet cum illo Isai. 42. *Effudit super eum indignationem furoris sui, & combussit eum in circuitu, & non cognovit, & succendit eum, & non intellexit.* Nam mirum est, impios tantis ærumnis læratos, & divina ira acriter in illos exardescente, atque sua scelera, neque vero scelerum vindicem Deum cognovisse.

VII. Qui præcipit Soli, & non oritur, & stellas claudit quasi sub signaculo.

- 1 Quid oriri in Hebræo, ut in tempestate videatur sol non oriri. aliorum expositiones non omnibus probata.
- 2 Quid sit stellas claudi. Metaphora ducta ab epistola signata.
- 3 Ut cælum liber quidam sit, stellæ characteres & signa, tum etiam insignia & arma divina potentia. Illustratur Isaias, & Salomon.

Olympiodorus judicat non ad factum, sed ad Dei potentiam referri, qui, si velit, possit vicissitudinem ortus & occasus tollere, atque Soli præcipere, ut in certa quadam regione commoretur, nec exoriat; astra etiam obscurare, ut minime luceant. Plerique alii ad rem ipsam referunt, quæ in rebus naturalibus eveniat. Albertus ad solem stantem tempore Josue, sed valde præpostere. Philippus & Cajetanus ad quotidianam dierum & noctium vicissitudinem, sed aliquanto frigidius, & præter significationem verbi *oriendi*, quod in originali proprie significat matutinum lucis ortum. Quare incongruè diceretur: Cum sol occumbit, *non oriri*; atque tunc se Deum mirabilem præbere, cum præcipit occidenti Soli, ut *non oriatur*, id est, ut occidat. Alii ad eclipsim: sed commodius alii ad triduanas Ægyptiorum tenebras, quæ tunc in recenti hominum memoria & admiratione essent; sed omnium tamen commodissime alii Latini cum Chaldæo ad eas tenebras referunt, quas efficit sæva aliqua tempestas, & atrox nubium, quæ interdum orientem solem obscurant, atque noctu lucentes stellas, quasi inclusas asservant. Et sane hunc sensum exposcit lenis totius hujus orationis decursus. sic videas Act. 17. hoc ipsum notari in ingenti illa Pauli tempestate. *Nec sole, nec syderibus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente.* Et Ezechiel. 32. vide supra cap. 3. ubi cum ortui sui diei & nocti tempestatem imprecatur, diurnas nocturnasque tenebras advocat. Recte autem ab interprete dictum est: *Qui præcipit.* cum in Hebræo & Septuaginta habeatur, *Qui dixit.* Nam illud dicere est cum potestate quadam imperandi, ut aliàs diximus.

Et stellas claudit sub signaculo. Hebræus apud Cajetanum vertendum putat, *pro stellis signavit.* quasi in favorem stellarum Deus contineat claritatem Solis in altero hæmisphærio apposita terra, tanquam sigillo, ut lucere noctu non possint. Sed communis Latinorum & Græcorum interpretatio hoc refert ad ipsas stellas, quæ non aliter atque sol densissimis nubibus atque tenebris obductæ & clausæ videntur, cum non videntur; & sub signaculo inclusæ, quod claudente Deo aperire nemo possit. Septuaginta: *Contra sydera signaculum ponit.* Est enim illa sigillatio, quasi prohibitio quædam à consueto lucendi officio, ut latius explicabimus infra cap. 37. cum ait in describenda etiam hyemali quadam tempestate: *In manus omnium hominum signat.* id est, manus hominum quasi sigillo claudit, & ab-

1
Olympio.

Albertus
Philip.
Cajetan.

177

Commo-
dissima ex-
positio
Latini cū
Chaldæo.

Act. 27.

20.

Ezech. 32.

v. 7. & 8.

Iob. 6. 3.

LXX.

לִמְנָח

2

Cajetan.
Communi-
nis Latini-
orum &
Græcorum
expositio.

LXX.

Iob. 37. 7.

Metapho-
ra ducta
ab epistola
signata.

Cœlestia
lumina
quasi cha-
racteres
librari-
cujus.

Isa. 40.
26.

Signaculū
tenebræ.

Isa. 34. 4.

Deut. 32.

34.

Iob. 14. 17

Can. 4. 2

Can. 8. 6

Signaculū

stellarum

quasi arma

& insignia

divinæ po-

tentiz.

Luc. 21.

25.

Matt. 24

29.

Dan. 8.

26.

& abscondit. Hinc autem quidam nitun-
tur elicere metaphoram deductam ab epi-
stola, quæ cum clauditur, & sigillo muni-
tur, nemini licet illam legere, aut aperire.
Cum quo congruere potest, quod stellæ,
& omnia cœli lumina, velut characteres
quidam efficiant librum, in quo legenda,
& visenda proponatur supremi creatoris
majestas atque sapientia. In quem librum
respicere jubemur, cum ab Isaia dicitur:
*levate in excelsum oculos vestros, & videte quis
creavit hæc, qui eduxit in numero militiam eo-
rum, & omnes ex nomine vocat, præ multitudi-
ne fortitudinis & roboris, virtutisque ejus, neque
unum reliquum fuit.* Hunc Deus librum clau-
dit quasi sub signaculo tenebrarum. Nam ad
tenebras quoque illud pertinet: *Tabescet
omnis militia cœlorum, & complicabuntur sicut
liber cœli.* Sed sigilli quidem nomen atque
ratio, non solum libros aut epistolas respi-
cere nos jubet, cum etiam Deuteron. 32.
dicantur: *Signata in thesauris.* & infra, *Si-
gnasti quasi in saculo delicta mea.* & Cant. 4.
Fons signatus. & 8. *Signaculum super cor, & su-
per brachium.* Ergo *stellas claudere sub signa-
culo*, erit potius velut thesaurum diligenter
claudere, & quasi suæ potentiz & majesta-
tis sigillo & armis appressis munire, ita ut
qui ad supernæ tempestatis, & obducti
atrique cœli conspectum oculos attollat,
agnoscat statim insignia divinæ potentiz,
quibus signatum cœlum est, & clausa re-
conditaque lumina. Et si tantisper collu-
dere libet, in ipsis signaculi & signi vocibus,
& Latinis significationibus illa profecto si-
gna, quæ erant in sole, & luna, & stellis, erunt
signacula quædam, sub quibus illorum
splendor continebitur, & absconderetur:
*Luna enim tunc non dabit lumen suum, & sol
obscurabitur.* Potest etiam significari tem-
pestas aliqua, neque brevis, sed vehemen-
tior atque diuturnior; nam quod signatur,
non nisi certo temporis spatio decurso a-
perire oportet, sicut Daniel cap. 8. dictum
est: *Tu ergo visionem signa, quia post multos dies
erit.*

VIII. Qui extendit cœlos solus, & graditur super fluctus maris.

- 1 Cœlum pro aere, pro nubibus nunquam, expli-
cati David & Isaías.
- 2 Qua sit cœlorum extensio. Quid firmamentum
in Genesi.
- 3 Cur aer pellis & tabernaculum dicatur, & ut
imperator Deus inde adversus mortales di-
miceret.

4 Gradi, incedere, calcare habitus est pralanti,
aut triumphantis. explicatus Moyses de
stella ex Jacob.

5 Quadam Christi miracula prædicta hoc
loco.

Qui extendit cœlos. Quoniam cœli nomi-
ne non semper cœlestes orbes, sed
frequenter quoque aerea regio significa-
tur, videri alicui posset hoc loco cœlum
pertinere ad nubilum aerem, aut potius
ad nubes ipsas fusas & expansas toto aere,
ut hac ratione tota hæc descriptio tempe-
statis coherenter esse possit. Quod ego li-
bentissime amplecterer, si unquam inve-
nissem cœli nomine nubes significatas in
Scriptura. Quod enim dicitur Deus, de cœ-
lo intonare: aut cœlum pluere: aut catarracta
cœli aperiri, hoc quidem non ad nubes, sed
ad aerem pertinet, sive nubilus ille, sive se-
renus sit: is enim, cœlum est, illæ vero non
cœlum, sed nubes cœli. Tum etiam, quia hæc
cœli, aut cœlorum (nam in originali semper
est plurale nomen) extensio sæpe usurpatur
in sacris, ubi nulla tempestatis, aut obdu-
ctarum nubium mentio sit, Psal. 103. *Ex-
tendens* (creans conservansque extensum)
cœlum sicut pellem: id est, sicut pelliceum
tentorium, aut cortinam tabernaculi. Isa.
40. *Qui extendit velut nihilum* (id est, velut
nebulam, aut rem vanissimam, singulari
quadam levitate perpolitam) *cœlos, & ex-
pandit eos sicut tabernaculum ad habitandum.*
non aliter cap. 42. 4. 45. Zach. 12. & simili-
bus aliis locis.

Ergo hoc dupliciter intelligi posse vi-
detur: primo, ut causam sententiz præce-
dentis nunc reddat, quare possit *Soli præ-
cipere, & stellis claudere*, qui videlicet ipse sit
Dominus & creator cœli, qui illud longe
lateque patens atque expansum efficit, quæ
cœlestium orbium expansio, est explica-
tio quædam, & quasi diductio in orbem,
non verò complanatio & directio: & ita
nihil obest sphericæ cœlestium orbium fi-
guræ hæc extensio, quæ possit etiam con-
venire rei rotundæ, qualis *uter est*, ut Au-
gustinus explicat lib. 2. de Genesi ad litte-
ram, cap. 9.

Vel secundo intelligi poterit, ut con-
sentiat cum illo Genes. 1. *Fiat firmamen-
tum in medio aquarum, vocavitque Deus firma-
mentum cœlum*: id est, in medio totius hu-
jus puræ & liquidæ regionis, quæ supra
terram est, proprie ex Hebræo: *Fiat expan-
sio, aut extensio* firma, durabilis, quæ quam-
vis mollissima sit, & tactui cedens, perpe-
tuam tamen firmitatem habeat. Hunc Do-
ctores existimant esse aerem circumquaque
fusum

1
Cœlum
pro aere.

Cœlum
nunquam
pro nubi-
bus,
Psal. 7. 14
& 28. 5.
Gen. 7. 11.

Psal. 103. 20
Isa. 40.
22 & 42
5. & 44
24. & 25
18.
Zach. 19.

2
Creator
jure impe-
rat crea-
turis.
Quæ sit
cœlorum
extensio.

August.
de Gen.
ad lit. l. 2.

c. 9.
Gen. 1. 6.
8.

fufum; qui fensus recte ad tempeftatis defcribendæ continuationem facere poteft.

Observandum igitur eft Deum *exten-
diffe* hanc *cœlestem* aëreamque regionem, *sic-
ut pellem*, tabernaculumve, id eft, ficut ten-
torium militare. Nam potentiſſimus dux,
atque imperator Deus illam ſibi ſupernam
ſtationem delegit per commodam ad figen-
dum tentoria, ducendum producendum-
que exercitum, conſtigendumque cum ho-
ſte; in cœlo enim, ubi ſumma pax eſt, perpe-
tuaque tranquillitas, neque audiri claſſi-
cum, neque bellicus tumultus poteſt. Igi-
tur cum bellum gerendum eſt: *Egreditur
Deus de loco ſuo, & deſcendit, ut calcet ſuper ex-
celſa terra, & ut viſuet iniquitatem habitatoris
terra contra eum.* Egreſſus igitur è cœlo figit
in aëre ſedem, atque explicat tentorium, vi-
delicet denſas atraſque nubes. Nam *inclina-
vit cœlos, & deſcendit, & caligo ſub pedibus ejus,
& poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu e-
jus tabernaculum ejus, tenebroſa aqua in nubibus
aeris.* Igitur cum in cœlo ſedeat triumphator
filius Dei ad Patris dexteram, cum pro
ſuis adverſus hoſtes dimicat, in cœli vora-
gine quaſi ruptura quadam, aut in aëre ſtan-
tem illum videt Stephanus, qui pugnantis
habitus eſt, ut obſervat Gregorius, & ſuos
quidem hoſtes latet, quamvis ſuis ſe amicis
conſpiciendum præbeat. Propterea con-
ſtitutus etiam cum Paulo *neminem* quidem
vidente, *vocem tantum audiente*, de aëre fulgu-
rat, atque torrat, proſternitque hoſtem.

Hinc divina ira atque vindicta, turbinis
& procellæ nomine ſignificatur Nahum 1.
*Dominus in tempeſtate, & turbine via ejus, &
nebula pulvis pedum ejus.* & Jerem. 30. *Ecce
turbo Domini furor egrediens, procella ruens, in
capite impiorum conqueſcet.* Atque ipſe Deus
infra cap. 38. *Theſauros nivis & grandinis* (id
eſt, armamentaria publica, ubi armorum,
machinarum, tormentorum ingens appa-
ratus ſit, & ut ille dixit:

Quidquid habent telorum armamentaria cœli)
paras ſibi eſſe *in tempus hoſtis* affirmat; ip-
ſe vero conſtitutus, atque tormentorum
exploſio ex aëre in terram deſcribitur Sa-
pientiz 5. atque hujus rei nonnihil attigi-
mus ſuperius, ubi ſagittas Dei fulmina eſſe
diximus. Merito igitur militia cœleſtis per
aëra diſcurrens, pacem mortalibus, quibus
imminent ex ipſo aëre bella, precantur; in-
terim cœlorum gloriam triumphosque læ-
tiſſimos in excelsis prædicant, laudantque
Deum exercituum.

Et graditur ſuper fluctus maris. Supremam
numinis in mare dominationem, quam il-
le exercet vel ſedandis, vel concitandis flu-
ctibus explicat. Sed ut quadret cum his quæ

diximus de Deo irato, tempeſtatesque cien-
te, notandum eſt, verbum *gradiendi*, quod
hoc loco eſt (*Darac*) aliquando eſt ducis,
aut imperatoris præliantis, aut debellantis
& triumphantis hoſtes. quod aliquando
Latinus interpres reddit, *calcere* aut *concul-
care*; quaſi jure belli ſubjicere ſibi, aut longe
lateque propulabundum vagari victoris
inſtar, & in aliquem locum ingredi in po-
teſtatem jam redactum. Nos diceremus,
Cerrar la tierra y entrar por fuerca de armas.
Nam huiusmodi ingreſſus bellicus eſt Deu-
teron. 11. ad milites, & jure belli in terram
promiſſam ingreſſuros dicitur: *Omni locus,
quem calcaverit pes veſter, veſter erit.* Et illa
victoriæ ſunt Judic. 5. *Conculca anima mea
robuſtos.* Micheæ 1. *Calcabit Dominus ſuper ex-
celſa terra.* & Judic. 9. *Vaſtantes vineas, uvaf-
que calcantes.* Quare illud Num. 24. *Orie-
tur ſtella ex iacob, & conſurget virga de iſrael,
& percutiet duces Moab, vaſtabit omnes filios
Seth.* In originali habetur ab hac radice,
** Incedet, ſive ambulabit, aut calcabit ſtella ex
iacob, qui incedendi & gradiendi habitus ſtar-
tim exponitur adjuncta victoria & trium-
pho.* Ergo inſtar potentiſſimi imperato-
ris Deus omnia ſibi ſubjicientis, maris et-
iam ſuperbiam proculcat, & comprimit tu-
mentes fluctus, aut pro arbitrio ſuo ita ma-
re moderatur, ut cum vult, concitet & ex-
tollat. Quare ſicut cum per aerem gradi-
tur, volitat, nubes cogit, & turbines efficit;
ita etiam maris tempeſtates & fluctus vi-
dentur eſſe pulvis pedum ejus, dum graditur
ſuper fluctus maris.

Sed non eſt omnino prætereundum, ple-
raque ex his à Græcis per allegoriam de
Chriſto ſervatore accipi; præſertim illud
de obſcurato ſole tempore paſſionis à Di-
dymo in Catena, & Athanaſio in Dialogo
de Trinitate contra Maced. Hoc verò de
inceſſu ſuper mare, ad id refertur, cum ad
apoſtolicam navem accedebat, ab Olymp.
eodemque Athanaſ. atque inde eliciunt
Verbi-omnipotentem; cum quo lectio,
quam Auguſtinus habet, mirifice conve-
nit; *Ambulat ſuper mare tanquam ſuper terram.*

IX. Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora Aſtri.

1. Qua conſtellatio Arcturus ſit, & qua dicatur
in Hebr. & Græco.
2. Arcturus tempeſtates concitat. Qua dicatur
vi major à Plinio, & qua vi divina ab Vl-
piano.

3. Quæ

3
Aere Deus
ut tentor-
io caſtræſi
utitur.

Mich. 1. 5
Deus di-
micaturus,
dicitur
egredi è
cœlis.

Iſa. 26. 11
Eſa. 17. 10

Stare pu-
gnantis
habitus.

Act. 7. 55
ſ6.

Act. 9. 7.

Divina
ira turbo
& procella
dicitur.

Nah. 1. 3.
Jer. 30. 22.

Iob. 38. 22.

Juven. ſa-
tyr. 13.

Vide c. 6.
P. 4. n. 2.

Luc. 2. 13.

4
Gradi ali-
quando eſt
præliantis.

277

Deus. 11.

24.

Conculca
re præliant-
tis & vin-
centis eſt.

Judic. 5.

21.

Mich. 1. 3.

Num. 24.

17.

Pagnin.

Regia.

Tygunim.

* Una eſt.

rel la cor-

re la tier

rary ſe apo

dera della.

5

Præſta

hoc loco

Chriſti

miracula.

Didymus.

Athanaſ.

Olymp.

Athanaſ.

Auguſtin.

3 Quis Orion in Hebræo, & unde nomen habeat in Græco. November dictus ab inconstan-
tia.

4 Hyades quæ constellation. nimboſa ſunt. an ea-
dem quæ Vergilia.

5 Quæ dicantur interiora aſtri : auſter pro
vento.

i
Amos 5. 8 **Q**ui facit Arcturum. Similis omnino lo-
cus Amos 5. Qui facit Arcturum, & Orio-
nem, & convertentem in mane tenebras, & diem
in noctem mutantem: qui vocat aquas maris,
& effundit eas super faciem terræ, Dominus no-
men ejus. Atque D. Thomas cum aliis Lati-
nis significari existimat Dei potentiam ex
creatione harum stellarum, & per Synec-
dochem reliquas stellas, & astra: quod et-
iam indicavit Olympiod. scribens: Cum in-
signiora appellavit, complexa est reliqua, ac si
diceret: Omnem cæli ornatum distinxit.

D. Thom.

Synecdo-
che.

Olympio.

Sed ut cohærens sit oratio, hoc etiam
pertinere ad amplificationem tempestatis
videtur, nam his syderibus aut exurgenti-
bus, aut vires suas cum aliis syderibus con-
temperantibus, exurgunt venti rapidissi-
mi, atque sævissimæ coguntur tempestates.

עש

עיש

Arcturus
quæ con-
stellatio.

LXX,

R. Mard.

Arcturus
tempeſta-
tes efficit.

Hic enim Arcturus est (ghas) à radice (ghus)
quod est congregare. quasi dicas, Congregatio.
Dicunt enim esse congregationem stella-
rum, constellationem illam videlicet, quam
Ursam, aut Plaustrum Latini dicunt, Se-
ptuaginta Pleiades, alii Vergilias, alii uni-
cam tantum esse stellam volunt. R. Mar-
dochai ait esse Caudam Arietis. Alii aliam
stellam post Caudam majoris Ursæ. Sed fe-
re semper Arcturus redditur. Hic autem
tempestates efficit gravissimas, ut testatur

Plin l. 2.

c. 37. &

l. 18. c. 28.

Plinius lib. 2. cap. 39. Arcturi (inquit) sidus
non ferme sine procellosa grandine emergit. &
lib. 18. cap. 28. Duo (inquit) genera esse cæle-
stis injuriæ meminisse debemus: unum, quod tem-
pestates vocamus, in quibus grandinæ, procellæ,
ceteraque similia intelligimus: quæ cum accide-
rint, Vis major appellatur, hæc ab horridis syde-
ribus erunt, ut sapius diximus, veluti Arcturo,
Orione, Hadæ. atque non est leviter præter-
eundum id, quod ait: Tempestates fieri à
majori vi: vim enim majorem Cajus ait à
Græcis vocari Theubiam, id est, eam, quæ
consilio humano neque provideri, neque
vitari potest, & est animadversio Dei in ho-
mines, cujus vitandæ ipse facultatem ade-
mit, velut fulgura, grandines, atque eadem
hæc vis divina dicitur, quia scilicet, non ab
hominibus, sed admirabili quadam Dei po-
tentia infertur. Atque sic Ulpianus ali-
quando loquitur: Ita (inquit) eum teneri, si
adificii vitio id acciderit, non si violentia vento-
rum, vel aliqua ratione, quæ vim habet divinam,

Vis major
quæ dici-
tur à Pli-
nio.

Cajus l. 25

§. 5. D. lo

cati.

Sicov Gias

Vis divina
in tempe-
statibus
quæ dicitur.

Ulpianus

24 §. 2.

D. de dñ.

infest.

rum, vel aliqua ratione, quæ vim habet divinam,

quod enim tam firmum adificium est, ut fluminis,
aut maris, aut terra motus vim sustinere potest?
Arcturi igitur vis major est, atque etiam divi-
na: Deus enim est qui facit Arcturum. quare
divina etiam videtur vis tempestatis. Hanc
etiam cieri ab Arcturo, eleganter scripsit
Plautus:

Arcturus signum suum omnino quàm
acerrimum

Vehemens suum exorians, occidens vehe-
mentior.

Et Lyricus:

Desiderantem, quod satis est, neque

Tumultuosum sollicitat mare,

Nec Javus Arcturi cadentis

Impetûs, aut orientis Hadæ.

Et Oriona. Orion in originali dicitur Ce-
cil. à radice Cacal, quod est inconstantem
esse, varium, mutabilem, quod aliquando
quidam stultitiæ gradus est, ut supra dixi-
mus. Et quamvis Vulgatus interpres Job.
38. hanc ipsam vocem verterit, Arcturum: sed multò commodius hoc loco distinxit,
vocavitque Oriona, à verbo Græco Orino, quod est turbo, & concito: quod mare ac
terras tempestatibus perturbet, concitet-
que. Quare etiam ab originali verbo ap-
pellatur mensis nonus Caslau, id est, Novem-
ber: quod eo semper Orion appareat, sit-
que magna cæli inconstancia & intempe-
ries. Inde tristis ac nimbosus Orion, natif-
que infestus prædicatur à Poëtis. Est autem
constellatio in signo Tauri, vel Geminor-
um, alii in Cancro constituunt.

Et Hyadæ. Hoc tertio loco Septuaginta
Arcturum habent, magna videlicet est in as-
serendis nominibus propriis obscuritas &
incertitudo. Hebraice habetur Cimab, quam
Hebraizantes dicunt esse constella-
tionem septem stellis pertinentem ad Plau-
strum. Alii dicunt esse Vergilias, quæ sunt
ante genua Tauri, vel in capite. Alii Suc-
culas, vel Hædos appellant: Græce Hy-
ades ducuntur à pluvia, quoniam ortu oc-
casuque pluvias largosque imbres conci-
tant, ut auctor est Plinius lib. 2. cap. 39. aut enim esse Succularum nomen pluvium. &
cap. 26. lib. 18. nimbosum. Illarum peculia-
ria nomina vide in Rhodigino lib. 16. cap. 16. & lib. 29. cap. 6. & Cicronem
2. de Natura Deorum. Inde etiam à Poë-
tis Nimboſæ, Tristes, Inſerenæ appellatæ
sunt.

Es interiora aſtri. Et præterea (inquit)
circa polum antarcticum, mirabiles alias
stellas, aut sydera, quæ vocat interiora, aut
penetralia, quoniam habitantibus sub po-
lo arctico illa occultantur. In quem sen-
sum ex Hebræo refert Olympiod. hujus-
modi

Plaut. in
Rudent.

Horatius

2. Car.

Ode 2.

3

כל

כלל

Job. 38. 31.

Ophi

November
unde dicitur
in Hebraeo.

4

Hyades
quæ con-
stellatio.

כרימא

Vergilia
aut Succulæ
quæ.

Hyades
nimboſæ.

Plinius
l. 2. c. 39.

Calius

l. 16. c. 26

29. c. 6.

Cicero de
nat. Deor.

5

Interiora
Aſtri quæ
Olympio.

Polus ar-
cticus &
antarcti-
cus.

modi lectionem, Et omnia astra circumdantia notum, aut, austrum. Est autem ad polum antarcticum ab arctico via per medium austrum. quare nobis polus antarcticus, australis dicitur. Sed alii non tam propter stellas, quam propter occultas virtutes stellarum aut cæli australis, unde venti, & tempestates cogebantur, dici putant interiora austri, quasi ex occulta aliqua virtute partium australium tempestates & venti immittantur. Quare austrum non tam pro cæli plaga, quam pro vento australi sumpsit Olymp. atque ait ex austro notove cæteros ventos significari, & penetralia, seu Thefauros ventorum esse recessus aut promptuaria, quæ dicunt Septuag. quorum nobis rationes perspectæ non sint. Quod multo melius rei propositæ quadret, & confirmari potest ex illo cap. 37. Ab interioribus egredietur tempestas, & ab Arcturo frigus. quo loco LXX. promptuaria etiam habent Septuag. Austrum autem nimbosum esse, atque vel efficere, vel augere torrentes largis imbribus, non obscure colligitur ex Psal. 125. Convertite Domine captivitatem nostram, sicut torrens in austro.

X. Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus.

1. Meteora hoc loco indicari.
2. Varia Dei venientis, & abeuntis rationes; & interpretationes, & ut ad naturæ opera referri possit.
3. An debeat hic locus exponi de incertitudine gratiæ.
4. Verosimilia expositio. Deum esse spiritum invisibilem. Oportuit gratiam nostram incertam nobis esse.

1. LXX. Polychron. Meteora indicari hoc loco. Chrysost. Quæ possent dici de divinæ potentia magnitudine, hac unica veluti clausula comprehendit. Septuaginta hic tribus divinorum operum appositis quartum addunt, gloriosa, atque hæc dici existimant Polychr. propterea, quæ in aliis meteoris mirabilia sunt, ut nivis ortus, grandinis impetus, tonitruum sonitus, fulminum jactus, & ejusmodi alia. Sed verior est commentarius Chrysost. asserentis hoc dici à Jobo propterea, quæ à sensu remota sunt, neque oculorum aut sensuum judicio infestari, discernive queunt. Reliqua petenda sunt ex cap. 5. verf. 9. ubi singulas hujus sententiæ particulas explanavimus.

XI. Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam.

Pined. Tom. 1.

Non est una omnium interpretatio hujus divini accessus, atque recessus. Nam quidam existimant Jobum versari adhuc in naturæ mirabilibus enumerandis; nam auctor naturæ in nobis est; Ut in quo vivimus, movemur, & sumus, & tamen illum non sentimus. Multa etiam fiunt divina virtute ante oculos nostros; multa quoque fieri desinunt: quorum supremum auctorem Deum vel opus inchoantem, vel ab opere cessantem neque observamus, neque agnoscimus. Indicat hunc sensum Olymp. Quemadmodum (inquit) sit in omnibus, extra omnia, ac supra omnia, sciri non potest.

Secundo etiam indicatur ab Olympiod. ut accedens & veniens ad nos Deus, iratus sit, recedens & abiens, lenis, atque benignus, aut è contra. Nec lenem (inquit) eum, neque iratum contemplari possum, licet me supergrediatur, & transgrediatur, ut plane non animadvertam. Hæc enim est Lectio Septuag. Si transgressus me fuerit, non videbo, si præterierit me, neque sic novi. Quamquam hæc lectio potest longe alium sensum habere, videlicet, aut illum primum, quod præteriens veniensque ad nos sit multa ante oculos nostros efficiens, & neque illa cognoscamus, neque suum auctorem, quem oporteret per sua opera cognoscere, atque suspicere, aut, quod multa supra nostrum captum transgressus operetur, quæ assequi non valeamus. Atque ita sententiæ præcedenti hæc innectatur tanquam illius subiecta ratio. Hunc sensum indicat peculiaris Augustini lectio, quæ est hujusmodi: Si transgressus me fuerit, non videbo; si altior fuerit, aut celeritate perstrinxerit me, eum non agnoscam. Philippus presbyter ait, Deum venire, miserentis esse: affligentis vero aut punientis, occultare se, aut discedere. D. Th. ad beneficia præstita, aut denegata refert; horum enim omnium causa ignorata est hominibus, videlicet, quare aut beneficia quædam conferantur, aut denegentur à Deo; quare immittantur ærumnæ, atque tum corporis tum animi ægritudines.

Est alia etiam recentiorum expositio hujus loci, Job loquutum esse de incertitudine suæ gratiæ: licet enim se ubique innocentem asserat, & nullius sibi criminis conscius, sed tamen in hoc se non justificat, quod nullam de sua sanctitate & gratia fidei certitudinem habeat. Cui expositioni licet Gregorius faveat, tamen quod non tradatur ab omnibus, neque à pluribus quidem, imo à paucissimis interpretibus, & patribus ecclesiæ, pia quidem, & valde vero similis, sed non omnino certa interpretatio, præsentisve loci sententia est.

Sed ut aliis hanc quoque addamus, cer-

N n

te cum

2. Deum venire aut abire de naturæ operibus, Act. 17. 28.

Olymp.

LXX.

August. Venire Deum, miserentis esse. Philip. D. Thom.

3. An hoc loco asseratur à Job nostra gratiæ incertitudo. Greg. 1. 9. c. 1. & 19

Veri simil-
lima ex-
positio.
Deus spi-
ritus invi-
sibilis.
* Entra y
fale sin ser
viston
yodo y sin
podernos
guardar
del.
Ephes. 6.
12.

divina
gratia &
benevo-
lencia in-
certa ho-
mini,

Venire
quibus
conveniat.

te cum Job præstet in confirmatione divi-
næ sapientiæ, atque potentiæ, cum qua non
nisi impudenter & temere mortalis con-
gredi velit, nunc forte inde confirmat; quod
Deus simplicissimus spiritus sit, & invisibi-
lis corporeis oculis; quod neque nos ad o-
rientem & aggredientem. * Cum venit. ne-
que cum abit discedentem à nobis, referen-
temque pedem sentire possimus, quare ne-
que illius ictus, vulneraque vitare, neque ul-
la ratione illum lādere possumus : quæ est
invisi cujusdam hostis descriptio, quam
imitatur Paul. Ephes. 6. cum ait, *colluctatio-
nem nobis esse adversus spirituales nequitias, ad-
versus tenebrarum in cælestibus.* Cum igitur il-
los minime videamus, illi in tenebris exi-
stentes perspicacissimi sunt, & loco oppor-
tunissimo ad vulnus infligendum nos im-
petunt. Huc etiam illud facere potest, stul-
tum esse cum Deo velle contendere, quem
nescias quando amice & benevole, aut vero
quando serio, atque severe tecum agat;
quod summæ sapientiæ in Deo est, ut ejus
rei ignorationum quam nos in officio con-
tinere non debeat. Judicis quoque sapien-
tissimi est, ut ita veniat perquisitorius son-
tem, & criminis cognitionem indagaturus,
ut nemo illum aut sentiat, aut videat, neque
admoneri possit reus, ut sibi consulat, aut
se ratione aliqua ad rationem reddendam
comparet. quod non est alienum ab illa ve-
niendi significatione, est enim illa *veniendi*
actio, aut amico, aut vindici, aut indici
communis.

XII. Si repente interroget, quis re- spondebit ei? vel quis dicere potest, cur ita facis?

1. Interrogare quid in Hebræo. *Varia Hebræo-
zantium lectiones.*
2. Eruditio & diligentia Latini interpretis Re-
verti pro respondere. *Rapina pro interro-
gatione subita. Explicatus Salomon.*
3. Respondere; verbum forense: Non respondentis
estimatur ut victo. *explicata sapientia
& Matthæus.*
4. Pœnitentia facti facultatem respondendi af-
fert, *Explicatus Lucas.*
5. Deus supremus iudex à quo non est provocatio.
Silentium ad sustinentiam debiti supplicii.

1.
LXX.
Interro-
gare quid
in He-
bræo.
Prov. 23.
23.

Si repente interroget. Septuaginta proxime
ad fontem legerunt: *Si removerit quis re-
stituet:* in Hebræo, *Si rapuerit.* nam Cathaph,
dicunt significare, rapere, abducere, diripe-
re more latronum, & ita Latinus noster
nomen inde deductum vertit raptorem, aut
latronem. Proverb. 23. *Insidiatur in via quasi*

latro. Sed illum peculiarem modum huic
voci tribuit R. Mardochai, quod significet
velocitatem rapinae. & Rab. Moyses, *rapere re-
pente.* Tygurina, *raptum auferre.* Thargum.
rapinam hanc ad mortem retulit, *Si rapuerit
hominem in mundo idque clarissime lectio*
Augustini, *Si morti tradiderit,* eodemque
modo Nicetas; *En (inquit) abripuit, quis re-
portabit abreptum?* Nam secunda illa vox re-
spondendi, quæ in Hebr. est *Sub*, vertere, aut
reducere, aut redire significat: quare alii
vertunt, *Quis restituet;* alii: *Quis recuperabit,*
aut *reducet prædam,* aut, *Quis restituere eum
faciet?* Alii non ad prædam, sed ad ipsum
Deum: *Quis revocabit à proposito?* Quid igitur
potuit movere Latinum interpretem, ut ra-
pinam illam in interrogationem converte-
ret? Certe non aliud quam singularis He-
braicæ linguæ peritia, & incredibilis in in-
terpretando diligetia. Nam illud secundum
verbum revertendi aut reducendi, signifi-
care etiam solet responsum; eo quod, qui
respondet, convertat se ad interrogantem,
vel quod responsum regeatur, restituatur-
que tanquam debitum, & revertatur in in-
terrogantem, tanquam in id, unde respon-
dendi ratio, atque necessitas nata est. Nos,
cum dictum in aliquem regerimus, dicere
solemus, *bol viole la palabra,* unus pro multis
locis sufficiet, Prov. 18. *Qui prius respondet,
quam audiat* (in Hebræo, *Respondens verbum,*
potius, reddens, restituens, reverti faciens
verbum prius quam audiat) *stultum esse de-
monstrat:* nam qui nihil audivit, nullamque
interrogationem accepit, nullam responso-
nem restituendam debet, neque est ad quem
redire verbum, & responsio possit.

Secunda ergo hæc pars *respondendi*, pri-
mam interrogandi suo jure poscebat, neque
illa rapiendi significatio est omnino ab hoc
sensu aliena; nos dicimus aliquem subito
capere (*coger de repente*) cum aliquem impa-
ratum, vel interrogamus, vel aliqua alia ra-
tione præoccupamus. Et sicut in Hebræo
subita illa interrogationum regressiones
hoc verbo significantur: ita & nos verbo
simili *latrocinandi* hanc subitam aggressio-
nem, & præoccupationem significare sole-
mus, *Salteome.* Quare illa subita & inopi-
nata rapina eleganter atque sapienter ab
interprete dicta est, subita & inopinata in-
terrogatio, præsertim cum hæc ejusmodi sit,
ut sit interrogatio judiciaria, qua reus dam-
netur capite, & rapiatur ad mortem. Sic
apud Latinos est reum fieri, *Legibus aliquem
interrogari,* uti ille dixit, cum se omni cri-
minis suspicione vacuum ostenderet; *Quis
me unquam alia lege interrogavit? quis postula-
vit? quis diem dixit?* Et alius; *Neminem tan-*

R. Mard.
R. Moys.
Tygur.
Thargu.

August.
Nicetas.

Tygurin.
Isid. Clar.
Pagn. &
Regia. &
Cajet.
Vatabl.
2.

Vulgari in-
credibilis
solertia &
Hebraicæ
linguæ
pericia.
Reverti
pro re-
spondere.
Prov. 18.
11.

Legibus
interro-
gari.
Cic. pro
domo sua.
Livi lib. 8
belli Pu-
nici.

tum

Respondere forense verbum. tum eminere civem debere, ut legibus interrogari non possit. Tum etiam respondere & non respondere forensia sunt, illud ad æquitatem, & jus, quo quis se tuetur, hoc ad discriminis quamdam confessionem tacitam pertinet; nam si quis in iudicio interrogatus, & postulatus tacuisset, lis ei æstimabatur, ut victo.

Sic sane sententia capitis conjungitur cum interrogatione. Sapientia 2. Contumelia & tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam ejus; & probemus patientiam illius. & deinde sequitur: Morte turpissima condemnemus eum. & cap. 11. Illos tanquam durus rex interrogans condemnasti. Sic enim vides, non prius illum non habentem vestem nuptialem damnatum ad tenebras, quam obmutuit. tunc videlicet æstimata illi est lis, & interrogatio tanquam victo, & reo: sic enim Scriptum est, ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris, &c. Quare vel ex hac etiam ratione mirari vehementer potuit Pilatus, quod Christus Jesus interrogatus in iudicio nihil responderet, neque curare videretur, ne sibi accusatio tanquam fonti æstimaretur, cum innocentissimus esset. Est autem illa interrogatio, judicialis quæstio; & examinatio, ex qua sequi solet pronuntiatio sententiæ judicis, & condemnatio fontis. Repentina ergo interrogatio erit rapus quidam hominis ante Dei tribunal, judicialis quæstio, & examinatio, inopinata mors, Nam statutum est hominibus mori & post hoc iudicium.

Quis respondebit? id est, quis poterit se innocentem ostendere, aut se purgare ab objectis criminibus; Similitudo etiam sumitur ab his, qui subito, & insperato de quæstione aliqua gravissima atque difficillima interrogantur, ii enim nihil respondent: ergo, si Deus repente interroget hominem, obmutescet prorsus, sicut qui rogatus à rege, Amice quomodo huc intraisti, non habens vestem nuptialem? obmutuit. Tunc dixit rex ministris, Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores. Vides igitur hic, hominem repente interrogatum, subito etiam, nulla mora raptum ad supplicium. Eleganter sensum judicialis interrogationis, atque sententiæ Polychr. etiam subolefecit, in sua licet illa lectione Septuag. Si contra quempiam (inquit) sententiam dixerit, ad quem provocabitur, cujusve implorabitur auxilium, cum iis propitiis, ac placatus sit quibus esse voluerit, ac rursus quos voluerit plectat.

Argute hic notavit D. Thom. recte dictum esse; Si repente interroget. Nam cum homini spatium poenitentia conceditur, potest suscepto salutari poenitentia remedio, ad interrogationem cujuscumque criminis constanter respondere in divino ju-

Pined. Tom. 1.

dicio; sic enim Villicus ille aliquando temporis spatio ad reddendas rationes concessio dixit intra se, Scio quid faciam. videlicet resipiscentia, atque bonorum operum consilium suscepit. Ergo cum peccatori dicitur, facta temporis copia ad se comparandum, Narra si quid habes; ut justificeris: abunde respondebit, atque satisfaciet cumulate, si facti poenitentiam afferat, & peccatum fateatur, ut oportet, & dans gloriam Dei.

Vel quis dicere potest, Cur ita facis? id est, quis alius superior iudex facti, pronuntiatione sententiæ rationem ab illo exiget? Nam inter iudices excelsior est alius alio: ipse tamen supremus est, à quo non possit esse provocatio. Igitur liberum illi est in res omnes imperium; vel ut significetur, quidquid Deus de nobis statuatur, aut judicet, patienter ferendum esse, atque nostris meritis tribuendum, quod nihil pro nobis possumus respondere, uti illi suorum peccatorum conscii, atque commertis supplicii affecti, quasi sese ad sustinentiam cohortantes dicebant Convenite & ingrediamur in civitatem munitam, & sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, & potum dedit nobis aquam sellis. peccavimus enim Domino.

XII. Deus cujus iræ nemo resistere potest: & sub quo curvantur, qui portant orbem.

1. Varia lectiones, & expositiones ex Græco.
2. Curvari quid proprie. particula, El causalis.
3. Portare orbem, periphrasis angelorum, aut demonum. Explicatus Paulus.
4. Justorum circumlocutio. Horum in precando efficacitas, & fortitudo tanquam columna portant pondus.
5. Cur rex portet orbem. quæ illius nominis etymologia ex Græco.
6. Gigantum circumloquutio.
7. Quid portare. quid orbis in Hebræo.

Deus, cujus iræ, &c. Quod in originali est Deus non avertetur, vel, Non redibit à furore suo, vel, Non avertet, aut revocabit iram vel, iram suam. quasi diceret, Nullius metu aut increpatione remittet iram. Eleganter æque ac significanter interpres illuminavit dicens, Cujus iræ nemo resistere potest, videlicet si semel iratus statuerit supplicium sumendum de homine, id est, Irato Deo & insequenti hominem impium, nemo se opponet, nemo illum ab instituto revocabit. Augustinus: Ipsius enim inavertibilis ira. Symmach. Cujus inflexibilis ira. Eodem etiam pertinet lectio Septuaginta Ipse enim avertit à se iram, si interroganter legeretur. Quamquam Olympiodorus asseveranter legat, in hanc

Nu 2

sen-

sententiam. Nulla animi commotione, aut perturbatione, nulla ita irrogat Deus hominibus supplicia, imo nostris rationibus utiliter consulit.

2.
Curvari
quid pro-
prio.

שׁוּב
Isai. 2. 17
Isai. 25.
12.

Particula,
Et, causa-
lis.

3.
Gregori.
D. Thom.
Lyra.

* Peri-
phras
angelorū.
* Trae à
todo el
mundo
en peso.
Heb. 13.
Dydimus
Cajet.
Ephes. 6.
12.

Dæmonū
circum-
loquutio
dæmon
cetus.
Cajet.
dæmon
superbos
adjuvat.

4.
Virorum
justorum
periphra-
sis.

Philippus
Beda
Cur san-
cti dicantur,
portare orbem.
Precum
efficacitas

Et sub quo curvantur. Proprie, proster-
nuntur, dejiciuntur, jacent, humiliantur: est
enim ille habitus subjectionis, atque de-
missionis, sicut Isaia 2. *Incurvabitur omnis
sublimitas, & 25. Humiliabuntur, & detrahun-
tur usque in terram.* Licet autem ad superiora
referri possit: sed aptius connectetur cum
precedenti Hemistichio, tanquam illius ex-
positio, aut ratio subiecta, quasi dicat, Cum
divina ira nemo resistere possit, necesse est
potentissimos quoque sub illo prosterni at-
que jacere ad illius pedes. Si ipse non re-
vocet, nec comprimat iram suam, procul-
cabit proculdubio potentissimos quosque,
illos etiam, qui portant orbem. Quare inter-
pres, qui addit particulam, Et, quæ neque
in Hebræo, neque in Græco, est; exponere
sententiam præcedentem voluit: nam hæc
particula frequenter exponit, & causam
reddit: Et (ideo) curvantur &c.

Qui portant orbem. Quidam Latini ut D.
Thom. & Lyra post Greg. intelligunt esse
periphrasim angelorum, per quos Deus res
inferiores procurat, & administrat, quas
cum illi moveant, portare videntur, sicut
Deus, qui omnia ad agendum agit, & mo-
vet, dicitur * *Portare omnia verbo virtutis sue.*
cujus humeris totius orbis machina nititur.
Dydimus atque Cajetanus dæmones in-
telligunt, qui dicuntur *rectores tenebrarum*
harum; sed diversa ratione, nam Didymus
dæmones intelligit ex lectione Septuaginta,
qui habent: *Incurvati sunt ceti, qui sub cæ-
lo*: quia animi nostri fluctibus innatent,
quibus non posset hominum natura obliste-
re; nisi infectarentur & comprimerentur
à Deo. At vero Cajetanus ex lectione He-
bræa, ubi habetur, *Adjutores fortitudinis dæ-
mones intelligit*, quorum studium sit ad-
juvare confidentes in propriis viribus, &
sua potentia insolescentes.

Tertio Philippus, atque Beda homines
sanctos intelligunt, qui curvantur in Dei
conspectu supplices ad impetrandam ve-
niam peccatoribus. Cum enim irascitur
Deus, non videntur alia commodiori ratio-
ne illius iræ occurrendum, quam supplici
sanctorum oratione, qui commodissime di-
cuntur *portare orbem*, quod illorum oratio
fortissima sit ad excipiendum divina iræ
impetum, sustinendamque gravissimam
hominum impiorum molem suis quasi hu-
meris impositam: pro quibus, ne pereant,
deprecantur: Propterea existimant iidem
auctores templum dici fortitudinem. Da-

niel. 8. quod domus orationis sit, *Sanctua-
rium, & fortitudo conculcabitur.* eosdemque
dici columnas cæli: id est, sustentatores populi
Dei. Inter quas etiam columnas Moyses fuit
dicens: *Cur imposuisti pondus universi populi
hujus super me.* Tum etiam illi, qui audent
divina iræ resistere, qualis ille fuit, de quo
testatur Sapientia c. 18. *Properans homo sine
querela deprecari pro populis, proferens servitu-
tis sue scutum orationem & per insensum depre-
cationem alligans, restitit iræ, & finem imposuit
necessitati ostendens quoniam tuus est famulus.*
Quos sibi deesse dum adversus impios ira-
scitur Deus, conqueritur ipse Ezechiel. 22. *Ezech. 22
Quasi de eis virum, qui interponeret sepem, & 30.
staret oppositus contra me pro terra; ne dissiparem
eam, & non inveni.* Et iterum *Non ascendistis ex
adverso neque opposuistis murum pro domo Israel
ut staretis in prælio in die Domini.* Hactenus fe-
re ex Philippo, eleganter sane, atq; copiose.

R. Abraham intelligit reges & Princi-
pes, qui clavum reip. tenent, atque claves
puppis & arcis humeris sustinent, & por-
tant, atque capite etiam gestant coronam
manibus cinctam, quod videantur suarum
civitatum pondus capitibus suis impositum
gestare.

Hanc quoque intelligentiam Grego.
docuit, in quam rem Græci nominis, quo
rex insignitur; etymologiam adducit: nam
rex dicitur (*Basileus*) quasi Basis, & funda-
mentum populi quod subiectum sibi popu-
lum princeps sustineat. Quamquam illa
etiam non inelegans est ejusdem nominis
notio ducta à futuro verbi (*Banin*) & (*ileos*)
quod est misericorditer ascendere, quod in
sede excelsa regis eminere, & resplendere
debeat misericordia: atque hæc ad illud di-
gnitatis fastigium regem evexerit: sed de
hoc alias.

Alii allusionem fieri ad gigantes existi-
mant, qui sicut quondam Athlas, diceban-
tur cælum humeris sustinere. Alii quoscun-
que fortes, quos etiam Septuag. intelligere
videntur pro fortissimas illas & immanes
belluas, legētes, *Incurvati sunt ceti, qui sub cæ-
lo.* quod interpretatur *Olymp. cete*, dixisse,
ut omnia indicarent, quæcunque invicto ro-
bore, ac robusta videntur esse fortitudine.
His fere omnibus expositionibus commu-
ne est significari humanam aut creatam
aliam potentiam atque fortitudinem: quam
in malum; pro superbia, & arrogantia
Chaldaus accipit, post quem Hebræi alii
atque etiam Symmach. qui quidem sensus
tum parti præcedenti, tum toti sententiæ at-
que etiam originalibus vocibus congruen-
tior est. Nam orbis hoc loco est, *Rahab*, ab ea-
dem radice, quod est superbire, aut excelle-
re, vel

Dan. 8. 13
Iusti co-
lumnæ.

Job. 26. 11

Galat. 2.
9.

Num. 11.
11.

Sap. 18.
21.

Ezech. 22
30.

Ezech. 13.
1.

5.

Abraham
Reg. & cur
dicantur
portare
orbem.

Grego.

Basileus
Rex unde
dicatur.

Banin,
Ileos,
Miserico-
dia requi-
ritur in
principe.

6.

Gigantes.

LXX.

Olympiod.

Fortitudo
pro super-
bia.

Chaldaus.
Symmach.

Orbis quid
in Hebræo,

re; vel suscitare, aut avolare. Atque ita nomen inde deductum erit superbia, vel arrogantia, uti vertitur Isaia 30. *Superbia tantum* est, quiesce. & Psalm. 39. *Non respexit in vanitates, & insanias falsas.* quo loco legit Hier. ex hac ipsa voce originali, *Non est aversus ad superbias, pompasque mendacii.* Quare aliquis dicere possit * *portare orbem*, idem esse quod superbire. Deprimit ergo Deus erectas cristas, comprimit fastum atque tumorem.

Sed quoniam hic nunc agitur de resistendo iræ divinæ, cui nemo par esse possit; & quia verbum *portandi* aut nomine *adjutoris*, aut *adjutorii*, fere semper redditur à Latino interpretare, cujus exempla sexcenta sunt, ideo sensus non incommodus esse poterit, *Sub Deo curvantur portantes orbem* Pagnin. *Freri superbia. Regia auxiliares superbia.* Tygur. *ei succumbunt conspiratores potentissimi, Vatabl. deprimuntur adjutores superbia.* id est, qui cum arrogantia & superbia auxilium aliis pollicentur, aut vero qui potentissimorum auxilium important. quasi dicat, *Nemo divinæ iræ resistere possit, quantumvis omnia humana auxilia ad resistendum conspirent, quamvis in auxilium suum advocet, & afferat * orbem universum, atque omnem sæculi potentiam, & superbiam secum portet.* Nam hoc verbum frequenter dicitur de iis, qui vel petunt; vel quibus impenditur auxilium ad resistendum hostibus, quod quærenti passim occurret.

XIV. Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo.

1. Quid hoc loco respondere.
2. Loqui hoc loco de verbis elegantibus, & selectis. Oratio hominis divina maiestate inferior. Pronomen Meum, aliquid peculiare affert.
3. Humana sanctitas non resplendet coram divina. Deprecari quid.
4. An hac Jobi oratio ex proprio sensu, an vero tantum ex arcana infirmitate profecta.
5. Jobi in precando mirabilis humilitas, & de Dei bonitate concepta fiducia. Deus etsi postulata differt, non aufert.

1. **Q**uantus ergo sum ego. in Originali, Et ego respondebo ei: quasi dicat: Numquam animo finxi, ut vos de me fingitis, me posse, aut velle illi ex æquo respondere, & obstinate contendere cum Deo sapientissimo, atque fortissimo: non illi denuntiare litem, aut expostulare cum eo de meis ærumnis, aut meam causam verbis & oratione defen-

Pined. Tom. 1.

dere. Nam hoc loco *respondere* est, vel interroganti Deo satisfacere, vel ad divinam actionem aliquid agere aut loqui.

Et loquar verbis meis. verbum *Bachar*, significat eligere, videlicet melius, & præstantius, quare hoc loco est, *loqui selectis verbis*, composita & ornata oratione, certa conceptaque formula deprecandi, quo videtur Job respondere Baldad jubenti, ut manere consurgeret deprecaturus Deum; quasi dicat: Quis ego sum, ut coram sapientissimo Deo dignam orationem, & accuratam beneque compositam deprecandi formulam proferre possim? Vel, quamvis exquisitis verbis & accurata oratione coner meum judicem delinire, non potero illius iræ resistere: Illud autem pronomen *meum*, aliquid accuratum, & exquisitum peculiari quadam diligentia indicare solet, quo sæpe utitur Sponsa in canticis, *Messui myrrham meam* comedam favum cum melle meo, &c. Frustra videlicet coner, quamvis peculiari mea, & accurata utar oratione.

XV. Qui etiam si habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum judicem deprecabor.

Nec vero quantumvis justus sim, cum divina justitia summo jure agendum mihi est, nam si meum ipse jus, atque innocentiam probare voluero, repellar à Deo, itaque quasi sanctitatis meæ oblitus supplicem nullo judici præbebo. Sicut dicebat Daniel cap. 9. *Non in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis.* Verbum autem *deprecandi*, est gratuito & per misericordiam petere non ex justitia, itaque satius sibi esse ait, non intrare in iudicium cum Deo, sed causam extrahere ex iudicio, & ad solam misericordiam provocare.

XVI. Et cum invocantem exaudierit me, non credo, quod audierit vocem meam.

Eugubinus cum R. Moysè existimat Jobum dubitasse se Deo curæ esse. Vatabli annotationes dicunt esse hujusmodi Verba diffidentis de Dei bonitate. Sed utrumque est Judaicum commentum, atque Jobi sanctitate indignissimum, Isidor. Clarius interpretatur hæc dici non ex sua persona, quam ex sensu infirmæ carnis, hominumque infirmorum; quasi diceret, *Tam infirma utique adeo mala est caro humana, ut etiam propositis promissionibus Dei nolit credere, ut per hæc respondeat amicis hortantibus ad preces, quas*

Nu 3

Deus

ברך

2.

Loqui hoc loco ad elegantiam & selecta verba.

Oratio quamvis ornatissima, divina maiestate inferior. Pronomen meum quid hoc loco.

Cant. 5. 1

3.

De sanctitate non est coram Deo glorandum.

Dan. 6. 8.

ברך

Deprecari quid proprie.

4.

Eugub. R. Moys. Oratio hæc Jobi qualis sit. Isid. Clar.

Deus statim exauditurus sit. Alii plerique Latini referunt ad eas conditiones, aut leges, quas oratio requirit, ut efficax sit, quarum defectu non exaudimur, atque ea de re sibi timere Jobum.

f. Sed certe hoc videtur esse animi mirabiliter demissi, atque sibi suæque orationi diffidentis, fidentis vero de sola divina bonitate. Quamvis (inquit) ille, quæ sua bonitas & clementia est, me invocantem exaudierit is, sum ego, quæ mea impuritas, & orationis languentis inertia est, ut vix de me credere possim exauditum iri. Vel, ut ad divinam majestatem explicandam sententia hæc pertineat; quod occulta quadam ratione, & homini prorsus ignota, vix nunc, uti regem potentissimum decet deprecanti annuat, aut renuat etiam si deprecer, si deprecanti ille postulata concedat, constare mihi certo non potest meas preces benigne exauditas. Nam cum post deprecationem perinde habeam ac antea, videor mihi à divino conspectu repulsus. Sed tamen non debet inde peti firmum argumentum exauditiæ, aut contemptæ deprecationis, nam ut Aug. sup. dixit, Cum differt, non aufert. & iterum, Quædam non negantur, sed ut congruo dentur tempore, differuntur. Et quamvis orantem exaudiat Deus, sed tamen bona corporis aut fortunæ non ideo statim postulata concedit. Fieri igitur potest, ut D. Thom. dixit, ut exaudiat ad profectum, sed non ad votum. Vides igitur ut Jobus magnifice sentiat de Dei bonitate; abjecte & demisse de imbecillitate humana, sapienter atque subtiliter de natura & efficacia orationis: sancte & religiose de suis quotidianis sacrificiis, atque oblationibus, quibus non plus, quam par esset, tribuebat, vere & orthodoxe de meritis humanorum operum; denique sublime de divina providentia, quæ interdum, cum benevola sit, atque propitia homini, sed nulla benevolentia, aut lenitatis externa præbet argumenta: imo aliquando quem exaudit, turbine conterit malorum, ut statim subdit.

XVII. In turbine enim conteret me
& multiplicabit vulnera mea
etiam sine causa.

1. Paraphrasis hujus sententiæ. Conterere quid proprie ex Hebræo.
2. Multiplicare, ad numerum & magnitudinem pertinere. Quid sine causa, varia expositiones.
3. Unde in Job difficultas respirandi. Emendata Philippi lectio.
4. Repleri aut impleri ad ingluviem pertinet; ad

ingentes calamitates transfertur. Explicati David, Jeremias, Habacuc. Quid amaritudo.

Licet orandi (inquit) atque sacrificandi studium nunquam non habuerim, atque nunc etiam preces frequentes adhibeam, tamen cum severius, & acerbius accipiar à meo iudice, vix mihi persuadere possum aut me exauditum, aut illum benevolum atque propitium erga me esse. Vel, ut perstet adhuc in illa prima sententia, Nollem cum potentissimo iudice contendere, qui pro sua potestate, etiam si mihi propitius sit, mecum aget severius, atque irati instar turbine immisso, coactaque tempestate aut interrogationum atque rationum, quas à me exigat, aut ærumnarum corporis, & animi, quibus me afficiat. Sept. caligine, caliginoso turbine, obscura procella, conteret, conculcabit, conculcabit, percutiet, obruet me. Unde dicitur Psal. 138. Tenebræ conculcabit me. Hic. Operient me. Nescio an tam verbum (Suph) quod subest hoc loco, quam (Nasaph) quod est affine; & ejusdem significationis, ut asserit Mardochei; habeant aliquid occultarum insidiarum, nam præterquam quod utrumque de tenebris dicitur, atque caligine in illo Gen. 3. bis habetur & vertitur conterere, postea vero ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus. Igitur ait Job, quasi occultas mihi parans insidias, turbine & tenebris alicujus terræ tempestatis me involvet.

Et multiplicabit, multis me proscindet vulneribus, tum etiam, magnificabit, ingentibus vulneribus me conficiet, vulnera; contusiones, percussiones, Septuag. tribulationes, tum animi tum corporis cruciatus. sine causa. Sept. in vanum, absque eo, quod mihi meorum malorum causam reddat, aut explicet etiam quamvis mihi justus videar. Aut quidem ut Olymp. & Philip. indicant, in eo sensu quo cap. 2. dictum à Deo est: Commovisti me, ut affligerem eum frustra, q. d. ut Olympio. verbis utar: Nihil attinebat Deum his cruciatibus de me periculum facere, nam ante cruciamenta me præclare noverat. Ad eundem sensum Chrysost. Illud (inquit) frustra, non eo pertinet quod aberraverit, sed quod ex illa pœna atque supplicio nihil majus est consequutum. Quare acute observat Phil. hæc à Jobo dici, quod intelligat se non tam flagellari, quam probari animi profecto præclare in Deum affecti, sed tamen, affecti doloribus.

XVIII. Non concedit requiescere spiritum meum: & implet me amaritudinibus,

Tam

3. **LXX.** **T**Am graviter me afficit, ut respirare non possim. Sept. *Non finit me respirare nec quiescere, reducere spiritum, reddere, atque trahere* : non ergo de contendendo cum Deo, sed de extremo spiritu agendo cogitem, qui jam vix possim respirare.

Hanc autem difficultatem *respirandi*, non solum propter animi angustias, sed re ipsa propter morbum, & pulmonis arterias obturatas dici volunt Philippus & Beda, ajunt enim affectum fuisse, *astomathicon*, quem morbum dicunt in pulmonibus generari, quum aditus obturantur. quos Græci, *Itopiros* vocant. Sic ergo constricti, & angustiores redditi angustias efficiunt in pulmonibus, ut reddere & recipere spiritum non sufficiant. Addit etiam Philipp. quod *præ nimio dolore cum festinato suspirio repetitos, & quasi concisos statu emittebat*: Sed tamen mendose, hoc loco legi; *astomathicon* pro *astomathicos*, tum in Philipp. & Beda, tum etiam in Hieron. qui fere ex Philipp. descriptus est, res ipsa ostendit. De asthmate autem & difficultate respirandi, qua Jobus laboravit, diximus c. 2.

Et (forte causa, ut expositio præcedentis) implet, satiat, exsaturat, verba replendi frequenter de ingluvie dicuntur: ut 1. Reg. 2. Repleti prius pro panibus se locaverunt, & famelici saturati sunt. Et: Infernus & perditio nancquam implentur. Amaritudinibus, acerbissimis doloribus, & quidquid humano sensui injucundum existit. Sicut dulcedo omnia jucundat, & amica naturæ significat. Jerem. 6. Holocau. *omata vestra non sunt accepta, & victimæ vestrae non placuerunt*, (Hebr. non dulcescunt) mihi, & Hos. 9. *Non libabunt Domino vinum & non placebunt*, (Hebr. non dulcescent, non erit unum jucundum, amarescet Deo vinum; nam *fel draconum vinum eorum*) ei. Est autem hujusmodi locutio frequenter usurpata in sacris, ubi ingentes calamitates significantur. Psal. 87. *Repleta est anima mea malis*. & Thren. 3. *Inebriavit me absynthio*. Et iterum; *Saturabitur opprobriis*. Significat autem tam abunde mala & ærumnas epotatas, exantlatas, ut amplius capere animi ventriculus non posse videatur. Quare oportet animæ os nauseare, & moveri vomitum, & afflictionum aquas pervenire jam usque ad animam, id est, usque ad intercludendam respirationis viam. Tum amaritudo, id est, amarissimi atque biliosi humoris copiam vehementer infestat animum, efficit tormina, & cardiargiam, & ea omnia in animo generare solet: quæ bilis in corpore: ardore præsertim quendam præcipitem, & irarum impatientem, quem cholericipati solent; eo enim pertinet id Habac. 1.

Suscitabo Chaldaeos gentem amaram, & velocem, Habuc. 1. videlicet savos hostes: biliosos, iratos, ardentes, quos tum innata bilis atque sævitia, tum divina permissio & ira, ardentiores, & concitatiores reddat. Ait igitur Job, se pati biliosos quosdam atque molestissimos in corde motus & stimulos ad vomendum multa, ad reddendas & abjiciendas ærumnas, & amarulenta ramenta. Juxta quod leniter accipienda, & cum moderatione quadam interpretanda est Philip. interpretatio *Repletur* (inquit) *fellis, & blasphemia amaritudine anima mea, ita ut durum verbum & asperum os meum dicere compellatur*.

XIX. Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas judicii, nemo audet pro me testimonium dicere,

1. Robustus quid proprie ex Hebræo.
2. Judicium ex propria ratione æquum, & incorruptum esse debet. Judicia, mirabilia Dei opera, explicatus Salomon.
3. Testificari varium, & multiplex in Hebræo. Variæ lectiones.
4. Testimonium pro fœdere. unde diceretur Arca testimonii: Audire verbum forense.

EX originali non potest bene dignosci. Ad quem fortitudo hæc referenda sit, potest enim vel in communi accipi, quasi diceret: Si de fortitudine agitur, vel de humana fortitudine: si fortitudo aliqua in humanis quæritur, quæ se illi opponat, quamcunque illæ superat. Sed Septuaginta, & quidem commode, ad Deum referunt quasi præcedentis sententiæ causam, atque rationem, namque legunt: *Implebit me amaritudine, quoniam scilicet valet potentia, & S. Augustin. sic legit: Etenim qui potest, obtinet & vincit. potest is quoque sensus videri non omnino incommodus, si se mihi tandem conspicuum præbere velit Deus, experiar profecto illum multo fortiores atque terribiores, quam cogitaveram. Nam vox illa robustissimus, excessum quendam afferre videtur supra fortitudinem; est enim proprie idem quod prævalens, vincens invicto quodam & obfirmato animo præditus. Nam dici solet de eo, qui alio superior, & erectior est, ut Psal. 17. *Confortati sunt super* (robustiores fuerunt præ) *me*. Quare idem locus habetur in eodem Psal. 2. Reg. 22. *Libavit me ab inimico meo potentissimo, & ab his qui oderant me; quoniam robustiores me erant*. Et similiter ab eodem verbo dicitur, Genes. 25. 23. *Populus populum superabit*. Onkelus, *Regnum regno prævalebit*, proprie, Populus præ populo robustior. Et huc respexisse*

Pagnin. videtur **Pagnin.** hic legens; *Si ad potentiam venero, robustus est.* In originali indifferens est, nam tantum, habetur, *si ad potentiam*, ut suppleri possit, *venero*, aut respexero, vel quid simile.

2. *Si aequitas iudicii*, id est, si jure & iudicio agendum est. Hic *aequitas iudicii* in originali non est aliud, quam iudicium, neque incommode dictum est ab interprete *aequitas iudicii*, cum debeat esse iudicium ex propria iudicii ratione æquissimum, & incorruptissimum.

LXX. Septuaginta. *Quis igitur iudicio ejus resistet?* Oporteret me quidem in iudicio, si

Olymp. *jure agendum sit, causa cadere.* **Olympiod.** indicat, iudicium hoc loco non pro forensi & iudiciali actione sumi debere, sed pro divinis operibus humanum captum excedentibus, præsertim illis, quæ cum vindicta, aut supplicio aliquo de homine sumpto: conjuncta sunt, sic dicuntur: *Judicia Dei abyss-*

Pf. 35. 7. *sa multa* Psalmus 35. & **Exod. 6.** *In brachio* **Exod. 6. 6** *extento & iudiciis magnis.* & **Proverbior. 19.**

Prov. 19. *Parata sunt derisoribus iudicia, & mallei percutientes, stultorum corporibus.* Igitur videbitur attingere amicos, qui divinatorum iudiciorum, atque suarum ærumnarum causam probe se nosse arbitrabantur; Jobi videlicet scelus aliquod. Sed non valde cohæret cum sequente:

3. *Nemo audeat pro me testimonium dicere.* Nemo vult pro me contra Deum testis esse, in mea causa, quare etiam si Deum provocarem, velitque ille mecum descendere in iudicium, nihil proficiam: ab illo enim sta-

Testificari bunt omnes sive advocati, sive patroni. Sed **in Hebr.** tamen in eo verbo testificandi, aut *testimo-* **quid pro-** **pric.** *nium dicendi*, dissensio est; nam verbum originale (*laghad*) significat statuere fœdus, aut tempus præfinire, aut condicere locum, aut condicto tempore & loco convenire & congregari. Hinc lectiones variae hujus loci. **Regia.** *Quis convenire faciet me?* supple ad divinum iudicium, id est, quis mihi certum, & definitum locum constituit, in quo cum meo iudice ad illius tribunal agere possim; quasi dicat, non possum ad illius subsellia causam meam tueri, non enim ille certo aliquo, & definito loco jus dicit. Vel, quis mihi aditum patefaceret ad illius tribunal, aut quis me animo & viribus confirmaret, ut auderem ad illius tribunal comparere? In hac significatione ab hac ipsa radice dictum est, **Pf. 47. 5.** *Eccereges terra congregati sunt,* videlicet, condicto loco fœdus pereussuri. & **Amos 3. 3.** *Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis?*

2. Reg. 24. *Secundo, quia etiam de statuto tempore* **15.** *dicitur, ut 2. Reg. 24. Amane usque ad tempus statutum.* Legit **Pagn.** *Quis dabit mihi tempus*

videlicet, ut de mea causa agatur, & tandem aliquando mea hæc controversia dirimatur. Sicut dicebat populus **Isai. 40.** *Abcondita* **Isa. 40.** *est via mea à Domino, & à Deo iudicium meum* **27.** *transivit, id est, prætermittit ille, quæ ad me attinet.*

Sed idem verbum ad pactum, & fœdus, **4.** *vel ad testimonium pacti, & fœderis, quod* **Testimo-** *inter aliquos intervenit, eleganter refertur, niu pro* unde dicitur frequenter *Arca testimonii*, aut, *fœdere fœderis*, aut, *tabernaculum testimonii*, id est, *Arca te-* **stimoni** *publicæ fidei in Deum & hominis conte-* **stimoni** *statae atque pacti & fœderis multorum te-* **aut fœde-** *stimonio atque præsentia stabiliti, quare* **ris cur** *sapienter hoc loco noster interpretes retulit sic dicta,* **Advocat** *ad pactum & testatam fidem, quæ in iudicio* **qui pro-** *esse solet inter patronum & clientem, quare* **cliente re-** *hic testimonium dicere, præterquam quod* **stimoni** *afferret pactum initum, & fidem datam reo* **dicat.** *ab advocatione, non solum est testem esse, sed etiam causam pro reo dicere, atque tueri, & advocati officium suscipere, Nemo (inquit)*

mihi patroni fidem præstare vult, nemo patrocinari, nam pugnabunt potius pro **Audiendi** *Deo adversum me omnia. Illud vero audi- **verbum** *endi verbum, quo vulgatus utitur, videtur* **ad forum** *olere aliquid forense, sicut & id, 1. Corinth.* **pertinere.** *6. Audeat aliquis vestrum negotium habens ad-* **1. Cor 6. 1** *versus alterum iudicari, apud iniquos, & non apud sanctos? Illud enim audent, periculum videtur afferre, quod advocato aut patrono, aut actori, reove ex iudicis adversa sententia imminere potest. Potest etiam ad summam Dei æquitatem humanamque impuritatem pertinere. Nullum habeo pro me satis firmum, & grave testimonium meæ innocentiae atque virtutis, si summo Deus mecum jure agat.**

Illud etiam facere huic potest, quod qui **Et qui ad-** *advocatum non haberet, ab ipso Præatore* **vocatum** *accipiebat, cujus illa vox erat: Si advocatum* **non habe-** *non habent, ego dabo. igitur Deo mecum, aut* **ret, Præ-** *me cum Deo disceptante, neque mihi ille* **tor dabat.** *advocatum dabit, neque vero qui mihi jus in hoc iudicio suggerat, & præsentiam suam amice & benevole commodet, habere potero,*

XX. Si justificari me voluerò, os meum condemnabit me, si innocentem ostenderò, pravum me comprobavit.

1. *Justificari quid.* Laus furtiva, quæ ore proprio frequenter usurpatur, explicati **Joannes & Paulus.**

2. *Condemnare hoc loco ad culpam referendum.* **Proprie innocentia testes duo, Deus & conscientia. Illustratus Paulus.**

3. *Humana*

3. Humana infirmitas facile labitur lingua.

4. Innocens quis. quid pravam.

1. *justificare*
quid,

Laus in ore proprio
sordescit.

Joan. 8. 13

vers. 16.

Laus illa
furtiva,
quam homo ore proprio
frequenter usurpat.

Philip. 2. 6.

Firmum,
& grave
testimonium
quod ab aliis præstatur.

2. Cor. 12. 11.

2.

Condemnare hoc loco ad culpam referendū
Innocentia hominis duo testes,
Deus & propria conscientia
2. Cor. 5. 10
* Quæ refert aydiga.

Quod si deficientibus patronis, advocatis, testibus, velim ego pro me causam dicere (id enim est *justificare*, suas partes agere, se tueri in iudicio, atque conari innocentem ostendere (*os meum*) meum testimonium, mea oratio (*condemnabit me*) videlicet me damnabit projecta cujusdam audacia, qui tam libere ausim pro me dicere, vel mendacii, qui verissimo iudici, verissimoque iudicio repugnare, aut contradicere coner, vel, quod propria laus, propriumque de sua innocentia testimonium, non solum in proprio ore sordescat, sed etiam aut mendacii, aut suspecta veritatis nomine, in iudicio locum non habeat, sed explodatur & exhibiletur; sicut Joan. 8. Christo Domino dictum à Phariseis est: Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum.

Inter alia vero respondit ille: Si iudico ego, iudicium meum verum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Namque laus illa, quam homo proprie frequenter ore usurpat, & alterius fidei atque testimonio renuit committere, furtiva videtur esse, & non propria, quod enim furto raptum est, non permittitur libere evagari per aliorum manus, ne redeat ad suum dominum. Quare verissimum illam filii Dei maiestatem, vel hoc uno nomine Paulus explicat & commendat Philipp. 2. ait enim libenter illam dissimulasse, & quasi aliorum testimoniis, & prædicationi permisisse; Non, enim (inquit) rapinam arbitratus est, esse se equalem Deo. Illud igitur est verum veræ virtutis testimonium, quod non ore proprio, sed alieno præstatur. Igitur *Os proprium* (inquit Job) *condemnabit me*, exhibeo ex huiusmodi iudicio condemnatus, & oratio mea fiet in peccatum. Vel etiam: *Os meum condemnabit me* infipientia. Sic enim Paulus 2. Corinth. 12. cum se commendaret subdit, quasi præstigians se, *insipiens factus sum, vos me coegistis, ego enim debui à vobis commendari.*

Observandum vero, quod hoc loco verbum *condemnandi*, non tam pertinet ad poenam, quam ad culpam, cum homo vincitur damnaturque sceleris alicujus. Et quidem hominis absolutio, vel purgatio sceleris, cuius agitur reus, innocentia ve illius duobus minimum testibus constare debet, Deo videlicet atque conscientia, quare non repellitur quidem conscientia testimonio in divino iudicio, dicente Paulo: Oportet nos *sistì ante tribunal Dei, ut referat unusquisque prout gessit* id est, ut testificetur proprie juxta Græcum, ut ferat, portet, adducat, & quasi

proponat in iudicio, proferatque ipse sua opera, quasi testimonium profert pro veritate.

Ergo si tibi videris habere bonum conscientia testimonium, bene quidem, sed divinum adhuc de tua innocentia expectandum est, ut faciebat Paulus dicens: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum, nam qui iudicat me, dominus est. Licet autem testimonium conscientia per se non sufficiat, sed jubet tamen bene de nostra sententia, deque Dei iudicio sperare, ut Joan. ait: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus, &c.

Si vero quis velit hoc loco severitatem divini iudicii, atque humanam infirmitatem explicari, quæ, etiam cum suam innocentiam tueretur, mille dabit verborum & ignorantia lapsus, sensus iste conficietur; Etiam si mei defendendi ius atque locus in divino iudicio mihi tribuatur, tamen coram tanta maiestate quibus verbis, aut qua dicendi formula me tueri debeam prorsus ignoro, necesse igitur erit, me loquentem aberrare. Hoc indicant Septuaginta legentes: Quod si etiam fuero justus, *os meum impia loquetur*. Olympiod. Quamvis factorum fortasse iustitiam fuero consequutus, dictorum tamen condemnationem minime vitaverim. Si enim justum esse me dicere audeam, id demum dicere, puto esse impietatis. Idem fere Polych. non enim oportet ad amicos restringere huiusmodi sententiam cum Vatablo annotante huiusmodi sensum sermo meus efficiet, ut videar vobis improbus & pravam.

Si innocentem ostendero. Non oportet hanc innocentiam cum quibusdam Latinis restringere, ad Deum tantum, qui nemini noceat, nam proprie est simplex, integer, perfectus. Septuaginta. *Sine cremine*. alii Græci, Irreprehensibilis, Pravam autem comprobare, est simplex in originali verbum, depravabit me, aut perversificabit me. Sed eleganter illuminata est significatio ab interprete, estque antithesis ad innocentiam illam, & simplicitatem hæc enim perversitas est, à qua quis dicitur gradi viis perversis, aut depravare vias suas, aut via incurvata, & cor pravam. Suppositum vero verbo deprecandi aut pravam comprobandi, Vulgatus videtur attribuisse ori, & fere idem colligitur ex originali. Septuag. sine supposito reddunt, Præcavus evadam. Quanquam Polychron. Deo tribuat, Is (inquit) qui tanta est potestate, facile ostendit iniquos meos esse sermones. Sed præterea acutus est ille sensus, quem idem quoque Polychr. indicat; Cum Deus meæ vitæ meorumque operum dominus sit, cui semper placere studui à juventute mea, potestatem

1. Cor. 4.

4.

1. Joan. 3.

21.

3. Humana infirmitas & proclivitas ad verborum lapsus.

LXX.

Olymp.

Poly-
chron.
Vatabl.

4.

Innocens quis.

ON

WPV

Pravam comprobare, quid proprie in Hebr.

Prov. 1. 8.

Prov. 10.

9.

Prov. 11.

20. &

Prov. 17. 20.

LXX.

Polych.

tem habet meos mores meamque vitam corrigendi, emendandi, accusandi; ergo nulla mihi via contendendi, aut summo jure cum Deo agendi mihi pater.

XXI. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea & tædebit me vitæ meæ.

1. *Nostra gratia incertitudo.* Deus nostræ mentis explorator. Illustrata sapientia. Quid manifestare apud Paulum. Homo sibi ipsi obscurus. explicatus Ecclesiast.

2. *Aliorum exquisitioes parum commode.* ultima germanior. Ignorare quid in sacro sermone, Illustratus Salomon, & Paulus.

3. *Nulla in Jobi verbis impietas.* Quid impius, quid consumere. explicatus David. Impius pro locuplete.

Nostræ gratiæ incertitudo.

Sap. 1. 6. Deus nostrarum cogitationum perspetor.

vers. 7.

2. Cor. 5. 10.

Quid manifestari apud Paulum. *Quæstio.* ver. 11. Homo sibi ipsi ignotus & obscurus.

NOstræ lectionis simplex sententia hæc videtur esse; Si antea actæ vitæ conscientia, & innocentia me sustentare consolarique voluero, non omnino potero, cum id mihi certo, & clare constare non possit. Quare nihil mihi in vita, reliquum esse videtur, quam tædium vitæ, & mortis votum. Elegans sane locus pro confirmando illo dogmate de incertitudine gratiæ. Eam enim certam claramque cognitionem nostræ sanctitatis sibi assumit divinus spiritus Sapientia 1. *Renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, & linguæ ejus auditor,* id est, quidquid cogitet, quidquid desideret, quidquid loquatur homo, sive illa interna cordis locutio sit, sive exterius ore prolata, perspectum Deo est, atque hujus rationem subdit; *Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum* (id est, testis oculatus est, quod ubique præsens sit) & hoc (Pneuma spiritus) *Quod continet omnia* (id est qui non solum est in omnibus, sed in quo etiam omnia fiunt) *scientiam habet vocis.* id est, sive corde loquamur, sive ore, nihil latere illum potest. Homo vero plerumque neque omnino exploratas suas interdum cogitationes & internas locutiones habere potest. Quare dixit Paul. 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* proprie ex Græco oportet pellucidos & transparentes fieri, instar corporis diaphani, quod luci atque luminibus pervium est. Et statim eadem voce ait: *Deo manifesti simus,* id est, cogniti, perspekti, quasi illius luminibus omnino pervii, ut indicaret Paulus nos ipsos in nostris oculis crassos, opacos nimiumque pingues, & concretos esse, obscuros propterea, & minime cognitos. Illa n. sui ipsius cognitio, atque exploratio, quam habere potest

homo conjecturalis est, & minime certa. de qua sapiens ait: *Quemadmodum in aquis Prov. 27. resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.* Nam hi seipso in corde contemplari & examinare possunt tanquam in speculo, præsertim ubi instar aquæ limpidæ cor mundum, atque tranquillum sit, licet omnino clare se non agnoscant.

Porro hanc ignorantiam Eugubinus post R. Abraham refert ad ærumnarum causam ignoratam, quasi Job dicat: Si simplex, sanctusque sum, plane ignoro quorsum Deus his me malis afficiat. Sensus parum pius, parumque lenis, & potius cum sententia amicorum, quam cum Jobi proposito congruens. Vatabl. Tygurin. cum aliis Hebraizantibus, faciunt hujus ignorationis appositum, animam, videlicet ignoro, aut non cognosco animam meam. Tygur. *Animam meam perspectam non habeo.* Sed nescio quam morbi, aut mortis circumlocutionem in eo Hebraismo cognoscit Vatabl. ut perinde valeat ac si dixisset: *Deficio, consumptus sum, nec novi animam meam,* id est, non novi animam meam fungi muneribus suis. Alii, esto innocens sim, aut quis fuerim obliviscor, minime curo, contemno. Nam verbum *ignorandi* aliquando ad contemptum & curæ abjectionem pertinet, ut illud Cant. *Si ignoras te, ô pulcherrima inter mulieres* (id est, si tuam pulchritudinem non valde curas, egredere, & abi, &c.) Et illud Pauli *Si quis ignorabitur.* Igitur dicet Job; Si simplex fuero non novi, non mihi ea in re blandior, neque gratulor, nam illud tantum cogito me in extremis versari, planeque jam deficere, atque vivendi me tædere, sed sensus videtur invitatus, & repugnans. Septuaginta: *Si impie egi, non novi animo, verum tamen auferetur vita mea.* cui lectioni, atque nostræ ille videtur germanus atque communis sensus, sim sanctus, sim innocens, nec ne, sub iudice, & sub lite est, incertum adhuc & ignoratum, illud certissimum, atque exploratissimum tamen est, me in extremis ærumnis extremum jam spiritum agere, ut hinc eliciat se non contendere cum Deo sua sanctitate, aut de illius providentia atque iudicio, sed tantum instante & compellente morte, atque urgentibus cruciatibus tantam dolorum acerbicatem (quod humanum est) deprecari.

XXII. Vnum est, quod loquutus sum, & innocentem, & impium ipse consumit.

Isidorus

3. Isid. Clar.

Sidorus Clar. deterretur loci hujus difficultate, qui illi videtur impietatem includere, quasi apud Job unum & idem sit proborum, & impiorum judicium, quodque Deus hæc inferiora non curet, proptereaque existimat Jobum hic, sicut in aliis quibusdam locis, loqui in persona hominis, qui sit absque gratia & cognitione Dei, sed difficultas nulla, neque impietas in sententia facili, & pietate atque sapientia plenissima.

Jobi sententia pia & sapiens

Licet (inquit) de me senserim semper submissus, deque divinis judiciis, atque providentia magnificentius, hoc unum est. Ibi videtur claud. sensus in originali, & deinde sequitur: Ideo dixi innocentem & impium, &c. id est, hoc tantum asserui, repetoque libenter hoc unum est meæ assertionis caput, Deum indiscriminatim impios, justosve calamitatibus exercere. Verbum loquendi hoc loco asseverationem, libertatem quandam, & dictorum constantiam assert. Innocentem, perfectum, integrum, impium, inquietum, per multas hujus sæculi, temporaliumque bonorum curas atque sollicitudines vagantem. Cujus vocis proprietas indicatur Psal. i. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, quali hujusmodi inquietæ, & vagæ mentis homines nonnisi multis, illisque iniquis consiliis captandis vacent. Septuag. etiam indicant impium, pro potente & locuplete homine debere sumi, nam vertunt; Magnum & potentem disperdit ira. Magnum autem interpretatur Olympiodorus eum, qui suam magnam, & robustam esse justitiam arbitratur, & Polychron. qui pietate insignis, & vita clarus extiterit.

אמר

רע

Impius quid proprie.

Psalm. i. i.

LXX.

Impius, pro locuplete & potentiore. Olympiod. Polych.

בלי

Consumere, quid. Consumptio non solum de morte sed etiam de ærumnis.

Consumit proprie delet, disperdit, frequenter ad extremum interitum, & consummationem, vel consumptionem refertur, quod non tantum de morte, ut aliqui Latini indicant, sed ærumnis, quoque intelligendum est, quæ innocenti, periude ac impio evenire solent.

XXIII. Si flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentum rideat.

1. Varia aliorum interpretationes, ultima lenissima. excusatus Job ab ea, quæ videtur, orationis acerbitate.
2. Flagellum, de communi, & universali judicio quid proprie ex Hebræo.
3. Quid semel hoc in loco. Quæ sagitta parvulorum apud David.
4. Impii aliquando facili morte sublati. Diuturnitas supplicii ad exaggerationem pertinet.

5. Ridere pro irridere. Quando dicatur Deus irridere hominem.

6. Expenditur lectio Septuag. Pœna, & tentatio unde dicantur.

7. Varia lectiones ex Hebr.

Nullum esse verbum hac sententia atque illa, Elegit suspendium anima mea. &c. durius atque asperius. Philippus asserit, Dure Philip. (inquit) hic satis locutus est contra Deum: in omni quidem libro hoc nullus est locus asperior isto, & altero superius posito. De quibus, ut puto duobus sermonibus ad Deum loquatur, unum loquutus sum, quod utinam non dixissem, & alterum, quibus ultra non addam. Itaque de duobus istis sententiis reprehensum esse à Deo & à seipso levitatis accusatum, cum ait: Qui leviter locutus sum, &c. Sed neque ex sua interpretatione, neque ex vera horum verborum sententia, alia sermonis acerbitas colligi potest, quam illa suorum cruciatuum.

Si flagellat, suppositum hujus verbi, dæmonem esse sævissimum carnificem atque tortorem mortaliū, Philippus & Cajetanus interpretantur. Sed multo melius cohæret, ut supponatur Deus, ut in sententia præcedente. Duas autem hujus sententiæ partes non ad idem referunt. Tygur. Vatabl. Isidor. Clarius, hic enim sic interpretatur, ut videatur Job velle præscribere modum tum flagellandi impios, tum remunerandi pios: Si punit improbos, quare non subito occidit; si remunerat justos, quare affligit eos, & ridet? Sed cum gravissimum supplicium sit, non quod breve, sed quod diuturnum est, non videtur illa Jobi expositio congruens, aptior quidem Tygurina sententia: Si flagrum inferendo statim occidit, innocentium afflictionem sanus prosequetur, quasi dicat; Oporteret quidem, ut si tam innocentem, quam impium ipse consumit, vel utrumque semel, subitoque occiderunt, vel utrumque productiori cruciatu divexaret: cum tamen impii supplicium brevissimum sit, piorum diuturnum, atque longissimum. Vatabl. in hanc sententiam; Si Deus tantum ob scelera hominem affligit, ut tu Baldad asseris, sequitur ut oppressionem innocentum statim vindicaturus sit; atque piorum pœnas non prorogaturus diutius, contra quam tu mihi suggeris; asseris enim impios subito perimi, piis vero expectandum esse diutius; quod si ita res se haberet, acerbior esset pœna piorum, riderique ab impiis possent. Sed alii multo lenius. Si innocens etiam non debet esse pœnarum expers, si flagellandus, etiam ego innocens sum, illud supplex oro, ut nolit me tota die mortificare, sed semel peremptum non vexet diutius.

Flagellat

i.

Philip.

Job. 39. 38

Job. 29.

37. Nulla verborum Jobi asperitas.

Philip.

Cajet.

Tygur.

Vatabl.

Isid. Clar.

Tygur.

Vatabl.

Lenissima expositio.

2. *Flagellat*, à circumeundo, vel circundando, *flagellum* dicitur, quod videatur circumcingere hominem; Inde pro supplicio; aut percussione, quæ transit circumquaque per orbem, aut terram circuit, & nulli non tabernaculo appropinquat, sed omnia pervagatur: sic videtur indicari, forte cum allusione ad hanc nominis etymologiam Isai. 28. *Flagellum inundans, cum transferit, eritis ei in conculcationem.* Quasi dicat, Plaga pertransiens, circumiens, & omnes sine defectu involvens, & proculcans. Sed forte etiam dicitur *flagellum*, à circumdando, quod circumdare videatur, & cingere illius latera, qui verberare pulsatur. Quare non de brevi, sed bene longo flagello aut funiculo, quo quis verberatur, qui non solum cingere unica circumductione corpus possit, sed post unicum orbem evolutum, restat etiam restis, & funiculi bona pars, quæ iterum semicingat hominem. Id Hispanorum vulgo jactatum intelligendum est: *To os parare de buelta media.* consentiente etiam voce originali (*Sor*) id est, flagellum vel circuitus, cum, *asore*, vel *acore*.

3. *Occidat semel.* Quanquam quod semel fieri dicitur in scriptura, efficacitatem quandam rei perficiendæ afferat, ita ut secunda vice opus non sit: sed tamen hoc loco proprie est subito, statim, ita ut non sentiat, donec res fiat. Sicut Proverbior. 6. per eandem vocem dicitur: ** Exemplo veniet ei perditio sua.* Sic Psalm. dicitur: *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ illorum,* ubi nominis etymologia explicari videtur: nam (*petaym*) quod est parvulus, aut infantia qui inconsiderate, subito omnia agit, dicitur *Pithom.* quare *Sagittæ parvulorum sunt.* Sagittæ repentinæ, celeres, quæ non prius sentiuntur, quam hominem contigerint. At igitur: sine mora occidat me.

4. *Et non de pœnis innocentem videat.* Videtur antithesis ad breves impiorum ærumnas; commutet Deus manus, innocentes subito auferat, impium excarnificet diutius, neque sinat in puncto ad inferna descendere, ut dicitur enim Plal. 72. *Non est respectus morti eorum* (adeo repens est mortis incursum, ut ne videndi quidem locus, facultasve sit. Longe aliter ij, qui mortem ante oculos obversantem diutius contemplari coguntur, & cum illa sæpe diuque colluctari) & *firmamentum in plaga eorum.* id est firmi, integri, robusti decidunt, non confecti diuturnis morbis atque doloribus. Theodoretus juxta Græcum: *Non est renutus, aut repudium.*

Theodor. August. LXX. Diuturnitas supplicii.

prolongatio supplicii ad maximam acerbilitatem pertinet; atque eodem illa Jeremiæ Thren. 4. lamentatio: *Major effecta est iniquitas* (iniquitatis pœna) *populi mei peccato Sodomorum, quæ momento temporis subversa est, & non cæperunt in ea manus.* Nam diuturnam captivitatem acerbiorē esse existimabat subita illa & inopinata conflagratione.

Ridere, autem id est, *irridere*, & *subfannare*, pertinet ad materiam subfannationis, & risus, quæ ab hostibus captari solet, cum eos, quos captivos detinent, diuturnis malis conficiunt. Quare id ad æternitatem supplicii pertinere videtur, *Ego in interitum vestro ridebo, & subfannabo.*

Nisi forte indicet Deum irridere & subfannare, vel potius se habere iridentis & subfannantis instar, cum contemnit orationem atque clamorem postulantis opem. Quare *ridere* erit, innocentem in pœnis & ærumnis jacentem, atque clamantem contemnere, & per jocum & risum illius orationem, atque obsecrationem accipere. Sic indicatur Prov. 1. nam quasi pro ratione illius subfannationis subjungitur: *Invocabūt me, & non exaudiam, mane consurgent, & non invenient me.* Habet etiam hæc Jobi expositio multum non elegantia solum, sed recondita sapientia; nam cum homo opera ridicula facit, tunc dicitur Deus *ridere*, id est, irridendos & subfannandos nos exponere; at cum homo orat, supplex & dolens opem postulat, nihil dignum irrisione facit, sed sapienter malis gravissimis remedium opportunum quærit; idque à Deo opportuno in tribulationibus adjutore? Quorsum itaque (inquit Job) me serio clamantem rideat Deus, aut quid contemnet hominem in malis gravissimis jacentem? Non solet ille neque suorum preces contemnere, neque illorum vocibus tanquam ridiculis, vanisque clamoribus non statim respondere.

Sed ut non prætereamus hoc loco paulo diversam lectionem Septuaginta, illi certe integram sententiam ad supplicium impiorum retulerunt; *Nequam homines in magna morte erunt, sed justī deridentur,* cui perinde atque lectioni nostræ hic videtur posse respondere communis intellectus. Occidat quidem impios Deus subito, *semel*, irreparabiliter; sic illorum improbitas exigit, bene quidem; ac si justos tentare atque explorare velit, non oportet diuturnos illis cruciatus inferre; sed semel probatos iterum illos majori quam antea foelicitate cumulare, atque benevolentia complecti, secus irridere videbitur suos. Et congruit vox pœnarum, *masath*, quæ dicitur ab elevando, & est proprie *tentatio*, nam cum nos tentat, &

5. Ridere pro subfannare. לֵצַח Prov. 1. 26. Quid sit Deum ridere miserum hominem

Deus ridere dicitur, cum irridendum exponit hominem.

6. LXX.

כִּסְתָּהּ Pœna hoc

loco idem
quod ten-
ratio.

וּבְיָמָיו
וּבְיָמָיו

rat, & probat Deus, magna à nobis petit à (*nasas*) quod est elevare, aut exaltare, vel deducitur à (*mas*) quod est *tributum*: nam pœnarum & ærumnarum ingentium tributum pendimus mundo & vitæ huic ærumnarum exactoribus.

7.

Varia le-
ctio.

Pagnin.

Regia.

Tygur.

Et non rideat, Alii negationem auferunt, & asseveranter legunt, *de pœnis innocentum ridet*; Pagninus, Regia. Alii ablata negatione (nam hæc non est in Hebræo) cum interrogatione tamen efferunt, ut Tygurina, Eugubinus, & alii: sed sensus idem & à nostro Interprete cum vehementia sententiæ & significationis redditus sapienter.

Philippus
Cajet.

R. Levi.

R. Abra-
ham.

Pagnin.

Vatab.

Eugub.

R. Moyse

Rursus hoc loco suppositum verbi *ridendi*, dæmonem faciunt Philippus & Cajetanus, quod ille rideat & gaudeat videns hominem diuturnis malis confici; at vero post R. Levi, & R. Abraham, Pagninus, Vatabl. Eugubinus, quibus favent Græci, referunt ad impium, qui dum videt justum longioribus ærumnis, gravioribusque malis implicatum, illum subsannat, atque existimat se justiore, ut qui mitius atque brevius puniatur. Sed plerique Latini, atque etiam R. Moyse sequuntur id quod diximus, quod videlicet Deus ridere videatur, id est, complacere de justorum ærumnis, aut irridere & despicere, cum illos non eripit malis.

XXIV. Terra data est in manus impii: vultum judicium ejus operit: quod si non ille est, quis ergo est?

1. Gravis obscuritas hujus sententiæ. Prima expositio. Prava affectiones mentem obnubilant. Deum ridere ærumnas quid.

2. Tres aliæ hujus loci explanationes. Dæmonis potestas in iniquos principes & judices impios. Dæmonis cognomen. Qui divina scrutetur, cæcutire.

3. Commodior explanatio.

4. Judices operam habere faciem, quid. quid suscipere faciem.

1.

Maxima
hujus sen-
tentia
obscuritas.

Prima ex-
positio.

D. Thom.

Deus ri-

dens æ-

rumnas,

quid in-

dicet.

Nunc, ubi summus est lectionum Hebrææ, Græcæ, Latinæ, consensus, summa est in sensu difficultas, & in interpretibus dissensio. Et quidem primo Divus Thom. cum præcedenti risu sic connectit, Si ridet Deus, videri quidem posset hominum ærumnas & calamitates per se ipsas consideratas illi placere, tuncque diceretur terra, mundusque universus traditus, atque permissus manibus & potestati impiissimi ali-

Pined. Tom. I.

cujus favissimique tyranni, qui *operta* atque obnubilata ignorantia, aut alicujus prava affectionis tenebris, mente & ratione, prave & corrupte de rebus judicaret, faviretque in bonos & pios, quod si hujusmodi impius atque tyrannus, qui mundum administraret, nemo est, quis tandem erit mundi rector & gubernator, nisi Deus?

Secundo, Eugub. & alii, Hæc, quæ in discriminatim omnibus eveniunt, mala, & præsertim quidem bonis, propterea accidunt, quia terra potestas permilla est impiissimo dæmoni, qui dicitur *Mundi rector*, & tenebrarum *hæc potestas*, qui etiam efficit, ut alii Reges, principes & judices, quasi obvelatos haberent oculos, cæce atque sine discrimine ullo de rebus judicent: & sic contingat frequenter, ut male accipiant viros bonos, idque Deus permittit; petente & procurante dæmone, vel cum Cajetan. Deus operit vultum *Judicum terra*, id est, dæmonum, qui nobis invisibiles sunt.

Tertio, alii de impiorum prosperitate & impunitate sententiam hanc accipiunt, Qui superbit & insolescit suscepta potestate & regno, dum flagellatur, & unitur pauper, flagellatur vir innocens, & irridetur etiam, sed quid mirum, cum mundi judices corruptissimi sint? Tygurina, *Terra gubernatio impio permittitur, qui faciem judicium ejus obvelat, si Deus hæc non agit, cedo, ubi alius qui agat?* Vatabl. autem: *Qui omnia impune facit convenientibus judicibus, efficit ut judices dissimulent se videre ipsius flagitia, neque est, qui hoc negare audeat.*

Quarto, Polychron. ad Deum refert, quia innocentes dati sunt in potestatem dæmonis. Philipp. Quia terra mea carnis meæque corporis permilla est dæmoni, (is enim antonomatice impius dicitur) quod, inquam, hoc à Deo fiat, oportet nobis obsecrum esse, & minime exploratum. Illorum igitur, qui audacius divinæ iræ causas atque æquitatem perspicere atque judicare conentur, facies atque oculos cooperiri, id est acri ejus rei cogitationi tenebras prorsus offundi. nam hæc sunt sublimes Dei cogitationes, & capitis illius arcana mortalibus ignorata. ideo enim sponsi caput nigerrimis capillis convestitum dicitur: *Coma ejus nigra quasi corvus*, videlicet quod divinæ mentis arcana obscura nobis & ignorata sint. non aliter cælestes illæ mentes, dum divinam sanctitatem laudant, prætentis alis, aut facies suas; aut Dei ipsius faciem obvelant, tum quod Deus suæ mentis arcana occultet, & abscondat, tum quod ipsi angeli non audeant oculos attollere ad divinæ sapientiæ occulta perscrutanda.

O o

Alii

Affectio
prava
mentis
oculos
obnubi-
lat.

2.

Secunda
expositio.

Eugub.

Ephes. 6.

12.

Dæmon

obvelat

oculos

iniquo-

rum prin-

cipum.

Cajetan.

Tertia in-

terpreta-

tio, Judi-

ces cor-

rupti.

Tygurina.

Vatabl.

Poly-

chron.

Philipp.

Impius

cujus co-

gnomen.

Qui divi-

na scruta-

tur, cæcu-

tire.

Cant. 5.

11.

Isa. 6. 2.

Quarta
Sententia.

Alii per expostulationem quandam interpretantur, Quare terra data est in manus impii? quare is impius ipse faciem judicium ejus operit? quasi diceret, Hæc est dæmonis tyrannis; qui judicium & regum terræ, hoc est, justorum meorum amicorum, qui mea vitæ judicium suscipiunt, ita corrumpit atque depravat, ut non nisi sinistre atque corrupte de mea innocentia statuere atque judicare possint.

Commo-
dior in-
terpreta-
tio.

Hinc perspicui potest, non tam alicujus certæ interpretationis veritas, quam hujus sententiæ certa atque vera obscuritas & dubitatio. Si quid vero conferre ad elucidationem possit, ex enarratis hanc nos hujus loci sententiam componamus, Dum innocens perinde atque impius consumitur, videri potest administrari terra ab impio aliquo principe, qui non nisi cæcos atque ignorantes judices atque magistratus constituit, qui omnia jura pervertant, & jus suum cuique minime servant (ideo enim cæcam faciebant fortunam; aut velatam oculos, quod malis bona; mala bonis indiscriminatim conferrentur,) Quod si Deus neque impius, neque cæcus est (omnino enim stulta illa vox est: *Non considerat, non videbit, qui enim finxit oculum, non considerabit, neque videbit?*) Quis alius erit hujus erga pios atque impios providentiæ rationisque agendi auctor? Augustinus; *Quod si non facit Deus judicium justî vel impij, quis potest facere?* Verissime igitur (inquit Job) à me dictum fuerit, *Innocentem & impium ipse consumit*, occulto quodam judicio & arcana suæ providentiæ ratione.

Ps. 118.
120.

Hæc videlicet *judicia* sunt, quæ ego *rimo*, videlicet alterum, quo impios diutius bonis frui permittis, alterum, quo probos, & nihil mali committentes diutius vexas, & longis ægritudinibus, atque insolitis suppliciis excrucias. Neque valde refert quod quidam illa ultima verba ad Baldad referant; Nemo hæc quæ dico, negare audebit; nisi tu, ô Baldad, neges. Nam prioris partis sensus idem constat.

4.

Sed illud quod ad *opertam judicium faciem* pertinet, poterit sane non solum ignorantia symbolum esse, aut inertia cujusdam & somnolentia (nam princeps atque judex oculatissimus pervigilque esse debet) sed etiam innata cujusdam inhumanitatis atque sævitia; quæ nolit innocentem oppressum & afflictum respicere, ne ulla illius commiseratione tangatur, contra quam dictum

Ecl. 4. 5.

est, *Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram*. Ardent enim ira & furore divini oculi adversus eos, qui suis oculis & humanitate pauperes & miseros non dignantur.

Ideo enim intra oculum pupilla est, ut intelligant ii, qui munus & officium oculorum in repub. obeunt, debere in suis præcordiis pupillum & miseros quosque complecti summa benevolentia. sicut e contra respicere aliquem, aut *suscipere faciem alicujus*; misericordiæ, benevolentia, reverentia est.

Respicere
aut susci-
pere faciem
alicujus.

Tum etiam solebant judices intra cortinas se continere, cum contra reum capitis sententiam pronuntiabant. Judicium quoque illa imago est manibus truncis, velatis oculis, ut incorrupte de rebus judicaturi significarentur, *non secundum visionem oculorum*, sed ex re ipsa & veritate. Poterit itaque per opertos oculos significari summum jus summaque judicii severitas, nulla cum misericordia, nulla cum humanitate atque facilitate conjuncta, aut temperata. Quod vero Septuaginta legunt, *Facies judicium ejus operit*, licet ab Hebræo dissentiat, hunc sensum habere poterit, impium esse judicare de rebus secundum faciem & indicium, ut ita loquar, cadere super faciem, id est, sistere in facie hominum dijudicanda potius quam in asserenda veritate. Augustini lectio longe aliena, *Faciens judicium ejus operit*; Cujus non alium commentarium, quam ipsius Augustini verba subjiciam: *Faciens ipsius impij judicium aut justî; in hoc enim tempore opertum est, aut certe hoc ipso facit judicium ejus, id est, ideo illum punit, quo occultat Deus providentiam suam, ut est, præ magnitudine iræ suæ non requirit: vel eo justum vindicat, quo occultat ei.*

Isa. 11. 3.

LXX.

August.

XXV. Dies mei velociores fuerunt cursore, fugerunt, & non videntur bonum.

1. Vita brevis ex triplici comparatione. Cursorem quæ stimulare soleant. Illustrata Sapientia ex Græco.
2. Levitas, & velocitas idem. Vita levis, ut quæ vacua bonis aufugiat.
3. Justî non perinde ac impij erga vitam fugacitatem, & ut hæc non eodem modo explicari in Sacris soleat.
4. Quid non videre bonum. Visus inter reliquos sensus velocissimus.
5. Cujusmodi sint nomina quæ impij temporali felicitati imponunt cujusmodi illa, quibus Sapientia explicat. Temporalia vero bona non sunt.

Ergo (inquit Job) quamvis bene de Deo, deque divina providentia atque æqui-

1.

Vita bre-
vitas mul-
tiplici
compara-
tione ex-
plicatur.
Cursoiem
quæ sti-
mulare
possint.

Sap. 5. 9.
Apydiz.

æquitate sentiam, licebit mihi tum præsen-
tes ærumnas, & arque malorum diuturnita-
tem, tum præteritæ felicitatis brevitatem
atque inconstantiam lamentari. Vita autem
brevitatem triplici similitudine explicat,
ducta ex iis, quæ in tribus elementis, terra,
aëre, mari, velocissima sunt, & dicto citius
præterlabuntur, Cursore, Navi, Aquila. Cur-
sor, qui festinat, numquam consistit, quem
timor alicujus periculi declinandi conjicit
in fugam, vel aliqua alia causa, quæ nullas
moras patiatur, stimulat ad currendum. Sic
quoque Sapient. 5. in comparationem addu-
citur, *Nuntius percurrens.*

Licet enim in Græco potius sit nun-
tium, aut alicujus rei fama prætercur-
rens, eleganter noster reddit *Nuntius*,
quem tanquam angelum quendam evange-
liorum accipiendorum cupiditas pro lato
& felici nuntio vehementer stimulet ad
currendum, ne alius prior evangelia præoc-
cupet, & famam deferat: quare eleganter
Sept. habent, *Nuntius præcurrens*: Similiter
que plurima exemplaria Vulgata. Non so-
lum igitur cucurrerunt, sed velocissime au-
fugerunt.

2.
Levitas
& velo-
citas
idem

LXX.

Velociores. Licet levitas atque velocitas
tum ex Græco, tum ex Hebræo atque Latī-
no pro eodem accipiatur, nam gravia mini-
me velocia sunt, levitas volucris est, & levis
armaturæ milites celeriter subveniunt: ta-
men non inutiliter lectio Septuaginta: *Vita
mea levior est cursore*, promi potest, ut non
solum velocitatem, sed etiam levitatem il-
lam consideremus, quæ nihil ex hujus vitæ
bonis secum exportat, quo gravari possit;
quæ vacua est omni pondere & sarcina.
Non solum igitur *fugisse* dicit, sed nihil il-
los boni, aut certe levissimi, detinuisse signi-
ficat, vanissimi, levissimi fuerunt, cum vi-
derentur externa specie pleni divitiis, &
jucundissimis voluptatibus, neque tam cito
exauriri evacuarique tantam felicitatem
potuisse. Præsumma igitur levitate *fugerunt*,
cum nihil boni secum exportarent, neque
vidissent, id est, experti fuissent.

3.
D. Thom.
Discrimē
justi &
impī
in fruē-
da vita.

Sed observat Divus Thom. non eodem
modo justos, atque impios se habere ad res
temporales: nam qui illis hærent, & in illis
finem suum constituunt, non fugiunt illas,
potius hujus mundi prosperitas fugit eos,
cum illam amittunt; at qui ad veram alte-
rius vitæ felicitatem incitatis votis contē-
dunt, hi fugiunt; & ut Divi Thomæ ver-
bis utar, magis pertranseunt felicitatem
hujus mundi, quam pertranseantur ab ea,
argute & pie, solide quoque dictum fuis-
set, si perinde ac impiorum est illa vox Sa-
pient. cap. 5. *Transferunt omnia illa*: Job si-

Pined. Tom. 1.

militer non dixisset non se, sed *dies suos* id
est prosperitatem etiam omnem *aufugisse*.
& aliquando precetur, ut *revertatur oculus
suus, ut videat bona.*

Ergo quod ad rem attinet, vitæ brevitatis
dupliciter explicari solet, aut per nostrum
discessum, aut per rerum temporalium fu-
gacitatem atque recessum. Cum enim illa
separatio, quam mors efficit, utrinque in-
tercedat, idem omnino significatur, si dicas:
Vita me deferret, ac si dicas; Adibo ego, de-
feramque vitam. Certe Job eadem, qua Ec-
clesiastes, ratione hominem fugientem effi-
cit. cap. 1. *Generatio præterit, generatio adve-
nit, terra autem in æternum stat*, id est, cum
res aliæ mundiales permaneant, & consi-
stant, tamen solus homo rebus omnibus
corruptibilibus vanior & corruptibilior
est, ut qui prætereat & fugiat velocissime,
terra; mundo, rebus aliis bonisque tempora-
libus permanentibus. Sic explicat eo loco
Hieronym. *Quid (inquit) vanius hac vanita-
te, ut aliis morientibus nascentur alii, & homo
nunquam permaneat: cum terra, quæ propter
hominem facta est, in æternum stet?*

Et non viderunt bonum. Divus Thomas
& aliqui Latini explicant: Non viderunt
illud bonum solidum atque perfectum; in
quod mens humana tendit, & quo homo
beatus est, ut inde colligat: Si justorum re-
muneratio in hac vita est, justus ego non
sum qui in hac vita infelix & miser sum.
Sed de hac interpretandi ratione sæpe dixi-
mus. Cajetanus vero nomine *boni* perfu-
gium aliquod intelligit, ad quod divertere
& confugere, qui fugit, possit dure & alie-
ne. Nam germana *non videndi bonum* sen-
tentia est nullum, aut certe levissimum ex-
perimentum aut gustum percipere potuis-
se humanæ felicitatis; ut quæ non versata
fuerit ante oculos diutius.

Eadem profecto sententia cum illa Ec-
cles. 1. *Non satiatur oculus visu, nec auris audi-
tu impletur*, vix posse hominem de rebus
conspicere judicare, aut gustum illarum ali-
quem capere, quas non nisi celeriter quodam
decurfu videre illi liceat, videlicet curren-
ti, neque illarum auditione & vocibus frui
nisi fugienti.

Et latet quidem in illa locutione *non vi-
dendi bonum*, amplificatio quædam hujus
brevitatis, nam visus est, ut Philosophus di-
xit, qui facilius meliusque reliquis sensibus
de reb. judicare potest, auditus deinde, qua-
si dicat: Non modo vitæ hujus bona appre-
hendere, attingereque, gustare, aut deliba-
re non potui (nam hæc omnino semper li-
cent; & temporis spatium aliquod requi-
runt) sed neque, quod maxime facile,

Oo 2

quod

Vita bre-
vitas quo-
modo ex-
plicari so-
leat.

Eccles. 1.

Hieron.

4.
D. Thom.

Quid
non vide-
re bonū.

Cajer.

Eccles. 1. 8.

Visus inter
reliquo-
sensu ve-
locissi-
mus.

Arist. 1.

Meta.

quod nemini non licet ; quod nulla mora, nullo dispendio fieri solet, *videre* videlicet, boni & felicitatis conspectu aliquandiu frui, non est mihi permissum.

5.
Vitæ hu-
jus bona,
bona non
sunt,

Sed dum Job ait ; *se non vidisse bonum* ; non solum vitæ brevitatem statuit, sed nullius boni nomine præsentis vitæ felicitatem dignatur. Id quod observatione dignissimum, & quidem hæc est impiorum quædam pravi affectus & voluntatis in bona creata detorsio, ut quantumvis in inferno

Sap. 5. 6.
Impii
tempora-
libus bo-
nis tan-
quam per-
petuis in-
herent.
Umbra
fugax, sed
jucunda.
Isai. 32. 2.

dicant, *Erravimus à via veritatis*, sed præterea cum illum errorem retineant, ut vitæ hujus bona brevissima quidem atque fugacia fateantur, sed *boni* tamen nomine semper explicent, & se adhuc illis inherere significant: *Transierunt* (inquiunt) *omnia illa tanquam umbra* (Fugax hæc est, atque labilis, sed jucundissima esse solet, præsertim ubi perfugium est, vel in turbine & in tempestate, vel in æstu & siti: sicut Isai. 32. dicitur: *Sicut qui absconditur à vento; & celat se à tempestate: sicut rivi aquarum in siti, & umbra petreæ prominentis in terra deserta. Servus quoque desiderat umbram*) & *tanquam nuntius percurrentis* (nihil lætius lætissimo nuntio ; quamvis primus ille lætitiæ flos brevi marcescat atque decidat) & *tanquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam* (onusta quidem mercibus pretiosissimis, quarum procul & de ultimis finibus sit pretium, quæ de longe portet panem suum sed tamen brevissime quoque prætervehitur) *cujus, cum præterierit non est vestigium invenire, neque semitam carinæ illius fluctibus: aut tanquam avis, quæ transvolat in aère* (libere vagatur avis nulla cura aut sollicitudine parandi victus: nam *neque serit, neque metit, & tamen pater celestis pascit illam, liberæ igitur solutæque omni molestia atque labore vivendi, rationis symbolum est, cum etiam dictum ab Eliphaz sit, Homo nascitur ad laborem, & tamen tu ô Job, quasi humanæ conditionis expers, videris ad de-*

Job. 7. 2.
Sap. 5. 9.
10.

Navis
quam af-
ferat vo-
luptatem,
Prov. 31.
14.

fidiam & voluptatem natus tanquam *avis ad volatum*. Brevissime quoque prætervolat avis (& scindens per vim itineris aërem commotis alis transvolavit, & post hoc nullum signum invenitur itineris illius, aut tanquam *emissa sagitta in locum destinatum* (mirabilis est enim illa sagittariorum in collimando & configendo scopo voluptas, mirabilis quoque impiorum cupiditas in attingendo suorum desideriorum scopo, aut in fumen- da de suis hostibus vindicta, configendaque illorum potentia, sic enim inter ea, quæ summis votis expeti ab hominibus solent, computatur ultio aut vindicta sumenda de inimicis 3. Reg. 3. *Non petisti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum, &*

Avi sym-
bolum li-
berioris
vitæ.

Job. 5. 7.

Sap. 5. 12
Voluptas
in collimando &
sagittando.

3. Reg. 3.
11.

illorum potentia, sic enim inter ea, quæ summis votis expeti ab hominibus solent, computatur ultio aut vindicta sumenda de inimicis 3. Reg. 3. *Non petisti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum, &*

tamen *sagitta feliciter ex arcu emissæ brevissimus jactus est*) *divisus enim aër continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius: sic & nos nati continuo desivimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere* (vides hæc omnia nomina boni alicujus atque jucundi speciem præ se ferre (*talita dixerunt in inferno qui peccaverunt*), sed Sapientia, illa ab impiis imposita temporali felicitati nomina minime probare, confirmare ve videtur, potius illa corrigit compellationibus aliis verioribus, quæ tum brevitatem, tum inutilitatem omnis boni atque jucundi expertem significant) *quoniam* (certe, asseverantis est, & superiora partim corrigentis, partim amplificantis) *spes impii tanquam lanugo est* (proprie, pulvis levissimus, qui nulli rei aptus, oculis infestus esse solet, quæ à vento tollitur: & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur (quæ præterquam quod vana & inutilis sit, à procella excitatur, ab ipsaque dispergitur, & comminuitur, sic vitæ superbia vitæ ipsius fastus efficit, cum vitæ quoque ipsa evanescit atque dispergitur) & *tanquam fumus*, (is lachrymas excutit, obnubilatque lumina, fumus enim oculis sicut acetum dentibus) *qui à vento diffusus est: & tanquam memoria hospitii unius diei prætereuntis* (non quidem viatoris, nam is quiete & voluptate aliqua frui in hospiti- tio potuit, sed tanquam memoria stabularii atque cauponis, quem viatoris memoria levissima nihil omnino delectat. Igitur inquit Job: *Fugerunt dies: & non viderunt bonum; in quibus præter brevitatem nihil boni jucundique inveniri potuit.*

Sap. 5. 15.
Bona tem-
poralia
quibus
nomini-
bus ex-
plicentur
à Sapien-
tia.
Lanugo
quid pro-
prie,
xviii.
Vitæ fe-
licitas
fumus.

Prov. 10.
26.

XXVI. Pertransierunt quasi naves poma portantes, sicut aquila volans ad escam.

1. Pertransire quid proprie.
2. Unde dicantur naves poma portantes, varia ex Hebræo lectiones & deductiones. Piraticæ naves velocissimæ: Amplificatio brevittis vitæ.
3. Naves poma portantes cur velocissimæ. Vita felicitas levissimum, fugacissimum, immaturum pomum.
4. Aquila velocissima. Vultur triduo præ sagis cadavera.

Pertransierunt. Non solum dicit abitionem & recessum, sed etiam mutationem quandam consumptionemve rei deficientis atque evanescentis, atque hæc significationis vis inest Psalm. 89. *Mane sicut herba transeat, id est, deficit, marcescit, consumi-*

הלך
Pertran-
sire
defectum
rei evane-
scentis af-
fert.
Ps. 89. 6.

Cant. 2. 11. fumitur. Et Canticorum 2. *Imber abiit & recessit*, id est, defecit, evanuit. Non aliter ergo *pertransierunt*, disparuerunt, evanuerunt ex oculis & memoria:

2. *Quasi naves poma portantes.* In Originali,

אֲבָבִים *Naves ebeh*, de quo nomine controversia est. **R. Salom.** Nam Rab. Salomon apud Pagnin. ipseque Pagnin. & Regia, Cajetan. Isidorus Clarius existimant *Ebam*, vel, *Ebeh*, esse nomen rapidissimi fluminis in Arabia, qui secum sua rapiditate naves, licet ultro currentes, impetu incredibili rapiat. **Rab. David.** Vatab. & alii Hebraizantes vocem illam deducunt à radice, *Abab*, quod est *velle*, aut concupiscere, vertuntque, *Naves* * *voluntaris*, aut, *voluntarias*, id est, ultro & voluntarie currentes, & navigantes: vel, ut *voluntas* ad nautas referatur, quarum videlicet nautæ vehementer desiderant celerem navigationem, vel ut tempestive merces suas in portum invehant; vel, distractis jam mercibus tempestive solvant è portu, quæ pro illorum voluntate moventur velocissime.

Symmach. Symmach. *Quasi naves festinantes.* Septuaginta: *Nunquid est navibus vestigium viæ?* quod ad vitæ brevitatem, sicut & ille locus Sapient. 5. pertinet, & potest esse vox eadem à radice *aiab*, quod est *inimicari*, id est, inimicitias aut pitaticam exercere. quasi dicat: Transierunt tanquam naves piratarum, aut cum navibus piratarum & hostium. Nam cum istæ onerariæ non sint, sed tantum ad faciendam prædam comparatæ, & vel ad aggrediendum, vel fugiendum, levissimæ & expeditissimæ sunt, tum etiam brevi, inopinatoque: significare ergo poterit prædam suorum bonorum factam ab hostibus.

Sap. 5. 10. **אֲבָבִים** *Piratarum naves velocissimæ.* Transierunt tanquam naves piratarum, aut cum navibus piratarum & hostium. Nam cum istæ onerariæ non sint, sed tantum ad faciendam prædam comparatæ, & vel ad aggrediendum, vel fugiendum, levissimæ & expeditissimæ sunt, tum etiam brevi, inopinatoque: significare ergo poterit prædam suorum bonorum factam ab hostibus.

Amplificatio fugacitatis vitæ. Et quidem potest esse elegans ad cursorum allusio, atque etiam amplificatio, qui currit enim sive pedes, sive eques, fatigari solet, & in dies lassari. At navis, quæ ultro navigat, aut navigantes; tum multo celerius atque concitatus feruntur, tum sine ulla aut lassitudine, aut quiescendi, sistendique cursum necessitate, comedentes, dormientes, quiescentes navigare possunt. Non aliter abeunt dies, & fugiunt tempora edentibus nobis atque bibentibus, dormientibus, aut aliquid aliud facientibus.

Thargum Hierony. Alii vero, ut Thargum atque Hieronym. deducunt à radice, *abab*, quod est crescere, aut fructificare; & ideo dixerunt, *Naves fructum*, aut, *poma portantes*, Has enim velocissimas oportet esse, vel propter levitatem mercium; quæ non magni ponderis sint, vel propter periculum putrescendi, si diuturnior navigatio sit.

Vita felicitas pomum levissimū & fugacissimum. Licet autem hic possit attendi similitudo quædam omnium vitæ bonorum, at-

Pined. Tom. 1.

que voluptatum cum, pomis levissimis, fructibusque, qui tenuissima quadam dulcedine, brevique gustu se nobis commendant, quamvis (inquam) non solum sine flore herba levissima; non solum caducus sine fructu flos, sed fructus tandem sint. Certe ejusmodi poma fructus sunt nondum maturi; sed acerbi, & in prima quasi germinatione & procrecentia, hæc est enim propria significatio, *abab*, ut supra quoque diximus. Quamvis autem non immaturus fructus; sed ad maturitatem jam perductum pomum, sit ejusmodi tamen est, quod nisi velocissima navi exportari non possit, id est, quod cito putrescat, atque putrescat, sunt enim hujusmodi vitæ bona fructus illi æstivi, quos medici fugaces appellant, atque salutis incommodi sunt. Sed hic tamen non tam cum pomis, quam cum *navibus poma portantibus* similitudo fit.

4. *Et sicut aquila volans ad escam.* Aquilarum genus velocissimum est, sed ad pernecitatem accedit famis stimulus: qui multo velociorem volatum efficit. Nunquam quoque volando deficere, indicat id Isa. 40. *Assument pennas, ut aquila, current, & non laborabunt; volabunt, & non deficient.* Forte autem de illo aquilarum genere loquitur, quod vulturem vocamus, de quo Plinius lib. 10. cap. 9. scribit, triduo ante aut biduo volare ubi cadavera futura sunt, cum quo facit illud Plauti:

Vide ut jam quasi vulturii, triduo

Prius prædivinant, quo die esuri sunt.

Quare significare poterit Job se ante tempus abripi, & convolasse ad illum mortem multo ante, quam naturaliter mori debuisset, videlicet edentibus in illius corpore doloribus atque cruciatibus, ingentem stragem, & jam cadaverinum illius corpus præfagiente, & subolfaciente vulturina morte. Ergo cum tam brevis vita hæc sit, tam fugax vitæ felicitas, illud tantum de illa dici verissime potest; *Fuit, & non est*, nihil enim aliud post se relinquit, quam quoddam fuisse.

XXVII. Cum dixero: Nequaquam ita loquar: commuto faciem meam, & dolore torquor.

1. *Varia interpretationes. Indicatur optima.*

2. *Quid sit commutare faciem. Totus homo in facie. Justorum facies leta, impiorum exusta, & nigra. Explicatur Salomon.*

O o 3

3. Com-

Vitæ hujus fructus acerbi.

אֲבָבִים

4. Aquila velocissima.

Isa. 40. 31

Vultur

triduo ante

præfagit

cadavera.

Plin. l. 10

cap. 9.

Plut. in

Truculento.

lento.

Apoc. 17.

8.

3. Commutare faciem, dissimulantis est. *Explicit Samuel. Facies aut vultus pro ira, illustratus Jeremias.*

4. Hebraizantium dissensio à Vulgato.

1.
Philippus

Quidam Latini, id quod indicat Philippus; sic explicant. Si mecum ipse agam, & statuam ab huiusmodi lamentis me continere, minime possum, nam si verba supprimo; torqueor vehementer, cogorque statim externa dolentis signa, commutata facie & vultu, præbere. Non multo aliter Tygurina, atque Vatablus. Si quando dico, præcipioque mihi ipsi huiusmodi tristitiam querelarum oblivisci, vultusque tristes deponere, commutareque faciem; rursus dolore torqueor, & recrudescit vulnus.

Tygur.
Vatabl.

D. Thom.

D. Thom. aliter, & quidem paulo difficilius: Si dixero, nequaquam ita loquar: videlicet; me justum esse; sed me impium fateri: statim commuto faciem meam, id est, verto me ad aliam sollicitudinem mea peccata inquirendi, quæ me vehementer torquet. Sed præstat prior interpretatio, à qua Græcorum lectio atque sententia quamvis nonnihil diversa sit, sed Hebræo proxima est, & elegantem habet sententiam:

LXX.

Sic legunt Septuag. Si loquutus fuero, obliviscar, dum loquor: declinans in faciem, ingemiscam, Cujus primæ parti duplicem expositionem adhibent Olymp. & Chrys. Si dixero: id est, si metuere oratione voluero, nequaquam ita loquar, id est, doloris acerbitas oblivionem mihi dicendorum; & semel cœptæ orationis adducit. Vel, quod acute indicat Olympiod. Si dicere pro me velim, nimium mea oratio longa futura erit, nam faciendi finem statim obliviscor elatus studio conquerendi. Sed interpretes sententiam fontis dilucide & fideliter expressit; nam pro eo quod est, Nequaquam ita loquar; subest in Originali, Obliviscar sermonis mei, id est, huiusmodi querulæ orationis tedium jam relinquam.

Olympiod.

2.
Quid sit
commutare
faciem.
Totus
homo in
facie.

Eodem pertinet commutare faciem, id est tristem & lachrymabundam faciem cum serena fronte & alacrioribus oculis commutare: cordis enim index vultus est, totusque homo est in facie, ut id quod de cordis pravitate dictum est Isai. 3. quod se vultu prodatur, Agnitio vultus eorum respondit eis, id est, facile ex vultu agnoscitur, & deprehenditur illorum pravitas: in universum dici possit de quolibet animi affectu, ut ait Ecclesiasticus capit. 19. * Ex visu cognoscitur vir, & ab occurso faciei cognoscitur sensatus. Sic dicitur Ecclesiast. 8. Sapientia hominis lucet in vultu ejus, & potentissimus faciem illius commutabit, id est, Sapientiæ beneficio, reddit

Ecccl. 19.

26.

* El bien
o el mal à
la cara sa-
le.

Ecccl. 8. 1.

hominis vultum serenum, hilarem: cum tamen stultorum atque impiorum facies com- busta sint, sicut nigredo ollæ, id est, obscuræ atque tristissimæ, & potentissimus quisque quamvis magna dignitate atque potentia præditus sit, atque natura sua torvum habeat vultum & faciem illius, id est, suum, atque benignum, facilem, gratiosum se præbebit omnibus. Non aliter hic Job cogitabat aliquando de deponenda, si fieri posset; tristitia vultus: & immutanda facie. Et recte cum hac sententia consentit verbum originale commutandi quod hoc loco est, ghazab, & proprie significat dimittere, aut relinquere.

Posset etiam hæc vultus commutatio esse quasi dissimulatio quædam interni doloris. Sicut 1. Reg. 21. dicitur David immutasse os, vel vultum suum, coram Achis; quod dissimulantis fuit, & fingentis insaniam, recteque in hunc locum conveniet: Cum statuo faciem meam commutare, iram, indignationem, dolorem, quæ se vultu produnt, comprimere, & dissimulare, &c.

Vultus autem aut facies pro indignatione & ira, aut vultu irato & indignante frequens est in sacris: Psal. 33. Vultus (indignabundus, minax) Domini super facientes mala. Et Thre. 4. Facies (ira) Domini divisit (ablegavit, expulit) eos: non addet, ut respiciat (blande, atque benigne) eos. Illud autem commuto, & verba alia præsentis temporis, mentis decretum asserere solet, id est, commutabo; aut statuo commutare. Chaldaus; Dimittam iram meam.

Et dolore torqueor. Major est in hoc verbo Latino Interpreti cum Hebraizantibus controversia: nam verbum balag, dicunt si significare confortari, aut roborari, quare hoc loco cum Rab. Mardochai alii vertunt, Et confortabo, vel, roborabo me. Et quidem eodem fere modo vertitur Psal. 38. Remitte mihi, ut refrigerer, id est, & confortabor.

Sed ad planctum noster Interpretes refert infra, Job. 10. Dimitte me, ut plangam, & ad dolorem Jerem. 8. Dolor meus super dolorem. Quare illam vocis originalis confortatio nem aut robur, Vulgatus ad vim doloris retulit, & ad acerbitatem cruciatuum; qui tunc vires sumebant majores, atque vehementius torquebant animam. Quæ etiam ratione videntur etiam legisse Septuaginta, Commoveor omnibus membris.

XXVIII. Verebar omnia opera mea sciens, quod non parceres delinquenti.

1. Timor iste Jobi ad letalia mala referendus.

2. Quid

Sapientis
frons ex-
porrecta
& læta.
Facies ni-
gra ad tri-
stitiam.
Isai. 13. 8.
Nab. 1. 10
Thren. 4.
8.
Quid pro-
prie com-
mutare.

עזב

3.
Commu-
tare faciem
dissimulan-
tis esse
1. Reg. 21.
13.

Vultus aut
facies pro
ira.

Psal. 33. 17.
Thren. 4.

16.

Verba
præsentis
temporis
mentis
decretum
afferunt.

4.
Hebrai-
zantium
dissensio à
Vulgato.

עזב

R. Mard.

Psal. 38. 14.

Jer. 8. 18.

Vulgat.

2. Quid proprie vereri. Opus de labore & calamitate. Scientia de experimento.

3. Quid parcere in Hebræo. Innocentem esse aut relinqui à Deo, ad pœnæ absolutionem. Explicati Moyſes & Samuel.

1. **C**Ajetanus hoc etiam refert inter ea, quæ apud ſe facere ſtatuerat, videlicet cavere vel à ſuis querimoniis, vel ab aliis mœrentis dolentiſque animi ſignificationibus, ut aliqua ex parte morem amicis increpantibus gerere videretur. Latini alii ad timorem religionemque animi, ne quid peccati unquam admitteret ex divinæ majestatis atque juſtitia timore.

LXX. Sed Septuaginta, Chaldaus, & Hebraizantes omnes ad calamitates & dolores, quos patitur, hoc modo referunt; Licet mihi ipſi imperare velim, atque etiam coner, ut vel ſileam omnino, vel mitius atque ſubmiſſius ingemifcam, nihilo tamen mihi melius futurum exiſtimo: namque ejuſmodi ſunt mea mala, ut graviter mihi ab illis timeam, tum quod letalia ſint; tum quod vehementer ſuſpicer non eſſe mihi à Deo remittenda; cum adhuc, condonatis jam doloribus, me apud vos innocentem non declaraverit; ſed tanquam cum nocente perſtat agere irrogando & promovendo ſupplicia. Quæ hujus ſententiæ expoſitio confirmabitur quidem enucleatione ſingularum vocum.

2. Verebar. Chaldaus, Timeo. Septuaginta, Contremiſco, & certe, lagar, fere ſemper timorem aſſert imminentis calamitatis. Unde dictum eſt ſupra, cap. 3. Quod verebar, mihi accidit, & Pſal. 118. Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum. pro quo Hieronym. dixit: quod reveritus ſum. Opera autem hoc loco ſunt à radice ghaiſab, quod eſt, contriſtari, aut laborare, efficereve aliquid cum labore & anxietate animi: quod Vulgarus explicat per dolorem cordis. Genef. 6. & mœrorem ſpiritus, Iſaia 61. & afflictionem, Proverb. 20. Triftitiam, 2. Reg. 6. & oppreſſionem 1. Paralipom 4. quare hic opus, labor eſt, afflictio, dolor, & quidem laborem diurnum appellare ſolemus, opus diei; & opera, labores eſſe ex Gen. 5. conſtat; Iſte conſolabitur nos ab operibus noſtris, & à laboribus manuum noſtrarum. & Gen. 3. In laboribus comedet ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, quod antea dixerat; Maledicta terra in opere tuo, quod ſtatim explicat verbo operandi; Emiſit eum Deus de paradifo voluptatis, ut operaretur terram.

Ergo inquit Job; Quocumque tandem remedio utar, timendum mihi eſt à laborioſiſſimis operibus, moleſtiſſimis laboribus, doloribus acerbiffimis, quibus conficior:

ſuperant enim omnem remediorum atque medicamentorum vires & opem: Sciens, ex meo ſenſu, mearum ærumnarum experientia certo mihi perſuadens: nam hæc cogitatio non tam mentis eſt, quam ſenſus & experimenti. ſicut & id, Nunc cognovi (re Gen. 22. ipſa & experimento) quod timeas Deum. 12. Quod videtur imitatus, atque verbis clarioribus interpretatus Petrus, cum ait; Nunc in veritate comperi. Act 10. 34.

Quod non parces delinquenti. in Hebræo triplex verbum, non mundificabis me, non declarabis innocentem. Sept. proprie, & eleganter: Non innocentem me ſines. Interpres, ut illuminaret Hebraiſmum mutavit formam: nam cum parçitur delinquenti, condonatur illi, remittiturque pœna ac liber dimittitur, mundus, innocens declaratur, & abſolvitur. Qui ſenſus atque ſententia paſſim occurrit in ſacro ſermone 3. Reg. 2. Noli pati eum eſſe innoxium. Ne mundes, ne abſolvas eum, ne judices innocentem. Exod. 20. Non habebit in ſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra, id eſt, ager cum illo tamquam cum fonte: non ſinet abire impune. Num. 14. Auferens iniquitatem & ſcelera, nullumque innoxium derelinquens, exigit enim ſcleris pœnas. Nahum 1. Dominus Nahum. patiens, & magnus fortitudine: & mundans non faciet innocentem. tarda licet, ſed advenit tamen numinis vindicta. Ergo ait Job, Non fruſtra mihi timeo ab iſtis meis ſuppliciis, ut qui intelligam numquam remittenda iri, neque te, ô Deus, mecum acturum unquam tanquam cum innocente, ſed ſemper nova, & exquisita ſupplicia à me repetiturum. Similis ſententia Pſal. 75. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? ex tunc ira tua, id eſt, quo ſemel irasçi adverſus aliquem cæperis, nemo tibi reſiſtere poterit, nemo deprecari pœnam, nam cum ſtatuit puniri, & ſi fuerint Noe, Job, & Daniel. atque amiciffimi deprecaturi pro populo, Non erit (inquit) anima mea ad populum, ut illum ab exilio revocem. Quare cum Sauli comminatur Samuel regni amiſſionem, & ſuæ domus excidium, ut de minis certiſſimis nihil ille dubitaret, ſubjunxit: Porro, triumphator in Iſrael non parçet, non enim eſt homo, ut agat pœnitentiam. Triumphatorem appellat, qui rem, quam ſemel inſtituit, non dimittit, priuſquam ad exitum perducatur. Qui ita cum hoſtibus agit, ut moveatur adverſus illos bellum, conficiat, tandemque triumphet. Cum me igitur tanquam hoſtem oppugnes (ita inquit Job) non parces delinquenti, priuſquam de mea vita triumphes.

**XXIX. Si autem & sic impius
sum, quare frustra la-
boravi?**

1. *Varia interpretationes. Indicatur commodis-
sima. Notatus Vatablus. Explicatus Da-
vid. Humani ingenii ad corporalia bona
detorsio.*

2. *Varia lectiones. Laborare quid proprie. Iudex
incorruptus cujusmodi esse debeat in audi-
enda cujusque defensione.*

1.
*Vatabl.
Eugubin.*

Eugubinus cum Vatablo existimat hæc
dici ad Baldad suadentem Jobo, manē
consurgere ad orandum; Si (inquit) impius
sum, frustra orandi laborem assumam; nam
peccatores Deus non exaudit, nec fit divina ira
revocabilis.

*Vatabl.
annota-
tio pa-
rum pia.
D. Thom.*

Sed sensus atque sententia Jobo indigna;
tum illud indignissimum est, quod annotat
Vatablus, *verba hæc esse hominis à Deo derelicti.*
Secundo, D. Thom. & alii cum eo Latini;
Si vitæ præteritæ laboribus, & assiduo pie-
tatis studio justitiam & sanctitatem non
comparavi, neque coram Deo justus ha-
beor; certe labor & sollicitudo mea inanes
fuerunt, & sine casu justificavi cor meum.

*Ps. 72. 13.
Philip.
Cajet.
Commo-
dior in-
terpreta-
tio.*

Sed commodius Philip. Cajetanus, & a-
lii, non de culpa, sed de pœna primam par-
tem accipiunt; Si adhuc mecum agit Deus
tanquam cum impio, si me dignum suppli-
cio censet, quorsum frustra laborem, con-
tendamque precibus pœnarum relaxatio-
nem, quam obtinebo nunquam? Vel cum
Cajetano; Quorsum laborem atque silen-
tium mihi imperem, atque gemitus & la-
menta per vim summam coerceam, cum id
mihi ad levandos animi dolores conferre
nihil valeat? Vel cum aliis Latinis; Quid
mihi antea vitæ labor profuit, si suppli-
ciis excipior tanquam impius? Similis illa
sensitivi affectus significatio, cum David
recenset assidua flagella, & matutinas ver-
berationes. *Et dixit Sine causa justificavi cor
meum, & lavi inter innocentes manus meas, &
fui (cum fuerim) flagellatus tota die, & casti-
gatio mea in matutinis.* Neque vero hoc di-
cunt sancti ex animi ratione & delibera-

Ps. 72. 13.

Sap. 3. 15.

*Humanū
ingenium
in bonis
illa nu-
merat,
quæ cor-
poris sunt*

tione, cum illis probe persuaserit Sapientia,
bonorum laborum gloriosum esse fructum, sed
eo primo, & subito quasi rationis motu hu-
manum ingenium agnoscat, quod mala
& calamitates velit in malis numerare. Ne-
que prima ipsa facie aliud bonum, aut pie-
tatis præmium agnoscat, quam quod ad
corporis incolumitatem, & pœnam dolo-
remque vocandum conferre potest.

Sed quoniam verbum *laborandi*, languo-
rem quendam & animi defectum asserre
videretur, Josuæ 7. vertitur *vexare*, & Job. 20. quid.
luere, & 3. Reg. 23. *desicere* Septuaginta. ad eum
laborem & cruciatum, quem perfert, hac
ratione retulerunt, *Et quia sum iniquus, qua-
re non sum mortuus?* Aquila; *Ad quid hic frustra
laboro?* Augustinus conjunxit utrumque; 3. Reg. 23.
Quare non sum mortuus, & laboro? Cujus is
mihi videtur sensus esse, Si dignus pœna &
supplicio sum, propter impietatem, ut mei
amici de me statuunt, si Deus me tanquam
impium accipit, non solum profecto aliis
suppliciis, sed extremo vitæ & capitis ple-
tendus essem, id quod optabilius mihi at-
que conducibilius foret.

Quorsum igitur laboro in vita hac æru-
mosissima? Cur non accedit pœna mortis
extrema, quæ me expediat à vitæ laboribus?
Cur *vexor*? cur *desicio*? cur luere compel-
lor, quæ vel impiissimus accipere supplicia
non solet? Alro detorquet Olympiodorus,
sententiam hanc, pie quidem, sed nescio an
congruenter; *Emori me præstabat, quam impie-
tatis postulari, mortemque magis opto, quam
tantis vexari convitiis, quasi divinas leges per-
fregerim.* Sapienter vero observat Philip-
pus hæc verba minime Deo displicuisse: *Judices
nam justi & incorrupti judices minime ad-
versus litigatores indignantur, qui cum ju-
stas habeant causas, eosdem justos judices ad
tenorem ac normam legum justitiæque
constringunt; quin potius summa benigni-
tate, ac mansuetudine audire dignantur: &
quæ pro se quisque affert attente & dili-
genter expendunt, præsertim cum pro æ-
quitate & justitia clamant. Non aliter Job
Dei æquitatis, atque summæ justitiæ munus
& opem implorat: nam suæ vitæ operum-
que merita proponit; debitam mercedem
postulat, innocentiam suam tuetur: imme-
ritas pœnas deprecatur.*

**XXX. Si lotus fuero quasi aquis ni-
vis fulserint velut mundissimæ
manus meæ.**

1. *Hujus versiculi atque sequentis sententia.*
2. *Ablutio munditiæ symbolum: Prisci abluendi
ritus, quibus putabatur purgari scelus.*
3. *Marinæ aquæ ablutio quondam Sacra Legis
purificationes. Illustratus Micheas.*
4. *Ablutio manuum ad innocentia contestatio-
nem.*
5. *Aqua fontana adhibita in sacris.*
6. *Quid mundities, quid fulgere proprie, quid
candor aut albor vestium in Sacris.*
7. *Manuum ablutio ante preces. Explicatus
Paulus.*

Quasi

1.
Hujus
versiculi
atque se-
quentis
summa.

Quasi sui ipsius expostulationibus & conquestionibus respondens Job, & quasi ex suis jam ærumnis atque innocentia divinum ingenium, divinæque providentiæ rationem in remunerandis justis bene jam perspexerit, Scio (inquit) quod quantumvis diligentissime vitæ candorem, & morum puritatem comparare studeam, tamen non ideo pœnarum atque dolorum expers sim, sic enim Deus justorum res præmiæque disponit, hæc est hujus versiculi atque sequentis sententia breviter, & dilucide proposita.

2.
Ablutio
munditiæ
Symbolū,
Lustratio
ablutione
facta.

Macro-
b. 3.

Si lotus fuero. Non solum externæ, sed internæ quoque munditiæ circumlocutio est; nam vere apud nationes omnes antiquissimum fuit uti balneo aut corporis ablutione ad detergendas animi sordes, & recte riteque sacrificandum. Rem hanc confirmat Macrobius quibusdam Virgilii testimoniis, qui accurate diversos ritus sacrificandi expresserit, nam Æneidos 2. violatum cum se nosset Æneas, & multa cæde pollutum, ait:

Virg. 2.
Æn.

Tu genitor, cape sacra manu, patriosque penates.

*Me bello è tanto digressum, & cæde recenti
Atrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.*

Virg. 4.
Æn.

Et iterum lib. 4. Dido sacrificatura diis inferis:

Dic corpus properet fluviali spargere lymphæ,

Lib. 6.
Æn.

Et iterum lib. 6.

*Occupat Æneas aditum, corpusque recenti
Spargit aqua.*

Et iterum:

*Item ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore levi, & ramo felicitis olivæ
Lustravitque viros.*

Cice. li. 1.
de Legib.

Quare Tullius 1. de Legibus, dixit aquæ aspersione labem corpoream tolli, & præterea castimoniam præstari. Neque solum detergendis peccatis, sed impetrandis etiam postularis adhibebatur ablutio. de quo est illud Persii:

Persi.

Saty. 2.

Hæc sancte ut poscas, Tyberino in gurgite mergis

Mane caput, bis, terque, & noctem in flumine purgas.

Amplifi-
catio sce-
leris quod
abui non
possit.

Ovid. 2.
Fast.

Et id quidem ad maximi sceleris amplificationem adducebatur, tantum scelus abui non posse. Apud nostrates Batricos in hanc ipsam rem vulgo jactatur; *No se lauara desta con quanta aqua trae Guaniquiur.* Ovid. quoque

*Ab nimium faciles, qui tristia crimina cadis
Fluminea tolli posse putatis aqua.*

Et illud Catulli de improbo quodam ad Gellium:

*Suscipit, d Gelli, quantum non ultima Thetis, Catullus.
Nec genitor lympharum abluit Oceanus.*

Præsertim vero ablutio in marina aqua purgationi religiosa erat. Unde illud est Ciceronis de pœna parricidarum, quos in culum vivos insui, atque ita in flumen dejici Romanorum lege jubebatur: *Noluerunt nudos in flumen abicere, ne cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera quæ violata sunt, expiari putantur.*

Certe eo potuit allusio fieri Micheæ. 7. pollicente Deo condonationem peccatorum: *Miserebitur nostri, deponet iniquitates nostras, & projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.* In Lege autem multæ erant purificationes, quas Deus forte instituit, ut populum aliarum gentium caeremoniis assuetum facilius ad mentis puritatem sectandam adduceret. Atque tum Syris illis ethnicis, cum Israelitis hujusmodi ablutiones fuisse in usu indicat locus ille 4. Reg. 5. cum Eli-

saus leprosum jussit lavari septies in Jordane; at ille eam rem contemptui & contumeliæ ducens, respondit; *Nunquid non meliores sunt Abana & Pharphar fluvii Damasci omnibus aquis Israel, ut laver in eis, & munder?* Harum autem purificationum ethnicis solemnum ante suam rem divinam meminerunt etiam Tertul. li. de Bapt. & Arno. li. 2.

contra Gent. Ergo dicit Job ad hanc ablutionum caeremoniam respiciens. Quantumvis ad sacrificia rite offerenda me comparem, quantumvis omnes expiationis ritus observem diligentissime, quantumvis omnia via & ratione animi labes eluere studeam.

Sed illud tamen, & recte quidem adducit Chrysostomus in priscis moribus fuisse, & cum probare vellent cujuspiam sceleris societatem ad se non pertinere, manus laverent, dicerentque se innocentes esse. Sic præcipitur Deut. 21. de occidenda vitula, & lavandis super eam manibus, ubi cædis reus ignoratur. Sic quoque dixit David:

Lavabo inter innocentes manus meas. Et iterum: *Letabitur justus, cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine* (à sanguine, vel propter sanguinem, ut qui nullam communionem cum illo habuerit. sic Theodor. retus) peccatoris. Sic Pilatus quoque suam innocentiam ablutione manuum in assertoris Christi Jesu nece indignissima testatam voluit. Erit igitur sententia: Quæcunque mea extiterit innocentia, & mea innocentia contestatio & comprobatio, atque licet inter innocentes lavæ manus, nulliusque sceleris societate me polluerim, &c.

Aquis nivis. Cum non valde clarum sit, quid significant aquæ nivis: aliqui non nivis, sed vivis, legendum existimant. Ex illis est Mar-

Chrysost.

Priscus mos abluendi manus ad innocentiam testandam.

Deu. 21. 6

Pf. 5. 21. 6

Pf. 57. 11.

Theodor.

Mat. 27.

24.

5.

Mar-

3.

Ablutio aquæ marinæ ad purgationem quondam adhibita.

Cicer. pro

S. Rescio.

Mich. 7.

19.

Legis purificationes.

4. Reg. 5.

12.

Tertul.

Arnob.

4.

Chrysost.

Priscus

mos abluendi manus ad innocentiam testandam.

Deu. 21. 6

Pf. 5. 21. 6

Pf. 57. 11.

Theodor.

Mat. 27.

24.

5.

Mar-

Marfilius Marfilius Columna in sua Hydragiologia. **Columna** sect. 1. cap. 3. Caterum Nivem tum Hebraei, tum Graeci, & Latini omnes summo consensu agnoscunt & legunt. Ergo vel intelligit per aquam nivalem, aquam purissimam & limpidissimam, cujusmodi illa esse solet, quæ ex liquescente defluit nive: vel forte respicit ad peculiarem aliquem ablutionis ritum, qui in prisco illius temporis more esset; non enim omnibus eadem aqua religiosa erat, aliis quidem pluvialis, marina aliis vel fontana, ut ex superius adductis colligi potest, tum ex illo apud Euripidem Iphigeniæ, cum duo illi hospites ab Iphigenia mactandi destinantur, deliberatque cum Thoma.

Euripides
in Tauro.

Tho. Quid igitur agemus, dic, de istis hospitibus?

Iph. Ritum necessitas est constitutum colere.

Tho. Igitur in re ipsa sacra lotiones & gladius tuus.

Iph. Sanctis lavacris primum ipsos lavare volo.

Tho. Fontibus aquarum fluentium, aut marino rore?

Iph. Mare abluit omnia hominum peccata.

Tho. Sanctius igitur Dea ceciderint.

Iph. Et officium meum sic magis bene habuerit.

Tho. Itaque ad ipsum templum effluit fluctus.

6. Et fulserint velut mundissima manus mea.

Quid Hic manuum fulgor nihil aliud est, quam **manuum** eximia quædam mundities, & puritas, fulgida & splendida. Quare Septuaginta dixerunt; Si mundatus fuero mundis manibus. Et

LXX. quidem proprie ex Hebræo legitur: Si mundavero in puritate & munditie manus meas. Nam tum vox illa, quæ videtur reddi ab Interprete hoc loco mundissimum, videlicet (bor) redditur puritas. Psal. 17. Secundum puritatem manuum mearum, & conjungitur cum luce & splendore quodam Psalm. 18.

Psal. 17. 21 **בָּרָא** Preceptum Domini lucidum (purum, mundum) illuminans oculos. Tum etiam verbum

Psal. 18. 9 **זָכָה** (Zacha) quod est fulgere, proprie est, mundare, aut purificare. Sed etiam mundities

Fulgere conjuncta est cum candore quodam atque **quid pro-** fulgore, unde dicitur Exod. 30. Thus lucidissimum, id est, purissimum & defæcatissimum,

Exod. 30. pellucidum, candicans. & Threnorum 4. dicuntur, candidiores Nazarei nive. quod non

34. tam ad albedinem, aut colorem, quam ad candorem & fulgorem, quicunque tandem

Thren. 4. color illorum esset, referendum est, eo enim loco nitor tantum commendatur, ut

7. patet ex sequentibus comparationibus. Nidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphyro pulchriores.

Candor non tam de colore, quam de nitore.

Sic etiam quod dici solet vestis alba, aut candida ex proprietate Græcæ vocis, est fulgens aut splendida. Nam cum Christi Domini vestes albi coloris fuisse minime existimandum sit, dicuntur tamen in transfiguratione fuisse illius vestimenta alba, & albiora quidem quam fullo posset facere, erant nimirum tota splendentia, & ingenti lumine, quod à Christi Domini corpore, tanquam ex fulgentissimo sole proficiscebatur tota perfusa.

Quare verbis commodissimis explicatur à Marco; Vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere, & similiter exponitur à Luca: Vestitus ejus albus, & (id est) refulgens. Atque ejusmodi etiam fuisse albam vestem, qua Christus Dominus ab Herode per ludibrium indutus est; non tam albi coloris, quam candidum atque fulgentem ut Aula principibus gestare mos est. Græca etiam illius vox significat. Et, ut uno verbo dicam, hæc sunt vestes alba, aut candida, id est, splendida. Actor. 1. Vers. 10. & Actor. 10. Vers. 31. Apoc. 3. Vers. 4. 5. 15. & Cap. 4. Versic. 4. 6. & Cap. 7. Vers. 9. 13. & Cap. 15. Versic. 6. & Cap. 19. Versic. 8. in his enim locis altera illarum Græcarum vorum, quæ splendorem significant, semper subest.

Rem totam hanc sapienter indicavit Vulgatus, cum hoc loco dixit: Fulserint velut mundissima, &c. ut de eo tantum fulgore ageret, quem res mundæ habere solent: sicut infra Cap. 15. cum deberet dicere: Cali non sunt lucidi, aut fulgentes, in conspectu ejus, dixit: Cali non sunt mundi, ut significaret munditiam cum fulgore & lumine conjunctam esse. Tum etiam illa particula, veluti, non minuit, sed potius statuit veritatem, ut de particula Quasi aliquando etiam diximus.

Manus mea. Quod de totius corporis aut etiam sacrificiorum ablutione super adduximus, peculiariter quidem ad manuum puritatem observabatur, ut rite, ac recte perageretur oratio: tendebantur enim supplices ad Deum manus inter peccandum, atque illæ quidem mundæ & laudæ. Sic infra Cap. 16. ait: Cum haberem mundas ad Deum preces, id est, mundis manibus peractas: & præterquam quod illa manuum elevatio orantis, aut opem implorantis aliis locis fit, sed tamen, quod ad ablutionem pertinet, Sacerdotes ingredienti templum jubebantur lavare manus Exod. 30. atque eum morem in usu fuisse apud Judæos omnes Aristæas tradit, de quo vide etiam Philo, libro de Som. cum de Sacerdotis purificatione.

Vestis alba pro fulgida & splendida. **Λύον**

Matt. 17. 2.

Marc. 9. 2 Vestimenta Christi in transfiguratione qualia.

Vers. 3.

Luc. 9. 29

Λάμπει

Job. 15. 15

Particula veluti.

7. Manus in oratione ablui, & extendi.

Job. 16. 18

Exod. 30. 19.

Arist. li. c. de 70. interp. Philo- soph.

purificationem per aquam & cinerem agit. Qui mos in primitiva quoque Ecclesia perduravit, ut indicat Paulus 1. ad Timotheum 2. *Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus.* Quamvis enim puritatem illam ab omni turpitudine atque flagitio intelligere potissimum debeamus, sed tamen etiam externa illa oblationis caerimonia preparatas nihil intelligere obstat. Nam illum ipsum morem testantur Clemens li. 8. 8. *constit. Christianus lotus oret,* & Tertul. de oratione ca. 10. Chrysost. in Joan. Homil. 72. & in Matthæum Homil. 52. atque ex cap. 10. Prophanis id ipsum fecisse Marium scribit de oratio. Plutarchus: *Lavit (inquit) manus antequam Chrysost. Hecatombas voveret.* Igitur ait Job; Quamvis Plutarch. mane deprecaturus surgam lotis manibus, in Mario. puram quoque habiturus orationem, omniaque pietatis ac religionis munia diligenter obeam, nihil tamen ad meam incolumitatem proficiam.

XXXI. Tamen sordibus intinges me & abominabuntur me vestimenta mea.

1. *Sordes vel de culpa, vel de morbo, & pœna. In Hebræo de putredine cadaveris. Tingere quid Hebræis atque Latinis.*
2. *Vestis nomine corpus, aut propinquos aliquando intelligi. Scriptura regula, cum sensus rebus insensibilibus tribuitur. Hypocritam abominantur sua ipsis vestimenta.*

1. *Sordes* vel ad culpam vel ad poenam. Philipp. Cajet. Amen sordibus intinges me. Primo, de peccati labe & sordib. Me reputabis peccatorem, vel, Mecum ages tanquam cum polluto & sordido, oculos avertes, ac si manus ad te tollerem cruentatas, & pollutas sanguine. Vel cum Philippo & Cajetano, ut ad supplicia pertineat; Quamvis ego mundus sim à culpa, tamen pœnis atque dolorum & ægritudinum sordibus & squalore obsolescam, neque magis mihi præbebis benignas apertæ aures, quam si sordibus orarem, sic quoque Septuag. *Satis in sorde merinxisti.* Explicuit igitur Interpres, quod obscurum erat in Originali; In foveam demerges me, videlicet in locum interitus & in corruptionis, atque putredinis. Nam (*Sachath*) interius est, corruptio, sepulchrum, tum etiam macies, & deformitas, squalorve faciei, sic Psal. 5. *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem,* & Psal. 93. *Donec fodiatur peccatori fovea.* Illas igitur sordes intelligit hoc loco Interpres, quas affert squalida mors, quæ cum corruptione, & vermi-

bus putrescentis cadaveris aut conjunctæ sunt, aut valde affines. Igitur inquit; Quamvis ergo studeam munditiei, dum morior tamen tantum abest ut nitidus atque lautus fulgeam, ut potius videar in cœnosa aliqua & sordidissima fovea volutatus, atque *tingere* in Hebræo. *tingere* proprie demersus, infectus; Non secus videbor sordidus, quam putre cadaver, faniosum, scatens vermibus. Cum vero Interpres *Tingere* dixit, bene Latine loquutus est, nam *Tingere* Latinis est, quod immergere, nam & Poëta dixit:

Quid tantum Oceano properent se tingere sordes? Ergo usque ad verticem capitis se sordibus immersum deplorat. Virg. 1. Æn.

Et abominabuntur me vestimenta mea. Hæc cum nuditate mortis atque cadaveris alii conjungunt; Mortem non evadam, nam me demerges in foveam sepulchri, nudumque dimittes; *Mortuum enim non decent vestimenta.*

Hæc Vatabl. sed aliene & abjecte. Melius quod Chrysost. dixit; Tam sum squalidus, ut vestis me habeat odio, atque diffugiat, id est: *Non possum ob plagarum acerbicatem vestiri.* Indicat quoque vestis nomine intelligi propinquos posse: *Qui me (inquit) pari, ac vestis corpus, propinquitatem contingunt, oderunt me.* vel ut vestis nomine ipsum corpus intelligatur, id est: *Ipsam mihi corpus invisum & execrandum evasit.* Quod Gregorius quoque eleganter docuit. Illud etiam addit: *More sacri eloquii vestimenta nostra nos abominari referuntur, quia abominabiles reddunt.* Sicut de Juda dicitur: *Posedit agrum, quia possidere fecit.* Sed hæc quoque non omnino leniter decurrunt. Illud simplicissimum: Tam turpiter fœdeque sordescam, ut ipsa me vestis abominetur, aversetur, quasi dedignetur sordidissimum corpus contingere. Ingens profecto ægritudinis atque sordium amplificatio, sicut cum rebus ipsis sensu carentibus indignissimæ alicujus rei aut sceleris ab homine perpetrati sensus tribuitur. sic observat hoc loc. Philipp. quasi Scripturæ regulam tradens: *Ubi aliquarum rerum excessus est, dicuntur aliquando in scripturis sentire insensibilia, ut est: Si isti tacuerint, lapides clamabunt.* Et: *Maledictus eris super terram; quæ aperuit os suum, &c.* Cum vero dicitur terra os aperuisse, ut Abelis innocentem sanguinem per summam iniquitatem profusam quodam doloris atque pietatis sensu lamberet ipsa, atque exurgeret, summum parricidæ scelus & immanitas significantur. Ejusmodi itaque (ait Job) ego sum, ut ea quibus nullus est sensus, tantum squalorem putoremque sentire & abominari videantur, atque eo pertinent affectus illi sive doloris, sive gaudii atque lætitiæ, quibus ardent

Gregor. l. 9. c. 19.

Expositio simplicissima.

Philipp. Scripturæ regula.

Luc. 18.

40.

Gen. 4. 11

Vid. Deu.

32.

rerum

Isa. 1. 2. 3. rerum inanimatarum fidem atque sensum
1. Reg. 13. desiderant. Illa vero allegoria, quam veluti
 2. primum sensum hic inveniunt quidam La-
Jer. 2. 12. tini, de externis operibus, quibus velut ve-
 Quid sit stimentis amicitur & contegitur homo,
 hypocrita quæ, cum illis non subest, interna sanctitas,
 abominati- abominari videntur hominem hypocritam,
 oni esse & invita atque repugnantia illum ornant,
 suis vesti- sicut per se non est inelegans, ita in hunc lo-
 mentis, cum non valde conveniens.

XXXII. Neque enim viro, qui similis
 est mihi, respondebo: nec qui me-
 cum in iudicio ex æquo
 possit audiri.

XXXIII. Non est qui utrumque va-
 leat arguere, & ponere manum
 suam in ambo-
 bus.

1. Deus potest pœnas ab innocente exigere. Re-
 spondere verbum forense.
2. Audiro forense. Arguere quid.
3. Ut Job inter se & Deum desideret mediato-
 rem.
4. Manus ad potentiam, & ad fœdus. Dextra a-
 micitiæ symbolum. Illustratus Isaias.
5. Quis sequester, quis Arbiter, quis Tertius, &
 ut hi ponant manum in duobus. Explicatus
 semel, & iterum Paulus.
6. Mirabilis Jobi sapientia & pietas.
7. Christus Jesus Mediator Dei & hominum.
 Illius cum natura humana nuptiæ data fide
 & sanguine confirmata. Ipse patris dextra.
 Prisci aliqui ritus.
8. Christus sequester. Explicati Moyses & Isai.

1. **D**Eus (inquit) mecum agit, & de meis
 rebus statuit, ut illi collibitum est, me
 neque disceptante, neque contradicente,
 neque quidquam postulante, ille enim ho-
 mo non est, perinde ac ego, cum quo pari
 ratione possim ego agere, & respondere
 postulatus. Septuaginta; Non enim homo sicut
 ego, cui contradicam, neque homo quidem li-
 tem criminatorem intendit homini, nisi
 alicujus sceleris illum accuset, neque iudex,
 nisi prius criminis convincat atque con-
 demnet, pœnam statuit; at Deus pœnas ab
 innocente exigere pro sua voluntate po-
 test, vos igitur revincam meis rationibus:
 sed Deo neque respondere, neque contra-
 dicere valeo, dixi supra respondendi verbum
 forense & iudiciale esse, tum etiam viri no-
 men, cum in Hebræo subest (Is) ad iudi-
 cem & magistratum pertinere.

Nec qui mecum. Idem repetit per exposi-
 tionem; Non est utriusque æquale jus, ne-
 que peragendi ratio (Septuaginta, ex Hebr.
Ut veniamus pariter in iudicium) neque supe-
 rior aliquis iudex, apud quem provocatio
 sit, qui utrumque audiat. *Audiendi verbum*
 forense quoque est, & de auditore æquissi-
 mo & incorruptissimo dicitur, aut de iudi-
 ce, qui possit eum, qui æquitatem lædat, ar-
 guere & increpare, quare clare reddidit In-
 terpres; *Qui mecum ex æquo possit audiri.* aut
 ut congruat cum eo quod sequitur. *Nec qui*
utrumque valeat arguere.

In Hebræo est; Non est inter nos incre-
 pans aut arguens, à verbo, quod increpare
 & arguere significat, & alteri se opponere,
 & contradicere, quod sæpe superioris atque
 iudicis est, ut Genes. 31. *Respexit Dominus, &*
arguit te heri. Et 1. Paralipo. 6. *increpavit pro-*
eis Reges.

Utrumque. Polychronius hoc loco ambo-
 rum nomine intelligit Jobum, & illius ami-
 cos, atque utramque horum partem &
 causam, videlicet Jobi innocentiam, & a-
 micorum accusationem, atque illum ex di-
 vine bonitatis æquitatisque fiducia opta-
 re, qui utramque partem dijudicet, quam-
 vis enim ad severitatem divini iudicii cau-
 sam suam dirigere nolit, neque audeat cum
 Deo contendere, tamen certo sibi suadet, si
 Deus publice & aperte sententiam pro-
 nuntiet, fore ut acriter coarguat amicorum
 falsitatem, arbitrantium ob flagitia irroga-
 ta esse illi supplicia, sed non cohærent hæc
 cum precedente, neque consequente sen-
 tentia; nam aperte inter se Deumque seque-
 stre & interventorem plane desiderat, cui
 arbitro pareat uterque, qui etiam pro suo
 munere audiat, interroget, partem minus
 justam comprimat, justiori faveat, innocen-
 tem absolvat, & patefacta veritate con-
 troversiam totam sua sententia atque iudi-
 cio dirimat, quæ omnia arguendi verbo
 continentur. Septuaginta eleganter; *U-*
tinam esset nobis medians, & arguens, & disce-
ptans inter utrumque. Sed de hoc plura sta-
 tim.

Et ponere manum suam in ambobus, vel ju-
 xta Originale, *Super ambos nos.* fere omnes
 Interpretes manum hoc loco ad potentiam
 referunt: sicut & id; *Ponam * manum ejus in*
mari, & fluminibus dextram ejus. Nam venti
 & mare obediunt ei. Nemo (inquit) superior
 iudex aut arbiter, qui possit Deo atque ho-
 mini pariter statuere atque decernere quid
 agendum, quid tenendum sit in proposita
 controversia, & vi etiam adhibita efficere,
 ut executioni mandetur quod æquissimum
 visum illi fuerit, atque utramque par-
 tem

2.

LXX.

Audire
verbum
forense.

יבן

Arguere
quid.

Gen. 31.

24.

1. Par. 6.

21.

3.

Poly-
chron.
Minus
commo-
da inter-
pretatio,
& nexus.Job se-
questrem
& Media-
torem
postulat.

LXX.

4.

Manus
potentia,
Ps. 88. 26
*Tendra
mano y
destreza
en enfren-
nar mar y
rios.
Matt. 8.
27.LXX.
Deus po-
test pœ-
nas ab
innocente
exigere.
Respon-
dere quid
proprie.
Vide su-
per c. 9.
Vers. 12.

Ponere
manum
ad litis
direm-
ptionem.
Dextra
in per-
cutiendo
fœdere.
Thren. 1.
6.
Exod. 23
1.

LXX.

Corno.

Tacit.

lib. 1.

Justin. 1.

31.

Isa. 44.

20.

Cic. Phi.

11.

5.

Herodot.

Mos in-

eundi

fœdus

apud

Arabes.

* No

quic re-

con Dios

pleytos

fino paz,

y con-

cierto,

tem intra certos juris præscriptarumque le-
gum fines continere. Verum quamvis ma-
nus potentiam, vimque contineat in aliis lo-
cis, sed certe verbo ponendi juncta, multo
mollior mitiorque hoc loco redditur. Nam
ponere manum, potius est litem componere,
& controversiæ adtores ad concordiam fœ-
dusque adducere, quare manum hoc loco
pro dextra accipio, quæ alterius dexteræ in
fœdere & amicitia stabiliendis jungebatur.
Thren. 1. *Ægypto dedimus manum, ut saturare-*
mur pane. & Exod. 23. *Non junges manum tuam*
cum impio. In Hebr. *Non pones manum tuam*
cum impio. paulo clarius Septuag. *Non consen-*
ties cum injusto. proprie ex Græco, *Non dispo-*
nens pactum, non coeant in fœdera dextræ.

Sed de dextrarum conjunctione, cum
sine medio aliquo interventore fiebat, illud
tantum adjiciam, dextram sicut fœderis, ita
fidei symbolum fuisse, cujus cum alia, tum
illud ex Tacito exemplum habemus lib. 1.
ubi de Germanici morte agit, quam amici
illius se ulturos præstita fide moribundo ju-
raverunt: *Iuravere* (inquit) *amici dextram*
moribundo contingentes. & Justinus de Dario
moribundo scribit: *Is enim Rex porrecta manu*
expiravit, quam unicum pignus fidei regia dexte-
ram se ferendam alexandro dare dixit: hinc qui-
bus nulla fœderis servati fides, mendacem
dexteram habere dicuntur. Isaias quidem de
his qui se vana fide & religione idolis ob-
strinxerant, ait: *Cor insipiens adorabit illud, ne-*
que dicet: Forte mendacium est in dextera mea, id
est, ea religio, qua me obstrinxi, inanissi-
ma est. & mendacii fraudisque plenissima,
nulla illi fides servandi fœderis, quod mor-
tuum & inanime lignum sit, hæc igitur con-
junctio dextræ mendax atque nugatoria, cui
simillimum est id, quod in Antonium dixit
Cic. *Dextera, qua fidei testes esse solebant, perfidia*
sunt & scelere violata.

Sed hæc, inquis, sine sequestre, sineque
mediatore faciunt, qui ponat manum suam in
ambobus. Sed age, ut rem hanc quoque ex an-
tiquitate illustremus, producendum est
Herodoti in Thalia, de Arabum danda ac-
cipiendaque fide testimonium? Arabes (in-
quit) *servant fidem inter homines, ut qui maxi-*
me, quam in hunc modum dant. Quoties fœdus in-
ire volunt; alius quidam medius inter utrumque
stans, acuto lapide ferit volam iuxta majores digitos
ipsorum, qui fœdus ineunt, deinde sumpto flocco ex
utriusque vestimento, inungit eo sanguine septem
lapides in medio positos, inter inungendum invo-
cans Dionysium & Vraniam: hoc actio idem qui sit
sequester fœderis inter inimicos contrahendi, vada-
tur hospitem, aut forte civem, si cum civeres agitur.
Igitur * *Qui manum in ambobus ponat, desiderat*
Job, nam summo jure cum Deo agere neque

Pined. Tom. 1.

vult, neque potest. Ut id quod in * Hispa-
norum proverbio est, potiores esse iniquas
pacis conditiones optima judicis sententia,
aut obtenta lite, videatur expetere. Arbi-
trum igitur aut sequestrem, qui judex erat,
proculdubio intelligere videtur, est enim
arbitrator, quem judicem compromissarium
vocant, quasi ex compromisso à litigatori-
bus sumptus, cui prætor disceptandæ arbi-
trio suo controversiæ potestatem dedit,
quare arbitri in iis potissimum judiciis no-
minantur, quæ ex bona fide descendunt.
idem quoque sequester est, apud quem (ut Mo-
destinus ait) plures eandem rem, de qua contro-
versia est, deposuerunt, dictus ab eo, quod occur-
renti aut quasi sequenti eos, qui contendunt, com-
mittitur. Gellius autem dictum putat, quod
ejus fidem utraque pars sequatur. Isidorus
autem utramque nominis rationem con-
junct. lib. 10. Erymol. *Sequester* (inquit)
qui errantibus medius intervenit, qui apud Græcos
(Μεσος) dicitur, apud quem pignora deponi so-
lent, à sequendo dictus, quod ejus fidem utraq; pars
sequatur. Deum proculdubio hoc nomine,
& muneris ratione appellavit Paulus, cum
dixit: *Scio cui credidi, & certus sum quia potens*
est depositum meum servare in illum diem justus
judex. Judicem videlicet intelligit, apud quæ
bona fide pignus, de quo controversia est,
servandum reddendumque deponitur: res
autem nostræ, dum in via sumus, sub iudice
& lite sunt contradicente, calumpniante litæ
semper intendente adversario nostro. ad
quam etiã depositi rationem respexit Tert.
libro de patient dicens: *Adeo satis idoneus pa-*
tientia sequester Deus, si injuriam deposueris penes
eum, ultor est, si damnum, restitutor est, si dolorem,
medicus est; si mortem, resuscitator est. Seque-
strem se quoque Moyses dicit Deut. 5. *Ego*
sequester, & medius fui illo tempore. Septuag. *Medius inter vos & Deum.* solebat enim se-
quester fœderis & pacis stabiliendæ condi-
tiones deferre. quare idem videtur esse, qui
Angelus vel internuntius testamenti & fœde-
ris dicitur. Quia vero mediator & sequester
unius tantum non est, sed inter utramque
partem stat medius, tertius dici solet Isa. 19.
quod vero iste tangere amborum manus so-
leret (hoc enim ad absolutam loci hujus ex-
planationem desiderari videtur) forte indi-
catur illo Gal. 3. *Data est lex per Angelos in ma-*
nu mediatoris; licet enim eo loco manus mi-
nisterium, ut frequenter in Scriptura so-
let, significet, designetque mediatorem
Moysen, cujus manu & ministerio accepta
à Deo lex illa perducta est ad populum: ra-
men nihil obstat, quod ejusmodi ministe-
rii intelligamus, quod manu quoq; media-
toris agentis ambas fœdera ineuntium dextra

* mas va-
le mala
venen-
cia, quæ
buena
sententia.

Seque-
ster quis.
Modesti-
nus.

1. Seque-
ster 10.

ff. de ver.

signific.

Paul. 1.6

ff. de pos.

Gellius

lib. 2. 6.

10.

Isid.

lib. 10.

Ery. lit.

8.

πρόσ.

2. ad

Tim. 2.

12.

Deus se-

quester

apud

Paulum.

Tertul.

lib. de

patient.

ad finem.

Deut. 5. 5.

LXX.

Malac. 3

1.

Gal. 3.

21.

Isai. 19.

21.

Gal. 3.

19.

Pp

obiri

Ponere
in Heb.
quid.

obiri soletet, quare hoc loco ponere in Originali (Soth) quod est proprie certa ratione & via disponere, & componere, cum attentione quadam, & studio, sicut imponuntur & aptantur ornamenta capiti, aut de industria figuntur oculi in aliqua re aut apponitur cor ad rem contemplandam. Quare hæc manuum positio significatur futura solers: diligens, attenta, nulla iniqua alicujus partis conditione, recte & commode in utramque partem disposita.

6. Sed duo hic observanda, alterum, quod magis videtur Job dolorum acerbitate extra se rapi, eo manifestius atque sapientius rem totam in divinam voluntatem ab omni hominum judicio revocat: secundum igitur verissimam Theologiam hæc fatetur, & profitetur dogmata; Deus agit pro bona sua voluntate, Probare nos debemus, *Quæ sit Dei voluntas bona, & beneplacens, atque perfecta.* Sola divina voluntas esse debet homini pro lege atque ratione, Divinæ providentiæ arcanum, altius & sublimius est, quam ut possit ab homine ratiocinatione & intelligentia obtineri; Divinæ majestatis amplitudo debet hominem compescere ab stulta contentione; & liberiori querelarum jactatione, *Horrendum est incidere in manus Dei viventis, & ejusmodi alia, quæ nullo negotio ex Jobi verbis & oratione colliguntur.*

7. Christus
Jesum
mediator.

Alterum; quod non solum desiderare, sed prophetare etiam hoc loco videtur Mediatorem Dei & hominum Christum Jesum, qui arbiter est, *ponitque manum suam in ambobus:* verissimus namque mediator est non solum munere & officio, sed etiam substantia ipsa atque natura: sic Augustinus, 9. de Civit. Quærendus (inquit) mediator est, qui non solum homo sit, sed & Deus. Et contra Felicianum Arrianum: *Non est una substantia mediatoris, ne mediatoris dispensatione submotus, aut Dei tantum dicatur, aut hominis filius.* eandem disertis verbis meditationem ex conjunctione naturarum in Christo docent Hilarius, Leo, Cyrillus: *Mediator hac ratione intelligitur, quia ostendit in seipso collatas ac unitas divinitatem, ac humanitatem.* Epiphanius, Ambrosius, Chrysost. Theophylactus, Occum. 1. ad Tim. 2. & sane ratione sequenter est, *ponitque manum in ambobus,* nam ipse dextera patris est; quam Deus notam nobis fecit, & quæ mensa est calos: & per quam Dominus juras, & quam ipse magnificat. Tum etiam nobis dexteram dedit, cum humanam naturam sibi copulavit, illa enim in contrahendis nuptiis, & maritali fide promittenda dabatur. ut illud indicat Didonis connubia poscentis:

Nec te noster amor, nec te data dextera quondam. Isai. 40.

Nec moritura tenes crudeli funere Dido? 13. ut explicat
Et illud Phillidis ad Demophoontem: Aug. 20.
Iura, fides ubi nunc, commissaque dextera dextra. de Civit. 6. 30.

Nuptiarum autem Dei filii cum natura humana fides & fœdus celebratum perpetua & indissolubilia fuerunt; & non communi tantum aliorum more sancita, sed firmiori alio & sanctiori vinculo stabilita, videlicet medio regali, eodemque purissimo Virginis sanctissimæ sanguine. certe apud Armenos & Iberos Reges peculiare illud fuit, quod his verbis Tacitus scribit: *Mos est (inquit) Regibus, quoribus in societatem coeant, implicare dextras, pollicesque inter se vincire, ne doque perstringere, mox ut sanguis in artus extremos se effuderit levi ictu cruorem eliciunt atque invicem lambunt, id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sancitum.* Amb. 2. de fide cap. 4. Aitha. li. 3. de 88. Isu. 61. 8 ubi. Hieron. Eccles. 367. 4. Anti. Dextera dare in nuptiis. Ovid. in epi. Nuptiarum Dei filii cum natura humana perpetuitas. Reges medio sanguine fœdera inire, Cornel. Tacit. l. 12.

Sed præterea mediatoris atque sequentis munus optime & incorruptissime præstitisse, habuisseque omnes optimi mediatoris rationes & proprietates, eleganter Fulgentius in lib. de fide ad Pet. cap. 2. descripsit, atque plene & cumulare id manus obisse multis sacris testimoniis testatur est, quid enim aliud Malachias promissit, quam *Angelum testamenti:* quem profecto interpretatus est Paulus Heb. 9. cum Mediatorem novi testamenti appellavit, videlicet, qui conditiones atque leges paciscendi fœderis inter Deum & homines denuntiat, & interpretatur, ut hic internuntius atque interventor commodissime dici possit Dei & hominum, & novi fœderis atque pacis interpres, quod cum iis congruit quæ Exo. c. 20. & 24. & Deut. 5. & 12. tradita sunt: cum enim beneficio illo divini nominis descensu in montem Sinai perterritus fuisset populus, dixerunt ad Moysen, *Loquere tu nobis, & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* ubi manifeste divinæ voluntatis interpretē & interventorem ferendi patet, mediatoris quoque fieri Moysen postulaverunt neque postulationem displicuisse Deo, quod videretur ad mediatorem respicere Dei & hominum Christum Jesum. Deut. 18. explicatur dicente Moysē; *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies, ut petisti à Domino Deo tuo in Horeb, quando concio congregata est atque dixisti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar.* Et ait Dominus mihi: *Bene omnia sunt loquuti; quis det talem eos habere mentem, ut timeant me, & custodiant omnia mandata mea & Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum,* Deut. 18. 15.

Nemo
angelorum
aut ho-
minum
perfe-
ctus me-
diator.
Ioan. 14
27.
Eph. 2.
16.

Isai. 19.
24.

Isai. 41.
10.

Amos. 3.
3.

rum similem tui, quasi diceret Deus; Media-
torem cupiunt inter me & illos. pulchra
quidem atq; mihi pergrata postulatio, quā-
vis longe illi absint mente & corde à mea
voluntate implenda, quam illis denuntiā-
bit medius interpret, sed quoniam nemo
angelorum aut hominum mediatoris in-
terpretisque munus cumulate præstabit;
Prophetam suscitabo eis de medio illorum
utriusque naturæ participem, mei quoque
consortem, qui in medio etiam se constituat,
pacemque denuntiet, interficiatque inimicitias
in semetipso; videlicet non perungens, aut
sacrificans illorum manus, quas tangit, sed
suas quidem suosque pedes confingendos
præbens: hic ille tertius est, quem pollicetur
Isaias: In die illa erit Israel tertius Ægyptio &
Assyrio, benedictio in medio terra cui benedixit
Dominus exercituum. non enim solum inter
Ægyptios & Assyrios erit firmum amici-
tiæ fœdus, sed inter Deum etiam & homi-
nes: nam benedicet Deus Ægyptiis & Assy-
riis, quatenus non solum sustentavit manu,
potentia, viribus, operibus iusti sui, sed etiā
in suam nos gratiam recepisse, media tan-
ti mediatoris manu, illud indicat Isai. 41.
Suscepit te dextra iusti mei. Igitur jam pariter
ambulant Deus & homo: sequitur nimi-
rum homo Deum factorem suum, quod
amicitiæ & confirmati fœderis est: sicut
scriptum est: Nunquid ambulabunt duo pariter
nisi conveneritis. videlicet, in uno tertio me-
diatore, & sequestre, qui manum suam ponat in
ambobus. sed de hoc non plura.

XXIV. Auferat à me virgam suam, & pavor ejus non me terreat.

1. De Deo nunc loqui lobum verior expositio.
2. Virga calamitas & flagellum, virga & jugum
symbolum servitutis. Explicatus Isaias.
3. Virga divina ira, aut etiam benignitatis sym-
bolum. Varia insignia Virgarum priscis re-
gibus. Explicatus Isaias. Quæ duæ virga
apud Zachariam.
4. Quid terror ex Hebræo, quæ virga sanguinea
apud Prophetas.
5. Iobi constantia.

1.
Polychr.
De quo
nunc lo-
quatur
varia ex-
positio.

Latini.
Græci.

POLYCHRONIUS indicat hæc posse
referri ad illum arbitrum, quem deside-
rat rerum suarum interventorem, quasi di-
cat; Si semel libere atque fidenter loqui per-
mittat, quicumq; fuerit controversiæ arbi-
ter, pronuntiabit protecto me innocentem
atque absolvet his malis gravissimis, aufe-
ret à me virgam, & decusso timore bene me
sperare jubebit. Sed Latini omnes, alique
Græci referunt ad Deum, ut cum neque ar-
bitrum habeat Job, nunc in aliud se deside-

Pined. Tom. 1.

rium verteret. Utinam (inquit) Deus me lo-
qui permittat, & auferat à me virgam, neque
suz majestatis potentiaque ingenti timore
me percellat, vel ut asserentis, Cum Deus
potestatem mihi fecerit libere loquendi,
nunc certe his me malis absolvet: nunc
enim per meos mihi dolores non licet, qua-
re cum illi videbitur, auferat à me virgam
suam.

Auferat à me virgam suam. Per virgam ca-
lamitas atque flagella, quæ virga inflige-
bantur. Isa. 10. Virga furoris, quo etiam mo-
do Paulus loquitur 1. Corinth. 4. Vultis, ut
in virga veniam ad vos. simili ratione quidam
accipiunt id Isa. 9. Jugum oneris ejus, & virgam
humeri ejus, & sceptrum exactoris ejus superasti.
id est, virgam exactoris, & præfecti ope-
rum atque tributorum, quæ solebat exactor
humeros & terga, servorum præsertim; cæ-
dere, sicut dicitur Exod. 5. Flagellati sunt, qui
præstant operibus filiorum Israel, ab exactoribus
Pharaonis. simile id Nahum. 1. Conteram vir-
gam de dorso tuo, & vincula tua dirumpam. &
elegantior Origen. dixit: Indigent virga quoti-
quot ex credentibus pecudum more vivunt.
utrumque quidem servitutis symbolum est,
& verberatio virgarum, & jugum atq; vincula
& favet originale, quod proprie habet:
Auferat de super me. q. d. Ne mihi impingat
flagellum, ne me pulset, tundatque virga
neque imposito onere opprimat.

Sed forte commodius hoc loco virga pro
Regio insigni imperatoris, magistratus, ju-
diciis, cujus primum quidem usus in bello
fuit, hæc enim illæ sunt duodecim virgæ, sci-
pionesve duodecim tribuum Israel, nos (ha-
stænes) vocamus, deinde insigne fuit cujus-
que potestatis, sic Exod. 4. Reversus est Moy-
ses in Ægyptum portans virgam Dei in manu sua.
nimirum divinæ virtutis & potestatis insi-
gne, sic dicitur Psalm. 109. virga virtutis,
potentia atque majestatis index: ergo (in-
quit) Job, deponat sceptrum, temperet ma-
jestatis suæ splendorem terrificum, quod
sequentibus verbis exponit.

Sed observandum, virga atque scepro
solere Deum tum justitiæ severitatem,
atque acerbiter vindictæ, tum benigni-
tatem atque mansuetudinem significare. id
quod solenne fuit Regibus, ut sceptris Re-
gis aut terrores minasque, aut pietatem si-
gnificatas præferrent. Lydia quidem Reges
securim pro scepro ferebant, ut Plutarch.
scribit, similiterque Labraddæus Jupiter
in Caria sceptri & fulminis loco securim ge-
stabat, eodem auctore. eademque fuisse
deorum Babyloniorum insignia in sua illa
Epist. Jeremias meminit: Sceptrum autem habet
ut homo sicut judex regionis, qui in se peccantem non

2.
Virga
quid in-
dicet.
Isai. 10.
5.
1. Cor. 4
21.
Isai. 9. 4
Exod. 5.
14.
Nahum.
1. 13.
Orig. su-
per Ps. 2.
Virgam,
& jugum
ad servos
referri.

3.
Virga
insigne
magi-
stratus.
Duode-
cim vir-
gæ ma-
gistratu
insignia.
Exod. 4.
20.
Ps. 109. 2

4.
Virga
divinæ
vindictæ
Symbo-
lū, rum
etiam
benigni-
tatis.
Varii in
gestadīs
sceptris
priscorū
Regum
ritus.
Plutarc.
Problem.
inter-
158.

Baruc. 6. interficit. Habet etiam in manu gladium & securim. & eo forte allusum fuerit à Davide Ps. 13. 14. 2. Reges eos in virga ferrea, id est, in sceptro fer-

Psalm. 2. 9 rum & gladium præferente, atque mortem & sanguinem minante, aut non dii, sed Reges Babylonii specie quidem multo clemen-

Herod. l. 1. tiores: nam, ut de illis Herodotus scribit, gestant sceptrum affabre factum, cui superstat, aut

malum, aut rosa, aut lilium, aut aliud quippiam, nam absque insigni gestare sceptrum ipsis nefas est.

Certe Tarquinius etiam Priscus V. Romanorum Rex inter alia regia insignia, quibus donatus fuit ab Hetruscis, sceptrum accepit, gestavitq; eburneum in summitate habens

Dionys. l. 1. Tit. Aquilam, ut Romanæ historiæ Scriptores tradunt. jam igitur severissimus Deus gestat

Li. l. 9. gladium, aut securim, videlicet virgam ferream, cum scriptum sit: Reges eos in virga fer-

Plutarc. in Rom. rea, jam vero sceptrum, cui superstat pomū, aut lilium, aut rosa, ut disertis verbis tradi-

Isai. II. 1 dit Isa. Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice (id est, de ipso trunco & calamo) ejus

ascendet. ut malo quasi nos petens, ad amandum alliciat, & flore atque rosa jucundissima bonis omnibus sub tanto principe pa-

cem atque vitam polliceatur. Hæc sane est illa duplex Zachariæ vatis, pastorem agentis,

Zach. II 7. virga; altera, quam vocavit decorem, altera, quam vocavit funiculum; per decorem, poma, flores,

quæ duæ virgæ apud Zach.

lilia; per funiculum, dolores, cruciatus, verbera, acerbitates omnes intellige, alteram

igitur auferri à se virgam petit Job, terretur enim vel solo aspectu, timet securim, horret

gladium, funiculum jungit, amat vero decorem, poma, flores, atque hujus ipsius summi-

tatem post tantas ærumnas exosculari, admotis ad os & nates pomis & rosis, quæ in virgæ

Esth. 5. 2 fastigio eminent, ardentem cupit. Virga (inquit) tua & baculus tuus, ipsa me jam tandem

Ps. 22. 4 consolentur, languo enim illam si auferas, hanc vero si admoveas, fulciet me floribus, &

Cant. 24 stipabis me malis.

5. LXX. Et pavor ejus non me terreat. Septuaginta: Timor ejus non me transversum agat. Poterit esse præcedentis expositio, ut pavor sit pavenda & horrida virga, & formidandum

sceptrum; nam, ut ex dictis constare potest, fuere etiam sceptra & virgarum insignia ad terrorem exquisita, & comparata. Cujusmodi fuisse videntur virgæ illæ sangui-

neæ, aut potius cruentæ hastæ; quibus Ecclæ

les, nimirum sacerdotes, penes quos belli, aut pacis disciplina erat, bellum indicturi

utebantur, quasi atrox & cruentum bellum minarentur. & virgæ etiam sanguineæ,

quas liætores magistratibus præferebant, & quibus jubentur cædi particula, ut terrori,

& horrore esset cruentus color. Vel si non jam de virga terrificata loquatur, forte dicet;

ne pro sua absoluta & libera ab omni lege ordinaria, potestate, summoque imperio se

cum agat, sed ex ordinario & consueto suæ justitiæ, atque providentiæ præscripto & le-

ge quasi dicat, Omnium legum consuetudinem & terminos prætergrediuntur mea

hæc supplicia atq; calamitates. Certe quod septuaginta dixerunt: Timor ejus non me trans-

versum agat, Olympiod. ex Græco (Strobilo) explicat. Non me strangulet, circumagat, &

certe ex vi Hebrææ vocis ejusmodi terror est, qui hominem exagitat, & quasi extra se con-

stituit, ab eadem enim radice dicitur 1. Reg. 18. Exagitabat eum spiritus nequam. ergo in-

quit Job: Pavor ejus non me exagitet, loqui enim aut dicere pro me non possum. quare subdit:

XXIV. Loquar, & non timebo eum, neque enim possum metuens respondere.

IN secunda parte legunt Septuaginta. Non enim sic conscius sum laborans anima, quasi

dicat, Non sic deficio & concido animo, sicut me videtis corpore. sensus contrarius

potius elicitur ex Hebræo; nam proprie dicas, Non sic ego tecum. Vatabl. Non sum talis

qualem me esse putatis, sed potius noster per paraphrasim, Non possum metuens respondere

sensu acerbissimo dolorum & divinis terroribus vix mei sum aut verborum compos.

Virgæ sanguineæ.

Modest. li. ult. ff. ad lib.

Pomp. de partic.

Cic. Pro Rosc. El.

l. 16. c. 20.

Olymp. se. Bira

1. Reg. 16. 14.

3. LXX. Jobi cō.

Itantia cū acer-

bissimo dolore.

NOTATIO
BREVIS RERUM

in signiorum, quæ in
Commentariis fusi
explicantur.

PARAPHRASIS

CAPITIS PRÆCEDENTIS.

Audivit sane Job inter alia scelera, id quod gravissimum est, divini numinis contemptum sibi à Baldad attribui. Ergo constanti gravissimaque responsione, atque minime perturbate ex argumentantium & respondentium lege quibusdam annuit, quædam vero negat. Valde (inquit) mihi, ô amice Baldad, exploratum est, id quod a me tibi à juramento affirmare, firmam fixamque apud me semper extitisse divinæ æquitatis & providentiæ fidem, ac me ne cogitasse quidem de mea innocentia & æquitate insolenter jactanda, sed præclaro meæ conscientiæ testimonio erectus, à corruptis & temerariis hominum judiciis ad incorruptissimum judicem constanter provocare audeo, quamvis satis sciam coram illius supremæ sanctitatis luce clarissima & fugientissima omnem humanam justitiam velut tenuissimam lucernam obscurari.

Quod si imbecillus homo voluerit cum potentissimo & sanctissimo judice contendere verbis, interrogationibusque & responsionibus, nemo erit, neque unus quidem inter mille qui ad divina interrogata & quæsitæ, vel uni ex mille objectionibus satisfacere, vel à minima se parte tueri possit. Neque vero Deus pro sua majestate dignabitur vilissimo homuncioni, quamvis mille interrogationibus pulsan- ti illius aures, vel ad unam tantum respondere.

Quis enim sine ingenti temeritate congrédi audeat cum Deo fortissimo atque sapientissimo, qui sicut virium robore, ita sane sapientiæ, & argumentandi, atque respondendi certamine infinitis partibus omnem creatam vim superat. Verum enim vero nihil in magna illa vi atque supremo numine est, quod virtute & efficacia plenum non sit.* Quis igitur acerbum, aut rebellem se illi exhibuit, aut bellum illius voluntati & consiliis indixit, qui tandem victoria potitus insolesceret? nemo profecto, qui adversus Deum obduruit, abiit impune.

Et ut ex infinitis pauca quædam mea tenui oratione de illius sapientia atque potestate enumerando perensem, solet ille in montibus firmissimis suarum virium specimen aliquod præbere, cum efficit, ut ex insita illis naturæ lege paulatim imminuantur. Potest etiam subito alio transferre ex suis sedibus convulsos, aut jacto fulmine findere, & in fumum favillamque redigere, aut ingenti terræ commotione hiatum & voraginem horrificam efficere, qua illos in ipsa occultissima abdant terræ viscera.

Sunt nimirum etiam mirabiles terræ, alioqui firmissimæ & stabilis, inexpectatæ commotiones, repentinique tremores, quos ille pro sua potestate efficit, nam vel nutu Olympum tremefacit, saxa rupesque discindit, terrificas tonitruorum voces edit, ipsas terræ partes infimas, & maxime stabililes, quæ reliquum terræ pondus impositum instar columnarum sustinere videntur, quatit; & nutare facit. Quæ omnia tum hominibus nihil tale suspicantibus, montibus etiam firmissimis nullum imbecillitatis signum præferentibus subito & inopinato efficere solet, non hominibus solum sed inanimis etiam rebus iratus & indignans.

CAPUT
NONUM.

1. Et respondens Iob ait:

2. Vere scio, quod ita sit, & quod non justificetur homo compositus.

3. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille.

4. Sapiens corde est, & fortis robore.

† Quis resistit ei, & pacem habuit.

Qui transfudit montes, & nescierunt hi quos subvertit in furore.

5. Qui commovet terram de loco suo, & columnæ eius concutuntur.

a Particulam, vere, esse iurandi formulam, & qua illius vis in sacro sermone, quadam ad scripturarum intelligentiam. v. 2. n. 2.

b De numeris, & de unitate, & Millenario ex sacris & prophetis, tum ad huius loci, tum ad aliorum expositionem, peculiaris quadam. v. 3. n. 3.

c Ut insit Sapiencia sua vi suaque fortitudo peculiaris observatio. v. 4. n. 3.

d Qua sit hæc montium translatio, & ut frequenter in sacro sermone usurpetur, ubi de divina potentia in excitandis tempestatibus agitur, copiosius tractatur. v. 5. à n. 2. usque ad 6.

e Qualis sit hæc terra commotio, & ut minime accipi possit de motu aliquo terra naturalis adversus nostri temporis non neminem interpretem, disputatur. v. 6. n. 1. 2.

f Qua sint terra columnæ paulo accuratius exponitur. v. 6. num. 3. 4.

7.
Qui præcipit soli, &
non oritur,
& stellas claudit
quasi sub signaculo.

8.
Qui extendit cælos
solus:
& graditur super
fluctus maris.

9.
Qui facit Arcturum
& Oriona:
& Hyadas,
& interiora austri.

10.
Qui facit magna, &
incomprehensibilia,
& mirabilia, quorū
non est numerus.

11.
Si venerit ad me, nō
videbo eum: si abie-
rit non intelligam.

12.
Si repēte interroget

Si velit, potest sane vicissitudinem etiam ortus & occasus tollere, atque soli præcipere, ut in certa quadam regione commoretur; astra etiam obscurare, ut minime luceant. Ut enim præteream quotidianam orientis occidentisque lucis vicissitudinem, certe jam se in vicina Ægypti regione non multo ante mirabilem in se præbuit vis divina, cum offusis impiæ illi nationi triduanis tenebris, visus est soli præcepisse, ne amplius oriretur. Quid quod sæva tempestate excitata, cum horribilo nubium atrore interdiu solem obscurat, & crassissima caligine lucentes stellas quasi inclusas asseruat; suæ potentia & maiestatis g. veluti stemmate, signoque muniras: Sed quid non faciat terrarum & cælotum supremus dominator, qui illorum immensam capacitatem explicuit, soloque verbo longe lateque deduxit, tum etiam aeris immensitatem, quæ concipiendis nubibus atque tempestatibus valde opportuna regio esset, quoquo versus expandit, & instar militaris tentorii constituit, in quo ipse potentissimus dux, atq; supremus Imperator stationem suam figeret, exercitumque produceret inde conflicturus cum hoste, atque superbissimos terrigenas compressurus. Nihil præterea non subijcit suæ dominationi: nam superbientis maris extollentiam proculcat, fluctuum elationem tumoremque comprimit, atque ita pro arbitrio suo moderatur, ut nunc fluctus componat, nunc extollat & concitet.

Atque ad hos mirabiles ciendarum tempestatum affectus, & rapidissimas concitatissimasque ventorum eruptiones opportunis quibusdam administris utitur, infitis videlicet quorundam syderum & constellationum viribus, nimirum Virgiliarum, Pleiadum Arcturive ortu cum hæc non sine procelloso grandine emergant. Est tamen h. Arcturi vis major atque divina, cujus evitandæ facultatem mortalibus ademit Deus. Neque minus mare ac terras tempestatibus perturbat turbulentus ille & inconstans Orion, qui Novembri furit. Nec non etiam Hyades, aut Succulae tristes & nimbose, & præterea, quæ circa polum Antarcticum sunt, mirabiles aliæ stellæ & sydera, quæ nobis sub altero polo degentibus occultantur, atque occultis etiam virtutibus pollent ad australes nimbososque ventos immittendos.

Et ut multa unico verbo complectar, plura alia magnificentissima effecta, atque humano capiti longe superiora admirationeque dignissima meteora edit, quæ nullo oculorum sensuumve iudicio investigari à mortalibus queunt. Multa enim sunt divina virtute ante oculos nostros, multa quoque fieri desinunt, quorum supremum auctorem Deū, vel opus inchoantem, vel ab opere cessantem, neque observamus neq; agnoscimus. Quid quod cum iratus benignusve, aut beneficia confert, aut supplicio afficit, cum illi grati sumus, aut infensi, cum variis denique rationibus nos accedit, aut recedit à nobis, plane ignoramus, atque vel ex ipsa ratione, cum illo depugnandum nobis non sit, quod simplicissimum spiritum neq; nos ad orientem & aggredientem, neque à nobis discedentem, & referentem pedem sentire possimus, & cum iudex sapientissimus solertissimusque sit, ita de nostra causa actionibusque inquirat, ut veniens, aut abiens à nobis ignoretur.

Si pro sua igitur potestate abducere deripereque velit, si vastare & perdere, si vertere atque invertere omnia, quis efficiet, ut reducat, restituat, convertat, aut quis eum à proposito

ut stella signa & libri alienius vincti characteres sint, atque de huius translationis ratione nonnulla, v. 7. n. 23.

h. Tum de aliis constellationibus, tum vero de Arcturo, & de ea qua apud quosdam dicitur Vrsa major, plura ex prophaniis. v. 9. n. 2. de aliis vero n. 3. 4. 5.

ut sit varia interpretandi ratio huius divini accessus, & recessus, & ut hinc elici possit assertio incertitudinis nostra gratia. v. 11. n. 23.

*h. v. l. si hoc Interrogandi
verbum forense, & iudiciale,
quodam ex sacris & propheta-
nis. v. 12, n. 2, 3.*

posito revocabit? Si imparatum aliquem subita & inter-
rogatione præoccupet, aut quæstione judiciali examinandum
suscipiat, quis poterit se innocentem ostendere, aut satis se
ab objectis criminibus purgare? Præsertim cum nullum ha-
beat superiorem iudicem, qui latæ pronuntiæve senten-
tiæ rationem ab illo exigere possit. Quidquid ille de nobis
statuat, patienter ferendum est, atque sceleribus nostris tri-
buendum.

Cum enim indignationem adversus mortales concipit,
nullius metu interpretatione ve iram remittit; nemo se illi
opponere audebit; cum etiam humiles atque supplices se il-
li præbeant potentissimi quique, & nisi ipse comprimat
suum furorem, proculcabit proculdubio omnem creatam
potentiam, si ve Angelorum, qui res inferiores administrant
& procurant; si ve Dæmonum, qui tenebrarum potestates
sunt; si ve sanctorum etiam hominum, qui se ante numerum
divinum prosternunt, & suis precibus impios suis humeris
sustentare videntur; si ve regum & principum, qui supra se
subditorum onus impositum gestant; si ve præstantissimorum
atque superbissimorum quorumvis hominum, qui cristas
erigunt, & ampullas projiciunt, & certissimam opem aliis
miseris laborantibus pollicentur.

Hæc cum mihi satis perspecta semper fuerint, nunquam
sane meo animo finxi, ut vos mihi affingitis, me deo exigui-
tatem & imbecillitatem opponere, aut obstinate cum illo
contendere, & ex æquo illi respondere posse: cum neque
satis dignam tanto numine deprecationem, beneque accu-
ratam & compositam orationem afferre possim. Quamvis
enim justus sim, summo mihi jure cū divina majestate agē-
dum non est, nam cum meum ipse jus atque innocentiam
probare voluero, quasi nimium insolens repellar à deo. tan-
tum igitur, nulla meæ innocentiae habita ratione, supplicem
me illi offeram, & ad illius gratuitam misericordiam ratio-
nes omnes meas revocabo. Et quidem meis precationibus
non multum tribuo, cum non pauca requirantur, ut perfe-
ctæ & Deo gratæ existant, atque efficacitatem impetrandi
habeant, & quamvis deus pro sua bonitate & clementia me
invocantem & deprecantem exaudiat, tamen is sum ego,
tamque in deprecando languidus, ut vix de me credere pos-
sim, exauditum iri. Tum etiam cum post exauditas preces
perinde habeam etque antea, illeque pro sua majestate non
dignetur me ullo externo signo suæ benevolentiae, certo
mihi constare non potest, an exauditus fuerim.

Licet enim orandi atque sacrificandi studium mihi nun-
quam defuerit, nunc quoque frequentes preces adhibeam,
non ideo non severe mecum ille agit, irati enim instar, tur-
bine immisso, coactaq; tempestate ex multis interrogatio-
nibus & ærumnis, quasi tonitruis, fulguribus, fulminibus
me obruet & opprimet, & quasi per occultas insidias, tur-
bine & caligine terræ alicujus tempestatis involvet, multis-
que perinde ac magnis vulneribus me proscindet, atque in-
gentibus animi doloribus excruciat, absque eo quod ul-
lam mihi meorum suppliciorum causam ille exponat: cum-
que nihil denuo commeruerim, frustra me affligit; nihil
enim attinebat Deum his cruciatibus de me periculum fa-
cere, nam ante cruciamenta me præclare noverat.

Nihilominus me tamen ille tam graviter afficit, ut respi-
rare non possim, præter animi enim angustias, pulmonis, &
arteriarum aditus obturati & præclusi, neque reddere, ne-
que

quis respondebit ei
vel quis dicere po-
test, Cur ita facis?

13.

Cuius iræ nemo re-
sistere potest, & sub
quo curvantur qui
portant orbem.

14.

Quantum ergo sum
ego, ut respondeam
ei, & loquar verbis
meis cum eo?

15.

Qui, etiam si habue-
ro quidpiam iustum,
non respondebo:
Sed meum iudicem
deprecabor.

16.

Et cum invocantem
exaudierit me, non
credo quod audierit
vocem meam.

17.

In turbine enim cō-
teret me, & multi-
plicabit vulnera
mea, etiā sine causa.

18.

Non cōcedis requie-
scere spiritū meum;

& implet me amaritudinibus.

19.

Si fortitudo quæritur robustissimus est; Si æquitas iudicii, nemo audet pro me testimonium dicere.

20.

Si justificare me voluero, os meum cōdemnabit me. Si innocentē ostendero, pravum me comprobabit.

21.

Etiā si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea: & tædebit me vitæ meæ.

22.

Vnum est, quod loquutus sum, & innocentem, & impium ipse consumit.

23.

Si flagellat, occidat semel, & non de peccatis innocentum rideat.

que recipere spiritum satis possunt, quem cum frequentia & repetitione supplere conor, commoto & concitato pectore, & corde anhelō. Cibatur me igitur Deus ad satietatem & nauseam usque acerbissimis doloribus, atque omnis generis ærumnis, quæ humano sensui acerbæ & amaræ existere possunt: quare, ut qui amaritudinibus impletus sim, biliosos quosdam atque molestissimos animi motus sustineo, stimulosque ad vomendum multa, quæ dolens invitusque promo.

Potest vero ille de me statuere & decernere quod libeat, cum tanta potestate sit, & omnes creaturarum vires longissime superet. Quod si jure & iudicio cum illo agere velim, illius æquitas incorruptissima me facile reum peraget; ac nemo sane volet pro me contra Dei providentiam testis in mea causa esse; quare etiam si ille vellet mecum in iudicium descendere, nihil proficerem; nemo etiam certū & definitum locum assignabit, in quo meam iudicem convenire debeam, & ad illius subsellia causam meam tueri. Nemo tandem pro me causam dicere volet, neque patronus esse: pugnabunt potius contra me omnia pro suo creatore.

Quod si deficientibus testibus, patronis & advocatis, velim ego pro me causam dicere, meque innocentem in iudicio defendere, ipsum meum testimonium incredibili audacis & insolentis tribueretur, qui tam libere coram tanto numine loqui non dubitem; aut certe mendacii damnabor, ut qui verissimo & incorruptissimo iudici ulla ratione contradicere, & me ipsum sordido sane præconio, o meo ipso ore commendare videar, mille itaq; dabo verborū & ignorantis lapsus, quod nescians quibus verbis, aut qua dicendi formula me tueri debeam. Itaque cum meæ vitæ atque morum integritatem & perfectionem ostendere aggrediar, aut ex ipsis meis verbis pravitatis alicujus arguar, aut ipse Deus me redarguet, ut qui sanctissimus sit; aut ille idem, qui mearum actionum Dominus est, multa deprehenderit, quæ displiceant, quamvis ipsemet mihi valde placuerim.

Tum si antea vitæ conscientia & innocentia me sustentare, consolarique velim, vix potero, cum ea res mihi clare & certo constare non possit, quare nihil videtur mihi in vita reliquum esse, quam ingens diutius vivendi tædium, & ardens vehemensq; mortis desiderium. Sed si sanctus & innocens; hoc sub iudice & sub lite est, mihi incertum adhuc & pignotum, soli Deo perspectum, illud tamen certissimum, atque exploratissimum, me in extremis ærumnis extremum jam spiritum agere, cum Deo igitur de sanctitate & iustitia minime contendo; at, quod humanum est, tantam dolorum acerbiter deprecor.

Et licet quidem de me semper senserim submissius, deq; divinis iudiciis & providentia magnificentius, hoc tamen, quod est meæ assertionis caput, libenter inculcabo, supremum rerum moderatorem Deum indiscriminatim, & pios, & impios calamitatibus in hoc mundo exercere, atque tam integros perfectosque viros, quam tumultuantes divites, & per multas huius sæculi curas vagantes disperdere, atque delere. Quod si sive Deus is sit, sive torquendi administer alius, qui homines suppliciis afficit, videtur certæ humanæ rationi convenientissimum, ut si tam innocentem, quam impium ipse consumit, vel utrumque semel, subitoque perimeret, vel utrumque longiori cruciatu divexaret, nam, quod acerbissimum est, solent q̄ piorum ærumnæ, ac rerum difficilli-

p Qualis sit huius amaritudinis ad animi agrestudines translatio, & de repletionis & nauseæ animi quadam, v. 18. nu. 4.

o Ut laus in ore proprio seorsum descat, & de conscientia testimonio, utilia ad mores quadam, v. 20. nu. 18.

p Ut homo sibi ipse ignotus & obscurus sit, at soli Deo perspectus, & exploratus quadam utilia, v. 21. nu. 1.

q Ut calamitatis diuturnitas gravissima sit, & ad tolerandum difficillima, observatur, v. 23. nu. 4.

ficillimarum perpeſſiones diuturnæ eſſe, at impiorum ſup-
plicium breviffimum; ſi innocens itaque, etiam pœnarum
expers futurus non ſim, illud ſupplex oro, ne me diutius
excruciet, ſed ſemel impacto flagello penitus me conficiat;
ne ſi impii pios viderint cum diuturnis ærumnis conflicta-
ri, illos irrideant, & ſannis proſequantur, aut vero (ſi libet)
commuter Deus ſuppliciorum vices iſtas, & cum innocen-
tem ſubito repenteque abſtulerit, impios excarnificet diu-
tius, omnemque pios irridendi occaſionem præcidat. Sic
me igitur vehementer clamantem, & opem implorantem
ne me Deus rideat, contemnatve: non enim ſolet ille ſper-
nere ſuorum preces, neque tanquam ridiculis vanisque cla-
moribus non ſtatim reſpondere.

Secus videretur benigniſſimus Deus voluptati & lætitiæ
habere juſtorum ærumnas, quaſi mundum univerſum im-
pius aliquis ſævusque tyrannus adminiſtraret, qui mente
obnubilata, & cæcæ alicujus pravæque affectionis tenebris
corrupte de rebus judicaret, ſæviretque in bonos, & ſan-
ctos, quod ſi impius atque tyrannus aliquis mundi guber-
nator non eſt, quis alius, niſi Deus eſt? Licet quidem negan-
dum non ſit, plerumque permittere ſummum rerum gu-
bernatores Deum indiſcriminatim bonis æque ac impro-
bis evenire mala, quod tyranni iniquiſſimi rerum publica-
rum atque regnorum habenas moderentur, qui etiam ad
divitum potentiſſimorum ſcelera vexantium pios & pau-
peres per ſummam iniquitatem, connivent; non aliter ac ſi
oculos obvelatos haberent, ita cæci atque præcipites in
judicando feruntur, & cæca temerariaque cupiditate corri-
piuntur. Accedit etiam, quod tenebrarum harum & caligi-
noſi mundi iniquiſſimus Dæmon rector ſit. His itaque
omnibus de cauſis, qui divinarum judiciorum, & juſtorum
calamitatum rationes perſpicere conetur, non melius id
præſtabit, quam ſi opertos & clauſos haberet oculos. Ideo
mihi valde dolendum eſt, quod his, qui iudices æqui & inte-
gri eſſe in mea cauſa deberent, amicos dico meos, Dæmon
injecerit velamen quoddam craſſiſſimæ ignorantie, ne
æquis clarisque luminibus meæ cauſæ æquitatem perſpice-
re poſſint. Sed cum univerſitatis hujus non alius proſecto
moderator, quam Deus ſit, illius tandem divinæ providen-
tiæ adſcribenda omnia & committenda ſunt.

Quamvis igitur bene de Deo, atque de illius providen-
tia & æquitate ſentiam, licebit ſane mihi tum præſentes
ærumnas, totque malorum diuturnitatem, tum præteritæ
fælicitatis, atque humanæ vitæ brevitatem & inconstantiam
lamentari. Sunt enim hæc longe inſtabiliora atque veloci-
ora illis, quæ terra, mari, aere, velociſſima eſſe videmus: cur-
ſore videlicet, cui vel nuntium fæliciſſimum, quod perfe-
rat, vel timor alicujus graviſſimi discriminis, ratiove alia,
calcaria ad currendum adhibeat. Non ſecus ſane meæ vitæ
anni, cum nihil bonorum ſecum retinuerint, quæ mecum
deferam hinc abiturus, leviſſimi & velociſſimi dilabuntur,
tamque rapido & concitato curſu, ut neque facultatem præ-
buiſſe mihi viſi fuerint guſtus alicuius ex hac vita præliban-
di, & ne vel ſolo aſpectu paulo quietiori de illis judicandi,
nihil igitur viſiſſe, aut expertum me fuiſſe videor, quod
merito ſi boni & jucundi appellatione dignari debeam, ſic
enim integre & incorrupte cenſeo de hujus vitæ fælicitate,
contra quam illi, qui ſummum bonum in vitæ hujus falla-
cibus bonis falſi atque deluſi conſtituunt,

Neque

¶ Ut iudex neque cæcus eſſe de-
beat, neque ſecundum viſio-
nes oculorū judicare. quædam
utilia indicantur, v. 24. n. 4.

¶ Ut præſentis vitæ fælicitas
boni alicujus nomine digna
non ſit, at impetillam tanquā
bonum maximum ſpectoſis
nominibus condecorant, ut ille
diſgreſſi non ſola, v. 25. n. 5.

24.

Terra data eſt in ma-
nuſ impii: vultum
judicis eius operit,
Quod ſi ille non eſt,
quis ergo eſt?

25.

Dies mei velocioreſ
fuerunt curſore, fu-
gerunt, & non vide-
runt bonum.

26.

Pertransierunt quasi naves poma portantes; sicut aquila volans ad eicam.

Neque non evanuit omnis vitæ vis & fælicitas, disparuitque dicto citius instar t navium, quæ ad voluntatem votumque nautarum celerrime navigant, nulloque magno onere retardantur: sicut naves piratarum, quæ cum onerariæ non sint, sed tantum ad faciendam prædā comparatæ, levissimæ & expeditissimæ fiunt, sic igitur mihi contingit deprædatio atque ablatio mearum facultatū, & velut qui vehitur navi, nunquam non ad mortis portam concedo, siue dormiam, siue vigilem: cumque brevissima fuerint vitæ bona, atque amissioni & corruptioni obnoxia, profecto instar navis portantis poma, fructusq; jam maturos, & nullā in deferendo moram patientes, vita mea præterlapsa est. Tandem Aquilæ avium omnium perniciosissimæ per similes extitit avolandi celeritate, tunc præsertim cum illam fames stimulat, nunquam enim volando lassescit; & sicut vultures triduo, bi-duove convolare solent, ubi futura cadavera prælagiunt; sic sane ad me convolavit nimium immatura mors, cadaverinum aliquid & sepulturæ proximum jam prælagiens.

t De huiusmodi navibus æt-curatior ex Hebræo tractatio, v. 26. n. 2. 3. Et ut humana vita æstivis & fugacibus fructibus similis, n. 3. 4.

27.

Cum dixero, nequam ita loquar, cō muto faciem meam & dolore torqueor.

Sed video sane hæc mea omnia verba lugubria esse, deliberoque mecum aliquando, ut ab huiusmodi lamentis me contineam, sed (quod ingenue fateor) minimè possum: nam cum dolenti pectori vim afferre, verbaque suppressere volo; & tristes vultus deponere, acerbius tunc torqueor, & dolore stimulante ad aliam me curam & animi ægritudinem deplorandam converto. Quod profecto in causa est, ut cum semel loqui cœperim, dicendi ardore longius promovear, & vix in eadem sententia persistere possim: obliviscor enim quod semel institui, dolore mentem aliorum avocante, & in longe mœstiores lugubrioremque vultum me ipsum commutante.

u Quæ, qualisve intelligenda sit hæc faciei commutatio ad scripturarum intelligentiam differitur, v. 27. n. 2. 3.

28

verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti.

Licet enim mihi inspirare velim, atque etiam coner, vel silentium, vel mītiora, submissioraq; suspiria, vix à meo dolore ejusmodi facilitatem impetrare possum; nā & certissimè existimo lætaliter me affectum esse, neq; me ulla ratione melius habiturum, & neque cruciatus mihi à Deo unquam remittendos, cum adhuc ille id non præstiterit; neq; meam innocentiam apud vos testatā ille effecerit. Omni igitur ex parte angor; nam &, ut vobis, o amici, morē gerere videar, cavere vellem à lamentis his, quæ vobis displicent, at multo majori jure à letali veneno, quo uror (nam superat omnem remedium atque medicamentorum vires & opē) cavendum mihi video: timeo etiam vehementer, ne quid ulla ratione peccati adversus numen divinum admittam.

x De illa scriptura loquutio: ne, Parcere delinquenti, ex multis aliis locis fusior tractatio, & ut ad pœnas referre soleat, v. 28 n. 2.

29.

Si autem & sic impius sum, quare frustra laboravi.

Quod si vitæ præteritæ laboribus, & assiduo pietatis studio justitiam & sanctitatem non comparavi, neque coram Deo justus habeor, certe omnis ille labor atque sollicitudo inanes fuisse videntur. Tum si ille statuatur mecum tanquam cum impio agere, atque supplicio dignum censet, quorsum frustra laborem supprimendo gemitus & suspiria, & precibus contendendo pœnarum relaxationem, quam nunquā obtenturus sim? præstaret sane non diutius vexari viventem; verum semel periisse.

30.

Si lotus fuero quasi aquis nivis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ.

Scio enim satis, quamvis omni cura & studio vitæ canderem & moram puritatem comparare studeam, fore ut non ideo pœnarum atque dolorum expertus sim, omnes enim purificationes atq; cæremonias sacrificiorum, atque externæ, internæque munditiæ rite obivi, & quasi nivali purissimæque aqua lautus, mundusque nitui; recte & rite ad peragendas preces, & omne pietatis officium perficiendū me

y De huiusmodi purificationibus & ablutionibus, & de aqua marina ad purificationem quondam adhibita, non paucæ ex sacris & profanis, v. 30. n. 2. 3. 4. 5.

nun-

nunquam non comparavi. Reputor nihilominus pollutus & sordidus peccati facibus, ita in ærumnarum & suppliciorum sordibus & squalore jaceo, ut cum moriar, prope videar in cœnosa aliqua sordidissimaq; fovea volutatus; neque minus turpis & fœdus, quam sit turpe & saniosum cadaver, videor enim jam omnibus vestimentis spoliatus, nudus in foveam dimitti, atque adeo tam sum squalidus, ut ipsa vestis me odio habeat, atque diffugiat: non enim possum ob plagarum acerbiteriam amirari, & sordidissimum profecto corpusculum æ abominationi & execrationi est ipsi meo vestimento.

Deus tandem mecum agit, & de meis rebus statuit, ut illi collibitum est, me non disceptante, nec contradicente; non enim homo est, perinde ac ego, cum quo pari ratione possum ego agere, nam homo neque litem intendit, neque supplicium statuit in aliquem, nisi alicujus sceleris convictum: at Deus pro sua voluntate potest ab innocente pœnas exigere, nemine illi contradicente vel respondente. Utinam ergo a sequester & interventor inter me Deumq; aliquis esset, cujus arbitrio uterque pareret, & qui pro suo iudicis arbitri munere audiret & interrogaret, innocentem absolveret, & patefacta veritate controversiam totam suam sententia atque iudicio dirimeret, potestatemque haberet statuendi & decernendi, quæ tum mihi, tum in Deo propofita lite agenda & servanda essent: tum etiam litem componeret, litigatoresque, datis acceptisque dextris, ad concordiam fœdusque adduceret. b Mediatorem igitur inter me Deumque desidero, cujus ope & interventu meæ proculdubio res melius habituræ essent.

Ille profecto, quem summis votis expeto, virgam flagellumque, quo acerbe pulsor, longe à me projiceret, & decusso omni metu, bene me sperare juberet. Sed cum mihi iudex arbiter nunc non ad sit, illud mihi superest, ut Deum maximum, quo cum mihi res est, impensius orem & obsecrem, ut mihi loquendi facultatem faciat, illamque faciet, si remittat cruciatus, & suæ majestatis potestatisque maximæ terrore non me exagitet, neque transversum agat, neque summo imperio res meas decernat, præferens ferream horrificamque c virgam suæ potestatis insigne; sed mitescat potius, atque ex consueto suæ providentiæ præscripto & lege meam controversiam absolvat. Hæc si ille fecerit, & licuerit mihi pro me dicere, respondere atque satisfacere paratus sum, nunc enim acerbissimo doloris sensu, divinisque terroribus vix apud me, verborum etiam vix compos ero.

31. Tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea.

32. Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.

33. Non est qui utrumque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus.

34. Auferat à me virgam suam, & pavor ejus non me terreat.

35. Loquar, & non timebo: non enim possum metuens respondere.

a Insensibilibus sensum tribui ad rei, de qua agitur, amplificationem, ex scriptura regula observatur, v. 31. nm. 2.

a Quam hoc loco desideret Iob inter se & Deum tertium, quis arbiter, quis sequester, & ut hic eorum, qui fœdus inirent, manus manu tangeret, & ex sacris & prophanis non parva, v. 33. n. 4, 5.

b Ut hoc loco propheta Iob, & mediatorem Christum Iesum prædicat, rursusque de mediatoris officio, ratione & nomine, v. 33. nm. 7, 8.

c Quid virga in sacro sermone, & ut sit potestatis insigne, & ut divinis insignibus ornata fuerint priscorum regum scripta, ex sacris & prophanis peculiaribus quædam, v. 34. n. 3, 4, 5.

CAPVT X.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Quamvis divina Majestate deterritum atque suis doloribus prapeditum; loqui se non posse dixerat, non posse tamen nunc non acerbius gemere proponit Iob, amplificatque suas arumnas, quarum causam negat esse vel ex parte Dei ignorationem aut oblivionem aliquam suam innocentiam, vel, quod ad se attinet, scelus ullum. Tandem reperit pristina Dei erga se amoris & benevolentia testimonia, mortis quoque instantis formidinem.

I. Tædet animam meam vitæ meæ: dimittam ad verbum me eloquium meum: loquar in amaritudine animæ meæ.

1. Quis sit optimus hujus capituli nexus cum præcedentibus.
2. Quid Tædere, varia ex Hebræo lectiones. Quid Dissecari. Anima, quæ nauseam concipit. Explicati David & Lucas.
3. Dimittere ad plures sensus indifferens in Sacro sermone.
4. Particula, Adversus, varius usus in Sacris.
5. Eloquium proprie accipiendum pro externa oratione.

I.
Nexus
cum præ-
cedenti-
bus.
D. Thom.

Iob. 9.
24.

Optima
conne-
ctendi
ratio.
Polychr.
Philop.

2.
Tædere
quid.

קט
R. David
R. Mard.
Pagnin.
Vatabl.
Cajet.
Tygur.

Duplex, aut Triplex esse potest hujus capituli nexus cum præcedente. Primus, quem indicat D. Thom, ut nunc velit quæstionem superius institutam de justorum calamitatibus persequi, videlicet illam: Terra data est in manus impij. Sed videtur nexus hic longe petitus. Secundus, ut quasi obtenta & accepta facultate, ex divinæ bonitatis, atque lux etiam conscientie innocentieque fiducia, omni formidine atque dubitatione deposita, libere & constanter dicere coram suo iudice pro se incipiat, atque exordiatut commovendo misericordiam ex magnitudine suarum ærumnarum. Sed certius mihi optimus atque simplicissimus videtur, qui in argumento indicatur, & à Polychronio Philippoque tangitur, ipsisque primis Jobi verbis non obscure significatur.

Tædet. Alii discedunt à Latino interprete, quod tædere dixerit; cum verbum (Kut) ex sententia R. David, & R. Mardo-chai, significet excidere, aut succidere. Sic vertunt Pag. Vatabl. & Hebræus apud Cajetanum: Excisa est anima mea in vita mea. ut sit sensus Tygurinæ: Actum est de vita mea, en morior, vel, perinde vero ac si mortuus

plane sum, id est, etiam dum vivo, videretur anima mea excisa & divulsa ab hoc foetidissimo turpissimoque cadavere. Cajetan. nus vero hanc incisionem refert ad decurtationem & præcisionem vitæ, ea ratione, qua Ezechias dixit: *Præcisa est videtur à texente vita mea*, id est: Amplius vivere non permittor; in brevissimas angustias redacta est vita mea. Sed alio debere reduci hanc excisionem, mox dicemus. R. Moyses, quoniam cum aliis Hebræis doctoribus (id quod etiam indicat R. Mardo-chai) existimat propriam vocis significationem esse, litigare, aut contendere, hunc locum sic vertit; *Litigavit (aut contendit) anima mea in vita mea*, ac si diceret; Litigare, aut contenderem mecum ipse, si relinquerem sermonem meum intra cor meum, neque verbis remitterem habenas. Ideo loquar in amaritudine. & similiter explicat id Ps. 94. *Quadraginta annis proximus fui* * (litigavi, contendit) *generationi huic*. Sed certe noster Interpres fere semper vertit verbum hoc, per *tadium* quoddam & displicentiam, qua homo interius tabescat, & scindatur, atque dissecetur intimis præcordiis præ doloris sensu; unde dicitur Psal. 119. *Vidi pravaricantes, & tabescebam*, vehementi quodam tædio discruciar, vehementer mihi displicebam & Ezech. 36. *Displicebunt vobis iniquitates vestrae*. Psalm. 94. *Proximus fui generationi huic*. & Luc. Act. 13. *Per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto*, quo videtur Christus Dominus alluisse Marc. 9. & *generatio incredula, quam diu apud vos* (proximus, litigans, infensus) *ero, quam diu vos* (vestri jam pertæsus atque fastidians) *patiar*; quæ omnia loca plane afferunt infensionem, aut offensionem, tædium, molestiam, odium. Ergo recte dixit interpret: *Tædet animam meam vita mea*, cum quo alii quoque faciunt. Regia: *Pertæsa est anima mea*. Septuaginta. *Laborans anima mea*. Thargum: *Crudelis effecta est anima mea*. videtur quippe sævire doloribus, & sævissimæ feræ instar ululare, & frendere, vel, quod videatur homo, qui sibi ipsi mortem præcatur, adversum se sævire & efferarescere. Huc illa superior excisio, pertinet, quasi dicat; *Tabesco, exagitor, & crucior, dissecor vitæ tædio*. Sic Lucas excindendi, aut *dissecandi* verbo utitur Actuum 7. *Dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus*; nam, *Diaprio*, est proprie secare aut ferra præcidere. Alii dicunt: *Frendebant cordibus*. quare nescio cur similem locum Actuum 3. verterit Regia; *Furebant*. quod valde alienum est à proprietate verb. *Anima* autem cum tædio illo eleganter convenit, ea enim est; quæ nauseam, quæ tædium concipit, quæ mole-

Cajetan.

Isai. 38.
12.

R. Moys.

R. Mard.

* Si ciera
ro la bo-
ca, à dare
à pleyto
con mi
corafona

Psal. 94.

10.

* En qua-
renta
ano nū-
ca tuueuno hora
de paz cõ
ella gẽto.

Ps. 118.

156.

Ezech.

36. 31.

Psal. 94.

10.

Act. 13.

18.

Marc. 9.

19.

Defensua
Vulga-
rus.

Regia.

LXX.

Tharg.

Dissecari
quid
apud Lu-
cam.

Act. 7.

14.

Diaprio.

Act. 5. 33

Anima

quæ

nauseam

concepit.

Vatabl. molestiam sentit, quare, quod Vatablus illam accipit pro viribus corporis, quasi diceret, *Plenus viribus morior*; alienum omnino.

3. *Dimittam adversum me.* Originale verbum (Ghazath) sicut & Latinum relinquendi, aut dimittendi indifferens est ad plura, & primo erit prætermittere, sicut Latine dimittere occasionem, sic ab hoc verbo dicitur Psalm. 36. *Relinquere furorem.* Et Psalm. 21. *Quare me dereliquisti?* Genes. 28. *Non dimittam te, nisi complevero universa,* qua dixi: quo etiam sensu videtur Polychron. hunc locum accipere: *Silentio egomet ingemiscam, cum prorsus habeam nullum, cui causam meam probare possim.* Dimittam, prætermittam orationem in hac mea deserta lite, nihil est enim quod me verbis tuear, unum tantum à Deo requiram, cur moriar? Sed præterea verbum dimittendi potest afferre permissionem quandam liberæ quasi potestatis, uti dicimus exercitum aut milites dimitti, facta cuique discedendi facultate Exod. 9. *Dimisit servos suos & jumenta in agris, videlicet, ut libere spatientur* Psalm. 9. *Tibi derelictus est pauper,* id est, tuæ voluntati atque arbitrio con-

2. *Esdr.* creditus & commissus. Nehem. 3. *Dimiserunt Ierusalem usque ad murum platea latioris.* Ergo dimittere eloquium erit, remittere loquendi habenas, quæ prius adductæ erant, & contentum intra pectoris carceres, sermonem libere tandem emittere, quem sensum fere omnes Latini Græcique sequuntur. eundemque videtur amasse Vulgatus, cum dixit: *Adversus me*, nam in primo sensu dicere debuisset: Pro me, aut de me.

4. *Adversum me.* Eugubinus improprie dictum existimat, *adversum*; pro eo, quod est *super me*, vel, *de meis rebus.* Nam particula *adversus* (Gahl) proprie est, *super*, quomodo etiam redditur Genes. 1. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* aliquando, *cum*, Exod. 15. *Viri cum mulieribus.* Sed esse etiam *adversus*, probat illud Genes. 4. *Consurrexerunt Cain adversus fratrem suum.* licet enim proprie juxta Hebræum dixerint Septuag. *Surrexit Cain super fratrem suum*, sed illud *super*, valet *adversus*; quare fere omnes Latini & Græci proprie accipiunt *adversum me*, ac si dixisset: Nihil contra Deum; nihil contra illius providentiam loquat, in me tantum desæviam, quem sensum pluribus eleganter locupletat Polychron. paulo secus accipit Philippus, Videro adversus Deum loqui, & cum illo de meis cruciatibus expostulare, quod tamen *adversus me* esse intelligo, namque recidet in meum os, quod expuere in cælum coner, sed tamen amarissima dolorum acerbitas verba extorquet. Vel ut sit cujusdam quasi jacti jam consilii significatio: Quidquid

Pined. Tom. 1.

tandem mihi eveniat, quamvis mihi noceat, loquat tamen. Divus Thomas & alii Latini paulo languidius explicasse videntur; illud enim *adversum me*; dictum existimant; quod contra suam vitam esset votum mortis.

Quod vero hic est eloquium, licet possit ex proprietate fontis intelligi interna meditatio, & quasi soliloquium, quo respexit Tygur. *Permittam mihi musitationem.* & Polychron. *Silentio egomet ingemiscam & philosophabor.* sed tamen locus exigit, ut eloquium, sit conceptus sermo verba protecta ex intimo sensu. Quare recte Septuaginta dixerunt, *verba*, & August. *Sermones*, sequitur enim: *Loquar in amaritudine anima mea.* quasi diceret; Non tam mea futura sunt verba, quam meæ amaritudinis & calamitatis, hæc enim imperat, atque adeo extorquet orationem. Vide quæ de amaritudine diximus cap. 7. vers. 11. inde enim petenda est hujus loci explanatio.

II. Dicam Deo: Noli me condemnare; indica mihi, cur me ita judices.

1. *Deus iudex.* Expenditur Græcorum lectio, & interpretatio. In Iobi oratione omnes perfecti exordii leges.
2. *Judicare quid in Hebræo.* Particula *Cur*, scientia de experimento & sensu. Explicatus Salomon.

Dicam Deo, ad Deum, *Eloah*, judicem, cum quo non tam de recuperandis fortunis aut tuenda vita, quam de defendenda innocentia disputo, cujus judicii severitatem pertimesco. *Noli me condemnare.* verbum *condemnandi* fere semper ad culpam pertinet, quare fere omnes Latini sic accipiunt, *Noli me peragere reum*, aut *fontem pronuciare.* vel in hac vita, vel etiam post mortem, cum innocens sim: his enim suppliciis gravissimis videris me velut impium sceleratūque palam traducere; permitto quidem rerum aliarum jacturam, & quidem neque dolens neque invitatus: sed non possum non dolere vehementer læsam meæ sanctitatis & innocentiae existimationem. Græci paulo aliter, neque valde proxime ad Hebræum, sed neque eleganter, nam cum Septuag. legant: **Noli me docere impium esse.* sic interpretantur, *ne me despice languore confectum, ne forte graviore aliqua tristitia obrutus, impiam aliquam vocem emittam.* Sed consentire etiam

5. Eloquiū non solū internū sed etiā externū, Tygur. Polychr. **וְיָדַע** LXX. August.

Nicete & Græcorū explanatio.

LXX.

*No me ensēneis à ser desco medi- do, con tanto apurat cum me.

eum nostra lectione potest, quasi dixisset, Ne videaris occasionem querere mei lapsus, aut mei condemnandi atque perendi. Sed multo elegantius atque argutius; quod indicavit D. Thom. hæc verba hominis excusantis, & quasi præcastigantis liberioris suam orationem; Si quippiam (inquit) liberius aut inconsideratius, quam par sit, fuero loquutus, oro atque obsecro meum iudicem ne mihi vitio aut impudentiæ vertat, ulliusve temeritatis damnet: nam id, ut meam tantum tuear innocentiam, dixerim non quod præcellentem numinis maiestatem vel minimum læsam velim. Hinc sane omnes perfecti exordii leges, quo iudicem docilem, attentum, benevolum reddat, colligi possunt.

Job servat omnes perfecti exordii leges.

2. * Hazed me sobro es el pleyto que me poneis. 777 Indicare quid.

Particula Cur. עלכת Olymp. Philip.

Scientia de experimento. Prov. 23.

35. Prov. 10.

9. * Quien malos passos anda no puede dexar de ser sentiendo, y a ello sentira en finísimo.

Indica mihi. Proprie * Fac scire me, super quid mecum litiges. Indicandi verbum hoc loco pertinet non tam ad sententiam latam in iudicio, quam ad ipsam litigandi jurgandi, & contendendi rationem; quod supra diximus esse respondere, aut contradicere in iudicio, quasi diceret: Indica mihi quam de re mecum litiges, quid expostules. quantum tua lege, aut præcepto violato me interroges, verba profecto nullius sibi sceleris conticii.

Licet quidem etiam congruere possit sensus Græcorum accipientium illam iudicii partem, qua poena irrogatur, & reus criminis plectitur: Indica mihi, cur me ita punias. Illa autem particula Cur, quæ in Originali duplex est, super quid, aut potest significare scelus aliquod, cui respondeat supplicium, vel ut accipiunt Olympiod. & Philippus, finem, quem Deus in his poenis irrogandis sibi proponat: illas enim ex arcano sublimique divinæ providentiæ consilio, & eo quidem sublimiori omni humana sapientia proficisci non dubitat. Sed in eo verbo Indicandi, aut cognoscendi, potest esse elegans quædam sententiæ rerumque collusio, nam illa cognitio non est speculativa, & à sensu remota, sed cum ipso sensu atque experimento conjuncta: vertitur enim aliquando, & recte verbo sentiendi. Proverb. 23. Traxerunt me, & non sensi. & Proverb. 10. Qui depravat vias suas, manifestus erit: Prop. 35. * sentietur. Septuaginta. Qui distorquet vias suas, cognoscatur. Alii active, ipse tandem cognosceret, & experietur. Dicit igitur Job: Dolores quidem & cruciatus acerbissimi, quos sentio experiorque, omnibus notis sunt atque manifesti, at nullum à me commissum scelus, neque agnosco, neque sentio, nemo præterea mortalium cognoscere, aut sentire potuit. oportet igitur omnibus notam fieri causam mearum ægritudinum, ne quis ex re manifesta, ad concultiorem aliam

causam investigandam temere & inconsideranter dilaberetur.

III. Nunquid bonum tibi videtur si calumnieris me, & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum adjuves?

1. Deus odit calumniam, quid proprie calumniari ex Hebræo. Explicati Samuel & Hoseas.
2. Varia lectio.
3. Bonum pro utili, aut suavi. Dei bonitas. Interrogatio expostulatoria ex Charitate. Explicati David & Micheas.
4. Quid calumniari apud Iurisperitos. Illustratus Isaias.
5. Calumniator qui non debitum petit. Qui Sy-cophanta apud Athenienses.
6. Calumnia pro calliditate, aut sophismate.
7. Opprimere quid. Quis dicatur in iure oppressus, qui damnatus.
8. Admiratio cum commiseratione. Opus in Hebræo quid.
9. Varia lectio. Lux pro favore. Illustrare pro adjuvare. Illustratus David.
10. Impiorum de non deferenda improbitate consilium. Malachias explicatus.
11. Impii adversus justos consilium de bello inferendo ineunt. Impiorum arma, quibus nocent qua.
12. Iusti consilium de pace servanda captant. Horum arma, quibus se tegunt, qua. Explicatus David.
13. Deus non adjuvat in malum hostium favitiam. Servat in suppliciis modum. Quid baculus arundineus apud Ezechielem.
14. An Iobi amici dicantur hoc loco impii.
15. Damon, impius. Commodissima huius sententiæ expositio.

Videtur diversas rationes proponere, quæ à Deo respici, aut illum impellere ad Jobi calamitatem potuerunt, aliasque sigillatim removeret. Sed in primis removeret à Deo quæ cum illius bonitate pugnare videntur. Primo (inquit) ex divini ingenii quasi innata quadam malitia atque calumnia minime provenit: nam Deus non amat; odit potius calumniam. Verbum Ghasak quod est calumniari, affert etiam violentiam quandam, aut deprecationem per vim, fraudem, insidias. & ita vertitur Levit. 5. Obstinere per fraudem. & clare verbi proprietates explicatur 1. Regum. 12. cum rogat Samuel populum: Si quempiam calumniatus 3.

1. Deus odio habet calumniam. Calumniari quid proprie.

פשא

Levit. 5.

1. Reg. 12.

natus sum; si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi, & dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti, &c. Similiter Hoseæ 12. Chanaan in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit, id est Populus Israeliticus, vel sordidus mercator defraudat emptorem, non palam & aperte; sed fraudulentè & occulte, & sub prætextu quodam specieque æquitatis atque justitiæ, cujus statera symbolum est.

Hosea. 12.
7.

2.
Complu-
tenses,
LXX.

Similiter Job calumniam se pati profite-
tur, quasi vim quandam per fraudem occul-
tam, nam externa tantum specie nihil inju-
stum sustinere videtur, amici etiam justas ab
illo pœnas exigere & insigni alicui impietati
ingentia quoque isti supplicia tanquam ex
æquo respondere existimant. Hanc Job in-
quit esse stateram dolosam, nihil pœnarum
commerita est cordis innocentia. Ergo
ærumnosum hominem pro impio & scele-
rato haberi, calumniam pati est.

Quod ad lectionem attinet, non video
cur Complutenses legerint: Si calumniatus
fuero. Cum in fonte, non ad primam, sed ad
secundam personam pertineat: neque quo-
modo congruenter possit calumnia tribui
Jobo. Vaticana lectio, quamvis ex persona
Jobi legatur, Aut bonum tibi; si inique egero? hunc
potest habere sensum, & commode cum
nostra lectione congruentem, Si me calu-
mniaris, & innocentem alicujus criminis
traducis, quid tibi inde aut utilitatis, aut vo-
luptatis accedere potest?

3.
Bonum
pro utili
aut ju-
cundo.

Bonum autem, frequenter pro lautili,
aut jucundo sumitur, aut etiam pro honesto
& quod cum recto & æquo sit conjun-
ctum.

וְיָבֹא
Vatabl.
Chrysost.
Interro-
gationis
hujus
expositio-
latoria
vis.
Bonum
pro mō-
fuero.

Potest autem illud tibi, conjungi cum bo-
no, sic Vatabl. explicat: Nunquid tibi prode-
rit: juvaberis: aut vero cum Chrysostomo,
Tibi videtur, mihi bonum esse; Quod (in-
quit) hac calamitas mihi bonum pariat, non vi-
deo. Sed forte ex confidentia & charitate in
Deum, ex postulatoria vox est? (Pareceos bi-
en) decore ne, & pulchre agis? Quid si et-
iam ad clementiam & benignitatem Dei re-
spiciat, hæc ne est tua clementia? tua leni-
tas? tua bonitas, optime & mitissime Deus,
hoc ne bonum est, quod tibi summopere
placere solet, & suave illud, mansuetum at-
que commiserans, quod in tuis operibus
semper resplenduit? Bonitas, pro mansuetu-
dine clementia, suavitate Psalm. 82. Quam
bonus (suavis) Israel Deus. Psalm. 144. Memo-
riam abundantia suavitatis tuæ eructabunt. Hie-
ronymus: Memoriam multæ bonitatis tuæ loque-
tur, Micheæ 7. * Qui optimus (lenissimus,
mitissimus, ex proprietate vocis originalis)
est in eis, quasi placiturus, & qui * rectus placens,
Pined. Tom. 1.

Ps. 82. 1.
Ps. 144
7.
Hieron.
Mich. 6.
4.
* Elmans
mālo del
los saga
טוב
טוב

gratus, jucundus, placidus, quasi spina de
sepe.

langre,
y el mas
plando
pica,

Hoc ne igitur est mansuetissimum, opti-
mumque tuum ingenium, ô Deus, ad bene
merendum de tuis creaturis maxime pro-
pensum, calumniari, opprimere: divexare,
confringere opera manuum tuarum? atqui
latari tu soles in operibus tuis conservandis
atque tuendis. sicque universa complex tua
munificentia; ut miserationes tuæ sint super
omnia opera tua, ita ut tuis beneficiis quasi ex-
undantibus, & sursum ascendentibus, tuæ
creaturæ demergantur & innatent.

Ps. 193.
31.

Ps. 145.
9.

Sed ut rem hanc non avocemus à foro,
certe non dissimile est, quod Jurisperiti ca-
lumniam vocant. Nam ut Nonius & Mar-
cianus definiunt: Calumniari est falsa crimi-
na intendere, & qui per fraudem & frustra-
tionem alios vexant litibus, calumniari di-
cuntur. At igitur Job: Nunquid bonum utile
jucundum, pulchrum, honestum etiam tibi
ducis, delectarisne calumnia? atqui nihil
illa tibi infensus.

4.
Non, &
Mar. 1. 1.
D. ad S.
c. Tu. L
fin. ca-
lumnia-
tus ac
verb. fin.

Nihil enim profecto Deo magis anti-
quum, quam potentiorum adversus infir-
miores, aut opertos dolos, aut apertā vim,
injuriāque dissolvere, atque propullare,
suo enim jure ad calumniarum vindicem E-
zechias clamabat; Isaïæ 38. Domine vim patior
(Hebraice, calumniam, aut fraudem) re-
sponde pro me. q. d. Tu, qui prædam extorque-
re soles sævissimis tyrannis: Qui humilias ca-
lumniatorem, & salvos facis filios pauperum, tu
(inquam) calumniatricem mortem, quæ
per vim atque insidias, annos mihi vitæ eri-
pere tentat, comprimere, meque tuere, &
in fidem tuam recipe. Septuag. hoc Isaïæ lo-
co, Defecerunt oculi mei aspiciendo in excelsum
cali ad Dominum, qui eruit me, & abstulit à me
dolorem animæ, Domine, de ipsa enim annuntia-
tum est tibi, & suscitasti spiritum meum, & con-
solationem accipiens vixi. Similiter Job vim
se pati clamat, atque vexari tum morborum
violentiā, tum falsi criminis objectione at-
que iniqua suspitione superioris vitæ.

Isai. 38.
14.

Ps. 71. 4

LXX.

Solet etiam in Jure appellari Calumniator,
qui non debitum petit, aut, qui nullo jure,
sed vexandi tantum alicujus gratia litem in-
tendit, & qui de re minima litem crimina-
lem orditur, calumniatorem etiam vocari
posse Alciatus observat, exemplo Atheni-
ensium, qui hujusmodi homines Syco-
phantas vocabant, quod propter subre-
ptas fides, minimaque hujusmodi detri-
menta, capitalem quæstionem excita-
rent.

5.
Calum-
niator
apud I.
G.

L. penult.
D. ne
quis eū
qui in
lus.
Syco-
phantæ
unde di-
cti.

Nam Festus refert Atticos quosdam ju-
venes in hortos irrumpere solitos, propter
eaque lege constitutū fuisse, ut quicumq; fe-
cisset,

cisset, capite plectitur. Inde *Sycophantia*, dicta est calumnia, & *sycophantari*, apud Plaut. *Bachid.* Ergo cum videat Job à se repeti quod non debet, & propter minutiora peccata capitali sententia morbisque letalibus plecti, mirabundus clamat: *Nunquid bonum tibi videtur, si calumniaris?*

6. Est quoque *calumnia* calliditas, id est, *Cic. lib. 2. de Rep.* Sophisma apud Marc. Tull. lib. 2. de Republica. ut Marcellus refert, ait enim Carneadem sæpe optimas causas ingenii calumnia ludificare solitum. huiusmodi quoque sophistica agendi ratione se graviter læsum conqueritur Job, quod videatur Deus quasi usus amicorum illius calumniis, cavillis, captiosisque argumentis, velle illum peccati & sceleris convincere, cuiusmodi hæc argumentatio sit, Impii graviter puniri solent, tu quoque punieris graviter; oportet igitur te impium esse. *Calumniam* igitur hanc vocat Job, & peccatum in argumentatione potius quam in se ullam agnoscit. Quod si hæc calumnia jungatur cum parte sequente, vim habebit proculdubio maiorem. Non solent artifices opera sua calumniari, neque defectus, si quos habeant, evulgare, sed potius abscondere: at tu in publico omnium conspectu videris meis calumniatoribus mille mihi vitia affingentibus, favere.

7. *ONE* *Opprimere* quid proprie. Et *opprimas me*. Ex ipso Deo creatore creaturarum omnium sui commiserationem commovet. *Opprimas*, proprie, fastidio habeas, condempnes, projicias, reprobes. his enim modis noster Interpretes vertere solet verbum *Maas*. Recte etiam nunc dixit *opprimas*, nam ex illo fastidio & contemptu sequi solet rei contemptæ oppressio quædam, aut abjectio. Sicut 4. Reg. 17. indicatur; nam ab hac radice dicitur: *Projecit omne semen Israel* (deinde sequitur) *& afflixit eos, & tradidit in manus diripientium, donec projiceret eos à facie sua*. Quod si velis etiam hoc verbum ad rem forensam pertinere, iudex quidem diceretur eum *opprimere*, cum fastidit & reprobabat orantem, & vix auribus pro se dicentem dignatur. Tum etiam aliqui Jurisperiti observant, reum dici *oppressum* ante sententiam, damnatum vero post eam latam.

8. *Admiratio cum commiseratione*. *Opus manuum tuarum*. Admirationem cum commiseratione conjungit: Cum misericors sis, atque tuarum creaturarum parens indulgentissimus, ita ne me opprimas qui *opus sum tuarum manuum*? est vero hæc ratio efficacia & acrimonia plena, quam statim repetit versiculo 8, in quem locum quæ ad luculentam rei huius explicationem pertinent, conferemus. Nunc tantum, *opus* proprie & laborem & lassitudinem quan-

dam in efficiendo opere afferre, ex quo orationis huius vis amplificatur, ut indicato loco jam dicemus.

Et *consilium impiorum adjuvet*, quod Hebraizantes dicunt: *Consilium impiorum illustras*; aut, *super consilium impiorum radies, & inclarescas*. Ex proprietate verbi (*laphagh*) quod apparere, aut illustrare significat. Sed interpretes sapienter illustravit Hebraismus. Nam cum opem suam Deus præstat, præsentem se exhibere videtur, atque vultus sui lumine erigere & confirmare hominis animum, mentemque illuminare. *Psal. 70. Qui sedes super Cherubim, manifestare*. proprie, *Affulge, inclaresce, illumina vultum tuum super nos*, id est, nos adjuva, & nostris cæptis fave. hinc lumen, aut lux vultus & faciei, pro ope & auxilio *Psal. 17. cum opem præstitam dixisset: Quoniam tu populum humilem salvum facies*. idem sibi precatur, *Tu illuminas lucernam meam Domine* (tui favoris lumine me comples, illustrem reddis, calamitatum tenebras disjicis) *Deus meus illumina tenebras meas*. Igitur impiorum consilia illustrare; est idem quod adjuvare; & illorum cæptis atque conatibus favere.

Sed adhuc in explicanda sententia diversitas est, quod in assignandis impiis, de quibus sermo sit, dissentiant interpretes. Primo enim omnes in universum improbi indicari videntur, qui dum vident justos afflictos, se vero divites, atque beatos, id improbi consilii capiunt, ut in flagitiosa vita, cuius infelix fortuna comes sit, perseverent. Eadem impiorum sententia exprimitur *Malach. 2. Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris* (id est, laborantem, lassum defatigatam) *& dixistis, in quo eum secimus laborare? in eo quod dicitis, Omnis, qui facit malum bonus est in conspectu Domini, & tales ei placent* (his enim bona confert) aut certe: *Vbi est Deus iudicii?* id est, si non illi placent; injustus videtur, qui malis bona conferat: Idem reperitur infra cap. 21. *Quid nobis prodest, si oraverimus illum? veruntamen, quia non sicut in manu eorum bona sua; consilium impiorum longe sit à me*. Hoc igitur impiorum consilium juvasi, foveri, promoveri sua innocentia afflictæ Job asserit. Hunc sensum indicavit Chrysostomus.

Secundo alii *impios* in universum intelligunt, qui cogitant, ineuntque consilia, & vocant frequenter ad concilium (vox enim originalis ad consilium & concilium indifferens est) adversus sanctos Dei; illosque circumveniunt; quod contrarii sint operibus eorum

Opus quid in Hebræo, *וְיָאֵלֶּכֶת* 9. Pagnin. Regia. Tygur. Cajetan. *וְיָאֵלֶּכֶת*

Psal. 70 2. *Psal. 96. 2* *Psal. 17. 39.*

10.

Malach. 2. 7. *Hizites a Dios cansado de favorecerlos, y que como salcedava de mano.* 10. *lo suyos, y que como salcedava de mano.* 10b. 21. 15. *Chrysost.*

11.

12.

Sap. 2. 21.

&

Pfal. 34. & gratis abscondunt interitum laquei sui. Idque
7. à primo Caino, usque ad nefarios Deicidas.
Pfal. 63. sane duæ illæ civitates, filiorum Dei altera,
6. altera Babyloniorum impiissimorum in as-
siduo perpetuoque bello atq; in armis sunt,
& nullam pacis cogitationem sumunt: u-
num, illudque perpetuum consilium capiunt,
Impio-
rū confi-
lium de
lædendis
justis, repetunt, promouent, confirmant, & suæ
factionis homines ad hoc consilium vocant,
quo justis noceant, utriusque vero factionis
arma non eadem, sed plane diversa, impro-
bis arma sunt, non quibus recti esse; sed
Piorum
atq; im-
piorum
arma, di-
versa, quibus nocere & provocare justos, seque
ulcisci possint.
Pfal. 10. Arcus enim habent, ut sagittent in occultis
3. rectos corde. Gladium, qui innocentem san-
guinem profundat, & lingua eorum gladius
Pfal. 63. acutus Novaculam, quæ quasi ex insidiis, &
14. minimo sensu, aut fere nullo gravissimè læ-
dat; nam sicut novacula acuta faciunt dolum,
Pfal. 36. Laqueum, in quem justus imprudens inci-
14. dat. Absconderunt quippe superbi laqueum; Fu-
Pfal. 15. 4. stem, quæ cadat, tundat, comminuat ossa,
Pfal. 139. Virgam videlicet superbia, & sceptrum exalto-
5. ri, Dentes acutissimos; qui mordeant at-
Prov. que dilacerent; nam est generatio: qua com-
14. 3. mandit molaribus suis, Aculeos venenatos,
14. 9. 4. quos altè defigunt: Circumdederunt me sicut
Prov. apes, Ignem; qui in justorum tabernacula
30. 14. jaculatus, strages edat. Et exarserunt sicut ignis
Pfal. 117. in spinis. Utuntur etiam violentis impulsio-
12. nibus, & pignorum atque manuum pulsa-
Pfal. 117. tionibus. Impulsus eversus sum, ut caderem. &
13. id genus alia, quam enim nocendi artem
illi non habeant, atque colant?
12. At filiorum Dei, & piorum cohors ad
consilium etiam vocatur & convenit, con-
scium, inquam, non belli, sed pacis, quo
congregandum est cum hoste, arma qui-
dem capit, sed quibus se tegant non quibus
noceant: unco enim patientiæ clypeo se
contegunt: Ita ex turribus civitatis Dei
mille pendere clypeos: ex Babylonis vero mœ-
nibus, gladios mille videas. Hoc impiorum
Pfal. 119. consilium, atque ingenium notavit David
5. *Psal. 119. 5.* Habitavi cum habitantibus Ce-
dar. Cedar autem Ismaelis filius, quasi hæ-
reditario jure habuit acceptum illud perle-
quendi justos iniquum consilium & stu-
dium. Quod vero sit justorum ingenium,
Cant. 4. declarat deinceps: Cum his, qui oderunt pa-
4. cem, eram pacificus, proprie; Ego pax, id est,
Justo-
rum ar-
ma pa-
centia &
clypei, pacis amantissimus, illi acerrimi pacis ho-
stes, imo ipsum odium, bellum, inimicitia.
Job igitur, qui se gravissime affectum, atq;
incredibiliter læsum videt, & à suis ipsis a-
micis vehementer insectatum, & per calu-
mnia vimque oppressum, sic ad Deum:
An innocentem tu, ô bone Deus, me læ-

Pined. Tom. 1.

das; & illorum consiliis faveas, partesque
sequaris, qui cogitant adversus sanctos
tuos mala.

Terto, Divus Thomas ad impios illos
refert, Chaldæos atque Sabæos, qui in Jo-
bi pecora familiamque intruerunt, quibus se
videatur Deus etiam adjungere, & eorum,
quæ Jobo reliqua fuerant, direptorem &
dissipatorem, qui commentarius duriuscu-
lus licet, minimè est spernendus, sed quoad
fieri possit, emolliendus, & illustrandus.
Bona enim corporis, atque liberos, quæ il-
li non attigerant, abstulit Deus, quasi dice-
ret: Eorum, quæ illi abstulerunt, residuum
tu diripuisti, adjuvat igitur hac ratione il-
lorum consilium Deus.

Quod etiam agnoscit Job alienum esse
à DEI bonitate, cum ipse non adjuvet in
malum, sed potius vehementer oderit eos,
qui super dolorem vulnerum addunt, hoc enim
nomine, divinæ videlicet æquitati valde
inlenso, accusat suos apud Deum hostes
immanissimos David *Psal. 98.* Quem tu
percuisti, persequuti sunt, & super dolore vulne-
rum meorum addiderunt. Et *Zach. 1.* Ira ma-
gna ego irascor super gentes opulentas, quia ego i-
ratus sum parum, ipsi vero adjuverunt in malum.

Non enim vult Deus clementissimus, ut
modus in puniendo & affligendo exceda-
tur, neque ullam opem ad puniendum
requirit, quamvis ipse punire decreverit,
quidquid enim accipiat supplicii justus
suus, satis multum esse reputat: atque
vehementer illos insectatur, qui inito fœ-
dere, conjunctis copiis atque auxiliis ad-
versus justos procedunt: Testamentum dispo-
suerunt tabernacula Idumæorum, & Ismaelita;
Moab & Agareni, Gebal, & Ammon & Ama-
lech, alienigenæ, cum habitantibus Tyrum; etenim
Affur venit cum illis, facti sunt in adjutorium fi-
lius Loth. Cum tamen singulas per se natio-
nes, nunc Chaldæos, nunc Medos, nunc
Ægyptios, adversus populum suum ipse
non semel adduxerit, & (quod summæ ad-
mirationis est) adversus Pharaonem indi-
gnatur *Ezech. 29.* quod quamvis ipse de-
crevisset populum suum Chaldæis vexan-
dum puniendumque tradere, tamen ille
opem promissam Hebræis adversus Chal-
dæos non attulerit, quam imploraverant,

* Pro eo quod fuisti baculus arundineus domui Is-
rael, quando apprehenderunt te manu (indicat
initum fœdus dexterarum conjunctione &
fide mutua confirmatum, ferendi opportu-
ne auxilii) & confractus, & lacerasti omnem
humerum: Ecce ego adducam super te gladium
meum, & interficiam de te hominem & jumen-
tum. Nunquam igitur tibi (inquit Job)
bonum videtur, consilium impiorum ad-

Q9 1

jurare

Impii qui
dicantur
hoc loco

Deus nō
adiuvat
in malū
hostium
sævitiā
Pfal. 68.

29.

Hostium
sævitiā
Deus o-
dio ha-
bet.
Zach. 1.
15.

modum
in puni-
endo ser-
vat Deus,

qui con-
spirat ad
versus ju-
stos, Deus
insecta-
tur.

Pfal. 28.
6. & de-
inceps

mirabilis
dei cle-
mentia.
Ezech. 29
6. & de-
inde.

* Porquē
le faraste
al meior
tiempo, y
le que
braste la
palabra.
Baculus
arundi-
neus

juvare : at nunc quem illi persequuti sunt, tu percutis, atque persequeris.

14. *Impii an amici Job dicantur.* Quarto alii referunt ad ipsos illos Jobi amicos, quos *impios* appellet, quod inique & temere sinistram de Jobi sanctitate & innocentia opinionem concepissent : Si ita res habet, ut de me socii existimant, meque ut illi convitiis, ita tu quoque cruciatibus vexes, illorum profecto consilio favere videberis. Sic interpretatur Vatablus, docuerat etiam ante illum Philipp. sed non valde placet.

15. *Olymp. Philip. Dæmones impii dicuntur. 1. Ioan. 2. 8. Eccl. 13. 32. Diaboli consiliū adversus sanctos. Cajetan. An Job revelata fuerit Sathanae criminatio. Olymp. Gregor. Iacob. 1. 13. Levissimus & commodissimus sensus.* Quinto, Olympiodorus atque Philippus Dæmones intelligi posse credunt, qui insigniter *impii* sunt, & per antonomasiam quidem Diabolus peccator dicitur. horum consilium jam diu præmeditatum atque captatum perdendi Jobi, & quibus possent artibus vexandi, Deus juvisse & promovisse videri poterat, nam in illius etiam cruciatus conspirabat. in hanc rem Cajetanus ait revelatam jam à Deo fuisse Job causam suarum calamitatum ; & Sathanae criminatio- nem expetentis Jobum ad supplicia & certamen singulare, à quo non longe abest Olymp. dicens, sibi sensim persuadere Jobum se permissum esse Diabolo. Idem docet Gregorius, sed eo refert, ut dicat Job his se calamitatibus tentari, & impelli, ut cadat in peccatum, quod erat dæmonis consilium. q. d. Scio id tibi consilii minimè placere, ut velis me in peccatum impellere ; intentator enim malorum es, neque tentatoris nequissimi consilium tu adjuvas, quid ergo tandem consilii captaris : quam suppliciorum meorum habeas causam, prorsus ignoro, perspicereque vehementer cupio : distorquebot, nisi exploratum habeam. Is videtur lenis sensus. Quid si ille tandem lenissimus atque simplicissimus sit ? tu calumniator, non oppressor tuarum creaturarum ; non tu aliorum consilio quidpiam facis, neque ejusmodi es, ut si quis malitiose & callide pravam consilium suggerat, illi faveas opemque præstes, uti Reges & iudices per imprudentiam facere solent, ut has meas ærumnas in malignam alicujus suggestio- nem, non in tuam sapientiam atque voluntatem revocare debeam, forte huc pertinet lectio Septuag. Ad consilium impiorum animadvertisti.

IV. Nunquid oculi carnei tibi sunt : aut sicut videt homo, & tu videbis ?

1. Caro pro homine. Oculus, mentis indicium. Videre, projudicare, aut alterius sensum cognitione.

2. Princeps reipubl. oculus, & quare.
3. Carneus oculus male audit. Concupiscentia oculorum. Caro externus splendor.
4. Deus à videndo dictus, tur caprea dicatur. Insunt illi omnia ad clare videndum necessaria. Explicati Ieremias & David.
5. Germana expositio. Qui iudices habent oculos carneos. Illustratus Isaias.
6. Humani ingenii pravitas. Explicatus Samuel.
7. Videre ad contemptum. Miseros respicit DEVS.

Minimè (inquit) possum hanc meam innocentiam afflictæ causam in mei iudicis ignorantiam aliquam referre, nam is non habet oculos carneos ; id est, humanos. Caro enim homo est, non iudicat ille de externa tantum specie, intima penetrat, & veritatem non solum eruit ex profundo, sed ubicumque delitescat, perspicit clarissime. Oculus, iudicium, cognitio, & propter videndi facultatis præstantiam reliqui sensus suam ex oculis appellationem mutuari solent ; nam totius corporis sensus, oculorum nomine significati solent ; ut supra cap. 3. Non abstulit mala ab oculis meis. à meo corpore, cum gravissimos dolores sentiam, & 10. perferam. Genes. 42. Audiens (proprie ex Hebræo, & Septuag. videns) Iacob, quod aliena venderentur in Ægypto. 1. Reg. 23. Vidit (id est, audivit) David, quod egressus esset Saul, ut quæreretur animam eius. Porro David erat in deserto, hinc etiam reliqua, quæ ad sensus omnes pertinent, visibilia dicuntur, ut notavit August.

Sed etiam ad animum oculus transfertur, & pro corde, id est, interna mentis intelligentia sumitur ; hinc dicitur mens, aut cor, quasi oculi sint aperti, ut Act. 16. Cuius Dominus aperuerat cor, & excæcari, vel obsecrari : ut Marci 8. Nondum cognoscitis, nec intelligitis adhuc, excacatum cor vestrum, & oculos habentes non videtis ? Sic etiam Numer. 24. Dixit homo, cuius obscuratus est oculus, non corporeus, ut quidam existimarunt, sed mentis : qui primum enim visionem non habuit propheticam, tunc jam apertis oculis & lumine prophetico multa videbat præclara.

Notanda vero duo ; alterum, principem aut iudicem esse Reipubl. oculorum ; quod ejus sit cuncta dispicere & discernere, quo in suprema Reipubl. parte & loco resideat : quo illi se divina lux largius, & abundantius communicare velit, nisi ipse sit rebellis lumini ; quod aliis tanquam cæcis ducarum præstet : quod mutuum inter principes & subditos auxilium præstare debeat, ut subditi illum portent humeris, velut debilem

Caro pro homine.

Oculus, iudicium & cognitio.

Iob. 3.

Gen. 42.

LXX.

1. Reg.

23. 15.

Videre pro audire.

August.

Cor aperiri aut excacari, quid.

Act. 15.

14.

Marci. 8.

18.

Numer.

24. 3.

2.

Princeps reipubl. oculus.

lem, aut delicatum, at ille via dux sit, mutant hic oculos, mutant illi pedes, qua ratione antiqui oculato sceptro finxere Regem. *Isai. 29. Claudet oculos vestros, Prophetas, principes, & duces.* Sed de hoc oculorum & principum munere dicemus aliquando plura.

3. Alterum, in Scriptura non solum male videre, sed etiam male audire *Carnem oculum*, aut visum, iudiciumve hominis: illud enim *pro minimo* habet Paulus vide etiam 1. Reg. 16. & Sap. 3. Nam cum humanus & *carneus* oculus externam tantum faciem & speciem contempletur, secum frequenter rapit quoque mentis iudicium, ne ad interiora penetret, quare illud petebat David obnixè; *Averte oculos meos, ne videant vanitatem*, id est, ne tantum externa rerum specie delecter, *Pf. 118.* sed penetrem ad interiora, perspiciamque quid sub sit solidæ substantiæ, an externus splendor inanis sit, nam verbum *avertendi* est eo loco, proprie transire, aut pertransire, & transgredi, est enim eadem vox *Pfalm. 103. Terminum posuisti, quem non transgredientur, & Jerem. 23. Quasi ebrius, & quasi homo madidus à vino.* proprie, quem *transit, vel, *transgreditur vinum.* & in tertia conjugatione proprie est, *Transire*, vel, *pertransire* *fac oculos meos*, nempe, ad internam rerum substantiam, ne me decipiant externa specie: ne de rebus tantum iudicem secundum faciem, & id affert *carnis* nomen, id quod oculos pellicit, & detinet, quamvis vanissimum sit: quod splendet, & fulget, quamvis verum autum non sit, dummodo videatur.

Illa videlicet est *concupiscentia carnis*, aut, si per expositionem accipere velis, *Concupiscentia oculorum*; aut si alio nomine significatam cupias, *Superbia vita*, juxta id: *Omnis caro, fœnũ, & omnis gloria ejus quasi flos agri.* quod *carnem* dixit, statim per gloriam explicuit. sic illud *Isai. 13. Ægyptus homo, & non Deum, & equi eorum caro, & non spiritus.* externa species sine re, sine robore. Sic igitur sunt *oculi carni* secundum carnem judicantes. Tum etiam *Caro* significat aliquid pingue, obtusum, crassum, concretum, minime subtile, aut perspicax. Nam *caro & sanguis non revelant* sublimiora Dei arcana, neque *sapiunt ea, quæ sunt spiritus Dei*, & illud ad insipientiam & errorem pertinet; *Quid nequius, quam quod excogitavit caro & sanguis.*

At divini oculi videndi perspicacitate semper commendantur, præterquam enim, quod ipsum Dei nomen Græcum hanc videndi efficacitatem præ se ferat. Theos. nimirum à *Theoma*, quod est, spectare, dispicere, contemplari, ut observat Gregor.

Nyssen. oratione in Cant. ideoque ait dici *Sponsum similem Capræ*, quod animal *Dorcæ* dicitur, à vi cernendi; Deus enim supernis cælorum montibus despectat terræ cuncta, tamen oculos suos commendat Deus ab illis omnibus rebus, quæ necessaria sunt ad sincere & sine errore ullo videndum, atque judicandum, primo quidem à lumine; nam quamvis res in tenebris plusquam Cimmeriis demersa sit, habet tamen Deum insitum lumen, ut quasi per extramissionem radiorum, objectum luce perfundere videatur, & videndo aprissimum reddat *Eccl. 23. Oculi ejus lucidiores sole, Apoc. 1. ac 2. Oculi ejus tanquam flamma ignis, & clarius Daniel. 2. Novit in tenebris constituta, & flux cum eo est.* Præterea non solum est proximus objecto, sed est intime cum illo conjunctus, atque ea conjunctio non solum non impedit divinam visionem, sed potius in causa est, ut res intime cognoscatur. *Prov. 15. In omni loco oculi Domini. Jer. 23. Si occulta bitur vir in absconditis, & ego non videbo eum, dicit Dominus? calum & terram ego impleo, id est, intime adsum rebus omnibus, ut omnia videantur mea præsentia atque essentia non solum contineri, sed etiam impleri; si quid enim solidi habeant, à me habent, qui intime illis adsum.*

Tandem divini oculi eminenter continent omnes alias videndi facultates atque rationes: atque adeo oportet divinam videndi facultatem infinitam esse. *Pfalm. 93. Qui finxit oculum, non considerat? Hebr. non videt?*

Jam igitur dicere possit Job: Minime cum iudice homine ago, quem oportet sapere in judicandis & discernendis litibus errare; si non malitiose, & ex calumnia atque delicto, certe per imprudentiam & ignorantiam, & quasi ex delicto, ut loquuntur periti juris: sed cum Deo mihi res est, qui in cognoscenda atque discernenda veritate errare neque potest, neque meam innocentiam ignorare. Hic sensus germanus & simplicissimus est, licet *Cajetan.* hanc humani intuitus aut lippitudinem, aut imbecillitatem referat ad experimentum, quod non semel, sed sensim atque per vires solet de re quapiam sumi, quasi diceret; Si me explorare, probareque velis, non indiges tam diutina probatione, nã vel primo intuitu penetras rei viscera, & quidquid latet, latere te non potest: vel, Cum homo soleat veritatem extorquere tormentis, at Deus his non indiget; quorsum igitur iudex, cui perspecta & explorata veritas est, me torqueat, atque exagitet quaestione judiciali: Forte etiam respicit ad

Nyssen.
Cur
Christos
similis
capræ,
Deo in-
sunt
omnia
ad clare
videndũ
requisi-
ta.

Eccl. 23
28.
Apoc. 1.
14. &
6. 2. 18.
Dan. 2.
12.
Prov. 15.
3.
Jer. 23.
24.

Pf. 93. 9

5.
Ge. ma-
na expo-
sio.

Cajetan.

Qui ju-
dices
habeant
carneos
oculos.

Isa. II. 3.

LXX.

6.

* Soys
vos hō-
bre que
à quien
una vez
le enoio,
fien pre-
lo trae
entre
o os.
Julian.

Polychr.
Homo
difficile
remittit
offensā.

LXX.

1. Reg. 23

9.

Chald.

כִּי

* rrayale

entre

oios y

andava

le à la

mira.

Marc.

14. 65.

Luc. 22.

64.

2. Reg. 15

30.

Rex de-

bet esse

conitanti

animo.

Pf. 34.

14.

7.

Verdere

ad con-

temptū

pertinet.

תִּנֵּה

Ezech.

28. 17.

Hieron.

Theod.

carneos iudicum oculos, qui ex speciei, & car-
nis splendore iudicant, & personas, quas
fulgere vident, in iudicio accipiunt: sordi-
dos vero atque squalidos contemnunt, &
neque audiunt, neque aspiciunt. At Deus
non contemnit pauperem, sicut scriptum
est Isa. II. 3. *Non secundum visionem oculorum
iudicabit* (Septuaginta *non secundum gloriam
iudicabit*) *sed iudicabit in iustitia pauperes*. Nam
cum fere semper pauperes calumniam &
injuriam per vim & iniquitatem à poten-
tioribus illatam patiantur, qui illis faveat &
patrocinetur, aut pro illis sententiam ferat,
& non tam ex gratia & benevolentia, quam
ex iustitia & legum præscripto fecisse cen-
sendus.

*Aut sicut * homo videt, & tu videbis*? Tum
præcedentem partem, tum hanc quidam
interpretantur de torvo & minaci vultu,
quem exhibere solet læsus homo ei, qui se
unquam læserit. Hunc sensum ex Juliano &
Polychronio in Catena elicio, quorum hic
est commentarius, ut Jobus Deo dicat; *Im-
probitatem hominum minime imitaris ut eorum,
qui peccarunt, memineris, & severam rationem
exposcas.*

Hoc forte sapit lectio Septuaginta *Aut
sicut mortalis videt, despectas*? Illud certe est
humanum ingenium: cuius imaginem præ-
buit Saul. 1. Regum 13. *Non rectis oculis Saul
aspiciebat David.* Chald. *malo oculo aspiciebat.*

Sed in Hebr. simplex est vox *Ghaien*, à
verbo *Ghaien*, quod est oculare, aut obser-
vare oculis: quasi diceret; *Erat Saul * oculans
Davidem.* Sed id à divina bonitate alienum:
qui cum per summum scelus alapis & sputis
appetitur, *velatam faciem* & opertos oculos
habuit, quod præsignificavit David. 2. Regū
15. *cum ascendebat clivum olivarum, scandens
& flens, nudis pedibus incedens, & operto capite,*
non solum ne regem, quem in mediis æru-
mnis atque discriminibus erecto semper &
constanti animo esse oportet, nemo videret
molliter lachrymantem, sed ut oculis oper-
tis & quasi clausis luminibus nihil ipse vi-
dens; rem totam divinæ providentiæ atque
oculis permitteret: quod noratur Psal. trice-
simo quarto: *Quasi lugens & contristatus* (id
est operto capite more lugentium) *sic homi-*
liabar.

Sed præterea illud, *videre*, potest indi-
care despectum pauperioris hominis, quem
rogantem & supplicantem ditiorum po-
tentia & insolentia contemnat, quod po-
test colligi ex Originali *videndi* verbo, *Raab*,
quo aliquando est despiciere, & cernere
cum contemptu Ezech. 28. *Ante faciem Re-*
gum dedi te, ut cernerent te, id est, ut despice-
rent Hieron. *ut dehonestareris*, Theodor. *ut*

traducereris. Idem verbum Cant. 1. *Nolite me
considerare.* (Septuaginta *nolite aspicere me.* 6.
prop. *nolite me despiciere*) *quod fusca sim.* LXX.
simile id Psalm. 21. *Ipsi vero consideraverunt, &
inspexerunt me.* videlicet eo gestu quo solet
moveri caput, & dici Vah. Hinc est illa apud
Hispanos vox irrisionis & contemptus: *mi-*
ralde. Dicit itaque Job, *Has meas ærumnas*
non possum referre in sævum & vindicta 39. 40.
cupidum, odiique tenacem divinum ani- Marc. 15
um, quem si aliquando pro mea imbecil- 29.
litate offenderim, sed ille pro sua bonitate
jam avertit oculos à peccatis meis, & obli-
tus fuerit, nam ira in indignatione ejus. non
enim nisi brevissimo tempore indignatur. Ps. 26. 6
ira enim brevis est. Ps. 2. 13

Tum etiam quod me clamantem, & cau-
sam mearum calamitatum investigantem,
neque arcanum suæ providentiæ manife-
stare, non provenit ex insolenti dominatu,
& torvo supercilio, pauperumve contem-
ptu, non enim ille sicut homo sordida, &
humilia despectat, sed est in illa hominis cum
illa videndi despicientia nexio pulchra: nam
hoc loco est Enos, miser, ærumnosissimus
homo: id quod extremæ insolentiæ est, so-
let alios despiciere, superbit enim pulvis &
cinis; at Deus non despicit, sed respicit attente
& benevole humilia in celo & in terra. Tan-
dem simplicissimus hujus partis sensus est,
ut prioris sit expositionis, & illa disjuncta,
aut, expositive accipiat, utrobique agatur
de sinceritate divinæ scientiæ, atque corru-
ptione humani iudicii.

V. Nunquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tempora?

1. *Dies hominis ad ignorantiam & brevitatem
vitæ pertinere, prima expositio.* Explicatus
Paulus.
2. *Homo inconstans. Princeps præsertim.* Deo fir-
missime fidendum. Explicatus David.
3. *Homo vindictæ cupidus.* Deus vindictæ oppor-
tunitatem facile præmittit; & quare.
4. *Dies hominis quis.* Viri nomen pro valentiori.
Humana vita brevis.

Primus hujus loci commentarius est fe-
re Latinorum omnium Augustin. Gre-
gor. D. Thom. Græcorum etiam Julian. Gregor.
& Polychron, ut perster Job in excluden-
da ignorantia à Deo iudice, quare dies ho-
minis & humana tempora, significabunt vi-
tam brevissimam, quæ cum multa igno-
rantia

Hypoc. rantia conjuncta est. Sicut Hippocrates in sua illa vulgata sententia dixit: *Vita brevis, ars vero longa.* Quorum utrumque in causa est inscientiæ hominum, atque difficultates in comparanda sciētia, uti dixit c. 8. Baldad:

Iob. 8. 8. Interroga generationem pristinam: hesterni quippe sumus, & ignoramus: quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram. Propterea sapientes redimunt tempus, quoniam dies mali (curti, pauci) sunt, Eph. 5. sicut, qui se Sapientiæ dederunt, omnibus curis dimissis soli Sapientiæ vacant, Ergo dies & tempus scientiam adferunt homini, iudici præsertim, qui paulatim per interrogationes & quæstiones judiciales veritatem indagar, & conjecturis utitur, & occulta crimina non nisi decursu temporis eruere è tenebris in lucem potest, detento interim reo in vinculis & carcere. Deo vero nihil novi affert crastina dies, cui præterita, præsentia, futura æqua cognita sunt. Non igitur (inquit Iob) indiget Deus longiori examine, aut tempore, ut scire certo possit, quoniam nihil impium fecerim, ut statim subijcit.

Polychr. At Polychron. refert ad vitæ initium, ante quod, qui nuper natus est, multa ignorare necesse est, quare ait; *Nuper ne tua natura orta est, ut ad ea cognoscenda, ob qua me flagris & plagis multasti, opus sit tibi inquisitione diuturna?*

2. Secundus aliorum commentarius existimantium nomine humanæ vitæ affert hoc loco mutationem, atque vicissitudinem inconstantiae & studiorum, atque voluntatis mortalium: namque cum brevitate vitæ ea inconstantia jungitur inferius. **Iob. 14. 2.** *Homo brevi vivens tempore, & nunquam in eodem statu permanet.* quæ enim illam efficiunt brevissimum, potentia quoque sint ex suo statu dimovere: idque præsertim in viris principibus videre est, quorum studium atque voluntas mutatur in horas omni Protheo mutabilior, proptereaque à Sapiente di-

Ecc. 8. 1. Cum est Ecclesiast. 8. *Sapientia hominis lucet in vultu ejus, & potentissimus faciem illius commutabit.* quamvis enim quis sapiens sit, si tamen principi servit, & ab illius nutu pendet, non potest non in horas mutari, & diversos sumere vultus, sicut mutatur umbra mutato corpore, à quo efficitur, & pendet, quare non fidendum neque nitendum principibus, utpote inconstantissimis; rex sapientissimus præcipit; *Nolite confidere in principibus.*

Iacob. 1. 17. At Deus constans est, idemque semper non commutatur, neque vicissitudinis umbrā recipit, & ingentis apud illum criminis est, qui ei serviunt, non esse stabiles. cumque idem semper fixusque permaneat, aptissimus sane

est, cui nitatur imbecillitas & instabilitas humana, si quiescere aliquando velut sicut ille, qui crebra jactatione huc illuc agitatus dicebat: *Mihi adherere Deo bonum est, ponere in Deo meo spem meam,* in hoc igitur sensu novam aliam suarum miseriarum causam excludit Job à Deo in hanc sententiam: Si non esset firma Dei voluntas atque benevolentia erga suos, sed innata illi esset inconstancia mentis, nihil mirum videretur, quod me, quem quondam maxima benevolentia complexus est, ingentibusque beneficiis cumulavit, jam nunc neque amet, neq; suis oculis atque familiaritate dignetur, odio etiam prosequatur, & acerbissime insectetur; at non is Deus est, ex cujus gratia & benevolentia sola temporis diuturnitas & tedium ex longa amicitia & frequenti familiaritate, hominem dejicere possit.

Tertius: ut licet dies hominis, & humana tempora, vitæ brevitate alias afferant, tamen non propter ignorantiam, sed propter vindictæ occasionem & cupiditatem nunc dicantur: nam si irato homini, & ultionis summe cupido res & tempus opportunam vindictæ occasionem præbeant, non illam finet è manibus elabi, timens temporis ac vitæ brevissimæ, quæ similem opportunitatem iterum non afferent, hanc expositionem indicantur Philip. atque Beda his verbis: *Non enim aternitatis tua dies aliquando, ut dies hominis, finientur, ut summo studio requiras causas, quibus de me capias ultionem.*

Ergo inquit Job: Neque est hæc meæ cladis causa, nam neq; vivus, neq; mortuus possum Dei manus effugere, si ille decrevit pœnas à me exigere, tempus illi non affert vindictæ opportunitatem, quam ille non possit, cum libuerit, semper habere paratam; at homo, cujus brevissima vita est, semel nactam vindictæ occasionem prætermittere non solet: cujus exemplum in milibus David cernere licet 1. Reg. 26. cum David reperit Saulem dormientem in tentorio. Dixitque Abisai ad David: *Conclusit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas.* hortans videlicet ad arripiendam hujusmodi occasionem & cap. 24. cum ingresso Saule speluncam dixerunt servi David: *Ecce dies de qua locutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei, sicut placuerit in oculis tuis.* sic se ad nocendum incitat dæmon ex nacta opportunitate, & temporis brevitate Apoc. 12. *Va terra & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet, at Deus non capit hujusmodi temporis opportunitatem, sed quod, cum volet, punire nocentes possit, tardo solet grado divina ira procedere,*

Deo fidendum & nitendum.

Ps. 71.

28.

Hujus sententiæ paraphrasis,

3.

Tertia expositio.

Philip.

Beda.

Homo vindictæ cupidus.

1. Reg.

26. 5. &

7.

1. Reg.

24. 5.

Apoc. 12.

12.

Tardo gradu divina procedit ira.

cedere, & tarditatem supplicii gravitate
 1. Mach. compensare, sic ille fortissimus Machabæus
 7. 34. ad impiissimum tyrannum dixit: *Flagitiosissime, noli frustra extolli vanis specus in servos ejus inflammatus; nondum enim omnipotentis judicium effugisti.* Hic commentarius mihi non displicet, viderique alicui posset proprius atque germanus, & cæteris præferendus.

Ægroti
 deplora-
 ti vita
 brevissi-
 ma.

Nunc pauca quædam de proprietate vocabulorum. *Dies hominis*, Enos, miser, desperata infirmitatis, atque deplorata ægritudinis, quantulacumque vero est ægroti; cuius jam sit desperata & deplorata salus, vitæ duratio? brevissima quidem, & prope nulla.

LXX.

גבר

Humana tempora. Septuaginta ex Hebræo: *Aut anni tui sunt viri?* prop. Gebor, fortis masculi, à virtute, & præstantia sexus. hoc autem loco emphasim haberi contendit

Cajetan.
 Viri no-
 me quid
 hoc loco
 indicet.

Cajetanus, atque eos viros notari existimat, qui præcipui sunt, videlicet philosophi, qui in capiendis rerum experimentis, & scientiis comparandis vitam ponunt, sed aliene. Certe si nomen *vir* peculiarem hoc loco vim habeat, amplificatio erit superioris partis, *dies hominis*, miser, aut certe *potentatus*, valentiores viribus; cuius diuturnior vita sit, nam *potentatus*, id est, potentioribus, non tam opibus, quam valetudine & viribus, octoginta anno præfinit David, plures videlicet, quam valetudinariis, quorum hominum est infinitus numerus. Illud etiam observandum annos tribui Deo, *dies homini*; quo illius æternitas, nostra vero mortalitas, vitæque brevitudo judicetur.

Pf. 89.
 10.

humanæ
 vitæ bre-
 vitas.

VI. Ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris.

1. *Querere quid proprie, quid querere animam. Querere iniquitatem, aut peccatum. Querere mendacium.* Explicati Samuel, David, Salomon.

2. *Scrutari quid.*

3. *Peccatum, & iniquitas quo differant.*

1.
 Querere
 iniquita-
 re quid.
 Querere
 quid.

Vide Job.
 3. 4. n. 2.

שקר

Pendet ex superiori, quare juxta primam illam Latinorum interpretationem accipiunt, *querere iniquitatem*, aut peccatum, pro eo quod est, inquirere in peccato, rem per testes, & judicariam quæstionem, & licet quidem verbum *quærendi*, non semel in ea significatione usurpari soleat, ut supra diximus cap. 3. hoc tamen loco est ab alia radice, *Bikes*, quod significat non tam

verbis & interrogatione, quam summo studio & diligentia aliquid inquirere, aut procurare: & non raro in malum, pœnamque, & necem procurandum accipitur.

Utrumque aperte probant exempla. Exod. 2. *Querebat occidere Moysen.* & cap. 4. 15. *Mortui sunt omnes, qui querebant animam meam* & 1. Regum 22. *Si quis quaesierit animam meam, quæret & animam tuam*, id est, Si quis per insidias mihi necem intentaverit & procuraverit, quare hoc loco, *querere iniquitatem*, sapienter explicat Philippus, *Summo studio quæras causas, quibus de me capias ultionem.* Philipp. Quare hic non videtur eo modo dictum, *querere peccatum*, sicut Psalm. 10, *Quæretur peccatum illius, & non invenietur.* hoc enim est instituere quæstionem de alicujus improbitate & scelere; sed eo modo, quo accipitur Jerem. 51. *In diebus illis quæretur iniquitas Israel, & non erit: & peccatum Iudæ, & non invenietur, quoniam propitius ero eis*, id est, ita remittam offensam, & sanabo animi vulnera, ut neque cicatrix, neque vestigium, neque labes ulla, quamvis summo studio quærat inveniri possit, ad eum sensum quo Paulus de justificatis per Christum dixit: *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu*, sic etiam Proverbior. 24. *Ne insidieris & quæras impietatem in domo justis: septies enim cadet justus, & resurget*, id est, quamvis summo studio & diligentia inquiras in vitam, moresque justorum, nihil grave aut magnum invenies, ex quo sæpe & facile resurgere non possint, sic etiam Psalmo 4. qui summo studio regnum Sauli, aut Absaloni procurabant, atque insidias parabant Davidi, *mendacium querere dicuntur* Psalm. 4. inhiabant videlicet in spes vanas atque fallaces: igitur notat Job summam quasi judicis diligentiam inquirendo iniquitatem, & causas ad infligendum supplicium.

Et peccatum meum scruteris? proprie, iniquitas, sed è radice (*daras*) quod potest referri ad judicalem quæstionem, & examinationem, quare Gregor. & alii Latini referunt ad quæstionem per tormenta, perque brevissima temporis spatia repetitam. Non magnam differentiam agnoscunt Septuaginta in his duobus verbis, sed fere per expositionem accipiunt: *Quoniam inquisti iniquitatem meam, & peccata mea investiasti.*

Iniquitatem, & peccatum. Julian. in Cate-na vult iniquitatem esse contra Dei pietatem, & cultum, at peccatum contra homines. D. Thom. peccatum refert ad opus, iniquitatem vero ad cogitationem, sed hæc disci D. Tho.

Exod. 2.

15.

Exod. 4.

19.

1. Reg.

22. 23.

Querere

animam.

Philipp.

Pf. 10. 15

15.

hoc enim est

instituere quæstionem

de alicujus impro-

bitate & scelere; sed

eo modo, quo accipi-

tur Jerem. 51.

In diebus illis

quæretur iniqui-

tas Israel, & non erit:

& peccatum Iudæ,

& non

invenietur, quoniam

propitius ero eis, id est,

ita remittam offensam,

& sanabo animi vulne-

ra, ut neque cicatrix,

neque vestigium, neque

labes ulla, quamvis

summo studio quærat

inveniri possit, ad eum

sensum quo Paulus

de justificatis per

Christum dixit: Nihil da-

mnationis est iis, qui

sunt in Christo Iesu,

sic etiam Proverbior.

24. Ne insidieris &

quæras impietatem in

domo justis: septies enim

cadet justus, & resurget,

id est, quamvis summo

studio & diligentia in-

quiras in vitam, moresque

justorum, nihil grave

aut magnum invenies,

ex quo sæpe & facile

resurgere non possint,

sic etiam Psalmo 4. qui

summo studio regnum

Sauli, aut Absaloni

procurabant, atque

insidias parabant

Davidi, mendacium

querere dicuntur

Psalm. 4. inhiabant

videlicet in spes

vanas atque fallaces:

discrimina non sunt valde firma, nam ex vi originalis, hæc tantum differentia elici potest, quod peccatum afferat errorem quemdam: at vero iniquitas obliquitatem, & deviationem, vel curvitatem à recta lege & ratione, diximus de his vocabulis aliquando.

VII. Et scias, quia nihil impium fecerim; cum sit nemo, qui de manu tua possit eruere.

1. *Varia interpretatio. Divini iudicii severitas.*
2. *Deus ante infligenda supplicia deprecatores quarit, iustorum preces. Deus videtur in nostris flagellis dolere. Explicati Isaias, Samuel, Ieremias.*
3. *Deus quo potentior, eo benignior.*
4. *Supremus iudex aequissimus. Supplicium iniquorum iudicium. Defensio pauperum. Illustratus Ecclesiasticus.*
5. *Iobi oratio magnamini, & bene de Deo sententia.*
6. *Cajetani argutia.*

I.
Varia
interpre-
ratio,

Chrysost.
Olymp.
Divini
iudicii
severitas.

LXX.
1. Cor. 4.
4.

August.

2.
Communi-
terationem
moveret
Job.

FAcis ne hæc, ut scias, an peccaverim, nec ne, & cum libere quodcumque velis, de me possis statuere, me mille modis exploras, & versas, vertis, invertis? Alii; Hæc ne facis, ut scias, an peccaverim? sed heu, nimium agis acerbe, qui me tam graviter excrucias, ut apud te nullius preces locum habeant, neque adduci possis, ut me manu mittas. Alii tamen, Chrysostomus, & Olympiod. severitatem divini iudicii in his agnoscunt, juxta lectionem Septuaginta, Scis me non egisse impie, sed quis est, qui de manibus tuis eripiat? quasi dicat: Nihil mihi conscius sum, tamen in hoc iustificatus non sum. scio, scis tu quoque me innocentem esse, quamvis nemo apud te innocens omnino videri debeat, nemoque possit innocentem affligere si probare decreveris. Paulo secus Aug. Scis me nihil impie fecisse quantum ad homines: sed quis est qui de manu tua iudicantis eripiat?

Sed potest quidem hæc secunda pars eleganter referri ad movendum commiserationem. Acerbius (inquit) atque vehementius mecum agis, cum sit nemo qui prece aut pretio me juvare possit, atque compescere tuum flagellum, nam aut indulgentissimus pater, aut benevolentior iudex ad puniendum ferendumque sententiam insigni quadam severitatis & indignantis animi specie solent accedere, certi non defuturos

qui subito supplicii gravitatem deprecaturi accurrant amici atque patroni. non aliter quidem Deus suos amicos prius admonet ante infligendum supplicium, ut locum patefaciat, & viam præmuniat suis illorum precibus & intercessionibus, huc illud benignissimi Dei pertinet Gen. 18. *Nunquid celare potero Abraham, quæ gesturus sum?* similisque est admonitio, atque revelatio facta prophetis cum de suo populo, aut puniendo, aut intentatis minis deterrendo peccatis statuit, quod si deprecatores & interventores cito non adsint, merito conqueritur indulgentissimus pater, benignissimusque iudex, atque ex illius nomine Isaiæ cap. 64. in insigni illa populi clade dolens ait; *Non est qui invocet nomen tuum* (quasi dicat; Non est qui te invocando, tuamque clementiam tibi quasi in memoriam revocando, te revocet à supplicio, non est qui clamet, Deus optime, ne stringas gladium, ne strictum jam atque splendentem extendas in populum tuum) *non est qui consurgat, teneat te*, quod videtur colludere cum illo Abraham gesto Genes. 22. quasi per anthitesim: *Clamavit enim Angelus Domini, dicens; Abraham, Abraham, non extendas manum tuam super puerum. at extendente Deo manum, & arripiente gladium, non est qui invocet illius nomen, & teneat illum.*

Tenebat porro Moyses Deum Exod. 32. cum diceret: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, hinc mansuetissimus rex ille juxta cor Dei valde opportunas Abigailis preces gratulatus est; Benedictus Dominus Deus Israel, qui misit te hodie in occursum meum, & benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & ulciscerer me manu. Quod si præter morem statuatur nullius precibus acquiescere, dolens ipse indulgentissimus parens, ait: Ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est instantatio* (Chaldaeos videlicet, quorum morsus atque impetus, quod Deus sic decrevisset, nullius prece aut oratione comprimi, placari, aut debilitari possit) *& mordebunt vos, ait Dominus, dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens super contritione filia populi mei contritus sum, & contristatus, stupor obtinuit me: ergo inquit Job præclare tum de suis ærumnis, tum de divina benignitate philosophatus; Nemo est, qui de manu tua possit me eruere: quorsum igitur me tam acriter flagellas? nam si patroni & interventores adessent, nihil mirum levissimum te mihi exhibuisse.*

Ex divina quoque potentia potest commiserationem excitare, quo enim potentior

dei benignitas.
Deus ante supplicia inter-
ventores iustos præmo-
neret & quarit.
Gen. 18.
17.
Iusti de-
precatores in
aliorum suppli-
ciis.

114. 4. 7.

Gen. 22.

12.

Exod.

32. 10.

1. Reg.

25. 32.

Jer. 8. 17

Videtur
deus do-
lere in
nostris
suppli-
ciis.

Verf. 21.

3.

& su-

Dei po-
sentia le-
nissima.

4.
Supre-
mus ju-
dex
æquissi-
mus.

Eccl. 5. 7.
* Si es
juez me
agravio-
por esso
bié que
ay a

quié ape-
lar, Rey,
y Dios
que ha-
ram ju-
sticia.

Prov. 22
22. & 23
Pauperi
in judi-
cio favē-
dam.
Suppli-
cium ini-
quorum
judicium.

Eccl. 35.
22.
* Conser-
bios tan-
sufrido
y repor-
tado pa-
reçe que
se le
agora la
paciēcia
cō losma-
los jue-
zes.

Vers. 3.
* Qui ta-
les la va-
ray da-
les con-
ella de
palos y
quiebra-
sela en la
cabeça.

5.
Verba
magna-
nimi pe-
ctoris.

& superior judex est, eo etiam est benignior; Si is tu esses judex, à cujus tribunali ad superiorem judicem provocatio esset, nihil mirum, quod timens ne quis superior judex me meamque controversiam è tua potestate atque judicio erueret, & ad se advocaret, velles nullas in me judicando, torquendo, examinando, sententiam ferendo, denique plectendo extremo supplicio, trahere moras, at cum sit nemo, qui de manu tua possit eruere, cur me tam acriter vexas, nulla respirandi aut interquiescendi potestate permissa, spatiove ullo temporis concessio.

Mirari etiam potest suam innocentiam afflictam à Deo, cum nemo sit judex superior, qui de manu illius possit eruere: nam quod corruptissimorum judiciorum humanorum judicium admirationem tollere debet, est divini æquitas judicii, & ad illud provocatio, qui de manu hominum possit innocentem eruere, ut Sapiens ait, Ecclesiastæ 5. * Si videris calumnias egenorum, & violenta judicia, & perverti iustitiam in provincia, ne mireris super hoc, quia excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alii, & insuper universa terra rex imperat servienti. sicut scriptum est Proverbior. 22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est. (id est, ne te illius imbecillitas & impotentia ad repellendam injuriam, violentum & inhumanum reddat) neque conteras egenum in porta (id est, in humano judicio & tribunali) quia judicabit Dominus (supremus judex) causam ejus. sic solet Deus ab iniquis judiciis sceptrum virgamque judiciariam auferre, & illa ipsos iniquos judices tundere & verberare, verberandoque illorum capita virgamque confringere. quod gravissimis verbis dicit Ecclesi. cap. 35. Dominus judicabit iustos, & fortissimus (longanimis) non habebit in illis patientiam (quasi diceret, quamvis in aliorum peccatorum judicio & examine propitium atque patientem se præbeat, led in eruendis de illorum manibus innocentibus severissimum agit judicem) ut contribuet dorsum ipsorum, donec tollat plenitudinem superbiorum, & * sceptrum iniquorum contribuet.

Ait igitur Job: Si quis superior judex de manu tua posset eruere, nihil mirarer, si tuo judicio opprimerer. sed cum sit nemo qui de manu tua possit eruere, illud tandem mirabile est, judicio tuo me innocentem contemni, & opprimi.

Tandem illud mihi non displicet, quod placere alicui merito possit, hæc esse verba magnanimi cujusdam atque invicti pectoris; Scias, scito, experientia ipsa compertum profecto tibi atque exploratum erit, me nihil habere sceleris, quamvis Nemo me de

manu tua possit eruere, neque è tantis cruciatibus eripere, vel ut sint verba confidentis de veritate, & illius testimonium exposcentis quasi cum juramento; Quorsum alios vitæ meæ testes inquiris? quorsum uteris cruciatibus? quorsum ego patronum alium & interventorem requiram, te ipsam testem invoco innocentiae meæ: tu scis quam innocenter vixerim, & ut nihil impium fecerim.

Quod si etiam bene cōhæreret cum antecedentibus & subsequentibus, contemnendum non esset, quod argute Cajetan. indicat, hic sermonem non tam esse de inquirendo aliquo superioris vitæ scelere, quam de probando & explorando an afflictus tandem Job aliquando peccaverit quasi sapiens illud dictum Satanæ: Tange os ejus & carnem, nisi in faciem benedixerit tibi. quasi diceret; Cum probe perspexeris me, numquam in tantis corporis & animi acerbitatibus adversum te peccasse, quorsum me amplius probatum cupis?

VIII. Manus tuæ fecerunt me, & plasma verunt me totum in circuitu, & sic repente præcipitas me?

1. Hujus sententia scopus & nexus quaritur. Particula Et, causalis. Dei creatoris in suam creaturam potestas.
2. Nexus optimus. Pristini beneficii commemoratio valet ad alia denuo impetranda. Isaias & Samuel illustrati. Quid invenire cor in sacro.
3. Quid intersit inter Facere, & Plasmare. Facere, molestiam & laborem affert.
4. Plasmare ex Hebraeo, facere & perpolire. Explicati Samuel & Daniel.
5. Manichæi error.
6. Philonæ error, & confutatio. An Angeli aliquod ministerium præstiterint in hominis creatione. An præstabunt etiam in resurrectione.
7. Circuitus, quid hoc loco, varia expositiones. Illustratus Paulus.
8. Circuitus, ad totum hominem, & ad studium & benevolentiam referri, tum etiam ad externa omnia bona.
9. Que dicantur Dei manus. Explicatus semel, & iterum David.
10. Peculiare aliquid per Dei manus intelligendum in hominis creatione.
11. Deum suis manibus hominis corpus, non bestiarum

bestiarum plasmasse, quomodo sit intelligendum. Verbum antiquis patribus loquutum.

12. *Præcipitare ex Hebræo & Græco pro perdere, devorare, obruere. Explicati Samuel, David, Paulus.*

13. *Primi hominis creationem ad nos referri.*

Hujus
sententiæ
scopus &
sensus.

Cajet.

LXX.

Deus jure
creatoris
potest
suâ crea-
turâ de-
struere.

Gen. 3.

20.

Exod. 5.

23.

particula

& reddit

causam.

LXX.

Cyp.

Cisterc.

2.

Optimus

nexus &

sententia

germa-

na.

Comme-

moratio

pristino-

rum be-

nefic. orū

mover

divinam

miseria-

tionem.

Isa. 6. 3.

Verf. 13.

David

memo-

ria pri-

ni behe-

ficii se

erigit ad

alia effla-

gitanda.

Illud primo in controversia est, quis sit hujus sententiæ scopus, atque cum præcedentibus nexus, nam Cajetanus cum hæc sine interrogatione legat (quam etiam Septuaginta expunxerunt) existimat nunc Job causam reddere eorum, de quibus Deum rogaverat; cur videlicet opprimeret opus manuum suarum, Jam (inquit) teneo hujus rei causam: cum enim manus illius me fecerint, jure suo potest Deus destruere, & sic; id est, propter hanc rationem, ideo, me præcipitat. licet enim in Originali non sit illa particula sic, sed tantum copulativa, & hæc quidem aliquando causam aut rationem reddere solet, & valet, ideo ut Gen. 3. Pulvis es, & (ideo) in pulverem reverteris. Exod. 15. Nec poterant bibere aquas de Mara, & (ideo) murmurabat populus. similiter ergo hoc loco hæc indicant Septuag. Manus tua plasmaverunt me, & fecerunt me, postea mutans percussisti me; sed non valde cohæret.

Alii, ut Cyprianus Cisterciens. existimant perstare adhuc in amplificanda divina cognitione, cui homo apertus, patensque sit, ut qui illius manibus formatus sit & conditus, sed non congruit cum sequentibus.

Ergo illud optimum est, pariter ac communissimum Græcis atque Latinis, ut ex sua conditione & formatione sui opificis misericordiam moveat, & ex cōmemoratio pristino beneficio, alia denuo efflagitandi ansam arripiat, id quod multum valet ad optimum & benignissimum Deum placandum & leniendum, sic Isaias c. 63. excitaturus divinam misericordiam, texit, reperitque divinorum beneficiorum catalogum: Miserationum (inquit) Domini recordabor laudem Domini super omnibus, quæ reddidit nobis Dominus, super multitudinem bonorum domui Israel, quæ largitus est eis, secundum indulgentiam suam, & secundum multitudinem miserationum suarum. post longam tandem enumerationem quasi Deo jam reddito mitiori, subjicit, Vbi est zelus tuus & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum super me continuerunt se? quasi dicat: Cum ex tuo charitatis & misericordie infinito pelago præclara semper ad nos beneficia redundarint, nunc præter consuetudinem, præterque naturam videris tantam misericordie vim ultro fluentem ad mortalium vitam tuendam, resque

Pined. Tom. 1.

humanas promovendas erga tuum populum continuisse & compressisse, atque pristinum illum cursum divertisse atque mutasse? simili sensu se erigebat David 2. Reg. 7. cum post multa commemorata beneficia, ait: propterea * invenit servus tuus cor suum, ut oraret te oratione hac. Invenire autem cor, est non solum fidenter & audacter petere, sed in spem certissimam impetrandi erigi. Hujus vero rei illa ratio est, quod cum beneficia proficiscantur ex conferentis gratuita benevolentia & charitate, qui illa collata & accepta commemorat, pristinum etiam amorem revocare & redintegrare videtur: propterea ad excitandam quoque divinæ potentie atque roboris illam acerrimam & hostium ulticem, pristina etiam fortitudinis facinora memoria repetunt prophetæ, Sicut in die Madian. Sicut in die Egypti, sic quoque nunc divinæ charitatis & providentiæ effecta ponuntur.

Fecerunt & plasmaverunt. Non prius integram sententiæ intelligentiam habebimus, quam vocum proprietatem indagaverimus. Hæc duo verba cum discrimine ex Græcis Dydimus, ex Latinis Philippus. Beda, Didymus Thom. & facere quidem referunt ad animæ creationem: plasmare vero ad formationem corporis, id quod nititur Phil. confirmare Gen. 1. ubi dicitur factus homo ad imaginem & similitudinem Dei, quod potissimum consistit in anima; sicut & quod accipio spiraculo vitæ, id est anima, factus sit homo in animam viventem; de corpore vero dictum est: Formavit Deus hominem de limo terra idem discrimen, contraria licet ratione, observavit Greg. nam facere retulit ad corpus, plasmare vero ad animam. neque mirum, nam quod nos facere & plasmare dicimus; Septuag. invertunt, plasmaverunt & fecerunt me. & quidem discrimen in rebus ipsis inest: ceterum in istis vocibus non continetur, sed potius studium quoddam, & peculiaria cura in homine condendo, & quasi assidua & vehementer ad formandum hominem intentio, & magna cum voluntate occupatio. Facere enim est à radice *ghatsab*, quod proprie est, elaborare, quod opificum est summo labore & diligentia enitentium & elucubrantium in alicujus operis perfectione, quare opus perfectum suis omnibus partibus solemus appellare *cosa moy trabaiada*: proptereaque hoc verbum in sua prima significatione affert molestiam quandam, dolorem & afflictionem in laborando: ut indicatur Ecclesiast. 10. Qui transfert lapides, * affligetur (Hebraice, faciet, laborabit) in eis. Septuag. dolebit in eis: de quo statim plura.

Verbum autem plasmandi (*ghatsab*) est ali-

Rr

quid

2. Reg. 7
27.

* En las
merce-
des rece-
bidas
halla
animo y
atrevis-
miento
para mar-
char.
Invenire
cor,
quid.
Quare
beneficii
recordatio
grata
sit ei qui
contulit.

Isa. 9. 4.

3.

Quid

inter fa-

cere &

plasmare

interfit.

Didym.

Philip.

Beda.

D. Tho.

Gen. 1.

26.

Genes. 2.

7.

Gregor.

LXX.

Facere

quid in

Hebræo,

גחש

Facere

molestia

& laboris

affert.

Ecclesiast. 10.

9.

* Quien

entende

enmudar

pedras.

biene que

hazer,

LXX.

4.

החש

plasmare
quid in
Hebræo.

2. Reg.
19. 10.
Facere
pro or-
nare &
perpoli-
re.

LXX.

Gen. 1.
26.
Philip.

Pf. 118.
73.

Ambros.

Hilarius.

5.
Mani-
chæus
dānatur.

Niceph.

August.

Theodor.

Epiph.

Clem.

6.

Philonis

l. de opere

sex dierū

error

Augusti.

An ange-

li in ho-

minis

creatio-

ne ali-

quod

ministe-

rium ob-

ierint.

D. Tho. 1

9. 91. 47.

2.

quid facere, sed ornate & polite. q. d. per-
ficere & præparare, vel rem omnibus modis
paratam atque perfectam efficere, & fre-
quenter verti solet verbo *faciendi*. Genes. 1.
vidit (se cum voluptate ad videndum con-
vertit) *Deus cuncta, quæ fecerat* (id est ornate
subtiliter, ingeniose eleganter effecerat, per-
fecerat; & ad absolutionem perduxerat) &
(namque) *erant valde bona* (aspectu jucun-
dissima, & ad omnem usum & utilitatem
comparata) (Et 2. Reg. 19. *Descendit in occur-
sum regis illotis pedibus, & intonsa barba*. Hebrai.
Non fecit pedes suos, & non fecit barbam suam, id
est, non præparaverat, neque ornaverat bar-
bam suam, neque noverat, se. integer Hebr.
est; cui ex altera tantum parte Hispanismus
respondet, *nolle uana hecha la barba*. eleganter
illuminarunt Sept. dicentes: *Non curaverat
pedes suos, neque fecerat unguis, neque fecerat la-
brum suum*, id est, non aptaverat neque con-
cinnaverat, quod enim de labio dicitur, non
tam pertinere videtur ad id: quod mystaces,
vel *mostachos*, vulgo dicimus, quam ad labri
superioris abrasionem, qui in prisco usu fuit.
quare cum idem verbum sit Gen. 1. cum
dicitur, *Faciamus hominem ad imaginem & si-
militudinem nostram*, non est illa Philippi ob-
servatio valde solida: atque adeo quod hic
est *Plasmare*, Psalm. 118. vertitur *facere* in
eadem sententia, *Manus tuæ fecerunt me &
plasmaverunt me*. immo hunc Jobi locum
inversis vocibus ibi legit Ambros., *Manus tuæ
plasmaverunt me, fecerunt me*, de hoc quoque
statim plura. Quamvis illum Ps. locum sic
legat, *Manus tuæ fecerunt me, & paraverunt me*.
Hilari. & præparaverunt me. & aliis codici-
bus legi, & *finxerunt me*. ibidem docet.
Totum in circuitu Gregorius, & cum
illo alii Latini hinc damnant Manichæum
asserentem hominis corpus à malo princi-
pio maloque Deo esse fabricatum; id est, à
principe, quem Seuciam, & Saclam nomi-
nant. Nicephor. lib. 6. cap. 33. Aug. de hæ-
resibus c. 48. Theod. Epiph. Clem. 2. stro-
matum. sed hoc alterius negotii & loci est.
Damnatur præterea hoc loco Philo cum
alii hæreticis existimantibus humanum
corpus productum fuisse ab angelis, quam-
quam August. lib. 9. super Gen. ad lit. c. 15.
potuisse fieri doceat, ut in primi hominis
corporis formatione aliquod ministerium
adhibuerint angeli: quod etiam Div. Thom.
1. p. amplecti videtur; atque ejusmodi mini-
sterium fuisse explicat, quale iidem angeli
præstabunt in ultima resurrectione, pulve-
res videlicet colligendo; indicat itaque an-
gelos pulverem collegisse, & in limum
compegisse, ex quo formatus fuerit Adam.
Sed id non tam angelorum, quam Dei ma-

nibus factum fuisse jam confirmabimus
vers. 10. & 11.

Illud vero in circuitu, quidam pertinere
existimant alludereque ad figuli rotam, cu-
jus circuitu, id est, circumvolutione, expo-
litur, & perficitur vas figulinum, ad quam
similitudinem homo ex luto factus à Deo,
& fictus est.

D. Thom. & Cajet. de corpore acci-
piunt quod dicatur in circuitu fieri, quod vi-
deatur animus & cor circundari & circum-
vestiri corpore: qua ratione ad Hebr. 5. ho-
mo dicitur, *circundatus infirmitate*, id est fra-
gili corpore & carne infirma, vel, ut est in
originali Syriaco, *indutus*, vel **obrutus*. & ad
Hebræos 12. corpus prave affectum dicitur
Circumflans nos peccatum.

Sed existimari tamen his duabus voci-
bus totum, & in circuitu, idem dici: Totum
id est corpus & animam, sicut & Christus
Dominus Joannis 7. dicit: *Totum hominem
salvum feci*. & Luc. 11. *Stulti nonne qui faciunt
quod de foris est, etiam id quod de intus est fecerunt?*
hoc idem est) in circuitu, id est circumqua-
que. quod Latinus dicit, intus & extra, in-
tus & in cute, à capite ad pedes, & quod
Hier. in expositione illius versiculi Psalm. 138.
Tu formasti me, explicatur, *Retrorsum, &
ante fecisti me*. potest etiam pertinere hic cir-
cuitus ad studiosam atque benevolam Dei
providentiam, qua creatum hominem val-
lavit & cinxit, & ab omni hostium impetu
munivit, quasi circumjecto muro & fossa,
quod etiam referri potest ad angelorum cu-
stodiam, quod angeli dicuntur *castrame-
tari in circuitu timentium eum*. Nisi forte
per circuitum omnia etiam illa intelligamus,
quæ hominem cingunt, comitantur, ornant,
facultates, liberos, familiam universam;
qua ratione dicuntur *filii esse in circuitu*, &
extrema omnia dicuntur esse vestis, quæ
hominem circundat, & cingit. quasi diceret,
Quidquid ego sum, quidquid habui, tuarū
manuum largitate & munificentia accepi,
Dominus videlicet dedit, quæ idem abstulit. Vi-
de quæ diximus c. 1. ad id, *Nonne tu vallasti
eum, &c.*

Manus tuæ. Nunc jam explicandæ manus
Dei, quarum opera & industria elaboratus
homo atque perfectus est, Aug. 12. de Civ.
cap. 23. & Ps. 118. nihil peculiare significari
hoc loco existimat, quam quod Gen. 1. di-
citur, *Faciamus hominem*, nam quæ hoc loco
additur *manuum elaboratio*, & operatio ali-
arum etiam rerum creationi tribui solet. ut
Psalm. 101, *Opera manuum tuarum sunt celi*. &
Ps. 49. *Aridam fundaverunt manus ejus*. & Isai.
48. *Manus Domini fundavit terram & dextera
Domini*

Quale
ministe-
riū præ-
stiterint
angeli in
resurre-
ctione,

7.

D. Tho.

Cajer.

Corpus

circundat

animum.

Heb. 5. 2.

*Cubier-

to epies

cabeca.

Heb. 12.

2.

8.

Ioan. 7.

23.

Luc. 11.

40.

Hieron.

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Pf. 138. 5

Domini tenent calos, quare Augustinus manu nomine intelligit sapientiam, atque potentiam, quibus tanquam manibus cuncta fecit Deus.

Hieron.

Alii potentiam tantum, quæ Deo utriusque manus loco est. Sic Hieron. epist. 15. de his quæ Deo tribuuntur, vel multiplicem Dei operationem, videlicet corporis & animæ productionem. Scholastici intelligunt Dei intellectum, & voluntatem, quam dicunt executivam Dei potentiam; nam, ut

Ephes. 1.

14.

D. Th.

Cajetan.

Paulus ait Ephes. 1. *Operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.* Cajet. & D. Th. ad inferiores causas referunt; quibus tanquam manibus & instrumentis Deus utitur ad productionem effectuum subalternarum. Sed quidem hæc omnia homini atque aliis etiam rebus communia sunt.

10.

Peculia-

ris ma-

nuum dei

operatio

in homi-

nis crea-

tione.

Basilius.

Theodor.

Ambros.

Etiā

Deum

dixisse ut

fieret

homo.

August.

Ioan. 1. 3

Ego aliquid præterea in hominis creatione & intervenisse, & significari existimo, id quod docent Basilius, Theodor. Ambr. Ps. 118, & frequens sanctorum Patrum commentarius Genes. 1. intelligere igitur cum Ambr. licet Filium atque Spiritum sanctum, qui cum Patre creaverunt hominem, iidemque collapsum restituerunt, vel Dei verbum atque spiraculum, halitumque illum, quibus constituisse visa est hominis vita, licet enim in Genesi scriptum non sit à Moyse dixisse Deum, ut homo fieret, intelligendum tamen est, dixisse, id est, verbo etiam suo illum creasse, ut observat Augustinus Psal. citato: *omnia enim per ipsum verbum facta sunt; spiraculum etiam vita adhibuisse, id est, halitum, quo factus est homo in animam viventem, id est, in corpus vivens, & animatum.*

Tandem alii contendunt simpliciter intelligi debere, quod simpliciter dictum est, Deum videlicet manibus suis finxisse hominem. Cum enim creator omnium Deus humanam figuram accepisset, in qua ab Adamo videri, audiri, & colloqui cum illo externa specie posset, manibus quoque suis illius corpus effinxit.

11.

Deum

manibus

suis ho-

minem

plasma-

te, ut

oporteat

intelligi.

August.

Scio Augustinum lib. 6. de Genes. ad lit. sic scribere: *Quod manibus corporalibus Deus de limo finxit hominem, nimium puerilis cogitatio est, ita ut si hoc Scriptura dixisset, magis eum, qui scripsit, translato verbo usum credere deberemus, quam Deum talibus membrorum delineamentis determinatum, qualia videmus in corporibus nostris, hoc, inquam, verissimum est; est enim Deus spiritus simplicissimus, at vel Angelum, vel Deum figuram & speciem humanam sumpsisse, neque impossibile, neque sine ratione asseri potest, quam interpretandi atque sentiendi rationem & viam cur quidam fastidiant, & aversentur, præ-*

Pined. Tom. 1.

sertim, cum aspere nimium atque peregrine sonet auribus, Deum fecisse suis manibus bestias, at jucundissime & suavissime, Deum fecisse suis manibus hominem? simile profecto, cum ipsum Dei verbum factus homo, *expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & suis ipsis manibus limavit lutum super oculos cæci nati.* quod ob id factum est, ut se ostenderet auctorem & conditorem potius hominis in circuitu, qui de luto formatus fuerat, ut explicat Irenæus lib. 5. c. 15, eleganter in hæc verba: *Et qui cæcus fuerat à nativitate jam non per sermonem, sed per operationem præstitit visum, ut ostenderet manum Dei, eam quæ ab initio plasmavit hominem, ut manifestarentur opera Dei. Opera autem Dei plasmatio est hominis.*

Vide ad eandem rem Ambros. Epist. 75. sed potissimum Psalm. 118. *Me (inquit) tuis manibus fecisti; me tuis manibus figurasti hoc est, non figurasti bestias manibus tuis, non reptabilia, non volatilia.* eadem quidem & locupletiora etiam habet eodem loco Hilar. *Egregium (inquit) & præclarum in homine est, quia cæteris dignitate operationis excipitur.* idem aperte, & luculenter Basilius quoque docet Homil. 11. Hexam. & Nyssen. orat. 2. atque huic interpretationi favere omnes ii censendi sunt, qui asserunt non Angelum, sed verbum ipsum Deum sub specie visibili antiquis patribus apparuisse. Hi sunt Tertul. Justinus, Athanasius, Ambrosius, Augustinus, Hilar. & quidam alii, plane igitur atque simpliciter intelligo locum illum Psal. 138. *Tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.* confirmabuntur porro hæc omnia, cum de lateris formatione, & lactis coagulatione dixerimus paulo inferius.

Et sic repente precipitas me? Supra indicavi à Septuaginta & quibusdam aliis Vatabl. & Bibliis Guarini, siue interrogatione legis, sed licet sensus non multum diversus sit; interrogatio tamen orationem reddit valde acram & incitatam; & ut vim non tam adderet; quam ut latentem exprimeret. Interpret sapienter addidit illud, *Repite*, præsertim cum ea de re superius conquestus Job fuerit, quod diluculo visitaretur, atque probaretur subito. ille igitur repentinus casus & subitus interitus asserri videtur illo precipitandi verbo. *Præcipitare* autem in fonte est (*balagh*) proprieque significat devorare, deglutire, absorbere, dejicere & præcipitare ex gutture faucibusve in imum ventriculum, qui est velut præcipitiū, & locus perditionis, interitus consumptionis, id est quod perdere, & destruere. sic Psal. 5. dicitur: *Sepulchrum patens est guttur.* id est præcipitiū; quod fiat allusio ad

R. 2

ventri-

Ioan. 9.

3. 6.

Irenæus.

Hilar.

super.

Ps. 118.

Verbum

sub spe-

cie visi-

bili lo-

quutum

antiquis

patribus.

Tertul.

con. Iude

li. 3.

cōt. Mar.

Iusti,

contra

Tryphon.

Athan.

Ser. 3.

font. Ar-

ria.

Ambr.

lib. in

Lucam

de appar.

Ang.

Zachar.

Aug. in

Io. 1. &

epi. 1. 12.

c. 5. & 6

Hilar. 5.

de Trin.

* Hizi les

me de

vucitra

mano y

pusistes

las am-

bas en la

massa y

baro de

mi he-

chura,

12.

Iob 7. 18

Præcipi-

tare

quid.

כח

Ps. 5. 19.

Præcipi-
tare de-
vorare,
destrue-
re.

Gal. 5.

15.

Pf. 15. 6.

Hieron.

Isa. 25. 8.

1. Cor. 15.

54.

κντν-
πιν.

1. Cor. 5.

4.

2. Cor. 2.

7.

Mat. 23.

17.

Hos. 13.

14.

Psal. 15.

10.

Ab. 2. 27.

2. Reg.

20. 19.

LXX.

13.

August.

An de

Adami

creatio-

ne nunc

fit ser-

mo.

Didym.

Eugubin.

Cyprian.

ventriculum, qui est velut perditionis, ab-
sumptionis atque interitus locus, sepulchri
instar, cujus janua & aditus est ipsum os il-
lud etiam significatur, cum loquuturi ape-
riunt os, mordere, comedere, devorare,
consumere. sic enim Paulus de detractori-
bus loquitur: *Si invicem mordetis & comeditis,*
videte ne invicem consumamini. dilucidior ta-
men res hæc fit Psalm. 15. *Dilexisti omnia ver-*
ba præcipitationis, lingua dolosa. O perulantissi-
ma lingua, alieni honoris gurgēs & vorago,
quam tibi dulcis est alieni honoris & vitæ
absorptio, & deglutio, *præcipitatio*; interitus
absumptio, devoratio. Hier. *Dilexisti omnia*
verba ad devorandum. quare cum Isaias c. 25.
dixisset; *Præcipitabit mortem in sempiternum,*
Paulus eodem verbo clariori aliquanto ora-
tione dixit, *Absorpta est mors in victoriam.* *Præ-*
cipitatio enim illa absorptio est, absumptio,
atque destructio. Nam eodem verbo dici-
tur 1. Cor. 5. *Ut absorbeatur* (destruatur)
mortale hoc. Et 2. Corinth. 2. *Ne forte abundan-*
tiori tristitia absorbeatur, (pereat, obruatur)
atque eadem metaphora dictum est Matth.
23. *Va vobis Scriba & Pharisei, Hypocrita.* quia
comeditis (comedendo; & large potando
absumentis & perditis) *domos viduarum,* illud
vero in *sempiternum* idem est quod in *finem*;
vel in *victoriam* (*hæstavelle el cabo*) vel in fi-
nem temporis, perpetuo, non erit rediviva
mors iterum, loquitur enim cum morte Dei
filius. Quamvis morsus tuus fuerit: o mors,
quamvis me momorderis, & in præcipiti-
um, id est, in tuum ventriculum, terræ vi-
delicet viscera, id est sepulchrum, trajeceris,
sed non consumes, non corrumpes, non de-
coques; sicut scriptum est: *Non dabis sanctum*
tuum videre corruptionem. ego vero te invicem
mordebo, comedam, devorabo. in locum
interitus deficiam, perdam, & funditus de-
struam. ergo *præcipitare* destructionem &
consumptionem affert: quod etiam adjun-
cto *demolendi* verbo explicari solet, uti mu-
ler illa Abelina dixit ad Joab. 2. Reg. 20.
Quare præcipitas hereditatem Domini? & respon-
dens Joab ait, Absit, absit hoc à me, non præcipito,
neque demolior. Septuaginta: *Ut quid demergis*
hereditatem Domini? & respondit Joab, & di-
xit, propitius mihi sit Deus, si demergam, & si cor-
rumpam. *Præcipitari* igitur hominem, erit ab-
sumi, corrumpi, perdi, demergi, & obrui
malorum turbine, & pelago.

Me. Cum emphasi videtur dictum, &
quidem August. loco indicato dubitat an de
peculiari sui formatione, an vero de crea-
tione primi hominis loquatur. Didymus
de utroque videtur intelligere: Eugubinus,
& Cyprian. Cisterc. primam hanc partem
accipiunt de creatione Adami, sequentem

verò ubi se *lacti, & caseo* comparat; de pecu-
liari hominis generatione. Sed cum Augu-
stino existimo de peculiari hominis genera-
tione; atque adeo de sui formatione loqui
ea ratione qua Adami particeps est, nam si-
cut in illo tanquam in capite & origine fuis-
se dicimur, ita etiam illius origo ad nos per-
tinet; & cum illo formati quoque de luto
divinis manibus censemur, non est enim al-
terum ab altero sejungendum. Conjunxit
certe utrumque Machabæorum mater, luo-
rum videlicet filiorum conceptionis & na-
tivitatis primordia cum prima creatione;
Nescio (inquit) quomodo in utero meo apparui-
stis, nec enim ego spiritum & animam donavi vo-
bis: & vitam & singulorum membra non ego
compegi: sed est mundi creator, qui formavit ho-
minem, quique omnium invenit originem.

Adami
condi-
tionē ad
nos re-
ferri.

2. Mach.
7. 23.

Accuratam præcedentis sententiæ
examen & pondus.

13. Hominis creatio laboriosa & molesta, rerum
ceterarum facilis. Quid portare ex Græco
& Syrico. Illustratus Paulus.

14. Figulinum opus laboriosum.

15. Iob cum Deo argumentum in modo & figurâ
Hedera Ione per allegoriam ad Iob rela-
ta. Deus adversus Ionam argumentatus.

16. Iobi argumentandi methodo utitur Deus, Ex-
plicatus Isaias.

17. In creatione hominis Dei studium & chari-
tas. Artifex amat suum opus.

18. Manus Dei ad charitatem & studium; Deus
respirat, benefacit. Quid respirare, quid
spiritum continere. Illustrati Isaias &
David.

19. Subtilitas humani opificii ex qua Iob commo-
vet divinam misericordiam. Adam histo-
ria per allegoriam ad Iob relata.

20. Deus creavit hominem, ut haberet cui bene-
ficeret. Atheniensis Minerva effigies.

His jam positis, totius sententiæ vis sen-
susque mirabilis colligendus, promen-
dusque est paulo diligentius. Primum
igitur significari diximus hominis creatio-
nem, quasi cum quadam creatoris molestia
& lassitudine laborandi, sic quoque docuit
Ambr. Psalm. 118. *Specialis* (inquit) *quidam*
Dei accessu hortatus, ut tanquam laborantis Dei
in huius munere creatura significaretur operatus.
Deus, quidem expertus laboris est, sed tamen scriptu-
ra verba quid aliud nisi studiosam tui, ob gratiam
operationem ejus ostendunt? Ergo si Deus mayo-
re quodam studio te creavit, cur ipse tu studium
derelinquis: Si Deus in te laboravit, qui laborare
non novit, cur ipse fugitans sis laboris? Igitur
argumento ab operis labore, nititur
Job

14.

Ambr.

sup.

Pf. 118.

Job Deum adducere ad misericordiam, rursus Ambrosius eo loco pulchra quædam, & ad Jobi mentem, *Opus tuum Domine ne deseras & deinceps & conditorem, aliena præsidia non quero. In adjumentum accingere, qui accinctus es ut creares.* operam igitur & impensam ne perdat Deus, contendit Job. Sane cum cætera solo verbo condiderit, sed hominis creationem dixit ipse, & fecit idem. dicere enim in hanc rem nunc possemus, quod de re quapiam laboriosa atque difficili vulgo dici solet; *mandad y hazeldo vos.* ne tu servos nactus sis industrios, si quod jubes, ipse feceris? non aliter in homine moderando & regendo laborare, efficereque ad illum pertinet, cum tamen vel verbo res cæteras condiderit, & moderetur, sicut de Christo Jesu Dei filio Paulus dixit, ad Hebr. 1. *Portans omnia verbo virtutis sue.* Græce, agens & moderans. forte tamquam habenis & fræno, ut dicitur homo equum agere. quod etiam moderari, & regere est. quod etiâ verbo dixit Petrus 2 c. *Spiritus sancto inspirati* (acti, gubernati, impulsu potius deducti arbitratu divino.) *loquuntur sancti Dei homines.*

Aliis namque rebus habenas laxat, calcariaque addit: alias sponte ad cursum incitatas adductis habenis continet. Chrysostomus explicat: *Gubernans quæ calunt, continet. Non est enim (inquit) minus continere, quam mundum fecisse. Sed & si mirabile aliquid oportet dicere: est etiam majus.* Rursus explicat: *Continere ne recedant, & inter se dissentientia conjungere.*

Deinde etiam verbum, portandi ad facilitatem pertinere, nocet metaphora sumpta ab his qui digito solummodo aliquid movent, & efficiunt ut circumferatur. tû præterea significatur id fieri citra laborem cum ait, verbo. proprie, ex Syriaco. *Continet universum vi verbi sui:* vides facile à Deo, universum creati, conservari, gubernari, & commoveri, atque intra limites certos officiumque contineri? Cum vero ad res humanas ventum est, subjunxit Paulus: *Purgationem peccatorum faciens.* vide faciendi laborem atque molestiam id quod Syriacum exemplar opprimit clarius: *Ipse per sese fecit purgationem peccatorum.* q. d. suo ipse labore non alterius labore, & opera usus, faciens purgationem peccatorum, videlicet dum fit ipse tanquam purgamentum mundi atque chatarma, factus videlicet pro nobis peccatum, & maledictum.

Sed ut ad fingendi ex luto laborem redeamus, cû figulinas operas laboriosissimas esse probe nosset, sui populi ingemiscens pro-

Pined. Tom. 1.

pter opera luti & lateris commiseratione tactus est Deus, Exod. 2. *Ascendit enim clamor eorum ad Deum ab operibus, & respexit Dominus filios Israel; & cognovit eos;* videlicet non solum agnovit clamantes, sed etiam ingentem figularum operatum laborem.

Sed ne argumenti hujus consequentia, quo nititur Job probare ad Deum creatorem pertinere, opus suum cum labore & industria factum minime perdere, sed potius continere atque tueri, negare quis possit, argumentationem in modo & figura constituamus; sub videlicet figura & allegoria hederæ Jonæ Prophetæ; felicem igitur Jobi statum collocemus in illa hederæ latissima viriditate; firmam Jobi valetudinem comparâ cum facultate germinandi atque crescendi, liberos, famulos, familiamque universam cum foliis germinibusque recentibus. deinde considerate etiam in arescente hederâ licebit hominem marcescentem, squalidum, exesum vermibus, filiis & famulis; omnique honore spoliatum, vehementissimi illius venti inclementia perflantis à regione deserti urentis, calidi, infestissimi rebus omnibus concussam, sæviente etiam desuper à Domino igne, æstuque cælesti, sic enim scriptum est: *paravit Dominus*

vermem ascensu diluculi, & percussit hederam, & exaruit, & præcepit Dominus vento calido & urenti, &c. hac sane repentina rerum, hederæque commutatione gravissime affectus est Jonas, & mortifero quodam mæore, atque animi ægritudine correptus usque ad mortem. ergo ad hominem indignabundum hujusmodi argumentum conficit Deus, quod statim in ipsum Deum ex persona Jobi retorquebimus, *Tu doles super hederam, in qua non laborasti* (ecce laboriosum illud manuum opus) *neque fecisti ut cresceret* (faciendi verbum nunc iterum laborem affert, tuo labore rigandi & excolendi non cepit illa incrementum ullum) *qua sub una nocte perii* (id est, non valde diuturna illius familiaritas, & conspectus, & consuetudo te commovere potest, sequitur deinde conclusio.) *Et ego non parcam Ninive civitati magna, in qua sunt plus quam centum viginti millia hominum?* q. d. multo majori mihi jure dolendum fuerit de hominis interitu, quem velut arborem sevi, plantavi, excolui his ipsis manibus.

Et certe videtur Deus hoc argumento usus quod efficacissimum quondam sibi visum fuisset ad comprimendâ vel durissimi pectoris indignationem adversus hominû genus, cum illud sibi à Jobo proponeretur; *In me faciendum laborasti, tua industria &*

R r 3

manuum

Exod. 2. 23.

*Reconoscio lagente y el trabajo del officio.

15.

Qualis sit argumenti, quod

Job conficit, cõsequutio.

Jobi argumentum in modo & figura.

Joan. 4.

6.

Jonæ hederæ allegorice ad Job relata,

Vers. 7.

Jobi argumentum efficaci Jonam revincit Deus.

Vers. 10.

Vers. 12.

16.

Deus Jobi argumentum & ratione ne posita usus adversus Jonam.

Iob. 29.7 manuum labore, excolendique sollicitudine incrementa accepi, fecisti enim ut crescerem modis omnibus, tua familiaritate & consuetudine usus sum, quando mecum eras secreto in tabernaculo meo, idque diutissime, & mihi tandem non parces? itane me precipitabis? arescere, consumi, corrodi, putrescere patieris? itane mihi paras vermes ascensu diluculi, cum visitas me diluculo, subito me probas, repenteque precipitas? Hujus argumenti vim atque usum observarunt deinde Prophetæ ad Deum placandum, *Isai. 64. 8.* Nunc Domine pater noster es tu, nos vero lutum; & fictor noster tu, & opera manuum tuarum omnes nos, ne irascaris Domine satis, & ne ultra memineris iniquitatis nostra. Ecce respice, populus tuus omnes nos. Et *Sap. 11.* Misereberis omnium, quia omnia potes & dissimulas peccata hominum propter penitentiam, diligis enim omnia quæ sunt: & nihil odisti eorum quæ fecisti. Quare hac tandem ratione & argumento quasi revinctus Deus, ait *Isai. 64.* Ego * feci; ego feram.

Isai. 64. 4. * Yo lo sufriré y fobre lleuare, pues que yo lo hize. 16. plasmare studiū & amorem affert. *Ambr. supra Basil.* Manus dei, quid. *Arist. lib. 9. Ethic. 6. 7.* Beneficia plus diligit qui contulit, quam qui accipit. propriū opus quisque diligit magis quam artifex a suo opere amaretur, Secundo amplificatur vis & acrimonia sententiæ ex illo verbo *Plasmandi*, propter studium & amorem, quem supra adductus *Ambr.* sapienter observavit, qui sic cum homine expostulat: Si Deus majori quodam studio te creavit; cur ipse tui studium derelinquis? hanc igitur manuum operationem ad creatoris charitatem pertinere, *Basil.* quoque & *Theodo.* illo *Psalm.* loco docuerunt; intelligunt enim per manus affectum, atque adeo cum utramque Deus manum adhibuit, totum etiam suum affectum in hominis creationem videtur contulisse, nam cum fixisset in homine cor suum, eo manus quoque contulit, atque is amor ex labore illo faciendi crescit. ut enim *Philosophia* docuit 9. *Ethic.* Quæ cum labore facta sunt magis diligunt omnes, beneficium autem accipere sine labore esse constat, conferre vero beneficium est difficile. inde fit, ut beneficia qui contulit, amet posita in eo cui præstita sunt, ipse vero qui accipit, frequenter sua ipsius bona contemnat. docet præterea idem *Philosophus*: Quoniam unusquisque proprium opus amat, fit consequens, ut ipse artifex multo ardentius amet suum opus, quam ab ipso opere amaretur, si opus esset sensus & intelligentia participans. adde etiam ex eodem *Philosopho* naturale esse: Vt sicut in mutuis, illi qui debent: eos non esse volunt quibus debent: qui vero mutuarunt, de salute debitorum curam etiam habent. Sic sane & qui beneficium contulerunt, volunt illos esse quibus contulerunt, at in hominis creatione non solum quibusdam Deus hominem beneficiis afficit, sed totus ipse homo quidquid est, Dei

opus atque beneficium est. quare dum homo in sua conditione beneficium dicitur accepisse à Deo, non aliud quam seipsum totum in circuitu accepit, non potest igitur Deus odisse ea quæ sunt, & quæ ille fecit; cum quidquid sunt, Dei opus & beneficium sint, perinde enim apud Sapientem est, diligere ea quæ sunt, aut nihil odisse eorum quæ fecit. Hoc in faciendo homine studium, operam & sedulitatem cecinit *David Psalm. 138.* Non est occultatum os meum à te quod fecisti in occulto, id est, ossa mea, quæ apertissima nervorum concinnitate, omniumque partium, carnis, cutis, facultatumque aliarum constitutione ornasti & composuisti, ideo subjungit statim: Et substantia mea in inferioribus terra. *Hieron.* juxta *Heb.* Imaginatus in novissimis terra. acu pictus in recondita & ab omnium conspectu abscondita naturæ officina, id est in materna alvo, nam hæc appellat inferiora terra, ut aliquando diximus.

Sed tamen in ipsis Dei manibus, quibus homo formatus est, videtur ea creatoris charitas relucere & ardere. nam, cum ut superius diximus, liceat per manus intelligere Deum verbum atque præceptum suæ voluntatis, & amoris indicem, tum etiam spiraculum vitæ, id est, ardentem illum spiritum & flatum, ex inflammato pectore emissum (his enim duobus, verbo, & spiraculo constitit hominis creatio & vitæ, certe perinde erit dicere: Manus tuæ fecerunt me, ac si diceret, Summa charitate & studio accensus me creasti.

Pro hujus vero elucidatione observandum est, suam bonitatem & bene de suis creaturis merendi studio impulsam Deum creasse omnia, & oris sui spiritu illius vitam substantiamque præstitisse, quare cum emittit spiritum, creantur omnia, terraque facies innovatur, cum igitur benefacit creaturis, respirat Deus, & trahit spiritum aperto ore, conjungit enim cum nostro bono suam respirationem, quod perinde illi per jucundum est, ac creaturis necessarium, & utile. cum vero Deus hominem creavit immisso in illius faciem suo illo spiraculo vivifico, se profecto recreasse visus est, respiravit enim tunc & acquievit, quare licet illa Dei respiratio quasi laborem afferat & lassitudinem, ut quæ conjuncta sit cum operandi labore illo quem supra diximus, sed quia in hominis bonum cedit non tam labor & molestia quam recreatio quædam, & laboris operisque relaxatio censenda est. Neque id alienum est à Dei natura, nam non raro dicitur Deus longanimis aut patiens, quod in Hebræo est, (*erec apaiim*) id est, magnus latusque narius

Sap. 10. 25. & 11. 25.

Sap. 10. 15. Studiū & sedulitas in condendo homine. *Ps. 138. 14.*

*Hieron. * Borda-* do y marizado como obra de imaginaria.

Inferiora terra quæ vid. sup. 6. 1. v. 21. n. 5.

18. Manus dei, divina charitas.

Gen. 2. 7. Deū sua bonitate impulsū omnia creasse.

Pf. 32. 6 Pf. 103. 30.

Spiritus dei vivificans cuncta.

Gen. 2. 1. deus cū jucunditate benefacit.

Exod. 34. 6.

Num. 14. 18.

Pf. 102. 9.

Isai. 2. 13.

אפימ ארר

bus, quæ à natura dantur, ut magnam spiritus copiam inspirantes, & expirantes, cordi calido & æstuanti subvenire commodè possint, illum autem Dei præcordiorum pectorisque ardorem non solum ex latitudine narium colligere licet, sed ex illustri etiam
Iſai. c. 63. testimonio; Vbi est multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum? super me constituerunt se? viscerum autem nomine pectus cum Galeno medici, cor, pulmones, præcordia, vitalia omnia comprehendunt, quæ sedes affectuum, & misericordiæ præsertim sunt, magnum igitur pectus, lataque præcordia cum corde quodam æstuante & ardente conjuncta sunt, cui necesse sit recreationis & refrigerationis gratia non solum magna copia reciproci spiritus, sed etiam magna frequentia respirationis, cum autem respirat Deus, *emittitque spiritum*, ingentia homini bona confert, frequenter igitur & assidue homini bene facere naturale Deo est, jucundum etiam perinde atque viventibus respirare. At è contrario si Deus cohibeat spiritum, & intermitat respirationem, abibunt profecto in nihilum cuncta quæ non nisi beneficio & munere spiritus illius consistebant & subsistebant.

Hinc illud est; *Auferes spiritum tuum, & deficiet, & in pulverem suum revertetur.* Spiritus enim quo creaturæ vivunt, nomen habent ex sua causa efficiente & inspirante; dicuntur etiam *spiritus Dei*, & *Iſaiæ 53. Non in sempiternum litigabo, neque usque ad finem irascar, quia spiritus à facie mea egredietur* (id est, abibit, discedet, non comparebit in meo ore spiritus vivificans res inferiores; id est, non inspirabo) & *status ego faciam*, id est, meo spiritu sustineo, atque vivifico res omnes vitam & spiritum habentes. q. d. *Ego occidam, ego vivere faciam*, cum quo facit illud *Job. 34. Si dixerat ad eum cor suum* (indignantis est adversus aliquem) *spiritum illius & statum ad se trahet* (id est, non emitteret spiritum, non respirabit, cohibebit pectore animam) *deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem revertetur*, hoc itaque posito, fere eadem est *Jobi* querimonia atque sententia, quæ *Iſaiæ: Vbi est multitudo viscerum tuorum? super me continuerunt se*, cum me spiritu tuo feceris in animam viventem, & quasi respirans cum summa animi jucunditate jucundissima mihi vitam contuleris, nunc continere vis animam, & intercludere spiritum tuum, ut spiritu ego & vita intercludar? certe id facere non poteris sine ingenti pectoris dolore & æstu, nam interclusa respiratione cor & præcordia natura sua ardentia exurentur, sic sane evenisse *Genes. 6. scribitur*; cum enim deleturus esset hominem, quem

formaverat, à facie terræ, dicitur Deus *tactus dolore cordis*, quasi ex inflammatione & ardore proveniente.

Tertio, ex operis arte, & singulari subtilitate crescit vis & acrimonia interrogationis, nā si non propter aliud, at certe propter mirificam subtilissimi operis tenuissimique artificii rationem videbatur homo immortalitate dignus. Sic sane cum aliarum rerum productionem causis interioribus demandasset Deus, videlicet arbores & bestias terræ, quasi res minoris artis, *Dixit enim Deus, Producat terra herbam, & lignum, & animam viventem.* Pisces vero & aves aquæ, cum dixit: *Producant aqua reptile & volatile*, at hominis formationem suis ipse abivit manibus instar perfectissimi pictoris, qui, quod vocant campum, arbores, bestias in exercitatis interdum picturæ tyronibus permittere solent, sed os vultumque imaginis atque reliquas nudi corporis partes, quas summa industria arte depingunt, suis ipse manibus elaborat, ita *Job ait: Manus tua fecerunt me.* quod summa arte à te elaboratum est, proptereaque immortalitatem postulare videbatur, tam subito deles atque destruis: tum etiam: Quod in primo homine subtilissime aptissimeque à te dispositum est, in me infectum esse vis, atque perturbatum; illum enim *Regem constituisti, ut præesset cunctis sobolis* permissione erexisti; *Crescite & multiplicamini*, bonis omnibus cumulasti: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus*, at in me mearumque rerum perturbatione incredibili videre profecto licet hominem è tanta felicitate repente præcipitatum ejectione à paradiso voluptatis, confidentem è regione illius, & quasi extra muros suæ civitatis jacentem in sterquilinio, & terra obsita spinis atque tribulis, affectum morbis gravissimis, & jam ad mortem certissimam destinatum, nudum, iplis etiam brutis animantibus invisum, cum me igitur tam studiose prosequutus fueris bonis omnibus statim à mea creatione, cum mihi subjeceris *oves & boves* atque imperium tradideris longe angustissimum, nullius tui præcepti vel incuria, vel transgressionem me innocentem plectis, exulare cogis, & cominata morte in incredibilium ærumnarum baratrum agis præcipitem,

Tandem hujus sententiæ vis crescere posset ex consideratione finis, quem sibi proposuit Deus in creando hominem; nam, ut argute disserit *Gregorius Nyss.* de hominis opificio, creavit Deus hominem, ut haberet cui faceret bene, & de quo assiduis muneribus præclare mereretur, tum etiam ex

19. Subtilitas in opificio tertia ratio movendæ cōmiserationis. *Gen. 1. 11. 24. Verf. 20.*

Casus & ærumnæ Adami, ad Jobi calamitatem per quandā allegoriam accommodatio. *Gen. 1. 26. Verf. 28. Ps. 8. 7. Gen. 3. 23. Job. 2. 8.*

Ps. 8. 7.

20. Quæ ratio exci-
 tandæ
 divinæ
 misera-
 tionis. *Greg. Nyss. deus creavit homi-*

Vide Galen. lib. 6. de usu part. c. 11. & li. 11. ca. 11. Iſa. 36. 15. Galen.

Deus respirans benefacit mortalibus.

Dei co-
 habere
 spiritum
 in malū.

Deut. 32.

39.

Job. 34.

14. 51.

Iſa. 63.

15.

Gen. 6. 6.

nem, ut
haberetur
cui be-
neface-
ret.

Gen. 3.
27.

Athe-
nienf. Mi-
nervæ
effigies,

ratione imaginis divinæ, quæ insculpta est in homine, tam subtili artificio, ut pereunte homine, divina etiam imago dissolvatur instar illius Atheniensis Minervæ, in cuius medio clypeo suam ipsius imaginem constituit Phidias tanta arte, ut non prius Phidiam, quam Minervam destrueres. Sed ne longior huius loci commentarius ad præclara multa contendentes non remoretur, hic non ulterius hærendum.

IX. Memento, quæso, quod sicut lutum feceris me, & in pulverem reduces me.

1. Beneficium creationis. Memoria beneficii collati iucundior, quam accepti.
2. Deum oblivisci in malum. Recordari in bonum.
3. Qualis limus, ex quo formatus homo est.
4. Hominis corpus formatum esse ex pulvere & aqua temperatis. Varia Patrum testimonia. Cæci nati illuminatio similis primæ hominis conditioni.
5. Subtilitas humani corporis opificii. Illustratus Isaias. Quid vasa Samia.
6. Fragilitas humani figmenti. Luteum, quod vile & immundum.
7. Deus figulus, aut statuarius aliarum etiam rerum præter hominem. Membra humani corporis, figmenta. Illustratus Zacharias.
8. Mors hominis consumpto humido. Pulvis symbolum siccitatis. Quomodo homo pulveri similis.

I.
beneficiū
creatio-
nis.

Isa. 45. 9

Jucun-
dissima
memoria
beneficii
collati.

Arist. 7.
Ethic.
cap. 7.

Iterum beneficium creationis revocat in memoriam, confirmatque se Dei opus esse firmo quodam argumento, ne dissimulare ulla ratione Deus velle videatur, se illius esse auctorem. Ego (inquit) lutum sum ergo me ipsum egomet fingere aut formare non potui; lutum enim figulo & formatore indiget, juxta id Isai. 45. Numquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, & opus tuum absque manibus est? id est, ut quidam explicant; Minime dicere poterit, Ego sine manibus formatum evasi, neque tua opera & arte indigui. ergo inquit, Si tuam operam & impensam in me condendo oblitus es; ac certe meminisse debes me lutum esse, neque alterius quam tuis manibus effingi & formari potuisse. Tum etiam ut Deo flagellanti occurrat jucundissima memoria beneficii pristini. licet enim beneficii meminisse debet qui accipit, oblivisci quic ontulit, tamen sapienter Arist. docuit multo iucundiorē existere beneficii memoriam conferenti, quam accipienti; sicut memoria boni honesti multo iucundior est, quam acceptæ quondam

utilitatis, conferre autem beneficium honestum est, accipere, utile. hoc cum probe noscent sanctissimi viri, ea deprecandi, & Deum placandi formula, & conceptis verbis utuntur; Recordare Domine, &c. Rem expressam in Exodo videas cap. 32. Cum enim ad divinam indignationem mitigandam sic deprecaretur Moyses, Recordare Abraham, Isaac, & Israel; subjungitur deinceps: Placatus Dominus est ne faceres malum, quod locutus fuerat adversus populum suum.

Memento quæso. Post longam oblivionem recordare tandem. Tunc dicitur oblivisci Deus, cum hominem permittit ærumnis & morbis vexandum, tunc vero meminisse, cum eripit & sublevar, quasi meminisse Deus, quæ illius benignitas est, minime possit, quin statim homini propitius faveat. Psalm. 9. Quoniam non in finem (non perpetuo) oblivio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem, quasi precetur, ut meminerit aliquando Deus, sic divinæ recordationi & memoriz rerum mortalium tribuuntur accepta beneficia. 1. Reg. 1. Recordatus est Dominus Anna, & concepit. exempla alia multa passim occurrunt.

Sicut lutum feceris me. hinc videtur sumptisse vulgaris Interpretes quod Genes. 2. dicitur: Formavit Deus hominem de limo terra, nam limus, est lutum aut cænum mollius, eo autem loco in Hebræo & Septuaginta tantum est: Formavit Deus hominem pulverem de terra. quam etiam lectionem Augustinus retinet. 6. & 7. de Genes. ad litteram capit. 1. quanquam 2. de Genes. contra Manich. limum illum agnoscat, & legat: Finxit Deus hominem de limo terra. Tertullianus libro de Resurrectione Carnis; Limum de terra. Irenæus libr. 5. cap. 14. Limum de terra accipiens Dominus plasmavit hominem. sapienter redditus est limus, nam indicatur illo Genesis loco formatum fuisse hominem de pulvere temperato & permisto aqua, ex quibus fit lutum, postquam enim scripsit Moyses: Fons ascendebat irrigans universam superficiem terra, continuo adjunxit, formavit igitur Deus hominem de limo terra. sive enim fons ille verè fuerit è terra scaturiens atq; exundans, sive vapores excitati è terra, aut leviores nubes in nocturnum rorem concrecentes, quibus terra perfunderetur, ex terra certe madefacta Deus finxit hominem: quod ergo non omnino claris disertisque verbis in Genesi dictum est, aperte & explicate docet Job. Et cum ad creationis opus manifeste respexerit Christus cum Cæcum natum illuminavit, ut ex Augustino Cyril. Chrysosto. Ambros. superius adduximus, fit consequens, ut lutum ex sputo & terra re-
ferat

Formula
Deum

placandi.

Exod. 32

13.

Deut. 9.

27.

Isa. 13.

29.

Thre. 3.

18. &

cap. 1.

Exod. 32

12.

2.

Quando

dicatur

Deus ob-

livisci,

quando

recorda-

ri.

Pf. 9. 19.

1. Reg. 1.

11.

3.

Gen. 2. 3

LXX.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

August.

ferat lutum illud primum ex pulvere & aqua temperatis.

2. Sed quidem res hæc non omnino certa videbitur alicui, & quidem Toletus Cardinalis in annotatione 7. ad cap. 9. Joān. scribit, huic luto, id est terræ & aquæ commixtione, repugnare vocabulum Hebræum (*Gaphar*.) quod pulverem significat, & inde verbum (*Ghiphar*) id est, pulverem spargere, cum quo lectio Hebraica & Græca consentit. Ergo existimat totum hominem dici ut lutum, quia ex corpore & anima conficitur, sicut lutum, ex aqua & terra. at materiam, ex qua homo fit esse terram, non lutum, quare & ad hunc locum nostrum, & ad similes alios, in quibus cum luto comparantur, responderi posset; integrum hominem luto esse similem, at corpus, & materiam soli terræ. Verum *lutum* ad corpus solum referri debere, vox illa *limus* non obscure ostendit, *limus* enim, non est sola terra; est autem præcipua & abundantior pars limi, & luti, ideo *limus*, nunc pulvis, nunc terra dicitur. Sic August. 7. de Genes. ad Lit. *Corporis materia, hoc est humida quadam terra, qua in carnis versa est qualitate.*

Chrys. Sic quoque Chrysostomus Homil. 56. in Joan. dixit lutum, quod ex aqua aut saliva fit, ne lutum pro sicco pulvere accipias.

Athanas. Athanas. in Regula de virgin. servanda, sic legit locum illum Genes. *Fixit deus hominem lutum de terra.* Basil. Homil. 11. Hexa.

Basil. Cum verbum Formandi, aut plasmadi ad corpus refert, ait *Congrue ad cœnum sive lutum plasmatio aut figmentum refertur.* & Nyssen. 2. orat. 2. *Formare congruit luto. Quamobrem formata est caro.* Sic Nazianzen. oratio

Nazian. ne 51. corpus appellat *Lutum*, quæ ratione anima secernitur. sunt huiusmodi sexcenta quæ ex Patribus possent congeri. Sed illud in præsentiarum addendum, hanc *limi* expositionem, id est, commixtionem ex aqua & pulvere constitui à Theologis tanquam indubitatam, cum Divus Thomas. 1. part. quæstione 91. atque illam variis rationibus confirmant, quas dilucide, æquæ ac breviter explicat noster Gregorius de Valentia in suis Theologicis disputationibus, sed de voce Græca, atque de re tota iterum verfic. 10.

D. Tho. Rem hanc primamque ex Luto & limo hominis originem sæpe respicit usurpatq; sermo sacer, cum Deus vocet *figulum*. nos vero *lutum*, aut vasa testea, cum quo etiam congruit illud formandi verbum Genes. 2. quod in fonte est (*latfar*) quod est formare, fingere, aut aliquid efficere opere figulino. huius rei meminerunt Isai. 45. & 64. Jere. 18. Paulus Rom. 9.

Gen. 2. 7. Rem hanc primamque ex Luto & limo hominis originem sæpe respicit usurpatq; sermo sacer, cum Deus vocet *figulum*. nos vero *lutum*, aut vasa testea, cum quo etiam congruit illud formandi verbum Genes. 2. quod in fonte est (*latfar*) quod est formare, fingere, aut aliquid efficere opere figulino. huius rei meminerunt Isai. 45. & 64. Jere. 18. Paulus Rom. 9.

Rom. 9. 21.

Ex hoc vero luto, & figulino opere potest Job rursus quasi admonere Deum admirandæ illius subtilitatis in formando homine, nam cum quædam ex sola terra produxerit, arbores, & bestias, quædam ex sola aqua, ut pisces & aves, hominem, qui summa quædam est reliquorum animantium, ex terra & aqua temperatis produxit. Facit etiam ad hanc artificii subtilitatem, quod Philo scribit: *Non ex quavis terra parte sumpta humo videtur Deus hanc humanam specie statim formare voluisse, sed selecta undequeque optima, ex pura materia purissimam excolasse accurate, quod maxime ad hoc opus aptum erat.* tum etiam illud, quod à Cypriano, & Augustino traditur his fere verbis, Hebraicum Adam in Latino interpretatur caro facta, eo quod ex quatuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit, sicut scriptum est: *Palmi mensus sum calum, & pugno comprehendi terram & formavi hominem ex omni limo terra.*

Vel quidem poterit admonere eundem providentiæ & curæ, quam luteum vas, caducum & fragile suo jure à suo auctore & figulo postulare potest, in quam rem est ille Isai. locus c. 45. atque ea ratione congruentissimus cum nostro instituto, quod de populi ærumnis à Deo non nisi paterna benevolentia immixtis & procuratis, ab homine vero patienter tolerandis totus sit. *Va qui contradicit factori suo.* (dixi non semel illud contradicendi verbum forense, &) ut ita dicam (controvertiarum esse, detestatur itaque homuncionis audaciam & temeritatem adversus suum conditorem) *Testa de Samiis terra*, quamvis enim ex tenuissimo luto summa arte & industria elaboratum sit. luteum tandem vas est. Forte enim ad vasa Samia, quæ aliquando pretiosissima & laudatissima fuerunt, respicit noster Interpres de huiusmodi enim figulino opere scribens Plinius libr. 35. cap. 12. ait: *Inter vasa terrena Samia in esculentis laudari.* hæc ex Creta in Samio Thraciæ insula egregie fabricantur, & propter tenuitatem frangebantur multo quam alia facilius, uti illud indicat Plaut.

Sic tu, ut confringi vas cito Samium solet. Cum quo facere potest lectio Septuag. *Quid melius feci, quam lutum figuli?* Cyril. & Procop. legunt, * *Faciens meliorem, composui lutum.* Sed quoniam in Hebr. tantum est *Testa de testis terra.* profecto videtur Interpres Samium non tam pro pretioso vase, sed pro vilissimo quocumque accepisse, ut Samium appellativum nomen sit, non proprium. Sic enim Nonius Marcellus *Samium* pro testa sumit ex auctoritate Lucil. Satyr. 14.

Philo. de opifi.

Cyprian. de monte Sion. & Sina contra Iud.

Aug. tract. 9. 10. in Ioan.

Isa. 40. 2. secundum LXX.

ut legit Cyprian. Isai. 45.

9. Vasa Samia.

Plin. 35. 12.

Plaut. in Bacchid.

* Al melior dellos lo hize de barro.

Procopius.

Cyrl. Nonius.

Marcel. Lucil.

Satyr. 14.

Et non pauper uti Samio, certoque catino.

Plaut. in Et Plaut.

Stich. Batiolis bibunt, nos nostro Samiolo poterio.

Tamen vivimus.

Ait igitur: *Testa de testis*, aut *Samiis*, nihil peculiariter habens, quam alia testa, addit vero *Isai*. Nunquid dicet lutum figulo suo: *Quid facis?* quasi dicat. Ita ne fictile vas figuli artem vituperet, & figulum accuset, contemnensque dicat: *Qualem mihi formam inducis?* nam rudis & impolita figura satis ostendit me nullius boni artificis, sed inepti cuiuspiam compactum manibus (*Copus tuum absque manibus est*) id est, rude ac impolitum me efficis, ut sine manibus factum videar, vel sine ansis & solito ornatu vasorum, ærumnis videlicet affectus populus divinam providentiam criminabitur (*Va qui dicit patri, Quid generas? & matri, Quid parturis?*) idem videlicet est, esse factorem, aut fictorem & formatorem luti, ac esse parentem. Hæc dicit

Verf. 10. *Dominus sanctus Israel, plastes ejus; Ventura interroga me* (ironicos accipe, vestrum scilicet est, me de meo officio commovere, & quid de meo opere statuendum à me sit interrogare) *super filios meos, & super opus manuum mearum mandate mihi*, quasi dicat satis per se mihi curæ sunt opera manuum mearum.

6. Præterea hoc dum dicit Job, poterit etiam admonere Deum suæ imbecillitatis, quæ tot tamque graves ictus tolerare minime possit, quin penitus conteratur. Lenius igitur atque benignius secum agendum.

Ps. 102. *Quomodo miseretur filiorum, misertus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognovit figmentum nostrum: recordatus est quoniam pulvis sumus*, quasi dicat, dissimulat certe, & connivet Deus ad pleraque peccata propter penitentiam, neque miratur, ut qui noverit fragilem, levem, luteam nostram, immundamque originem, id enim lutam significat quod leve, vile atque immundum est. uti ille dixit:

Plaut. in Neque perjurior, neque peior alter usquam est gentium.

Pænulo. Quam herus meus est, neque tam luteus, neque tam cano collitus.

7. Sed observandum est, cum Deus dicitur Figulus formans è luto hominem, perinde esse, ac si diceretur, Statuarius; nam cum homo dicitur *vas luteum*, non intelligendum esse vas ad aquam vel vinum infundendum, sed esse rem aut artificium luteum (*una pieca de barro*) cujusmodi etiam est statua lutea.

Matth. 27. Quare quod dictum est de agro figuli empto in sepulturam peregrinorum triginta argenteis, quibus Christus Dominus venditus fuerat,

Zach. 11. Zach. capit. 11. Appenderunt mercedem meam

triginta argenteos, & dixit Dominus ad me: Projice illos ad statuarium. qui idem est eo loco, qui figulus, non qui ex æte statuas conflatur, sed qui ex luto, hunc inquam, locum de Deo ipso Hieronymus atque Rupertus interpretantur, id est, Projice argenteos in domo figuli, id est, in templo Dei, qui est figulus & statuarius formans ex luto hominem; ille enim qui te finxit, qui tui amici & corporis dignitatem & pretium probe novit, judicabit indignissimum esse, tam vili te pretio dividendi, eadem etiam translationis ratione hominis membra dicuntur *Figmenta*, ex luto videlicet, ut infra capit. 17. *Membra mea* (Hebræ. *Figmenta mea*) in nihilum redacta sunt. Psalm. 32. *Qui finxit sigillatim corda eorum* & ab operis perfectissimi creatione, aliarum etiam rerum dicitur Deus figulus, aut fictor, aut plastes, ab eadem radice, *Iathsar*. Amos 7. *Fictor locusta*, Psalm. 94. *Siccavit manus ejus formaverunt.* & Psalm. 103. *Dra-*

co iste, quem formasti, & Psalm. 138. *Dies formabuntur.*

Et in pulverem reduces me. Ut iterum demulcere possit suum judicem, revocare videtur in memoriam interminationem illam mortis homini factam, *In pulverem reverteris*, imo cum Job prius scripserit suum librum, quam Moyses quinque lib. Legis illam etiam mortis sententiam Job non sumpsit ex Genesi, potuit autem Moyses in Jobo legisse, erit ergo sententia, Non deprecor mortem, scio enim statutum semel, & irrevocabiliter esse moriturum hominem, sed ne tam cito moriar, illud tandem precor.

In pulverem. Forte alludit ad naturam lutum, quod si humorem habeat, facile compingitur, & subigitur, ut enim Philosophi dicunt, humiditas corpora continuat & unit, siccitas separat, & dissolvit, quare cum consumpto humore exiccatur lutum, abit, & solvitur in pulverem, pulvis enim siccitatis symbolum est; unde ad sterilitatis & siccitatis amplificationem dictum est Deut. cap. 28. *Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem, & de calo descendat super te cinis*, utrumque siccissimum; id est: Non solum non perfundet Deus terram tuam imbre, roreque celesti, verum etiam mirabiliter augebit infitam terræ ariditatem, ita Job inquit, Sapienter & industrie me contemperasti ex terra & aqua, ut compingi & formari possem; nunc autem arce exustus totus atque confectus, & infuso illo nativoque humore penitus destitutus ab eo sane in pulverem, dissolvorque totus. Hic autem pulvis est, *aphar*, levissima supremaque terræ pars, quæ duo indicat, Alterum, vilissimam esse humani corporis

Hieron. Rupert. Membra humani corporis figmenta

Job. 17. 7 Ps. 32. 15

Deus aliarum rerum præter hominem, figulus, 727

Amos 7. 2 Ps. 94. 5

Ps. 103. 27

Ps. 138. 16

8.

Gen. 319

Humi- ditas corpora unit; siccitas dissolvit.

Pulvis symbolū siccitatis.

Deut. 28

24.

727

Hominem esse

pu. verē,

poris

re quid
indiceret,
Ps. I. 4.

poris originem, ex levissimo pulvere, qui omnium pedibus teritur, & frequenti concalcatione atteritur, & attenuatur, *Quem projicit ventus à facie terra*, & ludibrio habet nunc huc, nunc illuc jactatur, omnibus mutationibus expositus, qui levissimo negotio separatur à terra, & dispergitur, non enim intime illum terra continet, sic sane homo non adhæret terræ radicitus, sed sustinetur solum à terra quasi impositionem onus, depositura quidem, & dimissura facile. Alterum, ut tenuitas etiam humani corporis significetur, nam aliarum bestiarum corpora crassiora sunt, & carnes longe duriores & compactiores, ut quæ non de minutissimo & tenuissimo pulvere, sed de crassiori & duriori terræ parte formatæ fuerint.

X. Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut casum coagulasti?

1. An de prima hominis conditione, an vero de naturali propagatione accipi hæc sententia debeat.
2. Diverse interpretandi rationes. Indicatur optima hominis prima creatio similis formationi casei. Formari pro comprimere.
3. Mulgere in Hebræo quid. Quid Fermentata humus, ex qua Adam dicit à Iosepho formatus.
4. Quid coagulare ex sacris, & prophanis. Illustrati Moyses & David.

1. de quantâ
hominis
procrea-
tione ac-
cipi de-
beat ista
sententia
August.
super
Ps. 118.
Act. 17.
29.
Jer. I. 2.
Ps. 138.
15.
Vers. 10.
*Nacien
vultas
manos y
ellas me
pusieron
en la
boca el
pecho de
mi ma-
dre.

Ere interpretes omnes tam Græci quam Latini hanc cum aliis sequentibus sententiis ad naturalem hominis propagatio- nem & generationem interpretantur, quæ etiam Dei opus & beneficium est, sicut pri- ma hominis formatio, & recte, nam ut Au- gust. ait, *Nihil de genitoribus aut de seminibus nascitur, si ea non operetur Deus*. sic ergo naturalis hominis generatio ipsi auctori naturæ tri- buitur in lacris literis, juxta id Act. c. 17. *Dei genus sumus: in ipso enim vivimus, movemur & sumus*. Et Jer. 1. *Priusquam te formarem in ute- ro*. Et Psal. 138. *Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto* Et iterum: *De ventre ma- tris meæ Deus meus es tu*. Et nativitas etiam in- fantis simili ratione eidem tribuitur; * *Tu es qui extraxisti me de ventre, spem meam ab uberibus matris meæ, in te projectus sum ex utero*.

Juxta hunc sensum aliqui nimis emul- gent hæc verba, volunt enim propter deci- sionem seminis paterni ex omnibus corpo- ris partibus dici corpus humanum mulgeri quasi lac, propter constipationem & conge- lationem materiæ, quâ mater subministrat,

dici coagulari, sicut casum; sed certe in hac in- terpretandi ratione non potest teneri unius translationis cursus unus, nam sperma pa- ternum non tam habet similitudinem la- ctis & materiæ condensandæ, quam coagu- li, quod densat sanguinem maternum; quæ- re cum libere permittat Olympiodor. in Ca- tena hanc sententiam accipi vel ob eam corporis humani formationem, quæ in ute- ro fit, & ob spermaticam rationem, vel ob tenuissimam portionem sumptam à terra, quæ quasi coagulo in prima formatione densata & coagmentata fuerit, hanc partem censeo eleganter cum antecedentibus co- hætere & pulchre respondere primæ Adami ex luto formationi, tum ne quid immundi videatur apertis, & sine circumlocutione verbis dici in Scriptura sancta, atque puris- sima, tum quia nihil similius casei formatio- ni & compressioni, quam luti & argillæ subactio, dum statua lutea tractatur mani- bus atque effingitur.

Premittitur enim etiam caseus manu, ex- primitur serum, figuratur, comprimitur, ap- primitur etiam ingenti manu & brachio- rum nisu caseoli. Non aliter *linus* aut *lutum*, ut formati & effingi in statuam possit, expri- mitur, & comprimitur, subigitur manibus. Illa autem prima *lactis coagulatio*, ex qua alii translationem duci volebant, tantum ab- est, ut manuum operam desideret, ut po- tius manibus omnino attingenda non sit. præterea ipsum verbum fingendi & for- mandi luit, significat consequenter arctare, comprimere angustari, quia luti formatio fit compressione quadam, à verbo dicitur Jud. 2. *Vehementer afflicti sunt, arctati*. Et Psalm. 117. *De tribulatione (angustiis & com- pressionem) invocavi Dominum*. Sic ergo præ- clare in hunc sensum conspirant verba mul- gendi & coagulandi nam mulgere, quod in fon- te est, *nathac*, significat stillare, fundere, con- flare, rigare, & in hoc tantum loco reddi- tum est ab Interprete mulgere: quo signifi- care voluit idem, quod emollire, vel fusile, aut fluidum aliquid facere, aut quasi fusile aliquid cōflare, *hazer una sola cosa blanda, cor- riente como de fundicion*. videlicet rem aridam & duram rigando, vel perfundendo, aut alia ratione liquefaciendo emollire.

Quare cum Iosephus primam humani corporis formationem describit, ait factam ex humo fermentata, licet autem apud Latinos *Fermentare terram*, non oporteat ut fiat per- fusione, aut communionem aquæ, sed quacū- que ratione mollior, & velut inflata, & tu- mida reddatur, dicitur fermentata, tamen verbum Græcum, quo utitur Iosephus *Phy- ro*, vel *Phyrao*, proprie significat, terram aque miscere,

Olymp.

Optima
inter
pretatio
& ratio
mulgendi.

Scriptu-
ratum
sanctitas
& mun-
ditas.

Hominis
formatio
similis
casei for-
mationi.

127
Formare
in Hebr.
quid.

Jud. 2. 15
*Vierose
en grâde
aperieto.
Ps. 117
15.

3.
Mulgere
quid in
Hebræo.
כתר

Ioseph. 2.
Ant. 6. 2.

1. Astunica
& Cypri
Cist.

miscere, perfundere, rigare, unde dicitur Phryma massa farinae subacta, & aqua macerata ad panificium, qua etiam voce, atq; Rom. 9. eadem significatione ait Paulus Roman. 9. 31. & 6. Massam figuli, & similiter Rom. 11. & 1. Cor. 16. & 1. rini. 5. & Galat. 5. Exod. 9. 3. & quidem vox Cor. 5. 8. etiam illa Græca conia, idem significat, vide & Gal. 5. licet non solum siccum, & vagum pulverem, aut calcem, antequam extingatur, verum etiam calcem subactam, opus tectorum jam præparatum, & maceratum, idemque est, Chus, qua voce in Gen. utuntur Sept. sententia igitur Job hæc erit; Tu primum madefecisti lutum, macerasti & emollivisti argillam, ex qua me formares. est enim idē Exod. 9. verbum Exod. 9. Nec ultra stillavit pluvia super terram. & 4. Reg. 22. Conflaverunt, (fuderunt) servi tui pecuniam. Non aliter igitur ego formatus sum, quasi ex coagulato lacte molliissimo mollis caseus, vel ut respiciat ad primam illam luti compressionem, quæ manibus fit, cum humor exprimitur, res omnino simillima coagulationi lactis.

4. Nam cum lac primo densatum agitur, tunc bona feri parte expressa ad ulteriorem deinde compressionem, quæ manibus fit, præparatur: igitur mulgeri lac, erit non solum materiam reddidisse mollem, sed etiam expressisse, atque extraxisse copiam superflui humoris, ut ex uberibus mulgendo elicitur.

NEP Verbum autem coagulandi est, Kapha, & hoc tantum loco redditur ab Interprete co-

Exod. 15. agulare, cum tamen ab radice dixerit Exod. 15. Congregata sunt abyssi in medio mari. quasi stupēfactæ conglaciatae sunt, & Sopho. 2. Visitabo super viros defixos (coagulatos, concrecentes, hærentes) in facibus suis; ita enim caseus post compressionem manuum, & acceptam figuram durefcit, concrefcit, atque firmam & constantem formam retinet, quam etiam indurefcendi rem Hispanus verbo coagulandi significare solet, atque etiam unionem & compositionem partium Latini coagulationem appellant. uti Gellius lib. 12. cap. 1. dixit: Vinculum illud, coagulumque animi & corporis. Igitur Job res omnes minutissimas, quæ in hominis formatione inter- venerunt, revocat in memoriam, quo omnem oblivionis suspensionem auferat, eritque multo aptior similitudo cum ejusmodi casei formatione, qui non fit in caleali, sed tantum manibus, cujusmodi illi caseoli fiunt, qui assando sunt.

XI. Pelle & carnibus vestisti me: ossibus & nervis compegisti me.

1. Humani corporis prima formatio minutatim expressa.

2. Partes humani corporis quo discrimine à Deo primum formata, ex D. Alchimo.
3. Miracula attemperata etiam rerum naturis.
4. Quid vestire, quid compingere.

Alii in primo illo sensu, quem supra indicavimus, ajunt sigillatim hic describi embrionis formationem in matris utero. nam paulatim succrescit caro, densatur pel- lis, indurescunt ossa, distinguuntur nervi & arteriæ, atque inter prima seminis officia (ut ait Albertus) est circumducere totam materiam formandi fœtus pelle, & cute ne evaporentur tenuiores spirituosioresque partes.

Sed in altero illo, quem præposuimus, sensu indicatur ita esse peractam humani corporis formationem, ut lutea illa hominis statua non solum haberet externam humani corporis formam atque figuram, sed omnium etiam membrorum internarumque partium distinctionem, concinnitatem, constitutionem, quam postea vivens homo habiturus esset: mollior itaque fuit pars illa luti convertenda in carnem, densior & durior, quæ in ossa terrior, & lævior, quæ in cutem, flexibilior, quæ in nervos, molliissima, quæ in medullas, reliquarum denique partium organizatio in corpore luteo præcessit, ut deinde commodissime ac opportune induceretur in materiam præparatam rationalis anima, quæ verissime esset, Actus corporis physici, organici, potentiam vitam habentis, in quam rem egregie facit, quod à Galeno in descriptione partium corporis humani scriptum est, ubi ex eo commendat artificium naturæ in humano corpore, quod non solum externam sit, ut illud Polycleti opus, sed internum, & in profundo, videlicet non solum expoliens externas partes, sed etiam internas omnes abditissimas corporis & animæ officinas; nam illud tandem ultimum est & maxime internum, quod statuarius facere potest, linguam, non viscera, ut indicatur Baruc. 6. Lingua ipsorum polita à fabro, &c. & deinde vacua omniq; artificio interius destituuntur, & ut eodem loco dicitur; Corda eorum dicuntur elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos. D. Hilar. super id Pl. 118. Manus tue fecerunt me. sic ait: Iam sumitur pulvis, & terrena materies formatur in hominem, vel preparatur, & ex alio in aliud opere ac studio artificis expeditur.

Sed ne rem hanc sine sacro alio auctore dicamus certe eleganter atque diserte rem ipsam cecinit D. Alchymus lib. 1. de primo- rum parentum creatione, ex quo nonnulla de promemur, quæ rem hanc elucidant, atq; confirmant, sic ille inter alia.

1. Fœtus humani formatio.

Albert.

Primi hominis formatio minutatim descripta.

Arist. 8. de Anim. à Galen.

Baruc. 6. 7.

Hilar. in Ps. 118. 75.

2.

Alchy. li. 1. c. 4. 5. 6. de primi- rum parentu creatio.

Tempe- ne.

Temperat humentem conperso pulvere li-
 mum,
 Moliturque novum dives sapientia corpus.
 Non aliter quàm opifex diuturno exercitus
 usu
 Flectere laxatas per cuncta sequacia ceras,
 Et vultus complere rudes, aut corpora gy-
 pso
 Fingere, vel segni spaciem componere mas-
 sa.
 Sic pater omnipotens videtur protinus ar-
 vum
 Tractat, & in lento meditatur viscera ca-
 no.
 Dein arcem capitis sublimi in vertice fi-
 gnat,
 Flexilis arctatur recavo sic lingua palato,
 Exin succiduum porrectio in corpore pectus
 Spargit ramosas post brachia forna pal-
 mas,
 Succedit stomacho melius, qui tegmine
 molli
 Inter utrumque latus format vitalia ven-
 ter,
 Incipit & pastos compagibus addere ner-
 vos
 Spina rigens, crebris inter commercia no-
 dis
 Diffundit duplicem costarum & ordine
 craten.
 Pars interna novos vita formatur ad usus,
 Vivificum primum cordi vitalia tegmen
 Naturale parant, plagam ne sentiat ul-
 lam,
 Massaque congestis pendens absconditur
 exis,
 Adantur & tenui pascendus ab aere pul-
 mo.

Prosequitur deinde omnes internas cor-
 poris partes pari elegantia, & proculdubio
 de prima illa luti formatione, & præpara-
 tione loquitur, antequam homo vivere in-
 ciperet, ut mox confirmabimus versu le-
 quenti.

Itaque antiquum semper fuit auctori
 naturæ, ut rem, quoad fieri possit, accom-
 modare ad ipsam naturam sine miraculo-
 rum multiplicatione, miraculose licet, ef-
 ficiat; propterea enim terra, ex qua forma-
 tus homo est, rubra argilla erat, ut similior
 esset carni & cuti, nec non sanguini, in quo
 statim convertenda esset, unde nomen ha-
 buit *Adami*, ab *Adama*, id est, terra rubra,
 quasi dicas, argillosum, vel, rubrum. rur-
 sum hæc terra appellationem habet à ver-
 bo *Adam*, quod est rubere, aut flavescere,
 quam etymologiam agnoscunt Joseph. l. 1.
 Antiq. c. 2 Hieron. de interpretatione no-

Pined. Tom. 1.

minum Hebræor. Gregor. lib. 13. Moral. Gregor.
 cap. 30.

Quod autem dicit, *Vestisti*, proprie est,
 operuisti, aut circumdediti; namque pelle
 & cute, vestis instar, vestiuntur & proteguntur
 interiora animalis, quæ non videntur.

Compegisti. Septuag. Vatica. Conseruisti.
 Complut. Consaisti. q. d. innexuisti me ner-
 vis, & partes omnes colligasti. proprie ex
 Hebr. protexisti, comminuisti, non solum
 tegumentum externum, sed externa quo-
 que munimenta, quibus totam compagem
 contineres & fulcires, tribuisti; hoc enim
 verbum alibi vertitur ab Interprete. Tegere,
 protegere, abscondere. Quare illud videtur esse
 Psal. 138 Non est occultatum os meum à te, quod
 fecisti in occulto. quasi dicat: Non te latent
 quæ sua natura latentia & occulta sunt, vel,
 tuam providentiam atque sapientiam non
 fugerunt ossa, neque ossium medullæ, quæ
 nullius oculis patent.

XII. Vitam & misericordiam tribui-
 sti mihi, & visitatio tua custo-
 divit spiritum meum.

- 1 Divina providentia in conservando humano
 foetu. Vita pro anima. Explicatus David.
- 2 Tribuere quid in Hebræo. Quomodo primo
 homini communicata vitalis respiratio. Ex-
 plicatus Moyses. Vita cur pluralis nomine
 dicatur in Hebræo.
- 3 Quid misericordia, quid misericordiam fa-
 cere, tribuere, dare.
- 4 Misericordia largior beneficentia.
- 5 Proponitur questio, an Adam corpus prius
 tempore formatum fuerit, quàm anima in-
 fusa.
- 6 Eligitur pars asserens, & varijs testimonijs
 confirmatur.
- 7 Satisfit objectionibus, & explicantur D. Tho-
 mas & Nyssenus.
- 8 Quid visitatio.
- 9 Quid custodire. Deus custos & pastor.

Procedit jam ad beneficium acceptæ vi-
 tæ & animæ. Et quidem, qui de forma-
 tione foetus reliqua interpretantur, hoc
 quoque ad eandem sententiam pertinere
 existimant, ut Polychr. qui illud valde mi-
 rabile censet, quod in tanto humore flui-
 tans non intra uterum infans extinguatur:
 nam videtur profecto foetus in materni u-
 teri angustijs & tenebris, velut in sepulchro
 & mortis tenebris jacere, dicente David,
 dum de sua formatione loquitur: *Substan-
 tia mea in inferioribus* (locis caliginosis, &
 mortuorum station) *terre.*

S s

Sed

3
 Miracula
 responde-
 tia naturæ.
 Etymolo-
 gia nomi-
 nis Adam.

אָדָם
 אָדָם

10f. 1. An-
 tiq. c. 2.
 Hieron.

4
 Vestire.
 LXX.
 Vatica.
 Complut.
 Quid com-
 pingere.

Ps 138. 13

1
 Quid cus-
 todire.
 Deus cu-
 ros & pa-
 stor.
 Polychr.

Ps 138. 13

Vita pro
anima.

Sed nihilominus leviter procedit nunc quoque illa nostra expositio de vivificatione illius luteæ statuae. Quare vitam sumere videtur metonymicos pro anima, cuius illa est effectus, sicut è contra non raro anima accipitur pro vita, causa videlicet pro effectu.

2
Tribuere
quid in
Hebræo.

Quod autem ait, Tribuisti, in Hebr. proprie est, Fecisti & continuaisti vitam & misericordiam mecum, ab illo superiori verbo faciendi ornatè & compositè. nam anima aut forma, est materiæ ornatus, species & decor, Sept. *Vitam & misericordiam disposuisti apud me.* quasi, debito loco & ordine mihi vitam contulisti, affinibus cum illo Genes.

LXX.

Gen. 2. 7.

Formavit Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ, q. d. non solum animam rationalem creavit, sed etiam spiravit in nares, ejus spiraculum, aut halitum vitæ, illa enim fuit aptissima & naturalis dispositio, ut cum nares sint instrumentum vivendi, id est, respirandi, primum illud signum infundendæ animæ, & vivificandi hominem daretur insufflando in illius nares spiritum respirationis; quare juxta Hebr. Aquila & Symmachus dixerunt: *In nasum ejus.* quare vita pluraliter in Hebræo dicitur, quasi secundum formam dualem, quod duobus nasi foraminibus, quorum utroque recipitur anima, respondere debeat; quamvis alii nihil peculiare illa forma plurali, quam vita indicari existiment, illa ergo fuit apta dispositio, & subtilis artificiosaque vivificatio.

Cur in Hebræo, Vita, nomen sit plurale.

3

D. Thom.
Misericordia
quid,
Job: 31, 18
Cajetan.
Misericordiam
tribuere, aut
facere
quid.

Et misericordiam. D. Thom. sic intelligit: Virtutum quædam seminaria mihi tribuisti; & præsertim misericordiam, quam sibi innatam ipse Job fatetur c. 31. *Ab infantia crevit mecum miseria: & de utero egressa est mecum.* cui posset favere proprietatis exemplaris: *Misericordiam fecisti mecum.* Cajetan, autem intelligit liberum arbitrium: alii alias animæ sensitivæ potentias & facultates. Sed quidem misericordiam homini tribui à Deo, est sane misericorditer, benigne, benevole cum illo agere, summa cura atque providentia illi consulere; est enim illa quæ tribuitur homini Dei largientis & beneficientis

Mic. 7. 20

Ier. 16. 13

LXX.

Ier. 42. 12

misericordia, quod alia ratione dicitur facere misericordiam cum aliquo, aut mittere misericordiam ad aliquem. sed eleganter etiam dixit Interpres, *Misericordiam tribuere*, vel dare, ex Scripturæ consuetudine: Mich. 7. *Dabit veritatem Jacob, misericordiam Abraham.* Job 16. *Non dabunt vobis requiem.* Septuag. ex Hebr. *Non dabunt vobis misericordiam, & c. 42. Dabo vobis misericordias, & miserebor vestri. & habitare faciam vos in terra vestra.* è contra vero dicitur auferre misericordiam ab aliquo.

Pf. 88. 34

Pf. 88. Hanc autem Dei misericordiam Chrysost. Olymp. Polychr. considerant in custodiendo infante incluso intra angustias alvi maternæ, quod videtur etiā observasse David, cum dixit: *Suscepisti me (liberasti quasi ex ingenti discrimine, & vitæ periculo) de utero matris meæ,* de quo paulò ante diximus.

Sed certe hic, sicut & aliàs sæpe, misericordia est beneficentia uberior, & benivolentior beneficiorum collatio, ut Gen. 21. *Iuxta misericordiam, quam feci tibi, facies mihi.* Exod. 15. *Dux fuisti in misericordia populo, quem redemisti.* summa adversus eum indulgentia usus fuisti, cum illum duceres. est igitur hæc Jobi sententia: Non solum homini vitam dedisti, sed ingentibus beneficiis locupletasti, cumulasti bonis omnibus, quæ ad vitam, honorem, & rem vitæ necessariam pertinebant. Postquam enim creavit Deus hominem extra paradysum, tulit eum, & posuit in paradiso, & adduxit ad eum cetera animalia, dedit adiutorium simile sibi, regem & principem universis aliis creaturis præposuit, fructuum dulcissimorum atque uberrimorum copiam ingentem concessit illi in cibum, una tantum excepta arbore, denique Misericordiam illi tribuit.

Sed his quæ diximus, unum objicis, videri nos asseruisse corpus primi hominis prius fuisse ex luto formatum & præparatum, quam in illud anima rationalis à Deo creata induceretur. quod sicut cum nostra hujus loci interpretatione mirifice congruit, ita repugnare videtur gravissimorum Theologorum sententiæ, asserentium non prius corpus formatum fuisse, quam animam creatam atque infusam corpori. sic docet D. Th. 1. p. q. 9. a. 4. Nyssenus de hominis opificio, c. 29. dilerte scribit, neque animum ante corpus, neque corpus ante animum conditum, ne secum ipse dissidere videatur homo, tanquam in diversas partes, ob temporis in harum ortu discrimen, divisus. Tum etiam, ne conditoris potestas non omnino videatur perfecta, propterea quod operi universo simul absolvendo non suffecerit, ideoque operas quasi interruperit, idem tenent Carthus. Gen. 2. Duran. 2. d. 12. q. 2.

Verum non quidem omnino necessarium est ab hac sententia discedere, ut nostram tueamur, possumus enim cum Scriptura loqui humano modo & ordine, quem vocant, non temporis, sed naturæ; quæ enim corporis sunt atque materiæ, præparationem quandam, præviāque dispositionem ex propria ratione asserre videntur, quamvis re ipsa eodem temporis momento cum anima existendi principium haberent, & ita præcessisse significantur.

Sed

Chrysost.
Olymp.
Polychr.
Divina
providen-
tia in cu-
stodiendo
humano
foetu.

Pf. 38. 18.

4

Misericordia u-

berior be-

neficentia,

Gen. 21.

23.

Exo. 15. 13

Gen. 2. 15.

Vers. 19.

Vers. 18.

Vers. 17.

5

An corpus

primi ho-

minis prius

fuerit à

Deo for-

matum,

quàm ani-

ma infusa,

D. Thom.

Gregor.

Nyssen.

Duran.

Carthus.

Prima re-

spondendi

ratio.

6
Corpus
Adā prius
fuisse for-
matum,
quā
creatam
animam
quomodo
intelli-
gendum.
August.
Chrysost.
Cyrill.
Hilar.
Cyprian.
Diod.
Lipom.
D. Bonav.
Hugo.
Prosop.
D. Alch.

Sed ne in angustias ullas comprimamur, non solum non respuo, sed lubens etiam admitto atque amplector, quod in objectione proponitur, prius videlicet tempore formatum fuisse à Deo luteum Adā corpus, quā creatam aut infusam animam, in quā sententiam concors fere est sanctorum Patrum chorus. sic docet Augustinus 1. Retract. cap. 19. Chrysostomus 2. & 12. in Gen. Cyrillus lib. 1. in Gen. cum ait: *Finxit statuam de limo, & subinde rationale animal illud fecit.* Hilarius Psal. 118. quem superius adduximus. clarissime Cyprianus epist. 64. parum post medium: *Anrè (inquit) eam plasmavit, & cum insufflavit spiritum vitæ, sicut precedit baptisma ante manuum impositionem.* Diod. quem affert, atque sequitur Lipom. in Catena, Bonaventura 2. d. 17. q. 3. hanc partem censet securiorem & Scripturæ conformiorem, idem profecto sentiunt Hugo de S. Victore, dum ait, corpori præparato Deum infudisse animam, & Prosper par. 1. de prædict. c. 1. quod formato de terra homine Deus inspiravit, &c. eleganter D. Alch. Avitus cap. 6.

*Postquam perfecta jacuit novitatis imago,
Formatumque luteum speciem pervenit in o-
mnem,*

*Veritur in carnem limus, duratque mollis,
Inseritur venis sanguis, vividoque calore
Inficit ora rubor, toto tum corpore pallor
Pellitur, & niveos depingit purpura vultus.*

Gennad.
Abul.
Ferus.
Cathar.
Honcal.
Cast.
Greg. de
Valent.

Eidem sententiæ subscribunt Gennad. Abul. Ferus, Cathar. & Honcala Cent. 2. Alphonsus de Castro lib. 2. contra Heres. verbo *Anima.* de Hæresi 3. neque longe abest noster Greg. de Valent. 1. p. disp. 7. qu. 1. dum existimat minime esse illorum cogitationem absurdam, qui putant fieri potuisse, ut ex limo fieret hominis effigies in modum statuz, ex qua Deus verum corpus humanum formaret, illam videlicet in hominem transformando, atque si quid facere potest (potest autem non parum) illa statuz locurio certe frequentissima est inter Patres, Cyril, Hil. Nyss. Philo quoque sic appellat lib. de Opificio: *Deus humana specie statuam formare voluit.* Cum hoc quoque facere potest, non omnino spernendum testimonium ex lib. 4. Esdr. c. 3. *Dedisti Adam corpus mortuum, & ipsum figuratum opus manuum tuarum erat, & insufflasti in eum, &c.* accedit illud Sybillinum oraculum, cum pater ad filium sic loquitur:

*Nunc ego curabo manibus, tu denique nostram
Effigiem verba, ut opus commune statuamus.*

Et quidem cum rem hanc indicent ipsa verba Genesis, neque ulla sit in sensu absurditas, accipi oportet ut sonant,

Pined. Tom. 1.

Sed obstat (inquit) quod dicitur: *Formavit Deus hominem de terra*, atqui homo non est sine vero & vivente corpore, neque vivens corpus sine anima, non prius igitur formatum corpus, quā homo viveret, & quā crearetur anima. Recte, sic homo non posset appellari ampla quadam dicendi ratione, illa ipsa lutea statua transformanda postea in verum & viventem hominem, sic explicat Augustinus l. 5. de Civit. c. 23. exemplumque simillimum affert ex corpore mortuo, quod homo dici solet.

At saltem D. Tho. & Gregor. Nyssenus (quorum utriusque nemo sapientiæ studio-
lus debet esse non studiosissimus) iuxta sententiæ commodam explicationem postulant sane, atque illa in promptu est: disputant enim proculdubio adversus eos, qui vel animam ante corpus, vel corpus carneū & humanum ante animam præcessisse affirmabant; quorum utrumque per absurdum est: nam hæ partes invicem sibi respondent, neque altera prius est, quā altera conjuncta sit: at non ipsum perfectum & absolutum hominis corpus, sed informem & rudem fœtum ante animam existere verissimum est, nedum non absurdum, non aliter igitur nihil habuit incommodi, quā lutea statua ante corporis ipsius humani ex vera carne veroque sanguine constitutionem præcederet. Veram autem, & non gratis excogitatam illorum Patrum sententiæ expositionem hanc esse constare poterit ex Damasc. lib. 1. de fide cap. 2. Neque vero

Est visitatio sua. Proprie præsentia tua, assistentia, cura, providentia. Philip. ait antiquos translatore vertisse, *inspectio*: alii auxilium, favor; eodem pertinent omnia. Nescio autem quare Hebræus apud Cajetanum legerit, *Ordinatio tua*, referens hoc ad ordinationem divinæ prædestinationis, quæ servat hominem ab extremo damnationis malo. Et cum frequenter *visitatio* in malum sit, hoc loco in bonum est, de quo quoque diximus aliquando.

Custodivit. Summa solertia atque diligentia prospexit, cavit, observavit, ut solent custodiæ & excubiæ nocturnæ; tum etiam conservavit & procuravit vitam, incolumitatem, ut solent gregum custodes, ne quid pereat, aut male perdat, vel amittatur. Ut Genes. 2. *Posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum.* Et Jere. 31. de

7
Obiectio.
Gen. 1. 7.

Augustinus

Explican-
tur Greg.
Nyssen. &
D. Tho.

Damas.
l. 1. de fide
c. 2.

8
פְּרִיטָה
Philip.
Visitatio
quid proprie.
Heb. apud
Cajet.

9
Custodire
quid proprie.

Gen. 2. 15
Que no

Io perdi-
esse, ni se-
loquita-
sten por-
mal guar-
dado.

Ier. 31. 10

Luc. 11. 28

Luc. 8. 12

Luc. 2. 19

pastoritia cura & vigilantia adversus insi-
dias luporum. Custodiet eum sicut pastor gre-
gem suum. & simile est Luc. 11. Custodite ver-
bum Dei; videlicet ne effluat, aut pereat ob-
livione, aut veniat diabolus, & tollat verbum de
corde, cui respondet illud: Maria conservabat
omnia verba conferens in corde suo, videlicet
tractans & versans corde & animo, ne per
oblivionem & incuriam effluerent. Ergo,
inquit Job, tua misericordia & vigilantis-
sima custodia nunquam me deseruit, custo-
divit diligentissime, nunquam a me oculos
avertisti, in te mearum rerum rationem re-
cipiens: hoc muneris nequaquam sibi de-
mandari cupiebat Cain Genes. 4. Nunquid
custos fratris mei sum ego? & similiter 1. Reg.
28. dixit Achis ad David: Custodiam caput
mei ponam te cunctis diebus, regis videlicet
custodiae praefectum (Capitan de la guardia)
Propterea de suo custodiendi munere ovem
errantem quaerit Deus, perditamque post-
quam invenit, humeris impositam reducit ad
caulas; quare suo ille jure postulabat: Erra-
vi sicut ovem qua periit, quare servum tuum, me-
que custodi.

Gen. 4. 9.

1. Reg. 28

2.

Deus pa-

stor & gre-

gis cultos.

Luc. 15. 5.

Pf. 118.

176.

XIII. Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris.

1. Frequens Latinorum expositio. Quomodo
Deus dissimulare videatur paternam in-
dulgentiam in hominis supplicio. Exempla
& figura ejus rei.
2. Peculiares aliorum lectiones, & expositio-
nes.
3. Commodissima interpretatio. Celare ad ini-
micitias dissimulatas referri.

Latinorum
expositio.

Gregor.

Job in me-
dis suppli-
ciis sentit
de Deo in
bonitate
Dei, cum
se simulat
iratum.
charitatis
figura.

UNiverfi Latini facile sententiam hanc
interpretantur: Videris certe benevo-
lentiam hanc benignissimi animi, qua me
prosequeris, nunc longe dissimilibus er-
ga me operibus, severitate videlicet & sup-
plicii gravitate dissimulare voluisse, non e-
nim crediderim charitatem illam erga me
pristinam extinctam esse. aut verò aliqua
oblivione obrutam. Gregor. *universa*, non
refert ad ea, quæ Job commemoraverat,
sed ad cunctos homines. Hæc cum ita sint,
non potes non mei recordari, in quo cre-
ando, ornando, locupletando quondam
tantum solertii & studii adhibueris. Vides
Jobii eximiam pietatem, qui non potest in
suum animum inducere, ab alienarum e fle-
à se Deum, sed dissimulanter tantum hæc ab
illo fieri, quibus ipse tam graviter afficitur.
Qua ratione se quondam erga fratres gessit
Joseph, qui cum esset fratrum amantissi-

mus, & agnovisset eos; tamen quasi ad alienos
durius loquebatur, qui quod etiā finxit se ad-
versus Benjamin, quem unice diligebat,
valde iratum? atque illo amoris stratage-
mate capere & detinere conatus est pue-
rum, cujus ipse plusquam fraterna charitate
captus erat. Videre etiam licet representa-
ta paternæ & indulgentissimæ Dei viscera,
suppressa tamen, & quasi dissimulata in A-
brahama stringente vibranteque gladium,
filii sui sibi unice chari jugulo imminen-
tem.

Gen 22.
10.

Sic ab illo verbo *Celandi*, justus dicitur
celatus, vel absconditus, aut arcanus; quod
celet Deus interim, dum hic vivitur, quan-
ti illum faciat & amet. Psal. 82. Et cogitave-
runt adversus sanctos tuos, Hieronymus ex
Hebr. *Interunt consilium adversus arcanum
tuum*, hinc dicitur gloria justorum abscondi-
ta cum Christo in Deo; Nondum enim apparuit
quod erimus. Celat enim Deus, & dissimulat
tantisper.

Pf. 82. 4.

Coloss. 3. 3
1. Jo. 3. 2

Qui ab ista frequentissima Latinorum
interpretatione discedunt, inter se non
contentiunt. Nam Cajetanus ad arcana su-
blimiaque Dei mysteria pertinere putat,
quæ Jobus hæcenus commemoravit, quæ
quamvis apud Deum celata & recondita
fuerint, tamen Job dicat sibi jam esse per-
specta. Nam ex Hebræo proprie legitur:
Novi, quod hoc tecum. Tygur. de providentia
interpretatur, *Nec me fallis quod hæc tuo nutu
gerantur*. Isidor. Clar. de arcanis judiciis: *Isid. Clar.*
Hæc sunt (inquit) arcana tua judicia alii judi-
cia illa intelligunt, cum Deus vult innocen-
tem affligi.

Cajetan.

Tygur

Isid. Clar.

Sed illud multò congruentius contex-
tui totius hujus orationis, quod Eugub. ex
Hebræis profert, ut agat de **celatu*, & in cor-
de conceptis, dissimulatisq; inimicitias cum
Jobo, & nunc jam tam acerbis suppliciis
manifestatis & proditis. Vel: Si quid unquā
admissi, quo tuæ majestatis oculos offende-
rim, illius profecto te valde memorem ex-
hibes; nam vel multo elapso tempore de
pristino quocumque errato poenas repetis
gravissimas. Celas interim patienter suppri-
misque conceptam adversus hominem vin-
dictæ cupiditatem. Et certe verbum origi-
nale *celandi* huic præsertim interpretationi
favet; nunquam enim ad illam benevolen-
tiæ aut amoris dissimulationem accommo-
datur; non raro vero ad amicitias & insidias
occultas refertur, ut Prov. 1. *Abscondimus
tendiculas*. & ibidem, *Moliuntur fraudes*. Cum
hoc igitur recte cohæret quod sequitur: *Si
peccavi, & ad horam pepercisti mihi*, &c. Sicut
& cum præcedentibus facile necitur lectio
Septuaginta, quæ non parum ab Originali
discre-

Interpre-
tatio com-
modissima
Eugubin.
*Antes
muchos
regalos, y
me tenia-
des guar-
dado esto.
Celare
quid pro-
prie.

Prov. 15.

LXX.

discrepat, Hoc cum habeas in teipso, scio quia omnia potes, & nihil tibi evadit impossibile. q.d. Scio te creatorem esse, ut qui omnipotens sis; & scio te vitæ auctorem atque opificem, conservatorem & salvatorem, si velis.

XIV. Si peccavi, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?

- 1 Græci & Hebræi dissensio à Latino.
- 2 Aliorum Hebraizantium varia lectio & interpretatio. Severitas divinæ observationis. Custodire quid. Unde inveterata odia Idumæorum adversus Israelitas. Illustratus Amos.
- 3 Vulgati defensio, cum Deus condonat peccatum, nos ab illo defendit tanquam ab hoste savissimo.
- 4 Iniquitas pro pœna. Est etiam velut mensura supplicio implenda. Illustratus Nahum.
- 5 Ambic de scrupulis loquatur Iob.

1
Hebrai-
zantes.
Vatabl.
Pagnin.
Cajet.

Dissentire videtur Latinus Interpres ab Hebræis & Græcis propter partem illam, *Parcendi*, quæ in Hebræo est: *Custodies me*. Hebræi enim, quos citat Vatablus, & exprimit Pagninus, legunt: *Si peccavi, in custodiam ponas me, & ab iniquitate mea non mundes me*. Hebræus apud Cajet, *Custodies me*, quasi dicat: Valde durum, nimiumque severum videtur, ut si quid peccaverim, perpetuò me affligas, & carcere custodiasque arctissima detineas, neque unquam peccati pœnas remittere velis. Posset etiam illa Hebraizantium lectio quasi jurantis & contestantis suam innocentiam, sententiam habere: Si peccavi, imprecor mihi durissimam custodiam, & nunquam remissam iri offensam.

Aliorum
varia le-
ctio & ex-
plicatio.

2 At R. Abrah. quem sequuntur Tygurin. Regia & Eugub. nec non Septuag. & Græci, referunt ad exquisitam Dei observationem, & explorationem universalium humanæ vitæ actionum, legunt enim: *Observabis me*. Tygur. *Annotavisti mihi*, quasi dicat: Næ hoc durum & asperum est, haud latum unguem à recto bonoque discedendum, vel per oblivionem humanam, cum jam in tabulas refert; ad calculos severissime revocaturus. subest enim hoc loco idē custodiendi verbum, quod supra, cum dixit: *Custodivit spiritum meum*, quod significare etiam solet observare, cavere, servare in posterum conceptam iram. Unde Amos 1. contra Edom dicitur: *Non convertam a me eo, quod persequutus sis in gladio fratrem suum, & tenuis ultra furorem suum, & indignationem suam*

Pined. Tom. I.

servaverit usque ad finem. ad quam servatam acceptæ injuriæ memoriam videtur alludere Ps. 17. 6. *Memor esto Domine filiorum Edom*, ut scilicet parem injuriarum memoriam pari rependeret Deus, imò multo acerbior. Nam Edom peccaverat contra Jacob & Israelitas multo gravius, cum tamen Jacob divinæ ordinationi servierit subripiens benedictionem fratri Esau, neque vero unquam oblitus est Esau, ut futurum putaverat Rebecca Gen. 27. sed semper oderat, quare immortales fuerunt Idumæorum cum Israelitis inimicitia.

Ps. 17. 6. 7
Unde Idumæorum cum Israelitis inimicitia.

Gen. 2
41.

Sed certe Vulgatus illud *custodiendi* verbum retulit ad protectionem, qua Deus hominem prosequitur, dum illi peccatum remittit. Sicut enim superiori loco in bonum accepit, cum dixit: *Visitatio tua custodivit spiritum meum*. ita & hoc loco accipiendum censuit, quasi Deus remittens offensam custodiat hominem, defendatque à peccato, hoste videlicet savissimo; sic enim ab eadem radice dicitur Deut. 4. *Custodite meripsum*. Et 2. Reg. 22. † *Custodivi me ab impietate mea*, id est, vitam meam servavi atque defendi ab iniquitate mortifera. cum igitur homo in peccato est, morti, discriminibus omnibus, feris immanissimisque hostibus expositus est; cum vero condonat illi Deus offensam, protegitur defenditurque adversum mortem, hostes, discrimina: ergo idem est dicere, *custodis me*, vel, *parcis mihi*. his autem verbis præsentis temporis aliquando utitur Scriptura pro præterito, quare recte Interpres dixit: *Pepercisti*, commode etiam explicationis gratia addidit, *ad horam*, id est, ad tempus, exactæ videlicet vitæ, non fuit condonatio delicti, nisi temporaria.

3
Vulgatus defensio, & illustratus. Custodire ad divinam protectionem pertinere. Peccatum hostis invenit, à quo cum remittitur, nos custodit Deus. 2. Reg. 22. 24.
* Gualde me de peccato como de un mortal enemigo.

Cur ab iniquitate mea, id est, cur non mecum agis tanquam cum innocente à peccato immunem, pœnaque liberum cur non declaras? hæc enim locutio ad supplicium & pœnam sæpe refertur, ut Nahum 1. *Domini habens furorem, & irascens inimicis suis*, (id est, conceptam semel indignationem retinens) *patiens, & magnus fortitudine* (videlicet, quamvis premat iram corde, & patienter interim expectet) *& mundans non facit innocentem* (illud *mundare* explicant per *evacuare*. Evacuans non facit innocentem, id est, implebit pœna & supplicio, non evacuabit debita commeritaque vindicta, est enim peccatum, quasi mensura pœnarum, sicut scriptum est: *Pro mensura peccati erit plagarum modus*. Et: *Quantum glorificavit se, & in deliciis suis, date illi tormentum*, sicut e contra virtutis & pietatis opus est mensura cumulanda præmio) *nullumque innoxium derelinquens,*

4
Iniquitas pro pœna.

Nahū 1. 29
Vers. 3.

Peccatum mensura implenda supplicio.

De ut. 25. *linquens*, id est, nemini peccatori omnino
 2. pœnam condonat. alii explicant: Quam-
 Apoc. 18, 7 vis illi amicissimus & conjunctissimus, ne-
 Nu. 14. mo est, qui alicujus pœnæ particeps non sit.
 18. vide etiam Exod. 34. Est autem Jobi que-
 Exo. 34, 7 rimonia ejusmodi, quæ ab homine tantum
 justo usurpari commode possit, & minime
 ab impio, quamvis tarde ad illius suppli-
 cium divina procedat ira. nam verbum *para-*
cendi amplius aliquid afferre videtur, quàm
 pœnæ dilationem; illud enim videtur di-
 cere Job: Si quid forte in adolescentia ab-
 erravi, sed tamen illud, quidquid fuerit,
 condonatum est jam atque obliteratum,
 multis à te mihi amicitiae & benevolentiae
 signis exhibitis, sacrificiis oblati, frequen-
 ti veniæ & indulgentiæ deprecatione, mul-
 tis ultro citroque grati animi muneribus
 impensis; cur igitur nunc culpæ memo-
 riam, pœnasque repetas?

5
 An hoc
 ferri possit
 ad scrupu-
 lorum æ-
 gritudinē.

Gregor.

Job. 3.

Alii conantur rem hanc totam ad illos
 scrupulorum stimulos, de quibus supra egi-
 mus, revocare, q. d. Si peccavi, & peccati
 jam videor veniam, & animi tranquillita-
 tem obtinuisse, cur nunc velis me iterum
 peccati conscientia & memoria repetita
 quasi acutissimis aculeis pungere atque ex-
 agitare, & quasi minime condonati peccati
 reum peragere? sensum hunc indicavit
 Gregorius, qui ita explicat: *Si culpam ventis*
abstulit, cur sane & à memoria non deterfit?
 Sed hic sensus neq; ab hoc loco postulatus
 est, neque omnino cohærens. vide quæ di-
 ximus capite tertio, ubi de Jobi scrupulis
 quæstionem instituimus.

XV. Et si impius fuero, vix mihi est:
 & si justus, non levabo caput,
 saturatus afflictione
 & miseria.

- 1 Dimissio capitis habitus pœnitentiam agen-
 tis. Illustrati Samuel & Isaias.
- 2 Capitis elatio, ad superbiam.
- 3 Aliquando etiam ad victoriam. Explicatus
 David.
- 4 Capitis demissio ad erubescendum.
- 5 Capitis demissio ad gravitatem calamitatis
 refertur. Illustratus David & Salomon.
- 6 Particula *Va*, quid significet in sacro ser-
 mone.
- 7 Saturitas ad animæ vetriculum refertur.
- 8 Quid afflictio? ignis, aut exustio, ad gravi-
 simum quemcunque cruciatum pertinent,
 & quare. Explicatus Iosue & Moyses.
- 9 Quid miseria.

Videtur suam innocentiam tueri, con-
 firmando illam suam propositam sen-
 tentiam: *Et innocentem & impium consumit.* Job. 9, 22.
 Utcunque (inquit) egero, etiamsi me piissi-
 mis operibus exerceam, mala & ærumnas
 sustinere compellar. Sed non omnino pa-
 tet, undenam illa *levandi capitis* translatio
 sumpta sit, aut quid proprie significet,
 quamvis in bonum debere accipi dubium
 non sit, est enim ex opposito depressio aut
 demissio capitis symbolum hominis ingen-
 tem calamitatem sustinentis. Et primo
 quidem, habitus esse videtur hominis pœ-
 nitentiam agentis: cum enim demisso ca-
 pite incederet Achab, dixit Dominus ad
 Eliam: *Nonne vides Achab humiliatum?* pro eo
 autem, quod habemus, *Ambulavit demisso ca-*
pite, Septuaginta habent, *Et ivit.* alii ex He-
 bræo, *Incessit*, aut *ambulavit sensim*, aut pe-
 derentem, instar lugentium & mœrentium.
 Chaldaus, *Incessit nudis pedibus*, qui omnes
 habitus sunt pœnitentium; sed Latinius In-
 terpres illum potissimum elegit, qui in capi-
 tis demissione consistit, in quo etiam alios
 contineri, aut intelligi significaret. Vide et-
 iam Isa. 58. *Nunquid tale est jejunium, quod ele-*
gi, &c. Contorquere quasi circulum caput suum,
& saccum & cinerem sternere? id est, depri-
 mere & incurvare caput, & incurvare cer-
 vicem instar hami recurvi. Sia enim in ori-
 ginali legitur.

Levandi
 capitis
 translatio
 unde.

Demissio
 capitis ad
 pœnitentiam
 agentem
 agendam
 pertinet.

1. Reg. 21

17. & 29

1XX.

Pagnin.

Regia.

Chald.

Isa. 58. 5.

Et refertur etiam ad animi ægritudinem
 atque mœrorem, qui cum facti pœniten-
 tia conjunctus est, ut Gen. 4. *Cur concides*
facies tua? poterit igitur dicere Job: Quam-
 vis nihil mihi conscius sum, ac necesse est
 pœnitentiam agere vel ignorati alicujus
 delicti, vel saltem humanam imbecillita-
 tem peccatis obnoxiam profitendo. Sic et-
 iam Job de se dixit: *Idcirco ago pœnitentiam*
in favilla & cinere. Nihil nocebit pœniten-
 tiam egisse, si peccaverim, sive innocen-
 ter vixerim.

Quid con-
 torquere
 caput,
 Circulus
 pro hamo.
 Gen. 46.
 Job. 52, 6.

Secundo, capitis elatio ad superbiam &
 animi arrogantiam pertinet. Psalm. 28. *Qui*
oderunt te, exiulerunt caput. Sic Job significa-
 bit, nunquam superbiendum homini esse;
 nam sive justum, sive impium humiliato
 vult Deus & demisso capite, neutra igitur
 ratione * *levabo caput.*

2
 Ps. 28. 2.
 Capitis
 elatio ad
 superbiam.
 * Si malo,
 non me yre
 alabando,
 y si bueno
 Dios me
 hare, que
 no lavante
 cabeza.

Tertio, capitis extollentia vincentis est,
 audacterve & confidenter loquentis, aut
 obtinentis in sua causa. Psal. 26. *Nunc exal-*
tabo caput meum super caput meum. Et Psalm.
 109. *De torrente in via bibet, propterea exalta-*
bit caput. id est, quamvis vulneratus & san-
 guine fluens discedet è prælio; sed evadet
 tamen victor atque triumphans; igitur hæc
 erit Jobi sententia: Si impius sim, certo sup-
 pli-

3
 Attollere
 caput vin-
 centis.
 Ps. 26. 5.
 Ps. 109. 7

Ps. 1. 5.

plicio damnabor, si autem justus, non poterò plane coram severissimo iudice *in iudicio consurgere*, neque levare, eadem profecto causa, cum innocentiam meam tueri voluero.

4
Demissio
capitis, e-
rubescen-
tis.

Luc. 18. 13.

Eccl. 11. 1.

Job. 11. 15.

Quarto, Demissio capitis ad erubescen-
tiam pudibundi ac mœrentis hominis per-
tinet; sic enim ille alius *neque audebat oculos
ad cœlum levare*. & è contrario *elevatio capi-
tis*, ad honorem pertinet, Eccles. 11. *Sapien-
tia humiliati exaltabit caput illius, & in medio
magnatorum consedere illum faciet*. Sic etiam
infra cap. 11. *Tunc levare poteris faciem*, hoc
quoque dicere potuit Job: Etiam si justus
sim, non ideo plus dignitatis & honoris ha-
bebo apud homines, neque minus inju-
riis & ignominia obnoxius ero: cum me
ad eam vitæ conditionem deductum vi-
deam, ut vix audeam oculos aut caput at-
tollere.

3
Capitis
demissio
ad gravi-
tatem æ-
rumnarum
refertur.

Ps. 104.

18.

August.

Ps. 3. 4.

Luc. 21.

28.

Cant. 2. 6

Eccl. 8. 3.

Gen. 4. 7.

Ps. 37. 7.

6

Gregor.

Particula

Vz quid

importet.

Cajetan.

Vz, an ad

extremam

damnatio-

nem refe-

ratur.

Sed quinto tandem, & forte magis com-
mode in rem præsentem, hæc *capitis demis-
sio* referri potest ad ærumnarum pondus,
quæ caput atque cervices miserrimi homi-
nis opprimunt atque deprimunt, cujus-
modi Joseph era, dum in carcere vinculo-
rum & ferri pondus gravissimum pertransi-
ret *animam ejus*, id est, tam gravi pondere
pressus respirare non posset. similiter hoc
loco legit Augustinus: *Si justus fuero, non
possum respirare*. ideoque gravissimis æru-
mnis affectus David dicebat Plal. 3. *Susce-
ptor meus es tu, exaltans caput meum*, quasi
erigens & sustentans caput, ne gravissimæ
calamitati succumbam. quare suos erige-
re Christus Dominus volens in extremis
illis novissimorum temporis difficultati-
bus, ait: *Levate capita vestra*. & dum urgeba-
tur laboribus sponsa, caput habebat sponsi
lava sustentatum. *Lava* (inquit) *ejus sub ca-
pite meo*, ne concidam, sed erectos semper
ad sidera tollam vultus. Ergo inquit Job:
Etiam si justus sim, incredibilis tamen meo
capiti incumbit acerbitatum moles; erigere
caput non possum, *concidit mea facies*, in-
curvatus & contristatus ingredior, & recte
sensus hic congruit cum eo quod sequitur:
Saturatus afflictione.

Elegans sane est hoc loco Gregorii ob-
servatio: *Impius* (inquit) *va habet, justus mise-
riam, quia æterna damnatio reprobis sequitur*.
Hinc Cajetan docet illam interjectio-
nem sonare in Scriptura malum æternæ da-
mnationis. Sed certe id tantum ex consue-
tudine sacri sermonis colligitur pertinere
ad poenas gravissimas & ingentia mala, ne-
que quidem voci Latine *vz*, semper re-
spondet eidem in Hebræo particula; nam
aliquando est quasi dolentis, aut certe abo-

minantis vel admirantis rem supra quam
credi potest, detestabilem, ut Isa. 1, *Va genti* Isa. 14.
peccatrici, id est: O mirabilem gentis pec-
catricis pervicaciam & impudentiam; sed
hoc tamen loco particula (*Alalai*) dolen-
tis & ululantis esse videtur. unde videtur
sumpta illa Hispanorum interjectio (*ay*) à
radice *Alal*, quæ significat ejulare, vel la-
mentari, aut ululari, quare ejusmodi cla-
dem aut imminuentem, aut aliquando futu-
ram significat, quæ ingentis doloris atque
lamentationum acerbissimarum materia
futura sit, & cujus timore percelli pungi-
que impius (nisi sensus expers sit) deberet,
atque ita lamentari, quasi de se actum jam
esset, non aliter atque Philisthæi 1. Reg. 4.
post lætissimam victoriam inclamarunt ge-
mentes: *Va nobis, quis nos salvabit*, &c. actum
de nobis est, est interitus certissimus, adju-
tor nullus.

Saturatus. Saturitas hæc respicit animæ
ventriculum, id est, appetentiam, aut appe-
titum, qui magnam ærumnarum & acer-
bitatum copiam vix potest concoquere,
nauseat igitur, & appetit evomere,
atque se ærumnis atque laboribus exone-
rare.

Afflictio vero idem est quod combustio, à
verbo (*Kalah*) quod proprie torrere signi-
ficat, & inde affligere; nam inter omnia cru-
ciatum genera ustio, acerbissima est, ignis-
que ad agendum potentissimus. quare qui-
cunque alii cruciatus, ignis aut exustionis
nomine ad amplificationem significamus.
Sic etiam Jerem. 29. dicitur ab hac radice:
Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab
quos frinxit rex Babylonis in igne; hi tamen non
dicuntur combusti, sed lapidati, Daniel. 13.
illa enim acerbitas supplicii lapidationis,
quæ gravissima erat, ignis & combustionis
nomine aptissime significatur. Ex quo il-
lius forte difficultatis explicationem, quæ
in Josue 7. cap. occurrit, petere possu-
mus, cum præcipitur à Deo, ut *quicumque in*
illo facinore anathematis deprehensus fuisset,
combureretur igne. deinde vero qui inven-
tus est Achan, lapidatus est, videlicet quia
præceptum combustionis de lapidatione
accipi posse intellexit Josue, ut Augusti-
nus asserit, quæstionibus in Josue. Fieri
etiam potuit, ut cum Judas nurum suam
Thamar adulterii accusatam comburen-
dam præcepit, Genes. 38. *Producite* (inquit)
eam ut comburatur, non aliud illud suppli-
cium fuerit, quàm quod postea lege statu-
tum fuit, lapidationis, ut dicitur Joan-
nis 8. *Hæc mulier modò deprehensa est in adul-*
terio, in lege autem Moyses mandavit no-
bis hujusmodi lapidare. supplicii igitur, aut
cruci-

אללל

אלל

Particula
Vz, do-
lentis.

1. Reg. 4.
8.

7
Saturitas
ad ventri-
culum a-
nima re-
fertur.

8
קלה

Afflictio
quid pro-
prie.
Ignis o-
mnes cru-
ciatus si-
gnificat.
Ier. 21. 22

Ios. 7. 15

August.

Gen. 38.
24.

Ioan. 8. 4

cruciatus genus quodcunque gravissimum & acerbissimum, combustio dici potest. Hujusmodi igitur est, qua Jobus sese affici profiteretur, afflictio, combustio, animi agritudo urens, inflammatus dolor, cruciatus perurens. Quia tamen quod torretur, exigitur & leve redditur, inde significat illa vox, leve facere, aut vilipendere. quare Septuaginta pro afflictione, *Opprobrium*, reddiderunt; alii *ignominiam*, aut contemptio- nem: alii contumelias, utrumque si con- jungas, dicere poteris, afflictionem plenam opprobrio & contumelia.

Miseria autem est proprie humiliatio & oppressio, qualis miserrimi & pauperrimi hominis esse solet, quare est miseria cum extrema paupertate conjuncta, aut pau- pertas miserrima, quæ vertitur *angustia pauperis*, infra Job. 36 & *humiliatio*, Ps. 21. à qua etiam radice dicitur Isa. 34. *Paupercula* (misera, afflicta) *tempestate convulsa absque ulla consolatione*. Ergo se Job miserum, pau- perculum, tempestate convulsum, & absque ulla consolatione lamentatur.

XVI. Et propter superbiam quasi leonam capies me, reversusque mirabiliter me crucias.

- 1 *Varia Hebraizantium lectio.*
- 2 *Leana cuius speciei appellatio. Deus cum leana comparatus atque lob.*
- 3 *Quid attendatur in ista cum leone compara- tione. Leo imperiosum animal.*
- 4 *De leonum venatione ex sacris & propheta- nis.*
- 5 *Quid sit Deum reverti, cum homo affligitur. Leo non revertitur ad prada reliquias, quas semel reliquit. Explicatus locus Regum.*
- 6 *Iustus afflictus, mirabilis.*

Cum volo contestari meam innocen- tiam, quasi in ea cogitatione super- birem, pœnas statim pendo; sentio enim me tanquam ferocientem, superbientem- que leonam paratis à te laqueis & retibus capi, constringi, implicari, & acutissimis dolorum jaculis configi.

Propter superbiam. Hebraizantes variant, nam quia verbum, *Gash*, significat crescere, augeri, extolli, superbire, ideo Eugubinus *superbiam* interpretatur, ingentem cumu- lum, tumorem, incrementum calamitarum. Pagnin. Vatabl. Regia. Tygur. Biblia Gua- rini, ad eundem fere sentum, sed optanter legunt: Utinam multiplicetur, augeat,

crescat, invalescat dolor meus, ut jam o- minino videar à tua potentia captus, confi- tiarque penitus dolorum jaculis, sed sen- sus nostri Interpretis bene coherens est.

Quasi leonam, *Sachal* non tam esse lea- næ scæminis nomen, quàm leoninæ alicujus speciei, quem leopardum aliqui dicunt, leo- nem alii, superius scripsimus, cum de hac voce diximus supra cap. 4. Sed quod ad sententiam attinet, in aliquibus Latinæ edi- tionis codicibus, *leana* in primo casu est: qua ratione accipiunt omnes Hebraizantes nuper adducti, tum etiam Chaldaus & Hebræus apud Cajetanum, ita ut cum *leana* comparatur Deus propter supplicii justi- tiæque severitatem, quod effugere nulla vis humana possit: nam si semel Deus capiat prædam, illique incubet quasi leana, qui illum suscitare, atque à præda detertere au- debit? neque similitudo est inaudita in sacro sermone, cum scriptum sit *Exod. 5. Ego quasi leana Ephraim, & quasi catulus leonum domui iuda: Ego capiam, &c. & cap. 13. Ero eis quasi leana, & sicut pardus in via Assyriorum, occurram eis quasi ursæ raptis catulis.*

Sed quidem illa est multò verior, corre- ctiorque lectio, quam Biblia Vaticana reti- nent, ut *leana* sit appositum verbo *capien- di*, quam sequuntur antiquiores Latini, Gregorius, & Philippus, & Septuaginta cum omnibus Græcis, qui legunt: *Et capior sicut leo*, testaturque Polychron. ex He- bræo legi: *Sit robustus fuero sicut leo, capies & opprimes me*. comparat se igitur leoni, quem Deus multis irretitum calamitarum laqueis, multis etiam configat jaculis do- lorum.

Sed quid in hac similitudine potissimum attendatur, non valde perspicuum est: nam Olympiodor. & Polychron. ajunt, leoni se comparasse, ob prioris status felicitatem & gloriam; nam superbum & imperiosum ani- mal leo est, regisque potentis symbo- lum, ut supra cap. 5. indicavimus; sed quod ex nostra atque Septuaginta lectione, *Ca- pior sicut leo ad occisionem*, elici potest, hoc est, ut indicet se peti à Deo ad mortem: sunt enim quædam feræ, quæ non nisi mortuæ, & multis confixæ jaculis capi possunt, hu- jusmodi sunt apri, aut leones, quos venato- res minime curant vivos capere, propter su- perbiam, id est, propter belluinam illam in- natamque sævitiam. hæ ergo feræ ad oc- cisionem quærantur, conqueritur ergo Job, quod velut belluam quandam imma- nissimam illum Deus ad mortem exposcat. Hujusmodi autem venationis cruentæ ra- tionem atque modum graphice infra de- scribit, cap. 26.

Sed

LXX.
Pagnin.
Regia.

9
מִסֵּרָה
Miseria
proprie
quid
Iob. 36. 15
Ps. 21. 22.
Isa. 34.
11.

2
Leana
certæ spe-
ciei leoni-
næ nomen
לֵאנָה
Iob. 4. 10.
Chald.
Cajetan.
Deus cum
leana cur
compara-
tus.

Gen. 49. 9

Hes. 5. 9.
& 13. 7.

Vaticano

Gregor.
Philip.
LXX.
Polychr.

3
Unde su-
matur ista
cum leone
similitudo,
Olymp.
Polychr.
Leo regis
potentis
symbolū.

Varia le-
ctio.
מִסֵּרָה
Eugubin.
Pagnin.
Vatabl.
Regia.
Tygurin.
Guarin.

4
Qualis sit
leonum
venatio,
Gregor.

Sed de venatione leonum sic scribit hoc loco Gregorius: *Leana, cum escam catulu exquirat, insimul in foveam captivum ruit, sicut enim ex quibusdam regionibus fertur, fit in eius itinere fovea, in quam pecus deponitur, ut illuc se eius appetitu projicere leana provocetur, qua angusta simul & alta preparatur, ut in eam ruere ambiendo valeat, sed hanc saliendo nullo modo evadat, alia quoque fovea, qua priori cobareat, effoditur, qua tamen ei, in qua pecus est, extrema partis aperture conjungatur, in qua nimirum cavea ponitur, vel leana currens, quia de super terroribus argetur, cum quasi in secretiori parte fovee occultare se appetit, caveam volens intret; cuius iam vitia nequaquam pertimescitur quia iam clausa in cavea levatur: sic nimirum humana mens capta est, dum nutriti desideria carnis appetivit, atque in deceptionis sue foveam decidit.* Hæc Gregorius. Certe Oppianus inter alias leonum venationes, fovearum meminit; & Pollux capi leonem adultum difficillime, non laqueis, aut pedicis, sed machinamenti & dolis. Plinius quoque l. 8. c. 16. *Capere (inquit) leones arduum erat quondam operis, faveisque maxime, principatu Claudij casus rationem docuit, pudendam talis fera nomine; pastoris Getuli sago contra ingruentis impetum obiecto, &c.* Sed quidem huiusmodi venatio per dolos & machinamenta minime videtur indicari à Jobo, sed potius per manifestam vim, & gravissima jaculorum vulnera, ut supra indicavimus.

Pollux.

Plin. l. 8.
c. 16.

5
Polychr.
Quid sit
Deum re-
verti, cum
hominem
affligit.

August.
Aquila.
Theod.
Ps. 84. 7.

August.

Commo-
da huius
reversionis
expositio
& senten-
tia.

LXX.

Reversusque mirabiliter me crucias. Hanc reversionem Polychron. ad conversionem, vel commutationem sui status retulisse videtur, quasi non legat *conversus*, sed *conversus* & commutans, quomodo Septuaginta etiam legunt: *iterum commutans saepe me perdu.* & fere eodem etiam adduci potest Augustini lectio: *Commutatus savissime crucias me.* Aquila & Theodor. *Reversus*, nam ex nostri status commutatione Deus, qui illum commutat & convertit, dici solet commutatus aut conversus, cuius generis illud est: *Deus, tu conversus vivificabis nos.* sed Augustinus in illa conversione repentinum casum, & subiectam calamitatem videtur agnoscere, quæ tantò molestior esse solet, quantò inopinatio; quasi dicat: *Vix discedit Deus, cum subito redit ad me cruciandum; saepe subito revertitur, cum aliquod à malis otium mihi dari credo, tunc repentino impetu imparatum adoriris.* Alii vero simplicius referunt ad sæpius iterata & repetita flagella, doloresque nunquam intermissos, quasi dicat: *Vix uno cruciatu & dolore remittente, Deus iterum novum dolorem apparat: quod indicant Septuaginta legentes, Commutans saepe me per-*

du. quam supplicii repetitionem, & Dei punientis quasi reversionem exprimit locus ille 4 Reg. 21. *Delebo Ierusalem, sicut deleberi solent tabula, delens vertam, & ducam (scilicet) super stylum super faciem eius.* ducitur enim atque reducitur stylus, ut scriptura aliqua omnino deleri possit, cera videlicet deterfa, & ad æquabilitatem reducta: illæ enim tabulae, de quibus loquitur, ex levissimo lapide Alabastrite fiebāt, cerā obductæ, & scribendo parabantur; sic legunt Septuag. Vatican. *Delebo sicut deleri solet alabastrum.* quanquam alii non pro alabastrina tabula, sed pro pixide aut vasculo accipi velint ex proprietate Græci & Hebr. quare legunt: *Purgabitur Ierusalem, sicut purgari solet scutella, aut patellæ, & verti in faciem suam,* quod est iterum atque iterum extergi, ne quid sordium remaneat, postquam purgata est inversa. reponitur in abaco: sic etiam sæpius revertente Deo ad puniendum, ne quis impurissimorum civium Ierosolymis remaneret, evertenda erat civitas. Quod si etiam ad leonis ingenium allusum esse velimus, non inelegans erit huius loci amplificatio, præsertim si cum leone comparetur Deus. leo quidem cum ex capta præda id, quod sibi suisque catulis opus habet, abstulit, nunquam revertitur ad reliquias, ut superius diximus, indicaturque illo Hos. 5. *Ego quasi leana, & catulus leonis capiam & vadens revertar ad locum meum.* at severissimus erga me Deus sæpe revertitur, ut vitæ reliquias omnes consumat, & cum velut leo me capiat, non sicut leo, sæpe revertitur.

LXX.
Vatican.

Leo non
revertitur
ad prædæ
reliquias,
quas semel
reliquit.
Hos. 5. 4

Mirabiliter me crucias. Paraphrasi usus est Vulgatus, nam in Hebræo tantum est, *reversus mirabilis es in me.* Aquila & Theodor. *Mirificasti in me.* sed juxta subiectam materiam sapienter Interpres de incredibili bus cruciatibus dicere voluit: *Mirificum* videlicet spectaculum fit homo, qui tam dira patitur tam constanti, tamque invicto animo. Vide quæ supra in Præfatione diximus cap. 1. num. 4.

6
Justus af-
fectus mi-
rabilis.
Aquila.
Theodor.

XVII. Instauras testes tuos contra me: multiplicas iram tuam adversum me: & poenæ militant in me.

- 1 Instaurare quid.
- 2 Testes quos intelligit Iob. Calamitates & poenæ videntur testes esse alicujus peccati. Testificari quid in Hebræo.
- 3 Iob cupit suam causam accelerari. Quid testis velox apud Malachiam.

4 Mil-

- 4 Multiplicare ad numerum, & ad magnitudinem.
 5 Pœna in Hebræo unde dicantur. Vnde etiam culter. varia lictiones.
 6 Militare quid. Dolores & morbi Dei supremi imperatoris milites sunt.

I
Instaurare
quid.

שחזר

LXX.

Symmach.

2

Testes qui
hoc loco
intelligi
debeant.

Philipp.

D. Thom.

Lyran.

August.

Dolores
& calamitates
testes
dici, quare.

Polybr.

Olymp.

R. Moyf.

R. Abrah.

Vatabl.

Cajetan.

Eugubin.

Isid. Clar.

Hugo.

Vatabl.

Isid. Clar.

Heb. 12. 8

Hugo.

Polybr.

Perstat in eadem amplificatione sui doloris nunquam remittentis. *Instauras*, renovas vel novos testes inquirens, vel prioribus testibus vim novam adversum me testificandi conferens, ad utrumque enim apta est originalis vox *instaurandi testis tuos*. Septuaginta, *Inquisitionem meam*, id est, examinationem vitæ meæ, tu ipse testes conquiris, conducis, accersis, ad forum & iudicium videtur pertinere. sic quoque transtulit Symmachus: *Instauras testes tuos, contra me arguens*, semper de mea vita quæstionem habes acerrimam, sæpe jam mea causa dicta tu illa sæpius ampliata, me à sententiæ expectatione suspensum tenes, neque conquirendis examinandisve adversum me testibus ullus est finis.

Sed quoniam huiusmodi *testium* appellatione intelligendi sint, non est eadem omnium mens. nam Philipp. intelligit demones, qui testabantur fore ut Jobus in mediis cruciatibus Deo convitiaretur. Divus Thomas, Lyra, Dionysius intelligunt amicos, quorum orationes innovatæ, instauratæ per vices sibi succedebant adversus Jobum, & concordit testimonio improbitatis illum accusabant. Sed Augustinus dolores ipsos & cruciatus *testes* esse dicit, legit enim: *Instauras in me armenta mea*. atque idem est commentarius Græcorum, Olymp. & Polychron. atque post R. Moyf. & R. Abrah. Vatabl. Cajetani. Eugubini, Isidor. Clarii, Hugonis; supplicia enim & pœnæ sicut solent esse peccati comites, ita etiam indices atque testes alicujus adversus hominem sceleris non incommode dici possunt. in hanc igitur rem testimonium accipio, nam longius petita videtur translatio, si ideo ærumnas & calamitates dicas esse testes, quod divinam iram adversus hominem testentur. sicut dixit Vatablus & Isidorus Clarius; aut quod si ærumnis & calamitatibus homo non redditur melior, testimonium dicant contra illum esse filium iræ, juxta id Hebr. 12. *Si extra disciplinam es, cuius participes facti es omnes, ergo adulteri, & non filij es*. sic dicit Hugo: sed præstat ratio primum allata, quam eleganter locupletat Polychron. in hæc verba: *Ad quæstionem me assidue abripis peccatorum meorum, partim quidem plagis & verberibus nunquam intermittentibus adhibitis, partim vero mearum calamitatum apposis ac-*

cusatoribus, impietatem mihi exprobrantibus, pœnasque à me repentibus.

Quod vero Pagnin. Vatabl. Hebræus apud Cajetanum pro *testibus Plagam* vertunt, minus recte faciunt, melius Regia & Tygur. quæ habent etiam *testes*, nam *ghauad*, testificari, est aliquando prædari, aut diripere; quare potius illi legerent, *instauras* depredationem, aut direptionem.

Hæc vero cum loquitur Job, non tam videtur de instauracione plurium testium expostulare, quàm de sententiæ ferendæ dilatione & mora, quod huiusmodi testificationibus atque criminationibus per calamitates nullus statuatur finis, quamvis sententiæ mortis ferenda sit, tardum igitur testimonium sibi esse infestum significat, tam propter delationem criminis, quàm propter dilationem sententiæ, atque similem quandam testimonii ferendi celeritatem desiderat, qualis Malach. 3. dicitur: *Ero testis velox maleficis & perjuris*, non diu differam supplicium, sed certissimi sceleris convictos nulla mora extrema sententia damnabo.

Et multiplicas. Tum ad numerum, tum ad magnitudinem suppliciorum hæc *multiplicatio* spectat, ex proprietate vocis originalis. Septuag. multiplicationem illam ad magnitudinem tantum adstrinxerunt, leges: *Ira magna mihi usus es*. quod Olympiod. explicat, supplicium vehementer illatum, & licet quidem nulla in Deo iræ perturbatio sit, frequenter tamen de Deo loquitur Scriptura humano modo.

Pœna autem hoc loco dicuntur à radice *Chalaph*, quod proprie significat succidere, contere, perforare. quare pœnæ erunt contritiones, succisiones, perforationes, aut transfixiones. intelliguntur ergo pœnæ & dolores, qui conterunt, scindunt, transfigunt, atque in intima præcordia penetrant. Inde dicitur culter, aut gladius. quapropter dixit Tygur. *Tua indignationis gladius in me*; quia vero quod perforat & scindit, pertransit & mutatur de loco in locum, ideo idem verbum significat pertransire, aut mutari, ex quo Hebr. apud Cajetanum & Regia legunt, *mutationes*, per quas intelligunt diversitatem ærumnarum atque dolorum sibi invicem succedentium, & nonnisi cum gravioribus aliis vices suas commutantium. Septuaginta communiori voce hæc omnia complectuntur. *Induxisti* (inquiunt) *super me tentationes tuas*, quod ex proprietate Græcæ vocis *pirateria*, quæ eo loco subest. Olympiodorus mala ipsa interpretatur, quæ in illum expeditionem irruptionemque fecerunt, ac Polychron. cœtus & agmina

Tygurin.
Vatabl.

Cajetan.
Regia.

Tygurin.
תעב

Testificari
quid in
Hebræo.

3
Ut Job
suam iustitiam
accusari &
confiteri
optet.

Malach. 3.
5.

Quid sit
testis velox.

4
Multiplicare ad
magnitudinem etiam
pertinere.

כח
LXX.
Olympi.

חלף
Pœnæ unde dicantur in Hebræo. Unde dicitur gladius.

חלף
Tygur.

Cajetan.
Regia.

* Andan
mis tormentos à
remuda
cansados
de verme
vivo.

LXX.

Olympi.

mina hostium & adversariorum, quibus traditus sit, ad perpeffionem malorum omnium exponit.

6 *Militare* *quid?* *Mat. 22. 9* *Mat. 8. 5* *Lac. 17. 8* *Dolores & ægritudines Dei imperatoris milites.* *Iob. 6. 4.* *Militant.* Me undique obsident & oppugnant. in originali, *Exercitus mecum.* q. d. *Misit rex adversum me exercitus suos, ut me tantquam homicidam perdant,* sicut enim ille alius Centurio militibus suis, ita Deus morbis atque doloribus universarum ærumnarum cohorti præcipit & dicit *Huic: Vade, & vade; & alij: Veni, & venit,* vel, ut militia hæc non solum exercitus sit, sed ordo & institutio militum ex militaris disciplinæ præscripto procedentium ad prælium, & sibi invicem succedentium: Perpetuò (inquit) oppugnor doloribus, & ærumnarum serie nunquam intermissa. Vide quæ supra diximus cap. 6. vers. 4. Habent vero hæc omnia, ut Olympiodorus notat, precationem, religiosamque mentem, cum iusta quadam conqueffione fletuque conjunctam.

XVIII. Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret.

- 1 *Versiculus 18. dilucida paraphrasi illustratus.*
- 2 *Abortivus censetur pro non nato. Octimestris partus. Suggrundaria apud Latinos quid.*
- 3 *Nexus cum superioribus.*
- 4 *Amplificatio brevitas humana vite. Et cur dicatur paucitas.*
- 5 *Finire quid ex Hebræo. Illustratus Isaias.*
- 6 *Quid dimittere. Explicatus David.*
- 7 *Lacryma refrigerant animum. Quid refrigerare in Hebræo. Dolor vehemens lacrymas suppressit.*

I *Dilucida hujus sententiae paraphrasis. Ps. 28. 10.* **LXX.** *Quam igitur ob causam, vel cujusnam boni adipiscendi gratia nativitatem meam adjuvisti? tu enim es, qui extraxisti me de utero matris meæ, & in tantis periculis constitutum intra uteri angustias me tutatus es: natus enim in hanc molestissimam tot molestiarum & calamitatum pugnam expositus sum: præstaret profecto nunquam vite lucisve attigisse primordia, quam tot mala experiri, & in tuæ amicitie violatæ, quod mihi longe molestissimum est, suspicionem venire. Consumptus, propr. cum Septuag. Mortuus, expirasset, defecissem. Ne oculus me videret, ne in conspectum hominum lucemque venirem. Similes sententiæ sunt pleræque cap. 3. unde istius explanatio & illustratio petenda est.*

XIX. Fuissem, quasi non essem, de utero translatus ad tumulum.

Divus Thomas, Præstaret non nasci, aut statim expirasse; nam ex altera parte vixissem aliquando, atque fuissem, quod in bonis ponendum est; ex altera vero, vitæ malis caruissem. Sed hoc argutius est, quam ut tam graviter dolenti homini convenire posse videatur. Sententiam igitur dilucide expressit Vulgatus. Quamvis conceptus fuissem, felix tamen essem, si non natus fuissem sospes & incolumis, sed præfocarer intra matris viscera, fuissem sane quasi non essem, nulla enim tunc mei ratio haberetur, neque vero tenebrarum harum, quæ cum mœrore & ærumnis conjunctæ sunt, particeps fuissem. Sic abortivus pro non nato censetur in Jure, neque talis partus dicitur revocare donationem, aut rumpere testamentum. & Paulus J. C. sapienter dixit: *Qui mortui nascuntur, neque nati, neque procreati videntur, quia nunquam liberi appellari potuerunt.* Hinc est illud Hippocratis omnium ore celebratum, dum de abortu differit: *Est & non est octimestris partus.* accedit, quod si statim obiit, aut parum vixit, censetur etiam in Jure non vixisse, præsertim si ante nominis impositionem decedat, ideoque expectabatur primis illis octo aut novem post nativitatem diebus, ut si vitalis partus esset, accepto nomine in censum numerumque hominum referretur; nam qui sine nomine est, est quasi non sit. Diximus etiam cap. 3. ad hanc rem nonnulla, cum de abortivo ageremus, quo loco abortivis nullum peculiare sepulchrū extrui solere diximus, quanquam Fulgentius de prisco sermone sic scribat: *Suggrundaria antiqui dicebant sepulchra infantium, qui necdum XL dies impleverant, quæ nec iam busta dici poterant, quia ossa quæ comburerentur, non erant, nec tanta cadaveris immanitas, quæ locus turresceret.* Vnde Rutilius Geminus Aftyan. ait: *Meilius suggrundarium querere, quam sepulchrum.*

XX. Nunquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum.

Nexus cum superioribus is judicatur ab Olympiodoro, ut Job probare nitatur, non immerito à se optari non fuisse, neque vixisse, quod vita brevissima cum multis atque perpetuis conjuncta malis amanda minime sit. Sed is videtur elegantior, ut cum, quasi accepto responso, quod illi mens bene in Deum animata suggerbat, perciperet sibi instillari, non ideo natum

2 *D. Thom.*

Abortivus censetur pro non nato.

L. 3. C. de posth. hæred. insti- tuend.

Paulus I. qui mortui. de verb. signific.

Hippocr. Octimestris partus.

Iob. 3. Suggrundaria quid apud Latinos. Fulgent.

Rutil. Gemin. Aftyan.

Deus sa-
nat velo-
citer.
Sap. 16.
10.

4
Ampli-
ficatio bre-
vitatē vi-
tæ huma-
næ.
Quid pro-
prie pau-
citas.

וְיָמָיו
Vita cur-
dicatur
paucitas.
* Unquo-
que dād y
corredād
que notio-
ne cre-
ces, y hē-
pre vā
menos.
P(168). 8

Tygar.

Gen. 47. 9

natum fuisse", ut perpetuis malis cruciaretur, oportere itaque ut spes ad meliores vitæ rationes erigeret, statuturum videlicet Deum malis aliquando finem, nunc vicissim respondeat Job, admoneatque Deum, non esse diutius expectandum, cum ad extremum fere vitæ spiritum productus sit; quos enim Deus vivos & incolumes cupit, velociter sanat, ut Sap. cap. 16. testatur: *Miseriordia tua adveniens sanabat illos, & velociter sanabantur, ne in altam incidentes oblivione non possent tuo uti adjutorio*, simul etiam illud efficit, si abortivus fuisset, nullius magnæ rei, aut longissimæ alicujus vitæ jam fecisset, nam brevissimum est illud quidquid vitæ est.

Est vero vitæ brevitas amplificatio hæc sensu atque efficacitate plena, nam tribus aut quatuor vocibus eandem rem significantibus constat, sed conjunctæ omnes altera alterius significationem auget & exauget. *Paucitas* à verbo (*magbat*) quod diminutionem decrementumque significat, quasi dicat, quod nonquam crescit, sed semper decrevit & imminuitur, & ad *paucitatem* & angustias majores indies redigitur, quæ quamdiu est, esse definit, & in seipsa perpetua consumptione evanescit. Hinc dicitur Ps. 168. *Fiant dies ejus pauci*, imminuantur, decrevant, non compleant præfinitum suæ naturæ numerum. Nomen etiam ipsum *paucitatis*, nescio quid majoris significantiæ affert, quàm diceretur: *dies pauci*, nam abstracta hæc nomina, & significationem & orationem incitant & acuunt. Quod autem Tygar. dixit: *Portio medica dierum meorum*, vim sententiæ enervavit, cum ea vox nihil imminutum aut angustum afferat. Deinde ea *paucitas*, non annorum, sed *dierum*, non solum enim sunt anni, sed *dies pauci & mali*.

Præterea hæc *dierum paucitas* finietur brevi, de quo cum nemo dubitari possit, sed hoc ipsum dici & asseverari, quod clarissimum erat, vim significationi addit, & cum simplex geminatio vim orationis amplificet, quid faciet geminatio quadruplex?

Est autem simplex in Hebræo vox (*Chadal*) quod est cessare, aut desinere, vel derelinquere, quod ex sua proprietate idem est quod nos dicimus (*dexar*) cum ad finem, aut cessationem ab aliquo opere refertur, inde dicitur vita ipsa nostra, cessatio vel quies, & vivens homo dicitur *habitor* *quies*, Isa. 38. pertinet etiam ad contemptum rei vilissimæ, quæ ab omnibus derelinquitur atque rejicitur; sic dicitur Isa. 53. *Despectum*, & (expositivè) *novissimum* (propria derelictum) *virorum*.

5
Finire in
Hebræo
quid.

Isa. 38. 11

Isa. 53. 5

Dimitte ergo me. Idem quod supra cap. 7. *Pæce mihi.* Septuaginta, *Patere me requiescere.* Hic autem subest (*soth*) quod est ponere, aut deponere; quare, ad verbum est in Hebræo, *deponat me*, subaudi, flagellum, aut supplicium, tum enim appositum hujus verbi subauditur, ad malum pertinet, Pl. 3. *Non timebo millia populi circumdantem me*, prop. in Hebræo, qui in circuitu posuerunt super me obsidionem, videlicet ne me ille obsideat, neque sua potentia circumveniat: forte ad misericordiæ affectum & benevolam providentiam pertinet. Ponat in me, vel erga me cor suum; nam ab hoc verbo dicitur, *appone cor*, de quo non semel diximus.

Ut plangam paululum. In fonte est, ut refrigerer paululum: sicut eadem voce dicitur Plal. 38. *Remitte mihi ut refrigerer, prorsus quam abeam.* Septuag. *Patere me requiescere paululum.* Aug. *Donec requiescam paululum.* elegantius vero sententiam atque Hebraismum illuminavit Vulgatus paulo longiori verborum circuitu: *Ut plangam paululum dolorem meum*; nam verbum fontis est (*Balag*) quod ejusmodi refrigerium significat, quasi reficitur, qui frigidus & frigidissimo fonte bibit, & quale dolenti homini atque æstuanti præ dolore lacrymarum rivi refrigerium afferunt, cum vim ardoris restringunt; nam suis ipse lacrymis quasi potatus homo refrigeratur & recreatur. Præteritum itaque malorum recordatio, nunc vel maxime, cum mentis quies & cogitandi spatium concessa sunt, lacrymas excitat, quam vehemens animi dolor, & mentis in subdito casu perturbatio quædam & stupor prohibere solet. Sapienter enim Magnus Gregorius dixit: *Moderata afflictio lacrymas exprimit, immoderata subducit, quia moror ipse quasi sine morore fit qui afflictæ mentem devorans, sensum doloris tollit*, adde etiam, quod ut Gregorius Nyssen. oratione de Placilla ait: *E cordis vulneribus lacryma, tanquam sanguis profluunt*, sanguis autem non statim ex inflato vulnere fluere solet, nam ictus & percussio vis sanguinem ad alias corporis partes dispellit; sed paulo post accurrit, & aperto orificio ubertim affluit. Igitur post tot ictus, & cordis vulnera accepta aliquando temporis spatium ad plangendum desiderat. Nunc (inquit) tot & tam crebris ictibus doleo & stupefeco incredibiliter, sed si mihi quiescendi copiam feceris, refrigerabor, & corde laceratus atque proscissus manabo sanguine, oculis vero lacrymis. Tum etiā inde crescit orationis acrimonia: Postulo (inquit) temporis spatium, sed non risui, non voluptati postulo, sed lacrymis, sed

6
Job. 7. 26.
LXX.
וְיָמָיו
Quid di-
mittere.
Ps. 3. 7.

7
Quid re-
frigerari
aut plan-
gere.
Ps. 38. 24.
LXX.
August.

לָבַב

Cur lacry-
mæ refri-
gerium di-
cantur.

Vehemens
animi do-
lor non
statim la-
crymas
habet co-
mites.
Gregor.
l. 9. c. 37.
Gregor.
Nyssen.

sed mœrori. ejusmodi enim sunt mœre-
lamitates, ut remittentur jam, & à te mihi
condonatae suo jure diuturnas multorum
dierum, uberesque lacrymas, vel ex sola re-
cordatione postulent.

XXI. Antequam vadam, & non re-
vertar, ad terram tenebrosam,
& opertam mortis
caligine.

XXII. Terram miseriæ & tenebrarum,
ubi umbra mortis, & nullus or-
do, sed sempiternus horro-
r inhabitat.

1 Proponitur prima expositio de sepulchro, Scri-
ptura regula, cum duo verba diversa signifi-
cationis junguntur.

2 Mors inexorabilis.

3 Harum sententiarum ad sepulchrum accom-
modatio.

4 Proponitur secunda expositio de inferno, &
damnatorum supplicio, & carcere.

Scriptura
regula.

Duplex potest esse harum sententia-
rum commentarius, & primo mortis,
& status mortuorum circumlocutio esse
potest: *Vadam, & non revertar*, id est, ad eam
non rediturus; si enim ubi duo verba diver-
sæ significationis ponuntur, commode al-
terum in participium resolvitur, vel in ad-
verbium, antequam ab eam irrevocabiliter,
non reversurus ad similem vitam, & eun-
dem statum quem antea habuerim. Nihil
verò hujusmodi sententias fidem resurre-
ctionis laedere diximus supra.

Videc. 7.
v. 9. n. 34

2 Indicatur etiam nullam inesse in natura
viti, cui pareat mors, & cui receptacula a-
nimarum obediant, reddereque cogantur
animum, quem semel recipiunt, juxta id Sa-
pient. 16. *Cum exierit spiritus, non revertetur,
neque revocabit animam quæ recepta est.* Hæc
illa est gravis æque ac sapiens Davidis re-
sponsio ad illam suorum servorum expositu-
lationem, quod vivente adhuc puero jeju-
nasset, & fletet, mortuo tamen lavisset &
unxisset se, atque comedisset: *Nunc* (inquit)

2. Reg. 12. *quia mortuus est, quare jejuno? Nunquid porro
revocare eum amplius? Ego vadam magis ad eum,
ille vero non revertetur ad me.* atque hæc est

inferni, mortis, & sepulturi pertinacia atque
duricia, æque ac dilectionis, neutrum enim
quod semel apprehenderit, & recipit, faci-
le dimittit, sic enim inter illa tria insatura-
bilis numeratur infernus, qui dilatat animam

& ventrem, ut multum deglutiat, & capiat;
ita pari appetentia, quod semel devoravit,
retinet, neque fieri (nisi ingenti miraculo)

potest, ut quod semel devoravit, reddat, &
Pined. 8. om. 1.

edomat. Quod si aliquando vomitus fa-
ciendus est à terra, inferno, sepulchro. mi-
rum ut torqueatur, & tremat, nam vomen-
tibus tremores etiam & conclusiones fieri,
atque omnino malum esse, medici docent,
sic igitur cum vomuit sepulchrum Chri-
stum Dominum propria virtute resurgen-
tem, *terra motus factus est magnus.* tremor au-
tem iste & convulsio ex vomitu, inferno &
terræ malum, mortalium generi bonum, ad
spem immortalitatis & gloriosæ resurre-
ctionis concipiendam. Tandem observat
recte Catenæ author, hinc confutari, qui
fabulosam reversionem & transmigratio-
nem animarum constituebant.

Hippoc. in
Coacis
præmon-
tion.
Mat. 21, 2
Nicer.

Terram tenebrosam. Quidam explicant de
sepulchro statuque mortuorum, quæ do-
mus horrificis tenebris offusa est, atque mi-
seriæ res plenissima, ubi nullus ordo cadave-
rum, sed confusa & perturbata ossium con-
geries, nulla Regis pauper culivæ homun-
cionis ratio neque diversitas, nam æquo
guttore omnes sepulchrum devorat, pari
super illos pede calcas interitus, una dormi-
tur nox omnibus. hoc idem significare vo-
luit ille alius Philosophus, qui cum fre-
quenter ad sepulchra diverteret, atque di-
ligenter incumbere in evolvendis, verten-
dis atque contemplandis mortuorum ossi-
bus per se singulis, atque sæpius operam
hanc summa cura tacitus repeteret, roga-
tus, quidnam sibi vellet, aut quorsum
in re inutili operam poneret, aut potius
perderet? respondit, divitum se ossa qua-
ritare, pauperum item atque miserorum,
suis quæque notis distincta, sed invenire
aut distinguere non potuisse. de morte igitur
atque sepulchri conditione interpre-
tantur ex Græcis Polychr. & post Hebræos
Lyra. Eugubin. & Recentiores alii.

3
An hæc sit
periphrasis
sepulchri

Sed quoniam de pœnis & suppliciis age-
re videtur, forte commodius tota hæc res
ad infernum, id est, subterraneam anima-
rum stationem carceremve describendum
referetur, sive tantum pro ea parte, quæ
limbus dicitur, & qua sanctorum Patrum
animæ detinebantur, sive in universum
prototo inferno, & damnatorum ad æter-
na supplicia loco, qui hujus loci commen-
tarius placuit sane August. Olympiod. Phi-
lip. Bedæ, D. Thom. Cajet. Et Philippus
quidem ait, nulli dubium esse, quin terram
infernorum descriperit. Augustinus: *Vult*
(inquit) *requiescere, antequam eat ad pœnas æ-*
ternas. Olympiodorus, *Hæc* (inquit) *loqui-*
tur, veritus ne forte sit cum cruciatibus & tormen-
tis vitam dimiserit, à divino aspectu sit ablegan-
du omnino, atque cum impiis in inferno nume-
rando, est quidem in hac exponenda ratio-

Polychr.
Lyra.
Eugubin.
4
Hanc esse
inferni citæ
cumlocu-
tionem.

August.
Phillip.
Bedæ.
D. Thom.
Olympiod.

T t

ne

Augustin. ne sententia hæc plena timoris, æque ac pietatis, quæ quasi exposita quadam suæ damnationis formidine explicanda est, non aliis, quàm ipsius Augustini verbis: Vult requiescere antequam eat in pœnas æternas, ad hoc utique, ut non eat, quemadmodum si dicamus alicui: Corrige te, antequam damneris, non enim, cum se correxit, damnabitur.

Secundi harum sententiarum Commentarii, qui est, de inferno, partium singularum explanatio.

Antequam vadam, & non reuertar.

5 Partem hanc pertinere ad æternitatem pœnarum.

6 Illustratus Isaias de æternitate pœnarum.

7 Iterum de iisdem pœnis Isaias, Ieremias, Iohannes.

8 Quid virga aut flagellum, fundatum apud Isaiam.

9 Error Origenis.

August. 5 Gitur in hanc inferni & æterni cruciatus damnatorum carceris descriptionem conveniunt singulæ huius sententiæ particulae, & prima quidem pars ad æternitatem pœnarum spectat. sic enim legit Augustinus: Antequam eam in pœnas, unde reverti non licet. arctissimis enim tenebrarum vinculis conficti detinentur fontes, unde se expedire non poterunt.

LXX. Sic enim Septuag. ad carceris locum & rationem retulerunt: Antequam eam, unde non revertar. quare hæc inextricabilis supplicii vincula ex laqueorum multitudine exprimit David Ps. 10. *Placet super peccatores laqueos*, novis enim subinde vinculis constringuntur, ne intelligamus diuturnitate & æternitate attenuari, aut infringi posse.

6 *Is. 24. 22* Atque in eandem sententiam Isa. 24. dictum est: Congregabuntur in congregatione unius factis in lacum (mira enim cantorum confusio & permissio) & claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur. Locus difficilis, sed hac explanatione apertus, ut visitatio in malum accipiatur, & suppliciorum acerbitas significetur humano modo victos & fontes continendi, ut de augmento quodam pœnarum ad extremum iudicii diem reservato intelligendum sit, quasi de novis suppliciis, & pristinis nunquam intermittendis agatur, novisque vinculis adhibendis. quare eadem ratione dictum fuerit: Antequam vadam, & non revertar, sicut ab eodem Vate, deque eadem supplicii æternitate dictum est: Gravabit eam iniquitas sua, & corruet: & non adjiciet, ut resurgat, non emerget, non supernabit. ad

7 *Vers. 20.* cam quoque rationem, qua Apoc. 18. dicitur: Sustulit unus Angelus fortis lapidem, quasi molarum magnam, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra non inveniatur. quod videtur ex Jerem. 51. delumptum, ubi clarius indicatur, non solum supplicii, sed pronuntiatae etiam à iudice sententiæ nunquam revocandæ firmitas, sic enim scribitur: Scripsit Ieremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem in libro uno, & dixit Ieremias ad Saraïam: Cum compleveris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, & proicies eum in medium Euphratem, & dices: Sic submergetur Babylon, & non consurget à facie afflictionis, quam ego adduco super eam. Res hæc quidem apud eundem Isaiam vatem sub alia etiam translatione descripta est c. 30. Erit (inquit) transitus virga fundatus, quam requiescere facies Dominus super eum. nam verberatio aut vapulatio fundata, est quidem supplicium firmum, constans, quod non facile corruet, utpote quod firmissimo fundamento nitatur: similiter virga & verber requiescet super damnatorum scapulas, infidebit enim ubi semel impingeretur, de verine autem non morituro, & igne nunquam extinguendo. vide Isa. 66. 24. & Matth. 15. 41. 46.

Sed tandem ex hoc loco manifeste convincitur error Origenis, quod Christus suo descensu in infernum, damnatorum animas liberaverit: cum enim quis illò vadit, non revertitur. Sed de hoc hic non plura.

Terram tenebrosam, & opertam mortis caligine.

10 Infernus, arx mortis tenebrosa. Augusti oculis splendidi.

11 Tenebra pro carcere. Explicati Lucas & Iudas Apostolus.

12 Cur tenebra dicantur carcer & vincula. Quorsum carcer institutus sit, ex prophanti quadam.

Hæc est secunda descriptionis pars. Ad Terram (regionem, plagam) tenebrosam (proprie, prohibitam videlicet à lumine) & opertam mortis caligine. quod alibi dicitur, Umbra mortis. id est, lethalibus umbris, immedicabilibus tenebris. Symmachus dicit, opertam morte, mors enim tetra est & caliginosa, obscuris cæcisque luminibus omnem lucem aversatur. Polychr. refert ex Hebr. In terram tenebrosam super tenebras. Est autem infernus, & tenebrosus ille damnatorum carcer subterraneus, mortis sedes & Regia, sicut Sapient. 1. dictum est: Non est inferorum regnum (id est, mortis regia) in terra. q. d. supra terram, sed sub terra, in corde

* Seran visitados à sus tiempos con prisiones. Visitatio in malum.

Symmach.

Polychr.

Inferus mortis regia.

Sap. 1. 14

Princeps
suos illu-
strat.

Sueton. in
Aug. c. 79
Augusti
oculorum
splendor.

Tenebræ
pro carce-
re.

Mat. 22.
13. & 25.
30.
Cap. 8.

Tenebræ
exterior.

Ad. 12. 10

* Pufferon
loaia som-
bra quæ
est a fuera
de la eu-
duo de la
luz.

2. Pet. 2. 4

2. Pet. 2. 4

Sap. 17. 2.

Vers. 18.

12
Cur tene-
bræ habe-
ant ratio-
nem car-
ceris & te-
nebrarum.

de penitusque reconditis terræ visceribus; ergo sicut princeps, sicut sol in mundo, sui vultus splendore lucem affert regiæ domui, & iis qui coram illo sunt, & sicut plane regium & illustrissimum est, Regem ita nitere, ut sua etiam luce alios perfundat, sicut Suetonius scribit habuisse Octavium Augustum oculos claros ac nitidos, quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris, gaudebatque si quis sibi acrius contuenti quasi ad fulgorem Solis vultum submitteret, ita sane, Orcus, Mors, Interitus, quasi rex obscurissimus, suam regiam, suosque omnes, quibus imperat, obvolvitur & perfundit tenebris densissimis, illamque suam regionem operit mortis caligine, ut jam dubitare nemo possit, quare dæmon dicatur potestas tenebrarum, & rector mundi caliginosi.

Quod si etiam, dum tenebrosa dicitur terra, hæc ad rationem carceris alludatur, & ad vincula, quibus damnati detinentur, recte cohærebit; nam non solum Hebræos, sed apud Romanos tenebrarum appellatione carcer intelligebatur. Sic ille miser, non habens vestem haptatam, ligatus manibus & pedibus iussus est conjici in carcerem tenebricosissimum, videlicet in tenebras exteriores, dicuntur autem exteriores, quod forte carcer extra urbem, aut extra mœnia esset, ut colligitur ex Actuum 12. nam eductus Petrus de carcere, Angelumque ducem sequutus, tandem pervenit ad portam Ferream, qua ducebatur ad civitatem. Dicitur igitur illum conjectum fuisse in tenebras exteriores, id est, carcerem exteriorem, sic Judas Apostolus Caliginem dixit carcerem dæmonum, aut verò vincula, quibus æternum detinebuntur: Angelos, qui non servaverunt suum principatum, in iudicium magni diei (tunc enim qui nunc extra carcerem vagantur in aere, aut in terra, in infernum detrudentur, nunquam inde amplius egressuri) vinculis sub caligine resepavit. Cujus simillimus est locus 2. Pet. 2. Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos. pro rudentibus autem in Græco sunt: Catena caliginis, vel obscuritatis, id est, catena carceris obscurissimi & tenebricosissimi. & Sap. 17. non semel hæc tenebris ad carcerem & vincula translatio dicitur. Vinculis tenebrarum, & longa nocte compediti, inclusi sub rectis fugitivi perpetua providentia jacuerant. & inferius: Vna catena tenebrarum omnes erant colligati. Translationis autem ratio est, quod sicut qui in vinculis est, ita sane qui in tenebris se movere nequit, vel etiam quod carcer esse soleat obscurus & lugubris, cuiusmodi fuit illa carceris pars altera, quæ a

Pined. Tom. 1.

Servio Tullio, Robori (is primus carcer erat) addita fuit, illam enim sic describit Sallust. Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur; ubi paulatim ascenderit ad lavam, circiter duodecim pedes humi depressus, eam muniunt undique parietes, atque insuper camera lapideis fornicibus juncta, sed inculta tenebris, odore fœda, atque terribili ejus facies est. sic quoque apud Livium, tenebrarum & carceris mentio frequens est lib. 38. In carcere vir clarissimus inter fures & latrones includatur, & in Robore ac tenebris expiret. & lib. 6. Eum pati vinculum in carcere, in tenebris obnoxiam carnificis, arbitrio ducere animam.

Et quamvis Ulpianus statuatur carcerem ad continendos homines, non ad puniendos haberi debere, tamen stante quidem republica in carcerem damnati conjiciebantur, ibique extremum de illis sumebatur supplicium. quare Cicero carcerem appellat vindicem nefariorum ac infestorum scelerum. non aliter, imo multo verius, tenebræ illæ sempiternæ vindices sunt scelerum, & locus extremi supplicii, & æternæ mortis. recte igitur hac ratione tenebrosus locus & regio appellatur. potius tenebra ipsæ.

Terram miseriæ, & tenebrarum.

13 Quid miseriæ. Obscuritas cum animi deliquio conjuncta.

14 Cur tenebræ calamitates significant.

15 Quadruplex rei ejusdem repetitio valde augget significationem. In inferno tanquam in proprio solo proveniunt tenebræ. Illustrata Sapientia.

Terram miseriæ. Proprie lassitudinis, deliquii, defectus, obscuritatis, conjuncta enim hæc videntur, ut obscurari videatur cor homini deficienti, & lasso lumen quoque deficere oculorum, sicut dicebat David Ps. 27. Cor meum conturbatum, devellit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. hæc etiam secum affert mentis ægritudo, & gravis aliqua calamitas. Sic ab illa radice dictum est à David Ps. 87. Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseriæ. in Hebræo, propter caliginem, vel obscuritatem, id est, in his meis tenebris, & obscurissima ærumnarum nocte, non video qui mihi adsit, respicio in adjutorium hominum, & non sunt tempora si fuerint nubila, nullus erit. Recte igitur ab Interprete dictum est: Terram miseriæ.

Hinc colligo, quamvis alias de tenebrarum ratione & arcano in sacro sermone significatione non pauca disseruerimus, verissimam tamen rationem ex hoc loco eliciri posse, quare miseriæ & calamitates tenebrarum

Tt 2

kum

Sallust.

Liv. lib. 8.
& lib. 6.

Carcer
quorundam
institutus
est.
Cic. in
Catila 11.

13

14

* Tengo
palpitacion
de coraçõ,
de soma
yo-
me, y qui-
ta seme
la vida de
los ocios.

14

Cur miseriæ
& calamitates
tenebrarum
appellatur
significen-
tur.

rum appellatione significantur; sicut enim extrema damnatorum miseria & interitus cum æternis tenebris junguntur in inferno, sic quidquid miseriæ & calamitatis apud nos est, alterum tantum tenebrarum admistum habet. sed dicemus quoque sequenti particula de tenebris.

15

Quadiu-
plex ejus-
dem rei re-
petitio si-
gnificatio-
nem augeat.
In inferno
tanquam
in proprio
solo pro-
veniunt
tenebræ.
Sap. 17.
14.

Et tenebrarum. Jam quater repetita est caligo, neque tam ex peculiari significantia vocis, quam ex repetitione ejusdem rei omnibus vocabulis synonymis sententiæ amplificatio, & tenebrarum obscuritas crescit. cum autem infernus dicitur terra tenebrarum, indicatur profecto, ibi tanquam in nativo solo obscuritas provenire, sicut dicitur terra auri, aut argenti, ubi hæ res proveniunt. non aliter Scriptura de inferni tenebris loquitur, tanquam de quodam tenebrarum pelago, ex quo aliquando ad Ægyptios caligo & obscuritas exundavit. Sap. 17. Ægyptias tenebras vocat impotentem verè noctem, & ab infimis, & ab altissimis inferis supervenientem. sicut voragines quædam eructantes sulphureas flammæ, quod Vulcanos, inferni ostia & fenestras vocamus; quod inferorum flammæ & tenebræ excitatæ pertingant, & favillas infestas tenebrasque expuant. ad quam similitudinem dicitur Apoc. 9. Aperuit puteum abyssi, & ascendis fumus putei. & quidem sicut quidquid lucis est in inferiori mundo, cœleste illud est, & descendens à patre luminum; & à civitate sancta, quæ sole non indiget; sic sane tenebra & obscuritas, illa præsertim, quæ homini inimica & infesta est, ab inferis ascendere ad nos intelligitur.

Vbi umbra mortis.

16 Umbra mortis, pro horribilo spectrò.

17 Explicata Sapientia. Quid etiam umbra apud prophanos.

18 Peculiare damnatorum supplicium, horrenda visa semper videre. Sepulchra ex Chrysostomo similitudo.

16

Hæc est quarta inferni damnatorum nota, Umbra mortis. Eadem, quæ supra dicta est, mortis caligo. Philippus pœnas intelligit, quæ cum morte conjunctæ sunt, illamque comitantur atque sequuntur, sicut umbra corpus. D. autem Thomas Umbra mortis, similitudinem mortis interpretatur, eo quod omnia, quæ illic geruntur, mortis agoniam, & lethales angustias representare & offerre videantur. Sed forsitan iterum Umbra mortis repetitur, ut altera illa significatio, quam cap. 3. indicavimus, nunc accipiat, non enim solum Umbra mortis

Quid um-
bra mor-
tis.
Umbra
mortis pro
horribilo
spectrò.

caliginetu significare potest sed etiam horrida spectra, & umbras mortuorum, sunt enim tenebræ, spectris & visis horrendis adjunctis, supra quam dici potest, infestæ & formidandæ, ex quo Ægyptiacæ tenebræ amplificatæ sunt. Sap. 17. Personæ tristes illic apparentes pavorem illis præstabant, & ignis quidem nulla vis poterat lumen illis præbere, nec siderum limpida flamma illuminare poterant illam noctem horrendam. Apparebat autem illis subitaneus ignis timore plenus, & timore percussit illius, quæ non videbatur, faciei, astimabant deteriora esse quæ videbantur. quidquid igitur in inferni tenebris videtur horribilum, est, terribilia simulachra & imagines mortis, tristissimæ defunctorum animæ, & ut Poeta dixit:

Umbra hic locus est, somni noctisque Virgil.
sopore. 6. Æneid.

Quæ videntur autem, non plane & clare videntur, sed multa nebula & caligine of-fusa, vix intercludentia, ut ab Ænea in inferno visa, describitur Dido:

Ut primum juxta stetit, agnovitque um- Virgil.
bram 6. Æneid.

Obscuram, qualem primo quis surgere
mense

Aut videt, aut vidisse putat per nubila lu-
nam.

Spectra autem, & horribilus bestiarum sævissimarum frequens aspectus obverfabuntur semper ante damnatorum oculos, sicut scriptum est Isaia 13. Requiescent ibi bestie, & replebuntur domus eorum draconibus, & habitabunt ibi struthiones, pilosi saltabunt ibi, & respondebunt ibi ulula in ædibus ejus, & syrenes in delubris voluptatis. Ad hunc teterrimum damnatorum conspectum spectat illa Chrysostomi sententia longe gravissima: Si cum in carcerem quandam ingressi sumus, atque alios squalore confectos, alios catenis vinctos, in fame laborantes, alios in tenebris clausos conspicimus, animo commovemur, ac perhorrescimus, nihilque non facimus, ut ne in eum locum incidamus, cum ad ipsos gebenna equuleos obtorto collo trahemur, quinam futuri sumus? Semel tantum in illis tenebris, & mortuorum umbris clarissimis lumen affulsit, quod damnatis non gloriæ & voluptati, sed timori fuit. Semel (inquit Cyprianus) Christus descendit ad inferos, ulterius non descendet, non ultra videbunt Deum in tenebris sigillati.

17
Da mnati
cruciabun-
tur horri-
cis spectris.
Isa. 13.

Chrysost.
hom. 32.
in cap. 1.
ad Co-
rinth.

Pulchra
Chrysost.
similitudo

Cyprianus
de ascensu

Vbi nullus ordo, sed sempiternus
horror inhabitat.

18 Quid indicet vox Hebræa numeri pluralis,
Ordines.

19 In inferno nulla temporis vicissitudo.

20 Infer-

20 *Inferni tenebrae inducuntur cum multa confusione.*

21 *In damnatorum supplicii ordo quis. Quid nutrimentum apud Isaiam.*

12 *Quis ordo rerum in inferno desideretur. Explicata Sapientia.*

23 *In inferno novum supplicium ex timore.*

18 סריימ

Nullus ordo. Vox originalis numeri pluralis est, in quo si quid notandum sit, illud tantum videtur, dici non esse ordines; perinde esse ac si in universum diceretur: Nullus in ulla re ordo, omnia confusa & citra ordinem sunt; sicut enim vox singularis repetita distributione plurium rerum significat in sacro sermone, ita vox pluralis res omnes singulares per se sumendas admonet. Plerique vero Latini hunc ordinis defectum referunt ad perturbatas & confusas damnatorum conscientias, & cogitationes nunquam sibi constantes, quod ingentem esse damnatorum mentium cruciatum docet hoc loco Gregorius.

19 In inferno nulla naturalis vicissitudo. Polychr.

Alii, ut Polychron, Eugubinus, Isidorus referunt ad temporum, dierumque & noctium ordinem & vicissitudinem, ex illa terra & regione sublatam. plura breviter complectitur commentarius Polychronii: Non est Sol ordo, nullus siderum ceterorum, ubi nullum licet rerum humanarum statum intueri, nullam, inquam, praeclara lege atque ordine institutam politiam. Favet lectio LXX. Septuaginta: Vbi non est lux, neque est videre vitam hominum. quasi dicat: perpetua ibi nox est, sicut è contrario, ubi perpetua lux est, dicitur non esse transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio, id est, umbra vicissitudinaria, sic ibi non est vicissitudinis illuminatio.

20 Cum tenebris inferni juncta multa confusio. Cicer. pro Rosc.

Sed existimo hic ex proprio quodam perpetuoque tenebrarum effectu amplificari illarum incommoda gravissima: sicut enim lucis proprius esse videtur ordo distinctioque rerum, ita tenebrarum nullus ordo, sed multa jacentium rerum perturbatio & confusio atque permixtio, sic reipub. perturbationem expressit Cicero: Tanquam si offusa reip. sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebras, omniaque miscebant.

21 Gregor. Damnatorum supplicia ordinata. Apoc. 18. 17. Matt. 13. 30.

At in quo (inquis) hic ordinis debiti defectus positus est? cum verissimum sit id, quod Gregorius objicit: ipsa etiam supplicia, quae ex lance divina iustitia prodeunt, inordinata esse non posse, statuit enim Deus plagarum modum juxta criminis menturam, & quantum Babylon glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum praecipit Deus dari illi tormentum & luctum. Tum etiam zizania in fasciculos ligari & colligi ad comburendum, ordo quidem est,

Pined. Tom. 1.

ut pares cum paribus pari poena constringantur, de qua re non Gregorius solum, Gregor. sed eleganter etiam S. Ephrem differit libro S. Ephrem de vera poenitentia, cap. 7. Atque est illud Sap. 11. 17 verissime à Sapiente dictum cap. 11. Per quae quis peccat, per hac & torquetur, ut suus cuique improbitati cruciatus respondeat; nam ille ignis, cum paratus dicitur diabolo & angelis ejus, nescio quid cujusque sceleris ex æquo præparatum atque conveniens significat, sicut & id Isaia: Parata est ab heri Thophet, à rege præparata, profunda & dilatata, nutrimenta ejus ignis & ligna multa. ubi vox nutrimenta struem seriemque lignorum significat, ordine quodam dispositorum, ut facile flammam concipere possint, vox eadem cum verbo componendi, aut recto ordine disponendi jungitur. Ezech. 24. Compone struem ossium (dicemus nos, armar el fuego, o la chimenea) quare eodem Ezechiel. cap. ait Deus: Va civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram.

Vides igitur accuratum & exquisitum in damnatorum suppliciis ordinem? Sane, sed illene videtur ordo omnino deesse, ut nihil ab illis ordinate fiat? an ille alius, quod omnes incertis sedibus vagentur, & impares cum imparibus versentur, ut omnes sint pares cum imparibus in unum fasciculum colligant: atque quasi una omnes catena colligati futuri sint, ita nullo inter illos dignitatis ordine scrutato crucientur. sic scribitur Sap. 17. de Aegyptiis: Vna catena tenebrarum omnes erant colligati, sicut plures racemi calcantur in torculari confusi atque permixti; est enim infernus torcular ira Dei.

An etiam naturalis rerum ordo ibi inversus esse videtur, cum ignis non luceat, & aquae nimium cum calore nimio, & cum sempiternis ardoribus stridor quoque dentium vires suas retineant; an vero tandem hæc ordinis expers confusio multitudinem tormentorum significat, ut procella quædam miseriarum omnium perpetuo damnatorum capitibus incumbat? sicut scriptum est: In una die venient plaga ejus, mors, luctus, & fames, & igne comburetur.

Sed sempiternus horror. Iterum eadem superior vox, quæ tenebrarum, tenebras autem per horrorem expressit Interpretes, quod horridæ sint. & ipse addidit, sempiternus. quod novam vim voci originali inesse credidit, imitatus septuaginta, qui etiam dixerunt: Terram tenebrarum aternarum. ut desperatissimas & maximas significarent. quare hæc expositio sexies eadem voce aut re proposita, amplificatio est plane poetica, & bona, abesse inde significat, quæ cum luce con-

Tt 3

juncta

מרוות שות

Ezech. 24.

5.

Vers. 9.

22 Quis ordo absit in inferno.

Sap. 17. 18

Apoc. 19.

15.

Iob. 24. 3.

Isa. 33. 1.

Apoc. 18. 8.

23

In inferno

non solum

tristitia,

sed etiam

horror &

timor.

LXX.

juncta sunt, quæ aliquando proponemus, cum de luce agendi locus erit, nunc tantum, si per horrorem, timoris perturbationem intelligamus, recte congruet adiunctio illius vocis, *Sempiternus*; nam ex pœnarum æternitate effici videtur non solum dolor atque tristitia ex præfenti malo, sed etiam timor semper futuri, ut sapienter Gregorius hic docuit in hæc verba: *In huius vite tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet, quia nequaquam mentem metus cruciat, cum pati jam coeperit quod timebas,*

Gregor.

infernum enim & umbra mortis obscurat, & sempiternus horror inhabitat, quia & in supplicio dolorem sentiunt, & in doloris angustia, pulsante se semper pavore, feriuntur, ut & quod timeant, tolerant, & rursum quod tolerant, sine cessatione pertimescant. Sed cum abunde Job Baldadi objectionibus satisfecerit, illo jam quasi superato, conticescente, ad aliud certamen, aliamque cum Sophar disputationem procedendum est, statim atque Baldadi orationem continente filo innexuerimus.

PARA-

NOTATIO
BREVIS RERVM
insigniorum, quæ in
Commentariis fufius ex-
plicantur.

*a De multiplici verbi Tædendi
significatione, cum ad hujus, &
aliorum locorum intelligentiã,
tum ad Vulgati interpretis de-
fensionem differitur. v. l. n. l.*

PARAPHRASIS

CAPITIS PRÆCEDENTIS.

DIXI NÆ sane majestatis terror vocem
mihi adimit; at voces & gemitus ex-
torquet acerbissimus doloris sensus;
jam enim a actum de mea vita, plane
video, atque intimis præcordiis disse-
cor, ut & vehementer mihi ipsum vi-
vere displiceat, atq; adversum me sto-

machari & sævire compellar, quod si clamores & suspiria
supprimere conarer, mecum ipse litigare & contendere
deberem, † Sed quid ego? præstabitne tacitum mecum
ingemiscere, cum nullum habeam, cui causam meam pro-
bare possim. Prætermittam igitur has meas querimonias,
nihil est enim quod me verbis & oratione tueri velim,
sed cogor tamen laxare loquendi habenas, & sermonē in-
tra pectoris carceres contentum liberè dimittere; nō quo
contra Deum, aut contra illius providentiam quicquam
loquar; in me tantum delæviã, quamvis quæ loquuturus
sim, fore ut in meū caput recidant, certo mihi persuadeã.

Unum igitur ad judicem meū dicam, cum quo nō tam
de recuperandis fortunis amissis, aut tuenda vita, quàm
de defendenda mea innocentia disputo. Noli o judex æ-
quissime, me innocentem, & omnis sceleris suspicione
vacuum, reum peragere, improbitatisve alicujus damna-
re, vel in hac vita, vel etiam post mortem. At his suppli-
ciis gravissimis videris me tanquam impium & scelera-
tum palam traducere, tum ne me despice languore con-
fectum, ne forte graviore aliqua tristitia obrutus impiam
aliquam vocem emittam. Quod si quidpiam liberius aut
inconsideratius, quàm par sit, fuero loquutus, meū judi-
cem oro atque obsecro, ne mihi vitio aut impudentiæ
vertat, id enim tantum dixerim, non ut tanti numinis ma-
jestatem læsam velim, sed ut meam afflictam innocentiam
tuear. Cognoscere igitur à te maxime cupio, quam de
re mecum exoptules litemve intendas; quam tua lege,
aut præcepto violato me interroges; propter quodnam
scelus me puniendum præcipias; aut in quem finem hæc
mea supplicia decernes.

Primum enim te commonere nō potuit tui ingenii in-
nata aliqua malitia, atq; b calumnia, quæ cum violentia &
fraude insidias innocenti machinetur, & tuis creaturis
malum aliquod moliat: execraris enim proculdubio o-
mnem calumniam, & innocentem oppressionem. Nunc
autem, quod ad meas ærumnas attinet, quam utilitatem
voluptatemve capies? hæcne est tua clementia? hæc tua le-
nitas & bonitas, Deus benignissime? hocne suave illud,
mansuetum & commiserans, quod tuis creaturis nunquā
non exhibuisti? nunquid volupe & pulchrum existimas
falsa crimina intendere misero homini, & per fraudem &
frustrationem molestissima me lite vexare; & quæ non de-
beam, repetere; de rebus minimis atq; levissimis crimina-
lem litem ordiri, atque mediis his amicorum captiosis ca-
villis & elenchis falsi me peccati & sceleris convincere?
Itane, quem tuis ipse manibus elaboraveris, nunc fastidio
habeas, abjicias, proteras, & pro medicentem vix tuis au-
ribus digneris? videris profecto impiorum c consiliū ju-
vare, & opem tuæ præsentis lumine & splendore illorum

*c Quod, qualiter sit impiorum
consiliū adversus sanctos, quæ
sanctarū adversus impios, qua-*

CAPUT
DECIMUM.

1
Tædet animam meā
vitæ meæ: † dimit-
tam adversum me e-
loquium meum: lo-
quar in amaritudine
animæ meæ.

2
Dicam Deo: Noli
me condemnare,

3
Indica mihi, cur me
ita judices.

3
Nunquid bonum ti-
bi videtur, si calu-
mneris,

& opprimis me opus
manuum tuarum, &
consiliū impiorum
adjuves?

conatibus afferre: nam dum vident pios afflictos, se vero beatos atq; felices, id consilii capiunt, ut in flagitiosa vita, cujus felix fortuna comes sit, firmiter perseverent. Propterea eò suas omnes cogitationes intendunt, ut pios & sanctos etiã ipsi circumveniant, & quibus possunt rationibus divexent: sic sane videris, ò Deus fortissime, Chaldaeis atq; Sabæis mearum facultatũ direptoribus te lociũ atq; patronum adjunxisse: nam quæ illi contingere non potuerunt, domum videlicet, liberos, familiam, & meam ipsam corporis valetudinem tu abstulisti. Atq; mirum id est: nam tu non soles *d* in malum, opes, viresque cuiquam conferre, quid dicam? favesne horum meorũ amicorum errori & delusioni? an vero sævissimorum dæmonum nequitia & immanitati in meos cruciatus conspirantium?

variusque factionis arma, quædam ad mores opportuna. v. 21 n. 9, 10, 11, 12, 13.

d Vt Deus modum in puniendo servet, & hostium sævitiã minime adjuvet, explicatur v. 3. n. 13.

4
Nunquid oculi carnei tibi sunt? aut sic ut videt homo, & videbis?

At minime etiam possum meæ innocentia afflictæ causam in ignorationem aliquam mei iudicis referre: namque is non habet *e* carnos oculos, neq; instar carni hominis, de externa tantum rerum specie iudicat; ad intimã profecto penetrat, & veritatem latentem licet, atque in altissimo puteo demersam *f* clarissime intuetur: errare igitur neque malitiose & ex calumnia, neque per ignorantiam & errorem in discernendis litibus potest, & qui omnia cognoscat, non indiget certè, ut humani iudices solent, cruciatibus & tormentis adhibitis ad extorquendã veritatem. Quorsum igitur ille torquet, & quæstione iudiciali exagitat? itane quem miserum videat, & sine ullo carnis splendore, despiciat? *g* aut etiam torvo & minaci vultu aspiciat, instar hominis, qui injuriarum acceptarum oblivisci nescit? at horum hominum improbitatem minime tu, ò Deus optime, imitaris, ut eorum, qui peccarunt, memineris, & severam rationem exposcas: neque tu instar superciliosorum & fastidiosorum divitum, humiles non dignaris tuo conspectu; neque obtusam & crassam habes oculorum aciem, ut aliquid in humanis actionibus te prætereat. Præsertim verò hæc dixerim, quod non tu instar hominis, cujus vita est brevissima, paucissimarum rerum experimentum colligere potueris, sed pro tua æternitate omnia tanquam præsentia contempleris. At me tibi infensum reddere non potuit, ea quæ principibus familiaris est, & studiorum, & voluntatis *h* mutabilitas & vicissitudo; minime vero: nam tu non is es, cujus gratia & benevolentia erga hominem temporis diuturnitate languescat, aut tædium & nauseam concipere possit. Homines præterea semel oblatam hostem perdendi occasio nem arripiunt, timentes ne non afferat deinde vita hæc, quæ brevissima est, similem oportunitatem. At tu, qui æternus es, & quem ego neque mortuus, neque vivus effugere possum, quorsum tam avide tamque studiose causas & opportunitates requiras, quibus de me vindictam sumas, atque in omnem meam vitam inquiras per testes & judiciariam quæstionem, ut vel levissima errata, si quæ sunt, in lucem publicumque proferas, atque pronuntiata sententia, decretoque supplicio plectenda jubeas?

e Quod carneus oculus male audiat in Scripturis, & quod ad externam tantum rerum speciem pertineat, quædam ad scripturarum intelligentiam, & ad mores. v. 4. n. 3. Vido etiam n. 3.

f Vt divini oculi commendantur ab illis omnibus quæ ad videndum necessaria sunt, digressuscula. v. 4. n. 4.

g Vt torvus aut superciliosus & fastidiosus conspectus sit proprius hominis, at Dei benignus & latus observatur. v. 4. n. 6, 7.

h De propria illa & quasi insita principum inconstantia & mutabilitate, & ut Deo tantum fidendum sit, annotatur. v. 5. n. 2.

5
Nunquid sicut dies hominis, dies tui: & anni tui, sicut humana sunt tempora?

6
Vt quæras iniquitatem meam: & peccatum meum scruteris?

7
Et scias, quia nihil impium fecerim, cū sit nemo, qui de manu tua possit eruere,

Hæc ne facis, ut scias an peccaverim, nec ne? & cum libere de me statuere possis quod voles, me mille modis exploras: & versas, at nimium severe, ut apud quem nec preces, neq; ullius interventus jam non valeant, ut cruciatuũ acerbiter mihi remittas; non enim, quamvis quis innocens sibi sit, eo tuo severissimo iudicio potens est se subducere; at cum tanta sit tua potestas, ut nemo possit quædam

i Vt Deus cum de supplicio mortali agat, interventores & deprecatores querere soleat pro sua lenitate, peculiaris consideratio. v. 7. n. 2.

dam ex tua manu extorquere, neq; sua ope juvare, quem semel flagellare decreveris, oporteret sane benignius & mitius tecum agere. Verum enim vero si tu iudex esses, à cuius tribunali ad superiorem alium iudicem provocatio esset, nihil mirū, quod & cruciatus, & sententiæ damnationisq; pronuntiationē accelerares: at cum sit nemo, k qui de manu tua possit me eruere, quorsum me tā acriter, tam continenter vexas, nulla respirandi, neque paululum interquiescendi copia facta? Sed honeste actæ vitæ conscientia erigor & sustentor, quamvis enim supremus tu iudex sis, non ideo me innocentē non absolves: præsertim, cum jam tibi exploratum satis superque sit, me neque felicem, neque ærumnosum à tua pietate & cultu defecisse.

k *Vi ab aliis iudicibus ad Deū à Deo ad alium non sit provocatio, consideratio utilis. v. 73 n. 40*

8
Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me totū in circuitu:

Et sic repentē præciditas me?

At cum opus sim manuum tuarum, perdere sane creatoris jure pro tua voluntate potes: sed vel ex hac ipsa mea, qui tuum opus sim, atque ex tua, qui creator es, conditione, tantas ærumnas jure meo deprecabor, atque ex pristino illo creationis l beneficio commemorato multa alia à tua maiestate postulandi, lata amplaque janua mihi aperitur. Verum enim vero visus es sane in me elaborando & creando, tu, qui omnis laboris & defatigationis expertus, m laborasse, & quæ ad hominem pertinent, cum quadam molestia & lassitudine perfecisse: est enim cum figurinum opus, tum hominis moderatio & perfectio, opus per se difficile; operam igitur & impensam perdes in me perdendo, & tuo opere in interitū præcipitando? Quid, quod singulari studio & amore me fabrefecisti, atque utramque manum tui propensissimi affectus indicem ad hominis creationem adhibuisti, atque subtilitate & artificio mirabili universum hominem, & quæ ad illum pertinent, universa expolevisti & ornasti, tuaque providentia indulgentissime munivisti, tuisque ipsis n manibus materiam, ex qua homo formatus est, acceptam, sapienti: & potestate tua in eum finē perfecisti, ut haberes, de quibene mereri posses? Hæc igitur tot tamque præclara beneficia quonam tandem recidunt? in incredibilem sane calamitatum & miserandæ mortis præcipitium.

l *Vi pristini beneficii commemoratio divinam miserationē excitare soleat, utilis quadam. v. 8. n. 2.*

m *Vi hominis creatio cum quadam creatoris quasi molestia & labore facta significetur. v. 8. n. 3. 13. 14. 15. 16. cum peculiari etiam studio & charitate, n. 4. 17.*

n *Quæ dicantur Dei manus salior disputatio. v. 8. nu. 9. 10. 18. & ut ipsius Dei manibus homo formatus intelligatur. v. 11. 18*

9
Memento quæso, quod sicut lutum feceris me.

Et in pulverem reduces me.

Quod si o hominū plasmator Deus, ullam eorum, quæ dico, oblivionem simulare velis, rem à principio repetitam, & cunctas operis circumstantias minutatim in memoriā revocabo. Luteus ergo sum, atqui lutum inanimū & iners seipsum figere & figurare minime potest; te igitur formatore & creatore mihi opus fuit: post longā igitur oblivionem tui operis recordare tandem, formatum esse à te hominem de o limo ex aqua & terra singulari cura & arte temperatis; pluteum itaq; & fragile vas merito à suo creatore & figulo postulat, ut pristinam iterum adhibeat artem & diligentiam, ad illud tuendum & conservandum. Quid si me permiseris exposuerisque discrimini, facile confringar, & in minutissimum tenuissimumque pulverem abibo. Sed cum tandem mortem, resolutionemque in vilissimam terram, quæ humano corpori formando materiam præbuit, homini interminaveris, oporteret nunc paulo diuturnius vitæ spatiū à te concedi.

o *Qualis fuerit limus, ex quo homo formatus dicitur, an solus pulvis, an vero terra & aqua contemporata, disputatur. v. 9. n. 3. 40. vide etiam v. 10.*

p *Subtilitas humani opificij ex terra consideratur v. 8. nu. 4. 20. & v. 6 n. 5. & v. 10. itemq; imbecillitas & fragilitas hominis. Des autem cura & providentia in homine tuenda. v. 9. nu. 5. 6.*

Nonne sicut lac mulsisti me: & sicut caseum me coagulasti?

Quid, quod diuturnitatem dignissimum profecto opus fuit, cum tenuissimæ terræ portionem, quasi coagulo quodam densatam & compactam, tuis ipse manibus coagmentasti, & luteam statuam statim effinxisti, neque secus quàm caseus ingenti manuum & brachiorum nisu caseali apprimitur; ita tuis manibus superfluum illum

11

Pelle & carnibus vestisti me : ossibus & nervis compegisti me.

illum & aqueum humorem expressisti, cum primum instar fluidi lactis terram irrigasses, & aqua temperasses, mollemque & quasi fusilem reddidisses, ut inde formari humanum corpus opportune posset : quod omnesque corporis partes, non solum quæ externæ sunt, sed etiam quæ in intimis visceribus, ipsisque ossium cavitatibus reconditæ delitescunt, mira subtilitate & arte effinxisti & constituisti, ut externa cutis laxior & tenuior esset, caro mollior, ossa duriora & firmiora, nervi solidiores & flexibus opportuniore : reliqua denique suis muniis & officiis exequendis affabre & commode elaborata, & minutiores omnes partes convestitæ & coopertæ externæ cutis integumento munirentur.

q. Ut Deus prius luteam quasi statuat fixerit, quam vitam & animam conferret, priusque in luto modicatus fuerit subtilissime omnium partium internarum & externarum distinctionem, & quasi præ viam dispositionem, fusiua explicatur v. 10. n. 1. 2.

12

Vitam & misericordiam tribuisti mihi : & visitatio tua custodivit spiritum meum.

Organicam denique materiam accipiendæ animæ præparasti, quam tuâ misericordia & munificentia illi statim contulisti, indidisti que multarum virtutum semina, humanitatis præsertim, atque misericordiæ, neque solum vitam dedisti, sed summa erga eum indulgentia usus in gentibus beneficiis locupletasti, bonisque omnibus cumulasti, quæ ad victum, vestitum, honorisque & dignitatis gradus tuendum pertinerent. Neque vero solum hæc sunt primi hominis beneficia; nam ceteri omnes in tua generatione & constitutione similia accipiunt ex tua munificentia & liberalitate, vitæ initium, universaque alia vitæ præsidia.

13

Licet hæc celes in corde tuo :

Ergo videris certe benevolentiam hanc atque gratiam benignissimi animi, qua hominem, meque ipsum olim prosequeris, nunc longe dissimilibus operibus, severitate videlicet & supplicii gravitate & dissimulare voluisse : non enim crediderim charitatem illam erga me pristinam in tuo pectore extingui, aut oblivione aliqua obrui potuisse. Neque nunc quidem mei recordari non poteris, in quo creando, ornando, locupletando tantum industriæ atque solertiæ impensum à te fuerit. Hæc quidē humani generis primordia, quæ in tuâ sapientiæ arcanis recondita videbantur, ut quæ fuerint tuæ erga humanum genus manifesta charitatis argumenta mihi bene perspecta, memori frequentique mente repeto, atque vel ex eo in longe maiorem admirationem adducor, quod si quid unquam admisi, quo tuæ maiestatis oculos offenderim, illius profecto te valde memorem exhibes : nam multo elapso tempore, de pristino quocumque errato poenas repetis gravissimas : interim patienter celas atque suppressis conceptam adversus hominem iram atque vindictæ cupiditatem. Sed illa quoque certa fide firmaque cogitatione me sublevo, fore ut conservatoris vindicisque munus, quod nunc prætermisisse videris, placatus aliquando propitiisque instaures.

r. Ut qui ardentem amant, charitatem dissimulare soleant, Deus præsertim, observatur v. 13. n. 2.

tamen scio quia universorum memineris,

14

Si peccavi, & ad horam pepercisti mihi : cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris ?

Licet nunc sane tam severe mecum agas, ut si quid peccavi, non aliter quam perpetuo carcere & arctissima custodia punias, neque unquam poenas peccato debitas remittere velis. Ego vero sic pejerare & mihi imprecari ausim, ut si quid peccavi, durissima custodia detinear, & nunquam abs te mihi offensa remittatur. Sed durum & asperum sane est, haud latum unguem à recto bonoque discedendum, vel per oblivionem humanam, cum jam in tabulas redigis, & ad calculos severissime revocas. At adolescentiæ errata jam condonata, & multis à te amicitiae & benevolentiae argumentis exhibitis, oblitterata videbantur; cur igitur culpæ memoriam, nec non peccati poenas

repe-

repetis? Non enim vis mecum tanquam cum innocente, & supplicii immerente agere.

Utcumque itaque egero, etiam si me piissimis operibus exerceam, mala & ærumnas sustinere compellar, atque habitum hominis sumere, pœnitentiam alicujus sceleris agentis, capitis s. demissione, animique submissione; non enim ex sanctitate ullus mihi insolescendi & gloriandi locus erit, neque coram severissimo iudice consurgere, & attollere caput in iudicio, & obtinere in mea causa, & meæ innocentia defensione unquam potero, iustus enim licet sim, non plus præterea honoris atque dignitatis habeo apud homines, neque minus obnoxius injuriis & ignominia ero, cum me ad eam conditionem deductum videam, ut vix audeam oculos caputve attollere. Neque mirum, cum gravissimum calamitatis pondus sustineam tantumque deprimar, ut respirare vix valeam. † uror sanè totus, atque s. torreo ignea vi morbi grassante; & oppleor angustis, quæ animæ stomachum, & appetentia acerbissime commovent.

Illud vero longè molestissimum, quod cum meam innocentiam contestari volo, quasi in ea cogitatione insolescerem, & superbirem, duplicatas statim pœnas pendere cogor: sentio enim me, tanquam ferocientem superbientemque & leonem, aut superbissimum leopardum fortitudine & principatu inter reliquas feras gloriantem, ita quasi ob prioris vitæ felicitatem & gloriam insolescentem, paratis à telaqueis, retibus, foveis capi, constringi, implicari, & acutissimis dolorum jaculis configi. Atque utinam jam tandem calamitatis meæ atque doloris cumulus eò excreveret, & tantum invalesceret, ut jam omnino viderer à tua potentia captus, jaculisque penitus conficerer, nam nunc diuturno longissimoque supplicio excrucior: cum enim aliquod à malis otium mihi dari credo, tunc repentino impetu imparatum adoriris, eademque flagella sæpius repetis, nunquam intermittentibus doloribus alios denuo cruciatus apparans; quos cum profero, miserabile profecto spectaculum toti mundo exhibeo.

Tum etiam tu ipse testes conquiris, & accerfis etiam; testibus prioribus novam adversus me testificandi vim confers, semperque de mea vita quæstionem habes accerrimam, atque mea causa sæpius dicta, tu me sententia expectatione suspensum tenes, neque conquirendis, examinandisve adversum me testibus ullus est finis. Et quidem adversariorum multorum testimoniis obruor. Nam isti mei amici concordi testimonio me accusant improbitatis, tradita sibi per vices accusandi & testificandi oratione: singuli præterea cruciatus atque supplicia testes esse videntur sceleris alicujus, tuæque adversus hominem iræ; exprobrare enim videntur impietatem, palamque sceleratæ vitæ reum peragere. Quid, quod mala omnia ingenti quodam quasi conflato exercitu, expeditionem irruptionemque in me faciunt, ac me undique obsident atque oppugnant, te interim, ô fortissime Deus, velut supremo imperatore ærumnas & dolores quasi milites moderante, & suo quemque loco & tempore ad nocendum maxime opportuno constituent.

Quam igitur ob causam, cujus venam boni adipiscendi gratia, tu ipse auctor exitisti, ut in hanc lucem sospes & incolumis ederer? Quorsum in tantis periculis constitu-

† Efflor de capitis aut demissione, aut elevatione tractatio, & quid in sacro sermone significare soleat, v. 15. n. 1. 2. 3. 4. 5.

‡ Quod hoc loco afflictionis nomen aliquid igneum sonet, & quod ignis symbolum sit acerbissimorum cruciatuum, quædam ad Scripturam intellgentiam, v. 15. n. 8.

† De leonum venatione opportuna quædam, v. 16. n. 1. 4.

15

Et si impius fuero :
væ mihi est : & si iu-
stus, non levabo ca-
put.

† Saturaturus affli-
ctione & miseria.

16

Et propter superbiā
quasi leonem capies
me :

reversusque mirabi-
liter me crucias.

17

Instauras testes tuos
contra me : multi-
plicas iram tuam ad-
versum me.

& pœnæ militant in
me.

18

Quare de vulva ed-
uxisti me? qui uti-
nam consumptus es-
sem.

tum

ne oculus me videret.

19

Fuissem quasi nō essem, de utero translatus ad tumulum.

20

Nunquid non paucitas dierum meorū finietur brevi?

† Dimitte ergo me, ut plangam paululū dolorem meum,

21

Antequā vadā, & non revertar, ad terram tenebrosā, & opertā mortis caligine.

22

Terram miseriz & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

tum intra materni uteri angustias me tutatus es? cū enim continuo ac natus sum, in hanc molestiarum & calamitatum pugnam sim ingressus; pręstaret profecto nunquam vitę ac lucis primordia attigisse, quā tot mala expertum, in tuę amicitiz violatę suspicionem venissem. Nam si intra materni uteri angustias pręfocarer atque comprimerer, nulla tunc mei ratio haberetur; & neque lucis, neque tenebrarum particeps essem: abortivus enim censerer pro non nato, ut qui ex matris utero ad terrę viscera & uterum quasi iterum concipiendus traducerer.

Vitam vero qui amitterem, non magnum bonum amitterem; est enim brevissima, & paucitas ipsa, immutatio, & mera vanitas, in se ipsa deficiens & evanescens, atque non tam in bonis & jucundis, quā in malis & ærumnis constituenda. At (inquit) nō ideo natus es, o Job, ut assiduīs malis afflītareris; si id ita est, diutius sanē expectandum nō est, cum ad extremum pene vitę spiritum pervenerim. † Patere igitur aliquantulum me quiescere; neque tot me obsideas malis, neque tuā me potentia circumveniat: interim & reficiar non nihil, & vel lugens meo dolori paululum indulgebo; non enim quas peto doloris & morbi inducias, voluptati, sed lachrymis, sed gemitibus, sed suspiriis postulo: nam quę passus sum, tam gravia sunt, ut vel sola illorum recordatio, multorum dierum lachrymas & luctum jure suo exigere videantur.

Abibo tandem ex hac vita, non iterum ad eandem vitę conditionem reversurus, concedamq; in aliorum defunctorum subterraneam stationem, terram sane horribicis tenebris offusā, miserizque plenissimā, ubi nullus cadaverum dignitatis ordo, sed confusa & perturbata ossium congeries, perpetuo omnia horrore, atque æterna caligine obvoluta. Timeo enim, si me ad mortem diligentius non comparem, atque omnia vitę errata pœnitentia deleam, ne forte coniciar in æterna y damnatorum supplicia, unde ad meliorem statum nulla redeundi facultas conceditur: regionem sane, quā nulla unquam complet lux: quā lethales umbrę, & immedicabiles tenebrę occupant; & in quibus obscura & cæca mors caliginosusque orcus sedem atque regiam constitutam habent, eundem que etiam carcerem opportunum fontibus detinendis. Terram videlicet, ubi simul cum tenebris & animi caligine, lassitudinem & defectū plane lethalem patiuntur fontes. Ibi profecto oritur sempiternā nox, unde proveniunt tenebrę, & ad alias regiones, mortaliumque sedes offendendas permanant. Ibi per obscurissimā lucem, & medias tenebras, horribica spectra, & lethales manium umbrę apparent, nihilque videtur quod non sit tristissimum mortis simulachrum, & mœstissima imago. Nullus pręterea ulla in re ordo, sed incredibilis confusio, quę in ipsis damnatorum perturbatis mentibus potissimum cernitur, in tenebris enim maximis omnia misceri, confundi, perturbari necesse est, ut etiam ignis, qui natura sua lucidus est, quasi perturbata natura, obscuritatem potius, quā splendorem eo in loco afferat. denique omnia conglobata, nullo ordine, uno impetu suppliciorum genera in impios deserviunt. Tum vero ex pręsenti tot malorum tristitia, non solum non tollitur, sed crescit potius miseriz illius æternitatis, nunquam elapsurę, timor sempiternus.

u De vita brevitate, & nominibus, quę illam explicant, perculivra quadam v. 20. n. 4.

x Ut lachrymę & fletus succedant, ut pectus refrigerent, & ut vehemens dolor lachrymas superprimere soleat; observatur, v. 20. n. 7.

y Secundus harum scientiarum commentarius, qui est de inferni suppliciis, quę minutatim exponuntur, præsertim quę ad æternitatem, tenebras, spectrorum horrorem ordinis defectum, digressio utilis v. 21. n. 3. usque ad 23.

IOANNIS DE PINEDA
Societatis Iesu Commen-
tariorum in Iob,

LIBER QUINTVS.

Qui est de quinto certamine, id est,
prima Job cum Sophar di-
sputatione.

C A P V T XI.

ARGUMENTUM CAPITIS.

JOBI orationem atque studium cognoscendi
& causam, qua permotus Deus illum afflixerit,
loquacitati, & animo insolescenti tribuit So-
phar, quod ea quae Dei sunt, supra humanum
captum sint. Felicitatem autem, qua viro iusto
reposita est, resipiscenti JOBO pollicetur.

I. Respondens autem Sophar Naa-
mathites, dixit:

1. Etymologia nominis Sophar. Naamath urbs
Husitana provincia.
2. De Deo loquendum parce. Animalis homo
non percipit orationem hominum spiritua-
lium.
3. Responderunt non solum verbis, sed etiam si-
lentio.
4. Labia ad eloquentiam pertinere. Illustratus
Moyses.
5. Virium multiloquii. Multiloquium Ethnico-
rum inter orandum. Explicatus Matthaeus.

UOBUS SENIORIBUS,
Eliphaz & Baldad disputa-
tione superatis, Sophar ad red-
arguendum Jobum proce-
dit, sed extra chorum saltat;

Vid. An- & multa per conditionem effutit. nam re,
notatio- & ipsa ratione relicta, ad contumelias &
nem pra- probra convertitur. Præter ea tamen, quæ
viam ad de his tribus amicis à nobis sunt superius
cap. 4. dicta, illud tantum nunc addendum, quod
ad nomen & cognomen attinet, Sophar apud
Gregorium & Philippum sonat idem quod
Speculator, aut dissipatio speculæ, vel Spe-
culator; dissipans, à verbo *Tsapha*, quod est
intueri vel speculari: apud Olympiod.
Scopus, apud alios Buccina, in vulgari no-
minum Hebraicarum interpretatione, Ma-
tutinus, aut Corona; aut Hædus à verbo

Pined. Tom. I.

Tsaphar, quod est mane consurgere, aut à
Tsaphid, quod est hircus, vel à *Tsapisaph*,
quod est garrire, aut, *Tsephar deagh*, quod est
rana.

Naamath, five Naghamath, vere pul- Naamath
chrum, aut jucundum Hebraice sonat, à uibs quæ,
verbo, Nagham, est autem urbs in terra
Hus, à qua originem & cognomen duxit
Sophar, in qua etiam regnasse creditur, di-
stat à Jobi pyramide 18. milliaribus plus
minusve, quod ex Ortelio affert Christia-
nus Adrikon in suo terræ sanctæ Theatro.

Christia.
Adrikon.

II. Nunquid qui multa loquitur, non
& audiet? aut vir verbosus
justificabitur?

Qui multa loquitur. Eloquentiam Jobi, 2.
& cum summa gravitate & copia di- Jobi elo-
cendi facultatem, invitatus licet, nolensque quentia,
fateretur Baldad, atque illa ex eo mirabilior
est, quod reconditos animi sensus, quos in
se ipso ægre potest homo præcipere, aut di-
stinguere cum summa verborum atque sen-
tentiarum ubertate & vi sic ille explicet, ut
rebus & significationi parem orationem af-
ferat, hoc autem Dei donum esse, Sapiens
testatur c. 7. suæ Sapientiae: *Mihi dedit dice- Sap. 7. 51.*
re ex sententia (dicere quæ vellem, quæque Benedice-
sentirem, & mihi semper felices in dicendo re dei do-
num.
conatus procedere, alii; sententiose & gra-
viter.) & præsumere digna horum, quæ mihi da-
ta sunt, quoniam ipse sapientia dux est, & sapi-
entium emendator, (Deus ad veram sapienti- Vers. 26.
am & perfectam dicendi rationem magister
& informator) in manu enim illius, & nos, &
sermone nostri, & omnis sapientia & operum
scientia disciplina. quæcunque scientia, non
rerum solum, verum & verborum à Deo in
homines profunditur. Eloquentiam sapi- Eloquen-
entia partem esse Stoici senserunt, imo vir- tia pars
tutem atque sapientiam esse dixerunt, ut Sapientia
Cicero in suo Oratore refert. Sed cum eo- Cicer.
dem auctore, eloquentia, illi ipsi qui conse-
cuti sunt, se valere dissimulent, propterea
quod prudentia hominibus grata, lingua
suspecta sit, non miratur eloquentem, sed
multa suo judicio loquentem reprehendit
Sophar. Multitudo autem verborum non
solum ad numerum, sed ad tumorem, &
ampullas, & verba sesquipedalia pertinet.
est enim in originali, multitudo numero,
aut mole, quæ magnitudo dicitur. Vitio
autem tribuit, quod multa de Deo, deque
divinis rebus temere & inconsideranter
pronuntiet, præcipit enim recta ratione Sa-
piens Eccl. 5. *Ne temere quid loquaris, neque* Eccl. 5. 1.

V u

cor

3. *cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo*, (id est, de Deo; ut eo loco Hiero. & Nyssen. opusc. de beatitudinibus cap. 6. interpretantur, cum enim in cælo Deus sit, id est, longissime à nobis distet, plurima à nobis de divinis rebus ignorari necesse est, ideo subjungi: *Deus enim in cælo, & tu super terram, idcirco sint pauci sermones tui*. Septuaginta legunt: *Ne festines in ore tuo*. Chaldaus, *Ne acceleres super dictum tuum*. nam oratio de Deo tarde potius, & lenim quam cum linguæ volubilitate habenda est, certe Moyses post divinam revelationem tardior in loquendo evasit, ut observavit Orig. Exod. 4. Ex quo (inquit) loquutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ effectus sum. & Rom. 8. 31 Paul. ad Rom. postquam divina beneficia per Christum accepta commemorasset, ait: *Quid dicimus ad hæc?* quasi oratoris instar diceret: Tanta divinarum rerum majestate à dicendo deterritus sum, quid itaque dicam quo me vertam nescio, quare Seneca lib. 7. naturalium quæstionum ex Aristotele adducit, nunquam nos verecundiores esse debere, quam cum de Deo loquimur: *Si intramus* (inquit) *templa compositi, si ad sacrificium accessuri, vultum submittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestiæ fingimur, quanto magis hoc facere debemus, cum de syderibus, de stellis, de Deorum natura disputamus, ne quid temere, ne quid impudenter, aut ignorantes affirmemus, aut scientes mentiamur?* nec miremur tam tarde crui, quæ tam alte jacent. Sed aliquando tamen sancti pleni ardente & concitato spiritu ardenter & concitate de divinis loquuntur variis etiam linguis, quem loquendi ardorem animalis homo, qui non percipit quæ sunt spiritus Dei, non spiritui, qui loquitur, sed ebrietati, stultitiæ; garrulitati tribuit, sic Mar. 3. Cum audissent sui Christum Jesum loquentem, exierunt tenere eum, dicebant enim, *Quoniam in furorem versus est*. Et Joan. 10. Dissensio facta est inter Judæos propter sermones hos, dicebant autem multi ex ipsis, demonium habet, & insanit, quid eum auditis? alii dicebant: *Hæc verba non sunt demonium habentis*. Non dissimile Paulo contigit Act. 26. nam illo ardentius disputante de divinis, Festus magna voce, quasi mirabundus, dixit: *Insanis, Paule, multa te literæ ad insaniam convertunt, invitatus etiam & nolens multas literas, magnamque sapientiæ vim fatetur inesse Paulo: quod vere ipse non intelligit, furori & insanitiæ tribuit; sicut illi, qui Apostolos divino spiritu plenos audiebant, musto madere reputabant; sic Sophar sapientissimum Job multiloquii accusat.*

4. *Non & audiet.* Verbum quod subest re-

spondere, significat, quam significationem frequenter usurpat Vulgatus. hoc ergo loco Pagnin. Hebræus apud Cajet. & Regia vertunt, *Multitudine verborum non respondebitur*. Symmach. *non respondebitur? sed quidem in Originali activa vox & significatio est, non respondebit?* multoque elegantior sensus; nam respondere, non solum verbis fit, sed re ipsa, quacunque quis ratione erga alterum se gerat, respondere alteri dicitur, quare qui silentio audit, respondet. eleganter itaque sensum illuminavit, & vim verbi expressit Interpres, cum dixit: *Non & audiet.* quod plane etiam agnoverunt Septuag. legentes: *Qui multa dicit, & vicissim audiet.* disputatio alternis loquendi vicibus debet procedere. Reprehensionem vero pro se fert, Ne tu omnia loqueris.

Vir verbosus. Hebraice, vir labiorum. Septuag. *Eloquens* verbis potius, quam re & ratione valens, sic infra. cap. 12. *Communitans labium veracium*, id est, facundiam & loquendi peritiam auferens eloquentissimis. Et Psal. 16. *Percipe orationem meam non in labiis dolosis*, id est, oratio mea sine multiloquio & sine fraude est, pura, simplex, aperta, nullis vanis circuitibus composita, & cum sermonis & facundiæ symbolum esse soleant, os, guttur, lingua, peculiariter tamen labiis inest facundiæ aut loquacitatis nota, nam ex Physiognomorum observatione, si labium valde deductum sit, atque etiam tenue, loquacitatis & eloquentiæ signum est. sicut etiam crassiora labia loquendi ineptiam, aut difficultatem indicant, ut Moyses dixit Exod. 6. *Incircumcissus labiis sum, quomodo audiet me Pharaos?* quod aliqui explicant: Grossiora habeo labia, quam ut coram rege expedit, & facunde loqui possim: labeo sum circumcissione, extenuatione, & expoliatione labiorum indigeo. ergo *Virum labiorum*; verbosum, garrulum, locutuleium appellat.

Justificabitur. Videtur hæc referre ad vitium multiloquii, Dum tua peccata excusare conaris, & tuam innocentiam asserere & tueri, multa profundis temere & imprudenter; unde oportet te novam multiloquii contrahere labem, quid iste verborum strepitus tibi, si quam admisisti labem, eluet? imo quo plus loqueris, plura peccas. Sed simplicior sensus, Putasne te verborum tantum turba obtinere posse victoriam, aut persuadere nobis te justum esse? quasi vero nobis orationis tuæ profluentiam admirantibus, silentio credendum sit: sic Græci. Tum etiam ad longiorem orationem respiciat, quam habuit ad Deum, Putasne longiori oratione te Deo probatum iri, aut

Pagnin.
Cajetan.
Regia.
Symmach.
defensus
Vulgatus.

LXX.

5.
Labia ad
eloquentiam.

LXX.

Job. 12.

20.

Ps. 16. 1.

Incircumcissus
labiis
quid.
Exod. 6.
12.

6.
Vitium
multiloquii.

Græci.

Matt. 5.7. Multiloquium ethnicorum inter orandum. **Apul. lib. 8.** **3. Reg. 18.** 27. aut multiloquio quicquam ab illo obtinere posse? hanc esse ethnicorum delusorum carimoniam multa in oratione effutientium, docuit Christus Matth. 5. *Orantes, nolite multum loqui, sicut ethnici, putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur.* De Syria cultores multa phanatice effutire solitos scribit Apul. lib. 8. & indicatur etiam 3. Reg. 18. invocari solitum Baal multo clamore, nam cum esset meridies, illudebat illis Elias, dicens: *Clamate voce majore.* clamabant ergo voce magna, sed non justificabantur.

III. Tibi soli tacebunt homines? Et cum ceteros irriferis, a nullo confutaberis?

1. *Varia lectio. Septuaginta dissensio a Vulgato.*
2. *Hebraizantium varietas. Expenditur Hebraea lectio, Vulgatus illustratus & defensus.*
3. *Irridere quid proprie. Pauperis oratio contempta.*
4. *Confutari quid proprie, & quibus modis vertatur a Vulgato.*

1. Graci. August. Pagnin. Vatabl. Septuaginta dissensio a Vulgato. LXX. **S**eptuaginta & Graci, dum etiam Augustin. & Hebraizantes, Pagnin. Vatablus Tygurin. sine interrogatione legunt, sed non in eodem sensu omnes, nam praeterquam quod Septuaginta aliam partem legerunt, quae non extat, sic habent integram sententiam; *Benedictus natus mulieris brevis vita, ne multus sis in verbis, cum nemo sit qui contradicat tibi.* priorem partem in hanc sententiam accipiunt Graci; ut ad Jobum refellendum pertineat, mortem sibi optantem, quasi dicat: Utinam mortuus esses, ne tibi peccandi, & iustitiae laudem per insolentiam arrogandi spatium ullum concessum esset. August. vero quasi recitari a Sophar hanc sententiam prius a Jobo pronuntiatam, Tu inquis, o Job, benedictum esse eum, qui non diu vixit, at qui hoc plus a quo loqui censendum est; & nimium projecte & temere de iis rebus statuere, quae soli divinae providentiae permittendae sunt.

2. Hebraiz. Chald. Pagnin. Vatabl. Regia. Hebraizantes vero ex verbo legunt cum Chaldæo, *Mendacia tua, aut. Nugæ tua tacebunt homines?* id est, tacere facient? alii, *cogitationes?* alii, *testes tuos tacebunt homines?* id est, potentiam verborum tuorum? quasi dicat: Verbis nugatoriis atque mendacibus potentem atque magnificum te praebes, quibus, quod aperta nugæ sint, respondere nemo sanus debeat, ratio vero hujus discriminis & dissensionis è nostro interprete, est significatio vocis, *Bada*, quæ si-

Pined. Tom. 1.

gnificat aliquid seorsum facere, effingere, machinari, cogitare, mentiri, R. Mardoch. R. Mardoch. ait significare proprie, *Educere mendacium ex doct.* cogitatione ad os, quod est, proferre mendacium. inde nomen deductum, *Bada*, quod illis verbis, *tibi soli*, subest, significat, quidquid per se aliquid facit, aut sustinet, ut ramus, qui sustentat flores & fructum; aut magistratus, qui subiectum populum portant & sustinent; tum etiam qui per se effingit, & cogitat mendacium è suo cerebro, & ita ab illa radice dicitur Nehe. 6. *De corde tuo componis haec*, & infra cap. 41. ubi nos habemus, 8. *Non parcam ei verbis potentibus.* Hebraei legunt, *Non tacebo mendacio ejus*, audacter & magnifice prolata.

Hæc omnia cum vidisset Interpres, illustri paraphrasi cum emphasi usus est, vertens pronomen, *tibi soli*, quasi dicat: Tibi soli hæc asserenti, talia effutienti, ac etiam mentienti, atque neganti de divinis rebus & providentia illud etiam *soli*, indignantis est, & suam atque sociorum suorum sapientiam pluris æquo æstimantis; Nemini, inquit, sapientiae laudem unquam concessimus, nunc ergo tibi soli cedendum, & ad tuas responsiones tacendum, & sapientissimos magistros te nolle audire? est vero alia Vulgati defensio simplicior, forte etiam verior, vocem originalem *Bada*, id est solus vel solitarius; atque ex Verbo transtulisse, *Tibi soli*; tum etiam cum interrogatione, quam sententia ista postulare videbatur.

Illud tantum in voce *Homines*, observandum, quæ hoc loco peculiaris est; deducitur enim à verbo, *math*, quod est mori, quasi dicas, mortalis, aut mortuus; sic enim Paulus corpus nostrum appellat, *corpus mortis*, id est mortuum; quotidie enim morimur, & sancti nunquam non mortem sibi ante oculos proponunt, quam suo corpore pene jam mortuo gestare intelligunt, ea etiam mortui appellatio ad calamitates & ærumnas pertinet, quibus humana vita obnoxia est; quare percussus & afflicus Pharaon aliquando dixit: *Rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat à me mortem istam*, sunt enim poenæ istæ humanæ vitæ quasi appendix quædam mortis, quam homo propter peccatum incurrit.

Et cum ceteros irriferis. Hanc etiam partem asseveranter legunt Sept. *Cum nemo sit qui contradicat tibi*, quod in hanc sententiam videtur accipere Olympiod. nugari cum Deo postulas, nam neque ille tibi responderet, neque nos fas esse judicamus, tanta videlicet est insolentia tuæ orationis, & irridendi procacitas, sed profecto acriorem reddit sententiam nostra interrogatio.

Vu 2

Irriferis

ירידה
Irridere
quid proprie.

Pf. 21. 8.

Cajetan.

Pauperis
oratio cō-
tempna.

4.
Pagnin.
Confura-
ri quid
proprie.
Tygur.

Num. 12.
14.

Isa. 50. 6.
* Hiza ro-
strocnis
afrentas.

LXX.
Pf. 39. 15.
* Tenga-
me ver-
guencia y
empacho
de hazer
mal à qui-
en les ha-
ze bien.

1. Reg.
25. 9.

Irriseris, Docte vulgatus supplet cete-
ros. Verbum autem irridendi non solum ad
verborum sannas, & obliquas ac ironicas
loquutiones, sed etiam ad gustum subsan-
natorium pertinet: hic autem gestus simul
cum verbis subsannatoriis explicatur Psal.
21. ab eadem radice; Omnes videntes me de-
riderunt me, loquuti sunt labiis, & moverunt ca-
put. Sicut & Christo assertori in cruce pen-
denti, per sarcasum movebant caput, & di-
cebant, &c. Indicat ergo Sophar vehemen-
tem fuisse Jobi dicendi actionem, & forte
etiam aliquando visum fuisse ironice lo-
quutum. Laborat quidem Cajetanus hoc
loco in investigando, quoniam verbo aut
sententia visus fuerit Job irrisisse suos ami-
cos.

Sed frustra laborat: nam integram Jo-
bi orationem ardentem, & concitatam,
cum affectu gestuque dolentis pronuntia-
tam, potuit Sophar existimare ad sui & a-
micorum contemptum & irrisionem per-
tinuisse; agre enim ferre possunt divites, ut
pauperes aperte & libere coram loquantur,
secus illos suæ majestatis atque potentiae læ-
sæ reos agunt. quo illud sapientis Ecclesiast.
13. spectat, Pauper loquutus est sensate, & non
est datus illi locus, & dicunt, Quis est hic? id est;
tantam ne tibi, ô miser, innatam auda-
ciam, ut me præsentem dicere audeas.

Ipse à nullo confutaberis? In Hebr. tantum:
Et non confunderis, aut pudefies? Pagni-
nus, Et non fuit, qui te pudore afficeret; alii,
Et non pudefacies. supplet. Tygurina: Et te
sannionem agentem nemo suffundat pudore? Et
quidem ea est proprietas verbi, calam, à quo
dicitur Numerorum 12. Nonne debuerat sal-
tem septem diebus rubore suffundi? sed illa con-
fusio & erubescencia variis vocibus solet
exprimi à vulgato; ut subjectæ materiæ me-
lius quadrare videt. Isa. 50. dicitur: Incre-
pare * Faciem meam non averti ab increpantibus
in me; Septuaginta eleganter, à confusione
sputorum, proprium enim est erubescendum,
avertere faciem, & se abscondere. intel-
lexit increpationes ignominiosas, & Psal.
39. vertitur revereri. * Revereantur (pudefi-
ant) qui volunt mihi (qui illis benefecerim)
mala, vel injice illis meam reverentiam, ita
ut erubescant me tangere. & 1. Regum 26.
dicitur molestare, Nunquam eis molesti fuimus,
videlicet nullam illis injuriam, aut erube-
scendi, confusionisve causam attulimus,
quo illis molesti essemus. Hoc vero loco
quoniam disputatoria res erat, confutare
dixit, à nullo confunderis, confutando tu-
am audaciam, refellendo dicta, dissolven-
do rationes, convellendo destruendoque
universos tuæ orationis conatus? Augu-

stinus intelligit non solum Jobi orationi
præteritæ confutatore desiderari à Sophar,
sed etiam ne ultra audeat tam libere loqui,
sic enim explicat; Quando dicebat, nemo ei
contradixit, quasi dicat, oportuisset quidem
ut loqui gestienti non deesset qui os ob-
strueret.

IV. Dixisti enim: Purus est sermo
meus, & mundus sum in con-
spectu tuo.

1. Lektionis varietas. Sermo quid proprie.
2. Mundum quid proprie.
3. An Sophar per calumniam & mendacium
Jobum criminetur. An Job quoque huic cri-
minationi ansam præbuerit.
4. Gregorii & Chrysostomi sententia explicata.
Narratio sincere facienda. Explicati Joan.
Mat. Salom.
5. Varia lectio. Loqui & aperire labia quo diffe-
rant.

Purus est sermo. Id est, doctrina mea; quæ
pronuntio de Deo, deque divina provi-
dencia, de justorum ærumnis, de impiorum
felicitate clara, lucida, sine ulla mendacii
labe. Sermo ex vi originis est ejusmodi gra-
vissima sententia aut oratio, quæ servari, &
suscipi debeat, ut lux consiliumve, aut pre-
tiosa alia res, quam complectimur, à verbo,
lakach, quod est accipere. Vocis proprietas
indicatur Proverb. 4. Donum bonum tribuam
vobis. (id est, doctrinam, aut consilium, quod
suscipere complectiq; toto animo debetis,
cujusmodi autem donum sit, statim expli-
cat) legem meam ne derelinquatis. & Deutero-
nom. 32. Concresecat in pluviam (quam ebibit,
suscipitque a vide terra) doctrina mea. Notat
ergo Job, quod tantum suæ sapientiæ atque
doctrinæ fideret, ut quæ de divinis rebus
pronuntiaret, ab omnibus sine ulla hæsita-
tione suscipienda esse decerneret, neq; tam
respondere objectionibus propositis, quam
suos amicos docere velle videretur, quare
non debuit Hebræus apud Cajetanum pro
Sermonem, aut doctrinam, Legem vertere, & in-
vertere sensum, neque video cur Septua-
ginta legerunt, non sermonem, aut doctri-
nam, sed opera; Mundus sum operibus, nisi for-
te purum sermonem intellexerint, quo suorum
operum puritatem & mundiciam tuere-
tur, aut pure & candide loqui, sicut purum
& candidum decet hominem: ut est in Pro-
verb. à puro pura defluit aqua, atque hæc
etiā ratio videri potest cur Variab. dixerit: Variab.
Puri sunt mores mei, quamvis enim legem ali-
quando

1.

773

Sermo
quam
vim ha-
beat in
Hebræo.
לקח
Prov. 4.

2.

Deut. 32.

2.

Lektionis
varietas,
Cajet.

Vatabl.

quando sonet vox originalis, sed illa non tam ut in opere relucet, quam in edicto & præscripto sermone, atque præcepto accipienda.

2. Minus sum, proprie electus præ aliis, segregatus à peccatoribus, non sum sicut ceteri. *Heb. 7. 26.* expurgatus, purus, sine labe. Septuaginta *Luc. 18. 11* Irreprehensibilis, sed lectio nostra significantior est. In conspectu tuo, te, ô Deus, iudice & teste, te bene conscio; mea sanctitas & vitæ candor, morumque mundities bene tibi nota est atque perspecta, sicut & Psalm. 17. *Pf. 17. 15.* Secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.

3. Cæterum, illud quæstionem habet, an vere hoc tribuat Jobo Sophar. Gregorius enim asserit, nunquam Jobum eam sententiam protulisse, sed per calumniam & mendacium illi affingi à Sophar, atque ex pravitate & contumacia, cum se correptum videret, atque multo inferiorem Jobi oratione, falso nunc & mendaciter criminari. *Job. 9. 20* Quomodo enim (inquit) se justum dicere potuit, qui ait: Si justificare me voluero, os meum condemnabit me? Sed habet hoc pravorum malitia, ut cum vera in se flere mala renuit, fingat aliena. idem sentiunt Chrysost. in Catena, Philip. Isidor. Clarius.

Sed certe viro sapienti, & pietatis cultori, atque sola ignorantia & indiscreto zelo nunc peccanti, non videntur facile debere tribui tam aperta calumnia, tamque manifestum mendacium. Cæteri itaque interpretes existimant potuisse ex Jobi oratione ejusmodi sententiam colligere Sophar pro disputantium enim & litigantium more paulo severius accipit quæ Jobus dixit: aliquanto etiam promovit, studio illum redarguendi. *Job. 6. 30* *Job. 20.*

7. 2. Ergo huic criminationi ansam præbuit quod supra dixit; Non invenietis in lingua mea iniquitatem. & cap. præcedenti; Indica mihi, cur me ita judices. quasi mundus esset in Dei conspectu. Tum etiam irridere potuit amicos, cum dixit: Ad increpandum tantum eloquia concinnatis. Et: Quare detraxistis sermonibus veritatis? neque mirum hæc colligi potuisse ex Jobi oratione, cum in decursu disputationis disertis verbis asserat: Si in manibus meis adhaesit macula. Et: Cum haberem mundas ad Deum preces. Et: Non reprehendit me cor meum in omni vita mea. Ab his enim sceleribus, quæ amici objiciebant; semper se purgare nititur Job, & mundum immunemque ostendere, ab aliis vero levioribus, & quæ homo non intelligit, occultis videlicet, semper sibi timet cum dicat: Nemo mundus à sorde. Et: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?

Job. 6. 26. *Job. 31. 7.* *Job. 16. 7.* *Job. 14. v. 4.*

Et: Si justificare me voluero, os meum condemnabit me.

Sed illud forte Gregorius atque Chrysostomus voluerunt, eum, qui non omnino sincere, sed amplificando aut extenuando, aliquid narrat, mendacii teneri, præsertim ubi alicujus honores & sanctitatis estimatio agitur. Res quidem ab Evangelista Joanne quasi indicata & observata. Cum enim Christus Dominus Petro roganti, Hic autem quid? Respondisset, Sic eum volo manere, donec veniam. facile fuit inde colligere, quod discipulus ille non moritur, exit igitur sermo iste inter fratres. sed ut veritatem omnino puram atque sinceram Joannes proponeret, ait: Non dixit Jesus, non moritur, sed si; Sic eum volo manere, donec veniam. Facile igitur ex verborum permutatione, aut amplificatione potuit falsitas aliqua in discipulorum animos irrepere. Falsi etiam illi testes à Matthæo scribuntur, qui dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & in triduo reedificare illud. Cum tamen Christus Jesus non illis verbis, sed his tantum dixerit: Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Uno non tantum mutato verbo, totius sententiæ sensus invertitur, quare à Sapiente graviter inuritur. Qui altero sermone reperit. Prov. 7. videlicet non nihil re mutata, aut maligne interpretata, aut depravata, quare in ipsa repetitione, sicut multum interdum periclitatur veritas, ita ne lædatur; curæ multum & studii ponendum est: non tantum ut altero; id est, fere simili, sed ut omnino eodem sermone eisdem verbis narratio fiat.

V. Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.

Cum ausus fueris cum Deo colloqui, optarem sane, ut Deus vicissim sua te responsione dignaretur. Ille enim te multum loquentem facile compesceret, nos enim mentis recessus latent, te revincere plane non possumus. Divus Thomas curiose distinguit loqui, & aperire labia. Loquitur enim Deus per seipsum, aperit vero labia sua cum vel hominum vel aliarum rerum opera tanquam instrumento utitur ad aliquid manifestandum. Utinam Deus vel per se, vel per alium tibi loqueretur. Illud forte indicat quoque lectio Septuaginta. Sed quomodo Deus loquetur ad te? Schol. Græcanica, Utinam detur aliqui utique modo.

Juxta Græc.

Job. 9. 20 4.

Gregor. & Chrys. explican-

tur. Ut mendacium facile in narrationibus admiratur.

Joan. 21. 22.

Matt. 26. 61.

Ut sit re- petendū aut nar- randum sincere. Prop. 17. 9.

5.

D. Tho. Loqui & aperire labia quomodo differant,

LXX. Schol. Græc.

Philip.

Sed non cohæret, nam Sophar non ab alio quam ab ipso Deo rejiciendum; & disputatione superandum putat Jobum. Philip. quoque per *aperta labia*, intelligentiam divinæ vocis interpretatur, quasi dicat: Utinam loqueretur Deus, loquentemque intelligeres. sed certe eadem est utriusque partis sententia, & altera quidem exponit alteram, cujusmodi Pleonasmos frequens est in sacris.

Pleonasmos.

VI. Ut ostenderet tibi secreta sapientia, & quod multiplex esset lex ejus, & intelligeres quod multa minora exigaris ab eo, quam meretur iniquitas tua,

1. Ostendere pro docere.

2. Sex hujus multiplicis expositiones ex Græco & Hebræo.

3. Germana expositio, Quando dicatur Index habere duas leges. Regula Lesbia

4. Grammatica sacra. Exigere quid. Deus facinorator & exactor quomodo.

I.
LXX.

Ostenderet. Proprie, doceret, explicaret. *secreta sapientia*, arcana sapientissima, suæ providentiæ occultas rationes, quibus agit cum mortalibus. Septuaginta: *Virtutem sapientia*. Vim, efficacitatem, rationem suæ sapientia; quæ suæ legi, & dispositioni, quasi pro anima est.

D. Thom.
Lyranus.
Burgensis
Dionys.

Et quod multiplex esset lex ejus. Multiplex est quoque hujus particulæ commentarius, atque tot sententiæ interpretum, quot capita. fecerimus itaque operæ pretium, si brevi potiores enumeremus. Primo, Divus Thom. Lyra. Burgensis, Dionysius divinæ legis multiplicationem in eo constituunt, quod ad minima quæquæ se extendat, neque possit homo vel minimo verbo labi, quin à divina & æterna lege deviet, nihil ergo actionum humanarum non subest legi divinæ.

Philip.

Secundo, Philip. Multiplex, id est, cordis ejus *abditæ & remota judicia*, in quibus lex ejus multiplex & inperscrutabilis est. Sed quid per legem intelligat, plane non exponit, nisi divinorum judiciorum viam atque rationem intelligat.

Vatabl.
Tygur.
Cyp.
Cister.

Tertio, Vatabl. Tygur. & Cyprianus Cisterciensis, *multiplicem esse Dei legem* propter duo genera judiciorum divinorum, alia enim sunt aperta, occulta alia, illa, cum improbos publicorum facinorum reos manifestis afficit suppliciis, hæc vero cum aut innocentes, aut ii, qui occultis sce-

leribus hominibus se probant; eisdem poenis plectuntur. Huc pertinet etiam commentarius Rab. Moysis; Ut ostenderet (in R. Moys. quit) *occultam sapientiam esse in factis suis*, quia quidquid est in mundo, duplex est, & partim est manifestum, partim occultum.

Quarto, Titelmanus, Ferus, & Recentiores alii, quod multiplex sit ad eam rationem, qua Osee 8. *Scribant eis multiplices leges meas*. quasi dicat: Plurima cum sint divina præcepta, si pauca tibi observanda proposuisti, oportet, ut in multis offenderis. Osee 8. 12. Tum etiam multiplex lex; quod multa exigat, eaque omni cura servanda præcipiat.

Quinto, Olympiodor. & Polychron. Olymp. lectionem Septuaginta: *Quia duplex erit ad ea quæ circa te*, vel ut in Catena legitur, *Duplex erit ei, qui est sicut tu*. in hanc sententiam accipiunt, quod ei, qui quemadmodum tu suam iactas sapientiam atque justitiam, multis Deus partibus antecellit, quare sapienter, & iuste poena afficit, & tu fuisses paulo modestior; si divinæ sapientiæ & potestatis magnitudine animadversa, dignas te tuis flagellis suscepisse poenas faterere.

Sexto, paulo aliter Hebraizantes post Rab. Abraham, *Quod multiplicata esset tibi lex ejus*, id est; poena lege statuta; in quem sensum legit Pagnin. *Quare meruisti duplicia secundum legem*. Hebræus apud Cajetanum; *Quod duplicia ad statutum*, quia Deus secundum occultas rationes scientiæ suæ excedit omne statutum, quo Job metitur poenam suam, relatam ad peccatum suum. Regia, *Duplicia in essentia*. Atque his omnibus commentariis ansam præbuit lectio Hebræa, quæ ad verbum habet: *Duplicia ad Thusiam*. Thusia autem, ut cap. 5 diximus, est lex, statutum, sapientia, subsistentia, pro multiplici autem, est duplex, numerus videlicet finitus pro infinito, quam rem facere explicuit replica ad Burgens.

Sed si in tantam sententiarum multiplicem nostram etiam conferre licet, hanc ego proponam: Si Deus tibi suæ sapientiæ arcana patefaceret, ut tum illius paternæ erga mortales viscera: tum errata tua cognosceres, intelligeres plane, quam leniter atque benigne ille tecum agat, & quod sit multiplex lex ejus, id est; quod te non una illa severissimaque lege, & summo imperfractoque justitiæ suæ jure te puniat; quo peccatores alios tui similes plectere solet, sed mitiori & æquiori alio, pro sua bonitate, jure & supplicio. multo enim minora à te exigit, quam ab aliis. cum enim judex non una eademque ratione &

Quando dicatur judex.

habere
duas le-
ges.
Prov. 20.
10.

ne & lege cum omnibus agit, duas leges ha-
bere dicitur, duoque pondera, cujusmodi
est illud Proverbior. 20. *Pondus & pondus,
mensura & mensura, utrumque est abominatio
apud Dominum, id est, duo pondera, dua-
que mensuræ, quibus non semper utatur
quis, sed altera, qua sua & quæ amicorum
sunt, altera, qua pauperum & peregrinorum
res metiatur: qui etiam Isai. 10. notantur,
quod non unum & idem jus populo dice-
rent, sed viduis & orphanis, atque paupe-
ribus peculiare quoddam, summum, seve-
rissimum, glossematis, annotatiunculis, ad-
ditiunculis, interpretatiunculis jus, quod
unum esse debet, in multiplices leges pro di-
versis hominum conditionibus divide-
rent. Væ qui condunt leges iniquas, & scriben-
tes injustitias scripserunt, ut opprimerent in ju-
dicio pauperes.*

Isai. 10. 1

Arist. l. 5.
Moral.
Regula
Lesbia.

Hi sane sunt veluti regula illa Lesbia, cu-
jus meminit Arist. quæ cum plumbea esset,
ad duriores illos lapides Lesbios sese appli-
cabat, totque figuras mutabat, quot lapidi-
bus inerant: si quid tamen mollius mensu-
randum esset, illud ad suam figuram accom-
modabat. cum itaque regula illa multas fi-
guras sumeret, non una, sed multiplex pro-
fecto erat. Sed est in hac legis multiplicitate
discrimen: si lex firma & infracta serve-
tur, cum divites & potentiores judicantur,
at vero lentescat, & inflectatur ad miseri-
cordiam, ut minora exigat à paupere, quam
mereatur, duplex sane lex erit, sed cujus
duplicitas non sit iniquitas, nec curvitas,
sed humanitas & benignitas, misericordia,
æquitas, & divinitatis quoddam symbolum,
cujus, ut hic ait Sophar, *multiplex est lex.*
Nam citra condignum punit, aliquando
enim summum jus, summa injuria est.

3.
Gramma-
tica sacra
regula,
non ex-
do, quæ
donati
Variæ le-
ctio.

Et multo minora exigaris ab eo. Multipli-
ces sunt leges & Canones Grammaticæ
scripturarum interpreti, non enim astringe-
ndus est Donati regulis, in eleganti igitur
Grammatica eleganter Interpres sen-
sum expressit.

Tharg.
Pagnin.
Tygurin.

Sed in hoc quoque est dissensio, nam
verbum, *nasah*, aliquando significat obli-
visci. unde Tharg. & Pagn. vertunt, *Et quod
oblitus sit Deus propter iniquitatem tuam.* cu-
jus sentus ille esse potest, quem indicat Ty-
gurin. *Deus pœnam iniquitati tuæ debitam di-
stulit.* qui enim obliviscitur, differt: quod
tandem recordatur facit, quasi dicat ad ean-
dem rationem, qua dicitur Deus *disimulare
peccata, & despicere ignorantia tempora.* Vatabl.
autem & Regia oblivionem referunt
ad ipsum Jobum. *Latere te fecit Deus aliquid
de iniquitate tua, id est, permisit, ut te ali-
quod tuum scelus lateat, habes multa occul-*

Sap. 12.
24.
Actor. 17.
30.
Vatabl.
Regia.

ta quorum tu oblitus sis, hinc tuæ innocen-
tiæ atque sanctitatis persuasio. Quia tamen
idem verbum significat fœnerari, aut mu-
tuare, vel exigere debitum more exactoris
& fœneratoris, Hebraus apud Cajetan. *Cajetan.*
dixit: *Mutuavit tibi Deus plus iniquitate tua,*
qui enim mutuum dat, creditor est, qui ac-
cipit, debitor; iniquitas autem aliquando est
pœna peccati. igitur ait, *Mutuavit Deus
tibi plus hac pœna quam exsolvit: plus illi
debes, à te repetere potest.* Alii, quod et-
iam indicat Vatabl.: *Remisit tibi partem ini-
quitaris,* aut pœnarum peccatis tuis debi-
tam, mutuavit, condonavit.

Cajetan.

Deus fe-
nerator &
exactor.
Vatabl.

Sed hanc eandem fanerandi & mutuan-
di translationem, multo pulchrius atque di-
lucidius expressit noster, dicens: *Multo mi-
nora exigaris ab eo,* id est, multo minus pœ-
narum à te repetat, quam pro peccatis tuis
debeas; est enim illud exigere exactorum &
fœneratorum, qui asperiores & inhumani-
res esse solent in debitores, ut indicatur Ps.
54. *Veniat mors super illos.* in Hebræo: *Exigat
mors super illos.* vel fœneratoris & exactoris
instar irruat in eos, bona diripiat omnia, &
vivos comprehendat, conjiciatque in car-
cerem, & descendant in infernum viventes. Et
certe in hac Jobi calamitate videtur exa-
ctoris & creditoris personam Deus ipse su-
stinuisse, qui scrutatus fuerit universam Jo-
bi substantiam, sicut id: *Scrutetur fœnerator,*
proprie, illaqueet & occupet, filios etiam
Deus abstulit, sicut ille alius creditor, de
quo conquerebatur vidua apud Eliseum: *Ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos.* &
sicut Rex ille Matth. 18. *qui voluit rationem
ponere cum servis suis, & debitorem jussit ve-
nundari, & uxorem, & filios, & omnia quæ ha-
bebat.* & sicut ille alius creditor, qui tenens
suffocabat debitorem dicens: *Redde quod debes:*
ita Deus inimissa gravissima ægritudine
anginæ & asthmatis quasi comprehensum
tenebat, & intercludebat spiritum. Tan-
dem misit in carcerem: sic enim Job con-
queritur; *Quia circumdediti me carcere.*

Exactorū
in huma-
nitas.

Ps. 54. 16.

Ps. 107. 11

4. Reg. 4.

1.

Matt. 18.

25.

Verf. 28.

Job. 7. 12.

Job. 13. 27

Et, *Posuisti in nervo pedem meum.* Denique
sicut creditor solet jus exigendi debitum
in aliū transferre, ita videtur Deus jus
agendi, & debitum exigendi permisisse
Satanæ exactori sævissimo, qui in Jobum
irruit per summam sævitiam & inhumani-
tatem.

Isai. 50. 1

Sic in gravissimis illis populi ærumnis
dicebat Deus Isa. 50. *Quis est * creditor meus,
cui vendidi vos?* conquerimini videlicet,
quod dominis alienis servitis, sane sed non
ideo mancipia estis, quod ego gentibus ex-
teris obstrictus sim, ut redacta pecunia ex
vobis divenditis creditoribus meis satisfac-

* No os
eche de
casa por
hazer di-
uero, y pa-
gar deu-
das, sino
por vue-
stras ruyn-
dades.

Quæ
dogmata
colligan-
tur ex
sententia
Sophar.

Rom. 8. 12.

Pf. 71. 14

ciam, imo *potius in peccatis vestris* (propter peccata vestra) *venditi estis*. Quare asserit quidem Sophar temporales calamitates pro debitis satisfacere, solitumque Deum illas pro peccatis exigere. Cum vero circa condignum exigit, clementem esse. præterea, peccata esse debita, atque *debitores* nos constituere, Deum vero creditorem, qui nos possit *savissimis exactoribus* tradere, tum etiam peccata esse *usuræ instar*, quæ cum suo tempore non solvitur, debitum in se ipsum duplicato *sœnore* reflectitur, sicut scriptum est: *Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum*. Sed de his plura aliquando.

VII. Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum omnipotentem reperies ?

1. Dei vestigium, quid.
2. Perfectum, pro fine, Sadai, quid.
3. Principium & finis, aut caput & pedes in Deo quomodo.

I.
אלזה

Quid dei
vestigiū.

Tum divinæ providentiæ atque iustitiæ
tum tuorum suppliciorum ratio perfe-
cte à nobis comprehendi non potest, quam-
vis multum coneris; proprie in fonte. Nun-
quid investigando Deum invenies? aut investi-
gatione & inquisitione, id est, quamvis
multum diuque inquiras & investigates, Dei,
Eloah, id est, tui iudicis providentiam, & ra-
tionem agendi atque iudicandi, resque uni-
versas administrandi. Noster interpret il-
lam investigationem * *vestigia Dei*, reddi-
dit, sicut & Sept. *vestigium Domini invenies?*
Cajet. minus congruenter illam investiga-
tionem ex parte Dei esse intelligit, cum ex
iudicis officio de nostris sceleribus per oc-
cultam inquisitionem, veritatem investi-
gat, quasi diceret; Non potest tibi esse per-
specta occulta tuorum scelerum investiga-
tio, quæ à Deo fit. Sed primus sensus præ-
stat, quem etiam amplectuntur Græci, ut
vestigia Dei sint, viæ & rationes divinæ pro-
videntiæ, quibus ille ad nostrarum rerum
administrationem procedit, aut quibus ad
nos venit, quod aliquando visitantis & pu-
nientis est.

2.

LXX.

שָׁרָה

Tob. 36.

26.

Omni-
pens Dei
nomen
quid,

Usque ad perfectum. id est, usque ad finem
& consummationem. Sept. *Ad ultima perve-*
nisti, quæ facit omnipotens? Sadai. qui ita potest
omnia, ut vincat scientiam nostram. Reperies,
proprie, assequeris, venies ad rationes no-
strorum suppliciorum, vel forte in univer-
sum; Non poteris cognoscere à principio
usque ad finem, divinæ providentiæ ratio-
nes, longe lateque patentes.

Sed si conjungamus *vestigia* cum *perfecto*,
& *fine*, Divus Thom. cum aliis Latinis re-
rum universitatem intelligit, creaturæ enim
omnes sunt quasi *dei vestigia*, divina tamen
rationes sunt quasi *finis*, & *perfectum*, ut
eadem sententia sit, quæ Sap. 9. *Quæ in ter-
ra sunt, & quæ in prospectu, invenimus cum la-
bore, quæ autem in celo sunt, quis investigabit?*
Græci intelligunt *Dei consilia effecta*, fi-
nes, Polychron. intelligit per *vestigia*, prin-
cipium, per *perfectum* autem, vel consum-
mationem & finem, rursus per principium
& finem, ipsa opera effecta à Deo, operum-
que principium atque exitum, quibus ipse
non solum exordium & institutionem, sed
progressionem, & absolutionem tribuit.

Sed forte melius , atque cum sequenti-
bus cohærentius, ut de Deo, humano more
loquatur, & *vestigium Dei*, atque *perfectum*,
vel principium & finis , sit idem quod pe-
des & caput. consideratur enim divina
majestas & amplitudo sub quadam molis
& immensitatis partium , atque membro-
rum ratione , dicaturque divina magnitu-
do non posse homini esse perspecta, imo
neque Seraphinis; nam velatum habet deus
caput, velatosque pedes, est autem Dei ca-
put, & quasi pars suprema , illud æternum
divinæ mentis consilium, in illa divinarum,
sapientia & scientiæ Dei altitudine consistens. *Isai. 6. 2.*
Deinde vero providentiæ lex & ratio, qua *Rom. II.*
res externas administrat, dirigitque in suos
fines, qua ad nos Deus descendit, contingit-
que, imo pedes, res omnes inferiores, di-
centur *Dei vestigia*. Sed hæc de Dei capite
atque vestigiis sententia confirmabitur se-
quente versiculo.

VIII. Excelsior cælo est, & quid fa-
cias? profundior inferno, & un-
de cognosces?

1. *Varia lectio. Dei celsitudo.*
2. *Deus extra calum.*
3. *Nihil ipsis creaturis magis intimum, quam Deus. Infernus quid.*
4. *Mensura quid in Hebraeo, Dimensiones divina sapientia & providentia quomodo considerande.*
5. *Divina potentia, quam nemo potest effugere.*
6. *Subvertere quid in Hebraeo.*
7. *Coarctare quid.*
8. *Quid contradicere.*

Septuaginta, & Græci, Vatablus, Pa-
gninus, Regia sine comparatione sen-
tentiam hanc proponunt: *Quid facies in alti-*
tudine

ritudine calorum: id est, cum calorum altitudinem cognoscere non possis, divina sapientia celsitudinem minus poteris. Sed multo elegantius noster latentem celi cum divina celsitudine comparationem illuminavit, cohæretque optime cum sequentibus: Tu, inquam, neque oculis, neque cogitatione penetrare longius altiusque poteris, quam in terræ viscera, & subterraneas omnes cavitates, at Deus suis pedibus longe inferiora & profundiora terit & premit.

Neque poteris altius ascendere, quam ad supremam calorum superficiem, at ille universo orbi eminet, *ab humero, & supra*. Propterea namque dicitur sedere in cælo, *Isai. 66.* ut toto pectore suæ sedi eminere significetur. Et *Amos 9.* *Ædificat in cælo ascensionem suam*, id est, in cælesti area, erigit sublimem suam arcem, atque adeo suprema celi facies infimum ex arcis divinæ fundamentum, neque enim *cali calorum*, id est, supremum cælum, possunt illius majestatem capere. 3. Reg. 8.

Ex hac vero Sophar assertionem facile potest colligi illa sapientissimorum Theologorum (non omnium quidem, sed plurimorum) sententia, Deum nimirum non solum in rebus creatis esse, sed extra cælum per suæ essentia immensitatem, non solum veris corporibus, sed cuicumque, quod mens sua imaginatione fingere potest, loco & spatio præsentem. quam rem Augustinus docuit *11. de Civitate, capit. 5.* Hieronymus ad id *Isaiæ 66. Cælum mihi sedes est.* Damascenus libr. 2. de fide, cap. 6. Sed res hæc scholarum & disputationum longiorum est.

Præterea cum profundior terra atque inferno dicitur Deus, plane significatur, nihil esse posse magis intimum, magisque familiare creaturarum universitati, & cujusque rei visceribus, cum vero dicitur esse *excelsior cælo*, nihil posse esse minus inclusum, minusve contentum, minusque circumscriptum intra terminos universi orbis. Hoc illud est quod sapienter de creaturarum universitate disserit Hilarius *1. de Trinitate, Deus (inquit) est intra, & extra supereminens & internus, circumfusus & infusus in omnia.* Vide Hieronymum superius adductum, & Bernardum sermone de triplici cohærentia.

Tandem hinc licet colligere id quod supra capit. 7. pluribus confirmavimus, infernum proprie significare subterraneam animarum stationem in imis terræ visceribus, quæ longissime à cælo distat, nihil enim profundius ab homine cognosci

hoc loco asseritur. Atque illud etiam extrema ruina, ultimaque dejectionis est. *Isai. 53. Isai. 53. 9. Humiliata es usque ad inferos.*

IX. Longior terra mensura ejus, & latior mari.

VOx originalis *mensura* significat etiam staturam; nam statura est mensura humani corporis. Sed Interpres, ne si staturam verteret, iterum proceritatem & celsitudinem intelligeremus, sapienti consilio *mensuram* dixit, imitatus Septuaginta, qui dixerunt: *Nonne longiora, quam mensura terræ? vox etiam mensura* proprie est in originali *midab*, quod simili voce nos dicimus (*medida*) fit autem comparatio cum longitudine terræ, & latitudine maris, nam hæc nobis longissima latissimaque videntur.

Ergo in divina sapientia, vel divina providentia, quasdam sine mensura & termino dimensiones constituit; sicut etiam *Ephes. 3.* in divina charitate Paulus designavit *longitudinem, latitudinem, sublimitatem, atque profundum*; erit ergo sublimitas & celsitudo divinæ providentiæ, consilium & cogitatio divinæ præordinationis supra omnem humanum caput, qua ille mortalibus, aut bona, aut supplicia constituit. Profunditas autem erit, peculiaris finis, quem pro sua gloria, atque hominis bono, inferendis poenis proponit sibi Deus. Gregorius profunditatem dixit, æternitatem illius inextinguibilis ignis, in cujus consideratione deficit humana mens: est enim sine fundo profunditas, ut verissime dici de damnatis possit: *In miseriis non subsistunt*, penitus videlicet demersi & abditi in altissimum pelagus æternarum miserationum.

Tum etiam incredibilis supplicii acerbitas per profunditatem significari potest, non enim adeo sunt levia, ut extimam tantum pellem attingant; sed quæ intus sæviant visceribus. Sicut *Isai. 30.* dictum est: *Erit transitus virga fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum*, id est, virga & flagellum profunda corporis, & intima omnia pervadet, & velut fundamentum, quod profundum esse solet, ita alte demergetur in illorum corpore cordeque supplicium. Hujus autem providentiæ latitudo, erit alia providentiæ pars, qua quosdam impios permittit Deus * *quasi agnum in latitudine*, ut Hoseas ait, libere nimirum vagari, & pro libito agere. Longitudo autem erit illa Dei longanimitas, qua ante inferendum supplicium, *disimulat Deus peccata hominum propter penitentiam* vel,

4.
מדה
Mensura
quid in
Hebræo.
LXX.

dimensiones
divinae
sapientiae
& providentiæ.
Ephes. 3.
18.

Gregor.
Profunditas
inferni
& suppliciorum.

Pf. 139. 18

Isai. 30.

32.

* vexatos
à suis
anchoras.
Hos. 4. 16
Sap. 36. 8

1. Reg. 9.
2. & 10.
23.
Isa. 66. 1.
Amos 9.
16.
Dei celsitudo.

3. Reg. 8.
17.
2.
Deus extra cælum.

August. 11.
Civ. c. 5.
Hieron.
in c. 60.
Isai.
Damas.
de fid. lib.
2. c. 6.

3.
Nihil magis intimum rebus quam Deus.

Hilar. li. 1.
de Trinit.

Hieron.
supr. D.
Bernard.

Job. c. 7. 8
Infernus
quid.

5.

vel, longitudo hæc ad brachia, id est, ad Dei potentiam referri potest, qua continet in se quidquid terra marique continetur, nemoque illius potentiam fugere potest, quin eo divina manus pertingat, dicente David: *Si ascendero in calum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitaverò in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Longior itaque terra est, & latior mari, quare qui vel sub terra repat, vel per aërem volitet, hominum manus eludet: non vero Dei,

Clem. A-
lex. li. 5.
Stro. &
Herod. in
Melpo.

cum quo facere videtur id, quod Clemens lib. 5. Stromat. scribit his verbis: *Ajunt Idanthuram Scytharum regem, ut refert Pherecides Syrus, Dario, qui Istrum trajecerat, bellum minantem symbolum misisse pro literis, murem, ranam, avem, jaculum, aratrum.* Cum autem de his, ut erat consentaneum, exorta esset dubitatio, Orontopagas quidam tribunus militum, dicebat eos tradituros imperium, conjectans ex mure quidem habitationes, ex rana autem aquas: ex ave vero aërem, ex jaculo autem arma: ex aratro vero regionem. Xiphrodes autem contra est interpretatus. Dicebat enim Nisi tanquam aves evolaverimus, aut tanquam mures terram, aut tanquam rana aquam subierimus, illorum tela non effugerimus. Homo sane neque profundior terra, neque latior mari, neque aëre, nedum celo excelsior.

Hinc existimavit Philippus, Sophar fuisse in illo Anthropomorphitarum errore, qui Deo humana membra tribuerunt, sed quidem tam crassus error viro sapienti tribui non debet, neque mirum humano illum modo locutum scripturis quoque familiari.

X. Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei?

Non solum pro sua sapientia; sed pro sua etiam potentia & voluntate res Deus humanas gubernat. Hæc est hujus versiculi sententia. *Si subverterit.* Hebraizantes verbum *chalaph* legunt, succidere, concidere, excidere omnia, sed multo elegantius Latinus Interpres cum Septuagint. *subvertere.*

Nam illud verbum illam mutationem & transitum significat, quam efficit gladius dividendo vel scindendo, vel quam res ipsa patitur, quæ mutatur, illam igitur mutationem, quam Deus potest efficere in rebus creatis, varie illas versando, ut sibi collibitum fuerit, aptissime *subversionis* nomine significatur, *si subverterit, everterit;*

delere voluerit, si succidere, dividere & separare, quæ suapte natura jungi & uniri nata sunt.

Vel in unum coarctaverit. In Hebræo duobus verbis dicitur: *si clausurit & congregaverit*, vel, si claudere & congregare fecerit, id est, si perturbato hujus universitatis ordine omnia misceat, redigatque in unum chaos, ut rursus efficiatur rudis indigestaque moles, & omnium non bene junctarum rerum semina permisceantur. Philippus indicat, allusionem fieri ad diluvium, cum terræ facies aquis obducta fuit, confusa & deleta omnia, sed multo melius respiciet locus hic ad illum primum rerum statum, antequam afferret Deus rebus ornatum, & distinctionem, divideretque aquas ab aquis separaretque aquas ab arid.

Quis contradicet? Proprie, quis respondebit ei; vel quis convertetur ad illum, tantæ videlicet potestati repugnaturus, re aut verbis? quare commode legerunt Septuaginta: *Quis dicet illi, Quid fecisti?* quæ ideo à Sophar dicuntur, ut argumentatione hac Jobum redarguat; Si Deo rerum omnium statum commutanti, atque subvertenti, contradicere, aut repugnare ausit nemo, quid tu in unius tantum domus, atque in unius tantum familiæ tuæ everfione temere atque impudenter illi obloqueris?

XI. Ipse enim novit hominum vanitatem: & videns iniquitatem, nonne considerat?

1. Vanitas quid in Hebræo.

2. Vanitas pro dolo & mendacio. *Explicatus David.*

3. Iniquitas quid proprie. Dolor active.

4. Considerare, quid proprie. Quod Deus punit videre dicitur. *Illustratus David.*

Quidam sic connectunt; Novit Deus suæ sapientiæ & providentiæ arcana, neminem nisi vanissimum hominem tentaturum, aut conaturum excutere & perscrutari. sed frustra tamen id tentabit, nam præterquam quod illa assequi non poterit, illius ausum, & temeritatem & considerat, & punit Deus: cum quo sensu facere potest, quod originale nomen *vanitatis*, significat hoc loco præcipitantiam & temeritatem, similem miserandæ & præcipiti ruinæ, & consequenter significat, id quod clamore, fragore, sonituque fit, quasi dicas: *Rudo y estruendo*, ut alludat ad Jobi

3.
Coarctare
quid in
Hebræo.

Gen. 1. 7.
Vers. 9.

Contradice-
dicere.
LXX.

1.
Vanitas
quid hoc
loco.

vers

Subverte-
re quid.

LXX.

verboſitatem, & dicendi contentionem, ſed non admodum leviter hæc cohærent.

Aliorum
interpre-
ratio.

Alii vero ſic interpretantur: Poſteſt quidem Deus pro ſuo arbitrio ſubvertere hominem. Sed quidem cum de ſupplicio afficiendis hominibus agitur, non tam ille pro ſua poteſtate agit, quam quod ſic exigant noſtra merita, ipſe enim novit hominum vanitatem, id eſt, novit non eſſe tales quales foris apparent, ſed fulgentes tantum externa quadam ſanctitatis ſpecie, ſolida vero pietate vacuos, vanosque, nam plerumque ſub ovina pelle lupinos mores, rapinam, iniquitatem latitantem ille conſiderat.

2. Sed dicerem hoc loco vanitatis nomine dolos, mendacia, iniquitatem erga proximum ſignificari, placetque Pagnini lectio, Ipſe novit Dominus mendaces. Hebræus apud Cajetanum: homines falſitatis. Vatabl. Novit quam vani & nequam ſint homines, & quidem vanitas, pro mendacio & fraude contra proximum, familiaris eſt in ſacro ſer. Exod. 20. Non assumes Domini Dei tui in vanum, id eſt, mendaciter, Eccleſ. 20. fabula vana, id eſt, mendax & falſa, & ideo ſæpe in ſcriptura idola dicuntur, vana. aut vanitates, id eſt, dii mendaces, nomen tantum dii, ſed falſa numina, & fere eodem mendacii nomine humana vanitas exponitur Pf. 61. Vanifili hominum, mendaces in ſtateris, ut decipiant ipſi de vanitate, id eſt, mendaciores & fallaciores inveniantur præ vanitate. Hinc fere peccata omnia, quæ contra proximum ſunt, per vanitatem ſignificari ſolent, id eſt, dolum, fraudem, mendacium, juramentum falſum, quo in contractibus & litibus utuntur. Pfal. 11. 3. Vana (mendacia) loquuti ſunt unusquiſque ad proximum ſuum (deinde exponitur) labia dolosa in corde, & corde id eſt, duplici corde, nos dicemus, bi-frontes, & duplicis faciei homines) loquuti ſunt. Pfal. 13. 4. Innocens manibus, & mundo corde (id eſt, qui neque corde machinatur malum ad verſus proximum ſuum, neque illum opere lædit (qui non accipit in vano animam ſuam

Chald. Chaldæus, Qui non jurat falſo ad damnationem animæ ſuæ, id eſt, qui neque verbo mendacii aut juramento falſo proximo nocet, & ſic ſtatim exponitur) nec juravit in dolo proximo ſuo. Pfal. 25. Non ſedi cum concilio vanitatis, (& ſtatim exponitur) & cum iniqua gerentibus non introibo. proprie, cum concilio doloſorum, & iniqua adverſus proximum machinantium, ſimulatorum, & proditorum; & ſic Chaldæus: Cum occultantibus ſe ad nocendum non veniam, ait itaque Sophar: Deus novit hominum vanitatem, rapinam, fraudes, violentiam efferatam, ſuperbiam, fremitum, hæc enim omnia

amici tribuebant Jobo, & nomen vanitatis univerſa complectitur, ſic ſane Septuaginta. Complutenſes hanc vanitatem ad improbitatem retulerunt, nam legunt, Ipſe novit opera impiorum, eandemque lectionem ſequuti ſunt Græci in Catena, quanquam Vaticani Græci. legant: Nescit opera impiorum. quod ad condemnationem pertinet, ea enim quæ Deo non probantur, ignorari ab illo & nesciri dicuntur.

Et videns iniquitatem. Partis præcedentis expoſitio eſt, pro iniquitate autem proprie eſt, dolor aut concupiſcentia, ſemper in malum, & ad nocendum proclivis. eſt autem dolor active, qui aliis infertur: ſicut dicitur Pfal. 19. Sub lingua ejus labor & dolor. id eſt, occulte agit de inferendo aliis dolore & moleſtia. dulceſcit illi nocumentum, & dolor proximi, & ideo illud verſat, & continet ſub lingua tanquam rem ſuaviſſimam.

Ejuſmodi autem concupiſcentia, quæ ſemper agit & impellitur in proximi damnum, Latinus Interpres ſæpe vertit iniquitatem, ut hoc loco, & verſ. 14. Pfal. 118. Non dominetur mei omnis injuſtitia, ſunt enim deſideria injuſta & iniqua, ut indicatur Pfal. 111. 123. Deſiderium peccatorum peribit, videlicet, cupi-ditas illa nocendi nunquam optatum finem conſequetur, ſuos juſtos protegente Deo ab impiorum conatibus. Pfal. 139. Ne tradas me Domine à deſiderio meo peccatori Hieron. ex Hebræo; Ne des Domine deſideria impii, ne illum facias voti compotem, ne me permittas illius libidini & poteſtati, & ideo ſubditur) cogitaverunt contra me, ne derelinquas me. hujuſmodi itaque deſideria nocendi iniquitas injuria facta proximo non poteſt latere divinos oculos, conſiderat, attente meditatur ex vi enim originis, eſt hæc conſideratio attenta quædam, diligens, prudens, & quaſi conſiliatrix meditatio, qua unum ab alio diſcernitur: id enim proprie ſignificat verbum, Bin, à qua radice dicitur Lev. 10. Ut habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum. Latenter igitur Jobum vellicat, Nemo (inquit) hypocrita imponet Deo, nam ille videt intime vanitatem & ponderat opera, eſt enim ſpirituum ponderator, facile igitur deprehendit quæ vana ſunt, quæ nihil, quæ nullius momenti: neque ſolum expendit, ſed ſubtiliter etiam contempla-tur, diſcernitque bonum à malo, umbratile, & ad ſpeciem fulgens, à vero & ſolido. Alii interpretes hanc Dei conſiderationem pertinere ad ſupplicium inferendum exiſtimant, non enim impunita relinquet, quæ conſiderat ſcelera. Quæ non ſtatim punit, dicuntur non videri, quare cum vindictam

LXX.

Græci.

3.

Iniquitas
quid.

דולר

dolor
active.

Pf. 19. 7.

Infra v.

14.

Pf. 118.

111.

123.

Pf. 111. 10

Pf. 139. 9.

Hieron.

ex Hieron.

Hebræo;

Ne des Domine deſideria impii,

ne illum facias voti compotem,

ne me permittas illius libidini & poteſtati,

& ideo ſubditur)

cogitaverunt contra me,

ne derelinquas me.

hujuſmodi itaque deſideria nocendi iniquitas injuria facta proximo non poteſt latere divinos oculos, conſiderat, attente meditatur ex vi enim originis, eſt hæc conſideratio attenta quædam, diligens, prudens, & quaſi conſiliatrix meditatio, qua unum ab alio diſcernitur: id enim proprie ſignificat verbum, Bin, à qua radice dicitur Lev. 10. Ut habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum. Latenter igitur Jobum vellicat, Nemo (inquit) hypocrita imponet Deo, nam ille videt intime vanitatem & ponderat opera, eſt enim ſpirituum ponderator, facile igitur deprehendit quæ vana ſunt, quæ nihil, quæ nullius momenti: neque ſolum expendit, ſed ſubtiliter etiam contempla-tur, diſcernitque bonum à malo, umbratile, & ad ſpeciem fulgens, à vero & ſolido. Alii interpretes hanc Dei conſiderationem pertinere ad ſupplicium inferendum exiſtimant, non enim impunita relinquet, quæ conſiderat ſcelera. Quæ non ſtatim punit, dicuntur non videri, quare cum vindictam

4. Conſide-
rare quid
in He-
bræo.

בין

Levit. 10.

10.

Prov. 26.

2.

Videre
deum ad
ſupplicium
inferendum
pertinere.

vindictam de hostibus expetunt sancti, illis verbis utuntur: *Considera Domine, & vide.*
 Thren. i. eo forte respexerunt Septuaginta, legentes;
 II. LXX. *Videns absurda non despicit.* Complutenses; *Videns incedentia, non dissimulabit.* consonat
 Complut. Ps. 9. 14. cum illo Psalm. 9. *Vides, quoniam tu laborem & dolorem consideras, ut tradas eos in manus tuas, id est, quia vides iniquitatem, consideras etiam optimam & maxime opportunam supplicii & laboris, atque doloris inferendi rationem, & Psalm. 33. Vultus Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.*
 Ps. 33. 17.

XII. Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri se liberum natum putat.

1. *Vanum quid proprie. Leve, quod vile est. Quid Racha apud Matthaeum. Explicati Isaias & Luc.*
2. *Varia lectio. Cor ad superbiam referri. Explicatus Moyses.*
3. *Pullus quid in Hebraeo, Pulli asinorum non tantum parvi aselli. Illustratus Moyses & Isaias. Onager aut stoliditatis, aut ferociae & superbiae symbolum.*

I. **P**ergit Jobum laceffere stultitiae & superbiae criminatione. *Vanus, proprie, vacuus, concavus, inflatus, nihil solidi habens, cujus nominis proprietates explicatur Exodi 27. cum de altari est sermo; Non solidum, sed inane & cavum intrinsecus facies illud. hujusmodi autem vacuitas vel ad scientiam, vel ad rerum aliarum inopiam referri solet, cum contemptu quodam: ex vacuitate enim & exinanitione redditur levissima res, quod autem leve est vile est, ut illud indicat Isai. 9.*
 I. *Primo tempore alleviata est terra Zabulon, & terra Nephtalim. (id est, levis habita est, nihil habita) novissime vero aggravata est, quasi sapientia, divitiisque omnibus referta, juxta id Luc. 1. Esurientes implevit bonis (vides illos pauperes, & bonis exhaustos, bonis impleri, ut non concavi, inanes, sed solidi, & pleni sint) & divites dimisit inanes, id est, eos, qui sapientiae opinione, & divitiarum copia pleni videbantur, exhausti, evacuavit, huc illud facit, Qui dixerit fratri suo, Racha. non est enim ea vox interjectio, ut existimavit Augustinus, edoctus, ut ipse ait, à quodam Hebraeo, sed nomen deductum à radice Rik, vel Rakak, quod est effundere, vel evacuare: est enim ea vox 4. Reg. 4. Pete à vicinis tuis vasa vacua Isai. 29. Vacua est anima*
 I. *Vanum quid proprie. Exod. 27. 8. Leye quod vile est. Isai. 9. 1. Luc. 1. 53. Matt. 5. 22. August. 1. de Ser. Domini in montec. 19. Rik Rik, vel Rakak, quod est effundere, vel evacuare: est enim ea vox 4. Reg. 4. Pete à vicinis tuis vasa vacua Isai. 29. Vacua est anima*

ejus. & Jere. 61. *Reddidit me vas inane. qui ergo dicit fratri suo, Reaka appellat illum vanum, vacuum, non solum intellectu & scientia, ne coincidat cum fatuo, sed etiam bonis omnibus exhaustum, levissimum, nullius pretii neque momenti. Hujusmodi igitur nomine per contumeliam & ignominiam Sophar Jobum appellat Raka, vanum, vacuum, qui cum habet nihil, de quo merito gloriari possit, in superbiam erigitur.*

In superbiam erigitur. In Hebraeo simplex vox, cordificabitur: aut intelliget: aut accipiet cor, vel scientiam, quod quidam sic explicant; Vir vanus, & vacuus scientia, his tandem flagellis erudietur. Vatabl. Vanus reddetur cordatus, & quamvis excors, & expertus scientiarum omnium nascatur, ut pullus onagri, tamen per Deigratiam redditur intelligens; sed non video, quo cum hoc cohaereat, commodius quidem ad rem praesentem Septuaginta retulerunt ad verborum tantum adminiculo, & argumentationum velis ac remis immensum divinorum arcanorumque judiciorum pelagus. Augustinus habet: Frustraturat verbis, dum (inquit) videtur jam illi placere Deus, jam displicere, atque ita Job jam videbatur vehementius cum Deo expostulare, jam se illi supplicem praebere, sed sapienter noster interpretes illud quidquid cordis in Hebraeo est, ad superbiam & elationem animi retulit, ut cum sequenti onagri similitudine aptius consentiret; nam cor, ira, exandescencia, insolentia, & tumoris sedes est Deuteron. 19.

Ne forte propinquus ejus, cujus effusus sanguis, dolore stimulatus persequatur. in Hebraeo: Ne persequatur propinquus, cum incaluerit cor ejus.

Septuag. Quoniam incaluit corde, 2. Paralip. 5. Erigitur cor tuum in superbiam, quasi dicat, vane & sine causa assumis cor & animum, & frustra erigis adversus Deum cristas. quid superbis vane, & bonis omnibus vacue, & exhauste? atque cum inanis sis, multum loqueris, & sermonis tinnitu, sonituque verborum aperte prodis vacuum te & inanem esse sapientia, vera pietate, veroque de divinis rebus sensu, atque verissima illa tui cognitione, qua opus erat, ut tibi vilesceres.

Et quasi pullum onagri. Idem quod filius onagri, quod nomen nihil aliud significat, Pullus quam onagrum, sicut filius hominis idem prorsus est quod homo, & ita Septuaginta Onagrum reddiderunt: Natus mulieris tanquam onager solitarius. licet quidem

2. *Varia lectio.*

Vatabl.

LXX.

August.

Cor ad superbiam referri.

Deut. 19.

LXX.

2. Par. 25. 19.

3.

quid in Hebraeo;

LXX.

R. Mar- cem ghir, quæ hic vertitur pullus, à R. Mar-
doch. dochai dicitur significare parvum asinum, an-
Pullus tequam creverit, & ferè semper vertantur à
non sem- Latino interprete, pullus, sed tamen esse e-
per par- jusmodi, qui oneribus vehendis & agrariæ
vum a- culturæ aptus sit, constat ex Jud. 10. *Sedentes*
fellum super triginta pullos asinarum. & Genes. 48. *Li-*
signifi- gans ad vitem pullum suum. id est, onerans asi-
cat. num, oneratumque ligans, jumentorum e-
Gen. 49. nim onera super injecto & astricto vinculo
11. confirmantur, quod vulgo dicunt, *écharle*
Isa. 30. *la reata.* & Isaia 30. *Portantes super humeros*
24. *jumentorum* (proprie pullorum) *divitias suas.*
& ibidem. *Pulli asinorum, qui operantur ter-*
ram. Cum autem pullus asinum & onagrū
significet; pro eo, quod est, *phere*, interpres
dicit onagrum, quod proprie sonat, pullum
LXX. ferum, aut silvestrem. Septuaginta dixerunt
Iob. 6. 5. *solitarium*, sed de hac voce, tum etiam ona-
gri natura cap. 6. plura diximus.

5. *Se liberum natum putat.* In Hebræo tan-
Soliditas tum nascitur ut onager, Paraphrasi ergo
asinina. sensum illuminavit Interpres, Hanc autem
Vatabl. cum onagro comparisonem Vatablus &
alii ad vecordiam, & asininam stoliditatem,
nunquam eruditam referunt, hoc etiam in-
dicarunt Græci, Didymus, Olympiodor.
Didym. Polychron. declarari videlicet hac compa-
Olymp. ratione hominum tarditatem in divinarum
Polych. rerum cognitione, & cum asino solitario
præsertim comparari, quod sicut is nullius
certæ viæ exitum tenet; nam ambulat loca
non pervia, neque potest solitudinis ter-
minum invenire, ita homines in divinis re-
bus tractandis volutantur, nec quid animo
suo dignum Deo informant: Sed Vulgatus
commodissime rem hanc totam ad super-
biam & licentiosam vitæ libertatem retulit:
superbit (inquit) homo, & jugum detra-
hat, onus repellit. *voce exactoris* audire re-
cusat, tractari, domarique renuit, virgam
non patitur, ut alludat ad id, quod Job
cap. 9. dixerat, *Auferat à me virgam suam.* igitur
insolens & indomitus homo reverti-
tur, ut sit absque jugo, id est avertit cervicem,
convertit terga, ne se præbeat jugo & vin-
culis obsequentem, ut Hoseas cap. 7. ait,
se liberum itaque natum putat; cum liber &
solitarius natus sit, neque sub cura & disci-
plina creverit, putat eam vivendi impuni-
tatem & libertatem sibi perpetuo conce-
dendam. sed hinnulus aut pullus sylvestris
asini, quamvis aliquamdiu libere & impu-
ne vagetur, aliquando tamen captus, do-
matur, in chamo & freno constringitur: atque,
si se rebellem & contumacem ostendit,
tunditur virga, ita sane agit cum homine
Deus, si in se efforata cujusdam & indomi-
tæ superbiæ, & contumaciæ documenta

Onager
insole-
scit & fe-
roci.

Iob. 39.
10.

Iob. 9.
34.

Hos. 7.
16.

Psal. 31.
9.

præbeat, aliquando tandem non permit-
tet impune & libere vagari. & ferocite,
comprehendit, domat, constringit, tundit,
subjicitque exactori & astricti disciplina
continet.

XXIII. Tu autem firmasti cor tuum,
& expandisti ad eum manus
tuas.

1. Prima expositio, qua hanc sententiam in ma-
lum interpretatur. Internum mentis sacri-
ficium & obsequium conjungendum cum
externo. Illustratus David.
2. Illustratus Samuel de vera obedientia. Quid
caput libri apud David. Cujusmodi essent
antiqua volumina.
3. Firmitas cordis pro insensibilitate. Expansio
manuum pro jactantia.
4. Secunda expositio, qua firmare cor, & expan-
dere manus in bonum accipit. Quid dirige-
re aut præparare cor.

Gregor. Philipp. D. Thom. Lyra, hæc
in malum dicta intelligunt, ut Sophar
Jobū noter contumacis & obstinatæ men-
tis, atq; nequiter orantis, itaque firmare
cor intelligunt idem esse, quod indurare;
Obduruisti (inquit) adversus Deum, & ob-
stinata nequitia accessisti ad offerenda sa-
crificia, quasi non ille prius potiusque velit
atque respiciat orantis cor atque animum,
quam externum orantis habitum: & pieta-
tem potius, Hostiamque viventem rationabilis
obsequii, quam externam victimam, & mor-
tua pecudum sacrificia. Commentarius qui-
dem hic probabilis est, & præclarum So-
pharis dogma de recte orando & sacrificio
prius mentis, deinde externi cultus offeren-
do, idem cum illo *Sacrificium & oblationem*
noluisti (non elegisti. est enim verbum volen-
di ejusmodi, ut ad potiora pertineat, quæ
præ aliis amantur, tanquam finis, non tan-
quæ media, quasi diceret, Non est potentis-
sima sacrificii pars victima & oblatio) *aves*
autem perfecisti mihi, hoc, inquam, vis tan-
quam potissimum dum à me exigis sacri-
cia. alii, *Aures perforasti mihi*, sive perfodisti,
ut etiam legit Hieron. Non tam accepta-
sti externa sacrificia, quam me, qui cum illa
oblatione tuâ servitutem profitebar, & me
totum tuæ voluntati consecrabam. accu-
risti igitur, ut me servum tuum perforata
dextra auricula perpetuæ servituti manci-
pares. Quamvis (ut hoc quoque obiter di-
camus) hanc allusionem ad cæremoniam
illam servorum ego hoc loco non agnosco;
non enim Paulus illam abstulisset, loquu-
tus

Gregor.

Philipp.

D. Tho.

mas.

Lyra.

Firmare

cor in

malum,

Rom. 1.

21.

Internū

mentis

obsequiū

cum ex-

terno

conjun-

gendum,

Job

Pf. 39. 7.

Pagnin.

Vatabl.

Tygar.

Hieron.

Mod. 21 tus præsertim cum Hebræis suæ legis peritissimis, præsertim cum non ambæ aures, sed *dextera tantum perforaretur* servo, ait ergo, ut explicat Paulus, *Corpus aptasti mihi.* id est, me composuisti, corpus meum ita aptasti mihi, ut ipso gestu, & capitis conversione, attentione oculorum, erectione aurium ostenderem me ex verbo tuo & præcepto pendere, & ad nihil aliud incumbere, quam ut tuâ dicta audiam & excipiam. igitur perforasti, perfecisti que meas aures, nam dum sacrificia exigis, meam promptissimi animi obedientiam exigis, exercere me vis obedientiæ & pietatis operibus, perforatas, apertas, attentas, bene audientes aures à me exigis, revelas meas aurículas, cor facile, molle, obsequens postulas, ne obfirmem neque indurem cor meum, sed audiens dicto, facile obsequens sim. Idem sane cum illo 1. Reg. 15. 19. expostulantis Samuelis cum Saule, *Quare non audisti vocem Domini, sed versus ad prædam es?* & ait Saul, imo audiui vocem Domini, tulit autem de prada populus oves & boves, & primitias eorum quæ casa sunt; ut immolet Domino Deo suo, & ait, Vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediat voci Domini? melior est obedientia quam victima, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum; quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatria nolle acquiescere. id est, idolis mortuis sensuq; carentibus, mortua & sine mente offeruntur sacrificia, at Deo viventi non debent sine mente, & sine rationabili obsequio offerri victimæ. Sancti igitur, ut iterum ait David Psalm. 49. *Ordinant testamentum ejus super sacrificia,* id est, primo loco divinam voluntatem & obedientiam divinæ legi constituunt: deinde externos ritus & cærimonias, super, plusquam sacrificia, vel, præ sacrificiis, quare tandem subdit, *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui, & legem tuam in medio cordis mei.* In capite, in recapitulatione, in summa libri, juxta originale, in volumine libri, quo etiam modo Aquila & Symmachus legerunt, id est, in involuto libro; convolvebatur enim charta peragmētea, in qua Scripturæ sacræ erant, librum autem non tam omnium prophetarum scripta, ut Theodorētus & Nicephorus voluerunt: neque librum Psalmorum, cum Augustino: neque librum Genesis, cum Hieron. neque Evangelium, & proœmium cujuslibet evangelici libri, cum Chrysost. neque universam scripturam sacram, cum Eusebio & Didym. sed librum legis: id est, Pentateuchum, ubi cærimoniarum & leges sacrificiorum tradebantur, cum Athanasio intelligo, ut etiam Chaldaeus in hæc verba le-

gens: *Quando studuero in volumine libri legis, quod propter me scriptum est, facere voluntatem tuam Deus meus desidero,* id est, quod potissimum in legalibus sacrificiis mihi faciendum proponitur, est animi pietas, & divinæ legis obsequium; ideo subditur statim in eandem sententiam: *Et legem tuam in medio cordis mei,* quibus verbis indicatur externas illas leges & cærimonias potissimum ad cor, & interiorē mentem transferendas, sitque bella quædam allosio ad volumen legis: volumina enim, aut libri, non apud Hebræos solum, sed apud alias etiam nationes hac ratione conficiebantur, sindebant medium paxillum cedrinum, aut arundinem medicam, in cujus fissuram plura folia, aut membranas scriptas inferebant, & religabant, aut vero extremitatem unius tantum folii: deinde vero convolvebant ad ipsum paxillum vel arundinem, quod ex foliis pendebat. ait ergo David, *Legem tuam,* piæque cærimonias, non ego tantum in medio paxilli & arundinis constrictas & convolutas servo, sed emollivi cor meum, ut findi facile posset; atque in illius fissuram inserui volumen tuæ legis. sic habeo in medio cordis mei: lex tua (inquit Chaldaeus) involuta est in medio viscerum meorum (at Sophar tam durum tamque lapideum cor tribuit Jobo, ut findi non possit, neq; interius accipere pietatem, & divini numinis verissimum cultum; quasi contentus ille sit sola externa sacrificiorum oblatione.

Addit præterea Gregorius, hanc cordis firmitatem non esse virtutem: sed insensibilitatem quandam, quæ neque divinis flagellis commovetur, neque ictibus aut sagittis cedit, quemadmodum induratum est cor Pharaonis, & hujusmodi etiam est cor illud lapideum, cujus meminit Ezech. c. 11. & 36. Sed quidem immerito piissimo viro tantam cordis duritiem tribui; illa ipsius verba restantur, c. 23. *A facie ejus turbatus sum, & considerans eum timore sollicitor. Deus molliuit cor meum & omnipotens conturbavit me.*

Et expandisti, &c. Gregorius & Philippus observant, expandere ad Deum manus, esse quasi opera pietatis ostentare, & vaniloquentia dilatare, & amplificare, tum etiam existimat Philippus, manuum expositionem posse pertinere ad habitum insultantis & furentis, ut objiciat Sophar, Jobum expansione & dilatazione manuum in cælum cordis blasphemiam, & impudentiam demonstrare.

Cæterum, alli plerique hanc sententiam in bonum accipiunt, atque existimant esse exhortationem ad resipiscentiam, & debitam

Chalda.
Volumina apud antiquos quomodo fieret.

Chalda.

3.
Gregor.
Cordis insensibilitas.
Exod. 7.
13.
Ezech.
11. 13.
& 36.
26.
Job. 33.
15.

Gregor.
Philipp.

Expandere manus quid sit.

4.

Pagnin. tam orandi formulam. *firmaſti*, id eſt, ſi fir-
Tygun. maveris. **Pagninus:** *Si pręparaveris cor tuum.*
Tygun. *Si cor tuum recte compones.* in quo
 ſenſu conveniunt fere **Hebraizantes** omnes
LXX. & plerique ex recentioribus, tum etiam **Se-**
 ptuaginta, legentes: *Si tu mundum poſuiſti cor*
tuum, itaque ipſe noſtrę lectionis ſenſus eſt,
 ut dicat: Cum firmiter apud te ſtatueris Deo
 ſupplicare, oportet etiam te ante actę vi-
 tę pœnitere.

Vel ut ſit ſenſus quaſi ex data hypotheſi:
 Demus, ponamus hoc, te jam firmiter apud
 te ſtatuiſſe; ſupplices apud Deum pſces
 fundere, perge ulterius, quę formula tacitę
 cujuſdam hypotheſis & conditionis, fre-
 quens eſt in ſacro ſermone. **Pſalm.** 67. *Plu-*
viam voluntariam ſegregabis Deus hereditati tuę,
& infirmata eſt, (id eſt ſi infirmata eſt.) tu per-
feciſti eam, vel dato quod aliquando infir-
 mata fuerit, tu roborabis eam. **Pſalm.** 4.
Iraſcimini, & nolite peccare. Id eſt, ſi aliquan-
 do irasci contigerit; non occidat Sol ſuper ira-
 cundiam veſtram. Et quidem hæc phraſis, fir-
 mandı cor, ſemper accipitur in bonum: nam
 verbum, **Cun**, ſignificat pręparare, confir-
 mare perficere. **1. Regum.** 7. *Pręparate corda*
veſtra Domino, 2. **Paralipo.** 12. *Non pręparavit*
cor ſuum. 1. **Eſdr.** 7. *Paravit cor ſuum ut inveſti-*
garet legem. id eſt, ſtatuit, decrevit, firmavit.
 quod alia phraſi, ab eadem tamen radice,
 dicitur, * *Dirigere vias ſuas.* quod decretum
 mentis recte verbo illo firmandı explicatur.
 qua etiam ratione videtur dixiſſe **Paulus** 2.
Theſſal. 3. *Dominus dirigat corda veſtra in cha-*
ritate Dei & patientia Chriſti. id eſt, confirmet,
 & ſtabiles faciat in Deo perſeveranter dili-
 gendo; & patienter expectando Chriſti ad-
 ventum: antea enim dixerat; *Fidelis Deus, qui*
confirmabit vos. ſic etiam **Genes.** cap. 41. ab
 hac radice dicitur: *Quod vidiſti ſecundo ad ean-*
dem rem pertinens ſomnium, firmitatis indicium*
eſt, eo quod fiat ſermo Dei, & velocius impleatur.
 ſic etiam **Lucę** cap. 9. *Ipe faciem ſuam firma-*
vit, ut iret in Jeruſalem. Vides hæc omnia
 ſemper in bonum accipi, atque argumento
 eſſe; hoc quoque loco in bonum debere ac-
 cipi. Pręſertim cum ſecunda pars, videli-
 cet, *expandere manus, aut extendere, levare,*
tollere, habitus orantis ſit; ait itaque **Sop-**
har: Cum jam cęperis, firmaverisque fa-
 ciem, atque cor tuum direxeris, & prępara-
 veris Deo, ejusque legi cuſtodiendę,
 & ſtatueris Deum orare, cauſam-
 que tuam apud illum agere; per-
 ge in bono propoſito.

XIV. Si iniquitatem, quę eſt in ma-
 nu tua, abſtuleris à te, & non
 manſerit in tabernaculo
 tuo injuſtitia.

1. *Iniquitas manus cruentat. Male parta harent*
raptoris manibus.
2. *Quid auferre. Longe recedendum ab iniquitate.*
3. *Quod diſcrimen, atque proprietas iniquitatis*
& injuſtitia.

Iniquitatem, inquam, cum in manibus tuis
 hæret: quę velut turpis macula illas infi-
 cit, atque cruentat, redditque Deo inviſas;
 avertit enim Deus oculos cum proximorum
 ſanguine tinctę manus ad illum tenduntur.
 Forte iniquitatem intelligit, rapinam alieno-
 rum bonorum; facultates male partas, hoc
 enim frequenter objicitur **Jobo** à ſuis ami-
 cis: id eſt, Si ſtatueris deinceps nihil per vim
 rapere. dicit autem **Sophar**, iniquitatem &
 rapinam, eſſe, & hære in manu. nam mirum
 eſt, quam hæreant divitum avarorum atque
 raptorum manibus, quę vi furtoque ablata
 ſunt: ut facilius ſit bona ſua dividere, quam
 male parta ſuo poſſeſſori reddere, aggluti-
 nata enim eſt huiusmodi iniquitas & inju-
 ſtitia picatis manibus.

Abſtuleris. Proprie, elongaveris, longe à
 te projeceris, & ablegaveris: indicat autem
 longe lateque fugiendum peccatum, de-
 clinandasque omnes peccati occaſiones &
 opportunitates, longeque recedendum ab
 impietate, & tabernaculis hominum impiorum.
 Vel indicatur, quę male paraveris cito ad
 ſuos dominos mitti oportere, & longius
 projicienda, tanquam nobis, & rei familiari
 nociva: quod etiam indicat ſequens par-
 ticula.

Et non manſerit (id eſt, non habitaverit,
 neque diu demorata fuerit iniquitas) in ta-
 bernaculo tuo. id eſt, in tuo animo vel pecto-
 re, vel in domo tua, & in omnibus quę ad te
 pertinent: ſi filios, famulosve, atque uni-
 verſam familiam pie & ſanctę inſtitueris, ſi
 nihil injuſtum neque in te, neque in uni-
 verſa domo tua habitare permiferis. ele-
 ganter **Septuaginta:** *Si iniquum quid eſt in ma-*
nu tua longe facito illud à te, & iniquitas in domo
tua non maneat. finem itaque peccandi jam
 facito.

Injuſtitia. Eſt in hoc loco diſcrimen in-
 ter iniquitatem, & injuſtitiam, nam iniquitas
 eſt aſuen, eſtque proprie concupiſcentia pra-
 va, qua quis afficitur, ut aliis dolorem & ma-
 lum inferat, ſic iniquitas hæc tribuitur cor-
 di, quod in eo gignatur concupiſcentia.
Pſal. 67. *Iniquitatem (concupiſcentiam pra-*

1.
Iniquitas
dicitur
manus
cruentare,
Iſai. 1. 15

Furto
ablatæ
harent
manibus,

2.
קח
Num. 16
26.

3.
שבר

LXX.

אין

vam) si aspexi (si verſavi & tractavi) in corde meo, non exaudiet Dominus. & ſimiliter dicitur Pſal. 37. Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo. eſt enim prava concupiſcentia animo concepra & tractata Injuſtitia eſt Chavela, quæ in genere ſignificat omne malum, quod eſt contra proximum, ſed quod in corde primum machinamur, & molimur, & deinde e corde exit ad opus, ut dicitur Matt. 15. De corde exeunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, &c. & ſic videtur proprietates vocabuli exprimi Pſal. 75. In corde iniquitates operamini, eſt autem hæc hujus nominis ratio, & ſignificatio, quod Chaval, ſignificat lactare, videlicet cum animans ex uberibus lac præbet fætuli. & per contrariam ſignificationem, cum ex pectore non lac, ſed venenum; & iniquitas exit, eadem voce ſignificatur. Ergo ſemper Jobum notant hypocriſis, & quod in corde iniquitates operatus fuerit.

XV. Tunc levare poteris faciem tuam abſque macula, & eris ſtabilis, & non timebis.

1. Levare faciem, cujuſnam habitus ſit. Explicatus Moyses.
2. Faciei macula, pro culpa, pro pœnâ.
3. Stabilitas pietatis comes, Inconſtantia impietatis. Illustratus Salomon, & Ieremias.
4. Stabilis, & ſine timore, felicitas, qua perfectus eſt.

1. Sic, inquam, audebis ad Deum accedere, & ſidenter deprecaberis. Vide quæ ſupra diximus de capitis humiliatione aut elevatione. Sed hoc loco levare faciem, erecti animi eſſe poteſt, & confidentis, aut nihil erubeſcentis. 2. Reg. 2. Ne compellar confodere te in terram, & * levare non potero faciem meam ad Iſaach fratrem tuum. Animi etiam lætabundi & geſtientis habitus eſt, ut indicatur infra cap. 22. Si omnibus deliciis affluas, & elevabis ad Deum faciem tuam. quo videntur hoc loco reſpexiſſe Septuaginta legentes, Fulgebit facies tua, tanquam aqua pura. Elevare igitur faciem, erit, vultum erectum ad ſydera tollere, cælum hilariter contueri: non habere jam faciem ſqualidam, mœrentem, demiffam, non frontem obſcuram, triſtem, turbidam; ſollicitam; ſed nitidam, hilarem, ſerenam, erectam. Forte etiam orantis habitus eſt, & Deum ſuppliciter reverentis, ut ſicut manus inter orandum tolluntur ad Deum, ita etiam facies erigatur, & excelſum numen ſublimis illa ſuſpiciat & adoret. ſic Deuteronom. c. 28. Gentem pro-

caciſſimam, qua non deferat, ſenſ. in Hebræo Deut. 28. Qua non elevet faciem ad ſenem, neque illum ſo, reverenter ſuſcipiat.

Septuaginta: Non mirabitur faciem ſenſ. Ergo ait Sophar, Tunc verecunda, compoſita, & modeſta facie, ut par eſt, numen deprecaturus accedes.

Abſque macula, id eſt, nihil erit, propter quod debeas pudore ſuffundi; aut faciem demittere. Aliqui, ut Div. Thom. & Eugub. ad culpæ maculam referunt: ſic, inquam habebis faciem mundam, quam levare ad Deum ſimul cum mente poteris, eſt enim oratio mentis in Deum elevatio. Faciem autem ſicut culpæ labes deturpat; ita pœnitentia expurgat atque detergit. forte id intellexerunt Septuaginta: Fulgebit facies tua tanquam aqua pura, exues autem ſordem. Alii, inter quos Græci & Cajetanus, referunt ac pœnam, & atque ad ærumnarum ſordes, & ſquallorem, ut alludat ad id quod ſupra dixit: Si fulſerint velut mundiſſima manus mea, tamen ſordibus intinges me: utrumque commentarium admittunt Græci, ſed præferunt ſecundum; Iſtaſ (inquit Polychr. & Olymp.) Polychr. ſordes, iſtam ærumnoſam conditionem abjicies, & velut aqua turbida, quæ poſtquam reſederit priſtino nitori reſtituitur. nihil igitur in te turbidi, nihil ſqualidi remanebit.

Et eris ſtabilis. Plerique Latini hoc referunt ad ſanctitatem & divinam gratiam, qua (ut Apoſtolus ait) ſtabilitur cor. hæc enim reddit hominem conſtantem, firmum, ſecure & conſtanter agentem, minimeque præſumentem ſaræ, ſicut præſumere ſolet per-turbata conſcientia, ſed in ſemel ſuſcepto poſito permanentem: eſt enim mentis inſtabilitas germana peccati: ſicut ſcriptum eſt, Impius facit opus inſtabile. nam inſtantia concupiſcentia, ut Sapientia ait, tranſvertit ſenſum, proprie ex Græcis Circumrotatio concupiſcentia: cum enim terrena omnia ſatiare non poſſint appetitum humanæ mentis, cogitur impius per diverſa vagari: hoc expreſſit Paulus, dum Ephēſios obſecrat, ut jam non ambulent, ſicut & gentes * ambulant in vanitate ſenſus ſui. id eſt, cum ſumma mentis & appetitus inſtabilitate, & inſtantia. hoc ipſum admonebat Jerem. Quouſque deliciis diſſolveris, filia vaga? & iterum: Cursor levu explicans vias ſuas. populum enim, qui indies aliam atque aliam falſorum numinum religionem complectebatur, comparat cum curſione, ſive, ut ex Hebræo legitur, cum dromedaria. explicans autem vias ſuas, eſt proprie, iterans, replicans, cum ſumma inſtantia, atque levitate mutans vias ſuas, numquam unam & eandem

1. Levare faciem quid. Vid. ſupra c. 10. v. 15. & n. 1. uſque ad 5. 2. Reg. 22. 2. * notendū rō-ſtro parāmirat le à la cara. Job. 22. 26. LXX.

D. Tho. Eugub. Quæ dicitur faciei macula. Faciem culpa deturpat. LXX. Græci. Cajet.

Iac. 9. 30.

Polychr.

3.

Heb. 13. 9.

Sap. 17.

11.

Incon-

ſtantia

peccati

comes.

Prov. 10

18.

Sap. 4.

12.

Ephēſ. 3.

17.

* quæ nō

anden al

paſſo de

ſu inconſ-

ſtante

deſeco.

Iere. 42.

22. &

23.

Ephes. 3. 17. Prov. 10 25. dem usque ad finem insistentem viam. Non potest igitur esse impius firmus & constans nisi in charitate & pietate defixis hæreat radicibus, atque radiceretur quasi fundamentum sempiternum. Promittit igitur Jobo Sophar, si pietatem colat, mentis constantiam & stabilitatem cordis.

4. Stabili- tas ad fælicita- tis firmi- tatem. Sed hæc licet aliena non sint, commodius tamen atque cohærentius Græci interpre- tantur de firmitate & constantia fælicioris status: Non eris obnoxius fortunæ instabi- bili: firma, constanti, perpetua fælicitate potieris. quod statim exponitur.

Perfecta fælicitas, absque timore. Soph. 5. 13. Et non timebis. Perfectam fælicitatem ex omnis timoris expulsiōe, significare solet Scriptura, ut Sophoniæ 5. Non erit qui exte- reat, & non timebis malum ultra. vel quod nul- la deinceps mala futura fuerint, vel quod ab illorum impetu & incursione timendum non sit, propter summam fælicitatis con- stantiam & firmitatem.

XVI. Miseriæ quoque oblivisceris, & quasi aquarum, quæ præterierunt recordaberis.

1. Quid miseria proprie. Oblivio calamitatum præteritarum ad amplificationem præsentis fælicitatis. Explicatus semel & iterum Moyses.
2. Somnus iustorum, quis. Illustratus David.
3. Aqua pro turbine, aut pro flumine, rursus hæc pro tribulationibus in sacro sermone.

1. LXX. מַיִם Miseria proprie ex Hebræo. Septuagin- ta, Laborem oblivisceris; molestiam; las- situdinem, Oblivio autem significat, nul- lum remansurum vestigium aut signum ac- cepti vulneris, toleratæ miseriæ nullam me- moriam relinquent, id est, omnino fælix e- ris, nullaque ratione miser. quæ etiam phrasi dictum est Genesis cap. 41. Septem boves ma- culati, devoratis prioribus, nullum saturitatis dedere vestigium. quod Joseph deinde exponit Septem alii anni erunt tanta sterilitatis, ut obli- vionis tradatur cuncta retro abundantia. sic cum rem penitus deletam absumptamque signi- ficamus, dicere solemus: No quedo de ella rastro ni memoria.

Tum etiam fælicitatis ingentis est, ita sui præsentia & voluptate complere animum; ut neque præterita meminisse sinat. sicut Joseph post varios casus, incredibili rerum omnium fælicitate potitus, imposuit pri- mogenito suo nomen Manasses dicens, Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum. frustra que post mortem parentis Jacob ti- muerunt fratres illius mutuo colloquen- tes; Ne forte memor sit injuriæ, quam passus est,

Pined. Tom. 1.

quibus ille respondit, Nolite timere. non solum enim, ut nihil sibi mali timerent, iussit, sed illud quoque asseverasse visus est, quidquid injuriæ aliquando sustinuit, penitus ex sua memoria deletum esse. Quam laborum at- que ærumnarum oblivionem afferre vide- tur sopor ille suavissimus, quo post laborem & lassitudinem solet suos Deus reficere, Cum dederit dilectis suis somnum. sic illi post re- ditum ex captivitate fælicissimi caneant Plal. 125. In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatio- ne. instar consolatorum se gaudere profiten- tur, quasi in perpetuo gaudio & fælicitate vixissent, nulliusque rei, aut toleratæ cala- mitatis consolationem accepissent: nam magnitudo lætitiæ omnem præteritæ cala- mitatis memoriam abstulerat. Hieron. ex Hebræo, Facti sumus sicut somniantes. Chal- dæus, Similes sumus iis, qui evigilant à somnis suis. quasi diceret, Videmur nobis per so- mnium mala pertulisse, ægre ac vix memi- nisse possumus, quasi non vera, sed ficta & cogitata fuissent. simile id quod de Jacob quoque dicitur Gen. 45. cum audito nun- tio fælicissimo viventis atque fælicissimi Jo- seph, quasi de gravi somno evigilans, tamen non credebat, præteritum mœrorem per somni- um pertulisse sibi videbatur; & præter quo- que gaudium præ magnitudine incredibili, eodem pertinet illa ingentis gaudii ampli- ficatio Joannis 16. Mulier cum parit, tristitiam habet; cum autem peperit, jam non meminit præ- sursæ propter gaudium.

Hinc ergo colligo neque mala, neque bona vitæ hujus ejusmodi esse, quæ totum hominis animum occupare debeant, & ad se convertere; non enim apta sunt oblivio- nem afferre alterius status, nam jubemur, ut in die bonorum memores simus malorum, & in die malorum non tamemores simus bonorum. Futura vero gaudia illa certe efficient, ut in memoria non sint propria, futura etiam mala oblivionem facient luxuria multa.

Et quasi aquarum, quæ præterierunt. Quidam existimant, ærumnosam vitam compa- rari cum turbine aut procella cito transeun- te, atque evanescente, Frueris tandem sere- no cælo diffugientibus nubibus, atque ela- pso turbine, quæ translatione videtur Na- hum usus cap. 1. Bonus Dominus, & confor- tans in die tribulationis, & in diluvio prætereun- te consummationem faciet. id est, Faciet, ut diluvium aut procella brevi prætereat, & finiatur.

Verum cum ista procellæ recordatio non videatur mihi omnino suaviter co- hæreere cum illa miseria oblivione, quam

Xx 3

supra

Sopor iustorum oblivio- nem af- fert cala- mitarum. Ps. 126. 3. Ps. 125. 2.

Hieron. Chald.

Gen. 45. 26.

Ioan. 16. 21.

Ecc. 11. 27.

Isai. 65. 17.

Ecc. 11. 29.

3. Æru- mna, turbo & procella. Nahum. 1. 8.

Aquæ
pro flu-
mine.

מים
נחל

Fulmen,
exundans
tribula-
tiones.

Isai. 8. 7.

Psal. 17.

17.

Psal. 31. 9.

LXX.

supra dixerat, probarem potius hanc expo-
sitionem: ut *aquarum pratercurrentium* nomi-
ne non tam intelligat turbinem aut procel-
lam, quam fluminis aut torrentis alicujus
inundantiam, qui saprim solet transire in
convallibus, & cum præterierit, nullū æsta-
te adveniente relinquit vestigium. nomen
enim *aquarum* hoc loco, neque convenit
turbini, neque vero illud diluvium Nahum
est cataclismus: sed ex proprietate originis
est exundatio fluminis, quo sæpe tribulatio-
nes significantur in sacro sermone. Isaia c.
8. *Ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis
fortes & multas. Regem Assyriorum & omnem
gloriam ejus, & ascendet super omnes rivos ejus,
& fluet super omnes ripas ejus, & ibit per Iudam
inundans, & transiens, usque ad collum ejus. &*
Psal. 17. *Assumpsit me de aquis multis, & per ean-
dem vocem, qua utitur Nahum, Ps. 31. In di-
ludio (exundatione fluminis) aquarum multa-
rum ad eum non appropinquabunt, id est, ad san-
ctum non pervenient exundantes tribula-
tiones. sic etiam Septuaginta hic legunt: La-
borem oblivisceris, sicut fluctum pratercurrentem.*
hic igitur sensus recte convenit cum parte
superiori: nam, si juxta Græcos *fluctus* lega-
tur, postquam præterivit, superbiæ & fra-
goris nullum relinquitur in mari vestigium:
abit enim & evanescit sicut ex conspectu, ita
ex memoria: tum etiam nunquam iterum
redit: non aliter semel elapsa calamitas ob-
livione sempiterna obruetur. vel cum nostra
lectione; *aquarum* nomine aut torrentem,
aut quamcunque aquam intelligere licet,
quæ cum effusa est, ita exugitur & absorbe-
tur à terra, ut neque maculam, neque ullum
sui vestigiura relinquat.

XVII. Et quasi meridianus fulgor
consurget tibi ad vespeream: & cum
te consumptum putaveris,
orieris ut Lucifer.

1. Quid vespera, astu, & Auster ad arumnas. Vesper postrema vita pars.
2. Consumi quid in Hebræo. Varia lectio.
3. Lucifer quid. Vtriusque fortuna symbolum.

1.
Quid ve-
spera.

לילה

Psal. 38.

68.

Psal. 88. 6

8.

Hieron.

Pagn.

IN Originali est comparatio, Plusquam
meridies, vel, Præmeridie. in *Vespera* au-
tem dissensio est; propter vocem *Cheled*,
quam hoc tantum loco Latinus interpret
vesperam vertit, tamen Psalm. 38. & 88. ver-
tit *substantiam* humanæ vitæ. & Hieronym.
ex Hebræo. *vitam*, cum dicitur, *Substantia
mea tanquam nihilum ante te*, inde pro tempo-
re vitæ, aut absolute pro tempore, Pagn. Va-
tabl. & Hebraizantes accipiunt, quare le-

gunt, *Plusquam meridies, consurgat tibi tempus.* Vatabl.
& Tygurina per paraphrasim, *Totum tempus* Hebrai.
vita perstabit serenius, quam meridies. Septua- Tygur.
ginta: *De meridie orietur tibi vita.* Cum autem LXX.
in *meridie* duo significari possint, aut vehe-
mentior æstus imminenti solis aerem &
subiecta quæque perurentis, aut vero lux
clarissima, quæ omnes umbras diligit, pri-
mum quidam significari existiment, id est,
æstum; per æstum autem calamitates, id est, Aestus
illi ad futuram divinam opem in sua calami- calamitates,
tate: non aliter Australem illam meridiona-
lemve terram siccam, atque squallidam, ad auster ad
significationem calamitatum, in quibus ærumnas
versantes justos Deus reficiat cælesti imbre,
proponit David, Psalm. 125. *Converte Domi- Ps. 125.*
ne captivitatem nostram sicut torrens in austro. 4.
at vero non tam regionem ipsam plagam-
que terræ australem, quam cælestem, unde
sol meridianus fulget, noster Interpret ob-
servari voluit, cum dixit, quasi *meridianus
fulgor*: est enim lux illa clarissima, atque ju-
cundissima, tum etiam nullam gignit um-
bram, non aliter felicitatem pollicetur nul-
la adversarum rerum umbra, nulloque in-
felicitatis timore labefactandam: Elegan-
ter autem Interpret dixit, *Vesperam* illam vi-
tæ humanæ partem, quæ posterior est, quasi
diceret, *Quod tibi vitæ reliquum est, feli- Vespera
cissimum erit: atque splendidissimum mul- posterior
toque felicius pristina illa prioris vitæ feli- vitæ
citate.* pars.

Tum etiam elegans allusio potest esse ad Job. 1. 19.
Australem plagam Arabiæ desertæ, unde
exurrexerit inclementissimus ille ventus,
quid domum filiorum prostravit, & unde
Sabæi & Arabes excursions fecerunt in
Jobi agros, pollicetur itaque fore, ut ab
Austro nihil deinde mali timea: sed unde
tot damna accepit, ulteriora inde lucra re-
portet.

Et cum te consumptum putaveris. Illumina-
vit interpret, quod in Hebræo paulo ob- 2.
lecurius est: nam ex verbo legitur; *Obscura- Consumi
beris, vel, tenebresces, & sicut mane eris.* vel, quid in
Hebræo,
Obscuratio tua erit ut Lucifer matutinus, Pagnin.
alii legunt *Illustraberis.* hujus autem contra- Vatabl.
rietatis in legendo ratio est, quod verbum Cajetan.
originale (id quod sæpe in Hebræo contin-
git) duo contraria significat, videlicet vo-
lare, aut coruscare, aut erigere pennas: &
ex opposito, deficere, lassari: obscurari, te-
nebrescere. primam igitur significationem
sequuntur R. Abraham, R. Moyses, Pag. Cajet.
Eugubi Hebræus apud Cajet. at secundam LXX.
R. David, Chaldaus, Tygurina, Regia at- R David
que idem profecto intellexit Vulgatus, cum Chald.
dixit, *Consumptum* videlicet, obscuratum, Tygur.
extin- Regia.

LXX. extinctum, deficientem. Quare autem Septuaginta ad orationem retulerint, legentes, *Oratio tua tanquam Lucifer erit*, non video, nisi illam coruscationem matutinam ideo orationem dixerint, quod matutino tempore soleat homo accedere ad Deum, & illuminari.

3. *Orieris*. Proprie, Eris, sed elegantius dicitur, *orieris*, ut subitam splendoris expectati jucunditatem & fulgorem significet, *Ut Lucifer*; proprie: ut mane, ut diluculum, ut aurora gratissima, quæ semper, cum justus illuminatur, procedit, & crescit usque ad perfectum diem. Incipies vitam vivere felicissimam meridiana luce illustriorem.

Sed initia hujus clarissimæ felicitatis erunt velut matutina lux, quæ nova semper incrementa capit, meridianus ille fulgor nunquam declinabit, neque deficiet, imo potius crescet; initia tuæ felicitatis erunt tanta, quam quæ maxima: atque progressiones & fines omnium mortalium fortunam superabunt, atque hæc ipsa per *Luciferum* significare Interpretes noluit: intellexit enim matutinum *Luciferum*, videlicet, quam stella Veneris vocant, aut Dianam *Luciferam*, quæ à poetis dicitur Diem ducere & Pulsare auroram; de *Lucifero* autem sic scribit Philippus: *Per occultas cursus sui metas polum circumiens, post biennium in ipsius aurora rutilo dicitur apparere*. Sed quidem cum hæc ipsa stella sit, quæ, cum solem occidentem sublequitur, *Hesperus* & *Vesper*, vel *vesperugo* nominatur; cum vero Orientem transcurrit, *Lucifer*: certe videtur commode Symbolum esse ejusdem hominis, qui nunc in tenebris sit, deinde vero è tenebris emergat, & caput undis exerat, & in quo liceat conspiciere utriusque imaginem fortunæ, tum nigræ & adversæ, tum albæ & candidæ. Ergo felicem ex misero statu in felicitatem, commutationem, qualem representat *Lucifer*, pollicetur, & qualem eleganter cecinit Boetius:

*Et qui primæ tempore noctis
Agit argentes Hesperus horas.
Solitas iterum mutat habenda
Phæbi pallens Lucifer ortu.*

Sed dicemus iterum de *Lucifero* cap. 39. Rursusque de luce, quæ felicitatis symbolum est.

XVIII. Et habebis fiduciam proposita tibi spe, & defossus securus dormies.

1. *Iustorum fiducia securitas in mediis discriminibus*. Explicatus Paulus ex Græco. Parata

mensa accumbere securitatis symbolum.
2. *Sed hujus defossionis interpretationes & variæ significationes proponuntur.*

EXplicat, quod de aurora & lucifero dicitur: *Indies meliora sperabis*; non solum sustentaberis bono præsentis, sed melioris spe confirmaberis, alii referunt ad spem nunquam in periculis abjiciendam: Nunquam concides animo, aut spe, etiam si in discrimina incidas. Septuaginta; *Confidens eris, quia est tibi spes*. Hanc iusti in mediis discriminibus securitatem sæpe sacre literæ commendant. Justus enim tanquam leo, non turpiter & ignobiliter, sed neq; temere in medios hostes se conjicit, ita sane justus neque se conjicit temere in discrimina, neque timet aut fugit ignobiliter. si quæ incident: sed quid timet, quem divina virtus communit & roborat? *Inhabitare in se virtutem Christi* Paulus optat, ex Græcis, tanquam in tentorio morari, sed quam sit securum fortissimi ducis tentorium, illud indicat *Judith* cap. 14. *Nullus audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando, aut intrando aperire*.

Hæc certissima victoriæ spes adversus præsentissima pericula adest iusto, ut ille dixit Num. 28. *Dominus Deus ejus cum ipso est, & clangor victoriæ regis in illo*. hanc spem & periculorum hostiumque contemptum quam sæpe David expertus fuerat, triumphans canit; *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me*. ita nihil ab hostibus timeo, ut in conspectu hostium secure & per otium mensæ accumbam: parata mensa otium affert, & nihil cum festinatione metuere gerendum, habet igitur justus fiduciam proposita sibi spe. vide Prov. 2. & 28. Psal. 22. & 45.

Et defossus securus dormies. Variant hoc loco interpretes, nam ad verbum in Hebræo est; *Et fodies*, unde manifeste patet, *Philippi* lectionem mendosam esse, qui legit; *Defessus*, quamquam sensus non sit à vera lectione alienus, ut statim dicemus. Illam ergo fodiendi operam ad rem agrariam referunt *Cajetanus*, & nonnulli recentiores in hanc sententiam; *Poterunt jam tui agricolæ & servi secure colere terram, fodere, arare nullo metu prædonum*. *Vatablus*: *Si fodiendo remaneas in agro procul à tentoriis tuis, tamen in illis summa fiducia dormies, sensus valde humilis*.

Secundo *Eugub.* per *fossionem* intelligit scrutationem quandam rerum gerendarum, & quasi negotiationem; Quocumque (inquit) animum verteris, quidquid scruteris, quidquid excogites: secure, & feliciter effigies.

Ps. 1. 3. *ficies; omnia quacumque facies, prosperabuntur.*
sensus coactus: quanquam similis videatur
Prov. 16 *sententia Prov. 16. Vir impius fodit malum,*
17. *perscrutatur, inquit, ut qui fodiendo quæ-*
רצה *rit thesaurum, verbumque originale fodien-*
di, explorare, scrutari, contemplari signifi-
cat.

Tertios, Opera pietatis & laborem in di-
 vinæ legis observatione impenlum, per
 fessionem intelligi, ex illo cap. 7. videri po-
Iob. 7. 1. *test; Mercenarii dies ejus? & sicut mercenarius*
2. & 14. *expectat finem operis sui. itaque defossus, id est*
6. *defodiens, id est, si laboraveris, & operam*
& impensam feceris in pietate, conseque-
ris post hunc vitæ laborem tranquillam &
pacatam mortem, secare & in pace morie-
ris, quomodo quidam volunt dictum id
Ecc. 5. *Ecclesiast. cap. 5. Dulcis est somnus operanti. ut*
11. *sit similitudo; sicut qui in defodiendo agro*
laborat, securus postea & suaviter dormit,
Philip. *ita si te in pietate exercueris, securus mor-*
rieris. huc respexit illa Philippi lectio, De-
fossus securus dormies, addit ille, securus dormies,
concepta resurrectionis spe, & quamvis ad
infernum descendas, tamen ibi non te tor-
quebunt, neque contingent tortores dæ-
mones. Sed hæc tropologiam sapiunt.

D. Tho. Quarto, Utramq; partem ad sepulchrum
Nicol. & mortem pertinere D. Thom. Nicolaus,
Dionys. Dionysius, Titelm. existimant, *Defossus, se-*
Titelm. *pultusque jacebis securus; nemo sepulchrū*
tuum violare audebit, nemo ossa tua ef-
fodiet, est enim sepulchrum sanctum, &
nunquam violandum, non perveniet ad se-
pulchrum tuum impudens prædo, neque
avarus miles, qui tentet recludere sarco-
phagum, & pretiosam suppellectilem cum
cadavere conditam diripere. sed certe non
videtur bene cum sequentibusnecti, quæ
potius de vita, quam de morte loquantur.

Quinto, Ad vitæ securitatem hac ratio-
 ne pertinere posse videtur: Tam secure
 ages, quam si vallo fossaque munitus esses:
Ps. 4. 9. *nullus tibi metus somnum eripit, in pace*
in idipsum, dormies & requiesces, id est, alto
somno sepultus dormies, quod summæ se-
Tygur. *curitatis est. Tygur. iacebis securus, velut fossa*
circumducta, sensus ab Hebræis adductus, ut
Complut. *affirmant Complutenses, neque omnino*
displicet.

R. David Sexto, Tandem R. David explicat, *Defo-*
dies per temetipsum in circuitu adificiorum tuo-
rum, & non erit opus, ut in circuitu facias murum,
neque eleves ea. Nullaque alia custodia, ne-
que sepimento adhibito securus dormire
poteris, linea tantum circumducta & indi-
cata nemo erit, qui in rem tuam pedem mit-
tat. Ex his eligat lector, vel meliora afferat.

XIX. Requiesces, non erit qui ex-
terreat: & deprecabuntur faciem
tuam plurimi.

1. Iustorum somnus placidissimus. Divitia & satu-
ritas somnum eripiunt. Illustratus Lucas
semel & iterum.

2. An aliquando damnatorum cruciatus miti-
gentur. Eligitur pars negans. Explicatur
Isaias.

3. Deprecari faciem, quid sit in sacro sermone. So-
phar prophetat.

LYranus ad defuncti memoriam cum
 laude usurpandam pertinere existimat: **Lyran.**
 Nemo erit, qui tibi mortuo detrahat, in **Ps. 111. 7**
benedictione eris, & ab auditione mala non time-
bis, & coram statua imposita tuo sepul-
chro nemo audebit tibi convitiari: Sed ne-
que hanc consuetudinem imponendi sta-
tuas sepulchris ille probat, neque vero suum
commentarium. Septuag. hanc quietem ad
LXX. *summam pacem retulerunt, terrorem vero*
ad hostium bellicue tumultum: Quiesces, &
non erit qui oppugnet. nemo te deinceps lacer-
set. Sed multo melius, ut eodem pertineat,
quo præcedens hemistichium, igitur per
expolitionē rem eandem reperit, & ampli-
ficat illam jucundissimi soporis quietē: Ne-
mo erit, qui te dormientem excitet, aut ter-
ritet: nullus terror aut metus somnum eri-
piet. similis illa promissio Proverbior. c. 3. Si
dormieris, non timebis: quiesces, & suavis erit som-
nus tuus, id est, vacuus omni timore, te quieti
trades, neque per quietem ulla tibi visa hor-
rifica apparebunt, nulla insomnia imagi-
nosa, dives eris; sed ita moderate & par-
ce tua felicitate uteris, ut somnos possis
capere suavissimos; non tu ex illis, qui
sicut mare fervens, quiescere non possunt; bonis
Isai. 57. *omnibus abundabis, sed tanta saturitas sinet*
20. *te dormire, omnem avaritiæ & stultæ solici-*
tudinis molestiam à Jobo repellit, si cum
pietate & virtute parce & moderate facul-
tatibus deinceps uti statuatur. Propterea
enim Christus Dominus dixit Luc. cap.
Luc. 12. *12. Videte, & cavete ab omni avaritia, quia non*
15. *in abundantia cujusque vita est ejus, id est, neq;*
vitæ jucunditas, neque diuturnitas posita
est in abundantia & divitiis, nisi sciat ille
Philip. 4 *abundare: deinde vero proponit parabolam*
12. *avari divitis, qui per noctem secum collo-*
quebatur, nimirum laborabat insomnia,
nam abundantia illa vigiliam afferebat; suæ
ipsi animæ ablandiens, & ad captandos
somnos, si qua posset ratione, pelliciens di-
cebat; Anima mea requiesce, comede, bibe, epu-
Luc. 12. *lare, 19.*

Germa-
 nior in-
 terpreta-
 tio.

Iustorū
 somnus
 placidif-
 simus,

Prov. 3.
24.

divitiæ
 somnum
 eripiunt;

Ecl. 5. **II.** **2.** **Philip.** **An ali-**
quando
cruciatu
damna-
torum
lenian-
tur.
Luc. 16.
20.
Beda.
Hieron.
Philip.

tare, atque hæc illa *saturitas* erat, quæ non sinebat divitem dormire.

Deprecabuntur. Philippus locum hunc in hæc verba interpretatur: *Securus dormies & requiesces in inferno, & non erit illic unus inimicus, qui te exterreat, ut tibi pœnas infernales infligat; sed potius quicumque sunt illic, preces tibi supplices fundent, ut eis tartarei cruciatu tuis orationibus temperentur, quod in Evangelio nos inter divitem & pauperem factum legimus.* eadem habet Beda ad verbum descripta, & commentarii, qui inter Hieronymi opera referuntur, illud tantum demunt, quod ex Evangelio de divite & Lazaro Philippus & Beda addunt, & quidem licet tantum videatur à Philippo asseri, ita existimasse Sophar, fieri posse, ut damnatorum cruciatu sanctorum orationibus aliquando lenirentur, atque idem divitem illum deceptum existimasse: sed proculdubio Philippus ex sua interpretatione & sententia significat, rem illam non repugnare. Sed quid ego ea de re sentiam, facile dicam; falsam utique esse, neque enim evenire unquam damnatis poterit aliquid sævissimorum cruciatuum allevamentum, ut indicatur illo Isaie, *cujus partem priorem præcedenti cap. exposuimus: Erit transitus virga fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum.* nam verbera, quæ apud nos infliguntur, quamvis acerbissima & sævissima, ex flagelli & virgarum depreffione, & elevatione constant, ut ad singula verbera brevissimum respirandi spatium concedatur; at semper hærebit damnatorum tergo semel impactum flagellum. Alii, ut Dionysius, ita explicant, Sanctitatis existimatione in omnium animis concepta, te defunctum prosequuntur magnis honoribus, & ad te preces fundent, quasi dicat; hac ratione sanctus evades, & dignus coram quo precari & orare possimus. Sed melius ut ad honorem viventi delatum referatur; illud enim *faciei* nomen indicare videtur præsentiam & conspectum hominis apud nos versantis.

3. **deprecari**
faciẽ
LXX.
תפלה
Psal. 44.
13.
***Los mas**
ricos y
podero
os hande
tener
necessi-
dad de
vos.
3. Reg.
13. 6.

Deprecari autem alicujus faciem, est suppliciter ante illum procumbere, errati & injuriæ veniam postulare; Tereverebuntur precabundi, & suscipient, qui nunc despiciunt. Septuaginta: *Transmutati multi rogabunt te.* Sed quoniam verbum originale *chalath*, significat aliquem infirmum vel egentem alterius opem suppliciter & enixe implorare, ut patet Psalm. 44. *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis, id est, potentissimi quique tua ope indigebunt.* Et 3. Reg. c. 13. *Deprecare faciem Domini Dei tui, id est, impetra mihi à Deo sanitatem & auxilium,* Et 1. Regum. 13. *Fa-*

ciem Domini non placavi, id est, non consului, neque oblato sacrificio illius opem imploravi, res eadem ab alia licet radice, dicitur Isa. cap. 11. Ipsum gentes deprecabuntur. Isa. 13. *sententia igitur hæc erit; Istu, ô Job, eris, 10. שרר* *cujus opem omnes implorent, & omnes divites plebis vultum tuum deprecentur; qui nemine indigeas, cujus ope & consilio omnes indigeant, tum etiam, qui nunc tibi misero & ærumnoso insultant, postea in summum honorem atque felicitatem restituto supplicabunt, quod dum dicit Sophar, nesciens quid dicat, tamen rem ipsam sibi suisque amicis eventuram prædicit: divino namque oraculo commoniti supplices se Jobo præbuerunt, atque illius faciem deprecati sunt, cui honorem quoque Deus ipse detulit, cum c. 42. ait: Ite ad servum meum Job. Job autem servus meus orabit pro vobis, faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia.* Sophar nescius, propheta.

XX. Oculi autem impiorum deficient: & effugium peribit ab eis, & spes illorum abominatio animæ.

1. Oculi deficientes, ad tristitiam, vel invidiam.
2. Impii homines lobum exagitabant.
3. Effugium aut viam perire quid.
4. Abominatio, quid proprie ex Hebræo. Afflicti suspirant. Illustrati Salomon, Ieremias, Malachias.

Impii autem (atque tu etiam, nisi resipiscas) frustra divinam opem expectabunt; circumspicient enim, & non erit auxiliator. vel, Cum te felicissimum contemplati fuerint, neque nunc in summa miseria jacere, præ invidia contrahent dolorem oculorum, & videndo atque invidendo oblanguescent. vel, ut ad Jobum respiciat proprius; Tu si in tuo sensu pertinaciter hæreas, ad tristissimum tuarum ærumnarum aspectum, & ad novi casus imminentis timorem contabesces, atque deficies, ille enim fixus, & intentus obtutus & oculi deficientes, habitus est hominis aut præ mœrore obtupescentis, & defixi in præsentia & consideratione mali alicujus; aut vero expectantis, timentisve alicunde.

Ex lectione Septuag. quæ hujusmodi est, *Salus autem eos deseret, spes enim eorum perditio, & oculi impiorum tabescent.* elicit auctor Catenæ, quosdam à diabolo immisos esse homines, qui Jobi calamitates riderent, & exagi-

Oculi deficientes quid indicent.

2. LXX.

Nicias. exagitarent, quos nunc dicat Sophar fore, Impi- ut Jobi res prosperas intuentes, extabesce-
bum ex- rent, & ærumnis ipsi implicati ad illius o-
agitabāt, pem confugerent, sed forte non solum de
his, sed de aliis etiam impiis in universum
pronuntiat fore, ut hi quoque de felicitate
sua moveantur, & quæ ab illis abstulerit
Deus, ad Jobum transferantur. Ita (inquit)
illis in deterius abeuntibus tu ô Job, com-
mutaberis in melius.

3. *Effugium peribit ab eis.* Id est, neque præsencia, neque imminencia mala poterunt declinare, sicut Psalm. 141. *Periit fuga à me.* & Amos 2. *Periit fuga à veloce.* & in universum, perire aliquid ab aliquo, est deficere, aut deesse, ut Psalm 2. *Et pereatis de via iusta,* id est, ad invium deducamini. * *effugium igitur peribit* idem est, quod effugere non poterunt.

Et spes illorum abominatio animæ. D. Tho.
sic : Quod de impio sperari deinceps po-
test, est abominanda quædam & extrema
mors & cruciatus. Sed melius, *Spes illorum,*

4. utpote inanes arque fallaces . vel conse-
D. Thō. quendi sælicitatem , vel deelinandi æru-
mnas, nihil afferent, nisi dolorem & tristi-
tiam. sicut enim vocem originalem reddunt

Pagnin. Pagnin. *dolorem*; Hebr. apud Cajetan. *tristitiam*. Vatabl. *afflictionem*. Sed quidem vox originalis à radice *naphach*, quod est insufflare, vel inspirare, proprie reddi potest. exufflatio aut expiratio, & inde etiam pro afflictione accipitur, aut animi defectu & liquefcentia: quoniam afflicti suspirare solent, ut Jeremiæ 15. *Defecit anima ejus*, id est, suspiravit, vel, expiravit. & infra, cap. 31. *Animam agricolarum afflixi*, id est, crebro suspirare coegi. igitur * *spes illorum* suspitium est, anima afflictio, vel insufflatio.

PARA-

NOTATIO
BREVIS RERUM
in signorum, quæ in
Commentariis fufius
explicantur.

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.

CAPUT
UNDECIMUM.

Um tanto gravissimæ Orationis pondere
superatus Baldad conticeret : Sophar
quidem, qui ex sui nominis ratione &
etymologia nescio quid buccinans, aut
instar vocalis ranae coaxans sonat, pul-
chre, ut sibi videbatur, respondens per
contumelias & insolentiam verborum
garrere in hunc modum cœpit.

Multa sanè, ô Job, multa cum verborum potius, quam
cum sensuum atque sententiarum ubertate profundis, qua
re vereor, ne dum de a Deo liberius, quam par est, disputas,
remotatis & impudentiæ notam incurras. Sed ne tibi sa-
piens videaris, tibi ego non difficile respondebo: audies igitur
ex me quæ noles, cum illa dixeris quæ voluisti, verbis
enim potius, quam re & ratione vales; & dum tua peccata
excusare conaris, multa temere & imprudenter profundis;
unde oportet novum multiloquii vitium te contrahere; at-
que dum verborum tantum turba vincere posse credis mi-
nime nobis te justum esse persuadebis.

Ita ne mendacia ista tua merasque nugæ non stupentes
atque silentes admirabimur? atqui nemini unquam sapien-
tiæ laudem concessimus, in cujus verba atque dogmata
juraremus. Nugaris vero plane, nosque audientes irrides,
cum agere cum Deo postulas: nam nec illum tibi respon-
dere, neque ut ille respondeat, nos fas esse judicamus. Atque
hæc pro tui animi insolentissimi occulta quadam calli-
ditate, subsannatorio gestu, & nictantibus oculis profers
intoleranda profecto audacia, & te sannionem agentem
nemo suffundat pudore, nemo increpet, nemo plane con-
futer, & gestienti loqui nemo adsit qui os obstruat?

Libere enim & palam pronuntiasti, verissima atque gra-
vissima esse tua dogmata, luceque ipsa clariora, purioraque
sine ulla mendacii labe illa videlicet de Deo, atque de divi-
na providentia: de justorum ærumnis, de impiorum fælici-
tate neque minus mundum & candidum operibus, & vitæ
actionibus & motibus, quam verbis & doctrina te præsta-
re, longeque aliis superiorem te esse apud supremum judi-
cem, cujus oculos nemo eludere aut fallere potest.

Sed cum ausus fueris cum Deo colloqui, optarem sane
ut vicissim te Deus sua responsione dignaretur; nam ille te
multa loquentem facile compesceret. Nos enim, quos hu-
manæ mentis recessus & latebræ obscurissimæ latent, te re-
vincere plane non possumus.

Quod si Deum loquentem intelligeres, plane agnosceres
illius providentiæ judicia, quæ tu assequi conaris. longe esse
ab humano sensu remota: neque eadem semper ratione,
ærumnas & supplicia piorum atque impiorum decernere,
tum etiam longe plurima in ejus b lege & præceptis latere,
longeque majori curæ & sollicitudine illorum observatio-
nem ab homine exigere, quam tu tibi persuaseris. Sic igitur
tuam sapientiam multis ille partibus antecellit; longeque
superior est illa, quam tu præscribis, tuorum supplicio-
rum lege. Demum si suæ sapientiæ arcana tibi pateface-
ret, ut tum illius paterna erga homines viscera, tum errata
tua

1.

Respondens autem
Sophar Naamathi-
ches, dixit:

2.

Nunquid qui multa
loquitur, non & au-
dierit? aut vir verbo-
sus justificabitur?

3.

Tibi soli tacebunt
homines?
& cum cæteros irri-
seris, à nullo confu-
taberis?

4.

Dixisti enim: Purus
est sermo meus, &
mundus sum in con-
spectu tuo.

5.

Atque utinam Deus
loqueretur tecum,
& aperiret labia sua
tibi.

6.

Ut ostenderet tibi
secreta sapientiæ:
& intelligeres quod
multo minora exi-
garis ab eo, quam
meretur iniquitas
tua.

a Vi sit de Deo tarde, & parce
loquendum, & ut sanctorum
oratio animali homini stulta
videatur, cum tamen, & sa-
piens, & facunda sit digres-
sioncula opportuna. v. 2, n. 2.

3. 4.

b Quæ, & in quo ponenda sit
hæc divina legis multiplici-
tas, & ut judices aliquando
eandem legem in duas divi-
dant, observatio ad mores. v.
6. nu. 1. 2.

tua agnosceret, jam nunc exploratum tibi esset, quam leniter atque benigne ille tecum agat, & quod te non una illa & severissima justitiæ lege, qua peccatores alios tui similes plectere solet, puniendum constituerit: sed mitiori & æquiori alia, quæ sua est bonitas & mansuetudo: ex quo profecto commeritum supplicium, quasi per oblivionem huc usque distulit, permisitque, ut cum multa haberes occulta scelera, illorum tu inscius oblivisque esses. Hinc tua ista innocentia & sanctitatis opinio, atque alte animo insidens puritatis morum persuasio: ponit ille multo graviora supplicia à te exigere: qui enim peccat, debitor est: Deus, creditor & fenerator, sed condonavit gratuitus.

c Ut Deus creditor, fenerator, & exactor sui, impius vero debitor, ingenti suppliciorum quasi aere alieno oppressus, degressio, v. 6. n. 9.

7.

Forſitan veſtigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum Omnipotentem reperies?

Hæc cum ita sint, credisne fieri posse, ut divinæ justitiæ arcana, atque tuarum ærumnarum causas, rationesque investigare, & consequi valeas: aut occultas omnes vias teneas, quibus ille in tuæ vitæ actiones omnes instar severissimi judicis inquirat, atque divinæ providentiæ fines exitusque omnes consequaris? neque solum vestigia & initia, sed perfectam omnium illius operum absolutionem teneas.

8.

Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognoscēs?

Hinc cum cælorum altitudinem cognoscere non possis, multo minus poteris divinæ sapientiæ longe majorem celsitudinem consequi. Neque vero tu longius, profundiusve oculis aut cogitatione penetrare poteris, quam in terræ viscera, & subteraneas omnes cavitates; at Deus suis pedibus longe inferiora & profundiora terit & premit. Cum enim minime sit in his rebus creatis inclusus, sed rerum universitati supereminens, est tamen rebus omnibus intimus, & quasi fusus, ut omnia in ipso, ipse in omnibus sit. d Tum in illius sapientia & providentia sunt dimensiones quædam multo quam mare & terra longiores, atque latiores: nam altitudo illius, id est, sapientiæ consiliique profunditas, potestatis immensitas, qua omnia complectitur, denique rationes omnes, quas in decernendis vel præmiis, vel supplicis servat omnem humani captus mensuram modumque, excedunt.

d De his divina sapientia & providentia dimensionibus, & qua ratione considerari debeant, quadam 6. v. n. 4. &

9.

Longior terra est mensura ejus, & latior mari.

Verum enim vero non solum pro mirifica sua sapientia, sed etiam pro sua potentia & voluntate res omnes humanas moderatur, nam rerum universitatem vertere & invertere potest, variisque modis vertere: tum naturæ serie ordineque perturbato omnia miscere, & in rudem indigestamque molem rursus redigere, nemine aut viribus, aut verbis illi repugnante.

10.

Si subvertit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei?

Quamvis bene noverit sapientissimus Deus fore, ut nemo hominum, nisi vanissimus & stultissimus sit, illius sapientiæ arcana excutere & perscrutari tentet, qui vero id conetur, suæ quidem temeritatis poenas daturus. Quamvis quidem, cum de hominum supplicio agitur, accurate cujusque merita expendat, & quos externa sanctitates specie fulgere videt, vera solidaque pietate vacuos, & nunquam non suis proximis per summam iniquitatem fraudes & dolos machinantes, hos acerbe punit, non enim semper dissimulat, neque connivet ad tantam improbitatem.

11.

Ipse enim novit hominum vanitatem: & videns iniquitatem nonne confiderat?

Videris igitur, o Job, an vanus, tumensque sis, omnique sapientia, omnibusque bonis vacuus, proptereaque levissimus, nulliusque ponderis atque momenti, indignum enim est, ut tantos animos sumas, tamque sis projectus & audax in loquendo: vane enim & sine causa erigis adversus Deum cristas, id quod asininæ cujusdam stoliditatis est, atque incredibilis tarditatis in divinarum rerum cognitione, neque non indomitæ ferinæque insolentiæ & procacitatis est.

Nam

12.

Vir vanus in superbiam erigitur: & tanquam pullum onagri se liberum natum putat,

Nam tentat vilissimus humuncio omne à se jugum excutere, atque omnino vivendi licentiam & impunitatem sibi promittere. Sed permittit Deus diu impune vagari & ferocire, ut tandem instar onagri, captum domet, constringat, tundat.

Hæc dixerim, ô Job; quod tu obstinatae mentis homo, nequiter oraveris, & externa tantum pietatis specie ad sacrificia offerenda accesseris, cum prius oporteret animum, quam pecudum oblationes præparare: nunc quidem illam etiam ipsam mentis pertinacissimæ duritiem retines, nam neque divinis correptionibus & flagellis cedere mollitive nosti, quin potius gloriose & jactabunde manuum opera, pietatis speciem præferentia, jactas & ostentas. Præstaret sane cor tuum firmiter & constanter præparare ad recte & rite orandum.

Opportune vero id facies, si iniquitatem, quæ velut macula turpissima tuis manibus hæret, poenitentia elueris, & male ablata omnia suis dominis reddere statueris, si unquam tibi facultas fuerit: & longe lateque à te projece-
ris omnes peccatorum occasiones, atque incitamenta: quod si contingat aliquando præ humana fragilitate labi, minime demorari in te peccatum patiaris, neque vero in ullo ex tuis familiaribus. Finem itaque peccandi jam tandem facito.

Sic sane audebis constanter ad Deum accedere, illumque cum magna impetrandi fiducia, erecto animo, lætaque facie, atque serena fronte deprecari, nihil enim tunc in animo delitescet, propter quod pudore suffundi aut faciem & oculos demittere coram eo, qui cordis inspector est, cogaris: cumque ab his omnibus calamitatibus liber evaseris, atque has omnes ærumnarum sordes & squalorem deposueris, fiet ut felicissimam mentis & tranquillitatem, & jucundissimam quandam non jam instabilis, sed constantis firmissimæque fortunæ, omnis vicissitudinis timorisque expertem consequaris.

Præteriti autem laboris, atque tum mentis, tum corporis ægritudinem, quibus oppido defatigatus es, memoriam perpetua oblivio delebit, nullumque accepti vulneris vestigium remanebit, quo de tua felicitate vel minimum detrahat, atque diffugientibus etiam nubibus, & elapso ingenti ærumnarum turbine, sereno frueris cælo, neque aliter præterita infortunia sui memoriam relinquent, quam torrens, qui summa celeritate in valle aliqua declivi præterlapsus, auctusque incredibiliter hyemalibus pluviis & nivibus, æstivo jam tempore omnino exarescit.

Reliquum igitur tuæ vitæ tempus serenius atque præclarius ipso meridiano fulgore nancisceris, dumque in his ærumnis, quasi meridiano quodam æstu nunc torreris, repente tibi divinum auxilium adierit, & ingenti lætitiæ splendore extremam hanc tuæ vitæ ætatem collustrabit: atque ex eadem Australis regionis plaga, gaudendi & exultandi seges tibi amplissima proveniet, unde tibi doloris & lacrymarum materia nuper accessit. Tuis igitur tenebris succedet gratissima felicitatis lux, & si videaris nunc jam deficiens, peneque extinctus subita splendoris nunquam expectati jucunditate fulgebis, atque velut aurora, luciferve matutinus, diem duces deinde felicissimum.

Indies autem meliora sperare poteris, numquamque continget, ut animo cõcidas, etiã si in discrimina maxima incidas.* Tui vero agricolæ potuerunt secure & pacifice

Decoris duritia & insensibilitas, & ut potissima orationis, & sacrificantis pars sit interna cordis præparatio, & mundities, deinde externus pietatis ritus differitur ad modum. v. 33. num. 1. 2. 3.

Ut sit peccati comes incōstantia & instabilitas; quodam. v. 13. num. 3. 4.

Que afferat Oblivio, in sacro sermone, ut & justis post ærumnas videatur obrepere jucundissimus somnus, & placidissima quadam malorum omnium oblivio. v. 16. num. 1. 2.

13.

Tu autem firmasti
cor tuum, & expansisti
ad eum manus
tuas.

14.

Si iniquitatem, quæ
est in manu tua, abstuleris
à te, & non manserit in tabernaculo
tuo iniquitas.

15.

Tunc elevare poteris
faciem tuam absque
macula: & eris stabilis,
& non timebis.

16.

Miseriæ quoque oblivisceris:
& quasi aquarum, quæ præterierunt,
recordaberis.

17.

Et quasi meridianus
fulgor consurget tibi
ad vespertinam, & cum
te consumptum putaveris,
orieris ut Lucifer.

18.

Et habebis fiduciam
proposita tibi spe, &

defossus securus dormies.

19.

Requiesces, & non erit qui exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

20.

Oculi autem impiorum deficient, & confugium peribit ab eis: & spes illorum abominatio animæ.

terram colere nullo metu prædonum: quocumque enim vel illi ad operandum, vel tu ad negotiandum deverteris, feliciter omnia perficies: & tam secure in mediis agris procul ab urbe agere poteris, quam si fossa & vallo esses munitus, non enim tu, neque tua opera muro extructo indigebitis, neque alia custodia aut sepimento, quam defossa & indicata in circuitu linea. Nemo quippe erit, qui in res tuas audeat pedem inferre. Tandemque sepulchrum etiam tuum in media solitudine securum erit, neque te feliciter & placide dormientem audebit aliquis latro infestare, aperireve sepulchrum, spoliolum, & pretiosarum vestium cupiditate impulsus. Imo potius eo confugient plurimi, honores tibi defuncto impensuri. Interim tibi deinceps spectra horrida per quietem nulla apparebunt, sed recuperata corporis valetudine, ad eum honoris & dignitatis gradum restitueris, cui omnes summum honorem deferant: qui nunc tibi insultant, supplices se tibi præbunt, atque opem & auxilium implorabunt. Cumque te felicissimum contemplati fuerint, seque ipsos videant in extrema inopia jacere, dolorem oculorum contrahent, & videndo atque invidendo, animo deficient. Omnes autem impii (atque tu etiam, nisi respicias) frustra divinam opem in suis ærumnis implorabunt, & neque præsentia, neque futura mala declinabunt, nihilque aliud quam miserandum omnino interitum, & omni execratione dignissimum sperare poterunt, in iis enim suas spes vanissimas constituerunt, quæ vel levissimo flatu dispergi & dissipari necesse est. Igitur si in tuo isto sensu, ô Job, pertinaciter hæres, non dubites futurum; quin ad tristissimum tuarum calamitatum aspectum, & ad novorum infortuniorum impendentium timorem contabescas atque deficias.

C A P V T XII.

ARGUMENTUM CAPITIS.

Doctrinam Theologicam, de qua videbantur, tanquam de re sibi peculiari, amici gloriari, Job elevat, ut quæ vulgo nota sit; & minime exquisita, ipseque verius, & magnificentius de creatore differit, atque de illius mortalium rebus componendis aut evertendis potestate, interim suam innocentiam tuetur, & amicos vellicat.

I. Respondens autem Job, dixit:

1. *Hujus capitis scopus.*
2. *Varia lectio. Hominis nomen, quid proprie in Hebraeo, & in malum ab aliquibus accipi.*
3. *Hominis appellatio in bonum.*
4. *Vulgati interpretis defensio & illustratio.*
5. *Vera & varia lectio.*
6. *Cor pro ausu, aut pro sapientia.*
7. *Cadere ab aliquo, Hebraismus. Lyptote, sive extenuatio, in sacro sermone quid. illustratus Salomon, & Vulgatus defensio.*

I.
Quid sit
hujus ca-
pitis sco-
pus.

Contendunt nonnulli, hoc jam capite
missam fecisse disputationem suam
Job, & suum illud propositum, quod pro-
bandum susceperat, quod male interdum
bonis accadat, perinde ac malis, malisque
non raro bene sit, atque in illo tantum nunc
versari, ut amicorum fastum comprimat, in
suis illis Theologicis dogmatis proponen-
dis. Sed quidem fieri non potest, ut omnino
Job à disputatione absteat; cum etiam
nunc se tueatur ab amicorum calumniis.
Respondet itaque proculdubio objectioni-
bus, & orationi Sophar, licet hoc capite
non tam disputare, quam asserere & statue-
re verissima dogmata videatur.

II. Ergo vos estis soli homines & vobiscum morietur sapientia ?

2.
Pagnin.
Vatab.
Tygār.
Cajet.

אמרי
Hominis
nomen i
malum
accipi.
עמ

A sseveranter; & sine interrogatione le-
gunt fere Hebraizantes omnes, Pagni-
nus, Vatablus, Tygurina, Hebraeus apud
Cajetanum, & ita particulam illativam
vertunt, *profecto, vere*, qua etiam ratione
nonnunquam Latinus reddidit, est enim ea-
dem fere, quæ *amen*; quæ fidelitatem, veri-
tatem, asseverationem assert. Appellatio-
nem autem *hominis*, in malum accipiunt
pro homine vulgaris judicii, & parum e-
munctæ naris, qui nihil sublime sapiat: nam

Pined. Tom. 1,

originalis vox, *Gham*, populum significat,
qua etiam ratione sæpe à Latino Interpre-
te redditur.

Hinc Pagninus dixit: *Video quod estis popu- Pagnin.*
lares. Regia, vere quod vos populus, vos nume- Regia.
 rusestis. quasi dicat, plebeios, quod nihil
 nisi ignobili plebecula dignum afferrent,
 nihilque sublimius de divinis mysteriis ex-
 ponerent, vulgi instar, qui in rebus clarissi-
 mis, & quarum ratio & causa sit in aperto,
 referre omnia ad occultam Dei sapientiam
 & providentiam solet.

Cujus est illa quoque frequens vox in
omni quaestione proposita, nolle se in pro-
funditates & discrimen conjici; ita (in-
quit Job) vos meas ærumnas tantum refer-
tis in ea, quæ ignoratis, videlicet, aut in
abyssum divinæ sapientiæ, aut in aliqua mea
occulta scelera, cum tamen in promptu sit
ratio divinæ gloriæ quam Deus sibi propo-
nat; atque eliciat ex meis ærumnis. Qui
sensus Rabinorum fere, atque Hebræorum
est. vel in hunc sensum, Vulgi instar, de ex-
ternis tantum judicatis; atque ærumnas
cum impietate conjungitis, cum tamen, si
sapientes fuissetis, minime judicium atque
sententiam ferre debuissetis secundum fa-
ciem.

Alii vero vocem *hominis*, in bonum accipiunt, pro homine, qui ratione polleat, & acri ad discernendum iudicio, quasi dicat ; Vobis tantum cæli ac syderum conspectum, divinæque providentiæ cognitionem arrogatis, atque putatis vos solos erectos ad sydera tollere vultus. Quod si per interrogationem legatur, per ironiam accipi debet. Hæc interpretatio est Rab. Moyses, Chaldaei, Septuaginta Græcorum, Philipp. cæterorumque Latinorum.

Sed Vulgatus Interpres sapienter interrogationem apposuit, imitatus Septuaginta. & cum res ipsa conjuncta sit cum precedentibus, recte particulam illativam adjunxit; quæ initio sententiæ eleganter ponitur. & idem valet quod, itaque, & cum interrogatione acutior & vehementior est, quam etiam retinent Septuaginta. Licet autem in *homine* consideretur sapientia & cognitio, sed in hoc tamen loco, non tam significat ex proprietate vocis imperitum vulgus; quam cœtum, congregationem, multitudinem, certis legibus & societate devinctam, quod Interpres significare voluit, cum in plurali dixit, *soli homines*. quod bene indicat Tygurina, legens: *Vos estis hominum universitas*. & Vatablus. *Putatis, quod vos sitis specimen totius orbis?*

3.
Hominis
appellatio
in bonum.

R. Moyses
Chald.
LXX.
Philip.

4.
Vulgaris
interpres
illustratus

Tygurin.
Vatabl.

Ec

Et vobiscum moriretur sapientia? Gregor. legit: *Vobiscum oritur sapientia*. Quod vobis (inquam) tantum affulget veritatis radius, sed mendum est in ea lectione, sicut & in ea quam habet Dionysius: *Vobiscum morietur sapientia*. vera enim lectio est, *morietur*. Itaque putatis non solum in vobis residere divinarum rerum cognitionem, sed ita vobis traditam, ut nisi per vestras manus atque doctrinam ad alios permanere non possit? ita mihi importune vestra dogmata obtruditis, *Sapientia* autem rerum sublimiorum intelligenda est. Aquila dixit: *Perfectiones sapientia*.

III. Et mihi est cor, sicut & vobis: nec inferior vestri sum, quis enim hæc, quæ nostis, ignorat?

6.
Cajet.

Graci.

2. Reg. 17.
10.

Jer. 48.
41.

Cor pro
sapientia.

Cordis nomine Cajetanus intelligit, animum, vigorem, & ausum, ad extol-
lendum divina, & magnifice de Deo lo-
quendum. huic sensui favent Graci, *Non
sum excors, neque cor perdidit*, & quidem non
semel *cor* significat illam pectoris acrimo-
niam & robur. 2. Regum 17. *Cujus cor est,
quasi leonis*. & Jer. 48. *Cor fortium Moab, si-
cut cor mulieris parturientis, & cessabit Moab
esse populus, quoniam contra Dominum gloriatus
est*. Tum etiam saepe, concidere corde, est,
esse animo dejecto & remisso. Verum mul-
to germanius est; ut, *cor*, hoc loco significet
sapientiam & intellectum, quæ usurpatio
frequentior est in Scriptura; & congruen-
tior huic loco, quasi dicat, non solum ve-
cors, neque rationis & consilii inops.

7.
Cajet.

Dionys.

Graci.

Latini.

Nec inferior vestri sum. Cajetanus ad opes
& regnum refert; quibus nihilo se inferio-
rem amicis dicat: Dionysius ad sanctitatem.
Sed germane & proprie cum cæteris inter-
pretibus Gracis & Latinis ad sapientiam,
Minime vobis de divinarum rerum cogni-
tione concedo.

Pf. 5. 11.
Cadere
ab aliquo
Hebrais-
mus.

Esth. 6. 13

Philip.

Lyptote,
aut exte-
nuatio.

In Hebræo, *Non cado à vobis, vel, præ
vobis Hebraismus est*. Psalm. 5. *Decidant à
cogitationibus suis, id est, excidant suis consi-
liis, nihilque prudenter ab illis excogita-
tum sit*. Sed cum ad personam refertur,
vinci & superari significat. Esth. 6. *Si de
semine Judæorum est Mardocheus, ante quem ca-
dere capisti, non poteris ei resistere, sed cades in
conspectu ejus*. Utrumque conjunxit elegan-
ter Vulgatus, & Hebraismus, & elucida-
tionem. Observat vero Philippus, hæc acci-
pi ironicos, significat enim se multo esse
sapientiores. sed ea potius figura est
Lyptote; vel extenuatio, cum plus signifi-
camus, quam dicimus, contraria hyperboli,

sicut & id Pauli 1. Corinth. 7. *Puto, quod & ego spiritum Christi habeam*. & 2. Corinth. 10. *Si quis confidit sibi, Christi se esse, hoc cogitet ite-
rum apud se, quia sicut ipse Christi est, ita & nos*.
sic enim Paulus aliorum arrogantiam mo-
deste atque sapienter comprimebat, cum
tamen aliquando etiam dicat, *se plus omnibus laborasse*. Jobo igitur satis fuit ad amicorum
fastum comprimendum sapientiæ primas
sibi arrogantium, parem se illis in sapientia
constituisset exigente quidem ex alia parte
modestia viri sanctissimi, ne se omnino su-
periores illis jactaret. servavit igitur illud
sapientiæ præceptum Proverbiorum 26. *Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis*. non enim convitiis agit,
neque stultitiæ notam inurit. at responde
stulto juxta stultitiam suam, ne sibi (solus) sa-
piens esse videatur. Interim observat Greg.
indicari hac Jobi sententia, hinc discere de-
bere eos, qui longe sunt impares, ut dum sponte
inflectitur sapientia, quæ eminet, nequaquam se
contra vires erigat scientia, quæ jacet.

Quis enim hæc quæ nostis, &c. Proprie cum
quo non sunt sicut hæc? quis, quantumvis
e media plebe homuncio, hæc ignoret? apud
quem quantumvis barbarum hæc non sint
manifesta & explorata, Dei providentia,
virtus, sapientia, humana imbecillitas atque
impuritas?

IV. Qui deridetur ab amico suo, si-
cut ego, invocabit Deum, & exaudiet
eum, deridetur enim justus sim-
plicitas.

1. Amicorum contumelia molestissima. Quibus
rebus amicitia ladatur, ex Sapiente.
2. Deus perfugium in falsis amicis. Deus curat
quæ nullus curat. Explicati David & Sa-
lomon.
3. Invocare, implorantis opem; tum etiam fo-
rense. Deus verissimus amicus.
4. Exaudire pro respondere, non tam vocem, quam
reipsam.
5. Simplicitas quæ.
6. Animalis homo non percipit spiritualia.
7. Jobi atque Pauli modestia.

Cæterum (inquit) tanquam divinarum
rerum ignarus ego, atque à religione
alienus, irrideor à vobis, proprie, Rîsus
sum, irrisio, ludibrium vestrum; à vobis
(inquam) amicis, sodalibus, ejusdem
vitæ & conditionis, à quibus acceptæ
contumeliæ aculeum habent molestissi-
mum. Nam extremorum malorum om-
nium levamentum est atque perfugium,
ami-

amicitia, quæ desideretur ab homine æ-
rumnoso, non solum dolere poterit alio-
rum bonorum jacturam; sed, quod majus
est impensæ amoris, creditorum consilio-
rum, spei, fiduciæ, quæ in amicis simulatis
& minime fidis male collocaverat. Forte
vero istæ amicorum disputationes non so-
lum serio ab amicis agebantur, sed aliquan-
do etiam cum irrisione & gestu subfanna-
torio, quod gravissimum erat dolenti ho-
mini.

Non enim tam grave tamque molestum
est, si ab amico, ferro aut fuste, pugnoque,
quam si probro & contumelia appetaris.
clare docuit Ecclesiasticus: *Ad amicum si a-
perueris os triste non timeas: est enim concordia-
tio: excepto convitio, & improperio, & super-
bia, & mysterii revelatione, & plaga dolosa, in
his omnibus effugiet amicus*, quod videlicet
hæc videantur omnem aditum ad gratiam
& reconciliationem præcludere, pugnant
enim cum ipsissima veræ amicitia lege at-
que ratione, quare dum perfectum amicum
instituit Sapiens eodem capite, omnem
contumeliæ & convitii speciem, amicitiam
ludere docet, præcipit itaque, neque vel le-
viter, vel tenuiter, pungendum esse ami-
cum, nam Pungens (inquit) *oculum deduxit
lachrymas, & qui pungit cor præfert sensum*. Si-
cut enim coerceri non possunt lacrymæ,
puncto læsove oculo, parte videlicet homi-
nis tenerrima, atque molliissima, sic sanè ira,
commotio, effervescentia sanguinis coerce-
ri aut dissimulari non poterunt, læso &
puncto corde, acutissimi alicujus scomma-
tis mordacitate & aculeo, tum etiam præci-
pimur nullo ex insidiis, lapidis, sagittæve
conjectu petere amicos; nam * *mittens lapi-
dem in volatilia cæli dejicit illa, sic & qui convi-
tiatur amico, dissolvit amicitiam: & sicut noxius
est, qui mittit sagittas & lanceas in mortem, ita
vir, qui fraudulenter nocet amico suo, & cum
fuerit deprehensus, dicit, Ludens feci.*

Invocabit Deum, & exaudiet eum: Is, in-
quam, cogetur confugere ad divinam opem
quæ sibi tantum reliqua esse poterit. Pul-
chre autem unicum amicitia exemplum,
suorumque amicorum perfugium proponit
in tanta humanæ amicitia vanitate atque
perfidia: succedit enim Deus, qui est ex a-
nimo amicus, vereque benevolus, homi-
num infidelitati, & falsis fratribus. Quare
suo jure divinam opem, divinique numinis
gratiam conciliare conabatur, qui dicebat,
Quia unicus & pauper sum ego, adest enim
ille solitarius, pauperi, & ab omni amico-
rum præsidio destituto, atque illius cura
tangitur, cujus neminem cura tangit.

Illud sanè divinæ benignitatis atque mu-
Pined. Tom. I.

nificentia est; ut tum plantas omnes, tum
præsertim *ligna campi* non riger solum; sed
etiam ad satietatem largissime perfundat
imbre cælesti: *ligna* (inquam) *campi*, quæ
nullius curæ aut culturæ demandata sunt;
hæc quæ ab aliorum præsidio destituta sunt,
curæ Deo sunt, & quasi suo jure Deum ad-
vocat, ita illis adest cultor Deus, suoque
nomine solitarias arbores insignit; *Satura-
bantur ligna Dei*. sic ex fonte Hieronymus. 16.
neque vero minori incrementi lucro & Hiero.
scenore, quas enim aut fortiores, &
robustiores, procerioresve, aut ad
aspectum latiores, ad umbram com-
modiores, ad opportunitates multas uti-
liores dicas esse, arbores hominum, an
arbores Dei? certe sponsa mirabili bono-
rum omnium ubertate florens, nulla se hu-
mana industria aut ope, sola divina beni-
gnitate, & cæli affluentia excoli, & curari
glorietur: *Ego flos campi, & lilium convallium.* Cant. I. 2
Cum igitur amici alii facile abeant, atque
rupto amicitia vinculo discedant, præstat
profecto illius, qui nunquam amicitia fœ-
dus violabit, gratiam inire, & ei adherere,
qui nunquam suo loco & constituto fœ-
dere movebitur, sicut bene expertus ca-
nebat David, *Mihi adherere Deo bonum est,* Ps. 72. 28
ponere in Domino Deo spem meam. Itaque
qui irridetur ab amico suo, invocat suo jure
Deum, Deusque benignus exaudit, & præsto
adest.

Sed præterea. *Invocare Deum*; non solum
est gratiam ineuntis opemque postulantis,
sed judicis officium atque jus implorantis.
nam & hoc loco, Dei nomen, *Eloab*, judicis
est, & *Invocare*, est ad illius tribunal provo-
care, vel apud illum agere aliquem reum
alicujus criminis.

Quare hæc erit sententia, *Qui irridetur
de amico suo, Deum invocabit, & tantæ per-
fidia infideles amicos reos peraget.* Deus
autem amicitia violata judex severissimus
est, cujusmodi esse non posset, si non ipse
verissimus amicus homini existeret, atque
veræ amicitia legum conditor, & observa-
tor.

Et exaudiet eum. Proprie, Et respondebit
illi, aderit clamanti, sua ope & præsentia o-
stendet clamorem exaudisse, annuet votis
& postulatis, quem alii abjiciunt, suscipiet
ipse, & in suam fidem recipiet, quem ami-
corum infidelitas prodidit; est enim *exau-
ditio* hæc, & *respondendi formula*, quæ non
verbis solum, sed multo verius re ipsa atque
auxilio præsto sit.

Deridetur enim justi simplicitas. Proprie in-
tegritas, perfectio, sanctitas minime fuca-
ta, quidam casualiter accipiunt: Quia videt

Y y 3

Deus

Ecl. 22.
27.
Quibus
rebus læ-
datur a-
micitia.

Vers. 24.

Vers. 25.

* Con ha-
zerle tiro
se pier de
el amigo.

Deus per-
fugium in
falsis fra-
tribus &
amicis.

Ps. 24. 16

Deus cu-
rat quæ
nullus
curat.

Ps. 108.

Hiero.

Cant. I. 2

Ps. 72. 28

3.
Invocare
opem po-
stulare,
Deus ju-
dex.

877

Deus ve-
rissimus
amicus.

4.
723
Exaudire
pro re-
spondere.

5.
Simplici-
tas quæ.

Chrysest.

Deus sanctitatem, veramque pietatem irrideri, ideo ipse tueretur & exaudit. nihil melius homini, quam irrideri, & injuriati pati, nam hæc illa mala Deum benevolum & amicum conciliant. Chrysostomus hoc loco sanctitatem, simplicitatemve accipit pro innocentia, quæ neminem lædat, lædatur tamen ab aliis. Quid, inquam, Deo judice severissimo dignius, quam cum quis irridetur, & læditur, qui neminem læserit? Sed forte accusationis amicorum hanc formulam futuram exponit, ut dicat se delaturum apud Deum judicem, quod sui amici pietatem irrideant.

6.

Olymp.
Animalis
homo ir-
ridet quæ
sunt spiri-
tus Dei.

Duo hic observanda: alterum cum Olympiodoro, nihil mirum; si Jobi simplicitas ab amicis derideatur, cum proprium sit eorum, qui corporis illecebris delinunt, eorum qui sanctitati & spiritui navant operam, stultam esse conditionem arbitrari. *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt Dei.* Prophetas, qui spiritu Dei agebantur, insanire putabat ineptum vulgus, insanos etiam appellabat. amici Jehu discipulum Elisæi irrident, & insanire existimant. 4. Reg. 9. *Quid venit (inquiunt) insanus iste ad te? Qui ait eis, * Nostis hominem, & quid loquutus sit? At illi responderunt. Falsum est, sed magis narra nobis.* non aliter Job, qui sublimia loquitur; quæ humanus amicorum sensus non sapit, insanire putatur, & ludibrio habetur.

1. Cor. 2.
14.

4. Reg. 9.
11.

* Bien lo-
co noceys
que es vn
hablador
è ya pode-
ys que di-
ria.

7.

Didym.
Jobi mo-
destia.

2. Cor. 12.
2.

Alterum cum Didymo, Cum minora dicit Jobus, de se ipso loquitur, cum ait. *Est mihi cor*: cum vero majora loquitur, & sanctitatem, & justitiam perfectionem, in genere de justis agit, ne tam suæ justitiæ, quam omnium justorum causam agere videatur. similem modestiam imitatus Paulus 2. Corinth. 12. cum alia de se dixisset, sed tamen illum raptum ad paradysum non sibi aperte tribuit, sed *homini*, quem ipse nosset.

V. Lampas contempta apud cogitationes divitum, parata ad tempus statutum.

1. *Varia lectio. Græcorum & Hebraizantium.*
2. *Defensus Vulgatus. Lampas quid.*
3. *Cogitatio quid proprie, & ut pura, & munda futura sit. Quid in impiorum oculis luceat, & quid tenebrescat. Explicati Salomon & Zacharias.*
4. *Justus statuto tempore lucebit. Parare, quid proprie.*
5. *Tempus statutum, quod dicatur.*

6. *Tempus pro opportunitate. Justus similis accenso carboni.*

Mira est Græcorum, Hebraizantium-que à Latino Interprete dissensio: Hebraizantium & Græcorum dissensio. *In tempus autem statutum paratus fuerat, ut caderet ab aliis.* sententia fertur in hunc modum, Aliorum divitum, aut amicorum feliciter agentium hæc est cogitatio atque judicium, me quondam lampadis instar fulsisse, nunc vero extinctum esse, & sub aliis me inferiorem jacere, sic exigente vel fatali temporis necessitate; vel divino decreto.

Alii, ut cum superioribus cohereat, Non aliter ludibrio est justitiam sanctitas opulentorum feliciterque agentium omnium judicio, quam cum lampas, aut carbo accensus, aut titio, faxve aut tæda de industria projicitur extra focum, paraturque ad statutum tempus, ut cum quis denuo ingrediens, imprudens in illum offendant, risui atque ludibrio aliis sit, licet suo malo, cum potius inusti pedis dolor commiserationem, non risum movere deberet.

Sic enim Pagninus, Cajetanus, & alii legunt, *Parata*, vel *directa ad imitationem pedis.* aliter etiam Cajetanus exponit, videlicet justum esse lampadem contemptam, paratam ad offensionem, scandalum, casumque divitis: Duas alias interpretationes indicat Vatablus, primam, justum afflictum esse lucernam, paratam nutantibus pede, ut qui pede nutant, & qui in impietate confirmati non sunt, dicant, *si in viridi ligno hæc sunt, in arido quid fiet, si justus peruritur afflictionibus, non torrebatur impius?* alteram, quod justus sit velut lignum ardens, & paratus ad lapsum pedis: nam illum fugiunt felices, & pro re abjectissima, tum etiam pro re nociva & infesta habent, sensus hi omnes non inutiles.

Sed non dubium, quin Latinus Interpres aliter, quam Hebraizantes, legerit, non quidem *Magath*, ut illi legunt, quod est vacillare, aut nutare, sed *Iagath*, quod est statuere, aut disponere, & ordinare certo tempore, unde dicitur in Scriptura *Tempus suum.* Num. 9. aut *Constitutum Tempus.* Exod. 13. & placitum (quod nos vocamus, *plazo*.) 2. Regum 20. *Moratus est extra placitum, quod ei constituerat Rex.* Hinc consurgit nostra lectionis sententia, longe aliorum interpretatione elegantior, est enim justus lampas (*lapphid*) fax accensa, lucens, quod ardet, accenditur, lucet in ministerio domus, est etiam coruscatio, lux, ut Exod. 20. *Cunctus populus videbat voces, & lampades.* sed est

I.

Hebrai-
zantium
& Græco-
rum dis-
sensio.

לפך

Vatabl.

Luc. 23.

31.

2.

ומער
יער

Num. 9. 2.

& infra

Exod. 13.

10.

1. Reg. 13.

11.

2. Reg.

20. 5.

Lampas

quid.

לפך

Exod. 20.

28.

כִּי sed est, *Lampas contempta*, proprie; pro re vilissima & inutili habita, cui propter vilitatem & abjectionem per summum contemptum detrahitur, hæc enim vocis originalis germana significatio est.

אֵשׁ אֲפֻקָּה Apud cogitationes (judicium) divitum,

proprie pacati & tranquilli hominis, quem nulla instabilis fortunæ commotio exagitat, & est pulchra allusio inter *Lampadem* & *cogitationes*, nam originalis vox *cogitationes*, affert etiā nitorem, splendorem, puritatem; quod cogitationes puræ, nitidæ, lucidæ esse debeant, sine sorde & macula, unde quod Cantic. 5. *Venter ejus eburneus*,

Cant. 5. ex Hebræo ab hac radice dicitur Venter ejus candidus, nitidus, splendidus, sicut ebur, ubi indicatur, *Ventris*, id est, pectoris cordisque mundities, & puritas, cogitationum nitor & splendor. Vel, ut Septuaginta legunt: *Venter ejus pixis eburnea*, debet enim pectus esse plenum unguentis suavissimis, non vero fœda & turpi hypocritæ instar sepulchri dealbari. Igitur cum cogitatio divitis lucem sonet, eleganter dicitur justus *lampas contempta* apud cogitationes divitum. Divites enim, & mortales omnes lucem & splendorem confectantur, sed oculis divitum non splendet pietas, sed aurum, argentum, honores, quæ confectantur per suam oculorum concupiscentiam. Nam vanissimarum rerum objectio splendore mentis aciem hebescere patiuntur, clarissimumque virtutis lumen non modo non vident, verum ut densissimas tenebras contemnunt; illæ sunt *lucerna impiorum* (Sapiens ait) ad cujus splendorem gressus suos dirigunt. & ut Zachar. dixit: *Impietas est oculus eorum in universa terra*; id est, in quam mortales intendunt defixis oculis, & immotis luminibus illam respiciunt, suspiciunt, venerantur, adorant, cum autem illud angelus exposuit Zachar. ostenderat fane illi *amphoram egredientem*, quam *impietatem* & *oculum* mortalium vocavit, quem

Prov. 21. locum versat eleganter Gregor. lib. 13. Moral. atque *amphoram* intelligit mensuram, qua res, bonaque temporalia mensurantur, eo enim spectant mortales, ut divitias & facultates comparent & cumulent, atque *mensuram bonam*, & *confertam*, & *coagitatam* reportent ex mundo; in hoc uno oculati sunt & perspicaces, in cæteris cæcutiunt, & justitiam atque pietatem, tanquam rem plane ignobilem atque obscuram, averfantur, & sicut lucernam jam deficientem aut etiam fumigantem, quam in remotissimum angulum conjicimus; illorum enim judicio non est justus lucerna accensa, ut luceat omnibus, qui in domo sunt, sed ut sub

Quid in impiorum oculis luceat.

Prov. 21.

4.

Zach. 5. 6

Greg. lib.

14.

Mor. c. 20

Amphora

pro mensura.

modio sunt, sed tamen parata est ad tempus statutum; deducet enim Dominus justis justitiam ex tenebris & caligine, & lumen sanctitatis tanquam meridiem tam claram tamque fulgentem, ut omnem invidia & de tractionis umbram tenebrasque disjiciat, instar meridianæ lucis. At impiorum lucerna, lumen, oculus, evanescent, exstinguentur, deficiente illis oleo; nam quamvis multa temporalia bona comparaverint, non diu duraturam lucem compararunt, neque suas lampades bene pararunt. At justis lampas, est parata lucerna, constante quadam, licet nunc latente, & mortalium oculis occulta, luce prædita, quæ firmiter perpetuo lucem retinebit sicut sol, & sicut stella in perpetuas æternitates. unde vox illa parandi, proprie est, ita aliquid instruere, disponere & præparare, ut firmitatem & diuturnitatem habere possit, qua ratione dicitur *Præparatum regnum*. 1. Reg. 13. confirmatum & stabilium. & Psalm. 102. Dominus in celo paravit (fixit) sedem suam. Et Prov. 19. Parata (constituta & decreta) sunt derisoribus judicia. Sexcenta sunt hujusmodi: ita est quidem lex justis parata, constans, firma, parata a Deo, ut in æternum duret, & nunquam extinguatur.

Ad tempus statutum. Non eadem apud omnes hujus constituti temporis intelligentia. Nam Septuaginta accipiunt de tempore misero, quod a Deo justo destinatum est ad tolerantiam malorum. Chaldaus idem tempus, sed rem totam de divite impio interpretatur, in hanc fere sententiam; Torris, qui nunc contemnatur a Deo, neque omnino absumatur igne, est impius, qui tandem statuto tempore conjicietur in rogam ignemque æternum. Neque omnino hic sensus nostræ lectioni repugnet; nam perinde esset dicere, *lampas apud cogitationes divitum*; Lampadis rationem habent cogitationes divitum, vel instar lampadis, &c.

Alii, idque frequentius, accipiunt in bonum, & accipiunt de morte justorum, vel de judicii tempore; hoc enim est quod per antonomasiam tempus, vel, dies dicitur. ut 1. Corinth. 4. Nolite ante tempus judicare, quo ad usque veniat Dominus. consonat igitur cum illo Sapiens. 3. In tempore (statuto) erit respectus illorum (id est, visitatio, & judicium. Sic enim Petrus appellat diem visitationis. & mox sequitur) fulgebunt justis, & tanquam scintilla in arundine discurrent. id est, subito excitabunt flammam, & coruscabunt. Quod enim contemtionis & lachrymarum in hac vita præcessit, fuit quidem parari, & præparari

Quod dicitur tempus statutum. LXX. Chalda. 5. 1. Cor. 4. 5. Tempus pro die judicii. Sap. 3. 6. 7. 1. Pet. 2. 12.

Yy 4 mate-

Ps. 96. 11. materiam, ut statuto tempore flamma se
1. Joan. 3. proderet, tunc enim lux orietur iusto, & re-
2. *Etis corde latitia, nunc nondum apparuit quod*
erunt, cum apparuerit autem, similes ei (id est,
soli fulgentissimo & inaccessa luci) erunt.

6. Non incongruit tamen aliquod oppor-
Tempus tunum & privatum tempus captandæ ali-
pro op- cuius utilitatis intelligi posse, ut hæc sit Jo-
portuni- bi sententia; Contemnora divitibus & o-
tate. pulentis hominibus, abjicior, proteror; imo
Justus si- longius à me recedunt tamquam ab accenso
milis car- carbone, à tæda, à face, ne qua mearum æ-
boni ac- rumnarum atque morborum scintilla ad il-
censo. los infiliat: sed tamen sapientissimus Deus
jam constituit, ut ad hunc igniculum, quem
modo vix lucentem despiciunt, aliquando
tandem propius accedant, ut mea luce at-
que calore utantur, prodero tandem iis, qui
nunc mihi insultant tanquam plane inutili,
& nihili homini. Quid si etiam hoc loco,
Eccl. 1. 29 *tempus, occasionem significet captandam à*
Deo ad justæ restitutionem: opportunissimo
enim tempore adesse solet. ut enim ait Sa-
piens: Usque in tempus sustinebit, id est, usque
in opportunum tempus suæ restitutionis,
& postea (tunc enim) redditio jucunditatis.
Gravida est sacra litera multis valdeque
appositis ad nostram eruditionem intelli-
gentiis.

VI. Abundant tabernacula prædo-
num, & audacter provocant Deum,
cum ipse dederit omnia in ma-
nus eorum.

1. Contextus quis.
2. Abundare quid. Divites ex præda & rapina.
Illustratus Hoseas. Facultas, quasi facilitas
quidlibet audendi.
3. Quid audacia in Hebræo. Ex securitate auda-
cia & temeritas.
4. Divites erga Deum ingrati. Qui victoria lau-
dem sibi arrogat, Deum provocat, illustra-
tus Habacuc.
5. Divites Deum provocant sibi divitiarum lau-
dem arrogantes. Hi raptorum & prædo-
num similes.

1. D. Thom. **D**ivus Thomas existimat sermonem
fieri de divitibus illis & locupletissi-
mis hominibus, qui eo dementiæ processer-
unt, ut Deo pro nihilo habito, beatitudi-
nem in delitiis collocarint, sed contextus
hic non quadrat textui & consequentiæ
orationis, quare res ipsa postulat, ut
cum de justis irrisione & ærumnis dixe-
rit, nunc de impiorum felicitate disputet.

Abundant. Locupletia sunt quieti, pacifi-
ca, felicia, bene est illis, nam his modis
omnibus Interpretes vertere solent vocem
Salath, Tabernacula, domus familia, quæ ad
illos pertinent universa, *Prædonum* vastato-
rum, qui in res alienas irruunt, qui aliena
bona per vim & iniquitatem diripiunt, ut
ex hoc depradandi scelere, negotiosissimos
quosque notet: vel, ut divites notet, qui
interdum ex præda ditescunt; aut etiam
ex divitiis vires & ausum assumunt ad præ-
dandum, ita ut non solum egestas ad furan-
dum compellat, ut Sapiens dixit, sed divitiæ
etiam atque abundantia, *prædones* interdum
efficiat.

Hæc enim est illa apud Hoseam 12. cap. **Hos. 12. 8.**
impiorum divitum vox; *Veruntamen* (certe)
dives effectus sum, quacunque tandem ratio-
ne, gaudeo me divitem effectum. Elegan-
ter Hieronym. *Non refert unde possideam.* de Hieron.
quo morbo scriptum est: *Divitias, quas de-*
voravit, vomet, inveni idolum mihi. id est, Deus **Job. 20.**
splendidus, cui serviam, mihi pro Deo au-
rum erit. hoc loco alii ex Hebræo legunt
aliter; Tygurina: *Facultates*. Varabius, Re- **Tygurin.**
gia *Robur*. dices proprie fortitudinem, vir- **Vatabl.**
tutem, dolorem, id est, vim, violentiam, **Regia.**
quæ aliis dolorem & molestiam infert, ini-
quitate, quæ contra fas aliena diripit. At-
que hoc sonat Latinum facultatum nomen
facilitas, quod facile omnia efficiant. ait igitur,
Invenisse divitias, quibus potens redda-
tur vim afferre pauperibus, aliena rapere,
& difficillima quæque aggredi, & confice-
re. Sed mirum, quod cum ex abundantia
prædam divites agere potentes reddantur,
non solum impune, sed etiam latenter &
occulte se id agere posse confidunt, subdi-
tur enim; *Omnes labores mei non invenient mi-*
hi iniquitatem, quam peccavi, nemo me aude-
bit appellare prædonem, aut raptorem, aut
alienorum appetitorem. *abundant* itaque ta-
bernacula prædonum, & in pace sunt omnia,
quæ possident.

Sed peculiariter respicere ad Sabæos &
Chaldæos potuit, qui illa ex Jobi faculta-
tibus facta præda, ditiores facti sunt, quo
spectare videtur lectio Septuaginta: *Paratus* **LXX.**
fuerat, ut caderet ab aliis; & domus ejus, ut de-
vastaretur ab iniquis. Chaldæus tamen allu- **Chald.**
sum existimat ad alias finitimas gentes
Ismaelitas, Moabitas, Ammonitas, qui forte
ex præda vivebant. Exemplum etiam in
Pharaone subjicit, qui Deum provocavit,
dedit tamen suæ temeritatis debitas pœ-
nas.

Audacter provocant. Supple prædones, ni-
si forte suppositum aliud subaudiri debeat,
in hunc sensum; Alii etiam projectissimi
ad om-

Pagnin. ad omnem audaciam, improbi, qui audacis-
Regia. sime & impudentissime efferuntur adversus
Cajer. Deum.

Ex securi- In Hebræo est nominativus pluralis nu-
tate & au- meri; Audacia, securitates, vel confidentia pro-
dacia re- vocantibus Deum. numerus pluralis abun-
meritas. dantiam significat, quasi dicat: Magna se-
curitas, ingens temeritas & audacia inest
his, qui Deum laceſſunt. Vox originalis
eam confidentiam securitatemve significat,
quæ audaciam & temeritatem parit; Nihil
formidant, audent igitur, & impune se pec-
caturus confidunt. Provocare, aut Ragaz,
movere, commovere, laceſſere, irritare
ad iracundiam & indignationem; Deus
est hoc loco, El, fortis potensque. Provo-
cant fortem, qui vel minimo digito, aut
solo nutu prosternere illos possit. Quanta
temeritas, quam stolidam, quam infelix se-
curitas.

Impiorum Cum ipse dederit. De impiis divitibus
divitum sermo est, qui divina beneficia convertunt
ingrati- in arma, quibus divinam beneficentiam
tudo. laceſſant & provocent; ingratiſſimi adver-
sus largitorem bonorum omnium, qui bo-
na atque fortunas dedit in manus eorum, id
est, libere illorum potestati atque dominio
permiserit. Hi sunt, quibus gravissime
Hosea 13. comminatur Deus Hosea 13. Juxta pascua
14. sua adimpleri sunt, & saturati sunt, & eleva-
verunt cor suum, & obliti sunt mei, & ego ero
pro eis quasi leona, &c. ex pascuis enim &
acceptis feliciter vivendi muneribus, nihil
nisi saturitatem & voluptatem, atque Dei
largitoris contemptum & oblivionem
retulerunt.

Quid si etiam ad furunculos Chaldaeos
& Sabæos respiciat, qui ex parte præda at-
que victoria insolescentes, dicantur Deum
provocasse, quod sibi victoriam tribuant,
suarque industriæ atque viribus compara-
tam prædam; quod divinam potentiam
laceſſit, sicut scriptum est: Ne forte superbi-
rent hostes eorum, & dicerent: Manus nostra ex-
celsa, & non Dominus fecit hæc omnia, hæc sane
ratione provocavit Deum & Nabuchodo-
nosor, qui suæ potentia & industriæ mili-
tari partem de Israelitis victoriam tribue-
bat. Propterea (inquit Habac.) immolabit sa-
Hab. i. 16. gena sua, & sacrificabit reti suo (Chaldaus: Ar-
Chald. mis suis) quia in ipsis incassata est pars ejus, &
cibus ejus electus, bonum piscatum suo reti &
suarque industriæ & fortitudini tribuebat. Nun-
quid igitur (inquit Isaias) gloriabitur securis
contra eum, qui secatur in ea? provocatus vero,
laceſſitusque Deus vehementius commi-
natur; Væ Assur, dixit enim; In fortitudine ma-
nus meæ feci, in sapientia mea intellexi, &c. sic

ergo audacter provocant Deum, cum ipse dede-
rit omnia in manus eorum.

Potest quoque hæc provocatio ad ipsos di-
vites pertinere, qui suæ tantum industriæ
suas divitias & facultates acceptas referant,
cum Dominus dederit. Hoc illud, quod paulo
antea ex Hosea afferebamus; Dives effectus
sum, à quo effectus sit, tacet. Sed quidem
alii, juxta Hebræum relativum, Ipse, non ad
Deum referunt, sed ad impium, qui dicatur
Deum adducere, vel portare, vel dare in
manu sua. Ita Pagninus, Vatablus, Tyguri-
na, Regia; ut si periphrasis hominis idolo-
rum factoris & cultoris, qui Deum faciat
venire in manus suas, portat, tractat, versat
manibus: hujusmodi enim homines putan-
tes numen sibi adesse, verum Deum provo-
cant, & irritant in vanitatibus suis; provocant
in eo, qui non est Deus. efficit igitur illos auda-
ces, quod cum sua manu formant idola, exi-
stimaſe illa pro nutu regere, & modera-
ri posse, atque adducere ad lucrum suarum
cupiditarum. Sed vulgata constructio at-
que lectio multo lenior & congruentior est.
Paraphrasim hoc loco subdunt Septuagin-
ta, aut potius addunt explicationis gratia
hujusmodi sententiam; Veruntamen nemo
confidat, cum malignus sit, futurum se infontem,
quicumque irritant Dominum, tanquam inquisi-
tio in eos non sit futura.

Interim Job suæ vitæ innocentiam tue-
tur, cujus cum tabernaculum bonis abun-
dasset omnibus, minime numen divinum
provocavit, neque ingratus extitit largi-
tori bonorum: nam beneficium accipere,
& à quo acceperis, injuriis & contumeliis
laceſſere; hoc (inquit) prædonum & la-
tronum est; qui, quos spoliant, si non mor-
te, at certe contumeliis & probris affi-
ciunt & onerant; at ego longe aliter: nam
cum summa animi demissione Deum colui,
accepta quoque illi referens universa quæ
habui.

VII. Nimirum interroga jumen-
ta, & docebunt te; & volatilia
cæli, & indicabunt
tibi.

VIII. Loquere terræ, & respon-
debit tibi: & narrabunt pi-
scæ maris.

IX. Quis ignorat, quod omnia
hæc manus Domini fe-
cerit?

5.
divites
Deum
provocant
cum suæ
industriæ
laudem
attribuere
divitiarum.
Hos. 12. 8.

Pagnin.
Vatabl.
Tyguri-
Regia.

Deut. 32.
21.
Ps. 77. 18

LXX.

Ingratitas
do diviti-
rapina.

Qui

1. Qui sit sententiarum nexus. Creatura propter hominem.
2. Particula, nimirum, asseverat. Prosopopœia. Metonymia. Scriptura regula, cum nomi- ni plurali adjungitur verbum singula- re.
3. Creaturarum mundialium lassitudo quadam. explicata Sapientia & Paulus.
4. Quid loqui ex Hebræo, quid Dei natus.
5. Anima quid. Quid spiritus, & ut Deus illum vel neget, vel impertiatur.
6. Deus universis creaturis mala aut bona dispen- sat.

1.
Quis sit
hæc
sententia-
rum sco-
pus &
nexus.

Græci.
Cajet.

Nexus co-
hærentiæ.

2.
אֵלֶּל
LXX.
בהמות
Prosopo-
pœia.
Metony-
mia.
Scripturæ
regula.

Eccl. 10.

Plerique existimant hic redire Jobum ad confirmandum & locupletandum, illam amicorum doctrinam de divina providentia, facilem fuisse, & minime exquisitam, ut quæ ex creaturis ipsis facile colligi possit; nam clamant omnia Deum providentem atque moderantem universa, vel ideo vulgarem fuisse, quod nulla res creata sit, quæ suum effectorem non cognoscat, neque id esse homini duntaxat exploratum, sed brutis etiam animantibus, atque elementis ipsis sensus expertibus, sic Græci. Cajetanus vero existimat hinc probari illud Jobi propositum, bona & mala sine discrimine bonis perinde ac malis immitti à Deo, & non propter ulla creaturarum merita. id quod testari possunt creaturæ sensu rationeque carentes, suum bonum, ornatumque acceperunt ab auctore naturæ nullis suis meritis.

Sed forte cohærentius, ut id quod paulo ante dixerat, Deum dedisse in manus hominis universa creata, nunc confirmet universarum creaturarum testimonio, quæ sentire & agnoscere videntur non propter se suive gratia, sed propter hominem conditas esse.

Nimirum. Vere, sane licet interrogare jumenta, vel quod in Hebræo est, quæso, eia, age, obsecro, interroga jumenta. Septuag. quadrupedia, Hebr. Behemoth. bestias, pecora campi, vel crassissima & efferata quæque animantia, nihil prudentiæ & familiaritatis cum homine habentia; & docebunt te, per Prosopopœiam, personam intelligentiæ participem illis tribuit, vel per Metonymiam, ipse rerum aspectus faciet te cognoscere: ex ipsis scies. In originali; Docebit te. id est, unaquæque ex bestiis docebit. cum enim nomini plurali adjungitur verbum singularis numeri, distributio fit eorum, quæ nomine continentur. simile id Eccl. 10. Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti. in Hebræo, Muscæ perdit. id est, quælibet per-

dere sufficit & Gen. 49. Filia discurrerunt Gen. 49. super murum. in Hebræo, Filia discurret. id 21. est, omnes faminae Aegyptiæ muros & fenestras ascenderunt visuræ Josephum. Septuaginta tropum illuminarunt, Si tibi respondeant, id est, interrogata, si respondendi sensus illis inesset, prædicarent sane non sibi, sed homini nata esse, & præceptum illis à Creatore, ut homini obsequantur; adducta se esse ad Adamum animantia bruta ab ipso Creatore testarentur, nomina- que in signum subjectionis ab homine accepisse, obstringique à Creatore perpetua servitute, dum homo vitam mortalem hanc ducat.

Non solum vero id testatur primigenia creaturarum conditio, sed quotidianus quasi rerum mundialium omnium labor lassitudoque serviendi, sunt enim, (ut Sapiens ait:) cunctæ res difficiles, id est, lassatæ, fatigatæ multo serviendi labore atque molestia, supra quam possit homo explicare sermone. quod illud ipsum est Pauli ad Romanos 8. Vanitati enim creatura subiecta est, non volens, difficilis, morosa, ingemiscens, parturiens, sed obedit tamen & servit homini) propter eum, qui subiecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis. cum enim creatura homini servit, potissimum præcepto sui creatoris deservit; sicut Sapientiæ 16. dicitur; Creatura enim tibi factori deserviens exardescit in tormentum adversus injustos, & lenior fit ad beneficiendum pro his, qui in te confidunt, &c. Igitur cuncta interrogata, non una tantum, sed multiplici ratione respondebunt, hominis gratia, laborem & lassitudinem serviendi imperatam sibi esse à Deo.

Et volatilia cali. Cælestia, aërea, degentia in aëre, volantia per medium cælum. Indicabunt; proprie Septuaginta ex Hebræo; Si tibi annuncient; annuntiabunt, coram profitebuntur, atque palam exponent.

Loquere terræ. Proprie; conceptam apud te dubitationem, si quam habes, tracta cum terræ; est enim Soach, meditari & loqui, id est meditationem proferre. Septuagint. Enarra terræ. cum terra institue hæc de re colloquium. Et respondebit tibi, hoc scilicet, operam, suosque fructuum omnium proventus, Dei providentia atque decreto constitutos esse hominum vitæ. Pisces etiam muti rem hanc aperte & clare pronuntiabunt, universa Deum subiecisse sub pedibus hominis, & quod omnia hæc manus Domini fecerit. Sed pergendum, ne immoremur in singulis; illo tamen indicato, quod Hilarius & Ambrosius super id Psal. 118. Manus tuæ fecerunt me, observant, utraque Dei manu homi-

Creaturæ
aliæ pro-
pter ho-
minem,

Gen. 2. 19

Eccl. 1. 8.

Rom. 8.
20.

Sap. 16.
14.

LXX.

4.
שח
LXX.

Psal. 8. 7.

Hilar.
Ambros.

hominem factum, at vero quæ minoris erant, altera tantum manu condita, imo & digito fabrefactos cælos. Vide quæ de manu Dei diximus c. 10. quid Dei manus significet.

I. In cujus manu anima omnis viventis, & spiritus universæ carnis hominis.

I. Anima quid.

Spiritus quid.

Pf. 103.
29. 90.
Isa. 42. 5.
Dan. 10. 8.

Job. 10. 8.
6.

Deus universis creaturis mala aut bona dispensat.

Pf. 103.
14.
Pf. 135. 25

Nihil (inquit) mirum Deum largitum esse alia bona hominibus, cum vitam ipsam universis viventibus tribuat. continet igitur sua manus, id est, sua potentia animam, qua vivunt, crescunt, aluntur, spirant etiam aliqua viventia: habet præterea spiritum: aliqui animam spirituales: sed melius in communi, vitam, respirationem, respirandi facultatem, quam pro suo arbitrio Deus vel attrahit, & cohibet, atque denegat; vel laxat, & impertitur: aufert, aut elargitur: non solum igitur spiritum, & vitam cunctis impertitur pro sua potestate, sed etiam gubernat & moderatur pro sua sapientia. simile est id Danielis 5. Deum, qui habet statum tuum in manu sua, & omnes vias tuas, non glorificasti, id est, qui non solum vitam, sed singulas etiam vitæ actiones moderatur pro suo arbitrio.

Vide quæ supra diximus cap. 10. versiculo 8. Adde vero hinc ostendi ex creaturarum testimonio, non solum bona, quibus fruitur humana vita proficisci à Deo, sed etiam ea omnia, quæ aliis animantibus bona, aut mala contingunt, pendere à divina providentia, quod etiam interrogata jumenta docebunt; Catulos videlicet leonum, rapere, & querere à Deo escam sibi. Psal. 103. & Deum producere scænum jumentis; dareque escam omni carni. Psalm. 135.

Volatilia vero interrogata respondebunt, quamvis duo passeres asseveant, sed ne unum quidem ex illis cadere in terram sine patre cælesti. Matth. 10. & Luc. 12. & pullos corvorum invocantes Deum, dimensum suum accipere à Deo Job. 39 & Psalmo. 146. Si vero loquamur terræ, respondebit etiam ipsa, sibi à Deo parari pluviam, & de fructu divinatorum operum, id est, nubium, satiari, saturari quoque ligna campi. Mala igitur atque bona dispensat Deus rebus universis creatis. Cum igitur aliquid ex his desideratur, vel pluvia terræ, vel pascua pecudum, vel aliarum arborum fructus, orandus Deus est, bonorum omnium largitor. sicut faciebat Joel, cap. 1. Ad te Domine clamabo, quia

ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit omnia ligna regionis; sed & bestia agri, quasi area sitiens imbrem suspexerunt ad te.

XI. Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis saporem?

XII. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

1. *Varia connectendi ratio.*
2. *An Job fuerit suis amicis senior, & quæ illius atas.*
3. *Verus & germanus contextus, & interpretatio. Deus gustu & auditu percipit humanas actiones.*
4. *Aures in Hebræo quasi bilances. Dijudicare quid.*
5. *Divina aures commendata ab audiendi acrimonia. Cogitationes & reliquæ aliæ actiones voces sunt. Illustrata Sapientia.*
6. *Fauces, palatum, gustus, idem.*
7. *Cibus Deo sunt justis, impios fastidit. Illustratus David.*
8. *Antiqui sapientia, intelligentia, quid proprie.*
9. *Deus à sapientia & fortitudine commendatus. Princeps, & judex sapiens, & fortis esto.*

DE contextu cum præcedentibus vix quidpiam explorati certive constat, Divus Thom. existimat hic agi de creatoris cognitione percipienda ex creaturis experimento rerum sensibilium, quæ per illos duos sensus, gustum videlicet, & auditum significantur.

Addit etiam Cajetanus his verbis indicari Theologiam illam amicorum, quam Job dixerat esse facilem, posse homini contingere aut per disciplinam, quæ fit ex auditu, aut per inventionem propriam, quæ fit quasi gustu quodam & experimento & mirum est, quantum Latini, D. Th. Albertus, D. Thom. Cajetanus, Dionysius urgeant, mulgeant & premant hæc omnia vocabula, sapientia, scientia, prudentia, ex quibus postquam multum emunxerunt, eliciunt illa discrimina, quæ Logici tradunt in libro de posteriori resolutione, implent itaque hujus loci commentarium spinosis & aridis observationibus ex Peripateticorum disputationibus petitis.

Chrysostomus & Olympiodor. alii-que Latini ita interpretantur: Tam facile per-

I.
D. Thom.

Cajet.

D. Thom.
Albert.
Dionys.
Cajet.

Chrysost.
Olympiod.

se percipi verissimam hanc de divina sapientia atque providentia doctrinam, quam facile *auris verba adjudicat, & gustus saporem*. quæ enim est proportio rerum sensibilibus ad sensum, eadem est veritatum intelligibilium ad intellectum. Quod vero deinde sequitur; *In antiquis est sapientia*; iterum Cæteranus refert ad suam illam experimentalem scientiam.

Cæter.

2.

An Job fuerit senior suis amicis.

Olymp.

Polych.

Chald.

Aftunica.

Didym.

LXX.
Jobi ætas3.
Cotextus
germanusDeus gustu
statu di-
scernit
hominum
actiones.

Isai. 7. 15.

Alii dicunt hic latenter Job commendare suam sapientiam ex provectiori ætate: alii ex opposito asserunt Job fuisse suis amicis juniorem, id quod indicant Olympiodor. & Polychron. initio cap. 13. *Licet ætate (inquit) minor vobis videar, sapientia autem nulla res sum inferior; & idem docet Chaldaus ad id capitis 15. Et senes & antiqui sunt in nobis multo vetustiores, quam patres tui quem locum sic Olympiodo. explicat; In nobis tribus fuerit fortasse aliquis, qui non solum te, verum etiam tuum patre sit ætate provectior, atque tunc oportet per ironiam accipere. Soli scilicet sapiant senes, & Aftunica quidem existimat, cum Job hæc diceret, non excessisse quadragesimum annum. Ego vero existimo, & longe provectioris ætatis fuisse Jobum quam suos amicos, & quam illi Aftunica concedat, sic existimat Didymus super id cap. 15. Et senes & antiqui sunt in nobis: nam ex Græcorum & Septuaginta supputatione, de qua agemus ca. ult. colligitur septuaginta fuisse annorum, antequam in ærumnas incideret, aut cum in illis fuit. nam scribunt vixisse post plagam annos centum septuaginta; omnes autem annos habuisse ducentos & quadraginta. Alii aliter. Quæ ideo congressi, ut rei magnam incertitudinem, & auctorum varietatem ostenderem.*

Ego, quod primum mihi videbitur adjungam. Cum Job de divinis attributis multo sublimius, atque magnificentius, quam sui amici, loqui instituerit, ostenderitque pro suo arbitrio omnia Deum bona aut mala tum rebus universis conferre: nunc speciatim ad divinæ sapientiæ commendationem descendit, asseritque Deum non minus ea percipere & explorata habere, quæ in mundo geruntur, quam *auris verba adjudicat*. ut quicquid agas, quicquid cogites, tamquam verissimas quasdam & clarissimas voces tu ipse videaris divinis auribus instillare, neque minus illum cognoscere, probare, aut reprobare hominum actiones, quam si gustatu contingeret; dulcescunt enim Dei palato, quæ honeste agimus; at ad amaritudinem provocant nostræ improbitates; & scit reprobare malum, & nauseare ad illud, atque elegere bonum. nec

non butyrum & mel comedere. deinde adjuncta argumentatione à minori idem contrahit; *Si in antiquo est sapientia. & in multo tempore prudentia*, quid de antiquo dierum judicare oportet? *Si auris verba adjudicat, qui plantavit aurem non audiet?* Quare tandem concludit, *Apud ipsum est sapientia & fortitudo*, nam hæc duo ad rationem perfectæ providentiæ spectare videntur, ut statim explicabimus. sed jam ad singula veniendum.

Auris Ozon. & in plurali idem est nomen statera, & lancium: sunt enim duæ aures velut bilances, quibus expenduntur quæ audimus, diximus nonnihil hac de re cap. 16. ad id, *Utinam appenderentur verba mea statera*, congruit autem hoc loco cum verbo *dijudicandi*, quod alibi vulgatus vertere solet, *probare & tentare*, id est, explorare, penitus cognoscere, attente & diligenter expendere.

Sicut autem aliis locis commendantur divini oculi contemplantes bonos & malos; ita hoc loco divinæ aures, quas nihil præterit eorum quæ agimus. vid. Sapient. 1. ubi dicitur Deus habere *Aurem zeli* id est, zelosam, videlicet acerrimam & acutissimam ad audiendum, indignam, nihil prætermittentem per incuriam aut negligentiam, ad vivum omnia per auditum reserantem, vel etiam quodammodo cupidam audiendi. Hæc enim omnia *zelus* indicare potest. similem dicas aurem hominis zelotypi, qui suæ sponsæ verba cupide audit, & ponderat, & stat post parietem, prospicitque & audit per cancellos. *Auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationis non abscondetur; sermo obscurus (id est occultus) in vacuum non ibit* (non erit impunitus) in cogitationibus impii interrogatio erit, sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius. eleganter Aug. lib. 6. de mendacio. ca. 16. hunc locum tractans ad cordis sermonem, & interna verba mentis refert, quæ Deus acriter audit, atque examinat. Neque vero solum cogitationes sint verba mentis, sed etiam ad Deum relata cætera opera humana habent linguam & vocem, & sanguis effusus clamat; & clamor peccatorum Sodomiticorum ascendit in cælum, atque scriptum est, *Lapis de pariete clamabit*. sed ne quis diceret, hæc quidem omnia voces suas, linguasque habere, at non oportere Deum scientem esse omnium generum linguarum, addit Sapientia; *Cordis illius scrutator est verus, & lingua ejus auditor, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, nec præteriet illum corripiens judicium.*

Argu-
me-
cum
a minori;
Dan. 7. 9.

Ps. 98. 9.

4.
378
Auris id
quod sta-
tera,
Job. 6. 2.
2725.
Dei auris
acerrima,
Prov. 15.
3.
Sap. 1. 10Auris zeli
Cant. 2. 9

August.

Gen. 4.

10.

Gen. 18.

20.

Hab. 2. 18

Sap. 17.

Deus sci-

entiam

habet

vocis

Et fan-

6. Et fauces, idem quod alibi vertitur, Palatum, aut gustus, neque oportet curiosius hoc loco inquirere, an sensorium gustus constituere voluerit in faucibus, an vero sit in palato constituendum, aut in cuspide linguae, vel in nervo per totam linguam sparsa, de quo philosophi disceptant; nam ad illam locutionem satis fuit communis loquendi & sentiendi modus, quo dicimus fauces, aut guttur aliquid gustare, praesertim cum re ipsa fauces valde delectentur tactu cibi & potus.

Arist. lib. 3. Ethicorum cap. 10. quod est de temperantia, refert Philoxenum voluptuarium hominem & intemperantem precatum fuisse, ut longius sibi guttur, quam gruis fieret.

7. Sed quod attinet ad hanc divini gustatus allegoriam indicatam, certe non infrequens neque inaudita est in sacro sermone, iustus enim comedere & gustare tanquam cibum suavissimum dicitur, cum ipse appetitis verbis dixerit: *Cibus meus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me; ut perficiam opus ejus.*

Ioan. 4. 34. Hæc nimirum illius refectio, iustus & iustificatio impii. Hæc sunt lilia, quibus agnus pascitur; his fructibus oblectatur, cum pastor sit, ut ipse de se testatur: *Comedi favum cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo.* Et iterum: *Veniat dilectus meus in hortum suum & comedet fructum pomorum suorum.*

Tantam vero voluptatem ex hoc animarum sanctarum cibo percipit, ut pro hoc mellito convivio, ut Pselli verbis utar, quasi gratiam aliquam referret, vicissim se ipsum suis fidelibus comedendum præbeat; nam Ps. 52. 6. statim adjungit; *Comeditis amici, & inebriamini charissimi;* at impios fastidit, & ad illorum memoriam nauscat, sicut scriptum est: *Quoniam Deus sprevit (cum fastidio, & nausea abiecit) eos, & ad eos quidem, qui putarent Deum oblectari carniū & sacrificiorum nidore, aut esu, & non potius animorum & cordium, dixit ipse Deus; Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Ergo impii, velut putres carnes, fœtent Deo, sicut scriptum est: Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studiis suis, non est qui faciat bonum.*

Et iterum: *Omnes declinaverunt simul, inutiles facti sunt.* Pro quo ex Hebræo alii legunt; *Omnis recessit, aut, defecit, videlicet, sicut vinum deficere solet, cum accescit, aut evanescit; verbum enim originale eo loco significat eam pravitatem, quæ in vino, aut in vinea inesse solet: à qua radice dictum est Jeremiæ 2. Quomodo conversa es*

Pined. Tom. 1.

mibi in prævum vinea aliena? Pro voce autem inutiles, dicas proprie, fœtidi, putridi, abominabiles; à radice *Alah*, qua re ejusmodi inutile videtur, quod comedendo non est, propter fœtorem & putredinem, unde alii verterunt; *Rancidi facti sunt*, sumpta metaphora à cibis fœtidis & rancidis, à quibus omnes abhorre solent. Cum vero illi cibi, quos semel comedit Deus, aut frigere, aut accescere incipiunt, ait ipse nauseabundus; *Vtinam frigidus, aut calidus esses; sed quia tepidus es, incipiam te evomere.* sic igitur Dei comedentis fauces judicant saporem.

In antiquis. Alii vertunt, decrepitos, vox originalis proprie significat senem, longævum, qui diu vixit. Sapiencia autem hic est proprie rerum divinarum atque humanarum scientia; scientia autem & prudentia non sunt accipiendæ strictè, pro scientia rerum agendarum ex debitis circumstantiis, eandem enim vocem statim vertit Interpretes intelligentiam, proprie autem acuta & acris quædam cognitio, qua res quæque intime cognoscitur, cujusmodi sit, ut quantum ab alia differat, quæ omnia in divinam cognitionem perfectissime conveniunt.

XIII. Apud ipsum est sapientia, & fortitudo: ipse habet consilium & intelligentiam.

EX sapientia, & fortitudine atque agendi efficacitate conficit divinam providentiam esse omnibus partibus perfectam. Sapiens est enim Deus, videns procul, usquequaque circumspiciens, & præterea Fortis, princeps, prævalens, robustus, hæc enim omnia significat vox originalis.

Quod autem judicem aut principem, qui reipublicæ, aut universitati providet, hæc duo commendent, sapientia, & fortitudo, aperte aliis Scripturæ locis docemur, de sapientia Isaias loquitur cap. 32. *Non vocabitur ultra, qui insipiens est, princeps, neque fraudulentus vocabitur major, ut Deum imitetur, qui cum omnia cognoscat, nihil suspiciose, malitioseve calumniatur, ut idem sit cum illo. Prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Et de robore atque efficacitate Ecclesiast. *Noli querere fieri iudex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitatem, Eccles. 7. tum etiam Exod. 18. Provide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, utrumque requirit potentiam & veritatem*

Z z

tatem

Vatic. LXX. *tatem*, quam esse veram lectionem Biblia Vaticana probant; tum etiam Septuaginta, qui *potentes* legunt. Onchelus, *Fortes*: quam quam plerique alii vulgati codices habuerint, *Viros sapientes*, & quidem utrumque cadere potest in vocem originalem, *Chail*, quæ ad robur corporis, ad virtutem animi, ad facultatem & divitiarum fortitudinem populi pertinere potest: & ea omnia in viro principe & magistratu requiruntur, ut corpore robustus sit, ad perferendos labores, animo etiam valeat, sapientia videlicet, & peritia multarum rerum, & divitiis quoque polleat, ne adulari cogatur, & munera, aut potentiorum personas accipere, præterea sit vir virtutis, id est, exercitatus, qui dignus sit ut exercitui & multitudini præficiatur, & potens quæcunque facienda judicaverit, quasi armata manu & instructa, si opus fuerit, acie perficere, & quidem sub persona fortissimi alicujus militis, aut strenui imperatoris, Salomon descripsisse videtur optimum magistratum, de quo profecto loquitur cap. 10. Ecclesiastæ: *Qui fodit foveam, incidet in eam: & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.*

Qui transfert lapides, affligetur in eis, & qui scindit, vulnerabitur ab eis, quæ omnes translationes explicant, qualis futurus sit optimus magistratus & princeps, & foveam fodiat, ad expugnandam impiorum munitionem, in qua impietas inhabitat: diruat dissipetque murum implissimæ Babylonis, pietatis vero & honestatis terminos & lapides transferat, dilater, promoveat: & denique idem ipse princeps & magistratus, sicut bonus agricola amputet arbores, quas colit, & præcidat inutiles ramos: ergo si militis, si imperatoris munus præstat, cavere sibi profecto debet à suis subditis tanquam ab hostibus, ne per insidias, & dolos atque calumnias vicissim illi foveam & laqueos struant, ne mordeant illum sicut molestissimi & gravissimi lapides; ne denique vulnerent & configant, sicut assulæ lignorum, quæ ex securibus, & falcibus dissilire solent. Ergo apud perfectum judicem & principem sint sapientia & fortitudo.

Tum præterea Deus *habet consilium*, id est, rei gerendæ rationem rectam, & cogitationem firmam & constantem, qua mundum administrat; Cogitat (inquit) Deus serio & constanter de recta atque commodissima mundi administratione; id est, Optima ratione res humanas gubernat. *Habet præterea intelligentiam*: id est, Acute, intime displicet cuncta, & unum ab alio discernit, & suo quodque constituit loco.

Hæc sane etiam in perfecto judice requiruntur, ne temere & sine consilio aliquid faciat, neve bonum, malum, & malum bonum, 1/ai, 5, sed aliquando de hoc plura. 20.

XIV. Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiet.

1. *Destruere*, quid proprie. *Ædificare* non solum de ædificiis dicit. *Explicatus David.*
2. *Germana interpretatio.*
3. *Includere* quid, aut concludere, in sacro sermone, & ex Hebræo. *Claves, symbolum liberæ potestatis & administrationis. Illustrati David & Matthæus.*

HOc jam ad potentiam describendam & explicandam peculiariter pertinet. *Si destruxerit*, Proprie, deleverit, dissipaverit, nemo poterit extruere, erigere, instaurare, est autem valde ampla, & valde vehemens illa significatio destruendi, ut etiam significet anathematizare & devovere, & omnino è medio tollere; ergo affert rei exitium & interitum, aut etiam dicas excommunicationem. Josue 10. *Ne sitis pravaricationis rei*, proprie, ne anathematizemini.

Eugubinus & Titelmannus intelligunt *Eugub.* de alicujus urbis & provinciæ devastatio. *Titelm.* ne; & forte ad Sodomiticam ruinam aliarumque civitatum destructionem respicere his verbis potuit, quorum supplicium ruinaque sempiterna ignis interni similitudinem repræsentat, ut Judas Apostolus dixit: *Facta sunt exemplum, Sap. 10. 7.* *aterni ignis pœnam sustinentes*, quod indicavit Sapiens capite 10. dicens: *Fumigabunda constat deserta terra*, quas igitur *Gen. 11. 4. ad 9* Deus civitates subvertit, nemo ædificabit.

Alii minus fortasse commode, ad Babylonicam turrim, quam nulla humana vis aut industria potuit ad fastigium perducere, *destruente*, id est, prohibente ædificium Deo.

Divus Tho. Cajetanus, & ipsi fere Græci de nomine interpretantur, quem erectum & quasi ædificatum, præclareque instructum bonis omnibus, facultatibus, liberis, familia, virium & corporis integritate,

Ædificā- re & de-
struere
non solū
de ædifi-
ciis dici.

te, & robore, Deus destruit, dejicit, proster-
nit, illis omnibus rebus, & velut fulcris ab-
latis, quæ erecto animo illum sustentare
possent, hujusmodi igitur hominem con-
jectum in infimam conditionem, nemo eri-
gere, aut ædificare poterit. Et quidem
utrumque verbum ædificandi & destruendi
tam de ædificiis & urbibus, quam de homi-

Exod. 23.
24.

nisbus dici solet. **Exod. 23.** *Destrues illos,* nam
honor, favor, amici, facultates, liberi, fami-
lia, sunt velut humanæ vitæ fundamenta, &
constructio, sic enim dicebant quondam ad

Psal. 10. 3.

David Psal. 10. *Quoniam quæ perfecisti, destru-*
xerunt, tua, ô David, officia in amicos, &
in Regem Saulem, tua illa præsidia & firma-
menta, quæ jecerat in Saulis aula, & quibus
nitebaris, jam sunt adulatorum & tuorum
Inimicorum industria, labefactata, convul-

Exod. 1.
21.

sa. Præterea, *adificare domum,* ad familiam
erigendam, ornandam, multiplicandam
pertinet.

2.

Sed certe melius quadrat, ut in commu-
ni dicatur: Quicquid velit Deus quacum-
que ratione, destruere, nemo vel defendere,
vel destruendi Deo resistere poterit, sicut

Mal. 1.
41.

Malachia 1. dictum est: *Si dixerit Idumæa: De-*
structi sumus: sed revertentes reedificabimus quæ
structa sunt, isti ædificabunt, & ego destruam, &
vocabuntur termini impietatis, & populus, cui
iratus est Dominus usque in æternum, sic destruendi
verbum longe patet, divinam illorum
omnium, quæ magna cura & industria pa-
rata, stabilita, & confirmata videbantur, affert.

3.
720

Si concluderit hominem, verbum, vagar, ad
viz impedimentum, ad carcerem, ad vincu-
la, angustias in quas aliquis conjicitur, refer-
ri solet. Psal. 34. Conclude adversus eos, qui perse-
quantur me, id est, conclude illis viam & adi-
tum, ne possint me fugientem consequi. 1.

1. Reg.
26. 8.

Reg. 26. *Conclusit Deus inimicam tuam in ma-*
nu tua, id est, ad extremas angustias redactū.
tux potestati permisit Deus Saulem, unde
se explicare nulla ratione possit, ab hac ipsa
radice dictum 2. Reg. 22. Contrahentur in an-
gustiam, id est, constringentur in suis clausuris
& carcere arctissimo tum errorum tum pe-
ccatorum; loquitur enim de impiis & perfidis
Judæis, & sic eundem locum Psal. 17. ubi Se-
ptuaginta legerunt: Claudicaverunt in semitis
suis, D. Hieronym. dixit; Contrahentur in an-
gustiam suam, ad mortis quoque & gladii angu-
stias pertinet, ut Psal. 77. lumenta eorum in
morte conclusit, & iterum: Conclusit in gladio
populum suum. Ergo (inquit) Si Deus prope-
ranti & currenti homini ad finem optatum,
præcludat aditum, si viæ impedimenta ob-
jiciat, si implicet conjectis vinculis, si deti-
neat in extremis malis, si redigat ad extre-

1. Reg.
26. 8.

Reg. 26. *Conclusit Deus inimicam tuam in ma-*
nu tua, id est, ad extremas angustias redactū.
tux potestati permisit Deus Saulem, unde
se explicare nulla ratione possit, ab hac ipsa
radice dictum 2. Reg. 22. Contrahentur in an-
gustiam, id est, constringentur in suis clausuris
& carcere arctissimo tum errorum tum pe-
ccatorum; loquitur enim de impiis & perfidis
Judæis, & sic eundem locum Psal. 17. ubi Se-
ptuaginta legerunt: Claudicaverunt in semitis
suis, D. Hieronym. dixit; Contrahentur in an-
gustiam suam, ad mortis quoque & gladii angu-
stias pertinet, ut Psal. 77. lumenta eorum in
morte conclusit, & iterum: Conclusit in gladio
populum suum. Ergo (inquit) Si Deus prope-
ranti & currenti homini ad finem optatum,
præcludat aditum, si viæ impedimenta ob-
jiciat, si implicet conjectis vinculis, si deti-
neat in extremis malis, si redigat ad extre-

2. Reg.
22. 46.

Reg. 22. *Contrahentur in an-*
gustiam, id est, constringentur in suis clausuris
& carcere arctissimo tum errorum tum pe-
ccatorum; loquitur enim de impiis & perfidis
Judæis, & sic eundem locum Psal. 17. ubi Se-
ptuaginta legerunt: Claudicaverunt in semitis
suis, D. Hieronym. dixit; Contrahentur in an-
gustiam suam, ad mortis quoque & gladii angu-
stias pertinet, ut Psal. 77. lumenta eorum in
morte conclusit, & iterum: Conclusit in gladio
populum suum. Ergo (inquit) Si Deus prope-
ranti & currenti homini ad finem optatum,
præcludat aditum, si viæ impedimenta ob-
jiciat, si implicet conjectis vinculis, si deti-
neat in extremis malis, si redigat ad extre-

Psal. 17. 6.

Psalm. 17. *ubi Se-*
ptuaginta legerunt: Claudicaverunt in semitis
suis, D. Hieronym. dixit; Contrahentur in an-
gustiam suam, ad mortis quoque & gladii angu-
stias pertinet, ut Psal. 77. lumenta eorum in
morte conclusit, & iterum: Conclusit in gladio
populum suum. Ergo (inquit) Si Deus prope-
ranti & currenti homini ad finem optatum,
præcludat aditum, si viæ impedimenta ob-
jiciat, si implicet conjectis vinculis, si deti-
neat in extremis malis, si redigat ad extre-

Psal. 77.
55. 80.

Psalm. 77. *lumenta eorum in*
morte conclusit, & iterum: Conclusit in gladio
populum suum. Ergo (inquit) Si Deus prope-
ranti & currenti homini ad finem optatum,
præcludat aditum, si viæ impedimenta ob-
jiciat, si implicet conjectis vinculis, si deti-
neat in extremis malis, si redigat ad extre-

mas angustias, si conjiciat in tenebricosissi-
mum carcerem, si conclusum hominem
seris clavibusque obstrinxerit, Nemo erit qui
aperiat; dissolvat dolorum funes, & ærumna
rum vincula; nemo infringit carceris muros,
aut disjiciet vestes & feras.

Claves,
symbolū
liberæ
admini-
stratio-
nis.

Forre hæc concludendi & aperiendi ratio su-
premæ potestatis & liberæ rerum omnium
administrationis symbolum est, ut illud
Matth. 16. *Tibi dabo claves regni calorum, &*
quodcunque ligaveris, &c. quod aliqui idem
esse intelligunt, ac si dixisset quodcunque
clauferis, vel aperueris, & Isaia 22. Dabo cla-
vem David super humerum ejus, & aperiet, & ne-
mo erit qui claudat.

Mat. 16.
19.
Isai. 22.
12.

Longe vero digreditur Cajetan. dum
hanc hominis inclusionem refert ad nescio
quam imperuassibilitatem humanæ men-
tis, dum permittit Deus, ut homo ratione
interdum aliqua apparente omnino deci-
piatur, & persuadeatur, nos dicimus, *cerrasse*
de campanna, montibus objectis suæ menti
persuasioni viam obstruere.

Cajer.

Sed certe illud, quod Cajetanum move-
re & adducere potuit ad hunc sensum, le-
ctio videlicet originalis, *Claudet super homi-*
nem, non est, illius mentem ratione, aut ar-
gumento aliquo religare, sed quod dici-
mus sub clave asservare & occludere, &
Septuaginta clarius; *Si clauferit contra homi-*
nem.

LXX.

XV. Si continuerit aquas, omnia
siccabuntur; & si emisit eas,
subvertent ter-
ram.

1. Continere quid proprie. Arefactio fontium &
fluminum ad sterilitatis, aut divinæ poten-
tiæ commutationem. Pluvia & alia creatu-
ra natura sua proclives ad benefaciendum
hominibus.

2. Emittere nuntiorum esse. Creatura savientes in
impis. Explicata Sapientia.

3. Subvertere quid. Illustratus Salomon.

Si continuerit, Aquarum videlicet im-
perum conantium se effundere, la-
teque per terram vagari, si prohibue-
rit, si cessare fecerit, nam hæc omnia
significat verbum *Gathsar: Omnia siccabun-*
tur, quoniam in Hebræo tantum est,
siccabuntur, Cajetan. retulit ad arefactio-
nem ipsarum aquarum; id quod in-
dicat etiam Pagnini lectio, atque Ty-
gurina; Prohibebit aquas, & arescent, quod
videlicet possit Deus uberrimos fontes

1.
Quid
proprie
contine-
re.

Cajer.

Tyurin.
Pagnin.

Arefa-
et o fon-
tium &
fluminū
commē.
dar divi-
nam po-
tentiam.
3. Reg.
17. 7.
Joel. 1.
20.

fluviosque perennes arefacere, quod aut in
maximæ sterilitatis significationem, aut in
divinæ potestatis commendationem pro-
poni solet. 3. Reg. 17. *Siccatus est torrens.* Joelis
1. *Quoniam exsiccati sunt fontes aquarum.* Na-
hum. 1. *Increpans mare, exsiccans illud.* Zacha-
ria 10. *Confundentur* (siccabuntur, sordescen-
t squallore, & ariditate) *omnia profunda* (lim-
pidissimæ, & perennes scaturigines) *flumi-
nis.*

Sed multo commodius Interpres hanc
Nahum.
1. 4.
Zach. 10
5.
Germa-
norum ex-
positio.
LXX.

arefactionem ad terram retulit, & ad alia
quæ in terra, cælesti humore sustentur &
virent, atque eodem modo Septuaginta le-
gunt; *Siccabit terram*, & licet posterior hujus
sententiæ pars de fontibus, fluminibus, ma-
ri accipi possit; nam videtur semper mare
impetum facere, velleque per terram excur-
rere, & cohibetur à Deo, tamen commo-

Pluvia ut
videatur
natura
sua pro-
clivis ad
fecun-
dandam
terram.
Gen. 1.
14.

dius accipi poterit de pluvia & cataclysmo,
cui etiam verbum *continenti* eleganter con-
venit: nam videtur ex auctoris naturæ sta-
tuta lege & præcepto cælestis imber suis
temporibus cogi & generari; atq; sua spon-
te pro temporum ratione terram perfunde-
re, fecit enim Deus cælestia lumina, & syde-
ra, ut essent *in tempora*, id est, ut virtute sua
efficerent vicissitudines & mutationes tem-
porum, hybernos imbres, æstivos calores,
vernâ temperiem, &c. igitur sua sponte
suoque pondere, atque propensione decideret
in terram imber, & *aqua*, id est, uberes plu-
viæ, nisi Deus *contineat*, & prohibeat, ut quæ
per se arida est, ad summam siccitatem redu-
catur, & ad impiorum supplicium invertat
rerum naturalem ordinem, & ipsarum crea-
turarum debitum nexum dissolvat.

2.
חלש
Emitti
nuntiorū
est.

Creatu-
ra sæ-
viēs in
impios.

Sap. 16.
24.
Vers. 16.

Et si miserit. Proprie juxta verbum, *Sa-
lach*, si miserit aquas tanquam nuncium de-
ferentes, aut jussionem & præceptum de-
mergendæ & obruendæ terræ sibi deman-
datum perfecturas, vel si prius clausas & co-
hibitas, & divina potentia compressas, vo-
lentesque irruptionem facere in terram, res-
que omnes mortalium Deus libere dimit-
tat, & quasi effrænes laxatis suæ providen-
tiæ habenis permiserit agere, & vagari pro-
libito, nam creatura, quæ propensior est,
ferturque quasi naturali lege & voluptate,
ad res humanas juvandas & promovendas,
eadem ipsa incredibili impetu adversus im-
pios concitatur, & nisi à Deo prohibeatur,
sæviet incredibiliter, sicut Sapientiæ 16. di-
ctum est: *Creatura tibi factori deserviens, exar-
descit in tormentum adversus injustos.* & paulo
ante: *Impii novis aquis & grandinibus, & pluviis
persecutionem passi, & per ignem consummati.*

3. *Subvertent, Proprie involvent, obruent,*

perdent terram, tum etiam vertent & mu-
tabunt terræ faciem, priori deleta, & abrasa,
nam ab eadem radice dictum est Deut. 33. *757*
Verit maledictionem eius in benedictionem, &
Proverb. 12. *Verte impios & non erunt,* tunc *757*
videlicet evertuntur, cum mutantur & inver-
titur eorum fortuna, & vitæ conditio, ut
præterita felicitas neque sit, neque appa-
reat. Indigent igitur omnia divina provi-
dentiâ, divinæque sapientiæ moderatione,
quæ velut injecto fræno præcipitem rerum
omnium impetum certa lege atque ratione
moderetur.

XVI. Apud ipsum est fortitudo, &
sapientia: ipse novit & deci-
pientem, & eum qui de-
cipitur.

1. *Divina providentia circa hominum errores & fraudes. Deo vindicta.*
2. *Divina sapientia ex permissione humana de-
ceptionu.*
3. *Quid consilarii, quid consilium ex Hebræo.*
4. *Varia lætio. Divina providentiæ currus &
triumphus. Quis dicatur stultus finis.*
5. *Quid Pavor. Qui iudices proprie iniquorum
iudicum pœna.*

CONCLUSIT ex naturæ operibus confir-
mationem divinæ providentiæ cum
sapientia & fortitudine conjunctæ, nunc
aggreditur idem ostendere ex humanorum
morum gubernatione, tam est enim sa-
piens, ut nulla illum fraus aut dolus latere
possit, cujus rationem ille non habeat: alii
ex Hebræo legunt; *Errans, & errare faciens*, *Regia.*
cujus sensus is esse posset: Qui proximum *Tygarin.*
lædit, Deum offendit, ergo qui læsus est,
Deo vindictam relinquat, utrique enim
cum Deo res agenda est, qua ratione David *Ps. 50. 6*
etiam dicebat, soli se Deo peccasse, cum
Uriam occidere jussit.

Secundo, alii cum Philip. Divo Thom. *Philip.*
Lyan. & nonnulli ex recentioribus, inter *D. Tho.*
quos etiam Vatablus; Permittit suo ju-
dicio, ut quidem ab aliis decipiantur, in *Lyan.*
quam rem novit ille probe, quis à quo fa-
cile, quave ratione decipi possit, cum quo
potest facere Pagnini ex fonte lectio, *Pagnin.*
Eius est errans, & errare faciens, nam ver-
bum originale, *Sagah*, non tam pertinet
ad fraudem & deceptionem, qua quis ab
alio injuste fraudetur re aliqua, quam
ad errorem, ignorantiam, incogitan-
tiam bit deus.

tiam mentis, quasi dicat; Tum decepti hominis ignorantia, tum deceptorum & impostorum malitia & calliditas, divinæ providentiæ deserviunt, quasi illius administræ. Quod ostendi potest ex deceptione Achab

Ezech.
14. 9.
2.

Qui sensus sicut cum sequentibus facile cohæret, ita cum antecedentibus difficile nectitur; non enim videtur pertinere ad amplificationem explicationemque divinæ providentiæ, quam superius proposuerat, quod deceptiones & ignorantias, erroresque Deus permittat, sed proculdubio ex harum rerum permissione valde commendatur divina sapientia, nam, ut verissima Theologia docet, atque Augustinus sæpe scribit, Deus non immittit per se ignorantiam aut errorem, sed tantum speciales illuminationes denegat, quibus ablatis facilis sit in errorem lapsus, & veritatis ignorantia, quare si hujus providentiæ ordini subjacent deceptiones & errores, quos per subtractionem luminis Deus permittit, & ad certum finem ordinat, profecto est Deus pater fonsque luminis & sapientiæ, & prima veritatis origo, atque *apud ipsum est sapientia*; nam qui superior est omni malitia & calliditate humana, atque providentiam habet deceptionum atque errorum, non potest esse nisi infinite sapiens, sicut nec penes alium potestas vitæ & mortis esse potest, nisi penes illum, qui perfectus vitæ redemptor sit, vitæque ipsa. De divina autem fortitudine superius diximus.

Divinæ
sapientiæ
commen-
datio.
August.

XVII. Adducit consiliarios in stultum finem: & iudices in stuporem.

3.
Consilia-
rii, quid
proprie.

Consiliarios. Qui ineunt consilium, & sibi ipsis, vel aliis dant rationem agendi; qui novas rationes negotia gerendi, opportunitates, propriaque commoda captandi adinveniunt, & excogitant, hæc enim omnia complectitur verbum *lagas*, unde dicitur Psalm. 80. *Ibunt in adinventionibus suis.* Ruunt præcipites, impulsu à suis ipsis vanissimis consiliis.

277
Psalm. 80.
13.

In stultum finem. Hebraice, *Spoliatos*, vel, si ne præda, à radice *Salal*, quod est, spoliare, atque est eadem vox, quæ infra redditur, *inglorios*, id est, tum honore, tum expectata præda, atque eventu spoliatos. Sed hic tamen non solum ad honorem, sed etiam ad scientiam, veræque providentiæ inopiam referendum videtur, sic Rab. Moyses legit

4.
לגלג
Pagnin.
Regia.

R. Moys.

Pined. Tom. 1.

& explicat; *Adducit sapientes in prædam scientiæ*, id est, illorum sapientiam quasi prædam & spolia diripit, atque scientia tandem spoliatos dimittit: in eum igitur finem deveniunt, ut stulti sint, & habeantur. Symmachus: *Adducit eos, qui prudentia deliberant, in consilii inopiam*, privat consilio. Septuaginta illam spoliationem ad captivitatem quandam, & quasi implicationem consilii referunt, legentes: *Adducit consultores captivos.* Tygurin. *Abducit ut prædam*, quasi dicat; illos comprehendit in sapientia sua, & constringit multis difficultatibus atque ignorantiae tenebris, vinculisque impeditos, videtur etiam captivos ducere, palam triumphans illos, & ante suæ providentiæ currum, quem trahunt sapientia & fortitudo; consilium & intelligentia, captivos ducit, atque traducit, universoque mundo spectandos ridendosque proponit.

Sym-
mach.
LXX.

Tygurin.
Ioel. 5. 13

divitiæ
providentiæ
cur-
rus &
triūphus.

Alii in communi, Sapientes quoque atque prudentes hujus sæculi optato fine dejicit, quale illi contingere potest, qui cum certam sibi victoriæ spem pollicitus fuisset, vincitur tamen atque capitur, captusque trahitur ante triumphum: sic Deus divitem adducit in stultum extremæ inopiæ finem; superbum & arrogantem in extremam dejectionem, &c. hic enim finis in illos convenit, qui neque sapiunt, neque intelligunt, & novissima non provident, atque hac ratione poterit allusio fieri ad id quod superius de decipiente dixerat.

Hæc igitur omnia noster Interpres sapienter complexus est, cum quasi per paraphrasim dixit: *In stultum finem.* Est autem finis stultus, inopinatus, qui neque prævisus, neque provisus sit, qui non respondet votis, immo omnino est votis, speique contrarius, & denique ubi humana stulticia, post multum cogitandi & deliberandi laborem, publice ridenda proponitur. Vide quæ supra diximus ad id capituli quinti: *Apprehendit sapientes in astutia eorum.*

Stultus
finis
quis.

Iob. 5. 13

Et iudices. Qui secundum præscriptas leges judicant, legum peritos, rerum publicarum administratores, ex proprietate vocis. *In stuporem.* Septuaginta, *in pavorem*, proprie, in conturbationem mentis, stultitiam, errorem, vel, in contemptum, quem afferunt stultitia & error; errantes, stultescentesque exponit ludibrio, quasi dicat; Interdum consultissimus Juris sententiam pronunciat, qualem neque stupidus, planeque stultus pronunciaret. Chrysostom. & alii Græci. Græci in Catena legerunt ex proprietate Græcæ vocis: *Iudices terra semovit*, ablegavit, suo loco movit, quasi diceret; Visitat iudices, & deponit de sede, quos improbos stultosque

5.
שטות
לגלג
LXX.
Pallor,
quid
proprie.

Chrysost.

rosque invenit. Deus enim supremus iudex
Luc. 1. 5. stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos
Pf. 102. dijudicat, & verbis gravissimis arguit: Vsq̃ue-
10. quo iudicatis iniquitatem, &c. hanc autem
 pœnam gravissimam explicarunt Vulgatus
 & Septuaginta: legentes, iudices in pavorem
 misit, timendum enim hoc illis est à supre-
 mo iudice.

**XVIII. Baltheum regium dissolvit,
 & præcingit fune renes
 eorum.**

1. Baltheus quid proprie. Regium & militare
 ornamentum cuiusmodi esset.
2. Cingere & cinctus, vocabula militaria. Bal-
 theus etiam sacerdotalis. Illustratus David.
3. Fune præcingi ad calamitatem & captivita-
 tem.

Baltheus à radice, *lasar*, quod est con-
 stringere, aut ligare vinculo, aut quacun-
 que alia ratione, ut institutione aliqua, & ar-
 ctiori disciplina, quod nos dicimus, poner en
pretina: quare alii legunt vinculum. Tygurina
 autem: Qui solvit disciplinam Regum, quod in
 hanc sententiam ab aliis accipitur: Liberat
 Deus, solvitque vinculis eos, quos Reges ac
 tyranni captivos detinent, vicissimque com-
 mutata forte ipsos Reges ac tyrannos in
 vincula conjicit, funibusque constringit. Sic
 fere Hebraizantes, Vatablus, Cajetanus,
 Eugubius: accipiunt enim vinculum a *ti-*
ve, non quo Reges vinciantur, sed quo illi
 alios captivos vinciant, atque detineant,
 quod duriusculum videtur. Quare ut me-
 lius cum secunda parte cohereret, accepit
 noster interpres pro Baltheo, regalique orna-
 mentum, tu, cingulo honorifico, regio insigni, aut mi-
 litari, & quidem forte fuit aureus aliquis aut
 bullatus Baltheus, insigne Regum, princi-
 pumque virorum.

Posterioribus autem sæculis ornatus fuit
 equestris ordinis, clarissimi alicujus magi-
 stratus, publicus, atque honorifici muneris,
 ut patet lege C. de Metatis & Epidemicis
 libr. 12. quare *spoliari cingulo* dicebantur, qui
 magistratu & dignitate privabantur. Erat
 autem Baltheus cingulum ex corio bullis
 distinctum, ex quo pendeatensis; & ut
 colligitur ex Quint. libr. 1. 1. oblique duce-
 batur ab humero dextro ad sinistram; apud
 nostros quondam erat, dicebaturque Ta-
 heli tachonado.

Hinc forte Cinctus, Ceteri dicti ab Hora-
 tio, non tam propter arcte constringentem
 zonam, quam propter frequentem Balthei

*Horat. in
 Art.
 Poet.*

usum; cum initio nascentis urbis ab armis
 nunquam esset otium. Quare Latinus Cingi,
 accipit, pro eo, quod est militari ornamento
 se ornare, ut Plaut. aliquando dixit:

Cingitur, certe expedit se.

Erat præterea Baltheus insigne militare,
 quod sæpe dicitur C. de testamento militari,
 atque frequens quoque mentio est apud Li-
 vium, aliosque prophanos scriptores, cin-
 ctus Gabini, quo præcingebatur Consul
 iturus ad bellum. Certe Baltheus (ab alia ra-
 men radice, sed quæ etiam cingere signifi-
 cat) ornatus est sacerdotum Levit. 8. Accin-
 gens eum Baltheo; atque militum & ducum. 3. 7.
 Regum. 2. Posuit cruorem pralii in Baltheo suo,
 qui erat circa lumbos ejus; & in cemento suo, quod
 erat in pedibus ejus, id est, militari apparatu se
 instruxit adversus amicum. Et 3. Regum. 20.
 Non gloriatur accinctus, æque ut discinctus, id est,
 dum adhuc in bello es, noli canere trium-
 phum ante victoriam, nondum deposuisti
 arma, neque militarem ornatum, nondum
 pace potiris, & forte ad hunc Regum atque
 iudicum balthei ornatum allusum est Ps. 2.
Et nunc reges intelligite; erudimini qui iudicatis
terram: apprehendite disciplinam.

Est enim illa strictior institutio, qua præ-
 cinguntur renes, & laxiores animi affectus,
 velut vinculum, & cingulum ex proprietate
 vocis, quasi dicat: hoc vobis ornamentum
 erit, multo, quam Regius & iudiciarius bal-
 theus, pulchrius atque magnificentius. Er-
 go inquit Job, Insignia regia aufert à regi-
 bus Deus; aureis spoliatur ornamentis, illisq;
 severissimus iudex verbis præcipit: *Pone cy-*
darim, tolle coronam, nudosque, uti Nabucho-
donosori contrigit, agit in deserta & incul-
ta loca, ut rore cali infundantur, imperatori-
bus etiam, ducibusque fortissimis potesta-
tem militarem aufert, & exauthoratos di-
mittit, exercitus fortissimos copiasque ma-
ximas dissipat.

Et præcingit fune. Habitus est abjectissi-
 mi ærumnosissimi que hominis, ut oppona-
 tur Baltheo, qui reges ornat, iudicatur et-
 iam conditio hominis captivi Isai. 3. *Erit*
pro zona funiculus: & æque miserum est, re-
nes, aut caput funiculo præcingi, ut ex 3.
Regum 20. constat; victi enim, & sup-
plices servi Benadad accinxerunt saccis lum-
bos suos, & posuerunt funiculos in caputibus suis.

Hæc autem divino iudicio facta abje-
 ctio, Regum & Imperatorum potentissi-
 morum ad miseram captivitatem, aut ad
 aliam calamitosam conditionem, mille
 constat exemplis, atq; verissimis historiis &
 sacris, & prophanis, vide Dan. 2. *ipse trans-*
fert aia

*Paul. in
 Amphit.*

*C. de te-
 sta. milit.*

*Livius.
 Cinctus*

*Gabinus.
 757*

Levit. 8.

3. 7.

3. Reg.

2. 5.

2. Reg.

20. 11.

Ps. 2. 10.

Exech.

21. 26.

Dan. 4.

22.

Fune

præcingi

ad capti-

vitatem

& mise-

riam.

Isai. 3.

24.

3. Reg.

103. 2.

Dan. 2.

fert aia

- Ecc. 10.** fert regna, atque constituit, & Ecclesiast. 10.
7. Sedes Regum superbiorum destruxit Deus, & sedere
 fecit mites pro eis.
Sap. 6. 4. Est enim omnis potestas omnisque magi-
 stratus à Domino Deo, & quamvis Rex in flo-
 rentissimo regno sit instar florentis viren-
Dan. 4. tisque arboris, aliquando tamen Vigil, &
10. Sanctus de calo descendit, & fortiter clamat; Suc-
 cidite arborem, & pracidite ramos ejus, excu-
 rite folia ejus, & dispergite fructus ejus, fugiant
 bestia, quæ subter eam sunt, & volucres de ramis
 illius.

XIX. Dūcit Sacerdotes inglorios, & optimates supplantat.

1. Sacerdotis nomen an semper referatur ad sa-
crum ministerium. Explicatus Moyses &
Samuel.
2. Sacerdotis nomen proprie hoc loco sumptum.
Sacerdotes olim simul & Reges.
3. Sacerdotum captivitas in extrema cala-
mitate. Sacerdotis vestes speciosæ, & glō-
riose.
4. Optimates qui proprie. Quid Ethan apud Da-
vid. Illustratus Moyses.
5. Quid supplantare. Deus luctator.

Sacerdotis nomen pro quocunque princi-
 pe excellentique viro accipi hoc loco
 plurimorum expositio est: ut non solum di-
 vina ultio deservire dicatur in Reges, sed
 etiam in quoscunque viros excellentes, &
 fortunatum gloria insignes, & fateor qui-
 dem Sacerdotis nomen non semper esse in
 scriptura sacri & ecclesiastici officii, sed ali-
 quando honoris & dignitatis; licet enim
 verbum, *Cathan*, proprie significet ministra-
 re in sacris, aut esse deputatum ad sacra per-
 agenda, inde tamen transterritur ad eum, qui
 alicujus regis aut principis amicissimus est,
 ut à secretis illius, aut à consiliis, idque ser-
 vata recta proportionis & similitudinis ra-
 tione. Nam sicut sacerdotes sunt Deo fami-
 liares, & illi notissimi & amicissimi, quique
 cum Deo rebus gravissimis, & arcanis
 agunt, ita sane cum Rex, Deus quidam sit, &
 divinæ majestatis atque potestatis species
 quædam atque repræsentatio, qui regi fa-
 liarissimus & amicissimus est, Sacerdos qui-
 dam esse videtur. Hujus rei nonnulla ex-
 empla aliquando protulimus, sed nunc
 accipe alia duo. **4. Reg. 10.** Percussit Iehu
 omnes, qui reliqui erant de domo Achab, & uni-
 versos optimates ejus, & notos, & sacerdotes, do-
 nec non remanerent ex eo reliquia. **Exod. 10.**
6. Eritis mihi in regnum sacerdotale, gens sancta,

id est, ex omnibus regnis vos eritis mihi re-
 gnum notissimum, familiarissimum, ami-
 cissimum, quibus arcana & secretiora con-
 silia revelabo. Igitur & potuit hoc loco
 translative accipi nomen sacerdotis, ut sit
 idem quod mox exponitur, *optimates*.

Sed existimo potius hoc loco accipi sacer-
 dotem, proprie, pro eo qui sacra peragit, &
 Deo ministrat, quod nomen semper fuit
 honorificentissimum: nam enumerantur
 hoc loco diversi gradus & conditiones ho-
 noris, quos Deus pro sua potestate con-
 temptui tradere solet, & congrue post reges
 sacerdotum meminit; nam quondam apud
 plerasque nationes, vel reges ipsi sacerdotes
 erant, vel regibus proximi apud Romanos
 non nisi ex optimatibus & patritiis elige-
 bantur, ut scribit Dionysius Halicarnas. lib.
 2 & apud alias Græciæ civitates, dignitas sa-
 cerdotum par habebatur Regibus, auctore
 Plutarcho, quamvis postea is honos homi-
 nibus plebeis communicatus sit, de quo
 multa Livius Dec. 1.

Sacerdo-
tis nomen
proprie
sumptum.

Reges
simul &
sacerdo-
tes quod-
dam.

Dion. li.
2.

Plut. li.
11.

problem.
Tit. Liv.

Dec. 1.
3.

LXX.
Sacerdo-

tū capti-
vitas in
extrema
calami-
tate.

Jer. 14. 8

Thren. 2.

Thren. 2.

6.

Isai. 22.

15.

שלל

Sacerdo-
tales ve-
stes spe-
ciosæ.

Isai. 61.

10.

Exod. 28

2.

Deus sacerdotibus, sed cum res exigat, illos

Exod. 28

2.

Deus sacerdotibus, sed cum res exigat, illos

Exod. 28

2.

Deus sacerdotibus, sed cum res exigat, illos

Exod. 28

2.

Deus sacerdotibus, sed cum res exigat, illos

fuo loco & ministerio mover, & patrio solo atque templo ejicit, detractis gloriosis ornamentis.

4. *Et optimates supplantat.* Quidam intelligunt consiliarios, quibus Deus consilia infatuat. Sed existimo non tam ad sapientiam, quam ad fortitudinem illud nomen pertinere. Nam, *Ethan*, solet verti à Vulgato, robustus, fortis, à radice *Athab*, quæ vox affert fortitudinem quandam, quæ non permittit se tractari, & duritiem, quæ pertinaciter resistit, & minime cedit; vel id quod nunquam cedit, sed perenniter & pertinaciter durat, quam vocem, quod significantior esset, in origine retinere Septuaginta, Psalmo 73. *Tu sicasti fluvios Ethan*; Hieronymus, *flumina fortia*, aut fortitudinis, nam tunc temporis exundantem & indignantem Jordanem cōpescuit, & exsiccavit deus, ut dicitur Josue 3. *Jordanis ripas alvei sui tempore messis impleverat*, vel, *flumina Ethan*, id est, pertinaciter atque perenniter fluentia, quæ velocissime decurrebant, compescuit in medio cursu.

Deut. 21. 4. *Ducent eam ad vallem asperam atque saxosam.* Hebraice, pro *saxosa*, est fortis, quia propter soli duritiem, & lapidum copiam, fortiter cultoribus resistit, & se tractari proscindique aratro non finit.

Similiter igitur hic intellige *optimates*, potentes viribus, facultatibus, honoribus, qui sibi perenne duraturos pollicentur, pertinaciter divinis monitis resistentes, intratables, insolentes, qui neminem congressu, aut colloquio dignantur, hos Deus *supplantat*, flectit, inflectit, mutat, dejicit deturbat; nam hæc omnia non sunt aliena à verbo originali, *salaph*. Septuaginta dixerunt; *Dynastas terra evertit*.

Congruunt autem omnia cum illa, quam diximus, duritie, acerbitate, severitate, quam Deus adhibitis suppliciis emollit. Noster autem Interpres videtur ad ignominiam retulisse, cum dixit, *supplantat*, ignominiose, inopinato deturbat. Id vero, quod *Cajet.* Cajetanus dixit, facit ut illi, qui pollent animi virtute, deficiant aliquando, & languecant, flexi aliqua temporis occasione & difficultate; hoc (inquam) non valde placeat.

Neque videtur omnino solidum quod *Philip.* ait Philip. verbo *supplantandi* indicari Deum injustos & iniquos amovere, & digniores alios in illorum locum subrogare, ut in *Gen. 27. 36.* Esau & Jacob perspicitur. Jacob enim in primogeniti locum & benedictionem se insinuans, *supplantator fuit*. Sed illud tamen verius, verbum *supplantandi* significare, *Deum superbi resistere*, quasi colluctatorem;

mira igitur superborum temeritas, qui cum Deo luctantur, supplantatore Deo colluctari audeant.

Deus luctator.

XX. Commutans labia veracium, & doctrinam senum auferens.

1. *Quid commutare, quid commutare labia. Veraces qui.* Explicatus Moyses.
2. *Doctrina quid. Accentus dicitur ab Hebræis gustus sententia.* Explicatus Samuel.
3. *Effundi, & effusio ad copiam pertinet. Cur dicatur Spiritus sanctus effusus.* Explicatus David & Ezechiel.
4. *Princeps in Hebræo, liberalis.*
5. *Varia lectio. Illustratus Vulgatus.*

Philippus; Commutat promissiones suas factas per veraces prophetas, illasque convertit in comminationes certissimas, sic exigentibus peccatis mortalium, id est, efficit, ut qui læta polliceri & nuntiare solent, nihil jam, nisi triste & acerbum prædicent.

Alii intelligunt, Deum pro sua sapientia atque potentia auferre interdum eloquentiam ab eloquentibus, atque illos reddere mutos & elingues: & certe verbum *commutandi* (Cur) vertitur à Vulgato, verbo auferendi; *commutat igitur labia*, auferit loquendi & eloquendi facultatem. Sed quare *veracium* nomine intelligi debeant eloquentes, qui non video: præsertim cum *veraces*, ex vi originalis proprie sint *fideles*, uti etiam Septuaginta reddiderunt. Symmachus: *Non errantes.* Auctor Catenæ: *Qui digni sunt, quibus fides habeatur*, constantes in dictis atque promissis.

Est enim ejusdem radicis, cum voce, *Amen* quæ est constantia, fidelitas, stabilitas dictorum. Quare *veraces* erunt qui solent de futuris vere atque prudenter judicare, vel quorum muneris interest populum vera docere, vel sana consilia præbere, qui ideo *veraces* & constantes in dictis atque promissis habentur, horum *labium*, id est, dicta, *commutat* Deus, quasi in alium locum transfert, proprie, discedere facit, vel auferit, id est, à recto & vero aberrare & discedere permittit, ut nihil verum dicant, nunquam eventura colliment, nihil, quod verè futurum sit, populo suggerant. Nam cum consilium, si rectum sit, à Deo esse oporteat, suo jure auferre Deus potest, cum illi placeat, ne qui in aliquo veraces extiterunt, semper à se veritatem stare intelligant.

Tum

Tum etiam illud, *commutans*, id est, labi & discedere permittens (*Hæc que se les vaya la lingua sin querer*) sicut Deut. 16 dicitur: *Munera extolant oculos sapientum, & mutant verba iustorum*: quo loco Septuaginta etiam vertunt; *Auferunt verba iustorum*, id est, videntur ipsa verba in ore iudicis vi munerum commutari, ut cum pronunciare vult sententiam, pro eo iudicet, à quo munus accepit. Huc spectasse videtur, quod ait Catenæ auctor: *Qui in deliberando ab errore abesse videtur, in contrariam partem consilia inflectit*, id quod in *Balaam* fecit, cum dixit Balach: *Quid est hoc, quid agis? ut malediceret inimicis meis vocavite, & tu è contrario, benedicis ei? Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus?*

2. *Et doctrinam senum*. Hebraizantes de hac voce non sibi constant. Nam Septuaginta vertunt, *Intelligentiam*, Rab. Moyses, *Probationem*, vel *argumentum*. Pagninus, *Consilium*. Tygurina: *Iudicium*. Regia, *Discretionem*. Hebraeus apud Cajetanum, *Saporem*. & quidem à radice, *Tagham*, quod est gustare, cognoscere, experiri, iudicare, derivatur iustus, sapor, intelligentia, consilium, probatio, iudicium, doctrina, quæ omnia eodem fere re cadunt: quæ significata & alia quædam huius vocis, complexus est in suis Concordantiis R. Mardochai, ait enim: *Nomen Thagam*, id est, *gustus, sapor, significat etiam consilium & ostensionem, id est probationem ad oculum cordis, & dispositionem rei, rationem, argumentum, edictum, decretum; & in Grammatica accentum cuiuslibet dictionis, eo quod dat ei bonum gustum, & sensum ad intelligendam sententiam*, quam rem de accentu in eisdem verbis Elias Levita Thesbites docet in suo Lexico, atque eandem rem latius explicat in libello *Job Tapham*, id est, bonus sapor.

Juxta omnes has significationes Deus dicitur *auferre doctrinam senum*, reddit etiam eos, qui maxime sapere deberent, insipientes, insipidos; eorum decreta, sententias, consilia inania & inutilia; illorum argumenta & probationes, futes, ludricas; illorum prædictiones fallaces; falsa tandem dicta & testimonia. Sed quia eadem vox aliquando accipitur pro docere, quod consurgit in aliqua re aut persona, servatis circumstantiis temporis, loci, personæ in agendo, vel loquendo, quod Rab. Mardochai dixit, *dispositionem rei*, potest etiam hic sensus subesse; *Aufert senibus debitam agendi & loquendi rationem ne decorum senectute dignum servant*.

1. Reg. 13. 12. Nam 1. Regum 13. ab hac radice dicitur: *David immutavit os suum coram Achis*, & in titulo Psalmi 33. *Immutavit vultum suum*, id est,

nullam suæ personæ, neque decori rationem duxit; nam collabebatur in manus eorum, & impingebat in ostia porta, desuebantque salivæ ejus in barbam, ita hoc loco non solum doctrinam senum, sed etiam habitum, oris gravitatem, & decorum possumus intelligere, auferens, accipiens, tollens, quod autem Septuag. dixerunt, *cognovit*, forte etiam voluerunt, quod Deus senes dicatur agnoscere, ut illorum errata impuneve relinquat, ac si non cognosceret.

Nemo itaque effagit illius manum, parcitur senibus; at Deus neque senibus parcit. Quæ ratione autem hoc faciat Deus, explicare nititur Philippus ex illo Isai. 3. *Auferet Dominus à Jerusalem, validum & fortem, honoremabilem vultu, & prophetam, & ariolum, & senem*. Philip. Isai. 3. 3.

Sed certe hoc aliud est; nam Isaias prædicit populum destitutum in optimis iudicibus & consiliariis, quorum ope & opera sustinetur respublica. At Job ipsis senibus infatuationem & ignominiam comminatur.

XXI. Effundit despectionem super principes: & eos, qui oppressi fuerunt, relevans.

Solet effusio, magnam profusi liquoris copiam denotare, & cum dicitur Deus in nos effudisse spiritum sanctum, uberem celestis gratiæ copiam, & bonorum affluentiam significare Paulum observat Chrysostomus ad illum locum, baptizabimini Spiritu sancto: ita etiam despectionis effusio, ingentem despectionem significat, sicut Psal. 41. *Effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis*, id est, profuso gaudio lætor, liqueco totus, & diffuso gaudio, & Psal. 21. *Sicut aqua effusus sum*, id est, præ ingenti timore, pene totus liqueco & resolvor in sudorem & aquam. Illud etiam ad incredibilem indignationem pertinet; *Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos*.

Super Principes. Proprie, liberales, munificos, quod liberalitas & munificentia virorum principum atque nobilissimorum propria sit. Ita David, qui graviter læserat Uriam, facti postea pœnitens, ait: *Spiritu principali* (proprie, munifico, liberali, ut omnibus bene velim, bene faciam, pro sim gratus, nec non gratuitus omnibus) *confirma me*. Principes ergo, propter liberalitatem præsertim, solent ab omnibus observari & coli. Sed illos ad incredibilem contemptum & ignominiam adducit Deus.

5. *Pagnin.* Et eos, qui oppressi sunt relevat. Cum in Hebraea. e converso sit. Fortitudinem fortium debilitat; noster Interpres, ut primæ parti ex opposito posterior responderet, ad eos retulit, qui tyrannorum potentia oppressi, illam à Deo debilitata & fracta, liberantur, elevantur & eriguntur ad sublimes honores. Imitatus quidem poster est Sept. legentes: *Humiles autem sanavit.* Sed quod ad illam lectionem Hebræam attinet, certe vox originalis non solum fortitudinem, aut robur significat, sed cingulum, aut zonam, quo etiam modo vertitur à Vulgato, *Isai. 23* Non est cingulum ultra tibi, id est, vires, aut robur, quod in accinctis renibus significatur. Ideo forte hoc loco Hebræorum lectio, cingulum fortium dissolvit, hunc habet sensum: Milites fortissimos exauctoratos, & baltheo militari spoliatos infringit & debilitat, ut ii, quos oppresserant, ex captivitate & tyrannide respirare valeant.

XXII. Qui revelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis.

1. Scriptura regula, cum aliena constructio cuiuspiam verbo tribuitur.
2. Varia huius sententia intelligentia. Eligitur quinta & optima.
3. Multiplicatio rerum, divina sapientia & potentia argumentum. Illustratus locus Machab.
4. Subvertere & siccare in Hebræo quid.
5. Restituere quid. Deus dux itineris ignot.

1. *Scripturæ regulæ.* **I**am ad vim illam divinæ mentis, quæ cuncta penitus despicit, explicandam accedere videtur. Revelare autem profunda de tenebris, est illustrare ea, quæ latebant in tenebris, educendo & extrahendo de latebris in lucem; nam cum constructio unius verbi tribuitur alteri in sacro sermone, utriusque verbi significatio coniungenda præcipitur, sicut id *Isai. 4.* *Taceant ad me insulae*, id est, tacentes convertantur ad me audiendum. Nam constructio cum præpositione, ad, non convenit per se verbo tacendi, nisi ratione alterius verbi subintellecti, videlicet, convertendi, aut alterius similis. Sic etiam hoc loco, constructio cum præpositione, ex, vel, de, non convenit verbo revelandi, nisi ratione alterius verbi subintellecti, videlicet, educere, extrahere, aut alicujus similis.

2. *Varia interpretatio.* Sensus vero huius sententiæ multiplex esse potest, & primo quidem simplicissimus, quod Deus lumen afferat per revelationem, aut alia ratione, rebus omnino à nobis igno-

ratis, atque tenebris plusquam Cymeriis involutis.

Secundo, ut pertineat ad divinam sapientiam fraudes detegere, & illuminare abscondita tenebrarum, & manifestare consilia cordium, atque machinationes & insidias alicui intentatas in lucem proferre.

Nam aliquod mortis discrimen videtur significari per umbram mortis, ut aliquando diximus. Sic sane cum Syriæ Rex insidias poneret contra Regem Israel, revelabat Deus per Eliseum Prophetam, & producebat in lucem umbram mortis. Nam mittebat vir Dei ad Regem Israel dicens: Cave ne transeas in illum locum, quia ibi Syri in insidiis sunt. Quod cum non semel, neque bis accidisset, conturbatum est cor Regis Syriæ pro hac re: & convocatis servis suis, ait: Quare non indicatis mihi, quis proditor mei sit apud Regem Israel?

Tertio, eos, qui in tenebris & in umbræ mortis sedent, atque in manifestis discriminibus versantur suæ lucis præsentia & favore collustrat, atque in desperatissimis rebus adest propitius subita & inopinata luce, hoc indicarunt Græci.

Quarto, sua ipsius Deus arcana consilia, quibus decrevit hominem conficere in maxima pericula, & extremam aleam, quam vis interdum dissimulet, & suo pectore suppressat, sed aliquando tandem ea ipsa profert & declarat.

Sed quintus reliquis simplicior & lenior, is est; Omnia esse nuda & aperta divinis oculis, neque quidquam esse posse tam profundum, tamque abditum, quod conculcare & involvere tenebra possint. Nox enim Deo illuminatio est, id est, perinde apud illum nox, atque dies lucet; non minus in tenebris, quam in media luce videt; producit igitur in lucem, umbram mortis; nam quæ sub terra sunt, & in inferis delitebant, perferuntur in lucernis; ipsa etiam sepulchra, & subterraneas mortuorum stationes suis luminibus perlustrat. Nam, ut ait sapiens: Infernus, & perditio coram eo, & nullum est operimentum perditioni. Licet enim cadavera & mors operiri & involvi soleant sindone illa libitinaria, sed Deo nihil est opertum, cui omnia nuda sunt & oper-
ta. Diximus vero aliquando latius de umbræ mortis, tum etiam & de divini obtutus perspicacitate.

XXIII. Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & subversas in integrum restituit.

3. Multi-
plicatio
rerum
ex uno
principio
Dei o-
pus,

Non solum DEUS suæ potentiaæ atque sapientiaæ documenta præbet in his, quæ unius, vel alterius regis sunt, sed in universa aliqua multitudine & numerosissimo populo: est enim divina sapientiaæ & potentiaæ opus, hominum multiplicatio, & propagatio, rursus illorum interitus generali aliqua clade, atque iterum numerosior instantatio, & quidem non obscura videtur allusio hujus loci, ad multiplicationem generis humani ex primo parente, & deinde ad subversionem per diluvium, postea ad instantiationem & propagationem ex Noe & ejus filiis.

August.
tract.
24. in
Ioan.

Ioan. 12.
24.

2. Ma-
chab. 7.
23.

Has divinae potentiaæ atque sapientiaæ rationes multiplicandi res creatas, miraculosas vocat August. non in humanis solum, sed etiam in his, quæ sensu carent, ut in grano tritici, quod, cum satis parvum sit, multum fructum affert, viluerunt certè usu & consuetudine, aut potius desuetudine, & solertia considerandi res omni consideratione dignissimas, esse autem opus exquisita inventionis hanc multiplicationem, eleganter dixit auctor libri Machab. 2. cap. 7. seu potius illa, quæ femineæ cogitationi masculinum animum inserens, dixit ad filios: *Mundi creator, qui formavit hominis civitatem, quique omnium invenit originem, & spiritum vobis iterum cum misericordia reddet & vitam.* Et quidem in hac re, divina hæc sunt; unum esse principium multitudinis. Multitudinem reduci ad unum colligi & uniri, rursusque unum dispergi in multa, res majori explicatione indigens, & aliquando à nobis fusius explicanda.

4. Pagnin.
Regia.
Tygur.
Vatabl.

נשח

Siccare
quid in
Hebræo.
Num.
11. 32.
Ezech.
26. 5.

Et subversas. In Hebræo ex verbo legitur: *Multiplicat gentes, & perdit eas, & extendit, si-ve expandit, gentibus.* Dubium igitur est, an illam expansionem explicuerit noster Interpretes, verbo restituendi, an subvertendi. Nam utrique rei ansam præbet originalis vox, *sathat*, quæ significat expandere, vel extendere, sicut cum aliquid expanditur, ut exsiccetur, ut patet Num. 11. *Siccaverunt eas; per gyrum castrorum.* Hebraicè, *extenderunt eas;* coturnices videlicet ad exsiccandum. & Ezechiel 26. *Siccatio sagnarum erit in medio maris.* Hebr. *extensio, vel expansio.* Nam recta solent extendi, ut siccentur. Nos dicimus *Tender*, atq; eadem etiam vocem utimur, cum interitum, & mortem significamus, *Dexolo tendido*, prostratum, videlicet occi-

sum, eversum. Sic Septuag. hoc loco legunt: *Sternens gentes*, quasi dicant: Pro-
sternens, subvertens, humi prostratas conculeat, proterit. Et hanc sane significatio-
nem videtur elegisse Vulgatus, ut senten-
tiam hanc conficeret ex partibus inter se
oppositis, & eandem etiam Hebræi Com-
plutenses probarunt, qui legerunt, *expan-
des, vel dispergens.* Illam enim extensionem
intelligunt, quæ est exulum dispersio, & ex-
pulsio ex patria.

At Hebraizantes illam aliam expanden-
di, vel extendendi in bonum elegisse viden-
tur, *expandit gentibus*, id est, multiplicatis
gentibus locum latum, & spaciosam habi-
tationem permittit; illud enim etiam sum-
mae potentiaæ opus fuit, & congregare a-
quas in locum unum, ut appareret arida, & Gen. 1.
commoda habitatio multiplicandis homi-
nibus, reliquisque animantibus relinque-
retur.

In integrum restituit. Proprie, redire fa-
cit, consolatur, redivivos iterum restituit
in vitam. Tunc etiam in locum suum redu-
cit, & in pristinis sedibus reponit, & qui
exilii auctor fuerat, iterum est dux itineris
& reductor ab exilio.

Nam *nachab*, quod hic vertitur *restituere*,
est proprie ducere, aut ducem itineris esse,
unde dicitur Exod. 13. *Dux itineris*, & Psalm.
22. *Deduxit me super semitas justitiae*, & Psalm.
76. *Deduxisti sicut oves populum tuum.* Ergo re-
ducit Deus ad felicitatem per longe melius,
breviusque compendium, quam sperare
exul & miser potuisset.

**XXIV. Qui immutat cor princi-
pum populi terræ, & decipit
eos, ut frustra incedant
per invium.**

1. Cor pro voluntate & affectu in sacro sermone. Regum confirmata voluntas in semel suscepto consilio. Explicatus semel, & iterum Salomon.
2. Cor pro animi virtute & robore. Mutare pro timere, ex Hebræo.
3. Cor pro consilio.
4. Deceptio, pro via errore. Illustratus Isaias & Hoseas.
5. Invium quid ex Hebræo.
6. Quomodo justus incedat per invium, non eo modo, quo impius. Explicati David, Isaias, Paulus.

Hoc aliqui referunt ad cæca consilia, in quæ principes se dant præcipientes, sine ullo felici exitu, cujus rei ob-
id

LXX.

Hebrai-
zantes.Gen. 1.
9.

f.

נחב

1.

D. Tho-
mas.Cor pro
volunta-
te.Prov.
21. 1.LXX.
Regum
& princi-
pum ob-
firmata
voluntas.* Tor-
cet la vo-
luntad
del prin-
cipe es
sacar un
rio del
mar.Ecc. 2.
1.Vers. 2.
3. 4.

id tantum dicatur esse Deus causa, quod il-
lis non præferat peculiare lumen ad intuen-
da & prævidenda saniora consilia. Divus
Thomas autem existimat, cordis nomen hoc
loco pertinere potius ad voluntatem, quam
ad intellectum, ita ut propter denegatum
etiam peculiare auxilium, quo in officio &
recto possent reges continere se, dicatur
Deus illorum corda, affectus, voluntatem,
præceps agere in pravos & infelices exitus.
Qua ratione Proverbiorum 21. dictum à
Sapiente est: *Sicut divisiones aquarum, ita cor
Regis in manu Domini, quocunque voluerit in-
clinabit illud.* Septuaginta: *Sicut impetus aqua,
ita cor Regis in manu Dei.* Sicut enim illæ di-
visiones, quæ ex flumine fiunt aqua divisa &
derivata, vel propter impetum, vel alia ra-
tione, in plures rivulos. Igitur sicut impe-
tu diffluere solet in varias partes flumen;
ita Reges sæpe in varios affectus divisi, fe-
runtur præcipites. Deus autem regum cor-
da & affectus, quasi in manu continet, &
vel cohibet & detinet, vel laxat, & permit-
tit præceps ferri.

Sic igitur immutat cor principum. Et qui-
dem cum hæc immutatio voluntatis, aut
consilii ab alio homine æqualis conditionis
fieri possit, cum rex parem non habeat, à
Deo tantum immutari potest. Et vero præ-
menda est illa particula, *quocunque voluerit*
** inclinabit illud*, quasi dicat; siue in bonum,
siue in malum, quod non minus difficile
videtur, quam si ingens flumen extrahere
quis extra alveum conaretur, & in plures
rivos aut divisiones aquarum derivare. Tan-
tum vero abest, ut Regis obfirmata volun-
tas humana vi aut ratione immutari possit,
ut potius sicut umbra, quæ corpus sequi-
tur, ita sapientissimus quisque suam volun-
tatem invertat & commutet, ut regiam se-
quatur, quod bene in se ipso expertus Sa-
lomon docuit Ecclesiastic. 2. *Sapientia ho-
minis lucet in vultu ejus, & potentissimus faciem
illius commutabit.*

Quare Sapientiæ illa vox est, ut in licitis
& honestis, neque latum unguem quis dis-
cedat à voluntate principis, Ego os Regis obser-
vo, & præcepta juramenti Dei (est enim Rex
velut quidam Deus) *ne festines recedere à facie
ejus, neque permanear in opere malo; quin omne,
quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate ple-
nus est, nec dicere ei quisquam potest, Cur ita faciat?*
id est, ne illi acquiescas, neq; assistas in con-
cilio, ubi de aliqua re injusta facienda ini-
tur consilium.

Nam si ille semel quidpiam decrevit, ne-
mo poterit illi repugnare. Alii etiam de
immutatione consilii hæc accipiunt, quod fe-
re eodem pertinet; nam si semel suscepto

consilio princeps aliquid statuat, non po-
terit aliter, quam divina potentia revocari,
Principum enim virorum illa vox est, *Quod* Ioan. 19.
scripsi, scripsi, id est, satis deliberato consi- 22.
lio, quo mutato opus non sit, res omnes
aggredi se profitentur. Eleganter in hanc
rem Seneca:

*Nec me fugit, quam durus, & vere insolens,
Ad recta flecti Regius nolit tumor.*

Igitur divinæ potentiae atque sapientiæ est;
* *immutare cor, & consilia principum.*

Sed forte etiam locum in hac sententia
habere potest commentarius Polychronii,
qui hanc immutationem refert, ad conceptum
quendam pavorem, & animi consternatio-
nem, quam Deus injicit Regibus & Impe-
ratoribus fortissimis, cum hostem aliquem
fugiunt, & coguntur se abdere in latebras,
& quærere ignotas vias, atque captare ob-
via quæque diverticula: & quadrat verbum
originale, *sur*, quod est auferre, remove-
re, mutare, quacunque ratione id fiat, quasi
dicat; Deus aufert cor, ausum, animi vim
& robur, sicut & dicitur Amos 2, *Robustus
corde inter fortes nudus fugiet in die illa.* Fortissi-
mus (inquam) immutabitur corde, quod
aliis locis dici solet tabescere, languere, 15.
dissolvi, liquefieri cor. Josue 7. *Pertimuit cor
populi, & ad instar aque liquefactum est*, quod 5.
forte respicit sudorem algidum, quo timen-
tes perfunduntur.

Et forte hæc immutatio est illa, quam
metus efficere solet, nos dicimus, *demudar-
se*, quæ est propria nominis significatio
3. Reg. 21. *Venit Achab in domum suam in-
dignans.* Vatabl. dixit: *ab alienatus*, vel muta-
tus aut commotus corde. Regia: *Recedens*,
quasi extra seipsum positus. Et quidem
Rab. Mardochai inter alia significata illius
radicis hæc assignat, *deesse, deficere, decli-
nare, divertere, recedere*, Pagninus; *tristis*.
quo etiam modo Vulgatus illam ipsam vo-
cem eodem capite vertit, cum illi dixit Je-
zabel: *Vnde anima tua contristata est?* Vers. 3.

Illud tandem simplicissimum viderur, ut
sit eadem sententia, quæ supra capite 5. 10b. 5.
*Consilium pravorum dissipat, & Reprobat consi- 13.
lia principum.* Septuaginta; *cor mutans*, quasi
commutans cum aliis sanioribus consiliis, 10.
id est, destruit consilia eorum, & sua ipsius
Deus perficit. Aquila: *Removens*, Theodo-
tio, *Transferens*; Symmachus, *Evertens*.
Quod veto August. dixit: *Reconcilians corda* Sym-
Regum populi terra; ipse explicat, *Reconci- machus.
lians sibi.* Illud nimirum divinæ quoque po- August.
tentiae est, subicere sibi corda Regum, Matt. 2.
& efficere, ut sponte munera offerant, & con- 15ai. 49.
surgant principes, atque adorent supremum 7.
numen

Seneca
in Hip-
po.
Act. 1.* Hæc
Diosque
muden
parecer,
aunque
mas de-
ter mi-
nados
esten.2.
Mutari
ad timo-
rem re-
fertur.Cor, pro
animi
robore.

Amos 2.

15.
Jof. 7.

5.

3. Reg.
21. 4.
Pagnin.
Vatabl.Vers. 3.
3.10b. 5.
13.Ps. 32.
10.LXX.
Aquila.

Theod.

Sym-
machus.August.
Matt. 2.15ai. 49.
7.

numen. Utrunque vero impletum videas, cum Herodis Regis cor, & consilia immutavit Deus, & cum trium regum corda sibi reconciliavit.

4. Deceptio ad invium iter refertur. *Et decipit eos; errare eos facit; sequenti parte exponitur, ut frustra incedant per invium, hæc enim deceptio ad viæ & itineris errorem pertinet, ut illud Psalm. 118. Erravi, sicut ovis, quæ periit. Et Isa. c. 30, dicitur Deus venturus contra Assyrios, ad auferendum frenum erroris, quod erat in maxillis populorum, id est, ad auferendum Assyriorum potentiam, quæ velut injecto freno gentes alias captivas huc illuc incedere pro suo libito cogebat, & errare atque in extremis oris exulare faciebat.*

Atque ita verbum *decipiendi*, hoc loco est, *Thaghah*, quod etiam est, errare, aut aberrare. Inde præterea dicitur, Genes. cap. 37. *Invenit eum vir errantem in agro, & Isaia cap. 3. hæc ipsa vox, decipiendi, ad viæ errorem pertinet, Qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant, id est, pravis itineribus te deducunt, vel potius errare faciunt, & Hos. 4. Spiritus fornicationis decipit eos. Simile omnino cum illo Isaia 28. præ vino nescierunt, id est, erraverunt.*

5. *Ut frustra incedant per invium. Recte explicuit interpres, quod in originali est, Errare eos fecit in nihilo, vel in inani; videlicet non solum in invio, ubi nullus sit difficultatum exitus, sed etiam in obscuro, ubi nihil videre invenireve possint, quod illos ad optatum finem perducere, aut promoveri valeat. Hoc enim invium est, illa via impiorum tenebrosa, in qua nesciunt ubi corruant, Proverb. c. 24. & Joannis cap. 12. Qui ambulat in tenebris, nescit, quo vadit, id est, quem exitum habiturus sit.*

6. *Sed nonne etiam (inquit) justus sui itineris exitum ignorat? cum de Abrahamo dictum ab Apostolo Paulo sit, Hebræ 12. Fide, qui vocatur Abraham, obediit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem: & exiit nesciens, quo iret. Sed responsio in promptu est, vel ex ipsis Apostoli verbis: certus enim erat in hereditatem vocari, & in itineris exitum felicissimum duci, videlicet in locum, quem accepturus erat, nihilominus Fide exiit, quod à nobis exigat Deus cæcam illam, quam Sancti vocant, obedientiam, & ut finamus nos ab illo duci, quamvis videamur per invium duci; dum enim ille dux nostri itineris fuerit, nostros pedes diriget, quamvis nos viæ rationem non teneamus, sicut Psalm. 118. dictum est, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis, non tam (inquam) lumen oculis, quam pedibus; recta enim (inquit) pergo, sed rectæ viæ ra-*

Tom. I. Pined.

tionem nondum plane assequor, neque video, quod idem cum illo videtur, 2. Cor. 5. *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. per fidem enim ambulamus, non per speciem. Quasi dicat, iter hoc & via, via fidei est, obscura, & cæca, non via aperta, & claræ visionis: quibus verbis forte alludit Paulus ad locum Isa. 41. de Abrahamo; Vocavit justum, ut sequeretur se, transibit in pace semita in pedibus ejus non apparebit, & neque vestigium calcati pulveris, & emensæ viæ non poterit deprehendi in illius pedibus, quasi dicat ignota erit ipsa via homini viatori, & soli Deo cognita; is enim ea media & rationes, per quas hominem ad præstitutum finem perducere decrevit valde ab humana ratione semotas, intra arcana suæ sapientiæ, & providentiæ aditus continet, sed impii tamen nesciunt quo eant, quoniam cum felicem sibi exitum promittant, infelicissimo præcipitio & viam absolvunt, & vitam concludunt: & iter impiorum peribit, quoniam in invium, in præceptis, & in exitum concludetur.*

Isai. 31. 2
* Saldra apaz y salvo.

Ps. 1. 6.

XXV. Palpabunt, quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet, quasi ebrios.

1. *Tenebra crassissima. Repetitio ejusdem rei augeat significationem.*
2. *Ebriorum error qualis. Fœdus ebriorum vomitus, quomodo ad errorem referendus. Explicatus Isaia.*
3. *Quæstiuicula in hunc locum incidentes de Dei veracitate, & permissione humani erroris Dei.*

His tenebris involventur in omni re gerenda, ut nihilo à cæcis differant; crassissimis tenebris immergentur, ut *palpare* & attrectare illas possint, sicut cæci dum attrectare & tentare manibus conantur; ne offendant, tenebras attrectant; id est, nihil apprehendent, cui nitantur, illa autem repetitio familiaris est in Scriptura, in tenebris & non luce, id est, in tenebris omnis lucis expetibus, in tenebris obscurissimis: ut ejusdem repetitio significationem augeat.

1. Tenebrae crassissimæ.

Thren. 3. 2.
Amos 5. 18.

Et errare eos faciet, Verrigine circumrotatos, sicut ebrius, ut de rebus judicent, aliter quam sint; quæ consistunt, & hærent fixa, moveri videntur; quæ simplicia non eadē, sed duplicia: mirus in omnibus error. Tum præterea nullam recti & æqui decorive rationem ebrius ducit, & vel à pueris eam obrem ludibrio habetur, simile est id Isa. 19. *Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis, (id est propinavit, non vinum, quo efficitur vertigo, sed ipsissimam capitis vertiginem)*

2. Ebriorum error qualis.

Isa. 19. 14.

Es alco
ver lo
que haze
y di cen,
y los pa
feceres
qui dan.
Isa. 28. 7
Psal. 134.
13.

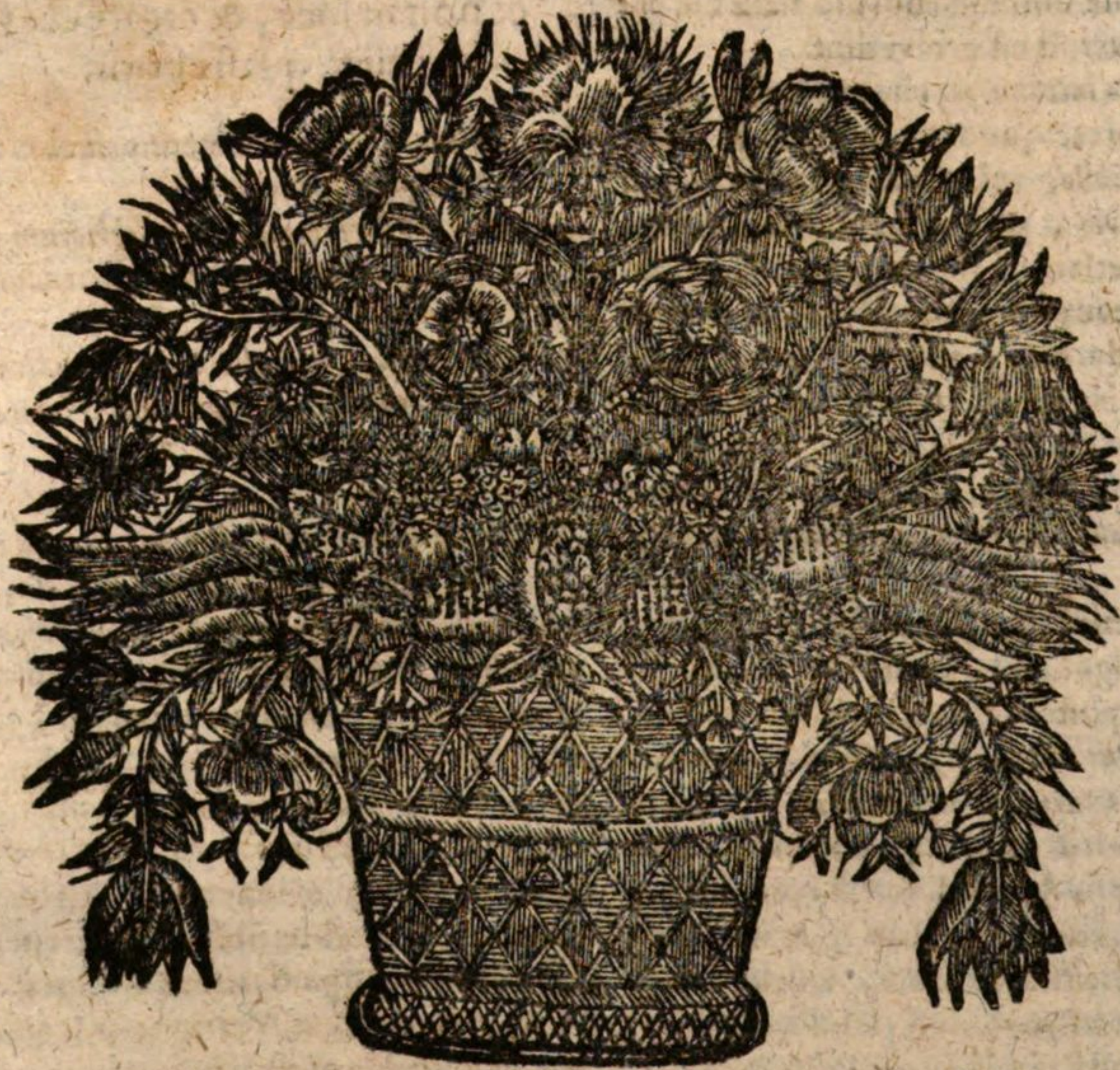
pos

ginem, & errare fecerunt Aegyptum in omni ope-
re suo, sicut errat ebrius, & vomens: sicut enim
ebrius fœde se suaque omnia turpi vomitu
contaminat, ita ii, quibus Deus ad suorum
scelerum pœnam, poculum turbulenti er-
roris porrexit, turpiter vomunt, nam quic-
quid dicant, cogitent, præcipiant, vomitus
fœdissimus est, & non solum se ipsos, verum
etiam, qui propius accedunt vomitu con-
spargunt. Vide etiam Isa. 28. Hi quoque pravi
no nescierunt, & subiungitur statim; Ignorave-
runt iudicium, quo loco est eadem vox, quæ
Psal. 143. Eructantia ex hoc in illud, quasi di-
cat, eructaverunt, vel profuderunt vomen-
tes iudicium, id est, cum loquerentur, vel
consilium daturi, aut sententiam suam ex-
posituri nihil nisi fœdum, acidum, cru-
dum, grave olens, perturbatum, confusum
vomentium instar, pectore deprompserunt.
Tum etiam ebrietas hæc ad vehementiores
animi passiones recte referri poterit, cum

Deus impios permittit effrenatæ suæ libi-
dini, & præcipiti furori, qui spiritus etiam
deceptionis dicitur Hoseæ. 4. Spiritus formi-
cationis decepit eos, id est, vehemens præcep-
que post idola ardor, insana libido ebrieta-
tis, & spiritus erroris simillima.

Hic autem se nobis etiam nō vocata offe-
rebat disputatio de Dei veracitate, an Deus
decipere per se ipsum possit, an per medium
deceptionis administrum, an sola permissio
& subtractio divini auxilii (ut sapienter &
vere Theologi docent) satis existimeretur, ut
Deus fallere ipse, aut decipere dici possit; an
erroris, qua ratione pœna est, non qua pec-
catum, possit Deus dici, re ipsa & veritate,
causa. Sed hæc Theologicis argumentis re-
linquenda sunt; non enim tantum est

abs re nostra otii nobis, hæc ut
curare velimus.

BREVIS
NOTATIO
RERUM INSI-
GNIORUM,

quæ,
in commentariis fu-
sus explicantur,

Paraphras.

Cap. XII.

355

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.

CAPUT
DUODECIMUM.

Umentem Sophari orationem comprimere
volens sapientissimus Job, atque se ab omni-
bus inimicorum suorum calumniis tueri, in
hæc verba respondit: Non possum non vos
plebeios, atque vulgaris iudicii trutina omnia
examinantes existimare: instar enim ignorantissimi vulgi
meas vos ærumnas in ea tantum, quæ ignoratis, referendas
ducitis, videlicet vel in occultam Dei sapientiam, vel in
latentia aliqua mea scelera; cum tamen in promptu ratio
sit divini honoris, & gloriæ, quam ille sibi proponat, atque
eliciat ex mea calamitate, & cum tam demisse & abjecte de
rebus iudicetis, vultis soli sapientes haberi, atque in vestro
tantum cœtu & consilio universas Theologicas difficulta-
tes dirimi debere, vobis tantum oriri & affulgere sapientiæ
radium, atque illam vobiscum morientibus pariter occasu-
ram.

Atqui, o amici, non sum ego tam excors, neque tam à verâ
sapientia alienus, quin præclare de Deo, perinde ac vos, sen-
tiam, atque etiam de illo magnifice & constanter prædicare
possim, non enim ego de sapientia vobis unquam concessi;
an longe superior sim, alii iudicent. Illud tantum assero,
quæ vos de Deo atque divinis, tanquam nimium recondita,
jactatis, nemini vel è media plebe sumpto, ignorata esse.

Cæterum tanquam divinatum rerum ignarus, atque à re-
ligione alienus à vobis ego, qui pro æ amicitia & necessitu-
dinis lege honorifice accipi debere, nunc irrideor, propte-
rea cogor sane, ut qui nullum habeam perfugium ad so-
lam divinam opem confugere, ex qua veræ amicitia atque
benevolentia præsidium polliceri mihi possim, Dei itaque
incorruptissimi iudicis æquitatem implorabo, qui veræ
amicitiæ & fidei violatores reos peraget, atque severissimo
supplicio afficiet. Ille vero clamanti & invocanti proculdu-
bio aderit, atque ope certissima se præsentem exhibebit.
recipietque in suam fidem, quem amicorum infidelitas
prodidit. Videt enim ille, quod indignissimum est, sanctita-
tem & perfectionem vitæ minime fucata, ludibrio haberi.

Hominum autem foeliciter nunc agentium hæc est co-
gitatio atque iudicium, me quondam à lampadis instar ful-
sisse, nunc vero extinctum esse atque omnium pedibus pro-
culcati, sic exigente vel fatalis temporis necessitate, vel di-
vina iustitia, ad meorum scelerum vindictam. Neque aliter
profecto est opulentis hominibus viri iusti afflictæ pietas
ludibrio, quam cum carbo accensus, aut fax, vel tæda de in-
dustria projicitur extra locum, paraturque ad statutum tem-
pus, ut cum quis denuo ingreditur, in illum offendens, risu
atque ludibrio spectantibus sit: cum potius iniusti pedis
dolor, commiserationem, non risum movere aliis deberet,
quid quod etiam iustus est velut lignum accensum, quem
alii omnes velut rem oppido insensam, atque nocivam fu-
giunt, & cui propter summam abjectionem omnes de-
trahunt: nam in rebus aliis ad speciem fulgentioribus,
cogitationes omnes suas defigunt, pietatem vero tanquam
rem ignobilem & obscuram plane contemnunt. Sed ta-
men suo tempore, cum omnium vitæ actiones in publi-

Pined. Tom. I.

Aaa 2

cum

a Quadam de amicitia lege
non violanda, & ut Deus sit
vera amicitia exemplar &
infidelitatem amicorum iustor &
iudex, v. 4. n. 1. 2. 3. 4.

b Varia & accurata huius
lampadis tractatio, & ut
sanctitas non splendeat in
impiorum oculis, sed sola va-
nitas & impietas; & de no-
vissimo tempore, quo prædes
iustitia lumen, quodam ad-
mores, v. 5. n. 2. 3. 4. 5.

1.

Respondens autem
Job dixit,

2.

Ergo vos estis soli
homines: & vobis
scum morietur sa-
pientia?

3.

Et mihi est cor, sicut
& vobis, neque in-
ferior vestri sum:
quis enim hæc, quæ
nostis, ignorat?

4.

Qui deridetur ab
amico suo, sicut
ego, Invocabit Deum,
& exaudiet eum?

Deridetur enim ius-
ti simplicitas.

5.

Lampas contempta
apud cogitationes
divitum parata ad
tempus statutum.

cum proferentur, latentem nunc sanctitatem lucem quoque proferet Deus in apertum publicumque, est enim justi lampas bene parata ad lucendum, & opportuna olei copia abundans, ne ullas postea tenebras, lucisve languorem atque defectum, cum semel accensa fuerit, timere debeat. Me igitur, qui nunc ab opulentis hominibus contemnor, & a quo velut ab accenso carbone fugiunt, ne qua mearum ærumnarum atque morborum scintilla ad illos infiliat, me inquam paravit constituitque Deus, ut tanquam ad salutarem proficuumque ignem aliquando, maxime opportuno ad meam salutem & ad suam gloriam tempore, cæteri accedant, ut mea luce atque calore utantur, ponderoque tandem iis, qui mihi nunc insultant, tanquam plane inutili, & nihili homini, at impius quoque velut titio & torris erit, qui licet videatur nunc à Deo contemni, at parato tempore conjicetur in rogam, ignemque æternum.

6.

Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum: Cum ipse dederit omnia in manus eorum,

Fruantur licet nunc summa rerum omnium abundantia, & bonorum copia prædones nequissimi, atque ex præda, & rapina pro sua cupiditate ditescant, cumque sint ad omne scelus projectissimi, efferantur & insolescant adversus numen, audeantque Deum sua impietate lacerare, & fortissimo exercituum Domino bellum indicere, cum ille vel solo nutu prosternere suos hostes possit. Ingratissimi profecto illi adversus bonorum omnium largitorem, qui cum amplissimas fortunas, & uberrimam bonorum omnium copiam libere illorum potestati & voluntati permiserit, ex tota ad feliciter vivendum acceptis muneribus, nihil nisi ventris ingluviem, voluptates, atque Dei largitoris contemptum & oblivionem referunt; suæ enim industriæ humanæque sapientiæ adscribunt suam felicitatem, atque suæ potestati & libidini omnia permissa esse arbitrantur: & cum sint à vera religione alieni, & suis manibus falsa deorum numina efficiant, existimant divinam providentiam, atque sapientiam, suam etiam manu & potestate claudi, & contineri. Minime vero ego ingratus extiti erga verum Deum, à quo multis beneficiis, quod ingenue fatear, affectus sum, nam beneficium accipere, & eum, à quo acciperis contumeliis & injuriis lacerare, latronum atque gratulorum est.

7.

Nimirum interroga jumenta, & docebunt te, & volatilia cœli, & indicabunt tibi.

Rem dico nulli non notam, ne vos existimetis vestram doctrinam valde exquisitam esse; cuncta enim, quæ homo habet, Dei beneficio, & munere accepta esse universæ creaturæ testantur, clamant enim non propter se, aut suæ utilitatis gratia, sed propter hominem conditas esse, id quod vel ipse rerum omnium, & bestiarum etiam aspectus nos docebit, si enim illis vox, atque respondendi sensus & facultas à natura concessa essent, prædicarent profecto disertis vocibus non sibi, sed homini natas, simulque accepisse à Creatore præceptum, ut homini obsequerentur. Neque terrestria solum, verum etiam quæ in aere degunt volatilia, rem prorsus eandem suis cantibus & modulationibus clare & argute exponunt.

8.

Loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris.

Quod si etiam concepnam apud vos hac de re dubitationem Terræ proponeretis, atque cum illa colloquium institueritis, responderet ingenue, suam operam omniumque suorum fructuum proventus Dei providentia atque decreto ad hominum victum, vitamque conservandam esse constitutos.

9.

Quis ignorat, quod omnia hæc manus Domini fecerit?

10.

In cujus manu anima omnis viventis;

Nihil vero mirum, Deum elargitum esse alia bona hominibus

nibus, cum idem vitam universis viventibus benignus tribuat, ille enim sua manu & potestate continet animam, qua vivunt, crescunt, aluntur, spirant; quam pro suo arbitrio aufert, aut benignus impertitur, nihilque boni aut mali universis accidit, quod divina providentia non decernatur.

Hæc autem divinæ providentiæ cognitio obtineri sane ab hominibus potest tum aliorum sensuum, tum præcipue auditus, & visus præsidio neque multo magis difficile, quam auris verba, & sonitus dijudicat, & gustatus sapor. Et quidem non solum Deus potentissimus est, sed etiam sapientissimus: d' omnia enim non minus explorata ille habet, quam auris sonitus; & gustandi sensus sapor omnes; quidquid enim agimus, voces quædam sunt, quasi divinis auribus instillatæ; neque minus ille cognoscit, & probat, reprobatve hominum actiones; quam si gustatu illas contingeret.

Tum etiam si ex antiquitate, & longissima ætate solet commendari sapientia, quid de illius sapientia, qui æternus est, censeretur oportet? cum igitur illa sapientiam habeat, atque rerum omnium agendarum rationem firmam, atque constantem, & quantum fieri potest acutissime, intusque cuncta despiciat, atque hæc omnia cum summa potestate atque efficacia conjuncta sint, consequens profecto est, illius etiam providentiæ omnibus suis partibus esse perfectam, & absolutam.

Hanc ille profecto manifestat, cum potentissimas & florentissimas urbes ita destruit, & subvertit, ut nemo iterum illas erigere, & instaurare vel audeat, vel possit, neque non etiam cum hominem, quem primum fortunis, familiaque amplissima, & magnificentissima domo instar cujusdam pulcherrimi ædificii crexerat, præclareque instruxerat, & mox destruit, dejicit, prostermit, atque illa vitæ omnia præsidia & munimenta aufert, quæ illum erecto animo sustentare potuissent? & in eum miseriarum baratrum abjicit, ex quo nullæ humanæ vires atque facultates illum sublevare, & erigere possint, quidquid enim velit quacunque ratione destruere, nemo tueri, aut destruenti Deo repugnare poterit. Propterea, si homini properanti, & currenti ad finem optatum, præcludat Deus aditum, vizque impedimenta objiciat, si conjectis malorum & ærumnarum vinculis detineat & implicet, atque in extremas angustias reductum & conclusum, quasi seris clavibusque obstrinxerit, nemo profecto erit, qui aperiat, nemo qui effringat carcerem, & injecta à Deo vincula dissolvat.

Quod si ille etiam aquarum impetum sese conantium effundere ad irrigandam terram, continere voluerit, atque non solum pluviarum cælestium imbres, verum etiam omnium fontium fluminumque perennes scaturigines comprimere, & obturare, protinus arescent cuncta, & ad summam sterilitatem & squallorem redigentur, quod si vice conversa suæ providentiæ quasi laxatas habenas imbribus, fontibus, fluminibus permiserit, & velut demergendæ terræ præcepto accepto & injuncto illa libere emisit, incredibili sane impetu irruptionem in terras facient subvertentque, & obruent omnium mortalium habitationem. Una igitur divinæ providentiæ lex omnia in sua sede & munere continet, atque præcipitem creaturarum impetum moderatur.

Quod si ex naturæ operibus, ad ea quæ ad humanarum

Tom. I. Pined.

Aaa 3

actio-

& spiritus universæ
carnis hominis.

11.

Nonne auris verba
dijudicat, & fauces
comedentes saporē?

12.

In antiquis est sa-
pientia: & in multo
tempore prudentia.

13.

Apud ipsum est Sa-
pientia & fortitudo:
ipse habet consilium
& intelligentiam.

14.

Si destruxerit, nemo
est, qui ædificet, si in-
cluserit homini, nul-
lus est, qui aperiat.

15.

Si cōtinuerit aquas,
omnia siccabuntur:
& si emisit eas,
subvertent terram.

*d' Vt Deo aures. & gustatus
tribuatur, ut omnia audiat,
omnia gustatu aut probet,
aut reprobet peculiaria qua-
dam, & opportuna ad mores.
Vol. I, n. 3. 5. 7.*

16.

Apud ipsum est fortitudo & sapientia : ipse novit decipientem, & eum, qui decipitur.

actionum, atque morum providentiam & gubernationem spectant transeamus. certe eandem efficacitatis & sapientiae rationem servat dum permittit, ut alii ab aliis per dolos & fraudes misere decipiantur, & cum probe ille norit, quisquam ratione errare & decipi possit, tum deceptoris fraudem & dolos, tum ejus, qui deceptus est, error, & falsa opinio, ut suae providentiae inserviant, efficaciter, sapienterque perficit.

17.

Adducit consiliarios in stultum finem,

Neque aliter eos, qui consilia diligenter ineunt, & sibi ipsis, aliisve certam agendi legem, rationemque praescribunt, atque novas vias, novasque opportunitates rerum gerendarum comminiscuntur, misere spoliatos, & sine ulla praeda, ulliusve lucri spe ad inexpectatum, suaeque stultitiae dignum finem deduci permittit. Cum enim fortissimus ipse, atque potentissimus Deus de illorum sapientia & consilio praedam egerit, illos stultos & sine ulla sapientiae laude & existimatione dimittit, multisque difficultatibus irretitos, & consilii tandem, omnisque sapientiae inopes cunctis ridendos, & despiciendos traducit. Tum illos magistratus, & iudices, legumque peritos, qui ex legum praescripto jus populis dicunt, & res publicas moderantur, labi permittit in manifestos errores, ut eam sententiam interdum pronuntient, in dirimendis litibus gravissimis, & difficultatibus ingentibus, atque legibus decernendis, qualem neque stupidus, planeque stultus pronuntiaret, tum praeterea illos conjicit in quandam mentis conturbationem, ut plane stultescant, atque suae dignitatis & honoris sede moti, & ablegati, ludibrio ab omnibus habeantur.

& iudices in stuporem,

18.

Baltheum regium dissolvit, & praecingit fune renes eorum.

Interim eos qui sub illorum Tyrannorum disciplina atque, severiusque constringebantur, liberos solutosque dimittit, atque vicissim commutata sorte ipsos reges ac Tyrannos Baltheo regio, vel militari, atque honoris insignibus spoliatos, in vincula conjicit, funibusque velut fontes, aut captivos, abjectissimaeque sortis homines constringit.

19.

Ducit Sacerdotes inglorios.

f Excellentissimos viros, illos praesertim, qui sacerdotali dignitate insigniti sunt, & in summo apud omnes honore, contemptui tradere solet, atque propriis sedibus ejectos in miseram captivitatem abducit, non solum suo honore & munere, sed gloriosis & splendidis, atque sacerdote dignis vestimentis spoliatos. Ad haec viribus & facultatibus potentes viros, qui sibi nescio quam vivendi perennitatem pollicebantur, quos propter morositatem & insolentiam nemo colloquio, atque congressu audebat provocare; facile Deus supplantat, flectit, deflectit, dejicit terraeque dynastas evertit, atque subito & inopinato ad summam ignominiam deturbat; dignum profecto tanta superbia, & audacia supplicium, quod congredi, atque colluctari ausi fuerint cum supplantatore, & colluctatore Deo fortissimo.

20.

Commuatans labia veracium; & doctrinam lenum auferens.

Neque vero qui multum verbis, & eloquentia valent, gloriari coram Deo poterunt: nam cum ipse bonorum omnium largitor sit, aufert omnem facundiae & orationis vim ab eloquentibus, ut ii, quorum dictis atque decretis summa fides adhibebatur a populis, deinceps fidem nullam mereantur; ut quos prolabi permittat in manifestos errores. Illos igitur, qui maxime sapere videbantur, desipientes & insulos reddit, ut nullo rerum decore servato tum loquantur, tum vero se gerant nulla suae senectutis atque personae habita ratione.

e De Balthei, cum ex Hebraeo, tum ex Latino varia significatione, & usui, quadam peculiaris, v. 28. n. 1. 2.

f Quid significet sacerdotis nomen, & an aliquando non solum sacrum ministerium offerat, sed praeterea honorem alium, differtur ad scripturarum intelligentiam, v. 19. n. 1. 2.

Super

Super principes autem, qui munificentia & liberalitate potius ad superbiam & gloriam, quam ad misericordiam utebantur, ingentem despectionis, extremæque abjectionis vim profundit, atque illorum potentia & fortitudine debilitata & fracta eos, qui oppressi tenebantur, quasi ablati & projecti gravissimo onere relevat, erigitque.

Tanta autem est divinæ mentis in penetrandis, & dispiciendis universis humanæ mentis latebris efficacitas, ut ea, quæ in tenebris ignorata delitescunt, facile possit in lucem proferre, atque rebus omnino ignoratis lumen clarissimum afferre: occultas fraudes detegere: & in rebus desperatissimis, extremisque periculis, fœlicem tandem, jucundissimumque exitum commonstrare. Nihil enim potest esse tam profundè, altèque in tenebris demersum, quod ille in mediam lucem dare, proponereque non possit. Neque verò solum manifesta suæ potentia atque sapientia documenta præbet Deus, in his, quæ ad singulos principes spectant, verum etiam in his, quæ ad rerum publicarum, numerosissimorumque populorum administrationem & conservationem attinent: nimirum cum mirabiliter hominum multitudinem auget atque propagat: rursus aliqua generali clade pene consumit, & conficit: deinde iterum multiplicatos mirabiliter in pristinas sedes restituit, opportunumque & longè latum habitandi locum concedit, quod vel in illa generali terrarum orbis eluvione aperte conspici potuit.

Sed in omnibus difficultatibus, quas Deus sua providentia affert rebus humanis, illud quoque sapientia atque potentia opus est, quod patiaturs principes, qui periculis & discriminibus suorum subditorum opportunum consilium atque remedium quærere tenebantur, præcipientes ruere in exitiosa consilia, & exitus infelicissimos: quod illorum regum corda, quæ potissimum à supremo numine dirigi, & illuminari deberent, Deus suo peculiari lumine, & admonitione minime dignetur, neque illorum obstinata mentis duritiem emollire velit. Interdum vero, cum illi placuit, g cordium, & animorum ruentium impetum comprimit, & à suo proprio sensu deflectit; solet enim regibus & imperatoribus fortissimis, pavorem incredibilem injicere, & vel in fugam, extremasque latebras conficere; ut & corde trepident, & facie exalbescant, totisque artibus contremiscant sic, quæ illi nequiter machinabantur, destruit Deus, & cum sanioribus aliis, magisque salutaribus & opportunis reipublicæ eventibus commutat, interim illos vagari & aberrare per summas rerum difficultates permittit, miserando præcipitio & vitam h & viam concludentes; nam iis tenebris crassissimis immergentur, ut nihilo cæcis meliores, tenebras attræctare manibus cogantur, multaue vertigine circumrotati, atque suæ improbitatis ebrietate commotos, & furentes in errores intolerandos & mentis commotionem, omnisque salutaris consilii ignorance dilabantur.

21.

Effundit despectionem super principes: & eos, qui oppressi sunt relevans.

22.

Qui revelat profunda de tenebris: & producit in lucem umbram mortis.

23.

Qui multiplicat gentes, & perdit eas: & subverfas in integrum restituit.

24.

Qui immutat cor principum populi terræ: & decipit eos, ut frustra incedant per invium.

25.

Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce: & errare eos faciet, quasi ebrios.

¶ Ut Regum impetus per se andomiti sint, & ut domari, & cohiberi soleant divina potentia. digressiuncula. v. 24. num. 1.

h Quod sit inter justos, impiosque discrimen, cum iusti ambulantes per fidem, videantur per invium, & ignotas obscurasque semitas ambulare, opportuna ad mores explicatur, v. 24. n. 5. 6.

CAPVT XIII.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Concludit Iob, qua hactenus dixerit, non fuisse ex ignoracione divina potentia aut sapientia, neque ex animi adversum Deum insolentia; sed potius ex bona conscientia, amicorum vero argumenta ex mendacio & simulatione.

I. Ecce omnia hæc vidit oculus meus, audivit auris mea, & intellexi singula.

1. Audire, & videre hoc loco pro eodem. *Auris aliquando ad revelationem.*
2. Particula Sed tamen, hoc loco assertiva. *Saddai.*
3. Capere quid proprie. *Iustus & vere, & urbane sceram Deo tuetur.*
4. Iusti diligunt adventum iudicis. *Explicati Paulus, & Lucas. Bona conscientia testimonium fidens.*

1. An cum discrimine sint accipienda audire, & videre.

Olymp. Polychr.

Philip. Auris nomine revelationem intelligi.

LXX.

II. Secundum scientiam vestram & ego novi: nec inferior vestri sum.

LXX. Eadem pene sententia, quæ cap. præcedenti versiculo 3. quamquam & hic sensus potest subesse nostræ, atque Septua-

ginta lectioni: Novi quæcumque & vos scitis. Vos (inquam) bene nostis me scire, cum mea vobis sapientia multis argumentis testata sit.

III. Sed tamen ad Omnipotentem loquar: & disputare cum DEO cupio.

Sed tamen. Non tam est adversativa particula, quam assertiva: & in sensu illationem habet & causam refert: Ideo propterea, sane, quod Dei potentiam atque sapientiam perspectam habeam, loqui cum illo cupio, apud illum dicere de meis rebus, non apud vos, qui inique de rebus iudicatis. Ille enim, ut est ipsa veritas, atque veritatis amator benignus audiet, quæ pro veritate, & pro tuenda mea innocentia dicere & contestari velim; non me ille opprimeret per potentiam; nam est Omnipotens, *Saddai*, omnium optimatum rerum uberissimus, potensque non solum potestate, & viribus, sed etiam lenitate & clementia: tanto igitur, tamque incorrupto, tamque benigno iudice mihi opus est.

Disputare. Judicialiter agero, ratione & argumentis ultro citroque habitis veritatem inquirere, loqui, & vicissim respondere, & audire. *Cum Deo: El*, iudice incorruptissimo, non timeo iudicem, qui innocens sum: imo illum desidero, qui innocentem pronuntiet, & meam causam adversus iniquos testes tueatur, *cupio*, vel ex hac unica re animi aliquam voluptatem capiam, ideo mihi placuit disputatio cum Deo, hanc voluntatis rationem aliquanto ab originali longius Septuaginta retulerunt, legentes: *Si voluerit*, pie & urbane: si illi accepta fuerit mea hæc disputandi, & loquendi voluntas, quod ab eadem voce originali, sed aliis verbis Latinus interpret reddidit Num. 14. *Si propitius fueris Dominus*, & quoniam verbum illud, *Caphars*, cujusdam voluptatis, dilectionis, & acceptionis est, rectè dicas, perplacabit mihi, si illi placuerit.

Dum vero hæc dicit Iob, indicat sibi esse molestam disputationem cum hominibus contentiosis, & neque veræ amicitie cultoribus, neque veritatis amatoribus: Salutarior mihi erit Dei iudicis sententia, quam vestra hæc disputandi & consolandi ratio. Iustorum profecto hoc desiderium est, ut Paulus 1. ad Thess. 4. testatus est sanctos diligere adventum iudicis, qui suis desideriis & votis videntur *rapi obviæ Christo in æræ*; videtur enim illis iudex moras trahere: procedunt igitur illi obviæ; sciunt enim fore, ut sibi iudex propitius sit atque benignus; sic illis

2. Particula, sed tamen assertiva.

Saddai.

3.

4.

LXX.

Iustus urbane se apud Deum tuetur. Num. 14. 8. Cupere quid proprie.

4.

1. Thess. 4. 17. Iusti diligunt adventum iudicis.

Act. 1. illis viris sanctissimis, Apostolis atque discipulis, qui Christi Domini ascendentis in cælum testes aderant. Angeli candidis vestibus induti, uti lætissimum nuntium deferentes decebat, *Viri* (inquit) *Galilei*, quid statis aspicientes in cælum? *Hic* *IESVS*, qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet (ad iudicandum) quemadmodum vidistis eum euntem. Vidistis nimirum maximè benevolum atq; propitium; plusquam charitate paterna suos complectentem. Sic observat in illum locum Chrysost. Propterea *Isai.* ex pietate & bona conscientia animos fieri iustis in divino iudicio Deus ipse testatur: *Discite benefacere, & venite & arguite me*. Non solum non reformidabitis divinum iudicium, sed etiam ad Omnipotentem loquimini, & disputare cum Deo cupietis.

Chryso-
stom.
Bonæ
consci-
entiae re-
fimo-
nium,

IV. Prius vos ostendens fabricatores mendacii, & cultores perversorum dogmatum.

1. Fabricator quid proprie. Illustratus David.
2. Iobi amicos non errasse in fide.
3. Medicus idoli, qui dicatur in Hebræo.
4. Idola inutilia. Explicata Sapientia, & Paulus.
5. Prælati, medicus, aut Chirurgus. Illustratus Paulus ex Græco.
6. Inepta consolatio.

LXX.
לבו
Fabricator proprie,
P Araphrasi illustravit interpres, & ad disputationis exordium reduxit, quod in originali, & Septuaginta simplex assertio est, *Vos estis fabricatores, &c.* à radice, *Taphal*, quod est componere, concinnare, quasi dicat, Vos estis compositores, & quasi architecti mendaciorum, significat etiam, unum addere alteri, & imponere; vel unum applicare ad aliud, uti fabricantes solent. Vos (inquit) verbis & oratione composita falsa crimina mihi affingitis, & imponitis, atque mendacia mendacis additis, quo etiam sensu dixit David *Psalm. 118.* *Multiplicata est super me iniquitas superbiorum*. ubi Hieron. hanc ipsam radicem sic reddit: *Applicaverunt mihi mendacium superbia*, videlicet artificiose & per calumniam confingendo, & crimen crimini maliciose connectendo, & *Psalm. 49.* *Ostium abundavit malitia, & lingua tua concinnat dolos*, & *Prov. 12.* *Testis repentinus concinnat linguam mendacii*, id est, facum, dolos, simulationem; nam veritas, quæ simplex est, fucum omnem, ascititiumq; ornatum rejicit, atque simplici oratione se tueretur.

Ps. 118.
69.

Hieron.

Ps. 49.

19.

Prov. 12.

19.

D. Tho-
mas.

Cultores perversorum dogmatum. Falsam doctrinam & errorem in fide circa providentiam & alteram vitam suis amicis à Jobo tribui, existimat Divus Thom. & indi-

cat etiam Gregor. Sed de hac re superius Jobi amicos non errasse in fide, jam disputavimus, atque statuimus minime hos viros sapientissimos in illo Theologico dogmate, aut universali fidei propositione, & fundamento aberrasse, cum ipse Iob plane asserat, communem sibi cum illis esse hanc doctrinam de divinis attributis: quare quod vocat, *Cultores perversorum dogmatum*, non tam ad speculationem, quam ad praxim referendum est, qui neq; rectam in admonendo, vel consolando rationem teneant, sed importunis & inutilibus consiliis atque orationibus urantur, atque suas illas universales propositiones Theologicas importunè & perversè applicent ad rem particularem. Si in aliquo Latino codice reperiretur, non *cultores*, sed *curatores*, lubens ego illam lectionem amplecterer, tanquam correctiorem, & Græcis atque Hebræis congruentiorem, nam præterquàm quod facile potuit itrepere pro voce *curatores*, vox, *cultores*, in Hebræo est medici, aut curatores, vel sanatores: quæ etiam ratione Septuag. legerunt, *Medici inusti*. Loco autè *perversorum dogmatum* subest in Hebræo, *Elil*, quod vanitatem aut falsitatem, aut idolum, quod vanum & falsum est, significat, quare proprie legeretur, *Vos estis medici falsitatis*, vanitatis, aut idoli, id est, vanos, ineptos, atque imperitos medicos imitamini, qui cum neque de morbi natura, & gravitate iudicare possint, utilia omnia negligunt pharmaca, & nociva omnia, atque acerba adhibent, atque ipsa vulnera amplificant atque discerpunt, cum tamen medicus is sit, qui salutaria adhibere debeat, quod verò alii interpretantur, *medicos idoli*, id est sicut medici, qui curant idolum, aut truncum vel stipitem, qui quamvis multa adhibeant pharmaca & fomenta lapidi, lignove, nihil efficiunt, sic (inquit) nihil mihi prodest vestra oratio. Hæc (inquam) interpretatio mihi non placet; coactio enim est. Potius ergo dici videntur Medici idoli, id est, veluti idola mortua, & sine sensu, sine ope, sine auxilio veluti lapideus quidam Apollo aut ligneus Esculapius: nam cum homo homini non solum medicus, sed etiam Deus quidam esse possit, vos tamen mihi idola estis, falsaque numina; cum enim solatium atque opem & verè amicitiae officium polliceri mihi videamini vestra præsentia, condixistis enim, ut pariter venientes ad me consolandum accederetis; sed tamen nihil plus à vobis, quam ab inutili stipite sperare debeo, quod neque petenti aut indigenti prodesse aliquid potest. Et quidem hanc (ut ita loquar) inutilitatem Idola infallorum numinum sæpe exprobrat sacra utilia.

Job. 2.

11.

4.

Scri-

Sap. 13. Scriptura idolorum cultoribus Sapient. 13.
18. 19. Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est:
 & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, &
 pro vita rogat mortuum, & in adjutorium, inuti-
 lem advocat: & pro itinere petit ab eo, quiambu-
 lare non potest, & de acquirendo & de operando,
 & de omnium rerum eventis petit ab eo, qui in om-
 nibus est inutilis. certe Apostolus 1. Cor. 8.
1. Cor. 8. 4. dicens: Quia nihil est idolum in mundo, ad ip-
 sam notionem nominis respiciens (nam
 vanitatem, & nihil sonat) Docuit etiam ni-
 hil veritatis aut opis præstari à re inutili ho-
 minibus posse, nihilque præter nomen divi-
 nitatis habere, atque ejusmodi se curando
Zach. 11. 17. gregi pastorem ille præbuit, cui dictum
 à Zacharia est, O pastor, & idolum, qui cum
 nullum commodum officium pecori im-
 pendas, posteris tantum simulachrum vide-
 ris. Hujusmodi igitur medicos idoli, id est, me-
 dicos & idoli Job vocat, à quibus nihil
 commodi accepisset. Septuag. Vos autem estis
 Conso- *medici injusti, & curatores malorum omnes.*
 latorum *Symmach. Addicti estis mendacio, & medici*
 inepti, *concinnaiores mei apparantes absurda, quare ad*
 veluti i- *eandem rem medicam prior etiam pars re-*
 dola in- *ferri potest, ita ut fabricatores mendacii, di-*
 utilia. *cantur, qui minimè sanantia, sed falsa po-*
 LXX. *tius medicamenta adhiberent, atque dolo-*
Sym- *ri, vulneribusque nociva potius impone-*
machus. *rent. Hic enim injusti medici videntur, & ab-*
Polych. *surda operantes (ut Polychronius ait) qui*
5. *cum ad sanandum accessissent, suis sermo-*
Prælati *nibus, quasi jaculis, ægrum sauciarent.*
medicus, *Hinc discas à prælato & pastore verum,*
aut chi- *aut vanum & inutile officium suis subditis*
rurgus. *præstari, & Paulus quidem peritum chi-*
Gal. 6. *rurgum aut medicum vult esse eum, cujus*
1. *sit alios corrigere, cum ait: Si præoccupatus*
fructu *fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales*
estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis; qui
enim acerbe dolenti, acerbius remedium
adhiberet, plane injustus medicus esset; in-
struere autem ex proprietate Græcæ vocis ad
chirurgum pertinet, qui membra luxata &
suo loco mota, reponere conatur in pro-
pria sede, nos dicimus, concertar un guesso
ò miembro desconcertado, quod quanta leni-
tate atque attentione indigeat, opus non est
explicare.

V. Atque utinam taceretis, ut puta-
 remini esse sapientes.

Cum nullum meis malis solatium affe-
 rat vestra oratio, sed me potius exul-
 teret, certe in stultitiæ notam incidistis,
 à qua vos opportunum prudensque silen-
 tium liberasset, & forte alludit ad silentium
 illud septem dierum, cum vehementer do-
 lenti, silentes affidebant, quasi diceret, Uti-

nam fervassetis adhuc amicum illud, sapi-
 ensque silentium. Illud autem parum con-
 sideratæ mentis fuit homini ærumnosissi-
 mo tremendam Dei potentiam & severissi-
 mam justitiam, ad tædium usque suggerere,
 cum potius divinæ lenitatis memoria leni-
 re illius dolorem debuissent.

VI. Audite ergo correptionem
 meam, & judicium labiorum
 meorum attendite.

1. Corripere quid proprie.
2. Varia judicii acceptio, loqui judicium, quid
 in sacro sermone. Iudicium veritatem af-
 fert.
3. Princeps, & magistratus, veritatis amator.
 Vulgatus illustratus, & defensus.
4. Quinque ex hac sententia colligenda ad do-
 ctrinam.

Post imperatum silentium, attentionem
 etiam postulat suæ orationi. Correptio
 autem est, à verbo *lachach*, quod est erudi-
 re, aut verbis corripere, aut disputare etiam
 in judicio, aut extra judicium, eadem vox
 quæ supra vertitur vers. 3. *disputare*, sed re-
 prehensionem amicorum nunc parari à Jo-
 bo non pauci interpretantur, Philip. Divus
 Thom. Augustin. qui legit, *Objurgationem*
meam, & ex Græcis Didymus, explicans,
Confutationem, reprehensionem, redargutionem,
 atque eadem est apud Septuag. vox Græca
Elenchon, id est, redargutionem, videlicet ra-
 tionem vel argumentationem, qui vos con-
 vincam stultitiæ, & imperitiæ, quare quæ
 infra v. 7. sequuntur, reprehensionem con-
 tinere videntur. Sed nihilominus lenius
 potest accipi correptionis nomen pro dispu-
 tatione, & suæ causæ defensione, quasi di-
 ceret; Præstaret equidem, ut audientes vos
 atque consentientes meæ defensioni præ-
 beretis, qui sensus rectè cohæret cum parte
 sequenti. Magnū autem silentium po-
 stulat, non solum ex præcedenti illa parti-
 la optandi, sed etiam quod semel, & ite-
 rum silentium perit, in Hebræo est, *Vsi-*
nam tacendo taceretis, & idem significat le-
 ctio Septuag. *Sit vobis obmutescere, & evadet*
vobis sapientia.

Iudicium labiorum meorum. Latini. Divus
 Thom. Dionys. judicium accipiunt pro sen-
 tentia pronuntianda, qua amicos erroris &
 imprudentiæ reos damnet. Sed Polychro-
 nius eleganter interpretatur, verissimam
 suæ innocentiae, causæque defensionem, est
 enim illa judicii pars, & quidem quadrat
 cum originali; non est enim *Misphat*, id est,
 judicium, sed *Rub*, quod est in judicio con-
 tendere, & se defendere, aut litigare, quare

Ineptæ
 consolatio.

1.
 Correp-
 tio, quid.
 חִכָּה

Philip.
 D. Th.
 August.
 Didym.
 LXX.
 Ελεγχον

2.
 D. Tho.
 Dionys.
 Polychr.

מִשְׁפָּט
 רִב

alil

Regia. alii litem vertunt Tygurina, contentione; **Vatabl.** lites, aut disceptationem, sic etiam Hebraeus apud Cajetanum, *judicium igitur labiorum* erit ipsa apologetica oratio, pro sua vita & innocentia, & nomine *judicii* indicatur, futura oratio verissima, recte, & rite, & jure facienda, cujusmodi futura oratio iusti scribitur; *Os enim iusti meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur iudicium.* Tum etiam Jerem. 12. *Iustus quidem tu es Domine, si disputem tecum: verum tamen iusta loquar ad te.* quamquam aliquando *Loqui iudicium*, ad ipsam sententiam pronunciatam, vel ad verissimam accusationem, vel litem alicui intentam referri solet, ut 4. Reg. 25. *Apprehensum regem duxerunt ad Regem Babylonis in Reblath, qui loquutus est cum eo iudicium*, & Jer. 1. *Loquar iudicia mea cum eis* (id est pronuntiabo in illos sententiam, qua me ostendam iustum, illos autem impios) *super omnem malitiam eorum.*

VII. Nunquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?

QUOD est in Hebræo, *Nunquid Deo, aut, coram Deo loquimini falsum*, aut, mendacium. Sept. & Græci, & nonnulli ex Latinis ad divinam cognitionem referunt, quam nulla fraus latere possit, mendaciumve nullum; ut videlicet ex Dei omnia intuentis præsentia illos deterreat à falsa criminatione, & à temerario iudicio constituendo de hominis alicujus occulta sanctitate, & innocentia; non enim princeps est Deus, qui libenter audiat verba mendacii: nam sic oportet omnes ministros suos habere impios, imo quod instar Dei veracissimi atque potentissimi debeat esse veritatis amator potentissimus quisque vir, aut magistratus, dictum à Sapiente est Eccles. 4. 1. *Erubescite à presidente, & à potente de mendacio.* Ita ne (inquit Job) Deo vidente & audiente, falsa in me crimina jactatis? Sed interpretes tertium illum casum, pro dativo commodi accipit, ut loqui Deo, sit, loqui ad Dei commodum, defensionem, aut gratiam, quasi ille hominis mendacio aut patrocinio indigeret, aut quasi illius iustitia & causa stare non posset, nisi fraudulentum alicujus patroni & advocati opera & industria; nunquid igitur, qui bonorum nostrorum non indiget, indigeat nostris malis? homo quidem conatur interdum, non solum ex bono, verum etiam ex malo & mendacio aliquid commodi capere, sensum eundem Theodotio sequutus videtur, tum etiam Hebraeus apud Olympiodorum, ut statim dicemus.

Videre vero hic licet viri sanctissimi men-

tem clarè expositam, qui contra Dei iustitiam & providentiam nihil in sua causa obtinere velit, existimat enim nulla in re se vel le aut posse Deo repugnare, cum suæ innocentiae veritatisque defensio nihil divinæ iustitiæ causam lædere possit.

Secundo asseritur quidem à Jobo, veritatem nullam indigere mendacio ad defensionem, cum tamen mendacium omne aliqua veritate indigeat: verum enim est illud philosophorum axioma. Nullum verum fundari in falso, omne tamen falsum innititur alicui vero.

Quod autem sincera debeat esse, atque verissima veritatis defensio, atque omnem mendaciorum opem respuat, dicitur 3. Esdræ 4. in illa veritatis commendatione: *Non est in iudicio ejus iniquum.*

Tertio observa, quam merito expostulet Job cum amicis, quod velint divinam veritatem tueri desciscientes tum à vera Dei ditione & charitate, tum ab officio veræ amicitiae: cum tamen vera charitas congaudeat veritati, & non gaudeat super iniquitatem.

Quarto Gregorius li. 8. Moral extenuat illud peccati genus, quod ex zelo quodam & specie virtutis admittitur, atque facile dimittitur. Nam si qualibet (inquit) culpa sequente solet pia operatione purgari, quanto magis hoc facile abstergitur, quod mater boni operis ipsa pietas admittit.

Tandem hic videntur notari advocatorum peccata, videlicet mendax & fraudulentum patrociniatio; acceptio personarum; oppressio pauperum: obiectio falsorum criminum: rei dubiæ, & cujus vel tenuissima conjectura sit firma & constans asseveratio, sed de hoc alias.

VIII. Nunquid faciem ejus accipitis, & pro DEO judicare nitimini?

1. Iudiciaria potestas Dei propria.
2. Accipere faciem quid non una ratione dicitur neque una ratione redditur à Vulgato. Illustratus Malachias.
3. Ut sit benigne de proximo judicandum. Iudicium hoc loco, quid.

PHILIPPUS Presbyter existimavit, Faciem Dei accipere, idem esse, quod personam Dei agere aut repræsentare, & ejus vice & judicandi munere fungi. Augustinus legit: *An* subtrahitis vos iudices fieri?* Septuag. *An* subtrahetis vos?* Vos autem iudices sitis, non solum quod qui judicat, Deus quidam sit, & iudicium Dei judicare dicatur, & qui regnat aut imperat, in solio Dei sedere (nam omnis potestas ei officiorum

Iobi iustitia.
Veritas non indiget mendacio, sed mendacium eget veritate.

3. Es. 4. 50.

Amicitia vera congaudet veritati. 1. Cor. 13. 6.

Gregor. lib. 8. Moral. Peccatum ex zelo, facile dimitti.

Advocatorum peccata.

I. Philip. August. LXX. * Que reys le hurrar à Dios la vara, y tomarle el officio

Deut. 1. *Potestas, à Domino Deo est*) sed quod Dei causam, ipsius Dei, qui incorruptissimus iudex
17. & est, defendere & judicare sit; est enim ille
2. Par. est, defendere & judicare sit; est enim ille
19. 6. in sua causa iudex optimus, sicut à David
1. Par. dictum est; *Surge Deus, judica causam tuam.*
29. 23. Tum etiam quoniam de occultis, & quæ
Ps. 61. tantum divinis oculis patent, ferebant sententiam, quod proprium est spirituum ponderatoris Dei. Sed certè Hebraismus hoc loco
12. cæteris omnibus interpretibus bene notus, expressus quoque est à Latino interprete; nam *faciem in iudicio accipere*, vel suscipere, sumere, cognoscere, revereri, honorare, ex frequenti Scripturæ consuetudine, pertinet ad acceptationem, gratiam, benevolentiam, quæ contra jus & æquitatem alicui personæ confertur, causæ æquitatem & iustitiam minimè considerata, sed tantum personæ dignitate, quod vocant acceptationem personarum. De quo Theologi in scholis disputant. *Accipere autem personam* est à verbo, *Nasa*, quod proprie est elevare vel attollere; quasi dicas, efficere ut alius capite & animo erectus sit, ut audeat elevare faciem, aut efficere, ut alicujus faciem elevatam, & conspicuam alii suscipiant & revereantur.

2. 2. q. 13. Est autem hujus phrasæ observanda triplex differentia in sacro sermone 3. nam cum de Deo dicitur, *Elevare faciem ad aliquem*, vel super aliquem, gratuitam Dei benevolentiam significat, qua hominem dignatur, benigneque respicit, atque complectitur, ut Numerorum 6. *Convertat Dominus cultum suum ad te, & det tibi pacem*: in Hebr. & Septuaginta: *Elevet faciem suam super te, & det tibi pacem*, id est, te fortunet bonis omnibus. Si autem de homine dicatur, autum, & præsumptionem animi significat, ut diximus c. 11. ad id: *Tunc levare poteris faciem tuam*. Si vero activè dicatur quis *levare faciem alterius*, tunc idem est, quod gratia, favore, auxilio, aliquem sustinere, ne concidat: ne cadat causa in iudicio, quare quod nos dicimus acceptationem personarum, Hebræus vocat *elevationem facierum*. Quam propriam Hebraici sermonis loquutionem, non uno tantum modo reddere, atq; illuminare solet noster interpret Gen. 6. *Forssitan propitiabatur mihi.* Hebræi. *Forssitan elevabit faciem meam.* Sept. *Suscipiet*, Scholia Græca. *Reveretur.* Deut. 28. *Adducam gentem procacissimam, qua non deferat seni*, Heb. *Qua non accipiat faciem senis.* Sept. *Non mirabitur faciem senis.* Prov. 6. *Non acquiescet cujusquam precibus.* Hebraic. *Neque accipiet faciem cujuscunque.* Transfertur etiam ad res inanimatas, ut cum quis rem aliquam revereri, & permagni æstimare videtur, non tam rei dignitate, quam peculiari aliqua ratione permotus, ut Malach. 2. *Non servastis*

vias meas, & accepistis faciem in lege, id est, Non quod ego præceperim, sed quod id è re vestra sit, per motu lucris, & utilitatis spe, quædam præcepta reveremini, quædam nihili facitis, Tandem Levit. 19. explicatur hoc, quod est *Honorare faciem alterius, & considerare vul-* Lev. 19.
rum illius. & Jac. 2. *Intendere in aliquem, & judas in sua Canonica mirantes personas.* Ait ergo Job: *Quis vos constituit iudices arbitros, inter me & Deum; cum ego ad vos minimè provocaverim? sed esto, velitis sane litè dirimere; at non iniquo iudicio; Dei enim faciè accipitis; cum non attenta æquitatem meæ causæ, sed tantum divini numinis majestate, & sordido squallidoq; meo conspectu ducti, me læsæ divinæ majestatis reus pronuntiat* sic dicentes: *Miserimus hic, erit etiam improbus, & potentissimus Deus propter improbitatem hunc puniet extremo supplicio.* Ergo Deo blandiri atq; adulari videmini quasi ille non ex ratione & æquitate, sed tantum ex sua potestate mecum agat: neque aliter stare illius providentia, vestro iudicio possit, quam illius personam accipiendo: Neque vero video cur debuerit Lyranus, qui hunc sensum indicat, reprehendi ab Eugubino; nam licet accipere faciem sit aliquem honorare, sed id præcipuè in iudicio fieri intelligendum est: quare non solum est sensus: Vos putatis vestrum iudicium esse Dei honori, & gloriæ, sed sensus est ille, quem diximus. Hujusmodi autem nonnulli sanè sunt, quos videas jactare se zelo Dei uti: cum tamè ipsi humano tantum zelo & invidia ardentes, & inflammati proximos urant, & insectantur: non enim illi spiritum Dei habent, neq; aguntur divinitus: sed imbecillia & pertinacissima sui sensus abundantia, corripuntur, & adversus fratres faciunt, in quos eleganter conveniunt, atq; dicuntur, quæ Jobus in amicos.

Et pro Deo judicare nituntur. Iterum Greg. eandem interpretationem adhibet, quam superiori patri Philip. adhibuerat: *Pro Deo* (inquit) *judicare nititur, qui cum infirma quæque in altero reprehendit, apud se introitus per compassionem non infirmatur.* Nam cum Deus peccati particeps esse non possit, utiq; ejusdem iudicium certissimum est, atq; distinctissimum, homo vero considerans seipsum, ne & ipse tentatur, leniter debet de suo proximo judicare. Cajet. autem existimat, pro Deo judicare esse, patronum Dei agere, & advocati munus suscipere, aut cum accipere faciè alicujus in iudicio ad iudicem referatur, profectio hæc pars videtur præcedentis expositio, quare *pro Deo judicare*, erit sententiam pro illo pronuntiare; Quasi ego (inquit Job) Deum alicujus injustitiæ accusarem,

Lev. 19.

15.

146. 2.

11.

Epi. Ind.

v. 16.

Lyra.

Eugub.

Rom. 8.

14.

3.

Gregor.

Philip.

Homo

de proxi

mo leni

ter judi

cet.

Gal. 6.

1.

Cajet.

Judici

um quid

277 rem aut ullam iniquitates illius providentia affingam ita illum absolvitis, & me damnatis. Licet quidem *judicare* hoc loco non tam ad judicis officium sententiam ferentis, quam ad litigantis contentationem, ex proprietate vocis originalis, pertinet, & ad litigantium disputationem & litis tractationem.

IX. Aut placebit ei, quem celare nihil potest? aut decipietur, ut homo vestris fraudulentis,

1. *Aliorum consensio cum Vulgato. Celare in Hebræo quid.*
2. *Adulatores quaestus gratia.*
3. *Advocatorum vitium. Principem & judicem ministri saepe decipiunt. Explicatus Salomon*
4. *Qui adulatione gaudet, se ipsum decipit. Illustratus Paulus & David. Deus odio habet adulatores.*

¹
Hebræa. **N**Unquid (inquit) bonum (ut ajunt Hebræi. & Græci.) id est jucundum; & placens Deo fuerit, sic cum illo, sic mecum agere? non sane placebit ei hoc vestrum externum zeli & curæ divini honoris specimen: nam celare illum nihil potest. vel, ut Græca & Hebræa habent, explicat omnia. Septuag. Bonum si investiget vos, inquireret, pervestigabit cordium arcana, videt ille non ex perfecta charitate, sed contentione, & temeritate, atque judicii præcipitantia, male vos in me animatos hæc loqui. Hæc videtur fuisse plane nostri interpretis mens consentientibus etiam in eandem sententiam Græcis, Latinisque interpretibus; & sic etiam exigente voce originali. Nam quod clara paraphrasi illustravit interpres, dicens, *Celare illum nihil potest*, in originali est, *Quæret vos*, est autem *Hhakar*, quærere, id est, inquirere, investigare, scrutari, vox eadem, quæ infra. cap. 29. *Causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam.* & Prover. 25. *Investigare sermonem:* & Deut. 13. *Quære sollicite & diligenter.* & Psalm. 138. *Domine probasti me.* ait igitur: Minime probabit Deus vestram hanc contentionem, quæret, inquireret diligenter; explorabit tum mea, tum vestra dicta cordium arcana perscrutabitur: Tunc tandem meam illi innocentiam, & causam probabo. Quare ille alius Cajetani & Eugubini commentarius. *Bonum quæret vos*, id est; Nunquid existimatis utile Deo futurum quærere & asciscere vos in suæ causæ patronos & advocatos: coactor est; & minus bene co-

Pined. Tom. 1.

hærens. Quod si quidquam à præcedente expositione adversum afferri debeat, dicerem etiam lectionem Hebræam, quæ habet, *Nonne bonum*, & tamen non exprimit cui debeat bonum, utileve existere; hanc sententiam habere, Nunquid hanc Deo adulandi: & blandiendi rationem utilem vobis futuram existimatis? id quod accommodate ad vitium, & ingenium adulatorum dicitur. *Mirantur enim personas* (ut Judas Apostolus dixit) *quaestus gratia* (& ut Petrus ait) *in avaritia fictis verbis de vobis negociabuntur.* divitibus igitur, à quibus aliquid accipere possint, blandiuntur. Quod igitur (inquit Job) præmiū vestræ adulationis vobis à deo pollicemini? quem quaestum?

Aut decipietur, ut homo. Refert hoc Cajet. ad aliud advocatorum vitium; qui suis clientibus imponere solent, suadentes illorum causam justam esse, quamvis iniqua sit, quod sibi lucro, clientibus autem dispendio esse solet. Sed potius videtur referendum vel ad incorruptum Dei judicium: quod depravari, detorquerique à recto humana persuasione, aut fraudulentia, non potest: ut acute Phil. indicavit, in hanc sententiam: Non poteris illi persuadere, ut me condemnent: non ille decipitur humana persuasione: neque advocatorum fraudulentis, quod verissimum est, judicat. Aliquando sane à facie principis egrediuntur quasi per errorem multa, ut Salomon ait, *Est malum, quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens à facie principis*, nā cum ipse per se experiri, & probare singula non possit, cogitur aliorum fidei, & testimoniis acquiescere & credere. plerumque igitur decipiuntur principes fallis testimoniis, & infidelitate suorum ministrorum; at Deus non his mēdaciis subjacet, non egreditur ex illius tabernaculo, & judicio per errorem, vitæ meæ & innocentia condempnatio, non enim decipitur ut homo. Tum etiā illa est populi vulgique familiaris deceptio, ut cum quis sceleris alicujus, capitis quoque damnatur, quacunque id ratione fiat, juste ansecus, facinorosus utique omnino habeatur, qui damnatus est, judex autē justus. continget autem aliquādo ab iniquo judice innocentem damnari. At, inquit Job, judicium jam sententiamque vos de mea vita tulistis? existimatis igitur eandem de me existimationem cōcepisse Deum, quam ineptū vulgus quod vestrum de me judicium probatū habet? at non Deus decipi, ut homo, potest vestris fraudulentis. Potest quoque ad adulatoriam quandam deceptionem referri. Blandiri Deo videmini, dum illius causam agere vos profitemini, & me tanquā Dei hostē insectamini. Placebitis igitur illi, aut probatū

Bbb

habe-

Adulatores quaestum caprant. Epist. Jud. v. 16.

2. Pet. 2. 3

3
Cajet. Advocatorū vitium.

Philip. Principi & judicis ministri imponunt. Eccles. 2. 3

familiaris vulgi deceptio.

Qui adulatione gaudent, se ipsos decipiunt.

Ecl. 6. 3.

Psal. 35. 3.

Deus odio habet adulatores.

Decipere quid proprie.

לחל

habent vestrum studium, & finet se adulatione decipi, ut fere homines solent? qui cum veritatem suam ignobilitatis, & imbecillitatis perspectam habeant; adulatorum lenociniis delinuti, mendacio gaudent, & fraudulentias amant: de his Apostolus dixisse videtur: *Qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* facile enim adulatoribus aures præbes, & quos mendaces esse credit, in sua causa libenter audit, propterea & ab illis decipitur, & ipse seducet se. At non capitur Deus adulatione, neque, *decipitur ut homo*, cum Scriptum de improbo sit, *Dolose egit* (Alii ex Hebræo, *Blanditur*, blande agit, adulatoris hoc est,) *in conspectu ejus* (Dei) *ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.* cum Deus odio habeat impium & impietatem ejus, at peculiari quodam odio videtur prosequi vitium adulationis: fastidio, & odio, Deo est, tum etiam hominibus; sed quoniam verbum originale *decipiendi*, hoc loco est, *Uharthal*, quod proprie est illudere, mentiri, decipere; aut mentiri illudendo, vel illudere mentiendo, sensus etiam potest esse & verti ex Hebræo, *Sicut illuditis homini* (id est mihi) *illuditis ei?* ita ne putatis Deo mendaciis vestris impune illudere posse, sicut & mihi?

X. Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem ejus accipitis.

1. *Varia hujus absconditi expositiones, varia quoque lectio. Justi constantia.*
2. *An nunc Job ad amicos loquatur, an vero ad impios in universum.*
3. *Commotio, & commoveri quid in Hebræo.*
4. *Elevare hominem ad superbiam. Elevare Deum ad ostentationem majestatis. Nubes ab elevando dicta. Illustratus Lucas & Paulus.*
5. *Turbare quid in Hebræo.*
6. *Irruere quid proprie. Deus de cælo dicitur aut supplicia, aut beneficia immittere.*

R. Abrah.
R. Levi.
Eugub.

Vatab.

Tygurin.

Arguet. Convincet iniquitatis; & injustitiæ, reos vos peraget, efficietque supplicio, & videtur quidem his verbis prophetasse, arguit enim illos Deus temeritatis & stultitiæ cap. vult. *In abscondito.* R. Abraham & R. Levi apud Eug. explicant, *in abscondito*, id est; dum absconditam & arcanam sapientiam illi tribuitis. Alii, dum mihi peccata occulta affingitis. Philip. in vestris cordibus & intentionibus occultis, vel in his rebus, quæ ad meum animum pertinent & soli Deo cognita sunt, sic etiam Vatablus Tygurin. *in cogitatione vestra*, Tygurin. *Certissime vos*

arguet, si occulte in gratiam cujusque disceditis à recto. Alii, occulta quadam & simulata ratione disputandi, vel tandem si absconditis rationibus, incertis criminationibus, certis mendaciis illum honorare, & mea vitæ falsis accusationibus illius sapientiam, atque potentiam defendere vultis. Septuaginta in universum legerunt, *Si occultas personas mirati fueritis: Vel si occulte*, ut legit Symmach. *personam ejus verecundabimini*, id est, Olym- veremini contra Deum dicere, idcirco ad gratiam loquimini, id est, publice, palam vos Deus puniet, quod stulto quodam & rustico pudore præpediti non audetis coram divina majestate dicere me innocentem ab illo affligi, meamque innocentiam defendere formidatis. Mira justi constantia, & bonæ conscientiae fiducia, mirabilis etiam virtus animi requiritur, ut quis audeat veritatem profiteri *in conspectu Regum*, & non confundi.

LXX.

Symmach.
Olym-
piod.Bonæ cō-
scientiæ
constantia
Psal. 118.
46.

XI. Statim ut se commoverit, turbabit vos: & terror ejus irruet super vos.

Titelmanus annotationibus observat videri quidem hæc à Jobo in amicos dici, sed vere ad illos neque dici, neque dirigi, sed ad impios in universum, quorum proposito supplicio, & divini judicii terrore conetur suos amicos in officio continere, ne quid contra se asserant, neque clamoribus, & contentione insolescant; nam aliquando inter disputandum ex levissimis occasionibus atque verbis magnæ tragediæ, magnæque rerum exaggerationes excitari solent; sed hæc annotatio coacta est. Quare leviter locus accipietur, si acerbo rerum suarum sensu stimulatus, & studio se defendendi, gravissimum suis amicis comminetur supplicium, si quidquam de sua innocentia per mendacia, & calumnias statuere audeant. Tum etiam, ut D. Th. indicat, illis obijcit rerum adversarum impatientiam, semel enim correpti & castigati à Deo constantiam quam nunc sani & felices habere videntur, amittent.

Statim ut se commoverit. Septuag. *Commotio ejus versabit vos.* Ista autem commotio ex vi suæ originis est levatio, & extollentia. quare alii legunt, *Excellentia ejus turbabit vos.* ita Pag. Tyg. alii, *celstudo.* Heb. apud Cajet. & Regia. Complut. *Elevatio ejus.* id est, cum se levaverit: huc sane respexit Latinus in terpres. Nam *elevare se* idem videtur, quod surgere, & se ad puniendum comparare & accingere. *statim ut ille se commoverit*, si sur-

2

Titelma-
nus.
Quibus
cum nunc
loquatur
Job.

D. Thom.

3

LXX.

NWJ

Pagnin.
Tygur.
Cajet.
Reg.

Complut.

* Enmene

andelose
reblareys
del.
Ps. 81. 8.
Jer. 4. 4.
Isai. 26.
21.
Mich. 13.
Joan. 9. 3.
4.
LXX.
Nabu. 1. 5
Olymp.
piod.
LXX.
4
Deus o-
stentans
suam ma-
jestatem
dicitur e-
levati.
Hominem
elevati ad
superbiam.
Job. 20. 6
Nu. 16. 3.
* Porque
or levan-
tays a ma-
yores?
Isai. 14. 13
Altissi-
mus, no-
men Dei.
Psal. 7. 7.
Luc. 21.
27.
Nubes di-
ce ab e-
levatione.
שמיא
Jerem. 10.
13. & 51.
9.
si surrexerit, si ascenderit ad vindictam, nam cum punit Deus dicitur surgere, egredi, moveri loco suo, descendere. Potest etiam more humano Deo tribui commotio quædam, & ex-candescencia irati animi; Si se commoverit, id est, si irati animi & commoti signa dederit; Si infremuerit, si turbaverit semetipsum, non ut aliquid pati, sed ut propati videatur.
At Sept. forte commotionem Dei intellexerunt, quam ille in animis hominum efficit q. d. terror ab illo immissus, idem enim verbum, elevandi, aliquando significat contremiscere, quod tremor elevatione quadam & subsultatione fiat, ut Nah. 1. Contremuit (elevata est) terra à facie ejus, quamquam Olymp. in Catena, Commotionem illam pro vertigine & vortice divini supplicii accipit, quo illorum fastus, gloriosa existimatio obruenda sit. Turbabit Sept. versabit, circumaget, perterrefaciet.
Sed forte non aliene, & quidem ad verbi elevandi proprietatem accommodate, hæc Dei commotio, vel elevatio, erit divinæ majestatis & amplitudinis magnifica quædam ostentatio: Statim ut suam majestatem & excellentiam conspicuam dederit, turbabimini; ea autem celsitudo aut ascensus, vel motus sursum tanquam divinæ majestatis proprius, semper Deo tribuitur, quare si de homine dicatur, aut creatura alia, frequenter superbiam, & animi elationem significat.
Job. 20. Si ascenderit ad cælum superbia ejus. Hebraice, Elevatio ejus. Num. 16. Cur * eleva-
mini super populum Domini? quare Isai. 14. de superbo Lucifero dicitur, Quomodo cecidisti de calo, corruisti in terram, qui dicebas in corde tuo, in cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, similis ero Altissimo. Hoc est enim proprium Dei nomen, aut perpetuum epithetum: ideo David hanc divinæ majestatis offensionem ad suorum hostium terrorem postulabat Ps. 7. Exaltare in finibus inimicorum meorum, id est, te illis sublimem, & altum conspiciendum præbe, quo illos tuo splendore exanimes, & prosternas, & statim subdit: Propter hanc (populorum collectionem, & ecclesiam tuam) in altum (celsissimum tuum judicis tribunal) regredere: Dominus judicat populos. supremum enim judicé sublimia decent subsellia, quare cum judicaturus accesserit, Veniet cum potestate magna & majestate in nubibus. Nubes autem appellationem sortiuntur ab hac ipsa ratione elevandi, quasi dicas elevationes aut elevatas, ad quam rem, & proprietatem vocis videtur Jerem. alluisse. cap. 10. Elevat nebulas, & iterum cap. 51. Qui levat nubes ab extremo terra, quamvis enim tunc venturus accessurusque sit ad nos, sed non dicetur descendere
Pined. Tom. 1.

de cælo, veluti in primo adventu: nam sedem suam tunc constituet in elevatione, & ascensione nubium propositus & declaratus Deus, judexque supremus universis creaturis, ad quam divinæ majestatis latitudinem, manifestationem, videtur respexisse Paulus ad Philip. Excitavit illum (de-claravit illius majestatem & divinitatem) & dedit illi nomen (videlicet nomen Dei altissimi, elevati supra creaturarum universitatem) quod est super omne nomen, quoniam Dominus Jesus Christus in gloria (celsissimo supremæ majestatis solio) est Dei patris. Quid mirum igitur si statim ut se commoverit atque elevaverit commoveat conturbetque mortalium animos?

Turbabit vos. Sic Psalm. 46. dicitur divina elevatio terrorem incutere: Dominus excelsus, & terribilis, propter celsitudinem timendus; Turbare vero est, à radice, Baghath. quam Vulgatus. 4. Re. 16 reddit, exagitari. Exagitabat eum spiritus nequam. & stupefcere Esth. 7. Illico obstupuit. Isai. 11. Emarcuit cor meum, tenebra stupefecerunt me. Ait ergo, Obstupescimini tantæ majestatis splendore.

Et terror irruet super vos. proprie cadet super vos, perstare videtur in eadem illa divinæ sublimitatis consideratione, Cælitus descendet super vos, quasi jaculum, pavor & terror. sic semper ex loco sublimi pugnare adversus mortales dicitur Deus, ut dicere possimus, quod in Hispanorum proverbio est, Ipsius & mons, & lapides sunt. Psalm. 57. Supercecidit ignis, & non viderunt solem, id est, dum cælitus pluit Dominus à Domino ignem, desuper saviente, & in homines irruente divina vindicta, impii solis hujus atque lucis usura privati sunt, non enim ille est ignis illuminans, sed cui lumen eripiat. Sic Paulus divinam vindictam atque iram explicat Rom. 1. Revelatur enim ira Dei de cælo, & opem implorant divinam, qui clamant, Hosanna (salva nos) in excelsis. licet tum supplicium tum bonum omne de sursum est.

XII. Memoria vestra comparabitur cineri, & redigentur in lutum cervicæ vestræ.

1. Cinis aterni supplicii symbolum. Ignis, & cinis Sodomiticus.
2. Cinis etiam memoria rei pereuntis.
3. Cinis aterni ignis representatio. illustratus Malach.
4. Anima ignis: corpus mortuum cinis.
5. Notatus Vatablus.
6. Indicatus Montanus, cervicæ ex Hebræo quid proprie ad elevationem referri.

TActi ergo divino supplicio, & fulmine iræ divinæ nihil de vestra gloria remanebit, præter tenuissimum cinerem, qui vestri supplicij meritissimi mortales semper moneat, est enim cinis supplicij symbolum atque monumentum, ut de Sodoma dictum est ab Apostolo Petro, *Civitates Sodomorum in cinerem redigens*, & à Juda Apostolo: *Facta sunt exemplum ignis æterni pœnam sustinentes*, de quibus etiam Sapientia 10. dicitur: *Non tantum in hoc lapsi sunt, ut ignorarent bona, sed etiam insipientia sua reliquerunt hominibus memoriam, ut in iis quæ peccaverunt, neque latere potuissent.* quare ignis vestigia in ea terra visuntur, fuligo, cineres, atque hunc cinerem non terræ solum, sed rebus etiam aliis conspersum esse ad memoriam supplicij sempiternam, traditum est. Nam Jos. 1. 5. de bello, de fructibus quos illa regio profert sic scribit: *Colore quidem esse edulibus similes, carpentium vero manibus in fumum dissolvi & cinerem.* & Solinus ca. 38. ait, *De calo tacta oppida humus nigra testatur, & in cinerem soluta, apud quæ oppida pomum gignitur, quod licet habeat speciem maturitatis, mandi tamen non potest, nam fuliginem intrinsecus favillaceam ambitio tantum exitima cutis cohibet, quæ vel levi tactu pressa fumum exhalat, & fatiscit in vanum pulverem,* unde eleganter Paulus Orosius dixit li. 1. c. 5. *Apparet forma regionis, sed invenitur Regio cineris.* Huc igitur alludere potuit Job comminans acerbissimum supplicium, & nunquam intermorituram supplicij memoriam, usurpato nomine cineris, qui & supplicium, & supplicij memoriam sempiternam significat.

2 Aut certe *memoria cum cinere* comparatio significabit omnino perituram memoriam; dissipatur enim, dispergiturque cinis flatu levissimo: est vero hoc commertum impiorum supplicium, ut pereat memoria eorum cum sonitu, & dispareat, perdaturque de terra; nam justi memoria permanet, & cum benedictione usurpatur. Nam quæ res in cinerem redigitur, perire potius & aboleri videtur. Sic comminatur Tyro Deus, Ezechiel. 28. *Dabo te in cinerem, & de Moab.* Amos 2. *Eo quod incenderit ossa Regis Idumææ usque ad cinerem.*

3 Forte etiam extremum gehennæ supplicium cinis nomine proponitur: nam ignis in cinerem redigit, quæ comburit, se vero integrum, incolumemque remansurum Job dicat, atque suis hostibus ita superiorem, ut possit illos tanquam vilissimum cinerem proculcare, similis est illa Malachia. 4. impiis facta comminatio: *Ecce dies veniet, quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem, quasi stipula, & instamment*

bit eos dies veniens, quæ non derelinquet ex eis radicem & germen. Et orietur vobis timentibus nomen meum, Sol justitiæ, & sanitas in peninis ejus: Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum. Ubi vides ignem impiis proponi, qui non illuminet, sed exurat & destruat; at justis solem, qui non exurat, sed illuminet & sanat. Illis extrema morte damnatis, mortem & inutilem cinerem; his vero ad vitam resurgentibus, vitæ actiones, gressus, conculcandi prosterrendique facultatem. fulmina illis ignita, his vero radios solis fulgentissimos, atque jucundissimos.

Quod si minus acerba sint hæc Jobi verba, nihil aliud hac cineris comparatione significabit, quam ignobilem mortem, & miserum illorum interitum, impii enim dum de naturali corporis exanimatione, & morte loquuntur, cum cinere se ipsos comparant, Sap. 2. *Extinctus cinis erit corpus nostrum.* Cujus rei illa ratio est, quod anima comparatur igni, corpus vero exanimatum, cineri igne jam extincto. Sic enim dixerunt impii: *Sermo scintille afflatus est in naribus nostris.* de quo plura dicemus super id cap. 30. *Comparatus sum favilla & cineri.*

Tandem Vatab, sequutus R. Abraham sententiam hanc, & ex cinere ductam similitudinem, ad ipsas responsiones & argumenta amicorum refert: *Memoria vestra sunt sermones cineris, id est, Responsiones vestre pereunt, & collabuntur.* Sed non video qua ratione hoc quadrare possit.

Licet enim veritas: Memoria vestra sermones, aut parabolæ cineris: nihil aliud significabit; quam non aliter de illis usurpandos sermones quam de re jam combusta, quæ nihil sui reliquerit præter vilissima quædam vestigia & inutiles cineres. Sicut Isai. 33. dicitur: *Erunt populi quasi de incendio cinis.* Et sic recte coharebit cum parte sequente, ut pro eodem accipiatur cinis & lutum.

Redigentur in lutum cervices vestra. Prorsus ignoro, quare Hispalensis noster Montanus aliquando in suo apparatu hunc locum sic legerit: *Redigentur in lutum cineres vestri.* dissentientibus universis exemplaribus, atque voce etiam originali gab, quæ in ea significatione à nemine usurpatur, sed pro corpore, à Septuaginta Pagn. Tygur. Cajetan. aut pro Tergoribus & dorso, à Regia. & pro cervicibus à Vulgat. hoc tantum loco, & recte. Nam proprie significat superiorem partem & prominentem: unde vox Latina *Gibbus* credenda est fluxisse, & ita R. Marsh. ait, significare dorsum in animali, supercilium in oculis vel potius extuberantem

4
Lenior est
positio.

Sap. 2. 34
Anima
ignis.

Sap. 2. 26
Job. 30.
19.

5
Vatabl.
R. Abrah.

Isa. 33. 12

6
Montan.
in arcano
sermon.
Cervices
in Heb.
quid.

LXX.
Pagnin.
Tygur.
Cajetan.
Regia.
R. Marsh.

Cervicē
rigidā ad
superbiam.
LXX.

Pf. 148.
43.

Tygunin.
Cajetan.

August.

tem illam carunculam, in qua sunt supercilia; & partem illam rotæ prominentem, in qua sunt canthi; & denique quidquid in aliqua re prominentius est, quoniam vero in homine collum erectum & exaltatum, aut rigidum & erectum caput, si duris præsertim & rigentibus cervicibus nitatur, superbiam quandam, elationem, contumaciam significat, ideo sapienter Vulgatus dixit, *cervicēs*, potius quam caput, aut tergora, quod videntur Septuaginta dixisse *elevationem*, id est, sublime illud atque excellentissimum, quo superbitis & insolescitis, tunc redigetur in vilissimum lutum; quod ab omnibus proculectur, sicut scriptum est, *ut lutum placentium delebo eos*. Qui sensus commodior est, quam qui ab aliis Hebraizantibus traditur, existimantibus amicos hic admoneri atque deterri propolita morte, & humani corporis imbecillitate: *Meminisse* (inquit Tygur.) *oportebat vos similis esse cineri, & corpora vestra corporibus argillaceis*. Idem placuit Cajetano, imo & Augustino, qui ait: *Corpus luteum, ut fragilitatis saltem vestra consideratione timeatis*. Sed primus sensus quem dixi commodior est, & acrimoniæ prioris partis convenientior.

XIII. Tacete paulisper, ut loquar quodcunque mihi mens suggererit.

1. Loqui in Hebræo, quid. Transire in Hebræo, ad sermonem, vel laborem impensum referri. explicatus David.
2. Tres præcipue interpretationes.
3. Verbum lacerandi, ac re humanas canes lacerare, aut comedere ad færitiam, vel ad calamitatem. Illustrati David, & Salomon.
4. Varia, Portandi animam in manibus, expositio.

LXX.

IN originali proprie est; Tacete à me, nihil mihi loquamini amplius, vel, de me, mea curare nolite, vel, quoniam videbantur duci desiderio salutis et resipiscentiæ Jobi, ait: *Ista consilia missa facite, ne illa mihi importune obtrudatis* (*callad y dexad me*) quo sensu bene potest consentire id quod sequitur; *Quidquid ego loquar, nihil vestra interest, quanquam audientiam etiam facere videatur, & conciliare attentionem suæ orationi; quod indicat lectio Septuaginta, Obmutescite, ut loquar*.

Ut loquar quodcunque mihi mens suggererit. Proprie, & ex verbo Vatablus. Loquar & Pined. Tom. I;

transeat super me quidvis. addidit non nihil Pagnin. *Transeat super me, quicquid voluerit transire, quod aliqui accipiunt, quasi pro transitu alicujus poenæ vel supplicii, ut Tygur. paraphrasis explicuit, loquar meo periculo, quidquid tandem sit mihi eventurum et certe verbum, Ghabar, proprie significat transire, transgredi, prætergredi, & aliquando de poena dicitur, vel de re adversa, quam homo experitur. Sic Psalm. 80. Manus ejus in cophino servierunt. Proprie ex Hebræo. Transierunt. Passraron por este trabaio. aliquando vero etiam ad verba, & sermonem refertur; Psalm. 16. Non est inventa in me iniquitas, ut non loquatur os meum opera hominum. Hebræ. * Cogitavi; non transit os meum, id est, neque pravam cogitationem concepi, neque ad os meum pravum aliquid perennavit. Hieronym. Non invenisti cogitationes meas transire os meum.*

Similiter ergo Vulgatus intellexisse videtur, de transitu cogitationum, quod Latine dici solet, venire in mentem, aut quidquid in buccam venerit, qui sensus cum altero Hebraizantium conjungi potest, nihil vestra interest; nam non ego vestro, sed meo damno loquar. Proferam igitur, quocunque supplicio verba mea luere cogar; nam dolori medicinam quaro, & verbis laborantem animum relevare conor. quod expresse-
runt Septuaginta legentes; *Et quiescam ab ira*. Sic (inquit) indulgebo cordi, si, quod concepi, ad os transierit. Quanquam & illa etiam ad verbum originale accommodata intelligentia sit, Transeat, id est, recedat à me. abeat, si loquar, recedet à me dolor, transibit, mitescet. Est enim iste recessus cum illo transitu conjunctus. Quo sensu ab aliis accipitur, id quod nuper asser-
bamus. *Manus ejus in Cophino servierunt.* quod Hieronym. legit: *Manus ejus à Cophino recesserunt*, id est, transierunt. quod dicere nos possumus, *passosse el servir*, nam aliquando hæc verba consummationem, & finem important, *servierunt*, id est servire desierunt. satis servitum est, & jam à serviendo cessatum.

XIV. Quare lacerō carnes meas dentibus meis; & animam meam porto in manibus meis?

QUARE. Duo aut tres potissimi sensus præter munitiores alios, quos statim indicabimus, initio proponendi sunt. Primo enim aliqui suspicantur nunc Jobum subita quadam mentis commotione, aut aliqua desperationis suggestione stimulatū, sermonem cum amicis abruptisse, &

* Dexad me hablas y venga loque vinate y passe loque passa-
re.
Vatab.
Pagnin.
Tygunin.
עבר
Psa. 80. 7

Pf. 16. 3.

* No me passo por la boca, ni por el pensamiento.

LXX.

Hieron.

2

Bbb 3

secum

secum cœpisse colloqui, ut respondeat repugnetque hosti interius aliquid instillanti; & ad se dilacerandum stimulant. Quorsum (o inimice) ego me dilacerem, & mihi ipsi manus asseram? Sed quidem res ipsa petere videtur, ut jam nunc laxatis orationi habentis illa proferre incipiat, quæ mens illi suggererat.

Secundus est plurimorum Latinorum interpretum, qui existimant causam inquirere, aut culpam, propter quam tantam dolorum & calamitatum acerbiter perferre cogatur. Quare, ob quod meum peccatum, lacerare, compellor me præ vi doloris lacere atque discerpere: & fere adigor, ut mihi ipsi manus asserere velim. Quod cum aliqui tropicè & hyperbolice dictum velint, at

Philip.

Philip. accipit, ut sonat. Potuit (inquit) fieri, ut extorquentibus ei nimis cruciatibus, manus, sive labia sua dentibus laceraret, & se jam tormentis deficientem, animam exeuntem, velut effundendam portaret in manibus.

D. Thom.
Cajetan.
Lyræ.

Tertius. D. Thom. Cajet. Lyræ; ut se excuset ab animi impatientis nota & crimine, quod illi objiciebant; Existimatis me desperantis instar, mihi velle mortem consciscere manibus meis? at quorsum ego me lacerem, & mihi ipsi vitam eripiam prius sanè vita, quam spe cadam. Interpretatio hæc mihi non displicet, cum consentiat optime cum sequentibus, & cum Jobi constantia & integritate. Nunc ad singulas voces & minutiores alias exponendi rationes veniendum.

3
LXX
Lacerare
ad quid
referatur.

Verbum *lacerandi*; quod est *Nasa*, est proprie tollere, aut levare, quasi dicat: quare tollo, vel levo dentibus meis carnes meas? quod propter macilentiam dictum, nonnulli arbitrantur. Ita (inquit) confectus sum & exustus, ut quantus ego sum levare dentibus possim, & quasi uno bdolo devorari, absumi. Sed durior est hic sensus, & in

Dionys. in
id Jo. 5. 2.
v. 8.

rem præsentem non valde conveniens Dionys. refert ad id quod cap. 2. ex Græcorum notationibus attulimus; *testa saniem rasisse*, ut acerbior sibi ipsi dolorem efficeret, suas carnes exulceratas dilaniando. Sed si hoc ibi valde nobis probatum fuisset, tamen huic loco non valde quadraret, Græci

Chrysost.
Olympio-
dorus.
Didym.

vero Chrysost. Olymp. Didymus explicat *lacerare*; vel apprehendere dentibus carnes esse agere & loqui, de ærumnis sui corporis nos dicimus, dum de re quapiam agitur, *toma en la bona, delo que se habla*, & addit Chrysost. *Ut qui in cruciatibus suas carnes mordent; allevari se sentiunt, sic ego dum hæc loquor, quod melius cum lectione Septuagintæ cohæret, Requiescam ab ira apprehendens carnes meas dentibus meis, & animam meam po-*

LXX.

nam in manu. Huc respexisse videtur R. A- R. Abrah. braham, existimans, hæc dici à Jobo ad minuendas plagas, ne eas sentiat, & forte ansam sumpsisse ex originali verbo *levandi* potuit, quod ad levandum dolorem aliarumque calamitatum levamen pertinere potest, ut sit quod apud nos, *där alivio à su cansado* *Lacerare* *accre verbum*, *cuervo con hablar*, sed neque hic sensus dentibus convenit, neque mordendi ratio levamen affert. Commodius igitur eundem sensum amplexatus Didym. acrimoniam & mordacitatem quandam addit dentibus convenientem. Dentibus (inquit) carnes meas arripiens non vobis, sed mihi ipse irascar. & idem fere August. Non mihi parcam, ut non solum vos arguam, sed etiam me. & certe hæc mordendi & lacerandi dentibus, significatio mordacitatis & maledicentia frequens est in sacro sermone: est enim generatio, quæ commandit molaribus suis. & Paul. ait: Si invicem mordetis, & comeditis, videte ne invicem consumamini. Sed neque hic commentarius proposita Jobi orationi convenire potest: non enim ille contra, sed pro se, & pro sua innocentia tuenda dicere instituit Ergo proprie humanas carnes comedere, aut lacerare, sævitia cujusdam & inhumanitatis est Psalm. 26. Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas. & Jerem. 19. extrema calamitatis est, *Cibabo eos carnibus filiorum suorum, & filiarum suarum, & unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione & in angustia.* Si vero ad se ipsum referatur, furoris erit & iræ, quæ sibi non parcat, Isa. 49. *Cibabo hostes tuos carnibus suis, & quasi musto sanguine suo inebriabuntur*, id est, furorem quem in te conceperant, in se ipsos convertent, & Eccl. 4. de deside, & otio atque inertia deficiente homine dicitur, *Complicat manus suas, & comedit carnes suas*, id est, dum otium sectatur & laborem fugit, sibi ipsi crudelis est: nam inedia & fame se conficit. Eademque ratione de homine voluptuario, qui se in manus crudelissimi scorti dedit, se ipsum per summam crudelitatem, carnesque suas consumere scribitur, Proverb. 5. *Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne forte gemas in novissimis, quando consumpseris carnes tuas, & corpus tuum.* Ergo hic est commodissimus hujus sententia sensus: quorsum me existimatis me velle, desperantis instar, aut rabie aliqua & furore correpti, mihi ipsi mortem aliquam crudelissimam conciliare, aut me meis dentibus & unguibus dilaniare? longè enim ab ea re absam.

Et animam meam porto in manibus meis. Olympiodorus. Animam in manibus portare. existimar esse idem, quod pignori opponere

Pigno-

4

Olympiod

* Quidare
ponet lavi-
da quæ di-
go laver-
dad.

August.

* Tan cla-
ra yllana
pondre
rodami
vida como
lapalma
de lama-
nc.
Eugub.

Anima a-
liquando
pro cor-
pore.

Judic. 12.

3.

4. Reg. 18.

15.

Pf. 118.

219.

August.

Hieron.

Chald.

Varlenius

* Pignori (inquit) animam meam oppone ad pæ-
nam verborum meorum libenti animo sustinen-
dum paratus, si non fuero vera loquutus. Augu-
stinus promovens illum suum prioris parti-
culæ commentarium, ait; Animam meam in
* manu inspiciendam, ut mihi celem, sive ut com-
putem peccata mea. Sed nihil tamen in vita
mea sceleris inveniri poterit. Eugubin. ex-
istimat eandem esse præcedentis atque hu-
jus partis sententiam, videlicet sui corpo-
ris dilacerationem, quæ non solum dentibus
& moribus, sed manibus & unguibus fit,
præsertim cum animo non solum vitam, aut
eam partem, quæ à corpore divisa est, si-
gnificet, sed etiam ipsum aliquando cor-
pus; sed certe germana intelligentia ex a-
liis scripturæ locis colligi facile potest, in
quibus eadem phrasis usurpatur, Jud. 12. 1.
Reg. 23. & Psalm. 118. quo loco licet Aug.
ingenue fateatur nescire se, quid rei sit ani-
mam portare in manibus: Hier. tamen episto-
la ad Suniam, ut qui probe Hebraice nove-
rat, docet Hebraismum esse, quo significa-
tur vitam habere periculo expositam, quod
enim manu portatur facile excidit, facile e-
tiam diripi potest. Chaldaus eum locum Pf.
sic legit ut vim hujus loquutionis exprimat;
*Anima mea periclitatur, ac si in superficie manus
meæ esset.*

Quod vero alii exponunt, Animam meam
solicitus custodio non secus atque rem pre-
tiosissimam, quam nusquam tuto deponere,
nec ulli credere audemus, sed semper in ma-
nibus circumferimus; alienum est, ait itaq;
Job. Non eo sum animo, ut animam meam,
vitamque ipsam per impatientiam & me-
lioris conditionis desperationem abiiciam,
& voluntario discrimini, atque morti obii-
ciam.

**XV. Etiam si occiderit me, in ipso
sperabo: veruntamen vias meas
in conspectu ejus ar-
guam.**

1. Particula veruntamen, Varia lectio, & dis-
punctio. Defensus Vulgatus. Illustratus lo-
cus Regum.
2. Sperare quid proprie.
3. Varia hujus spei intelligentia. Justorum no-
men sperantes.
4. Germanior expositio. Explicatus Paulus. Job
non minus sperans quam Abraham.
5. Vias arguere, quid;

I
Pag. Reg. Q Uod in Hebræo est, Ecce occidet me,
Latinus dicit, Etiam si Septuaginta, Li-
cet. sed illud ex originali supplendum in-

pendentis mortis periculum; Video sane
Deum mihi certissimam mortem infligere.
sed non me mors ab illius charitate speque
deiciet. Septuaginta. *Licet opprimat me, qui
potens est, in ipso sperabo.* Negative & sine in-
terrogatione, plerique Hebraizantes le-
gunt Non sperabo, Pagninus, Vatabl. Tygu-
rina, Regia, Biblia, Guarini, ut sensus sit; Vatabl.
Quamvis ille me occidat, quamvis nihil
mihi melioris vitæ expectandum sit, non
tacebo quæ in rem meam meæque innocen-
tiæ defensionem dicenda esse censeo. paulo
secus Tygurin. Si me occisurus esset, non ex-
pectarem. Vulgatus vero dupliciter legere
potuit, vel neganter, sed cum interrogatio-
ne, ut idem valeat quod affirmatio, quam
lectionem servat Hebræus apud Cajetanum
& alii, vel quidem particula, lo, quæ ne-
gationi servit, per pronomen vertit in eo,
vel, in ipso, quod facile fuit, & ne minutiora
quædam de harum particularum apud He-
bræos usu cum fastidio dicamus satis fuerit
indicasse Pagninum, qui de illis late in suo
Thesauo differit, & Marinum Brixianum
qui etiam peculiari locos, in quibus repe-
titur, enumerat. Mutatis enim literis mobi-
libus vox eadem, aut non, aut ei, vel ipsi, so-
nat. Et quidem 4. Reg. 10. v. 8. Sep. Hebrai-
zantes & Latinus interpres pari consensu
particulam, lo, quæ hic subest, legunt per
pronomen, cum dixit Heliseus ad Hazael.
Vade, dic ei, Sanaberis. quamquam alii existi-
maverint amphibologicam fuisse respon-
sionem; nam vox eadem, sola scriptura di-
versa significat, aut ei, aut non.

In ipso sperabo. Sperando verbum Jachal, af-
fert expectationem quandam, cum mora
& longanimitate perseverantia, unde dicitur
Gen. 18. *Expectatis ultra septem diebus aliis,*
quam spei longanimitatem, & sustinentiæ
perseverantiam non ipsa mors impendens
illi poterat adimere. Hæc sane in illorum a-
nimis desiderata fuit, quibus cum loquuta
est Judith, cap. 8. *Posuistis vos tempus misera-
tionis Domini, & in arbitrium vestrum diem con-
stitulistis ei, &c.* ideo dicamus Domino, ut secun-
dum voluntatem suam sic faciat nobiscum cito
misericordiam suam. id est, opis & salutis ac-
celerationem non debemus nos constitue-
re, sed ille pro bona voluntate sua, neque de-
bemus nos cupere, aut velle, ut cito ille no-
bis orantibus adsit, sed hoc tantum orare,
ut ille cito adesse velit, de qua etiam lon-
ganimitate expectatione non semel loquitur
Paulus, præsertim ad Hebr. & nos aliquan-
do plura.

Sed quidnam expectandum sibi; nec
proponat Job minime constat inter inter-
pretes: aliquid ad absolutionem sententiam,

LXX.

Pagnin.

Vatabl.

Tygurin.

Regia.

Bibl. Gua-

rini.

Cajetan.

Titelm.

נל

נל

Pagnin.

in thesau-

ro.

Marin.

Brixianus

in sua ar-

ca Noe.

1. Reg. 10.

8.

LXX.

Latin.

Hebraiz.

Amphibo-

logicum

respondit.

ללל

Sperare

quid pro-

prie.

Gen. 18.

10.

Jud. 8. 13.

3

Varia ex-

positio.

Que pronunciamus de sua integritate, referunt? Occidat ille sane, sed nunquam damnationis propter scelus aliquod sententiam contra me feret; aperte & palam pronuntiabit, non mihi inflictam mortem propter scelus ullum, quod recte videtur cum sequentibus necti, cum ait: *Vias meas in conspectu ejus arguam.*

D. Thom.

Divus Thom. hanc spem esse dicit bonorum spiritualium, & futurae beatitudinis, quam per cruciatus, & per acerbam mortem, se consequutur sperat.

Philip.

Philipp. paulo largius verbum sperandi accipit, ut idem sit quod a Deo, & a vitæ san-
ctitate minime recedere: nam existimet ean-
dem esse inferius, cap. 27 sententiam, *Donec*
deficiam, non recedam ab innocentia mea iusti-
ficationem meam, quam capi tenere, non dese-
ram. Et quidem justorum hæc est in sacro
sermone compellatio: *Qui sperant in Domino,*
quo illorum pietas & religio significatur; qui omnes suas vitæ rationes, atque spes in Deo collocatas habent.

Job. 27. 5.

Justorum

nomen

sperantes.

Is. 40. 31.

vide 6. 14.

32. & 36.

3. & 2.

Par. 13. 18

Jud. 13. 17

Ps. 5. 10.

& 16. 7.

31. & 30.

25. &

frequenter

4

German.

expositio.

Rom. 4.

20.

Job non

minus

sperans

quam A-

braham.

Gen. 22.

10.

Job præ-

stitit quod

postea

Christus

Jesús à

suis exi-

git.

Sed forte præstabit hanc spem in univer-
sum accipere, pro expectatione auxilii &
remedii adversus mala omnia, fueritque sen-
tentia hæc quasi prædictio certissima melio-
ris status, in quo commutationem accipiet
malorum omnium cum incredibili bono-
rum omnium affluentia. Quamvis de vita
& incolumitate corporis potissimum accipi
possit, ut in Jobum aptissime quadret, quod
de Abrahami fide dictum est ab Apostolo:
In spem contra spem credidit, neque consideravit
corpus suum mortuum: in repromissione etiam
Dei non habuit diffidentia, sed confortatus est
fide, dans gloriam Deo.

Nam hæc spes simul est humani corporis
robur, & firmitas, est etiam gloria, cultus-
que ab homine impensus, nam qui sic spe-
rant, dant gloriam Deo. Non aliter ergo
Job fide, atque spe certissima in rebus suis
desperatissimis confortatus & erectus non
solum constituit se sperare, etiam si videat
Dei gladium cervicibus suis impendentem,
sicut quondam Abrahami strinxerat in ca-
put sui filii, sed cum se videat vulneribus jam
mortiferis totum confossum, & sanguine san-
guineque manantem. Atque eo etiam Jobi pie-
tas spesque procedit, ut etiam occisus sperare
paratus sit, quod postea Christus Jesus ad suæ
potestatis bonitatisque majestatem & glo-
riam, atque opem certissimam in deplora-
tissimis nostris calamitatibus à nobis exigit,
cum Martha reformidanti conspectum fra-
tris quatruiduani mortui, atque foetentis ca-
daveris, dixit: *Nonne dixi tibi; quia si credis,*
videbis gloriam Dei, rursus eodem loco do-
cuit discipulos, mortuum esse Lazarum pro-
pter illos, ut crederent, atque de divina po-

testate, & bonitate spem certissimam con-
ciperent.

Veruntamen. Recte Latinus interpres i-
mitatus Sepruag. legentes, *Tamen loquar,* di-
xit, *Veruntamen,* ut Jobi constantiam, & spei
magnitudinem declararet; Nihil mors meam
spem, nihil defensionem meam innocentiam
laderet.

Vias meas. Vitæ actiones, & consilia om-
nia, vivendi institutum, & consuetudinem
multis actionum & operum gressibus tri-
tam & calcatam. *Arguam Philippus.* Divus
Thomas, Nicolaus cum aliis Latinis expo-
nunt, *reprehendam,* castigabo, referuntque ad
pœnitentiam de vitæ erratis suscipiendam:
ita ut quæ dixit, sint non quidem animi præ-
sumptio, sed de Dei bonitate concepta fi-
ducia.

Si quid (inquit) invenero, quod corre-
ctione & pœnitentia indigeat, corrigere
& castigare paratus sum; ille vero pœni-
tentiam agentem aderit propitius. Polychro-
nius ad refellendos amicos pertinere ex-
istimavit, Didymus *redargutionem* dicit esse,
rei demonstrationem, optareque divinæ
providentiæ rationem, quam ipse perce-
ptam haberet, illustrem etiam amicis suis
facere. Vatablus non tam ad exacta vitæ
pœnitentiam, quam ad sequentis puritatem
integritatemque servandam, ut castigare,
vel *arguere vias suas in conspectum Dei* sit da-
re operam, ut innocenter vivat eorum illo.
Sed certe hoc loco *arguere*, est idem verbum,
quod supra redditum est *disputare*. Igitur
hæc est sententia; Quamvis me occidat, non
vitæ, sed innocentiam meam illo iudice, & vin-
dice uti volo, & coram illo causam meam
dicere. Quem sensum fere sequuntur Græci.

XVI. Et ipse erit Salvator meus:
non enim veniet in conspectu
ejus omnis hypo-
crita.

1. Non omnis in sacro sermone, nullus. Hypo-
crita quid.
2. Aenigmata quid proprie.
3. Verbum judicandi, ordinem & certam for-
mam asserre. Appropinquare verbum mili-
tare.
4. Jobi constantia.
5. Reorum silentium.
6. Terror & metus mortis ex divino viso ex-
plicatus Moyses, & Isaias.

Proprie juxta Hebræum, & Græcum
Hoc mihi evadet in salutem. Chrysostomus
Id mi-

LXX.

Via quid.

Philipp.

D. Thom.

Lyranus.

Arguere

quid.

Polych.

Didymus.

Vatabl.

Græci.

Chrysost.

Id mihi apud Dominum solatio erit, vera dicere, vosque mendacii arguere. Bene mihi cedit hæc mea coram Deo disputatio, non enim mihi vertet temeritati, aut stultitiæ, sed potius de illius veritate, iudicio, & mea innocentia conceptæ fiduciæ. Sed eleganter noster interpres, ipse erit salvator, salutis, & absolutionis auctor, & salutaris sententiæ pronuntiator, iudexque proprius, qui me innocentem absolvat, vobis licet accusatoribus meis reclamantibus. Quod vero alii expli- cant pro salvatore, fautorem atque patro- num, dum cum suis accusatoribus disputat, neque valde quadrat originali voci salutis, aut salvandi, neque rei propositæ, dixerat enim, disputare cum Deo cupio, & vias meas in conspectu ejus arguam, interim amicos obmutescere jussit.

Non om- nis in sa- cro sermo- ne nullus. Ps. 48. 18 Quid hy- pocrita. LXX. Vatabl.

Non enim veniet in conspectu ejus omnis hypo- crita. Non omnis in sacro sermone, sæpe valet nullus, ut Psalm. 48. Qui cum interierit, non su- met omnia, id est, nihil omnino secum defe- ret; sic non omnis hypocrita, id est, nullus hy- pocrita Septuagin. Coram Deo dolus non in- gredietur. Vatabl. Flagitiosus. Pag. impius. Sed quamvis eodem omnia pertineant, multo melius atque simplicius Vulgatus dixit hy- pocritam, de cujus vocis notione atque ratio- ne, superius diximus, est enim hypocrita im- pius simulator, fallax, qui veteratorio & fi- cto ingenio loquitur aut agit, obiter per- stringat amicos, qui fraude potius, & fucata oratione, captiosisque argumentationibus, quam veritate, et orationis simplicitate age- rent.

R. David. R. Mar- doch.

Quod vero alii dicunt originalem vocem significare acceptatorem personarum, amicos etiam notaret, quos personam accipere, & Deo adulari superius dixerat, mihi non pla- ceret; nam licet eam vocis significationem agnoscere vidatur R. David. in libro radi- cum, & R. Mardoch. in suis Concordantijs; tamen nullum exemplum proferunt, neque proferre poterunt. Venire autem in conspe- ctum Dei, est coram illo iudice stare, appare- re, loqui, fiducia aliqua de suæ causæ æquita- te concepta.

XVII. Audite sermonem meum, & ænigmata percipite au- ribus vestris,

Chrysost.

ERgo (inquit) mihi cum Deo disputanti benevolas aures præbete. Acute ob- servavit Chrysost. suæ orationi atque re- dargutioni infensos amicorum animos a- nimadvertisse, ideo benevolentiam & at- tentionem postulasse, Tum etiam gemi-

nationem verbi, audiendi, docet esse aut æ- gritudinis indicem, aut ad comparandam attentionem referri, quod vel illi attendere nollent, vel quod ea, quæ dicturus esset, mul- ta attentione indigerent.

Philipp.

Ænigmata. Philipp. ex proprietate Lati- ni vocabuli. ænigmata interpretatur, illa ip- sa mala, quæ Job patiebatur, quæ cum non propter sua merita sustineret, sed essent (in- quit) examinationis flagella, idcirco ænigmata voluit appellare: quoniam qui innocentes & justos tribulari conspiciunt, velut ænigmata illis sunt, & obscura divina consilia. Divus Thomas au- tem ænigmata explicat obscurum, & diffici- lem sermonem, & qui aliud prætendat su- perficie, aliud vero interius significet.

Hugo.

Eodem fere modo Hugo, sermonem sub figuris occultatum, ut indicet, non semper illud significare velle, quod verba sonant, ut difficultate proposita attentiores reddat auditores. Sed certe vox originalis deduci- tur à radice, Chava, quod est annunciare, o- stendere, indicare. Quare Septuaginta, sim- pliciter dixerunt; Audite verba mea, narrabo enim vobis audientibus, & Hebraizantes om- nes, indicationem meam, expositionem, annuntiationem, narrationem, quibus etiam modis verti solet alijs locis à Vulgato. Quæ significatio videtur omnino contraria æni- gmati, sicut & interpretatio, quæ vertitur à Vulgato, Daniel. 2. cum dicitur, Et interpre- tationem ejus indicabimus. Sed forte interpres consulto hoc loco ænigmata vertit, ut respi- ciat ad Jobi orationem ab amicis, aut non intellectam, aut prave interpretatam, & nunc cujusdam ironiæ admistione, suæ orationis simplicitatem atque charitatem, amicorum vero tarditatem in intelligendo significet. Quare redditur multo elegantius, atque si- gnificantius per ænigmata, quam per decla- rationem, aut annuntiationem, vel exposi- tionem. Sententia igitur hæc: Nihil à me obscure aut fucata oratione dicetur, quo vo- bis prave intelligendi ansam ullam præbu- isse videat, non aliis ego ænigmatis utor, quam ipsa totius rei dilucide expositione, scilicet, ænigmata vobis proponerem, qui simplicem & apertam veritatem semel & iterum proposuerim.

XVIII. Si fuero judicatus, scio quod justus inve- niar.

IN Hebræo: Si iudicium disposuero, aut præparavero, aut ordinavero. Nam ver- bum Gharac, significat quidquid certa ra- tione & ordine disponitur: ut agmen, acies mili-

Verbum
judicandi
LXX.
Appropin-
quare ver-
bum milie
tare.

militia, unde etiam dicitur: *Dirigere aciem.* Tum etiam quidquid arte, & ratione præparatur. Quare recte etiam Septuaginta verunt: *Ecce ego appropinquo judicio meo.* Verbum enim *appropinquandi*, non semel in Scriptura significat accessum exercitus ad congregandum cum hoste, quia accessus & congressus certa ratione & arte fit.

Ergo verbum *judicandi* ordinem, & dispositionem certam affert, qualis in judicio, & in litibus tractandis servari solet. Ait igitur, si recte riteque accede permittat ad me tuendum, si ex ordine causam meam dixeris, si servata judiciorum lege & consuetudine audiar, *Scio me justificatum & absolutum* iri, atque fore, ut *justus inveniat*, pronuncieturque. Jam nunc dispono certam rationem mei defendendi, atque meam coram Deo iudice causam tuendi, formam ordinemque servandum mihi constituo. Hic si mihi à vobis, si à Deo servabitur, non dubium, quin obtineam in causa.

XIX. Quis est, qui judicetur mecum? veniat: quare tacens consumor?

Sententia
animi exa-
celli.

Verba sunt exaggerati animi, constantiaque plenissima. Jam (inquit) per me non stabit, quin mea vita atque innocentia controversia judicio & ratione peragatur, sed ne indicta meis accusatoribus lite me videar defendere, illos expecto atque provo-
co. *Quis enim est qui judicetur mecum.* Septuag. *Qui iudicium sit facturus mihi*, proprie. Qui litigaturus sit mecum, qui litem & criminis alicujus accusationem intenturus; quisquis ille sit, prodeat. Polych. & Olympiod. *Quis iudicabitur mihi, quasi à me laesus injuria, qui peccatum aliquod meum, probare possit?* Cajetani vero interpretatio illa, ut hæc non sint verba inquirentis, aut provocantis adversarium, sed suspicientis Dei majestatem, cum quo disputaturus est, quasi dicat? Quis, quantumve ille est, cum quo ego disputare cupio? illius enim amplitudine deterritus obmutescam, & prius moriar, quam verbum ullum ex meo ore coram illo excidat. Hæc inquam sententia & interpretatio quadrare in rem præsentem nulla ratione potest.

Reorum
silentium.

Quare tacens consumor? Indicare videtur Reos, & eos qui sibi alicujus sceleris conficij essent, vel ex conscientia sceleris, vel ex consuetudine judiciorum tacere solitos Reorum (inquit) est male sibi consciorum, atque judiciariam litem, judicisve invor-

ruptissimi sententiam reformidantium tacitos, pullatosque coram iudice sisti, & aliorum patronorum atque advocatorum oratione uti. Ego vero qui *nihil mihi conscius sum*, quorsum alio avvocato, aut patrono uti velim, quam simplici mea oratione? quorsum ut suam me tacitum damnari? Græci, Polych. Olympiod. hunc sensum indicant. Si verum aliquod crimen accusator aliquis obliat, neque verbum amplius, obmutescam, moriar; vel cum aliis; Quare moriar, consumarque tacitus quasi dicat: Non is me dolor cruciabit, quod indicta causa moriar, & falsa criminatione nondum propulsata. Indicarunt etiam hunc sensum Septuaginta. *Quia non obmutescam & deficiam*, id est, nisi loquar, deficiam, & exspirabo, vel: Si taceam, ab amicis indicta causa damnabor; obtinere igitur à me non poteris, ut verissimam meam causæ defensionem non suscipiam. Vel simplicius, si statim non dixeris, & me oratione non defendere, moriar confestim, oporteret igitur adversarium, & litigatorem statim prodire: nullas enim mihi concedit inducias vis morbi, hoc fere voluit Tygurina.

1. Cor. 4.
4.

Polych.
Olymp.

XX. Duo tantum ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar.

XXI. Manum tuam longe fac à me, & formido tua non me terreat.

Cautioem videtur à Deo petere ante disputationis congressum, ne duplici hac ratione tecum agere velit. Quare licet idem sensus sit, sed melius tamen vulgatus per negationem explicuit, quam Septuag. per affirmationem; *Duo mihi praebeas* videlicet, ne *manum*, id est inflicti vulneris acerbicatem, quæ illi orationis facultatem adimebat, exacueret, aut amplificaret Deus, sed potius mitigaret, & extenuaret libere loquendi facultate, spatioque concessio, tunc etiam temperato atque occultato divini numinis splendore terrifico. Alii referre conantur hanc formidinem ad mortis metum quem solitus erat concipere, qui divinam aliquam revelationem, aut visionem accepisset, juxta id Exod. 33. *Non videbit me homo & vivet.*

6

LXX.

Exo. 33.
20.

Jud. 13. 22
Isa. 6. 5.

Quapropter dixit Manue ad uxorem suam Judic. 13. *Morte moriemur, quia vidimus Dominum* Et Isa. 6. *Va mihi, quia tacui, & Dominum exercituum vidi oculis meis*, id est, perii, neque qui supernam visionem viderit permittetur am-

amplius versari inter mortales. Igitur hujus mortis discriminis causam nimium terrorem esse ex divino viso, potuit hoc loco indicare Job, atque tantam divini conspectus lucem, & formidinem, ex qua denuo in mortiferam ægritudinem incidat, deprecatur. Sed primus sensus simplicior est.

XXII. Voca me, & ego respondebo tibi, aut certe loquar, & tu responde mihi.

1. *Verbum respondendi, forense & judiciale, & ad testimonium ferendum referri. Illustrati Moyses, Isaias, & Hoseas.*
2. *Humana actiones testes sunt coram Deo judice.*
3. *Job in hac sententia non peccasse.*

¹
Verbum
respondendi
forense.

עב

Exod. 20.
16.

Gen. 30.
32.

Isa. 59. 12

Hos. 5. 5.

²
Actiones
hominum
testimonium
ferre coram
Deo judice.

Gen. 4. 10

Eccl. 20.

21.

Hab. 2. 11

ש

DAt Deo optionem sustinendi partes actoris, aut rei, vel potius expostulantis, objicientisque, aut respondentis atque satisfaciens. Nam quacunque ratione lis peragatur æquitati atque veritati nititur. Verbum autem respondendi aliquando est forense, & judiciale; perindeque valet, atque testificari, ut Exod. 20. Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium, Hebraice, non respondeas, vel, ne testificeris, videlicet rogatus à judice, Genes. 30. Respondebit mihi cras justitia mea, id est, mea innocentia plane testificabitur me innocentem, Isa. 59. Peccata nostra responderunt nobis, id est testificata sunt contra nos, & quasi interrogata (Deo judice, veritatem ipsam professi sunt, videlicet suos auctores accusant, & iniquitas adversus iniquum testis damnationis est, simile id Hose. 5. Respondebit (testificatur, clamabit) accusabit, arrogantia Israel in facie ejus (publice, palam, nihil reveriti suum auctorem) Ex quo observandum est, tum pias & honestas, tum improbas mortalium actiones testes esse, aut sanitatis justorum, aut improbitatis hominum flagitiosorum, publiceque & aperte suum testimonium dicere coram Deo judice, atque si opus sit, sublato in cælum clamore.

Quo enim graviora scelera sunt, eo majori clariorque voce testantur improbitatem sui auctoris. Jam igitur dicere Job possit Tum mihi, o judex diem horamque dicto, & judiciali quaestione examina, si velis etiam, ut jurejurando veritatem contester, efficiam lubens respondebo: testificabor, rem ipsam atque veritatem profitebor. Verbum autem respondendi in secunda parte, ut quod ab alia radice sit, lenius & simplicius accipi debet.

In hac autem Jobi oratione, qua Deum ad disputationem provocat, Cajetanus ait licet hæc non dicta sint à Jobo ex contemptu divinæ majestatis, verba tamen esse scandalosa, & arrogantia. Astunica censet peccasse Job, quod parum modeste & reverenter de Dei majestate loquatur. Cæteri omnes illum excusant; & Græci ajunt hæc profecta fuisse ex familiari in Deum charitate, aut ex fiducia bonæ conscientie, Philipp. Philipp. ex admiratione ignoratæ causæ suarum calamitatum. Denique procedere possunt ex ijs omnibus animi affectibus, quos in Jobi lamentationibus explicuimus, capitul. 3.

3
Cajet.

Astunica.

Græci.

Philipp.

XXIII. Quantas habeo iniquitates & peccata? scelera mea & delicta mea ostende mihi.

1. *Nexus, & simplex sensus hujus sententiae.*
2. *Quantum, ad numerum etiam referri ex Hebræo.*
3. *Quid inter iniquitatem, & peccatum intersit.*
4. *Verum discrimen elicitur ex proprietate vocum. Multarum vocum similium coacervatio quid indicet.*

Non omnes eodem modo connectunt, nam quibusdam videtur Job expectasse, ut Deus loquendi initium faceret, ut cui priores loquendi vices deberentur. Sed cum sua congressione & disputatione non dignaretur Jobum, is contemni se arbitratum, in hæc verba conqueritur; Adeo ne flagitiosus ego, ut neque dignus habear cui improbitatem exprobres? saltem igitur scelera mea ostende mihi: & deinde sequitur; cur faciem tuam abscondis, &c. Ita ne, neque me dignaris colloquio tuo, neque coram sententiam fers, sed indicta causa absentem hominem damnas? Sed fere interpretum concors sententia in his verbis agnoscit suæ defensionis exordium, sed quale convenire possit dolenti & exulcerato peccatori.

1
Nexus cum
precedentibus.

Quantas habeo iniquitates? ut sibi suæ controversiæ status exponatur, suo jure postulat, idque provenire potest ex illo desiderio cognoscendi, quam ob causam ad tam acerbos cruciatus damnatus sit. Ita Græci intellexisse videntur, atque Philippus, hujus animadversionis causam cognoscere aveo, & quod iis qui in cruciarum & supplicium

Græci.
Philipp.

Gregor.

plicium dantur, solatium esse solet, supplicii causam perfectam habere, reus licet atque damnatus postulare possum, obtinere etiam à iudice debeo. Idem fere Gregorius ait, optare ut si quæ habet occulta delicta, innotescant, ut deslere illa atq; corrigere possit. Sed certe cum sibi proposuerit suam innocentiam defendere, paulo dolentius atque de sua conscientia confidentius accipi hæc debent, quasi diceret: Sceleris alicujus accusor damnorque ad pœnam, oportuisset vero jam illud esse in iudicio prolatum, mihi que propositum.

2

חמב

Quantum ad numerum etiam referri.

Ps. 118.

84.

3

Latini

Greg.

Quid inter sit inter peccatum & scelus.

Joã. 1. 34.

Lev. 6. 17

Ps. 18. 12.

D. Thom.

Amb. li. de

Apolog.

Dav.

4

Quod discrimen ex proprietate vocum eliciatur inter hæc quatuor.

חמב

Exod. 32.

32.

חמב

Gen. 31.

36.

Quantas. Quot quantasque: nam vox originalis ad utrumque pertinet, ad multitudinem videlicet, & magnitudinem atq; gravitatem, atque subest eadem originalis vox Ps. 118. *Quot sunt dies servi tui?*

Iniquitates, & peccata, scelera, & delicta, Latini curiosius inter hæc quatuor discrimen constituere nituntur. Nam Gregorius ait: *Quod licet inter iniquitatem atque peccatum distare nihil Joannes Apostolus perhibeat, cum ait: Iniquitas peccatum est, ipso tamen visu loquendi plus iniquitatem quam peccatum sonare, cum omnis homo facile se peccatorem fatetur, iniquum vero dicere nonnunquam erubescat. Inter scelera vero & delicta hoc distabit, quod scelus etiam pondus peccati transit: delictum vero pondus peccati non transit: quia & cum offerri sacrificium per legem jubetur, nimirum præcipitur sicut pro peccato, ita etiam pro delicto, & nonnunquam scelus in opere, delictum vero plerumque in sola cogitatione, unde & per Psalmistam dicitur delicta quis intelligit? Hæc Gregor. Divus vero Tho. aliter distinguit, nam quæ contra proximū sunt existimat proprie dici *iniquitates*: at ea, quibus homo in seipso prave disponitur, & deordinatur, ut gulam, & luxuriam, *peccata*, quasi deordinationes, quæ vero contra Deū *scelera*, tandem ommissiones, *delicta*, & Ambr. lib. de Apolog. David docet latius patere *iniquitatem*, quam, *peccatum*, contraria ratione, quam Greg. Alii ex malitia, aut ignorantia hæc distinguunt.*

Sed certe nunc dicuntur, *iniquitates*, aliquando *peccata*, aut *scelera* nominantur, quæ nunc *delicta* aliquando *iniquitates*, aut *peccata*, ut nullum fixum constansque discrimen assignari inter hæc possit. Illud tantum ex proprietate vocum elicitur *iniquitatem* esse pravitatē quandam, quæ à recto deflectit, atque vox eadem infra redditur, *peccata* adolescentia *Peccata*; vero, proprie sunt errata, & proprie est aberratio & declinatio à via, quæ Exod. vertitur, *Noxa*, *Scelus*, autem est quasi transgressio, violatio pacti & constituti fœderis, & seditiosa adversus Deum rebellio, & Genes. 31, vertitur *Culpa*.

Psalm. 31. *Iniquitas*. Proverb. 10. *Delicta*, tandem, *delicta*, ab eadem radice dicuntur, à qua superius *peccatum*, quare videntur omnia synonyma nomina gravissimorum peccatorum, estque coacervatio quadam artificio plena: nam sicut ejusdem vocis repetitio, ita etiam plurimarum eandem rem significantium acervatio vim solet addere orationi, atque rem significatam amplificat, vel quidem his multis peccati nominibus significat cujuscunque generis peccatum, ut ab omni gravi scelere, sive contra Deum, sive contra proximum se innocentem asserat: erit ego sententia: quæ nam ingentia mea scelera, ob quæ ad ingentes cruciatus damner? Inaudita videlicet oportet esse facinora, quibus inaudita apud omnium mortalium memoriam supplicia rependantur.

Neque vero sine arte & acrimonia dicendi illa quarta vox, *delicta*, repetitur, nam eadem est (ut diximus) quæ *peccata*, quasi videatur Job quævisse undique nomina, quibus peccata exprimeret; & cum novam non invenisset, iterum usurpasse priora: docte igitur hæc indicavit Philippus, ait enim his nominibus *peccata gravia, & prava* significari, quem locum corrupte legit Titelmannus: refert enim Philippum dixisse, significari *peccata gravia, & levia*, pro *pravis parva* forte legit Sep. igitur, cum nullum fere inter illa discrimen agnoscerent, bis tantum usurparunt *peccata, & iniquitates*. Quod autem ad locum Joan. 1. c. 3. quem adducit Greg. pertinet, verissime ait *peccatum esse iniquitatem*. id est, esse contra Dei legem, nam *iniquitas* est Græcè *Anomia*, quæ contra, *Nomos*, id est, legem est.

Ostende mihi. Fac ut cognoscam, nam isti mei accusatores nihil certi & explorati afferunt: nihil præterea ego mihi conscius sum, quod si ego sceleris alicujus reus sim, tibi perspectum fuisse oportet.

XXIX. Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum?

1. Nexus cum præcedentibus.
2. Faciem abscondere, ad severitatem, & indignationem.
3. Judicium prisca consuetudo ante ferendam sententiam. Capite damnatis obvelabatur caput.
4. Arbitrari quid proprie. Judicium vultus benignus. Illustratus Isaïas.

IN hac dolentis hominis oratione, non decet alium leniorem, aut coherentiorrem decursum quarere, quam coacervationem

Psalm. 31. 1
Prov. 10. 12

Coacervatio multarum similium vocum.

Philipp. Titelm.

LXX.

1. Joan. 3.

4.

Nexus cū
preceden-
tibus.
D. Thom.

nem quandam rationum ad eundem finem adductarum, quamquam hanc etiam sententiam cum precedenti D. Thomas apte eleganterque sic nectat. Cum à me rogatus atque postulatus (ô iudex supreme) ut si quæ sunt apud te condita & reposita mea scelera, proferre velis, taces omnino, sane videris tuo isto silentio testari nihil unquā in me reperisse, quo te graviter offenderim. Cur igitur mecum tanquam cum iniquo atque inimico agis? *abscondis* enim avertisque à me *faciem*, uti soles, cum tibi vehementer displicet conspectus impiorum hominum. Cæterum cum hæc loquitur Job, agere cum Deo, tanquam cum irato adversum se principe, aut verò tanquam cum severissimo iudice videtur, nam *faciem abscondere*, aut *avertere*, indignantis est, & supplicium inferentis, sicut è contra *faciem convertere*, aut *illustrare*, vel illustrem & conspicuam exhibere, & benevolentis beneque facientis est, cujusmodi est id Hoseæ 6. *Venimus in conspectu eius*. id est, illo nos inspiciente, curante, custodiente, cum *visitatione tua*, conspectusque benignissimus quondam *custodierit spiritum meum*. cur nunc per eam miser, te *faciem abscondente*? Hæc est illa Caini vox querula Genes. c. 4. *Ecce ejicis me hodie à facie tua, & à facie tua abscondar*, & Hos. 6. 3. *ero vagus & profugus in terra. omnis igitur qui invenerit me, occidet me.*

At sic cum Deo, tanquam cum iudice, agat, id quod sequentia quoque, quæ iudicis sunt, exigere videntur, sensus is esse poterit: Damnor miser indicta causa & lite jam confecta, non permittor meum iudicem videre, neque deprecari, abscondit enim ille, & se in separatam privatamque sententia ferenda locum se recipit. cum igitur te non videam, summe iudex, quid existimare de te atque de me possim, quam te jam in occulto extremam capitis sententiam contra me scribere? huc facere potest illa quorundam iudicum antiqua consuetudo, cujus meminit Clemens Romanus l. 2. Constit. Apost. & D. Basilus epist. 79. fit etiam aliquando mentio in Theod. & Justin. codice, cum enim capitis sententiam laturi erant, obducebant cortinam, & interjecto velo se continebant; absconditi ergo mortis reos damnabant, opportune tunc si quis innocens damnaretur, dicere ad iudicem æquissimum posset, *Cur faciem tuam abscondis*? Adde etiam, quod capite damnatis, ne iudicem regemve videre possent, obvelabatur facies & caput, ut Hester 7 scribitur. *Operierant faciem Aman*. Perinde igitur (ait Job) ac si jam operto sim capite, & obvelata facie meum iudicem,

Pined. Tom. 1.

meumque Regem videre mihi non licet; abscondit enim ille *faciem* suam à me. scio benignissimum iudicem, si me ille incredibiliter affectum laborantemque aspiceret non amplificaturum supplicia, sed temperaturum atque mitigaturum, sed heu me supra mortales omnes miserrimum, quem ille aspectu non dignatur.

Et *arbitraris me inimicum tuum*? Tum hanc, tum precedentem partem retulisse Polychr. videtur ad illum tumorem, quem de suo hoste concipere aliquis solet, à quo sibi timet & cavet, & à quo se abscondit. Polychron. sententia hæc est: *Quomodo potes in animum inducere, ut me à folio nihil distantem, hostem tibi esse suspiceres? quasi verò ab homine perinsimmo ullus tibi metus possit impendere.* id quod etiam indicavit Chrysostomus, cum per ironiam sententiam hanc reddit. *Scilicet meam, quam ignoras contemptam humilem naturæ conditionem, reformidas, cum solum sim, &c.* id quod etiam lectio Septuaginta indicat versiculo sequenti, *Numquid quasi folium, quod movetur à vento, vereberis?* & *facere* potest verbum *arbitrandi*, quod est *Chasab*, existimare, reputare, & sicut apud Latinos, ita etiam in sacro sermone significat in pretio habere. sicut Genes. 15. *Reputatum est ei ad iustitiam.* & Genes. 13. *Nonne sicut alii nos reputavit nos?* id est, non pluris facit nos, quam si extræ & peregrinæ essemus. ait itaque, *me arbitraris inimicum*, me æstimas. quem cavere debeas, & ita in meum conspectum nunquam vis dare.

Sed lenius hæc pars jungetur cum precedenti, hac ratione: Abscondis & avertis faciem tuam perinde atque ab hoste tibi infensissimo, cujus conspectum non possis ferre. quod si ad iudicem respiciat, sic poterit sententia confici, cum apud te de mea innocentia dicere instituo, *abscondis faciem* & aliò convertis oculos, planeque ostendis tibi me infestum esse, longeque molestum. Id verò esse solet in iudice vitium, quod ab incorruptissimo iudice Christo Domino longe abfuturum prædixit Isaias cap. 42. *Non erit tristis, neque turbulentus, ne videli cet vultu ipso, & tristi supercilio, atque averfa facie prius reum damnet, quam pronuntiata sententia.* Sed nihil mirum, quod ex dolenti pectore tantam erga se sui iudicis severitatem tot viis atque rationibus amplificet

Job.

4
Polychr.

Chrysost.

LXX.

Verbum
arbitrandi
quid proprie.

חָשַׁב

Gen. 15.

16.

Gen. 13. 1.

Judicum
torva tris
damnata.

Isa. 42. 4.

Ccc

XXV. Con-

XXV. Contra folium quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris.

- 1 *Defensus Iob à censura Cajetani. illius oratio minime arrogans.*
- 2 *Ostendere potentiam quid in Hebræo, & ut varie reddatur à Vulgato.*
- 3 *Deus protector à turbine. Damon turbo, & ventus inclemens. Illustratus Isaias.*
- 4 *Folii caduci ad hominem translatio. Folium inconstantia symbolum.*
- 5 *Stipula symbolum rei inutilis & ignobilis. tumetiam & arida senectæ.*
- 6 *Stipula unde dicatur in Hebræo, rei levioris & ignobilioris symbolum.*
- 7 *Stipula aut ventus, aut ignis minatur.*

CAjetanus existimat, hac argumentatione Jobum probare apud Deum suam innocentiam; quod nisi suatum ærumnarum causam aliam proferat Deus, fiet inde, ut vel cum homine iusto tanquam cum inimico agat, vel Deus nihili omnino faciat Jobum, neque pluris quam folium aridum, aut stipulam siccam. Censet præterea Cajetanus, hæc Jobi dicta arrogantis hominis esse, & existimantis sibi divinorum Dei consiliorum, atque providentiæ revelationem rationemque reddi debere. sed sane dum sæpe Cajetanus, potius Hebræus ille, quem Ducem Cajetanus sequebatur, Jobi verba calumniatur; ab amicis Jobi stare videtur, quibus Jobi oratio arrogans & insolens videatur, cum tamen verba sint animi incredibiliter demissi, atque supplicis, & suam infirmitatem agnoscantis excitantisque supremam divini numinis maiestatem ad sui commiserationem.

2 *Ostendere autem potentiam, est in Hebræo simplex verbum, Gharats, quod est conterere, confringere, aut vero roborare se, aut potentiam & virtutem ostendere, & exercere in aliquo confringendo & conterendo, aut timere & formidare eum, qui pro sua virtute & robore conterere & confringere possit, unde dicitur Isa. 8. Ipse pavor vester, & ipse terror vester. quasi dicat, qui potest conterere & confringere penitus; ut ad hoc videatur allusum Matth. 10, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui postquam occideris corpus, habet potestatem mittere in gehennam. Isa. 2. vertitur, Percutere, & c. 10. Confringere inde dicitur Robustus Isa. 25. Violenti, Job. 27. Fortes, Psal. 53. Crudelissimi, Ezechiel. 3. Ergo, ait Job, itane velis*

tuam potentiam & vires ostendere, & exercere, te potentem, fortem, robustum præbere in conterendo & confringendo folio quod vento rapitur, quod per seipsum exacta ætate, in autumno sua sponte decidit ex arbore, vel incitatum vento levissimo avellitur? vel, *Contra folium*, cui avellendo atque raptando satis tenuissimus spiritus, insurgere jubes vehementissimum ventum, qui me ex hujus vitæ arbore, veluti folium, decutiat, & huc illucque per fortunæ ludibrium jactet atque propulset? Sed neque hoc contentus; collapsum jam & decussum foliū tuæ potestatis manu conterere, cominuerè, confringere, & in minutissimos pulveres aridam stipulam redigere velis, atqui tu pro tua potestate cum summa bonitate atque benignitate conjuncta: *Factus es* (esse soles) *fortitudo pauperi in tribulatione* (quia non permittis illum præ imbecillitate virium cadere aut collabi) *spes à turbine* (umbra, protectio, refugium, adversus turbine impetum, & ventorum inclementiā) *umbraculum ab aestu.* (Hæc vero omnia præstari à Deo adversus iniquorum spirituum vim, qui raptare & exagitare miserum hominem suæ potestati permissum, conantur, statim explicat) *Spiritus enim robustorum* (qui contendunt potentia suæ nervos in conterendo & confringendo infirmo homine) *quasi turbo impellens parietem.* Ego vero (inquit Job) agitor, raptor, impellor spirituum inclementissimorum impetu, cum neque paries sim, neque constans fixæ rupes, sed vel tenuissimus pulvis, vel levissimum folium.

Tu vero etiam velis *potentiam* præterea tuam in me perdendo ostendere? atqui alienum etiam est à tua natura & ingenio, quæ homines persequuntur, te persequi, quin potius *calamum quassatum* (ab hominibus) *non conteres, & linum sumigans* (prope jam extinctum & impetum vento) *non extinguēs.*

Sed potest hæc Jobi sententia longius patere, si de communi omnium mortalium imbecillitate & inconstantia loquar. Cum tu (inquam) recorderis, quoniam pulvis sumus, & homo sicut scenum, dies ejus tanquam flos agri, sic efflorescis, quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet, & non cognoscat amplius locum suum, id est, ad levissimam aeris concitationem decutiuntur exucti flores, & arida folia, & cum non ejusdem ramis, neque eodem loco fuerint, tamen ad radicem arboris sine ullo discrimine concidunt, omnia enim mors æquat. Hanc quoque deciduæ hominum gloriæ rationem & miserandum casum cum clamore & admiratione jussus est Isaias prædicare cap. 40. *Vox dicentis*

Ezec. 31.

12.

3

Deus protector à turbine.

Isa. 25. 4.

Damon turbo & ventus inclemens.

Ps. 98. 17

Ps. 42. 3.

Matth. 12

20.

4

Mor. alia imbecillitas folii caduci similis.

Ps. 102.

15. 16.

Isa. 40. 6

Eccel. 14.
18.
Foli ad
hominem
translatio.
Folium in-
constantia
symbolum.

centis clama, & dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri, ex-
ficcatum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus
Domini sufflavit in eo. Sed tamen illam folii
translationem apertius Ecclesiasticus usur-
pavit cap. 14. Omnis caro sicut fœnum vetera-
scit, & sicut folium fructificans in arbore viri-
di, alia generantur. & alia depiciuntur; sic gene-
ratio carnis & sanguinis alia finitur, & alia na-
scitur.

Considerari ergo in homine potest, non
secus atque in folio arboris, summa incon-
stantia atque instabilitas, sicut enim ven-
torum, commotionum, aut aliarum tem-
poris varietatum rationes, ex nutantibus
arborum cacuminibus, & foliorum com-
motione observare solemus, ita sane omnis
mutationis atque inconstantia materia &
symbolum homo est: nullum enim est vel
levissimum incommodum, morbus, aut æ-
rumna, quod in illo, quasi ventus in arboris
folio, suam potentiam non ostendat, expo-
situs est enim omnibus vitæ ærumnis, &
temporis vicissitudinibus, sicut infirmum
folium pullat primum, & gratissimo virore
blanditur oculis, floret in adolescentia, ve-
terascit tandem, & collabitur exucto humo-
re, & locum aliis foliis pullulantibus denuo
concedit viridioribus atque tenerioribus.
ergo ait Job: Cum folium sim, quod vitæ
incommodis omnibus obnoxium est, quod
ventos omnes timet, & vel ad levissimam
temporis mutationem tremit & commove-
tur, quod facile convellitur & decutitur ex
vitæ arbore, ne tu indignationis tuæ vehe-
menti spiritu in cutias vim ventis, cadam et-
iam te non impellente, neque contra me ex-
erente potestatis tuæ nervos atque vires.

Stipula
symbolum
rei inutilis
& ignobi-
lis.

Et stipulam siccam. Fere eadem sententia,
quæ præcedentis partis, nisi forte stipula a-
liquid inutilius, & ignobilius significet.
Actum (inquit) agere videris; nam rapior
velut arida stipula tempore adverso, etiam
te non persequente, sed per contemptum
rei vilissimæ atque ignobilissimæ mei ob-
lito, itane honorem ducis te mihi oppo-
nere?

Tibul.

Angloria magna est,
Insidias homini supposuisse Deum?

LXX.

Sensum hunc indicavit lectio Septuaginta:
Nunquid quasi folium, quod movetur à vento, ve-
reberis? aut quasi fœno, quod fertur à spiritu, op-
posuisti te mihi? Poterit quoque his verbis
adolescentiæ errata, quorum inferius me-
minit respicere. Cum sima tate & ægritudi-
ne aridus, exuctus, prope confectus, atque
ad stipulam siccam similitudinem redactus, me
persequeris propter præteritæ virorem vi-
tæ, & lascivientis adolescentiæ leve aliquod

Stipula
sicca ad
aridam se-
nectam.

Pined. Tom. 1.

erratum, nam in præsentī hac, quam nunc
vivo vitam, nihil inveneris pœna atque
supplicio puniendum. jam igitur alius sum,
jam exarui, & quicquid vitiositatis ex flo-
rente ætate provenire poterat, absumptum
est; tum etiam, si qua quondam uberrimo-
rum fructuum fertilitate & copia velut
prægnans spica florebam, virebam, gloria-
bar, & florente felicitate exultabam, jam
exarui, jam lethiferi morbi falce excisus de-
cumbo, conteror, & calcor laborum & æru-
mnarum gravissimarum pondere decussis
granis, & bonis omnibus ablatis, nihil re-
maneo nisi stipula sicca, palea, pulma, pul-
vis, quem projicit ventus à facie terræ;
quid ergo nunc à me repetis, quid exigis?
quid me persequeris?

Sed ex *Stipula* voce nonnihil præterea
eliciendum est, dicitur enim *stipula*, *Kas* à
verbo *Kasas*, quod est colligere & congre-
gare minutatim stipulas, aut ligna arida,
quæ vel vento raptari solent, vel igne ab-
sumi. quare est sua elegantia & allusio re-
rum atque vocum, Exod. 5. *Dispersus est po-
pulus in omnem terram Egypti ad colligendas
paleas.* quæ enim dispersa erant, non nisi à
disperfo populo colligi poterant minuta-
tim, summoque labore. Inde hoc verbum
significat increpare, & reprehendere de er-
ratis etiam minutissimis. verba, quibus
R. Mardocheus hujus vocis proprietatem de-
scribit, adscribenda duxi: *Præter stipulam,
significatio illius est investigatio defectus, corre-
ptio, increpatio, hoc est Kasas, significat proprie
investigare maculas, scrutari defectus, hoc est,
probris afficere; sicut enim colligens ligna aut sti-
pulas colligit hinc inde, & pariter congregat, ite-
dem qui probris afficit hominem, colligit maculas
eius hinc inde, & illa dicit ipsi.*

6
Stipula
quid.

שפ
ששפ

Exo. 5. 12.

R. Mard.

Igitur poterit Job nunc suorum minu-
tissimorum, levissimorumque erratorum
veniam deprecari. Quorsum nunc minu-
tatim paleas, o Deus optime, quorsum mi-
nutissima errata, & meæ vitæ quisquilias
summa veluti cura, & investigandi solici-
tudine congreges, vel minutatim colligere
paleas, non tam ad levia peccata, quam ad
curam congregandi minutatim peccata re-
ferri poterit. Undique colligis quæ contra
me facere possunt, sicut qui paleas siccas
quærit, & undecunque colligit.

Cum autem ait, *persequeris*, duo sibi im-
pendere mala significat, quæ paleis minan-
tur, aut turbine & ventum, qui paleas &
quisquilias raptare & impellere solet, aut
vero ignem. Primum impiis tanquam sti-
pulis, sæpe comminantur sacra Literæ, sed
Sophonias præcipue cap. 2. cum ab hac ip-
sa radice congregandi minutatim paleas,

7
Stipula
aut ventus,
aut ignis
minatur.

Soph. 2. 1.

Cec 2

aut

aut ligna minuta, dicitur, *Convenite, congregamini, gens non amabilis, priusquam pariat ius, quo quasi pulverem transeuntem diem, antequam veniat super vos ira furoris Domini. id est, qui jam sicut siccissimæ & latissimæ paleæ & quisquilæ exaruitis, & expositi estis ventorum ludibrio, saltem congregamini in unum velut palearum cumulum, & qui variis studiis, vanissimisque cogitationibus divisi disperique estis, nunc communibus saltem studiis, eademque omnes animorum consensione, corde uno, redite ad verum unicumque perfugium, & Deum deprecamini, impendet enim vobis vehementissimus turbo, & rapidissimus spiritus divinx indignationis, qui vos veluti levissimum pulverem & plumam agat, atque disperdat in remotissimas regiones. At vero ignem sæpe comminatur stipulis Isa. cap. 9. v. 29. & c. 47. v. 15. Joelis 2. v. 5. Nahum 1. v. 10. Abdiæ 1. v. 10. Malach. 3. 19. Quare forte inextinguibilem illum ignem sibi timet, qui paleam se & stipulam vocat, sicut scriptum est Matth. 3. *Paleas autem comburet igne inextinguibili.* & Eccl. 21. *Stipa collecta synagoga peccantium, & consummatio eorum flamma ignis.**

Mat. 3. 12.
Luc 3. 17.
Eccl. 20.
10.

XXVI. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ.

- 1 Amaritudinis significatio longe patens, ad pœnas, & tristitia atque lugubria refertur.
- 2 Amaritudines peccata significant, & hujus significationis ratio quæ. Peccatorum dulcedo in bilem definit. Illustrati Moyses, Salomon, Isaias.
- 3 Amaritudo ad iram & indignationem. Amaritudo apud Aristotelem quæ dicatur.
- 4 Amaritudo pro morte. Amara venenosa & mortifera, exempla plurima. Illustratus Moyses & Hoseas.
- 5 Scribere verbum forense.
- 6 Consumere quid in Hebræo. Pœna culpa filia, Illustrati Salomon & Hoseas.
- 7 Significatio consumendi anceps.
- 8 Peccata adolescentiæ non referenda ad filios.
- 9 Adolescentiæ quid proprie.
- 10 Adolescentiæ pro ignorantia. Illustratus David.
- 11 Causam ad temperandam delicti pœnam est subsequuta vita honestas. Deprecatio apud Rhetores quid.

3
Amaritudinis signi- Cum longe pateat significatio Amari-

dem frequentissime amaritudo refertur ad pœnam & afflictionem, & quidquid potest vitam reddere acerbam atque molestant. exempla non quæsitâ occurrunt. significationis autem ratio & analogia illa est: quod cum inter sapes omnes amarissimus, sit etiam inimicissimus naturæ atque palato, ita etiam amaror, illa omnia significat, quæ naturæ inimica & permolesta sunt; tum etiam cum ea, quæ amara sunt, ignea & calida sint, ut medici atque philosophi docent, interdumque inflammata bile inflammantur & æstuant præcordia, sic sane miser homo ardet, uritur, æstuat. & sicut (teste Galeno) amara exsiccant, exuguntque corpus, ita etiam, teste Sapiente, *Spiritus tristis exsiccat ossa.* dicitur autem amaritudo, de re quacumque tristi & lugubri, amara anima, amarus fletus, amara lachrymæ. & Zachariæ 11. *Plangent cum planctu super unigenitum.* Hebræi, *Amaricabunt se super eum quasi amaricare super unigenitum,* & Ruth 1. *Vestra angustia magis me premit.* Hebræi & Septuag. *Amaritudo est mihi super vos, vel pro vobis.* & inde dicitur, provocare, & irritare, & exacerbare aliquem. quod in originali est, *Amaricare.* in hoc ergo sensu, scribere amaritudines, erit, statuere pœnas gravissimas & acerbissimas in aliquem, quæ illius animi palatum & sensum pungant & mordeant.

Alii tamen amaritudines, peccata interpretantur, idque dupliciter: aut quia ad amaritudinem Deum provocent, aut quia ipsi homini amaritudinem pariant, & peracerba tandem ipsi peccatori existant. Hos. 12. *Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis.* Jerem. 31. *Pone tibi speculam, constitue tibi amaritudines.* id est, constitue te in loco sublimi, unde videre & numerare possis colles & excelsa, lucosque omnes, in quibus idolis immolasti. Deuter. 39. *Ne forte sit inter vos vir, aut mulier, cujus cor sit separatum à Deo, ut vadant & serviant diis, & sit inter vos radix germinans fel & amaritudinem.*

Quo etiam ratione Petrus dixit Act. 8. ad impium Simonem: *In felle amaritudinis, & obligationem iniquitatis video te esse.* Neque mirum, peccata, quæ primum dulcia videntur, amaritudines vocari, cum dulcia omnia in amarorem & bilem facile commutentur, quare hoc ipsum verbum *Marar*, unde nostrum *amarum* fluxit, non solum amarescere significat, sed etiam mutationem & transitum in amaritudinem. quo videtur respexisse Isa. cap. 24. *Amara erit portio bibentibus eam.* id est, vertetur in amarorem. Et Prov. 5. *Favus distillans labia meretricis.* Et mox subditur: *novissima autem amara quasi absinthium,* id

ficatio longe patens, Amaritudo ad pœnam & acerbam.

Galenus.
Prov. 17.
22.
Amaritudo ad tristitia & lugubria.
Zac. 11.
10.
Ruth 1. 13
Hebræi.
LXX.

2
Amaritudo pro peccatis.
Hos. 12.
14.
Jer. 31. 21
Deut. 29.
18.

Act. 8. 23
Peccata utpote dulcia in amaritudinem transire.
772
Isa. 24. 9
Prov. 5. 4.

um. id est, novissimæ illa dulcedo amarescit,
 Ier. 2. 19. in universum autem Jeremias dixit cap. 2.
Vide quoniam malum & amarum est (id est, ex-
 perimento discas amaritudinem tandem
 patere) reliquisse te Dominum Deum tuum. Qua
 etiam rerum proportionem servata Angelus
 Apoc. 10. Joanni præcepit Apocal. 10. Accipe librum,
 9. 10. & devora illum, & faciet amaricare ventrem
 tuum, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel. jux-
 ta hoc hujus sententiæ sensus esse potest :
 Scribo contra me amaritudines : notas, obser-
 vas, evolvis ea, quæ te amaricent, & adver-
 sum me exacerbent. Sicut è contra Reges
 aliquando observant, & scripto mandari
 volunt, quæ præmio & honore digna pro
 Esth. 6. 1. Rege quis fecerit, ut Esth. 6. cum Assuerus
 noctem traduxit in somnem, jussit sibi affer-
 ri historias & annales eorum temporum ;
 cumque ventum esset ad illum locum, quo-
 modo Mardocheus nuntiasset insidias. Rex
 ait : Quid pro hac fide honoris & præmij Mardo-
 cheus consequutus est ? dicat igitur Job, cum
 ea scribi, & in annales referri præcipias,
 quæ unquam ego gesserim, itane tantum
 scribi & notari amaritudines & peccata
 mea jubeas, non etiam fide & charitate ob-
 sequia plenissima, præmio fortasse atque
 honore non indigna ? hæc frequentissima
 quidem invenias ; ex illis non nisi unum aut
 alterum, atque vix ullum ita omni præmio
 atque honore spoliato poenas & supplicia
 gravissima mihi constituis, & ita in memo-
 ria firma & constante conservas mea pec-
 cata, ac si scripto mentive inculpasses.

3 Sed tertio, quamvis amaritudinis nomine
 peccata significari minime intelligamus,
 Hippoc. certe amaritudo pertinet ad conceptam iram,
 1. 4. de & ardentem biliosamque indignantis ani-
 morbis. mi commotionem ; est enim inter humo-
 res amarissimus, igneus & æstuans, & na-
 tura sua irasci & indignari, atque inflam-
 mari paratus, & amara fere pro biliosis ac-
 cipiunt medici : amara enim omnia, cibi
 præsertim & potus, bilem augent, atque
 cum etiam dulcia calida sint ; sed hoc inter
 dulce & amarum interest, ut docuit Galen.
 Galen. de quod amarum efficitur à caloris excessu : verum
 simpl. Me- dulce omne calidum est, nec immodice calorem
 dic facul. nostrum exuperat, sed inter limites se continent
 lib. 4. fundentis, levigantis, mollientis : ergo Scribere
 amaritudines, videri potest esse idem, quod
 aliquem indignantem & iratum scribere &
 decernere alicujus mortem, & extremi
 supplicii sententiam. nos diceremus : Ea
 sennor que son enojos y coleras las que a stays escri-
 uendo. Hinc sæpe amaritudo pro iracundia,
 Ezechielis 5. Ad iracundiam (Hebraice, ad a-
 maritudinem) provo. avimus. Daniel. 8. Cum
 Dan. 8. 4. bircus appropinquasset prope arietem efferatus.
 & c. 11. 5.

Pined. Tom. 1.

(Hebraice, amaricatus) est in eum. & caput
 11. Confortabitur (amaricabit se, entrata eo co-
 lera) Rex austri. 1. Reg. 30. Amara erat anima
 uniuscujusque viri. Furens & indignans ; qua
 etiam ratione Prov. 17. dicitur : Semper iur-
 1. Reg. 30. 6. gia querit malus. Hebraice, amaritudinem
 querit. Quod Aristoteles etiam 4 Ethico-
 rum attigit, dum de mansuetudine, & ejus
 Pro. 17. 11. extremis dixerit, quoddam enim genus bi-
 Aristot. 4. Ethic. 6. 5. liorum vocat amarus, amarus autem illos
 esse definit, qui cum difficultate placantur, &
 Amari qui longo tempore sunt sub ira, ejusmodique ho-
 dicantur. mines scribit esse sibi atque amicis per-
 molestos, utpote qui sine vindicta & poena
 placari vix possint. juxta hoc quoque potuit
 Job dicere : Scribit adversum se amaritudines,
 præbereque se Deum amarum, atque diffi-
 cilem. Conceptam (inquit) aliquando iram
 adversum me non reddidisti, neque cessasti,
 neque sine ingenti supplico & poena, ut in
 tuam gratiam redirem, passus es, difficilli-
 mum te mihi præbes, mihi, inquam, quon-
 dam amicissimo, & cum gravissimas jam de
 me poenas sumpleris, nondum deliniri te
 finis, iratum te quidem aliis præbere soles,
 sed iram statim reddis & deponis, in mo-
 1. 54. 8. mento enim indignationis avertis faciem. at ve-
 ro contra me non solum iratum, sed quod
 diuturnius & gravius est, amarum.

Sed quarto tamen, quoniam hujus sen-
 tentiæ voces singulæ forenses judicialesque
 videntur, videtur quoque vox amaritudinis,
 4 Amaritudo pro morte, aut mortis sententia.
 do pro morte, aut mortis sententia.
 pro morte, aut mortis sententia lata feren-
 dave accipi debere, atque ideo libentius
 assertam, quod amaritudinis nomen fre-
 quenter videā in sacro sermone cum mor-
 te conjungi. cujus rei illustria quædam
 exempla accipe 2. Reg. 4. cum filii Pro-
 4. Reg. 4. 40. phetarum gustassent colochintidas, clama-
 merunt dicentes : Mors in olla vir Dei. sunt au-
 tem cucumeres, aut cucurbitæ silvestres a-
 marissimæ, proptereaque à Persis appellan-
 tur, Fel terræ, atque ex medicorum senten-
 tia, si supra quatuor obolos sumantur, le-
 thales sunt. Hinc amarum, mortiferum est.
 Pl. 63. Intenderunt arcum, rem amaram, id est,
 mortiferam, lethali veneno tinctam sagit-
 tam. Deuter. 52. Devorabunt eos aves morsu a-
 marissimo, id est, lethali atque mortifero. 1. Sa.
 38. Ecce in pace amaritudo mea amarissima, id
 est, jucunde & pacifice mihi agenti advenit
 inopinata mors. Eccl. 7. Inveni amariorē mor-
 te mulierem, id est, magis lethalem, magisque
 mortiferam. & Num. 5. dicuntur aqua ama-
 2. Reg. 15. 32. rissima, quæ adulteræ mortem afferebant.

Hinc videas perpetuo epitheto mortem
 dici amaram, & diem mortis, amarum quo-
 Eccl. 41. 1 que diem. Eccles. 41. O mors quam amara est
 2. Reg. 15 32. & 1. Reg. 15. Siccine separat

Ccc 3

amara

Amos 8. *amara mors?* Amos 8. *Ponam novissima ejus, quasi diem amaram.* & Proverb. 31. *Date sic ram merentibus, & vinum hi qui amaro sunt animo,* id est, iis qui proferuntur ad extremum capitis supplicium. Hujus significationis analogia & ratio sumi videtur, ex lethalibus quibuldam venenis, quæ cum ignea & calidissima sint, amarissima etiam sunt juxta id Deuter. 32. *Vua eorum utraque, & botrum amarissimum, fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* & Hof. 10. *Germinabit, quasi amaritudo, iudicium super sulcos agri,* id est, iudicium, condemnatio, mors pullulabant, atque operi & culturæ eorum respondebunt, id est, mors & damnatio certissima vestris operibus debetur. Igitur *scribere amaritudines*, erit mortem decernere, & statuere, & capitis sententiam pronuntiare.

Scribere verbum forense. *Scribere* etiam recte cum hac interpretandi ratione congruit; nam forense videtur & iudiciale, & pertinere videtur ad firmum & irrevocabile iudicis decretum aut sententiam. sic Pilatus dixit Joan. 18. *Quod scripsi, scripsi*, id est, quod semel decrevi & statui, ratum & irrevocabile esto. Psal. 149. *Ut faciant in eis iudicium conscriptum*, id est, prædefinitum statutum, jam exequuntur videlicet sancti sententiam contra impios, quam Deus tulit, statuit, & definivit. Sic etiam Danielis 6. *Rex confirma sententiam, & scribe decretum ut non immutetur*, quod statutum est à Persis & Medis. eandemque significationem in iure obtinet verbum *Scribendi*; nam *scribere formulam* dicebatur, qui in iudicio aliquem provocabat, atque hi sunt libelli iudiciales, quibus scripta actionis formula continetur: igitur hoc loco scribendi verbum ad iudicium, iudicemque pertinebit: Capitem mihi litem intendis, aut, capitis sententiam pronuntias.

Psal. 149. *Ut faciant in eis iudicium conscriptum*, id est, prædefinitum statutum, jam exequuntur videlicet sancti sententiam contra impios, quam Deus tulit, statuit, & definivit. Sic etiam Danielis 6. *Rex confirma sententiam, & scribe decretum ut non immutetur*, quod statutum est à Persis & Medis. eandemque significationem in iure obtinet verbum *Scribendi*; nam *scribere formulam* dicebatur, qui in iudicio aliquem provocabat, atque hi sunt libelli iudiciales, quibus scripta actionis formula continetur: igitur hoc loco scribendi verbum ad iudicium, iudicemque pertinebit: Capitem mihi litem intendis, aut, capitis sententiam pronuntias.

Dan. 6. 8. *Rex confirma sententiam, & scribe decretum ut non immutetur*, quod statutum est à Persis & Medis. eandemque significationem in iure obtinet verbum *Scribendi*; nam *scribere formulam* dicebatur, qui in iudicio aliquem provocabat, atque hi sunt libelli iudiciales, quibus scripta actionis formula continetur: igitur hoc loco scribendi verbum ad iudicium, iudicemque pertinebit: Capitem mihi litem intendis, aut, capitis sententiam pronuntias.

Chrysost. quod etiam agnovit hoc loco Chrysostomus, docet enim translationem ductam esse à regibus sententiam scripto mandantibus.

6 *Et consumere me vis.* Verbum *jaras*, possidere, aut hæreditare significat, propterea que Vatablus & Hebræus apud Cajet. atque Regia vertunt, *Hæreditare*, aut *possidere me facis peccata adolescentia*, id est, quasi iure quodam hæreditario sustinere cogor pœnas debitas peccatis adolescentiæ; successionem enim quadam videntur ad me devolutæ: nam pœna est, quasi culpæ prognata & filia, atque adeo ipse homo grandævus & senex succedit sibi ipsi puero & adolescenti: suo igitur iure & naturali quadam successionem vir atque senex, prioris ætatis peccatorum pœnas luere compellitur, ut merito dictum sit: *Ossa ejus replebuntur vitis adolescentia.* Ad quam hæreditandi possidendi- que rationem pertinet in Proverb. 3. *Gloriam sapientes * possidebunt* (Septuaginta, *Hæreditabunt*, id est, hæreditario quasi iure, ex adolescentiæ studiis atque laboribus devolvitur in viros sapientes, atque ætate pro- vectos, tanquam prioris ætatis fructus, & hæreditas, honor, & gloria) *stultorum exaltatio, ignominia*, id est, exaltant, levantque ignominiam, tanquam hæreditatis partem, nihil enim ex turpi adolescentia ad senectutem, aut virilem ætatem devolvi aliud potest, translatione ducta à divisione hæreditatis inter plures hæredes; portionem enim aut partem suam quisque sibi levat, & assumit. atque hanc debitæ hæreditatis rationem explicuisse etiam videtur Hof. c. 12. verbo restituendi, *Sanguis ejus super eum veniet* (id est, hoc illius peccatum devolvetur ad illum vertente tempore: est enim propria illius hæreditas) & *opprobrium ejus restituet ei Dominus suus*. ubi vides verbo restituendi, eandem hæreditatis debitique rationem indicari.

10. *amara mors?* Amos 8. *Ponam novissima ejus, quasi diem amaram.* & Proverb. 31. *Date sic ram merentibus, & vinum hi qui amaro sunt animo,* id est, iis qui proferuntur ad extremum capitis supplicium. Hujus significationis analogia & ratio sumi videtur, ex lethalibus quibuldam venenis, quæ cum ignea & calidissima sint, amarissima etiam sunt juxta id Deuter. 32. *Vua eorum utraque, & botrum amarissimum, fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* & Hof. 10. *Germinabit, quasi amaritudo, iudicium super sulcos agri,* id est, iudicium, condemnatio, mors pullulabant, atque operi & culturæ eorum respondebunt, id est, mors & damnatio certissima vestris operibus debetur. Igitur *scribere amaritudines*, erit mortem decernere, & statuere, & capitis sententiam pronuntiare.

Scribere verbum forense. *Scribere* etiam recte cum hac interpretandi ratione congruit; nam forense videtur & iudiciale, & pertinere videtur ad firmum & irrevocabile iudicis decretum aut sententiam. sic Pilatus dixit Joan. 18. *Quod scripsi, scripsi*, id est, quod semel decrevi & statui, ratum & irrevocabile esto. Psal. 149. *Ut faciant in eis iudicium conscriptum*, id est, prædefinitum statutum, jam exequuntur videlicet sancti sententiam contra impios, quam Deus tulit, statuit, & definivit. Sic etiam Danielis 6. *Rex confirma sententiam, & scribe decretum ut non immutetur*, quod statutum est à Persis & Medis. eandemque significationem in iure obtinet verbum *Scribendi*; nam *scribere formulam* dicebatur, qui in iudicio aliquem provocabat, atque hi sunt libelli iudiciales, quibus scripta actionis formula continetur: igitur hoc loco scribendi verbum ad iudicium, iudicemque pertinebit: Capitem mihi litem intendis, aut, capitis sententiam pronuntias.

Dan. 6. 8. *Rex confirma sententiam, & scribe decretum ut non immutetur*, quod statutum est à Persis & Medis. eandemque significationem in iure obtinet verbum *Scribendi*; nam *scribere formulam* dicebatur, qui in iudicio aliquem provocabat, atque hi sunt libelli iudiciales, quibus scripta actionis formula continetur: igitur hoc loco scribendi verbum ad iudicium, iudicemque pertinebit: Capitem mihi litem intendis, aut, capitis sententiam pronuntias.

Chrysost. quod etiam agnovit hoc loco Chrysostomus, docet enim translationem ductam esse à regibus sententiam scripto mandantibus.

6 *Et consumere me vis.* Verbum *jaras*, possidere, aut hæreditare significat, propterea que Vatablus & Hebræus apud Cajet. atque Regia vertunt, *Hæreditare*, aut *possidere me facis peccata adolescentia*, id est, quasi iure quodam hæreditario sustinere cogor pœnas debitas peccatis adolescentiæ; successionem enim quadam videntur ad me devolutæ: nam pœna est, quasi culpæ prognata & filia, atque adeo ipse homo grandævus & senex succedit sibi ipsi puero & adolescenti: suo igitur iure & naturali quadam successionem vir atque senex, prioris ætatis peccatorum pœnas luere compellitur, ut merito dictum sit: *Ossa ejus replebuntur vitis adolescentia.* Ad quam hæreditandi possidendi- que rationem pertinet in Proverb. 3. *Gloriam sapientes * possidebunt* (Septuaginta, *Hæreditabunt*, id est, hæreditario quasi iure, ex adolescentiæ studiis atque laboribus devolvitur in viros sapientes, atque ætate pro- vectos, tanquam prioris ætatis fructus, & hæreditas, honor, & gloria) *stultorum exaltatio, ignominia*, id est, exaltant, levantque ignominiam, tanquam hæreditatis partem, nihil enim ex turpi adolescentia ad senectutem, aut virilem ætatem devolvi aliud potest, translatione ducta à divisione hæreditatis inter plures hæredes; portionem enim aut partem suam quisque sibi levat, & assumit. atque hanc debitæ hæreditatis rationem explicuisse etiam videtur Hof. c. 12. verbo restituendi, *Sanguis ejus super eum veniet* (id est, hoc illius peccatum devolvetur ad illum vertente tempore: est enim propria illius hæreditas) & *opprobrium ejus restituet ei Dominus suus*. ubi vides verbo restituendi, eandem hæreditatis debitique rationem indicari.

qui

10. *amara mors?* Amos 8. *Ponam novissima ejus, quasi diem amaram.* & Proverb. 31. *Date sic ram merentibus, & vinum hi qui amaro sunt animo,* id est, iis qui proferuntur ad extremum capitis supplicium. Hujus significationis analogia & ratio sumi videtur, ex lethalibus quibuldam venenis, quæ cum ignea & calidissima sint, amarissima etiam sunt juxta id Deuter. 32. *Vua eorum utraque, & botrum amarissimum, fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* & Hof. 10. *Germinabit, quasi amaritudo, iudicium super sulcos agri,* id est, iudicium, condemnatio, mors pullulabant, atque operi & culturæ eorum respondebunt, id est, mors & damnatio certissima vestris operibus debetur. Igitur *scribere amaritudines*, erit mortem decernere, & statuere, & capitis sententiam pronuntiare.

Scribere verbum forense. *Scribere* etiam recte cum hac interpretandi ratione congruit; nam forense videtur & iudiciale, & pertinere videtur ad firmum & irrevocabile iudicis decretum aut sententiam. sic Pilatus dixit Joan. 18. *Quod scripsi, scripsi*, id est, quod semel decrevi & statui, ratum & irrevocabile esto. Psal. 149. *Ut faciant in eis iudicium conscriptum*, id est, prædefinitum statutum, jam exequuntur videlicet sancti sententiam contra impios, quam Deus tulit, statuit, & definivit. Sic etiam Danielis 6. *Rex confirma sententiam, & scribe decretum ut non immutetur*, quod statutum est à Persis & Medis. eandemque significationem in iure obtinet verbum *Scribendi*; nam *scribere formulam* dicebatur, qui in iudicio aliquem provocabat, atque hi sunt libelli iudiciales, quibus scripta actionis formula continetur: igitur hoc loco scribendi verbum ad iudicium, iudicemque pertinebit: Capitem mihi litem intendis, aut, capitis sententiam pronuntias.

Dan. 6. 8. *Rex confirma sententiam, & scribe decretum ut non immutetur*, quod statutum est à Persis & Medis. eandemque significationem in iure obtinet verbum *Scribendi*; nam *scribere formulam* dicebatur, qui in iudicio aliquem provocabat, atque hi sunt libelli iudiciales, quibus scripta actionis formula continetur: igitur hoc loco scribendi verbum ad iudicium, iudicemque pertinebit: Capitem mihi litem intendis, aut, capitis sententiam pronuntias.

Chrysost. quod etiam agnovit hoc loco Chrysostomus, docet enim translationem ductam esse à regibus sententiam scripto mandantibus.

6 *Et consumere me vis.* Verbum *jaras*, possidere, aut hæreditare significat, propterea que Vatablus & Hebræus apud Cajet. atque Regia vertunt, *Hæreditare*, aut *possidere me facis peccata adolescentia*, id est, quasi iure quodam hæreditario sustinere cogor pœnas debitas peccatis adolescentiæ; successionem enim quadam videntur ad me devolutæ: nam pœna est, quasi culpæ prognata & filia, atque adeo ipse homo grandævus & senex succedit sibi ipsi puero & adolescenti: suo igitur iure & naturali quadam successionem vir atque senex, prioris ætatis peccatorum pœnas luere compellitur, ut merito dictum sit: *Ossa ejus replebuntur vitis adolescentia.* Ad quam hæreditandi possidendi- que rationem pertinet in Proverb. 3. *Gloriam sapientes * possidebunt* (Septuaginta, *Hæreditabunt*, id est, hæreditario quasi iure, ex adolescentiæ studiis atque laboribus devolvitur in viros sapientes, atque ætate pro- vectos, tanquam prioris ætatis fructus, & hæreditas, honor, & gloria) *stultorum exaltatio, ignominia*, id est, exaltant, levantque ignominiam, tanquam hæreditatis partem, nihil enim ex turpi adolescentia ad senectutem, aut virilem ætatem devolvi aliud potest, translatione ducta à divisione hæreditatis inter plures hæredes; portionem enim aut partem suam quisque sibi levat, & assumit. atque hanc debitæ hæreditatis rationem explicuisse etiam videtur Hof. c. 12. verbo restituendi, *Sanguis ejus super eum veniet* (id est, hoc illius peccatum devolvetur ad illum vertente tempore: est enim propria illius hæreditas) & *opprobrium ejus restituet ei Dominus suus*. ubi vides verbo restituendi, eandem hæreditatis debitique rationem indicari.

10. *amara mors?* Amos 8. *Ponam novissima ejus, quasi diem amaram.* & Proverb. 31. *Date sic ram merentibus, & vinum hi qui amaro sunt animo,* id est, iis qui proferuntur ad extremum capitis supplicium. Hujus significationis analogia & ratio sumi videtur, ex lethalibus quibuldam venenis, quæ cum ignea & calidissima sint, amarissima etiam sunt juxta id Deuter. 32. *Vua eorum utraque, & botrum amarissimum, fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* & Hof. 10. *Germinabit, quasi amaritudo, iudicium super sulcos agri,* id est, iudicium, condemnatio, mors pullulabant, atque operi & culturæ eorum respondebunt, id est, mors & damnatio certissima vestris operibus debetur. Igitur *scribere amaritudines*, erit mortem decernere, & statuere, & capitis sententiam pronuntiare.

Scribere verbum forense. *Scribere* etiam recte cum hac interpretandi ratione congruit; nam forense videtur & iudiciale, & pertinere videtur ad firmum & irrevocabile iudicis decretum aut sententiam. sic Pilatus dixit Joan. 18. *Quod scripsi, scripsi*, id est, quod semel decrevi & statui, ratum & irrevocabile esto. Psal. 149. *Ut faciant in eis iudicium conscriptum*, id est, prædefinitum statutum, jam exequuntur videlicet sancti sententiam contra impios, quam Deus tulit, statuit, & definivit. Sic etiam Danielis 6. *Rex confirma sententiam, & scribe decretum ut non immutetur*, quod statutum est à Persis & Medis. eandemque significationem in iure obtinet verbum *Scribendi*; nam *scribere formulam* dicebatur, qui in iudicio aliquem provocabat, atque hi sunt libelli iudiciales, quibus scripta actionis formula continetur: igitur hoc loco scribendi verbum ad iudicium, iudicemque pertinebit: Capitem mihi litem intendis, aut, capitis sententiam pronuntias.

Dan. 6. 8. *Rex confirma sententiam, & scribe decretum ut non immutetur*, quod statutum est à Persis & Medis. eandemque significationem in iure obtinet verbum *Scribendi*; nam *scribere formulam* dicebatur, qui in iudicio aliquem provocabat, atque hi sunt libelli iudiciales, quibus scripta actionis formula continetur: igitur hoc loco scribendi verbum ad iudicium, iudicemque pertinebit: Capitem mihi litem intendis, aut, capitis sententiam pronuntias.

qui

5 *Varia lectio. Considerare in Hebræo quid. exquisita severissimi iudicii diligentia in inquirendo delicto. illustratus locus iudicium. Defensus Vulgatus.*

6 *Vestigiorum consideratio, ad diligentem criminis investigationem. Illustratus Daniel.*

7 *Radix quid in Hebræo, & ad qua transferatur.*

1
Aliorum
expositio.

* Estoy tã
staco que
no me pue
do tenet
enpie,y
estaye mi-
rando filo
affiento
bien.

Nervus ad
vim & ro-
bur.

Nervus
vinculi
genus.

Jer. 20. 23
& c. 29.

26.

LXX.

Symmac.

Aquila.

Nicetas.

August.

Festus

Pom.

Isidor.

Augustin.

Gell. l. II.

c. ult.

Cajetan.

Interim (inquit) dum tu scribis extremam mei capitis sententiam, pedes meos in nervo posuisti, quod mileræ & cruciatus amplificatio est, & non desunt quidam, qui maxima imbecillitate & tenuitate pedum, totiusque corporis, dictum esse velint, ut nihil præter ossa & nervos habere videretur; & insuper (inquit) observas * *semitas meas*, cum vix pedem figere firmus præ imbecillitate possim. Cæterum, neque sensus hic tōhæret, & tum ab Hebræo, tum à Græco & Latino alienus est, namque potius Latinus *nervum* pro robore & viribus sumit, imbecillitatem enervem, vel enervatam appellat. consentiunt igitur omnes *Nervum*, hoc loco esse vinculi, aut compedis genus, in qua etiam significatione, licet ab alia radice, Interpretes *nervo* usus est. Jerem. 29. *Vt mittas eum in nervum, & in carcerem*, quare sic legerunt Septuaginta, *Posuisti in impedimento pedem meum*, Symmachus, *In angustia & miseria*. Aquila, *Sicut de ligno carceris*, quam Catene auctor dicat legisse Aquilam, *Posuisti in cippo pedem meum*, S. Augustinus, *In compede*. Sed cuiusmodi fuerit hoc vinculi genus, nondum certo constat. Nam Festus ait: *Nervum appellari vinculum ferreum*, quo pedes vel cervices impediuntur, quod ex Festo iisdem pene verbis descripsit Isidorus: *argollay cadena, o piede amigo*, atque idem forte est illa Augustini lectio, *compe*. atque *nervum* etiam per compedes explicat Gellius lib. II. in lepido illo Catonis dicto: *Privatorum fures in nervo & compedibus aetatem agunt: publici in auro & purpura visuntur*. & Hebræus apud Cajetan. ait esse *ferream catenam*, qualis apponitur super pedes (ervorum, ne liberum sit eis fugere, quamvis (inquit) ex textu tantum colligitur, quod per modum annuli cingebat infirmam tibiæ partem.

2

72

R. David.

Zamoren.

Complut.

R. Mardo.

Regia.

Tyguirin.

LXX.

Hebræi vero fere existimant, votem *cad*, esse vinculi genus lignei, brete, o cepe. quare alii legunt *cippum*, ut R. David, Zamora Dictionario parvo, Complutenses, qui dicunt esse lignum perforatum, quo pedes victorum continentur, Rab. Mardochai in suis Concordantiis, & ait lingua vernacula vocari *cipo*, idem Regia & Tyguirina, & idem videntur etiam agnovisse Septuaginta, dum hanc ipsam vocem infra

Pined. Tom. I.

cap. 33. ubi hæc eadem sententia repetitur, *lignum verterunt*.

Sed quid vinculi & compedum translatione velit significare Job, divus Thomas, Lyra, Dionysius, & Latini alii interpretantur, divinam videlicet legem, divinorumque mandatorum vincula, quæ sunt *alligatura salutis*, quibus dicat Job suos pedes (id est) animi affectiones detentas & cohibitas fuisse, ne libere per illicita vagarentur, aut aberrarent, atque ita hac circumloquutione significat se innocentem esse, quasi dicat: Qua aberrantem hominem, & à lege tua discedentem me damnas, cum me semper tu ipse continueris intra tuæ legis vincula & carceres. Sed dure connectitur, & præter rem videtur hæc nunc allegoria, cum manifeste per vincula, funes, compedes, carcerem soleant cruciatus & dolores intelligi, atque debeant, in quibus detineri solent capite damnati. forte etiam respicit ad peculiarem aliquem surarum, pedumve morbum atque tumorem, quo prohibetur incedere non minus, quam si compedibus detineretur, ut supra diximus cap. 2.

Et observasti omnes *semitas meas*. amplificatio est arctissimæ custodiæ. Præterquam quod in nervo & in vinculis sum, omnes aditus viaque præcludis, ne ullum mihi pateat effugium; ut si ex uno expediri mihi contingat, in aliud incidam, ita omnes mihi *semitas* alicujus solatii libere captandi intercludis, custodis, observas, forte translatio ducitur non tam ab hominibus custodientibus reos, quam ab ipsa arctissima custodia, in qua quamvis victi asserventur, nihilominus tamen in carcerem conjiciuntur undique septum muris firmissimis, ut omnes sint evadendi *semitæ* penitus interclusæ. qua ratione similis erit locus Thren. 3. *In tenebrosis collocavit me* (in subterranea videlicet & obscurissima carceris parte) *quasi mortuos sempiternos*, videlicet non hæc vivorum statio, non damnatorum tantum, sed jam mortuorum, atque sempiterna oblivione sepulcorum (& circumadificavit adversum me, ut non egrediar (fortissimos atque altissimos erexit muros, ut omnem fugiendi spem mihi adimeret) *aggravavit compedem meum* (novis me quotidie vinculis additis constringit) *sed & cum clamavero, & rogavero, exclusit orationem meam, Conclussit vias meas lapidibus quadru, & omnes vias meas subvertit*, omnes videlicet meas cogitationes, atque spem libertatis: præclusis aditibus interclusit ille.

Et vestigia pedum meorum considerasti. Longe discedunt Hebraizantes ab hac lectione. Nam

3
D. Thom.
Lyranus.
Dionys.
Vincula &
nervus
quid si-
gnificent.
Ecc. 6. 31

Vid. 6. 2.
in enervatione
morbore.

4
Ægitudi-
nes & ca-
lamitates
custodia
arctissima.

Thre. 3. 6.
Descriptio
carceris
tetrerrimi.

5

Pagnin: ne. Nam Pagninus cum R. Levi legit: *Super talos pedum meorum imprimetur.* Hebraeus
R. Levi. Cajetan. *Super radices pedum meorum sculpes.*
Cajet. Vatabl. *Super radices pedum meorum excavatus*
Vatabl. est. Tygur. *Radicibus pedum meorum vestigia*
Tygurin. imprimi. Isidorus Clar. *Constringis talos pedum*
Clarior. meorum, in hujus varietatis causa est verbum

חֲקַקְתָּ *considerandi Chakah*, quod Latinus interpres
Job. 19. 24 non uno modo reddere solet, nam Jobi 14
Ezech. 13. vertit, *exarare.* Ezech. 23. *Expressere imagines.*
14. Ezech. 4. *describere civitatem.* Isa. 10. *condere,*
& 4. 1. vel *statuere leges,* & inde dicitur *legifer.* Deu-
& 33. 22. ter. 33. *doctor.* Gen 49. *dux.* Judic. 5. & qui-
Deut. 33. dem propria significatio hæc esse videtur,
21. formam alicujus rei, imaginem, aut effi-
Gen. 49. giem statuere, vel exarare, impresso signo
10. aut nota, aut sculptura scripturave, aut alia
Iud. 5. 15. quapiam ratione. quare lex ab hac radice

דִּקְקָה *Impressores librorum, Mekakim*, delumique
מִדְּקָקִים ex illo Isa. 10. Væ qui scribunt decreta ini-
 qua. Hebraizantes igitur suppositum hujus
 verbi exarandi, aut imprimendi faciunt
nervum, aut *compedem*, & *vestigia*, aut radicem
pedum, inferioremve illam cruris partem
 appositum, reddunt itaque sententiam
 hanc * *Nervus*, aut *compes*, aut *vinculum*
 super pedes meos imprimetur: suam figuram
 in meis pedibus exarabit, describet, inuret.

* Los gril-
los se me-
entra por
les carnes,
y me de-
guellá las
gargantas
de los dies

Exquísita
diligentia
in inqui-
rendo de-
licto.

August.
lectio.

R. Mardo.

Sed Vulgatus tamen illam significatio-
 nem verbi exarandi, aut describendi & sta-
 tuendi certam formam & effigiem alicujus
 rei, ad attentam considerationem retulit,
 quæ velut effigies quædam atque figura im-
 primitur considerationi & aspectui, & qua-
 si notatur, inuritur, inculpiturque in men-
 te, aut in oculis; & cum idem verbum perti-
 neat etiam ad judicem & legiferum, tum
 etiam ad leges & statuta, videtur hoc loco
 ea consideratio debere intelligi, quam se-
 verissimus aliquis pariterque solertissimus
 judex adhibere solet in inquirendo & in-
 vestigando alicujus scelere, & conjecturis
 faciendis, observandisque minutissimis
 quibuscumque rationibus, verbis, vestigiis,
 ita ut reus dicere possit, severissimum judi-
 cem suorum etiam *pedum vestigia* considerasse
 & observasse, notataque habere.

Quo pertinet Augustini lectio, *Radices*
pedum meorum contemplatus es, nos per ampli-
 ficationem dicere possemus: *quentame los*
passus y hazeme cab. ca de processo de que pise el
solo. & quidem hanc significationem *consi-*
derandi, & observandi agnoscit inter præci-
 puas R. Mardo. appellatque *cogitationem*
cordis, & *conceptum animæ*. & ad hanc signi-
 ficationem adducere conatur locum illum
 Judic. cap. 5. *De Machir principes descenderunt.*

cum enim pro voce, *Principes*, aut legislato-
 res, sit *Mechokim*, ipse vertit, *cogitationes. ma-*
gna cogitationes cordis. Cor enim (inquit) de-
 cernebat & cogitabat, quomodo non venerunt ad
 prælum.

Sed velis etiam allusionem fieri ad illam
 significationem pingendi, vel describendi
 formam aliquam aut effigiem, poterit qui-
 dem cum mentis consideratione apte con-
 jungi in hanc sententiam: *Super vestigia pe-*
dum meorum imaginariis, id est, cum in loco
 aliquo vetito conspicias impressa vestigia, il-
 la statim curas præcipisque describi, pro-
 priamque menturam atque figuram depin-
 gi, ut melius inquirere possis, an illa vesti-
 gii forma meis pedibus conveniat, atque
 ita per exquisitam hanc *vestigiorum* observa-
 tionem me possis reum peragere viæ ali-
 cujus prævæ, qua *vestigiorum observandorum*
 arte, & occulta facinora perquirendi, soler-
 tissimi aliquando judices utuntur, & non
 solum humani vestigii, sed etiam ungula-
 rum equinarum formam & figuram descri-
 bere solent, si quando impressas videant
 juxta cadaver hominis interfecti, qua et-
 iam observatione & arte usus est Daniel ad
 detegendam occultam illam sacerdotum
 Belis nequitiam: notatis enim in pavimen-
 to consperso cinere vestigiis, Regem ad-
 monuit: *Animadvertite, cujus vestigia hæc sunt?* Dan. 14.
 & dixit Rex: *Video vestigia virorum, & mulie-* 18. 19.
rum, & infantum. Ergo, inquit Job: Non
 contentus quod me in tam arctam custo-
 diam conjeceris, vitæ præterea meæ ratio-
 nes omnes minutissimas, supra quam dici
 potest, accurate disquisis, & ita vestigia ob-
 servas, & cum videas alicubi male impressa
 vestigia in via iniquitatis, formam illico
 vestigiorum transcribas, ut cum meis pe-
 dibus comparata alicujus mei criminis te-
 stimonium esse possit.

Quod autem de *Pedum radicibus* Hebrai-
 zantes legunt, tum etiam Septuag. ad radi-
 ces pedum meorum pervenisti, sicut certum est,
 Sores significare radicem, sic etiam dubium
 non est transferri posse ad significandam
 quæcumque rem aliam infimam, & cujus-
 que rei fundamentum, quare etiam ac-
 commodari ad *vestigia* potest, & sic etiam
 infra 19. dicitur (ubi tamen videtur durior
 translatio) *Radicem verbi inveniamus contra*
eum, & quidem eo melius huic loco qua-
 drabit, si *vestigium* sumatur, ut sæpe apud
 Latinos solet, non tantum pro impressio-
 ne pedis, sed pro ima parte, id est, pro planta
 pedis, qua ratione illi proverbialiter dicunt
 a *vestigio ad verticem*. Ergo inquit: Non so-
 lum vestigia impressa consideras, sed etiam
 attentissime despicias, an aliquid pulveris
 meis

Hebraiz.
LXX.

שֹׁרֶשׁ
Radix,
quid pro-
prie in He-
braeo, &
ad quæ
transfera-
tur.

Job. 10.
20.

meis pedibus adhæserit, quem nunc ingenti supplicio à me excutias, quamvis ego jam pœnitentiæ lachrymis animi mei maculas eluerim; quamvis ita lotus sim, ut ne quidem forte indigeam, ut pedes lavem, ut sim mundus totus; sed tu tamen me reputas, quasi sordibus extinctus sim, cum quo etiam illa Septuaginta lectio convenit, ad radices pedum meorum pervenisti, id est, me explorasti à vertice ad pedes, ultimaque vestigia. Quid autem hac dicendi ratione significetur, eleganter exposuit Polychron. Nihil (inquit) est in meis actionibus, quod non curiosius perscruteris, tum causas, tum initia, tum fibras eorum, quæ à me in vita aguntur, observas, & tenuissima quaque itineris mei vestigia indagas, ut me supplicio constringas.

XXV III. Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur à tineâ.

1. *Varia lectio.*
2. *Consumere quid. Abstractum pro concreto. Varia lectio. Illustratus David.*
3. *Humana imbecillitas in putredine, & vestimento.*

Varia lectio.
Cajetan. **Regia.**
Vatabl.
Augustin.
Pagnin.
Tygar.

CUM in Hebræo illius verbi *consumendi* suppositum non aliud sit, quam relativum, quod ad multa referenda indifferens est, Cajetanus ad *pedem* refert legens: Et ipse sicut *putredo consumetur*, quam lectionem alii fere Hebraizantes retinent, id est, propter compedis angustias, pes computrescit, & totus jam manat sanie & sanguine. Vatablus multo longius conjungit cum folio illo arido nuper collapsio, quod hoc loco afferatur, vetustate consumendum, ita ut sententia integra hæc conficiatur: *Mirum est, quod totus sis in conterendo homine, qui similis est folio, quod ventorapitur, & sicut putredo consumitur.* sed multo & propinquius & elegantius Latinus interpres pronomen illud cum ipso Joho conjunxit, sic legit Augustinus, *Qui veterasco.* & Pagninus: Ipse homo in compedibus positus, ut lignum putridum veterasces. atque Tygar. Cum ipse velut putrida res, vetustate consumendus sim. neque obest, quod verbum in Hebræo sit in tertia persona, cum non raro prima de se sub nomine tertiæ loquatur, ut supra observavimus ad initium cap. 7.

2. *Quasi putredo.* Hoc loco nomen abstractum manifeste pro concreto usurpatur, non enim consumitur putredo, sed res pu-

trida. cujusmodi autem ea res intelligenda sit, nonnulla est inter expositores varietas: nam Septuaginta supponunt. *Vetram. Veterasce* (inquiunt) *sicut uter.* similiter legit Augustinus, & quidem videtur quadrare cum verbo originali consumendi *Balash*, quod est senescere, aut vetustate consumi, ut fiat allusio ad illum locum Pl. 118. *Factus sum sicut uter in pruna.* nam ejusmodi corium præ frigore & antiquitate rigescens, corrugatum, contractum, & ad multam duritiem redactum extendi non potest, neque ulli usui idoneum est, cum quo facit id Threnorum 3. *Vetustam fecit pellem meam*, id est, plene consumptus, corruptus, contractus sum sicut vetustissimus quidam uter. non aliter (inquit Job) consumptus sum, & ad incredibilem rugarum contractionem redactus instar utris, vel etiam in hanc sententiam: Quamvis nunc morbo & ægitudine inflatus sim, atque distensus, parum abest, quin jam aperto orificio expirem animam, atque instar utris exanimati jam atque consumpti, propter multam vetustatem inutilis foras projiciar. Hebraizantes vero, *lignum putridum* intelligunt: neque sine exemplo nostri Interpretis, qui infra cap. 41. simili modo vocem originalem vertit: *Æstimabit quasi lignum putridum es.* sed alii illam significationem *putredinis* libenter amplectuntur, ut Rab. Mardoch. & quidem vox abstracta acrior, & significantior est, possuntque in unam sententiam omnia convenire; ait ergo: Cum mortalis ego sim, & corpus hoc corruptibile & cariosum insitam putredinis & corruptionis originem habens, cumque veterascam & consumar quasi putredo, quorsum me velis ad summam vetustatem malorum gravissimorum diuturnitate redigere? consumar ego ipse, & veterascam etiam te non urgente, neque macerante hoc corruptibile corpus. Affert sane hujusmodi *putredo* summam imbecillitatem rei putrescentis, contemptum etiam & ingentem mortis initium in ipsa nostri corporis constitutione. Alia dicemus inferius cap. 17. ad id: *Putredini dixi, pater meus es tu.*

Et quasi vestimentum, quod comeditur à tineâ.

Vel vilissimus minimusque vermiculus me comedere & devorare potest, vilissimo omnino animalculo imbecillior ego, atque miserior, atque esca vermium. Sententia hæc frequenter usurpatur in sacris, atque de illa non pauca diximus supra cap. 4.

Abstractum pro concreto.

August. Contumelie quid proprie.

Ps. 118. 83

Thren. 3.

Job. 41. 18

Putredo cuius rei symbolum

Cap. 17. 14.

Humana imbecillitas.

BREVIS
NOTATIO
RERUM INSI-
NNIORUM,

QUÆ
in commentariis fu-
sius explican-
tur.

P A R A P H R A S I S
CAPITIS PRÆCEDENTIS.

AM igitur ex his quæ dixi, facile vos perspi-
cere potestis, nulla me divinæ sapientiæ at-
que potentiæ ignoratione laborare, hæc e-
nim nunc plane video, & cum vos de eisdem
differeretis, intelligebam: non enim sunt
inaudita, neque à communis sensu & intelligentia remo-
ta, neque ego unquam desideravi divinam visionem &
revelationem, quæ de huiusmodi arcanis me instrueret,
bene enim hæc mihi perspecta esse, minime vos latere
dubito, propterea itaque quod præclare de Deo sentiam,
& illius sapientiæ & æquitatis, apud illum dicere pro mea
innocentia cupio, atque pro veritate asserenda, ratione &
argumentis ultro citroque habitis cum illo agere: illius
enim sententiam multo mihi magis salutarem, quàm ve-
strum iudicium, procul dubio futurum existimo.

Vos quippe compositores estis, architectique menda-
cium; qui verborum affluentia pugnantes, falsa mihi
crimina affingitis, atque mendacia mendaciis imponitis:
nam neque rectam in admonendo & consolando ve labo-
rantis hominis animo rationem tenetis: nimirum igno-
ratis commoda & opportuna remedia ægritudini adhi-
bere, atque ineptos sane & imperitos medicos imitamini
qui cum de morbi & ægritudinis natura & gravitate ju-
dicare minime possint, utilia omnia negligunt pharmaca,
& omnia nociva atque acerba adhibent, ipsaque vulnera
amplificat atque dissepunt, non secus quàm si ido-
lum, aut truncum, vel stipitem curarent: sic sane nihil o-
magis salutaris est vestra admonitio, neque plus ego à vo-
bis commodi spero, quàm à medico ligneo, aut lapideo.

Quare cum nullum meis malis solatium afferatis, imo
potius meam ægritudinem exulceretis, certe in stultitiæ
notam incidistis, à qua vos opportunum silentium libe-
rasset. silentes igitur atque attentos ad meam orationem
desidero, quamvis ex me audiat, quæ vos pungere, ve-
stramque orationem abunde refellere, atque erroris &
imprudentiæ damnare, tum etiam meam innocentiam
tueri & confirmare possint.

Dei vero omnia contuentis, præsentia & consideratio
debent sane vos à falsa criminatione, temerarioque judi-
cio detertere: non enim ille delectatur impiis mendaci-
busque ministris, neque illius caula & æquitas nunc pe-
riclitatur, ut vestro patrocinio atque defensione per men-
dacia, & meæ innocentia calumniâ quæ sita ille indigeat.

An illius b gratiam inire posse vos arbitramini, si mea
causa æquitate minime attendita auditave tantum divini
numinis splendore & maiestate, atque sordido & ligualli
domeo conspectu ducti, me læsa divinæ maiestatis reua-
pronuntiaveritis? firmiter enim & constanter decernitis
fieri non posse quin miserrimus & sordidissimus homo,
æque improbus sim; neque non potentissimus Deus pro-
pter improbitatem me tam acerbè puniat, quasi ille non
ex ratione & æquitate, sed tantum ex sua potestate mecum
agere velit, neque aliter posset ille in mea causa victor e-
vadere, quàm vestro isto temerario contra meam vitæ
innocentiam iudicio, quasi ego Deum ullius iniustitiæ
accusarem, aut illius providentiæ aliquid iniquitatis af-
finge-

CAPUT
DECIMUM.
TERTIUM.

1
Ecce omnia hæc vi-
dit oculus meus, &
audivit auris mea, &
intellexi singula.

2
Secundum scien-
tiam vestram ego
novi: nec interior
vestri sum.

3
Sed tamen ad Om-
nipotentem loquar,
& disputare cum
Deo cupio.

4
Prius vos ostendens
fabricatores men-
daci, & iultores
perversorum dog-
matum.

5
Atque utinam tace-
retis, ut putaremini
esse sapientes.

6
Audite ergo corre-
ptionem meam, &
iudicium labiorum
meorum attendite.

7
Nunquid Deus indi-
get vestro menda-
cio, ut pro illo lo-
quamini dolos?

8
Nunquid faciem e-
jus accipitis, & pro

a Ut amici, consolatores, & pra-
lati, medicos aut chirurgi munu-
obire debeant, pauca quadam
v. 4. n. 3. & 5.

b Paulo fusior Elevandæ faciei
tractatio ad Scripturarum in-
telligentiam, v. 8. n. 1. 2.

Deo judicare nitimini?

9
Aut placebit ei, quæ celare nihil potest? aut decipietur ut homo, vestris fraudulentis?

10
Ipse vos arguet quoniam in abscondito faciem ejus accipitis.

11
Statim ut se commoverit, turbabit vos: & terror ejus irruet super vos.

12
Memoria vestra comparabitur cineri:

Et redigentur in lutum cervicæ vestræ.

13
Tacete paulisper, ut loquar, quodcumque mihi mens suggerit.

14
Quare lacerō carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

fingere conarer. Sed quisnam, obsecro, vos constituit judices? quis Dei patrociniū vestræ curæ sollicitudinique commisit? quis illius æquiratis defensionem vestræ orationi & disputationi demandavit?

Nunquid jucundum gratumque Deo futurum existimatis, sic cum illo, sic quoque mecum agere? atqui minime, illi placebit hoc vestrum externum tantum justitiae, & divini honoris curandi specimen: probe enim ille non vit hæc à vobis dici, non ex perfecta in illum charitate, sed ex contentione, atque judicii temeritate & præcipitantia, scilicet, uti advocati & patroni solent, ita vos Deo tanquam clienti, verba dare poteris, atque persuadere magnam ex meæ innocentiae oppressione, & vitæ damnatione utilitatem, laudem ad illum redundaturum.

Vos sane ille, qui veritatis & æquitatis amantissimus est, stultitiæ & temeritatis reos peraget, quod de occulta mei animi aut innocentia, aut probitate temere vos judicare velitis, atque incertis occultisque meæ vitæ criminationibus honores vobis quaratis, & stulto quodam rusticoque pudore præpediti, formidetis libere coram Deo pronuntiare, me innocentem affligi.

Vos itaque ingens Dei supplicium formidare jubeo: nam statim ut se ille comparaverit ad sumendam de impiis vindictam, atque suæ majestatis magnificentiam & celsitatem conspicuam fecerit, ingentem vobis metum incutiet, & animo & corpore contremiscetis: coelitus enim jaculabitur in vos divinos terrores & commotiones: cadetque tandem in verticem, quæ jam imminet, leverissima ultio.

Tactis igitur vobis divini supplicii fulmine, nihil prius gloriæ remanebit, præter pulverem, ac cinerem vilissimum ac tenuissimum, qui sumpti de vobis supplicii æternum sit apud mortales publicumque monumentum, & eorum omnium memoria, quæ honori, & præclaræ existimationi esse poterit, sempiterna oblivione delebitur, non secus ac illa, quæ ab igne exusta, & in cineres redacta, omnino evanescunt, nihil profecto in aliorum animis, & opinione remanente, præter vilissima quædam supplicii de vobis sumpti vestigia, & inutiles quosdam cineres. Quidquid autem in vobis nunc eminet, & sublimius effertur, capat, cervicæ, videlicet ea omnia, de quibus nunc gloriâmini, instar vilissimi luti ab omnibus proculcabitur, tum viventibus adhuc vobis, tum vero cum infelicissimo etiam exitu vitam clauseritis.

Quare nihil jam mihi amplius importune suggeratis, neque aliena curare velitis: vobis enim etiam invitis & repugnantibus, nisi benevolas & attentas aures præbere statueritis, dicam sane quidquid ex præmeditata diuque oppressa oratione, mihi nunc in buccam venerit. Neque vero vestra hoc interest; nam ego non vestro, sed meo damno loquar, meo enim dolori medicinam quæro.

Sed quid ego malignæ suggestionis tunc sentio, ut ad lacerandum me meis dentibus, & ad mihi ipsi manus afferendas impelli videar? Minime id ego: dolore licet acerbissimo torquear. Vos vero profecto sic existimare videmini, me velle desperantis instar, mortem mihi consciscere, sed id vobis persuasum sit, vita me prius, quam spei casum, quamvis non immerito nunc inquiram, quamnam ob culpam ad eos acerbissimos cruciatus damner & compellar, ut me pro-

Qua sit hæc Dei commotio, & utrum Dei elevari dicatur, magnificum sui specimen præbeat, quædam ad scripturarum intelligentiam, v. 11. n. 3. 4.

De Cinere, & cujusnam rei symbolum sit, nonnulla, v. 12. n. 1. 2. 3.

De hac duplici phrasi, Lacerandi carnes suas, & portandi animam in manibus, paulo fastidior & atcuratior tractatio, v. 14. n. 2. 3. 4.

propelacerare velim; & instantis jam mortis stimulos sentiam, tamque sim confectus & tabidus, ut quidquid in meo corpore carniū est, dentibus, & uno quasi bolo attolli, & levāri possit, neque de re alia cogitandi atque dicendi, quam de meis ærumnis doloris acerbitas patiatur. Quod si quid acerbius dixerō, non vobis morsus infigetur, sed mihi ipsi nimirum mihi, non aliis irascar. Neque vero is sum ego, qui rabie & furore corruptus, crudelissima me morte conficere, meque meis dentibus & unguibus dilaniare velim, neque vitam ipsam per impatientiam animi, & melioris conditionis desperationem abjiciam, & voluntario discrimini ac morti objiciam. Unum illud semper contendam, me innocentem torqueri, ausimque animam, vitamque ipsam pignori opponere ad pœnam meorum verborum libenter sustinendam, nisi vera loquar, non enim aliud dicam, aliud corde simulem, perinde enim vivo, ac si animam & cor in manu gestarem omnibus conspicua.

Semper enim summa charitate Deum meum complexus sum, à qua neque mors ipsa me unquam deicere poterit. quod cum ita sit, spem ego abjicerem? imo vero spes de Deo, deque mea salute & mea innocentia concepta, perstabo sane patiens & longanimis, non enim divinæ sapientiæ atque providentiæ tempus ego definiam, neque opis ferendæ rationem & opportunitatem præscribam. Interim si quid in me peccati, & culpæ invenero, facti pœnitentia atque mei ipsius reprehensione quadam castigabo, curaboque deinceps, quoad fieri possit, sancte casteque vivere. Ille vero pœnitentiam agenti proculdubio aderit propitius atque utinam suæ providentiæ rationes, quas ego agnosco meis adversariis patefaceret, id enim apud meos accusatores, salutare fore mihi non dubito.

Interim mihi solatio erit, neque ut spero malo cedit, mea hæc coram Deo disputatio, nam vera pro me dicentem, & justa postulantem, auditurus ille erit, meque sua sententia innocentem pronuntiaturus. Impii vero & hypocritæ, qui maligno & veteratorio ingenio multa loquuntur, & machinantur; & non tam vernati, quam calumniis nituntur, nullam possunt suæ causæ fiduciam concipere apud Deum judicem, in cujus judicio dolus & impietas stare & comparere minime audebunt.

Neque vero est, cur hæc quæ dixi, vestros animos commoveant, vera enim sunt, quare vos potius benignos, atque attentos velim, cum de rebus difficillimis nostra disputatio sit deque obscurissimis ænigmatibus, sic enim vos existimatis de meis ærumnis, ut quarum causæ vobis sint obscuræ, & prorsus ignoratæ, quamvis ego plane, diserteque de justorum ærumnis, & mea calamitate philosophor, non enim ænigmata vobis loquar, sed simplicem & apertam veritatem semel, & iterum proposui: nunc quoque mentem meam exponam.

Quod si recte & rite accedere permittar ad meam causam dicendam, scio sane me justificatum, & absolutum iri, quare jam nunc meam coram Deo causam tuendi, certam rationem, modumque servandum mihi constituo; quem à vobis in respondendo quoque servari velim, fiet enim proculdubio, vel hac una re in mea causa obtineam.

Jam igitur per me non stabit, quin meæ vitæ controversia judicio & ratione peragatur. sed ne indicta meis accusatoribus lite me videar defendere, illos expecto atque pro-

15.

Etiā si occiderit me in ipso sperabo: verum tamen vias meas in conspectu ejus arguam.

16.

Et ipse erit salvator meus: non enim veniat in conspectu ejus omnis hypocrita.

17.

Audite sermonem meum: & ænigmata percipite auribus vestris.

18.

Si fuero judicatus, scio, quod justus inveniar.

19.

Quis est, qui judicetur mecum? veniat.

quare tacens consumor.

20.

Duo tantum ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar.

21.

Manum tuam longe fac à me: & formido tua non me terreat.

22.

Voca me, & ego respondebo tibi, aut certe loquar, & tu responde mihi.

23.

Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea, & delicta mea ostende mihi.

24.

Cur faciem tuam abscondis & arbitraris me inimicum tuum.

25.

Contra folium, quod

voco. Eia igitur quare nemo adest, qui mihi intendat litem criminis alicujus? quisquis volet, prodeat tandem, sed quid ego si Deus, cujus amplitudo atque majestas suprema est, mecum certamen initurus sit? atqui non tacebo tunc tandem, nam qui mali alicujus conscii sunt, hi judicariam litem, æquissimique judicis sententiam reformidant, neque habent quid jure pro se dicant, quare patronos conducunt, ut illorum oratione & patrocinio juvari possint. at ego quorsum alio patrono, quam mea ipsa simplici & aperta oratione uti velim? quorsumve sinam tacitum damnari? quod si verum aliquod crimen mihi adversarius objiciat, obmutescam, sicque tacitus consumar, & peribo; neque vero amplius is me dolor cruciabit, quod causa indicta & falsa criminatione nondum propulsata damnatus fuerim.

Illam autem cautionem ante disputationis congressum postulabo; duplici hac ratione contentam, primum ne doloris & ægritudinis acerbitatem, quæ me male habet, & orationis facultatem adimit, exacuat, amplificare Deus, sed potius nunc remittat, & extenuet. Deinde, ut suæ majestatis splendorem terrificum temperet, & dissimulet, ne mortem mihi tanti numinis terror conspectus afferat. hæc si ille mihi concedat, opinionem illi ego concedo sustinendi quamcunque partem volet, sive actoris, sive rei, vel potius expostulantis, objicientisque, aut vero respondentis, & objectionibus satisficientis.

Quamvis igitur adhuc usque tanquam indignus flagitiosusque habitus sim, & quem Deus suo colloquio minime dignaretur, sed jam nunc facta venia, inde exordiar, ut mea causa status mihi exponatur, quamnam ob causam ad tam acerbos cruciatus ego damnatus sim; licet n. reus merito damner, jure meo postulo damnationis mihi causas exponi, ut & si quæ sunt, lachrymis deprecemur, aut vero si me omni crimine obiecto purgavero, publicum habeam de mea innocentia testimonium. quot igitur, aut quanta sint scelera semel & iterum, ter etiã & quater perspecta mihi esse cupio, & postulo, nam isti mei adversarii nihil certi & explorati afferunt.

Atque cum à me rogatus & postulatus, ô supreme iudex, nulla mea scelera, quæ apud te sint delicta, proferre velis, sane tuo isto silentio testari videris; nihil unquam in me reperi, quo te graviter offenderim; cur igitur, aut quodnam ob meritum meum, tanquam cum inimico mecum agis? abscondis enim, avertisque faciem, quod utique facere soles, cum vehementer tibi displicet impiorum hominum conspectus. damnor igitur miser indicta causa, & lite jam confecta non permittor meum iudicem videre, neque deprecari g. Cum igitur tuo conspectu frui non liceat; timeo ne jam pro iudicum consuetudine, in occulto capitis sententiam contra me scribas; at scio benignissimum iudicem, si me incredibiliter laborantem aspectu suo dignaretur, temperaturum mitigaturumque tam immanes cruciatus. Sed quid meum ille conspectum fugiat; quasi ego hostis sim, quem fugere, & timere ille possit. scilicet meam imbecillitatem reformidet Deus. An vero avertit ille à me oculos, cum pro mea innocentia dicere instituo, instar iudicis? cui reus clamans, impius præfertim, infensus est valdeque molestus?

At sit me adire non vis, neque respicere, jam nunc hominem nihilo pluris facere videris, quàm vilissimas quisquillas, at tuæ immensæ potestatis non est contra h folium, cui avellendo, & raptando aura tenuissima sufficit, aut contra levissimam paleam,

g Quid sit Faciem abscondere, quid etiam, cum ad iudicem, aut ad iudicium refertur in sacro sermone diffinitur. v. 24. m. l. 2. 30

h De foliis in sacro sermone ar.

*cana significatione, tum etiam
de humana imbecillitate, ex
hac folii & arboris similitudi-
ne, v. 25. n. 4. & ut potius Dile-
ctus prosector à turbine, n. 3.*

*i De stipulae arcana significatio-
ne, pluscula, v. 35. n. 5, 6, 7.*

*k De varia atque multiplici
amaritudinis significatione, &
usu in sacro sermone, fustior
tractatio, v. 26. n. 2, 3.*

*l De significatione adolescentiæ
& ut cum ignorantia conjun-
cta sit, tum etiam ut ex adole-
scentia petatur deprecatio sup-
plicii quadam ex sacris & pro-
phanis, v. 29. n. 9, 10, 11.*

paleam, quæ sua ipsius levitate agitur, & trepidat; suas vires
exerere & excercere, atque te in convertendo & perdendo
potius, quam intuendo & conservando virtutem tuam divi-
nam contestari? Jam vero collapsum folium, quid velis con-
fringere, & in minutissimos pulveres redigere? ita ne tu infi-
dias homini supponere videaris, & rem vehementer imbecil-
lam insecteris? Quod si ullum humanæ vitæ florentisque for-
tunæ virorem auferre decreveris, non ille ego sum qui quon-
dam, omnino jam i exarui, & quidquid vitiositatis ex flo-
rente quondam ætate & statu provenire potuit, absumptum
est. florebam quondam velut prægnans spica, at nunc bonis
omnibus decussis, & ne uno quidem grano relicto, inutilis
palea jaceo. quid ergo à me repetis? quid persequeris? quid
levissima omnia errata meæ vitæ, velut minutissimas paleas
minutatim colligis, ut graviter me propter omnium lapsum
meæ vitæ cumulum reprehendas? Palea ego cum sim, ne me
tuæ indignationis spiritu transversum agas: ne me igni
committas.

Atqui jam k ægritudinis acerbitate & ardore peruror, con-
stitutas non à te poenas gravissimas sustineo, quasi ego te ex-
acerbarim ullo scelere, & tuo palato acerbis, & amarus un-
quam extiterim, ita observas, & repetis ea quæ te amaricent
& adversum me exacerbent, atque conceptam iram, bilosamque in-
dignationem profundere compellant. Scribis tandem, senten-
tiamque tua manu & sigillo munis, ut acerbissima morte ple-
ctar non quidem ob ulla præsentis vitæ scelera, sed ob aliqua
fortè prioris vitæ errata, quorū poenæ atque supplicia in ulti-
mam istam miseramque senectam meam devolvantur. atque si vel
illa prima ætas suas culpas & peccata jure ignorantia & inna-
ta imbecillitatis, quæ multorū lapsuū occasiones afferunt, ve-
niā deprecetur, æquū profecto est, te parcere annis, & errata
pristinā recte postea & honeste actis benignum compensare.

Sed me miserum, interim enim dum scribis extremam mei
capitis sententiam, me imbecillum, & præ corporis macie
& tenuitate pedibus consistere non valentem, inermem, & e-
lumbem detines arctissimis compedibus, omnibusque vin-
culorum generibus constrictum, sed quid nunc obsecro, tan-
quam fugitivum, & erronem servum coerces, & suppliciiis
constringis, cum me semper continueris intra tuæ legis præ-
scripta? sane isti mei pedes plusquam compedibus, & ligneis,
ferreisque vinculis compediti suo morbo atque dolore sunt,
neque latum unguem à loco mihi constituto discedant: ob-
servas præterea aditus omnes, atque vias præcludis, quibus
mihi solatii alicujus vel tenuissimi effugium patere potuis-
set, cum tamen tam arcte & fortiter mea vincula constri-
gent, ac si impressa & immersa essent ipsis pedibus; præterea
que observas & investigas, ubi unquam vestigia fixerim, ne
quid sine supplicio prætereāt, omniaque severissimi, & soler-
tissimi judicis adversus insignem aliquem impium, in mea
causâ præstes: omnes enim meas actiones, atque illorum ini-
tia, causas, fines, & vel tenuissimas fibras perscrutaris, ut inde
mihi capitalem criminationem ordiaris. ¶ Sed quidquid
tandem de me fiat, putresco jam totus, sanie ac sanguine ma-
no, terramque ipsam infundo, atque in ipsis vinculis conta-
besco, atque ad summam vitæ vetustatem redigerer sane mi-
hi ego relictus, ut qui insitum habeam corruptionis, & putre-
scentiæ initium, etiam te non urgente, neque meum interi-
tum procurante, senescerem itaque ego, planeque deficerem;
& instar vestimenti arroderer, & conficerer vermium ipse,
& tinearum esca.

vento rapitur, ostend-
dis potentiam tuam,
& stipulam siccam
persequeris.

26.
Scribis enim contra
me amaritudines, &
consumere me vis
peccatis adolescentiæ
meæ.

27.
Posuisti in nervo pe-
dem meum.

Et observasti omnes
semitas meas.
Et vestigia pedum
meorum cōsiderasti.

28.
Qui quasi putredo
consumendus sum; &
quasi vestimentum,
quod comeditur à ti-
nea.

CAPVT XIV.

ARGUMENTUM CAPITIS.

Persequitur humana vita ærumnarum enarrationem, ex qua divinam commiserationem excitet, & suis cruciatibus remedium aliquod atque levamen quærat.

I. Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis.

1. An Job de se tantum loquatur.
2. Hominis, & mulieris nomina appellativa. Mulier imbecillitatem sonat. Illustrati Paulus, & Joan.
3. Mulier iniquitatis radix. Lyciorum lex. Nativitas ad conceptionem etiam refertur.
4. Quid Breve, & Abbreviare ex Hebræo. explicatus David, & Ecclesiasticus.
5. Repleri & satiari ad animi ventriculum translata. Miseria, & miser proprie de homine. quid in Hebræo.
6. Varia lectio, & miseriarum ratio.
7. Miseria cibis & potus hominis, & qualem somnum, aut insomnia afferant.

1. An Job de se nunc loquatur.

QUAE hoc loco de Hominis imbecillitate & ærumnis dicuntur, sicut ad universos, qui naturæ humanæ participes sunt, pertinere certum est: ita negandum non est, Jobum de se potissimum loqui, & quæ dicit universa de suæ vitæ misera conditione velle intelligi, ut ex contextu aperte colligitur, cum ait, *Recede paululum ab eo.* videnda omnino sunt quæ diximus initio capit. 7. in hanc rem ipsam.

2. Homo. Hic est Adam, appellative sumptum, & mulier est, Isa. quæ Genes. 2. dicitur, *Virago, quia de viro sumpta est*, atque cum emphasi hoc loco dicitur, & Philipp. quidem vult allusionem fieri ad *Evam*, quæ quodammodo fuit causa peccati, & radix, occasione, per quam serpens peccatum homini propinavit, & immortalitatem eripuit, atque miseras innumeras in mortaliū genus invexit. recte igitur Adami, & Virginis mentio usurpatur, cum de humanis ærumnis sermo fit, nam transgressionis culpam, & omnium ærumnarum causam in mulierem rejecit, non Adamus so-

lum, sed Paulus, cum 1. ad Timoth. 2. dixit *Adam non est seductus, mulier autem seducta in pravaricatione fuit.* Sed quidem hoc loco mulieris nomine incredibilis quædam imbecillitas, & miseriarum tum humanæ naturæ & conditionis, tum morum significatur, eademque indicari existimat August. & Theoph. cum Joan. 1. cap. regenerationem spiritualement filiorum Dei, docet fieri, *Non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, id est, mulieris, ideo enim subjungitur, neque ex voluntate viri, in cuius symbolum videtur accepisse Adam mollem, & infirmam carnem, pro costa, quam subministravit formandæ Evæ, quasi par pari compensaretur, quid enim aliud formata Eva fuit, quam mollis & imbecilla caro? Replevit igitur Deus carnem pro ea, atque eo etiam respexisse videtur Paulus Galat. 4. cum ait: Dei filium factum ex muliere, non solum propter mysterium, quod ex sola virgine sine viri operamatus fuerit, sed ut significaret nasci voluisse passibilem, mortalem, infirmum, ut qui ex muliere nasceretur: ut in Dei sapientia, in qua nihil invalidum, & imbecillum per se est, ex humana carne & muliebri infirmitate, humanas ærumnas & imbecillitatem verissime fuisse fateretur: contrario modo atque delusa antiquitas fabulose suam sapientiam fortem, & armatam constituebant.*

Hanc de patre ferunt, sine matris fœdere natam.

Martianus in Palladis hymno.

Hinc quidquid molle & infirmum est, mulieris compellationem habet in sacro sermone Jer. 51. *Devoratum est robur eorum, facti sunt quasi mulieres.* Cum vero non solum ad miseriam naturæ conditionem, sed etiam ad morum pravitatem locus hic respicit, commode etiam mulieris meminit, quæ totius iniquitatis, scelerum, mendaciorum inventrix, machinatrix, & typus est, uti Zach. c. 3. ostenditur, cum enim vidisset mulierem sedisse in medio amphora dictum illi ab Angelo est, *Hæc est impietas quasi fœminæ iniquitas omnem scelerum modum atque mensuram, non solum implere, sed etiam cumulare, atque excedere videatur, sed de hoc aliquando plura.* Mulieris præterea, & matris potius, quam viri & parentis meminit, tum quod plus mollioris, infirmiorisque substantiæ à matre habemus, quam à patre: tum quod in materna alvo tanquam in totius imbecillitatis, atque miseriarum officina formetur homo, atque hinc forte Lyciorum illi populi, quos Xanthios appellat Plutarch. lege caverunt, de Clar. ut à matribus non à patribus filii generis mulieris nomen cap. 9.

1. Tim. 2. 14. Mulier imbecillitatis symbolum. August. Theophyl. Joan. 1. 13.

Gen. 2. 12. 12.

Gal. 4. 4.

Martianus in Palladis hymno.

Jer. 51. 3.

Mulier in initium iniquitatis

Zach. 5. 8.

Plutarch. de Clar. ut à matribus non à patribus filii generis mulieris nomen cap. 9.

Lyciorum
lex & con-
suetudo.
Hero.
lib. 1.

nomen sortirentur. atque id in universum Lyciis lege constitutum fuisse scribit Hero. lib. 1. *Quod si quis* (inquit) *obvium percontetur, quisnam sit, quave familia ortus, à matribus avisque protinus genus suum repetet.* atque hujus ratio illa esse videtur, quod plurima substantia eorum quibus constamus, materna sit, quare miserrimum & ærumnosissimum oportet esse mortalium genus, quod hac ratione originem suam ad mulierem referat, matrem cunctorum viventium. cum vero natum dicit non solum nativitatem intelligere videtur, sed etiam quidquid in hominis conceptione & formatione præcedit; est enim vox *jalah*, non solum pariendo, & nascendi, sed etiam concipiendi & generandi; atque adeo etiam ipsa conceptio & generatio à Philosophis, dicitur natura, quasi nascitura: cujusmodi igitur esse oporteat hominem, cujus principia & causæ sint putridum sperma, excrementicus sanguis; turpis & fœda voluptas, iners somnus, fastidia, & ægritudo matris, incredibiles parturiendi dolores. in nativitate vero nuditas, lachrymæ, vagitus, & impotentia rerum omnium, & nuda duraque tellus, quæ nascenti ferat opem; de quo supra diximus cap. 3.

נל
Nasci ad
cōceptio-
nem etiā
pertinere.

4.
קצר
Breve, &
abbrevia-
re quid
proprie.

Pf. 88. 46
Hieron.
* Aueys
me hecho
vicio an-
tes die ti-
empo, y
corta de-
los dias
de la vida.
Psal. 38.

* Diono-
la vida e-
struua da
y corta,
no à mo-
no ab'erta
fino à ma-
no terra-
da y ape-
terada.
Eccl. 18. 9

Brevi vivens tempore. in originali proprie Brevis, curtusve dierum: nam *breve*, hoc loco dicitur, à verbo *Katsar*, quod significat abbreviare, decurtare; abscindere; *cortar* y *acortar*. & aliquando etiam hanc abbreviationem, vel decurtationem Vulgatus refert ad angustias, vel compressionem spiritus, quod dicimus parvi cordis, & hinc etiam dicitur Psal. 88. * *Minorasti* (in Hebræo, *decurtasti*. Hieronym. *abbreviasti*) *dies temporis* (adolescenciæ) *ejus*. homo igitur brevis, curtus, præcisus, angustus, compressusque dierum. quas angustias, compressionemque vitæ indicat illud Psal. *Mensurabiles posuisti dies meos.* ex originali legunt alii, *pugillares*. ea enim mensura intelligenda est, quæ pugillo fit, est enim pugillus mensura media inter palmum quatuor digitorum & spithamen, id est pedem duodecim digitorum, est enim longitudo, quanta manus clausa porrecto pollice per transversum quod nos dicimus, *vn coto*. vitam nobis non longa manu, sed compressa & angusta nobis videtur dedisse Deus, vitam inquam * *pugno* compressam & angustam; ex tanta igitur vitæ brevitate & angustis suam mortem suosque dolores deprecatur Job, hinc enim ad patienter expectandum & commiserandum excitatur Deus, ut Ecclesiast. docuit cap. 18. *Quid est homo* (res nimi-

Pined. Tom. 1.

rum vilissima) *natus de muliere, & quæ est gratia* (Septuaginta, *Usus*, id est, utilitas, ad nihilum aptus, & commodus videtur, Deo præsertim, cuius servi inutiles sumus) illius? & quid est bonum (per paucam videlicet, aut quid nequam) multis sane repletur miseriis? (Numerus dierum hominum, ut multum, centum anni: quasi gutta aquæ maris deputati sunt, & sicut calculus arenæ sic exigui (per pauci) anni in (comparatione cum) die ævi (æternitatis) propter hoc patiens est Deus in illis, & effudit super eos misericordiam suam.

Repletur multis miseriis. Proprium atque perpetuum hoc est hominis epithetum, nunquam enim non è prophanis scriptoribus appellantur mortales *miseri*, ut optime quæque dies *miseris* mortalibus non possit non esse misera. Repletus autem ad ventriculum, & appetentiam refertur: & est proprie satur à radice *Sabagh*, quod est replere & satiare: & frequenter transfertur ad ærumnas, labores, amaritudines, quæ replent ventriculum cordis: & si multæ sint, faciunt stomachum, & movent nauseam molestissimam: quare illam multitudinem, quam Vulgatus expressit, non est quidem in Hebræo, nec in Græco, sed tamen latet in verbo *replendi*, quod affert abundantiam, & multitudinem, quæ parit satietatem.

Pro *miseriis* autem est vox deducta à radice, *ragaz*, quod est inquietari, commoveri, conturbari aliquo vehementi doloris affectu, aut tristitia, metuve, aut ira, ex qua vocis amplitudine aut fecunditate oritur jucundissima quædam lectio num atque interpretationum varietas.

Et primo quidem docte Vulgatus ad miseras retulit, & ærumnas, quibus commoveretur humanus animus, & ad dolorem & animi marorem concitavit. sicut ab hac radice dicuntur Habacuc. 3. *conturbatus est venter meus*; id est, doluit cor meum, & commota sunt viscera. Septuagint. *Extimuit*. & Ezechiel. 12. ponitur pro commotione; & *festinatione* perturbati, atque timidissimi animi. *Aquam tuam in festinatione & mærore bibes*; non aliter miserrimus homo primo ipso suæ nativitatis die * *repletur mærore*, doloribus, ærumnis. *in festinatione & mærore* vivit, & in conturbatione cordis.

Secundo Septuaginta illam commotionem retulerunt ad iram, & ita legunt; *Plenus iracundiæ*. similiter etiam Pagnin. Hebræus apud Cajet. & quidem illam ipsam vocem sæpe Vulgatus vertit *iram*, Genes. 45. *Ne irascimini in via*, Hebr. *Ne commoveamini*. & Psal. 4. *Irascimini, & nolite peccare*.

Ddd 3

hanc

LXX.

Luc. 17.

10.

5.

Miseri
hominis
epithetum.

Repleri, &
saturari,
ad cordis
animi
ventricu-
lum.

שבע

קצר

6.

Hab. 3. 36

LXX.

Ezech. 12

18.

* Dedeq;
supo co-
mar el pe-
cho bine
à hito de
miserias.

LXX.

Pagnin.

Cajetan.

Gen. 45.

24.

Psal. 4. 5.

Polychr.

hanc vero iram Cajetan. (id quod etiam indicat Polychr. active sumit, nempe pro malis & panis, quæ inferuntur à divina ira, & vindicta, vel etiam pro peccatis, quæ Deum ad iracundiam provocant. Sed commodius sumetur passive, pro indignatione, qua quis excandescit, & commovetur adversus sua ipsius mala & vitæ incommoda, præterquam enim, quod ipsa vox significat eum affectum, quo quis interius animo commovetur, & inflammatur ira: sed aliquando etiam in illa significatione usurpatur, cum quis non adversus alium, sed quasi præ dolore sibi ipsi irascitur. Exod. 15. *Ascenderunt populi, & irati sunt: dolores obtinuerunt habitores Philistin.* & illud, *Conturbatus est ira oculus meus, anima mea & venter meus: igitur homo dum vivit, multa iracundia plenus est, & ad irascendum sibi ipsi, suæque vitæ compellitur.*

Exod. 15.

14.

Ps. 30. 10

* Vida en-
sa de la y
llena de
enojos.

Regia.

Eccl. 40.

2.

Tertio quoniam eadem vox sæpe timoris est. Regia vertit, *Satur tremore*, quasi dicat, nunquam non timet miser homo natus de muliere: semper obversantur ante illius oculos impendentium malorum tristissimæ imagines, uti dixit Eccles. cap. 40. *Cogitationes eorum, & timores cordis, adjuventio expectationis, & dies finitionis.* ad alios enim vitæ timores accedit non ultimus ultimi diei, id est, mortis metus gravissimus: & sic sententia hæc non tam erit intelligenda de præsentibus vitæ incommodis, quam de perpetuo illo vitæ comite ærumnarum & discriminum timore, quo statim atque in lucem editus est infans, corripitur. in quam sententiam supra cap. 3. diem suæ nativitatæ incusavit, quod non abstulisset ab oculis ejus mala: si enim qui nascitur, rationis nunc atque intelligendi compos esset, arescere profecto deberet malorum & miseriarum expectatione, quæ evenient universæ suæ vitæ, atque suarum omnium actionum orbi & circulo.

Tandem commotio hæc, potest omnem tranquillæ animi pacem & quietem excludere, sic legit Aquila: *Plenus commotionis, & turbationis.* Vatab. *Perturbationibus plenus,* alii *tumultus Tygurina.* *Affatim habens turbarum,* quæ omnia mirifice nostræ lectioni serviunt, atque illius sententiam amplificanc. nam *miseriarum* nomine, miser ille moeror dolores miseri, animi dolentis misera acerbitas, miser timor, discrimina misera, turbæ tumultusque miserrimi, malorum denique omnium cumulus continentur.

7.

Sed illud tamen non prætereundum, cum *miseriis* dicitur homo plenus, & satur videri, in cibum & potum illi datas: tum

etiam intime mortalibus inesse, nam instar cibi, & potus in hominis substantiam convertuntur, & intimos omnes viscerum recessus pervagatur: atque sicut ex cibo vapores excitantur, qui efficiunt somnum, ita ex humana vitæ *miseriis*, vaporum instar, excitantur tristissimæ imagines, quæ vel somnum eripiunt, vel tristissima insomnia efficiunt, ut ex loco superius indicato Ecclesiast. 40. (quo sæpe usi sumus) constat; *Modicum tanquam nihil in requie, & ab eo in somnis, quasi in die respectus conturbatus in visu cordis sui.* Sapiens quoque Prov. 4. usurpavit, cum de improbis hominibus loquitur; *Non dormiunt nisi cum malefecerint, & non rapitur somnus ab eis, nisi supplantaverint: comedunt panem iniquitatis, & vinum iniquitatis bibunt,* ex pravis igitur operibus, ait excitari vapores, qui somnum efficiant, atque inde etiam insomnia efficiantur, ex quibus pravi cordis conjectura, non omnino mala neque incerta fieri potest, ut sapienter Plutarchus docuit.

Ut miseria sint
cibus &
potus ho-
mini, &
qualem
somnia
& insom-
nia concilient.
Eccl. 40.
67.

Prov. 4.
16.
Insomnia
vitæ osorū.

Plutarch.
lib. de vir-
tute &
vitio.

II. Qui, quasi flos egreditur & conteritur, & fugit, velut umbra: & nunquam in eodem statu permanet.

1. Flos adolescentiæ symbolum.
2. Flos de vitæ brevitate, & fragilitate.
3. Scripturæ regula cum duo verba adversæ significationis junguntur. Flores carpit mors. Conterere quid proprie. Illustrata Sapientia.
4. Umbra, vitæ brevis. Umbra noctis imago.
5. Deus prima lux, reliquæ umbræ vicissitudinem habent, humana inconstantia, pertinaciæ in malo.
6. Umbra fallax, locusta, vitæ humana, explic. Salomon.

Vitæ brevitem, atque miseram illam conturbationem, & commotionem animi, de qua dixerat, multis nunc coacervatis comparationibus amplificat. Et primam hanc similitudinem ex flore desumptam, quidam referendam existimant, ad adolescentium quorundam per acerbam & immaturam mortem, qui cum in juven-tæ flore, & decore jucundissimo vernantes essent, mortis manu carpuntur, potius ferro exciduntur, & truncantur ex arbore vitæ; ut recte dicas, hujusmodi humanum florem in Adonidis hortis nasci, in quibus flores omnes Adonidem illum referebant in primo ætatis flore præreptum;

1.
Florem ad
adolescē-
tiæ referri.

Adonidis
horti.

Aquila.

Vatab.

Tygurin.

Plutarch.
de sera
numinis
vindicta
Plato.

2.
Flos de
vitæ bre-
vitate, &
fragilita-
te,
Philip.

Plutarch.
l. 3. Sym-
pos. q. 1.

XXV

3.
Scripturæ
regula,

LXX.

reptum: nihilque in illis crebatur, quod fructum proferret, sed illa tantum, quæ oblectationi & delitiis esse possent, ejusmodi quoque esse solent mulierum horti, quos, ut Plutarch. scribit, in testis quibusdam alunt & curant, futilia omnia & caduca, & ad octo tantum, ut Plato dixit, dies vernantia.

Sed quidem potius videtur de vitæ brevitate in universum loqui, & quod in universos homines conveniat. In flore autem cum multa possint observari, fragrantia, suavitas, color, decor, magnitudo, & teneritas, atque mollietates, aut etiam fragilitas: Philip. sane vult, solam fragilitatem hoc loco notari, à quo ego longe absum: existimo enim, ut cum sequentibus convenire possit, vitæ breviter significari: brevissimo enim tempore consumitur, & absuitur flos, neque multa diuturnitate opus est, ut marcescat, & deflorescat, etiam si neque aëris violentia decutiatur, neque excidatur ferro, aut decerpatur manu, ultro enim concidit. Quod eleganter Plutarch. scribit in sua illa conviviali quaestione, *An inter pocula utendum sit sertis floribus.* Cum enim folia cum floribus comparat, ait, *Folia data esse ob conservationem fructus; at flores dum permanent in planta, nullam utilitatem adferre, nisi quod nobis odoratu, aut visu sunt jucundi, itaque foliis avulsis, veluti dolent, & mordentur planta, & ulcerosum quoddam iis accidit detrimentum, ac denudatio indecora. At florum detractio vindemie cuidam est similis: tantumque à nocendo abest, ut ij ultro marcescentes decidunt, nisi tempestive demantur, non aliter igitur egreditur flos humanæ vitæ, id est nascitur, mundo visendus, atque in omnium oculos, lucemque producit: hæc est enim proprietas verbi egrediendi. Et conteritur, proprie, præciditur, conscinditur, concidit, excisus cadit, id est statim atque est, videtur excidi, & cadere è vita, quod acute quidam nostræ ætatis poeta:*

*Sic ros vix latum calathi pandebat honorem
Cum cadit, & rutilo murice pingit humum.*

Frequenter enim in Scriptura, continens duorum verborum collatio, & conjunctio, conjunctionem etiam, & continentem subsecutionem in re significata adfert, quam rem eleganter expresserunt Septuaginta. *Tanquam flos, efflorescens decedit*, id est in ipsa efflorescentia, dum efflorescit, significanter etiam in Hebræo ex verbo legitur, *Egressus est, & succisus est*, id est statim atque egressus, & natus est, nihil enim expectari videtur aliud, dum quis curat & colit plantulam aliquam, quam ut egrediatur flos, qui statim, ut apertus fuerit, decerpi possit, ne si diutius expectetur, deflorescat &

languet, summa enim festinatione ex hujusmodi brevitate efflorescendi, se cohortantur illi, ad voluptates capiendas, & flosculos vitæ carpandos: *Utamur creatura Sap. 2. 7. tanquam in juventute celeriter, & non prætereant 8. nos flos temporis, coronemus nos rosis, antequam marcescant, atque hi sane, neque expectare volebant, ut egrederetur, & aperiret se, atque effloresceret Rosa, sed ipsos virides calices carpebant: quod existimarent, vix postquam aperti essent, vel momentum duraturos, sic igitur ait Job: Quasi flos egreditur, & conteritur. videtur vigilare & summo mane exurgere mors ad carpandos flores: atque expectare etiam, ut statim atque se aliquis aperuerit, falce præcidat, tanta itaque est humanæ vitæ brevitatis, & instabilitas, ut nos nati continuo deficere videamur, huc illud videtur facere Cantic. capite 2. Flores apparuerunt in terra nostra: tempus putationis advenit, id est, cum jam apparuerint, egressique fuerint flores, nihil immorandum amplius, sed antequam marcescant, amputandi, & carpendi statim, atque in fasciculos religandi, sic putationem illam interpretatur Grego. Nyssen. cum vero noster verbum, *mol*, quod proprie est præcidere, aut succidere, vertit *conterere*, sapienter fecit, ut significantius posset exprimere tenerissimi floris fragilitatem, atque molliem, quem vel inclementia aëris, vel casu prætereuntis pes, vel res aliæ levissimæ atterant: vel manus ipsa ejus qui velit decerpere, facile conterat, & infringat. Nihil vero obstat cum hac decidui brevissimique floris fragilitate, conjunctam atque significatam simul esse humanæ vitæ pulchritudinem quandam, quæ interdum turgere videtur, atque in hujus vitæ convallibus vernare & florere, sed hæc etiam est mollissima gloria, quæ facile aut morbo deflorescit, aut vetustate extinguitur.*

Et fugit velut umbra. Potest hæc pars eandem habere sententiam cum præcedente, ut in utraque eadem vitæ inconstantia, & fugacitas significetur, quæ instabilitas, *umbra* propria & perpetua est, utpote quam Sol nunquam eandem efficiat, sed nunc majorem, nunc minorem. Sed is sensus particulæ sequentis proprius est, *Quare illud melius, ut hanc umbræ fugacitatem nunc in eo constituat, quod brevi abeat & evanescat in nihilum, nullo vestigio relicto, non aliter vita nostra, ut 1. Par. 29. dicitur; Dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora. Illud vero etiam in umbra considerari potest, quod sit quædam velut mortis imago atque*

Sap. 5. 13.

Cant. 2.

12.

למ

Grego.

Nyss.

Conterere
quid proprie.

Flos ad
pulchritudinem
refertur.

4.

Umbra
vita bre-
vis.

1. Par. 29.

15.

Sap. 2. 5.

Umbra

noctis &

vita mor-

tis ima-

go.

major, eo nocturnis tenebris propinquior & similior sit. Non aliter vita hæc nostra mortis quædam similitudo est, & quo magis longæva, eo nocturnis mortis tenebris propinquior. Quare sicut umbra dici potest, imperfecta quædam nox; ita sane vita nostra mors quædam est: sed id habet peculiare, quod sicut umbra habet motum quendam; ita etiam vivens homo, quamvis umbra mortis sit, movetur, non item cadaver.

5. *Et nunquam in eodem statu permanet.* U-
LXX. nica vox in originali. *Non persistit, non stat.*
Umbra & Septuaginta. *Et non stabit,* continuo labitur,
vitæ hu- fenescit: dum vivit, moritur, eleganter à no-
manæ in- stro dictum est; *Nunquam in eodem statu per-*
constan- manet. Notandum vero in hac umbra, & vi-
tia, tæ humanæ consideratione, Deum esse pri-
mam supremamque lucem, *apud quam non*
est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio,
id est, quæ nullam lucis ac tenebrarum
mutationem per suas vices patitur, obum-
bratio videlicet vicissitudinaria hæc est, ut
nunc luceat, nunc obscuretur, quidquid
vero à prima luce deficit, quandam lucis
mutationem & obumbrationis vicissitudi-
nem habet: nam secundo lucida, ut Sol, Lu-
na, & ignis, aut extinguere & interire, aut ob-
nubilationem, eclipsem, defectum pati
possunt, sic etiam in angelorum natura, quæ
secunda lux appellari solet, est invenire
suam transmutationem & vicissitudinem
obumbrationis, deinde verò est umbra, quæ
nonnihil habet luminis admixtum, sive po-
tius lux quædam immersa tenebris, hic est
animus spiritualis immersus corpori, atque
etiam homo, quem multo magis oportet
esse mutationi, & inconstantia obnoxium:
Tandem sunt & ipsæ tenebræ, & mors luci
& vitæ oppositæ, in qua non est lucis muta-
tio, sed firmitas quædam, atque constantia
tenebrarum.

Hæc vero hominis inconstantia; si ad
corpus & naturalia referatur, manifesta est,
subjacet enim contrariis impressionibus, &
vicissitudini temporis, ætatis, & rerum
aliarum, quæ cum ætate, & tempore mu-
tantur. Si vero de spiritualibus agatur, non
est minus certa: mirum est enim, quam sit
homo inconstans in bono, *Claudicat enim*
in utramque partem, & in duos pedes: nam
nunc genu flectit Baal, nunc Deo: nunc
procumbit pietate, nunc vitio: passim igitur
studia, & actiones mutat, uti de illis di-
ctum est Psal. 105. *Crediderunt verbis ejus, &*
laudaverunt laudem ejus, cito fecerunt, id est,
cito perfecerunt divinas laudes, atque pie-
tati & grati animi memoriæ nuntium re-
mittentes, *obliti sunt operum ejus.* Si vero

contingat pertinaces esse in semel suscepto Homini
consilio, certe illud ad malum pertinet: *pertinacia*
juxta id Genes. 11. *Ecce unus est populus, & u-* *in malo,*
num est labium omnibus (summus videlicet *Gen. 11. 6*
animorum & suffragiorum consensus in
malum) *Cæperuntque hoc facere, nec desistent*
à cogitationibus suis, donec eas opere compleant.
Magna igitur humanæ miseriæ pars in hu-
jusmodi inconstantia posita est.

Sed illud etiam in umbra humanæ vitæ
miserum est, quod fallax sit, & quo brevior
est, eo longior videatur: sicut vespertina
umbra, eo propinquiores sunt nocti, & mi-
nus diuturna.

Nam longissima prope occasum solis
abunt in nocturnas tenebras; tunc enim
cadunt minores altis de montibus umbra.
Sic cum umbris, quas effecit declinans, &
occumbens Sol, comparat dies suos David
Psalm. 105. *Dies mei sicut umbram declinaverunt,* *Pf. 105.*
& 108. *Sicut umbra, cum declinat, ablatum sum* *12.*
(cum videlicet videret mihi duraturus vi- *Pf. 108.*
tam longissimam, repente video me totum *23.*
evanescere, & interire) *excussus sum, sicut* *Locusta,*
locusta. Nam inquietum animalculum est, *symbolum*
quod nunquam in eodem loco diu confi- *brevitatis*
stitit; sed huc illuc saltitans, & oculos fallens, *vitæ,*
donec penitus è conspectu se subducatur,
commodissime vitam humanam refert,
quæ nunquam in eodem statu permanet, sen-
sim igitur crescens umbram interitui ap-
propinquat. Quo videtur respexisse sa-
piens, cum Eccles. 7. dixit: *Quid necesse est ho-* *Eccle. 7. 13*
mini majora se querere, cum ignoret, quid con-
ducat sibi numero dierum peregrinationis sue, &
tempore, quod velut umbra præterit.

Videtur enim homo majora se querere,
cum ex umbra longitudine, quam sibi vi-
detur efficere sua ipsius vita, colligit mul-
tum sibi vitæ superesse, & plurimos annos
sibi pollicetur, cui statim dicitur: *Stulte, hæc* *Luc. 12.*
nocte repetent animam tuam. Ille etiam ma- *20.*
jora se quæsisse videbatur, qui mortifero
morbo correptus dicebat; *In dimidio dierum* *Isai. 38.*
meorum vadam ad portas inferi, & recte dimi- *10.*
dium dixit: nam longam sibi vitam, du-
ploque majorem, quam par esset, pollice-
batur, septuaginta, videlicet, aut octoginta
annorum, nam cum hæc dicebat, ut ex accu-
rata Regum chronologia & computatione
annorum colligi potest, habebat 36.
aut 38. annos: qui duplicari,
plures septuaginta ef-
ficiunt.

* * *

III. Et

III. Et dignum ducis super huiusce- modi aperire oculos tuos, & ad- ducere eum tecum in ju- dicium?

1. Dei respectus quid indicet, ad providentiam ab aliis referri.
2. Deum respicere ad iudicii severitatem, expenditur Hebraica lectio. Particula, Cur, explicatus Moyses.

2.
Dei res-
pectus quid
significet.
Dionys.

Quid indicet hic Dei respectus, non eadem ratione omnes interpretantur; nam Dydimus existimat Jobum tot, tantumque vitæ miseriarum consideratione mirabundum, non casui aut fato, sed divinis oculis, & providentiæ tribuere, quod miserrimus homo à Deo respiciatur, id est, in vita conservetur. Alii ad Dei paternam, & indulgentissimam hominum providentiam pertinere existimant, ut sit idem, quod

Ps. 143. 3. Psalm. 143. Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quia reputas eum: quod vi-

LXX.

Lyra.
D. Thom.

dentur intellexisse Septuag. legentes: Nunquid & hominis rationem fecisti? hunc sensum Dionys. & Lyra, post D. Thom. sequuntur, qui hunc divinorum oculorum conjectum in res humanas, in ea nunc potissimum providentiæ parte constituit, quod vilissimo & miserrimo homini vitæ leges, & præcepta præscripserit, & attente contempletur an ex lege & præscripto rectam teneat viam, tandemque in iudicium vocet, rationesque exigat, hunc fere commentarium, ex aliorum interpretatione, Polychron. & Julian. referunt, in hanc sententiam: Cum tam miser, & imbecillus homo sit, tu tamen, ô Deus, illi rationem es impertitus, legemque ac præcepta dedisti, & te facturum iudicium recepisti: hac igitur mihi faciunt potestatem libera orationis, & hac tua bonitate adductus audeo libere coram te dicere. Non longe abest hinc Philip, igitur quasi reflectendo mentem ad suam disputationem, dicere potuit: Quis ego sum, ut mecum in disputationem descendere & in iudicio dicentem audire volueris?

Polych.
Julian.

Philip.

2.

Cæterum contextus rerum antecedentium & subsequendum, exposcit, ut de severitate potius divini iudicii loquatur; Numquid (inquit) supremam tui numinis maiestatem docet ad minutissimas quasque mortalium actiones, summo jure examinandas, & discutiendas tam accurate & diligenter se dimittere, neque humanis erratis connivere? atque etiam adducere in iudicium? id est, vocare, & diem homini

dicere, atque facere, ut veniat Septuag. Et hunc fecisti venire in iudicium coram te in disputationem ad causæ cognitionem vocare, & litem homini de quibuscunque levissimis & minutissimis debitis intendere? atque hunc sensum non obscure indicavit ipse noster interpret, cum dixit, & dignum ducis; cum tamen in Originali tantum sit particula, & aperuisti, vel, etiam aperuisti oculos, &c. & potest quidem ex proprietate hujus vocis is quoque sensus elici, à nostra lectione non alienus, ut ad amplificationem humanæ miseriæ pertineat, nam aph, quæ est indeclinabilis particula, peculiarem animi affectum affert: & cum est in sententiæ comparatione, & similitudine, significat, quanto magis, vel quanto minus: quando vero sine comparatione est, frequenter interrogationi jungitur cum admiratione & animi affectu, & valet idem quod etiam adhuc, amplius, Gen. 18. Nunquid (Hebraice Etiam, aph) perdes justum cum impio? quasi dicat, ita ne fieri potest ut etiam eodem supplicio justus cum impio afficiatur Genes. 3. Cur (Hebræ. etiam ne, ita ne? admirationem, & amplificationem, severissimi præcepti affert, Septuagint. Quid, quia dixit? que es este que tal os aya madad) præcepit vobis Deus, ut non comederetis Levit. 26. Ego quoque hæc faciam vobis, amplificationem suppliciorum terribilium significat, ad hunc ergo sensum dixerit Job * Etiam aperuisti super eum oculos tuos? & quem ipsæ suæ agitant ærumnæ, tu tuo iudicio, & fixis in illum oculis exagitas? Præterea noster interpret utramque partem reddit in tertia persona, sequutus etiam Sept. cum tamen in Hebræo sit, & adducere me in iudicium? ut vel hinc clare pateat hanc humanæ miseriæ deplorationem, potissimum ad seipsum referri voluisse.

LXX.

Acrimonia hujus orationis in Hebræo
מא

Gen. 18.

25.

Gen. 1. 3.

LXX.

Levi. 26.

16.

* Y sobre sus cueros eslo ymas, quæ os poneys a mairailo.

IV. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es?

1. Mundities aut immundities ad vitia, & virtutes, & peccata quotidiana ab aliis referri.
2. Germanior expositio de peccato originali. Illustratus David & Joannes.
3. Varia lectio & consensio cum nostra. Peccatum sordidum.
4. Verbi nativitas tum æterna tum temporalis, mundissimus explicatus, Lucas, & Salomon. Sanctissima virginis propositum firmissimum servanda virginitatis. Lilia munditiei symbolum, mundum de castitate dici.
5. Conceptio immaculata virginis.

Quorsum

I.

Ad quid-
nā mun-
dities re-
ferenda.D. Thom.
Lyranus
Cajet.

Quorsum me tam accurate dispicias, resque meas omnes observes, cum sit nemo, in quo limpidissimi tui oculi aliquid sordium deprehendere non possint? Et quidem cum certum esse videatur, de morum & animi immunditie & sordibus præcipue nunc loqui, simul etiam corporis miseriae & pœnas involvit. Sed quæ sit integra horum verborum sententia, non eodem modo assignatur. Nam D. Thomas quem Nicolaus, & ex parte Cajetanus sequuntur ad virtutes & peccata in universum referunt; Nisi virtutibus decoratus, mundiorque, & pulchrior reddar, fordescam profecto peccator ego, & impius in tuis oculis, atque his pœnis & suppliciis nunquam non dignus censebor, at poteris pro tua bonitate, ô Deus optime, virtutes mihi & animi candorem referre, ut gratus tibi existam, & tantis suppliciis absolvar; sed longe, & coacte petitur iste contextus, atque sensus.

Severus.

Hier. sup.

Ezech. 18

2.

Peccata

quotidia-

na,

Secundo. Severus in catena, & Hieron. super id Ezechiel. 18. *Patres comederunt uvam acerbam*, sententiam hanc referre videntur ad peccata quotidiana, quæ in communi convictu, & politia humanæ vitæ admittuntur, quorum Deus exigit rationem, non quidem ab infante, sed ab illo, qui jam ratione utatur: Nam ante rationis usum neminem dicitur Deus vocare in iudicium: sed postquam vitam humanam, id est, rationis, & libertatis arbitrii consortem vivere incipit puer: hæc expositio lenitet coheret, sed sola non sufficit.

2.

Munditia-

es, & im-

mundi-

ties, est

peccatum

originale,

Olymp.

Philip.

Tertio igitur hoc loco mentionem peculiarem fieri peccati originalis, frequens est Patrum commentarius. Olymp. Philip. hic Origin. homil. 8. in Levit. Clemens Alex. li. 3. Strom. ad finem. Cyril. homil. 12. in Levit. Aug. super id Psal. 50. *In iniquitatibus conceptus sum*. & lib. 5. Hypognost. ca. 4. & libro 2. in Julian. cap. 2. & libro 20. de civit. cap. 26. Basil. super Psal. 32. *Diligit misericordiam & iudicium*, & alii patres frequenter, atque ex peccato originis, & ex infectione naturæ aliorum peccatorum gravitatem extenuet, & veniam deprecetur. Non me, inquit, debes propter peccati sordes abicere; nam illas ex ipsa conceptione contraximus; videnturque propterea intimis hærare medullis, cum immundo semine, ex quo progeniti sumus, videntur etiam malorum, & sordium semina & proclivitas ad peccandum nobis congenita, hæc vero vitare in peculiari cujusque nostrum voluntate positum non est; tu tantum qui naturæ auctor es, posses ab omni peccati sorde, & infectione naturam mun-

dare; ex radice igitur peccati originis, si alia pullulent, nihil mirandum fuerit. Hinc igitur sua peccata sapienter extenuat, atque eodem spectare videtur David Psalmo 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum*, cum enim in Hebræo sit, *in iniquitate*, ut singulare illud peccatum originis significatur. Septuaginta tamen *in iniquitatibus*, dixerunt, non solum ut plura peccata, quæ in peccato originis originantis in Adamo fuerunt, videlicet superbia, gula, atque inobedientia, significarentur, sed ut aliorum peccatorum actualium, quorum originale origo, & radix in unoquoque nostrum sit, significatio nobis daretur.

Nam concupiscentia, quæ ex peccato originali orta est, velut peccatorum mater est, & ad peccatum nos attrahit, & illicit, ut Jacobus Apost. dixit: *Concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum*, atque eadem ratione concupiscentia appellatur Paulo, *peccatum Roman. 7. quod habitat in me peccatum*, ut Aug. explicat. *Vocatur (inquit) peccatum, quia peccatum fit; vincit; faciet, sicut vocatur frigus pigrum, quod pigros facit, & statim repetit* David, *Et in peccatis* (Hieronymus ex Hebræo. *& in peccato concepit me*. proprie ex Hebræo, *calefacit, aut fovet me*.

Augustin. *In utero aluit*, quasi dicat; Jam inde ab utero peccati seminarium in me est. peccatis videor alitus, & nutritus, ut qui in peccato conceptus, & conformatus fuerim, similis est id Joan. 1. *Ecce qui tollit peccatum mundi*, hæc est enim verior, & correctior lectio Vaticana, & quæ in Græco nunc extat, quanquam Græcos etiam codices aliquos, *peccata*, legisse ex Origin. homil. 24. in Num. Cyprian. libro 2. contra Judæos, Chrysostomus hom. 16. in Joan. peccata etiam in plurali legentibus constare poterit.

Ergo David & Job non negant peccata, sed humili & spontanea peccati confessio, atque manifestatione innatæ ad peccatum proclivitatis, conantur demulcere suum iudicem, atque hanc viam illum placandi, & veniam impetrandi sibi esse à divina bonitate ostensam, subdit eodem loco David: *Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi*: quasi diceret; Cum ego sollicitus, incertusque essem, qua nam potissimum re animi sordes eluere possem, tu mihi hanc viam ostendisti.

Sed Hebræa & Græca ita à nostra lectione dissident, ut harmoniam efficiant, & in eadem sententia jucundissimam quandam vocum atque particularum varietatem. Nam in Hebræo proprie est: *Quis dabit mundum ex immundo, aut immunditia?* aliquid

Job & da-
vid ex
comme-
moratio-
ne peccati
originalis
veniam
aliorum
postulant;
Psal. 50. 7.
LXX.

Jacob. 1. 5

Rom. 7. 17

Aug. lib.

de nuptiis

& concu-

piscens.

cap. 23.

Hier. ex

Hebraic.

August.

Joan. 1.

29.

Orig. ho.

14. Cy-

pri. l. 2.

contra

Judæos

Chrys.

hom. 16.

in Joan.

3.

Varia les-

ctio &

consensio

cum no-

stra.

Theologi
cum D.
Thom.
1.2.9.81.
art. 1.
Græci.
שחרר
שמה
Peccatum
sordidum.

Quid igitur desiderari videtur cum quo illud in mundum conjungatur, nihil autem videbatur commodius suppleri posse, quam originem atque principium: illa est enim omnium macula, quæ in ipsa origine & initio contracta est, sapienter igitur interpretis explicationis gratia addit *conceptum semine*: nam, ut Theologi definiunt, per semen tanquam per vehiculum, & generationis instrumentum, dicitur peccatum transfundi per originem in posteros, quod videantur in semine, quasi in virtute & radice illius peccati sordes, & humanæ naturæ infectio contineri. Græci autem legerunt: *Quis enim mundus erit à sorde?* sunt autem nomina mundi & immundi in originali etiam opposita; mundum enim proprie est expurgatum à sordibus, locum purum, candidum, nitens; serenum, integrum, sanum: immundum vero his omnibus contrarium, pollutum, contaminatum, sordidum, prætereaque indignum divino conspectu, quæ omnia recte vides convenire in peccati sordes, & maculam.

Cum vero aliis nominibus peccati fœditas explicari soleat, sed pulchra est illius turpitudinis & sordium hæc appellatio, in quam squallor quidam moerentis animi & sordidatus habitus, cruoris, & turpissimi sanguinis maculæ nubilæ; crassa omnia, turbida, immundaque cadunt. Nam ea omnia illa vox comprehendit.

2.
LXX.
Nativitas
verbi æ-
terna &
tempora-
lis munda.

Nonne tu qui solus es? In Hebræo proprie *Non unus*, & ita Septuaginta legerunt, aut nemo, supple, mundus erit; sed noster interpretis partem etiam istam sanius illuminavit, dicens, *Nonne tu qui solus es?* atque hoc dupliciter. Primo ut dicat neminem esse mundum præter unum Deum, ut divinam originem verbi Dei, ex parte, qui est divinitatis fons, respiciat: In qua nihil est immundum, aut sordidum, sed purissima omnis, atque splendida, sicut scriptum est: *In splendoribus sanctorum ex utero ante Luciferum genui te.* Tum etiam, ut ad filii Dei temporalem nativitatem, per prophetiam respiciat, qui **Luc. 1. 35.** *natus est sanctus*, ut **Lucæ 1.** dicitur: *Quod nascetur ex te sanctum*, (id est, quod concipietur, formabitur in utero, vocabitur (erit) filius Dei, id est, qui purissimam nascendi rationem habet in mente & utero patris æterni, idem ipse sanctus, purus, immaculatus, divino conspectu dignissimus, immo Deus ipse & homo, in tuo utero concipietur: Nam nihil impuræ & sordidæ generationis in Dei filii generationem cadere potest.

Ideo virginis omni puritate purior uterus ab ipso suo filio commendatur odoris **Cant. 2. 7** suavitate, & candore incredibili; *Venter tuus*

sicut acervus tritici vallatus liliis. Nam præter fecunditatem per triticum, eximiam virginitatis munditiam, atque candorem per lilia significat: & quamvis nullum videatur firmum sapimentum ex teneris & mollibus liliis confici posse, tamen firmissimum, fortissimumque vallum illud fuit, quod ex liliis constructum fuit, videlicet firmissimum quoddam servandæ virginitatis propositum, quod illa ipsa virgo explicuit, cum dixit: *Virum non cognosco*, verba enim præsentis temporis consuetudinem, legem, statutum, fixum, firmum, nunquamque violandum significare solent, ut sapienter Origenes, in id Joan. *Ecce qui tollit peccata mundi*, & Chrysost. hom. 17. in Joan. docent.

Nemo vero ignorat, munditiam, peculiari ratione ad castitatem tum corporis tum cordis pertinere? cum David precetur post impuri amoris sordes & labem, **Cor. Ps. 50. 12.** *mundum crea in me Deus* (nam de corde tanquam ex fonte, exeunt impudicitia, adulteria, & spiritum rectum (vel ut Hieronymus, **Mar. 7. 21** vertit, stabilem) innova in visceribus meis, nam majori firmitate & constantia, castitas, quam aliæ virtutes indigere videntur, utpote quæ graviores sustineat, magisque assiduas hostium oppugnationes, & certamina, ut Augusti. pluribus docet libro de honestate mulierum cap. 2.

Vel etiam poterit confici sententia, ut non tam tribuat illam munditiam Deo, aut filio Dei, quam illius potentia. Quis (inquam) dabit, vel facere potest, mundum de immundo semine, nonne tu? id est, unica Dei potentia hoc efficere potest? quam præter ordinariam legem, in conceptione immaculatæ virginis exercuit.

Mirum est enim, quantum in illa splenderit divina bonitas, atque potentia, de qua re præstat nihil omnino, quam pauca dicere.

Quia vero Septuaginta initium versiculi sequentis, qui de humanæ vitæ brevitate est, cum hac sententia conjunxerunt, integram, & quam antiquiores Patres frequenter usurpant sententiam hujusmodi reddiderunt: *Quis enim mundus erit à sorde? at nemo, etsi unus dies sit vita ejus super terram, & quamvis non multum referat, sed in ea etiam lectione non nihil varietatis est: Nam Clemens Alexandrinus sic legit lib. 3. nulus est à sorde mundus, nec si sit quidem una dies vita ejus. & idem lib. 4. Nec si sit quidem unius diei vita ejus.* Ambrosius in 1. **Lucæ.** *Nemo mundus à sorde, nec si unius diei vita sit in terra,* Augusti. in Psalmo 40. *Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cujus est unius diei vita super terram*, sic etiam Leo Pap. **Leo Bern.**

Lilia puritatis & munditici symbolū.

Luc. 3. 34.
Scripturæ regulæ.

Orig. in
Job. c. 1. v.
29.

Chrysf.
hom. in
Joan.
Ps. 50. 12.
Mart. 12.
19.

Augustin.

3.
Secunda
expositio.

Cōceptio
purissima
immacu-
latæ vir-
ginis.
LXX.

Clemens
Alexand.

Ambros.

August.

Leo Bern.
serm.

serm. de nativitat. D. Bernard. serm. 70. in Cantic. Nec infans certe unius diei sine sorde est super terram.

V. Breves dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud te est: constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt.

1. Argumentatur Job ex vitæ brevitate ad excitandam divinam commiserationem. Breve & abbreviari quid, explicati Isaias, & Joel.

2. Quid vitæ terminus, quid præterire. Quid statutum & lex apud Paulum, & testamentum apud Ecclesiasticum. Quid semel apud Paulum.

1. **C**onditionalem quandam argumentationem conficere nunc Job videtur, cujus antecedens sit in hoc versiculo, & consequens in sequente. Si breves dies hominis sunt recedere debes paululum ab eo, ut quiescat. & licet particula conditionalis exprimatur in Hebræo, sed non invenuste subticetur à Vulgato, Breves dies hominis, proprie decurtati, præcisi, definiti, nam verbum *Charats*, significat acuere, præscindere, definire, vel acute & præcise aliquid facere, absolvere, statuere, unde dicitur Isai.

אס
חריר

Isai. 10.
23.

10. Consummationem & abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio terra, id est, consumeret populum, & præcis, amputatisque inutilibus impiis, abbreviabit populum, & ad minutissimas justorum reliquias rediget, quam verbi proprietatem

Joel. 3. 14 retinuit Vulgatus Joel. 3. Populi in valle concisionis, id est, omnes populi congregandi sunt in valle abbreviationis, & præscissionis, nimirum in valle Josaphat, atque est elegans antithesis inter populorum omnium infinitam multitudinem & concisionem

Eccles. 1.
15.

five abbreviationem, amputatis enim, præscissis, sectisque impiis, quorum infinitus est numerus, eliciet tandem Deus & colliget brevem quandam summam justorum & numerum. Hic igitur dicuntur dies hominis breves, abbreviati, decurtati, statuti, & præcisi, definiti, præscripti ad mensuram certam & angustam, & numerum brevissimum, hæc autem vitæ humanæ constitutio, & definitio mox exponitur. Sic etiam hic dierum aut mensium numerus, apud te est, id est, si mihi non ostendis (ut eo magis excrucier, quo mihi magis occultum est) quid mihi desit.

Pf. 38. 4.

2. Constituisti terminos ejus. Si constituisti,

proprie fecisti, præparasti, disposuisti: Terminos; proprie statuta, præcepta, decreta. Hæc enim Dei statuta atque decreta de hominis vita sunt velut termini & cancelli, intra quos homo continetur, & sunt certi fines, quos ultra citroque nequit consistere vita: eadem loquendi forma dicitur infra: Circumdedit illud terminis meis. id est, meis præceptis, & statutis, quod Prov. 8. dicitur: Legem ponebat aquis ne transirent fines suos & Psalm. 105. Terminum posuisti, quem non transgredientur, in eodem igitur sensu, sed clarius dixit interpretes, terminos ejus. Septuaginta autem tempus præfixum & constitutum intelligentes, dixerunt; Ad tempus posuisti, & non transgredietur, id enim tempus, absolute dictum significare solet, videlicet certum, & determinatum.

Qui præteriri non poterunt. Verbum præterundi recte quadrat legi & statuto, sicut etiam Psalm. 148. Præceptum posuit & non præteribit, id est, non erit vanum, aut irritum, sed perficietur, & observabitur, & Matth. 5. 18. Apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, & 24. Verba mea non præteribunt, ergo hoc Dei decretum aut mortis aut vitæ, non erit irritum, neque vanum fiet, servabitur: vel non poterit homo constitutos terminos transilire: neque decreta & statuta prætergredi. Hic Paulus hanc moriendi necessitatem nomine legis, & statuti explicat. Statutum est (inquit) hominibus semel, id est, irrevocabiliter, firmiter, constanter; nam semel loquitur Deus, ut iterato præcepto opus non sit. Utraque vero legis, & præfixi termini ratio non jungitur Actor. 17. Deus fecit ex uno homine omne humanum genus inhabitare super universam faciem terra, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum, & fere eadem vis est Ecclesiastici decimo quarto, cum testamentum dicitur mors, id est, lex, statutum dispositio Dei, & universalis lex de morte ab omnibus subeunda: Memor esto, quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum, quod demonstratum est tibi, testamentum enim hujus mundi morte morietur, id est, hoc est Dei statutum & dispositio rerum humanarum, ut homo intra certos terminos vitæ consisteret, certissima præfinitaque morte tandem deficeret, siue igitur terminos, siue legem, & statuta, siue testamentum dicas, semper dicis aliquid firmum, & constans, quod præteriri non poterit.

עשה
הקרי
Terminus
quid præ-
terit.

Job. 28. 5.
Prov. 8.
29.
Ps. 105. 9

LXX.

Quid præ-
terire.

Pf. 148. 9

Matth. 5.
18.

24. 35.

Heb. 9.
27.

Pf. 61. 12.

Act. 17. 23

Eccl. 14.
12.

VI. Recede paululum ab eo, ut quiescat, donec optata veniat, sicut mercenarii dies ejus.

1. Eligitur verior expositio. Recedere, quid proprie.
2. Quiescere, pro finire, aut cessare.
3. Optata dies apud Hebraizantes, dies mortis.
4. Dies optata, dies jucundior, verior expositio. Particula, Donec in sacro sermone consecutionem asserre solet.

1. **I**lius consequentiae, quam diximus, vim & conclusionem sic conficit D. Thom. Cum mea vitæ à te præfixi dies paucissimi sint, age, ne me diutius sustentens viventem, neq; tua præsentia conserves, sed discede, meque morti permittite, ut mortis quiete & tranquillitate tandem fruatur, interim dum diem resurrectionis expecto, quo merces mihi, tanquam mercenario, pro meis laboribus reddetur. Sed quidem cum mortem sæpe non tam precetur, quam deprecetur, non videtur hæc interpretatio coherere posse, neque cum antecedentibus, neq; cum consequentibus. Communis igitur Græcorum, atque Latinorum commentarius hic est, *Recede*, recedere profecto debes, quod cap. 10. dixit, *Dimittite ergo me*, à verbo *Saghib*, quod proprie est, respicere, & per antiphrasim, excæcari, aut caligare, ne me respicias, ne me tam accurate & attentè observes, sed instar heri permittentis servum aliquamdiu sibi vivere; *recede paululum*, & simula te non videre, ita recede, ut videaris *abisse in regionem longinquam*, ac tuos servos aliquamdiu permisisse vivere suo arbitrio, inde etiam significat divertere, aut discedere: quoniam sicut qui spectatum admittuntur, & videre aliquid cupiunt; accedunt prope & convertuntur ad videndum, ita etiam qui videre nolunt, avertunt faciem, & oculos, atque discedunt; sic sane etiam dixerunt Septuaginta, *Recede ab eo*, in Hebr. proprie, *desuper eo*, exactionem quandam, & observationem permolestam asserre solet, illud *desuper*, nos dicimus, *no esteys siembre sobreel*.

2. **U**t quiescat; ut quod superest vitæ possint quietus transigere. Quoniam vero verbum *Chadal* significat finire, cessare, seu quiescere ab actione; ideo *quies* sumi solet pro ipso fine, & cessatione, quādo dicitur Deus *quiescisse*, id est cessasse *ab opere* creationis; in hac ergo significatione sumi posset in hoc loco. Tu mihi præfinis vitam, sit sane, sed me demitte: nam *quiescam* ego, & cessabo, etiam te non urgente, neq; propellente ad finem,

Pined. Tom. 1.

& mortem: ego per me consumar, neque prætergredi ulla ratione potero terminos mihi præfixos. Sed in alia propria *quiescendi* significatione, & quidem opportunius ad antecedentia & consequentia, à Græcis & Latinis accipitur.

Donec optata veniat. Lectio Complutensis, & præterea Complutenses in dictione *Chadal*, & quamvis sensum non mutet, tamen vera & correctæ lectio est in singulari, & Hebraizantes quidē interpretantur hic Jobum petere, ut tamdiu permittatur vivere quousque ipse sponte sua senio jam confectus optet mortem: sicut mercenarius post peractum diei laborem, ad solis occasum de nocturna quiete sibi ipsi blandiri, & gratulari videtur, sic Pagnin. *Recede ab eo, & desinet à malo suo, donec perficiat, sicut mercenarius diem suum.* Tygur. *Abstine ab eo, ut desinat, cum jam grato animo excipiet diem fatalem, tanquam mercenarius.* Vatabl. *Donec perveniat ad senium, quo tempore tadebit illum vivere, idemque ex consensu omnium Hebræorum placuit etiam Isidoro Clario, & Eugubino, quasi dicat: Nunc vitæ desiderio & mortis metu excrucior: tantisper igitur mihi vivere permittite: scio enim fore, ut non multo post, fastidio mihi vita sit, & mors in votis; diem igitur optatam, diem mortis interpretantur.*

Sed non videtur coherere cum eo, quod dixerat, præfixum esse cuiq; tempus vitæ, neq; omnes quidē ad ultimam senectutem perveniunt; quotus enim quisq; est, qui ad nauseam usque, & tedium vitæ vivat?

Ergo is videtur proprius, atq; germanus hujus loci sensus, Remitte mihi paululum doloris, & cruciatus acerbiorum, ut aliquo saltē spatio temporis sine dolore, sine gemitu frui, & respirare libere possim: quamvis dolores & cruciatus instauraturus postea sis, sicut mercenarius interponit suis interdum otium, & gaudium laboribus & curis, videlicet, aut quiete nocturna aut aliquo feriato die, repetiturus deinde suum laborem: vires enim & animum resumere oportet, & non habere tamdiu cordis chordam intentam, quin aliquando remittat: & quidem particula *donec*, non semper significat determinatū aut indeterminatum tempus, quo finito aliquid amplius non est, aut quo incipere debeat id, quod usque ad illud nunquam exiterit, quam significationem agnovit Hieronymus contra Elvidium, sed præterea significat consecutionem rerum, vel temporum, Psalm. 70. *Ne derelinquas me, donec annuntiem brachium tuum,* id est, si me non derelinquas, annun-

Ecc tiabo

3. Complutenses.

Hebraizantes.

Optata dies, apud Hebraizantes, dies mortis.

Pagnin.

Tygur.

Vatabl.

Clari.

Eugub.

4. Optata dies, pro die jucundiori.

Particula donec.

Hieron. contra Elvidium. Ps. 70. 82.

Ps. 109. *Sede à dextris meis, donec ponam, id est, cum sederis ponam; simili igitur ratione ait Job:*

LXX. *Si à me flagellando recesseris, optata mihi, atque lætior aliqua affulgebit dies, quam velim, quæ mihi placere possit, hunc sensum videntur quoque Sept. sequuti, Discede ab eo, ut requiescat, & bene velit vitam sicut mercenarius, quæ eadem fere lectio est, cum illa*

Chryso-
stom. *quam Chrysost. refert, Recede à me, ut requiescam, & complacere mihi vita mea, sicut mercenario, eadem ratione interpretantur*

Olymp.
Polychr. *Olympiod. & Polychron. ut inquam saltem assequatur mercenarii relaxationem; nam mali mei calamitas inducias nullas facit. Hæc igitur optata dies, non est dies mortis, ut Hebraizantes volebant, sed vita iusundior: & propterea etiam difficultatem redeundi ad vitam mox proponit, neque etiam est dies resurrectionis, & potiundæ beatitudinis: tunc enim non requiesceret paululum; cum sempiternis gaudiis potiantur Beati.*

VII. Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursus virescit, & rami ejus pullulant.

1. *Varia nectendi, & interpretandi ratio. Resurgens hominis cum arbore revirescente comparatio.*

2. *Nexus, & interpretatio optima. Dissimilis homo arbori.*

3. *Lignum quid apud Latinos, item & apud Hebræos. Illustratus David.*

4. *Hebraizantes notat. Laudatus Vulgatus.*

5. *Virescere quid in Hebræo. arborum morbi.*

6. *Pullulare quid.*

6. **Lyra.**
Resurre-
ctionis
cum ar-
bore re-
virescen-
te com-
paratio.
Non eadem est apud omnes nectendi hunc versiculum cum aliis ratio: nam Lyra, existimat de resurrectionis spe nunc loqui, & ex arboris comparatione reviviscantis, & vices suas mutantis cum tempore probate hominem, nisi deterioris conditionis futurus sit, resurgere debere; nam licet corpus humanum non repullulet, sicut arbor, at oportet esse in homine partem aliā immortalem, ratione cujus expectanda sit resurrectio, sed ut hanc philosophiam Lyrani nunc non omnino ad vivum examine-
Angust. *mus, certe Augustin. hunc fere sensum indicavit; docet enim appellationem hujus similitudinis debere accipi per ironiam, quasi dicat: Scilicet homo non resurget, cum videatur resurgere arbor.*

Olymp.
D. Tho.
Cajet. *Cæterum hic sensus durior est, & non omnino facilis similitudo, & ironia difficile agnolci potest, ad Olymp. & D. Th. Cajet.*

Dionysius, existimant redire iterum Job ad humanæ miseriæ deplorationem, & amplificationem, quod videatur esse humana vita deterioris conditionis, quam arbores; nam hæc sive abscissæ, & avulsæ, sive senescentes diuturnitate & tempore, at agriculturæ, & translationis, insitionis, irrigationis beneficio juvenescunt & germinant; homo vero quacumque ratione à vita excindatur, redire iterum non poterit ad similem vivendi conditionem.

Sed omnium optime atque simplicissime Polychr. quem recentiores imitantur, existimat deprecationem hanc esse illius relaxationis assiduorum cruciatuum, ex dissimilitudine cum arbore; Nam non sum (inquit) sicut arbor, quæ abscissa licet, atque vetustate confecta pullulare iterum, atque virescere potest, sed si me sinas vi doloris penitus nunc absumi, & interire, non erui deinceps Job, cui benefacere inter mortales possis. Quæ sane dissimilitudo hominis cum rebus aliis, quæ vices cum tempore mutant, cum arboribus & herbis præcipue, familiaris etiam fuit scriptoribus prophanis; nam Lyricus cecinit:

*Diffugere nives, redeunt jam gramina campi
Arboribusque comæ.*

Mutat terra vices -----

Nos ubi decidimus

*Quo pius Aeneas, quo Tullus dives, & Ancus,
Pulvis & umbra sumus.*

*Non Torquate genus, non te facundia, non te
restituere pietas.*

Huc illud Catulli:

Soles occidere, & redire possunt,

Nobis cum semel occidit brevis lux,

Nox est perpetua una dormienda.

& Theocrit. in illo Bionis epitaphio, quod Latinum reddidit Monstrolienensis:

Eheu, cum semel inculta malua aruit horto,

Aut vivax apium foliumque virentis anethi.

Vere reviviscunt, alium & nascuntur in æ-
num.

Nos autem magni, & sapientes, atque poten-
tes

Vt semel occidimus sub terra lumine crassi,

Dormimus longum, immensum, æternumque
soporem.

Nunc de vocibus pauca. Lignum, apud Latinos dicitur, quod plantatum non est, sed etiam convulsus, aut excisus, sive aridus, sive viride, quod colligatur ex terra: ideo enim lignum, à legendo dicitur, quamquam aliquando, raro licet, pro arbore usurpavit Poeta. 2. Georgicon.

Quid tibi odorato referam sudantia

Balsama? -----

At in sacro sermone cum alia sint propria virentiū arborum, aut plantarū germinantium

2.
Nexus,
& expo-
sicio o-
ptima.
Polychr.

Homo
dissimilis
arbori
revire-
scenti.

Hor. l. 4.
Carm.
Od. 7.

Catulla.

Theocr.
Lambin.

3.
Lignum
apud La-
tinios,
quid.
item &
apud
Hebr.
Virg.
Georg.

שִׁיחַ
אֲמִיר
עֵץ
Gen. 2.
5.
Isa. 17.
6.
LXX.
Pagnin.
Vatabl.
Cajet.
Psal. 13.
rium omnia, ut *Stach.* Genes. cap. 2. *Omne virgultum agri, & amir.* Isai. 17. In summitate rami, tamen *Geish*, indiscriminatim pro ligno arido, aut pro arbore usurpatur: quare licet Septuag. habeant *arborem*, similiterq; reddiderint Pagn. Vatablus, Cajet. sed eleganter Latinus interpret vim originalis vocis retinuit, ut quæ in præsentem locum conveniret: *Lignum* (inquit) etiam *præcisum*, & semiaridum, *habet spem*. & forte etiam Psalmo 1. dictum est, *Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo*, ut indicaret, cum qui arescere cœpit, posse conseri iterum, & plantari, virescere, fructumq; ferre, *secus decursus aquarum*, divinæ legis, quare homo non tam sit arbor, quæ plantata est semper; sed lignum, quod & aridum esse potest: *Habere autem spem* dicitur lignum, de quo nos bene sperare possumus, & polliceri nobis fructum uberem, & vitam, viroremq; diuturniorem.

Regia.
Notari
quidam
Hebrai-
zantes,
& defen-
sus Vul-
gatus,
Si *præcisum* fuerit. Ignoro, quare Regia cum lignum dixerit, *præcisa* in genere fœminino legerit, nisi forte ut genus fœmininum indicaret vocis Hebrææ, sed quo redderetur oratio solæca, & inconcinna, planeq; obscura, cum Latino igitur loquitur Latinus noster, & Vulgatus interpret tanquam aberrans ab Hebraico dederit ab Hebraizanibus: at cum ad regulas & leges Hebraici sermonis interpretatur, tanquam parum Latinus peracerbè ab iisdem carpitur, iniqui profecto iudices.

LXX.
הִלֵּב
Virece-
re quid.
Inf. v.
14.
Rursum *virescit*, Septuaginta, *Adbuc pullabit*, proprie mutabitur, instaurabitur, innovabitur, à verbo, *Calaph*, à quo etiam inferius dicitur, *Expecto, donec veniat immutatio mea*, quasi dicat, *Abscissus ramus vel surculus, secum virescendi & pullulandi spem, initiumq; defert*, licet existimarem esse sermonem non tam de surculo abscisso & carpto ex arbore, sed potius de ipsa arbore, quæ propter trunci, aut ramorum aliquem morbum vel ariditatem, fere tota amputatur relictis tantum radicibus, & omni ramorum & foliorum honore nudatur, quæ ratione elegantior videtur comparatio, & humanis ærumnis, atq; morbis convenientior: sunt enim etiam arboribus tum communes, tum privati morbi, & partium debilitas, dolor membrorum, atq; laborant fame, & cruditate, nimia etiam pinguedine luxuriæ, aliisq; vitiis, quæ eleganter enumerat Plin. l. 17. c. 24. Columella, & Pallad. & alii rei rusticæ scriptores, tum etiam (ut eleganter dixit Plutarch.) *foliis avulsis, veluti dolent & mordentur planta, & ulcerosum qis quoddam accidit detrimentum.*

Arborib.
etiam
morbi.
Plin. l. 17.
6. 4.
Colum.
Pallad.
Plutarch.
lib. 3.
Sym. q.
L.
ratione elegantior videtur comparatio, & humanis ærumnis, atq; morbis convenientior: sunt enim etiam arboribus tum communes, tum privati morbi, & partium debilitas, dolor membrorum, atq; laborant fame, & cruditate, nimia etiam pinguedine luxuriæ, aliisq; vitiis, quæ eleganter enumerat Plin. l. 17. c. 24. Columella, & Pallad. & alii rei rusticæ scriptores, tum etiam (ut eleganter dixit Plutarch.) *foliis avulsis, veluti dolent & mordentur planta, & ulcerosum qis quoddam accidit detrimentum.*

Et rami ejus pullulant, proprie, & nutriet, LXX.
vel laetabit teneros ramos, sic Sept. dixe- Tygurin.
runt; Germen ejus non deficit. Tygurin. * El re-
Tenera propago, nam *lanak*, proprie est La- nue vo
tare, seu nutrire, & inde dicitur tener sur- quando
culus, aut germen pullulans, quasi * *lactans*; est a en
nam sicut infans ab ubere sugit lac, ita ra- leche.
mus humorem à sua radice.

VIII. Si senuerit in terra radix ejus,
& in pulvere emortuus fuerit
truncus illius.

IX. Ad odorem aquæ germinabit,
& faciet comam quasi cum pri-
mo plantatum
est.

1. Quid radix & truncus, & ut hac duo respon-
deant Pulveri, & terra. Senium & mors
in arboribus, cujusmodi.
2. Hanc sententiam peculiariter convenire in
laurum. Hujus radices vivaciores reliquis.
3. Odor in sacro sermone quid. De levi cujusque
rei contractu dictus. Explicatus locus Indi-
cum, Danielis, & Isai.
4. Plantandi verbum novitatem quandam of-
fert.
5. Varia lectio. Consumendi verbum ad mortem
referri.

Sive cum superiori sententia neclatur Radix
versiculus octavus, sive cum versicul. 9. quid
sensus semper idem constat. Radix autem proprie
licet non raro sumatur in Scriptura pro
trunco, & ea arboris parte, quæ eminet
è terra, ut supra diximus cap. 5. tamen hoc
loco pro radicibus ipsis, quæ sub terra
sunt, accipi videtur; nam trunco opponitur,
quare eodem modo videntur hoc loco *ra- Job. 5.
dix, & truncus* distingui quo *pulvis & terra*; 5.
nam *ghaphar* non est, ut putavit Eugubin. עֵפֶר
terra humida, ubi radices diffunduntur, al- Eugub.
teque hærent; sed est *pulvis*, superiorque
terræ pars, levissima, atque minutissima, &
quæ facile in limum transit perfusa aliquo
humore, ut dictum est Genes. 2. *Formavit Gen 2.
Deus hominem de limo (Aphar, pulvere) terra*, 7.
& facile etiā exarescit, & in tenuissima gra-
na dissolvitur, uti Num. c. 23. dicitur: *Quis Num.
dinumerare possit pulverem iacob?* & ita trun- 23. 10.
cus cum pulvere jungitur: nam est proxi-
mus primæ illi extimæ portioni terræ. Qua-
re licet Sept. legerint pro pulvere: *In petra
interierit truncus ejus*, at Polychron. ait Aquila.
lam dixisse, pulverem, & in Hebræo habe-
ri, cinerem; est enim propter ariditatem, te-
nuitatem, levitatem, cinis pulveri similis, Ra-
dia.

Job. 28. f. dix vero terræ tribuitur, nameret, terram absolute significat, & eam quidem partem, quæ fructus profert, ut Job. 28. dicitur Terra de qua oriebatur panis. Radices igitur si vetustate & senio sint confectæ, &c. Suum senium etiam arboribus esse (vivunt enim) certum est suum etiam senectutis vitium & morbum, nam omnibus arboribus in senectute fit cortex rugosior, ut scribit Plin. & quamvis idem falsum existimet, quod aliqui prodidere, videlicet Radices arborum vetustate minui, sed tamen senescere non negat, neque negare potuit, quod verissime à Theophr. Theophrasto scriptum est lib. 1. de historia l. 1. hist. plantarum, c. 11. Novellas & vigentes arbores longius, & altius radices mittere, quam vetustas; & marcescente arbore radicem quoque minui, & velut una contabescere. *Moritur autem in pulvere truncus, cum caudex, & stipes arboris exarescit, non enim eadem ratione hic mortuus dicitur, sicut*

Joan. 12. 24. Joannis 12. Granum frumenti, si mortuum fuerit; nam illa mors putrefactio quædam seminis, quæ multum fructum affert; hic vero mors trunci, est ariditas quædam, ex qua neque fructus, neque folia provenire possent; & quæ mille rimas ducat.

2. Sed cum video hic dici radicem, senescentem, & trunco jam e mortuo reviviscere posse, non possum non conjecturam aliquam, neque omnino levem facere, non loqui in universum de quacumque arbore, sed de illa, quæ semper sacratior cæteris habita est, de lauro inquam, de qua quod Plinius scribit, cum his Jobi verbis mirifice cõgruit, sic igitur dum de arboribus, & earum partibus loquitur scribit ille, loco superius indicato: *Quarundam radix vivacior superficie, ut lauri, itaque cum truncus inaruit, rescissa etiam latius fructificat, ut dicere de illa possis, si senuerit in terra radix ejus, & mortuus fuerit truncus illius, propter insitam radicem vivacitatem ad odorem aquæ latior germinabit.*

3. **Odor quid in sacro sermone.** Ad odorem aquæ germinabit, id est, leviter etiam attracto humore, vel statim atque irrigatæ fuerint radices, reflorescent, & germinabunt, dicuntur arbores quasi ad capiendum aquæ odorem, & ad humorem contingendum se suasque radices convertere, tum etiam & folia, & ramos in eam partem, quæ humidior sit, conjicere, atque in eandem avidius se & radices diffundere. Odor autem metaphorice levem rei alicujus contactum indicat, ut de tribus pueris dicitur Daniel. 3. *Quoniam nihil potestatis habuisses ignis in corporibus eorum, & odor ignis non transisset per eos, id est, neq; leviter illos tetigisset, lævissetve nisi forte significetur hoc loco per odorem*

ignis, fumus, hunc enim olet ignis, & Judic. 15. sicut solent ad odorem ignis ligna consumi, ita vincula, quibus ligatus erat dissipata sunt. & iterum Jud. 16. ad idem. *Qui rupit vincula, quo modo si rumpat quis filum de stappa tortum putamine, cum odorem ignis acceperit, id est, contactum ignis, vel cum ignem senserit.* Forte autem odoris nomine, levis, & facilis cujuspiam sensus, actio indicatur, & quod de visu aliquando diximus, videlicet comprehendere & intelligi sub eo aliorum sensuum actiones, ita etiam de odore intelligendum, quæ ratione quidem explicant illa *isaia* locum. cap. 11. *& replebit eum spiritus timoris Domini, quod ex Hebræo proprie legitur, Olfaciet in timore Domini, vel olfacere ipse erit in timore Domini; vel, Odorari faciet eum in timore Domini, id est, parvo indicio agnoscat eum, qui justus fuerit, & pius, facile sentiet; lagax erit in agnoscendis justis, & Deum timentibus hominibus, igitur ad odorem, & contactum aquæ, id est, irrigationis beneficio germinabit & faciet comam.* Septuaginta legerunt. *Et faciet messem.* Polychron. ex Hebræo, refert, faciet fructum, & quidem verbum *Kathsar*, significat id quod præciditur, demetitur, decerpitur, quod cum indifferens sit, vel ad fructum, qui ex arbore decerpitur; vel ad ramum & palmitem qui ex arbore rapitur; vel ad inutilia virgulta, quæ resecari solent; Vulgatus sapienter elegit id, quod ad rem facere potissimum judicavit, & comam, dixit, ut significaret multitudinem germinum, ramorum, palmitum, ex quibus pulcherrima constat arboris coma. Verbo autem faciendi affertur ramorum quædam aptissima compositio, & à natura ipsa series, & ordo dispositus est enim facere, apte, & ordinate disponere.

Sicut cum primo plantatum est. Eleganter Septuaginta. *Sicut novella plantatio* simplicius in Hebræo, sicut plantatio. languide autem accipit Tygurina vocem plantationis. nam non aliud reddidit, quam plantam. *Attracto* (inquit) humore aqueo, iterum germinat exhibetque fructus decerpandos, ut planta solent. nam licet nomen, *Natagh*, à plantando dicatur, tamen vox ipsa plantandi, novitatem quandam affert, & ita sapienter *isa.* cap. 5. *Germen reddidit, Viri iuda germen ejus delectabile.* & Ezech. 34. *Suscitabo eis germen novum, id est, Christum novum hominem, tenerimum virginis filium, eadem vox Ps. 143. Quorum filii sicut novella plantationes in juventute sua, illuminatur igitur originalis vox dilucida paraphrasi, cum ait interpres:*

Sicut cum primo plantatum est.

X. Homo vero cum mortuus fuerit & nudatus, atq; consumptus, ubi, quæso est?

5.
Altera
dissimi-
litudinis
precedē-
tis pars.
Complu-
tenses.
הלש
Regia.
Joel. 3.
10.
תפש
D. Tho.

HÆc est altera dissimilitudinis pars: Longè (inquit) aliter se habet homo; qui semel è vita excisus, & convulsis radicibus penitus ablatas, non potest iterum, in ejusdem status & vitæ ratione conseri, neq; virefcere. *Nudatus*; Complutenfes legerunt *Vulneratus*, alii, *excidetur*, vel *succidetur*, à verbo, *Chalas*, quod est vulnerare. Regia *Infirmabitur*, idem enim verbum, debilitare, aut infirmare significat, quæ etiam significatio agnoscitur à Latino interprete, Joelis. 3. *Infirmus dicat, Quia ego fortis sum*. Sed certe videtur noster interpretes legisse, *caphas*, quod est nudare, aut mutare habitum: eodem tamen recidit: Nam homo, siue naturali morte intereat, siue violento vulnere excidatur, ramis, bonisque omnibus decussis nudatur, & spoliatur, atque compellitur alium longe miserrimum habitum sumere.

Consumptus. Hoc D. Thom. refert ad cadaveris consumptionem, cum tota ossium compages solvitur, sed certe ex vi originalis, *gavagh*, consumptio hæc, est expiratio, & defectus, aut mors, unde Gen. 6. dicitur: *Vniuersa, quæ in terra sunt, consumentur*, & cap. 7. 7. *Consumpta est omnis caro*, & cap. 35. *Consumptus atate mortuus est*, quate rectè Septuaginta dixerunt, *Vir cum mortuus fuerit*, alii, *obiit*. Hic ergo erit coacervatio quædam plurium vocum idem fere significantium, quæ vim addant orationi, & significant hominem penitus jam mortuum.

Vbi quæso est? id est, nullibi est, ut inde redire possit ad eandem vitam, quam semel reliquit, non enim, sicut arbor transplantatur, ut alio in loco renasci, & germinare possit.

XI. Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluvius vacuefactus arescat.

XII. Sic homo, cum dormierit, non resurget: donec atteratur cælum, non evigilabit: nec consurget de somno suo.

1. Prima interpretandi ratio per dissimilitudinem hominis, cum mari, & fluvio.
2. Secunda expositio per similitudinem cum eisdem rebus. Recedere, quid in Hebræo.
3. Particulam donec, ad aternitatem referri.
4. Donec, aliquando de determinato tempore, Pined. Tom. 1.

Cælorum & mundi senectus, & vetustas vestimenti similis.

5. *Cælorum defectus in die judicij qualis. Stellas de cælo cadere, quid. Cælorum & mundi attritio morti similis.*

6. *Mundus vestimento confuto similis, explicati David, & Ezechiel.*

QUoniam particula similitudinis in originali, & in Septuaginta subtrahitur, nõ eodem modo exponitur sententia hæc: nam alii per similitudinem, per dissimilitudinem alii accipiunt. Dissimilitudo autem hoc videtur modo posse confici, ut significetur homo, fugacioris vitæ, & irrevocabilius quam mare aut fluvius; nam licet mare in continua mutatione sit, perpetuoq; fluxu, nihilominus tamen, si quam aquæ partem deperdere videtur, recuperat statim; & si quid abiit in vapores, & à sole absumitur, iterum concrefcantibus vaporibus, & in pluviam liquefcantibus, atque decidentibus resarcitur: & si quid exugunt fontes & flumina, illud ipsa restituunt: nam omnia *Eccl. 1. flumina intrant in mare, & mare non redundat, 7. ad locum unde exeunt, flumina revertuntur*: similiter etiam fluvius, aut torrens jam siccat: jam pleno influit alveo, atque exundat: incrementa igitur, aut decrements per vices accipit; verum homo, cætera labentibus aquis similis, in hac una re dissimillimus est: nam semel extinctus & arefactus non redibit iterum, neq; ullam habebit in hoc mundo vitæ vicissitudinem, donec atteratur cælum, ita explicat Chrysost. & idem sensisse videntur Septuag. legentes; Tempore enim rarefit mare. & idem clarius sentit August. simul explicans atq; legens; Tempore minuetur mare, nam post impletur, & Polychr. Polychr. hujus exemplum subjicit, in fluxu Ponti, pro fluvio autem, Polychr. ait in Hebræo haberi, *Torrentem*; sed utriusque eadem ratio est.

Vulgatus tamen interpres similitudinem subesse intellexit, atque expressit, quam plerique Latini sic interpretantur, ut dicat, resurrectionem ad similem vitæ statum, esse naturam impossibilem, sicut mare aut fluvius ad summam siccitatem redacta reparari, & restitui naturæ viribus non possent. Et commode vitam, quæ in humido consistit, cum humore comparat, & mortem cum siccitate; nam cadaver exsiccum, & confectum, humido vitali destituitur: quam sententiam rectè ex ipsis verbis Hebræicis elicere potuit Vulgatus; nam verbum *recedendi*, aut *abundi*, quod in fonte est, *azal*, significat omnino abire, perire, deficere; & aliquando Vulgatus ad mortem refert, siue ad vitam deficientem.

Ecc 3

Donec

1.
LXX.
Duplex
interpre-
tandi ra-
tio.

Eccl. 1.

Chryso-
stom.

LXX.

August.

Polychr.

2.

Latino-
rum in-
terpreta-
tio.

Quid
recedere?
זל

3. *Donec atteratur cælum.* Dupliciter potest sumi particula, *donec*, i. ut significet æternitatem, seu perpetuitatem, quare particula, *ghad*, vertitur aliquando, in æternum, vel, in *faculum faculi*. Psalm. 110. & 111. & Isaia 7. *Excelsus, & sublimis habitans æternitatem*, quasi dicat usque vivens, & propterea aliquando vertitur negativè &, ita simpliciter & propriè hic legi posset, *Donec nō cælum*, quasi dicat, nunquam non erit cælum; nam secunda vox *atterendi*, etiam in Originali potest esse particula negativa, quare sumit argumentum ab impossibili, quod apud poetas frequens est: Tum etiam faciunt duo impossibilia æqualia, aut ex duobus impossibilibus, unum magis esse impossibile, quam alterum, huiusmodi est illud: *Cælum & terra transibit, verba autem mea non prateribunt*; quod autem Hebræus apud Cajeran. particulam *atterendi* vertit, nisi, ut sit sensus, *donec nisi cælum*, id est, donec nihil aliud remaneat in mundo nisi cælum, valde frigidum efficit sensum, & lectio ipsa inelegans est.

Huic loco posset aliquis quæstionem obtrudere de incorruptibilitate cælorum; sed non nisi importunè: nam si argumentum ducatur ab impossibili, tantum abest, ut *cælum atteri*, aut corrumpi posse hoc loco asseratur, ut potius oppositum affirmeretur. Quod si quis nimium pertinaciter contendat, aliquando cælorum mutationem colligi hinc posse, certè non erit alia, quam illa, quam Petrus asserit in sua Canonica.

4. Potest ergo secundo particula *donec* sumi cum certo termino temporis, videlicet, usque ad diem resurrectionis, & universalis iudicii, cum *signa erunt in cælo, sole, luna, stellis*; quando tum superiora, tum inferiora etiam corpora mirabilem quandam mutationem atq; invocationem subibunt; propter quam potest dici, *cælum atterendum*.

Et quidem *atterere*, in Originali esse potest à radice *Balah*, quod est, senescere, aut vetustate consumere, vel consumi, atterere, vel conterere, & hac ratione sæpè dicuntur Cæli amissuri vetustatem pristinam, & recentiori alia pulchrioriq; forma innovandi, cuiusmodi est illud Apocalyp. cap. 21. *Vidi cælum novum & terram novam*; primum enim cælum & prima terra abierunt, atque huius vetustatis aut innovationis cælorum ratione servata, defectus ille ultimus cum vetustate, & attritione vestimenti comparatur. Isa. cap. 51. *Cæli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur*, id est, sicut vestimentum vetustum & detritum innovatur, & in melius commutatur; sic etiam

Particula *donec* significat æternitatem.

Ps. 110. 9.

Ps. 111. 6.

Isa. 7. 15.

Matth. 24. 35.

Cajet.

Cælorū incorruptibilitas,

2. Pet. 3. 10.

Particula *Donec*, de certo tempore,

Matth. 24. 29.

Luc. 21. 25.

Marc. 13. 24.

Atterere. Mundi vetustas & innovatio.

Apoc. 12. 1.

Isa. 51. 6.

cæli, ad novum claritatis & pulchritudinis habitum transibunt, quo loco Symmachus dixit, *Omnes sicut vestimentum senescunt*; ubi Theodoretus breviter, æquè ac dilucidè, *Vestimentorum vetustatem imitabuntur*, quanquam, nescio quid de mortalitate & immortalitate cælorum cum vera philosophia non omnino congruentia subiungit.

Ergo tunc cæli videbuntur deficere, quasi præ senectute, & caligare, vel potius moribundi instar, lumina claudere, *Virtutes cælorum movebuntur*, (namque videbitur illorum virtus languere) & *stella de cælo cadent*, id est, ut colligitur ex Græco, ita flaccida & languida apparebunt sydera, ut præ debilitate nutare, & casum minitari videntur; vel obnubilabuntur, & tenebris obducta densissimis extincta & mortua dicentur, non aliter, quam si de cælo cecidissent. prætereo aliam *cadendi* rationem, cum cælum cometas stellarum instar fulgentes, in terras jaculabitur. Tum etiam, illa *attritio*, aut innovatio, quæ in cælo & mundo futura est, quasi interitui & morti similis erit propter duo.

Primo, quia cæli influxus & pristinae actiones, præsertim motus, & quæ à motu pendent, cessabunt, quæ agendi, vitaliumque operationum cessatio, cum morte conjuncta est, tum etiam secundo, quia prima illa dispositio, & status cum alio commutandus erit, sicut moribundus homo aliam etiam induit figuram, sic Paulus ait, i. epist. Corinth. 7. *Præterit figura huius mundi*, donec tandem quasi exspirans, mortuusque palleat, & lethalibus umbris obducatur, sed deinde tamen cum resurgente homine, quasi redivivum resurget cælum, multo pulchrius, multoque splendidius; nam pari passu cum homine aliæ quoque creature gradiuntur, sicut enim cum homine novo, erit *cælum novum, & terra nova*, ita etiam senescente natura humana, jamque deficiente mortalium vita, ipse etiam mundus antiquatur, & senescit, & prope interitum est.

Hunc eundem sensum indicarunt Septuaginta legentes, *Quoad cælum non sit consumum, & Chrysostomus explicat, Quoad usque cælum inveteraverit, & mundus constituerit*. In cælo autem, coagmentatio & harmonia potest explicari illa consuendi translatione, namque videbitur tota mundi machina dissui, & dissolvi, dum non fuerit unus, ordinatusque rerum omnium motus, sed plures diversi, planeque perturbati, quales necesse est reperiri in multis corporibus

Symmachus.

Theodor.

5. Stellas de cælo cadere, quid.

Qui ceræque de pura flaque za secundam cayendo, y se vicinem al fuclo.

πῖρρα Cælorū & mundi attritio.

1. Cor. 7.

11. Quæ levades figurando y mutiendo,

Heb. 12.

13.

6. LXX.

Chrysostom. hom.

Mundus vestimenti consumuti, aut dissuti similis.

bus aut partibus disjunctis, & nullo nexu, vinculoque obligatis.

Orbis igitur, qui nunc ex elementis & cœlis uno ordine, mutuaque dependentia, quasi ex diversis frustis compactus, & confusus est, pereunte jam tunc harmonia & ordine, dissuetur. Indicat præterea Chryso. verbum illud *consuendi* ad hominis juncturas & colligationes membrorum referri posse in hanc sententiam; Donec cælum duraverit, non consuetur neque coagmentabitur homo; nam illa ossium compositio, & coagmentatio commissurarum, omnique membrorum mediis nervis, vinculis, tendonibus colligatio, est quasi quædam vestimenti confusio, atque eandem translationem indicavit superius Job, cum dixit, *ossibus, & nervis compegisti me*, quasi filo & acu ex multis frustis me compegisti, & coagmentasti, & David. *Substantia mea in inferioribus terra.* in Hebræo, *acu pictus*, aut, *confusus*, cum quo facit Ezechiel. cap. 37. cum prophetare jubetur ad ossa arida; Et accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam, (*gesso con gesso, y piecca con piecca*) deinde vero accesserunt nervi & caro, & tandem, *Ingressus est in ea spiritus & vixerunt*, non aliter atque homo videtur subire suam vestem, cum illam induit.

Hinc jam videas non esse opus ad illorum interpretationem confugere, qui quod videtur Job universalem resurrectionem negasse, existimant loqui ex aliena sententia? nam præterquam quod dum de resurrectione loquitur, clarissime atque verissime vaticinatur, hoc sane loco illud quoque verissime asserit, mortuum naturæ vitibus & ordinaria auctoris naturæ lege irrevocabilem esse ad vitam, vitæque rationem illam, quam semel deseruerit, res quidem sæpe à nobis repetita.

XIII. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?

1. Proponuntur quatuor hujus loci expositiones: eligitur quarta.
2. Formula optandi in sacro sermone. Protegere quid. Ut dicantur defuncti a peccatis. Quid fasciculus viventium apud David.
3. Ut divina misericordia nos abscondat, & subtrahat e conspectu divinæ justitiæ. Propitia-

torium quale, & quid significabat. Explicatus Moyses, David, Ezechiel.

4. Quid furor. Quid pertransire. Quid nasus apud Hebræos, & Latinos.
5. Qualis sit divinus furor, & ut cum tranquillitate sit conjunctus, explicata Sapientia.
6. Defunctorum obliviscimur. Quando & quorum dicatur Deus meminisse.

Non est facilis, neque unus apud interpretes, sententiæ hujus nexus cum præcedentibus, & quidem primo Titelm. nus existimat sermonem hoc loco fieri de extremo judicio; cum enim mentionem fecisset de Judicio, Resurrectione, & somno; è quo mortui excitabuntur archangeli, & Dei voce terrificata, quasi jam sonitus ille formidandus, & tubæ tinnitus in suis auribus personaret, pavens totus atque conterritus, ô utinam, inquit, latere mihi, atque delitescere tunc temporis liceat. ne ante tremendi, severissimi que judicis tribunal sisterer: jacerem quidem in sepulchri tenebris lubens, quousque judicis ira deferveret, & indignatio remitteret; resurrecturus tamen, in lucemque proditurus aliquando, hæc exponendi ratio ut non multum cum præsentis instituto congruere videtur, ita neque aperta ratione potest rejici tanquam omnino aliena; præsertim cum hæc oratio sit hominis mille cogitationibus exagitati, milleque tristissimarum rerum imaginibus, atque terroribus perculsi, quare à sua vita & resurrectione, ad ea quæ ad universalem omnium resurrectionem comitabuntur, facile gradum facere potuit.

Secundo, Catenz auctor, ad id quod superius dixerat Job, mortem videlicet à se merito expeti, confirmandum, nunc orationem reflectere existimat; Optabilius mihi (inquit) mori, quam in tam luctuosa vita commorari, si optio igitur mihi daretur, eligerem plane ad mortuos secedere, & in sepulchrum concedere, dum hæc tua indignatio, ô Deus severissime, remittit; constituto tamen mihi tempore, quo me benevolus, & propitius ad vitam revoces, namque incidere in manus Dei viventis, quam in mortis falcem longe magis horrendum est, hic commentarius longe petitur.

Tertio, alii dicunt, dum hæc loquitur Job, respicere ad tartareos cruciatus, propter quos declinandos vivere optet; Si moriar (inquit) & in inferorum tenebras ruam, effugere inde non potero, utinam itaque hoc mihi daretur, ut si moriar, protegar à

Ecc 4

divina

Prima
expositio.
Titelm.

Secunda
expositio.
Nictas.

Tertia
expositio.

divina ira, quæ adversus damnatos in inferno exardescit, maneamque in sepulchro, hæc quoque pacta & constituta lege, ut me jubeat aliquando Deus resurgere, illud vero tempus constitutum indicari existimant, quo Christus Jesus descendit ad inferos, & ascendens eduxit secum *vinctos de lacu*, hæc interpretatio est Greg. Philip. Hug. Dionys. sed leniter non cohæret.

Greg.
Philip.
Hug.
Dion.
Quarta
expositio.

Quarto tandem facile & cohærenter sensus assignabitur, ut cum de vita irreparabili loquutus sit, nunc subjungat, non futuram sibi mortem tam horrendam, neque tam anxie illam deprecaturum, si mortuus non multo post rediturus esset ad vitam, & non potius sempiterna oblivione conspeliendus: constituo igitur & præfixo certo aliquo tempore, quo vitæ huic & corpori restituatur, fore ut libentius mortem excipiat. In hac exponendi ratione nihil est alperum, aut difficile, nunc ad voces singulas.

2. *Quis mihi hoc tribuat.* Si mihi optio datur, hoc opto. Hebraismus est, & valet idem, quod *utinam*, quanquam simul rei optatæ aut difficultatem, aut impossibilitatem affert, exempla occurrunt passim.

778W In inferno. In *Seol*, de hoc dixi supra in subterranea mortuorum statione videlicet, & animam in limbo, & receptaculo justorum, & corpus in sepulchro: vel indiscriminatum statum mortuorum intelligit. Protegas, proprie abscondas, custodias, afferes indicat limbum aut sepulchrum esse velut scrinium, aut capsam, in quam reponantur & recondantur corpus, animusve educendi, & resuscitandi iterum in resurrectione, cum ad alium statum assumi & educi oporteat, nam corpus terræ fidei creditur, & aliquando etiam mari, quare nunc terra inexorabilis est, fortis enim est mors & durus infernus, id est, nullius precibus adduci potest, ut conceditum sibi pignus & depositum reddat, nisi præcepto compulsa auctoris vitæ & mortis.

Illo autem jubente & terra & mare dabunt mortuos suos, sicut enim est *fasciculus viventium*, in quo Deus quorum vitam conservat, & protegit, colligatos habet, ne quis pereat, alios autem, quos peculiari curam non persequitur, quasi dissolutos relinquit, ut facile perdi, & perire possunt; sic sane etiam habet Deus fasciculum justorum defunctos nimirum, colligatos, numeratos, asservatos in thesauro, & scrinio, ac receptaculo repositos, qui etiam *fasciculus viventium* dici potest. Deus enim non est Deus mortuorum, sed viventium, alios autem impios sive viventes, sive mortuos longius à se projicit;

2. Reg.
25. 29.
Fasciculus
viventiū
quid.

Mar. 12
27.
Luc. 10.
38.

indignos enim judicat, qui asserventur, & protegantur, utrumque indicavit Abigail bene precata David. 1. Reg. 1. 25. *Si fur rexit aliquando homo persequens te, vel quærens animam tuam, erit anima Domini mei in custodia, quasi in fasciculo viventium, apud dominum Deum tuum: porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu, & circulo funda.* Septuagint. illam etiam asservandæ, & custodiendæ vitæ, aut animæ rationem in hoc loco indicant, quod cum vita, aut anima sit res, quæ facile amittatur, & abeat, Deus vinculo quodam continet, & devincit, quos vult; aliorum autem vitam projicit in aperitam cæli, terræque planiciem, ut aberrantes pereant, sic illi legunt: *Erit anima Domini mei illigata in vinculo vitæ.* Ergo aliqua ex his ratione, se protegi, & asservati cupit Job.

Et abscondas me. Mirum quod non postulet aliud perfugium, aut latibulum, quam illum ipsum, cujus furorem timet, & fugit, & quem latere cupit; nimirum Deum timet, & latere desiderat, & precatur, ut ipse Deus illum abscondat; scit enim neminem alium posse nos abscondere, & subtrahere divinæ iræ, non *calam*, non *infernum*, non *maris extremam*, non *tenebras ipsas*; ergo quod de divina charitate, dum nos flagellat, dixit Gregor. *Una manu protegit, & sustentat, altera percutit*, idem nunc dicendum: Una manu protegit, & abscondit: alia irascitur, & quærit quem percutiat, & prosternat.

Igitur misericordia nos divinæ iræ subtrahit, & occultatos efficit, propterea enim inter Cherubim Deus in propitiatorio sedebat, quod erat arcæ operculum aureum, in qua lex, & tabulæ, quæ in arca erant, tangebantur, & quasi occultantur, nam Deus altera manu legem proponit omnibus servandam, lumine igneque vindictæ de transgressionibus sumendæ coruscantem, & fulgurantem; in *dextra ejus ignea lex*, altera vero manu operit, & occultat legem, & illius transgressionibus propitiis dissimulat, quare beatos illos prædicat David, *quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*, id est, qui propitiationem, veniamque peccatorum obtinent à Deo, resistente in opereulo arcæ, quasi arcam ipsam regente, & operiente, & legis transgressionem atque severitatem occultante, atque transgressores protegente & abscondente ab ira sua; licet enim pro sua justitia & sanctitate impietati, & sceleri favere aut patrocinari nulla ratione possit, sed tamen, pro sua bonitate, & clementia, peccatores à sua ira & justitiæ severitate abscondit, & nostra delicta pro paterna sua

LXX.

3.

Ps. 138.
8.

Gregor.

propitiatorium
quale.Deut. 33.
2.

Ps. 31. 8

Sap. 11. in genus humanum charitate operit, & dissimulat peccata hominum. Eadem hominis à divina ira & severitate protectio & absconditio aliis etiam translationibus explicari solet.

Eze. 16. Ezechiel. 16. *Expandi amictum meum super te, & operui ignominiam tuam.* **Isai. 38.** *Projecisti post tergum tuum omnia peccata mea, & quidem his omnibus rationibus homo absconditur & occultatur, ne divinæ severitati, atque justitiæ pateat, deturque commertis supplicis.*

4. *Donec pertranseat furor tuus.* Donec deserviat, donec deferbeat indignatio. Septuaginta. *Donec requiesceret ira* proprie ex fonte; *donec revertetur, vel, convertatur.* conversio, & reditio à verbo, *Sub, commutationem* quam affert furoris cum mansuetudine, & lenitate, ut **Psalm. 6.** *Convertere Domine & eripe univiam meam,* id est, ne perstas in semel cœpto furore; desiste ab ira indignationis ruz: quod ante dixerat; *Mitigasti omnem iram tuam.* Hieronymus. *Conversus es ab ira furoris tui,* similiter etiam **Isai. 12.** *Conversus est furor tuus, & consolatus es me,* ita etiam hoc loco: *pertranseat, redeat, avertatur, convertatur, revertatur.* Furor in originali, *Nasus,* id est, indignatio, & ira, quæ tumente & fumante naso manifestari solet, diximus de hoc aliquando: neque est apud Hebræos eadem, quæ apud Latinos, *nasi* significatio, nam ex magnitudine nasi subannatorium hominis ingenium isti colligunt, ut **Martialis** dixit:

Nasus
quid
apud La-
tinos si-
gnificet.
Martial.

*Nasutus sis usque licet, sis denique nasus,
Quantum noluerit ferre rogatus Atlas.*

At Hebræi ex magnitudine nasi, ingenium mite, & quod non facile exæstuet cor; ex brevitate autem, animum facile excandescentem & pronum in iras, ut qui non habeat satis aperta foramina, quibus irati animi spiritus inflammati destare possit, quod si Deus, qui longus latusque naribus dici solet, æstuet, & infletur naso, magnam vim indignationis conceptæ indicabit.

Observandum vero, cum **Job** ait libenter se expectaturum, donec pertranseat furor divinus, certo apud se statuere, fore ut aliquando transeat, & remittat, agnoscit enim divinum furorem esse iram; ita autem furor brevis est, sicut scriptum est: *Ira in indignatione ejus, vel ut Chaldaeus ait, momentum,* videlicet instat flammæ stipulæ, quæ facile concipitur & exurgit, facile etiam languescit, & remittit.

dei furor
cū tran- Illud etiam observatione dignissimum est, secundum externam speciem vindictæ

se Deum habere, in mortalium sceleribus puniendis, irati hominis atque furentis instar, qui nulla rerum ratione ductus, quæ obviam habet, omnia proculcat, atque prosternit, quem neque ratione proposita, neque prece, aut pretio delinit, & convertere possis, cum tamen si ipsa per se Dei viscera spectemus, numquam videatur à furore. & ut ita dicam, parum attenta, parumque præmeditata ratione agendi minus abhorrens, quam cum hominem supplicio afficit: ut **Sapientia 12.** præclare docemur, *Tu autem dominator virtutis,* (id est, qui compos es tui, tuæque potentia sapientissimus moderator cum tranquillitate iudicas) videas animi tranquillitatem in medio furore, & iræ commotione; & magna cum reverentia quasi nimium cautus, nimiumque minutissimarum omnium circumstantiarum considerator & circumspcctor) disponis nos, & infra: *Si inimicos servorum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciasti attentione,* (Septuaginta addunt, & parsimonia) dans tempus & locum, per quæ possent mutari à malitia, cum quanta diligentia, iudicasti filios tuos.

Et constituas mihi tempus. Commode illuminavit **Vulgatus**, quod in originali est; & constituas mihi legem, aut præceptum, hac inquam lege, hoc pacto, imitatus est interpretes Septuaginta, ut sæpe solet. In quo recorderis mei, oblivio nos defunctorum capit, & oblivioni damus mortuos à corde, & Deus meminisse dicitur illorum, quos ad vitam revocet, & quibus vitæ bonorum beneficia confert, atque requirit, & vocat ea quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt, ut illis vitæ, & existendi consortium impertiatur: sic **Divus Thomas** putat divinam recordationem summi pro resurrectione & vita: Ne (inquit) sim ego sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius, & ipsi manu tua repulsi sunt.

Sed quidem quamvis hoc verissimum sit, sed nunc divina memoria atque recordatio, paulo largius accipi debet, pro divina beneficentia & misericordia juxta materiam subiectam, videlicet, juxta exigentiam miseri hominis cujus recordatur; quare cū **1. Reg. 1.** dicit Deus recordatus Anna sterilis; certe illi contulit & fecunditatem & filium, cum **Genes. cap. 8.** dicitur: *Recordatus Dominus Noe cunctarumque animantium:* exsiccatum terram, præstititque commodam stationem, sic enim legimus *Recordatus Deus adduxit spiritum super terram,* & cum **Genes. cap. 40.** dixit **Joseph** pincernæ **Pharaonis**, *Memento mei, cum bene tibi fuerit, & facias mecum misericordiam,* statim subiecit pro sua indigentia & miseria, ut suggeras **Pharaoni**

quillira-
re con-
junctus.

Sap. 12.
18.

LXX.

6.

LXX.
Oblivio
defun-
ctorum.
Pf. 30.
13.
Rom. 4.
17.
D. Tho.

Pf. 87. 6.

Quando
deus di-
catur
memi-
nisse.

1. Reg. 1.
19.
Gen. 8. 1.

Gen. 40.
14.

Pharaoni, ut educat me de isto carcere, ergo cum mortui recordatur Deus, res ipsa divinam beneficentiam & misericordiam, quæ recordationis nomine significatur, quasi ad hanc unam rem restringit, ut vitam conferat, qua enim re alia mortuus, qua ratione mortuus est, indigere possint, quam vita & resurrectione?

XIV. Putas ne mortuus homo rursum vivat, cunctis diebus quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea.

1. Quatuor exponendi rationes minus commoda. Interrogatio asserens negat. Negans asserit Scriptura cum res certissima sub dubitatione proponitur.
2. Quinta & germanior expositio.
3. Immutatio resurrectionis, velut nativitas & regeneratio quadam, item & Christi Domini resurrectio ad hanc allegoriam adducta.
4. Immutatio resurrectionis ad meliorem statum. Varia exempla ex rebus naturalibus illustratus Paulus.
5. Quanta huius immutationis gloria Christi resurrectio virtute divina. Illustratus David.
6. Mutatio quid proprie. Resurrectionis spes quam sit efficax ad confirmandum hominem.

1.
Chald.
Prima
interpre-
ratio.

Philip.

Secunda
interpre-
ratio.
Interro-
gatio as-
serens si-
milis est
orationis
negantis.
Scripturæ
regula.
1. Cor. 7.
40.

Difficultatem huius contextus magna interpretum varietas testatur; nam Chaldaus indicat hic esse sermonem de beata vita, quam impii non assequuntur, utpote filii æternæ mortis, legit enim: Si mortuus fuit vir impius, fieri ne potest ut vivat? quæ etiam ratione videntur dici impii non resurrecturi in iudicio, Psalm. 1, videlicet ad beatam vitam, Sed non leniter cohæret cum præcedentibus, & aliena videtur à tota hac Jobi oratione illa vitæ usurpatio; at Philippus existimat sermonem esse de illa altera resurgentium vita, atque interrogationem hanc idem valere quod affirmationem, contra quam in aliis Scripturæ locis accipi solet: nam interrogatio asserens, negationi similis est: sicut interrogatio negans, assertioni; sed notat Philippus esse consuetudinem Scripturis familiarem; ut quæ certissima sunt, sub quadam dubitationis specie aliquando proponantur, ut 1. Corinth. 7. Puto quod & ego spiritum Dei habeam, cum tamen ea de re certissimus sibi ipsi Paulus esset, &

Christus Dominus Lucæ 18 Cum venerit filius hominis, putas ne inveniet fidem in terra? 19. quanquam in illo Pauli loco, Glossa dicat, non esse illa verba Pauli dubitantis, sed increpantis.

Tertio tamen Cajetan. conditionaliter videtur intelligere; namque in Originali est conditionalis particula, & coniungit cum sequentibus; Si mortuus homo rursum viveret, mortem ego lubens exciperem, atque cunctis diebus quibus nunc dolens, invitusque milito, expectare avidus, donec veniret immutatio mea, & huic commentario favere potest lectio Septuaginta, nam licet primam partem per affirmationem legant, secundam tamen partem per futurum exprimunt; Si mortuus fuerit homo vivet consummatis diebus vitæ suæ: sustinebit, donec rursus fiat, sed valde dura, valdeque coacta videtur expositio.

Quarto loco alii interrogationem hanc per negationem juxta communem Scripturæ consuetudinem interpretantur, sermo nemque fieri de rursus vivendo vitam mortalem, quam neget ullo pacto restituendam, sensus hic facilis est, beneque conveniens, licet non omnino satisfaciatur omnibus huius sententiæ partibus.

Quare quinto tandem illud videri commodissimum, ut in prima quidem parte loquatur, ut sæpe diximus, de reditu ad vitam mortalem; in secunda autem de immortali resurgentium regeneratione, quasi dicat; Non potest fieri, ut mortuo mihi semel, iterum ad hanc vitam redeundi facultas concedatur: quod cum ita sit, vitæ illius immortalis spes me sustentat, quamvis omnino videam hanc vitam mihi deferendam esse, vel, ut dubitationem ipse proponat de futura resurrectione; Dum nimium (inquit) formidare mortem videor, videri nolo de alterius vitæ fide dubius aut parum firmus, quare statui, sinistra alicujus suspicioni occurrere, meamque fidem palam profiteri, nihil enim aliud expecto, quam verissimam illam corporum resurrectionem, & reditum ad vitam immortalem.

Immutatio mea. Symmachus legit: Donec veniat sancta nativitas mea, resurrectio enim nativitatis & generationis nomen habere solet, renascitur enim, qui resurgit, & ingreditur in vitæ novæ curriculum, nunquam omnino absolvendum, sic illud Psalmi. 2. Ego hodie genui te, quod Paulus de resurrectione interpretatus est, & sic etiam Matth. 19. In regeneratione, & ad Colossenses capit. 1. Christus dicitur Primogenitus ex mortuis, quod primus fuit resurgentium, & propterea Joannis capite 16, resurrectio

Tertia
interpre-
ratio.
Cajet.
ON

LXX.

Quarta
interpre-
ratio.

2.

Commo-
dior ex-
positio.

3.

Sym-
mach.
Resurre-
ctio ut sit
regene-
ratio &
nativitas
Ps. 2. 7.
Hebr. 1. 5
Mat. 19.
28.
Col. 1. 18
Joan. 19.
21. 22.

ctione suam nativitati infantis similem esse, dicit Christus Dominus: *Mulier cum parit, tristitiam habet: & vos igitur nunc quidem tristitiam habetis: iterum autem (videlicet, regeneratus & renatus homo in mundum) videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & ut brevi hujus appellationis, atque translationis rationem indicemus; Terra quidem est mater omnium; sepulchrum, & subterranea statio mortuorum aut animarum, est terræ alvus, atque viscera, sicut scriptum est, Nudus egressus sum de utero matris mee, & nudus revertar illuc, non statim atque concipit Terra mater intra se defunctos, illos excludit regeneratos in novam vitam; nam sicut certo temporis spatio oportet conceptum maturefcere edendum in vitam mortalem, ita sane cum ad vitam immortalem excludendus homo est ex terræ visceribus, nullum hujus conceptionis, & expectandæ resurrectionis spatiū valde longum existimandum est, sicut autem mulier cum parit, tristitiam habet, & doloribus incredibilibus torquetur; sic sane gemebunda contremiscet, dolebitque terra ante resurrectionem universalem: erunt enim terra mortui: & sicut non semper vivus excluditur fœtus, sed frequenter abortivum, quod non videt lucem, ita sane alii resurgent in resurrectionem vitæ, alii vero in resurrectionem iudicii.*

Videas hæc omnia in Christi JESU resurrectione; nam in sepulchro terræque visceribus concipitur primum corpus, maturefcit tempus regenerationis tribus diebus, contremiscit, doletque parturiens terra; ecce enim terra motus factus est magnus, & ita illud Act. 2. *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni.* Chrysostomus & Oecumenus explicant ipsum infernum, aut sepulchrum, vel mortem Christum Dominum complexam doluisse; *solutis* (inquit) *doloribus mortis, quibus ipsa mors tenebatur complexa Christum, lætatur terra postquam natus est homo, & quasi felicissimum partum gratulantes dicunt creaturæ omnes, Erit sepulchrum ejus gloriosum: & beatus venter, qui te portavit, nomen deinde regeneratio, quasi recens nato imponitur; Nam Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: est igitur immutatio, hæc nativitas, ut Symmachus dixit, & regeneratio.*

Sed certe ipsum *immutationis* nomen, significare videtur commutationem & transitum ad meliorem statum, & feliciorē vitam; qua ratione Paulus dixisse videtur. 1. epist. Corinth. cap. 13. *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, tantum*

resurrectionem iustorum, quæ ad vitam beatam est, immutationem appellans, ut Ambrosius eo loco docuit, quod urget statim Paulus, *Mortui omnes resurgent incorrupti, & nos (iusti) immutabimur*, locus quondam antiquorum Patrum varia lectione, variaque interpunctione, atque multiplici expositione perplexus & impeditus, sed qui ad alia properantibus nunc non debeat nobis impedimento esse. Quare cum ad explicandam resurrectionem exempla ex rebus naturalibus afferuntur, illa certe commutatio sunt, quæ illam commutationem in melius repræsentant; ut *granum*, quod putrefactum vivificatur, virefcit, atque fructificat, Joan. capite 12. & 1. epist. Cor. cap. 15. tum vero hanc, tum vero arborum, quibus hyems loco mortis est, at ver & flores atque viriditas loco vitæ & resurrectionis, similitudinem Nyssenus persequitur eleganter oratione tertia de resurrectione. Bombycem ex verme in aviculam transmutato, exemplum proponit Basiliius homil. octava Exam. in verba, *Quid dicitis vos, quæso, qui Divo Paulo non creditis, de ea mutatione, quam in resurrectione fore dicit? qui pleraque videtis aeris animantes formas permutare? qualia de verme quoque illo Indico cornuæ protendente germina, narrari solent: hic in erucam vertitur primum; sic fit deinde temporis progressu id quod bombyx appellatur: & neque in forma persistit, sed illis pramollibus corniculorum bractæolis se sensim prolatantibus in alarum spectum, ita demum fit volucris.* August. Ps. 102. Aquilam considerat in senectâ se proluentem & vetustatis plumas cum recentioribus aliis commutantem & juvenescentem. Denique Phœnicem, quæ ex se ipsa renovatur, & reviviscit, proferunt Clemens. lib. 1. constitution. Apostolicar. cap. 8. Tertull. de carne Christi. Lactantius in peculiari hac de re epigrammat. Cyrillus Jerosolymitanus catechism. Ambrosius lib. quinto Exam. cap. 23. quæ omnia sunt illius beatæ immutationis exempla quædam.

Igitur ex bonæ conscientie fiducia, se consolatur Job, seq; sustentat resurrectionis & immutationis spe; sicut enim illa in melius commutatio, iustis conceditur, ita solet negari impiis resurrectio, quod resurrecturi quidem sint, sed in illa in infelicitissimam vitam, quæ mors secunda appellatur, quare dicuntur resurrecturi in resurrectionem iudicii, id est condemnationis, cum quo id facit 2. Machab. cap. 7. *Potius est ab hominibus morti datos spem resurrectionis expectare à Deo, iterum ab ipso resuscitandos: tibi enim resurrectio ad vitam non erit, qua etiam ratione*

Varia
hujus
immuta-
tionis
exempla
è rebus
naturalibus.

1. Cor. 15. 27.
Nyss. orat. 3. de resurr.
Basiliius homil. 8.
Exam.

August. Ps. 102.

Clemens Tertull. Lactant. Cyrillus Jerosoli. Ambros.

Apoc. 2. 11: & 20. 9. & 21. 8. Ioan. 5. 28. 2. Mach. 7. 14:

Job. 1. 21.

Matth. 24. 7. Marc. 13. 8. Luc. 21. 11.

Ioan. 5. 29.

Christi Domini resurrectio vel altera nativitas.

Matth. 28. 2. Act. 2. 24. Chrysostomus. Oecumenus.

Isai. 11. 10. Luc. 11. 27. Phil. 29. Symm.

4. Resurrectio immutatio ad meliorem statum. 1. Cor. 15. 51.

Phil. 3. ne Paulus docet, qui se *configuravit morti Christi*, configurandum esse *vita illius*.

10. 21. Sed quanta futura sit hujus *immutationis gloria*, indicarunt Septuag. legentes: *Sustinebo donec rursus fiam*; non enim solum indicant virtute nos divina resuscitandos, & iterum uniendam cum corpore animam, ut homo fiat (quod etiam indicat illud: *Ego hodie genui te*, cum etiam prodiit redivivus ex sepulchro Christus JESUS quasi ex terræ visceribus, & alvo, non est illum terra enixa, id est, nulla ad Christi resurrectionem terræ aut aliarum creaturarum vis & potestas aliquid contulerunt, sed patris æterni virtus, quæ divina est; quare verbum *gignendi*, etiam parturire significat. q. d. *Ego te*, velut pater vivere volui & redivivum constitui, ego te parturivi, id est, feci, ut te parturiret terra, & quidquid in ea re facultatis, & virtutis agendi fuit, meum fuit) sed præterea inquam videtur illa Sept. lectio ad creationem respicere, quasi dicant, *donec rursus fiam*, ad similem rationem, qua quondam in prima creatione homo est à te creatus immortalis, atque ærumnarum omnium expertus, quare Chaldaus hanc quoque resurrectionis cum creatione similitudinem attendit, cum in illo Psalmi loco dixit: *Tu purus, ac si die ista creavisses te*.

Chald. Scio quidem, ut illud ultimo loco addamus, *immutationis* nomen posse etiam ad mortem referri; nam proprie est ejusmodi mutatio, quæ transeundo, & transgrediendo fit; quare posset legi, *Donec veniat transitus meus*, ita ut mortis ope se sustentaret, & hoc exspectaret suæ militiæ, atq; ærumnarum suarum allevamentum, sed non cohæret cum Jobi proposito, neq; cum sequentibus: manifesta enim mentio de resurrectione fit, cujus spe adducebatur Paulus ad militandum bonam militiam, neque tantum ad *colluctandum* cum impiissimis hominibus, atq; etiam cum *potestatibus tenebrarum*, sed etiam ad pugnandum cum *Bestiis*, quibus aliquando videtur obiectus fuisse, cum ipse dicat **1. Cor. c. 15.** *Si secundum hominem ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?* quare fere semper ubi passionis & mortis, sive Christi JESU, sive nostræ mentio fit, resurrectionis fides adjungitur, tum in Evangelio, tum apud Paulum. **Roman. c. 4. v. 6.** **1. Pet. c. 8.** de *Militia* vero, & *militandi* tempore, satis multa dicta à nobis sunt capite 7.

6. Mutatio quid proprie. **חלל**

1. Cor. 15. 32. Resurrectionis spes incitat ad laborandum.

XV. Vocabis me, & ego respondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram.

1. Dei invocatio, aut vox, Imperium. Vocare pro imperare.
2. Qualis futura sit vox in ultima resurrectione, & tuba Archangeli.
3. Aliorum expositiones non inutiles.
4. Respondere pro obedire. Resurgentium iustorum alacritas.
5. Varia lectio. Quidam Hebraei,antes notati, Dei suscitanti mortuos charitas.
6. Iustorum resurgentium votum: & responsio ad vocem Dei excitantis.

Cum semel de resurrectione dixerit, videtur nunc modum etiam prædicere, quo peragenda est; & licet quidem ipse Job cum Christo domino resurrexisse videatur, ut cap. 19. confirmabimus, nunc tamen de se loquitur vel in sua persona reliquos homines resurrekturos intelligens, vel etiam de se peculiariter loquitur simul cum aliis, quod tempus & modus suæ peculiaris resurrectionis, sibi nunc revelata non fuissent. Hæc igitur Dei *vocatio* videtur esse illa Dei vox, & *tuba Archangeli*, de qua Paulus loquitur **1. Epist. ad Thessal. cap. 4. & 1. epist. Corinth. c. 15. & Matth. cap. 23.** *Mittet Angelos suos cum tuba & voce magna*, ad rei hujus signum voce etiam, & clamore utebatur Christus JESUS excitaturus mortuos quosdam, ut Lazarum, & viduæ filium, & eo etiam allusio fit **Matth. cap. 25.** *Media nocte clamor factus est, exite obviam, & Plal. 49.* *Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit.* De quo ait Joannes **cap. 5.** *Qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, per quam vocem, quidam intelligunt imperium divinum, atque potentiam supremi judicis, quod ad Thessalonicenses dicitur iussus Dei: nam similiter hoc loco hominis responsum erit, obedientia & obsequium corporum resurgentium ad DEI præceptionem; sæpe enim in facto sermo, ne, vox, imperium præceptumve est, & vocare, præcipere, atque imperare, quo pertinet illud frequens apud Prophetas, Vocare famem gladium, formidinem, aut quidvis aliud, i. e. præcipere & efficere ut adsint: & audire vocem est, se audientem & auscultantem præbere.*

Cæterum multo convenientius est divinis litteris, ut hæc Dei vox accipiatur, ut sonat, futuraque sit sensibilis, & articulata, qua jubeantur mortui resurgere; & listi ante

1. Ultima resurrectionis descriptio quædam.

Dei vocatio, quæ.

1. Thess. 4.

Matth. 24. 31.

1. Cor. 15. 52.

Joan. 11.

14.

Luc. 7.

15.

Matth. 25. 6.

Ps. 49.

2.

Joan. 5.

28.

Vox imperium.

Ps. 104.

16.

2.

Vox Dei & Archangeli futura in

uma re-
surrectio-
ne.
Vox & tu-
ba Archā-
geli quæ.

ante iudicis tribunal. An vero hæc vox red-
denda sit proxime & immediate ipsius
Christi iudicis pectore & lingua, ita ut vox
Archangelī dicatur vox ipsius Dei iubentis &
præcipientis, ut Archangelus divini iudicii
minister, vocem præconis instar, quantum
fieri potest, contentam edat, ut mundus uni-
versus exaudiat, nihil certi constat, ego cer-
te nihil indignum iudico, si ea vox emitta-
tur à severissimo iudice, ad tam mirabilem
effectum, nemo enim indignum iudicet,

Ioan. 11.
33.

quod ad suscitandum Lazarum infremuerit
spiritu, & clamaverit: Lazare, veni foras, at-
que ejus deinde vocis sonitus quasi Ar-
changelo perstreperente & buccinante red-
datur & repetatur in universas terræ par-
tes. Sed hæc de re tota copiose atque sa-
pienter multa alia in hanc disputationem
disputat Pater Franciscus Suarez 3. part.
50. sect. 4. quæst. 56.

Suar. 3. p.
q. 56. disp.
50. sect. 4.

3

Is igitur hujus divinæ vocationis sensus
atque significatio cum eleganter consonet
cum aliis locis ex novo testamento addu-
ctis, cæteris præferendus videtur; quam-
quam alii hujus loci commentarii ab aliis
interpretibus assignati omnino prætereun-
di aut contemnendi non sint. Nam Rab.
Moyles existimat vocationem hanc referen-
dam ad diem fatalem.

R. Moyf.

Si me (inquit) voces, & ad te accersas,
morique jubeas, paratus sum, quod in spem
erigar operi manuum tuarum, & erigendo
& suscitando, & revocando ad vitam, tuam
te dexteram aliquando porrecturum. Mi-
nus vero placet, quod Cajetanus per quan-
dam conditionalem dicendi formulam,
sententiam hanc accipiat: Si resurrectio (in-
quit) futura est possibilis, utinam jam me ad re-
surgendum vocares, utinam tibi vocanti jam re-
sponderem.

Cajetan.

Vatabl.

Aliquanto longius, quod Vatablus ad ju-
dicialem disputationem refert vocatio-
nem hanc: Si me vocares ad iudicium, &
mihi litem denuntiaries, ut tibi responde-
rem, hoc profecto tibi dicerem: Num opus
manuum tuarum desideras perdere & con-
terere?

Tandem alii argute potius quam solide,
hujusmodi futurum, per imperativum ex-
plicant, cujus frequentia sunt in sacris ex-
empla, quasi dicat: Utinam me voces, &
ego tibi respondeam: utinam mihi liceret
tecum verba ultro citroque facere, dicerem
profecto tibi, operi manuum tuarum porri-
ge dexteram, hoc etiam indicat Vatabl.

4
LXX.

Et ego respondebo tibi, vel significat impe-
rii divini vocisque efficacitatem, ideo le-
gunt Septuaginta, vocabis, & ego obediam ti-
bi, id est, fieri non poterit, quin tibi vocanti

Pined. Tom. 1.

præsto adsum: & quamvis altissimo oppres-
sus somno, te clamantem audiam, confur-
gamque statim, vel significabit libenter se
responsurum, neque moleste excepturum
sonitum divinæ vocis, aliis terrificum, ju-
cundissimum sibi, dormiens licet statim ut
audivero, exurgam, non traham in sepul-
chro & lectulo moras: non opus iterum
me vocare, nam semel vocatus adero. po-
test etiam connecti cum sequente parte, ut
statim constabit.

Operi manuum tuarum porriges dexteram.

In Hebræo proprie est, Ad opus manuum tua-
rum desiderabis, vel concupisces, & quidem vox
cacaph, est desiderare, amare, concupiscere,
quod Hebræizantes plerique in malum ac-
cipiunt, pro desiderio & voluntate perden-
di & destruendi, quare cum interrogatio-
ne legunt R. Levi in commentariis, Pagn
Vatablus. Bibl. Guarin. Nunquid perdere
desiderabis? sed vocis germanam significa-
tionem isti ex suo cerebro perdunt, & de-
struunt, cum in origine tantum sit amor, &
concupiscentia. Cæteri enim omnes in
bonum accipiunt, & sine interrogatione,
ut Rabbi Moyles & Rabbi Abraham apud
Pagninum. Tygurina & Cajetanus, qui
hanc Dei concupiscentiam ad opus suum
referunt, & ad vitam, quam in resurrectione
homini conferet, ut indicetur charita-
tem illam, qua permotus Deus, homini in
prima creatione vitam & spiritum contu-
lit, nondum extinctam; nam amissum spi-
ritum atque vitam restituit tandem. rem-
eandem Septuaginta commoda paraphra-
si elucidarunt, Opera manuum tuarum ne
repellas. Sed eleganter Latinus Interpres:
porrige dexteram, quod singularis cujus-
piam amoris, atque benevolentiae signum
est.

Potest autem hoc deprecante simul &
per prophetiam dici: Aliquando tandem,
post multa sæcula dexteram mihi jacenti
in altissimo puteo porriges: nam cujus as-
inus aut bos in puteum cadit, & non continuo
extrahet illum? ego autem ovīs sum pascuæ
tuæ; & ut jumentum factus sum apud te, vel ut
hæc sit ipsa responsionis reddendæ formu-
la, scio me tibi vocanti responsurum in hæc
verba: Porrexisti tandem, o Deus, manum.
vel, Ad opus manuum tuarum voluisti, aut
desiderasti, id est: Quod me vocaveris, ex
propenso in opus manuum tuarum tuen-
dum atque conservandum, affectu, profe-
ctum est, vel

Cum me vocaveris, ad dexteram me con-
stitue cum agnis, cum electis. Licet jam
hoc allegoriam sapiat; nam potius viden-
tur verba hominis jacentis, & ut erigere se
possit

Respon-
dere pro
obedire.
Resurgen-
tium ala-
ritas.

5
Lecl. Heb.

דדד

R. Levi.
Pagnin.
Vatabl.
Bibl. Guar.

R. Moyf.
R. Abrah.
Tygur.
Cajet.
Dei chari-
tas susci-
tantis mor-
tuos.

LXX.

6

Luc. 14. 5

Justorum
resurgen-
tium re-
sponsio.

Fff

possit, alterius opem & manum postulantis.

XVI. Tui quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis.

- 1 Varius nexus. Eligitur optimus.
- 2 Gressus. Vita actiones. Dinumerare ad libellum rationis pertinere. Explicatus Moyses & David.
- 3 Varia lectio.

Variis
nexus & in-
terpreta-
tiones.

UT hæc cohæreant cum præcedentibus, nihil certi habent interpretes. Primo enim potest hæc sententia confici: Expecto sane beatam resurrectionem, & peccatorum veniam mihi præstandam, quamvis nunc in numerato habeas, atque punias singula mea peccata. Secundo potest hic sensus subesse: licet spes resurrectionis omnem mihi mortis acerbicatem & amaritudinem abstergere posset, sed dum me tam acerbè crucias, tamque diligenter observas, non possum non istos mortiferos cruciatus deprecari, vitæque veniam postulare.

D. Ibo.

Tertio, sic nectit divus Thomas: Ex eo sane, quod me ad vitam alteram serves, proficisci videtur, quod singulas meas actiones numeres, & examines, de quibus postea rationem reddere compellar. immortalitatis igitur animi, vitæque futuræ hæc indicia sunt; nam quem beatum postea velis efficere, condonando illius errata, nunc numeras, observas, punis minutissima quæque delicta: hæc enim ideo facis, ut parcere peccatis commodius æquiusque videaris. Sed tandem mihi non displicet nexus hic, ut cum dixerit Deum suo opificio subventurum, nunc ita subjungat: Tu vero, Deus, tantum abesse videris, ut mihi operi tuo benignus favere videaris, ut potius omnia hominis, etiam levissima, minutissimaque errata particulatim colligas, & publice palamque punire velis; sed jam tandem age, ô severissime iudex, dissimula, connive, parce peccatis tui opificii.

Necesse
ratio.

2
Gressus,
vitæ actio-
nes.
Prov. 5. 1.
Dinume-
rare ad li-
bellum
supputato-
rium re-
ferri.

785

Gressus. Opera, studia, actiones singulas, quod *viz* etiam solet dici, id est, *viz* vitæque gressus. Proverb. 5. *Respicit Dominus vias hominis, & omnes gressus ejus considerat.* Dinumerasti, ad supputationem minutissimarumque rationum libellum, verbum *numerandi* pertinet, à verbo *caphar*, quod est numerare, & supputare, & inde deducitur volumen aut libellus, quem memoriz, aut quem supputatorium vocamus, sicut dicitur Ge-

nes. 5. *Hic est liber generationis Adam.* & Exod. Gen. 5. 1. 17. *Scribo hoc ob monumentum in libro.* & ibi Exod. 17. dem, * *Dele me de libro tuo.* à qua etiam ra- 24. dice dicitur Psalm. 55. *Vitam meam annuntia- & t. 12. vi tibi.* id est, minutatim tibi numeravi, & * Borrade me deli- supputavi, quæ in animo meo sunt. Eos *dado bro de cueta por menudo ne mi vida.* Hieronym. Se- quæras co- cretiora mea * numerasti, pone lachrymam meam los binos, in conspectu tuo. unde ducatur metaphora, Ps. 55. 9. statim, explicatur, sicut in promissione. He- Hieron. braice, nonne in libro tuo? Hieronym. *[non- * Puer te in narratione tua?* id est, utique etiam meas neys quæ lachrymas redigis in tuos libellos, & obli- ta cõmis gnatas tabulas, reponisque in rationario pensami- tuo. quare illud, *Posuisti lachrymas meas in entos, re- conspectu tuo,* ex Hebræo etiam legitur, *In la- cebid tam gancula,* aut, *in utero,* vel *sacculo tuo*, id est, bien en quentamis bene memorimente servas: non arescunt largimas, tibi meæ lachrymæ, omnes gressus dinume- Hieron. ras, quidquid boni, quidquid mali ege- Malac. 3. rim. *scriptus profecto est liber monumenti co- 16. ram te.*

Sed parce peccatis meis. Sensum expressit Vulgatus, nam in fonte proprie est: Non custodias, vel observes peccatum meum, quod per expositionem partis prioris acceperunt Septuaginta legentes: *Non prateribit te ullum peccatorum meorum.* Sed cum verbum *samar*, significet etiam custodire, aut servare, alii, ut Pagninus, verbo differendi, aut reservandi in posterum, interpretantur, & peccatum accipiunt aut pro culpa, aut pro pœna. Pagninus, *Non differas punitionem meam.* Hebræus apud Cajetanum, *Non respectabis super peccato meo*, id est, statim à me exigis debiti solutionem, instar severissimi exactoris & creditoris. Vel etiam, ut precanter & optanter dicat, quod postea Augustinus dixit: *Domine hinc sece, hinc ure, ut in æternum parcas.* Nihil nunc serves, quod à me postea exigas: luam ante mortem omnia. Alii ad iram vel indignationem referunt. Non * *custodias*, non serves indignationem, depone jam tandem atque remitte, siquid aliquando adversum me contepsi.

3
Varia le-
ctio.

LXX.
שמר

Pagnin.
Cyprian.

August.
* Nō guar-
de ys euo
os ni quæ-
ras pata
adelant e-
rema te
mos lat
luego!

XVII. Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.

- 1 Thesauri divinæ justitiæ, qui, quæ item divitiæ divinæ bonitatis & misericordiæ. Illustratus Paulus.
- 2 Quid sacculus, quid pondera sacculi, quid assevari in sacculo delicta. Explicatus Moyses & Salomon.

3. Varia

3 *Varia lectio. Quid curare ex Hebræo.*

4 *Pœna & supplicia dicuntur vulnera, interdum vero medicina peccatorum. Illustrati Jeremias & Hoseas.*

I Dicis te obsignasse, & observasse in tuo rationario & tabulis *delicta mea*, sit sane. sed satis superque in me animadvertisti, satis à me pœnarum repetitum & exolutum est.

Signare.

Signasti, proprie, sigillo confirmasti, & munivisti, atque obsignasti, quæ postea, nunc videlicet proferres, & in caput meum redderes. *Thesaurizasti* nimirum *iram* atque peccata. sic dicitur Deuter. 32. *Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauro meo? Quasi in sacculo*, in fasciculo colligata, ne ullum excidat. Dicuntur autem peccata, quasi thesauri divinæ justitiæ & iræ, quos Deus *signare* & asservare videtur. at verò homo ipsi Deo thesaurizare, atque servandos, obsignandosque tradere divinæ justitiæ; non enim videretur divina justitia per sese locuples & abundans, nisi nostra nos illi peccata tanquam ingentes thesauros traderemus: dicitur enim Deus per

Ephes. 2. 4 *seipsum dives, sed in misericordia*: illius namque bonis nos ditescimus, at è contrario divina justitia videtur ditescere nostris peccatis, debitisque peccatorum pœnis. *An* (inquit Paulus) *divitias bonitatis eius contempnis? tu autem thesaurizas tibi iram*. Ubi observa bonitatis divitias Dei proprias esse: nos autem nobis ipsis reponeere atque recondere justitiæ & iræ divitias in illius thesauris, hæc etiam ratione Jacobus Apostolus dixit: *Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus*, tunc enim Deus proferet, effundetque in vos, quam vobismet ipsis thesaurizastis atque recondidistis, avaritiæ atque scelerum copiam incredibilem.

Sed Interpres sane, dum *sacculum* vertit, videtur respexisse ad *sacculum*, sive marsupium, in quo solebant pondera servari, quæ quondam erant lapidea, sicut nunc ferrea aut ærea sunt, de quibus dicitur Deuter. 15. *Non habebis in sacculo tuo diversa pondera.* & Proverb. 16. *Pondus & statera judicium Domini, & opera eius omnes lapides sacculi.* & Michæ. 6. *Nunquid justificabo stateram impiam, & sacculi pondera dolosa?* hoc igitur loco *signare in sacculo delicta*, erit peccata accuratissime expendere, & suo pondere uniuscujusque gravitatem ponderare.

Sed curasti iniquitatem. Hebraizantes non legunt eodem modo; nam Tygurina & Vatablus atque Regia, *Consues*, vel *adues* aliquid iniquitatis meæ. Pagnin, cum R. Levi, & Pinet. Tom. 1.

3
Vatabl.
Regia.
Pagnin:
R. Levi.

R. Abraham, & Thargum, *Addidisti pœnam* R. Abraham. pœna. ac si diceret, minutatim colligendo mea peccata, & unum alteri adjungendo & addendo, videris effecisse ingentem quandam cumulum peccatorum, quorum nunc à me pœnas repetas, pœnam similiter pœnæ addendo, & cruciatum cruciatui: quid quod etiam viderit graviores à me pœnas exigere, quàm debeam: sic enim legunt Septuaginta, & annotasti, si quid in vitis erras vi. & quidem verbum Originale *taphal*, significat adjungere unum alteri, & componere unum super aliud. unde supra cap. 13. dictum est: *Fabricatores mendacii*, id est, compositores, & concinnatores, aut amplificatores mendacii. Nam hæc omnia fiunt componendo & amplificando, aut addendo unum alteri. & Psalm. 118: *Multiplicata est super me iniquitas superbiorum*. Hieronymus: *Applicaverunt mendacium mihi superbi*. quare hoc loco verti etiam potest, *Applicas, multiplicas, concinnas, componis* super iniquitatem meam. Hebræus autem apud Cajetanum valde frigide usus est hoc verbo, vertens, *adharebis*, vel, *adjunges meis culpis puniendis*. Sed tamen Latinus interpres acute hujus verbi significationem retulit ad medicinam & curationem, quæ *curatio* alicujus vulneris fit applicatione & impositione fomentum, & emplastrorum, quæ frequenter ex glutinosa materia constant. quare dicit Rabbi Mardochai, significationem hujus verbi esse, *conglutinationem*, & ita in communi conglutinare, imponere, adjungere, erit idem, quod *curare*, ait itaque Job: *Quamvis egomet meis manibus me vulnerassem per summum furorem, quamvis totus proscissus essem & confossus romphæa & gladijs bis acutis scelerum*, quamvis totus sanie atque sanguine peccatorum manarem, sed jam satis pœnarum tanquam pharmacum apposuisti, unctiones & sectiones adhibuisti, ne tantum malum serperet, circumligasti vulnera. cum homine igitur tam graviter dolente, tam severe castigato, tam bene curato, mitius jam agito, *curata iniquitate*, hæc jam molestissima tot ærumnarum pharmaca remove, & integræ sanitati restitutum bene me valere jube.

Hic vides pœnas atque calamitates appellari medicamenta & pharmaca, quibus peccata, quæ sunt animi vulnera, ulcerave, curantur. Licet enim aliquando ipsæ ærumnæ, vulnera dicantur, atque felicitas sit animi contriti, & languentis sanitas, sicut dixit David Psalm. 146. *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.* & iterum: *Ipsæ vulnerat, & medetur; percutit,*

LXX.
LXX

Iob. 13. 4.

Ps. 118.
69.

Cajet.

R. Mard.

Ecc. 2. 1. 4

4
pœnæ & calamitates interdum vulnerum medicina.

Ps. 146. 3

Iob. 5. 18. tui, & manus ejus sanabunt. & Obducam cicatricem tibi, & à vulneribus tuis sanabo te. ta-
ler. 30. 17. tricenarius tibi, & à vulneribus tuis sanabo te. ta-
& 36. 6. men nunc plagæ & vulnera ad animi mor-
bos & peccata, pharmaca vero & medici-
na ad afflictas pœnas & supplicia referun-
ter. 51. 9. tur. sicut & apud Jeremiam 51. Curavi-
Babylonem, & non est curata, derelinquamus eam.
Hos. 11. 3. & Hoseæ 11. Ego quasi nutritius Ephraim, &
portabam eos in brachiis meis: & nescierunt
Hieron. quod curarem eos. Ubi Hieronymus: Ignora-
verunt, quod curarem eos, & vulnus idolatriæ
quadraginta annorum spatio obducerem, & pri-
stina redderem sanitati. propterea additur,
Gregor. cujusmodi illa curatio esset: In funiculis A-
dam traham eos. funiculus autem pœnas &
dolores significat, ut aliquando diximus;
& quidem aliqua peccata ejusmodi sunt,
ut non solum commode & breviter, sed
necessario etiam hac molestissima pœna-
rum, & acri suppliciorum medicina, non
aliter curanda videantur. Castigo te (inquit
Ier. 30. 12. Deus Jerem. 30.) & in iudicio, ut non tibi vi-
dearis innoxius. quia hæc dicit Dominus: In sana-
bili fractura tua, pessima plaga tua. quasi di-
cat, Non aliter quàm severissimo iudicio,
gravissimoque supplicio curari debet, aut
potest: est vero tam efficax remedium hoc,
ut de desperatis proculdubio morbis sub-
venire possit, non aliter atque fel illud,
Tob. 11. 13. quod Tobie cæcitati curationem medici-
namque attulit. Igitur qui non solum mor-
bos corporis timet, sed etiam severissimam
chirurgi operam, à vulneribus & morbis a-
nimi caveat; nam scriptum est: Qui relinquit
in conspectu ejus qui fecit eum, incidet in manus
ejus.

XVIII. Mons cadens defluit:

& saxum transfertur de loco suo.

XIX. Lapidés excavant aquæ:

& alluvione paulatim terra consumitur: & hominem ergo similiter perdes?

1 Varius nexus, & interpretatio.

2 Explicatur lectio Græcorum. Terra & Lapidés quorum symbolum.

3 Defluere quid.

4 Quid excavare, & ut ad vulgatum proverbium alluserit Vulgatus.

5 Varia lectio. Terra, pro terra germinibus & plantis. Vulgati interpretis diligentia.

6 Homo miser. Humana vita cum terra & plantis comparatio.

Miratur hoc loco Olympiodorus Jobum, qui in mediis ærumnis philosophatur, mente non distracta doloribus: & tanquam sapiens promit ænigmata, quod pleraque ænigmata involuta ab amicis audisset. Non uno autem tantum modo nec potest hæc sententia cum præcedentibus. primo, ut deprecetur tam immanes cruciatus, in hanc sententiam: Fortissima quæque, ut montes, saxa, vetustate exeduntur, & mollissima aquæ gutta excavantur: fortiori igitur oportet imbecillum hominem validissime percussum, concidere, & interire, vel sit mortis votum. Moriar tandem, nam nihil tam forte, tamque firmum est, quod tempore & vetustate non labascatur. Vel tandem, ut de resurrectione iterum agat: Aliquando montes ingenti terræ motu concussi dissipatique sunt, immania saxa è suis sedibus excussa, atque aliò translata: & exundantibus aquis nemora, sylvæ, ædificia radicitus convulsa: simili igitur ratione videris profecto cum homine agere, ut quamvis fortissimus & constantissimus à te percussus procumbat, & prosternatur: & doloribus morborumque fluctibus agitatus & impulsus corruat: atque cruciatuum sævissimorum æstu & vorticibus absorbeatur, nulla amplius vitæ & incolumitatis spe relicta.

Græci vero in ultima parte legunt: Et patientiam hominis perdidisti. Quod dupliciter ab Olympiodoro accipitur. primo: ut precetur Deum ne calamitates producat longius: Ne misericordia (inquit) aliqua ei tribuatur, & oborpescat, quod quidem sicut sensus, ita etiam patientiæ & tolerantia vis remitti videatur. Vel, si nulla fuerit malorum intermissio, in malorum perpessione animum dimittat, nam fortissima quæque continenter impulsæ comminuuntur tandem, & abripiuntur.

Consonant omnia. Sed paulo durius quod Philippus metaphorice hæc dicta existimat, ut per terram, infirmiores intelligantur, qui non sunt tolerandis tentationum discriminibus: & per lapides, impios illos, qui aquis inundantibus velut lapides & terra consumpti sunt, & per montes, superbi; per homines vero spirituales viri, sicut scriptum est: Homines & jumenta salvabis Domine. miratur igitur, quod se, hominem videlicet, eodem supplicio cum superbis & impiis afficiat, & invo-

1
Olymp.
Varius nex-
us & in-
terpreta-
tio.

2
Olymp.

Philip.
Terra &
lapides
quorum
symbolū.
Ps. 35. 8.

involvat Deus. Nunc pauca quædam minutiora.

³
Defluere, Mons cadens defluit. id est, defluentibus glebis aut lapidibus imminuitur. Recte autem dixit Vulgatus, *defluit*, nam verbum נבב Nabal, significat proprie illum defluxum deciduorum foliorum ex arbore, cum marcescunt & languescunt exucto humore, & omni firmitate. quare recte etiam Septuaginta dixerunt, & quidem mons cadens decidet. q. d. diuturnitate tandem dissipatur ingens saxum, & frustratim decedit, collapsumque marcescere videtur, sicque transferitur de loco suo, proprie avellitur, vel senescit, aut inveterascit. sic etiam Septuaginta: Petra veterascit loco suo, id est, vetustate exeditur.

⁴ Lapidem excavant aquæ. Eleganter excavare dictum est, ut allusio fieret ad quotidianum illud:

Ovid. 4. de Pont. Gutta cavat lapidem, consumitur annulus usu,
Et teritur pressa vomer aduncus humo.

Et iterum:

Ovid. l. 1. de arte amand. Quid magis est durum saxo, quid mollius unda?
Data tamen molli sava cavantur aqua.

Quamquam in origine proprie sit, lapides conterunt, comminuunt aquæ; hinc enim dictum est Exod. 30. Cum in tenuissimum pulverem universa contuderis. & eodem tundendi verbo usus Lucretius rem eandem expressit:

Nam leniter quamvis quod crebro tunditur ictu,

Vincitur in longo spatium tamen, atque labascit.

Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes Humoribus, longo in spatium pertundere saxa?

LXX. Eleganter Septuaginta dixerunt, levigaverunt aquæ. Nam quod pertunditur, & comminuitur, levigatur, aut levificatur, & indies aliquid detrahendo [ad minutissimum] levissimumque pulverem reducitur.

⁵
Terra quid significet, Pagnin. Regia. Vatabl. Complut. טיבה Lev. 25. 5 R. David. R. Mardo. 4. Reg. 19. 29. LXX. Pined. Tom. 1. Et alluvione paulatim terra consumitur. Terra nomine intelligi quidquid in terra germinat. Hebraizantes fere omnes consentiunt. sic Pagni. dixit germina. Regia, sponte nascentia. Vatabl. quæ sponte fundit pulvis terre. Complut. Renascentia pulveris terre. & quidem vox cepiach, Levit. 25. vertitur, Quæ sponte gignit humanus, & Rab. David, atque Rab. Mardochei dicunt esse germen perse nascent sine satione atque semente, ut manifeste colligitur ex 3. Reg. 19. Comede hoc anno quæ reperies: in secundo autem anno (cepiach) quæ sponte nascuntur: porro in tertio anno seminate & merite. Huc etiam respexerunt Septuaginta, qui hæc terra sponte nascentia, di-

xerunt, Cumulos terra. Hebræus apud Cajetanum vertit, germina, aut pullulationes aquæ, vel casum, id est, aquam deciduam. Sed quidem inter has varietates nemo satis mirabitur exquisitam nostri Interpretis diligentiam; nam cum ex verbo legamus in Hebræo, Inundabit, vel alluet nascentia terra pulveremque, per Nascentia terræ atque Pulverem profecto, ut res ipsa exigebat, tum ea quæ à terra nascuntur, tum terram ipsam unico terra vocabulo comprehendit, & quod inundare, aut diluere est, Alluvionem reddidit; & additione illius particulæ paulatim, rem totam illuminavit; nam paulatim aqua corrodit, & exedit terram, & quidquid in terra prominet, sive cumulus aut monticulus sit, sive aliquid nascent, absumit. Eleganter etiam, quamquam paulò secus Septuaginta: Demerserunt aquæ supina cumuli terræ. Rem quoque attigit Rabbi David: Aquæ (inquit) venit, & defert secum pulverem terræ, & ita illum consumit.

Et hominem ergo similiter perdet? sive cum interrogatione legatur, sive cum asseveratione, sensus idem in Hebræo est: Homini (enos) patientiam, aut expectationem perdidisti, id est, sicut hæc, quæ sensus expertia sunt, omni spe amissa consumuntur, sic profecto videris hominem enos, miserum, ærumnarum & miseriarum alluvione immergere, penitusque convellere & abripere. In quo sensu potest quædam esse humanæ vitæ hominisve cum monte & lapidibus comparatio, tum etiam cum iis, quæ sponte fundit tellus, cum enim homo bene valet, his similis est; cum senescit vero & debilitatur, sicut mons collabatur, & sicut lapides guttis, ita ipse capitis destillationibus alluitur & consumitur: & sicut terræ germina alluvione, ita ipse convellitur & marcescit. Secundo, ut pertineat ad desiderium mortis: Fortissima quæque levissimis impulsu incommodis dissipantur, ego vero gravissimis agiturus malis non moriar & consumar tandem, vel, ut sibi timeat homini miserrimo, ne deficiat, & tolerantiam amittat, qui carneus & mollis sit, non saxeus aut ferreus.

Vide cap. 6. vers. 12.

Cajetan.

Latini Interpretis diligentia.

LXX.

R. David. 6

Homo ærumno. us. טיבש

Humanæ vitæ cum terra & plantis comparatio.

XX. Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret, immutabis faciem ejus, & emittes eum.

- 1 Brevitas humana vita Perpetuum, aut finis quid. Illustratus Paulus.
- 2 Roborare active, aut passive. Quid ex Hebraeo. Roborare ad varia referri. Perpetuum, aut finis ad victoriā & triumphum. Illustratus Samuel.
- 3 Moribundi facies altera. Immutari faciem frequenter in malum. Illustratus Salomon. Facies Hippocratica.
- 4 Emittere quid. Senibus invisa.

I
Brevitas
humanae
vitae.

Aufonius.

Nihil melius, aut diuturnius homini accidit, quam rebus aliis corruptioni, & interitui obnoxii; nam sicut cetera, ita etiam homo postquam brevissime vixit, statim interit: robur enim aliquod habere videtur dum floret, dum adolescit, dum firma viget ætate, sed illud quidquid est, paululum est, atque brevissimum, quod culto illo carmine, quod de vitæ humanæ fragilitate & brevitate sub rosæ symbolo Aufonius edidit, eleganter expressit:

Mirabar celerem fugitivæ ætatis rapinam,

Et dum nascuntur, consenuisse rosas.

Tot species, tantosque ortus, variosque novatus

Vna dies aperit, conficit una dies.

Conquerimur, Natura, brevi quod gratia florum est,

Ostentata oculis illico dona rapit.

- Vel, ut de se loquatur: Quondam pol-
 lebam ego viribus, & dicebam in abundan-
 tia mea, Non movebor in æternum, sed illa meæ
 vitæ, mearumque fortunarum corroboratio ad speciem tantum fuit, illamque brevissimam, ergo si tam brevi omni virtute atque robore spoliandus deiciendusque eram, quorsum mihi vires vitamque ad momentum duraturam tribuisti? Quadrat profecto conquestionis hujus forma in juvenem, aut virum, qui in dimidio dierum suorum rapitur immatura morte, & sit non sine orationis vehementia, comparatio oppositive quædam inter brevissimam illam vitæ humanæ corroborationem & quasi confirmationem, atque mortis longissimam diuturnamque imbecillitatem atque defectum, quod ad contemptum vitæ pertinere videtur; quale namque robur est, quod certissima brevissimaque morte debilitatur? qualis firmitas & constantia, quæ mortis pede pulsata, dicto citius proster nitur in perpetuum interitum; Qualis

in vitam ingressus, cui perpetuus transitus & abitio succedit? quod eleganter Interpres illustravit addita ad antithesin illa particula *paululum*, quæ ab alia sequente postulari videbatur, in *perpetuum*, Septuaginta in *finem*, proprie in sæculum, vel in æternum, quod enim in *finem* dicitur, eundem sensum habere videtur, quod sine fine, ut ex illo Threnor. 3. explicatur, *Perijt finis meus, & spes mea à Domino*, id est, perijt in finem, vel, sine fine. sic 1. ad Thessal. 2. *Pervenit ira Dei in illos usque in finem*, id est, perpetuò, sine fine, & habet quidem ejusmodi conquestio ex postulatione, nescio quam futuræ resurrectionis significationem; non enim voluit Deus hominem vivere, ut hac tantum vita brevissima defunctus, perpetuo mortis somno consopiretur, igitur vita hæc brevissima licet futuræ vitæ nunquam inter morituræ quasi symbolum quoddam atque præambulum est.

Cæterum verbum originale *Tbakaph* quod Interpres noster active usurpavit; & robur, quod proprie significat, tribuit homini à Deo collatum. Septuaginta etiam active acceperunt, sed Deo robur attribuunt, *Impulisti eum in finem, & abibit*. alii, *Urgebis eum perpetuo ut abeat*. Hebraizantes neutraliter, *Prævaleris ei, fortior illo eris*. Hebræus apud Cajetanum, *Vicisti*, quanquam idem existimet, non esse ullum verbum Latinum, quod plene respondeat voci Hebrææ, & id quidem verbum videtur esse Chaldaicum, quod sæpe in Danielis libro usurpatur, cap. 2. 3. 4. 5. & 1. Eldræ 4. sed his omnibus communis est is sensus ex superiori pendens Cum mollissimæ & minutissimæ guttæ emolliant, atque demoliantur saxa, tu tamen, ô Deus fortissime, omnes tuas vires colligis ad imbecillum hominem deiciendum: te roboras quasi adversus potentissimum hostem, ut illum superare possis? illum perpetuo urges, & à tergo pungis atque stimulas, ut in fugam conjicias? namque illud in *finem* aut *perpetuo*, potest construi cum altero ex illis duobus verbis *roborandi*, prævalendi, aut *peritura seundi*. Perpetuis ærumnis videris hominem urgere, & impellere, ut ex hac vita jam tandem in perpetuum abeat, nunquam ad eandem conditionem rediturus. Alii per imperativum legi volunt, ut sit mortis quoddam desiderium. Roborate, & vince ac supera hominem imbecillum, prævale jam tandem, non collucteris mecum, sed me, nam potes, prosterne & dejice, ut sit illa sententia: *Solvat manum suam, & succidat me*. Cum quo consonat illud in *perpetuum*, quod victoriam & triumphum aliquando

Perpetuū
aut finis
quid.

LXX.

Thre. 3. 16

1. Thess. 2.
16.

2
Roborare
active aut
passive.

LXX.

Hebrai-
zantes.
Cajetan.

Dan. 2.

37.

& c. 4. 27

& c. 5. 20

2. Esdr. 4

20.

Varia cō-
struō.

Job. 6. 9.

Perpetuū
aut finem
ad victoriā
& trium-
phum
referri.

מנצח

1. Reg. 15.
29.

aliquando significat, hic enim est finis bel-
li, nam *Nutsch*, quod est triumphare aut
vincere, idem est quod aliquid ad finem vi-
ctoriose & triumphanter perducere¹, ut il-
lud 1. Reg. 15. *Triumphator in Israel*, id est, qui
rem semel cceptam perficit (*el quelle valo*
que comienta basta el cabo) igitur ait: Vince
me, roborate, ut me vincas, ut de metri-
umphum reportes, ut me penitus proster-
nas & proculces, victoris & triumphatoris
instar, neque ab hoc sensu aliena sunt quæ
sequuntur.

3
Olymp.
LXX.

Immutabis faciem ejus. Olympiodorus le-
ctionem Septuaginta. *Adjecisti ei faciem*, in-
terpretatur, minacem, & torvum conspe-
ctum, atque iratum vultum illi exhibuisti,
sed melius de ipsius hominis facie & vultu.
Hæc autem *immutatio faciei* referri poterit
ad varietatem effectuum & perturbatio-
num, quibus obnoxia est humana vita: co-
gitur enim homo subinde varios sumere
vultus: namque tot sunt mutationes vul-
tus, quot cordis & affectionum animi, ut Ec-
clesiast. docet c. 17. *Cor hominis immutat fa-
ciem illius*, sive in bonum, sive in malum, ut
scilicet pro varia cordis disputatione & af-
fectione, vultus ipse nunc hilaris, nunc tri-
stis sit, quanquam subjungat Sapiens, tri-
stem vultum constantiorem & frequentio-
rem esse; nam frequentes hujus vitæ æru-
mæ non permittunt cordi ullum gauden-
di locum, spatiumve: *Vestigium* (inquit)
cordis boni, & faciem bonam difficile invenies, &
cum labore.

Eccl. 25.
24.

Præterea *Faciei immutatio* simpliciter di-
cta aliquando in malum sumitur, & dete-
riorem tristitoremque habitum, ut illud Ec-
cles. 25. *Nequiritia mulierum immutat faciem ejus,*
& obsecrat vultum suum tanquam ursus, & quasi
saccum ostendit. id est, mulier, quæ à natura
mollem, amicum, blandum vultum acce-
pit; tamen propter pravitatem & mali-
tiam, obscurum, tristem, torvum, inimi-
cum, immanem sumit, instar ursi torvum
intuentis, & sacci nigri luctumque referen-
tis; non enim hic servatur discrimen illud,
quod inter faciem & vultum Latini con-
stituunt, nam sic definit & distinguit Non-
nius: *Vultus est voluntas, quæ pro motu animi in*
facie ostenditur. Facies, ipsa oris species. ergo
facies & vultus in sacro sermone pro eo-
dem. Non aliter itaque hæc *mutatio* vultus
ad malum & tristitiam pertinere videtur.
Et quidem videtur de habitu defuncti, aut
moribundi hominis sermo esse, videtur e-
nim tota *facies immutari*, & ut Hippocrates
docuit in suo *Prænotionum* libello, reddi-
tur sibi ipsi maxime contraria, acutus enim
fit nasus, oculi cavi, tempora collapsa, au-

Nonnius.

Moribun-
dus homo
ut faciem
novam su-
mere vi-
deatur.

Hippo-
crates.

res contractæ, & aurium extremitates a-
versæ, cutis circa frontem dura, & circum-
tenta ac arida, & color totius faciei palli-
dus, aut etiam niger, & lividus, aut plum-
beus, labra resoluta, pendentia, albican-
tia, ita ut nova quædam jam persona vi-
deatur homini adjecta, ut Septuaginta in-
dicarunt.

Adjecisti ei faciem. nam ut ille dixit:

*Res est forma fugax, quæ sapiens bonorum
Confidat fragili?
Memento rapitur, nullaque non dies
Formosi spoliū corporis abstulit.*

Non semel igitur in morte, sed indies
immutatur humana facies. Hæc igitur cum
de seipso dicat Job, videtur instantem
mortem deprecari, & intentum extremis
mortis anxietatibus omnium aliarum re-
rum curam & cogitationem abjecisse, ut
statim versiculo sequenti dicet.

Et emittes eum. Olympiodorus sic interpre-
tatur: *A te illum alienum esse delectasti, & ab-
legasti,* ex proprietate Originis nihil am-
plius affertur quàm dimitte, aliquando
etiam abjicere, vel ejicere, ab eadem enim
radice dicitur Numer. 5. *Ejiciant de castris om-
nem leprosum.* & Isa. 27. *Cum abjecta fuerit*
judicabit eam. *Emittes,* proprie abjicies, ex-
pelles è vita, & quasi murata persona, natu-
ralique habitu deposito, abire jubebis ad
ignotam regionem. Hinc senes & anus
quasi dictante natura, specula longe pro-
jiciunt, ne si se in illis contemplari velint,
immutatam faciem non agnoscant, & se alios
esse atque videri lamentari cogantur, ad
quam Lyricus respexit, dum adversus Ly-
gurinum cecinit:

*Nunc & qui color est punica flore prior
rosa
Mutatus, Lygurinum, in faciem verteris
bispidam.
Dices heus (quoties te in speculo videris
alterum)
Quæ mens est hodie, cur eadem puero non
fuit,
Vel cur his animis incolumes non re-
deunt genæ.*

Atque in hanc rem fertur illud Platonis di-
stichon: *Ævum fert omnia longum tempus
novit mutare nomen, & formam, & naturam, &*
fortunam.

XXI. Sive nobiles fuerint filii
ejus, sive ignobiles, non
intelliget.

Fff 4

XXII.

LXX.

* Parece q
lo des figu
rays, qui-
randole la
cara que
le dilestes,
y ponien-
dole una
malcara.

Seneca in
Hippolyto

4

Olymp.
Emitte re
quid.

שדת

Numer. 5. 2
Isa. 2. 8.

Senes &
anus abji-
ciunt spe-
cula.

Horat. l. 6
Car. Od.

10.

Plato.

XXII. Attamen caro ejus, dum vi-
vet, dolebit, & anima illius
super semetipso lu-
gebit.

1. Numerosam sobolem non numerandam in
maximis bonis. Filiorum errata excruciant
suos parentes.
2. Moribundum hominem suorum filiorum ob-
livisci, ad suos dolores attentum. Christi le-
su erga suos charitas.
3. Nobilitatem ad diversa referri. Quid proprie
in Hebræo. Ignobiles dici quasi diminutos,
& parvulos.
4. Caro aut anima pro corpore, aut pro toto ho-
mine,

1. **E** Missus homo, & expulsus ex vita hac,
atque dimissus à Dei manu conserva-
trice viventium omnium, perget ad infe-
ros, ubi neque ratio, neque sapientia, neque scien-
tia est; non enim cognoscunt, quid apud
nos agatur, neque curare possunt, quæ ad
suos pertinent, quæ ignoratio ingentis cu-
juscumque miserie genus est. Tum etiam, ut
Olympod. & Polychr. indicant, docere vi-
detur Job, nullam miserum hominem ex
iis, quæ post eum futura sunt, utilitatem ca-
pere; quæ enim & quanta post ejus inter-
itum soboles & filiorum progressio fuerit,
& cuiusmodi generis propagatio, pusilla,
an ampla, ignorat: ut tacite admoneat, spe-
ciosam numerosamque sobolem non ma-
gnifici debere; nam morituro homini ni-
hil istorum fructum aliquem affert, simili-
ter divitiæ & ignobilitas filiorum, anxium,
& metu mortis percussum parentem nihil
videntur juvare.

Numerosa
soboles non
numeranda
in maxi-
mis.

Filiorum
errata ex-
cruciantur
parentes.

Gen. 48.3

Moribun-
dus homo
ad suos
tantum
dolores
attentus.

Alii ad solatium quoddam, quod in
morte est, referendum existimant. Non af-
ferunt jam defunctis parentibus molestiam
ullam filiorum res; nam mirum est, quan-
tum parentes excrucient, quantumque do-
lorem efficiant filiorum errata. uti Jacob
gravissimum (si unquam ullum) ex Rubeni
peccato dolorem accepisse, testatus est illis
verbis: *Ruben primogenitus meus, & principium
doloris mei.* Præterea vita hæc doloribus &
ærumnis plena non amplius erit defunctis
molesta. Vel, ut his verbis exprimatur
mortis & doloris acerbissimi affectus; mo-
ribundus homo ad suum dolorem attentus,
& impendentis mortis timore correptus,
nihil aliud curare aut cogitare finitur, non
filios, non familiam, non alias res exter-
nas, sic (inquit Job) ego nihil aliud nunc a-
go, quam meos dolores & cruciatus,
meamque mortem aut deprecari, aut opta-

re, & ærumnas meas omnes mente repete-
re. Jobi sententiam hanc non possum non
moderatione quadam adhibita restringe-
re & temperare: namque moribundus ho-
mo, filiorum curam timore mortis percul-
sus abjicit quidem, nisi tanta sit erga suos
charitas, ut omnem mortis corporisque
dolorem, & cruciatuum sensum vincat,
qualem Christi Jesu erga hominum genus,
Apostolos præsertim fuisse Joannes scri-
psit. Nam sciens Iesus quia venit hora ejus, ut
transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexis-
set suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.
Et non tam sui, quam suorum sollicitus,
ferculo sui corporis illos refecit, incredibi-
liter etiam dolens, & in cruce pendens, ma-
tris atque discipuli curam gessit, & crucem
bajulans, non solum super semetipso anima
illius non lugebat, verum & pias illas foemi-
nas suam ipsius mortem lugere illis verbis
dehortari visus sit: *Nolite flere super me, sed
super vosipsas flete.*

sive nobiles fuerint. Nobilitatem hanc Se-
ptuaginta ad numerum reculerunt, legen-
tes: *Et cum multi fuerint filij ejus, nescit; sin-
autem pauci fuerint, ignorat, eò respexit Va-
tablus: Multiplicabuntur (inquit) filij ejus,
eo ignorante: aut diminuuntur, & non adver-
tet ad eos.* Idem fere Hebræus apud Cajeta-
num: nam inter ea, quæ parentes deside-
rant, illud vel primum est, ut numerosam
suscipiant sobolem. Alii ad divitias perti-
nere existimant, ita Pagninus, vertit enim:
Divites & pauperes. & Tygurin. *An filij ipsius
in ampla fortuna sint, & quum angustia pre-
muntur.* alii ad honorem, ut Regia, ver-
tens, *in clytos, & viles.* & Complut. *honoran-
tur filij ejus, & minorantur, sive diminuuntur;*
sed sane vox originalis, *cabad*, pondus &
gravitatem, quam vulgo dicimus, signifi-
cat, sub quo honor, divitiæ, nobilitas
continentur, tum etiam eleganter Latinus
interpretes nobilitatem reddidit, ut cui honor
debeatur, & quam efficere interdum divi-
tiæ soleant, neque hoc loco tam intelli-
genda est generis & sanguinis nobilitas,
quàm status & vitæ claritas quædam at-
que felicitas. Ignobiles vero hoc loco di-
cuntur à radice, *tsaghar*, quod est diminui,
aut minorem & parvulum esse, quod ad
nobilitatem & honorem pertinet, & ele-
ganter redditur eadem vox, attenuari. Je-
rem. 30. *Glorificabo eos, & non attenuabun-
tur.* & Job. 8. *Si prior tua fuerint parva:* de
honore, divitiis, & omnis generis claritate
& excellentia dictum est, duriusculum ve-
ro est id, quod Philip. nobilitatem hanc ad
mores & animum transfert, in hanc senten-
tiam: Ignoro an mei liberi morum nobili-
tate

Joan. 13. E
Christi Je-
su erga
suos cha-
ritas.
Joan. 19.
36-27.
Luc. 23.
28.

3
LXX.
Nobilita-
tem ad di-
versa re-
ferri.
Vatabl.
Cajet.
Hebræus.

Pagnin.
Tygur.
Regia.
Complut.

Nobilitas
quid in
Hebræo.

Ignobiles
in Hebræo
quasi di-
minuti.
תפח

Jer. 30. 19
Job. 8. 7.

Philip.

tate clari extiterint. Nam hanc nobilitatem
prædicari frequenter in sacris literis docet
Rom. 16. ex Paulo dicente: *Salutate Andronicam &*
7. *Iuliam, qui sunt nobiles in Apostolu.* Itemque:
1. Cor. 5. *Vos nobiles in Christo, nos autem ignobiles.* Et
16. Lucas de Beroenſibus ait: *Hi erant nobiliores*
Act. 17. 1. *eorum, qui sunt Theſſalonica, qui ſuſceperunt*
verbum cum omni aviditate.

4 *Attamen caro ejus.* hominis moribundi
Caro pro corpus, vel, ut ipſe totus homo, & qui in
toto ho- animi doloribus gemitibusque ſpiritum
mine, ducit, non aliud dum vixerit, aget, quàm

attentum ad ſuas ærumnas & cruciatus,
dolore corpore & animo, inſtar vulnerati
hominis, & graviffime percuſſi.

Et anima. Ipſum dolens corpus, vel æru-
mnosa vita, vel totus ipſe homo cum ſuis
doloribus affidue colluctabitur; & lugebit,
mœrebit, ſe moribundum cogetur

lugere. *llorare ſe en vida,* uti de ſe
dicebat David: *Quaſi lugens*

& contriſtatus hu-
miliabar.

Animapro
corpore,
aut pro to-
to homine.
Pſ. 14. 14.

CAPVT
DECIMUM.
QUARTUM.

1
Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, Repletur multis miseriis.

2
Qui quasi flos egreditur, & conteritur: & fugit velut umbra & nunquam in eodem statu permanet.

3
Et dignum ducis super huiusmodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium.

4
Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆCEDENTIS.

Homo sane malorum omnium & ærumnarum summa & cumulus est; ut qui ex muliere, cui serpens peccati venenum propinavit, nascatur; quid enim boni habeat, qui ex omni iniquitatis seminario, & mendaciorum fraudumque officina prodit, atque inter ipsas sordes, quæ neque dici honeste possunt, procreatur? Ad hæc vitæ brevissima est, & incredibiles angustias perpetuo sustinet, non enim videtur vitam ab auctore naturæ accepisse largam & portatam manu, sed nimium arctam, angustam, compressam. Quid autem miseriarum & acerbisimum non cogitur ærumnissimus homo devorare? certe ad nauseam usque oppletur malis, quæ & stomachum faciunt, & incredibili perturbatione, dolotisque sensu animæ ventriculum, atque ipsum cor afficiunt & mordent. Nulla igitur dicas re alia mortalium vitam sustineri atque nutriri, quam miseriis & ærumnis, multo timore & solitudine, gravissimisque periculis.

Quorum omnium pulcherrimi quidam flores t estes sunt, quos cum in juventute vernarent, immatura mors carpsit, atque inopinato ex vitæ arbore præcidit, neque vero cuiusquam vita, quantumvis longissima, diuturnior censi debet, quam flosculi nimium fragilis, qui statim natus est, languescit & concidit, aut certe excisus captusque statim marcescit & arefcit, ut præpropere mors nihil aliud expectasse videatur, quam ut rupto caliculo exoreretur, decerpitur statim quod in lucem conspectumque recens prodiret. Neque non fugacior est atque inconstantior labili umbra, quæ nullo vestigio relicto brevissime abit & evanescit: atque tunc vel maxime nos fallit, cum productior, longiusque videtur, interitui enim & perpetuis tenebris tunc proximior est. Sensim præterea labitur, & nunquam eadem consistit. Sic sane homo dum vivit, senescit, imo potius moritur, continuisque decrementis & mutationibus tum corporis tum animi subjacet.

Et vero cum tam miser & imbecillus homo sit, tu tamen ô Deus, illi rationem es impertitus, legemque ac præcepta dedisti, & te facturum humanarum actionum iudicium recepisti, illumque benigne respicis, remper se caducam conservas & sustines. Hæc igitur mihi faciunt potestatem liberæ orationis, & hac tua bonitate adductus, audeo libere coram te dicere. Nunquid supremam tui numinis maiestatem decet ad minutissimas quasque mortalium actiones summo jure examinandas & discutiendas tam accurate & diligenter te dimittere? neque humanis erratis tantisper connivere, atque diem homini dicere, ut iudicio se sistat, & litem de minutissimis quibuscunque erratis & debitis illi intendere, & ad illius ærumnarum cumulum tuorum oculorum assiduum terrificumque conspectum ad jicere?

Quorsum vero me tam accurate dispicias, mea que omnes actiones observes, cum sit mortalium nemo, in quo clarissimi atque limpidissimi tui oculi aliquid sordium & labis deprehendere non possint? itaque nisi virtutibus decoratus mundiorque reddar, sordescam profecto peccator, & impius ego in tuis oculis, nunquam his suppliciis, in quibus nunc jaceo, dignus non ero. at poteris pro tua bonitate, Deus sanctissime, virtutum & amici candorem mihi conferre, ut gratus tibi existam, & tantis suppliciis absolvar.

Quis

BREVIS
NOTATIO
RERUM INSENIORUM,

Quæ in commentariis suis explicantur.

a Quadam de muliere in sacro sermone appellatione, significatione, imbecillitate, & pravitate, v. 1. n. 1, 2.

b Ut humana miseria tum ex proprietate vocabuli, tum ex re ipsa ad multa & varia referri possint, v. 1. n. 5, 6, 7.

c Ut si ista humana vita cum flore comparatio accipienda, & quid potissimum in flore considerari oporteat, explicatur accuratè, v. 2. n. 2.

d De umbra, & ut illius similitudo ad vitam referatur, & inconstantiam humanam, v. 2. n. 4, 5, 6.

e Ut hoc loco respiciat Iob ad peccatum originis. Et ut ad divinam Verbo, tum etiam temporalem nativitatem paulo accuratius explicetur. v. q. n. 2. 3. 4. 5.

Quis vero sit, qui peccatis & lapsibus quotidianis non male habeat? neque mirum, cum mortales nascantur infecti peccato & originis, unde etiam animi sordes ex ipsa conceptione contraximus, & cum immundo semine, ex quo progeniti sumus, videntur etiam semina malorum; & proclivitas ad peccandum nobis congenita, hæc in sua conceptione vitare, in nullius peculiari voluntate, aut potestate positum est. Tu tantum quia naturæ auctor & instaurator es, posses quoque ab omni peccati sorde & infectione naturam mundare, ex radice igitur peccati originis nihil profecto mirum si alia pullulent, & nemo mundus incontaminatusque reperiatur, etiam si sit infans, cuius sit unius diei vita super terram. Deo enim atque divini Verbi æternæ generationi, illa supra quam dici possit sanctitas & munditia propria est, omnia enim divina pura mundaque sunt. Si tot igitur miseriis sordibusque sit implicatus homo, insuper est vitæ brevissimæ, & non nisi decurtato, præciso, definitoque dierum numero constanti (quæ temporis dierumque mensura quam brevissima, mihi perspectum non est, ut eo magis excrucier, quo mihi magis occultum est, quid mihi vitæ desit; tu tantum apud te retines, minimeque patefacis homini suæ vitæ certam & præfinitam durationem, intra quam velui intra certos terminos & cancellos ex tuo decreto & præcepto humanam vitam continetur, quos non poterit homo transilire, sicut neque tuam mortis vitæque decreta & præcepta prætergredi.

Hæc, inquam, cum ita sint, age, ô Deus, ne me diutius viventem conserves, sed me morti & quieti permitte, ut interim quiescam, dum beatæ resurrectionis tempus expecto, cum merces mihi tanquam mercenario reddetur: vel certe dimitte me, ne me respicias, neque me tam accurate & attente observes, sed instar heri permittentis servum aliquandiu sibi vivere, recede à me paululum, & dissimulate videre, ut quod vitæ reliquum est, possim paulo quietius transigere. Tu mihi vitam præstas: sit sane, sed me dimitte; nam quiescam ego, atque cessabo, etiam te non urgente, neque impellente ad interitum. Moriar tandem ego, sed senio confectus, & mortem advenientem gratus excipiam, conficiamque, sicut mercenarius, diem meum, is enim de adventante vespere, & fine sui laboris blandiri sibi & gratulari solet. Interim vero dum firmæ & constantis ætatis tempus nondum peregit, insitum est homini vitæ desiderium, & mortis formido. Remitte itaque mihi paululum ægritudinum & dolorum acerbicatem, ut aliquanto saltim spatio temporis sine cruciatu, & sine gemitu respirare libere possim, licet postea instauraturus atque repetiturus sis flagella: nam & mercenarius etiam suis laboribus interponit otium & quietem, aut noctu, aut aliquo feriato die. Sic itaque consequar mercenarii relaxationem, nam mali mei calamitas indicias nullas fecit.

Scio sane resurrexurum hominem, cum etiam rebus sensus & cogitationis expertibus quædam redditæ vitæ species tributa videtur, non enim homo deterioris conditionis, quam arbores futurus est: nam hæc sive abscissæ & convulsæ, sive diuturnitate & tempore senescentes agriculturæ & translationis, & insitionis, irrigationis beneficio juvenescunt, & quasi redivivæ rursus germinant; sed illud forte in hominē agis irrevocabile, quod ad eandem vitæ conditionem redire nulla ratione poterit. Non frustra igitur mortem & dolores deprecor; nam non

ne? nonne tu, qui solus es.

5
Breves dies hominis sunt: numerus mensium ejus apud te est: constituisti terminos ejus, qui præteriri non possunt.

6
Recede paululum ab eo, ut quiescat: donec optata veniat sicut mercenarii dies ejus.

7
Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursus reviviscit, & rami ejus pullulant.

8
Si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere mortuus fuerit truncus illius.

6
Ad odorem equæ germinabit, & faciet

sum

sum sicut arbor, quæ abscissa & convulsa, & vetustate confecta, pullulare iterum atque virefcere potest, & licet amputentur rami omnes, solæ tamen radices & truncus reliquæ, licet multa vetustate confecta, ut in lauro perspicitur, latiora germina proferunt, statim cum humorem vel leviter attigerunt: at longe dissimilis est hominis natura & conditio; nam excisus & convulsus ex vita, atque ramis omnibus foliisque decussis nullas habet radices, neque virtutem insitam, ut rursus in eandem vitæ rationem, quam semel amisit, feri, plantari, crescere, virere possit, neque ejus animus ibi est, unde ad hanc ipsam vitam facilis illi regressus pateat.

Et quidem humana vita multo inconstantior fugaciorque est inconstante mari, flumineve fluente. Nam licet mare in perpetuo fluxu atque influxu sit, nihilominus tamen quæque partem deperdere videtur, recuperat statim; & si quid in vapores abit, & à sole absimitur, iterum concrefcentibus vaporibus refarcitur; & si quid fontes ac flumina attrahunt, illud restituunt revertentia in mare non aliter torrens, jam exundat, jam siccatur, iterumque accipit incrementa; at homo cæteris labentibus aquis simillimus semel extinctus & arefactus, non redibit ad hanc vitam iterum: non aliter quasi mare aut fluvius ad summam siccitatem redacta, & omni featurigine obstructa reparari naturæ viribus minime possent, neque illud magis erit possibile, quam cælum quod incorruptibile est, atteri & corrumpi. Non enim humana vita semel amissa, innovabitur prius, quàm cœli veterascentes, vetustatem pristinam deponant, & cum pulchriori alia, longeque latiori specie commutent. Id enim fiet, cum prius mundi hujus concentus dissolvatur, & hujus universitatis facies, velut vestimentum quoddam, quod ex multis frustis compactum & confutum erat, perturbato jam rerum omnium ordine dissuetur. Licet tandem omnia instauranda in melius sint, tuncque humani corporis compositio, & ossium nervorumque colligatio, & commissurarum omnium concinnatio, quasi vestimentum quoddam ex multis partibus opere quasi sartorio conficietur.

Sed cum hæc dico, terrificæ illius tubæ tinnitus videtur jam in auribus meis personare; ita vel sola judicii & novissimæ illius diei recordatione contremisco, atque utinam tunc temporis latere atque delitescere mihi liceat, non alio me operiente & protegente, quàm ipsa divina misericordia, quæ me à severitate suæ justitiæ quasi abscondat & subtrahat, ne ante judicis severissimi tribunal stare compellar; jacerem quidem in sepulchri tenebris lubens, quousque judicis ira defervesceret, & indignatio remitteret: in lucem tamen proditurus aliquando, & quidem nunc quoque mortem impendentem non deprecare tam anxie, si non multò post essem ad vitam rediturus; nam constituto mihi atque præfixo aliquo tempore, quo vitæ & luci huic restituerer, multò libentius mortem exciperem, neque tantum averfärer; quod enim ad hanc ærumnosissimam vitam attinet, si mihi optio daretur, eligerem sane in sepulchrum concedere, ibique tanquam in scrinio quodam asservari, interim dum hæc tua indignatio remittit; ea lege & pacto, ut constituatur mihi tempus, quo me benevolus & propitius ad vitam revocet: scio enim futurum, ut aliquando & deferbeat tua indi-

comam quasi cum primum plantatum est.

10

Homo vero cū mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, ubi quæso est?

11

Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluvius vacuefactus arefcat,

12

Sic homo, cum dormierit, non resurget donec atteratur cælum, non evigilabit, nec consurget de somno suo.

13

Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?

f Vt creatura omnes quandam vetustatem patientur. & ut homini corporis structura vestimento cuidam similis sit, late explicatur, v. 12, n. 6.

g Vt soleat divina misericordia fontes abscondere, & eripere ex severitate divina justitiæ, quædam ad mores, v. 13, n. 3, 4.

gnatio

gnatio, ut qui natura miserrimus sis, non enim diu persistis in semel concepta indignatione.

At quidquid de me statuatur, beatæ illius resurrectionis spes me sustentat, licet non possim non timere mortem, quā si mortuus homo rursus ad hanc ipsam vitam rediret, lubens exciperem, atq; cunctis diebus, quibus nunc dolens invitul- que milito, & expectarem avidus; donec veniret immuta- tio mea. Tamen cum neq; semper vivere, neque mortuo ad hanc vitam redire concedatur, in illam futuram immorta- lemque vitam animo & cogitatione torus feror. Verum enim vero dum videor nimium formidare mortem, nemini videri velim de alterius vitæ fide dubius, parumve firmus, nam ni- hil aliud avidus, constansque expecto, quam cum me h con- ceptum suis visceribus excludet terra in lucem alterā, nova quadam regenerationis nativitatish; ratione, tunc sane i cō- mutabor in longe meliorem statum, felicioremque vitam.

Porro quanta fuerit resurrectionis justorum gloria, cum Deus magnificentissima k voce & tuba archangeli, suoque imperio & iussu omnes excitabit, audiam profecto luben- que parebo, & meo iudici vocanti lætus occurrā, nunc quo- que, si me, o iudex, voces, paratus sum mori, quod in spem erigar certissimam, fore, ut operi manuum tuarum erigen- do & revocando ad vitam, tuam dexteram porrecturus sis; atq; utinam jam me ad resurgendum vocares, utinā jam ti- bi vocanti ego responderem, nunc quoq; si me ad iudicium & responsionem reddendam voces, hæc tibi supplex dice- rem: Operi manuum tuarum porriges dexteram, diligis enim quæ fecisti, & propitius indulgensque tua opera tueberis. Cum igitur mihi laboranti certissimam opem attuleris, vi- tamque mortuo reddideris, gratus tibi sic respondebo, Operi tuo tandem, o bone Deus, sublevando benevolus, propitiusque accurristi, apprehensaque dextera erexisti.

Sed nunc sane non dolere non possum, cum videam te in numerato habere, severissimeque punire singula mea pec- cata, accuratissimeque examinare omnes meæ vitæ actio- nes l & quidem licet beatæ resurrectionis spes omnē mortis acerbiter & amaritudinem retundere posset, sed dū me viventem tam acerbè crucias, tamque diligenter observas, non possum non mortiferos istos cruciatus deprecari, vitæ- que veniam postulare. Licet quidem non me fugiat, ideo mi- nutissima quæque errata te nūc punire velle; quod parcere peccatis meis, & beatum me efficere constitueris. Nisi forte tam longe ab sis, ut mihi operi tuo benignus favere velis, ut potius hæc omnia minutatim supputes, colligas, palamque vindices; quod jam adversum me conceptam iram manife- stes. Sed jam tandem, o iudex optime, connive, parceq; pec- caris, tui opificii, neq; tam diu indignationem retineas. Quod si forte quippiam pœnarum luiturus sum, præstat sane ut in hac vita statim luam, neque differas punitionem meam.

Quod si dicas te signasse & observasse in tuo rationario & tabulis delicta mea, esto sane; sed satis superque in me ani- madvertisti, & ne quidem erratum ullum te præteritis, omnia enim sunt condita apud te, & signata in illis tuis the- sauris, quibus tua iustitia vehementer locupletatur, & tan- quam in fasciculo colligata asservas, ne vel unum possit ex- cidere, atq; singulorum gravitatē accuratissime expendis, & suo pondere & mensura unumquodq; examinas: itaq; cum minutatim omnia collegeris, ingentem quendā cumulū cō- gessisse videris, quo nunc ego pœnis atq; suppliciis obruar,

Pined. Tom. I.

Ggg

nam

h Ut resurrectio sit quadam generatio & nativitas, & ut in Christi Domini resurre- ctione, terra quasi parturiens doluerit, & tremuerit, qua- dam peculiaris, v. 14. n. 3.
i Ut sit justorum resurrectio commutatio in melius, non item resurrectio impiorum, & varia illius mutationis exempla, v. 14. n. 4. 5. 6.
k De Dei voce & tuba no- vissima qua qualique futu- ra sit, ad scripturarum intel- ligentiam fuse differitur, v. 15. n. 1. 2. 3.

l Qui sint divina misericor- dia, qui item divina iustitia thesauri, pauca quadam ad- doctriam, v. 16. n. 2.

14.

Putasne mortuus homo rursus vivat? cunctis diebus, qui- bus nunc milito, ex- pecto donec veniat immutatio mea.

15.

Vocabis me, & ego respondebo tibi, operi manuum tua- rum porriges dexte- ram.

16.

Tu quidem gressus meos dinumerasti: sed parce peccatis meis.

nam dolorem dolori, & novos semper cruciatus adjicies, atque graviores etiam, quam debeam, videris à me poenas exigere, & quasi ego haberem animum incredibilium scelerum vulneribus perfossam & dilaceratum, ita supplicia exquisita & inaudita remedia ad m. curationem adhibes: sed jam satis poenarum adhibuisti, ne tantum malum serperet; curata itaque iniquitate, si quæ in me est, integræ jam sanitati restitutum bene me valere jube.

m. Ut sint supplicia & poenæ peccatorum medicina, v. 17. n. 3. 4.

17.

Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam,

Et quidem firmissima quæque, ut montes & saxa, vetustate exeduntur, & aquæ mollissimis guttis emollita excavantur, mollissimus vero supra quam dici possit homo, validissimo ictu concussus, non nutet & concidat? atque utinam id jam mihi accidat; nam nihil tam firmum, tamque constans est, quod vetustate & tempore non labascit. Montes certe maximi & gravissimis quoque terræ motibus concussi dissipantur, immania saxa suis sedibus frequenter mota sunt, & alio translata, & exundantium aquarum impetumora & sylvæ, fortissimaque ædificia radicitus convulsa, non aliter sane velle videris hominem perdere, convelle reque prorsus, quem tot dolorum & cruciatuum moribus & fluctibus quatis & impellis, in quibus sane timendum est humanæ imbecillitati, ne, si nulla fuerit malorum intermissio, animum demittat, & sustententiam amittat.

18.

Mons cadens defluit & saxum transfertur de loco suo:

Verum enim vero nihil melius in diuturnitate & consistentia homini accidit, quam cæteris rebus corruptioni obnoxiiis, nam postquam brevissime vixit, mox evanescit, robur enim aliquod habere videtur; dum floret, dum adolescit, dum ætate viget: sed illud quidquid est, paululum est, longeque brevissimum, ut ex meis ipsis rebus didici: nam firmis quondam tum valetudinis, tum fortunatum omnium viribus pollere videbar, sed ad speciem tantum illud robur fuit. Quorsum igitur vires mihi ad momentum duraturas contulisti, quem vix ingressum in vitam transire celerrime & abire in perpetuum juberes? tu ipse tuo robore & viribus usus illum urges & impellis, & à tergo pungis, reique per se evanescenti stimulos ad interitum incredibiles adhibes? sed esto sane, jato te robora, ut hominem penitus superatum tot supplicis, inflicta morte triumphes, & minaci indignanteque vultu illum tandem obruas: non is amplius miser homo cogitur in vita varios sumere vultus, multisque perturbationibus agitari, perpetuoque mœrore pallefcere & obscurari, quæ omnia in extremam illam vultus faciei que speciem tristissimam, quam cadaver sumit, desinent tandem, & sic immutatum, & quasi larvatum hominem à te abicies & ablegabis, & mutata persona, naturalique habitu deposito, abire jubebis ad ignotam regionem. Emissus vero homo ex hac vita, atque dimissus de Dei manu viventium omnium sustentatrice, perget ad inferos, ubi nescitur quid apud mortales agatur; neque curare manes possunt, quæ ad suos pertinent. Quæ ignoratio ingentis cujusdam miseriæ genus est, neque ullam utilitatem capiet ex externa ista bonorum, & familiæ magnificentia, quam inter vivos reliquerit. Non dolebit vero deinceps propter filiorum atque familiæ res curandas, sed jam nunc morti proximus, cæterorum oblitus, cum morte corporis quæ doloribus colluctabitur; nam sic me experientia ipsa docet, eorum enim, quæ ego sustino, scelus & dolor, omnem aliam curam atque molestiam longissime superat.

n. De persona, & larvata quasi facie, quam cadaver sumere videtur, & de forme fugacitate, v. 10. n. 3.

20.

Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret, immutabis faciem ejus, & emittes eum.

21.

Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles non intelliget. Attamen caro ejus, dum vivet, dolebit, & anima illius super semetipso lugebit.

Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret, immutabis faciem ejus, & emittes eum. Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles non intelliget. Attamen caro ejus, dum vivet, dolebit, & anima illius super semetipso lugebit.

IOANNIS DE PINEDA
Societatis Iesu Commenta-
riorum in Iob,

LIBER SEXTVS.

Qui est de sexto certamine, id est,
secunda Iob cum Eliphaz
disputatione.

CAPVT XV.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Iobi orationem excipit Eliphaz amarulentâ
plenaque stomachi responsione, atque illum accu-
sat impietatis & insolentis adversus Deum animi.
Tandem dum impiorum supplicia proponit, Iobo
persuadere nititur propter sua peccata flagellari.

I. Respondens autem Eliphaz
Themaites, dixit.

1. Respondere proprie nunc accipiendum. De-
corum in disputatione servandum, ex Paulo
& Sapiente.
2. Quid ventus significet, varia interpretatio.
Symbolum rei inutilis & evanescentis.
3. Stomachus aut venter, quid in sacro sermone,
& in Hebræo. Imaginativa & memoria
ventri similis. Illustratus Salomo.
4. Quid ardor in Hebræo, & quid sit, atque signi-
ficet Euris.
5. Expenditur lectio Septuaginta.
6. Arguere quid. Extenuatio.
7. Timor quid. Precandi studium.

1.
Respon-
dere
quomo-
do acci-
piendū.

Olymp.

1. Cor.
14. 29.

Sap. 8.
18.

Respondere, hoc loco ex pro-
prietate Latina accipi debet,
nam jam ardet disputatio, &
interrogandi, postulandi,
objiciendi, respondendi, re-
felliendi, redarguendi pugna, & contentio,
& quidem recte Olympi. observat servari
decorum in hac disputatione, nam uno di-
cente, cæteri tacent, & alter alteri per suas
vices orationem tradit, quam loquendi ta-
cendive præceptionem & formulam Paulus
1. Cor. 14. dedit, *Propheta autem duo aut
tres dicant: & cæteri dijudicent: quod si alii re-
velatum fuerit sedenti prior taceat.* Sic etiam
Sapiens docet, Sap. 8. *In certamine loquela il-
lius sapientia.* Cum enim loquendum sit, &
in disputatione concertandum, sapienter
fieri oportet, ut omnia secundum rationem
& ordinem fiant, nihilque perturbatum
audiatur.

Pined. Tom. 1.

II. Nunquid sapiens respondebit?
quasi in ventum loquens, & im-
plebit ardore stomachum
suum?

Qui fieri, inquit, potest, ut sapiens sis
cum tam multa insolenter, & jacta-
bunde effutias? non enim in sapientem ca-
dit superbiæ & multiloquii vitium, qui
enim dixerunt se esse sapientes, *stulti facti sunt:*
perstrepis itaque, & infremis, instar præ-
cipitis & multisoni venti. D. Thom. *ventum*
interpretatus est, ad captandum ventum &
auram, gloriolamve inanem. Hoc quoque
indicavit Chrysost. sed illud potius, quod
inutiles, incommodos stultosque sermones
interpretatus: similiter R. Levi, responsio-
nes argumentationes sophisticas & inanes,
& videtur sic exigi ab originali, in quo ex
verbo legitur, *Nunquid sapiens respondebit sci-
entiam venti?* Septuag. *Nunquid sapiens respon-
sionem dabit scientiæ spiritus.* Et sic ventus in
sacro sermone vanum aliquid & inutile, &
quod cito evanescat significare solet. Jerem.
5. *Propheta fuerunt in ventum locuti, & respon-
sum non fuit in eis.* Et Hoseæ 8. *Ventum semi-
nabunt, & turbinem metent.* similis sententia
est supra cap. 8. versic. 1. & cap. sequent.
vers. 2.

Et implebit ardore stomachum suum. Venter
aut stomachus, sæpe in scriptura pro cor-
de sumitur, aut pro thorace, quod est cor-
dis & viscerum receptaculum, rursus, cor
pro intellectu & mente. & quamvis plura
sint in scriptura nomina ventris & stomachi,
sed hoc loco est, *Beten*, quod frequenter ven-
ter redditur, etiam cum pro corde accipi-
tur, ut Proverb. *Verba bilinguis, quasi sim-
plicia, & ipsa perveniunt ad interiora ventris.*
quod iisdem Hebræis vocibus repetitur, &
Latinis explicatur, Prov. 27. *Verba susurre-
nis, quasi simplicia, & ipsa perveniunt ad intima
cordis,* id est, blanda & adulatoria fraus leta-
le interdum indiget vulnus cordi hominis.
Hoc ergo loco plerique intelligunt nomine
stomachi, mentem, quæ res transmissas, &
quasi præmanas a sensibus concipit, recipit,
concoquit, digerit, qua etiam ratione tres
Patres apud Theodoretum accipiunt id
Cant. 7. *Venter tuus sicut acervus tritici valla-
tus liliis,* id est, imaginativa aut memoria, quæ
res inutiles cum inutilibus veluti grana cū
paleis continet, donec iudicii & rationis
ventilabro sepatentur. Pro hac tamen ana-
logia ventris, & mentis vid. D. Greg. 3. p.
Pastor. cap. 23. & Nazian. oratione ad Civ.
Naz. hinc illud Bern. ser. 36. in Cant. quod
multa scientia ingesta stomacho animæ, si

Rom. 1.

22.

D. Tho.

Venti,
varia in-
terpreta-
tio.

Chrysost.

R. Levi.

Tex.

Hebr.

LXX.

* Mucho

de oy

deme, y

fabio soy

y todo

ayre.

Ventus

res in-

utilis &

evane-

scens.

Jerem. 5.

13.

Hosea. 8.

7.

3.

Stomac,

aut ceter

quid in

sacro

sermone

בטן

Prov. 18

8.

Prov. 27

22.

Stoma-

chus pro

mente.

Cant. 7.

2.

Imagi-

nativa

aut me-

moria

ventri

similis.

Gregor.

Nazian.

Ggg 2

chari-

Bernard.

charitate decocta non fuerit, transfusaque in artus, moresque animæ; convertitur in pravos noxiosque humores, atque inflationes, mentisque tormina efficit, nam scientia inflat, charitas vero adificat, & scienti bonum, & non facienti peccatum est ei. Ergo inquit Eliphaz, Qui sapiens est non implet ventrem, stomachū, animum, mentē, cor, inflatione.

Et ardore, in Hebr. Kadim, id est Euro, Vulturno, aut vento subfolano R. Mardoc. observat hunc ventum à Græcis appellari, quid. *Apelioten*, quod à sole spiret; atque eadem ratione à Latinis appellari subfolanum. Tum vero de hoc, tum de aliis Orientalibus ventis, & illorum nominibus, vid. Gell. & Non. Marcel. Senec. li. 5. Natur. quæst. 1. Stob. li. 1. eclog. Phisic. Plin. libro 2. sic distinguit: *ab Oriente equinoctiali, Subfolanus, ab Oriente brumali, Vulturnus, illum Apelioten, hunc Eurum Græci appellant.* Recte autem à nostro interprete vertitur hic ventus, *ardor*; nam calidus est & siccus; cum sub sole diu immoretur, & sic solet appellari *ventus urens*. Exod. 10. quare Colum. lib. 5. cap. 5. scripsit aliquando Euro sic infestari vites, ut nisi tegminibus opulentur, veluti halitu flammeo fructus uratur. additur etiam sævitia & vehementia ardori Exod. c. c. 14. *Flante vento vehementi & urenti*. quare poetæ Eurum appellant truculentum, rapidum & præcipitem, animolum, tumidum, indomitum, minacem, & hujus cum zephyro pugna in exemplum sævæ alicujus tempestatis proponitur.

Seneca in Her. Otha. *illum si medio decipiat ratis Ponto cum Boreas expulit Africum. Aut Eurus Zephyrum, cum mare dividunt.* Ergo duo potest in Jobo reprehendere, primum, quod tumidus, jactabundus; inflatus, horridus, multiloquus sit, instar Euri, plenum Vulturno caput. & *plenum ardore stomachum*, secundum (quod videtur arrisisse Vulgato) inclementiam quandam, & indignationem cum inflammatione conjunctam, id est iram, animi excandescentiam & accensionem sanguinis circa cor, nimiumque ardorem, & inflammatum studiū in se defendendo & disputando cū Deo.

Quod autem Septuag. legerunt, *Implevit dolorem ventris*, longe alio Chrysost. retulit, videlicet ut implere sit, morem gerere ægritudine, & amarulenta concitataque oratione indulgere dolori, & sensui cordis, ad cordis ardorem, & ventris dolorē quasi explendum & exsaturandum: & ita implere dolorem ventris, idem est, quod implere dolore, id est, amaro sermone & ardente oratione ventrem, qua ratione legit August. & legisse antiquos interpretes, id est Septuaginta testatur Philippus. idemque ipse, ex

August. Philip. *deve de tener al- gun ba- reno al folano, por dó de se leva la cabeça de viêto.* *LXX. Chrysost.* *Augst. Philip.*

plicat, *Implere dolorem ventris*, esse, ea cogitare, quæ animum discruciant. Sed certe facilius erit sensus, atque similior nostræ lectioni, ut implere dolore ventrem, sit irasci & stomachi, concepta bile & indignatione, & illam etiam conari effundere & evomere, & in maxima enim afflictione & animi ægritudine dixit Jerem. c. 4. *Ventrem meum doleo*, quod autem per ventum hunc Orientalem, *Iere. 4.* vana opinio de se concepta significetur, ut *19.* Vatablus interpretatur, non valde placet.

III. Arguis verbis eum, qui non est æqualis tibi: & loqueris, quod tibi non expedit.

Videtur esse præcedentis sententiæ expositio & amplificatio, ut sapientiæ opinionem omnino removeat à Jobo, & sic Septuaginta sententiam utramque jungunt, *Nunquid sapiens implevit dolorem ventris arguens in verbis, quibus non oportet, & in sermonibus, quibus nulla utilitas?* quæ lectio valde congruit cum Hebræa. nam Latinus Interpres explicationis gratia addidit, *eum qui non est æqualis tibi*. intelligens objici ab Eliphaz, quod Job criminaretur atque reprehenderet divinam providentiam, & contumeliis opprobriisque afficeret, nam hoc loco *arguere*, est proprie reprehendere & corripere, quamquam posset quoque non tam ad Deum, quam ad amicos referti, qui acerbius tulissent, quod visus esset Job illos increpasse, nisi forte dicamus aliter legisse interpretem codicem Hebræum, nam in eo, quem nunc habemus illa verba desiderantur, illa autem duo, *non est æqualis tibi, & non expedit*, extenuationes sunt, pro eo, quod est, infinitis te partibus superat; & valde tibi nocet.

IV. Quantum in te est, evacuasti timorem: & tulisti preces coram Deo.

Perique in hanc sententiam interpretantur, Tu tua ista animi præsumptione & impudentia, publice, palamque proposita, efficis, ut ex te alii discant insolescere, & obloqui adversus Deum, omnemque divini numinis timorem, & religionē contemnere. vel, ut R. Levi explicat, quem videtur sequi Cajetan. & Vatabl. Tua ista doctrina; & assertio, quod mala & supplicia eveniant bonis & justis, tollis religionem, & publicum divini numinis cultum. quis enim si Deus sanctos bonosque tam acerbè, tamque indigne vexet, velit illum timere & colere, eique religiose supplicare? sed melius,

LXX. Septuag. Nonne & tu) evacuasti in fonte ex verbo phur, labefactasti, irritum fecisti, dissipasti, dissolvisti, alii etiam dicunt, fregisti.

R. Mard. Septuag. depulisti. Rab. Mardochei, Prohibuisti, impedivisti timorem, (id est, conaris Dei timorem repellere, & impudenter, fronteque, perfricta cum illo de tuis ærumnis excidisti à Dei timore, & reverentia, non revereris tremendam divini numinis majestatem.)

Timor quid. Olymp. Philip. D. Thom. quare Theodorio legit, Nonne tu recusasti timorem? Symmach. nullo pudore loquutus es coram Deo.

Et tulisti preces. Abstulisti, prohibuisti, proprie etiam, diminuvisti & concidisti. * concidere fecisti. hæc omnia continet verbum garagh, & observandum quidem tanquam ingens piaculum proponi, quod homo afflictus remittat orandi studium. Septuaginta, Consummasti verba talia coram Domino id est, finem imposuisti orando & precando. nisi forte ad verba nimium audacia referatur, nam non solum preces, sed loquutio aut loquela significari potest verbo originali; quare consummare verba erit, aliquid consummare & audacter proferre. sed melior sensus nostræ lectionis, & cum Hebræo congruentior.

V. Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitantis linguam blasphemantium.

1. Linguam doceri à corde, tanquam à præceptore auditorem.
2. Imitari quid in Hebræo. Lingua pro doctrina. Instrumenta sermonis, frequenter pro ipso sermone. Explicatus Moyses.
3. Blasphemantes, pro astutis. Rursus hi pro sapientibus.
4. Proprio sermone condemnatus, quis.
5. Respondere, pro testificari. Dativus pro ablativo in Hebræo.

1. Quid sit linguam doceri à corde, Cicero in Sallust.

DOctrinam hanc tuam à nemine edoctus es, sed ex tuo illam cerebro confictam deprompsisti, nihil itaque mirum, quod pessime loquaris, nam occulta tui animi iniquitas nunc tuis sese verbis prodidit, nimirum ex abundantia tui cordis loqueris, neque ex fonte amaro, dulciorem tu producere potes. simile quid, in illa quæ Cicero nis nomine adversus Sallustiū oratione circumfertur, Ea demum magna voluptas est Crispe Sallusti, æqualem ac parem verbis vitam agere,

Pined. Tom. 1.

nec quidquam obscenum dicere, cui non ab initio pueritia omni genere facinoris ætas tua respondeat, & omnis oratio moribus consonet. neque enim qui ita vivit, ut tu, aliter ac tu loqui possit, neque qui tam illoto sermone utitur, vita honestior est. Durius quod Vatab. interpretatur, Non est opus, ut te doceam, in quo peccas, cum ipse tuus sermo te doceat iniquum esse. Paulo etiā longius ab originali, quod Sept. legunt, Reus verbis oris tui.

Sed illud tamen notandum, quod lingua & os dicantur esse, quasi cordis discipulus, instruit enim interior affectus non solum os & linguam ad loquendum; sed manus, cæteraque membra ad operandum, nam ex corde exeunt furta, blasphemæ, homicidia.

Et imitantis (proprie, eligis, usurpas, assumis tanquam tibi imitandam) linguam blasphemantium, id est, doctrinam & errantia dogmata hominum prave de Deo, deque divinis judicantium. lingua pro doctrina, sermone; loquendi disputandique ratione methonymicos, causa vel instrumentum pro effectu, nam inter reliqua vocis instrumenta, potissime est lingua, quare dicitur lingua erudita. Isaia 50. vel juxta Hebræum lingua doctrinarum, id est, erudite, sapienter, ornate, suaviter loquendi facultas. statim exponitur, ut sciam sustentare eum, qui lapsus est, verbo ab aliis etiam instrumentis solent verba, aut loquendi facultas significari: dicitur enim labium. Gen. 11. Erat terra labii unius, Exo. 6. In circumcisis labiis sum, quomodo audiet me Pharaos? id est, barbare loquor, instar ethnicorum barbarorum incircumcisorum, quid quod linguam sanctam non pollerent, barbaros existimabant. dicitur etiam os, Exo. 4. Quis fecit os hominis? (id est, quis illi sermonis facultatem tribuit) aut quis fabricatus est mutum & surdum videntem & cæcum? nonne ego: perge igitur, & ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris.

Blasphemantium. Proprie, versutorum, malignorum callidorum, à gharam. quod est vafre, & maligne agere. illos ergo intelligit, qui sermone, argumentatione ve fallaci, & compositis simulatisque rationibus student eludere veritatem, & tenebras illi offundere, & cum in Deum blasphemant, impudentiam & temeritatem celate student verborum ornatu, aut respondendi caliditate, aut justitiæ sanctitati suæ prætextu, simillima profecto hæreticorum stultitia, & fraudulentia. Septuaginta vero contrario modo videntur intellexisse, videlicet, per astutos, & callidos, sapientes. nam legunt, Neque dijudicasti verba potentum. id est, sapientum, nobiliumque virorum verba, consilia, monita, non eligis, non probas nostram exhortationem, quæ tibi salutaris existeret, non admisisti, planeque contemp-

Ggg 3

pūsti

Vatabl.

LXX.

Os, cordis auditor & discipulus.

Mat. 15. 19.

Marc. 7.

22.

2.

ברר

Imitari quid proprie. Lingua pro doctrina. Instrumenta, sermonis, pro ipso sermone.

Isa. 50. 4

Genes. 11

1.

Exod. 6.

30.

Exod. 4.

11.

Blasphemantes qui proprie. ערמ

LXX.

psisti priscorum sapientiam & traditiones, licet forte cum Septuaginta legissent, imitatis linguam blasphemantium, explicationis gratia addiderunt partem oppositam, videlicet, impios imitatis, sapientesque contemnitis.

VI. Condemnabit te os tuum, & non ego; & labia tua respondebunt tibi.

4. **C**UM ipsa tua verba animi tui iniquitatem prodant, ex tuo ore judicaberis, sicut ille dicebat; *Quid adhuc egemus testibus vos ipsi audistis blasphemiam. Condemnabit Septuag. proprie. Impium te declarabit, & pronuntiabit supplicio dignum, reum peraget, ut Matt. 22. Niniyita surgent in iudicio, & condemnabunt generationem istam, nimirum declarabunt illam impiissimam, damnatione & extremo supplicio dignissimam. Vel si ea, quæ tu ipse loquutus es, expendere velis, tu te ipse condemnabis, & adversus tuam impudentiam pronuntiabis, tam clare de tua iniquitate constat, ut vel te iudice, non sis absolvendus.*

5. **E**t labia tua. Idem per expositionem & expolitionem, respondebunt tibi, Sept. ex Hebræo proprie & eleganter; *Testificabuntur contrate, quasi ad interrogata & postulata responderebunt, non raro respondere pro testificari, de quo diximus supra. Tibi: de te, Hebraismus est, dativus pro ablativo, frequens in sacro sermone, cuiusmodi est illud; Nunquid Sion dicet? id est, de Sione aliquis dicet? & illud; Tibi dixit cor meum, id est, de te cor meum firmiter statuit. Et Psal. 91. Malignantibus (id est, de malignantibus) audiet auris mea.*

7. Nunquid tu primus homo natus es: & ante colles formatus?

1. *Primus homo sapientissimus. Pater, idem praeceptor & doctor. Nasci, quod alia etiam ratione fit.*
2. *Adam appellative sumi. Primum, ad dignitatem pertinere. Explicatus Ioannes.*
3. *Montes & colles antiquitatis & diuturnitatis symbolum, & quare.*
4. *Vera precedentis dubitationis ratio. Res esse incipiunt, cum apparere incipiunt. Explicatur Salomon & Ecclesiasticus.*

1. **N**OTAT illum superbiæ & arrogantiae, quod se sapientia, aut rerum cognitione videatur cum primo Adamo (pro homine enim subest in Hebræo; Primus Adam) comparare. Adami porro sapientia apud

omnes, & maxima & explorata fuit, ut qui reliquorum hominum sicut parens, ita etiam magister futurus esset, juxta id Ecclesiast. 37. cum de primis parentibus sermo est; *Consilium & linguam, oculos, & aures & cor dedit illis excogitandi, & disciplina intellectus replevit illos, creavit illis scientiam, spiritus sensu implevit cor illorum, & mala, & bona ostendit illis.* ait itaque Eliphaz, Tacere nos iussisti, atque audientes attentosque nos tibi præbere, quasi tui muneris esset nos docere, nostraque interesse te audire. Primus videlicet homo doctoris reliquorum hominum munus habuit: & qui prior aliis est, uti pater filiis, doctoris etiam munere fungitur, hinc est de Abraham Genesis, cap. 18. *Scio, quod praeceptorus sis filiis, ac domui suæ post se.* Exod. 12. *Narras in auribus filii tui & neporum tuorum, &c.* Et Joelis. 1. *Super hoc filius vestris narrate, & filii vestri filiis suis: & filii eorum generationi alteri.* Hinc Patrum nomen pro magistro, & rerum divinarum doctore sæpe usurpatur in sacris, ut illud 4. Reg. 2. clamentis Elisæi ad Eliam, *Pater mi, pater mi.* Et Judic. 18. *Vt habeamus te patrem & sacerdotem.*

Sed huic interpretationi videtur obijcere Philip. quod non dicitur hoc loco primus homo conditus, sed natus, quod non videtur in Adamum convenire. & quidem originalis vox proprie significat, parere aut nasci, sed tamen non est in ea vocis proprietate morose nimium immorandum, potuit enim natus, pro formato & condito usurpari, ut exponi videtur in secunda parte.

Vel in hunc sensum, *Nunquid tu primus homo* (Adam videlicet, sumpto non proprie, sed appellative) qui alia ratione quam cæteri homines natus sis, & tecum non traxeris colligatam stultitiam in corde tuo, sicut reliqui mortales? nisi forte hæc primi hominis appellatio, dignitatem quandam significet, Primus homo dignitate, sapientia, loco superior cæteris, quem revereri colere, audire debeamus, sicut & de Christo Domino Joannes dixit, *Ante me factus est*, id est, me prior, mihi prælatus; anteit me dignitate, loco, sapientia. Græci non omnino incommode ad antiquitatem retulerunt. Chrysost. & Polychr. *Nunquid ipse reliquos mortales ætate præcurris, ut ipsa te longinquitas temporis, & multarum rerum usus audierit, neque dissonat, quod sequitur.*

Et ante omnes colles formatus. Quod longe antiquum est, aut maxime diuturnum, æternumve, collum & montium appellatione aut comparatione indicari solet, est enim illorum epithetum, æterni, antiqui, diuturni, Gen. 49. *Desiderium collium æternitatis.* Et Habacuc 3.

Ecc. 37.
15.

Pater,
idem est
præceptor &
doctor.

Gen. 18.
19.

Exod. 12.
2.

Joel. 1.13

4. Reg.
2. 12.

Jud. 18.
19.

Philip.

Nasci
quid
proprie.

לולד

2.

Adam
appellative.

Prov. 22
15.

Primum
dignitate.

Ioan. 1.
15. 27.

30.

Chrysost.

Polychr.

3.

Montes &
& colles
diuturnitatis
symbolum,

Gen. 49.
2.

Habac. 3. 7. **Baruc.** 5. 6. **Synecdoche.** **Philipp.** **& post illum plerique Latini.** **Arias Mont.** **Montium & collium destinatio.** **Prov. 3. 26.** **4.** **Vera ratio, cur colles & montes antiquitatis symbolum sint.** **Eccl. 1. 4.** **Pf. 103. 5.** **bacuc 3. Montes seculi, & colles mundi, id est longissimi & antiquissimi temporis. Baruc. 5. Constituit humiliare omnem montem excelsum, & rupes perennes. Sed qua ratione per colles & montes antiquitas, aut perennitas significetur, non omnes conveniunt; nam plerique existimant per synecdochem, rerum primam creationem significati per colles & montes, videlicet totum per partem, quod rerum primo creatarum non ultima pars, montes & colles fuerint: vel ut colles & montes pro terra; terra vero, quæ nobis proxima & familiarissima est pro aliarum rerum universitate.**

At vero Montanus in apparatu, illam antiquitatis montium rationem excogitat, quod antequam terra emergeret, recipientibus se aquis in locum unum, nulla erat collium montiumque distinctio, ut montes essent fecundi & fructiferi; colles vero steriles & inculti, cum pariter omnes aquis essent immerfi.

Ad hanc igitur primævam collium montiumque distinctionem & constitutionem, tanquam ad aliquid primum & antiquissimum, allusionem fieri cum hoc loco dicitur, ante omnes colles formatus, & cum Prov. 3. Sapientia ait; Ante omnes colles ego parturiebar. Sed quidem rationem hanc Montani non satis calleo, videlicet, quare potius illa distinctio montium & collium antiquitatis symbolum sit, quam receptio & confluxus aquarum in locum unum, aut quam cætera omnia, quæ in prima illa rerum creatione & constitutione contigerunt, & locus ille Proverbiorum, quo suam Sapientia æternitatem comprobatur, nullam sane affert majorem diuturnitatem collium, quam aliarum mundi partium, cum omnes pariter enumerentur, cæli, abyssi, terra, mare, æthera, fontes, flumina, montes, & colles, quare neque ut quibusdam visum est, potest commodè ille Proverbiorum locus cum hoc nostro conjungi, quasi Eliphaz dixisset: Numquid jactas te Sapientiam illam esse divinam, quæ ante omnes colles extitisse dicitur: neque enim tam sunt sententiæ istæ inter se adeo similes, ut illa Salomonis hinc petita videatur.

Sed redeo ad illam collium antiquitatem, quæ profecto ex eo significari videtur, quod perennem quandam firmitatem, & perpetuam stabilitatem montes polliceantur; quare, sicut terra, firmitatis & stabilitatis symbolum sunt; terra enim in æternum stat, & non inclinabitur in seculum seculi; ita etiam firmiores istæ & diuturniores terræ partes, illam ipsam stabilitatem & antiquitatem repræsentant. Vel, quod alicui arridere for-

te poterit, hæc collium antiquitas ad illam primam mundi respicit distinctionem, nam cum tenebrae essent super faciem abyssi, & aquis universa terra esset immersa, jussit Deus, ut separarentur aquæ ab aquis, & congregarentur in locum unum, ut appareret arida: diffugientibus igitur diffluentibusque aquis in sua receptacula, montium colliumque summa cacumina eminuerunt, antequam terræ planities conspiceretur; prima igitur, & quasi antiquissima mundi inferioris pars, quod ad externam illam quasi emersionem ex aquis & tenebris pertinet, & ad illam faciem, quam modo retinent colles & montes fuisse videntur, atque planam ipsam terræ superficiem hac ratione præcuisse: quod enim prius apparet & conspicuum se præbet, prius etiam atque antiquius fuisse videtur; frequenter enim in sacro sermone res esse dicuntur, cum apparere & conspici incipiunt, ut illud Nunc cognovi, quod timeas Deum, id est, nunc tui timoris atque pietatis manifestum specimen præbuiti. & Prov. 8. Dominus possedit me in initio viarum suarum, id est, in creatione, manifesta externaque signa suæ divinæ Sapientiae præbuit, quæ quidem nunquam non substitit, quippe æterna, sed tunc videlicet sapientiam suam effudisse usus est Deus super omnia opera sua. Quod vero Philippus sequutus Augustinum, contendere videtur hoc loco sicut & Psalm. 89. angelos intelligi collium nomine, quasi dicat Eliphaz; Nunquid existimas te antiquiorem, aut sapientiores sapientissimis spiritibus? allegoriam oler.

VIII. Nunquid consiliū DEI audisti? & inferior te erit ejus sapientia?

1. Divina sapientia descriptio quadam. Verior interpretatio eligitur.
2. Consilium, quid in Hebræo. Varia lectio, expenditur Hebræa.
3. Magistri & sapientes academia Theman, senes, pro doctoribus.
4. An Iob suis amicis senior.

Aliqui sententiam hanc, tanquam descriptionem divinæ sapientiae accipiunt; nam illa de se testatur in Proverbiis: Cum eo eram cuncta componens. & rursus: Ego sapientia habito in consilio, & eruditus intersum cogitationibus. Vis igitur (inquit Eliphaz) divinæ sapientiae munus atque nomen tibi arrogare? Sed certe tanta stultitia non videtur potuisse Iob objici, quare simplicius interpretabimur, ut cum Iob voluerit amicos docere divinam providentiam, dixeritque

Gen. 1. 29.

Scripturæ regula, res dici esse, cum apparere incipiunt, Gen. 2. 2.

12.

Prov. 8. 22.

Eccl. 1. 10.

Philipp. August.

1.

Divinæ sapientiae descriptio.

Prov. 8. 39.

Verf. 12.

Simplior interpretatio.

ritque divinarum rerum doctrinam non esse admodum difficilem, nunc irideatur ab Eliphaz. Irane divinæ sapientiæ arcana tibi patefacta, ut non secus supremam illam, quam Deus in humanis rebus rationem statuit, tuorumque suppliciorum causam exploratam habeas, quam si divino consilio interfuisses, & Deum providentem, disponentem, decernentem, præcipientem audivisses, planeque intellexisses, & sua tibi arcana & consilia Deus patefecisset & enarrasset? eleganter Sept. dixerunt: *Constitutionem Domini audivisti, & consiliarius tuus est Deus?* Aquila pro consilio dixit, *arcana ineffabilia*. Theodorio *mysterium*. Symmachus, *colloquium*. vox eadem sæpe secretum vertitur à nostro interprete, ut infra c. 29. *Quando secreto Deus erat in tabernaculo meo.* & Pl. 24. *Firmamentum est Dominus timentibus* se, est enim Deus suorum magister & doctor, atque illis, quæ decernit & firmiter statuit facienda, revelat, ut per eandem vocem dicitur Amos 3. *Non faciet Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos, quare subditur eo Psalmi loco; Et testamentum ipsius, ut manifestetur illis.*

Eadem autem vox, quæ est *secretum*, aut *arcanum*, est etiam *consilium*, aut *concilium*, quod in conciliis arcana tractentur, & consilia non nisi secreto, summaque prudentia & fidelitate capi & iniri debeant. Quod autem aliqui existimant, ut Cajetanus judicat, hoc ad revelationes pertinere, non quadrat; nam divinæ revelationes Jobo atque ejus amicis familiares erant, & illas aliquando Eliphaz protulerat, atque jactaverat; quare illas tanquam aliquid omnino insolens, & inauditum Jobo non denegasset.

Et inferior te erit ejus sapientia? id est, existimas te Deo esse superiorem, & sapientior, ut illum tam audacter ad certamen provoces? Forte sapientia Dei, non erit hoc loco ea quæ in Deo est, sed quam ille mortalium generi impertitus est, quo sensu nostra lectio bene congruit cum Hebræa & Græca: nam in Hebræo proprie est; *Sapientia minuetur ad te*; vel, prohibebitur ad te? id est, ipsam sapientiam tu intra te continebis: & tibi sapientiam omnem atrogabis, facileque subicies, ut ipsa te prætergredi ulterius non possit, ut cum de te, deque sapientia sermo inciderit, omnes fateantur non plus, non ultra abeundum esse, eleganter Tygurina: *Sapientia suos terminos ultra te non porrigit*: illud etiam affert Vatabl. *diminuetur*, aut prohibebitur, vel auferetur, ad te, vel infra te sapientia, id est, te pereunte, existimasne prohibendam, imminuendam, auferendam, pertitutam sapientiam? Se-

pruginta: *In te perveniet sapientia*: Complutenses hanc quoque lectionem attulerunt: *Complutensis*, vel *ablata est à te*, id est, universam sapientiam ad te revocatam esse credis, & divina omnia arcana à tua mente exhausta & comprehensa: quid si, inferior te erit sapientia, aut minuetur, vel prohibebitur ad te, vel à te, aut in te, significet, esse Jobo minime ostensam veram rerum & divinæ providentiæ rationem & occultatam, prohibitam, ablatam, profundior, illo esse, quam ut ad ipsum ascendat, altior, quam ut contingi & obtineri ab illo possit: nihil igitur sublimè & exquisitum sapere, quare re- & sequitur

IX. Quid nosti, quod ignoremus?
Quid intelligis, quod nesciamus?

X. Et senes, & antiqui sunt in nobis, multo vetustiores, quam patres tui.

Fortè respicit ad id, quod Job dixerat cap. 12. *In antiquis est sapientia*. Non est (inquit Eliphaz) cur nos jubeas in tua verba intendere, tanquam nobis incognita & inaudita; nam à parentibus nostris atque magistris, qui sapientia & ætate majores extiterunt, cum hæc, tum præclariora alia & reconditoria dogmata accipimus. nostra itaque sapientia & magis antiqua, & magis cana, quam tua est, atque adeo certior & probatior. Fortè Eliphaz suæ Themanicæ academice, suorumque magistrorum studium antiquius, quam apud Hufiras, commendare voluit; nam *seniorum* & *parentum* appellatio, eadem quæ magistrorum est, ut nuper dicebamus, sicut & Paulus dicebat: *In Christo IESU per evangelium ego vos genui*. Et puero Danieli dixerunt senes: *Veni & sede in medio nostrum, & indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem senectutis*. Indicat etiam Philippus dicere Eliphaz: Senes, sapientesque nostri, quamvis te, tuisque sapientibus multo essent sapientiores, multo tamen de se loquebantur, sentiebantque submissius.

Chaldæum verò, atque Olympiodorum existimantes ex hoc loco Jobum esse suis amicis juniorem, supra indicavimus capit. 12. verl. 12. sed multo verior est illa Didymi interpretatio; Quamvis inter nos lenior sis ætateque provectior, nihil tamen quam nos plus sapias; nam habemus etiam nobiscum magistros te provectiores, atque sapientiores. Sed primus sensus simplicior & germanior.

XI. Nun-

Consiliū
quid in
Hebræo.

LXX.

Aquil.

Theodor.

Symma-

chus.

Iob. 16.

4.

Ps. 24.

14.

Amos. 3.

7.

3.

Consilia

secreta

sunt.

סוד

Cajet.

4.

Varia le-

ctio.

Text.

Hebr.

&

Græc.

Tygur.

Vatabl.

LXX.

Complu-

2.

12.

Magistri

acade-

miz Tho-

man.

1. Cor.

4. 15.

Dan. 3.

94.

Philip.

6.

Chald.

Olymp.

An Job

senior

fuerit

suis a-

miciis.

Didym.

XI. Nunquid grande est, ut consoletur te DEVS? Sed verba tua prava hoc prohibent.

1. *Varia lectio, expenditur Hebræa. Illustratur Moyses.*
2. *Verbum, pro re. Verbum absconditum pro pravo.*
3. *Divina misericordia ultro ad nos propensa impedimento esse hominum peccata. Quid prohibere in sacro sermone. Illustratur Ezechiel & Salomon.*

1.
Lectio-
num va-
rietas &
dissen-
sio.
Latina
senten-
tia.

Mira est hoc loco lectio-
num Hebrææ, Græcæ, Latinæ varietas atque dissen-
sio, sed tentandum illas ad concordiam ad-
ducere. Latina hanc videtur habere sen-
tentiam; Desperare videris, ô Job, de me-
liori fortuna, atq; restitutione in gradum
pristinum, quasi id sit Deo, El, forti, poten-
tissimo difficile, aut operosum, propterea-
que audes illum verbis & maledictis lace-
rare, à quo nihil boni expectes, sed intelli-
ge vel solo nuru divino facile tibi solamen,
& salutem ad futuram, nisi viam præcludas
tua ista insolenti & stulta oratione, & divi-
næ providentiæ criminatione.

Hebræa; *Nonne parum à te consolationes?*
bene supplevit Pagnin. verbum, *distant*, aut
absunt; sic enim incidit in sensum Vulgati;
non longe abhorret Deus, ut consoletur,
prope te est, non difficile, non magnum,
non longissimi à te itineris tempus expe-
ctandum. Illud vero valde diversum, si
suppleatur verbum, æstimandi. Vatablus:
*An parum sine tibi consolationes? vel, an minores
sint tibi consolationes, quam ut te consolari pos-
sint?* idem fere Cajetanus & Tygürin. *Non
dedignaris consolationes divinas? existimas ne
tuis ærumnis non posse Deum patrem con-
solationem afferre? ita ne tam grande, tam
difficile est Deum tuis mederi malis, con-
temnis ne Dei opem, quam ille conferre
præsentissimam potens est, ne illum provo-
ces, qui te consolari potest. Nunquid (nonne)
grande est (magni habendum est) ut (si) con-
soletur (consolari velit) te Deus? quorsum i-
gitur omnem vitæ & temporalis felicitatis
spem abjicis, atque contemnis? similis for-
mula loquendi Num. 16. ad Sacerdotes:
*Num parum vobis est (nonne grande, & per-
magni æstimandum) quod separavit vos Deus
Israel, & ab omni populo junxit? Jam sententia
Sept. Paucapra iis, quæ peccasti, accepisti verbe-
ra. sic connecti potest; Divinas consola-
tiones tibi deberi existimas, cum tamen
commeritis sceleribus tuis pœnas nondum
exsolveris. nonne igitur * grande; numquid
parum tibi videtur, ut consoletur te Deus, quare
neque leve neque facile existimes, quod tibi**

justissimus Deus, quod reliquum pœnarum
debes, gratis remittat. Eugubin. paulo ali-
ter non ad pœnas, sed ad præmium refert,
*Parum tibi videntur consolationes Dei? id est,
non satis præmii tibi collatum esse conque-
reris, pro iis, quæ aliquando honestè & piè
gesseris?*

Sed qui difficilius ad nostram lectionem
adduci possunt, sunt Vatabl. & Biblia Gua-
rini, post Rab. Levi, qui verbum *consolandi*,
non referunt ad Deum, sed ad amicos, *Nun-
quid parvi faciæ tuorum amicorum consolationes?*
sic illorum monita contemnis, nosq; appel-
lasti, *Fabricatores mendacii, & medicos vanos, Job. 13.
atq; onerosos consolatores.* Sed non video, ubi
isti amicos viderint, & Deum non viderint. *Job. 16.*

Sed verba tua prava hoc prohibent. Hebræa 2.
tantum, *Verbum absconditum* (velatum, invo-
lutum, latitans occultum) *tecum.* Verbum au-
tem hoc loco pro re à quibusdam accipi-
tur, & illud *occultum* pro pravitate, Pravum
aliquid, quod nos lateat, & Deum minime
lateat, Deum ad te consolandum, per sese
propensum prohibet, & detinet. Cæterum
præstabit, *verbum*, proprie pro sermone ac-
cipere, nam sæpe Jobum reprehendunt a-
mici stultiloqui, & petulantioris linguæ,
quo etiam modo Septuag. legunt: *Valde su-
pra modum locutus es, & verbum absconditum e-
rit, pravum, à quo Deus oculos & aures a-
vertat, Deo invisum, quod Deus audire no-
lit, quod quasi Deum lateat; alii dicunt, ver-
bum absconditum, quod palam non profers,
quod tecum mussitas, & immurmuras, alii
Hæc tua dogmata de divina providentia, &
præmio supplicioq; mortalium, quæ utpo-
te reconditiora, tibi revelata, & patefacta
prædicas. Huc forte Vatabl. *An est aliquid se-
creti, quod illapsum sit in animum tuum? vide ut
nostri interpretis lectio cæteris illustrior &
cohærentior sit. Quod vero Hebræus apud
Cajet. dixit, Verbum suave tecum, gratis dixit,
cum neque illam vocis significationem, ne-
que sensum probare possit, quem ille assi-
gnat valde à te proposita alienum.**

Duo hic observanda; Alterum, Jobi sin-
gularem animi atque morum integritatem,
quem rei nullius accusare possint, præter-
quam verbi alicujus, ejusque non quidem
pravi, sed prave accepti, & maligne inter-
pretati. Alterum, hoc loco agnoscere Eli-
phaz divinam misericordiam in nos pro-
clivem; Deo igitur sponte ad nos venienti
atque occurrenti impedimento esse nostra
peccata. sicut Jere. dixit, *Peccata vestra pro-
hibuerunt bonum à vobis; nam verbū illud pro-
hibendi, managh, motum quendam affert, quo
id quod prohibetur, separatur, & diverti-
tur ab aliqua re aut loco, ut per aliam viam*

decur-

Num.
16. 19.

LXX.

* Tenel-
do à mu-
cho lo-
poco
quæ os
ha casti-
gado.

Eugub.

Vatabl.

Guarin.

R. Levi.

Job. 13.

4.

Job. 16.

2.

Lectio

Hebr.

Verbum

pro re.

LXX.

Verbum

abscon-

ditum

pro pra-

vo.

Vatabl.

Cajet.

Hebr.

3.

Jobi

sancti-

tas.

Divina

miseri-

cordia

ultro ad

nos pro-

pena.

Ierem.

5. 23.

Quid

proprie

prohibe-

re.

232

Ezech. decurrat liberè. Ezech. 21. dicitur, *Prohibui flumina ejus, & coercui aquas multas. & Pro-
13. verb. 3. Noli prohibere benefacere eum, qui potest,
 * Ezech. id est, pronum ad benefaciendum ne impe-
 rio por- dias, neque alio detorqueas ejus volunta-
 tra par- tem, non aliter igitur divinam misericor-
 dia decurrentem ad nos, nostra peccata
 impediunt, & detorquent, ne nobis bene-
 faciat, sed de hoc aliquando plura.

XII. Quid te elevat cor tuum, & quasi magna cogitans attonitos habes oculos.

1. Elevari, ad superbiam, quid proprie in Hebraeo. Cor pro arrogantia, & ausu.
2. Antoniti oculi, quid in Hebraeo. Oculorum nictus subsannatorius, molestissimus. Illustratus Sapiens. Præcepta de audiendo. Oculi attoniti ex vi morbi.

PRO elevare, est in Hebraeo verbū, Lakach, quod proprie est, capere, sumere, quod Hispanus dicere solet, Fulano tomo y hixo esto. **Elevare, quid.**
Judi. 14. Dederunt ei sodales triginta Hebraice, * Acceperunt sodales triginta, & fuerunt cum eo.
2. Reg. 18. Absalon crexerat sibi cum adhuc viveret, titulum. Hebraicè, Absalon accepit, & crexit in vita sua titulum; hoc itaq; modo legunt Complutenses hunc locum; Quid te accipit cor tuum? (que te toma? quid mali te corripit, quis te cordis furor exagitat, quæ te extra te rapit sapientiæ jactantia, & vesanus rerum omnium divinarum atq; humanarum contemptus? noster autē interpret, hoc tantum loco, vertit, elevare, & nunquā iterum, cum semper verterit hoc verbum, accipere, sumere, assumere, capere, auferre; forte respiciens ad proposita jactabundi & insolentis animi superbiam; nam spiritus ille, quo percitum & correptū tum Jobum putabat Eliphaz, superbiæ erat, qua se homo extollit, & elevat supra alios, illi vero loci, qui Latinis verbis huic sunt similes, certè in Hebraeo ab alia radice dicuntur. **Abdi. 1.** Superbia cordis tui extulit te. & Jer. 49. Arrogantia cordis tui decipit te. Cordis autem nomine ausus, & arrogantia affettur. ut **Ps. 110.** Superbo oculo, & insatiabili corde. Hier. altum corde, ad extollentiā & ambitionem utrumq; pertinet; nam ambitiosi insatiabiles sunt, proprie ex Hebraeo, magnum, vel latum corde, multa enim per ambitionē, molimur, multa machinamur, multa complectimur, quare Sept. hunc locum reddiderunt: Quid ausum fuit cor tuum? Symmach. fere cum nostro dilucide: Quid, quod extulit te cor tuum?
 Et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos. in Hebraeo. Quid innuunt oculi tui? est enim

vox hos tantum loco reperta; cujus significationem Rab. Mardochai dicit esse in-
 sinuationem, indicationem; in Hebraeo o-
 mnes conveniunt, vertentes, annuere, con-
 niveri, nictare oculis; sed cujusmodi sit iste
 oculorum nictus, aut cujus rei symbolum
 hoc loco non constat; aliqui enim ex He-
 bræis modo Latino accipiunt, pro conni-
 vere & subsannare; qua etiam ratione vide-
 tur dictum **Ps. 24.** Qui adversantur mihi ini-
 que, qui oderunt me gratis, & annuunt oculis. &
Prov. 10. qui annuit oculo, dabit dolorem; nam
 ejusmodi subsannatorii oculi & gestus ini-
 micorum molestissimi esse solent; ait ergo
 Eliphaz: Ita ne nos, nostrasque orationes
 derides, ut gestu & oculis nictando, pro-
 das nos nostrasque à te contemni? Et quidem
 qui dicunt, agere ferunt se auditoribus be-
 nignis & attentis oculis non respici; nam
 inter illa cōmunia præcepta, quæ Plutarch.
 de audiendo tradidit; vel in primis est, Ob-
 tutus in ipsum dicentem, & species vigilantis at-
 tentionis, vultus compositus, abdicansque non con-
 tumelia & morositate modo, verum etiam solici-
 tudinum & occupationum suspicionem aliarum.
 Quare in ipsa auditione vitia sunt, superci-
 lium, torvitas, & tristitia vultus, obtutus va-
 gus, nutus, & alia plura, quæ minutatim lo-
 co illo persequitur Plutarch. **Cajetan.** ad
 suspicientes in cælum oculos retulit, quasi
 cum Deo familiariter loqueretur, suosque
 amicos neque aspectu quidem dignaretur.
 Alii ad simulatam quandā innocentie spe-
 ciem & sanctitatis significationem, quod
 hypocrisim redoleret; sic enim ad hypo-
 crisim, & simulatas fraudes videtur pertine-
 re id **Ecclesi. 27.** Annuens oculo, fabricat iniqua.
 & **Prov. 6.** Homo apostata, vir inutilis gradi-
 tur ore perverso, (id est, qui cum veram Dei
 hominumque amicitiam deseruerit, ver-
 bis duplicibus utitur) * annuit oculis, terit
 pede, digito loquitur, pravo corde machinatur
 malum, id est, proditorem machinatur, &
 ejusdē proditorem participibus dat occulta
 signa, quo illos ad capiendam consilii op-
 portunitatem attentos & paratos reddat,
 illa autem signa eleganter numerantur; sic
 igitur dicere potuit Eliphaz; Tu nun-
 quam non machinaris malum, etiam cum
 oculorum nutibus sanctitatem simulas.
 Didymus sic interpretatur; Qui tantum est
 facinus ausus, ut in DEVM adversum torqueres
 obtutum, & quasi succensens DEO loquerere?
 Septuaginta, Quid sustinuerunt oculi tui, quod
 furorem erupisti ante Dominum? id est, quod
 visum ad hanc te insaniam & furorem ad-
 egit. Sed tandem hunc oculorum habi-
 tum Latinus interpret intellexisse sapienter
 videtur, oculos videlicet apertos, alicubi
 de-

R. Mar-
 doch.

Antoniti
 oculi,
 quid in
 Hebraeo.

Ps. 24.

19.

Prov.

10. 10.

Plut. lib.
 de audi-
 endo.

Cajet.

Ecclesi. 27.

25

Prov. 6.

13.

* Prodi-
 tores his
 veluti
 symbolis
 inter se
 utuntur,
 gusur
 de los
 oios, ha-
 blar por
 los dedos,
 pizarse
 el pie,
 odarse
 del co-
 do.

Didym.

LXX.

Oculi
attoniti
ex vi
morbi.

defixos, non nictantes, sed instar stupefacti hominis, aut magnum aliquid secum cogitantis, vehementivè aliquo interno mentis affectu & sensu occupati. Hunc etiam oculorum habitum alii ad scrupulos pertinere voluerunt, de quo dixi cap. 3. sed multo verius nos ad morbi vim, & letalem vultus, oculorumque compositionem, de quo c. 2. in enumeratione morborum.

XIII. Quid timeat contra Deum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo huiusmodi sermones?

1. *Consensio Latina lectionis cum Hebræa. Spiritus pro indignatione. Illustrati Moyses, & Isaias.*
2. *Hominis appellatio ad contemptum. iustificari ad publicam innocentiam declarationem.*
3. *Qui supplicio afficitur peccatum repræsentat. Explicatus Moyses.*

1.
Consen-
sio lecti-
onis La-
tine
cum He-
bræa.

שׁוּב

Spiritus
pro indi-
gnatio-
ne,
Exod.
15. 8.
Isai 25.
4.

Tum Latina lectio, tum Septuaginta: *Furorem eripuisti ante Dominum; eleganter respondet Hebræo, sub, quod est revertere, aut reducere, quasi dicat; Quid torva convertis in cælum lumina? quid reducis, revocasque furorem adversus Deum? quid illi per insaniam & indignationem respondes? quid in illum refundis stomachum, & evocas conceptam iram? Spiritus pro indignatione, furore. Exod. 15. In spiritu furoris tui. (Hebræ. Nasitui) congregata sunt aqua, id est; in spiritu furente, furentis & indignantis instar diffuso, & tumente naso. Isai 25. Spiritus robustorum (indignatio, impetive, quo impii & violentissimi tyranni ferantur adversus iustos) velut turbo impellens parietem. Furis itaque indignabundus, ardes oculis, excandescis facie, tumes naso, peccatore etiam veluti pleno ardore, & bile promines, & indigna adversus Deum profundis.*

LXX. *Huiusmodi sermones? Admirationem habet rei inaudita, paulo clarius Sept. Verbatia. utrumque additum ab optimis interpretibus explicationis gratia, cum in Hebræo simpliciter sint, sermones, & pertinere videtur ad innocentiam assertationem, quam Job acriter tuebatur; nam sequitur*

XIV. Quid est homo, ut immaculatus sit, & ut justus appareat natus de muliere?

2.
Job. 4.
17.

Molestissimus, & contentiosus argumentator Eliphaz, qui orationes, & argumenta fere eadem, quæ c. 4. proposue-

rat, nunc repetat. *Quid (inquit) est homo? ad contemptum pertinet, & naturæ, materiæ conceptionis, nascendi, habitandi domos luteas, universæ denique vitæ, & agendi vilissimam conditionem. Homo (Enos) miserimus, abjectissimus, repletus multis miseriis. Ut immaculatus. prop. mundus, purus, lucidus, candidus, bene lotus, Et ut justus appareat, id est, ut sanctus justusque haberi, declarari, pronuntiari debeat, & eleganter vertitur, appareat, quod in Hebræo est, iustificetur; tum quod iustificari aliquando sit apparere, declarari, haberi, pronuntiari publicè & in iudicio justum, & innocentem; tum, ut alluderet ad ipsam Jobi eternam faciem, & habitum miserrimum; nam homo pœna supplicioque affectus, peccatum peccatoremque præferebat; sic enim Christus assertor, quod dolores nostros pœnasque suscepit peccatum dicitur factus, & similitudinem carnis peccati suscepisse, & qui publico supplicio afficitur, cum iniqui reputatur, atque adeo iubetur, ut cadaver hominis sublato in crucem tanquam peccatoris, cuius vel sola species possit terram universosque spectatores inficere, eodem die de patibulo deponatur, atque à conspectu removeatur. Deut. 21. Non permanebit cadaver in ligno, sed eadem die sepeliatur, quia maledictus à Deo est, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam. ait igitur Eliphaz: Cum propositus sis extremi supplicii exemplum, apparere & haberi justus nulla ratione poteris, præsertim cum ipsa nascendi de muliere, & humanæ generationis ratio, tum peccatum originale, tum mille alias maculas, quibus hominem pollui necesse sit, afferre videatur? tum etiam quod qui mulierem duxit, primam peccati radicem & seminarium duxit, quomodo ergo ex muliere nascatur, quod sanctum atque immaculatum sit, & quod justum merito haberi debeat?*

Homi-
nis ap-
pellatio
ad con-
temptum.

Job. 14.
2.

יָצַד

Iustificari.

3.

Qui sup-
plicio af-
ficatur,
pecca-
tum af-
ferre &
repræ-
sentare
videtur.

1. Pet. 1.

22.

Rom. 8.

3.

Isai. 53.

12.

Marc.

15. 18.

Deut.

21. 23.

XV. Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis; & cœli non sunt mundi in conspectu eius.

Iterum videtur repetere illam propositionem capituli 4. *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles. ut argumento à majori probet hominem carneum & luteum non posse merito sanctitatis constantiam & firmitatem sibi arrogare. Per sanctos autem Græci intelligunt sanctissimos Patriarchas, Adamum, Abrahamum, Moysen, Quibus (inquit Polychronius) visus est Deus aliquando irasci. Communior interpretatio angelos intelligit, qui vocantur sancti Dei, quasi illi familiarissimi,*

Job. 4.

18.

Sancti,

qui in-

telligan-

tur à

Græcis.

Polychr.

Iob. 4. 18. liarissimi atque illius obsequio addictissimi, quod fere idem est cum illa periphrasi capitis 4. *Qui serviunt ei.* Sed forte melius in communi accipietur pro *sanctis*, live hominibus, live angelis; nam nemo sit tam inconcussæ, constantisque naturæ, atque sanctitatis, qui mutari non possit. Proprie ex Hebræo, & Septuaginta; *Sanctis suis non credit*; id est, nemo est, qui fidelis servus ex naturæ suæ merito & ratione haberi usquequaque possit, à verbo, *Aman*, quod est credere tanquam rei fideli, & constanti, aut fidele esse & constans, cui credi debeat. **Aug.** *In sanctis ejus non est fides*, quod ipse interpretatur; *Propter incerta temporum, quibus plerumque falluntur, ut multa dicant, & non faciant.* sed præstant intelligere ** Fidem*, id est, firmitatem, immutabilitatemque naturæ. Et *cæli*, Chaldaus legit, intelligitque, *Angelos.* tum etiam Augustinus, quia propter spiritualitatem, incorruptibilitatem, ordinem, subordinationem, lucem, gubernationem corporum, similes sunt cælis, vel per synecdochem, quia sunt in cælo, proprio videlicet habitaculo supernarum mentium; vel per metonymiam, quia angeli moderantur, & movent cælos. addit August. posse intelligi *sanctos*, in quibus, tanquam in cælis, habitare dicitur Deus, quæ allegoria frequentissima est inter antiquos Patres; nam jam per cælum beatos intelligunt, ut **Ambros.** Ambrosius super Psal. *Beati quorum*, vers. 1. **Orig.** jam cælos dicunt Angelos, ut Origenes hom. 1. in Genes. & Ambrosius lib. 2. hexameron. jam universaliter Sanctos, aut animam fidelem, ut idem Origenes tractatu 30. in Matth. August. 2. de serm. Domini in monte, D. Ambrosius super Psalm. citatum, & lib. de Abraham. Gregor. hom. 14. super Ezech. Bernardus serm. 27. in Cantica. Sed simplicior est Græcorum, & aliorum Latinorum commentarius de ipsis cælestibus corporibus, quæ videntur esse maximè limpida, pura, lucida, aliena ab extraneis impressionibus; ideoque immutabilia, quare *cælorum* nomine significabitur, quidquid lucidum, purum, mundum in creaturis inveniri potest, quod ad conspectum & oculos clarissimos necesse sit tenebrescere, & offuscar. Quod autem hoc loco *mundum* dicitur, proprie est, lucidum, pellucidum, diaphanum, & colludit ad densiores cælorum syderumque partes, quæ sunt velut maculæ quædam cælorum, & ideo nobis lucent, quod non sint transparentes, neque luci perviæ, quasi dicat; Etiam cæli, qui maximè pellucidi sunt, suas habent maculas, partesque crassiores, magisque opacas, atque materiales; in reigi-

tur clarissima atque perfectissima videt Deus maculas, quæ nos prætereunt, tum etiam quod nobis pulcherrimum, & clarissimum videtur, cujusmodi sunt Sol, Luna, sydera, id apud Deum macula est, & fortè imperfectissima sui orbis pars: sic igitur de nostri animi maculis existimare oportet; interdum enim in nostris oculis lucet, quod imperfectum, & minus purum est; & falso splendore, atque e mentita pulchritudine nos decipit, quod deformis & turpe: falsa lucris, & utilitatis spe, quod omnino incommodum atque exitiale. Cajetanus vero **Cajet.** nunquam prætermittit occasionem obtrudendi suam illam sententiam de animatione cælorum; existimat enim hoc loco animatos asseri ab Eliphaz, & peccatis obnoxios, sed sine hoc errore, verissimus, simplicissimusque sensus ex dictis constat. Quod autem neque Philosophia, neque Theologia, eam sententiam de animatione cælorum tolerare possit, alias docuimus.

XVI. Quanto magis abominabilis, & inutilis homo, qui bibit, quasi aquam, iniquitatem.

1. *Abominabilis, quid, & abominari, quid ex Hebræo. Illustratus David.*
2. *Peccator se ipsum averfatur, & introspicere recusat, quod crucietur sui ipsius aspectu. Statuere, verbum bellicum. Explicatus David.*
3. *Inutilis, quid proprie ex Hebræo. Reprobum quid ex Græco. Peccator inutilis soli igni opportunus. Illustrati David, Ieremias, Paulus.*
4. *Quis dicatur inutilis aut vanus, & frustra. Aquam bibere, vehementem ardorem denotat. Impiorum depravata consuetudo, & peccandi sitis variis rationibus explicata. Quid avaritia apud Paulum.*
5. *Bibere aquam ad voluptatem. Peccandi promptitudo nunquam retardata.*
6. *Aqua, rei facile parabilis symbolum. Explicatus David & Salomon.*
7. *Prava consuetudinis vis. Impius ad omne sæculum projectus.*
8. *Aqua malum intimum. Peccatum aut aqua, aut vino persimile.*

HÆc est altera pars argumentationis propositæ, *Quanto magis*, supple immundus & indignus erit divinis luminibus homo, proprie *vir*, hominum optimus atque clarissimus, *abominabilis* proprie, quæ nemo dignari debeat auditu, visu, familiaritate, contactu, qui nihil habet boni, aut pulchri, quo vel Dei, vel Angelorum oculos allicere pos-

re possit, insunt vero in illo multa, à quibus tum Dei, tum angeli conspectus purus abhorreat. Per antithesim vero videtur hoc dictum, propter sanctorum & calorum pulchritudinem, quorum pulcherrima species est, mundities, lux, ordo, concentus mirabilis, conspectus multo jucundissimus; & non sunt loquela; neque sermones; quorum (de quibus) non audiantur voces, & quod de sole dixit Ecclesiasticus, non minori jure de integro cælo, cujus sol pars est, dici possit; *Vas mirabile opus excelsi*, cum enim mirabiliter commendetur cælum ex pulchritudine, mirabiliter impius ex deformitate vituperatur. hominem vero miserrimum, quis sanæ mentis homo non exercetur & abominetur? sibi ipsi, dum se agnoscit homo, vilescit & foetet. vis originalis verbi explicari videtur **עב** Psalm. 105. *Insecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum, & fornicati sunt in adinventionibus suis, & iratus est furor Domini, & abominatus est hereditatem suam* (rem videlicet, per quam immundam & turpissimo sanguine foedatam, atque cruentatam detestatus est, & execratus) & tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt, & c. id est, turpissimis foedissimisque Dominus turpissima foedissimaque mancipia commisit.

2 Propterea abominabilis peccator, & peccator sibi ipsi, abominandus, *prævaricatores nequissimi, ne se suo conspectu atque consideratione excrucient, nunquam redeunt ad suum cor, neque convertunt ad se oculos. quare si se aliquando aspiciant, seipsum abominantur & detestantur, atque agnoscere dedignantur.* sicut scriptum est Jere. 31. *Postquam ostendisti mihi, (id est; fecisti ut mihi essem exploratus & cognitus) percussi femur meum, id est, more gementium & dolentium complosi manus, turpissimæ rei conspectum non ferens.* Propterea cruciatum hunc minatur Deus impiis Nahum. Nah. 3. 5. *Revelabo pudenda tua in facie tua.* & Psalm. 49. *Arguam te, & statuam contra faciem tuam.* rejecit vero quid statuendum ante faciem sit. videlicet, *tu ipse abominabilis, ut qui ipsius conspectus tibi ipsi ingens cruciatus existat.* illud tamen, *statuere*; est in Hebræo militare verbum; proprie, ordinare, ordine disponere, instar exercitus aut aciei ordinata, ita ut singula peccata suo ordine disposita, juxta tempus, gravitatem, species suas, atque juxta alias patrati sceleris circumstantias, suo aspectu territent, excrucient, oppugnet, ita ut non possit impius oculos à re abominanda & execrando scelere avertere, sed peccatum suum contra illum sit semper.

עב Psalm. 30. 5. *Huc retulit Theodoretus id Rom. 2.*

Pined. Tom. I.

cum dies judicii appellatur *dies revelationis*, Theod. videlicet cum apertis oculis se contem- Rom. 2. 5. plabitur quisque, quis sit, quis fuerit; nunc enim cæco sui amore prosequitur se *Abominabilis homo*, hæc se horret & averfatur; tunc vero execrabitur damnatus seipsum.

De quo sapienter scripsit Basilus, For- Basil. te gravior, quam tenebra, & ignis æternus; hic Ora. 23. pudor erit, ut nunquam non ob oculos habeat de Jud. scelerata vitæ vestigia, tanquam inevitabilis alicujus cinctura. Tandem cum abominabilis dicitur homo, quem nemo auditu, visu, congressu dignetur, videtur dici & esse excommunicatus, cujus familiaritatem vitare omnes debeant. sic dixit Paul. 1. Corinth. 16. 1. Co. 16. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum sit anathema. nemini videlicet non abominandus.

Inutilis homo. De propria significatione 3 Inutilis verbi *Alach*, nihil certi constat; plerique quid in enim existimant significare putridum esse aut foetere; ita Rabbi Mardochai, quem Hebræo. 2. sequutus Pagninus in Thesaurο vertit, *Putrescet, aut, foetebit.* Hebræus apud Cajetan. vertit, *putridum.* Vatabl. *putridum; & foetidum.* Complut. *corruptum.* Regia, *graveolentum,* Chaldaus, & Septuag. *immundum* Pagninus in versione, & Biblia Guarini, *Contempribilem.* & existimat Pagninus & alii deduci per metathesim literarum à *chala*, unde dicitur spuma, vel rubigo ollæ; Ezech. 24. sed cum hoc tantum loco inveniat hanc vocem, & Psalm. 13. & 52. ubi etiam vertitur *inutilis.* Omnes declinaverunt, simul *inutiles facti sunt*, potius fidem adhibeo Vulgato & Septuaginta: quam *inutilis* significationem agnoscunt etiam Complutenses, & retinet Tygurina, præsertim cum res ipsæ connexæ sint, nam quæ putrida, inutilia sunt, & recte in hominem peccatorem convenit, qui inutilis est, quam rem Paulus etiam cum abominatione conjunxit ad Titum. 1. Cum sint (inquit) *abominati, incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi*, id est, inutiles, reprobandi, reiiciendi, certo experimento minime probati; quorum inutilitas explorata & comperta sit, post examen & probationem minime fideles, utilesve inventi; quæ omnia affert Græca *ἀδόχμωτος* Jere. 6. 30 * plata que nose dextra labrar para nada es buena. 2. Ti. 2. 21

H h h tem &

tem, & utilitatem accommodatus, hæc autem peccatoris inutilitas, aut propter immunditiam, aut propter causas alias ex solo infirmitatis nomine exprimitur Ezechiel.

Ezech. 15. 1. *Quid fiet de ligno viris, &c. & postquam nulli usui incommodatum esse dicitur, igni tandem non inutile futurum esse, videlicet*

Peccator *cetera inutilis igni opportu-*
nus.

Eccles. 14. 5. *quod amplificatur Psalmo 128. cum ne-*

Psal. 1. 88 *que igni commodus videtur asseri peccator, quia neque uri, calamitatesque pati patienter novit, Sicut fœnum tectorum, quod priusquam evellatur, exaruit, de quo non implebit manum suam, qui metet, & sinum suum, qui manipulos colligit. de huiusmodi enim scri-*

Luc. 13. 8. *ptum est: Ut quid terram occupat? videlicet arbor adeo inutilis, ut neque folia umbræ alicujus proficuæ usum præbeant: cum è contra justus sit arbor, cujus fructus, folia, flores omnino multas commoditates*

Psal. 1. 3. *habeant. quale describitur lignum illud, quod plantatum est secus decursus aquarum.*
Psal. 1.

Qui bibit, quasi aquam, iniquitatem. Forte hæc est inutilitatis ratio quædam, nam cum homo in eum finem conditus sit, ut Deum creatorem coleret, qui longius à suo fine aberrat, frustra creatus videtur; vanus, inutilis, juxta illam Philosophi doctrinam, de fine & vano, nimirum, accepisse in vano animam suam.

Psal. 23. 4

Sed forte etiam aliam impiorum hominum depravationem nunc significat, quod videlicet sicut in peccato natus, ita videatur homo peccandi assiduitate altus & educatus. quam depravatæ consuetudinis & propensionis ad malum rationem; commode ex aqua, bibendique similitudine ducit.

Primo enim *bibere*, afferre videtur vehementem quandam appetitionem sitientis pectoris & ventriculi, & pravæ concupiscentiæ ardorem, qui vix largissimo & copiosissimo potu multorum scelerum restingui possit. neque abs re est quod Empedocles existimavit per ignem, qui res dividit, litem, per aquam quæ glutinandi & continendi vim habet, amicitiam vehementem significari, quæ profecto ardenti illi concupiscentiæ affinis est. Quam peccandi inexplabilem sitim indicavit Paulus **Ephes. 4. 19.** *dum de impiissimis hominibus dicit: Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immunditiæ omnis in avaritiam, avaros enim appellavit avidos, sitibundos, inexplabiles peccandi, avaros*

Ephes. 4. 19.
Avaritia
fitis inexplabilis,

rorum instar, qui quo plus habent, plura sitiunt.

Secundo, etiam bibendi appellatione voluptas quædam, & sitis refrigerium significatur. quare Polychronius hoc dici existimat propter eos, qui sponte peccant, nulla re adversa aut necessitate coacti, & ut Gregorius ait: *qui bibit*, facile transmittit potum, non enim necesse est committere dentibus, ideo *bibere*, asserit peccandi promptitudinem & facilitatem; sine mora, sine impedimento. Quæ res sub impetu quodam & celeritate equi præcipitis explicatur Jeremiæ 8. *Omnes conversi sunt ad cursum suum, sicut equus impetu vadens ad prælium, quem in medio cursus incitatissimi, nulla vis aut ars retardare possit.*

Ex ratione autem aquæ, quæ facile parabilis est, cum vinum valde pretiosum sit, illa etiam peccandi facilitas considerari potest, quod peccator & Deum offendat, atque seipsum divendat nulla pretiosissimæ rei jacturæ consideratione & ratione habita, sicut Proverb. 10. dicitur: *Quasi per risum stultus operatur scelus.* Et Psalm. 23. 49. *Sedens* (quasi per incuriam; & per otium, quasi nihil agens,) *adversus fratrem tuum loquebaris.* quod Proverb. 18. dicitur: *Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit.*

Sed præterea significatur, prava quædam peccandi consuetudo, quæ etiam sine voluptate hominem rapiat, conficiatque in multa scelera, nam propter voluptatem dictum est Proverb. 4. *Vinum iniquitatis bibunt, ceterum in aqua nihil inest dulcedinis, sapor nullus; eo enim improbitatis & corruptissimæ consuetudinis evadit aliquando impius, ut vel solo peccati, & impietatis nomine, nulla præterea mercede proposita peccato inserviat, quod noster ille breviter, æque ac significanter expressit:*

*Quæ si el peccar virtud fuerat,
No peccara, por peccar.*

Huiusmodi projectissimis peccatoribus ait Jeremias, *Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti* nam in via peccatorum currendi studio, & contentione, siti & ardore pene enecabatur, & exulcebantur pedibus: totique manabant sanguine. respondabant vero illi nihilo meliores facti, *Desperavi; nequaquam faciam, adamavi quippe alienos, & post eos ambulabo.*

Tandem aquæ potione significari potest ingens quoddam & immedicabile malum, quod

5
Bibere a-
quam ad
voluptatē
Polychr.

Gregor.
peccandi
prompti-
tudo nun-
quam re-
tardata.

Jere. 8. 6.

6
Aqua rei
facile pa-
rabilis
lymbolum

Prov. 10.
23.

Psa. 49.
20.

Pro. 18. 3.

7
Consue-
tudo pro-
na etiam
sine pecu-
liari volu-
ptate.
Pro 4. 17.

Impius ad
omne sce-
lus proje-
ctus.
Jerem.
2. 25.

Aqua ma-
lum inti-
mum.

Pfal. 10.
18.

quod peccato, velut venenata potione suis
ipsis visceribus infert impius, sicut scri-
ptum est: *Intravit sicut aqua in interiora ejus.*
cum igitur ex hac parte aqua assimilatur,
at ex eo vini per simile peccatum est, quod
primo aspectu instar vini *splendeat in vitro,*
& *flavescat color ejus,* atque odore & dulcedi-
ne demulceat sensum, postea *mordebit ut co-*
luber, id est, velut viperinum venenum, & *si-*
cut regulus venena diffundet.

Pro. 23. 31 Recte igitur his omnibus de causis di-
ctum est, *Bibit iniquitatem, sicut aquam.* &
forte quidem copiam et abundantiam *biben-*
di etiam appellatio affert, cum se homo bi-
bendo implet & ingurgitat peccatis, de quo
dicemus iterum inferius cap. 34.

XVII. Ostendam tibi, audi me, quod vidi narrabo tibi.

1. Ostendere quid proprie. *Videre ad revelatio-*
nem referri.
2. Sapientes suam sapientiam non sibi arro-
gant, sed ad alios magistros referunt. *Pater*
pro magistro. Explicatus Moyses.
3. Principes sua sapientia & experimentis pro-
sunt subditis. *Explicati Salomon & Da-*
vid.
4. Dari principem à Deo frequens scriptura
phrasis. *Alienus in sacro sermone pro infi-*
deli & ethnico, deinde etiam pro hoste &
inimico. Peregrinus apud sacros & proph-
anos, pro inimico. Illustrati David, Isaias, Sa-
lomon. Peregrina pro meretrice.
5. Transire aut pertransire, habitus est vincen-
tis & debellantis.

revelationem nunc proferre, consonatque
verbum *videndi*, quod illud ipsum est, à qua
propheta dicuntur *videntes*, quamquam
Græci & alii ad doctrinam ab aliis seniori-
bus sapientioribusque acceptam pertinere
existimant, propè sequentem senten-
tiam:

XVIII. Sapientes confitentur, non abscondunt pa- tres suos.

Quod ipse viderit, multorum sapien-
tium testimonio comprobatū asserit,
qui etiam parentum suorum testimonium
ad ejusdem rei confirmationem adducunt,
ita fere omnes Latini & Græci. Sed forte
hæc de seipso dicit Eliphaz; Ego (inquit)
vidi, ab alio doctore accepi, non ego ex meo
cerebro fingo, non enim est sapientum no-
vorum dogmatum seipsos auctores inven-
toresque constituere, sed potius ingenue, &
submisce quæ ab aliis acceperint, confiteri;
& patres, magistrosque suos, per quos in sa-
pientia profecerint, libenter producere &
nominare. Cum quo sensu non incommode
necti potest sequens sententia. Ideo nobis,
videlicet, submissius, & juxta sapientiæ
præceptum nos gerentibus, *data est terra,*
quam possidemus nullis prædonum incur-
sionibus infestatam, &c.

Hic vides iterum patris nomen, pro ma-
gitro, quo nomine Joseph dixit se *Patrem*
Pharaonis, ut qui illum de divinis instrueret,
atque in agendo moderaretur, non secus ac
pater filium, Gen. 45.

XIX. Quibus solis data est terra, & non transibit alienus per eos.

Hæc, inquam, est sapientum doctrina à
clarissimis illis sanctissimisque viris
accepta, qui res publicas moderabantur, &
in summa pace atque tranquillitate conti-
nebant; proptereaque potuerunt experi-
mentum capere aliorum tyrannorum infe-
lici exitu, supplicioque divino; præsertim
cum se viderent Dei beneficio, rerum sua-
rum in summa securitate atque tranquillita-
te positos, quare Regum & publicorum
magistratuum experimentum hoc, ut quod
verissimum & reliquis valde salutare futu-
rum sit, summa veneratione excipiendū est.

Non aliter profecto Salomon omnia
bonorum genera expertus, quæ experi-
mento sapientiaque sua, tum regibus
aliis, tum vulgo & multitudine consu-

777

Videre ad
revelatio-
nem.

2
Cōmunis
expositio

Sapientes
suam sapi-
entiam ad
alios ma-
gistros re-
ferunt.

Pater pro
magistro.

Gen. 45. 8

3

Principes
sua sapien-
tia ro-
sunt sub-
ditis.

Eccl. i. 13. lere voluit: Ego Ecclesiastes fui rex in Jerusale-
14. lem, & proposui in animo meo, querere, & inve-
 stigare sapienter de omnibus, et deinde; Vidi cun-
 cta, quæ fiunt sub sole, id est, expertus sum, nam
Psal. 31. 8 suo experimento & oculis prodesse nobis
 cupiebat; uti dicebat David Psalm. 31. divi-
 nam providentiam et rationem agendi cum
 mortalibus expertus, Intellectum tibi dabo, &
 instruam te in via hac, qua gradieris: * firmabo
 super te oculos meos, id est, commodato tibi
 dabo meos ipsos oculos, ne in via offendas.

* Præsta-
 reto miso
 ios y mide
 sengano
 para que
 veas por
 donde vas.
4
Gen. 41. tanquam moderatoribus, nam verbum
34. Nathan, significat aliquando dare aliquid
 alicui tanquam præposito, aut aliquem in a-
 liqua re constituere & ponere principes &
 magistratus optimos dari à Deo, pro ingen-
 ti dono & beneficio, atque adeo omnem po-
 testatem esse à Deo, unde Genes. 41. dicitur ab
 hac radice, Præpositum esse scirent universa ter-
 ra ægypti, & Numer. 14. Constituamus (He-
 braice, demus, ponamus) nobis ducem. 3. Reg.
3. Re. 16. 16. Posui te ducem. Hebraice, & Septuaginta;
2. Dedi, & 3. Regum, 11. Et terram delegavit. He-
3. Re. 11. braice, Terram dedit ei, id est, præfecit cuidam
18. regioni, similiter hoc loco, quibus terra data
 est, qui præfecti sunt terræ, populis, regionibus.

5
Eugubin. Et non transivit alienus per eos. Valde du-
 rum quod Eugubinus contendit, hoc perti-
 nere ad illam sapientem doctrinam, cui ne-
 mo contradicere audebat, nemo illam con-
 temnere, aut conculcare, simplex igitur &
 germanum, ut optimorum principum cir-
 cumlocutio sit, quorum optima administra-
 tio respublicas suas tuebatur, omnemque
 hostium injuriam propulsabat.

Alienus
pro hoste
& fideli.
Psal. 57. 4 Alienus, Externus, inimicus. Sed ut con-
 stare possit, quod alienus hostem significat,
 observandum est, quod Dei quidem popu-
 lus, & qui ex genere Abraham erant, cate-
 ras alias nationes alienas & peregrinas vo-
 cabant, id est, sicut sui sanguinis, ita suæ re-
 ligionis exortes. Psalm. 57. Alienari sunt pec-
 catores à vulva, id est, quasi alieni addicti
 sunt alteri religioni, & peregrina numina
 colunt. Isaia 1. Deliquerunt Sanctam Israel, *
 ab alienari sunt retrorsum, quasi non esset
 DEUS de longe, & à suis patribus agnitus,
 sed DEUS de prope, id est, cum quo non in-
 tercessisset diuturna familiaritas, sed recens
 esset visus, recensque auditus, nunquam
 antea cognitus.

Et quia omnes alieni & ceteri invisum
 exosumque habebant populum Dei, ut
 qui ab illorum vivendi ratione longe rece-
 deret (servum enim Dei persequuntur im-
 pii omnes) ideo alienus, aut alienigena pro

hoste usurpatur, nam bella civilia, & quæ
 contra externos & alienos non sunt, contra
 naturam esse videntur, non enim domestici
 hostes esse debent, sed exteri, alieni, sicut
 scriptum est, Surget gens contra gentem & re-
 gnum adversus regnum; id est, adversus aliam
 exteram nationem. Isaia. 1. Terram vestram co-
 ram vobis alieni (hostes) devorant. Psalm. 53.
 Quoniam alieni (familiares Saul hostili ani-
 mo & barbarorum more) insurrexerunt ad-
 versum me. 143. Erue me de manu filiorum alie-
 norum, id est, meorum inimicorum, quorum
 vivendi institutum longe à meis moribus
 abhorret. sic enim Latinus ait, alieno ani-
 mo esse, vel alienum, alienatumve ab ali-
 quo, pro eo quod est minime amicum. &
 Varro quidem de verborum origine scribit,
 Peregrinum (qui idem est cum alieno (dici-
 quem quondam perduellem dicebant, id est
 hostem, idemque docuit Cicero, Hostis (in-
 quit) apud majores nostros, quem nunc peregri-
 num dicimus, Quare cum Salomon Proverb.
 5. meretricem appellat alienam alteramve; 1. offic.
 forte veræ amicitia, verique amoris ratio-
 nem meretrici denegare videtur, & verissi-
 mam potius inimicam esse docet. Quare (in-
 quit) seduceris fili mi ab aliena? & foveberis in
 sinu alterius? quam etiam antea inimicam &
 crudelem dixerat, illis verbis: Ne des alienis
 honorem tuum, & annos tuos crudeli; ne forte im-
 plegantur extranei viribus tuis, & labores tui sint
 in domo aliena. Latinus certe, peregrinam pro
 meretrice usurpat, ut observavit Donatus
 ad id Terentii in Andria, Adeone est demens ex
 peregrina? sed hujus appellationis alia forte
 ratio est: Vides igitur abunde confirmatam
 illam alieni pro hoste & inimico appellatio-
 nem.

6
 Transire autem, aut pertransire habitus est
 hostis incurrentis, excurrentis, proculcan-
 tis, depopulantis regionem aliquam Isa. 62.
 Non adjiciet, ut pertransseat per te incircumcissus
 externus, alienus; & Nahum. 1. Non adjiciet
 ultra, ut pertransseat in te Belial. id est, alienus
 à communi nostræ religionis jugo, & lege,
 & rex alienus. Quare cum legem dicitur De-
 us posuisse aquis, ne transirerent fines suos; hostium
 ferissimorum instar, illas continuisse
 videtur, ne exundantes, excursio-
 nesque facientes, terram de-
 popularentur.

XX. Cunctis diebus suis impius superbit: & numerus annorum incertus est tyrannidis ejus

Iter pigrorum quasi sepes spinarum, semper enim obvias habent difficultates spinis obstitas, quas cum summo dolore atque discrimine transilire & prætergredi compelluntur, si votorum suorum compotes esse velint. ergo inquit Eliphaz, Quantumvis impius videatur felix, sed illa felicitatis ementita & fucata est potius assiduus animi dolor & cruciatus. Pro. 15. 19

Sed vulgatus Interpres videtur hunc dolorem & animi commotionem accepisse active pro eo dolore & cruciatu, quem servus, insolensque tyrannus infirmioribus hominibus per summam violentiam infert; ideo *superbientem impium* hoc loco ad rem totam illuminandam Interpres dixit, nam *dum superbit impius* (id est, dum superbus vivit, dum insolenter & inique agit) *incenditur*, (urit, dolet, cruciatur,) *pauper*, neque sine exemplo id facit Interpres, nam Chaldaeus, atque Symmachus legunt, *effertur arrogantia*. Psal. 9. 23

Theodotio autem, quam noster dixit, *superbiam*, ad vanitatem quandam & inanem fastum retulit, *Impius frustratur*, evanescit, *superbit*, sed concidunt, deficiunt, pereunt statim illius conatus, quod non potest illi non summum animi dolorem atque molestiam incredibilem asferre; & hac forte ratione *superbire*; pro dolere, cruciari, & parturire dictum est, quod superbus & ambitiosus tyrannus magna semper ambiat, & difficili desideriorum multorum semper partu laboret, multa moliens & enitens, nihil vero perficiens, proficiensve, commode præterea *impius superbire* dicitur, quod *superbia* omnis generis impietas comes esse soleat, quare ut summam impiorum improbitatem significaret, *superbiam* nominavit: unde Diabolus per excellentiam vocari solet *peccator*, seu, quod idem est, *superbus*, Psalmo. 35. *Non veniat mihi pes superbia, & manus peccatoris non moveat me: ibi ceciderunt, quæ operantur iniquitatem.* Pes, inquam *superbia*; quod *superbia* sit viæ dux, quem cætera vitia sequuntur, & cujus vestigiis insistant. vel, *pes superbia*, id est, superbiissimi dæmonis, nam ille me, inquit David, tum pedibus, tum manibus pertrahet in extremum culpæ suppliciique æterni præcipitium, ubi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem. quasi omnibus impiis hoc sit commune vitium *superbire*, & adversus Deum & homines inolescere. Quare illa est impiorum, sero licet sapientum, communis & una vox, *Quid nobis profuit superbia?* Ps. 35. 12.

Et numerus annorum incertus est tyrannidis ejus in Hebræo ad verbum, Numerus annorum Sap. 5. 8. Tex. Heb. 777

154. 57. 10 **H**æc sunt sapientissima illa dogmata tot præviis laudibus expectata & celebrata. *Impius*, impie & inique agens, inquietus, seditiosus, tum in suo corde sicut *mare fervens, quod quiescere non potest*, tum alios seditione tumultuque tragædiis excitatis infestans & conturbans, à verbo, *Rasagh*, quod est inquietum aut seditiosum esse. Quod autem dicitur, *Superbit*, non constat an ea sit propria significatio verbi, *Kul*, nam Complutenses quindecim significationes illi tribuunt, Pagninus septem, Rab. Mardochai quinque aut sex. sed attentis & expensis omnibus locis in quibus reperitur, videtur proprie significare dolorem aut cruciatum, languorem, pavorem, animive commotionem aliquam, quæ ex subjecta materia moderationem aliquam, & speciem peculiarrem accipit, ut vel significet dolorem parturientium, vel enitentis, & molientis facinus aliquod, vel sollicitudinem & molestissimam anxietatem desiderantis rem quampiam, aut cruciatum & pœnam hominis excipientis & sustinentis incursum impetumve alterius, timentisve hostem aut ruinam. quare frequenter vertitur à nostro interprete, *parturire, dolere, contremiscere, commoveri, expectare, venire, irruere*. Hinc orta est jucundissima lectionum varietas. Septuaginta, *Omnis vita impii in solitudine*. Aquila *in dolore*, Hebraeus apud Cajetanum, *impius dolens Regia; Se excruciat*. alii, *Sibi ipsi dolori & cruciatui est*. Pagninus, *dolet, ut parturiens*. & Tygurina per paraphrasim, *omni tempore sibi aspicit dolores parturientis femina*, cum quo id facit Psal. 10. quod ab eadem radice dicitur: *Inquinata sunt viæ illius in omni tempore*, id est, quidquid agat & enitatur semper dolet, solitudine conficitur, desideriiis æstuat, timoribus cruciatur, denique inter spem metumque nunquam non angitur, quare cum impio multa desideranti, multa expectanti, multa timenti dictum est, ut animæ pedes & affectiones contineat, *Prohibe pedem tuum à nuditate*, quid nudis pedibus premere & calcare cogatur, docet

LXX. **Aquil.** **Cajet.** **Hebraus.** **Regia.** **Pagnin.** **Tygurin.** **Psal. 10. 5** **Hieronymus.** **Jere. 2. 25** **Prov. 22.** **5.** **LXX.** *Sapiens Proverb. 22. Arma & gladii in viâ perversi. Septuaginta, Tribuli & laquei in viis perversis.* ut necesse sit intimis animi affectionibus; & cordis sensu pungi, configi dolore, excruciar. quod idem Sapiens Proverb. 15. eleganti alia translatione expresserat, *Pined. Tom. 1.*

Job. 27. 13. *rum absconditi sunt tyranno. Gharits, quam vo-*
Eze. 31. *cem noster interpret inferius cap. 27. red-*
12. *dit Violentum, Ezechiel. 35. Crudelissimum,*
Isai. 21. 3. *Isai. 35. Robustum, at Sepruagint. Psalmo. 5.*
Psal. 53. *Potentem, Psalmo. 53. Fortem. cum hoc ergo*
Tyrannus *loco redditur, tyrannus, aut tyrannis, de for-*
non sem- *titudine & potestate sermo est, quæ in re-*
per male *gia dignitate residet, non enim semper ty-*
audit. *ranni appellatio male audivit. ut enim Tro-*
Trogus. *gus dixit, Reges quondam ob fortitudinem*
tyranni dicti sunt. sed, quod verosimilius
est, cum de impiis agat, tyrannidem in ma-
lum accipit, cum frequentiori hujus
nominis apud Latinos usu, pro sæva & cru-
deli dominatione; quæ non certis & æquis
legibus, sed iniqua vi & libidine domine-
tur.

Intelligit autem Cajetanus hanc senten-
 tiam de violenta morte, qua fere, semper
 potentissimi, & immanissimi quique tyranni
 mali pereunt. Sed non est opus ad mor-
 tem ipsam referre, cum sola mortis memo-
 ria & assiduus timor, atque illa ignoratio &
 incertitudo vitæ annorum, potens sit feli-
 cissimum quemque atque potentissimum
 excruciare, ut Ecclesiasticus indicavit cap.
Eccl. 40. *40. Cogitationes eorum, & timores cordis, adju-*
2. *ventio expectationis, & dies finitionis. & cap.*
Eccl. 41. 1. *41 O mors, quam amara est memoria tua (sola*
recordatio & formido omnem vitæ dulce-
dinem diluit & corrumpit) homini pacem ha-
benti in substantiis suis, viro quieto, & cujus via
directa sunt in omnibus & adhuc valenti capere
cibum? Forte etiam non tam de morte, quam
de dominandi potestate sermo est, Nescit
quamdiu duratura sit ejus dominatio & po-
restas, quod indicavit Catenæ auctor, existi-
mans, his verbis Jobum ab Eliphaz per-
stringi, qui brevi felicitate potitus, ad æ-
rumnas postea devolutus est.

Cum autem dicitur; *incertus numerus an-*
norum tyranni, indicatur esse ingentis stulti-
 tiæ genus tyrannidem exercere, cum nescias
 quamdiu tibi vivendum sit, nam si servus
 vigilet, expectetque dominum, nihil ha-
 bet cur timere debeat; at si dixerit *malus ser-*
Mat. 24. *vus in corde suo, Moram facit dominus meus ve-*
4. 48. *nire; & cœperit percutere conservos suos, mandu-*
Lu. 24. *cet autem & bibat cum ebriosis, veniet dominus*
38. 39. *servi illius, in die qua non sperat, & hora, qua i-*
Mar. 13. *gnorat, & dividet eum, &c. Dicuntur præte-*
2. 22. *rea incerti anni, proprie, celati, et absconditi,*
quasi res pretiosa, & thesauro digna, quis e-
nim ignoret pretiosum esse vitæ tempus, di-
es singulos ex suo thesauro Deum proferre,
nobisque pro ingenti unumquemque be-
Acto. 1. 7. *neficio conferre? nam non annos & dies*
solum, sed horas etiam atque momenta ille
posuit in sua potestate.

XXI. Sonitus terroris semper in au-
ribus illius: & cum pax sit,
ille semper insidias
suspiciatur.

1. *Perturbata conscientia terrores. Sonitus de*
malo vicino.
2. *Impius omnia in deterius accipit.*
3. *Concentus harmonicus est impio sonitus ter-*
roris. Sonitu terrifico justum minime ladi-
illustrata Sapientia.
4. *Mala impiorum securitas, & repentinus in-*
teritus. Explicata sapientia.
5. *Impiorum cordis stupor. Illustratus Salo-*
mon.
7. *Impius semper hostem timet, Tyrannus præ-*
fertim.

Perturbata conscientia terrores comme-
 morat in Hebræo, *sonitus terrorum*, ut
 numerus multitudinis significationem au-
 geat, id est, *sonitus maxime terrificus*, vel
 portendens terribilia mala, & impenden-
 tia discrimina, nomen autem, *sonitus*, timo-
 rem affert; nam cum timor de re absenti sit,
 quanto vicinius malum est, tanto majorem
 timorem injicit, tunc autem proximum est
 cum *sonitus* adventantis & perstreptentis
 auditur, tunc timor etiam summus. similis
 est formidinis amplificatio apud Jeremiam
Non tacebo, quoniam vocem buccinae audivit ani-
ma mea. & cum Nahum magnam illam ad-
ventantium hostium formidinem describit,
& valde vicinam suorum civium stragem
prædicat. Vox flagelli, & vox imperus rota, si-
mile est illud:

Fallor an arma sonant, non fallor, arma sona-
bant.

Vicinum malum significat, & vim timoris
 ingentem. similiter itaque, *sonitus terroris*
terrificus semper in auribus impii, id est sem-
 per timet, expectatque malum.

Præterea etiam impius timorem habet
 assiduum in auribus commorantem, nam
 quidquid audit, maligne & in perniciem
 suam interpretatur, & quæ sunt verissi-
 ma amicorum monita, & salutaria consilia;
 existimat esse machinamenta, & dolos,
 ad suum interitum comparata, & cum i-
 pse ab omnibus sibi verba dari credit,
 sic ille habet pavidas & formidolosas au-
 res.

Tum etiam quod aliis concentus musi-
 cus, & murmur suavissimum esse solet, quod
 aures animumque demulceat, impiis ta-
 men

1
 Perturbata
 conscientia
 terrores.

Sonitus
 malum
 proximum
 significat.

Jerem. 4.
 19.
 Nahu. 3. 2

2
 Impius omnia
 in deterius
 interpre-

3

Harmoni- men terror & formido est. Nam quem non
cus soni- recreet levis auræ commotio, & per strepi-
tus sit im- tum foliorum mollis illa, quam levior ven-
pio soni- tus efficit, collisio, murmurve vel præter la-
tus terro- bentis rivuli? at impios *terrebit sonitus folii*
ris. *Levit. 26. volantis, & ita fugient, quasi gladium. Sic*
Sap. 17. Sap. 17. de Aegyptiis; Sive spiritus sibilans aut
10. 20. inter spissos arborum ramos avium sonus suavis,
LXX. vis aqua decurrentis nimium. (Septua. aut rith-
mus aqua.) aut sonus validus præcipitatarum pe-
trarum aut ludentium animalium cursus invisus
aut mugientium valida bestiarum vox, aut reso-
nans de altissimis montibus echo: deficientes fa-
ciebant illos præ timore. Semper igitur in illo-
rum auribus terroris sonitus.

Act. 2. 2 Justis vero etiam subitus de celo sonus ad-
venientis spiritus vehementis, non solum timo-
rem non facit, verum incredibilem lætitiā
Jud. 7. a. affert, exemplum videas in Madianitis. Jud.
v. 20. 7. cum ad buccinarum clangorem, & lage-
narum complosionem Madianitarum castra
4. Reg. 7. turbata sunt, & in Syris 4. Reg. 7. Dominus
6. sonitum audiri fecerat in castris, &c.

4 Et cum pax sit, ille insidias suspicatur. Præce-
Text. Heb dentis partis expositio videtur, siue potius
Malam- amplificatio cujusdam malæ impiorum se-
piorum curitatis. In Hebræo, In pace prado, aut vastator
securitas. venit ei, id est, si contingat impium ni-
 hil timere, sed secure agere, illud tunc pe-
 jus, quod subito tunc & inopinato oppri-
 metur. Paulo clarius legerunt Septuag. Cum
 putaverit se esse jam in pace, venit ejus subversio
 id est cum adversus ea, quæ timebat, multa
 sollicitudine se præmunierit & comparave-
 rit, atque certo existimet res jam suas omnes
 in tuto esse, audiet terrificam vocem. Stulte
 hac nocte. Res quidem multis sacris oraculis
 confirmata; Dies Domini sicut fur in nocte, ita
 venit, cum enim dixerint, Pax & securitas,
 tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut do-
 lor in utero habentis, & non effugient. Hujus rei
 imago fuit strages illa primogenitorum in
 summa noctis securitate & silentio. Sap. 18.
 Cum enim quietum silentium continerent omnia,
 & nox in suo cursu medium iter haberent, omni-
 potens sermo tuus (justio, verbum vindicans
 & puniens) de celo à regalibus sedibus * durus
 debellator, in mediam exterminij terram profili-
 vit, gladius acutus insinulatum imperium por-
 tans (sermo, inquam, ille jam non amplius
 usus dissimulatione & tarditate, sed sup-
 plicium præsentissimum inflicturus) & stans
 replevit omnia morte.

LXX. Sed rogas, quam ratione cohereat, ut
 improbus in pace sit, cum terroris & hosti-
 um sonitus semper ad illius aures personet,
 & cum impiis non sit pax: Isai. 48. & 57. Re-
 sponderi potest, quod ad externa attinet, in
 pace sint ea quæ possident, nemine illi aut insi-
 diante, aut contradicente, & ut Eccles. ait: Isai. 48.
 Pacem habet in substantijs, etiam à forensi tu-
 multu securus & liber. Quis enim potentis-
 mis istis hominibus, quamvis raptores & præ-
 dones sint, litem intendere & diem di-
 cere audeat? atque hanc incredibilem re-
 rum omnium abundantiam & pacem mira-
 batur aliquando Regius vates, Psal. 72. Pa-
 cem peccatorum videns. Cæterum, quod ad in-
 ternum animi sensum attinet, semper illi in-
 sidias suspicantur.

Adde etiam, aliquando impios eo stupi-
 ditatis devenire, & tam gravi veterno sopi-
 tos esse, ut neque has cordis pulsationes a-
 nimadvertere velint, moribundis homini-
 bus similes, quos cum pleuritis, aut acerbis-
 simus alius dolor vexarit, sed jam rupto a-
 postemate, aut stupente corpore, sensum
 amittunt, atque putant se in summa pace
 & securitate valetudinis jam esse, cum ta-
 men, remittente sensu, vitam quoque defi-
 cere necesse sit. Eleganti sane comparatio-
 ne rem hanc ex Proverb. 23 intelligere pos-
 sumus: nam ebrius homo si gubernator na-
 vis sit cum in summo periculo versetur, &
 ipse suæque omnia pessum eant, altissimo
 tamen somno, & rerum oblivione immer-
 sus jacet, impius itaque erit sicut dormiens in
 medio mari, & quasi subitus gubernator amisso
 clavo, & dicit: Verberaverunt me, sed non dolui,
 traxerunt me & ego non sensi, quando evigilabo,
 & rursus vina reperiam: Impios aliquando
 quietos & tranquillos appellari in sacris a-
 lias diximus, sed corripit tamen illos subi-
 tus terroris sonitus.

Vulgatus tamen interpretes sapienter sen-
 tentiam hanc & metum prædonis, aut va-
 statoris retulit ad illos conscientie terrores
 & insidiarum suspicionem, de quibus antea
 dixerat, quod tum, cum perturbata conscien-
 tia, tum etiam cum aliis scripturæ locis con-
 venire videret, hac ratione: In pace, id est,
 cum nemo illi malum molitur, prado venit
 ei, id est, prædonum adventum & impetum
 timet, & insidias vastatoris suspicatur, & fu-
 git, ut Sapiens ait: nemine persequente, justus
 autem quasi leo confidens, absque terrore erit. 1.
 Quam justis firmam impavidamque con-
 stantis animi faciē multis testimoniis sacra
 literæ confirmant. Proverb. 2. versic. 21.
 Psalm. 2. versic. 3. Isai. 11. ver. 7. Bar. 3. ver. 3.
 hinc illud Arma & gladii in via perversi. nam
 cum in pace sit, armatos hostes & bellicas in-
 sidias suspicatur. Hos malæ conscientie terro-
 res pulchre descripsit Cicero, & pro Roscio
 eleganter ait: Reges atque tyrannos, qui aliis
 legibus & judiciis non tenentur, natura tamen
 lege & conscientie judicio vexari & torque-
 ri. Nam & alius dixit: Nemo se judice no-

6
 Impiorum
 cordis stu-
 por.

Prov. 23.
 34-35.

7
 Impius
 semper
 hostem
 timet.

Sap. 17. 11

Prov. 28.

Cic. li. 1.
 & 2. de
 legibus
 & judiciis
 non tenentur
 natura tamen
 finib. &
 lege
 pro Roscio

Senec. cens absoluitur. Sapienter hac de re scripsit
epist. 97. Seneca: Tutum (inquit) aliqua res in mala con-
& 105. scientia praestat, nulla securum, nocens habuit ali-
quando latendi fortunam, nunquam fiduciam.
Inter summos movetur, & quoties alicujus scelus
loquitur, de se cogitat: dat poenas, quisquis exspe-
ctat. Quae praesertim res in eos convenit, qui
aliis nocuerunt, nam, ut idem Seneca dixit,
Plutar. de Impius tantum metuit, quantum nocet. Hac de
fera nu- re vide in Plutarcho de fera numinis vindi-
minis cta Bessi exemplum, cui hirundines illius
vindictas. scelus prodere videbantur, & audiebantur.
Et quidem Vulgatum illud proverbium est,
Chalda. Fures clamore. Solus Chaldaeus aliter locum
hunc accepit de pace sanctorum, & aeternis
impiorum cruciatibus; Quando (inquit) ju-
sti habitabunt in pace in vita aeterna, vastatio ve-
niet ei.

XXII. Non credit, quod reverti
possit de tenebris ad lucem, cir-
cumspectans undique
gladium.

1. Impius in adversis non habet sublevantem se.
Justus fidens de divina ope. Illustrari David
& Salomon.
2. Impius abjicit spem melioris conditionis, &
mutanda mentis.
3. Quid circumspectare in Hebraeo. Gladius ho-
stiles insidiae. Quid gladium videre, vel a
gladio praevideri.

Greg. **Q**UOD ad lectionem attinet, in Hebraeo
& Graeco non est lux, neque in pleris-
que vulgatis. Gregorius tamen, & alii codi-
ces, atque Vaticanus novissime illam ha-
bent, & videtur addita claritatis gratia, cum
sensum nihil mutet, sed tantum illuminet.
Cajet. Hebraeus autem apud Cajetanum, sic legit:
Hebraus. Non credit plus ab obscuritate, id est, cum jam
se existimaverit tutum atque liberum a te-
nebris discriminum, in mortem, & in gla-
dium incurret. Nescio itaque cur verbum
נשח revertendi, quod in Hebraeo & Graeco est,
expunxerit, nam sic ex verbo legitur; Non
credit reverti de tenebris, id est, cum omni &
Dei, & amicorum praesidio destitutum se
videat, si forte ruat in tenebras, sibi suisque
rebus adeo diffidit, ut de reditu ad lucem,
meliolemque statum desperet, ideo valde
sollicitus anxiusque vivit, & curat, ne un-
quam alicujus ope sibi opus habeat. Pro-
pterea David Psalm. 54. pium justumque vi-
rum secure agere, omni sui cura & sollicitu-
dine deposita jubet; *Jaeta super dominum* (id
est, poteris tanquam infantulus, qui neque
se neque sua curat, uni suorum parentum

cura commissus, secure & tranquille vive-
re) & non dabit in aeternum fluctationem justo,
id est trade etiam tuae puppis clavum guber-
natori Deo; ille enim e maris procella-
rumque omnium discriminibus incolumem
te perducit in littus; nam illius Sapiencia,
per contemptibile lignum justum gubernat, ut
Sapiencia ipsa cap. 10. testatur, & iterum
cap. 14. Tua autem, pater, providentia ab ini-
tio cuncta gubernat: quoniam dedisti & in ma-
ri viam, & inter fluctus semitam firmissimam, o-
stendens quoniam potens es ex omnibus salvare, e-
tiam si sinerate quis adeat mare. impii vero,
quibus neque humana, neque divina bene-
volentia auxilio sit, in miseriis non subsistunt,
nam cum cadunt, non habent sublevantem se,
suis ipsi curis obruti, & fluctibus immergi
pereunt, & ideo ibi subdit David; Tu vero,
Deus deduces eos in puteum interitus, ex quo
neque ad lucem redire possint. Vide quae
supra diximus cum differeremus de spe,
quam justis afflictis ipsae tribulationes effi-
ciunt.

Sicut autem hujus loci hic sensus lenis,
& bene cohaerens est, ita etiam non om-
nino videtur ille alienus, ut ad spirituales
conscientiae terrores & tenebras hic locus
pertineat, ita se impius detentum & con-
strictum in tenebris; & carcere malae con-
scientiae sentiet, ut ad illustriorem & melio-
rem mentis statum redeundi, nulla erigatur
spe. huic proximum est quod Philipp. assert
de reditu & conversione ad poenitentiam
peccatorum; Non agit de mutanda mente
propter obstinationem, & pravam consue-
tudinem; Non enim est illius, ut ait David,
commotio, id est averruntur aversione contentio-
sa, ut Jeremias dixit, & noluerunt reverti, ideo
subjicitur, * Extentis Deus manum suam in
retribuendo, id est, illos de sua manu dimittit,
quod ingens supplicium & retributio
est.

Quod enim aliud gravius supplicium im-
mitti impiis possit, quam ut fracto consci-
entiae ergastulo, libere & impune volitare
permittatur, minus Deo de illis sollicito
quasi illorum salute desperata? Dimisit enim
eos, quasi agnos in latitudine.

Circumspectans undique gladium. Proprie.
speculans, contemplans, & respiciens quasi
ex specula, gladium, recte, circumspectans, ut
speculatores solent, gladium, inferenda
mortis instrumentum aptissimum, aut per
Metalepsim, hostiles inimicitias, damna &
detrimenta omnia. Recte vero addidit in-
terpres, particulam undique, ut indicaret
impium ab omnibus sibi cavere, & temper
metu excruciar, nam contemplari sem-
per cogitur impendentes cervicibus gla-
dium

Sap. 10.4

Sap. 14.3

Ps. 133.11

Eccl. 14.3

Ca. 5. v.

16. n. 1.

2

Interna
impiorum
vincula &
tenebrae.

Philipp.

Obstina-
tio impio-
rum.

Ps. 54. 21.

Jere. 8. 5.

* Alca su-
mano del-
los, para
castigal-
los.

Hos. 4. 16

3

Quid cir-
cumspecta-
re.נשח
Gladius
hostiles
insidiae.

Symmach dium, ut Siracusanus ille tyrannus. Symmachus active accepit, *prævisus ad gladium* dispositus & paratus discrimini & morti, sic etiam Regia & Hebraeus ad Cajetanum, *Conspectus ipse ad gladium*. Vatablus, *aspectu gladio*, qui videtur esse Hebraismus, ut *videri à gladio*, sit, ab hostibus observari per occultas insidias, quas ipse neque videat, neque declinare possit, non enim minus gladius, cæteraque discrimina vitæ exitialia sunt, si hominem priora videant, quam si quem lupi videre priores, ut in Proverbio est.

Et observandum quidem, cum supplicium dicitur, at non dicitur à quo inferendum sit, significari subitum & inevitabile supplicium. huiusmodi fuit ille *lapis sine manibus*, qui comminuit statuam, similis sane est hoc loco *gladius sine manibus*, non enim dicitur cujus gladius, aut à quo stringendus sit; quare erit similis comminatio. *Isai. 47. Veniet super te malum, & nescies ortum ejus, & irruet super te calamitas; quam non poteris expiare, veniet super te repente miseria, quam nescies.* Septuaginta dixerunt: *Decretus in manus ferri*, quod videtur ad supplicium & interitum esse dictum, aut devotum, vel Deum è cellisima cælorum specula contemplatum esse impios, ut illis merita supplicia constitueret. Nam ab hac ipsa radice *circumspectandi, & speculandi*, dicitur *Psal. 65. Oculi ejus super gentes respiciunt*. Et *Gen. 31. Intueatur (speculetur & contempletur de cælo) & judicet Dominus inter nos*.

XXIII. Cum se moverit ad quærendum panem, novit quod paratus sit in manu ejus tenebrarum dies.

1. *Quærere panem pro furari. Non probatur Cajetanus.*
2. *Panis pro necessario victu. Impius etiam inter epulas truciatur, contra justus. Explicati David & Ecclesiastes.*
3. *Quærere panem mendicantis esse Panis de vilissimo quocunque cibo. Movere quid proprie ex Hebræo.*
4. *Impius præsumens sava.*
5. *Tenebrarum dies, quis. Manus pro labore.*
6. *Tenebras in manu habere, pro periculis præsentissimis. Illustratus Moyses.*

Cajetanus existimat hic describit tyrannorum furta & rapina, quasi dicat: impius tunc *mover se ad quærendum panem*, id est, ad diripienda aliena bona, cum novit fore, ut sibi noctis tenebræ faveant, ad occulte tutoque furandum, huiusmodi sunt impii illi, quos Cicero i. de legibus eleganter describit, quos non natura, neque ratio arcet ab injuria, sed poena; Nam quid faciet (inquit) *is homo in tenebris, qui nihil timet, nisi testem vel judicem? quid deserto loco nactus, quem multo auro spoliare possit imbecillum atque solum?* Verum is Cajetani sensus non coheret; nam hic non tam de peccatis impiorum, quam de poenis sermo est, idque verbum ipsum *movendi* indicat, ut statim dicemus.

Secundus ergo Commentarius aliorum est, ut *quærere panem*, idem sit, quod quærere humanæ vitæ necessaria, quasi dicat, sive dormiat: Sive comedat ** panem*, mortis suspicione cruciatur. Res in Balthasari cæna perspecta, Danielis s. qui inter medias epulas visa manu mortis sententiam scribente, *conturbatus est*, quare in impium recte quadrat illud *Ecclesiast. 5. Cunctis diebus vita sua, comedit in tenebris, & incuris multis, & in arumna atque tristitia.*

Cum tamen e contrario justus dicat: *Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me*, id est, è regione atque conspectu hostium securus, atque tutus mentis accumbam, & per otium atque tranquillitatem me reficiam, expressum quoque hoc videas *Luc. 14. in Christo Domino, Cum intraret in domum cujusdam principis Phariseorum Sabbatho manducare panem, & ipsi observabant eum*, nam coram ipsis suis hostibus machinamenta & dolos fabricantibus summa animi tranquillitate manducabat.

Tertio, ad eundem fere sensum, sed paulo pressius, *movere se ad quærendum panem*, videtur significare extremam inopiam & indigentiam hominis quotidianum victum quærantis, & stipem cogentis. Nam ejusdem loquutionis & significationis usus est *Psal. 36. Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem*. Panem autem quærere, est, multo cum labore quæsitus non invenire.

In hoc autem nostro loco, licet non sit in Hebræo verbum quærendi, nam tantum est, *Moveretur pro pane*, recte tamen explicationis gratia additum est ab interprete. Et panis hoc loco non significat, ut alias sæpe, quodcunque esculentum; sed vilissimum quemque cibum, quo possit vita susten-

I
Cajet.
Quærere panem furantis aut deprædantis.
Cicero li. i. de legibus.
Tenebræ favent furibus.

2
panis pro necessario victu.
* No comedo quæ el entre en provecho temiendo no le den algû bocadito.
Dan. 5. 4.

v. 5.
Eccl. 5. 16
Impius inter comedendum angitur.
Psal. 22. 5.
Luc. 14. 1.

3
Quærere panem de mendicare.
Psal. 36. 25.

panis, pro vilissimo quocunque cibo.

sustentari, ut Psalm. 36. citato, & 1. Regum

1. Reg. 2. § 2. Repleti prius, * pro panibus se locaverunt. Hi enim respondunt famelicis, & famelici saturati sunt. Morio autem illa est à verbo Nadad, quod significat fugam, aut vagum aliquem & celerem motum, & citum & festinandum discessum, instar vagabundi hominis, & nullo certo loco potentis diu & tuto consistere, aut instar formidantis aviculæ dejectæ à suo nido; quare ab ista radice dicitur

Prov. 27. Sicut avis transmigrans de nidulo, sic vir qui derelinquit locum suum: vagatur enim uterque. & Isai. 16. Sicut avis fugiens, & pulli

Prov. 27. de nido avolantes, sic erunt filie Moab. vagæ videlicet, & profugæ, & eodem capite Vul-

Isai. 2. 3. gatus hanc vagandi significationem agnoscit, dum ait: Absconde fugientes, & vagos ne prodas.

Vatabl Nou incommode igitur Hebraizantes dixerunt, Vagatur pro pane, vel, Vagus, aut vagans ad panem, & illud peculiariter ex **Regia.** **Pagnin.** **R. David.** **R. Mard.** Rab. David observat Rabbi Mardochai, hoc verbum significare elongationem, sive motum, aut evagationem ad distantiora loca. Hæc igitur est impiorum pæna, mendicitas, evagatio, vagus discursus ad remotiores distantioresque regiones, ut victum comparare possint, & cum fructu aliquo mendicare; sed vix tamen mucidum panis frustulum invenire posse sibi persuadebunt, tanta est malæ conscientie vis præsumptis sava.

4 **Impius præsumens sava.** Novit. Certo sibi suadet, atque rei hujus prælagium, & conjecturam ex sui cordis sensu facit, sic legunt Septuaginta: Novit in seipso quod maneat in ruinam, atque hæc est pænæ impii pars non modica, quod cogatur ipse sibi prædicere & ominari malum.

5 **Tenebrarum dies quis.** Quod paratus sit in manu ejus tenebrarum dies. Pro die mortis quidam accipiunt, ex frequenti sacri sermonis usu, quasi dicat; Suspiciatur fore, ut fame pereat, & ut vagus & profugus, nullum perfugium inveniat, sicut sibi timebat Cain; Ero vagus & profugus in terra: omnis igitur, qui invenerit me, occidet me, & ut, desudet licet, & assidue laboret (id enim manus significare solet) pro comparando victu, illum tamen instar stipendii, laboris & sudoris fructum, tenebras, famem, ærumnas, expectet, ut illud Deuter. 28. Plantæ, & non vindemiet eam. Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos comedat populus, quem ignoras, & pro suo agricolendi labore nihil aliud, quam famem & lassitudinem reportet.

6 Alii tenebrarum diem, pro ærumnosissimo & periculosissimo tempore accipiunt, quasi dicat, Extremam cladem, & inopiam sibi pollicetur, & cum benefecerit nemini

à nemine se accepturum beneficium arbitratur. Possunt quidem cadere hæc omnia in tenebrarum diem, & in tenebrarum appellationem. Paratum vero esse in manu ejus existimat Vatablus perinde esse atque illum miserrimum diem imminere jam, & in propinquo esse. nos diceremus quæ ya est en la mano, atque illud significare videtur illa præparatio diei. At Tygurina per manum intelligere videtur ipsa impiorum scelera & malefacta, nam per paraphrasim sic sententia elucidat; Scit, quod suis factis periculosa tempora accerserit, quod mihi non displicet; nam non semel dicuntur impii suis ipsi manibus ærumnas, discrimina, mortem asciscere, id quod vel ipsi agnoscunt; ut Antioch. ille, torquente morbo passus est 1. Mach. 6. Reminiscor malorum, quæ feci in Jerusalem, propterea invenerunt me mala ista, & ecce pereor tristitia magna in terra aliena. Quare Sapientia cap. 1. sic impios cohortatur: Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum. Impii vero manibus & verbis accerserunt illam, quoniam digni sunt, qui sunt ex parte illius. Hæc est nimirum operum impiorum commerita merces, nisi forte significetur summum vitæ discrimen, ut sit eadem fere sententia, et phrasibus, quæ supra, Portare animam in manibus, sic hoc loco, Tenebras habere in manu, erit discrimina, mortem, malorum omnium suspicionem mala omnia versari ante oculos, & assidua omnium horum cogitatione seipsum excruciare, quo ingenti supplicio claudi videtur caput illud Deuter. 28. plenum minis, atque terroribus, Erit vita tua quasi pendens ante te. (id est, observabuntur assidue ante oculos tuos tuæ vitæ discrimina, videbisque illam tremulam & nutantem, ac si ante oculos tuos pendula esset, quolibet vento agitari, & commoveri, casumque atque interitum expectare) timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ, (id est tu primus ipse actum esse de te) dices mane dices, Quis mihi de mane propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & propterea ea, qua tuis videbis oculis.

Vatabl.
Manus
impiorum
scelera.
Tygur.

1. Mach.
6. 12.

Sap. 1. 12
16.

Job. 13. 14

Deut.
28. 66.

XXIV. Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem, qui præparatur ad prælium.

1. *Varia lectio. Vallare quid.*
2. *Hebraizantium varia lectio. Vulgati defensio, & illuminatio.*
3. *Prælium in Hebræo quid Vox Hebræa accurate examinata. Supplicii genus, Globus quale. Orantium gestus. Pueri in utero matris situs. Illustratus locus Regum & David.*
4. *Quis Globus apud Latinos. Vulgati defensio. Illustratus Isaïas. Impii cum rege in prælium prodeunte comparatio.*

1
Varia lectio
Vallare quid

פח

Cajetan.

Vatabl.
Tygurin.
LXX.

Hebraizantes non parum hoc loco dissentiunt à vulgato: nam in prima parte suppositum verbi *vallandi* faciunt ipsum impium, pro *vallare* autem, quod est in Hebræo, *thakaph*, & significat prævalere, roborari. forte fieri legunt, roborabitur, aut prævalebit, quod Hebræus apud Cajet. sic videtur accipere; *Roborabitur impius, contra suas tribulationes & angustias* nec illas à se repellet. Sed Sept. Vatab. Tygur. tribulationem, & angustiam supponunt illi verbo Sept. *Angustia & tribulatio ipsum comprimet.* Alii roborantur contra impium & prævalebunt ei, potentes erunt impium assidua & periculosissima obsidione cingere, & ad extremas angustias redigere: quare sicut sequentes voces, ita etiam *terror, tribulatio & angustia*, bellica sunt, est enim *terror*, quem secum affert hostium exercitus, & *tribulatio, & angustia*, quam affert importuna atque diuturna obsidio, sic igitur calamitates ipsæ roborant sese adversus impios, vires colligunt, aculeos omnes exerunt, & exacuunt, & ut Sapiens ait: *exardescunt in tormentum adversus injustos.* prævalent igitur mala impiis.

2
Varia lectio.
Pagnin.
Regia.
Cajetan.
Joan.
Forst.
R. Mard.

In secunda etiam parte varietas est, nam *regem* faciunt etiam suppositum, non appositum verbi, & legunt; *Vallabit eum angustia, sicut rex, qui præparatur ad prælium*, id est, angustia ingenti omnium malorum manu coacta, uti regem decet procedentem ad bellum, quem omnes sequuntur. impium obsidebit, sic nullum malum erit, quod non oppugnet impium. At Vulgatus impium cum rege comparare videtur, quem potissimum hostes in bello petunt, & cunei militum cingunt, sive ut illum in urbe obsessum teneant, ne ullus comeatus, ullumve auxilium deferri possit, sive ut illo capto victoriam & triumphum de reliquo populo canant. Propterea Vulgatus usus est

verbo *vallandi*, quod rei præsentis videtur quadrare.

Et in *Regem* quidem, cum in bello est, totum belli & militum pondus incumbere videtur, ut quondam 3. Reg. 22. Rex Syriæ præceperat principibus currum triginta duobus, dicens: *Non pugnabitis contra minorem, & majorem quempiam, nisi contra regem Israel solum.* & 1. Mach. 6. cum Elezarus videret unam ex bestis loricateam loricis regis, visum est ei, quod in ea esset rex, & cucurrit ad eam audacter. &c. Et quidem hic sensus cum subjecta materia egregie convenit; nam de regibus & tyrannis sermo est, & ad ipsum Job respicit, qui rex erat, quasi dicat: Si impius rex extiterit, calamitates in illum irruent potissimum non in alios minoris notæ homines, Potentes namque potenter tormenta patientur. Et vero quamvis Septuaginta non *regem*, sed *rex* legant, hunc ipsum sensum amplexi sunt; *Sicut* (inquiunt) *dux in prima acie decidens*, nam ut dux aliquando suis viribus fretus primos hostes excipit, prima discrimina subit, non aliter impii reges, primis maximisque periculis, & luculentissimis plagis, atque ærumnis expositi sunt, sed hæc iterum in sequentibus examinanda.

Qui præparatur ad prælium. Vox Originalis *Caddur*, vel *Cidor*. videtur significare globum, aut pilam, vel sphaeram, vel rotam, ex Isaï. 22. *Quasi pilam mittet te in terram latam.* Isa. 22. & Isaï. 29. versic. 3. *Quasi sphaeram.* quod Vatabl. sic explicat: Sicut qui ligatur manibus & pedibus, ut quasi in globum redigatur, ut vita facilius projici & demergi possit, sic erit impius, at Rab. Sahadi apud Pagnin, *rotam*, id est, ad perpetuam quandam circumvolutionem, & assiduitatem recurrentium poenarum, quod Joannes Mercerus *Sphaeram* caelestem intellexit, quæ assidue circumagitur, & perpetuitatem quandam secum affert. Sed illud peculiariter, quod Rab. Levi existimat significari homines damnatos ad orbem, quibus & caput inter genua, & manus atque pedes ita ligantur, ut efficiant orbem, qua supplicii forma nunc servi ad verbera præparantur, quod *Serverum* *supplicium* *ici solet, Puesto à la lay de Vayona*, & quod ea corporis circumvolutio, & in orbem aut globum reductio, sit nimium molesta, ex illo etiam colligi potest, quod orantes ad eam se formam componebant, ut vel ipso corporis habitu molestissimo peccati veniam, & impetrationem votorum à numine obtinerent, hoc illud est Eliæ orantis 3. Regum 18. *Ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem suam inter genua*

In regem
incumbis
belli pon-
dus.

3. Re. 22.
31.

1. Mach.
6. 43.

Sap. 6. 7.
LXX.

2
כדר
בדר
Isa. 22.
18. & ca.
29.

Verf. 3.
Vatabl.

R. Sahadi
Pagnin.

Mercerus

R. Levi.

Serverum
supplicium

Gestus
orantium.

3. Reg. 18.
42.

Situs pueri in utero
Aristo.

genua sua. Est observatione quidem dignum hanc ipsam esse compositionem pueri in utero existentis, de quo sic scribit Aristot. 7. de hist. animal. cap. 8. *Homo in semet conglobatus sic gestatur, ut nasum inter genua, oculos super genua, aures extra genua habeat, atque eadem est medicorum optimorum hac de re sententia. Nam & Hippocrates de natura pueri differens: Puer (inquit) ut est in utero collocatus, manus habet ad genua, caputque pedibus proximum, de qua re eleganter, æque ac sapienter scripsit nobilis medicus Petrus de Peramato Hispalensis noster, suo illo opere de hominis procreatione: ergo orantes quasi damnati, & ad flagella parati, atque ad eam miserrimam rationem compositi, quæ puer miserrimus in peccato conceptus in utero existit, supplicabant, & divinam commiserationem excitabant, quo gestu si forte oravit David rem ipsam, quam dicebat opportune repræsentabat: Ecce (inquit) in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.*

Hypoc.

Petr. Peramato
li. de hominis procreatione
à conceptu in partum.

7. Ps. 50. 7.

Globus
quid.

Tit. Liv.
li. 1. Annal.

Virgil.

Sed (ut ad nostram lectionem illuminandam redeamus) proculdubio rem ipsam tetigit Latinus interpres, cum *Prælium* dixit: nam apud Latinos *globus*, est hostium aut armatorum militum cuneus, vel caterva, ut cum de insidiis Numitori à Remo Romuloque structis Liu. loquitur 1. Annalium; Itaque undique regi dolus nequitur, Romulus cum globo juvenum, neque enim erat ad vim apertam par, &c. quid, quod etiam in prælio pulveris excitati conglomeratur nubes, ut illud *Æneid.* 9.

Quis globus, o juvenes, caligine volvitur atra?

Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros.

מגלה

Adde etiam castra in orbicularem formam disponi, ut fortiora sint, atque ipsum nomen castrorum à rotunditate appellationem in Hebræo, *Maghelah*, habere.

Isa. 22. 18

2. Reg. 17.

13.

Isa. 20. 3.

Sed hoc loco Sphæra hæc, vel globus, est aliquid ad obsidionem bellicam pertinsens, ut manifeste colligitur ex locis. *Isai. c. 22. Coronans coronabit te tribulatione, & quasi pilam, &c.* id est, oblidebit primum, deinde obsessam, & quasi funibus circumdatam, alio asportabunt, sicut dixit ille 2. Reg. 17. *Si urbem aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israel civitati illi fane, & trahemus eam in torrentem.* utrunque igitur ad obsidionem pertinet, & *Isa. 29. Circundabo quasi spheram in circuitu tuo, & faciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obsidionem tuam, quare cadur, proprie est obsidio, vel globus aut sphæra militum obsidentium, & quidem cum possit accipi, pro ipso prælio, vel re-*

gio apparatu, qui in prælio est, nam præliaturum regem circumdare solebat globus vel sphæra militum, ut Compluten. dicunt, & Tygurin. lectio indicavit, *Angustia & circumvallatio eum circumstant, ut regem conferis globis præliaturum.* Sed ego tamen suspicor, non debere accipi active pro prælio, quod ipse suis militibus stipatus gerit adversus hostes, sed potius passive, pro cuneo & globo obsidentium hostium, qui regem oppugnant, capere conantur, ut paulo ante dicebamus.

Quare rex dicetur preparari ad prælium, globum, obsidionem, id est, preparari in illum prælium globus, obsidio, nam sermo est de vallo & angustis, in quas potentissimus tyrannus redigitur. Illud vero, quod Regia vertit vocem illam non globum, aut obsidionem, sed *hastiludium*, quod videtur ex Varabulo desumptum, dicente, vocem originalem significare posse illud militaris exercitamenti genus, quod *torneo* vocamus, non video qua ratione cum illis duobus *Isa.* locis, in quibus tantum illa vox reperitur convenire possit.

Illud etiam non incommode in hac regis similitudine observari posset, quod sicut rex, qui comparatur ad prælium, multo militum comitatu cingitur, ita qui bellum indicit caelo, multo cum labore & animi cruciatu, tribulatione & angustia hostem se Deo præbet, & in eo etiam dissimilitudo quadam ponatur, quod regem custodiunt milites, qui illum cingunt, at impium ipsa pericula & terrores obsident.

XXV. Tendit enim adversus Deum manum suam, & contra Omnipotentem roboratus est.

1. Tendere quid proprie. Extendere brachium, aut manum, ejus habitus. Illustratus Moyses.
2. Saddai. Roborare quid.
3. Peccata ut adversus Deum pugnent, & ut Deus se adversus illa muniat.
4. Varia lectio. Illustratus Vulgatus. Erectum aut rigidum collum, quid significet. Quid obtorquere collum apud Romanos.
5. Erectum collum ejus proprium sit.
6. Impius sola superbia armatur adversus Deum.
7. Ex abundantia & divitiis, insolentia & temeritas.

Tanto supplicio scelus dignissimum nunc explicat, quod impudenter & temere

Complut.
Tygurin.

Regia.

Varabl.

temere adversus Deum, fortissimum, quem nulla vis lādere potest, cui nemo repugnare & contradicere debet, adversus Dei legem & praecepta, religionemque omnem.

[Tendere.

Tetendit. Extendit, protendit, intendit.

נשׂא

* Alço el

braco, le-

uanto la-

mano, ya-

mogo al

ciel.

Extendere

brachiū,

cujus ha-

bitus.

Exod. 6.

6.

Exod. 14.

16.

Num. 15.

30.

LXX.

2.

שׂוּר

3.

גבר

3.

Sap. 5. 18.

Pf. 7. 13.

Peccati

prava vis.

Sap. 5. 19

Septua. * levavit, manum, potentiam, vires, viribus suis, facultatibus, potentia abusus.

Fecit potentiam in brachio suo, vibravit manum & brachium, habitus est temere & furenter & cælo indicentis bellum. Extendere autem brachium, & manum est, omnem adhibere conatum ad percutiendum hostem, vel aliquid aliud aggrediendum, aut efficiendum, ab eadem enim radice dicitur

Exod. 6. Redimam in brachio excelso, (vel extenso) & judiciis magnis. & 14. c. Extende

manum tuam super mare, habitus confidentis, & potentiam, viresque ostentantis, & cum adversus Deum dicitur, impudentiam

& superbiam affert; Ut Num. 15. indicatur, Anima, quæ per superbiam (elata, aut excelsa manu) aliquid commiserit. Eleganter Septuag. Anima quæ in manu superbia, &c.

Et contra omnipotentem roboratus est. Expositio & amplificatio partis præcedentis, contra Saddai, qui omnia potest, qui sibi sufficit, aut qui nullius ope indiget, nullis externis armis aut munimentis, qui se ipso invictus est, homuncio roboratus est, fortem bellatorem conatur præbere se, virum atque masculum, induravit cor suum, ut Deo repugnaret, & divinam majestatem oppugnaret. Hæc omnia suppeditat vox originalis, Roborandi. Peccata igitur & scelera sunt arma, quibus adversus Deum se comparat impius, & cum inimicitia interdum Deum & hominem, initium sumant ex hominis aversione, & rebellionem, certe cum se Omnipotens adversus impium roborat, cum sumit armaturam zelus illius, cum vibrat gladium, cum tendit arcum, paratque sagittas, provocatur prius ab impudentissimo hoste; & mirum est, quod ad peccatorum odium, & pravam vim declarandam (nam si Deus lædi posset, non alio quam peccato & scelere suarum creaturarum læderetur) dicatur Deus ad bellum procedere, non armis tantum, quæ offensiva dicuntur, sed etiam illis munitis, quibus se tueatur, & defendat ab ictibus scelerum: Nam ut dicitur, Sapient. 5. Induet pro thorace justitiam, accipiet pro galea judicium certum: sumet scutum inexpugnabile, equitatem. Ubi nota Deum sua propria virtute invictum esse, non externo aliquo munimento.

XXVI. Concurrit adversus eum erecto collo, & pingui cervice armatus est.

Suppositum hujus verbi, currendi, Deum esse, & relativum eum, ad impium referri nonnulli existimant, ut dicatur Deus tanquam bellator fortis incurrere in impium summa potentia, & impetu incredibili, ut illum prosternat; id indicant pleræque Hebraizantium lectiones; nam quod in Hebraeo est, Concurrit adversus eum in collo in densitate altitudinem, vel, umbonum scutorum ejus, sic Vatablus accipit, ut Deus involaturus dicatur in collum impii, & incursurus in laminas; densissimasque partes scutorum ejus, ita ut nullis armis possit Deo resistere, & eo etiam pertinet Tygurina; Cum eo currens, collum invadet, ac densissimos clypeos convelleret. Sed multo aptior est nostri interpretis sensus, ut describatur adhuc ille impiorum conatus adversus Deum. Quia etiam ratione Sept. intellexerunt, & Græci, fereque Latini omnes; nam Currere erecto collo in malum accipitur, & indomitam quandam superbiam notat; eadem ratione, qua oculorum elatio solet esse arrogantis habitus, Isaia 3. Ambulaverunt filia Israel extenso collo, & ca. 37. Super quem exaltasti vocem, & levasti altitudinem oculorum tuorum? tum etiam contumaciæ & inobedientiæ cujusdam indomitæ, erectum & rigidum collum symbolum est sicut scriptum est, Isa. 48. Nervus ferreus cervix tua, & populus iste duræ cervicis. Exo. 32. Hier. 7. Ait. 7. Unde illud erat pœnæ genus, ut magistratus, si quæ suo imperio parum obedientem viderent, in collum invaderent, atq; intorquerent. meminit rei hujus Livi. li. 4. & lib. 4. Plin. de viris illustribus scribens de M. Livio Druso. Cicero 6. in Verrem. & pro Cluent. id usurpans aliquæ obtorto collo ad subsellia reducere. Recte autem expressit Vûlgatus hunc arrogantia, & contumaciæ habitum, nam in Originali tantum est in collo, ut sit metaphora ducta à fortissimo & insolentissimo hoste impetum faciente omni animi fortitudine, & consternatione procul ablegata. Erectio enim colli, illa omnia affert, quæ contraria sunt humilitioni capitis & cervicis, atque animi consternationi, vel ducetur translatio à lasciviente, & procaci vitulo, qui cum jugum excusserit, aut nunquam admiserit; adversus herum recalcitrat & currit adversus eum; petitque cornibus. Quod cum sequentibus videtur coherere; nam pinguis cervix vitulorum propria est, quod etiam agnovit Olympi.

4. Variatio.

Hebraiz.

lectio.

Hebra.

Regia.

Vatab.

Tygur.

Illustrat.

Vûlgatus.

LXX.

Græci.

Latin.

Collum

erectum

quid si-

gnificet

Is. 3. 16. &

37. 23.

& c. 48.

4.

Exod. 32.

9.

Jer. 7. 26.

Ait. 7. 51.

Livi. li. 4.

Pl. de

viris illu-

stris.

5.

Transla-

tio ducta

à lascivi-

ente vitu-

lo.

Olymp.

nam

nam illam *colli erectionem* ad vitulam refert, quæ petulanter repugnat admittere jugi anulum in collum.

6. Et pingui *cervice*. Quasi diceret, Nulla alia arma habet, quam superbiam, temeritatem, & ausum. Sententia in Hebræo valde obscura: In densitate altitudinis scutorum ejus. Pro densitate, autem Vulgatus dixit pinguedinem, aut crassitudinem; nam eadem est utriusque radix, & pro altitudine, interpretis dixit *cervicem*, vel dorsum, quasi hoc sit scutum, & arma impii, sua ipsius pinguedo, qua & munitum se existimat, & potentem cum

LXX. Deo congredi, sic Septuaginta, Cucurrit contra eum injuria in crassitudine dorsi scuti sui. Nihil igitur aliud habet, quo adversus Deum armatus incedat, quam superbiam & temeritatem, sicut de illo Isai. ait: Superbia tantum est, sine aliis armis, aut viribus, & illud: Ego scio jactantiam ejus: & quod non sit juxta eam virtus ejus, & illud etiam: Superbia ejus & arrogantia ejus, & indignatio ejus, plusquam fortitudo ejus.

7. Potest etiam hæc pinguedo, symbolum esse divitiarum, abundantiaque bonorum omnium, quæ impiis solent addere animos, ad quidvis aggrediendum, sicut dictum; Incrassatus est dilectus, & recalcitravit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Quare Eccl. 3. 18 Eccl. cap. 31. commendat divitem, Qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia thesauris: qui potuit transgredi (divites enim omnia sibi licere credunt) & non est transgressus, quare Baruch. 3. aurum dicitur esse, in quo confidunt homines, unde illis confidentia & ausus, non dissimilem certe habet rationem facultatum nomen apud Latinos: nam facultas, quasi facilitas dicitur, quod divitiarum facultatem videantur præbere quidvis aggrediendi, atque perficiendi, nam ut dicitur Eccl. 3. 19 Ecclesiast. 10. Pecunia obediunt omnia, obediunt enim divitibus ad nutum omnia, sicut ille dixit:

— Omnis enim res
Hor. l. ser. Divitiis paret, quas qui construxerit, ille
Satyr. 31. Clarus erit, fortis, justus, sapiens, etiam rex.
Psalm. 72. 7 Propterea Psalm. 72. dictum est: Prodiit quasi ex adipe (divitiis, & bonorum omnium abundantia) iniquitas eorum, transferunt in affectum cordis. Sed de hoc non semel dicendi locus & opportunitas erit. Dicemus quoque de pinguedine versiculo sequente.

* * *

XXVII. Operuit faciem ejus crassitudo, & de lateribus ejus aruina dependet.

1. Voluptuarii homines dicuntur pingues, iidem adversus alios inimicos. Illustrati David, & Jeremias.
2. Pinguedo, terra ubertas & divitiarum. Macies, paupertas. Explicatus Isaias.
3. Impios excecat pinguedo.
4. Varia lectio. Quid proprie Latera in Hebræo, quid aruina.
5. Pinguibus minatur mors. Explicati Isaias & Sophonias.
6. Aruina, amici, & familiares.

PRæpinguis est bonorum omnium abundantia, & nulla rerum externarum exercitatione, sed summa tranquillitate & otio obesus atque distentus, namque qui semel perfricta fronte numen divinum contempsit, totum se deinde tradit voluptatibus, & curanda cuticula, atque infarciendo & onerando aqualiculo. Neque vero Cajet. placet, qui hæc non tam ad voluptates, & bonorum copiam, quam ad avaritiam refert. Peculiari autem ratione delitiosi & voluptarii homines appellantur in sacro sermone Pingues Psalm. 77. Occidit pingues eorum, & electos Israel impedivit, id est, qui cupedias & cibos exquisitos expetierant in deserto, ut scribitur Num. 11. sic etiam Jeremia 46. de illis, qui pascebant semetipsos, dicitur Mercenarii quoque ejus, quasi vituli saginati, versifunt, &c. 50. hæc voluptuariorum, & vitulorum pinguium petulantia describitur, Effusi estis sicut vitulus super herbam, & mugistis sicut tauri, & forte etiam idem notatur Psalm. 21. Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me, nempe pontifices, & sacerdotes illi nequam, ventres pigri, & pingues, proptereaque sævi & effertati contra mitissimum agnum Jesum: nam hæc pinguedo, tum in se ipsa molliissima, tum adversus alios sævissima esse solet, sicut de illis dicitur Amos 6. Qui opulenti erant in Sion, & nihil pariebantur super contritionem Joseph. Et Amos 4. Vacca pingues, quæ calumniam facitis egenis, quibus comminatur Isai. cap. 10. Mutet Dominus in pinguibus ejus tenuitatem, & subtrahat gloriam ejus, succensa ardebit, quasi combustio ignis, atque iidem ipsi profecto videntur esse, de quibus cum Psalm. 16. dixisset David. Adipem suum concluserunt (videlicet sibi solis molliitudinem, & lenitatem adhibentes, & aliis omnibus viscera misericordiarum præcludentes) subdit statim, Saturati sunt filii, quem locum Psalterium Romanum

Psalm. 77. 31. Pingues voluptuarii homines.

Nu. 11. 33. Jer. 46. 21.

Psalm. 21. 13. Titel. 1. 12. delitiosi homines adversus alios inimicos.

Amos 6. 1 & cap. 41. Isai. 10. 6.

Psalm. 16.

manum, & Arabicum, Arnobius Paulinus in epistol. ultima ad August. & ipse August. legunt: *Saturati sunt porcina.*

2.

Hinc est, non solum divitiarum sed terrarum ubertas, ex quibus illarum nascuntur, pinguedinis, & crassitudinis nomine significetur,

Gen. 23.

28.

Gen. 45.

18.

Isa. 5.

17.

Gen. 41.

26.

Macies

pauper-

tas.

Gen. 23. *Ros calis, & pinguedo terra* & 45. *Ego dabo vobis omnia bona ægypti, ut comedatis medullam terrarum:* Hebraice, *Pinguedinem* id est divitias & bona uberrimarum regionis Isaia 5. *Deserta in ubertatem versa advenæ comedent,* Hebraice: *deserta pinguium*, id est uberrima quæquæ pascua ablata divitibus, tribuentur peregrinis, sic etiam Gen. 41. *Septem boves pulchra, & pingues & septem spica plena, septem annos ubertatis significant: & septem macilentæ septem annos sterilitatis*, atque adeo macies & extenuatio, paupertatis & ignobilitatis symbolum est. Isaia 17. *Attenuabitur gloria Jacob: & pinguedo carnis ejus marcescet*, sed de alia pinguium significatione statim.

3.

Impii præ
pinguedi-
ne cæci.

Ps. 72. 2.

Tygurin.

Operuit faciem. Sepulti nimirum videntur illius oculi (qui facies nomine significari solent) nimia pinguedine, & eo spectare videtur versio illius loci Psal. 72. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.* Tygurina, *præ pinguedine oculi eorum exeunt*, contraria enim ratione, tamen incredibilis pinguedo significatur, qua dicendi ratione forte significatur impius voluptatibus excæcatus, & avertens faciem suam ne videat calum, sic etiam videtur intelligere Augustinus explicans: *Per exaltationem superbiæ suæ, abscondit a se Deum*, in quam rem Olympiodorus ait, in Hebræo haberi, *Ascendit cor*, ac sic diceret, propter delicias, mentis aspectum amisit, mirum est enim quam reddantur stupidi & obtusi suis voluptatibus atque divitiis divites nonnulli.

Olymp.

4.

Hebrai-

zantes.

LXX.

Symmac.

R. Mard.

ללל

ללל

Et de lateribus enim aruina dependet. Pro lateribus Hebraizantes vertunt, *lilia*, Septuaginta, *De scemore*, Symmachus, *lumbos*, alii *inguen*. Rabbi Mardochai ait esse partem dorsus, quæ conjungitur renibus, sed propriissima significatio *Cacel*, est vertebra, *el iuego* *oguesso de laçia*, nam dicitur à radice *cacal*, quod inconstantiam, mutabilitatem, & veritabilitatem affert, sed recte hoc loco pro adjunctis accipitur illis & lateribus.

LXX.

Olymp.

Pro anima, autem Septuaginta habent *Peristomium*, quam vocem Olympiodorus ait, significare geminatam & circumfusam carnem circa scemora, præterea ipse Olympiodorus explicat *diptoidem*, sed in idem recidunt hæc omnia: significant enim pinguedinem, axungiam, aut omentum, & certe vox ipsa originalis, *Pimach* significat optimum, consonante voce Latina cum He-

Pined. Tom. 1.

bræa. Quod vero Pagninus dixit *lumbricos*, Pagninus non video quomodo conveniat voci originali: nisi forte intelligat, ex nimia cibi abundantia, lumbricos, in divitibus generari, qui plerumque generantur ex cruditatibus. Regia pro lumbricis, *lubricos* indicavit in margine, & ipsa legit *lubricum*, hoc etiam non satis assequor, nisi idem intelligat, quod Pagninus: nam lumbricus quasi lubricus à lubricitate dicitur.

Regia.

Hebræus apud Cajetanum legit, *Fecit rugas super illa*, & cum vox hoc tantum loco reperiatur, quisque pro libito illam vertit, atque obestatem omnes exprimunt hominis delitiosissimi, cui bonorum abundantia vitiorum omnium materiam subministrat.

Hebræ.

Cajer.

Sed solo tamen pinguedinis nomine peccatores male audiunt, ut qui interneccioni & gladio reserventur, cum bene saginati fuerint Isaia 34. *Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, & hircorum, de sanguine medullarum arietum; victima enim Domini in Bosra, & interfectio magna in terra Edom.* id est, Deus ipse suæ justitiæ sacrificium offert pinguiissimis, opulentissimisque Idumæorum mactatis, idem expressit Amos cap. 6. *Va, qui opulenti estis, &c. qui separati estis in diem malum.* & Jeremia 21. *Congrega eos, quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis, & Sophonias cap. 1. Preparavit Dominus hostiam, sanctificavit vocatos suos, & erit in die hostia Domini, visitabo super Principes, &c.* id est, Deus permittit impios pinguescere, ut illustrior tandem sit de illis triumphus atque divinæ justitiæ gloria ex illorum mactatione & supplicio.

5.

Pinguib.

imminet

mors,

Isa. 34. 6.

Sed Augustini lectio prætereunda non est, *Fecit* (inquit) *capistrum super scemora*, quod ad impiorum lasciviam refert, ut libidinibus (inquit) colligaretur, quo vinculo duceretur ad mortem, & quidem Scriptura illo capistri aut vinculi nomine, quo solent bestiae trahi & alligari, turpem libidinis affectum aliquando notavit, cum Proverbiorum 7. dixit: *recordem juvenem meretricis verbis irretiri, & trahi ad vincula, quibus deinde vinculis ad extremum exitium, & quasi ad carnificinam stolidus agniculus pertrahatur, neque mirum vinculis & capistro turpem & voluptuarium hominem constringi, videlicet mancipium vilissimum belluinæ voluptatis, & res quidem ipsa in proximo est: nam omentum, & abdomen, quod in illis lumbisque & ventre est, cum iis, quæ sub ventre sunt conjunctum est, rem autem turpem indicatam esse à Paulo, ventris, nomine, cum di-*

Amos 6. 1

Jere. 12. 3

Sophon. 7. 6

August.

Prov. 7. 7

Phil. 3. 19

Iii 2

xit

Hier. *epist. ad Fabiol.* 128. *Greg.* 6. *Aruiam a-*
mici & fa-
miliare. xit, *Quorum Deus venter est, & gloria in confu-*
sione (re pudenda) ipsorum. Hieron. intel-
 xit, *epist. 128. ad Fabiolam.*

Gregorius tandem, quem nonnulli Lati-
 ni sequuntur, per *aruiam dependentem ex*
lateribus, intelligit, non tam opulentiam, at-
 que voluptates, quam quosdam, ut ita di-
 cam divitum collaterales, & ministros,
 qui adhærent principibus, & illorum la-
 tus claudunt, qui suis patronis fisci illorum
 tyrannidem atque sævitiam imitantur, ex
 pauperum rapinis & sanguine ditescunt, at-
 que pinguescunt, qui ut Amos cap. 4. ait,
 dicunt *Dominis suis, Afferte & bibemus.*

XXVIII. Habitavit in civitatibus de- solatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ.

1. Tres expositiones minus commodæ.
2. Quarta commodior. Conscientia impiorum
 terrores Tyranni frequenter exulant com-
 pulsi. Illustratus Isaias.
3. Commodissima interpretatio.
4. Impiorum gloria non perseveratura.
5. Radix quid proprie. Varia lectio.

1. *Prima ex-*
positio. *Eugub.*
2. Expositio.
 S Ententia quidem plana videtur, sed de
 Silla valde dissentiunt interpretes, qui-
 busdam ad supplicium, aliis ad improbita-
 tem impii referentibus. Primo ergo indicat
 Steuchus habitaturum impium in desertis
 locis; ut impune grassari possit, & excur-
 siones facere.

Vatabl. *Clarius.* Secundo Vatablus, & Isidorus Clarius,
 quos nonnulli recentiores imitantur, de su-
 perbiis tyrannis accipiunt, qui cum di-
 vitiis abundant, expensas inutiles faciunt,
 animumque adjiciunt instaurandis ruinis
 & civitatibus everfis, atque fulciendis col-
 labentibus arcibus, & domibus regiis, ad
 nullum alium usum, opportunitatemve,
 quam comparandi nominis immortalita-
 tem tum ex everfione quarundam urbi-
 um, tum ex everfarum instauracione, at-
 que simile videtur id c. 3. *Qui edificat sibi so-*
litudines. Sed, quia, cum hæc dicebantur,
 non admodum frequentes urbes erant, non
 videtur in hanc sententiam commodè po-
 tuisse dici, neque locus ille cap. 3. favet,
 qui de sepulchris accipiendus est, ut eo loco
 docuimus,

3. *Inter-*
pretatio. *Cajet.* Præterea Cajetanus, ad rapinam, & ava-
 ritiam tyrannorum refert; nam diripiunt
 non communes tantum rerum publicarum,
 & privatarum etiam domorum facultates,

quæ expilatio spoliatioque bonorum, de-
 solatio, & vastatio dicenda est; adde etiam,
 quod per summam violentiam ejectis pro-
 priis dominis è suis sedibus, illas tyranni
 occupant, accessionemque faciunt suis ar-
 cibus & viridariis, uti fecit Achab de vinea
 Naboth 3. Reg. 21. Hos Isaias c. 5. notare
 videtur, *Va qui conjungitis domum ad domum* 4. Reg. 21
& agrum agro copulatis, usque ad terminum lo- 2. 16.
ci, nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In Isai. 5. 8.
auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum
 (sunt enim ingentia scelera, quorum cla-
 mor auditur in excelsis) *Nisi domus multa*
deserta fuerint, grandes & pulchra absque habi-
tatore: comminatur ipsas suas domos am-
plissimas destructas & vastatas iri ab ho-
stibus ipsis ejectis, qui illas ædificarunt,
 ut supplicium sceleri, & iniquitati respon-
 deat.

Sed quarto tamen loco de poena impio-
 rum Divus Thomas & alii Latini accipi-
 unt, vel quod illi conscientia terrores, de
 quibus nuper dictum est, non patiantur im-
 pium uno in loco consistere, neque in fa-
 miliari hominum convictu & societate vi-
 vere; ideoque in solitudinem concedat, &
 desolatarum urbium ruinas, & latibula
 quærat si forte ibi inter *lamias & pilos* se-
 curus agere, atque latere possit, vel, quod
 tandem hujusmodi impiissimi tyranni eji-
 ciantur in exilium, non potentibus subditis
 diutius ferre tam iniquam dominationis
 petulantissimæ libidinem, uti contigit Na-
 buchodonosor Dan. 4. *Ejicient te ab homini-*
bus, & cum bestiis, ferisque erit habitatio tua; &
 idem indicatur Isai. 22. cum ad Sobnam
 templi præpositum dicitur; *Dominus aspor-*
tari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus
 (is enim vinctis pedibus facile quovis
 asportatur) *quasi pilam mittet in terram la-*
tam spatiofam (id est exilium ad remotissi-
 mas regiones, unde redire facile non possit:
 pro gallo autem in Hebr. est, *sicut vir*, nimi-
 rum sicut princeps aliquis aut potentissi-
 mus tyrannus, qui cum ab hostibus capitur,
 exulare cogitur in remotissima regione, ut
 omnem illi ad suum regnum redeundi adi-
 tum, & spem præcludant, propterea que co-
 gitur habitare in civitatibus desolatis, & ita
 Septuaginta hunc Isaiæ locum legerunt, *LXX,*
Conteret virum, & projiciet te in regionem ma-
gnam, & immensam.

Huic præterea commentario affinis est
 illa aliorum interpretatio, ut de extrema
 inopia accipiatur, ad quam redactus im-
 pius tecto careat, & nisi in civitatibus de-
 solatis, desertisque & ruinosis domibus
 commorandi, seque protegendum locum, aut
 facultatem non habeat.

Tandem

3.
Græcorū
interpre-
tatio cō-
modissi-
ma.

Tandem videtur optime quadrare, & cum consequentibus coherere, ex Græcorum interpretatione, illud est, ut impio comminetur everfionem suæ civitatis, & suæ domus: & quoniam quæ comparaverat bona, ex rapiniserant, direptioni quoque exposita erunt, juxta quod accipiendum est, quod dicitur, in tumulos sunt redacta: nam in Hebræo effertur per futurum, in tumulos, aut in cumulos rediguntur, atque hunc sensum indicasse videntur Septuag. qui imprecancer legunt: *Habitent civitates desertas, & ingrediatur in domus non habitatas: quæ autem illi paraverunt, alii auferent.*

LXX.

XXIX. Non ditabitur, neque perseverabit substantia ejus: neque mittet in terra radicem suam.

Perseve-
rare,

4.

Non ditabitur. Non semper ditescet, neque semper ex quocumque jactu & quocumque piscatu evadet ditior, & quoniam summis negatum est stare diu, non perseverabit. Proprie, non surget, non stabit, non confirmabitur, non erunt illius opes stabiles, & firmæ, non semper augebuntur.

5.
Radix
quid pro-
prio.
נחל
Pagnin.
R. David.
Hebra.
Regia.
R. Mard.
Tygur.
Vatabl.
Luc. 14.
30.
LXX.
Latini.
Græci.

Nec mittet in terrâ radicem suam, Radix hoc loco est à radice, נחל, quod est perficere, aut consummare, quare Pagninus sequutus R. David. legit, Consummationem. Hebræus apud Cajetanum, Finem, Regia, Complementum. R. Mardochoi; Neque extendetur in terra perfectio eorum. Tygurina; Neque ad plenum crescet in terra. Vatabl. Neque tradet terrâ consummationem eorum, subaudit ipse ædificia, quæ cum impius ceperit ædificare, non possit consummare, ut omnes qui viderint, illudent ei.

Sed consummationem hanc ad arboris perfectionem pertinere, tum Septuaginta, & Græci, tum Latinius interpretes sapienter ex sequentibus elicuerunt, ubi ramorum mentio fit. Sed in hac eadem re extremas perfectæ arboris rationes considerarunt Græci atque Latini, nam Græci cacumen, comam folia arboris; legunt enim, *Non immitter super terram umbram*, id est, in ipso flore exarescet, primisque germinibus deficiet, non efficiet perfectam comam, non regmen patulum, neque latam umbram, at noster interpretes in radicibus totam arboris consummationem constituens, firmitatem, & profunditatem illarum impiorum florenti statui denegavit, visusque profecto est hunc locum cum illo Proverb. 12. conjunxisse; *Non roborabitur homo ex impietate, & radix justorum non commovebitur*, quasi di-

Pined. Tom. 1.

ceret, Quidquid peccato & sceleri innitur, non firmis radicibus nititur. Vermem enim corrodentem habet, at pietas, & integritas, firmæ sunt ad honorem, divitias & bona omnia; radices ideo *justi floreant in æternum ante dominum*; & transplantatis ad vitam alteram radix eorum non commovebitur, vide quæ supra diximus capite 5. versic. 3.

Pf. 91. 13.
14.

XXX. Non recedet de tenebris, ramos ejus refaciet flamma, & auferetur spiritu oris sui.

1. Tenebræ quid. Rami quos significant. Hostes igne & flamma utuntur in regionis alicujus devastatione.
2. Varia lectio. Affixum apud Hebræos pro pronomine reciproco, aut non reciproco.
3. Tyrannorum mors inopinata. Explicatus David.
4. Latinorum expositio. Spiritus pro indignatione.
5. Impii levissimis occasionibus sublati. Illustrati David, & Isaias.

Allegoria mista est, & ideo nunc tenebras dicit, quæ arbori non conveniunt, sed homini. Cajetan. vero ignorantiam intelligit, quæ comes impiorum erit, sed præstat afflictiones, discrimina, animi mœrorem, & anxietatem intelligere, Ramos, germina, teneros furculos, Septuaginta stirpem, sunt enim etiam stirpes, virgulta, quæ de radicibus pullulant, live ut allegoriam dissolvant, & per ramos, & germina filiorum sobolem & impiorum posteritatem significatam explicant: nam hoc loco rami dicuntur à radice, נחל, quod est surgere, aut lactare, aut nutrire, quasi qui adhuc exugant succum à radice, sic in Sapientia de liberorum interitu dictum est, *Confringentur rami ejus*, vide etiam quæ superius cap. 5. diximus. Alii ramorum nomine intelligunt affectatores & assentatores qui ex tyranni opibus victum trahunt, & illum comitantur, & ornant, quos una cum sua radice exuret Deus. Alii rerum omnium foelicitatem, virorem, opulentiam, Pro flamma autem Septuaginta ventum dixerunt, nempe urentem, qui solet virentia omnia urere, & decoquere, sed in originali flamma exurens est, vehementissimi supplicii, atque adeo æterni symbolum. Duci autem videtur translatio à more hostium vastantium regionem aliquam, qui segetes & arbores succendunt, ut in illa ingenti, quam

1.
Tenebræ
quid,
Cajet.
Rami
quos si-
gnificant.
LXX.

יבן
Sap. 4. 5.

קרהב

metapho-
ra ducta à
vastatio-
ne hostili.

Joel. 1. 19 quam Chaldaei ediderant, strage conqueri-
10. tur Joel: *Ad te, Domine, clamabo, quia ignis co-*
Zach. 11. *medit speciosa deserti, flamma succendit omnia li-*
1. *gna regionis. & Zach. cap. 11. hostium copias*
jam adventantes praedicat, Aperi, Libane, por-
tas tuas, & comedat ignis cedros tuas.

2. Et auferetur spiritus oris sui. Quidam vulgati
Pagnin. codices habent, *Spiritu oris ejus*, & eam le-
Regia. ctionem retinent Hebraizantes, Pagninus,
Vatabl. Vatabl. Regia, Eugubinus, intelligunt autem
Eugubin. Dei spiritum indignantis, atque vi incredi-
 bili perflantis & incumbentis in impii glo-
 riam, opes, familiam, ramos, folia, & omnem
 felicitatis florem, quae omnia tabescent &
Isai. 40. 7 decutientur, cum *Spiritus Domini insuflaverit*
Chald. in illa, eundem sensum expressit Chaldaeus,
Vaticana neque mihi displicet; nam consentire potest
lectio. cum correctiori lectione Vaticana, quae ha-
Affixum bet oris sui, est enim apud Hebraeos eadem
quod a- particula, quae vice pronomini *ejus*, aut *sui*,
pud He- aliis nominibus affigitur, & frequens etiam
braeos est apud Latinum interpretem permutatio
valet re- aliorum pronominum cum reciprocis.

3. Sed tamen alii alios quoque hujus spiri-
Vatabl. tus commentarios adhibent, nam *spiritum*
sui oris, ipsius impii, interpretantur, diversis
 rationibus. Primo Vatablus refert ad illius
 pinguedinis consumptionem, de qua nuper
 dixerat; Veniat ad eam tenuitatem carnis,
 qui pinguis erat, ut vel solo flatu, loco
 suo moveri possit, proprio inquam suo fla-
 tu, sensus videtur paulo humilior. Aliquan-
 to erectior, & acurior Cajetani, *Auferetur*,
Cajet. proprie rem juxta Hebraum, *recidet in spiri-*
Tyranni *tu oris sui*, videlicet absque aegritudine va-
subito de lens adhuc respirare, & sanus latusque
medio fruens vitali aura, plerumque enim non
sublati. morbo, sed occultis insidiis petiti diem
Plutar. suum obeunt impii, uti Caesar, cum admo-
 neretur, ut de paratis insidiis sibi caveret,
 respondisse fertur, Mortem inexpectatam
 optimam; nam aliam tyranni potentissimi
Pf. 81. 7. exspectant. Idem indicari videtur *Pf. 81. Vas*
autem, sicut homines moriemini id est, sicut ple-
 beii, quorum nulla in morte ratio ducitur,
 qui neque lugentur, neque extremis hono-
 ribus afficiuntur) & sicut unus de principibus
 (qui repente, & ex insidiis petuntur) cadetis.

4. Sed tertio nonnihil durior, frequentissi-
Gregor. ma tamen Latinorum interpretatio est
Philip. Gregorii, Philippi, D. Th. Hugonis indicat
D. Thom. etiam Tygurina, *Auferetur*, & perdetur im-
Hugo. pius propter indignationem irati & impa-
Tygur. tientis animi, quam concitatoribus verbis
Spiritus efflat in Deum, ex ore itaque suo indicabi-
pro indi- tur; *stultum enim interficit iracundia, in spiritu*
gnatione. itaque, id est, propter spiritum, & indigna-
 tionem auferetur, miseranda morte plectetur.

5. Tandem illud non contemnendum, ut
impii le-

hoc pertineat ad facilitatem quandam, qua
 impius, paratus licet & munitus ab omni-
 bus bonis, concidit & interit pinguis-
 si vel solo impellatur *Spiritu*, & tenuissimo
 flatu, facile, breviter deficiet, qua ratione
 dictum est *Pf. 14. Exibit spiritus ejus, & rever-*
tetur in terram suam, in illa die peribunt omnes
cogitationes eorum: in extremo halitu, & spi-
ritu dissipantur omnia. & Isa. 5. Quiescite ab
homine, cujus spiritus in naribus, quoniam excel-
sus reputatus est ipse, si de potentissimo super-
bissimoque tyranno accipias; Quantumvis
vanissima sui reputatione infletur, vilissi-
mus re ipsa est, ut qui vitam spiritu, & ha-
litu ducat, melius de Christo Domino; Ca-
rete ab eo, qui quamvis homo sit, atque ea
ratione, qua homo est, habeat vitam spiritum
in naribus, id est in respirandi facultate; at
non tantum homo, sed excelsus Deus est.
 Quoniam vero flores solent vehementiori
 vento decuti, Septuaginta perstantes in ea-
 dem florentis arboris translatione, lege-
 runt. Et decidat flos ejus.

XXXI. Non credit frustra, errore de-
 ceptus, quod aliquo pretio re-
 dimendus sit.

1. Impiorum mala securitas. Aliquando etiam,
 vita, & spei omnis abjectio.
2. Varia lectio. Illuminatio Vulgata. Credere
 quid proprie.
3. Errare quid proprie. Illustrati Ezechiel, Da-
 vid, Qui Deo non adheret, aberrat.

Cum (inquit) repentinus & miseran-
 dus interitus impium maneat, fallitur
 miser male securus, neque in animum suum
 inducere potest, se indigere prece & pretio,
 id est aliena ope, ut a tam certis discrimini-
 bus liberari possit, haec est brevis & facilis
 sententiae elucidatio. Nisi forte illa praestan-
 tior sit: Omnino desperabit tot malis tan-
 dem agitated, fore ut aliqua ratione mortis
 periculum effugiat, aut judicem suum pla-
 care possit, aliorumve opem & misericor-
 diam allicere. Sicut ad opulentos quosdam
 dictum est *Pf. 48. Frater non redimit, redimet*
homo (id est, neque frater, neque homo qui-
 vis alius redimere poterit) non dabit de pla-
 cationem suam, & pretium redemptionis animae
 suae, ut enim dicitur *2. Paral. 19. Non est apud*
Dominum Deum nostrum iniquitas, neque perso-
narum acceptio, nec cupido munerum, sic etiam
Eccl. 7. Ne dicas in multitudine munerum meo-
rum respiciet Deus, & offerente me Deo altissimo,
munera mea suscipiet. In hanc fere sententiam
 dixerunt hoc loco Sept. Non credat, quia su-
 stinebit, vana enim evadent ei, nullo enim mo-
 do par erit, perferendis incredibilibus his
 Dei indignantis ictibus atque vulneribus.
 Sed

vibus in-
 commo-
 dis ablati.
 * Des ha-
 rase en un
 soplo.
 Pf. 14. 4.
 Isa. 2. 22.

LXX.

1.
 Impiorum
 mala se-
 curitas.
 Impiorum
 vita & re-
 medii om-
 nis ab-
 jectio.

Pf. 48. 8.

2. Par. 19

Eccl. 7. 11

LXX.

2. Sed Hebraizantes valde discedunt à Latino, sic enim ex verbo legunt: *Non credet aliquo, aut valido aut recto, is qui erat, sed mendacium erit loco ejus, vel, vanitas, aut temeritas erit permutatio ejus.* Tygurina, *non fides Deo, quasi dicat; desperabit de divina ope, vel non nititur Deo: alii, non credit justo & sapienti homini erudienti se, ut notetur Job, qui parere nolit amicorum monitis.* Vatabl. *Non credit fore, ut ejus felicitas permutetur, & ad meram vanitatem deveniat, sed Vulgatus recte vertit frustra, vel vanum, non enim legit Sauro, quod est æquum esse, sed, so, quod est sonus, clamor, vanum, frustra, quasi dicat, sua vanitate, & rerum externarum strepitu seductus, sine ullo firmo felicitatis fundamento, non credet, non stabit: non persistet, non erit firmus, non permanebit, nam hæc omnia verbum credendi Aman, completitur, quare non incommode vertit, & legit Regia, *Non credet in mendacio errans.* Secunda autem pars à verbo *mir*, quod est mutare, aut permutare, proprie vertitur, *Non credit: quod permutatio, sed pro pretio commutationis recte accipitur à Vulgato: quare illuminavit sententiam lucida paraphrasi: Non credit, quod aliquo pretio redimendus sit.**

3. Sed impius tamen sic judicat de rebus, errore deceptus, proprie, errat, verbum Originale affert mentis commotionem, videbitur malorum turbine exagitatus mente moveri, nullumque verum, aut certum judicium de rebus capere, ab eadem radice dicitur Psal. 118. *Erravi sicut ovis, quæ periit, id est, nullum salutis certum remedium vagus aberransque quærebam, mei impios, & ingentis in quo versabar discrimine, pene ignarus, & Ezech. 44. Cum errarent filii Israel à me.* Alii sic legunt, & dispungunt, *Non credet frustra igitur, errore deceptus erit.* Nam qui Deo non credit, oportet illum aberrare, & ad miserandos exitus, certissimæque præcipitia perire, sicut à sapiente dictum est, *Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo: & ideo non protegentur ab eo.* Nam dissoluti, & sine anchoræ præsidio, quam in divinam opem jacere deberent, agitantur rapidissimis malorum fluctibus, & ad immanes scopulos alliduntur.

XXXII. Antequam dies ejus impleantur, peribit: & manus ejus arescent.

1. Implere quid. Implere dies & Plenus dierum quid.
2. Immatura mors impiorum. Nemo justus immature decedit. Explicatus Salomon. Illustratus Isaias.
3. Vita spatium concedi homini, ut mature scat velut fructus, quidam. Juvenis cordatus maturus, senex, improbus, acerbus. Explicata Sapientia, & Hoseas.
4. Ramus & manus pro eodem, rursus utrumque pro filiis.

SI perstet in eadem arboris metaphora, hic erit sensus: Ante perfectionem, & debitam fructuum maturitatem, quos daturus erat in suo tempore, peribit, succidetur. Septuaginta: *Præcisio ejus ante horam corumpetur, id est, incidetur, & putrescet, & ab incisione & ferro non ducet opes, neque nova germina, sed rami, manusque & brachia arescent, licet autem in Originali tantum sit unica vox; male, quæ complere, & perficere significat, recte Vulgatus duobus aliis reddit, implere, & perire, ut vitæ immatura, & rerum omnium suo fine & perfectione carentium, interitum & finem significaret, & quidem, quod in Originali est, In non die suo complebitur, non videretur commodius, neque illustrius reddi potuisse, nam compleri ante suum diem & tempus constitutum, est potius perire, & deficere, quam ullum complementum, & perfectionem accipere. Implere, autem dies ad felicem, longamque senectam pertinet, ut Isai. 65. 20. Non erit ibi senex, qui non impleat dies suos.*

Sed observandum non esse eandem dicendi formulam, cum quis dicitur plenus, id est satur dierum, & cum quis dicitur implere dies, id est mensuram vitæ bene cumulata refertamque annis reportare, licet utrumque ad senectam pertineat.

Hujusmodi vero acerbam mortem, aut potius acerbæ & immaturæ vitæ successione sæpe comminantur impiis sacræ literæ, ut Ecclesiast. 7. *Ne impie agas multum: & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo, id est, ne moriaris, cum nondum maturueris, sed acerbis adhuc, & austeris, atque crudis moribus sis, & minime moriendo præparatus.* Quare nihil mirum, quod impii quamvis inveterati dierum, atque malorum, semper cōquerantur mortem sibi im-

portunam & ante suum tempus accidere : nam cum nunquam se ad mortem comparaverint, nunquamque maturuerint, sed semper vitiorum & lascivientis, luxuriantisque animi virore & obstinatione recrudescentes, mitem operum fructum suo tempore non ferunt, justi vero, ut qui divinæ charitatis calore, sensu atque moribus maturefcere mitescereque, omni duritie & acerbitate decocta, jam inde ab adolescentia coeperunt, nunquam non amplectuntur opportunam mortem, nunquamque non decedunt suo tempore, & suæ vitæ diebus impletis, cum enim licet ætate juvenes, at senes sint moribus, morti parati, & maturi proculdubio censerī debent. Hæc est enim illa Ecclesiæ propter suorum juvenum pietatem, facta promissio, *Non erit amplius infans dierum, neque senex, qui non impleat dies suos: quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit, id est nemini in medio ætatis cursu importuna mors accidet, nam pervenient omnes ad illam operum, atque ætatis maturitatem, & vitæ complementum, quod non dierum & annorum numero, sed pietatis perfectione & morum integritate definitur, at impius senex licet, & centum annorum, infans censendus erit, ut qui morum & sensus maturitatem numquam assequutus fuerit, neque suum illud expectatum senectutis, prudentiæque tempus impleverit. Is igitur maledictus erit, fructus videlicet inutilis & acerbus. Juxta Heb. parvi pendetur, projicietur.*

Quare observandum quidem humanam vitam concedi homini, ut in eo temporis spatium pietatis atque justitiæ incrementa accipiat atque ad perfectam quandam vitæ morumque perfectionem atque maturitatem pervenire possit, quare qui ejusmodi evasit moribus videlicet, atque sensu maturus, suam perfectionem suumque temporis complementum atque mensuram accepisse videtur, in eum enim finem consummationis atque perfectionis, vitæ humanæ

Sap. 4. 13 spatium mortalibus concessum est, ut *Sap. 4.* dicitur *Consummatus* (id est, proprietatem verbi Græci *teleo*, qui ad complementum pervenit, consummationem) *(in brevi explevit tempora multa, id est, censetur suam mensuram perfectæ ætatis complevisse, ergo si quis maturefcet, & sensu moribusque canescat in juventute, jucundissimum & suavissimum is præbebit Deo fructum maturefcantis ætatis, Dei palato gravissimum, ut ipse testatur Hof. 9. Quasi uvæ in deserto inveni Israel, quasi prima poma ficulnea in cacumine ejus vidi patres eorum, id est, inter alias filvescentes gentium barbararum arbores,*

quorum fructus acerbissimus erat, minimeque gratus divino gustatui, illi justī Abraham, Isaac, Jacob, qui Deo gratissimi fuerunt, antequam veniret plenitudo temporis, & gentium conversio, & tempestitiva animorum, morumque maturitas nondum ventura, Deo extiterunt velut prima, præcociaque poma, quibus licet non admodum multis reficere se solet homo, interim dum expectatur plenitudo fructuum, Idem de se ipso testatur Salomon *Eccl. 15.* nam Sapientiæ, prudentiæque maturitatem re ipsa potius, quam spe, atque expectatione habuit in ipsa prima ætate. Cum adhuc (inquit) junior essem, prius quam oberrarem, quasi sapientiam palam in oratione mea, ante tempus (sic plerique codices, quamvis correctior lectio Vaticana; ante templum habeat) postulabam pro illa, & usque in novissimis inquiram eam, & effloreat tanquam præcox uva. Quid igitur mirum, si cum Deus videt cordatum juvenem, beneque maturum, nihil expectans amplius, illum decerpit à vitâ? nam implevit tempora multa, nemo enim justus moritur, antequam dies ejus impleantur, sed ingens tamen supplicium, cum impius nondum maturus è vitâ, non enim ille in cœlesti beatorum mensa apponendus erit, quippe fructus inutilis & immaturus.

Et manus ejus arescent. Eadem vox originalis significat & manum, ramum, à radice caphaph, quod est, incurvare, non solum enim manus & vola curvitatē habent, sed etiam inflectitur ramus ingravescent fructu, quare Septuag. dixerunt: *Ramus ejus non condensabitur.* Symmach. *Non floreat, aut non virescet*, ut metaphora arboris continuata sit, atque eundem habet sensum nostra lectio; nam rami, sunt velut brachia aut manus arboris. Si igitur rursus hoc loco filiorum mentio fiat, hæc erit hujus loci sententia. Peribit impius antequam honestam filiorum sobolem suscipiat, quod si quos habuerit filios, non permancbunt diu, sed statim arescent, & extinguentur, quod propter filiorum Jobi interitum dictum videtur ab Eliphaz, atque ex hoc loco per imitationem dictum sane videtur *Sap. 4.* *Adulterina plantationes non dabunt radices altæ, & si in ramis in tempore germinaverint, infirmiter posita, à vento commovebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur, confringentur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutilis, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti, ex iniquis enim omnes filii, qui nascuntur, testes sunt nequitia adversus parentes.*

Eccl. 15. 18. 19.

Vaticana.

Sap. 4. 13

4. Manus æ ramus idem, DDD LXX. Symmach.

Job. 1. 19.

Sap. 4. 2 v. 3. usq. ad 6.

XXXIII. Lædetur, quasi vinea in primo flore botrus ejus: & quasi oliva projiciens florem suum.

1. Vineæ quid. Illustrati Moyses, David, Salomon.
2. Botrus quid in Hebræo.
3. Projicere quid. Vitis & olea, quando florent, quid florentibus noceat. Explicatus Isaias.

1. **יֵבֶשׁ** **Vinea** quid proprie. Gen. 40. 9. Ps. 127. 5. Gen. 49. 11. **2.** **בֵּיֶרֶת** **Botrus** quid. LXX. *El granizo le vendimiará en agroz. **3.** **שֵׁלַח** **Quid** projicere? **Isa. 6. 13.**

Pro vinea est, gephem, quæ vox proprie significat vitem, cepa, o parra, sic enim vitem sæpe vertit Vulgatus, Gen. 40. Videbam coram me vitem, & Psal. 127. Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ, id est, quæ cum non pareat, neque in publico conspiciatur, domesticis omnibus valde fructifera sit, & ipsum vineæ nomen, vitem significat Gen. 49. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, id est, ad alterius generis vitem aliam) Asinam suam, id est, ex quacunque cujusque generis vite copiosissimus fructus colligeretur, ligans, id est, onerans, nam cum jumenta onerantur, ligantur etiam, sic etiam Cant. 2. Vineæ (id est vites) florentes, dederunt odorem suum, sic igitur hoc loco vinea in primo flore; est vitis florens, danque odorem suum, cum autem in Hebræo tantum sit, sine flore botrus) recte interpretes addidit, in primo flore, explicationis gratia, estando encierne (Est autem botrus, proprie labrusca, aut uva immatura. Septuaginta; * Vindemiatur, sicut acresta ante horam. Lædetur; grandine vehemente, aut urenti pruina decoquetur, proprie dissipabitur, opprimetur, perdetur à radice, chamac, quod est inique agere contra aliquem, vi opprimere, dissipare, rapere, quare ut perstemus in eadem allegoria, Diripietur fructus immaturus.

3. **שֵׁלַח** **Quid** projicere? **Isa. 6. 13.**

Et quasi oliva projiciens florem suum. Projicere hoc loco non est germinare, aut protrudere florem, sed potius ejicere, dimittere, ut cadat, nam salac, est projicere in terram, aut in inferiorem locum; & sic etiam dicitur ab hac radice; Erit in ostensionem, sicut quercus, quæ expandit (longe à se projicit) ramos suos, licet utraque res conjuncta sit, nam cum florescit oliva, facile flores admittit, & quidem sicut olivæ flos delicatissimus, quamcumque cæli injuriam non sine damno sentit, ita etiam florentem fortunam quæcumque temporis injuria, & vicissitudo urere & dejicere potest. Dixit autem hoc loco projicere florem, esse potius deflorescere, &

amittere florem, quam emittere, nam tunc olea, ac reliquæ etiam arbores detrimenta sentiunt potissimum, nam sic etiam de arboribus in universum loquens Plinius tradit lib. 17. cap. 2. Si cum defloruere, protinus sequantur imbres, in totum poma depereunt. Circa vergilias quidem plueret, inimicissimum viti & oleæ. Non frustra autem tum vitis, tum oleæ simul meminit, nam fere eodem tempore florescunt, uti scribit Plinius, lib. 17. Plin. lib. cap. 25. Floret solstitio vitis, & quæ paulo se- 17. c. 2. rius incipit olea, & aliquando vites maritantur oleis, ut idem Plinius auctor est libro 17. cap. 4.

XXXIV. Congregatio enim hypocritæ sterilis: & ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.

1. Congregatio quid. Principes qui Hypocritæ.
2. Sterile quid. Impii mors testificatur contra illum.
3. Ignis divina ultio. Ignis tributum. Munus quid proprie. Explicatus David. Repetenda.
4. Uterus mentis. Quid præparare, Divitiæ fallaces.

Merito (inquit Eliphaz) hæc dixerim, Mest enim dignus hypocrita gravissimo supplicio. Congregatio Divus Thomas opes congregatæ, bene, sed præterea etiam familia, amici, socii, & quæcumque alia necessitudine, aut fœdere devincta, ellos y todos sus allegados, nam iaghad, non solum congregari, sed in fœdus & pactum, aut amicitiam convenire, significat Hypocritæ, impii principes præsertim aut tyranni, qui cum pro suo munere tueri deberet Rempublicam, & infirmiores juvare, debilesque fovere, ipse, contra quam sui muneris, ratio & species externa præseferat, justitiæ, & æquitatis everfor fuit. Hi sane principes, qui non sunt, quales esse videntur, hypocritæ, sunt, quos notat Dan. c. 13. Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus judicibus, qui videbantur regere populum, videbantur quidem externa facie, sed tamen re ipsa minime regebant, sed potius perturbabant everfa omnis juris, & æquitatis, & honestatis ratione & lege. Sterilis. Vox eadem quæ cap. 3. redditur solitarium, igitur congregatio sterilis, solitaria, ad summam solitudinem redigetur sine filiis, sine famulis, qui rem promoveant, & curent,

יֵבֶשׁ **D. Thom.** **Cōgrega-** **tio quid,**

יֵבֶשׁ

יֵבֶשׁ **Hypocritæ**

יֵבֶשׁ **Cur ini-** **qui prin-** **cipes hy-** **poctæ,** **Dan. 13. 5**

יֵבֶשׁ **2.** **Sterile** **quid.** **Job. 3. 7.**

curent, vauiabitur illis domus, & quoniam verbum congregandi, & conueniendi, significare etiam solet conuenire ad testificationem alicujus rei, ideo Septuagint. dixerunt; * *Testimonium impii mors*. Cujus multas interpretationes affert Chrysostomus; sed illa est optima, quod mors, exitusque miserandus impiorum abunde probabit, cujusmodi illorum fuerint vita, atque conditio, adde etiam mortem impii testimonium habituram, id est fore omnibus contestatam, & ignoratam nemini.

3. *Et ignis*. Divina ultio, & inevitabile supplicium, *devorabit*, absumet, & perdet; os & lingua tribui solent igni; nam dicitur *lambere, comedere, devorare, & depasci*, augetur nimirum & nutritur subjecta materia; sicut animal suscepto alimento, sed de hoc postea plura. *Tabernacula eorum*, per paraphrasim Vulgatus sententiam elucidavit, imitatus Septuaginta qui legunt; *Ignis comburet domos eorum. Qui munera accipiunt*; in Hebræo tantum est, *Tabernacula munerum*, id est principum, & judicum iniquissimum, qui se sinunt muneribus corrumpi; quod cum sit iudice & principe indignissimum, ex hoc cætera principum peccata significabuntur, nam qui æquitatem munere accepto corrumpit, quid non iste venale habeat? addè etiam *tabernacula munerum* esse quæ usura, & rapinis extracta & locupletata sunt. Cajet. intelligit, *munera, quæ offeruntur à redimentibus vexationem suam*, auctor Catena existimat hanc esse paraphrasim avari hominis, & in munera turpiaque lucra inhiantis, recte omnia, non enim inter se pugnant, neque aliena sunt à voce originali, *sochad*, quod munus est, illud præsertim, quod iniquè accipitur à principe, vel magistratu, quod dicimus, *cohecho d soborno* tum etiam munus, pretium vel acceptum, ut alicui nocens, de quo loquitur Psal. 14. *Et munera super innocentem non accipit*, his ergo verbis videtur Eliphaz latenter accusare Jobum repetundarum; sic enim dixerunt Romani, cum ex privatis legibus pecunias repetebat à magistratibus male ablatas, capras, coactas conciliatas,

Cajet.

Nicetas.
Munus
quid proprie.שוקד
Ps. 14. 5.
Repetundæ.
Cic. in
Verl.

aversas, ut Cicero loquitur accusans Verrem.

XXXV. Concepit dolorem, & peperit iniquitatem: & uterus eius præparat dolos.

Tanto (inquit) supplicio dignus est, qui semper machinatur, quomodo aliis dolorem afferat, & quavis occasione nacta tandem opere perficit iniquitatem, violentiam, egenorum oppressiõnem, & imbecillorum expilationem.

Et uterus ejus, Mens, pectus, præcordia, vis cogitandi & concipiendi. Sic dicitur Proverb. 22. *Sapientia conservari in ventre*, sed videtur metaphora duci ab utero fecundissimæ alicujus mulieris, quæ vix cum peperit, denuo concipit fatum aliud, sic impii uterus, & cogitatio numquam cessat ab iniquitate; nam cum concupiscentia postquam unum aliquod facinus conceptum peperit, & exclusit, aliud denuo præparat, proprie, format, fingit, fraudem aliam. Nam ab eodem verbo dicitur cap. 31. *Formavit me in vulva*. Denotatur etiam improbum ingenium, non alia re valens, quam dolo & fraude, de hac re diximus superius nonnulla. Vide auctorem Catena, qui dolos hos ad ipsum impium refert, qui cum devoravit alienas opes, concepit profecto videtur, quod postea cum dolore evomat, & uterus præparat sibi ipsi dolos: nam inflatur fallacibus divitiis, quæ suum possessorem fallunt, cum neque veræ, neque stabiles sint. Scriptum enim; *Divitias quas devoravit, evomet: & de ventre illius extrahet eas Deus*, neque hic sensus incommode videtur claudere totam Eliphazi orationem, quæ verò in hanc sententiam conferri possent, perenda sunt ex c. 4. v. 8. vide etiam inferius, cap. 20. verl. 15.

4.

Uterus
meus.Prov. 22.
18.Jacob. 1.
15.

172

Job. 31. 15
Nicetas.Scipsum
fallit impius.Matt. 15.
22.Job. 20.
15.

BREVIS
NOTATIO
RERVM INSI-
GNIORUM,

QUAE
in commentariis fu-
sus explican-
tur.

Paraphras.

Cap. xv. 659

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.

CAPVT
DECIMUM
QUINTUM.

Ibi orationem nervis & acrimonia ple-
nam, inique ferens Eliphaz; seque ac suos a-
micos contemni arbitratus, illam amarulen-
ta plenaque stomachi responsione excepit,
sed non ita perturbata, ut disputandi deco-
rum, rectumque ordinem non seruet; nam
ab altero alteri, sibi que nunc per vicem traditam orationem
ab indignante interrogatione exorsus est.

Qui fieri, o Job, potest, ut inter sapientes numerandus
sis, cum tam multa ad rem parum attinentia insolenter & ar-
roganter effutias? non enim in sapientem facile cadit super-
bia, & stultiloquii peccatum, perstrepis enim tu, atque in-
sane infremis, instar præcipitis cuiusdam & horrissoni venti;
& inanem conaris auram captare inutilibus incommodisque
sermonibus atque sophisticis, captiosisque argumentandi
rationibus. Impletus sane, distentusque videris inutili qua-
dam scientiæ opinione, quæ mentem inflat; & instar urentis
alicujus & inflammati spiritus, minacis videlicet a Euri, aut
tumidi, præcipitisve Vulturui, tua præcordia inflamat, ex-
candescens sanguinis atque iræ ardor, & plus nimio te de-
fendendi, & cum Deo disputandi ardens studium, & incitata
contentio. Quasi vero ea ratione mentis & sensus dolor ex-
saturari explerique posset, atque mitescere. Quin potius dum
amarulenta oratione uteris, imples mentem ingenti quodam
sensu, & assidua tuarum ærumnarum cogitatione, quæ ve-
hementi dolore animum tuum discruciet.

Et vero inutili tu oratione divinam providentiam laceffe-
re & reprehendere videris, cujus celsitudo infinitis partibus
tuum captum superat, nec non tuos amicos importunis re-
prehensionibus proscindis, res videlicet ad tuam ipsius per-
niciem opportune comparata.

Tu sane ista animi præsumptione, & impudentia publice
palamque proposita, efficis, ut ex te alii insolere discant, &
obloqui adversus Deum, atque omnem divini numinis timo-
rem, religionemque abjicere: nam qui doceat sanctos ju-
stosque homines non affici præmiis, sed suppliciis, is sane sua
ista assertionem a Dei cultu homines deterrebit; quis enim ve-
lit, ut si sanctus probusque sit, tam acerbe, tamque severe a
Deo accipiat, illi se supplicem præbere? Tum etiam cona-
ris Dei a te timorem repellere, ut qui perfricta fronte cum
tremenda divini numinis majestate de tuis ærumnis expo-
stulare non dubites. Sed quid non audeat, qui precandi stu-
dium dimiserit, & pro oratione, inaudita nunc quædam ver-
ba adversus Deum jactata substituerit.

Hanc de Deo loquendi, sentiendique rationem a nemine
accepisti, sed ex tuo illam cerebro conficta deprompisti, nunc
tandem occulta tui animi improbitas sese tuis verbis prodi-
dit, neque vero opus est, ut tibi indicem, in quo pecces, nam
ipse tuus sermo, tacentibus cæteris, facile te docere poterit te
iniquum, & Deo injurium esse. Verum enim vero errantia
hominum prave de Deo deque divinis sentientium dogma-
ta, consiliaque tuo animo imbuiisti, illaque tanquam optima
& probatissima tibi semper sectanda proposuisti, & versu-
tissi

1.

Respondens autem
Eliphaz Themani-
tes, dixit.

2.

Numquid sapiens re-
spondebit

quasi in ventum lo-
quens:

& implebit ardore
stomachum suum?

3.

Arguis verbis eum
qui non est æqualis
tibi; & loqueris quod
tibi non expedit.

4.

Quantum in te est,
evacuasti timorem:
& tulisti preces co-
ram Deo.

Docuit enim iniqui-
tas tua os tuum.

& imitaris linguam
blasphemantium.

a De hujus venti tam exsa-
eris, tum ex prophanis nominibus.
& significatione, atque natu-
ra, quadam, v. 2. n. 4. 5.

tissimorum hominum more fucatis, compositisque rationibus tenebras offundere veritati niteris, ornata potius oratione, quam re ipsa, te nobis iustitiæ & sanctitatis nomine probatum cupiens, interim salutaria atque verissima tuorum amicorum monita contemnis.

6.
Condemnabit te os
tuum, & labia tua re-
spondebunt tibi.

Ad te obsecro parumper redi; fieri enim non poterit, quin tu ipse mentis compos adversus tuam impudentiam & temeritatem pronunties, si tuorum pravorum verborum testimonium adversum te attendere volueris, & vel te iudice, minime absolveris.

7.
Numquid primus
homo natus es?

Porro, quod ad nos attinet, tacere nos nuper iussisti, attentosque nos tibi præbere, scilicet tu antiquissimus perinde ac sapientissimus, cujus testimonium atque doctrina sine ulla probatione alia, probata cæteris esse debeant. Adam tu ille primus humani generis parens, pariter atque doctor, cujus inter sit docere hominum genus, & verissima dogmata in omnem posteritatem transmittere. An non tu sicut cæteri hominum, colligatam in corde tuo stultitiam, cum in lucem editus es, traxisti tecum, ut te nunc nobis sapientia iudicioque præferas; ut valeo (inquis) iterum usu atque experientia, scilicet, ante omnes colles & montes, partesque mundi ac terræ primigenias tu conditus es, mundumque ipsum ætate & antiquitate præcessisti, primusque deinde constitisti, firmissimas ipsas terræ partes, non solum diuturnitate, sed

& ante omnes colles
formatus?

constantia etiam & stabilitate superans, videberis itaque tibi ipsi, unum primumque ex illis summis, cellissimisque montium cacuminibus, quæ confugientibus aquis in locum unum, ut appareret arida, Dei præcepto, ex abyssu emerferunt; ita quoque tu mundo innotuisti, & conspicuus, propositusque fuisti antequam ipsa terræ facies potuisset conspici, sed hæc minora profecto sunt tui animi insolentia; nam divinæ tibi sapientiæ munus atque nomen forsitan arrogaveris, cui perspecta sint divinæ providentiæ arcana omnia consilia, atque cum Deo fueris cuncta componens: illumque providentem, disponentem, decernentem, præcipientem audieris, & nihil ille secretioris habeat consilii, de quo tecum una non communice: nisi forte omnem tibi sapientiæ rationem perspectam, subjectamque esse contendas, ut & quam Deus mortalibus impertitus est, & quam sua ille mente continet infinitam, præ tua ista contemnas, ac tecum moriente abituram etiam à mortalium conspectu arbitreris, atqui ego profundissimam esse veritatem satis scio; teque eo superbiæ elatum esse credo, unde illam contingere, aut videre in altissimo puteo demersam nulla ratione possis.

d Cur colles sint antiquitatis
symbolum, potius quam alia
primigenia partes terra, dili-
gentius examinatur, v. 7. n. 3. 4.

9.
Quid nosti, quod
ignoremus: quid in-
telligis, quod nescia-
mus?

Parcius itaque ista viris, ô Job, non enim quæ sapis, loquerisve, incognita aut inaudita nobis sunt: nam si nos nostra industria & studio nihil horum consequuti fuissetus; at potuissetus quidem à parentibus nostris atque magistris, qui ut ætate, ita & sapientia nos præcesserunt, tum hæc quæ tu jactas, tum veriora alia reconditioraque dogmata accipere. Proptereaque quamvis inter nos tu senior sis, ætateque provector, at nostra parentumque nostrorum sapientia, multo quam tua magis antiqua & cana est, atque adeo minus de fallitate suspecta.

10.
Et senes, & antiqui
sunt in nobis, multo
vetustiores, quam
patres tui.

Sed ut hæc omittam, & ad rem tuam jam curandam amico benevoleque animo accedam, desperare, ô amice videris de meliori fortuna, quasi Deo potentissimo tuo in gradum pristinum restitutio difficilis aut operosa existere possit: proptereaque audes illum verbis, & maledictis lacessere, à quo

quo nihil tibi sperandum esse arbitreris. At illud tibi persuasum velim, vel solo illius nutu presentissimam opem & incolumitatem tibi adfuturam, nisi illius benignitati & clementiae, tua ista insolenti & stulta oratione & criminatione, viam pracludas; non longe à te illius consolationes absint, adest ille prope, aderitque resipiscenti & supplicanti, neque vero Dei solamen in adversis parvi aestimandum est; nam potest ille parem tuis istis incredibilibus calamitatibus medicinam & incolumitatem afferre, quam cum ille effecerit, ingentis beneficii loco aestimare te oportebit; nam cum leviora sint tuis sceleribus haec quae pateris, cum quippiam de supplicio ille remiserit; gratitudo sane ille condonabit remitterque debitum. Sed Deum ad miserandum parcendumque proclivem, & sponte ad te consolandum accurrentem, aliquid sane latentis tuo pectore sceleris, aut aliquod pravam dogma, quod intimo cordi insedit, aut aliqua alia ratio, quae nos lateat, detinet & impedit.

Ute sint huiusmodi oculorum nutus, cum ab hostibus sunt molestissimi, & quae sint impiorum inter se symbola, quaedam ad mores & scripturarum intelligentiam. v. 12. nu. 2.

Haec dum loquor, alio contorqueas oculos, & c. nictas, dum audis verissima consilia, vereor itaque ne percitus aliquo pravo spiritu, id facias. Hoc ergo tuis peccatis adjunxisti, ut morosus, vagus, torvus, superciliosus, nutibusque petulans auditor sis: neque hoc solum, sed simulato quodam oculorum habitu, & extollentia sanctitatem simulas, & interdum pro tua mentis inconstantia; non jam nictantes & vagos, sed instar stupefacti hominis apertos nunc in caelum oculos, nunc in terram defigas; nunc illos vultumque totum in aethera contorqueas, quasi erumpentem stomachum atque furorem conceptum in Deum refundens, & tumens indignatione pectus indignissima adversus Deum verborum impudentia exoneres. Cæcus ipse tuique oblitus non te vides sentisve tumere pectore, ardere oculis, excandescere facie, fumare naso, & toto corde distendi, atque efferti adversus nimen.

Apage tantam vilissimi humuncionis superbiam. Quid enim miserrimus homo sit, aut cujus materiae & conditionis; dum concipitur, dum nascitur, dum domos luteas habitat dum quidquid aliud agit, ut mundus, purus, candidus vita atque moribus haberi merito debeat, sanctusve atque iustus divino iudicio atque sententia pronuntiari? scilicet homo extremis prope suppliciis affectus, videbitur sanctus & innocens, qui imaginem praeferebat sceleratissimi hominis, mitissimas poenas luentis? sed quid, ipsa profecto concipiendi & nascendi de muliere conditio, sordes affert humanae originis; & alias plures maculas, quibus hominem pollui necesse sit, nam qui mulierem duxit, peccati radicem & seminarium duxit. qualis igitur sis, qui de muliere natus sis, tu ipse iudica.

Illud vero, quod semel dixerim, & à te minime observatum fuit, nunc iterum tibi instillabo, etiam sanctissimos illos Patriarchas, Adamum, Noe, Abrahamum, imo & ipsos angelos beatos, qui divino obsequio dicati sunt, mutabilis & constantis naturae omnes fuisse, atque ipsos orbes caelestes, quorum lux, splendor, mundities omnem creaturarum aliarum pulchritudinem & elegantiam vincit, ad Dei conspectum & clarissimos oculos tenebrescere & offuscari: sunt enim etiam in his corporibus supremis suae partes lucidae, opacae, & crassiores aliae; & partes quidem illae, quae nobis fulgentissimae videntur, forte sunt aliarum sui orbis imperfectissimae.

11.

Nunquid grande est, ut consoletur te Deus? Sed verba tua prava hoc prohibent.

12.

Quid te elevat cor tuum, & quasi magna cogitans attonitos habes oculos?

13.

Quid timet contra Deum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo huiusmodi sermones?

14.

Quid est homo, ut immaculatus sit, & ut iustus appareat natus de muliere?

15.

Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis.

& caeli non sunt mundi in conspectu eius.

16.

Quanto magis abominabilis

& inutilis homo:

qui bibit, quasi aquā,
iniquitatem.

17.

Ostendam tibi,

audi me:

Quod vidi, narrabo
tibi.

18.

Sapientes confitentur,
& non abscondunt patres suos.

19.

Quibus solis data est
terra:

& non transiit alienus
per eos.

Quid igitur luteus & carneus homo impuritatis & munditiei supremæ sibi laudem vendicet, cum contingere possit ut quod pulcherrimum & fulgentissimum in humana vita appareat, id apud Deum macula & nebula crassissima censeatur, & qui optimus, & viri nomine dignissimus inter reliquos mortales apparet, idem re ipsa abominabilis sit? qui d. nihil profecto pulchri, nihil boni habeat; quo vel Dei, vel angelorum oculos allicere possit, quem nemo familiaritate congressu ve ullo dignari debeat? Foeteres profecto atque vilesceres, tibi ipsi, ô Job, si te agnosceres, quod si te intus, & in cute perspiceres, tuam ipse faciem præ deformitate & lutulentis sordibus aspicere dedignareris, & à te ipso faciem averteres, ne tam turpis foedusque conspectus te incredibiliter perterrefaceret & exagitaret. e Putida sane res homo, putridaque, grave olens, immunda, corrupta & ad omne opus bonum reproba & inutilis; & cujus certissimis experimentis inutilitas contestata sit, ad illum tantum usum commoda & opportuna, ut divinæ justitiæ materia sit, atque æterni ignis sempiternum pabulum. nam cum in hunc finem homo conditus sit, ut creatorem suum agnosceret, & plus coleret, qui longius ab illo divagatur & erat, in vanum inutiliterque accepisse videtur animam suam f, litit, quod mirum est, non virtutes, quarum quædam quasi semina infusa habet à natura humana mens, sed peccata & vitia, & incredibili ad ea aviditate & animi propensione fertur, neque aliter pravæ concupiscentiæ ardorem & implacabilem sitim mitigare & exsaturare potest, quam copioso quodam quasi potu multorum scelerum & improbitatis ingurgitatione, sic se tandem sitibundum & anhelantem reficit summa cum voluptate, nec cogitans, nec videns rem esse divinis oculis execrandam, quam ipse facile & leviter, neque minus inconsideranter, quam si os haustu aquæ prolueret, aut biberet aquam, facile & sine ullo pretio parabilem, & aggreditur & perficit.

Sed quæ acquantra hujusmodi projectissimos ad omnia scelera impios maneat supplicia, ut illorum periculo & interitu sapias, tibi, ô amice Job, nunc exponam, cœcutientique, & in maximis errorum tenebris versanti verissimæ doctrinæ faciem præferam. interim te attentum cupio, & reprehensionem hanc meam tuæ insolentiæ peropportunam patiente animo excipere. Quod enim assidua meditatione assidueque experimentis colligere potui comperique verissimum, tibi proponam, atque illud sane multorum testimonio confirmatum, qui pro eadem veritate antiquissima suorum parentum testimonia & auctoritates producebant; sapientis enim est, minime se novorum dogmatum auctorem constituere, sed eos, per quos in sapientia profecerit, magistros atque doctores ingenue confiteri atque nominare. Neque obscuros (inquam) neque ignobiles tibi viros proponam; sed eos clarissimos principes & magistratus integerri-mos, qui summa pace & tranquillitate sibi commissas Resp. moderabantur, & in officio continebant, nemoque barbarus aut peregrinus g hostis à vera fide, verique numinis religionis alienus, ausus est illorum ditiones, aut fines infestare, hi sane pro sua potestate & rerum peritia, tum de omnium privatorum hominum, tum de aliorum Tyrannorum vitam moribus, exitu, experimentum capere potuerunt, quo nobis suis admonitionibus prodesse.

Sic igitur de improborum ingenio illi pronuntiabant,
Omnes

d. Ut sibi ipsi, si se impius agnoscat, abominationi & execrationi sit, atque suo conspectu se ipsum excruciet, quodam ad mores. v. 16. num. 2. 3.

e. Ut impius inutilis sit, & quæ hujus inutilitatis ratio in sacris literis, accurate expenditur. v. 16. num. 4.

f. Quæ sit hujus proverbialis locutionis, bibendi iniquitatem, vis, & ut facile, & ex prava consuetudine impius peccet, interdum etiam sine peculiari aliqua voluptate, fuisse exponitur. v. 16. num. 5. 6.

g. De alieni in sacro sermone significacione, ad scripturarum intelligentiam non pauca. v. 19. num. 5.

*¶ Ut impius dicatur superbi-
re, & nunquam non internis cruci-
etur concupiscentiis; multa
ad mores. & de arcana super-
biendi significatione plura. v.
20. n. 1.*

Omnes impie & inique agentes, seditiosos & inquietos esse, assidueque solitudinum fluctibus agitari, h inutilibus & stutare desideriis, excruciarum timoribus, & ipsos sibi, quidquid agant, quidquid enitantur, dolores quasi parturientis fœminæ asciscere, nam sua illorum superbia & ambitio in incredibiles difficultates illos conjicit, quibus tandem pressa illorum superbia, & inanis fastus diffatur & evanescit. Et inter alios ille non ultimus superbissimis principibus cruciatus existere solet, quod perpetuo mortis metu, atque sui supplicii quasi præfagium quodam exanitantur, & quamdiu illis vivendum sit, cum ignorent, tyrannidem tamen exercere non dubitant, quod stultissimum est.

Semper ad illorum aures maxime terrificus sonitus personat, ingentium impendentiumque malorum nuntius, atque eo magis formidandus, quo magis vicina cladis jamjam perstrepen- tis, aut hostium clamor irruentium excipitur. accedit, quod cum præsumat læva perturbata conscientia, timorem habet impius assiduam in suis auribus commorantem, quod quidquid audiat maligne in suam perniciem interpretatur, & quæ a suis, vel amicis, vel magistris accepit verissima & salutaria consilia; credit esse machinamenta, & dolos ad suum ipsius interitum comparata, & cum omnibus impone ipse studeat, sibi ab omnibus verba dari suo animo persuadet, cumque res clarissimas obliviscatur, nemo est, de quo non nefarias temere suspicetur, sic illi incredibilis cruciatus existit, quod bene constituto & pacato animo dulciter sonaret, nam in summa rerum pace & tranquillitate, nemine moliente insidias aut struente dolos, ille insidias suspicatur. Quod si forte vana mentis persuasionem delusus pacem sibi atque securitatem adesse existimet, resque suas omnes in tuto esse, subito & inopinato opprimetur ab hostibus sævissimis, malæque securitatis poenas dabit. Fallax igitur omnino est illa, quam præ se ferunt impii mentis tranquillitatem, & pacatæ vitæ felicitatem; cum plena sit occultis animi ægritudinibus, atque incredibilibus cruciatibus. Sed eo interdum vesaniæ & stuporis deveniunt miseri, ut quasi peccati veterano, & altissimo somno conscripti, sua ipsa mala acerbitateque non sentiant. Aut igitur ad conscientie clamores exterrantur & consternantur, aut, quod miserum est, stupent & surdesunt. illud etiam impii infelicitatem atque supplicium amplificat, quod eum in discrimine aliquo versatur, tam sibi suisque rebus diffidit, ut de meliori statu continuo desperet, cum se Dei omnique hominum auxilio & benevolentia destitutum videat, non enim habet super quem curam suam jactare possit, ut justi solent, qui quidem in maximis difficultatibus versantes, se suasque omnia, de sua salute bene securi, Deo committunt. Hi nimirum in bello pace jucundissima fruuntur: illi in pace circumspectant, & velut solliciti atque pervigiles speculatores contemplantur, videreque sibi videntur armatos hostes adventantes, & gladiatorum armorumque fulgores quosdam; tum aliorum discriminum, tum certissimæ mortis prænuntios.

Illud vero mature animadvertisse illos oporteret. Deum ex sublimi cælorum specula contemplari, decernereque impios ad gladium atque necem miserandam.

Interim vero dum vivere sinuntur, ad extremam in inopiam devolventur, ut & panem victumque necessarium stipe coacta queritare cogentur, per ignotas longeque remotas re-

Cunctis diebus suis impius superbit,

& numerus annorum incertus est tyrannidis illius.

12.

Sonitus terroris semper in auribus illius;

¶ Ut falsa sit impiorum pax & tranquillitas, & ut qua justum delectare solent, impium perterrefaciant, multa ad mores. v. 21. n. 1, 2, 3, 4, 5.

& cum pax sit, ille insidias suspicatur.

22.

Non credit, quod reverti possit de tenebris ad lucem.

Circumspectans undique gladium.

23.

Cum se moverit ad querendum panem;

¶ Ut impius præsumat læva; & mirabiles sint terrores præva conscientie, quadam. v. 21. & 22. n. 2, & 3.

¶ Quæ sit hujus proverbialis locutionis Quærendi panem significatione, & de impiorum sup-

novit, quod paratus sit in manu ejus tenebrarum dies.

24.
Terrebit eum tribulatio:
& angustia vallabit eum:
sicut regem,

qui præparatur ad prælium.

25.
Tetendit enim
adversus Deum

manum suam, & contra Omnipotentem roboratus est.

26.
Cucurrit adversus eum erecto collo:

& pingui cervice armatus est.

27.
Operuit faciem ejus crassitudo, & de lateribus ejus aruina dependet.

28.
Habitavit in civitati-

giones vagi & exules & cum quidpiam cibi comparaverint, vix audebunt ori admove, veriti ne letali aliquo veneno infectus, sibi ab aliquo inimico per insidias paratus sit, quod cum sibi certo persuaserint, incertum est, fame ne, an mortis formidine acerbius torqueatur. Sic nunquam non vitam ærumnosissimam, extremamque cladem ad manus jam paratam sibi timent, quam profecto suis ipsi manibus, suisque operibus sibi comparaverint.

Tot itaque malis circumsepti, conabuntur interdum vires colligere, animumque resumere ad repugnandum, sed frustra: nam supplicia omnia importuna obsidione, & incredibili pertinacitate omnium ærumnarum, quasi coacto agmine, illum cingent, omnibusque contra illum viribus pugnet angustia & tribulatio instar potentissimi cujusdam regis, qui cum adversus hostes suos in prælium procedit, ingentem exercitum conflat fortissimorum militum: & non secus in impium irruet, quam hostes solent in regem potentissimum, & imperatorem adversi exercitus, aciem dirigere; illo enim superato & interfecto victoriam & triumphum sibi pollicentur. Non aliter profecto in impium præparatur prælium, obsidioque calamitatum omnium, perpetua quasi circumvolutione recurrentium, & quasi conglobatis cuneis impios in summas angustias compellentium, videbitur igitur impius ad globum, exquisitum videlicet illud vilissimorum mancipiorum supplicium, nunquam non dispositus & paratus.

Tanto n̄ supplicio atque vindicta dignissimum profecto scelus hominis se impudenter & temere efferentis adversus potentissimum Deum, quem nulla vis aut lædere, aut repellere potest, protenditque vilissimus homuncio, atque intendit (quod vel dictu indignissimum est) manum suam, viribus suis omnibus, facultatibus, potentia abutens in cælum minitans, & nefarium bellum superis indicens, roburque jactans & brachium vibrans, & contra illum, qui sibi sufficientissimus, nullisque externis armis aut munimentis, sed se ipso invictus & superabilis est, miserrimus terrigena conatur se virum, strenuumque in bellando præbere, & primus ipse pacis cum superis fœdera rumpere, universamque cælestem militiam provocare.

Sic erigit iniquus o cristas, collum subrigit, cervicem obfirmat, suæque pinguedine, copiaque divitiarum & bonorum omnium, quæ terra profert, ubertate quasi fortissimis armis munitum se adversus divinos ictus arbitratur, sed tamen instar strenuissimi imperatoris incurrer in eum Deus; involabitque in illius collum & scutum, laminaeque omnes æreas atque calibeas, quibus se ille protegit, primo ictu disjiciet. Interim sane ille mollibus voluptatibus se fulciat, & adipe atque omento se infarciat, atque corroboret. Et, si libeat, tantum pinguescat, ut oculi introrsus retracti, eminente totius faciei pinguedine consepeliantur, atque propter voluptates turpissimas mentis aspectum amittat, latera iliaque habeat multa pinguedine conferta, atque in fœdissimas voluptates opportune comparata, denique ab amicis, servis, adulatoribus, qui illius latus claudant bene munitus sit. Deus certe pinguiissimam pecudem mactationi & gladio servat, igni denique, quem sua ipse pinguedine liquecente, tanquam oleo nutriet & accendet.

Ad summam itaque solitudinem & egestatem bonorum omnium redigetur, ut neque domum in urbe habeat, neque in orbe locum. nam qui alios suis domibus urbibusque eje-

placis quadam 23. num. 2. 3. sum etiam & de significatione diei tenebrosi, num. 5. 6.

Qua sit hujus sententia ex Hebr. vis. & quale sit illud supplicii genus, quod Globum dicunt, peculiaris quadam, v. 24. num. 2. 3. 4.

Cujus habitus, & symbolum sit collum erectum, aliqua ad scripturarum intelligentiam, v. 26. num. 4.

Præ pingues & pinguedo male audiant in sacro sermone, nonnulla tum ad scripturarum intelligentiam, tum ad doctrinam opportuna. v. 27. num. 1. 2. 3. 4.

stos

et os exulare fecit, exulare ipse in solitudinibus cogetur, & in urbibus ruinosis, desertisque domibus pernoctare; & qui solitudines etiam infestavit, cum rapinis & prædis inhiabat, in solitudine ille feris & prædonibus præda certissima exponetur. Atque adeo ejusmodi conscientiarum terroribus exagitabitur, ut vel nemine cogente ipse se exulem constituat, atque mortalium aspectum familiaritatemque longissime fugiat. Quid enim? semperne ditesceret ille, & bonorum omnium atque felicitatis accessionem faceret? ita ne ex instabili fortuna stabilitatem perseverantis voluptatis ille consequeretur? minime sane; non enim ad summum, perfectumque perveniet; sed inchoatam felicitatis voluptatem exirus luctuosissimus excipiet, & antequam fructus optatos proferat, radicitus evellitur. Viri enim justi altæ sunt, æque ac firmæ perennesque radices.

At infauſtam & infelicem arborem mala omnia infestabunt; urens ventus, & exitialis flamma decoquet omnem merminum atque ramorum honorem; familiam (inquam) universam, omnemque amicorum apparatus exitio dabit; incumbet denique incredibili impetu in illum indignantis Dei vehementissimus spiritus; & qui pinguiſſimus erat, ita conficietur, ut ad extremam tenuitatem & maciem reductus, vel levissimo flatu impelli & dejici possit; atque adeo sua ipsius respiratione & halitu præ summa imbecillitate commoveatur, atque è summa felicitate concidat, dignum profecto supplicium improbo homine, qui iratus adversus Deum verborum insolentia pugnare ausus est.

Hæc cum impium maneant mala incredibilia, fallitur tamen miser male securus, neque in animum suum inducere potest, se indigere aut prece, aut pretio alienave ope, ut ab extremo discrimine atque dimicatione fortunæ incolumis evadere possit. Cum vero jam cum ipsis ærumnis colluctabitur, desperabit utique fieri posse, ut miserandæ mortis periculum effugiat, aut iratum judicem placare, & aliorum opem & misericordiam allicere possit: imparem igitur se tam gravibus malis sustinendis, vel invitatus fatebitur, & sero licet, agnoscat tandem verissima esse quæ illi instillabantur sapientum hominum monita, quibus aurem accommodare noluit, errore nimirum & mentis commotione, à vera salute vagus, aberransque uti illum esse oportet, qui à Deo unico salutis fonte longius recedat.

Ante quæ perfectionem itaque, & ante expectatam fructuum maturitatem, succisusque putrescet, & rami ejus, & qui ad illum pertinent universi, arescent, convulsi atque dilacerati. non permittetur enim diutius vivere, neque ad lætam felicitatemque senectam pervenire. Quod si impius aliquis incanuit, diuturna ætate, nam ille puer immaturæ ætatis est, qui neque sensu, neque moribus maturuit, nullumque mitem aut suavem bonorum operum fructum protulit, & centum licet annorum sit maledictus puer omnium execrationibus configetur; nam qui sanctis moribus est, in primo licet ætatis flore, non ille florens tantum, sed uberi fructuum optimorum proventu onustus censendus est, sanctæque & legitime usus tempore illo, quod homini, ut fructus honestissimarum actionum afferat, concessum à Deo est.

Sed qui tempore atque ætate labuitur, expectandus diutius non est, vitis nimirum quæ nunquam feret uvas; lædatur decoquaturque, cum adhuc in flore sit acerbissimis labruscis onusta, & grando atque ventus vehemens vindemia-

bus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ.

29.

Non ditabitur, neque perseverabit substantia ejus.

30.

Non recedet de tenerrimis: ramos ejus arfaciet flamma:

& auferetur spiritu oris sui.

31.

Non credet frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit.

32.

Antequam dies ejus impleantur, peribit,

& rami ejus arescent.

33.

Lædatur quasi vinea in primo flore botrus ejus:

q. Ve iusti dicantur mature auferri & implere dies suos, at impii acerbi, & immaturi semper præciantur, & de felici iustorum inventa infauſta vero impiorum senectæ, non pau-

ca, v. 32. n. 1. 2. 3.

& quasi oliva projici-
ens florem suum.

34.

Congregatio enim
hypocritæ sterilis,

& ignis devorabit ta-
bernacula eorum, qui
munera libenter ac-
cipiunt.

35.

Concepit dolorem, &
peperit iniquitatem,
& uterus ejus præpa-
rat dolos.

toris onusta, & grando atque ventus vehemens vindemiato-
ris instar, botros omnes præcidant atque conculcent. Quod
si aliquando propter ubertatem visus est impius, uberein,
pinguemque olivam referre, in eo etiam illi simillimus erit,
quod sicut flos olivæ delicatissimus est, & quamcumque
cæli injuriam non sine ingenti damno accipit: ita etiam flo-
rentem fortunam, quæcunque temporis injuria & vicissitu-
do urere atque dejicere potest, projiciet itaque & amitter
suos flores, cum inclementia temporis, divinæque vindictæ
severitate & justitia spoliabitur. Quid plura, universa, quæ ad
impium pertinent, ad miserandam vastitatem, solitudinem-
que redigentur, quid enim non mereatur hypocrita, princeps
(inquam) cujus & muneris ratio, & externa facies, bona om-
nia, bonorumque defensionem pollicebatur, at re ipsa, hostis
atque inimicus Reipubl. censerī debeat? Divina sane ultio
& inevitabile supplicium absumer: instar voracissimæ flam-
mæ domos Tyrannorum, qui rapinis & iniquis muneribus
corrupti, turpibus lucris inhiant, proptereaque semper corde
machinantur, quomodo aliis dolorem inferant, & quavis
opportunitate nacta, opere perficiunt conceptam iniquita-
tem, alienorum rapinam, atque pauperum oppressionem, vix
itaque ingens aliquod facinus exclusit, ediditque impius,
cum denuo mente sua concipit, & fingit novas frau-
des, novasque fallendi artes, sed miser ipse sibi
potius; quam aliis, dolos insidi-
asque molitur.

CAPVT XVI.

ARGUMENTUM CAPITIS.

Carpit, neque immerito immisericordes amicos & consolandi imperitos, qui tam acerbis malis ullam vel levem verborum medelam adhibere nesciant; illa verè dum enumerat iterum, atque exaggerat, sua vitæ puritatem vindicat, atque pro extremo solatio ad Deum vindicem, & iudicem appellat.

I. Respondens autem Job dixit.

Respon-
dere nunc
vehementius,

JAm nunc ardente disputatione, & contortis utrinque rationibus verbum respondendi, non est ita leniter ut quondam, accipiendum, sed cum quadam puncti permotique animi acrimonia, & sensu, atque occurrendi celeritate, & studio se tuendi, cum gestu etiam consentaneo his quæ dicuntur.

II. Audiui frequenter talia: consolatores onerosi omnes vos estis.

1. *Varia lectio.*

2. *Iustus, surdus & mutus in contumeliis. Respondere, & audire idem verbum in Hebræo.*

3. *Varia lectio. Consolatio longior, importuna.*

4. *Cujusmodi futura sit consolatio. Illustratus Salomon.*

QUæ dixit Eliphaz inter disputandum sibi esse valde perspecta Job asserit, & minime inaudita, à quo sensu non abhorrent Græci, in Catena, Communia (inquiunt) sunt isthac omnia verba. Philipp. non accipit de sola hac disputatione, nam ait fieri potuisse, ut ab aliis alio etiam tempore similes contumelias frequenter excepisset. Sed multo melius, si ad amicorum rationes sæpe, & cum tædio repetitas, & importunam in reprehendendo battologiam referatur. Propterea namque *onerosos consolatores* appellat, finemque exoptat hujuscemodi disputandi formæ, cum subdit, *Nunquid habebunt finem verba ventosa?*

Audiui frequenter talia. Quod in fonte est, multa, Vulgatus docte vertit, & illustravit adverbio, *frequenter*. tum ut obloquentis importunitas apertius significaretur, tum etiam ut arceretur Jobi responsum ab omni impatientis animi nota, utpote qui patientissimis auribus *frequenter talia audierit*. Solet enim vir iustus, quod naturæ vitium esse solet, id in animo suo ad virtutem transfer-

re. Quare sicut, quem natura omnino surdum creavit, eundem fecit mutum: sic sane ut nihil impatientius loquatur, surdum se atque mutum præbet convitiis, & contumeliis, illius exemplo, qui *tanquam surdus* Ps. 37. 16. non audiebat & sicut mutus non aperiens os suum, factus sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. id est, propositarum rationum solutiones aut confutationes criminum falso objectorum; vel rationes alias adversariis respondendi, & suam dignitatem tuendi.

Hinc illud: *Cum consisteret peccator adversum me*, (id est, cum me verbis impeteret & oppugnaret convitiis) *obmutui, & humiliatus sum, & filii à bonis*. id est, cum abunde haberem iusta & bona, quibus me defenderem, filii tamen.

In quam rem mysterio catere non videtur, quod Hebraicum verbum audiendi, *Ghana*, audire, & respondere significet, quod ille respondere soleat loquenti, qui audit, ille minime respondeat, qui surdus est: propterea subjecit David; *Quoniam in te Domine speravi, tu exaudies me, Domine Deus meus*. quod alii legunt, *respondebis pro me*; utpote qui exaudias, me persistente surdo, atque muto. sed beatus tamen Job (ut sapienter observat Gregor.) jam nunc per patientiam suam typum servat ecclesiæ, quæ novit talia audiendo tolerare, & cum ejus sermo non admit- titur, ratiocinando destruere.

Consolatores onerosi. Recte Hebraïsmum dissolvit Interpres; quod enim est in originali, *consolatores laboris, aut molestiæ*, in adjectivum vertit, *onerosos, laboriosos, molestos*, eodemque sensu Septuaginta dixerunt, *consolatores malorum*; Aquila *laborum*. Theodotio, *molestiarum*: nam quod Augustinus explicat *consolatores malorum*, id est, *malos potestis consolari*, alienum est ab Hebrææ linguæ phrasi consueta. Sed in quo nam id onus atque molestia sita sit, non consentiunt interpretes: nam Cajetan. quidem refert ad laborem respondendi, quasi dicat; Eximium scilicet consolandi officium atque egregium beneficium, quod non nisi cum gravi respondendi onere atque labore longa oratione se defendendi accipi possit, sensus humilior atque languidior, quam petat disputationis ardor. Auctor Catene fatigationem quandam & molestiam audiendi intelligit, fatigatis jam & oppletis auribus longiori sermone, & pleno convitiis minime brevibus. non enim potest ulla longior consolationis ratio, aut oratio attentam aut benevolam reddere afflicti hominis mentem: cum enim mœrori atque lacrymis totum se debere existimet, quicquid illam

Audire & respondere idem in Hebræo.

ענה

Ps. 37. 16.

Gregor.

3.

Hebraïsmus.

LXX.

Aquila.

Theodot.

August.

Cajetan.

Nicet.

Consolatio non debet esse longior.

alio

alio avocat, vel omnino respuit, vel non nisi ad breve spatium excipit, & festinanter, propterea enim Sapiens præcipit Eccl. 2. *Inclina aurem tuam, & suscipe verba intellectus, & ne festines in tempore obductionis.* Surdescunt nimirum miserorum aures, atque aliorum potius attentas exigunt ad suas querimonias atque suspiria, ut audiant vero, non tam sunt oneranda, & fatiganda, quam irritanda, ut argute admonuit Seneca: *Solent (inquit) ad brevem aliquam occupationem proficiente solatio transire; subreperere ergo debet consolatio, & fucum facere affectibus.*

Seneca.

4. Cujusmodi futura sit consolatio.

Sed illud potius, ut ab ipsas consolandi rationes, & materiam referatur importune repetitam, nam qui illum criminabantur, suadebantque præsentis ærumnas esse præteritorum poenas scelerum, vexabant potius atque opprimebant injecto peccati onere gravissimo, quam sublevabant. Nam quod virum bonum (quicquid illi accidat) maxime lædit, est, culpæ suspicio, alia enim ærumna, etiam mors ipsa, vel sanguinem non eliciunt, vel leviter pungunt, si peccati stimulo armata ad nos non accedant; stimulus enim mortis peccatum est. Ergo si quis admonendus sit, aut corripiendus, & multo magis si consolandus, neque admonitio, neque consolatio, importuna aut gravis futura sit; sed quæ benignas & audientes aures demulceat, atque conciliet, ex Sapientis præcepto Proverbior. cap. 25. *In auris aurea & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem.* Quasi dicat, Quod appenditur ex aure, pretiosum sane est, sed ponderis exigui: nam qui vellent massam quandam auri gravissimam auribus innectere, aurem minime ornaret, sed potius oneraret, & fade discerperet: similis esto correptio, non levis pretiū, sed levis tamen ponderis.

1. Cor. 15. 12.

Simile.

Acetum in nitro ad aures purulentas.

Propterea subjecit statim Sapiens, *Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo:* qua sententia similitudinem contineri existimo.

Similitudo vero in eo est, quod sicut acetum nitro admistum salivæ aut aluminis, valet ex medicorum sententia ad curationem aurium purulentarum, & ad tergendas illarum sordes, sic sane decantata carmina ad curandas & leniendas ægritudines mœsti cordis. Dissimilitudo vero in eo, quod non sit eadem aurium atque animi curatio, neque eadem male affectis auribus aut exulcerato cordi instillanda, auribus quidem acetum cum nitro, quorum utrumque acriter mordet, & à parte corporis exulcerata, non nisi molestissime acci-

pitur; sed cordi tamen ægro suavissima carmina occinenda, quibus nihil insit acrimonia, nihil mordacitatis. Et quidem *carmen* Latinus appellat, quod ritualibus verbis conceptum est, neque vero solutis verbis loquaris, sed * *carmine*, id est, numerosa oratione, suis certis pedibus, syllabisque & verbis selectissimis constante, quod dici solet, ut concentum efficias, non oppleas, non fatiges, cujusmodi sunt incantationes illæ, quas animæ medelas esse, & præclaris rationibus contineri docet in Charmide apud Platonem Socrates.

Consolationes numerosæ & harmoniæ.

* Quæ scian palabras meditas y cotadas, las que se dixerem à vn affligido. Plato.

III. Nunquid habebunt finem verba ventosa; aut aliquid tibi molestum est, si loquaris?

1. Ventosum quid in Hebræo, & apud Latinos Spiritus pro indignatione.
2. Varia lectio, Molestum esse, quid in Hebræo. Impii molesti adversus sanctos. Illustrati David & Ecclesiasticus.
3. Aliorum interpretationes minus commoda.
4. Germanior intelligentia. Animam pro anima esse, quid.

Verba ventosa. In Originali, verba spiritus. Quidam explicant, verba levissima, parum solidas rationes, vagas, neque certo sibi constantes, vel, plurimas, & præter rem jactatas, possunt enim verbosi dici etiam ventosi, qua ratione poeta ventos dicunt loquaces multifonos, uti etiam ille dixit;

Projicit ampullas, & sesquipedalia verba.

Ampullæ enim venti plenæ sunt. Sed melius, verba ventosa, inflata, turgida, plena spiritu superbiæ videlicet, ut Augustinus ait, quibus te extollis, adversum me tumes, meque dejicis: quo sensu ventosum hominem, & ventosum imperium, aliquando dixit Cicero. Vel, irata verba, frementis instar & furentis venti prolata, infano quodam & rapido spiritu, quibus in me sævis. Non infrequens spiritus, pro animo indignabundo, & commotiore, jactante multa, multa effutiente, irato; ut illud apud Horatium cap. 9. *Scitote Israel stultum prophetam, insanam, virum spiritualem*, proprie, virum spiritus, ira & furore correptum, agitarum spiritu; non inepte Pagn. *virum ventosum.*

1. Quid prope ventosum.

Horat. in arte poetica.

August.

Cicero.

Spiritus pro iracundia. Hof. 9. 2.

Pagnia.

2. Hebraiz.

3. R. Moys.

Molestum esse quid.

Aut aliquid tibi molestum est, si loquaris. Hebraizantes, ut sibi non conveniunt in gemina significatione radicis, *Marats*, ita quisque vertit suam mentem. Plerique post Rabbi Moyf. *Quid roborabit te, si loquaris? aut si respon-*

si responderis? id est, quis te ita confirmabit, ut vel meis dictis repugnare valeas, aut me de mea sententia deicere? Alii: Quid te iuvabit, aut quid tibi proderit, si mihi respondeas? nam plures sunt qui suam fortunam stabilitam putant, cum alios dejiciunt, quid ergo (inquit) te meliorem putas, cum aculeata oratione confoderis? Sed certe in significatione vocis originalis, cum consentiant cum Vulgato Septuaginta, ille tandem melius legisse, intellexisseque censendus est; Hæc tua dicta, fastu atque ampullis plenissima mihi molestissima sunt; sed à te facile jactantur, cum non egeant ullo cogitandi, aut præmeditandi labore atque difficultate: nam qui valent, facile recta consilia dant agrotantibus; qui agrotant vero, vix sunt audiendo recta atque opportuna consilia. Eo respexit Ecclesiast. cap. 8. cum post damnatam correptionem mendacem, quæ scilicet falsum crimen imponit, & iratam atque contumeliosam, quæ non tam ex caritate, quam ex irato animo & contumelioso proficiscitur, subjecit, Est tacens, & ipse est prudens, non est semper enim quivis audiendo. Vel certe, quod acute indicavit Gregorius; Te, ô Eliphaz, (inquit Job) retrahere deberet à me vexando lenitas meorum verborum, nam cum me oneres convitiis molestissimis, sed ego tamen convitia non reddo, nam quid tu audis molestum, cum molesta loquaris, simile illud, Habitavi cum habitantibus Cedar. (cum filiis Ismaelis, qui à parente fratris insectatore & persecutore edocti sunt, fratres insectari & lacessere, qui (ut ait Theodoretus) infestam invicem vitam ducebant) cum his qui oderunt pacem eram pacificus (proprie; Ego pax, totus ipse corde, verbis, opere, neminem læsi.) Cum loquebar (pacifice) impugnabant me gratis, meam pacem in bellum ipsi infestissimum convertebant. Eo (inquit Gregor.) plus loqueris, quo à me molestum aliquid de tua actione non audis.

IV. Poteram, & ego similia vestri loqui: atque utinam esset anima vestra pro anima mea.

GRæci intelligunt Jobum velle rependere vicem, quando quidem vos sic statuistis mecum agere, ut pro vestra libidine loqueremini, vestram quoque ipse orationem imitabor, vosque refutabo. Sed videtur paulo acerbius responsum. Plerique Latini conditionalem accipiunt, & jungunt utramque hujus sententiæ partem; Si fieret nostri status commutatio; ut vos tantisper meo loco sederetis, atque ego sustinerem

personam consolatoris, profecto vos verbis similibus alloquerer, turgidis atque ventosis, ut experiremini re ipsa quam sit acerbum & iniquum hisce verbis agere cum homine misero. In hunc fere sensum incidunt Septuag. atque Divus Thomas adducendi versu sequenti; sed neque hoc sua acerbitate caret. Illud lenius, nisi longius videretur petatum quod assert Cajetanus: Majori iure possem ego vestram orationem insolentia, & vanæ gloriæ arguere atque convincere, quam vos meam. Neque ad hoc videtur Greg. abesse, cum scribit: *Narrat justus, quid facere potuit, sed ne justitiam deserat, quod facere potuit, declinat; atque Augustin. etiam dum explicat; similia vestri quomodo digni estis.*

Sed videtur quidem potius, ut duæ istæ sententiæ dissolvantur, & prima dicatur, frustra sibi tot verba ingeri, homini præsertim sapienti, qui de iisdem illis rebus non similem modo, sed multo magnificentiorum atque luculentiorum orationem posset habere, & quidem illiberalem notat, neque valde exquisitam amicorum disputationem, nam verissimum est illud Plutarchi, *Pugnare non est arduum, imo, pronum, cum habita oratione.* Cæterum aliam ex opposito illi edere meliorem, hoc difficile est sicut Lacedæmonius ille nuntiato, excisum à Philip po Olynthum: *At qui non valeat illi talem excitare urbem.* Deinde vero secunda pars jungatur cum sequentibus. *Utinam anima (ego ipse, vitæque mea atque vitæ rationes & conditio, vel, cor ipsum, cordisque sensus, & ut ita loquar, gustus rerum, & eorum quæ dicuntur, vel audiuntur, sive etiam corpus miserrimum, & mille morbis cruciatum; nam hæc omnia potest, & solet complecti anima nomen.)* Tunc certe *consolaretur vos, &c.* *Animam vero unius esse pro anima alterius, significat unum substitui loco alterius, sive ad mortem, sive ad cruciatum & pœnam, aut quid simile, ut 3. Regum capitul. 20. & 4. Reg. cap. 10. & illud Deuter. 19. Anima pro anima (id est) vitam exiges pro vita, clarius exprimitur hujus loquutionis vis Josue 2. Anima nostra sit pro vobis in mortem. non est enim jurandi forma, velut cum quis dicit, dispeream si, &c. nam ea ratione unius vita non subit alterius locum, est vero firma assertio; Si de vitæ discrimine agatur, prius nos moriemur, atque nostra morte vestra salutis con-*

sultum erit.

V. Con-

LXX.

D. Thom.

Cajet.

Gregor.

August.

4.

Germanior expositio.

Plutarch. in com- mentario de audiendo.

Animam

Animam pro anima esse quid.

3. Reg. 20. 39. 42.

4. Reg. 10. 24.

Deut. 19. 21.

Jos. 2. 17.

LXX.

Ecc. 29. 28.

Gregor. Impiorum ingenium adversus sanctos.

Ps. 119. 5.

Theodor.

Gregor.

3. Græci.

Latini.

V. Consolaret & ego vos sermonibus: moverem caput meum super vos.

1. Aliorum expositio. Movere caput, subsannantis esse.
2. Consolari, quid ex Hebræo, & ut prestari oporteat. Oratio, & consolatoria ars, incantatoria.
3. Movere caput, non una ratione dici. Caput membrorum divinissimum. Et variis motus capitis, quid significant.
4. Varii ex motione capitis affectus & visus in sacro sermone.

1.
D. Thom.

LXX.
Caput
movere
subsannantium

Matth. 27.
39.

973
Gregor.

2.
974
Quid consolari.

Quod Divus Thomas explicavit, Consolaret vos, quasi fictis & simulatis verbis atque onerosis consiliis, sumptum videtur ex Septuaginta, qui legunt, *Insultabo in vos verbis, & movebo contra vos caput.* Cum quo facere posset, quod in fonte proprie est, *Cumularem*, vel congererem super vos sermones aut rationes; id est, multa vobis ego etiam importune obtruderem, & commotione capitis vobis illuderem (solet enim is gestus irrisioni servire) sic Matthæ. capit. 27. *Blasphemabant eum, moventes capita sua.* idque quidem docti sic debere accipi contendunt, cum capitis commotio dicitur à radice, *Nuagh*, quæ hoc loco subest. sed hic sensus displicuit omnino Gregorio, qui propterea observat, non dixisse Jobam: *Utinam esset anima vestra, sed è contrà anima vestra pro anima mea, quia profecto sibi malediceret si se illis fieri similis quasivit.* Ergo magis pium magisque verum, ut dicat multo melius se consolatoris munus præstiturum, si tempus & occasio postularent. qui sane fuit Vulgati sensus.

Consolaret vos sermonibus, à radice, *Habar*, quod est accumulare, adjungere, socium se alteri præbere, accumulare dicta super vos, id est, mille excogitarem rationes, quibus vos lenirem; eadem vobis minime repeterem cum tadio, adjungerem, & adhiberem vobis opportunam, & aptam verborum consolationem, socium me vobis præberem, coment atque benignum, non repugnarem, sed consentirem vobis, non refellerem vestra dicta; sed probarem potius; & si opus esset, interpretarer benignius.

Nam est illud in primis utile consolandi præceptum; si primum fleas cum flente, doleas cum dolente; id ipsum mutuo sentias, ut lugentem atque dolentem possis deinde lucrifacere. Idem vero originale verbum

incantare significat; eo quod incantator socium se præbeat, & adjungat, vel dæmoni, cum quo pactum init; vel quia jungit & congregat serpentes, quos incantat, dicere itaque possis, Incantarem vos meis verbis, & excantarem dolores & cruciatus vestros mea oratione, atque ita demulcerem, ut congererem deposito, aut evomito veneno mifescere.

Ea ipsa loquendi ratione usus est in Eutydemo Plato, atque in hanc ipsam rem, Eutydem cum orationum componendarum auctores supra mortales ceteros censet sapientes, ipsamque eorum artem divinam penitus atque excelsam; Neque (inquit) mirum. Est enim incantatoria illius pars. Incantandi porro facultas viperarum, aranearum, scorpionum, ceterarumque ferarum atque morborum mitigatio est, oratoria vero, iudicium, concionatorum, aliarumque turbarum (addo ego animi agitudine, atque sensus) oblectamentum quoddam, & delinatio.

Et moverem caput meum super vos. Quod Interpres sæpe vertit *movere caput*, in fonte non uno verbo, sed duobus dicitur eam commotionem significantibus; quorum exempla subjiciemus statim; sed illud præmittendum, quod Physiognomi dicunt, totum hominem in oculis esse, & totum animum in facie, non immerito de capite etiam dici posse, cujus versatio variusque motus internos animi motus produnt atque significant: adeo ut Plato divinissimum membrum appelleret, & totum fere hominem, cui reliqua membra subserviant; & nullum capitis motum vult levem esse, aut suo mysterio vacare sternutationem etiam. Est (inquit) caput membrum corporis divinissimum, reliquorumque membrorum princeps, cui totum corpus connexum dii subesse & parere jusserunt. Excogitaverunt enim motuum omnium quocunque esse queant, compos id fore.

Cette Quintilianus libro. 11. de Pronuntiati. differens non longe ab hoc discedit; Præcipuum (inquit) in actione sicut in corpore ipso caput est: nam & dejecto humilitas, & supino arrogantia, & in latius inclinato languor, & prædura ac rigente barbaria quædam mentis ostenditur. Ergo cum affectu quodpiam movemur corde, commovemur etiam capite, si vehementer aliquid placuisse significare velimus, annuimus toto capite; aut in utramque aurem clausis oculis, sublata facie molliter versamus, renuimus, versando caput, comprimendo labia; contrahendo supercilia; admiramur, agitando & erigendo subinde caput, apertis oculis, subsannamus, oculis, labiis, barba, & toto capite maligne agitato: commiseremur &

Ars consolandi incantatione.

3.
Movere caput, non una ratione dici.

Caput membrum divinissimum. Plato in Timæo.

Quintil. lib. 11. c. 3.

Variis motus capitis & quid significant.

compa-

2. compatimur, contorto capite, atque de-
 77 missio. Hos gestus omnes duo illa verba ex-
 primunt: alterum *Nud*, quod motum & agi-
 tationem significat, & frequenter non habet
 expressum accusativum caput, sed dativum
 rei aut personæ, & tunc condolentis est, ut
Nahum 3. *Quis movebit super te caput?* Pro-
 3. 4. prie, *quis movebit tibi?* *Job*. cap. 2. Ut pariter
Job. 2. 11. *venientes visitarent*. proprie; Ut *venientes mo-*
Job. 42. *verent illi?* & infra cap. 42. & *moverunt super*
 11. *eum caput*. proprie; *moverunt illi*, idem ver-
Jer. 15. 5. *bum est Jerem.* cap. 15. *Quis miserebitur tui?*
 & c. 16. & cap. 16. *Nec consoletis eos.* & cap. 48. *Con-*
 5. & *solamini eum.* & absolute *Psalm.* 68. *Sustinui,*
 c. 48. 17. *qui consolaretur.* quia commiseratio atque
Ps. 68. 1. *consolatio fit certa quadam commotione,*
Jer. 18. 16 & gestu capitis, est enim admirantis *Jerem.*
 cap. 18. *Omnis, qui praterierit per eam, obstu-*
Ps. 43. 15 *pescet, & movebit caput suum, semel derisorie*
 77 *Psalm* 43. *Posuisti nos in similitudinem genti-*
 4. *Reg.* 19 *bus.* Alterum vero verbum est *Noag*, quod
 21. hoc loco subest, estque condolentis. *Irriden-*
Isa. 17. 22 *tis* vero libro 4. *Regum* cap. 15. *Isai.* 37.
Thren. 2. *Sophon.* 2. & frequenter habet
 15. adjunctum accusativum capitis. Ergo ait
Soph. 2. 15 *Job*, *Moverem caput, dmitterem, conciderem*
facie, atque omnia consolantis, at-
 que dolentis signa præberem.

VI. Roborarem vos ore meo: & moverem labia mea, quasi parcens vobis.

1. *Ægritudo, imbecilla, & languens, confortatione, & roboratione indigens. Illustratus David.* *Pia cogitatio, & opportuna consolatio, sunt arma adversus ærumnas.*
2. *Movere labia, quid. Illustratus Salomon.* *Ad consolationem referri. Parcere quid.*
3. *Quiescere quid, quid recedere.*

1. **D**Ejectos vos erigerem, & languentes
 77 *Ægritudo* confirmarem mea oratione, nimirum
 languens. est hoc medicinæ genus, quo qui agro
 animo sunt, multum indigent; languent
 enim & concidunt animo, qua propter
 dictum est; *Confortamini pusillamines.* & ite-
 rum; *Confortentur mihi habitatores Jerusa-*
Isa. 35. 4. *lem, in Domino exercituum Deo eorum.* Est
 5. *Zach.* 12. *fane tristitia frigida, exanguis, languida,*
5. *tremula.* Hæc autem languoris & imbecil-
 litatis, aut etiam confortationis & robor-
 ationis ratio sumitur, vel à rebus mollibus
 quas disjicit & dissipat quicumque ictus
 aut quæcunque vis etiam levissima; nihil
 enim respuunt, quod ladere potest. ejus-
 modi est ærumnosum & mœstum cor, sicut
Ps. 21. 15. *scriptum est; Factum est cor meum, tanquam*

cera liquefscens, in medio ventris mei, & Job Job. 23. 16
ipse: Deus molivit cor meum, ergo cum ali-
cujus solatii beneficio roboratur, & confor- *Quid ro-*
tatur, indurescit adversus ictus & jacula *borari.*
malorum. in qua significatione Vulgatus ac- *YCN*
cepit vocem originalem, Amats, cum vertit *Deut. 21.*
verbo obfirmandi Deut. 2. Noluit Sehon Rex *30.*
Hesebon dare nobis transitum, quia induraverat
Dominus Deus spiritum ejus, & obfirmaverat
cor illius, id est, permiserat ut omnem mise-
ricordiæ affectum mollem & tenerum ex-
ueret, indurescente, & lapidescente corde.
Eo respicit illa Davidis precatio Psalm. 79. *Ps.* 79. 16.
Visita super filium hominis (id est, gere curam
 sedulam de tuo populo, aut de Ecclesia, vel
 de me Rege, aut de Messia promissio) *quem*
confirmasti tibi, proprie, quem roborasti, con-
fortasti, indurasti, & veluti durissimum si-
licem effecisti, ne ulli cederet ictui hosti-
um, vel sumetur metaphora à rebus, quæ
parum firmiter consistunt, & leviter im-
pulsæ nutant & vacillant: qua ratione su-
pra dictum est, Genua trementia confortasti, *Job.* 4. 4.
& vacillantes confirmaverunt sermones tui, &
iterum; Genua debilia roborate, & confortate *Isa.* 35. 3.
manus remissas, & iterum; Confortetur cor *Ps.* 26. 14
tuum. quæ omnia significant constantiam,
 & persistentiam, vel ingressibus, id est, in
 operibus; aut in cordis cogitationibus, id
 est, in semel suscepto consilio; nam his mo-
 dis omnibus, qui miser est nutat & vacillat,
 & ut firmiter consistat, consolationis ope &
 beneficio indiget.

Forte etiam ea *roboratio* & *confortatio* *Pia cogi-*
 pertinet ad considerationes pias, quibus qui *tatio &*
 aliquem solatur, velut armis munit ærum- *oppor-*
 nosum animum, ut possit cum ærumnis *tuna con-*
 configere, atque eas etiam superare. sicut *solatio,*
 Judas Machabeus fecisse scribitur 2. *Mach.* *sunt arma*
 15. cum luorum animos erigeret, *Singulos* *adversus*
armavit, non clypei & hasta munitione, sed ser- *ærumnas,*
monibus optimis, & exhortationibus. *2. Matt.*
 15. 11.

Et *moverem labia, quasi parcens vobis.* id est,
 labiorum motu testarer conceptum dolo- *2.*
 rem ex vestra calamitate. Sed quidem non *movere*
 constat, quænam sit ea labiorum motio, an *labia,*
 ea, quæ verbis fit: an vero gestu aliquo, cum
 labia vel comprimuntur, vel deducuntur,
 alicujus affectus significandi gratia. Quod
 observavit Sapiens *Proverbior.* 16. *Mordens* *Prov.* 16.
labia sua, perficiet malum. quod alii legunt. 30.
Contrahens labia sua, alii magis proprie, In- *Tygar.*
nuens labiis suis, videlicet peculiari aliquo
 labiorum gustu aliquid significans. Sic et-
 iam *Homer.* lib. *Odyss.* 20.

Obstupere illi mordentes labia. utrovis vero *Hom. O-*
 modo fiat ad consolandum valet. Sed ea *dyss. lib.*
 tamen potissimum, quæ verbis & oratione *20.*
 fit qua

Ps. 21. 8. fit, quare frequenter capitis motus cum sermone conjungitur, Psalm. 21. *Loquuti sunt labiis, & moverunt caput.* Licet autem capitis atque labiorum motus irrisorie aliquando fiat; per malignam imitationem, **Chrysof.** qua ratione hic etiam accipiunt Chrysof. **D. Thom.** Divus Thom. in hanc sententiam; Nam vos ita me consolamini, ut altera manu (quod ajunt) panem, altera lapidem ostendatis, & instar canum ita adulari videmini, ut deinde rabidos dentes infigatis, possem etiam ego vos subannare, si mei loco essetis. Sed certe in bonum Vulgatus accepisse videtur, cum ait; *Quasi parcens vobis.* Id est, quasi qui vestri doloris commiseratione tangerer, aut qui asperioribus verbis & gustu parum benigno, nollem dolorem revocare.

חָשַׁר
Parcere
quid ex
Hebræo.

*Yo me
guardara
de daros
pefa dum-
bre guar-
dando
mis razo-
nes para
meior oc-
casion.

Idem est sensus in fonte, *Et motus, vel consolatio labiorum meorum, prohiberet.* aut cessaret, aut cessare faceret, subaudi vestrum dolorem, ne exarderet, sed potius frangeretur, aut desineret omnino. Sed quia radix *Hbaccac*, non solum prohibere significat, sed cessare, aut quiescere, vel etiam moderari, custodire, servare, (quæ enim prohibentur, solent interdum retineri, custodiri, asservari) is sensus posset elici; Oratio aut consolatio labiorum cessaret, & prohiberetur à me; id est, miseratus utique vestræ conditionis, tantum abessem à molesta oratione, & onerosa consolatione, ut mutum consolatorem, non ventosum, non importunum, me vobis praberem. vel, mea oratio * *custodiret se*, aut *servaretur* in tempus opportunius, quo exaggerat gravitatem, atque indignitatem suarum injuriarum. Nam sicut crudelitas, & immisericordia crudeles & immisericordes reddere solet aliorum erga se animos, sic sane misericordia & lenitas, aliorum lenitatem & misericordiam suo jure reperit.

VII. Sed quid agam? si loquutus fuero, non quiescet dolor meus: & si tacuero, non discedet à me,

3. **U**T lenius decurreret oratio, & animum in ancipiti versantem significaret, recte explicationis gratia interpres addidit, *Sed quid agam? si loquutus fuero.* Sed cum hæc (inquit) statuum atque personarum commutatio fieri non possit, non video sane, qua ratione meæ calamitatis acerbitas leniri possit: neque enim sermone, neque vero silentio medebor meis malis; nam si pro me loquar, aut vestra dicta refellam non quiescet, non prohibebitur, non cohi-

bebitur dolor meus, nullam moderationem accipiet: est enim idem verbum, de quo paulo antea diximus. *Dolor* autem proprie, est ingens quidam cruciatus, & acerbus dolor, non solum externus corporis, ut **D. Thom.** Divus Thomas voluit, sed cum corporis, tum animi, & gravissimus quidem tristitiæ sensus. Est vero (inquit Job) major, quam ut verbis explicare possim, nedum lenire. præsertim cum materia ipsa dicendi, gravissima per se sit, atque molestissima. *Quod si tacuerò*, premere volens acerbissimum animi, & corporis sensum, dum attentum me præbeo vestræ orationi, *non recedet*, non abibit, non mitescet, obstructis faucibus, quasi aditu negato, non diffabitur, sed incrudescet potius dolor, & retroactæ vitæ suspicionem, quæ vestris animis insedit, ego ipse augebo meo silentio. Urbane profecto, & comiter dictum à Jobo, nihil mirum nullam me ex vestris dictis consolationem capere, nam neque ego aut silentio, aut verbis tantam doloris vim sublevare vel scio, vel possum.

VIII. Nunc autem oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei.

1. *Opprimere quid. Expenditur lectio Græcorum. Illustratus Isaias.*
2. *Mutatio personæ. Verbum Hebræum. Explicatus Jeremias.*
3. *Artus & membra similia adificio. Laceratus, aut æger homo similis urbi desolata.*
4. *Cur Christus suum corpus appellet templum. Desolatio & destructio de uno tantum dicta. Illustratus Jeremias.*

Divus Thomas sic intelligit, & connectit, ut dicat se dolore oppressum, oratione aut ratiocinatione uti non posse. sed certe qui nullam consolationem, vel ex suis vel ex alienis verbis sibi pollicebatur, nunc potius videtur exaggerare vim cruciatuum, sibi que laboranti inter duo extrema, & ancipites cogitationes satius videri, si dolorem suum, dolorisque causas explicet, ex quibus aliquod suæ innocentiae præsidium comparare possit. Quoniam autem in Originali, & apud Septuaginta oratio est sine supposito, *nunc autem oppressit me*, quidam suppositum intelligunt, *Deum*; sed Vulgatus, atque ex Græcis Chrysostomus, Olympiodor. *dolorem* supponunt, *oppressit*, lassum me reddidit, laborare me fecit, verbum *laab*, non solum affert laborem, & fatigationem. **Chrysof.** **Olymp.** **Opprimere.**

gationem; sed fastidium etiam molestissimum, tum animi, tum corporis. quasi dicat, Nihil juvat, nulla re sublevor. familiare id atque proprium animi ægritudinibus, atque etiam morbis corporis laborantis.

Joan. 4. Hoc eodem verbo usus est Eliphaz, cap. 4. cum dixit: *Si cæperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies*: & propriæ significationis vim paraphrastice videntur explicare Septuaginta. *Nunc autem lassatum me fecit, stultum, putrem.* non enim solum lassari, aut fatigari significat, sed etiam deficere quacunque ratione, videlicet aut viribus, aut mente: quæ ratione Vulgatus supra supra cap. 4. *Venit super te plaga, & defecisti.* & *Isai. 47.* * *Defecisti in multitudine consiliorum tuorum, id est, in capiendis petendisque ab impiis auguribus tuæ salutis consiliis laborasti vehementer, nihil ex illis aliud tibi comparasti, quam lassitudinem virium, atque tuarum opum defectum, tum etiam, vanissima ea consilia te ad mentis rationisque defectum adduxerunt. stulta cæpisti consilia. similiter ergo Septuaginta: hunc locum retulerunt ad defectum rationis, Vix præ dolore sum mei compos, neque stultum solum me reddidit, sed etiam putrem, vermibus scæntem, quod contextui; & præsentī instituto quadrare germanius videtur, quam quod Chrysostomus & Olympiodorus indicant, stultum hic accipi pro fatuo, stupido, nihil sentiente, à communi naturæ sensu abalienato, & qui amicis suis videretur non tangi, neque percelli ærumnis, proptereaque putrem adjecisse; nam putres corporis partes sensuum amiserunt. Quod si verum esset, incredibiles, quos perfert, corporis animique dolores non retractaret.*

Et in nihilum redacti sunt omnes artus mei.

2. Quæ sequuntur in originali frequenter mutant personas, & jam cum secunda, jam cum tertia loquitur, quare proprie, *In nihilum redigisti omnes artus meos.* Græci intelligunt cum Deo loqui. Interpres noster adhuc de dolore, recte vero dixit, *in nihilum redigere*; nam verbum, *Saman*, significat perdere, vastare, dissipare, in desertum & desolationem adducere, devastationem stupendam efficere: quare nomen deductum frequenter ponitur pro stupore, sed eo tamen, qui ex re vastata & desolata concipiatur. sic *Levit. 26.* *Disperdam terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cum habitatores illius fuerint.* Et *Jer. 5.* post vastationem prædictam, *Stupor & mirabilia facta sunt in terra.* Et *Jerem. 51.* *Erit Babylon in tumulos, habitatio draconum, stupor & sibilus, eo*

Levit. 26. 32.

Jerem. 5.

Jerem. 30.

Jerem. 51. 37.

Tom. 1. Pined.

quod non sit habitator. Simili nuncratione *Job: Stupor & mirabilia facta sunt in me*, ad stuporem usque desolatus, desertus, destructus, redactus ad nihilum. Sed quam appolite hoc verbum cum sequenti nomine conjungatur, mox patebit.

Pro *artubus*, quidem est nomen, quod proprie congregationem, cœtum, conventum significat, constantem certis legibus aut convocandi ritibus ad tempus statutum & conditum, ab ea radice, à qua dicitur *Psalm. 17.* *Reges terra congregati sunt*, intellige certis legibus, inito fœdere ad tempus constitutum. Et id *Amos 3.* *Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis?* Inde dicitur: *Congregatio justorum*, inter quos omnia fiunt cum ordine, juxta legem suo tempore. *Psalm. 110.* *& examen*, live congregatio apum sub rege uno, constans certis legibus atque mirabili ordine agendorum. *Judic. 14.* atque eo nomine commo- distime tota corporis humani structura, & compages membrorum significatur; in qua singula membra non eundem actum habent sub uno rege, uno magistratu, uno capite, ex quibus respublica quædam optimis legibus constituta, atque temperata confurgit, & veluti urbs quædam, pulcherrimis ædificiis, privatisque domibus, & cellulis, atque officinis, & tabernis distincta, & conspicua.

Huic ergo membrorum congregationi quadrat optime verbum, quod desolationem & vastationem affert. Numerosam (inquit) illam membrorum colligationem dissolvisti, dissipasti disperdidisti. Non aliter atque cum ab hoste vastatur urbs quædam, partim tormentorum vi laceratur pars igne absumitur, partem dejicit violenta militum manus, tota vero cæde sanguine clamore completur. Hujus sane speciem præfert calamitosissimus ægrotus aliquis tæbe confectus, aut majori etiam dejectus infortunio; jacet is destitutus viribus, prostratus humi, laceratis membris, manans sanie: artus omnes ita singuli suo carent munere, ut suo quemlibet loco motum judices singulosque à se invicem longe positos, divisosque potius, quam aliquo nexu aut vinculo inter se colligatos.

Vix tunc apparent miserandæ quædam destructi & absumpti corporis ruinæ: cavum stat macie caput, conditi introrsum oculi, inanes faucium sinus, oris imago quædam lurida, tabifica, corpus plane destructum.

Ad eandem sane rationem; cum Christus Dominus de sua morte, & de templo

3.
ערה
Artus,
quid.
Psalm. 17.
5.
ערה
Amos. 3.
Congre-
gatio ju-
storum,
qualis.
Ps. 110.

Judic.
14.
Rom. 12.
14.

Corporis
humani
structu-
ra simi-
lis urbi

Cur
Christus
suum
corpus
appellet
templū.

Job. 2.

19.

Exod.

12. 46.

Num. 9.

12.

Ioan. 19.

36.

Psal. 21.

18.

Deso-
landi &
destruen-
di ver-
bum de
uno tan-
tum di-
ctum
Virgil.
Æneid.
13.

corporis sui loqueretur Joan. dixit? Solvite
templum hoc, & tribus diebus excitabo illud.
Solve autem sacerrimum illud sui corporis
ædificium dicebat, partes humanitatis, cor-
pus videlicet & animam disjungi, tum et-
iam ipsius corporis compagem ita dissolvi,
ut licet os non esset confringendum, sed nu-
merari tamen ossa possent, propter distra-
ctionem & dissensionem omnium artuum
In cruce pendentis, quasi jam tunc illud æ-
dificiū destrueretur, cum dixerit Psalm. 21.
Foderunt manus meas & pedes meos, di-
numeraverunt omnia ossa mea. Hanc itaque
membrorum, confectique corporis ma-
ciem, cum Vulgatus solitudinis, vastitatis-
que nomine significari acute intelligeret,
dilucide dixit: In nihilum redacti sunt omnes
artus mei. Quare quod alii desolationem,
aut dissipationem hujus congregationis, ad
familiam dissipatam referunt, ad camelos
bovesque direptos, non videtur commo-
de cohærere, neque cum dolore proximè
præcedenti; neque cum sequentibus rugis;
hæc enim petunt, ut de se in tota hac ora-
tione loquatur, sed liceret tamen destru-
ctionem illam & totius corporis resolutio-
nem extendere ad solitudinem & desertio-
nem, quod solus desolatusque relictus fue-
rit, amissis filiis, abeuntibus domesticis, fu-
gientibus servis, discedentibus propinquis,
qua loquutione Latini aliquando dixerunt,
desolatum hominem. & cum Poeta signi-
ficare vellet, signiferos desertos, abeuntibus
cunctis dixit sane:

Disiectique ducts, desolatique manipuli:

Neque vero est id desolationis, aut soli-
tudinis nomen, cum ad personam refertur;
alienum ab scriptura, cum illo ipso origina-
li desolandi verbo, vel obstupescendi in de-
solatione ingenti utatur, & angelos in deso-
latione significet. Jerem. cap. 2. *Obstupescite
cæli super hoc, & porta ejus desolamini vehemen-
ter, me dereliquerunt, &c. exiles (inquit) qui
semper assistitis ante dominatorem univer-
sæ terræ; nunc tanquam stupenda, obstu-
pescite vehementer, namque videbitis op-
timum maximumque DEUM, cui millia
millium ministrant, & decies millies centena
millia assistent ei. cujus delicia esse cum filiis ho-
minum, nunc desertum ab hominibus, so-
lum relictum, desolatum ad stuporem us-
que; abeunt enim ad idola cuncti, nunc
ergo Porta cæli; in quibus maxima est ange-
lorum frequentia, quos habetis, huc mitti-
te omnes angeli (inquam) qui cæli portas
frequentatis, desertas illas & desolatas re-*

Jerem. 2.
11.

Dan. 7.

10.

Apoc. 5.

11.

Prov. 8.

31.

linquite, & Deum in terris comitamini,
à quo discessit israeliticus populus. & cum
capite quinto pœnam huic sceleri debitam
comminaretur, ut per quæ quis peccat,
per eadem puniatur, subjicit, *Quod si dixe-
ritis: quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc
omnia? dices ad eos; Sicut dereliquistis me, &
servistis Deo alieno in terra vestra, sic servietis a-
lienis in terra non vestra.*

Jerem. 2.
15.

IX. Rugæ meæ testimonium dicunt
contra me, & suscitatur falsiloquus
adversus faciem meam con-
tradicens mihi.

1. Quod dicatur testimonium contra Job. Variâ
expositio.
2. Variâ lectio. Illustratus David.
3. Suscitare & contradicere, quid ex He-
bræo.
4. Quis intelligatur hoc loco falsiloquus.
5. Job molestissimus litigator, iudex pronuntians
secundum allegata & probata. Explicatus
Ioannes.
6. Falsum testimonium gravissimum. Illustratus
Ecclesiasticus.

PLerique post Rabbi Levi, tum ex an-
tiquioribus; inter quos Philippus, R. Levi.
tum ex recentioribus, in quibus Vata-
blus, sic explicant, *Rugæ*, quas ex contra-
ctiōne pellis arcescentis & sanie concre-
te contraxi, etiam me tacente, testatam
faciunt mei doloris acerbiter. Sed hoc
potius pro illo, quam contra illum, testi-
monium est, ergo si non ab originali, in
quo testimonii vox indifferens, & sine addi-
to est, certe à Vulgato, qui testimonium con-
trarium ipsi Jobo intellexit, sensus hic a-
lienus est, nisi forte aliquid subaudiretur,
hac ratione, si ego vellem tacere, aut verbis
extenuare dolorem meum, *Rugæ meæ testi-
monium dicerent contra me.* Quare accom-
modativus ad Latinum Interpretem, & ad
rem ipsam Græci, & ex Latinis D. Tho-
mas, testimonium contra Jobum intelligunt,
contra illius innocentiam & sanctitatem,
quasi diceret, Corpore vehementer doleo,
sed illud animo vehementius, quod ex
mea calamitate, rugis, tabe, argumen-
tum petatur sceleratæ vitæ, & mea ipsa im-
becillitas in falsam mihi criminationem
redunder.

Philip.
Vatabl.
Quid sit
testimo-
nium con-
tra Job.

Græci.
D. Tho.

*Et suscitatur falsiloquus adversus faciem
meam. Et nemo non sit, qui oblatam si-
bi in meis malis occasionem mei accusandi
non*

2.

Varia le- etio, Hebrai- zantes. LXX. פהש פהש non arbitretur,) In ea voce falsiloqui Lati- nus Interpres non placuit Hebraizantibus, sed placeret profecto Septuaginta interpre- tibus legentibus, *Surrexit super mendacia- cium meum.* Lis vero tota est de signifi- catione verbi *Cabhas*, quod significare di- cunt, attenuare, aut marcescere, & nomi- nis *Cabhas* quod dicunt significare maciem, aut tabem.

Quare accommodate ad præceden- tia vertunt, *Insurrexit contra me macies mea.* Ut maciei & tabi videatur dare perso- nam, sicut paulo ante *rugis*. Sed eam verbi atque nominis significationem, neque pro- bare possunt, neque vero ad probationem alium locum proferre, quam ex Psalmo 108 Ps. 108. 24. *Caro mea immutata est, propter oleum, quod ita vertunt, Caro mea maruit, vel, emaruit absque oleo, vel, propter olei defectum.* Sed Vulgatus tamen perpetuo dedit illi signifi- catum mentiendi, aut negandi, & hoc Psal- mi loco, *mutandi*, ut sensum illuminaret: nam proprie legere deberet? *Caro mea ab- negata est propter oleum*, vel mentita est abs- que oleo. Id vero nihil aliud est, quam, Caro mea negat formam & splendorem pristinum, & cum nunc non nitescat, neque ungatur, certe facies mentiri videtur; ut- pote quæ nunc aliam formam ostendat, quam quondam vere habuerit. Nam detra- cta pinguedine alium esse oportet corporis habitum, quod cum nihil aliud sit, quam corporis pulchritudinem, & oris venusta- tem esse mutatam, eleganter dixerunt Se- ptuaginta: *Caro mea immutata est.* Ergo quod hoc loco nomen subest, non tabem, sed fal- sitatem, aut mendacium significat: abstra- ctum vero in concretum vertere suo jure potuit interpres. Sicut & Symmachus legit: *Surrexit in me mentiens.* Quare idem erit hoc loco mendacium; ac mendax, falsitas, ac falsiloquus.

Cum enim mendacium id sit, non quod ipse protulerit, sed quod illi alii affinxerunt, recte mendaces & falsiloquos nominavit, ni- mirum, testes iratos, falsos, voluntarios, à religione alienos, qui levibus conjecturis, & non nisi externis argumentis subnixi, falsum dicerent testimonium.

3. קים Suscitare. Suscitare quid. Contra- dicere. פהש *Suscitatur.* Proprie, insurgit & concita- tur adversum me, exandescens animi- mum & inimici habitum denotat, sese eri- gentis & confortantis non solum ad resi- stendum & oppugnandum, & quacumque possit arte nocendum, quam resistendi & oppugnandi vim exprimit eleganter id quod sequitur, *Adversus faciem meam contra- dicens mihi.* Proprie, respondens, aut testi-

ficans, nimirum contradicens in judicio, meæ innocentiae defensionem refellens, atque enervans, meam accusationem in- staurans, *adversus faciem meam*; palam, im- pudenter, nulla meæ dignitatis habita ra- ti- ne, nulla mei status commiseratione ta- ctus.

Sed quis tamen sit is falsiloquus, non una ratione explicatur, quidam enim, ut cum Hebraizantibus conveniant, dicunt esse morbum aut dolorem, quem falsum te- stem propterea appellet; quod videatur il- lum peccati insimulare, neque hoc dissonet à prima parte sententiæ, ubi etiam testimo- nium rugatum adversum se commemo- rat.

Alii intel- ligunt Satanam hujus litis acto- rem, & totius criminationis auctorem, qui dolores, rugas, tabem, testes adhibeat ad- versus Jobum, pœnas videlicet, ut culpam testarentur. certe verissimi dolores, sed falsi testes à Dæmone procurati, & sua il- lius voluntate effecti. Sed cum maxime dæmon id efficere conatetur, quod ita fore confirmaverat juramento, *Nisi in faciem be- nedixerit tibi*, ad eam rem probandam, non erant testes valde apti dolores, sed aptiores multo amici, qui illius vitæ innocentiam criminabantur, & impatientis animi, & ad- versus Deum insolentis accusabant, qua- re tum de aliis, tum præcipue de Eliphaz (quo cum d. i. nunc negotium est) Olympi- dor. & Polycho. hoc dictum accipiunt, qui non ex re ipsa & veritate, sed ex morbo, & rerum externa facie pronuntiaret contra Jobum testimonium.

Observa, quod ad litigatorem opti- mum, atque judicis observantissimum pertinet hic præstare Jobum, nam qui te- stes infirmat, contra se dicta testimonia elevat, nihil judici detrahit, sed potius illius auctoritatem egregie tuetur, qui secun- dum allegata & probata judicat, supremus vero iudex, tum externa, tum vero inter- num conscientiae testimonium, audit & explorat, quam forensis judicii formulam à patre Deo se accepisse: ipse Dei filius di- cit Joannis 5. dum de judiciaria potesta- te loquitur, *Non possum ego à me ipso facere quicquam, sicut audio, judico, & judicium meum iustum est.* Quæ sententia exponi- tur à Gregorio Nysseno orat. 7. in Cantica. his verbis: *Nequit veritas judicium per- vertere, hac vero iusti iudicii summa finitio est, ut quis non ex se ipso ob quandam animi affe- ctionem quicquam alterantibus concedat, sed ut rei primum audiantur, deinde sen- tentia feratur.* Egregium lane divinæ

5. Optimi & mode- stissimi litigato- ris par- tes ex- plet Job iudex judicat secundum allegata & pro- bata. Ioan. 5. 10. Nyss. orat. 7. in Cant. ut quis non ex se ipso ob quandam animi affe- ctionem quicquam alterantibus concedat, sed ut rei primum audiantur, deinde sen- tentia feratur. Egregium lane divinæ Lll 2 æquil-

æquitatis argumentum, egregium bonæ conscientiæ, firmumque solatium.

6.
Falsi testi-
monii
gravitas,

Deinde vero quam sit miseram falsorum testimonium criminationem sustinere, & suæ conscientiæ innocentæque conscius fictis conductisque mendaciis in iudicio opprimi, hinc perspicere licet, cum hanc suæ calamitatis, aut exaggerandæ, aut explicandæ rationem commodissimam Job existimavit. Sane hunc Susannæ cruciatum acerbissimum ad illius animum emollien-

Dan. 13.
21. 22.
te testimonium, cui utpote apud homines gravissimo, & locupletissimo, cum misera & imbecilla femina depellendo par non esset, rei indignitatem jam ante præsentiens ingemuit, *Angustia sunt mihi unâque*, non tam mortem, quam falsam testimonium criminationem reformidans. cui consonat Sapiens

Ecclesiastic. 26. *A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit, Delaturam civitatis, & collectionem populi, & calumniam mendacem super mortem omnia gravia.* Sed in hu-

Heb. 12.
3.
jus tamen sustinentiæ exemplum, ille nobis recogitandus est, qui talem sustinuit à peccatoribus adversum semetipsum contradictionem, ut ne defatigemini animis vestris deficientes.

X. Collegit furorem suum in me,
& comminans mihi infremuit contra me dentibus: hostis meus
terribilibus oculis me
intuitus est.

1. *Quaritur hujus sententiæ suppositum.*
2. *Orationes impersonales aciores, & propriæ agrotarum mentium.*
3. *Varia translationis explicatio.*
4. *Colligere furorem, quid. Illustratus David.*
5. *Comminari quid. Explicatus Moyses.*
6. *Infremere quid. Frendere dentibus sarum, & belluinum.*
7. *Novæ translationis ratio. Venatorum proprium, observare, & contemplari. Illustratus David & Samuel.*

1.
Hujus
sententiæ
suppositum
quod sit,

Hujus etiam sententiæ, & aliarum sequentium, quibus vim calamitatum incredibilem explicare conatur, suppositum querunt Interpretes. nam plane desideratur.

Hebraei.
Græci.
Latini.

Nisi forte subaudiendum quis velit, *falsiloquum illum*, qui paulo ante præcessit. Sed illi soli tantam immanitatem tribuere, non est consentaneum. ex Hebræis vero & Græcis, & Latinis plerique subin-

telligunt *Deum*, qui dæmonis opera tot mala Jobo infligerit, cujus ardentem furorem nunc describit, eo tamen affectu, quo sæpe diximus, & certe huic intelligentiæ favet; semel aut iterum facta de Deo mentio, præsertim cum ait: *Concluserunt me Deus* *Inf. Ver.*
apud iniquum. Sed quidem acerbiora hic dicuntur quam ut videantur Deo tribui. Latinis quibusdam magis placuit supponi his omnibus sententiis *demonem* sævissimum non frendentem modo, sed immaniter etiam *rugientem, quærentem devorare Jobum*, & *1. Pet. 5.*
terribilibus oculis observantem prædam, atque *8.*
apertis faucibus inhiantem.

Sed obstare videtur, tum interjecta paulo post de Deo mentio, tum etiam quod non constet; an jam nunc facta fuerit Jobo revelatio artis & procurationis Sætanicæ; ea enim multum valeret ad leniendum dolorem. Alii *dolori & morbo* existimant dari personam immanis hostis. Alii tandem *Elyhaz* & cæteros amicos his sententiis perstringi volunt. Denique alii non in amicos, sed in petulantes alios homines hæc referunt. Nullus certe ex his non verisimilis sensus.

Sed existimo tamen, sicut oratio Latina *2.*
sine supposito est; ita etiam debere accipi *Afflicti*
impersonaliter. Nam ejusmodi querimoniæ in neminem terro jactatæ afflictæ hominis propriæ sunt, ut furentem aliquem & frementem contra se dicat, & quis ille sit prorsus ignoret, & *hostem* commemoret, *hostem* vero minimè agnoscat, non secus atque si in mediis tenebris constitutus quis, vim impetumque inimicorum sustineret, ictus, vulnera acciperet; hostium strepitum, confusumque clamorem audiret, neminem autem videret, aut agnosceret, uti evenit Aegyptiis, de quibus Sapient. 17. *Sap. 17.*
dicitur, *Timore percussus illius, quæ non videbatur, facies, aestimabant deteriora esse, quæ videbantur.* miser (inquam) ille conqueri posset his verbis, dolorem potius suum, quam hostem prodens, *Collegit hostis meus furorem suum in me, infremuit dentibus, convulneravit lumbos, circumdedit lanceis.* Sic ab hostibus certis & incognitis præoccupati, aut à latvatis inimicis appetiti, & percussii dicere impersonaliter solent, *que me meam, que me roban.* Rem prope similem appositam comparatione expressit. *Homer. 20. O-*

Ceu canis immanis, teneros cum lustrat in dysantro

Actæ pedum sonitu catulos, in limine latrat.
Ille virum licet ignorat latratibus astat,
Atque ardet pugnare animis: sic pectus Vlyssi
Intus latrabat, dum caussis aestuat ira.

Et

Senec. in Et Hercules Oethæus latente malo &
Hercul. occulta tabe exesus, sic loquitur :
Oeth.

Act. 4. Quaecunque pestis viscere in nostro lates,
 Procede, quid me vulnere occulto petis?
 Omne es malū, nullumque, quis vultus tibi est
 Concede saltem scire quo peream malo,
 Quaecunque pestis sava, quaecunque effera es
 Palam timeres.

Virg. 12. Et quidem ad quandam invicti animi
Aeneid. laudem pertinet, si doleat, si vulneretur,
 incertum esse hostem; à quo vulnus acci-
 piat, uti Virgil. in illa Turni cum Ænea
 monachia lib. 12. vulnus describit Æneæ,
 Nec pudet ad orationem sacram, sed poeti-
 cam illustrandam, prophanos quoque, sed
 illustrissimos poetas accersere:

*Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est,
 Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta
 Quis tantam retulit laudem, casusne, Deusne
 Attulerit? pressa est insignis gloria facti.
 Nec sese Æneæ jactavit vulnere quisquam.*

Quid; quod solent etiam vulnera incerti
 hostis, & à tergo, in tenebris, per insidias in-
 flicta, sæviora & majora esse?

3. Sed rursus tamen, quam in hac re expli-
Unde canda rationem teneat Job, non constat sa-
ducatur pud interpretes: quidam enim volunt sub
metapho hypotyposi venatoris accerrimi hostē suum
ra & ra- quicumque ille sit, describere, qui cum se ad
tio hujus venationē comparat, indignationē quan-
senten- dam, & iram videtur animo concipere ad-
tiæ. versus belluas, quasi venari cupit. deinde
 explorat diligenter, quibus in locis nemo-
 ris teræ discurrant: exerit arma, jaculis inse-
 quitur & laceffit. si assequantur belluam,
 circumstant canes, apertoq; rictu minan-
 tur, mordent, lacerant. Non aliter ergo Jo-
 bus dicat hostem adversum se furorem collegisse,
 terribilibus oculis observasse, canibus deinde
 venaticis potestatem fecisse irruendi in prædā
 strictis dentibus, confossum tandem se mil-
 le dolorum jaculis atq; sagittis, & mille pro-
 fectum vulneribus jacere semianimem.

Alii explicant dolores & morbos descri-
 bi inflicto à crudeli aliquo tyranno, qui
 truculenta facie, ardentibus & minacibus
 oculis, dentibus stridentibus sæviat in quē-
 piam, deinde mittat satellites, qui compre-
 hensum cædant in faciem ignominiose, &
 custodibus petulantissimis committat, tan-
 dem jam extrema sententia damnatum, at-
 que extremo supplicio afficiendum, & car-
 cere ductum collidat in terram præfigat-
 que carnificibus pro scopo, quem sagittis
 configant. Rectè profecto hæc omnia, si

Pined. Tom. 1.

alia ab alijs non separentur; nam nullum
 unius metaphoræ filum semper tenet: ab-
 rumpitur enim sæpe vi dolorum & impetu
 orationis abripitur in multiplices suæ cala-
 mitatis explicandæ rationes, quas dolor illi
 conglobatas ministrat, & ut dixit:

----- *Formas dolor*

*Errat per omnes, queritur, implorat, gemit.
 Ut ex jam dicendis notius fiet.*

Collegit furorem suum in me. Omnes suas
 vires in me convertit, & incredibili furore
 in me exarsit. Belluina quædam rabies no-
 tatur, ut se velut infirmam oviculam, aut
 imbecillum & mutum agnum dicat; hostem
 vero suum, lupum rabidum, inhiantem
 prædæ. nam in originali est verbum *taraph*,
 quod significat rapere, devorare, discerpe-
 re, lupino more, aut leonino. Inde dicitur
Gen. 49. Benjamin lupus rapax. & Psalmo 7.
Ne forte rapiat ut leo animam meam. quare jux-
 ta proprietatem Hebraicæ lectionis dicere
 possis; Indignatio ejus tanquam rapere vo-
 lentis, & jam jam in prædā insipientis. Et
 quod pro indignatione, Hebraicè est *nasus*,
 denotat hominis indignantis, & irascentis
 habitum, & conceptum animo furorem
 diffatis & patentibus nasi orificiis fuman-
 tem, atque oculis, & toto ore crudelitatem
 emicantem, de quo non semel diximus.

Sed in præsentī re & translatione certe
 miseranda, & truculenta prædæ alienius di-
 laceratio, & venatio belluina describi gra-
 phicè solet à terrificā & ardente immanis
 famelicæ belluæ specie, quæ postquam se-
 mel concepta est, & diu collecta subito at-
 que immodicè sese effundit, quod ille de-
 scripsit:

*Sollicitant pavidī dum Rhinocerotā magistri
 Seque diu magnæ colligit irā fera.
 Desperabantur promissi prælia Martis,
 Sed tamen is rediit cognitus ante furor.*

Ergo collecta rabies atque furor ingen-
 tem stragem minatur; sicut & Apoc. 12.
*Va terra & mari, quia descendit diabolus ad vos,
 habens iram magnam.*

Et comminans mihi Proprie adversans
 mihi, odio me habens. sunt quidem istæ
 minæ plenæ odio, invidia, inimicitijs, aut
 est odium, & inimicitia cum minis con-
 junctæ; nam ab eadem radice dictum est
Gen. 27. Oderat Esau Jacob, nimirum ita, ut
 comminaretur illi mortem, namque sub-
 jungitur: *Dixitque in corde suo; Venient dies
 luctus patris mei, & occidam Jacob fratrem
 meum.* adde etiam hujusmodi odium &

LII 3

minas

*Senec. in
 Hercul.
 Oeth.*

*Act. 2.
 Dolor
 multipli-
 citer se
 prodens.*

4.

*Collige-
 re furorē
 quid.*

*Gen. 49.
 27.*

Psal. 73.

Martial.

*Apoc. 12.
 11.*

*Commi-
 nari,
 quid.*

Gen. 27.

Gen. 49. verbum usum Genes. 49. de Joseph loquens
23. Jacob; Invideruntque illi habentes jacula; nimirum & invidia & odio ardentem; atque jaculis & mucronibus minitantes mortem, ut describitur Genes. 37. Ergo quas Job ait sibi intendi minas, odio plenæ erant inimicitias, & invidia, nullo suo peccato, sed potius propter eximiam vitæ innocentiam ab invido hoste illi propositæ.

6. *Infremuit contra me dentibus.* Frenduit, & simul concussis stricisque dentibus immaniter insonuit. Perstat in describenda belluina immanitate: cum enim bellua simul concutit, & stringit dentes; ut videretur jam acuere instrumenta jugulandæ & dilacerandæ prædæ, atque sono terrifico immanem mortem denuntiare, & quidem quod alibi vertitur à Latino interpreti, Frendere.

Psal. 34. Frenduerunt super me dentibus suis, & stridere. Psal. 36. stridebit super eum dentibus suis. & fremere. Psalm. 112. Dentibus suis fremet, & tabescet. Non reddidit Fremere, sicut & Thren. 2. Fremuerunt dentibus suis, ut vehementiam & magnitudinem terrifici sonitus significaret; nam sic Nonius Marcellus, fremere & frendere distinguit, ut Fremere, sit magnum sonare; at Frendere cum gemitu vel iracundia miserum, aut minax sonare.

Nonius Marcell. 7. Hostis meus terribilibus oculis me intuitus est, priori dimissa, nunc aliam venatoris descriptionem & translationem aggreditur, & quod est in originali inflammatorum oculorum acumen, Interpres clare dixit, terribiles, nimirum acrem & vehementem oculorum conjectum, trucem & immanem aspectum, scintillantem, vibrantemque radios, instar disticti & radiantis gladii; quasi dicat; Priusquam me ferro, aut vulnere peteret, jam terribilibus oculis confixerat, & trajecerat.

Venatores observant & contemplantur.

Ergo acutissime prius despexit, qua potissimum parte feriendus essem, ut ingentem dolorem efficeret, & primo me ictu dejiceret.

Refricat forte tum aliorum malorum, tum vero cladis filiorum memoriam. Solent vero venatores vel ex antris, vel ex specula observare, qua potissimum nemoris parte feræ discurrent, sicut scriptum est Psalmo 36. Observabit peccator justum (videlicet, ut velut agrestem quandam feram degentem in solitudine, abstinentem se à convitiis impiorum, & peccatorum viis, insectetur,) & stridebit super eum dentibus suis, & iterum Psalmo 9. Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem, oculi

eius pauperem respiciunt, insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua, insidiatur, ut rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum: sicut dicitur etiam Ecclesiastici 13. Eccl. 13. Venatio leonis, onager in eremo sic pascua divitum sunt pauperes. Hujus terribilis aspectus exempla videre licet in Saule, cum non rectis oculis aspicebat Davidem, quod Hispanus dicit: Traialo entre vïos, o moral de mala. Ex quo sequitur, quod deinde lancea illum configere tentaverit. Quid si etiam, ut suspicatur Philippus, respiciat ad umbras aliquas horribilas & tetras imagines, quas, cum se ad somnum componeret, objiciebat Dæmon? Nam supra capit. 7. in hac tere rem conquestus est, quod tetraretur per somnia, atque per visiones horrore converteretur.

XI. Aperuerunt super me ora sua, & exprobrantes percusserunt maxillam meam, satietati sunt pœnis meis.

1. *Ducta à venatoribus translatio.* Aperire os ad famem, & aviditatem. Illustratus David.

2. *Apertio oris, ad contumelias.*

3. *Percutere, ad propria pertinere.* lingua petulans, fustis, & gladius. Quis percussor apud Paulum. Illustratus Salomon, & Ecclesiasticus.

4. *Satietas abundantiam & copiam offert.* ad calamitates refertur.

5. *Morbis & erumna carcer.*

6. *Iniquus quis hoc loco.* Afflictus sentire debet de Deo in bonitate.

Circumstantium canum immanes ritus & latratus videtur describere, aut confusam illam vociferationem & clamores venatorum capta jam præda sicut & Thren. 7. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibi laverunt, & fremuerunt dentibus, Thren. & dixerunt, Devorabimus. In ista est dies, quam expectabamus, inveniamus, vidimus. nisi forte apertione oris, inexplibilis aviditas, & fames capiendæ devorandæque præsignificetur; nam eisdem verbis dictum est Psalmo 118. Os meum aperui, & attraxi spiritum. id est, præ fame, & siti; & præ desiderio cœlestis sapientiæ, quo ardebam, spiritum haussi hiantem ore, qui gestus est famem patientis, ardentem desiderantis; avidè expectantis; nam internus affectus inflammatus, ardentem spiritum intus

1. Translatio ducta à venatoribus.

Apertio oris quid indicat.

Pf. 118. 131.

10b. 7. 14.

4. Reg. 18. 9.

23.

Senec. ep. l. 37. intus conceptum emittit, & frigidiorē alium aperto ore inspirando capit & attrahit, quare Latinus vocat *hiantes cupiditates*, & cum Seneca epistola 37. cum animi in-temperantis habitum, ex gestu corporis externo depingere vult, ex Attali sententia hæc non minus graviter, quam sapienter scribit; *Solebat Attalus hac imagine uti; vidiſti aliquando canem miſſa à domino fruſtra panem aut carnis aperto ore captantem; quidquid excipit, protinus integrum devorat, & ſemper ad ſpem futuri inhiat: idem evenit nobis, quidquid expectantibus natura projecit, id ſine ulla voluptate dimittimus ſtatim, ad rapinam alterius erecti & attenti,*

2. Si verò hæc oris apertio conjungatur cum ſequentibus opprobriis & contumeliis, pudentior quædam contumeliarum jaſtatio, & obloquendi libertas ſignificabitur: nam cum liberam ſibi prædicationem precaretur Paulus Ephes. 6. hac ipſa apertioris loquutione utitur, *Vt detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere myſterium evangelii, ita ut in ipſo audeam, prout oportet me loqui.*

3. *Exprobrantes percufferunt maxillam meam,* perſtare in re venatoria videri poteſt, nimirum cum canes in feræ aures & maxillas irruunt præcipientes, ſed verba ipſa plane indicant tranſiſſe jam à re venatoria, ad contumelias & convitia hominum, vel etiam Dæmonum, qui forte catervatim viſi, illud cum ingenti convitio ſæpius obtruderent. *Vbi ſunt juſtitia tua, &c.*

Percutere exprobrans eſſe. Percuſſio autem maxilla ingentis dedecoris, & extremæ ignominie eſt, non tam ex gravitate iſtus aut vulneris, quam ex dignitate & præſtantia partis, quæ percutitur, videlicet humanæ faciei.

2. Cor. 11. 23. Sed (inquit) percuffio non re ipſa, aut manu, vel colapho inflicta eſt, ſed verbis & opprobriis, ſicut dicebat Apoſtolus 2. Corinth. 11. *Si quis vos in faciem cedit, quod ſtatim explicat, qua ratione fieret, cum ſubjicit* *Opprobrium juſtis eſt gladius.* *Secundum ignobilitatem dico, id eſt, cum quis vos contemnit & deſpicit velut ignobiles: neque vero minus gravis eſt contumelia, aut opprobrium, quam colaphus, aut fuſtis, gladiuſve, aut vulnus, & quidem de colapho clare locus hic loquitur, ſed de fuſto ille*

Prov. 14. 3. *Proverb. 14. In ore ſtulti, virga ſuperbie;* nam ſtultus, ſuperbus & contumelioſus, in ore fuſtem habet, id eſt, linguam, qua alios cædit & diverberat, quod percutientis linguæ vitium longe ab Epifcopo abeſſe voluit Paulus, cum 1. ad Timoth. 3. inter alia præcipit, oportere eſſe *non percufforem*, idemque repetit ad Titum 1. Quod Hieronym. ad maledicentiam hoc loco pertinere exiſti-
1. Tim. 3. 3.
Ad Tit. 1. 7.
Hieron.

mat, & ad immitem quandam & improbam ſubditorum objurgationem. Percuſſorem autem deſcripſit Chriſtus Dominus, Matth. 24. ſub parabola mali ſervi: *Si autem (inquit) dixerit malus ſervus ille in corde ſuo: 48. Moram facit dominus meus venire: & cæperit percutere ſervos ſuos, manducet autem & bibat cum ebriis, &c.* Quibus verbis, garrulitatis & maledicentie cauſam adjungit, ſicut Paulus, cum ait: *Non vinolentum, non percufforem, vinolentia videlicet, & ebrietas, & garrulum, & contumelioſum, atque effrænem in loquendo reddunt. & clariſſe flagellum, aut fuſtis, quo percuffio fiat, explicant Jeremia 18. 18. qui adverſus Jeremiam dicebant: Venite, 18. percutiamus eum lingua, neque ab hac ratione omnino abludunt verborum & verberum cognatæ appellationes: quare quod in proverbio eſt, Non opus eſſe verbis, ſed fuſtibus, hic convertere poſſis, non opus eſſe fuſtibus & verberibus, cum adſunt verba contumelioſa.*

Sed quantum verò vulnus efficiat tactus *Pſ. 56. 5. linguae, aut verbi iſtus, abunde illa declarant, quæ aut gladium ancipitem, ſagittam 4. acutam linguam eſſe teſtantur, ſed omni gladio crudeliorem & acutiorem Eccleſia- Eccl. 22. ſticus eſſe confirmat cap. 22. Ad amicum eſti 26. 17. produxeris gladium, non deſperes: eſt enim re- greſſus, excepto convitio.*

Satiati ſunt pennis meis. Repleti videlicet meis doloribus & cruciatibus hanc exiſtimant prædā pinguiſſimam, qua ſe impleant & infarciant, cum me innumeris vulneribus dilaceraverint, atque confece-
4. Repleti & ſatiati ad ærumnas.

Et ſatietas abundantiam & copiam aſſert ejus rei, cujus eſt ſatietas, & in malis quidem & ærumnis, ſive is ſatiatus dicatur, qui injuriam facit, & contumeliam infert, ut hoc loco; quaſi dicat: Abunde, ſatis, ſuperque, ultra modum, atque menſuram alter poenas infert, perpetitur alter.

XII. Concluſit me Deus apud iniquum; & manibus impiorum me tradidit.

Deus, El, fortis, ut potentie, robotiſque divini ſpecimen præberet in me debilitando, non acu punctum quod patior, ſed gladiatoris iſtus, ſed vulnera ſæviſſima potentis Dei virtute inflicta. *Concluſit.* Tradidit veluti in carcerem aut anguſtias apud iniquum, injuriam, ſuperbum & ſævum dominum, cuſtodem inhumanum, qui arctiſſima & indigniſſima cuſtodia omnem mihi libertatis ſpem
5. Deus.
LII 4 adimat,

morbus
& arūnæ
carcer.

adimat. Dolorem forte intelligit & morbum improbum, qui nunquam non illum in extremis angustiis constitutum cruciaret.

8. *Et manibus impiorum.* Quasi dicat prædonibus, qui mihi innocenter & secure gradienti moliti sunt insidias: in fonte est; *ad manus impiorum fecit me* * declinare, aut divertere, abductum videlicet & abstractum de via recta redegit me in cæca & ignota diverticula. Iniquos autem, vel afflictorum more impersonaliter nominat, ut supra observavimus, vel ut quidam Latini, Dæmones intelligit, quos plures simul in suas fortunas & bona irruisse deplorat, vel, ut Græci volunt, prædones illos Chaldæos, minime vero amicos suos, quibuscum agit.

Græci. Sed observaramen, uti decet sapientem & religiosum virum de suis calamitatibus loquutum, cum illarum enim gravitate conjungit de divina benignitate fiduciam conceptam; *Conclusit*, conjecit me in scedissimum & tenebrosissimum carcerem, sed conclusit me benignissimus Deus, & clausit

à foris ostium Dominus, potens, fortis, ut quod ille clausit, nulla vi, nullo astu recludere possim, non seras, non fores effringere. Samlon nimirum Gazæ conclusus eludere quidem potest Philistinorum custodias, atque

ambas portas fores cum postibus suis, & sera con-
vellere, sed tamen, quem Deus concludit, & quæ idem claudit, nemo aperit, ibi hominem vult in silentio & spe agere usque dum dicat mihi, non fugam, non exitum meditari,

namque pissimus perinde atque potentissimus Deus clavem etiam vitæ habet, ne-
que obliviscetur in finem victi sui. ideo enim conjectum in lacum leonum clausit

signavitque potentia suæ sigillo, non quo
devoraret & perirem, nullo suppetias ferente: sed ne mihi noceret inimicus homo,

is accurret diluculo, atque opportuno tem-
pore dicet mihi. Serve mi, putas ne, quod liberare possit te Deus tuus, quem colis? cui respon-

debo lætus & alacer; Conclusisti, ô Deus ora leonum, & clauso licet, victoque mihi
non nocuerunt quia coram te justitia inventa est in me.

XIII. Ergo ille quondam opulentus, repente contritus sum. Tenuit cervicem meam, confregit me: & posuit me sibi quasi signum.

1. *Opulentus quid proprie.* Illustrati Ieremias & Zacharias.

2. *Conterere quid in Hebræo.*

3. *Confringere quid proprie.* Comæ & capilli significant externa bona, sunt etiam symbolum imbecillitatis. Illustratus Paulus.

4. *Renes configi quid.* Iustum proponi pro scopo, ad quem tum Deus, tum homines jaculentur. Explicati Paulus & Lucas.

5. *Signum & scopus quid significent.* Iustos nunc collinari, impios postea ultimo supplicio configendos. Illustrata Sapientia.

Latinus Interpres sententiam hanc reddidit incitatioem, additione duorum adverbiorum *quondam* & *repente*, nimirum ut præsentia mala cum pristina felicitate comparata exaggeraret. In Originali, *Pacificus eram*, tranquillus, quietus, recte etiam, *opulentus*, & abundans, quod Hispanus eadem etiam oratione, & voce exprimit. *Rico y descansado*. tum quod cum pace & tranquillitate videantur bona omnia conjuncta; tum etiam, quoniam cum divitiis & opulentia quædam securæ mentis pax, & tranquillitas expertis formidinis atque curarum conjuncta videatur, sicut dicebat quondam in *abundantia* sua quietus & opulentus Rex, *Non movebor in æternum*. atque quo major est præsens felicitas, omnem mali suspicionem, & metum oblivione quadam obruit atque afficit beatam illam vacuitatem ægritudinis atque curarum. Hinc in sacris sermonis usu, quietus & opulentus, cum ejusdem ambo sunt radicis, significant, curis & suspitione impendentis mali vacuum & omnino securum. Sic Jerem. 49. adversus Cedarenos Arabes: *Ascendite ad gentem quietam & habitantem confidenter, ait Dominus; non ostia, neque vedes ei, soli habitant.*

De opulento autem illud Zacharias 7. *Cum adhuc Ierusalem habitaretur, & esset opulenta, ipsa & urbes in circuitu ejus, & ad austrum & in campestribus habitaretur.* id est, cum ita securæ essent Ierusalem atque cæteræ urbes, ut neque ipsa campestris & urbes in plano positæ ulla timerent incursiones hostium.

Ergo Job tum pristinam opulentiam & felicitatem commemorat, tum

animum

I.
Tex.
Hebr.
שלח

Opulentus & quietus quid.

Iere. 49. st.

Zach. 7.

animum ab omni suspitione & metu liberum cuiuspiam committit pœnæ, utpote conscius nullius criminis.

2. *Contritus sum.* Proprie, contractus & calcatus, velut uvæ, aut olivæ intorculari, diceret Hispanus, *estruxado*, omni felicitate & bonorum opulentia exucta, & extracta vi, & pondere gravissimarum calamitatum. Tum etiam labefactus, & deturbatus ab illo primo statu, abiit in nihilum, & veluti irrita facta est pristina felicitas, amissis viribus omnibus. Nam hæc omnia amplectitur *Pur.*

3. *Tenuit cervicem meam.* Instaurat luctatoris metaphoram, solent enim qui luctantur, manu injecta cervici, aut collo ad terram allidere, & resupinum prosternere hostem, alium vero atque prostratum; *Confrigit me*, proprie, contrivit cum dispersione, sicut confringitur testa, cuius partes allisæ ad lapidem, dissiliunt & disperguntur.

Jer. 23. Unde ab hac radice dicitur Jeremiæ 23. *Malleus conterens* (confringens atque vehementi ictu dissilire faciens in partes minutissimas) *petras*. Significatur itaque maxima quædam strages, vix, ac ne vix quidem refecturi valens. sicut illud Psalm. 2. *Tanquam vas figuli confringes* (disperges, disjicies) *eos*, ita ut bona illorum omnia dissiliant, nihil maneat integrum, in minutissimas partes abeant omnia, & ad multos hæredes, longæque dissitos deveniant. Septuaginta vero dum legant; *Tenens me, coma divulsis*, sic explicatur a Græcis, ut per comam intelligatur externorum bonorum ornatus & copia, que incongrua sane ratione & analogia, nam sicut coma capillis constat, quos procreant superfluitates & excrementa, sed ornant tamen hominem, efficiuntque honestam speciem; sic sane divitiæ plerumque superflue sunt, utpote quibus natura, quæ paucis contenta est, minime indigeat, sed ornant tamen hominem, & dignitatem efficiunt, atque honestatem illam justumque

LXX. Coma & capilli externa bona, Græ. expositio.
Ecl. 11. 14. & 1. 1. *Paupertas & honestas à Deo sunt.* Et 31. *Vigilia honestatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet somnum.*

Ergo manibus avulsi & lacerati capilli, significant hominem facultatibus vi ereptis, & cum ingenti dolore amissis, atque valde deformem, calvastum, & depilatum. Nam quod Philippus contendit ea loquutione significari virium debilitationem, propterea quod capillis virtus significetur, quod magna virtus capillis sit, non facile nobis suadebit, cum potius capillatura, & bene pexa atque curata coma sit mollioris animi

judicium, & muliebris cujusdam infirmitatis; nam *vir si comam nutriat, ignominia est illi.* I. Cor. 12. 14.

Neque in rem suam commode exemplo trinium Samsonis usus est Philippus, non enim sua natura habuerunt illius capilli vim insitam, sed ut illa sibi suisque laceratis nunquam tribueret Samson. imo potius perpetuo agnosceret acceptam divini tus, illam Deus rei & partium corporis omnium tenuissimæ atque inconstantissimæ alligatam voluit, atque quo securior esset, sub infirmitate delitescerem.

Et posuit me sibi quasi in signum. Quidam sic, is Dei scopus fuit, ut me perderet, sed vehementior & acrior sensus in hanc sententiam; Ego ipse positus sum in scopum, ut mille jacula, mille sagittas exciperem, ego ipse sustinui ictus, quotquot vel filii, vel famuli, vel pecora ipsa, & armenta sustinerunt, me meriptum cælestis ignis petebat, in me irruerunt Sabæi, in me furens ille ventus à regione deserti incubuit. Similis est ille locus Threnor. 3. *Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam, misit in renibus meis filias pharetra sua.* Configi vero renes, est, teneriores affectus, ipsosque mollesimos animi sensus distrumpi, conscindi, vulnerari, non modo non expleri desideria optatis rerum eventibus, sed irrita omnino, frustranea que fieri, neque tantum expectata & desiderata bona non obtinere, sed sustinere malorum irruentium impetum.

Sed observandum tamen, cum dicit Iustus Deum proposuisse sibi hominem pro scopo, nescio quid familiare, & consuetum Deo, neque non etiam piis ipsis viris, quos ictibus, atque ærumnarum, hostiumque jactibus præstitueret, iucundum atque festivum Deo est, & quod videatur suscipi animi, & (quod dicunt) exercitii gratia.

Id vero à suo iusto requirit Deus, ut dum ab illo ponitur in signum & scopum, fixus firmusque hæreat, non jactum, non sagittam vel latum fugiat unguem. Rem hanc agnoscebat Paulus, atque minime ignotam volebat Thessalonicensibus, cum scribit: *Nemo moveatur in tribulationibus istis, ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus.* Neque mirum quod Deus Pater, in signum & scopum filium suum proposuerit, uti prædixit Simeon senex Luc. 2. *Ecce positus est hic in signum, cui contradicetur.* Luc. 2. 34.

Nomen vero atque ratio signi & scopi nescio quid certum, præfixum, publice omnibus

Signum
& scopus
quid in-
dicent,

omnibus denotat, ad quod nemo non pos-
sit impune jaculari, amici pariter & inimi-
ci, noti & ignoti.

- Tum etiam nescio quid præfixum inevi-
tabile significat; ut dicere possis, cum se-
mel Deus laboribus & ærumnis justum ali-
quem exercere decrevit, nunquam aberrare
ab scopo, cum intendit arcum, nunquam
non collimare, nunquam dare significationem
ut fugiant à facie arcus, sed ita Deum minitari
semper, ut minas atque terrorem ictus se-
quatur & vulnus, uti supradixit Job, cap. 3.
Iob. 3. 25 Timor, quem timebam, evenit mihi, & quod ve-
rebar, accidit. & Paulus loco nuper adducto
1. Thef. 3. 4. Impro-
bis saepe
bis saepe
minatur
Deus, sed
in hac
vita raro
illos col-
limat.
Pf. 7. 23 rem hanc persequens, sic subjecit; Nam &
cum apud vos essemus, prædicebamus vobis passu-
ros nos tribulationes sicut & factum est, & scitis.
Sed quod mirabile est, sic agit cum impro-
bis Deus, ut cum perpetuas illis intenter mi-
nas gladium suum vibret, arcum suum tendat, &
paret illum, & in eo paret vasa mortis, atque sa-
gittas suas ardentibus efficiat; nunquam tamen
vel admodum raro illos collineat divina ul-
tio, vel quod se illi moveant in tribulationibus,
cum illas fugiunt, laboribusque se subdu-
cunt, vel quod Deus intendat arcum, nun-
quam vero remittat chordam, aut ita remit-
tat, ut terret tantum, non configat, hac
tanta indulgentia nisi nunc convertantur,
erunt protecto postea scopus, ad quem se
tandem exerceant, & jaculentur universæ
creaturæ, cum pro Deo pugnabunt, neque
aberrabunt; ibunt nimirum directæ emissiones
fulgurum, & tanquam à bene curvato arcu nu-
bium exterminabuntur & ad certum locum infi-
lient, videlicet in caput impiorum, neque
enim frustra erit illa per Jeremiam commi-
natio cap. 30. Ecce turbo Domini, furor egre-
diens, procella ruens, in capite impiorum conquie-
sces, in novissimo dierum intelligetis ea.

**XIV. Circumdedit me lanceis suis,
convulneravit lumbos meos:
non pepercit: & effudit
in terram viscera
mea.**

1. Lancea, quale telum, pro lanceario usurpatum.
sagittarius unde dicatur, multitudo & co-
pia attribuitur sagittis, & sagittariis. Ex-
plicati David & Jeremias.
2. Renes unde dicti. Vulnerati, quid signifi-
cent.
3. Viscera, in Hebræo quid. Vasculum fellis dis-
rumpi

Persequitur illam jaculandi ad scopum
translationem. *Circumdedit*, proprie. cir-
cumdederunt, id est, iussit, effecit, ut cir-
cumlisterent, & obsiderent me lanceæ suæ,
antiquam hic jaculandi consuetudinem
agnoscit Philippus, cum signa aliqua pro-
ponebantur, ut & lanceæ & sagittæ emissæ
hærent pœnitæ infixæ in scopo, ut propte-
rea circumdatus lanceis, & hispidus totus,
onustusque sagittis dici possit. Lancea, pro
Lancearius, quamvis au. in lancea ex pro-
prietate Latini sermonis, longissimi sit teli
genus. sed tamen hoc loco non videtur
aliam habere vim, quam jaculi, aut spiculi,
qualecunque id sit, aut etiam sagittæ: quare
perinde est ac si diceret, circumdederunt
me, veluti propositum scopum, sagittarii
jaculatores, atque eam vocis originalis
significationem agnovit Vulgatus, cum
Genesis 21. dixit: Factusque est juvenis sagitta-
rius.

Quod vero hic legunt quidam, *Circum-*
dederunt me magnetes, huic loco vix quadra-
re posse videtur. Licet enim radix, *Rabab*
significet augmentum & magnitudinem,
sive in quantitate continua sive indiscreta,
quæ proprie multitudo dicitur, sed hoc ta-
men loco potius est discreta accipienda,
multitudine enim sagittari dicuntur, *Rabim*
sine, quia multis sagittis instructas gestent
pharetras, sive quia frequentibus ictibus
sagittarum adversus hostem utantur, non
enim sicut uno gladio aut una lancea, ita
una sagitta contentus miles est, sive quia in
sagittariorum multitudine & copia sit posi-
tum maximum exercitus robur, magna et-
iam victoriæ pars, sive quod multæ simul
sagittæ ex uno tormento bellico excute-
rentur.

Hinc videas multitudinem & copiam,
veluti propriam sagittariis solere tribui. Je-
rem. 50. Annuntiate in Babylone plurimis, omni-
bus, qui tendunt arcum. Quo loco secunda
pars per expositionem adicitur, qui enim
tendunt, contenduntque nervos & arcus,
ii sagittarii sunt, & plurimi esse solent, plu-
rimisque & frequentissimis sagittis, at-
que jaculationibus uti, quare forte quod
ab hac radice dicitur Psalmo 3. Multi in-
surgunt adversum me. idem significat, quod
milites sagittarii; jaculatores lancearii, qui
me circumdant, & obsident, ut me confi-
gant undique, ne ulla mihi ex parte pateat
effugium, similis obsidio sagittariis & ja-
culatoribus tribuitur Jerem. 50. Præpara
mini contra Babylonem per circuitum omnes qui
intenditis arcum, debellate eam, non parcatis ja-
culis (ad multitudinem pertinet, de qua nu-
per dicebamus, gestat saettas sin duelo) quia

1.

Philip.

Lanceæ
prolæce
Lancea
quale te-
lum.Gen. 21.
26.

Regia.

רַבִּי

Sagittari
unde dia-
cuntur.Multitu-
do sagit-
tis tri-
buta.Jerem. 50.
29.

Ps. 3. 2.

Jerem. 50.

14.

Domini.

Dominopescavit. Ergo, inquit Job, Obsident me jaculatores, undique configor jaculis, collinant sagittæ universæ, cælum jaculatur ignem, æther ventum rapidissimum, terra, vermes duxor, domestici contumelias; Dæmon, truces oculos, minas ac terrores, & misera hæc mea conditio illorum impendentium malorum suspicionem ac metum.

2. *Convulneravit lumbos meos.* Concidit, proscindit lumbos, renes, intima vulnera & plene letalia accepi, non solum cute dissecor, aut vulneror, sed intims visceribus. *Renum* nomen in sacro sermone, à desiderando ducitur, & sicut renes sedes sunt affectus libidinis vehementissimi, & nunquam satis bene domiti, ita teneriores, atque magis intimos affectus indicare solent. *Quare vulnerari renes,* erit ardentiora desideria, teneriores affectus, meliores spes frustrari, dissipari. *Jeremia 12.* *Prope es tu ori eorum,* & *longe à renibus eorum.* id est, cito annuis illorum postulatis, & permittis illos suis desideriis.

Ait ergo; In lumbos meos, in omnes meas cogitationes & minutissima quæque mentis atque cordis arcana penetravit ita divina. Tum etiam vires, robur omne exorbuit, elumbem me reddidit, forte etiam indicat renum vulnera letalia esse, proindeque sua mala immedicabilia. Plerumque autem lumborum dolores diuturno & læpe recurrentes conjunctos esse cum malignis morbis, & gravissimis symptomatis medici docent.

3. *Non pepercit.* Sæva vulnera, & sine ulla commiseratione inflicta; vel, primis vulneribus alia etiam adjecit, quibus effundit in terram viscera mea. fellis vasculum dirupit, proscindente sagitta, ut nihil mihi ad vitam reliquum sit visceribus omnibus disruptis, quod nos viscera, in fonte est, fel, quod est pars viscerum & quidem hyperbolice dictum videtur, viscera, pro sanie & tabe ex intimis manante, vel dysenteriam intelligit, quam ex felle & ardente bile valde malignam effici, medici docent, quæ omnia videntur, non posse non convenire Jobo extreme laboranti, quamvis Gregorius in solam allegoriam respexit, cum dixit hanc viscerum effusionem, non competere Jobo, propterea que necessarium esse ut non juxta litteram, seu historiam, sed juxta spiritum ecclesiæ membris accommodetur, quæ unde quaque ab hostibus circumvenitur, & quidam in ipsa etiam viscera læviunt, cum illos, qui in occultis ac spiritualibus actibus latebant, in terram fundunt, & ad secularia negotia protrahunt, &c.

XV. Concidit me vulnere super vulnus: irruit in me quasi gigas.

1. *Concidere quid, Baal Pharasim quid. Ratio nominis Phares. Illustratus Samuel.*
2. *Disruptio muri, cujus rei symbolum. Illustrati David & Jeremias.*
3. *Irruere quid ex Hebræo. Quid Gigas. Illustratus Moyses.*

Quod superius dixi, non pepercisse, nunc explicat, sine miseratione sibi inflicta mille vulnera; quod si de primo acceptis plagis loquatur, dicet, tot eladium gravissimarum nuntia continenter ad se perlata: si vero de præsentis dolore dicet illum afflictum, nunquam intermissum, nisi acerbior alio subeunte: tum etiam intelliget mille morborum genera complicatorum, uti diximus cap. 2.

Concidit. Proprie, dirumpet me ruptura super ruptura. Sunt hæc voces omnes à radice, *Parats*, quod significat, aliquid erumpere vi quadam, & obvia quæque irumpere, quæ propter externam vim concindantur abrumpantur, & dissipentur, hujus significationis & ratio & exemplum est locus ille 1. Reg. 5. *Venit David in Baal Pharasim* (est autem Baal quasi Dominus, aut habens; & Pharasim rupturæ aut eruptiones, quasi dicas rupturarum, aut eruptionum) & percussit eos ibi, & dixit; *Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aqua,* quod proprie etiam dixerunt Septuaginta; *Dirupit Dominus inimicos meos coram me, sicut dirumpuntur aqua,* aquas vero dirumpi, non tam significat ipsarum, ut ita dicam, disruptionem passivam; qua dissipentur, sed activam, qua erumpentes convellunt & perdunt obvia quæque.

Ergo significat vim divinæ iræ maximam, quæ Philistinorum exercitum, quasi inundatione quadam disjiceret, atque labefactaret, & quasi mille rupturis milleque concisionibus dilaceraret. Non aliter Job irrumpentibus hostibus conqueritur, nihil sibi mansisse integrum, dissipata omnia bona, subversam domum, disceptos filios, corpus etiam disruptum doloribus, & profusum ulceribus, neque non erit vehementior sensus, si eo referatur vox originalis, cujus est frequens usus in scriptura, nimirum ad muri

Concine-
dere
quid.

370

2. Reg. 3.
10.
Baalphas-
rasim.

LXX.

muri disruptionem, quæ fit aut tormentorum vi, aut impetu exercitus undique insipientis, quomodo dicitur *disipatus murus*.

2. Esd. 1.3 Nehem. 1. & 2. & Gen. 35. quo loco redditur etiam ratio nominis. cum obstetrix pueri Gen. 35. ro adducenti manum dixit, *quare divisa est* 29.

propter te maceria ? nimirum quia secundam, quæ velut maceria & murus interjectus illum ab altero dividebat, jam abrupterat, neque tamen egrediebatur primus, & ob hanc causam vocatum est nomen ejus Phares.

Ratio nominis Phares. Ergo cum ait Job se concisum vulneribus, vel disruptum disruptionibus, plane significat, se suaque omnia quondam munita fuisse divinæ providentiæ vallo, muroque firmissimo, jam nunc vero dejecte muro patuisse hostium insultibus, undique oppugnante Dæmone, undique etiam sævissimis spiritibus assilientibus, nihil igitur illi mansisse incolume aut integrum, nam funestam cladem, atque certissimum interitum, vel jam significat, vel minatur labefacta-

Thren. 2. tio & ruptura muri, sicut Threnor. 2. scriptum est: *Cogitavit Dominus dissipari murum filia Sion, tetendit funiculum suum, & non avertit manum suam a perditione, luxitque antemurale, & murus pariter dissipatus est.*

Ps. 105. Quo etiam illud Psalm. 105. Dixit, ut disperderet eos, si non Moyses electus sterisset in con- 23. fractione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus. id est, jam jam divina ira murum, quo muniebantur, labefactarat & dejecerat, jam jam insiliebat ad rupturam, qua ad illos transilliret. Sed in ea tamen muri parte labefacta opposuit se firmum fortissimus dux Moyses, qui orationis & precum armis jam jam impetum facientem Deum compescuit. Sed Deum vero aut sævissimos hostes irruentes in me (inquit Job) nemo compescit, nemo stat in confectione; addit enim,

3. Irruit in me quasi gigas. Proprie, data occasione, concessa aditu accurrit celeriter: 177 Irruere. affert enim vox originalis celeritatem 177 quandam, & primum in currendo affectum, qui autem hic dicitur Gigas, alibi vertitur ab Interprete fortis, potens, robustus, Quid gigas. Gen. 27. aliquando etiam Dominus, ut Genesis 27. 27. cum ait Isaac ad Elau; *Domuum tuum illum constitui* (id est) viribus, potentiaque majorum.

Sicut & cum servus dicitur, inferior viribus significatur. Propterea enim subjunctum est; *Vives in gladio, & fratri tuo servies.* id est, cum alios armis expugnare & superare potens fueris illam ipsam victoriæ laudē, armorumque vim atque potentiam ad fratris tui, utpote potentioris, pedes abjicies. De appellatione autem Gigantis, alias dicemus.

XVI. Saccum consui super cutem meam & operui cinere carnem meam.

1. Consui quid proprie. Saccus, quid, & qualis fuerit. Cilicium quale, & ejus rei symbolum, & unde habeat appellationem.

2. Operire, quid. Caro externus splendor. Cornu quid significet.

DIVUS THOMAS cum Latinis existimat, his duabus sententiis Jobum exponere, quam ratione exceperit tot vulnera, nimirum humili atque demisso animo, non reluctanti, neque contumaci, tum etiam habitu supplici atque miserabili, profusis etiam lacrymis tot mala deprecaretur. Sed illud melius, quod Græci existimant, perstare adhuc in commemoratione suarum ærumnarum, cum statim subdat, *Hæc passus sum, &c.* Hæc igitur erit sententia; Pro splendida & regali veste quam subtrahit alia, atque mollior interula excipiebat, nunc unico, atque eo vilissimo amictu contegor, quem *consui super cutem meam*: Proprie concinnavi, conjunxi carni meæ, ut hac ratione extremam inopiam significet. Septuaginta dixerunt; *Cilicium assuerunt corio meo.* est autem pro Latina voce Sacci. Hebræis Sak, à qua proculdubio Latina traxit originem, certumque est, fuisse telam duriores, & crassiores, ex asperioribus villis contextam, vehendo frumento aptam, ut constet ex Jo- sue 9. & Genes. 42. unde etiam Latini *saccarios* dixerunt, à vehendis saccis, aliquando etiam vertitur *cilicium*, & recte; nam apud Latinos *saccis* affinia sunt *cilicia*, aut fere ejusdem materiæ & rationis. Nam Cicero Orat. 3. in Verrem, ait; *Cum iste frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret.* forte enim ea regio habuit, quod Varro 2. de re rustica, cap. 11. & Columella libr. 12, cap. 46. de Cilicia prodiderunt, hircos, aut capellas ibi inveniri magnis villis, propterea tonderi, ex illisq; texturam appellari à Cilicibus: quorum usum tum in castris, tum in navigiis fuisse, scribit Alconius: & indicat illud Virgil. 3. Georg.

Nec minus interea barbas, incanaque menta

Cinyphii tondent hirci, serasque commanteis Vsum in castrorum, & miseris velamina nautis.

Quo loco Servius observavit, ciliciis loricas poliri solitas atque regi tabulata turrium, ne jactis facibus ignis adhærere

1. D. Tho.

Græcorum expositio com- modior. 777

*No me ha quedado sino un de pedaco de xetga à rayz de las carnes.

777 Saccus cujusmodi fuerit. Jos. 9. 4. Gen. 42. 25.

Cic. in Ver. 3. Varr. l. 2. de re. rust. c. 11. Columel. li. 12. c. 46. Virg. 3. Georg.

Servius.

LXX.

Cilicium
Symbolum
commuta-
tionis for-
tunæ.

Isa. 3. 24.

Amos. 8.

10.

R. David.

R. Levi.

Caro, pro
toto cor-
pore.

LXX.

לחיי

Operire
quid pro-
prie.

Cornu
quid,

Caro ex-
ternus
splendor.

Isa. 40. 6

rere posset. Oportebat igitur esse telā cras-
sissimam, proptereaque ægrotanti homini
graviterque exulcerato molestissimā. quod
igitur Septuaginta dixerunt. *assuerunt*, mala
ab aliis sibi illata videtur significare, at in
originali per primam personam dicitur,
Consui. Ergo vel significat mirabilem suum
habitum, nam quondam faccum & cilicium
lugentes assumebant, vel suæ fortunæ, &
status commutationem ad extremam ino-
piæ, & vilissimæ servitutis rationem devo-
lutam, hujus enim symbolum est, commu-
tatio melioris vestis cum cilicio. Isa. 3. Pro
fascia pectorali, cilicium. Amos 8. *Inducam om-
ne caput calvitium*, nam servi & accipiebant
vilissimum, & crassissimum amictum, &
caput atque barba radebantur.

Et operui cinere carnem meam. Plerique post
Rab. David in lib. radicum, & Rab. Levi
in commentariis: totum pro parte accipi-
unt. *carnem* videlicet, pro corpore, deinde
corpus pro capite: in signum (inquit) pæni-
tentia & luctus, operui, involvi cinere, cō-
jeci in pulverem & cinerem dejecit in ter-
ram. Sed præstat comentarius; quem Se-
ptuag. lectio nobis præbet. *Extinctum est in
terra robur meum*, id est, pristina omnis foeli-
citas prorsus extincta atque deleta; nam illa
vox *operiendi*, in Hebræo, occisionem inter-
dum affert, devastationē, vindemiationem.
pro carne autem, aut pro robore, quæ inter
se contraria videntur, proprie est in Hebræo,
cornu meum, quo significari solet quicquid
est potentia, atque splendoris: Nam quod in
potentioribus animalibus eminet; & quo
aut se defendunt, aut alia animantia impe-
tunt cornu est: non raro etiam pro Regia
potentia, aut pro regno usurpatur, de quo
plura aliquando dicemus. Nunc Job ait su-
um cornu dejectum in terram, id est, se re-
gem in stercore sedere: suam potentiam su-
asque vires omnes extinctas, nihil sibi, quo
se tueatur, præsidii reliquum esse, hæc enim
omnia complectitur usurpatio *cornu*: quæ o-
mnia *carnis* nomine sapienter significavit
interpret, *caro* enim externum splendorem,
blandientemque felicitis fortunæ faciem si-
gnificare solet, ut illud *Omnia caro fanum, &
omnis gloria ejus, &c.* Cum autem ait, *opertum
se cinere & pulvere*, se pæne mortuum jam
& humatum deplorat, nos in extremis ma-
lis dicere solemus (*estoy exterrado en vida*)
De illa autem ceremonia conspergendi ci-
nerem super caput, nonnulla dixi-
mus cap. 1. & plura infe-
rius.

XVII. Facies mea intumuit à fletu, &
palpebræ meæ caliga-
verunt.

1. *Intumescere quid. Varia lectio. Facies pro o-
culis.*
2. *Oculus, similis fonti. Oculorum natura, &
dispositio optima. Illustrari Moyse, Salomon,
& David.*
3. *Varia lectio. Umbra & umbra mortis. Ca-
ligere, & caliginosa quæ dicantur. Oculo-
rum vitia, & morbi.*

Incredibiles atque implacabiles dolores
cogunt me lachrymarum vim profunde-
re, quarum non oculi modo, sed tota facies
testis est, quæ intumuit, & exulcerata est fer-
ventibus lachrymis. vox *intumescendi*, signi-
ficat turbationem aquæ, atque subsidentis
luti commotionem, qui turbidam illam &
lutulentam efficit, unde Pagninus dixit, *Fa-
cies mea sadata est luto propter fletum*; Regia,
Facies mea lutificata sunt. Vatab. *Lutuleta facta
est, quasi luto infecta esset*. & quidem ab illa ra-
dice dicitur Psalm. 45. *Sonuerunt & turbata
sunt aquæ eorum*. proprie intumuerunt, vel
æstuaverunt aquæ: id est, tyrannorum po-
tentia, instar æstuantis maris & intumescen-
tis; propter ingentem copiam & commoti-
onem, sic transtulit Hieronym. *Sonantibus &
intumescantibus gurgitibus ejus*. sic igitur hoc
loco, *Facies mea intumuit*, excrevit, æstuavit,
commota & turbata est, imbibito ardenti-
um lachrymarum humore assidue deciden-
ti neq; solum facies, sed pectus etiam, quod
imbrem calidæ aquæ decedente excipit, sic
legunt Septuaginta, *Venter meus combustus est
à fletu*. quamquam Catenæ auctor, *Ventrem
intelligat animam*, quæ dolore uratur, ne-
que decedentes lachrymæ quidquam remit-
tant, sed forte illud germanum est; ut *facies
pro oculis accipiat*: facies enim sæpe
aspectum significat, & pro oculis usurpa-
tur. sic facies cum oculis per expositionem
jungitur Isa. cap. 5. *Va qui sapientes estis in
oculis vestris, & coram vobismetipsis pruden-
tes*. Hebræice, & *coram facie prudentes*. &
clarius Psalm. 30. *Projectus sum à facie oculo-
rum tuorum*. Et opportune illa intumescētia
atque conturbatio oculis tribuitur, tãquam
fonti clarissimo, & limpidissimo, quem si
quis commoveat, & subsidentem limum
excitet, lutulentum & inquinatum efficiet.
Oculorum autem nomen esse idem, quod
fontis, aperte constat ex Deu. 33. *Oculus Ja-
cob in terra frumenti & vini ubi Sept. Com-
plutenses legunt, Fons Jacob* nam Jacobæi &
Israelitæ ex Jacob, tanquam rivus ex fonte
profluxerunt copiosa & sobole, & valde

Intume-
scere.

חמה

Pagnin.
Regia.
Vatab.
Psalm. 45.

Hierony-
mus.

LXX.
Nicetas.

Facies pro
oculis.

Isa. 5. 21.

Psalm. 30. 1
23.

Oculus
fonti pæ-
similis.

לחיי

Deu. 33.
19.

M m m

nume-

numerosa posteritate, quasi impetu quodam scaturientis aquæ, ut Isa. cap. 27. dixit, *Qui egrediuntur impetu à Jacob*. Atque illa solet esse Physiognomorum de oculis doctrina ut humidi sint, non sicci, & natate videantur in suo orbe, tanquam aqua in vase. ea videlicet est optima illorum dispositio, nam ut Aristotel. docuit, lib. de sensu & sensibili, ad aquam referuntur, & pupilla aquea est. tum etiam oculus frigidus et humidus est, ut idem docuit 2. de Generatione animalium

Hippoc. l. 1. cap. 4. quare Medici malum dicunt, cum *Oculus inarescens velut spuma, atque etiam obscuratus*. Certe ab splendore, & ab humiditate illa humoris triplicis, Aquei, Vitrei, Cristallini commendantur oculi sponsi, *Oculi ejus sicut columba super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & residente juxta fluentia plenissima*. non rigent duritie, nec squallēt siccitate, sed liquidum, & limpidum cernunt. Oculi igitur qui splendidi, limpidique fontes sunt, si vim humoris ex internis partibus expressi, & ab animi ægritudine & perturbatione concitati concipiant, turgent, turbantur, tument, & æstuant instar turbidi & æstuantis maris, quare peropportune de oculis dictum fuerit, *Facies mea intumuit à fletu*. Similisque est illa suæ ægritudinis amplificatio Davidis *Psal. 6. 8. Turbatus est à furore oculus meus*. quod Hieronymus. Hieronymus. dixit, *Caligavit præ amaritudine oculus meus*. id est, præ copia, aut rivulis defluentium lachrymarum, & *Psal. 30. 20. Conturbatus est in ira oculus meus*. quæ conturbatio juxta Hebræum proprie est, attritio, hebetatio, consumptio, tabes, corrosio; velut à tineæ: Poeticū sane sicut & id Catulli ad Mallium: *Mæsta neque assiduo tabescere lumina fletu Cessarent, tristisque imbre madere gena. Et palpebra mea caligaverunt*. Sept. proprie ex Hebræo reddiderunt: *Super palpebras meas umbra*. addit etiam Aug. *Umbra mortis*, quod auctor Catenæ perinde esse existimat, ac si dixisset, *Mortem ipsam ante oculos fero*, sed alienum videtur ab instituta oculorum ægritudine & perturbatione ex assiduitate lachrymarum. Cajetan. *umbram* intelligit illam, quæ efficitur ex superciliis prominentibus, retractis introrsum oculis propter attenuatum humorem & expressas lachrymas, sed sensu humilior, quam pro dignitate & vehementia gravissimæ orationis, atq; dolentis animi, præsertim cum lachrymabundi oculi turgeant potius, & emineant. Quare potius umbra palpebrarum cæcitatem significat: nam assiduum fletum sequi solet caligatio quædā insiti luminis & hebescentia oculorum, mala obscuritas atque adeo umbra mortis significat densissimas illas tenebras, quibus obduci solent oculi mori-

bundi, quibus jam mors imminet: de quo diximus cap. 3. Ait ergo Job; jam mea lumina deficiunt, jam caligo, jam morior. *Palpebra* autem pro ipsis luminibus sumuntur. & eleganter dixit interpres, *caligaverunt*; Nam Latini oculorum vitium proprie appellant caliginem suffusionem, nubeculam, quæ omnia cum umbra conjuncta sunt, atq; adeo etiam eorum lumina cum lachrymantur id est, cum pluunt, caliginosa dicuntur, sic scripsit Cicero, *Calum hoc, in quo nubes, ventique coguntur, quod & humidum & caliginosum est propter exhalationes terræ*. Pari sane lepore Vulgatus dixit Deut. 15. *Caligabunt rores, nimirum celo, soleque (qui mundi oculus est) obductis rorentibus nubibus*. Quid, quod (ut à fonte non discedamus) fontes atque amnes caligantes vocat Columel. lib. 1. c. 5. *Plerique (inquit) amnes æstate vaporatis, hyemne frigidis nebulis caligant*.

XVIII. Hæc passus sum, absque iniquitate mentis meæ, cum haberemundas ad Deum preces.

1. *Iniquitas, quid ex Hebræo. Noctua à rapacitate dicta. Iniquitas, universa peccata contra proximum.*
2. *Munda preces, quæ item pura manus. Sanguis significat peccata contra proximum, explicatus Paulus.*
3. *Caritas proximi reddit efficaces preces apud Deum, explicatus Matthæus.*
4. *Orationis comites. Eleemosyna & jejunium.*
5. *Mentis attentio inter orandum. explicatus Paulus.*
6. *Orationis & precum appellatio, universam religionem affert. Illustratus Daniel, Inimicus conatur auferre studium precandi.*

Nihil (inquit) horum commerui, cum N erga Deum et homines innocens semper vixerim. absq; iniquitate. proprie rapina; violentiâ, injuria sæva violentaque tyrannide. neminem læsi, pressi neminem. Affert etiam vox originalis contemptum illius rei; quæ læditur, cui infertur injuria. ut id Eze. 22. *Sacerdotes ejus contempserunt legem meam*. id est, vim attulerunt legi, detorserunt illam ad suas cupiditates per summam injuriam, atque contemptum. Tribuitur autem iniquitas manibus. nam impii manibus suis vim aliis inferunt, manibus etiam auferunt & rapiunt. Hinc illud Proverb. 4. *Comedunt panem impietatis*, id est vivunt à rapto. quare ab hac ipsa radice Chamac, descendit nomen avis rapacis, ad uncis unguibus, noctu volantis, & rapientis, quam Hieron. *Noctua*; alii *Nicta*.

Synecdoche.
Oculorum morbi & vitia.
Caligo & caliginosa quæ dicantur.

Cicero.
Deut. 15.
28.

Col. 1. 1. 6.
5.

Quid proprie iniquitas.
נִמְצָא

Eze. 23.
26.

Prov. 4.
17.

נִמְצָא
Noctua.

Nicta.

Umbra mortis quid significat.

Le. ii. v. Nicticoracem appellat, alii accipitrem nocturnum, aquilam offifragam, Gryphum, Harpyam. Observat vero R. Kim. id nomen habere ex eo, quod rapiat & spoliat ceteras aves. Recte igitur hoc loco, per *iniquitatem manus*, deprædatio, spoliatio, rapina per insidias occultas & nocturnas intelligitur, sicut autem huiusmodi *iniquitas*, universa alia, quæ proximum lædunt, complectitur, ita etiam, cum, *absque iniquitate* manum habuisse asserit, universum iusti hominis officium erga proximum significat.

2 *Mundas* vero habere ad Deum preces integrum cultum religionis & pietatis erga Deum indicat, quam sententiam valde enervat Vatablus, cum explicat de solo sermone: *Nihil mali loquutus sum*. Multo melius Septuaginta, quos noster imitatus est: *Deprecatio mea munda*, id est, peracta mundis manibus, atque nullo fraternæ cadis cruore fœdatis; nulla rapina, nulla proximo illata injuria, nam huiusmodi manus ad orandum extentas averfatur Deus; atque in proximum universum injuriarum genus, sanguinis nomine significari solet, sicut David Ps. 50. necis & injuriarum Uriæ poenitens, ait; *Libera me de sanguinibus*, id est ab omni male merendi de proximo ratione. *Libreme Dios de hæc armala nadit*: quin potius benemereri de omnibus studeam, subdit enim spiritu principali, (munifico, liberali, benefico, omnibus grato) *confirma me*. Propterea Paulus monet 1. ad Timoth. 2. *Levare puras manus sine ira*, quod alii explicant absque injuriarum memoria juxta id Mar. 10. *Cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus aliquem*, sed congruentius active, *sine ira*, nemini irascentes, aut nocentes quacumque ex causa, & eo etiam (ut indicat Chrysostom.) pertinet, quod additur. & *disceptatione*, quæ Græce dialogismus, ne re & opere, aut vero *disceptatione*, & verbo proximum læserimus, omnino pacato & mitissimo erga proximum animo. Est nimirum ejusdem loquutionis formula apud Latinos: nam sic scribit Livius lib. 41. *Omni præfatio sacrorum, eos, quibus non sunt puræ manus sacris arceat*. Atque Seneca lib. 3. nat. q. Quia (inquit) est præcipuum. Non admittere in animum mala consilia, puras ad cælum manus tollere. Certe si vè idem, si vè Seneca alter repetit non semel idem, nam in Oedip.

1. Tim. 2. *Levare puras manus sine ira*, quod alii explicant absque injuriarum memoria juxta id Mar. 10. *Cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus aliquem*, sed congruentius active, *sine ira*, nemini irascentes, aut nocentes quacumque ex causa, & eo etiam (ut indicat Chrysostom.) pertinet, quod additur. & *disceptatione*, quæ Græce dialogismus, ne re & opere, aut vero *disceptatione*, & verbo proximum læserimus, omnino pacato & mitissimo erga proximum animo. Est nimirum ejusdem loquutionis formula apud Latinos: nam sic scribit Livius lib. 41. *Omni præfatio sacrorum, eos, quibus non sunt puræ manus sacris arceat*. Atque Seneca lib. 3. nat. q. Quia (inquit) est præcipuum. Non admittere in animum mala consilia, puras ad cælum manus tollere. Certe si vè idem, si vè Seneca alter repetit non semel idem, nam in Oedip.

Sen. in Oed. Act. Sc. i. *Licet jam tollere ad cælum pie Puras, nec ulla scelera metuentes manus.*
In Herc. Furen. Sc. ult. *& idem iterum de ingenti piaculo: Quis Tanais, aut quis Nilus, aut quis Persica Violentus unda Tigris, aut Rhenus ferox, Tagusve Ibera turbidus Gæza fluens Abluere dextram poterit?*

Denique ad sacra peragenda, & preces offerendas, puras manus, puram vestem, puram aquam, pura etiam vina & libamina requirebant, id est, nihil omnino admissum iniquum. Est sane quod magnam nostris precibus efficacitatem adfert, concordia & benevolentia erga proximum, atque nunquam illum læsisse. quod forte indicatur Matth. 17. 18. *Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quam petierint, fiet illis à patre meo.* & e contrario preces irritas efficit illata injuria, sicut scriptum est Matthæ. 5. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, vade prius reconciliari fratri tuo.* Non enim prius oraturos aut sacrificaturos ad se accedere jubet Deus, quam post recte & integre optimi & iusti viri officium proximo exhibitum. *Disce (inquit) bene facere, quarite judicium, subvenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite & arguite me dicit Dominus.* Neque vero solum mundicies manum ad orationem confert, sed splendor quidam & honor, quem efficit misericordia & beneficentia. Propterea enim fuisse manus suas dixit Job superius. cap. 9. sunt enim orationis comites eleemosyna; quæ omne beneficentiæ genus comprehendit, atque jejunium, quod carnis morus & impetû. frangit, ne ulla prava cupiditate commotus; adversus Deum aut proximum efferatur: & se potius læsum quam proximum velit. Quod tamen in bonum convertet Deus; ut detrimenta propter proximum suscepta in multo uberiora lucra cedant, & bona quæ ortus postulaverit, facilius & cumulatus referat, quam ipse postulare auderet.

At Græci mundiciem hanc orationis, sic Græci. interpretantur, quod nullis perturbationis, aut mentis fluctibus admista fuerit, ac nullis curis distracta: quod in illo Pauli loco ad Tim. per *disceptationem* intellexit Ambr. lib. 5. de sacramentis capite quinto. *Pleurumque (inquit) negotiator venit ad orationem, aut avarus de pecunia cogitat, alter de lucro, alter de honore, alter de cupiditate, & putat, quod eum Deus possit audire, & ideo aliquando oras, divina humanis præferre te convenit.* Hanc ille *disceptationem* esse intelligit: sunt enim dialogismi quidam & soliloquia, quæ mentem, & cogitationem à Deo avertunt, & ad alias res prophanas convertunt, & sicut creata omnia respectu divinorum tenebræ sunt: ita etiam sordes & immundities sunt respectu illius summæ puritatis, atque superni candoris: ergo qui cogitationes terrenas admiscet cogitationi divinorum, non habebit mundas preces, qui autem defixa in Deum mente orat, mundas ad Deum habet preces.

Orationis
nomen
quid si-
gnificet.

Sed illud notandum, quod supra indica-
vimus, orationis & precum nomine univer-
sum religionis & pietatis cultū circa Deum
significari, est enim totius religionis qua-
si fundamenta quoddam. Quare cum prima
Christianæ religionis initia ponebantur;
divino spiritu permoti Apostoli, dixerunt,
Luc. II. I. Domine doce nos orare, sicut & docuit Joannes
discipulos suos. Hinc vel ex solo orationis
studio ablato universam Danielis religio-
nem & pietatem ablatum iri; verumquede-
um contemptui habendum principes illi &
sattapæ, qui Danieli invidebant, sibi per-
suadentes, dixerunt; *Non inveniēmus Danieli*
huic aliquam occasionem nisi forte in lege Dei sui.
neque aliam violandæ legis rationem exco-
gitarunt, quam illam, ut omnis qui peteret
aliquam petitionem, à quocunque Deo, &
homine, nisi à Dario, mitteretur in lacum
leonum; at Daniel adversus illarum machi-
namenta, non alio remedio, quam ipsa ora-
tione usus est, nam *fenestris apertis in cenacu-*
lo tribus temporibus contra Jerusalem inflectebat
genua sua, & adorabat. Hoc orandi remedio
ad tot ærumnas sibi relicto, consolari se po-
terat Job, atque in hanc sententiam dicere,
Relicta sunt tantummodo labia circa dentes
meos. dum orare & precari possum, non om-
nino perii, nam ad extremum interitum de-
venisse, qui precandi studium intermisit,
Job. 19. 20. ipse quoque Eliphaz docuisse videtur supe-
rius dicens, *Evacuasti timorem: & tulisti preces*
eorum Deo.

Precandi
remedium
unicum.

Job. 19.
20.

Job. 15. 4.

XIX. Terra ne operias sanguinem meum; neque habeat locum in te latendi clamor meus.

1. *Varia imprecationis ratio, & formula. Com-*
modior interpretatio.
2. *Quæ dicantur clamare. Christi patientis fi-*
gura.
3. *Rerum mortuarum compellatio ad signifi-*
cationem doloris. Ut Propheta calum, &
terram invocent.
4. *Operire quid.*
5. *Sanguis, quid. Ut scelera clament. Explica-*
tus Moyses.

Abe. Esra.
Cajetan.
Imprec-
torii for-
mula.

CAjetanus post Aben. Esra existimat
hanc esse juramenti deprecatorii for-
mam, quo asseveret nullius sibi iniquitatis
conscium esse, Nisi vera (inquit) loquor, in-
humatus abiiciar, neque me defunctum pa-
rens tellus sinu accipiat: & non locus clamori
meo (ut in Hebræo est, mea preces non ex-
audiantur, vel clament mea scelera; si quæ
habeo in calum, publicoque judicio illa

vindicet supremus iudex, neque patiatur
multa latere: si quæ (inquit terra novit mea
flagitia; ipsa, quæ lucem fugiunt, in medium
atque in lucem proferto. Sic Tyguri. *O tel-*
lus, ne celes mea scelera capitalia. Sed frequen-
tior & rei præsentis opportunior sensus est,
ut hæc dicantur ad commovendam miseri-
cordiam, Opto (inquit) ut omnibus explo-
rata atque probata sit mea innocentia, &
tacentibus hominibus, aut suo depravato
judicio me condemnantibus, ipse res inani-
mes loquantur & prædicent extremo me
supplicio affici nulla mea culpa: meum hunc
clamorem atque querimonias surdis auri-
bus excipiunt mei amici: audiat terra, audi-
tuque multiplicet et reddat resonante Echo,
meosque gemitus atque suspiria numero-
siori percussu referant montes, septiesque
assonent valles:

Avia ressonent sylva, & vaga certat imago.

Tum etiam is clamor, quem edunt mei dolo-
res (nam quæ acerbissima sunt clamare di-
cuntur; id est, vehementi aliquo affectu ho-
mines percellunt, & clamare cogunt) mini-
me contineantur intra terram, sed univer-
sam aeris regionem pervagatus conscendat
in calum. Perspicitur hoc loco, non valde
latens neque obscura Christi patientis ima-
go, cujus sanguinem ab impiissimis deicidis
immaniter profusum, minime occuluit ter-
ra, sed qua potuit ratione contremiscens at-
que commota significavit, prædicarunt pe-
tra, & saxa mutuis collisionibus, ingentique
fragore disrupta: neque non sua ora aperue-
runt monumenta. Est vero proprium eorum
qui in extremis malis versantur (ut Chry-
sost. ait) ut nolint sua mala celari, atque illo-
rum neminem non fieri spectatorem.

Terra. Poeticum sane atque Patheticum
in dolore; aut re alia gravissima, res mutas
mortuasve, omni sensu audituque carentes
testes & auditores compellare. alius cum a-
vibus loquitur, cum feris alius, surda litto-
ra mareque compellat alius, nemora, syl-
vas, quercus, saxa; sic ille dixit,

Et quodcunque mea possunt narrare querela,

Cogar ad argutas dicere solus aves.

Scriptores sacri, calum & terram com-
pellant incorruptissimos veritatis testes, &
quorum testimonium ad multa sæcula diu-
turnum sit, et longe lateq; pateat per univer-
sas regiones, si quid enim prædicent & con-
testentur cæli, *in omnem terram exhibit sonus*
eorum, & in fines orbis terra verba eorum, & si
quid terra loquatur, id certe melius gene-
rationibus narrare poterit: nam generatio
præterit & generatio advenit, terra autem in æ-
ternum stat. vide Isa. & Moysen. in cantico, 2.
non solum enim calum & terram compel-
lat,

Tygur.
Commo-
dior expo-
sitio.

Acerbissi-
ma clama-
re dicun-
tur.

Christi
patientis
figura.

Mat. 27.
58.
Chrysost.

3
Res mutas
& mortuas
compella-
re ad si-
gnificatio-
nem do-
loris.
Proper-
tius

Ut Pro-
pheta cæ-
lum & ter-
ram invo-
cent.
Psal. 18. 6

Eccl. 14.
Isa. 1. 2.
De. 32. 1.

lat, sed *imbrem* & rorem atque *pluviam*, ut sua verba accepta, & simul cum guttis aquæ permixta instillent in capita, auresq; mortaliū. Atque ubicunque ijs rebus inanimatis sensus, auditusve tribuitur, indicatur res esse ejusmodi, quæ rerum omnium naturam & ordinem ab auctore naturæ præscriptum evertat: atque ideo omnium creaturarum inter sit id curare, quasi dicerent, *Estā in ratione a todos tota.*

4 *Ne operias.* Idem verbum, quod Prov. 12: vertitur *disimulare*, & Ecclesiast. 6. *oblivione delere*. Operire igitur hoc loco etiam erit *oblivione delere*, atque *disimulare*. Quantumvis (inquit) me contegas, contineasque sepulchro, sed ne sepelias oblivione istam meam incredibilem suppliciorum sine ullo meo scelere sustinentiam, quantumvis surda sis; sed vinci te patere his meis clamoribus, mihi autem benignam præbe, simile id Isai. 1. *Auribus parcite terra.* Proprie, Inclina aurem, quemadmodum surdi facere solent, ut audire possint.

Sanguinem, Olympiodor & Polychr. intelligunt *sanguinem* ex illius corpore fluentem, quasi diceret, Neque exsorbeas meum sanguinem; ut mei supplicii vestigium atq; memoria omnibus conspicua manere possit. Augustin. legit, *Terra ne operias super sanguinem carnis meæ*, quod eundem fere habet sensum cum lectione Vaticana, *Terra ne operias*: sed præstat ut per *sanguinem*, intelligamus letales cruciatus; peneq; jam inflictam mortem.

Clamor meus. Non solum isti mei gemitus; sed etiam ulcerum, & morbi incredibilis, & cruenti saniosique cadaveris clamor, quantumvis in sepulchro lateat cadaver, sed erumpet foras clamor, sicut ad Cain dictum est Genes. 4: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra*; fugerat fraticida testes egressus in agrum; occisum fratrem abdiderat (ut ait Josephus) putans clam fore homicidium: rogatus à Deo, ubi nam frater sit, negat se scire, atque vox profusi sanguinis, & abditæ cadaveris ex ipsis terræ visceribus erupit; prædavitque homicidium, atque homicidam prodidit, neque invenit locum latendi in terra, cum de terra clamaret, quæ enim *aperuit os suum ut exciperet sanguinem*; eadem ipso aperto ore causam profusi sanguinis, atq; profusorem, locum, tempus, & reliqua omnia, quæ coram illa gesta sunt, ingenue & sincere contestata est.

LXX: Quod autem Septuagint. dixerunt, *neque sit locus clamori meo*, quamvis videatur contrarium habere sensum, sed re ipsa idem est; quasi dicat nullus sit clamori meo definitus locus, quo gemitus mei atque lamenta con-

Pined. Tem. 1:

sistant, sed per universum aeris spatium libere, ad calum usque perferantur, & ad omnium mortalium aures deveniant.

XX. Ecce enim in calo testis meus; & conscius meus in excelsis.

1. *An testimonium cali, an vero Dei nunc proponatur à Job Jurandi formula.*
2. *Consciis quis dicatur ex Hebræo, & Syro; Illustratus Moyses, Deus iudex simul & testis.*
3. *In divino iudicio duo testes, Deus ipse, & conscientia, Testis supremus in calo, tanquam in specula.*

Eugubinus existimat velle nunc Jobum uti testificatione cali, postquam terræ testimonium produxit; sed agre quadrat; nam non tam calum, quam alium, qui in calo resideat *testem*, & spectatorem habere se dicit. Deum igitur, cujus *sedes calum* significat. Cajetanus vero rursus hoc loco juramenti formam agnoscit, quo Deum invocet suæ innocentiae testem: atque conscientiae spectatorem, & conscius. Sicque erigitur in spem, ut qui ab iniquis testibus; & parum fidis amicis; nunc convitiis afficiatur, commendetur postea à Deo *coram angelis*. Ideo (inquit) clamorem meum latere; aut contineri inferis his regionibus nolo; quoniam appello iudicem, testemque meum confidentem in calo: qui meæ justitiæ conscius meis calumniatoribus, falsisque testibus damnatis, me innocentem absolvet. Vel si terræ dissimulet, & comprimat clamorem meum, non ideo cadam mea causa; nam iudicem appello, quem nihil latere potest. Vel licet nunc in terra humanis iudiciis opprimi videar; scio in calis aliter de me iudicium fieri. meæ innocentiae testificationem. Hoc illi bona mens solatium suggerit, Deum videlicet; qui illum semel & iterum suis angelis magnificentissimo præconio commendavit.

Et conscius. Fere vox synonyma cum teste; sed alterius linguæ, nempe Syriacæ. quarum duarum vocum discrimen in hoc loco; est idem, quod Gen. 31: cum Laban atque Jacob fecerunt tumultum, comederuntq; super eum, quem vocavit Laban *tumultum testis*, & Jacob *acervum testimonii*. sapienter autem addidit Vulgatus, *uterque juxta proprietatem linguæ suæ*. Nam cum uterq; eandem re significasset, Jacob tamē usus est dictione Hebræa, at Laban Syriaca, ut docet Hieron in traditionibus, & August. q. 94. *Ghed*, enim testis est, aut testimonium Hebræis; at vero. *Saba* d testis apud Syros, & hoc loco *consciis*. Ne-

M m m

1
Eugubin:
An cali te-
stimonium
nunc pro-
ponatur.
Isa. 66. 1:
Cajet.
Juramen-
ti formula.

Divinum
testimo-
nium.

2
Consciis
quis dica-
tur.
Gen. 31:
47.

Hieron.
Aug. q. 97

77
77

que

Deus ju-
dex simul
& testis.

Jer. 29.
23.

In divino
judicio
duo testes
Deus ipse
& consci-
entia.

Psal. 8.38

Cur testis
supremus
dicatur et
se in calo.

Psal. 32.

13.

Psal. 12.4

Mich. 1.2.

que vero quod Deus testis sit: iudex esse non poterit, cum scriptum sit Jerem. cap. 29. Ego sum iudex & testis dicit Dominus. ne sibi ullius sceleris, quantumvis in imo cordis recessu perpetrati impunitatem promittat homo, non enim aliis æternis testibus indiget Deus. Et quidem in divino iudicio non deerunt duo verissimi testes, videlicet & Deus ipse, & nostra conscientia; proptereaque dicitur Deus testis in calo, in excelsisve esse: non tam propter loci præstantiam & amplitudinem, numinis maiestate dignam, quam propter locum aptissimum ad contemplan- dum, tanquam, ex sublimi specula, quid- quid in terris geratur: de calo enim respexit su- per omnes filios hominum. & iterum, Dominus in calo sedes ejus, oculi ejus in pauperem respiciunt. & Michea 1. Si Dominus Deus vobis in testem, Dominus de templo sancto suo (id est, de calo in quo velut in templo habitat. & cum hoc te- stis munere statim conjungit iudicis severi- tatem) Egredietur Dominus de loco suo, descen- det & calcabit super excelsa terra.

XXI. Verbosi amici mei, ad Deum stillat oculus meus.

1. *Varia lectio. Verbosus quis ex Hebræo. Quis derisor aut illusor: illustratus Salomon. Ver- bosi omnia deteriora reddunt.*
2. *Oculum stillare per translationem dici. Cur lachryma dicantur non descendere sed as- cendere in calum. illustratus Ecclesiasticus.*
3. *Notatus Hebraus apud Cajetanum.*
4. *Varia nectendi, & interpretandi ratio.*
5. *Brevitatis vite circumlocutio, varius nexus.*

CUm illi (inquit) qui amicos se præstare debuissent, veræ amicitie officium de- ferant, neque mihi consolatores, sed verbo- rum profluentia molestissimi criminatores existant, lachrymans & ejulans ad Deum me convertam: cujus fidei meam causam committam: cum flevero, illi mea infortu- nia tangent: nam flenti mihi non adsunt hu- mani vultus. *Verbosi.* Non eodem modo red- ditur: nam Vatab. non accipit in malum, sed simpliciter vertit, & interpretatur, *Colloquu- tores mei*, qui loquimini et differitis mecum ad Deum lachrymas fundo, qui testis est meæ innocentia, non ad vos qui cupitis eam labefactare. Complutenses cum Burgenf. le- gunt interpretes, quod Jobi verba sinistre ac- ciperent, & in deteriorem partem interpre- tarentur. Pagni Rhetores, similiterque Tyg. Cum amici mei rhetorica oratione contra me a- gunt: manantibus lachrymis Dei opem imploro. Hebraus apud Cajeta. Patroni mei, socii mei ironicos, qui mihi exhibere se deberent pa-

tronos adversarios experior. Sed huic va- rietati locum sane præbuit verbum *Luts*; quod proprie significat illudere, aut deridere: Quia vero, qui illudit exquisitis interdum utitur verbis, & aliis ridiculis verbis redde- re solet, & imitari alterius dicta, ideo signi- ficat interpretari, aut exquisite loqui, Rhe- toremve agere. hinc Prov. 19. *Testis iniquus deridet iudicium*: nam commutat verba, falso loquitur, sinistre interpretatur, quæ audit, aut videt, rem verbosa oratione exaggerat, uti derisores solent, & Prov. 9. *Qui erudit de- risorem, ipse injuriam sibi facit.* nam in deteti- orem partem rem derisor interpretatur, & vitio atque concepto odio tribuit, quod ex amicitia & benevolentia fit & ca. 31. *Super- bus arrogans, vocatur indoctus.* proprie illusor, aut derisor. Nam stultitia atque superbia si- gnum est alios irridere. hæc omnia comple- xus est illo vocabulo, *verbosi*, Latinus inter- pres, nam illusores interpretes, Rhetores: multis verbis uti solent; & illud præterea habent *verbosi* quod molestissimi præsertim agrotantibus existunt, inepte garriunt, ve- ritatem lædunt, & denique importuna lo- quacitate omnia reddunt deteriora.

Oculum vero distillare guttatim lachrymas translatio est, ab stillicidiis; & pluvia sum- pta, non inaudita prophanis etiam poetis: sed præterea Ps. 118. *Dormitavit anima mea præ radio.* Hier. & Hebræo cum Origen. & Ambros. *Distillavit anima mea.* perspicue lacrymata est ad Deum iudicem. Mirum quod quæ in sinum descendere, & in terram cadere videntur lachrymæ, non descendant tamen, sed ascendant ad Deum, & retro con- trario motu, quam imber & stillicidia, in ca- lum stillent. sed mirabilis hujus rei illa est causa occultior humanis oculis: quod sicut sol terræ vapores suo calore tepesactos sur- sum evehit, ita piorum ferventes lachrymas benignissimus Deus excitat, & elevat ad se. sic Sapiens docuit. Ecclesiast. *nonne (inquit) lachrymæ vidua ad maxillam descendunt? à ma- xilla ascendunt usque ad calum: & Dominus ex- auditor non delectabitur in illis.* est igitur hujus- modi lachrymarum imber, non qui defluat ex nubibus, sed qui nubes penetret. Atque est in eo etiam lachrymarum cum pluvia simili- tudo, quod sicut vapores excitati à terra, concrecentes coguntur in nubes; atque in pluviam: iterumque decidunt in terram; sic sane lachrymæ, quæ sursum ascendunt, recidunt, non super plorantem, sed in illius caput, qui iustum contristavit, & lacrymas illi excussit, propterea enim eodem loco ad- junxit Ecclesiast. *Et exclamatio ejus super de- ducentem eas.* hæc sunt illæ lachrymæ innocentum, quas Salomon commemorat Eccl. 4. (ubi Eccl. 4. 1. propr.

Quid vati-
bolus in
Hebræo.

725

Quis di-
catur de-
risor aut
illusor.

Prov. 19.

7.

Prov. 21.

24.

Verbosus
omnia
reddit de-
teriora.

Oculum
distillare
per trans-
lationem
dici.

Ps. 118.

20.

Hierony-
mus.

Origen.

Ambros.

Cur la-
chrymæ

non di-
cantur de-

scendere,

ascendere?

Lachry-
mæ simili-
tudine.

Eccl. 4. 1.

propr.

Varia le-
ctio.
Vatablus.

Complut.
Burgenf.

Pagnin.
Tygur.

Hebraus
Cajet.

propr. juxta Hebræum, *lachryma calumnie* *patientium.*) & *neminem consolatorum.* Quod ingens esse malum, nunc Job in se ipso experitur, atque deplorat: qui enim solum Deum videat sibi astantem, a dillum solum stil-
lare, & lachrymari compellitur.

³
Cajet. Sed hoc loco non est prætereundum miraculum quoddam naturæ, quod Cajetanus existimat ex hac Jobi sententia colligi, videlicet ut cum Job dicat, *ad Deum stilla oculus meus*, non ambobus simul oculis lachrymatus fuerit, sed propter exsiccatum humorem cerebri, nunc ex uno oculo, nunc ex alio manabat lachryma, interpretatio sane aut deploranda; aut (si mavis) deridenda, quam Hebræus ille proculdubio Cajetanus ingessit.

XXII. Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quomodo judicaretur filius hominis cum collega suo.

⁴
LXX. **P**recastigationem esse ejus, quod dixerat, quidam arbitrantur; Testem invocavi Deum. Sed quid ego miser? nam si cum homine agerem mihi æquali, parisque conditionis, nemo me peccati convinceret, at divinum judiciū reformidandum mihi est. *Sept. contrario fere modo; optat enim, ut cum hominibus & deo libere liceat illi causam suam tractare & probare; Sic redargutio viro coram Domino, & filii hominis ad proximum suum.* *Aug. fere eodem modo sicut nostra lectio; Dijudicetur vir cum Deo, sicut filius hominis ad proximum suum.* Sed hoc videtur leniter decurrere; cum appellaverim supremum judicem, & ad illius tribunal provocaverim, optarem sane, ut illius sententiam nemo ignoraret, sed publice omnibus mortalibus audientibus atque videntibus pronuntiaretur; ut in judicio humano fieri solet; sic enim fieret, ut de mea innocentia nemo dubitaret: Quam interpretationem indicavit profecto Nicetas; *Ipsū (inquit) judicium, usque eo illustre fore confidit, ut nemini debeat esse obscurum, non secus quam si de homine, interq. homines factum esset.* Quod etiam vaticinando dixisse videtur, ut constet ex capite ultimo. nisi forte optare se dicat, ne controversiæ hujus dijudicatio & absolutio in extremum judicii diem differatur; ne eo usque dubium & sub lite maneat suæ innocentiae & existimationis testimonium. Utinā (inquit) posset supremus judex compelli, uti in humano judicio fieri solet, ut contestata lite & perfecta tota causa, acceptisque testimoniis

rem ille pro sua rei totius cognitione & judicio, absolveret pronuntiata sententia. Cum hac interpretandi ratione coherent optime sequentia.

XXIII. Ecce enim breves anni transeunt: & semitam, per quam non revertar ambulo.

Breves annos; annos transire, aut, annos numerari abire, ut in Hebræo est, sive annos dinumeratos venire, ut Sept. habent, id est, annos qui numerati & præfiniti sunt à Deo, & brevissima periodo circumscripti, venire et recedere, sibi que sine ulla mora succedere, tum etiam *viam universa carnis ingredi*, & peragere, quam qui semel pertransierit, repetere non possit, certum est, ad vitæ brevitate, instantis mortis discrimen pertinere. Sed quorsum nunc inculcet hanc rem Job, aut quomodo hac sententia cū aliis cohareat incertum. Cajet. facile se expedit ab hac difficultate dicens, hinc incipere sequens caput, at nemo cum Cajet. sentit. Alii ideo dictum putant, ut deprecetur Job dolores in eo quod sibi vitæ reliquum est. sicut cap. 14. dixit, *Breves dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud te est, recedere paululum ab eo, ut quiescat, sed non coheret.* Aptius necitur ut dicat sibi nullius peccati consciū de divi-
no judicio spem concepisse, ad quod, non ficto, & simulato animo provocat, sed verissima & maxime sincera suæ conscientiae & veritatis fiducia, uti decet eum loqui, qui mortis proximus sit. *Est enim illa asseveranda veritatis formula vulgaris, Cajetan. auctor illum orationis contextum non incommodum etiam assignat, ut ex eo quod mors sibi impendeat, cupiat & postulet, ut ante mortem, de hac sua causa transigatur, ut saltem viventibus brevissimum hoc solatium esse possit, in sua lite obtinuisse, & veritatem demonstratam omnibus fuisse; est enim ingens in mora periculum, vel tandem, ut rationem reddat ejus, quod proxime dixerat; cum Deus non soleat proferre cito contra malos pro innocentibus sententiam, obnixè postulet ut in hac sua lite, non procrastinet judex, sed brevi rem totam absolvat: nam ipse deficit ab itaque in mortem celerius, quam ut expectare diutius possit. Præsertim cum adversarii tamdiu insultaturi sint, quamdiu affertur disceptationi hujus litis mora.

Lect. Hebræo.

LXX.

Vitæ brevitate circumloquutio.

3. Reg. 22.

*Varii nex-
us hujus
sententiæ
cum præ-
cedenti-
bus.*

*Cajet.
Job. 14.*

** Para el
paso en
que esto y
que digo
la verdad
Nicetas*

PARAPHRASIS

CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.BREVIS
NOTATIO
RERVM INSI-
GNIORUM,

QUÆ

in commentariis fu-
suis explica-
tur.1
Respondens autem
Job dixit.2
Audiui frequenter ta-
lia, Cōsolatores one-
rosi omnes vos estis.3
Numquid habebunt
finem verba ventosa?
aut aliquid tibi mole-
stum est, si loquatur?4
Poteram & ego simi-
lia vestri loqui: atque
utinam esset anima
vestra, pro anima
mea.5
Consolarer & ego
vos sermonibus: &
moverem caput me-
um super vos.6
Roborarem vos ore
meo, & moverem la-
bia mea, quasi parces
vobis.

Raterita oratione Eliphaz, atque reliquo-
rum multo acerbiori, quam æger & mi-
serimus homo aquis auribus accipere
posset, punctus Job, in hæc verba respon-
dit; Quæ hæcenus à vobis audivi, mini-
me sunt inaudita; valde enim non mihi
solum, sed lippis etiam perspecta esse ar-
ritror; nam eandem semper non sine a tadio & molestia
cantilenam canitis: quam ego sæpe patientissimis auribus
excepi, contumeliis licet convitiisque plenissimam, ut &
surdus, & elinguis videri jure potuerim. At sanè ejusmodi
consolationem meis malis adhibetis, ut multo gravio-
rem respondendi, meque ab objectis criminibus purgandi, la-
porem, & molestiam afferatis, tum etiam audiendi lon-
giores & importuniores sermones non levem defatiga-
tionem.

Præstaret sane finem à vobis imponi his vestris sermō-
nibus plurimis, & præter rem jactatis, neque certo sibi con-
stantibus, inflatis, turgidis & adversum me furentibus. Por-
ro, quid te, o amice Eliphaz, confirmabit, ut meis dictis re-
pugnare valeas, aut me de mea sententia dejicere? quid ve-
utilitatis capies ex tuis responsionibus: mihi sane hæc tuæ
ampullæ, & sesquipedalia verba molestissima sunt, & quæ
ego graviter audio, à te facile et leviter jactantur cum nul-
lo cogitandi, aut præmeditandi labore indigeant, & qui-
dem te o Eliphaz, à meis contumeliis retrahere deberet
meorum responsionem lenitas; nam tuis ego convitiis
oneratus; convitia non reddo, quid enim tu audis mole-
stum, cum multa molestissima loquutus fueris.

Nisi velitis o amici, ut ego vestrâ orationem imiter, at-
que refutem, pari dicendi libidine & contentione. Atqui
si fieret inter nos nostri status cōmutatio, ut vos tantisper
meo loco sederetis, & ego consolatoris personam sustine-
rẽm, profecto vos similibus verbis onerarem, ut re ipsa ex-
periremini, quam sit acerbum, atque indignum sic cum
agro homine agere. Sed quorsum, obsecro, tam multas ra-
tiones obruditis sapienti homini, & minime tot verbis in-
digenti? nam de eadem materia, de qua vos ad nauseam uf-
que differitis, multo luculentiorẽ orationem ego habe-
bo. atque utinam anima vestra & animi sensus corporisq;
& vestrarum rerum omnium conditio ejusmodi esset, quæ
apud me tunc sanè liberum mihi esset importunis consi-
liis, & verborum turba vos onerare, gestu etiam, & cōmo-
tione capitis vobis illudere: quanquam id ego minime
facerem, sed multo quidẽ melius, quam vos, consolatoris
munus obire, milleq; rationes ex cogitare, quib. vestram
animi ægritudinem lenire aliqua ratione valerem, neque
semper eandem rem vobis ingererem, sed me socium vo-
bis præberem comem, atque benignum, neq; vobis repu-
gnas sed potius leniter, & amice cōsentiens, mea oratione
vestros cruciatus excantare cōnarer, capitis motu meam
cōmiserationem ad vestras ærumnas contestatus, dejectos
vos erigere, & elanguentes confirmare, labiorumq; mo-
tu conceptum de vestra calamitate dolorẽ testarer, verbis

pro-

a De consolatoris officio, & qualis
esse debeat consolatio, nonnulla, v.
18. n. 34.

b De capitis motu, & movendi ve-
ritate, & significatione, ad scrip-
turarum intelligentiam, peculie
ria quadam, v. 5. n. 34.

c Ut sint ægritudines languida ne
vero consolationes sint adversus
illas robustæ, & arma v. 6. n. 1.

videlicet levissimis, ut qui vestri doloris cōmiseratione & sensu necessario tangeret, atque gestu parum benigno vestrum dolorem refricare nollem, sed potius, quoad fieri posset, delinire.

Sed cum in ancipiti verſer, quid agam, aut quō me ver- tam nescio, hac enim statum, & personarū commutatio fieri nunc non potest, neque video, qua ratione doloris mei acerbitas possit remittere: nam neque verbis, neque silentio meis malis gravissimis medebor, nam si pro me loquar vestraque dicta refellam, neque revelabitur sensus neque si verba supprimam, & gemitus comprimam, ulla ex parte mitescet. Nihil igitur mirum, si nullum vestra oratione aegritudinis allevamentum capiam.

Neque vero ego prae doloris magnitudine, qua opprimor, oratione aut ratiocinatione ulla uti possum, sed qua possum ratione tum cruciatus, tum meam innocentiam explicare conabor, ut aliquod innocentiae afflictae praesidium & solatium comparare queam. Opprimor igitur ita ut nulla re sublever, elangui, concidi, peneque mente & corpore stupidus redditus sum, atque stupenda quaedam strages, in hac mei corporis d. structura visitur, ipsa enim ossa, suis sedibus mota, & perturbata videntur, potiusque cumulus ossium, quam corpus humanum concinnatum ossibus, instar cujusdam civitatis miserabili cladi vastata.

Et quidem rugae, quas ex contractione arescentis cutis & sanie concreſcente contraxi, etiam me tacente mei doloris acerbitem testantur, quam si ego celare conarer, illa me profecto mendacii convincerent. Cum enim vehementer doleam, sed illud multo acerbius, quod ex meis rugis & calamitate argumentum petitur, sceletata vita, & ipsa corporis aegritudo in falsam meae innocentiae criminationem redundet, nemoque non sit, qui oblatam sibi occasionem meis malis, mei accusandi non arbitretur. Insurgunt namque plures falsi, & conjurati testes, qui levibus conjecturis, & non nisi externis argumentis subnixi, testimonium adversum me dicunt: non enim ulla in incorruptissimo iudice culpa est, sed in mendacibus omnino falsisque testibus.

Sed quem appellem, aut vero de quo non conquerar, nam adversariis multis, daemone, doloribus saevissimis, severissimoque etiam Deo undique obsideor? & quisquis vero ille sit, velut acerbissimum hostem experior, qui quasi nans mihi infremuit se ad venationem comparet ita adversum me, quasi bellua sim, indignationem concepit, explorat diligenter ubi sim, meque clamore, & jaculis insequitur, atque laceſcit, & venaticis canibus potestatem fecit irruendi in praedam stridentibus. Aut vero sicut fortissimus, saevissimusque aliquis tyrannus truculenta facie, ardentibus, & minacibus oculis, stridentibus dentibus in me saevit, misitque suos satellites, qui comprehensum, in faciem cedant, tandemque sententia extrema afficiendum collisit in terram, & scopum carnificibus constituit, quem multis sagittis jaculisque configant, sic ille omnes suas vires adversum me convertit, & incredibili in me furore exarsit, & me, quasi ferino more rapere, & discerpere tentat, ita minas adjicit odio, & infensione plenas, terrificum conspectum, quo me acutissime transfixit, idemque urgere videtur canum rictus, atque latratus, omnesque tandem inclamant nunc & ex-

7
Sed quid agam? si loquutus fuero, non quiescet dolor meus, & si tacuero, non discedet à me.

8
Nunc autem oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei.

9
Rugae meae testimonium dicunt contra me

& suscitatur falsiloquus adversus faciem meam contradicens mihi.

10
Collegit furorem suum in me: & commisit contra me dentibus: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.

ut humanum corpus sit aedificio, aut urbis simile, & illius deſectio, d. structio, ad scripturarum intelligentiam, accurate tractatur, v. 8. n. 2, 3, 4

ut soleant afflicti, & agri quere las jacere in incertum & nullo hoste indicato, peculiaris quadam, v. 10, n. 2

& exultant capta jam præda, incredibili aviditate & fame mearum ærumbarum; omnes in faciem meam, & maxillas involant, & indignissimis contumeliis, sævissimisque alapis afficiunt; neque aliam sibi promittunt suæ famis saturitatem, quam si incredibilibus vulneribus me dilacerent atque conficiant.

ut probra, & contumelia sine verberibus alapa fustis verbera gladius, quædam ad mores. & scriptura, cum intelligentiam v. 1. n. 3.

Conclufit me Deus apud iniquum: & manibus impiorum me tradidit.

Fortissimus profecto Deus potentia roborisque sui in me debilitando atque frangendo, specimen præbere volens, in extremas me angustias coniecit; inhumanum & immitem custodem adjecit, qui arctissima custodia omnem mihi libertatis spem adimat; permisitque potestatem prædonibus, qui mihi innocenter & secure gradienti moluntur insidias, atque de via facili, plana que pristinae felicitatis abstractum, abduxerunt ad cæca quædam, & ignota diverticula, ex quibus miser ego explicari non possum.

Ego ille quondam opulentus repente contritus sum.

Eram sane quondam ego tranquillus, & quietus in summa rerum omnium abundantia, & pace jucundissima, at nunc repente me video confractum, & instar uvæ proculcatum, omni bonorum succo expresso, vi & pondere gravissima calamitatis. Tum etiam ille instar fortissimi collectoris, manu cervici & collo injecta, apprehensa que & convulsa coma, allisit ad terram, & resupinum me prostravit, confregitque disiectis mei corporis membris, ut tam horrendæ stragis refarciendæ nulla jam commoda ratio iniri posset videatur. Constituit præterea me galeam, ut omnia malorum omnium jacula & sagittas exciperem; nam quæ liberi, familiares servi passi sunt, ad me redundarunt universa; ita sagittariis & lanceariis mille obsideor.

Circumdedit me lanceis suis: convulneravit lumbos meos: non pepercit: & effudit in terra viscera mea.

Ego vero mille jaculis atque sagittis infixis hispidus totus horresco; neque tantum extima cutem dissecor, intimis enim vulneribus proscindor, nam transfixos habeo renes omnesque molliissimas atque tenerrimas, tum animi, tum corporis partes gravissime affectas. Sævissima heu vulnera, & sine ulla commiseratione inflata, & his quidem alia adjecit, quibus & fellis folliculum dirupit, & omnia viscera discerpit. ita totus tabe & sanie mano, intimisque visceribus, morbisque fædissimis putresco.

Concidit me vulnere super vulnus. Irruit in me quasi gigas.

Neque vero unius vulneris dolorisve remissionem accipio, nisi alio acerbiori subeunte, ita mille complicatis malis afficior, jam inde, ex quo primarum gravissimarum gladium nuntia, nullo respirandi spatio concessa, ad me perlata sunt, ita nihil in me integrum relinquitur, sed mille concisionibus discerpta omnia, & dilacerata, non solum ab hostibus sævissimis, sed ab ipso Deo, qui potentissimi atque robustissimi gigantis instar, incredibili impetu irruptionem in me fecit.

Saccum consui super cutem meam,

Sed ego tamē tot mala, tot vulnera gravissima omnino humili demissoque animo suscepi, habitu supplici, & miserabili, profusus etiam lechrymis, ut ingentem calamitatem deprecari possem. Pro splendida igitur & regali veste, quæ subtilior alia, molliorque interula excipiebat, nunc unica atque vilissima, atque crassissima veste, atque homini gravissime agrotanti, & exulcerato molestissima cōtegor, quæ consui super cutem meam, & meo corpori præ summa inopia, qua potui ratione, adaptavi; jam enim nihil melius mihi reliquum esse video, in tanta rerum omnium commutatione. Propterea carnem, corpusque totum, sed caput præsertim, cinere, & pulvere, conspersi, in ipsamque terram abieci, ut vel hac ratione testarer pristinam omnem felicitatem

Et operui cinere carnem meam.

prox-

Prorsus extinctam, confepultam, regiumque splendorem regni-
que potentiam ad summam rerum omnium abjectionem & inopiam redactam.

17

Facies mea intumuit
à fletu : & palpebræ
meæ caligaverunt,

Nunc vero incredibiles, & implacabiles dolores cogunt
me perennem lachrymarum vim profundere, quarum non
oculi modo turgētes, & exulcerati, sed tota facies tumens
& exulcerata, atque præ lachrymis assidue fluentibus. *h* turbida,
& fordida testis est, sed oculi præsertim, qui instar limpidissimi
fontis esse solent, nunc ab animi ægritudine & perturbatione
cōcitatis lachrymis perturbati, instar commoti maris tumēt, et æstuant :
proptereaque caligant, & hebescente acie, deficientibusque
luminibus jam jam morior.

h De oculorum natura : & cum
fonte comparatione, tum etiam de
lachrymarum aestu, & commotione
peculiaria quadam ad scriptura-
rum intelligentiam, v. 17, num. 1. 2.

18

Hæc passus sum abs-
que iniquitate manus
meæ, cum haberem
mundas ad Deum
preces,

Nihil tamen horum, quæ sustineo, commerui, cum erga
Deum atque homines innocens vixim, ab omni iniquitate,
& rapina mundus ; omneque iusti hominis officium accurate
persolverim, universumque religionis & pietatis cultum
pius religiosusque semper obierim, atque præclaris aliis
operibus pietatis precandi studium assiduam, magna cura
& mentis puritate & attentione adjunxerim.

19

Terra, ne operias san-
guinem meum : neque
habeat locum in tela-
tendi clamor meus,

Quod si vera non loquor, inhumatus abjiciatur, neque me
defunctum parens tellus sinu excipiat : nunc quoque meæ preces
non exaudiantur : atque mea scelera, si quæ habeo, clamēt
in cælum, publicoque iudicio illa vindicet supremus iudex
multaque latere minime patiatur. Quod si tu, *i* o terra, nosti
aliqua mea flagitia, quibus alios laceraverim & innocentem
sanguinem fuderim, tu ipsa, quæ illum exsorbuisti, ne
celes, sed prode, clama, & quæ lucem fugiunt peccata, in
medium atque in lucem proferte. Atque utinam sic mecum
ageretur, & tacentibus hominibus, aut suo me iudicio temere
damnantibus, ipsæ res inanimæ loquantur, & prædicent
me sine culpa, capitali sententia plecti, meos igitur clamores
& suspiria audi, terra, & multiplica, referque numerosiori
repercussu, septiesque assoneat montes, & valles, neque ullo
terræ sinu, loco ve contineantur, sed universam tandem
aeris regionem pervagata conscendant in cælum, & in supernas
omnes sedes usque penetrent, hos enim meæ innocentiae
totiusque veritatis incorruptissimos testes, & controversiæ
diremptores compello. Quantumvis vero meum cadaver
contegas, contineasque sepulchro, sed ne oblivione sepelias,
o terra, istam meam incredibilem suppliciorum sine ullo
meo scelere sustinentiam, vides sane mei sanguinis rivulos
ad te permanentes, ne illum exugas & exorbeas, sed
permittite omnibus conspicuum fieri, meamque mortem
omnibus contestatam esse.

i Ut soleant scriptores sacri res inop-
tunas compellere. & quia illarum
testimonium signifi- et, ad mores, &
ad scripturarum intelligentiam
suis explicatur v. 9, 11, 12, 13.

20

Ecce enim in cælo tes-
tis meus, & conscius
meus in excelsis,

Testis porro Deus est, quem totius meæ vitæ atque verborum
singulorum spectatorem habeo, ideoque meum clamorem
inferis regionibus contineri nolo, quod iudicem, testemque
meum in cælis confidentem, unde cuncta dispiciat, appello :
aliter n. ille, quam mei adversarii, & iniqui isti iudices de
me statuet, cui intime perspectus, & exploratus sum.

21

Verbosi amici mei ad
Deum stillat oculus
meus,

Ad eum igitur cum omni amicorum, & consolatorum
præsidio destitutus sim, lachrymans & ejulans me converto,
atque illi totam meam causam committam : nam cum
flevēro, illum mea infortunia tangent : vestri enim vultus
minime humani adsunt mihi flenti, quin potius cum composita,
& exquisita oratione, tum etiam contumeliis & irrisione,
mei amici adversum me agant, Dei opem implorare
compellat.

22

Sed quid ego miser Deum testem invoco? nā si cum ho-

mine

Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo.

23

Ecce enim breves anni transeunt, & semitam, per quam non revertar, ambulo.

mine paris mecum conditionis agerem, nemo me peccati convinceret, at divinum iudicium valde mihi formidandum est, sed quæ illius bonitas est, & meæ conscientia testimonium, potius cum illo, quam cum homine agere velim. Illud vero sane optarem, ut illius sententiam nemo ignoraret, sed publice cunctis mortalibus audientibus, & videntibus, ut in iudicio humano fieri solet, quis ego sim & qualis vixerim, renuntiarem, neque in ultimum iudicii diem controversia hæc incerta maneret: nam ego statim ad illius tribunal provoco, verissima, & maxime sincera bonæ conscientia atque veritatis fiducia, uti loqui decet eum, qui morti proximus sit.

Scio enim annos præfixos, & brevissima periodo à Deo mihi circumscriptos celerrime præterlabi, atque jam pene me viam integram emensum fuisse, quā qui semel prætereat, repetere non potest. Cum igitur pene jam deficiam, meum iudicem oro, & obsecro, ut brevi rem totam suā sententia dirimat, & de mea causa ante mortem transigatur, ut vel minimum hoc solatium vivens obtineam, quod aliquando in mea causa, patefacta mea innocentia obtinuerim.

(*)

CAPVT XVII.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Nihil iam sibi amplius prater mortem sperandum, ex sui morbi gravitate statuit; & dum amicos insipientia arguit sapere ipse videtur; si ex morte sibi tranquillitatem post tempestatem turbulentissimæ vitæ sibi polliceatur.

1. Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & solum mihi superest sepulchrum.

- 1 Spiritus varia acceptio. Calamitas mentem perturbare solet.
- 2 Attenuari quid ex Hebræo. Varie redditur à Valgato. Iob suspiriosus, asthmaticus.
- 3 Breviari qui d. Iob non valde senex.
- 4 Reticentia, & quæ ratione supplenda.

1
Spiritus
varie ac-
ceptus.

EC cohærent cum fine præcedentis capituli, ut ipse iam peragere dixit mortalitatis huius lemitam, in mortemque contendere incitatissimo cursu; signum vero impendentis mortis, affert spiritum attenuatum. Græci intelligunt animum commotum, & perturbatum, id quod Septuaginta dixerunt, *Pereo spiritu agitato*.

Græci.
LXX.

Uero vero vehementior aliqua calamitas hominis mentem perturberet, & sua quasi sede emoveat, vide Gregorium Nyssenum super Psalmo 6. ad id: *Turbatus est à furore oculus meus*. Vatablus, Eugubinus, & alii vires corporis, vitæ vigorem & robur, vitamque ipsam attritam & fractam. Cajetanus, & alii Latini cum D. Thoma spiritus vitales, qui animæ instrumentum sunt ad vitæ functiones. Sed præstat ut simplicissime accipiat, pro spiritu, qui respiratione trahitur.

Nyssen.
Virgil.
Eugubin.
Cajetan.

D. Thom.

2
Attenuati
quid.
לחל

Attenuabitur. proprie, *attenuatus est*, sed congruè vertitur per futurum, *attenuabitur*, ut indicetur, per momenta magis attenuari, foreque ut brevi deficiat. Sed de proprietate vocis Originalis *Ghabal*, quæ hoc loco vertitur *attenuare*, nihil certi constat, neque apud ipsos Hebræos, neque apud nostrum Interpretem; is enim non uno tantum modo, sed variis atque diversis vertere solet, *dissipare*, Eccl. 4. v. 5. *disperdere*, Isa. 13. v. 5. *demoliri*, Cant. 2. v. 15. *corrumpere*, Mich. 2. v. 10. *compurescere*, Isa. 10. v. 27. *obligare*, Prov. 13. v. 13. Dan. 6. v. 22. *parturire*, Pl. 7. v. 25. Inde nomen deductum, ad

Pined. Tom. 1.

dolorem, famem, pedicam vel laqueum, partum, rugitum, & ad quædam alia accommodatur. Sed quidem ex omnibus locis, in quibus ea vox reperitur, colligere licet afferre violentiam quandam atque dolorem rei, quæ disperditur, obligatur, & corrumpitur, quare erit idem, quod cum violentia quadam, angustia, obligatione atque dolore rumpi, uti contigit parturienti, quare attenuatio aut corruptio hoc loco nihil omnino pertinet ad putrefactionem spiritus graveolentis, quam ipse postea testatur, cum ait: *Halitum meum borravit uxor mea*, quamvis illam aliqui hoc loco subolfecerint; nam Pagninus & Regia legerunt: *Spiritus meus corruptus est*. Sed pertinet ad spiritum, qui cum ingenti nisu & dolore emititur, & cum magna difficultate trahitur, & reciprocatur non nisi cum corruptione, id est, cum disruptione pectoris & pulmonis, totiusque corporis labore, ut totus ipse homo corrumpi, dissipari, dissolvique videatur. Et forte difficultate illa respirandi laborabat, quam medici dysphnæam, aut asthma vocant, aut quæ ex inflammatione pleuritidis oritur, de quo diximus cap. 1. Job itaque tanquam suspiriosus asthmaticus difficilem illum, tenuem, & anhelosum respirationis sibilum, vocare videtur *attenuatum spiritum*, & ut Septuag. dicunt, *agitatum*, id est, crebrum (nam cum æger non debita magnitudine respicit, frequentia & crebritate supplere id conatur) vel ut August. legit, *deficientem*, & quia asthmaticus suffocari videtur, non incommode dixit Tygur. *Iam quidem ago animam*.

Iob. 19. 17

Pagnin.
Regia.

Job ast-
maticus.

Tygur.

3
R. Mardo-
Pagnin:
Regia.
Tygarin.
Breviari
quid.

Dies mei breviabuntur. Vox hoc tantum loco reperta, quæ, ut R. Mardochei ait, proprie significat excidere, præcidere, amputare, ideo alii vertunt, *Dies mei succisi sunt*, quibus idam vero idem significat, quod extinguere. eò forte respexit Tyg. reddens per paraphrasim, *Dies mei ritu lucerna deficiunt*.

Sed cum ex aliis locis conjectura fieri non possit, præsumendum est, nostrum Interpretem germane reddidisse, præsertim cum eadem vox *breviandi* vel *abbreviandi*, ab alia tamen radice, pro præscindere & decurtare sumatur, & quidem convenit huic loco, ut qui brevi spiritu anhelat, dicatur vita ipsa abbreviari, id est, præscindi, nos in eadem præscindendi significatione & allusione ad Hebraismum diceremus, *acorta se me el resuello*, quæ me corta el hilo de la vida. Cum vero *breviatis dies* conqueritur, in dimidio suorum annorum constitutum se fuisse indicat, ætate vegeta, & minime senili, tantum abest, ut de senectute loquatur, ut existimavit Lyranus.

Job in ve-
geta ætate

Lyran.

Nnn

Et

6
Reticentia
qua ratio-
ne sup-
plenda.

Et solum mihi superest sepulchrum. in Heb. *aut sepulchra mihi;* cum mutila sit oratio, in-
differentes est, ut variis modis perfici possit,
noster Interpres supplevit, & *solum superest,*
sic enim videbatur exigi ab antecedenti-
bus. Nihil reliquum est, quàm de mea mor-
te cogitem, aut de mea sepultura & funere
agatur, jam jam morior, jam me expectat
sepulchrum immorantem in vita diutius,
qui pene mortuus sum, atque corruptus. Se-
ptuaginta paulò vehementius cum depre-
catione: *Oro sepulchrum, & non coningit mi-*
hi. Catenæ auctor, sepulchrum pro morte:
Exopto meritum, & angor vehementer, quod
non consequar: quin etiam expectatione ipsa de-
ludor. Cum simplici nomine res aliqua com-
pellatur, præsertim ab æstuante & ægro-
tante homine, affectus est vocantis & o-
ptantis, aut secum assidue meditatione co-
gitantis; est enim reticentia illa plena do-
lore, & animi sensu, sic hoc loco: Sepul-
chra mihi, supple: Opto, quero, cogito,
aut quid simile.

LXX.
Nicetas.

II. Non peccavi, in & amaritudini- bus moratur oculus meus.

- 1 *Varia lectio. Hebraizantium dissensio, & conciliatio cum Vulgato.*
- 2 *Interpretis Latini illustratio, & defensio expenditur lectio. & vox Hebraica. Qui distantur illudores. Explicatus Moyses & Isaias.*
- 3 *Divites impij sibiipsis illudunt. Mundus, Caro, Daemon illudores. Illustratus Salomon.*
- 4 *Conciliatio Latine lectionis cum Hebræa.*
- 5 *Morari, quid proprie. Quæ dicantur oculorum amaritudines. Precandi studium. Oculus symbolum orantis.*

Expendi-
tur lectio
Hebr.

היה

Pagnin.

Hieron.

Burgens.

Innocens heu morior, & amarissimas mihi lachrymas excutit, non ullo scelere puncta conscientia, falsi criminis obsecratio, & immeriti supplicii acerbitas. In Hebræo autem est valde imperfecta sententia, si non *illudores mecum*, vel *illusiones*, aut *deceptiones*, à verbo *Hathal*, quod est illudere, decipere, mentiri, falsa etiam promittere, quas omnes significationes variis locis. Interpres noster agnoscit & usurpat. quare tantum videtur in hoc loco ab hac significatione abesse verbum *peccandi*, ut Pagninus valde miretur, planeque fateatur, se ignorare, quare Hieronymus verterit, *peccavi*: atque Burgensis nihil invenerit in hoc capite additione dignum, præterquam hanc longissimam (ut ipse ait) distantiam lectionis Latine ab Hebræa. Sed de Vulgato statim.

Cerre Cajetanus lectionem illam ex Hebræo eò refert, ut Job vocet amicos illusores, quod juberent sperare temporalem aliquam felicitatem, cujus plerumque fallit spes, sensus est coactus. Frequentior est magis ad rem, quod decipere illum conarentur, mentirentur atque illuderent, conantes persuadere illum esse peccatorem, neque fieri posse, ut innocens puniretur.

Cajetan.

Sed quidnam in hac ipsa lectione imperfecta suppleri oporteat, iterum dissentiunt Hebraizantes. Pagninus post Hebræos alios: *Nec cum Deo disputare optarem, nisi essent illudores mecum*, id est, nisi me mei adversarii reum agerent, probrisque afficerent, non appellassem ad Deum judicem. Bib. Guar. *Istud non dicerem, nisi, &c.* id est, non me tam acriter tuerer, nisi tam vehementi calumnia accusarer. Vatablus imprecatoriè: *Disputarem, nisi amici mei studeant mihi imponere.* Isidorus Clar. cum assertionem: *Revera perversum mecum.* Sed quis jam non videat hæc omnia verbis tantum, non re, neque sententia aliena esse à Vulgato; nam cum asserit verissimam suæ vitæ innocentiam, quam falsis criminationibus sui amici nitebantur eludere, certe quod ad sensum attinet, tantundem refert dicere, se non peccasse, quàm suos accusatores appellare mendaces & illusores, quod abunde sufficeret pro conciliatione Latine lectionis cum Hebræa, & pro Interpretis defensione adversus Hebraizantes.

Hebraizantium

dissensio.

Pagnin.

Guar. Bib.

Isid.

Vatabl.

Isid. Clar.

Sed ne tam videatur incuriæ alicujus, aut licentiæ quæsitæ excusatio, quàm res ipsa, præmenda sunt verba exemplaris. Certe verbum illud illudendi, aut decipiendi, ut eruditi aliqui observarunt, significare videtur illud illusionis, aut deceptionis genus, quod cum falsis promissis conjunctum est; nam illa fallitas contingere solet non sine illusionem & contemptu illius, cui promissio fit: propterea qui falsis promissis plebè decipiant, non deceptores solum aut mendaces vulgò appellamus, sed peculiari nomine *illudores*, *burladores*, rem illustrabant exempla, in quibus invenitur illa vox. Gen. 31. 7. *Pater vester circumvenit me* (Aquil. & Symmach. *decepit à me burlado*) & *mutavit mercedem meam decem vicibus*, videlicet nunquam soluta fide, mercedeque promissa. Exod. 8. 29. *Pharaoni promittenti sæpe, implenti nunquam, dixit Moyses: Noli ultra fallere, ut non demittas populum hinc* illud Isa. 30. 9. *Filij mendaces qui dicunt, videte nobis errores*, id est, deceptiones, illusiones, falsa promissa, felicitatem nunquam eventuram, *burlerias*. Illi ergo peccatores, divites præsertim, atque potentiores, qui falsam sibi impunitatem

2
Vulgati
interpretis
illustratio
& defensio

Qui falsa
promittit
illudores.

Gen. 31. 7.

Aquila.

Symmach.

Exod. 8. 29

Isa. 30. 9.

3

Divites

sibiipsis

illudunt.

stabi-

Mundus,
Caro, Dr-
mon illu-
lores.

stabilemque felicitatem promittunt, qui si-
biipsis illudunt, seque fallunt ipsos menda-
cio atque inani spe. quare huiusmodi di-
vitum impiorum propria, peculiariaque
peccata illusiones sunt, spes fallaces, &
processiones mendaces; cum enim mun-
dus sit, qui bene confertam & cumulatam
mensuram bonis omnibus præbere illis in
sinum videatur, mirum est, quàm illos de-
cipiat, & ludificetur, instar illius, de quo
scriptum est: *Chanaan in manu eius statera do-
losa.* tum etiam cum Caro, pravaque volu-
ptas huiusmodi voluptuarios homines ad
splendidum convivium invitet, misere il-

Hos 12.7 los decipit; nam cum proponat panem ab-
scoditum suaviorem esse, & furtivas aquas dul-
ciores: tum etiam victimæ partem, quæ offe-

renti cedebat, Prov. 7.7. tamen mentitur: nam
nihil omnino veri boni illa habet, quo ani-
mum reficiat, quare ubi nos legimus, Mu-

lier stulta & clamosa, plenaque illecebris, Sept.
legunt, *Mulier insipiens & aadax, indigna buc-*

cella sit. De dæmone quid dicam, cum pa-
ter mendacii sit & seductor mortaliūmo,
sed & ipsi sibi impii imponunt faciunt enim

opus instabile, ex Hebr. *opus fallax*, quod vo-
tis & spei non respondet, & Prov. 20. *Sua-*

vis est homini panis mendacii, & postea implebitur
os eius calculo, ad delusos igitur divites illud
sapienter à Seneca dictum pertinet: Mira-

mur parietes tenui marmore indatos, cum scia-
mus quæ sit, quod absconditur. Cum auro tecta
persundimus, quid aliud quam mendacio gaudi-
mus? scimus enim sub illo auro fœda ligna latita-
re, nec tantum parietibus aut lacunaribus orna-
mentum tenue præcenditur. Omnium istorum,
quos incedere altos vides, bracteata felicitas est,
inspice, & vide sub ista tenui membrana dignita-
tis quantum malilateat.

4

Redeo his positis ad nostram lectio-
nem, nomen quidem originale indifferens
est ex propria forma, ut illusionem aut illu-
sorē significet, & adverbium *ghim*, non
eodem modo semper vertitur; valet enim
si, an, quando, ec. e, etiam si: estque non raro
particula affirmantis, ergo ad verbum di-
cere possumus: Ecce, certe non illusiones
mecum, si obscurior videatur oratio, dicas,
non peccata mecum, illa videlicet, quæ sunt
divitum hominum peculiaria, qui sibi mul-
ta vanaque promittunt. si incontinior,
aut longior videatur, dixeris breviter ac di-

* Noe fido
yo delos
en gannā
dos, que
de sengān
nado cui-
u do.
LXX.
Septuag. legentium, *Quid fecit?* Ergo qui

Pined. Tom. I.

tantam claritatem Latinæ lectionis non vi-
deat, cæcus erit.

Et in amaritudinibus. Cum, inquit, verita-
tem & pietatem semper coluerim, peccato-
rum tamen cum ingenti supplicio reus a-
gor, si ve autem vocem *amaritudinis*, deducis
cum Vulgato à *Marar*, quod est amarum
esse, si ve à *Marah*, quod est irritare, aut ex-
acerbare, sensus idem est: His amicorum
sermonibus amarioribus irritatus aut exa-
cerbatus animo noctes duco insomnes, mo-
ratur, proprie *pernoctat, pervigilat*; noctu e-

nim qui interdiu vagantur, aut negotian-
tur, sub tectum perfugiunt, in quo manent
& commorantur usque ad lucem: oculi igitur
pernoctant, id est, In mearum contu-
meliarum cogitatione & sensu defixis quasi
oculis hæreo, pervigilo: hæret infixus con-
tumeliarum animo dolor. Fere Latini o-

mnēs *oculorum amaritudines*, lachrymas in-
terpretantur, sunt enim salæ & amaræ. sed
nihil in hanc interpretationem nos cogit,
sicut nihil etiam repugnat. Alii, Me viden-

te in faciem meam cogor probra & contu-
melias accipere; & assiduum esse, perpe-
tuumque spectatorem meorum malorum.

sic indicat Vatablus: Cogor præsentis il-
lusores intueri, qui mihi amarissimi & mo-
lestissimi existunt. Septuaginta hunc ocu-

lorum habitum ad orationem retulisse vi-
dentur: *Preces* (inquit) *adhibeo cum labore*, id
est, dum isti me exacerbant, & ad amaritu-

dinem adducunt, ego mentis oculos in
Deum profusis etiam lachrymis intendo,
simile id Davidis Plal. 34. Cum mihi molesti
essent, induēbar cilicio, & oratio mea in sinu con-

vertetur, id est, tunc me ad orationem con-
verto in sinu meo, id est, non tam voce &
clamore, quàm elevata in Deum mente &
oculis, & Plal. 108. *Detrahebant mihi, & ego*

orabam, ut unico precandi remedio adver-
sus hostium calumnias me communirem.

Oculo frequenter orationis studium & in-
tentio significatur, sursum enim aspicere
habitus est cœlitus opem implorantis, &
expectantis.

III. Libera me, & pone me juxta te,
& cujusvis manus pugnet
contra me.

I. Apostrophe. *Varia lectio.*

2. Deus vas & sponsor, tutus apud illum fides. Il-
lustratus Moyses, David, Isaias.

3. Hebraici *antium* lū cum Vulgato. *Pugnare*
quid ex Hebræo: *vades, & paciscentes de-*
sigebant manus. Illustratus Salomon.

4. Interpretis diligentia.

Nnn

5 Læ

5

מרר
מרה

Morari
quid:
מרר

Latini.
Quæ di-
cantur
oculorum
amaritudi-
nes.

Lachrymæ
amaræ &
salæ.
Vatabl.

LXX.

Precandi
studium
adversus
calumnias.

Pf. 34. 13.

Pf. 108. 4

Oculus
symbolum
orantis.

§ Latrones unde dicti, & quod illorum manus. Hyperaspistes apud Græcos. In bello Deus à dextris iusti, claudit illius laeus. Hostia à dextris quid significet. Illustrati David & Zacharias. Expenditur lectio & interpretatio Græcorum.

†
Apostro-
phe ad
Deum.

Tex. Heb.
Vatabl.

Pagnin.

* Saced
me en fia-
do desta
carcel de
mis males.
Ps. 90. 1.

2
Tum apud
Deum fi-
des ut a-
pud vadem
& sponso-
rem.

נָשָׂא
Gen. 43. 9

Suscipere
quid.
Ps. 118.
121.

Aquila.
Theodot.
Hieron.
Isa. 38. 1

A Postrophen esse ad Deum, non vero ad Eliphaz, ut existimavit Cajetanus, certius est, quam ut probatione indigeat. *Libera me*, hoc addidit Vulgatus, ut viam ad id, quod sequitur, patefaceret, liberum (inquit) me reddito ab his adversariis molestissimis, acerbissimisque doloribus. & *pone me iuxta te*, proprie ex Hebræa, *Pone nunc, & pignora mihi tecum*. Vatablus, *Pone, appone cor tuum*, id est, adverte quæso animum verbis meis. sed melius Tygurina: *Deponito, quæso, pignus, & da fidei iussorem in causa, quæ mihi tecum est*. Pagninus, *Pone pignus, vadem aut fidei iussorem mihi tecum*, id est, hujus libertatis & securitatis, quam postulo, illud erit mihi pignus, si tecum sim, si te meæ vitæ fidei iussorem & vadem habeam, sic sane significabis, te mihi esse propitium. Et sicut qui vades dedit, vadere ei, & discedere licet. ita ait Job: Obstringar ergo nunc vadimonio, ut fide tua ex hoc calamitatum carcere exire mihi liceat. * *Libera me*, dum spondes pro me, clare rem totam dixit Interpret: *Pone me iuxta te*, illud enim in tuto est, quod *habitat in adiutorio altissimi, & in protectione Dei cæli commoratur*.

Hinc sane perspicere licet, ut vir pius nullibi agnoscat tutam fidem, nisi in Deo, neminem qui in te capitali velit pro illo sponso rem se præbere. Inter tot enim fratres, quod verissimæ fraternitatis officio fungeretur, ille tantum exitit Judas, qui vadem se pro puero Benjamin Jacob parenti obtulit: dignus propterea principatu & regno, atque illa verborum forma usus est Gen. 43. quæ exprimeret tum significationem verbi Originalis, *gharah*, quod hoc loco subest; tum etiam ratione vadimonii: *Ego suscipio puerum: de manu mea requirere illum nisi reduxero & reddidero, ero peccati reus in omni tempore*. illud enim *suscipere*, est in fidem recipere, aut respondere. Id cum agnosceret David, eodem sensu, quo Job, atque eadem voce dicebat: *Feci iudicium & iustitiam, non tradas me calumniantibus me, suscipe servum tuum in bonum*. Aquila, Theodot. Hieron. *Sponde pro me ut melius habeam*. & Ezech. *Domine responde pro me*, id est, *sponde pro me*, compositum pro simplici. rapior ad mortem, tua me fide & vadimonio promissolibera. Non aliter Job, *Libera me, & pone me iuxta te*, nusquam tutum, nisi iuxta te

perfugium. Atque illud etiam vadis & sponsoris proprium, reperiri in Dei filio licet, quod Sapiens indicat Proverb. 6. si *sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam*. Nam vades apprehendendam manum alteri dabant, & manum manui adfigebant: at qui pro nobis promissit vadimonium, defigendas manus & pedes crucitradidit, non enim refugit, quominus pro nobis *quæ non rapuit exolveret*, ergo Latinus interpret in obscuris omnibus sententis unus ipse aliis omnibus interpretibus præluet.

Et cuiusvis manus pugnet contra me. Nul- lum adversariorum impetum timebo, si ex æquo & iure coram te iudice, de mea causa agatur: *Flagellum enim non appropinquabit tabernaculo tuo*, id est, nulla iniquitas, calumniæve familiæ tuæ, quæ tuo tabernaculo regitur, nocere potest. Rursus hoc loco Hebraicorum expositulatio cum Vulgato; nam in fonte ad verbum est, *Quis iste? manui meæ insigatur*. Hebr. apud Cajet. *manui meæ tangetur*, quod illi sic explicant: Quis erit, qui mihi stipuletur, aut polliceatur, aut spondeat? Spondendi enim circumlocutio, & cæremonia est, manum tangere, id est, quis erit, qui audeat & spondeat pro Deo, fore ut mecum disceptet, aut me suscipiat in suam fidem, vel quid simile, nam verbum *shakagh* significat defigere, aut insigere, complodere, percutere, & si de contrariis dicatur, percutere, aut defigere manum significat polliceri, aut præstare vadimonium, vel sponsionem; quod hæc fierent alteri manu data, vel percussa, aut defixa ad alterius manum, quod ex Vulgato ipso pluribus testimoniis confirmari potest, Proverb. 6. loco nuper indicato, & cap. 22. *Noli esse cum his, qui defigunt manus suas*. & qui vades se offerunt pro debitis. ergo defigere, aut imprimere, vel apprimere manum alterius manui, erit vadem se præbere, atque adeo cum hæc locutio sit in Hebræo, eodem modo reddenda videbatur, idemque sponsionis sensus retinendus. Sed est sane mirabilis diligentia nostri Interpretis, observat enim illa ubicumque cum hoc verbo *defigendi*, aut tangendi jungitur *capph*, id est, *vola*, vel *palma*, aut *manus*, significari vadimonium, & sponsionem. at hoc loco quia cum alio nomine jungitur, videlicet cum *iad*, quod etiam *manum* significat, & hoc tantum loco reperitur, singularem etiam interpretationem adhibuit, & rei præsentis opportuniorem, videlicet manum percutere. Quod Latine dicitur, *manus conferre, pugnare, disceptare, adversus electos Dei*. Quare videtur interpret totam hanc

Prov. 6. 1.

Ps. 60. 5.

Ps. 90. 10

Lū He-
braicorum
expositulatio
cum Vulgato;
nam in fonte
ad verbum est,
Quis iste? ma-
nui meæ insiga-
tur. Hebr. apud
Cajet. manui
meæ tangetur,
quod illi sic ex-
plicant: Quis
erit, qui mihi
stipuletur, aut
polliceatur, aut
spondeat?

Pugnare
quid in
Hebræo

וָשָׂא
Vades de-
figebant
manum

Prov. 6. 1.

4
Mirabilis
Latini in-
terpretis
diligentia.

Rom. 8. 33

5

Latrones unde dicti, & quod illorum munus. *ὑπερασπιστῆς*. hanc sententiam retulisse ad id officium, quod quondam habuere latrones, qui sic dicti sunt à cingendo latere, & à Græcis dicuntur *hyperaspistes*, quasi satellites, propugnatores, qui clypeo protegunt. unde Isa. 43. *Servire me fecisti in iniquitatibus*. Septuag. apud Hieron. *Hyperaspistes tuam egi*, armigerum, latronem. & Gen. 15. *Ego protector tuus sum*, proprie scutum. Septuag. *Hyperaspistes*, qui te protego scuto. atque huc pertinet, cum Deus dicitur aut nos protegere, aut scuto suo nos tueri, de qua voce vide Hier. *prol. Bib. & epist. ad Suni. & Fretel. lam.* Et illud quidem semper observandum, cum res bellica agitur, aut divina protectio, semper constitui Deum à dextris hominis; est enim latus dextrum commodius propugnanti & defendenti, sicut & sinistrum, quod infirmius est, à manu & brachio dextro protegitur, juxta id: *Dominus protectio tua super manum dexteram tuam*, & *Dominus à dextris tuis confregit in die ira sua reges*. & iterum: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commovear*. & *Astitit à dextris pauperis, ut salvam faceret à persequentibus animam meam*. Est igitur Deus stipator, & qui juxta se habet imbecillum hominem, quem scuto protegit, & vibrato gladio manu dextra, propullatoque hostium impetu, tutum & securum reddit.

Hinc si non stipator Deus, sed hostilis aliquis dicatur esse à dextris hominis, subjectionem quandam hominis affert, & permissam hosti potestatem nocendi; nam homo tunc inermis est & intectus, sic enim vocabant, qui nullum haberet protectorem, aut latronem, ut Psal. 108. *Constitu super eam* (superat enim, eminet loco & opportunitate vel nocendi, vel defendendi, qui stat à dextris, cum qui est ad sinistram peccatore (eadem locutio, quæ supra: *Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam*) & *diabolus stet à sinistris ejus*, eumque locum tanquam opportunum ad nocendum occupare nitebatur satan Zach. 3. *Satan stabat à dextris ejus, ut adversaretur ei*. Igitur cum Job petit juxta Deum constitui, ad illius lævam collocari exoptat, ut Deus ipse sit ad dexteram hominis, quod ille in bello securior & tutior homini locus sit. Quæ quidem res in illa quaestione de primatu honoris inter dexteram & sinistram ab aliis prætermissa, valde observari debet.

Sed non est prætereunda lectio Septuaginta, præterquam enim quod illam vadi-
monii rationem Hebraizantium non agnoscunt, nescio quid ad bellum etiam & pugnam, sicut noster Interpres, indicarunt. *Quis est* (inquit) *ille? manu mea ligetur*, cujus duplex interpretatio assignatur à Polychr.

Pined. Tom. 1.

Si quis mecum disceptare velit, ad manum meam alligetur, ut unà ad divinum tribunal deducamur, *Vamonos mano à mano*, sed languidus est sensus, paulò acrior alter; ut imprecetur suorum bonorum raptoribus, ut in potestatem suam victi & ligati tradantur, & omnis eorum arrogantia comprimatur; sed neque valde cohæret. Fortè germanior sensus est: Quicumque adversarius, aut disceptator, si jure, & ex rectæ rationis lege agere velit, revincietur quidem meis rationibus, & mea manu.

IV. Cor eorum longe fecisti à disciplina: propterea non exaltabuntur.

- 1 *Varia expositio. D. Thoma commodior. Cor pro mente & judicio.*
- 2 *Gratia nostræ incertitud. Quæ sint occulta & incerta divina sapientia revelata, David. Illustratus Salomon.*
- 3 *Hypallage in Scriptura. Quod Deo permittente fit, Deo tribui solet.*
- 4 *Exaltari quid. Explicatus David. Prophetæ Job.*

DE Chaldæis Sabæisque latrunculis hæc dicta interpretatur Polychron. Philip. ad diabolum refert, ejusque satellites. Sed præstat D. Tho. & frequens aliorum Latinorum interpretatio, ut hæc de suis amicis Job intelligi velit: Non timeo (inquit) coram Deo judice cum istis certare, qui stulti sunt, & longe à rerum divinarum sensu alieni. *Cor eorum*, mentem eorum, qui me lacerant, eò quod ærumnosus sim. *longe fecisti, exclusisti, à disciplina*, ab intelligentia, sapientia enim tua me innocentem pro tua gloria, & constantiam bonæ conscientiae, qua non solum illis paratus sum rationem reddere, sed etiam potens veritate ipsa revincere: at humana sapientia pollentes, secundum faciem judicant, & culpas ex poenis metiuntur; cum tamen ipsi etiam sapientes de se, & de sua animi justitia & sanctitate vix ac ne vix quidem certam conjecturam facere possint, hanc enim valde ab humanis oculis absconditam sapientiam investigare conatus Salomon (sic exponente Hier.) dixit cap. 9. Eccles. *Omnia hæc tra-*
*avi in corde meo, ut *curiose intelligerem* (proprie, ut examinarem, probarem, ventillarem, puram & mundam elicerem sapientiam) *sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei, & tamen nescit homo utrum amore, an odio dignus sit. Inveni* (inquit Hieronymus) *justorum quidem opera in manu Dei esse, & tamen*

Cor pro mente.

Gratiæ nostræ incertitudo.

Eccles. 9. 1. Para veni facar esta verdaden lim pio yahechada.

Hieron.

Quæ sint
incerta sa-
pientie re-
velata,
August.
sup. Ps. 50
v. 8.

2. Reg. 12
13.
Eccl. 9. 2.

Hypalla-
ge.

LXX.

Graci in
Catena.

4. Reg. 5. 6
Scripturæ
regula :
Quod
Deo per-
mittente
fit, Deo
tribui so-
let.

dicitur utrum amentur à Deo, an non, nunc eos
scire non posse, & in ambiguo fluctuare, an ad
probationem sustineant, quæ sustinent, an ad sup-
plicium. Ideo acute observavit Augustinus
in Psalm. 50. Davidem agere gratias quod
incerta & occulta sapientia sua manifestasset il-
li, videlicet quod ad peccati remissionem,
& gratiæ condonationem pertinebat; nam
cum hæc nobis incerta & occulta, pro-
priaque divinæ sapientie fiat, illi Deus
manifestavit, cum 2. Reg. 12. clare dixit illi
Nathan : Dominus transtulit peccatum tuum.
Propterea Salomon subjungit: Omnia in fu-
tuum servantur incerta, eo quod universa aque
eveniant iusto & impio, bono & malo, mundo
& immundo, immolanti victimas, & sacrificia
contemnenti. Hanc igitur occultam sapien-
tiam ignorabant adversarii Jobi, planeque
desipiebant, cum ex externa calamitatis
facie certam conjecturam facere se arbitra-
bantur alicujus occulti sceleris. Cor igitur
illorum longe à disciplina fecerat Deus.

Longe fecisti. Quod ad loquutionis for-
mam pertinet, videtur esse hypallage, pro
eo quod est, removisti, & exclusisti ab illis
disciplinam, & ex Hebræo proprie legunt
Septuaginta, Cor eorum abscondisti à pruden-
tia, pro, abscondisti prudentiam ab illo-
rum corde, id est, privasti communi vero-
que sensu atque judicio illorum mentem.
Simile id 4. Reg. 5. Misi ad te servum meum
Naaman, ut cures eum à lepra, proprie ex He-
bræo, ut colligas eum à lepra. per hypallagen,
id est, ut colligas lepram ab illo. Quod au-
tem Deo permittenti, & non revelanti tri-
buitur, eleganter lectio Græcorum in Ca-
tena, illorum ipsorum culpæ & vitio tri-
buit; nam legunt: Cor suum absconderunt à
prudentia. Forte vero in ipsa proprietate
Hebraica illa hypallage non est, nam fre-
quenter Scriptura dicit, aliquid absconde-
re, id est, tegere & operire, cor autem oper-
tum & tectum, & quasi ignorantie tene-
bris obvolutum, sæpe dici solet, instar rei,
quæ aliquo velo, vel operculo injecto
clauditur: qua ratione dicitur cor aperiri,
cum exuit ignorantie tenebras, & opercu-
lum; & dicitur cor circumcidi, cum præpu-
tium ignorationis spiritualis, quasi quod-
dam operculum præscinditur & remove-
tur; & illud etiam est aggravatum cor, quasi
re aliqua crassa, & gravi quodam operi-
mento super injecto opertum & abscondi-
tum esse.

Propterea non exaltabuntur. Verbum exal-
tandi ad honorem & glorificationem per-
tinet. Non habebunt de quo gloriari pos-
sint, non reportabunt magnam victoriæ
laudem. Si vero ad iudicium referatur, ea-

dem erit locutio, atque illa Plal. 18. Non resur-
gent impij in iudicio. Si mecum depu-
gnent, re & ratione inferiores evadent, ne-
que magnam laudem ex disputatione refe-
rent, imo potius pudorem & ignominiam;
nam proculdubio audient à iudice: Non estis
loquuti rectum, sicut servus meus Job. Prophetas-
se videtur.

V. Prædam pollicetur sociis, & ocu- li filiorum ejus de- ficient.

- 1 Partiri, aut dispartiri, quid ex Hebræo ad lin-
gua volubilitatem translata. Illustratus
David, & Lucas ex Græco.
- 2 Quid Socius. Quid polliceri, Divitiæ frequen-
ter ex rapina. Tumultus quid.
- 3 Græcorum lectio.
- 4 Oculos deficere, quid filij posteritas. Mimesis.
Illustratus Ieremias.

SENTENTIAM hanc difficilem & impedi-
tam reddidit vox præda, quam Hebrai-
zantes omnes reddunt, blanditiem, aut blan-
dimenta, adulationem molliorem, aut ra-
tionem compositam & blandam, vel quid
simile. Et quidem verbum Chalak, unde di-
citur præda, aut pars, est idem quod divide-
re, partiri, aut dispartiri; & ad mollia trans-
fertur, quæ facile dividuntur, & per lubri-
citatem abeunt in diversas partes; & hinc
de lubricis dicitur, quæ solent esse instar
mollium. sic Jos. 11. Partem montis quæ ascen-
dit Seir. Hebraice, montem * partitum, vel di-
visum. q. d. montem glabrum, ludicrum, fer-
ratum. Isa. 57. In partibus torrentis pars tua,
manifeste partes eo loco vocat, torrentis la-
pides partitos, divisos, glabros, lubricos,
leves, guijas lisas. Hinc ad linguæ lubricita-
tem & volubilitatem sæpe transfertur, &
Hispanus eadem sane ratione dicendi dis-
partiendi, aut dividendi utitur, pro elo-
quenter, celeriter, molliter, aut suaviter lo-
qui, hablar lympio y liso, y deffar zidamento, y
departir bien. & præter manifestos locos, ubi
Vulgatus reddit, molliter aut suaviter lo-
qui, ut Prov. 2. v. 16: 5. v. 31: 7. v. 5. & 21: 29.
v. 5. Pl. 5. v. 10. & 35. v. 3. & Isa. 30. v. 10. sub-
jiciemus clara exempla, ubi retenta eadem
voce dividendi, retinenda est etiam illa
molliter loquendi significatio, Pl. 54. Divisi
sunt ab ira vultus ejus, & appropinquavit cor il-
lius. Hier. Nitidius butyro os ejus: pugnat autem cor
illius, id est, Vultus ejus, atque verba suavia
sunt, mollia, divisa, dispartita, lubrica, cum
tamen corde occultet iram & inimicitias.
ira intus concepta & dissimulata efficit ut mol-

I
Hebraiz.

Cyprian.

Regia.

Pagnin.

Vatabl.

Partiri,
aut pars
quid.

Iosu. 11.

17.

* Una pen-
na taiada,

o una fieri-
ra pelada,

y res bala-
diza.

Isa. 57. 6.

Partiri aut
pars de
linguæ
volubili-
tate.

Ps. 54. 22

Hieron.

mollior & opportune ad decipiendum loquatur, quod statim exponit: Molli sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt jacula: idem intelligo in eo loco Actor. 2. *Apparuerunt illis dissipata lingua.* id est, linguæ celeres, expeditæ, volubiles, acutæ, molles, subtiles, flammeæ; nam eodem verbo *Diamerizo*, quo in illo Pl. 70. utuntur, usus est divus Lucas in Actis. Hinc videas idem fere nomen, quo partem aut divisionem significat, significare etiam linguæ lubricitatem, molli-
 Act. 2. 3
 Dissipati. 70.
 LXX.

2
 Socius
 quid.
 Secunda etiam vox, quæ vertitur, amicus, vel *socius*, cogitationem significare potest, quare alii vertunt, ad blandiendum, vel adulandum annuntiat cogitationes, id est, cogitat quomodo adulatoriis & fictis rationibus me decipiant, aut quomodo adulari Deo videantur, dum illius se patronos contra me exhibent; sed certe cum *Ragha* cogitare significat, potius Chaldaicum est, quare legitur Danielis 5. v. 2. at cum amicum aut socium significat, Hebræum est, multoque frequentius, sapienter itaque & accommodatè ad ipsum exemplar Latinus Interpres dixit prædam partem, divisionem prædæ, * *pollicetur*, proprie annuntiat; nam qui annuntiat, polliceri videtur fore, ut ita eveniat, sicut annuntiat. Retorquet igitur Job rapacitatem, quæ sibi objiciebatur in alios. Non ego raptor, alii sane prædæ invigilant, bonis temporalibus atque terrenæ felicitati comparandæ inhiant, quæ (ut divus Th. ait) frequenter vel rapina constant, vel certe comparari non possunt, nisi aliqua ratione ab alio auferantur, aut alius amittat; ideo videntur temporalia bona habere non nihil admistum iniquitatis, atque rapinæ. Igitur describere videtur prædonum ingenium, qui se invicem cohortantur, ut
 Polliceri.
 777
 777

* Promete
 les que y
 ran iodos
 ala parte.

D. Thom.
 Divitiæ
 frequenter
 ex rapina.

Pro. 1. 10.

scribit Salomon Prov. 1. verbis valde huic nostræ sententiæ affinibus: *Sic lactaverint peccatores* (id est, si blandis verbis atque promissis te allicere tentaverint, & illectare composita ad persuadendum & decipiendum oratione; si tibi blandis verbis annuntiaverint prædæ partem) *ne acquiescas eis si dixerint: Veni nobiscum, sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum, &c.* nam sicut ipsi spe lucri ad iniquitatem alliciuntur, ita etiam eodem lucro proposito, alios ad eandem vitæ & iniquitatis conditionem

adducere conantur. Ideo autem raptores aliis præsertim sociis annuntiat prædam, quod non possit impune unus tantum homo grassari, nisi in unum globum multi latrones conveniant, ut indicatur Isa. 9. *Omnia violenta prædatio cum tumultu*, est enim tumultus multorum prædonum insanus clamor atque tumultuatio.

Septuaginta partem pro sociis lumpfisse videntur, nam legunt: *Parti nuntiabit mala.* Sed in longe alium sensum detorquent, quod impius supplicio affectus videtur suum exitum cæteris nuntiare, & illius interitus cæteros erudire, atque modestos reddere, quod indicari videtur illis verbis Epulonis, sepulti in inferno: *Mitte Lazarum, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.*

Et oculi filiorum eius deficient. Tum impius, tum illius liberi & familiares omnes redigentur ad extremam inopiam, adeoque filij eius, qui rapinæ participes sunt, oculos in alios defixos habebunt, ut aliquid accipiant, sed frustra. Intentos autem habere oculos, tandemque deficere habitus est petentis & expectantis opem, atque longa expectatione deficientis, Pl. 68. *Defecerunt oculi mei dum spero in Deum meum.* & Deuter. 28. *Dabit tibi Dominus deficientes oculos.* id quod de onagris etiam expressit Jerem. cap. 14. *Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, & defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.* Filios autem intelligo, non solum universam etiam potestatem, potius quam cum D. Thoma, Cajetano morum atque vitæ imitatores. Sed forte his verbis non tam conatur Job rapacitatem sibi objectam, in alios rejicere, quam per mimesim quandam cum dolore repetere, & imitari quæ sibi objiciebant amici.

Prædam (isti ajunt) pollicetur socijs, & oculi filiorum ejus deficient, id est, cum suos liberos atque familiares rapinarum participes faceret, miser tantum orbatus fillis atque universa familia est, & sic videtur coherere, quod sequitur. *Posuit me quasi in proverbium vulgi, neque longe abest lectio Septuaginta, Oculi super filios tabuerunt,* quamquam sententiam hanc ex sua ipsius persona dictam indicat lectio Complut. *Oculi mei super filios tabuerunt,* ut indicet perpetuum luctum, quo repentinum filiorum interitum prosequutus est, fuit enim ille dolor gravissimus.

Isa. 9. 5.
 Tumultus.

3
 Græcorū
 lectio.
 LXX.

Luc. 16.
 28.

Oculos
 deficere
 cujus habi-
 tus.

Pl. 68. 4.
 Deut. 28.
 65.

Jer. 14. 6
 Filii, po-
 sterioritas.
 D. Thom.
 Cajetan.

Mimesis.

LXX.

Complut.

VI. Posuit me in proverbium vulgi, & exemplum suum coram eis

- 1 Proverbium & parabola quid. Illustratus Ezechiel, Moyses, David. Vulgus quid ex Hebræo.
- 2 Patientia Iob in opprobrium.
- 3 Exemplum quid in Hebræo. Hebraizantium dissensio. Illustratus & defensio Vulgatus.
- 4 Exemplum de gravissimo, & publico supplicio. Explicatus Moyses.
- 5 Exemplum ad irrisionem, & subsannationem.
- 6 Pœna gravissima, inimicorum gaudium in nostris malis. Explicatus Ecclesiasticus.

1
Proverbiū
& parabo-
la quid,
משל

EX eo amplificat suas ærumnas, quod sit vulgi proverbium, est autem idem, quod alibi vertitur parabola. Græce paræmia, dicitur autem à radice *Masal*, quod verbum potestatem quandam affert, & excellentiam; inde nomen quod significat problema, proverbium, parabolam, dictum, sententiam, axioma, quod propter sensum difficilem atque reconditum, aut vero valde utilem & salutarem, inter reliquas sententias sit quasi propositio quædam, quæ vocatur Maxima, aut Dignitas, cæteris videlicet major & dignior. significat etiam huiusmodi similitudines, aut comparationes, quæ fiunt ad maximam & primam mensuram in aliquo genere, quasi ad rem excellentissimam, & inter cæteras illius generis prædominantem, uti manifeste indicatur

Ezech. 14. Ezech. 16. * Omnis qui dicit vulgo, proverbium, in te assumet istud, dicens: sicut mater, ita & filia ejus, mater vestra Cathaa, &c.

44.
* Todos
los refra-
nes de ma-
las hijas, y
malas ma-
dres se ci-
fra ranceti.
Hieron.
initio pro-
verb. &
Basil.

Quamvis autem non nihil discriminis inter parabolam & proverbium, tum à Hieronymo & Basilio, tum ab aliis assignari soleat; sed certe nunc, id quod commune utrique est, & ex proprietate originalis vocis affertur, tantum est id, quod inter alias sententias excellit, & dominatur, tanquam princeps & excellens axioma, sive similitudinem contineat, sive aliam ob causam. Ergo quod in Proverbium, aut in Parabolam sumitur, est in eo genere maximum & excellentissimum, & quasi prima mensura reliquorum. Et in genere malorum & ærurnarum, quod est gravissimum & acerbissimum, locum dabit proverbium, ut Numer. 21. post expugnatam Hesebon, & percussam Amorrhæum, funditusque deletum, subjungitur: Idcirco dicitur in pro-

Num. 21.
27.

verbio, Venite in Hesebon. Ex insigni illa Gedeonis etiam victoria contra Madianitas remansit proverbium, Sicut in die Madian, Isa. 9. 4. Hinc illa gravissima comminatio Deuter. 28. Eris perditus, in proverbium & in fabulam cunctis populis, id est, infelicissimi qui- que tecum comparabuntur, nihilque familiarius in omnium ore versabitur, quam tuæ ærurnæ & clades. & Psalm. 64. Factus sum illi in parabolam, quod ad amplificationem ærurnarum profectò dictum est, & non solum ad ludibrium, ut alii interpretantur.

Ego hoc loco proponi tanquam Vulgi proverbium, non solum est ludibrio haberi, & proponi pro scopo, quem omnes probris & dictis configant, sed frequenti hominum sermone usurpari ad miseriarum amplificationem, pro homine miserorum omnium miserrimo, cum quo vulgus, vel, ut in Hebræo est, *populi*, turbæ hominum, aggregationes sive conventus (*juntas*, *y corrilos*) sceleratos homines extremis suppliciis affectos comparent.

Porro hæc sententia impersonalis est, posuit, pro, positus sum; vel, ut de hoste & adversario in communi loquatur, quo cum illi res est.

Est verò observandum, illud, quod Job molestissimum erat, videlicet factum esse Vulgi proverbium, Deum vertisse in bonum. Nam in maximam Jobi & patientiæ illius gloriam redundavit, quod in proverbium abierit, Patientia Iob, & qui gravissimos cruciatus patienti animo perferat, Job appelletur, honoris & clarissimi præconii ergo

Exemplum sum coram eis. De voce Tophet, quam Latinus Interpres hoc tantum loco reddit exemplum, magna est dissensio; nam proprium videtur esse nomen loci, 4. Reg. 25. In valle filiorum Ennon, unde dicitur Gehenna, in quo loco lustrabant filios, transferentes eos per ignem, coram idolo Moloc, & inde tartarum, aut ignem inferni significat. Sic accipiunt Targum Rab. David, Pagninus, Regia, Hebræus apud Cajetanum. illi legunt, In igne Gehenna, vel, inferna prius ero. quasi dicat: Etiam me vivum adjudicant Gehennæ, & igni inferni, vel miserandæ alicujus mortis generi. Sed res hæc quadrare non potest; nam ignis illius vallis Gehennæ multo posterior fuit Job.

Alii existimant esse vocem Chaldaicam, quæ significat Dominum, aut Principem, quasi dicat: Qui dominus & princeps eram, factus sum in proverbium, & fabulam, ita R. Levi & Vatabl. videtur enim illa

vox

Isa. 9. 4
Deut. 28.
37.

Vulgus
quid ex
Hebræo

עמית

2
Proverbiū
patientiæ
Job in bo-
num.

3
הרבה
Quid ex-
emplum.

4. Reg. 25
10.

2. Paral.
28 3.

Targum.
Regia.
R. David.
Pagnin.
Cajetan.
Hebræus.

Dan. 3. 2. vox usurpari Dan. 7. ubi vertitur, *Præfectus regni*. Sed neque hoc placet, nam illa vocum Chaldaicarum cum Hebræis permixtio quædam, & quasi confusio, longe posterior est, ut quæ post captivitatem fuerit, atque ita in lib. Danielis reperitur.

4 *Illustratus & defensus Vulgatus.* Ergo proculdubio illa vox hoc loco non est propria, sed appellativa, quare & recte vertisse Vulgatum, & duo posse significari nomine *exempli*, statuendum est. Primum id, quod ad gravissimum supplicium, & quod dicunt, exemplare pertinet, quod cæteris mortalibus documento, terrori, admirationi esse possit. Et hac ratione Latini dicunt, exempla aut cruciatus in aliquem edere: quæ significatio bene cohæret cum *Proverbio*, quod proxime præcessit: sicut enim *Proverbium* affert illam comparisonem cum extrema & maxima calamitate, sic etiam *Exemplum* Num. 5. Erit mulier in maledictionem, & in exemplum. Hebraice, in iuramentum, videlicet imprecatorium, sic enim iuramentum legunt Septuaginta, Complut. & Vaticani cum August. quæst. 11. *Execramentum*, quasi diceret, erit in imprecationem proverbialem: *Tal de veas como filana*, huc respiciunt, qui hoc ipso Jobi loco permoti vocem *Thopheth* conjungunt cum *Mopheth*, quod prodigium & portentum significat, quasi diceret, Exemplum quoddam prodigiosum aspectu, & visu triste & horrendum. Sic hunc locum legit Joann. Forster. Ponet me in parabolam, & portentum in oculis eram. Quod cum aliis, quæ tum ad hanc rem, tum ad alias Hebraicæ linguæ annotationes & observationes pertinent, Franciscus Forerius ex illo ad verbum frequenter describit.

5 *Exemplum ad irrationem & libellationem.* Secundum significari potest irrisio, contumelia, contemptus, quæ cum hujusmodi miserando exemplo frequenter conjuncta sunt. Quare erit exemplum ridiculum, vel exemplum irrisionis, quod irridendum proponitur, vel cum quo ridicula quæque & irrisione digna comparamus. Sic videas hæc conjuncta Jerem. 48. Erit Moab in derisum, & exemplum omnibus. Ezechiel. Eris oprobrium & blasphemia; exemplum & stupor in gentibus. Nahum 3. Contumelijs te afficiam, & ponam te in exemplum. Atque ipse etiam Paulus, cum 1. Corinth. 4. se spectaculum factum diceret, mundo, Angelis, & hominibus, adjunxit, quod ad contumelias & irrisionem pertinet, Colaphis cadimur, tanquam purgamentum hujus mundi, facti sumus omnium peripsima.

LXX. Sic sane legunt Septuag. *Posuisti me fabulam in nationibus, & risu illis deveni*. Sic etiam accipit post Rab. Moysen, & Rab. Abra-

ham Lyranus, & alii, qui eam vocem *Thophet* deducunt à *toph*, ita ut ultimum thet sit addititium. est autem *toph* tympanum, fietque hujusmodi sententia: sicut solent ad tympanum lætari aut ludere, ita sane cunctis sum ludibrium, irrisio, & de mea calamitate gaudendi lætandique materia: pulsor, percutiorque ab omnibus, atque in meis responsionibus, meisque suspiriis atque gemitibus tanquam in tympani sonitu exultant, gaudent, rident, & irrident. Gravissimum profecto mali genus, videre alios in tuis malis gaudentes, & ad tuos gemitus exultantes, cantantes, digitis concrepantes, manibusque plaudentes. Sicut Thren. 2. Scriptum est: *Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam, sibilaverunt, & moverunt caput suum super filiam Ierusalem, hæcne est urbs, dicentes, perfecti decoris? Pœna profecto, quæ propter acerbitatem, similitudinem quandam habere videtur æterni supplicii; dictum est enim Eccles. 6. Anim. a nequam disperdet qui se habet, & in gaudium inimici dat illum* (quid sit autem dari inimicis in gaudium, mox exponitur) & deducet in sortem impiorum. Est enim illa sort, extrema impiorum retributio, quam hæreditaria quasi sorte post mortem accipient, atque illud contingere etiam in aliorum peccatorum pœnam, idem Sapiens docet cap. 23. *Ne adincrescant ignorantia mea, & multiplicentur delicta mea, & peccata mea abundant, & incidam in conspectu adversariarum, & gaudeat inimicus meus, atque illud sibi pro divinæ benevolentiae argumento datum canebat lætus David Psal. 40. In hoc cognovi quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit, (proprie, Non vociferabitur, non jubilabit. Hieronymus, Non insultabis) inimicus meus super me.* Quod non me propones irridendum, irrisionis & hostilis lætitiæ materiam.

VII. Caligavit ab indignatione oculus meus, & membra mea quasi in nihilum reducta sunt.

- 1 Indignatio active aut passive sumpta. Oculorum caligo in tristitia. Illustratus David.
- 2 Varia lectio. Membra quid ex Hebræo.
- 3 Iobi forma immutata, & membra deformata.

Caligavit ab indignatione. Præ indignatione, vel propter indignationem, dolorem

Indignatio passive sumpta.

lorem, mœstítiam. Non tam active cum Gracis propter iram, indignationem Dei adversum me, quàm è contrario passive, propter sensum & commotionem mei animi, non quidem propterea quod exandescam adversus molestissimos meos consolatores, sed quod dilcrutior, contabesco, deficio, mœrore occupante totum animum, atque tenebras & ingentem vim lachrymarum offundente meis oculis, exacerbior intimis visceribus.

Pf. 37. 1.
Oculi in
mœrore
caligantes.

Theodor.

Simile id *Psal. 37. Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum*, palpitante nimirum, & commoto corde, vires deficiunt, deficitque oculorum lumen, eleganter eo loco Theodoretus: Duo sibi accidisse per hæc significat, & mœroris immensitatem, per quam lux non videtur esse lux, & destitutionem divine providentiæ, quam lumen oculorum suorum merito nun upavit. vide quæ supra diximus, cum cap. 3. de tenebris disputarem, tenebre sunt enim afflictis omnia. sic Plinius scripsit de oculis atque lachrymis loquens l. 11. c. 37. *Magna cogitatio obcaecat, adducto intus visu, sic in morbo comitiali apertum nihil cernunt animo caligante.*

Plin. l. 11.
6. 17.

2

Job. 16. 7.
Quid nē-
b. a.

יערר

Gen. 6. 5.

& 8. 21.

1. Paral.

28. 9.

R. Levi.

Pagnin.

Regia.

Vatabl.

Tex. Heb.

R. David.

Chald.

Et membra mea. longe aliud, aliæque voces quàm quæ supra, *In nihilum redacti sunt omnes artus mei*. nam hoc loco est proprie, formationes vel figmenta mea, quod vocabulum quadrat in ea omnia, quæ externa figura, aut interna cogitatione formantur, effigiantur, imaginantur, ut sunt mentis proprie conceptus & cogitationes, ut *Genes. 6. Cuncta cogitatio hominis.* & cap. 8. 21. & 1. Paralip 28. hinc post Rabbi Levi. Pagninus, Regia, Vatablus legunt *cogitationes*, vel *phantasias*, quasi dicat, præ dolore vix quicquam cogitare, aut animo fingere & concipere valeo, vel ut proprie in Hebræo est, *Cogitationes meæ similes sunt umbra.* Sed multo elegantius noster Interpres figmenta illa intellexit esse ipsas corporis partes, aut partium & membrorum formationes, quod acute R. David accepit de ipsis membrorum lineamentis. Chaldaus dixit, *Formam nos vocamus, factiones*, quasi formationes,

3

** Eitoy*
d'shecho
y d's figu-
rado.

Job forma
immutata.

In nihilum redacta sunt. Immutata figura, & habitu, consumpta carne, prominentibus ossibus, subalbescens jam cartilaginibus, & evanescente totius corporis membrorumque vigore, sine quo nihil possunt membra efficere, neque munia sua exercere. Nam quæ mihi reliqua sunt, nemo dicat membra humani corporis esse, proprie, Membra sicut umbra, nemo agnoscat quis sim, umbram Jobi potius, quàm

Jobum esse credat, qui me viderit, tam sum deformatus. Vide quæ supra cap. 2. diximus de elephantiasi, quæ faciem immutat. Lætionis autem Septuaginta rationem reddere nemo poterit commode: illi sic legunt, *Expugnatus sum valde ab omnibus.*

VIII. Stupebunt iusti super hoc, & innocens contra hypocritam iuscitabitur.

- 1 *Iustus quid proprie. Iustorum ærumna ipsis iustu mirabiles, stupenda.*
- 2 *Nec eodem modo iusti & impij de iustorum ærumnis judicant. Quondam illarum causa ignota, nunc post filium Dei patientem perspecta. Illustrati David & Salomon.*
- 3 *Suscitare quid, quis Hypocrita.*

Cladis hæc mea universis quidem est stupenda, sed iustis præsertim, æ qui rectique iudicii hominibus, qui temere de mea vita & innocentia non iudicent, qui non sint sævi & inhumani ingenii, sed mites, lenes, blandi jucundi atque grati: hæc enim omnia claudit nomen & res iusti, hi (inquam) non sinent se duci fallis suspicionibus, & incertis conjecturis de mea vita, sed res ipsa exigit, referent meam cladem admirabilem, & nunquam satis ab homine comprehensam Dei providentiam, qui sic cum iustis agat, ut pro præmio atque mercede illis donet, ut pro illo patiantur. & hæc videtur fuisse, ut Nicetas exponit, lectio & sententia Septuag. *Admiratio tenuit veraces super hoc*, quasi dicat: Verissima mearum calamitatum causa, non sunt peccata, quæ vestris vos mendaciis confingitis, sed superior humana cogitatione & sensu, providentia. Scriptum est sane: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo.* Cæterum mendaces, id est, secundum externam faciem de me iudicantes, nihil mirum si ex supplicio colligant subesse scelus, cui pœna respondeat.

Sic sane, non eodem modo iusti iudicant de innocentium ærumnis, sicut impij: isti enim vel innocenter afflictos contemnunt, & tanquam peccatores execrantur, & innocentiam afflictam, miserrimam esse credunt; aut Deum arguunt iniquitatis: at iusti stupentes, illas stuporis & admirationis voces edunt, *Quare taces conculcans impij iustiores se? Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem?* sed postquam Dei filius nostras ærumnas cum natura nostra suscipit, nihil profecto jam mirandum, si iusti affligantur, & innocentes morte immerita dampnen-

1
Iustus
quid pro-
prie.

יָשָׁר

Nicetas,
LXX.

Mirabiles
iustorum
ærumne
ipsis iustis.
Ioa. 9. 2. 3.

2

Hab. 1. 3.
Filius Dei
patiens.

102. 15. 18 damnentur, sicut scriptum est: Nolite mi-
 & c. 15. 1. rari, si odit vos mundus, & scitote quia me prio-
 1. Theff. 3, rem vobis odio habuit, & Hæc loquutus sum vo-
 4.

Quondam
 ærumna
 justorum
 mirabiles.

bi, ut non scandalizemini. ideo Paulus Theffalonicenses monet: Nemo moveatur in tribulationibus, ipsi enim sciunt quod in hoc positi sumus. quasi dicat, tribulationum justorum jam nobis causa & ratio explorata est. At quondam, utpote ignota, multam admirandi & philosophandi materiam ipsis justis præbebant, uti David dicebat Ps. 72. Ad nihilum redactus sum, & nescivi, nimirum, quorsum affligerer, quamvis in mearum calamitatum causa, ut jumentum, & ut bellua, crassissima ignorantia teneret.

Ecc. 7. 8.

LXX.

Ier. 15. 18.

* No pre-
 sumays
 tanto de
 fainio. y
 fabet el
 traramien
 to que se
 le deva al
 iusto.

Sed illud tamen apud me statui, quacumque id de causa fieret, mihi à te non recedendum, & ego semper tecum. Huc forte illud Salomon Ecc. 7. Calumnia conturbat sapientem, & perdit robur cordis illius. videtur enim sapiens commoveri animo, & ut Septuaginta dixerunt, Circumferri, cum se videt immerito affligi, & calumniam pati, cujus exemplum in Jerem. cap. 15. & 20. videre licet. Stupent igitur iusti super hoc. quare à nimia rei hujusce persecutione deterret Salomon: Iustus perit in iustitia sua, & impius multo vivit tempore in malitia sua. Cum rem igitur, omni admiratione stuporeque dignissimam proposuisset, subjungit: * Noli esse iustus multum, neque plus sapias, quam necesse est, ne obstupeas. ne forte crimineris divinam providentiam, & dum plus scire vis, quam oportet, præ admiratione rei humanum captum vincentis, ad mentis stuporem devenias.

3

LXX.

Olymp.

Quid su-

scitare

777

Et innoxens contra hypocritam suscitatur. Septuaginta, deprecantur, iustus super inimicum confargat. Olympiod. ut optet se innocentem majorem, superiorem, & viribus potentiorum impio fieri, ut iusti imperio coerceant facinorosos, & sanæ doctrinæ subijciant. Sed forte melius & coherentius, ut sit quasi partis præcedentis expositio. Cum iustus affligitur, iustus ipse afflicto, aut alius iustus videns suscitabitur, consurget, commovebitur, incitabitur, animi commotionem, & ardentiorum zelum affert, contra hypocritam, contra impium, qui falsa felicitatis imagine velit internam animi iustitiam ementiri, & probatam reddere. Cajetan. Indignabitur adversus hypocritam, quod ille calamitates tribuit peccatis: alii. contra impium florentem, atque felicem, quod videat illum non recipere digna peccatis, se vero suis honestis operibus indigna perpeti. Innocenti enim afflicto dictum est: Noli emulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquita-

Ps. 36. 1.

tem. Sed forte ille erit simplicissimus sensus, ut de se loquatur, & suam orationem paulo incitatiores excuset, quid mirum me ita loqui, cum res ipsa tam indigna sit, ut iustum quamvis merito conturbare possit, atque in ingentem stuporem conjicere, nec non illius animum adversus hypocritas, calumniatores, & oblatratores commovere.

IX. Et tenebit iustus viam suam, & mundis manibus addet fortitudinem.

1 Tenere quid ex Hebraeo. A fidelibus sustineri requiritur. Illustratus Paulus.

2 Iusti in ærumnis constantiores, & conjunctiores Deo. Explicatus Ecclesiasticus & David. Illustratus Habacuc.

3 Iustus fortior ex tribulatione. Explicatus Isaias.

4 Converti quid.

5 Convertendi verbum alii junctum duplicat verbum, cui jungitur.

Licet iustus afflicto excandescat adversus impium prospere agentem, non ideo (inquit Job) illius felicitati caducæ invidere debet, aut suas ærumnas ita fastidire, ut illas non accipiat libenter de manu Dei, aut impietate & religione nutet, ex eo quod severiorem erga se divinam providentiam experiatur, sed ob id tantum adversus impium insurgit & excandescit, quod inique de rebus judicet, & Dei benevolentiam aut indignationem metiri velit ex temporali felicitate, aut miseria, & maximam innocentie afflicte laudem & gloriam extenuare, aut vero prorsus tollere (suo pravo iudicio) conetur. Nam, quod ad ipsum iustum pertinet, potius ex ipsis ærumnis & tribulationibus in pietate & charitate confirmatur. Tenebit (inquit) iustus viam suam, proprie, Apprehensam tenebit firmiter, non discedet, nec latum quidem unguem, sed hærebit firmior in suo vivendi instituto & consuetudine, & pietatem, cui assuevit, ardentius colet. Theodotio, Inhabebit iustus viam suam. Septuaginta, Teneat autem fidelis viam suam. quo fidelitatis nomine sustententiam videtur ab homine exigere, ut se suaque omnia Deo committat. Nam, ut Paulus ait, In hoc laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum illum, qui est salvator omnium hominum, maxime fidelium. id est, ideo patienter animo maximos labores, & probra sustinemus, quod Deus eos, qui in laboribus fidem suam non mutant ab eo, tum in hoc mundo, tum vero in alio salvare soleat.

Tenera
 quid.

777

Theodot.

LXX.

1. Tim. 3.

10.

Job. 2. 12.

Justus affligitur ar-
ctius ad-
heret Deo.
Si nile.
Eccles. 2. 3.

leat. Igitur in ærumnis ardentiore cha-
ritate justus adhæret Deo, non aliter atque
cum parvulus verberatur à matre, non fu-
git, sed potius confugit ad ipsius verberan-
tis complexum, & arctius illius se uberibus

Rom. 8.
35.

cto arctissime, qui dicebat: *Quis me separa-
bit à charitate Christi? an angustia? an gladius?
an nuditas? an persecutio?* nulla enim ratio
ne de via sua justus Paulus dimoveri pote-
rat. Justus enim David, rectamque insistens

Pf. 72. 22.

viam, cum dicebat: *Ut iumentum factus sum
apud te, & ego semper tecum, oneratus licet
gravissimis ærumnis, & crebro virga ton-*

vers. 2.

*Mei (inquit) pene moti sunt pedes, pene effusi
sunt gressus mei, quasi dicat: pene jam de dis-*

Hab. 1. 3.

cedendo à recta via cogitabam, lapsui vici-
nus, & in tenenda pietatis semita langui-
dus, parumque firmus. Justus etiam Haba-

Theodor.

Theodor.

Aquila.

* Eperat

Dios apie

quedo, y

fin salit de

compas,

cuc, qui cum cap. 1. quæstisset à Deo causam
suarum atque totius populi ærumnarum
gravissimarum, statuit: Non ideo sibi disce-
dendum à recto pietatis tramite, sed patien-
ter expectandum Dei responsum: *Super cu-
stodiam (inquit) meam stabo, & figam gradum
super munitionem, & contemplanor ut videam,
quid dicat mihi.* sic interpretaur in hanc rem
Theodoretus, Theodotio autem & Aquila
legunt * *Figam gradum super circumum* id est,
immotus persistam, quasi linea & carcere
inclusus, quem transgredi non possim. Sed
iis justis omnibus præluxit sanctissimi Jobi
exemplum, qui & gravissime affectatus, viam
tenuit, afflictosque omnes in sua via confir-
mavit.

3

2. Cor. 2.

19.

Et mundis manibus addet fortitudinem. Qui
justus est, non solum non deficit, sed tribu-
lationibus redditur fortior. bona conscien-
tia corroborat hominem, ut adversis resi-
stere possit: at peccati conscientia enervat
potius, atque debilitat: *Perficitur enim vir-
tus in infirmitate*, ut Exod. 1. descriptum est:

Exo. 1. 12.

*Quanto magis opprimebant eos, tanto magis
multiplicabantur, & crescebant.* atque huc
pertinet illa non semel repetita adhortatio:

1sa. 35. 4.

*Confortamini pusillanimes, ut non solum in
ærumnis non deficere, sed contra arden-*

LXX.

*beantur. Septuag. Puru ma-
nibus sumet audaciam.*

X. Igitur omnes vos convertimini,
& venite, & non inveniam in
vobis ullam sapien-
tiam.

EX doctrina constituta de justorum æ-
rumnis invitat suos amicos ad mutan-
dam sententiam, & ad pœnitentiam suæ il-
lorum assertionis, qua se læsum existima-
bat. Porro verbum originale significat
converti in quamvis partem, aut etiam in
contrariam, propterea aliquando est rei
præsens, & pœnitentiam agentis, sic in-
terpretantur Philippus & Cajetanus. Alii
existimant præcipere Job suis amicis atten-
tionem, ut doceri possint veram de divina
providentia Theologiam. Alii, illos provo-
care ad instaurandam disputationem, quasi
jam illis obmutescens insultet, aut illos
laceat, * *Convertimini, & venite, &c.* sed il-
lud eleganter & acute à Niceta indicatur,
nimium his Jobi diis illius amicos visos
fuisse stomachari, atque ad illum refellen-
dum se comparare, & alterum alteri suppe-
tias ferre, atque jamjam in aciem progredi.

ait ergo, confirmatis animis, & collectis vi-
ribus, & quasi facta testudine, unâ omnes
concurrere: non enim vos me, sed vos ego
mendacii convincam. sic indicant Septua-
ginta legentes: *Veruntamen omnes incumbi-
te, & venite quaso: non enim invento in vobis ve-
ritatem.* Cum vero ait: *Convertimini & veni-
te.* Hebraismus est. * *Conversio* enim cum
quocunque alio verbo juncta idem signifi-
cat, quod rursus aut altera vice aliquid fa-
cere. sic illud Psal. 84. cum pristinis benefi-
ciis alia vel similia, vel præstantiora petit
David; aut, *Deus, tu conversus vivificasti eos,*
& quod non semel fecisti, mortis pericu-
lum avertes. Josue 5. ubi habemus, *Circum-
cide secundo filios Israel;* Hebraice habetur,
Revertere, & circumcide, id est, iterum & se-
cundo instaure circumcisionem, sic etiam
hoc loco, *Convertimini, & venite,* id est, rursus
venite, neque enim qui quam amplius à
me nunc extorquebitis, neque vero à vo-
bis ego præclariorem aliam doctrinam ex-
specto.

XI. Dies mei transferunt, cogitatio-
nes meæ dissipatæ sunt, tor-
quentes cor meum.

1 Nexus cum præcedentibus.

2 Transire.

3 Morbus vigilia unde proveniat. Cogitatio-
num dissipatarum multiplex expositio.
Dissipare quid.

4 Acer-

4
Quid cō-
verti.
שׁוּב

* Venid
bol vel si
soys homa-
bres que
presumis
de sabet.
Nicet.

LXX.

* Dad ora-
tabuelia,
bolu eos
allegat.
Conver-
tendi ver-
bum du-
plicata
verbis
tu, jungi-
tur.
Pf. 84. 7.
10. 5. 2.

4. *Acerbissimus mortis sensus. Cogitatio quid proprie.*
 5. *Mærentibus dicitur sol meridianus occidere Hypallage. Vertere quid.*
 6. *Varia lectio, Particula post, consecutionem affert. Vulgata lectionis illustratio, & defensio.*

1. **N**ihil mirum, si nunc Job urgente dolore sermonem abruptat, & recurrat ad consuetas lamentationes, nam acerbissimus aliquis dolor non patitur assiduam aliquam orationem, seu cogitationem sibi perpetuo constantem: morbi enim vis dissipat cogitationes, atque sententias, præsertim cum initio ejus disputationis sibi proposuerit probandum; suas querimonias non esse impatientiæ tribuendas, sed acerbitati dolorum: nèque cruciatus suos alicui sceleri, sed potius aut Dei benevolentiae, aut occultae illius providentiae: quare dum conqueritur; suam justiciam ex utraque parte tueretur.

2. *Transferunt.* constitutum temporis (pariter transire, um jam emensi sunt, ad præstitutum finem pervenerunt; non tam prætergrediendi, aut transgrediendi vim hoc loco habet, quàm progrediendi, & decurrendi usque ad certum terminum; *Dies mei*, non solum tempus vitæ, sed, ut Phil. ait; *vita felicitas*, utrumque Hispanus eadem voce significat. *Yase* passeris *mis dias* Sept. addunt: *Dies mei transferunt in strepita*. Polychron. interpretatur, in mærore, atque agitudine animi.

3. *Cogitationes mea dissipata sunt.* Cajet. & Latini alii post Olymp. hoc referunt ad vigilias & insomniam, qua laborabat, nam confusæ, & perturbatæ species, & imaginationis simulacra somnum avertunt, & molestissimas vigilias adducunt, quæ tum sanos infestant, cum mærore vel aliqua animi agitudine laborant, tum ex febribus, aut morbo aliquo acutiori proveniunt, ut medici docent, de quo superius c. 2. diximus. Alii hæc dicta intelligunt de multiplicibus animi motibus & perturbationibus; jam enim dolebat, jam timebat: nunc se erigebat in spem meliorem, nunc iterum concidebat, nam qui in uno affectu nunquam consistit animus, non potest una cogitatione intentus perpetuo sibi constare. Polych. ad mentis quandam commotionem reducit, *Vis* (inquit) *doloris atque tristitia ad insaniam me pene perduxit*. Philip. quod non poterat jugi contemplationi rerum divinarum, ut quondam solebat, intendere, propter vim doloris, sed cum verbum *dissipandi* ex sua proprietate afferat violentiam quandam, qua aliquid convellitur eradicatur, abruptitur, hoc loco dicere possumus, *Cogitationes mea*, proprie cordis, *convulsa sunt*, potius dicerem hæc pertinere

ad violentiam mortis, vitæ filum abruptantis, & humani cordis cogitationes impetu quodam convellentis, atque longioris vitæ, quæ alte insidet cordi, spem eradicantis, & reliqua rerum agendarum consilia, & cogitationes dissipantis, & disperdantis. Quantum vero dolorem & sensum efficiat hæc avulsio, non dentis ex gingiva, maxillave, sed spei, cogitationum, consiliorum omnium & reliquarum omnium voluptatum innatæ cupiditatis ex moribundi hominis corde, cum impetu, & disruptione, significare potest lectio Sept. *Rupti sunt articuli cordis mei.* LXX. Aug. *Convulsa sunt compages cordis mei.* cum enim intimæ hujusmodi cogitationes, & affectiones sint velut cordis articuli, & compages, & velut partes & membra ipsius cordis; cum cogitationes istæ convellantur, & dissipantur cum ingenti violentia, oportet cor ipsum discerpi, & dilaniari, cum summo sensu atque dolore: & in eum cordis cruciatum respexisse videtur Vulgatus, cum dixit: *Torquentes cor meum*; nam proprie est, *Possessiones cordis mei*, dicuntur enim *cogitationes*, possideri à corde, quid enim magis proprium, peculiateve cordi, aut quid magis insitum, & innatum, quam suæ ipsius cogitationes? sed quia verbum *possidendi* ex illis est, quæ duo contraria significare solent, ideo verbum hoc aliquando significat, extrudi, expelliq; hæreditate, & possessione; quare in ipso nomine latebit antithesis quædam significationum, *Cogitationes cordis mei*, possessiones, & hæreditas; imo convulsiones, expulsiõesque: Alii possessionem sument active, eo quod cogitatio cor possideat & occupet. Has igitur *cogitationes* atque consilia cum mors & dolor disjiciant, & dissipent, vacuum videtur & consilii expertis remanere cor. Chaldaeus autem, hoc loco vertens, *Tabulas cordis*, videtur dicere, deletum esse quicquid in corde scriptum fuerat; sunt enim *cogitationes*, velut characteres, & scriptura insculpta cordi, neque dissonat nomen possessionis, nam eadem radix, non solum possidere; sed etiam aliquando delere significat; eritque etiam non inelegans antithesis; Scriptura cordis, nunc litura est.

VII. Noctem verterunt in diem, & rursus post tenebras spero lucem.

Olympiod. & Polychr. morbum vigiliarum intelligunt, aut id, quod sæpe diximus, mærentibus videri lucē obscuriorē, quā nec jam jucunde aspiciunt, nec clare contueri possunt; iis enim dicitur sol occidere in meridie, quod ipsis oculis caliginatibus tenebrescere videatur meridianus sol. non enim

4. *Acerbissimus mortis sensus.*

LXX. *August.*

Quid cogitatio ex Hebræo.

Antithesis, & de mispenfamientos, he veniendo a celsitud y faldade confesio. Chald.

5. *Polych. Olymp. Quibus occidat sol in meridie.*

Amos 2.

9.

1. Reg. 3.

3.

Sensus
subli-
mior.Hypal-
lage,
Venter
quid.

שור

Pagnin.

Regia.

Cajet.

Olymp.

particula
post,

enim possunt caligantibus oculis lucernam Dei aspicere, antequam extinguatur: tum etiā quod agrotantibus, quos morbus cogit vigilias agere, usu venit, ut diem exoptent, lucem & ipse Job avidus expectabat, sed non minus acerbè appetente die dolebat, quam in nocturno silentio, sed sensus sublimior, & acrior querimonia erit, si noctem calamitatum & pristinae felicitatis diem intelligamus. Suppositum vero verbi vertendi, sunt cogitationes illae dissipatae, & rupti cordis articuli, intimique dolores, *Verterunt noctem in diem*, per hypall. *diem in noctem* vel potius *verterunt* proprie, posuerunt, fecerunt, immiserunt noctem & tenebras in diem meae prosperitatis; offuderunt tenebras splendori meae fortunae, in die agens, nil nisi tenebras video. Tum etiam lucis mihi ululam adimunt morbi, & dolores.

Rursus post tenebras spero lucem, paulo aliter in Heb. juxta quod legunt Sept. *Lumen prope a facie tenebrarum*. Quod Cajet. accipiendo existimat de pavidis cogitationibus, quae illum cogeant in tenebris, & nocte uti lucerna sibi proxima, ne pervigil in tenebris, & nihil videns, terretur horrore nocturno, est enim nox timida. Mirum ut interdum Cajet. permiserit se ab Hebræo illo, cujus opera in his commentariis utebatur, ad sensus humiliores demitti, quam rei & materiae dignitas postulare, multo consultius & elegantius Olymp. *Eriam lux ipsa pra animi angore atque molestia, haud procul mihi a tenebris videbatur*. Sed is videtur esse nostri interpretis sensus; Nulla jam mihi lux deinceps affulgebit, quaecumque lux ortetur, sero tandem illucescet, nam totum me occuparunt tenebrae; quidquid sperare possem splendoris atque laetitiae, moribundo homini, & jamiam in tenebris & caligine mortis versanti, minime proderit; quaecumque enim consequuta post has terribilissimas & crassissimas tenebras lux, gaudium, laetitia, non poterit illuminare. Haec sane videtur esse germana hujus loci sententia; nam licet Latinae orationi non videat omnino leniter quadrare, tamen non aliam profecto postulat Hebraismus ille, *a facie tenebrarum*, nam affert praesentiam miseriarum, & mortis, quae vincit omnem vitae spem & idem omnino est *a facie*, vel *ante tenebras*, quod noster dixit, *post tenebras*, nam particula illa *post*, consequutionem & conjunctionem unius cum alio afferre videtur, quod idem est, quod esse *ante faciem* alterius, vel quidem dicet, se erigi spem, fore ut post hujus vitae, & ærumnarum tenebras alterius beatae diei lux illi affulgeat, nam mortis tenebrae, & nox lucem illam praecedere de-

bent. At si interrogantes legas, lenissimus sensus, & tum Hebræis, & Græcis, tum etiam rei praesenti valde congruus efficietur, nam jubeant illum amici bene sperare de felicitate temporali iterum recuperanda, nunc ostendit vanam esse spem. Lux prope tenebras & vita mortis proxima: sperare ne debeam feliciorē conditionem, & post tantas tenebras, iterum vitae lumen recuperandum? hunc autem sensum in Hebræo esse, & in Latina lectione desiderari, Eug. Eugub. affirmat, sed non desiderabit, qui paulo accuratius expendit.

XIII. Si sustinuerō, infernus domus mea est: in tenebris stravi lectulum meum.

1. Philippi expositio non probatur. Mortis, & sepulchri cum propria domo comparatio.
2. Altorum lectio. Nihil mortali proprium praeter sepulchrum. Illustratus Paulus.
3. Mortis nomina pia, & honorifica.
4. Putredinis filium esse quid sit, varia expositio, Vermium quoque de quibus nunc agit.
5. Dicere pro appellare. Putredo quid proprie.
7. Sororis appellatio amoris est, Vxorem etiam significat. Vxorem ministeria. Explicatus Samuel, & Sapientia.

Philippus sic interpretatur, quod suos cruciatus dicat esse similes cruciatibus inferni; & quasi jam sit in domo tartarea, lectum in illarum poenarum tenebris, in quibus jacere in perpetuo debeat, constitutum habeat, non aliter videtur Gregorius Nyllenus explicare id Psal. 6. *Domine ne in furore tuo arguas me. Ab iis (inquit) qui acerbam castigatione acerbis illius supplicii condemnati sunt, furoris esse opus, & ira iudicium illud existimatur atque idcirco quasi jam in doloribus atque cruciatibus constitutus, dolentium voces imitatur*. Sed non coheret sensus hic cum reliqua Jobi oratione. Sententia igitur plana est, & lenis, quid aliud moribundus homo sperare possit, quam sepulchrum, & domicilium commune, cum aliis defunctis in inferiorum subterranea illa statione? Ubi nam gentium quietam mihi sedem fore pollicebor, quam meae domi? Quae foris geruntur ad vitae actiones, labores, sollicitudines pertinent, & frequenter aliena sunt: at quae nostrae domi sunt, ea propius nos tangunt, propria namque sunt foris itaque agitur, & vagamur, domi quiescimus, non aliter in sepulchro, quod est mortaliū omnium domicilium, quod non ex longo itinere, & molestissima peregrinatione defatigatos recipit, & opportuno ad quiescendum lecto excipit, nimirum strato in tenebris, clausis foribus ac fenestris, ut tenebrae ipsae pacatissimum somnū conciliaturae videantur.

Illustratus
Vulgaris.

Eugub.

i. Philip.

Nys. su
Ps. 6. 2.Pana, &
germana
expositio.
Mortis &
sepulchri
cum proprio
domicilio
comparatio.

videantur Eleganter sane à sepulchri squalore, & tenebris ad tenebras quieti & somno dicatas transitum facit, cum venusta quadã rerum collusione, nisi forte tenebras sepulchri, & squalidi, sordidiq; lectuli sordes, in quo jacet defunctus; oppugnat regali sui cubiculi, & lectuli splendori, & magnificentiã, erant videlicet quondam lecti regum aurei, & argentei, & opulentorum hominum eburnei; aut pretiosæ alterius materiæ: Ut ex illo Amos 6. clare constat, *Qui dormit in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris: lascivire superfluentem luxuriam in materia & atte lectorum indicat.*

Amos. 6.

4.

R. David

קרת
קר

At priorem partem sic legit R. David, si edificaverò, infernus domus mea, nam cum verbo exspectandi, Kara, affinitatem habet Kar, perpendiculum, aut funiculus vel regula structoria, sensus igitur erit; Non me tangit rei alterius cura, quam meæ domus ædificandæ, & parandi mihi sepulchri, sensus idem fere cum præcedenti, atq; ad rem nostram valde utilis. Non enim alicujus ædificii jus proprium comparandum esset mortalibus, quã jus sepulchri, quamvis in aliena, & locata domo viverent. Quid enim advena & peregrinus. Abraham aliud quærat in terra hac, quam speluncam, & in qua sepeliat mortuum suum Fide (ut ait Paul.) demoratus est (Syriace, advena fuit) in terra promissionis tanquam in aliena, in casulis (in tabernaculis, sub pellibus, non extructa domo (habitando.) ergo si aliquid ædificavit sepulchrũ fuit

Heb. 11.
9.

XIV. Putredini dixi: pater meus es, mater mea & soror mea vermibus.

3.
Mores
appella-
tiones
honorifi-
cæ.

UT ostendat mortem sibi in votis esse cunctis illam amicitia, & necessitudinis nominibus compellat, illis præsertim quæ pietatis cultum, & reverentiam afferunt, qualia sunt parentum, quos carissimos nobis natura dedit, ut significet se non solum amare mortem, verum etiam venerare & colere, & velut rem sacram exorare, & advocare in suum patrociniũ. Nihil vero dulcius peregrinanti homini, quam postliminio reversum parentum complexu & sinu excipi, sed de hoc statim. Cum vero prius domum suam dixerit esse sepulchrum, nunc autem patris matrisque meminerit, certe videtur se filium familias dicere, nondum paterna domo emancipatum; sed addictum parentum imperio, non licere itaq; sibi diu extra domum vagari, sed commoratum parumper in vita, oportere propediem domum reverti, atque mortis imperio subjacere. Sed universam domum suam id est, sepulchri familiam eleganter describit.

Pined, Tom, 1.

Putredini. Nisi sororis & matris meminisset, dicerem hac loquendi formula, qua se putredinis filium nominat: nihil aliud significari, quam quod dici solet, se esse filium mortis, id est, certissimæ morti addictum, sed cum non solum patrem, sed matrem atque sororem nominet, blandum aliquid significare videtur, quod etiam Origenes indicavit, sic explicans, *Vt consolatores parentes habent, sic ego mortem, & putredinem*, de quibus vero putredine ac vermibus loquatur, non constat, an de illis, qui ex cadavere creabuntur; an vero de iis, quibus scater vivēs adhuc? certe Glossa ad nostræ generationis initium respicere videtur Aut ad vitiatã naturã, & mortis corruptioni obnoxiam, ex putri enim materia, & obscuro spermate sumptimus initium, atq; ex mortali & corruptibili patre; illud igitur generationis nostræ instrumentum commode videtur significari posse patris nomine, atque matris, cum sit vermium materia. Sed durior, longiusque petita videtur hæc interpretatio. Lenius, & propinquius, quod Olymp. matrem interpretatur, corporis tabem atq; putredinem, qua manabat totus, & quæ, veluti parens, illum reddebat sepulchro aptum, sicut pater filium in lucem generat: Putredo (inquit) quæ in me ipso cerno, non vita, sed mortis certissima initium est, hæc mihi pro vita sit, patrem appello putredinem, corruptionem, tabem, matrem vero vermes: sicut vero pater non editi in sordibus sūt, & facibus uteri, sic sane sordidum & faculentũ continent me isti vermes, quibus plenus sum, & enituntur ingenti vi, atque doloribus, quos in me efficiunt, ut me dedant sepulchro, & edant in meliorem vitam. eundem sensum fere sequutus Phil, rationem aliam similitudinis ex cogitavit, *Tam longo (inquit tempore computresco, ut ipsam putredinem, & saniosos vermes, parentes appellem: & quemadmodum existere sine parentibus nemo potest, ita neque ego, sine putredine & vermibus, qui ita in me sunt, quasi ex eis ipse subsisterem.* Alii quos Lyranus, & frequenter Laurentini, ideo putredinem & vermes futuri cadaveris patrem aut matrem appellari existimant, quod sicut pueri cū parentibus, ita cadaver cum vermibus propinquitatē habeant, sed in hac consideratione potius putredinem, & vermes, filios, qui ex cadavere generentur, quam parentes, nominare debuissent.

4.
Putredi-
nis filius
quid,

Origē-
nes.
Quos
vermes
intelli-
gat.

Glossa.

Olymp.

Philip.

Nicoj
laus.

Universa
sepulchri
familia,

Illud tamen videtur lenissimum atque optimũ, ut domus suæ, id est, sepulchri, familiam recenseat, & non tam suos vermes, aut suam putredinẽ cõmemoret, quã putredini & vermibus cõmunem quandam personã tribuat, quæ in sepulchro, nunquã non habitare, & eo confugientes mortuos excipere soleat

O o o 2

Dicere
quid
proprie,

Apoc. 21.
4.

קרא

Putredo
quid.
שמה

Vid. 6. 2.

6.

Sororis
appella-
tio amo-
ris est.
2. Reg. 13
5.

soleat, velut parentes, Jobi igitur sententia hæc erit. Licet vivus sim, non est tamen cur me putredo, & vermes, quasi ignotum hominem, & nihil cum mortuis habentem non agnoscant, neque recipere velint; nam putredini dico. proprie appello patrem: & vermes blande compello matrem, agnoscent illi proculdubio me tanquam filium mortis, potius quam vitæ omnino deformatum, & vix tenuissima vitæ vestigia habentem, certe pueros dolentes, & flentes consolantur parentes: utinam ergo parentum vice mors ac vermes me complectantur, abstergant lachrymas, & somnum conciliaturi, hanc mihi cantilenam occinant, *Non erit luctus, neque clamor, neque dolor eris ultra, quæ prima abierunt*. Neque vero solum illos appello parentes, sed etiam, cum clamore advoco; id enim etiam significat aliquando verbum, *Cara*, quasi dicat, paternam opem inclamans, invoco, & putredinem ac vermes, mortemque ipsam adesse mihi in tantis cruciatibus opto. Tum etiam idem verbum, occurrere alicui significat, nam occurrentem solemus vel salutatione, vel interrogatione aliqua proprio nomine compellare, sic igitur ait Job, jam jam adventantem video sepulchri putredinem, ac vermes: propero in illorum occursum atque illos pie & blande saluto, prope jam accedentes, blande compello patrem; Putredo autem perditionem etiam, interitum, sepulchrum aut foveam, & quidquid ad mortem pertinet, ut corruptionem, debilitatē, maciem, significat; atque, si premere velis etiam vocem originalem, hujusmodi etiam interitum importat, qui quasi per dolos & fraudem fit; quare sumitur pro deceptione, Dan. 2. v. 9. & pro laqueo, vel pedica Jer. 5. v. 26. & pro Fovea, quæ peccatori per insidias, & inopinato paratur Psal. 9. v. 13. Posset igitur hæc esse hujus sententia: Foveam; id est, quemcunque interitum, etiam per insidias & inopinato mihi paratum, latus exciperem, & parentum vice haberem. Neque omnino ab hoc loco aliena est illa allegoria, quam de terræ utero, quo concipiunt edēdi & regenerandi in alteram vitam, superius indicavimus, ut ex hac etiam ratione, solatium sibi comparare velit; Quantumvis (inquit) moriar, sed patrem & matrem nanciscar, qui me iterum elaborabunt, ut redivivus edar in meliorem vitam.

Et soror mea. Pertinere hoc loco Sororis nomen ad amoris significationem, non dubito, nam solent sorores indulgentiores esse, & benevolentius adesse, & assidere fratri ægrotanti, ut ex illo 2. Regum. 13. colligi potest, *Veniat, oro, Thamar, soror mea, & faciat pulmentum, ut comedam de manu ejus.* Ergo Job

& dolens, sororem, advocat, vermes nimirum non ut comedat, sed ut ab illis comedatur, & arrodatur. Forte tamen sororis nomen, hoc loco significat uxorem amantissimam, nam in Canticis, Sponsa sororis nomen habet, quod proculdubio amantium est, similiterque Sapient. 7. quasi uxoria quædam compellatio, & dilectio est, *Dic sapientia, soror mea es & prudentiam voca amicum tuam, ut custodiat te à muliere extranea.* quod quidem idem est cum illo Sap. 8. *Hanc amavi, & exquisivi eam à juventute mea, & quasi sponsam mihi eam assumere, sic etiam Phedra veleno amore correpta Hyppol. ait:*

Me vel sororem Hippolyte, vel famulam voca. Sen. in Hyppol. act. 2. Utrumque enim nomen uxorum erat, famulæ enim, vel ancillæ dicebantur, qui secundariæ uxores erant; ut in uxoribus Jacob & Abraham clare constat, sic etiam videas Assuerum Esther. 25. his verbis blandientem deficienti uxori, *Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metueri.* Fratres autem & sororis appellationem, nunquam pro vero marito, aut casta uxore, sed pro concubina, & impuro scorto sumi apud prophanos scriptores Justus Lipsius contendit ostendere lib. 3. variarum lectionum, c. 1. Ego non assentiar eam appellationem, si impura esset tam crebro usurpatam in sacris, Prima post Adamum conjugia inter fratres exiterunt, inter patriarchas postea cognatos, qui fratres etiam vocabantur, hinc forte puræ sororis dici potuerunt. Igitur recte in hunc locum, conveniet; ut parentes, tum etiam uxor, intelligantur, nam hi solent vitum redeuntem latissime excipere, uxor præfertim, quæ lectum parari jubet molliissimum, qualem hospiti & peregrino, ipsi nimirum Ulyssi sterti præcipiebat Penelope,

Hæc iussit famulas molles substernere lectos. Deinde vero adventuris procis universa domus parari jubetur,

Vos agite, O Nymphae, celeres properate Lærtis

*Hinc ornare domus facere & purgare palati
Excelsos thalamos; aliaque aspergite limphas,
Atque tronis nitidas properate inferre tapetas.
Purpureas.*

Etiam vero uxores ministeria alia obibant & maritos lavabant apud Thraces, ut ait in Politicis Heraclides, atque de eadem re Donatus intelligendum vult illum Enni

versiculum:
Exiit Tarquinium bona femina lavit, & unxit. Atque eo videtur respexisse Abigail. 1. Reg. 15. cum ait ad David, *Ecces famula tua sit in ancillam, ut lavet pedes servorum Domini mei:* quasi diceret, indignam se esse non solum, quæ regi, sed quæ aulico alicui viro, & nobili nuba-

Sororis
nomen,

Pro. 7. 4

Sap. 8. 2.

Sen. in
Hyppol.
act. 2.

Justus
Lipsius.

Uxoraria
ministra.

Homerus.
Odyss.
20.

Donatus.
in Hecyr.
Tere.

Act. 1.
sc. 2.
2. Reg.
14.

Gen. 27. bat. Tum etiam uxor parat cibos, sicut velle
35. maritum novit, Gen. 27. Ergo à sorore, id est,
ab uxore, cum summa indulgentia & amoris
significatione paratis omnibus, quæ ad re-
quiem spectare possunt, Job excipi se postu-
lat, videlicet à morte & sepulchri vermibus.

XV. Vbi est ergo nunc præstolatio
mea, & patientiam meam
quis considerat.

1. Afflicti hominis solatium. Patientia quid. Iu-
storum spes concepta erigit hominem affli-
ctum. Iustorum spes in morte, è contra im-
piorum in vita.
2. Descendere quid proprie. Repetitio ejusdem rei
ad amplificationem.
3. Varia lectio, Illustratus Vulgatus. Quæ dican-
tur inferni radices. explicatus Moyses.
4. Mortis votum. Philippi expositio non probata.

1. **Q**uorsum igitur, O amice Eliphaz, aut
lubinam moribundum hominem col-
locare jubes suas spes, aut in hac ipsa vita, &
corporis incolumitate, quæ nulla mihi jam
reliqua est? quod si quidquam boni ego spe-
rare audem, quis obsecro erit, qui aut sibi,
aut mihi polliceri audeat fore, ut boni ali-
cujus expectatione minime frustrer *Patientiam meam*: Phil. quam patienter sustineret ad-
versa, & videtur sane hominis patientis sola-
tium non leve esse, cum suam patientis ani-
mi sustentiam inspicere ab aliis & conside-
rari videret. sed melius patientia pro spe. idem
quod antea dixit, *Præstolatio*. Quis considerat,
proprie, quis videbit eam? id est; quis videbit
impletam, idem sensus. Septuag. *Aut bona
mea videbo?* quasi dicat, Nemo erit qui non
judicet, nullam, mihi spem relinqui melio-
ris conditionis. David vero è contrario;
Psal. 141. 8 erigebatur in spem suæ salutis, ex eo, quod
alii spem ipso concepissent, *Psal. 141. 1.* Me ex-
spectant iusti, donec retribuas mihi. ne fallacem
reddas, aut inanem aliorum iustorum de
mea salute spem conceptam, non enim fru-
stra illi, neque leviter sperant, sic Job, Fru-
stra ego leniterque sperem, cum de mea re-
stitutione, nemo spem ullam conceperit.
Forte etiam tacite monet amicos, ut anim-
advertant diligentius, ubi nam spem suam
collocare debeant, videlicet, non tam in vi-
ta, quam in morte, eo enim differunt iusti
ab impiis, quod isti spes suas in vitæ bonis
ponunt, usque ad mortem, in illa enim, die,
Psal. 145. peribunt omnes cogitationes eorum. at iusti in
4. morte bene sperare incipiunt de meliori vi-
Apoc. 14 ta, & amplioribus bonis, *Beati enim mortui,*
13. *qui in Domino moriuntur, a modo jam dicit spi-
ritus, ne requiescant à laboribus suis.*

Pined. Tom. 1.

XVI. In profundissimum infernum
descendent omnia: Putas-
ne saltem abierit re-
quies mihi?

Per irrisionem hæc dici existimavit Ca-
jetan. cum enim dixisset nullam sibi re-
liquam esse hujus vitæ spem, nunc subjun-
git, Nisi forte aliquis suspicetur, me posse
in sepulchrum hujus vitæ bona deportare,
atque ibi felicitati & temporali fruiturum.
à quo sensu non longe abludit Olympio. sic
scribens, Nec vero putetis illud mihi esse in opta-
tis, ut his rebus desperatis, quæ apud nos sunt, in
infernorum regione fortunis locupletet. Vtrum con-
tingat id aliquando, ut divitias in infernum suas
quis deportet: aut gloriam partem in vita, illuc
adducat? quem sensum præ se fert lectio Se-
ptuaginta. Aut bona mea videbo? aut mecum ad
inferos descendent. aut pariter super pulverem de-
scendemus? sed profecto hoc non placuit Vul-
gato, & merito, nam nunc tam serio res
agitur, ut nullus videatur relictus irrisioni
locus. Dolens igitur gravissime, ait, Actum
de meis rebus est. hiscens terra gestit me,
meaque omnia deglutire possum, eunt
omnia, ruunt in altissimum baratrum, unde
regressio ad vitam, aut ad meliorem statum,
sperari nulla ratione possit. Et crescit sen-
tentia vis ex triplici vocabulo, *profundissimi
& inferni*, atque *descendendi*, hoc enim ver-
bum ex propria ratione infimum statum; &
deteriorem conditionem extremæ humili-
tatis & abjectionis significat; tum etiam in-
fernus; ea omnia claudit: rursus *profundissi-
mum*, tertio illa omnia videtur reperere.

Sed intendunt Hebraizantes gravissimam
litem Latino interpreti, quod longe discel-
serit ab originali, in quo ad verbum legitur:
Fulcra inferni descendent, vel, *ad fulcra usque in-
ferni descendent*, quod nonnulli Rabini, quos
affert Pagninus, ad ipsum Jobum referunt,
quod ipsius Jobi *fulcra*, id est, membra, bra-
chia, vites, robur, radices, & cogitationes
etiam ipsæ, atque spes jam conciderant; sed
quidem vox Originalis, *bad*, vetes signifi-
cat, & ea præterea omnia, quæ velut vetes
aliquid sustentant, cujusmodi sunt rami ar-
boris, & brachia corporis humani, & quæ
brachiorum formam habent, ut radices ar-
borum. Ergo quod in Hebræo est *brachia
inferni*, aut *fulcra inferni*, significat intimos
inferni recessus, abditissima penetralia, &
profundissimas cavitates, sinus, & veluti
radices, per quas significatur extrema, &
immedicabilis mortis, & interitus condi-
tio, quod aliis verbis dici solet; *Inferni no-
visima*. ut Deut. 32. id est profundissimæ
terræ partes. postquam enim dixit, *Ardebit*

O o o 3

usque

2. Cajet.

Olymp.

LXX.

Repeti-
tio ejus-
dem rei
ad am-
plifica-
tionem.
777
descen-
dere
quid
proprie.

3. Hebrai-
zantium
lis.
Tex.
Hebr.
Rabbini.
Pagnin.

73
Quæ di-
catur ra-
dices aut
vetes
inferni.

Philipp.
Patientis
hominis
solutum.
Patientia
quid.

Iustorum
spes eri-
git affli-
ctum.

Psal. 141. 8

Spes im-
piorum
in vita,
iustorum
in mor-
te.

Psal. 145.

4.

Apoc. 14

13.

Ps. 114.

3.

LXX.

Hieron.

Ps. 87. 7

Isai. 14.

17. 19.

Tygur.

Regia.

4.

Vatabl.

usque ad inferni novissima, per expositionem additur, & montium fundamenta combures. & Psal. 114. dicuntur. Angustia inferni, id est, angustissimi, & arctissimi sinus; sic enim quod Sept. dicunt, Dolores mortis, proprie legas, Angustia inferni. Hier. Munitiones inferni. idem dicitur Psal. 87. Lacus inferior. Isa. 14. Profundum lacu, & iterum, Fundamenta lacu, quamquam voces originales aliæ sunt, sed res & significatio eadem; ut autem orationem, quæ imperfecta videbatur, perficeret interpres, pro supposito illius orationis addit, omnia mea. nam quem alium sensum habere possit, quod Tyg. dixit, Ventes inferni subsident: aut quod Regia, Fulcra inferni descendant, nemo facile consequi poterit. Quæ vero de inferno superius diximus, consulenda sunt.

Putas ne saltem ibi erit requies mihi? in Hebræo simpliciter, Si in pulvere quies? & cum parte Superiori Vatablus, & alii sic conjun-

gunt, Cum conquievero in sepulchro, meas mecum deferam opes, meaque omnia bona simul descendant. Sep. Pariter super pulverem descendemus id est, simul mecum peribit felicitatis temporalis consequendæ spes: mors omnia auferet. Sed Latinus ad mortis ardentissimum desiderium retulit, hæc ne inquam diu exoptata, & expectata quies adveniat unquam? Quod autem Philippus indicat de inferno damnatorum loqui, & animam suam vocare omnia bona sua, quia (inquit) in anima omnis stultus homini continetur, & hoc loqui, gravatam miseris potius, quam devictum confidentia. Num qui in hac vita pœnas infernorum sustineat, in locis ipsis pœnarum requiem aliquam habiturus sit? non videtur (inquam) neque ad Jobi mentem, neque ad litteræ sensum, & exigentiam dictum.

LXX.

Mortis
votum.

Philips

PARA-

BREVIS
NOTATIO
RERVM INSI-
GNIORVM,
Quæ in Commentariis
fufius explican-
tur.

PARAPHRASIS
CAPITIS PRÆ-
CEDENTIS.

CAPVT
DECIMUM
SEPTIMUM.

Uis jam non videat me in mortem incitatissi-
mo cursu contendere, cum me videat ita exi-
li tenuique inspirare spiritu, foreque ut brevi
deficiam? Præterquam enim, quod commo-
tiori, & perturbatori animo sim fractis &
attritis viribus, & spiritibus illis, qui animæ & vitæ instru-
mentum sunt, languentibus jam, ac prope extinctis, certe
vix respirare sine ingenti totius corporis nisu, pectorisq; &
pulmonum dolore valeo. Accidet quod velut suspiciosus
asthmaticus, difficilem illum, tenuem, & anhelosum respi-
rationis sibilum vix traho, neq; mitum, brevissimum con-
cedi homini vitæ spatium, qui tam brevi, angusto spiritu
vivere cogatur. Succidor itaque ex trunco vitæ miser ego.
Nihil igitur mihi reliquum est, quam ut de mea morte &
sepulturæ ratione cogitem; jam enim morior; jam me ex-
spectat sepulchrum, exspecto etiam illud: & quidem nul-
la mea culpa, sed magno tamen cruciatu, tanti boni posses-
sio differtur, quin etiam expectatione ipsa deludor.

Sed si ad vitam me converto, dolore etiam cogat quod
innocens heu moriar; & amarissimas mihi lachrymas ex-
cutit, non ullo scelere puncta conscientia, sed falsi criminis
obsecutio, & immeriti supplicii acerbitas. Neq; me quidem
tanta contentione tuerer, nisi tam indigne ab adversariis ac-
cusarer; qui dum me ad criminis confessionem adducere
conantur, illudere mihi volunt, planeque persuadere, me
improbè vixisse, fierique non posse, ut innocens aliquando
puniat. Sed a illusores illi sunt, planeque mendaces & ca-
lumniatores; neque enim ego instar divitum aliorum, ple-
nam illusionibus, mendacibusq; persuasionibus atque pro-
missis vitam egi: promittunt enim sibi fortunæ stabilita-
tem, & rerum caducarum constantiam & firmitatem, qui-
bus mundus iste, & vanissima rerum externarum facies im-
ponit: at nunquā istæ illusiones me dementarunt. Cum igi-
tur veritatem atq; pietatem nunquā non coluerim, pecca-
torū tamen cum ingenti supplicio reus agor, propterea que
his amatoribus amicorum meorū sermonibus irritatus, &
stimulatus animo, dies ac noctes insomnes duco, pervigil-
que pernocto usq; ad lucem, atq; in mearum contumelia-
rum cogitatione, & sensu defixis quasi luminibus hæreo,
manant interim illa amarissimis lachrymis: nam cogor in
faciem jactatas contumelias, & probra accipere, & assiduū
atq; perpetuum esse meorū malorum spectatorem, quam-
vis ego pro mea pietatis cura, dolens licet, peccandi studiū
nunquam intermittam, sed lachrymis manantes oculos in
Deum optimum intendam, hocq; remedio & munimento
adversus hostium calumniis me confirmem.

Sed o Deus optime liberum me reddito ab aliis mole-
stissimis adversariorum impugnationibus, acerbissimisque
cruciatibus atq; hujus incolumitatis, quam precor, pignus
atq; vadem mihi constitue. Neque b vero aliud vadimo-
niū postulo, quam ut tecum sim tuoq; judicio æquissimo
sistat, te enim habeo meæ vitæ fidejussorem, atque inno-
centiæ defensorem; tuæ itaq; benevolentiae non obscuram
mihi significationē præbebis, si te adesse mihi cognoscam.

O o o 4

Interim

1.
Spiritus meus atte-
nuabitur.

Dies mei brevia-
buntur,
& solum mihi su-
perest sepulchrum.

2.
Non peccavi, & in a-
maritudinibus mo-
ratur oculus meus.

3.
Libera me.
& pone me juxta te.

a De varia ex Hebræo lectio-
ne, ex qua inducitur, quod
nam sit propria quadam dece-
ptio & illusio divinum, qua
sibi ipsis blandiuntur admo-
res. Et scripturarum intelli-
gentias annotantur, v. 1. 2.
1. 3. 4.

b De Vade, & Fidejussore,
tum etiam de Hyperaspista, &
protectoris officio, de prote-
ctione & assistentia à dex-
tris, plura accurata obser-
vantur. v. 3. 7. 2. 3. 4.

& cujusvis manus
pugnet contra me.

Interim mihi nunc hoc fidei tuæ vadimonio obftricto ex hoc calamitatū carcere exire, & respirare tantisper liceat, atq; prope te confidere; Nullibi enim tuta, nisi apud te fides. In tuā igitur fidem me recipe. Tunc nullū adverfariū impetū pertimescam, si ex æquo & jure coram te iudice de mea innocentia, & univerfa controverfa difceptemus. Sed quis erit, qui mihi præftita fide, dataque dextera, polliceri audeat, fore ut potentissimus Deus in suū me patrociniū recipiat; sed quid ego? jamjam divini numinis bonitate, atq; meæ conscientiae testimonio erectus audeo sane & provocare adverfarios, & intrepide manus cum hostibus conferere; nam quid timeat, pro quo Deus pugnat, & cujus latellitem clypeatum, & lateronē ille agit, à dextris consistens, & clypeo protegens, omnemq; adverfario rum vim, idusque repellens.

⁴
Cor eorum longe
fecisti à disciplina.

Fiet igitur, ut divina æquitate mihi pronunciante, eos qui mecum difceptant facile vincere, & revincere possim; longe enim à vera sapientia, synceroq; rerum divinarū iudicio illi absunt, qui quod ærumnosus sum, me lacerant, & insectantur, iis enim tuæ (ô Deus) sapientiae arcana minime patefecisti, quæ mihi parvulo & abjectissimo, pro tua bonitate revelasti. Nam inter tuæ providentiæ primas, supremasq; rationes ponendū est, quod innocentem flagellis, & ærumnis afficias, at hujus sæculi sapientes tum scelera ex ærumnis, sanctitatem ex bonorum affluentia metiuntur, & cum obtusissimi sunt, & mentis oculos quasi velamine quodā ignorantiae crassissimos opertos habeant, occultas hominū mentes, exploratas atque apertas sibi esse gloriantur. Ideoque qui tam apertè desipiant, si mecum re & ratione difceptare velint, non magnā laudem ex disputatione referent, imo potius pudorē & ignominiam, cum inferiores evasuri sint. Quamvis illi composita, & ad persuadendum bene cōparata oratione utantur, & alteri orationis & disputationis partem, & vicē tradat, atq; interdū blanda, & ad decipiendū apposita verba mihi dare conetur, & in illa cogitatione hæreant, quomodo Deo videantur patrocinari, quasi ille mortalium adulationibus capi, aut delectari posset. Sed ut rem meā agam, & ad meæ innocentiae defensionē redeam, rapinam illi mihi obijciunt; meq; solitum meis liberis, famulis, atq; affectatoribus prædæ, quam vi auferremus ab imbecillioribus, partē polliceri, atque illos omnes bonorū spe, blande & amice ad rapiendum, & de prædandū cohortari. Scilicet ego raptor: Alii profecto, nō ego, prædæ invigilant, & bona temporalia, quæ frequenter cum rapina, & iniquitate conjuncta sunt, consecantur & lactant suos assecclas, atque spe lucri ad iniquitatē alliciunt, quo multo magis impune quo plures fuerint grassari illis liceat. At cum impius princeps, duxque prædonum supplicio insigni fuerit à Deo affectus, ceteros minoris certæ notæ homines illius nequitiae imitatores, suo exemplo ad resipiscendū erudiet, tum enim impius, tum illius liberi, & familiares omnes, atq; univerfa illorū posteritas redigetur ad extremā inopiam, & qui ad prædandum occulatissimi erant, tam nunc perent, cogentq; stipem, & opem implorabunt, defixis oculis in alios, sed frustra tamen; nam nemo illis aderit, nulliusq; oculos, misericordiamve allicient. Sed heu, me miserum, qui nunc hujusmodi habear, quasi propter meam impietatem, divino supplicio affectus sum, sic sum omnibus ludibrio propositus, pro scopo, quē maledi-

⁵
Prædam pollicetur
sociis.

& oculi filiorum eius deficient.

⁶
Posuit me quasi in
proverbium Vulgi.

At cum impius princeps, duxque prædonum supplicio insigni fuerit à Deo affectus, ceteros minoris certæ notæ homines illius nequitiae imitatores, suo exemplo ad resipiscendū erudiet, tum enim impius, tum illius liberi, & familiares omnes, atq; univerfa illorū posteritas redigetur ad extremā inopiam, & qui ad prædandum occulatissimi erant, tam nunc perent, cogentq; stipem, & opem implorabunt, defixis oculis in alios, sed frustra tamen; nam nemo illis aderit, nulliusq; oculos, misericordiamve allicient. Sed heu, me miserum, qui nunc hujusmodi habear, quasi propter meam impietatem, divino supplicio affectus sum, sic sum omnibus ludibrio propositus, pro scopo, quē maledi-

De significatione partis, partiendi. dispersiendi in sacro sermone. & ut hac ad sermonis suavitatem, & celeritatem referri debeat, peculiariter quadam ad scripturarum intelligentiam, v. s. n. 3.

& exemplum sum
coram eis.

Etis & probis configant, & cum quo miserrimos quosque & extremo supplicio affectos improbos componant: nullusque hominū conventus sit, in quo Jobi supplicia cum detestatione & maledictis non usurpentur. Sed in spem adducor, fore ut hoc proverbium vertat Deus in bonum, & Jobi patientia atque incolumitas proverbio locum ad omnem posteritatis memoriam datura sit. Interim nunc mei accusatores me vivū inferno adjudicare pergant, & me statuunt pro exemplo horrendi supplicii, quod reliquis mortalibus terrori, & admirationi sit, interdum etiam me habeant irrisioni & contemptui, ut de mea calamitate lætandiarque gaudendi materiam præbeam omnibus, qui ad meorū suspitionum & gemituum sonitum, tanquam ad lyram & tympanum cantent, & tripudiant, quo quid acerbius dolenti, & ægro animo?

*d De Exempli & Proverbiū
significatione, accurate dis-
seritur, v. 6, n. 3, 4, 5, 6.*

7.
Caligavit ab indig-
natione oculus me-
us, & membra mea,
quasi in nihilum re-
ducta sunt.

Sic sane mœrore & ægritudine contabesco; & intimis visceribus discrucior, neque non oculis ipsis propter cordis tenebras, vimque ingentem lachrymarum pene jam extincto lumine, deficio. Membra vero ipsa atque corporis partes deformatas habeo, ut immutata jam figura, & totius corporis habitus evanuisse totus videas, & non tam Jobum quam umbratilē Jobi quandam imaginem dicat, qui me viderit.

8.
Stupebunt justī su-
per hoc,

Verum enim vero tantam cladem universis mortali-
bus & justis præsertim; incredibilem stuporem afferre oportet, qui non temere, neque inhumaniter de meis rebus, meaque vita statuere velint; sed ut homines decet, blande atque humaniter, hi nimirum referent meas res in admirandam, & nunquam satis ab homine comprehensam Dei providentiam, qui sic cum justis agat, ut præmii amplissimi loco, cruciatus & calamitates illis tribuat, sed impii, & iniqui rerum æstimatores admirationem omnē abjiciunt, & sapere se putant, dum externas ærumnas in certa aliqua & occulta scelera rejiciunt. Ex quo profecto necesse est justos afflictos aut justitiæ afflictæ minime contemptores, neque calumniatores commoveri vehementius adversus hypocritas, hoc enim nomine illos appello, qui falsa felicitatis specie, & externo splendore internam animi sanctitatem & morum candorem ementiri, probareque conantur, res profecto indigna, quam æquis oculis, aut pacato nemo videat. Hinc nimirum meæ querelæ, & lamentationes concitiores. Sed jam, ô Deus æquissime, erigantur sancti, qui nunc in humili jacent, & suo imperio coerceant improbos, atque sanæ doctrinæ subjiciant.

*e Ut de justorū ærumnis non
eodem modo justī, & impii
judicent, Ut justī admiratio-
nem concipiant, præsertim
ante Christum patientem,
observatur, v. 8, n. 1, 2.*

& innocens contra
hypocritam susci-
tabitur.

Interim tamen nemo veræ pietatis cultor impiorū felicitati & vivendi instituto invidere debeat; aut ita dolere animo propter suas ærumnas, ut in pietate & religione vacillet; fimo potius ex sua calamitate firmior & constantior evadere debet, & pietati, cui semel afluevit, pertinacius adhærere, atque semel cœptam sanctitatis semitā insistere audacius; nam eum, qui ardentem Deum amet, nihil poterit à charitate dimovere, fixit enim firmiter gradum in statione sua, & non solum non mutat; sed suo exemplo sustinentia nutantes omnes, atque afflictos confirmare potens est, nam manuum, operumque mundities, & puritas, non solum vires non debilitat in mediis ærumnis, verum ita corroboret hominis animum, ut adversus adversa omnia audentior ire, & ingentibus difficultatibus occurrere velit.

*f Ut justī in ipsis ærumnis con-
stantiores, & firmiores red-
dantur, & propius Deo in-
hæreant, v. 9, n. 1, 2.*

& mundis manibus
addet fortitudinem.

Hæc cum ita sint, ut melius & æquius de meis ærūnis statuere

Igitur omnes vos
convertimini, & ve-
nite.

Et non inveniam in
vobis ullum sapien-
tem.

11.

Dies mei transie-
runt.

Cogitationes meae
dissipatae sunt, tor-
quentes cor meum.

12.

Noctem verterunt
in diem.

& rursus post tene-
bras spero lucem.

13.

Si sustinuero, infer-
nus domus mea est,
& in tenebris stravi
lectulum meum.

14.

Putredini dixi, pater
meus es:

mater mea,

tuere velitis, vos, o amici, admonitos volo; sapientis enim est consiliū atq; sententiam, cum res & ratio exigit. mutare. Neq; vero his dictis vobis viam ad disputationem præcludo; non enim cum hæc à me sincere dicantur, iniqui à vobis accipi velim; videmini enim jam stomachari & discessum parare. Redite igitur lubentes, & æqui ad instaurandā disputationem, & redintegratis sane junctisq; viribus una vos omnes in me concurrere licet; cum enim neque veritas, neque sapientia exquisitæ pro vobis sint, cerramen de rectate minime debeo. Sed heu, corripunt me dolores acerbissimi, alioq; mentē, & sermonem avertunt. Jam profecto, jam constitutū mihi vitæ spatiū emensus sum, atque omnis felicitatis spes ad extremū recidit, unde erigi non possit. Variis angor mentis commotionibus, & molestissimæ vigiliæ, quas & morbus, & ægritudo mihi afferunt, nō patiuntur in unica me cogitatione placide consistere. Mortis heu, vis cum ingenti animi sensu vitæ omnes rationes, atq; consilia, quæ intimo cordi infederant, per summā violentiam convulsit, & extraxit, & illud, quod solum mihi propriū ac peculiare videbatur, videl. cordis cogitationes, doloris vis à me extorquet, ac velut in stuporem convertit.

Mœrenti itaque mihi lux ipsa obscura est, cum vigilias agere præ dolore cogar, lucem avidus expecto, sed non minus acerbè doleo appetentē diē, quam in nocturno silentio. Sic incredibiliū ærumnarū cumulus universæ meæ felicitatis diē, & splendori tenebras terribissimas offundit, atq; lucis etiā usurā mihi adimit, ideoq; homini, quem totum occupant tenebræ, sero lux aliqua tandem oborietur: moribundus enim quid jam splendoris atq; lætitiæ sperare possit? sed illa tamen me spes sustentat, quod opportune mortis & incredibiliū ærumnarū tenebræ præcedent aliterius beatæ vitæ lucem clarissimā; quæ enim in hac vita fulgēt, umbræ potius ac tenebris simillima sunt.

Nihil igitur ex hac vita magnum aut præclarum expecto, præter unicum sepulchrum, ubi mihi quietā sedem facta pollicentur, illa me domus, quasi ex longa & molestissima peregrinatione defatigatum excipiet, quod est mortaliū omnium domicilium; & opportuno ad quiescendum lecto decumbam, videlicet in mediis tenebris ad somnum pacatissimū conciliandū strato, scilicet is mihi erit pro regali & magnificentissimo lecto.

Non tam ardentem mortem exopto, ut cunctis amicitia & necessitudinis nominibus compellare illam non dubitē parentis enim loco habebo, quam colam & amem, adeoq; illam velut rem sacram in meam opem exoro, & invoco, & quidē cum me illa excipiet perinde mihi grata exister, atq; cum quis ex longa peregrinatione, postliminio reversus, parentū complexu & sinu accipitur. Quis enim ignoret mortales omnes mortis fillos esse, mortis imperio addictos, quibus non liceat diu extra mortis domū, & limina vagari? Verum enim vero homo, qui ex putri materia suæ generationis initiū sumpsit, atque assiduæ corruptioni obnoxius est, qui propter fœdissimum, & sordidissimū morbum, tabe, sanie, ac vermibus scatet, & tandem in putredinem, & vermes post mortem abiturus est, non est cur hæc omnia non appellet parentes, quorum cum sepulchrum propria domus sit, eo me confugientē agnoscent illi proculdubio mortis potius, quam vitæ filium, plane jam deformatum, & vix tenuissima vitæ vestigia præferentem, lachryma-
bun-

ut hæc nomina significent, aliquid carum & amicum, & qua ratione similitudo peti, & constitui debeat inter mortem & parentes, fuisse explicatur, v. 14. n. 4. 5.

h De sororis appellatione, & ut ad sponsam referatur tum apud sacros, tum apud profanos, ad amoris significationem. v. 14 n. 6.

bundum igitur dolentemq; filium consolabuntur atq; demulcebunt isti mei indulgentissimi parentes. Video jam illos, mortemq; ipsam adventantem, ut me excipiant, occurrant lætus, & amanter illos complectar, blandisq; matris & patris nominibus mihi atq; illis blandiar, & congratulabor. Neq; deerunt etiam mihi h sororiæ delitiæ; vermes enim, vermiumq; sordes sorores habeo, quæ ægroranti mihi cibos suavissimos parent, dum meum cadaver ab illis corroditur, & exeditur. Et, ut voluptatis, atq; lætitiæ nihil desit, saniem ipsam, & tabem dulcissimæ sponsæ, quam etiam sororis nomine ad ardentissimi amoris significationem, compellem, habiturum me profiteor.

Quorsum igitur, ô amice Eliphaz, aut ubi nam moribundum hominem spes suas collocare jubes? an in hac ipsa mortali vita, quæ nulla jam mihi reliqua est? Quod si quidquam boni ego sperare auderem, quis obsecro erit, qui aut sibi aut mihi polliceri audeat, fore, aliquando, ut boni alicujus expectatione minime frustrer? aut quis nam tentis esse poterit futuræ alicujus meæ felicitatis? Interim vos, ô amici, moneo, ut non tam in vita caduca, quam in morte certissima spes vestras collocare velitis. Nec vero putetis illud mihi esse in optatis, ut his rebus desperatis, quæ apud nos sunt in inferorum regione fortunis locupletet; scio enim hominem, cum interierit, nihil ex suis bonis secum exportaturum.

Illud tandem mihi satis persuasum est, actum esse jam de meis rebus omnibus, terræque jam jam hircere atq; gestire, ut me deglutiat; nam quæ ad me pertinent universa, in altissimum baratrum detrudet, atq; in extremos, reconditissimosque inferni sinus & cavitates abdet; eo tandem concident robur, viresq; omnes, præteritæque spes ac cogitationes, unde emergere ad meliorem fortunam nunquam possint. Sed cum ibi tandem iis malis, quæ patior gravissimis, liber futurus sim, hæc tamdiu exoptata quies desideranti, & dolenti unquam ne homini contingeret?

& soror mea vermi-
bus.

15.

Vbi est ergo nunc
præstolatio mea, &
patientiam meam
quis considerat?

16.

In profundissimum
infernum descen-
dent omnia mea.

Putasne, saltem ibi
erit requies mihi?

Sed hoc jam mihi loco paululum sustinere liceat, ne & liber justivoluminis mensuram, & labor nostrarum virium modulos excedat. Cum enim in nobis cetera tenuia & imbecilla sunt: tum ante omnia tenuis ac præimportuna valetudo, cujus ex perturbatione cum respirare & emergere liceat, alteram hujus operis partem, quam fere absolutam habemus, multis sane rebus neque inutilibus, neque injucundis refertam, emittendam curabimus. Interim laboris nostri partem, qualiscunque sit, ita ab omnibus suscipi velim, ut si quid in ea aut pulchrum, aut utile eluceat, totum id patri luminum acceptum referant: ignoscant, si quid minus sit politum aut limatum: multa enim hujusmodi non defutura, vel etiam nullo indicante, scire video. Neque vero in tanta varietate, obscuritateque rerum: semel & iterum peccasse mirum est. Certe tamen neque voluntati diligentia, neque studium labori defuit: adestque nobis semper illa, in qua nunquam non voluntate sumus, ut & lati veriora, melioraque doceri, & ad rectam (sicubi deflexerimus) viam à quovis adduci non ingrati velimus.

F I N I S.

HUJUS

— ❖ —

H V I V S O P E R I S
I N D I C E S S E P T E M .

- I. Simplicium vocum Hebraicorum, atque Græcarum, quarum vis & proprietas ad Scripturarum intelligentiam diligentius examinatur; indicata primum Vulgati interpretis versione, deinde etiam varia aut ipsius Vulgati, aut aliorum interpretum lectione.
- II. Simplicium dictionum Latinarum, quæ frequenter occurrunt in sacro sermone, quarum usus & significatio accuratè traditur.
- III. Peculiarium quorundam Hebraismorum, Phrasium, & quarundam etiam Scripturæ intelligendæ regularum, quæ tum in hoc opere, tum in aliis libris observantur, & explanantur.
- IV. Quæstionum, quæ tum ad aliarum rerum, quæ inter interpretandum occurrunt, tum ad huius libri intelligentiam, proponuntur, & explicantur.
- V. Aliorum Scripturæ locorum, qui in hoc opere explicantur, aut illustrantur: & interdum ubi peculiaris difficultas, vel utilitas exigit, cum brevi notatione interpretationis.
- VI. Earum rerum, quæ pro concione sui esse possunt ad singula evangelia totius anni.
- VII. Rerum & verborum generalis & alphabeticus.

INDEX VOCUM HEBRAI- CARVM, QUÆ IN HOC OPERE EXPLICANTVR.

*In quo minutioribus characteribus primum indicatur versio Vulgata, quæ Latinus Interpres
in hoc libro utitur; deinde vero vel ipsius Vulgati aliis in locis, vel aliorum in-
terpretum varia lectio.*

N

AB, Pater. Ibbō virgultum, lignum virens.
Abib, Mensis novorum, Aprilis, c. 2. vers. 12.
n. 1.
Abad, Perire, destrui, perdi, cap. 8. v. v. 21. n. 2.
Abah, Egere, desiderare, c. 5. v. 15. & num. 2. & c. 9.
vers. 26. num. 2.
Ebeh, poma portans, desiderium, voluntas, c. 9. v. 26. n. 2.
Adoni tzedec, Dominus meus iustitiæ, c. 1. v. 3. num.
17.
Adama, Terra rubra, argilla. Adam, homo, Rubeus,
argillosus, c. 10. v. 11. num. 3. & capit. 14. vers. 1.
num. 2.
Ozen, Statera auris, c. 6. v. 1. num. 4. Auris, c. 12.
vers. 12. num. 4.
Evel, Stultus, insipiens, impatiens, c. 5. v. 2. num. 2.
& v. 3. num. 1.
Vlam, Quamobrem, verumtamen, certe c. 5. v. 8. n. 2.
Nimirum, eja, age, queso, c. 12. v. 7. n. 2. Sed ta-
men, propterea, sane, c. 13. v. 3. num. 2.
Aven, Dolor, c. 5. v. 6. n. 2. Iniquitas, concupiscentia,
c. 11. vers. 11. n. 3. & vers. 14. n. 3.
Ophel, Tenebra, c. 10. vers. 22. num. 15.
Avath, Supplantare, pervertere, detorquere, à recto,
c. 8. v. 3. num. 1.
Azal, Recedere, abire, perire, deficere, c. 14. vers. 11.
num. 2.
Alhu, Loca palustris, palus, viriditas, cap. 8. vers. 11.
num. 3.
Abhaz, Tenere, firmiter apprehendere, inhaerere, c. 17.
v. 9. num. 1.
Ajab, Inimicari, inimicitias exercere, c. 9. vers. 26.
num. 1.
Job, cap. 1. v. 1. n. 33. Dolens, aut gemens, n. 46.
Is, Vir, homo, cap. 1. vers. 1. num. 1.
Ethan, Saxosum, salebrosus, asperum, c. 5. vers. 20.
num. 1. Optimates, robustus, fortis, c. 12. vers. 19.
n. 4.
Ach, forsitan, cap. 1. vers. 1. num. 73.
Eli Deus, fortis, c. 4. vers. 1. n. 2. & cap. 8. v. 3. nu. 1.
Iudex, cap. 13. vers. 3. num. 2.
Eloah, Deus, iudex, cap. 5. vers. 17. num. 3. & cap. 11.
v. 7. num. 1.
Allai, Va, cap. 10. n. 15. num. 6.
Alahh, Inutile, putridum, foetere, c. 12. vers. 12. num. 7.
& cap. 15. v. 16. n. 3.
Im, particula conditionalis, c. 14. v. 14. num. 1.
Amir, Ramus, arbor, c. 14. v. 7. n. 3.
Aman, Fidelem esse, nutrimentum, cap. 1. vers. 1. n. 76. &
cap. 4. vers. 18. n. 3. Veracem esse, & constantem
in dictis, & promissis, cap. 9. vers. 9. n. 2. Immuta-
bile, cap. 15. vers. 13. num. 3.
Amnam, Ergo, vere profecto, cap. 12. v. 2. n. 2.
Amats, Fortis, Rufus, c. 9. v. 4. n. 1. Robustus. supe-
rior, praevalens, v. 19. num. 1. Roborare, obdurare,
obfirmare, cap. 16. v. 16. n. 1.
Amar, Loqui, dicere, cap. 3. v. 2. n. 12. & c. 4. vers. 1.
num. 1. & c. 9. v. 22. n. 3. & cap. 12. v. 20. num. 1.
Præcipere, c. 9. v. 7. n. 1.
Ana, Ergo, oblecto, eja, ergo, c. 5. v. n. 3.
Anas, Desperatum esse, desperare, ægrotare. Enos
Homo, miserimus, deploratus æger, cap. 7. vers.

1. num. 11. & vers. 16. num. 7. & cap. 9. vers. 2.
num. 3. & cap. 10. vers. 4. n. 7. & cap. 14. v. 19.
num. 6.
Aph, Et dignum ducit, etiam, adhuc quanto magis,
quanto minus, c. 14. v. 3. n. 2.
Aphic, Impetus; aqua fluens rapide, Aphac, cum im-
petu & rapiditate decurrere, cap. 6. vers. 15,
num. 2.
Epher, Sterquilinum, cinis, pulvis, c. 2. in enumerat,
moib. Sect. 11. num. 2.
Ereg, Tela, radius textoris, liciatorium texentium,
c. 7. v. 6. num. 1.
Arahh, Terere, calcare, Via, quæ teritur, & calcatur,
c. 8. v. 13. num. 2.
Ariehh, Leo, c. 4. v. 10. num. 3.
Erecapazim, Longanimis, patiens, longus, latusque
naribus, c. 10. vers. 8. num. 18.
Araç, Patienter agere, prolongare, in longum differ-
re, c. 6. v. 11. n. 3.
Erets, Terra, c. 14. vers. 8. n. 1.
Illa, Mulier, Virago, c. 14. vers. 1. num. 2.
Afre, Beatus, Beatitudines, bene divitiæ, c. 5. vers. 17
num. 1.
Athah, fortiter & pertinaciter resistere, c. 12. vers. 19
num. 4.

B

Bagad, Præterire, prævaricari, contemnere, cap. 6.
vers. 15. num. 2.
Bada, Facere aliquid seorsum, mentiri, machinari,
Bad, Solus, Ramus, Magistratus, qui per se aliquid
fingit, aut molitur, c. 11. v. 3. num. 2. Profundissi-
mam, vectes fulcra, novissima, cap. 17. vers. 15. n. 3.
Badad, solitarius, ibidem.
Behemoth, lumenta, bestia, fera, pecora campi, c. 12.
v. 7. num. 2.
Buz, Contemnere, rei vilissimæ, & inutili detrahere,
cap. 12. vers. 5. n. 2.
Ber, Mundum, purum, lucidum, c. 9. v. 30. n. 6.
Bahhan, Dijudicare, probare, explorare, c. 12. vers. 18
num. 4.
Bahhar, Loqui, eligere, dicere selectis verbis, c. 9. v. 14.
n. 2. Imitari, sumere, & eligere ad imitandum, cap.
15. vers. 15. num. 2.
Beten, Stomachus, venter, c. 15. v. 2. n. 3.
Bin, Considerare, discernere, c. 11. v. 11. n. 4.
Beth, Tela, aranæ, domus, c. 8. v. 14. n. 4.
Balag, Torquere, Confortari, roborari, cap. 9. vers. 27
num. 4. Plangere, refrigerari, cap. 10. vers. 20.
num. 7.
Balah, Consumere, veterascere, senescere, cap. 13. v.
28. n. 2. Atterere, vetustate conlumi, c. 14. v. 11. n. 4.
Behil, Praesepe, pabulum, migma, c. 6. v. 5. n. 5.
Balagh, Affligere, præcipitare, deglutire, perdere, c. 2.
vers. 3. num. 8.
Baghabur, Pro, propter, cap. 2. v. 4. n. 3.
Beghad, Pro, subter, propter, c. 2. v. 4. n. 3.
Baghath, Terrere, exagitare, c. 9. v. 34. n. 5. Turbare,
obstupefacere, cap. 12. vers. 21. n. 5.

A

Bathlagh,

Batlagb, *Succidere*, avare calumniari, implere opus,
c. 6. v. 8. n. 4.
Bices, *Quarere*, diligenter inquirere, cap. 10. vers. 6.
num. 1.

Gaah, *Virere*, elevari, crescere, c. 8. v. 11. n. 3. *Superbire*,
superbia augeri, c. 10. v. 16. n. 1.
Gaal, *Obscurare*, polluere, jure aut pretio redime-
re, c. 1. v. 5. n. 1.
Gab, *Cervices*, corpus, dorsum, c. 13. v. 12. n. 6.
Gibbor, *Gigas*, c. 16. v. 15. n. 3.
Gaber, *Hoīe*, c. 3. v. 3. n. 7. *Fortis*, praevalens, c. 12.
v. 13. n. 9. *Roborari*, c. 15. v. 25. n. 2.
Gadol, *Magnus*, dives, sapiens, honoratus, c. 1. v. 3.
n. 17. 18. 19.
Gadis, *Acervus tritici*, frugum cumulus, fruges,
c. 5. v. 16. n. 4.
Gomeh, *Scirpus*, Iuncus bibens, exsorbens. *Gama*,
Bibere, exsorbere, c. 8. v. 11. n. 2.
Gur, *Leunculus*, c. 4. v. 10. n. 3.
Gus, *Sordes*, Gleba, c. 7. v. 3. n. 2.
Gal, *Acervus*, Fons, puteus, irriguum, hortus, c. 8.
v. 17. n. 3.
Galal, involvi, revolvi, confundi, cap. 8. vers. 17.
num. 1.
Gan, *Ortus*, hortus, paradisus, capit. 8. vers. 16.
num. 1.
Ganan, *Respondere*, expostulare, c. 9. v. 14. n. 2. 3.
Ganah, *Exaudire*, respondere, adesse, cap. 13. vers. 4.
num. 4.
Gephen, Vineae, vitis, c. 15. v. 33. n. 1.
Garag, *Ferre*, auferre, prohibere, diminuere, c. 5. v. 4.
num. 7.

Dom, filere, Dumah, silentium, sepulchrum, c. 3.
v. 13. n. 2. & c. 4. v. 16. n. 4.
Dur, *Generatio*, ætas, duratio, tempus, cap. 8. vers. 8.
num. 2.
Dahhah, *Recedere*, impellere, expellere, evertere,
c. 6. v. 12. n. 5.
Daca, *Contari*, humiliari, c. 5. v. 4. n. 2.
Dal, *Egnus*, attenuatus, exhaustus, cap. 5. vers. 16.
num. 1.
Darac, *Gradi*, calcare, conculcare, cap. 9. v. 8. n. 3. &
c. 1. v. 7. n. 4.
Daras, *Requirere*, quætere, interrogare, efflagitare,
cap. 3. v. 4. n. 3. 4. 5. *Deprecari*, cap. 5. vers. 8. num. 2.
& cap. 11. vers. 19. num. 3. *Scrutari*, cap. 10. v. 6.
num. 2.

Habal, evanescere, vanum esse, aut fore. Hebel.
Abel, Nihil, vanum, vanitas, c. 7. v. 16. n. 4.
Havah, *Calamitas*, Dolor, Contritio, afflictio, in-
fortunium, c. 6. v. 3. n. 3. *Iniquitas*, videlicet digna
supplicio, & calamitate c. 6. v. 3. n. 6.
Hineh, *Ecce*, c. 5. v. 17. n. 1.
Halal, *Gloriari*, attollere vocem, insanire, cap. 4.
vers. 18. num. 4. *Stupere*, *Stupor*, cap. 11. v. 7.
num. 5.
Halac, *Perambulare*, egredi, incedere, transire, c. 1.
v. 7. num. 4.
Haphac, *Subvertere*, obruerè, c. 12. v. 15. n. 3.
Harah, *Concipere*, gravidare, c. 3. v. 3. n. 7.
Hafac, *Parcere*, Cessare, prohibere, cap. 16. vers. 6.
num. 2.
Hathal, *Peccare*, illudere, decipere, c. 17. v. 2. n. 2.
Hathulim, illusio, illusor, c. 17. v. 2. n. 4.

Zacah, *Fulgere*, mundare, purificare, cap. 9. vers. 30.
n. 6. *Apparere*, declarari, justificari, cap. 15. v. 14.
num. 1.
Zacan, *Mundum*, syncerum, sine labe, & vitio, c. 8.
v. 6. n. 3.
Zacac, *Mundum*, lucidum, diaphanum, cap. 15. v. 16.
num. 3.
Zaghac, *Breviari*, amputare, præcidere, cap. 17. v. 1.
num. 3.
Zarah, *Oriri*, manere videlicet, c. 9. v. 7. n. 1.

Hhabal, *Attenuare*, dissipare, demoliri, compū-
trefcere, obligare, parturire, c. 17. v. 1. n. 2.
Hhabar, *Consolari*, adjungere, accumulare, c. 16.
v. 5. n. 2.
Hhabas, *Mederi*, fasciari, alligare, circumligare
vulnera, c. 1. v. 18. n. 1.
Hhagar, *Cingere*, accingere, c. 12. v. 18. n. 2.
Hhadal, *Parcere*, cessare, cap. 7. v. 10. n. 2. *Quiesce-
re*, cap. 14. vers. 6. num. 2. *Finire*, desinere, c. 10.
num. 5.
Hhadas, *Instaurare*, conquirere, conducere, c. 10.
v. 17. n. 1.
Hhauah, *Eua*, c. 2. v. 9. n. 3.
Hhul, *Dolere*, eniti, & parturire cum dolore, c. 8.
vers. 1. n. 1. *Superbire*, commoveri, cap. 15. vers. 20.
num. 1.
Hhuts, *Univerſa*, Plateæ, foras, c. 5. v. 10. n. 3.
Hhazah, *Videre*, discere, accipere, cap. 15. vers. 17.
num. 1.
Hhazah, *Ostendere*, annuntiare, declarare, c. 15. v. 17.
num. 1.
Hhazac, *Confortare*, invalescere, c. 4. v. n. 2. *Vio-
lentum* esse, fortem, praevalentē, constringentē,
c. 5. v. 15. n. 4. *Capere*, fortiter apprehendere, suf-
fulcire, roborare, c. 8. v. 15. n. 5. & v. 20. n. 2. *Reti-
nere*, c. 1. v. 3. n. 1.
Hhata, *Peccare*, errare, declinare à recto, & lege,
cap. 1. v. 5. num. 21. & cap. 8. v. 4. num. 1. & cap. 13.
v. 23. num. 2.
Hhajah, *Vivere* vivens, animans, animal, c. 5. v. 22.
n. 3. serpens, bestia, c. 2. v. 9. n. 3.
Hhail, *Fortis*, sapiens, aliqua animi, aut corporis
virtute valens, c. 12. v. 12. n. 9.
Hhajim, *Vita*, vita, cap. 10. v. 11. n. 2.
Hhacah, *Exspectare*, inhiare, hamus, c. 3. vers. 22.
num. 2.
Hhala, contemptibile esse. Rubigo, spuma ollæ, c. 15.
vers. 16.
Hhalab, *Pingue* esse, crassum, alium, cap. 15. vers. 26.
num. 6.
Hheled, *Vespera*, substantia, vita, cap. 11. vers. 17.
num. 1.
Hhalah, *Deprecari* opem suppliciter implorare,
c. 11. v. 19. n. 3.
Hhalam, incrassari, densari, somniare. **Hhalamoth**,
Crassum Denſum, saliva, albumen ovi, quod af-
fert mortem, c. 6. v. 5. n. 8.
Hhalaph, *Pertransire*, recedere, abire, c. 9. v. 26. n. 1.
Pæna, contritio, succisio, perforatio, cap. 10. v. 17.
n. 1. & **Mahhalaph**, Gladius perforans, ibidem.
Subvertere, succidere, c. 11. v. 10. n. 6. *Virescere*, in-
staurari, c. 14. v. 7. n. 5. *Immutari*, transire, vers. 6.
Hheleph, *Pro*, c. 2. v. 4. n. 3.
Hhalac, *Prædari*, *Præda*, partiri, dispartiri, dividere,
c. 17. v. 5. n. 1.
Hhalas, *Nudari*, vulnerari, excidi, infirmari, cap. 14.
vers. 10. num. 5.

Hhamam,

Index vocum Hebraicarum.

Hhamam, *Indignari*, incallescere, fervere, aestuare, c. 6. vers. 4. num. 4.
 Hamac, *Inique agere*, contemnere, c. 18. v. 18. num. 1.
Ludere, dissipari, rapere, cap. 1. versiculo 33. num. 2.
 Hhemar, Bitumen, camentum, lutum, c. 4. vers. 19. num. 2.
 Hhamar, Rubescere, Hhemer, vinum rubeum, c. 6. v. 4. num. 6. *Intumescere*, conturbari, c. 16. vers. 17. num. 1.
 Hhanan, *Deprecari*, Gratuito, & ex misericordia petere, cap. 8. vers. 5. num. 2. & cap. 9. vers. 15. num. 3.
 Haneph, *Hypocrita*, pollutus, contaminatus, alieno colore infectus, acceptor personarum, cap. 8. versiculo 13. num. 4. & cap. 13. vers. 16. num. 1.
 Hhaphar, *Fodere*, explorare, contemplari, n. 11. v. 18. num. 2.
 Hhaphats, *vellere*, eligere, amare præ aliis, cap. 11. vers. 13. num. 2. *Accipere*, cap. 13. vers. 13. num. 3.
 Hhaphar, *Nudare*, mutare habitum, c. 14. vers. 10. num. 5.
 Hhakah, *Considerare*, exarare, exprimere imaginem, Mecarim, impretiores librorum, cap. 13. vers. 27. num. 5.
 Hhuca, *lex vitæ* imago, ibid. *Termini*, statua, præcepta, c. 14. vers. 5. num. 2.
 Hhacar, *Celare non posse*, quærere, investigare, cap. 13. v. 9. num. 1.
 Hharam, *Destruere*, delere, dissipare, c. 12. vers. 14. num. 1.
 Hharuts, *Breve esse*, acutere, definire, præcindere, cap. 1. vers. 1. num. 1.
 Hharas, *Operari*, arare, cap. 4. vers. 8. n. 2. *Tacere*, c. 6. v. 24. n. 5.
 Hheres, *Testa*, tegula, coctus later, c. 2. in enumerat. morb. lect. 10. num. 3.
 Hhatad, *Concinare*, cogitare, excogitare, cap. 6. v. 26. num. 4. *Arbitrari*, aestimare, cap. 13. vers. 23. n. 4.
 Hhatac, *Parcere*, continere, decinere, prohibere, c. 7. v. 11. num. 1.
 Hhathal, *Decipere*, illudere, cap. 13. versiculo 9. num. 4.
 Hhathaph, *Interrogare*, rapere, abducere, cap. 9. vers. 12. num. 1.

U

Tabal, *Tingere*, demergere, volutare, cap. 9. vers. 31. num. 1.
 Tob, *Bonum*, utile, jucundum, cap. 10. vers. 3. num. 3.
 Tabor, *Mundum*, candidum, integrum, c. 14. vers. 4. num. 3.
 Tame, *Immundum*, sordidum contaminatum, c. 14. v. 4. num. 3.
 Thagam, *Doctrina*, Gustare, cognoscere, experiri, sapor, gustus, cap. 12. v. 20. n. 2.
 Taphal, *Fabricari*, componere, concinere, cap. 13. v. 4. num. 2. *Curare*, adjungere, applicare, c. 14. v. 7. num. 3.
 Taraoh, *Colligere furorē*, capere, discerpere, c. 16. v. 10. num. 4.

A

Iaal, *Incipere*, velle, cap. 16. vers. 8. n. 2.
 Iaas, *Proferre verba*, desperare, cap. 6. vers. 26. num. 5.

Iabab, ululare, cap. 1. v. 1. n. 46.
 Iagad, *Polliceri*, annuntiare, c. 17. v. 5. n. 2.
 Iagar, *Ostendere*, docere, explicare, capit. 11. vers. 6. num. 1. *Veneri*, timere, contremiscere, c. 9. v. 28. num. 2.
 Iad, manus, c. 1. v. 3. num. 4.
 Iadagh, *Scire*, intelligere, experiri, cap. 8. vers. 9. num. 2.
 Iobab, c. 1. v. 1. num. 33.
 Iahhal, *Sustinere*, expectare, c. 6. vers. 11. numer. 2. *Sperare*, longanimiter sustinere, cap. 13. vers. 15. num. 2.
 Iaiim, *Vinum*, cap. 13. v. 13. num. 3.
 Iacahh, *Corripere*, severius reprehendere, & instituire, c. 5. v. 17. num. 2. *Arguere*, c. 9. v. 31. num. 2. *Corripere*, erudire, disputare, c. 13. v. 6. n. 1. *Arguere*, reprehendere, c. 15. v. 13. n. 6.
 Ialad, *Nas*, parere, cap. 3. versiculo 3. num. 7. *Natus*, genitus, conceptus, cap. 4. vers. 1. num. 3. *Gignere*, Parturire, cap. 14. v. 24. n. 5. *Nas*, formari, conditi, c. 15. v. 7. n. 1.
 Ialac, *Recedere*, abire, capit. 16. versiculo 7. num. 3.
 Iaiim, dextra, dextrum, capit. 1. versiculo 21. num. 28.
 Ianak, *Pullulare*, nutrire, lactare, cap. 14. vers. 7. num. 5. *Ramus*, lugens, lactans, cap. 15. vers. 30. num. 1.
 Iacar, *Baltheum*, Constringere, disciplina, c. 12. v. 18. num. 1.
 Iaghad, *Convenire*, videlicet, inito fœdere, & certo loco, & tempore, c. 2. v. 11. n. 3. *Testificari*, statuere fœdus, condicere tempus, & locum, c. 9. vers. 19. num. 3. *Tenpus statutum*, cap. 12. v. 5. num. 2. *Congregatio*, amici, familia, opes, c. 14. vers. 34. n. 1. *Artus*, membrorum congregatio, cap. 16. vers. 8. num. 3.
 Iaghat, *Opus*, operari cum labore, & lassitudine, c. 10. v. 3. num. 8.
 Iaghat, *Consul*, Consiliarius, Judex, Magistrarus, c. 3. v. 14. n. 2. & cap. 5. v. 13. num. 8. *Consilium*, Concilium, c. 10. v. 3. num. 11. *Consilarii*, Consilium inire, c. 12. vers. 17. num. 3.
 Iaphag, *Adjuvare*, Illustrare, in clarescere, cap. 10. vers. 3. num. 9.
 Iatla *Egredi*, nasci, cap. 14. v. 2. n. 3.
 Iatlag, *Laborare*, vexare, deficere, cap. 9. vers. 29. num. 2.
 Iatlore, *Membra*, formationes, figmenta, cap. 17. v. 7. num. 2.
 Iatlar, *Formare*, fingere ex luto, cap. 10. vers. 9. n. 4. & 6.
 Iarad, *Descendere*, devolvi ad conditionem, & statum infimum, cap. 17. v. 16. num. 1.
 Iarahh, *Docere*, fecundare auditoris animum pluvia doctrinæ, c. 6. v. 24. n. 1.
 Iareahh, Luna, c. 1. vers. 6. n. 3.
 Iaras, *Consumere*, possidere hæreditate, c. 13. vers. 27. num. 6. *Cogitatio*, possessio, cap. 17. vers. 11. num. 4.
 Ies, esse, subsistere, cap. 5. vers. 12. num. 5.
 Iesagh, *Sospitas*, salus, c. 1. v. 11. n. 1. *Salvator*, cap. 13. v. 16. num. 1.
 Iasar, *Rectum*, esse, jucundum, cap. 1. vers. 1. num. 57. *Optimum*, cap. 10. v. 3. num. 5. *Iustus*, cap. 17. v. 8. num. 1.
 Ioser, *Veritas*, Rectitudo, planities, ibid.
 Iases, *Prudentia*, intelligentia, solers cognitio, c. 12. vers. 12. num. 8.
 Iathar, *superesse*, reliquum esse, superare, excellere, c. 4. v. 21. num. 2.

Index vocum Hebraicarum.

Caab, *Vulnerare*, dolore afficere, dolere facere, cap. 5. versic. 18. num. 1. *Dolor*, cruciatus, c. 16. v. 7. num. 7.
Cabad, *Multiplex*, esse abundans, copiosum, grave, cap. 8. v. 2. num. 1. *Nobile*, honorari, c. 12. v. 22. num. 3.
Cadur, vel, *Cidör*, Prælium, globus, sphaera, capit. 14. vers. 27. n. 3.
Cahad, *Delere*, Tollere, succidere, cap. 4. versic. 7 num. 2.
Cahan, Ministrare, in sacris, *Sacerdos*, c. 12. v. 19. n. 1. Decoratum esse, n. 3.
Cun, *Firmare*, confirmare, perficere, cap. 11. vers. 13. num. 4. *Paratum* esse, parare, cap. 12. v. 5. n. 4. *Preparare*, formare, fingere, cap. 15. versic. 35. num. 4.
Cocer, *Botrus*, labrusca, cap. 25. versiculo 33. num. 2.
Cahhad, *Contradicere*, negare, abscondere, c. 6. v. 10. num. 4. *Falsiloquus*, mendacium, macies, mentiri, immutare, c. 16. v. 9. num. 2.
Ci, *Vere*, etenim, iuste, quidem, cap. 5. vers. 2. num. 1. *Quia*, ut, c. 16. vers. 17. num. 1.
Calah, Consumere, disperdere, finire, cap. 7. v. 5. num. 3. & cap. 9. v. 22. n. 3. *Deliderare*, *Lumbi*, renes, concupiscentia, c. 16. v. 14.
Calahh, *Abundantia*, vita, senectas, cap. 5. vers. 46. num. 1.
Cimah, *Hyades*, plaustrum, Vergiliæ, succulæ, cap. 9. v. 9. num. 4.
Calam, *Confutare*, pudescere, confundere, c. 11. v. 13. num. 4.
Cammah, *Quanta*, quot, caput, 13. versiculo 23. num. 2.
Camar, Incendere, incallescere, *Amaritudo*, c. 3. v. 5. num. 3.
Caçah, *Operire*, celare, dissimulare, cap. 16. vers. 19. num. 4.
Caçal, *Vacordia*, stultitia, cap. 8. v. 14. n. 2. & c. 9. v. 9. n. 3. *Celil*, *Orion*, *Arcturus*, ibid. *Laseris*, vertebra, cap. 15. v. 17. num. 4.
Caçaph, *Porrigere dextram*, concupiscere, desiderare, c. 14. v. 15. num. 5.
Caghaç, *Indignari*, Irasci, provocare, provocari ad iram & indignationem, c. 5. vers. 2. num. 4.
Caphaph, Curvari, ingravescere, *Ramus*, vola, cap. 15. vers. 32. num. 4. *Caph*, Palma, manus, cap. 17. v. 3. n. 4.
Cephirim, *Catuli leonum*, Leones, c. 4. versiculo 10. num. 3.
Caldim, *Equites*, Chaldæi, caput, 1. versiculo 17. num. 1. 2.
Cathat, *Succidere*, hostiliter destruere, cap. 4. vers. num. 8.

Luagh, *Dolore impleri*, absorbere, devorare, corrumpere, c. 7. v. 3. n. 7.
Luts, *Verbosum* esse illudere, ditidere, *Verbosus*, illustror, c. 16. vers. 21. n. 1.
Lais, *Tygris*, Leo, c. 4. vers. 10. num. 3.
Lacad, *Apprehendere*, capere.
Laghah, *Ridere*, subfannare, c. 9. vers. 23. n. 5. *Irridere* cap. 11. v. 3. n. 4.
Laphid, *Lampas*, pruna, carbo accensus, c. 12. v. 5. n. 1. coruscatio, lux, ibidem.
Lakahh, *Doctrina*, accipere, acceptum donum, c. 11. vers. 4. num. 1. *Elevare*, capere, cap. 35. vers. 12. num. 1.
Lathag, *Conterere*, avellere, eradicare, cap. 4. v. 10. num. 7.

Maac, *Reprobare*, abjicere, fastidire, repellere, cap. 5. v. 17. n. 4. *Contrahi*, dissolvi, cap. 7. v. 5. n. 4. *Desperare*, c. 7. v. 16. n. 1. *Opprimere*, cap. 10. v. 3. n. 7.
Moznaiim, *Statera*, balances, aures, cap. 6. v. 3. num. 4.
Madad, *Expectare*, Metiri, Midda, *Mensura*, c. 7. versiculo 4. num. 2. & *Statera*, c. 11. versiculo 9. num. 4.
Medurah, *Nutrimenta*, stives, series lignorum, c. 10. vers. 22. num. 21.
Medorah, *Viscera*, tel, vasculum fellis, cap. 16. vers. 14. num. 3.
Mahar, *Diffipare*, disturbare, accelerare, festinare, cap. 5. v. 13. n. 10.
Mol, *Conterere*, præcidere, cap. 14. versiculo 2. num. 3.
Mogheth, *Tempus*, solennitas, testamentum, c. 3. v. 4. num. 5.
Mopheth, *Exemplum*, prodigium, portentum, cap. 17. vers. 6. num. 4.
Muth, *Mori*, mortalis, *Homo*, cap. 11. versic. 3. num. 2.
Meziahh, *Oppressio*, cingulum, fortitudo, c. 12. vers. 24. num. 5.
Mathhas, *Percutere*, contundere, iſtu & percussione conqualfare, caput, 5. versiculo 8. num. 5.
Majim, *Aqua*, turbo, procella, cap. 12. vers. 16. num. 3.
Misor, *Directio*, planities, caput, 1. versiculo, 1. num. 7.
Maghat, *Ad Paucitatem* redigere, & ad angustias imminuere, cap. 10. v. 20. num. 4.
Male, *implere*, perficere, caput, 15. versiculo, 32. num. 1.
Melci tledék, *Melchisedech*, Rex meus iustitiæ, cap. 1. vers. 1. n. 17.
Manah, *Numerare*, in summam redigere, c. 7. vers. 3. num. 3.
Manah, *prohibere*, divertere, cap. 15. versiculo 11. num. 3.
Maçaç, *Tollere*, liquefacere, dissolvere, cap. 6. vers. 14. num. 1.
Maçath, *Pæna*, quod elevatur, elevatio, cap. 9. vers. 22. num. 3.
Miknech, *Possessio*, Pecora, armenta, peculium, cap. 1. vers. 3. num. 1. 2.
Maghad, *Nutare*, vacillare, cap. 12. vers. 5. num. 2.
Maghal, *Prævaricari*, cap. 4. vers. 8. num. 4.
Maghelah, *Caſta*, rotundum, cap. 5. vers. 14. num. 4.
Marah, *irritare*, exacerbare, capit. 17. versiculo num. 5.
Marats, *Detrahère*, roborare, fortificare, cap. 6. v. 25. num. 2.

Index vocum Hebraicarum.

- n.1 *Molestum esse*, confirmare, juvare, prodesse, c. 16. v. 3. n. 2.
- Marar, *Amarum esse amaritudo*, c. 3. v. 7. n. 3. & c. 17. v. 2. n. 3.
- Matal, *Proverbium*, Dominari, potestatem habere, parabola, dignitas, c. 7. v. 6. n. 1.
- Milphar, *Iudicium*, recta & ordinaria causarum cognitio, c. 8. v. 3. n. 1. contentio, lis, disputatio, c. 23. v. 6. num. 2.
- Na, *Ergo*, obsecro, eia, age, caput. 5. versiculo 1. num. 3.
- Nabub, *Vani*, Vacuus, concavus, inflatus, c. 11. v. 12. num. 1.
- Nabal, *Sculptum esse*, vita, humore, sapientia destitui, cap. 2. v. 10. num. 3. *Defluere*, imminui, c. 14. v. 19. num. 3.
- Nagagh, *Tangere*, lepra percutere, caput. 2. in enumeratione morb. sect. 4. n. 4.
- Nagas, *Exigere*, Noges, *Exactor*, prepositus, vel prefectus operum, c. 1. v. 18. n. 2.
- Nadas, *Princeps*, liberalis, gratuito benefaciens, cap. 12. v. 21. n. 3.
- Nadad, *Dolor*, dolor, commoveri, jactari, cap. 7. v. 4. n. 3. *Movere*, fugere, discedere festinanter, cap. 15. v. 23. n. 3.
- Nud, *Visitare*, venire, moveri, ad consolandum, consolari, c. 1. v. 11. n. 4. *Movere*, misereri, c. 16. v. 5. num. 4.
- Nave, *Pulchritudo*, habitaculum, requies, speciosa pastorum, cap. 5. vers. 3. num. 6. *Species*, vers. 14. num. 2.
- Nocahh, *Pro*, coram, in conspectu, e regione, c. 2. v. 4. num. 3.
- Nahhah, *Restituere*, ducere, ducem itineris esse, c. 12. v. 23. n. 3.
- Nahhal, *Vallis*, Hereditare, c. 6. v. 13. n. 3. *Habere*, c. 7. v. 3. n. 2.
- Nahhas, *Serpens*, callide, & curiose insidians, cap. 1. v. 14. n. 2.
- Natah, *Tendere*, extendere, cap. 15. versiculo 25. num. 1.
- Natagh, *Quod Primo plantatum*, est novella Plantatio, germen, c. 14. v. 9. n. 3.
- Nalah, *Perficere*, consummare, *Radix*, consummatio complementum, capit. 15. versiculo 29. num. 1.
- Nacah, *Incipere*, tentare, caput. 2. versiculo 2. num. 1.
- Naçag, *Auferri*, transferri, proficisci, cap. 4. vers. 21. num. 3.
- Naghar, *adolescere*, *Adolescentia*, adolescens excussus, c. 13. v. 26. n. 9.
- Naphahh, *Abominari*, *Abominatio*, insufflare, exsufflare, c. 11. v. 20. n. 4.
- Naphal, *cadere*, Nephel, *Abortivum*, deciduum, c. 6. v. 16. num. 3. *Irruere*, cap. 6. v. 27. n. 1. & cap. 13. v. 11. n. 6.
- Naphak, *Ignorare*, erudare, cap. 12. versiculo 25. num. 2.
- Nathahh, *Inperpatuum*, vincere, triumphare, ad finem perducere, capitulo 14. versiculo 10. num. 2.
- Natlar, *Custodire*, servare, diligenter, custodem, & speculatorem agere, caput. 7. versiculo 20. num. 1.
- Naçs, *Tollere*, extollere, elevare, numerare, capitulo 7. versiculo 22. num. 2. *Suspensare*, num. 3. *Commovere*, cap. 13. vers. 10. n. 3. *Lacerare*, c. 12. v. 14. num. 3.
- Nacah, *Parcere*, mundificare, declarare, aut finere innocentem, capitulo 9. versiculo 28. num. 3.
- Nasa, *Exigere*, oblivisci, differre, capit. 11. vers. 6. num. 3.
- Nesim, *Nubes*, elevata, capit. 23. versiculo 11. num. 4.
- Nasaph, *Insidiari*, contere, cap. 1. vers. 17. num. 1. *Calumniari*, obtinere per violentiam, & fraudem, c. 9. v. 3. n. 1.
- Neseph, *Tenebra*, nox, crepusculum, matutinum, aut vespertinum, capitulo 7. vers. 4. num. 4.
- Nathac, *Mulgere*, stillare, fundere, constare, rigare, c. 10. v. 10. n. 3.
- Nathal, *Dare*, constituere, præficere, principem, c. 15. v. 19. n. 4.
- Nathac, *Dissipare*, convellere, abrumpere, cap. 17. v. 21. num. 1.
- Nathar, *Solvere*, dissolvere, exilire facere, c. 6. v. 8. num. 3.
- Ceba, *Saba*, Æthiopiz regio, filius Clius, c. 1. v. 15. num. 6.
- çabal, *Portare*, exportare, extra ejicere, c. 7. v. 21. num. 2.
- çagar, *Includere*, præcludi, cogi in angustias, c. 12. v. 14. n. 3.
- çad, *Nervus*, Cippus, lignum, capit. 23. vers. 27. num. 2.
- Cadarim, *Ordo*, ordines, cap. 10. versiculo 28. num. 18.
- çod, *Consilium*, concilium, secretum, cap. 15. vers. 3. num. 3.
- çur, *Declinare*, abirere, cedere, cap. 11. versiculo 20. n. 6. *Commutare*, auferre, c. 12. v. 20. n. 1. & vers. 24. n. 2.
- Cith, *Commovere*, concitare, persuadere, c. 3. v. 23. num. 2.
- çacac, *Circumdare*, tegere, abscondere, c. 3. v. 23. num. 2.
- çalad, *Affligere*, urere, incendere, cap. 6. vers. 10. num. 1.
- Cela, *sella*, signum, quo cantores admonebantur, c. 1. vers. 2. in Consideratione Lament. Sect. 6. num. 4.
- çalaph, *Supplantare*, flectere, inflectere, c. 12. v. 20. num. 5.
- çaghaph, *Horror*, cogitatio, ramusculus, cacumen, c. 4. v. 13. n. 1.
- çaphar, *Dinumerare*, supputare, cap. 14. vers. 26. num. 8.
- Cephiahh, *Terra*, nascentia terræ, Germen, cap. 14. v. 19. n. 5.
- çarahh, *Esse vivere*, delitiis affluere, cap. 1. vers. 4. num. 10.
- Ghahad, *Familia*, famulari, servire, colere terram, c. 1. v. 3. n. 13. Ghebed, *servus*, famulus, puer, c. 7. v. 2. num. 2.
- Ghabar, *Avertere*, transire, pertransire, transgredi, cap. 10. v. 4. n. 3. *Suggerere*, accidere, cap. 13. v. 23. num. 1.
- Ghad, *Donc*, usque, capitulo 14. versiculo 12. num. 3.
- Ghed, *Conscius*, testis, testimonium, cap. 16. v. 20. num.
- Ghedah, *Artus*, congregatio, conventus, c. 16. v. 8. num. 3.
- Ghuts,

Index vocum Hebraicarum.

Ghuts, *Huius*, c. 1. v. 1. n. 36.
 Ghauah, *Peccatum*, incurvatio, perversio, cap. 7. vers. 1. num. 4. *Iniquitas*, capit. 12. versic. 23. num. 4.
 Ghauad, *Testificari*, diripere, prædari, cap. 10. v. 17. num. 2.
 Ghauah, *Iniquum*, esse, contra legem agere, c. 15. v. 6. num. 2.
 Ghauelah, *Injustitia*, peccatum contra proximum corde primo conceptum, capit. 11. vers. 14. num. 3. Ghauah, lactare, ex corde & pectore, tanquam ex mamma venenum promere ibidem.
 Ghuph, *Miseria*, Lassitudo, deliquium, cap. 10. v. 22. num. 13. *Consumi*, tenebrescere, illustrare, c. 11. v. 17. num. 2.
 Ghur, *Suscitare*, orbare, spoliare, cap. 3. vers. 8. n. 4. *Suscitari*, consurgere, commoveri, cap. 17. v. 8. num. 3.
 Ghou, *Miseria*, humiliatio, oppressio, angustia, humilitas, c. 10. v. 15. n. 9.
 Ghauath, *Iniquitas*, peccatum, capit. 1. versiculo 6. num. 3.
 Gazab, *Commutare*, relinquere, c. 9. v. 17. n. 2. *Dimittere*, c. 10. v. 1. n. 3.
 Ghazar, *Portare*, auxiliari, adjuvare, cap. 9. vers. 13. num. 6.
 Ghaian, *Non rectis oculis aspicere*, oculare, malo oculo observare, c. 10. v. 4. n. 6.
 Ghain, *Facies*, oculi, frons, capit. 16. versiculo 17. num. 2.
 Ghir, *Pullus*, filius, c. 11. v. 12. n. 3.
 Gir sedek, *Civitas iusti*, vel iustitiæ, cap. 1. vers. 1. num. 7.
 Ghal, *Coram*, super, cap. 1. v. 6. num. 7. *Pro supra*, cap. 2. v. 4. n. 3. *Adversum*, super, cap. 10. v. 1. num. 4.
 Ghalah, *Offendere*, sacrificare, cap. 1. vers. 5. num. 13. *Ascendere*, vers. 6. nu. 5. *Ingradi*, elevare, c. 5. v. 16. num. 4.
 Ghal-mah, *Cur*, super quo, cap. 10. versiculo 2. num. 2.
 Ghalal, *Operire*, devastare, vindemiare, c. 16. v. 17. num. 2.
 Ghalam, *Irruere*, abscondere, occultare, c. 6. v. 18. num. 2.
 Gham, *Homines*, populus, populares, cap. 12. vers. 2. num. 2.
 Ghim, *Cum*, iuxta, contra, adversus, cap. 9. vers. 2. num. 3. Si, an, quando, ecce, cap. 17. vers. 2. num. 4.
 Ghamad, stare, *Columna*, stans, capit. 9. versic. 9. num. 3.
 Ghammim, *Vulgus*, populi, conventus hominum, c. 17. v. 6. n. 1.
 Ghamal, laborare, dolere Ghamelim, laboratores, operarii, cap. 4. v. 8. n. 4. & cap. 5. vers. 6. num. 1. 2. *Laboriosum*, cum anxietate, & lassitudine corporis, & animi, c. 7. v. 3. n. 1. & cum *Miseria*, c. 11. v. 16. n. 2.
 Ghanah, *Respondere*, c. 4. v. 1. n. 1. & cap. 13. vers. 22. num. 1. *Audire*, cap. 11. vers. 2. num. 4. & cap. 16. vers. 2. num. 2. *Contradicere*, testificari, c. 16. v. 9. num. 3.
 Ghanan, *Caligo*, nubes, c. 3. v. 5. n. 3.
 Ghaphar, *Terranum*, limus, cap. 4. vers. 19. num. 4. *Lutum*, cap. 10. vers. 9. num. 4. & 8. *Pulvis*, c. 14. v. 8. n. 1.
 Ghets, *Lignum*, arbor, capitulo 14. versiculo 7. num. 3.
 Ghatlab, *Opus*, operari cum dolore, & mœrore cordis, cap. 9. v. 28. n. 2. *Facere*, laborare, cap. 10. v. 8. n. 3.

Ghatlar, *Continere*, prohibere, cessare, c. 12. v. 15. num. 1.
 Ghacas, *Pravum*, comprobare, depravare, perversificare, c. 9. v. 20. n. 4.
 Gharab, *Ponere*, suscipere, vadimonium præstare, c. 17. v. 4. n. 2.
 Gharac, *Militare*, ordinare, disponere, capitulo 6. vers. 4. num. 8. *Iudicare*, certo ordine, & ratione litigare, cap. 13. v. 17. n. 3. statuere, cap. 15. v. 16. num. 2.
 Gharam, *Malignari*, Involutum, astutum esse, cap. 5. versiculo 12. num. 1. *Blasphemare*, cap. 15. v. 15. num. 3.
 Gharats, *Robustus*, Terribilis, percutere terribiliter, cap. 6. vers. 13. num. 2. *Ostendere potentiam*, confringere, c. 13. v. 15. n. 2. Gharris, *Tyrannus*, Tyrannus, violentus, crudelissimus, cap. 15. v. 20. n. 1.
 Ghas, *Arcturus*, Congregatio stellarum, *Ursa*, Plaustrum, Pleiades, c. 9. v. 9. n. 1. Ghu, congregare, ibid.
 Gheleh, *Fœnum*, herba mollior, cap. 5. versiculo 55. num. 2.
 Ghafah, *Facere*, acquirere, congregare, cap. 1. versic. 1. num. 76. & versic. 51. num. 26. *Constituere*, præparare, disponere, cap. 14. v. 5. n. 2. *Plasmare*, expolire, perficere, c. 10. v. 8. n. 3. *Facere*, c. 14. v. 9. num. 3.
 Ghalath, *Cogitare*, *Cogitationes*, purum esse, nitere, cap. 12. v. 5. n. 3.
 Ghathac, *Transferre*, convellere, cap. 9. versiculo 55. num. 7.

Pagagh, *Contrarium* esse, obviare, occurrere, contravenire, c. 7. v. 20. n. 3.
 Phadah, *Eruere*, redimere, capit. 6. versiculo 23. num. 3.
 Phur, *Evacuare*, Labefactare, irritum facere, c. 15. v. 4. n. 7. Conteri, exprimi velut extractio succo, c. 16. v. 13. n. 3. *Dissipare*, dispergere, convertere retrorsum, c. 5. v. 12. n. 3.
 Phuts, *Confringere*, dispergere, contere, cap. 16. v. 13. n. 3.
 Paz, Aurum. Pazar, Fortificari, Conari, Puzar, dispergere, dissipare, capitulo 4. versiculo 1. num. 2.
 Pimah, *Aranea*, lumbrici, opimum, cap. 15. vers. 17. num. 4.
 Palats, *Conciti*, tremere, formidare, cap. 9. v. 6. num. 5.
 Paghal, *Operari*, cum affectu, & energia agere, *Opus*, c. 7. vers. 2. num. 4. *Facere*, nocere, vers. 10. num. 2.
 Pacad, *Visitare*, recensere, requirere quid geratur, c. 5. v. 24. n. 4. & cap. 7. vers. 8. num. 1.
 Pecudah, *Visitatio*, impedio, auxilium, cap. 10. v. 12. num. 8.
 Phere, *Onager*, fera, jumentum silvestre, c. 6. v. 5. n. 2. & c. 11. v. 12. n. 3.
 Pharats, *Concideri*, rumpere, dividere, cap. 16. v. 15. num. 1.
 Palat, *Invadere*, irruere, spoliare, prædam agere, c. 1. v. 17. n. 4.
 Pelagh, *Auferre*, facere transire, c. 7. v. 21. num. 3. *Scelus*, rebellio, transgressio, c. 3. v. 25.
 Pathah, *Parvulum* esse, pellicere verbis, lactare, persuadere, capitulo 5. versiculo 2. numer. 6.
 Pethi, *Parvulus*, stultus, innocens, ibidem inconsiderate & temere agens, cap. 9. vers. 23. num. 3.

Pathal,

Index vocum Hebraicarum.

- Pathal, *Parvum* esse, pervertere, luctari, oblique agere, c. 5. v. 13. n. 9. & Pethaltol, luctator, vafer, & astutus, & Pethil, vitta ex filis retortis, duplicatis. ibid.
- P
- Tfabah, *Militia*, exercitus, militare, militem agere, stationem servare, capitulo 7. versiculo 1. numero 2. §. 4.
- Tfadac, *Iustificare*, innocentem declarare, vel absolvere, cap. 4. v. 17. num. 3.
- Tfur, Obsidere, oppugnare more hostili Tfar, *Hostis*, angustia, tribulatio, capit. 6. versic. 23. num. 1.
- Tselem, *Vmbra*, similitudo, cap. 3. vers. 5. num. 2. *Vmbra*, nox, tenebrae, cap. 7. vers. 2. num. 2.
- Tsalmaueh, *Vmbra mortis*, capitulo 3. supra
- Tlama, sitire, *Sitientes*, latrones, cap. 3. vers. 5. num. 5.
- Tsamam, Capillus, Cæsaries, supra.
- Tsanath, Defigere, perforare. *Armati*, spinæ, ca. 3. v. 5. n. 4.
- Tsaghar, *Ignibile* esse, diminui, parvulum esse, cap. 14. v. 22. n. 3.
- Tsaphah, *Circumspectare*, speculari, cap. 15. vers. 23. num. 3.
- Tsaphan, *Celare*, abscondere, moliri, cap. 10. vers. 12. num. 3. *Protegere*, custodire, asservare, c. 14. v. 13. n. 2.
- Tlacat, *Quiescere*, cap. 3. vers. 13. num. 5.
- Q
- Kabab, *Maledicere*, male precari, male ominari, cap. 5. vers. 3. num. 6.
- Kagag, *Solennitatem* celebrare, Gyrare, in orbem devolvi, c. 1. v. 5. n. 1.
- Kidem, *Excipere*, pervenire, præcedere, cap. 3. v. 12. num. 1.
- Kadim, *Ardor*, Eurus, Vultur, Subiolanus, c. 15. v. 11. n. 4.
- Kadar, *Tumere*, nigrescere, mœrere, cap. 6. versic. 18. num. 2.
- Kados, *Sanctum*, purum, incontaminatum, cap. 6. vers. 10. num. 5.
- Kau, Perpendicularum, capitulo 17. versiculo 13. num. 2.
- Kauah, *Patientiam* habere, expectare, capit. 4. versic. 6. num. 3. *Prædare*, avidè intendere, & expectare, cap. 7. vers. 2. num. 3. *Sustinere*, cap. 17. v. 13. n. 2.
- Kol, *vox*, sonitus, c. 4. v. 10. n. 6.
- Kur, *Non placere*, abominari, tabescere, cap. 8. v. 14. num. 1. *Tedere*, litigare, excidere, succidere, c. 10. v. 10. n. 2.
- Kum, *Suscitari*, insurgere, concitari, cap. 16. vers. 9. num. 3.
- Keteb, *Incursus*, morsus, c. 5. v. 5. n. 10.
- Kalah, *Affligere*, torrere, capitulo 10. versiculo 15. num. 8.
- Kalal, *Maledicere*, despicere vilem fieri cap. 3. vers. 1. num. 7.
- Capha, *Coagulare*, congregare, defigere, cap. 10. v. 10. n. 4.
- Katlar, *Brevia*, breviari, decurtare, abscindere, c. 14. vers. 1. n. 4. *Coma*, messis, fructus, c. 14. vers. 9. num. 3.
- Kara, *Vocare*, c. 5. v. 1. n. 1. *Invocare*, implorare iudicis officium, cap. 12. v. 4. n. 4. *Dicere*, compellere, c. 17. v. 15. v. 5.
- Kas, *Stipula*, Kasas, colligere, congregare, cap. 13. v. 15. n. 6.
- Kasah, *Resistere*, indurare, obdurescere, cap. 9. vers. 4. num. 4.
- R
- Raah, *Videre*, despicere, capitulo 10. vers. 4. num. 7.
- Rabab, Multiplicare, magnificare. Rabim, *Sagittarii*, magni, multi, capit. 16. versiculo 14. num. 1.
- Rabah, *Multiplicare*, magnificare, cap. 3. vers. 17. num. 2.
- Ragaz, *Tumultuari*, turbare, furere, cap. 3. vers. 17. num. 1. *Comoveri*, capitulo 9. versiculo 6. num. 2. *Miserum* esse, *Miseria*, conturbatio, ira, c. 14. v. 1. n. 5.
- Ragagh, *Vere*, congregare, conturbare, quiescere, cubare. c. 7. v. 5. n. 5.
- Regaghim, *Subito*, assidue, capit. 7. versiculo 18. num. 4.
- Rahab, *Orbis*, superbiere, capit. 9. versiculo 13. n. 6.
- Rob, *Contendere*, Rixare, litigare, cap. 9. v. 3. num. 1. *Iudicare*, c. 10. v. 2. n. 2.
- Rub, *Corripere*, in iudicio contendere, litigare, cap. 13. vers. 6. num. 2. *Iudicare*, litem tractare, vers. 8. num. 3.
- Rum, *Exaltari*, Gloriarì, Honorari, cap. 17. versic. 4. num. 4.
- Ruts, *Irruere*, Accurrere celeriter, c. 16. vers. 15. num. 3.
- Roag, *Iubilare*, Ululare, conclamare, vociferari, c. 8. v. 21. n. 3.
- Razam, *Attonitum* esse, innuere, insinuare.
- Rahhac, *Auferre*, elongare, longe recedere, cap. 13. v. 14. num. 2.
- Ratab, *Humectus*, humidus, viridis, virescens, c. 18. v. 16. n. 16.
- Rir, *Gustare*, Spuere, capitulo 6. versiculo 5. num. 8.
- Ranan, *Laudare*, decantare laudem, exultare, c. 3. v. 7. n. 1.
- Regheh, *Amicus*, Socius, consors, capitulo 2. versiculo 11. num. 2. *Socius*, cogitatio, capit. 17. v. 5. n. 2.
- Raphah, *Dimittere*, Solvere, laxare, cap. 7. versiculo 17. n. 1.
- Rac, *Forstian*, Tantum, vere, capit. 1. versiculo 1. n. 73.
- Racab, *Putredo*, Putrescere, lignum putridum, c. 19. v. 28. n. 2.
- Rasag, *Impium* esse, Impie agere, Inquietum esse tumultuari, capitulo 3. versiculo 17. num. 1. & capit. 9. versic. 22. num. 3. & cap. 15. vers. 20. num. 1.
- Releph, *Avia*, Pruna, scintilla, Dæmon, cap. 5. vers. 7. num. 5. Diabolus, volatile, cap. 1. vers. 12. num. 5.
- S
- Saal, *Petere*, mutuò accipere. Scol, *Inferi*, *Inferus*, sepulchrum, statio mortuorum, cap. 7. versiculo 9. numero 2. capit. 14. versiculo 13. num. 2.
- Saan, *Dives*, in pace esse quietum, pacatum, c. 12. vers. 5. num. 3.
- Saba, Saba, Sabai, c. 1. v. 15. n. 6.
- Sabah, *Replere*, satiare, capitulo 14. versiculo 1. num. 5.
- A 4 Sagab

Index vocum Hebraicarum.

- Sagab**, *Erigere*, *Exaltare*, firmum, & insuperabilem reddi, c. 5, v. 11, n. 4.
- Sagah**, *Ignorare*, per ignorantiam, aut peccare, cap. 6, versic. 24, num. 5. *Errare*, cap. 12, vers. 16, num. 1.
- Sade Regio**, Campus, ager frumentitius, pascua, c. 5, v. 23, n. 5.
- Sadda**, *Omnipotens*, Robustus, sufficiens ad agendum, cap. 8, versiculo 3, num. 4, & cap. 11, vers. 7, num. 2 & cap. 13, vers. 3, num. 3, & cap. 15, v. 23, num. 2.
- Sapad**, *Testis*, c. 16, v. 20, n. 2.
- So**, *Vacuum*, Vanum, frustraneum, mendax, falsum, c. 7, v. 3, n. 1. *Frustra*, cap. 15, v. 31, num. 2. *Vanitas*, mendacium, fraus contra proximum, c. 11, v. 11, num. 2.
- Sub**, *Respondere*, Reverti, reducere, cap. 9, versic. 12, num. 1 & cap. 13, vers. 22, num. 2. *Pertransire*, Converti, redire, cap. 14, v. 13, num. 4. *Contradicere*, converti ad respondendum, vel, contradicendum, cap. 11, vers. 10, num. 8. *Contrahere*, converti, cap. 15, v. 23, num. 1. *Reverti*, cap. 15, vers. 22, num. 1. *Converti*, redire, cap. 17, v. 10, num. 4.
- Soahh**, vel **Siahh** *Confabulari*, meditari, ex meditatione loqui, cap. 7, vers. 11, num. 3. *Loqui*, cap. 12, vers. 9, num. 4. *Eloquium*, cap. 10, vers. 1, num. 5.
- Sot**, *Flagellum*, Flagellare, circumdare, circumtingere, cap. 9, versic. 22, num. 2. *Circumire*, perstrutare, perlustrare, cap. 11, versiculo 7, num. 3.
- Sum**, *Parere*, ponere, mittere, cap. 17, versic. 12, num. 3.
- Suph**, *Conterere*, concutere, operire, insidiari c. 9, v. 17, n. 1.
- Sur**, *Videre*, Visus, oculos intendere, considerare, expectare, cap. 7, v. 8, n. 2.
- Sor**, *Bos*, Taurus, capitulo 6, versiculo 5, n. 3.
- Sore**, *Vinea electa*, Uva, vitis, cap. 6, versiculo 4, num. 6.
- Sorec**, *Vestigia*, radices, radix, cap. 13, versic. 27, n. 7.
- Soth**, *Ponere*, disponere caput 9, vers. 32, n. 5. *Dimittere*, deponere, c. 10, v. 20, n. 6. *Componere*, v. 22, n. 1.
- Sahhah**, *Adorare*, incurvare, cap. 1, versiculo 20, num. 16.
- Sehhin** *Vleus pessimum*, apostema, inflatio, c. 2, in Enum. Morb. Sect. 1, n. 2.
- Sahhal**, *Leona*, Leo, c. 4, v. 10, n. 3 & cap. 10, v. 16, num. 2.
- Sahhaç**, *Ridere*, irridere illudere, cap. 5, versic. 22, num. 1.
- Sahhaç**, *Excavare*, contundere, caput 14, vers. 9, num. 4.
- Sahhar**, *Manequarere*, Vigilare, diluculo, exurgere, cap. 7, v. 21, n. 4.
- Sahhath**, *Curvari*, prosterni, dejici, cap. 9, vers. 13, n. 2. *Sordes*, locus interitus, & corruptionis, c. 9, v. 31, n. 1. *Putredo*, interitus, sepulchrum, cap. 17, v. 15, n. 5.
- Sattha**, *adversari*, obistere, caput, 1, versiculo 6, num. 8.
- Satan**, *divertere*, declinare, inimicitias exercere, c. 1, v. 6, num. 2. *Comminari*, adversari, odio habere, c. 16, v. 10, n. 5.
- Sitnah**, *Accusatio*, impedimentum, cap. 1, vers. 6, num. 8.
- Seteph**, *Diluvium*, exundatio, cap. 11, versic. 16, num. 3.
- Satath**, *Subvertere*, restituere, exsiccare, c. 16, v. 39, num. 4.
- Siahh**, *Virgultum*, planta, germinans, cap. 14, v. 7, num. 13.
- Sacab**, *Dormire*, jacere, cubare ad dormiendum, prosterni, c. 7, v. 3, n. 1.
- Sacam**, *Confergere*, capitulo 1, v. 4, n. 10.
- Sacan**, *Manere*, habitare, morari, cap. 11, vers. 14, num. 3.
- Salan**, *Emittere*, dimittere, abjicere, cap. 4, vers. 20, num. 4. *Quiescere*, pace, & divitiis abundare, c. 3, v. 26, n. 1 cap. 12, v. 6, n. 2. *Opulentus*, cap. 16, v. 13, n. 1.
- Salabh**, *Emittere*, mittere nuntium, cap. 12, vers. 15, num. 2. *Dimittere*, ejicere, cap. 8, vers. 4, num. 2.
- Salac**, *Projicere*, dejicere, & dimittere, in terram, c. 15, v. 3, n. 3.
- Salal**, *Stultum junis*, spoliare, c. 12, v. 17, n. 3. *Inglorius*, v. 19, n. 2.
- Samam**, *in nihilum redigere*, vastare, perdere, c. 16, v. 8, n. 2.
- Samar**, *Parcere*, reservare, cap. 14, versic. 16, num. 3. *Custodire*, aservare in carcere, cap. 6, vers. 12, num. 6.
- Saghah**, *Dimittere*, respicere, excecari, cap. 14, versic. 16, num. 1. *Parcere*, recedere, cap. 7, v. 19, n. 1.
- Saphar**, *Judicare*, Judices, legum periti, cap. 12, v. 17, n. 5.
- Sac**, *Saccus*, cilicium, caput. 16, versiculo 17, n. 1.
- Saraph**, *Exuere*, succendere, cap. 5, versiculo 7, num. 9.
- Sathah**, *Bibere*, convivari, capitulo 1, versiculo 4, num. 8.
- N**
- Tohu**, *Vacuum*, aer, nihilum, inane, cap. 6, v. 12, num. 3.
- Thoph**, *Timpanum*, irrisio, caput. 7, versic. 6, num. 5.
- Thophet**, *Exemplum*, proverbium, dominus, praefectus, timpanum, caput 17, v. 6, n. 3, 4, 5.
- Thor**, *Bos*, taurus, c. 6, v. 5, num. 5.
- Thushah**, *Capitulum*, lex, sapientia, statutum, veritas, c. 5, v. 12, n. 5. *Necessarii*, c. 6, v. 13. *Lex*, cap. 11, v. 6, num. 1.
- Thahhmaç**, *Avis rapax*, noctua, nicticorax, c. 16, v. 18, n. 1.
- Tharthat**, *Pro*, subter, deorsum, cap. 2, v. 4, n. 3.
- Theman**, *Meridies*, dextrum, cap. 1, vers. 1, n. 28.
- Thammam**, *Simplex*, innocens, perfectus, sanus, integer, immaculatus, c. 1, vers. 1, num. 15, & c. 9, v. 20, num. 4.
- Thanin**, *Cetus*, Tunnus, caput, 5, versiculo 12, num. 5.
- Thagab**, *Abominari*, Execrari rem immundam, c. 15, v. 16, n. 2.
- Taghah**, *Decipere*, errare, c. 12, v. 24, n. 4. *Errare decipi*, c. 15, v. 31, n. 3.
- Taphal** *Insulsum inconditum*, sine temperamento, c. 6, num. 6. *Stultum esse*, *Stultitia*, cap. 1, v. 22, n. 3.
- Thaphar**, *Consuere*, conjungere, concinare, c. 16, v. 17, n. 1.
- Thakagh**, *Pugnare*, desigere, configere, complodere, c. 17, v. 1, n. 3.
- Thahhaph**, *Vallare*, prevalere, roborari, c. 15, v. 24, num. 1.

INDEX PECULIARIVM QVAVNDAM GRÆCARVM
vorum, quarum proprietas & usus investigatur ad Sacri sermonis
intelligentiam.

A

A Nacereo, vendicare, percontari, c. 3.
Aner, Vir, c. 1. vers. 1, num. 1.
Anthropos, Homo, ibidem.
Aphanizo, exterminare, evanescere, c. 7. v. 9. n. 1.
Archegon, Auctor, dux, antesignanus, in præfat. c. 6.
num. 3.
Adocimos, Reprobum, inutile, adulterum, cuius inutilitas explorata sit, c. 15. v. 16. n. 3.
Athymia, Ira, animi anxietas & quasi desperatio, c. 3.
v. 6. n. 2.
Alalagmos, tubilum, acclamatio, victorialis hymnus,
c. 8. v. 21. n. 3.
Analambano, Accipere, assumere, c. 7. v. 21. n. 3.

B

Basileion, Regnum, regia, palatium, c. 8. v. 6. n. 4.
Basileus, Rex, c. 9. v. 13. n. 5.
Bastaso, Portare, instar bajulorum, c. 8. v. 11. n. 3.
Butamos, Pratum, pabulum, boum, c. 8. v. 1. n. 3.

Γ

Genea, Generatio, intervallum septem annorum, c. 8.
v. num. 2.

Δ

Deo, Alligare, in carcerem conjicere. Desmos, vinculum, c. 7. v. 12. n. 6.
Diaballin, Criminari, calumniari, c. 1. v. 6. n. 8.
Diamerizo, Mollire, dissipari, c. 7. v. 5. n. 1.
Diaprio, Dissicari, frondere, furere, c. 10. v. 1. n. 2.
Dioco, Sectari, c. 5. v. 7. n. 7.
Dratto, Comprehendere, fugientem insequi, & apprehendere, c. 5. v. 6. n. 6.
Disphoros, Abhorrens à voluptate, c. 1. v. 4. n. 10.

Ε

Elenchon, Corruptio, radargutio, c. 23. v. 6. n. 1.
Embateuo, Venire, pedem inferre, aut pedem ponere,
c. 1. v. 7. num. 4.
Exarxate, Præcinit, Exadete, exantate, c. 5. vers. 8.
num. 1.
Epitchepto, Visitare, cum celeritate, & festinatione,
c. 2. v. 11. n. 4.
Episphero, Inhabitare, morari tanquam in tentorio,
c. 11. v. 18. n. 14.
Euphron, Delitiosus, Epulo, c. 1. v. 4. n. 10.
Eucharisti, Grati, gratiosi, amabiles, c. 1. v. 1. n. 38.

Θ

Theaome, Spectare, dispicere, c. 10. v. 4. n. 4.
Theubia, vis major, c. 9. v. 9. n. 1.

Κ

Kachia, Simplicitas, innocentia, c. 4. v. 6. n. 3.
Caleo, Vocare, invitare, c. 1. v. 4. n. 13.
Calos, Bene, honeste, honorifice, c. 5. v. 11. n. 2.
Catapino, Absorbere, destruere, comedere, c. 10. v. 8.
n. 12.
Catartizo, Instruere, reponere, in propria sede, c. 3. v.
4. num. 23.
Clesis, Vocatio, invitatio, c. 1. v. 4. n. 12.
Cenao, Dormio, c. 3. v. 13. n. 1.
Cnus, Lango, pulvis levissimus, c. 0. v. 25. n. 5.
Colabrizin, Castigare, c. 5. v. 4. n. 3.
Colabros, Procellus, ibid.
Conia, Pulvis, calx, opus tectorium, c. 10. v. 10. num.
3.
Comizo, Referre, ferre, portare, cap. 9. vers. 20. n. 4.

Λ

Lampros, Splendide, large, laute, c. 1. v. 4. n. 10.
Lampros, Album, candidum, c. 9. v. 30. n. 6.
Leucos, Album, candidum, ibid.
Logomachia, Rixa verborum, c. 6. v. 29. n. 5.

Μ

Methodia, Insidia, assultus & aggressiones cum methodo, c. 1. v. 13. n. 5.
Mesos, sequester, c. 8. v. 32. n. 5.
Men, mensis, c. 3. v. 6. n. 3.
Mene, Luna, ibid.
Motosi, Durabit, medebitur, & Mota, lineamentum, aut, linteolum, carptum, quod vulneri inditur, c. 5.
vers. 18. num. 3.
Motoo, lineamentum indo, ibid.

Χ

Chus, Lutum, pulvis, c. 10. v. 10. n. 3.

Ο

Onomaton, Turba, Hominum, nominum, caput, c. 1. v. 21. num. 17.

Π

Palæstes, Contentiosi, in labore & ludæa positi, c. 7. v. 16. n. 7.
Panurgia, Astutia, malignitas, vafricies, Panurgos, callidus, veteratorius, c. 5. v. 13. n. 1.
Patria, Paternitas, cognatio, familia, c. 1. v. 1. n. 40.
Pitho, suadela, Pithemon, moriger, qui lubenter obedit, vers. 2. n. 6.
Pipto, Cadere, languere, c. 14. v. 11. n. 5. cap. 4. v. 11. num. 5.
Piratevo, Piraterion, Tentatio, militia, locus præliandi, tentationi expositus, c. 7. v. 1. n. 6. 7. 8. 9.
Ploce, Capillatura, Crispatura, intorti crines, & Poliploci, Multiplices, duplices, c. 5. v. 13. n. 9.
Plectes, Percussor, qui promptus est ad percutiendum, c. 5. v. 21. n. 3.
Poneria, Nequitia, Malitia, c. 1. v. 14. n. 2. & v. 18. n. 2.
Proscineo, adorare, incurvare se, c. 5. v. 20. n. 16.
Prospila, Amabilia, amicabilia & chara omnibus, c. 1. v. 1. n. 58.

Σ

Siræzophu, Rudentes inferni, catena caliginis, vel tenebrarum, c. 10. v. 22. n. 11.
Strobilo, Transversum agere, parcellere, c. 9. v. 34. n. 5.
Storge, Fædus, affectus pietatis, caritatis, c. 1. v. 20. num. 1.

Τ

Teleo, Explere, Consummare, ad complementum pervenire, c. 15. v. 32. n. 3.

Υ

Hyperaspistes, armiger, latro, protector, c. 17. v. 3. n. 5.
Yphrinomenos, Epulabatur, delitiabatur, c. 1. v. 4. n. 10.

Φ

Phaneroo, Manifestari, manifestum fieri, c. 9. v. 21. n. 1.
Phero, Portare, Moderari, regere, c. 10. v. 8. n. 13.
Phlædenæ, Ulcera, c. 2. in enumeratione morborum, Sect. 3. n. 1.
Phyro, vel Phirao, perfundere, rigare terram, aqua miscere, Phyrama, massa farinæ subactæ & aqua maceratæ, c. 10. v. 10. n. 3.

INDEX SIMPLICIUM DI- CTIONVM LATINARVM, QVÆ IN SACRO SERMONE FREQVENTER OCCVRRVNT: ET QVARVM PROPRIETAS ATQVE VARIVS VSVS DILIGENTER IN HOC OPERE EXAMINANTVR.

A.

A Vel Ab, cap. 4. vers. 17. num. n.
Abel in præfat. c. 1. n. 9. & c. 7. v. 16. n. 6.
Abimelech, c. 1. v. 1. v. 28.
Abominabilis, cap. 15. v. 16. n. 1. & 2.
Abortivum, cap. 3. v. 16. num. 1.
Abbreviare, c. 14. v. 1. n. 4.
Abundare, c. 12. v. 6. n. 2. Abundantia, c. 5. v. 26. n. 1.
Acervus, c. 5. v. 26. n. 4. & c. 8. v. 17. n. 3.
Adam, c. 1. v. 1. n. 11. & cap. 10. v. 9. n. 5. & v. 11.
n. 3. & c. 14. v. 1. n. 2. & c. 15. v. 17. n. 2. & 2.
Adolescentia, c. 15. v. 26. num. 9. & 10.
Adorare, c. 1. v. 20. num. 16.
Adversus, c. 10. v. 1. num. 4.
Advocatus, c. 9. v. 19. num. 4.
Ædificare, c. 12. v. 14. num. 1.
Æstus, c. 11. v. 17. n. 1.
Ætas, c. 8. v. 8. num. 2.
Afflictio, c. 10. v. 5. n. 8. Affligere, c. 2. v. 3. n. 8. & c.
6. v. 10. num. 14.
Ager, c. 5. v. 23. num. 5.
Album, c. 9. v. 30. num. 6.
Adjuvare, c. 10. v. 3. n. 9.
Affectio, c. 1. v. 20. num. 21.
Alienus, c. 15. v. 19. num. 5.
Amabilia, c. 1. v. 1. num. 58.
Amaritudo, c. 3. v. 5. n. 3. & c. 9. v. 8. n. 4. & c. 13. v.
26. num. 1. 2. 3. 4.
Ambulare, c. 1. v. 7. n. 4.
Amen, c. 9. v. 2. num. 2.
Amicus, c. 2. v. 11. num. 2.
Amphora, c. 12. v. 5. num. 3.
Angulus, c. 1. v. 13. n. 4.
Anima, c. 2. v. 4. n. 5. & v. 6. n. 4. 5. 6. 7. 8. & c. 6. v.
6. n. 10. & c. 7. v. 15. n. 5. & c. 11. v. 20. n. 4. & c.
12. v. 10. n. 5. & c. 13. v. 14. n. 4.
Apprehendere, c. 5. v. 13. n. 1. 4. 7.
Appropinquare, c. 13. v. 18. num. 3.
Aqua, c. 15. vers. 16. n. 6. & 8. Aquæ, c. 11. v. 16. n. 3.
Arbitrari, c. 13. v. 24. num. 4.
Ardurus, c. 9. v. 9. num. 1.
Ardus, c. 10. v. 8. num. 2.
Ardor, c. 15. v. 2. num. 4.
Arena, c. 6. v. 3. num. 6.
Arere, c. 7. v. 5. num. 3.
Arguere, c. 6. v. 25. enumer. 3. & c. 9. v. 32. n. 2. & 15.
vers. 3. num. 6.
Armatus, c. 5. v. 5. num. 8.
Aruiua, c. 15. v. 27. num. 4. & 6.
Assistere, c. 1. v. 6. num. 5.
Astutia, c. 5. v. 13. num. 1.
Athlantes, c. 3. v. 8. num. 5.
Attenuare, c. 2. in enumer. morb. Sect. 8. n. 2. & c. 17.
v. 1. num. 2.
Avaritia, c. 6. v. 8. num. 4. & c. 15. v. 16. n. 4.
Auctor in præfat. c. 3. num. 6.
Audere, c. 9. v. 19. n. 4.
Audire, c. 9. v. 32. n. 2. & cap. 11. v. 2. n. 4. & c. 16. v. 2.
num. 1.
Avertere, c. 10. v. 4. num. 3.
Avis, c. 5. v. 7. n. 5. & n. 9. & c. 9. v. 25. n. 5.
Aura, c. 4. v. 16. n. 4.
Auris, c. 6. v. 3. n. 4. & cap. 13. vers. 1. n. 1.
Auscis, c. 1. v. 1. num. 31.

Auster, c. 9. vers. 9. n. 5. & c. 11. v. 17. num. 14.
Aut, c. 10. vers. 4. num. 7.
Autem, c. 1. vers. 6. n. 1.

B.

Baalpharasin, c. 16. vers. 15. num. 1.
Barbarus, & Barbaricarii, c. 3. vers. 8. num. 3.
Baldad, c. 8. vers. 1. n. 1.
Balthus, c. 12. vers. 13. n. 1.
Beatus, c. 5. v. 17. num. 1.
Beelzebub, cap. 1. v. 16. n. 2.
Bene, c. 5. v. 11. n. 2.
Benedicere, c. 1. v. 5. n. 23. 24. 25. & vers. 9. n. 7. & 8.
& v. 30. num. 7. & vers. 21. n. 17.
Bestia, c. 5. v. 23. n. 8.
Bibere, cap. 1. v. 4. num. 13.
Bilibris, c. 5. vers. 20. num. 3.
Blasphemare, c. 15. v. 5. num. 2.
Bonum, c. 1. vers. 4. n. 10. & vers. 9. n. 2. & c. 10. v. 3.
num. 3.
Bos, c. 6. vers. 5. num. 5.
Bosora, c. 1. v. 1. n. 1.
Bosra, c. 1. vers. 1. num. 12.
Botrus, capitulo 15. vers. 33. num. 2.
Breve, c. 14. v. 1. n. 4. & v. 5. n. 6.
Breviari, c. 17. v. 2. num. 3.

C.

Cælum, c. 6. v. 5. num. 1.
Calamitas, c. 6. vers. 3. num. 3.
Calcere, c. 9. vers. 9. num. 4.
Caligo, c. 3. v. 5. n. 3. & c. 16. v. 17. num. 3.
Callidus, c. 5. v. 12. n. 1. Calumniari, c. 10. v. 3. n. 1.
Calumniator, n. 4. Calumnia, n. 6.
Candidum, c. 8. v. 50. n. 6.
Capere, c. 5. v. 15. num. 3. & c. 8. v. 15. num. 5.
Capillatura, c. 5. v. 13. n. 9.
Capilli, c. 10. vers. 15. n. 3.
Carcer, c. 7. v. 12. n. 6. & c. 9. v. 8. num. 3.
Carectum, c. 8. v. 11. num. 3.
Caro, c. 10. v. 4. n. 1. 3. & c. 14. v. 22. n. 4. & c. 16. v. 16.
num. 2.
Cattillare, c. 5. vers. 4. n. 3.
Catulus Leonis, c. 14. v. 10. n. 3.
Celare, c. 10. v. 13. n. 3. & c. 13. v. 9. n. 1.
Teleusma, c. 6. vers. 4. n. 6.
Cervices, c. 13. v. 12. n. 6.
Cetus, c. 7. v. 12. n. 5. & c. 8. v. 13. num. 3.
Chaldaus, c. 1. v. 17. num. 1.
Chirotheca, c. 1. v. 1. num. 35.
Cilicium, c. 16. v. 16. num. 1.
Cingere, c. 12. v. 18. num. 2.
Cinis, c. 13. v. 12. n. 1. 2. 3. 4. 5.
Circuire, c. 1. v. 7. num. 3.
Circulus, c. 10. vers. 15. num. 1.
Circundare, c. 3. v. 13. num. 2.
Circumspectare, c. 15. v. 22. n. 3.
Clamare, c. 16. v. 19. n. 2. Clamor, c. 8. v. 21. n. 3.
Claves, cap. 12. v. 14. n. 1.
Coagulare, c. 10. v. 10. num. 4.
Coactare, c. 11. v. 10. num. 7.
Cogitatio, c. 5. v. 12. n. 2. & c. 17. v. 11. num. 4.
Cognoscere, c. 1. v. 2. num. 2.
Colere,

Index vocum Latinarum.

C
Colere, c. 13. v. 4. n. 2.
Colles, c. 15. v. 7. n. 3. & 4.
Columna, c. 9. v. 6. n. 3. & 4.
Comedere, c. 1. v. 4. n. 18.
Comminari, c. 16. v. 10. n. 5.
Commove, c. 2. v. 3. n. 7.
Commutare, c. 9. v. 17. n. 2. & c. 12. v. 20. n. 1.
Compingere, c. 10. v. 11. n. 4.
Comprehendere, c. 5. v. 13. n. 6.
Concinnare, c. 6. v. 20. n. 4.
Concipere, c. 3. v. 3. n. 7.
Concuti, c. 9. v. 6. n. 3.
Condemnare, c. 9. v. 10. n. 4.
Confabulari, c. 7. v. 11. n. 3.
Confortare, c. 4. v. 4. n. 2.
Confringere, c. 16. v. 13. n. 3.
Confutare, c. 11. v. 3. n. 4.
Congregatio, c. 15. n. 34. n. 1.
Considerare, c. 11. v. 11. n. 4.
Consci, c. 16. v. 20. n. 2.
Consiliarius, c. 12. v. 16. n. 3.
Consilium, c. 9. v. 13. n. 9. & cap. 15. v. 8. n. 2.
Consolari, c. 16. v. 5. n. 2.
Consul, c. 3. v. 14. n. 2.
Constituere, c. 14. v. 5. n. 2.
Consumere, c. 1. v. 16. n. 5. & c. 7. v. 6. num. 3. & c. 9. v. 22. n. 3. & c. 13. v. 26. n. 6. & 7. & v. 28. n. 2. & c. 14. v. 10. n. 5.
Consummare, in præfat. c. 6. n. 3.
Consummatus, c. 15. v. 32. n. 3.
Confurgere, c. 1. v. 6. n. 6.
Contentio, c. 6. v. 19. n. 5.
Conterere, c. 4. v. 10. n. 7. & c. 5. v. 4. n. 2. & c. 9. v. 17. n. 1. & cap. 14. v. 2. n. 3.
Contritus, c. 16. v. 13. n. 2.
Connere, c. 12. v. 15. n. 2.
Contradicere, c. 6. v. 10. n. 4. & c. 11. v. 10. n. 8. & c. 16. v. 9. num. 3.
Contrahi, c. 7. v. 5. n. 4.
Contrarius, c. 7. v. 10. n. 3.
Convertere, c. 7. v. 10. n. 4. 5.
Convivium, c. 1. v. 4. n. 8.
Cor, c. 7. v. 17. n. 5. & c. 8. v. 10. n. 5. & c. 11. v. 12. n. 12. & c. 12. v. 3. n. 6. & v. 24. n. 1. & 2. & c. 15. v. 11. n. 1. & c. 17. v. 4. n. 11.
Coram, c. 1. v. 6. n. 6. c. 7. v. 4. n. 3.
Cornu, c. 12. v. 1. n. 16.
Cotripere, c. 5. v. 17. n. 2. & c. 13. v. 6. n. 1.
Corybantes, & **Corybantia**, c. 7. v. 14. n. 3.
Credere, c. 15. v. 15. n. 3. & v. 31. n. 2.
Cum, c. 9. v. 2. n. 3.
Cupere, c. 15. v. 3. n. 2.
Cur, c. 10. v. 2. n. 2.
Curare, c. 5. v. 18. n. 3.
Curvari, c. 9. v. 13. n. 2.
Custodire & **custos**, c. 7. v. 10. n. 2. & c. 10. v. 21. num. 1. & 9. & v. 14. num.
Cyniphe, c. 2. v. 7. in enumeratione morborum, [Sect. 13. num. 4.

D.

Dare, aut **Dari**, c. 5. v. 19. n. 4.
Decipere, c. 13. v. 9. n. 4.
Declinare, c. 12. v. 12. n. 6.
Defluere, c. 14. v. 19. n. 3.
Delere, c. 4. v. 7. n. 2.
Deptuari, c. 5. v. 8. n. 2. & cap. 9. v. 15. n. 3.
Deprehensus, c. 5. v. 13. n. 3.
Descendere, c. 17. v. 15. n. 2.
Desiderare, c. 7. v. 2. n. 2.
Desolari, c. 16. v. 8. n. 4.
Detrahere, c. 6. v. 25. n. 1.
Davorare, c. 8. v. 18. n. 4.
Deus, c. 4. v. 1. n. 2. & cap. 5. v. 7. n. 3. & cap. 10. v. 2. n. 1. & cap. 16. v. 12. num. 5.

Dextra, c. 9. v. 32. num. 4.
Diabolus, cap. 1. v. 6. n. 3.
Dicere, c. 4. v. 1. n. 1. & cap. 17. v. 14. n. 5.
Dies, cap. 1. v. 6. n. 2. & cap. 3. v. 1. n. 8. & in peculiari consideratione lamentationum, Sect. 4. & cap. 3. v. 5. n. 4. & cap. 7. v. 1. n. 12.
Diluculo, c. 15. v. 5. n. 20. & cap. 7. v. 18. n. 2. & cap. 8. v. 5. num. 1.
Dimittere & **dimitti**, c. 7. v. 19. n. 1. c. 8. v. 4. n. 2. & cap. 10. v. 1. n. 3. & v. 20. num. 6.
Discedere, c. 1. v. 1. num. 62.
Disperdere, c. 16. v. 8. n. 2.
Disperiti, & **disperitus**, c. 17. v. 5. n. 1.
Dissipare, c. 5. v. 12. n. 3. & v. 13. num. 10. & cap. 17. v. 31. num. 3.
Dives, c. 1. v. 3. n. 24.
Docere, c. 4. v. 3. n. 3. & cap. 6. v. 24. n. 5.
Doctrina, c. 12. v. 20. n. 2.
Dolere, c. 4. v. 7. n. 2. **Dolor**, v. 8. n. 4. 8. & cap. 5. v. 6. num. 1. 2. & cap. 6. v. 10. n. 2. & cap. 1. v. 1. v. 11. num. 3.
Domus, c. 1. v. 4. n. 3. & 4.
Dormire, c. 7. v. 4. n. 1. & 3.
Donec, c. 14. v. 6. n. 4. & v. 12. n. 3. & 4.
Duplex, c. 1. v. 1. num. 55.

E.

Ecce, cap. 1. v. 18. n. 1. c. 14. v. 3. n. 5. & v. 18. n. 1.
Ecclesia, c. 1. v. 1. n. 63.
Enigmata, c. 13. v. 17. num. 2.
Effundere, c. 2. in enum. morb. cap. 2. v. 3. & cap. 11. v. 21. num. 3.
Egenus, c. 5. v. 16. n. 1.
Egredi, c. 1. v. 12. num. 5.
Elevare, c. 15. v. 12. num. 1.
Eliphaz, c. 4. v. 1. n. 2.
Eloah, **Eloi**, c. 3. v. 4. n. 2.
Elohim, c. 1. v. 5. n. 24. & v. 6. n. 13.
Eloquium, c. 10. v. 1. n. 1.
Emiti, c. 12. v. 15. n. 2. **emittere**, cap. 14. v. 20. n. 4.
Enutrire, c. 1. v. 1. n. 2.
Epulari, c. 1. v. 4. num. 10. & v. 5. n. 3.
Erat, c. 1. v. 1. num. 23.
Ergo, c. 5. v. 1. num. 2.
Erigere, c. 5. v. 11. num. 4.
Errare, c. 12. v. 16. n. 1. & v. 15. n. 2. & cap. 15. v. 31. num. 3.
Eruere, c. 6. v. 21. n. 3. & c. 1. v. 12. num. 10. & c. 6. v. 7. n. 4. & cap. 8. v. 9. n. 2. & c. 10. v. 8. n. 1.
Ethan, c. 3. v. 8. num. 7.
Eva, c. 2. v. 9. num. 3.
Evacuare, c. 1. v. 1. num. 8.
Exactor, c. 3. v. 18. num. 2.
Exaltare, c. 5. v. 11. num. 4.
Exaudire, c. 12. v. 4. num. 4.
Excipere, c. 3. v. 12. n. 1. & v. 21. n. 2.
Exemplum, c. 17. v. 6. n. 3. 4. 5. & 6.
Exigere, c. 11. v. 6. n. 3.
Expectare, c. 3. v. 12. n. 2. & cap. 7. v. 4. n. 2.
Exterminari, c. 7. v. 9. n. 1.
Extollere, c. 7. v. 21. n. 1. & 2.

F.

Fabricator, c. 13. v. 4. num. 1.
Facere, c. 1. v. 1. n. 76 & v. 5. n. 27. & cap. 7. v. 20. n. 5. & c. 10. v. 8. n. 3. & 4.
Facies, c. 16. v. 17. n. 1.
Falsiloquus, c. 16. v. 9. n. 2.
Famelicus, c. 9. v. 5. n. 3.
Familia, c. 1. v. 3. n. 13. & 14.
Familiaris, ibidem.

Fatuus

Index vocum Latinarum.

Fatum, c. 15 v. 22, n. 4.
 Fauces, c. 1 v. 14, n. 8.
 Feretrum, in præfat. c. 5, n. 4.
 Ferre, c. 1 v. 14, n. 8. c. 7 v. 21, n. 2.
 Filius, c. 17 v. 5, num. 4.
 Finis, c. 6 v. 11, n. 13. & c. 7 v. 2, n. 3.
 Finire, cap. 10, versiculo 20, num. 5. & cap. 14, vers.
 20, num. 1. & 2.
 Firmare, c. 11 v. 13, n. 4.
 Flagellum, c. 9 v. 23, n. 2.
 Flos, c. 14 v. 2, n. 1, 2, 3.
 Fodere, fossio, c. 11 v. 18, n. 2.
 Fœdus, c. 1 v. 2, n. 1.
 Folium, c. 13 v. 25, num. 4.
 Fons, c. 10 v. 9, num. 3.
 Formare, c. 10 v. 9, n. 4.
 Fornicator, c. 1 v. 5, n. 17.
 Fortitudo, c. 9 v. 23, n. 5.
 Frater, c. 6 v. 14, n. 2.
 Frustra, c. 2 v. 9, n. 1.
 Fulgere, c. 9 v. 30, n. 6.

G.

Galaad, c. 1 v. 12, n. 30.
 Generatio, c. 8 v. 8, n. 2.
 Gigas, c. 16 v. 15, n. 3.
 Gladius, c. 10 v. 17, n. 5.
 Globus, c. 15, vers. 24, num. 3.
 Gradus, c. 9 v. 8, n. 4.
 Gratus, c. 1 v. 1, n. 58.
 Gressus, c. 14 v. 16, n. 2.
 Gustare, c. 6 v. 5, num. 8.

H.

Habere, cap. 7, vers. 3, num. 2.
 Hæreditas, c. 7 v. 3, n. 2.
 Hamus, c. 3 v. 22, n. 2.
 Herba, c. 5 v. 25, num. 2.
 Hermon, c. 1 v. 1, num. 28.
 Homo, c. 1 v. 1, n. 12. & c. 7 v. 1, n. 15. & v. 16, n. 7. &
 c. 10 v. 4, n. 7. & c. 12 v. 2, n. 2. & c. 14 v. 17, n. 6
 & c. 15 v. 14, n. 1. Humanum, c. 10 v. 5, num. 4.
 Horror, c. 4 v. 13, n. 1.
 Hosanna, c. 5 v. 1, num. 3.
 Hostis, c. 6 v. 43, n. 1.
 Humectus, c. 8 v. 16, n. 6.
 Humilis, c. 5 v. 21, num. 1.
 Hus, c. 1 v. 1, n. 26, 29. & 36.
 Husan, c. 1 v. 1, num. 36.
 Hyades, c. 9 v. 9, n. 4.
 Hypocrita, c. 8 v. 13, n. 4. & c. 13 v. 16, n. 1. & c. 15
 vers. 34, num. 1.

I.

Ianus, c. 1 v. 13, num. 3.
 Idolum, c. 13 v. 4, num. 3. 4.
 Ierobaal, c. 9 v. 3, num. 1.
 Iohova, c. 1 v. 6, n. 13. & v. 21, n. 14.
 Ignis, c. 1 v. 10, n. 4. & 16, n. 4. & c. 10 v. 15, n. 8.
 & c. 15 v. 34, num. 3.
 Ignobilis, c. 14 v. 22, num. 3.
 Ignorare, c. 1 v. 2, num. 2. & c. 8 v. 2, n. 2. c. 6 v.
 24, n. 5. & c. 9 v. 21, num. 2.
 Illusor, c. 17 v. 2, num. 2.
 Imitari, c. 15 v. 5, n. 2.
 Immutare, c. 12 v. 24, num. 1.
 Immutabilis, c. 15 v. 15, num. 4.
 Immuratus, c. 16 v. 9, num. 2.
 Impius, c. 3, vers. 17, n. 1. c. 9, vers. 22, n. 3. & 24.
 num. 2. c. 10, vers. 3, n. 9, 10, 11, 12, 13. c. 15, vers.
 20, num. 1.

Implere, c. 1 v. 5, num. 16. & c. 5 v. 12, n. 5. & c. 9.
 vers. 18, num. 2.
 In, cap. 1 v. 1, num. 6. & n. 30. & c. 4 v. 21, n. 5. &
 c. 5 v. 13, n. 2. & c. 7 v. 11, num. 2.
 Incipere, c. 4, vers. 2, n. 1. & c. 6, vers. 8, n. 2.
 Includere, c. 11 v. 14, num. 3.
 Indignatio, c. 3 v. 26, num. 3. & c. 6 v. 4, n. 4. & c.
 17 v. 7, num. 1.
 Infremere, c. 16 v. 10, num. 6.
 Infrunitum, c. 1 v. 5, num. 22.
 Ingredi, c. 5 v. 26, num. 4.
 Infernus, c. 7 v. 9, num. 2. c. 10. c. 22, n. 17. & c. 11.
 v. 8, num. 3.
 Iniquitas, c. 7, vers. 21, num. 3. & c. 10 v. 6, num. 20.
 & vers. 14, n. 4. & c. 11, vers. 11, n. 1. & c. 13 v. 23
 n. 3. & c. 16, vers. 18, n. 1. Iniquus, cap. 5, vers. 16.
 num. 2.
 Innocens, c. 9 v. 20, num. 3.
 Ira, Iracundia, c. 5, vers. 2, num. 5. & cap. 6, vers. 3,
 num. 2.
 Ire, c. 1 v. 4, num. 1.
 Irritum, c. 3 v. 3, num. 2.
 Irruere, cap. 1 v. 13, n. 5. & cap. 3, vers. 3, n. 2. & c.
 6 v. 18, n. 2. & v. 27, n. 1. & c. 13 v. 11, n. 6. & c.
 16 v. 15, num. 3.
 Infidia, c. 1, vers. 13, num. 3.
 Instanter, c. 1 v. 5, num. 10.
 Instaurare, c. 10 v. 17, num. 2.
 Insulsum, c. 6 v. 5, num. 6.
 Interrogare, c. 9 v. 12, num. 1.
 Introire, c. 2, vers. 5, num. 1.
 Intumescere, c. 16 v. 17, num. 1.
 Invadere, cap. 1 v. 17, num. 4.
 Investigare, c. 5 v. 27, num. 1.
 Invocare, c. 12 v. 4, num. 3.
 Inutilis, cap. 12, versiculo 12, num. 7. & cap. 15, vers.
 16, num. 3.
 Iob, in præfatione, cap. 1, num. 7. & c. 1, vers. 1, n. 33.
 & 46.
 Irridere, c. 11 v. 3, num. 3.
 Iubilare, jubulum, c. 8 v. 27, n. 3.
 Iudicare, cap. 10, vers. 2, num. 2. & cap. 13 v. 18, n. 3.
 Iudicium, iudicia, c. 8, vers. 3, num. 1. & cap. 9,
 versiculo 19, num. 2.
 Iugerum, c. 1 v. 3, num. 10.
 Iugum, c. 1 v. 2, num. 10.
 Iumenta, c. 12, vers. 7, num. 2.
 Iuncus, cap. 8, vers. 21, num. 2. & vers. 22, n. 2, 3. &
 v. 16, num. 2.
 Iustificare, cap. 8 v. 6, n. 3. & cap. 5 v. 14, n. 2. Iu-
 stificari, cap. 4 v. 11, 2. & c. 9 v. 20, num. 1.
 Iustitia, cap. 8, vers. 3, num. 34. Iustus, cap. 17, vers. 8.
 num. 1.

L.

Labia, c. 11 v. 2, num. 5.
 Laborare, c. 4 v. 8, n. 4. & cap. 9, vers. 19, num. 2.
 Laboriosum, c. 7, vers. 3, num. 3.
 Lacerare, c. 13 v. 14, num. 3.
 Lætitia, c. 13 v. 19, num. 3.
 Lancea, c. 16 v. 14, num. 1.
 Lanugo, c. 9 v. 25, num. 5.
 Lapis, c. 5 v. 23, num. 2. & 2.
 Lascivire, c. 1 v. 4, num. 10.
 Latria, c. 1 v. 1, num. 59.
 Latrones, c. 17 v. 3, num. 5.
 Lavare, c. 9 v. 30, n. 2, 3. & 4.
 Laudare, laus, c. 3 v. 7, n. 1.
 Læna, c. 4, versiculo 10, num. 3. & cap. 10, vers. 16,
 num. 2.
 Leo, c. 4 v. 10, n. 1. & c. 5 v. 22, num. 4.
 Leviathan, c. 3 v. 8, num. 4.
 Limus, c. 10 v. 9, num. 4.

Lingua,

Index vocum Latinarum.

Lingua, cap. 14. ver. 5. num. 2.
Locus, cap. 7. ver. 10. num. 3. & 4.
Locusta, cap. 1. ver. 2. num. 6.
Longanimis, cap. 4. ver. 9. num. 1.
Loqui, c. 9. ver. 14. num. 2. & ver. 22. num. 3. & cap. 11. ver. 5. num. 5.
Lutum, cap. 10. ver. 9. num. 6. vide etiam cap. 4. ver. 19. num. 2.
Lucifer, cap. 11. ver. 17. num. 1.
Lux, cap. 3. ver. 20. num. 2.

M

Mactes, cap. 15. ver. 17. num. 2.
Macerens, cap. 5. ver. 11. num. 3.
Magnus, cap. 1. ver. 3. num. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & cap. 3. v. 19. n. 1. & c. 5. v. 9. num. 2. & c. 8. v. 7. num. 1.
Malum, cap. 3. ver. 10. num. 3.
Maledicere, cap. 3. ver. 1. num. 7. & c. 5. v. 3. num. 6.
Malignus, cap. 5. ver. 11. num. 1.
Mans, cap. 7. ver. 18. num. 2.
Mauere, cap. 11. ver. 2. num. 3.
Manica, cap. 5. ver. 1. num. 35.
Manifestari, cap. 9. ver. 21. num. 2.
Manus, cap. 1. ver. 4. num. 48. & cap. 6. ver. 8. num. 3. & cap. 15. v. 23. num. 5. 6. & ver. 31. num. 4.
Melchisedech, cap. 1. ver. 1. num. 2.
Membra, cap. 17. v. 7. num. 2.
Mensis, cap. 3. ver. 6. num. 3.
Mensura, cap. 11. v. 9. num. 4.
Mensurabile, cap. 7. v. 16. num. 7.
Meridies, cap. 1. ver. 1. num. 28.
Meum, cap. 9. v. 14. num. 2.
Militare, Militia, cap. 6. v. 4. num. 8. & cap. 7. v. 1. num. 1. 2. 3. 4. 10. 11. & c. 10. v. 27. num. 6.
Mille, c. 9. v. 3. num. 2. & 3.
Mirmicoleon, c. 4. v. 11. num. 3.
Mirabilia, c. 5. v. 9. num. 4.
Miser, c. 14. v. 1. num. 5.
Misericordia, c. 10. v. 15. n. 9. & v. 21. n. 13. & c. 11. v. 16. n. 1.
Misericordia, c. 6. v. 14. n. 4. & c. 10. v. 10. n. 3. 4.
Mittere, Missus, c. 1. v. 4. num. 13.
Molestum, c. 16. ver. 3. num. 2.
Montes, cap. 9. ver. 5. num. 1. & cap. 15. ver. 7. num. 3. 4.
Mors, c. 6. v. 6. num. 9.
Movere, Moveri, cap. 2. ver. 11. num. 4. & cap. 15. ver. 23. num. 3.
Mulgere, c. 10. v. 10. num. 3.
Mulier, c. 14. v. 1. num. 23.
Multiplicare, c. 9. v. 17. num. 2. & cap. 10. v. 17. n. 4.
Multiplex, c. 11. v. 6. num. 1.
Malus, c. 11. v. 3. num. 11.
Mundum, cap. 8. v. 6. num. 1. & cap. 9. v. 30. num. 6. & cap. 14. v. 4. num. 1. 2. 3. & cap. 15. n. 3.
Munus, c. 15. v. 34. num. 3.
Murus, c. 1. v. 10. num. 2. 3. 4.
Mutatio, cap. 14. v. 14. num. 6.

N

Naamath, c. 11. v. 1. n. 2.
Nasce, c. 15. v. 7. num. 1.
Nasus, c. 14. v. 13. num. 4.
Necessarii, c. 6. v. 13. num. 3.
Nequitia, c. 1. v. 14. num. 2.
Nervus, c. 13. v. 27. num. 1.
Nihil, c. 7. v. 16. num. 3.
Nisi, c. 11. v. 11. num. 4.
Noctua, c. 16. v. 18. num. 1.
Nox, in prefat. c. 1. num. 9.
Nomades, c. 1. v. 1. num. 28.
Nomen, c. 1. v. 21. num. 17.
Nominari, c. 1. v. 1. num. 40.
November, c. 9. v. 9. num. 3.

Pined. Tom. 1.

Nox, in peculiari consideratione lamentationum, cap. 3. v. 1. Sectio, 4. & v. 3. n. 5. & v. 6. n. 2.
Nubes, c. 13. v. 9. num. 4.
Nudatus, c. 14. v. 10. num. 5.
Numerare, c. 7. v. 3. num. 3.
Nuntius, c. 9. v. 25. num. 1.

O

Oblivisci, cap. 8. v. 13. num. 3. Obliviosus, ibid. & cap. 14. v. 13. num. 6.
Obmutescere, c. 3. v. 6. n. 4.
Obscurare, c. 3. v. 5. n. 1.
Oculus, c. 10. v. 1. num. 1. & cap. 16. v. 17. num. 2. & c. 17. v. 3. num. 5.
Odor, c. 14. v. 8. num. 3.
Offerre, c. 7. v. 5. num. 13.
Omne, c. 1. v. 1. num. 52.
Omnipotens, c. 8. v. 3. n. & cap. 15. v. 25. n. 2.
Onager, c. 6. v. 5. n. 2. & cap. 11. v. 12. n. 5.
Operire, c. 16. n. 2. & v. 19. n. 4.
Operiri, c. 4. v. 8. num. 7.
Opus, cap. 7. v. 2. num. 3. & cap. 9. v. 28. num. 2. & cap. 10. v. 5. num. 8.
Opprimere, c. 10. v. 3. n. 7. & cap. 16. v. n. 1.
Opulentus, c. 16. v. 13. num. 1.
Optimatus, c. 12. v. 19. num. 4.
Oratio, c. 16. v. 18. num. 4.
Orbis, c. 9. v. 13. num. 6.
Orcus, c. 7. v. 7. num. 1.
Orientalis, c. 12. v. 3. num. 23.
Orion, c. 9. v. 9. num. 3.
Ortus, c. 9. v. 16. num. 1.
Ossa, c. 7. v. 15. num. 5.
Ostendere, c. 15. v. 17. num. 1.

P

Panis, cap. 13. v. 23. num. 3.
Papyrus, c. 8. v. 11. n. 2. & cap. 13. v. 23. n. 3.
Parabola, c. 17. v. 6. num. 1.
Parare, c. 12. v. 5. num. 4.
Parcere, c. 6. v. 10. n. 3. & c. 7. v. 11. num. 1. & v. 16. num. 2. & v. 19. num. 1. & cap. 16. v. 6. num. 2.
Pars, c. 17. v. 8. num. 1.
Partiri, ibidem.
Pauper, c. 5. v. 15. num. 2.
Parvulus, c. 5. v. 2. n. 6. & cap. 9. v. 23. n. 3.
Pavus, c. 1. v. 19. num. 2. & cap. 8. v. 7. n. 1.
Pater, c. 3. v. 8. num. 4. & cap. 15. v. 7. num. 1. & ver. 17. num. 2.
Patientia, c. 4. v. 6. n. 6. & cap. 17. v. 15. num. 1.
Paucitas, c. 10. v. 20. num. 4.
Paululum, c. 11. v. 11. num. 3.
Pavor, c. 12. v. 17. num. 5.
Pax, c. 8. v. 6. num. 6.
Peccare, c. 1. v. 5. n. 21. & cap. 8. v. 4. num. 1. Peccatum, c. 7. v. 21. n. 3. & c. 20. v. 6. num. 5.
Pellis, c. 1. v. 4. n. 2. & 4.
Percussor, & percutere, c. 1. v. 5. num. 9. & cap. 5. v. 18. num. 5. & v. 21. n. 3. & cap. 16. v. 11. n. 2.
Peregrinus, peregrina, c. 15. v. 19. n. 5.
Perire, c. 3. v. 3. num. 2. & cap. 8. v. 13. num. 2.
Perpetuum, c. 14. v. 20. n. 1. & 2.
Perseverare, c. 15. v. 29. n. 4.
Petitio, c. 6. v. 8. num. 1.
Pertransire, c. 9. v. 26. n. 1.
Phares, c. 16. v. 15. n. num. 1.
Pilulus, c. 5. v. 5. num. 5.
Pinguis, c. 15. v. 27. num. 1. 2. 3. 4. & 5.
Plangere, c. 10. v. 20. n. 7.
Plantare, c. 14. v. 9. num. 4.
Plasmare, c. 9. v. 8. num. 3. & 17.
Poena, poenae, c. 9. v. 23. n. 6. & cap. 17. n. 5.

B

Polliceri

Polliceri, c. 17. v. 5. num. 2.
 Porrigere, c. 8. v. 20. nu. 2.
 Portare, c. 7. v. 21. nu. 3. & cap. 9. v. 13. nu. 7. & cap. 10.
 v. 8. n. 13.
 Possessio, c. 1. v. 3. n. 1.
 Post, cap. 17. v. 12. nu. 6.
 Præcinere, c. 1. v. 9. n. 2.
 Præcipitare, c. 30. v. 8. n. 1.
 Prædo, c. 12. v. 6. num. 2.
 Præparare, c. 15. v. 35. nu. 4.
 Præsepe, c. 6. v. 5. nu. 5.
 Præterire, c. 6. v. 14. num. 2. & v. 15. num. 3. & cap. 14. v. 5.
 num. 2.
 Prævaricari, c. 4. v. 8. nu. 4.
 Pervertere, c. 5. v. 13. nu. 9.
 Pravum, c. 4. v. 18. n. 4.
 Preces, c. 16. v. 18. n. 4.
 Pretiosus, c. 3. v. 1. n. 6.
 Primogenita, c. 1. v. 1. n. 17. & v. 5. n. 17.
 Primitiva, c. 1. v. 5. nu. 17.
 Primum, c. 15. v. 7. n. 2.
 Princeps, c. 12. v. 21. n. 3.
 Pro, c. 2. v. 4. n. 2. 3. 4. & 5.
 Probare, c. 7. v. 1. nu. 8.
 Prohibere, c. 15. v. 11. nu. 3.
 Projicere, c. 15. v. 33. n. 3.
 Propheta, in præfat. c. 9. n. 2.
 Protegere, c. 14. v. 13. n. 3.
 Proverbium, c. 17. v. 6. n. 1. 2. 3. & 4.
 Puer, c. 5. v. 15. v. 9.
 Pugnare, c. 17. v. 3. n. 3.
 Pulchritudo, c. 5. v. 3. n. 2.
 Pullus, c. 11. v. 12. n. 3.
 Pulvis, c. 10. c. 9. n. 8.
 Purus, c. 11. v. 4. n. 1.
 Putredo, c. 7. v. 5. n. 1. c. 13. v. 28. n. 2.

Q

Quærere, cap. 10. v. 6. n. 1.
 Quamobrem, c. 5. v. 8. n. 2.
 Quantum, c. 13. v. 23. n. 1.
 Quasi, c. 1. v. 1. nu. 16. & cap. 2. v. 10. n. 2.
 Quia, c. 3. v. 25. n. 2. & cap. 7. v. 17. n. 1.
 Ques, c. 5. v. 13. n. 4.
 Quiescere, c. 3. v. 26. num. 1. & cap. 14. v. 6. num. 2. & cap. 15.
 v. 7. num. 3.

R

Radix, cap. 5. 3. num. 3. & cap. 13. v. 27. num. 7. & cap. 14.
 v. 9. num. 1. & cap. 15. v. 29. num. 5. & cap. 17. ver. 15.
 num. 3.
 Rami, c. 15. v. 30. n. 1.
 Raptim transire, c. 6. v. 15. n. 3.
 Recedere, c. 1. v. 1. nu. 61. & cap. 6. v. 13. num. 3. & cap. 14.
 v. 4. n. 1. & v. 12. n. 2.
 Recordari, c. 8. v. 13. n. 3. & cap. 10. v. 9. n. 1. 2.
 Rectum, c. 1. v. 1. nu. 56. 57.
 Reſtitudo, c. 6. v. 25. n. 2.
 Redemptio, c. 6. v. 23. n. 3.
 Referre, c. 9. v. 20. nu. 2.
 Refrigerare, c. 10. v. 20. n. 7.
 Reliqui, c. 4. v. 21. n. 1.
 Reliquum, c. 7. v. 2. nu. 3.
 Repente, c. 1. v. 38. nu. 1.
 Repleri, c. 14. v. 1. nu. 5. & cap. 16. v. 17. num. 4. & cap. 9.
 v. 18. n. 4.
 Reprobare, cap. 5. v. 17. num. 4. Reprobum cap. 16. ver. 16.
 num. 3.
 Requirere, c. 3. v. 4. n. 2. 3. 4. 5. & 6.
 Reſistere, c. 9. v. 3. n. 1.

Respondere, c. 4. v. 1. nu. 1. & cap. 9. v. 12. num. 1. ver. 14.
 num. 1. & ver. 33. nu. 1. & cap. 13. v. 22. nu. 1. & cap. 14.
 v. 15. nu. 4. & cap. 15. v. 1. nu. 1. & v. num. 8. & cap. 16.
 v. 2. & 2. n. 2.
 Retinere, c. 2. v. 3. n. 1. & 4.
 Reverti, c. 7. v. 12. n. 2.
 Rex, c. 7. v. 13. n. 5. Rex regum, c. 1. v. 1. v. 17.
 Ridere, c. 5. v. 22. num. 1. & cap. 9. v. 2. num. 5. Rifus, cap. 8.
 v. 21. n. 2.
 Roborare, c. 14. v. 20. n. 2. & cap. 16. v. 16. n. 1.
 Robustus, c. 6. v. 23. nu. 2. & cap. 9. v. 19. n. 1.

S

Sabbat cap. 1. v. 15. num. 6.
 Sabbathismus, c. 5. v. 19. n. 3.
 Saddai, c. 6. v. 14. n. 3. & cap. 8. v. 3. n. 4.
 Sacer, c. 16. v. 16. n. 1.
 Sacerdos, c. 12. v. 15. n. 1. & cap. 1. v. 5. n. 10.
 Sacrificium, c. 1. v. 5. n. 13.
 Sagitta, c. 6. v. 4. n. 1. Sagittarii, c. 16. v. 14. n. 1.
 Sal, c. 6. v. 5. n. 6.
 Saliva, c. 7. v. 19. n. 3.
 Salvator, c. 13. v. 16. n. 1.
 Salus, c. 5. v. 4. n. 1.
 Sanguis, c. 16. v. 58. n. 2.
 Sanctum, c. 5. v. 1. n. 5. & cap. 16. v. 10. nu. 5. Sanctus, Sancti,
 n. 6. v. 10. n. 5. & cap. 15. v. 15. n. 5.
 Sanctificare, c. 1. v. 5. n. 3. 4. 5. 6.
 Satan, c. 1. v. 6. n. 8.
 Satiare, c. 16. v. 11. n. 4.
 Saturari, c. 10. v. 6. n. 2. & v. 15. n. 7.
 Saturitas, c. 3. v. 24. n. 1.
 Scandalum, c. 1. v. 6. n. 8.
 Scelus, c. 13. v. 25. n. 3.
 Scire, c. 5. v. 25. n. 1. & cap. 8. v. 9. n. 2. & cap. 9. v. 18. nu. 2. &
 c. 10. v. 2. n. 2.
 Scirpus, c. 8. v. 11. n. 2.
 Scenitæ, c. 1. v. 1. n. 28.
 Scopus, c. 16. v. 13. n. 5.
 Scribere, c. 13. v. 21. n. 5.
 Sectari, Sectarior, c. 5. v. 7. n. 7.
 Sedere, c. 2. v. 12. n. 3. & cap. 6. v. 19. n. 1.
 Sed tamen, c. 13. v. 3. n. 2.
 Seis, c. 1. v. 1. n. 36.
 Semel, c. 9. v. 23. n. 5.
 Semen, c. 5. v. 25. n. 1.
 Sequester, c. 9. v. 32. n. 5.
 Sermo, c. 11. v. 4. n. 1.
 Serpens, c. 1. v. 14. n. 1. & cap. 2. v. 9. n. 8. Serpentes, cap. 2. in
 enum. morb. sect. 6. n. 3.
 Siccare, c. 12. v. 23. n. 4.
 Signare, c. 14. v. 17. n. 1.
 Signum, c. 16. v. 13. n. 5.
 Signaculum, c. 9. v. 7. n. 3.
 Silere, silentium, c. 3. v. 2. n. 3. & v. 13. n. 2.
 Simplex, simplicitas, c. 2. v. 1. n. 5. 12. 33. 54. 55.
 Socius, c. 17. v. 5. n. 2.
 Solennitas, c. 1. v. 5. n. 1.
 Solitudo, c. 3. v. 24. n. 3.
 Solvere, c. 6. v. 8. n. 3.
 Sonitus, c. 15. v. 21. n. 5.
 Sophar, c. 11. v. 1. 1.
 Sordes, c. 17. v. 5. n. 2. & c. 9. v. 13. n. 1.
 Soror, c. 1. v. 4. n. 15. 19. & cap. 17. v. 14. n. 6.
 Sperare, c. 13. v. 24. n. 2.
 Spiritus, c. 5. v. 13. n. 1. & n. 4. c. 6. v. 4. n. 5. & cap. 7. v. 7. n. 2.
 & cap. 12. v. 10. n. 5. & cap. 17. v. 2. n. 1.
 Splendide, c. 1. v. 4. n. 10.
 Sospitas, c. 5. v. 11. n. 5.
 Stare, c. 1. v. 6. n. 6. 1. & v. 6. n. 5.
 Statera, c. 6. v. 13. n. 4.
 Statuere, c. 13. v. 16. n. 2.

Sterile,

Sterile, c. 15. v. 34. nu. 2.
 Sterquilinum, c. 2. in enumer. morb. sect. 11. n. 1. 2. 3.
 Stipula, c. 13. v. 21. nu. 6. 7.
 Stomachus, c. 15. v. 2. nu. 3.
 Stultus, stultitia, c. 1. v. 10. nu. 3. & cap. 2. v. 10. num. 3. &
 c. 5. v. 1. nu. 2. & cap. 6. v. 27. nu. 2. & v. 30. n. 6. & cap. 8.
 v. 14. n. 23.
 Subito, c. 7. v. 18. n. 4.
 Sublime, c. 5. v. 11. n. 2.
 Substantia, c. 1. v. 10. n. 6.
 Subvertere, c. 11. v. 10. n. 6. & cap. 12. v. 15. n. 3.
 Succidere, c. 4. v. 20. n. 8.
 Suggrundaria, c. 10. v. 19. n. 2.
 Superbia, c. 10. v. 16. n. 1. Superbire, c. 15. v. 20. n. 2.
 Supplantare, c. 12. v. 19.
 Surgere, c. 1. v. 5. n. 9. & v. 20. n. 2. 3. v. 4. n. 23.
 Suscipere, c. 17. v. 3. n. 2.
 Suscitare, c. 3. v. 8. nu. 4. & cap. 16. v. 9. num. 3. & cap. 17. v. 8.
 num. 3.
 Sustinere, c. 6. v. 11. n. 2.
 Syrophanta, c. 10. v. 3. n. 5.

T

Tabernaculum, c. 7. v. 24. n. 1. & cap. 8. v. 22. n. 3.
 Tacere, c. 6. v. 24. n. 5.
 Tædere, c. 10. v. 1. n. 2.
 Tangere, c. 1. v. 11. n. 3. & v. 16. n. 5. & cap. 2. in enumeratione
 morb. sect.
 Tela, c. 7. v. 6. n. 1.
 Tempus, c. 1. v. 21. n. 19. & c. 3. v. 12. n. 8. & c. 12. v. 5. n. 5. & 6.
 Tenebra, c. 5. v. 1. n. 1. & 17. v. 4. n. 14. & cap. 10. v. 22. nu. 1.
 & c. 15. v. 25. n. 1.
 Tentatio, c. 7. v. 1. n. 5. 6. 7.
 Terminus, c. 14. v. 5. n. 3.
 Terra, c. 1. v. 1. n. 24. & v. 10. n. 8. & cap. 14. v. 19. nu. 1. 3. & 4.
 Terrenum, c. 4. v. 19. n. 4.
 Terere, c. 9. v. 34. n. 5.
 Tibicines, c. 3. v. 8. n. 5.
 Tigris, c. 4. v. 10. n. 3. & v. 11. n. 1.
 Theman, c. 4. v. 1. n. 3.
 Themanithæ, c. 6. v. 20. n. 3.
 Timere, timens, c. 1. v. 1. n. 59. & 60. & cap. 6. v. 15. num. 8.
 Timor, c. 15. v. 4. n. 2.
 Tinea, c. 4. v. 19. n. 5.
 Tingere, c. 9. v. 31. n. 1.
 Tollere, c. 6. v. 14. n. 1.
 Torqueri, c. 9. v. 27. n. 4.
 Transfere, c. 9. v. 5. n. 7.
 Transire, c. 13. v. 23. n. 1. & cap. 15. v. 19. n. 6.
 Tribuere, c. 10. v. 12. n. 2.
 Tribulatio, c. 7. v. 11. n. 2.
 Tumultus, c. 3. v. 17. n. 1.
 Tunus, c. 17. v. 12.
 Turbo, c. 9. v. 8. n. 3. & cap. 13. v. 2. n. 3.
 Turma, c. 1. v. 7. n. 3.
 Tyrannus, c. 15. v. 29. n. 3.

Vacuum, c. 6. v. 18. n. 3.
 Vallare, Vallum, c. 1. v. 20. n. 2. & cap. 15. v. 24. n. 1.
 Væ, c. 10. v. 15. n. 6.
 Vallis, c. 6. v. 15. n. 3.
 Vanitas, c. 7. v. 16. nu. 5. & 6. & cap. 11. nu. 1. & 2. & ver. 12.
 num. 1.
 Vecordia, c. 8. v. 14. n. 2.
 Vestis, c. 1. v. 13. n. 1.
 Velox, cap. 7. v. 6. n. 1. & cap. 9. v. 25. n. 2.
 Veluti, c. 9. v. 30. n. 6.
 Venire, c. 1. v. 7. n. 4. & cap. 9. v. 11. n. 4.
 Ventus, c. 15. v. 2. n. 2. Ventosum, c. 16. v. 3. n. 1.
 Verber, c. 5. v. 21. n. 3.
 Verbum, c. 15. v. 11. n. 2.
 Vere, Veritas, c. 5. v. 2. n. 1. & c. 6. v. 25. n. 2. & cap. 9. v. 2. n. 2.
 Verus, c. 1. v. 10. n. 52.
 Verax, c. 12. v. 20. n. 1.
 Veruntamen, c. 15. v. 2. n. 3.
 Vereri, c. 9. v. 28. n. 2.
 Vermis, c. 4. v. 19. n. 5.
 Vespera, c. 11. v. 17. n. 1. & 2.
 Vertere, c. 17. v. 12. n. 5.
 Vestis, c. 8. v. 22. nu. 2. & cap. 9. v. 31. nu. 2. Vestire, c. 10. v. 11.
 num. 4.
 Via, & via, c. 8. v. 13. num. 2. & cap. 1. v. 13. nu. 5.
 Videre, c. 3. v. 10. num. 3. & cap. 4. v. 8. num. 1. & cap. 7. ver. 7.
 num. 4. & v. 8. nu. 2. & cap. 10. v. 4. nu. 1. & 7. & cap. 15.
 v. 17. num. 7. Visio, cap. 4. v. 13. num. 2. & cap. 7. ver. 1.
 num. 3.
 Vigilare, c. 8. v. 6. num. 5.
 Vincius, c. 3. v. 18. num. 1.
 Vineæ, c. 15. v. 3. num. 1.
 Vinum, c. 1. v. 13. num. 3.
 Violentus, c. 5. v. 15. num. 4.
 Vir, cap. 1. v. 1. a num. 2. usque ad 13. & num. 41. & cap. 10. v. 5.
 num. 4.
 Virescere, c. 14. v. 7. n. 5.
 Virga, c. 9. v. 34. num. 2. 3. 4. & 5.
 Viscera, c. 1. v. 18. num. 7. c. 2. in enumeratione morb. sect. 7.
 nu. 1. & cap. 16. v. 14. nu. 3.
 Visitare, c. 12. v. 11. nu. 4. & cap. 5. v. 24. nu. 4. & cap. 7. v. 18.
 num. 1. 2. & 3. & cap. 10. v. 22. n. 6.
 Vita, c. 10. v. 12. num. 6.
 Ultra, c. 7. v. 16. num. 1.
 Vocare, vocatus, vocator, & vox, c. 1. v. 4. num. 13. & cap. 14.
 v. 10. nu. 6. & cap. 14. v. 5. num. 1. 2. 3.
 Umbra, c. 7. v. 2. num. 2. & cap. 9. v. 25. nu. 5. & cap. 14. v. 2.
 nu. 4. 5. & 6. & cap. 16. v. 17. num. 3.
 Univerſa, c. 5. v. 10. num. 3.
 Unum, c. 9. v. 3. n. 2. & 3.
 Uterus, c. 15. v. 35. num. 4.

Z

Zara, cap. 1. ver. 1. uum. 33.

INDEX PECULIARIUM QUORUNDAM HEBRAISMORVM, PHRASIVM, ET SCRIPTVRÆ INTELLIGENTIÆ REGVLARVM, QVÆ

in Opere traduntur, & explicantur: præter minutiores alias observationes. quas
ustidiosus sacri sermonis passim inueniet, & ad formam certè alicujus
& peculiaris regulæ erigere facile poterit.

A

Adominationi esse hominem suis vestimentis, c. 9. v. 11. num. 2.
Angelus Domini, c. 2. v. 8. num. 2. Angelus satana, c. 2. v. 8. num. 3.
Anima pro anima, c. 16. v. 4. n. 4.
Animam seruare, c. 2. v. 6. n. 3.
Aperire os, c. 3. vers. 1. num. 4. & 5. & cap. 10. vers. 11. num. 10. 2.
Apponere cor, Vide Cor.
Arca testimonii, c. 9. v. 19. n. 2.
Aura lenis, c. 4. v. 16. n. 4.
Auria Zeli, c. 12. v. 11. n. 5.
A & Ab præpositiones ultimi casus, exprimere solent comparisonem, c. 4. v. 17. n. 1.
Ad audiendum res mutas & mortuas quorsum compellent Prophetæ, c. 10. v. 19. n. 3.
Affixum apud Hebræos idem valet, quod nomen reciproci-
eum, c. 15. v. 30. n. 2.
Auctores sacrorum librorum de se tanquam de aliena per-
sona loqui solent, in præfat. c. 3. n. 7.
Res dicuntur esse in Scriptura, cum apparere & cognosci
incipiunt, v. 15. v. 7. n. 4.

B

Baculus arundineus, c. 10. v. 3. n. 13.
Bibere aquam, & bibere iniquitatem, cap. 15. v. 16. num. 8. 6.
7. & 8.
Bonum videre, vide Videre.

C

Cadere in faciem, vide Facies.
Cadere in terram, c. 1. v. 21. n. 3.
Cadere ab aliquo, c. 12. v. 3. n. 6.
Caput mouere, c. 16. v. 5. n. 1. 2. 3. 4. Erigere, c. 1. v. 2. n. 3.
Leuare, Attollere, Demittere, c. 10. v. 15. num. 2. 3. 4. 5.
Contorquere, c. 10. v. 13. n. 1.
In capite libri, c. 11. vers. num. 2.
Carne humanas lacerare, aut leuare dentibus, c. 13. v. 19. num. 3.
Esse ex catalogo. i. extra catalogum, c. 7. v. 1. n. 11.
Catena caliginis, vide Tenebra.
Cauponari bellum, c. 5. v. 13. n. 4.
Sine causa, c. 9. v. 17. n. 2.
Colligere furorem, c. 16. v. 10. n. 3.
Columna terra, c. 9. v. 6. n. 3.
Collum erectum, c. 15. v. 26. n. 2.
Commutare labia, vide Labia.
Commutare faciem, vide Faciem.
Concludere ventrem, aut vuluam, c. 3. v. 10. num. 1.
Contrahere os, vide Os.
Cor in ore, aut contra, Os in corde, c. 2. v. 10. n. 5.
De corde proferre eloquia, ibidem.
Dicere in corde, vide Dicere.
Cor apponere, c. 1. v. 8. num. 1. 3. & 4. & cap. 6. v. 17. num. 5.
Dissolui, c. 6. v. 14. n. 1. Inuenire, c. 10. v. 8. n. 2. Firma-
re, c. 11. v. 23. n. 1. & Enutrire, c. 1. v. 5. n. 22. Aperire, aut
excavari, c. 10. v. 4. n. 1.
Cor duplex, c. 1. v. 1. n. 55.
Coram aliquo esse, c. 1. v. 2. n. 9. & cap. 9. v. 3. n. 3.
Corpus mortis, c. 11. v. 3. n. 2.
Quod sub aliqua conditione tacita, & quasi ex data hy-

pothesi debet intelligi, absolute & sine ulla conditione
dicere & proponere solet Scriptura, c. 11. v. 13. num. 4.
Qui Christi figuram gesserunt, non in omnibus suis actibus
illum representant, in præfat. c. 7. n. 11.
Particula causalis sæpe redundare solet, c. 2. v. 8. num. 11. &
c. 3. v. 25. n. 2.
Verba cognoscendi afferre publicam rei notitiam atque
certitudinem, cap. 5. v. 24. num. 1. & v. 25. num. 1. Sen-
sum etiam, & experimentum, c. 7. v. 7. num. 4. & cap. 8.
v. 9. num. 2. & cap. 9. vers. 18. num. 2. & cap. 10. vers. 2.
num. 2.
Comparativa & Superlativa, quibus carent Hebræi, circum-
loquuntur aliis particulis, c. 1. v. 3. nu. 17.
Cum constructio unius verbi tribuitur alteri, significatio
utriusque jungenda præcipitur, c. 12. v. 22. n. 1. & cap. 5.
v. 8. num. 1.
Qui Christi figuram gesserunt, ut David, Salomon, Sam-
ion, Job, non in omnibus suis actibus, sed certis quibus-
dam rebus illum representant, in præfat. c. 7. n. 4.
Dei seruus, c. 11. v. 8. num. 5.
Filii Dei, c. 1. v. 6. n. 34.
Dei oculi, c. 7. v. 8. n. 3.
Sagitta Dei, cap. 6. v. 4. num. 2. Dei status, i. cap. 4. vers. 9.
num. 1.
Dei manus, cap. 2. in enumeratione morb. Scilicet. 11. num. 5.
& cap. 7. vers. 19. num. 2. & cap. 10. v. 8. num. 9. 10. 11.
17. 18.
Dei timor, Vide Timor.
Dei facies, vel, à facie Dei. Vide Facies.
Deum irasci, c. 9. v. 6. num. 7. Commo veri, c. 2. v. 3. num. 7.
Redire, c. 9. v. 23. num. 5. & 7. v. 24. num. 1. Venire, aut
natare, c. 9. v. 12. num. 2. Ignorare, c. 1. v. 7. num. 1. & cap. 9.
v. 21. num. 2. Vocare, c. 14. v. 15. num. 1. Inspirare, respira-
re, & bibere spiritum, c. 10. v. 7. 8. n. 18. Oblivisci, aut re-
cordari, c. 7. v. 7. num. 1. & c. 10. v. 9. num. 2. Requiere, c. 3.
v. 4. num. 2. 3. 4. 5. Respicere, c. 7. v. 8. n. 1. & cap. 14. v. 30.
num. 1. Reverti, c. 10. v. 16. num. 5. Consurgere, & ex-
altari, c. 1. v. 20. num. 4. Dormire, c. 8. v. 6. num. 5. Vi-
gilare, ibid. num. 4. Egredi, c. 9. v. 8. num. 4. Scire, ibidem.
Gradi, Calcare, num. 5.
Dextram porrigere, c. 14. v. num. 4. à dextris esse, c. 17. v. 3.
num. 6.
Dicere in corde, c. 1. v. 5. n. 20.
Diem perire, c. 3. v. 3. n. 2.
Dies hominis, c. 3. v. 1. n. 8.
Dies illa, c. 1. v. 6. n. 2.
Dies hosterna, c. 8. v. 9. n. 1.
Dies magnus, c. 1. v. 1. n. 39.
Dies malus, c. 10. v. 3. n. 1.
Dies tenebrarum, c. 15. v. 23. n. 5. Optata, c. 14. v. 6. num. 8.
& 4. Amara, c. 13. v. 26. n. 4.
Dies iudicii, c. 1. v. 6. n. 2.
Dies irriti, c. 3. v. 3. n. 2.
Diligere salutare Dei, c. 3. v. 23. n. 3.
Dirigere cor, aut dirigere viam, c. 11. v. 13. n. 4.
Dispertita lingua, c. 17. v. 5. n. 1.
Domus lutea, c. 4. v. 19. n. 2.
Domus anima, c. 1. v. 4. n. 3.
Domus aranea, c. 8. v. 14. n. 4.
Deprecari faciem, Vide Facies.
Dandi casus sæpe redundare solet in sacro Sermone, cap. 1.
v. 2. num. 2. & cap. 5. v. 27. num. 1. Sæpe etiam est commodi,
ibid. & cap. 3. v. 23. num. 1. Sæpe sumitur pro ablativo cum
præpositione De, c. 15. v. 6. n. 5.
Deus interrogationibus utitur, & quasi dubitandi formulis,
ut cer-

Index Hebraismi. & Regularum.

ut certam ab homine confessionem eliciat, & alia etiam efficiat, c. 1. v. 9. n. 2.
Deo quamvis neque dolenti, neque præcipienti, sed tantum permittenti tribui solet effectus, cap. 1. vers. 21. num. 13. 16.
Diem novum distinguere & numerare solet Scriptura, propter novum factum, c. 1. v. 2. n. 2.

E

Effugium perire, c. 11. v. 20. n. 1.
Effundere contempionem, aut despectionem, cap. 8. v. 22. num. 4.
Evacuare crucem, c. 1. v. 1. n. 6.
Extendere manus, Vide Manus. Extendere calceamentum, c. 1. v. 1. in Appendice prima ad Iobi genealogiam.
Exterminare faciem, c. 7. v. 9. n. 1.
Cum Scriptura duo extrema proponit media, etiam quæ inter illa sunt, vult intelligi, c. 3. v. 19. n. 3.
Verbum Eundi junctum aliis verbis, illorum significationem augeat, & frequentiam atque consuetudinem affert, c. 1. v. 4. n. 1.
Epitheti perpetui vim habere solet in Scriptura textus casus nominis substantivi, cum regitur à nomine adjectivo, c. 9. v. 4. n. 2.

F

Facere comam, c. 14. v. 9. n. 3.
Facere iudicium, c. 8. v. 3. n. 1.
Faciem suscipere, aut respicere, c. 6. v. 24. num. 4. Accipere, c. 13. v. 8. n. 2. Levare, c. 11. v. 15. n. 1. Deprecari, c. 11. v. 19. num. 3. Commutare, c. 9. v. 27. num. 23. Immutare, c. 14. v. 20. n. 5. Abscondere, c. 13. v. 24. num. 2. Cadere in faciem, c. 3. v. 25. n. 4. à facie. Vid. Dei.
Fasciculus vivantium, c. 14. v. 3. n. 2.
Filii Dei, c. 1. v. 6. n. 3. 4.
Filii ignis, c. 5. v. 7. n. 5.
Filius Domus, c. 1. v. 10. n. 5.
Filius putredinis, c. 17. v. 14. n. 4.
Filius operis, c. 7. v. 2. n. 3.
Flagellum lingua. Vid. Lingua.
Flagellum mundans, c. 9. v. 23. n. 2.
Flagellum exundans, c. 11. v. 16. n. 3.
Fors justitia, c. 1. v. 1. n. 9.
Frenum erroris, c. 12. v. 24. n. 4.
Funæ præcingi, c. 12. v. 18. n. 5.
Facta ipsa, id est, res quæ fiunt, significare solet Scriptura verbis dicendi, cognoscendi, prænuntiandi, & similibus, c. 4. v. 3. n. 7.
Verba futuri temporis perpetuam consuetudinem significare solent, c. 1. v. 4. n. 7. & v. 7. n. 1.

G

Gladius oris. Vide Os.
Gladius manus. Vide Manus.
Gloria spei, & Spes gloria, c. 5. v. 17.
Grammaticæ regulas interdum negligit Scriptura, cap. 11. v. 6. n. 3.
Genera sæpe confunduntur in Scriptura, c. 3. v. 8. num. 5. & c. 4. v. 21. n. 3.
Verba, quæ in Hebræo sunt scæminini generis, nominibus masculinis; aut verba masculinæ nominibus scæmininis, adungere solet lingua Hebraica, ad mysterium aliquod indicandum, cap. 1. vers. 1. numer. 11. vers. 10. numer. 39.

H

Herba terra, c. 5. v. 2. v. 25.
Heri, & nudius tertius, c. 8. v. 9. n. 1.
Hominem elavari, c. 11. v. 11. n. 7.
Cum rem ab homine factam majorem humanis viribus Pined. Tom. 1.

narrat Scriptura, confirmare solet veritatem humanæ naturæ, ne fictam arbitremur, cap. 1. vers. 1. numer. 2. & 3.

I

Incircumcisus labiis. Vide Labia.
Indui confusione, c. 8. v. 22. n. 5.
Inferiora terra, cap. 1. vers. 21. num. 5. & cap. 10. vers. 8. num. 17.
Ignis Dei, c. 1. v. 16. n. 4.
In faciem, c. 1. v. 11. n. 6.
Ingredi sepulchrum, c. 3. v. 26. n. 3.
Inique agere, c. 5. v. 16. n. 1.
Innocentem aut innoxium relinquere, cap. 9. vers. 28. num. 3.
Insitum verbum, c. 1. v. 1. n. 50.
Interiora Austri, c. 9. v. 9. n. 5.
Interrogare legibus, c. 9. v. 12. n. 2.
Imperativus in sacro Sermonem sæpe usurpatur pro Optativo, c. 3. v. 1. n. 3.
Præpositio In, cum nomine substantivo juncta, solet valere adverbium, c. 4. v. 21. n. 5.
Insensibilia dicuntur in Scriptura sentire, cum rerum, vel scelerum indignissimorum magnitudo significatur, cap. 9. vers. 31. num. 2. & cap. 16. vers. 19. num. 3. 4.
Interrogatione afferente utitur Scriptura pro oratione negante. & e contrario, interrogatione negante pro oratione afferente, c. 14. v. 7. 4. n. 1.
Justorum liberationem & felicitatem statim post impiorum minas & supplicium, subicere solet Scriptura, ca. 5. v. 5. n. 1. c. 7. v. 7. n. 3.
Sub interrogationis & dubitationis specie aliquando proponit Scriptura quæ certissima sunt, cap. 14. vers. 14. num. 1.
Interrogatio de re jam præterita per verbum futuri temporis, designare potest consuetudinem nunquam intermittendam, c. 1. v. 7. n. 1.

L

Labia commutare, cap. 12. vers. 10. num. 1. Aperire, cap. 11. vers. 5. num. 5. Movere, aut morderi, cap. 16. vers. 6. num. 2.
Incircumcisa, c. 11. v. 2. n. 3. & cap. 15. v. 5. n. 2.
Lingua flagellum, c. 5. v. 21. n. 1. 2. 3. 4. & 5.
Lingua doctinarum, c. 15. v. 5. n. 2.
Lingua patrum, c. 5. v. 21. n. 1.
Sub lingua, c. 11. v. 11. n. 3.
Levare faciem. Vide Facies.
Iudicium, aut iusta loqui, c. 13. v. 6. n. 2.

M

Mane quærere, c. 7. v. 21. n. 4.
Manus gladii, c. 5. v. 20. n. 5. Manus, vel in manu iniquitatis, c. 8. v. 4. n. 3.
In manu esse, cap. 1. vers. 12. num. 2. & cap. 2. vers. 6. num. 1.
Manuum mundities, c. 9. v. 20. n. 6.
Manus extendere, cap. 1. vers. 11. num. 1. & cap. 9. vers. 30. num. 7. Expandere, c. 11. v. 13. num. 3. Manum implere, cap. 1. v. 5. n. 6. Porrigere, c. 8. v. 20. n. 2. Ponere, cap. 9. v. 32. n. 4.
Medicus idoli, c. 13. v. 4. n. 3.
In medio esse, c. 1. v. 4. n. 3.
Mensis novorum, c. 8. v. 12. n. 1.
Misericordiam facere, aut tribuere, cap. 10. vers. 12. num. 3.
Murus ignis, c. 1. v. 10. n. 4.
Multitudo virtutis, c. 9. v. 4. n. 3.
Cum alicujus parentes nominantur, Hebræi matrem condituunt cum præpositione, de, c. 1. v. 1. n. 3.

B

Ubi.

Index Hebrais. & Regularum.

Ubi maledictio, aut maledictum nominatur in Scripturis, nunquam Dei nomen adiungitur, cap. 1. vers. 11. numer. 7.

N

Nasus, vide Spiritus.

Nomen Domini, c. 1. v. 21. num. 17.

Non omnis, id est, adverbium negandi preposito signo, universaliter, Omnis, universaliter negant, quidquid post se inveniunt, c. 13. v. 16. nu. 1.

Nomina abstracta saepe sumuntur pro adiectivis & concretis, c. 3. v. 25. n. 1. & cap. 5. v. 16.

Aliquando negat & rejicit Scriptura, quod licet præcipiat & admittat, sed tamen non est potissimum, nec primo requisitum, c. 1. v. 20. m. 6.

Nomina verbalia seu abstracta frequenter, sed non semper augent significationem, c. 6. v. 9. n. 1.

Nominis proprii compellatio & memoria familiaritatem, charitatem & curam asserere solet, cap. 1. v. 6. num. 1. & v. 8. n. 10.

Nomina propria antiqua cum recentioribus aliis, & clarioribus commutare solet Vulgatus Interpres, cap. 3. v. 14. n. 2.

Nomina propria Hebræa appellativis vocibus, & contra, appellativa, quasi propria sibi reddere solet Interpres, c. 3. v. 8. n. 7.

Cum verbum singularis numeri constituitur cum nomine plurali, verbi significatio distribuitur in omnibus sub nomine contentis, c. 12. v. 7. n. 2.

Ubi nomina propria personarum scribuntur, non fingitur parabola, sed vera historia narratur, in Præfat. cap. 1. num. 7.

Numeri pro numero positio, c. 3. v. 8. num. 1. & cap. 5. v. 5. num. 1.

Nomina pluralis numeri abundantiam significare solent, c. 12. v. 6. n. 3.

O

Oculus carnis, c. 10. v. 4. n. 3.

Oculi attoniti, c. 15. v. 12. n. 2.

Oculorum amaritudines, c. 17. v. 12. n. 2.

Oculum stillare, c. 16. v. 21. n. 2. Descere, c. 11. v. 10. nu. 1. & cap. 17. v. 5. n. 4.

In oculis rectum esse, c. 1. v. 1. n. 57.

Odor ignis, c. 14. v. 9. n. 3.

Oleum laetitiae, c. 1. v. 1. n. 62.

Os gladii, & gladius oris, c. 5. v. 15. n. 3.

Os contrahere, c. 5. v. 16. n. 3. Aperire, vide Aperire.

Ostendere potentiam, c. 13. v. 25. n. 2.

Ova aspidum, c. 3. v. 12. n. 2.

P

Palpebra aurora, c. 3. v. 10. n. 3.

Pacem habere, aut, in pace esse, c. 9. v. 4. n. 5.

Palpare in meridie, c. 5. v. 14. nu. 2. in tenebris, cap. 12. v. 23. num. 1.

Patientia Israel, c. 4. v. 20. n. 3.

Peccatum ita Scriptura narrat, ut quamvis actionem pravam tribuat homini, voluntatem tamen, ut passio fiat, tribuat Deo, c. 1. v. 23. n. 16.

Pellis propelle, c. 2. v. 4. n. 2. & 4.

Pellis superbia, c. 15. v. 20. n. 2.

Non placere, c. 8. v. 14. n. 1.

Potentia arcuum, c. 5. v. 7. n. 9.

Pravum comprobare, c. 9. v. 10. n. 4.

Pravum reperire, c. 4. v. 18. n. 4.

Primi accubitus, & prima Cathedra, c. 5. v. 11. n. 2.

Proterviam facere, c. 1. v. 16. n. 6.

Provocare ad iracundiam, c. 1. v. 5. n. 24.

Præteritum perfectum continuationem & perseverantiam actionis significat, c. 1. v. 4. n. 7.

Verba præsentis temporis, firmitatem & decretum menti adferunt, c. 9. v. 27. n. 3. & cap. 14. v. 4. n. 4.

Præteritum perfectum & imperfectum apud Hebræos unum & idem, sed cum per imperfectum Latine vertitur, peculiarem affert vim & significationem, c. 1. v. 1. n. 2. & 3.

Q

Quære iniquitatem, c. 10. v. 5. n. 13.

Quære panem, c. 15. v. 23. n. 2. & 3.

R

Renas configere, c. 10. v. 23. n. 4. & v. 24. n. 2.

Retinere innocentiam, c. 2. v. 3. n. 1.

Relativum aliquando nihil refert expressum, sed tantum indicat aliquid ad intellectum & cognitionem, c. 1. v. 21. num. 6.

Cum post verbum *respondendi* sequitur in Scriptura *dixit*, exordium sequentis orationis significatur, cap. 4. v. 11. num. 1.

S

Sagitta salutis, c. 5. v. 4. n. 10.

Sagitta Dei Vide Deus.

Sagitta per vulvum, c. 9. v. 23. n. 3.

Sagittam esse in aliquo, c. 6. v. 4. n. 3.

Scribere formulam, c. 13. v. 26. n. 5.

Servus servorum, c. 1. v. 8. n. 6.

Species domus, c. 9. v. 14. n. 3.

Spes gloria. Vide Gloriam.

Spiritus Domini, c. 1. v. 12. n. 7.

Spiritus nasi, c. 4. v. 19. n. 2.

Stellas de caelo cadere, c. 3. v. 9. n. 3. & c. 14. v. 12. n. 5. Detrahere stellas, aut lunam Vide Detrahere.

Spiritus fornicationis, c. 12. v. 15. n. 1.

Verba dicendi, cognoscendi, ad rem ipsam, quæ cognoscitur, pertinent, c. 7. v. 10. n. 2.

Scriptura accipienda est, ut sonat, & non secundum figuram, ubi nihil contrahitur absurdi, c. 1. v. 6. n. 17.

Scriptura aliquando res vocat, non ut sunt, sed ut existimantur ab his, qui loquuntur, c. 2. v. 11. n. 2.

Scriptura à sermone familiari non discedit, c. 1. v. 13. num. 5. & c. 11. v. 9. n. 58.

Eiusdem, aut similis significationis duæ voces, aut plures simul positæ, epithasin habent, & significationem amplificant, c. 1. v. 3. n. 9. & v. 20. n. 1. & 4. & cap. 9. v. 4. nu. 2. & c. 10. v. 20. n. 21. & 22. & cap. 17. v. 16. n. 2. & 19. & c. 13. v. 17. n. 2. & v. 23. n. 3. & 4.

Non raro duæ voces, aut duæ sententiæ, quarum una exponit alteram, sine nova vi & significationis amplificatione, per Pleonasmum junguntur, c. 1. v. 5. n. 5.

Verbum surgendi adjunctum alicui verbo, illius etiam significationi adiungit promptitudinem & celeritatem, c. 1. v. 5. n. 9. & v. 20. n. 2. & 4.

T

Tempus statutum, c. 12. v. 5. n. 5.

Tenebra in die, c. 5. v. 14. n. 1.

Tenebrarum, vel caliginis catena, c. 10. v. 22. n. 11.

Tenebrae exteriores, c. 10. v. 22. n. 11.

Tenere sermonem, c. 4. v. 2. n. 2.

Terra tenebrosa, c. 10. v. 21. n. 5.

Terra inferiora. Vide Inferiora. Omnis terra, c. 1. vers. 10. num. 8.

Terra nativitatis, c. 1. v. 21. n. 2.

Testis velox, c. 10. v. 17. n. 3.

Timor Dei, c. 1. v. 1. n. 39.

Tuba tumultuans, c. 3. v. 8. n. 5.

Cum oratio nullius temporis verbo restringitur, ad multas temporis differentias extendenda est, cap. 5. vers. 17. num. 2.

Tempo-

Index Hebraism. & Regularum.

Temporis circumstantias, noctis, diei, observare solet Scriptura, ut indicet rei eventum, cap. 1. ver. 6. nu. 2.
Tertia persona sæpe ponitur pro prima in Scriptura, cap. 3. nu. 6, & cap. 7. v. 1. n. 1.

V

Ventus urens, c. 4. v. 5. n. 9.
Ventus deserti, c. 1. v. 8. n. n. 34.
Verbum absconditum, c. 4. v. 12. n. 3.
Verba vita, c. 8. v. 4. n. 2.
Via iustitia aut aquisitionis, c. 1. v. 1. n. 56. Abscondita, cap. 13. v. 23. n. 1.
Videri bonum, c. 9. v. 25. n. 4.

Vindictæ spei, c. 5. v. 16. n. 1.
Vinea electa, c. 6. v. 6. n. 4.
Virga directionis, c. 1. v. 1. n. 57.
Virus sanguinum, c. 8. v. 3. n. 3.
Via divina, aut viæ major, c. 9. v. 9. n. 2.
Vlcus pessimum, c. 2. v. 8. in enumerat. morb. sect. 3. n. 1.
Vlcus Egypti, c. 2. in enumerat. morb. sect. 3. n. 1.
Vmbra mortis, c. 3. v. 5. nu. 2. & c. 2. nu. 16 & cap. 16. v. 17. nu. 3.
Vnum & mille, c. 9. v. 3. n. 2. & 3.
Verba activa, in secunda conjugatione Hebræorum, passive & impersonaliter exponi debent, c. 3. v. 5. n. 6.
Cum vir opponitur homini in sacro sermone, ille nobilem, hic ignobilem significat, c. 1. v. 1. n. 10.

INDEX QUÆSTIONUM ET DUBITATIONVM, QVARVM EXPLICATIONEM, VEL HUIUS LIBRI HISTORIA ET INTELLIGENTIA, vel loci alicujus obscuritas atque necessitas postulavit.

In Præfatione.

AN vera sit historia, an vero parabola, in Præfat. c. 1. per totum.
Lazari & divitis historia, an parabola, ibid. nu. 7.
Qua nota innotendus, qui neget historiam lob veram nunquam fuisse, ibid. v. 8.
An liber lob sit sacra fidei & auctoritatis, in Præfat. c. 2. per totum.
Quid sciendum censendumque sit de extrema hujus libri lob parte, ibid. nu. 3.
Quia censendum sit de libro lob, qui apud Græcos habetur, ibid. nu. 4.
Quis fuerit hujus libri auctor, in Præfat. c. 3. per totum.
An Salomon fuerit librorum suorum scriptor, ibid. n. 2.
Qua lingua, & quo dicendi stylo scriptus fuerit liber lob, in Præfat. c. 4.
Ex qua materia fuerit liber, in quo primum historia lob exarata fuit, ibid. n. 1.
An lingua Syriaca à Chaldaea & Hebræa differat, ibid. nu. 1.
An lob ipse carmina scripserit, ibid. n. 3.
Qua sit materia & finis libri lob, in Præfat. cap. 5. & cap. 6. & 8.
Quis fuerit finis patientia lob, in Præfat. c. 6.
Quis fuerit finis non ultimus incarnationis filij Dei, ibid. nu. 6.
An lob passus fuerit, ut Christi patientis figuram exprimeret, in Præfat. cap. 7.
An lob etiam servatus vivus, atque similiter Isaac Christi mortem repræsentaverint, ibid. n. 6.
Cur plures figura Christi passionis, quam resurrectionis extiterint, ibid. n. 6.
Qua sit optima ratio interpretandi librum lob, & Scripturam, in Præfat. c. 8.
Quomodo sit utendum Philosophorum sapientia, ibidem, nu. 7.
Quis locus, ordo, atque totius libri lob divisio, in Præfat. cap. 9.
An lob Propheta fuerit, & inter Prophetas numerandus sit, ibid. n. 2. & 3.
Qua sit utilitas libri lob, qui usus commentariorum, ac periphrasis, in Præfat. c. 10. per totum.
In primo capite.
An lob fuerit Rex, cap. 1. ver. 1. à nu. 1. 4. usque ad 22.
An Palaestinorum Reges crearentur suffragiis, ibid. n. 17.

An lob fuerit Rex Regum ibid. nu. 18.
An lob fuerit primogenitus, & quod primogenitus, ibid. nu. 19.
An lob regnum hereditario jure obtulerit, ibid. nu. 20.
An judices quondam externi, aut peregrini crearentur, ibid. nu. 22.
Quis fuerit situs, & quæ descriptio terra Hus, ibidem, nu. 28. 29.
An terra Hus ad Idumæam pertineat, ibid. n. 28.
Quis fuerit lob, & quod illius genus ibid. à nu. 31. usque ad 37.
An lobab sit idem qui lob, ibid. nu. 32. 33.
An Reges Idumæa à Moysæ numerati imperarint universa Idumæa, ibid. nu. 3.
An amici lob duces aut reguli, & an lobo subditi, ibidem, nu. 35.
Duces qui olim, & an Regibus parerent, ibid.
Qua lob patria qui parentes ibid. à nu. 37. ad 40.
Quonam tempore lob extiterit, cap. 1. vers. 1. nu. 43. 44. & 45.
An regnum lob Deum quoque coluerit, & ad Ecclesiam pertinuerit, id est, an Husita fideles & pii extiterint, c. 1. v. 1. à nu. 63. usque ad 77.
An alia Regna, Regique urbes Deum coluerint in lege natura, c. 1. v. 1. nu. 71.
An Amorritæ quondam extiterint fideles & pii, c. 1. v. 1. nu. 74.
An Rex Abimelech fuerit fidelis & pius, ibid. n. 73.
An Chananaei aliquando pertinuerint ad Ecclesiam, ibid. nu. 74.
An lob sponte abstinerit à numerosioribus gregibus, & sibi certum numerum præfixerit, c. 1. v. 2. & 3. n. 5.
An lob fuerit auri dives, c. 1. v. 3. n. 4 & 10.
Qua & quales oves Arabia, ibid. nu. 6.
Cur inter possessiones lob nulla fiat agrorum mentio, c. 1.
Cujusmodi Arabici & Palestini muli, & an bello, & currando apti, c. 1. v. 3. n. 2.
An filii lob jam tunc essent patres familias, & in separatis domibus, c. 1. v. 4. n. 23. 4.
An filiorum lob convivicia quotidiana perpetuaque fuerint, c. 1. v. 4. n. 6. 7. & 8. usque ad 13.
An quotidiana convivicia filiorum lob pertineant ad parentis laudem, ibid. n. 11. & 12.
An filia lob fuerint jam matrimonio locata, ibid. nu. 17.
Qua fuerit præparatio requisita apud nationes omnes ante usum sacrificiorum, ibid. n. 3.

Index Questionum.

- An lob singula pro singulis filiis sacrificia obtulerit, cap. 1. v. 5. n. 14.*
An lob fuerit sacerdos, ibid. n. 15. 16. 17. 18. & 19.
An ad laicos offerre sacrificia pertineat, ibid. n. 1.
An soli primogeniti olim fuerint sacerdotes, ibid. à nu. 17. usque ad 19.
An filiorum Dei appellatio in homines, vel potius in Angelos conveniat, c. 1. v. 6. n. 4.
An Angeli loco desinantur, ibid. n. 5.
An satana nomine ipse satan, vel aliqua alia persona figurate, & qui hic satan fuerit, c. 1. v. 6. n. 7.
An acta consilii Angelorum, cujus in hoc libro fit mentio, sint accipienda per metaphoram, vel secus, ibid. à nu. 9. ad 13.
An Angelus, vel Deus huic Angelorum concilio praesuerit, nu. 13.
An Angelus aliquando appelletur nomine Iehova, cap. 1. v. 6. n. 17.
An lob sanctior fuerit antiquis Patribus, Abraham, Isaac & Iacob, c. 1. v. 18. v. 12.
An Deus in Scriptura aliquando juret sub forma imprecationis, c. 1. v. 11. n. 5. 4.
Quanam illa Saba, unde venit Regina Austri, cap. 1. v. 14. num. 7.
An filij lob fuerint sancti, c. 18. n. 2.
An lob habuerit filios aliquos superstites, & quosnam, c. 1. v. 18. n. 5.
Quorsum fieret olim vestium dilaceratio, c. 1. v. 20. num. 5. 6. & 7.
- In capite secundo.*
- An quis teneatur ex charitate suam vitam exponere pro alio, c. 2. v. 4. n. 6.*
An secundus Angelorum conventus eodem die coactus fuerit, quo primus, c. 2. v. 1. & 2. n. 2.
An Deus prohibuerit satana, ne lobum corripere, vel infatuaret, c. 2. v. 6. n. 4.
An demon fuerit prohibitus lethalem morbum lobo inferre, c. 2. v. 6. n. 6 & 7.
An demon semel ab homine victus, eundem iterum hominem tentet, c. 2. v. 7 & 8. n. 1.
An Angelibon, aut vero mali puniant impios, cap. 2. v. 7 num. 23.
An lob uno tantum morbi genere, vel pluribus laboraverit, c. 2. v. 8. in enumeratione morborum sect. 1. n. 1. 2. 3 & 4.
Cur satanas solam lobi linguam intactam reliquit, in enumerat. morborum, sect. 1. n. 4.
Num fuerit affectus morbi desperatus atque mortifer, ibid. nu. 2. 3. 4.
An beatus lob inter Martyres numerandus, ibid. nu. 4.
An lob Phagadanam, ignem sacrum, Erispelam, Cancrum & animi deliquium passus fuerit, ibid. sect. 3. nu. 1. 2. & 3.
An lepra, scabie, elephantiasis & pruritu sit affectus, ibid. sect. 4. n. 1. 2 & 3.
An luem veneream, arthritem, seu articulorum dolorem habuerit, ibid. sect. 5. n. 1. 2. 3. 4. & 5.
An vermes, pedicularemque morbum sustinuerit, ibidem sect. 6. n. 1. 2. & 3.
An plagis Aegyptiacis sit laesus, ibid. n. 4. & 5.
An viscerum putredine, renum dolore, pulmonum ulcere laboraverit, c. 2. in enumerat. morborum, sect. 7. nu. 1. 2. 3. 4. & 5.
An plouritis de lingua, faucium, tonsillarum phlegmone, angina, asthma laboraverit, ibid. sect. 8. n. 2. 3. & 4.
An affectus fuerit incubo, vigilia, & pene ad insaniam mæstitia, esuritione canina, marasmo, febris hectica, ibid. sect. 9. n. 1. 2. 3. 4. & 5.
An ad morbum pertinuerit, quod testa saniem raderet, & de unguinum vitio, corporisque pruritu, ibid. sect. 10. n. 1. 2. & 3.
Cur testa & non unguibus se scaberet, & qualis fuerit testa, c. 2. in enumerat. morborum, sect. 10. n. 1 & 2.
An ex morbo provenerit, quod ad sterquilinum diverteret, ibid. sect. 11. n. 1. usque ad 7.
- Num lob vexaverint oculorum morbi, capitis dolor, aurium & narium ulcera, cordis syncope & palpitatio, singultusque, occultiores morbi, diuturnitas omnium, ibid. sect. 12. n. 1. 2. 3. & 4.*
An nudus: an sine domo & lectulo, sect. 12. n. 6. & 7.
Vter calamitosior extiterit lob, an Lazarus, ibid. sect. 13. nu. 1. & 2.
An lobi calamitas acerbior fuerit plagis Aegyptii, ibidem nu. 3. & 4.
Quantum tempus duraverit lobi calamitas, sect. 12.
Qua lobi uxor, & cur servata, 1 & 2.
An satan ementitus fuerit habitum uxoris lobi, ibidem num. 4.
An lob unquam verbo lapsus fuerit, c. 1. v. 10. n. 8.
An amici lob ex vera amicitia illum consolaturi venerint, c. 1. v. 11. n. 2.
Quomodo cognoverint lobi cladem, c. 2. v. 11. n. 1.
An amici lob prius convenerint in aliquo peculiari loco, ibidem, nu. 3.
An amici lob septem cum illo integros dies assederint, c. 2. v. 12. 13. n. 5.
An antiphrasis in voce tantum, an in mente etiam ultima possit reperiri, c. 1. v. 11. n. 1.
- In capite tertio.*
- Quo tempore lob suas lamentationes inceperit, cap. 3. v. 1 num. 1.*
An post silentium peculiaris aliqua agitudo lobum impulit ad lamentandum, cap. 3. v. 2. in considerat. lamentationis, sect. 1.
An fuerit agitatedus scrupulis, ibid. sect. 2.
An vita deploratio, peculiaris lob, an vero communis sit morsus mortalium omnium, ibid. sect. 3.
Quam mente lob maledixerit dæi vitæque suæ, ibid. sect. 5. 6. 7. & 8.
An lamentationes lob acerbiores fuerint, quam Ieremia, c. 3. n. 8.
An lamentationes ista procedant ex affectu sensitiva paritatis, sect. 6.
An in his lamentationibus utatur lob scientia præcendi unam considerationem ab alia in re eadem, & vitæ mala à bonis, sect. 8.
An procedant ex ardenti in Deum charitate, sect. 9.
Vnde apud lob dicit naturalis computatio inciperet, cap. 3. v. 6. n. 2.
An nomen mensis deducatur à nomine luna, an vero nomen luna à mense, c. 3. v. 6. n. 3.
An solum femina lamentatrices fuerint, an etiam viri lamentatores, c. 3. v. 3. n. 5.
- In capite quarto.*
- An amici lob sancti atque sapientes fuerint, cap. 4. in annotatione prævia, & in præfat. c. 5. v. 1. & 2.*
An principia, quibus inter argumentandum amici lob utuntur, sint de fide, c. 4. in annotat. prævia, n. 4.
An amici lob dignis appellatione Prophetarum, ibid. num. 7.
Quod fuerit peculiare erratum & peccatum amicorum lob, ibid. n. 8. & c. 2. v. 11. n. 2 & cap. 3. in considerat. lamentationis, sect. 5. n. 2. & cap. 13. v. 4. n. 2.
An Themam fuerit olim Academia, c. 4. v. 1. n. 3.
An revelatio narrata ab Eliphaz cap. 4. fuerit vera, cap. 4. v. 12. n. 2.
Quare prophetia dici solet visio & verbum, cap. 4. vers. 30 num. 2.
Quæ sint nota ad veras revelationes discernendas, cap. 4. v. 16. n. 5.
An Angeli crenti fuerint in cælo empyreo, cap. 4. vers. 19. num. 3.
- In capite quinto.*
- Quales olim sedes & accubitus in iudiciis, convivis, & publicis convitiis, c. 5. v. 11. n. 2.*
An vera bestia fuerint, ad quas Paulus Ephesi pugnavit, c. 5. v. 12. n. 4.
- In capite septimo & nono.*
- An lob agnovit mysterium incarnationis, c. 7. v. 9. n. 3.*
An alia

Index Rerum.

An aliqui montes in diluvio explanati fuerint, vel tunc etiam, aut aliquando à suis sedibus in alias translati, c. 9. v. 1. n. 3. 4. 5. 6. & 7.

An terra moveatur quiescente cælo, c. 9. v. 6. n. 1. & 2.

In Capite decimo, & reliquis.

An Iob revelata fuerit criminatio satana, c. 10. v. 8. n. 15.

An Angeli in hominis creatione aliquod ministerium obierint, c. 10. v. 8. n. 6.

An homo vere formatus fuerit Dei manibus, Deo tunc humanam speciem sumendo, c. 10. v. 8. n. 9. 10 & 11.

An homo creatus fuerit ex luto, id est, ex terra & aqua, an vero ex pulvere arido, c. 10. v. 9. n. 3. & 4.

An corpus primi hominis prius fuerit à Deo formatum ex luto, quam anima infusa, c. 10. v. 12. n. 5. 6 & 7.

An Angelus, vel Verbum sub specie visibili loquutum fuerit Patribus antiquis, c. 10. v. 8. n. 11.

An Iob criminationi suorum amicorum causam præbuerit, c. 11. v. 4. n. 3. & 4.

An damnatorum cruciatus unquam misigentur, cap. 11. v. 19. n. 2.

An Iob fuerit senior suis amicis, c. 12. v. 12. n. 1. & cap. 15. v. 19. n. 6.

DE SEQUENTIS RERUM INDICIS VSV, ET ORDINE, AD LECTOREM.

Licet hic Index (optime Lector) in ultimum locum rejiciendus videbatur, sed tamen, ut hoc quarto loco reponeremus, his causis adduci sumus. Prima: quoniam alii præcedentes Indices ex hoc ipso generali multum juvari possunt: tum etiam hic ipse ex aliis locupletari & perfici debet, ut aliis sine aliis mutili & imperfecti videri debeant. Deinde quoniam cum ex aliis peti oporteat, quæ vel ad simplicem aliquam vocem & significationem sacri Sermonis cognoscendam, vel ad Hebraismi alicuius vim & proprietatem pertinent: jam nunc hic Index Rerum illa suppeditat, quæ sententiis integris continentur, & explicantur, quod in aliis maxime desiderari videbatur. Separari igitur minimè debuerunt: sed separatim tamquam singulos tradi non inutile visum est, ne, si in unum & eundem locum omnia cogerentur, multitudo & confusio lectorem opprimerent. Tandem quoniam, qui duo reliqui sunt indices locorum Scripturæ & Rerum pro Concione, & Evangelii, alios Indices jam præmissos & ordinatos jure suo postulant, ut ad quos eundem recurrendum sit.

INDEX RERUM.

A

ABANTES.

ABantes anteriorem capitis partem radebant, cap. 1. vers. 10. num. 12. Erant natura pugnaces, ibid.

ABEL.

Quid illius nomen significet, in Præfat. cap. 2. n. 9. & cap. 7. v. 16. nu. 6. Typus viventium, ibidem. Et mortuorum etiam, ibid. In illo nullam posteritatis spem parentes collocarunt, ibid.

Quomodo illius corpus occultare conatus fuerit Cain, c. 16. v. 19. n. 5.

Vide etiam Sanguis, Clamor, Cain.

Non poterit esse Abel, qui renuerit habere fratrem inimicum, c. 1. v. 1. n. 66.

ABIMELECH.

Quid illius nomen significet, c. 1. v. 1. nu. 18. Pater erat pauperum, ibid. Rex fidelis & pius, nu. 73. & adulterii detector, ibid. Loquebatur illi Deus per revelationem, illius regnum fidele, & hujus rei probationes, ibidem. Comparatus cum Pharaone, ibid.

AELUTIO.

Vide Aqua, & Mare.

ABORTIVUM.

Duplex abortivi descriptio, c. 3. v. 16. nu. 1. & 3. Abortivo non dabatur peculiare sepulchrum, ibid.

Neque dicebatur edi in lucem, ibid.

Cur se Paulus vocet abortivum, ibid. Abortivus censetur pro non nato, c. 10. v. 19. num. 2. & si parum vixit, censetur in jure non vixisse, ibid. Sordidus avarus abortivo similis, ibid.

Vide etiam Quintimestris partus.

ABRAHAM.

Quomodo in spem contra spem credidit, c. 13. v. 15. num. 4. Ex illius genere Job, per Elau.

Vide Iob.

Abrahæ sinus portus Lazari, c. 3. v. 13. n. 7.

Quem diem viderit, cum exaltasse dicitur, in Præfat. cap. 7. num. 9.

ACADEMIA.

Priscæ Academiæ apud Hebræos, c. 4. v. 1. num. 3. Et apud

Themanitas, ibid. Academiæ Theman Doctores & Magistri, c. 15. v. 10. n. 5.

ACCEPTIO PERSONARUM.

Cur dicatur faciem accipere, c. 13. v. 18. num. 2. Non attendit æquitatem & jus, ibid. Quibus aliis modis explicetur, ibidem. Dat indigno ausum & confidentiam in iudicio, ibid.

Amici hujus vitii notati, ibid. Deus non accipit personas, ibid.

Vide etiam Adulter, Iudex, Princeps.

ACETUM.

Acetum cum nitro ad curationem aurium purulentarum, c. 26. v. 2. nu. 4. Sed consolatio instillanda auribus, illius dissimilis, ibid.

ACTIO.

Actionem à passione subtiliter distinguunt sacre Literæ, c. 1. v. 21. nu. 16. Illam reprobat Deus, etiam si velit passionem, ibid.

ADAM.

Unde dieatur in Hebræo, c. 1. v. 1. nu. 11. & triplex illius nomen, triplex etiam significatio, ibid. & c. 10. v. 11. nu. 3. & ver. 9. num. 5.

Adam corpus prius formatum ex luto, quam anima infusa, cap. 10. v. 12. num. 5. & 6. ex humo fermentata, vers. 10. num. 3.

Illius formatio similis formationi casei, nu. 2. 3. & 4.

Non est formatum ex pulvere arido, sed ex luto & limo, v. 9. n. 4.

Ante animationem prius distinctum & organizatum in luto, v. 11. n. 2.

An formatum ex terræ quatuor particulis collectis ex quatuor orbis partibus, v. 9. n. 5.

An Angeli in illius formatione aliquid ministerii obierint, *Vide Angelus.*

Primi & secundi Adami discrimen, c. 1. v. 1. n. 4.

Primus homo non vir, ibidem. Sapientissimus, cap. 15. v. 7. num. 1.

Vide etiam Homo, Corpus.

ADOLESCENTIA.

Adolescentiæ propria ignorantia, c. 13. v. 26. nu. 10. Cur illius peccata dicantur aliena, ibid.

Merentur

Index Rerum.

Merentur veniam & exculpationem, ibid. & nu. 11. Flos caducus, c. 14. v. 2. num. 1. Quasi flos & planta ex Adonidis horto, ibid.

Immaturæ mortis in medio dierum conqueſtionis formula, c. 14. v. 20. nu. 1.

Eſt ætas ad miniſtrandum apta, c. 13. v. 29. nu. 9.

Memor juſtus puer, ſed ſenex.

Vide luſtus, Vide etiam Puer, Filius, Homo.

Vide Senex, Mors.

ADONIS.

Adonidis horti, qui, c. 14. v. 2. nu. 1. Repræſentant humanam fragilitatem, ibid. & florem caducum adoleſcentiæ, ibid.

Nihil ferebant fructiferum, ibid.

Sunt iidem qui horti mulierum, ibid.

Vide etiam Adoleſcentia, Homo, Flos.

ADONIS BDECH.

Quid ſignificet illius nomen, c. 1. v. 1. nu. 17.

Non tam videtur nomen proprium, quam appellativum, ibid. videlicet compellatio Regis Regum, ibid.

ADORARE.

Adoratio quid ſit, c. 1. v. 20. num. 6. **Diverſi adorantium habitus & geſtus**, num. 15. & 16.

Quorſum adoraturi prociderent, ibid.

Vide etiam Oratio.

Quorſum manipuli fratrum dicantur adoraffe manipulum Joſeph, nu. 15.

Quomodo Elephantes dicantur Regem adorare, num. 16.

Quorſum Pythagoras juberet adoratuſos ſedere, nu. 5.

ADULATIO, ADULATOR.

Interdum infligit lethale vulnus, c. 15. v. 2. nu. 3.

Dicitur bilinguis, ibid. **Miratur perſonas quaſtus gratia**, c. 13. v. 9. num. 2. **Dicuntur negotiatores avaritiæ**, ibid. **Deus odio illum habet**, nu. 4. **Qui adulatione gaudent**, ſeipſos decipiunt, ibid. **Deus non capitur adulatione**, ibidem.

Afflicti, qui conſolationem non admittunt, adulatione gaudent.

Vide Tribulatio.

ADVOCATUS.

Advocatorum præcepta quæ ſint, c. 13. v. 7. num. 4. & v. 9. num. 3. **Solent decipere judicem**, ibid. & falſa crimina objicere, & rem dubiam velut certam proponere, ibid. **Et qui advocatum non haberet**, Prætor dabat, c. 9. v. 19. num. 4.

Dat clienti fidem ſuam ex publico pacto, ibid.

ÆGYPTUS.

Abundat venenatis ſerpentibus & feris, c. 5. v. 7. nu. 10. **Præfertim alatis ſcorpionibus**, ibid.

Ægypti ulcus quale, cap. 2. v. 8. in enumerat, morb. ſect. 3. num. 1.

Quare Deus voluerit fieri præmiſſa prius conſperſione cineris ex camino ardente, ibid.

Illius deſcriptio ex Philone, ibid.

Quale morbi genus apud Hippocratem, num. 2.

Ægypti plagæ numerantur, & explicantur, c. 2. v. 8. in enumerat, morbor. ſect. 13. num. 4. **Comparantur cum Jobi calamitate**, ibid. & Jobi calamitas ex iſta comparatione amplificatur, ibid.

ÆTAS.

Ætates medici diſtinguunt per intervalla ſeptem annorum, c. 7. v. 8. nu. 2.

Quomodo dicatur Græce, ibid. **Quare medici verent homini duas ætates habenti venam incidi**, ibid.

AER.

Cur dicatur Firmamentum, c. 9. v. 8. nu. 2.

Aere utitur Deus ut tentorio militari, c. 9. v. 8. nu. 3. ibidem **habet Deus armamentaria publica**, ibid. **Inde expugnat impios**, ibid.

Quomodo Stephanus Jeſum viderit ſtantem in aere, ibid. & **Paulus etiam inde tonantem audierit**, ibid.

Cur militia cœleſtis ex aere precetur pacem mortalibus, ib.

AGER, AGRICOLA.

Agri quondam non valde pretioſi, c. 1. v. 3. num. 9. **Illorum**

modus ſervandus, nu. 15. **Superandi à ſamulis & agricolis**, num. 16. **Illorum mala**, & **injuriae cœlorum propter peccata**, c. 5. v. 6. num. 3. **Agri limitati quales**, c. 5. v. 13. nu. 4. **Agricola terræ ſævit**, c. 1. v. 3. nu. 13. **Cenſiti agricolæ**, qui apud Romanos, nu. 14.

Vide etiam Sterilitas.

AMARA.

Amara omnia acerbæ, & inimica naturæ, c. 9. v. 18. num. 4. **Dulcia in amara converti**, c. 13. v. 24. nu. 1. **Efficuntur à caloris exceſſu**, nu. 3. **Amari in quo differant à biliſis**, ibid. **Perpetuum mortis epithetum**, num. 4.

AMICITIA, AMICI.

Quibus rebus lædatur amicitia, cap. 12. v. 4. num. 1. **Debet eſſe gratuita**, cap. 1. v. 9. num. 3. **Deus amicitia violatæ Judex ſeveriſſimus**, cap. 12. v. 4. num. 3. **Adeſt propitiuſ homini dereliſto ab amicis**, num. 24. **Amicus medicus**, c. 3. v. 13. nu. 4. **Quaſi frater**, c. 6. v. 15. num. 1. **Amicorum contumeliæ moleſtiſſimæ**, c. 12. v. 4. num. 1. **Amici infideles norati**, c. 6. v. 6. v. 13. num. 3. & v. 14. num. 2. & v. 15. num. 2. **Deo ingrati**, num. 3. **Dicantur prætereire & contemnere miſeros**, cap. 6. v. 15. num. 2 & 3. **Illos prædet videre miſerum**, v. 19. num. 1. **Sordida illorum paſſimonia**, v. 22. nu. 7. **Sunt ſimiles torrenti**, c. 6. v. 15. nu. 4. & v. 16. nu. 5.

Amici Job an bono animo acceſſerint ad conſolandum, c. 1. v. 14. nu. 2. **Sancti & pii**, ibid. & initio cap. 4. num. 1. & 2. & initio cap. 7. & nu. 2. **Errarunt ex ignorantia**, initio cap. 4. num. 1. & 2. **Non ſemper illis repugnat Job**, n. 3. **Uſurpant fidei principia**, num. 4. **Non errarunt in fide**, locis citatis. & c. 11. v. 4. nu. 2. **An appellandi ſint Prophetae**, initio cap. 4. num. 7. **In quo pecu iſter erraverint & peccaverint**, num. 8. **Repræſentant hæreticos**, cap. 2. v. 11. nu. 2.

AMORRHÆUS.

Amorrhæi aliquando fideles & pii, c. 1. v. 1. nu. 74.

AMOR.

Cum ira conjunctus, cap. 3. v. 2. in conſiderat. lament. ſect. 8. num. 2.

Amantium ira, ibid. **Amor iratus magnus dolor**, ibidem. **Amantium notæ**, num. 2. **Anoris nomen in divinis**, ib. **magis proprie**, quam in humanis, ibid. **Ex impura ſimilitudine in ſacris**, ibid. **Jobi lamentationes ex amore**, num. 1. & 2.

ANGELUS.

Angeli potius, quam homines dicuntur filii Dei, c. 16. v. 6. num. 4. **Non ſunt præſentes omnibus locis**, num. 5. **Qui dicantur aſſiſtentes**, ibidem. **Plures nobiſcum**, quam inimici & dæmones contra nos, nu. 7. **Celebrarunt concilium præſente ſathana reiſſa**, & non propter imaginationem, à nu. 9. uſque ad 13. **Convenerunt Angeli Cuſtodes Jobi & filiorum**, & univerſæ illius familiæ, n. 92. **Præſuit concilio Angelus vice Dei**, nu. 13. **Qui aliquando dicitur Jehova, aut Elohim**, ib. **Illorum loquutio non alligatur corporeo loco**, num. 12.

Non eodem modo loquuntur Angelus Deo, ſicut Deus Angelo, v. 7. num. 2. **Moventur incredibili celeritate**, num. 3.

Sunt ſeptem oculi ſuper juſtum, verſ. 8. num. 2. **Illorum etiam cuſtodia & patrociniuſ**, c. 1. v. 10. num. 3. & cap. 5. verſ. 5. num. 5. & v. 21. num. 9. **Sunt intra noſ**, cap. 1. v. 10. num. 3. **Juſtum circundant**, ſicut etiam Deithronuſ, ibidem.

Maxime in illis requiritur fidelitas, c. 4. v. 18. nu. 3. **Nihil ex ſe boni habent**, nom. 4. **Militant Deo**, cap. 7. v. 10. 3. **Illorum periphrasiſ**, **Servire Deo**, c. 4. v. 18. num. 1. & portare orbem, cap. 9. verſ. 13. num. 3. **Dicuntur cœli**, c. 15. v. 15. num. 4. **Sancti & fideles**, & ſervi Dei, ibid. & cap. 5. v. 5. nu. 5. **Comitantur Deum ab hominibus dereliſtum**, c. 16. v. 8. num. 4. **Creati in cœlo empyreo**, cap. 4. verſ. 9. num. 3.

An aliquod miniſteriuſ præſtiterint in hominiſ creatione, c. 10. v. 8. n. 6. **An aliquod etiam præſtabunt in reſurrectione**, ibid.

Angelorum peccatū amplificatur ex dignitate ſui domicilii in quo

Index Rerum.

In quo cōditi fuerunt, c. 4. v. 19. n. 3. & ex eo quod maxime fideles esse debuerant, v. 18. n. 3.

Angelus sathanæ colaphizans Paulum, quis, cap. 2. vers. 6. num. 3.

ANGULUS.

Anguli ædificiorum ostia, c. 1. v. 18. n. 4. significant Principes & magistratus, ibid. Constant maximis & firmissimis lapidibus, ibid.

ANIMA.

Cur dicatur ignis, aut scintilla, c. 13. v. 12. n. 4.

ANNUS.

Quot mensibus constabat apud Romanos, c. 7. v. 16. num. 7.

Anni magni, qui, ibid.

ANTHEROS.

Cupidinis frater, mutus amor, c. 1. v. 1. n. 66.

ANTI PHRASIS.

In quo differat ab Ironia, c. 1. v. 12. n. 7. Illam qui tollant, ibid. Ostenditur, c. 1. citato & cap. 6. v. 14. n. 4. An detur in mente ultimata, c. 1. v. 11. n. 6.

APOCRYPHUM.

Quid sit, præfat. c. 2. nu. 4. Non statim est ut falsum rejiciendum, ibid.

APOSIOPESIS.

Reticentia cum vehementia & amplificatione sententiarum, c. 1. v. 8. n. 11. & v. 11. n. 4. & cap. 17. v. 1. n. 4.

AQUA.

Aquarum sonitus magni clamoris symbolum, cap. 3. v. 24. nu. 2. Aqua & ablutio mundicie symbolum, cap. 9. v. 30. num. 2. Ad lustrationem adhibita, ib. & ad orationem, ibid. & nu. 3. Scelus quod abluī non posset, maximum, ibidem.

Aqua marina antiquis religiosa, n. 3.

Ablutiones & purificationes legis, ibid.

Ablutio manuum.

Vide Manus.

ARABIA, ARABES.

Arabia est ad meridiem terræ sanctæ, c. 1. v. 16. nu. 3. Thure abundat, c. 1. v. 18. n. 6. Fertilitas unde, v. 3. n. 1. Pastores potentissimi, ibid. Oves magnarum caudarum, n. 6. Multi quales.

Vide Mulus asini, Vide Asinus.

Abundat camelis, n. 7.

Arabes latrocinis vivunt, v. 14. n. 7. Illorum ceremonia in percutiendo fœdere, c. 9. v. 33. n. 5.

ARBOR.

Arboribus etiam peculiares morbi, c. 14. v. 7. n. 5. & senium, v. 11. n. 1.

ARCTURUS.

Quæ constellatio, c. 9. v. 9. n. 1. Quæ illius nomina, ibidem. Tempestates efficit, ibid. Quando oriatur, ibid.

ARENA.

Arena maris cur gravissima, c. 3. v. 6. n. 7. Quæ illius genera, quæ generatio, ibid. Symbolum innumerabilitatis, ibid. Cur careat numero plurali, ibid. Etiam singulariter dicta significat multitudinem, ibid.

ARGUMENTARI.

Argumentantium inepticulorum vitium, c. 9. v. 26. n. 4.

Decorum in argumentatione servandum, c. 15. v. 1. n. 1.

Vide Disputatio.

ARMENIA.

Armenorum Regum in percutiendo fœdere ceremonia, c. 9. v. 33. n. 7.

ARTIFEX.

Magis diligit suum opus, quam ipse diligeretur ab opere, c. 10. v. 8. n. 17.

ASINUS, ASINA.

Asinarum utilitates, c. 1. v. 3. n. 12. Asini opportuni agriculturæ, ibid. Asini Arabici quales, ibid. Asinina stoliditas, c. 21. v. 12. n. 5. Cur Deus ex maxilla asini præbuerit aquas Samsoni, cap. 6. v. 5. n. 4. Asinus piscis dicitur hamere cor in ventre, ibid. Symbolum Gulosi, ib.

Vide Onager, & Mulus.

ASSISTERE.

Assistere quibus Angelis conveniat, c. 1. v. 6. n. 5. Est inferioris & ministrantis, ib. Tum etiam militis, aut ornantis, ib.

ASTUTIA.

Astutia, an violentia plus valeat in hoste, c. 1. v. 13. num. 1. Sævitiæ comes, ibid. Astuti qui, & quibus similes, cap. 1. v. 1. n. 54. & 55. Illorum astutiam Deus traducit, & detegit, c. 5. v. 12. n. 3.

Suis illorum consiliis constringit & capit, nu. 4 & 5. Errasse illos convincit, nu. 7. Perverlum colluctatorem se illis præbet, num. 9. Infatuat illorum consilia, nu. 10. Apponit illis impedimenta, nu. 4. & v. 13. n. 1. & 2. Illos tandem expugnat Deus, c. 5. v. 12. nu. 4. Astutia seipsam destruit, & sibi nocet, nu. 1.

Vide etiam verbo Consilia, & verbo Cogitatio.

ATHLANTES.

Athlantes qui, c. 3. v. 8. nu. 5. Solem & diem execrabantur, ibid.

AVARUS.

Ab avaris iuste auferuntur divitiæ, c. 1. v. 3. num. 8. Avari hominis periphrasis, c. 15. v. 34. num. 3. Sitis inexplebilis, v. 16. n. 4.

Avaritia significat aliquando quamcumque pravam cupiditatem, ibid.

AUDIRE.

Bene audiendi præcepta, c. 5. v. 2. n. 4. & cap. 15. vers. 12. num. 2.

AUGUSTINUS.

Augustinus ante conversionem videbatur valde laboriosus Ambrosii conlibatus, in præfat. cap. 1. nu. 2.

AUGUSTUS.

Augusti oculi splendidi, c. 10. v. 22. n. 10.

AVIS.

Avis laboris experta, c. 5. v. 7. nu. 6. Facile declinat periculum, ibidem. Frequenter sumitur in malum, c. 9. Peculiaris Dei circa aves providentia, c. 12. v. 9. n. 4. & v. 10. num. 6.

AURIS.

Auris quare in Hebræo appellatur statera, c. 6. v. 3. num. 4. inter aures medium stat iudicium rationis, ibid.

Auricularum magnitudo stultitiæ & loquacitatis nota, c. 1. v. 22. n. 3.

AURORA.

Auroræ palpebræ primus illius splendor, c. 3. v. 9. n. 9.

AURUM.

Aurum ad Deorum & Regum honorem, c. 3. v. 15. n. 2.

Aurea & argentea supellex nobilium, nu. 3. cum cadaveribus condita, nu. 4.

AUSTER.

Auster quare sumatur pro deserto, c. 1. v. 18. nu. 9. Ventus à regione deserti, ibid. & cap. 9. v. 9. n. 5. Pro polo Antarcticæ, ibid. Quæ dicantur interiora Austri, ibid.

B

BABYLON.

Babylonice turris destructio, c. 1. v. 14. n. 1.

BALDAD.

Sapientia secundus inter amicos Job, c. 8. v. 1. nu. 1. Illius nominis etymologia & significatio, ibid.

BALTHUS.

Cujusmodi est, c. 11. v. 18. n. 1. Erat ornatus Regius & militaris, ibid. tum etiam & sacerdotum, ibid.

Vide Cingere, & Cinctus.

BARBA.

Utilitatis indicium, c. 1. v. 5. nu. 8. Barbæ abrasio quorsum fieret, vers. 20. num. 11. Barba, familiæ symbolum, vers. 5. num. 8. Barba proluxa apud Romanos reorum erat, v. 20. num. 11.

BEELSEBU.

Deus muscarum, c. 1. v. 16. nu. 2. Idolium Acharonitarum, ibid. Pro Principe Demoniorum, ibid.

BELLUM.

Bellum injustum gerentium supplicium, c. 5. v. 15. n. 3.

BENEDICERE.

Benedicendi variz acceptiones, c. 1. v. 5. à n. 23. usque ad 26 & v. 11. n. 6. & 7. Varietatem capit ex adjunctis, v. 10. n. 7.

BENZ.

BENEFICIUM.

Debet esse gratuitum, cap. 1. v. 9. num. Differt à negotia-
tione, ibid. Beneficia cur Deus conferat, aut deneger,
causam ignorat homo, cap. 9. ver. 11. num. 2. Benefici-
re cordatio grata ei, qui contulit, cap. 10. ver. 8. num. 1. &
v. 9. num. 1. Excitat divinam misericordiam & benefi-
centiam, v. 8. nu. 2. Beneficium plus diligit conferens,
quàm accipiens, nu. 17. Deus cum jucunditate benefa-
cit, num. 18. Dicitur respirare cum beneficia confert, &
cohibere spiritum, cum negat, ibid.

Dives impius abutitur beneficiis.

Vide Dives, & Impius.

BEROALDUS.

Beroaldus notatus, cap. 1. ver. 1. num. 28.

BESTIA.

Bestiæ scelerum vindices, cap. 5. ver. 22. num. 7. Dicuntur
impii ferinis moribus, nu. 3. & 4. Quomodo Paulus pu-
gnaverit ad bestias, ibid. iusto bestiæ pacificæ, nu. 3. 4.
& v. 23. nu. 9. Arabia illis abundat, ibid.

BILLIUS.

Billius notatus præfat. cap. 3. nu. 2.

BLASPHEMIA.

Cur dicatur esse contraria morti, c. 1. v. 17. n. 7. Illius pena
capitalis, c. 2. v. 8. nu. 8. Ad illius detestationem ve-
stium dilaceratio, c. 1. v. 20. n. 7.

BONUM.

Boni appellatio ad cibum & divitias relata, cap. 1. ver. 4.
num. 10.

BOS.

Bovum usus in sacris & prophanis, c. 1. v. 8. num. 3. Pinguis
ubertatis symbolum, macilentus sterilitatis, cap. 15. v. 27
num. 2.

BORSA.

Quæ urbs, c. 1. v. 1. nu. 3. Plures illius nominis urbes, ibid.
Quæ illius nominis variatio, ibid. Jobi patria, num. 23.
An etiam fuerit mater Jobi, nu. 35.

C

CADAVER.

Cur jubetur eadem die deponi de cruce, c. 15. v. 14. n. 3. An
possit appellari homo. *Vide Homo.*

CADERE.

Iusti cadunt in faciem, impii retrorsum, cap. 3. v. 25. num. 4.
Proprie dicitur somnus cadere. *Vide Somnus.*

CÆCUS.

Ut cæcus palpare soleat in tenebris, c. 12. v. 25. num. 1. Mu-
nera excæcant. *Vide Munus, & Cupiditatis. Vide Cu-
piditas. Iudices cæci. Vide Iudices.*

CŒLUM, & Cælum Empyreum.

In cælo empyreo Angeli creati. *Vide Angelus.* Cælum di-
citur magnum per excellentiam, c. 5. v. 9. nu. 2. Illius ma-
gnitudo ex sola divina voluntate, ibid. pulchritudo &
ordo, c. 15. v. 16. nu. 1. Illius pars pulcherrima sol. ibid.
Cæli extensio & expansio qualis, c. 9. v. 8. nu. 1. E cælo
egreditur Deus præliaturus, num. 3. Cæli innovandi
quomodo, c. 14. v. 11. n. 4. videbuntur senescere & desi-
cere luminibus, num. 5. Illius partes densiores sunt vel-
ut maculæ, c. 15. v. 15. n. 4. Non sunt animati, ibid. si-
gnificant sanctos, aut Angelos. *Vide Angelus.*

CEREMONIA.

Ceremoniæ externæ jungendæ cum interna sanctitate, cap.
11. ver. 13. num. 1. Præ illis requiritur interna sanctitas,
ibidem.

CAIN.

Quid illius nomen significet, c. 7. v. 16. num. 6. Quomodo
occultare conatus fuerit cadaver Abelis, cap. 16. ver. 19.
num. 5.

CALCEAMENTUM.

Calceamenta aut chirotheca solebant projici intra urbem
obsessam, c. 1. v. 1. num. 35. An illis Christum utum fuisse
colligatur necessario ex verbis Joannis Baptistæ, c. 3.
v. 14. n. 3.

CALVINUS.

Illius impietas, & imperita elegantia, c. 1. v. 21. n. 19.

CALUMNIA.

Dicitur flagellum linguæ, c. 5. v. 21. nu. 1. Quæ apud Juris-
consultos, c. 10. v. 3. nu. 4. & 5. Pro lophismate, num. 6.
Calumnias impostorum vindicabit Deus, cap. 12. v. 1. 6.
nu. 1. Calumniæ & errores serviunt divinæ providen-
tiæ, ibidem. Divinæ sapientiæ est fraudes & calumnias
detegere, & destruere, c. 12. v. 22. n. 2.

CAMELUS.

Cameli Arabici quales, & ad quos usus, c. 1. v. 3. nu. 7. Illo-
rum multa genera, ibid.

CANIS.

Canis impatientiæ & iracundiæ symbolum, c. 5. v. 2. nu. 4.
& illius, qui cæca pariat consilia, ibid.

CANTUS.

Cantus lugubris inventores Phryges, cap. 3. ver. 8. nu-
mer. 5.

CAPILLUS.

Symbolum sollicitudinum & negotiorum, quibus implica-
tur homo, c. 1. v. 10. nu. 7. Abieciisti sacrificabantur, v. 20.
num. 13. Symbolum infirmitatis muliebris, cap. 16. v. 13.
nu. 3. Cur in illis reposuerit Deus fortitudinem Samso-
nis, ibid.

CAPUT.

Capitis & barbe abrasio quando, & quorsum fieret, cap. 1.
ver. 20. nu. 11. 12. 13.

Membrum divinisimum, cui cætera parent, c. 16. v. 5. n. 3.
Censetur tutus homo, ibid. Varii illius motus, & variæ
significationes, ibid. Caput oblevabatur damnatis, c. 13.
v. 24. n. 3.

CARCER.

Non ad puniendum inventus, c. 7. v. 13. nu. 6. Sed ad con-
tinendum, c. 10. v. 22. nu. 12. Carceris deterrimi deseri-
ptio, c. 13. v. 27. nu. 4. Est tenebrosus & lugubris, cap. 10.
v. 12. nu. 11. & 12. appellavit ipse tenebræ, ibid. Videtur
fuisse extra Hierusalem, nu. 13. *Vide etiam Tenebræ, &
Tribulationes.*

CARECTUM.

Carecto libenter pascuntur boves, c. 8. v. 11. nu. 3. Quibus
aliis nominibus appelletur, ibid. Quæ illius folia, quis
fructus, ibid.

CARO.

Est quicumque externus splendor, cap. 16. v. 16. n. 2. Carnes
humanas lacerare aut comedere, symbolum lævitiæ, c. 13.
v. 14. n. 3. Carnis imbecillitas. *Vide Homo, & Fæmina.*
Carne nostra utitur adversarius, ad nos ipsos oppu-
gnandos, c. 2. v. 5. n. 2.

CARMEN.

Carmen sacra nostris similia, in præfat. cap. 4. num. 3. *Vide
Poësis.*

CASTITAS.

Videtur lædi contaminata veste c. 1. v. 20. num. 9.
Indiget muro, c. 14. v. 4. num. 4. Et peculiari etiam mentis
firmitate & constantia, ibid.

CATO.

Catonis locus Albidium, c. 1. v. 16. num. 8.

CERAUNIA.

Cerauniæ gemmæ natura, c. 1. v. 16. num. 6.

CEREALES.

Cereales ludi quomodo celebrarentur, cap. 1. v. 14. num. 3.
Videbantur imitari vulpes Samsonis, ibid.

CERVICES.

Rigide ad superbiam, c. 13. v. 12. num. 6. *Vide etiam Su-
perbia.*

Pingues ad superbiam, & lævitiæ, c. 15. v. 26. nu. 6. *Vide
etiam Collum.*

CERVUS.

Sitis & sitiendæ causæ, c. 7. v. 2. n. 1. Confligit cum serpen-
tibus, ibid.

CETUS.

Leviathan c. 3. v. 8. num. 2. Die an nocte facilius capiatur,
ibidem.

Naviga-

Index Rerum.

Navigantes territat, ibid. Unde dicatur in Hebræo, cap. 7. v. 12. num. 5. An sit Tunnus, ibid.

CHALDÆUS.

A quo nomen Chaldæi acceperint, cap. 2. ver. 17. num. 1. Quid illorum nomen significet, ibid. Sapientes, ibid. Cur dicantur Equites, ibid.

An debeant connumerari Babyloniis, ibid. Equitandi periti & studiosi, nu. 2. Vivebant ex præda, ibid. à Judæa non parum distantes, ibid.

CHANANÆUS.

Chanani aliquando fideles & pii, cap. 1. ver. 1. n. 74.

CHENCHRITES.

Serpens, cap. 5. ver. 7. num. 10.

CHIRURGUS.

Vulnerando medetur, cap. 5. ver. 18. num. 2. In illo maxime requiritur scientia ligaturæ, num. 1. Omnia chirurgi munia præstans Christus. *Vide Christum.*

CHRISTUS, CHRISTIANI.

Incarnatio, & Nativitas.

Christi genealogiæ Series inversa in Matthæo, & Luca, ca. 1. ver. 1. in append. 3. ad Jobi genealogiam, nu. 40. Christus incarnatus dicitur descendisse ad inferiores partes terræ, ca. 5. ver. 21. nu. 1. Illius caro hamus, quo expiscatus fuit Leviathan, ca. 3. ver. 8. n. 1. Cur dictus vermis ca. 4. v. 19. nu. 6. Cur illius corpus templum, cap. 5. ver. 24. n. 1. In Christi adventu abundantia virtutum omnium, cap. 5. ver. 25. num. 5. Illius nativitas æterna, & temporalis, munda & splendida, ca. 14. ver. 4. num. 1. Illius cum natura humana nuptiæ indivisibiles, ca. 9. ver. 33. num. 7. & 8. Dicitur Dei brachium, & dextra, ibi. Cur vocetur Dei filius Logos & ratio, cap. 1. ver. 21. num. 15.

Vita & Conversatio.

Christus justorum finis & caput, in præfat. 7. nu. 1. Mediator & sequester, cap. 9. v. 13. nu. 7. & 8. Angelus Testament. ibidem, illius miracula & ingressus super mare, prædicta à Job, cap. 9. ver. 8. nu. 5. Evigilat, ad miserorum preces, ca. 8. ver. 6. nu. 4. Præteriens, videt attentus, & miseretur miserorum, cap. 6. ver. 15. nu. 3. Forma optimi Principis, ca. 3. ver. 15. nu. 3. Cur simus capræ ca. 10. ver. 4. num. 4.

Passio.

Christus nostros labores sibi imposuit, cap. 7. ver. 21. nu. 2. & 3. Levavit, exportavit, transtulit, ibid. Christi patientis figura, cap. 16. ver. 9. nu. 2. Plures figuræ illius passionis, quam resurrectionis in præfat. cap. 6. n. 2. Per passionem consummatus, num. 2. Christus patiens admirandi causam in justorum ærumnis abstulit, ca. 17. ver. 8. n. 2. Quomodo dicatur traditus potestati tenebrarum, ca. 3. ver. 2. in considerat, lamentat, secl. 2. n. 6. illius dolores maximi, ibid. Repræsentati & comparati cum Job, ibid. Illius corona spinea, *Vide Corona*, Morti proximus non jam de se, quam de suis sollicitus, cap. 14. ver. 12. nu. 2. Cur voluerit esse velata facie inter opprobria, cap. 10. ver. 4. n. 6. Cur cum gustasset vinum noluerit bibere, cap. 1. ver. 21. nu. 1. Planctus à viris & mulieribus, cap. 3. ver. 8. Exemplum potissimum in sua passione præbuit, in præfat. ca. 6. nu. 6. Mons Calvarie Christi patientia est, mons Domini videbit, ibid. Cur dicatur occisus ab origine mundi, in præfat. cap. 7. nu. 3. De illius morientis sanguine & latere ædificata Ecclesia, ibid.

Resurrectio.

Christi resurrectio velut altera nativitas, cap. 14. ver. 14. num. 3. Terræ parturientis dolores in illius resurrectione, ibid. Facta virtute divina num. 5. Illius figuræ, Job & Isaac, in præfat. cap. 7. num. 9. Rursus Isaac conceptus in mortua vulva Saræ, illius figura, ibid. Abraham exultavit, ut videret hunc diem resurrectionis, ibid. Christi descensus ad inferos cap. 6. ver. 9. num. 2.

Christiani.

Ad leonem vel ad bestias, antiqua infidelium conclamatio. cap. 2. ver. 6. num. 9.

CICERO.

Cicero illustratus ca. 1. v. 1. in append. 1. ad Job genealog. n. 35 *Pined. Tom. 1.*

CINGERE, CINCTUS.

Cingere, militare verbum, cap. 12. ver. 18. nu. 2. Cinctus Gaius binus quis, ibid. Ceteri cur dicti Cincturi, ibid. Cingulum pro fortitudine & viribus, cap. 12. ver. 21. num. 5. *Vide etiam Balibens.*

CINIS.

Symbolum æterni ignis, cap. 1. ver. 12. nu. 3. Memoria deleta nu. 2. Supplicii monumentum, ibid.

CIRCUMCISIO.

Circumcisionem & ceremonias Abrahami retinuerunt Moabitæ, Ammonitæ, Idumæi, cap. 1. ver. 10. nu. 74. Circumcisio cordis in spiritu, cap. 1. ver. 1. in appendice ad Jobi genealogiam, num. 42.

CLAMOR.

Clamare dicuntur, quæ acerbissima sunt, ca. 16. ver. 19. num. 2 & 3. Magnus clamor, similis sonantibus aquis *Vide Aqua, Clamor, Abel.*

CLAVIS.

Symbolum liberæ administrationis, cap. 12. ver. 14. num. 2. Quatuor Dei claves quæ sint cap. 3. ver. 10. nu. 2.

CLAVUS.

Clavi figura inusta frontibus servorum unde, *Vide Sclavi.*

COGITATIO.

Cogitationes humanæ sunt Deo voces, cap. 12. ver. 12. nu. 5. Deus illarum inspector, cap. 1. ver. 5. nu. 25. & cap. 9. ver. 21. nu. 1. Debent esse puræ & lucidæ, ca. 12. ver. 5. num. 3. Illarum importunitas, cap. 5. ver. 5. num. 25. Inutilitas, ca. 8. ver. 14. nu. 4. Cur dicantur possessiones cordis cap. 17. ver. 11. num. 4. compages atque articuli cordis, ibidem, conjunctæ cum affectione & desiderio, si avellantur, dolorem gravissimum afficiunt, ibid.

Dei cogitationes perficiuntur, cap. 5. ver. 15. n. 3. & justorum, ibid. Impiorum frustratæ, num. 3. & 6. & post multum dispendium, num. 7.

Impiorum cogitatio semper molitur malum, cap. 15. ver. 35. num. 4. in illa prima peccati conceptio, cap. 3. v. 12. n. 2. Sunt ova aspidum, ibid. *Vide etiam consilia.* Dei mirabiles, cogitationes pro justis.

Vide Iustus.

COLLUM.

In collum invadere solebant magistratus, cum quis inobediens erat, cap. 15. ver. 26. n. 4. Collum erectum & rigidum, superbiæ symbolum, ib. *Vide etiam Superbia, & Cervices.*

COLUMNA.

Columnæ duæ inscriptæ à nepotibus Adam, ca. 8. v. 8. nu. 4.

CONCEPTIO.

Tribulatio nocti, sicut nativitas diei, cap. 3. ver. 3. num. 4. & 5. Conceptio Beatissimæ Virginis immaculata, cap. 14. v. 4. n. 4. & Christi Jesu pura & lucida, *Vide Christum; Re;* liquorum mortalium sordida, *Vide cap. 14. citato.*

Terra excipiens cadavera videtur illa concipere, ut postea pariat *Vide Terra.* Et mens concipiens cogitationem. *Vide Cogitatio.*

CONSCIENTIA.

Conscientiæ prædagogus, cap. 1. ver. 1. nu. 50. Testis cap. 9. ver. 20. n. Solum illius testimonium non sufficit, ibid. Illam non judicat homo, sed Deus cap. 4. v. 17. num. 2. Bonæ conscientiæ testimonium in divino iudicio, cap. 13. v. 3. nu. 4. Constantia & fiducia, ibid. & ver. 10. nu. 1. Malæ conscientiæ terrores, & perturbatio, ca. 15. ver. 21. n. 1. 2. 7. & ver. 28. nu. 2. Quod aliud est harmonicus sonus, in alia conscientia male interpretatur ver. 21. num. 3.

CONSILIUM.

Consilia debent esse secreta, cap. 15. ver. 8. num. 5. Illa revelat Deus, num. 2. Notantur vana & laboriosa, cap. 16. ver. 8. n. 1. Consilia astutorum irritat Deus, cap. 5. ver. 12. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & ver. 13. n. 10. & 11. Illorum consilia perturbata & stulta, ibid. In rebus clarissimis cæca, & extranea, ver. 14. n. 1. & 2. Exitiosa, ver. 15. n. 3. habent stultum finem, cap. 12. v. 17. nu. 4. Illa infatuat Deus, ver. 19. n. 4. Ex impiorum consiliis Deus eripit justos, cap. 5. ver. 15. nu. 3. Quod sit impiorum & dæmonis adversus justos consilium,

C

Vide

Vide Iustus.

Ubi innititur consilium iniustum, non est Regi acquiescendum cap. 12. ver. 14. num. 1. Regum depravata consilia Deus commutat in melius num. 2. Eos, quorum interest consilia præbere Deus permittit errare, cap. 12. ver. 10. num. 1.

Consilia insulsa, quæ ingrata, cap. 5. ver. 5. num. 6. Solos, ubi multa consilia, cap. 3. ver. 14. num. 1.

Vide etiam Cogitatio.

CONSOLATOR, CONSOLATIO.

Consolutores inepti, idola inutilia, cap. 14. ver. 4. nu. 4. Medi inepi, num. 3. Onerosi, cap. 16. ver. 2. num. 3. Consolatio optima, similem se præbere dolenti, cap. 16. v. 5. n. 2. Est eis incantatoria ibid. & arma adversus ærumnas, v. 6. nu. 1. Non debet esse longior, ver. 12. num. 3. Nec importune eadem repetere, num. 4. Debet esse instar margaritæ pendentis ex aure ibid. & aceto dissimilis quod instillatur auribus, ibid. Initio consolationis silentium, cap. 2. ver. 13. nu. 16. Quomodo Angelus confortans consolatus fuerit Christum orantem, ibid.

CONSUETUDO.

Significari solet in Scriptura verbo Eundi, cap. 1. ver. 4. nu. 1. & præterito imperfecto verbi substantivi. Erat. *Vide in Indice Regularum scriptura.* Prava consuetudo peccandi, etiam sine peculiari voluptate, cap. 15. versic. 16. num. 7.

Vide etiam in Indice simplicium vocum Latinarum. Via.

CONSUL.

Cur hoc nomine recentiori usus fuerit Latinus interpres cap. 3. v. 14. nu. 1. Pro iudice & prætore, ibid.

CONCIONATOR.

Non aucupetur nominis splendorem nec iucunditatem, ca. 3. ver. 1. num. 8. Docendo & concionando ineptus, qui morbus sit dissimillimus, cap. 4. ver. 3. num. 2. Debet esse verbis modestus & humilis, instar Pauli, c. 4. v. 12. n. 2.

Debet esse probatus per patientiam & labores, in præfat. ca. 3. num. 5. & 6. Debet prius diu siluisse, cap. 3. vers. 1. n. 3. Observatur ab aliis, etiam cum os aperit. *Vide in Indice Hebraïsmorum Aperire os.* Debet esse Dei familiaris & amicus sicut Propheta.

*Vide in Indice simplicium vocum, Propheta.**Vide etiam verbo Doctores & verbum Dei.*

CONTENTIO.

Contentionis vitium, cap. 6. ver. 19. num. 5. In quo differat à rixa, ibid.

CONTUMELIA.

Difficilis toleratu, etiam à viris bonis, cap. 3. ver. 2. in consideratione lamentat, sect. 2. n. 5. Iustus in convitiis sardus & mutus, cap. 16. ver. 2. num. 1. Deus audit & respondit pro illo tacente, ibi. Et convertit opprobria in bonum, cap. 3. citatò. Contumelia est Iustis & gladius, ca. 16. ver. 21. n. 3. & vehemens percussio, ibid. *Vide etiam lingua.* Et cur Christus in contumeliis voluerit esse velata facie. *Vide Christus.*

CONVIVIA.

Nominis illius etymologia, cap. 2. ver. 4. nu. 8. leges quæ, nu. 6. Caritatem promovent convivia, ibid. Qualia quondam fuerint, nu. 9. Quot illis fercula & pocula, ibid. in illis Persæ disputabant de modestia & temperantia, ibid. Illorum condimentum temperantia, n. 12. Sunt fœderis & amicitiae symbolum, cap. 1. ver. 4. num. 19. Persarum Regum inter epulas severitas, ver. 5. nu. 7. Spartanorum comitas & humanitas, ibid. Convitiis affinia plurima vitia, ver. 5. nu. 22. Convivarum numerus quis probatissimus, ver. 4. nu. 14. Duodenarius convivarum numerus à Christo sacratus, ibid.

Vide etiam Gula, & Ebrietas.

COR.

Cordis mundities quid, cap. 1. ver. 1. nu. 53. Simplicitas aut duplicitas, nu. 54. & 55. Cordis durtities & insensibilitas, cap. 11. ver. 13. num. 1. 2. & 3.

Vide etiam Cogitatio, & Obstinatio.

CORNELIUS TACITUS.

Scriptor mendacissimus, c. 6. ver. 5. num. 4.

CORONA.

Coronæ Deorum ex floribus junci, aut papyri, cap. 8. vers. 12. Christi Jesu & ipsis spinis & cuspidibus junci, ib. Diamema papyraceum ab Alexandrinis usurparum per ludibrium, ibid.

CORPUS.

Corpus Adam, *Vide Adam.* Corpus mortale dicitur nox, cap. 3. versic. 8. num. 3. Domus lutea, ca. 4. ver. 19. nu. 2. Dicitur vestis animæ, cap. 10. ver. 8. num. 7. & infirmitas, ibid. & Corpus mortis, cap. 11. ver. 5. num. 2.

Vide etiam Caro, & Homo.

Humanus sensus tantum numerat in bonis, quæ corporeæ sunt, cap. 9. ver. 29. num. 1. Non sunt vere bonæ, cap. 1. ver. 20. num. 10. Debent exponi pro conservandis bonis animæ ibid. Significantur per sinistram maxillam, ibid. Et Deus illa exponit periculo, ut suorum animas server, c. 2. ver. 6. n. 2. & 3. Corporis damna parvi æstimanda, cap. 1. v. 11. n. 5. Valetudo pretiosa, cap. 7. ver. 16. num. 7. Pro illa conservanda pendimus ingens vetigal, ibi. Illius structura, similis urbi, cap. 16. ver. 8. nu. 2. In morbo similis urbi desolata, ibid. Dicitur cinis mortuorum, cap. 13. v. 12. nu. 4. Cur Christus corpus suum appellet templum *Vide Christus.* An corpus mortuum dici possit homo.

Vide Homo.

CORREPTIO.

In correptione modus servandus, cap. 2. ver. 10. num. 7. debet esse benigna, cap. 5. ver. 24. nu. 2. Non debet esse nimium falsa, cap. 6. ver. 6. n. 6. ubi nulla subest causa, neque culpa inanis est, cap. 6. ver. 26. n. 4. Qui cum causa irascitur, & corripit, non erit reus, cap. 2. ver. 10. n. 1. Ubi Dei honor periclitatur, debet esse ardens, & vehemens, & instar grani sinapis, ibid.

CORYBANTES.

Qui & quod eorum institutum, cap. 7. ver. 15. num. 3. Corybantia, morbus, ibid.

CREATOR.

Cum creatore non est litigandum, cap. 9. ver. 25. nu. 1. & v. 12. nu. 5. & cap. 11. ver. 10. num. 8. Jure imperat creatoris, ibidem, & jure Creatoris potest illas destruere, cap. 1. ver. 8. nu. 10. Sua bonitate impulsus creavit omnia, ca. 10. ver. 8. nu. 18. Diligit Creaturas num. 17. Quibus manibus usus in creatione, num. 10. 11. 13.

Vide etiam hominis Creatio, & Deus, & Creatura.

CREATURÆ.

Ex se nihil habent boni, cap. 4. ver. 18. num. 1. Omnes testantur esse creatas propter hominem, cap. 12. ver. 9. n. 2. Videntur lassata multo labore serviendi, nu. 3. Potius creatori, quam homini servant, ibid. Natura sua propendent ad serviendum homini, cap. 12. ver. 15. num. 2. Serviant in impios, ibid. Universis Deus mala & bona dispensat, ver. 10. num. 6.

CRUX.

Crucem Christi evacuari, quid, cap. 1. ver. 1. nu. 5. Plena divitiis, & virtute sub infirmitatis specie, ibid.

CUPIDITAS.

Cur Latinus vocet cupiditates hiantes, cap. 16. ver. 11. nu. 1. Sunt similes cani hianti in prædam, ibid. Cur omnes contineantur appellatione avaritiæ, *Vide Avaritia.*

Dicuntur etiam funes, & vincula, quibus alligatur homo bonis terrenis, cap. 4. ver. 31. num. 4.

CURA.

Cura & sollicitudines sæculares inanæ, & sæpe frustratæ, cap. 5. ver. 5. num. 12.

Vide etiam Cogitatio, Consilium, Divitiæ.

CYNIPHES, Cynomia.

Cujusmodi bestiola, cap. 1. in enum. morb. sect. 13. nu. 4.

CYRUS.

Cyri tabernaculum quale, cap. 5. ver. 24. num. 1.

D.

DÆMON.

Dæmonis invidia, ca. 1. ver. 1. n. 1. impudentia, & calumniandi cupiditas, ver. 6. num. 6. Quomodo dicatur adfuisse ceram Deo, ibidem. Clam itrept in angelorum cœterum numer.

Index Rerum.

num. 7. Dicitur turbo & ventus inclementissimus, cap. 13. ver. 25. n. 3. Dæmonum periphrasis, cap. 9. ver. 13. n. 2. Dicuntur montes, ver. 5. n. 1. Dæmonem inter, & deum, potius quam inter Job, & Dæmonem certamen, in præfat. cap. 5. num. 4.
Vide etiam Diabolus, & Satanæ.
DAMNATUS.
Vide infernus.
DAMNATUS.
 Molliter iugens Amnon, cap. 1. ver. 20. nu. 19. Davidis sepulchrum, cap. 3. ver. 15. n. 4. Divinæ inde extractæ, ibid. Appellatur Mausoleum, ibid.
DENARIUS.
 Numerus denarius insignis, cap. 1. v. 3. nu. 7.
DEPRECATIO.
 Quid apud Rhetores, cap. 13. ver. 16. nu. 11.
DESIDERIUM.
 Diurna desideria repræsentantur in somniis, c. 7. ver. 13. nu. 2. illorum comes inconstantia, cap. 1. ver. 15. num. 3. Impiorum desideria nociva, tum sibi, tum aliis, c. 11. ver. 11. num. 4. Mors illa avelit ex corde cum magno dolore.
Vide Cogitatio.
Vide etiam Cupiditas, Cogitatio, Consilium, Concupiscentia.
DETRACTIO.
 Detractoris lingua flagellum, cap. 5. ver. 21. nu. 3. 4. & 5.
Vide lingua.
DEUS.
 Deus concertans cum Satana, potius quam Job. in præfat. ca. 5. nu. 4. à Deo & divinis, agendi capiendum initium, ca. 5. nu. 4. à Deo & divinis, agendi capiendum initium, ca. 1. ver. 5. nu. 9. Divina diligenter curanda, nu. 11. 12. 27. Divina opera opportuna ad multos & varios fines, in præfat. cap. 7. n. 1. Filii Dei, tam angeli, quam sancti homines, cap. 1. ver. 6. nu. 4. Deus immutabilis, cap. 19. ver. 5. nu. 2. Spiritus invisibilis, cap. 9. ver. 11. num. 4. Est in omnibus, & extra omnia, ibid. Dei vestigia quæ, cap. 12. v. 7. nu. 1. Principium & finis in Deo quomodo, num. 3. Immenus, ibid. Sanctus, cap. 6. v. 10. num. 5.
 Fortis & potens, cap. 9. ver. 19. nu. 1. & cap. 8. ver. 4. num. 2. Nemo illi potest resistere, cap. 12. ver. 14. nu. 2. Ostentat maiestatem & potentiam in nubibus, c. 13. v. 20. nu. 4. In singulis divinis attributis inclusa fortitudo, cap. 4. ver. 4. num. 3.
 Divinæ potentia & sapientia opus, multiplicatio rerum ex uno principio, cap. 12. ver. 23. num. 3. Illius nomen Altissimus, cap. 13. ver. 10. nu. 4. & Cellissimus, cap. 11. ver. 8. nu. 1. Est etiam extra cælum, nu. 2. Nihil illo magis intimum rebus, nu. 3. Dei manus in creando homine quæ, c. 10. v. 18. nu. 9. 10. 11. 28. Nihil facit frustra, cap. 2. ver. 3. nu. 8. Dei cogitationes firmæ & efficaces usque ad finem, cap. 5. ver. 12. num. 3.
 Justus & severus, licet tardo gradu procedat ad puniendum, cap. 10. ver. 5. nu. 4. Ante supplicia præmonet justos, ut interveniant, ver. 7. n. 2. Illius potentia & iustitia cum benignitate conjuncta, n. 3. Punit circa condignum, cap. 11. ver. 6. nu. 1. Dicitur scelerator & exactor in repetendis debitis peccatorum, nu. 3. Illius severitas conturbat impium, cap. 13. ver. 10. nu. 1.
 Præliaturus cum impio, ubi ligat tentorium, cap. 9. ver. 8. nu. 3. & 4. De cælo dimicat adversus impios, & quibus armis, cap. 6. ver. 4. nu. 2. Cur appelletur Triumphator cap. 9. ver. 28. nu. 3. potest pœnas ab innocente exigere, ibidem, ver. 33. n. 1. Non minus amabilis castigans, quam benefaciens, cap. 3. ver. 2. In consideratione lament, lect. 8. nu. 1. Vulnerat ut optimus Chirurgus, cap. 5. ver. 18. 1. 2. 3. & 4.
 Solus Deus timendus, cap. 13. nu. 32. nu. 2. Divinæ visiones credebantur afferre mortem, v. 21. nu. 6. cum Deo non contendendum, ca. 9. v. 3. nu. 1.
 Dei Potentia & Sapientia, cap. 12. ver. 13. 14. 15. & 16. ver. 22. n. 2. Nihil est illi opertum, ibid. Illius sapientia & providentia dimensiones quæ, cap. 11. ver. 7. nu. 4. Insunt illi omnia ad clare videndum necessaria, cap. 10. v. 4. num. 4.
 Verax, cap. 12. ver. 25. n. 3. Cur dicatur habere scientiam
Pined. Tom. 1.

vocis, cap. 12. ver. 12. nu. 5. & aurem zeli, ibid. Gustatu etiam cognoscit, & discernit hominum actiones, n. 3. 4. 5. 6. & 7. Divinæ Sapientia descriptio, cap. 15. ver. 8. num. 2. Actionum humanarum inspector, cap. 14. ver. 16. nu. 2. & c. 10. ver. 14. num. 2.
 Dei oculi in bonum, cap. 7. ver. 8. nu. 2. & in malum ibid. Videtur Deus nuntia ex creaturis accipere cap. 3. ver. n. 3. Requirit & interrogat creaturas omnes in hominis causa, n. 3. & 4. Deus ignorare dicitur, quod ex nullo hominis officio cognoscit, cap. 1. ver. 7. n. 1. Summa ratione disponit omnia, cap. 1. ver. 21. nu. 15. Dei filius cur vocetur Logos & ratio, ibid. Humano more loquitur, cap. 2. ver. 4. nu. 7. Non eodem modo loquitur Angelus Deo, sicut Deus Angelo, ca. 1. ver. 7. nu. 2.
 Divinæ misericordiae Thesauri, non iidem, qui iustitiæ, ca. 14. ver. 17. nu. 1. Divina misericordia sponte ad nos propensa, ca. 15. ver. 11. n. 3. Illam prohibent peccata, ibid.
 Divina misericordia protegit à divina ira & iustitia, cap. 14. ver. 13. nu. 3. Divina ira brevis, nu. 4. cum tranquillitate conjuncta, num. 5.
 Deus protector à turbine, cap. 13. v. 25. nu. 3. Videtur dolere in nostris suppliciis, cap. 10. ver. 7. num. 2. Illius viscera ad benefaciendum sponte propensa, ver. 8. num. 2. Maxima illius charitas, etiam cum se simulat iratum, ver. 13. nu. 1. Dissimulat iram, num. 13. Custos, & pastor, ver. 12. nu. 1. Deo utpote immutabili inhærendum & fidendum, ca. 10. ver. 5. nu. 2. Sequester. *Vide Sequester.* Lenis & suavis post tribulationes, ca. 5. ver. 18. num. 6. Dicitur longus sæculusque naribus, cap. 4. ver. 9. n. 2. Requirit creaturas, ut illis beneficiat, cap. 1. ver. 4. n. 5.
 Dei manus benefica, ca. 2. ver. 10. nu. 6. De illa nihil spernendum, ibid. Cum Deo jucunda societas damni & lucri, ca. 2. ver. 10. n. 6. Est medicus vitæ deploratæ, cap. 2. ver. 6. num. 8. Deus, beneficia confert gratuito, cap. 1. ver. 9. num. 4.
 Erga suos servos laborantes munificentissimus, cap. 1. ver. 10. num. 1. Non differt premium, ibid. Justos suos custodit instar muri, ver. 10. num. 3. & 4. Instar pastoris, ibid. instar galeæ, & scuti, num. 4. Illius misericordia sine mensura, ver. 12. num. 4. Dans non abdicat à se rerum dominium, cap. 1. ver. 21. nu. 14. In nostris tribulationibus videtur ipse tribulari & dolere, in præfat. cap. 7. num. 3. cap. 2. ver. 3. n. 7. Coercet dæmonis potestatem, ne multum noceat, ca. 1. v. 12. n. 8. & 9. Gloriatur de suo servo, c. 1. ver. 8. nu. 8. Est illius protector, & Hyperaspistes cap. 7. ver. 3. num. 5. Cur dicatur esse ad dextram sui iusti, ibid. & num. 6.
 Nusquam tuta, nisi apud illum fides, num. 2. Est vas & sponsor, ibid. Non præcepit Satanæ, ut affligeret Jobum, cap. 1. ver. 12. n. 8. Non solum negative, sed etiam positive dicitur permittere, ca. 1. ver. 21. num. 13. Discedere à Deo exulare est, cap. 1. ver. 1. num. 26. Deus dicitur Timor iustorum, num. 60.
DEUS JUDEX.
Vide iudicium, & iudex Deus.
DEXTRA.
 Dextra & sinistra maxilla quid significant, cap. 1. ver. 20. nu. 10. Dextra manus in ratione numerandi numeros majores, cap. 9. ver. 3. n. 6. & in percutiendo sceleres, ver. 33. nu. 4. Fidei symbolum, ibid. & in contrahendis nuptiis, nu. 7. in bello protegitur ab Hyperaspiste & protectore, cap. 17. ver. 3. nu. 6. Deus constituitur ad dextram sui iusti, ibid. Hostis constitutus à dextris hominis quid significet, num. 6.
DIABOLUS.
 Diaboli nomen unde, & quid significet, cap. 1. ver. 6. num. 8. Illius catena, quæ, ver. 12. num. 9. Coercet Deus illius potestatem nocendi, c. 2. v. 6. num. 3. & c. 6. v. 9. nu. 3.
 Impius, diaboli cognomen, cap. 10. ver. 3. nu. 15.
DIES.
 Magnus de maxime solenni, cap. 1. ver. 1. in appendice, 2. ad Jobi genealogiam, n. 35. Dies novus dicitur in Scriptura propter novum factum, ca. 1. ver. 2. nu. 2. Dies natalis, celebris, cap. 3. v. 3. nu. 1. Diem perire, per embolismum.
 C 2 num. 20

num. 2. Dici tribui nativitatem, & plures die quam nocte nasci, num. 4.
 Aliqui festi, & sacri in omni lege, cap. 3. v. 4. nu. 6.
 Diei computandi varietas, ver. 6. nu. 3.
 Aliqui apud antiquos in fausti rebus gerendis, ver. 7. nu. 3.
 Diei maledicuntur impii, ver. 8. num. 3.
 Diem execrantur Athlantes.
Vide Athlantes.

D I F F I C U L T A T.

Rerum cognoscendarum difficultas unde, ca. 7. v. 9. nu. 3.

D I G I T U S.

Ratio numerandi per digitos, ca. 9. v. 3. num. 3.

D I S P U T A T I O.

Quis modus accedendi ad disputationem, c. 3. v. 2. in consideratione lamentatio, sect. 1. num. 4.
 Disputatio illiberalis, cap. 16. ver. 4. num. 4.
 Facile est, adversus quæ audieris, disputare, ibid.
 Disputatio cum amicis, an uno die peracta, & sine intermissione, cap. 3. ver. 1. num. 1.
Vide etiam argumentum, Contentio, Audire.

D I V E S, D I V I T I Æ.

Divitiæ naturales, quæ, cap. 1. ver. 2. num. 3.
 Mortuæ, quæ, num. 4.
 Pastoribus & Patriarchis fuere quondam in pecoribus, ibid.
 Quare dicantur substantia divitis, ver. 10. num. 6.
 Dicuntur excellentia & superfluitas, ca. 4. ver. 21. nu. 2. & 3.
 Cur dicantur facultates, cap. 12. v. 6. nu. 2. Dicuntur pinguedo, cap. 15. ver. 26. nu. 7. Illis obediunt omnia, ibi. Divites maxime obstricti divino obsequio, c. 1. v. 9. nu. 2.
 Dei donum, cap. 5. ver. 5. num. 2.
 Negatur impiis, ibid.
 Divitiis comparatis posse frui Dei donum, ibid. Pro illis gratiæ Deo agendæ, c. 5. ver. 24. num. 4.
 Conjunctæ cum pietate stabiles, ca. 5. ver. 7. num. 2.
 Sunt præmium laboris, ibid.
 Raro cum sanctitate conjunctæ, cap. 1. ver. 10. num. 8.
 Sunt vitiatorum pabulum, ver. 3. num. 24.
 Dives dicitur peccator, ibid.
 Divites iracundi & invidi, c. 5. v. 2. num. 7.
 Divitis epulonis peccata, c. 1. v. 4. num. 10. Voluptarii divites notati, c. 5. v. 7. num. 3.
 Sine labore, & cum iniquitate comparatæ evanescunt, cap. 5. v. 7. num. 3.
 Male partæ, male dilabuntur, cap. 1. ver. 21. nu. 14.
 Qui divitias suæ industriæ attribuunt, Deum provocant, num. 5.
 Qui Deo non refert acceptas, fur & latro, ibid.
 Tenuiores spoliant, & deprædantur, cap. 15. ver. 28. nu. 1.
 Divitiæ interdum fures, & prædones efficiunt, cap. 12. ver. 6. num. 2.
 Et divites adorant Idolum, ibid. Nemo audet illos reprehendere, ibid.
 Frequenter ditescunt ex rapina, ibid. & cap. 17. v. 5. nu. 2.
 Divitum comes insolentia, cap. 5. v. 26. num. 7.
 Faciunt expensas inutiles, v. 28. num. 1.
 Propria illorum stultitia, & inconstantia, c. 8. v. 13. nu. 3.
 Æstivo torrenti similes, c. 6. ver. 16. nu. 4. & arbori firmis radicibus, ca. 5. ver. 3. num. 1.
 De terra sunt, ibidem. Facile crescunt & germinant, num. 3.
 Re ipsa non habent radices, nu. 4. Illos convellit Deus, ibid. & illorum divitias convertit in usum pauperum, cap. 5. ver. 5. num. 3.
 Divites frequentes opprimuntur subito, ca. 3. v. 25. nu. 4.
 Decipiuntur suis divitiis, cap. 15. ver. 28. num. 1. & sibi ipsis illudunt, ca. 17. ver. 2. nu. 3. Illudit etiam illis Mundus, & Caro multa pollicentes.

D O C T O R.

Ecclesiæ, Doctores quibus similes, in præf. c. 20. nu. 4.
 Debent rejicere inutilia, & proficua consecrari, ibid.
 Non debent esse steriles, ibid.
 Nec debent adulterare verbum Dei, ibid.
 Sed recte illud tractare, ibid.
Vide etiam Concionator, & Scriptura.

D O L O R.

Justum dolorem in malis à nobis exigit Deus, cap. 1. v. 20. n. 1. & c. 16. v. 10. n. 2.
 Doloris sensus naturalis, ca. 6. ver. 5. num. 1. & 5. & ca. 3. ver. 2. in consideratione lamenti, sect. 6. nu. 1. Illius vis, ibid. & num. 2.
 Non repugnat fortitudini, num. 3.
 Extorquet vocem, & gemitum, num. 4.
 Suspiriis & voce lenitur illius acerbitas, num. 3. & c. 6. ver. 3. num. 6.
 Multipliciter se prodat, ca. 16. ver. 10. nu. 3.
 Dolores dicuntur sagittæ, ca. 6. ver. 4. num. 1.
Vide Stoicus, Morbus, Tribulatio, Patientia.

D O M U S.

Universos familiares comprehendit, ca. 1. v. 4. nu. 4.
 Viri sponsis ædificabant domos, c. 1. ver. 4. num. 2.
 Domorum ædificandarum luxus & amplificandarum cupiditas, ca. 15. ver. 28. num. 1.
 Impii domus evertenda & diripienda, num. 3.
Vide filius, & divitiæ, & Familia.

D U X.

Duces olim privati Reges, cap. 1. v. 1. num. 35.
 Regum & Ducum discrimen, n. 33.
 Amici Job, Duces, aut Reguli, num. 35.
 Duces de genere Esau, ibidem. Quando Duces pro Regibus, in eodem esse coeperunt, num. 34.
Vide Rex, Princeps, Iudex.

E.**E B R I U S.**

Ebrii descriptio, cap. 1. v. 21. num. 1. & c. 15. v. 21. nu. 6.
 Illius error, qualis, cap. 12. v. 25. num. 2.
 Est symbolum stultitiæ, & indecori, ibid. & effrenatæ passionis, ibid. & impietas, c. 15. v. 21. nu. 6.

E C C L E S I A.

Ornatus illius simplicitas, c. 1. ver. 1. num. 54.
 Non habet rugam neque maculam, ibid. Cur sit & dicatur universalis, cap. 1. ver. 1. num. 63.
 Nunc continet mistos bonos cum malis, num. 64.
 Ecclesiæ Doctores.
Vide Doctores.

E C L Y P S I S.

Eclipsis circumloquutio, ca. 3. v. 4. num. 6.

E L E P H A N T I A S I S.

Illius morbi descriptio, cap. 1. ver. 8. In enumerat. morb. sect. 4. num. 2.
 Peculiaris Ægypti Regibus, ibid. Curatio ex puerorum sanguine, ibidem. An Job illa laboraverit, ibid.
Vide etiam Lepra.

E L O Q U E N T I A.

Eloquentia Sapientiæ pars, cap. 11. v. 2. num. 2.
 Dei donum, ibid. Significata per labia & per alia vocis instrumenta, ibid. num. 5.
 Illam aufert Deus ab eloquentibus ad supplicium, ca. 12. v. 20. num. 1.
 Humana eloquentia Deo inferior, c. 9. ver. 14. n. 1.
Vide etiam Labia, in aliis indicibus, & Lingua.

E N A L L A G E.

Cap. 5. ver. 18. nu. 2.

E N D I A D E S.

Cap. 5. ver. 21. num. 5.

E N O S.

Unde dicatur in Hebræo, & quid significet, ca. 1. v. 1. n. 11.

E P A N O R T H O S I S.

Cap. 5. v. 11. num. 5.

E Q U U S, E Q U I T E S.

Equi Parthici, & Chaldaei, ca. 1. v. 17. nu. 2.
 Equites divisi in tres turmas, ex præcepto militiæ, n. 3.
 Chaldaei equitandi periti & studiosi.
Vide Chaldaus.

E R I N G I O N.

Herba virtutis mirabilis, ca. 1. ver. 1. nu. 77.
 Virtutis & pietatis, quæ in Principe existit, symbolum, ibid.
 ERROR.

Index Rerum.

ERROR.

Hominum errores deceptiones, ex divina providentia & permissione, c. 12. ver. 10. nu. 1.
 Serviunt divinæ orationi, ibid.
 Deus punit eos, qui in errorem inducunt, ibid.
 Quomodo Deus dicatur inducere in errorem, ibid.
 Ebriorum error qualis.
Vide Ebrius.

ESAU.

Quare dicatur prophanus & fornicator, c. 1. v. 7. nu. 17.
 Quæ fuerint illius primogenita, aut primitiva, ibid.
 Quæ illius vestes valde bonæ, ibid.
 Habitavit in monte Seir, ca. 1. v. 7. nu. 28. & 30.
 An fuerit Job de genere Esau.
Vide questionem de genere Job.
 Duces de genere Esau.
Vide Esau.

Posteritas Esau, & Idumæorum male audit, c. 1. v. 1. in appendice dice 3. ad Jobi genealogiam, num. 40.

EVA.

Eva cum serpente cogitatione, & nomine, cap. 2. v. 9. nu. 3.
 Eva quomodo radix & causa peccati, c. 14. v. 1. n. 2.

EUPHEMISMON.

Euphemismon quid, ca. 1. ver. 11. num. 7.

EURUS.

Eurus quis ventus. Quæ illius nomina, & epitheta, cap. 15. v. 2. num. 4.

EXORDIUM.

Exordii perfecti leges, cap. 1. v. 7. num. 1.

EXACTOR.

Exactorum inhumanitas & scvitia erga debitores, cap. 11. v. 6. num. 3. & cap. 3. v. 18. num. 2. & 3.
 Illos compescit mors, num. 3.
 Deus quomodo exactor, in debitis nostrorum peccatorum.
Vide Deus.

EXEMPLUM.

Exemplorum vis, in utramque partem maxima, cap. 1. ver. 7. n. 67 & 68.
 Pravis exemplis visis vel auditis læditur pietas, ibid.
 Exemplorum, quæ à Regibus sumuntur efficacitas, n. 77.
 Exempla patientiæ.
Vide patientia. Vide etiam Societas.

EXTENUATIO.

Cap. 6. v. 2. n. 5. & c. 8. v. 14. n. 1. c. 12. v. 3. n. 7 & c. 15. v. 4. n. 6.

F.

FACIES.

Facies Hypocritica, in Job. cap. 12. in enumerat. morb. sect. 2. nu. 3. & cap. 34. ver. 20. num. 3.
 Totus homo in facie, ca. 9. v. 27. num. 2.
 Impiorum facies, tristis, & nigra, justorum læta, & splendida, ibid.
 Iusti dicuntur cadere in faciem, impii retrorsum.
Vide iustus.

FELICITAS.

Quo maior est, magis debet esse suspecta, c. 5. v. 3. n. 8.
 Illi maledicunt etiam impii damnati, nu. 9.
 Sed oportet statim in vita illi maledicere, ibid.
 Est similis scintillæ, & fulguro, aut Soli deficienti, cap. 3. ver. 7. num. 5. Similis herbis palustribus cap. 8. ver. 11. num. 2.
 Flos absque fructu, brevi atrescens, ver. 12. nu. 3. Est quædam Hypocrisis, ver. 3. num. 4.
 Perfecta felicitas excludit timorem, ca. 11. v. 15. nu. 4.
 Affert stabilitatem, ibid. Est lux, cap. 11. ver. 17. nu. 3.
 Felicitas impiorum non est stabilis, justorum constans, cap. 15. v. 29. num. 5.
Vide etiam, Vita, Divitia, Corporis bona.

FOEMINA.

Foeminarum curæ non publicæ, & propria munera quæ, c. 1. ver. 1. num. 12.
 Foemina apud quas gentes regnaverint, v. 14. n. 6.
 Diaboli instrumentum, ca. 2. v. 9. nu. 2. & 4.
 Non rogata obtrudit consilium, num. 3.
 Est viro occasio errandi, ibid.

Pined, Tom. 1.

Verba illius venenata, ibid.

Maledicentia, & invidia foeminarum suppellex, ca. 2. ver. 9. nu. 6. Stultitia, & loquacitas, ca. 2. ver. 10. nu. 3.

Amat ornari, c. 5. ver. 23. nu. 3.

Fœmina imbecillitatis symbolum, c. 14. ver. 1. nu. 2. Appellatur caro, ibid. Ex molli carne formata, ibid. Initium & radix iniquitatis.

Vide Eva, & Jobi uxor.

FAMES.

Fames belli comes, ca. 3. ver. 20. nu. 4.

Famis imago, ibid.

Vide Sterilitas, & Ager.

FAMILIA.

Comprehendit omnes, qui in ministerio sunt, ca. 1. v. 3. num. 14. & quid apud Juris conf. ibid.

Cur servi familiares dicantur, ibid.

Vide Agricola, Ager, Servus.

FATUUS.

Quis dicatur cap. 1. ver. 21. num. 4.

Fatua Fauni uxor, ibid.

FIDELIS.

Fideles omnes cujuscunque nationis Ecclesiæ indigenæ, c. 1. ver. 1. in append. 3. ad Jobi genealog. nu. 4.

Huliz olim fideles, *Vide Huliz. Et Chanani. Vide Chanani. Et Moabitæ. Vide Moabita. Vide etiam Ecclesia.*

FIDUCIA.

Fiducia in Deum non præfinit tempus aliquod c. 13. v. 15. n. 36.
 Qui Deo non credit, errabundus vagatur, c. 13. v. 11. nu. 3.
 Deo utpote immutabili, inhaerendum, & nitendum, ca. 10. v. 5. num. 2.

Vide etiam, Spes, Tribulatio, Hominis infirmitas.

FIGULUS.

Deus creator, Figulus, cap. 10. ver. 8. num. 14. & ver. 9. nu. 4. 5. 7.

Figulinum opus laboriosum, ibid. Membra humani corporis figmenta, ibid. Deus non solum hominis, sed aliarum etiam creaturarum figulus, ibid.

Quæ sit domus figuli apud Zachariam, ibid.

Vide etiam, Adami corpus.

FILIUS.

Filiorum posteritas iustis quondam pietatis præmium, c. 1. v. 2. num. 1.

Sunt paterna supellex, num. 4. & Viscera, ver. 4. nu. 7.

Parentum in illos potestas, ver. 4. num. 5.

Servi, filii pro servis utuntur, ibid.

Debent esse parentibus utiles, num. 7.

Cur dicantur nasci patri, aut matri, & non solum ex parentibus, ibid.

Ex utroque sexu suscepti, gravissimi, num. 9.

Parentum erga illos caritas, ver. 18. nu. 6. & 7.

Potius illos sperstites, quam se volunt parentes, num. 7.

Excruciantur erratis filiorum, cap. 14. ver. 22. nu. 1.

Numerosa soboles non numeranda in maximis bonis, c. 14. v. 22. num. 1.

Filii impiorum, male pereunt, cap. 4. v. 21. n. 2.

Dicuntur manus, & rami, ca. 15. v. 30. num. 2.

Filii Job, an fuerint patesfamilias, cap. 1. ver. 4. num. 2. 3. 4.

Filii Job, Filii olivæ, ver. 5. nu. 8 & barba sacerdotis, ibid. Illorum interitus multis de causis acerbis, vericulo 18. num. 6.

FINIS.

Finis stultorum non præviis, cap. 12. ver. 17. num. 4.

Est finis stultus, ibid. Propterea tandem dicuntur cadere retrorsum, ibid.

Impiorum cogitationes frustrata optato fine, c. 5. ver. 12. nu. 5. & 6.

Incipiunt ædificare, & non possunt consummare, ibid.

Deus ad finem cuncta perducit, cap. 5. ver. 28. nu. 5. Ideo dicitur triumphator, ibid.

Divina opera, opportuna ad multos fines, in præfat. cap. 7. num. 1.

FLOS.

Vitæ inconstantia, & fragilitatis symbolum, cap. 14. ver. 2. num. 1. &

nu. 1. & 2. Pulchritudinis, nu. 3. Brevitatis, fugacitatis, ver. 10. num. 1.
 Ex quibus floribus texerentur olim coronæ Deorum, ca. 8, v. 12. nu. 2.
 Quales sint flores junci, aut Papyri.
Vide Iuncus, & Papyrus.

FLUMEN.

Divina potentia in fluminum, & fontium arefactione, cap. 12. v. 15. nu. 1.
 Arefacta flumina symbolum extremæ sterilitatis, ibid. Sunt supplementum pluviarum, cap. 5. ver. 10. num. 1.

FOLIUM.

Inconstantia symbolum, c. 13. v. 25. nu. 4 & perpetuæ trepidationis, ibid. & humanæ imbecillitatis, ibid.

FORMA.

Bonum fragile, c. 14. ver. 10. num. 3.
Vide etiam Facies, & Speculum & Mors.

FORTITUDO.

Fortes iustitiæ, qui, ca. 1. v. 1. num. 9.
 Fortitudinem humanam Deus supplantat, ca. 12. ver. 19. nu. 4. & 5.
 Dei fortitudo sub infirmitate humana, cap. 1. ver. 1. num. 6. & 9.
Vide etiam Deus Vir, Hominis imbecillitas.
 Fortitudo Sapientiæ divinæ, & aliorum attributorum.
Vide Deus.

FORTUNA.

Cur pingeretur bicolor, ca. 1. ver. 21. nu. 12. Non colitur, neque agnoscitur à Job, ibid. & cæca, cap. 9. ver. 24. n. 3.
Vide etiam Dei oculi, Providentia.

FRATER, FRATERNUS.

Fraterna Caritas, tum etiam inimicitia gravissimæ ca. 1. ver. 4. nu. 10. Fraternalis discordia diem execrabantur Athenienses, nu. 5.
 Fratrum gratia rara, nu. 20. Facile perditur, ibi.
 Caritas fraternitatis apud Patrem, quæ, ibid.
 Fratres vocabantur olim fideles, ibid.
 Fraterna odia, unde nu. 21. Supplicium constitutum fratrum osoribus, ibid.
 Fratrum mutua officia, num. 20.
 Mutua Benevolentia naturalis, ibid.
 Crimen pessimum fratrum Joseph, fuit fraterna invidia, & odium, nu. 21.
 Esau & Idumæi fraternitatis violatores, ibid.
 Fratrum in sorores Caritas.
Vide Soror.

FULMEN.

Fulmine tacta nefasta habebantur, cap. 1. ver. 16. nu. 8. Religiosa etiam, & sancta num. 6. Dicuntur ignis Dei, cap. 1. v. 16. n. 4. & Sagittæ Dei ca. 6. ver. 4. n. 1. & fulgurans hasta, ibid. Illis Deus utitur & pugnat adversus impios, ibi.
 Symbolum absumpti, & acceptati à Deo sacrificii, ibid.

FUNIS.

Fune prætingi, captivorum, & miserorum, cap. 12. ver. 18. num. 3. Capita funiculo cincta, ibid. Dicitur anima, quæ colligatur, & unitur corpore, cap. 4. ver. 21. num. 4. & vires, aut nervi, ibid. & affectus, atque cupiditates terrenæ, ibid. & morbi, atque dolores.
Vide Morbus.

FUNUS.

In funeribus vestium dilaceratio, c. 1. v. 20. num. 5. Cada- vera condebantur cum pretiosis vestibus, sed dilaceratis, num. 8.
Vide etiam Cadaver, mors, Cantus, Sepulchrum.

FURTUM.

Furto ablata, tenaciter hærent manibus, cap. 11. v. 14. n. 1.
 Cruentant manus, ibid. Sunt longe lateque projicienda, num. 2. & 3.
 Divites plerumque fures, & latrones, & divitiæ plerumque ex rapina.
Vide Divitia, & Rapina.

G.

Galaad montis initium, & finis, & nomina, cap. 1. ver. 1. num. 30.

GALLICUS MORBUS.

Quo tempore in Hispania coeperit, cap. 2. in enumerat morbi, sect. 5. num. 4.
 Unde ortum habuerit, ibid.
 An sit novum, nostræ ætatis malum, ibid.
 An Job illo laboraverit, vel potuerit laborare, n. 1. 2. & 34.

GENER.

Gener, & Nurus loco filiorum, cap. 1. v. 2. nu. 9. Gener etiam est ille, cui filia nondum locata, sed locanda est, v. 4. n. 17.
 Pertinet ad familiam Soceri, ibid.

GENS.

Gentium convertendarum ad Christum figura Job, cap. 1. ver. 1. in append. 1. ad Jobi genealog. nu. 35 & 36. Illarum conversio, secretum, quod formidaret Ilias palam prædicare, nu. 39.
 Aliqui ex gentibus pares Israëlitis, nu. 72.
 Fideles ex gentibus comprimunt superbiam Judæorum, ca. 1. ver. 1. in appendice 2. ad Jobi genealog.
 Gentium pignus tres Magi, in append. 1. num. 36.
 Gentium apostolus Paulus in append. 2. ad Jobi genealog. c. 1. v. 1. nu. 39. ab illis, abstinebant Judæi.
Vide Iudæi.

GENUA.

Tremere, & infirmari vehementiam timoris, cap. 4. ver. 4. num. 2.
 Confortata, & firma, ad strenuitatem currendi, ibid.
 Illorum incurvatio afflictionis, & languoris symbolum, ibi.
 Et rei turpis, ibid.

GENUS.

Generis ignobilitatem iustus non erubescit apud Deum, cap. 1. ver. 1. in append. 3. ad Jobi Genealogiam, nu. 40. Nemo iustus censetur filius parentum ignobilium, ibid. Sed Dei, ibid. Fideles omnes cujuscunque generis sunt Ecclesiæ indigenæ, & filii, nu. 41. Vera nobilitas ex pietate, & Deo, non ex sanguine, nu. 24.
Vide Nobilis, Princeps.

GEOGRAPHIA.

Geographia & vera regionum, regnorum, urbiumque antiquarum descriptio, nunc perdifficilis, cap. 1. ver. 2. num. 27.

GIGANTES.

Gigantum periphrasis, c. 9. ver. 13. nu. 5. & cur dicantur portare orbem, ibid.

HIOSUS.

Apud Latinos, armatorum militum Cuneus, cap. 15. ver. 24. n. 4. Est etiam supplicii genus, *Vide Sphæra, & Servus.*
 Est orantis habitus, *Vide Oratio.*

GORDIANUS.

Gordiani Imperatoris luctus, & dolor in morte filii, cap. 1. v. 20. num. 19.

GRATIA.

Gratiæ divinæ efficacitas, roborantis infirmitatem humanam, in præfat. cap. 1. num. 3.
 Gratiæ nostræ incertitudo, cap. 9. ver. 11. nu. 3. & v. 22. nu. 1. & cap. 17. ver. 4. nu. 2.

GULA.

Idololatriæ proxima, cap. 1. ver. 5. nu. 24. & cum aliis vitiis conjuncta.
Vide convivium.

H.

HÆRES.

Hæres divitis dicitur famelicus, cap. 5. ver. n. 3. Cito devorat hereditatem amplissimam, ibid.
 Hereditatis nomen tribuitur præmio, cap. 6. ver. 3. num. 2. *Vide etiam Præmium.*
 Pœnæ, & tribulationes, dicuntur Hæreditas hominis, ibi dem.
Vide Tribulationes.
 Aqua dicitur, vallium hæreditas, cap. 6. ver. 15. nu. 2.

HÆRETICUS.

Hæretici, figurati per amicos Job. *Vide Amicus.* Abnegant veras historias, ex se alios judicant, in præfat. cap. 1. nu. 2.
 Humano sensu de rebus judicant, nu. 3. Hostes patientiæ & labo-

& laborum, ibid. Cavendum ab illorum imperita elegantia, c. 7. v. 9. nu. 2. Non admittunt veritatem historiam Job, in præfat. a. 1. nu. 2.

HEBRÆUS.

Voces Hebrææ, & Græcæ retentæ ab Ecclesia Latina, cap. 3. v. 8. num. 5.

Hebraismi non omnino perfecte transferri possunt in aliam linguam, in præfat. ca. 10. n. 7. sunt per similes pluribus Hispanismis, ibid. Quomodo lingua Hebræa differat, à Chaldæa, & Syriaca, in præfat. ca. 4. num. 2.

Plura etiam ad Hebraismos, & Hebraica lingua proprietatem, vel ex Indice Hebraicarum vocum, vel ex altero Hebraismorum & Regularum petenda.

HEPHESTION.

Hephestionis monumentum multis talentis ædificatum ab Alexandro, cap. 3. ver. 14. num. 4.

HERODES.

Herodes consumptus morbo pediculari, cap. 2. in enumeratione morborum, Sectio. 6. num. 3.

Tactus avaritia aperuit sepulchrum David, cap. 8. ver. 15. num. 4.

Herodes Agrippa illus ab Alexandrin, cap. 8. ver. 12. num. 2.

HISPANUS, Hispanismi.

Hispanorum, caeremonia provocantium ad singulare certamen, cap. 1. ver. 1. in append. 1. ad Jobi Genealogiam, num. 36.

Hispanismorum observatio perutilis ad Scripturarum intelligentiam, in præfat. cap. 10. nu. 7.

HISTORIA.

Historia, vitæ lux, in præfat. cap. 1. nu. 2.

Illius hostes Hæretici, ibid.

Historia Job antiquissima, in præfat. ca. 8. nu. 2.

HOMO.

Homo verus quis dicatur, ca. 1. ver. 1. nu. 52. Quia præditus ratione, non habuit alia instrumenta à natura, ver. 7. num. 1.

Hominem esse, & dici pulverem, quid indicet, cap. 10. ver. 9. nu. 8. Similis vestimento corroso à tineâ, cap. 13. ver. 28. nu. 3. Res putrida, & tenebrosa, nu. 1. Similis folii caduci, cap. 13. ver. 25. nu. 4. Arbori similis, cap. 1. ver. 1. n. 49. Similitudo, & imago Dei in homine, potissimum, in anima, ca. 10. ver. 8. num. 3.

Hominis nomen, & appellatio in bonum, tum etiam in malum, cap. 12. ver. 2. num. 2. Vilis, cap. 15. ver. 14. num. 1. Ignobilis, cap. 1. ver. 1. num. 10. Est nomen minieræ, & infirmitatis, cap. 7. ver. 1. nu. 11. Triplex hominis nomen ibid.

Hominis generatio, Dei opus, & beneficium, cap. 10. ver. 10. num. 1.

Coagulationi casei similis, nu. 2. Totius formationis descriptio, ver. 11. num. 1.

Divina providentia in custodiendo sætu in alvo matris, ver. 12. nu. 3. ver. 18. num. 1.

Dei in creando homine affectus, & diligentia, cap. 10. v. 8. n. 3. Totius in circuitu creatus à Deo, num. 54.

An aliquod ministerium in illius creatione præstiterint Angeli, num. 6. Dei manibus formatus, nu. 9. 10. 11. Laboriosa illius creatio, nu. 13. Studio, & charitate plena, nu. 17. & 18. Subtilis, artificiosa, num. 19. Cur creatus à Deo, num. 2.

Deum etiam dixisse, ut homo fieret, cum illum creavit, num. 10. Cur spiraculum vitæ in illius faciem potissimum inspiratum fuerit, ver. 12. num. 2.

An totus homo appelletur lutum, an vero solum corpus, cap. 10. v. 9. num. 4.

Lutei hominis fragilitas, nu. 6. Immundities, ibid. Illius periphrasis, Habitare domum luteam, ca. 4. v. 19. nu. 2.

Homini proprium epithetum miser, cap. 14. v. 1. nu. 5. Sunt ærumnæ illi pro cibo & potu, ibid. Propria illius vilitas & miseria ver. 3. num. 2. Proprius labor, ca. 5. ver. 6. nu. 1.

Hæreditario jure debentur illi miseriæ, c. 7. ver. 3. num. 2. Propria illius mutatio, & inconstantia, cap. 10. v. 5. nu. 2. Est deploratus æger, num. 4.

Habet ingenitum mortis initium, ca. 11. ver. 28. nu. 2.

Homo dimittitur à Deo libere agere, cap. 8. ver. 4. num. 2.

Abuti solet potentia, ver. 3. nu. 3. Sibi ipsi ignotus & obsecutus, at Deo diaphanus, & perspicuus, cap. 9. ver. 21. num. 10.

Animalis homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei, cap. 12. v. num. 6.

Homo appellatur etiam non vivens, c. 10. ver. 12. nu. 7.

Humana imbecillitas, roborata divina gratia, c. 1. v. 1. n. 2. 6. 9.

Solus humanus splendor, virtute vacuus, num. 5. Roboratur ex pietate, & precibus, cap. 6. v. 11. num. 1. & v. 12. nu. 1. & v. 13. num. 2.

Plus potest homo, quam ipse sibi persuadeat, cap. 2. ver. 5. num. 4.

Rerum humanarum vicissitudo, cap. 2. ver. 10. nu. 7. Omnia ex prosperis, & adversis temperata, ibid.

Singule hominis actiones sunt Deo cibus & voces, c. 12. v. 12. num. 4. 5. 6. 7.

Humana ingenia non tam sunt replenda quam excitanda, in præfat. cap. 8. num. 8.

Vide etiã Deus, Providentia, Iustus, Impius, Adam, Corpus.

HOMICIDIUM.

Quomodo expiaretur in lege, cap. 5. ver. 10. num. 1. Sterilitate, & fame puniebatur terra polluta sanguine, ibid. & num. 2.

Vide Cain, Abel, Clamor.

HONOR.

Honores & dignitates conferuntur à Deo, ca. 5. v. 11. num. 1. Etiam cum mittuntur sortes, à Deo temperantur, ibid.

Honores, & dignitates, locis sublimioribus discernuntur, num. 2.

HOSTIS.

Hostium sævitiam, & vindictæ cupiditatem odio habet deus ca. 10. v. 3. nu. 11. Non adjuvat illos in malum, ibid.

Qui sibi victoriam tribuunt, Deum provocant, cap. 12. ver. 6. num. 4.

Cur hostes appellarentur peregrini.

Vide Peregrinus, Vide etiam Bellum.

Sævissimi hostis descriptio, cap. 16. ver. 10. 11. 12.

HUMIDITAS.

Corpora unit, siccitas dissolvit, cap. 10. ver. 9. n. 8.

Homini corpus formatum non ex arido pulvere sed ex humectata terra.

Vide Adam, & Corpus.

HUMILES.

Humiles relinquit mundus, eligit Deus, ca. 4. v. 21. nu. 2.

Vide Honores, Superbia, Divitia.

HUS, HUSITA, HUSAM.

Id nomen, qua ratione scribendum & pronuntiandum, cap. 1. ver. 1. num. 26. & 27.

Quibus nominibus appelletur, ibid. Illius situs, & descriptio ibid. & n. 28. 29. & 30. à quo nomen acceperit, num. 36. ab alia radice derivatur, quam Husam, ibid.

Qui viri appellati fuerint Hus, nu. 36. Husitas pios & fideles fuisse sub Job a num. 67. usque ad 77.

HYADES.

Quæ constellatio, cap. 9. ver. 9. nu. 4. Nimbofa & pluviz, ibid. Varia illorum nomina, ibid.

HYPERASPITES.

Quis, & quod illius munus, ca. 17. ver. 3. nu. 5. In bello protegebat suo scuto, ibid. Deus Hyperaspites hominis, numer. 6.

HYPALLAGE.

Cap. 5. ver. 4. num. 1 & ver. 20. nu. 5. & cap. 7. ver. 10. nu. 1. & cap. 8. ver. 4. num. 3. cap. 17. ver. 4. num. 3. & ver. 12. num. 5.

HYPERBOLE.

Cap. 5. ver. 9. num. 5.

HYPOCRISIS, HYPOCRITA.

Cur contraria luci, cap. 8. ver. 6. nu. 3.

Hypocrita alieno colore maculatus, cap. 8. ver. 13. n. 4.

Omnis peccator hypocrita, ibid. & Princeps & Judex impius, ca. 25. ver. 34. num. 1.

Humana felicitas, Hypocritis quædam, ibid.

Hypocritam abominantur sua vestimenta, cap. 9. ver. 31. num. 2.
Hypocrita vanus, ca. 21. v. 11. num. 1.
HYRCANUS.
Referavit & spoliavit sepulchrum Davidis, cap. 3. ver. 15. num. 4.

I.

IACOB.

Lugens Joseph, quot annos transegerit in luctu, ca. 1. ver. 26. n. 19. illius luctus, & dolor comparatus cum Job, ibid.
Cur angelus permiserit se superari in luctu à Jacob, ibid. & ca. 2. ver. 5. nu. 4.

IANUS.

Idem qui Noë, cap. 1. ver. 1. num. 2.

IDOLUM, IDOLOLATRIA.

Cur vocetur stultitia, c. 2. v. 10. nu. 3. & spiritus fornicationis, cap. 12. ver. 25. nu. 1. est gulositati proxima.

Vide Gula.

Idola inutilia, cap. 13. ver. 4. num. 4. & rei inutilis symbolum, ibidem.

Medicus idoli.

Vide Amicus, & in Hebraismus.

IDUMEA. Idumaus.

Job Idumæus genere, non moribus.

Vide Job.

Idumæorum cum Israëlitis inimicitia, cap. 10. ver. 14. num. 2.

Idumæorum Duces & Reges, c. 1. ver. 1. n. 34. & 35. Quando in Edom Duces pro Regibus esse ceperunt, nu. 34.

An amici Job pertinuerint ad ditionem Idumææ, nu. 35. An terra Hus ad Idumæam pertinuerit, nu. 29. Idumæi stricte, aut large accepti, num. 34. Reges Idumææ antequam haberent Regem filii Israel, nu. 32.

Vide etiam Esau.

IGNIS.

Id quod est terribile, & inaccessum, cap. 1. ver. 10. num. 4.

An fuerit verus ignis, qui tetigit oves Job, vers. 16. num. 4.

Pro fulmine, ibid.

Igni tribuitur lingua & os, ver. 16. nu. 5. significat quoscunque cruciatus gravissimos, cap. 10. ver. 15. nu. 8. Lapidatio etiam potest dici combustio, ibid.

Ignis Dei.

Vide in Hebraismus.

IMAGINATIVA.

Ventri similis, cap. 3. ver. 2. in considerat. lament. sect. 7. nu. 4. Separat utile ab inutili, ibid.

IMPIUS.

Impii habent bestiarum nomina, cap. 5. ver. 22. num. 4. Sunt falsi homines, Histrionibus similes, cap. 1. ver. 1. num. 52.

Similes Lunæ, cap. 8. ver. 15. num. 5. Omnes ignobiles capitulo 2. ver. 1. in append. 3. ad Job, Genealog. numer. 42.

Cur dicantur quiescere in locis petrosis, ver. 17. n. 7.

Pollent sapientia carnis, cap. 12. ver. 5. nu. 3. sed vere inepti negotiis gerendis, cap. 2. ver. 2. nu. 7. Turpes & deformes, c. 15. ver. 16. n. 8. & sibi ipsis abominabiles, nu. 2. Sunt inutiles ad bonos usus, nu. 3. Igni opportuni, ibidem. Ad peccandum alacres n. 5. Ad omne genus projecti, nu. 7. Quarunt occasiones peccandi v. 8. n. 3.

Cur dicantur alieni, vel alienati, cap. 15. v. 19. nu. 5.

Impiorum perturbata conscientia, semper præsumens favā, cap. 15. ver. 21. num. 1. & 2.

Quod aliis est dulcis harmonia, illis fit sonitus terroris, nu. 3. Mala illorum securitas, num. 4. Mala etiam pax, num. 5. Cum minus sentiunt, magis laborant, nu. 6. Tantum metuunt, quantum nocent, cap. 5. v. 21. nu. 7.

Internis vinculis & tenebris constringuntur, cap. 15. v. 23. n. 2. Etiam inter edendum cruciantur, ver. 23. nu. 2. Vagi, & mendici, nu. 3. Expositi discriminibus, n. 5. & 6. & cap. 5. v. 14. num. 3.

Suis ipsis factis, & peccatis produntur, ibid. & suis peccatis cruciantur, ca. 8. ver. 4. nu. 3. Irident obfiduntur, & oppugnantur, cap. 15. ver. 16. num. 2. Suis desideriis & cogitationibus torquentur, ca. 15. ver. 12. n. 1. & cap. 5. ver. 2. nu. 7. Se ipsos conjiunt in magnas difficultates, ibid. In illorum corde umbra mortis, cap. 3. ver. 5. num. 2. Diei maledicunt, & lucem oderunt, cap. 3. ver. 8. nu. 3. Perturbato sunt animo, cap. 3. v. 17. nu. 1. & 4. Illorum perturbationi quomodo finem imponat mors, nu. 2.

Quem Deus avertatur, invisus omnibus, ca. 5. ver. 4. num. 1. Non audent in oratione petere, ver. 17. num. 3. Obmutescunt, & confunduntur num. 4. Sunt amari divino palato, cap. 9. ver. 18. nu. 4. Provocant Deum ad nauseam, cap. 12. ver. 12. num. 7. Sunt cibus abominabilis, & scetidus, ibid.

Impiorum munera Deo ingrata, cap. 8. ver. 20. num. 2. Non favet iniquitati Deus, neque præbet vires ad malum, nu. 2. & 3. licet præbeat vires naturales, quibus impius abutitur, ibid.

Impii indicunt Deo bellum, ca. 15. v. 24. nu. 3. & ver. 25. nu. 3. & v. 26. num. 4.

Sed Deus per ludibrium iridet impios, ca. 8. ver. 18. num. 8. Recedunt à Deo ad certum exitum, ver. 4. num. 2. In suppliciis obliviscuntur Dei & suorum scelerum, cap. 9. ver. 6. num. 3.

Impiorum bellum adversus justos, cap. 10. ver. 3. num. 11. Arma, ibid. Vehementer illos insectantur, cap. 13. ver. 19. num. 5. Etiam non provocati lædunt justos, cap. 16. ver. 3. num. 25. & invident illorum felicitati, cap. 11. v. 20. num. 1.

Deus suorum justorum vindex adversus impios, ca. 10. ver. 31. num. 33.

Impiorum lux & prosperitas quid, cap. 12. ver. 5. num. 3. Spes inanes, cap. 11. ver. 24. num. 34. Quamvis initio floreat, brevi arescunt, cap. 8. v. 13. nu. 1. Cogitationes etiam frustratæ, cap. 5. v. 12. nu. 4. 5. 6. 7.

Inherent temporalibus bonis tanquam perpetuis, c. 9. ver. 25. num. 5.

Sua felicitate contenti male sentiunt de præmio justorum, ca. 2. v. 3. num. 4.

Vivunt pacati & tranquilli, cap. 3. ver. 26. nu. 5. Velut agricolæ, excolunt terram iniquitatis, cap. 4. ver. 8. n. 2. Quid seminant, Quid postea metant, nu. 4. 5. 6. Frustrantur ipse sementis, nu. 9. non solum sunt Agricola, sed etiam bos junctus aratro, ibid.

Impii adhuc inhaerent vitæ bonis, sed facile avelluntur, ca. 4. ver. 21. nu. 4. Illorum felicitas falsa & brevis, cap. 5. ver. 3. num. 5.

Inftar fami, ibi. similis scintillæ, & fulgetri, & solis perficientis, v. 7. nu. 5.

Flos absque fructu, ca. 4. ver. num. 1. & 4.

Est illorum felicitas Hypocrisis quædam, ibid.

Conantur, sed frustra, consequi immortale nomen, ca. 1. v. 1. nu. 48. illorum memoria & nomen molestum audienti, num. 49. Sunt similes fructibus fugacibus, ibid.

Supplicia & calamitates diluere conantur voluptatibus, ca. 1. ver. 20. nu. 6.

Peccata, & peccatorum occultas causas non intelligunt, c. 4. ver. 20. num. 8. Nec sua supplicia esse propter peccata, ibid. Ideo vocantur non intelligentes, ibid.

Proprium impiorum est occultam aliorum intentionem calumniari, cap. 1. ver. 19. num. 1. Et alios judicant, in præfatione cap. 1. num. 2. Volunt se constituere legem fidei & vitæ, nu. 3.

Ingens illorum supplicium humiliari ante januam ignobiliorum, ca. 5. ver. 4. nu. 5. Et non frui bonis congregatis, ver. 5. nu. 2. Sed potius exponitur prædæ omnibus, nu. 4. & 5. Ideo videtur impius ad ignem natus, ver. 7. n. 5. Ideo vocatur stipula, c. 13. ver. 25. num. 7. illius memoria cinis, ver. 12. n. 2. Exponitur omnium ludibrio, cap. 8. ver. 27. nu. 3. Impietatis merces, confusio, ver. 22. nu. 2.

Incedit per invium ignorato vitæ exitu, cap. 12. ver. 24. n. 4. & 5. Illius impietatis comes ignorantia, & tenebræ, ca. 15. ver. 22. nu. 1. & discrimina, ibid.

Non

Index Rerum.

Non potest fugere Divinam justitiam, cap. 11. ver. 9. num. 5.
 Nec habet sublevantem se, cap. 15. ver. 22. num. 1. Prævalent super eum tribulatio & angustia, ver. 24. num. 2. & torquetur gravissimo servorum supplicio, num. 3.
 Nemo impius moritur senex, cap. 15. ver. 32. num. 2. Est puer, & parvulus *Vide Puer* negatur illi felix senectus ca. 5. v. 32. num. 1. & 2. Imminet immatura mors, ibid. & cap. 15. ver. 30. nu. 3.
 Auferuntur sæpe impii levibus incommodis, & morbis, ca. 15. ver. 30. num. 5. & ca. 2. ver. 6. nu. 8. Sunt stulti, ca. 4. ver. 21. num. 5. Et non solum stulte vivunt, sed etiam stulte moriuntur, ibid.
 Impiorum posteritas infirma, c. 15. v. 31. nu. 4. & v. 33. nu. 1. Intereunt misere, ver. 30. num. 1.
 Impiorum societas exitiosa, cap. 1. ver. 10. nu. 67. Conantur justos ad se trahere, num. 68.
 Difficile quis poterit esse justus inter illos, ibidem. De illorum societate, & conversatione eripi, Dei beneficium, ibi. *Vide etiam Peccatum, Peccator Iustus,*
IMPOSSIBILE.
 Actus circa impossibile, cap. 3. v. 3. num. 2.
IMPORTUNITAS.
 Importunitas vicit Adam, & Samson, c. 1. v. 16. nu. 2.
INCURVATIO.
 Incurvatio, aut genuflexio, in adoratione. cap. 1. ver. 20. num. 16.
INDUMENTA.
 Indumenta ferina priscarum gentium, c. 1. ver. 13. n. 2. *Vide etiam Vestes.*
INFANS.
 Infantum sepulchra, quæ olim, c. 10. ver. 19. nu. 2.
INFERNUS.
 Unde dicatur, cap. 7. ver. 9. num. 2. Significat subterraneam mortuorum & animarum stationem, ibid. & cap. 11. ver. 8. n. 3. Inferni periphrasis cap. 10. ver. 22. n. 3 & 4. Est carcer damnatorum, nu. 5. Vincula & Compeditio, num. 6. Æterna ibi supplicia, num. 7. & 8. Est terra tenebrosa, nu. 10. Regia mortis, ibid. Plena vinculis tenebrarum, nu. 11. & 12. Ibi tanquam in naturali solo proveniunt tenebræ nu. 25. & inde videntur ad nos ascendere, ibid. Est regio plena animi deliquio, nu. 21. Plena terrificis spectris & umbris, nu. 15. Plena tristitia & timore, n. 23. Non est ibi naturalis rerum ordo, nu. 18. & 19. Sed est ordo aliquis, ut pares cum patibus, pari pena puniantur, num. 21. Nihil à damnatis ibi ordinate sit, num. 22. Quæ sit illorum suppliciorum profunditas, ver. 9. num. 4. Cruciatu nunquam mitigantur, ver. 19. nu. 2.
INGRATUS.
 Ingratus est non cognoscere antiquum possessorem, cap. 7. v. 10. nu. 4. Quis maxime ingratus, ca. 7. v. 9. nu. 2. *Vide etiam Beneficium.*
INTELLECTUS.
 Eadem est proportio intelligibilium ad intellectum quæ sensibilium ad sensum, cap. 12. ver. 12. nu. 1.
INTERROGATIO.
 Interrogatione extorquet Deus ab homine confessionem delicti, ca. 1. v. 9. num. 1.
 Cætera, *Vide in indice Regularium.* De quibus quisque libenter interrogetur, in præfat. c. 3. num. 4.
INVIDIA.
 Invidorum ingenium quale, cap. 1. v. 5. nu. 9. Quid sit, ca. 5. v. 2. num. 6. Puerorum propria, ibid. & num. 7. divitum, ibid.
 Occidit ipsum invidum, ibid. Comes est concupiscentiæ oculorum, ibid.
IOB.
 Liber Job Regium opus, initio præfat. Veram historiam describit in præfat. ca. 1. Qui hujus historiæ veritatem ad parabolam traducat, gravi nota inurendus, ibid. nu. 8.
 Ad patientiæ exemplum conscriptus, num. 6.
 Protocanonicus in præfat. cap. 1. nu. 2. Apud Septuaginta, auctor, quam apud Latinos, n. 4. Illic auctor quaeritur in præfat. cap. 3. Proferuntur variae sententiæ, nu. 1. & 2. Afferitur fuisse ipse Job, n. 3. Descriptus à Moyse, num. 2.

Carmine scriptus ab ipso Job, in præfat. cap. 4. Quis hujus libri idoneus Interpres, cap. 3. num. 6. Quæ materia & finis, cap. 5. Quæ materiæ varietas & obscuritas, ca. 8. Quis ordo & divisio, ca. 9. Quæ utilitas cap. 10. est liber Dialecticus, Phisicus, Moralis, Theologicus, cap. 8. n. 2. & 3. Evangelio proximus, ibid. An sit propheticus in præfat. cap. 9. num. 2.
 Nomen Job quid significet, cap. 1. ver. 1. num. 46. Est nomen patientiæ, num. 47. In quo differat à nomine Jobab, num. 43.
 Job præluxit omnibus Poëtis, in præfat. c. 4. nu. 3. Fuit fere trum diaboli, in præfat. cap. 5. nu. 4. Commendatus à triplici bonorum genere, cap. 1. ver. 1. nu. 1. Vir juxta cor Dei, num. 4. Pugil veritatis, ibid. Colludator, non solum adversus carnem & sanguinem, sed etiam adversus spiritualia nequitia, num. 3. Illius certamen fuit vera lucta, cap. 2. ver. 6. num. 1. Ante certamen & victoriam, non consummatus, ca. 1. ver. 5. num. 25.
 Numerandus inter fortes justitiæ, nu. 9. Litigavit cum Dæmone, cap. 1. ver. 6. nu. 1. Quis illius litis actor, testes, equuleus, Judex, sententia, cap. 1. v. 6. nu. 2.
 Job, & Paulus eodem spiritu, verbis diversis, cap. 1. ver. 1. n. 9. Collatus cum populo Israëlítico, in appendic. 2. ad Jobi genealog. num. 37. Comprimit Judæorum superbiam, ibidem.
 Job suo tempore cunctis hominibus justior, divitibus præsertim, cap. 1. v. 8. nu. 12. Quodammodo æqualis Apostolis, cap. 2. ver. 3. nu. 5. Vir Evangelicus, cap. 1. v. 5. num. 25. Non minus sperans, quam Abraham, cap. 13. v. 15. n. 4. Suis amicis Sapientior, cap. 9. ver. 2. num. 2. Comparatus cum Adamo, cap. 10. v. 8. num. 20.
 Job, Idumæus genere, non moribus, cap. 1. ver. 1. in appendic. 3. ad Jobi genealog. num. 40.
 Primogenitus, cap. 1. ver. 1. num. 10. Idem, qui Jobab, num. 32. & 33. Ex genere Etanum, 11. Qui illius parentes, n. 33. Quæ patris, num. 31. Vixit ante Moysen, num. 43. 44. 45.
 Fuit Rex, & Rex Regum, cap. 1. ver. 1. à num. 14. usque ad 22.
 An regnum obtinuerit hæreditario, vel ex suffragiis, nu. 20. In pietate & fide subditos continuit, num. 27. Fuit Sacerdos, v. 5. num. 15. & Auri dives, ver. 1. nu. 4.
 Inter impios juste vixisse magna illius laus, ver. 1. num. 65. & Prophetarum eximius in præfat. cap. 9. num. 2. quibus titulis meruerit Prophetæ appellationem, nu. 3. De se etiam aliquando prophetat, ca. 17. ver. 4. num. 4. Non habuit suæ gratiæ evidentiam, neque certitudinem, cap. 3. ver. 3. in considerat. lament. sect. 2. num. 6.
 Quæ illius uxor, cap. 2. ver. 9. num. 1. Servata ad illius cruciatum, num. 2.
 Plus profecit passionibus, quam virtutum actionibus, c. 2. v. 3. num. 5. Illius virtus & tolerantia, major opinione Satanæ, ca. 1. ver. 5. num. 4. Illius patientia in proverbio, cap. 17. ver. 6. nu. 2. Illius eloquentia, cap. 11. ver. 1. num. 2. In dicendo acrimonia, & efficacia, ver. 3. nu. 2. In tentatione mysteria loquutus, cap. 3. ver. 2. num. 2. Illius modestia, ca. 12. ver. 4. num. 7.
 Constantia & fiducia, cap. 13. ver. 19. num. 4.
 Nunquam agnoscit fatum, sed divinam providentiam, cap. 1. ver. 21. num. 12.
 Sapientia & Philosophia in responsionibus ad nuntios ponderatur, ca. 1. ver. 21. nu. 1. usque ad 17.
 Illius merita & præmia voluit Deus tentatione amplificare cap. 6. num. 2.
 Job universalis Christi figura, in præfat. cap. 7. n. 5. Etiam vivus Christi patientis figura, in præfat. ca. 7. nu. 9.
 Figura Gentilitatis convertendæ ad Evangelium, ca. 1. v. 1. In appendic. 1. ad Jobi Genealog. 34. nu. 35. & Præcursor trium Magorum, num. 16.
 Voluit Deus Jobum affligere, cap. 1. ver. 12. nu. 6. Non præcepit dæmoni, ut affligeret, num. 7.
 Quos qualesve morbos habuerit, in peculiari horum morborum consideratione minutatim exponitur, c. 2. v. 8. per multas sect. Non uno tantum morbi genere laboravit, sed pluribus

pluribus, *Señio* 1. Habuit morbos insanabiles & mortiferos, *Señion* 2. Sed non necessario peremptorios, n. 2. & 3. Fuit Martyr, num. 4.
 Habuit ulcus pessimum, quale ulcus *Ægypti*, *Señ* 3. nu. 1. & ulcera maligna, nu. 2. Ignem sacrum, num. 3. Cancrum, ibid. lepram, & Scabiem, *Señio* 4. nu. 1. Elephantiasim num. 2.
 Potuit habere luem Veneream, *Señion* 5. num. 10. 1. 2. & 3. & dolorem articulorum, num. 4.
 Laboravit vermibus, & morbo pediculari, *Señ* 6. n. 1. 2. & 3. & aliis *Ægyptiis* plagis, nu. 4.
 Habuit viscera putrida, *Señ* 7. num. 1.
 Tenasimum, num. 2. Fluxum seminis, num. 3.
 Dolorem renum, nu. 4. internum apostema num. 5. Gravem halitum, num. 6.
 Laboravit pleuritide, *Señion* 8. nu. 1. & 2. Expuendi difficultate, num. 3. Angina, Asthmate, nu. 4.
 Laboravit incubo, *Señ* 9. nu. 1. & Vigilia, ibidem, & mero repcenz ad insaniam, num. 2. Fame canina, num. 3. Ventris exinanitione, num. 4. Totius corporis marcore, num. 5.
 Laboravit unguium vitio, *Señ* 10. num. 1. & pruritū, ibid. Cur sibi adhibuerit testamen, ibid. num. 2. & 3.
 Laboravit oculis, capite, & corde, *Señ* 12. num. 1. & 2. & aliis morbis occultioribus, nu. 3. & per longum tempus, num. 4.
 Illius morbi comparati cum Lazaro ulceroso, *Señ* 13. n. 1. & 2. cum plagis *Ægypti*, num. 3. & 4.
 Potissimus illius cruciatus, non fuerunt scrupuli, in considerat. lamentat. cap. 3. ver. 2. *Señ* 2. num. 5. Licet potuerit illis laborasse, ibidem. Sed videtur pertulisse omne genus passionum, num. 5. 6. & cap. 2. in enumerat. morb. *Señ* 2. num. 4.
 Suorum filiorum mortis acerbitas & dolor, cap. 1. ver. 19. n. 6 & 7. Comparatus cum aliis parentibus lugentibus filios, ver. 20. num. 19.
 Illius extrema inopia, cap. 2. in enumerat. morbor. *Señ* 11. num. 6. Nudus in sterquilinio, ibid. & an lectum an tectum habuerit, ibidem.
 Jobi lamentationes ex qua causa, investigatur in peculiari considerat. lament. per multas *señiones*, cap. 3. v. 2.
 An ex scrupulis, *Señion* 2. Ex affectu sensitivæ partis & doloris magnitudine *Señio* 6. Ex ratione detestante id, quod malum est in vita, *Señ* 7. Ex perfecta in Deum Charitate, *Señ* 8. n. 1. 2. & 3. Illius lamentationes collata cum aliis prophatorum poetarum, nu. 1. Comparata cum lamentatione *Jeremiæ*, cap. 3. ver. 3. nu. 8.
 Amici Jobi Duces, aut Reguli, cap. 1. v. 1. nu. 15. & an subditi fuerint Jobo, ibid. Job & illius amici excelluerunt in parabolis componendis, c. 8. v. 11. nu. 14. Cetera *Vide Amici*.
 Sepulchrum Job, in finibus *Arabiz* & *Idumææ*, cap. 1. ver. 2. num. 27.

IONAS.

Quo argumento Deus usus adversus Jonam, cap. 10. ver. 8. num. 16.

IOSEPH.

Pallium relinquens triumphat, cap. 1. ver. 20. n. 9. De quo crimine apud patrem accusaverit suos fratres, *Vide Frater*.

Non poterit esse Joseph, qui noluerit habere fratres sibi infestos cap. 1. ver. 2. num. 66.

Iosephus historicus notatus, in præfat. cap. 1. num. 11.

IRA, IRATUS.

Irati voces inarticulatas edunt, cap. 4. ver. 10. num. 6. Pariunt cæca consilia, ver. 2. num. 4. Canibus similes, ibid. Molesti sunt cæteris, nu. 5. Pejora elidunt, ibidem. Ipsi sibi exitio, ibid.

Ira & invidia extremæ passionis, num. 6. Significent reliqua vitia intermedia, ibid.

IRONIA.

Cap. 4. ver. 3. num. 1. & cap. 5. ver. 1. num. 1.

ISAAC.

Isaac servatus vivus Christi patientis & resurgentis figura, in præfat. cap. 7. n. 9.

JUDÆUS.

Perfidi Judæi inclusi in carcere infidelitatis, cap. 12. ver. 14. n. 3. A convivio cæterarum nationum abstinabant, cap. 13. ver. 19. nu. 5. Cæteros appellabant alienos, ibid. Illorum superbia & fastus, cap. 1. ver. 1. in append. 2. ad Jobi genealogiam, nu. 37. & 38. Quis sit illorum spiritus compunctionis & invidentiæ, num. 59.

Illorum superbiam comprimit Job, n. 37.

Quis dicatur in manifesto Judæus, & quis in abscondito, in append. 3. ad Jobi genealog. nu. 14. Filii Abrahæ fuscigrandi à Deo de lapidibus, in append. 2. nu. 38.

JUDEX.

Sæpe in judicando errare solet, cap. 10. v. 4. nu. 5. & præferre stultam sententiam, ca. 12. ver. 14. nu. 5.

Quis dicatur habere carnos oculos, ibidem, & habere duas leges, ver. 6. nu. 2. Judicat pro eo, à quo munus accepit, ca. 12. ver. 20. nu. 1.

Judicium impiorum oculos excæcat dæmon, ca. 9. v. 24. n. 2. Cum isti regnant, uritur pauper, ibid.

Quis dicatur habere opertos oculos, num. 4.

Judex præsumitur justus, cum aliquem damnat, & qui damnatur sceleratus, ca. 13. ver. 9. nu. 3. & ca. 15. ver. 14. nu. 3.

Debet virtute pollere, ca. 1. ver. 1. nu. 13. & ipsa virtute, quasi creati & eligi, nu. 21. Requiere debet scelera, cap. 3. ver. 4. nu. 2. Exquisita judicis diligentia in inquirendo delicto, cap. 13. ver. 27. nu. 5. Non debet esse tristis, nec turbulentus, ca. 13. ver. 24. num. 4. Non erat externus aut peregrinus prioribus seculis, cap. 1. ver. 1. nu. 21.

Peregrina institere subtelia, & mutua diffidentia invenit, ibidem.

Debet esse nobilis & dives, cap. 3. ver. 15. num. 3. Nam inops facile corrumpitur, cap. 8. ver. 3. num. 4. Debet favere pauperi, ca. 10. ver. 7. num. 4.

Judices latenti sententiam capitalem se intra cortinas continebant, & cur, cap. 9. ver. 24. nu. 4. & ca. 13. ver. 24. nu. 3. Pronuntians sententiam capitalem, dicitur scribere amaritudines, ver. 26. num. 5.

Judices incorrupti, non indignantur seis implorantibus æquitatem, cap. 9. ver. 29. nu. 2. Qui testes infirmat, nihil detrahit judici, judicant secundum allegata & probata, ca. 16. ver. 9. nu. 5.

Judex impius hypocrita, ca. 15. v. 34. num. 1.

Illius supplicium, ca. 10. v. 7. nu. 4.

Ex aliorum judicium tribunalibus provocatio ad Deum suum premium judicem, ca. 10. v. 7. n. 4.

Deus visitat, & deponit de sede judices terræ, ver. 17. nu. 5. *Vide etiam Deus, Iudex, Princeps, Rex, Prælati.*

JUDEX DEUS, Iudicium divinum.

Deus Judex, ca. 4. ver. 17. nu. 2. & 3. æquissimus, ca. 9. ver. 19. num. 2.

Si litigat cum homine, obtinet in causa, n. 3.

Non habet homo, quod de illius judicio possit conqueri, ibid. & num. 4.

Deus in puniendo judicii normam servat, cap. 8. ver. 3. nu. 3. Justus, num. 3. Non punit quantum potest, ibid. Corrupti non potest, num. 4.

Divini judicii severitas, ca. 10. v. 1. nu. 1.

Supremus judex, corrigit aliorum judicium errata, cap. 10. v. 7. num. 4.

Justi diligunt adventum judicis, cap. 13. ver. 3. num. 4. In divino judicio eriguntur bonæ conscientie testimonio, ibid.

Divinum judicium inevitabile, ca. 7. ver. 20. n. 2.

Formidandum repente in illius judicio interrogati, cap. 9. ver. 12. num. 3. Interrogationi quomodo respondendum, num. 4.

In divino judicio, conscientia testis, & relator, ca. 9. ver. 20. num. 2.

In divino judicio homo transparent & pellucidus, ca. 9. v. 11. num. 1.

Deus

Index Rerum.

Deus iudex simul & testis, cap. 16. ver. 20. nu. 2.
In divino iudicio duo testes, Deus simul & conscientia, ibi-
dem.
Dies iudicii dicitur per antonomasiam, Tempus, & dies vi-
sitationis, cap. 12. ver. 5. num. 5.
Iu gum, **Iu** GERUM.
Iugum apud Latinos pro iugero, cap. 1. ver. 3. num. 10.
Iulianus.
Iulianus apostata similis Camelconti, cur, capitul. 1. ver. 15.
num. 2.
Iuncus.
Iuncus an sit papyrus.
Vide Papyrus.
Iunce corona Christi Jesu.
Vide Corona.
Herba hortensis, cap. 8. ver. 16. num. 2.
Iuramentum.
Iuramenti formula, Nisi, cap. 1. ver. 11. num. 4.
Vere, & Amen, cap. 9. ver. 2. num. 1.
Iuramenti habitus, levare manum, ibid.
Execratio in iuramento execratorio aliquando supprimi-
tur, ibid.
Alia iuramenti formula, cap. 16. ver. 20. num. 1. & ver. 23.
num. 5.
Cum Deus imprecatorie jurat, quomodo exponendum, cap.
1. ver. 11. num. 5.
Iustus.
Iustus Deo omnia, nihil dæmoni tribuit, cap. 1. versicul. 1.
num. 13.
Deus in illo curando, & affigendo mirabilis, cap. 1. ver. 1. n.
18. Illorum vitam tuetur, num. 7. Non permittit profundi
illorum sanguinem, nisi pro ingenti pretio, ibidem. Illos
in tuto collocat, cap. 5. ver. 11. nu. 4. Dei pro iustis cogita-
tiones mirabiles, cap. 5. ver. 18. nu. 2.
Custodiuntur à Deo & Angelis, ver. 29. num. 9. Iustorum fa-
milia secura, ibid.
Dicitur absconditus in abscondito faciei divinæ, cap. 10.
ver. 13. nu. 2. Deus capiat occasionem amplificandi, &
honorandi sui iusti, cap. 12. ver. 5. nu. 6. & in præfar, cap.
6. nu. 2. Est Deo cibus suavissimus, ver. 12. n. 7. & cap. 15.
v. 12. num. 3.
Iustos conservat Deus in fasciculo viventium, cap. 14. ver.
13. num. 2. Illis revelat Deus secretiora consilia, 15. ver.
8. num. 2.
Illorum periphrasis & nomen, Sperantes in Domino, cap. 13.
ver. 15. num. 3.
Quomodo iustus dicatur ignorare viam suam exitum, cap. 12.
v. 24. n. 6. Ambulat per fidem, & non per speciem, ibid.
Illum deducit Deus, per occultas semitas, & ignota media,
ibidem.
Homini iustitia cum Deo comparata, iniustitia est, quomo-
do intelligendum, cap. 4. ver. 17. nu. 2.
Iustorum facies læta, & splendida, impiorum combusta, ca.
9. ver. 18. n. 2. Securitas in mediis discriminibus, cap. 11.
ver. 18. n. 1. & in conspectu hostium mentis lætus accum-
bit, ibidem. Conscientiæ illius securitas & constantia, c.
25. ver. 21. num. 7. Semper præsumit meliora, cap. 4. ver. 6.
num. 2. In mediis tempestatibus tranquillitate potiun-
tur, cap. 9. ver. 5. nu. 6. Non timent infauusta nuntia, cap.
1. v. 14. num. 2.
Negotiatur in omnibus feliciter, cap. 1. ver. 10. num. 7. &
cap. 15. ver. 18. n. 2. Illius cogitationes felicem exitum
fortiuntur, cap. 5. ver. 12. num. 3. & 5.
Illius splendor est firmus & diurnus, cap. 15. ver. 5. num. 4.
Licet nunc occultus sit, suo tempore se prodet, num. 5. Et
similis carboni accenso, n. 6. Illius nomen, & memoria
sempiterna, cap. 12. ver. 12. num. 2.
Iustus instar agricolæ excolit pietatem, nu. 3. Quæ illius le-
ges, semina, fructus, ibid.
Iusti in divino honore tuendo ætèrni, cap. 2. ver. 10. nu. 2.
Nihil suorum volunt dæmoni ut serviat, cap. 1. ver. 20.
nu. 8. Communes miseras deplorat, cap. 3. ver. 2. in confi-
der, lament, Sect. 3. nu. 1.

Interveniunt apud Deum in aliorum suppliciis, c. 10. ver.
7. nu. 2. Dicuntur portare orbem, ca. 9. ver. 13. num. 4. Sunt
columnæ cæli, ibid. & resistunt divinæ iræ, ibid.
Sunt erga alios comes, & urbani, cap. 13. ver. 3. nu. 3. Mife-
ricordes, cap. 8. ver. 12. nu. 1. Mites, & lenes, cap. 17. ver. 8.
num. 1.
Iustus arbor perpetuo virens, cap. 8. ver. 13. nu. 1. & ver. 16.
num. 2. Floret sicut palma, cap. 8. ver. 7. num. 1. instat
vitis præcipitata, rursus viret, cap. 8. ver. 18. num. 4. ver.
19. numer. 5. Similis grano hnapis, capit. 2. ver. 10. nu-
mer. 1.
Iustorum verba non percipit animalis homo, cap. 11. ver. 2.
nu. 3. Illorum rationem reddere iustus ipse paratus, cap.
6. ver. 1. num. 1.
Cur Deus permittat suos opprimi ab impiis, cap. 5. ver. 15.
nu. 5. Illorum ærumnæ etiam ipsismet iustis mirabiles,
cap. 17. v. 8. num. 1. Jam non mirandæ post Christum pa-
tientem, num. 2.
Iusti in miseriis erigunt caput, impii non subsistunt, cap. 1. v.
20. nu. 3. & ipsi sibi alias pœnas sponte adjiciunt, num. 6.
Nunquam abjiciunt vitæ spem, ca. 2. v. 6. n. 6. Sæpe è mor-
tiferis morbis servantur, nu. 8.
Iustus pro scopo propositus multarum sagittarum, cap. 16.
ver. 13. nu. 4. Omnium iactibus expositus, nu. 5. Illos sæpe
hac vita configit, & collimat Deus, nu. 4.
Quibus armis se tueantur iusti ab impiis, cap. 10. ver. 3. num.
12. Impiorum adversus illos consilium, num. 10. & 11. &
Dæmonis etiam, nu. 15. Ipsi sunt ad utrumque parati, c. 25.
v. 10. num. 6. 1.
Iustus cadens, resurgit cito, ca. 10. ver. 6. nu. 1. Fugit res tem-
porales, sed istæ fugiunt impios, c. 9. ver. 25. nu. 3.

L.

LACRYMÆ.

Lacrymæ amaræ, & salæ, cap. 17. ver. 2. nu. 2. & dicuntur ad
maritudines oculorum, ibid.
Cur dicantur refrigerare, cap. 10. ver. 20. num. 7. Non
semper comitantur vehementissimum animi dolorem,
ibidem.
Cur dicantur ascendere, cap. 16. ver. 21. num. 2. Sunt similes
imbri, ibid.
Descendunt in caput, qui illas extorquet ex miserorum ocu-
lis, ibid.
Vide Tribulationes.

LÆTITIA.

De plantarum, & arborum viriditate dicta, cap. 8. ver. 19.
num. 5.
Iustorum frons læta, impiorum tristis.
Vide Iustus, & Impius.
Vide Tristitia, & Felicitas.

LAMENTA, LAMENTATRICES.

Lamentationes, & gemitus ex amore, ca. 3. ver. 2. in confide-
rat. lamentat. 6. Section. 8. num. 2. & 3.
Lamentatrices, & præfixæ, quæ, cap. 3. ver. 8. n. 5. Erant ma-
gistræ, & principes planctus, ibid. Non solum fœminæ, sed
etiam viri lamentatores, ver. 8. num. 5.
Lamentationes Job.
Vide Job.

LAPIDES SAXA.

Angelos significant, cap. 5. ver. 23. num. 2. Viros fortes &
constantes, ibidem. Sepes agrorum, num. 2. Limites agro-
rum, n. 4. Deus terminus lapideus, ibid. Capitoli immo-
bile saxum, ibid.
Pactum cum lapidibus quid sit, capit. 5. versicul. 3. num. 2.
3. 4. 5. 6.
Lapides ponere in alieno agro, extraordinarium crimen in
Arabia, cap. 5. ver. 23. num. 7. & quid illi iudicarent,
ibid. Habebantur religiosi, & sacrati, ibid.
Lapides, quos posuit Josue in alveo Jordanis, an duraverint
usque ad Joannem Baptistam, cap. 1. ver. 1. in append. 2.
ad Jobi genealogiam, num. 38. Præfigurarunt Baptisma,
ibidem. Signati à Joanne, cum dixit, De lapidibus istis, &c.
Gentium convertendorum figura, ibid.

LATRIA.

LATRIA.

Affert proprietate vocis intentionem timoris, cap. 1. vers. 1. num. 59.

LATEO.

Omnes sibi similes suspicatur, in præfat. ca. 1. n. 2.
Latrones olim comam nutriebant, cap. 5. vers. 5. nu. 5. Dicuntur sitire prædam, ibid. & Pilosi, ibid.
Latrones unde dicti, cap. 17. vers. 3. nu. 5. Erant protectores & satellites in bello, ibid.
Vide etiam Hyperaspistes.

LATROCINIA.

Serviunt divinæ providentiæ, ca. 5. vers. 6. num. 2.

LAURUS.

Lauri radix vivacissima, cap. 14. vers. 11. nu. 2.
Rescisa lætius fructificat, ibid.

LAUS.

Magna, viventem laudari, cap. 2. vers. 3. num. 6. & Dei ore, ibidem.
Laus ore proprio sordescit, ca. 9. vers. 20. num. 2.
Illa optima, quæ ab aliis tribuitur, non quam sibi quisque usurpat, ibid.

LAZARUS.

Lazari & divitis non parabola, sed historia, in præfat. cap. 1. num. 7.
Quid illius nomen significet, ibid.
Illius calamitas ponderatur, cap. 2. in enum. morb. Sect. 13. nu. 1. & 2. & novem illius cruciatus numerantur.
Nunquam fuit sanus, aut prosper, num. 2.
Comparatur cum Jobi calamitate, ibid. Abrahæ unus, fuit illi portus.
Vide Abraham.
Cur Christus ploraverit in resurrectione Lazari, cap. 3. vers. 13. num. 5.

LECTIO.

Lectio sanctorum Patrum, adhibenda ad intelligendam Scripturam, in præfatione cap. 8. num. 7. Illorum lectio & sententiæ, sunt nobis velut semina optimorum conceptuum, ibidem. Quæ nos invenerimus illorum doctrinæ inferenda, ibid.
Quæ prophætorum Poëtarum lectionem, & sententias ad Scripturæ interpretationem adhibeant notati, num. 9.
Qui nihil prohibent, aut admittunt, nisi quod in alio legierint, notati, num. 8.

LECTUS.

Lecti Regum quondam pretiosi, & ex pretiosa materia, ca. 17. vers. 13. num. 1.

LEÆNA.

Leæna certæ speciei leoninæ nomen, cap. 10. versicul. 16. numer. 2.
Leænae sæviores maribus, cap. 4. vers. 10. num. 2.
Leo animantium Tyrannus, cap. 4. vers. 4. nu. 1. Illius peculiare notæ, ibid. Symbolum Tyranni Principis, cap. 10. v. 16. num. 3.
Sub nomine leonis variæ ferarum species, cap. 4. vers. 10. nu. 1. & quibus aliis nominibus dici soleat à Latino interprete, ibidem.
Leones ad causas pastorum prædam agunt, cap. 5. vers. 22. nu. 4. Non dormiunt in specu, sed in media semita, vers. 23. n. 9. Est halitus & odoris terribilis, cap. 6. num. 10. Cadit supra prædam, vers. 27. num. 1. Tretetur sonitu rotarum, cap. 7. vers. 1. num. 4. Famefcens aut prædam nactus rugit, cap. 4. vers. 10. num. 4. Proprium illius rugite, ibidem.
Non admittit caninos dentes, num. 7. Nec revertitur ad prædæ reliquias, cap. 10. vers. 16. num. 5. Qualis sit Leonis venatio, num. 4.
Leo secundum diversas ætates diversa sortitur nomina, ca. 4. vers. 10. num. 3.
Cum senes sunt, inferunt injuriam hominibus, num. 1. & vivunt ex præda filiorum, ca. 4. vers. 11. num. 1.
Catuli Leonum audacissimi, cap. 4. vers. 10. num. 2. Parentibus senioribus afferunt prædam, num. 7. Solitarii incedunt, v. 11. num. 4.
Leonis rugitus, symbolum irati Principis, ca. 4. vers. 10. nu.

5. & 6. Solo rugitu illius plura animantia consternantur, & capiuntur, num. 4. Leo formicarius, *Vide Mirmicoleon.*

Leonem aliquando peperit ovis, ca. 4. vers. 10. n. 1. Leo serpens, cap. 5. vers. 23. nu. 9.

LEPRA.

Leprosi extra civitatem pulsi, capit. 2. in enum. morb. Sect. 11. num. 5.
Illos abominantur Persæ, ibid.
Lepra dicitur Dei manus, aut rictus, ibid. num. 5. & Sect. 4. n. 1. Leprosi abscondebant vultum, ibid. Nihil abjectius carne leprosi, ibi. Supplicium Regum superbiorum, num. 3. Est morbus conjunctus cum scabie, nu. 1. & cum elephantiasi, nu. 2. Regibus Ægypti peculiaris, num. 2. Curatur puerorum sanguine, num. 3.

LEPUS.

Lepores dormiunt patentibus oculis.

LEX.

Cur lex tradita timore, cap. 1. vers. 7. nu. 60.

Lex lapidea, cap. 5. vers. 13. num. 1.

Lex divina, cur vocetur iudicium, cap. 8. vers. 3. n. 1. & quomodo dicatur multiplex, cap. 17. vers. 6. num. 1. Est una erga omnes ibid. & Homine superior, ibidem. Dicitur vincula, & alligatura, cap. 13. versicul. 27. num. 3. & vitæ imago, num. 4.

Divinæ legi obedientia exigitur, potius quam observatio caeremoniarum externarum, cap. 11. vers. 13. nu. 2.
Quid sit accipere faciem in lege, cap. 13. versicul. 8. n. 1.

LIBER.

Libri sacri pro varietate materiæ, diversis accētibus decantabantur in synagogis cap. 3. vers. 2. num. 4.
Libri sacri frequenter in scripti a suis auctoribus, in præfat. cap. 3. nu. 3. & peculiarium quorundam librorum auctores indicati, ibid.

Vide etiam Scriptura.

Liber Job

Vide Job.

Vide etiam Lectio.

LINGUA.

Lingua & Cor velut unus statera bilantes, cap. 6. vers. 3. num. 6.

Lingua corculum alterum, ibid. Illi tribuitur stultitia, aut sapientia & meditatio, vers. 30. num. 6.

Quid sit habere linguam in corde, aut cor in lingua, cap. 8. vers. 10. num. 5.

Lingua magister cor, cap. 15. vers. 5. num. 1.

Nemo bene loquitur qui non didicerit siluisse, cap. 3. vers. 1. nu. 3. Loquendi peritum efficit patientia, nu. 2. Verborum, & linguæ moderatio, ex Dei timore, cap. 2. versicul. 10. num. 8.

Verba, & verbera affinis, cap. 5. vers. 21. nu. 3. Dicitur flagellum, ibid. Pro terrifico rumore hostium adventantium, n. 2. Pro superbo, nu. 3. Pro detractore, nu. 4. Pro delatore & accusatore, num. 5.

Lingua cum serpente cognatio, cap. 2. vers. 8. In enumeratione morborum Section. 7. num. 4. Ideo illam solam non læsit in Job Satanas, ibid.

Lingua impiorum exitiosa, cap. 5. vers. 5. num. 3. Est gladius, arcus, sagitta, ibid. & adit eminus, & cominus, ibid. Multiloquium provenit ex cordis angustiis, cap. 3. v. 1. num. 6 & cap. 8. vers. 2. num. 3.

Multiloquium Ethnicorum quale, cap. 11. versiculo 2. numer. 6.

Verbosus omnia reddit deteriora, cap. 16. vers. 21. num. 1. Loquacitas cum stultitia conjuncta, cap. 1. vers. 22. nu. 3. Illius signa, ibidem, & quis ille stultitiæ gradus sit, cap. 5. vers. 2. num. 2.

Verba produnt, quid quisque sit, cap. 17. vers. 12. num. 1. Qui loquitur, etiam cum os aperit, observatur ab aliis, cap. 3. vers. 1. num. 4.

Instrumenta loquendi pro ipso sermone, cap. 17. vers. 11. num. 2. Lingua volubilitas, & verba mollia, cur dicantur dispersita divisa, cap. 17. vers. 5. num. 1.

Humana

Index Rerum.

Humana proclivitas ad verborum lapsus, capit. 9. vers. 20. numer. 3

Oris peccatum graviter punitum, cap. 4. ver. 2. numer. 1. Sermo futurus instar auri confecti & ponderati, cap. 3. ver. 1. n. 6. Pretiosus & rarus, ibid. Verba indigent vinculis & compedibus, cap. 4. ver. 2. nu. 2. Si sint oportuna, & recta, in injustitia detinentur.

Lingua & gemitus lingunt cordis vulnera, cap. 3. vers. 2. in considerat, lamentat. Sect. 6. num. 2. & cap. 10. ver. 1. num. 2. 3. 5. & cap. 13. ver. 13. num. 1. Verba extorquere solet dolor, cap. 10. ver. 1. num. 2. 3. 5. & ver. 2. n. 1

Verba hominis acri fortiora, quā bene valentis, cap. 3. ver. 1. num. 2

Obmutescere, ad erubescendum & confusionem, ca. 5. ver. 16. num. 4

Inter epulas non loquuntur Perfiz & Medi, cap. 3. versicul. 1. num. 1

Vide etiam Silentium, Verba, Detrahitio, Os.

LITTERALIS SENSUS.

Litteralis Scripturæ sensus etiam referendus ad utilitatem, & doctrinam morum, in præfat. cap. 10. num. 3

LOCVS.

Quod suo loco non invenitur, perijisse significatur, cap. 9. v. 5. num. 2

Loca sublimiora honorificentiora.

Vide Honor.

LOCUSTA.

Inconstantiæ, & bevitatis vitæ humanæ symbolum, cap. 14. ver. 2. num. 6

LVCIFER.

Idem, qui vespere vel vesperugo, cap. 11. ver. 17. num. 3. Est symbolum utriusque fortunæ, ibidem.

LVDERE.

De alieno corio ludere, proverbium, cap. 2. vers. 4. num. 2

LVNA.

Mensis nomen habet Luna, cap. 3. vers. 5. n. 3

Lunariores observata in comparatione mentium, ibid.

Lunæ, & stellis offundebatur nubes arte magica, cap. 2. ver. 9. num. 4

Illas dicebantur magi celo detrahare, ibid.

LUTRM, LUTEVM.

Lutea progenies quid, ca. 1. ver. 1. in append. 2. ad Jobi Genealog. num. 38

Lutei pedes aureæ statuae, humani corporis imbecillitas, ca. 4. versicul. 19. numer. 4. Lutea domus, Humanum corpus, num. 2

Luteum quod vile est & immundum, cap. 10. v. 9. num. 6

LVX, LAMPADES.

Lampades in nuptijs, cap. 2. ver. 7. num. 3

Ægyptiorum festum lampadibus, & luminibus celebre, ibidem.

Lucem impij fugiunt, cap. 3. num. 3

LVXVRIA.

Luxuria significata per pinguedinem, cap. 15. ver. 27. numer. 1 & 5.

Turpis libido est capistrum, & vinculum, quo bestia trahitur, ibidem.

Incurvatio genuum, de re turpi.

Vide Genua.

Vide etiam Voluptas, Gula, Divitia.

LYCII.

Lyciorum consuetudo referendi genus ad fœminas & mares, cap. 14. ver. 1. num. 3

M

MAGI.

Magi Reges fermentum Gentilitatis, cap. 1. ver. 1. num. 75. Illorum præcurator Job.

Vide Job.

MAGNVS.

Magnus pro nobili, cap. 1. ver. 3. num. 17. 18. & 19. Pro sapiente, num. 20. Pro locuplete, num. 21. & 22.

Dei magnitudo, *Vide Deus*, Ut dicatur facere magna, videlicet *Pined. Tom. 1.*

et in celorum immensitate, cap. 5. versicul. numero 23

MALEDICERE.

Maledicentiæ arguitur Job ab Hæreticis & Judæis, cap. 30. ver. 2. in considerat, lamentat. Sectio, 5. num. 1

Non potest maledici creaturis, ibid. Etiam non existentibus, num. 2. Neque illis, quæ ad nos pertinent, num. 4

Maledicentia dicitur dentium morsus, & laceratio, cap. 13. v. 14. num. 3

Vide etiam Lingua, & Detrahitio.

MALVS.

Dæmonis nomen, ca. 1. ver. 14. num. 2. & quæ nequitia eo nomine effertur, ibid.

MANASSES.

Situs dimidiæ tribus Manasse, cap. 1. ver. 1. num. 18

MANICA.

Manicam accipere, quid apud Ciceronem, cap. 1. vers. 1. in appendice 1. ad Jobi Genealogiam, num. 35

Bellica cæremonia in obsidione, manicam vel chirotecā, intra urbem obsessam projicere, ibid.

MANICHEVS.

Manichæorum error de creatione hominis, cap. 10. vers. 8. num. 5

MANIPVLVS.

Manipulum pro vexillo cui suis militibus erexerit Romulus, cap. 3. ver. 13. num. 6

MANVS.

Manus lassæ, & dejectæ habitus segniter currentis, aut ambulantis, cap. 4. ver. 3. num. 4

Manuum ablutio, ad innocentiam contestandam, cap. 9. v. 30. num. 4. Ad orandum, num. 7

Reliqua

Vide in indice Hebraïsmorum Vide etiam Dextra.

Quomodo iniquitati, & peccato tribuatur manus.

Vide Peccatum.

MARE.

Maris arena.

Vide Arena.

Maris aqua.

Vide Aqua.

Deus in comprimendo maripotentissimus, cap. 7. v. 12. num. 4

Quæ maris vincula & carcer, ibid. Symbolum immanitatis, & superbiæ, ibi. Mari illudunt Ceti, num. 5

MARIA VIRGO.

Maria Virgo inter Martyres numeranda, & plusquam martyr, cap. 2. in enumerat. mor. Sect. 2. num. 4

Mariæ virginitas, & fœcunditas, cap. 14. ver. 4. nu. 4. Conceptio immaculata, ibid.

MATER.

Plus substantiæ trahit fœtus ex matre, quam ex patre, cap. 14. vers. 1. num. 3

Ad matrem, & non ad patrem referebant Lycij genus, & nomen, ibid.

Sinus infantis in utero matris, cap. 15. ver. 24. num. 3

Terra mater.

Vide Terra.

Mater Job.

Vide Job.

MAXILLA.

Maxillæ percussio ignominiosa, cap. 16. ver. 11. num. 3

Dextra maxilla honoratior sinistra, cap. 1. ver. 20. num. 10. Symbolum honorum meliorum, videlicet anima, ibid.

Quid sit volenti percutere dextram maxillam, præbere signitram, ibid.

MEDIATOR.

Mediatoris munus, & officium.

Vide Christus.

MELCHISEDECM.

Quid illius nomen significet, cap. 1. ver. 1. numer. 17. Fuit Sem primogenitus Noë, cap. 1. ver. 5. num. 7 illius regum, videlicet Chananæi, fidele & pium sub illo rege, cap. 1. ver. 1. num. 74

MEMORIA.

Cur significetur per ventrem, cap. 15. ver. 2. numer. 3. & per cinerem.

D

Vide

Vide Cinis.

Vide etiam Nomen, Iustus, Impius.

MENDACIUM.

Mendacium facile admittitur in narrationibus; si non sint valde sincere, cap. 12. vers. 4. n. 4.

Dicitur Vanitas, num. 2.

Mendaces ornamenta verborum querunt, capit. 13. versic. 4. num. 1.

Vide etiam Veritas, Fidelitas, Iuramentum.

MENSIS.

Mensis nomen habet à luna, cap. 3. vers. 3. num. 6. Computatus per lunationes, ibid.

METRIS.

Cur dicatur aliena, & peregrina, cap. 15. vers. 19. num. 5. Et verus, pariterque iavissimus hostis, ibid.

MESSIS.

Quo anni tempore contingeret in terra Chanaan, cap. 1. vers. 14. num. 4.

Significat bona comparata multo cum labore, cap. 5. vers. 9. n. 2. Et messem diripi ab alienis, est non posse frui bonis partis, ibid.

METONYMIA.

Metonymia, cap. 1. vers. 10. nu. 4. & cap. 3. vers. 16. num. 1, 2. & cap. 7. vers. 10. nu. 3, 4. & saepe aliis locis occurrit, quia quoniam plura, quàm pro numero essent, omittenda duximus.

MILES, MILITIA.

Militia unde dicta, cap. 7. vers. 1. num. 11.

Milites solebant barbam radere, & cur, cap. 7. versic. 2. num. 2. Procidebant ad pedes Imperatoris, perituri coronam, num. 17.

Militis famosi periphrasis, cap. 3. vers. 17. num. 3.

Milites dicuntur armati, & Hostes, cap. 5. versic. 5. numero 4. Frequenter sunt raptores ibidem, & cauponantur bellum, ibidem.

Militaris constitutio Aureliani Imperatoris, cap. 7. vers. 1. nu. 2. In milite requiritur obedientia, nu. 3. Miles itationarius Caularius, Valerudinarius, ibid.

Milites frangit, & exauctorat Deus, cap. 12. vers. 16. num. 2. & versic. 21. num. 5. Dicuntur cingi, & ornari baltheo, ibidem. & fessi robore, cap. 3. vers. 27. num. 5. & requiescere in morte, ibidem.

Militia plena discriminibus, cap. 7. vers. 1. numer. 4. in illa probantur, & explorantur cuiusque vires, num. 6. 7. Difficile militem agere, exercitum alere, numer. 8. Tempus certum & praezum ad militandum, num. 11.

Qui milites dicerentur esse ex catalogo, aut ultra catalogum, ibidem.

Spiritualis militiae stipendia, & arma, cap. 7. vers. 1. num. 12.

Militia Angelorum.

Vide Angelus.

Militia caelorum.

Vide Calum, & Stella, Vide etiam Cingere, Balthem.

MISERICORDIA.

Qualis affectus sit, cap. 6. vers. 14. num. 2.

Per antiphrasin, significat crudelitatem, num. 4.

Misericordia iustorum cur similis paradiso, cap. 8. versic. 12. num. 3.

Iustus misericors.

Vide Iustus.

Impius, immisericors, cap. 5. vers. 7. num. 1. Voluptas, & divitiae solent efficere crudeles, ibid.

Vide etiam Divitia.

Regum afflictae fortunae, multorum misericordiam allicere solent.

Vide Reges.

MITTERE, MISSA.

Verbum mittendi absolute sumptum, includit nuntium missum, vel rem missam, cap. 1. versic. 4. numer. 13. & versic. 5. num. 2.

Missae nomen, quid indicet, ibid.

MONS.

Montium translatio ex suis proprijs sedibus an unquam contigerit, c. 9. versic. 5. num. 3. In illis praebet Deus specimen suae potentiae, num. 5, 6, 7.

An diluvio aliqui montes explanati, numer. 3. & 4. Dicuntur columnae caeli, num. 3.

Montes antiquitatis, & diuturnitatis symbolum, ca. 15. vers. 7. num. 3. & 4.

Vide etiam Colles.

MORBUS.

Morbus, hostis, & inimicus, cap. 26. vers. num. 1. & testis 10. & atque accusator, ver. 9. num. 4. Morbi & dolores, milites Dei imperatoris, cap. 10. vers. 17. num. 6. Vincula & carcer, cap. 7. vers. 12. num. 6. & ver. 19. num. 2.

Morborum vis maxima ad debilitandum animum, cap. 2. vers. 5. num. 3. viros gravissimos convertere videtur in jueros, pueriliter omnia tractantes, cap. 2. vers. 7. num. 3. aliquando acerbiores ipsa morte, ver. 5. num. 3.

Iusti in morbis valent animo, cap. 2. vers. 10. num. 4. Qui in morbis languent animo, molesti ceteris ibid.

Morbis illa vitia incitantur, quae non indigent viribus corporis, cap. 2. vers. 5. num. 3. Redditur interior homo fortior, ibid. Quorum virtutum actionibus aegrotantes minus apti, tacendo videlicet & orando, ibi.

Morborum efficiendorum minister daemon, capit. 2. versic. 7. num. 3.

Benevalentis hominis, cum etiam aegrotantis cum terra, & plantis comparatio, ca. 14. vers. 19. num. 4. Vectigal & tributum ingens morborum pendimus pro conservanda vita, cap. 7. versic. 16. num. 7.

Aegrotantes mutationibus, ut remedijs utantur, ca. 7. vers. 4. numer. 3.

Deus suos sanat velociter, cap. 10. vers. 20. num. 3. Non possunt naturaliter omnium membrorum morbi simul in uno homine esse, cap. 2. in enumeratione morborum Sectio. 1. nu. 2. Nec contrarij, num. 3. Sed bene arte Daemonis, ibidem. Morbi insanabiles, & mortiferi non iidem. Sect. 2. n. 1. & 2. Eadem materia in diversis membris diversum morbum generat, Section. 1. num. 1.

Morbi Demoniaci, qui dicantur, cap. 2. in enum. morb. sect. 12. num. 3.

Morbus imaginofus, quis, cap. 7. vers. 15. num. 4.

Omnium morborum Job differentiarum, & causarum enumeratio, in peculiari huius rei consideratione, cap. 2. vers. 8. per multas sectiones.

Vide etiam Iob.

Vide Dolores, Mors, Homo.

Mors, Medicus.

Vide Mors. Vide etiam Medicus.

Morbus saturitatis, quo Isaac in deserto laboravit, qualis cap. 3. vers. 24. num. 1.

Satyriasmus, qualis morbus, & unde dictus;

Vide Satyriasmus.

MORS.

Mors similis navitati, cap. 1. vers. 21. num. 10. & Somni, cap. 3. vers. 13. num. 1. & cap. 7. vers. 21. num. 4. Dicitur silentium, cap. 3. vers. 13. num. 2. & hoc silentium dirimit amicitiam cum Mundo, num. 3.

Mors quies, vita tumultus, cap. 3. vers. 13. num. 4. Pax post bellum, at vita praedium, num. 5. Mors serenitas, & tranquillitas post tempestatem, num. 7. Portus, ibidem. Cur dicatur Orcus, cap. 7. vers. 7. num. 1. Cum messione comparata, cap. 4. vers. 26. num. 5. Varia Mortis nomina benevolentiae, & honore plena, cap. 17. vers. 24. num. 3, 4, 5, 6. Mors pater, & mater, num. 4. Uxor Soror, num. 6.

Mors de Dei manu non asperuanda, cap. 2. vers. 10. num. 6. praestantior auro, cap. 3. vers. 15. num. 1. & ver. 22. num. 4. Variarum mortis circumlocutiones, c. v. 21. num. 4. Est peccati remedium, cap. 6. vers. 20. num. 3.

Mortis necessitas, cap. 3. v. 13. num. 2. & cap. 14. vers. 5. num. 2. Sed Deus à nostra morte immunis, ca. 8. vers. 4. num. 4. Est propter peccatum, cap. 8. vers. 4. num. 3, 4, 5.

Mors non paret naturae legibus, cap. 10. vers. 10. vers. 12. n. 2. Illius pariter atque sepulchri pertinacia, & duritia, ibid. Difficile evomit, & reddit, quod semel devoravit, ibidem. Est inexorabilis, cap. 14. vers. 13. num. 2.

Mors habet messoriam falcem, cap. 5. vers. 26. num. 4. Serum liberat servitute, cap. 3. v. 18. num. 1. & Debitorem, num. 3.

Oppressi

Index Rerum.

Oppressum à Tyranno, ver. 17. num. 3. 4. Salutaris existit indigenti, & infirmo, ver. 20. num. 1. & 2. & miseris, ver. 22. n. 1. Fugit miseros, ibid. Omnes æquat, ver. 19. num. 1. & 2.

Mors subita, digna impijs, cap. 15. ver. 30. num. 3. 4. ca. 1. ver. 18. num. 2. illa dicitur pessima, ibidem. Aliquando etiam repente accidit iustis, ibid. Quibus dicatur venire, non accidere, cap. 3. ver. 22. num. 3. Subita mors dicitur repentina Dei interrogatio, cap. 9. v. 12. num. 3.

Mors impiorum vix prævisa, cap. 9. ver. 23. num. 4.

Impij moriuntur ante tempus suum, cap. 5. ver. 5. ver. 26. num. 5. Iusti in tempore suo, ibid. Mors impiorum stulta, cap. 4. ver. 21. num. 5. Iustorum mors, etiam in juventute, matura Impiorum, etiam in senecta immatura, cap. 15. ver. 32. nu. 3. & 4. Iusti sperant in morte. Impij in vita, cap. 17. ver. 15. nu. 1. Mori in abundantia, quid, ca. 5. versicul. 26. n. 2. 3. 4.

In morte iustus floret, impius in vita, cap. 8. ver. 7. n. 1.

Iusto mors secura, & suavis post vitæ labores, cap. 11. ver. 18. num. 2. Ejusdem sepulchrum securum, honorificum, ibid.

Mors diu observatur ante iustorum oculos, cap. 9. ver. 23. nu. 4. Segnior accidit ad iustum, alacrior ad piū, cap. 6. ver. 10. num. 4. Stimulus illius veneno tinctus, ibid.

Mortis assiduus timor hominem exagitat, cap. 14. ver. 1. nu. 6. Illius sensus acerbissimus, cap. 17. ver. 11. num. 4. Evellet cum gravissimo dolore desideria, & cogitationes ex corde, ibid. Impij se astringunt cum vita, sed mors illos dissolvit, cap. 4. ver. 21. nu. 4. Morienti relinquenda omnia, ca. 1. ver. 21. numer. 10. Dies mortis amarissimus, cap. 3. versicul. 5. num. 4.

Mortis desiderium, cap. 6. ver. 10. num. 1. & cap. 14. versic. 20. num. 2. Dies mortis appellatur Dies optata, cap. 14. ver. 6. num. 3.

Dies mortis aut judicij dicitur per antonomasiam tempus, c. 12. ver. 5. num. 5.

Mortis cogitationem efficit tribulatio, oblivionem vero felicitas, cap. 6. ver. 6. num. 10.

Moribundi absceidebant coram, & quorsum, cap. 1. ver. 20. num. 14. Videntur concipi, & parturiri in meliorem vitam, ver. 21. num. 4.

Moribundi hominis misericordia tangitur Deus, cap. 6. v. 10. num. 3.

Defunctorum obliuiscimur, cap. 1. ver. 7. num. 1. & cap. 14. v. 13. num. 6.

Moribundi hominis immutata facies, capit. 14. versic. 20. num. 3.

Moribundus ad suos tantum dolores attentus, cap. 14. versic. 22. num. 2. Christus tamen etiam morti proximus, suorum sollicitus, ibid.

Impii mors, est testimonium impietatis illius vitæ, cap. 15. versic. 34. num. 2. Impij aliquando levibus morbis, & incommodis moriuntur, ver. 10. num. 5. Abijcere solent spem vitæ, & omnis remedij capiendi, ver. 35. num. 1.

Vide etiam Morbus Homo, Defunctus.

MORTIFICATIO.

Gignit in corde spem beatitudinis, cap. 5. ver. 17. nu. 3. Dicitur à Paulo Mors, ibid.

Vide etiam Tribulatio.

MOYSES.

An Moyses scripserit illa extrema verba Deuteronomij. *Mortuus est Moyses, &c.* in præfat. cap. 1. num. 7.

Non fuit primus scriptor libri Job. ibid. & num. 2. Translulit hunc librum ex Syriaco, ibid. & cap. 4. num. 2.

Moyses aut Job præluxerunt omnibus poëtis, num. 3.

MULTIPLICATIO.

Multiplicatio rerum ex uno principio opus Divinæ potentiae, & sapientiæ, cap. 12. ver. 23. num. 2.

MVLVS, MVLA.

Mulorum origo, cap. 3. ver. 3. num. 1. Illis inequitabant Reges ibidem. Arabici & Palesthini quales fuerint, num. 12.

Multæ in Syria parvæ, & sunt sui generis, ibid.

Muli in Syria velocissimi, cap. 6. ver. 5. num. 2.

Vide etiam Asina.

MVNDVS.

Videbitur tandem amittere figuram, & moti, cap. 14. ver. 11.

Pined. Tom. 1.

num. 5. Est similis vestimenti consuti, aut dissuti, num. 6.

MVNVS.

Munera impiorum Deo ingrata, cap. 8. ver. 18. num. 2.

Munera excæcant iudices, cap. 12. versic. 20. numer. 1. & quasi compellunt ad ferendam sententiam, ibid.

Impij, principes, & iudices, dicuntur habere tabernacula munerum, cap. 15. ver. 14. num. 3.

Vide etiam Iudex, Divitia.

N.

NAAMATH.

Quæ turbs, & ubi sita, capit. 11. ver. 1. numer. 1. & cap. 8. versic. 1. num. 26.

NENIA.

Quale carmen, & à quo inventum fuerit, cap. 3. ver. 8. n. 5.

NARES.

Cur à natura data, cap. 10. ver. 8. num. 13.

Dicitur longus, latusque naribus, ibid.

Cur Deus inspiraverit in faciem, aut in nares hominis, spiraculum vitæ, cap. 12. n. 2. v. 12.

Propter duo narium foramina, quibus trahitur spiritus, dicitur in Hebræo vita pluraliter, ibid.

In naso, iræ & indignationis signa, cap. 24. ver. 13. num. 4. Ex magnitudine illius ingenium mite: Ex brevitate autem pronum in iras, ibid. Apud Latinos subannantis signum ibidem.

NATIVITAS.

Tribuitur diei & luci, cap. 3. v. 3. num. 4.

Illi præesse dicebatur Lucina, & Diespiter, ibid. Masculi quam foeminae auspicator, num. 7.

Vide etiam Homo, Infans, Conceptio.

NATRIX.

Natrix serpens aquaticus, capit. 5. ver. 7. num. 10.

NAFRAGIVM.

Naufragium in portu miserimum, capitul. 5. versiculo. 5. numer. 2.

NAVIS.

Humanae felicitatis symbolum, cap. 9. ver. 25. num. 5.

Naves Pyratum velocissimæ, ver. 26. num. 2.

Navicula textoris.

Vide etiam Piscator, Cetus.

NAVTA.

Nautarum genus assuetum execrationibus & maledictis, ca. 5. ver. 8. num. 5.

Maledicunt diei, ibid. Territantur Ceto, ibid.

Vide etiam Piscator, Cetus.

NATURA.

Naturæ ductum, & rationem sequi non infima laus, cap. 1. v. 1. num. 50.

Naturæ opera mirabilia, cap. 5. ver. 9. num. 4.

Aliquando dicuntur etiam miracula, ibid.

Dicuntur infinita in nostra numeratione, num. 51.

Providentia in rebus naturalibus, capitul. 5. versicul. 10. num. 1.

NERVVS.

Quod vinculi genus, c. 13. ver. 27. num. 1.

Nervi corporis, pro vi & robore, ibidem.

Dicuntur vinculum quo continetur, & colligatur vita, cap. 4. ver. 21. num. 4.

NISI.

Juramenti formula, cap. 11. num. 4. Quomodo exponi debeat, ibidem.

NOBILITAS.

Nobilitas vera ex fide & pietate, capit. 1. versic. 1. in append. 3. ad Jobi genealogiam, numer. 41. & capit. 14. versic. 22. num. 4.

Non ex genere carnali, neque ex sanguine, ibid.

Nemo impius nobilis.

Vide Impius.

Nemo iustus, non nobilis.

Vide Nobilis.

Ex nobilibus olim Sacerdotes.

Vide Sacerdos.

Index Rerum.

Judices ex nobilibus.

Vide Iudex.

Nobilium aurea & argentea suppellex.

Vide Aurum.

NOMADES.

Qui, & quod eorum vitæ institutum, cap. 1. ver. 1. num. 28

NOMEN.

Nominum imponendorum scientia & ratio apud Hebræos & alias nationes, in præfationes, cap. 1. num. 9

Investiganda illorum interpretatio & significatio, ibidem, & num. 10

Non omnia nomina habentia significationem peculiarem, sunt ficta aut comica, ibid

Plurimorum nominum propriorum tam sacrorum, quam profanorum significatio, & interpretatio, ibid

Cum nomina rerum absolute scribuntur, non debent parabolica accipi. num. 7. in parabolis non traduntur nomina propria, ibid

Nominis impositio pertinet ad virum, non ad sceminam, n. 9

Nomina personarum in comædijs qualia, num. 10. Unum & idem nomen, non semper eidem literis scribitur, cap. 1. v. 1. num. 33

Nominis conservandi appetitus innatus, ca. 2. vers. 1. num. 48. Justi non valde solliciti de suo nomine evulgando, ibid. Illius nomen Deus vendicat ab oblivione ibid.

Impiorum nomen simile fructibus putrescentibus, n. 49

Nominis cum status mutatione mutatio, c. 1. ver. 1. num. 47

Adoptatus & libertus mutabant nomina, ibid

Nomen ab alio accipere, subjectionis signum, cap. 12. ver. 9. num. 2

Nomen imponere, curæ & providentiæ est, capit. 1. versic. 8. num. 10

Recordatio nominis alicujus familiaritatem & dilectionem adfert, ibid

Infantibus quoto post natiuitatem die imponeretur nomen, cap. 10. ver. 19. num. 2

Vide etiam Memoria.

NOVEMBER.

Unde habeat in Hebræo nomen, ca. 9. ver. 9. num. 3. Est inconstans, ibid. Tempestates in illo excitantur, ibid

NOX.

Cum turbine & tempestate conjuncta periculossima, ca. 3. v. 6. num. 1

Computatur sub die, num. 2

Observantur ad computationem mensium, num. 3

Noctes aliquando solenniores diebus, ver. 7. num. 2

Nuptijs & cantibus dicatæ, num. 3 Nocturnum festum Ægyptiorum, num. 2 Nocturnus planctus maximus, cap. 3. v. 8. num. 5

Nocte intermittebatur lamentatio & luctus à præfatis, ibid

Vide etiam Præfata, & Lamentatrices.

NVBES.

Dei præliantis, & jaculantis arcus, cap. 6. ver. 4. num. 2. & velut tormentum petrosus, ibid

Unde in Hebræo habeant nomen, cap. 13. ver. 11. num. 4.

Sunt subtellia Dei judicis, ibid

NUMERVS.

Numerandi regula, quam vocant additionem, aut subtractionem, c. 3. v. 3. num. 3

Numerandi ratio per digitos, cap. 9. ver. 3. num. 3

Numerandi ratio per lineas apud Chaldaeos, ibidem

Vide etiam Dextra, Vnum.

NUNTIVS.

Nuntiorum infaustorum methodus ad commovendum Job, c. 1. ver. 14. num. 1

An dæmon sumpserit formam nuntiorum, ibid

NVPTIÆ.

Nuptiæ, noctu celebratæ, cap. 3. ver. 7. num. 2

In illis præferebantur lampades, & deducebatur sponsa in domum mariti, num. 3. & laudabantur sponsa, ibid

O.

OBSIDIO.

Antiqua obsidentium urbem aliquam ceremonia, capitul. 1.

versicul. 7. in append. ad Jobi Genealogiam, numer. 35

Peccata dicuntur obsidere impium.

Vide Impius.

OBSTINATIO.

Obstinatio & imperluafibilitas hominis Deo permittente, cap. 12. ver. 14. num. 3

Obstinatio in malo describitur, cap. 14. ver. 12. num. 3

OCTIMESTRE.

Est, & non est octimestris partus, ca. 10. ver. 19. num. 2

OCVLVs.

Oculorum elevatio in cælum, habitus agnoscens providentiam, cap. 2. ver. 13. num. 1

Oculi nidantes subsannatorum, cap. 13. v. 12. num. 2

Oculi natura sua humidi, ca. 16. ver. 17. num. 2

Fontis per similes, ibid. In mœrore perturbantur, ibid. & retrahuntur, introrsum, num. 3

Oculorum suffusio, & caligo, ibid

Oculus, orantis symbolum.

Vide ratio.

Oculorum amaritudines.

Vide Lacryma.

Oculi in mœrore caligantes, cap. 17. ver. 7. num. 18

Vide etiam Tribulatio.

OLIVA.

Quo tempore floreat, cap. 15. ver. 33. num. 3

Pluvia & grandine facile læditur, ibid

Humanæ felicitatis symbolum, ibid

OMNE.

Omne, dicitur quod est integrum & perfectum, cap. 1. vers. 2. num. 52

ONAGER.

Quale animal sit, cap. 6. ver. 6. num. 2. Idoneus terræ colendæ ibid. Illius feritas non est indomita, ibi. Est cibus Leonum ibid. & insolentiæ symbolum, num. 3

Rudit deficiente pabulo, num. 4. Est impatiens famis & sitis, ibid. Adoratum à Judæis mentitur Tacitus, ibid

Onager inolefcit, & ferocit, cap. 11. ver. 12. num. 5

Vide Asinus.

OPERA.

Opera & merita justorum describit deus in libro memoriæ, cap. 2. v. 3. num. 6

Opera impiorum.

Vide Impius.

Opera justorum.

Vide Iustus.

Opera naturæ.

Vide Natura.

Opera Dei.

Vide Deus.

Opera servilia & liberalia,

Vide Servus

Opera dicuntur vestis,

Vide Vestis.

ORATIO.

Efficacitas orationis, & precum, cap. 1. ver. 1. num. 3 Orationem dirigi, sicut virgulam fumi, quid sit, cap. 9. ver. 5. num. 13

Est externum in malis remedium, cap. 16. ver. 18. num. 4. & c. 5. ver. 1. num. 5. Mitigat divinam severitatem, v. 8. nu. 1. & 2. Suadetur, num. 2

Roborat infirmitatem humanam, cap. 6. ver. 11. num. 1

Orandi studium adversus calumnias, cap. 17. ver. 2. num. 5

Illius symbolum oculis suspiciens, ibid

Suscitatur Deus nostris precibus, cap. 8. ver. 6. num. 4. & nostris desideriis, num. 5

Orationis comites, elemosyna, & jejunium, c. 16. ver. 18. n. 4. Requirit animi attentionem, ibid. Comprehendit universum religionis, & pietatis cultum ibid

Præparandus homo ante orationem, antea vitæ pœnitentia, cap. 11. ver. 13. num. 4. & manuum puritate, cap. 16. ver. 18. num. 2

Olim etiam purificabantur, & abluebantur, ca. 1. v. 5. num. 4. & cap. 8. ver. 6. num. 4. & ca. 9. v. 14. num. 4

Orantes stabant, aut sedebant, cap. 1. ver. 6. n. 5. Orantes eris habitus, convolutio in orbem, vel sphæram, c. 15. v. 24. n. 3

Impetra.

Impetrare quod ores, non est signum sanctitatis, c. 1. ver. 12. n. 1. Aliquando exaudit Deus orationem, licet non concedat postulata, ca. 9. ver. 16. n. 5. Submisit, & humiliter orandum, ibid.

In oratione non multum loquendum, instar Ethnicorum, ca. 11. ver. 2. num. 6.

Orationem fieri in peccatum, maximum supplicium, c. 1. ver. 16. num. 5.

Orandi reddit hominem minus aptum ægritudo corporis, ca. 2. ver. 4. num. 3.

Qui non audent petere, dicuntur contrahere os, cap. 5. ver. 16. num. 3.

ORATORIA.

Ars Oratoria, est in cantatoria, cap. 16. v. 5. n. 2.

ORIENS.

Orientales regiones, quæ dicantur, ca. 1. ver. 3. n. 23.

ORION.

Quæ constellatio, ca. 9. ver. 9. num. 3. Quo mense oriatur, ibid.

OS.

Os aperire quid indicet, ca. 3. ver. 1. num. 4. & 5.

Qui diu siluit, aut silentium profitetur, observatur ab aliis, cum aperit os, ibid.

Vide etiam *Lingua & Silentium*.

OSSA.

Ossium confractio, vel debilitatio de gravissimo & extremo cruciatu, c. 7. ver. 15. num. 5.

OVIS.

Oves Arabicæ, magnarum pinguiumque caudarum, cap. 1. v. 3. num. 6.

Ovium usus in sacrificiis, ibid.

Ovis perdita, reducia ad nonaginta novem quid significet, c. 9. v. 3. num. 2.

Ovis leonem peperit.

Vide *Ovis*.

OVUM.

Ovum sine sale, infaustum, ca. 6. v. 6. num. 2.

Ova alpidum.

Vide *Consilium*.

P.

PALÆSTINI.

Palæstina vocatur Idumæa, c. 1. v. 5. num. 1.

Palæstinarum regum consuetudo in creando communibus suffragiis supremo Rege, id est, Rege Regum, ca. 1. v. 1. n. 14.

PAPYRVS.

Papyrus cujusmodi herba, cap. 8. v. 11. n. 2. Illius usus, ibid.

An sit idem, qui scirpus, aut junctus, ibid.

Solus flores, sine fructu profert. Illis coronabantur Dii, ibid.

Papyri radices durissimæ, ver. 17. n. 7.

PARABOLA.

In parabolis ponuntur exempla, & tacentur nomina, in præfat. cap. 1. num. 7.

PARAPHRASIS.

Paraphrastica expositio cui similis, in præfat. cap. 10. num. 5. Illius utilitas, ibid.

PARENTES.

Parentum erga filios charitas.

Vide *Filius*.

Doloris & luctus in filiorum morte exempla, cap. 7. versic. 20. num. 19.

Parentum impietas nocet filiis, c. 5. v. 4. num. 1. Sanctorum Parentum numerosa soboles, cap. 5. v. 25. n. 1. 2.

Nemo justus censetur filius parentum impiorum, cap. 1. ver. 1. in append. 3. ad Jobi genealogiam, n. 40.

Paterfamilias benigne debet corripere domesticos, ca. 5. ver. 24. num. 2. Illius felicitas & gaudium, habere domesticos mutua charitate devinctos, ibid. Non debet à familia longe discedere, num. 4. Debet opportune visitare, ibid.

Vide etiam *pater, Mater, Filius, Impii posteritas, justis posteritas*.

PARTVS.

Parturientibus qui Dii præesse dicerentur.

Vide *Nativitas*.

Partus infelicissimi amplificatio, cap. 3. v. 12. n. 1.

Partus Octimestris.

Vide *Octimestris*.

Pined. Tom. 10

Vide etiam *Nativitas, Infans, Mater*.

PASSIONES.

Passiones mentem obnubilant, cap. 9. versic. 24. n. 1.

Vide etiam *Cupiditas, Homo*.

Passio Christi.

Vide *Christus*.

PATIENTIA. Impatientia.

Patientia Job, proverbio locum dedit, c. 17. v. 6. num. 2.

Patientia Martyres facit, cap. 2. in enumerat. morb. sect. 2. n. 4. Efficit doctorem & prædicatorem idoneum, in præfat. cap. 3. num. 5. & 6. Generat compassionem alienæ calamitatis, num. 6.

Patientia minuitur pondus peccati, cap. 6. versic. 13. n. 5. Est clypeus justorum adversus ictus jaculi impiorum, cap. 10. ver. 13. num. 1. 2. Patientiæ probatio vix patet adversarij calumniæ, cap. 2. ver. 3. num. 5.

Patientia debet esse longanimis, c. 1. ver. 9. num. 5. & 8. Voluntaria est salutaris, cap. 5. v. 17. num. 4. filius gradus, n. 10.

Quæ rationes nos impellant ad patientiæ studium, & adiones, cap. 2. ver. 10. num. 6.

Patiendi occasiones, & labores alacriter arripiendi, c. 5. ver. 7. numer. 7. Est medium ad consequendam beatitudinem, ibid. Ad quam non solum currimus, sed volamus per patientiam, num. 8.

Deus offert patiendi occasiones & opportunitates, in præfat. cap. 6. num. 3.

Patientiæ exempla difficile creduntur, præsertim à voluptariis hominibus, in præfat. cap. 1. num. 2. & 3. & ab Hæreticis potissimum, ibid. Si non fuerint vera, sed parabolice tantum composita, inefficacia sunt, num. 6. Plura nobis patientiæ, quam aliarum virtutum exempla proposita, num. 6.

Cur cum nubibus comparentur, ibid.

Impatientes timido sunt animo, cap. 2. ver. 10. num. 8. Cur dicantur duplici corde, & terram ingredi duabus vijs, cap. 2. ver. 10. num. 8. Sunt angustis brevibusque naribus, cap. 4. v. 10. num. 2. Et dissoluto animo, cap. 6. ver. 19. n. 2. Vagantur, & jactantur velut in tempestate, ibid.

Impatientia & stultitia, cap. 5. ver. 2. n. 2. 3. 4. Illam coërcent quatuor potissimum virtutes, ca. 4. v. 6. num. 4.

Patientiam considerari & observari ab alijs ingens patientis hominis solatium, cap. 17. v. 15. num. 1.

Christus nostræ patientiæ exemplar, in præfat. cap. 6. n. 3. & 6. Per patientiam & passionem consummatus, ibid.

Patientia coronat, & reges constituit, in præfat. cap. 6. num. 3. Est pax Christi, ibid. Dissimilis & contraria paci & tranquillitati mundanæ, ibid.

Vide etiam *Tribulatio*.

PAVLVS.

Cur se vocet abortivum, cap. 3. v. 16. num. 2. Illius & aliorum Apostolorum vocatio dissimilis, ibid. Quomodo Ephesi pugnaverit ad bestias, ca. 4. v. 21. n. 4.

Paulus & Job eodem spiritu, verbis diversi, c. 1. ver. 1. n. 9.

Pauli modestia, cap. 4. ver. 12. num. 2. Laboribus & ærumnis incitatus, & eruditus, ardentem prædicat verbum Dei, in præfat. cap. 3. num. 5.

Pauli morbus, aut dolor capitis, dicitur Angelus Satanæ illum colaphizans, ca. 2. ver. 7. num. 3.

Paulus Comitulus Societatis Jesu Catene Græcæ interpret, in præfat. ca. 3. num. 1.

PAUPER, PAUPERITAS.

Pauperem præterire, qui dicantur, cap. 6. ver. 15. n. 3. Illorū supplicium, ut ad similem inopiam deveniant, v. 16. n. 17.

Pauperi favendum in judicio, cap. 10. ver. 7. num. 4.

Pauperis oratio contemnitur, ca. 13. num. 3.

Paupertatis encomium, cap. 1. v. 20. num. 8. æqualis amissioni fortunarum, ver. 21. num. 8. Post divitias infelicior, ibidem.

De illa potest homo gloriari, num. 9.

Pauperes alit Deus ex ablatis divitum bonis, capit. 5. v. 5. n. 3.

Pauper proprie dicitur, cui neque amici, neque vires adsint, cap. 5. v. 15. num. 2. Dicitur quasi omnia desiderans, ibidem.

Deus illius propinquus, & vindex, n. 5.

Cur dicatur pauper ambulare in simplicitate.

Vide *Simplicitas*.

Vide etiam *Divitia*.

Index Rerum.

P A X.

Pacis imago, cap. 5, ver. 21 num. 4. Cum illa bona omnia conjuncta, ca. 16, ver. 13, num. 1

Pax Christi quæ, in præfatione cap. 6, num. 9. Est conjuncta cum bello, & sustentia malorum, ibid

P E C C A T U M.

Peccati vis tanta, ut si Deus lædi posset, illum læderet, ca. 15, ver. 25, n. 3. Peccata sunt arma, quibus impius adversus Deum pugnat, ibidem

Peccati gradus quidam, & quasi ætates, cap. 7, 12, nu. 2. Vocatur macula & sordes, ca. 8, ver. 6, num. 3

Non omne peccatum ex instigatione diaboli, ca. 9, v. 8, num. 2. Est voluntarium, cap. 5, v. 6, num. 1

Nemo læditur, qui non peccet, cap. 1, ver. 22, num. 3

Illos potissimum infestat aliquando peccatum, qui sanctiores esse deberent, cap. 14, ver. 19, num. 9

Cur peccati poena, aut ipsum etiam peccatum dicatur tinea, ibidem

Peccatoris & peccati stipendium mors, ca. 8, ver. 4, num. 5

Peccata obsident & oppugnant impium, ca. 15, versic. 16, num. 2

Sunt tortor impij, cap. 8, ver. 4, num. 3

Vide etiam supra Verbo, Impius.

Peccati purgatio multo cum labore facta à filio Dei cap. 10, v. 3, num. 3. Quædam peccata cum quibusdam alijs peculiariter nexa, ca. 1, ver. 5, num. 2

Peccandi promptitudo, & consuetudo etiam sine peculiari voluptate, ca. 15, ver. 16, num. 7

Peccatum hostis fœvissimum ipsius hominis, ca. 10, ver. 14, n. 3. Ab illo nos custodit Deus, ut pastor, ibid. Est mensura implenda supplicio, num. 4. A peccati occasione longe recedendum, ca. 11, ver. 14, num. 2, & 3. Est macula faciei, & deformitas, ver. 15, num. 2

Peccati comes inconstantia, num. 3. Peccatum impiorum lux ca. 12, ver. 5, num. 3. Peccata dicuntur testes contra ipsum hominem, cap. 13, ver. 22, num. 1, & 2. Rogata à supremo judice respondebunt, ibid

Quid interfit inter peccatum, & scelus, & delictum, & iniquitatem, ver. 23, num. 1, & 4.

Cur dicantur amaritudo, ca. 19, ver. 16, num. 2

Peccatorum quotidianorum Deus exigit rationem, cap. 14, v. 4, nu. 1. Peccatum originale immundicie, ibid. Ex commemoratione peccati originalis Job, & David aliorum æqualium veniam deprecantur, ibid. prava concupiscentia velut mare peccati, ibi. Originale dicitur pluraliter peccata, ibid. Per semen, tanquam per generationis instrumentum transfunditur in posteros, ibid. Peccatum, sordes, ibi. Nemo illius expert, præter Beatam Virginem, num. 5

Quomodo dicatur regi & occultari peccatum, cap. 14, ver. 13, num. 3

Divina justitia nostris peccatis dives, cap. 14, versic. 17, nu. 1

Peccata obsident & oppugnant impium, capit. 16, versic. 16, numer. 2

Peccandi promptitudo, num. 4, & 5. Etiam sine peculiari voluptate, num. 7

Peccata sunt arma, quibus impius pugnat contra Deum, cap. 15, ver. 25, num. 3

Peccata sunt vulnera animæ, ca. 14, ver. 27, num. 4

Durantur poenis, ibid

Vide Impius & Iustus.

P E C U L I U M.

Peculium pars gregis, cap. 1, ver. 3, num. 2. Non erat patris familias, sed servorum, ibid. Dicitur quasi parva pecunia, apud Vlpianum, ibid

P E C U N I A.

Pecunia unde dicta, ca. 1, ver. 3, nu. 3. Pecudis nota insigniebatur, ibid

P E D I C U L A R I S M O R B U S.

Pediculari morbo, qui consumpti, ca. 2, in enumerat.

Pediculi animalcula dira, ibid. Vocantur Vermes & serpentes, ibid

P E L L I S.

Pellis & cutis quo differant, cap. 1, ver. 4, num. 2. Significant externa bona, ibid

Pellis pro pelle, proverbialis loquutio, num. 2, 3, & 4.

P E R C U T I R E.

Percutere ex adjunctis diversa significata habet, cap. 1, versic. 14, num. 9

P E R I P H R A S I S.

In periphrasi non est vis facienda in verbis, ubi de intentione constat, cap. 3, ver. 14, num. 3

P E R M I S S I O.

Permissio divina,

Vide Deus.

P E R I A.

Perse in mensa disputabant, cap. 1, ver. 4, num. 9

Perlarum Reges sepulti in Regio monte, cap. 3, ver. 14, nu. 4

P E R S E V E R A N T I A.

Perseverantia, cap. 1, versic. 5, numer. 26, & capit. 2, versic. 3, numer. 1

P E S.

Pedum positio in acquirenda possessione, cap. ver. 7, num. 4

P H A R A O.

Pharao cur dicatur excitatus à Deo, cap. 2, ver. 6, num. 10

P H I L I P P U S.

Philippi locus castigatus, cap. 9, ver. 18, num. 9

P H I L O S O P H I A.

Philosophia rationibus, & consolatione utendum, cap. 1, v. 21, num. 7. Et præsertim in tribulationibus, num. 1, & 13

Philosophia instar tabulæ in naufragio, ver. 21, num. 9

Quomodo humana sapientia Philosophorum sit utendum, In præfat. cap. 8, num. 6

P I N G V I S, P I N G V E D O.

Pro divitiis & opulentia, cap. 15, ver. 26, num. 7

Pingues, voluptuarij homines, ver. 27, nu. 1. Crudeles, & sævi erga alios, ibid. Pinguedo pro terræ ubertate, numer. 2

Pinguibus interminata mors, n. 5. Pinguedine & voluptate exerceantur homines, num. 3

Sunt lascivi, & petulantes, num. 4

P I S C A T O R.

Piscatore maledicentior, proverbium, cap. 3, ver. 8, num. 2

Bonus piscatus, proverbium, ibid

P L E O N A S M O S.

Frequens in sacris, cap. 11, v. 5, num. 5

P L U V I A.

Pluvia oratione obtinetur,

Vide Oratio.

Pluvie clavam Deus habet, cap. 3, ver. 10, num. 2. Pluviarum dispensatio mirabilis, ca. 5, ver. 10, nu. 1. De illa videtur Deus gloriari, ibid. Pluviarum supplementum flumina, nu. 2. Ex sua beneficentia pluit Deus in deserto, num. 3. Aliquando est symbolum divini supplicij, numer. 4. Pluvia natura sua propensa ad fræundandam terram, cap. 12, versic. 17, nu. 1. Suo tempore generatur, nisi Deus prohibeat, cap. 12, ver. 15, num. 1. Est Dei nuntius, vel ad supplicium, vel ad bonum mortalium, ca. 12, ver. 15, num. 2

Pluvia notiva & tonitrua propter peccata, cap. 3, ver. 6, n. 2

P O B A G R A.

Bachi & Veneris filia, ca. 2, in enum. morb. sect. 3, num. 4. Illius figura, ibid

P O E T I S, P O E T A.

Poesis sacra: quæ, & qualis, in præfat. cap. 4, num. 3, & quæ illius genera carminum, & scandendi ratio, ibid

Poetarum testimonia aliquando opportuna & utilia ad sacri sermonis intelligentiam, ca. 3, ver. 2, in considerat. lament. sect. 6, & sect. 8, & cap. 16, ver. 10, num. 2

Poetæ prisce cantu potius, quam scriptis claruerunt, in præfat. cap. 4, num. 3. In poetis prophanis aliquid utile, in præfat. cap. 3, num. 6

Qui poetarum potius lectione, quam sanctorum Patrum desisterentur notati, ibid

P O N D U S.

Pondera statera solebant asservari in saculo, cap. 14, ver. 17, num. 2. Sunt opus & inventio divina sapientie, ibid

P O R T A.

In porta dicitur fieri quod publice fit, ca. 5, ver. 4, num. 2. Ibi celebrabantur judicia, ibid. & cap. 16, ver. 8, num. 4

Portæ cæli, quæ dicantur, ibid

P O R T A.

Index Rerum.

POSSESSIO.

Possessionis nomen ad pecora pertinet, cap. 1. versic. 2. num. 2. Ut varie reddatur ab Interprete, ibid.
Possessiones olim in armentis & pectoribus, ibidem
Vide etiam Divitia.

PRÆCISIO.

Præcidendi unam considerationem ab alia, vel abstrahendi, in sacro sermone, cap. 3. ver. 2. in considerat. lamentat. scilicet, 7. num. 4. Vide etiam, cap. 1. v. 21. nu. 15. & 16.

Hæc scientia abutitur dæmon, ibid. num. 5

PRÆLATVS.

Vide Rex, Princeps, iudex, Superior.

PRÆMIUM.

De præmio iustorum male sentiunt impij, ca. 2. ver. 9. num. 4. & ver. 9. num. 7. & cap. 10. ver. 3. num. 20. Fideliter confertur à Deo, num. 6. Etiam verbo, vel cogitationi honestæ tribuendum, ibidem. Describitur in libro memorizæ apud Deum, ibid.

Deus vult agere & amplificare præmia iustorum. In præfat. cap. 6. num. 3

Præmium dicitur hæreditas, cap. 3. ver. 3. num. 2

Patientiz peculiari ratione confertur & debetur, ibid. & in præfat. cap. 6. num. 3

Bonorum laborum gloriosus fructus, cap. 9. versic. 19. numer. 1. Omnes in præmium intendunt, cap. 12. ver. 5. num. 3

Vide etiam Beatitude, iustus, impius.

PRÆTERITVM.

Præteriti imperfectiulus in sacro sermone,

Vide in Indice Hebraismorum, & Regularum Scripturæ.

PRANDIUM.

Prandia antelucana, cap. 1. ver. 4. num. 8

Illorum mentio in Scriptura, cap. 1. ver. 4. num. 8

Prandendi tempus, & hora tentationibus opportuna, versic. 13. num. 2

Hora prandij venisse nuntios ad Job.

PRIMOGENITVS.

Primogenitorum jus, quod, cap. 1. ver. 5. num. 17. Non soli primogeniti sacerdotes olim, cap. 1. ver. 5. num. 17. ex primogenitis Sacerdotes & Reges, ibid. & num. 18

Job primogenitus.

Vide Job.

PRINCEPS, PRÆLATVS.

Virorum Principum periphrasis, cap. 3. ver. 14. nu. 2. Princeps reipublicæ oculus, cap. 10. ver. 4. num. 2

Debet esse in medijs discriminibus constanti animo, cap. 10. ver. 4. num. 6. & Fortis & sapiens, ca. 12. ver. 13. n. 9. Dignus, qui sit Imperator, & Dux alicujus exercitus, ibid. Debet expugnare murum Babylonis, ibid.

Debet esse Dei similis, odio prosequens mendacium cap. 12. v. 7. num. 3. Velut sol qui suos illustret, cap. 10. ver. 22. nu. 10. Sustainat populum, cap. 11. ver. 3. num. 2. Est velut turris David, cap. 4. ver. 4. nu. 3. Est medicus, aut chirurgus, cap. 13. ver. 5. num. 5

Principes liberales esse debent, ex proprietate sui nominis, ca. 12. ver. 21. num. 4. Propter liberalitatem coluntur ab alijs, ibid. & cap. 3. ver. 15. num. 5

Optimi Principis virtutes, cap. 3. ver. 16. num. 4

Debet aliquando dissimulare subditorum errata, ibid. & confortare pusillanimes, cap. 4. ver. 4. num. 3

Debet habere intelligentiam discernendi unum ab alio, ca. 12. ver. 13. num. 9. Et debet cavere sibi à subditis, tanquam ab hostibus, ibid. Et sua sapientia & experientia prodesse subditis, cap. 15. ver. 19. num. 3

Principes & Prælati dantur à Deo, ibid. num. 4. Solent Prælatorum facta displicere subditis, quia isti non intelligunt, qua ratione facta aut dicta sint cap. 4. ver. 6. num. 4

Principum cognomen, oblivisci Dei, cap. 8. ver. 13. num. 2. Illorum inertia & oblitio sui muneris, ca. 3. ver. 16. num. 1

Pertinacia in sua voluntate, cap. 12. ver. 24. nu. 7. Aliquando etiam sunt inconstantes, & facile mutantur, ca. 10. v. 5. nu. 2

Principes abuti solent potentia, ca. 8. ver. 3. nu. 3. Sunt venationis studiosi, cap. 3. ver. 14. nu. 3. Et viridiorum, ibid. & ædificandarum arcium, ib. & amplificandarum domorum, ca. 15. v. 28. n. 1. & faciendarum expensarum inutilium, ibi.

Princeps non debet esse insipiens, neque fraudulentus, cap. 12. ver. 13. num. 9

Principum & iniquorum oculos oblevat dæmon, cap. 9. versic. 24. num. 2

Principes impij hypocritæ, cap. 8. ver. 12. num. 4

Principes & Judices, ministri decipiunt, cap. 13. ver. 9. num. 3. Familiares & collaterales Principum notantur, cap. 15. v. 27. num. 5

Principis tyranni filia tota leonina, ca. 4. ver. 30. num. 1. Princeps Leo, ibid.

Non solum manu & opere, sed etiam vultu & voce debet esse lenis & mitis, num. 5

Vide etiam Iudex, Rex, Pater.

PRODITOR.

Proditorum symbola, quibus inter se utuntur, cap. 13. versic. 12. num. 2

PROCEMIUM.

Proceum usus & ratio, initio præfat. Sunt velut domus vestibula, ibid. Aliæ etiam utilitates, ibidem. Quæ soleant contineri in proceum, ibid.

PROPHETA.

Prophetæ solent requirere ab Angelis interpretationes suarum revelationum, in præfat. cap. 8. num. 5

Quis proprie dicatur propheta, in præfat. cap. 9. num. 9

Variz etiam prophetæ, & prophetandi rationes, & appellationes, ibid.

Job Propheta, ibid. nu. 3. Et an illius amici Prophetæ, cap. 4. in annot. prævia, num. 7

PROPHETIATORIVM.

Quale fuerit, cap. 14. versic. 13. nu. 3. & quomodo diceret regere peccata, ibid.

PROSOPOPOEIA.

Prosopeia loci, ca. 7. ver. 10. num. 1. capit. 12. ver. 9. num. 2

Per prosopeiam aut Mymefin aliqui explicant concilium & colloquium Angelorum & Satanæ, ca. 1. versic. 6. num. 9

PROVIDENTIA.

Divinæ providentiæ curus, quadrigæ, triumphus, ca. 12. v. 17. num. 4

Illius dimensiones, altitudo, longitudo, latitudo, profunditas, quæ, ca. 11. ver. 9. num. 4

Non est curiosius ab homine perferutanda, ca. 9. versic. 24. num. 2

Providentiæ non fato, humanæ res tribuendæ, ca. 1. ver. 25. nu. 12. Divina Providentia circa errores & deceptiones hominum, cap. 12. ver. 16. num. 1

Illi etiam serviunt errores & calumniæ, ibid.

Tribulationes & supplicia dispensat, ca. 5. ver. 5. & 6. Atque mala etiam, quæ ex culpa proveniunt, ibid.

Deus humanarum actionum speculator attentissimus, ca. 7. ver. 20. num. 1. & ca. 14. versic. 16. num. 1. 2. & 3. versic. 17. num. 1

Est homini instar muri, qui illum circumdat, cap. 1. ver. 10. nu. 2. 3. & 4. cap. 16. ver. 15. num. 2

Deus providet & curat, quæ nemo curat, & quorum nemo recordatur, cap. 12. ver. 4. num. 2. Dispensat etiam agris, & alijs rebus naturalibus bona & mala, cap. 5. ver. 5. & 6.

Rerum humanarum providentia cedit in hominis honorem, cap. 7. ver. 17. num. 4. & 5.

An inter Job, & illius amicos controversatur de providentia, in præfat. cap. 5. num. 1

PROXIMVS.

Misericorditer, & leniter de proximo judicandum, cap. 13. v. 8. num. 3

Vide etiam Pauper, & Misericordia.

Vide etiam providentia circa justum. verb. iustus, & circa impium. Vide Impius.

PRUDENTIA.

Prudentia carnis, cap. 8. ver. 14. numer. 4. Adducitur à Deo in stultum finem, cap. 12. ver. 17. num. 4

Vide etiam Consilia, Astutia, Cogitatio.

PVER.

pueri appellatio non tam ad ætatem, quam ad ministerium refertur, c. 5. v. 15. n. 9. Quid apud jurisperitos significet, ibi.

Index Rerum.

Pueri ingenium quale, cap. 5. ver. 2. num. 6. Est pusillo animo, & invidio, nu. 7. stultus, ibid. Lenis & inconstans, ibidem. Facile cupidus eorum, quæ videt. Est impij & peccatoris symbolum, ibid.
Vide etiam Adolescentia.

PULVIS.

Quorsum in lusu, fieret pulveris jactatio in ærem supra capita, cap. 2. ver. 12. num. 2.
An ex solo pulvere arido Adami corpus formatum,
Vide Adam, Vide etiam Cinis.

PURGATORIUM.

Fides Purgatorii, & immutabilitatis animarum, cap. 7. ver. 9. num. 2.
Vide etiam infernus, & in Indice vocum simplicium.

PYRAMIS.

Pyramidum usus, cap. 1. v. 1. num. 27. An pro condendis cadaveribus, & ornandis sepulchris, ibid. An pro condendo frumento, ibid.
Pyramis sepulchri Job in finibus Idumæ & Palestinæ, ibid

Q.

Particula Quasi, frequenter non solum similitudinem, sed etiam veritatem assert, cap. 1. ver. 1. num. 16.
Vide etiam in Indice vocum simplicium.

Quies mortis qualis sit,

Vide mors.

Quomodo Deus quærat iniquitatem impij.

Vide impius.

R.

RAPINA.

Rapinæ nomina universa peccata, cap. 16. ver. 18. num. 1.
Tenaciter adheret manibus.

Vide Furtum.

Divitiæ frequenter ex rapina.

Vide Rapina.

RECTITUDO.

Rectitudo viæ, & vitæ pro innocentia, quæ nemini noceat, c. 1. ver. 1. num. 56.

Justus jucundus & gratus aliis, ibid. num. 57.

RECEDERE.

Recedere à malo verbum bellicum, aut militare, cap. 1. ver. 1. num. 61.

Recedendum longe ab occasionibus peccati.

Vide Peccatum.

Recedendum à societate impiorum.

Vide Societas, & Impius.

RENES.

Viscerum pars, cap. 2. in enumeratione morbor. sectio. 7. num. 4.

Renes symbolum interiorum, & molliorum affectuum, cap. 16. ver. 13. num. 4. & ver. 14. num. 2.

Renum & lumborum morbi gravissimi, ibid.

Job laboravit Renum dolore, capit. 2. in enum. morb. sect. 7. num. 4.

RESPICERE.

Respicere in aliquid, signum constantis animi, & nihil timen-
tis, cap. 6. ver. 18. num. 3.

Vide etiam in alia Indicibus, Oculus. Facies. Videre.

RESPIRARE.

Difficultas respirandi in Job, unde, capitul. 9. versiculo. 18. num. 3.

Vide etiam Morbus, & Job.

Deus dicitur respirare, cum mortalibus benefacit.

Vide Deus.

Vide etiam Nares.

REX, REGNUM.

Rex regum quis, & apud quas nationes, cap. 7. ver. 1. nu. 17.
Palesthorum Regum consuetudo in creando supremo Rege, ibid.

Reges ungebantur oleo lætitiæ, cap. 1. ver. 1. num. 63.

Reges simul & sacerdotes quondam, ibid.

Vide etiam Sacerdotes.

Rex, unde dicatur in Græco, cap. 9. vers. 13. num. 5. Est basis & fundamentum populi, ibidem. Dicitur portare orbem, ibid. Est similis fermento, cap. 1. ver. 1. num. 75. Candelabro civitati Soli, numer. 76. Vento & spiritui rapidissimo, numer. 77.

Pij Regis munus, quod, cap. 1. ver. 1. num. 75. Illius pietate nutriuntur subditi, ibid. Exempla vitæ, quæ ab illo sumuntur, sunt efficacissima, num. 77.

Rex quasi alter Deus, cap. 12. ver. 19. num. 1. Regi familiares dicuntur sacerdotes, ibidem. Dicitur sedere in solio, & sede Dei, ibid.

Regum pertinax, & obstinata voluntas, cap. 12. ver. 24. num. 1. Similis rapidissimo flumini, ibidem. Deus illam inclinat, quocunque vult, ibid.

Reges impij exaudorati à Deo, cap. 12. vers. 19. nu. 2. Regna ab uno ad alios translata, num. 3. Regibus & Imperatoribus fortissimis injicit Deus pavorem, ver. 24. num. 2.

Non est acquiescendum Regi in re injusta, ibid. num. 1.

Regno & imperio dignus, qui iniquitatem odio habet, cap. 1. ver. 1. num. 62.

Regna singula, uno vel pluribus oppidis constantia, ibidem num. 85.

RESURRECTIO.

Resurrectio impossibilis viribus naturæ, cap. 14. ver. 12. n. 12. 3. & cap. 14. ver. 14. num. 1. 2.

Est similis vestimento consuto, cap. 14. ver. 11. num. 6. Est generatio, & nativitas, nu. 3. & velut mater parturiens, terra, ibidem. Est immutatio ad meliorem statum, num. 4. Variæ etiam illius similitudines & exempla in rebus naturalibus, ibidem. Est similis creationi, nu. 5. Et arbori revirescenti, cap. 14. ver. 7. num. 1. quanquam in aliquo etiam sit dissimilis arbori, num. 2.

Quomodo impiis negetur resurrectio, concedatur vero justis, cap. 14. ver. 11. num. 4. Quanta resurrectionis, & beatæ immutationis gloria, num. 5. Futura resurgentium alacritas, v. 5. num. 4.

Spes resurrectionis incitat ad laborandum, cap. 14. ver. 11. nu. 9. Dei caritas suscitantis mortuos, num. 5. Vox Dei & tuba archangeli cujusmodi futura sit, nu. 2. Ultimæ resurrectionis descriptio, ver. 16. num. 1.

Providentia, quam Deus habet actionum & rerum mortalium, signum est futuræ resurrectionis, ca. 14. v. 6. num. 1.

In Reges solebat incumbere belli & hostium pondus, cap. 15. ver. 24. num. 2.

REVELATIO.

Revelationis veræ, aut falsæ, notæ & signa, cap. 4. ver. 11. nu. 2. Quare dicatur furtiva, num. 5. & suscipi per venas susurri, ibid. Timor præcedere solet veras revelationes, ver. 16. num. 1. & 5.

Tempus nocturnum aptum revelationibus suscipiendis, ca. 4. ver. 13. num. 3.

Revelatio auris nomine significata, ca. 13. ver. 1. num. 1.

S.

SABBATHUM, Sabbathismus.

Sabbathum requiei futuræ symbolum, Sabbathismus æternæ beatitudinis, cap. 5. ver. 19. num. 3.

SABA.

Saba duplex, cap. 1. ver. 14. num. 6. Quæ illius nominis diversitas in Hebræo, ibid. Quæ illa Saba, unde venit Regina Austri, num. 7.

Sabæi excursions faciebant in regiones finitimas, vers. 14. num. 7.

In Saba & Æthiopia regnabant scæminæ, num. 6.

SACERDOS, SACRIFICIUM.

Sacerdos nomen honoris, cap. 1. ver. 5. num. 19. Quibus titulis olim crearetur, ibid. Publico munere, & auctoritate fungitur, ibid. Est potissima reipublicæ pars, ibid. Quomodo olim consecraretur, ibid.

Sacerdos usurpatur pro quocunque eccellente viro, cap. 13. v. 19. num. 1. Pro Regibus familiarissimo, ibi. Sed proprie pro eo, qui Deo ministrat in sacris, ibid.

Sacer-

Index Rerum.

Sacerdotes & sacrificia cur dicantur sancta, cap. 1, ver. 5, num. 3, & cap. 6, ver. 10, num. 5.
Sacerdotes jubebantur mundi & sanctificati interesse sacrificio, cap. 1, ver. 5, num. 4, & 3. Qualis illa mundities & sanctificatio esset, num. 6. Speciosæ illorum vestes, cap. 12, v. 19, num. 3.
Reges simul & sacerdotes olim, cap. 12, ver. 19, num. 1. Certa & matura ætas ad sacerdotium requisita, cap. 5, versic. 1, numer. 11.
Cur præcepit non tonderi caput, & barbam sacerdotum, ca. 1, v. 20, num. 11.
A dextris sacerdotis cur dicatur assistisse Satan, capit. 1, ver. 6, num. 8.
Sacerdotum captivitas in extrema calamitate, cap. 12, ver. 9, num. 1.
Sacrificia in lege naturæ, & in quem finem, capit. 1, versic. 5, num. 21. Offerre sacrificium etiam dicuntur laici, num. 15.
In sacrificiis summa pecudum capita abradebantur, capit. 1, v. 28, num. 13.

SÆCULVM.

Quot annis constet, cap. 1, ver. 16, num. 7. **Ludi sæculares** centesimo quoque anno, ibid.

SAGITTA, SAGITTARIUS.

Sagittis peculiariter tribuitur multitudo, & cur, cap. 16, ver. 14, num. 1. **Sagittarii** dicuntur multi, ibid.
Dolores & morbi dicuntur sagittæ,
Vide Dolores.
Fulmina dicuntur Dei sagittæ,
Vide Fulmen.

SAL.

Sal prudentiæ symbolum, cap. 6, ver. 6, num. 6. Et testimonia sacra scripturæ, ibid.
Est condimentum pauperum, ibid.
Sal & cimini tenuis amici, proverbium, ibid.
Insulsa nutritioni inepta, num. 7.
Sapientes insulsi, qui, num. 6.
Ovum sine sale,
Vide Ovum.

SALOMON.

An Salomon suos ipse libros scripserit, in præfat. cap. 3, nu. 2.
Polluit arte curandi morbos Dæmoniacos, cap. 1, in enumerat. morbor. sed. 12, num. 13.
Salomon aliquando forma optimi principis, cap. 3, ver. 15, n. 3. Postea avaritia ractus, ibid.
An Salomon in Ecclesiaste aliquando loquatur ex sententia impiorum & voluptuorum, cap. 7, v. 9, num. 4.

SALIVÆ.

Refrigerat & humectat, cap. 7, ver. 19, num. 3.
Moribundi non possunt deglutire salivam, ibid.
Silentij periphrasis, non posse deglutire, ibid.
Sputum saniosum, & foetidum habuit Job,
Vide Job.

SAMIA.

Samia vasa olim in pretio, capit. 10, ver. 9, num. 5.

SANCTITAS, SANCTVS.

Sanctitas & pietas est tabula in naufragio aliorum bonorum, cap. 2, ver. 3, num. 1.
Apprehendenda velut arma, & scutum, num. 2.
Radicatur & fructificat velut arbor in manibus viri iusti, ibidem.
Dicitur mundities & perspicuitas animi, cap. 8, v. 6, num. 3, & cap. 14, ver. 4, num. 1.
Est merces, Jubilum, Lætitia, cap. 8, ver. 22, num. 4. Est similis domui ædificatæ, vitium vero acervo lapidum inordinatorum, ver. 17, num. 7.
Sanctitatis humanæ duo testes, Deus & conscientia, cap. 9, v. 20, num. 2.
Non est de sanctitate coram Deo gloriandum, cap. 9, ver. 15, num. 3.
Quare angeli dicantur sancti, ca. 5, ver. 1, num. 3. Erat nomen Fidelium primitivorum, cap. 6, ver. 10, num. 5.
Sanctorum invocatio, cap. 5, ver. 1, num. 3.
Vide etiam Iustus, Impius, Pietas, Peccatum.

SANGVIS.

Sanguinis profusio vindemix similis, cap. 6, ver. 4, nu. 8. Significat peccata contra proximum, cap. 16, ver. 18, nu. 2.
Clamor sanguinis Abel,
Vide Abel, & Clamor.

SAPIENS.

Sapiens melioribus utitur, deteriora expectat, cap. 3, ver. 25, num. 3.
Sapientia dicentes attentionem conciliat, cap. 4, in annotat. prævia, num. 1.
Sapientis est magistros querere & colere, cap. 15, versic. 18, numer. 2.
Vide etiam Prudentia, Iustus, Impius, Consilium, Astutia.

SAPOR.

Cognominatus est Rex Regum, cap. 1, num. 17.

SATAN.

Quis fuerit Satan Jobi impugnator & criminator, cap. 1, ver. 6, num. 6.
Idem fuit, qui sæpe tentavit Job, ca. 2, ver. 7, nu. 1. Quæ illius nominis vis & interpretatio, ca. 1, ver. 6, numer. 8. Quid egerit in concilio Angelorum, num. 8, 9, 10, & 11.
Quid sit Satan stare à dextris, sacerdotis pouissimum: Impedire conatur rerum divinarum augmentum & curam, ibid. n. 8. Varia illius nomina, ibidem. Et ver. 16, num. 2. Non tam viribus, quam astutia pugnat, ibi. Est astutus simul, & crudelis, ibid. & cap. 2, v. 6, num. 1.
Illius insidiæ & methodus, cap. 1, ver. 13, numer. 2. *Vide etiam* ver. 14, numer. 1, & ver. 16, numer. 1. **Importunitas ejusdem**, num. 3.
Illius malitia & nequitia, ver. 14, num. 1. **Impudentia**, ver. 6, num. 6, & cap. 2, ver. 2, num. 4.
Cur dicatur volatile, cap. 1, ver. 12, num. 5. Et **Avi**, cap. 5, v. 7, num. 10. Et **famelicus**, ibid. ver. 5, num. 3. Et **serpens** ver. 12, ca. 2, ver. 5, num. 1.
Est quietis impatiens, cap. 1, versic. 7, num. 3. **Vagus**, & **profugus**, ibid. **Insidiatur in vijs**, ibid. **Malitiose omnia perultrat** ibid.
Est semper impugnare paratus, cap. 1, ver. 10, num. 3, plus expetit, quam prima facie videbatur petere, v. 1, 12, num. 3.
Sitit humanum sanguinem, num. 4, & ca. 2, ver. 5, numer. 1.
Restringitur & coërcetur à Deo, ibid.
Nec timetur, nec honoratur à iusto, cap. 1, ver. 11, num. 9. **Est temerarius & mendax**, versic. 21, num. 1. Antonomastice dicitur impius, cap. 9, ver. 24, num. 3. Primum est suasor peccati, deinde nos de illo accusat, capit. 1, versicul. 6, n. 8.
Insidiatur frugibus, cap. 1, ver. 14, num. 3.
Obruere solet vires internas hominum obscuritate teterima, cap. 2, ver. 6, num. 4. Cum virum iustum possidet, adigit etiam citra peccatum ad opera turpia, ibidem. **Ludificat dormientem**, ibid. **Extenuare conatur merita sanctorum**, cap. 2, ver. 4, num. 1.
Abutitur sua scientia Philosophica, & Theologica capitul. 2, versicul. 4, num. 6, & capit. 3, versic. 2, in considerat. lament. Sed. 7, num. 5. Utitur nobis ipsis contra nos, cap. 2, versic. 5, num. 2.
Hujus, tanquam tortoris ministerio utitur Deus, cap. 2, ver. 7, num. 2.
Satanæ angelus colaphizans Paulum, quis, capit. 1, versic. 7, num. 3.
Vide etiam Damon, Diabolus, Angelus.

SATURITAS.

Saturitas, quæ Hebræi in deserto puniti sunt, an fuerit peculiaris morbus, cap. 3, ver. 24, num. 4.
Vide etiam Convivium, Gula.

SATYRIASMON.

Satyriasmom, quis morbus, & unde dictus, ca. 2, in enumerat. morbor. sed. 7, num. 3.

SAUL.

Saulis nomen unde, cap. 7, ver. 9, num. 3.

SCENITÆ.

Scenitæ qui, cap. 1, ver. 1, num. 18. Illorum nomen à tabernaculis, in quibus habitant, deducitur, ibi. Differunt ab Huitis, ibidem.

SCEP-

SCEPTRUM.

Præcorum regum peculatia in sceptris insignia, cap. 9. vers. 3. num. 4. Babyloniorum præsertim, ibid. Tum etiam in sacris, ibid.

SCLAVI.

Sclavi filijs pro servis utuntur, ca. 1. ver. 2. num. 5. Ab illis manavit nota servorum inusta genis, ibid.

SCOPELISMON.

Capitale in Arabia crimen, cap. 5. ver. 23. num. 7. & Quod qualeve esset, ibid.

SCRIBERE, Scriptura.

Formula citandi sacram scripturam quæ, capit. 4. in annotat. prævia, num. 5.

Ad scripturam sacram Deus utitur opportuno scriptore, & apto calamo, in præfatione, cap. 3. num. 3.

Scriptura sacra mundus intelligibilis, & quæ istius mundi partes, cap. 8. in præfatione, num. 1. illius divisio & partes, ibid. Optima ad intelligendum præparatio, num. 5. & 6.

Tres ordines sacrorum librorum, in præfatione, cap. 9. num. 5.

Scripturarum tractatio semper conjungenda cum nostra utilitate, in præfatione, cap. 8. num. 6. & ca. 10. num. 3. 4. 5.

Scriptores sacri de se tanquam de aliena persona loquuntur, in præfatione, cap. 3. num. 7.

Vide etiam Liber.

Scribere & narrare præteritos labores jucundum, in præfatione, cap. 3. num. 4.

Scribere proprium est iudicis pronuntiantis sententiam, ca. 13. ver. 26. num. 5. & scribere formulam, ibid.

SCRVPVLVS.

Signum bonæ mentis, cap. 1. ver. 5. num. 21.

Creantur interdum ex melancholia, ca. 3. ver. 2. In considerat. lament. sect. 2. num. 1. Et frequenter lex ignorantia, num. 7. Coniunguntur aliquando cum conscientie terroribus, num. 2. Quæ illorum externa & interna signa, num. 3. Remedia, num. 1. Illorum descriptio, num. 3. Medicina potissima est obedientia ibidem.

Scrupulosi se interdum solent erigere animo, num. 4.

Jobi calamitas & querimonie non referendæ ad ægritudinem scrupulorum, num. 5. Quamvis poterit etiam illis laborasse, ibid. & cap. 10. ver. 14. num. 5.

SEDERE, SEDES.

Sedendi significatio, & habitus modum capit ex adjunctis, ca. 2. ver. 23. num. 3. Ad animi tranquillitatem pertinet, ca. 6. ver. 24. num. 4.

Sedes sublimiores honorificiores, c. 5. v. 9. n. 2. & c. 7. v. 10. num. 3.

Vide etiam Locus, & Honor.

SEIR.

Cujus nomen fuerit, cap. 1. ver. 1. num. 36. Et montis Seir habitator Esau, ibid.

SEMYRAMIS.

Semiramidis sepulchrum supra portam, ca. 3. ver. 15. num. 4. Et illius inscriptio, ibid.

SENES, SENECTA.

Senes maxime sapere debent, cap. 12. ver. 10. n. 2.

Senioribus assurgebant Spartiata, ca. 7. v. 8. num. 4.

Illorum consilia infatuat Deus, cap. 12. ver. 20. num. 2. Et permittit, ne suæ senectutis decorum servant, ibid.

Senectus iustorum in abundantia, cap. 5. ver. 10. numer. 1. 2. 3. Senectus negatur impiis, conceditur iustis, immutata etiam morte præreptis, cap. 15. ver. 32. num. 2. 3.

Vide Iustus, Impius, Adolescens.

SENSITIVUM.

Sensitivi affectus significatio, cap. 3. versic. 2. in considerat. laus mentat. sect. 6. & 7. num. 1. & cap. 6. v. 5. 6. & 7.

Scientia aliquando dicitur de sensitiva & experimentalis.

Vide in Indice Regularum.

SEPTEM, SEPTENARIUS.

Septem dies dedicationis templi lætissimi, cap. 5. ver. 10. num. 5. allusio ad illos in luce solis septemplex major, ibid.

Septenarius numerus pro indefinito, cap. 2. ver. 15. num. 5. Luctui & mœrori dicatus, ibidem. Nota multitudinis, ca. 3. ver. 19. num. 5.

SEPTVAGINTA.

Septuaginta interpretes Vaticani, correctiores & ampliores,

quam Complutenses, in præfatione, ca. 2. num. 4. Cujus auctoritatis, ibid. Et cap. 1. v. 1. num. 23.

SEPVLCRUM.

Sepulchrorum claves habet Deus, cap. 3. ver. 10. num. 2.

Sepultura fidelium dicebatur Dormitorium, versicul. 13. num. 1.

Sepulchra sumptuosa in agris, cap. 3. ver. 14. num. 4. Nobiles in montibus sepulti, ibid. in sepulchris ædificandis Indi, & Germani perparci, ibidem.

Sepulchra ex agris paulatim ad urbes & templa adducta apud varias nationes, cap. 3. versic. 15. nu. 5. Sunt specula viventium, ibid.

Sepulchra tangentes jurant Nasamones, ibid. Varij circa sepulchra & funera ritus & ceremonie, ibid.

Sunt velut capsa & serinium, in quo aserventur defuncti, ca. 14. ver. 6. num. 2. & sunt specula viventium, cap. 3. ver. 15. n. 5. Et sunt terræ uterus, cap. 1. ver. 21. num. 5.

Sepulchri cum proprio domicilio comparatio, cap. 17. v. 13. n. 1. Univerſa istius domus & sepulchri familia describitur, v. 14. num. 5.

Non alia cura dum vivimus, quam parandi & ædificandi sepulchri, ca. 17. ver. 13. num. 2.

In sepulchris cum cadaveribus condebantur thesauri, & pretiosa suppellex, cap. 1. ver. 20. num. 8. Et ca. 3. ver. 15. num. 4. & ver. 21. & 28.

Abolon, qui sibi superbum monumentum exstruxerat, sepulchro caruit, ca. 1. ver. 1. num. 48.

Sepulchrum Semiramidis quale,

Vide Semiramis.

Sepulchrum David.

Vide David.

Vide etiam Mors, Cadaver.

SEQUESTER.

Est ille, apud quem controversia deponitur, cap. 9. ver. 33. nu. 5. Unde dicatur, ibid.

Deus quomodo dicatur sequester, ibid. & præsertim sequester nostræ patientiæ, ibidem. Christus Jesus sequester, numer. 7. & 8.

SERPENS.

Unde dicatur in Hebræo & Chaldæo, ca. 1. v. 14. num. 1.

Serpentes igniti quales, ca. 5. ver. 7. num. 10. Alati in Arabia ib. & serpentes Jaculi, ibid.

Serpentis cum muliere cognatio.

Vide Fœmina.

Serpens viciis appellatur Satan.

Vide Satan.

SERVUS, SERVILE.

Servierant agricolæ, cap. 1. ver. 3. num. 14. Cur iidem Familiæres dicti, ibid. Ad pedes patris familias cœnantis affidebant cap. 1. ver. 5. num. 8.

Servi furandi avidi, cap. 3. ver. 5. num. 3. Illis perforabatur auricula, cap. 11. ver. 13. num. 1.

Servorum supplicium virga, & jugum, ca. 9. ver. 24. num. 2. & convolutio in orbem, aut sphaeram, ca. 15. ver. 24. nu. 3.

In servo requiritur fidelitas, cap. 4. versic. 18. num. 3. Præsertim in Dei servo, ibid.

Discrimen inter opera servilia & liberalia, capit. 1. versicul. 8. num. 5.

Servi Dei appellatio quam sit honorifica, cap. 1. ver. 8. num. 5. Pertinet ad opera minime servilia, ibid. Qui alteri, quam Deo servit, vere est mancipium, num. 6. Dei servitus suavis, demonis gravissima, num. 7.

De suo servo gloriatur Deus.

Vide Deus & Iustus.

Servi Dei dicuntur Angeli.

Vide Angelus.

Vide etiam Sclavis.

SEX, SENARIUS.

Senarius numerus nota multitudinis, cap. 5. versic. 19. num. 2. Nuptijs & generationi dicatus, ibid. Creationis symbolum num. 3. & vitæ præsentis, ibid.

SILENTIUM.

Præcedere debet, ut quis bene postea loquatur, c. 3. ver. 1. n. 3. Stultorum & sapientum silentium, ibid. Est similes frano generosi

Index Rerum

Generosi equi, ibid. **Silentio** parantur, & eliguntur decenda num. 6. **Augusto**, & magno corde, qui diu filer, & angusto & brevi, qui multa loquitur, ibid.

Iusti in ærumnis silent, c. 8. ver. 1. 3. & quid illorum silentium indicet, ibid. **Silentium** iustorum, est comes illorum spei, & confidentiæ, ibid. **Deum** laudat, num. 3. **Afferit** cognitionem proprii peccati, ibid.

Obmutescere ad confusionem & erubescendum, c. 5. ver. 16. n. 4. **Male** sibi conticij silent, cap. 13. ver. 19. num. 4.

Silentij periphrasis, cap. 7. ver. 19. num. 3.

Silentium servatur a Peris inter edendum, ca. 3. ver. 1. num. 1.

Convenit in initio, consolationis & ægritudinis, cap. 2. ver. 13. nu. 6. **Silentio** & assistentia confortavit Angelus Christum orantem in horto, ibid.

Vide Lingua.

SIMPLEX, SIMPLICITAS.

Simplicitatis, & variæ illius acceptionis tractatio fusior, cap. 1. a num. 51. usque ad 55.

Simplicia, quæ vera & fidelia sunt, num. 51. **Cur** dicatur Jacob homo simplex, num. 35. **Ecclesiæ** ornatus simplicitas, num. 54. **Cur** dicatur pauper ambulare in simplicitate, num. 54. **Simplex** cor, & lingua simplex quid, ibid.

SINAPIS.

Sinapis granum refert iustum contritum, cap. 2. ver. 10. nu. 1. **Cum** verba scripturæ, sit illius familia, in præfat. cap. 8. num. 6.

SIN.

Sin & Samech, literæ in Hebræo permutabiles, ca. 1. ver. 14. num. 7.

SODOMA.

Sodomiticum pomum quale, cap. 1. ver. 1. num. 49. & cap. 13. v. 12. num. 1.

Cinis Sodomiticus, symbolum æterni supplicij, ca. 13. ver. 12. num. 1.

Sodomæ excidium sempiternum, cap. 12. ver. 13. num. 1. **Usurpatur** pro exemplo ab amicis Job, ca. 4. ver. 7. num. 2.

SOI.

Cæli oculus, cap. 3. ver. 9. num. 5. **potissima** cæli pars.

Vide Calum.

SOLO.

Solonis lusus in morte filij, cap. 1. ver. 20. num. 19.

SOLENNITAS.

Solennitas dicitur, quasi circumgyratio, eo, quod redeat in orbem, cap. 1. ver. 5. numer. 1. **Noctes** aliquæ solenniores diebus.

Vide Nox.

SOLLICITUDO.

Sollicitudines nostræ projiciendæ in Deum, cap. 7. ver. 20. nu. 4. & ver. 21. num. 1. & 2.

SOMNVS, SOPOR.

Sopor quare dicatur cadere in homines, ca. 4. ver. 1. 4. num. 4.

Somnus servit sceleris laborando, ca. 3. ver. 3. num. 5. **Laborum** induciæ, cap. 7. ver. 4. num. 1.

Noctu somniamus, quæ interdiu desideramus, cap. 7. ver. 24. num. 2.

Inomnia molesta ex ærumnis diurnis, num. 5.

Vitiosorum somnia qualia, cap. 14. ver. 1. num. 7.

Somnus iustorum, oblivio laborum, ca. 11. ver. 16. num. 3.

Somni & mortis similitudo.

Vide Mors.

SOROR.

Unde dicatur, cap. 1. ver. 4. nu. 15.

Soror est charissima fratribus, numer. 1. 6. **significat** sponsam, ibid. & cap. 17. ver. 14. num. 6. **An** etiam sumatur pro meretrice, ibid.

SPECVLVM.

Cur senes & arius abijciant specula, cap. 14. ver. 20. num. 4.

SPE.

Spes in Deum non constituit illi tempus, cap. 13. ver. 15. numer. 2.

Spes impiorum inanis & levis, c. 11. ver. 20. num. 4.

Spes impiorum in vita, iustorum in morte, ca. 17. ver. 16. nu. 12.

Quomodo Abraham in spem & contra spem credidit.

Vide Abraham.

Iustorum nomen, **Sperantes**, cap. 13. ver. 15. num. 3.

SPONSA.

Sub noctem deducebatur in domum mariti, capit. 9. ver. 1. 7. num. 3. **Lampadibus** comitata, ibidem. **Laudabatur** in nuptijs, ibid.

STARE.

Stare in timore Dei habitum militare affert, cap. 1. ver. 1. nu. 61. **Est** etiam proprium Angelorum.

Vide Angelus.

STELLÆ.

Exercitum & militiam conficiunt, cap. 7. ver. 1. num. 1.

Stellas de cælo detrahere.

Vide Luna.

Quomodo dicantur de cælo casuræ, cap. 3. ver. 9. num. 4. & c. 14. ver. 12. num. 5.

STERILITAS.

Sterilitas scæminarum a Deo fit, cap. 3. ver. 10. nu. 2. **Et** terræ, ibid. **Et** alia etiam agrorum mala propter peccata, cap. 5. v. 6. num. 2 & ver. 20. num. 1.

Novem famis & sterilitatis tempora famosa, ibid. num. 2. **In** fame publica Deus providet iustis, num. 3.

STERQUILINIVM.

De sterquilinio, in quo legit Job, quod & quale fuerit disputatur, cap. 2. ver. 8. **In** enumerat. morib. scd. 11. nu. 1. 2. & 3.

STIPVLA.

Ignobilitatis & inutilitatis symbolum, cap. 13. ver. 25. num. 4. & senectutis aridæ, ibid. & impij, num. 7. & peccatorum levium & minutorum, nu. 6. **Stipulæ** aut ignis, aut ventus minatur, num. 7.

STOICI.

Stoicorum indolentia damnata, cap. 1. ver. 20. num. 1. & cap. 3. ver. 2. **In** considerat. lament. scd. 6. num. 1.

Vide etiam Dolor.

STVLTVS.

Peccatoris cognomen.

Vide Impius, & Peccator.

Stultiloquium & loquacitas.

Vide Lingua.

Stultitiæ gradus temeritas, impatientia, & ira, cap. 3. ver. 23. num. 2.

Dives stultus.

Vide Dives.

Finis stultus quis sit?

Vide Impius.

SUFFVMIGARE.

Suffumigandi ars apud Hebræos, cap. 1. ver. 5. num. 3.

Illus etiam periti Alexandrini, ibid.

SVPBRIOR.

Superior consentiens impietati subditorum punitur, cap. 13. ver. 1. num. 69.

SVPBIVS.

Est insipiens & stultus, cap. 5. ver. 1. num. 4. **Desiderijs** & ambitione torquetur, cap. 15. ver. 20. num. 3.

Dicitur filius dæmonis, cap. 5. ver. num. 5. **Laborare** detrebat, ibid. **Dicitur** scintilla, aut filius ignis, ibid.

Superbi montes, cap. 9. ver. 5. numer. 2. **Illos** adjuvat dæmon, ver. 1. 2. num. 4. **Audent** luctari cum Deo, capit. 12. ver. 19. num. 5.

Sed illos supplantat colluctator Deus, ibid.

Dicuntur elevati, cap. 13. ver. 11. num. 4. & ca. 15. v. 12. num. 1.

Superbiæ symbolum, cervices rigidæ, cap. 13. ver. 12. num. 6. & cap. 15. ver. 26. num. 4. **Et** brachium excelsum aut manus elevata, cap. 15. ver. 13. num. 2.

Superbiæ comes impietas, capit. 15. ver. 2. num. 2. **Quis** dicatur pes superbiæ, ibid.

SVPBILLEX.

Quæ comprehendat, & unde dicatur, cap. 2. ver. 4. nu. 4. **Auræa** & argentea suppellex nobilium, cap. 3. ver. 1. num. 3.

Condebatur pteiola suppellex cum cadaveribus.

Vide Sepulchrum.

SVRGERE.

Constantis animi est, cap. 1. ver. 20. numer. 3. & 4. & de variâ surgendi significatione, & acceptione fusior disputatio, ibidem.

SVPIOR.

SUSPIRIUM.

Afflicti suspirant, cap. 11, ver. 20, num. 4.

Cur suspirijs & gemitu levetur dolor.

Vide dolor & Lingua.

Gemitus & suspiria, non repugnant fortitudini, cap. 3, vers. 2 & in considerat, lamentat, lect. 6, num. 3

SYCOPHANTA.

Sycophantæ unde primum dicti ab Atheniensibus, cap. 9, ver. 10, num. 5

Sycophantia calumnia, & Sycophantari calumniari, cap. 10, v. 3, num. 5

SYRI.

Syri præliaturi vestes abjiciunt, ca. 1, ver. 20, num. 9.

Syri & Palæsthini utuntur parabolis, c. 8, ver. 11, num. 1

T

TEMPESTAS.

Tempestatis descriptio & circumlocutio, cap. 9, ver. 7, num. 1 & 2. In tempestate claudit Deus sub signaculo lumina cæli num. 2. & 3.

Tempestatis tenebræ, quasi signa & arma divinæ potentiae, num. 3

Tempestas & procella, divina ira, ver. 8, nu. 3

Tempestas efficitur ab Arcturo, & alijs constellationibus, ca. 9, versic. 9, num. 3. Vis divina in tempestatibus, quæ dicantur, num. 2

TEMPUS.

Temporis circumstantias observare solet scriptura boni ominis causa, cap. 1, ver. 6, num. 2

TENEBRÆ.

Tenebræ in meridie, de ingenti calamitate, cap. 3, v. 4, nu. 1 Videntur polluere diem, versic. 6, num. 1

Tenebræ morientium tristissimæ, numer. 2. et plenæ timore ibid.

Tenebræ tempestatem amplificanti, ca. 3, ver. 6, num. 1. Solitariae sunt, ver. 7, num. 4

In tenebris desiderant miseri vel fulminis lumen, cap. 3, ver. 9, num. 2

Tenebræ carcer & vincula, cap. 3, ver. 21, num. 2. & cap. 10, v. 22, num. 11. & 12. Conjunctæ sunt cum animi deliquio, nu. 13. Significant miseria & calamitates, num. 14. Videntur provenire & nasci ex inferno, num. 15. Sunt timidæ, num. 16. & plena confusione, num. 20

Vide etiam Nox, Tribulatio.

TERMINUS.

Dei terminus, quis, cap. 4, ver. 23, num. 4

Termini agrorum quales fuerint, & ex qua materia, ibidem.

Terminales lapides, ibid. Symbolum constantiæ, & immutabilitatis, ibid.

TERRA, TERRÆ MOTUS.

Pro regione, aut uno regno, aut tantum urbe, ca. 1, ver. 1, numer. 24

In terram corruere, est lugentis vel adorantis, cap. 1, versic. 20, num. 15. & in illam cadere dicebatur puer recens natus ver. 21, num. 3. Est hominis mater, num. 2. & sepulchrū illius uterus, num. 5

Terra, Theatrum scenicum, pro tragædia humanæ vitæ, cap. 1, ver. 21, num. 11

Terram perpetuo moveri, opinio Pythagoricorum, cap. 9, v. 6, num. 1

Sed est omnino stabilis, num. 2

In terræ motibus Deus formidandus, ibid

TERROR.

Dicitur etiam de præsentibus malis, ca. 6, versic. 4, nu. 7

TERTULLIANVS.

Explicatur in præfat. cap. 5, num. 4

TESTIMONIUM.

Falsi testimonij gravitas, capit. 16, ver. 9, num. 6

Morbi & dolores testimonium contra hominem.

Vide Morbus.

Conscientiæ testimonium,

Vide Conscientia.

Deus testis.

Vide Deus.

THEMAN, THEMANTIS.

Theman appellative sumptum, cap. 4, ver. 1, num. 28. Unde dicatur in Hebræo, ibid. Ubi sita, num. 29. Urbs & Regio, c. 4, ver. 1, num. 3. Viri nomen, ibid

Themanitæ fortitudine & Sapientia clari, ibid. Themanitæ, & Sabæi mercatores, ver. 19, num. 5

THVS.

Thuris fumus sustollebatur, & dirigebatur peculiari arte, cap. 1, ver. 5, num. 3

Thure abundat Arabia.

Vide Arabia.

TIBICINES.

Adhibebantur in funeribus, cap. 3, ver. 8, num. 5

TIGRIS.

In Syria leoni similis, cap. 4, ver. 11, num. 2, aliquando idem, qui Leo, ibid

TIMOR.

Curnigredini similis, cap. 6, ver. 16, num. 2. Etiam dictus de præsentis calamitate, ver. 21, nu. 4

Non eodem modo justos & impios comitari solet, cap. 3, ver. 25, nu. 5

Timor Dei includit omnem legis observationem, cap. 1, ver. 1, num. 59. Cur lex timore tradita, ibid

TINEA.

Tinea, occultum Dei iudicium, ca. 4, versic. 19, num. 5

TONITRUA.

Tonitrua Dei voces, cap. 9, ver. 6, num. 2

TRADITIO.

Traditio veræ religionis inter Hystas, cap. 1, ver. 1, num. 72

Traditiones sacra, cap. 7, ver. 9, num. 3

TRAJANVS.

Trajanus primus in foro sepultus, cap. 3, ver. 15, num. 5

TRANQUILLITAS.

Tranquillitatis symbolum lilia, cap. 3, ver. 2, In considerat, lament, lect. 7, num. 4

TRIBULATIO.

Tribulatio hominem probat, cap. 1, ver. 11, nu. 2. Necessarium illis examen viro justo, ibidem Ad philosophandum impellit, ver. 11, num. 2. & 12. & ver. 16, num. 6

Tribulatio & patientia spem nutriunt, cap. 2, ver. 9, num. 5. & cap. 5, ver. 16, num. 1 & ver. 17, num. 2. Tribulationes sunt carcer, ver. 3, cap. 23, num. 2. & cap. 12, ver. 14, nu. 3 & cap. 13, ver. 27, num. 4. & cap. 16, ver. 12, num. 5. Illius janitor Deus, cap. 5, ver. 15, num. 5. Non est conandum fores effringere, Deo non aperiante, ca. 16, supra. Deus solvit calamitatum vincula, capit. 5, supra.

Tribulatio est velut lapis Lydius, cap. 4, ver. 6, num. 2. Sunt peccatorum poenæ, ver. 7, num. 1. Sunt similes funestis avibus, ibi 1, num. 11. Sunt testes adversus hominem, cap. 10, v. 17, num. 2. Sunt ex proprietate sui nominis elevatio hominis, num. 5. Sunt Dei imperatoris milites, num. 16

Sunt turbo & procella, cap. 11, ver. 16, num. 3

Flumen exundans, ibid. Aquæ multæ, ibid. Æstus, ver. 17, nu. 1

Auster, ibid. Vespera, ibid.

In tribulationibus silendum, & quomodo, c. 3, ver. 2, n. 2

Quæ à tribulatis dicuntur, sunt fortiora, & sunt mysteria, ibi, ver. 1, num. 2. Et initio considerationis lament. Non frustra prolata, ab afflictis, ca. 6, ver. 26, num. 4

Tribulatio est potio amara, cap. 5, versic. 17, num. 6. Ad illam nauseant impij, ibid. Ebibitur præsidio tellis & aceti Christi, ibid. Est insulsa, cap. 6, ver. 6, num. 7

Replet animæ ventriculum, cap. 9, ver. 18, num. 4 & cap. 16, v. 11, num. 4

Tribulationes & poenæ dicuntur ex proprietate nominis, sentatio, aut tributum, cap. 9, ver. 23, num. 6. Sunt pondus, quo elevarunt peccata, cap. 6, ver. 3, num. 5. dicuntur dolores parturientis, ibid, ver. 10, nu. 2. Sunt medicina peccati, cap. 14, ver. 17, num. 2, 3, & 4. Probant patientiam, ver. 19, n. 3, 4, 5, & 6.

Afflictus debet sentire de Deo in bonitate, cap. 16, v. 12, nu. 6. Debet ardentius inhaerere Deo, cap. 17, ver. 9, num. 1. & 2.

Tribulati quibus sint similes, ca. 3, ver. 2 in considerat. lament, lect. 1, num. 2. Nullam consolationem admittunt, ibid. Secum cetera etiam pati volunt, num. 3

Tribula-

Index rerum.

Tribulatio lux tenebrescere videtur, cap. 3. vers. 5. num. 3. & cap. 17. vers. 7. num. 1. & vers. 11. num. 5. Imo tribulationes sunt tenebrae, ibidem. & cap. 10. vers. 22. num. 14. Tribulatio lux & vita invisa, capit. 3. versic. 8. numer. 5. & capit. 5. versic. 11. num. 3.

Miseri deplorare solent infausa praesagia, capit. 3. versic. 25. num. 3.

Qui in tribulationibus non admittunt consolationes, adulatione gaudent, cap. 4. v. 2. n. 2.

Tribulationes gravissimae, quae diuturnae, cap. 9. vers. 23. num. 1. Qui diuturnis malis afficiuntur, sunt expositi ludibrio, cap. 9. vers. 23. numer. 5. In propriis malis videre alios gaudentes, & illudentes, ingens cruciatus, capit. 17. vers. 6. numer. 4.

Qui in aegritudine sunt, languent, c. 36. v. 6. n. 1.

Indigent roborare, & confortari, ibid. Honesta cogitatio & consolatio, arma adversus aemulorum, ibid. Afflicti orationibus imperfonalibus utuntur, c. 16. v. 10. n. 2.

Tribulatio pretiosissima, & honorificentissima, cap. 5. vers. 16. numer. 8. Afferit cogitationem mortis & tadium vitae, cap. 6. v. 6. num. 10.

Aliquando ad correptionem, aliquando ad extremum supplicium, c. 6. v. 12. n. 1.

Tribulationes Deus offert, ut iustiora praemia conferat, cap. 2. vers. 6. numer. 10. & ut praebent tribulati, poenitentiae exemplum, ibid. Et, ut illorum liberatione, suam Deus potentiam ostendat, ibid.

In tribulationibus immittendis Divina providentia occulta, c. 5. v. 6. n. 1, 2, 3. & vers. 9. n. 3.

Deus puniens oratione placari debet, & peccatorum confessione, c. 5. v. 8. n. 1.

Cur Deus permittat, iustos cadere in manus impiorum, cap. 5. v. 15. num. 5.

Deus potest innocentem affligere, c. 9. v. 33. n. 2. Sed frequenter propter peccata, c. 5. v. 6. n. 1, 2, & 3.

Iustum in hac vita Deus assidue flagellat, ne in iudicio postea puniat, c. 17. v. 18. n. 3. & 4. Quem vult Deus postea beatum, nunc corripit, c. 14. v. 16. n. 2. Vulnerando sanat, cap. 5. v. 18. n. 1. & 2. Praestat omnia optimi Chirurgi munia, n. 3. Pollet scientia ligaturae, n. 4. Quae ipse facit vulnera, sunt salutaria, ibid. Statim post vulnus medetur, n. 6.

Deus in tribulationibus misericors & lenis, capit. 2. v. 6. n. 2. Meliores sint ab illo immixtae, quam Daemonis blandimenta, ibid. In mediis doloribus benignus, c. 6. v. 8. n. 5.

Non penitus conterit, ibid. Misericordia afflicti hominis, v. 10. n. 3. Reducit ex tribulatione per melius & brevius compendium ad felicitatem, c. 12. v. 23. n. 5. Dicitur esse & tribulari cum ipso tribulato, in praefatione, c. 7. n. 3.

Iustum in tribulationibus comes & urbanus, c. 3. v. 2. in considerat. lamentat, section. 1. n. 3. Moniuntur fiducia & constantia, in mediis tempestatibus, c. 4. v. 4. n. 2. & 3. Admonere illos solet Deus impendentis mali, c. 3. v. 19. n. 3.

Iustus non solum vincit, sed supervincit tribulationes, cap. 4. vers. 6. num. 1. Non solum singulas, sed omnes simul conglobatas, c. 5. v. 22. num. 2. Triumphat de illis, cap. 8. vers. 21. num. 3.

Iustus in tribulationibus floret, c. 8. v. 17. n. 3. perficitur & crescit illius virtus, c. 17. v. 9. n. 3.

Iustus propositus pro scopo multarum sagittarum, c. 16. v. 13. num. 4. illum saepe collimat Deus, ibidem. & num. 5. Sed impium raro collimat, ibidem. Iustus debet esse immobilis & fixus, ibid.

Tribulationes iustorum Deo honorificae, c. 1. v. 21. n. 18.

Sed Dei ingens beneficium, numer. 19. Pro illis gratiae agendae, ibid. Iustus in tribulatione jucundum Deo spectaculum, cap. 2. vers. 6. n. 9.

Iustis bene cedunt tribulationes, c. 5. v. 17. n. 7. Beatitudinem illis adferunt, n. 2. Spem gloriae nutriunt in corde, num. 3. Sunt signum divini beneplaciti, num. 9. In domo Dei filii vapulant, ibid.

Iustis tribulationes suaves, c. 2. v. 6. n. 9. Vertuntur in aurum, cap. 5. vers. 15. num. 5. Sunt salutare, c. 6. v. 10. n. 2. Dulcescunt, cap. 6. v. 6. n. 9. Et afferunt gaudium, cap. 5. v. 22. num. 1. Exsistunt illis

honorificae, c. 7. v. 17. n. 2. Tum etiam cedunt in divinum honorem, num. 3.

Iustorum aemulorum dicuntur aenigmata, c. 13. v. 17. n. 2.

Quondam erant valde mirabiles, c. 17. v. 8. n. 1. Sed minus mirabiles post Christum passum, num. 2.

Tribulationis solatium est, patientiam considerari ab aliis, cap. 17. v. 16. num. 1. Tum etiam aliorum iustorum spes de salute & remedio, ibid.

Vide etiam Patientia, Morbus, Dolor, Impius, Iustus, Providentia, Vita.

TYRANNUS.

Leo, cap. 4. vers. 10. num. 1.

Tyranni appellatio pro Rege, c. 15. v. 20. n. 3.

Saepe male pereunt, ibid. Cruciantur timore, ibid.

Solutum est mortalem tyrannidem exercere, n. 4.

Tyranni exules, cap. 15. vers. 28. num. 2.

V.

VADES.

Solebant manus defigere & implicare ad alterius manum, cap. 17. v. 3. n. 3.

Deus, vas & sponsor, n. 2. & optimi vadis forma, ibid.

VENATOR.

Venatoris ferarum descriptio, cap. 16. v. 10. num. 3. & 7. & vers. 11. num. 1.

Canum venaticorum ritus, ibid. Principes venandi studiosi.

Vide Princeps.

VENTUS.

Ventus a regione deserti in bonum & in malum, c. 1. v. 18. n. 3. Pro Austro, ibid.

An illius specieem sumpserit Daemon, ibid.

Venatorum orientalium differentia & nomina, c. 15. v. 2. n. 4.

VENUS.

Veneris stella, c. 11. v. 17. n. 3.

Veneris & Bacchi filia podagra, cap. 2. vers. 8. in enum. mor. sect. 5. num. 4.

VERBUM.

Quid significet, cap. 1. vers. 1. n. 5.

Verbum Dei quomodo simile grana sinapis, in praef. c. 8. n. 6.

Verbum Dei non adulterandum, sed recte tradendum.

Vide Doctor.

Verbum divinum sub specie visibili loquutum antiquis patribus, c. 10. v. 8. n. 11.

Verbi divini nativitas & generatio.

Vide Christus.

VERITAS.

Veritas in dictis & promissis, bona innocentiae pars, cap. 1. vers. 1. num. 54.

Veritas non reformidat adversariorum argumentationes, c. 6. v. 25. num. 3. Non indiget mendacio, sed potius mendacium indiget veritate, c. 13. v. 7. n. 4.

Vide etiam mendacium.

VERMES.

Vermibus scatuit Job, illos fuisse Demones ipsum arrodentes, c. 2. in enumer. morb. sect. 6. n. 1. Appellantur pediculi aut serpentes, c. 2. in enumer. morb. sect. 6. n. 3.

Illis consumptus Herodes, num. 3. Est dignum supplicium contemptorum Dei, num. 4.

VESTIBULA.

Vestibula inter potissimas partes aedificiorum initio praefat. Quae ha fuerint, ibid. In illis habebantur clientes expectare, ibid.

VESTIS.

Vestes sacerdotum speciosae, c. 12. v. 19. n. 13.

Vestium dilaceratio quorsum fieret, cap. 1. v. 20. n. 5, 6, 7, 8, 9. & 10.

Vestium laceratarum laus, c. 1. v. 20. n. 9.

Cur Joseph pallium dimiserit, ibid.

Abjicere vestes ad liberalitatem pertinere.

Res externas significant vestes, ibid.

Primogenitorum pretiosae vestes, c. 5. v. 15. n. 2. Peculiares vestes cuique ordini, ibid.

Vestes pretiosae cum cadaveribus conditae, c. 3. v. 15. n. 4.

Vestes a tinea compositae, quid significant, c. 4. v. 19. n. 6. Vestes amici & propinqui, vel etiam ipsa opera, c. 5. v. 31. n. 2.

Vestes sermone praescriptum gentium, cap. 5. v. 13. num.

B

VICTO.

VICTORIA.

Qui sibi victoriam attribuunt, Deum provocant, c. 12. v. 9. num. 4.
Vide etiam Bellum. Hostis. Pax.

VIGILIA.

Vigilia morbus, c. 2. v. 8. in enum. morb. sect. 9. num. 1. & c. 17. v. 9. num. 3.

Vide etiam Morbus. Somnus.

VINDEMIÆ. Vinum Vitis.

Hominum cædes & strages dicitur vindemia, c. 6. v. 4. n. 7.

Vinum & oleum lætitiæ, præsertim conviviorum, c. 1. v. 13. n. 3. & c. 5. v. 10. n. 3.

Vinum rubrum in Palæstina, c. 6. v. 4. n. 6.

Vitis præcipitata rursus germinat, cap. 8. v. 18. num. 4.

Quo tempore floreat, c. 15. v. 15. n. 2. Maritatur etiam oleis, ibi.

VINDICTA.

Vindictæ cupiditas, c. 9. v. 25. n. 5.

Homo difficile remittit offensam, c. 10. v. 6. n. 6.

Avide capit occasionem oblatam se ulciscendi, c. 4. v. 10. n. 3.

VIR.

Viri multiplex, & varius usus, & significatio, c. 1. vers. 1. a. num. 2. usque ad 14. Est nomen constantiæ, & fortitudinis, n. 4. & Christi, num. 5. Dicitur à virtute, ibid. Opponitur homini, n. 10. Est nomen honoris, ibid. Multipliciter dicitur in Hebræo, num. 11. Est nomen magistratus, & iudicis, n. 13. Quæ sunt propria viri munera, n. 12. Viri pauci, num. 4.

Viri uxoribus edificabant domos, c. 5. v. 4. n. 1.

Vide Adam. Vide etiam Homo. Fæmina.

VIRGA.

Virga.

Vide Sceptrum.

Virgæ sanguineæ, quæ, c. 9. v. 34. n. 5.

VICERA.

Viscerum pars renes *Vide Renes. & Felle vasculum*, c. 16. vers. 14. num. 3.

VISUS.

Visus facilius meliusque iudicat reliquis sensibus, c. 9. v. 25. n. 4.

Vix potest consequi & percipere res hujus vitæ fugientes, cap. 9. v. 25. n. 4.

VITA.

Vitæ humanæ cum tela comparatio, cap. 7. v. 6. num. 1. Et cum navicula & radio textoris, n. 2. & 3. Et cum rosa, c. 14. v. 10. n. 1. Et cum via, cap. 1. v. 21. num. 11. Et cum comedia, quæ ex humanis actibus constat, ibid. Et cum tempestate, & mari ferventi, c. 3. v. 13. num. 7. Et cum vociferatione, & tumultu, num. 4. Et cum prælio periculoso, n. 5. 6. Et cum fragili flore, c. 14. v. 2. n. 1. 2. 3. Et cum locusta, n. 6. Et cum umbra, c. 6. v. 6. n. 4. & c. 14. v. 2. n. 4. 5. 6.

Vita humana dicitur dies, c. 7. v. 1. n. 13. Est similis mercenario diario, ibid. Dicitur quies & cessatio, v. 8. n. 1.

Cur respiratione constet vita humana, c. 7. v. 7. num. 2. Quæ illius fundamenta, c. 11. v. 14. n. 1.

Vitæ humanæ angustia, c. 14. v. 1. num. 4. Perturbatio & trepidatio, num. 6. Ira & indignatio adversus se ipsam, ibid.

Vitæ humanæ brevitæ multis similitudinibus explicata, c. 9. v. 25. n. 1. 2. 3. 4. & v. 26. n. 1. 2. 3. 4. & c. 7. v. 1. n. 13. & c. 14. v. 20. n. 1. & c. 7. v. 6. n. 1. 3. & v. 9. n. 4. & c. 14. v. 1. n. 1. & c. 7. v. 26. n. 4. Dicitur vanitas, ibid. Obnoxia omnibus mutationibus, n. 5. Fugax, n. 6. Dicitur sæculum, num. 7. anni, menses, dies horæ, nihil ibidem. Paucitas, c. 10. v. 20. num. 4.

Vitæ spatium concedi homini, ut maturescat divino palato, cap. 1. v. 12. num. 3.

Vitæ humanæ diversa consideratio, c. 3. v. 2. in considerat, lamentat, sect. 7. n. 3. Illius bona non sunt vere bona, & c. 9. v. 26. n. 5. Illius neque bona, neque mala debent totum animum occupare, c. 11. v. 15. n. 2. Illis imponunt impii nomina honorifica, c. 9. v. 26. n. 6. Sed sapientia divina aliis verioribus nominibus illa notat, ibid.

Vita, mortis imago, c. 14. v. 2. num. 4. Hominis vita quasi deplorati ægroti, c. 10. v. 5. n. 4.

Omnium humanæ vitæ statuum miseria, c. 3. v. 19. n. 3. Hujus vitæ ærumna, ex necessitate accidere, c. 7. in annotat, prævianu. 7.

Vitæ miseriæ sunt omnibus communes, c. 7. v. 1. num. 13. Nemo debet illas erubescere, ibid.

Sunt homini fructuosæ, ibid.

Vita hæc tentationis locus, c. 7. v. 1. n. 5. 6. 7. Est plena discrimini- bus, n. 4. Est locus fumendi experimenti, n. 8.

Quid sit se majora in vita quærere, c. 14. v. 2. n. 6.

VITIUM.

Vitium, virtutis finitimum, c. 1. v. 9. n. 5.

Vitiolorum somnia.

Vide somnia.

Vide Peccatum. & Impius.

VOCARE.

Absolute sumptum pro invitare, c. 1. v. 4. n. 13. Vocatores dicebant, qui ad cœnas vocabant, ibid.

Qui dicantur vocati Jesu Christi, ibid.

VOLUMEN.

Volumina quomodo fierent apud antiquos, c. 11. v. 13. n. 2.

VOLUNTAS.

Fertur in bonum, c. 3. v. 2. in consider. lament. Sect. 7. n. 1. & in de- testationem mal, ibid.

Voluntas apud Deum pro factio reputatur, in præfat. c. 7. n. 9.

Regum pertinax voluntas flebitur à Deo.

Vide Rex & Princeps.

Vide etiam Cor. Desiderium. Cupiditas.

VOLUPTAS.

Quid generet in corde, cap. 5. v. 17. n. 3.

Voluptuarii puniuntur.

Vide Deus. Pinguis. & Pinguedo.

ULCUS.

Ulcus Egypti, quale fuerit, c. 2. in enum. morb. Sect. 3. n. 1. Cur illud præcesserit conspersio cineris, ibid.

Ulcus malignorum differentia, & nomina, ibid. n. 2. & 3.

ULPIANUS.

Ulpianus Tyrius multa quærere solebat de quolibet proposito ci- bo, initio præfat.

UMBERA.

Humanæ vitæ symbolum, c. 14. v. 2. n. 4. & inconstantia, n. 5. Non omnino est expers locis ibi. Est fallax, & fugax, n. 6.

UNUM.

Unum, & multa in ratione numerandi, quam proportionem ha- beant, c. 9. v. 3. n. 3.

VULGATUS INTERPRES.

Vulgatus interpres commendatus & defensus, c. 1. v. 2. n. 1. & c. 3. v. 3. num. 6. & v. 8. n. 5. & cap. 3. v. 6. num. 2. & c. 4. v. 19. n. 7. & cap. 5. vers. 5. n. 4. & c. 5. v. 18. num. 1. & cap. 5. vers. 16. nu. 1. & v. 26. n. 4. & c. 6. vers. 3. num. 2. & cap. 6. v. 7. n. 8. & cap. 7. v. 16. n. 7. & c. 8. v. 12. n. 2. & cap. 9. vers. 12. n. 2. & cap. 10. v. 1. num. 2. & c. 10. v. 14. n. 3. & cap. 11. v. 2. n. 4. & c. 11. v. 3. n. 2. & cap. 12. v. 2. n. 4. & cap. 13. vers. 12. n. 6. & c. 13. v. 5. n. 2. & c. 14. v. 7. n. 4. & c. 15. v. 11. n. 2. & c. 16. v. 3. num. 2. & c. 17. v. 1. n. 3. & v. 2. n. 1. & 3. & v. 3. n. 4. & v. 6. n. 5. & v. 12. n. 5.

VULPES.

Vulpina assuenda leoninæ, c. 1. v. 13. n. 2. Vulpes stipulis accensis alligata in ludis Cereæ ibus, c. 1. v. 14. n. 3.

VULTUR.

Vultur triduo ante prædivinat cadavera futura, c. 9. v. 26. n. 4.

UXOR.

Uxor dicitur species domus, & quare, c. 5. v. 24. n. 3. Non debet foris vagari, ibid.

Appellatur soror, c. 1. v. 4. n. 16. & c. 17. v. 14. n. 6. Uxorum munia & officia, ibid.

Z.

ZACHARIAS.

Zachariæ sepulchrum, cap. 3. v. 15. num. 4.

ZELUS.

Peccatum ex zelo facile dimitti, cap. 13. v. 7. n. 4.

Frequenter, qui jactant se uti zelo divino, ardent zelo humano, cap. 13. v. 8. num. 2.

INDEX AUCTORITATUM SACRÆ SCRIPTURÆ, QUÆ SPARSIM IN OPERE EXPLICANTVR.

Præter alias plures, quas consulto omisimus brevitati consulentes, quas lector non sine operæ pretio interpretationis passim offendet, C. caput. V. versiculum capitis,
N. numerum margini adscriptum indicat,

EX GENESI.

- C**ap. 1. In principio creavit Deus, &c. c. 1. v. 6. n. 2.
15. Factum est vespere & mane dies unus, c. 3. v. 26. n.
16. Facit luminaria, ut essent in signa & tempora, &c. c. 4. v. 7.
num. 3.
26. Faciamus hominem ad imaginem, &c. c. 1. v. 1. n. 30. & c.
10. v. 8. n. 4. & 13.
31. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, &c. c. 1. v. 8. n. 4.
Cap. 2. 1. Perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatu eorum, c.
7. v. 1. n. 2.
Cap. Formavit Deus hominem, c. 10. v. 9. n. 2. 3. & v. 12. n. 7. &
c. 1. v. 1. n. 2.
3. Non pluerat Dominus super terram, sed fons ascendebat de
terra, c. 5. v. 10. n. 2.
7. Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, c. 7. v. 7. n. 2. &
c. 10. v. 8. n. 18.
7. Factus est homo in animam viventem, c. 2. v. 4. n. 1.
17. Morte morieris, c. 7. v. 1. n. 1. c. 8. v. 8. n. 3.
21. Replevit carnem pro ea, c. 1. v. 1. n. 2. c. 2. v. 4. n. 3.
Cap. 3. 1. Serpens erat callidior cunctis animantibus, c. 5. v. 12.
n. 1.
14. 17. Quia audisti, &c. Maledicta terra in opera tuo, &c. c. 1.
v. 12. n. 7. & c. 4. v. 8. n. 4. c. 5. v. 6. n. 2. & v. 20. n. 2. c.
c. 8. v. 3. n. 2. & c. 9. v. 18. n. 2.
19. Donec revertaris in terram, c. 5. v. 10. n. 3. & cap. 7. v. 1.
n. 10.
Cap. 4. 1. Possedi hominem per Deum, c. 1. v. 2. n. 8.
7. Si male egeris, statim in foribus peccatum tuum aderit, c. 5. v.
2. n. 2.
10. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me, c. 3. v. 4. n. 1. & c. 12.
v. 13. n. 3. & c. 13. v. 12. n. 2. & c. 16. v. 13. n. 3. & c. 13. v.
22. n. 2. & c. 16. v. 9. n. 3.
17. Maledictus eris super terram, &c. c. 5. v. 20. n. 2. & c. 9. v. 31.
num. 1.
12. Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear, c. 6. v.
11. num. 1.
24. Iste cepit invocare nomen Domini, &c. c. 1. v. 6. n. 3. & c. 5.
v. 1. n. 1.
Cap. 6. 2. Videntes filii Dei filias hominum, &c. c. 1. v. 1. n. 73. &
v. 6. n. 17.
3. Non permanebit spiritus meus, c. 3. v. 17. n. 2.
6. Tactus dolor cordis, delebo (inquit) hominem, &c. c. 10. ver. 8.
num. 18.
9. Noe vir justus in generatione sua, cap. 1. v. 1. num. 70. & v. 8.
n. 12.
Cap. 7. 17. Inclusit eum Dominus de foris, c. 3. v. 23. n. 3.
Cap. 8. 5. Aqua ibant & decrescebant, c. 1. v. 4. n. 1.
Cap. 9. 25. Maledictus puer Canaan, servus servorum erit, &c.
c. 5. v. 8. n. 6.
Cap. 10. 9. Nemrod fuit robustus venator coram Domino, c. 2.
v. 2. n. 24. & c. 3. v. 14. n. 3.
9. Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo, c. 1. v. 3. n. 6.
Cap. 14. 21. Elante vento vehemente, & urenti, cap. 15. vers. 2.
num. 2.
Cap. 15. 1. Factus est sermo Domini ad Abraham per visionem,
&c. c. 4. v. 13. n. 2.
4. Ego protector tuus sum, c. 17. v. 3. n. 3.
5. Reputatum est illi ad justitiam, c. 3. v. 3. n. 6. & c. 13. v. 24.
num. 4.
Cap. 16. 4. Despexit Dominam suam, c. 3. v. 1. n. 7.
Cap. 18. 1. Apparuit ei Dominus, c. 1. v. 6. n. 13. & c. 3. v. 4.
num. 5.
19. Scio quod præcepturus sis filiis, c. 15. v. 7. n. 1.

27. Absit à te ut rem hanc facias, & occidas justum cum impio,
c. 4. v. 7. n. 2. & v. 17. n. 2. & c. 18. v. 3. n. 4.
Cap. 19. 12. Habes hic quempiam tuorum generum, &c. Omnes,
qui tui sunt, educ de urbe hac c. 1. v. 5. n. 17.
Cap. 20. 7. Propheta Dei est, & orabit pro te, in præfat. cap. 6.
n. 3.
A versic. 2 usque ad 14. magna ex parte explicantur, c. 1. v. 1.
n. 73.
15. Terra toram vobis est, c. 1. v. 3. n. 9.
18. Concluserat Dominus omnem vulvam Domus Abimelech,
c. 3. v. 10. n. 1.
Cap. 21. 12. Iuxta misericordiam, quæ feci tibi, facias mihi, c. 10.
v. 12. n. 4.
Cap. 22. Nunc cognovi quod timeas Deum, c. 4. v. 8. n. 12. 1.
& c. 6. v. 28. n. 2. & c. 15. v. 7. n. 4.
Cap. 23. 11. Audi nos Principes Domus, c. 2. v. 1. n. 7. 3.
10. Quadringentos siclos probata moneta publica, c. 1. v. 3. n. 4.
Cap. 25. 27. Iacob, vir simplex habitabat in tabernaculis, &c.
Esau homo agricola, &c. c. 1. vers. 4. num. 54. & c. 6. v. 1.
num. 2.
33. Esau vendidit primogenita, c. 1. n. 17. & n. 22.
Cap. 26. 7. Cum interrogaretur Isaac à viris Gerar, c. 1. v. 1.
num. 13.
20. Appellavit eum inimicitias, c. 1. v. 6. n. 8.
Cap. 27. 15. Vestibula Esau valde bonis, c. 3. v. 15. n. 2.
27. Esto Dominus fratrum tuorum, c. 1. v. 1. num. 19.
Cap. 29. 31. Aperuit Dominus vulvam, c. 2. v. 1. n. 1.
Cap. 30. 2. Nam pro Deo sum ego, qui privavi te fructu vendi-
tris tui, c. 2. v. 4. n. 3. c. 1. v. 2. n. 6.
32. Respondebit mihi eras justitia, c. 13. v. 21. n. 1.
Cap. 31. 7. Pater vester circumvenit me, & mutavit merce-
dem, &c. c. 17. v. 2. n. 2.
15. Nonne sicut aliena; reputavit nos? c. 13. v. 24. n. 4.
33. Iuravit Iacob per simonem patris sui, c. 1. v. 1. n. 60. c. 3. v.
25. num. 1.
Cap. 32. 3. Abjicite Deos alienos & mundamini, &c. c. 1. v. 3.
num. 4.
20. Forsitan propitiabitur mihi, c. 13. v. 8. n. 2.
Cap. 33. 11. Suscipe benedictionem, quam donavit mihi Deus
tribuens omnia, c. 1. v. 9. n. 4.
Cap. 36. 33. Regnavit Iohab filius Zara de Bosra, c. 1. vers. 1.
n. 31.
Cap. 37. 2. Accusavit fratres suos apud patrem crimine possi-
mo, c. 1. v. 5. n. 21.
27. Vives in gladio, & fratri tuo servies, c. 16. v. 15.
Cap. 38. 24. Producite eam, ut comburatur, c. 10. versic. 15.
num. 8.
29. Quare divisa est propter te maceries, &c. cap. 16. vers. 15.
num. 1.
Cap. 41. 1. Putabat se stare super fluvium, de quo ascendebant
septem boves, &c. & pascabantur in locis palustribus, c. 8.
v. 11. n. 3. & c. 15. v. 27. n. 2.
14. Eductum de carcere Ioseph totonderunt, c. 1. v. 20. n. 11.
Cap. 24. 5. Erat fames in terra, c. 1. v. 1. num. 23. & c. 5. v. 20.
num. 4.
7. Cum agnovisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, c. 7.
v. 10. n. 1.
Cap. 43. 9. Ego suscipio puerum, c. 17. v. 3. num. 2.
11. Deserte munera viro illi, c. 1. v. 1. num. 13.
Cap. 45. 8. Non vestra consilio, sed Dei voluntate huc missus
sum, c. 1. v. 21. n. 16.
8. Eecit me quasi patrem Pharaonis, c. 15. v. 18. n. 2.
Cap. 47. 19. Eme nos in servitutem Regiam, & præbe semina, c.
1. v. 3. num. 13.

[Index Auctoritat. Sacrae Scripturae.

- Cap. 48. 2. De tibi partem unam extra fratres tuos quam tuli de manu Amorrbai in gladio & arcu meo, capit. 1. vers. 2. num. 5.
 Cap. 49. 3. Ruben primogenitus meus, prior in donis, c. 1. v. 1. n. 19 & v. 5. n. 17. & c. 4. v. 21. n. 1.
 9. Quasi leana, quam suscitare quis audebit, cap. 10. vers. 18. n. 2.
 11. Ligans ad vineam pullum suum, c. 25. v. 33. n. 1.
 12. Pulchriores oculi ejus vine, c. 6. v. 4. n. 6.
 Cap. 50. 19. Nolite timere. Num Dei possumus resistere voluminati, c. 1. v. 21. n. 16.

EX EXODO.

- Cap. 1. 3. Ioseph autem in Aegypto erat, c. 11. v. 2. n. 29.
 21. Edificavit eis domos, c. 12. v. 14. n. 1.
 Cap. 2. 3. Sumpsit fuscillam scirpeam, &c. c. 7. v. 11. n. 2.
 25. Responxit Dominus filios Israel, & cognovit eos, c. 1. vers. 8. n. 10.
 Cap. 3. 8. Terra, qua fluit lacte, & melle, c. 3. v. 9. n. 5.
 Cap. 4. 20. Reversusque est, portans virgam Dei, &c. c. 9. v. 24. num. 3. 9.
 Cap. 4. 23. Dimitte filium meum, ut serviat mihi, c. 1. vers. 8. num. 5. 7.
 Cap. 5. 12. Dispersus est populus, &c. c. 13. v. 23. num. 8.
 Cap. 6. 4. Redimam vos in brachio excelsio, c. 15. v. 25. n. 1.
 12. In circumcisus labia sum, c. 5. v. 5. n. 2. c. 11. v. 2. 5.
 Cap. 7. 1. Aaron frater tuus erit propheta tuus in praesent. cap. 9. num. 3.
 Aversis se, & ingressus est domum suam, nec apposit cor suum, etiam hac vice, c. 1. v. 8. n. 1.
 24. Explicantur omnes plagae tuo ordine, c. 2. v. 8. in enumerat. morb. sect. 13. n. 4.
 Cap. 8. 9. Ego indurabo cor Pharaonis, c. 8. v. 20. n. 2. c. 9. vers. 4. num. 4.
 Cap. 9. 10. Ulcera, & vesicae turgentes, c. 2. in enumerat. morb. sect. 3. num. 1.
 16. Idcirco posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, c. 2. v. 6. n. 10. & in animum. morb. sect. 3. n. 1.
 Cap. 14. 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacobitis, c. 3. v. 13. n. 2.
 Cap. 15. 8. In spiritu furoris sui congregata sunt aquae, c. 5. v. 12. n. 1. & c. 15. v. 13. n. 8.
 13. Dux fuisti in misericordia, c. 10. v. 12. n. 4.
 14. Ascenderunt populi, & irati sunt, c. 14. v. 1. n. 8.
 16. Dextra tua Domine magnificata est in fortitudine, c. 9. v. 20. num. 2.
 18. Congregatae sunt abyssi in medio mari, c. 10. v. 10.
 Cap. 16. 6. Eritis mihi in regnum sacerdotale, c. 12. v. 19. n. 1.
 Cap. 20. 6. Faciens misericordiam in millia, c. 5. v. 16. n. 6.
 7. Non habebit in fontem eum, qui assumpsit nomen Domini Dei sui frustra, c. 9. v. 28. n. 6. In vanum, c. 11. v. 11. n. 6.
 Cap. 21. 8. Si displicuerit oculis Domini tui, dimittet, &c. c. 6. v. 23. n. 5.
 2. Provide de omni plebe viros potentes, in quibus sit veritas, n. 12. v. 13. n. 9.
 Cap. 23. 1. Non jungens manum tuam cum impio, c. 9. vers. 39. num. 4.
 Cap. 29. 38. Hoc est quod facias, agnos agniculos duos, cap. 1. v. 1. num. 17.
 Cap. 30. 35. Thui lucidissimum, &c. vers. 3. 6. n. 3. cap. 9. v. 30. num. 6.
 Cap. 32. 6. Sedis populus manducare & bibere, c. 1. v. 5. n. 4. & n. 22. 23.
 Cap. 33. 12. Novisti ex nomine, & invenisti gratiam, c. 1. v. 9. num. 4.
 20. Non videbit me homo & vivet, c. 13. v. 21. n. 6.
 Cap. 34. 5. Patiens, & multa miserationis, c. 4. v. 9. n. 2. & c. 10. v. 7. n. 18.
 7. Qui auferi iniquitatem, &c. c. 7. v. 21. n. 1. & c. 10. v. 14. n. 4.

EX LEVITICO.

- Cap. 13. 45. Quicumque maculatus fuerit, &c. Habebit os vestro contactum &c. Integer locus de leprolo explicatur, c. 2. v. 6. in enumerat. morb. Sect. 4. n. 1. & Sect. 11. n. 5.
 Cap. 15. 3. Ut caveant ab immunditiis, & non moriantur in sordibus suis, &c. c. 1. v. 9. n. 4.

17. Vestem, & pellem, quam habuerit, lavabit aqua, cap. 2. v. 4. num. 4.
 Cap. 19. 15. Non honores vultum potentis, c. 13. v. 8. num. 20.
 27. Nequis in rotundum attendebitis comam, c. 1. v. 20. n. 11.
 Cap. 25. Si attestatus frater tuus vendiderit possessum suum, &c. c. 3. v. 13. n. 5.

EX NUMERIS.

- Cap. 5. 18. Tenebit aquas amarissimas, c. 13. v. 26. n. 4.
 Cap. 12. Dies prioris irriti fiant, &c. c. 3. v. 3. n. 2.
 Cap. 12. 7. Servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est, c. 4. v. 18. n. 3.
 16. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, per somnium loquar, &c. in praesent. c. 9. n. 2.
 Cap. 13. 30. Chananaeus morietur juxta mare, & juxta fluentem Jordanis, c. 1. v. 1. n. 11.
 Cap. 14. 9. Recessit ab eis omne praesidium, c. 1. v. 1. n. 44.
 18. Auferens iniquitatem, nullumque innoxium derelinquens, c. 9. v. 28. n. 3. & c. 10. v. 14. n. 4.
 Cap. 15. 30. Anima, qua per superbiam aliquid commiserit, &c. c. 5. v. 25. n. 1.
 Cap. 21. 6. Misit Dominus in populum ignitos serpentes, &c. c. 3. v. 22. n. 5.
 Cap. 22. 17. Veni & maledic populo isti, c. 5. v. 3. n. 6.
 Cap. 23. 21. Clangor victoriae Regis in illo, c. 8. v. 21. n. 3. & c. 11. v. 18. n. 1.
 Cap. 24. 3. Dixit homo, cuius obduratus est oculus, &c. c. 10. v. 4. num. 4.
 17. Orietur stella ex Jacob, &c. c. 9. v. 8. num. 4.
 Cap. 27. 18. Tolle Iosue filium Nun, virum in quo est spiritus, c. 1. v. 4. n. 14.

EX DEUTERONOMIO.

- Cap. 1. 17. Non accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est, c. 13. v. 8. n. 1.
 Cap. 4. 9. Custodi a peccato te metipsum, c. 10. v. 14. n. 3.
 Cap. 6. 11. Cum comederis & saturatus fueris, cave diligenter ne obliviscaris Domini Dei tui, c. 1. v. 3. n. 2. & 4.
 Cap. 8. 2. Recordaberis cunctis itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus, &c. ut affligeret te atque tentaret, &c. c. 1. v. 11. n. 2.
 5. Sicut erudit homo filium suum, sic Dominus Deus tuus erudit te, c. 4. v. 3. n. 3.
 Cap. 11. 24. Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit, c. 9. v. 8. n. 4.
 Cap. 12. 7. Latabimini in cunctis, ad qua miseritis manum, &c. c. 1. v. 10. n. 7.
 Cap. 13. 14. Quare sollicite & diligenter rei veritate perspecta, si inveneris, &c. c. 4. v. 18. n. 2. & c. 2. v. 27. n. 1. & c. 13. v. 8. num. 1.
 Cap. 16. 19. Munera excacant oculos sapientum, & mutant verba iustorum, c. 12. v. 20. n. 1.
 Cap. 18. 15. Prophetam de gentibus tuis & de fratribus tuis sicut me suscitabis, &c. c. 1. v. 1. n. 22. & v. 6. n. 6. & c. 9. v. 24. n. 8.
 Cap. 19. 6. Ne forte propinquus ejus, cuius effusus est sanguis, dolore stimelatus, persequatur, &c. c. 11. v. 12. n. 2.
 21. Animam pro Anima, c. 10. v. 4. n. 4.
 Cap. 21. v. 1. 2. 3. 4. Quando inventum fuerit in terra cadaver hominis occisi, &c. seniores tollent vitulam, qua non traxit jugum & ducent eam ad vallem asperam, &c. c. 5. v. 20. n. 1. c. 12. v. 19. num. 4.
 6. In gente stulta irascabo illos, c. 2. v. 10. n. 2.
 Cap. 24. 6. Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem violam, quia animam suam opposuit tibi, c. 5. v. 5. n. 10.
 Cap. 28. 8. Benedictus eris ingrediens, & egrediens, &c. c. 1. v. 10. n. 7.
 24. Det Dominus imbrem terrae tuae pulverem, &c. c. 10. v. 10. num. 8.
 Per unam viam egrediaris contra eos, & per septem fugias, c. 2. v. 10. n. 8. & c. 3. v. 23. n. 3.
 27. Percutiat te Dominus ulcere Aegypti, c. 2. v. 8. in enumerat. morb. Sect. 1. n. 1.
 37. Eris perditus in proverbium, & in fabulam, &c. c. 17. v. 6. n. 1.
 30. Adducam gentem procacissimam qua non deferat seni, c. 13. v. 8. n. 2.

Index Auctoritat. Sacrae Scripturae.

58. Auguebit Dominus plagas ejus, c. 1. v. 12. n. 9.
 65. Dabit tibi Dominus deficientes oculos, c. 17. v. 5. n. 4.
 66. Erit vita tua pendens ante te, c. 15. v. 23. n. 8.
 Cap. 20. 18. Ne sit inter vos radix germinans fel, & amaritudinem, c. 13. v. 24. n. 2.
 19. Cum audieris verba juramenti hujus, benedicat in corde suo, &c. & assumat ebria sitientem, c. 2. v. 9. sibi n. 7.
 Cap. 32. 1. Audite cali, qua loquar, c. 15. v. 19. n. 3.
 13. Constituit eum super excelsam terram, &c. ut sugeret mel de petra, &c. c. 5. n. 23. n. 3. & sanguinem una biberent, &c. c. 6. v. 4. n. 6.
 24. Consumuntur fame, & devorabunt eos aves morsu amarissimo, c. 13. v. 26. n. 4. & c. 5. v. 6. n. 5. 9.
 27. Propter iram inimicorum distuli, nec forte superbiunt homines, c. 5. v. 2. n. 5.
 33. Vna eorum una fellis, &c. c. 13. v. 26. n. 4.
 36. Iudicabit Dominus populum suum, & in servis suis miserebitur, c. 7. v. 7. n. 3.

EX JOSUE.

- Cap. 18. Non recedet volumen legis ab ore tuo, sed meditaberis in eo, c. 6. v. 20. n. 6.
 Cap. 2. 14. Anima nostra sit pro vobis in mortem, c. 16. v. 4. n. 4.
 Cap. 4. 9. Alios duodecim lapides posuit in medio Iordanis, & sunt ibi usque ad presentem diem, c. 1. v. 1. n. 38.
 Cap. 14. 34. Servite ei corde perfecto atque verissimo, c. 1. v. 1. n. 3.

EX LIBRO JUDICUM.

- Cap. 3. 20. Stella manentes in ordine & cursu suo adversus Sisaram pugnauerunt, c. 7. v. 1. n. 2.
 Cap. 6. 30. 31. 32. Explicatur fuse significatio & ratio nominis Iereboam, c. 9. v. 3. n. 1.
 Cap. 9. 43. Abimelech tulit exercitum suum, & divisit in tres turmas, c. 1. v. 17. n. 4.
 Cap. 13. 22. Mortem moriemur, quia vidimus Dominum, c. 4. v. 16. n. 5.
 Cap. 15. 19. Aperuit Dominus molarem dentem in maxilla asini, & egressa sunt ex ea aqua, &c. c. 6. v. 5. n. 4.
 Cap. 16. 9. Rupit vincula, quomodo si rumpat quis filum, cum odorem ignis acceperit, c. 14. v. 9. n. 3.
 Cap. 19. 23. Nolite facere malum hoc, cessate ab hac stultitia, c. 2. v. 10. num. 3.

EX LIBRO RUTH.

- Cap. 4. 11. Faciat Dominus hanc mulierem, ut sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlechem, c. 1. v. 1. n. 13.

EX I. REGUM.

7. Dominus pauperem facit & ditat, c. 13. v. 16. n. 7.
 Cap. 1. 11. Recordatus est Dominus Anna, & concepit, c. 19. v. 9. n. 2. & c. 14. v. 19. n. 6.
 Cap. 28. Deus scientiarum Dominus est, & ipsi preparantur cogitationes, c. 5. v. 12. n. 3.
 5. Sterilia peperit plurimos, &c. c. 5. v. 19. n. 1.
 21. Dominus mortificat, & vivificat, c. 5. v. 18. n. 6.
 35. Ambulabit cum Christo meo, c. 1. v. 7. n. 4.
 Cap. 4. 18. Cum nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum & mortuus est, c. 1. v. 20. n. 20.
 19. In ipso momento mortis ejus, dixerunt ei ne timeas quia filii peperisti, & vocavit puerum Icabod, &c. c. 3. v. 3. n. 7.
 Cap. 7. 3. Preparata corda vestra, c. 11. v. 13. n. 4.
 Cap. 9. 17. Cum aspexisset Samuel Saulam Dominus dixit, &c. c. 4. v. 1. n. 1.
 Cap. 12. 3. Si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquam, &c. c. 10. v. 3. n. 1.
 Cap. 13. 13. Quod si non fecisses, jam nunc preparasset Dominus Regnum, &c. c. 12. v. 6. n. 4. & c. 11. v. 3. n. 18.
 Cap. 15. 6. Dixit Saul Cino, abire, discidite, atque recedite, c. 1. v. 4. n. 1.
 29. Triumphator in Israel non parcat, c. 9. v. 28. n. 3. & cap. 14. vers. 20. num. 2.
 Cap. 16. 5. Sanctificavit Isai & filios eius, & vocavit eos ad sacrificium, c. 12. v. 5. n. 5. (num. 4.)
 16. Exagitabat eum spiritus nequam, c. 9. v. 34. n. 5. & c. 13. v. 11.
 23. Quandoque spiritus Dei malus arripiebat Saul, tollebat David lytharam, &c. c. 3. v. 2. in considerat. lam. Sect. 2. n. 1.
 Cap. 17. 34. Veniebat Leo, & Vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, c. 5. v. 21. n. 4.

- Cap. 18. 9. Non rectis oculis Saul aspiciebat David, c. 10. v. 4. n. 6.
 15. Quare inquietasti me, ut suscitarer? c. 3. v. 19. n. 5.
 Cap. 20. 55. Sedit Rex ad comedendum panem super Cathedram suam, &c. c. 5. v. 11. n. 2.
 Cap. 21. 13. David immutavit vultum suum coram Achis, c. 9. v. 27. n. 3. & c. 12. v. 20. n. 2.
 Cap. 23. 23. Nabal secundum nomen suum stultus est, &c. c. 2. v. 10. n. 2.
 27. Suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua, c. 1. v. 1. n. 11.
 29. Si surrexerit aliquando homo persequens te erit anima Domini mei custodita, quasi in fasciculo virventium, cap. 14. v. 13. n. 2.
 Cap. 26. 15. Nunquid non vir tu es, & quis alius similis tui in Israel, c. 1. v. 1. n. 10.
 Cap. 28. 2. Custodiam caput meum ponam te cunctis diebus, c. 10. v. 12. n. 9.

EX II. REGUM.

- Cap. 1. 22. Sagitta Ionatha nunquam rediit retrorsum, & gladius Saul non est reversus inanis, c. 9. v. 4. n. 3.
 Cap. 2. 7. Quem redemisti tibi ex Aegypto gentem, & Deum ejus, in prafat. c. 7. n. 2.
 Cap. 3. 10. Elevetur thronus David super Iudam, c. 5. v. 11. n. 30.
 Cap. 3. 14. Arguam eum in virga virorum, c. 2. v. 6. n. 2.
 Cap. 5. 20. Venit David in Baal Pharasim, & percussit eos ibi, & dixit: Divisit Dominus inimicos meos, &c. c. 16. v. 15. n. 1.
 Cap. 7. 18. Ingressus est Rex David, & sedit coram Domino, c. 16. v. 20. n. 15.
 27. Invenit servus tuus cor suum, &c. c. 10. v. 8. n. 3.
 Cap. 11. 1. Factum est vertente anno, eo tempore, quo solebant reges ad bella, &c. c. 7. v. 1. n. 11.
 C. 13. 37. Luxit David filium suum cunctis diebus, c. 1. v. 20. n. 19.
 Cap. 14. 2. Misit Ioab Tecnam, & tulit inde mulierem sapientem, c. 4. v. 1. n. 3.
 14. Quasi aqua dilabimur, qua non revertuntur, c. 2. v. 21. n. 11. & c. 7. v. 9. n. 4.
 Cap. 15. 20. Heri venisti, & hodie compelleris nobiscum egredi, c. 7. v. 9. n. 1.
 30. David ascendebat elivum olivarium nudis pedibus, & aperiendo capite, c. 10. v. 5. n. 6.
 Cap. 16. 9. Oculi Domini contemplantur universam terram, c. 1. v. 7. n. 3.
 12. Dimitte eum, ut male dicat, si forte respicias Dominus afflictionem meam, c. 3. v. 12. in considerat. lament. Sect. 2. n. 5.
 Cap. 18. 18. Absalon erexerat sibi titulum, & vocavitque titulum nomine suo, & appellatur manus Absalon, &c. c. 1. v. 1. n. 4.
 Cap. 19. 16. Descendit in occursum Regis illotis pedibus, & in tonsa barba, c. 10. v. 3. n. 4.
 Cap. 20. 11. Non gloriatur accinctus aequae ut discinctus, c. 12. v. 18. num. 2.
 26. Ira Iairites erat sacerdos, David cap. 1. v. 5. n. 16.
 Cap. 22. 24. Custodi vi me ab impietate mea, c. 10. v. 14. n. 3.
 27. Cum perverso perverteris, c. 5. v. 13. n. 9.
 46. Filii alieni defluerunt, & contrahentur in angustiis suis, c. 12. v. 14. n. 3.
 Cap. 27. 8. David quasi tenerimus ligni vermiculus, qui occidit gentes interficit, c. 4. v. 19. n. 5.
 Cap. 24. 4. Obtinuit sermo Regis verba Ioab, c. 2. v. 3. n. 4.
 Cap. 25. 14. Ecce famula tua sit in ancillam, ut lavet pedes servorum Domini mei, c. 16. v. 14. n. 6.
 Cap. 29. 22. Cur effugimini mihi hodie in Satan, c. 1. v. 6. n. 8.

EX III. REGUM.

- Cap. 2. 5. Posuit cruorem pralii in balteo suo, c. 12. v. 18. n. 2.
 Cap. 4. 29. Dedit Deus Salomoni latitudinem cordis, sicut arenam, qua est in litore maris, c. 6. v. 3. n. 7.
 32. Composuit ter mille parabolas, c. 7. v. 11. n. 1.
 Cap. 5. 4. Non est Satan, nec occursum malus, c. 1. v. 8. n. 8. & c. 7. v. 20. n. 2.
 Cap. 7. v. 8. & 9. Filia Pharaonis ascendit de domo David in domum suam, quam edificaverat ei Salomon, c. 1. v. 4. n. 2.
 Cap. 10. 1. Regina Saba venit, &c. cap. 1. v. 15. n. 7.
 33. Quicumque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum, cap. 1. v. 5. n. 16.
 Cap. 18. 27. Illudabat illis Elias dicens, Clamate voce maiore, c. 11. v. 2. 6.

Index Auctoritatis Sacre Scripturæ.

42. Ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit
faciem suam inter genua sua, c. 15. v. 24. n. 3.
Cap. 20. 31. Posuerunt funiculos in capitis suis, c. 12. v. 18. n. 3.
28. 29. Ambulavit Achab demisso capite, c. 10. v. 15. & c. 6. v. 3.
num. 5.

Cap. 22. 27. Sustentata hunc pane tribulationis, c. 6. v. 13. n. 1.
Ex IV. REGUM.

Cap. 5. 40. Mors est in olla, c. 5. v. 6. n. 8.

Cap. 5. 18. Quando ingreditur Dominus meum templum Remo
Si adoraveris, ut agnoscat mihi Dominus, &c. c. 1. v. 20. n. 16.

Cap. 10. 8. Vade dic ei sanaberis, c. 13. v. 15. n. 1.

11. Percussit Iehu omnes, qui erant de domo Achab, optimates, &
notos, & sacerdotes, c. 12. v. 19. n. 1.

Cap. 13. 17. Sagitta salutis Domini contra Syriam, c. 5. v. 7. n. 1.

Cap. 17. 10. Projecit Dominus filios Israel, & afflixit eos, c. 10. v. 3.
n. 7.

Cap. 20. 14. De terra longinqua venerunt ad me de Babylone, c. 1.
v. 17. n. 2.

Cap. 21. 13. Delebo Ierusalem, sicut deleui solent tabula, &c. c. 10.
v. 16. num. 5.

Cap. 23. 7. Mulieres texebant quasi domunculas lucis, c. 1. v. 4. n. 3.

Cap. 26. 6. Loquutus est cum eo iudicium, &c. c. 13. v. 6. n. 2.

29. Sophor Princeps exercitus probabat tyrones de populo terra,
c. 7. v. 1. n. 8.

EX I. PARALIPHEMENON.

Cap. 1. 31. Adad mortuo duces pro Regibus in Edom esse ceperunt,
c. 1. v. 1. n. 34.

Cap. 29. 17. Scio Deus meus quod probes corda, & simplicitatem
diligas, c. 1. v. 1. n. 51.

23. Sedit Salomon super solium Domini, c. 13. v. 8. n. 1.

EX II. PARALIP.

Cap. 12. 14. Non paravit cor suum, &c. c. 11. v. 13. n. 4.

Cap. 13. 7. Roboam erat rudis, & corde pavido, c. 13. v. 26. n. 10.

9. Quicumque venerit, & innotaverit manum suam in tauro de
bobus & arietibus septem, sit sacerdos, &c. c. 1. v. 3. n. 16.

Cap. 19. 6. Non hominis exerceat iudicium, sed Dei, c. 13. v. 8. n. 2.

Cap. 35. 25. Cantores atque cantatrices lamentationes super lo-
siam replicant, c. 3. v. 8. n. 3.

EX I. ESDRÆ.

Cap. 7. 10. Paravit cor suum, ut investigaret legem, c. 1. v. 13. n. 4.

Cap. 9. 9. Inclinauit misericordiam suam, ut extruere solitu-
dines, & daret nobis sepem in Iuda & Ierusalem, c. 1. v. 10. n. 2.

EX II. ESDRÆ.

Cap. 1. 4. Sedi, & fleui, & luxi, c. 1. v. 1. n. 3.

Cap. 3. 8. Dimiserunt Ierusalem usque ad muram platea latioris,
c. 10. v. 1. n. 3.

EX LIBRO TOBIÆ.

15. Beato Iob insultabant Reges, c. 1. v. 1. n. 13. & n. 35.

22. Vxor ejus irata respondit, &c. c. 2. v. 9. n. 6.

Cap. 10. 6. Cui dicebat Tobias, Tace, & noli turbari, &c. c. 2. v. 9.
num. 5.

Cap. 12. 12. Ego sum Raphael unus de septem, qui astamus ante
Dominum, c. 1. v. 6. n. 5.

EX LIB. JUDITH.

Cap. 8. 13. Dixit illi, Posuisti vos tempus miserationis Domi-
ni, c. 2. v. 9. n. 5. & c. 13. v. 13. n. 2.

Cap. 14. 10. Nullus audebat cubiculum virtutis Assyriorum pul-
sando, aut intrando aperire, c. 11. v. 18. n. 1.

EX LIB. ESTHER.

Cap. 3. 2. Mardocheus non flectebat genu, neque adorabat, c. 1.
v. 20. n. 15.

3. Exaltavit Assuerus Aman, c. 7. v. 21. n. 1.

Cap. 14. 1. Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt,
c. 1. v. 1. n. 38.

EX LIB. JOB, QUÆ NON IN SUIS LOCIS SED
in aliis, aut necessitate, aut utilitate exigente
expolita sunt.

In prafat. c. 7. multa ex libro Iob ad Christi figuram & repre-
sentationem adducuntur.

Cap. 2. 9. à num. 7. usque ad 25. Explicatur de illius regno, & Re-
gis insignibus, c. 1. v. 1. n. 15.

Cap. 9. 25. Cum sederem quasi Rex circumstante exercitu, c. 1. v. 1.
n. 14.

Cap. 3. 14. Nunc dormians siletem, & somno meo requiesceam
cum Regibus, c. 1. v. 1. n. 16.

Cap. 3. 28. Antequam comedam, suspiro, c. 2. sect. 9. n. 3.

Cap. 7. 13. Si d. Xero, consolabitur me lectulus meus, &c. c. 2. sect.
11. n. 7.

7. 5. Cutis mea aruit & contracta est, c. 2. sect. 2. n. 3.

Cap. 14. Terrobris me per somnia, c. 2. sect. 2. n. 2.

Cap. 14. 19. Mons cadens defluit, & alluvione paulatim terra
consumitur, c. 1. v. 16. n. 2.

Cap. 15. 12. Antonios habes oculos, c. 2. sect. 2. n. 3.

Cap. 15. 34. In fortitudine brachii tui possidebas terram, c. 1. v. 1.
n. 13.

Cap. 16. 10. Hostia meus terribilibus oculis, &c. c. 2. sect. 13. n. 4.

Cap. 16. 15. Convulneravit lumbos meos, c. 2. sect. 7. n. 4.

Cap. 16. 13. Circumdedit me lancea, &c. c. 2. in enumerat. morb.
sect. 1. n. 1.

Cap. 16. 16. Saccum consui super cutem meam, c. 1. v. 20. n. 3.

Cap. 17. 1. Spiritus meus attenuabitur, c. 2. sect. 8. num. 1.

Cap. 17. 17. Cogitationes meae dissipatae sunt, c. 2. sect. 9. n. 1. &
sect. 12. n. 1.

Cap. 18. 12. Ined. a invadat costas illius, c. 2. sect. 9. n. 4.

23. Quis mihi det, ut scribantur sermones mei, in praf. c. 3. n. 1.

Cap. 19. 17. Orabam filios uterique mei, c. 1. v. 28. n. 5.

19. 26. Videbo Deum in carne mea, in praf. c. 7. n. 1.

Cap. 20. 11. Offa ejus replebuntur vitis adolescentia, c. 2. se. 5. n. 1.

21. 29. Interrogate quemlibet de viatoribus, c. 1. v. 1. n. 43.

24. Vinam scribantur sermones mei stylo ferreo, aut plumbi la-
mina, in prafat. c. 4. n. 1.

29. 7. Procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant
cathedram mihi, in prafat. c. 7. n. 5.

Cap. 30. 12. Frantum posuit in os meum, c. 3. v. 1. n. 3. & c. 3. sect. 6.
num. 3.

17. Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie, c. 2. v. 8. n. 4.

18. In similitudine eorum consumitur vestimentum meum, c. 2.
sect. 6. n. 3.

Cap. 31. 25. Si latatus sum super multis divitiis meis, &c. c. 1. v. 3.
num. 4.

Cap. 34. 14. Si direxerit ad Deum cor suum spiritum illius, & fla-
tum ad se trahet, c. 1. v. 8. n. 4.

36. 5. Deus potentes non abiecit, cū & ipse sit potens, c. 2. v. 3. n. 16.

Cap. 38. 13. Quis dedit vehementissimi imbri cursum, ut plueret
in deserto, c. 3. v. 10. n. 3.

Cap. 42. 7. Non estis loquuti coram me rectum, c. 4. in annotat.
pravia, n. 2.

8. Sumite septem tauros, & septem arietes, &c. c. 1. v. 3. n. 8.

EX LIBRO PSALMORUM.

Psal. 1. 1. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, c. 1. v. 1.
num. 68.

3. Et esset tanquam lignum, &c. 14. v. 7. n. 3.

3. Omnia quaecunque faciet, prosperabuntur, c. 1. v. 11. n. 7.

3. Non resurgens impius in iudicio, c. 1. v. 6. n. 5.

Psal. 2. 7. Ego hodie genui te, in praf. c. 7. n. 9.

9. Reges eos in virga ferrea, c. 9. v. 24. n. 4.

11. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, c. 1. v. 1.
num. 57.

Psal. 2. 10. & nunc Reges intelligite, apprehendite disciplinam,
c. 12. v. 18. n. 2.

Psal. 3. 3. Non est salus ipsi in Deo ejus, c. 1. v. 16. n. 5.

Psal. 2. 1. Exaudivit me Deus iustitia mea, c. 1. v. 1. n. 17.

3. Filii hominum, usquequo gravi corde, c. 1. v. 1. n. 10.

Psal. 5. 4. Mane astabo tibi, & videbo, c. 1. v. 5. n. 12.

Psal. 6. 20. Cum ipso sum in tribulatione, in prafat. c. 7. n. 1.

Psal. 7. 7. Propter hanc in altum regredere, c. 13. v. 11. n. 4.

13. Gladium suum vibravit, &c. c. 7. v. 1. n. 2.

Psal. 9. 10. Inclinet se, & cadet, &c. c. 1. v. 14. n. 5. & c. 6. v. 27. n. 2.

14. Tu laborem & dolorem consideras, ut tradas eos in manus
tuas, c. 1. v. 12. n. 2.

21. Constitue legislatorem super eos, &c. c. 1. v. 1. n. 60.

Psal. 11. 3. Vana loquuntur unusquisque ad proximum suum,
c. 11. v. 12. n. 2.

9. In circuitu impij ambulant, c. 1. v. 6. n. 7. & v. 7. n. 14.

Psal. 12. 4. Illumina oculos meos, &c. c. 3. v. 5. n. 2. & v. 11. n. 1.

Psal. 13. 2. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, c. 12.
v. 12. num. 7.

Index Auctoritat. Sacrae Scripturae.

Psal. 14. v. 2. 3. Qui ingreditur sine macula, &c. Qui delicta juventutis & ignorantias, c. 13. v. 26. n. 10.
9. Delicta juventutis & ignorantias, c. 13. v. 26. n. 10.
Psal. 19. v. 3. 4. Multiplicata sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt, c. 16. v. 7. n. 8.
15. Non derelinques animam meam in inferno, &c. c. 7. v. 9. n. 2.
Psal. 16. 2. Nonne Deo subjecta erit anima mea? c. 1. v. 2. n. 3.
3. Non est inventa in me iniquitas, ut nō loquatur os meum &c. c. 1. v. 13. n. 1.
Psal. 17. 17. Misit de summo, & accepit me, c. 1. v. 4. n. 13.
27. Cum per verso per verteris, c. 3. v. 13. n. 9.
Psal. 21. 3. Clamabo per diem, &c. & nocte, & non ad insipientiam mihi, c. 3. v. 13. n. 3.
7. Ego sum vermis, c. 4. v. 19. n. 6.
Psal. 22. 3. Deduxit me super semitas iustitiae, c. 1. v. 1. n. 57.
4. Si ambulavero in medio umbramortis, c. 3. v. 5. n. 2.
Psal. 23. 4. Qui non accepit in vano animam suam, c. 1. v. 11. n. 2.
Psal. 24. 7. Quia nec ab oriente, nec ab occidente, &c. c. 5. v. 11. n. 1.
8. Legem dabit delinquentibus in via, c. 1. v. 5. n. 21.
Psal. 25. 4. Non sedi cum concilio vanitatis, &c. c. 1. v. 11. n. 2.
Psal. 28. Afferte Domino filii Dei, &c. c. 1. v. 5. n. 4. Vide etiam v. 6. n. 5. & fere totus *Psal.* illustratur paraphrasi, c. 1. v. 21. n. 19.
Psal. 30. 18. Muta fiant labia dolosa, c. 3. v. 13. n. 2.
Psal. 33. 8. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, c. 1. v. 10. n. 3.
22. Mors peccatorum pessima, c. 1. v. 19. n. 2.
Psal. 35. 6. Domine in caelo misericordia tua, c. 1. v. 12. n. 4.
12. Non veniat mihi pes superbia, c. 15. v. 20. n. 3.
13. Ibi occiderunt, qui operantur iniquitatem, c. 1. v. 11. n. 6.
Psal. 36. Semen impiorum peribit, c. 1. v. 1. n. 40.
Psal. 37. 12. Proximi mei adversum me appropinquaverunt, & steterunt, c. 2. sect. 11. n. 5.
Psal. 38. Magna ex parte illustratur paraphrasi, c. 3. sect. 6. n. 4.
6. Vniuersi vanitas omnis homo vivens, c. 7. v. 10. n. 5. 6.
6. Mensurabiles posuisti dies meos, c. 7. v. 16. n. 6. c. 14. v. 1. n. 4.
Psal. 39. v. 7. 8. Sacrificium & oblationem nolui, aures autem, &c. cum sequent. c. 11. v. 15. n. 1.
10. Oblatus tu, quoniam tu fecisti, c. 4. v. 17. n. 4.
Psal. 41. 13. Oratio mea in sinu meo convertitur, c. 1. v. 11. n. 6.
Psal. 44. 7. Virga directionis virga Regni tui, c. 1. v. 1. n. 57.
21. Obliviscere populum tuum, & domum patris tui, c. 1. v. 4. n. 15.
Psal. 47. 11. Iustitia plena est dextera tua, c. 8. v. 3. n. 3.
Psal. 48. 13. Hac via illorum scandalum ipsis, &c. c. 8. v. 14. n. 3.
Psal. 49. 12. Statuam contra faciem tuam, c. 15. v. 10. n. 2.
Psal. 50. 7. In iniquitatibus conceptus sum, c. 14. v. 4. n. 2. & cap. 14. v. 24. n. 3.
8. Dilexisti omnia verba precipitationis, c. 10. v. 8. n. 12.
Psal. 54. 19. Redimet in pace animam meam ab his, qui appropinquanti mihi, c. 6. v. 23. n. 3.
22. Divisi sunt ab ira vultus ejus, & appropinquavit cor illius, c. 17. v. 5. n. 1.
Psal. 56. 4. Misit Deus misericordiam suam, & eripuit, &c. c. 1. v. 4. n. 13.
Psal. 57. 7. Supercecidit ignis, & non viderunt solem, cap. 3. v. 16. num. 1.
11. Manus suas lavabit in sanguine peccatoris, c. 9. v. 30. n. 4.
Psal. 59. 10. In laudam extendam calcameentum meum, cap. 1. vers. 6. num. 4.
Psal. 66. 2. A conventum malignantium, & deinde per multos verficulos, c. 5. v. 13. n. 10.
Psal. 67. 13. Spes ei domus dividere spolia, c. 5. v. 24. n. 3.
14. Si dormitatis inter mediozleros, c. 5. v. 22. n. 1.
Psal. 70. 15. Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini, c. 1. v. 10. n. 7.
Psal. 71. 14. Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum, c. 2. v. 6. n. 7.
2. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, c. 15. v. 27. n. 3.
Psal. 72. 5. In labore hominum non sunt, cum sequent. paraphrasi explicatur, c. 5. v. 7. n. 3.
Psal. 73. 19. Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, c. 5. v. 21. n. 3.
Psal. 77. 2. Aperiam in parabolis os meum, c. 3. v. 1. n. 4.
3. Et virgines eorum non sunt lamentatae, c. 3. v. 6. n. 3.
33. Defecerunt in vanitate dies eorum & anni eorum cum festinatione, c. 4. v. 5. n. 1. & c. 7. v. 16. n. 6.
49. Immissiones per Angelos malos, c. 2. v. 5. n. 2.

72. In intellecibus manuum suarum, &c. c. 6. v. 30. n. 6.
Psal. 81. 2. Facies peccatorum sumit, c. 1. v. 3. n. 24.
Psal. 86. 4. Memor ero Raab, & Babylonis, cum aliis sequentibus, c. 1. v. 1. n. 41.
8. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, c. 13. v. 26. n. 10.
8. Saculum nostrum in illuminatione vultus tui, c. 3. v. 4. n. 3.
Psal. 89. 10. Et amplius eorum labor, &c. c. 7. v. 16. n. 7.
11. Anni nostri sicut aranea meditabuntur, cap. 7. v. 16. n. 6. & c. 8. v. 14. n. 4.
Psal. 90. Magna ex parte illustratur paraphrasi, c. 5. v. 22. n. 9.
Psal. 91. 3. Iustus ut palma florebit, c. 5. v. 7. n. 1.
Psal. 95. 7. Afferte Domino patria gentium, c. 1. v. 1. n. 40.
Psal. 96. 11. Lux orta est iusto, c. 4. v. 8. n. 6.
Psal. 102. 1. Et omnia, quae intra me sunt, &c. c. 1. v. 10. n. 3.
Psal. 105. Misit saturitatem in animas eorum, cap. 3. v. 24. n. 1.
6. Constitue super eum peccatorem, c. 17. v. 3. n. 6.
Psal. 108. 7. Oratio ejus fiat in peccatum, c. 1. v. 16. n. 5.
18. Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur, c. 8. v. 21. n. 1.
23. Sicut umbra, &c. & excussus sum sicut locusta, cap. 14. vers. 2. num. 6.
24. Caro mea immutata est propter oleum, c. 16. v. 9. n. 2.
Psal. 110. 2. Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus in praeat. c. 6. n. 1.
Psal. 115. 15. Pretiosa in conspectu Domini, &c. in praeat. c. 6. n. 5. & c. 2. v. 6. n. 7.
Psal. 118. 37. Averte oculos meos, ne videant vanitatem, c. 10. v. 4. num. 3.
76. Manus tua fecerunt me, & plasmaverunt me, cap. 10. v. 8. num. 4.
109. Anima in manibus meis semper, c. 13. v. 14. n. 4.
120. Confige timore tuo carnes meas, c. 4. v. 16. n. 2.
128. Ad omnia mandata tua dirigebar, c. 1. v. 1. n. 57.
Psal. 119. 1. Habitavi cum habitantibus Cedar, &c. c. 16. v. 3. n. 2.
Psal. 120. 8. Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum, c. 1. v. 10. n. 7. & cap. 3. v. 19. n. 3.
Psal. 125. 1. Facti sumus sicut consolati, c. 1. v. 1. n. 16. & c. 11. v. 16. num. 2.
Psal. 125. 6. Euntes ibant, & flebant mittentes semina sua, cap. 4. v. 8. n. 7.
127. 3. Vxor tua in lateribus domus tua, c. 1. v. 1. n. 12. & cap. 5. v. 24. n. 3.
Psal. 128. 6. Fiant sicut foenum tectorum, c. 5. v. 3. n. 5.
Psal. 132. Integer paraphrasi illustratus, c. 1. v. 1. n. 5.
Psal. 137. 2. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo, c. 1. v. 1. n. 59.
Psal. 138. Tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam, c. 3. v. 19. n. 3.
13. Substantia mea in inferioribus terra, c. 1. v. 21. n. 5. & c. 10. v. 8. n. 17.
Dirigatur oratio mea sicut incensum, &c. c. 1. v. 5. n. 2. 13.
Psal. 140. 5. Corripiat me iustus in misericordia, &c. cap. 2. v. 6. n. 2. & cap. 5. v. 18. n. 4.
Psal. 141. Voce mea, &c. Magna ex parte explicatur paraphrasi, c. 2. v. 2. n. 8.
Psal. 146. Laudate Dominum, quoniam bonus est *Psalms*, &c. c. 1. v. 9. n. 2.
7. Precinise Domino in confessione, c. 5. v. 8. n. 1.
Psal. 148. 12. Exaltatum est nomen eius solius, c. 5. v. 11. n. 4.

EX LIB. PROVERB.

Cap. 1. 2. Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos, c. 5. v. 2. n. 9.
Cap. 1. 11. Negligere disciplinam Domini, &c. c. 5. v. 17. n. 7.
18. Lignum vita est his, qui apprehenderint eam, c. 1. v. 1. n. 2.
Cap. 4. 26. Dirige semitas pedibus tuis, & omnes viae tuae stabiliantur, c. 1. v. 5. n. 56.
Cap. 5. 10. Quare seducere filii mihi ab aliena? c. 13. v. 19. n. 5.
Cap. 6. Si proponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, c. 7. v. 3. n. 2.
13. Homo apostata vir inutulis, c. 14. v. 12. n. 2.
Cap. 8. 4. O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum, c. 1. v. 1. n. 10.
22. Dominus possedit me initio viarum suarum, c. 15. v. 7. n. 4.
Cap. 16. 9. Qui depravat vias suas, manifestus erit, c. 10. v. 2. n. 1.
Cap. 11. 28. Impius facit opus instabile, c. 4. v. 9. n. 9.
Cap. 12. 6. Qui suscipit animas, sapiens est, c. 2. v. 6. n. 4.

Index Auctoritat. Sacre Scripturæ,

- 11.8. *Viam pravam, & os lingue detestor*, c. 1. v. 1. n. 54.
 Cap. 13. 24. *Qui diligit filium, instanter erudit*, c. 1. v. 5. n. 10.
 Cap. 14. 10. *Cor, quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio ejus non miscbitur extraneis*, c. 3. sect. 3. n. 1.
 17. 9. *Qui altero sermone repetit*, c. 1. v. 4. n. 4.
 17. 17. *Frater in angustiis comprobatur*, c. 1. v. 15. n. 1.
 Cap. 17. 27. *Pretiosus spiritus vir eruditus*, c. 3. v. 1. n. 6.
 Cap. 18. 15. *Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam*, c. 1. v. 2. n. 4.
 Cap. 21. 1. *Sicut divisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini*, c. 12. v. 24. n. 1.
 15. *Desideria occidunt pigrum*, c. 5. v. 2. n. 7.
 Cap. 23. 10. *Ne attingas parvulorum terminos, propinquus enim illorum fortis est*, c. 5. v. 15. n. 5.
 Cap. 24. 10. *Si desperaveris lassus in die angustia imminuetur fortitudo tua*, c. 7. v. 19. n. 1.
 15. *Septies cadet justus, & resurget*, c. 10. v. 6. n. 2.
 Cap. 25. 20. *Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo*, c. 16. v. 2. n. 4.
 Cap. 27. 3. *Irastultus utroque gravior*, c. 5. v. 2. n. 5.
 13. *Aufer vestimentum ejus, qui spondit pro extraneo*, cap. 1. v. 20. n. 9.
 Cap. 31. 12. *Reddidit bonum, & non malum*, c. 1. v. 9. n. 6.
 41. An 13. usque ad 24. Explicatur de officio viri, atque sceminae, c. 7. v. 1. n. 12.

EX ECCLESIASTE.

- Cap. 1. 8. *Cuncta res difficiles*, c. 12. v. 9. n. 3.
 51. *Multas curas sequuntur somnia*, c. 7. v. 14. n. 3.
 Cap. 7. 5. *Cor sapientis ubi tristitia*, c. 1. v. 20. n. 3.
 15. *Malam diem præcave*, c. 2. v. 10. n. 6.
 18. *Ne impie agas multum*, c. 3. v. 17. n. 1.
 Cap. 8. 1. *Sapientia hominis lucet in vultu ejus*, c. 9. v. 27. n. 2. c. 10. v. 5. n. 2.
 Cap. 10. 4. *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum ne dimiseris*, c. 1. v. 20. n. 3.
 8. 9. *Qui fodit foras*, c. 10. v. 13. n. 3.

EX CANTICIS.

- Cap. 1. 8. *Si ignoras te*, c. 1. v. 2. n. 2. c. 9. v. 21. n. 2.
 Cap. 3. 6. *Sicut virgula fumi*, c. 1. v. 5. n. 13.
 Cap. 4. 2. *Dentestui sicut greges consarum, quæ ascenderunt de lavacro; Omnes gemellis foetibus & sterilis non est inter eas*, c. 10. v. 4.
 Cap. 5. 14. *Venter ejus eburneus*, c. 12. v. 5. n. 3.
 Cap. 7. 2. *Venter tuus acervus iritici vallatus liliis*, in præfat. c. 10. n. 4. c. 2. sect. 7. n. 2. c. 14. v. 4. n. 4. c. 15. v. 2. n. 3.
 C. 8. 6. *Ponam tibi signaculum supra cor tuum*, in præfat. c. 6. n. 6.

EX LIB. SAPIENTIE.

- Cap. 1. 10. *Aurum xeli audis omnia*, c. 12. v. 12. n. 5.
 13. *Sanabiles fecit nationes orbis terrarum*, c. 1.
 Cap. 1. 15. *Gravis est nobis etiam ad videndum*, c. 1. v. 9. n. 11.
 19. *Consumelia & tormento interrogemus eum*, c. 9. v. 12. n. 2.
 C. 4. 10. *Propter hoc properavit educere illum*, c. 13. v. 7. n. 3.
 12. *Inconstantia concupiscentia transvertit sensum*, c. 11. v. 15. n. 3.
 Cap. 5. 6. *Ergo erravimus, usque ad versum illustratur*, c. 9. v. 25. num. 5.
 C. 7. 1. *Decem mensium tempore coagulatus sum*, c. 3. v. 3. n. 5.
 3. *Ego natus in similitudinem factam decidi terram*, c. 1. v. 21. n. 5.
 Cap. 8. 18. *in certamine loquela illius sapientia*, c. 15. v. 1. n. 1.
 C. 8. 21. *Quoniam non possem esse continens, nisi Deus det*, c. 1. v. 5. n. 22.
 Cap. 10. 11. *Complevit labores illius*, c. 1. v. 6. n. 2. c. 5. v. 7. n. 2.

EX ECCLESIASTICO.

- Cap. 1. 1. *Fons sapientie verbum Dei excelsi, & ingressus illius mandata æterna*, in præfat. c. 10. n. 4.
 C. 1. 26. *Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua*, c. 1. v. 2. n. 53.
 28. *Iracundia animositatis illius subversio est*, c. 5. v. 2. n. 5.
 29. *In thesauro sapientie significatio disciplina*, c. 3. sect. 7. n. 1.
 Cap. 2. 2. *Ne festines in tempore obductionis*, c. 16. v. 2. n. 3.
 15. *Va duplici corde & labiis scolaris*, c. 2. v. 10. n. 8.
 15. *Va dissolutis corde*, c. 4. v. 6. n. 2.
 59. *Qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius*, c. 1. v. 9. n. 3.
 Cap. 11. 14. *Oculus Dei respexit illum in bono*, c. 1. v. 11. n. 12.
 24. *Benedictio Dei in mercedem justis festinat, & in hora vel loci processus illius fructificat*, c. 1. v. 10. n. 1.

- Cap. 18. 7. 8. 9. *Quid est homo natus de muliere, & quæ est gratia illius?* c. 14. v. 1. n. 4.
 Cap. 29. 6. *Est tacens non habens spiritum loquela*, c. 3. v. 1.
 Cap. 23. 15. *Est & alia loquela contraria morti*, c. 1. v. 11. n. 7.
 Cap. 25. 24. *Noquistia mulieris immutat faciem ejus*, c. 14. v. 20. n. 3.
 Cap. 27. 5. *Sicut in percussura cribri remanebit pulvis sic aporia hominis in cogitatu illius*, c. 1. v. 2. n. 2.
 18. *Qui servat ficum, comedet fructus ejus, & qui custos est Domini sui, glorificabitur*, c. 1. v. 3. n. 13.
 Cap. 28. 30. *Aurum tuum, & argentum tuum confla, & verbis tuis facito stateram*, c. 3. v. 17. n. 6.
 Cap. 33. 7. *Quare dies diem superat, & iterum lux lucem à sole?* c. 5. v. 4. n. 1.
 Cap. 38. 9. *Fili, in infirmitate ne despicias teipsum*, c. 3. v. 5. n. 3.
 Cap. 40. 1. *Occupatio magna creata est*, c. 1. v. 3. n. 13.
 Cap. 43. 7. *Aluna signum diei festi, mensis secundum nomen ejus est*, c. 3. v. 6. n. 3.
 Cap. 47. 2. *Quasi adeps separatus à carne, sic David à filiis Israel*, c. 1. v. 9. n. 11.
 C. 49. 1. *Memorialosa in compositione odoris*, c. 1. v. 1. n. 49.

EX ISAIA.

- Cap. 1. 3. *Cognovit bos possessorem suum*, c. 7. v. 10. n. 4.
 13. *Neomeniam & sabbatum, & festivitates alias non feram*, c. 1. v. 1. n. 39.
 21. *Quomodo facta est meretrix civitas fidelis? iustitia habitavit in ea*, c. 1. v. 1. n. 17.
 Cap. 2. 9. *Incurvavit se homo, & humiliatus est vir*, c. 1. v. 1. num. 10. (num. 2.
 22. *Cavete ab homine, cujus spiritus in naribus ejus est*, c. 4. v. 9.
 Cap. 6. 5. *Va mihi, quia tacui*, c. 13. v. 21. n. 6. c. 3. v. 13. n. 2.
 Cap. 8. 18. *Qui strident in incantationibus*, c. 4. v. 12. n. 23. c. 15. v. 30. n. 5.
 21. *Cum esuriverit erascetur, & maledicet Regi suo, & suspiciet sursum*, c. 5. v. 8. n. 1.
 Cap. 9. 1. *Primo tempora alluvata est terra Zabulon*, c. 11. v. 12. num. 1.
 Cap. 10. 12. *Consummationem & abbreviationem faciet Dominus*, c. 1. v. 3. n. 3. c. 14. v. 5. n. 1.
 Cap. 11. 1. *Egredietur virga, & flos de radice ejus*, c. 9. v. 14. n. 4.
 3. *Replebit eum spiritus timoris Domini*, c. 14. v. 9. n. 3.
 Cap. 14. 29. *De radice colubri egredietur Regulus*, c. 5. v. 7. n. 10.
 Cap. 24. 22. *Claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur*, c. 10. v. 21. n. 6.
 1. *In tribulatione murmuris doctrina tua eis*, c. 1. sect. 6. n. 1.
 Cap. 26. 13. *Tantum in te recordemur nominis tui*, c. 1. v. 9. n. 4.
 29. *Concepimus, & quasi parturivimus spiritum salutis*, c. 6. v. 10. n. 2.
 Cap. 27. 1. *Super Leviathan serpentem vestem*, c. 1. v. 12. n. 4.
 7. & 8. *In mensura contra mensuram*, c. 1. v. 12. n. 4.
 Cap. 36. 26. *Erit lux luna sicut lux solis*, c. 3. v. 5. n. 3. c. 5. v. 15. n. 3.
 32. *Erit transitus virga fundatus*, c. 11. v. 9. n. 4. c. 19. num. 2. c. 7. v. 15. n. 3.
 Cap. 32. 4. *Lingua balborum velociter loquetur, & plane*, c. 5. v. 13. n. 10.
 38. 12. *Præcisa est velut à texente vicia mea*, c. 7. v. 6. n. 1.
 Cap. 40. 3. *Rectas facite semitas*, c. 1. v. 1. n. 57.
 Cap. 41. 10. *Suscepi de dextra justis mei*, c. 9. v. 23. n. 8.
 Cap. 33. 24. *Seruire me fecisti iniquitatibus*, c. 16. v. 3. n. 5. c. 1. v. 3. n. 3.
 Cap. 44. 20. *Fortis mendacium est in dextera mea*, c. 7. v. 3. n. 4.
 Cap. 45. 7. *Formans lucem & creans tenebras*, c. 1. v. 21. n. 12.
 9. *Testa de saminis terra*, c. 1. v. 14. n. 2. c. 10. v. 9. n. 5.
 Cap. 29. 7. *Reges videbunt, & consurgent Principes*, c. 1. v. 6. n. 5. c. 1. v. 20. n. 15.
 25. *Erunt Reges nutritii tui*, c. 1. v. 1. n. 75.
 Cap. 53. 4. *Vere languores nostros ipse tulit*, c. 7. v. 21. n. 2.
 10. *Voluntas Domini in manu ejus dirigetur*, c. 1. v. 40. n. 7.
 Cap. 56. 6. & 7. *Non dicat filius advena, separatione a videt me Dominus*, c. 1. n. 41.
 Cap. 58. 5. *Contorquere quasi circulum caput suum*, c. 10. v. 15. num. 1.

Index Auctoritat. Sacrae Scripturae.

- Cap. 60. 17. Ponam visitationem tuam pacem, cap. 3. v. 18. n. 2. & 26. n. 3.
 Cap. 62. 11. Ecce merces ejus cum eo, c. 1. v. 10. n. 1.
 Cap. 63. 15. Vbi est multitudo viscerum tuorum, &c. c. 10. v. 8. num. 18
 Cap. 64. 7. Allifisti nos in manu iniquitatis nostrae, cap. 8. v. 4. num. 3.
 Cap. 65. 2. Numerabo vos in gladio, c. 7. v. 3. n. 3.
EX JEREMIA.
 Cap. 2. 9. 10. Ut dem vobis finem & patientiam, c. 7. v. 1. n. 2.
 Cap. 3. 4. Amodo voca me, Pater meus es tu, c. 3. scilicet. 8. n. 3.
 Cap. 5. 25. Peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis, cap. 15. v. 12. n. 3.
 Cap. 6. 4. Significate super eam bellum, c. 1. v. 5. n. 3.
 Cap. 8. 14. Ingrediamur civitatem munitam, & siloamus, ibi &c. cap. 3. v. 2. n. 3.
 Cap. 9. 17. Vocate lamentatrices, ut veniant, &c. cap. 3. vers. 8. num. 5.
 Cap. 12. 3. Sanctifica eis ad diem occisionis, c. 1. v. 4. n. 3.
 Cap. 19. 23. Fecerunt stultitiam in Israel, c. 2. v. 10. n. 3.
 Cap. 22. 6. Galaad tu mihi caput Libani, c. 1. v. 1. n. 3. 5.
 Cap. 29. 22. Ponat te Dominus sicut Sedaciam, & sicut Achab, quos frinxit rex Babylonis in igne, c. 10. v. 15. n. 8.
 Cap. 41. 22. 23. Cursor levis explicans vias suas, &c. cap. 11. v. 15. num. 3.
 Cap. 43. 12. Amicietur terra Aegypti, sicut amicietur pastor pallo suo, c. 8. v. 22. n. 2.
 Cap. 51. 20. In diebus illis quaretur iniquitas Israel, & non erit, c. 10. v. 7. n. 1.
 26. Non tollent de te angulum & lapidem in fundamento, c. 1. v. 18. n. 4.

EX THRENIS.

- Cap. 3. 25. Bonus est Dominus sperantibus in eum, &c. paraphrasi explicatur usque ad 29.
 47. Quis iste, qui dixit, ut fieret Domino non jubente, c. 1. v. 21. num. 16.
 Cap. 4. 7. Candidiores Nazarai nive, &c. c. 9. v. 30. n. 5.

EX BARUCH.

6. 30. Sedent habentes capita & barbam rasam, cap. 1. vers. 20. num. 11.

EX EZECHIELE.

- Cap. 14. 14. Fuerint tres viri isti in medio ejus Nos, Daniel, & Iob &c. in prafat. cap. 5. num. 5. & vers. 18. num. 7. &c. cap. 1. v. 1. n. 70.
 Cap. 17. 11. Arabia & universi principes Cedar cum agnis & arietibus venerunt ad te, &c. c. 1. v. 1. n. 28.
 Cap. 18. 17. Ante faciem Regum dedi te, ut cernerent te, cap. 10. v. 5. n. 2.
 Cap. 29. 18. Nabuchodonosor servire fecit servitute magna, omne caput decalvatum, &c. c. 1. v. 20. n. 11.

EX DANIELE.

- Cap. 4. 1. Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo, c. 1. v. 1. n. 23.
 Cap. 7. 10. Millia millium ministrabant, &c. c. 1. v. 6. n. 5.
 Cap. 10. 8. Deum, qui habet statum suum in manu sua, & omnes vias tuas non glorificasti, c. 12. v. 10. n. 5.
 Cap. 11. 6. Veniet ad Regem Aquilonis facere amicitiam, cap. 1. v. 1. n. 56.

EX HOSEA.

- Cap. 1. 4. Ascendent de terra, quia magnus dies Israel, c. 1. v. 1. num. 39.
 Cap. 3. 4. Ego quasi leana, &c. capiam & vadam, &c. cap. 10. v. 16. n. 5.
 Cap. 5. 12. Ego quasi tineas Ephraim, &c. cap. 4. vers. 19. num. 5.
 Cap. 6. 1. Percutiet & curabit nos, c. 5. v. 18. n. 3.
 7. Misericordiam vole, & non sacrificium, c. 1. v. 20. n. 6.
 9. Quasi fauces virorum latronum, c. 30. v. 22. n. 2.
 Cap. 9. 7. Scitote Israel stultum Prophetam, virum spirituales, c. 5. v. 2. n. 2.
 Cap. 10. 7. Transire fecis Samaria Regem suum quasi spumam super faciem aqua, c. 1. v. 1. n. 69.
 Cap. 11. 9. Non faciam furorem ira, quoniam Deus ego, & non homo, c. 8. v. 3. n. 3.

- Cap. 12. 8. Divos effectus sum, inveni idolum mihi, &c. cap. 12. v. 6. n. 3. & 5.

EX JOEL.

- Cap. 3. 14. Populi in vallo conissionis, c. 14. v. 5. n. 1.

EX AMOS.

- Cap. 1. 11. Super tribus sceleribus Edom, &c. & tenueris ultra furorem suum, c. 1. v. 4. n. 21. & cap. 5. v. 19. n. 2.
 Cap. 4. 1. Qua dicitis Dominis vestris, Afferte, & bibemus, c. 4. v. 10. n. 7. & c. 8. v. 3. n. 3.
 Cap. 6. 1. Ingredientes pompas Israel, c. 1. v. 2. n. 2.
 5. Putaverunt se habere vasa cantici, c. 7. v. 16. n. 6.
 Cap. 9. 7. Nunquid non ut filii Aethiopum, &c. c. 1. v. 1. n. 41.

EX ABEDIA.

- Cap. 1. 3. Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, &c. c. 1. v. 1. n. 30.
 2. Non despicias in die fratris tui, &c. c. 3. v. 1. n. 8.
 3. Viri fœderis tui, viri pacis tuae, qui comedunt tecum, c. 1. v. 4. num. 19.

IN JONA.

- Cap. 2. 3. De ventre inferi clamavi, c. 1. v. 21. n. 5.
 4. Vique ad 9. Paraphrasi explicatur, c. 3. v. 23. n. 3.

EX MICHA.

- Cap. 7. 4. Qui optimus est eis, quasi Palurus, cap. 10. vers. 8. num. 2.
 19. Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra, cap. 9. v. 19. n. 3.

EX NAHUM.

- Cap. 1. 2. Dominus habens furorem, & irascens inimicis suis, c. 10. v. 14. n. 3.
 Cap. 3. 8. Nunquid tu melior es Alexandria populorum, cap. 3. v. 14. n. 3.

EX HABACUC.

- Cap. 1. 6. Chaldaei gentem amaram & velocem, &c. c. 9. v. 18. n. 4.
 Cap. 3. 5. Egredietur Diabolus ante pedes ejus, c. 1. v. 13. n. 5. & c. 5. v. 7. n. 5.
 9. Suscitans suscitabis arcum tuum, c. 3. v. 2. n. 4.

EX SOPHONIA.

- Cap. 1. 7. Iuxta est dies Domini, praepravit Dominus hostiam, sanctificavit vocatos suos, c. 1. v. 5. n. 5.
 29. Dies tuba, & clangoris super angulos excelsos, cap. 1. v. 18. num. 4.
 Cap. 2. 1. Convenite, congregamini, gens non amabilis, &c. c. 1. v. 25. n. 7.

EX ZACHARIA.

- Cap. 2. 5. Ego ero eis murus ignis in circuitu, c. 1. v. 10. n. 4.
 Cap. 3. 1. Satan stabat à dextris ejus, ut adversaretur ei, c. 1. v. 8. n. 8 & c. 17. v. 3. n. 8.
 9. Super lapidem unum septem oculi sunt, c. 1. v. 8. n. 2.
 Cap. 9. 8. Circumdabo domum meam ex his, qui militant mihi, c. 1. v. 6. n. 5.
 10. Ascendens super asinam, & super pullum filium asinae, c. 1. v. 3. n. 12.

- Cap. 11. 4. Pasce pecora occisionis, quia qui possederant occidebant, &c. & vendebant dicentes, Benedictus Deus, &c. c. 1. v. 50. n. 23.

EX MALACHIA.

- Cap. 1. 13. Dixistis, Ecce de labore, & exsufflavi illud, c. 11. v. 20. num. 4.
 Cap. 2. 9. Accepistis faciem in lege, c. 13. v. 8. n. 2.
 Cap. 3. 1. Angelum testamenti, c. 9. v. 23. n. 8.

EX LIB MACHAB.

- Lbi. 2. c. 7. 23. Mundi creator, qui format hominis nativitatem, quiq. omnium invenit originem, c. 21. v. 23. n. 3. & c. 10. v. 8. n. 11.

EX MATTHÆO.

- Cap. 2. 1. Ecce Magi ab Oriente venerunt, c. 1. v. 3. n. 29.
 Ca. 3. 18. Qui fuit Adam, qui fuit Dei, c. 1. v. 1. in append. 3. n. 40.
 Cap. 4. 10. Dominum Deum tuum adorabis, c. 1. v. 1. n. 59.
 11. Tunc reliquit eum diabolus, &c. c. 2. v. 8. n. 1.
 2. Aperiens os suum, &c. c. 5. v. 1. n. 4.
 7. Orantes nolite multum loqui, c. 11. v. 2. n. 5.
 8. Beati mundo corde, c. 1. v. 1. n. 53.
 Cap. 5. 13. Vos estis sal terra, c. 6. v. 5. n. 6.
 22. Qui irascitur fratri suo sine causa, &c. c. 2. v. 10. n. 1.
 26. Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte &c. c. 1. v. 6. n. 8.
 39. Si quis te percusserit in dextrâ maxillam, &c. c. 1. v. 20. n. 30.

Index Auctoritat. Sacre Scripturæ.

- Cap. 6. 16. Exterminant facies suas, c. 7. v. 9. n. 1.
 17. Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei: c. 1. v. 28. n. 6.
 26. Considerate lilia agri, &c. c. 3. sect. 7. num. 4. & 15. versic. num. 3.
 Cap. 7. 23. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem, c. 1. v. 1. n. 61.
 Cap. 8. 17. Ipse infirmitates nostras accipit, c. 7. v. 21. n. 2.
 Cap. 9. 23. Tibicines, & turbam tumultuantem, c. 3. v. 8. n. 5.
 Cap. 11. 19. Iustificata est sapientia à filiis, c. 4. v. 17. n. 1.
 26. Si Satanas Satanam ejicit, adversus se, &c. c. 1. v. 6. n. 8.
 Cap. 12. 40. Sicut fuit Iudas in ventre cæci, sic erit filius hominis in corde terra, c. 1. v. 21. n. 5.
 17. Caro & sanguis non revelavit tibi, &c. c. 10. v. 4. n. 3.
 Cap. 16. 19. Tibi dabo claves regni cælorum, c. 12. v. 14. n. 3.
 20. Vade post me Satana, scandalum mihi es, c. 1. v. 9. n. 8.
 Cap. 17. 2. Vestimenta facta sunt alba, &c. c. 9. v. 30. n. 5.
 13. Mittite eum in tenebras exteriores, c. 10. v. 21. n. 11.
 Cap. 23. 14. Va vobis, &c. quia comeditis domos viduarum, &c. c. 10. v. 8. n. 12.
 Cap. 24. 19. Erunt signa, &c. cap. 9. v. 7. n. 3. Stella de cælo cadent, c. 3. v. 9. n. 3 & cap. 14. v. 12. n. 4.
 Cap. 25. 6. Clamor factus est, Ecce sponsus venit, exite, &c. c. 14. v. 15. n. 1. & cap. 8. v. 6. n. 3.
 Cap. 26. 41. Spiritus promptus est, &c. c. 5. v. 7. n. 10.
 61. Solvite templum hoc, &c. c. 11. v. 4. n. 4.
 Cap. 27. 53. Et venerunt in sanctam civitatem, c. 3. v. 14. n. 4.

EX MARCO.

- Cap. 3. 21. Exierunt tenere eum, &c. c. 11. v. 2. n. 3.
 Cap. 7. 22. Blasphemia, superbia, stultitia, c. 5. v. 2. n. 2.
 Cap. 9. 19. O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? c. 10. v. 1. n. 2.
 23. Omniaabilia sunt credenti, in præfat. c. 1. num. 3.
 49. Omnis igne salietur, & omnis victima sale salietur, c. 5. v. 7. num. 4.

EX LUCA.

- Cap. 1. 34. Virum non cognosco, c. 14. v. 4. n. 4.
 35. Quod ex te nascetur, sanctum vocabitur, &c. c. 14. v. 4. n. 4.
 53. Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes, c. 1. v. 1. n. 4. & c. 11. v. 12. n. 1.
 Cap. 2. 19. Maria conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo, c. 10. v. 12. n. 3.
 29. Nunc dimittis servum tuum in pace, c. 3. v. 13. n. 5.
 Cap. 6. 41. Ex abundantia cordis os loquitur, c. 3. v. 1. n. 6.
 Cap. 9. 28. Vestitus ejus refulgens, c. 9. v. 30. n. 5.
 Cap. 10. 10. Sacerdos visio illo præterit, c. 6. v. 15. n. 3.
 Cap. 11. 29. Qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud, c. 10. v. 12. n. 9.
 Cap. 12. 15. Cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia, cujusque vita est ejus, cap. 11. v. 19. n. 1.
 19. Anima mea requiesce, &c. c. 3. v. 26. num. 1. & c. 11. v. 19. num. 1.
 20. Stulte, cap. 5. v. 3. n. 1. Quæ parastis cujus erunt, cap. 5. vers. 3. num. 2.
 Cap. 13. 12. Qui prior descendisset, sanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate, c. 7. v. 12. n. 6.
 Cap. 15. 4. Ad nonaginta novem, &c. c. 9. v. 3. n. 3.
 Cap. 16. 19. Epulabatur quotidie splendide, c. 1. v. 4.
 25. Memento, quod receperis bona in vita tua, c. 1. v. 10. n. 7. & c. 7. v. 7. n. 4.
 21. Ut portaretur in sinum Abrahe, c. 3. v. 1. n. 7.
 Cap. 24. 31. Evanuit ex oculis eorum, c. 7. v. 9. n. 1.

EX JOANNE.

- Cap. 1. 12. Non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, cap. 14. v. 3. n. 2.
 De plenitudine ejus accepimus gratiam pro gratia, c. 2. v. 4. num. 3.
 9. Ecce, qui tollit peccata mundi, c. 14. v. 4. n. 2.
 27. Non sum dignus, ut solvam, c. 3. v. 14. n. 3.
 Cap. 3. 30. Non possum ego à me ipso facere quicquam, sicut audio, judico, c. 16. v. 9. n. 5.
 Cap. 6. 44. Quo ibimus, verba vite æterna habes, c. 8. v. 4. n. 2.
 Cap. 7. 23. Totum hominem salvum feci, c. 10. v. 3. n. 8.
 Cap. 8. 56. Abraham exultavit, ut videret diem meum, in præfat. c. 7. n. 1 & 9.

- Cap. 9. 1. Præteriens vidit cæcum, &c. c. 6. v. 15. n. 1.
 5. 6. Expulit in terram, & fecit lutum, &c. c. 10. v. 8. n. 11.
 Cap. 10. 3. Proprius oves vocat nominatim, & educit eas, cap. 1. v. 8. n. 10.
 19. Dicebant, Daemonium habet, & insanis, c. 11. v. 2. n. 3.
 Cap. 11. 34. Vbi posuistis eum, cap. 1. v. 9. n. 1.
 23. Voce magna clamavit, &c. c. 14. v. 15. n. 2.
 30. Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, c. 1. v. 2. num. 26.
 3. Veniebant & dicebant, Ave Rex &c. c. 8. v. 12. n. 2.
 Cap. 14. 27. Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, &c. in præfat. c. 6. n. 3.
 Cap. 17. 9. Pro eis ego sanctifico meipsum, c. 1. v. 5. n. 3.
 Cap. 19. 22. Quod scripsi scripsi, c. 11. v. 24. n. 1.
 Erat magnus dies ille Sabbathi, c. 1. v. 1. n. 19.

EX ACTIS.

- Cap. 1. 11. Sic veniet quemadmodum vidistis eum, cap. 13. v. 3. num. 4.
 15. Erat turba hominum simul fere centum viginti, cap. 1. v. 21. num. 17.
 Cap. 2. 3. Apparuerunt illis dispersa lingua, c. 17. v. 5. n. 1.
 24. Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, c. 14. v. 14. num. 7.
 Cap. 4. Lapis, qui reprobatus est à vobis, c. 5. v. 7. n. 2.
 Cap. 7. 54. Dissocabantur cordibus suis, c. 10. v. 1. n. 2.
 Cap. 9. 5. Durum est tibi contra stimulum calcisare, c. 5. v. 2. n. 3.
 15. Ego ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati, & abire Ananias, c. 1. v. 11. n. 2.
 Cap. 10. Religiosus ac timens Deum, cap. 1. v. 1. n. 9.
 38. Pertransit benefaciendo, & sanando, c. 1. v. 7. n. 4.
 Cap. 1. 23. Eo, quod non dedisset honorem Deo, cap. 1. v. 20. num. 7.
 Cap. 14. 13. Conscissis tunicis exilierunt in turbas, &c. c. 1. v. 10. num. 7. & cap. 1. v. 1. & nos mortales sumus similes vobis, & c. 1. v. 1. n. 3.
 Cap. 17. 30. Despiciens ignorantia nostra temporis, c. 3. v. 26. num. 4.
 31. Iudicaturus est orbem in viro, in quo statuit, cap. 1. vers. 26. num. 13.
 Cap. 20. 23. Nec facio animam meam pretiosioram, quam me, c. 5. v. 17. n. 8.
 Cap. 25. 21. Festus cum venisset in provinciam, c. 1. v. 7. n. 4.
 Cap. 26. 29. Opto apud Deum, & in modico, & in magno, & fieri tales, qualis ego sum, cap. 5. v. 1. n. 8.
 24. Insanis Patule, &c. c. 11. v. 2. n. 3.
 Cap. 42. 23. Convenerunt adversus sanctum tuum puerum Iesum facere, quæ manus tua, & consilium tuum decreverunt fieri, c. 5. v. 17. n. 17.

EX EPIST. AD ROMAN.

- Cap. 23. Factus est ei ex semine David secundum carnem, c. 1. v. 1. n. 8.
 10. Vos estis vocati Iesu Christi, c. 1. v. 4. n. 13.
 Cap. 11. Sine affectione absque fœdere absque misericordia, c. 1. v. 20. n. 1.
 Cap. 2. 5. In die revelationis, &c. c. 15. v. 16. n. 2.
 5. An divitias bonitatis? tu autem thesaurizas tibi iram, c. 14. v. 17. n. 1.
 Cap. 7. 17. Quod habitat in me peccatum, c. 14. v. 4. n. 2.
 Cap. 8. 19. Vanitati enim creatura subiecta est, &c. c. 2. v. 9. n. 5. & c. 12. v. 9. n. 7.
 Cap. 9. 17. In hoc ipsum exogitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, c. 2. v. 6. n. 10.
 Cap. 12. 9. Odientes malum, adherentes bono, c. 1. v. 1. n. 61.

EX I. AD CORINTH.

- Cap. 1. 17. Non in sapientia verbi, c. 1. v. 1. n. 5.
 Cap. 4. 2. Hic jam quaritur inter dispersatores, ut fidelis quis inveniat, c. 1. v. 1. n. 75.
 Cap. 5. 5. Decrevi tradere Satana in interitum carnis, c. 1. v. 8. num. 3.
 8. In azymis sinceritatis & veritatis, c. 1. v. 1. n. 53.
 51. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, c. 14. v. 14. n. 4.
 Cap. 7. 18. Ego autem vobis parco, c. 6. v. 10. n. 3.
 40. Puto, quod & ego spiritum Dei habeam, c. 14. v. 14. n. 1.
 Cap. 8.

Index Auctoritat. Sacrae Scripturae.

- Cap. 8. 4. Quia nihil est idolum in mundo, c. 13. v. 4. n. 4.
 Cap. 10. 13. Faciet cum tentatione proventum, capit. 1. vers. 12. num. 8.
 Cap. 14. 13. Qui prophetat, hominibus loquitur ad adificationem in prafat. c. 9. n. 3.
 38. Si quis ignorat, ignorabitur, c. 9. v. 21. n. 2.
 Cap. 15. 44. Si est corpus animale, est spirituale, &c. cap. 2. vers. 4. num. 5.
 54. Absorpta est mors in victoriam, c. 10. v. 8. n. 12.
 Cap. 16. 22. Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum sit anathema, c. 15. v. 16. n. 2.

EX II. CORINTH.

- Cap. 2. 21. In insipientia dico, plus ego, c. 5. v. 2. n. 4.
 Cap. 3. 7. Adulterantes verbum Dei, in praf. cap. 10. n. 3.
 Cap. 3. 7. Propter gloriam vultus ejus, qua evacuatur, c. 7. v. 16. num. 4.
 Cap. 4. 8. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur, c. 6. v. 23. n. 1.
 Cap. 5. 1. Terrestris domus nostra hujus habitationis qua dissolvitur, &c. c. 4. v. 19. n. 2.
 17. Ergo mors in vobis aliquid operatur, vita autem in vobis, c. 5. v. 17. n. 3.
 Cap. 6. 1. Os meum patet ad vos, c. 7. v. 1. n. 5.
 12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, c. 7. v. 1. n. 8.
 Cap. 12. 7. Angelus Satanae, qui me collaphizat, c. 2. v. 8. n. 3.
 7. Ne magnitudo revelationum extollat me, c. 4. v. 13. n. 1.
 10. Cum infirmior tunc potens sum, c. 2. v. 5. n. 3.
 Cap. 5. 10. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, c. 9. v. 21. n. 1.

EX EPIST. AD GALAT.

- Cap. 2. 20. Quod nunc vivo in carne, in fide vivo filii Dei, &c. c. 6. v. 17. n. 6.
 Cap. 3. 19. & 20. Lex ordinata per Angelos in manu mediatoris, mediator autem unius non est, c. 9. v. 33. n. 5.
 Cap. 4. 4. Factum est ex muliere, c. 14. v. 1. n. 2.
 14. Tentationem vestram, qua erat in carne mea, non sprevis, c. 2. v. 8. n. 3.
 Cap. 6. 1. Si praecipuus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, c. 13. v. 4. num. 5.
 Cap. 6. 7. Stigmata Domini mei in corpore meo porto, c. 1. v. 21. num. 15.

EX EPIST. AD EPHE.

- Cap. 3. 8. Quae sit dispensatio Sacramenti absconditi, à seculis in Deo qui omnia creavit, c. 1. v. 1. n. 40.
 15. Ex quo omnis paternitas in caelis & in terra nominatur, c. 1. v. 5. n. 4. & v. 1. in ap. 3. n. 40.
 Cap. 4. 9. Descendit primum ad inferiores partes terra, c. 1. v. 21. num. 5.
 Cap. 5. 25. Christus dilexit Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, c. 5. v. 13. n. 9.
 Cap. 6. 12. Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, &c. c. 3. f. 7. n. 4. & c. 1. v. 1. n. 3.

EX EPIST. AD EPHE.

- Cap. 2. 6. Non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo, c. 9. v. 20. n. 1.
 9. Exaltavit illum & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, c. 12. v. 11. n. 4.
 Cap. 3. 19. Quorum Deus venter est, c. 6. v. 5. n. 4.
 Cap. 4. 8. Quaecunque amabilia sunt, haec cogitate, c. 1. v. 1. num. 58.

EX EPIST. AD COLOSSENS.

- Cap. 3. 15. Pax Christi exultet in cordibus vestris, in prafat. cap. 3. num. 6.
 Cap. 13. 15. Grati estote, c. 1. v. 1. n. 58.

EX I. EPIST. AD THESSAL.

- Cap. 2. 16. Per venit ira Dei in illos usque in finem, cap. 14. v. 20. num. 1.

EX II. AD THESSAL.

- Cap. 3. 4. Dominus dirigat corda vestra in charitate Dei & patientia Christi, c. 11. v. 13. n. 4.

EX EPIST. I. AD TIMOTH.

- Cap. 1. 2. Qui est salvator omnium hominum maxime fideliū, c. 17. v. 9. n. 1.

9. Non in toris crinibus, c. 5. v. 13. n. 9.
 Cap. 3. 3. Non percussorem, c. 16. v. 11. n. 3.
 Cap. 6. 17. Divitibus huius saeculi praece, non altum sapere, c. 8. v. 13. n. 4. & c. 5. v. 3. n. 1.

EX II. AD TIMOTH.

- Cap. 2. 8. Volo viros orare in omni loco levantes puras manus, c. 9. v. 30. n. 7.
 18. Recte tractantem verbum veritatis, in prafat. c. 10. n. 4.
 21. Si quis emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificationis & utilis domino, & ad omne opus bonum paratum, c. 14. v. 10. n. 13.

EX EPIST. AD TITUM.

- Cap. 1. 17. Non percussor, c. 5. v. 2. 21. n. 3.
 1. 6. Abominati incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi, c. 15. v. 10. n. 3.

EX EPIST. AD PHILEMON.

18. Illum ut mea visum suscipere, c. 1. v. 19. n. 7.

EX EPIST. AD HEBR.

- Cap. 1. 3. Portans omnia verbo virtutis suae purgationem peccatorum faciens, c. 10. v. 8. n. 13.
 3. Cui Angelorum dixit aliquando filius meus es tu, cap. 1. vers. 6. num. 31.
 Cap. 2. 10. Decebat eum propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eam per passionem consummare, in prafat. 9. n. 3.
 12. Vendidit primitiva sua, c. 1. v. 5. n. 17.
 Cap. 3. 6. Si gloriam spei usque ad finem firmam teneamus, c. 5. v. 17. num. 3.
 Cap. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, &c. cap. 1. vers. 5. num. 16.
 Cap. 7. 1. Melchisedech, Rex iustitiae, c. 1. v. 1. n. 4.
 Cap. 6. 15. Novi testamenti mediator est, c. 9. v. 33. n. 8.
 Cap. 9. 22. Statutum est hominibus semel mori, c. 14. v. 5. n. 2.
 Cap. 10. Corpus autem apte summi, c. 11. v. 13. n. 1.
 31. Horrendum est incidere in manus Dei viventis, c. 9. v. 3. n. 3.
 Cap. 11. 19. Arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus unde eum in parabolam accepit in prafat. c. 7. n. 9.
 Cap. 12. 4. Obliti estis consolationis qua vobis tanquam filiis loquitur, &c. usque ad v. 7. c. 15. v. 17. n. 9.
 11. Remissas manus & soluta genua, c. 4. v. 4. n. 1.
 16. Ne quis fornicator aut prophanus ut Esau, &c. c. 1. n. 17.
 Cap. 13. 1. Charitas fraternitatis maneat in vobis, c. 1. v. 5. n. 20.

EX EPIST. JACOBI.

- Cap. 1. 2. Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis, c. 5. v. 22. n. 2.
 8. Vir duplex animo, &c. c. 2. v. 10. n. 8.
 15. Concupiscentia cum conceperit, &c. c. 15. v. 35. n. 4. & c. 14. v. 4. n. 2. & c. 3. v. 12. n. 2.
 17. Apud quem nulla est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, c. 7. v. 18. n. 3. & c. 14. v. 2. n. 5.
 21. Suscipe insitum verbum, c. 1. v. 1. n. 50.
 Cap. 2. 23. Tu sede hic bene, &c. c. 3. v. 11. n. 2.
 Cap. 4. 8. Purificate corda vestra, duplex animo, c. 1. v. 1. n. 53.
 Cap. 5. 13. Infirmitur quis, inducat presbyteros Ecclesiae, & orent super eum, c. 2. v. 5. n. 3.
 17. Orate pro invicem, ut salvemini, &c. usque ad v. 19. c. 1. n. 3.

EX EPIST. I. JOAN.

- Cap. 3. 2. Nondum apparuit quod erimus, c. 10. v. 13. n. 1.
 4. Peccatum est iniquitas, c. 13. v. 23. n. 3. & 4.

EX I. PETRI.

- Cap. 2. 7. Iustum Loth oppressum à nefandorum injuria, &c. c. 1. v. 1. n. 68.
 Cap. 5. 5. Deus superbis resistit, c. 5. v. 12. n. 4.
 Cap. 14. 4. Quod est honoris & gloria, & virtutis Dei super vos requiescit, c. 1. v. 21. n. 18.

EX II. PETRI.

- Cap. 2. 3. In avaritia fictis verbis negotiabantur, c. 13. v. 10. n. 2.
 4. Deus Angelis peccantibus non peperit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, c. 11. v. 21. n. 11.

EX EPIST. JUDAE.

6. Angelos, qui non servaverunt suum principatum, in iudicium magni Dei vinculis aeternis sub caligine reservavit, c. 11. v. 21. num. 11.
 16. Mirantur personas quae sua gratia, c. 13. v. 9. n. 2.

EX APOCALYP.

Cap. 1.3. Tempus prope est, cap. 1. v. 21. n. 19.
 Cap. 5. 10. Fecisti nos Deo nostro Regnum & Sacerdotes, in praefat. c. 3. n. 6.
 Cap. 6. 6. Bilibria tritici denario, & tres bilibres hordei denario, cap. 5. v. 20. n. 3.
 Cap. 9. 6. Quarent homines mortem, & non inveniunt eam,

cap. 7. vers. 22. num. 1.
 Cap. 12. 1. Vidi caelum novum, & terram novam, &c. cap. 14. vers. 12. num. 4.
 Cap. 14. 15. Mitte falcem tuam, & vindemia botros vinea terra, cap. 6. v. 4. n. 6.
 Cap. 20. 1. Habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua, c. 1. v. 12. num. 9.

INDEX EORUM, QUÆ PRO EVANGELIIS ET CONCIONE VSVI ESSE POSSUNT.

Quamvis hos Commentarios ita cum aliqua morum utilitate condire curaverimus, ut inde ad ea, quæ pro Concione proponi solent, Lector, multiplicium indicum usu, non parum juvari posset: tamen, ut multorum votis responderemus, quasdam, non omnes, considerationes, vel, ut vocant, discursus, qui opportuni viderentur, in peculiaria singillatim Evangelia distribuimus. Neque dubium, quin pro suo quisque vel palato, vel necessitate utiliora, & opportuniora multa inter legendum observare possit. Quæ autem in hoc Indice citantur, fere semper copiose tractantur suis locis, ut quærendi laborem non minori inveniendi fructu Lectori compensaremus.

Domin. I. Advent. Luc. 21.

Erunt signa. Solet Deus pramonere justos futura calamitatis, c. 3. v. 25. n. 3. * Erunt autem hac signa velut insignia Divina potentia stellas claudens quasi sub signaculo, cap. 9. v. 7. Et propter mirabilem rerum immutationem, c. 14. v. 12.

In Sole, Luna, & Stellis. In his Deus suam potentiam ostendat, c. 9. v. 7. & 9. * Et sunt milites Dei Imperatoris adversus impios c. 7. v. 1. n. 2. * Videbuntur itaque creatura lassata multo labore serviendi homini, & servire in illum, cap. 12. v. 9. n. 3. & v. 15. n. 2. * Maxima autem tribulatio semper cum obscuritate, & tenebris conjuncta, c. 3. v. 5. n. 3. & cap. 17. v. 7. n. 1. & v. 12. n. 5.

Arescentibus hominibus, Impiis præsertim, quorum conscientia semper præsumit se vera, c. 15. v. 21. n. 2. & 23.

Quæ supervenient universo orbi. Etiam res inanimata huius mutationis participes. Et cæli innovandi, &c. cap. 14. v. 12. n. 3. & 4. * Et videbitur tunc mundus dissui, aut dilacerari, n. 5. & 6.

Virtutes cælorum movebuntur, Stella videbuntur præ languore de cælo cadere, aut cometa, cap. 3. vers. 9. num. 3. & cap. 14. vers. 12. num. 1.

Videbunt filium hominis venientem, Veniet tandem licet tardado gradu divina procedat ira, cap. 10. v. 5. n. 4. * Et cælo autem dicitur egredi praelaturus cum hoste, c. 6. v. 4. n. 2. & cap. 13. v. 11. n. 6. Et in aere figit tentorium, c. 9. v. 8. n. 8. & 4. * Primus autem iudicii conspectus erit impiis maxime terrificus, cap. 13. vers. 11. num. 3. 4. & 5.

In nubibus, Quæ sunt iudicii tribunal, & Imperatoris tentorium, c. 13. v. 11. n. 4.

Respicite & levate capita, &c. Levare capita accipitur in bonum, cap. 10. v. 15. n. 1. 4. 5. * Deus justis caput sustentat, at impii concidunt facie & capite, nu. 5. * Illi in media tempestate tranquillæ, c. 9. v. 5. n. 6. * Unde impii arescunt præ timore, justis latant, c. 15. v. 11. n. 3. * Iustus autem ipsa tribulationes bonam spem injiciunt, cap. 4. v. 9. n. 5. * Et expectatio creatura revelationem filiorum Dei expectat, c. 5. v. 16. n. 1.

Videte ficulneam, &c. Iustus in fine floret sicut palma, cap. 8. v. 17. n. 3. & v. 7. n. 1.

Cælum & terra transibunt. Omnia enim præter Deum mutationi obnoxia, c. 10. v. 5. n. 2. & cap. 7. v. 16. n. 4. 5. 6. & 7.

Verba mea non præteribunt, cap. 14. vers. 5. num. 2. & vers. 12. num. 3.

Domin. II. Advent. Matth. 11.

Cum audisset, &c. Tribulationes sane aperiunt auriculam, & erudiunt, in praefat. c. 3. n. 6. * Et ad philosophandum impellunt, c. 1. v. 16. n. 6. & v. 21. n. 2. 12.

Joannes in vinculis. Est enim Vinculus spei, cap. 1. v. 16. num. 1. * Tribulationes autem carcer sunt, & vincula, c. 3. v. 23. n. 1. & cap. 11. v. 14. n. 3. & cap. 13. v. 27. n. 4. & cap. 16. v. 12. n. 5. * Huius carceris lanitor Deus, c. 15. v. 15. n. 5. & cap. 16. citato.

In vinculis, Cur permittat Deus justos cadere in manus impiorum, cap. 5. v. 15. n. 5. * Et quid ex illorum arumnis eliciat Deus,

in praefat. c. 6. n. 5. 6. 7. * Iustorum autem arumna sunt valde mirabiles, c. 17. v. 8. Vide verbo Tribulatio. Coniectus autem in vincula ab Herode, quod divites graviter ferant reprehendi, cap. 12. v. 6. n. 2. Fœmina autem viro existit causa errandi, c. 14. v. 1. n. 2. & c. 2. v. 9. n. 3.

Qui venturus es, Loco Moysis, Mediator & Sequester, qui ponat manum suam in ambobus, c. 9. v. 33. n. 5. 7. 8.

Animum expectamus, Iustorum nomen, Sperantes in Domino, c. 13. v. 15. n. 3. * Sed expectandum longanimiter, & non præscribendum Deo tempus, n. 2.

Euntes renunciate, &c. Principum propria beneficentia, cap. 12. v. 21. n. 4. & c. 3. v. 15. n. 3. * Debent etiam requirere, quibus prodesse possint, cap. 3. v. 4. Dei viscera ad benefaciendum sponte propensa, c. 10. v. 9. n. 2.

Cæci vident, claudi ambulant, &c. Christus Iesus medicus vite, & morborum deploratorum, cap. 2. v. 6. n. 8. * Languores nostros ad se transtulit, c. 7. v. 21. n. 2. & 3. Est Chirurgus, qui vulnerando medetur, cap. 5. v. 18. num. 1. 2. 3. At mundus medicus inutilis, c. 13. v. 4. n. 3. & 4.

Pauperes evangelizantur, Divites scandalizantur paupertate Christi, sub qua latet Dei virtus, c. 1. v. 1. n. 5. & 6. Et contemnant divina, c. 8. v. 13. n. 3.

Illis abeuntibus, Capiat nimirum oportunitatem honorandi sui iusti, cap. 1. v. 8. n. 2. & 12. & in praefat. c. 6. n. * Magna vero laus viventem, & à Deo commendari, c. 2. v. 3. n. 6. * Glorietur vero de suo servo Deus, c. 1. v. 8. n. 8.

Cœpit dicere, Cum ante vincula non laudasset, nam sanctitatis laus post tribulationem, non patet calumnia, cap. 2. vers. 30. num. 5.

Arundinem vento agitaram. Videtur ex opposito Herodem, & principes alios notare inconstantiam, c. 10. v. 5. n. 1. Iustus constans in bono, c. 13. v. 13. n. 4. Damnatæ obstinatio, c. 14. v. 2. n. 5. & cap. 12. v. 14. n. 3.

Arundinem, Humana felicitatis symbolum, est enim sine fructu, sicut Juncus, c. 8. v. 12. n. 2. & 3.

Hominem molibus vestitum, &c. Videtur predicator molli cum mollia confectatur, cum debeat utilia, in praefat. cap. 10. num. 3. & 4.

Ecce qui molibus vestiuntur, &c. Vide verbo Dives. Et plus quam propheta, &c. Propheta familiarissimus Deo, & alia acceptiones in praefat. c. 9. n. 2.

Domin. III. Advent. Joann. 1.

Miserunt Judæi. Captivitate & servitute mundi oppressi Dei servitutem suavissimam querere tenebantur, c. 1. v. 8. n. 5. 6. 7. & 8. & v. 9. n. 4.

Ad Joannem. Longe absentem, cum tamen prælatus debeat adesse & visitare, c. 5. v. 24. n. 4. * Non ad Christum, cuius vita dissimilis erat gravis etiam ad videndum, c. 1. v. 9. n. 11.

Ut interrogarent, &c. Desideravi principem, qui illorum voluptati obsequatur, c. 2. v. 1. num. 69. * Et velut idololatra provocant

Index Evangelii.

cent Deum, volentes illum sua manu efficere, c. 12. v. 6. nu. 5.
Et confessus est, &c. Sapiens Ioannes, nam insipiens esset si su-
perbiret, & colluctaretur cum Deo, ut illius divinitatem surri-
peret, c. 12. v. 19. n. 5. & c. 5. v. 12. n. 4. Vide etiam verbo Su-
perbia. * Est etiam Angelus cuius propria est fidelitas ministran-
do, c. 4. v. 18. num. 3. * Et qui dicitur ex se nullam habere lucem
coram Deo, ibid. n. 4. * Sicut etiam creata sanctitas coram Deo
evanescit, c. 4. v. 1. n. 2.

Quid dicis de te ipso? Laus ora proprio sordescit, c. 9. v. 10.
num. 1.

Ego vox, Simplex videlicet, & non instar falsorum prophe-
tarum stridentium, &c. c. 4. v. 12. n. 2.

Dirigite viam, &c. Explicatur, cap. 1. v. 1. n. 56. & c. 11. v.
13. num. 4.

Quid ergo baptizas? Favoris humani inconstantia, c. 8. v. 11.
num. 3. & v. 13. n. 4.

Medius vestrum stetit. In medio esse, quid sit, c. 1. v. 6. num. 6.
* Et Christus mediator, supra in 2. Domin.

Quem vos nescitis, Idem contingit nobis obliuiscens Deum
in quo vivimus, &c. cap. 9. versic. 11. num. 2. 3. 4. versicul. 8.
num. 3.

Ante me factus est, Explicatur c. 15. v. 7. num. 2. Est autem
Christus exemplar iustorum, tribulorum praesertim, in praefat.
c. 7. n. 1.

Cujus ego non sum dignus, ut solvam, &c. c. 3. v. 14. nu. 3. *
Et quid Calceamentum Christi, c. 1. v. 14. n. 35.

Domin. IV. Advent. Luc. 3.

Anno quintodecimo, Reges proprios aufert Deus propter pec-
cata, c. 12. v. 18. & v. 19. & v. 21.

Sub Principibus Sacerd. &c. Reliqua dignitates inferiores sa-
cerdotali, c. 1. v. 5. n. 15. 16. 17. & 18.

Anna & Caiphas. Abundavit tunc iniquitas propter prava
maiorum exempla, c. 1. v. 1. n. 75. 76. 77.

Factum est verbum, &c. Revelatio verbum, aut visio, c. 4. v.
13. num. 2. & c. 11. ver. 3. 6. * Expectandum autem sacerdoti,
& predicatori major atas sicut militi, c. 7. v. 1. num. 11.

In deserto iustus, abstinet se à viis impiorum: impii autem il-
lum infestantur velut feram agrestem deserti, cap. 16. v. 10. n.
7. * Fugit etiam ille saeculi, & vita tumultum, in praef. c. 6. nu. 2.
& c. 3. v. 13. n. 5. 6. 7. * Requirit autem Deus iustum absconditum,
c. 3. v. 4. n. 5. * Sic Ioannes est Lampas contempta apud cogita-
tiones divitum parata ad tempus statutum c. 12. v. 5.

Et venit praedicans. Postquam diuturno silentio didicit loqui,
c. 3. v. 1. n. 3. * Et postquam tolerantia laborum effectus est ma-
gister, ibid. n. 2. & in praef. c. 3. n. 6.

Baptism. Pccoit. Propter quam Deus dissimulat peccata, c. 3. v.
26. n. 4. Et propter occultantur, ne pateant divivina iustitia, c.
14. v. 13. * in quo Divina providentia longitudo resplendet, c.
11. v. 9. n. 4.

Omnis illis implebitur, c. 1. v. 1. n. 37.

Rectas facite semitas, &c. Semita impiorum incurvata, c. 6.
v. 18. * Illi enim errant & delinquant in via, c. 8. v. 4. n. 2. *
Et frustra incedunt per invium c. 21. v. 14. n. 4. & 5.

In die Nativitatis.

Filii Dei nativitas temporalis & aeterna munda & lucida, c. 14.
v. 4. num. 4. * Illius nuptia cum natura humana indissolubiles,
c. 9. v. 33. nu. 7. * Deus & homo est perfectus Mediator, ibidem
Et est Germen nominatum, c. 14. v. 9. n. 4. Illius caro cum di-
vinitate hamus ad fuscitandum Leviathan, c. 3. v. 8. num. 1. *
Deum igitur in carne passibili desiderabat Iob videre, in praefat.
cap. 7. n. 1.

Per Christum Deum & hominem reducitur in Deum, ex quo
omnis paternitas, &c. c. 1. v. 1. in append. 3. n. 40. * Et quod in-
fans licet, sed incipit tentare pondus peccatorum, c. 7. v. 1. n. 2.

Peculiaria etiam Evangelii illius Diei, de militia angelo-
rum, c. 7. v. 1. n. 9. De festinatione pastorum, & diligentia in
rebus divinis, c. 1. v. 5. n. 10. & 11. Pro tenuitate praesepis, con-
tra luxum magnificarum domum, c. 15. v. 28. n. 1.

In die Circumcisione, Luc. 2.

Vocatum est nomen, &c. Nominum imponendorum scientia
& significatio querenda, in praef. c. 1. v. 9. n. 10. Quoto autem
die imponeretur nomen infantibus, c. 1. v. 19. n. 2. * Et in hac
statis passibilis mutatione nomen novum accipit, c. 1. v. 1. n. 47.
* Et in suo sanguine, & dolore gloriosum nomen obtinet, cum in
Pined. Tom. 1.

iustorum aliorum arumnis sit nomen ejus benedictum, c. 1. v. 21.
n. 17. * & cum in nativitate fuerit Germen, nunc est Germen
nominatum, c. 14. v. 9. num. 4.

Ut circumcideretur. Patris, Regis dextera cruentata foederis
symbolum, c. 9. v. 33. nu. 7. * Et cum hominem quodam quasi
labore manuum creavit, nunc majori purgationem peccatorum
facit, c. 10. v. 8. n. 13. 14. * Ergo jam nunc est homo natus de mu-
liere, &c. Qui quasi flos egreditur, & conteritur, &c. c. 14. v. 1.

In Epiphan. Matth. 2.

Ecce Magi. Sapientes videlicet, qui olim erant Reges, c. 1. v. 1.
n. 14. * Debet enim esse rex sapiens, c. 12. v. 13. n. 9. * Ex sapien-
tibus etiam olim sacerdotes, c. 1. v. 5. num. 19.

Ab Oriente, c. 1. v. 1. n. 6. Ut multi ab Oriente venientes re-
cumbant in regno, &c. c. 1. v. 1. n. 39.

Venerunt, Primicia Gentilitatis, horum etiam praecursor, &
figura Iob, c. 1. n. 35. & 36. * Gentes autem agnoscentes Christum
comprimunt superbiam Iudaorum, num. 17.

Ubi est? Querenda & curanda Divina diligenter, c. 1. v. 5.
n. 9. 10. & 11. & c. 3. v. 4. n. 5.

Herodes turbatu. Tyranni comes perturbatio, & timor, c. 3. v.
25. n. 5. & c. 15. v. 20. * Et incumbit potissimum angustia, in
regem, qui praeparatur ad praelium, c. 15. v. 24. Inde autem tur-
batur impius unde iusti latantur, c. 15. v. 21. v. 47. * Hongrem
autem iniustum timet amittere, c. 9. v. 26. n. 1. * Sed frustra
timet, nam iustorum regnum stabilis Deus, ab impiis aufert, c.
12. v. 18. 19. 21. 23. & 5. v. 11.

Et omnis Jerosolyma. Nam regis ad exemplum componitur
urbis tota, c. 1. v. 1. num. 77.

Et congregans, &c. Consilia impiorum addicit Deus in stul-
tium finem, c. 12. v. 20. & 24. & c. 5. v. 12. 13. 14. * Frustra igitur
tur inniti super domum suam, & non stabit, c. 8. v. 15.

Diligenter didicit. Sapientia carnis inutilis, imo nociva, c. 8.
v. 14. n. 4. Vide etiam verbo Astutia & Consilium, * Excogitans
vero impij adversus iustos consilia, c. 10. v. 3. n. 11.

Et procidentes adoraverunt, c. 1. v. 20. n. 15. 16. & 17. Immu-
tat tandem Deus cor principum populi terra, c. 12. v. 24. n. 3. *
Deponentes igitur coronas in conspectu agni, vere regnant, c. 1.
v. 8. n. 5. * Declaratur autem nunc Christus Rex Regum, De
qua dignitate, & quibus titulis obtineretur, c. 1. v. 1. n. 14.

Apertis Theauris. Principes liberales praesertim erga tenuio-
res, c. 3. v. 15. n. 3. & c. 16. v. 21. n. 4.

Obtulerunt ei munera. Divites grati esse debent erga Deum
largitorem, c. 1. v. 9. n. 2. * Nam qui sibi divitias tribuunt, Au-
dacter provocant Deum, c. 12. v. 6. n. 4. & 5. * Qui autem Deo
offert, non iam idolum adorant, n. 2. * Et isti utiliter expendunt, cum
plerique faciant expensas inutiles, c. 3. v. 14. & c. 15. v. 28. n. 1.

Aurum, Quod tantum ad Deorum & Regum cultum adhibe-
batur, c. 3. v. 15. n. 2. & 4. * Coniunctum autem cum Thure
funus & mortalitatem olet: nam aurea suppellex, & unguen-
ta condebantur cum cadaveribus, c. 3. v. 15. & 22.

Thus. Quo abundat Arabia, c. 1. v. 15. n. 6.

In die Purificat. Luc. 2.

Secundum dies purgationis. Sanctus Deus non nisi mundos
vult ad se accedere, c. 6. v. 11. n. 5. * In conspectu enim ejus etiam
caeli non sunt mundi, c. 15. v. 15. Quod autem se purgari non
permittit, argentum reprobum est, c. 15. v. 16. n. 3.

Quia omne masculinum, &c. c. 3. v. 25. num. 2.

Iustus & timoratus, c. 1. v. 1. num. 59. & 60. Timor enim est
perpetuus comes iustorum, c. 3. v. 25. n. 5.

Expectans, &c. Iustorum nomen Sperantes in Domino, c. 13.
v. 15. n. 2. & 3. * Et deplorant mala communia, c. 3. sect. 3. n. 1.

Ut facerent. Faciendi verbum, curam & diligentiam in sa-
crificio, & re divina indicat, c. 1. num. 26.

Secundum consuetudinem legis. Lex praecipue exigebat, quod
interdum erat. Nam Sacrificium & oblationem noluit, aures
autem perfecisti, &c. c. 11. v. 13. n. 1. & 2.

Nunc dimittis. Felix & latus, Ingreditur in abundantia se-
pulchrum, &c. c. 5. v. 26. n. 1. 2. 3. 4. * Cum enim impii spem
habeant in vita, at iustus in morte, c. 17. v. 15.

In pace. Nam mors, pax Vita, bellum & tumultus, c. 3. v. 13.
n. 5. & militia periculosa, c. 7. v. 1.

Ante faciem omnium populorum, Iustus propositus in si-
gnum multarum sagittarum, cui contradicetur, c. 16. v. 13. nu. 5.
& 6.

Index Evangelii.

In Septuag. Matth. 20.

Paterfamil. Ex quo omnis paternitas in coelis & in terra, &c. c. 1. v. 1. n. 40 & v. 5. n. 4. * Servus autem etiam comprehenditur in familia, ut Dominus sit erga illum pater, c. 1. v. 3. n. 14. * Famili autem & servi in domo Dei filii sunt & nobiles, c. 1. v. 18. n. 5. Exit primo mane. Ut nos exsuscitet primo mane ad divina, c. 1. v. 5. n. 9. 10. 11. & c. 8. v. 5. * Prævenit etiam ille nos, c. 8. v. 6. n. 4. & 5.

Conducere operarios. Mortales omnes conditi ad labores & arumnas: sicut mercenarii, c. 7. v. 1. n. 13. * Homo enim aliquid arumnosum sonat, n. 11. & c. 5. v. 7. n. 2. * Deus autem nos ad laborandum vocans, pater est, c. 5. v. 17. n. 3. 4. & 9.

Conventionione facta. Humanum ingenium premio incitatur, c. 7. v. 1. n. 13 & v. 2. n. 3. & c. 12. v. 5. n. 3. * Est autem conventio & societas nobis cum Deo faciendâ, damni & lucri, c. 2. v. 10. n. 6.

Ex denario diurno. Quoniam istius vita labor diurnus est & forte brevior, & paucarum horarum, c. 7. v. 1. n. 11. & v. 16. n. 4. & c. 14. v. 1. n. 4. Vide etiam verbo Vita & Homo. * Sed conventio non fit victus quotidiani, qui Dei servis nunquam deficit, c. 5. v. 20. n. 3. & v. 22.

Et egressus circa horam tertiam. Quare Deus opportunitatem munerandi hominis, proponendo illi opportunitatem meriti, in præfat. c. 6. n. 2. & 3.

Alios otiosos. Qui cum homines sint, in labore hominum non sunt, c. 5. v. 7. n. 3. & 5.

Et quod iustum fuerit, &c. Labor præmii mensura, c. 2. v. 6. n. 1. & c. 5. v. 7. n. 2. Præmium etiam dicitur hereditas, c. 7. v. 3. n. 2. * Et labori patientia peculiariter confertur, in præfat. cap. 6. num. 3.

Quid hic statis, &c. Videtur esse immaturorum senum oburgatio, quibus vita dies concessus est, ut maturescerent, c. 15. v. 32. n. 2. 3. 4.

Cum sero factum esset. Dei liberalitas non differt præmium, c. 1. v. 10. n. 1. & c. 11. v. 17. & 18. n. 2.

Redde illis mercedem. Bonorum laborum gloriosus est fructus, c. 9. v. 29. n. 1. * Impietatis merces confusio, c. 8. v. 22. num. 9. * Sunt autem iustorum labores & opera in libro memoria apud Deum, c. 2. v. 5. n. 3. * Licet de premio iustorum male sentiant impij, c. 2. v. 9. n. 7. & c. 10. v. 3. n. 10.

Pares illos nobis, &c. Aliqui ex gentibus quondam pares, & forte sanctiores Israelitis, c. 1. v. 1. n. 72.

Domin. in Sexag. Luc. 8.

Qui seminat. Sementis & messis allegoria ad iustum, & ad impium relata, c. 4. v. 8. & 9.

Volucres cæli. Aves symbolum liberioris vite, cum non ferant, &c. c. 5. v. 7. n. 6.

Supra petram. Impij dicuntur radicari in locis petrosis, cap. 8. v. 17. n. 7. * Et de cordis duritia, cap. 11. v. 13. n. 3. & c. 12. v. 14. num. 3.

Et natum aruit. Imo ante omnes herbas arefcit, impij seges, c. 8. v. 12. & c. 5. v. 3. n. 1. 2. 4. 5.

Qui habet aures audiendi, &c. Attentio requisita in auditore, c. 15. v. 12. n. 2. * Præsertim in divinis & oratione, c. 10. v. 18. n. 4. Et cum aures debet conjungi ponderatio rationis, ut appendantur verba in statera, c. 6. v. 2. n. 4.

Semen est verbum Dei. Quomodo feratur, & crescat, &c. in præfat. c. 8. n. 6.

Venit diabolus. Cur dicatur avis, aut volatile, c. 1. v. 12. n. 5. & c. 5. v. 7. n. 10.

Extollit verbum de corde. Quod tamen debet custodiri, c. 10. v. 12. n. 9. * Et firmiter retineri, c. 2. v. 3. n. 1. 2.

In tempore tentationis recedunt. Tunc tamen firmiter præstandum, c. 16. v. 13. n. 4. * Debet enim patientia esse longanimis, c. 2. v. 9. n. 7. & 8. & c. 16. v. 9. n. 1. 3.

A sollicitudinibus & divitiis, &c. Proprium divitum, oblivisci Dei, c. 8. v. 13. n. 5. * Ergo Esau agricola, inquietus, Iacob ambulans in simplicitate, c. 1. v. 1. n. 54. 55. * Non implicari autem sollicitudinibus, Dei donum est, c. 1. v. 10. n. 7.

Domin. in Quinquag.

Vide Feriam 2. post 2. Domin. Quadrag.

Feria IV. Cinerum.

Cum jejunatis. Certa & solennia pœnitentia opera, ut jejunium, & saccus, c. 16. v. 16. n. 2. * conspersio pulveris, aut cineris, n. 2. & c. 2. v. 13. num. 2. * Vestium etiam dilaceratio, cap. 1. v. 20.

n. 5. 6. 7. & 10. Nunc est sacra ceremonia cineris, qua humilitati, aut mortis nos admonet, c. 13. v. 12. * Ex cuius commemoratione peccatorum veniam impetremus, c. 10. v. 9. Vbi plura de pulvere nostra creationis. * In cinere autem cinis, ne superbi levemus caput, c. 10. v. 15. * Simul autem cum jejunio Dei atque nostri recordatio, & memoria imperatur; nam cum gulositate conjuncta est Dei oblitio, & alia vitia, c. 1. v. 5. n. 22. & 24.

Hypocritæ. Quod in iusto est bonus & naturalis color, in Hypocrita est macula, c. 8. v. 13. n. 4. & c. 13. v. 16. & cap. 15. v. 34. n. 1. * Princeps autem aut iudex impius est hypocrita, ibidem. * Hypocrita vanus, c. 11. v. 11. Et homofidus aut histrio, c. 1. v. 1. num. 5. 2. * Et ficta capitis incurvatio est hamus ad piscandum honorem, c. 10. v. 15. n. 1.

Exterminant facies suas. Explicatur, c. 7. v. 9. n. 1.

Faciem tuam lava. Impiorum facies sordida, & obscura, lustrum lava, c. 9. n. 17. * Sustinentia autem debet esse voluntaria & hilaris, aut que gignat spem beatitudinis, c. 5. v. 17. n. 3.

Ne videaris ab hominibus. Interna sanctitas potissima, & cordis secretio, c. 11. v. 13. n. 1. & 2. * Dantur autem humani oculi vando rerum externarum splendore, c. 10. v. 4. n. 3. * Divini oculi intus penetrant, n. 1. 2. 4.

Pater tuus, qui videt in abscondito. Est enim cum illo lux, & cetera requisita ad clare videndum, c. 10. v. 4. n. 4. & c. 13. v. 9. & c. 12. v. 22. n. 2.

Nolite thesaurizare, &c. Ubi fures, &c. Huius sæculi bona peritatis & prædonibus, atque famelicis exposita, c. 7. v. 12. n. 6. & 7. & c. 5. v. 5. & c. 1. v. 20. n. 8.

Thesaurizate in cælo, &c. & Pater tuus reddet, &c. Deus squester, apud quem tuto merita, & patientiam deponimus, c. 9. v. 33. n. 8.

Fer. 6. post Cin. Matth. 5. & 6.

Et odio habebis inimicum, &c. Vincit cupiditas innata humana pravitate, c. 9. v. 5. n. 5. * Capiatque diligenter opportunitatem se ulciscendi, c. 10. v. 5. n. 3. & v. 6. * Et moleste videt eum, à quo laesus est, c. 10. v. 4. n. 6. * Sunt ergo quidam, sine pietate absque sceleris, c. 1. v. 20. n. 1. * Et requiescunt super acervum petrarum discordiarum, c. 8. v. 17. n. 7.

Diligit inimicos, &c. Hac enim est Pax Christi, in præfat. c. 6. n. 3. * Qui enim fratrem inimicum fugit, renuit esse Iacob, aut Ioseph, c. 1. v. 1. n. 66. * Iusti vero simul cum suis inimicis tribulationes sibi accumulantes, c. 1. v. 20. n. 6. * Et ne hostes videant, sed rem Deo committant, oculos operiunt, c. 10. v. 4. n. 6. * Oratione tantum adversus calumnias stantes, c. 17. v. 2. n. 5.

Benefacite his, qui oderunt, &c. Vera amicitia & misericordia erga proximum, c. 1. v. 14. n. 2. 3. & 4. Exigitur autem & à nobis Charitas Fraternitatis, c. 1. v. 4. n. 20. & 21. * Supplicium autem odientibus fratres, c. 8. v. 17. num. 7. Vide etiam verbo Misericordia.

Ut sitis filii patris vestri, &c. Est ille munificentissimus erga mortales, c. 1. v. 10. n. 1. & c. 2. v. 10. n. 6. * Gratuito omnibus benefaciens, c. 1. v. 9. n. 4. * Requirens etiam cui beneficiat, cap. 3. v. 4. n. 5. * Benigne autem suscipit orationes misericordia, c. 10. v. 18. num. 3.

Super bonos & malos. In eo enim longanimitatem suam ostendit, c. 4. v. 9. n. 2. & c. 10. v. 8. n. 18. * Recreat enim se benefaciendo, n. 1. Et illius misericordia per se dives, non item sua iustitia, c. 14. v. 17. n. 1.

Et pluit super iustos & iniustos. Pluvia divina beneficentia testimonium, c. 1. v. 10. n. 1. 2. & 3.

Cum facis elemosynam. Orationis comites, jejunium & elemosyna, c. 10. v. 18. n. 4.

Domin. I. Quadr. Matth. 4.

In desertum. Visus est enim Tentator præoccupasse locum certaminis egressus ante pedes ejus, c. 10. v. 12. n. 5.

Ut tentaretur. Vicem quodammodo rependit populo suo, quem circumduxit per desertum, ut tentaret, &c. c. 1. v. 11. n. 2. * Est autem iusto necessaria per labores tentatio, ibid. * Tentatio vero est tributum, quod pendimus, c. 9. v. 23. n. 6. Et quod tentatio sit vita hominis super terram, c. 7. v. 1. n. 5. 6. 7. & 8.

A Diabolo. Quid hoc nomen significet, c. 1. v. 6. n. 8. Nostra redemptionis initio obsistere conabatur, Stans à dextris JESU. ibidem.

Et cum jejunasset. Fructum bonorum operum in fine perdere conatur adversarius, c. 5. v. 5. n. 3.

Rfuriit

Index Evangelii.

Efuriit. In Christo tentatio tantum ex externa suggestione: in nobis autem etiam peccatum aliquando sine instigatione, c. 3. v. 8. n. 3. * Nunc vero in jejunio, alios hora prandii tentat, c. 1. v. 15. n. 2. * Et nostra carne contra nos ipsos utitur, cap. 2. v. 5. num. 2. * Et spiritus malignus promptus, caro autem nostra infirma, c. 5. v. 7. n. 10.

Accedens tentator. Tanquam servissimus venator solitarium hominem adortus, c. 16. à v. 10. * Tentatoris autem nomen propter illius perpetuum impugnandi studium, c. 1. v. 10. n. 2. * Omnia autem illius nomina sunt aut astutia, aut crudelitas, c. 1. v. 6. n. 8. & v. 13. n. 2. * Accedit autem ad sanctos prima specie humilis sicut Mirmicoleon, c. 4. v. 11. n. 3. * Et plus intendit, quam prima facie petere videbatur, c. 1. v. 12. n. 3.

Non in solo pane. Nam iusto promissus est necessarius victus, c. 5. v. 20. n. 1, 2, 3.

Angelis suis, &c. Cum integro Psal. 90. explicatur paraphrasi. Ostendit ei omnia regna mundi, &c. & cui volo, &c. Mentitur se illorum dominum, c. 1. v. 9. n. 4. & v. 21. Vide etiam c. 5. v. 5. n. 2. * Demon autem & mundus illudunt multa promittentes, c. 17. v. 2. n. 1.

Iterum Demon importunissima musca, c. 1. v. 16. n. 2.

Dominum Deum tuum adorabis, cap. 1. v. 20. num. 16. & v. 1. num. 59.

Tunc reliquit eum diabolus. An idem Demon victus ab homine eundem iterum tentare audeat, c. 2. v. 3. n. 1.

Fer. 1. post Dom. I. Quadr.

Cum venerit, &c. Videlicet statuto tempore, quod dicitur per antonomasiam, Tempus, c. 12. v. 6. n. 5. * Iudex etiam jam decretus est & paratus, cap. 1. v. 1. n. 13.

In sede Majestatis. Nubibus videlicet, Vide Dominicam 1. Advent. * Sed indicatur sessurus & cum tranquillitate iudicaturus, c. 6. v. 29. n. 4. & c. 14. v. 13. n. 5.

Et omnes Angeli. Qui assistunt in circuitu throni, c. 1. v. 6. n. 5. * Ut comitentur Deum ab hominibus derelictum, c. 6. v. 8. num. 4. * Velut Dei Imperatoris milites, c. 7. v. 1. n. 3.

Congregabuntur. Voce videlicet Archangeli, c. 14. v. 15. * Sed congregabuntur, separandi pauci ex infinita multitudine, c. 14. v. 5. n. 1. * Nunc enim in mundo confusa omnia, c. 1. v. 1. n. 6. 4.

Ante eum. Homo, qui sibi fuerat obscurus & ignotus, in divino iudicio erit totus perspicuus & transparent, c. 9. v. 21.

Separabit eos. Impii etiam per se separandi, ut cum aliquo ordine pares cum paribus puniantur in inferno, ubi nullus est ordo. c. 10. v. 22. n. 38. 19. 20. 21. & 22.

Venite benedicti iudex benignus desiderantibus illius adventum, & beatam resurrectionem, c. 13. v. 3. n. 4. & c. 14. v. 14.

Possidete paratum vobis regnum, &c. Beatitudo est hereditas. Vide verbo Præmium.

Esurivenim. Deus iudicat secundum allegata & probata, c. 8. v. 5. n. 2. * Recenset etiam iustorum merita descripta in libro memoria. Ut fideliter remuneret, c. 2. v. 3. n. 6. * Ex operibus autem misericordia potissimum videtur pronuntiare sententiam, c. 6. v. 14. & 17.

Dicet his, qui à sinistris, &c. Horrendum ad rationem reddendam vocari à Deo, c. 9. v. 3. n. 3. * Proponet impiis sua peccata, ut nemo tandem dicere possit; Cur me ita iudica? c. 10. v. 2. n. 2.

Discedite. Discedere à Deo, est exulare ab omnibus bonis, c. 1. v. 1. n. 62. * Dimittentur autem ad sempiternum interitum, c. 8. v. 4. n. 2. 3. 4.

In ignem. Nulli alii rei impius utilis, quam igni, c. 13. v. 25. n. 7. * Est autem filius ignis, c. 5. v. 7. n. 5. & c. 12. v. 5. n. 5.

Æternum. De aternitate pœnarum inferni, c. 10. v. 21. n. 21. & 6. 7. 8.

Esurivi enim. &c. Videtur cum divitibus immisericordibus loqui, quas divitiae reddunt cruces, c. 3. v. 28. n. 1. & in prafat. c. 3. n. 6. * Sunt autem peccata & gressus impiorum denumerati, c. 14. v. 16. & 17. * Testatur autem Deus illorum peccata, quod sit simul testis & iudex, c. 6. v. 10. n. 2. * Testabitur etiam & recensabit ipsa conscientia simul cum iudice, c. 9. v. 20. n. 2. Peccata vero ob oculos ipsorum impiorum proposita, quantus cruciatus. * Proponet autem Deus impii peccata suo ordine, quasi educendo contra illum hostium exercitum, c. 15. v. 16. n. 2.

Vide etiam verbo Deus, Iudex, & Conscientia.

Fer. 4. post Dom. I. Matth. 12.

Acceperunt ad Jesum, &c. Videlicet in dolo & astutia, quam Pined. Tom. 1.

Supplantat Deus, c. 3. v. 12. & 13.

Volumus. Impiorum & hæreticorum vox, qui constituunt se legem & normam faciendorum, in prafat. c. 1. n. 3. * Appellans igitur ad signa Detrahentes sermonibus veritatis, c. 6. v. 25.

Signum videre. De cælo vel circa solem aut in tempestate aliqua, qua sunt materia Divina potentia, c. 9. à v. 9. usque ad 10. * Deum igitur occultatum sub humilitate non agnoscunt, cap. 1. v. 1. à num. 4. usque ad 10. * Et laborant concupiscentia oculorum, c. 10. v. 4. n. 3.

Generatio prava, &c. Oportet interdum reprehensionem esse vehementem, c. 2. v. 10. n. 1.

Sicut fuit Jonas in ventre ceti. Explicatur c. 1. v. 21. n. 5. * Et resurrectio divina potentia signum, c. 14. v. 14.

Viri Ninivite condemnabunt, &c. Explicatur cap. 15. v. 16. n. 4. * Comparatio autem cum gentibus valde pungit Phariseos, c. 1. v. 1. n. 37. 38. & 39.

Regina Austri veni à finibus terræ, c. 1. v. 15. n. 5.

Ambulat per loca arida. Est Dæmon vagus & quietis impatiens, c. 1. v. 7. n. 3.

Septem spiritus nequiores, Nequitia nomen quadrat in dæmonem, c. 1. v. 14. n. 2.

Qui fecerit voluntatem patris, &c. Generatio filiorum Dei, non ex sanguine, c. 1. v. 1. n. 40. & 41. * Et non solum soror aut frater, sed filius etiam Dei est iustus, c. 1. v. 5. n. 4.

Fer. 6. Dom. I. Quadr. Ioan. 5.

Erat dies festus. Dicitur operibus pietatis, c. 1. v. 8. n. 5. & 6.

Multitudo magna languentium. Omnibus mortalibus miseria communes, c. 1. sect. 3. n. 1. v. 19. n. 3. & c. 5. v. 17. * Homo autem Jonas aliquid agrotans & arduosum, c. 7. v. 1. n. 11. Pendimus autem omnes ingens tributum morborum, c. 7. v. 16. n. 7.

Expectantium aquæ motum. Solennes in aqua purificationes, c. 9. v. 30. à n. 1. usque ad 7.

Angelus autem Domini. De Angelorum ope & patrocinio verbo Angelus. * Hunc autem appellabat David Dei misericordiam, qua illum ex aqua educeret, c. 4. v. 13.

A quacunque detinebantur infirmitate. Detineri vinculorum est, nam morbi & tribulationes sunt vincula & carcer, cap. 7. v. 12. n. 6. & v. 19. n. 2.

Triginta & octo annos, &c. Morborum diuturnitas praviissima est, c. 2. sect. 12. n. 4. * Requiritur autem in tribulationibus, & morbis longanimitas, c. 2. v. 9. n. 5. & 8. * Conseruat autem Deus vitam in malis diuturnis propter multos præclaros fines, cap. 2. v. 6. à n. 6. usque ad 10.

Hunc eum vidisset, &c. Conspectus miseria compassionem generat, c. 6. v. 15. n. 2. & 3.

Vis sanus heri. Interrog. elicit Deus animum respondentis, c. 1. v. 9. n. 1. * Et excitat ad sperandum & orandum, nam languens agrotantes, c. 2. v. 5. n. & v. 11. n.

Hominem non habeo. Est enim infidèle humanum auxilium, c. 6. v. 13. 14. 15. 16. Adest vero Deus derelicto ab hominibus, c. 12. v. 4. n. 2.

Jam noli peccare. Morbi & tribulationes propter peccata sunt autem medicina animi, c. 14. v. 17.

Dom. II. Quadr. Matth. 7.

In montem excelsum seorsum. Iustus enim est absconditus, in prafat. c. 6. n. 2. c. 10. v. 14. n. 1. * Revelat autem Deus iustus secretiora consilia, c. 15. v. 8. n. 1. 2. & 3.

Replendunt facies, &c. Iustorum facies lata & splendida, impiorum obscura, c. 9. v. 27. num. 2. * Iusti autem splendor nunc latens, suo tempore se prodet, c. 12. v. 5. n. 4. 5. & 6. At impii nunc lucentes deficientes in omnium oculis, c. 5. v. 6. n. 5.

Vestimenta alba. Explicatur, c. 9. v. 30. num. 6. * Isto autem eterno splendore occurrere Deus veluit nostrorum oculorum concupiscentie, c. 5. v. 2. n. 7.

Bonum est, &c. Humanus sensus tantum numerat in bonis, qua corporis sunt, c. 9. v. 29. n. 1. & 2. Vide etiam verbo Corpus.

De excessu. Nimirum fuit illius glorificatio & consummatio, in prafat. c. 6. n. 3. * Et quod plures figura illius passionis fuerint, quam resurrectionis, n. 2.

Ipsam audite. At in monte Calvaria, iubetur etiam inspicere, in prafat. c. 6. n. 6.

Ceciderunt in faciem. Quod iustorum proprium est, c. 3. v. 25. n. 4. * Est etiam adorantis & reverentis habitus, c. 1. v. 20. n. 15. & 16. * Timor etiam comes verarum revelationum, c. 4. v. 14. n. 5.

F 2

Fer. 2

Index Evangelii.

Fer. 2. post Dom. II. Ioan 8.

Ego vado. Postquam illi videlicet longe recesserant à salute, c. 5. v. 4. n. 1.

Et queritis me. Sero tamen, & non ut oportet, cum tamen oporteat statim, c. 5. v. 3. n. 9. & c. 5. v. 8. & c. 8. v. 5. * Ridebit tandem Deus impios obstinatos, c. 9. v. 23. n. 5.

In peccato vestro moriemini. De hominis obstinatione, & imper-suasibilitate in peccato, c. 12. v. 12. n. 3. c. 14. v. 2. n. 3. & c. 11. v. 13. n. 2. & 3. * Dimittitur autem impius in manu iniquitatis sue ad certam mortem, à qua Deus est immunis, c. 8. v. 4. n. 3. 4. 5. * Peccatū autē est hostis & tortor impij, vide verbo Peccatū, & verbo Impius. * Moriantur autem impii, non in sapientia, c. 4. v. 21. n. 1.

In peccato vestro. Propria videlicet illius gentis cordis duri-ties similiter id iduorum. Et super quatuor non convertam eum, & c. c. 5. v. 39. n. 2.

Si non credideritis. Iudeorum infidelitas, velut carcer da-mnatorum ad mortem, c. 11. v. 14. n. 3.

Fer. 4. post Dom. II. Matth. 20.

Ecce ascendimus. Tribulatio est elevatio hominis, & ascen-sus c. 9. v. 23. n. 6. * Et erigit hominem in spem, c. 5. v. 16. n. 1. & v. 17. n. 1. & 2. * Est autem ad patientiam alacriter currendum, & convolandum, c. 5. v. 7. n. 7.

Principibus sacerdotum, & c. Peccatum eos interdum magis infestat, qui sanctiores esse deberent, c. 4. v. 19. n. 6.

Ad illudendum. Proponitur initio Passionis contumelia & op-probrium, tanquam res difficilis ad tolerandum, c. 3. v. 2. sect. 2. n. 5. & c. 16. v. 11. n. 3. * Cur voluerit autem esse Christus velata facie inter opprobria, c. 10. v. 4. n. 6.

Et tertia die resurget. Resurrectionis mentio semper conjungi-tur cum Passione pro salutatio, c. 14. v. 14. n. 4. 5. 6.

Mater filiorum Zebedæi. Nimis parentum amor in filios, c. 1. v. 18. n. 6. & 7. * Examinarum autem consilia frequenter incon-moda & nociva, c. 2. v. 9. n. 3. & 4.

Adorans & petens. De significatione & habitu adorandi plu-ra, c. 1. v. 20. n. 15. & 16. * Et quod aliquando, qua videtur pietas sit utilitatis cupiditas, c. 1. v. 9. n. 3.

Unus ad dextram, & c. Quid sit à dextris esse, cap. 17. v. 3. num. 5. & 6.

Nescitis, & c. Dei severior correptio spem injicit obtinendi pramij, c. 15. v. 17. n. 23. 4. * Homo autem nascitur ad laborem, non ab ambiendum sedem, c. 5. v. 7. n. 3. & 5.

Potestis bibere, & c. In principe & Doctore animi virtus, c. 1. v. 1. n. 13. & c. 12. v. 13. n. 9. * Et debet esse per patientiam pro-batus, in prafat. c. 3. n. 5. & 6. * Non tam ut exerceant quicquid possunt, quam ut sibi temperent, instar Dei, c. 8. v. 3. n. 5.

Calicem meum. Tribulatio potio amara, c. 5. n. 17. n. 6. Et inspi-cienda, c. 6. v. 6. n. 7. * Christi autem calix per suos justos circum-fertur, c. 5. v. 17. n. 6.

Non est meum dare, & c. Dei est honores conferre, c. 5. v. 11. n. 1. & c. 15. v. 19. n. 4. * Sedent enim Principes in sede Dei, c. 13. v. 4. n. 1. cap. 12. v. 19.

Indignati sunt de duobus fratribus. Cur inter fratres gravi-sima discordia, c. 1. v. 4. n. 12. 20.

Fer. 6. post II. Domin. Matth. 22.

Sepem circumdedit. Divina custodia vallum & murus, c. 1. v. 10. n. 2. 3. & 4.

Et edificavit turrim. Pralati solertia, velut Turris David confortans subditos, c. 4. v. 4. n. 7.

Peregre profectus & c. Dimittit enim hominem sua libertati, c. 8. v. 4. n. 2. * Deus autem abiens aut veniens nobis ignotus, c. 9. v. 11. num. 2.

Misit servos, ut acciperent fructus, & c. Impii semper conque-runtur ante tempus exigi ab illis rationes, c. 15. v. 23. num. 1. & 2. * Exigit autem Deus fructus, ne homo sit inutilis c. 4. versic. 15. n. 3. * Exactores autem fructuum sunt Pralati & predicatorcs, cap. 5. v. 18. n. 2.

Iterum misit alios, & c. Deus longanimis, & patiens, cap. 10. v. 8. n. 18. & cap. 4. v. 7. n. 2. & c. 1. v. 9. n. 4.

Novissime autem, & c. Nam moram faciente Domino, cæpe-runt percutere conservos suos, c. 15. v. 20. & c. 16. v. 11. n. 3.

Quid faciet agricolis? & c. Interrogatione elicit veram ab im-pio confessionem, c. 1. v. 9. n. 1. * Repentina autem Dei interro-gatio pertinet ad hominis condemnationem, c. 9. v. 12. n. 1. 2. & 3. Ajunt illi, Ore suo condemnantur, c. 9. v. 10. n. 2. 4. * Deus au-

tem litigans cum homine, semper vincit, c. 9. v. 19. n. 2. & 3. & v. 2. n. 3. & c. 4. v. 17. n. 2. & 3.

Lapidem, quem reprobaverunt, & c. Explicatur cap. 5. v. 17. num. 7.

Auferetur à vobis, & c. Quod illi dixerant, Milos malè perdet, Nunc non dicit, perdam, aut auferam, nam Deus à nostra morte immunis, & perditio ex nobis, c. 8. v. 4. * Divinam igitur libe-ralitatem prohibent peccata, c. 15. v. 11.

Dabitur genti. Hinc ille spiritus compunctionis Iudeorum, c. 1. v. 1. num. 39.

Domin. III. Quadr. Luc. 11.

Erat Jesus. Ex proprio officio. De significatione autem illius præteriti imperfecti, c. 1. v. 1. n. 2. 3.

Dæmonium. Dæmonis servitia, & humani sanguinis sitis. Vide verbo Satanās.

Mutum. Linguam in Iob non lesit, c. 1. sect. 5. n. 4. * Nunc au-tem alligat illam, nam tentat omnia media in nostram perni-ciem, c. 2. v. 5. n. 1.

In Beelzebub. Quis sit explicatur, c. 1. v. 16. n. 2. * Propriam est autem dæmonis calumniari occultam intentionem, cap. 1. v. 9. num. 1.

Vidit cogitationes. Humane cogitationes sunt Deo voces, c. 12. v. 12. n. 5. * Et Deo sunt perspectæ, c. 1. v. 5. n. 23. & c. 9. v. 12. num. 1.

Si Satanās in seipsum divisus est, & c. Explicatur ex propria significatione Satanæ, c. 1. v. 6. n. 8.

Filii vestri in quo ejiciunt? Artem curandi morbos dæmonia eos edoctos à Salomone ex Ioseph, cap. 2. in enum. morb. sect. 11. num. 3.

Cum fortis armatus. Dæmonis nomen, c. 5. v. 5. n. 3. & 4.

Septem spiritus nequiores. Nequitia nomen proprie in dæ-mone quadrat, c. 1. v. 14. n. 2.

Custodiant verbum Dei, Explicatur, c. 10. v. 12. n. 9.

Fer. 2. post III. Dom. Luc. 4.

Fac, & hic in patria. Ut & suam patriam dignaretur externò illo honore miraculorum. Desiderare autem & invidere quod in alijs videas puerorum est, c. 5. v. 2. n. 6. & 7. * Qua Dei autem sunt, nō obtinentur titulo carnalis cognationis, c. 1. v. 1. n. 40. * Di-vina autem sapientia, & providentia quare hic & non ibi ali-quid operetur, non est curiose perscrutandum, c. 9. v. 12. & c. 11. v. 7. n. 1. & v. 8. n. 9.

Nemo Prophetas, & c. Quondam nemo peregrinus Iudæx, aut magistratus erat acceptus, c. 1. v. 1. n. 22.

In diebus Eliæ quando clausum est cælum, & c. Explicatur lo-cus, ut habetur in Iacobi epistola, c. 1. v. 1. n. 1.

Transiens, per medium illorum ibat. Transire. vincens est, c. 5. v. 19. n. 6. * Item etiam ire aut ambulare, c. 1. v. 7. n. 4. & c. 9. v. 8. n. 4. Illud autem præteritum imperfectum, indicat eandem animi constantiam, & gradiendi moderationem, qua antea in isto fuerat, c. 1. v. 1. n. 23.

Fer. 4. post Dom. III. Matth. 15.

Non lavant manus, & c. Calumniator est, qui litem intendit propter levissima peccata, c. 10. v. 1. n. 4. 5. 6. * Imitantur vero isti Accusatorem fratrum suorum, c. 1. v. 6. n. 8. ubi de nomine Dia-boli, id est, criminatōis. * Flagellant autem lingua famam alio-rum sub specie correctionis, c. 5. v. 2. n. 4. * Frustra querunt ini-quitatem in domo rusti, c. 14. v. 6. n. 2.

Quare & vos, & c. Ad Dei repentinam interrogationem ob-mutescit impius, c. 5. v. 16. n. 4. & c. 9. v. 12. num. 1. & 2. & c. 13. v. 19. num. 4.

Propter traditiones vestras. Humanas videlicet, nam alia sunt sacra, c. 8. v. 8. n. 3. * Qui autem unum mandatum observat, & non aliud, accipit faciem in lege, c. 13. v. 8. n. 2. * Et reddit unicam Dei legem Multiplicem, c. 11. v. 6. n. 2. Hypocrita, Vi qui tantum externa curarent, Vide Fer. 4. Cinar.

Cor autem eorum, & c. Potissimum curandum, ut lex sit in me-dio cordis, c. 11. v. 13. n. 2. * Et cordis mundities, c. 2. v. 1. n. 3. 3. & v. 5. n. 4. * Debet enim esse cor, sicut pyxis eburnea, c. 12. v. 3. n. 1. Debet autem lingua respondere cordi, c. 6. v. 3. n. 6.

Omnis plantatio, & c. Nam non dat radices altæ, c. 5. v. 3. n. 2. usque ad 6.

Si cæcus cæco ducatur præster. Miserum est reipub. oculum cæcum esse, c. 10. v. 4. n. 2. & c. 9. v. 24. n. 2.

Quæ procedunt de ore, de corde exeunt. Cor docet linguam, cap. 15.

Index Evangelii.

cap. 15 v. 5. n. 1. * Ita ex abundantia cordis os loquitur, & tan-
quam ex thesauro promit verba, c. 3. v. 1. n. 6.
Fer. 6. post III. Dom. Joan. 4.
Fatigatus ex itinere, Diligere illum oportet ea qua tanto labo-
re constant, c. 10. v. 8. n. 13. 14. 15. 16. 17.
Hora erat, &c. Temporis circumstantia notanda ad rei ipsius
intelligentiam, c. 1. v. 6. n. 2. * In fervore autem diei ardentem
requirit, cui benefaciat, c. 3. v. 6. n. 5.
Venit mulier haurire. Mundi servitus laboriosa, c. 1. v. 8. n. 3.
6. 7. * Et qua desideres, non nisi manuum & brachiorum labore
comparanda, c. 1. v. 1. n. 48.
Quomodo tu Judæis cum sis, &c. Abstinebant enim Judæi
nimium religiose à reliquorum convivio, c. 13. v. 19. n. 5. * Est
autem vitanda prava societas, c. 1. v. 1. n. 66. 67. 68.
Tu forsitan petisses, & daret, &c. Qua certa sunt, solet ali-
quando Scriptura proponere sub quadam dubitationis specie, c.
14. v. 14. n. 1. * Obsequio autem suorum servorum par repen-
dat Deus, c. 1. v. 10. n. 4.
Sicut iterum Cupiditates humana inextinguibiles, c. 10. v. 11. n.
1. & c. 15. v. 16. n. 4. * & alia etiam de bibendo, ibid. n. 5. 6. 7.
* Impius sua sibi, id est, desiderii cruciatur, cap. 1. v. 2. n. 6. & 7.
& c. 15. v. 30.
Domine, ut video Prophetas es, &c. Correptio salutaris, qua
eum humilitate, & poenitentia suscipitur, cap. 5. versic. 17. n. 4.
3. & 9.
Ego cibum habeo, &c. Iusti, & illorum virtutes sunt Deo ci-
bus gratissimus: ad impios vero nauseat, c. 12. v. 11. n. 7.
Videte regiones, &c. De Regionis nomine, utilia quadam, c.
3. v. 2. n. 3.
Domin. IV. Quadr. Joan. 6.
Sequebatur eum multitudo, quia videbant, &c. Dei obse-
quium debet esse gratuitum, c. 1. v. 9. n. 3. * Sicut Deus gratuito
benefacit, n. 4.
Cum sublevasset oculos. Oculi Dei in bonum, c. 13. v. 24. n.
2. Faciem vero abscondere indignantis est, c. 13. v. 24. n. 2. * Est
autem princeps miserorum oculos, c. 13. v. 24. n. 2. * Est autem
princeps miserorum oculos, c. 10. v. 4. n. 1. * Cum illo autem vi-
dendi studio conjuncta est commiseratio, c. 6. v. 15. n. 2. 3.
Unde ememus panes? Interrogatione elicit Deus mentem
Philippi, c. 1. v. 9. n. 1.
Sed hæc quid sunt, &c. Requiritur ab homine fiducia de Di-
vina ope & potentia, c. 5. v. 31. n. 3. * Vbi vero deficit huma-
num auxilium, deprecandus est Deus, Qui facit mirabilia, c. 5. v.
8. & 9. Vide etiam, c. 12. v. 4. n. 2.
Accipit ergo Jesus panes. Providet suis servis de victu neces-
sario, c. 5. v. 10. n. 3. & v. 22.
Quantum volebant, &c. Rerum multiplicatio ex parvis ini-
tus opus Divina sapientia, atque potentia, c. 5. v. 9. n. 4. & c. 12.
v. 23. num. 3.
Et facerent eum Regem, li, quibus Deus victum & divitias
contulit, vel ex sola gratitudine, debent esse addicti divino obse-
quio, c. 1. v. 9. n. 2. * Cum tamen divites frequenter ingrati sint,
c. 12. v. 2. n. 4. * Nā saturati obliviscuntur Dei, &c. c. 1. v. 5. n. 24.
Fer. 2. post Dom. IV. Joan. 2.
Invenit in templo vendentes, &c. Qui inter orandum atten-
dunt animo ad suas negotiationes, c. 16. v. 18. n. 4. Videbantur
igitur accedere ad templum, & ad Deum propter suas utilitates,
c. 1. v. 9. n. 2.
Et cum fecisset quasi flagellum, &c. Iusti in divino honore
tuendo acerrimi, c. 2. v. 10. n. 1. & 2. * Videtur autem horum
hominum peccatum fuisse ex illis, in quibus dicitur non habere
patientiam, c. 10. v. 7. n. 4. * Eunt autem funiculi & flagella ex
ipsius impii peccatis, quibus constringitur & torquetur, c. 8. v. 4.
n. 3. & c. 15. v. 10. n. 2. & v. 10. n. 1. & c. 5. v. 2. n. 7.
Et eiecit. In iudice & pralato animi robur, c. 1. v. 1. n. 13. Vide
etiam feriam 2. post Dom. 2.
Domum patris mei, Templum, & dies festos sua propria & po-
culiaria requirit Deus, c. 3. v. 4. n. 5. * Ex eo autem quod tem-
plum dicatur Domus orationis, significatur universus religionis
cultus, c. 16. v. 18. n. 4.
His qui columbas, &c. In corruptione modus servandus, c. 2.
v. 10. n. 2. * Et ubi culpa non exigit, non debet esse nimium seve-
ra, c. 5. v. 24. n. 2. * Ergo debet culpa cum poena. In statera ap-
pendi, c. 6. v. 2. & v. 7. n. 6.
Pined, Tom. 1,

Quod signum ostendis, &c. Stulte signum postulant, cum ille
seze zelus tuendi divini honoris esset quasi sigillum sua potesta-
tis, c. 1. v. 1. n. 12.
Solvite templum hoc, &c. c. 16. v. 8. n. 4.
Fer. 4. post Dom. IV. Joan. 9.
Præteriens. Qui prætereant, & quid sit præterire miseros, c.
6. v. 13. n. 2. & 3. * Iesus autem. Præteriens vidit. Diligenter
intuitus, ib. * Solatium vero in malis à Deo videri, in præfat. c. 7
n. 1. & affectu & benevolentia, c. 1. v. 8. n. 1. 2. 3. 4. & c. 7.
v. 17. n. 5. Vide etiam Dom. 4. super id Cum sublevasset oculos.
Quis peccavit, &c. Tribulationes frequenter propter peccata,
Viviver. Tribulatio. Impii autem in tribulatione obliviscun-
tur suorum peccatorum. v. 4. v. 20. n. 4. & 5. & c. 5. v. 6. n. 2.
An parentes ejus? Parentes puniti in filiis, c. 1. v. 18. n. 7. & c.
14. v. 21. n. 1. & cap. 4. v. 21. n. 2. c. 5. v. 4. n. 1. & 3.
Neque hic peccavit, &c. Tribulationis præsertim iustorum in
Dei gloriam, c. 1. v. 12. n. 17. 18. Deus autem potest innocen-
tem affligere, c. 9. v. 32. n. 1. * In quo est divina providentia
occulta & mirabilis, c. 1. v. 31. n. 13. & c. 15. v. 8. n. 1.
Me oportet operari operaejus, &c. Id est, opera creationis.
nam ex hoc miraculo ostendis se esse creatorem totius hominis in
circuitu, c. 10. v. 8. n. 11.
Fecit lutum ex sputu. Representat limum quo formatus est
homo, c. 10. v. 9. n. 4. * quod admonet hominem sua imbecilli-
tatis, ibid. n. 6. Et sua etiam utilitatis, c. 4. v. 19. n. 34.
Et linivit oculos. Deus mirabilis chirurgus medicinis contra-
riis sanans, c. 5. v. 18. a num. 1. usque 6. * Quam vero facile Deo
est consolari miserum, c. 15. v. 1. n. 11.
Ut si quis eum confiteretur, extra synagogam fieret. Imo qui
non amat Dominum Jesum, anathema, c. 16. v. 16. n. 2.
Quis est Domine? Ex beneficio accepto erigitur alia nova
petenda, c. 10. v. 8. n. 2.
Fer. 6. post Dom. 4. Joan. 21.
Quæ unxit Dominum, &c. Deus habet descripta in libro me-
moræ iustorum opera, c. 2. v. 3. n. 6.
Ecce quem amas. Brevissima oratio & sine mulieribus, c. 11.
v. 2. n. 1. & 5. * In tribulatione autem silendum, re tota commissæ
Divina providentia, c. 2. v. 2. & 3. * Sed illud Ecce. Indicat mi-
rum esse, Dei amicū ab illo tribulari, c. 13. v. 17. n. 2. & c. 17. n. 1.
Quem amas. Desiderant sanitatem, sed non exprimunt: nam
desideriis iustorum excitatur & respondet Deus, c. 8. v. 6. n. 4. *
Tribulationes autem sunt signum Divina benevolentia, c. 17. n.
9. * Et ingens beneficium, c. 1. v. 21. n. 18. n. 19. Vide etiam ver-
bo Tribulatio, & Iustus.
Amicus noster. Solus Deus verus amicus, c. 12. v. 4. n. 2. *
Et in illum quadrat, quod amicus est medicamentum vitæ &
immortalitatis, c. 2. v. 13. n. 4.
Dormit. Mors somnus, & tranquillitas. Verbo. Mors. * Habet
autem Deus suos iustos conservatos in fasciculo viventium,
c. 14. v. 13. n. 2.
Si fuisses hic, &c. Deus medicus vitæ deplorata, c. 2. v. 6. n. 8.
Ubi posuisti eum? c. 1. v. 9. n. 1.
Lacrymatus est. Similem se præbet tribulato, in præfat. c. 7. n.
3. * Damnavit igitur indolentiam Stoicorum. Vide verbo Stoici,
& verbo Dolor. * Sed peculiariter videtur tangi mortis & de-
functorum commiseratione, 6. v. 10. num. 3.
Tollite lapidem. Verbo. Obstinatio.
Domine, jam sciet. Peccator foetidus abominabilis, c. 15. v. 16
n. 1. 2. 3. & c. 12. v. 11. n. 7.
Quoniam si credideris, &c. In simili fides Abraham in spem
contra spem, fides etiam Iob, etiam si illum Deus occideret, c. 13.
v. 5. n. 4.
Voce magna clamavit. Signum & figura vocis Dei, & tuba
Angeli ultima resurrectione, c. 14. v. 15. n. 1. 2. 3. * Signum etiam
Divina Charitatis suscitantis mortuos n. 5.
Et statim prodit. Futura iustorum resurgentium alacritatis,
& respondendi velocitas, ibi n. 4. & 5.
Domin. V. Quadr. Joan. 8.
Quis ex vobis, &c. Detrahebant isti sermonibus veritatis,
cum nullus posset Christum arguere, c. 6. v. 25. n. 1. 2. 3.
Samaritanus es. Contumelia gravissima ad tolerandum, c. 3.
v. 2. sect. 2. n. 5. * Est crudelior flagello fuste, gladio, c. 5. v. 22
n. 3. & 4. & c. 16. v. 11. n. 3.

Index Evangelii.

Ego non quero gloriam, &c. Prædicator veritatis non querat falsam gloriam vulgi, c. 3. v. 1. n. 3.

Est qui querat, &c. Iusto tacente Deus pro illo respondet, c. 16 v. 2. n. 1. & 3. * Est etiam Deus sequester nostræ patientiæ, c. 9. v. 33. num. 1.

Exultavit, ut videret diem meum, &c. Passionis videlicet aut Resurrectionis, in præfat. c. 7. n. 1. & 9.

Nunc cognovimus, &c. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, c. 12. v. 4. v. n. 6.

Abcondit se, Quasi illos suæ obstinationis condemnans, nam iudices laturos sententiam capitalem abscondebant se, c. 9. v. 24. n. 4. & c. 13. v. 24. n. 4.

Fer. 2. post Dom. V. Joan. 7.

Quædam sunt communia etiam Feriæ 2. post Dominum 2.

Quo hic iturus est, &c. Semper ludos pungit ille spiritus compunctionis, & invidentia adversus gentes, c. 1. v. 1. n. 39.

Clamabat. Vehemens animi sensus, & viscerum ardor clamorem extorquent, c. 3. v. 3. sect. 9. n. 3. & 4.

Si quis sitit, veniat, & bibat. Est videlicet omnium honorum fons uberrimus, c. 8. v. 3. n. 4. De cuius plenitudine accipimus, c. 2. v. 4. n. 3. * Cum tamen mundi felicitas sit sicut torrens, qui rapienter transit in convallibus, c. 6. v. 5. * Oportet igitur sine fonte aqua viva, sicut juncum ante omnes herbas arefcere, c. 8. v. 11. & 12.

Fer. 4. post Dom. V. Joan. 10.

Hyems erat. Observanda circumstantia temporis, c. 1. v. 6. n. 2. Ambulabat Jesus in porticu. Indicabat Deum minime in illorum cordibus esse, sed tantum in labiis, & externis ceremoniis. Debet autem esse in medio cordis, c. 11. v. 13. n. 1. & 2.

Circumdederunt ergo eum. Hostilem animum & obsidionem bellæ indicat verbum circumdandi, aut circumcundi, c. 10. v. 24. c. 1. v. 7. n. 3. & v. 9. n. 3.

Non rapiet eas quisquam de manu mea. Ut justum suum Deus in tuto collocet, c. 5. v. 11. n. 4. * Et ut custodiat quasi pastor, ne rapiat lupus circumiens, c. 1. v. 10. n. 2. & c. 2. v. 6. n. 7. & c. 3. v. 23. n. 9. & c. 10. v. 12. n. 9. * Ideo dicitur justus absconditus in abscondito faciei divinæ, c. 10. v. 3. num. 1. Vide etiam verbo Justus.

Propter quod eorum opus, &c. Ingratissimus, qui beneficium obliviscitur, c. 1. v. 9. n. 1.

De bono opere. Cum multa bona opera illis exhibuisset Christus, ipsi opus appellant extenuando, & imminuendo, quod damnum proprium est c. 1. v. 9. num. 1.

Dilectis. Principes, & iudices, velut dii quidam, c. 12. v. 19. n. 1. & c. 13. v. 7. n. 5.

Fer. 6. post Dom. V. Joan. 11.

Concilium adversus Jerum, &c. Multa de impiorum conciliis, & consiliis, & quod sua astutia illos Deus apprehendat, & in rebus clarissimis palpent, velut in tenebris, c. 5. v. 12. usque ad 14. & c. 12. v. 17. 20. & 25. * Et vere sunt inepti negotiis gerendis, c. 1. v. 10. n. 7. * Quod autem semper impii inane aduersus justos consilia, c. 10. v. 1. n. 11.

Quid facimus. Impius projectus ad omne scelus, & suam in peccando tarditatem accusat, c. 15. v. 10. n. 5. 6. 7.

Hic Homo. Cum illius nomen nolint usurpare, indicant illum sibi esse valde infensum, c. 1. v. 1. n. 49. & v. 8. n. 10.

Multa signa facit, &c. Ingratissimi omnium. Vide verb. Beneficium.

Venient Romani, & tollent, &c. Vide supr. c. 5. Vbi de concilio, * Impii autem solum in utilitatem temporalem intendunt, c. 12. v. 5. n. 3. * Et illi arctissime inhaerent, c. 4. v. 21. n. 4. Tanquam perpetua, c. 9. v. 25. n. 5.

Expedit vobis. Sub utilitatis specie occultant iniquam intentionem, velut semen occultatum in terra, c. 4. v. 8. n. 1.

Ut moriatur. Mori quidem expediens, sed interficere inauditum scelus. De hac autem subtili distinctione actionis à passione in sacro sermone plura, c. 1. v. 12. n. 16.

Domin. in Palmis, Matth. 21.

Cum appropinquasset Jesus. Alacriter accedit ad locum, & tempus passionis, sicut ipse vult nos ad patientiam properare, c. 5. v. 5. n. 7.

Et venisset, &c. Venit quidem in propria instar jure proprio legitime possidentis, c. 1. v. 7. n. 4.

Misit duos. Nam Charitatem fraternitatis semper à nobis exigit. Vide plura verbo Frater.

Dominus his opus habet. Qui enim omnia dat, non abdicat à se verum dominum, c. 1. v. 21. n. 14. Dominus igitur dedit, Dominus abstulit, n. 12. 13. 14. 15. 16.

Straverunt vestimenta. Serviunt Deo externa omnia, quæ per vestes significantur, c. 1. v. 20. n. 9.

Plus in turba. Humani favoris, & felicitatis inconstantia, quæ ad paucos dies, forte etiam horæ evanuit, sicut leipus, qui cum sit in flore, ante omnes herbas arefcit, c. 8. v. 11. n. 2. & v. 12. n. 2. * Est etiam similis scintilla, aut folio deficiente, c. 5. v. 7. n. 5. * Et quo major est debet esse magis suspecta, ibid. n. 8.

Alii cadebant ramos, &c. Neque ramos solum, sed & flores juncorum, qui ad Deorum & Regum coronas adhibebantur, videntur illi obtulisse. Sed confer hos flores, cum juncea, & spinea corona, c. 8. v. 12. n. 1. & 2.

Ecce Rex tuus venit tibi, c. 3. v. 15. n. 3.

Olanna, c. 5. v. 1. n. 3. & c. 3. v. 8. n. 4.

Fer. 5. in Cena Domini. Joan. 13.

Quia venit hora. Mors venire dicitur expectanti, & optanti, c. 3. v. 21. n. 2.

Cum dilexisset, &c. Maxima Charitas, cum morti proximus, est sollicitus suorum, c. 14. v. 22. n. 2.

In hunc, &c. Divina sapientia & charitatis dimensiones, c. 11. v. 9. Vide etiam v. 7. & 8.

Cum diabolus misisset, &c. Quæ sunt proditiõis, & criminis nationis fratrum, videntur esse diabolo peculiariter, qui est accusator fratrum suorum, c. 1. v. 6. n. 8.

Ponit vestimenta sua. Luctaturus jam cum hoste & peccato, ab omnibus se abstinere, c. 1. v. 20. n. 9.

Et cepit lavare, &c. Sunt sane peccata animi & affectus fordes & macule, c. 8. v. 6. n. 3. Vide etiam, c. 8. v. 30.

Pedes. Observat quidem Deus, vestigia, & pedum radices considerat, & omnes gressus dinumerat, c. 13. v. 27. n. 1. & c. 14. v. 26. n. 2.

Exemplum dedi vobis, &c. Majorum atque principum exemplum efficacissimum, c. 1. v. 1. n. 77.

Fer. 6. in Paratceve.

De Christi passione, & variis illius circumstantiis, multa in indice, verbo Christus.

Domin. Resurrect. & Fer. 2. de duobus discipulis, &c. Luc. 24.

De Resurrectione Christi, & quod terra tremens fuerit instar parturientis, & illius figura, aliaque id genus, verbo Christi resurrectione.

De Resurrectione autem nostra, & varia illius similitudines & exempla, & de illius Spe & Fide, verbo Resurrectio.

Quod Christus respondens duobus discipulis agentibus de illius Passione, Quæ quasi jam passionis oblitus indicet magnitudinem gaudii, quæ affert oblivionem laborum, c. 11. v. 16. n. 1. & 2.

Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam, &c. Patientia necessitas, & quod illi potissimum conferatur primum, in præfat. c. 6. n. 2. & 3.

§ De divite epulone prætermisum: & suo loco rependum.

Fer. 6. post Domin. Quadr. Luc. 16.

Homo quidam erat. An hac sit parabola, an vero historia, in præfat. c. 1. n. 7.

Erat dives. Videtur principium reliquorum peccatorum indicari, nam divitiæ sunt pabulum vitiis. Vide verbo Divitiæ. * Ut Divites sint immisericores, & nihil patiantur super contritionem Joseph, ibid. & verbo Patientia.

Epulabatur splendide. Explicatur, c. 1. v. 4. n. 10. Vbi etiam de quotidianis conviviis, & illorum fragilitate.

Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, in præfat. c. 1. n. 7. Et novem peculiæres Lazari cruciatus numerantur, & comparantur cum arumnis Iob, c. 2. v. 8. sect. 13. n. 1.

In sinum Abrahæ. Is sinus Lazaro portus fuit post tempestatem vita, c. 3. v. 13. n. 7.

Fili recordare. Est enim divitum propria Dei oblivio, c. 8. v. 13. n. 3. * Et magnitudo cruciatuum oblivionem facit luxuria multa, c. 11. v. 16. n. 2.

Recepisti bona. Vide c. 2. v. 10. n. 7. & c. 7. v. 7. n. 4. * Est autem bonorum nomen ad cibum pertinens, c. 1. v. 4. n. 10. * Et est bonorum hujus

Index Evangelii.

hujus vita commutatio cum pœnis alterius, c. 2. cit. & c. 21. v. 16. n. 2. Vide etiam verbo Impius, & Moïs.

*Nunc autem hic consolatur, &c. Tribulationes Deus immit-
tit, quibus vult beatitudinem conferre, c. 7. v. 18. n. 3. & 4. &
c. 14. v. 10. n. 2. * Et ita cum tribulationibus conjuncta bea-
titudinis spes, c. 2. v. 9. num. 3. & c. 5. v. 10. n. 1. & 17. 17.
num. 2. & 3. Vide etiam verbo Tribulatio.*

In die Ascension Act. 1. Mar. 16.

*Christus Increpans intrusitatem discipulorum, docet re-
prehensionem cum moderatione faciendam. Vide verbo Corre-
ptio. * Et quod Dei increpatio non est reprobanda, c. 3. v. 17.*

*Prædicandum Evangelium omni creaturæ. Oportet enim
nomen Dei ubique benedici, & gloriosum haberi, cap. 1. ver. 21.
num. 17.*

*Ascendens autem post passionem, indicat Laborum gloriosum
esse fructum. Vide verbo Præmium, & Patientia*

*Angeli dicentes; Sic veniet quemadmodum vidistis eum, &c.
iudicat & tunc benignum se præbuisse suis, & benignum etiam se
præbiturum expectantibus adventum, & iudicium, &c. c. 13. v.
3. num. 4.*

In Pentecost. Act. 2. Joan. 14.

*Sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, fuit Aposto-
li gaudium & lætitia, nam quod impio est sonus terroris, iusto
est harmonia & concantus, c. 15. v. 21. n. 3. * Et quod Divinus re-
velationes initio comitari soleat aliquis terror, c. 4. v. 13. n. 3.*

*Apparuerunt dispersitæ linguæ. Explicatur, c. 17. versic. 5.
num. 1.*

*Existimabant autem Apostolos esse multo plenos, nam ani-
malis homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei, c. 4. v. 4. n. 6.*

*Ebrietas autem spiritalis similitudo potest desumi ex ebrie-
tatis corporea descriptione, c. 1. v. 20. n. 1. & c. 15. v. 21. n. 6.*

De Eucharistia.

*De convivio, & quod Charitatem mutuam nutriant, c. 1. v.
4. n. 8. & 9. * Quod convivium Eucharistia videatur Sacerdo-
tale, ut in quo caput sit ipse Christus, à cujus capite & barba de-
scendit unguentum, &c. c. 1. v. 5. n. 8. * Et quod inter reges fœ-
dera quondam sancirentur sanguine, c. 9. v. 33. num. 7.*

** Deus autem se nobis edendum præbens, vult ut mutuo illi nos
in cibum offeramus, appetit vero ille iustum, nauseat ad impium.*

In commu. Martyrum.

*Hæc observari possunt * Humana imbecillitas roborata vir-
tute Divina, c. 1. v. 1. n. 4. 3. 6. 7. * dicuntur fortes iustitiæ, n. 9.*

** Constantia in adversis, c. 1. v. 20. n. 3. * In ipsis tormentis firmius*

*adhærebant Deo, c. 17. v. 9. * Quid sit pretiosam esse apud Deum
mortem sanctorum ejus, c. 1. v. 1. n. 18. * Quomodo dicantur se-
minasse in lacrymis, c. 4. v. 9. n. 7. * Alacriter currebant, imo
volabant ad tormenta, c. 6. v. 7. nu. 7. & 8. Quæ loquebantur,
erant plena mysteriis, nam quæ in tribulatione iustus afflic-
tetur, mysteria sunt, c. 3. v. 1. n. 2. * Patientia autem est quæ
Martyres facit, c. 2. v. 8. sect. 2. num. 4.*

*Pleraque autem opportuna invenies verbo Tribulatio, Pa-
tia, Iustus, Moïs.*

In communi Doctorem.

*Quales oporteat esse Doctores, & quibus similes sint. Vide verbo
Doctorem.*

*De sale etiam, & de illius significatione peculiaris quadam,
c. 6. v. 6.*

*Quomodo Prælati & Doctores sint similes Soli & oculo. Vide
verbo Princeps, Rex, Pater.*

In communi Virg. Matth. 25.

*Explicatur cur virgines lampadibus uterentur, cur item di-
cerentur exire obviam sponso, c. 3. v. 7. n. 3.*

*Quod autem impii lampas extinguatur, Oleum autem iusti
non deficiat, sed parata sit, c. 12. v. 5. n. 4.*

*Nesciri autem diem neque horam, indicat vitæ umbram esse
fallacem, c. 14. v. 2. n. 6. Et plura etiam verbo, Vita, Mors, Ju-
dicium, Homo, Tum etiam impio mortem inopinatam & pessi-
mam accidere Verbo, Impius & Moïs.*

In commu. Defuncti.

*Defunctorum, & mortis memoria integer liber Job servare
potest: quare facilius sit observare, quæ ab hac re aliena vi-
deantur, quam quæ eum illa faciant. Ergo in rerum Indica tum
alia, tum vero hæc, quæ præcipua sunt, indicantur.*

*VITÆ HUMANÆ Brevitas, Vanitas, inconstantia, Tedium,
Tumultus, Ærumna, Morbi, & alia mala.*

*MORTIS Necessitas, Bona & commoda Desiderium, Quies
& tranquillitas, Cogitatio & memoria, Oblivio, Acerbi-
tas, & stimulus, Varia etiam illius similitudines.*

*MORS luvinum, Senium, Iustorum, Impiorum, Prævisæ,
Subita, Optata, Amari.*

*SEPULCHROVM & Funerum ceremonia, varia etiam
similitudines.*

*MORIBVNDI Hominis affectus, animi dolor, verum aliarum
oblivio, Ritus observari, spes, aut spei abjectio, & alia
Quæ invenies verbo Mors, Vita, Homo, Morbus, Sepul-
chrum, Iustus, Impius.*

F I N I S.

Pineda, Juan de, 1558-1637

Commentariorum in Iob Lib. 13

Bd.: 1.

Colonia Agrippina 1701

2 Exeg. 440-1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10327237-2

VD18 12740861-001